هەرێمی کوردستان - عێراق
پەرلەمانی
کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆڵەکان

67

سالّی/ 2011 – بەرگی شەست و حەفت

چاپی یەکەم/ سالّی 2011

پێڕیست

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (11) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2011/5/2 ل 5

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (12) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2011/5/3 ل 69

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (13) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2011/5/16 ل 153

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (14) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2011/5/17 ل 205

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (15) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2011/5/18 ل 255

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (16) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – پێنج شەممە 2011/5/19 ل 369

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (13)

دووشەممە رێکەوتی 2011/5/16

کاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی دووشەممە رێکەوتی 2011/5/16 پەرلەمانی کوردستان - عێراق بە سەرۆکایەتی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی) سەرۆکی پەرلەمان و, بەڕێز فرست أحمد عبدالله سکرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (13)ی خولی سێیەم, ساڵی (2011) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (1)ی ماددە (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموارکراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (13)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کات (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی دووشەممە رێکەوتی 2011/5/16 دا بەم شێوەیە بێت:

1- **خستنەڕوو گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان – عێراق بۆ ساڵی 2011.**

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، دانیشتنەکەمان دەکەینەوە، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی دووەم، خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن (13)، رۆژی دانیشتن 2011/5/16، بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگەی (1)ی ماددەی (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموار کراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان – عێراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاریدا بەرنامەی کاری دانیشتنی ژمارە (13)ی ئاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی دووشەممە رێکەوتی 2011/5/16 بەم شێوەیە بێت:

1- **خستنەڕوو گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان – عێراق بۆ ساڵی 2011.**

بەخێر هاتنی بەڕێزان، وەزیری دارایی کاك شێخ بایزو بەڕێز کاك دکتۆر عەلی سندی وەزیری پلاندانان و بریکاری وەزارەت کاك رشید طاهرو مامۆستا سەعد بۆ تەنسیق لەنێوان پەرلەمان و حکومەت دەکەین، زۆر بەخێر بێن، ئێستاش داوا لە بەڕێز جەنابی وەزیر دەکەین کەرەم بکات راپۆرتی دارایی حکومەتی هەرێمی کوردستان لە شوێنی خۆی بخوێنێنتەوە، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تالەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خوشك و برایانی بەڕێز ئەندامانی پەرلەمان.

سوپاستان دەکەم بۆ ئەو دەرفەتە.

بودجەی ساڵی 2011

وەك ئاشكرایە كە رێژەی داهاتی بودجەی حكومەتی هەرێمی كوردستان رێژەی لە داهات لە بودجەی عێراقی فیدرالێ و بەشی حكومەتی هەرێم (17٪)یە، پاش دەركردنی خەرجیەكانی سیادی (نفقات سیادیة) (نفقات مشتركة)، پاشان بەشی (حصة) هەرێم (17٪) دەدرێت و رێژەی (12٪) زیاتر ناكات.

كۆی بودجەی حكومەتی عێراقی فیدرالێ بۆ ساڵی 2011 (96,663) تریلیۆن دینارە، بەشی حكومەتی هەرێمی كوردستان (11,180) تریلیۆن دینارە، رێژەی دەكاتە (11,6٪) هاوپێچ لیستی چۆنیەتی حیساب كردنی بەشی حكومەتی هەرێم، كە لەلایەن وەزارەتی دارایی یەكگرتوو حساب كراوە.

حكومەتی هەرێم ئاگاداری هیچ یەكێك لەم خاڵانە نییە، ئەم خاڵانەی خوارەوە:

1- سیاسەتی دارایی عێراقی فیدرالێ، راستە بەپێی دەستوور ماددەی (110) سیاسەتی دارایی لە ئیختیصاصی پێشینەكانی یەكگرتوو، بەڵام بەپێی ماددەی (114) لە دەستوور سیاسەتی تەواو و پەرەپێدان لە هەموو عێراق، دەسەڵاتی هاوبەشە لەگەڵ سەنتەرو بازرگانی وحكومەت و هەرێمەكان لەكاتی دانانی سیاسەتی دارایی.

2- سیاسەتی نەختینەی حكومەتی عێراقی فیدرالێ.

3- ئامادە كردنی پێداویستیەكان و یەكەكانی بودجە.

4- دانانی نرخی بەرمیلی نەوت كە دەخەملێندرێت بە (76,5) دۆلار بۆ هەر بەرمیلێك.

5- رۆژانە خەملێندراوە (2,250) ملیۆن بەرمیل نەوت دەرهاوێشتە بكرێت.

6- قەرزەكانی دەرەوەو قەرەبووەكانی نێودەوڵەتی رۆڵی خۆی دەبینێت.

ئێمە لەرێگای نوێنەرمان لە وەزارەتی دارایی حكومەتی عێراقی فیدرالێ (فەرمانبەری حكومەتی هەرێم + وەزارەتی دارایی و ئابووری)، مەبلەغی بودجەی عێراقی فیدرالێ و بەشی حكومەتی هەرێمی كوردستان وەرمانگرتووە، كە پێشتر باسمان كردووە، بە نووسراوی وەزارەتی دارایی یەكگرتوو/ فەرمانگەی بودجەی ژمارە (4734) لە 2010/6/5، داوا كراوە لە حكومەتی هەرێمی كوردستان تەقدیراتی بودجەی ساڵی 2011 بە پەلە رەوانە بكەن، وەك هەموو ساڵ بە نووسراومان ژمارە (12304) لە 2010/7/28، كە بەم شێوەی خوارەوە خەملێندراوە:

1- (نفقات تشغیلیة)، كە ئەوەی ئێمە خەملاندوومانەو ناردوومانە بە (10,766) ملیار.

2- (نفقات استثماریة) بە (6,041) ملیار.

3- داهات (0,398) ملیار.

4- میلاكات (650849) كەس، واتە یەعنی فەرمانبەر.

وەزارەتی دارایی و ئابووری پاش ئامادە كردنی پێداویستیەكانی بودجە بە نووسراوی ژمارە (12608) لە 2010/8/2، داوا لە هەموو فەرمانگەكانی حكومەتی هەرێم كراوە لەگەڵ رێنماییەكانی ئامادە كردنی بودجەی تەشغیلی، دووبارە تەئكید كراوە بە نووسراوی ژمارە (15245) لە 2010/9/20 بە پەلە كردنی بە زووترین كات بودجەی ساڵی 2011 بۆمان بنێرنەوە، بە پێچەوانەی ئەوەش بەرپرسیار دەبن.

به نووسراومان ژمارە (15689) لە 2010/9/26 بڕیار درا بە پێکهێنانی لیژنەیەکی بالاّ، بۆ تاوتوێ کردنی بودجەی ئاسایی لەگەلّ وەزارەتەکان و، بەنووسراومان ژمارە (15690) لە 2010/9/26 خشتەی کاتی تاوتوێ کردن لەسەر بودجەی سالّی 2011 دیار کرا لە 2010/9/27 تاکو 2010/10/14 بۆی دانەنا، کەوا لەو بەینیە موناقەشە بکرێت، بەلاّم داهاتی حکومەتی هەرێم بە بڕی (5,495) ترلیۆن دینار خەملێندراوە لای خۆیان بەبێ موناقەشە لەگەلّ حکومەتی هەرێم بکرێت بە جیاوازی (5,097) ترلیون دینار.

بودجەی گشتی لە دوو گروپ پێك دێت:

1- گروپی یەکەم/ بودجەی کەرتی حکومی/ کە بەشێوەی مەلّبەندی (مرکزی) تەمویل کراوە لە دوو بەش پێك دێت:

أ- بودجەی گشتی رەوان (جاری).

ب- بودجەی گشتی وەبەرهێنان (استثماري).

2- گروپی دووەم/ بودجەی یەکگرتوو بۆ یەکەکانی چالاکی خزمەتگوزاری، یان ئابووری، یان بەرهەم هێنان، کە بەشێوەی مەلّبەندی تەمویل کراون و رەسیدی حیسابی ئەنجام بە دیار دەخات لە بودجەی گشتی.

دابەشینی بودجەی رەوانی خستنەکار (تقسيمات الموازنة الجارية التشغيلية):

1- دابەشینی کارگێڕی: دابەش دەکرێتە سەر ئەو یەکانەی کە بودجە جێ بەجێ دەکەن لەسەر باب (على الباب) وەك وەزارەت، یان فەرمانگەی نەبەستراو بە وەزارەت، لەپاشان بەشی بەڕێوەبەرایەتیە گشتییەکان و پێکهاتەکانی سەرەکی بەستراو بە وەزارەت، خشتەی هاوپێچ بۆ دابەشینە کارگێڕییەکەیە.

2- دابەشینی ئابووری: بەپێی ئەم دابەشینە خەرجیەکان دابەش دەکرێن، بەپێی کاریگەری ئابووری بۆ چەند بەشێك و، هەر بەشێك پێی دەوترێت (فەسل)، بودجە لە (قەرەبوو کردنەوەی فەرمانبەران، کالاّو خزمەتگوزاری وپاراستن، باربووەکان، بەخشینەکان، سوودە کۆمەلاّیەتیەکان، خەرجیەکانی تر، هەبووەکانی غەیری دارایی) پێك دێت، خشتەی هاوپێچ بۆ دابەشینە ئابوورییەکەیە.

3- دابەشینی جۆری: فەسلەکانی هاتوو لە سەرەوە دابەش دەکرێت بۆ چەند بەشێك بەپێی جۆری خەرجیەکان و، بەشێوەیەکی زۆر شیکراوە لەوانەیە دەگاتە پێنج ئاست.

4- دابەشینی وەزیفی: بودجە دابەش دەکرێت بەپێی وەزیفە سەرەکییەکان وەك (ئاسایش، بەرگری، تەندروستی، فێرکردن، کشتوکالّ، بازرگانی،.....هتد).

شایانی باسە ئێمە وەك حکومەتی هەرێم هیچ بەشداریمان نەبووە تا ئێستا لە دانانی بودجەی عێراق و، پاساوی ئەم بەشداری نەکردنە دەگێڕنەوە بۆ دەستووری عێراق، کە تیایدا سیاسەتی دارایی فیدرالّیە، تەنانەت دوای ئەوەی بەشە بودجەی هەرێم دیاری دەکرێت، ئینجا رێگا دەدرێت پێمان کە گفتوگۆ بکەین لەسەری و لەو حالّەتەدا بنەما سەرەکیەکانی بودجە تەواو بووەو نێردراوە بۆ سەرۆکایەتی ئەنجومەنی

وەزیرانی عێراق، بۆیە دەستکاری کردنی ئەو خشتانە کارێکی ئاسان نییەو سالأنە تووشی گرفتمان دەکات، بەهەر حالّ ئێمەش وەك وەزارەتی دارایی دوای گفتوگۆ لەگەلّ وەزارەتەکانی هەرێم و هەولّدان بۆ دابین کردنی پێداویستیەکان بەپێی توانـاو جێ بەجێ کردنـی پرۆژەکـان گەیشـتینە ئـەم ئەنجامانـەی کـە لـە خوارەوە دەیخەینە روو:

یەکەم: کە وەزارەتی دارایی یەکگرتوو خەملاّندنی بودجەی حکومەتی هەرێم کراوە بۆ ساڵی :2011

1- خەملاّندنی داهاتی هەرێم بڕی (5,495) ترلیۆن دینار بۆ ساڵی .2011

2- خەملاّندنی خەرجی بەشی حکومەتی هەرێمی کوردستان بڕی (11,180) ترلیۆن دینار.

دووەم:

1- خەملاّندنی داهاتی حکومەتی هەرێم بۆ ساڵی 2011ی دارایی

بابەت	خەملێنراوی ساڵی 2010 *دینار/ ملیار*	خەملێنراوی ساڵی 2011 *دینار/ ملیار*
باجەکان	197	277
سوودی کۆمەلاّیەتی	000	-
داهاتی جۆراوجۆر	152	122
فرۆشتنی هەبووەکانای نادارایی	000	1
	349	400

2- خەملاّندنی خەرجی حکومەتی هەرێم بۆ ساڵی 2011ی دارایی:

بابەت	دابینکراوی ساڵی 2010 دینار/ ملیار	رێکەوتوو لەسەر بۆ ساڵی 2011 دینار/ ملیار	رێژەی جۆرەکانی خەرجی لە بودجەی ئاسایی	رێژەی جۆرەکانی خەرجی لە کۆی بودجە
مووچەی فەرمانبەران	4602	6190	٪63,23	٪44,41
شمەك و خزمەت و چاککردن	838	1699	٪17,35	٪12,19
باربوو (اعانات)	385	85	٪0,87	٪0,61
بەخشین (منح)	374	762	٪7,78	٪5,46
سووە کۆمەلاّیەتیەکان	187	333	٪3,41	٪2,39
خەرجیەکانی تر	622	540	٪5,51	٪3,87
مەوجوداتی نادارایی	233	181	٪1,85	٪1,3

کۆی خەرجی بودجەی ئاسایی	7241	9790	٪100	٪70,23
بودجەی سەرمایەداری	3252	4150		٪29,77
کۆی بودجە	10493	13940		٪100

تێبینیەکان:

1- **ئەو بڕە پارەیەی کە دابین دەکرێت بۆ هەرێمی کوردستان، تا ئێستاش بە وردی دیاری نەکراوەو ئەژمار کردنی کۆتایی بودجە لە وەزارەتی دارایی فیدرالْ بەشە بودجەی هەرێمی کوردستانی دیاری کردووە بە (11180) یازدە ترلیۆن و سەدو هەشتا ملیار دینار بەم شێوازەی خوارەوە دابەش کراوە:**

ئەم ژمارەیەی خوارەوە:

دینار/ ملیار	
9790	بودجەی بەکاربردن و مووچە
4150	بودجەی پرۆژەکان
13940	کۆی گشتی

ئەگەر بەراوردێك بکەین لەنێوان رێژەی بودجەی بەکار بردن و بودجەی پرۆژەکان لە عێراق و حکومەتی هەرێم بۆمان دەردەکەوێت کە بەم جۆرەیە:

	عێراق فیدرالْ		حکومەتی هەرێم	
	بڕ	رێژە	بڕ	رێژە
أ- بودجەی بەکاربردن	6825	٪61	9790	٪70,23
ب- بودجەی پرۆژەکان	4355	٪39	4150	٪29,77
کۆی	11180	٪100	13940	٪100

2- **ئەگەر بێت و ریژەی خەرج کردنی مووچە دەربهێنن بە بەراورد لەگەلْ کۆی بودجەی ئاسایی، واتە بودجەی بەکاربردن بۆمان دەردەکەوێت، کە رێژەی مووچەی (٪63,22) دەکات لە کۆی بودجە وەك لە لیستەکانی بودجەدا دەرخراوە.**

3- **فەسلی باربووەکان (اعانات): پێدراوەکانی رەوان بەبێ بەرامبەر کە فەرمانگەکانی حکومەت پێشکەشی دەکات، بۆ بەرهەمهێنەرەکان، نەوەك بەکارهێنەرەکان، ئەگەر بێت بڕو رێژەی خەرج کردنی باربوو (اعانات) دەربهێنن بە بەراورد لەگەلْ بودجەی ئاسایی، واتە بە بەکاربردن بۆمان دەردەکەوێت، کە رێژەی**

باربووەکان (اعانات) مەبلەغی (85) ملیار و ڕێژەی (0,87) دەکات و، ئەو بڕە پارەیە بۆ (شرکات اخری، کشتوکاڵ بۆ پشتگیری جوتیار) وەك بەرهەمی کشتوکاڵی (پەڵەوەر، تۆ، سماد.....هتد).

4- فەسلی بەخشین (منح) (762) ملیار دینار لە ئەنجامی کۆتایی بودجەی تەختیتی فەرمانگەکانی خوارەوە:

	ملیار/ دینار
بانکەکانی بازرگانی و کۆمپانیاکانی دڵنیایی	43
فڕۆکەخانەکانی هەولێرو سلێمانی	44
شارەوانییەکان	409
کۆی	496
ڕێکخراوەکانی زانستی و ڕۆشنبیری و ڕێکخراوەکانی ترو لیژنەی ئۆلومپی و یەکێتییەکانی وەرزشی و بەخشینی قەرزی دەستەی وەبەرهێنان (هیئة الاستثمار)...هتد	266
کۆی گشتی	762

تێبینی: لە بڕی پارەی (266) ملیار دیناری سەرەوە بڕی (149) ملیار دینار بۆ بەخشینی هاوولاتیان، بەتایبەتی ئەوانەی قەرزی عەقاری لە گوندەکان وەردەگرن.

5- سووده کۆمەڵایەتیەکانی: پاراستنی کۆمەڵ بە گشتی، یان بەشێکی لە مەترسیەکانی کۆمەڵایەتی، وەك پێشکەش کردنی خزمەتگوزارییەکانی فێرکردن، یان پزیشکی، قەرەبوو کردنەوەی بێ کاری، مووچەکانی دەستەبەری کۆمەڵایەتی و ئەو سوودانەی کە پێشکەش دەکرێن لە کاتی مردن لە وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی بڕی (258) ملیار دینار دەدرێت بۆ دانانی مووچەی (شلل دماغ، نابینایان، کورتەبالاکان، تالاسیمیا، هیمۆفیلیا، چاودێری خێزان، کەم ئەندامان، نەخۆشی ئۆتیزم.....هتد)و مووچەی خانەنشینی کارو دەستەبەری کۆمەڵایەتی.

6- فەسلی خەرجیەکانی تر لە بودجەی ئاسایی (540) ملیار دینار ڕێژەی (5,51٪) کە بریتییە لە:

	ملیار/ دینار
دەرماڵەی قوتابیان	60
بەخشینی حزبەکان و سەندیکاکان و یەکێتیەکان و کۆمەڵەکان و سەنتەرەکان.....هتد.	200
یەدەك (احتیاط)	190
کرێیەکانی جۆراوجۆر، پاداشت بۆ غەیری کارمەندان، پاداشتی هەواڵبەرەکان و هاوکارانیان، بڕە گەڕاوەکانی جۆراوجۆر، چالاکیەکانی دیدەوانی وەرزشی و	90

قوتابخانەکان، سڕینەوەی قەرزەکان (دیون)، زەرەری گۆڕینەوەی دراو، قەرەبووەکانی قوربانیان، قەرەبووەکانی جۆراوجۆر.	
کۆی	540

7- لیستی پرۆژەکان لە لایەن وەزارەتی پلاندانانەوە بەهاوکاری وەزارەتمان دانراوەو پێکهاتووە لە (2) بەش بەم شێوەیەی خوارەوە:

ملیار/ دینار	
3850	پارەی پێویست بۆ پرۆژە بەردەوامەکان و تازە بۆ ساڵی 2011
298	بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان.
4150	کۆی گشتی

8- لەکاتی بەدیهێنانی زیادەیەك لە داهاتەکان بە بەراورد لەگەڵ هەنارەکانی نەوتی خاوی هەنێردراو لە ماوەی ساڵەکەدا (شەش مانگی یەکەمی ساڵ)، بەشی هەرێم (حصة الاقلیم) لەم زیادەیە بۆ داپۆشینی ئەم بڕگانە دەبێت:

1- رێژەی (20٪)ی وەك بەخشین (منحة) دابەش دەکرێت بۆ چینەکانی گەل، بۆ پشتیوانی کردنی پرۆژەکانی بچووك، بۆ بەکارخستنی ئەوانەی کە کاریان نییە، (العاطلین عن العمل)، فەرمانگەی چاودێری ئافرەتان، هەتیوان و چاکسازی، پلەکانی نۆیەم و دەیەمی فەرمانبەران و خانەنشینان.

2- رێژەیەك بۆ دانەوەی کورتهێنان (تسدید العجز).

3- پرۆژەکانی گەشەپێدانی پارێزگاکان.

4- شەهیدان و قوربانیانی تیرۆر.

9- داهاتەکانی بەدی هێنراو (المتحققة) بۆ ساڵی 2011، داهاتەکانی فیدرالی (الایرادات الاتحادیة) بە بڕی (305) ملیار دینار، بەپێی ماددە (25) سێیەم بۆ پرۆژەکانی کارەبا لە پارێزگاکان دابین دەکرێت، بەپێی داهاتەکانی بەدی هێنراو بۆ هەر پارێزگایەك دابەش دەکرێت.

10- بڕی (350) ملیار دینار عێراقی دابین دەکرێت بۆ ساڵانی (2010 و 2011) لە پرۆژەی پترۆ دۆلار بۆ پرۆژەکانی کارەبا لە پارێزگاکان و، بەپێی شایستەکانی پارێزگا دابەش دەکرێت لە چەندایەتی (الکمیات)ی هاوتایی، (1) دۆلار بۆ هەر بەرمیلێکی نەوتی خاوی بەرهەمهێنەر لە پارێزگاو، (1) دۆلار بۆ هەر بەرمیلێکی نەوتی خاوی پالێوتێنراو لە پالاوتگەکانی پارێزگاو، (1) دۆلار بۆ هەر (150) مەتر سێ جا لە غازی سروشتی بەرهەمهێنراو لە پارێزگا.

11- داهاتی فیدرالی وەرگیراو (الایرادات الاتحادیة) لەلایەن حکومەتی هەرێمەوە دەگەڕێتەوە بۆ حکومەتی فیدرالی و راستەوخۆ لە بودجەی سالانەی هەرێم دەبڕدرێت.

کەرتی بانکەکانی بازرگانی لە جموجۆلی بەرچاو دیارە لە هەرێمی کوردستان، کە ژمارە بانکەکانی کەرتی تایبەت (3) بانکی سەرەکی و (50) لقی بانك کراوەتەوەو بەکارخستن و جموجۆلی بازرگانی و ئابووری لە هەرێمی کوردستان. لەگەڵ رێزدا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ جەنابی وەزیر، دەستخۆش، ئێستا داوا لە لیژنەی دارایی و ئابووری دەکەین فەرموون بێنە شوێنی خۆیان، لیژنەی دارایی فەرموون بۆ خوێندنەوەی راپۆرتی لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری، فەرموون.

بەڕێز د.ڕێباز فتاح محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە خوێندنەوەی راپۆرتەکەی وەزارەتی دارایی خاڵی هەشتەم ئەوەی کە باسی بودجەی وەزارەتی پێشمەرگە دەکات.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، رجائەن با بیخوێنێت، پاشان، رجائەن دانیشە، فەرموو وەلاّمی پێیە، جەنابی کاك دکتۆر ئاراس کەرەم بکە، فەرموو.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان، دەربارەی ئەو بابەتە، گۆڕانکارییەك بوو لە برگەیەکدا، ئەو گۆڕانکارییە بە نووسراوێکی فەرمی لەلایەن سەرۆکایەتی پەرلەمانەوە نێردرا بۆ هەموو لیژنەکان، ئەوە ئەندام پەرلەمان خۆی بەرپرسە لەوەی کە لە لیژنەکەی وەرنەگرتووە، یان موتابەعەی نەکردووە، بەنووسراوی ڕەسمی هەمانە، ئەگەر ویستتان دوایی دەتاندەمێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو بەردەوام بە بۆ خوێندنەوەی راپۆرتەکە.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

راپۆرتەکەمان پێکهاتووە لە سێ بەش، بەشی یەکەم/ هێڵە گشتیەکانی بودجەیە.

بەشی دووەم/ تێبینی و پێشنیارەکانی لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمانە.

بەشی سێیەم/ راو بۆچوونی هەردوو لیژنەی دارایی و یاسایی، هەروەها لیژنەکانی تریش دەربارەی پرۆژە یاساکە.

راپۆرتی بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011ی حکومەتی هەرێمی کوردستان.

پەرلەمانی کوردستان - عێراق

لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری

رێکەوتی: 2011/5/3

(راپۆرتی بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011ی حکومەتی هەرێمی کوردستان)

ئاماژە بەهەردوو نووسراوی بەڕێوەبەرایەتی کاروباری پەرلەمان ژمارە (325) لە رۆژی پێنج شەممە رێکەوتی (2011/3/10)و، ژمارە (360) لە (2011/3/31) هاوپێچ لەگەڵ بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011ی حکومەتی هەرێمی کوردستانی عێراق، کە لەلایەن سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران بە نووسراویان ژمارە (2765) لە (2011/3/8) ڕەوانەی سەرۆکایەتی پەرلەمان کراوە، بەهۆی پشووی هەینی وفەرمی لەنێوان (11-2011/3/15) نووسراوی ناوبراو لە (2011/3/15) گەیشتە لیژنەکەمان، بەپێی ماددەکانی (79) بۆ (89)ی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان، مامەڵە لەگەڵ پرۆسەی پەسندکردنی بودجەکەدا دەکرێت، لە رۆژی (2011/3/16) بەڕێز جێگری سەرۆکی پەرلەمان، کۆبوونەوەی فراوانی لەگەڵ بەرێزان سەرۆکی لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمان ئەنجامداو ڕایگەیاند کە بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011 گەیشتە پەرلەمان، بە مەبەستی ئامادە کردنی ڕاپۆرت لەو بارەیەوە بەهاوکاری لەگەڵ لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری پەرلەمان و، لەلایەن لیژنەی داراییەوە پوختەی فۆرمەکانی بودجەکەو پرۆژە یاساکەو ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی ئامادە کراو گەیشتە لیژنەکانی پەرلەمان، لە هەمان کاتدا لە کۆتایی دانیشتنی ئاسایی پەرلەمان لە (2011/3/17) بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ئاگاداریدا بەگەیشتنی بودجەکە بۆ پەرلەمان و، لە هەمان رۆژدا وردەکاری بودجەکە لە سایتی پەرلەمان بلاوکرایەوە، بە مەبەستی پرۆسەی ئامادە کردنی ڕاپۆرتی کۆتایی لیژنەکەمان (شەست وچوار)مین کۆبوونەوەی ئاسایی خۆی ئەنجامدا لە (2011/3/16) بەنووسراوی لیژنەکەمان ژمارە (133) لە (2011/3/27)، بەزۆرینەی دەنگ بڕیاردرا بە دابەشکردنی ڕاپۆرتەکە بە (3) تەوەرەی سەرەکی کە بریتیە لە:

⋆ (ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی دەربارەی هێڵە گشتیەکانی بودجەکە.

⋆ ڕاپۆرتی لیژنەکانی پەرلەمان.

⋆ ڕاپۆرت دەربارەی پرۆژە یاسای بودجەی ساڵی 2011).

هەروەها بڕیاردرا کە بەپێی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان لیژنەکەمان لە (2011/3/16)دوە دەست بکات بە کۆبوونەوەکانی خۆی بەشێوەیەکی کراوەیی و بەردەوامی بۆ ماوەی یەك مانگ، بە مەبەستی بەردەوامیی گفتوگۆکردن بەهاوکاری لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمان، بۆ ئامادە کردنی ڕاپۆرتی کۆتایی وەکو لەخوارەوەدا هاتووە.

بەشی یەکەم

ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی وکاروباری ئابووری

دەربارەی هێڵە گشتیەکانی بودجەی ساڵی 2011

یەکەم:

ڕاپۆرتی کۆتایی، کە بەپێی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان ئامادە دەکرێت، بە هاریکاری و هاوبەش لەگەڵ گشت لیژنەکانی پەرلەمان بە بەشداری راستەوخۆی هەموو ئەندامانی لیژنەکان.

واتە ڕاپۆرتی کۆتایی، دەبێت بە ڕاپۆرتی گشت ئەندامانی پەرلەمان و، ئەو بابەتانەی کە لە لیژنەکان ئاماژەی پێ دەکرێت ڕەنگدانەوەی ڕاوبۆچوونی گشت ئەندامانی پەرلەمانە، نەك تەنها لیژنەی دارایی وکاروباری ئابووری.

دووەم:

بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011 بەم شێوەیە گەیشتۆتە پەرلەمان:

(1) پرۆژە یاسای بودجەی ساڵی 2011.

(2) پرۆژە یاسای مووچەو خانەنشینی پلە تایبەتەکانی حکومەتی عێراقی فیدرالێ.

(3) پوختەی بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011 بەپێێ سیستەمی ژمێریاری.

(4) پوختەی بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011 بەپێی دابەشکردنی بەسەر سەرۆکایەتیەکانو وەزارەتەکان ودەستەو دەزگا فەرمیەکانی حکومەتی هەرێم، (واتە بەپێی سیستەمی کارگێری).

(5) وردەکاری بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011 بۆ هەریەك لە سەرۆکایەتیەکانو وەزارەتەکان ودەستەو دەزگا فەرمیەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان. (واتە هەریەك بە تەنها، کە پێکهاتووە لە 30 بەرگ).

(6) پوختەی بودجەی پرۆژە بەردەوامەکانی سالاٍنی پێشوو(2003، 2004، 2005).

(7) پوختەی بودجەی پرۆژە بەردەوامەکانی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2010.

(8) پوختەی بودجەی پرۆژە پێشنیارکراوەکانی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2011.

(9) پوختەی بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکانی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2011.

(10) راپۆرتی دارایی وەزارەتی دارایی وئابووری حکومەتی هەرێمی کوردستان.

بۆیە ڕاپۆرتی کۆتایی ڕاپۆرتێکی گشتگیرەو، ئەو بەشانەی سەرەوە لەخۆ دەگرێت. پێشتریش لیژنەکەمان بەنووسراوی ژمارە (135) لە (2011/3/27) هەموو لیژنە بەڕێزەکانی لەم بەشانە ئاگادار کردۆتەوە، کە پێویستە ڕاپۆرتی لەسەر ئامادە بکرێ ولە سایتی پەرلەمان بلاٍوبۆتەوە، تەنها وردەکاری بودجەی سەرۆکایەتیەکانو وەزارەتەکان ودەستەو دەزگاکان نەبێ، کە بریتیە لە (30) بەرگ، کە لەبەردەستدایە لە لیژنەی دارایی، کە بەهۆی گرانی زۆری وقورسی پرۆسەکە لەڕووی هونەریەوە نەتوانراوە لە سایتی پەرلەمان بلاٍو بکرێتەوەو لە هەمان کاتدا لیژنەکان بۆیان کۆپی کراوەو وەریانگرتووە.

سێیەم: دەربارەی سیاسەتی دارایی حکومەتی هەرێم بۆ چوارچێوەی داڕشتنی بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011، ئەو بابەتە بە فراوانی لە ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی و ئابووریدا هاتووە، کە دابەشکراوە بەسەر هەموو لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمان و، لەلایەن بەڕێز وەزیری دارایی وئابووری دەخوێندرێتەوە لە هۆڵی پەرلەمان و گشت ئەندامە بەڕێزەکانی پەرلەمان تێبینی و ڕاو بۆچوونی خۆیان لەو بارەیەوە ئاراستەی بەڕێز جەنابی وەزیر دەکەن لە هۆڵی پەرلەمان.

چوارەم: بەهۆی فراوانی بڕگەکانی بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011، لێرەدا پوختەی ژمارە سەرەکیەکان، کە بەپێی سیستەمی ژمێریاری پێکدێت لەم خشتانەی خوارەوە:

خشتەی یەکەم

بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011 (بە ملیۆنەها)

بابەت	بڕی خەملێنراو بەپێی وەزارەتی دارایی	ڕێژەی سەدی
تێچووەکانی وەگەڕخستن (النفقات التشغيلية)	9790000	٪70،23
تێچووەکانی وەبەرهێنان (النفقات الأستثمارية)	4150000	٪29,77
کۆی گشتی (المجموع الكلي)	13940000	٪100

خشتەی دووەم

بودجەی خەملێنراو لەسەر ئاستی فەسلەکان بەپێی سیستەمی ژمێریاری بۆ ساڵی 2011 (بە ملیۆنەها)

بابەت	بڕی تەرخانکراو بەپێی وەزارەتی دارایی	ڕێژەی سەدی
مووچەی فەرمانبەران	6190422	٪44,41
شمەك، خزمەت، چاککردن	1698537	٪12،19
باربوو (الأعانات)	85000	٪0،61
بەخشین (منح)	761647	٪5،46
سوودە کۆمەلایەتیەکان (المنافع الأجتماعية)	333264	٪2،39
خەرجیەکانی تر (المصروفات الأخرى)	539775	٪3،87
مەوجوداتی نادارایی	181355	٪1،3
بودجەی وەبەرهێنان	4150000	٪29،77
کۆی گشتی	13940000	٪100

خشتەی سێیەم

ڕێژەی دابەشبوونی بودجەی وەگەڕخستن بەسەر وەزارەتەکاندا بۆ ساڵی 2011

(بە ملیۆنەها)

ژمارە	ناوی وەزارەت	بـــڕی تـــەرخانکراو بـــەپێی وەزارەتی دارایی	ڕێژەی سەدی (نزیك كراو)
1	کاروباری ناوچەکانی دەرەوەی هەرێم	2070	٪0,02
2	وەزارەتی مافی مرۆڤ	4649	٪0,05
3	ژینگە	7553	٪0,08
4	دیوانی چاودێری دارایی	10533	٪0,11
5	وەزارەتی سەرچاوە سروشتیەکان	12816	٪0,13
6	وەزارەتی پلاندانان	28157	٪0,29
7	سەرۆکایەتی هەرێم	40699	٪0,42
8	پەرلەمانی کوردستان	54000	٪0,55
9	وەزارەتی داد	59276	٪0,60
10	ئەنجومەنی داد	63330	٪0،65
11	وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن	64004	٪0,65
12	وەزارەتی شارەوانی وگەشت وگوزار	66088	٪0,68
13	وەزارەتی بازرگانی وپیشەسازی	73283	٪0,75
14	سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران	88660	٪0,91
15	وەزارەتی ئاوەدانکردنەوەو نیشتەجێکردن	106104	٪1,08
16	وەزارەتی ئەقاف وکاروباری ئایینی	116690	٪1,19
17	وەزارەتی رۆشنبیری و لاوان	119372	٪1,22
18	دەستەی وەبەرهێنان	178309	٪1,82
19	ئاسایشی هەرێم/سلێمانی	189200	٪1,93
20	ئاسایشی هەرێم/هەولێر	223000	٪2,28
21	وەزارەتی کشتوکاڵ وسەرچاوە ئاوییەکان	262048	٪2,68
22	وەزارەتی کار و کاروباری کۆمەلایەتی	318193	٪3,25
23	وەزارەتی شەهیدان و ئەنفالکراوەکان	455910	٪4,66
24	وەزارەتی خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی	456491	٪4,66
25	وەزارەتی تەندروستی	555452	٪5,67
26	وەزارەتی پێشمەرگە	789972	٪8,07
27	وەزارەتی ناوخۆ	876210	٪8,95

28	وەزارەتی کارەبا	1145168	٪11,70
29	وەزارەتی پەروەردە	1517934	٪15,50
30	وەزارەتی دارایی وئابووری	1904562	٪19,45
	کۆی گشتی نزیکەی	9790000	٪100

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە نزیکەی، یان ژمارەکان بەتەواوی بخوێنەوە تکایە، وەکو خۆی بخوێنەوە، ئەوە بودجەیە.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە سێ خانەی کۆتاییدا، لە خانەی هەزارەکاندا شێوەیەك لە جیاوازی هەبێت، بۆیە بەو شێوەیە داماناوە بە نزیکە، سوپاس.

خشتەی چوارەم

داهاتەکان وتێچووەکان وکورت هێنانی بودجەی خەملێنراوی حکومەتی هەرێم بۆ ساڵی 2011 (بە ملیۆنەها)

بابەتی داهاتەکان	بڕی داهاتەکان	بڕی تێچووەکان	کورتهێنان
داهاتەکان لە بەغداوە بۆ ساڵی 2011	11179468	13940000	
داهاتەکانی سیادی بۆ ساڵی 2010	305000		
داهاتەکانی سیادی بۆ ساڵی 2011	400000		
داهاتەکانی پیترۆ دۆلار بۆ ساڵەکانی (2010، 2011)	350000		
داهاتەکانی کارەبا	151236		
کۆی گشتی	13385704	13940000	1554296

خشتەی پێنجەم

پوختەی داهاتی خەملێنراوی یەکگرتووی حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2011 (بە ملیۆنەها)

ژمارە	جۆری داهاتەکان	بڕی خەملێنراو لەلایەن فەرمانگەو وەزارەتی داراییەوە

1	باجەکان (الضرائب)	277318
2	داهاتەکانی تر(لەنێوانیاندا فرۆشتنی نەوت)	122189
3	فرۆشتنی مەوجوداتی نادارایی	1000
	کۆی گشتی	400507

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێنجەم: پوختەی تێچووی وەبەرهێنان.

(أ) پرۆژە بەردەوامەکان بۆ ساڵی 2011:

(1) ژمارەی پرۆژەکان بریتین لە (2334) دوو هەزارو سێ سەد وسی وچوار پرۆژە.

(2) بڕی گوژمە (9319247) نۆ ترلیۆن و سێ سەدو نۆزدە ملیارو دووسەدو چل وحەوت ملیۆن دینار.

(3) خەرجی ساڵی 2010 بەبڕی (3192462) سێ ترلیۆن وسەدو نەوەدو دوو ملیارو چوارسەدو شەست ودوو ملیۆن دینار.

(4) ڕێژەی جێبەجێکردن نزیکەی (34,3٪).

(5) گوژمەی پێویست بۆ ساڵی 2011 بەبڕی (2802695) دوو ترلیۆن وهەشت سەدو دوو ملیارو شەش سەدو نەوەدو پێنج ملیۆن دینار.

(ب) پرۆژە پێشنیارەکان بۆ ساڵی 2011:

(1) ژمارەی پرۆژەکان بریتین لە (543) پێنج سەدو چل وسێ پرۆژە.

(2) گوژمەی پرۆژەکان بەبڕی (2721108) دوو ترلیۆن وحەوت سەدو بیست ویەك ملیارو سەدو هەشت ملیۆن دینار.

(3) گوژمەی پێویست بۆ ساڵی 2011 بەبڕی (988197) نۆسەدو هەشتاوهەشت ملیارو سەدو نەوەدو حەوت ملیۆن دینار.

(4) ڕێژەی پێشبینیکراو بۆ جێبەجێکردن لەساڵی 2011 بریتیە لە (36,3٪).

(ت) پرۆژەی پەرەپێدانی پارێزگاکان بۆ ساڵی 2011:

(1) کۆی پرۆژەکانی پارێزگای هەولێر بریتیە لە (240) دووسەد وچل پرۆژە بەبڕی (105) سەدو پێنج ملیار دینار.

(2) کۆی پرۆژەکانی پارێزگای سلێمانی بریتیە لە (285) دووسەد وهەشتاو پێنج پرۆژە بەبڕی (116) سەدو شازدە ملیار دینار.

(3) کۆی پرۆژەکانی پارێزگای دهۆك بریتیە لە (167) سەد وشەست وحەوت پرۆژە بەبڕی (70) حەفتا ملیار دینار.

(4) کۆی گشتی پرۆژەکان بریتیە لە (692) شەش سەدو نەوەدو دوو پرۆژە بەبڕی (291) دووسەدو نەوەدو یەك ملیار دینار.

(ث) پرۆژە بەردەوامەکانی سالآنی (2003، 2004، 2005):

(1) کۆی ژمارەی پرۆژەکان بریتیە لە (61) پرۆژە.

(2) گوژمەی پێویست بۆ ساڵی 2011 بریتیە لە (68108) شەستو هەشت ملیارو سەدو هەشت ملیۆن دینار.

(ج) بەپێی بڕگەکانی (أ، ب، ت، پ):

(1) ڕێژەی خەرجی پرۆژە بەردەوامەکان لە بودجەی وەبەرهێنانی ساڵی 2011 بریتیە لە نزیکەی ٪67.5

(2) ڕێژەی خەرجی پرۆژە پێشنیارەکان لە بودجەی ساڵی 2011 بریتیە لە نزیکەی ٪23.8

(3) ڕێژەی خەرجی پرۆژەکانی پەرەپێدانی پارێزگاکان بریتیە لە نزیکەی ٪7 لە بودجەی ساڵی 2011.

(4) ڕێژەی خەرجی پرۆژەکانی سالآنی (2003، 2004، 2005) بریتیە لە ٪1.6.

(ح) ڕێژەی تێچووی پرۆژەکان بەرامبەر بە بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011 بریتیە لە:

(1) ڕێژەی پرۆژە بەردەوامەکان بریتیە لە نزیکەی ٪20.1.

(2) ڕێژەی پرۆژە پێشنیارەکان بۆ ساڵی 2011 بریتیە لە نزیکەی ٪7.1.

(3) ڕێژەی پرۆژەکانی پەرەپێدانی پارێزگاکان بریتیە لە نزیکەی ٪2.1.

(4) ڕێژەی پرۆژە بەردەوامەکانی سالآنی (2003، 2004، 2005) بریتیە لە ٪0.5.

(5) کۆی هەر چوار ڕێژەی سەرەوە بریتیە لە نزیکەی ٪29.8 لە بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011.

(خ) بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011 بە ڕێژەی نزیکەی (٪32) زیادی کردووە، بە بەراورد لەگەڵ بودجەی ساڵی 2010، بەم شێوەیەی خوارەوە:

(1) بودجەی وەگەڕخستن بە بڕی نزیکەی (٪35) زیادی کردووە بەبەراورد لەگەڵ ساڵی 2010.

(2) بودجەی وەبەرهێنان بە ڕێژەی (٪27) زیادی کردووە بەبەراورد لەگەڵ ساڵی 2010. بۆیە پێشبینی دەکرێ کە بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011 ڕۆڵێکی گرنگتری هەبێت لە پەرەپێدانو گەشە کردن لە هەرێمی کوردستان، هەرچەندە ڕێژەی زیاد بوونی بودجەی وەبەرهێنان کەمترە لە ڕێژەی زیاد بوونی بودجەی وەگەڕخستن.

(3) لەهەمان کاتدا بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011 بە ڕێژەی (٪100) بەدەست نایەت وەکو داهات، کە لە حکومەتی فیدراڵەوە تەرخانکراوە بۆ حکومەتی هەرێم بەهۆی ئەوەی ڕێژەی کورتهێنان بریتیە لە نزیکەی (٪11.1)، کە بەشێکی پەیوەستە بە خەرجی هێزی پێشمەرگە، وەکو بەشێك لە سیستەمی بەرگری سەربازی لە عێراق. واتە ڕێژەی خەرجی فیعلی بەدەست هاتوو لە بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011 تەنها بریتیە لە نزیکەی (٪88.9).

شەشەم: بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011 ئەم خاڵانەی خوارەوەی گرتۆتە خۆ:

(1) تەرخانکردنی (25000) بیست وپێنج هەزار (پلەی وەزیفی) لەدەزگاکانی هەرێم، بۆ دامەزراندنی هێزی کارو، دابەشکردنی بەسەر پارێزگاکان وبەکە کارگێریەکان بەپێ ژمارەی دانیشتوان لەچوارچێوەی مەرجەکانی پرۆژە یاسای ئەنجومەنی ڕاژەی گشتی.

(2) پشتگیری کردنی وەزارەتی دارایی وئابووری لە(سەرچاوەکانی سندوقی دامەزراوی خانەنشین ودەستەبەری کۆمەلایەتی)، بەتەرخانکردنی بڕی (30٪) زیاتر نەبێت لەبڕی بەشداریەکان (الأشتراکات) کەدەدرێ بە دامەزراوەی ناوبراو لەمیانەی سالانی دارایی پێشوو، لەچوارچێوەی تەرخانکراوەکانی (تخصیصات) وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەلایەتی.

(3) بەردەوام بوون لە جێبەجێکردنی پرۆژەی پەرەپێدانی تواناسازی مرۆیی، بەمەبەستی ئامادەکردنی کادری پسپۆر لەبواره جیاجیاکان، کە هەرێمی کوردستان پێویستی پێیەتی لەڕێگەی (زەمالەو ناردنەدەرەوەو تۆژینەوەی زانستی وخولی ڕاهێنان).

(4) تەرخانکردنی بڕی (200) دووسەد ملیار دینار بۆ پشتگیری پارتە سیاسیەکان، پرۆژەی ڕێکخراوە ناحکومیەکان و، بەشێوەیەکی کاتی و پاکتاوکردنی (تسوية) لەماوەی داهاتوو دوای پەسندکردنی پرۆژە یاسای پشتگیری پارتەکان و ڕێکخراوە ناحکومیەکان.

حەوتەم: پابەندبوونی وەزارەتی دارایی و ئابووری بە بەردەوامی لەسەر دابینکردنی:

أ - پێدانی قەرزی خانووبەرە بۆ هاوواڵتیان لە پارێزگاکان و قەزاو ناحیەو دێهاتەکان.

ب - بەردەوام بوون لەسەر پێدانی قەرزی کشتوکاڵی لەڕێگەی بانکی کشتوکاڵی.

ت - بەردەوام بوون لەسەر پێدانی قەرزی پیشەسازی لەڕێگەی بانکی پیشەسازی، بۆ پشتگیری کردنی پرۆژە پیشەسازیەکان.

ث - بەردەوام بوون لەسەر فەندکردنی (سندوقی نیشتەجێبوون) بەبڕی (150) سەدو پەنجا ملیار دینارو، گرنگیدانی زیاتر بە پرۆژەی نیشتەجێبوون لەناحیەو دێهاتەکان.

ج - تەرخانکردنی بڕی (25) بیست وپێنج ملیار دینار بۆ پشتگیری کردنی (سندوقی قەرزی بچووك) و(پرۆژەی پەیدا کردنی بواری کار بۆ گەنجان)، کە لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستان پەسندکراوە لەساڵی 2010.

ح - تەرخانکردنی پێشینەی هاوسەرگیری لەهەرێمی کوردستان بەبڕی (2500000) دوو ملیۆن وپێنج سەد هەزار دینار.

هەشتەم: ئەو داهاتانەی کە بەدەست دەکەوێ لە ئەنجامی چالاکیەکانی نەوت دەرهێنان تایبەت بە بیرە نەوتەکانی هەرێم وەردەگیرێ لەلایەن (سندوقی کوردستان بۆ داهاتە نەوتیەکان)، بەپێی ماددەی (15) لەیاسای نەوت وگازی هەرێمی کوردستان ژمارە (22) بۆ ساڵی 2007.

نۆیەم: بەپێی ماددەی (23) لەپرۆژە یاساکە دەستنیشانی ماوەی شەش مانگ دەکات بۆ یەکگرتنەوەی (توحید) بودجەی هەموو ئەو دامەزراوانەی کەتاکو ئێستا یەکیان نەگرتۆتەوە.

دەیەم: سەر لە نوێ دەستنیشانکردنەوی مووچەو دەرماڵەو مووچەی خانەنشین لەهەرێمی کوردستان، بۆ ئەو وەزیفانەی کەبەپێی پرۆژەیاسای (مووچەی بەرپرسە بالاکانی دەوڵەت)، کەلەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانی فیدراڵی پەسندکراوە، هەروەها بڕینی ڕێژەی (10٪) لەو مووچانەو, هەروەها نەهێشتنی دەرماڵەکانی بەدەرو تایبەت (المخصصات الأستثنائية والخاصة).

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یانزە: تێبینیەکانی لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری:

(1) ڕێژەی 63,67٪ لە بودجەی وەگەڕخستنی ساڵی 2011 تەرخانکراوە، بۆ تەنها پێنج وەزارەت لە کۆی (30) سەرۆکایەتی و وەزارەتو دەستە، کە جۆرێك لە ناهاوتایی تێدا بەدی دەکرێت، کە پێویستە لەداهاتوودا ڕچاو بکرێت.

ڕێژەی ناوبراو بەسەر ئەم وەزارەتانەدا دابەشکراوە بەپێی گرنگی ریزبەندی، کە بریتیە لە (وەزارەتی دارایی و ئابووری، وەزارەتی پەروەردە، وەزارەتی کارەبا، وەزارەتی ناوخۆ، وەزارەتی پێشمەرگە).

(2) ئاستی پێویست لە تێچووی وەگەڕخستن و وەبەرهێنان بۆ ساڵی 2011 خەملێنراوە بەبڕی (17,515) حەڤدە ترلیۆن و پێنج سەدو پازدە ملیار دینار، بەلاّم ڕەزامەندی وەزارەتی دارایی تەنها بەبڕی نزیکەی (13,940) سێزدە ترلیۆن و نۆسەدو چل ملیار دینارە، واتە تەرخانکراو لە بڕی پێویست بە ڕێژەی (80٪) دێت. ئەمەو جگە لەوەی بڕی کورتهێنان بە ڕێژەی نزیکەی (11٪) دەخەملێنرێت لە بودجەی وەگەڕخستن، بەم شێوەیە ڕێژەی تەرخانکراوی کۆتایی کە خەملێنراوە بۆ هەردوو بودجەی وەگەڕخستن و وەبەرهێنانی ساڵی 2011 نزیکەی (69٪) لە خواستی حکومەتی هەرێم دەهێنێتە دی. بۆیە ئەم پێوەرە دەبێ هانی نوێنەرانی حکومەتی هەرێم بدات لە هەردوو دەزگای یاسا دانان و جێبەجێ کردن لە حکومەتی عێراقی فیدراڵ، بۆ بەرزکردنەوەی ئەم ڕێژەیە.

دوانزە:

(أ) لیژنەکەمان پێشنیار دەکات لەکاتی زیاد کردنی بڕی هەر تێچوویەك لە تێچووەکان لەلایەن زۆرینەی ئەندامانی پەرلەمانەوە دەتوانرێت ئەو زیادەیە لە تێچووەکانی (شمەك، خزمەتگوزاری، چاك کردنەوە، بەخشین، سوودی کۆمەلاّیەتی، تێچووەکانی تر) ئەنجام بدرێ بەهۆی بەرزی ڕێژەکانیانەوە، یان بەپێی بۆچوونی وەزارەتی دارایی هەرێم.

(ب) بڕی تەرخانکراو بۆ ئەو بەشانەی بڕگەی (أ) بریتیە لە نزیکەی (3.6) ترلیۆن دینار، ئەگەر بە ڕێژەکانی (5٪)، (10٪)، (15٪) کەم بکرێتەوە، دەتوانرێت پاشەکەوتی بڕی نزیکەی (1.8)، (3.6)، (5.4) ملیار دینار یەك لە دوای یەك بکرێت بۆ قەرەبووکردنەوەی زیاد کردنی هەر تەرخانکراوێك کە لە

هۆڵی پەرلەمان ڕەزامەندی لەسەر دەدرێت. یەعنی (180) ملیار، (360) ملیار، (540) ملیار مەبەستمان ئەوەیە.

(ت) لیژنەمان پێشنیار دەکات، کە ئازادی بدرێ بە وەزارەتی دارایی‌و ئابووری بۆ چۆنیەتی داشاکاندنی ئەو ڕێژە دیاریکراوە لە تەرخانکراوەکانی ئەو حسابانەی بە گونجاوی دادەنێ لە کاتێکدا لە دانیشتنی پەرلەمان پەسند دەکرێ.

سیانزە: لیژنە پێشنیار دەکات موناقلە نەکرێ لە تەرخانکراوەکانی بودجەی وەبەرهێنان بۆ بودجەی وەگەڕخستن.

چواردە: لیژنە پێشنیاردەکات بەپێی تایبەتمەندی هەر وەزارەتێك پڕۆژەی خۆی ئەنجام بدات، نەك لەلایەن وەزارەتێکەوە کە پەیوەندی نییە، بۆی ئەنجام بدرێ.

پانزە: لیژنە تێبینی کرد، کە ژمارەیەك لە پرۆژە پێشنیارکراوەکان بۆ ساڵی 2011 بڕێك پارەی زۆری بۆ تەرخان کراوە، بەلاّم بری تەرخانکراو بۆ ساڵی 2011 ڕێژەیەکی زۆر کەمە. بۆ نموونە پڕۆژەی فڕۆکەخانەی دهۆك گوژمەی پێویست (144) ملیار دینارە و، تەرخانکراوی 2011 تەنها (4) ملیارە، بۆیە لیژنەمان پێشنیار دەکات، کە پێویستە ئەو ڕێژەیە (7٪) کەمتر نەبێت، بەپێچەوانەوە پێویست ناکات پرۆژە لەو جۆرە پێشنیار بکرێت.

شانزە: ئەو ژمارەیە لە میلاك کە پێشنیار کراوە بۆ وەزارەتی دارایی، کە بریتیە لە (5322) پلە، ڕێژەیەکی بەرزە بە بەراورد لەگەلّ وەزارەتەکانی تردا. بۆیە لیژنەمان پێشنیار دەکات بۆ حکومەت، کە ئاستێك لەو ژمارەیە دووبارە دابەش بکرێتەوە بەسەر ئەو وەزارەتانەی کە پێویستیان هەیە.

حەڤدە: بەپێی بۆچوونی لیژنە، هەندێك پرۆژە هەیە ئاستی گرنگی زۆر نزمە بەبەراورد لەگەلّ پرۆژەی گرنگتردا، بەلاّم بڕێکی زۆری پارە بۆ تەرخان کراوە، بۆیە پێویستە تەرخان کردنی بودجە بۆ پرۆژەکان بەپێی گرنگی بێت‌و کاردانەوەی پێشەبەری لەسەر بواری ئابووری‌و کۆمەلاّیەتی هەرێمی کوردستان بێت.

بۆنموونە/ پرۆژەی تونێلی چیای مەتین لە پارێزگای دهۆك کە بڕی (30) ملیار دیناری بۆ تەرخان کراوەو، لەهەمان کاتدا داواکاریەکی زۆری پارێزگای دهۆك هەیە بۆ دروست کردنی نەخۆشخانەیەکی چارەسەری شێرپەنجە.

هەژدە: لیژنەکەمان تێبینی کردووە، هەندێ پرۆژە هەیە کە ماوەی تەواو کردنی لە ساڵێك کەمترە، بەلاّم بەپێی بەرنامەی بودجەی وەبەرهێنان پارەی تەرخانکراو دابەش دەکرێت بەسەر (2) ساڵدا. لیژنەکەمان پێی باشە هۆکەی بزانێت لەلایەن حکومەتەوە.

بۆ نموونە/ پرۆژەی پردی سەر کەپکان لە زنجیرەی (35) سەر بە وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە ماوەی تەواو کردنی پرۆژەکە دەستنیشان کراوە بە(60) ڕۆژ، بەلاّم بەپێی گوژمەی پرۆژەکە کە (1) ملیار دینارە تەرخانکراو بۆ ساڵی 2011 (700) ملیۆن دینارەو، بەشەکەی تری بۆ ساڵی 2012 دادەنرێت.

نۆزدە: لیژنەمان پێشنیاردەکات بەپێی پێویست هەر پڕۆژەیەك دراسەی جەدوای هونەریو ئابووری بۆ بکرێ و، هەر پڕۆژەیەك دوای پەسندکردنی بودجە بە شەش مانگ پڕۆسەی تەندەرینی بۆ ئەنجام نەدرا پەرلەمانی لێ ئاگادارىکرێتەوە لە هۆکارەکەی.

بیست: بەمەبەستی دابینکردنی یەکەی نیشتەجێ بوون بۆ هاوولاتیانی خاوەن داهاتی سنووردارو کەم دەرامەت، پێشنیار دەکەین بڕی (75) ملیار دینار لەرێگەی جێبەجێ کردنی یاسای دابینکردنی خانووی نیشتەجێبوون بۆ دانیشتووان لە هەرێمی کوردستان ژمارە (7)ی ساڵی 2008 تەرخان بکرێت بەشێوەیەکی دادپەروەرانەو بە ڕەچاوکردنی گرنگی بۆ شوێنە جیاوازەکان جێبەجێ بکرێت.

بیستو یەك: ژمارەیەك لەپرسیار دەربارەی بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011 دێتەکایەوە لەلایەن گشت لیژنە هەمیشەییەکانو ئەندامە بەڕێزەکانی پەرلەمان، بەم شێوەی کە لە خوارەوە دیاری دەکەین داوا لە نوێنەری حکومەت دەکەین، کە وەلأمی ئەو پرسیارانە بداتەوە:

پ1/ هەندێك تەرخانکراو هەیە بۆ هەندێك حیساب لە بودجەی وەگەڕخستن تێبینی دەکرێت، کە ئەو حیسابە لە هەرێمی کوردستان چالاکی لەسەر ئەنجام نادرێت، یان زۆرجار بڕی تەرخانکراو بۆ ئەو حیسابە بڕێکی زۆرە. پرسیار ئەوەیە ئەگەر ئەو حیسابە چالاکی لەسەر ئەنجام نەدرا، یان پارەکەی هەمووی خەرج نەکرا لەساڵی داهاتوودا بڕی ئەو پارەیە چی لێ بەسەر دێت لەلایەن حکومەتەوە؟

بۆنموونە/ لەلاپەڕە (6)ی فۆرمی بودجە بڕی (2476) ملیۆن دینار تەرخانکراوە، بۆ فیلمی درامای سینەما.

پ2/ بڕی ئەو پارانەی کە تەرخانکراوە بۆ پڕۆژەکانی ساڵی 2010، کە لە ساڵی 2010دا ئەنجام نەدراوە، چۆن لەلایەن حکومەتەوە ئاڕاستەکراوەو؟ چۆن مامەڵە لەگەڵ ئەو پارەیە دەکرێت؟

پ3/ پڕۆژە هەیە کە بەچەند جۆر لە بەرنامەی وەبەرهێنان دووبارە بۆتەوەو، بەشێوەی جیاواز، هۆکەی چیە؟ ئایا چۆن مامەڵە لەگەڵ بڕی پارەکەیدا دەکرێت؟ ئایا دەبێت هەمان پڕۆژە بە چەند شێوەیەك پارەی بۆ تەرخان بکرێتو خەرج بکرێت؟

بۆ نموونە/ مزگەوتی (شەهید عەلی عەسکەری)بە سێ جۆر هاتووە:

1- **پڕۆژە بەردەوامەکانی سلێمانی/ ئەوقاف زنجیرە (4) سیاجی مزگەوتی عەلی عەسکەری بەبڕی (78) ملیۆن دینار.**

2- **هەمان لاپەڕە زنجیرە (13) کاری تەواوکاری بۆ مزگەوتی شەهید عەلی عەسکەری بە بڕی (271) ملیۆن دینار.**

3- **پڕۆژەی پەرەپێدانی پارێزگاکانی سلێمانی/ ئەوقاف زنجیرە (242) پڕۆژەی مزگەوتی شەهید (عەلی عەسکەری) بە بڕی (217) ملیۆن دینار.**

پ4/ بەشێوەیەکی گشتی پرسیارێك هەیە، ئایا ستۆکی خولاوو واتە (الرصید المدور) بۆ سەرەتای ساڵی 2011 چەندە؟ ئەگەر نییە هۆی چیە؟.

پ5/ وەزارەتی دارایی‌و ئابووری زێدەڕۆیی لەسەر پارەی تەرخانکراو بۆ بودجەی وەگەڕخستنی ساڵی 2010، کە دەکاتە (7.340) ترلیۆن دینار، بەڵام خەرجی فیعلی تاکو (2010/6/31) دەکاتە (4.477) ترلیۆن دینار بەم شێوەیە تاکو (2010/12/31) دەکاتە (8.955) واتە زیادەڕۆیی تیا بەدی دەکرێت بە نزیکەیی (1.516) ترلیۆن، ئەم پارەیە لە کوێوە دێت؟ ئەگەر گریمانەکەی ئێمە ڕاست بێت؟ تکایە بۆ ڕوونکردنەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئەندامانی بەڕێز، نوێنەرانی حکومەت و وەزیرە بەڕێزەکان، لەڕاستیدا لەلایەن زۆرینەی ئەندامە بەڕێزەکانی پەرلەمانەوە بۆچوونێکیان هەیە، کە حیسابات کۆتایی شەش مانگی یەکەم دێت، یان کە باسی خەرجی فیعلی دەکەیت تاکو 6/31ی ئەو ساڵە بڕێك دانراوە، بۆچوونی هەندێك لە ئەندامە بەڕێزەکان ئەوەیە، کە ئەو بڕە لە دوای 6/31ەوە بۆ 12/31 دەبێت بە دوو ئەوەندە، کە زەربی دووی دەکەن مەبلەغەکە زیاتر دەبێت لەو تەخصیصەی کە بۆی دانراوە، ئەوە پرسیارێکە، لەوانەی لیژنەی دارایی وەلامی دابێتەوە، بەڵام پێویستیان بەوەیە کە حکومەتیش وەلام بداتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

حیسابی خیتامیش شەش مانگ نا، جەدوەلی حیسابات، ئەگەر بگوترێت باشترە، فەرموو بەردەوام بە.

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەشی دووەم

تێبینیەکان‌و پێشنیارەکانی لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمان دەربارەی بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011

یەکەم:

لیژنەی کاروباری پێشمەرگە لە هەردوو نووسراویان ژمارە (31) لە (2011/4/5)و ژمارە (27) لە (2011/4/6):

★ داواکارییەکانی لیژنە:

(1) داواکارن (سلفة)ی وەزارەتی پێشمەرگە ببێت بە (بودجە) هاوتای هەموو وەزارەتەکانی تر. (ڕای لیژنەی دارایی ببێت بە پێشنیار بۆ حکومەت).

(2)داواکارن کە مووچەی هەردوو (خانەنشینی پێشمەرگەو کەم ئەندامی سەنگەر) زیاد بکرێت بەپێی یاسایی (34 و 38)ی ساڵی (2007)ی پەرلەمانی کوردستان.(بکرێ بە پێشنیار بۆ داهاتوو).

(3)پەلە بکرێ لە دروستکردنی ئەو (8) لیوایەی کە حکومەتی هەرێم پارەی بۆ تەرخانکردووە.(پەیوەندی بە بودجەوە نییە).

(4)ئەو پێشمەرگانەی کە دوای تەشکیل کردنی لیواکان دەمێننەوە، لەسەر داوای خۆیان خانەنشین بکرێن، یان بگوێزرێنەوە بۆ وەزارەتەکانی تر.(پەیوەندی بە بودجەوە نییە).

(5)بودجەی خەملێنراوی ساڵی (2011) زۆر کەمە، وە هیچ بڕە پارەیەك تەرخان نەکراوە بۆ دروستکردنی یەکەی نیشتەجێ بوون بۆ ژمارەیەکی زۆر لە خانەوادەی شەهیدان.(بکرێ بە پێشنیار بۆ داهاتوو).

(6)داواکارن ئەو بڕە پارەیەی تەرخانکراوە بۆ دروستکردنی بەڕێوەبەرایەتی گشتی شەهیدان لە هەولێرو سلێمانیو دهۆك دابین بکرێ بۆ دروستکردنی یەکەی نیشتەجێبوونو خەستەخانەو پڕۆژەی خزمەتگوزاری بۆ کەسوکاری سەربەرزی شەهیدان. (پەیوەندی بە بودجەوە نییە).

(7)داواکارن دەرماڵەی (ژنو منداڵی شەهیدان) خەرج بکرێ و، بخرێتە سەر مووچەی شەهیدانە. (بکرێ بە پێشنیار بۆ حکومەت).

(8)داواکارن ئەو بڕە پارەیەی خەرج دەکرێ بۆ منداڵانی شەهیدان لە هەموو قوتابخانەکانی خوێندن، کە تاکو ئێستا تەنها (نیوەی) خەرج دەکرێ (هەموو) بڕەکەیان بۆ خەرج بکرێ. (بکرێ بە پێشنیار بۆ حکومەت بەپێی توانای دارایی).

(9)داواکارن دانانی ڕێژەیەك لە پڕۆسەی (تواناسازیو خوێندنی زانکۆو دامەزراندن) بۆ منداڵانی شەهید دابنرێت. (ئەم بابەتە بە رێنمایی لەلای حکومەتەوە پێڕەوی دەکرێت، لاری نییە بکرێت بە پێشنیار).

(10) میلاکی وەزارەتی شەهیدان زیاد بکەن، بەتایبەتی ستافی (ئەندازیاران) بۆ بەدواداچوونی پڕۆژەکانو خانووەکانی شەهیدان. (بکرێ بە پێشنیار بۆ حکومەت).

(11) داواکارن بۆ چارەسەرکردنی گرفتی دابین کردنی زەوی لەنێوان وەزارەتی شەهیدان و وەزارەتی شارەوانی. (پەیوەندی بە بودجەوە نییە).

دووەم: لیژنەی ناوخۆ:

ئەم لیژنەیە پێشنیارەکانی بە دوو نووسراوی جیا ناردووە بۆ لیژنەکەمان بەم شێوەیە:

- نووسراوی ژمارە (157) لە (2011/4/6) و نووسراوی ژمارە (158) لە (2011/4/6) بەم شێوەیە:

(أ) پێشنیارەکانیان بەپێی نووسراوی ژمارە (157) کە تایبەتە بە دەزگای ئاسایش (هەولێرو سلێمانی) بەم شێوەیەی خوارەوەیە:

(1) زیاد کردنی ژمارەی میلاکی دامەزراندن لە (300) کەس بۆ (500) کەس، بۆ ئاسایشی سلێمانی. (جێ بهێڵرێت بۆ گفتوگۆ لەنێوان هەردوو وەزارەتی دارایی و ناوخۆ).

(2) زیاد کردنی ژمارەی میلاکی دامەزراندن لە (500) بۆ (1000) کەس لە ئاسایشی هەولێر. (جێ بهێڵرێت بۆ گفتوگۆ لە نێوان هەردوو وەزارەتی دارایی و ناوخۆ).

(3) زیادکردنی دەرماڵەی (بدل أرزاق) بۆ هەردوو ئاسایشی هەولێرو سلێمانی بەم شێوەیە:

سلێمانی 17978×210000×12= 45304560000

هەولێر 19319×210000×12= 48683880000 (ڕای حکومەت وەربگیرێت، چونکە پێشنیاری بڕی زیادەیە لە پارە دەبێ تەرخانکراوی بۆ پەیدا بکرێ).

(4) زیاد کردنی بڕی (5) پێنج ملیار دینار لە بەشی (شمەك، خزمەتگوزاری، چاکردنەوە) بۆ هەر یەك لە ئاسایشی سلێمانیو هەولێر، بەمەبەستی کڕینی جلو بەرگ. (پەیوەندی هەیە بە رێکەوتن لەنێوان هەردوو وەزارەتی ناوخۆو دارایی لە کاتی جێبەجێکردنی بودجەدا).

(5) زیاد کردنی بڕی (1) ملیار دینار لە بەشی (سووده کۆمەلایەتیەکان) بۆ هەریەك لە ئاسایشی هەولێرو سلێمانی.(بەهەمان شێوەی خاڵی چوار).

(6) زیاد کردنی بڕی (5) پێنج ملیار دینار لە بەشی (تێچووەکانی) بۆ هەریەك لە ئاسایشی سلێمانیو هەولێر.(بە هەمان شێوەی خاڵی چوارو پێنج).

(7) ئاسایشی سلێمانی پڕۆژەی بەردەوامو پێشنیارکراوی نییە، دەبێ بە هاوکاری لەگەڵ وەزارەتی پلاندانان لە پڕۆژە پێشنیارکراوەکان حیسابیان بۆ بکرێ. (بکرێ بە پێشنیار بۆ داهاتوو).

(ب) پێشنیارەکانیان بەپێی نووسراوی ژمارە (158) کە تایبەتە بە بودجەی وەزارەتی ناوخۆ بەم شێوەیە:

(1) زیاد کردنی میلاکی دامەزراندن لە(2797) بۆ (5000) کەس. (بکرێ بە پێشنیار بۆ داهاتوو).

(2) زیاد کردنی دەرماڵەی (بدل أرزاق) بۆ حەقی (تعویضات الموظفین) بەم شێوەیە:

110797×210000×12= 279 208 440 000 (ڕوون نییە لەلامان مەبەست چیە، سەرۆکی لیژنە ڕوونکردنەوە بدات لەپەرلەمان زیادە دەبێ تەرخانکراوی بۆ بدۆزرێتەوە).

(3) زیاد کردنی بڕی (3) ملیار دینار بۆ بەشی (شمەكو خزمەتگوزاریو چاکردنەوە) بەمەبەستی کڕینی جلوبەرگ.(پەیوەندی هەیە بە گفتوگۆ لە نێوان هەردوو وەزارەتی دارایی و ناوخۆ بەپێی دەسەلاتی موناقلە لە کاتی جێبەجێکردنی بودجەدا).

(4) دابینکردنی بڕی (1500 000 000) لە بڕی (اعانات) بۆ هاوکاری ناوچەکانی (دیالە و کەرکوك و خانەقین و موصل).(لاریمان نییە بە رێکەوتنی هەردوو وەزارەتی دارایی و ناوخۆ).

(5) زیاد کردنی بڕی (2) دوو ملیار دینار بۆ بەشی (الموجودات غیر المالیة) بۆ بەرگری شارستانی بۆ کرینی ئوتومبێلو پێداویستەکان.(پشتگیری لێ دەکەین).

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سێیەم: لیژنەی وەرزشو لاوان:

بەپێی نووسراویان ژمارە (48) لە (2011/4/11) ئەم خالانەیان خستەڕوو:

(1) میلاك بۆ دامەزراندن لە وەزارەتی ڕۆشنبیریو لاوان بریتیە لە (550) کەس، بەلأم ئەوان کێشەیان لە نەبوونی پسپۆڕی تایبەت هەیە. (رەئی لیژنەی دارایی تەنها ڕوونکردنەوەیە).

(2) وەزارەتی ناوبراو لە هەندێ شوێن میلاکیان زۆرەو لە هەندێ شوێنی تر میلاکیان کەمە. (رەئی لیژنەی دارایی وەزارەت چارەسەری ئەم کێشەیە بکات).

(3) وەزارەتی ناوبراو (50) پڕۆژەیان تەواو بووەو، پێویستیان بە دامەزراندن هەیە بەگرێبەستە. (رەئی لیژنەی دارایی (550) پلەیان بۆ تەرخانکراوە).

(4) خەرج نەکردنی بڕی ئەو (10) دە ملیارە کە تەرخانکرابوو بۆ وەزارەتی ناوبراو لە بودجەی ساڵی 2010 دەگەڕێتەوە بۆ (دواکەوتنی پەسنکردنی بودجەی ساڵی 2010، دواکەوتنی دیزاین، نەگونجانی زەویەکان بۆ پڕۆژەی وەرزشی). (رەئی لیژنەی دارایی تەنها ڕوونکردنەوەیە).

(5) پڕۆژە پێشنیارکراوەکانی وەزارەتی ناوبراو بەپێی پلانی وەزارەتی ڕۆشنبیری نییە بەپێی بۆچوونی وەزارەتو ئەندامانی لیژنە، وەزارەت پێویستی بە یاریگای کراوە نییە، چونکە ژمارەی زۆر دروستکراوە، بەڵکو پێویستیان بە هۆڵی داخراوە. بۆیە لیژنە داوا دەکات کە بابەتی یاریگای کراوە بگۆڕێت بۆ هۆڵی داخراو لە پڕۆژە پێشنیارکراوەکانی وەزارەت. (رەئی لیژنەی دارایی پەسندە وەك پێشنیار).

(6) کێشەی نەبوونی هەماهەنگی هەیە لەنێوان وەزارەتو پارێزگاکان، بۆ بەڕێوەبردنی کارەکان. (رەئی لیژنەی دارایی پەیوەندی بە بودجەوە نییە).

چوارەم: لیژنەی ئاوەدانکردنەوەو نیشتەجێ بوون:

بەنووسراویان ژمارە (20) لە (2011/4/12) ئەم خالانەی خوارەوەیان خستۆتە ڕوو، وەکو پێشنیارو تێبینی:

(1) ئەو پڕۆژانەی کە ڕاستەوخۆ جێبەجێ دەکرێن زۆرن، تێچوویان زۆرە، ئەمە نابێت. (بکرێ بە پێشنیار).

(2) حکومەت کاتێك پەنا دەباتە بەر جێبەجێکردنی ڕاستەوخۆ دەبێ ڕەچاوی ئەم خالانە بکات: (رەئی لیژنەی دارایی بکرێ بە پێشنیار).

- پڕۆژەکە زۆر گرنگ بێت.
- کتوپڕ بێت.
- ماوەی جێ بەجێ کردنی کەم بێت.
- بەڵێندەر ئامادە نەبوو بۆ بانگهێشت.

(3) تەنها بڕگەی قیرتاوکردن ڕاستەوخۆ جێبەجێ بکرێ، ئەگەر حکومەت قیرو ئامێری هەبێت. (پەیوەندی بە بودجەوە نییە).

(4) بەهیچ شێوەیەك تێچووی پڕۆژەی ڕاستەوخۆ لە (1) یەك ملیار دینار زیاتر نەبێت. (ڕای حکومەت وەربگیرێت).

(5) تێچووی پڕۆژە بەردەوامەکان لە نێوان (2010، 2011) زۆر زیادی کردووە بۆ نموونە (فڕۆکەخانەی نێودەوڵەتی هەولێر، خەستەخانەکانی بلێ، سەلاحەدین، ئاشتی لە سۆران). (رەئی لیژنەی دارایی نوێنەری حکومەت ڕوونکردنەوەی لەسەر بدات).

(6) پێشنیار دەکەن بەهیچ شێوەیەك رێگە نەدرێت کە نەخشەسازی (دیزاین) تەواو نەکرابێ، یاخود تازە ئیحالە کرابێو دروستکردنی پڕۆژەکە لە هەمان ساڵدا بڕیاری لەسەر درابێ، پارەکە بلۆك دەبێ بەبێ سوود. (رەئی لیژنەی دارایی پەسندە دراسەت بکرێ لەلایەن حکومەتەوە).

بەڕێز جلال علی عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێنجەم: لیژنەی کشتوکاڵو ئاودێری:

بەپێی نووسراویان ژمارە (24) لە (2011/4/18) ئەم پێشنیارانەیان خستۆتە ڕوو:

پێشنیار:

لیژنەی ناوبراو بەپێی نووسراوی سەرەوەیان ئەم پێشنیارو بۆچوونانە لە ڕاپۆرتەکەیان دەخەنەڕوو، کە لە هەموار کردنی بودجەدا جێ بەجێ بکرێ:

(1) پێدانی دەسەلاتی پێویست بە بەڕێز وەزیری کشتوکاڵ بە هەماهەنگی لەگەڵ بەڕێز وەزیری دارایی و ئابووری بۆ خەرجکردنی پارەی تەرخانکراو (إعانات زراعیة) لە بودجەی وەگەڕخستن. (رەئی لیژنەی دارایی پەسندەو بکرێ بە پێشنیار).

(2) تەرخانکردنی پارەیەکی یەدەگ (احتیاط) بۆ بەرەنگاربوونەوەی کێشەی وشکە ساڵی. (رەئی لیژنەی دارایی پەیوەندی بە حکومەتەوە هەیە).

(3) پێشنیار دەکەین لەناو ئیستیمارەی (اعداد الموزانة التخمینیة) حکومەتی هەرێمی کوردستان لە لاپەڕە (21) لە ستوونی (المتفق علیه من قبل الوزارة) سێ بڕە پارە تەرخانکراوە بۆ (الاصول الطبیعیة – غیر المنتجة) کە بڕی پارەی بڕگەکەیان (5.007) ملیۆن دیناڕە، وەکو لە ڕاپۆرتەکەیان هاتووە، پێشنیار دەکەن یەك بڕگەیان بگۆڕدرێت بە (الاهتمام بالثروة الحیوانیة في مجال تربیة الابقار، منتجات الحلیب، الابحاث والارشاد الزراعي). (رەئی لیژنەی دارایی پەسندەو بکرێ بە پێشنیار).

(4) ڕێژەی تەرخانکراو بۆ کشتوکاڵ لە بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان زۆر کەمە نزیکەی (3,302) ملیار دیناڕە، کە دەکاتە ڕێژەی نزیکەی (1٪). (رەئی لیژنەی دارایی پەسندە بخرێتە بەردەمی حکومەت بۆ داهاتوو).

(5) لە پڕۆژە بەردەوامەکان (3,664) ملیار دینار تەرخانکراوە بۆ وەزارەتی کشتوکاڵ!!. (تەنها ڕوونکردنەوەیە).

(6) لە ئامادە کردنی بودجەی خەملێنراوی وەزارەتی کشتوکاڵ بڕی (85,591) ملیار دینار تەرخانکراوە لە لاپەڕەکانی (11، 13، 21)!!. (تەنها ڕوونکردنەوەیە).

(7) لە ئامادە کردنی بودجەی خەملێنراودا لاپەڕە (21) بڕی (20,292) ملیار دینار تەرخانکراوە کە پێشنیاری گۆڕانکاریان تیاکردووە!!. (تەنها ڕوونکردنەوەیە).

(8) لـه پـرۆژه پێشـنیارکراوەکانی بودجـەی سـاڵی 2011 لـه پرۆژەکـانی وەزارەتـی کشـتوکاڵو سەرچـاوه ئاوییەکانی هەرێم. (تەنها ڕووکردنەوەیە).

- هەرێم (700) ملیۆن دینار.
- سلێمانی (29) پرۆژه (11,950) ملیار دینار.
- هەولێر (21) پرۆژه (08193) ملیار دینار.
- دهۆك (20) پرۆژه (07350) ملیار دینار.
- کۆی گشتی دەکاته (28191) ملیار دینار.

(9) لـه ئیسـتیمارەی بودجـەی حکومـەتی هـەرێمی سـاڵی 2011 لـه برگـەی (المشـاریع الاسـتثماریة) بـڕی (184,073) ملیـار دینـار، کـه ڕێژەکـەی دەکاتـه (4,44٪) ڕێژەیـەکی گونجـاو نییـه بـۆ بـواری کشـتوکاڵو سەرچاوه ئاوییەکان. (پەسندەو پێشنیار بۆ حکومەت).

شەشەم: لیژنەی ئەوقاف و کاروباری ئاینی:

بەپێی نووسراویان ژمارە (24) لە (2011/4/18) ئەم خالانەیان خستۆتەڕوو:

یەکەم: لایەنە ئەرێنیەکانی پرۆژەکە:

(1) پارەی گشتی بودجە زیادی کردووە، بە بەراورد لەگەڵ ساڵانی پێشوودا ئەمە جێی خۆشحاڵیە. (ڕەئی لیژنەی دارایی تەنها ڕووکردنەوەیە).

(2) ژمارەی پلەی دامەزراندن زیادی کـردووە بـۆ (25) هـەزار پلـە لـە ناویانـدا (800) پلـە بـۆ وەزارەتـی ئەوقافە. (تەنها ڕووکردنەوەیە).

(3) گرنگی زیاتر دراوە بە سێکتەری کارەبا لەم ساڵدا. (تەنها ڕووکردنەوەیە).

(4) گرنگی دراوە بە خانووی نیشتەجێ کردن بۆ بنەماڵەی شەهیدانو ئەنفال. (تەنها ڕووکردنەوەیە).

(5) بەردەوام بوون لەسەر پرۆژەی توانا سازی لاوان. (تەنها ڕووکردنەوەیە).

(6) بـەردەوام بـوون لەسـەر دروسـتکردنی یەکـەی نیشـتەجێبوون لـە ڕێگـای وەبـەرهێنان و پێشـینەی خانووبەرەوە. (تەنها ڕووکردنەوەیە).

دووەم: لایەنە نەرێنیەکانی پرۆژەی بودجە:

(1) دواکەوتنی گەیشتنی پرۆژەی بودجە بۆ پەرلەمان. (ڕەئی لیژنەی دارایی پەسندە).

(2) جیـاوازی زۆرە لـە نێـوان تێچـووی وەگەڕخسـتنو تێچـووی وەبـەرهێنان، وەگەڕخسـتن زیـاترە لـە وەبەرهێنان. (تەنها ڕووکردنەوەیە).

(3) کورت هێنان (عجز) لەچاو پار سالّ زیادی کردووە. (تەنها ڕووکردنەوەیە).

(4) ڕێژەی لەسەدا (11٪) بودجەی وەگەڕخستن تەرخانکراوە بۆ (سـوودە کۆمەڵایەتیـەکان، تێچـووەکانی تر (مصروفات الاخری)، مەوجوودواتی نادارایی)، ئەمە دەرگا دەکاتەوە بۆ گەندەڵیو بەهەدەردانی بودجەی گشتی. (ڕەئی لیژنەی دارایی کۆمێنتی نییە).

(5) داهاتی هەرێم زۆر کەمتر لەوەی کە هەیە. (نوێنەری حکومەت ئەم خاڵە ڕوون بکاتەوە لە هۆڵی پەرلەمان).

(6) پێویستە بودجەی وەزارەتی ئەوقاف و کاروباری ئاینی زیاد بکرێ، چونکە زیاتر لە (1000) مزگەوت و کەنیسە و شوێنی خواپەرستی بێ کارمەندن. ((800) پلەیان بۆ تەرخانکراوە).

سێیەم: پێشنیارەکان و ڕاسپاردەکانی لیژنەی ئەوقاف:

(1) پێویستە حکومەت لە کاتی یاساییدا بودجە ڕەوانەی پەرلەمان بکات. (پەسندە)

(2) لە ڕووی یاسایی و داراییەوە دراسەت بکرێ، کە تا چەند دەکرێت سەری سالّی دارایی لە هەرێم بگۆڕێت بۆ سەری سالّی کوردی. (پەیوەندی بە حکومەتەوە هەیە).

(3) هەر وەزارەتێك ئازاد بێت و دەسەلاّتی هەبێت لەخەرجکردنی ئەو بڕە پارەی بۆی تەرخانکراوە. (پەسندە بکرێ بە پێشنیار).

(4) سەرچاوەکانی داهات لە هەرێمدا بەیاسا ڕێك بخرێت. (پەسندە).

(5) هەردوو ئاسایشی سلێمانی و هەولێر یەك بگرێتەوە و یەك بودجەیان بۆ دابنرێت و، تا ئێستاش یەکیان نەگرتۆتەوە. (پەسندە).

(6) حیسابی (سوودە کۆمەلاّیەتیەکان) لە هەموو وەزارەتەکان لا بېرێ تەنها لە وەزارەتی دارایی بمێنێتەوە. (پەسند نییە، چونکە مافێکی دارایی و یاساییە بۆ هەر وەزارەتێك).

(7) پێویستە وەزارەتی دارایی بەبێ ڕەزامەندی وەزارەتەکان دەستکاری بڕی پارەی (متفق علیە) نەکات. (ڕەئی لیژنەی دارایی بەجێ بهێلرێت بۆ گفتوگۆی نێوان وەزارەتی دارایی و وەزارەتەکان).

(8) بەخشینی مزگەوت و شوێنی خواپەرستی لە کرێی ئاو وکارەبا. (ڕەئی لیژنەی دارایی پەسند نییە، چونکە بە یاسا ڕێکخراوە).

(9) دووبارە چاوخشاندنەوە بە کرێدان و بەکارهێنانی مولّکەکانی (وقف) لە وەزارەتی ئەوقاف. (پەیوەندی بە بودجەوە نییە).

(10)دووبارە چاوخشاندنەوە لە دابەشکردنی پڕۆژەکانی وەزارەتی ئەوقاف بەپێی پێویست و هاوسەنگی پارێزگاکانی کوردستان. (ڕەئی لیژنەی دارایی پەسندە و بکرێ بە پێشنیار).

(11) ڕەچاوکردنی بنەمای دادگەری هاونیشتمانی بوون بۆ پێدانی پڕۆژەو بودجەی گونجاو بە هاوولاّتیانی مەسیحی و ئێزیدی. (ڕەئی لیژنەی دارایی پەسند نییە، چونکە بنەمای دادوەری بۆ هەموو هاوولاّتیان لە کوردستان بەدی هاتووەو ئەو جیاوازیە نییە).

حەوتەم: لیژنەی کاروباری یاسایی:

بە نووسراویان ژمارە (72) لە (2011/4/19) پوختەی ئەم ڕاپۆرتە پێك دێ لە دوو بەش: بەشێکیان/ بریتیە لە پێشنیارەکانی لیژنەی ناوبراو بۆ حکومەت، دەربارەی بودجەی خەملێنراوی سالّی 2011، کە لەبەشی دووەمی ڕاپۆرتە گشتیەکەدا دەخرێتە ڕوو و، بەشی دووەم/ کە بریتیە لە پێشنیارو گۆڕانکاری

لیژنەی ناوبراو، دەربارەی ماددە یاساییەکانی پڕۆژە یاسای بودجەی ساڵی 2011، کە لە بەشی سێیەمی ڕاپۆرتە گشتییەکەدا دەخرێتە ڕوو.

تێبینیو پێشنیارەکانی لیژنەی یاسایی دەربارەی بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011 پوختەکەی بریتیە لەم خاڵانەی خوارەوە:

(1) بەپێی یاسای (الإدارة المالية والدين العام رقم (95) لسنة 2004) پێویستە لەسەر وەزارەتی دارایی (حسابی ختامی) ساڵی دارایی 2010 تاکو ڕۆژی (2011/4/15) تەواو بکات. (پەسندەو مادەیەکی یاساییە).

(2) پێشنیار دەکەن بە زیاد کردنی ئەو ڕێژانەی کە دیارکراوە لە ماددەی (25) لە یاسای (الموازنة الاتحادية لسنة 2011) کە تایبەتە بە گواستنەوەی بڕی داهاتی نەوتی خاو وغازی بەرهەم هێنراو لەهەر پارێزگایەك بۆ (بودجەی هەرێم) لەکاتی گەیشتنی. (پەسندەو حکومەت هەستێ بەو کارە لە داهاتوودا).

(3) لیژنەی ناوبراو پێشنیاردەکات، کە نابێ پێشنیاری هەر زیادەیەك لە تێچوو بکەی، یاخود تێچووی زیادە زیاد بکەی لە بودجە هەروەها کەمکردنەوەی داهات، ئەگەر هاتو هۆکانی بەدەست نەهاتبێ. (ڕەئی لیژنەی دارایی پەسندەو مادەیەکی یاساییە).

(4) بەڵام دەکرێ داوای گواستنەوە (المناقلة) بکرێت لەنێوان (الابواب والمواد والاقسام) لە چوارچێوەی بودجەی دیاریکراو، بەپێی ماددەی (83) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان. (ڕەئی لیژنەی دارایی پەسندەو مادەیەکی یاساییە).

(5) لیژنە پێشنیاردەکات پڕەنسیپی هاوسەنگی (مبدأ التوازن) ڕەچاو بکات لە نێوان کەرتەکانی هەرێم لە کاتی تەرخان کردنی بودجەی وەگەڕهێنان. (ڕەئی لیژنەی دارایی پەسندە بکرێ بەپێشنیار بۆ حکومەت).

(6) گرنگیدانی زیاتر بە گەشە کردنی ژێرخانو پڕۆژە بەرهەمهێنەرەکان. (پەسندە)

(7) پێشنیار دەکەن بە زیادکردنی ڕێژەی دەرماڵەی کارمەندانی یاسایی لە هەڵگرانی بڕوانامەی یاسا لە هەموو دامودەزگاکانی هەرێم. (ڕەئی لیژنەی دارایی بکرێ بە پێشنیار بۆ حکومەت).

(8) یەکگرتنەوەی دیوانی چاودێری دارایی بە شێوەیەکی کرداری. (ڕەئی لیژنەی دارایی پەسندە).

(9) پێویستی بە تەرخانکردنی بڕێك لە (پارە) لەناو بودجەدا، بۆ پێشینەی هاوسەرگیری بۆ هاوولاتیان، شایەنی باسە ئەم بڕە تەرخانکراوە دەست نیشان نەکراوە لە پڕۆژە یاساکەدا، بۆیە پێشنیاری ئەم خاڵانەی خوارەوە دەکەن:

أ - تەرخانکردنی بڕی (50) پەنجا ملیار دینار لەناو بودجەدا بۆ ئەو مەبەستە و، ئەم بڕە پارەیە دەبڕێت لەوبڕە پارەیەی تەرخانکراوە بۆ پشتگیری دارایی پارتەکانو ڕێکخراوە ناحکومیەکان. (گفتوگۆ بکرێ لە هۆڵی پەرلەمان).

ب بڕی پێشینەی هاوسەرگیری ببێت بە (5) پێنج ملیۆن دینار. (پەسندە گفتوگۆی لەسەر بکرێ لە هۆڵی پەرلەمان).

(10) نابێت بڕی پارەی پەرەپێدانی پارێزگاکان تۆماربکرێ لە چوارچێوەی بودجەی گشتی هەرێم، لەبەرئەوەی ئەم تەرخانکردنە لە دەرەوەی چوارچێوەی بوجەوەیە تایبەتمەندی خۆی هەیە و، بەپێی بۆچوونی لیژنەی یاسایی تۆمارکردنی ئەم بڕە پارەیە لە چوارچێوەی بودجەدا بەمانای زیاد کردنی بڕێك لە پارە دێت، کە لە بنەڕەتدا ئەژمارنەکراوە لە چوارچێوەی بودجەی گشتی. (پەسندە گفتوگۆی لەسەر بکرێ لەگەڵ حکومەت لە هۆڵی پەرلەمان).

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەشتەم: لیژنەی کاروباری پەروەردەو خوێندنی بالاّو توێژینەوەی زانستی:

بەپێی نووسراویان ژمارە (50) لە (2011/4/24) سەرنجو تێبینیەکانیان:

یەکەم: دەربارەی دەقی پڕۆژە یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2011:

(1) دەربارەی بڕگەی یەکەم لە ماددەی سیانزە پڕۆژەی بووژانەوەی توانا مرۆیەکانی کوردستان ئەم بەرنامەیە چوار بوار دەگرێتە خۆی (زەماڵە، نێردە، توێژینەوە، خولی مەشق) لەم بارەیەوە لیژنە ئەم پێشنیارانە دەکات:

أ - بەڕوونی لە یاساکەدا باس بکرێت کە (خولی مەشقو ڕاهێنان) تایبەت دەبێت بە مامۆستایانو فەرمانبەرانی هەردوو وەزارەتی خوێندنی بالاّو پەروەردە، بەپێی بەرنامەیەکی هاوبەش کە دەبێت لە ساڵی 2011 بکەوێتەگەڕ. (رەئی لیژنەی دارایی ئەم کارە پەیوەندی بە بەرنامەی حکومەتەوە هەیە).

ب - بەشی وەزارەتی پەروەردە لە بەرنامەی تواناسازی لە هەردوو بواری (زەماڵەو نێردە) بۆ ساڵی 2010 تەنها (22) کورسی بووە ڕێژەیەکی کەمە پێویستە بەشی وەزارەتی پەروەردە لەم دوو بوارەدا لە (15٪) کەمتر نەبێت. (رەئی لیژنەی دارایی بکرێ بەپێشنیار بۆ حکومەت).

ت - لەساڵی 2010 بەرنامەی تواناسازی تەنها لە بواری (زەماڵەو ناردن) بووەو، بوارەکانی (توێژینەوەو خولی مەشق) فەرامۆش کراوە). (تەنها ڕوونکردنەوەیە).

(2) دەربارەی بڕگەی (2) لە ماددەی سیانزە بڕی پارەی تەرخانکراو بۆ سندوقی پڕۆژەی تواناسازی دیاری نەکراوە بۆ ساڵی 2011، ئایا مەبەست لە (120) ملیارەکەی یاسای بودجەی ساڵی 2010یە؟، لیژنە پێشنیاردەکات ئەو بڕە پارەیە دیاربکرێت و، ڕوون بکرێتەوە، ئایا پاشماوەی (120) ملیارەکەیە؟ کە تا ئێستا ڕێژەی زیاتر لە (60٪) ماوە خەرج نەکراوە! یان مەبەست تەرخانکردنی (120) ملیاری دیکەیە بۆ ساڵی 2011!. (حکومەت ڕوونکردنەوە بدات).

(3) لیژنە پێشنیاردەکات بۆ بەردەوامی بەرنامەی (هەڵمەتی نیشتمانی دروستکردنی قوتابخانە) کە مادەیەکی یاسایی زیاد بکرێ بۆ ئەم مەبەستە بەم شێوەی خوارەوە:

(تەرخان کردنی بڕی (120) ملیار دینار بۆ بەردەوامبوونی بەرنامەی هەڵمەتی نیشتمانی دروست کردنی قوتابخانە لە هەرێمی کوردستان. (پێویستە سەرچاوەی تەرخانکراو دیار بکرێ).

دووەم: دەربارەی میلاك: لیژنە پێشنیار دەکات ژمارەی پلەی وەزیفی لە وەزارەتی پەروەردە لە (6000) شەش هەزار پلەی وەزیفی بۆ (7000) حەوت هەزار پلەی وەزیفی زیاد بکرێت، بەتایبەتی بۆ ئەوەی هەلبژەخسێ بۆ دامەزراندنی دەرچووانی بەشی کۆمەڵناسی و دەروونناسی، تاوەك تۆژەری کۆمەلایەتی دابمەزرێت، هەروەها دامەزراندنی دەرچووانی بەشی فەلسەفە وەك مامۆستای فەلسەفە کە سیستەمی نوێی پەروەردە جەخت دەکات لەسەر پێویستی ئەم بوارانە لە ناوەندەکانی خوێندن. (رەئی لیژنەی دارایی بکرێ بە پێشنیار بۆ حکومەت).

سێیەم: دەربارەی پرۆژەکان:

(1) ژمارەی پرۆژە پێشنیارکراوەکان بۆ وەزارەتی خوێندنی بالاّ کەمە، کە بریتیە لە (9) پرۆژە بە بڕی (9850) ملیۆن دینار، بۆیە پێشنیار دەکەن کە بڕی (10) ملیار دیناری تر تەرخان بکرێت بۆ وەزارەتی خوێندنی بالاّو تۆژینەوەی زانستی. (رەئی لیژنەی دارایی پەسندە ئەگەر حکومەت توانای هەبێت).

(2) بەپێویستی دەزانین کە دروست کردنی کەمپی زانکۆی سەلاحەددین بخرێتە چوارچێوەی پرۆژە پێشنیارکراوەکان بۆ ساڵی 2011 و، بڕێك پارەی بۆ تەرخان بکرێ. (لە ڕووی کردارییەوە پێشنیار بکرێ بۆ ساڵی 2012).

(3) لە پێشنیارکردنی پرۆژەدا پێویستە ڕەچاوی هاوسەنگی بکرێت لە دووبواردا:

أ - هاوسەنگی لە نێوان ژمارەو جۆری پرۆژەو دابەشکردنیان لەسەر بنەمای ڕێژەی دانیشتوان. (رەئی لیژنەی دارایی پەسندە).

ب - هاوسەنگی نێوان بڕی گوزمەی تەرخانکراو لە ساڵێکدا، بۆ پرۆژە لەگەڵ ماوەی جێ بەجێ کردنی پرۆژە. (رەئی لیژنەی دارایی پەسندە).

(4) تێبینی دەکەین کە قوتابخانەی چوار پۆڵی لە پرۆژەی پەرەپێدانی پارێزگاکان زۆر دووبارە بۆتەوە، دوای بەدواداچوونو هەڵسەنگاندنی بۆمان دەرکەوتووە، کە دروستکردنی قوتابخانەی چوار پۆڵی نموونەیەکی سەرکەوتوو نییە، بۆیە پێویستە ڕێژەی قوتابخانەی شەش پۆڵیو دوانزە پۆڵیو هەژدە پۆڵی زیاد بکرێ. (رەئی لیژنەی دارایی پەسندە).

چوارەم: پێشنیار دەکەین کە ڕێژەی تەرخانکراو بۆ بەشی سوودەکانی کۆمەلایەتی (المنافع الاجتماعية) کەم بکرێتەوە لە (3.41٪) بۆ ڕێژەی (2٪) و، تەرخان بکرێ بۆ هەڵمەتی نیشتمانی دروستکردنی قوتابخانە. (رەئی لیژنەی دارایی بەگشتی داوای کەمکردنەوە کراوە لەبڕی چەند حسابێك).

پێنجەم: دەسەلاّتی پارە تەحویل کردن بدرێتە بەڕێوەبەرە گشتیەکانو زانکۆو هەردوو وەزارەتو ڕۆتینی ئێستای وەزارەتی دارایی کەم بکرێتەوە، چونکە زۆرجار دەبێتە هۆی پەکخستنی پرۆژەو بە هەدەردانی کات. (رەئی لیژنەی دارایی پەسندە).

شەشەم: لەکاتی خەملاّندنی پرۆژەکاندا (بیناسازیو کڕینی کەلوپەلو پێداویستی قوتابخانەکان) پێکەوە حیسابیان بۆ بکرێت. (رەئی لیژنەی دارایی ئەم کارە پەیوەندی بە ڕێنمایی بودجەوە هەیە).

نۆیەم: لیژنەی کاروباری کۆمەڵی مەدەنی:

بەپێی نووسراویان ژمارە (21) لە (2011/4/24) ئەم تێبینیانە دەخەنەڕوو:

(1) پێشنیار دەکەن، ئەو ماددە یاساییەی کە پەیوەستە بە تەرخان کردنی بڕی (200) ملیار دینار بۆ بودجەی پارتەکانو پڕۆژەکانی رێکخراوە ناحکومیەکان بکرێ بە دوو بڕگەوە، بڕگەیەك بۆ پارتەکان و، بڕگەیەك بۆ رێکخراوە ناحکومیەکان. (رەئی لیژنەی دارایی پەسندە).

(2) پێیان باشە ماددەی چواردە لە پڕۆژە یاساکە کە (200) ملیار تەرخانکراوە بۆ پارتەکانو رێکخراوە ناحکومیەکان، پشکی رێکخراوە ناحکومیەکان بەبڕی (20) ملیار دینار دیار بکرێت. (ئەم کارە بەجێ بهێڵرێت بۆ حکومەت).

(3) پشتگیری لە دامەزراندنی تۆڕەری کۆمەڵایەتی دەکەن لە وەزارەتی پەروەردە، بۆ چارەسەرکردنی ئەم کەلێنە لە قوتابخانەکاندا. (رەئی لیژنەی دارایی پەسندە).

(4) پشتگیری دەکەن لە داواکاری (یەکێتی فەرمانبەرانی کوردستان) بۆ قەرەبووکردنەوەی جیاوازی مووچەی شەش ساڵی ڕابردووی فەرمانبەرانی سنووری ئیدارەی سلێمانی. (رەئی لیژنەی دارایی پەسندەو داوای ڕوونکردنەوەو جێ بەجێ کردن لە حکومەت بکرێ).

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەیەم: ڕاپۆرتی لیژنەی پاراستنی مافی بەکاربەر

بەپێی نووسراویان ژمارە (8) لە (2011/4/25) ئەم تێبینیو سەرنجو پێشنیارانە دەخەنەڕوو:

یەکەم/ تێبینیو سەرنجەکان لەسەر بودجەی وەبەرهێنانو بەکارخستن بەم شێوەی خوارەوە:

(1) بەشێوەیەکی ڕێك و پێك تر ڕێزبەندی کراون لە پارسڵ، زانیاری پێویستی تێدایە، بەڵام پێ دەچێ هەندێ لەم زانیاریانە دروست نەبن. (تەنها ڕوونکردنەوەیە).

(2) ماوەی جێ بەجێ کردنی هەندێك لە پڕۆژە پێشنیار کراوەکانی ساڵی 2011 زۆرە بە بەراوورد لەگەڵ گوزمەی تەرخان کراو، نموونە پڕۆژە هەیە گوزمەکەی (77) ملیۆن دینارە بەڵام ماوەی جێ بەجێ کردنی (540) ڕۆژە. (رەئی لیژنەی دارایی داوای ڕوونکردنەوە بکرێت لە نوێنەری حکومەت).

(3) هەندێك لە پڕۆژەکان گوزمەی پێویست بۆ ساڵی 2011 ناگاتە (5٪) لە گوزمەی گشتی پڕۆژەکە، وا دەردەکەوێ ئەم پڕۆژانە بە چەندین ساڵ جێ بەجێ دەکرێ. (تەنها ڕوونکردنەوەیە).

(4) هەندێ پڕۆژە گوزمەی بۆ تەرخان کراوەو، لە قۆناغی تەندەرین دایە، بەڵام دیزاینەکەی تەواو نەبووە، دەبینین دەست بە جێ بەجێ کردنی دەکرێ، ئەمە سەرپێچی سستمی کارکردنە. (رەئی لیژنەی دارایی داوای ڕوونکردنەوە بکرێ لە حکومەت)

(5) نەبوونی هەماهەنگی لەنێوان پارێزگاکانو وەزارەتەکان بۆ دەست نیشان کردنی پڕۆژەکان، پارێزگاکان لە جێ بەجێ کردنی بودجەی پەرەپێدان ڕاوێژ بە وەزارەتەکان ناکەن. (پەسندەو بکرێ بە پێشنیار).

(6) پێویستە دیزاینی پرۆژە تەواو بێت، دواتر بخرێتە ناو پلانی پـرۆژە پێشنیاکراوەکان. (رەئـی لیژنـەی دارایی پەسندەو ڕای حکومەت وەربگیرێت).

(7) گوژمەی تەرخانکراو بۆ بەشی (المنح) لە ساڵی (2011) نزیکەی دوو ئەوەندەی تەرخان کـراوی سـاڵی (2010)یەو، هەندێك لە وەزارەتەکان سەرکەوتوو نـەبوون لەخـەرج کردنـی سـاڵی 2010. (رەئـی لیژنـەی دارایی حکومەت ڕوونکردنەوە بدات).

(8) هەروەها گوژمەی تەرخان کراو بۆ بەشی (المنافع الاجتماعیـة) بـۆ سـاڵی 2011 دوو ئەوەنـدەی سـاڵی 2010یە، هەندێ لە وەزارەتەکان سەرکەوتوو نـەبوون لەخەرج کردنیان، بـەپێی بۆچـوونی لیژنـە نزیکـەی (209) ملیار دینار لەنێوان ساڵی (2010)و، ئەمسالّدا زیادی هەیە. (حکومەت ڕوونکردنەوە بدات).

(9) کۆی میلاکی تەرخانکراو بۆ وەزارەتی دارایی بریتیە لە (5332) پلە، کە ڕێژەکەی دەگاتـە (21.3٪) بۆ ساڵی 2011، ئەم ڕێژەیە زۆرە بۆ وەزارەتی دارایی و، لەهەمان کاتـدا هەنـدێك وەزارەت هەیـە پێویسـتە زیاتر گرنگی پێ بدرێت لە ڕووی میلاکەوە. (پەسندە).

(10)حکومەتی هەرێم سەرکەوتوو نەبووە لە خەملاّندنی ئیرادی ساڵی 2010، ئەو ئیرادە خەملێنراوە بـە نزیکەی (348) ملیار دینار، بەلاّم ئیراداتی بەدەست هاتوو تـا 2010/6/30 دەگاتـە (316) ملیـار دینـار. (رەئی لیژنەی دارایی حکومەت ڕوونکردنەوە بدات).

دووەم: پێشنیارەکانی لیژنە:

(1) هەر پرۆژەیەك لە (10٪)ی گوژمەی پێویستی بۆ تەرخان نەکرابێ لـە کـۆی گوژمـەی پـرۆژەکـە لـەناو پلانی بودجە دانەنرێت. (نوێنەری حکومەت وەلاّم بداتەوە).

(2) هـەر پـرۆژەیـەك دیزاینەکـەی تـەواو نـەبێت لـە پلانـی بودجـە دانـەنرێت. (ڕای حکومـەت وەربگیرێ لەوبارەیەوە).

(3) ئەو پرۆژانەی گوژمەیان لە (2) ملیار دینار کەمتـرە، ماوەی جـێ بـەجێ کردنیـان لـە (1) سـاڵ تێپـەڕ نەکات. (پەسند نییە، چونکە کارێکی هونەرییە).

(4) هەزار پلەی وەزیفی لە میلاکی وەزارەتی دارایی ساڵی 2011 لابـرێت و، زیاد بکرێـت بـۆ سـەرمیلاکی پەروەردەو، (500) پلە بۆ سەرمیلاکی وەزارەتی تەندروستی. (بەجێ بهێلرێت بۆ حکومەت)

سێیەم/ تێبینیو پێشنیارەکانی لیژنە لەسەر پرۆژە یاساکە:

(1) سەر لەنوێ دارشتنەوەی (ماددەی شەش) بەم شێوەی خوارەوە:

المادة السادسة:

أولاً: حصر الصرف من اعتمادات الحسابات الرئيسية للنفقات التشغيلية (المنح، الإعانـات، المنـافع الاجتماعيـة، المصروفات الاخرى، السلع والخدمات والصيانة، نفقات المشاريع الرأسمالية) مـن الموازنـة العامـة لحكومـة أقليـم كوردستان بوزارة المالية.

ثانياً: لوزير المالية والاقتصاد تخويل الوزراء ورؤساء الجهات غير المرتبطة بوزارة ورؤساء الوحدات الإدارية صلاحية الصرف مباشرة في ضوء التخصيصات المعتمدة ضمن موازنتها السنوية وبالتنسيق مع وزارة المالية والاقتصاد).

تێبینی/ هەردوو لیژنەی یاسایی‌و دارایی پەسندی ئەم ماددە یاساییەی کردووە، وەکو لە پڕۆژە یاساکەدا هاتووە لەلایەن حکومەتی هەرێمەوە.

(2) **دووبارە دابڕشتنەوەی بڕگەی دووەم لە ماددەی یانزەم بەم شێوەی خوارەوە:**

ثانياً: على الوزارات والجهات غير المرتبطة بوزارة التربث في توزيع عدد الدرجات الوظيفية المستحدثة ضمن ملاك الاقليم سنة 2011 على المحافظات والوحدات الإدارية وفق عدد سكانها، لحين صدور قانون مجلس الخدمة العامة للاقليم.

تێبینی/ هەردوو لیژنەی دارایی‌و یاسایی پەسندی (أولاً، ثالثاً)ی کردووەو، تەنها هەردوو وشەی (الشروط والإجراءات)ی لابردووە لە (ثانياً).

(3) **لە هەمان کات لیژنەکە پێشنیار دەکات، کە بڕگەی چوار بۆ ئەم ماددەیە زیاد بکرێ‌و بەم شێوەیە بێت:**

رابعاً: تعطي الاولوية لتثبيت العقود استثناءاً من شرط العمر للمتقاعد في السنوات الماضية، مع احتساب فترة التعاقد خدمة فعلية.

تێبینی/ بەپێی ڕای لیژنەی دارایی بابەتی ئەم بڕگەیە زیادە و، دامەزراندن بە (عقد) ڕێنمایی خۆی هەیەو، هەروەها بەشێوەیەك لە شێوەکان بابەتی (عقد) لە ماددەی هەژدە لە پڕۆژە یاساکەدا هاتووەو لیژنەی دارایی ڕای خۆی پێشکەش کردووە لەم بارەیەوە لە بەشی سێیەمی ڕاپۆرتەکە.

(4) **پێشنیاردەکەن کە بڕگەی (ب)لە (أولاً) لە ماددەی دوانزە لاببرێت.**

تێبینی/هەردوو لیژنەی دارایی‌و یاسایی پێشنیاری لابردنی نەکردووە.

(5) **لیژنە پێشنیار دەکات بە دووبارە دابڕشتنەوەی ماددەی پانزەم بەم شێوەی خوارەوە:**

المادة الخامسة عشرة: تلتزم وزارة المالية والاقتصاد بمايلي:

أولاً: تأمين القرض العقاري للمواطنين في المحافظات والاقضية والنواحي والقرى، وزيادة مبلغ القرض الى (20) (عشرون مليون دينار)، وحسب الضوابط والتعليمات المرعية.

ثانياً: دعم مشاريع القطاع الزراعي عن طريق المصرف الزراعي.

ثالثاً: دعم مشاريع المصرف الصناعي.

رابعاً: تخصيص مبلغ (150) (مائة وخمسون) مليار دينار لغرض تأمين السكن لمواطني الاقليم من ذوى الدخل المحدود، وفق قانون رقم (7) لسنة (2008) قانون تأمين السكن للمواطنين في اقليم كوردستان.

خامساً: تخصيص مبلغ (25)خمسة وعشرون مليار دينار لدعم صندوق دعم المشاريع الصغيرة للشباب في الاقليم الذي تم اقراره من قبل برلمان كوردستان.

سادساً: تحدد سلفة الزواج الواردة في قانون سلفة الزواج لأقليم كوردستان رقم (17) لسنة 2010 بمبلغ (5) خمسة ملايين دينار.

سابعاً: تخصيص مبلغ قدرة (10) عشرة مليار دينار لبناء المنشات الرياضية في الأقليم.

تێبینی/

(أ) دەربارەی (اولاً) هەمان ڕای لیژنەی یاسایی ئەوەیە کە پێشینەی خانووبەرە زیاد بکرێت لە (15 بۆ 20) ملیۆن دینار.

(ب) دەربارەی (ثانياً) لە پرۆژە یاساکەشدا ئەم ماددە یاسایە بە هەمان شێوەیە.

(ت) دەربارەی (ثالثاً) لە پرۆژە یاساکەشدا ئەم ماددە یاسایە بە هەمان شێوەیە.

(پ) دەربارەی (رابعاً) گفتوگۆی لەسەر دەکرێ لەنێوان ئەندامانی پەرلەمانو نوێنەرانی حکومەت لە هۆڵی پەرلەمان. (واتە گۆڕینی (ثانياً) لە ماددەکە.

(ج) دەربارەی (خامساً) هەمان دەقی پرۆژە یاساکەیە لە (ثالثاً).

(ح) دەربارەی (سادساً) هەمان بۆچوونی هەردوو لیژنەی دارایی و یاساییە.

(خ) دەربارەی (سابعاً) بڕگەیەکی زیادە لە پرۆژە یاساکەدا، کە ئاماژەی پێ نەدراوە، بە شێوەیەک لە شێوەکان ئەم بابەتە لە بودجەی وەبەرهێنان چارەسەر دەکرێت.

(6) پێشنیار دەکەن ئەم مادەیە بۆ (احکام ختامية) لە بەشی پێنج زیاد بکرێت.

المادة ( ):

يتم احتساب مبالغ المنح والأعانات غير المستخدمة من المبالغ المخصصة لدوائر الأقليم و شركات القطاع العام بأنتهاء السنة المالية (2010) وفق المعايير المحاسبية المستخدمة لأحتساب الصرف النهائي وتعتبر المبالغ الفائضة او المدفوعة بصورة زائدة وفق هذه الأسس دفعة مقدمة على حساب المنحة للدائرة او الوحدة في السنة المالية 2011.

تێبینی/ ڕای هەردوو لیژنە ئەم بابەتە بخرێتە دەنگدانەوە، پەیوەندی بە حکومەتەوە هەیە.

بەڕێز عمر صديق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یانزە: لیژنەی پەیوەندییەکانو ڕۆشنبیریو ڕاگەیاندن:

بە نووسراویان ژمارە (461) لە (2011/4/26) ڕاپۆرتیان ئامادەکردووە، کە ئەم تێبینی و پێشنیازانەی سەبارەت بە پرۆژە بەردەوامەکانی ساڵی 2011ی وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوانی گرتۆتەخۆ بەم شێوەیەی خوارەوە:

(1) بەبەراورد بە ساڵی پار پرۆژە بەردەوامەکان ڕێکوپێک ترن، ڕیزکراون، کۆمەڵێ زانیاری زیاتری تێدایە. (ڕەئی لیژنەی دارایی پشتگیری دەکەین).

(2) بەشی هەرە زۆری پڕۆژە بەردەوامەکانی وەزارەت، کە لە بودجەی بەرهەمهێنانی سالّی 2010دا بۆ هەر پڕۆژەیەك بڕێك پارە تەرخانکراوە، لە بودجەی سالّی 2011دا گۆڕان بەسەر بڕی تەرخانکراودا هاتووە، نموونەش هەیە لەوبارەیەوە. (تەنها ڕوونکردنەوەیە).

(3)پڕۆژەی دروستکردنی ناوەندی وەرزش‌ولاوان لە (دومێز) لە پارێزگای دهۆك زیاد کراوە، ئەم پڕۆژەیە نە لە بودجەی پڕۆژە بەردەوامەکانی سالّی 2010دا و، نە لە پڕۆژە پێشنیارکراوەکانی سالّی 2010دا هەبووە، لە بودجەی سالّی 2011دا ئاماژەی پێکراوە، نووسراوە ئیحالە کراوە، بەلاّم دیار نییە کەی دەست بەکاربووە. (ڕەئی لیژنەی دارایی داوای ڕوونکردنەوە بکرێ لە نوێنەری حکومەت).

(4)بەگوێرەی بودجەی سالّی 2010 دەبوایە بڕی (74977) ملیۆن دینار خەرج بکرایە لە هەردوو پڕۆژە بەردەوامەکان‌و پڕۆژە پێشنیارکراوەکانی سالّی 2010، بەلاّم لە سالّی 2010دا تەنها بڕی (44702) ملیۆن خەرج کراوە، پرسیار ئەوەیە بڕی پاشماوە (30274) ملیۆن دینارەکەی وەزارەت چی لێ بەسەر هاتووەو؟ هەروەها لە کۆی (94) پڕۆژەی بەردەوامی وەزارەت (48) پڕۆژە لە سالّی 2010 پارەیان بۆ خەرج نەکراوە. (ڕەئی لیژنەی دارایی داوای ڕوونکردنەوە بکرێ لە نوێنەری حکومەت).

(5) ئەدای حکومەت بەگشتی لە خەرج کردنی پارەی تەرخانکراو بۆ پڕۆژەکانی وەزارەتی ڕۆشنبیری لە سالّی 2010دا ڕێژەی (59.6٪) بووە، واتە بەپێی ڕاپۆرتەکە ژمارەیەك لە پڕۆژەکانی وەزارەت لە پارێزگاکان ئەنجام نەدراوە، نموونەش هەیە لای لیژنەکە. (ڕەئی لیژنەی دارایی داوای ڕوونکردنەوە بکرێ لە نوێنەری حکومەت).

(6) پرسیارێك هەیە، بۆ دەبێت پێش وەخت کەشفی پڕۆژە پێش ئەوەی بخرێتە تەندەرینەوە بدرێتە وەزارەتی دارایی، لە کاتێدا دەبێت زۆر نهێنی بێت. (ڕەئی لیژنەی دارایی ئەم کارە پەیوەندی بەهەردوو وەزارەتی دیاریکراوەوە هەیە).

(7) دەرخستەی زیاد کراو (الكشف الإضافی) بەپێی یاسا نابێت لە ڕێژەی لە (7٪)ی خەرجی پڕۆژەکە تێپەڕ بکرێت، ئەگەر تێپەڕیی، دەبێ ڕەزامەندی ئەنجومەنی وەزیران وەربگیرێ، بەلاّم وەك تێبینی دەکرێ چەندین پڕۆژە هەیە لە پارێزگاکان دەرخستەی زیاد کراو لە ڕێژەی (7٪) تێپەڕیان کردووە، ئەمە پرسیارە؟ (چەندین نموونەش هەیە). (لیژنەی دارایی لەگەلّ تێپەڕاندنی ڕێژەی یاساییی نییە).

(8) تێکەلّی لە بە جێگەیاندنی پڕۆژەکاندا هەیە، نەك هەر لە وەزارەتی ڕۆشنبیری‌ولاوان لە وەزارەتەکانی (ناوخۆ، پێشمەرگە، شارەوانی، ئاوەدانکردنەوە، دارایی) بەدی دەکرێ، چ لەناو پڕۆژە بەردەوامەکانی سالّی 2011و، چ لەناو پڕۆژە پێشنیارکراوەکانی سالّی 2011 (نموونەش هەیە)، بۆ نموونە لە پڕۆژە بەردەوامەکانی وەزارەتی ناوخۆ لە پارێزگای دهۆك پڕۆژەی ژمارە (11) لەکاتی خۆیدا لەناو پڕۆژە پێشنیارکراوەکانی سالّی 2010ی وەزارەتی ڕۆشنبیری‌ولاواندا بووە...هتد. (داوا لە حکومەت دەکەین هۆی ئەم تێکەلّ بوونە ڕوون بکاتەوە).

(9) نەبوونی هاوسەنگی لە خەرج کردنی پارەی تەرخانکراو بەسەر چالاکیەکانی وەزارەتی ڕۆشنبیری‌و لاوان، بۆ نموونە ڕێژەی بڕی خەرج کراو لە ساڵی 2010دا بۆ بواری ڕۆشنبیری بریتیە لە (14.9٪) بەبەراورد لەگەڵ بواری وەرزش‌ولاوان و، هەروها بەگشتی بۆ ساڵی 2011 بڕیارە ڕێژەی خەرجکردن بۆ بواری ڕۆشنبیری بگاتە نزیکەی لە (18٪)، بۆیە لیژنە پشتیوانی لە پێشنیاری وەزارەتی ڕۆشنبیری ولاوان دەکات بۆ جێبەجێکردنی پلانی نوێ لەم بوارەدا. (تەنها ڕوونکردنەوەیە).

(10) بوونی گرفتی تەواو نەکردنی پڕۆژەکانی وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوان لەکاتی دیاریکراوی خۆیدا،و، پێدانی کاتی زیاتر، پێویستە پێدانی کاتی زیاتر بەشێوەیەکی هاوسەنگ بێت بۆ تەواو کردنی پڕۆژەکان لەلایەن کۆنتراکتەرەکانەوە، پڕۆژە هەیە سێ جار کاتی زیادەی پێدراوەو، پێویستە پەرەنسیپی (غرامة) جێ بەجێ بکرێت. (رەئی لیژنەی دارایی پەسندە).

(11) بەگوێرەی ئەو ڕاپۆرتانەی کە دەست لیژنە کەوتووە کوالێتی جێ بەجێ کردنی بەشێکی پڕۆژەکان لە ئاستێکی باشدا نییەو، بەپێی ڕای لیژنەی پەیوەندییەکان کەمترخەمی هەیە لە ستافی جێ بەجێ کردن‌و، هەروەها ستافی چاودێری ئەندازیاری و، هەروەها دەگەڕێتەوە بۆ تەندەرو جۆری کەرەسەی بەکارهاتوو و، دیاری نەکردنی بڕگەکان بە وردی لەناو (تەندەرو جەدوەلی کەمیات). (رەئی لیژنەی دارایی پەسندە حکومەتی لێ ئاگادار بکرێتەوە).

(12) پێشنیاری ساڵی پار دووپات دەکەینەوە، کە پێویستە هەموو سەنتەرە ڕۆشنبیریەکان‌و تیپ‌و کۆمەڵە هونەریەکان‌و یەکێتی نووسەرانی کوردو سەندیکای هونەرمەندان‌و ڕۆژنامەنووسان لە وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوان کۆمەك‌و هاوکاری وەربگرن، نەك لە چەندین وەزارەت‌و ئەنجومەنی وەزیران. (رەئی لیژنەی دارایی بکرێ بە پێشنیار بۆ حکومەت).

(13) سەبارەت بە بەڕێوەبەرایەتی گشتی شوێنەوار (10) پڕۆژەیان هەبووە، کە دەبوایە نۆ (9) پڕۆژەیان تەواو بوایەو، هیچ پڕۆژەیەکیش پێشنیارنەکراوە بۆ بواری شوێنەوار. (رەئی لیژنەی دارایی تەنها ڕوونکردنەوەیە).

(14) لە کۆی (2395) پڕۆژەی بەردەوام کۆی (1320) پڕۆژە لە ساڵی 2010دا حکومەت هیچ پارەی بۆ خەرجنەکردووە، واتە بە ڕێژەی لە (55٪). (رەئی لیژنەی دارایی داوای ڕوونکردنەوە بکرێ لە حکومەت).

(15) نەبوونی هاوسەنگی لە نێوان ناوەندو قەزاو ناحیەکان لە ڕووی دابەشکردنی پڕۆژەوە. (رەئی لیژنەی دارایی حکومەتی لێ ئاگاداربکرێتەوە).

(16) نابێت پارەی پێویست بۆ دیزاین‌و سەرپەرشتی‌و ڕاوێژکاری ئەندازیاری لە (11٪) تێپەڕی. (لیژنەی ناوبراو نموونەی هەیە). (بەپێی ڕێنمایی حکومەت کار بکرێت).

(17) پێشنیار دەکەین وەزارەتی پلاندانان سەبارەت بەچۆنیەتی ئامادەکردن‌و ڕاپەڕاندن‌و جێ بەجێ کردنی پڕۆژە وەبەرهێنەکان لەلایەن کۆمپانیاکانەوە بە هاوکاری پەرلەمان‌و لایەنە پەیوەندیدارەکانی تر

کۆنفرانسێ ساز بکات لەبارەی چۆنیەتی جێ بەجێ کردنی پڕۆژە. (رەئی لیژنەی دارایی ئەم بابەتە پەیوەندی بە بودجەوە نییە).

دوانزە: لیژنەی پیشەسازیو وزەو سەرچاوە سروشتیەکان:

بە نووسراویان ژمارە (24) لە (2011/4/27) ئەم خالآنە دەخەنە روو:

یەکەم/ بودجەی وەزارەتی کارەبا:

(1) بڕی پارەی تەرخانکراو بۆ وەزارەتی کارەبا بریتیە لە (3/2)ی پێویستی ئەو وەزارەتەیە، کە دەبێتە هۆی دواکەوتنی جێبەجێکردنی پرۆژەکانیان. (رەئی لیژنەی دارایی تەنها ڕوونکردنەوەیە).

(2) پێویستیان بە بودجەی زیاتر هەیە، بۆ دامەزراندنی وێستگەکانی کارەباو دابەشکردنی کارەبا. (رەئی لیژنەی دارایی تەنها ڕوونکردنەوەیە).

(3) داواکارن بەکارخستنی وێستگەی کارەبای دهۆك بکرێت بە غازی سروشتی. (رەئی لیژنەی دارایی پەسندە).

(4) بودجەی پێویست بۆ دابین کردنی سووتەمەنی بۆ وێستگەکانی کارەبا.(رەئی لیژنەی دارایی پەسندە).

(5) پێویستە لە بودجەی ساڵی 2011 بڕی (850) ملیۆن دۆلار تەرخان بکرێت، بۆ کڕینی سووتەمەنی. (رەئی لیژنەی دارایی ئەمە کاری حکومەتە).

دووەم/ بودجەی وەزارەتی بازرگانیو پیشەسازی:

(1) وەزارەتی بازرگانیو پیشەسازی (22) پرۆژەیان پێشکەش کردووە، بەلآم تەنها (7) پرۆژەیان پەسند کراوە لە بودجەی ساڵی 2011، هەروەها گوژمەی تەرخانکراو بۆ پرۆژەکانیان کەمە بەرامبەر پارەی پێویست بۆ پرۆژەکان. (لیژنە نموونەی هەیە). (رەئی لیژنەی دارایی تەنها ڕوونکردنەوەیە).

(2) سەبارەت بە قەرزی بانکی پیشەسازی کە بڕی (30) ملیار دینارە لە بودجەی ساڵی 2010 خەرج نەکراوەو، تەنها رێنمایی بۆ دەرچووە، بۆیە پێشنیار دەکەن ئەو (30) ملیارە تەدویر بکرێتە سەر بودجەی بانکی پیشەسازی بۆ ساڵی 2011، لەگەڵ دیاری کردنی ئەو بڕەی ئەمسالّ تەرخان دەکرێت. (رەئی لیژنەی دارایی بکرێ بە پێشنیار بۆ حکومەت).

(3) لە کۆی بودجەی وەگەڕخستنو وەبەرهێنان تەنها ڕێژەی (0.07٪) خەرج کراوە بۆ ئەم وەزارەتە. (رەئی لیژنەی دارایی حکومەت لەم ڕێژە کەمە ئاگادار بکرێتەوە).

سێیەم/ بودجەی وەزارەتی سامانە سروشتیەکان:

(1) تێبینی لەسەر داهاتی نەوت هەبوو، پاش ڕوونکردنەوە، لیژنە بۆی دەرکەوت بەناوی (مبیعات النفط) هاتووە، کە تەنها پارەی فرۆشی نەوتی سپی یە، کە لە حکومەتی فیدرالّیەوە دێتە هەرێمی کوردستان، کە بڕەکەی بریتیە لە (122189) ملیۆن دینارە. (تەنها ڕوونکردنەوەیە).

(2) سەبارەت بە پرۆژە پێشنیارکراوەکانی ساڵی 2011، تەنها (5) پرۆژەی بۆ پەسند کراوە (3) لە سلێمانی، (1) لە هەولێر، (1) لە دهۆك، کە بڕی پارەکانی لە بودجەدا دیاری کراوە. (رەئی لیژنەی دارایی تەنها ڕوونکردنەوەیە).

بەڕێز جلال علی عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سیانزە: لیژنەی کاروباری کۆمەلایەتی و منداڵ و خێزان:

بە نووسراویان ژمارە (32) لە (2011/4/26) ئەم خالانەیان خستۆتەڕوو:

(1) هاوسەنگی نییە لەنێوان تەرخانکردنی پارە بۆ وەزارەتەکان، بەتایبەتی تەرخانکراو بۆ وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەلایەتی، کە بڕی تەرخانکراو بەرامبەر ئەرك و چالاکیەکانی ئەم وەزارەتەدا کەمە. (رەئی لیژنەی دارایی تەنها ڕوونکردنەوەیە).

(2) پێشنیار دەکەن دوای پەسند کردنی بودجە لەلایەن پەرلەمانەوە خەرج کردنی تەرخانکراو بۆ ئەم وەزارەتە لە دەسەلاتی خودی وەزیردا بێت. (رەئی لیژنەی دارایی پەسندە).

(3) پێشنیار دەکەن کە جیاوازی لەنێوان تەرخانکراوی خەملێنراو بۆ ئەم وەزارەتە لەگەڵ (خەرجی فعلی) ئەم وەزارەتە (10٪) زیاتر نەبێت و، بەپێی ڕای ئەم لیژنەیە زۆر جار جیاوازیەکە دەگاتە (50٪)و، هۆکەشی دەگەڕێننەوە بۆ دەست تێوەردانی وەزارەتی دارایی لەم بوارەدا. (رەئی لیژنەی دارایی وەزارەتی دارایی ڕوونکردنەوە بدات).

(4) لیژنە پێشنیاری دروست کردنی پرۆژەکانی کۆمەلگای مۆدێرن دەکات، بۆ خاوەن پێداویستە تایبەتەکان لە شاری سلێمانی، هەروەکو لە پرۆژە بەردەوامەکانی پارێزگاکانی دهۆك و هەولێردا هەیە. (رەئی لیژنەی دارایی بەجێ بهێڵرێ بۆ حکومەت).

(5) لیژنە پێشنیار دەکات، کە پێشینەی خانووبەرە زیاد بکرێت لە (15) ملیۆن بۆ (20) ملیۆن دینارو، پێشنیار دەکات بۆ ئەم مەبەستە سوود وەربگرن لەو بڕە پارەیەی بۆ ئەنجومەنی دادوەری تەرخانکراوە بە بڕی زیاتر لە (50) ملیۆن دینار. (رەئی لیژنەی دارایی بۆ گفتوگۆ لە نێوان پەرلەمان و حکومەت).

(6) لیژنە پێشنیار دەکات بە زیاد کردنی پێشینەی هاوسەرگیری لە (2.5)ملیۆن بۆ (5) ملیۆن دینار.(رەئی لیژنەی دارایی پەسندە بۆ گفتوگۆ لە هۆڵی پەرلەمان).

(7) لیژنە پێشنیار دەکات بۆ زیاد کردنی دەرماڵەی تایبەت بۆ فەرمانبەران و کارمەندان کە لە دەزگاکانی کاروباری کۆمەلایەتی خزمەت دەکەن، ئەمەش بە سوود وەرگرتن لە بەشی (دەرماڵەی ترسناکی). (رەئی لیژنەی دارایی ڕای حکومەت وەربگیرێ).

(8) لیژنە پێشنیار دەکات کە موچەی تۆڕی پاراستنی خێزانی نابێت لە خوار هێلی هەژاری بێت، پێشنیار دەکات کە بڕی پارەکەیان لە (75000) حەفتاو پێنج هەزار دینار زیاد بکرێ بۆ (150000) سەدو پەنجا هەزار دینارو، سوود وەربگیرێ لە بڕی پارەی زیادە کە دادەشکێت لەو بەشانەی بڕی تەرخان

کـراوی زیـادە. (رەئـی لیژنـەی دارایـی پەسـندە، پێویسـتە تـەرخانکراوی بـۆ پەیـدا بکـرێ و ڕای حکومـەت وەربگیرێت).

(9) پێشنیار دەکەن گرنگیدانێکی زیاتر بدرێ بە پرۆژەکانی ئەم وەزارەتە، کە لە بودجەی ئەم ساڵدا تەنها (5) پرۆژەیان بۆ دەستنیشان کراوە. (رەئی لیژنەی دارایی پەسندە).

(10) لیژنە پشتگیری دەکات لەو ماددە یاساییانەی کە لە پرۆژە یاسای بودجەدا هاتووە، بەتایبەتی لەو بڕە پارەیەی بۆ سندوقی دەستەبەری کۆمەلایەتی بـە ڕێـژەی (30٪) لەلایـەن وەزارەتـی کـارەوە تـەرخانکراوەو، هەروەها پشتگیری دەکات لە مـاددەی (12)، کـە تایبەتـە بـە گواستنەوەی کارمەنـدان لـە کـەرتی گشتی بـۆ کەرتی تایبەت. (رەئی لیژنەی دارایی تەنها ڕوونکردنەوەیە).

(11) لیژنـە پێشـنیار دەکـات بـە زیـاد کردنـی وەزارەتـی کـارو کاروبـاری کۆمەلایـەتی بـۆ سـەر بەرنامـەی گەشەپێدانی تواناسازی مرۆیی لـە هـەرێمی کوردسـتان، کـە لـە مـاددەی (13)ی پرۆژەکـەدا هـاتووە. (رەئـی لیژنەی دارایی پەسندە).

چواردە: لیژنەی خزمەتگوزاریەکانی شارەوانی و گواستنەوە:

بە نووسراویان ژمارە (69) لە (2011/4/28) ئەم خالانە دەخەنەڕوو:

(1) سەبارەت بە پرۆژە یاسای بودجە، پێشنیار دەکەن ئەم بڕگەیە زیاد بکرێ بۆ ماددەی (چوار):

(ج/ داهـاتی وەزارەتـی شـارەوانیو گەشـتوگوزار لـە حیسـابی بانکێـك کـۆ بکرێتـەوەو، لەلایـەن وەزارەتـەوە خەرج بکرێتو پاشان لەگەڵ وەزارەتی دارایی بە ڕێنماییەك ڕێك بخرێت). (رەئی لیژنەی دارایی پەسـندەو ڕای حکومەت وەربگیرێت),

(2) لە ماددەی (13) پێویستە بڕی پارە دیاری بکرێت، کە تایبەتە بـە تواناسـازی. (رەئـی لیژنـەی دارایـی ڕای حکومەت وەربگیرێت).

(3) لـە مـاددەی (15) دەربـارەی (یەکـەم/1، 2، 3) پێویسـتە بـڕی پارەکـە دیـاری بکرێـت. (هـەمان ڕای هەردوو لیژنەی داراییو یاسایی).

(4) زیاد کردنی پێشینەی خانووبەرە بـۆ (20) ملیـۆن دینـار. (رەئـی لیژنـەی دارایـی لـە هـۆڵی پەرلـەمان یەکلابکرێتەوە لەگەڵ حکومەتدا).

(5) بـڕی پارەی دیاری کراو بۆ سندوقی نیشتەجێ بوون کەم بکرێتەوە لە (150) ملیار بـۆ (100) ملیـار دینار. (رەئی لیژنەی دارایی لە هۆڵی پەرلەمان گفتوگۆی لەسەر بکرێت لەگەڵ حکومەتدا).

(6) بـڕی تـەرخانکراو لـە سـندوقی پالپشـتی گـەنجان زیـاد بکـرێ لـە (25) ملیـار بـۆ (50) ملیـار. (رەئـی لیژنەی دارایی پەسند نییە، پێویستی بە ڕەزامەندی حکومەت هەیە).

(7) پێشینەی هاوسەرگیری زیاد بکرێ بۆ (4) ملیۆن دینـار. (رەئـی لیژنـەی دارایـی ڕای پێـنج ملیـۆنیش هەیە لە هۆڵی پەرلەمان یەکلابکرێتەوە لەگەڵ حکومەتدا).

(8) نابێت وەزارەتی دارایی پارەی تەرخانکراو بۆ پرۆژەکانی وەبەرهێنان بگوێزێتەوە بۆ بودجەی وەگەڕخستن. (رەئی لیژنەی دارایی پەسندە).

(9) خەرج کراوی فیعلی پرۆژەکان بە بەراورد لەگەڵ گوژمەی تەرخانکراو دیار نییە، زۆر پرۆژە هەیە خەرجی سالّی 2010ی سفرە، کەچی پاش بەدواداچوون دەرکەوت کە زۆر لەم پرۆژانە لەژێر جێبەجێکردندان. (رەئی لیژنەی دارایی داوای ڕوونکردنەوە بکرێت لە حکومەت).

(10) دەربارەی وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن، ڕێژەیەکی زۆر لە پارەی تەرخانکراوی بودجەی وەگەڕخستن بۆ سالّی 2010 نەتوانراوە خەرج بکرێ، بەلاّم بۆ سالّی 2011 زیاتر لە تەرخانکراوی سالّی 2010ی بۆ دیاری کراوە. بۆ نموونە: بڕی تەرخانکراوی (سوودەکانی کۆمەلاّیەتی، تێچووەکانی تر، مەوجوداتی نادارایی). (رەئی لیژنەی دارایی داوای ڕوونکردنەوە بکرێت لە حکومەت).

(11) سەبارەت بەداهاتی خەملێنراو بۆ سالّی 2011 ئەو بڕە داهاتەی وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن بەدەستیان هێناوە، وەزارەتی دارایی کەمتری لەوە خەملاّندوە، جگە لەوەی هیچ لە داهاتەکانی فرۆکەخانەکان نەهاتۆتە وەزارەت و، بڕی داهاتیان دیار نییە. (رەئی لیژنەی دارایی داوای ڕوونکرنەوە بکرێ لە حکومەت).

(12) دەربارەی بودجەی وەبەرهێنان، هیچ کام لەو پرۆژانەی کە وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن داوایان کردووە نەخراوەتە بەرنامەوە لە پرۆژە پێشنیارکراوەکان، داوا دەکەن کە (5) پرۆژەیان هەیەو بۆیان بخرێتە بەرنامەوە. (رەئی لیژنەی دارایی وەزارەتی گواستنەوە لەگەڵ وەزارەتی پلاندانان گفتووگۆ بکەن لەوبارەیەوە).

(13) سەبارەت بە بودجەی وەگەڕخستنی وەزارەتی شارەوانی، ناهاوسەنگی هەیە لە دیاری کردنی بڕی پارەی خەرجکراو بۆ سالّی 2010، بە بەراورد لەگەڵ زیاد کردنی بڕی پارە بۆ سالّی 2011 لە بوارەکانی (شمەك‌و خزمەتگوزاری‌و چاك کردنەوە، سوودە کۆمەلاّیەتیەکان، خەرجیەکانی تر). بەپێی بۆچوونی لیژنە پێویستە بڕێکی زۆر لە بودجەی وەگەڕخستنی ئەم بڕگانە کەم بکرێتەوە بۆ بودجەی وەبەرهێنان. (رەئی لیژنەی دارایی بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت).

(14) دواکەوتنی پەسند کردنی بودجە گرفتی زۆری بۆ وەزارەتی شارەوانی دروست کردووە، بۆ نموونە: (لە کڕینی کەرەسەی پاك کردنەوە، دواکەوتنی جێبەجێ کردنی پرۆژە پێشنیارکراوەکان). (رەئی لیژنەی دارایی پەسندەو کراوە بە پێشنیار).

(15) جیاوازیەکی زۆر هەیە لەنێوان بڕی داهاتی خەملێنراوی وەزارەتی دارایی‌و وەزارەتی شارەوانی بۆ سالّی 2011. واتە بڕی داهاتی خەملێنراو لەلایەن وەزارەتی شارەوانیەوە زیاترە لە بڕی داهاتی خەملێنراو لەلایەن وەزارەتی دارایەوە. (رەئی لیژنەی دارایی وەزارەتی دارایی ڕوونکردنەوە بدات لەم بارەیەوە).

(16) تێبینیەکانی لیژنە لەسەر بودجەی وەبەرهێنان تایبەت بە وەزارەتی شارەوانی بریتیە لە:

(أ) پرۆژەی کرینی پێوەری ئاو بۆ هەرسێ پارێزگا لە پرۆژە بەردەوامەکانی ساڵی 2010دا دانراوە، کە تێچووی پرۆژەکە (60) ملیارە. ئەوەی جێی تێبینیە کە لە پرۆژە بەردەوامەکانی ساڵی 2011دا هاتووە بەهەمان بودجەو، دەستنیشانی ڕۆژی دەست بەکاربوونیان کردووە لە (2010/2/28)و، دەردەکەوێت کە پرۆژەکە وەستاوە. (ڕەئی لیژنەی دارایی نوێنەری حکومەت ڕوونکردنەوە بدات).

(ب) دەربارەی پرۆژەی (دیواری پاڵپشت لەسەری بڵند) لە پرۆژە بەردەوامەکانی ساڵی 2010یە لەسەر لیستی وەزارەتی دارایی، لە ساڵی 2011 بڕی خەرج کراوی بۆ دانراوە، بەڵام ئەم پرۆژەیە لەسەر ئەو وەزارەتە نەماوە، بە ژمارە (158) لە لیستی پرۆژەکانی شارەوانیدا هاتووەو دەست بەکار نەبووە. پرسیار ئەوەیە چۆن پارەی بۆ خەرج کراوە لەکاتێکدا کە دەست بەکار نەبووە؟ (ڕەئی لیژنەی دارایی نوێنەری حکومەت ڕوونکردنەوە بدات).

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پانزە: ڕاپۆرتی لیژنەی کاروباری تەندروستیو ژینگە:

بە نووسراویان ژمارە (35) لە (2011/4/28) تێبینیەکانیان بەم شێوەی خوارەوەیە:

1 - لیژنە پێشنیار دەکات بودجەی تەرخانکراو بۆ وەزارەتی تەندروستی زیاد بکرێت لە (5.58٪) بۆ (10٪) بۆ ساڵی 2011، بەپێی پێوەری نێودەوڵەتی دەبێ ئەم ڕێژەیە بگاتە لە (7٪). (ڕەئی لیژنەی دارایی حکومەتی لێ ئاگاداربکرێتەوە).

2 - لە ریزبەندی گوژمەی پرۆژە پێشنیارکراوەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2011 گرنگی نادات بە کەرتی تەندروستی، ڕێژەی گوژمە بۆ پرۆژە پێشنیارکراوەکانی وەزارەتی تەندروستی بۆ ساڵی 2011 بریتیە لە (0.36٪) بۆ ساڵی 2011. (ڕەئی لیژنەی دارایی حکومەت لەم ڕێژە کەمە ئاگاداربکرێتەوە).

3 - ڕێژەی لە (78٪) ی بودجەی وەگەڕخستن لە وەزارەتی تەندروستی تەرخانکراوە بۆ قەرەبووی فەرمانبەران، واتە کەمتر لە ڕێژەی لە (18٪) تەرخانکراوە بۆ پێداوستی پزیشکی و تەندروستی خزمەتگوزاریو چاککردنەوە، کە دەبێتە هۆی دروست بوونی کۆمەلێك کێشە لە سیستمی تەندروستی لەوانە (کەمی دەرمان، مووچەو دەرمالّە، دروست کردنی گرفت بۆ نەخۆشە هەژارەکان، ئەرکی پێشکەشکردنی خزمەتگوزاری تەندروستی ..هتد). (ڕەئی لیژنەی دارایی پەسندەو حکومەت بەهەند وەریبگرێ).

4 - بەشێك لە بودجەی هەرێم لەلایەن وەزارەتی تەندروستی حکومەتی عێراقەوە گلّدەدرێتەوە بۆ کرینی لوقاحو دەرمان، لەبەر ئەوەی کەموکوڕی هونەری هەیە بۆ هەلگرتنی لوقاح، بۆیە ناتوانرێت داوای ئەم پارەیە بکرێت، هەرچەندە وەزارەتی تەندروستی عێراق لاری نییە لەسەر گەڕانەوەی پارەکە بۆ بودجەی

هەرێم، ئەمەش دەبێتە هۆی کەمی دەرمان لە هەرێمی کوردستان، بۆیە دەبێت ئەم کێشەیە چارەسەر بکرێت. (حکومەتی لێئاگاداربکرێتەوە).

5 - لە حیسابی سوودە کۆمەلایەتیەکانی وەزارەت پارەیەکی گونجاو دانراوە بۆ نەخۆشیە گرانەکان. (تەنها ڕوونکردنەوەیە).

6 - پێشنیاردەکەن گوژمەیەك لە (تێچووەکانی تر) کەمبکرێتەوەو کەمو کوڕیەکانی پێ جێبەجێ بکرێ. (رەئی لیژنەی دارایی پێشتر لە ڕاپۆرتە گشتیەکەدا بە گشتی ئەم پێشنیارە کراوە).

7 - لیژنە پێشنیار دەکات لامەرکەزی ئیداری لە وەزارەتی تەندروستی جێ بەجێ بکرێت. (پەسندە).

8 - سستی هەیە لە جێ بەجێ کردنی پڕۆژەکان و، زۆرجار لە پڕۆژە بەردەوامەکاندا دیزاینو گوژمەو کەشفی ئیزافیو ماوەی تەواوکردنی پڕۆژەکە دەگۆڕێت و، ئەمە کاردەکاتە سەر ڕێژەی بودجەی وەزارەتی تەندروستی. (رەئی لیژنەی دارایی پەسندەو حکومەت ئەم خاڵە بەهەند وەربگرێ).

9 - ژمارەی میلاکی دامەزراندن بۆ وەزارەتی تەندروستی (2500) پلەی جیا جیایەو، ژمارەی دەرچووانی بەشەکانی پزیشکیو تەندروستی هەرێم زۆر لەو ژمارەیە زۆرترە، بۆیە داوای زیادکردنی میلاك دەکەین. (رەئی لیژنەی دارایی حکومەت لەم خاڵە ئاگاداربکرێتەوە بەپێی توانا).

10 - بودجەی دەستەی ژینگە باش ڕێك نەخراوە، پێویستە گرنگی زیاتری پێ بدرێ و، پێویستە گوژمەی (شمەكو خزمەتگوزاریو چاککردنەوە) زیاد بکرێت لەسەر ئاستی ژینگەو، هەروەها گوژمەی (موجوداتی غیر مالي) زیاد بکرێ. (رەئی لیژنەی دارایی ئەم خاڵە بەجێ بهێڵرێ بۆ حکومەت).

11 - پێویستە گرنگی بدرێ بە جێ بەجێ کردنی پڕۆژە پێشنیارکراوەکانی دەستەی ژینگە بە تایبەتی بیناکانی بەڕێوەبەرایەتیەکان. (رەئی لیژنەی دارایی پشتگیری لێ دەکەین).

شانزە: ڕاپۆرتی لیژنەی نەزاهە:

بە نووسراویان ژمارە (13) لە (2011/4/28) ئەم خالانە دەخەنەڕوو:

1 - حیساباتی ختامی شەش مانگی یەکەمی ساڵی 2010 درەنگ هاتووەو، حیساباتی شەش مانگی دووەمیش تا ئێستا نەهاتووە. (حیساباتی ختامی ساڵی دارایی پێویستە تا کۆتایی (6/31/) هەر ساڵێك تەواو کرابێت).

2 - پێشنیار دەکەن بڕگەکانی (بەخشین، باربۆ، سوودە کۆمەلایەتیەکان، تێچووەکانی تر) کەم بکرێتەوە بە ڕێژەی لە (50٪) و، بخرێتە سەر پڕۆژەکانی وەبەرهێنانو زیادکردنی مووچەی شەهیدانو ئەنفالو هێزەکانی ناوخۆو پێشمەرگەو پێشینەی هاوسەرگیریو پێشینەی خانووبەرە. (ڕێژەیەکی بەرزە، ڕای لیژنەی دارایی تاکو لە ڕێژەی لە (15٪)یە، ڕای حکومەت وەربگیرێت لە هۆڵی پەرلەمان).

3 - نا هاوسەنگیەك هەیە لەنێوان پارێزگاکانو قەزاکانو ناحیەکانو.. هتد لە دابەشکردنی پڕۆژەدا. (ئەم خاڵە پێشتر ئاماژەی پێدراوە).

4 - هیچ پرسێك نەکراوە بە دیوانی چاودێری دارایی لە دانانی بودجەو حیساباتی ختامیدا لەلایەن وەزارەتی دارایی و پلاندانانەوە. (تەنها ڕوونکردنەوەیە، دەتوانرێ بکرێ بە پێشنیار بۆ حکومەت، چونکە دیوانی چاودێری کاری وردبینیە لە چۆنیەتی جێبەجێکردنی یاسای بودجە بە حیسابی خیتامیشەوە).

5 - بە ڕوونی ئاماژە بەداهاتەکانی هەرێمی کوردستان نەدراوە، کە بریتیە لە داهاتەکانی (فرۆشتنی نەوت و باجی گومرگ و ڕەسم و قەرزی نێودەوڵەتی و کۆمەکی نێودەوڵەتی). (ڕەئی لیژنەی دارایی نوێنەری حکومەت ڕوونکردنەوە بدات).

6 - پرسیار دەکەن لە پرۆژە یاساکەدا هاتووە، کە داهاتی هەرێم (400.507) ملیۆن دینارە، لە کاتێدا بەغدا ئاماژە بە بڕی (5.495.843) ملیۆن دیناری کردووە، وەك داهاتی هەرێم، سەرچاوەی ئەم جیاوازیە چیە؟ (داهاتی خودی هەرێم جیاوازی هەیە لەگەڵ داهاتی هاتوو لە بەغداوە بۆ هەرێم، نوێنەری حکومەت ڕوونکردنەوە لەم بارەیەوە بدات لە هۆڵی پەرلەمان).

7 - حکومەت ئاماژەی بەسەرچاوەی دابینکردنی کورتهێنانی بودجەی ساڵی 2010 نەداوە (ڕای لیژنەی دارایی لەدەرئەنجامی موناقلەی تەرخانکراوە زیادەکانی ناو بودجەدا کراوە و، لەهەمان کات داوا لە نوێنەری حکومەت دەکەین ڕوونکردنەوەی زیاتر بدات لەم بارەیەوە).

8 - داوا دەکەن هۆی بەرز بوونەوەی بڕی پارەی تەرخانکراو بۆ کڕینی (کالاّو چاکردنەوە) دیاری بکرێت، بە بەراورد لەگەڵ ساڵی 2010دا، چونکە ئەم بەرز بوونەوەیە سەرنج ڕاکێشەو، پێویستە ڕوونبکرێتەوە، کاریگەری گەورەی دەبێت لەسەر هەڵکشانی نرخەکان، ئەگەری ئەوە هەیە ببێتە سەرچاوەیەکی گەندەڵی.(لەدەرئەنجامی زیادبوونی ڕێژەی بودجەدا هاتووە بۆ ساڵی 2011، ڕوونکردنەوەی زیاتریش لەلایەن نوێنەری حکومەت بدرێت).

9 - بەهەمان شێوە بڕی تەرخانکراوی قەرەبووی فەرمانبەران بۆ وەزارەتی کارەبا بۆ ساڵی 2011 بەشێوەیەکی سەرنج ڕاکێش و ناسروشتی بەرزبۆتەوە. (ڕەئی لیژنەی دارایی داوای ڕوونکردنەوە بکرێت لە نوێنەری حکومەت لەم بارەیەوە).

10 - پێویستە بڕی بودجەی تەرخانکراو بۆ حزبەکان کەم بکرێتەوە بۆ بواری گرنگتر و پێویست تر. (ڕەئی لیژنەی دارایی گفتوگۆی لەسەر بکرێ لە هۆڵی پەرلەمان).

11 - پرۆژەکانی وەبەرهێنانی ساڵی 2010 وەك پێویست جێ بەجێ نەکراون، پێویست بوو ئاماژە بە ڕێژەی جێ بەجێ کردنیان بکرایە، ئەمە لاوازی وەزارەتی پلاندانان پیشان دەدات لە خەرج کردنو جێ بەجێ کردن لەوکاتەی کە بودجەی بۆ تەرخانکراوە. (ڕەئی لیژنەی دارایی، بەلاّم ئاماژە بە بڕی تێچوو کراوە، ڕای نوێنەری حکومەت وەك ڕوونکردنەوە لە هۆڵی پەرلەمان لەم بارەیەوە).

12 - هیچ سیستمێکی چاودێری و بەدواچوونی ئەوتۆ نەبووە بۆ بودجەی ساڵی 2010 تا بزانرێت چۆن ئاڕاستەکراوەو خەرج کراوە، ئەمەش بە ئاشکرا لاوازی ئەدای کارای پەرلەمانیە لە چاودێری و بەدواداچوون. (کاری پەرلەمان وردبینی حساباتی ختامی و ڕاپۆرتەکانی چاودێری دارایی و بەدواچوونە،

نەك ئەنجامدانی پڕۆسەی وردبینی لەجێگەی دەزگا ڕەسمیەکان بۆ ئەم مەبەستە، گفتوگۆی لەسەر بکرێ لەناو پەرلەمان لەگەڵ نوێنەری حکومەت).

13 - پڕۆژە پێشنیارکراوەکان بەبێ ئەنجامدانی (جەدوای ئابووری، ڕەچاوکردنی توانی وەزارەتەکان، دیاری کردنی گرنگی) خراوەتە ناو بودجەوە. (نوێنەرانی حکومەت ڕوونکردنەوە بدەن).

14 - لە بودجەکەدا ئاماژە بەهۆکارەکانی دواکەوتنی پڕۆژەکانی ساڵانی (2003)و سەرووتر نەدراوە، کە پارەی بۆ تەرخانکراوە بۆ تەواو کردنی. (نوێنەری حکومەت ڕوونکردنەوە بدات لەم بارەیەوە).

15 - لە بودجەی ساڵی 2011دا لادێکان پشت گوێ خراون. (ڕەئی لیژنەی دارایی نوێنەری حکومەت ڕوونکردنەوە بدات لەو بارەیەوە).

16 - هیچ پێوەرو بنەمایەکی زانستیو نەتەوەیی ڕەچاو نەکراوە لە بڕی بودجەی تەرخانکراو بۆ ناوچە ناکۆکی لەسەرەکان. (ڕوونکردنەوە بدرێت لەلایەن نوێنەری حکومەتی هەرێمەوە لەو بارەیەوە).

17 - تا ئێستا نازانرێت بڕی (30) ملیار دینار کە تەرخان کرابوو بۆ بودجەی ساڵی 2010 بۆ هاوکاری کردنی پڕۆژەکانی کەرتی تایبەت چۆن ئاڕاستەکراوەو، چۆن کەڵکی لێ وەرگیراوە. (ڕەئی لیژنەی دارایی نوێنەری حکومەت ڕوونکردنەوە بدات لەو بارەیەوە).

18 - بڕی (5) ملیار دینار بۆ هاوکاریکردنی کەرتی تایبەت تەرخانکراوە بۆ هەرسێ پارێزگاو هەردوو ئیدارەی گەرمیانو قەزای هەڵەبجە مەبەستەکەی ڕوون نەکراوەتەوە. (ڕەئی لیژنەی دارایی نوێنەری حکومەت ڕوونکردنەوە بدات لە هۆڵی پەرلەمان).

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

حەڤدە: لیژنەی مافی مرۆڤ:

بەپێی نووسراویان ژمارە (23) لە (2011/4/24) ڕاو بۆچوونیان بەم شێوەیە دەخەنەڕوو:

1 - پێشنیار دەکەن پێشینەی هاوسەرگیری زیاد بکرێ (ڕەئی لیژنەی دارایی ئەم پێشنیارە دەخرێتە ڕوو لە هۆڵی پەرلەمان).

2 - زیاد کردنی پێشینەی خانووبەرە. (ڕەئی لیژنەی دارایی ئەم پێشنیارە دەخرێتە ڕوو لە هۆڵی پەرلەمان).

3 - ڕەچاوی دامەزراندنی دەرچووانی بەشەکانی کۆمەڵناسیو دەروناسی بکرێت. (ڕەئی لیژنەی دارایی بکرێت بە پێشنیار).

4 - داوای جێ بەجێ کردنی ماددەی (39) دەکەن لە یاسای باری کەسیەتی. (ڕەئی لیژنەی دارایی پەیوەندی بە بودجەوە نییە).

5 - ئەو بڕە پارەیەی کە تەرخانکراوە بۆ مافی مرۆڤ مەبەست وەزارەتی مافی مرۆڤە کە هەڵوەشاوەتەوە، یان دەستەی مافی مرۆڤ؟. (رەئی لیژنەی دارایی داوای ڕوونکردنەوە دەکرێت لە نوێنەری حکومەت).

6 - پشتگیری لە داواکاری فەرمانبەرانی سنووری پارێزگای سلێمانیو گەرمیان دەکەن لە قەرەبووکردنەوەی جیاوازی مووچەی شەش ساڵی ڕابردوو. (رەئی لیژنەی دارایی پەسندەو داوای ڕوونکردنەوە دەکەین لە حکومەت).

هەژدە: لیژنەی بەرگری لە مافی ئافرەت:

بە نووسراویان ژمارە (19) لە (2011/4/27) ئەم خالانە دەخەنەڕوو:

1- پێشنیار دەکەن بڕە پارەی تۆڕی کۆمەلایەتی لە (75000)حەفتاو پێنج هەزار دینار زیاد بکرێ بۆ (100000) سەد هەزار دینار. (رەئی لیژنەی دارایی پەسندەوگفتوگۆی لەسەر بکرێ لەناو هۆڵی پەرلەمان).

2- داوا دەکەن بودجەی ئەنجومەنی خانمان بڕی پارەکەی لە ئەنجومەنی وەزیران دیاریبکرێت. (رەئی لیژنەی دارایی پێشنیار بۆ حکومەت).

3- داوای زیاد کردنی بڕی تەرخانکراو دەکەن بۆ چاکسازی ژنان بە تایبەتی بۆ خواردنو پێداویستەکان. (رەئی لیژنەی دارایی ببێ بە پێشنیار بۆ حکومەت).

4- پێشنیار دەکەن بۆ تەرخانکردنی سندوقێك بۆ چاودێریکردنی ژنی تەلاقدراو تا ئەو کاتەی کارێك دەدۆزێتەوە، یان شوو دەکات بە بڕی (150000)سەدو پەنجا هەزار دینار کەمتر نەبێت لە مانگێکدا. (رەئی لیژنەی دارایی ببێت بە پێشنیار بۆ حکومەت بەپێی توانای حکومەت و، پێویستی بە دابینکردنی تەرخانکراوی زیادە).

5- داوا دەکەن بودجەی بەڕێوەبەرایەتی بەرەنگاربوونەوەی تووندوتیژی خێزانی زیاد بکرێ. (رەئی لیژنەی دارایی بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت بەپێی توانای حکومەت).

6- داوا دەکەن بە زیاد کردنی بودجەی سەنتەری سۆزی دەرونی لەسلێمانی کە سەر بە وەزارەتی تەندروستیە.(رەئی لیژنەی دارایی بکرێ بە پێشنیار بۆ حکومەت بەپێی توانای دارایی حکومەت).

7- داوا دەکەن بە زیاد کردنی سلفەی هاوسەرگیری بۆ (5) ملیۆن دینار. (رەئی لیژنەی دارایی ڕای حکومەت وەربگیرێ بە پێی توانا).

8- زیاد کردنی پێشینەی خانووبەرە بۆ (20) ملیۆن دینار. (رەئی لیژنەی دارایی ڕای حکومەت وەربگیرێ بەپێی توانا).

9- داوای یەکسانی جێندەری دەکەن لەو (25) هەزار میلاکەی دانراوە بۆ دامەزراندن، کە بۆ هەر وەزارەتێك ڕێژەی ژن لە (25٪) کەمتر نەبێت.(رەئی لیژنەی دارایی بکرێ بە پێشنیار بۆ حکومەت بەپێی بەرنامەی حکومەت).

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێستاش دەچینە بەشی سێیەمی راپۆرتەکە، لەڕاستیدا پوختەی پێشنیارەکان و بۆچوونەکانی هەردوو لیژنەی یاسایی و داراییە دەربارەی ماددە یاساکانی پرۆژەکە، کە دواتر لە دەرئەنجامی موناقەشەکە خاڵ بەخاڵ دەخوێندرێتەوەو سەرنج و تێبینیەکانی ئەندام پەرلەمانە بەڕێزەکانیش وەردەگیرێت و رەچاو دەکرێت لەو بوارەوە.

بەشی سێیەم

ڕاپۆرتی هاوبەش لەنێوان هەردوو لیژنەی دارایی‌و کاروباری یاسایی دەربارەی ماددە یاساییەکانی پرۆژە یاسای بودجەی ساڵی 2011

یەکەم:

دەربارەی (ماددەی یەکەم)، دوو ڕا هەیە بەم شێوەی خوارەوە:

(1) ڕای لیژنەی دارایی، پەسندە وەکو لە پڕۆژە یاساکەدا هاتووە.

(2) ڕای لیژنەی یاسایی:

پێشنیار دەکەن سەرلەنوێ بڕگەی (4- أولاً) بەم شێوەی خوارەوە دارشتنەوەی بۆ بکرێ:

(مبلغ قدره (63.330) ثلاثة وستون مليار وثلاثمائة وثلاثون مليون دينار لنفقات مجلس القضاء ويتم الصرف بطريق التمويل ويخول رئيس مجلس القضاء صلاحية الصرف مباشرة ضمن الأعتمادات المخصصة لمجلس القضاء).

دووەم: دەربارەی (ماددەی دووەم)، دوو ڕا هەیە:

(1) ڕای لیژنەی یاسایی، پەسندەو وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

(2) ڕای لیژنەی دارایی:

(أ) دەربارەی بڕگەکانی (1،2،3،4،5) پەسندەو وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

(ب) لیژنەکەمان پێشنیار دەکات (بڕگەیەك) بۆ ئەم ماددەیە زیاد بکرێت، یان بە ماددەیەکی یاسایی جودا. بەم شێوەیەی خوارەوە:

دەقی (ماددە) یان (بڕگە):

(تخصص الأيرادات الواردة في (2،4،5) من المادة الثانية حصراً للمحافظات او الوحدات الأدارية التي تقع فيها المنافذ الحدودية أو العمليات النفطية).

واتە (تەرخانکردنی ئەو داهاتانەی لە بڕگەکانی (2،4،5) لە (ماددەی دوو) هاتووە، تەنها بۆ پارێزگاکان، یان یەکەکانی بەڕێوەبردن ، کە خاڵە سنووریەکانو چالاکیەکانی بەرهەمی نەوتی تێدایە).

سێیەم: دەربارەی (ماددەی سێیەم)، پەسندەو وەکو خۆی دەمێنێتەوە لەلایەن هەردوو لیژنەی دارایی‌و یاساییەوە.

چوارەم: دەربارەی (ماددەی چوارەم)، ڕای هەردوو لیژنە بەم شێوەیەی خوارەوەیە:

(1) دەربارەی (اولاً)، پەسندە.

(2) دەربارەی (ثانیاً)، پێشنیار دەکرێت پێشەکی (ثانیاً) بەم شێوەیەی خوارەوە بێت:

(استثناء من حكم الفقرة (اولاً) اعلاه على وزير المالية والأقتصاد) تەنها ئەوە دەستەواژەیەکە لە ماددە یاساکە.

پێنجەم:دەربارەی (ماددەی پێنجەم)، بەڕای هەردوو لیژنە پەسندەو وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

شەشەم:دەربارەی (ماددەی شەشەم)، بەڕای هەردوو لیژنە پەسندەو وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

حەوتەم:دەربارەی (ماددەی حەوتەم)، بەڕای هەردوو لیژنە پەسندەو وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

هەشتەم:دەربارەی (ماددەی هەشتەم)، بەڕای هەردوو لیژنە پەسندەو وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

نۆیەم: دەربارەی (ماددەی نۆیەم)، دوو ڕا هەیە:

(1) ڕای لیژنەی یاسایی: پەسندە وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

(2) ڕای لیژنەی دارایی:

دەربارەی (ثانیاً)، دەسەلاتی خەرج کردن لەلایەن سەرۆك دەستەکانەوە کەم بکرێتەوە لە (300) بۆ (250) ملیۆن دینار.

دەیەم:دەربارەی (ماددەی دەیەم)، دوو ڕا هەیە:

(1) ڕای لیژنەی دارایی، پەسندەو وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

(2) ڕای لیژنەی یاسایی، ئەوەیە کەوا بڕی پاداشت بریتی بێت لە (2.000000) دوو ملیۆن دینار وەکو بەرزترین ئاست، هەروەکو لە بودجەی ساڵی 2010 هاتووەو، سەرلەنوێ دارشتنەوەی ئەم مادەیە بەم شێوەیەی خوارەوە:

(لا تزيد المكافأت للموظفين على مليوني دينار سنوياً للشخص الواحد وضمن التخصيصات المقررة بالموازنة وبموجب تعليمات تصدرها وزارة المالية والأقتصاد).

يانزە:

دەربارەی (ماددەی یانزە)، ڕای هەردوو لیژنە بەم شێوەیەی خوارەوەیە:

(1) دەربارەی (اولاً)، پەسندە.

(2) دەربارەی (ثانیاً)، پێشنیار دەکرێت بە لابردنی دەستەواژەی (الشروط والأجراءات)، چونکە وشەی (الظوابط) ئەم بابەتە دەگرێتەوەو، لەبەر دەرچوونی بڕیارێك لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە بە ژمارە (3136) لە (2011/3/17)و، سەرلەنوێ دارشتنەوەی بەم شێوەیەی خوارەوە:

(على الوزارات والجهات غير المرتبطة بوزارة توزيع عدد الدرجات الوظيفية المستحدثة ضمن ملاك الأقليم سنة 2011 على المحافظات والوحدات الأدارية وفق عدد سكانها وحسب الظوابط والتعليمات الصادرة من مجلس الوزراء، لحين صدور قانون مجلس الخدمة العامة للأقليم ونفاذه).

(3) دەربارەی (ثالثاً)، پەسندەو وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

دوانزه: دەربارەی (ماددەی دوانزه)، دوو ڕا هەیە:

(1) ڕای لیژنەی دارایی، پەسندەو وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

(2) ڕای لیژنەی یاسایی، بەم شێوەیەی خوارەوەیە:

(أ) دەربارەی (اولاً)، پەسندە.

(ب) دەربارەی (اولاً/ أ، ب) پێشنیار دەکەن یەك بخرێت، چونکە یەك چەمکی هەیەو، سەرلەنوێ داڕشتنەوەی بەم شێوەیەی خوارەوە:

(أ- تتحمل وزارة المالية والأقتصاد نصف راتبه الذي يتقاضاه من الدائرة المنقول منها لمدة ثلاث سنوات اعتباراً من تاريخ نقله على ان تقوم الدائرة المنقول منها الموظف بصرف نصف الراتب الى الموظف).

(3) زنجیرەی برگەی (ج) دەبێت بە برگەی (ب).

(4) دەربارەی (ثانياً)، پەسندە لەلایەن لیژنەی یاساییەوە.

سیانزه:

دەربارەی (ماددەی سیانزه)، دوو ڕا هەیە:

(1) ڕای لیژنەی دارایی، پەسندەو وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

(2) ڕای لیژنەی یاسایی، پێشنیار دەکەن هەروەکو چۆن لە یاسای بودجەی 2010 بەبڕی ئەو پارەیە دیاری کرابوو بۆ (مشروع تنمية وتطوير قدرات كوردستان البشرية)، بە هەمان شێوە بڕی ئەو پارەیە دیاری بکرێت لە پرۆژەی بودجەی ساڵی 2011.

چواردە:

دەربارەی (ماددەی چواردە)، دوو ڕا هەیە:

(1) ڕای لیژنەی دارایی، دەستەواژەی کۆتایی بەم شێوەیە بگۆڕێت:

(وفق قانون دعم الأحزاب حال اقراره وقانون المنظمات غير الحكومية).

واتە (بەپێی یاسای پاڵپشتی پارتەکان کاتێ بڕیاری لەسەر دەردەچێ و، یاسای ڕێکخراوە نا حکومیەکان) على النحو التالي:

(أ) يخصص مبلغ قدره ( ) للأحزاب.

(ب) يخصص مبلغ قدره ( ) للمنظمات غير حكومية.

(2) ڕای لیژنەی یاسایی، پێشنیار دەکەن سەر لەنوێ ماددە یاساییەکە سەرلەنوێ داڕشتنەوەی بۆ بکرێت بەم شێوەیەی خوارەوە:

(يخصص مبلغ (90) تسعون مليار دينار لدعم الأحزاب ومشاريع المنظمات غير الحكومية، ويتم صرف هذا التخصيص باجراءات مؤقتة من قبل وزارة المالية والأقتصاد، على ان يتم تسوية المبالغ المستلمة من قبل الأحزاب والمنظمات غير الحكومية في سنة 2010 والتي تستلم في سنة 2011 وفق قانون دعم الأحزاب وقانون المنظمات غير الحكومية حال اقرارهما من قبل برلمان اقليم كوردستان).

نظراً لأقتراحنا بنقل المبلغ المستقطع والبالغ (110) مليار دينار الى تخصيصات سلفة الزواج وسلفة المصرف العقاري.

پانزه:

دەربارەی (ماددەی پانزه)، دوو ڕا هەیە:

(1) ڕای لیژنەی دارایی:

(أ) پێویستی دەکرد ئەو بڕە پارانەی تەرخانکراوە بۆ بڕگەکانی (اولاً/ 2،1،3) دەستنیشان بکرایە بە شێوەی خەملاندن لەناو پرۆژە یاساکە.

(ب) دەربارەی (ثانياً)، پەسندە.

(ت) دەربارەی (ثالثاً)، پەسندە.

(ث) دەربارەی (رابعاً)، لیژنە پێشنیار دەکات پێشینەی هاوسەرگیری بکرێت بۆ (پێنج) ملیۆن دینار. (ڕای هەردوو لیژنەی یاسایی و دارایی).

(2) ڕای لیژنەی یاسایی:

(أ) دەربارەی (اولاً/ 1، 2، 3) پێشنیار دەکەن، کە بڕی پارەی تەرخانکراو دەستنیشان بکرێت بەم شێوەیە:

(زیاد کردنی تەرخانکراو بۆ پێشینەی خانووبەرە لە (90) نەوەد ملیار دینار، کە تەرخانکرا بوو لە بودجەی ساڵی 2010 بۆ (150) سەدو پەنجا ملیار دینار، کە بەپێی پێشنیاری لیژنەی یاسایی دابین دەکرێ لەو بڕینەی کە لە تەرخان کراوەکان بۆ پشتگیری پارتەکانو پرۆژەکانی ڕێکخراوە ناحکومیەکان و، زیادکردنی بڕی پێشینەی خانووبەرە لە (15) ملیۆن دینار، کە لە یاسای بودجەی ساڵی 2010 هاتووە بۆ (20) ملیۆن دینار بۆ هاوولاتیان لە پارێزگاکانو قەزاو ناحیەو دێهاتەکان بۆ ئەمسال.

(ب) دەربارەی (ثانياً)، پەسندەو وەکو خۆی دەمێنێتەوە. (ڕای هەردوو لیژنەی یاسایی و دارایی).

(ت) دەربارەی (ثالثاً)، پەسندەو وەکو خۆی دەمێنێتەوە. (ڕای هەردوو لیژنەی یاسایی و دارایی).

(پ) دەربارەی (رابعاً)، پێشنیار دەکەن پێشینەی هاوسەرگیری لە (2.500000) دوو ملیۆنو پێنج سەد هەزار دینار زیاد بکرێ بۆ (5.000000) پێنج ملیۆن دینار. (ڕای هەردوو لیژنەی یاسایی و دارایی).

لیژنەی یاسایی پێشنیار دەکات کە ئەم (تێچووە زیادە)یە دابین بکرێ لەو بڕە پارەیەی کە دەبڕێت لە تەرخانکراو بۆ پشتگیری پارتەکانو پرۆژەی ڕێکخراوە ناحکومیەکان.

شانزه: دەربارەی (ماددەی شازده)، هەردوو لیژنە پێشنیار دەکەن، کە مادەکە بەم شێوەیە دارشتنەوەی بۆ بکرێت:

اولاً/ تقوم وزارة المالية والاقتصاد وبالتنسيق مع وزارة الثروات الطبيعية باستلام العائدات التي تتحقق مباشرة من مبيعات النفط الخام في الاقليم ومبيعات مشتقات النفط وفق الدستور العراقي وقانون النفط

والغاز لاقليم كوردستان رقم (22) لسنة 2007 وتضاف الى الواردات المتحققة واعلام البرلمان للمصادقة عليها قبل التصرف بها.

ثانياً/ تودع جميع مبالغ المنح المستحصلة من العقود النفطية والغازية في الاقليم في حساب خاص لدى وزارة المالية والاقتصاد وتخصص هذه المبالغ من قبل مجلس الوزراء للمشاريع المخصص لهاحسب العقود النفطية والغازية بالنسبة لعقود النفط والغاز وكذلك مشاريع البنية التحتية في الاقليم على ان تقترن بمصادقة برلمان كوردستان قبل التصرف بها.

حەفدە: دەربارەی (ماددەی حەفدە)، پەسندەو وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

هەژدە: دەربارەی (ماددەی هەژدە)، دوو ڕا هەیە:

(1) ڕای لیژنەی یاسایی، پەسندە وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

(2) ڕای لیژنەی دارایی، بگۆڕێت بەم شێوەیەی خوارەوە:

(لا يجوز التعاقد للعمل في دوائر الأقليم الا في الأختصاصات النادرة وبموافقة رئاسة مجلس الوزراء).

واتە (تەنها لە پسپۆریە دەگمەنەکان و بەڕەزامەندی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران).

نۆزدە: دەربارەی (ماددەی نۆزدە)، پەسندەو وەکو خۆی دەمێنێتەوە. (رای هەردوو لیژنەی یاسایی و دارایی).

بیست: دەربارەی (ماددەی بیست) پەسندەو وەکو خۆی دەمێنێتەوە. (رای هەردوو لیژنەی یاسایی و دارایی).

بیست و یەك: دەربارەی (ماددەی بیست و یەك) پەسندەو وەکو خۆی دەمێنێتەوە. (رای هەردوو لیژنەی یاسایی و دارایی).

بیست و دوو: دەربارەی (ماددەی بیست و دوو)، پەسندەو وەکو خۆی دەمێنێتەوە. (رای هەردوو لیژنەی یاسایی و دارایی).

بیست و سێ: دەربارەی (ماددەی بیست و سێ)، پەسندەو وەکو خۆی دەمێنێتەوە. (رای هەردوو لیژنەی یاسایی و دارایی).

بیست و چوار: دەربارەی (ماددەی بیست و چوار)، پەسندەو وەکو خۆی دەمێنێتەوە. (رای هەردوو لیژنەی یاسایی و دارایی).

بیست و پێنج: دەربارەی (ماددەی بیست و پێنج)، دوو ڕا هەیە:

(1) ڕای لیژنەی دارایی:

هەرسێ بڕگەی (اولاً، ثانياً، ثالثاً) کاری پێ نەکرێت، واتە لابڕێت تا ئەو کاتەی پرۆژە یاسای (قانون رواتب كبار المسؤولين في الدولة) لەلایەن پەرلەمانی عیراقەوە پەسند دەکرێت، بەهۆی ئەوەی تا بەرواری نووسینی ئەو ڕاپۆرتە، ئەو پرۆژەیە لەلایەن پەرلەمانی عیراقەوە پەسند نەکراوە.

(2) ڕای لیژنەی یاسایی:

(أ) دەربارەی (اولاً)، لابرێت، چونکە ناکرێت پشت ببەستی بە پرۆژە یاسایەك، کە تاکو ئێستا کاری پێ نەکرابێت لەلایەن ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراقەوە. (ڕای هەردوو لیژنەی یاسایی و دارایی).

(ب) دەربارەی (ثانیاً)، لیژنە پێشنیار دەکات کە ئەم بڕگەیەش لابرێت لەبەر هەمان هۆی سەرەوە.

(ت) دەربارەی (ثالثاً)، لیژنەی یاسایی پێشنیار دەکات کە دارشتنەوەی بۆ بکرێت بەم شێوەیەی خوارەوە:

(تستقطع نسبة 10٪ من رواتب كل من رئيس الأقليم ونائبه ورئيس البرلمان ونائبه والسكرتير، واعضاء البرلمان والوزراء ومن هم بدرجتهم ومن يتقاضى راتب وزير وكلاء وزارات ومن بدرجتهم ومن يتقاضى راتب وكيل وزارة، والمستشارين واصحاب الدرجات الخاصة والقضاة واعضاء الأدعاء العام والمدراء العامين ومن بدرجتهم).

بیست و شەش: دەربارەی (ماددەی بیست و شەش)، پەسندەو وەکو خۆی دەمێنێتەوە. (رای هەردوو لیژنەی یاسایی و دارایی).

بیست و حەوت:

دەربارەی (ماددەکانی بیست و حەوت و بیست و هەشت)، دوو ڕا هەیە:

(1) ڕای لیژنەی دارایی، ئەو ماددانە پەسندەو وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

(2) رای لیژنەی یاسایی، پێشنیار دەکات کە چەند ماددەیەکی یاسایی زیاد بکرێت بە ژمارەکانی (السابعة والعشرون، الثامنة والعشرون، التاسعة والعشرون) بەم شێوەیەی خوارەوەو، گۆڕینی زنجیرەی ماددەکان بەپێی ریزبەندی نوێ:

مادة مضافة:

اولاً/ على وزارة المالية والاقتصاد في الاقيلم تحقيق المساواة بين رواتب موظفى الاقليم مع رواتب اقرانهم من موظفي الحكومة الاتحادية.

ثانياً/ تحقيق المساواة بين رواتب المتقاعدين في الاقليم مع رواتب اقرانهم من متقاعدي الحكومة الاتحادية.

ثالثاً/ تحقيق المساواة بين رواتب قوات الپێشمەرگە والاسايش والشرطة في الاقليم مع رواتب اقرانهم في الحكومة الاتحادية.

مادة مضافة/

يحال رئيس الدائرة لوحدة الانفاق الذي يتخلف عن تقديم الحسابات الختامية لسنة 2010 لدائرة بعد نفاذ هذا القانون الى التحقيق وفق الاجراءات القانونية والتعليمات النافذة.

مادة مضافة/

على مجلس الوزراء تقديم كشف بحسابات المنح المقدمة لحكومة الاقليم مع بيان أوجه صرفها للمشاريع المخصصة لها للبرلمان للمصادقة عليها.

تێبینی/

لیژنەی دارایی ڕەزامەندە لەسەر زیادکردنی ئەو سێ ماددەیە بۆ یاساکەو، گونجاندنی ریز بەندیەکەی لەلایەن بەڕێز لیژنەی یاساییەوە.

بیستو هەشت: دەربارەی (ماددەی بیستو نۆ)، پەسندەو وەکو خۆی دەمێنێتەوە. (رای هەردوو لیژنەی یاسایی و دارایی).

بیستو نۆ: دەربارەی (ماددەی سی)، پەسندەو وەکو خۆی دەمێنێتەوە. (رای هەردوو لیژنەی یاسایی و دارایی). سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دەستتان خۆش بێت، بەڕێزان، سوپاس بۆ گشت ئێوەی بەڕێز، کە گوێتان گرت، بودجە زۆر زۆر ئەرکێکی خوایی، ئیهلاهی، ویژدانیە لەسەر هەموومان، پێویستە زۆر بەپاکی و بە دروستی لەسەری کار بکەین، پێویست بە بیر کردنەوەی باش دەکات، ئەمڕۆش دانیشتنەکەمان لێرە کۆتایی دەهێنین سبەی سەعات (11)، دووبارە لێرە ئامادە بن، تا ئەو کاتە بە خواتان دەسپێرم، خوا حافیز.

فرست احمد عبدالله	**محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی)**
سکرتێری پەرلەمانی	**سەرۆکی پەرلەمانی**
کوردستان – عێراق	**کوردستان - عێراق**

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (14)

سێ شەممە رێکەوتی 2011/5/17

کاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی سێ شەممە رێکەوتی 2011/5/17 پەرلەمانی کوردستان - عێراق بە سەرۆکایەتی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی) سەرۆکی پەرلەمان و, بە ئامادەبوونی

بەڕێز فرست أحمد عبدالله سکرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (14)ی خولی سێیەم, ساڵی (2011) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (1)ی ماددە (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموارکراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (14)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کات (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی سێ شەممە رێکەوتی 2011/5/17 دا بەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆ کردن و بڕیاردان لەسەر پڕۆژە یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان – عێراق بۆ ساڵی 2011، ئێستا داوا لە لیژنەی دارایی دەکەین، کەرەم کەن بۆ شوێنی خۆتان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، دانیشتنەکەمان دەکەینەوە، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی دووەم، خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن (14)، رۆژی دانیشتن 2011/5/17، بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگەی (1)ی ماددەی (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموار کراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان – عێراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاریدا بەرنامەی کاری دانیشتنی ژمارە (14)ی ئاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی سێ شەممە رێکەوتی 2011/5/17 بەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆ کردن و بڕیاردان لەسەر پڕۆژە یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان – عێراق بۆ ساڵی 2011، ئێستا داوا لە لیژنەی دارایی دەکەین، کەرەم کەن بۆ شوێنی خۆتان.

بەخێرهاتنی بەڕێزان، وەزیری دارایی کاك شێخ بایزو بەڕێز کاك دکتۆر عەلی سندی وەزیری پلاندانان و بریکاری وەزارەت کاك رشید طاهرو مامۆستا سەعد مونەسق لەنێوان پەرلەمان و حکومەت دەکەین، زۆر بەخێر بێن، ئێستاش داوا لە بەڕێز سەرۆکی لیژنەی دارایی دەکەین کەرەم بکات، راپۆرتی دارایی حکومەتی هەرێمی کوردستان لە شوێنی خۆی بخوێنێنتەوە، فەرموو.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەحەقەت دوو کەیس هەیە پەیوەندی بە دوو حاڵەتەوە هەیە، کە ئەبوایە دوێنێ ئەوە یان موناقەشە کرایە، یان بمانخستایە ڕوو، ئەگەر جەنابت ڕێمان پێ بدەی ئەم دوو کەیسە ئەخەینە ڕوو، بە ڕەزامەندی بەڕێزت دواتر ئیتر جەنابت چۆن بڕیاری لەسەر دەدەن یان ئەندامە بەڕێزەکان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ فەرموون بەس ڕەئی خۆتانی لەسەر بدەن وەکو لیژنە، چونکە ڕاپۆرتەکانی تر ڕەئی لیژنەی دارایی بووە لەسەریان هەمووی نەخوێندراوەتەوە فەرموون.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەشی دووەمی ڕاپۆرتی لیژنەی وەرزش و لاوان بەحەقەت کە بۆمان هاتووە، لە 4/27 لەو کاتەدا بووە کە ئێمە کۆتایمان بە چاپ و تەواوکردنی ڕاپۆرتی کۆتایی هێناوە، تەخیر بوونێك تێبینی دەکرێت لەنێوان ناردنی لەلایەن لیژنەوە بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمان لەوێشەوە بۆ لیژنەی دارایی، چەند خاڵێکیان لە بەشی دووەمی ڕاپۆرتەکەدا ئاماژەی پێداوە، تەنها ڕای لیژنە دەربارەی پێشنیارەکانیان دەخەینە ڕوو، ئەگەر بەڕێزت ڕێمان پێ بدەی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کەرەم کەن.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە دواتر دابەش دەکرێت بەسەرتاندا، ئەوە دوێنێ ئێمە ئەوەمان کرد.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە کەس لە جێگای خۆی قسە نەکات، کاك کاردۆ، ئەگەر نوقتەی نزامییە فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

چۆن دەبێت دوێنێ ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی خوێندراوەتەوە ئەمڕۆ هاتووین موناقەشەی لەسەر ئەکەین، دێت ئیزافەی ڕاپۆرت دەدات، ئەمن یەعنی ئەو قسە دەتوانێ زۆر دەست کاریتر بکرێت بۆ ڕاپۆرتی دارایی، لەبەر ئەوە ئێمە باسی کە گلەییمان کرد بۆ ئەو ڕاپۆرتەی تێدا نییە دەتوانین بڵێین ئەوە ڕاپۆرتەکەیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو ڕاپۆرتە ئێستا دێینە سەری موناقەشە دەکرێت،وەقتیش بەگشت ئێوەی بەڕِێز دەدرێت بەس ئەم ڕاپۆرتە دیارە دواکەوتووە، هی لیژنەیەکی تایبەتە ڕەئی لیژنەی دارایش پێیان وا باشە کە ڕەئی خۆیان لەسەری بدەن، خراپ نییە، بۆچی؟، با ڕەئی خۆیان بدەن؟، فەرموو کاك ئاراس.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پاشکۆی لیژنەی وەرزش و لاوان لەسەر بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011 حکومەتی هەرێمی کوردستان، بەپێی نووسراویان ژمارە (19) لە 2011/4/19، ئەم پێشنیارو تێبینیانە دەگرێتە خۆی.

1 - پێشنیار دەکەن بە زیادکردنی گوژمەی پێشینەی هاوسەرگیری، ڕای لیژنە پێشتریش ئەم پێشنیارە پێشکەش کراوە.

2 - لەژێر ڕیزبەندی خەرجیەکانی لیژنەی ئۆڵۆمپی نیشتیمانی عێراق لە ئیستمارەی ئیعدادی موازەنە لە لاپەرە چواردا لیژنەی وەرزش و لاوان پرسیار دەکەن؟، ئایا پەیوەندی لیژنەی ئۆڵۆمپی عێراق بە کوردستانەوە چیە؟، ئەگەر ئەو بودجەیەی کە تەرخان کراوە بۆ لیژنە ئۆڵۆمپی لە هەرێمی کوردستانی عێراق، ئەوا ئەو بڕە پارەیە بەشی چالاکیەکانی ئەم لیژنەیە ناکات، بۆ ماوەی شەش مانگ لە ساڵی 2011 بۆیە لیژنە واتە لیژنەی وەرزش داوا دەکات، بە زیادکردنی ئەم بڕە پارەیە بۆ (3) ملیار دینار، رای لیژنەی دارایی بڵێین سەرۆکایەتی لیژنەی دارایی ببێت بە پێشنیار بۆ حکومەت.

3 - تەرخان کردنی گوژمەی (10) ملیار دینار بۆ بنیاتنانەوەی ژێرخانی وەرزش بۆ ساڵی 2010، کە لەسەر (16) یاریگا دابەش دەکرێت، وە لە مانگی کانوونی یەکەمی ساڵی 2010 کاری پێکرا لەلایەن وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوان، بە ئاگاداری سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، بەڵام هیچ گوژمەیەك خەرج نەکراوە، لیژنە پێشنیار دەکات، چارەنووسی ئەم (10) ملیار دینارە کە لە بودجەی ساڵی 2010 تەرخان کرابوو بۆ خەرج نەکراوە؟، ڕای ئێمە وەکو سەرۆکایەتی لیژنە نوێنەری حکومەت ڕوون کردنەوە بدات لەو بارەیەوە.

4 - ژمارەی پرۆژە پێشنیارکراوەکان بۆ وەزارەتی وەرزش و لاوان زۆر کەمە، بەپێی رای لیژنەی وەرزش، وەزارەتی ناوبراو نارەزایەتی هەیە، لەو پرۆژانەی کە وەزارەتی پلان دانان پێشنیاری کردووە، بۆیە لیژنەی وەرزش و لاوان لە پەرلەمانی کوردستان بەپێی کۆبوونەوەی هاوبەش، لەگەڵ وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوان ئەم پێشنیارانە دەکەن، دروست کردنی (9) هۆڵی وەرزشی داخراوی فرە مەبەست، بەم شێوەیە (4) هۆڵ لە سلێمانی و گەرمیان (3) هۆڵ لە پارێزگای هەولێر (2) هۆڵ لە پارێزگای دهۆك، سەرۆکایەتی لیژنەکەمان داوا دەکات ببێ بە پێشنیار بۆ حکومەت.

5 - پێشنیار دەکەن، کە پرۆژەی ئامادەکردنی دیزاینی گوندی ئۆڵۆمپی لە پارێزگای هەولێر بخرێتە بودجەی ساڵی 2011، سەرۆکایەتی لیژنە پێشنیار دەکات بکرێ بە پێشنیار بۆ بەرنامەی داهاتووی حکومەت.

6 - پێشنیار دەکەن کە هەماهەنگی گونجاو هەبێ لەنێوان وەزارەتی پلاندانان و وەزارەتی وەرزش و لاوان و وەزارەتە پەیوەندیدارەکان و پارێزگاکان لە کاتی پێشنیارکردنی پرۆژە، سەرۆکایەتی لیژنە پێشنیار دەکات ببێ بە پێشنیار بۆ حکومەت.

7 - پێشنیار دەکەن، بە کەمکردنەوەی تێچووی یاریگا بچووکەکان، کە پێشنیار کراون دروست بکرێن، لە گۆڕەپانی قوتابخانەکانی پارێزگای سلێمانی، لە چوارچێوەی پرۆژەکانی پەرەپێدانی پارێزگاکان کەم بکرێتەوە، لە (200) ملیۆن دینار بۆ (155) ملیۆن دینار، ڕای سەرۆکایەتی لیژنە پێویستی بە ڕای لایەنی پەیوەندیدار هەیە لەسەرئەم پێشنیارە.

8 - هیچ یاریگایەك یان هۆڵێکی وەرزشی لە پەیمانگا وەرزشیەکان نەخراوەتە پرۆژە پێشنیارکراوەکانی وەزارەتی پەروەردە بۆ ساڵی 2011، وە ئەم پەیمانگایانە فەرامۆش کراون لەلایەن وەزارەتی پەروەردە، رای سەرۆکایەتی لیژنە ئەوەیە وەزارەتی پەروەردەی لێ ئاگادار بکرێتەوە لەم خاڵە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان کەیسی دووەم لە راستیدا نووسراوێکە، لەلایەن بەڕێز بەڕێوەبەری گشتی دیوانەوە بۆمان هاتووە، بە نووسراوی ژمارە (260) لە 2011/5/16 بەپێی ئەم نووسراوە پەرلەمانی کوردستان بە نووسراوی ژمارە (2014/8/3) لە 2010/11/4 داوایان کردووە، کە بودجەی سەرۆکایەتی پەرلەمان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ببووە سەرۆکایەتی پەرلەمان نییە، بودجەی پەرلەمانە.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بودجەی پەرلەمان (74) ملیارە، بەڵام وەزارەتی دارایی کەمی کردۆتەوە بۆ (54) ملیار، لێرە ئەوە دەبێتە هۆی ئەوەی کە مەوجوداتی نادارایی کە پەرلەمانی کوردستان پلانێکی بەدەستەوەیە، بۆ دروست کردنی چەند بینایەك و نووسینگەی پەرلەمانی کوردستان لە پارێزگاکان، لەبەر ئەوە پێویستی بەو بڕە پارەیە هەیە، دەیخەینە بەردەمی بەڕێزتان تاکو رای حکومەتی لەسەر وەربگیرێت، لەگەڵ ڕێزدا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بەڕێزان ئێستا دەست دەکەین بە موناقەشە لەسەر ڕاپۆرتەکە، ئەو ڕاپۆرتەی دوێنێ خوێندرایەوە، ئەمرۆش تەکمیلە کرا، من بۆ ئەوەی کێ قسە دەکات لە لیستەکانم پرسی ئەلحەمدوللا هەموو دەیانەوێت قسە بکەن، بۆیە بەپێی تەسەسولی ناوەکانی خۆتان لە لیستی بۆ هەڵبژاردن تەقسیم بەندیمان کردووە، وە بەعەدالەت لەسەر گشت لیستەکان ناوەکان ئینتاجی کردووە، بەپێی حەجمی فراکسیۆنەکان دێتە خوارەوە، پاشان دەچێتە لای ئەوانەی کە دەنگیان کەمترە، بەڵام بەعەدالەت بۆ هەر هەموو، فەرموو کاك کاردۆ.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ ئەم دابەش کردنەی ئێوە ئاساییە بەلای منەوە، ئەوە یەکیان، دووەمیان: بۆ ئەوەی شێوازەکە دیاری بکەین، من ئێستا پێشنیار دەکەم، ئەوەی کە دوێنێ دوو ڕاپۆرت هەبوو ، ڕاپۆرتی بەڕێز وەزیری دارایی، وە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی، ئینجا دوایی دێینە سەر پرۆژەی بودجە کەبەلای منەوە یەکەمجار قسە لەسەر تێروانینمان بەرامبەر سیاسەتی حکومەت یان تێروانینی حکومەت کە پەیوەندی بە ڕاپۆرتەکەی خوێەوە هەیە، ئێمە چەند تێبینیەك بیدەین، ئینجا بچینە سەر لیژنەی دارایی کە ڕاپۆرتی ئەوان قسەی لەسەر بکرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز، بەپێی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان دەڕۆینە پێشەوە، بەڵام ئەتوانن وەختی لەسەر ڕاپۆرتەکە قسە ئەکەن، تێکەڵاوە، دەتوانی ڕەئی لەسەر ئەوەی تریش بدەی، فەرموو کوێستان خان.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە کە قسە دەکەین، یەعنی دەمەوێ ئەوە بزانم ئایا لەسەر ڕاپۆرتەکەو بودجەکەو هەمووی بەیەکەوە قسە دەکەین؟، یان لەپێشدا ڕاپۆرتەکە جارێکی کە قەسە دەکەین لەسەر بودجەکە بەگشی، تەبعەن من مەبەستم لە پرۆژە یاسایەکە نییە، چونکە دەزانم ئەوە دواجار قسەی لەسەر دەکرێ، ئایا دووجار قسە دەکەین یان یەکجار لەسەر کۆی مەسەلەکان قسە دەکەین؟، بۆ ئەوەی ئەوەمان لەلا ڕوون بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئێستا لەسەر ڕاپۆرتەکە قسە دەکەین بۆ ئەوەی وەخت زیاتریش بێت بتواندرێت باشتر ڕوون بکرێتەوە چونکە ئەوە میزانیەیە، فەرموو کاك شڤان.

بەڕێز شڤان احمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم وایە ئەو ڕاپۆرتە کۆمەڵێك پرسیار لە حکومەت و تەوزیعات لە حکومەت داواکراوە، کە زۆربەی پرسیارەکانی ئێمە لەو تەوزیعات و پرسیارەکانی لە حکومەتن دەبێتن، ئەگەر حکومەت یەك بەیەك ئەو پرسیارو تەوزیعاتانە جواب بداتن باری ئێمەش سووك دەبێت، مشکیلەکەش یەکلا دەبێتەوەو زیاتر بەرچاومان ڕوون دەبێتن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك بورهان.

بەڕێز برهان رشید حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جەنابتان دەزانن ئەو ڕاپۆرتە باسی سێ شتی تێدایە، داهاتیشی تێدایە و خەرجیشی تێدایە و سیاسەتی حکومەتیشی تێدایە، بەڵام من وەکو بزانم من کە وەختی خۆی تەلەبە بووم، پێنجی ئەدەبی بووم، بودجەم خوێندووە، بودجە لە پێشدا، موناقەشەی داهات دەکرێ، ئینجا موناقەشەی خەرجی دەکرێ، ئەگەر ئاوا ڕاپۆرتەکە موناقەشە بکرێ تێکەڵەو پێکەڵە دەردەچێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نیزام داخلی ماددەکانی بخوێنەوە بزانە چیت پێ ئەڵێ؟، ئێمە لەوە دەرناچین بە گوێرەی ئەوە دەڕۆین. نوقتەی نیزامیت هەیە کاك حەمە سعید، فەرموو.

بەڕێز حەمە سەعید حمەعلی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەپێی ماددەی (84،85،86) دەبێت لە پێشدا گفتوگۆ لەسەر ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی بکرێت، دوای گفتوگۆکردن ئینجا دێینە سەر دەست پێ کردنی گفتوگۆ لەسەر پرۆژە یاسای بودجە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێمەش وامان وتووە برا، کاکە هەرواش دەکەین.

ئێستا ئەو بەڕێزانەی کە ناویان دەخوێنینەوە لە گشت لایەنەکان بەپێی ئەو تەسەسولەی دانراوە، ناویانمان ئختیار کردووە، هەندێك فراکسیۆن ناوی سەرۆك فراکسیۆن ژمارە یەك نییە لە قایمەکە، بەڵام شانسمان داوەتە سەرۆك فرتکسیۆنەکە یەکەمجار قسە بکات، تکایە تکرار محاولە بکەن نەبێت، وەلەسەر مەوزوعەکە نەواقسی تێدایە باسی بکە، بەڵام بۆچوونیشتان هەبێت چی لێ بکرێت، کە ئەمە خراپە بەدیل بۆ ئەمە چییە؟، بۆ ئەوەی بتوانین شتێکی زۆر ڕێك وپێك تقدیمی خەڵکی کوردستان بکەین، بەڕێز سۆزان شەهاب بفەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بێ گومان جێگەی دڵخۆشییە، کە حکومەت پرۆژە یاسای بودجە بە تەواوی زانیاریەکان و وردەکاریەکانەوە خستۆتە بەردەمی پەرلەمان و ڕای گشتی، بۆ ئەوەی پەرلەمانتاران...

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پێش ئەوە سۆزان خان ببووڕە شەش دەقیقە بۆ هەر ئەندامێکی بەڕێز هەیە، کە قسە بکات، تکایە ئیلتیزام بە کات بکەن، شەش دەقیقە کافیە. کوێستان خان، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵڵا داواکارییە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ناکرێ ناوەکان بخوێنەوە، تابزانین لە کوێ قسە دەکەین، لەلیستەکەی کە تەرتیبتان کردووە بۆمان بخوێنەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەسەرچاو، معقوله، بەڵێ دانیشە، ئەوەی کە ئێستا حازرە،(سۆزان شەهاب نوری، عمر صدیق هەورامی، کاردۆ محمد پیرداود ، جلال علی عبدالله، زکیە سەید صالح، کوێستان محمد عبدالله، عمر عزیز بهاءالدین ، عبدالقادر بازرگان، سالم تۆما کاکۆ، دڵشاد شەهاب حاجی، اسماعیل محمود عبدالله، عبدالرحمن حسین ابابکر، احمد سلێمان عبدالله، بەیان احمد حسن کۆچەری، ثائیر عبدالاحد اوغسطین، شێردڵ تەحسین ، ڕۆژان عبدالقادر احمد، کاوە محمد امین، شێرزاد عبدالحافظ شریف، سەمیر سلیم امین بەگ ،ایوب نعمەت قادر، ئەگەر لێرە بوو، ئەگەر لێرە نەبوو سەرگوڵ دێتە جێگای، جیهان اسماعیل احمد ابراهیم علی ، عبدالله محمود محمد ، ئاواز عبدالواحد خضر، تارا تەحسین یاسین، پەیمان عزەدین، ناسك تۆفیق)

ئێستا ئەوەندەیە، بەڕێز سۆزان، ناوی ئەوانی تریش دێت ئێستا (28) ناوە ئەگەر ئەو ناوانە خەڵاس بوو، ئینجا مجموعەکەی تریش بۆتان دەخوێنینەوە، سۆزان کەرەم کە فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جێگەی دڵخۆشییە کە حکومەت پرۆژە یاسای بودجە بە تەواوی زانیاریەکان و وردەکاریەکانەوە خستۆتە بەردەمی پەرلەمان و رای گشتی، بۆ ئەوەی پەرلەمانتاران بە بەرچاو ڕوونیەوە تاوتوێی بودجە بکەن، هی ئەمسااڵ وە بە هەموو لایەك وابکەین داهاتی هەرێم کە هی خەڵکە باشترە بچێتە خزمەت و جێ بەجێکردنی داواکاری هاوڵاتیان و بەرپاکردنی شەفافیەتی زیاتر و خزمەتکردنیان، ئێمە وەکو لیستی کوردستانی پاش تاوتوێ کردنی بودجەکە پێشنیاز دەکەین ئەگەر جەنابی لیژنەی دارایی، مولاحەزاتی ئێمە بنووسێ، پێشنیاز دەکەین بەڕێژەی لە 10٪ لە کۆی بودجەی وەگەڕخستن کەم بکرێتەوە، کە دەکاتە (997) ملیار دینار بۆ ئەوەی حکومەت لەم بوارانەدا دابەشی بکاتەوە.

بەشی یەکەم، لە 70٪ ئەو بڕە پارەیە کە دەکاتە (698) ملیار دینار بۆ پشتگیری کردنی ئەم خاڵانەی خوارەوە کە پەیوەندی ڕاستەوخۆی بە باشتر کردنی ژیان و گوزەرانی خەڵکەوە هەیە.

1 - (50) ملیار دینار بخاتە سەر ئەو بڕە پارەیەی کە خۆیان تەرخانیان کردووە، زیادە بیخاتە سەر سولفەی زەواج کە حکومەت (2,5) دوو ملیۆن و نیوی ناردووە، پێشنیاز دەکەین ئێمە وەك لیستی کوردستانی بکرێتە (5) ملیۆن.

2 - (100) ملیار دینار بۆ زیادکردنی دەرماڵەی هێزەکانی پۆلیس و ئاسایش بۆ ئەوەی دەرماڵەکانیان ببێتە هاوشێوەی عێراق.

3 - (150) ملیار دینار بۆ بەردەوام بوونی هەڵمەتی دروست کردنی خوێندگای هاوچەرخ کە پار سااڵ سەرکەوتوو بوو وە (100) خوێندگەی پێ دروست کرا.

4 - (40) ملیار دینار بۆ زیادکردنی مووچەی تۆڕی پاراستنی تۆڕی کۆمەڵایەتی کە حکومەت لە (30) هەزارەوە کردوویەتی بە (75) هەزار دینار، ئێمە پێشنیار دەکەین بکرێتە (150) هەزار دینار کە مانگانە خەڵکی کەم دەرامەت لێی سوودمەند دەبن، کە ئەمە وەزارەتی کار پێی هەڵئەستێ.

5 - (75) ملیار دینار بۆ قەرزی زراعی بۆ جووتیاران.

6 - (75) ملیار دینار بۆ قەرزی صناعی کە دەبێتە هۆی بەکارخستنی زیاتری خەڵك و کەم بوونەوەی دیاردەی بێکاری.

7 - (200) ملیار دینار بخرێتەوە سەر بودجەی وەبەرهێنان بۆ پرۆژە خزمەتگوزارییەکان، هەروەها داوا دەکەین سولفەی عەقار بکرێتە (20) ملیۆن دینار، ئەم پێشنیازانەشمان هەیە،

1 - داوا دەکەین حکومەتی هەرێمی دادپەروەری لە پێدانی دەرماڵە بۆ فەرمانبەران بەپێی پسپۆری و پێویستی و مەترسی و جۆری کارەکانیان سەرەف بکات، کە بە گوێرەی میکانزمێکی دیاری کراو،

وه لیژنەیەکی بالای هاوبەشی سەندیکاو کۆمەڵەکان، پرۆژەیەکی ڕێنمایی نوێ پێشکەش بە ئەنجومەنی وەزیران بکات لەبەر ڕۆشنایی یاسای مووچەی فەرمانبەران بۆ سەرەف کردنی دەرماڵە لەبەر ئەوەی ئێمە ئێستا تێبینیمان کردووە عەدالەتێك نییە، لە ناو پێدانی دەرماڵەدا.

2 - زوو جێ بەجێکردن و دروست کردنی بڕیاری پێکهێنانی (8) لیوای پێشمەرگە کە دەبێتە هۆی زیادکردن و باشترکردنی گوزەرانی پێشمەرگە.

3 - جێ بەجێکردنی یاسای خانەنیشینی پێشمەرگە کە لە پەرلەمانی کوردستانەوە دەرچووە.

4 - جێ بەجێکردنی یاسای خانەنیشین کردنی کەم ئەندامی پێشمەرگە، هەروەها ئەوەی کە لێی ئەمێنێتەوە لە 30٪ یەکەیە بڕی پارە کە دەکاتە (299) ملیار دینار تەرخان بکرێت، بۆ پرکردنەوەی ئەو عەجزەی کە هەیە ، ئەمە ئێمە وەکو لیستی کوردستانی ئەم پێشنیازانە دەخەینە بەردەستی ئەندامانی پەرلەمان وە هەروەها حکومەت و لیژنەی دارایی بەڕێز بۆ ئەوەی کار بکرێت بەم شێوەیە، هاوسەنگییەك دەگێڕێتەوە بۆ بودجەکە وە بودجەی وەبەرهێنان زیاد دەکاتەوەو زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز عمر صدیق محمد.

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرەتا پشتگیری لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری دەکەم، تایبەت بە مامەڵەکردن لەگەڵ بودجە کە دابەشی کردووە بەسەر بودجەی وەگەڕخستن و بودجەی وەبەرهێنان، ئەو کەم وکوڕیانەی کە هەبوون ئەو کەلێنانەی کە هەن، تەصەور دەکەم کە پێشنیاری خۆی پێشنیار کردووە، تەنها ئەوەندە ماوە بەڕێزان لە حکومەت ڕەئی خۆیان لەسەر بدەن، پاش ئەوە لەلایەن ئەندامانی پەرلەمانی کوردستانەوە بڕیار لەسەر ئەو پێشنیارانە بدرێت، کە لیژنەی دارایی و ئابووری پێشکەشی کردووە، بە تایبەت هەروەکو ئاگادارن لە بودجەی ئەم ساڵی حکومەت دوو ڕێگا گیراوەتە بەر، بۆ کەمکردنەوەی کێشەی نیشتەجێ بوون، ئەوانیش یەکەمیان: پێشینەی خانووبەرەیە، کە قەرزی خانووبەرەیە، دووەمیان: صندوقی نیشتەجێ بوون، من هەروەکو لە ڕاپۆرتەکەی لیژنەی دارایی و ئابووری هاتووە، پشتگیری ئەوە دەکەم کە ڕێگەی سێیەمی بۆ ئیزافە بکرێ، ئەویش ئەوەیە بڕێك پارە تەرخان بکرێ بۆ دروست کردنی خانوو یان یەکەی نیشتەجێ بوون بۆ خەڵکی کەم دەرامەت و هەژار، ئەزموونیشمان هەیە لەم بارەوە، لە ساڵانی ڕابردوو، دوو: زیادکردنی پێشینەی هاوسەرگیری، حەتمەن ئەوەش پاش ئەوەی ڕای بەڕێزان لە حکومەت وەردەگیرێ، وە توانایی حکومەت من پشتگیری ئەوە دەکەم، کە بڕی کولی قەرزەکە دەست نیشان بکرێت، بۆ ئەوەی حکومەت دواتر هەدەفی خۆی، ئامانجی خۆی، لەپێش چاو بێت، دواتر بۆ ئەوەی چ پەرلەمان وە ئەجهزەکانی ڕەقابی بە ئاسانی بتوانن لە ئەدای حکومەت لە داهاتوودا دەست نیشان بکەن، بەهەمان شێوە

بۆ قەرزەکانی تری کشتوکاڵی، قەرزەکانی پیشەسازی بەهەمان شێوە، هەروەکو لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری هاتووە، من پشتگیری ئەوە دەکەم، کە بڕی تەرخان کراو بۆ ئەم بابەتە دەست نیشان بکرێ، پشتگیری لەوە دەکەم، کە جارێکی تر چاو بەو پێشنیارە بخشێندرێتەوە کە ئەویش پەیوەندی بە زیادکردنی بڕی هاوکاری چاودێری کۆمەڵایەتی هەیە ئەوەی کە دەدرێت، لەژێر ناوی چاودێری کۆمەڵایەتی هەروەکو لیژنەی کاروباری کۆمەڵایەتی بەهەڵەدا نەچووبن ئەوانیش پێشنیاری خۆیانیان هەیە.ئەوەی پەیوەندیدارە بە هەروەکو لە یاسایەکەشدا هاتووە، لەناو ڕاپۆرتەکەشدا هاتووە، بۆ ئەوانەی کە لە پلە تایبەتیەکانن، من بۆخۆم پشتیوانی لەوە دەکەم کە ڕێژەی لە 10٪ لە موچەو دەرماڵەی پەرلەمانتارەکان، ببورە سەرۆکی هەرێم وە جێگرەکەی، سەرۆکایەتی پەرلەمان وە ئەندامانی پەرلەمان، وەزیرە بەڕێزەکان، وە دواتر لەگەڵ ئەوانەی کە مدیر عامن من بۆخۆم پێشنیاری ئەوە دەکەم، کە لە 5٪ یان بڕێت چونکە ناکرێت ئێمە مامەڵە لەگەڵ وەزیری و مدیر عامەکان بەیەك پێوانە بکەین و لەڕاسیشا مدیر عامەکان عەمووی ئەو حکومەتەن، ناکرێ ئێمە هەمان مامەڵە بە قەساوەت چۆن لەگەڵ وەزیرەکان دەیکەین، لەگەڵ ئەوانیش بیکەین، چونکە موخەساتی مدیر عام لەگەڵ ئەوانەی وەزیرن جیاوازترە، من پێشنیار دەکەم تەنها لە 5٪ یان لێ بڕێت بەهەمان شێوە بۆ دەسەڵاتی دادوەری، ئەوانەی کە لە پلەی وەزیرن، یا لە پلەی تایبەتن، هەمان بڕیان لێ بڕێت وەکو وەزیرو پەرلەمانتارو مدیر عامەکان.ئەوەی پەیوەندیدارە بە پاڵپشتی حزب و ڕێکخراوە ناحکومییەکان، پشتگیری لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی دەکەم، پاش ئەوەی کە ڕەئی حکومەت وەربگیرێ، بەوەی کە هەردوو پاڵپشتی حزبەکان، ڕێکخراوە ناحکومیەکان لێك جیابکرێتەوە، ئەویش بەمەبەستی ئەوەی بەرچاو ڕوونی زیاتر هەبێت، چ لەلایەن حکومەت، چ لەلایەن حزبەکان و ڕێکخراوە ناحکومیەکان، بۆ ئەوەی بزانن حکومەتی هەرێمی کوردستان، ئەم ساڵ بۆ بەردەوامی پێدان و گەشە پێدانی ژیانی سیاسی، مەدەنی، دیموکراتی لە هەرێمی کوردستاندا، لە کوێیە؟، دەیەوێ بگاتە کوێ؟، من پشتیوانی ئەو ڕەئییە دەکەم، کە بە ڕێژەیەك هەروەکو لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووریدا هاتووە، بڕێك لە بەشی بودجەی وەگەڕخستن کەم بکرێتەوە، چەنکو ئەوەندەی ئێمە بەدواداچوونمان کرد وەکو لیژنەی دارایی و ئابووری، وە لەگەڵ بە ڕێزان لە وەزارەتی دارایی دانیشتووین، بۆ ئەو ڕاپۆرتانەی کە ئامادەمان کردووە بۆمان دەرکەوت، ئەو تەرخان کردنانەی کە لەلایەن وەزارەتی دارایی و ئابووری دەست نیشان کرابوو، لە هەندێك شوێن زیادە ڕۆیی هەیە، حەتمەن پاش وەرگرتنی رای بەڕێزیان، ئەو بڕە کەم بکرێتەوە، ئەو بڕەش کەم دەکرێتەوە، هەروەکو بەڕێز سۆزان خان ئاماژەی پێدا، تەرخان بکرێ بۆ ئەو بڕە پارانەی کە دەست نیشانیان کرد بۆ قەرزەکانی پێشینەی هاوسەرگیری، قەرزەکانی پێشینەی خانووبەرە، وە بەزیادکردنەکانیانەوە وە قەرزەکانی کشتوکاڵی، پیشەسازی، بەهەمان شێوەیە بڕێك لەو پارەیە بخرێتەوە سەر بودجەی وەبەرهێنان، ئەویش بۆ دەعم کردنی ئەو پرۆژانەی کە پێشنیارکراون لەلایەن حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە، چونکە هەروەکو لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووریشدا هاتووە، بەشێك لەو پرۆژانەی کە پێشنیارکراون، بە داخەوە ئەو بڕەی کە بۆ ئەمساڵ پێشنیارکراوە بە بەراورد لەگەڵ گوژمەی

گشتی پرۆژەکە زۆر کەمە، ئەمە وادەکات ژمارەی ئەو سالانەی کە پرۆژەکەی پێ تەواو بکرێ زۆر ببێت، ئەمە هاوواڵتی و ئەو الیەنەی کە خزمەت وەردەگرێ لەو پرۆژانە تووشی مەلەل دەکات، لەبەر ئەوە پێویستە ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان. بەدیقەتەوە بەتایبەت ئەوەی پەیوەندیدارە بە پێشنیاری لێژنەی ئاوەدانکردنەوە و لێژنەی شارەوانیەکان کە داویانە، بە مامەڵە کردن لەگەڵ ئەو پرۆژانەی کە رێژەیان لە 5٪ یان 10٪ی تەرخان کراو کەمتر لێرە بڕیاری لەسەر بدرێ، پاش ئەوەی کە ڕای حکومەت و بیلزات بەڕێز وەزیری.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، تەواو بوو، بەڕێز کاك کاردۆ فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سەرەتا من قسەکەم لەسەر راپۆرتی بەڕێز وەزیری داراییە، کە پێم وایە حکومەت بەرامبەر بودجەیەکی پێویستی هەرێمی کوردستان، هیچ بەرنامەیەکی زانستی و شیکارێکی ئابووری نیە بۆ داڕشتنی ئەو بودجەیە و بەکارهێنانی، بە تایبەتی لە بەرهەڵستکارەکانی کە رووبەرووی کۆمەڵگەی ئێمە دەبێتەوە لە هەژاری، لە بێکاری، لە قەیرانی نیشتەجێبوون، من بۆ نموونە بۆتان دەڵێم، ئێمە لە ولاتێك دەژین، ئەمە رۆژنامەیە، باسی خاوەن عەرەبانیەك دەکات لە بازاڕی هەولێر لەبەر هەژاری خۆی خنکاند، لە کاتێکدا لای ئێمە خەڵکێك هەبێ لەبەر هەژاری خۆی بخنکێنێ، وەزیری دارایی لە راپۆرتەکەی ئاماژە بەوە نەکات چی بۆ کەم کردنەوەی بێکاری و هەژاری دەکات؟، ڕەنگە بڵێی من 25 هەزارخەڵك دادەمەزرێنم کە من پێم وایە ئەمەش کێشەیەکی تر، چونکە دامەزراندنەکە لەسەر ئەساسی ناوەندیە نەك پێداویستی ئەم ولاتە و زۆر بەرنامەی تر هەیە و الیەنی تر هەیە دەتوانن هەلی کار بدۆزنەوە، نەك بەس بە دامەزراندن، بەڵکو بە بواری تری ئابووری و پیشەسازی کە پێم وایە ونە، ئەمە خاڵێك، خاڵێکی تر لە راپۆرتەکە کە باسی کورت هێنان دەکرێ لە خاڵی 8، گوایە راپۆرتەکە گۆڕانی بەسەر هاتووە لە 4/24 جارێکی تر دابەش کراوەتەوە، من پێم وایە ئەگەر ئێمە لە داهاتی هەرێمی کوردستان وەکو راپۆرتەکە ئاماژەی پێکردووە، 5 ترلیۆنمان لێ بڕا بێ و، رێککەوتن هەبێ بە یاسا لە بەغدا کە کورت هێنان پێویستە چارەسەر بکرێ، ئێمە پرسیار لە نوێنەرانی ئێمە دەکەین، دەبێ بێ دەنگ بن لەبەرامبەر ئەو داهاتە زەبەلاحەی کە دەبڕی و لەسەر داهاتی خەڵکی کوردستان بە کورت هێنان قسەی لەسەر دەکرێ؟، ئەمە الیەکیان، دوو، راپۆرتی لێژنەی دارایی چەندین تیبینی جۆراوجۆری لەسەر کەم و کورتی بودجە خستووتە ڕوو، بەڵام بە شێوەیەکی سەرەکی هەڵوێستی دەرنەبڕیوە بۆ چارەسەر کردن و زیاتر دەستەواژەی ئاگادارکردنەوەی حکومەت و پێشنیاری بۆ حکومەت کردووە، من دەمەوێ سەرەتا قسە لەسەر داهات بکەم، داهاتی هەرێمی کوردستان، هەر لەو راپۆرتە ئاماژە بە سەرچاوە جیاجیاکانی داهات نەکراوە، جگە لە داهاتی 17٪، ئەوەی ترکە پەیوەندی بە داهاتی نەوتە، باجە، گومرگە، رسوماتە، کۆمەکی نێودەوڵەتیە، ئەگەر حکومەت

بیانووی هەبێ کە باسی نەکا بۆ حکومەتێکی تر، بەڵام بیانووی نیە بۆ پەرلەمان و خەڵکی کوردستان کە خاوەن ئەو داهاتەیە و رێگە بە خۆی بدات بە شێوەیەکی ڕەمەکی ئەو پارەیە خەرج بکاتن کە پەیوەندی بە داهاتی کوردستانەوە هەیە، من لە داهات دوو نموونە باس دەکەم کە پەیوەندی بە داهاتی کوردستانەوە هەیە کە حکومەت ژمارەی هەڵەو و زانیاری نادروست دەداتە پەرلەمانی کوردستان، بە پێی دیکیۆمێنتێك سەبارەت بە وەزارەتی کارەبا، بە پێی دیکیۆمێنتی بەردەست، داهاتی راستەقینەی وەزارەتی کارەبا لە 2009 بریتی بووە لە 86 ملیار دینار کە وەزارەتی دارایی لە ڕشنووسی بوجەی 2011 لە لیستی خەملاندنی داهاتی یەکگرتووی حکومەتی هەرێمی کوردستان، 2011 لە لاپەڕەی وەزارەتی کارەبا تۆماری کردووە بریتیە لە 51 ملیۆن دینار، گوژمەی شاردراوە لەو ساڵەدا لە 2009 بریتیە لە 86 ملیار و 826 ملیۆن و 115 هەزار و 244 دینار، لە 2010 داهاتی راستەقینەی وەزارەتی کارەبا بریتی بووە لە 115 ملیار کەچی وەزارەتی دارایی لە هەمان سەرچاوەی سەرەوە لیستی خەملاندنی داهاتی یەکگرتووی هەرێمی کوردستانی لە 2001 لاپەڕەی وەزارەتی کارەبا بە 54 ملیۆن دینار خەملاندووە، تێبینی بکەن تەنها گوژمەی شاردراوە لەم ساڵەدا بریتیە لە 115 ملیار و 639 ملیۆن دینار، کۆی گشتی گوژمەی شاراوە لە لایەن حکومەتی هەرێمی کوردستان تەنها لە داهاتی کارەبا لە ساڵی 2009 بریتیە لە 2ملیار و 465 ملیۆن و 115 هەزار و 245 دینار، لەگەڵ ئەو جیاوازیانەش لە نێوان گوژمەی راستەقینە و داهاتی وەزارەتی کارەبا و تۆماری ناڕاستی وەزارەتی دارایی، پاش شاردنەوەی هەموو ئەو گوژمانە، دەبینین تێکڕای گەشەی کرێی کارەبا لە ماوەی ساڵی 2008 و 2009 بە شێوەیەکی زۆر ناتەندروستە، ئەمە سەبارەت بە وەزارەتی کارەبا، سەبارەت بە وەزارەتی نەوت کە لە 2009 تا ئێستا ئەوە جگە لەو پرسیارانەی کە ئاراستەی وەزارەتی نەوت کرا کە پەیوەندی بە 4 ملیارەکە هەبوو کە پەیوەندی بە دەرهێنانی نەوتەوە هەبوو، لە حیسابی خیتامیدا بۆ 2010/6/30 تەخمینی 4 ملیار کراوە، لە مەبیعاتی موئەسەساتی سوقی، کەچی بە ملیۆن تەحدیدی داهاتی وەزارەتی نەوت کراوە لەبەرامبەر بە وەزارەتی ئەوقاف داهاتی 7 ملیار و 749 ملیۆن دینارە، وەزارەتی نەوت خەرجی زۆرترە لە داهات، ئەگەر لە وەزارەتێك خەرجی زۆرتر بێت لەت داهاتدا چ زەروورییەتێکی هەیە لە کوردستان ئەم وەزارەتەی سامانە سروشتیەکان، کە هەیە ئێستا؟، تەبعەن ئەم ژمارە دژ بە یەك و گوماناویانە بۆ ئەم دوو وەزارەتە، بۆ وەزارەتی ناوەخۆ و شارەوانی و بۆ هەموو وەزارەتەکانی تر کە بیهێنێتەوە، دروستە، من داوا دەکەم لە وەزیری دارایی بەڕێز کە بە وردی پرسیارەکانیش بنووسرێ و وەڵاممان بدەنەوە، ئەمە جگە لە کورت هێنانی، من پێم وایە لە بوجەی بەکارخستن کە هەڵکێشانێکی زۆر زۆر هەیە و ناهەوسەنگی لەگەڵ وەبەرهێنان و چەندین، با بڵێین مەبلەغی ئێمە زیاد ئەبێ و زیاتر دەچێتە سەر ئەو پرۆژە بەردەوامانە و دیارن پرۆژەکان کە کات نیە لێرە دەریبڕم کە پرۆژەی بەردەوام چەند زیاترە لە پرۆژەی پێشنیارکراو، کە هیچ ئاماژەیەك نادات بە پێشکەوتنی ئەم وڵاتە، بەڵام من پێم وایە ئەگەر ئێمە بمانەوێ لە 50٪ لە بودجەی بەکاربردن کەم

بکەینەوە، تەبعەن ئاماژە دەدەم بە دەلیلی ئەوەی کە لە مینحە ئەوەی لە زیادکردنەکان کە چۆن زەرووردت نیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز جلال علی فەرموو.

بەڕێز جلال علی عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

من پێشەکی وەکو ئەندامی لێژنەی دارایی و ئابووری، پشتگیری لە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کاردۆ لە موناقەشەی میزانیە ئەتوانی ئەوەی ماوە، ئەوەی بکەی، کاك جەلال فەرموو.

بەڕێز جلال علی عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

من پێشەکی وەکو ئەندامی لێژنەی دارایی و ئابووری، پشتگیری لە راپۆرتەکە ئەکەم و مولاحەزە و تێبینی زۆر باشی تێدایە و پرسیارەکان رووبەرووی حکومەت کراوەتەوە و بە تایبەتی وەزیری دارایی بۆ جوابدانەوە، دوو: بەڕاستی پشتگیری دابەزینی لە 10٪ بودجەی تەشغیلیش دەکەم کە ئەمە شتێکی باشە، 997 ملیار دائەبەزێ، بەڵام بۆ ئەو پشتگیری 10٪ی بودجەی تەشغیلی دوو، سێ پێشنیارم هەیە، تکام وایە کە وەزیری دارایی ئاگادار بێ و وەڵامی هەبێ، من پێشنیار ئەکەم دەستەیەکی هەمیشەیی و تایبەتی موازەنە لە وەزارەتی دارایی حکومەتی هەرێم دروست بکرێ کە تەنها ئیشی ئەوە بێ کە موازەنە ئامادە بکات، چونکە بەراستی ئەو فەرمانبەرانەی، ئەو بەرێوەبەرە گشتیانەی موازەنە دروست دەکەن، هەم ئیشی دیکەیان هەیە و هەم بە هۆی ئیشەکەی دیکەیانەوە ناپەرژێنە سەر ئەو ئیشی موازەنەیە، دوو، ئێمە هەموو سالێك تووشی ئەو کێشەیە ئەبین لە مانگی 2 و 3 و 4، ئەوە پار و ئەمسالّ کە ئەمە دووەم دەورەی پەرلەمانە، بودجەیەك کە پەلە پرۆژەی پێوە دیارە و ئەم پەلەپرۆژەیە کەم و کورتی تێدا دەرئەکەوێ، من لێرەوە پێشنیار دەکەم و تکام وایە لە برایان ئەگەر پێشنیارەکەم بە جێ بوو، پشتگیریم بکەن، ئێمە پێش هاتنی سالّ تەقییمێکی خۆمان هەبێ، ئەو بودجەیەی کە بەرمان ئەکەوێ لە حکومەتی مەرکەزی بەغدا، بە خەملاّندن بێ، بە هەماهەنگی پەرلەمان و وەزارەتی دارایی بێ، بودجەیەکی خۆمان بخەملێنین و بودجە لەسەر ئەم خەملاندنە تەقدیم بکەین، ئەگینا هەموو سالّ ئەکەوینە مانگی 3 و 4 و 5 ، کە مانگی 4 و 5 بودجە لێرە باس بکرێ، بۆ مانگی 7 دەچێتە دائیرەکان، جێبەجێکردنی بودجەکە زەحمەتەو سبەینی دەوائیرەکان و فەرمانگەکان و وەزارەتەکان بە کەمتەرخەم حیساب ئەکرێن، چونکە لە سالێك 7 مانگ بڕوات، بە 5 مانگ پارەکەت بۆ سەرف نابێ، دوو، پشتگیری مەسەلەی زیادکردنی تۆڕی کۆمەڵایەتی دەکەم، بەڵام بەراستی زۆر پێویستە مەسەلەی ئەو کەسانەی موستەحەقن پۆلێن بکرێن، چونکە ئێمە لەناو خەڵکدا ئەژین و لەناو خەڵکدا ئەڵێن ئەوانەی کە دەچن بۆ تۆڕی کۆمەڵایەتی، لەو مەرکەزەی لێ

وەرئەگرن لەبەر سەیارە بەرناکەوێ، یەعنی بەڕاستی خەلەلێکی تێدایە، ئەبێ ئەوە وەزارەتی کۆمەلایەتی فۆرمێك، یان سیستەمێك، یان چەند فۆرمێك ئامادە بکات، کە تۆری کۆمەلایەتی ئیستیحقاقن و، موستەحقن و ئەمە شتێکی ئاسانە، من وەکو سەرۆکی لێژنەی کشتوکاڵ و ئاودێریش، لەسەر راپۆرتەکەی خۆمان، پێداگری لەوە دەکەم کە ئێمە بەراستی لە ئیعاناتدا ئەم ساڵ لە 76,34٪ دانراوە بۆ ئیعاناتی زیراعی، من لێرەوە داوا ئەکەم کە دەسەلاّت بدرێ بە وەزیری کشتوکاڵ بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزیری دارایی بۆ سەرفکردنی ئەو پارەیە، بۆ؟، چونکە ئیعاناتی زیراعی بۆ پێداویستی خەڵکی کوردستانە و جووتیاران و خاوەن زەوی و خاوەن ئاژەڵ، کە وەزیر دەسەلاّتی نەبوو و لە کاتی خۆیدا نەیکڕی، بۆ نموونە سەمادی پار ئەم ساڵ تەوزیع کراوە، کە کاتی نیە، پێویستە لە کاتی خۆیدا ئێمە ئەگەر بمانەوێ ئینتاج بەرز بکەینەوە، ئێمە بمانەوێ نانی خۆمان پەیدا بکەین، ئێمە بمانەوێ جووتیار پێمان رازی بێ، دەبێ لەکاتی خۆیدا پێداویستیەکان وەربگیرێتەوە، ئیقتیراحەکەشم ئەوەیە، ئەو پارەی ئەمساڵ دائەنرێ بۆ ئیعاناتی زیراعی هەندێکی وەرئەگیرێتەوە، چونکە دەعمی حکومەت لە 25٪ بۆ 35٪ ئەو پارەیە تەرخان بکرێتەوە بۆ ئەوەی بۆ ساڵی داهاتوو تووشی عەینی پارە نەبین بۆیان دابنێینەوە، ئەمساڵ ئەم پارەیە ئەگەڕێتەوە و دابنرێتەوە بۆ ئەوەی ساڵێکی دیکە ئێمە لە 25٪ی پارەکەی بدەین و لە 30 ٪ پارەکەی بدەین، دوو: سەکتەرێکی زۆر گرنگ هەیە لە کشتوکاڵ، خوشك و برایان ئێمە ساڵی سەدان ملیۆن دۆلار لە مەسەلەی مونەتەجاتی شیر و هێنانی فلان و فیسار کە هەمووی شتی خراپە و لە گیرفانی خەڵك دەرئەچێ، ئێمە داوامان کردووە پارەیەك تەرخان کراوە لە ئیعدادی موازەنەی تەخمینی لە لاپەڕە یەك لە ستوونی المتفق علیه من قبل الوزارە بۆ الاصول الطبیعیة الغیر منتجە، پێنج ملیار و 7 ملیۆن دینارە دائەنرێ بۆ گرنگیدان بە سامانی ئاژەڵ لە بواری بەخێوکردنی مانگای شیر و شیرەمەنی و بۆ توێژینەوە، خوشك و برایان لە پارەیەکی زۆر ئەم ساڵ، 3ملیار و 302ملیار دینار دانراوە بۆ موحافەزات، 1٪ی بۆ کشتوکاڵە، لە هەولێر 0٪، بەڕاستی ئەگەر ئێمە بمانەوێ ولاتێکی کشتوکاڵی بین، بمانەوێ چاو لە دراوسێیەکانمان بکەین کە تورکیایە و ئێرانە و سوریایە و کە هەموویان چەندین ساڵ لە پێش ئێمەن لە کشتوکاڵیدا مەفروز وایە لەو پارەیەش لە موحافەزات هیچ نەبێ لە 3 بۆ 4٪ بۆ کشتوکاڵ بێ، من سوپاس قسەم نەما، مەمنوون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز زەکیە فەرموو.

بەڕێز زکیە صالح عبدالخالق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەستپێکی دەستخۆشیا لێژنا دارایی دکەم بۆ ماندی بوونا وان و ئامادەکرنا ڤێ راپۆرتێ، ئەوە ئەز تێبینی دکەم بودجا ئەڤ ساڵەدا ب نیسبەت تەشغیلی و عەجزێیا زێدە بووی، ژبەر هەندێ ژ پێدیڤیا کو ئەم ڕێکەکێ بۆ بینینەڤە بۆ هندێ، چونکو ئەم دزانین هەر ولاتێکی ئەگەر مە ببێتن ڕێژە گەشە پێدانی ل وی

ولاتی یان پێڤەرێ گەشەپێدانێ ل وی ولاتی دی دیار بکەین، دێ سەح کەینێ کا ئەو بودجە یا بۆ مەسائیلەکێ بەرهەم هێنانی دێتە بەکارئینان، چەندە زێدەیە و ئەڤە دێبیتە پێڤەرێ گەشەپێدانێ یا وی وەلاتی، پێ دڤیا ل ڤێ درکێدا ئەم بودجە تەشغیلی، ئەگەر حەتا ئەم نەشین نوکە کێم کەین ژی ڤێ رێژە نوکە مە هەین بهێلێن بۆ هەندێ کو مە پلانێك هەبێ بۆ 5 سالێ داهاتی ژ ڤێ زێدە تر لێ نەهێتن، مە لێرەدا پێشنیار هەنە، کو ئێك، ئەو حەوافزێت یێت حکومەتا هەرێمی کوردستانێ دەتە فەرمانبەری، ئەو حەوافزە کێم تر لێ بهێ، دیسا ژی دەعما یا کەرتی تایبەت بکەتن، ل هەرێما کوردستانێ ژی نوکە مە ب ڤی رەنگێ پرۆژە یان ڤی رەنگێ کەرتا مە هەیەی بۆ نموونە، ئەگەر ئەم بهێین زانکۆیا نەورۆز ل دهۆکێ بینین، یان موەزەفا ژ حکومەتا هەرێما کوردستانێ ڤە تەقاعودا وان دێخیتە کو سندوقا تەقاعودێ، بۆ هندێ تەشجیعەکێ چێکەتن، ئەڤ فەرمانبەرە ل وێرێ دەوام بکەت، هەرچەندە حکومەتا هەرێما کوردستانێ هیچ موچەیەکی ژی ناداتێ، ژبەر هندێ ئەم پێدڤیا ئەو حەوافیزە دیتر بگەرێن بۆ هەندێك و ئەوان حەوافیزی ل حکومەتێ بدەینە کەرتێ تایبەت بۆ هندێ کەرتێ تایبەت پتر دەوری خۆ دبینیتن، چونکە ئەم بینین رێژەیا موەزەفا ل هەرێما کوردستانێ 14.5٪ هەیە، ئەڤە رێژەهەکا یا ئیگجار زۆرە، ئەز پشتگیریا راپۆرتا سۆزان خانێ دکەم بۆ کێم کردنا یا ڤێ رێژەیا تەشغیلیا هەی و ئەو کەرتێت دیار کرن کو بهێنە ب کارئینان، نموونە سولفا زەواجێ زێدە لێ بهێت، سولفە عەقارێ زێدە تر لێ بێ، قەرزا کشتوکالێ زێدە تر لێ بێ، قەرزا سیناعی زێدە تر لێ بێ، ئەڤە هەمیا ئەوبواریێن یێت کو تێدا دیار کری، دگەل هندێ ژیدا پێشنیارەکا دی ژی منیا هەی بۆ کێم کرنا یا بودجەیا تەشغیلی، ئەو ژی ئەڤەیە کو ئەو خانووەی نیشتەجێ بوونێ بۆ کەسێت کەم دەرامەت، هەر چەندە پرۆژە یاسایەك ژی هاتیە پەرلەمانێ کوردستانێ کو ئەم سندوقا نیشتەجێبوونێدا وان خانووان دروست بکەن بۆ هندێ کو ماوەیەکی درێژ ئەم بێخینە بەردەستێ، یەعنی سولفەکی یا رەمزی بێخینە بەردەستێ فەرمانبەر و خەلکێ کێم دەرامەت، یان دی تر ئەوە من دڤێت ببێژم مەسەلە ئاوارەی ئێران و تورکیا زڤرینە ڤە، هەر چەندە د راپۆرتا وەزارەتا داراییدا هاتیت فەصلێ ئەز بێژم یێ شەشێ دایە، کو یان گوتی بۆ قەربووکرنا ئەو کەسێ زیان ڤێ کەفتی، ئەم دزانین ئەوێ سالێ 1998ێ پێڤە ئەویش ژ ئیرانێ زڤرینەڤە یا ژ تورکیا زڤرینە ڤە، حکومەتا هەرێما کوردستانێ تا رادەیەك هاریکاریا بۆ کری، ل ئەوێت بەری 1998 زڤرینە ڤە، پشتی سەرهەڵدانا 1991، کارێکێ وەسایا پێددڤی بوو نەهاتیە کرن، ژبەر هندێ ژی ئەگەرئەم پلانەکێ دابنێین هەتا بۆ ماوەی سێ سالاً ژ بیتن، ژ ڤی نەوەت ملیارا هاتیە دیار کرن، بۆ نموونە بێژن ژ 1991 هەتا 1993 بلا ئەڤ وەجبە ئەڤ سالاً بێتە وەرگرتن، یان بکەینە پلانەکا سێ سالّی و چوار سالّی بۆ هەندێك و ئەوی حەقێ هەی یان وی مافێ هەی بێ بەهر نەبن، ئەوە دیسا ل سەر راپۆرتا دارایی من تێبینیەك یا هەی، کو خالاً 17 دا دبێژیت، لییژنێ بۆچوونا هەی هندەك پرۆژەییێت هەی د ئاستێت زۆرێ گرنگ نینە، بۆ نموونە پرۆژەی تونێلا چیای مەتینیا ئینای، ئەز ئاماژە دەدەمێ هندێ ئەرێ ئەوە هاتیە دیارکرن، کو خەستەخانەیا شێرپەنجەیا ل پارێزگەها دهۆکێ، زۆر زۆر یا گرنگە بە نیسبەت مە، لێ مە چ جەدواییێت ئیقتیصادییێت

هونەری نینە، ئەم بیژین ئەڤ پرۆژەی گرنگترە ژ پرۆژەیێ ل ڤێرێدا، بۆ نموونە ئەز دبێژم، ئەو چیایە، ئەڤ تونێلە کو بهێتە دروست کرن، مەنتیقایەك ڤە دگریتن دوو مەنتیقە پێکڤە گرێ دەتن، ئەو مەنتیقە یان ناحیەیا کانی ماسیێیە کو ل حەسب وان ئیحصایاتێ ل بەر دەستێ مە 54 گوند نوکە ل ڤێرێ ئافەدانە، مەنتیقە، مەنتقەکا زیراعیە، 162634 دونمێ ییّت عاردێ زیراعیێ هەی، 45302 دۆنمێت عاردێ ئافیێ هەی، هەر 117334 دۆنم عاردێ دێمیێ هەی، 3250 جووتیار ل وێرێ ئیستیفادەی دێ ژ ڤێ تونێلێ، چونکو ئەم هەمی دزانین ئەو رێکا نوکە هەی تەقریبەن 2 سەعاتێ ڤە دکێشیتن هەتاکو بەرهەمێ جوتیاری ژ وێ مەنتیقە دێتە ڤە گواستن بۆ دهوکێ، مەنتیقەیەکە کو بەرهەمێ جووتیاری ل وێ درکی زۆرە، ژبەر هندێ ژێ ئەڤ رێکە، ئەڤ تونێلە دڤێ رێکێ کورتێ لێ کەتن سالاّنە ژی حکومەتا هەرێما کوردستانێ پارەیەکی زۆر ییّت مەزێخیتن بۆ نەقلایا بەرهەمێ جووتیاری، بۆ سەنتەرێ پارێزگەها دهۆکێ، ژبەر هندێ ئەز پێدڤی نابینم کو ئەم ڤی پرۆژەی راکەین بۆ هندێ پرۆژەکێ، بلا ئەم مەبلەغەکێ ژی کێم بکەین و بیخەینە پرۆژەیەکی دی تردا، بەس پێدیڤیا ئەڤ پرۆژە ژ بمینتەڤە، زۆر سوپاس، ئەز بێژم وەختێ من ژی تەمام بوو.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لەبەر ئەوەی کاك کاردۆ فریا نەکەوت پێشنیارەکانی فراکسیۆنەکەمان بخوێنێتەوە، منیش نەوەك فریا نەکەوم لە پێشدا بە پێشنیارەکان دەست پێ دەکەم، تەبعەن ئەمە پێشنیاری فراکسیۆنە، لە 50٪ بودجەی تەشغیلی جگە لە مووچە کە ئەویش تێبینی لەسەرە کەم بکرێتەوە، بەکار بهێنرێ بۆ ئەم مەسەلانە، سولفەی عەقار بکرێتە 30 ملیۆن وەك مەرکەز، بە تایبەتی کە ئێمە لە یەك ولاّتداین و سەرچاوەی داهاتەکانیشمان یەکە، سولفەی زەواج کە پێشتر قسەمان لەسەر کردووە و پرۆژەمان هەبووە، بکرێتە 5 ملیۆن، یارمەتی تۆڕی کۆمەلاّیەتی بکرێتە 150 هەزار، بە تایبەتیش کە سالّی پار لە بودجەدا هەمان داواکاریمان هەبوو، راستە حکومەت بەرنامەی هەیە بیکاتە 75 هەزار، بەلاّم خێزانێکی بێ سەرپەرشتیار هەرگیز، نەك بە 75 هەزار، بەلّکو 150 هەزاریش کەمە، بەلاّم بۆ ئەم قۆناغە داوا دەکەین بکرێتە 150 هەزار، هاوتا کردنی مووچە و دەرمالّەی هێزەکانی هەرێم وەکو مەرکەز، زیادکردنی یارمەتی کەمئەندامان، دانانی پارەی تەرخان کراو، پێویستە ئەو بڕە تەرخان بکرێت بۆ قەرەبووکردنەوەی مووچەی فەوتاو فەرمانبەران و مامۆستایانی سلێمانی و گەرمیان، دانانی برێك پارە، لەو پارەیە بۆ وەبەرهێنان، بە تایبەتی بۆ پشتیوانی کردنی پرۆژەیەکی سێ سالّی، بۆ دروست کردنی ئاوەڕۆی شاری هەولێر پایتەختی هەرێمی کوردستان، دێمە سەر تێبینیەکانم، لەگەلّ ئەوەی کە لێژنەی دارایی بەراستی سەرنج و تێبینی زۆر گرنگیان گرتبوو لە میزانیەکە، منیش کۆمەلّێك ئەوە ئیزافە ئەکەم، دواکەوتنی بودجە خەملیندراو هەموو سالّێك

شەش مانگ، کە ئەمە ئەوە ئەکات بەڕاستی پەرلەمان نەتوانێ بەداوداچوونی تەواو بۆ بودجەکە بکات، تا ئێستا حیسابی خیتامی شەش مانگی دووەمی ساڵی 2010 نەگەیشتووتە بەردەمی ئەندامانی پەرلەمان، تا ئێستا وەزارەتی دارایی نەیتوانیوە سەرجەم ماددەکانی یاسای 2010 جێبەجێ بکات وەك ماددەکانی 21 و 22 و24 و 26 و 28 و 30، زیاتر لە پێنج ساڵە حکومەت یەکی گرتووتەوە نزیکەی ساڵێکە یاسای وەزارەتی دارایی دەرچووە، بەڵام تا ئەو لەحزەیە، دوو وەزارەتی دارایی، دوو بودجە، دوو گیرفانی لەو حکومەتەی ئێمە هەیە، تا ئێستا دیوانی چاودێری بە فیعلی یەکی نەگرتووتەوە، بۆیە نەیتوانیوە راپۆرتێك لەسەر بودجەی ساڵی 2010 بخاتە بەردەمی پەرلەمان، جیاوازیەکی زۆر هەیە لە نێوان بودجەی بەکاربەر و بودجەی وەبەرهێنان، بودجەی بەکاربەر ساڵ بە ساڵ بە شێوەیەکی زۆر مەتەرسیدار روو لە هەڵکشانە، بە هەدەردانی زۆر هەیە لە بابەتەکانی بەخشین، خەرجیەکانی سوودی کۆمەڵایەتیەکان، مەوجوداتی نادارایی و ئەوانی دیکە کە لە 25٪ و 45٪ بودجەکە ئەبات، لە 21٪ و 23٪ی بودجە بۆ هێزەکانە، بۆ وەزارەتی پێشمەرگە و ناوەخۆ و ئاساییش کە مووچەکانیان زۆر کەمترە لەوەی بەغدا، پێشمەرگە تا ئێستا 340 هەزار مووچەکەیەتی، بودجەی هێزەکانی وەزارەتی دارایی بە تەنها لە 40٪ و 86٪ دەبات، من دێمە سەر هەندێ کەم و کورتی لە پرۆژە بەردەوامەکان، لەناو پرۆژە بەردەوامەکاندا 1275 پرۆژەی ساڵی 2010 هەیە کە تا ئێستا یەك دیناری بۆ سەرف نەکراوە، کە بڕەکەی زیاترە لە 340 ملیار دینار، لە 80٪ زیاتری ئەو پرۆژانەی کە لە ساڵی 2010 کە چوونەتە بواری جێبەجێکردنەوە، پارەیەکی کەمیان سەرف کردووە، کۆمەڵێك پرۆژە لە پرۆژە بەردەوامەکانی ساڵی 2010 پارەیان بۆ دیاری کراوە، کەچی ئەمساڵ دیار نەماون لە بودجەی 2011، بۆ نموونە زنجیرەی 8 لە وەزارەتی کار لە سلێمانی، زنجیرەی 1 و 2ی گواستنەوە و گەیاندنی هەولێر، تەبعەن نموونەی زۆرتر هەیە بەس بەپەلە ئەو نموونانە ئەڵێم، کۆمەڵێك پرۆژە لە پرۆژە پێشنیارکراوەکانی ساڵی 2010 پارەیان بۆ تەرخان کراوە، نەچوونەتەوە بواری جێبەجێ کردنەوە، بەڵام ئەم ساڵ لە 2011 دیار نەماون، زنجیرەی 4 لە وەزارەتی پیشەسازی ووزە و زنجیرەی یەك لە دەسەڵاتی دادوەری، لەناو پرۆژە بەردەوامەکاندا پرۆژە هەیە کە پێشتر نەبووە لە ساڵی 2010، لە 90٪ پرۆژە بەردەوامەکان بڕی تێچوونیان زیاد کراوە، لە پرۆژە بەردەوامەکاندا 271 پرۆژە ماوەی جێبەجێکردنیان ساڵێك یان کەمترە، بەڵام بە دوو ساڵ یان سێ ساڵ زیاتر دەچنە بواری جێبەجێکردنەوە، لەناو ئەم پرۆژانە هەیە 60 رۆژە ماوەی جێبەجێکردنەکەی، بە سێ ساڵ تەواو ئەبێت، نموونە زۆرە تەبعەن، من فریای نموونەکان ڕەنگە نەکەوم، یەك، دوو نموونە باس ئەکەم، پرۆژەی 13 وەزارەتی کشتوکاڵ ماوەی تەواو بوونی یەك ساڵە، بڕی تێچوونی 7 ملیار و 500 ملیۆنە، بە دوو ساڵ تەنیا دوو ملیار و 66 ملیۆنی بۆ تەرخان کراوە، ئەم پرۆژەیە کەی تەواو ئەبێ؟، دیارە لەناو ئەم پرۆژانەیە، لەناو پرۆژە پێشنیارکراوەکاندا 218 پرۆژە هەیە ماوەی جێبەجێکردنیان ساڵێك و کەمترە، کەچی بە دوو ساڵ ئەچنە بواری جێبەجێ کردنەوە، لەناو پرۆژە پێشنیارکراوەکاندا پارەی دانراو بەرامبەر بڕی تێچوون زۆر زۆر کەمە، بۆ نموونە هەردوو پرۆژەی زنجیرەی یەك و دوو لە وەزارەتی بازرگانی سلێمانی یەکی 45 ملیار

دینارە، کەچی یەك ملیاری بۆ دانراوە، ئەگەر وا بڕوات بە 45 ساڵ تەواو ئەبێت، کۆمەڵێکی دیکە بەڕاستی لەوە ئەچێ فریا نەکەوم، زنجیرەی 3 و 4 وەزارەتی پیشەسازی سلێمانی 20 ملیار و 500 ملیۆنە تەنها دوو ملیاری بۆ دانراوە، ئەمە یەك ملیاری بۆ دانراوە، کەواتە بە 20 ساڵ ئەمە تەواو ئەبێ، هەیە 60 ملیارە، پرۆژە شەش ملیاری بۆ دانراوە، لەناو پرۆژە پێشنیارکراوەکاندا جاری وا هەیە دوو پرۆژە یان سێ پرۆژە، یەك پارەی خەملێنراوی بۆ دانراوە، وەك زنجیرەی 2 وەزارەتی ئەوقاف/ سلێمانی زنجیرەی 10 لە رۆشنبیری سلێمانی و کۆمەڵێ نموونەی دیکە، لە پرۆژە پێشنیارکراوەکاندا هەندێ پرۆژە ناروونن، نموونە، زنجیرەی 5 وەزارەتی شارەوانی/ دوکان و پیرە مەگروون، زنجیرەی 9 وەزارەتی شارەوانی ئەو پرۆژانە کام خزمەتگوزاری ئەگرێتەوە؟، زنجیرەی 29 و 36 و 30وەزارەتی شارەوانی سلێمانی، مەبەست کام گوندانەیە؟، زنجیرەی 4 و 5 وەزارەتی پەروەردەی هەولێر، مەبەست کام قوتابخانەیە؟، لە پرۆژە پێشنیارکراوەکان زنجیرەی 4 دەستەی وەبەرهێنانی دهۆك، گوژمەی پێویست 126 ملیۆنە، بەڵام 750 ملیۆنی بۆ دانراوە، یەعنی سێ ئەوەندەی بڕەکەی خۆی بۆ دەستنیشان کراوە، لەناو پرۆژە بەردەوامەکاندا زنجیرەی 2 و 5 لە کارەبای هەرێم بڕەکەی سفرە، کە سفرە بۆ خراوەتە ناو ئەو پرۆژانەوە؟، ئەمە بەشێکی کەمن لە تێبینیەکانم، بۆیە پێموایە بێ پلانی لە بودجەکاندا دیارە، حکومەت نەیتوانیوە بودجەی دانراوی پرۆژەکانی بە نزیکەی لە 60٪ ی بخاتە بواری جێبەجێکردنەوە، 500 ملیار دینار عیجزی شاراوە هەبووە، ئەمە ئیلتیزام کردنی بودجەی داهاتوو و کابینەکانی داهاتووە بۆ جێبەجێ کردنی کۆمەڵێك پرۆژە، ئەمساڵ حکومەت هەزاران پرۆژە بەردی بناغەی دانەنێ و بە سێ ساڵ و چوار ساڵی دیکە ئەچێتە بواری جێبەجێکردنەوە کە کابینەکانی دیکە ئیلزام دەکات بەوەی کە ئەو پرۆژانە جێبەجێ بکات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس کوێستان خان، دوایی موناقەشەکەی تر بکە، بەڕێز عمر عەزیز فەرموو.

بەڕێز عمر عبد العزیز بهاء الدین :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای بەخشندە و میهرەبان، سەبارەت بە هەردوو راپۆرتی بەڕێزان لە وەزارەتی دارایی و لێژنەی دارایی، من خوێندنەوەیەکی خێرا دەکەم بۆ ستراتیژی وەزعی دارایی و ئابووریمان، کەمتر ئەچمە سەر باسی ژمارە و ئەوانە، چونکە پشتگیری ئەکەم سەرەتا لە زۆربەی ئەو خاڵانەی کە لە راپۆرتی بەڕێزان لە لێژنەی دارایی هاتبوو، بە تایبەتی لە لێژنەکانی تر کە کۆیان کردووتەوە، بەراستی هەموویان تێبینی و سەرنجی باشن و جێگای دەستخۆشی و سوپاسیان ئەکەم، من خوێندنەوەیەکی ستراتیژی و ئابووری خۆمان ئەکەم کە بەداخەوە نا رووتی لە ستراتیژیەتی ئابووری حکومەتی هەرێمدا بەدی ئەکەم، کە بنەمای سەرەکی گەشە کردن و پێشکەوتنی شارستانیە لە هەردوو راپۆرتەکە ئەمە بەدی ئەکەین، ئێمە گەشەیەکی ئیعماری و عەشوائی هەست پێ ئەکەین لە کوردستان، بەڵام ئەوانە هیچیان مەرج نین بۆ بوونی ستراتیژی ئابووری و ئەگەر واقیعیانە بیخوێنینەوە، ئەتوانین بڵێین ستراتیژی ئابووری لە کوردستان وازیح نیە،

چونکه پێوەری گەشە کردن لە هەر ولاتێکدا، نەبوونی تەزەخومە، نەبوونی بێکاریە، قەلاچووکردنی گرانیە، بەرقەراربوونی عەدالەتی کۆمەلایەتیە، کەمبوونەوەی ئەو گرفتە ئابووریانەن کە لە رووی مەیدانی لەناو خەلکەکە هەیە، کە ئەمە لە واقیعدا ئێمە لە کوردستاندا بە دی ناکەین، ئەو کاردانەوە سلبیانە هەیە جگە لە مەسەلەی ئەو تەزەخومە، ئەو زیادبوونی بێکاری کە ئێمە گیرمان خواردووە بەدەست ئەوە زیاد لە ملیۆنێك مووچە خۆر و کارمەند لە کوردستان و بە گشتی بە یەك ڕستە بیلێیم، لاواز بوونی بونیەی تەحتی و ژێرخانی ئابووری لێ ئەکەوێتەوە کە ئێستا موعاناتمان هەیە بە دەستی، بەڕێزان ئەزانن ئەوانەی ئیختیصایان ئابووری بێ، کە پرەنسیپە زانستیەکانی بودجە و میزانیە، سێ، چوار خاڵی سەرەکین، یەکێکیان شەفافیەتە، یەعنی تەواوی موازەنەی سالانە لە میزانیە هەبێ، تەنانەت قەرز و قازانج و ئەرباحیشی تێدابێ، خاڵێکی تریان گشتگیریە بەواتای ئەوەی کە داهات و خەرجی هەموو سالەکەی تێدا بێ بەو روونیەی پێشەوە، یەکێکی تریان دیاری کردنی کاتە، کە پرەنسیپێکی عیلمیە بۆ بودجە، یەعنی داهات و خەرجی تەواوی سالەکە لە سنووری ئەو سالە وازیح بێ کە ئێمە هەموو سالێك گرفتمان هەیە لە تەواو نەبوونی پرۆژە و روون نەبوونی ئەو مەدەوەرەش کە ئەگەڕێتەوە و خاڵی ئەخیریش مەسەلەی هاوسەنگیە لە نێوان بڕی وەبەرهێنان و بەکاربردن یان وەگەڕخستن و، خاڵێکی ئیزافیش هەیە هەندێ لە زانایانی بواری ئابووری کە ئەبێ کەمترین موناقەلە بکرێ بۆ ئەوە گرفت دروست نەبێت بۆ لایەنە پەیوەندیدارەکان، من ئەم خاڵانە بەڕاستی بە وازیحی دەبینم لە میزانیە و لە راپۆرتەکانیشدا کە دەیخوێنیتەوە، بۆ هەڵسەنگاندنی مەسەلەی ئابووری، ئێمە پێویستمان بە دەرکردنی فاکتەرە سەرەکیەکان هەیە بۆ بونیادی ئابووری کە یەکێکیان سیستەمی ئابووریە و، یەکێکی تریان سیاسەتی ئابووریە و یەکیکی تریان ستراتیژی ئابووریە و خاڵی ئەخیریان بەرنامە و پلانی ئابوریە، ئەم چوار شتە ئەبنە فاکتەری ئابووری، بەداخەوە ئێمە تا حەدێك لە چوارەمیان شتێکمان هەیە، بەڵام سێ بازنەکەی تر ونە، نە سیستەمێکی وازیحی ئابووری، نە سیاسەتێکی وازیحی ئابووری، و نە ستراتیژێکی وازیحی ئابووریشمان هەیە، بۆیە، ئابووری ئێمە ئابووری کۆمەلگەیەکی موستەهلیکە، موستەهلیك لەسەر هاوردەی دەرەوەی ولاتی خۆشمان، نەك ئینتاجی ولاتی خۆمان، لەبەر ئەوەی ئێمە لەبەردەم هەڕەشەی وەبەرهێنانیشداین هەر رۆژێ موستەسمیر و بەرهێنەری دەرەکی لە کوردستاندا لەبەر هەر هۆیەك وەزعێکی نا ئاسایی بۆ دروست بوو، ئێمە ئەکەوینە حاڵەتێکی تەنگەژەیەکی گەورەوە، ئێمە داهاتی تاکە کەس، داهاتی ولات، خەرجی تاکە کەس، خەرجی ولات هیچ ئیستیقرارێکی نیە، ئەوەتا هاوەلان و راپۆرتەکانیش تێدایە کە گلەیی لەوە ئەکەن داهاتی ناوەخۆمان وازیح نیە، لەبەر ئەوەی ئێمە دەبێ دروشمێکمان هەبێ بیکەینە ستراتیژ بۆ ئەوەی مەسەلەن ئەمسالّ بووژانەوەی ئابووری ناوەخۆ، ئەمسالّ چارەسەرکردنی بێکاری، ئەمسالّ وەبەرهێنانی خۆمالّی زیاد بکەین، دەبێ هەر سالێك دروشمێك هەبێ و بکرێتە سیاسەت و لەسەر ئەساسیەوە هەنگاوی تر بنێین، من بە نیسبەت بودجەی ئەمسالّەوە، لە خیلالی ئەو راپۆرتانەوە، ئەتوانم بە سێ چوار وشە کە بەداخەوە ئەیلێیم پاریش ئەو وشانەمان وت، نارووني، نا هاوسەنگی، نا زانستی بوون

لە میزانیە بەدی ئەکەم و ئەمەش خوێندنەوەی راپۆرتەکانی لایەنە پەیوەندیدارەکان و پسپۆرەکانی ناو هۆڵی پەرلەمانە یان ناو پەرلەمانە هی لێژنەکانە، نەك خۆمان بە ئیدیعا بیلێین، ئەوە لە مەسەلەی ئیستیسماری و تەشغیلی هەموو جارێ ئەو قسەیە دەکرێ، کە بە پێی پێوەر و ستاندەرە جیهانیەکان، ئەبێ فەواریقەکە عەکس بێ، لە لای ئێمە لە 70٪ کەمتریش دائەنرێ بۆ تەشغیلی و لە 30٪ بۆ ئیستیسماری، هەموو جارێ دووبارە ئەبێتەوە، ئەو عەجزە زۆرەی کە هەیە، کە ترلیۆنێك و 554ملیارە، ئەمە جێگەی پرسیارە، ئەمە دوایی داهات دێت لەسەر چ ئوسوس و بنەمایەك ئەمانە دووبارە تەوزیع دەکرێنەوە؟ مەسەلەی کەمی بڕی داهات کە زۆر باس کراوە لە راپۆرتەکانیشدا هەیە، کە زۆر کەمترە لە تەوەقوعاتی خۆمان و لەو رێژانە و لەو رەقەمانەی کە لەبەر دەستماندایە، پرۆژە راستەوخۆکان و بڕی تێچوونیان زۆر زۆرن، پاساوی زانستیشمان پێ نەدراوە بەڕاستی لە خیلالی میزانیەوە، ئەمسالێش بڕی مدەوری پار دووبارە باس نەکراوە، لە کاتێکدا زۆربەی وەزارەتەکان ئیقراری ئەوە دەکەن کە زۆرێك لە پرۆژەکان جێبەجێ نەکراون، رەخنەی زۆر هەیە لەسەر ئەدائی حکومەت، لە خەرجکردنی پارەی پرۆژەی وەزارەتەکان، راپۆرتی بەڕێز وەزارەتی دارایی بۆ باسی ناکات؟ بۆ نموونە وەزارەتی رۆشنبیری کە لە راپۆرتی لێژنەی رۆشنبیری بە وازیحی هاتووە، ئەو ناهاوسەنگیە نموونەیەکتان بۆ عەرز دەکەم، کە لە راپۆرتەکەشدا هەیە کە لە 64٪ بۆ سێ، چوار یان پێنج وەزارەت تەرخان ئەکرێ لە بڕی تەشغیلی لە کاتێکدا ئێمە دەیان موئەسەسەمان هەیە بێجگە لەوەی کە 18، 19 وەزارەت و چەندیدن دەستەی سەربەخۆمان هەیە کە هەمووی بەقەدەر وەزارەتێك قورسایی و ئەرکیان هەیە، چۆن ئەو رێژەیە؟، ئەمە کەی هاوسەنگی تێدا دیارە؟، رەقەمێکی زۆر وازیحن، وەزارەتێك وەکو وەزارەتی پیشەسازی و بازرگانی، لە 0,7٪ بۆ تەرخان دەکرێ، بەڵام هەندێ وەزارەتی تر تا حەددی 18 و 19٪ ئەڕوات لە کۆی ئەو بڕەی دیاری کراوە، ئەمە هاوسەنگی تێدا بەدی ئەکرێ؟، لە بواری کشتوکاڵدا، چەند ساڵە دووبارەی ئەکەینەوە؟، سیاسەتی حکومەتی هەرێم بۆ بووژاندنەوەی کەرتی کشتوکاڵ چیە؟، وازیح نیە و ئەمسالێش دووبارە بووە، هەردوو دەزگای ئاساییش دووبارە بە جیا هاتووە کە هەموومان ئەزانین بڕیاریشی بۆ دەرچوو، بەداخەوە جێبەجێ نەکراوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك عومەر تەواو، دوایی لەگەڵ ئەوەکەی تر موناقەشەی بکە، بەڕێز کاك عبدالقادر.

بەڕێز عبدالقادر اکرام بازرگان :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

یەعنی هەر وەکو هەموومان دەزانین، حکومەتی هەرێم لە داهاتی بودجەی عیراقی فیدراڵ یەعنی لە 17٪ی بۆ دێ، ئەمە پاش دەرهێنانی نەفەقاتی سیادی، ئەمە دەبێتە لە 15٪ کەمتر، ئایا بە گوێرەی بەشە بودجەی هەرێم، 5٪ زۆر نیە؟ یەعنی بۆ ئەم کەمکردنەوەیە لە نەفەقاتی سیادی؟، ئایا حکومەتی هەرێم داوای رووبکردنەوەی کردووە لە حکومەتی فیدراڵی عیراق؟، هەموومان دەزانین ئێستاکە عیجزی حکومەتی

هەرێم بۆ ساڵی 2011 ، یەك ترلیۆن و 554 ملیار و 296 ملیۆنە، ئەم عیجزە پڕ کراوەتەوە، لە پارەی وەزارەتی پێشمەرگە، کە دابین کراوە لە پارەی وەزارەتی پێشمەرگە، ئەویش دابین کراوە لە پارەی وەزارەتی بەرگری عیراقی، یەعنی من پێشنیار دەکەم حکومەت دەتوانی ئەم عیجزە پڕ بکاتەوە بە هەندێك فەقەراتی تر و پارەی ئەمەش، پارەی پێشمەرگەش دابین بکەین بۆ دروست کردنی یەکەی نیشتەجێبوون بۆ خانەوادەی شەهیدان، تەبیعی بە نیسبەت عیجزەکەش، ئەتوانین کەمی بکەینەوە لە کڕینی کەل و پەل و شت و مەك و صیانە، یەعنی بە صەراحەت لە ساڵی 2011دا یەعنی بەشێوەیەکی بەرچار زیادی کردووە، لە ساڵی 2010 کڕینی کەل و پەل و شت و مەك 8 ملیار بووە، ئەمما بۆ ساڵی ئێستا کردوویەتە یەك ترلیۆن و 698 ملیار و قسوور، هەروەها لە بودجەی وەبەرهێنانیش لە 27٪ی زیاد کردووە موقارەنەتەن بە ساڵی پار، یەعنی ئەتوانین مەسەلەن لێرەدا لە بودجەی وەبەرهێنان و لە بودجەی هەندێك کەل و پەل و هەندێك فەقەراتی دیکە کە لەناو بودجەدا هەیە، ئەو عیجزە پڕکەینەوە، فەقەرەیەکی ترمان هەیە، ساڵی پار مووچەی فەرمانبەرانی هەرێمی کوردستان، 6 ترلیۆن و 190 بووە، ئەمما ئێستاکە، یەعنی ئەوە بە نیسبەت ساڵی پار، 4 ترلیۆن و 602 ملیار بووە، ئەمما ئێستاکە بوویتە 6 ترلیۆن و 190، یەعنی هەر چەندە 25 هەزار کەس بەوەی تەعین ئەکرێن، ئەمما ئەوە بزانم هێشتا پارەکە لەوە زیاترە، هەموومان ئەزانین ئێستاکە ئیعانات لەناو هەرێمی کوردستاندا، 85 ملیارە، 65 ملیاری دانراوە بۆ کەرتی کشتوکاڵی و 20 ملیاریش دانراوە بۆ پرۆژەکانی وەزارەتی دارایی و ئابووری، ئەلێرەدا من پێشنیار دەکەم 10 ملیار لەمە تەرخان بکرێ بۆ بەخێو کردنی مانگا بۆ پرۆژەکانی بەخێوکردنی مانگا بۆ زیاد کردنی بەرهەمی گۆشت، گۆشتی خۆماڵی، هەتا زیاتر ئیعتیماد نەکەینە سەر گۆشتی فاسید کە ئێستاکە بۆمان دێت، چونکە بە سەراحەت ئێستا ئاسایشی خۆراك لە هەرێمی کوردستان لە ژێر مەترسیە، لە فەقەرەیەکی تردا پێشنیار دەکەم بڕی پارەی هاوسەرگیری ببێتە 5 ملیۆن لە جیاتی دوو ملیۆن و نیو، یەعنی حکومەتی هەرێم هەڵبستێ بە بڕینی ئەو پارەیە کە هەر فەقەرەیك لە فەقەراتی بەشێك لە بودجەی وەبەرهێنان بە ڕێژەی 5٪ کەم بکرێتەوە بۆ دابین کردنی پرۆژەکانی نیشتەجێبوون بۆ خەڵکی کەم دەرامەت، بەشێك لە 400 ملیارەکەی داهاتی حکومەتی هەرێم لە مەنافیزی حدودی ئەوە بخرێتە سەر پرۆژەکانی وەزارەتی تەندروستی و پەروەردە، چونکە بە سەراحەت ئەوڕۆکە زوروق پەروەردە لەناو هەرێمی کوردستاندا بە ئەوە بودجە ئەگەر لە بودجەی وەبەرهێنان بێ، ئەگەر لە بودجەی وەبەرخستن بێ، سەراحەت قوتابخانەمان زۆر پێویستە، هەروەها زۆر پێوەستیمان هەیە بە دام و دەزگاکانی تەندروستی و، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك سالم تۆما کاکۆ.

بەڕێز سالم تۆما کاکۆ برایمۆك :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەگەر بێت و بەراوردێك بكەین لە بەینی پرۆژە بودجەی ئەمسالْ و هی پار، راپۆرتی پار و ئەمسالْ، بە قەناعەتی من ئیشێکی زۆر زیاد کراوە، زۆر ڕێك و پێکترە زۆر زیاتر بە تەفاصیلّە، جێگای دەستخۆشیە بۆ حکومەت و بۆ وەزارەتی دارایی لەبەر ئەرك و ماندووبوونیان، بەلاّم لەگەلْ ئەوەش هێشتا هەندێ تێبینی هەیە مومکینە نەخراوەتە بەرچاو، یەکەمیان تەنها تەرکیز نەخرێتە سەر بودجە و بودجە لە لایەنی خەرجیەکانیەوە و سەرف کردنی بودجە، کاری پەرلەمان و کاری حکومەتیش دەبێ چۆن لەسەر خەرجیەکان تەرکیز دەکەن ئەوە دەبێ لەسە داهاتەکانیش تەرکیز بکات، چونکە خۆمان ئاگادارین پێش 2003 داهاتی حکومەتی کوردستان هەر ئەوەبوو کوردستانی بەرێوە دەبرد، ئێستا ئەوەندە بایەخە نەدراوە بە داهات، چ لە ڕووی پرۆژە و بودجەوە و چ لە ڕووی تەقریریەکانیەوە، ئەوەی جێگای داخە مومکینە لە هەندێ جێگا داهات وەکو مەقاصە دانراوە، مومکینە نەدرێتە جێگایەك خاریجی ئەو هۆلّە، بەلاّم پێم باشە ئەگەر هەر نەبێ لە لێژنەی دارایی یاخود لە لێژنەکان بزانرێ بە پێی واقعیەت و حەقیقەیەتەکانی داهات چۆنە؟، مولاحەزەیەکی تر سەبارەت بە تەمویلی وەزارەتەکان، راستە بودجەی هەرێمی کوردستان ئیعتیماد دەکاتە سەر بودجەی حکومەتی فیدرالەوە، بەلاّم پێم باشە بە نەفسی بودجەی کە حکومەتی کوردستان تەمویل دەکرێ بەو نیسبەیە وەزارەتەکان تەمویل بکرێ، مومکینە 20 دوفعەیە، 30 دوفعەیە ئیشکالمان نیە، مومکینە وەزارەت مەحروم بکرێ، مومکینە لە کاتێکی پێویست پارەی نادرێتێ و بودجە نادرێ و لەکاتێکی تر پێویستی بەو پارەیەوە نیە، مولاحەزەیەکی تر هەیە سەبارەت بە هاوپێچی پرۆژە بەردەوامەکانی ساڵی 2003 و 2004 و 2005، لە بەشی زۆری پرۆژەکان جیاوازیەك هەیە لە دیاری موددە و پارەکە، مومکینە پرۆژەیەك وەکو لە سێ پرۆژەی خەستەخانە، سێ نەخۆشخانە هەیە بە 50 قەرەوێلە یان 100 قەرەوێلە لە موددەکانیان جیاوازیەکی یەکجار زۆر هەیە و پارەکەشی یەکجار جیاوازی هەیە، لێرە ئیشکالەکە بیجگە لەوەی ئەوەیە، ئایا سەبەبی دواکەوتنی ئەو پرۆژانە چی بووە؟، ئیجرائات چی بووە؟، کێ سەرۆك کار بووە؟، نازانم ئەو وەختەی کە پارەی بۆ تەرخان کراوە، ئەو پارەیە ماوە لەو ساڵەی کە بۆی تەرخان کراوە یان مەجبوورین ئێمە پارەی بۆ تەرخان بکەینەوە لە بودجەی ئەمسالْ؟، ئەوانەی پرسیارن لە وەزارەتی دارایی زەحمەت نەبێ جوابداتەوە، دوو، سێ پشتگیریم هەیە، پشتگیریم بۆ کاك عمر، هاوکام بەڕێز سەبارەت بە بڕینی 5٪ بودجەی بەڕێوەبەرە گشتیەکان، چونکە ئەوەلەن مووچەکەیان بەقەدەر مووچەی وەزیر و پەرلەمانتارەکان نابێ، دوو، ئەرکێکی یەکجار زۆریان لەسەرە، لۆدێکیان لەسەرە، پێم باشە من پشتگیری لە برای بەڕێزم کاك عمر دەکەم بۆ ئەم مەبەستە، هەروەها سەبارەت بە وەزارەتی کشتوکالْ و کەرتی کشتوکالّی، ئەو پێشنیارانەی کە کاك جەلال کردی هەر چەندە برای بەڕێزم لە لێژنە باسمان کردووە من دەمەوێ پشتگیری لێ بکەم، چونکە فیعلەن ئەگەر ئەو دەسەلاّتە نەدرێتە وەزیری کشتوکالْ بە هەماهەنگی لەگەلْ وەزیری دارایی مومکینە قەیدێك دەبێ لەسەری زائیدەن مەوزوعی پەرەپێدانی کەرتی ئاژەلّداری کە فیعلەن بەشێکە لە ئیقتیصادی کۆمەلْ، تەلّەبێکی ترم هەیە لە وەزارەتی دارایی، بە زووترین کات بانکی سیناعی تەفعیل بکرێ هەتا بتوانن پرۆژە

مامناوەندییەکان سوود لە قەرزەکان وەربگرن بۆ پێشخستنی کەرتی پیشە سازی و دامەزراندنی پیشە سازی نوێ و پەرپێدانی ئەو کارگانەی کە هەیە و لەکار کەوتووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز دلشاد شەهاب فەرموو.

بەڕێز دلشاد شهاب حاجی :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەر تاوتوکردنی بودجە بێگومان هەڵسەنگاندنێکی تێدایە، هەڵسەنگاندنیش دوو دیوی هەیە، دیوی سەلبیشی هەیە و دیوی ئیجابیشی هەیە، بەر لە هەموو شتێك من دەمەوێ دەستخۆشی لە هاوکارنمان لە لێژنەی دارایی و ئابووری بکەین کە بەراستی راپۆرتێکی تێر و تەسەل و پوخت و بە ماندووبوونیانەوە ئامادە کردووە، ئەگەر بە کورتی بڵێم ئەو خاڵانەی کەوا ئەوان دەستیان لەسەر داناوە، حکومەت بە جیددی و بە هەندی وەربگرێ، ببنە شێوازی بڕیارێکی ئیلزامی لە پەرلەماندا وەربگیرێت، من باوەڕ دەکەم رێژەی هەرە زۆری کەم و کورتیەکانی بودجە چارەسەر کراوە و بە تەصەوری من وایە بودجەیەکی پوخت و رێك و پێك لە سایەی ئەم راپۆرتە دەتوانرێت تەصدیق بکرێت، بە خێرایی هەندێ خاڵ هەن کەوا لە بودجەی ساڵی رابوردوودا دەکرێ سوودی لێ وەربگرین، یاخود وەکو هەڵسەنگاندن لەسەر ئەو پردی متمانەیەی کە لە نێوان پەرلەمان و حکومەتدا کاری لەسەر دەکرێ، پێم وایە چەند بوارێکی درەوشاوە، لەوانە هەڵمەتی دروستکردنی قوتابخانەکان و بەرنامەی تواناسازی و، لە بودجەی ئەمساڵیشدا کە ئەوەی وەکو پرۆژەی ستراتیژی و ستراتیجیەت سەیر دەکرێ، کەرتێکی زۆر گرنگی بوارێکی ژیاری ژیانی خەڵك کە ئەویش گرنگیدانی حکومەتە بە کەرتی کارەبا، کە بەراستی ئەم سێ خاڵە بە سێ خاڵی زۆر گەورە و جەوهەری دەبینم، کە جێگای ئەوەیە هەڵوەستەی لەسەر بکرێ و دەستخۆشیشی لەسەر بکرێن، ئەمە مانای ئەوە نیە کە هەر ئەمانە خاڵی باش بن، مانای ئەوە نیە کە چەندین خاڵی باش هەبێ، خاڵی لاواز لە بودجەکەدا نیە، بودجەی تەشغیلی من بە خێرایی بەسەری دادەچەمەوە کە پاڵپشتی هاوکارانم دەکەم کە بەر لە من باسیان کرد، زیادبوونەکە قەزیە ئەوە نیە کە ئێمە پێشنیار دەکەین 10٪ی بودجەی تەشغیلی کەم بکرێتەوە، ئەمە شتێکی باشە و هەندێ ئیحتیاجاتی تری پێ پڕ دەکرێ، قەزیەکە لە مەترسی ئەوەیە کە ئەم هەڵگشانی ساڵ بە ساڵی بەرەو سەروەچوونی نەفەقاتی تەشغیلی، مەترسییەکی زۆر گەورەی لەسەر ئابووری ئایندەی کوردستان دروست دەکات، ئەم زیادەیەی کەوا ئەمساڵ لە بودجەی هەرێم دروست بووە، بە هۆی بەرزبوونەوەی نرخی نەوتە، ئەگەر نرخی نەوت دابەزی، نەفەقاتی تەشغیلیش هەموو لایەك دەزانن کە ئەو نەفەقاتانەی کە جێگیر کران تەراجوع لێ کردنی زۆر زەحمەتە، خاڵێکی تر کە لەسەر نەفەقاتی تەشغیلی هەیە کە ئەویش بەراستی جێگای پرسیارە، وەزارەتەکان یاخود دام و دەزگاکانی کە بودجەیان حازر کردووە، زیاتر لە 17 ترلیۆن پێشنیاری نەفەقاتی تەشغیلیان کردووە، 17 ترلیۆن و نیو بەس نەفەقاتی تەشغیلیە، وەزارەتی دارایی ئەمەی کەم کردووتەوە بۆ 9 ترلیۆن و 790 ملیار، باشە

پرسیار ئەوەیە، مومکینە وەزارەتێك یان موئەسەسەیەك نەفەقاتی ئەم پرۆژە ئیستیسماریەکانی خۆی دوو، سێ بەقەدەر ئەو پارەی کە بۆی تەرخان دەکرێ پێشنیار بکات؟، وەزارەتی پەروەردە دەڵێت من پێویستیم بە 500 قوتابخانەیە، تێچووەکەی ئەوەندەیە، وەزارەتی مالیە مومکینە ئەمە کەم بکاتەوە بۆ 25٪، چونکە دەڵێت ئەمساڵ ئەوەندە مومکینە، بەڵام چۆن دەکرێت وەزارەتێك دوو بەقەدەر ئیحتیاجی خۆی تەلەبی نەفەقاتی تەشغیلی بکات، کاتێك لە 50٪ کەمتریش دەکرێتەوە و ئیشەکەشی بەرێوەدەچی؟، بەراستی حەقە هەڵوەستە لەسەر ئەوە بکرێ و حکومەت زۆر بە جیددی ئەم وەزارەتانە و ئەم وەزیرانە بانگ بکاتەوە، چۆن 17 ترلیۆن و نیو پێشنیار کراوە و چۆن بە 9 ترلیۆن و کەسرێك بەرێوەدەچی؟، ئەوە لە بودجەی تەشغیلیشدایە ئەمە، بەڕاستی ئەمە دەبێ هەڵوەستەی لەسەر بکرێن ئەمە لە حاڵەتێکدا کە چاوەڕوان دەکرێ سااڵ بە سااڵ بەتایبەتی ئەمسااڵ نەفەقاتی تەشغیلی کەم بکرابایە، لەبەر هیچ نا لەبەر ئەوەی کە ئێمە تەرشیقمان لە هەیکەلی وەزارەتەکانمان کردووە، ئێ باشە ئەگەر ئێمە کابینەی حکومەت بکەینە نیوەی وەزارەتەکان، بودجەی تەشغیلیشمان زیاد ببێ و تەلەبی تەعیناتیشمان زیاد ببێ، نەفەقاتیشمان زیاد ببێ، ئەی مانای تەرشیق دەبێتە چێ؟ بۆیە ئێمە بەراستی نەك هەر تەنها ئەمە کەمکردنەوەیە، من مەبەستم لەم باسکردنە ئەوەیە کە دەبێ بۆ ئایندە سوودی لێ وەربگیرێت، ئەو بڕە پارانەی کەوا پێشنیار کراوە لە لایەن هاوکارم سۆزان خان کە بەناوی فراکسیۆنەوە پێشنیاری کرد، من تیکراری ناکەمەوە چونکە ئێمە 100٪ لەگەڵین، ئەوەی کە تەرخان دەکرێت بە تایبەتی بۆ پێدانی ئەو بڕە پارەی جیاوازی ئیمتیازاتی هێزەکانی ناوەخۆیە، بە سولفەی عەقارییەوە کە بکرێتە 20 ملیۆن، و سولفەی زەواج بکرێتە 20 ملیۆن، ببوورن بکرێتە 5 ملیۆن، رەنگە لەوەدا گوتنێك بێتە وجود، بوترێت ئێوە لە نەفەقاتی تەشغیلی ئەڵێن کەمی دەکەینەوە، لەوسەریشدا هەر تەرخانتان کردووە بۆ نەفەقاتی تەشغیلی، تەبیعی ئەوە لە پێشنیارەکانی ئێمەدا هاتووە، سولفەی زەواج، سولفەی عەقاری، سندوقەکان، ئەمانە هەمووی قروزن، راستە ئەمە هەمووی تەخصیصێکی بۆ دەکرێ، ئەمما لە ئەخیردا ئەم پارەیە تەدویر دەکرێتەوە و بۆ حکومەت دێتەوە، بۆیە ناکرێ 100٪ وەکو نەفەقەیەکی تەشغیلی کە دەڕوات و ناگەڕێتەوە سەیر بکرێت، لێرەدا پرسیارێکی تریشم هەیە، ئالیەتی گەڕانەوەی، پێم خۆشە جەنابی وەزیری دارایی ئەوەمان بۆ روون بکاتەوە، ئالیەتی گەڕانەوەی ئەم سولفانە کە دەگەڕێتەوە، چۆنە؟ و کە دێتەوە دەچێتەوە کوێ؟، ئەم تەدویرە چۆنە؟، تەوزیحێکی لەسەر بدرێ، چونکە ئاشکرایە کە ئەمە، ئەو بڕە پارەی کە بۆ سندوقی نیشتەجێبوون تەرخان کراوە، من پێشنیاری دەکەم بە پێی یاسا، نەك بکرێتە مینحە و بدرێتە خەڵك، بەڵکو یەکەی سەکەنی، وەحداتی سەکەنی بۆ خەڵکی کەم دەرامەت دروست بکرێت، وەکو ئەو پێشنیارەی کە کاك عومەر ئیشارەتی پێکرد و لە راپۆرتی دارایشدا هاتووە، ئەو 200 ملیارەی کە ئێمە پێشنیاری دەکەین لەو کەم کردنەوەی 10٪یەی کە بخرێتە سەر میزانیەی وەبەرهێنان، هەندێك لە هاوکارانم ئاماژەیان پێکرد کە رێژەی تەرخان کراو لە هەندێ لە پرۆژەکان بە تایبەتی پرۆژە پێشنیارکراوەکان زۆر زۆر کەمە، پرۆژەی وا هەیە ماوەی 2 ساڵە و ئینجا لە 10٪ پارەی بۆ ئەم سااڵ بۆی

تەرخان کراوە، واتا حەتا ئێمە بۆ ساڵێکی تر ئەگەر بتوانین ئێمە لە 90٪ ی بۆ تەرخان بکەین، ناتوانین نیسبەی ئینجازی دابەش بکەین کە ئەمساڵ لە 10٪ی بکرێ و ساڵێکی تر لە 90٪ بکرێ، بۆیە پێشنیار دەکەین ئەم 200 ملیارەی کەوا بۆ پرۆژەکانی وەبەرهێنان تەرخان دەکرێت، ئەولەویەت بدرێت، نیسبەی ئەو پارە تەرخان کراوەی کە بۆ ئەو پرۆژانەی کەوا نیسبەتێکی کەمی ئەو پارەی بۆ تەرخان کراوە، نیسبەکە زیاد بکرێت بۆ ئەوەی بتوانین خوتەی حکومەت ئەوەی کە هاتووە بەسەرکەوتوویی تەواو بکرێت، پرسیارم لە بەڕێز وەزیری پلان دانان ئەوەیە، تا کەی پرۆژەکانی 2003 و 2004 و 2005 و 2006 نیهایەتەکەیان بە رجاوە کەیە؟، یەعنی تا کەی ئەمە تیکرار دەبێتەوە؟.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز اسماعیل محمود فەرموو.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش دەستخۆشی لە لێژنەی دارایی و ئابووری دەکەم، دیارە ئێمە دوو راپۆرتمان هەبووە، هەم لەسەر دەزگای ئاساییشی هەولێر و سلێمانی و هەم لەسەر وەزارەتی ناوەخۆ، تەواوی راپۆرتەکەی ئێمەیان وەکو خۆی داخیل کردووە و داخوازییەکانی لێژنە کە چەند خاڵێك بووە، هەموو خاڵەکانیان داخیلی راپۆرتەکەیان کردووە، بۆ ئەوەی کە راپۆرتەکە خوێندراوە، بەڕێز سەرۆکی لێژنەی دارایی باسی لەوە کرد کە سەرۆکی لێژنەی ناوەخۆ رووونکردنەوە بدات لەپەرلەمان لەسەر ئەو رەقەمەی کە هەیە، دیارە ئەو رەقەمەی کە ئێمە نووسیومانە 110 هەزار و 797 کەس هەیە لە وەزارەتی ناوەخۆ جاران 210 کراوە، کە بەدەل ئازوقەیە بۆمان دەستنیشان کردووە، بۆ جاران 12 مانگ نتیجەکەی رووونە، رەقەمەك بە ژمارە نووسراوە، بەڵام بە نووسین نەنووسرایە، 27 ملیار و 900 و ئەوەندە پارە ئەکات بۆ بەدەل ئازوقەی وەزارەتی ناوەخۆ و هێزەکانی ناوەخۆ بە گشتی، ئێمە دوایی کە دانیشتین لەگەڵ هەردوو بەڕێز ئاسایشی هەولێر و سلێمانی، داوای کۆمەڵێك شتیان کرد کە بۆیان زیاد بکرێت، ئەو شتانەی کە داوایان کرد ئێمە وەکو لێژنە لەسەری ڕازی بووین و پێمان وابوو داوایەکانیان زۆر راستە، یەکەمیان زیادکردنی بڕی 5 ملیار دینار لە بەشی مەسروفاتی ئوخرا لە هەر یەك لە بەشی ئاسایشی سلێمانی و هەولێر، حەفتەمیان ئاسایشی هەولێر و سلێمانی و، ئاسایشی سلێمانی مەشاریعی بەردوامی پێشنیاریان نیە، دەبێ بە تەنسیق لەگەڵ وەزارەتی پلان دانان لە پرۆژە پێشنیارکراوەکاندا حیسابیان بۆ بکرێت، چونکە ئێستا دەبینین بە تایبەتی لە هەموو شار و شارۆچکەکان گەڕەکی تازە ئەکرێتەوە، پێویستە لە هەر گەرەکێك کە دەکرێتەوە، بنکەی تازەش ئەکرێتەوە، بۆیە پێویستە بەڕێز وەزیری پلاندانان ئەم مەسەلەیە بە هەند وەربگرێت، سەبارەت بە ئاسایشی سلێمانی، سەبارەت بە ئەو بودجەیەی بەدەل ئازووقەی کە داوامان کردبوو، من دەستخۆشی لە سۆزان خان دەکەم کە خراوەتە لیستی پێشنیارەکانی لیستی کوردستانی، منیش پشتیوانی لە هەموو ئەو داوایانە دەکەم و وەکو لێژنەی ناوەخۆش داوامان کردووە کە بەدەل ئازوقەی ئەمساڵی هەموو هێزەکانی

ناوەخۆ بە ئاسایشەوە، هەم پۆلیس و هەم ئاساییش، ئەو بڕە پارەیان بۆ زیاد بکرێ، چونەکە خۆمان ئەزانین کە دەوری پۆلیس و ئاسایش چەند گرنگە لە ولاّت، ئەوەی کە شانازی پێوە ئەکەین ئەو ئەمن و ئاسایشەیە کە ئەمڕۆ لە هەرێمی کوردستاندا هەیە، زیادکردنی ژمارەی میلاکی تەعین کراو، لە 500 کەس بۆ سلێمانی و لە هەولێریش بە هەمان شێوە، بۆ پۆلیس داوامان کردووە قەرەبووی، هەرچەندە لە راپۆرتەکەمان نەهاتووە کە تەقدیممان کردووە، بۆ لێژنەی داراییمان نووسیوە، بەلاّم داوامان کردووە بەقەرەبووکردنەوەی چوار مانگی رابوردوو لەگەلّ بەڕێز وەزیری دارایی و وەزیری ناوەخۆ و ئەوانە کۆ بوونەوە و داوامان کرد لە ساڵی 2010 چوار مانگیان 100 هەزارەکیان داوە، داوامان کر کە100 هەزاریان بۆ زیاد کردبوون و داوامان کرد کە 210 هەزاریان بۆ زیاد بکرێ کە چوار مانگی ساڵی 2010 بەهەمان شێوە قەرەبوو بکرێنەوە لە ساڵی 2011، دابینکردنی بڕی یەك ملیار لە ئیعانات بە مەبەستی هاوکاری ناوچەکانی دیالە و کەرکووك و خانەقین، ئەوە کۆمەلّێك پۆلیسمان هەیە لەو شوێنانە کە زۆر گرنگە و پێویستە موکافەئە بکرێن لەو شوێنانە کە هەیە و داوای ئەوەمان کردیە کە وەزارەتی دارایی بتوانێ لەسەر داوای وەزارەتی ناوەخۆ کۆمەلّێك پۆلیس لەو شوێنانە هەیە، هەرچەندە لە وەزارەتی دارایی هاوکاری کراون، بەلاّم ئەوە داواکارین کە بەردەوام بێت، بۆ ئاسایش، داوامان کردیە زیادکردنی بڕی 5 ملیار دینار لەبەشی مەسروفات ئوخرا بۆ هەر یەکێك لە ئاسایشی سلێمانی و هەولێر، ئەوە کە لەراپۆرتەکەدا نەهاتبوو، داواکارم ئەوە بەڕێز وەزیری دارایی ئەو مەسەلەیە بە هەند وەربگری و، داوای پشتیوانیش دەکەین کە زیادکردنی بڕی 5 ملیار دینار لەبەشی مەسروفات ئوخرا لە هەر یەك لە ئاسایشی سلێمانی و هەولێر، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز عبدالرحمن حسین فەرموو.

بەڕێز عبد الرحمن حسین ابابکر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بە هیوای تاوتوێکردن و پەسند کردنی بودجەیەك کە وەکو هەرێمی کوردستان رووماں بێت، نیشانی میللەت و پسپۆرانی بدەین بە ئاشکرا و بێ دوو دڵی بخەینە روو، ئەوەش بەکارکردنی زانستیانە دەبێت، پێویستە بە گیانی دڵسۆزی و بەرپرسیارییەتیەوە ئەنجام بدرێ، بەرژەوەندی میللەت بخرێتە پێش هەر بەرژەوەندییەکی ترەوە و دەبێت هەر ئەندام پەرلەمانێك بەو گیانەوە کاربکات، ئەگەر نا لە لای خوای گەورە و مێژوو بەرپرسیار دەبێ، ئەگەر بێین سەیری بودجە بکەین بە گشتی، ساڵ بە ساڵ هەڵاوسانی تێدایە، نموونە لە ساڵی 2009 ، 5 ترلیۆن و 979ملیار و 835 ملیۆن دینار بووە، لە ساڵی 2010 بووە 7 ترلیۆن و 889ملیار و 102 ملیۆن بەرز بووە، بۆ ساڵی 2011، 9 ترلیۆن و 790 ملیار دینار بەرز بووە، بەرنامەی پەرەپێدانی هەرێمەکان، خێراکردنی ئاوەدانکردنەوەی پارێزگاکان بە بڕی 149 ملیار دینارە، ئەو بڕە ئەگەر ئەوە بێت بۆ دەستەی وەبەرهێنان خەرج دەکرێت، بۆچی پێویستە لە کاتێکدا

دەستەکە خۆیان داوایان نەکرد وەك بەخشین دەدرێتە کێ؟، بڕگەی مینەح و تەحویلات ئوخرا، 2 و 8 و 1 و 6 و 4 و 1 بڕەکەی 221 ملیارە و 255 ملیۆن دینارە، یەکێکە لەو بڕگانەی بواری پارە بەخشینەوەی نایاساییە، رێگە خۆشکەرە بۆ گەندەڵی، لە بڕگەی ئیعانات بۆ کۆمپانیاکانی تر، شەریکات ئوخرا، بڕی 10 ملیار دینار دانراوە کە نازانرێ ئەو کۆمپانیانە کێن؟، لەوەش سەیرتر ئەوەیە ساڵی 2010 تا 36، بڕی 409 ملیار و 988 ملیۆن بۆ هەمان بڕگە خەرج کراوە، پێویستە بەدواداچوونیش بۆ ئەمە بکرێ، کاتێك سەیری بڕی دیاری کراوی بۆ بەشەکانی خەرجیەکان دەکرێ بۆ ساڵی 2009 و خەرجی ساڵی 2010 نزیکەی پشتبەستوو بە خەرجی تا 36 بۆ زۆربەی وەزارەتەکان هەست دەکرێت گونجاوی هەیە لە نێوانیان و بەنزیکەی هەمان بڕە، بەڵام بۆ ساڵی 2011 زۆر زیاد دانراوە، لۆجیکی تێدا نیە، لە چەند ناوچەیەکدا ئەو جیاوازیانە دیاری دەکرێ و حاڵەتەکان بە رووبی دەبینرێ، ئەگەر چاوێك بە پرۆژەکانی وەبەرهێنان بخشێنین، ئەبینین لە چەند بەشێك پێکهاتووە، بەشی پەرەپێدانی هەرێمەکان و بەشی پرۆژە پێشنیارکراوەکانی ساڵی 2011 و بەشی پرۆژە بەردەوامەکانی 2010 و بەشی پرۆژە بەردەوامەکانی 2003 و 2004 و 2005، هەر بەشە و بە شێوازێك رێکخراوە، تێکەڵاوی لە سەکتەرەکاندا هەیە، بە فۆرماتێکی زۆر زانستیانی رێکخراوە و چەندەها پرۆژە لەسەر وەزارەتێکە هیچ پەیوەندی بە سەکتەرێکی دیکەوە نیە، بۆیە ئەگەر بمانەوێت پرۆژەکانی بە پێی سەکتەرەکان جیابکەینەوە بە مەبەستی ئەولەویەتی گرنگی بە جۆری سەکتەرەکان، ناتوانین ئەو کارە بکەین و ئەنجامەکەی بە وردی و زانستی نابێت، ئەگەر لەوەش پشت ببەستین بە داتاکان وەك هەیە بە ئاشکرا هەست ئەکەین ئەولەویەتەکان بە پلانی گونجاو نیە، بێ لێکۆلینەوە و ئامادەکاری، واتا ئەمساڵ کەمترین پرۆژەی تازە پێشکەش کراوە، کە بریتیە لە 543 پرۆژە کە دەبوایە زیاتر با.ژمارەیەکی زۆر لە پرۆژەی پلانی ساڵی 2010 هەبوون بڕە پارەی یەکجار زۆریان بۆ دانراوە، بەڵام هیچیان جێبەجێ نەکراون، ئەمساڵیش هەمان بڕی بۆ دانراوە، نازانرێ ئەو پارانەی خەرج نەکراوە لە پرۆژەی ئەرێ کراوەکانی پار ساڵدا، پارەکەیان چی بەسەر هات و ئەگەر پرۆژەی تری پێ ئەنجام دراوە کامانەن ئەو پرۆژانە؟، ژمارەیەکی زۆری پرۆژەی دواکەوتووی 2003 و 2004 و 2005، ژمارەیان 61 پرۆژەیە، گونجاو نیە تا ئێستا ئەو پرۆژانە جێبەجێ نەبووبن، ئەی ئەو پارانەی کە بۆیان دانراون بۆ کوێ رۆیشتوونە؟، بە نیسبەت بەخشین لە بودجەی پارساڵدا حکومەت بە پەرلەمانی گوتووە لە ساڵی 2009دا 434 ملیار دینارم بۆ بەخشین تەرخان کردووە، بەڵام لە بودجەی ساڵی 2011دا دەڵێت لە 2009 دا 636 ملیار دینار بۆ بەخشین تەرخان کراوە، واتا بەبڕی 202 ملیار دینار زانیاری نادروستی داوەتە پەرلەمان، ئەم ناکۆکیە بە بڕی 57 ملیار دینار لە بودجەی پارساڵدا هەیە، چونکە لە بودجەی پارساڵدا حکومەت گوتبووی 431 ملیار دینارم بۆ بەخشین تەرخان کردووە، لە بودجەی ئەمساڵدا دەڵێت، بڕی 374 ملیارم بۆ بەخشین تەرخان کردووە، حکومەت لە بڕی ئەوەی پارەی بەخشین کەم بکاتەوە، بە شێوەیەکی زۆر بەرچاو زیادی کردیە، لە پارساڵدا 374 ملیار دیناری بۆ بەخشین تەرخان کردبوو، بەڵام ئەمساڵ بووە 761 ملیار دینار، واتا بە بڕی 387 ملیار دینار زیادی کردووە، من هەندێك

پرۆژەم هەیە بەراستی جێی سەیرە کە بینیم لەناو بودجەکەدا، یەك لەوانە وەزارەتی ئەوقاف، لە قەراغ گوندی باخان پرۆژەیەکی بەناوی دروست کردنی هۆڵی پرسەی بە بڕی 31 ملیۆن و 800 هەزار دینارى بۆ دانراوە، لە پرۆژەکانی پەرەپێدانی پارێزگاکان، پرۆژە بەردەوامەکانی 2011 لە تەسەلسولی 260 بە بڕی 35 ملیۆن دیناری بۆ دانراوە بۆ هەمان پرۆژە، هەر ئەو هۆڵی پرسەیە لەو دێیە دروست بکات، بەڵام هیچی دیار نەبوو و هیچی جێبەجێ نەبووە، دیسان پرۆژەیەك بۆ دروست کردنی خانووی ئیمام، تەسەلسولی 261 لە مزگەوتی گەورەی قەرەداغ کە دروست بکرێت، ئەویش لە پرۆژە پێشنیارکراوەکاندا هەیە، بە بڕی 31 ملیۆن و 800 هەزار دیناری بۆ دانراوە، دیسان لە پەرەپێدانیش هەمان پرۆژە هاتووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاتەکەت تەواو بوو و ا بزانم ملیۆنەکانت کردە ملیار، کاك عبدالرحمن پاشان جارێکی تر کە نۆبەت هات قسەکانت تەواو بکە، بەڕێز احمد سلێمان فەرموو.

بەڕێز احمد سلێمان عبدالله(بلال) :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سەرەتا دەستخۆشی لە گشت لێژنەکانی پەرلەمان و گشت ئەندامانی پەرلەمان دەکەم، کە بەراستی خۆیان ماندوو کردووە هەست دەکەم و دەستخۆشی لە حکومەتیش دەکەم کە بە ئەرکی خۆی هەستاوە و ئەم پرۆژە یاسایەی ناردووە و پرۆژەکەی ناردووە، دەتوانم بڵێم لە ساڵی پار وردتر و باشترە، ئەگەر چی تێبینیشی لەسەرە، خاڵی یەکەم لە تێبینیەکانم، ئەم پرۆژە یاسایە و ئەم راپۆرتەی وەزارەت، سیاسەتی ستراتیجی دارایی تێدا دیاری نیە، بە خێرایی قسەکانی خۆم دەکەم و هیوادارم جەماعەت حاڵی بن لێم، لە راپۆرتی وەزارەتی دارایی و ئابووریدا هاتووە کە نوێنەریان نەبووە لە دانانی بودجەی حکومەتی فیدراڵی، بەڵام جارێکی تر هەر خۆیان دەڵێن، لە رێگەی نوێنەرمانەوە لە حکومەتی فیدراڵی پێمان گەیشت کە بودجەکەی ئێمە و حکومەتی فیدراڵی چەندە، کەواتە ئەمە جێگەی پرسیارە، لەلایەك دەڵێن نیمانە و لە لایەك دەڵێن لە رێگای نوێنەرمانەوە پێمان گەیشت، سێیەم، دواکەوتنی بودجە کە دەبوایە لە سەرەتای ساڵەوە بودجە پەسند بکرابا و جێبەجێ بکرابا بۆ ئەوەی بخرابایە حاڵەتی جێبەجێکردنەوە بۆ ئەوەی پرۆژەکان ئەوەندە دوا نەکەون و هەموو ساڵێ لە کاتی سەرما و سۆڵە پرۆژەکان بخرێنە تەندەرەوە بۆ ئەوەی دەبوایە لە کاتی هاوینان بدرابا و ئیستیفادە لە وەختی هاوینان بکرابا بۆ جێبەجێ کردنی پرۆژەکان، راپۆرتی وەزارەتی دارایی زۆر لاوازە و زیاتر پێویست بوو روونکردنەوە بدات، بۆ ئەوەی ئەندامانی پەرلەمان زیاتر شارەزاییان هەبێ لەسەر بودجەکە، پێنجەم، داوا ئەکەین بودجەی تەشغیلی کەم بکرێتەوە بە مەبلەغی یەك ترلیۆن و 98 ملیار، بە پێی سەرفی شەش مانگی یەکەمی ساڵی 2010 کە سەرفی کردووە، بە پێی ئەو تەخمینە تەنها لە سێ بەشی بودجەی تەشغیلی ئەو یەك ترلیۆن و 98 ملیار دینارە زیادەیە، واتا ئەمە ببردرێ لە بودجەی تەشغیلی و بخرێتە سەر چەند بەشێکی تر کە لە دواتر باسی دەکەم، جێبەجێ کردنی یاسای خانەنشینی هێزی پێشمەرگە کە بە ژمارە 38 ساڵی 2007، بەداخەوە ئەم

یاسایە جێبەجێ ناکرێ کە غەدر لە پێشمەرگە دەکرێ، من بە پرسیارێك داوام لە ئەنجومەنی وەزیران کردووە کە ئەم یاسایە بۆ جێبەجێ ناکرێ؟ بە پاساوێك جوابی داومەتەوە کە دەڵێ، لەبەر ئەوەی ئەم یاسایە پێشتر گلەییمان لێ هەبووە و ئێستاش داوامان کردووە کە هەموار بکرێ لە ساڵی 2008دا داوامان کردووە، من نازانم ئەوە ئەم رەتکردنەوەی ئەنجومەنی وەزیران ئاساییە یان نا؟، شەشەم، یەکسان کردنی مەعاش و دەرمالّە و خوتورەی هێزەکانی پێشمەرگە و ئاسایش وەك حکومەتی فیدراڵی لێ بکرێت، حەوتەم، جێبەجێ کردنی یاسای خانەنشینی پێشمەرگە، عەفوو ئەوەم دووبارەیە، زیادکردنی پێشینەی هاوسەرگیری بە بڕی 5 ملیۆن دینار، زیاد کردنی پێشینەی خانووبەرە بە بڕی 5 ملیۆن دینار، کەمکردنەوەی مووچەی وەزیر و ئەندامانی پەرلەمان و هەر سێ سەرۆکایەتیەکەی هەرێمی کوردستان بە رێژەی لە 30٪، ساڵی دارایی دیاری بکرێت بۆ بودجەی هەرێمی کوردستان بۆ ئەوەی هەموو ساڵێك تووشی ئەم گرفتە نەبین کە ئێستا هەموو ساڵ لە نیوەی ساڵ بەدواوە بودجە دەکەوێتە کار، سەرفی مانگانەی وەزارەتی دارایی سەری مانگ، هەموو سەرە مانگێك بۆ لێژنەی دارایی پەرلەمان بنێردرێت، هەموو موناقەلەی داراییەکان، بە کیتابی رەسمی لێژنەی دارایی پەرلەمانی لێ ئاگادار بکرێتەوە کە لە لایەن وەزارەتەوە ئەنجام دەدرێت، پێویستە دەسەڵات بدرێت بە ئەنجومەنی پارێزگاکان بۆ ئەوەی دەسەڵاتی چاودێران هەبێ لەسەر ئەم پرۆژانەی کە لە سنووری دەسەڵاتی خۆیاندا هەیە، ناهاوسەنگی لە بودجەی تەشغیلی و ئیستیسماری هەیە کە هەوڵ بدرێ بۆ راست کردنەوەی، نا هاوسەنگی لە بەینی بودجەی وەزارەتەکان بە شێوەیەکی زۆر ناعادیلانە دیارە لەمساڵدا، دامەزراندنی 25 هەزار فەرمانبەر لە کاتێکدا هەر وەزارەتێك خۆی بە ماددەیەکی یاسایی داوا دەکات لە پرۆژەی ئەم ساڵ کە هەر فەرمانبەرێك دەیەوێ بە شێوەیەکی رەسمی واز بێنێت لەوەزارەت بە شێوەیەکی هەتاهەتایی تا سێ ساڵ پارەی پێ بدرێت، نیوەی پارەکەی پێ بدرێت، ئەگەر ئێمە پێویستمان بە موەزەفین نیە، بۆچی 25 هەزار دادەمەزرێندرێ؟، لەگەڵ دەستخۆشیشم و هیوادارم کە زیاتر دابمەزرێن، بەس ئەوە نەبێتە موزایەدە لەسەر ئەوە، بەڕاستی من پێم وایە ئەمە شێوەیەکە لە نەبوونی ستراتیجیەت لە ئیش و کارەکانی وەزارەت، وەزارەتی دارایی، هەموو ئەو پرۆژانەی کە دووبارەن یان وەهمین، راست بکرێنەوە و لابردرێن و پرۆژەی تریان لە جێ دابندرێ و لێژنەی دارایی پەرلەمانیان لێ ئاگادار بکرێتەوە، هەموو ئەو پرۆژانەی پێشتر پارەیان بۆ دابین کراوە و لە ساڵی 2009 و 2010، ئێستا دیاریکردنی پارەکانیان سفر بوویتەوە، ئەوە دووبارە پارەکانیان بگەڕێتەوە بۆ خەزینە و لێژنەی دارایی پەرلەمانی لێ ئاگادار بکرێتەوە، دیارە جگە لەوە، لە داهاتەکان، داهاتەکانی کە وەزارەت ناردوویەتی بەداخەوە کە کۆمەڵێك ناروونی و نا شەفافی تێدایە، بۆ نموونە وەزارەتی شارەوانی لە داهاتەکانی نووسراوە 890 ملیۆن دینار داهات، کاتێك کە ئێمە پرسیارمان لە وەزارەتی شارەوانی کرد وتیان داهاتی ئێمە کە ناردوومانە بۆ ئەنجومەنی وەزیران بۆ وەزارەتی دارایی 37ملیار و 584 ملیۆن بووە، کەواتە ناکاتە لە 20٪ یش، کەمتر لە 20٪، وەزارەتی گواستنەوە و گەیاندن، هاتووە دەڵێ، یەك ملیار و 546 ملیۆن داهاتیەتی، بەڵام هەر وەزارەت خۆی جگە لە داهاتەکانی فڕۆکەخانەی هەولێر و سلێمانی کە

بـه سـفر هـاتووه، یـەك ملیـار و 804 ملیـۆن دینـاره، داهـاتی كارەبـا نووسـراوه 151 ملیـار، بـەڵام تـەنها وەزارەتی دارایی خۆی ئەڵێ سەرچاوەكانی بۆ وەزارەتەكانی حكومەت، بۆ دائیرەكانی حكومەت بـۆ سـاڵێك 392 ملیار و 767 ملیۆن دینارە، ئەمەش تەنها جگە لە 770 هەزار ئیشتیراك كـە هاوواڵتیـان و دەوائـیری غـەیری حكـومی هەیـەتی، لـە راپـۆرتی وەزارەت هـاتووە 33 مـودیر عـامی دەرەجـە أ هەیـە، بـەڵام هـەمان وەزارەت ناردوویـەتی بـۆ حكومـەتی فیـدراڵ ئـەڵی 70 مـودیر عـامی دەرەجـە أ مـان هەیـە لـە هـەرێمی كوردستان، ئەم جیاوازیە بۆ؟، بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاكان لە حكومەتی فیدراڵی هاتووە 298 ملیـار و 142 ملیۆن، بەڵام دیارە تەنها 291 ملیاری تەوزیع كـراوە بەسـەر پارێزگاكانـدا بـە شـێوەی هـەولێر 105 ملیـار، سـلێمانی 116 ملیـار و دهـۆك 70 ملیـار، ئـەم جیاوازیـە زۆرە و ئـەم مەبلەغـەی 7 ملیـار و 142 ملیۆنە بۆ كوێ چووە؟، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز بەیان ئەحمەد فەرموو.

بەڕێز بەیان احمد كۆچەری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

دەستپێكی دەستخۆشیا لێژنا داراییی و گشت لیژنا پەرلەمانی دەكەم، كو ب ڕاستی گەلەك ماندی بوون ئەڤ جارا ڕاپۆرتا وان جهێ دەست خۆش بێـە وان و، هەروەسـا ئـەڤ زێـدە بوونـە ل بودجـا هـەرێما كوردسـتانێ زێدە بووی، ئەڤە ژی جهێ دلێ خۆشبێیە، بەڵێ دڤێتن ڕەنگ ڤەدانا ڤێ دڤی واقعی ژیارا خەلكێ مەداو، ئاڤـە دان كرنـێ ئەڤە هەنـێ یا وازح بیتن، تێبینێت من ل چەند خاڵەكادا مـن دڤێـت ئـەز عـەرزێ جـەنابێ هـەوە بكەم، گەلەك بەحسێ هاوسەنگی ناڤ بەینا بودجێ تەشـغیلی و ئیستیسماریدا، ڕاسـتی ئـەم دزانـین، پـڕۆژە ئەون دمینن، ئـەو دمیـنن بـۆ ئاڤـا كرنـا یـا میللـەتی، لـەوما ئەگـەر ئـەم سـەح كـەینێ، دیـف مـەعایرێ نێـو دەوڵەتی، دڤێتن سـی، هـەتا سـی و پێنجی بودجـا تەشـغیلی بچیتن، 70٪ بـۆ ئبیستیسـماری بچیتن، ئـەرێ ئەڤڕۆكە ئەم پێتڤی نینە پشتی ئەزمونا بیست سالاً، ئەم ڕاوەستیانەكێ بكەین؟، وە فعلەن مـەوازینێت خـۆ بگۆڕین، خالاً دووبێ/ ب ڕاستی ئەگەر ئەم سەح كەینە نەفەقات مەجلس قەزا، بێـژم گەلەكـە، ئـەڤ سـالاً یـا بویە زوعف، ڤێ پرسیارێ دكەم بۆچی ئەو زوعفە هەنـێ، پێشنیار دكەم نسبا مینەحا تەبعـەن 70٪ ببیتـە 4٪، ئەڤە هەنـێ كو دێتە كێم كرن، بۆ هەندەك بابەتـێ دیـێ زەروری بچیتن، هەروەها هاوسـەنگیێ نـابینین، ناڤ بەینا وەزارەتادا، یەعنی ئەڤ تەرخانكرنا بۆ وەزارەتا دێتە كرن، ئەگەر ئەم سەح كەینە پشكا ژێـری، كـو 60٪یە بۆ وەزارەتی دارایی و داخلی و پێشمەرگەو پەروەردەو كارەبای چووی، ئـەرێ وەزارەتـەك نـینن كـو دڤێتن هەمان گرنگی پێ بێتە دانین، تەبعەن بۆ خاڵەكی تر، پرۆژێ یاساییدا، نەفەقاتێت ئاسایشا سـلێمانی جارەكا دی جودایێت هاتین، ئەوە دەورا دووێ پەرلەمانی بۆ سالاً 2009 هەتا نوكە، ئەڤ پێشێل كرنا بڕیارا پەرلەمانی هەتا كەنگی، جهێ پرسیارێیە ب ڕاستی ئەو ژی، ئەگـەر ئـەم بێینـە پـرۆژا كـو ب ڕاسـتی دڤێتن ڕاوەسـتیان ل سـەر بێتـە كرنـێ، مـاددێ 28دا، یاسـا مـوازەنێ 2010ێ، گـۆتی ئەنجومـەنێ وەزیـران دڤێتن

مولحەقەکی بۆ مەشاریعێ چێ کەتن و پێشکەشی پەرلەمانی بکەتن، بەڵێ ئەڤە هەنێ مە نەدیتیە، ئەگەر ئەم سەح کەینە پڕۆژەیا 58٪ بودجەی وەبەرهێنان بۆ پڕۆژەی سالاً بەری نوکە دچیتن، ڕێژا 38٪ بۆ پڕۆژەی پێشنیار کری دچیتن، هەروەها پڕۆژەیەك تەرخان کری 61پڕۆژە کو ئەوێ سالاً 2003ێ، ئەرێ دیف چوونەك بۆ وی چەندێ هەبیتن، کی دیی پێ ڕابیتن ئەڤە ژی هەروەسا پرسیارەکان دیە، گەلەك پڕۆژی هەبووینە ب ڕاستی بۆ نموونە، ئەم وەکو لیژنە من دڤێتن ئەم داکۆکی ل سەر بکەین، هندەك پڕۆژە هەبووینە پڕۆژێت پێشنیار کری بوون، بۆ نموونە داینگە چار باخ ل سلێمانی، کو ب ڕاستی مە وێنەیێت گرتین، ئەڤە وێنەنە دگەل مەدا، کو هەمی دەقیقە ئەڤ دایەنگە یا قابیلی کو هەرەفتنێیە، بەڵێ کێڤە بەر پرسە ئەڤ ڕۆکە دڤان ئەوی دیکە نەهاتیە، پڕۆژا دائیم نەهاتیە، ئەز داخازێ دکەم ئەڤە بێتە ناو پڕۆژێ، دائیمیدا ئەڤ سالاً، بودجەیەك بۆ بێتە کرنێ، کو گەلەکیا گرنگە، هەروەسا هەماهەنگی ئەم بێژین هاوسەنگی ناڤ بەینا دەڤەرێت جودا جودا دا، باژێڕی بۆ باژێڕکەکی بۆ قەزاو ناحیا، هەماهەنگیەکی تەمام لایێ پڕۆژەدا نەیا وازحەو نەدیارە، ئەڤە هەنێ دڤێتن موراجەعەك بۆ بێتە کرن، بۆ نموونە من بەحسێ ناحیا مزوری دکەم، کو ل سالاً 1890 ێ ئەڤە کەڤن ترین ناحیەیە ل دەڤەرێ مزوریا، کو پار یا پارچە پارچە بوی نوکە ئەتریشێ مای، چ گرنگی پێ نەهاتیە دانان، کو ئێکەمین ئەنفال ل ڤێرێ دەست پێ کری، سالاً 1975 ێ گرنگیەکا باش پێ نەهاتیە کرن، عەردێ وان هێشتا ل بەلەدیاتێت دانینە، پێ تڤیە خەلکێ وێ یێ ڕەحەل هێشتا هەندەك دەڤەرێ دی نەهاتیە سەر مولك و مالێت خۆ، ئەڤێ تەنێ پێ تڤیە تەعویز کرن و تەجەموعات بێنە ئاڤا کرنێ و، پشتەڤانیەکا باش بۆ بێتە کرنێ، هەروەسا ئەگەر ئەم سەح کەینە ناحیا چەمانکێ، ڕاستە وەکی ناحیەکێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕەجائەن، ئەوە پاشان ئەتوانن وەزیری مەعنی بانگ بکەن، لە لیژنەکە لەگەڵی کۆ ببنەوە، تکایە هەر بەڕێزێك لە ئێوەی بەڕێز، هەر مەشروعێکی وەهمی هەیە بە نووسراو بیدەن بۆ ئەوی لا بچێت، نابێ هیچ مەشروعێکی وا، نابێت چۆن ئەبێت، ناوەکەی بێت، وەلە کوێشە؟، بدرێتە لیژنەکە هەمووی لابچێت، ئەوانەی کاك بیلالیش ئیشارەی پێ کرد، بە تەئکید ناوەکان بەنووسراو بدە، بە تەئکید شتی وا نابێت بمێنێت، ئیعلان بکرێتن، ڕەجائەن وەرنەوە سەر بابەتەکە، کەرەمکە.

بەڕێز بەیان احمد کۆچەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ناحیا داهاتی ژیدا تەبعەن نا ڕوونی یا وازحی تێداو هەتا نوکە، ئەڤە دووسالّە ئەم ژی تەئکیدێ دکەین، چ ڕوون کردنێت باش نەهاتینە دیار کرن، بۆ ئەندامێت پەرلەمانی، کەرتێ حکومەتێ ڕاستە بودجەیەکا گەلەك باش دێتە مەزاختن، بۆ بودجا تەشغیلی، بەڵێ ژ ناحیا خزمەتێ گەلەکێ مای هندەك کەرتا، بۆ نموونە، کەرتێ تەندروستی، ئەگەر سەحکەیە خەستەخانێ مە، ب ڕاستی چ خزمەت بۆ نەهاتیە کرنێ ئەز داخازێ ژ لیژنا تەندروستی دکەم بچن سەح کەنە هەندەك خەستەخانێت مە، هەروەسا ئەگەر سەح کەینێ

میلاکاتا، کو راستی سیستەمێ تەعینێ، هەروەسا پێ تقی ڕاوەستیانەکێیە، ڕاوەستیان بۆ بێتە کرن، کو پشتی بۆرینا 20سالاً حکومی، یەعنی میلاکاتێت مە سیستەمێ تەعینێ، سیستەمەکێ تەبعەن نەیێ ساغلەمە، وەزیرێ پلان دانانێ بەرێ نوکەی 2008 ێ تەبعەن ئاماژەیەك کر، 45٪ فەرمانبەرێت هەرێما کوردستانێ نەخوێندەوارن، یەعنی 40 هەتا 45٪ زێدەنە، ئەم وەکو لیژنە چوونە ڕێڤە بەریەکا گشتی، تەبعەن گۆتەمە ژ کۆیا 1370 فەرمانبەرا ئەز ب تنێ موحتاجێ 370مە، 1000 فەرمانبەر زێدەنە، بۆ چییە؟، تەبعەن ئەڤە هەمی پرسیا دڤێتن، بەرسڤ ل سەر هەبن، ڕێژا مووچە خۆرا، ڕێژەکا جهێ تێبینییێیە و ، ئەم بەرەڤ کارەساتەکی دچین، ڕاوەستیان ل سەر نەهێتە کرن، دیف ستانداریت جیهانی، هەر پێنجیێ هاوولاتی دڤێتن ئێك مۆزەف هەبیتن، بەلێ ل هەرێما کوردستانێ، هەر چار هاوولاتیا ئێك فەرمانبەریێ هەی، ئەرێ ئەڤ ژمارە چەندە، لەوما ئەز داخازێ ژ حکومەتی دکەین، ئەڤڕۆکە ژمارا هەقیقی یا مووچە خۆرا تەبعەن بۆمە روونن کەتن، ئاشکەرا بکەتن، هەروەها چەوانیا حەل کرنا ڤێ کێشێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز کاك ئائر عبدالاحد فەرموو.

بەڕێز د. ئائر عبدالاحد اوغسطین :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەمرۆ حەز دەکەم باسی مەوزوعی وەرزش بکەم کە زۆر پەیوەندی بە هەرێمەوە هەیە، کە ئێمە بمانەوێ هەرێمیکی بەهێز بکەین، دەبێ ژێر خانی وەرزشی بە قوەت بکەین لەبەر ئەوەیە هەموو بحوس ئیسباتی کردیە کە وەرزش ئەمڕۆ پەیوەندی بە هەموو بوارەکان هەیە، لای ئێمە دڵخۆشی بوو کە پار 10 ملیار دینار تەرخان کرا بۆ ژێر خانی وەرزشی، پێمان باش بوو کە ئەمڕۆ لە ساڵی 2011 لە بودجەی کە ژێرخانی وەرزشی پارەی بۆ تەرخان کرابێ، بایی 20 ملیار و سەرەوە، لەبەر ئەوەی هەموو ولاتانی نێودەوڵەتی و ئاسیەوی و عەرەبی رووێانداوەتەوە بۆ هەرێمی کوردستان، بۆ بەڕێوە بردنی چالاکیەکانی خۆڤیان و لەو دوو ساڵەی ئەخیری وا دیارە ئەو چالاکیانەی کە بەڕێوە چووە ناو هەرێمی کوردستان، ئێمە بەو تەرخان کردنی پارەی بۆ یاریگا و بۆ ئەو شتانەی بەراستی ئێمە ئەوە ستراتیجیەتی وەرزش نیە، ئێمە پێویستمان بەوە هەیە کە بڕێك پارە تەرخان بکرێ بۆ دروست کردنی شارێکی ئەوروپی کە هەموو شتی تێدا بێ، ئێمە نامانەوێ بە یەك سالّ و دوو سالّ تەواو بی، با لەسەر مەراحیل تەواو بێ، با بە هەشت سالّ تەواو بێ، بەس با ئێمە بتوانین تەرخانی بکەینەوە و شتێکی هەتا بتوانین دروستی بکەین، ئەوە لە لایەك لە لایەکی دیکە ئەمە خاوەن پێداویستیەکانی تایبەتمان هەیە کە لێژنەیەکیان هەیە بەناوی پارائۆلۆمپی، ئێمە دەبێ ئیهتیمام بەو کەسانە بدەین کە خاوەن پێداویستی تایبەتن، رەئی من وایە سێ هۆڵی داخراو بۆیان بکرێتەوە لە هەر پارێزگایەك و بمانەوێ هۆڵی داخراوی تەخەصوصی بکەین، ئێمە هەندێك شتمان هەیە ئێستا نیتمان لە هەرێمی کوردستان، وەکو هۆڵی داخراوی پایسکل سواری، ئەوانە پێیان دەڵێن هۆڵی داخراوی وەرزشی تایبەت، هۆڵی داخراوی گۆرەپان و مەیدان، نیتمان، ئێمە بمانەوێ ئەو شتە داهاتە بۆ

هەرێم، ئەو کەسانەی کە بێنەوە بۆ هەرێم، ئەوەش دەتوانم بڵێم وەکو سەروەتێکی نەوتیە، داوا دەکەم بڕێك پارە تەرخان بکرێتەوە بۆ دروست کردنی ئەو شتانە، ئێمە لە ساڵی 2012 کە ئێستا چالاکیەکی نێودەوڵەتی دەکرێتەوە بەناوی ڤیڤا بە تەقریبەن 9 هەتا 12 وڵات بەشداری دەکەن، دەبێ شایستەی ئەوەی بین کە ئەو پرۆژانەی ئێمە دروستی بکەین کە ئەوانە بتوانن بەشداری بکەن، داوا دەکەم بڕێك پارە تەرخان بکرێتەوە بۆ دروست کردنی ئەو هۆڵانەی کە زۆر گرنگن و زۆر موهیمن بە نیسبەتی هەرێمەوە و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك شێردڵ فەرموو.

بەڕێز شێردڵ تحسین محمد.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تەبیعی من زۆر سوپاسی لیژنەی دارایی دەکەم کە خۆیان ماندوو کردووە بەو راپۆرتە، سوپاسی وەزارەتی دارایش دەکەم هەروەها و سوپاسی ئەو برادەرانە دەکەم کە قسەیان کردووە و کە پشتگیری لە پێشنیارەکانی لێژنەکانیان کردووە، تەبیعی من قسەکانم زۆری کرا و هەندێ قسەم بەڕێز د.سائیر کردی، من بە نیسبەت دوو، سێ خاڵی گرنگم هەیە وەکو پێشنیار، ئەوەل جار لە سەرەوە قسە ئەکەم کە لە (استماره اعداد الموازنه الجاریه الموحده کنفقات اللجنه الوطنیه الاولبیه) هاتیە، دەبی ئەوە نەدەبا لێژنەی ئۆڵومپی وەتەنی و عیراقی بایە، دەبوایە کوردستانیش لە تەنیشتی بنووسرابایە، لەبەر ئەوەی موەحەد لحکومه اقلیم کوردستان، ناوی حکومەتی ئیقلیمی کوردستانی تێدایە، پارەکەش کە داندرایە لە نەفەقاتی فیعلی لە 2009 داندرایە، 3 ملیار و 504 هەزار دینار، لە مەصروفاتی فیعلی ئی 2010، بوویتە ملیارێك و 762 ملیۆن، بەڵام موقتەرەح 3 ملیاریان دانایە، موتەفەق وەزارەتی مالیە ملیارێك و نیوی دانایە، ئەو ملیار و نیوەی لەگەڵ کێ دانشتیە و لەگەڵ کێ موناقەشەی کردیە داینـاوە؟، بە خۆی لێژنەی ئۆڵومپی کوردستان مانگی 200 ملیۆنی وەردەگرێ لە مینەح لە حکومەتی هەرێم، ئەگەر ڤی 12 بکەین دەکاتە 2 ملیار و 400 ملیۆن، ئەوانە لە دوو ملیار و 400 ملیۆن کەمتریان داناوە پێی، مانای لێرە عیجزی هەیە، لێژنەی ئۆڵومپی سێ ئیتیحادی هەیە، مانگی 134 ملیۆن بەس سەوابیتی هەیە، سەوابیتی فیعلی هەیە 134 ملیۆن، بەخۆی 66 ملیۆنی ماوە بۆ پاڵەوانەتیەکان، ئەویش بۆ 33 ئیتیحاد، مانای وایە عییجزێکی زۆری هەیە، من پێشنیار دەکەم ئەو 3 ملیارە وەکو خۆی بمینێتەوە هەتا ئیش و کارەکانی خۆیان جێبەجێ بکەن، ئەوە یەك، دووەم، پشتگیری لە راپۆرتەکەی لێژنەی وەرزش دەکەم، ئەو 10 ملیارەی کە بۆمان دانرابوو بۆ ژێر خانی وەرزشی، تەبیعی ئێمە زۆر موتابەعەمان کرد و زۆر ئەوەمان کرد و لەگەڵ کاك رەشیدیش دانیشتین و زۆر زیارەتمان کرد و ئێستا هاویشترایە سەر پرۆژە بەردەوامبوونەکانە وە، خاڵێکی ترم هەیە، بودجەی لێژنەی ئۆڵومپی باسمان کرد، بوتولەك هەیە وەکو د.سائیر گوتی، بوتولەی ڤیڤا هەیە و ئەو بوتولە 10 ملیارمان بۆ تەرخان کرد پار لە ژێرخانی وەرزشی، بەڵام خرایە یاریگا و ئەو یاریگایانە

که پێویستی نەدەکرد ئەوە دروست بکرابا، دەبوایە یاریگایەکانی تر تەعمیر بکرابا و لەگەڵی ئامادە با، ئەوە کامل تەقریر بوتولەی ڤیفای پێنجەمە هاتووتە کوردستان، کە دوایی هەوڵ و کۆششێکی زۆری حکومەتی هەرێمی کوردستان، فەرمانگەی دەرەوەی حکومەتی کوردستان و لێژنەی ئۆڵۆمپی و یەکێتی تۆپی پێی کوردستان، ئەو بوتولە هاتە هەرێمی کوردستان، تێدا 16 تا 17 دەوڵەت وەکو هەرێمەکان بەشدار دەکەن ئەویش لە جنوب ئەفریقیای بگرە هەتا دەگاتە ئوستڕالیا و ئەوروپا، هەمووی بەشدار دەکات، ئەوەش یاریگایەکان و هەموو ئەو بوتولانەی کە کرایە و پێشانی ئەو برادەرانە دەدەم هەتا پارەکی بۆ تەرخان بکرێ، بۆ ئەوەی ئەو یاریگایانەی کە ئێستا دەیەوێ هەر موحافەزە دوو یاریگای دەوێ بۆ تەدریب و دوو یاریگاش بۆ سیباقی دەوێ، بۆ تەعمیر کردنی ئەو یاریگایانە دەبێ پارەکی بۆ تەرخان بکرێ هەتا ئیش و کارەکانی بە جوانی و بە ڕێك و پێکی بڕوات وەکو دەوڵەتەکانی تر، خاڵێکی ترم هەیە، ئەو یانانەی کە موشارەکەی بوتوڵاتی ئاسیا دەکەن دەبێ ئێستا زۆر پەرەسەندووە خۆتان دەزانن ئێستا هەموو رۆژێ دەوڵەتەکان دێنە کوردستان یاری دەکەن، تەقییم کردنی وەرزشی عیراق، تەقییم کردنی بەکوردستانە، بە یانەکانی کوردستانە، ئێستا کە تەقییمی عیراق دەکەن، بە یانەکانی کوردستان تەقییم دەکرێن کە موشارەکەی بوتوڵاتی ئاسیا دەکەن، هەموو یانەکانی بەغداش سیباقاتیان کە ئاسیەوی دەبێ یان قاڕی دەبێ، لە هەولێرە یان لە دهۆك یاری دەکرێ، بەڵام سلێمانی بێ بەشە لەبەر ئەوەی کە یاریگایەکانیان تەواو نیە، یەعنی مواصەفاتی دەولی تێدا نیە، بۆیە کە ئەو پارەی تەخصیص دەکرێ بۆ ڤیفایەکەی، یاریگایەکان چاك بکرێتەوە و سلێمانی یەکێك لەوان بێ کە چاك بکرێتەوە و ئەوانیش بێ بەش نەبن لەو یاریگایانە، د.سائیر باسی ئەوەی کرد، لێژنەی ئۆڵۆمپی پارائۆڵۆمپی خاوەن پێداویستیەکان، ئەویش لێژنەیەکی تایبەتە، وەکو لێژنەی ئۆڵۆمپی کوردستانی، وەکو لێژنەی ئۆڵۆمپی عیراقی، لێژنەیەکی بە تەنێیە لێژنەی پارائۆڵۆمپی پێ دەڵێن، خاوەن پێداویستیە تایبەتەکان، چەند یاریزانیکمان هەیە کە لەو پارائۆڵمپیەی کوردستان موشارەکەی بوتوڵەی عالەمیان کردبوو، لە عالەم یەکەم بووینە، یەعنی یاریزانەکان سەری کوردستانیان بەرز کردیە کە موشارەکەی بوتولەی عالەمیان کردیە و لە عالەم یەکەم بووینە، ئەوەش دەبێ حیسابێکیان بۆ بکرێ و جێگایەکیان بۆ بکرێ و پارەیان بۆ دابندرێ وەکو لێژنەی ئۆڵۆمپی عیراقی یان کوردستانی، ئەوە بە نیسبەت وەرزش، بە نیسبەت لێژنەی خۆمان، لێژنەی ناوەخۆ، تەبیعی من پێشنیار دەکەم 110 هەزار دینارەکەی کە ساڵی 2009 کە 2010 بۆیان دانـدرا کە 210 هەزار بوو، قەرەبوو بکرێنەوە بە 110 هەزارەکە پۆلیس و ئاسایش و ئەوانە، پارەکەیان بدرێتن، خاڵێکی ترم هەیە، ئەوە خاڵێکی زۆر گرنگە، زۆر فەرمانبەرەکان یەعنی زۆر جار کە پێم دەڵێن، دانانی سولفەیە بۆ فەرمانبەران، پێشان موزەف سولفەی هەبوو، ئیشێکی هەبوو سولفەی وەردەگرت، بە بڕین لە مووچەکەی پارەکەیان لێ وەردەگرت، ئینجا چەند دادەنرێ و چەند داناندرێ ئەوە زۆر ئیعتیادیە، دووەمین، دانانی پرۆژەکان، هەماهەنگی هەبێ لە مابەینی پارێزگاکان و وەزارەتەکان، لەگەڵ پلان دانان دانیشین پرۆژەکان دانین هەتا پرۆژەکان تێکەڵ نەبی لەگەڵ یەکتری و پرۆژەکان بە یەکتر نەچن و، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز د.رۆژان فەرموو.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر احمد دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەستخۆشی لە سەرۆك و یەکە یەکەی ئەندامانی لێژنەی دارایی دەکەم کە راپۆرتێکی تێر و تەسەل و وردیان ئامادە کردیە، سەرەتای تێبینی و پێشنیارەکانم، بە ئیشارەت و ئاماژە کردن بە ماددەیەکی بودجەی هەرێمی کوردستان، یاسای بودجەی ساڵی 2010 دەکەم کە ماددەی 24 باس لە یەکخستنی مووچەی فەرمانبەران و مووچەی خانەنشین و هێزەکانی پێشمەرگە و ئاسایش و پۆلیس دەکەم، کە ئەندامان ئیشارەتیان پێدا، ئەو ماددەیە تا ئێستا جێبەجێ نەکرایە، سااڵنە کە گفتوگۆی بودجە دەکرێ، ئێمە داوای زیاد کردنی دەرماڵە بۆ هەندێ فەرمانبەران دەکەین، ئەوەش لەبەر ئەوەی سیستەمی مووچە پێویستی بە پێداچوونەوەیە، ئەگەر بازاڕ کۆنترۆڵ نەکرێ، هەر زیادەیەك بکرێ، ئەوە فەرمانبەران ناتوانن سوود لەو زیادەیە ببێنن، سەبارەت بە دەرماڵە، دوو پێشنیارم هەیە، یەکەمیان، بەخشینی دەرماڵە بە دەرچووانی بەشی رامیاری کە تا ئێستا هیچ دەرماڵەیەك نایانگرێتەوە، ئێمە دوو بەشمان هەیە، یەکیان لە زانکۆی سەلاحەددین و ئەوەی تریان لە زانکۆی سلێمانیە، دەرچووانی ئەو بەشە هیچ دەرماڵەیەك تا ئێستا نایانگرێتەوە، پێشنیاری دووەمم سەبارەت بە دەرماڵە، ئاماژە بە بڕیارێکی ئەنجومەنی وەزیران دەکەم کە 3/28/ 2011 دەرچووە، کە پێش ئەو بڕیارە هەر چەندە پێش پەسند کردنی بودجە بڕیارەکە لەلایەن ئەنجومەنی وەزیران دەرچووە، باس لە بەخشینی پێدانی دەرماڵە دەکات بۆ دەرچووانی و بۆ هەڵگرانی بروانامەی یاسا لە دام و دەزگاکانی سەر بە وەزارەتی داد و ئەنجومەنی دادوەری، بەاڵم ئەو دەرماڵەیە بە یەکسانی هەموو فەرمانبەران ناگرێتەوە، هەر چەندە وەزارەتێك وەکو وەزارەتی داد کە لە ساڵی 2010 داهاتەکەی 55 ملیار دینارە، بەاڵم دەرماڵەکە بە یەکسانی دابەشی سەر هەموو فەرمانبەران نەکرایە، تێبینیەکی ترم هەیە سەبارەت بە ماددەی 17 لە یاسای هەموار کردنی جێبەجێ کردنی یاسای باری کەسێتی ژمارە 15ی ساڵی 2008، کە تایبەتە بەو ئافرەتانەی. لە هاوسەرەکانیان جیا بووینەوەو لە ماددەی (17) باس لەوە دەکات، کە پێویستە مانگانە داهاتێکیان بۆ دابین بکرێت، تاوەکو کارێکیان بۆ دەدۆزرێتەوە، تا ئێستا ئەو پرسیارەمان ئاراستەی وەزیری کاروباری کۆمەاڵیەتیش کردووە، کە ئەو ماددەیە جێ بەجێ نەکراوە، لەبەر ئەوەی تەمویل نەکراوە لەلایەن وەزارەتی دارایی.

سەبارەت بە سولفەی عەقار، لە بودجەی ساڵی 2010 کارێکی زۆر باش کرا، کەوا ئەو سولفەیە تەنها پارێزگاکان نەگرێتەوە، قەزاو ناحیەو گوندەکانیشی گرتەوە، شتێکی زۆر باش بوو و هاوکارییەکە بۆ خەڵکانی کەم دەرامەت، کە بتوانن ببنە خاوەن یەکەی نیشتەجێ بوون، هەروەها بۆ چارەسەر کردن و کەم کردنەوەی قەیرانی نیشتەجێ بوون لە هەرێمی کوردستان، بۆیە من پێشنیار دەکەم کە ئەمساڵ زەوی سەد

مەتریش بگرێتەوە، چونکە بۆ بەدیهێنانی ئەو دوو مەبەستەی کە سولفەکەی بۆ سەرف دەکرێت، بـۆ سـەد مەتریش سەرف بکرێت، ئەوە ئەو دوو ئامانج و مەبەستە بەدی دەهێنێت.

بودجەی تەشغیلی و مینـەح و ئیعانـات و مـەنافیعی ئیجتیمـاعی، هەرچـەند کـەم بکرێتـەوە باشـە، منـیش پشتگیری لـەو پێشنیارە دەکـەم کـە بڕێکـی زۆری لـێ کـەم بکرێتـەوە، بەداخـەوە لـە بودجـەی ئەمسالێش ئاسایشی هەولێرو سلێمانی بـە دوو بودجـە هـاتووە، هەرچـەند ئێمـە لـە یاسـای بودجـەی سـاڵی 2010 لـە ماددەی (29) باسمان لەوە کرد کە ماوەیـەك لـە شـەش مـانگ تێنەپـەڕێت، پێویسـتە هـەموو دامودەزگاکـان یەك بخرێن و بودجەکانیان یەك بخرێت، هەروەها لە پەرلەمانی کوردستان پێش چـەند هەفتەیـەك یاسـای دەزگای ئاسایش پەسند کرا، بەلاّم ئەوە لەبەرچـاو نـەگیراوە. پرۆژەکـانی سـاڵی 2010 وەکـو پێویسـت جـێ بەجێ نەکراوە، رێژەیەکی یەکجار کەم هەروەکو لە راپۆرتی دارایی هاتووە لە سەدا سی و چوار پۆینـت سـێ لەسەدا پرۆژەکان جێ بەجێ کراوە، ئەوە رێژەیەکی یەکجار کەمـەو پـرۆژە هەیـە پێویسـتی بـە (60) رۆژە، وابزانم دروست کردنی پردێکە لە لاپەڕە (19)، لە راپۆرتی لیژنەی دارایی هاتووە، بەلاّم بودجـەی تـەواوی بۆ تەخصیص نەکراوەو بۆ تەرخان نەکراوە، بۆیـە لەوانەیـە پرۆژەیـەك کـە (60) رۆژی پێویست بێت بـۆ جێ بەجێ کردنـی، بـەلاّم مـاوەی دوو سـاڵ، سـێ سـاڵ بخایـەنێت تـاکو ئـەو پرۆژەیـە جـێ بـەجێ دەکرێت. سـەبارەت بـە دروسـت کردنـی بالاّخانـەی پـەیمانگای دادوەری (معهد قضائي)، کـە لـە سـاڵی 2010 بیست ملیاری بۆ تەرخان کراوە، بەلاّم تاکو ئێستا هیچ شتێك لەو بالاّخانەیە، لەو پرۆژەیە دروست نەکراوە، تەنها پارچە زەویەك تەرخان کراوە لەسەر رێگای بەحرکـەو هـیچ لـە پرۆژەکـە دەسـتکاری نـەکراوە، ئـەو بیست ملیار دینارە بۆ ئەمسالّ دەمێنێتـەوەو، لـە بودجـەی وەزارەتـی پلانـدانان تێبـینی ئـەوەم کـرد، کـە دروسـت کردنی بینایەو موجەمەعی محاکم هاتووە، نازانم ئەوە پێویستە لە بودجەی ئەنجومەنـی دادوەری بێت، یان کاری وەزارەتی پلاندانانە دروست کردنی بینایەی محاکم، ئەوە تێبینیەکانم بوو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار کاوە کەرەم بکە.

بەڕێز کاوە محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشـەکی زۆر سوپاسـی لیژنـەی دارایـی و ئـابووری دەکـەین، کـە بەڕاسـتی زۆر مانـدوو بوونیـان کێشـاوەو تێبینیـەکانیان بـە روونـی خسـتۆتە روو، زۆر سوپاسـی حکومـەت دەکـەین، بەتایبـەتی وەزارەتـی دارایـی و پلاندانان، کە بە تێرو تەسەلی و بـە شـەفاف بودجەکـەیان خسـتەڕوو و تەفاسیلیشـیان داوە لەسـەر هـەموو پرۆژەکان و داهات و نەفەقات، من بە حوکمی ئەوەی لە هیچ لیژنەیەك نیمە، لەوانەیە تێبینیم و شتەکانم فەرقی هەبێت لەگەڵ برادەرانی تر، لەبەر ئەوەی لە موناقەشـەی لیژنـەکان بەشـدار نـەبووم، بـەلاّم 100٪ تەئیدی ئەوە دەکەم کە لە 10٪ لە بودجەی تەشغیلی کـەم بکرێتـەوەو، ئـەو پارەیـە بـدرێت بـۆ پێشـینەی هاوسەرگیری، کە دوو ملیۆن و نیـوە بکرێـت بـە پێـنج ملیـۆن، پـازدە ملیـۆنی پێشـەکی خانووبـەرە بکرێتـە

بیست ملیۆن، قەرزی پرۆژەی کشتوکاڵی، پیشەسازی بدرێتن، هەروەها بۆ پرۆژەی خزمەتگوزاری، ئەو دەرماڵەی کە زیاد دەکرێت بۆ هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆ، کە پۆلیس و ئاسایش دەگرێتەوە، پشتگیریان دەکەین کە بۆیان جێ بەجێ بکرێت، تێبینیەکی ترم هەیە بەشێوەیەکی گشتی لەسەر سیاسەتی ئابووری، لەڕاستیدا بودجە رۆڵی گرنگ دەبینێت لە پتەو کردنی ژێرخانی ئابووری، لایەنێکی گرنگ لە ژێرخانی ئابووری کشتوکاڵە، کشتوکاڵ بەڕاستی زۆر زۆر گرنگە، لە دوای داهاتی نەوت، کشتوکاڵ دێت لە هەرێمی کوردستاندا، هەرێمی کوردستان خاکەکەی هەرێمێکی کشتوکاڵییە، خاکی کشتوکاڵییە، هەروەکو لە تێبینیەکانی لیژنەی دارایی لە لاپەڕە (16) لە بڕگەی یەکەم رێژەیەکی زۆر بۆ پێنج وەزارەت لە بودجەی تەشغیلی تەرخان کراوە، یەك لەو وەزارەتانە، وەزارەتی کشتوکاڵی تێدا نییە بەڕاستی، کە رۆڵێکی سەرەکی دەبینێت لە ژێرخانی ئابووری کوردستاندا، من پێموا نییە بە قسە بڵێین وەڵلاّ ژێرخانی ئابووری و پەرەپێدانی کشتوکاڵی وا شتێکی ئاسانە، چونکە بە پلانی درێژخایەن و کورت خایەن دەکرێت، ئەوە شتێکی روونە، بەلاّم دەکرێت زیاتر تەنسیق هەبێت لەنێوان وەزارەتە پەیوەندیدارەکان لە ئاوەدانکردنەوە، چونکە هەتا ئاوەدانکردنەوە لە کوردستان و لە دێهاتەکان نەبێت، ئێمە ناتوانین داهاتی کشتوکاڵی بە هەردوو رووەکەی رووەکی و ئاژەڵداری پەرەی پێ بدەین، ئەوەش بە تەنسیق دەکرێت لەنێوان وەزارەتی کارەبا، ئاو، کشتوکاڵ، پەرەوەردە، تەندروستی.....هتد، هەموو وەزارەتە مەعنیەکان ئەگەر تەنسیقێك هەبێت لەنێوانیاندا، دەتوانن ئاوەدانکردنەوە پەرەی پێ بدرێت، ئەو کاتە ئێمە دەتوانین زیاتر داهاتی کشتوکاڵ بە هەردوو لایەنەکەی رووەکی و ئاژەڵداری دەتوانین پەرەی پێ بدەین، بۆ ئەوەی چیتر ئێمە متمانە نەکەینە سەر بەرهەمی کشتوکاڵی دەرەوەی هەرێم، نازانم ئیتر ئەوە لە دەسەلاّتی حکومەت و، میزانیەکە خۆی تەحەکوم دەکاتن لەسەر ئەوە، چۆن دەتوانن لەهەندێك وەزارەت جێ گۆڕکێ بە میزانیەکە بکەن؟ پشتگیری کەرتی کشتوکاڵ بکرێت بۆ ئایندە، ئەوەش بەپلانی درێژخایەن و بە پلانی کورت خایەنی هەموو ئەو وەزارەتە پەیوەندارانە دەکرێتن، ئەوە دەوەستێتەوە سەری، داواکارم لە لیژنەی دارایی کە ئەو پێشنیارەم بە هەند وەربگرن بۆ ئایندەش دەکرێت لەبەرچاو بگیرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار شێرزاد کەرەم بکە.

بەڕێز شێرزاد عبدالحافظ شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە منیش دەستخۆشی لە لیژنەی دارایی و لیژنەکانی تر دەکەم، کە کەموکورتی باشیان دۆزیتەوە لەم بودجەیە، بەلاّم ئەمە مانای ئەوە نییە، کە ئیتر کەموکورتی تیا نییە، لە 17٪ بۆ وەرگەڕخستن و لە 30٪ بۆ پرۆژەکان، بەڕاستی ئەمە پێچەوانەی وابزانم هەموو دنیایە، یەعنی ئەمەی وەگەڕخستن زۆر زۆرە لەچاو ئەوەی تر، کە من پێشنیاری ئەوە دەکەم تا حەددی ئیمکان، ئەوەندەی بکرێت زۆر باس لە دەسەلاّت نەکرا، من پێموایە زیاتریش ئەگەر بتوانین ئەوە داگرین زۆر باش دەکەین، ئێمە تەبعەن حیسابی کۆتایی

سالّی 2010مان لەلا نییە، تا بزانین بە پرۆژەکاندا بچینەوە، بە حیسابانەکانی تردا بچینەوە، کە قەرار وا بوو لەلامان بێت، تا ئێستا ئەوە پاریش باس کراوە، کە نەهاتۆتە لامان، ئێمە سالّی پار کۆمەڵێك پرۆژەی وەهمی و پرۆژەی دووبارەو ئەوانە هەبوون، لەم پەرلەمانەدا بڕیار درا کە ئەم پرۆژانە سەرف بکرێتەوە بۆ ئەو شوێنەی کە ئەوەی تیا کراوە، بەڵام تاکو ئێستا نە پرۆژەکان سەرف کراوە، نازانین ئەو بڕە مەبلەغە پارەیەش بۆ کوێ چووە؟ چونکە لەناو ئەم بودجەیە هیچ شتێکی وا دیاری نەکراوە، تەبعەن هەروەکو پار ئێستاش داهات هەر دیار نییە، ئەگەر هەشبێت زۆر کەمە، جارێ شیرینی گرێبەستە نەوتیەکان ئەوە هەر باسی نەکراوە لەهیچ شوێنێك، کە زەروور بوو لەو بودجەیەدا دیار بوایەو بە ئاسانی بماندیتایە، بەڕاستی ئەم بودجەی ئێمە هەندێك شتی تێدایە سەیرو سەمەرەیە، مەسەلەن باسی داهاتی وەزارەتی ناوخۆ، بەشی باجەکان دەکات، کە لە سالّی 2009دا تەنها دوو ملیۆن داهاتیان بووە، دوو ملیۆن! بەڵام بۆ سالّی 2010 تا 6/30 بریتی بوو لە دوازدە ملیارو دوو سەد ملیۆن بۆ سالّەکە کە دەکاتە بیست و پێنج ملیار، بەڵام بۆ سالّی 2011 بیست و پێنج ملیارو دووسەدو هەشتا ملیۆن دانراوە، تەبعەن نموونەی ئەمە زۆرە لە هەموو بودجەکاندا، ئەگەر تەماشای بکەین لە فەقەرەکاندا، ئەمە بەس نموونەیە دیاری دەکەین بۆ ئەوە، تەسەور بکەن لە دوو میلۆن بچێتە بیست و پێنج ملیار داهات، یەعنی ئەمە جێی راوەستان و بەڕاستی پرسیاریشە، ئێمە سالّی پار باسی ئەوەمان کرد ئیعانات، مینەح، مونافیع ئیجتیماعی، ئەمانە مەسروفات ئوخەرا، ئەمانە وا بکەین کەمی بکەینەوە، بەڵام ئەمسالّ لەچاو ئەوەی پار کە کەم نەکرابۆوە، دووبارە بۆتەوە، یەعنی زۆر زۆر هینی کردووە، بۆیە من پێشنیار دەکەم ئەوەش تا ئەوەندەی دەتوانین لێی بڕین تاکو شتی تر سەرف بکەین، تەبعەن ئەم بودجەیە رێژەی دانیشتوانی تیا رەچاو نەکراوە، بەڕاستی لە تەوزیع کردندا، شاری وا هەیە زۆر زۆری بۆ سەرف کراوە، شاری وا هەیە رەنگە زۆر لەو گەورە تریش بێت، بەڵام نیسبەیەکی زۆر کەمی بۆ سەرف کراوە، کە ئەوە حەقی وایە پیاچوونەوەی بۆ بکرێت لەلایەن لیژنەی مالییەوە، بۆ ئەوەی وا بکەین ئەو فەرقە نەهێڵین، پێشینەی خانوو کە دەدرێت بە هاوولاتیان،دیارە ئەو پێشینەیە، یان ئەوانەی بە قەرز دەدرێت بە هاوولاتیان دەگەڕێتەوە، بەڵام لە بودجەدا نییە، دیار نییە ئەو پارانەی گەڕاونەتەوە کوا چیان لێهاتووە؟ بۆ کوێ چوون؟ تەبعەن سالانە ئەو پارانە دەگەڕێتەوەو، بەڵام ئێمە لە بودجە پارەی بۆ دانراوە جارێکی تر. بۆ سلع و خەدەمات و صیانەی پەرلەمان، لە سالّی 2009 سێ ملیار بووە، ئەمسالّ گەیشتۆتە دوازدە ملیار، سێ ملیار بۆ دوازدە ملیار فەرقێکی زۆر زۆرە بەڕاستی، شتێکی سەیری ترم تیا بینی بۆ کڕین و دانانی پێوەری دیجیتالی کارەبا لەلایەن کۆمپانیای (DMC) ئیماراتی جێ بەجێ دەکرێت، بڕەکەی شەست ملیار دینارو نیوە، کە ئەمە بۆ هەموو هەرێمە، جارێکی تر لەسەر وەزارەتی کارەبا حەفتا ملیارو سەد ملیۆنی تری بۆ دانراوە هەر بۆ ئەمسالّ، بەڕاستی ئەوە مەبلەغێکە هەمیشە جێگەی ئەوەیە لەسەری بوەستین، من نازانم وەزارەتی ناوخۆ بۆ پرۆژەی هەیە؟ یەعنی وەزارەتی ناوخۆ شتێکە دیفاعی و پارێزگاری لەناوخۆی ولاّت، بەڵام ئەو پارکی گەشتوگوزاری و ئەعماری کۆنکرێتی ئاو و نازانم چی لەو بابەتانە، کە ئەمە کەی هی وەزارەتی ناوخۆیە، ئەوە هی وەزارەتی شارەوانییە، هی

وەزارەتێکی تـرە، باسی ئەوە کراوە دروست کردنی شەش سەد خانوو بۆ کەسوکاری شـەهیدان، ئەمـەیان زۆر خۆشە، دروست کردنی شەش سەد خـانوو بـۆ کەسـوکاری شـەهیدان لـە کۆیـە، سـۆران، بالیسـان، هـەریر، بـە گوژمەی بیست و یەك ملیارو شەش سەد ملیۆن، بۆ ماوەی سێ سەدو شەست و پێنج رۆژ، یەعنی یەك سالّ، کەچی چوار ملیار دینـاری بۆ تەرخان کراوە بۆ ئەمسالّ، دیسان شەش سەد خـانوو بـۆ کەسـوکاری شـەهیدان لە پیرەمەگرون، چەمچەمالّ، عەربەت، قەلادزێ، بە گوژمەی بیست و یەك ملیارو شەش سەد ملیۆن، ماوەی ئەویش هەر یەك سـاڵە، پێـنج ملیـارو پێـنج سـەدی بـۆ دانـراوە، چ کۆمپانیایـەك، چ قۆنـتراتچیـەك دەچـێت پرۆژەیەکی وا بە بیست و یەك ملیار دەگرێت؟ بەڵام ئەمسالّ بۆ یەك سـالّ پێـنج ملیاریشـی بـدرێتێ، بۆیـە ئەوە کەس ناتوانێت بیکات و وەریبگرێت، دەگەڕێتەوە بۆ بودجـە جـارێکی دیکـە، بـەڵام لـەناو بودجـە ئـەو پارەیە جارێکی تر دیار نامێنێتەوە، نازانین چی لێ دێت؟ تەبعەن لـەم بابەتانـە ئـەوەی زۆر تیایـە کەباسـی بکەین، باسی ئەوە دەکرێت گواستنەوەی راسـتەوخۆی مـانگی دەسـتکرد دوو ملیـارو سـەدو ببیسـت وحـەوت ملیۆن، نازانم وەڵڵاهی من حەز دەکەم یەکێك پێمان بڵێ لەو برادەرانەی ئەوێ کـە مـانگی دەسـتکرد چیـەو بۆچیە؟ نازانم شتی وامان، هیچ قەناتێکی تەلەفزیۆنی حکومیمـان نییـە کـە ئـەوە بکـات، تەبعـەن صیانـەی وەسائیلی نەقل سی و دوو ملیارو حـەوت سـەدی بـۆ دانـراوە، بـەڵام ئەمـە خـۆی لـە حەقلەکانـدا هەیـە، لـە حەقلەکاندا دەڵێت سەیارەی حەمل ئەوەندە، سەیارەی ئەوە ئەوەندە، جارێکی دیکە ئەو سی و دوو ملیارەی بۆ دانراوەتەوە کە ئەوە زۆرە، پار لەم پەرلەمانەدا باسی ئەو نۆزدە خانووەکەی ناحیـەی ئاغجەلەرمان کرد، کە ئەوە دوو ساڵە تەواو بووە، پارەی بۆ سەرف کراوەتەوە، ئەمسالّیش پارەی بۆ سەرف کراوەتەوە، تەبعـەن ناحیـەی تریش هەیە، بەڵام من بە نموونە دەیهێنمەوە، هەندێ جادە کراوە بـۆ هەنـدێ گونـد کـە مـاڵی تیـا نییە، هیچ خانووی تیا نییە، نازانم ئەو جادەیە دەبێت بۆچی کرا بێت؟ تەبعـەن کراویشـە، خزمـەتگوزاری خانووەکانی هەم ئاغجەلەر دیسان ئەویش پار باس کراو تەواو بوو، ئەمسالّ دیسان دەست نیشان کراوەتەوە، سەرگەڵو سەر بەسلێمانی و سەر بە سووراشە، لەسەر چەمچەمالّ پرۆژەیـان بـۆ دانـاوە، قوتابخانـە دروسـت دەکرێت لە شارێك، لە گەڕەکێك، بـەڵام شـوێنەکەی دیـار نییـە، تـا مـن بەدواداچـوونی بـۆ بکـەم بـزانم ئـەم قوتابخانەیە لەکوێیە؟ هەر دەڵێت قوتابخانەیەك، گەیاندنی کارەبا بۆ چوار گونـد لـەکوێ؟ کـەی؟ چـۆن مـن بچم بەدوای بکەوم و بزانم ئەو مەسەلەیە چیە؟ تەبعەن من لەگـەڵ ئـەو رەئیـەم، پـاریش مـن لەگـەڵ ئـەو رەئیە دابووم زیاد کردنی دەرماڵەی پۆلیس و ناوخۆ و ئاسایش و پێشمەرگە، کـە وەك بەغـدای لـێ بێتـەوە لەناوخۆش ئەوەمان هەر تەسبیت کرد وەکو لیژنەی ناوخۆ، پشتگیری زیاد کردنی سولفەی عەقارو سولفەی زەواج دەکەین بەزۆرترین بڕ، پشتگیری لـە یـەك، دوو بـرادەر دەکـەم کەباسـیان کـرد یاسـای ژمـارە (34) و (38)ی خانەنشینی پێشمەرگەو کەم ئەندامانی سەنگەر، کە کەم ئەندامانی سـەنگەر حـەوت هـەزار کەسـن، یەعنی زۆر نین و دەتوانرێت ئەوە بکرێت، مووچەی کەم ئەندامان زۆر کەمە سەد بۆ سەدو پەنجا بەڕاستی بەشیان ناکات، کەم ئەندام کە ئیش نەکات، هیچ نەکات، ئەوە دەکرێت لەو بڕانەی دەگەڕێتـەوە بۆیـان زیـاد بکـەین، لەبـەر ئـەو مووچـەیەی کـەم ئەنـدامان مووچـە نییـە، هاوکاریـە، سـولفەی زەواج هینیـان ناکـات،

شمولیان ناکات، بۆیە حێگایەکیان بۆ بکرێتەوە لەو سولفەی زەواجە، بەنیسبەی ئەگەر لە 10٪ بێت باشە، چونکە کەم ئەندامان لە کوردستاندا 10٪، دەست نیشان کردنی بڕێك پارە بۆ ناردنە دەرەوەی ئەو کارمەندانەی کە عیلاجیان هەیە لە دەرەوە، کە دەتوانین عیلاجیان بکەین و دوایی بێنەوە ئەو موچەشیان نەدرێتێ، هەر بە موچەی خۆیان دەتوانن ئەوەیان بۆ بکرێت.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، پاشان وەختێکی تر ڕێزدار سمیر سەلیم کەرەم بکە.

بەڕێز سمیر سلیم امین بەگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە سەرەتا بە ڕاپۆرتەکەی بەڕێز وەزیری دارایی دەست پێ دەکەم، ڕاپۆرتەکەی وەزیری دارایی هێندەی شەرح کردنی چۆنیەتی دابەش کردنی ئەو بڕە پارەی بەغدایە، هێندە ڕوون کردنەوە نییە لەسەر شێوازی ئامادە کردن و ئەو سیاسەتە پێڕەو کراوانە لە هەرێمدا، حکومەت پەیڕەوی دەکات بۆ ئامادە کردنی بودجەو بۆ دابەش کردنی سێکتەرەکان، بۆ دیاری کردنی ئەولەویەت و ئیهتیمام بە کەرتە جیاوازەکان، جارێ لە سەرەتاوە کە ئێمە حکومەتی هەرێمین لەسەرەتاوە بەوە دەست پێ دەکات ئاگاداری سیاسەتی دارایی عێراق نییە، کە بڕبڕەی پشتی دارایی هەرێم و بودجەی هەرێم، بەغدایە، حکومەتی ئێمە ئاگاداری ئەو سیاسەتی داراییە نییە، کە لە عێراقدا پەیڕەو دەکرێت.

دووەم/ ئاگاداری سیاسەتی نەختینەیی عێراق نییە.

سێیەم/ دیاری کردنی بڕی نەوت.

چوارەم/ دیاری کردنی ئەو بڕەی هەنارە دەکرێت بۆ دەرەوە، هەروەها ئەو شوێنەی تر، ئەمە حەقە لەسەر تەنها ئەمە بێت، حکومەت موسائەلە بکرێت، ئیستیجواب بکرێت، بۆچی دوای حەوت ساڵ لە هەرێمی کوردستاندا ئێمە بێ ئاگایی خۆمان دەردەبڕین بەرامبەر بە ئەساسترین شت لە سیستەمی فیدراڵیدا، کە بریتیە لە ئیقتیصادی دەوڵەت، ئەمە یەکێکە لەو شتانەی کە حەزم دەکرد ڕاپۆرتەکە ڕوون کردنەوەی تیا بوایە.

خاڵێکی تر/ لە ڕاپۆرتەکەدا هاتووە، کە ئەم حکومەتەی ئێمە نازانم کەرتی گشتی، کەرتی تایبەت وەك یەك مامەڵە کردن لەگەڵ یەکتردا، ئەمە فۆرمێکە ئەنجامی خۆی سەڵماندن لەسەر ئاستی عالەمیش، نەك لەسەر ئاستی دەوڵەتێك لەسەرەتای پێکەوەنانی بێت، ئەم پێکەوە تێکەڵ کردنەی کەرتی گشتی و کەرتی تایبەت لەلای ئێمە لە بنوك و لە شەریکاتی ئوخرا، لە شارەوانییەکاندا، کە حکومەتی ئێمە تەمویلی دەکات و ئیدارەی دەکات لەهەموو دەوڵەتەکانیدا شارەوانییەکان و شەریکات و بنوك مەصدەری یارمەتی دانی حکومەتن، ئەرك لە کۆڵی حکومەت دەکەنەوە، بەس ئەمانە جارێکی تر ئەو ئەرکەن کەوا بە کۆڵی حکومەتی ئێمەوەو تەمویل دەکرێت لەلایەن حکومەتی ئێمەوە. دەچمە سەر ڕاپۆرتەکەی لیژنەی دارایی، من خۆم ئەندامم لە لیژنەی دارایی، سوپاسی برادەران دەکەم لە مەوزوعەکە، بەس دێمە سەر ئەو

مولاحەزاتانەی کە هەمە رەغمی ئەوەی کە لیژنە ماندوو بووەو شەونخونی کێشاوەو ئیشی کردووە، بەلأم کۆمەلێك مولاحەزاتم هەیە:

یەك/ داهاتی ناوخۆ جارێکی تر بە دیار نەبوونی ماوەتەوە، ئێمە لەناو راپۆرتەکەماندا ئاماژەمان پێ نەکردووە وەکو پێویست، یەعنی داهاتی ناوخۆیی، یەعنی لە ساڵی داهاتوو مودەوەر چەند بووەو بۆ بودجەی ئەمسالْ مودەور جارێکی تر لەناو بودجەکەدا نییە، تەسویەی سولف لەناو بودجەکەدا نییە، کەیسی نەوت جارێکی تر بە نادیاری ماوەتەوە لەناو بودجەکەدا.

دوو/ بودجەی تەشغیلی بەردەوام لە زیاد بوونداید، ئەمە یەك ئاماژە دەدات بە ئێمە، یەك شت دەسەڵمێنێت، ئەم حکومەتەی ئێمە بێ توانایە لەبەرامبەر بووژاندنەوەی کەرتی کشتوکاڵ و پیشەسازی.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، رجائەن تۆ باسی میزانیە دەکەیت، لێرە تەقیمی حکومەت ناکرێت، باسی میزانیەکە دەکەیت غەڵەتە، نوقصانە، وەهمیە، باسی دەکەیت و چاکی دەکەیت، بۆ حکومەت بانگ دەکەیتە ئێرە موسائەلەی دەکەیت، ئەوە مەسەلەیەکی ترە، ئێستا لێرە تەقیمی حکومەت ناکرێت، باسی میزانیەکە بکە، ئەمە غەڵەتە، ئەمە دووبارەیە، ئەمە وەهمیە، ئەمە پارەی بۆ دانراوەو جارێکی تر بۆی دانراوە، ناوەکانی بێنە بەسەرچاو، ئەو بەڕێزانە هەموویان پشتیوانیت لێ دەکەن، لا دەچێتن، فەرموو، کەرەم بکە.

بەڕێز سمیر سلیم امین بەگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من باسی بودجەی تەشغیلی دەکەم، کە بەشێکە لە بودجەکە، زیاد کردنی بودجەی تەشغیلی واتای چیە لەلای ئێمە، باسەکە باسی ئەمەیە، ئێمە ئەگەر هەلی کارکردن و هەلی ئیش کردن بۆ خەڵك ساز بکەین لە مەجەلەکانی تردا، ئیتر ناچار نابین بودجەی تەشغیلی زیاد بکەین، چونکە فەرمانبەران دەبێت تەعین بکرێن و هەلی کار کردن بۆ فەرمانبەران بدۆزیتەوە، قسەکەی من لەسەر ئەمە بوو، بەڕێزم، بودجەی تەشغیلی زیادەیەکی زۆر زیاد دەکات سالأنە، بە قەدەر ئەوەی کە ئێمە زیادی دەکەین ئەم حکومەتەی ئێمە فەرمانگەی تازە چەند دەکاتەوە؟ دیاری کراو نییە، چونکە لە روانگەی ئەوەوە زیاد دەکرێت، فەرمانبەری تازە چەندێك زیاد بکات ئەو بیست و پێنج هەزارە ئەگەر زەرب و تەرحی بکەیت لە رووی موچەوە، لە رووی دەرمالّەوە، لە رووی تەرفیعەوە، لە رووی عەلاوەوە، ئەو نیسبەتە زیاد ناکات، پێویستی بە زانیاری و داتای ورد هەیە، کە بەڕاستی لەبەردەستماندا نییە، تەبیعی لە بەغدا موچەی فەرمانبەر زۆرە، لە هەرێم کەمترە لەو ئاستەوە، لە بەغدا هەرزانی باشترە، لێرە بازاڕ گرانترە، یەعنی بژێوی هاوولاتیان، ئەمە پێویستی بە هاوسەنگ راگرتنێك هەیە، پێشنیار دەکەم دەرمالّەیەك زیاد بکرێت، نەك موچە، چونکە سیستەمی موچە لە بەغدا دەستکاری دەکرێت، دەرمالّەیەك زیاد بکرێت هەر بەناوی (مخصصات الغلاء المعيشي)، بۆ ئەو فەرمانبەرە پلە نزمانەی کە هەیە، ئەوەی کە لیستی کوردستانی ئیقتیراحی کرد لە 10٪

بەڕێت نزیکەی ترلیۆنێك دەکات بەڕدریێت لەو بڕدراوە ئەگەر هەندێکیشی بۆ موناقەلە بکەیت، دەتوانیت تەوازونی پلەی پێنج تا پلەی دە رابگری، موخەصەصاتێکی غیلائی مەعیشی بۆ زیاد بکەیت، بۆ ئەوەی ئەوانە هاوکاری بکرێن، پێشنیاری ئەوە دەکەم بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان لە بودجەی هەرێمدا نەمێنێت، چونکە ئەوە لە نەفەقاتی سیادییە، هیچ پەیوەندییەکی بە بودجەی هەرێمەوە نییە، راستەوخۆ ئیحالەی ئەنجومەنی پارێزگا بکرێتەوە، نەك لەناو بودجەدا دەرج بکرێت.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار سەرگول رضا کەرەم بکە.

بەڕێز سەرگولّ رضا حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە راپۆرتەکەی لیژنەی دارایی، کە زۆر خاڵی لەخۆ گرتووە، بەڵام دوو خاڵی گرنگ هەبوو، کە پێویست بوو ئەوان وەکو لیژنەیەکی تایبەتمەند ئاماژەیان پێ بکردایە، یەکێکیان/ دواکەوتنی بودجە، کە ئێمە پارسڵیش لەم پەرلەمانە لە بودجەی سالّی 2010 باسمان کرد، کە دواکەوتنی بودجە چەند کاریگەری ئابووری هەیە بەسەر هەموو سێکتەرەکان و هەموو پرۆژەکانەوە، دەبوایە ئاماژەیەکی روونیان بەوە دابوایە، ئەو ماددەیەی کە پێشتر ئێمە لە قانونی بودجەی سالّی 2010 باسمان کرد، ئەمان تەئکیدیان لەسەر بکردایەوە. خاڵەکەی تر/ کە ئاماژەیان پێ نەکردووە، کە حیسابات شەش مانگی یەکەم دواکەوتووە، حیسابات شەش مانگی دووەمیش تا ئێستا نەهاتووە، ئەمەش خاڵێکە بۆ بەرچاو رۆشنی لیژنەی دارایی، دەبوایە ئاماژەیان بەوە دابوایە، لەبەر ئەوەی ئێمە وەکو ئەو لیژنەیەی کە تایبەتمەندە لە لیژنەی دارایی، بۆ ئەوەی بەرچاوی روون بێت سەبارەت بە هەڵسەنگاندنی ئەو بودجەی کە ئەمسالّ هاتووە، دەبوایە ئاماژەی بەوە دابوایە کە ئەمە خاڵێکە تا ئێستا ئێمە لەناو پەرلەماندا زۆر باسی لێ دەکەین، ئەو خاڵانەی تریش کە کاك سەمیر باسی کرد، منیش پشتگیری دەکەم، کە داهاتی نەوت و ئەو داهاتە ناوخۆییانە ئەوان ئاماژەیان پێ داوە ئەو سولفانەی کە حکومەت دەیدات تەسوییەکانی بە هیچ شێوەیەك ئاماژەی پێ نەدراوە، ئەو راپۆرتەی وەزیری دارایی کە ئاماژەی پێ کرد، دەمەوێت باس لە خاڵێك بکەم کە ئەویش دواکەوتنی بودجەیە، کە پارسالّ وەلاّمی ئەوان، یان حوجەی ئەوان بۆ دواکەوتنی ئەوە بوو، کە بودجەی عێراق دواکەوتووە، بەڵام ئەمسالّ لە 2/20ـەوە لە بەغدا بودجە تەصدیق کراوە، کاتێك لە راپۆرتەکە ئاماژە بەوە دەکات وەزیری دارایی، کە ئەوان داوایان لێ کراوە تەخمیناتی خۆیان بکەن و بینێرن، بزەبت تاریخەکەی تیایە کە ئەوان تەخمینی خۆیان کردووەو ناردوویانە، لەو کاتەوە بۆیان روون بۆتەوە، کە ئەوان دەتوانن لە مانگی 2010/9 کە ئەوان تاوتوێیان کردووەو دیاریان کردووە تاکو 2010/10/14، یەعنی ئەوان لەمانگی (10)ەوە تەخمینی خۆیان کردووە، بەڵام دواکەوتنی بودجەکەیان بۆ پەرلەمان، ئەوەش پرسیارێکە، پێویستە وەلاّم وەربگرین. بۆ ئەو ئالیەتەی کە تاکو ئێستا لەنێوان پەرلەمانی کوردستان و لەنێوان حکومەتدا، کە هەموو جار دەڵێین حیسابات شەش مانگەکان دوا دەکەوێت، بۆ ئەوەی ئێمە

ئالیەتێك بدۆزینەوە، بۆ زیاتر، یان باشتر موڕاقەبە کردنی سەرفیاتەکە، پێشنیاری ئەوە دەکەم، کە مانگانە وەزارەتی دارایی چ تەخصیصاتێك، چ خەرجیەك دەکات، بە راپۆرتێك بنێرێتە لیژنەی دارایی پەرلەمان، بۆ ئەوەی مانگانە بتوانین ئاگاداری ئەو سەرفیات و خەرجیاتانە بین. خاڵێکی تر، کە پێویستە ئێمە باسی بکەین ئەو زیادانەی لە سیلەع و خەدەمات و مەسروفات ئوخراو مەنافیع ئیجتیماعی، کە ئێمە هەست دەکەین ئەمساڵ زۆر زیادی کردووە لەچاو پاردا، کە دەبوایە لە ساڵی 2010 و 2011 کەمتر بوایە وەك لە ساڵی 2009، لەبەر ئەوەی ئێمە تەرشیقاتی وەزارەتمان بینی، کە وەزارەتەکان کەم کراوەتەوە، بەڵام ئەمە هیچ تەبریرێکی نەداوە، داوای وەڵام دەکەین لە وەزارەتی دارایی زیاد کردنی ئەم رێژانە بۆ؟

بەنیسبەت پارەی تەنمیەی ئەقالیمەوە، منیش پشتگیری لە قسەکەی کاك سەمیر دەکەم، کە ئەم پارەیە کاتێك تەخصیص دەکرێت لە بەغدا بە دەر لە 17٪ـەکەیە، بۆچی ئێمە جارێکی تر تۆماری دەکەین لە چوارچێوەی بودجە؟ ئەمەش هەر تێبینیەکی لیژنەی یاساییە، کە ئەمە خاڵێکە پێویست ناکات ئێمە تۆماری بکەین لەو خاڵەدا. بەنیسبەت ئەو پێشنیارەی کە باس لە زیاد کردنی سولفەی زەواج دەکات، من دەستخۆشی لەو لیژنانە دەکەم وەکو لیژنەی مافی مرۆڤ و ئافرەتان و لیژنەی یاسایی و لیژنەی کۆمەڵایەتی و لیژنەی دارایی و لیژنەی شارەوانی، کە لە کاتی موناقەشە کردنی یاسای سولفەی زەواج، ئێمە وەکو ئەو ئەندام پەرلەمانانەی کە پێشکەشمان کرد، پشتگیری ئەوەمان کرد کە ئەم برە سولفەیە پێنج ملیۆن دینار بێت، بەڵام لەکاتی موناقەشە کردندا نەگەیشتینە نەتیجە، داوا کرا لەکاتی بودجە ئەوە تەرخان بکرێت، یەك خاڵی تیایە، کە ئێمە پێویستە ئێستا مەبلەغەکە تەحدید بکرێت، تەخصیص بکرێت لەناو میزانیە، دواتر تەحدیدەکە دەکەوێتە سەر ئەوەی، ئایا پێنج ملیۆن دینار بێت، یان شەش ملیۆن دینار بێت؟ ئەمە خاڵێکە پێویستە ئێمە موعالەجەی بکەین. سەبارەت بە زیاد کردنی دەرماڵەی هەڵگرانی بڕوانامەی یاسایی، کە ئێمە پار لە بودجە وەکو ئەوەی دکتۆرە رۆژان باسی کرد، باس لەوە کرا کە هاوتای دەرماڵەکان بکرێت لەگەڵ بەغدا، بەڵام هەڵگرانی بڕوانامەی یاسایی موخەصەصاتێکی تایبەت بەخۆیان نییە وەکو موخەصەصاتی میهنە، راستە ئەوەی کە بۆیان کراوە لە حکومەتەوە، ئەوە موخەصەصاتی ختورەیە، کە لەنێوان هەموویاندا یەکسانی نییە، ئێمەش داوای یەکسانیەکەی بۆ دەکەین، بەڵام وەکو چینێك ئەوە پێویستە ئەوانیش موخەصەصاتێکی میهەنیان هەبێت. سەبارەت بە یەکەی نیشتەجێ بوون بۆ هاوولاتیان، کە من پشتگیری ئەو پێشنیارەی لیژنەی دارایی دەکەم، کە کار بەو یاسایە بکرێت لە پەرلەمانی کوردستان یاسای ژمارە (7)ی 2008 کە دەرچووە، بەڕاستی ئەوە یاسایەکی زۆر باشە، ئەمە وا لەو خەڵکانە دەکات کە شوێنی نیشتەجێ بوونیان نییە، هەم لە بەینی وەزارەتی شارەوانی و وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە، ئێمەواز لەوە بێنین، کە ئەو تەمویلەی پێشتر لەلایەن کۆمپانیاکانەوە کە سوودێکی زۆریان وەردەگرت، داوا دەکەم بەپێی ئەو یاسایە کار بە دروست کردنی یەکەی نیشتەجێ بوون بۆ هاوولاتیان بکرێت.

سەبارەت بە زۆری میلاکاتی وەزارەتی دارایی، منیش پشتگیری لە پێشنیاری لیژنەی دارایی دەکەم، کە ئەو میلاکاتە زۆر زۆرە پێنج هەزار میلاك و سێ سەدو بیست ودوو لەبەینی وەزارەتەکاندا هەوڵ بدرێت ئەو

میلاکاته تەوزیع بکرێت. سەبارەت بە پرۆژەی تواناسازی لاوان، کە ئەو پرۆژەیە لە پارسالدا شتێکی زۆر باش بوو، بەلام ئێستا ئێمە لە دوای ئەوەی کە راپۆرتی لیژنەی پەروەردەمان بینی، کە باس لەوە دەکات لە 60٪ی ئەو پارەی کە تەخصیص کراوە، خەرج نەکراوە، ئێمە دەمانەوێت هۆکاری ئەوە بزانین، بۆچی لە 60٪ی ئەو پارەیە تەخصیص نەکراوە، کە ئێمە هەموومان بە پرۆژەیەکی زۆر باشمان لە قەلەمداوە.

سەبارەت بەوە کە بودجەی پەرەپێدانە، من دەبینم هاوسەنگی نەکراوە لە بەینی پارێزگاکانداو لەبەینی قەزاو ناحیەکاندا، بە نموونە باسی ئەوە دەکەم کە لە پارێزگای سلێمانی و هەولێرو دهۆك، دەبینم لە هەولێرو لە سلێمانی و لە دهۆك بەپێی رێژەی سوکان، رێژەی دانیشتوان دابەش نەکراوە، لە هەولێر لە 36٪یان بۆ دانراوە، لە سلێمانی 39٪یان بۆ دانراوە، لە دهۆك لە 24٪یان بۆ دانراوە، بەلام بەپێی رێژەی دانیشتوان بێت، دەبێت هەولێر لە 32٪ بێت، سلێمانی لە 42٪ بێت، دهۆك لە 25٪ بێت، دەبێت موعالەجەی ئەوە بکرێت، کە ئەو رێژەیە ناعەدالەتی تیایە، لەناوچەکانیشدا دەبینم ناوچەی قەرەداغ کە ئێمە وەکو لیژنەیەکی پەرلەمانتار سەردانمان کرد، کۆمەڵێك پرۆژەی زۆر گرنگ هەنە، کە ئەوان پێشنیاریان کرد بوو، ئێمە ئەو پێشنیارانەی ئەوەمان گەیاند، بەلام دەبینین کەمترین پرۆژە بۆ ئەوان لە بودجەی ئەمسالدا پێشنیار کراوە، کە ئەوەش نا عەدالەتیەکە، پێویستە وەزارەتی پلاندانان لەکاتی دانانی پرۆژەکاندا رەچاوی ئەوە بکات.

سەبارەت بەوەی کە سولفەی عەقار باس دەکرێت، کە زیاد بکرێت، بەڕێزان، ئێمە کە پار ئەو بڕە پارەیەماندا ئەو سولفەیە، ئەو بڕەیە بێت، بۆ شارو لادێیەکانیش بێت، دەبێت ئێمە زەمانەتی ئەوە بکەین کە خەڵك سوودمەند بێت لەم بڕە پارەیە، سەبارەت بەوەی کە مەبلەغێکی لەسەرە بۆ تەئمینی حیات، من پێشنیاری ئەوە دەکەم ئەوە لابرێت بۆ ئەوە. خاڵێکی تر، سەبارەت بە سولفەی عەقاری لادێیەکان، ئێمە لە خەڵکەوە دەبینین کۆمەڵێك تەعلیمات دەرچووە بۆ جێ بەجێ کردنی، کۆمەڵێك تەعقیداتی تیایە، ماوەیەك ژمارەیەکی زۆر لە لادێیەکان سوودمەند نابن لێی، ئێمە لە هەولێ ئەوەدا دەبین، راستە دەمانەوێت رێژەکە زیاد بکەین، واتا بڕەکەی زیاد بکەین، بەلام ئەو تەعلیماتە موعەقەدەش لابرێت.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار جیهان اسماعیل کەرەم بکە.

بەڕێز د.جیهان اسماعیل بینامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بیدایەت ئەز حەز دکەم تێبینیەکم هەیە سەر راپۆرتی لیژنەی دارایی لەسەر خاڵی (11) هی راپۆرتی لیژنەی ئەوقاف و کاروباری ئاینی گەل ڤێرێ مە وەك لیژنەی ئەوقاف و کاروباری ئاینی مە بەحسێ عەدالەتی ئیجتیماعی کریە، ڤێرێ تەبعەن جوابا لیژنەی دارایی ئەز نزانم بەشێوەیەك هاتیە کە ئەنەهو عەدالەتا ئیجتیماعی بە شکلێکی عام، یەعنی لەنێوان هاوولاتیان و هەرێما کوردستانێ، مە وەك لیژنەی

ئەوقاف و کاروباری ئاینی بەحسێ ئەڤ شتە بەگشتی نەکریە، یەعنی مەقصەدێ مە نە ئەو کەهاوولاتی مەسیحی، یان ئێزیدی کە بەو شێوەیە عەدالەتی ئیجتیماعی نینە وەك لە هەرێمدا، ئەمە بەحسێ ئەڤ تشتە بەگشتی نەکریە، مە ڤێرێ ئەز بێژم حەصرەن سەر بودجەی 2011، خاصەتەن پرۆژێت ئیستیسماری، ئەگەر ئەڤە وەك لیژنا دارایی مولاحەزەی کریە سەر پرۆژەی ئیستیسماری، هەمی ئەو پرۆژەی هاتینە پێشنیار کرن لە سالێ 2011، مەسەلەن مزگەوت هەیە، مەسەلەن قوتابخانەی ئاینی هەین، خانوو بۆ ئیمام هەینە، بەس چ بەحس نە کەنیسە هاتیە کرن، نە بەحسی شوێنێ ئاینی بۆ برادەرێت ئێزیدی هاتیە کرن، کە مەعبەد بێتن، مەقصەدێ مە ئەڤە بوو، ئەڤە ژی پشتی مە چەند ئیجتیماع گەل وەزارەتا ئەوقاف و کاروباری ئاینی کریا، مە گەل رێڤە بەرێ موختەس شولی مە گەل وانە ئاخافتی، ئەوانیش ژی گل و گازاندە خۆ بۆ مە گوتینە وەك لیژنەی موختەس کاروبارێ ئاینی، مە ژی تەئکیدیت ڤی نوقتەدا کریە لە راپۆرتا خۆدا، بەس یەعنی بۆ من ناخۆش بوو، کە جوابا لیژنەی دارایی ڤێ شکلی بوو، یەعنی وان تەفسیرەکی دی کریە، من حەز کری وەکو وان ئیهتیمام پتر دا بەو نوقتەیە، چونکە ئەگەر وان سەح کرد بیتە بودجە، کە فیعلەن عەدالەتی تێدا هەی، پرۆژەی ئیستیسماریش ناحیە ئاینی ئەز بەحسێ دکەم کاروبارێ ئاینی، ئەز نزانم ئەو عەدالەتیە چۆن هاتیە؟ یەعنی ئەوە وەك لیژنەی دارایی هەوە، پرسیارە کەسێکی موختەس کاروبارێ ئاینی کریە، کە فیعلەن ئەڤ عەدالەتیە هەیە ڤێرێ دا، ئەڤە بەنیسبەت ئەوقاف و کاروبارێ ئاینی، وەك ئەندامێکی لیژنەی تەندروستی، کاروباری تەندروستی و ژینگە، ئەز دێ تەئکید دکەم جارێکی دیکە بودجەی وەزارەتێ تەندروستی گەلەك کەمە، پێنج پۆینت پێنج، پێنج و هەشت سەدییە، ئەڤە گەلەك کەمە، یەعنی ئەگەر ئەم سەح کەینێ، لازمە کەمتر حەفتێ سەدی نەبێتن، ئەگەر ئەم سەح کەینێ وەزارەتێ تەندوستی، وەزارەتێکە خزمەتگوزارییە، ئەگەر ئەم بودجەیەکی باشی بۆ تەرخان نەکەین، دێ چۆن ئەڤ وەزارەتە خزمەتگوزارییەکی باش بۆ هەرێمی کوردستان دکاتن؟

لە ئەڤ ساڵەدا کۆنگرەك هاتە کرن، ئیش لای حکومەتێ هەرێمێ کوردستانێ خاص بۆ تەتویر کردنا سیستەما تەندروستی لە هەرێمی کوردستانێ، باشە ئەگەر بودجەی تەندروستی بەم شکلە کەم بێتن، ئەڤ تەوصیاتێت، یەعنی ئەڤ کۆنگرە پێ دەرکەتین، کە بەحسێ تەئمین صحی تێدا هاتیتە کرن، بەحسێ توبی عائیلە هاتیتە کرن، بەحسێ سیاسەتە دەرمان، ئەڤ شتە هەمی محتاجی بودجەیەکی باشە، باشە چۆن وەزارەتی تەندروستی دێت ئەڤ تشتە جێ بەجێ دکات، ڤێ بودجەیەکی کەم؟

نوقتەیەکی تر، هەر لەسەر خزمەتگوزاری وەزارەتی تەندروستی خاص بە خزمەتگوزاری، ئەگەر ئەم سەح کەینێ مەشاریعی ئیستیسماری ئەوەی هاتینە تەرخان کرن، بۆ وەزارەتا تەندروستی گەلەك کەمە، خاصەتەن ئەز تەئکید دەکەم لەسەر ئەو پرۆژەی ئیستیسماریەی کو پارێزگاها دهۆك هاتینە تەخصیص کرن، پار هەر ڤێرێ من تەئکید کرد کو پارێزگاها دهۆکێ محتاجی نەخۆشخانەیەکی خاصە بۆ ئیشی ژن و ویلادە، یەعنی (مستشفی خاص لامراض النسائیة والتولید)، ئەڤە چەند ساڵە ژی داوا دکەین کو ئەڤ نەخۆشخانەیە بێتە دانان لە پارێزگاها دهۆکێ، ئەڤ ساڵە گەلەك مە تەئکید کرو یەعنی وەك بێژن ئەوەل

تەلەباتی دھۆکێ وەك تەندروستی خوتە وانە ئەڤ نەخۆشخانە بکرێت، بەس لەگەڵ ئەوەش هەر نەکریە لە خوتەدا، ئەز هیڤی دارم یەعنی وەزارەتا تەختیت جارەکا دی یەعنی ئەڤ تشتە بە نەزەری ئیعتیبار وەربگرێت. نوقتەیەکی تر، کە بەشی یەکەم خاڵی (17) باسی پرۆژەی تۆنێلی چیای مەتین کرینە، کو بێتە ئیلغا کرن، یەعنی لە ناحیە ئەهمیەتی وێ پرۆژێ، ئان قلەت ئەهمیەتا وێ، ئو تشتەکا دیش دانانی مەرکەزی ئەمرازی سەرەتان، یەعنی نەخۆشخانەیەکی خاص ئێشن سەرەتانێ، ئەز پشتگیری ئەڤ رەئیە دکەم، کو فیعلەن پارێزگاها دھۆکێ محتاجی بنکەیەکی نەخۆشخانەیەکی خاص بۆ ئێشن سەرەتانێ هەی، مەسەلەن ئەڤ پرۆژەیە بێتە ئیلغا کرن، یان پارەکێ وێ بێتە تەخصیص کرن، بۆ ڤێ بنکەهێ دێ گەلەك باش دبێت بە رەئی من.

بەنیسبەت نوقتەیەکی دی، هەر بەحسێ مەنافیعی ئیجتیماعی وەزارەتی تەندروستی، بە رەئیا من مە خۆ پرۆژەیەکا خاص هەی پرۆژەی قانونا کو خاصە بە سندوقی دەعمی نەخۆشی سەرەتانی و نەخۆشی موستەعصیە، ئەگەر نیسبەکیش ڤان مەنافیعی ئیجتیماعی ئەڤێت سەر یەعنی بودجەی وەزارەتی تەندروستی، ئەگەر ئەڤ نیسبەك بچیتە سەر ڤێ سندوقێ، کە ئەڤ پرۆژە هاتە تەسدیق کرن، ئەز دبێژم گەلەك باشتر دەبیتن، چونکە بەشێوەیەکی قانونی یەعنی دێتە دانان و جێ بەجێ کرن.

هەر بەحسێ وەزارەتا تەندروستی بۆ تەعینات، بە رەئی من گەلەك کەمە (2500) بەس دەرەجەی وەزیفی بۆ وەزارەتا تەندروستی، چونکە فیعلەن موحتاجن، خەصەتەن ئەوەی من بێژم کادیری وەست، یەعنی کارمەندی تەندروستی بن، پەرستیار بن، گەلەك کەمن، بە رەئی من موحتاجین، یەعنی ئیعادەی نەزەر بکرێتەوەو زیادی بکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار احمد ابراهیم کەرەم بکە.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی(وەرتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەگەڵ بەخێرهاتن بۆ میوانە بەڕێزەکان لەحکومەت، دەستخۆشی لە لیژنەی دارایی و ئابووری پەرلەمان دەکەم بۆ ئامادە کردنی راپۆرتەکەیان، بێگومان پرۆژەی یاسای بودجەی ئەمسالێ کۆمەڵێك خاڵی ئیجابی لەخۆ گرتووە، دیارە بەدەریش نییە لە خاڵی سلبی، تێبینی دەکرێت کە پارەی گشتی لە بودجە بە بەراورد لەگەڵ سالانێ پێشوو زیادی کردووە، بەڵام جێگەی خۆشحاڵییە، گرنگی زیاتر بەبواری کارەباو بواری پەروەردە دراوە، کۆمەڵێك قوتابخانە پێشنیار کراوە کە لەم ساڵەدا دروست بکرێت و بڕێکی زۆر پارە دیاری کراوە، ژمارەی پلەی دامەزراندن زیادی کردووە بۆ (25) هەزار، پرۆژەی تواناسازی بەردەوامی هەیە، گرنگی بەخانووی نیشتەجێ کردن دراوە بۆ بنەماڵەی شەهیدان و جینۆساید، بەردەوام بوون لەسەر دروست کردنی یەکەی نیشتەجێ بوون لە رێگەی وەربەرهێنان، هەروەها پێشینەی خانووبەرە، کە ئێمەش پێشنیار دەکەین کە زیاد بکرێت بۆ بیست ملیۆن، ئەو بڕەیە لە سندوقی نیشتەجێ کردن بخرێتە سەری،

چونکه پێموایه ئەمە عەمەلی تره، لە زرۆی کوردستان، هەروەها پێشنیاریش دەکەین کە خانووی سەد مەتریش بگرێتەوە، چونکە زیاتر هەژاران سوودی لێ دەبینێت، هەروەها پێشینەی زەواج، هاوسەرگیری، کە پێشنیار دەکەین ئەویش ببێت بە بیست ملیۆن، هەروەها رسومات لەسەر ئەو پێشنیەی خانووبەرە زۆرە، هاوولاتیان داوا دەکەن کە ئەو روسوماتە کەم بکرێتەوە لەگەڵ ئەو تەئمینەش کە دەدرێت بە کۆمپانیای دڵنیایی، ئێمەش پێشنیار دەکەین کە ئەوە نەمێنێت، بەڕاستی ئەمە گلەیی بۆ هاوولاتیان دروست کردووە، هەروەها دروست کردنی سایلۆ کە ئەمەش لە پرۆژەی ئەمسااڵدا هەیە، بەتایبەتی لە هەندێ ناوچە، کە ئەمەش جێگەی دڵخۆشییە، سەرەڕای ئەوەی کە بودجە دوادەکەوێت، دیارە لە هەرێمیش هەموو ساڵ دوا دەکەوێت و درەنگ دەگات بە پەرلەمان، بۆیە درەنگ موناقەشە دەکرێت، دیارە کورت هێنان لەچاو پار ساڵ زیادی کردووە، دیارە هەر کورت هێنانێك لە بودجەدا بەردەوام بێت بە ئاراستەی زیاد بوونی خەرجیە گشتیەکان کاریگەری سلبی دەبێت لەسەر حکومەت و بەڕێوەبردنی وەزارەتەکان، تێچوونی تەشغیلی، یان وەگەڕخستن لە تێچووی وەبەرهێنان زیاترەو جیاوازییەکە زۆرە نزیکەی لە 70٪ بۆ لە 30٪، کە ئەمە جێگەی تێبینیە بەڕاستی، شمەك و خزمەت و چاککردن و بەخشین (منح)، سوودە کۆمەاڵیەتیەکان زۆر زیادی کردووە بە رێژەی دوو بەرامبەری ساڵی رابردوو، رێژەی لە 11٪ی بودجە وەگەڕخستن تەرخان کراوە بۆ مونافیعی ئیجتیماعی، مەسروفات ئوخرا، موجوداتی نادارایی، ئەمەش دەرگا دەکاتەوە بۆ بە هەدەردانی گشتی و گەندەڵی، هەروەك لە راپۆرتی لیژنەی دارایی هاتووە، نیسبەتی جێ بەجێ کردن لە 34,3٪، کە ئەمەش رێژەیەکی کەمە، هەروەها دوو سەد ملیار بۆ بودجەی حزبەکان و رێکخراوەکان دیاری کراوە، کە لە کاتێکدا لە ساڵی رابردوو نەوەد ملیار دیاری کرا بوو، وا بە سولفە دراوە، دیارە ئەمە بەهۆی ئەوەی کە یاسای بودجەی حزبەکان لە پەرلەمان دەرنەچووە، دیسان ئەمسااڵیش دەبێتەوە بە بودجە، ئایا حکومەت چۆن مامەڵە لەگەڵ ئەم مەسەلەیە دەکات، تواناسازی (120) ملیار لە پار بۆ ئەمساڵ بڕەکەی دیاری نەکراوە، نەبوونی هاوسەنگی لەنێوان ناوەندو قەزاو ناحیەکان لە رووی دابەش کردنی پرۆژەو هەروەها دیارە رەچاو کردنی پرەنسیپی هاوسەنگی لەنێوان کەرتەکانی هەرێم لەکاتی تەرخان کردنی بودجەی وەگەڕخستن زۆر گرنگە، هەروەها گرنگی بە گوندو الدێیەکان کەم دراوە لە پرۆژەی یاسای ئەمسااڵ، لەکاتێکدا هێشتا گوندەکان پێویستیان بە ئاوەدانکردنەوە هەیەو، پێویستیان بە پرۆژەی زیاتر هەیە، چونکە زۆربەیان ویران کرا بوون لەسەر دەستی رژێمی پێشوو، ناوچە زەرەرمەندەکان، بەتایبەت ئەوانەی تایبەتمەندیان پێ نەدراوە، وەکو هەڵەبجەو هەورامان و پێنجوێن و باڵەکایەتی و گەرمیان و پشتەر، وەکو ئاماژەی پێدرا زیاتری بودجەی ئەمساڵ بۆ پێنج وەزارەت دارایی و ناوخۆ و پێشمەرگەو کارەباو پەروەردە لە 63٪ی بردووە، بەاڵم وەزارەتەکانی دیکەو هەروەها دەستەکانی دیکە بە هەمووی لە 37٪ی بودجەیان بۆ دەڕوات، تێبینی دەکرێت، کە ئێستا چەند وەزارەت و چەند فەرمانگەیەکی دیکە هێشتا دیوانی چاودێری دارایی بە فیعلی یەکیان نەگرتۆتەوە، هەروەها ئاسایشی هەولێرو و سلێمانی جگە

لەوەی کە یاساکە لە پەرلەمان دەزگای ئاسایش دەرچووە، بەلاّم دیارە بـە جیـا بودجـەیان بـۆ دیـاری کـراوە، من پێشنیار دەکەم کە لێرە یەك بخرێتەوە، دوای ئەوەی کە یاساکە دەرچووە.

لە راپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری هەندێ خاڵی زۆر گـرنگ کـە لیژنـەکان ئاماژەیـان پـێ کـردووە، بـەلاّم لیژنەکە دەڵێت تەنها بۆ رووون کردنەوەیە، بۆ نموونە لیژنەی پیشەسازی و وزە دەڵێت وەزارەتی بازرگانی و پیشەسـازی (22) پـرۆژەی پێشـنیار کـردووە، بـەلاّم حـەوت پرۆژەیـان پەسـند کـراوە لـە بودجـەی سـاڵی 2011دا، هەروەها گوژمەی تەرخان کراو بۆ پرۆژەکان کەمە بەبەراورد بـە پـارەی پێویسـت بـۆ پرۆژەکـان، دیارە لیژنەکە دەڵێت تەنها بۆ رووون کردنەوەیە، دەبوایە بڵێت بۆ ئەوەیە کە پرسیار لـە حکومـەت بکرێـت، بۆچی ئەمە کەم کراوەتەوە؟ لە راپۆرتی وەزارەتی دارایی، کە بەڕێز وەزیری دارایی خوێندیەوە، بـاس لـەوە دەکات، وەکو ئاماژەشی پێ کرا لەلایەن هەندێ هاوکارانم، کە کورد ئاگادار نییە، یان دەوری نییـە لـە دانـانی بودجەی حکومەتی فیدراڵی، بەتایبەتی ئەوەی کـە پەیوەنـدی بـە هـەرێمی کوردسـتانەوە هەیـە، لەکاتێکدا نوێنەرانی کورد لەوێ هەن، بەڕاستی ئەمە جێگەی پرسیارە، بۆچی ئاگاداری حکومەتی هەرێمی کوردسـتان ناکەنەوە لەو بارەیەوە، کەوا نوێنەران لەناو خودی حکومەت ئامادە بوونیشیان هەیە؟

هەندێ پرۆژە هەیە، من پرسیارەکە لێرە ئاراستەی دەکەم بۆ وەزیری پلاندانان، من خۆشم لـەکاتێکی تـردا ئاراستەم کرد، ئایا لە دانانی پرۆژەکان لەسەر چ بنەمایەك و بە چ پێوەرێك ئەو پرۆژانە ئەولـەویاتیان پـێ دەدرێت و دیـاری دەکرێـت؟ هەنـدێ پـرۆژە هەیـە پێـنج، شـەش سـاڵە کـاری لەسـەر دەکرێـت، بـەلاّم ئەگـەر ئیجازەم بدەیت، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئاماژە بدەم بەوە، بەلاّم.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، لە مجالێکی تر، تەواو، رێزدار عبدالله حاجی محمود کەرەم بکە.

بەڕێز عبدالله حاجی محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سـەرەتا دەستخۆشـی لـە راپـۆرتی وەزارەتـی دارایـی دەکـەین، جێگـای خۆیـەتی سوپاسـی لیژنـەی دارایـی و ئابووری بکەین بۆ راپۆرتەکەیان، کە جهودو ماندوو بـوونێکی زۆری پێـوە دیـارە، لـە پەرلـەمانی کوردسـتان راو بیرو بۆچوونی سەرجەم لیژنەکانیان وەرگرتووە، شت زۆر گوترا هیوادارم دووبارە بوونەوەی تیا نەبێت، چەند پرسیارێکم هەیە، لـە دارشـتنی بودجـە لـە دەسـتووردا بـاس کـراوەو هـاتووە، بـەلاّم ئێمـە هـەرێمێکی سەربەخۆین، ئایا چی بکرێت، بۆ ئەوەی لە دارشتنی سیاسەتی بودجەی گشتی لە عێـراق موشـارەکە بکـەین و بەشدار بین و وەکو ئێستای لێ نەیەتەوە؟

خاڵی دووەم/ دواکەوتنی بودجەی ساڵانە سەبەب چیە؟ بۆ دوا دەکەوێت؟

وێرای پشتگیری تەواوم بۆ راپۆرتەکەی لیژنەی کاروباری پێشمەرگە، بودجەی پێشمەرگە بـۆ دەبێـت قـەرز بێت؟ یەعنی کەی رزگارمان دەبێت لەو پێشینەیە بۆ پێشمەرگە؟

کۆتایی هاتنی پرۆژەکانی پێش ساڵی 2010، یەعنی کەی کۆتایی دێت؟ ئەگەر کاتی هەبێت، بۆ ئەوەی پەرلەمانتاران لەلایان روون بێت.

لە راپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووریدا دەردەکەوێت، هەندێك رەئی جیاواز هەیە لەگەڵ راپۆرتەکەی وەزارەتی دارایی و ئابووری، راستە هەموومان هاوکاری کردن، پشتگیری کردن، پشتیوانی کردن، بۆ خەڵکی کوردستان پێمان باشە، بۆنیشتەجێ کردن، بۆ سولفەی زەواج، بۆ کارەبا، بۆ کشتوکاڵ، بۆ خاوەن پێداویستیە تایبەتەکان، بەڵام پێویستە قوەی بودجەی خۆمان لەبەر چاو بگیرێت، هەندێك لایان وایە بودجە زۆرە، هەندێکیش لایان وایە کەمە، پێویستە روون کردنەوەی لەسەر بدرێت، ئەمە نەکرێتە موزایەدە بەڕاستی بەسەر یەکەوە، چونکە دیاری کردنی بودجە شتێکی حەساسە وەکو هەموشمان قەسمان لەسەر کرد، وەکو باس دەکرێت پارەی سەرۆکایەتیەکان، حزبەکان، رێکخراوەکان کەم بکرێتەوە، ئەوانە با بمێنێت بە رەئی من بۆ سیاسەتی وەزارەت خۆی، بۆ ئەوەی کاك شێخ هەم روون کردنەوەیەکی لەسە بدات و هەم حکومەتەکەش دەست کراوە بێت، گواستنەوە لە لایەك بۆ لایەك لەسەر خەریتە بێت، نەك بکرێتە موزایەدە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێزان، تکایە ئەو موداخەلانەی کە کردتان باسی هەندێك پرۆژەی وەهمی کرا، باسی پرۆژەی دووبارە کرا، کە دووبارە بۆتەوە، باسی پرۆژە کرا کە تەواو بووە جارێکی تر پارەی بۆ دانراوە، ئەو شتانە ئەگەر بەنووسین، بەناو بدرێتە لیژنەی دارایی، بۆ ئەوەی چاکی بکەین و لایبدەین، چونکە ئەو شتانە ناکرێت، ئەو بەڕێزەی دەینووسێت با ناوی خۆشی بنووسێت، بۆ ئەوەی کە هەڵستا بتوانێت دیفاعی لێ بکات، ئێستا کۆتایی بە دانیشتنەکەمان دەهێنین، تا سبەی سەعات (11) خوا ئاگادارتان بێت، خواحافیز.

فرست احمد عبدالله	**محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی)**
سکرتێری پەرلەمانی	**سەرۆکی پەرلەمانی**
کوردستان – عێراق	**کوردستان - عێراق**

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (15)

چوارشەممە رێکەوتی 2011/5/18

کاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی چوارشەممە رێکەوتی 2011/5/18 پەرلەمانی کوردستان - عێراق بە سەرۆکایەتی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی) سەرۆکی پەرلەمان و, بە ئامادەبوونی بەڕێز فرست أحمد عبدالله سکرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (15)ی خولی سێیەم, ساڵی (2011) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (1)ی ماددە (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموارکراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (15)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کات (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی چوارشەممە رێکەوتی 2011/5/18 دا بەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆ کردن و بڕیاردان لەسەر پرۆژە بودجەی هەرێمی کوردستان – عێراق بۆ ساڵی 2011.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، دانیشتنەکەمان دەکەینەوە، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی دووەم، خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن (15)، رۆژی دانیشتن 2011/5/18، بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگەی (1)ی ماددەی (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموار کراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان – عێراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاریدا بەرنامەی کاری دانیشتنی ژمارە (15)ی ئاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی دووشەممە رێکەوتی 2011/5/18 بەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆ کردن و بڕیاردان لەسەر پرۆژە بودجەی هەرێمی کوردستان – عێراق بۆ ساڵی 2011.

ئێستا داوا لە لیژنەی درایی دەکەین کەرەم کەن بۆ شوێنی خۆیان و، بەخێرهاتنی رێزداران کاك شێخ بایز وەزیری داریی و کاك د.علی سندی وەزیری پلاندانان و کاك رشید بریکاری وەزارەتی دارایی دەکەین، زۆر بەخێر بێن بۆ پەرلەمانی کوردستان.

بەڕێزان، بەردەوام دەبین لەسەر گفتوگۆ کردن، ئێستا ئەم ناوانەی کە ئەمڕۆ قسە دەکەن پێویستە هەموو تەواو بێ، بۆتان دەخوێنینەوە، ناوەکان: (ئاواز عبدالواحد خدر، عەونی بەزاز، پەیمان عزالدین، ناسك تۆفیق، امیر گۆگا یوسف، صباح محمد نجیب، گوڵیزار قادر اسماعیل، بەفرین حسین محمد، حسن محمد سورە، عمر عبدالرحمن، ئاشتی عزیز، فاضل حسن اسماعیل، هاژە سلێمان مصطفی، ئەڤین عمر احمد، شوان عبدالکریم جلال، پەیمان عبدالکریم عبدالقادر، هاوراز شێخ احمد، ایوب نعمت قادر، کەیلی اکرم احمد، عبدالسلام مصطفی، پەریهان قبلای محمد، حمە سعید حمە علی، نشتیمان مرشید صالح، عیماد محمد حسین، برهان رشید حسن، گۆران ئازاد محمد، صبیحە احمد مصطفی، کاروان صالح احمد، سەردار رشید محمد، بشیر خلیل توفیق، ڤیان عبدالرحیم عبدالله، شەونم محمد غریب، صباح بیت الله شکری، عدنان عثمان محمد، شۆرش مجید حسین، شلێر محی الدین صالح، سیوەیل عثمان احمد، رفیق صابر طە، شێروان ناصح حەیدەری، رێباز فتاح محمود، شیلان عبدالجبار عبدالغنی، عمر حمە امین خدر، پەیام احمد، فاضل محمد قادر، تارا عبدالرزاق محمد، اسماعیل سعید محمد، قادر حسن قادر، سەروەر عبدالرحمن عمر، عزیمە نجم الدین حسن، امینە زکری سعید، محمد دلێر محمود، سەرهەنگ فرج محمد، خورشید احمد سلیم، شلێر محمد نجیب، عبدالله محمد نوری، حازم تحسین سعید، ئاراس حسین محمود، نەسرین جمال مصطفی، ژیان عمر شەریف، سالار محمود مراد، پەروین عبدالرحمن، شڤان احمد عبدالقادر، خلیل عثمان حمدامین، لانە احمد محمود، محمد احمد علی، بکر کریم محمد، گەشە دارا جلال، عمر صدیق محمد، دانا سعید صۆفی (ئینجازەیە) ببوورن، سمیرە عبدالله اسماعیل، عبدالله علی ابراهیم، جمال طاهر ابراهیم، بێریڤان اسماعیل، علی حسین محمد)، تەواو، ئەو بەڕێزانەی کە قسەکانیان ئەوترێ، تکایە بۆ ئەوەی تیکرار نەبێ، دەتوانن قسە نەکەن، ئێستاش دەست بە موناقەشەکان دەکەینەوە، تکایە هەوڵ بدەن لەسەر راپۆرتەکە موناقەشە بکەن، دوێنێ بەداخەوە تێکەڵیەك هەبوو، لەڕاپۆرتەکە دەرچوون زۆر لەو بەڕێزانەی موناقەشەیان کرد، ئومێدەوارین بگەڕێنەوە سەر راپۆرتەکە، ئێستاش ئاواز عبدالواحد کەرەم بکە.

بەڕێز ئاواز عبدالواحد خضر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا پشتگیری لە راپۆرتی لێژنەی دراریی دەکەم و دەستخۆشیان لێ دەکەم، کە بەشێوەیەکی گشتی راپۆرتەکەیان رەنگدانەوەی پرسیارو پێشنیاراتی لیژنەکانی پەرلەمانی لەخۆیەوە گرتووەو جێگای دڵخۆشییە کە بودجەی ئەمسال دەستکەوتی زۆر باشی هێناوەتە ئاراوە، هەروەك لەسەرەتاش بەڕێز سۆزان خان و کاك دڵشاد ئیشارەتیان پێدا وەك زیاد کردنی پێشینەی هاوسەر گیری و قەرزی خانووبەرە، زیاد کردنی موچەی کەم ئەندامان، هاوتا کردنی موچەی هێزەکانی ئاسایش و ناوخۆ، هەروەها پێدانی قەرزی کشتوکاڵی و صناعی، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا بەدەر نییە لەهەندێ کەموکوڕی وەك لەسەرەتا هیوامان خواست کە دەبوایە بودجە زووتر بگەیشتبا پەرلەمان، لەوادەی خۆی موناقەشە بکرابا، لێرەشدا ئاماژە بۆ جێگری وەزیری دارایی عێراقی فیدرال، کە نوێنەری حکومەتی هەرێمیشە، دەبوایە رۆڵێکی باشتری

هەبوایە لەدارشتنی بودجە، هەروەها ناردنی لەوادەی خۆیدا، چونکە بێگومان دواکەوتنی بودجە خۆی لەخۆیدا تەئسیر لە حەرەکەی بازاڕو لە حەڕەکەی ئاوەدانکرنەوەو زیاد کردنی خەرجی مووچەی هێزەکانی ناوخۆ دەکات، ئەمانەش هەمووی گشتی رۆڵێکی سەرەکیان هەیە لە گەشەپێدانی بواری ئابووری لە هەرێمی کوردستاندا، خاڵێکی گرنگ، کێشەی بودجە لەوەدایە، کە جیاوازیەکی زۆر هەیە لەنێوان بودجەی تەشغیلی و بودجەی وەبەرهێنان، کە ئەمە جێگای هەڵوەستە کردنە لەسەری، بۆیە وەك لە سەرەتادا هەندێ لەبەڕێزانیش پێشنیاریان کرد، دووبارە پێشنیار دەکەینەوە، کە لە10٪ی بودجەی تەشغیلی کەم بکرێتەوە، بخرێتە سەر بودجەی وەبەرهێنان، چونکە هەرچەندە خاڵی ئیجابی وەبەرهێنان زیاتر بێ دەستکەوتیشی زیاتر دەبێت بۆ خەڵکی کەم دەرامەت، وەك لە ساڵی 2009دا بینیمان ئەو شوقانەی دروست کران بۆ خەڵکی کەم دەرامەت نزیکەی 2200 خێزانی کەم دەرامەت لەو شوقانە موستەفید بوون، خاڵێکی تر، کە لەویژدانی زۆرماندا هەیەو پێی نیگەرانین ئەوەیە، کە مووچەی پێشمەرگەیە، راستە حکومەت خەرجیەکی زۆری لەئەستۆدایە، بەلاّم تاوەکو ئێستاش مووچەی پێشمەرگە لەسەر ئەستۆی حکومەتی هەرێمدا بووەو بۆی سەرف کردووە، لەو هەوڵانەی کە لەئارادان بۆ تشکیل کردنی هەشت لیوا بۆ پێشمەرگە، ئێمە دەستخۆشی لێ دەکەین، بەلاّم بۆ ئەوەی حکومەت دەست کراوە تر بێت، بۆ ئەوەی بتوانین ئەو پێشمەرگانەی کە ناخرێنە ناو ئەو هەشت لیواییەی لە دەرەوەی ئەم هەشت لیوایە دەمێننەوە، پێشنیار دەکەین کە لیوای زیاتر تەشکیل بکرێ، بۆ ئەوەی هەموو پیشمەرگەیەك لەناو ئەو لیوایانە خۆی ببینێتەوە، وەك دیارە لەبەرنامەی زۆربەی وەزارەتەکان پرۆژەی خزمەتگوزاری زۆری تێدایە، بە رەئی من عەمەلی تر دەبێت، کە ئەو پرۆژانە زیاتر دەسەلاّت بدرێتە پارێزگاکان و، لەبەرنامەی کاری پارێزگاکاندا بێت، چونکە هەم خێراترو باشتر دەتوانن پرۆژەکان بگەیەنتە گوندو ناحیەو قەزاکان، هەم ئالیەتی باشتر دەبێت بۆ چاودێری کردنی جێ بەجێ کردنی پرۆژەکان و، پاریزگاکان باشتر لە کەموکوڕی داخوازی شارو شارۆچەکان ئاگادارن.

لە خشتەی دابەش کردنی میزانیە بەسەر وەزارەتەکان لەلاپەڕە حەوت، تێبینی ئەوەم کرد کە نووسراوە دابەش کردنی میزانیە بەسەر وەزارەتەکان، لەڕاستیدا دەبوایە بنووسرێت بەسەر وەزارەت و دەستەکان، چونکە هەندێ لە وەزارەتەکان وەکو وەزارەتی مافی مرۆڤ و ژینگە و ناوچەکانی دەرەوە، ئەمانە کراون بەدەستەو، ئەمەش لە چوارچێوەی هەوڵی کەمکردنەوەی ژمارەی وەزارەتەکان بوو، تاوەکو خەرجیەکی کەمتر بچێت لە مەساریفی وەزارەتەکان، بەلاّم لێرەشدا بەهەمان پێوەری وەزارەت میزانیەیان بۆ دانرا بێت، کەواتە ئێمە هیچ ئامانجێکمان پێ نەپێکاوە، بۆیە داواکارم کە رەچاوی ئەمە بکرێت لەکاتی پێداچوونەوە بە میزانیەکەیاندا.

خاڵی کۆتاییشم ئەوەیە کە رەچاوم نەکرد لەناو میزانیەدا، هیوادارم هەموومان بتوانین لێرەدا هەوڵێکی بۆ بدەین، ئەوەیە کە موخەسەساتێك بۆ سەرۆکی یەکە ئیداریەکان دیار بکرێت، واتە بۆ بەڕێوەبەری ناحیەو قائیمقامەکان، چونکە ئەوان جگە لەئەرکی خۆیان، سەرۆکی لیژنەی حەلی مونازەعاتی زراعین، هەروەها

دەسەلاتی دادپەروەریشیان پێدراوە، چونکە لەزۆربەی ناحیەکان تاوەکو ئێستا دادگا نەکراوەتەوە، بۆیە سەرەڕای ئەو هەموو ئەرکانەی کە لە ئەستۆیاندایە، نە خزمەتی قەزایان بۆ هەژمار دەکرێت، نە موخەسەساتێکیان بۆ دابین کراوە، بۆیە داواکارم لە لیژنەی دارایی لەگەڵ نوێنەری حکومەت بتوانن رەچاوی ئەم خاڵە بکەن و، ئەگەر مەجالی تێدا بێت پێداچوونەوەیەکی بۆ بکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز عەونی بەزاز کەرەم بکە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی دەستخۆشی لە لێژنەی دارایی و ئابووری دەکەم، کەوا لەسەر بودجەی خەملێندراوی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2011 راپۆرتێکی پوختەو تۆکمەی ئامادە کردووەو تیایدا ئاماژەی کردووە بەو تێبینی و پێشنیارانەی لە لیژنەکان دەربارەی پرۆژەکان پێشکەشیان کردبوو، لەگەڵ ئەو ئاکامانەی کە پێیگەیشتوون و، پشتگیری لە راپۆرتەکە دەکەم لەگەڵ هەندێ تێبینی، ئاشکرایە کەدوای پەسندکردنی بودجەی عێراقی فیدراڵ و، دیاری کردنی رێژەی هەرێم لەو بودجەیەدا، بودجەی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2011 لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە بەنووسراوی ژمارە 2765 لە 2011/3/8دا رەوانەی پەرلەمانی کوردستان کراوە، بەپێی نووسراوی ژمارەی 365 سەرۆکایەتی پەرلەمان لە 2011/3/10دا بەرێکاری یاسایی ئاراستەی لیژنەی دارایی و ئابووری هەرێمی کوردستانی کردووە، دوای خوێندنەوەی یەکەمی لە پەرلەمان لە دانیشتی ئاسایی ژمارە (1)ی رۆژی 2011/3/29دا رەوانەی لیژنەکان و ئەندامەکانی پەرلەمان کرا، لە سایتی پەرلەمان بلاّو کرایەوە، بەمەبەستی خستنە بەردیدی خەڵکی هەرێمی کوردستان، ئەوەش بەلگەیە لەسەر شەفافیەتی بودجە، بەپێی ماددەی 84 لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان، کە ئاماژە بەوە دەکات راپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری بەشێوەیەکی گشتی گفتوگۆی لەسەر دەکرێت، بەر لەوەی بگوێزرێتەوە بۆ گفتوگۆی بابەتەکانی بودجەو، پەسند کرنی بەندەکانی و، من قسەکانم چڕ دەکەمەوە لەو خاڵانەی خوارەوە:

پەرلەمانی کوردستان یاسای دەسەلاّتی دادوەری ژمارە 23ساڵی 2007لە هەرێم دەرکردووەو، لە دەسەلاّتی جێ بەجێ کردنی جیا کردەوەو، بەپێی یاساکە ئامانجی ئەم دەسەلاّتە پاراستنی شکۆمەندی دادوەری و بەدیهێنانی دادپەروەریە لە هەرێمی کوردستان، لەبەر ئەوەی دەستووری عێراقی فیدرالّ، هەروەها رەشنووسی دەستووری هەرێمیش لەسەر بنەمای جیا کردنەوەی دەسەلاّتەکان، واتا فەسلی سولّتات جەخت دەکەنەوەو، دەسەلاّتی دادوەری سەربەخۆیەو، بۆ ئەوەی سیستەمی قەزائی وەکو پێویست حضوری هەبێت و، هەیبەتی پارێزراو بێت، چونکە ئەم دامەزراوە پەیوەندی راستەوخۆی بە ژیانی رۆژانەی هاوولاّتیان و کایەی سیاسی و ئابووری هەیەو، بۆ ئەوەی بچەسپێت کەوا دەسەلاّتی دادوەری سەربەخۆیەو بودجەی بۆ

تەرخان کراوەو لە خەرجیەکاندا وەک دەسەلاتێکی جیاو سەربەخۆیە، بۆیە من جەخت لەسەر ئەو پێشنیارە دەکەم، کەوا جەخت لەسەر ئەوە بکرێت کە ئەو پارەیە تەرخان کراوە بۆ ئەنجومەنی دادوەری کە بڕەکەی 63 ملیارو 330 ملیۆن دۆلارە، ببوورن دینارە، پەسند بکرێت و، سەرۆکی ئەنجومەنی دادوەری دەسەلاتی خەرج کردنی راستەوخۆی هەبێ لەو ئیعتیمادانەی کە تەرخان کراوە بۆ ئەنجومەنی دادوەری، بەمەبەستی ئەوەی دەسەلاتی خەرج کردن لە چوارچێوەی ئەو پشتیوانانەی، واتا ئیعتیماداتانەی کە تەرخان کراوە بۆ ئەنجومەنی دادوەری راستەوخۆ بدرێتە سەرۆکی ئەنجومەنی دادوەری و، سەبارەت بە وەزارەتی دادیش، ئەویش وەکو وەزارەت پەیوەندی راستەوخۆی هەیە بە ژیانی خەڵک و، بەشێکە لەو دامەزراوانەی کە راستەوخۆ و ناراستەوخۆ پەیوەستە بە بەدیهێنانی دادپەروەری لە هەرێمداو، ئەو دەزگایانەی کە پەیوەستە بە وەزارەتەوە وەکو داواکاری گشتی لەکاتێکدا کە سەرۆکی داواکاری گشتی ئەندامە لەدەسەلاتی ئەنجومەنی دادوەریدا، ئاشکرایە کەوا دەزگای داواکاری گشتی لە رووی پەیوەندییەوە بەسامانی گشتی و، لێکۆڵینەوە لە گەندەڵی و، چاودێری کردنی یاسا و، چۆنیەتی جێ بەجێ کردن و، داکۆکی کردن لە مافی گشتی و، نوێنەرایەتی مافی گشتی دەورێکی زۆر گرنگی هەیە، بۆیە من تێبینی ئەوە دەکەم کە بەشێکی بیناو باڵەخانەکانی دامودەزگاکانی وەزارەت بەکرێ گیراون، کە ئەمەش قورساییەکی زۆر دەخاتە سەر بودجەی هەرێمی کوردستان، کە دەبوایە ئەم بینایانە مواڵکی حکومەت بن، نەک بە کرێ گیرا بن، وەک ئاشکرایە بنەمای هەموو سیستەمێکی حکومڕانی تەندروست و عادیلانە بریتییە لە بەر قەرارکردنی سیستەمێکی قەزائی سەربەخۆو توکمەو بەهێز، بەمەبەستی چەسپاندنی سەروەری یاساو چەسپاندنی دادپەروەری لە کۆمەڵگادا، دەبێ دەورێکی گرنگی پێ بدرێت لە هەموو بوارەکاندا، لەوانەش لە ماف و ئیمتیازاتی ماددی و مەعنەوی، چونکە ئەگەر بمانەوێ یاسا بەرقەرار بێت و، یاسا سەروەر بێت، دەبێت دەسەلاتی دادوەری دامو دەزگاکانی وەزارەتی دادو ئەو لایەنانەی کە بواری جێ بەجێ کردنیان، یان تەتبیق کردنی یاساو، ئەو کەسانەی کە یاسایین و یاساناسن، دەبێ بایەخێکی تایبەتیان پێ بدرێت، بۆیە جەخت لەسەر ئەوە دەکەم، کەوا مووچەو دەرماڵەی یاساییەکان لە هەموو دامودەزگاکان بچەسپێت لە بودجەش، بە یاساناسانی پەرلەمانیشەوە، دەبوایە راپۆرتی لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری جەختی لەسەر ئەوە کرد بوایە، چونکە بمانەوێ و نەمانەوێ چاك کردنی ژیان و گوزەرانی یاساناسان بە هۆکارێکی گرنگ دادەندرێ، بۆ سەربەخۆیی دەسەلاتی دادوەری و، زیاتر ئینتیمایان دەبێت بۆ کارەکەیان، بۆ جێ بەجێ کردنی یاساو، هەروەها بایەخدانێکی گشتی بەهەموو چین و تۆژەکانی خەڵکی کوردستان، خاڵێکی تر، جەخت لەسەر ئەوە دەکەمەوە، کەوا دەبێت وەزارەتی دارایی و ئابووری هەرێم یەکسانی لەنێوان مووچەو دەرماڵەی کارمەندانی هەرێم لەگەڵ مووچەو دەرماڵەی هاوتاکانیان لە کارمەندانی حکومەتی فیدراڵی بکات، بە مەرجێك ئەگەر هاتو دەرماڵە لە هەرێم زیاتر بوو لە هی حکومەتی فیدراڵ، ئەوە ئەو دەرماڵەیە کەم نەکرێتەوەو، هەروەها یەکسانی لەنێوان مووچەی خانەنشینان لە هەرێم وڵەگەڵ مووچەی هاوتاکانیان لە خانشینانی حکومەتی فیدراڵ بەدی بێنێت، هەروەها یەکسانی لەنێوان مووچەی هێزی

پێشمەرگەو پۆلیس و زێڕەڤانی و ئاسایش لە هەرێمدا، لەگەڵ مووچەی هاوتاکانیان لە حکومەتی فیدراڵدا بەدی بێت، پشتگیریی لەو پێشنیارە دەکەم کەوا .....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کات تەواو کاك عەونی بەزاز، ڕێزدار پەیمان عزالدین کەرەم بکە.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا من باس لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی دەکەم، بەڕاستی ئەو ڕاپۆرتە، بەباشی ڕاپۆرتی لیژنەکانی تری کۆکردۆتەوە، بەڵام ئەوەی کە بەشی خۆیانە، کە دەبوایە وەکو لێژنەی دارایی ئیشی لەسەر بکەن، کەوا چەند خاڵێکە، بەداخەوە ئیشیان لەسەر نەکردووە، یەکێك لەوانە بودجەی سێ سەرۆکایەتیە، کە بەڕێز دکتۆر ئاراس ئیشارەی بەوە کرد، کەوا لەبەر زۆریی و قورسی نەیانتوانیوە لە سایتەکانە دایبەزێنن، بەڵام لایەنی کەم دەکرا لە بۆکسەکانی ئێمەدا هەبێت بودجەی ئەو سێ سەرۆکایەتیە، یان بۆ خۆیان لە ڕاپۆرتەکەدا ئیشارەتیان پێ بدابوایە، کە چۆن سەرف کراوە، یاخود ڕەخنەیان لێ هەیە، یان نییە؟

لە خاڵی نۆیەم لە ڕاپۆرتەکەیاندا بەڕاستی ئەگەر بەم شێوەیە بمێنێتەوە، ئەوە نوکتەیەکی سیاسیە، چونکە لە ڕاپۆرتی پار نووسرا بوو، کە دەبێت ئەو دامەزراوانەی یەکیان نەگرتۆتەوە، یەك بگرنەوە، من پێشنیار دەکەم ئەو خاڵەی خۆیان بگۆڕن بەوەی کە بۆ ئەمساڵ سزاکە تەنفیز بکەن، لەوەی کە هەتا شەش مانگی دیکە، ئەگەر یەکتر نەگرنەوە، لە ئێستاوە تا شەش مانگی دیکە بودجەیان بۆ سەرف ناکرێتِ.

خاڵێکی تر، لێژنەی دارایی کۆمەڵێك پێشنیاری مەعقولیان کردووە، بەڵام بەداخەوە لە کۆتایی هەموو پێشنیارەکاندا نووسیویانە بۆ ساڵی داهاتوو ڕەچاو بکرێت، یەعنی ئەم ساڵی داهاتووە تێ ناگەم، دوو پرسیار دروست دەکات، یەکەمیان/ ئەوەیە کە جەنابیان شەرعیەت بەو کەموکوڕییانە دەدەن، کە ئێستا هەیە، دەیانەوێت ساڵێکی تر چاك بکرێت، یاخود پێیانوایە ئەگەر پێشنیاریش بکەن چاك بکرێت، گوێیان لێ ناگیرێت.

دوای ئەوە دێمە سەر ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی، من بۆ خۆم بە ڕاپۆرت ناوی نابەم، چونکە زیاتر خوێندنەوەیە، خوێندنەوەیەکە بۆ ئەو بودجەیەی کەهاتووە، چونکە ئەگەر ڕاپۆرت بوایە، دەبوایە تیشکی بخستایە سەر کۆمەڵێك حاڵەت، یەکێك لەوانە کورت هێنانێك هەیە بەهەر هۆیەك بێت ڕەئیمان لەسەری باش بێت، یان خراپ بێت، هەیە، ئەمری واقیعە بە حیساب، دەبێت جەنابیان سیاسەتێکیان هەبوایە، یان ڕوون کردنەوەیان هەبوایە بۆ ئەم کورتهێنانە لە سیاسەتی حکومەتدا، ئەوان دەیانەوێت چۆن ئەو کورتهێنانە پڕ بکەنەوە.

خاڵێکی تر، کۆمەڵێك نوقات هەیە بۆ نموونە لەوەی کە جیاوازی کراوە، هاوتایی رانەگیراوە لەنێوان نەفەقاتی تەشغیلی وەزارەتەکاندا، بۆ نموونە وەزارەتی پێشمەرگەو وەزارەتی ناوخۆ، هەردوو ئاسایشی هەولێرو سلێمانی، دوو هێندی وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتین و سێ هێندی کشتوکاڵ و سەرچاوە ئاوییەکانە، ئەم ناهاوتایە دەبێت ئەوان خویندنەوەیەکیان بۆی هەبێت، ئێمە لە زەمنی شەڕ داین، یان بەرنامە هەیە لە شەڕ دابین بۆ داهاتوو وا ئەم بودجانە زیادیان کراوەو گرنگی بۆ نەدراوە، لەوەوە دەچمە سەر چەند خاڵی تر، کە دەبوایە لە راپۆرتەکەیان ئیشارەتیان پێ کرد بوایە، کە کەموکورتی بودجەیە، وەکو باسم کرد لە ئەوەلەوە کورتهێنان، لە موقابیلدا ئەمان لە راپۆرتەکەدا چۆن هاتووە با بڵێین وا مامەڵەیان لەگەڵ کردووە، یان سیاسەتیان لەبەرامبەریان چی بووە؟ لەبەرامبەری کورتهێنانی ترلیۆنێك و پێنج سەدو پەنجاو چوار ملیارو دوو سەدو نەوەدو شەش هەزار، هاتوون ئەمان بایی دوو ترلیۆن و شەش سەدو بیست و یەك ملیارو سەدو هەشت هەزار پرۆژەیان پێشنیاز کردووە، کە بۆ گوژمەی ئەمساڵ (988197)تیان بۆ تەرخان کردووە، هەر ئەو گوژمە تەرخان کراوە زیاترە لە گوژمەی تەرخان کراو بۆ پرۆژە پێشنیاز کراوەکانی ساڵی پار، هەروەها لە نەفەقاتی سیلەع و خەدەمات، صیانەو ئیعانات و مینەح و مەنافیعی ئیجتیماعی و ئەوانە بۆ ئەمساڵ ترلیۆنێك و شەست و هەشت ملیارو شەش سەدو حەفتاو شەش هەزاریان زیاتر داناوە لە بودجەی ئەو نەفەقاتانە بۆ ساڵی پار، ئەمە لێرە پرسیارێك دروست دەکات، ماڵێکی ئیعتیادی کە نە وەزیری پلاندانانی تیایە، نە وەزیری دارایی تیایە، ئەگەر بودجەکەی کورت بینێ بەهۆی کڕینی خانووەوە ناچێت بەکڕینی سەیارە پڕی بکاتەوە، بەرنامەیەك دادەنێ بۆ پڕ کردنەوەی، یەعنی ئەمان بۆ ئەوها پڕیان کردۆتەوە؟ زیادەڕۆیی لە بەهەدەردانی پارە، حکومەت نەیتوانیوە لەمەشدا بەڕاستی پابەند بێت بەو بودجەیەی کە لەپەرلەمان پەسند دەکرێ، بۆ نموونە لە نەفەقاتی ئیعاناتدا پەسند کراوی ساڵی 2009 (359) ملیار بووە، بەڵام نەفەقاتی فیعلی حەوت سەدو سی و حەوت ملیارو حەوت سەدو حەفتاو حەوت هەزار بووە، ئەمەش چەند پرسیارێك دەهێنێتە ئاراوە، ئایا ئەم زیادەیە لەکوێ خراوەتە سەری؟ دواتر بۆ حکومەت ناتوانێت تەقدیری نەفەقاتی فیعلی خۆی بکات؟ کە ئەمە بۆ ساڵی 2010 دووبارە بۆتەوەو، بۆ ئەمساڵیش دووبارە دەبیتەوە، بە نموونە، ئەگەر وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی وەربگرین، پار بە تەنیا لە نەفەقاتی سیلەع و خەدەماتدا نزیکەی چوار ترلیۆن لە دوای مانگی 6 خراوەتە سەری بە کەمی دانراوە، بۆ ئەمساڵیش هەمان سیناریۆ دووبارە بۆتەوە، هەر ئەوەندە کەمیان داناوە، کە دەبێت دیسانەوە دوای شەش مانگ چوار ترلیۆنی تری بخەنەوە سەر، ئەمە لەکوێوە دەیهێنن؟ چی لێ دەکەن؟ نازانم عەفوو چوار ملیار، ببوورن، خاڵێکی تر کە دیسان لە راپۆرتەکەیاندا نەهاتووە حکومەت لە رێی بودجەوە حیکمەتی پەسند کردنی بودجەی لە پەرلەماندا نەهێشتووە، چونکە کۆمەڵێك پرۆژە لە هیچ پرۆژەیەکی پێشنیاز کراوی پاردا نەبووە، بە نموونە چاکسازی گەوران لە هەولێرو سلێمانی، بەڵام لە ئەمساڵدا لە پرۆژە بەردەوامەکاندایە، لە ساڵی 2010دا وەکو ئەوەی دوێنێش ئیشارەی پێکرا، گوژمەی بۆ تەرخان کراوە، لەبەرامبەر هەردووکیاندا، یەکێکیان نووسراوە ئیحاڵە کراوە، یەکێکیان

نووسراوە ئیعلان کراوە، یەعنی هیچیان نەنووسراوە دەست پێکراوە، بەڵام گوژمەشی بۆ تەرخان کراوەو پەسندیش نەکراوە لە پەرلەمانەوە، ئەخیر بڕیاری حکومەت کە لە رێگەی سەرۆکی حکومەتەوە دیسانەوە دەچێتەوە ئەم خانەیەوە، بڕیاری قەرەبوو کردنەوەی فەرمانبەرانە، کە ئەمەداخوازی زۆربەی، دەکرێت بڵێی تێکڕای ئەندامانی پەرلەمانە لەراپۆرتی هەردوو لیژنەی کاروباری کۆمەڵایەتی و مافی مرۆڤیشدا هاتووە، بەڵام ئەمە نزیکەی سێ سەد بۆ چوار سەد ملیار دینارە، سەرۆکی حکومەت پێش پەسند کردنی ئەو پارەیە جێ کردنەوەی لەبودجەدا، چۆن؟ لەچ گوژمەیەك هێناویەتی؟ لەچ پارەیەکەوە هێناویەتی و خستۆیەتی سەری؟

خاڵێکی تر، کە دیسانەوە کزی، یان لاوازی ئەدای حکومەتە بۆ جێ بەجێ کردن، رێژەی جێ بەجێ کردن بۆ ساڵی 2010 لە 34,3٪، رێژەی پێشنیار کراویش بۆ ئەم ساڵ لە 36.3٪، ئەمە لێرەوە دیسان بۆ کۆمەڵێك پرسیار رامان ئەکیشێ، ئایا حکومەت بەڕاستی دەیەوێت ئەو بودجەیە هەر پڕ بکاتەوە، یان بە فیعلی توانای نییە ئەدایەکی باش بکات، ناتوانێت جێ بەجێی بکات؟ ئەگەر ناتوانێت جێ بەجێی بکات، بۆ بەردی گەورە هەڵدەگرێت؟ بۆ ئەوەندە پرۆژە پێشنیاز ناکات کە دەتوانێت لە 100٪ جێ بەجێیان بکات؟ لە کۆتاییدا کە ئەمسال ئێمە خۆشبەختانە وەکو پار ئێمە ناکەوینە بەردەمی زۆرینەو کەمینە، تێکڕای ئەندامانی پەرلەمان لە رێگای لیژنەکانەوە هەموو ئەم کەموکوڕییانەیان خستۆتە بەرچاو لە راپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووریییشدا هاتووە، .....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز ناسك تۆفیق کەرەم بکە.

بەڕێز ناسك تۆفیق عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا پشتگیری زۆربەی هەرە زۆری خاڵەکانی راپۆرتەکەی لێژنەی دارایی دەکەم، جگە لە تێبینم لە چەند خاڵێك هەیە، یەکێك لەو خاڵانە، لە خاڵێکدا باس لەوە دەکات کە داهاتی نەوت دەچێتە صندوقی عائیداتی نەوت، کە بەڕاستی ئەو صندوقە هەتا ئێستا تشکیل نەکراوە، ئەگەر تشکیلیش کرا بێ بەیاسایی نەکراوە، چونکە رەئیس و ئەندامانی مەجلیسی ئیدارەی ئەو سندوقە دەبێت لەم پەرلەمانە بەڕێزە دەنگی بۆ بدرێت، لەبەر ئەوە هەم لە پرۆژە یاسایەکەدا هاتووە، کە دەبێت ئەو سندوقە تەشکیل بکرێت، ئینجا دوایی ناوی بهێنرێت، هەم لەراپۆرتەکە ئیشارەتی پێدراوەو، ئەوە خاڵێك.

خاڵێکی تر، دڵخۆشم بەوەی کە کۆدەنگیەك دروست بووە بۆ زیاد کردنی پێشینەی هاوسەرگیری بۆ پێنج ملیۆن و زیاد کردنی پێشینەی خانووبەرە، منیش پشتگیری دەکەم و، پشتگیری لەو خاڵەی دوێنێ کاك سمیر دەکەم، کە باس لە زیاد کردنی دەرماڵەی غەلای مەعیشی کرد بۆ پلە نزمەکان لە پێنج بۆ دە.

خاڵێکی تر، کە هەمە لەسەر راپۆرتەکە، بەڕاستی لە سەرەتای ئەم کۆبوونەوانە باس لە خاڵی هەشتەم کرا، لە راپۆرتەکە لاچووە، کە ئەویش خاڵێك بوو، سەرۆکی لیژنەی دارایی و ئابووری گوتی ئێمە بە روون

کردنەوە ناردوومانە بۆ لیژنەکان، بەڵام خۆتان لە لیژنە دابوون، بەڕاستی من خۆم بڕیاردەری لیژنەیەکم، ئەندامم لە لیژنەیەکی تر، بە میوانداریش چوومەتە لیژنەی دارایی بۆ بودجە، لەسەرجەم کۆبوونەوەکاندا بەشدار بووم هیچ روون کردنەوەیەك نەهاتووە سەبارەت بەو خاڵە، ئەو خاڵە زۆر گرنگە، چونکە بە ماددەیەك لە پرۆژە بودجەی 2011 مەرکەزی ئیقرار کراوە، کە بودجەیەکی پێشمەرگە دەبێت بە سولفە بدرێتەوە بە هەرێمی کوردستان، کەواتە ئەم ماددەیە، یان ئەوەتا دەبێت ئیقرار بکرێت و بە سولفە بماندرێتەوە، یان ئەوەتا دەبێت خەباتی بۆ بکەین لەوێ بڵێین بۆ ئەو ماددەیە جێ بەجێ ناکرێت، کەواتە ئەمساڵ بیزات دەبێت ئێمە ئیشی جددی بکەین بۆ بودجەی پێشمەرگەو تەجهیزیان، ئەوە خاڵێك.

خاڵێکی تر، سەبارەت بە کەموکورتیەکانی بودجە، بەڕاستی من ئەڵێم داهاتەکان زۆر ڕۆشن نییە، هەر لەوێوە دەست پێ بکەین کە پار بۆ پرۆژە بەردەوامەکان سێ ترلیۆن و سەدو نەوەدو دوو ملیارو چوار سەدو شەست و دوو ملیۆن خەرج کراوە، بەڵام ئێمە لەم پەرلەمانە ئیقراری سێ ترلیۆن و پێنج سەدو چل و سێ ملیارو حەفتاو چوار ملیۆنە، یەعنی ئەگەر ئێمە لەیەکی دەربکەین سێ سەدو پەنجا ملیارو شەش سەدو دوازدە ملیۆن دیار نییە، بۆ لە موداوەردا نییە، یان ئەسڵەن بۆ هیچ سااڵێك موداوەرمان نییە، نەگوترێت بۆ پڕ کردنەوەی عجزە، چونکە بەڕاستی ئەسڵەن بوونی عجز هەموو ساڵێك بەرز بوونەوەی عجز، هەر خۆی بۆخۆی بەڵگەیە لە بێ پلانی، یاخود لاوازی پلانمان، پار ساڵ لەم پەرلەمانە وەزیری سامانە سروشتیەکان بە نووسراوێکی ڕەسمی بۆ پەرلەمان تەرحی کرد چوار سەدو نەوەد ملیار سەرف دەکات بۆ دەفعی ماددەکانی (16ت و 17 و 18)ی پرۆژە بودجەی 2010، بەڵام ئەوە بوو ڕەفز کرا، لەبەر ئەوەی ڕاستەوخۆ مامەڵەی لەگەڵ پەرلەمان کرد بوو و نەگەڕابۆوە بۆ ئەنجومەنی وەزیران، ئێستا ئەو چوار سەدو پەنجا ملیارە لەکوێیە؟ بۆ لەناو بودجەدا نییە؟

واریدات و داهاتی وەزارەتی سامانە سروشتیەکان سێ سەدو حەفتا ملیۆن نووسراوە، دوو سەدو بیست ملیۆنی بۆ ئیراداتی ئوخرا بێ لە مەبیعاتی نەوت دانراوە، بەڵام وەزارەتی پلاندانان حەفت سەدو هەشتاو هەشت ملیۆنی بۆ دانراوە، بۆ ئیراداتی مەبیعاتی نەوت، بۆچی وەزارەتی پلاندانان لەگەڵ وەزارەتی ئەوقاف زیاترە لە وەزارەتی سامانە سروشتییەکان؟ ئەوە خاڵێك.

خاڵێکی تر، ئێمە 820 هەزار خێزانمان هەیە، تەنها ئەم خێزانانە لە مەرکەزەو سااڵنە دوو بەرمیل نەوتی ئەدرێتێ، هەر بەرمیلێك بە 41 هەزار دینار ئەفرۆشێ، کاتی خۆی ئێمە لە لیژنە قسەمان کرد گوتیان بە نەقل و گواستنەوە 37500ی تێدەچێ، یەعنی هەموو بەرمیلێك 3000ی زیادە دچیتەوە بودجەی هەرێم، یەعنی هەر ئەوە زەرب بکە چوار ملیارو نۆسەدو بیست دەکات، ئەی ئەمە لەکوێیە؟ داهاتی کارەبا خۆیان وتیان 150 ملیارە، ئێستا 120 ملیۆن دانراوە، پاریش پەنجاو پێنج ملیۆن دانرا، وتیان هەڵەی مەتبەعیە، بەڵام هەروا تێپەڕی، ئێستا من ئەڵێم ئێمە 730 موشتەرەکمان هەیە، خۆتان زەربی بکەن بزانن چەند دەکات؟ کۆی ئەمانە نزیکەی ترلیۆنیك دەکات، زیادە، کە ئێمە ئەتوانین بەکاری بینین بۆ شتی تر، ئەمە خاڵێك.

خاڵێکی تر، کە بەڕاستی کە من ملاحەزەم هەیە لەسەر پرۆژەکان، هەندێ وەزارەت لە دەرەوەی ئیختساساتی خۆی پرۆژەی تەبەنی کردووە، بۆ نموونە عەینەیەك وەربگرین وەزارەتی ناوخۆ ئەم پرۆژانەی هەیە هۆڵی وەرزشی داخراو لە قالاوە، ئەمە هی رۆشنبیرییە، یاریگای تۆپی پێ، دروست کردنی یاریگا، مەلەوانگەی ژنان، کۆمەڵگای وەرزشی، جوانکاری شەقامی مەلیك محمود، جوانکاری شەقامی مەلیك مەحمود بەشی پێنجەم، جێ بەجێ کردنی پرۆژەی جوانکاری شەقامی مەلیك مەحمود قۆناغی دوو، پرۆژەی خزمەتگوزاری بۆ شەقامی مەلیك مەحمود، بەڕاستی ئەمە زیاتر لە بیست وهەشت پرۆژەیە، کە هیچی لە ئیختیساساتی وەزارەتی ناوخۆ نییە، یان ئیختیصاصاتی وەزارەتی ئاوەدانکردنەوەیە، یان هی رۆشنبیری و ئەوەیە، سەرجەم ئەو پرۆژانەی کە تەرح کراون، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، سەرجەم ئەو پرۆژانەی کە تەرح کراون بۆ ئەمساڵ و پار، هێشتا ئەگەر هەمووی لە کاتی خۆیدا جێ بەجێ بکرێت و، موناقلەی پێ نەکرێ و پارەی بۆ سەرف بکرێت، هێشتا نزیکەی پێنج ترلیۆن و نیوی دەمێنێت بۆ بودجەی دوو ساڵی تر، کەواتە ئێمە هەر لە ئێستاوە لە بودجەی دوو ساڵی تر داماننواوە بۆ ئەم پرۆژانەی کە هەمانە، یەعنی ئەگەر ئەم دوو ساڵەی تر هیچ پرۆژەیەکی تر نەکەین لە بودجەی دوو ساڵی ترمان خواردووە.

خاڵێکی تر، کە من پرسیارم زۆرە لەسەر ژمارەی فەرمانبەرانە بەڕاستی، ژمارەی فەرمانبەران (625849) کەس بووە پار، پار ئەوەندە بووە، بەو دە هەزارەشەوە کە زیادمان کرد، یەعنی نۆ هەزارو شتێك بڵێ دە هەزار، ئەوەندە ئیقرار کرا، بەڵام لە سەرووی ئەو دە هەزارەوە (25) هەزاری دیکە تەعین کرا، ئەمسااڵیش قەرارە (25) هەزاری تریش تەعین بکرێت، یەعنی ئەو رەقەمە بووە بە چەند ئەمسااڵ بووە بە (626259) لێی دەربکە (410) کەسی زیاد کردووە، ئەی (49) هەزارەکەی تر کوان؟ بۆ بە رەقەمەوە دیار نییە ئەم تەعیناتە؟ من دەڵێم وەکو تەعیناتەکە بەڕەقەمەوە دیار نیە ئەم دامەزراندنە بە هاوواڵتیانیشەوە دیار نیە، کێشەی ئەم دامەزراندنە ئەبێ یەکلایی بکرێتەوە، ئەبێ ئەم ڕەقەمانە ڕەقەمی وازح بن، چونکە بەڕاستی بەڕێز کاك ڕەشید تاهر، لەڕۆژنامەی ڕووداودا ئەڵێت ئێمە مووچەخۆرمان (1) ملیۆن (155080) هەزارمان هەیە، بە فەرمانبەرو بەمووچە خۆرەوە، ئەوەش هەر عەلامەلەتی ئیستفهامی لەسەرە ،بۆ ئەوەندە؟، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك دکتۆر ئاراس ئەو ڕاپۆرتەی کە تەوزیعتان کراوە، بەنووسین لاتانە تکایە بیخوێنەرەوە، چونکە بڵاو کراوەتەوە، من خۆم بۆ هەموویانم ناردووە، ئێستا گوێم لێ ئەبێت کە کەس نەیبینیوە، بۆیە داوا لە بەرپرسی لیژنەی دارایی دەکەم، فەرموو نووسراوەکە بخوێننەوە.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی ئەو خاڵە وەکو بەڕێزتان فەرمووتان چەند ئەندام پەرلەمانێکی بەڕێزیش ڕاستەوخۆ ئەو پرسیارەیان لەمن کردووە، ئەو ڕاپۆرتە گۆڕانکارییەکی تێدا بوو لە ئەنجامی کۆبوونەوەی لیژنەی دارایی بەگشت ئەندامانیەوە، لەگەڵ بەڕێز وەزیری دارایی لە بڕگەی (8)دا بەڕێز بریکاری وەزیری دارایی پێی باش بوو، کە ئەو ڕاپۆرتە لەخاڵی (8) ئەو گۆڕانکارییەی کەهەیە، پەرلەمانیشی لێ ئاگادار بکاتەوە، هەر ئەو ڕۆژە ئەو ڕاپۆرتەمان بەدەست گەیشت، سەعات دووی پاش نیوەڕۆ، هەمان ڕۆژ ئێمە ناردمان بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمان، ئەوانیش بەنووسراوی فەرمی دابەشیان کرد بەسەر لیژنە هەمیشەییەکان، کە سەرۆك لیژنە بەڕێزەکان، بەدەستیان گەیشتووە، ئەندامە بەڕێزەکانیش لەکاتی سەردانیان بۆ لیژنەکان ئەو نووسراوە دەبینن، بۆ زیاتر ڕوونکردنەوە، ئەگەر بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ڕێگام پێ بدات، بەراییەکانی ئەو بابەتە کە تەوسیقم کردووە، بە نووسراوی فەرمی دەیخوێنمەوە بۆ بەڕێزتان، لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری

ژمارە 153

لە 2011/4/24

بۆ/ بەڕێز سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان

ب/ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی دەربارەی بودجەی ساڵی 2011

بەڕێزتان ئاگادار دەکەینەوە کە ئەمڕۆ 2011/4/24 کاتژمێر دووی پاش نیوەڕۆ وێنەی نوێی ڕاپۆرتی بودجەی ساڵی 2011 ی حکومەتی هەرێم بەدەستی ڕەوانەی لیژنەکەمان کرا، لەلایەن بەڕێز بریکاری وەزارەتی دارایی بەئاگاداری بەڕێز وەزیری دارایی کە گۆڕانکارییەك لەبڕگەی 8 دا کراوە ،بۆیە داوا لەبەڕێزتان دەکەین کە ڕەزامەندی بفەرموون بەدابەشکردنی ئەم ڕاپۆرتە نوێیە بەسەر لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمان وئەندام پەرلەمانە بەڕێزەکان بۆ ئاگادارکردنەوەیان، شایەنی باسە ڕاپۆرتی ناوبراو لەکاتی گفتوگۆکردن لەسەر بودجەی ساڵی 2011، لەلایەن بەڕێز وەزیری دارایییەوە دەخوێندرێتەوە، تکایە بۆ وەرگرتنی وەڵامدانەوەمان، ئەمە ئەو نووسراوەیە کە ئێمە ناردووومانە بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمان، بەڕێز سەرۆکایەتی پەرلەمان هەموو لیژنەکانی لێ ئاگادارکردۆتەوە بەنووسراوێکی فەرمی کە ئەمە دەقەکەیەتی،

بەڕێوەبەرایەتی کاروباری پەرلەمان.

ژمارە: ك 484

بەروار: 2011/5/2

بۆ/ گشت لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمانی کوردستان

بابەت/ ئاراستە کردنی نووسراو

هاوپێچ لەگەڵ نووسراوماندا دەقی نووسراوی لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری لەپەرلەمانی کوردستان ژمار(153)لە 2011/4/24، سەبارەت بەڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی و ئابووری لە هەرێمی کوردستان

دەربارەی بودجەی ساڵی 2011 تان ئاراستە دەکەین، بەمەبەستی دیراسەکردن ودەربڕینی ڕەئیتان لەو بارەیەوە، لەهەمان کاتدا، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، بۆ ئەوەی ئەندامە بەڕێزەکان، لەگەڵ ڕاپۆرتەکەی تردا جیای بکەنەوە، چونکە گۆڕانکاریەکە یەک، دوو دێرە کە هاتووە، هەر بۆ تەوسیق بەدەست وخەتی خۆم نووسیومە، وێنەی نوێ لە 2011/4/24، بە ئیمزای خۆمان نێردراوە بۆ هەموو بەڕێزان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك امیر.

بەڕێز ئەمیر گوگە یوسف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی سوپاس بۆ لیژنەی دارایی و لیژنەی تر بۆ ئامادەکردنی ئەم ڕاپۆرتە، بەشێوەیەکی زانستی، لەگەڵ هاتنی بەشێوەی تەفاصیل لەناو بودجەی ئەمساڵدا، ئەمەوێ ئیشارەت بەم خاڵانەی خوارەوە بدەم، یەکەم: لەدانیشتنی دووەم، ئەندامانی بەڕێز زۆر خاڵیان باس کرد، پێویست ناکات دووبارە بکرێتەوە، پێشەکی پشتگیری پێشنیاری سۆزان خان و کاك دڵشاد دەکەم، دیسان پشتگیری لە پێشنیاری کاك شێردڵ دەکەم دەبارەی سولفە بۆ فەرمانبەران، دووەم: جیاوازی هەیە لەجێبەجێ کردنی پڕۆژەکان لە بودجەی ساڵی 2010 لە پارێزگاو قەزاکاندا، بۆ نموونە لە هەندێ جێگا جێبەجێ کردنەکە ناگاتە لە 50٪ی جێبەجی کراو، لەهەندێ شوێنیش لە 100٪ دەبێت، هەروەها بۆ پڕۆژەی بەردەوام بۆ ساڵی 2010 و پڕۆژەی دەست پێ نەکراویش بەهەمان شێوە، سێیەم: پشتگیری ڕاپۆرتی لیژنەی پەیوەندیەکان و ڕۆشنبیری لەخاڵی 11 دەربارەی کوالێتی جێبەجێ کردن، بەشێکی پڕۆژەکان لەئاستی جێبەجێ کردن نین، کەمتەرخەمی هەیە لە ستافی جێبەجێ کردن وچاودێری ئەندازیاری، چوارەم: پشتگیری ڕاپۆرتی لیژنەی نەزاهە دەکەم لە خاڵی 15 کە لە بودجەی ساڵی 2011 لادێکان پشتگوێ خراون، بۆ نموونە گوند هەیە لە 60 ماڵ زیاترە، ئەوە بۆ چوارساڵە تا ئێستا ئاو بۆ ئەو گوندە نەڕۆشتووەو ڕێگای چون وهاتنیشیان نیە، واباشە کەوا گرنگی بەو خاڵە بدرێت، پێنجەم: دیسان پشتگیری ڕاپۆرتی لیژنەی شارەوانیەکان دەکەم، خاڵی 9 پڕۆژە هەیە لە ژێر جێبەجێ کردندایە، بەڵی خەرجی ساڵی 2010 سفرە، پڕۆژەش هەیە دەستی پێنەکراوە، مەبلەغێکیشی بۆ هاتووەتە خەرج کردن، شەشەم: پشتگیری ڕاپۆرتی لیژنەی ئەوقاف خاڵی 11 دەکەم، بۆ ڕەچاوکردنی بنەمای دادگەری و نیشتمانی بوون بۆ پێدانی پڕۆژە، هەروەك دکتۆر جیهان باسی کرد، پێوست ناکات دووبارە منیش باسی بکەمەوە، حەوتەم: ئەگەر سەیری ڕێژەی نەخوێندەواری لە کوردستان بکەین، ئەویش لەڕێژەی لە 25٪ ئەمەش ڕێژەیەکی مەترسیدارە، پێویستە مەبلەغێك لە بودجە ساڵانە بۆ چارەسەری ئەم کێشەیە دابین بکرێت، هەشتەم: بابەتی چاودێری خێزانی هەتا ئێستا مەبلەغی 30 هەزار دیناریان بۆ سەرف دەکرێت، هەروەها ژمارەی ئەوانەشی کە وەری دەگرن، ناگاتە لە 1٪ی دانیشتوان، واباشە کەوا

چارەسەری ئەم کێشەیە بکرێت، نۆیەم: لە پرۆژەی بودجەی هەرێم ماددەی لەماددەی حەوتەم، بڕگەی سێیەم، المشاريع الإستثمارية لنفس الوزارة في حدود المحافظة الواحده، زۆر ئیشکال دروست بووە بەتایبەتی بۆ قەزاکان،(پێم باشە ئەگەر زیاد بکرێت، (بعد الاخذ برأي مجالس الاقضية والنواحي)چونکە زۆرجار پرۆژەی قەزاو ناحیەکان دێنە تەحویل کردن بۆ مەرکەزی پارێزگا، دەیەم: بۆ ساڵی 2011 مەبلەغێك دیاریکراوە بۆ زانکۆکان، کە بەڕاستی زانکۆ زۆر کەمە، پێم باشە لەم پرۆژەیەدا ئەوە ڕەچاو بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك صباح محمد فەرموو.

بەڕێز د. صباح محمد نجيب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان، سەرەتا دەستخۆشی لەهاوکارانم دەکەم لە لیژنەی دارایی و ئابووری، بۆماندوو بوون و نەفەسی درێژیان، لە ئامادەکردنی ڕاپۆرتی خۆیان و هەڵسەنگاندنی ڕاپۆرتەکانی لیژنەکانی پەرلەمان، لەهەمان کاتدا جێگای خۆیەتی دەستخۆشی لە وەزارەتی دارایی وهەموو ئەو بەڕێزانە بکەم، کە دەستیان هەبووە لە ئامادەکردنی بودجەی سالانەی هەرێم، بە وەزارەتی پلاندانانیشەوە، کە بێگومان ئامادەکردنی بودجەی سالانە جگە لەوەی کاتێکی زۆرو حەوسەڵەیەکی فراوانی دەوێت، بۆ خۆی هونەرێکی گەورەو گرانە، خوای گەورە لەوتاری پڕ حیکمەوت و مەغزای خۆیدا، دەفەرموویەتی(فأوفوا الكيل و الميزان و لاتبخسوا الناس أشياءهم) دەستخۆشی دەکەم هەروەها لە هاوکارانم پەرلەمانتاران چ ئەوانەی کە پێش من قسەیان کرد، چ ئەوانەشی کەدوای من قسە دەکەن، کە هەموو بەبڕوای من بیروبۆچوونی جوان و بەنرخیان پێشکەش کردووەو دەیکەن، پێکەوە دەتوانین ئەم ئەمانەتە گەورەیە بە کەمترین هەڵەو کەموکورتی بگەیەنینە شوێنی خۆی ولاپەڕەیەکی گەش لەمێژووی چاودێری پەرلەمان لەسەر حکومەت تۆمار بکەین، جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، من دەمەوێت لەم دەرفەتەدا ئاماژە بەچەند ڕاستیەك بکەم، هیوادارم بتوانم لەو ماوەی کە تەرخان کراوە بۆم چەند خاڵێك بخەمە سەر پیتەکان، یەکەم: سالانە ئێمە ڕووبەڕووی دواکەوتنی بودجە دەبینەوە، لەحاڵێکدا پاریش ئەو هۆشیاریيەمان بەحکومەتدا، کە پێویستە لەکاتی خۆیدا پێش تەواو بوونی ساڵی دارایی بودجە بگاتە پەرلەمان، ئەمە بۆخۆی پێچەوانەی پرەنسیپەکانی کاری پەرلەمان وعورفی دانانی بودجەیە، وای لێهاتووە ئەم بێ نەزمیە خەریکە ببێت بە نەزم، بۆ دەرچوون لەم تەنگەژەیە، چی دەبێت ئەگەر ساڵی داراییمان لە 1/1 بگۆڕین بۆ 4/1 یان بۆ 6/1، بۆ زانیاریتان لە کویت ساڵی دارایی لە 4/1 دەست پێدەکات، بە 3/31 کۆتایی پێدێت، لە مصر بۆ حکومەت لە 7/1 دەست پێدەکات، لە 6/30 ی ساڵی زاینی داهاتوو کۆتایی پێدێت، بەڵام بۆ کەرتی تایبەت لە 1/1 دەست پێدەکات، دووەم: سەبارەت بەڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی وێڕای دەستخۆشی لەجەنابی وەزیر، ئەوەی تێبینیم کرد ڕاپۆرتەکە خاڵی بوو لە دانانی سیاسەتی ئابووری و هیچ

هەڵسەنگاندنێکی بۆ دەروازەکانی بودجە لەخۆ نەگرتبوو، چاوەڕوان بووین ئەو ڕاپۆرتە ژمارەو داتاو بەیاناتی ناو بودجەمان بۆ بکاتە گوزارەی شیکاری وبنیاتی، تا سەرئەنجام تێبگەین کە حکومەتی هەرێم بە پلەی یەکەم وەزارەتی دارایی ئەو سامان وداهاتە گەورەو گران چۆنە بەکار دەهێنن،؟ بە ئاراستەی بناغەدانان بۆ ئابووریەکی نیشتمانی پتەو چی دەکات؟، سێیەم: کە دێینە سەر ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی ئەویش بەهەمان شێوە بەزمانێکی سەردی و تەوصیفی بەدوور لە شیکارو هەڵسەنگاندن نووسراوە، هەرچەند جاروبار بەحوکمی پیشەیی وئاستی ڕۆشنی داتاکاندا، هاتووەتە گۆو خۆی پێنەگیراوە، لەهەندێ کەموکورتی بێدەنگ بێت، بەڵام بەشێوەیەکی گشتی ڕاپۆرتەکە لە هەڵسەنگاندنی ڕیشەیی بودجەی هەرێمدا بێدەنگ بووەو قاعیدەیەکی بنەڕەتیش هەیە کە دەڵێت (لاینصب لساکتي قول) کەواتە ئەتوانین بڵێین لیژنەی دارایی نەهاتووە پێمان بڵێت ئاراستەی بودجەی هەرێم ڕەوشی ئابووریمان بەرەو کوێ دەبات، ناکاتە چ سیاسەتێکی ئابووری، چ ستراتیژێکی ئابووری، چ پلان و بەرنامەیەکی ئابووری پێیە بۆداهاتووی کوردستان، لەگەڵ ئەوەی کە هاتوون لەلاپەڕەی 5 – 6 چەند خشتەیەکی نیشانداوین، کەچی هیچ دیکۆمێنت وئینتاجێکیان لەسەری نیە، لەگەڵ ئەوەشدا لیژنەی دارایی کۆمەڵێك پێنشیاری باشی لەڕاپۆرتەکەیدا کردووە، کە بێگومان پشتگیرییان لێدەکەم، چوارەم: ئێمە لە ڕاپۆرتەکەداو لە بودجەشدا هیچ باسێك لەداهاتی نەوت وبودجەی مودەوەری سالّی پێشوو نابینین، باسێك لەحساباتی خیتامی نیوەی دووەمی سالّی پار لەگۆڕێ نیە، ئایا سووربوونمان لەسەر مالّ و سامانی خەڵك و تەئکید لەسەر بنەمای شەفافیەت ئەوە ناخوازێ بزانین ئەو بڕە پارانە چیان بەسەرهات،؟ ئایا موناقەشاتی بودجە ئەوە ناهێنێت ئێمە تەگبیر وڕاوێژ لەسەر مالّ وسامانی نەتەوەییمان بکەین،؟ ئیمامی عەلی ڕەزاو ڕەحمەتی خوای لێبێت، دەفەرموویت، (لامال لن لاتدبیره له)، گەورەترین تەدبیر ئەوەیە ئەبێت ئێستا هاوسەنگیەك لەنێوان داهات وخەرجیەکان ڕەچاو بکەین، نەك وەك ئەوەی ئێستا، ئەم حاڵەتە جگە لەوەی کە واقعێکی تاڵە، ئاماژەیەکی خراپیشە بۆ داهاتووی ئابووریشمان، پێنجەم: سالّانە تێبینی دەکەین کەرتەکانی کشتوکاڵ و پیشەسازی وبازرگانی بڕی بودجەو پێگەیان لەنەخشەی ئابووری کوردستاندا لاوازو لاوازتر دەبێت، بەڵگەشمان ئەو ڕێژە کەمەیە کە تەرخان کراوە بۆ وەزارەتەکانی کشتوکاڵ و پیشەسازی و بازرگانی، چی بکرێت بۆ ئەوەی ئەم وەزارەتانە بایەخی باشتریان پێ بدرێت،؟ شەشەم: گرنگیدان بەکەرتی پەروەردەو خوێندنی بالّا، لە بودجەدا کە پێکەوە لە 19٪ی بودجەیان بۆ دابین کراوە، مایەی دڵخۆشیە، بەڵام تەنها ئەو گرنگیدانە بەس نیە، بۆ بەهێزکردنی ئەو دوو وەزارەتە گرنگ و حەیاتیە، لەهەمان کاتدا پێویستە ئاوڕێکی جدی لەگوزەران و ژیانی و حورمەتی زیاتر بەخشین بە مامۆستایان وپەروەردەکاران وفەرمانبەرانی پەروەردەو خوێندنی بالّاو قوتابیان و خوێندکاران و خێرخوازان بدرێتەوە، بەزیادکردنی حەوافیز و پاداشت بۆیان، حەوتەم: سەرنج بدەین پڕۆژە بەردەوامەکان 94 لاپەڕەیە، ئەگەر بەو شێوەی ئێستا کار بکەین واتە بودجە سالّانە لەمەوعیدی خۆی دوا بکەوێت، واتە هەمیشە جێبەجێکردنی پڕۆژەکان بکەوێتە بەر ڕەحمەتی زەمەن و تەندەرو مقاویل وموهەندیس ورۆتینی پڕۆکێنەری ئیداری، ئەوە ئەبێت سالّی داهاتوو

پرۆژەکانی ئەمسالّیش بچنە ڕیزی پرۆژە بەردەوامە کەلّەکە بووەکانی سالّانی پێشتر، کە ئەمە نیشانەی ناکارابوون وبەهەدەر چوونی کات و کارو پارەو سامانی کوردستانە، زۆرێک لەو پرۆژانە کاتی جێبەجێکردنیان زیاتر لەیەك سالّی زیاترە، کەچی ئێستاشی بەسەرەوە بێت دەستبەکار نەبوون، بەشێکیان ئیحالە نەکراون، بەشێکیان تازە بەتازە تەندەریان بۆ کراوە، بۆیە پێشنیار دەکەم وردەکاری زۆرو زۆرتر و چاودێری تەواوی جێبەجێکردنی پرۆژەکان بکرێت، چونکە دووبارە بوونەوەی ئەم دیاردەیە، دەبێتە مایەی نیگەرانی قوڵ، هەشتەم: میلاکات وەك ئەوەی کەدیاریکراوە، ئەگەر بەشێوەیەکی هاوسەنگ وبەپێی پێویستی دابندرێن دەکرێ خزمەتێکی باشی گەلەکەمانی پێ بکەین، لەم ئاراستەیەدا داواکارم لەبەشی وەزارەتی پەروەردەو خوێندی بالّاو ئەوقاف وتەندروستی زیاد بکرێت، لەبەشی وەزارەتی دارایی کەم بکرێتەوە وەك لیژنەی دارایی خۆشیان ئاماژەیان پێکرد، نۆیەم: بوونی کورتهێنان لە بودجەو زیادبوونی لە بودجەی ئەمسالّدا، حالّەتێکی نەویستراوی بێزراوە، بۆیە پێویستە ڕێکاری گونجاوی بۆ بدۆزرێتەوە و چارەسەرو سووك کردنی بۆ نموونە، کەمکردنەوەی ڕێژەی لە 10٪ بۆ 20٪ بۆ نەفەقاتی منح وئیعانات ومەنافعی کۆمەلّایەتی، وموچەی پلە بالّاکان، ئەمەش ڕەنگە بتوانێ کاریگەری هەبێت، دەیەم: داواکارم بودجەی ئەمسالّ بەڕوونی و بەبێ پێچ و پەنا، تەئکید بکاتەوە لەسەر 1- زیادکردنی پێشینەی خانووبەرە، بۆ هەموو هاوولّاتیان، بەلابردنی مەرجی تەئمینی ژیان، بەکەمکردنەوەی ئەو ڕۆتین و بیرۆکراسیەو مەکتەب سالارییەی کەزۆرجار هاوولّاتیانی بێزارکردووە، 2- پێدانی بیمەی بێکاری لەژێرناوی چاودێری کۆمەلّایەتی بەهەموو کەسێکی بێکاری سەروو 18 سالّ، کە بڕەکەی لە 150 هەزار کەمتر نەبێت، هیچ موچەیەکیش لە 150 هەزار کەمتر نەبێت، 3- پێدانی پێشینەی هاوسەرگیری بۆ هەموو گەنجێك کە بڕەکەی لە 5 ملیۆن کەمتر نەبێت، 4- تەفعیلی دیوانی چاودێری دارایی و تەشکیلی دەستەی نەزاهە بەزووترین کات، 5- پشتگیری لەپێنشیارەکەی هاوکارم کاك سەمیر دەکەم، بۆ پێدانی دەرمالّەی گرانی ژیان، بۆ ئەوانەی لە پلە 5 – 10، جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، لەکۆتاییدا بڕوام وایە، پەرلەمان مافی خۆیەتی ئەرکی سەرشانیەتی کە ئەم پرۆژە یاسایەو ئەم بودجەیە، بەجوانترین و ڕەوانترین شێوە هەموار بکات، بەلّام لەمە گرنگتر ئەوەیە کە چاودێری جێبەجێکردنیشی بێت، بەند بە بەندی بخاتە ژێر وردبین و دوربینی چاودێرییەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز گوڵیزار قادر اسماعیل، فەرموو.

بەڕێز گوڵیزار قادر اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا بەخێرهاتنی وەزیرەکان دەکەم، دەسخۆشی لە لیژنەی دارایی دەکەم، بەڕاستی بودجە کۆمەلّێك خاڵی باشی تێدایە، جێگای دەستخۆشیە، وەکو گرنگیدان بەخانووی نیشتەجێکردن، بۆ بنەماڵەی شەهیدان و پرۆژەی تواناسازی لاوان بەردەوامی هەیە، هەروەها دەرفەتی دامەزراندن بۆ 25 هەزار کەس کە زیادی

کـردووە، پێشـینەی خانووبـەرەو هاوسـەرگیری بـەردەوامیان هەیـە، پارەیـان بـۆ تـەرخانکراوە، هیـوادارم پارەکـەیان بـۆ زیـاد بکرێـت، سـەبارەت بـەڕاپۆرتی لیژنـەی ئـەوقاف کەتێیـدا هـاتووە، لـەخاڵی هەشـتەم، بەخشینی مزگەوت و شوێنی خواپەرستی لە کرێی ئـاو وکارەبـا، ئـەوان وتوویانـە پەسـەند نیـەو چـونکە بـە یاسـا ڕێکخـراوە، مـن داوادەکـەم چـاوێك بـەو یاسـایەدا بخشـێندرێتەوە، چـونکە ئێمـە لەگـەڵ وەزارەت دانیشتووین، قسەی ئەوان ئەوە بوو کە زۆرینەی ئەو پارەیـەی کـە لـە وەقفـەکان دەسـتیان دەکـەوێت کرێـی ئـاوو کارەبـا دەیبـات، بۆیـە داوا دەکـەم کـە چـاوێك بـەودا بخشـێندرێتەوە، سـەبارەت بـە ڕاپـۆرتی لیژنـەی بەرگری لەمافی ئافرەت، پشتگیری دەکەم لەخاڵی یەکەم، کەزیادکردنی ئەو بـڕە پارەیـەی 75 هـەزار دینـارە بکرێت بە 100 هەزار دینار، وە لەخاڵی 8 دا پشـتگیری لێدەکـەم کـە زیـادکردنی پێشـینەی خانووبـەرە بـە 20 ملیۆن، بەڵام داوا دەکەم ئەو تەئمین حەیاتەی لەسەر هەڵبگیرێت، وادیارە بەپێی یاسای بودجە هـەموو ساڵێك دەسەڵاتی خەرجکردن لەدەست وەزارەتی دارای دایە، من پێم باشە، ئـەو پـارەی بـۆ هـەر وەزارەتێـك دادەندرێت با وەزیرەکە لەدەسەڵاتی خۆیدا بێت خەرج کردنەکەی، نەك هـەموجارێك بگەڕێندرێتـەوە بـۆ وەزارەت، ئەگەر بەڕێوەبەرایەتیەکان لە قەزاو ئیدارە سەربەخۆکان دەسەڵاتی خەرجکردنیان هەبێت باشترە بۆ ئەوەی بتوانن کارەکانی خۆیان بەڕێوە بەرن، سـەبارەت بەدەرماڵـە، بەڕاسـتی خوێنـدکاران لەکوردسـتانی ئێمە زۆر مەغدورن، چونکە بڕی 60 هەزار دینار وەردەگرن، چ خوێنـدکارێك دەتوانێـت بـەو بـڕە مانگانـە ژیانی خۆی بەڕێوە ببات،؟ لەبەر ئەوە ئێمە دەبینین و من پێی دەزانم قوتابی زۆر زیرەکە، نـاوی لەشـوێنی باش هاتووەتەوە، دەرەجەی باشی هەیـە، بـەڵام لەبـەر هـەژاری نـەیتوانیوە بخوێنێـت، ئێستا لەکۆڵانەکانـدا بەدوای کارو کەسابەت ومیوە فرۆشیدا دەگەڕێت، بۆیە من لێرە پێشنیار دەکەم دەرماڵەی خوێنـدکار ببێـت بـە 150 هـەزار دینـار، خـاڵێکی تـر، هـەروەزارەتێك چـەند کەسـی بـۆ دانـراوە کـە تـەعین بکرێـت، بـا ئـەو وەزارەتـە لـەژێر دەسـەڵاتی خۆیـدا بێـت، چـونکە ئێمـە سـەردانی ڕانیـەمان کـرد، وەکـو لیژنـەی ئـەوقاف، بەڕێوەبەری ئەوقاف لەوێ وتی ئەمسااڵ من 19 کەسم بۆ تەعین کراوە، بـەڵام ئـەو ئیشـەی کـە مـن هەمـە، بەئەوانـە ناکرێـت، ئیشـی ئـەوان نیـە، بۆیـە داوا دەکـەین هـەر وەزارەتێـك بـەپێی ئیشـوکاری خۆیـان بێـت وئیشوکاریان لەدەست خۆیاندا بێت، زۆرسوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز بەفرین حسین محمد، فەرموو.

بەڕێز بەفرین حسین خلیفە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وێڕای بەخێرهاتنی میوانە بەڕێزەکان، لە وەزیرەکان، دەستخۆشـی و ماندوونـەبوون بـۆ لیژنـەی دارایـی لـە ئامادەکردنی ئـەم ڕاپۆرتـە بـە پێزەیـان، دیـارە بودجـە داڕشـتەی سیاسـەتی سـاڵانەی حکومەتـە، ئەوەنـدەی کـەمن تەسـەور دەکـەم، خەریکـە ئـەبێت بـە عـورفێکی پەرلـەمانی لەدواکـەوتنی هـاتنی بودجـە، دیـارە بـە بەراوردکردن لەگەڵ پار ساڵ، چ هاتنی بودجە، چ موناقەشـە کردنەکـەی، زۆر لـەکاتی خـۆی تێپـەڕیوە، بـەو

ئومێدەی لەساڵانی داهاتوودا ئەمە چارەسەرێکی بۆ بدۆزرێتەوە، هەروەها دیارە ئەو مەرجانەی بۆ دابەشکردنی پڕۆژەکان بۆ ناوچەکانی کوردستان دەستنیشانکراوە، مەرجی چڕی دانیشتوان یان ئاستی زەرەرمەندبوونی ئەو شوێنانەیە، بەڵام ئەبێت بەفیعلی ئەم مەرجانە لەدابەشکردنی پڕۆژە خزمەتگوزارییەکان لەهەموو ناوچەکاندا ڕەنگ بداتەوە، بەڵام ئەوەندەی کەمن دەیبینم، جۆرێک لەناچوون یەکی ، جۆرێك لە ناهاوسەنگی لەدابەشکردنی پرۆژەکان لەو ناوچانەدا هەیە، ئەگەر بێت و ئێمە تەنها مەرجی زەرەرمەندبوون وەربگرین، بەتەسەوری من هەر بستەخاکێك بۆنی کوردستانی لێبێت، دەستی وێرانکاری و کاولکاری بەرکەوتووە، بەڵام ئەمەش جیاوازی هەیە لەناوچەیەك تا ناوچەیەکی تر، لەوانەیە ئەمەش بگۆڕدرێت ، بۆیە پێویستە ئەمە ڕەچاو بکرێت، بەڵام من هەر لێرەوە ناوی هیچ شوێنێك لەهەرێمی کوردستان ناهێنم، دیارە لەزاخۆ تا خانەقین، بۆ من هیچ فەرقێکی نیە، تەنها دروستکردنی هۆڵێکی خوێندنیش بێت لەناوچەیەکی دووڕە دەستی کوردستان، لەناوچەیەکی سەر سنووری کوردستان بۆ ئێمە مایەی خۆشحاڵییە، بۆیە هەموو کوردستان بەشوێنی خۆمان دەزانین، دیارە لەهەنگاوێکی بوێرانەی حکومەتدا پارسان پێشینەی خانووبەرە گوند و دێهات وقەزاو ناحیەکانیشی گرتەوە، ئەوە مایەی خۆشحاڵیە، دیارە بەتەنها دانانی ئەو بڕە پارەیە، پێم وابێ ئیتر ئەوە نیە ئێمە بێ خەم بین لەوەی کە ناوچەکانمان ئاوەدانە، بۆیە پێویستە زیاتر دەستی ئاوەدانی قەزاو ناحیەکان بگەیەندرێت و لەسەنتەری شارەکان دوور بکەوینەوە، بەمەش کۆچەکان پێچەوانە دەبنەوە، ئەوەندەی من تەسەور دەکەم، گوندەکان و ناوچە دوورە دەستەکان پڕۆژە خزمەتگوزارییەکان زۆر زۆر بەکەمی و بەزەحمەت گەشتووەتە ئەو ناوچانە، بۆیە ئومێد دەکەم ئەمانە هەمووی چاوی پێدا بخشێندرێتەوە، کاریان بۆ بکرێت، دیارە کەسااڵنە لە بودجەی وەگەڕخستن و وەبەرهێنان جیاوزییەکی زۆر هەیە، بودجەی وەگەڕخستن بەشێکی زۆری سەراپای بودجەکە دەبات، ئەمەش سااڵنە بەرز دەبێتەوە، پێویستی بەچارەسەرکردن هەیە، بۆ ئەوەی لەساڵانی داهاتوودا زیاتر کێشەو گرفت دروست نەکات، ئەبینین کە لە پرۆژە بەردەوامەکاندا کۆمەڵێك پرۆژە هەیە، پار ساڵ مەبلەغێك بودجەی بۆ دیاری کراوە، گوژمە پارەیەکی بۆ دیاریکراوە، بەڵام لە ئەمساڵدا دەست نەکراوە بەدروست کردنی، جارێکی تر لە پرۆژە بەردەوامەکاندا ناوی هاتووەو مەبلەغێکی تری بۆ دیاری کراوە، ئایا ئەو گوژمەی کەپار بۆی دیاری کراوە، هەر ئەو گوژمەیە دەبێت، یان جارێکی تر بۆی دیاری دەکرێتەوە،؟ بەمەرجێك پار خراوەتە بواری جێبەجێکردنەوە، بەڵام دروست نەکراوە، هەروەها لە پرۆژە جێبەجێکراوەکان، زۆر پرۆژە هەیە، ماوەکەی زۆر کەمە، مەسەلەن بە سااڵنێك یان کەمتر، یان زیاترە، بەڵام بڕی ئەو گوژمەیەی کە بۆی دیاریکراوە، بە دوو ساڵ یان سێ ساڵ بۆی تەرتیب دەکرێت، ئەوەش بۆخۆی گرفتێکە، نامەوێت بەسەر قسەکاندا بچمەوە، پشتگیری لە ئەو بەڕێزانەی پێشتر ولە ڕاپۆرتی لیژنەی ماڤ مرۆڤی خۆمان و سەرجەم ڕاپۆرتەکانی تریش دەکەم، لە زیاد کردنی پێشینەی خانووبەرە بۆ 20 ملیۆن دینار، پێشینەی هاوسەرگیری، دیارە ئێمە یاساکەمان بۆ پەسەند کردن، بەڵام لەناو یاساکە ئێمە ئاماژەمان نەکرد بە بڕی پارەکە، هێشتمانەوە بۆ ئەوەی کە سااڵنە بزانین مەبلەغی

چەند ئەتوانین دابین بکەین، دیارە حکومەت 2 ملیۆن و نیوی دابین کردبوو، منیش پشتگیری ئەو ڕایە دەکەم، ئەگەر توانا هەبێت بکرێت بە 5 ملیۆن دینار، دیارە کە کۆمەڵێك باب هەیە لە بودجەدا بەجیاوازی کردن لەگەڵ پارسااڵ مەبلەغێکی زۆر زیاترە، دەکاتە دوو ئەوەندەی کەبۆی دیاریکراوە، وەکو سوودە کۆمەڵایەتیەکان، شمەك وخزمەتگوزاری، بەخشین و ئەمانە، ئەکرێت ئەو تێچووە زیادانەی کە دێنە کایەوە ئەوانە ئیستیفادەیان لێبکرێت، هەروەها پشتگیری کردن لە زیاد کردنی مووچەی تۆڕی کۆمەڵایەتی، دەرماڵەی خواردنی هێزەکانی پێشمەرگەو ئاسایش وپۆلیس، ئێمە جگە لەوەی کە لەهەرێمی کوردستان نیشتەجێین، بەشێك لەپارچەکانی دیکەی کوردستانیش ئاوارەن و لەاڵی ئێمەن، ئەوانیش بەشێکن لەجەستەی ئێمە، بەشێکن لە جگەر و خوێنی ئێمە، دیارە ئەوانە هەندێکیان لەکەمپەکاندا دەژین، ئێمە وەکو خودی خۆمان سەردانمان کردوون، ژیان و گوزەرانیان زۆر زۆر خراپە، بێکارن، خزمەتگوزارییان نیە، نەخۆشی درێژخایەن تێیاندا بااڵوە، پێویستیان بەسۆزو پڕۆژەی خزمەتگوزاری زیاتر هەیە لەاڵیەن حکومەتەوە، پێویستە ئەوانیش ڕەچاو بکرێن، چونکە بەشێکن لە ئێمە و بەهەر هۆکارێك بێت ناوچەکانی تری کوردستانیان بەجێ هێشتووەو ئێستا لەهەرێمی کوردستان دەژین، وەزعیان زۆر خراپە، ئومێد دەکەم ئەوانیش بڕە پارەیەکیان بۆ تەرخان بکرێت تا بتوانن وەکو پرۆژەی خزمەتگوزاری بۆ ئەو ناوچانە سەرف بکرێت، دیارە ئێمە لەڕاپۆرتی خۆمان هی لیژنەی ماڤی مرۆڤ، ئاماژەمان بەخاڵێك کردووە ئەویش ماددەی 39یە لەیاسای باری کەسی، بەاڵم دیارە هەڵەکە لەاڵی ئێمە بووە نەمانتوانیوە باشتر ڕوونکردنەوە بدەین، کە لیژنەی دارایی نووسیویانە تەنها بۆ ڕوونکردنەوەیە، بەاڵم ئێمە لێرەوە دووبارەی دەکەینەوە، ئەویش دابین کردنی بڕە پارەیەك بۆ ئەو ژنانەی کە لەهاوسەرەکانیان جیابوونەتەوە، بتوانین مەبلەغێك پارەیان بۆ دابین بکەین، تا ئەو کاتەی ئەو ژنە کارێك دەدۆزێتەوە یان ژیانێکی نوێ پێك دەهێنێت، ئومێد دەکەم ئەوەش لەم بودجەیەدا ڕەچاو بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز حسن محمد سورە، فەرموو.

بەڕێز د. حسن محمد سورە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش ڕەئی خۆم بە چەند تێبینیەك دەخەمە پێش چاوی بەڕێزتان، ئاشکرایە بودجە چەند بە ڕێکی ئامادەبکرێت، نیشانەی ئەوەیە کە موناقەشەی کەمتر دەوێت، هەر ئەوەشە کە بودجەی هەندێ واڵت بەیەك دانیشتنی پەرلەمان کۆتایی پێدێت، لەڕاپۆرتی لیژنەی دارایی بەدرێژی باس لەهەموو الیەنەکانی بودجە کراوە، دەستخۆشیان لێدەکەم، یەکێك لە الیەنە خراپەکانی بودجە ڕیز بەندی ئەولەویاتی بودجە دەردەخات بەجۆرێك کە لە 80٪ سەرفیاتی حکومەت لەموازەنەدا ئاراستە دەکرێت بۆ خزمەتگوزاری گشتی، لە 20٪ی سەرفیاتی حکومەت لەموازەنەدا ئاراستە دەکرێت بۆ ماڤی ئابووری وکۆمەڵایەتی دانیشتوان لە تەندروستی وفێرکردن و ژینگە، پێشنیاری من ئەوەیە کە بەو ئەولەویاتەدا بچینەوە، خاڵێکی تر

سەبارەت بە خەرجیەکانی تەشغیلی کەداواکراوی هەر وەزارەتێك دوو ئەوەندە یان سێ ئەوەندەیە کە وەزارەتی دارایی ئیتیفاقی لەگەڵ کردووە، کەمکردنەوەی خەرجیەکانی تەشغیلی بۆ یەك لەسەر سێی داواکراوی وەزارەتەکان، لەلایەن وەزارەتی دارایییەوە، ئەوە نیشان دەدات یان وەزارەتەکانی پەیوەندیدار زۆریان داوا کردووە یان وەزارەتی دارایی حەقی خۆی نەداونەتێ، کەمکردنەوەی خەرجیاتی تەشغیلی لە 10٪ی تریش لەوەی کە ئیتیفاقی لەسەر کراوە، بەتایبەتی کە ئێستا ڕوون نیە لەکوێ کەم دەکرێتەوە، وا دەردەخات کە 1- بودجەی وەزارەتەکان بێ بایەخ نیشان بدات لەبەر ئەوەی هەندێ وەزارەت خۆی بە بودجە بەڕێوە ناچێت، یان لەوانەیە حوجەی بدەینێ، ئەگەر نەیتوانی بەرنامەکانی خۆی وەکو پێویست جێبەجێ بکات، 2- هەندێ وەزارەت بەتایبەتی وەزارەتی تەندروستی بودجەکەی کەمترە لە ڕێژەی پەسەندکراوی نێودەوڵەتی کە لە 7٪ ـە، بەکەمکردنەوەی لە 10٪ی تریش بودجەی وەزارەتی تەندروستی لە 5٪ کەمتر دەبێت، کە لەگەڵ پێوەری نێودەوڵەتی ناگونجێت، وە بەشی هەرە زۆری ئەو پارەیەش دەچێت بۆ سەرفیاتی کارگێڕی ئەمە لەلایەك، لەلایەکی تریش قەیرانی دروست بوو لە ئەنجامی دەرکردنی چەند یاسایەك بۆ ئازاد کردنی بازاڕ، وە پێدانی ڕۆڵی ڕەها بەکەرتی تایبەت، بوەتە هۆی ئەوەی کەلەکۆتاییدا دانیشتوان بەشێکی زۆر لە کولفەی خزمەتگوزاری تەندروستی تەحەمول بکەن، پارەکەیان لە بەرکی خۆیان بدەن کە ئەمەش گران دەوەستێ لەسەریان، بۆیە پێشنیار دەکەم 150 – 200 ملیار دینار بخرێتە سەر بودجەی تەندروستی، ئایا وەزارەتی دارایی بەپێشنیاری کەمکردنەوەی لە 10٪ی بودجە ڕازییە؟، ئەگەر ڕازییە چۆن پارسانٌ زۆربەی پارەی لە 40٪ی خەرجی ئیستسماری موناقەلە کردووە بۆ خەرجی ئیستسماری؟ هەروەها لە پاسای پارسانٌ ڕێگە نەدرا هیچ مەبلەغێك هەڵبگیرێت لەخەرجی تەشغیلی بۆ خەرجی ئیستسماری، بودجەی هەرێم 2 تریلیۆن زیادی کردووە، حکومەت ئیلتزامی دامەزراندنی 25 هەزار کەسی لەسەرە، پێشنیاری من ئەوەیە لەحیاتی کەمکردنەوەی لە 10٪ی خەرجی تەشغیلی باقیاتی ئەو 2 تریلیۆن دینارە بەشێکی سەرف بکرێت بۆ پێشنیارەکانی لیستی کوردستانی، کە پێشنیاری زۆر بەجێی تێدا بوو، خاڵێکی تر بودجەی تەشغیلی و ئیستسماری پارسانٌ جیاوازییان زۆر بوو، خەرجیەکانی تەشغیلی لە 69٪ بوو، خەرجیەکانی ئیستسماری لە 31٪ بوو، ئەمسانٌ خەرجیەکانی تەشغیلی 2 تریلیۆنی زیاد کردووە، کە دەکاتە 32٪ ی بودجەی گشتی، زۆربەی خراوەتە سەر خەرجی تەشغیلی، هەرچەندە خەرجیەکانی تەشغیلی و ئستیسماری ئەمسانٌ زیادی کردووە، بەڵام ئەم جیاوازییانە دروست دەکات، ڕێژەی خەرجیەکانی تەشغیلی ئەوەندە بەرز دەکاتەوە کە ڕێژەی خەرجیەکانی ئیستسماری کەم دەکاتەوە، کە ئەمسانٌ ڕێژەی خەرجیەکانی تەشغیلی لە 71٪ و ڕێژەی خەرجیەکانی ئیستسماری 29٪ ـە لە بودجەی گشتی، ئەگەر نرخی نەوت کەم بوویەوە، یان ناردنە دەرەوەی نەوت کەم بوویەوە، ڕێژەی لە 17٪ بودجەی هەرێم ناگاتە گوژمەی ئێستا، لەوانەیە حکومەت نەتوانێ بەرنامەی خۆی لە خەرجیەکانی تەشغیلی جێبەجێ بکات، بەدڵنیاییەوە ڕێژەی خەرجیەکانی ئیستسماری زۆر کەم دەبێتەوە، بۆیە بەڕەئی من وا باشتر بوو، لە 2 تریلیۆنی زیاد بوو لە بودجەی ئەمسانٌ شتێکی بخرێتە سەر خەرجیەکانی تەشغیلی کە

ئیلتزاماتی حکومەتە بۆ ساڵی ئایندە، بۆ نموونە: دامەزراندنی 25 هەزار کەس، بە پێشنیارەکانی لیستی کوردستانیشەوە، بە قیەکەی بە شێوەیەکی دادپەروەرانە بخرێتە سەر خەرجیەکانی ئیستساری کە نیەتی خزمەتگوزاری گشتی تیایە لەڕووی ئابووری وکۆمەڵایەتیەوە، خاڵێکی تر ئەم تێبینیانەم هەیە لەسەر خەرجیەکانی ئیستساری، کۆی گشتی خەرجیەکانی ئیستساری لە بودجەی ساڵی 2011 کەمە، لەبەر ئەوەی لەکۆی (2303) پڕۆژەی بەردەوام زیاتر لە (940) پڕۆژەی جێبەجێ نەکراوە، واتە خەرجیش سفرە، کە دەکاتە 40,8٪ کۆی پڕۆژەکان، پارەی ئەم پرۆژانە موناقەلە کراوە، پارەکانیان سەرف کراوە، کەواتە دەبێت ئەمسالێش مەبلەغێکی زۆر لە خەرجیەکانی ئیستسماری سەرف بکرێت، تەنها بۆ پڕۆژەکانی پارسالّ کەبۆ ئەمسالّ پڕۆژەی بەردەوامە ئەو بڕە پارەیەی لە خەرجیەکانی ئیستسماری دەمێنێتەوە زۆر کەمە بۆ پڕۆژە پێشنیارکراوەکان،/ ئەمسالّ بودجەی ئیستسماری بۆ هەموو پڕۆژە پێشنیارکراوەکان بۆ ساڵی 2011 بۆ وەزارەتی تەندروستی لە 36٪ ـە، واتە کەمتر لە نیوەیە کە دەکاتە چوار ملیار دینار، وەزارەتی تەندروستی بەم پارەیە گەشە بەچی خۆی بدات؟، کەواتە ئەگەر ئەم سیاسەتەی حکومەت بەردەوام بێت ئەوا بۆ ساڵی داهاتوو پارەی نابێت بۆ بودجەی پێشنیارکراو لەگەڵ ڕێزمدا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز عمر عبدالرحمن علی، فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئاشکرایە بودجەی ئەمسالّ بەوردەکارییەکی زۆرەوە پێشکەش بە پەرلەمان کراوە، باس لە هەموو پڕۆژە وەختەکان و بڕەکان وگۆژمەکەی کە بۆی سەرفکراوە تێیدا هاتووە، ڕاستە پڕۆژە بودجەی ئەمساڵی 2011، چەند مانگێك لەکاتی خۆی دواتر هاتووتە پەرلەمان، کە ئەبوایە بەگوێرەی پەیڕەو وپرۆگرامی ناوخۆی پەرلەمان لە سەرەتای تشرینی یەکەمدا بگەیشتایەتە پەرەلەمان، بەڵام هۆکاری دواکەوتنی ئەو بودجەیە هۆکاری خۆی هەیە، من پێم وایە ئەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە بە گوێرەی ماددەی 110 لە دەستووری عێراقی ڕەسمی سیاسەتی مالی، وەدانانی میزانیەی دەوڵەتی عێراقی لەزمنی سەڵاحیەتە حەسریەکانە کە ڕەبتە بە حکومەتی عێراقیەوە، ئەوەش لەبەر دروست نەبوونی حکومەتی عێراقی لەکاتی خۆیداو دواکەوتنی بودجەی عێراق بووە هۆی ئەوەی کەوا بودجەی هەرێمی کوردستانیش لەکاتی خۆیدا نەیەت و کەمێك تەئخیر بێت، ئەمە ڕاستە، ئێمە ناومان ناوە بودجە، بەڵام خۆی ڕەنگە لە ئەصڵدا موستەڵەحی عیلمی و مالی بودجە نەبێت، ئەم بودجەیەی کە بۆ ئێمە دێت لەبەر ئەوەی بەو شێوەیە لە حکومەتی عێراقیەوە بۆ ئێمە دێت، ئەگەر دواشکەوتبێ من پێم وایە لەبەر ئەو هۆکارانەیە، بۆیە هیوادارم لەساڵی داهاتوو لەکاتی خۆی بتوانێت بگاتە دەست پەرلەمان، بۆ ئەوەی ئێمە قسەی لەسەر بکەین، ڕاستە، پڕۆژە بودجەی ساڵی 2011، هەرێمی کوردستان وەکو هەمان پڕۆژە یاسایەکانی تره، بەدەرنیە لەکەموکورتی کە نوقسانی تیا نەبێت، وە دیارە بۆیە ڕووبەڕووی پەرلەمانی کوردستانیش دەکرێتەوە بۆ ئەوەی لەڕێی لیژنە

تایبەمەندەکانی خۆیەوە، پەرلەمان بتوانێت ئەو کەموکورتیانە، ئەو نوقسانیانە پڕ بکاتەوە، چاکیان بکات، زیادیان بکات، کەمیان بکات، لایان بەرێت، موقتەرەحاتی خۆی تەقدیم بکات، بۆیە من لێرەوە دەستخۆشی لە لیژنەی دارایی دەکەم، بەڕاستی ئەرکێکی زۆریان کێشاوە تێیدا، توانیویانە ڕاپۆرتێکی ڕێکوپێك پێشکەش بکەن، بەهاوکاری لیژنەکانی تر، کەوا ئەوانیش ڕاپۆرتی خۆیان داوە، بەڵام لەگەڵ ئەمەشدا ڕاپۆرتەکەی لیژنەی دارایی بەدەر نیە لەهەندێ کەموکورتی کەپێویست بوو تێبینیان لەسەر بکردایە، ڕاو ڕاسپاردەی خۆیان پێشکەش بکردایە بۆ ئەوەی بتوانن کەمترین کەموکورتی لەم بودجەیەدا هەبێت، بۆ نموونە: یەکێك لەوانە ئەبوایە لیژنەی دارایی هەندێك لەو پڕۆژانەی کە لەپڕۆژە پێشنیارکراوەکانە بۆ ساڵی 2011، باسیان لەسەر کراوە، بەنەزەری ئیعتیبار وەریبگرتایە، وەکو باس لەدروست کردنی سایلۆ ئەکرێت لەڕانیە لە کەلار بە ماوەی(1080) ڕۆژ بەبڕی (20)ملیار دینار، بەڵام ئەو گۆژمەی کە ئێستا بۆی تەخصیص ئەکرێت یەك ملیاری بۆ تەخصیص کراوە، بەو واتایە بێ، ئەگەر بەم حاڵەتە بڕوات 1080 ڕۆژ ئەکاتە 3 ساڵ بۆ مەرحەلەی یەکەم، (1) ملیار دیناری بۆ تەخصیص کراوە، لەکاتێکدا کە ئێمە پێویستیمان بەو خزمەتانە هەیە، بەو کۆگایانە هەیە بۆ هەلگرتنی دانەوێڵە، ئاشکراشە ئێستا کوردستان بەرەو وەزعێکی باش لەبەرهەمی کشتوکاڵی ئەڕوات، ساڵ لەدوای ساڵ بەرهەم زیادی کردووە، بەتایبەتی ئەمساڵ زیادی کردووە، پێویست ناکات لەسەر جادەکان و ساحەکان فڕێ بدرێت، بۆیە پێویست بوو لیژنەی دارایی ئەوەی بە نەزەری ئیعتیبار وەربگرتایە، داوایان بکردایە ڕاسپاردەیان هەبووایە، کەواتە ئەو گۆژمانەی بۆ ئەو کۆگایانەی پاراستنی دانەوێڵە، کەقوتی هەموو خەڵکی لەسەرە، زیاتر بکردایە، بۆ ئەوەی زووتر بێتە دەست، هەروەها منیش تێبینی ئەوەم کردووە، لەهەندێ پرۆژە کەئیختصاصی هەندێ وەزارەت نیە، دراوە بەهەندێ وەزارەت، ئەو وەزارەتانەی کە پێی هەڵدەستن وای پێویست نەدەکرد، بەڵکو وای پێویست دەکرد کە بدرایە بەو وەزارەتانەی کەتایبەتمەندن، بەو جۆرە پرۆژانە، خۆیان پێی هەڵبسانایە، خاڵی سێیەم: ئەوەیە ئەبوایە لیژنەی دارایی لەگەڵ ڕێزمدا بۆ ئەو ماندووبونەی کەسەرفیان کردووە، بەڕاستی من تەعنی جهودیان ناکەم، بەڵکو هاوکارییان دەکەم بۆ ئەوەی ڕاست کردنەوە لەهەندێ شتدا بکرێت، گەڵی پرۆژە هەیە لە پرۆژە بەردەوامەکان، مەسەلەن تائێستا کاتەکانیشیان، ئەگەر دوو ساڵ بێت، ساڵێك یان ساڵ و نیوێکی تێپەڕاندووە، بە لە 5٪ یشی یان لە 10٪ ی ئەو پرۆژانە تەواو نەبووە، ئەبوایە ڕاسپاردەیەکیان تێدا بنووسیایە کە بیانوتایە دەکرێ لەو شارانە (2) پرۆژە (3) پرۆژە لەو پرۆژانەی کەپارەیان بۆ تەخصیص کراوە، بەڵام بە لە 5٪ و لە 10٪ی کارەکانی جێبەجێ نەکراوە، لەهەمان شاردا با ئەو پرۆژانە لەهەمان شارۆچکە ئیلغا بکرێت کۆی (3) پرۆژە ،(2) پرۆژە بکرێتە پرۆژەیەکی بەرچاو وبەردەوام کە بتوانێ خەڵك سوودی زیاتری لێ ببینێت، پێم وایە ئەبوایە باسیان لەدەرماڵە بەنەوعێکی تر بکردایە، ئەو دەرمالاّنەی کە ئێستا هەیە، ڕاستە هەموو چین و تۆێژەکان پێویستیان بەدەرماڵە هەیە، داوای ختورە دەکەن، خۆیان بەخاوەنی حەق دەزانن، بەتایبەت ئەو فەرمانەی کە لەم دواییەدا دەرچووە بەنیسبەت دەرماڵەی یاساییەکانەوە بەشێوەی جیاجیا بەکارهاتووە، من پێشم وایە کەخۆشیان ڕەنگ بێت

داموده‌زگا مالیه‌کان و جه‌نابی وه‌زیری مالی و داموده‌زگا تایبه‌تیه‌کانیش خۆیان زۆر باش سه‌ر له‌و ته‌قسیماته له 30٪ وله 20٪ له 15٪ کێ مه‌شموله‌و کێ مه‌شمول نیه، سه‌رێکی باشی لێ ده‌رنه‌که‌ن، ئه‌کرا به عام بوترایه ده‌رماڵه وەك منحه بێت، ده‌رماڵه‌ی مه‌سه‌له‌ن له حکومه‌تی عێراقی ئیتحادی، ئه‌گه‌ر له‌لایه‌کی ئێمه زیاتر هه‌بێت له‌عێراق که‌متر هه‌بێت، ئه‌کرا به ئیستسنائی ئه‌مه بهێڵرێته‌وه، باقی ده‌رماڵه‌کانی تر، وەك یاساناسان، کشتوکاڵ، موهه‌ندیسی زراعی، موهه‌ندیسه‌کانی تر، مامۆستایان باقی تری چین و تۆێژه‌کان، ده‌رماڵه‌کانیان ته‌وحید بکرایه، هه‌روه‌ها ئه‌یانتوانی ئه‌مه به‌ڕاسپارده‌یه‌ك بۆ وه‌زاره‌تی مالیه باس بکه‌ن، بۆیه من لێره‌شدا ده‌ستخۆشی له‌فراکسیۆنی کوردستانی ده‌که‌م، بۆ ئه‌و ته‌رحه‌ی که‌ته‌قدیمیان کرد، که له 10٪ نه‌فه‌قاتی ته‌شغیلی که‌م بکرێته‌وه که بڕێ 970 ملیار دینار ئه‌کات، واته نزیکه‌ی تریلیۆنێك، که ته‌خصیص کرا بۆ ئه‌وه‌ی سولفه‌ی هاوسه‌رگیری ببێته 5 ملیۆن، سولفه‌ی عه‌قاریش ببێته 20 ملیۆن، هه‌روه‌ها ئه‌و پاره‌ی که به بڕی 750 ملیار بۆ زراعه، 750 ملیار بۆ مه‌سره‌ف صناعی و باقی تری 40 ملیار بۆ تۆڕی کۆمه‌ڵایه‌تی، من پێم وایه ئه‌وه شتێکه زۆر زۆر له خزمه‌تی سه‌رتاسه‌ری کۆمه‌ڵانی خه‌ڵکی کوردستاندایه، زۆر سوپاس.

به‌ڕێز سه‌رۆکی په‌رله‌مان:

سوپاس، به‌ڕێز ئاشتی عزیز صالح، فه‌رموو.

به‌ڕێز ئاشتی عزیز صالح:

به‌ڕێز سه‌رۆکی په‌رله‌مان.

سه‌ره‌تا من ئه‌مه‌وێت تیشك بخه‌مه سه‌ر ئه‌وه‌ی که به‌شێوه‌یه‌کی گشتی باس له‌وه کراوه که ئه‌م بودجه‌یه‌ی هه‌رێمی کوردستان به 12تریلیۆن مه‌زه‌نده کراوه، ئالێره‌دا پرسیاره‌که‌ی من ئه‌وه‌یه، ئایا بودجه‌یه‌کی ئاوا به‌م شێوه‌یه که داڕێژراوه به‌تایبه‌ت به‌رپرسیارێتیه که ڕووبه‌ڕووی وه‌زاره‌تی پلاندانان ئه‌بێته‌وه، که به‌شێوه‌یه‌کی ته‌کنه‌لۆژی زۆر خراپ ئاماده کراوه، زۆربه‌ی ئه‌و کارتانه‌ی که له‌به‌رده‌م ئێمه‌دایه، ناتوانین به ئاسانی ببینین، بۆیه من داواکارم بۆ ساڵی ئایند‌ه به‌نیزامێکی ته‌کنه‌لۆژی پێشکه‌وتوو تر، بتواندرێت ئه‌م بودجه‌یه دابڕێژرێته‌وه، بۆیه من پێشنیازی ئه‌وه ده‌که‌م که بکرێت به سیستمی کۆد، چونکه ناوی پرۆژه‌کان به‌ناو زۆرجار به‌لابردنی ناوێك یان وشه‌یه‌ك پرۆژه‌کان له ئه‌ندامانی په‌رله‌مانیش تێك ده‌چێت، به‌ڵام ئه‌گه‌ر سیستمی کۆد بێت، ئاسانتر گه‌نده‌ڵی و که‌موکورتی پرۆژه دووباره‌کان ده‌دۆزرێته‌وه، هه‌روه‌ها ئاماژه به‌وه‌کراوه که له 70٪ی بودجه‌که نه‌فه‌قاتی ته‌شغیلیه، بۆیه من پێشنیازی ئه‌وه ده‌که‌م، که ئه‌و پلانه ستراتیژییه بگیرێته به‌ر، بۆ که‌م کردنه‌وه‌ی نه‌فه‌قاتی ته‌شغیلی له‌پلانێکی پێنج ساڵه‌ییدا ببێت یان به‌پێی ئه‌و شێوه‌یه‌ی که وه‌زاره‌تی پلاندانان بتوانێت سیاسه‌تێکی بۆ دابڕێژێته‌وه، چونکه به‌پێی ئه‌وه‌ی که له‌به‌رده‌می ئێمه‌دایه، سیاسه‌تێکی ئیقتصادی نیه، به‌ڵکو به‌پێچه‌وانه‌وه سیاسه‌تێکه بۆ خزمه‌تکردن له په‌ره‌پێدان و فراوانکردنی ده‌ست بلاوی له بواری بودجه‌ی ته‌شغیلیا وەکو ئه‌وه‌ی که ئیستا ئه‌بینریت له 2011 یا به داخه‌وه 31 ترلیۆن و 940 ملیار دینار دانراوه بۆ نه‌فه‌قاتی ته‌شغیلی که ئه‌مه ڕێژه‌یه‌کی

زۆر زۆرە، بەنیسبەتی 2 تریلیۆن زیادی کردووە لەچاو ساڵی پاردا، ئایا لەبەرامبەردا ئەگەر وەڵامەکە ئەوە بێت 25 هەزار فەرمانبەر دائەمەزرێنێت، ئایا لەبارتەقای ئەوەدایەکە کە 25 هەزار فەرمانبەر ئەو هەموو پارەیە یان ئەو پارە زەبەلاحەی بۆ دابندرێت، لە بودجەی ئەو لایەنانەی کە سێکتەری زۆر سەرەکی نین، وەك مینەح و مەنافعی ئیجتماعی و مەسروفاتی تر، کە نزیکەی لە 13٪ی بودجە گشتیەکەیە، ئەگەر لەگەڵ سلعو خەدەمات و صیانە کۆی بکەینەوە کە لە12,19٪ لەنزیکەی 25٪ بودجە گشتیەکەیە کە ئەمە نزیك ئەبێتەوە لە بودجەی وەبەرهێنان ئایا ئەمە سیاسەتێکی ئیقتصادی تەندروستە، ئەم سێکتەرانە، کەسێکتەری سەرەکی نین نزیك ببێتەوە لە بودجەی وەبەرهێنان کە لە 29٪ ی بودجەی گشتی هەرێمی کوردستانە، وە من پرسیارێکی ترم هەیە، ئایا بە چ پێوەرێك نیشاندەرەکانی چیە کە وەزارەتی پلاندانان، وەزارەتی دارایی، پێواندوویانە مەنافعی کۆمەڵایەتی ومنح لەخزمەتی خەڵکدا بووە، ئایا ئەمانە لە دائیرەکاندا ناوبژیوانی کۆمەڵایەتی گەورەی پێ دەکرێت؟، کێشەی گەورەی پێ چارەسەر ئەکرێت؟، ئەگەر دیاردەی کۆمەڵایەتی گەورە هەیە، بۆ لەڕێگای پۆست و بەخشینی تایبەتەوە لەپۆستە بەرزەکانەوە، هاوکاری کۆمەڵایەتی خەڵك ناکرێت؟، ئەگەر دیاردەی کۆمەڵایەتی هەیە، بۆ پرۆژە یاسا، یان پێشنیازی ناکەن بۆ پەرلەمانی کوردستان؟، بۆ ئەوەی کە بەشێوەیەکی سیستەماتیك و دامەزراوەیی ئەم پارەیە سەرف بکرێت، نەك ببێتە دابەشکردنێکی منەت لەڕێگای فەرمانگەکانەوە کە ئەمە ڕێگایەکی تەندروست نیە، بۆیە من پێشنیاز دەکەم ئەگەر بەتەنها ئێمە ئەو منح یان مەنافعی ئیجتماعی کە لە 2,39٪ ڕەد بکرێتەوە، یان ئیستیفادەی لێبکرێت، فەرمانگەیەك هەیە، بەناوی فەرمانگەی تەکنەلۆژی لەکوردستان کە حکومەتی ئەلکترۆنی دروست بکات، ئەم حکومەتە پێویستە لە ئەمرۆدا بێت یان سبەی لەکوردستاندا ئیشی پێبکرێت، وە پێویستە بودجەیەکی بۆ تەرخان بکرێت بۆ حکومەتی ئەلکترۆنی کە بەداخەوە موافەقەت کراوە، 0,02٪ ی بۆ دانراوە، کە ئەگەر بەپێی موعەدەلی ناتجی ئیجمالی بۆ تاکەکەسێك لەکوردستاندا کە 4 هەزار دۆلارە، لەسالێك واتە 2 دۆلار بەرکەسێك دەکەوێت، کە ئەمەش هیچی پێناکرێت، بۆیە ئەگەر موقارەنەی بکەین بەوڵاتێکی وەکو ئەسیوبیا، کە ناتجی ئیجمالی مەحەلی بۆ تاکە کەس هەیە، 400 دۆلارە، بەڵام ئەو 1.77٪ بودجە گشتی یەکەی خۆی داناوە بۆ ئەو حکومەتە ئەلیکترۆنیەی خۆی بۆیە، ئەمە هەنگاوێکی گرنگە پێشنیازی ئەوە دەکەم کە دەرمالێی توێژەرەوەی کۆمەلایەتی کە ژمارەیان (1500) توێژەرە لە کوردستاندا، لە هەرسێ پارێزگاکەدا، مووچەکەیان (265)هەزارە لە 100٪ مووچەکەیان بۆ زیاد بکرێت و سوودی لێ ببینن، هەروەها کۆمەلێك ڕەنووس هەیە، بۆ نموونە هۆلێکی بۆنە لە قەڵادزە 4 ملیۆن و50 هەزاری بۆ دانراوە، لەکاتێکدا هۆلی بۆنە لە بازیان، 500 ملیۆنی بۆ تەرخان کراوە، ئایا 4 ملیۆن و 500 هەزار بۆ هۆلێکی بۆنە ئەمە هاودژییەکی گەورە نیە، لەگەڵ ڕەنووسێکدا کە 500 ملیۆن تێیدا دەستنیشان کراوە، من لە تێبینی کردنم لە پرۆژەی ئاوەدانکردنەوە پلاندانان لە پارێزگای هەولێردا نۆژەنکردنەوەی باخچەیەك بەبڕی (یەك ملیار دینار دانراوە لەبەرامبەر دا دروست کردنی سێ باخچە لە هەمان پارێزگایا نزیکەی یەك ملیار دیناری بۆ دانراوە، بۆیە من

بەراوردەکەم ئەوە بوو کە نۆژەنکردنەوەیەك لەبەرامبەر دروست کردنی سێ باخچەدا دوو ڕەنووسی جیاوازە بەرامبەر بەیەکتری من ئاماژەم کرد بە دوو بە یەك، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەستخۆش، بەڕێز فازڵ حەسەن اسماعیل، فەرموو.

بەڕێز فاضل حسن اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا دەستخۆشی لەلیژنەی دارایی و ئابووری دەکەم بۆ ڕاپۆرتەکەیان، سەبارەت بە بودجەی ساڵی 2011، ئەگەر لەساڵی پار باشتریش بێت، ئەوە زۆر باشتر نیە، ئەویش بەدەلیلی ئەوەی کە لە لیژنەی دارایی بەکۆکردنەوەی سەرنج و تێبینی و پێشنیارەکانی هەموو لیژنەکانی تر، کەزیاتر لە 150 خاڵ لە تێبینی و پێشنیار وڕاستکردنەوەی هەڵەی تێدایە، سەبارەت بە پڕۆژە بەردەوامەکان ئەوە وەك پرسیارێك، پڕۆژە بەردەوامەکانی ساڵی 2003 و 2004 و 2005 ئەمە کەی تەواو دەبێت؟، ئەمە بۆ هەردوو وەزارەتە ئەم پرسیارە، سەبارەت بەپڕۆژە بەردەوامەکانی تر بەڕاستی بەهۆی ئەوەی کە هەم هاتنی بودجە کە درەنگ هات، هەم پێشنیارکردنی ئەم هەموو پرۆژەیە، بەبێ جێبەجێکردن، کە گەشتووەتە ڕێژەیەکی زۆر، وەکو لەڕاپۆرتەکەدا ئیشارەتی پێداوە، زیاتر لە 2300 پرۆژە ئێستاکە هەیە، ئەمە تەنها زیادکردنی ژمارەکانە، چونکە ئەگەر تێبینی بکەین لە پرۆژە بەردەوامەکان، ئەوانەی کەنووسراون دەستبەکار نەبووە، زیاتر لە 120 پرۆژەیە، ئەوە جگە لەوانەی کە ئیحالەکراوە، یان بۆ تەندەر و یان گرێبەستی بۆ کراوە، ئەمە نیشانەی ئەوەیە کە ئامادەکارانی بودجە بەڕاستی چ وەك نەشارەزایی وپەلەپەل و بێسەروبەری پێوە دیارە، یاخود هەر بۆ ئەوەیە کە هەموو ساڵێك ئاوا زیاتر پەرلەمان بەوەوە مەشغول بکەن، کە ئەوەندەی خەریکی ڕاستکردنەوەی کەموکورتی و هەڵەکان بن، کەمتر بەشتی تر ڕابگەن، لە پرۆژە پێشنیارکراوەکان جگە لەوەی کە هەندێك لەو پرۆژانەی کە پێشنیار کراون نیسبەتەن بەهەندێ پرۆژەی تر کە گرنگن، ئەوانەی تر کە پێشخراون، بەڵام لەگەڵ ئەوەش کەجیاوازی لەمەبلەغی ئەو پرۆژانەی کە هاوشێوەن، یەعنی بۆ نموونە قوتابخانەیەکی 18 پۆلی، لەچەند شوێنێك لە ملیارێك و 200 ملیۆن، ملیارێك و 600 ملیۆن، ملیارێك و 800 ملیۆن ئەو جیاوازییانە هەیە، ئەگەر بکرێت وەڵامی ئەوەم بدەنەوە کە ئەوە چیە؟، سەبارەت بە سیاسەتی دارایی حکومەتی هەرێم، ئەگەر تێبینی بکەیت هەموو ساڵێك بەردەوام کورت هێنان هەیە، بەڕاستی بەردەوام بوونی کورت هێنان ئەمە نیشانەی ئەوەیە کە چۆن دەڵێن حکومەت کارەکەی سەفەری بێت، یەعنی هەرچۆن ئەو پارەی دێتە بەردەستی سەرفی بکات، ئەی ناکرێت حکومەت بیر لەوە بکاتەوە کەداهاتی هەبێت، پاشەکەوتێکی هەبێت، مەرج نیە هەموو ساڵێك ئاوا بودجە زیاد بێت، لەوانەیە وەکو خۆی بمێنێتەوە، یان کەمتر بێت، یان حساب بکرێت بۆ مەسەلەن ڕووداوێکی چاوەڕوان نەکراو، مەسەلەن ئەزمەیەکی ئابووری گەورە کە ئێرەش بگرێتەوە، یان مەسەلەی بواری نەوت کە نەبێت، یان کارەساتێك، یان هەرشتێکی تر ئەو کاتە حکومەت چی دەکات، مەسەلەن یان ساڵێك بودجە نەهات،

نەبوو، سەبارەت بەداهاتەکانیش دیارە بەتایبەتی داهاتی ناوخۆ، شەفافیەتی تێدا نیە، سەبارەت بەمەسەلەی بودجەی تەشغیلی ئەوە سالّ بەسالّ زیاد ئەبێت، یەعنی ئەگەر بێت و هەرئاوا بڕوات کە ئەمسالّ زیاتر لە 2 تریلیۆن زیاد بووە، دیسان هەر کورت هێنان هەیە، جگە لەوەی کە لەگەلّ بودجەی ئیستسماریش تەوازونەکە گۆڕاوە بەلای بودجەی تەشغیلی، سەبارەت بە پێشنیاری زیاد کردنی پێشینەی خانووبەرەو، پێشینەی هاوسەرگیری، ئەوە بۆ ئەوەی هەموو سالّێك وا نەبێت و ئەو بڕە زیاد بکرێت، بەڕاستی بۆ ئەوەی بۆ سالّێکی تر هەروابێت، باشە کە سولفەی زەواج 5 ملیۆن بێت، بەلاّم سەبارەت بە پێشینەی خانووبەرە هەروەکو ئەوەی عێراقی لێ بێت، بکرێت بە 30 ملیۆن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز هاژە سلێمان مصطفی، فەرموو.

بەڕێز هاژە سلیمان مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی من تێبینیەکم هەبوو، لەگەلّ پرسیارێك، دەربارە ڕای لیژنە لەسەر ڕاپۆرتی لیژنەی مافی مرۆڤ، خالّی چوارەم، دەربارەی جێبەجێکردنی ماددەی 39ی یاسای باری کەسێتی، ئەلّێت ئەوە پەیوەندی بە بودجەوە نیە، بەلاّم هەمان داواکاری لە لیژنەی بەرگری لەمافی ئافرەت، خالّی چوارەم داواکراوە، ڕای لیژنەکە ئەوە بووە کە بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت، بەڕاستی ئەو خالّە هەردووکی یەك خالّ بوو، کە لەهەردوو لیژنەکە داواکرابوو، ئەویش دەربارەی جێبەجێکردنی بڕگەی 4ی ماددەی 39یە لەیاسای باری کەسێتی، کەباس لەوە دەکات کە ژنێك جیادەبێتەوە لەهاوسەرەکەی کە حکومەت چاودێری بکات تا ئەو کاتەی کە کارێك دەدۆزێتەوە، بۆیە من پێشنیار دەکەم بڕی 150 هەزار دینار بۆ ئەم مەبەستە تەرخان بکرێت، دەربارەی پرسیارەکە بۆ ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی، ڕای لیژنەی دارایی لەسەر ڕاپۆرتی لیژنەی پیشەسازی ووزە، خالّی دووەم سەبارەت بە قەرزی بانکی پیشەسازی، کە بڕی 30 ملیار دینار پار لە بودجەی سالّی 2010 دانراوە، خەرج نەکراوە، تەنها ڕێنمایی بۆ دەرچووە، ئەگەر تەوزیحێك لەو بارەیەوە بدرێت، بۆچی خەرج نەکراوە؟، ئایا تەدویر دەکرێت بۆ ئەمسالّ؟، وە بڕێکی تر تەرخان ئەکرێت یان نا؟، ئەگەر تەزویحێك لەوبارەیەوە بدرێت، بەشێوەیەکی گشتی لەسەر بودجەکە بەڕاستی من ڕاو سەرنج و تێبینیم بەو شێوەیە دەخەمە ڕوو، بێگومان چەند خالّێکی سلبی و ئیجابیشی تێدایە، بۆیە لەدوو تەوەردا باسی دەکەم، لە خالّە سلبیەکاندا، 1- درەنگ گەیشتنی بودجە بۆ پەرلەمان کە بەپێی بڕگەی 1ی ماددەی 79ی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان، دەبێت لەسەرەتای تشرینی یەکەم پێش سالّی دارایی بگاتە پەرلەمان، ئەوە هەموو سالّێك بێگومان دوا دەکەوێت ئەوە دەبێت بەپێی پەیڕەوی ناوخۆ مامەلّە لەگەلّ هاتنی بودجە بکرێت، 2- سیاسەتی حکومەت بۆ داڕشتنی بودجە سیاسەتێکی ئابووری

ستراتیژی نیە، کە بتوانێ هاوسەنگی لەنێوان نەفەقاتی تەشغیلی و ئیستسماری هەبێت، بۆیە دەبیندرێت کە جیاوازییەکی زۆر لەنێوان ئەو دوانەدا هەیە، کە بەپێی ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی نەفەقاتی تەشغیلی لە 70,23٪ وە ئستسماریەکەش 29,77٪ کە دەبێت حکومەت کار بۆ ئەوە بکات، بەپێی پلانێکی زانستی و ئابووری ئەم جیاوازییانە کەم بکاتەوە، یان هاوسەنگی ڕابگیرێت لەنێوانیان، 3- ئەو عجزەی کە ئەمساڵ هەیە، زۆرە بە بەراورد کردن لەگەڵ پارسااڵ کە جیاوازییەکەی دەگاتە نزیکەی 719 ملیار و 296 ملیۆن دینار، کە بیگومان پار 835 ملیار بوو، ئەمساڵ زیاتر لە 1 تریلیۆن و555 ملیارە، کەدەبێت حکومەت پلانی هەبێت، بۆ پڕکردنەوەی ئەم کورت هێنانە، 4- دەبێت حکومەت بەشێوەیەك ئەو پرۆژانە پێشنیار بکات، کە یەکسان بێت بەسەر ناوچەکان وپێداویستیەکان و چڕی ئەو دانیشتوانە، بۆ نموونە: مەسەلەی ئاوەڕۆی هەولێر ئێمە هەموو ساڵێك دەبینین کە هەولێر لەکاتی باران بارینداا، زۆرجار تووشی ئەو کێشەیە دەبێتەوە، بۆیە بەڕاستی ئەبێت ئەو کێشەیە چارەسەر بکرێت، ئەوە کێشەیەکی زۆر گرنگەو هەولێر پایتەختی هەرێمە، دەبێت بەڕاستی بڕێك پارە تەرخان بکرێت بۆ مەسەلەی ئاوەڕۆکە، هەر بۆ نموونە: لەسەر دابەشکردنی پرۆژەکان لەناوچەکاندا، وە گرنگیان، من لەبەر ئەوەی دانیشتووی شاری ڕەواندوزم، خەڵکی ئەوپەشەم، کێشەی کەمی ئاوی هەیە، بۆیە بەڕاستی قائیم مەقامیەتی ڕەواندوز، بەپێی نووسراوی ژمارە 679 لەسەر 9 لە ڕۆژی 2010/10/17 کە بۆ وەزارەتی پلاندانان بەرزی کردۆتەوە، 50 پرۆژەی پێشنیار کردووە، بۆ قەزاکە، لەوانە پرۆژەی ئاو بووە، کە بەڕاستی کێشەی کەمی ئاو هەیە، کێشەی ئەوەی هەیە کە نەخۆشخانەکەی زۆر کۆنە، هی ساڵی 60 تەکانە، هەموو ساڵێك لایەك نۆژەن دەکرێتەوە، لایەکەی تری پێویستی بە نۆژەنکردنەوە دەبێت، هەروەها لەپرۆژەکاندا داوای دروستکردنی پردێکی کردبوو بۆ گوندێکی نزیك ڕەواندوز کە گوندی بەرسرینە، دووەم زۆر لەسەر شەقامی سەرەکی، زۆر پێویستی هەبوو بەو پردە کە بۆی دروست بکرێت، پردەکەی لەساڵی 50کان دروست کراوە، بۆیە پێویست ئەکات ئەو پرۆژانەی کە گرنگن، دەبینین لێرە لە پرۆژە پێشنیارکراوەکان ئەو پرۆژانەی کە قائیم مەقامیەتی ڕەواندوز پێشکەشی کردووە، هیچی لەو پرۆژانە نەهاتووە کە ئیستا دانراوە، دەربارەی پرۆژە پێشنیارکراوەکانی ئەمساڵ، لە وەزارەتی شەهیدان پرۆژەی دروستکردنی بینایە، بۆ بەڕێوەبەرایەتی گشتی کاروباری شەهیدان وئەنفالکراوەکان لەهەولێر، کە بڕی 3 ملیار دیناری بۆ تەرخانکراوە، بۆ ساڵی 2011 ،(500) ملیار بۆ دانراوە ماوەکەی (360)ڕۆژە، هەرهەمان پرۆژە لەساڵی 2010 لە پرۆژە پێشنیارکراوەکان بووە، وە ماوەکەی (366)ڕۆژ بووە، بەگوژمەی (4)ملیار و(300)ملیۆن، وە (750)ملیۆن بۆ ساڵی 2010 دانراوە، ئەوەی کە تێبینی دەکرێت ئەو بودجەیەی کە تەرخانکراوە بۆ ناوچە کێشە لەسەرەکان بەپێی پێویست نیە، چونکە ئەم ناوچانە لەلایەن حکومەتی مەرکەزییەوە ئیهمال کراون، وە بەدەست کەمی خزمەتگوزارییەوە دەناڵێنن، بۆیە بەڕاستی من لەم ماوانەی دواییدا سەردانی گوندی بەحزانم کرد، کە بەچاوی خۆم بینیم یەعنی بەڕاستی خزمەتگوزاریەکان زۆر زۆر کەمە لەو ناوچانەدا، زۆر بەڕوونی داوایانکرد، من لەنووسراوێکدا بەڕاپۆرت بەرزم کردەوە بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمان، کە ئەبێت بودجەیەك

بۆ ئەو ناوچانە بەباشی تەرخان بکرێت، لەسەر ئاستی وەزارەتەکان دەبێت حکومەت بودجەی زیاتر بۆ ئەو وەزارەتانە دابین بکات کە خەدەمین، بۆ نموونە: ئەوەی وەزارەتی تەندروستی کەچەند هاوکارێکیشم ئیشارەتیان پێدا، کە بەپێی ستانداردی جیهانی نابێت لە 7٪ کەمتر بێت، کەچی ئێستا تەنها 5,58٪ بۆ تەرخانکراوە، لەبواری گەشتوگوزار بێگومان کوردستان ناوچەیەکی گەشتوگوزارییە، بۆیە پرۆژەیەکی ستراتیژی تێدا نیە، بۆ بووژاندنەوەی ئەو کەرتە، وە گرنگیدان بەو کەرتە، بۆ ئەوەی بتواندرێت سوودمەند بین لێی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز ئەڤین عومەر احمد، فەرموو.

بەڕێز ئەڤین عومەر احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من حەز دەکەم سەرەتا لە بودجەی پەرلەمانەوە دەست پێبکەم، بەپێی ئەوەی کە ئیدارەی پەرلەمانی کوردستان داوای بڕێك پارەی کردووە، بەڵام دیارە لەلایەن حکومەتەوە ئەو بودجەیە کەمکراوەتەوە، من داوا دەکەم کەوا پشتگیری ئەو داواکارییەی پەرلەمان بکەن، بۆ ئەوەی ئەو بڕە پارەیان بۆ بگەڕێندرێتەوە، چونکە بەڕاستی ئێمە پێویستیمان بەوە هەیە کە چەند نووسینگەیەك بۆ پەرلەمانی کوردستان بکرێتەوە، بەتایبەتی من داوا لەبەڕێزتان دەکەم کەوا نووسینگەیەکی تایبەتی پەرلەمان لە ناوچەی گەرمیان بکرێتەوە، چونکە بەڕاستی ئێمە لەوێدا نەقسی ئەوەمان هەیە، هەروەها لەچەند شارێکی تریشدا پێویستیمان بەکردنەوەی نووسینگە هەیە، ئەگەر بکرێت لەناوچە ناکۆکی لەسەرەکانیش نووسینگەی پەرلەمان بکرێتەوە، کە ئەمەش کارێکی زۆر باشە بەتایبەتی لەشاری کەرکووك، کە نووسینگەیەك بکرێتەوە، بۆیە ئەمە من وەك پێشنیارێك دەیخەمە بەر چاوی پەرلەمان، هەروەها داوا لە هاوکارانم دەکەم کەوا پشتگیریم بکەن بۆ ئەو داواکارییە، پاشان دێمە سەر بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان، لەبەر ئەوەی پەرەپێدانی پارێزگاکان، هەڵبەتە دەزانین کە لەسەڵاحیاتی ئێمەدایە وەکو حکومەت نیە، بۆیە من ئەم داواکارییەم هەڵبەت ڕووی دەمم لە ئەنجومەنی پارێزگاکان دەکەم، لەبەر ئەوەی مەبلەغی 291ملیاریان بۆ (592) پرۆژە تەرخانکردووە، کە سلێمانی (116)ملیاری بەر ئەکەوێت بۆ (285) پرۆژە، بەڵام لێرەدا دەبینین تەنها بۆ گەرمیان(24)ملیاریان تەرخانکردووە، کە ئەمە تەنها 20٪ی پرۆژەکە ئەکات لەناوچەی گەرمیان، کەهەموشمان دەزانین ناوچەیەکی زۆر داڕووخاوە، ناوچەیەکە پێویستی بە ئاوڕلێدانەوە هەیە، بەڵام ئەم مەبلەغە پارەیە کەدانراوە، سەرژمێرییان (450)هەزار کەسە، 90 – 100 هەزار کەسیان ڕاستە فۆڕمی خۆراکیان لەشوێنە ناکۆکی لەسەرەکانە، بەڵام نابێت ئێمە لێرەدا بەوچاوە سەیریان بکەین، ژمارەیان کەم بکەینەوە، لەبەر ئەوەی فۆڕمی خۆراکیان لێرە نیە، لە خزمەتگوزارییەکان بێبەشیان بکەین، هەروەها دێمە سەر شاری کفری کە دەبینم شاری کفری کە 30 هەزار کەسی هەیە، بەڵام تەنها 96 ملیۆنی بۆ تەرخانکراوە، بۆ 1 پرۆژە، ئەویش وادەگەیەنێت، ئەگەر بێت و بەپێی سەرژمێری دانیشتوان بێت، لە

ملیارو نیوێك تا 2 ملیاری بەر ئەكەوێت، بۆیە من داوا دەكەم لە ئەنجومەنی پارێزگا، چاوێك بەو بودجەیەدا بخشێنێتەوە، بۆ ئەوەی ئەو ناعەدالەتیە نەكرێت، دێمەوە سەر ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی هەڵبەتە من پشتگیری ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی دەكەم، دەستخۆشیان لێدەكەم، چونكە بەڕاستی ڕاپۆرتێكی تۆكمەیان ئامادەكردووە، ڕاپۆرتەكەشیان جێگای ئەوەیە كە ئینسان بڵێت دەستیان ناوەتە سەر زۆربەی زۆر كەموكورتیەكان، توانیویانە هەڵسەنگاندنێكی باش بۆ ئەم بودجەیە بكەن، هەروەها بەتایبەتی پشتگیری خاڵەكانی 11 بڕگەی دووەم، 14، 15، 17، 18 دەكەم، كە ئەو خاڵانەش خۆیان لەوە ئەگرنەوە، موناقەلە نەكرێت لە بودجەی وەبەرهێنان بۆ سەر بودجەی تەشغیلی، داوا دەكەم هەر وەزارەتێك بەپێی پسپۆڕی خۆی پرۆژەكانی ئەنجام بدات، بە پرۆفیشنەلانە كاری خۆی بكات، نەك وەزارەتێك لەجێگای وەزارەتێكی تر پرۆژەیەك ئەنجام بدات كە لە سوڵبی كارو ئیختصاصی ئەو وەزارەتە نیە، هەروەها سەبارەت بە ئەو پرۆژانەی كە ماوەی پرۆژەكە خۆی كەمە، بەماوەیەكی كەم، بەڵام تەرخانكردنی پارەكە دابەشكراوەتە سەر دوو ساڵ كە ئەمە وای لێدەكات پرۆژەكە لە قیمەتیشی كەم بكرێتەوە، سوودەكەشی بەو شێوەیە نەبێت، كە ئاماژەیان پێكردووە، بۆیە منیش پێنشیار دەكەم، ئەگەر هاتو پرۆژەیەك ماوەكەی كەم بوو بڕە پارەكەی وا تەخصیص بكرێت كە بەپێی ئەو بڕە پارەیە بێت كە بۆ 1 ساڵ بێت یان كەمتر بێت، هەروەها سەبارەت بەو پرۆژانەش كە پارەیەكی زۆر كەمیان بۆ تەخصیص كراوە، لە بودجەی ئەمساڵدا بۆ نموونە: من وەزارەتی پیشەسازی ئەهێنمەوە، كە 7 پرۆژەیان بۆ تەرخانكراوە، بەڵام لە بڕی (241)ملیار دینار تەنها(7)ملیار دیناریان بۆ دانراوە، كە دەكاتە 0,7 لە بودجەی گشتی، بۆیە پێشنیار دەكەم هەر پرۆژەیەك لەم بڕە پارەی كە لە بودجەی تەشغیلی دەبڕدرێت، ئەخرێتە سەر پرۆژەكان، هەڵبەتە من پشتگیری لە ڕاپۆرتی فراكسیۆنی كوردستانی دەكەم، كە داوایان كردووە لە 10٪ی بودجەی تەشغیلی كەمبكرێتەوە و بخرێتە سەر پرۆژەی ئیستسماری، بۆ تەخصیصاتەكانی تر كە بەهەموو تەخصیصاتەكانیەوە من پشتگیری دەكەم لە زیادكردنی سولفەی هاوسەرگیری، سولفەی عەقار، هەروەها لەدروستكردنی قوتابخانەكان كە (150)ملیار تەخصیص ئەكرێت بۆ دروست كردنی قوتابخانە، هەروەها (150)ملیاریش كە تەخصیص بكرێت بۆ مەسرەفی عەقاری و صناعی، كە دیسانەوە لێرەشدا دووپاتی دەكەمەوە ئەبێت لێرەدا سیاسەتی حكومەت دیار بێت بەرامبەر بە كەرتی تایبەتی پیشەسازی، چونكە كەرتی تایبەتی پیشەسازی ئەبێت حكومەت بزانێت بەچ شێوەیەك دەعمی ئەو كەرتە ئەكات، هەروەها پشتگیری لە هاژە خانیش دەكەم، كە باسی ئەو 30 ملیارەی كرد، لەبانقی پیشەسازیدا، دیارە ئێمەش خۆمان لە لیژنە بەخاڵێك لە ڕاپۆرتەكەمان ئاماژەمان پێكردووە، كە پرسیار دەكەین ئەو 30 ملیارە كە تەدویر ئەكرێت بۆ سەر بودجەی ئەمساڵ و ئەخرێتە سەر بانقی پیشەسازی، یاخود چی بەسەر دێت و بەچ شێوەیەك دەبێت، ئێمە دیسان دووبارەی دەكەینەوە، لەخاڵی دووەمی ڕاپۆرتەكەی خۆماندا، كەبەڕاستی ئەبێت ئەو 30ملیارە، ئەگەر ئیمكانە تەدویر بكرێتەوە بۆ سەر بانقی پیشەسازی ولەسەر بودجەكەش ئەو مەبلەغە دیاری بكرێت، كەچەند بۆ ئەو بانقە تەخصیص ئەكرێت، هەروەها من پشتگیری لەو خاڵەش دەكەم، كەوا لە

ڕاپۆرتی لیژنەی داراییدا هاتووە، هەندێ پرۆژە هەیە ئاستی گرنگیان کەمە، بەڵام سەیر دەکەین پارەیەکی زۆری بۆ تەرخانکراوە، بەڵام پرۆژە هەیە زۆر گرنگە، بەڵام پارەیەکی کەمی بۆ تەرخانکراوە، ئەگەر بکرێت لێرەدا ئەو تەعدیلاتە بکرێت، کارێکی زۆر باشە، هەروەها سەبارەت بەو پرۆژانەی کە ماوەی تەواوکردنیان لەساڵێك کەمترە، باسیشم کردووە، ئەشیلێمەوە، ئەگەر ماوەکەیان کەمە با لەساڵێکدا تەخصیصاتیان بۆ بکرێت، من پشتگیری خاڵی 20 دەکەم لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی، کەباسی جێبەجێکردنی یاسای ژمارە 7 ساڵی 2008 دەکات، کە 75ملیار دینار لەبڕی ئەو 150 ملیار دینارەی کەتەخصیص کراوە بۆ سندوقی نیشتەجێبوون، بەپێی ئەو یاسایە جێبەجێ بکرێت، تاکو خەڵکی کەم دەرامەت و فەقیر بتوانن سوود لەو یەکە نیشتەجێبوونانە وەربگرن، کە حکومەتی کوردستان دەستنیشانی دەکات، هەروەها من ئەگەر بکرێت پێشنیارێك دەکەم، بۆ وەزارەتی پلاندانان، ئەگەر بێت ولەکاتی تەخصیص کردنەکەدا جارێکی تر چاو بەوەدا بخشێننەوە، کە شارێك وەکو شاری دوز تا ئێستا لەهیچ پرۆژەیەکدا و لەهیچ شوێنێکدا ناوی نەهاتووە، هەڵبەتە هەموومان دەزانین کە شاری دوز شارێکی زۆر مەنکوبە، خۆی لەسەر کەرکووکە، بەڵام ئێستا دابڕاوە، خراوەتە سەر تکریت، لەگەڵ ئەوەشدا حکومەتی عێراقی بەهیچ شێوەیەك ئاوڕی لێناداتەوە، ئەگەر بکرێت وئیمکان بێت، ئێمە بتوانین لێرەدا لە بودجەی حکومەتی هەرێمدا تەخصیصێکی بۆ بکەین، پارەیەکی بۆ تەرخان بکرێت بۆ ئاوەدانکردنەوەی یاخود بۆ گەیاندنی خزمەتگوزاری بۆ ئەو شوێنانە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز شوان عبدالکریم جلال، فەرموو.

بەڕێز شوان عبدالکریم جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم: دەسخۆشی لەلیژنەی دارایی دەکەم، کە بەوردی ئەو ڕاپۆرتەیان ئامادەکردووە، هەموو کون وکەلەبەرو کەلێنەکانی بودجەیان تەی کردووە، هەروەها خۆشحاڵم کە حکومەتیش لەڕاستیدا ئەو بودجەیەی بەو تێروتەسەلی و بەو وردەکارییەوە ناردووە تا ئێمە بتوانین، هەموو لایەنەکانی بودجە لەبەر دەستی هەموو ئەندامەکاندا بێت، تا بتوانن هەموو سەرنج و تێبینیەکانی خۆیانی لەسەر دەربڕن، دووەم: من بە بڕوای خۆم حکومەت لەدانانی بودجەدا هەوڵی زۆری داوە، کە خزمەتی خەڵکی کەم دەرامەت بکات، ئەویش جگە لە خزمەتگوزارییەکان کە لەپرۆژەکاندا هەیە، لەڕێی بەردەوام بوون لە پێدانی سولفەی عەقار، سولفەی هاوسەرگیری، بەردەوام بوونی پێدانی پارەی تۆڕی کۆمەڵایەتی، لەلایەکی تردەوە، بەبڕوای من حکومەت هەنگاوی باشی ناوە بۆ کەمکردنەوەی بێکاری لەکوردستاندا، ئەویش لەڕووی تەرخانکردنی 25 هەزار پلەی وەزیفی، پێدانی قەرزی بچووك بۆ پرۆژە، بەتایبەتی بۆ گەنجان، تەرخانکردنی پارەی پێویست بۆ دۆزینەوەی هەلی کار لە کەرتی تایبەت، کە ئەمە بەڕای من بەگشتی هاوکاری ئەوە دەکات، کە بێکاری کەم بکاتەوە، بەتایبەتی لە تۆێژی گەنجاندا، کە ئەوە خزمەتێکی زۆرە

بەنیسبەتی ئەوان، سێیەم: من پشتگیری پێشنیازەکەی سۆزان خان دەکەم، کە پێشنیاری لیستی کوردستانیە بەگشتی، بۆ بڕینی لە 10٪ی بودجەی تەشغیلی، بەدابەشکردنەوەی بەو شێوەی کەڕوونی کردەوە بەتایبەت، کە بەشێکی بخرێتە سەر سولفەی عەقار، سولفەی عەقار لە 15 ملیۆنەوە کەپار زیاد کرا، ئەمسالْ بکرێت بە 20 ملیۆن دینار، هەروەها سولفەی زەواج بکرێت بە 5 ملیۆن دینار، وەدابین کردنی 100 هەزار دینار بۆ دەرمالّەی پۆلیس و ئاسایش، هەروەها زیادکردنی هاوکاری تۆڕی کۆمەلّایەتی، کە ئێستا خۆی حکومەت زیادی کردووە، بۆ 75 هەزار دینار، بکرێت بە 150 هەزار دینار، چوارەم: من پشتگیری پێشنیارەکەی لیژنەی دارایی دەکەم، بۆ تەرخانکردنی بڕێك پارە لەبودجەی ئەمسالْ بۆ دابین کردنی شوقە یان شوێنی نیشتەجێبوون بۆ ئەو کەسانەی کە کەمدەرامەتن، ئەوەی کەئێستا هەیە، سندوقی نیشتەجێبوون، سولفەی عەقار، بەڕاستی ئەوەی سولفەی عەقار ئەبێت زەوی هەبێت، بڕێك پارەشی هەبێت ئینجا دەتوانێ خانوو بکات، ئەوەی سندوقی نیشتەجێبوون دەبێت پێشەکیەك بدات، کە بەڕاستی لەتوانای خەلّکی کەم دەرامەتدا نیە، من پیشنیارەکەم بەدوو شێوەیە، یان ئەوەتا بڕێك لە نیوەی ئەوەی کەتەرخانکراوە، بۆ سندوقی نیشتەجێبوون کە خۆی 150 ملیار دینارە، 75ملیاری تەرخان بکرێت بۆ ئەو مەبەستە، لەیاسای ژمارە 7ی سالّی 2008 جێبەجێ بکرێت، ببوژێندرێتەوە، ئەگەر ئەوەش نەبێت بەڕاستی ئێمە لەپەرلەمان خوێندنەوەمان بۆ یاسایەك کردووە، کە بۆ دروست کردنی یەکەی نیشتەجێبوون بۆ خەلّکی کەمدەرامەت، ئەو بڕە پارەیە تەرخان بکرێت بۆ ئەوە، پێنجەم: من پشتگیری پێشنیاری لیژنەی پێشمەرگە دەکەم، بۆ زیاد کردنی مووچەی خانەنشینی پێشمەرگەو کەم ئەندامانی سەنگەر، کە ئەوە زۆر گرنگەو ئەبێت بە جدی وەربگیرێت لەپەرلەماندا، وە پێشنیارەکەی کاك عومەر صدیق، من پشتگیری لێدەکەم، بۆ بڕینی لە 10٪ی مووچەی پەرلەمانتاران، من پێم وایە با لەخۆمانەوە دەست پێبکەین، پێش ئەوەی هیچ یاسایەك بێتە پەرلەمانەوە ئێمە تەصدیقی بکەین، خۆمان ئەو بڕینە جێبەجێ بکەین، حەوتەم: لەڕاپۆرتی لیژنەی شارەوانی کە لەزمنی ڕاپۆرتە گشتیەکەدا هاتووە، داوا دەکات کە داهاتی وەزارەتی شارەوانی بۆ خۆی تەرخان بکرێتەوە، من پشتگیری ئەو داواکاریە دەکەم، چونکە بەڕاستی وەزارەتی شارەوانی ئەرك و مەهامی زۆرە، بەتایبەتی بەحوکمی پەیوەندییەکی بەردەوام وڕاستەوخۆی هەیە لەگەلّ ژیانی ڕۆژانەی خەلّکدا، هەشتەم: کاك شێردلّ پێشنیارێکی کرد بۆ تەرخانکردنی پارەی پێویست بۆ چاککردنی یاریگای سلێمانی بۆ ئەوەی لەگەلّ مەعایری دەولیدا بگونجێت، من زۆر پشتگیری دەکەم، چونکە بەڕاستی سلێمانی یاریگای وەزشی تێدایە، ئەوە نەبێ کە نەیبێت، بەلّام لەبنەڕەتدا کەدروست کراوە بەپێی مەعایری نێودەوڵەتی نیە؟، بۆ پالّەوانێتیە نێودەوڵەتیەکان نابێت، بەتایبەتی ئێستا کوردستان بەشێکی زۆر لەو پالّەوانێتیانەی عێراقیش بەتایبەت و هی ناوچەکەش ڕوویانکردۆتە کوردستان، نۆیەم: من داواکاریم لەبەڕێز وەزیری دارایی هەیە، کە مەسەلەی چۆنیەتی وەرگرتنەوەی داهات،؟، وەرگرتنەوەی، و جارێکی تر جێکردنەوەی لەبودجەدا بەوردی ڕوون بکاتەوە بۆ پەرلەمان، چونکە بەڕاستی ئەوە سەرنج و تێبینی بەشێکی زۆری ئەندامانی پەرلەمانە، دواخالّم پرسیارێکم هەیە لە لیژنەی

دارایی، لە ڕاپۆرتەکەدا هاتووە کە ئەڵێت ڕێژەی جێبەجێکردنی پرۆژەکان لە 34,3٪ یە، بەو شێوە دیاریکردووە، ئایا ئەو ڕێژەی کەدەریان هێناوە، ئەو ڕێژەیەیە کە وەزارەتەکان لەمانگی 11 دا لیستی پرۆژەکانیان ناردووە بۆ وەزارەتی پلاندانان بۆ ئامادەکردنی بودجە؟، یاخود ئێستا لەمانگی 5 ئەو ڕێژەیان دەرهێناوە؟، چونکە من پێم وایە ئێستا بەپێی ئەو لیستە تازەیە، بەشێکی زۆری ئەو پرۆژانە کەوتوونەتە بواری جێبەجێکردنەوە، وە بەشێکی زۆریشی تەواو بووە، لەبەر ئەوە من پێم وایە، ئەو نیسبەتە بەڕای من گۆڕانی بەسەردا دێت، تکام وایە ئەوە لیژنەی دارایی بۆمان ڕوون بکاتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز پەیمان عبدالکریم عبدالقادر، فەرموو.

بەڕێز پەیمان عبدالکریم عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وێڕای دەستخۆشی کردنم لە لیژنەی دارایی وئەرك کێشانیان، بەڵام چەند تێبنیەکم هەیە دەربارەی پرۆژەی بودجەو تەرخانکراوەکانی، ساڵی 2011 لەهەرێمی کوردستان، خاڵی یەکەم: بەنیسبەت داهاتی هەرێمی کوردستان، بەپێویستی دەزانم هەموو داهاتەکانی کوردستان بۆ پەرلەمان ڕوونبکرێتەوە، چونکە زۆر داهات هەیە لەم بودجەیە هەر باس نەکراوە، وەکو داهاتی وەزارەتی شارەوانی وگەشتوگوزار، وەزارەتی ناوخۆ، هەروەها وەزارەتی دادیش، سەرباری بوونی داهاتی 50 ملیاری کەچی فەرمانگەکانی ئەم وەزارەتانە ساڵانە بڕە پارەیەکی زۆر لەکرێی خانوو دەدەن، کە جێگەکانیان هیچ شیاو نین لەگەڵ هاتووچۆی ڕۆژانەی موراجیعەکانیان، دووەم: پێشنیاری وەزارەتی داد بۆ زیادکردنی مووچەی کارمەندانی هیچ عەدالەتێکی تێدا نیە، تەبعەن کە دەڵێم عەدالەتی تێدا نیە، سەرباری ئەو هەموو داهاتەش کە هەیەتی، وەزارەتێکی وەکو ئەم وەزارەتە پێویستە بەرژەوەندی هەموو کارمەندانی ڕەچاو بکرێت، یەکسانی کۆمەڵایەتی دابین بکات، پێداچوونەوە بۆ ئەم زیاد کردنە بکات نە نیەتێتی بیکات، سێیەم: پێشنیاری ئەوە دەکەم کەوەزارەتی دارایی پابەند بێت بەگەڕاندنەوەی مووچەی فەرمانبەر ومامۆستایانی پارێزگای سلێمانی و گەرمیان، کە لە 2003 وە، زیاد کراوەو ئەوان لێی بێبەشن، لێرەدا نازانم سیاسەتی حکومەتی هەرێم چیە بۆ بەرەنگاربوونەوەی ئەو ڕێژە زۆرەی بێکاری کە لە سەرانسەری کوردستاندا بڵاوە؟، بۆ پرۆژەی ستراتیژی بوونی نیە لەناو پرۆژەی بودجەدا بەشێوەیەکی گشتی؟، بۆ چارەسەرکردنی ئەم قەیرانە، بەنیسبەت ئەو خاڵانەی کە پشتگیریان لێدەکەم و هاتبوون لەناو ڕاپۆرتی لیژنەی داراییدا، 1- پشتگیری لەزیادکردنی پێشینەی هاوسەرگیری دەکەم، بە هەڵوێستێکی باشی دەزانم کە بکرێت بە 5ملیۆن دینار، وە پشتگیری لە زیادکردنی سولفەی عەقار دەکەم کە نەك تەنها 20 ملیۆن دینار بێت، بەڵکو هاو شێوە بێت لەگەڵ ئەوەی عێراقی فیدڕال کە 30 ملیۆن دینار بێت، ئازادیەکیش بدرێت بەو کەسانەی کە چەند لەو بڕە پارەیە ڕادەکێشن، ئەوەمانی خۆیان هەبێت، هەروەها پشتگیری لەهاوتا کردنی مووچەی پۆلیس و ئاسایش لەگەڵ هی عێراقی فیدڕال دەکەم، هەرچەندە لە بودجەی ساڵی پاریش پێشنیارمان کرد وەکو فراکسیۆنی گۆڕان،

که ئەم زیادەیە بکرێت، وەکو ئەندامێکی لیژنەی کاروباری کۆمەڵایەتی و خێزان، پێشنیار دەکەم کە بڕە پارەی مینحەی کەمئەندامان زیاد بکرێت، وەهەڵی کاری گونجاویان بۆ دابین بکرێت، بەگوێرەی پلەی عەجزەکەیان کە هەیانە، ئەمەش بەهەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی تەندروستی، تەبعەن ئەو 150 هەزارەی کەهەیانە، وەکو مینحە بڕێکی کەمەو بەشی ژیانیان ناکات، بەشێوەیەکی گشتی پشتگیری لە بۆچوونەکانی لیژنەی کۆمەڵایەتی و خێزان دەکەم، لەسەر ڕێکخستنی تۆڕی کۆمەڵایەتی و خێزان و دابین کردنی بڕێك پارە بۆ ئەو خێزانە کەم دەرامەتانە، بەمەرجێك لە 150 هەزار دینار کەمتر نەبێت، ئەم بڕە پارەش زیاد بکات لەگەڵ زۆری ژمارەی خێزانەکان، تەبعەن پێویستە ئەو زیاد کردنە پێوەری تایبەتی هەبێت و لیژنەی تایبەتیشی هەبێت، کە ڕێکی بخات نەك بەشێوەیەکی میزاجی ئیشەکەی تێدا بکرێت، داواکارم ئەو پێشنیارەم بەهەند وەربگیرێت، هەروەکو چۆن لەم پەرلەمانە بڕیاردرا کە هەڵمەتێکی نیشتمانی بۆ دروست کردنی قوتابخانە بکرێت، بەڵکو هەڵمەتێکی تری نیشتمانی بۆ دروست کردنی نەخۆشخانە بکەین لەسەرانسەری کوردستاندا تاوەکو خەڵکی بێدەرامەت و هەژارو نەخۆش بێبەش نەبن لە خزمەتگوزارییە پزیشکیەکان، وە نەخۆشەکانی تووش بوو بەتالاسیما زۆر گلەیی ئەوە دەکەن کەمافەکانیان پێشیلکراوەو نەخۆشخانەی تایبەتیان نیەو، بانکی خوێنیان نیە، داوا لەحکومەتی هەرێم دەکەن کە بڕە پارەیەکیان بۆ تەرخان بکات و یارمەتیان بدات، هەروەکو ئەندام لە لیژنەی خوێندنی باڵا چەند تێبینیەکم هەیە، ئەویش ئەوەیە کە هەڵاوسان هەیە لەو بڕە پارەیەی کە بۆ کرێی بینایە دابین دەکرێت ساڵانە، ئەمەش لە ساڵی 2010، 22 ملیاری بۆ تەرخانکرابوو، بەڵام بۆ 2011 بووە بڕی 24 ملیار دینار، واتە بەزیادەی 1ملیارو 637ملیۆن، دووەم بڕگەی تەرفیهی ڕەسمی بۆ ئەم وەزارەتە هەڵبگیرێت کە لەلاپەرەی هەشت لە فەصڵی دوو هاتووە، لە لاپەڕە هەشت النقل المباشر عبر الاقمار الصناعیە، بڕی 11 ملیۆن دیناری بۆ تەرخانکراوە، وابزانم ئەمە زیادە، چونکە سایت و تەلەفزیۆنەکان بەکاری پێویست هەڵدەستن، لەلاپەڕە 10 بڕگەی صیانة الطرق والجسور، ئەمە لەتایبەتمەندی وەزارەتی خوێندنی باڵا نیە، کە بڕە پارەیەکی بۆ تەرخانکراوە، ئەمەش پێویستی بەلادان هەیە، لەموازەنەی تەخمینی بۆ ساڵی 2011 لە لاپەڕە 3 بڕگەی التأمین علی حیاة الاشخاص لە سەر وەزارەتی پەروەردە، ئەوەش پارەی بۆ تەرخانکراوە، نازانم مەبەست چیە لە تەئمین لەسەر ژیان؟، هەروەها لە لاپەڕە 4 بڕگەی الملابس العسکریە، وابزانم ئەمە لە تایبەتمەندی وەزارەتی ناوخۆیە، بۆ پەروەردە ئەو ئیشە بکات؟، لە لاپەڕە 7 بڕگەی ایجار المبانی، ئەمە دووبارە بووەتەوە، پارەیەکی زۆر زۆر ساڵانە تەرخان دەکرێت، بەڕاستی ئەو کێشەیە پێویستە چارەسەر بکرێت، بەگشتی ئەوەی سەرنجمان ڕادەکێشێت، لەسەر بودجەکە ئەوەیە کە بودجەی هەرێمی کوردستان کەخۆی 13 تریلیۆن و940 ملیارە، بڕی 9 تریلیۆن و672 ملیار و ئەوەندە ملیۆنە بۆ بودجەی تەشغیلی دانراوە، کە بڕێکی زۆرە، دەکاتە لە 70٪ی بودجەی گشتی هەرێم، تەنها 29٪ دەمێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز هاوڕاز شێخ احمد، فەرموو.

بەڕێز هاوڕاز شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی دەستخۆشی لە لیژنەی دارایی دەکەم، بۆ ئەو ڕاپۆرت و خۆماندوو کردنەیان، بەڕاستی خاڵی جوانیان خستەڕوو، خاڵی گرنگیان خستەڕوو، سەبارەت بە بودجە بەڕاستی من پێم وایە بودجە بەتایبەتی ئەگەر بەتەندروستی باسی بکەم، بودجەیەکی تەقلیدیە، دووڕە لەچاکسازی، یەعنی ساڵی پار ئێمە زۆر باسمان لەوەکرد، کە تەندروستی ئەم بودجەیەی کە بۆی دیاریکراوە، هەرگیز ناتوانێت کەرتی تەندروستی بەرەو پێش ببات، هەرگیز ناتوانێت پێویستیەکانی هاوواڵتیان لەلایەنی تەندروستیەوە بەرجەستە بکات، بەڵام بەداخەوە کە ئەمسااڵیش ئەم بودجەیە هەر بەشێوەی خۆی، هەر بەتەقلیدییەکەی ساڵی پار هاتووەتە پەرلەمان، تەبعەن دیارە لە 2011/2/2 کۆنگرەیەکی نێودەوڵەتی لەهەولێر بەستڕا، ئەم کۆنگرەیە پارەیەکی زۆر زۆری لێ سەرفکرا، بۆ ئەوەی چاکسازی و پەرەپێدان بکرێت لە کەرتی تەندروستی، بەڵام بەحەقیقەت ئەو کۆنگریەی کەپارەیەکی زۆری لێ سەرفکرا، کە پێشنیاری زۆر جوانی تێدا هاتە بەرهەم، ئەو پێشنیارانە بەهیچ شێوەیەك کاریگەرییان لەسەر بودجە نیە، یەعنی ئەم پێشنیارانە بەهیچ وەرنەگیراون، یان بەهەند وەرنەگیراون بۆ ئەوەی ئەو پەرەپێدانەو ئەو پێشکەوتنەی کە پێویستە لە کەرتی تەندروستیدا بکرێت، جێگایەکی بۆ کرابێتەوە، کاریگەرییەکی بەجێهێشتبێ، یەعنی هیچ پارەیەك بۆ دکتۆرو کارمەندان و پەرستیاران، ئەوە جێگای نابێتەوە، چونکە بودجە هەروەکو ساڵی پار هاتووەتەوە، کە ئەمەش کێشەیەکی گەورەیە، ئێمەش کێشەی زۆرمان لەبەردەستدایە لە لیژنەی تەندروستی، هیچ بودجەیەك بۆ چاکسازی تەندروستی سەرف نەکراوە بەڕاستی، کۆنگرە زۆر لەسەری ڕۆشتین وباسی لەسەر کرا، دەرماڵەی ترسناکی وەکو پێویست نیە، کە بەهیچ شێوەیەك چارەسەرنەکراوە لە بودجەو وازح دیارە، ئێمە وەکو لیژنە تێبینیمان هەبوو لەساڵی پار لەسەر ئەو بڕەی کە بۆ تەندروستی دیاری کراوە، ئەمسااڵ لەکۆنگرەکەدا پێشنیارکراوە لەخاڵی یەکەمی تەوەرەی ئابووری هاتووە، کە ئەوان وەکو پێشنیار دایانناوە، میزانیەی تەندروستی لە 10٪ تا 15٪ کەمتر نەبێت، بەڵام بەڕاستی ئەگەر هەروەکو ساڵی پار بێت، چونکە ناکرێت لە 10٪ کەمتر بێت، چونکە ئێمە کێشەیەکی زۆر گەورەمان هەیە، بەداخەوە یەعنی من هاوڕێ ئەندام پەرلەمانەکانم ئەوەی کەتەخەصوص نەبوو یان لە لیژنەی تەندروستی نەبوو، ئەم کێشە گەورانەی تەندروستی باس نەکرد، ئێمە کێشەی زۆر گەورەمان هەیە لە تەندروستی، سەبارەت بە بەهێز کردنی تاقیگەکان، کوالێتی کۆنترۆڵی، کۆنترۆڵکردنی دەرمان و کەلوپەلەکان، ئێمە پێویستیمان بە بەهێزکردنە، بەڵام هیچ پارەیەك دیاری نەکراوە بۆ ئەو کارە، مەنافعی کۆمەڵایەتی، ئێمە ساڵی پار بەڕاستی وەکو تەجروبەمان لەسەری نەبوو، لەبەر ئەوە ساڵی پار وەکو خۆیمان هێشتەوە، بەڵام لەدوای بەدواداچوون، لەدوای ئەوەی کە گەشتینە ئەو قەناعەتەی کە بەڕاستی ئەمە دەبێت یان بەشێوەیەکی تر بەکار بهێندرێت، یان سوودی پێویستی بەهاوواڵتیان نەگەیاندووە، لەخزمەتی هاوواڵتیان نەبووە، لەبەر ئەوە یان دەبێت بەشێوەیەکی تر ڕێکبخرێتەوەو بەکار بهێندرێت، یان نەمێنێت،

هەندێ لە پرۆژەکان لە بودجەی ساڵی 2010 وەکو پێشنیار هاتوون، بەڵام لە 2011 ش هەر کراونەتەوە بە پێشنیار، نموونەیەك لەو پرۆژانە ئەوەیە کە بنکەی تەندروستی لەگەڕەکی شارەوانی لە هەولێر، پرۆژەیەکە 1 ملیاری بۆ دیاریکراوە، گوزمەی پێویستیشی بۆ ساڵی 2010، 750 ملیۆن بووە، بەڵام لە ساڵی 2011 وەکو پێشنیار هاتووەتەوە، خاڵێکی تر لەنەخۆشخانەی لەدایك بوونی منداڵان هەیە لە هەولێر، قەرارە دروست بکرێت لە ساڵی 2008 تەوە، ئەمە بەپێی بەدواداچوونی ئێمە 5 ملیاری کەمە بۆ دروست کردنی، کاتێك لەبودجەی ساڵی 2011پارەیان بۆ دیاریکردووە، یەعنی پێم وایە، ئەو کێشانە کە بەردەوام دەمێنێتەوە، چارەسەر ناکرێت لەلایەن حکومەتەوە، یەعنی کێشەی نەخۆشخانە 400 قەرەوێلەییەکە، بەهەمان شێوە بوو، بەڵام زیاتر کەوتە بەرچاوان، ئەم شتە بەردەوام، بەردەوام دەبێتەوە، تاوەکو پارەیەکی زۆر بزر دەبێت، ئەو پرۆژە گرنگەش بەئەنجام ناگەیەندرێت، لەپرۆژە بەردەوامەکان هاتووە، کڕینی 15 ئامێری سڕکردن بۆ فەرمانگەکانی تەندروستی هەولێر ودهۆك، ئەمە لە 2009/9/10 دەستبەکار بووە، ئەم پرۆژەیە، لەکاتێکدا لە 2010 ئەم پرۆژەیە هاتووەتەوە بەبەردەوامی هیچ کاتێکیشی بۆ دیاری نەکراوە، یەعنی رۆژی بۆدیاری نەکراوە بۆ ئەنجامدانی ئەم پرۆژەیە، بەڵام لە 2011 دیسان لە پرۆژە بەردەوامەکاندا هاتووەتەوە، هەر 15 ئامێری سڕکردنەکەیە، بەڵام 420 رۆژی بۆ دیاریکراوە، ئەمە کڕینی ئامێرە، دروستکردنی بینایە نیە، سێ ساڵان کە دەسوڕێتەوە لە دوو ساڵی پێشتریش کاتی بۆ دیاری ناکرێت، بەڵام لە 2011، 420 ڕۆژی بۆ دیاریدەکرێت، هەمان 15 ئامێرەکەشە، سەبارەت بە پرۆژە بەردەوامەکان بەڕاستی ئێمە 8 پرۆژەی تەندروستیمان لەهەولێر بەردەوامن و خەرجی 2010یان سفر بووە، 23 پرۆژەی بەردەوامان لە سلێمانی هەیە، وەکو تەندروستی و خەرجی 2010یان سفر بووە، ئەمانە هەمووی جێگای پرسیارن، بۆچی؟، دوو پرۆژەی بەردەوامان هەیە لە دهۆك، خەرجی 2010 یان سفر بووە، لە پرۆژەکانی پەرەپێدانی پارێزگاکان لەخاڵی چوارەم، لە زنجیرەی 14باس لەدروستکردنی بنکەی تەندروستی جەلەمۆر دەکات، لە ئەغجەلەر، تەبعەن دروست کردنی ئەو بنکەیە 85 ملیۆنی بۆ دانراوە، لەهەمان کاتدا بنکەیەکی تر نۆژەنکردنەوەیە 200 ملیۆنی بۆ دانراوە، تەبعەن ئەگەر تەماشا بکەین، هەربەهەمان شێوە بنکەیەکی تەندروستی دیسان هاتووە لە بڕۆژەکاندا، دەڵێت دروست کردنی پرۆژەی قەڵاتەبزان، 45 ملیۆنی بۆ دانراوە، تەبعەن ئێمە وەکو تەندروستی دەزانین ئێمە بنکەی(E.C.B.A) مان هەیە، یەعنی ئەگەر ئەو جۆری پرۆژەکەی لە لیستەکە دیار بکردایە ئەوە وازح دەبوو لەلامان، بەڵام هیچ جۆری پرۆژەکەی دیاری نەکردووە، پارەکەشی بۆ تەرخانکردووە، نۆژەنکردنەکە زیاترە لە دروست کردنەکە، سەبارەت بەنەخۆشخانەی لەدایك بوونی منداڵان لەدهۆك، کێشەیەکی گەورەیە، لیژنەی ئێمە وەکو لیژنەی تەندروستی لە 2011/2/8، کیتابمان کردووە، ئەم پرۆژەمان ناردووە بۆ حکومەت، کە ئەم شارە، تەبعەن هەولێر هەیەتی، سلێمانی هەیەتی بەس دهۆك نەخۆشخانەی لەدایك بوونی نیە، ئێمە کیتابمان کردووە لەوتەئریخە بۆ ئەوەی بخرێتە پرۆژەکانی ساڵی 2011، چونکە ئەم شارە پێویستیەکی زۆری بە نەخۆشخانەیەکی لەدایك بوونی منداڵان هەیە، بەڵام بەداخەوە ئێستا لە پرۆژە پێشنیارکراوەکاندا

نەهاتووە، لەگەڵ ئەوەی کەدهۆك ئێمە هەموومان دەزانین، ڕێژەی لەدایك بوون زۆرترە لە شارەکانی تر، تەنانەت لە 2009 ڕێژەی لەدایك بوون لەدهۆك 25500 بووە، کە یەکەم شار بووە لەهەموو عێراق، نەك لە کوردستان، سەبارەت کڕینی ئامێر زۆر لەپرۆژە بەردەوامەکان پرۆژە پێشنیارکراوەکان دێتەوە، من باسی تەندروستی دەکەم، کە بەڕاستی کڕینی ئەم ئامێرانە دیار نین لەکام دەزگان، کاتێ بەدواداچوونی بۆ دەکەین، ئەو نەتیجەی بەتۆی دەدات قەناعەتت پێی نایەت، یەعنی ناتگەیەنێتە قەناعەت، چونکە ناوی ئەو ئامێرانە دیار نین کە بۆکام دەزگایە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز ایوب نعمت قادر، حازر نیە، کەیلی اکرم احمد، فەرموو.

بەڕێز کەیلی اکرم احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا پشتگیری لەڕاپۆرتەکەی لیژنەی دارایی و ئابووری دەکەم، بەتایبەتی ئەو خاڵەی کە باس لەیەکەی نیشتەجێبوون بۆ هاوواڵتیان دەکات، ئەویش لەڕێگەی یاسای دابین کردنی خانووی نیشتەجیبوون بۆ دانیشتوانی هەرێمی کوردستان، ژمارە (7) لە ساڵی 2008، بەکەمکردنەوەی بودجەی تەشغیلی لە 10٪ وە زیادکردنی سولفەی زەواج، تۆڕی کۆمەڵایەتی، سولفەی عەقار، پشتگیری لەم زیادانە دەکەم، هەروەها لە پرۆژە بەردەوامەکانی وەزارەتی ڕۆشنبیری ولاوان، گرنگیەکی باش دراوە بەقەزاو ناحیەکان، بەدروست کردنی چەند بنکەیەکی وەرزشی وپاریگاکان، ئەو بنکە وەرزشیانە کە ژمارەیان 33 بنکەیە، وەپاریگاکان کە ژمارەیان 36 پاریگایە، هیوادارین لەداهاتوودا ئەو شوێنانەی کەماون لەقەزاو ناحیەکان، ئەوانیش بنکەی وەرزشی و پاریگایان بۆ دروست بکرێت، هەروەها داواکارم لەوەزارەتی ڕۆشنبیری ولاوان، کەڕێنمایی وئالیەتی گونجاو دابنێت بۆ چۆنیەتی سوود وەرگرتن لەم پاریگاو بنکە وەرزشیانە، بۆ ئەوەی لاوان بتوانن سوودی زیاتری لێ وەربگرن، پارێزراوتریش بێت، هەروەها سەبارەت بە پرۆژە پێشنیارکراوەکانی وەزارەتی ڕۆشنبیری ولاوان بەدروست کردنی چەند پاریگایەك لەناو سەنتەری شار، بەڵام من پێشنیاردەکەم ئەم پاریگایانە ببن بەهۆڵی داخراوی وەرزشی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز عبدالسلام مصطفی صدیق، فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفی صدیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دەمەوێت قسەکانم زیاتر لەسەر سیاسەتی دارایی بکەم، لەوەی بچمە تەفاصیلی بودجە و پرۆژەکان، چونکە بەڕاستی لای من ئەوەیە ئەوە ئیشی ئێمەیە لەلیژنەکان ئەوە بۆ ماوەی ساڵێکە، پاشان ئەمە خەملێندراوە، لەکوێ بووین؟، ئێمە لەبودجەی ساڵی 2010 چیمان کرد؟، لەگەڵ ڕێزم بۆ هەموو ئەوپێشنیارو تێبینیانەی کە پێشکەشکران، کە زۆربەشیان ڕەوان، نامەوێ ئیعادەیان بکەمەوە، من تەماشا

دەکـەم ئـەوە بـۆ چـەند سـاڵێکە، ئـەم ئەزموونـە کورتـەی ئێمـە ئـەوە دوو سـاڵە، ئـەبینین میزانیـەیـەك دائەنـدرێت بەشـێوەیەکی مەرکـەزی، کەچـی سیستمی ئیـدارەی ئێمـە فیدراڵیـەو بـەنیازی لامەرکەزییـەتی ئیداری لەقەزاو پارێزگا بکەین، ئێمە ئـەبینین ئـەوە بیست سـاڵە لـە دەسـتپێکردنی ئـەزموونی حـوکمڕانی خـودی کـوردی، سیاسـەتی ئـابووری بازاڕمـان ڕەچـاو کـردووە، کەچـی ئـەبینین میزانیـەی ئێمـە میزانیـەی دەوڵەتی مانیحەو دەوڵەتی نەوتە، بۆیە لای من ئیشکالیات لێرەیە، ئیشکالیات لەوە نیە ئەم پرۆژە بـۆ کـوێ چوو؟، بۆ کوێ نەچوو؟، بەڕەئی من ئەوە ئەکرێت بەچەند کەنالێك چارەسەر بکرێت؟، تەماشـای بودجـەی تەشغیلی بکەین، کە زیاتر لە 70٪یە، تۆزێك حسابـاتم کردووە، 55٪ ی میزانیـەی کوردسـتان بـۆ فەرمانبـەر وکـڕینی شـتومەك و مەسـاریفی دائیـرەو فەرمانبـەرە، ئـەم نموونـەیـە فەریـدەو نیـە، شـێوەی نیـە، پاشـان داوا دەکەین کەلە 10٪ لە بودجەی تەشغیلی کەم بکەینەوەو بیخەینە سەر بودجەی پرۆژەکان من لەگەڵ ئەوەدام لە 100٪، بەڵام بۆ چی پێشنیارمان کردووە، تەماشای ئەو پێشنیارانە بکەن ئەوەی کە کردوومانـە، ئەوانـەش لای مـن ئەچـنەوە دیسـان تەشـغیلی، زیـادکردنی ئـەم ئیعانـەو دانـانی پـارە بـۆ ئـەوەو ئـەوی تـر، ئـەوە دیسـان هەمووی ئەچێتەوە بواری تەشغیلی، یەعنی هیچمان نەکرد، هەر لەناو تەشغیلیمان بەکار خستەوە، تەماشـای بودجەی پرۆژەکان بکەین، ڕێژەی فەرمانگەو بینایە بۆ ئەو دائیرەیەو کڕینی شت بۆ ئەو دائیرەیەی تر، بزانـە چەندە؟، ئەمە پرۆژە نین بەڕێزان ئەمانەش هەر تەشغیلین، لەکوێ هاتووە؟ سیاسـەتێکی هەڵـەی پـارەدان و دامەزرانـدن، ڕەنگـە زۆر کـەس لـەمن تـووڕە بـبن، کـە ئێسـتا ئـەو قسـەیە بکـەم، بـەس خـەڵك دابمـەزرێنن، لەهەموو دونیا دەوڵەت کە تەشکیل دەبێت، ژمارەی فەرمانبـەرانی سابتە، ئەگـەر فەرمانگەیـەك زیـاد بـوو، ئەگەر وەزارەتێك، بەڕێوەبەرایـەتی گشـتی زیـاد کـرد، فەرمانبـەر تـەعین دەکرێـت، لـەبواری تەندروسـتی و پەروەردە نەبێت، من تێناگەم ئەم سیستەمەی ئێمـە حوتـە؟، چـەند خـەڵکی تـر قـووت دەدات، بـاش بـزانن دامەزراندن یەعنی قەنەفە، یەعنی ژوور، یەعنی بینایە، یەعنی سەیارە، بۆیە فریا ناکـەوین، لەکاتێکـدا کـە ئێمە باسی داهـات وباسـی سـەرفیات دەکـەین، وەزارەتـی کارەبـا بەدەسـت ئـەوەوە دەنالێنێـت کـە 30 ملیـار دیناری قەرزە لەسەر دامودەزگای حکومی وخەڵك، پارەی کارەبـا نـادەن، لەکاتێکدا لەکوردسـتان 22 تـا 24 سەعات کارەبامان هەیە، ئیمە سوپاسـی حکومـەتی هـەرێم دەکـەین، سیاسـەتێکی پێشکەوتووی دەسـتپێکرد لەکابینەی پێنجەم بەقسەی بەڕێز نێچیرڤان بارزانی، شتێك نەما لەکورستان بەناوی کێشەی کارەبا، لـەکاتی خۆی کە ئەو قسەی کرد، کێشەی کەمبوونی کارەبا هەبوو، ئێستا شوکر بۆ خوا کەمبوونەکـەش نـەماوە، باشـە لەکاتێکدا کە ئێمە سووتەمەنی دەدەینە ئـەو مۆلیـدە ئەهلیانـە، لەکاتێکـدا کـە کارەباکەشـیان لـێ دەکـڕین، لـە سەعات 2ی شەو بڕۆ لە هـەولێر لـە 30 مـەتری بزانـە چـەند دوکـان، 15 – 16 نیـۆن و گلۆپی هـەڵکردووە، ئەگەر بەڵاش نەبێت ئەمە چۆن ئەبێت؟، 3 ملیار دینار ئەتوانی تۆ لەهـەر سـاڵێك 5 تـا 6 پـرۆژەی باشـی پـێ بکەیت، من داوا دەکەم، جارێکی تر حکومەتی هەرێمی کوردستان بیر لەوە بکاتەوە، جەریئانـە، خـەڵکی ئێمـە واعیە، تێگەشتووە، خەڵکی ئێمە لە زروف تێدەگات، تێی بگەیەنین کە ئێمە ناچار بووین لە ماوەی ئەو 15 – 16 ساڵەی ڕابردوو، پـرەنسیپی دابین کردنی بژێوی بۆ خەڵك لە ڕێگای دامەزرانـدنمان دابـین بکـەین، چـونکە

ڕێگای تر نەبوو، ئێستا خەڵکی ئێمە دەبێ فێر بکرێت، دەبێ تەوجیە بکرێت بەوەی کە حکومەت دەبێت پارەی لەدەست بمێنێت تا بتوانێت خزمەتگوزارییەکان باشتر بکات، ئاستی ژیانتان باشتر لێ بکات، بەڕێزان هیچ دەوڵەتێك کە سیاسەتی ئابوری ئازادی هەبێت ناتواندرێت بەڕێوە ببرێت، ئەگەر دوو باج وەرنەگرێت لەخەڵك، باجی فائزی قیمە کە لە 13٪ تا 20٪ ـە، ئەوەیە ئەساسی بازاڕی ئازاد، بازاڕی ئازاد ئەوە نیە، کەرتی تایبەت ئازادی پێ بدەیت نەخێر، دەبێ ئەو بوژاندنەوەی ئابووری لەخزمەتی ئەوە بێت پارەکە ئەم حەڵەقەیە بکات، باجەکان وەردەگیرێت باجەکان دەکرێن بە پرۆژە، لەپرۆژە خەڵك ئیش ئەکات، بەرهەم دەرئەچێت، بەرهەمەکە باجی تر دەهێنێت، باجی دووەم باجی داهاتە، ئێمە داوای پێشینە دەکەین، داوای دەرماڵە زیاد دەکەین، قەت بیرمان لەوە نەکردووە سیستمێکی ڕێك و پێکی مۆدێرن کەلە پێش دوو سەدە لە دەوڵەتەکانی تر دەستی پێ کرد، لە 1700 و 1800 دەستی پێ کردووە تا بە زروفی کوردستان تا 400، 500 هەزار مانگانە داهاتی خێزان پارەی لێ وەرنەگیرا لە 400 .700 دە لە سەد داهاتەکەی وەرگرەو وەکو هەتا بدرێتە خەڵکی وەکو ئێمە 40 لەسەد با لە ئێمە وەرگرن، ئەو کاتە حکومەت پارەی دەبی و ئەگەر تەماشای دەوڵەتانی موستەقر بکەن و جێگای ژیانیان و ئاستی ژیانیان بەرزە بە یەك ڕێگا دەتوانن خزمەتگوزاریەکان پێشکەش بکەن بەو داهاتەی حکومەت وەری دەگرێت لە باجەکان کەچی ئێمە دوو سێ پرۆژەمان لەبەردەستە باجی عەقاری کەم بکەین، نازانم چی کەم بکەین، ناکرێت دەوڵەت ئەوها بەڕێوە ناچێ و میزانیەمان و گفتوگۆی میزانیە هەموو ساڵێك ئەم کەلێنانەی تێ دەکەوێ، من قسەکانی خۆم کورت دەکەمەوە داوا دەکەم لە وەزارەتی پلاندانان و وەزارەتی دارایی و لە ئێوەی پەرلەمانیش بیر لەوە بکەینەوە مادام ساڵی دارایی لە 4/1 دەست پێدەکات ئەرێ چیە ئەوەی داوامان کردووە مانگی 9 بودجە ئامادە بکرێت کە باش ئەزانین لە عیراق تا مانگی 2 بودجە ئامادە ناکرێت، خۆ قورئان نیە/ من پێشنیار دەکەم بیر لەوە بکەین بڕیار بدەین بودجە ئامادە بکرێت لە مانگی 1 و 2 لە مانگی 3 ئێمە گفتوگۆ بکەین تاکو لەسەرەتای ساڵی دارایی بودجەکە دەست پێ بکەین و ناچاری فەرمانگەکانی دەوڵەت بکەین خەرجیات تاوەکو ئەخیری ساڵ بۆمان پێشکەش بکەن، لە مانگی 5 و 4 ئێمە بودجەمان پەسەند کرد هەمووی 20 ڕۆژ نەبوو بودجەیان وەرگرت بوو هاتوونە حساباتی مانگی 6 دەدەنێ، تەبعەن خوشك و برایان باسیان کرد کە ئەم پرۆژە سەرفی نیە و ئەم ئەوە نیە، ئەوە ناکرێت، کەچی تەسەور دەکەم ئاستی بەکارهێنانی تەکنەلۆژیای زانیاری ئەو..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پەریهان خان فەرموو.

بەڕێز پەریهان قوبلای محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لێرەوە باسی ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی دەکەم کە لە 70٪ ی بودجەکە بۆ نەفەقاتی تەشغیلی دەچێ من داوا دەکەم ئەمە لە 50٪ی کەم بکرێتەوە بچێتە سەر ئەوەی کە سلفەی عەقار زیاد بکرێت و بکرێتە 30

ملیۆن، هەروەها پێشینەی هاوسەرگیری بکرێت بەوەی لە 5 ملیۆن کەمتر نەبێ، هەروەها هاوتاکردنی مووچەی ئاسایش و پێشمەرگە وەکو مەرکەزی لێ بکرێت، ئەگەر بڕینە سەر ئەوەی کە تەنها 25 هەزار فەرمانبەر زیادی کردووە لە ساڵی 2010 کە 625 هەزار فەرمانبەر بووە، بەڵام پۆینت 849، بەڵام لە 2011 بووە بە 650 هەزار، ئێمە بابێکی ترمان هەیە کە 3 قات زیادی کردووە ئەبێ لە مووچەکەش وەکو خزمەتگوزاری و ئیعانات (منح و منافع الاجتماعی و مصروفات اخری) مەوجوداتی غەیری مالی کە ئەمە هەمووی دەکاتە (ترلیۆنێك و حەوت سەد و نۆ ملیار و حەوت سەد و هەشتا و نۆ ملیۆن) داوا دەکەم ئەمە لابرێ و بخرێتە سەر مووچە کە تۆڕی کۆمەڵایەتی زیاد بکرێت، هەروەها لەو پارە هەر یەك لەو بابانە دوو قات زیادی کردووە بە بێ ئەوەی سەبەبێکی مەعقول و لۆژیکی هەبێ، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ئەگەر بڕینە سەر ئەوەی کە باسی عجزی ئەم ساڵ بکەین کە لە وەزارەت بە بڕی (ترلیۆنێك و پێنج سەد و پەنجا و چوارملیۆن و دوو سەد ملیار و نەوەد و شەش ملیۆنە) بەڵام لێرە سیاسەتی حکومەتی هەرێمی دیار نیە، نەگەڕاوەتەوە بۆ حساباتی ختامی بۆ ئەوەی بتوانێ ئەو عجزەی کە لە ساڵی 2009 کە بەبڕی (حەوت سەد و یەك ملیار و حەوت سەد و پانزە ملیۆن) نەیتوانیوە پڕی بکاتەوە، هیچ پلانێکی نیە ئەمە تووشی ئینهیارێکی ئیقتسادمان دەکات بۆ ساڵانی داهاتوو، ئەگەر بڕین باسی دوو وەزارەت بکەین کە یەکێکیان وەزارەتی تەندروستیە کە لە ئاستێکی زۆر زۆر لاواز و خراپ دایە، لە کۆی 44 پڕۆژە 22 پڕۆژەی خەرجی بۆ کراوە بۆ 2011 نەکراوە، وەزارەتی تەندروستی یەکێکی لەو وەزارەتانەی کە داهاتی تەندروستی بۆ خۆیەتی، بۆیە من لێرە داوا ئەکەم داهاتی وەزارەتی تەندروستی کە (حەوت ملیار و نۆسەد و بیست و شەش ملیۆنە ئەمە بخرێتە سەر زیاد کردنی مووچە و دەرماڵەی کارمەندانی تەندروستی و پزیشکان بەبێ جیاوازی لەبەرئەوەی تا ئێستا جیاوازی هەیە لەبەینی کارمەندێکی تەندروستی لە مەرکەز سحیێکەوە لە خەستەخانەیەکەوە بۆ یەکێکی تر، ئینجازی وەزارەتی تەندروستی لەم ساڵە تەنها بنکەی تەندروستی لە جۆری سی بووە کەلە ئیبراهیم احمد هەبووە، من باسی وەزارەتی تەندروستیش دەکەم کە تەنها خۆی دەبینێتەوە لە تەعمیر کردن و دروست کردنی بنکە تەندروستیەکان، یەکێك لەو بنکە تەندروستیانە کە بنکەی تەندروستی بازیانە کە دوو جار پارەی بۆ تەرخان کراوە لە پەرەپێدان و پڕۆژە پێشنیارە بەردەوامەکان کە دوو سەد ملیۆن بووە، ئێستاش تازە دراوەتەوە بە کۆمپانیایەکی تر، پڕۆژەی دروست کردنی خانووی کارمەند لە گوندی فەقیران لە سلێمانی تەسەلسولی 32 کە 60 ملیۆنی تری بۆ تەرخان کراوە، سێ جار هاتووە، ئەم وەزارەتە هەتا ئێستا نازانین وەزارەت کەرتی حکومەت بە چ سیستمێك ئیش دەکات، سیاسەت چیە و کەرتی تایبەتە یان حکومیە، من لێرە یەك نموونەم هەیە کە وەزیری تەندروستی لە 2010/9/21 گرێبەستێکی ئیمزا کردووە بە بڕی (پێنج ملیار و شەش سەد و نەوەد و پێنج ملیۆن و حەوت سەد و نەوە و نۆ هەزار) تەرخان کراوە بۆ خەستەخانەی خێرخوازی پار کە ئەمە خێرخوازیە ناوی بەناوی خۆیەتی، داوا دەکەم ئەم پارەیە لە هیچ لستێك دا نیە لە پرۆژەکانی وەزارەتی تەندروستی بگەڕێتەوە سەر بودجەی وەزارەتی تەندروستی و لێ پرسینەوە بکرێت لەگەڵ وەزیری

تەندروستی بە چ یاسایەك ئەمەی كردووە، كە لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی هاتووە هەتا ئێستا كەرتی تایبەت یاسای نیە دەعم بكرێت، وەزارەتی تەندروستی تا ئێستا پاریش باسمان كرد، وەزارەتی پێشمەرگە لەسەر ئەوە پرۆژە دابین دەكات كە ئەویش تەواوكاری نەخۆشخانەی شۆرشە دابین كردنی ..... .

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

تكایە باسی میزانیە و مەشروعەكە بكە، تەقیمی وەزارەتەكان لە شوێنێكی تر، ئێستا ڕاپۆرتەكە چیت لەسەری هەیە باسی ئەوە بكە، پەریهان خان فەرموو.

بەڕێز پەریهان قوبلای محمد علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

چوار خەستەخانەمان هەیە كە سەد قەرەوێلەیی بەشی چاندنی لەش ئەمانە نەخراونەتەوە بەشی هەشتا قەرەویلەیی شێرپەنجە كە خۆپاراستنی پزیشكی داوەری ئەمانە پارەیان بۆ تەرخان كراوە نەخراوەتەوە جێ بەجێ كردنەوە، من لێرە پێشنیار دەكەم، هەروەها خەستەخانەی 400 قەرەوێلەیی كە جارێكی تر (چل و حەوت ملیار و چوار سەد و بیست و حەوت ملیۆن)ی بۆ دانراوە، داوا دەكەم ئەم هەموو پارانە بگەڕێتەوە سەر وەزارەتی تەندروستی جارێكی تر ئەم بودجەیە بگەڕێتەوە بۆ ئەوەی بە پێشنیاری ئەندامانی پەرلەمان لەگەڵ ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی چاك بكرێتەوە و داوا دەكەم، پێشنیار دەكەم كە خەستەخانەی تر لەم پرۆژە حەل كراوەكان یان ئەوانەی كە نەماوەدروست بكرێتەوە و كردنەوەی سەنتەری تایەبەت بە عیلاجی ئیدمان، مەركەزی بحوس بۆ ئەوەی بتوانێ وەزارەتی تەندروستی لەسەر پێوەری عیلمی پرۆژەكان خۆی پارەی تایبەت بۆ توبی ویقائی، هەروەها كڕینی ئامێر بچێتە سەر سیلەع و خەدەمات لەبەرئەوەی (دە ملیار و سێ سەد و پەنجا ملیۆن كە تەنها سیلەع و خەدەماتی وەزارەتی تەندروستی یە و مەنافعی ئیجتماعی (پێنج ملیار و چوار سەد و پەنجا لابرێ و بخرێتە سەر پرۆژەكان بۆ دروست كردنی خەستەخانەی تایبەت بۆ شەلەلی دەماغ و كەم ئەندام و ئۆتیزم، بێجگە لەو (دوو سەد و پەنجا و هەشت ملیارەی كە دانراوە لە ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی ئەوە زۆر كەمە داوا ئەكەم زیاد بكرێت، هەروەها لەو پارانە زۆربەی قەزاكان پرۆژەیان بۆ دەرنەكەوتووە، وەكو قەزای كفری داوا دەكەم چاوێكی پیا بخشێندرێتەوە، بە نیسبەت وەزارەتی ڕۆشنبیریەوە شەش پرۆژەی هەیە و هیچی نەكراوە و خەرجی 2010 ی سفرە، بەڵام شەش ملیاری زیاتری داوا كردووە بۆ خەرجی 2011 و هیچ هینێكی تەرخان نەكردووە بۆ ئاسەوار، لە ئیستمارەی ئیعدادی موازەنەی جاری دا ئێمە نەفەقاتی ئیعماریمان هەیە بەبڕی (دوو ملیار و چوار سەد و شەست و دوو ملیۆن) ئەمە لابرێ، لەبەرئەوەی ئێمە ئێستا هەتا ئێستا تەلەفزیۆنێكی وەتەنی و نیشتمانیمان نیە و هەمووی عاید بە ئەحزابە، هەروەها داوا دەكەم تەئمینی حەیاتی حەوادس و ئەعمالی ئیزافی چیە، (حەڤدە ملیار و سێ سەد و حەفتا و نۆی بۆ تەرخان كراوەو موخەسەساتی خاسە، سێ ملیار و هەشت سەد و شەست و پێنج) مەجالاتی، هەروەها داوا دەكەم كە لەوازمی ئوخرا حەڤدە ملیارو پێنج و سەد و بیست و حەوت ملیۆن لابرێ و موخەسەسات و نەفەقاتی

ئیفاد (بیست و چوار ملیار و هەشت سەد و هەشتا و هەشت ملیۆنە) ئەمەکەم بکرێتەوەو بکرێتە 95٪ کەم بکرێتەوە هەروەها داوا دەکەم ئیجاری مەبانی کە ئیجارات ئوخرا هەیە بڕی (دوو سەد و چواردە ملیۆنە) هەروەها تەنزیفات ئوخرا هەیە ئێمە کارگوزارمان هەیە لە خەستەخانەکان لە هەموو شوێنەیکان کە بۆچی ئەمە بمێنێ؟، زیافە و وفود و عیلاقات عامە، ئێمە پێویستمان بەوە نیە 20 ملیار و نۆسەد و هەشتا و یەك، ئەمە کەم بکرێتەوە، تەنزیفی دەوائیر (بیست ملیار و دوو سەد و چل و حەوت) دەکات، سیانە (سەد و حەفتا ملیار) هەموو دەوائیرێك سیانەی خۆی هەیە،..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ببورە وەختت زیاد برد، داوای لێ بوردن دەکەم لێرەوە مەشغوڵ بووین، کاك حمە سعید، کاك حمە سعید دەقیقەیەك، ئاشتی خان کەرەمکە ئەو هەڵەیەی کە فەرموو بووت چاکی کەرەوە، بۆ ئەوەی لە پرۆتۆکۆڵ ئەم دوو ژمارەیەی ئاشتی خان بە هەڵە باسی کردبوو لابدرێ و ئێستا حەقیقەتەکەی خۆی باس دەکات، ئاشتی خان فەرموو.

بەڕێز ئاشتی عزیز صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن لـە تێبینـی کـردنم لـە پـرۆژەی ئاوەدانکردنـەوە و پلانـدانان لـە پارێزگـای هـەولێردا نۆژەنکردنـەوەی باخچەیەك بەبڕی (یەك ملیار دینار دانراوە لەبەرامبەر دا دروست کردنی سێ باخچە لـە هـەمان پارێزگایا نزیکەی یەك ملیار دیناری بۆ دانراوە بۆیە من بەراوردەکـەم ئـەوە بـوو کـە نۆژەنکردنەوەیـەك لەبەرامبـەر دروست کردنی سێ باخچەدا دوو ڕەنووسی جیاوازە بەرامبەر بەیەکتری من ئاماژەم کـرد بـە دوو بـە یـەك، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك حمە سعید فەرموو.

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەناوی خوا، سـەرەتا دەسـت خۆشـی لەهـەموو لایـەك دەکـەم، بەڕاسـتی چـەند مەسـەلەیەك هەیـە زۆربـەی پەرلەمانتاران باسی دەکەن و پاریش باسکراوە کە دواکەتنی بودجەی خیتـامی و ڕاپـۆرتی شـەش مـانگ کـە ئەمانە بە پێی یاسا و بە پێی لائیحە پێچەوانەن ماددەی 26 سالّی 2010 و یاسای ئیدارەی مالی و رەقابی ژمارە 95ی سالّی 2004 و ئەمانـە هـەمووی کـە دەبـێ لـە 4/15 دا تـەواو بـن نـەکراوە، ئـەوە هیـوادارین جوابێکی موقنع و جوابێکی عیلمیمان بدرێتەوە، سـەبارەت بـە ڕاپـۆرتی دارایـی مـن پێمواییـە ئـەم ڕاپۆرتـە زیاتر ئینشائیە و زیاتر عـەرزی ئـەرقامی کـردووە، نـەك هاتبێت دەسـتی خست بێتـە سـەر دیـاری کردنـی

سیاسەتی دارایی حکومەت تێیدا و ئایا کێشە بنەڕەتیەکانی ئەمڕۆی هەرێم چیە بەشێوەیەکی واقعی دەست نیشان بکرێ و بە شێوەیەکی علمی و ئەکادیمی لە ڕاپۆرتەکە چارەسەری بکرێت، بۆ گرنگی دان بە کام سێکتەر و گرنگی دان لەسەر ئەساسی داتا و ئامار بەشێوەیەکی زانستی کام سێکتەر ئەولەویەتی پێ دەدات ئایا نەهێشتنی هەژاری و بێ کاری، بووژانەوەی ژێرخانی ئابووری گرنگی دان بە کەرتی کشتوکاڵ و گوندەکان و ئاوەدانکردنەوە، پەرەپێدانی و گەشەدان بە ئابووری، هەرێم و زیاد کردنی سەرچاوەکانی داهات کە دەبووایە لەم ڕاپۆرتە دا بە شێوەیەك لە شێوەکان دەست نیشان بکرایە، دیسان لە ڕاپۆرتەکەدا باس لەوە دەکات کە 10٪ ی داهات لە بودجەی عیراقی فیدراڵە کە پێمووایە وا نیە وەکو لەڕاپۆرتی لیژنەی دارایش هەیە ئاماژەی پێ کراوە، باس لەوە دەکرێت کە ئاگاداری هیچ یەکێك لەو خاڵانە نیە و دواتریش دەڵێ نوێنەرمان لە عیراق ئامادە بووە و هەروەها داهاتی حکومەتی هەرێم بە پێی خەملاندنی عیراقی فیدراڵ بە 5 ترلیۆن و 495 ملیارە و بە پێی خەملاندنی هەرێم (سێ سەد و نەوەد و هەشت ملیارە) ئایا ئەو جیاوازیە لەچیەوە سەرچاوەی گرتووە و هۆکارەکەی چیە بەو شێوەیە خەملێندراوە؟ خاڵێکی تر لە ڕاپۆرتەکەدا دوو داهاتی خەملاندووە کە بەڕاستی ئەو داهاتە کە باسی باجەکان و باسی داهاتی جۆراو جۆر دەکات و فرۆشتنی هەبووە نادارایەکان کە من پێمووایە ئەو داهاتە جیاوازی هەیە لەگەڵ خشتەیەکی تردا کە بە پێی ڕاپۆرتەکەی خۆیان لە ڕاپۆرتی کۆتایی دا لاپەڕەی 8 و لاپەڕەی 9 خەملاندنێك بۆ شمەك و خزمەتگوزاری کە ئەمە مەسەلەیەکی زۆر گرنگە سێ خشتەیان داناوە بۆ خۆیان وەزارەتی دارایی بە پێی ڕاپۆرتەکەو بە پێی خشتەکان جیاوازیەك لە ژمارەکاندا هەیە، مولاحەزەی یەکەم ئەگەر تێبینی بکەن، مولاحەزەی دووەمم ئەوەیە کە لە شمەك و خزمەتگوزاری بۆ پار ساڵی 2010 (هەشت ملیار و هەشت سەد و سی و هەشت ملیار) بووە بۆ ئەمساڵ بووە بە(ترلیۆنێك و شەش سەد و نەوەد و نۆ) کە ئەوە دوو قاتە بەڕاستی، پێمووایە زۆر زیادی کردووە دوو قات، باربووەکان (سێ سەد و هەشتا و پێنج ملیارە) بۆ ئەم ساڵ بووە بە (هەشتا و پێنج ملیار) یەعنی چوار قات و نیو کەمی کردووە، بەخشین (سێ سەد و حەفتا و چوار ملیارە) دوو قات بووەتەوە و بووە (حەوت سەد و شەست و دوو)، سوودە کۆمەڵاتیەکان (سەد و هەشتا و حەوتە) دیسان دوو قات بووەتەوەو بووە بە دووقات، خەرجیەکان و مەوجوداتی نادارایی فەرقی بە (هەشتا و دوو ملیار و یەکێکیان بە پەنجاو دوو ملیار) ئەمە مولاحەزەیە، هەم غەڵەتی ڕەقەمی تیایە و هەم بەو ڕێژەیەی دوو قات زیاد بوونە یان چوار قات زیادبوونە، پێمووایە سەروەت و سامان یان ئەو دارایی لە شوێنێك دا سەرف دەکرێت، خاڵێکی تر ئەگەر لەم خشتەیەی خۆیان دا سەیر بکەی خشتەی دارایی باس لەوە دەکات لە شمەك و باربوو و بەخشین و مەنافعی ئیجتماعی سەرف کردنی بۆ تا 2010/6/30 لە خشتەیەکیان دا کە هاتووە لە ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی دا روبعێکی خەرج کردووە، یەعنی بۆ نموونە لە 366ملیار ، 91 ملیاری خەرج کردووە، 374 ملیار 93 ملیاری خەرج کردووە،لە 187 ملیار 47 ملیاری سەرف کردووە، واتە چارەگێکی خەرج کردووە تا 6/30 کەچی لێرە لە ڕەقەمەکان جیاوازی هەیە، بۆیە ئەگەر بەم شێوە بەراوردە حسابیە ڕەقەمیە بیکەین ئێمە دەتوانین لە بوجەی شمەك و خزمەتگوزاری

باربوو و بەخشین و سووده کۆمەڵایەتیەکان، مەسروفاتی تر و مەوجوداتی نادارایی بەڕێژەی 40٪ ـ 50٪ کەم بکەینەوە کە خۆی (سێ ترلیۆن و شەش سەد ملیار دیناره) بەو ڕێژەیە کەمی بکەینەوە ئێمە نزیکەی ترلیۆن و نیوێك یان تا دوو ترلیۆن دینارمان دەست دەکەوێ، کە ئەو دەسکەوتە زیادەیە دەتوانین بەکاری بهێنین بۆ پرۆژەکانی وەبەرهێنان بەڕاستی بۆ بواری گەشەدان بە ئابووری و ئاوەدانکرنەوەی گوندەکان و گرنگی دان بە کەرتی کشتوکاڵ و هەروەها زیاد کردنی مووچەی شەهیدان و تۆڕە کۆمەڵایەتیەکان و گەنجان و یەعنی گرنگی دان بە پرۆژەی گەنجان، کەواتە ئەگەر بە شێوەیەکی واقعی سەیری ئەو داهاتانە بکەین ئەو ڕێژەیە دەتوانین بگەڕێنینەوە، خاڵێکی تر کە زۆر گرنگە بەڕاستی داهات لە بودجە پێمواید داهات شتێکی زۆر گرنگە لە بودجە، داهاتی شەفاف نیە، دیار نیە و داهاتی وەزارەتەکان کە سەیری ئەم خشتەیە بکەی لە داهاتی وەزارەتەکان دا فەرقێکی زۆر لەبەینی ئەمساڵ و پاردا هەیە، بەشێوەیەکی هەرەمەکی و بەشێوەیەك تەخمین کراوە کە دیار نیە معیارەکەی و زۆر نادیارە، بۆ نموونە لە شوێنێك دا دەڵێ کارەبا (سەدو بیست ملیار) لە شوێنێکی تردا هەر خۆی دەڵێ داهاتی کارەبا (سەد و پەنجاو یەك ملیارە) وردەکاری زۆر تیایە لەبەر کاتەکە زۆر زۆر کەمە، یەعنی داهاتی وەزارەتەکان، خاڵێکی تر داهاتی نەوت کە ئەم داهاتی نەوتە 122 ملیار و سەدو هەشتا و نۆ ملیۆن دیاری کراوە کە ئەوە فرۆشتنی نەوتی سپیە کە لە حکومەتی فیدراڵەوە بۆمان دێت و ئێمە دەیفرۆشینەوە نەك فرۆشتن، باسی نەوتی خاو و باسی موشتەقاتی نەوتی خاو کە لە پاڵاوگەکانی هەرێم دەردەهێندرێ و لەو شوێنانە دیاری کراوە بە هیچ شێوەیەك باسی نەکراوە کە بە پێی یاساش دێمە سەری دەڵێ دەبێ دیاری بکرێت، مەتارەکان و داهاتی مەتارەکان و داهاتی گومرگ و داهاتی قەرز و مینەحی دەولی کە دەدرێ، ئایا هەیە؟ نیە؟ ئەوە دەبوایە دیاری بکرایە، مینەحی گرێبەستە نەوتیەکان بە هیچ شێوەیەك نەخراوەتە سەر ئەم داهاتە، خاڵێکی تر لە تەخمینی داهاتی 2010 دا سەرکەوتوو نەبوو، چونکە ئەو خەملاندوویەتی بە سێ سەد و چل و هەشت ملیار دینار، بەڵام خۆیان بە پێی ئەو ڕاپۆرتەی خۆیان و بە پێی ڕاپۆرتەکەی وەزارەتی دارایی دەڵێ تا 6/30 سێ سەد و شانزە ملیارە، کەواتە بۆ ماوەی 6 مانگ سێ سەد و شانزە بێ و شەش مانگەکەی تر هیچ نەبێ؟ ئەوەندەش بێنین کەواتە دەکاتە نزیکەی حەوت سەد ملیار و ئەو سێ سەد و چل و هەشت ملیاری داناوە، هەندێ یاسا هەیە لە پرۆژە یاسای ساڵی 2010 جێ بەجێ نەکراوە کە زۆر گرنگن، وەك ماددەی 26 بڕگەی 1و 2 کە باسی فرۆشتنی نەوت دەکات، نەوتی خاو و باسی بەخشین لەسەر گرێبەستە نەوتیەکان دەکات کە دەڵێ دەبێ وەزارەتی دارایی خشتەیەك بە پێی داهاتی نەوتی خاو و داهاتی گریبەستە مینحەی بەخشینی گریبەستە نەوتیەکان بنێرێ بۆمان و لە چیشدا سەرف دەکرێ، پەرلەمان موسادەقەی لەسەر بکات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نیشتمان خان فەرموو.

بەڕێز نیشتمان مرشد صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا پشتگیری لە ڕاپۆرتی دارایی دەکەم، پشتیگری ئەوە دەکەم کە سلفەی زەواج و هاوسەرگیری بکرێت بە 5 ملیۆن دینار، سلفەی عەقار بکرێت بە 20 ملیۆن دینار و هەروەها شار و شارۆچکەکان هەمووی بگرێتەوە، لەگەڵ ئەوەشدا حکومەت هەوڵ بدات نرخی کەلوپەل لە بازاڕ بەرز نەبێتەوە، داواکارم مووچەی تۆڕی چاودێری کۆمەڵایەتی بکرێت بە سەد و پەنجا هەزار دینار، ئەو ژنانەی کە پیاویان نیە داخل بکرێن و بیانگرێتەوە، پێم باشە بایەخ بدرێت بە بواری پیشەسازی و کشتوکاڵ و هەروەها گەشتوگوزار، پشتیوانی لەوە دەکەم سلفە بۆ فەرمانبەران دابین بکرێت، پشتگیری لەوە دەکەم کە مووچەی پێشمەرگە زیاد بکرێت، چونکە ئەو مووچەیە کە پێشمەرگە وەری دەگرێت بایی هەفتەیەکی ناکات، مووچەی کەم ئەندامانی سەنگەریش لە هەمان کاتدا زیاد بکرێت، زیاد کردن و هاوتا کردنی دەرماڵەی پۆلیس و ئاسایش وەکو بەغدای لێ بکرێت، من وای دەبینم کە ناعەدالەتی هەیە لە بودجە لەسەر ئاستی وەزارەتەکان و پارێزگاکان واتە هەندێ لە وەزارەت بودجەی زۆری بۆ دابین کراوە بەبەراورد لەگەڵ وەزارەتەکانی تر، پێشنیارێکی تریش دەکەم مەبدەئێك پترۆ دۆلار پێویستە پەیڕەو بکرێت لە کوردستان، ئەو شوێنەی کە نەوتی لێ دەردەهێندرێ مافی خۆیانە بەشە بودجەیان بۆ دابین بکرێت، پێشنیار دەکەم ئەو ڕێگا دەرەکیانەی کە لە وەزری هاوین دا زۆربەی گەشتیارانی لەسەرە و بنکەی فریاکەوتنی تەندروستیان بۆ دابین بکرێت کە ئەوە زۆر زۆر زرورە، پێویستە بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان جیا بکرابایەوە لە بوجەی گشتی، چونکە بودجەی پارێزگاکان دەبێ بە پێی دانیشتوان بێت، من هەندێك تێبینیم هەیە لەسەر پڕۆژەکان، هەندێك لە پرۆژەکان ناهەماهەنگی هەیە لە نێوانیان دا بۆ نموونە کۆمەڵێك پرۆژە هەیە لە شەقلاوە و لە سنووری دەورەبەری شەقلاوە کە پێشکەش کراون، بەڵام داخل نەکراون، ئەمە بۆ دووەم ساڵ دەچێت کە ئەمە نیگەرانی دروست کردووە لەمەنتیقەکە، یەکەم لەوانە پرۆژەی دابین کردنی زێراب کە زۆر پێویستە لە شەقلاوە هەبێ، کە ئەوە لەڕووی تەندروستیەوە بۆ خەڵکێك هەم باشە کە ئەو زێرابە بەسەر شەقامەکان دا نەڕوات، لەبواری سندوقی نیشتەجێ بوون، چونکە شەقلاوە شوێنێکی سیاحیە و خەڵك ناتوانێ خانوو دروست بکات لە باخەکان، کە هەتا ئێستا سندوقی نیشتەجێ بوون ئەو مەنتیقەی نەگرتووەتەوە، ئەوە زۆر زۆر پێویستە ئو سندوقە چاوێکی پێدابخشێندرێتەوە، ئەو سندوقە لە شەقلاوە جێ بەجێ بکرێت و خەڵکی فەقیر و کەم دەرامەت و ئەوانەی زۆر تێدایە، بۆ ئەوەی لە کرێچیاتی رزگاریان بێ، پێم باشە ئەوە زۆر زۆر ئیهتمامی پێ بدرێت کە ئەوە زۆر زەرورە لە مەنتیقەی ئێمە چاوی پێدا بخشێندرێتەوە، تاوەکو ئێستاش شەقلاوە پارکی نیە کە ئەوە زۆر زەرورە لەناو مەنتیقەی ئێمە کە شوێنێکی سیاحیەو پارکێك هەبێ و بۆ ئەوەی خەڵکەکە بتوانی سەردانی بکات، ئەوە چەندین ساڵە و سێ یەم ساڵە بینایەی شارەوانی پرۆژەی بۆ تەقدیم دەکرێ کە ئەو بینایە لە سێ ژووری بچووك پێك دێت کە شوێنەکەی زۆر ناشیاوە کە داوا دەکەن بینایەیان بۆ نوێ بکرێتەوە، تا ئێستا تەبعەن ئەوەش جێ بەجێ نەکراوە، زۆر پرۆژەی دیکەش پێشکەش کراوە بۆ زەوی کرێچیەکان کە تا ئێستا نیوەی لەو پرۆژانە جێ بەجێ نەکراوە، چەندین جار

لەلایەن خەڵکەوە داوامان لێ ئەکرێ بۆ ئەوەی هۆڵی بۆنە ئایینیەکانیان بۆ جێ بەجێ بکەین، ئەو کەسانەی کە تازیەیان هەیە هەموویان لەسەر شەقامەکان دائەنیشن کە ئەمە پرۆژەمان تەقدیم کردووە بە پارەیەکی زۆر کەمیش ئەوە دەکرێت و تەواو دەبێ، دەبینین ئەو سااڵیش هەر بۆیان جێ بەجێ نەکردوونە و بۆ ساڵی 2012 یان داناوە، کە داواکارین لە وەزیرە بەڕێزەکان کە ئەوەمان بۆ بخەنە بواری جێ بەجێ کردنەوە، یەك شتی تریشمان هەیە داواکارین لەو 25 هەزار کەسەی کە تەعین دەکرێت کە ئەوە هەنگاوێکی زۆر باشە، بەاڵم بە یەکسانی دابەش بکرێت نەوەکو ئەو جارەش شارەکەمان دیسانەوە بێ بەش بێ لەو تەعیناتە و بەشێکی کەمی بۆ دابین بکەن، یەك شتی تر کە بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، لەسنووری ڕانیە کە خەڵك زۆر پەیوەندی پێوە کردووینە کە دەڵێین هەتا ئێستا لە شارەکەی ئێمە هیچ پرۆژەیەکیان بۆ ئێمە نەخستووەتە بواری جێ بەجێ کردنەوە کە ئەوە زۆر نیگەرانی لەو مەنتیقەیە هەیە کە زۆر پرۆژەیان تەقدیم کردووە، زۆر زۆر پێویستە لە جادە و کۆاڵن و ئەوانە هیچیان بۆ ئێمە جێ بەجێ نەکردووە، داواکارین کە ئەوانیش چاوەکیان پێ دابخشێندرێتەوە لە سنووری ڕانیە و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عماد فەرموو.

بەڕێز عماد محمد حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەرەتا دەست خۆشی لە لیژنەی دارایی و ئابووری دەکەم بۆ ماندووبونیان لە ئامادەکردنی ئەم ڕاپۆرتە کە کۆمەڵێك تێبینی و پێشنیاری گرنگ تێیدا جێگیر کراون کە دەکرێت ببنە بنەمایەك بۆ گفتوگۆ کردن و پەرلەمان بڕیاری لەسەر بدات، هەروەها پشتگیری هەموو ئەو پێشنیارانە دەکەین کە لەم ڕاپۆرتەدا هاتوون، دیسان پشتگیری لە سیاسەتی دارایی حکومەتی هەرێمی کوردستان دەکەین کە لەم بودجەدا پەیڕەو کراوە کە بە گرنگی دان بە کۆمەڵێك سەکتەری گرنگ و حەیەوی کە فعلەن ڕەنگدانەوەی حەز و خواستەکانی ئەم هەرێمەیە، لەوانە کارەبا و پەروەردەو خزمەتگوزاری ئاوو ڕێگاوبان و نیشتەجێ بوون و پەیدا کردنی هەلی کار بۆ گەنجان و کەم کردنەوەی ڕیژەی بێ کاری، بەرزکردنەوەی ئاستی بژێوی هاوواڵتیان و تا کۆتایی دیسان زۆر قسە و باس لەسەر زیادبوونی بودجەی وەرگەڕخستنی ساڵی 2011 دەکرێت کە لە نێوان ساڵی 2009 ـ 2011 زیاتر لە سێ ترۆلیۆن زیاد بووە کە پێویستە حکومەتی هەرێمی کوردستان هەوڵ بدات خەرجیەکانی وەگەڕخستن کەم بکاتەوە، بەاڵم ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ کۆمەڵێك هۆکار کە لەوانە زیادەڕۆیی لە دامەزراندنی فەمانبەران و کڕینی سووتەمەنی بۆ وێستەگەکانی کارەبا و دابین کردنی موچەو پێداویستیەکانی پێشمەرگە، زیاد کردنی موچە و دەرماڵە دیسانەوە تەرخان کردنی ژمارەیەك تەخسیسات بۆ کۆمەڵێك بوار لەوانە سندوقی پەرەپێدانی تواناسازی مرۆیی|، سندوقی نیشتەجێ بوون و پشتیوانی کردنی حزبەکان و پرۆژەی ڕێکخراوە ناحکومیەکان و پێدانی قەرزی کشتوکاڵ و پیشەسازی و

تەرخان کردنی پێشینەی هاوسەرگیری و زیاد کردنیان و پێدانی قەرزی خانووبەرەو زیاد کردنیان و تەرخان کردنی تەخسیسات بۆ هەڵمەتی دروست کردنی قوتابخانەی هاوچەرخ، تەرخان کردنی بودجەی دامەزراندنی هەشت لیوای تازە و زیاد کردنی دەرمالّەی پۆلیس و ئاسایش و زیاد کردنی یارمەتی تۆڕی کۆمەڵایەتی کە ئەمانە هەمووی ئەو هۆکارەن کە وای لێ کردووە بودجەی وەگەڕخستن بەرەو زیادبوون بچێت، سەرەڕای ئەم هەموو هۆکارانە منیش پشتگیری ئەو ڕایە دەکەم کە لەلایەن لیستی کوردستانی پێشنیار کراوە بۆ کەمکردنەوەی بودجەی وەگەڕخستنی ساڵی 2011 بەڕێژەی 10٪ بۆ پاڵپشتی کردنی ئەم بوارانەی کە ئاماژەیان پێدراوە کە پێویست ناکات دووبارەی بکەمەوە، سەبارەت بە پرۆژە بەردەوامەکان و پێشنیار کراوەکانی ساڵی 2011 کە ئەوانەی پەیوەندیان بە لیژنەکەمانەوە هەیە جێگای دڵخۆشیە کە بۆ ئەم ساڵ وەزارەتی پلاندانان لە پرۆژە بەردەوامەکانی ساڵی 2011 دەست بەجێ بەجێ کردنی دوو بینایەی کۆنترۆڵی جۆری لە سلێمانی و لە دهۆک دەکات، هەروەها کۆمەڵێك پرۆژە لەلایەن وەزارەتی دارایی و ئابووری جێ بەجێ دەکرێن بە مەرزەکانی سنووری ئیبراهیم خەلیل و حاجی ئۆمەران و باشماغ و پەرویز خان و مەرزەکانی تەویڵە و سوشمێ و تاکۆتایی کە فعلەن پێویستە گرنگی بە مەرزەکانی سنووریش بدرێت لە ڕێگای ئەنجامدانی پرۆژەی پێویست، بەڵام دیسانەوە بۆ زیاتر گرنگی دان بە کارەکانی کۆنترۆڵی جۆری و مەرزەکانی سنووری و دەزگا چاودێریەکانی بازاڕ پێشنیاری ، یەك/ دروست کردنی سێ تاقیگەی پێشکەوتوو لە هەر سێ پارێزگاکانی هەرێم دەکەین بۆ دەستەی پێوانەسازی و کۆنترۆڵی جۆری، چونکە ڕەوشی پشکنینەکان لە ئاستی پێویست دانیە، بە کۆمەڵێك کەلوپەل و بەروبووم پشکنین ناکرێن، لەبەر نەبوونی تاقیگەی پێشکەوتوو و بۆ ئەوەی پەنا نەبەین بۆ کۆمپانیای فاحسەی بیانی بۆ پشکنینەکان، دوو/ دروست کردنی تاقیگە لە هەموو مەرزەکان بۆ کارەنتینی کشتوکاڵ و ڤێتەرنەری و تەندروستی و بیناسازی و کۆنترۆڵی جۆری و بۆ ئەوەی بتوانن بۆ هەندێ کەلوپەل پشکنین بکەن کە ئەوانەی پێویستی بە پشکنینی ورد نیە، سێ/ ساڵانە ڕێژەیەك لە داهاتەکانی مەرزەکانی سنووری تەرخان بکرێت بۆ پاڵپشتی کردنی ئەنجامدانی پرۆژەکان لە مەرزەکانی سنووری، دیسان لە پرۆژەکانی وەبەرهێنانی ساڵی 2010 تێبینی ئەوە دەکرێت کە چەند کەموکوڕی لەخشتەی پرۆژەکان دا دیار بوو کە پێویستی بەڕوونکردنەوە هەیە، لەهەمان کاتدا پێشنیاری تریشم هەیە، یەك/ پێ دەچێت خشتەی پرۆژەکانی وەبەرهێنانی ساڵی 2011 زانیاری زیاتر تێدا دیار بێت، بەبەراورد لەگەڵ خشتەی پرۆژەکانی ساڵی 2010، بەڵام دیسانەوە هەندێك لەو زانیاریانە پێ دەچێت دروست نەبن، دوو/ تێبینی ئەوە دەکرێت کە کۆمەڵێك پرۆژە لەسەر بنەمای میزاجیەتی شەخسی دانراوە، بە پێی ڕەچاوکردنی حەز و ویستی هاوولاتیانی ئەو ناوچەیە کە ئەمە وای لێ کردووە ئەو پرۆژانە ئەنجام بدرێن تەنها کۆمەڵێك کەس لێی سوودمەند دەبن، سێ/ ڕێژەی جێ بەجێ کردنی پرۆژەکان لە ئاستی پێویست نیە و زیاتر لە نیوەی پرۆژە پێشنیار کراوەکانی ساڵی پێشوو جێ بەجێ نەکراون کە هیوادارین حکومەتی هەرێمی میکانیزمی باشتر دابنێ بۆ ئەوەی ڕێژەی جێ بەجێ کردن بەرزبکاتەوە، چوار/ پشتگیری پێشنیاری لیژنەی دارایی و ئابووری

دەکەین سەبارەت بە خەرجی ئەو پرۆژانە کە لە 7٪ کەمتری بۆ دانراوە لە کۆی گوزمەی پرۆژەکە، پێشنیار دەکەین ئەگەر ئەو پێشنیارەی بە کەم کردنەوەی 10٪ لە بودجەی وەگەڕخستنی ساڵی 2011 بڕیاری لەسەر درا ئەو گوزمەی کە تەرخان دەکرێت بۆ پشتیوانی پرۆژەکانی وەبەرهێنان دابەش بکرێت لەسەر ئەو پرۆژانەی کە خەرجیان بۆ ساڵی 2011 ، 7٪ کەمترە، بۆ نموونە پرۆژەی ئاوی ئامێدی و ئاکرێ، فرۆکەخانەی دهۆك و سایلۆی بەردەڕەش و کەلار و ڕانیە تا کۆتایی، پێنج/ پشتگیری پێشنیاری لیژنەی دارایی و ئابووری دەکەین بە دابین کردنی یەکەی نیشتەجێ بوون بۆ هاوولاتیانی خاوەن داهاتی سنووردار و کەم دەرامەت، شەش/ پشتگیری لەڕای زکیە خان دەکەین سەبارەت بە چارەسەرکردنی کێشەی ئاوارەکانی پێش ساڵی 1998 ئەوانەی لە تورکیا و ئێران گەڕانەوە، حەوت/ پێشنیار دەکەم لیژنەیەك پێك بهێندرێت لە لیژنەی دارایی و یاسایی و سەرۆك لیژنەکان بۆ وەرگرتنی هەموو ئەو کەموکوڕیانەی کە لەلایەن ئەندامە بەڕێزەکانی پەرلەمانەوە ئاماژەیان پێدراوە و بە هەماهەنگی لەگەڵ بەڕێزان وەزیری پلاندانان و دارایی و ئابووری، هەشت/ پێشنیار دەکەم سەد ملیار دینار تەرخان بکرێت لەو کەم کردنەوەی کە پێشنیار کراوە لەلایەن لیستی کوردستانیەوە لە بودجەی وەگەڕخستنی ساڵی 2011 کە ئەگەر پەسەند کرا لەلایەن پەرلەمانی کوردستانەوە بۆ ئەنجامدانی پرۆژە خزمەتگوزاریەکانی زیاتر بەو ناوچانەی سنووری کە تووشی هەڵمەتەکانی ئەنفال و جینۆساید بوون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك برهان فەرموو.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تەعقیبم لەسەر ئەو ڕاپۆرتە بەم شێوەیەیە، یەکەم/ پێویستە لە 2011/4/15 حساباتی خیتمانی بێت، بۆ نەهاتووە؟ تاوەکو ئێمە بزانین مدەوەر چەندە کە ڕاپۆرتی لیژنەی یاساییش ئیشارەتی پێی داوە، دوو/ بەڕێز حساباتی مدەوەرەی ساڵی 2010 کە پێویستە بخرێتە سەر داهاتی 2011 دواتر تەوزیع بکرێتەوە بۆ خەرج کردن دیار نیە، حسابی میزانیەی مدەورەی 2009 یش نەخرایە سەر بودجەی 2010 ئەو پارانە لە کوێنە؟ بۆ نموونە 704 ملیار زائیدەن 304 ملیاری پرۆژەکان سەرف نەکراوە، لەگەڵ پارەی 1600 خانووی شەهیدان لەگەڵ 60٪ ی تواناسازی لاوان کە 120 ملیار دینار بووە، لەگەڵ 10 ملیاری وەرزش ، هەندێکیان کەلە لاپەڕە 48 ی ڕاپۆرتەکەی لیژنەی دارایی دا هاتووە، لە 2395 پرۆژە بڕی (سێ سەد و بیستی) یەك دیناری تیا سەرف نەکراوە ئەو پارانە لە کوێن و بۆ کوێ چووە؟ سێیەم/ بەڕاستی کە ئەمەش ژیانی خەڵکە پێویستە بگەڕێتەوە سەر ئیراداتی ئەمسالّ و دیسانەوە تەوزیعی بکەینەوە کە بە کورت هێنان لە بودجە نیە، بەڵکو زۆر زۆر زیادیش دەکات ئەگەر ئەمەی بۆ بگێڕینەوە، سێیەم/ لەڕاپۆرتی بەڕێز وەزیری دارایی داهاتووە وەزارەتی پێشمەرگە باس نەکراوە لە تەرخان کردنی بودجەی 2011 پاڵپشت بە قانونی بودجەی عیراقی فیدڕاڵی ماددەی 14 بڕگەی 5 لەسااڵنی ڕابردوو

هەموار کرا بەمەرجێك وەك پێشینە بـدرێت تـا کـاتی ڕێککەوتن لەسـەر ئـەم بابەتـە، کەچـی لـە بودجـەدا پارەی بۆ تەخسیس کراوەتەوە، چوار/ ڕاپۆرتەکە ئاماژەی بە تەنفیزی یاسای ڕاژەی پێشمەرگە نـەداوە کـە پێویستە مەعاشیان هاوتای عیراق بێت، سەرەڕای ئەوەی لەماددەی 24 دا لـە یاسـای ژمـارە 1 سـاڵی 2010 زیادمان کردووە بـە سـێ بڕگـە پێویسـتە مەعاشـی پـۆلیس و پێشـمەرگە و ئاسـایش چـاك بکـرێ، سـەرەڕای ئەوەی ئیعلان کرا 19 خاڵەکەی ئیتلافی لیستە کوردستانیەکان کە چوونە پـاڵ حکومـەتی مالکیـەوە ئیمـزا کراوە لەلایـەن مالکیـەوە کـە بـە پێـی یـەکێك لـە خاڵـەکان دەبـێ بودجـەی پێشمەرگە و هێزەکـان بێتـەوە، پێنجـەم/ بەڕاسـتی ئـەو پارانـەی بـۆ زراعـەت و صـناعە و سـحەتی تەندروسـتی خـەڵك تەخسـیس کـراوە زۆرکەمە، پێویسـتە چـاك بکرێـت، کـە پێویسـتە لـە غـەیری مووچـە بودجـەی تەشـغیلی ئەگـەر 50٪ کـەم بکرێتەوە (یەك تریلیۆن و حەوت سەد و نەوەد و نۆ ملیار و حەوت سـەد و هەشـتا و حـەوت ملیـۆن دینـار) دەکات، شەشەم/ بۆیە چاککردنی تەخسیسی پارەی صناعەت و زراعـەت و سـحەت داواکـارین لـەو بـابی لـە غەیری مووچە 50٪ کەم بکرێتەوە، حەوتەم/ لە تەقریرەکـە پـارەی پـترۆ دۆلار وازح نیـە چـەندە؟ حەقـە ڕوون بکرێتـەوە هەشـتەم/ پـارەی فرۆشـتنی نـەوت وازح نیـە چـەندە؟ پێویسـتە دیـار بکرێـت نۆیـەم/ لـە تەقریرەکەدا باسی داهاتی فرۆکەخانەی هەولێر و سلێمانی و مەصفای نـەوتی بازیـان و خـەبات و کارەبـا و ئـاو و ڕەسمـی دادگـاو ڕەسمـی مـرور و رسـوماتی تـاپۆ و گـومرگ و زەریبـەی دەخـل و زەریبـەی عـەقار بـە خشتەیەکی موفەسەڵ هی هەر سێ پارێزگا نەهاتووە و دیار نیە، لەکاتێك دا تەنها موشـتەریەکی کارەبـا بـە پێـی تەسـریحێکی وەزیـری کارەبـا 850 هـەزار کەسـە، سـاڵانە داهـاتی کارەبـا نزیکـەی 300 ملیـار دینـارە لەکاتێك دا بودجەی ئەمسـاڵ هـەمووی بـە 400 ملیـار دینـار تـەخمین کـراوە، دەیـەم/ بۆچـی بـۆ تـەعینی نزیکەی 25 هەزار موزەف بـڕی نزیکـەی 2 تریلیـۆن دینـار لـە بودجـەی تەشـغیلی دا زیـاد کـراوە کـە ئەمـە ڕەقەمێکی تا بڵێی خەیاڵیە نازانین ئەو پارەیە چیە و بۆ کوێ؟ ڕوونکردنـەوەمان بـدرێتێ یـانزە/دەربـارەی مەجلسی قەزا ئاماژە بەوە نەکراوە کە پێویستە پارەی زیاتریان بـۆ تەخسـیس بکرێـت، لەبەرئـەوەی ئـەوان پێویسـتیان بـەوە هەیـە هەرچـی حاکمـە وەکـو وڵاتـانی دنیـا خانوویـان بـۆ دروسـت بکرێـت ئاواتـەخوازین مەجلسی قەزا دروستی بکات، هەروەها پێویستمان بە زیـاد لـە 200 حـاکمی تـر هەیـە بـۆ ئەمسـاڵ تـەعین بکرێت، حاکم و نائیب مودەعی عام، دوانزە/ تەخسیس کردنی 125 ملیار دینار بـۆ دەسـتەی وەبـەرهێنان بۆ چیە؟ بابی سەرفەکەی چیە؟ ڕوونکردنـەوەمان بـدرێتێ، کـە تەقریرەکـە ئامـاژەی پـێ نـەداوە؟ سـیانزە/ 250 ملیار دینار بۆ سندوقی ئیسکان چۆن سەرف دەکرێت؟ ئەگەر ئەمە بۆ ئەوان ڕوون بکەنـەوە چـەندی بۆ سووی بانك دەچێ و چەندی بە قەرز دەدرێ بۆ خەڵکی؟ چواردە/ باسـی تەخسیسـی پـارە بـۆ سـەنتەری ڕۆشنبیری و ڕێکخراوی تریـان، کـێن ئـەو سـەنتەرانە؟ پـانزە/ باسـی تەخسیسـی پـارە کـراوە بـۆ کۆمپانیـای دڵنیایی، چەند ساڵە بۆی تەخسیس دەکرێت و یەك دینار بەیەك کەس نەدراوە؟ شـانزە/ باسـی تەخسیسـی پارە کراوە بۆ زەمانی و عەمەل، پارەی زەمانی عەمەل تا ئێستا چەند ساڵە پـارەی بـۆ تەخسـیس دەکـرێ و بە چ کرێکارو شاگردێك لەم هەرێمەدا بەکەس نەدراوە؟ حەڤدە/ پارەی بودجەی ئەقالیم لـە مەرکەزەوەیـە

بۆچی خراوەتە سەر بودجەی هەرێم؟ لیژنەی یاساییش لە لاپەڕەی 34 دا تەئیدی ئەوەی کردووە کە جیابکرێتەوە و بدرێتە دەست ئەنجومەنەکان خۆیان، هەروەها لە یاسای بودجەی عیراقیش دا لە بابێکی سەربەخۆدا لە ماددەیەکی سەربەخۆ دا کە باس لە ناردنی ئەو پارانە دەکرێت ئالیەتی سەرفی دیاری کردووە، پێویست ناکات ئەو هینە بەو شێوەیە؟، من پرسیارەکەم بەو شێوەیە من پرسیار و تەعقیبەکانم تەسلیمی بەڕێز وەزیری دارایی دەکەم، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت دەست خۆش، کاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا من لەلایەنە باشەکانی بودجەوە دەست پێ دەکەم کە ئەم بودجەیە شەفافیەتی وازحی تیایە بە گوێرەی ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی لەلاپەڕە 3 دا کە 10 هاوپێچ لەگەڵ ئەم یاسایە هاتووەتە پەرلەمانی کوردستان کە هەموو وردەکاریەکی تێدایە و لە ئەنتەرنێت دا بڵاو کراوەتەوە، سەبارەت بە دواکەوتنی بودجە کە زۆر ئاماژەی پێ درا ئەوەی بۆمان دەرکەوت کەوا بودجە لەسەرەتای ساڵەوە ئامادە کراوە بەو پێیەی لە دوای پەسەند کردنی بودجەی عیراق بە 10 ڕۆژ بودجە گەیشتووەتە پەرلەمانی کوردستان لە 3/8 هوە، کە ئەمەش ئەوە دەسەلمێنێ ئێمە گرفتمان هەیە لەگەڵ پەسەند کردنی بودجە بەستراوەتەوە بە پەسەند کردنی بودجەی عیراقی، بۆیە وەك هاوکارەکانم ئەو پێشنیارە دەکەم کەوا ئەگەر لەڕووی دارایی و ئیداریەوە گونجاوە سەنەی مالی بگۆڕدرێت، جگە لەوەش بەشێك لە دواکەوتنی بودجە من دەیگەڕێنمەوە بۆ پەرلەمانی کوردستان کە لە 3/8 هوە تاوەکو ئێستا پێمواید زەمەنێکی زۆرە لە پەرلەمان ماوەتەوە، دێمە سەر وردەکاری بودجە، لەڕاپۆرتی لیژنەی یاسایی کە باسی زیادکردنی دەرماڵەی دەرچووانی یاسا کراوە مەبەستمان زیاد کردن نیە، بەڵکو مەبەستمان یەکسان کردنە، چونکە حکومەت لە 3/28 بە فەرمانی ژمارە 25/32 فەرمانێکی دەرکردووە بە سێ بڕ دەرماڵەی دەرچووانی یاسایی زیاد کردووە، کە من پێمواید ئەم فەرمانە خۆی لە خۆی دا موخالفە، چونکە یەکەمیان/ بودجە پەسەند نەکراوە بە چ پێوەرێك موخەسەسات زیاد دەکات؟ دووەمیان/ مەجلسی قەزا بودجەی موستەقلی خۆی هەیەو نەدەکرا بەو فەرمانە زیادی بکات، بەڵکو خۆیان دەبوایە زیادی بکەن، سێیەمیان/ لەناو وەزارەتی عەدل دا بەشێکی گرتووەتەوە و بەشێکی نەگرتووەتەوە وەك سەرۆکایەتی و داواکاری گشتی و سەرپەرشتیاری دادی ئەوانەی گرتووەتەوەو لە موزەف هەتاوەکو دەرچووانی یاسا، بەڵام لەناو بابلێین تاپۆ و ئەوانە دەرچووانی یاسا 30٪ یان بۆ زیاد کراوە، بۆیە داواکارم هەمووی یەکسان بکرێت ئەو بڕە لەکاتێك دا بودجەی وەزارەتی داد پەنجا ملیار بووە ساڵی پار و تەنها 30 ملیاری سەرف کردووە، پشتگیری زیادکردنی سولفەی زەواج دەکەم بۆ پێنج ملیۆن، بەڵام ئەوەی گرنگە لێرەدا من لەوەدا ئاماژەی پێ بدەم ئێمە لە کۆتایی پەسەند کردنی ئەم یاسایەدا ماددەیەك دادەنێین کە دەڵێین ئەم یاسایە لە 2011/1/1 وە جێ بەجێ دەبێت، بەڵام ئێمە پرۆژەی زیاد

کردنی سولفەی زەواجمان لە 6/29 لەپەرلەمانی کوردستان خوێندنەوەی یەکەممان بۆ کردووە، بەگوێرەی دوو ڕێنمایی دارایی ژمارە 33 ی هەولێر و 8ی سلێمانی کە لە مانگی 8ی 2007 دەرچووە و دەڵێ سولفەی زەواج دەدرێت بەو کەسانەی کە داوای پێشکەش کردنی سلفەکەیان کردووە و مێژووی عەقدی زەواجەکەیان ساڵێکی بەسەردا تێ نەپەڕیوە، بۆیە من پێشنیار دەکەم وەزارەتی دارایی لە پێدانی ئەم سولفەیە ڕێنمایی خۆی کار پێ بکات، چونکە دەیەها گەنج هەیە لەو ڕۆژەی خوێندنەوەی یەکەم بۆ پرۆژە یاسای سلفەی زەواج کراوە وەری نەگرتووە، پشتگیری پێشنیارەکانی لیستی کوردستانی دەکەم لە زیاد کردنی دەرماڵەی پۆلیس و ئاسایش و زیاد کردنی پارەی تۆڕی چاودێری کۆمەڵایەتی و لەگەڵ زیاد کردنی سلفەی عەقار بۆ 20 ملیۆن، بەڵام پێویستە ئەمە لەچاو سەد مەتری کە چەند ساڵە ئێمە باسی دەکەین پێی بدرێ و بە تایبەتی لە قەزاکان پێدانی پارە بە مەسەلەی سەد مەتری زۆر زۆر زەرورە، جگە لەوەی کە ساڵی پار قسە لەسەر ئەوە کرا کە 7500 دۆلار دەدرێت بە لادێکان، بەڵام تا ئێستا ئەم پرسە یەکلا نەکراوەتەوە، ئەگەر پێیان دەدرێت زەرورە بۆیان سەرف بکرێت، ئەگەر نا ئەم پرسە بە هەڵواسراوی نەمێنێتەوە، بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان کە لەناو پرۆژەی بودجەی گشتی دا هاتووە پێمویە ئەمە ئەگەر حکومەت بەدیوێکدا مەبەستی ئەوە بێت بۆ زیاتر دەرخستنی شەفافیەتی بودجە بێت، بەڵام بەدیوێك دا پێمویە لە ئامانجی بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکانی کوشتووە، چونکە لەلایەك ئەمە ناچێتە ناو بودجەی عام و لەلایەك دا بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان بۆ جێ بەجێ کردنی خزمەتگوزاری پەلە و دەست کردنەوەی پارێزگاکاندا، بەڵام وا شەش مانگە ئێمە دەستی پارێزگاکانمان بەستاوەو هەدەفی بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکانمان لێی دوورخستووەتەوە، بودجەی وەزارەتەکان بەشێوەیەکی گشتی ئەگەر سەیری بکەین زیادی کردووە لەکاتێك دا ئەو بودجەیە کە دەچێتە بواری جێ بەجێ کردنەوە تا 7/1 زۆربەی وەزارەتەکان 12/1 ی بودجەکەیان سەرف کردووە و یەعنی وەزارەتی عدل بە نموونە دەهێنمەوە کە ساڵی پار 32 ملیار و 316 ملیۆنی بۆ داندراوە، ئەم ساڵ 276 ملیۆنی بۆ داندراوە، پشتیوانی زیاد کردنی قەرزی بانکی پیشەسازی دەکەم، بەڵام ئێمە ساڵی پار 30 ملیارمان بۆ دانا، بەڵام بە گوێرەی زایانیاریەکان تا ئێستا یەك دینار لەو پارەیە سەرف نەکراوە، جا ئەگەر بەو شێوەیە بێت و بەو ئالیەتە بێ پێمویە زیاد کردنەکە هیچ سوودێکی نابێ و پشتگیری بڕینی 10٪ مووچەی پلە بالاکان دەکەم بە هەر سێ سەرۆکایەتیەکەی هەرێمی کوردستان وەك ئەوەی لە پرۆژەی بودجە هاتووە، ئێمە بەگوێرەی بڕیاری حکومەت هەڵبژاردنی ئەنجومەنی پارێزگاکانمان لەپێشە، لە بودجەدا کە پێمویە مەبلەغێکی زۆری دەوێ، بەڵام لە بودجەدا هیچ بابێك و لە هیچ شوێنێك نەمبینیوە ئاماژە بە تەرخان کردنی بڕێك پارە بکرێت بۆ ئەم حاڵەتە، پارەی پترۆ دۆلار کە دەست نیشان کراوە بۆ هەردوو ساڵی 2010 و 2011 بەڵام هیچ ڕوونیەکی تێدا نیە لە چۆنیەتی هاتنی ئەم پارەو چۆنیەتی سەرف کردنی، چونکە بە گوێرەی قانونی بودجەی ساڵی 2010 ئەم پارەیە بۆ پارێزگای مونتیجە، مونتیجی با بڵێین نەفت و غازە، بەڵام من دەپرسم ئایا ئەم پارەیە دەچێتەوە بۆ مونتجی موحافەزەکە یان دەچێتەوە ناو داهاتی گشتی و جارێکی تر

تەوزیع دەکرێتەوە بەسەر هەموو هەرێمی کوردستاندا؟، پێموایە ئەگەر وابێت لە ئامانجی دانانی پترۆ دۆلار دەکوژێت، چونکە خودی دانانی ئەم پارەیە بۆ ئەو پاڕێزگایایە کە نەوت و گازی تێدا بەرهەم دەهێندرێ لەڕووی ژینگە و جادە و ڕێگاوبانەوە زەرەرمەند بووە، سەبارەت بە پرۆژەکان دوو، سێ پرسیارم هەیە، یەکەمیان ئەو پارانەی کە تەرخان کراوە بۆ پرۆژەکانی ساڵی 2010 و لە ساڵی 2010 ئەنجام نەدراوە، ئایا ئەو پارەیە بە چ ئاراستەیەك و چۆن مامەڵەی لەگەڵ کراوە؟ نەبوونی لاوازی و هەماهەنگی لەنێوان وەزارەتەکان و وەزارەتی دارایی، یەعنی بە نموونە وەزارەتی سامانە سروشتیەکان یەکێك لە پلانە ستراتیجیەکانی ساڵی دروست کردنی عەمبارێکی نەوت بووە لە شاری کۆیە دا تا هاتنی بودجەش وەزارەتی سامانە سروشتیەکان نەی دەسەلماند کە لەلایەن وەزارەتی پلاندانانەوە ئەم پرۆژەیە داخل نەکرابێ، گومانیان هەبوو، چونکە یەکێك لە کارەکانیان ئەمە تاقە پرۆژەیان بووە، بەڵام دانەنراوە، ئاخر قسەم پرۆژە هەبووە لە ساڵی 2010 دا دانراوەو پارەی بۆ تەرخان کراوە بە نموونە لە زنجیرە 19ی پرۆژەکانی وەزارەتی خوێندنی باڵا دوو بەشی ناوخۆیی بۆ زانکۆی کۆیە داندراوەو پارەشی بۆ تەرخان کراوە، بەڵام ئێستا لەناو پرۆژە بەردەوامەکان و لەناو پرۆژە پێشنیار کراوەکان بوونی نیە و هیوادارم ڕوونکردنەوەم دەست کەوێ و سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز باسی ئەوە کرا کەلە پەرلەمان زۆر تاخیر بووە، بۆ ئاگاداری جەنابت لە 3/8 پرۆژەکە هاتە پەرلەمان و لەو ڕۆژەی کە لە 3/8 هات ڕاپۆرتی لیژنەی تایبەت بە خۆپیشاندەران موناقەشە دەکرا، پاشان بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران بۆ ڕۆژی پاشتر هاتە ئێرە، ئیتر عوتلەکان دەستیان پێ کرد، لە 11 هوە عوتلە بوو هەتا تەقریبەن، 11 پشووی هەینی بووەو شەممە 12 بووە و 13 یەك شەممە بووە و پشوو بوو لەبەرئەوەی کەوتە نێوان دوو پشوو، 14 پشووی لەدایك بوونی بارزانی نەمر بوو، سێ شەممە و چوارشەممە کاری یاسایی پەرلەمان بوو و 17 دانیشتنی نائاسایی پەرلەمان بوو و بەردەوام بوون بوو لەسەر خستنە ڕوو و گفتوگۆ کردنی ڕاپۆرتی لیژنەی تایبەت بەخۆپیشاندەران ، 18 هەینی بوو، 19 شەممە بوو، 21 ـ 26 نەورۆز بوو، 29 ش پرۆژە یاسایەکە خرایە بەرنامەی کار و خوێندرایەوە، بۆ ئاگاداری جەنابت، لێرە زۆر بە یاسایی و زۆر بە هێمنی تەعامل لەگەڵ پرۆژەکان دەکەین کە بۆمان دێن، ئەگەر لیجانەکان تەواو بێ، دێتە بەردەست سەرۆکایەتی پەرلەمان، بۆ ئاگاداری بەڕێزتان، صبیحە خان فەرموو.

بەڕێز صبیحە احمد مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێش هەموو شتێك من بە زەروری دەزانم کە دەست خۆشی لە سەرۆکایەتی پەرلەمان و لیژنەی دارایی و هەر 19 لیژنەکەی پەرلەمان بکەم کە هەموو لایەك پێکەوە توانیان دەورێکی بەرچاو ببینن بەڕەخنە و تێبینی و پێشنیارەکانی خۆیان بۆ لیژنەی دارایی، لیژنەی دارایی بە ماندووبوونێکی زۆرەوە توانی

ڕاپۆرتێکی گشتگیر و هەمەلایەنە و پڕ لە پێشنیاری گرنگ ئامادە بکات، چارەسەری هەندێك کەلێن و کەموکوڕتی بکات کە بەڕاستی جێگەی دەست خۆشی و دڵخۆشیە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، بودجەی ئەمساڵ هەرچەند لە کات و ساتی خۆی نەگەیشتە پەرلەمانی کوردستان، ئەمە تەئسیرێکی زۆری لەسەر بژێوی ژیانی هاووڵاتیان و بە تایبەتی ئابووری کوردستان دا هەبوو، بەڵام ئەوەی جێگەی داخە کە وەزارەتی دارایی لە ڕاپۆرتی خۆیدا ئیشارەت بەوە دەدات کە ئاگاداری سیاسەتی ئابووری حکومەتی فیدراڵ نیە، من پرسیار دەکەم تا کەی دەبێت وەزارەتی دارایی حکومەتی هەرێمی کوردستان ئاگاداری سیاسەتی دارایی و ئابووری حکومەتی فیدراڵی عیراق نەبێ و تاکەی ئەم قەرزەیە بەبێ چارەسەر بمێنێتەوە؟ بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، بودجەی ئەمساڵ دەتوانم بڵێم تا حەدێك فەرقی هەیە لەگەڵ بودجەی ساڵی 2010، چونکە بودجەی ئەمساڵ بەڕوونی و بە شەفافی و بەشێوەیەکی زانیستیانە داڕێژراوە، بەڵام سەرەڕای ئەوەش ئەم بودجەیە بەدەرنیە لە کەموکورتی، تەمەنا دەکەم کە هەموو لایەکمان پێکەوە بتوانین لەپەرلەمانی کوردستان شتێکی وا بکەین کە ئەم بودجەیە لەخزمەتی هاووڵاتیانی کوردستان و هەر تاکێکی کوردستان دابێت، بتوانن ئیستفادە لەم بودجەیە بکەن، خاڵی سێیەمم پشتگیری لە پێشنیارەکانی خوشکی بەڕێزم سۆزان خان و کاك دڵشاد دەکەم کە دەبێ بودجەی تەشغیلی 10٪ی کەم بکرێتەوە، لەم ئەبوابانەی خوارەوە سەرف بکرێت کە لە خزمەتی هاووڵاتیانی کوردستاندا بێت، سلفەی زەواج نابێ لە 5 ملیۆن کەمتر بێت وسلفەی عەقار بیست ملیۆن بێت، قەرزی بانکی جوتیاران بکرێتە 75 ملیار، قەرزی بانکی سناعی بکرێتە 75 ملیار، بۆ دروست کردنی قوتابخانەکانی هاوچەرخ 150 ملیۆن تەرخان بکرێت، زیاد کردنی مووچەی فەرمانبەرانی حکومەتی هەرێمی کوردستان وەکو مووچەی فەرمانبەرانی حکومەتی مەرکەزی لێ بێت، ختورە و موخەسەسات و دەرماڵەی هێزەکانی وەزارەتی پێشمەرگە و وەزارەتی ناوخۆ وەکو حکومەتی مەرکەزی لێ بێت، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، خاڵی چوارەم/ کە پێشنیار دەکەم و ئەم پێشنیارەم ئاراستەی لیژنەی دارایی لە پەرلەمانی کوردستان و وەزیری دارایی و وەزیری پلاندانان دەکەم کە لە بودجەی ساڵی 2011 حساب بۆ ئاوارەکانی ئێران بکرێت بە تایبەتی ئەو ئاوارانەی کە لە ساڵی 1974 ئاوارەی ئێران بوونە، لە ساڵی 1991 ـ ساڵی 1998 هیچ حسابیان بۆ نەکراوە، بۆیە داواکارم لە وەزارەتی دارایی و وەزیری پلاندانان کە بۆچی تا ئێستا حساب بۆ ئەم ئاوارانە نەکراوە؟ بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، خاڵی پێنجەم/ پێشنیار دەکەم ئەو مەبلەغەی کە تەرخان کراوە بۆ سندوقی نیشتەجێ بوون بکرێتە دووبەش، بەشێکی تەرخان بکرێت بۆ سندوقی نیشتەجێ بوون و بەشێکی تری تەرخان بکرێت بۆ دروست کردنی شوقە لەلایەن حکومەتەوە بۆ خانەوادەی کەم دەرامەتەکان، هەروەها هەموومان دەزانین کە لە بودجەی ساڵی 2008 و 2009 لەکاتی کابینەی 5 بەسەرۆکایەتی ڕێزدار کاك نێچیرڤان بارزانی دوو هەزار و دوو سەد خێزان لەو شوقانە موستەفید بوونە، کە بەڕاستی جێگەی دڵخۆشی و دەست خۆشیە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، پشتگیری لە پێشنیاری لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ژنان و ئافرەتان دەکەم کە بە یەکسانی دامەزراندن بکرێت لەو 25 هەزار میلاکەی کە داندراوە بۆ دامەزراندن کە بۆ هەر وەزارەتێك ڕێژەی

ئافرەت لە 50٪ کەمتر نەبێ، چونکە هەموومان بەچاوی خۆمان دەبینین کە لە دامەزراندن وەکو پێویست حساب بۆ ئافرەتان نەکراوە، بۆیە زۆر جدی پاڵپشتی لەم خاڵە دەکەم و داوا لەبەڕێز حکومەتی هەرێمی کوردستان دەکەم کە ئەم خاڵە بەجدی وەربگرن و پاڵپشتمان بن بۆ دامەزراندنی ڕێژەی ئافرەتان بەشێوەیەکی یەکسان، چونکە ئافرەت زیاتر هەست بە بەرپرسیاریەتی دەکات و وردبین تر لەڕاپەڕاندنی ئیش و کارەکانی خۆی، بەڵام هەروەکو لەلای هەموو لایەکمان ئاشکرایە کە لە کۆمەڵگەی ئێمە تاوەکو ئێستا ئەمە بۆ ئافرەتە نەڕەخساوە کە بتوانێ وەکو پێویست لە کەرتی تایبەت ڕۆڵی خۆی ببینێ، بۆیە داواکارم کە هەڵی کاری زیاتر بۆ ئافرەت بڕەخسێ، چونکە لە هەموو دنیادا ئەو کۆمەڵگە پێشکەوتوو تر کە ئافرەت ڕۆڵی خۆی زیاتر تێدا دەبینێ، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان خاڵی شەشەم/ پێشنیار دەکەم کەلەو بودجەیەی کە بۆ پەرەپێدانی پارێزگاکان هاتووە حسابێکی تایبەت بۆ یەکەی ئیداری سەربەخۆی سۆران بکرێتەوە، چونکە تاوەکو ئێستا وەکو پێویست چ لە دانانی پرۆژە یان دەستی ئاوەدانکردنەوە ئیهتمامێکی باش کە لە ئاستی تموحاتی ئێمەدا بێت ئیهتمام بەقەزاکانی سۆران و مێرگەسوور و ڕواندز و چۆمان نەدراوە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان پرسیارێکم لە وەزیری دارایی هەیە، لە بودجەی ساڵی 2010 مەبلەغی 30 ملیار دینار بۆ بانکی سناعی تەخسیس کرابوو ، بەڵام بەداخەوە کە ئێستا لە موناقەشەی بودجەی ساڵی 2011 دایـن بە پێی ئەو زانیاریانەی کە بە دەستمان گەیشتووە یەك دینار بۆ ئەم بانکە سەرف نەکراوە، هۆی چیە؟ پرسیارێکی تر لە وەزیری دارایی ئەوەیە کە سلفەی عەقار کە بە قەرز دەدرێتە هاوواڵتیانی کوردستان ئەم قەرزە بە قست لە هاوواڵتیانی کوردستان وەردەگیرێتەوە، ئەم داهاتەی قستی مانگانە کە بۆ حکومەت دەگەڕێتەوە چی بەسەر دێت؟، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان پێشنیار دەکەم کە حکومەتی هەرێمی کوردستان هەنگاوی جدی بهاوێت بۆ نەمانی کێشەی یەکەی نیشتەجێ بوون بۆ بنەماڵەی شەهیدان و ئەنفالکراوان و کە هەر هیچ نەبێ لە کێشەی ئیجار و سەکەن رزگاریان بێت، ئیتر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کاروان فەرموو.

بەڕێز کاروان صالح احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەبەشی پێنجەمی ماددەی 14 یەمەوە دەست پێ دەکەم کە بڕی 200 ملیار دینار دیاری کراوە بۆ پشتیوانی حزبەکان و ڕێکخراوە ناحکومیەکان، ئەمە ساڵی 2010 یش بەهەمان شێوە دارێژرابوو، بەڵام وەك خۆی جێ بەجێ نەکرا، خەرق کرا، بۆیە دەبێت حکومەت ناچار بکرێت بە پێی ئەو پێوەرەی کە دادەندرێ لە یاسایەکە جێ بەجێ بکرێت، بۆیە داوا لە بەڕێز وەزیری دارایی دەکەم ئەو نەوەد ملیارەی لە 2010 دانرابوو بۆ ئەومەبەستە چۆن سەرف کراوە خشتەکەمان بۆ ئاشکرا بکات بۆ پەرلەمانی کوردستان، لەبەشی پێنجەم ماددەی 16 تایەبەت بە سندوقی کوردستان بۆ داهاتی نەوت کە دەبێ ساڵی 2007 دامەزرا بێت هیچ ئاماریکی ڕاست و دروست نیە کە تا ئێستا چەند داهاتی وەرگرتووە و ئەو بابەتە زۆر

تەمومژاوی و جێگەی گومانێکی یەکجار گەورەی گەندەڵیە کە لەسااڵنی ڕابردوو، حەز دەکەین جەنابی وەزیر ئەوەشمان بۆ ڕوون بکاتەوە، سەبارەت بە ماددەی 20 ەم پێویستە حسابی کۆتایی ساڵی 2010 پێش کارکردن و پەسەند کردنی بودجە پێشکەش بکرێت، نەك لەگەڵ کارپێکردنی یاساکە کە ئەوە جۆرێك لە پەلەپروزەی بە ئیش و کارەکانی بودجەکەوە دیار دەبێت، پشتگیری لە هاوکارنم کوێستان خان و د.پەریهان دەکەم کە پێشینەی خانووبەرە بکرێت بە 30 ملیۆن وەکو عیراقی فیدراڵی لێ بێت، سەبارەت بە پێشینەی خانووبەرە یان سندوقی پشتیوانی نیشتمانی جێ بەجێ کردن کە ئاشکرایە مانگانە ئەو قەرزە بەڕێژەیەك لەلایەن هاوواڵتیانی سوودمەندەوە دەگەڕێندرێتەوە بۆ حکومەت، دەبێ ئەمە پرسیاری ئەوە بکەین کە لەبری ئەو قەرزە گەڕاوانە چۆنە و چەندەو چۆن دەکرێت و حکومەت و وەزارەتی دارایی بۆ ئیشارەی بەو بڕگەیە نەداوە؟ لە زۆربەی بڕگەکان ئەگەر بە ووردی و بەراورد لەگەڵ خەرجیەکانی ساڵی 2009 و خەرجی ساڵی 2010 هەژمار کراو لەسەر خەرجی تا 2010/6/30 و ساڵی 2011 دەبینین کە نێوانی ساڵانی 2009 و 2010 گونجاون و لەیەکتری نزیکن، بەاڵم بۆ ساڵی 2011 دوو قات و چەند قات دانراوە بەبێ بوونی هۆکاری مەعقول بۆ نموونە ئەگەر سەیری بڕگەکانی موخەسەسات و نەفەقاتی سەفەر و موخەسەات و نەفەقاتی ئیفاد و بەشەکانی تر بکەین، ئەو بەراوردە زۆر بە نامەعقولی هەست پێ دەکرێت، گوژمەی ئەو پارانەی لە پرۆژە بەردەوامەکانی ساڵی 2010 ماونەتەوە یان خەرج نەکراون، یان نەکەوتوونەتە باری جێ بەجێ کردنەوە، خەرج نەکراون، ئایا ئەو پارانە چی لێ هاتووە؟ داوا لە هەردوو وەزارەتی دارایی و پلاندانان دەکەین کە ساغی بکاتەوە ئایا ئەو پارانە گەڕاوەتەوە بۆ کوێ؟ گوژمەکەی چەندە؟ بڕگەی مینەح و تەحویلاتی ئوخرا کە لە بڕگەی 1 و2 و 4 و6 و8 بڕەکەی (دوو سەد و بیست و یەك ملیار و دوو سەد و پەنجاو پێنج ملیۆن دینارە) و یەکێکی لەو بڕگانە بواری پارە بەخشینەوەی نایاساییە، بۆیە من پێشنیاری ئەوە دەکەم بەڕێزان کەمن کۆمەڵێك بەلگەم بەدەستەوەیە کە ناوەکان ناهێنم بەس تەنها مەبلەغەکان باس دەکەم، کە لە ڕۆژێك دا بەرپرسێك لە ئەنجومەنی وەزیران زیاتر لە چوار دەفتەر دۆلاری بەخشیوەتەوە بە بیست دۆلار و بیست وەرەقەو سی وەرەقە، ئەو جۆرە بەخشینەوەیە ئەو جۆرە منحە ئەگەر بۆ ئەوە سەرف بکرێت، ئەوە دادپەروەریە لەو حکومەتەدا؟ ئەوە دەکرێت؟ کە تەنها یەك بەرپرس ڕۆژانە ئەوەندە خەرج بکات هەر بەڕێزێکیشتان دەتوانن لەو بەلگان لە منی وەرگرن سەرۆکایەتی پەرلەمانیشتەوە ئەگەر پێتان خۆش بێ سەیری بکەن، کە لە ڕۆژێکدا بەرپرسێك لە دەزگایەکی وا حەساسی وەکو ئەنجومەنی وەزیران چۆن پارەی خەرج کردووە تا ئێستا؟ ئەوە حاڵەتێکیان، حاڵەتی دووەم دەمەوێ باسی ئەوە بکەم کە بڕگەی منح و تەحویلات لەبڕگەی ئیعانات بۆ کۆمپانیاکانی تر بڕی 10 ملیار دینار دانراوە کە نازانرێ ئەو کۆمپانیایانە کێن؟ لەوەش سەیر تر ئەوەیە ساڵی 2010 تا 6/30 بڕی (چوار سەدو نۆ ملیار و هەشت سەد و هەشتا وهەشت ملیۆن) بۆ هەمان بڕگە خەرج کراوە، پێویستە وەزارەتی دارایی و وەزارەتی پلاندانان خشتەیەکمان بۆ ڕوون بکەنەوە کە ئەو پارە چۆن خەرج کراوەو ئەو کۆمپانیایانە کێن؟ دێمەوە سەر بڕگەی هەڵی کار و دامەزراندنی ملاکات کە 25 هەزار کەس لە

بودجەی ئەمسالّ کە شوێنی کراوەتەوە بۆ دامەزراندن/ من لەلایەن ئەو حکومەتە بەڕێزەی کابینەی شەشەمەوە کۆمەڵێك بەڵگەم لە دەستە بۆمەسەلەی دامەزراندن ئەگەر دامەزراندن بەو شێوازە بێ کە لەچەند مانگی ڕابردوودا حکومەت پەیڕەوی کردووە و وەکو ئەوەی لەبەردەستمە و ئەوەش دەتوانن هەریەکەتان لەو بەڕێزانە نوسخەم لێ وەربگرن کە دامەزراندن لەو حکومەتەی ئێمەدا دامەزراندنێکی حزبی و خزم خزمێنەییە و تەبەعیەت وتابعیەتە، ئەوە من لەلامە لە خلالی خێزانێك سێ کەس بەیەکەوە..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کاروان تەقیمی حکومەت دەکەی، یان باسی میزانیە دەکەی چاوەکەم، کاکە مەسەلە پلان نیە تۆ لەسەر میزانیە و لەسەر ڕاپۆرتەکە، ئەوە دەتوانی لە لیژنەکەی خۆت قسە بکەن و هەرچی دەیزانی لەوێ باسی بکە، بەس ئێستا باسی میزانیەکەیە چاوەکەم، فەرموو.

بەڕێز کاروان صالح احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوانەم گەیاندووەتە حکومەت، لە لیژنەکەی خۆشم باسم کردووە، بەڵام کە حکومەت وەڵامی نەبێ مەجبورم لێرە باسی بکەم بۆ ئەوەی هەموو..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئاخر لێرە مەسەلە بودجەیە، ناکرێت بچیتە بابەتێکی تر، کاك کاروان فەرموو.

بەڕێز کاروان صالح احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە پەیوەندی بە بودجەوە هەیە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئەوەی کە من باسم کردووە بە بەڵگەوە قسە دەکەم لەخۆمەوە قسە ناکەم و هیوادارم جەنابیشت دوایی بەدواداچوون لەسەر ئەو پرسانە بکەی. خاڵێکی تر کە دەمەوێ لەسەری زیاتر بوەستم ئەویش ئەوەیە وەکو باسم کرد کە دامەزارندن بەو شێوەیە کراوە هیوادارم ئەو 25 هەزار دامەزراندنەی کە لەم سالّ لە بودجەی ئەمسالّدا دەکرێت بەو شێوازە نەبێ بە جۆرێك لە دادپەروەری تێدا بێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سەردار فەرموو.

بەڕێز سەردار رشید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، من دیارە سەرەتا بەخێرهاتنی هەردوو وەزیری بەڕێزی دارایی و پلاندانان دەکەم، هەروەها کاك رشیدیش، لەوانەیە هەر قسە و باسێك بچێتە چوارچێوەی ئەوە بەڕاستی ئەو مواخەلاتانەی کە لەسەرجەم برادەران کردوویانە، بەڵام دیارە ئێمەش قسەیەکمان هەبێ، من سوپاس و دەستخۆشیم بۆ لیژنەی دارایی و ئابووری و سەرجەم لیژنەکان هەیە کە بەڕاستی زۆر دڵسۆزانە کارەکانی خۆیانیان ڕاپەڕاندووە، ئەو هەڵە کەموکورتایانەی تا ڕادەیەك توانیویانە دەست نیشانی بکەن، من سوپاسم بۆ سەرجەم ئەو براو خوشکانە هەیە کە مواخەلەیان کرد، دیارە لە میانەی مواخەلەکاندان دڵسۆزی و پەرۆشیەك هەبوو بۆ ئەوەی ئەمسالّ باشترین بودجە پێشکەش بکرێت و ئەوەش پێموایە هەموو برادەران بەو ئیتیجاهە و بە ئیتیجاهی دڵسۆزانە لەسەر مەسەلەکان قسەیان هەیە و سەرەڕای من پشتگیریم بەڕاستی بۆ ئەو پێشنیارانەی کە فراکسیۆنی کوردستانی کردیان کە کۆمەڵێك شتی باش و دەسکەوتی گرنگە کە هیوادارین سەرئەنجام پشتگیری بکرێن و تەسبیت ببێ، لەوانە دیارە زیاد کردنی پێشینەی خانووبەرە بۆ 20 ملیۆن کە پار سالّ شتێکی لێ زیاد کراو زیادکردنی پێشینەی هاوسەرگیری بۆ 5 ملیۆن و زیاد کردنی موچەی تۆڕی پاراستنی خێزان کە ئەوەش بەڕای من شتێکی زۆر باشە، من پێشنیار دەکەم، یەك/ ئەگەر قەرارە دروست کردنی یەکەی نیشتەجێ بوون بکرێت بۆ کەسانی کەم دەرامەت ئەمانە ڕەچاو بکرێت بە تایبەتی کرێکارانی کوردستان کە مەحروم ترین چینی کۆمەڵگان، ڕەچاوی ئەو ناوچانە بکرێت کە زیاتر لەسەردەمانێك دا وێران بوون یاخود زەرەرمەندی زیاتر بوون، ئەو شارانەی وەکو هەڵەبجە و شوێنەکانی تر کە بەڕاستی ئیستسنایە و بە تایبەتی وێران کراون، مەفروزە بە ئیستسناو تایبەت ئاوەدان بکرێنەوە و لە دروست کردنی ئەم یەکەی نیشتەجێ بوونە دا بەڕاستی ڕەچاوی ئەو شارانە بکرێت، دیارە وێڕای دەست خۆشیم بۆ ئەو پرۆژانەی کە لەو شارانەدا ئەنجام دراون، گرنگی دان بە کەرتی کشتوکاڵ و دابین کردنی بڕێکی زیاتر پارە بۆ پرۆژەکانیان و بوژاندنەوەیان بۆ ئەوەی لەم هەرێمی کوردستانە کشتوکاڵی زراعی ئێمەدا چی تر بەڕاستی پێویستمان بە میوە و سەوزەی دەرەوە نەبێ، گرنگی تایبەتی بدرێت بە کەرتی تایبەت و هاوتا کردنی ماف و ئیمتیازاتی کەرتی تایبەت لەگەڵ کەرتی تایبەتیا ئەمەش دیارە لەڕێگای جێ بەجێ کردنی یاسای دەستەبەری کۆمەڵایەتیەوە دەبێ، حاڵەتێکیش هەیە من لێرە بەڕاستی دەمەوێ بیخەمە بەرچاو بڕینی ئەو 17٪ یەی کەلە خاوەن کار کرێکار و لە کەرتی تایبەت دا دەبڕێت، بەڕاستی سەرف دەکرێت بۆ فەرمانبەرانی ئەو بەڕێوبەراتیانەی کە هەڵدەستن بە بڕینی ئەو پارەیە لە کرێکاران کە خۆی لە حەقیقەت دا دەبێ ئەوە دانرێ بۆ زەمانی ئەو کرێکارانەی کە بەڕاستی زەمان کراون لە بەڕێوبەرایەتی کارو دابین کردنی کۆمەڵایەتی، دیارە زیاد کردنی بڕە پارەی مانگانەی زیندانیانی سیاسی کوردستان یاخود ئیمتیازاتەکانیان یاخود یاسای ژمارە 4 ی ساڵی 2006 ئەوە بەهەند وەربگیرێ و لەو بڕە پارەیەی 997 ملیارەدا شوێنی بۆ بکرێتەوە هەروەك چۆن لە پرۆژە یاسای ئەنجومەنی شورای هەرێم لەبڕگەی 3 دا داوا دەکات کە موچەی زیندانیانی سیاسی هەرێم هاوتا بکرێت کە لەگەڵ

زیندانی سەرجەم عیراقدا، یاخود ئەو ماف و ئیمتیازاتانەی کە لەوێ هەیە، لێرەش بە پێی ئەو دوو یاسایە کە هاتووە کە بەڕاستی بۆیان جێ بەجێ بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا کۆتایی بە دانیشتنەکە دێنین دانیشتنی دووەم کە هێشتا بایی چوار سەعات و نیومان ماوە، سەعات 5 دەست پێ دەکەینەوە بۆ ئەوەی تەواوی بکەین موناقەشەکانی ئەمڕۆ بە خواتان دەسپێرم.

دانیشتنی دووەم

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەردەوام دەبین لەسەر دانیشتنەکەمان، بەردوام بوون لەسەر گفتوگۆ کردن و بڕیاردان لەسەر پڕۆژە بودجەی هەرێمی کوردستان، بۆ ساڵی 2011 و یاساکەی، داوا لە لیژنەی دارایی دەکەین کەرەمکەن بۆ شوێنی خۆتان، دووبارە بەخێرهاتنەوە، بەردەوام دەبین لەسەر گفتوگۆ، ئێستا نۆرەی ڕێزدار بەشیر خلیل تۆفیق، فەرموو.

بەڕێز بەشیر خلیل حداد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان نوێنەری حکومەتی هەرێمی کوردستان، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان، مەسەلەی بودجە مەسەلەیەکی گەورەیە، موناقەشەکردنیش لەسەری و گفتوگۆ کردن بەراستی پێویستی زۆر بەڕاشکاوانە و وردبینی و شەفافیەت هەیە، ئەمە لە کاتێکدایە کە ژیانی ئینسان، ژیانی مرۆڤ لەسەر بودجە بەندە، بودجەی ژیرانە، بودجەی لۆژیکی، بودجەی هاوسەنگ چەند مواصەفاتێکی پێم خۆشە بە کورتی باس لەوە بکەم ، لە سەرەتادا بودجەی هاوسەنگ ئەوەیە کەوا رێژەی عجزەکەی رێژەیەکی معقول بێ، رێژەیەکی ئەوەندە زۆر نەبێت کە نەتوانرێت لە پاشان پڕ بکرێتەوە، خاڵێکی دیکەش ئەوەیە کەوا هاوسەنگی لە نێوان بودجەی تەشغیلی و بودجەی ئیستیسماریدا هەبێت، هەروەها حیساباتی خیتامی پێشوو لە کاتی خۆیدا پێشکەش بکرێ، گەیشتنی بودجەش لە کاتی خۆیدا زیاتر تێپەڕ نەکا، هەروەها لە دابەش بوونی سێکتەرکان، لە دابەش بوون بەسەر وەزارەتەکان دا شێوازی هاوسەنگی پێوە دیار بێ، من دەمەوێ قسە لەسەر راپۆرتەکان بکەم، لەسەر راپۆرتی وەزارەتی دارایی لە پاشان راپۆرتی لیژنەی دارایی، راپۆرتی وەزارەتی دارایی، بەراستی شتێکی چاك و باش بوو، بەڵام کەم و کورتیشی تیا بوو، زیاتر وەکو وەصفێك دەکرا کە ئەو بڕە پارەیە بەدەستیان هاتووە چۆن دابەش کراوە، بەڵام بەعزێك لە کەم و کوڕیەکان باس کراوە لە راپۆرتەکە، ناگەڕێتەوە، هۆیەکەی باس ناکات، چارەسەریشی بۆ باس ناکات، یەك لە شتەکانی ئەوەی کەوا پێویست بوو لە ناو راپۆرتەکەی وەزارەتی دارایی دا هەبێ، ئەوەیە کە دەبوایە خاڵەکانی سێکتەر دیار بکا کە لە بودجەی ساڵی 2011ی حکومەتی هەرێمی کوردستان دەیەوێ، لە کام سێکتەر زیاتر ئیش بکاو گەشە بکات، ئایا مەسەلەی خوێندنە؟، ئایا مەسەلەی چارەسەری نەخۆشیە؟، ئایا مەسەلەی بینا و نیشتەجێکردنە؟، مەسەلەی بێکاریە؟، کامە لەوانە گرینگی پێ بدرابا؟ گوتبای ئەمساڵ ئێمە لەسەر ئەم سێکتەرانە کار دەکەین، بۆیە زیاتر رێژەی پارەکەو بودجەکە بۆلای ئەمانە چووە، لە راپۆرتەکەدا تەماشا دەکەین زیاتر لە 11٪ ی بودجەی تەشغیلی لە بۆ بەعزێك ئەبواب صرف کراوە، وەکو مەنافعی ئیجتماعی مصروفات ئوخرا، موجودات غیرمالیە کە ئەمە رێژەکەی لە ساڵی پار زیاترە، ئێمە ساڵی پار گلەییمان لەوە هەبوو کەوا ئەو ئەبوابانە دەکرێ رێژەکەیان کەم بکرێتەوە، بەڵام ئەمساڵ تەماشا دەکەین رێژەکەی زیاتر بووە ئەوە خاڵێکی نەرێنیە، خاڵێکی دیکە تەماشا دەکەی ئەو بودجەیەی کە بۆ تنمیەی ئەقالیم دانراوە، دیسان لەناو بودجەکەدا لەناو راپۆرتەکەی وەزارەتی دارایی دا هاتووە، کە ئەمە لە دەرەوەی بودجەکاری پێ دەکرێ، بۆیە پێویست بوو ئەمە لە بودجە دەربهێنرێ یان بە جودا باسی لێوە بکرابایە، راپۆرتەکەی وەزارەتی دارایی وەکو گوتمان هەندێك هۆکار و چارەسەر نادات، بۆ نموونە، لە بیدایەتی دا باس لەوە دەکا کەوا حکومەتی هەرێم ئاگاداری هیچ کام لەم خاڵانە نیە، ژمارەیەك خاڵ، شەش خاڵ باس دەکا دەڵێ ئاگاداریمان لە مەسەلەی مالی حکومەتی عیراقدا نیە، نەی گوتووە بۆ؟، وە نەی گوتوە چارەسەر چیە؟، باشە ئەگەر ئاوابێ وەزیرەکانی ئێمە لە بەغدا چی دەکەن؟، ئیش و کاریان چیە؟، ئەوان نەتوانن مەعلومات لەم بارەیەوە بدەن بە وەزارەتی دارایی حکومەتی هەرێمی کوردستان، لەم دوایەدا لە راگەیاندنەکان بەعزێك لە لێپرسراوانی کورد لە بەغدا، ئەوەیان خستە ڕوو، کەواتە کە لێپرسراوانی

حکومەتی هەرێم ئەوان بۆخۆیان کەم تەرخەم بوون لەوەی کەوا نایەن شتەکان لە بەغدا تاقیب بکەن، بۆ ئەوەی بۆیان روون ببێتەوە ئێمە دەڵێین، ئەوان، ئەوانیش دەڵێن بۆخۆتان نایەن بەدوادا چوونی بۆ بکەن، بۆیە ئەمانەی کەوا حکومەتی هەرێم ئاگادار نیە، دەبوایە راپۆرتەکە بڵێ بۆ؟، چارەسەریش چیە؟، لە راپۆرتەکدا هاتووە کۆی گشتی داهاتی هەرێم، بە سێ سەد و نەوەد و هەشت ملیار دینار، بەڵام لە خشتەی ژمارە یەك لە خاڵی دووەم لاپەڕە چواری راپۆرتەکەیان دا کۆی داهاتەکە، دەکاتە چوار سەد ملیار دینار، لە شوێنێك بە چوارسەد باس دەکات، لە شوێنێك بە سێ سەد و نەودو هەشت، دوومليار فەرقی هەیە، ئەم هۆیە بۆمان روون بکەنەوە، وەکو گوتمان ئەم داهاتە خەملێنراوە بە چوارسەد هەزار یان بە سێ سەدو نەوەد و هەشت هەزار، بەڵام تەماشا دەکەین لە عەینی راپۆرتدا دەڵێن، بەغدا داهاتی ئێمەی داناوە بە زیاتر لە پێنج ترلیۆن دینار، پێنج ترلیۆن و چوارسەد و نەوەت و پێنج ملیار دینار، واتە زیاتر لە پێنج ترلیۆن دینار زیاتر بەغدا وەکو داهات حیساب دەکا بەسەر هەرێمی کوردستان، راپۆرتەکەی وەزارەتی دارایی نالێ بۆ؟، نالێ لەبەر چی ئەم زیادەیەمان بۆ حیساب کراوە؟، چارەسەرەکەی چیە؟، لە کاتێکدا کە ئێمە داهاتەکە وەکو ئەوان باسی دەکەن سێ سەد و نەوت و هەشت ملیارە، بەغدا دەڵێ نەخێر پێنج ترلیۆن و ئەوەندە ملیارە، ئەمە دەبێ روون کردنەوە بدرێ لە بارەی ئەوەدا، خەملاندنی دارایی هەرێم بۆ داهات بەشێکی داناوە بەناوی داهاتی جۆراو جۆر، دەڵێ کە داهاتەکانمان ئەوەندەیە، جۆری داهاتەکان لە و بەشە، لەو بە شە، بەشێکی داهات دانراوە لە راپۆرتەکەیان بە ناوی داهاتی جۆراو جۆر، داهاتی جۆراو جۆر پار سالێ سەد و پەنجا و دوو ملیار بووە، ئەمسالێ بووەتە سەدو بیست و دوو ملیار، یەعنی داهات کەمی کردۆتەوە لەم خانەیە، نالێ بۆ؟، لەوێ دەبێ هۆیەکەی بزانین ئێمە دەمانەوێ داهات زیاد بکا، یان داهات کەم بکات، مدەوەری سالانی رابردوو ئەو مدەوەرانەی کە ماوە، ئێمە دەزانین لە بەر ئەوەی بودجە درەنگ ئیقرار دەکرێ، زۆر مەشاریع هەیە کە تەواو نابێ لە وەزارەتەکان دەمێنێتەوە کەواتە زۆر لە پارەکان دەمێنێتەوە لە خەزینە، ئەمە لە سالی ئایندەدا نای بینین، باشە ئەو پارانە لە پرۆژەکانی سالی رابردوو ماوەتەوە، دەبێتە مدەوەر؟، یان چی لێ دێت؟، ئەمە هیچ شتێکی لێ باس نەکراوە، لە تێبینیەکان لاپەڕە شەشی راپۆرتەکەیان لە تێبیندا دەڵێ بەشە بودجەی هەریم یازدە تریلیۆن و سەد و هەشتا ملیار دینارە، بەم شێوەیە دابەشی کراوە، یەعنی ئەم یازدە تریلۆنە، دابەشی کردووە بەم شێوەیە، لەپاشان کەوا دابەشەکەی کۆدەکاتەوە دەکاتە سێزدە تریلیۆن و نۆ سەد و چل، دوو تریلیۆن و قسور لەم خشتەدا فەرق و جیاواز هەیە، کۆتایی بەم شێوەیە دوو ترلیۆن فەرقی هەیە بابزانین ئەم دوو ترلیۆن بۆ کوێ چووە، لە کۆتایی راپۆرتەکەی وەزارەتی دارایی کە ئەمە شتێکی باشە و خاڵێکی ئەرێنیە دەست خۆشی لێ دەکەم، دەڵێ ئەگەر هاتو لە کاتی بەدیهێنانی هەر زیادەیەك لە داهاتەکان لەو شتانە سەرفی دەکەین، یەك لەوانە کەوا لە پلەکانی نۆ وەدی فەرمانبەران و خانە نشینان ئەمە لەوە سەرف دەکەین، ئەمە شتێکی باشە ئەگەر بکرێ ئەمە زیاتر بۆ ئەو فەرمانبەرانەی کە مووچەیان لە رادەیەکی کەم دایە.

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان ؛

زۆر سوپاس ،بەڕێز ڤیا ن عبدالرحیم کەرەمکە.

بەڕێز ڤیا ن عبدالرحیم عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئەمەوێت لە ڕوانگەی ئەو دوو راپۆرتەی کە هاتۆتە بەردەم ئەندامانی پەرلەمان، بچمە سەر ئەو خالانەی کە پێویست بوو باسی بکرابایە، زۆر بە وردتر بۆمان ڕوون بکرابایەوە، سەرەتا لە راپۆرتی لیژنەی دارایەوە ئەمەوێت دەست پێ بکەم، هەر لیژنەیەك وەکو ئێمە بینیمان، هەر لیژنەیەك راپۆرتی تەواوی لەسەر ئەو وەزارەتی کە پەیوەندی دارە بە لیژنەکەی، راپۆرتی تەواوی ئامادە کردووە، لەسەر سەرجەم پرۆژەکان و کەم و کوڕی و ئەو داهاتانەی کە هەیەتی، بەڵام ئەوەی کە لێرە من ئەی بینم لیژنەی دارایی نەیتوانیوە راپۆرت لە سەر ئەو وە زارەت و دامەزراوانە ئامادە بکات، کە تایبەتن بە لیژنەی دارایی، بۆ نموونە، وەزارەتی دارایی خۆی کەنەتوانراوە لەسەر خەرجی و پرۆژەکانی، یان لەسەر هەموو ئەو داهاتانەی، یان ئەو زیادە ڕۆیانەی کە لە وەزارەتی دارایدا کراوە، نەتوانراوە خەلەلەکانی دەست نیشان بکرێت، دووەمیان لەسەر هەیئەی ئیستیسمار، سێیەمیان لەسەر دەزگای چاودێری دارایی، دووەم سەبارەت بە راپۆرتی وەزارەتی دارایی، هیچ کام لەو کەم و کوڕی و دژ بە یەکی ناهاوتایانەی کە هەیە لە بودجەدا باسیان نەکردووە، وەشیکاریشیان بۆ نەکردووە، تا ئێمە دڵنیا بین کە بزانیین ئەم کەم و کورتیانە بەفیعلی هەیە، یان تەنها تەبریرە و دەیانەوێ بیهێننەوە بۆ ئەندامانی پەرلەمان، لە بودجەی گشتیدا لە سەرجەم ساڵەکان کە ئێمە بیبینین، لە ساڵی 2009 تا 2011 بەردەوام بە نزیکەی دوو تریلیۆن بودجەکەمان زیادی کردووە، بەڵام ئەوەی کە من دەمەوێت بزانم، لەسەر چ بنەمایەك پرۆژەکان ساڵ بە ساڵ زیاد دەکرێت؟، کە تۆ عجزیشت لە زیاد بوونە، لە کاتێکدا ئێمە کورت هێنانمان هەیەو، بودجەی بەکار خستنمان زۆر ڕوو لە هەڵکشانە، من ئەگەر بێم بە ڕێژە باس لە بودجەی بەکارخستن بکەم لە 2010 بە بەراورد لەگەڵ 2009 بەڕێژەی 31.99٪ هەڵکشاوە، لە 2011 بە بەراورد لەگەڵ 2010 لە 24.09٪ هەڵکشاوە، خاڵی سێیەم، ناهاوتایی بوون لە بودجەدا، زۆر لە هاوڕێیان باسی ئەو ناهاوتاییە دەکەن لە بودجەی بەکارخستندا، بەتایبەتی سەبارەت بە وەزارەتی ناوخۆ و وەزارەتی پێشمەرگە، بەڵام من ئەمەوێ ئەو ناهاوتایە بە شێوەك دیاری بکەم کە لە بودجەی وەبەرهێنانیشدا لە پرۆژەی وەزارەتەکاندا زۆر بە ڕوونی دیارە، بۆ نموونە، وەزارەتی ناوخۆ لە ساڵی 2009 دا کە لە بنچینەدا پێویست بە پرۆژە نیە، بە بڕی پێچ سەد و یەك ملیار بۆ پرۆژەکانی ئەو وەزارەتە تەرخان کراوە، کە هەژدە ئەوەندەی پارەی تەرخان کراوە بۆ وەزارەتی تەندروستی، حەوت ئەوەندەی وەزارەتی پەروەردە کە دوو وەزارەتن، زۆر زیاتر پێویستیان بە ئەنجام دانی پرۆژەی خزمەت گوزاری هەیە، لەگەڵ ئەوەی کە کورتهێنانیش ساڵ بەساڵ لە هەڵکشان دایە، بەڵام لە بەرامبەریشدا زیادە ڕۆیی کردن لە سەرفیات، زیادە ڕۆیی کردنمان بە هەمان شێوە لە هەڵکشان دایە، بۆ نموونە، زێدە ڕۆیی لە 2010 بە بەراورد بە 2009 (59٪) یە، 2011 بە 2010 (45.7٪) ە کە تێکڕای ئەو هەڵکشانە لە 2009 ە بۆ 2011 (44.08٪) ە، ئەم زیادە ڕۆیە ئەوەمان بۆ دەردەخات، کە

زیادە رۆیەکی بەردەوامە، ئەمەش وادەکا بەردەوامی بە کوت هێنان بدرێ، نەتوانرێت هیچ کات بتوانرێ کە ئەو کورتهێنانەی کەچەندین ساڵە، کە بۆماوەی چوارساڵەی کە هەمانە نەتوانراوە هیچ هەوڵێك بدرێت بۆ پڕ کردنەوەی، حاڵەتێکی تر کە لە بودجەکەدایە دەبوایە لە راپۆرتی لیژنەی دارایی دا بەوردی باس بکرابوایە ئەوەیە کە تەناقوزێکی زۆر لە نێوان ژمارەکان دا هەیە، بۆ نموونە، بە پێی بودجەی پار ژمارەی فەرمانبەرانی وەزارەتی پێشمەرگە لە ساڵی 2009 دا (سەد و بیست و دوو هەزار و چوار سەد و حەفتاو یەك) فەرمانبەرە، بەاڵم بەپێی بودجەی ئەمساڵ بۆ 2009 نووسراوە ژمارەی فەرمانبەران (سەد و هەژە هەزار و چوار سەد و حوفتاو یەك)ە، واتە چوار هەزار فەرق لە نێوان فەرمانبەرانی هەمان وەزارەت دا بۆ هەمان ساڵ هەیە، ئەمە یەعنی چیە؟، بە هەمان شێوە لە وەزارەتی دارایی و شارەوانی و گەشت و گوزاریشدا هەمان شت دووبارە بۆتەوە، لە خەرجیەکانی بەکارخستن، ئێمە باسی تەعویزاتی موەزەفین و سیلەع و خەدەمات، مینەح و ئیعانات کە ئەمە هەمووی بەرێژەیەك لە بودجەیان بردووە، کە لە (63٪) بۆ قەرەبوو کردنەوەی فەرمانبەرانە، لە(17٪) بۆ سیلەعە، لە (7٪) بۆ مینەحە، من لە مینەح کە بڕی حەوت سەد و شەست و یەك ملیاری بۆ دانراوە، بۆ ساڵی 2011 لە حیسابی خیتامی ساڵی 2009 دا بڕی شەش سەد و سیی و شەش ملیار و نۆ سەد و سیی و چوار ملیۆن سەرف کراوە، لە کاتێکدا کە خۆی بۆ مینەح بڕی چوار سەد و سیی چوار ملیار و پێنج سەد و سی بۆ دانراوە، واتە بە بڕی دوو سەد و دوو ملیار زیادە مەسرەفی کردووە، ئەم پارەیە دراوە بەچی؟، خراوەتە خزمەتی گشتی یەوە، یان خراوەتە هەر بوارێکی تر‌ەوە پێویستە بۆمان روون بکرێتەوە؟، چونکە ئێمە چەندین جار ئەگەر مینەح بخرێتە خزمەتی گشتی یەوە ئێمە چەندین جار مەسائیلی تۆپ بارانکردنی سەر سنوورەکانمان هەبووە، کە من چووم بۆ لای وەزیری دارایش، یەعنی داوای ئەو بڕەمان کردووە، ئەگەر نەخرێتە خزمەتی گشتیەوە، ئەم مینەحە بەچی وا بەو شێوەیە زیادە ڕۆیی تیدا کراوە، یەکێك لە خاڵەکانی تر کە بە نموونە ئەمەوێت بیهێنمەوە، دەستەی وەبەر هێنانە، کە خۆی داوای هیچ بڕە پارەیەکی نەکردووە بۆ مینەح، بەاڵم (سەد چل و نۆ) ملیاری بۆ تەرخان کراوە، لە بواری ئیعانات دا کە دەچێتە یەکێك لە و بوارانەی کە پارەی تیادا زۆر بەهەدەر دەدرێ لە هەمان کاتیشدا سەرف دەکرێ بۆهەندێك شەریکات، ئایا دەتوانرێ پێمان بوترێ ئەم شەریکاتانە، شەریکات ئوخرایانە کێن؟، ئەگەر بەراوردێك بکەم بۆ ساڵی 2010 تا 6/30 بڕی چوار سەد و نۆ ملیار دینار سەرف کراوە بۆ ئەم شەریکاتانە، ئەگەر شەریکاتی پیشەسازین وە لە بواری پیشەسازیدا کاردەکەن، ئەوا بانکی پیشەسازیمان هەیە، نیشتەجێ بوون بە هەمان شێوە، کشتوکاڵیش بە هەمان، شێوە لە حەوت سەدو سی و حەوت ملیار دینار لە ساڵی 2009 دا کە خەرج کراوە بۆ ئیعانات، وەزارەتی دارایی بڕی شەش سەد و شەست و نۆ ملیاری خەرج کردووە، لە کابینەی شەشەم دا زۆر گرینگی دراوە بە بووژاندنەوەی ژێر خانی ئابووری، بێگومان گرینگترین وەزارەتیش ئەو وەزارەتانەی کە ئێمە بمانەوێت ژێرخانی ئابووری پێ ببووژێنینەوە، وەزارەتی کشتوکاڵ و وەزارەتی پیشەسازیە، من ئەمەوێت لێرەدا نموونە بکەم لە نێوان (3) وەزارەت کە خەجیەکانیان چۆنە بە بەراورد لەگەڵ وەزارەتی دارایی، وەزارەتی

بازرگانی و پیشەسازی کە 0.75٪ بۆ دانراوە، یەعنی بودجەی بەکارخستنی بۆ تەرخان کراوە، کشتوکاڵ و ئاودێری 2.68٪ بۆ دانراوە، بەڵام وەزارەتی دارایی 19.45٪ بۆ دانراوە، ئەو بودجەش کە لە سەرجەم بابەکاندا وەری دەگرێ کە بە مینەح و ئیعانات هەموو ئەمانەوە، یەك تریلیۆن و هەشتاو هەشت ملیار و چل و چوار ملیۆن دینارە، ئەم پارەیەش ئەگەر بەراورد بکەم بەو دوو وەزارەتە، سەد و پەنجا، پێنج ئەوەندەی ئەو پارەیە کە بۆ پرۆژەکانی وەزارەتی بازرگانی تەرخان کراوە، چونکە حەوت ملیار بۆ ئەو پرۆژانە تەرخان کراوە، کە لەو وەزارەتەدا ئیشی لەسەر دەکرێت، (37) ئەوەندەشە کە بۆ پرۆژەکانی وەزارەتی کشتوکاڵ دانراوە .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان :

زۆر سوپاس، بەڕێز شەونم محمد غریب کەرەمکە .

بەڕێز شەونم محمد غریب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

گرینگترین ئامانجەکانی هەرحکومەتێك، گرتنە بەری باشترین شێوازی بەکار هێنانی دەرامەتە مرۆیی و ماددی و دارایەکانە، بۆ گەشە پێدان و دابەش کردنی ئەو دەرامەتە بە شێوەیەك، کە لە خزمەتی ئەو ئامانجەدا بێت، کە ئەو حکومەتەی بۆ دروست کراوە، بێگومان ئێستا لە بەردەم پەرلەمانتاران بودجەیەکمان لەبەر دەستدایە کە بودجەی هەرێمی کوردستانە، ئەم بودجەیە چەند لایەنێکی جوانی تیایە، بێبەشیش نیە لەوەی کەچەند لایەنێکیش تێبینی هەموو پەرلەمانتارانی لەسەرە، هیوادارم لێرەوە چاك بکرێت ئەو تێبینیانەو پاشان بودجەکە بنێردرێتەوە بۆ حکومەت جێ بە جێی بکات، ئاماژە دەدەم بە پێشنیارەکانی لیستی کوردستانی و هەموو لیستەکانی ناو پەرلەمانی کوردستان، بۆ کەم کردن و زیاد کردنی بودجە لە هەندێ لە برگەکاندا بەمانەوە بودجە چەند لایەنێکی دیکەی جوانی تێدا دروست دەبێت یەکەم پارەی ئیستیسماری پرۆژەکان، بێگومان پرۆژەکان چ ئیستیسماریەکان بێت، چ پرۆژە بەردەوامەکان بێت، چ پڕۆژەکانی کە پێشنیار کراوە،ئەم پڕۆژانە گەر بخرێنە بواری جێ بە جێ کردنەوە، کاری لەسەر بکرێت لە خزمەتی هاوولاتیانان دایە، بۆ خۆش گوزەرانی هاوولاتیانە، جگە لەوەی زیاد کردنی سلفەی عەقار، پێشینەی هاوسەرگیری، دەرمالّەی ئاسایش و هێزەکانی ناوخۆ، تۆڕی کۆمەلایەتی، خوێندنی هاوچەرخ، قەرزی سناعی و زراعی چەندەها لایەنی کە لە خۆی دەگرێ ئەم بودجەیە، لەگەڵ ئەوەش دا ژمارەیەك پرۆژە لە بودجەی ساڵی پاردا لەم ساڵە دا تیکرار بۆتەوە، و پارەی بۆ دابین کراوە لە پاردا، ئیشی لەسەر نەکراوە، هەروەها چەندین پرۆژە هەیە لەپارا کە جێ بە جێ نەکراوە، جگە لەوانەی کە لەم لیستانە هاتوونەوە، من داوای روون کردنەوە لە بەڕێز وەزیری دارایی ئەکەم، ئەو پارانە لە کوێدا جێگای بۆ کراوەتەوە؟، لەو بودجەیە؟، یاخود بە چ شێوەیەك بەکار هاتووە؟، بۆمان روون بکاتەوە، لە جێبەجێ کردنی ژمارەیەك لە پرۆژەکاندا پێش کەوتن بەدی ناکرێ، وەك لە لیستەکانی لەبەر دەستمانایە هاتووە، بەڵکو زۆربەی زۆری پرۆژەکان کاری لەسەر نەکراوە، بە هۆی ئەوەی کە دوا کەوتووە، لەبەر ئەوەی

پرۆپۆزەڵی حازر نەبووە، دیزاین حازر نەبووە، ئینجا بابێتە سەر ئەوەی کە تا پرۆژەکە ئەکەوێتە بواری جێبەجێ کردن و، تەندەرین، تەسلیمی ئەرزەکە بە مقاول، ئەمە کاتێکی زۆری ئەوێت، حاڵەتی وا دروست بووە کە بە هیچ شێوەیەك نەتوانراوە پرۆژەکە کاری لەسەر بکرێت، بۆیە لێرەوە پێشنیار ئەکەم، داواکارم لە ئەنجومەنی وەزیران، لە حکومەتی هەرێمی کوردستان، کە ئالیەتێکی تایبەت بدۆزرێتەوە، دەستەیەك دروست ببێت، لە ئەنجومەنی وەزیران بۆ دیراسە کردنی ئەو پرۆژانە، بە شێوەیەکی رێك و پێك دیراسەی جەدوای بۆ بکرێ، پێش ئەوەی بێتە بواری جێبەجێ کردنەوە، دیزاین و پرۆپۆزەڵ و هەموو شتەکان ئامادە بێ، ئینجا پارەی بۆ تەرخان بکرێ، بەم حاڵەتە ئەتوانیین ئەم هەموو ناڕێکیەی کە لە دابەش کردنی پرۆژەکان، هەروەها لە سەرف نەکردنی پارەکان و جێبە جێ نەکردنیان کۆتایی پێ دێت لە بودجەی داهاتوودا، هەندێ پرۆژە لە لایەن وەزارەتەکانەوە جێبەجێ دەکرێ کە مەرجەعیەتی خۆیان نیە، بۆ نموونە، وەزارەتی دارایی و وەزارەتی ناوخۆ، کە پرۆژەی مەتار، یاخود پرۆژەی یاریگا جێبەجێ دەکرێ، پێویستە ئەو پرۆژانە بەگەڕێندرێتەوە مەرجەعەکانی خۆی، چونکە لە هەموو ئەو حاڵەتێك ئەم وەزارەتانە ئەگەر پارەشی بۆ تەرخان بکرێ، هەر دەبێ بگەڕێندرێتەوە بۆ وەزارەتە ئەسلیەکەی خۆیان، راو بۆچوونیان وەر بگرن لەسەر بابەتەکە، بە رووتی لە بودجەدا ئاماژە بە داهاتی هەرێمی کوردستان نەکراوە، سەیر دەکەین ئەوەی برادەرانی پەرلەمانتارەکان باسیان کرد، لە هەندێ جێگا تێبینی هەیە لەسەر ئەوەی لە جەدوەلەکان رەقەمی جیاواز هاتووە، هیوادارم ئەوەش لە لایەن بەڕێز وەزیری دارایییەوە بۆمان روون بکرێتەوە، لە بودجەیا گرینگی بە هیچ شێوەیەك نەدراوە بە گەشت و گوزار و شێوێنەوار، هەروەها بە ژینگە، ئەم سێ بابەتە سێ بابەتی زۆر گرنگن کە پێویستە لە بودجەدا جێگەیان بۆ بکرێتەوە، وەئیهتیمامیان پێ بدرێ، چونکە کوردستان هەم شوێنەواری هەم ژینگەکەی، هەم بۆ گەشت و گوزار زۆر زۆر لەبارەو داهاتێکی باش بۆ حکومەتی کوردستان ئەتوانێت بەرهەم بهێنێت، ئەنجومەنی خانمان لە کۆتایی ساڵی پێشووە، ئەمری دەرچووە لە ئەنجومەنی وەزیران و دروست کراوە، بەاڵم لە بودجەی ئەمساڵ هیچ ئاماژەیەك نەدراوە بەوەی کە ئایا بودجەی بۆ تەرخان کراوە، تەمویلی ئەم ئەنجومەنە بەچ شێوەیەك دەکرێت؟، دامەزراندن لە بودجە 25 هەزار کەس پێویستە دابمەزرێت، وەك هاتووە لە پرۆژەی بودجە، هیوا دارم لە پەرلەمانەوە بە فەرمی داوا لە حکومەت بکرێت، کە یەکسانی جەندەری لەم دامەزراندنە ڕەچاو بکرێت، جیاوازی بەینی ژن و پیاو نەکرێت، هەروەها بڕێك لەو دەرەجانە دابندرێت بۆ منالّی شەهیدان، چونکە منالّی شەهیدان فەزڵیان بەسەر هەموو لایەنێکمانەوە هەیە، لە بودجەیا پارەیەك دەست نیشان نەکراوە بۆ ڕاهێنان و بەرز کردنەوەی ئاستی زانستی و فەرمانبەران، هەروەها توانا سازی، وەهێنانی مامۆستایان لە دەرەوەی ولاّتەوە بۆ زانکۆکان، چونکە ئێمە دەزانین هەر لەمساڵ، لەساڵی پارەوە تاوەکو ئێستا چەندین زانکۆ لە کوردستان کراوەتەوە، کە ئەم زانکۆیانە پێویستیان بەوەیە لە دەرەوە مامۆستایان بۆ بێت، وانە بڵێتەوە لەو زانکۆیانە ئەوەش ئەگەر بودجەی بۆ دابین نەکرێت، وابزانم ئەبێتە هۆی وەستانی ئەو کارانە، لە بودجەدا ئاماژە نەدراوە بە بودجەیێ بۆ تووێژینەوەی زانستی لە بواره

جیاوازەکاندا، کە ئەم بابەتە بابەتێکی زۆر گرنگە، بەتایبەتی وەك لە بڕگەی یەکەمدا باسمان کرد، بە نیسبەت پڕۆژەکانەوە، گەورەترین کێشەی پڕۆژەکان ئەوەیە، کە بە شێوەیەکی زانستیانە داڕێژراوە پارەی بۆ تەرخان کراوە، هەروەها ئاستی ئەو پڕۆژانە، بە چ شێوەیەك ئەتوانێت خزمەت بکات، وە بە چ شێوەیەك تەئسیری ئەبێت لە سەر ژێرخانی ئابووری کوردستان، وە چارەسەر کردنی کێشەکانی کە لە ناو کوردستان هەیە، لە دابەش کردنی بودجە بۆ ناوچە دابڕێندراوەکان، من ئەوەی تێبینیم کرد، ژمارەی دانیشتوان هەروەها گەورەیی و بچووکی ناوچەکان، گرنگی ناوچەکانیش لە ڕووی نەتەوایەتیەوە لەبەر چاو نەگیراوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز صباح بیت الله کەرەمکە.

بەڕێز صباح بیت الله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ل بەراهیێ دەست خۆشی ل لیژنا دارایی و ئابووری دکەم کە ئەڤ ڕاپۆرتە بەرهەڤ کری، وە پشتەڤانیا ل ڕاپۆرتا سۆزان خانی دکەم، کە دوهیێ ل هۆلاً پەرلەمانی پێشکەش کری، ئەز وەکو ئەندامەکێ لیژنا نافخۆی و ئاسایش و لیژنا پێشمەرگێ و، من دڤێت ئەڤان خالاً بەحس بکەم، دەرباڕێ پێشمەرگەی هەتاکو ئەو هەشت لیوایێ دێنە دروست کرن، ئەو لیوایێ دیت هاتینە دروست کرن، ئەز داخازێ دکەم کو هاریکاریەك دگەل یارمەتیێ پێشمەرگەی بێتە سەرف کرن، چونکی ب ڕاستی یارمەتیێ پێشمەرگەی گەلەکێ کێمە، بۆ هندێ تێری ژیانا وی ناکەت و، بۆ ڤێ چەندێ ڕەنگە ئەوە ئەو یاسا بیتن، پێنج سالاً موافەقەتا میزانیا وەزارەتا پێشەرگەی ل پەرلەمانێ عیراقێ دێتە کرن، کە چ هەتا ڤێ گاڤێ حکومەت پارە سەرف نەکریە، بێژیت (الرواتب، التسلح، التجهیز) ئەز داخازێ دکەم وەفدا تایبەت بۆ چارەسەر کرنا ئاریشا پێشمەرگەی، ب زیترین وەخت سەردانا بەغدا بکەت، بۆ هندێ ئەڤی ئاریشێ چارەسەر بکەتن، دوو، یاسایێ ژمارە 34و 38 ل سالاً 2007ێ پێشمەرگەی بێتە جێبەجێ کرن، دگەل یاسایێ ڕێز لێنانا پێشمەرگەی، نسبەت کەس و کارێ شەهیداو ئەنفال کریا، داخاز هاتیە کرن، دوو ڕێڤە بەریا ل سلێمانی و هەولێرێ بێنە چێ کرن، کە گوژمێ وان گەلەکی زۆرە، ئەز داخازێ دکەم ئەو دوو ڕێڤە بەراتیا نێنە چێ کرن، ل شوێنی ئەوان ببێتە خانوو بۆ کەس و کاری شەهیدان، چونکی کەس و کاری شەهیدا ڤێ گاڤێ پێویستی ب خانیانە، ئەوە باشترە ل ئاڤا کرنا دوو ڕێڤە بەراتیا، دەرماڵە بۆ ژن و زارۆکێ شەهیدا بێنە خەرج کرن، ئەوێ دچنە مەدرەسێت حکومی یان ئەوێت تایبەت پارە دێنە وەرگرتن، ئەز داخازێ دکەم ئێ ل پارێ بێنە عەفوو کرن، حسابەکان تایبەت ل دامەزراندێ بۆ زارۆکا شەهیدا بێتە کرن، وە نسبەکا تایبەت بێتە دانان، ل دیف ڕێنمایێ و تەعلیماتا، نسبەتا زەمالەتا حیسابەك بۆ کەس و کارێ شەهیدا بێتە کرن، نسبەك بۆ بێتە دانان، ئەویش ل دیف یاسایێ و تەعلیماتا بێنە جێبەجێ کرن، ڕەئیا من دگەلْ ڕەئیا هەڤالاًیە کو سلفەی زەواج و سلفەی عەقاری و مووچەی هەژاران ل تۆڕێ کۆمەلاًیەتی بێتە زێدە کرن، دەرباڕێ یەکا نیشتەجێ بوونێ گەلەك

هەڤالاڵ بەحس کر، ئەڤ یەکێت نیشتەجێ بوونێ ڤێ گافێ دێنە دروست کرن، ب ڕەئیا من فەقیر و هەژار ئیستیفادەی لێ ناکەن، فەقیر نەشێتن شوقەکێ بکڕیتن ب 25 دەفتەرا، ڤیلەکێ ب 30 دەفتەرا، یان بچیتن ب کرێ بگریتن ب 25 وەرەقەی و 30وەرەقە، ئەز داخازێ دکەم حکومەتا هەرێمێ کوردستانێ ب خۆ ڕابیتن ئافا کرنا ئەڤان شوقە و ئیحسایەك ل بەر دەستی بیتن، بۆ هندێ خەلکەکێ هەژارو کەم دەرامەت ئیستیفادەی لێ وەربگرێت، هەروەکی مە دیت ل سەردەما کابینا پێنجێ، چەندین یەکەی نیشتەجێ بوونێ هاتینە دروست کرن، خەلکەکێ هەژار و کەم دەرامەت ئیستیفادە لێ وەرگرت، دەربارێت هێزێ نافخۆ و ئاسایشا، ئەز داخازێ دکەم میلاکێ ئاسایشێ بێتە زێدە کرن، ئەو دەرمالاڵ پۆلیسی و ئاسایشێ، وەکی ئاسایش و پۆلیسێ عیراقێ بێتە زێدە کرن، چونکی ب ڕاستی خزمەتەکا گەلەك باش پێشکەش کەن و، ئەڤ سەقامگیریە ل کوردستانێ هەی ل سایەی سەرێ وان، ئەز داخازێ دکەم ئەو 210 هەزارەی ئەوێ کو بڕیار هاتیە دان، بۆ هێزێ نافخۆ و ئاسایش بێتە زێدە کرن، ل ڤێرێ جەنابا وەزیرێ دارایی لێرە ڕوو نیشتیە، ئەڤ پارە بۆ بێتە مەزاختن و بێتە سەرف کرن، داخازێ دکەین ل حکومەتا هەرێمێ، هەرچی زیتر بزاڤ بێتە دان، یارمەتییێت هەمی فەرمانبەرێ کوردستانێ وەکی فەرمانبەرێت عیراقی بێتە زێدە کرن، بۆ بەڕێز کاك عیمادی بەحسێ هندێ کری، ئەو ئاوارێ سالاڵ 1991 و 1998ێ ڤە گەڕیاینەڤە چ ل ئیرانێ و چ ل تورکیا هەتا ڤێ گافێ چ حیساب بۆ نەهاتیە کرن، ئەز داخازێ دکەم ل میزانیا ئەڤ سالاڵ، وەزارەتا دارایی حیسابەکا تایبەت بۆ ڤان ئاوارا دابین بکات، دیسا ئەو 200 ملیارێت هاتیە تەرخان کرن بۆ هندێ ئەڤ پڕۆژێت ستراتیجی کو هاتینە جێبەجێ کرن، پارەکێ کێم بۆ هاتیە مەزاختن، مەسەلەن بۆ نموونە، مەتارێ دهۆکێ یان ئافا ئاکرێ، یان سایلۆیا بەردە ڕەشی، بۆ نموونە سایلۆیا بەردە ڕەشی 20 ملیاری بۆ هاتیە سەرف کرن، ئەڤ سالێ یەك ملیاری بۆ هاتیە دانان، ئەگەر وەبیتن بیست سالا ئەڤ مەسئولیەتا تەواو نابیتن، ئەز داخازێ دکەم ئەڤان 200ملیارا هاتیە تەرخان کرن، حیسابەك بۆ ئەڤان پڕۆژێ بێتە کرن، دیسان ئەز دگەل ڕەئیا هاوڕاز خانیمە، ئەز داخاز کر خەستەخانەکا ل دایك بونا ل بازارێ دهۆکێ بێتە دروست کرن، دگەل خەستەخانەکان نەخۆشیێ سەرەتانی ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەست خۆش، عدنان عثمان کەرەمکە.

بەڕێز عدنان عثمان محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ڕاستیدا نازانم هاوکارانمان هەموو شتەکانیان باس کرد، چی بۆ ئێمە ماوەتەوە، بەلاّم حەز دەکەم سود لە شەش دەقەکە ببینم، بە زایەع نەڕوات، ئێمە لەبەر دەم دوو ڕاپۆرت داین، یەکێکیان ڕاپۆرتی لیژنەکانی پەرلەمانە، پێموایە زۆر بەجوانی و بە وردی تا ئاستێکی باش، تیشکی خستۆتە سەر زۆر زۆر لە کەم و کورتیەکانی بودجەکە، بابلێین قسەی ورد کراوە لەسەر ئەو خالاّنە، یەکێکی تریشتیان ڕاپۆرتی وەزارەتی

دارایيه، كه ڕاپۆرتی حكومەته، پێموایه مەفروز وا بوو وردەكاری زیاتر و وردتری تێدا بوایەو، پێموایه ئەو ڕاپۆرته له چەند لایەكەوه لاوازه، خاڵی یەكەم وەكو ڕەخنەیەك لەو ڕاپۆرته، پێموایه دەبوایه لە ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی كە ڕاپۆرتی حكومەتە، قسەیەكی ورد لەسەر پلانی حكومەت، ستراتیجی حكومەت، فەلسەفەی ئیقتیسادی و مالی حكومەت، بكرایه لەسەر، بۆ بودجەی 2011، واتە حكومەت لەو بودجەیە گرنگی بەچی ئەدات، چ بواریّك پێویستی بە موتابەعەی زیاترە، تەرخان كردنی پارەی زیاترە، كەم و كوڕیەكان چی بوون، له بودجەكانی ترا، واته وەزارەت بۆی ڕوون كردبایەوە، كە ئێمە لەو بودجەیە لە بودجەی 2011حكومەت دەیەوێت چی بكات؟، پلانەكانی چیە؟، یەعنی مەسەلەكە ئەوەی كە تۆ نەخشەیەكی دیاریكراوت هەیە، یان هەر ئەوەیە پارەیەك و سلفەیەك لە بەغدا دێت، لەم دەست وەری دەگریت و له دەستەكەی تر سەرفی دەكەی، بێ ئەوەی هیچ نەخشەیەكی وردت هەبێت، باس لە ماددە یاساییەكانی پڕۆژەی بودجەی سالّی 2010 كرا، له ڕاستیدا دەبێت وەزارەت وەلاّمی ئەوەمان بداتەوە، پێش ئەوەی ئێمە له ئێستادا قسە لەسەر ئەوە بكەین، كە دەبێت ئەم بڕگانە جارێكی تر هاوتا كردنی مووچەكان دیارە مەبەستمانە، مووچەكانی كوردستان لەگەلّ عیراق قسەی لەسەر بكەین، كە ئەوە مافێكی هەموو فەرمانبەران و پۆلیس و خانە نشینەكانە، دەبێت وەزارەت وەلاّممان بداتەوە بۆ له 2010 ئەو ماددەیە، كە ماددەی 24 ە بۆچی جێبەجێ نەكرا؟، ڕوون كردنەوەكانی چیە؟، هۆكارەكانی جێبەجێ نەكردنەكەی چیە؟، من پێموایە لەبەر ئەوەی وەزارەت هیچ ڕوون كردنەوەیەكی نەداوە باسی لەسەر نەكردووە، ئەمڕۆش پەرلەمانتاران زۆر جەختیان لەسەر ئەوە كردەوە، له ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و لیژنەی یاسایشدا هەیە، پێموایە دەبێت حكومەتی هەرێمی كوردستان، بە گوێرەی پڕۆژە یاسای بودجەی 2010 دەبێت، هی سالّی 2010ش هاوتای بكاتەوە، بە هەموو ئەوانەی كە باس كراون، له بڕگەكانی یەك و دوو، سێ، ئەوانەی له ماددەی 24دا هاتووە دەبێت پێیان بدرێتەوە، له ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی بە ڕوونی ئێمە هەست بە واشە بوونێكی تەواوی دارایی و ئابووری كوردستان دەكەین، بە حكومەتی عیراق و، دیارە ئیشكالیەتەكان پەیوەستە بەوەی لە كاتی ڕەش نووسی دەستووردا، ئێمە زۆر قسە لەسەر مەسەلە سیاسیەكان و، ئیستیحقاقە سیاسیەكان كرا، بەلاّم كەمتر له مەسەله مالیەكان دا، ئێستا ئێمە باجەكەی ئەدەین، چونكە له ڕاستیدا ئیستیحقاقاتی مالی هەرێمی كوردستان لە عیراقدا، شتێك لە لامەركەزیەت بەرز تره، بەلاّم بەڕاستی دەرەجەیەك له فیدرالیش نزمتره، خاڵێك كە ئیشكالیەتێكی گەورەی موناقەشەكانی ئێمەیە لەم چەند ڕۆژەدا، لەسەر مەسەلەی بودجە، لەسەر نەبوونی ڕاپۆرتی دیوانی چاودێری داراییە، له ڕاستیدا هیچ بیانوویەك بۆ نەبوونی ڕاپۆرتی دیوانی چاودێری دارایی نیە، چونكە ئەو دیوانەمان هەیە، ئەگەر پێشتریش لەسەر هەولێر بوو، ئێستا یەكی گرتۆتەوە ئەگەر فەرەزەن یەكیشی نەگرتبێتەوە بە عەمەلی وەكو ئێمە ئەزانین، بەلاّم دەبوایە بە حوكمی ئەوەی ئێمە هێشتا دوو وەزارەتی مالیەمان هەیە یا ئەتوانم بڵێم وەزارەتەكەمان بە تەواوی یەكی نەگرتۆتەوە وەكو وەزارەتی دارایی دەبوایە دەبوایە ڕاپۆرتی دیوانی چاودێری دارایی سلێمانی وە هەولێر هەبوایە وە ئەو ڕاپۆرتەمان لەبەر دەست بوایە لەسەر شێوازەكانی

سەرف کردنی بودجە لە ساڵانی 2009 و 2010 بەرچاو رۆشنییەکی زیاتر لەبەردەم پەرلەماندا هەبوایە لەو بارەوە. حیسابی خیتامی 2010 راستە بەگوێرەی ستاندارتی عالەمی تۆ بۆ گفتوگۆکردنی بودجە 2011 گفتوگۆ لەسەر حسیاباتی خیتامی 2009 ئەکەین، بەڵام ئەمە بۆ ولاتانێك کە بودجە لە تەوقیتی خۆیدا بێتە پەرلەمان، بەڵام لە کاتێکدا ئێمە لە نیوەی ساڵا بودجە دێت بودجەی ئەمسال لە نیوەی ساڵەکەیا گفتوگۆی لەسەر ئەکەین نەك لە مانگی 10 بەگوێرەی پەیڕەوی ناوخۆ، بۆیە حیساباتی خیتامی 2010 مەفروز وابوو لە مانگی چوارا لە پەرلەمانی کوردستاندا بوایە پێش گفتوگۆکردن لەسەر بودجە لە لیژنەی دارایی و لە لیژنەکانی تر بوایە، چونکە نیوەی 2010 هیچ بەرچاو رۆشنییەکمان پێنادا، خۆمان ئەزانین ئیمە پاش تەقریبەن لەو نزیکانە بودجەکەمان پەسند کرد، لە هەردوو راپۆرتدا وە بەتایبەتی راپۆرتی وەزارەتی دارایی کە مەفروز بوو تیایدا بوایە ئەو موهتەمە بەو قەزیەوە ئەو مەوزوعی شێوازی سەرف کردنی بودجە، بودجەی 2010 هێشتا قسەی لەسەر نەکراوە لە کوێ زیاد بوو، لە کوێ کەم بوو؟ پێوست ئەکات عەرزەکە لە کوێ بوو؟ چۆن بوو؟ وە بەراستی مەوزوعی عەجزی ساڵی پاریش لەم راپۆرتە قسەی لەسەر نەکراوە چۆن ئەو عەجزە پڕ کرایەوە، حکومەتی عێراق پارەی دا کە مەفروز وابوو بۆ پێشمەرگە بە گوێرەی پڕۆژەکەی پار، ئەو عەجزە چۆن بوو، چۆن پڕ کرایەوە؟ هیچ قسەی لەسەر نەکراوە، ئایا پارەی مدەوەرمان هەبوو لە 2010 ئەو پارە مدەوەرە چەند بوو، چی لێهات، چۆن سەرفکرا؟ ئێستا خۆش بەختانە پێم وایە زۆربەی فراکسیۆنەکان لەسەر ئەوە کۆکن لەوەی کە بەشێك لە بودجەی تەشغیلی بکرێتە سەر بودجەی وەبەرهێنان و بەشێکی تر لەو شتانەی تر، لەو مەسەلانەی کە باوە باسکرێ لە سولفەی عەقار و سولفەی زەواج و بابلێین مەسەلە کۆمەلایەتییەکان، لە راستیدا ئەم مەسەلەیە ئەوە نیە کە ئێمە وابکەین کە تەنها بڕێك لە تەشغیلی ئەکەینە سەر وەبەرهێنان و ئەمە دەسکەوتێ بێ، نەخێر لە راستیدا لە تەشغیلی زیادە رەوییەکی بێ حەد کراوە، زیادە رەوییەك کە دەبێ ئیشی لەسەر بکەین و تێ بگەین هۆکارەکانی چیە وە قسەی لەسەر بکەین وە راپۆرتەکە دەبوایە بۆی روونبکردینایەوە و بۆچی ئەو زێدە رۆییە کراوە؟ ئێمە لە نێوان ساڵێکدا واتە ئێمە لە 2010 بۆ 2011دەروازەی مووچە لە چوار ترلیۆن و شەش سەد ملیارەوە بازی داوە بۆ شەش ترلیۆن و سەد و نەوەد ملیار، وەکو چاکردنەوە و ئەمانە تقریبەن لە لە هەشت سەد ملیارەوە تقریبەن بۆ یەك ترلیۆن و شەش سەد و نەوەد و نۆ ملیار بازیان داوە ئەمە لە راستیدا من پێم وایە ئەمە لە 80٪ی موبالەغەیە یەعنی تەبعەن من ئەگەر 10٪ یان 20٪ی مووچە زیاد ئەکا کارمەندی تر تەعین ئەبێ و کارمەندی تقاعدیمان هەیە، ئەمانە مەنتیقی تیایە، بەڵام بۆ ولاتێکی وەکو کوردستان ئێمە بنیاتێکی زۆر لاوازمان هەیە، قوتابخانەکانمان پێویستی بە چاککردنەوە هەیە رۆژانە خەڵك ئەبێتە قوربانی یەعنی فلس بە فلسمان پێویستە، بۆیە ئەم زیادە رۆییە ئەم موبالەغە لە نەفەقاتی تەشغیلی بەتایبەتی لەم دوو بابە کە هاوکارانم باسی بابەکانی تریان زۆر کرد، بەڵام تەنیا لەم بابە بە دوو ترلیۆن دەبێتەوە، واتە ئێمە لە راستیدا ئەو پەڕی یەعنی با بڵێین کارەکانی حکومەتیش پەکی نەکەوێ و ئیشەکانیشی وەکو 2010 بکات ئێمە ئەتوانین دوو ترلیۆن لەو پارەیە بخەینە سەر بودجەی

وەبەرهێنان و بابەکانی تر کە هاوکارانم باسیان کرد وەکو ئەوەی باسم کرد مەوزوعی بواری پیشەسازی و بانکی کشتوکاڵی و ئەوانە، ئێمە هەر سەیری مەوزوعەکە بکەین ئێمە حکومەتی عێراق هاتووە بودجەی تەشغیلی لە کوردستاندا بە شەش ترلیۆن و هەشت سەد و بیست و پێنج ملیار تەخمینم کردووە بۆ وەبەرهێنانیش چوار ترلیۆن و سێ سەد و پەنجاو پێنج ملیار تەرخانم کردووە، کەچی لە کوردستاندا ئەو شەش ترلیۆنە زیاد ئەکرێ بۆ نۆ ترلیۆن، بەڵام ئەو چوار ترلیۆن و سێ سەد و پەنجاو پێنجە هی وەبەرهێنانەکە دا ئەبەزێنرێت بۆچوار ترلیۆن و سەد و پەنجا، واتە ئێمە لەبری ئەوەی ئەو زیادەیەی هاتۆتە سەر بودجەکەمان نزیک بە دوو ترلیۆنەکە بیخەینە سەر وەبەرهێنان ئێمە ئەڕۆین لە هی وەبەرهێنان کەم ئەکەینەوە و هی تەشغلیی لە شەش ترلیۆنەوە ئەیکەین بە نۆ ترلیۆن و من پێم وایە ئەمە هیچ مەنتقیەکی تێدا نیەو ئا ئەمە بەشێکە لەو موبالەغە زۆرە و لەو حەقڵانە کە کراوە، داهاتی هەرێم لە یەکێك لە ئیشکالەتەکانی راپۆرتەکەدا هات دەرچووە کە داهات بەشێکی تری دیوێکی تری مەوزوعی بودجەیە، داهات و خەرجیات حکومەتی عێراق داهاتی هەرێمی بە پێنج ترلیۆن خەملاندووە بەڵام وەزارەتی بە سێ سەد و نەوەد و هەشت ملیار یەعنی پێنج ترلیۆن و نیو یەعنی پێنج ترلیۆن نزیک داهاتی کوردستان لێرە لە راپۆرتی لیژنەی دارایی لە راپۆرتی وەزارەتی دارایی قسەی لەسەر نەکردووە بەتایبەتی راپۆرتی وەزارەت دەبوایە قسەی لەسەر بکرایە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بەڕێز شۆڕش مەجید فەرموون:

بەڕێز شۆڕش مجید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سەرەڕای ئەوەی کە راپۆرتی لیژنەی دارایی بودجەی ساڵی 2011 لە ساڵی پار باشتر و گشتگیرتر و گرنگیەکی باشتریشی بە راپۆرتی لیژنەکان داوە، بەڵام ئەویش بەدەر نیە لە کەم و کورتی، لە تێبینی، ئەوە من ئەو تێبینییانەم لەسەر راپۆرتی لیژنەی دارایی هەیە؛ راپۆرتەکە کراوە بە چەند بەشێك لە بەشی یەکەمی راپۆرتەکە کە باس لە هێڵە گشتییەکانی بودجەی 2011 دەکات لەو بەشەیدا لیژنەی پەیوەندیدار پوختەی بەشە جیاجیاکانی بودجەیان شێ کردوتەوە و یاخود پوختەکەیان نووسیوە لەگەڵ رێژە و ژمارە و خاڵە بەرچاوەکان و، هەروەها ئەو ئیلتیزاماتانەی کە حکومەتی هەرێم خستۆتیە ئەستۆی خۆی لە جێبەجێ کردنی بودجەی 2011، بۆیە من هیچ تێبینییەکم لەسەر ئەوە بەس نیە وە لە بەشەکەی تر کە تایبەتە بە تێبینییەکانی لیژنە لەسەر کۆی پڕۆژە بودجەی خەملێنراوی 2011 دا دوو تێبینییان هەیە من پشتگیری لە هەردوو تێبینییەکەیان دەکەم بەڵام کۆمەڵێ تێبینی تر هەیە کە دەبوایە لیژنە دەرجی بکردایە لە راپۆرتەکەی خۆیان و باسیان بکردایە باسیان نەکردووە لەوانە: هەر وەکو ئەوەی کاك د. بەشیر باسی کرد سەرچاوەی داهاتی بودجەی هەرێمی کوردستان ئەگەر لە 100٪یش نەبێ زۆرینەی ئەو داهاتەیە کە لە حکومەتی فیدراڵی بە دەست بهێنرێت، بەڵام بەپێی راپۆرتەکەی وەزارەتی دارایی خۆیان

دەڵێن حکومەتی عێراقی هیچ بەشداریيەکمان پێ ناکات لە دارشتنی سیاسیەتی دارایی لە حکومەتی فیدراڵیدا لە سیاسەتی نەختینە پرسیان پێ ناکات بەشداریيان نیە لە پێدانەوەی قەرز و نرخاندنی بەرمیلی نەوت و، کەواتە ئێمە لە سەرچاوەکەدا بێ بەشین لەوەی کە چۆن ئەو سەرچاوە داهاتە بەدەست بێ، هەر 17٪کەمان بۆ دێتەوە کە دەبوایە ئەمە وەکو تێبینییەك باس بکرایە وە حکومەتی هەرێمی کوردستان نوێنەری حکومەتی هەرێمی کوردستان وە هەروەها نوێنەرانی گەلی کوردستان لە ئەنجومەنی نوێنەران پابەند بکرێن یاخود ئاگادار بکرێنەوە لەوەی لەسەر ئەو پرسە جدیانە تر بچنە پێش بۆ ئەوەی حکومەتی هەرێمی کوردستان بەشداربێ لەو پرسە گرنگانە کە پەیوەندی بە سەرچاوەی سەرەکی داهاتی هەرێمی کوردستانەوە هەیە.تێبینی دووەم مەسەلەی ناردنی درەنگ وەختی بودجە لە لایەن حکومەتەوە بۆ پەرلەمانی کوردستان ئێمە لە پەرلەمانی کوردستان خۆمان پابەندی ماددەی حەفتا و نۆی پەیڕەوی ناوخۆی کردووە کە دەبێ لە سەرەتای تەشرینی یەکەم و لە کۆتایی دا بودجەکە بێت ئەمە دوو ساڵە رەنگە ساڵانی پێشتریش وا بووبێ حکومەت نەیتوانیوە پابەندی ئەو بڕیارە بێ یاخود ئەو خاڵەی پەیڕەوی ناوخۆ و ئیلیتزامی کردوون ئەوەشیان دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە ئێمە ناتوانین بودجەی خۆمان پەسند بکەین تا بودجەی گشتی حکومەتی فیدراڵ پەسند نەکرێ، باشە ئێمە بۆ خۆمان پابەندی ئەو بڕیاری خۆمان بکەین بۆ کاتێکی ئەگەر ئیشکالی دارایی لەگەڵ حکومەتی فیدراڵا دروست نەکات، ئێمە ئەتوانین ئەو ماددەیە هەموار بکەین و ماددەیکی تریان بۆ دیاری بکەین بە رێك و پێکی بودجەکە بنێرن و تووشی ئەو پەلە پروزەیە نەبن، ئێمە ئەوە مانگی پێنجە هێشتان بودجەمان پەسند نەکردووە، داواشیان لێ دەکەین حیسابی شەش مانگی یەکەممان بۆ بنێرن لەکاتی خۆیدا و هەروەها حیساباتی کۆتایش کە ئەوەشیان باسیان لەوەش کردووە کە پێم وابوو دەبوایە باسیان بکردایە وەکو تێبینی، خاڵێکی تر پێم وایە دەبوایە لە تێبینییەکانی لیژنەی پەیوەندیدار باسیان بکردایە مەسەلەی بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان کە هاتۆتە ناو بودجەی گشتی هەرێمی کوردستان کە هیچ پەیوەندییەکی پێوە نیە، بەڵکو ئەوەش ئیشەکانیان رادەگرین و سەرچاوەی داهاتەکانیشیان جیایە، خاڵێکی تر پێم وایە دەبوایە لە لیژنەی ناوبراو هەڵسەنگاندنێکی زانستی و عەمەلی بوجەی بکردایە، کە ئاخۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان بەو بودجەیە بەو بڕە پارەیەی کە لەبەر دەستی دادەنرێت هەرێمی کوردستان لە رووی ئابووریەوە بەرەو کوێ دەبات لە رووی پیشەسازییەوە، لە رووی کشتوکاڵەوە تا چ حەدێك دەتوانێ ئەو بەرنامەیەی پێ جێبەجێ بکات، تا چەند دەورو تەئسیری دەبێ رووی کەم کردنەوەی رادەی بێکاری تا چەند تەئسیری دەبێ لە رووی کەم کردنەوەی ئاستی بژێوی و هەژاری لە هەرێمی کوردستان لە رووی پیشەسازی و کشتوکاڵ و تەندروستی بەرە و کوێمان دەبات بەوەی ئەو هەڵساندنە بەرەو کوێمان دەبات، تێبینی پێنجەمم مەسەلەی داهاتی پارەی ناو هەرێمی کوردستانە بە تایبەتی داهاتی نەوت گەورەترین قسەی لەسەر بکرێ و زۆرترین گلەیی لەسەرە، حساباتی بانقێك بۆ وەزارەتی دارایی کرا یا سالّی پار بوو یا ماوەیەك لەمەو پێش بوو ئەو حیساباتە لە داهاتی ئەو نەوتە بەناوی بودجەی تەواوکاری پەرەپێدانی پارێزگاکان دوو سەد ملیارمان لێ پەسند کرد بۆ ئەوەی

حکومەت هەزار خانووی بۆ ماڵە شەهیدەکان پێ دروست بکات، ئایا لەو کاتەوە تاکو ئێستا ئەو پارەیە یاخود ئەو حیسابە بانقیەی وەزارەتی دارایی هیچی تری نەهاتۆتە سەر بۆ ئەوەی جارێکی تر بێتەوە بەردەم پەرلەمان و لە پڕۆژەیەکی خزمەتگوزاری یاخود بۆ خزمەت کردنی چین و تۆێژێکی تر بەکاری بهێنینەوە ئەوشیان باسی نەکراوە، لە بڕگەیەکی تری یاخود بەشێکی تری راپۆرتەکەیان باس لە پێشنیازەکانیان دەکات پێم وایە پێشنیازەکانیان لەگەڵ کۆمەڵە تێبینییەك پێم وایە تێکەڵاوییەك هەیە لە بەینی پێشنیاز و تێبینی لە بڕگەی پێشوو باس لە تێبینیەکان دەکات و لە پێشنیازەکان باس لە تێبینییەکان دەکات، من پشتگیری لە هەموو پێشنیازەکانیان دەکەم کە پێشنیازی زۆر زۆر باشن بۆ پوخت کردن و بڕەوپێدانە بە بواری ئابووری لە کوردستان و وە سیاسەتی داراییە هەروەها پڕسیارەکانیش پشتگیری لە پرسیارەکانیشیان دەکەم وە پێشنیاز دەکەم لە بابی پێشنیازەکانی لیژنەی دارایی و هەموو ئەو پێشنیازانەی خوشك و برایانی پەرلەمانتار لێرە خستیانە روو وە بەتایبەتیش من پشتگیری لەو پێشنیازە دەکەم کە خوشکی بەڕێزم سۆزان خان لەسەر کەم کردنەوەی 10٪ی بودجەی تەشغیلی وە خستنە گەڕ و لە خزمەت چەند سێکتەرێکی تر کە پێم وایە کاری باشە و وە خزمەت بە چین و تۆێژێکی بەر فراوانی ناو کۆمەڵگاکەمان دەکات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز شلێر محی الدین:

بەڕێز شلێر محی الدین صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە پێشا دەمەوێت دەست خۆشی لە لیژنەی دارایی بکەم بۆ ئەو هەوڵ و ماندوو بوونەیان کە ئەو راپۆرتە رێك و پێکەیان ئامادە کردووە، هەروەها پشتگیری لە هەموو خاڵەکانی کە لە راپۆرتی لیستی کوردستانیدا هاتبوو لەلایەن سۆزان خانەوە خوێندرایەوە لە هەموو خاڵەکانی پشتگیری تەواو دەکەم، لە راپۆرتی لیژنەی دارایی دەربارەی تەئکید لەوە دەکەمەوە کە بە هیچ شێوەیەك موناقەلە نەکرێت لە بودجەی وەبەرهێنان و بودجەی وەگەڕخستن وە زیاتری بودجەکە بۆ پڕۆژەکانی خزمەتگوزاری بێت، پشتگیری لەو رایەش دەکەم کەوا هەندەك پڕۆژە راستی گرنگی زۆر نیە وە پارەیەکی زۆری بۆ تەرخان کراوە دەبێ پڕۆژەکان ئەو پڕۆژانەی زیاتر لە خزمەت بواری ئابووری و کۆمەڵایەتی کوردستان بێت گرنگی بەوانە بدرێت بۆ نموونە پڕۆژەی چیای مەتین کە 30 ملیار دیناری بۆ تەرخان کراوە، باشتر وایە باشترین بودجە بۆ بواری تەندروستی و پەروەردە دابین بکرێت چونکە ئەو دوو بواره زۆر گرنگن بەراستی لە باتی ئەوە نەخۆشخانە دروست بکرێت باشترە، نەخۆشخانە لە شاری دهۆك زۆر زۆر پێویستە، هەروەها هەندەك نەخۆشخانەی زۆر هەیە لە هەولێر وەکو فێرکاری، نەخۆشخانەی فێرکاری هەولێر کە زۆر زۆر کۆنە پێویستی بە نۆژەن کردنەوە هەیە و یان نەخۆشخانەی تر لە جیاتی وی بکرێتە نەخۆشخانەی فریاکەوتن، زۆر زۆر لە رووی بینایەوە لە رووی کەم و کورتی لە کەرەستە و کەل و پەل و ئامێرەوە کە ژیانی نەخۆش

لە چرکە و خولەك لەسەری وەستاوە زۆر زۆر کەم و کوڕی هەیە، پێویست بوو بودجەیەکی باشی بۆ دابین بکرێت، پشتگیری لەوە دەکەم کە یەکەی نیشتەجێ بوون بۆ کەسانی کەم دەرامەت بێ، چونکە تاکو ئێستا بەراستی ئەوانەی زیاتر لۆ خزمەتی کەسانی دەوڵەمەند سوودیان لێ وەرگرتووە هەندەك تێبینیم هەیە لەسەر پشتگیری ئەو خاڵانە دەکەم کە لە راپۆرتی لیژنەی خۆمان لیژنەی پەروەردەو خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی داهاتووە، پڕۆژەی بووژاندنەوەی توانا مرۆییەکان کە چوار بوار دەگرێتەوە زمالە و نێردە و توێژینەوە و خولی مەشق و راهێنان زۆر پێویستە کە هاوسەنگییەك هەبێ لە بەینی پەروەردە و خوێندنی باڵا، پشتگیری لەوە دەکەم، بەڵام دیسان لە ناو وەزارەتەکانیش عەدالەت بەکاربێ زیاتر لە خزمەتی پڕۆسەکە بێ نەك تەنها بۆ ناردن بێ، لە مەشق و راهێنان بەعزە بوار هەیە لە کوردستان زۆر زۆر پێویستە هەر نیە وەك راهێنانی مامۆستای پەروەردەی تایبەت بە دەرەوەی وولاّت بۆ فێرکردنی منداڵانی خاوەن پێداویستی تایبەت هەر یەکە و بەپێی گرفتی خۆی، مەشق و راهێنان بۆ مامۆستا و قوتابیانی بۆ بەهرەداران مەبەستم بەهرەداران رووبینە لە کوردستان ئەو چینە هەنە بەڵام ئەو چینە کەش و هەوایەکی وایان بۆ دابین نەکراوە کە پەرە بە توانا و بەهرەکانیان بدرێ و سودیان لێ وەربگیرێن مەشق کردنی توێژەری کۆمەڵایەتی و پەروەردەیی دەبێ ئەوەش پرەی پێ بدرێ و بگونجێ لەگەڵ سیستەمی نوێ، راهێنانی بەڕێوەبەری قوتابخانەکان کە تاکو ئێستا باوەر ناکەم هیچ بەڕێوەبەرێك لە بواری بەڕێوەبردنی قوتابخانە خول و مەشقی دیتبێت لەوانەیە بەژداریان لە هەندێ خول و مەشق کردبێ لە دەرەوەی وولاّت بەڵام لە بواری تر نەك لە بواری خۆیان، بەڕێوەبەری بەشەکانی تر وەك وەزارەت لە نێو بەڕێوەبەرایەتییە گشتییەکان زۆر بێ بەشن لە ناردن بۆ دەرەوەی وولاّت بۆ مەشق و راهێنان تەنها بوار بۆ بەڕێوەبەرە گشتییەکان دەرەخسێت کە ئەویش ئەو زانیارییانە وەردەگرن بە راستەوخۆیی و بە تەواوی ناگاتە خوارەوە، پشتگیری لەو خاڵە دەکەم تەرخان کردنی سەد و بیست ملیار دینار بۆ بەردەوام بوونی پڕۆژەی هەڵمەتی نیشتمانیی بەراستی حکومەت هەنگای باشی هاویشتووە لە دروست کردنی قوتابخانە بەڵام لە لیژنەی پەروەردە پێشنیار کراوە کە قوتابخانەی چوار پۆلی نەبێ ئەمن پێشنیار دەکەم شەش پۆلیش نەبێ چونگە شەش پۆلی ناگونجێ لەگەڵ سیستەمی بنەڕەتی ئێستا شەش پۆل دروست دەکرێت دوایی پۆلی حەوت و هەشت و نۆ دێتە کایەوە شوێنیان نابێ دەوام بکەن کێشە دروست دەبێ ئەگەر دیار نەبێ ئەگەر دروستیش بکرێت دیزاینەکەی بەو شێوەیە بێ کە بتوانرێ فراوان بکرێ لە دوا رۆژ، ئەو پلەی وەزیفی کە شەش هەزار پێشنیار کراوە بکرێت بە حەفت هەزار وەك وەزارەتی پەروەردە دەرچووانی کۆمەڵناسی و فەلسەفە دەروونناسی زۆر زۆر پێویستە هەروەها من ئیزافەی چاودێری خاوەن پێداویستی تایبەت دەکات کە لە خەرجینی شەشی ئامادەیی زۆر پێویستە بۆ بەرنامەکە، لە بواری دەربارەی خاوەن پێداویستی تایبەتەکان بەراستی بەڕێزان خاوەن پێداویستی تایبەت واقیعێکە ئەوانە هەن و مرۆڤن و هەموو مافێکیان هەیە لەوانە مافی خوێندن مافی خوێندن لە ناو قوتابخانەی ئاسایی کە ئەویش لە ئەستۆی وەزارەتی پەروەردەیە پێویستە زۆر تەرخان کردنی بڕێك پارە بکرێت وەك هەندێ پێداویستی بە پێی

رێنمایی وەزارەتی دارایی کە لە هیچ بابەتێکی سەرف ناکرێت چونکە وەزارەتی دارایی بەپێی رێنماییەکان جەدوەلێك هەیە بابەتەکان دیار کراوە ئەو بابەتانەی تێدانیە دایمەن کێشە دروست دەبێ لەسەرف کردنیان وەکو عەرەبانە و رەحلەی تایبەت و زۆر شتی دی هەی کە تایبەتە بەوان، هەروەها خولی مەشقی مامۆستایانی پەروەردەی تایبەت لەبەر ئەوەی ئەو پسپۆرە لە کوردستان نیە پسپۆری بیانی دەهێنین پسپۆری بیانیش بە زمانی ئینگلیزی دەرس دەڵێتەوە و پێویستی بە وەرگێڕ هەیە پێویستی بە مترجم هەیە ئەو مترجمە هەموو جارێك کێشە دروست دەبێ پارەی بۆ سەرف ناکرێت چونکە لە ناو رێنمایی وەزارەتی مالیە پڕۆژەی راهێنانی مامۆستا ئەوە نیە بەپێی رێنمایی وەزارەتی دارایی هیچ نیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز سیوەیل عوسمان أحمد محمد:

بەڕێز سیوەیل عثمان أحمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا دەست خۆشی لە لیژنەی دارایی دەکەم هەروەها دەستخۆشی لە هەموو لیژنەکان دەکەم کە چەند سەرنج و تێبینی و کەم و کوڕتییان خستیتە بەرچاو کە دەکا راوبۆچوونی هەموو ئەندامانی بەڕێز، ئەندامانی پەرلەمان، بەڵام چەند خاڵێك هەیە دەربارەی بودجەی ئەمساڵ و راپۆرتەکە، خاڵی یەکەم باس لەوەی دەکەین دەبوایە حساباتی خیتمانی لەبەر دەستمان با پێشتر دەمانتوانی زیاتر موناقەشەی بودجەی بکەین، لەوانەیە هەندەك جار رەخنەی دەگرین جەند خاڵەك رەخنەی لە بودجە کەی دەگرین، ئەگەر ئەو حساباتانەمان لەلا با لەوانەیە رەخنەکانمان کەمتر با بمانتوانیبا باشتر بیخەینە روو، خاڵی دووەممان ئەوەیە کە پێویستە بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان جیا بکراباوە لە بودجەی گشتی بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان کەخۆی بەپێی ژمارەی دانیشتووانی پارێزگاکانە ئەگەر لە بودجەی گشتی ئەو سیستەمە لە ناوەندیش پەیڕەودەکرێت لە سیستەمی لامەرکەزی لە هەمان کاتدا ئەگەر لە دارشتنی بودجەدا هەست دەکەین حکومەت وەکو وەزارەتەکان، حکومەت وەکو پارێزگاکان تەنسیق لە بەینیان دانیە، ئەگەر تەنسیق لە بەینی وەزارەتەکان و پارێزگاکاندا هەبا ئەو پڕۆژانەی کە لە بودجەی بەرهەمهێنان عەفو وەبەرهێنان هاتیە دووبارە نەدەبۆوە زۆریان ئێستا دووبارە بوویتەوە، لەبەر ئەوەی نە وەزارەت ئاگای لە پارێزگایە، نە پارێزگا ئاگای لە وەزارەتە، خۆزگە وانەبا، بە نیسبەت حکومەتی هەرێم داوای حەڤدە ترلیۆنی کردبوو کەچی سێزدە ترلیۆنی گەڕایتەوە وەك هاوکارم کاك دڵشاد شەهاب باسی کرد، ئەگەر داوای حەڤدە ترلیۆنی کردبێ پلانی لەبۆ حەڤدە ترلیۆن داناوە چ بە پڕۆژە بێ چ بە بودجەی تەشغیلی بێ، بەڵام چوار ترلیۆنی لێ کەم کرایتەوە ئیستا سێزدە ترلیۆنە لەو سێزدە ترلیۆنەش داوا دەکەین لە بودجەی تەشغیلی هەندەك کەم بکرێتەوە بخرێتە سەر سولفەی عەقار و سولفەی زەواج و ئەوانە ئەو وەزارەتانە داوای زۆر پڕۆژەیان کردیە ئەو پڕۆژانەی وەزارەتیش وەزارەتی دارایی و وەزارەتی پلاندانان هەست دەکەین بەپێی ئەولەویاتی وەزارەتەکان پڕۆژەکانیان دانەنایە، چونکە کە لە گەڵ وەزارەتەکان دادەنیشین، کۆبوونەوە دەکەین لە

ئەنجامدا ئەوان دەڵێن ئێمە ئەوڵەویەتمان بەو پڕۆژەی دایە، بەڵام لە وەزارەتی پلاندانان بە کەیفی خۆیان ئەو پڕۆژانەیان جێبەجێ کردیە و دایاننایە، بەنسبەت مووچەی پۆلیس و پێشمەرگە و ئاسایش و زیندانی سیاسی و ئێ دەزانین زیندانی سیاسی مینحەیە ئەگەر هاوتا بکرێت وەکو ئەوانەی بەغدایێ، زۆر باشە، بە نسبەت لە هەمان کاتدا دەرماڵە، دەرماڵەی تۆێژەری کۆمەڵایەتی لە کوردستاندا بە هەمووی دوو سەد و شێست و پێنج باحسمان هەیە، باحسی أجتماعی دەرماڵەیان زۆر کەمە، ئێمە سەردانی چەند جێمان کردیە و چاودێری کۆمەڵایەتی و چاکسازییەکان ئەمانە داوای چاککردنی دەرماڵەیان کردیە هەم دەرماڵەیان کەمە و موچەکانیشیان کەمە، بە نسبەت سولفەی عەقار، باسی ناکەم، سولفەی عەقار لەگەڵ سولفەی زەواج باسی ناکەم، ئەگەر باسیشی بکەم زۆربەی ئەندامە بەڕێزەکان باسیان کرد ئەو کاتی بڕینی پارەکەش لە بودجەی تەشغیلی باسی ناکەین بڕەکەی لە بەر ئەوەی ئەوکاتی ئەندامانی بەڕێز کە دەنگیان لەسەر دا رێژەیەکی هەر دەڕوا. بەس لە عەقار یەك پێشنیارمان هەیە ئەگەر سەد مەتری بگرتەوە سولفەی عەقار سەد مەتری بگرتەوە، چونکە زۆربەی زۆری قەزاکان زەوییان سەد مەترییە، ئەگەر بیان گرتەوە زۆر باشە، بە نیسبەت کێشەی تاپۆمان هەیە کێشەی تاپۆ لە وەزارەتی شارەوانی لیژنەیەکیان دانایە ئەگەر بکرێ بڕە پارەکیان بۆ تەرخان بکرێ بۆ ئەوەی ئەو کێشەی تاپۆی لە هەموو شار و شارۆچکەکانی کوردستان کە لە سالاّنی چلەکان و شەستەکان و پەنجایەکانیش ئەو کێشەیان هەیە بەشکو لۆیان چارەسەر دەکرێت، چونکی زۆر جێ هەیە سولفەی عەقاری نایگرتەوە و لە شارەوانی دەڵێ تاپۆم دەوێ، تەسویەم دەوێ، سەنەدم دەوێ، ئەوانەیان نیە، بە نیسبەت خاڵەکی دیمان هەیە سندوقی پاڵپشتی گەنجان، زۆر باشە پشتیوانی لێ دەکەین، بە نیسبەت ئەزمەی سەکەن باسی دەکەین ئەو کۆمپانیایانەی، ئەو ستییانە، هیچ ستی ناوەك نەمایە ناوی لێ نەنێن ستی زیلانی و شەقلاّوە و هاموون و نازانم ستی گەلەك زۆرە، بەڵام خەڵکی فەقیر سوودی لێ وەرناگرێت، لەبەر ئەوەی گرانە، پێنج دەفتەری و شەش دەفتەری و سێزدە دەفتەری ناتوانێ بیکات ئەگەر حکومەت بیداتە کۆمپانیا بە موباشر بۆخۆیان چەند خانیەك و شوقیەکیان بۆ دروست بکرێت مقەدیمەشیان لێ وەرنەگرێتن بتوانێ مانگانە بڕە پارەکیان لێ وەرگری، ئەنجا چ مۆزەف بوو، چ هاوولاّتی بوو، ئەوجا وابزانم ئەزمەی سەکەن کەم دەکاتەوە. بێینە سەر داهات، داهاتی وەزارەتی دارایی کە باسی کردیە زۆر کەمە لە چاو ئەو داهاتەی کە هەرێمی کوردستان هەیەتی، ئەوە نەفت پێویست ناکات باسی لێوە بکەین کە چ داهاتەکی هەیە، بەنسبەت وەزارەتی ناوخۆمان هەیە وەزارەتی ناوخۆ چەندەها جۆرە داهاتی هەیە یەك لەوانە هەموو سالێ چەند سەیارە لە کوردستان هەیە دەبی ئەوەندە سەیارە بچتە فەحس وابێ واتە لەبۆ هەزەی دادەنێن هەزەی سەیارەی خۆم پار چووم، لۆیە لێی دەزانم هەزەی سەیارە پارەکی گەلەك زۆرە، نازانم لە کوردستان پێنج سەد هەزار شەش سەد هەزار، حەفت سەد هەزار سەیارە هەیە، ئەوە هەموو باجی لێوەر دەگیرێت و پارەی لێوەردەگیرێت با ئەوسالێش ناردیتم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس؛ بەڕێز د. رفیق صابر فەرموو.

بەڕێز د.رفیق صابر قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی دەست خۆشی لە لیژنەی دارایی و لیژنەکانی تری پەرلەمان دەکەم بۆ ئەو راپۆرتە تێر و تەسەلانەیان، راستیەکەی راپۆرتی لیژنەکان و راپۆرتی لیژنەی دارایی و راپۆرتی بەڕێز وەزیری دارایی یەك شتیان لای من چەسپاند ئەویش ئەوەیە یەك پرسیاریان لای من دروست کرد ئەویش ئەوەیە: ئایا بەراستی ئێمە لە هەرێمی کوردستان ئێمە سیاسەتێکی دارایی عەقلانیمان هەیە؟ ئایا بە راستی ژیانی ئابووری ئێمە بە شێوەیەکی خۆڕسکانە بەڕێوە ئەچێ یان بەپێی پلانێکی عەقلانی و تۆکمە کە دامەزراندن و پتەوکردنی ژێرخانی ئابووری هەرێمی کوردستان بکاتە ئامانجی خۆی؟ دواجار ئەو پرسیارەی لا دروست کردم ئایا ئەم بودجەیە چ ئامانجێکی هەیە؟ ئایا تەنیا ئامانج ئەوەیە کە کۆمەڵێك پارە هاتۆتە دەست و ئەو پارەیە بە هەر شێوەیەك بە شێوەیەکی خۆرسکانە بە پەلە پەل دابەش بکرێت و ئەم کون و ئەو کونی پێ بگیرێت یان بۆ ئەوەیە کە ژیانی ئابووری ئێمە هەنگاوێك بەرەو پێشەوە بەرێت لە بواری ژێرخانی ئابووریدا؟ ئێمە بۆ نموونە لە بواری کشتوکاڵ و پیشەسازیدا دەتوانین چ بنەمایەك بۆ ژیانی ئابووری داتەپیوی کوردستان و ئاوەدانکردنەوەی کوردستان و پێش خستنی کوردستان و کشتوکاڵ و پیشەسازی دابنێین لەکاتێکدا تەنیا لە 4٪ لە بودجە بۆ کشتوکاڵ دانراوە ئەگەر پیشەسازیشی بخەینە سەر کە لە 1٪ کەمترە بە پۆینت پەنجا و نۆ با بڵین ئایا لە بواری تەندروستی و دەتوانێ چ گۆڕانێك لە سیستەمی تەندروستیدا دروست بکات من دەتوانم ئیدعا بکەم ناعادیلانەترین، فاشل ترین سیستەمی تەندروستی لە جیهاندا لە کوردستاندا هەیە وە من زۆر بەداخەوە دەڵێم کە زۆرینەی خەستەخانەکانمان تەنانەت عیادەی دکتۆرەکانیشمان شایەنی ئەوە نین مرۆڤی کە تیادا چارەسەر بکرێت بە تایبەتی مرۆڤی ناساغ و دەردەدار و لەش بەبار، لە بەرامبەر ئەوەدا ئایا دروستە کە 21٪ بودجەی هەرێمی کوردستان بۆ هێزە چەکدارییەکان، وەزارەتی پێشمەرگە وەزارەتی ناوخۆ وە هێزی ئاسایش بڕوات؟ ئایا دروستە ئێمە لە کۆی شەش سەد و پەنجا هەزار و هەشت سەد و چل و نۆ فەرمانبەر دوو سەد و شەست و یەك هەزار و شەست و پێنج فەرمانبەرمان واتە 41٪ی فەرمانبەرانی حکومەت هێزی چەکدار بن , من زۆر بە زەحمەتی دەبینم کە بتوانیین باوەڕ بەو ژمارەیە بکەم، لەبەر ئەوەی نە لەبەر ئەوەی پێشتر وەك جەنابی وەزیر دەزانێ هەندێ شوێن یاری بەو ژمارەنەوە کراوە و شتی وەهمی لێ زیاد کراوە، بەڵکو لەبەر ئەوەی ناتوانم تەسەوری ئەوە بکەم کە هەر پانزە کەسێك لە هەرێمی کوردستان کەسێکی سەر بە هێزی چەکدار بێ و مووچەی هێزی چەکداری وەربگرێ ئەمە لە پانزە کەس یەکێك کە لە منالێکی یەك ساڵیش و یەك رۆژیش کەوا حیساب بکەین تا پیرێکی نەوەد ساڵ ئەمە هەمووی لە کاتێکدایە کە سنووری ئێمە ئەگەر یەك پێشمەرگەشمان نەبێت پارێزراوە نەبووە کە پێشمەرگەی خۆمان هەبووە، بەڵکو لەبەر ئەوەی زروفێکی نێودەوڵەتییەوە هیوادارم بە هەڵە لە من نەگەن من مەبەستم ئەوە نیە کە هێزی پێشمەرگەمان نەبێت، مەبەستم ئەوەیە نە رۆڵی ئەوان، رۆڵی پۆلیس، رۆڵی ئاسایش بە کەم بگرم، بەڵام من پێم وایە

ئەمە بەهەدەر دانی ئابووری و سامانی ولات نیە، ئەمە بە هەدەر دانی سامانی بەشەری و سامانی وولاتەکەشە، یابان لە شەری دووەمی جیهان دوو قومبەلەی ئەتۆمی بەرکەوتوو وولاتەکەی کۆمپلیت وێران کراو دەستیان کرد بە بیناکردنەوەی ولات و بەرپرسان لە خۆیان پرسی چیمان هەیە تاکو ئەو وولاتەی پێ ئاوەدان بکەینەوە؟ وەلامەکە ئەوەبوو کە ئێمە هێزێکی بەشەریمان هەیە، ئینسان مان هەیە ولاتی پێ ئاوەدان بکەینەوە، ئێمە ئایا مافی ئەوەمان هەیە دوو سەد و شەست و یەك هەزار کەس بخەینە شوێنێکەوە، سکتەرێکی عەسکەرییەوە لە کاتێکدا دەتوانرێت وزەو توانای داهێنەرانەی ئەوان لە بواری بەرهەمهێنان و لە بواری خوێندن، لە بواری تر دابنرێت، ئەوەی کە سەرنج ڕادەکێشێ ئەوەیە لەبەرامبەر ئەو پارە کەمەی کە بۆ ئەو سێکتەرە گرنگانەی وەکو ئابووری و وەکو کشتوکاڵ و پیشەسازی و شوێنی تر دانراوە، کەچی دەست بلاوییەکی بێ سنوور هەیە لە خەرجی حکومەت دا، بۆ نموونە لە 12٪ی بودجەی تەشغیلی هەرێمی کوردستان (12.19)ی بۆ کڕینی شتوومەك و چاککردن دانراوە، ئایا حکومەتی هەرێمی کوردستان پێویستی بەم هەموو پارە هەیە؟ بە بەرچاوی ئێمەوە دەبینرێ ئوتومبێلی ئاخیر مۆدێل و گرانبەها، بە (80) هەزار و (90) هەزار، (70)هەزار دۆلار، بە دەرزەن دەکڕێ بە بێ ئەوەی پێویست بە ئەوە هەبێ، چۆن دەکرێ ئێمە قبوول بکەین (12٪)ی بودجەی تەشغیلی ئەم ولاتە بۆ ئەوە بێ حکومەت کەل و پەلی پێ بکرێ بۆ دائیرەکان؟ بێجگە لەوەش (17٪)شی بۆ باربوو و بەخشین کە شوێنێکی شیاوترین شوێنە بۆ ونبوونی بودجە و بە هەڵم کردنی بودجە، لەوێ دا (17.57٪) بۆ ئەم بوارە تەرخان کراوە، من داوا دەکەم (50٪) لە هەردوو بوارەکە کەم بکرێتەوە، چونکە بەڕاستی ئەوە بە هەدەردانە، بخرێتە سەر کەرتی وەبەرهێنان، بێجگە لەوە بڕی لە (2.58٪)ی بودجەی هەرێمی کوردستان بۆ نەفەقاتی سیادی تەرخان کراوە، سەرۆکایەتی هەرێم، پەرلەمان، سەرۆکایەتی ئەنجومەن، ئەوە پارەیەکی یەکجار زۆرە، ئەگەر حیساب بکەین ئێمە لە هەرێمی کوردستان نەفەقاتی سیادی بەغداشمان هاتۆتە ئەستۆ، لەوێش پارەمان لێ بڕاوە، بۆیە من داوا دەکەم کە ئەوەش بە ڕێژەیەکی بەلای کەم لە (10٪) کەم بکرێتەوە، ئەوەی کە سەرنج ڕادەکێشێ ئەوەیە کە ناعەدالەتی هەیە لە دابەش کردنی پرۆژەکان، هەر وەك لە ڕاپۆرتەکان دا هەیە، پرسیاری من ئەوەیە ئایا ئەو پرۆژانە چۆن دانراون؟ ئایا وەزارەتی پلان دانان چۆن بە پێی چ ئەساسێك ئەو پرۆژانەی داناوە؟ ئێمە هیوادارم.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز شێروان ناصح ، کەرەمکە.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، سەرەتا من دەستخۆشی لە لێژنەی دارایی دەکەم بۆ ئەو ڕاپۆرتە موتەوازیعەی کە تەقدیمیان کردووە، کە توانیویانە زۆربەی زۆری مولاحەزاتی لیجان وەربگرن، لە زیمنی ئەو لجنانەش، لجنەی قانونی، ئەگەر بێینە سەر بودجە، بەڕێزان بودجە لە هەموو ولاتان جانیبی ئیجابی

تێدایە، جانیبی سیلبی تێدایە، جانیبە ئیجابییەکە لە بودجەی هەرێمی کوردستان بایەخێکی زۆر باش دراوە بە کەرتی نیشتەجێ بوون، بایەخێکی زۆر دراوە بە کەرتی کارەبا، بایەخێکی زۆر دراوە بە مەسەلەی تواناسازی، بایەخێکی زۆر بە بوارەکانی تریش دراوە، ئەوە ناحیە ئیجابییەکەیە، پێویست ناکات ئێمە بچینە ناوەڕۆکەکەی، ئەوە تەمسیلی سیاسیەت و ئەولەویاتی حکومەتی هەرێمی کوردستان دەکات لەم بودجەیەدا، ڕاستە بودجە کەم و کوڕی تێدایە، ڕاستە بودجە نوقصانی تێدایە، ڕاستە بودجە هەندێك گیروگرفتی تێدایە، بەڵام لە بەرامبەریش دا چ ئەندامی پەرلەمان، چ پەرلەمان بە شێوەیەکی گشتی، چ لوجانی پەرلەمان بەرپرسن لە پڕکردنەوەی ئەو نوقصانیانە، لە چارەسەرکردنی ئەو گرفتانە، لە چارەسەرکردنی ئەم کێشانە، بۆیە پێویستە بە هەموو لایەکمان هەوڵ بدەین بودجەیەکی وا پەسند بکەین لە خزمەتی گەلی کوردستان بێ، چونکە بودجە تایبەتمەندی خۆی هەیە، بڕبڕەی پشتی ئابووری هەر وڵاتێکە، زۆر قسە لەسەر پێشنیارەکان کرا، تەنها ئەوەندەم بۆ دەمێنێتەوە کەوا من تەئکید لەسەر ئەو پێشنیارانە بکەم، یەکەم/ بە نیسبەت پێشینەی هاوسەرگیری پشتگیری لەو پێشنیارە دەکەم، داواش لە بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان دەکەم کە لە کاتی موناقەشە کردن دەنگ بۆ ئەو بڕگەیە بدەن، چونکە ئێمە بەڵێنمان دا لە کاتی پەسندکردنی پێشینەی هاوسەرگیری، کە ئەو مەسەلەیە لە بودجە یەکلایی بکەینەوە، کە دەبێتە مایەی ئەوەی کە بەشێك لە قەیرانی هاوسەرگیری لە کۆمەڵگای ئێمە دا کەم بکاتەوە، ڕێژەکەش ڕێژەیەکی زۆر باشە، پێشتر یەك ملیۆن بوو، ئێستا بۆتە پێنج ملیۆن، واتا بۆتە لە (400٪)، خاڵی دووەم/ مەسەلەی سولفەی عەقارە کە تەئکیدی لەسەر دەکەینەوە، لەگەڵ ئەوەم کە لە (15) ملیۆن ببێتە (20) ملیۆن، ئەوەش بەڕاستی دەبێتە هاندەرێك بۆ ئەوەی بتوانین بەشێك لە قەیرانی نیشتەجێ بوون لە هەرێمی کوردستان چارەسەر بکەین، کە ئەویش زیاتر چینی فەقیر و هەژار و کەم دەرامەت دەگرێتەوە، خاڵی سێیەم/ لە مولاحەزاتم ئەوەیە، بەڕێزان مەسەلەی مووچەی فەرمانبەران لە هەرێمی کوردستان، مووچەکە بەڕاستی لە هەندێ شوێن ناعەدالەتی تێدایە، بۆیە پێویستە هاوسەنگی نێوان مووچەی فەرمانبەرانی هەرێمی کوردستان لەگەڵ فەرمانبەرانی عیراق بکرێ، هەرچەندە پار ساڵ ئێمە لە بودجە دەستنیشانمان کرد، بەڵام پێویستە بۆ ئەم پرسیارە ئەمڕۆ وەڵام هەبێت، دوو/ مەسەلەی مووچەی هێزەکانی ئاسایش زۆر زەروورییە کە هاوسەنگی هەبێ نێوان ئەو مووچانە و ئەو مووچانەی لە بەغدا وەردەگیرێت، چونکە ئەوەش بەشێك لەو ناعەدالەتی یە چارەسەر دەکات، بەینی هەرێمی کوردستان و بەینی عیراق لەلایەك، بەینی خودی هەرێمی کوردستان لە ناو چین و تۆێژەکان دا، مەسەلەی موخەصەصات بەڕێزان یەکێکە لەو خەڵەلانەی کە لە وڵاتی ئێمە دا هەیە، موخەصەصات لە هەندێ جار، لە هەندێ دەوائیر دوو، سێ موخەصەصات وەردەگیرێ، لە هەندێ دەوائیر ناعەدالەتی هەیە، بۆ نموونە، لەم دواییەدا ئەنجومەنی وەزیران بڕیارێکی دەرکرد لە خودی یەك وەزارەت دا، لە خودی یەك سوڵتەدا دەرمالّەی جیاوازی دایە هەر لە (50٪) لە عەینی وەزارەت، دوایی هەندێکیان (30٪)، دوایی هەندێکیان (20٪)، ئەوە چینی حقوقیەکانی گرتەوە، ئێمە وەزیری عەدلمان بانگ کرد بۆ لێژنەی قانونی، وتمان دەبوایە جەنابت دیفاع

بکەی کە ئەو دەرماڵەیە یەکسانی بێ لە ناو خودی دیوانەکەی جەنابت، جوابەکەی ئەوە بوو گوێیان لێ ڕانەگرتم، بۆیە پێویستە هەموومان کۆببین لەسەر ئەوە کە تەوحیدی موخەصەصات بکەین بەینی هەرێمی کوردستان و بەینی عیراق، بۆ ئەوەی ئەو ناعەدالەتی یە لە هەرێمی کوردستان نەمێنێ، من پشتگیری ئەوە دەکەم کە بە جیددی ئاوڕێك لە هێزی پێشمەرگەی کوردستان و لە خانەوادەی شەهیدان بدرێتەوە، کە پێویستە مووچەکانیان ئیعادەی نەزەری لێ بکرێتەوە، بە شێوەیەك لە شێوەکان، یەك لەو کەرتانەی کە پێویستە بایەخی پێ بدرێ، کەرتی زراعی یە، بەڕێزان پێویستە ئێمە بایەخ بە کەرتی زراعی بدەین، چونکە بەروبوومی کەرتی زراعی و بەروبوومی خۆماڵی ئایندەی ئێمە دروست دەکات، بەشێکە لە ئاسایشی خۆراك، کە ئەویش بەشێکە لە ئاسایشی نەتەوەی ئێمە، مەسەلەی پیشەسازی بەڕێزان دەبێ زۆر بایەخێکی باشی پێ بدرێت، لەو بڕە پارەیەی کە دانراوە بۆ کەرتی پیشەسازی زیاد بکرێت، بۆ ئەوەی بتوانین ئاستی ژێرخانی پیشەسازی لە هەرێمی کوردستان بەرز بکەینەوە، خاڵێکی تریش کە دەمەوێ ئیشارەتی پێ بدەم، بەڕێزان ئەویش موەجەهە بۆ بەڕێز وەزیری دارایی، حەق وایە وەزیری دارایی ڕوونکردنەوەیەکمان بداتێ، سەبارەت بە فەلسەفە و بە سیاسەت و بە ستراتیجیەتی حکومەتی هەرێمی کوردستان، هی ئابووری، بە نیسبەت ئەو بودجەیەی کە داڕێژراوە، کە تا ئێستا ئیشارەتی پێ نەداوە، ئومێد دەکەین کە وەلامی ئێمە بداتەوە لەو بارەیەوە، مولاحەزەیەکم هەیە بۆ بەڕێز وەزیری پلان دانان، ئایا زۆر باسی ئەو پرۆژانە دەکرێت، پرۆژەی با بڵێین بەردەوام، نوقاتی لەسەر دادەنرێ، ناکرێت هەندێ لە پرۆژە تازەکان صەرف نەزەری لێ بکەین، ئەو پارەی بۆ پرۆژە تازەکان دانراوە، لە پرۆژەکانی تر دابنێین کە تەواو نەبووە، ئایا ئەوە ناکرێ بۆ ئەوەی ببێتە هاندەرێك بۆ ئەوەی پرۆژە بەردەوامەکان تۆزێ پەلەی لێ بکرێ، تەواو بکرێت، خاڵێکی تریش ئیشارەتم پێ دا، دەمەوێ ئیشارەتی پێ بدەم ئەوەیە، ئەو عیجزەی کە باسی لێ دەکرا، ئایا مەصدەری تەمویلی ئەو عیجزە لە کوێوە دێت؟ ئەگەر بەڕێز وەزیری دارایی ئیشارەتێکمان پێ بدات، بۆ ئەوەی بەڕاستی بتوانین بودجەکە دەوڵەمەند تر بکەین، من ئەو پێشنیارە کە تەقدیم دەکەم بە حەقیقەت، چونکە ئێمە وەکو پەرلەمان خۆمان بە تەواوکەری ئەو حکومەتە دەزانین، کەمو کوڕییەکان دەبێ لەو پەرلەمانە چارەسەر بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، ڕێباز فتاح.

بەڕێز ڕێباز فتاح محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەرچەندە قسەی زۆر کرا ، بەڵام من تێبینی یەکانم بە کورتکراوەیی لە چەند خاڵێك دا باس دەکەم، خاڵی یەکەم/ پێموایە سەرجەمی پرۆژەکە پڕە لە هەڵەی ژمارەیی، حەق وایە ئەو تێبینی یە زۆر بە گرنگی سەیر بکرێ، هیچ ژمارەیەك بەسەر پەرلەمانی کوردستان تێنەپەڕێ کە هەڵە بێت، ئەم هەڵەیە هەڵەی ژمارەیی، بیرکاری یە، هیچ تەفسیراتێك هەڵناگرێ جگە لەوەی کە هەڵەیە، لە سێ بەشی جیاواز دا هەڵەی

تیایە، کە یەکیان جیاوازی ئەو ژمارانەیە کە لە ڕاپۆرتی شەش مانگی یەکەم هاتۆتە پەرلەمانی کوردستان بە کتابێکی جیاواز، لەگەڵ ئەو ژمارانەی کە ئێستا وەکو خەرجی فیعلی تا (6/30) هاتۆتە پەرلەمان، ئەوە دواتر کاك ئیسماعیل تەفصیلاتی زیاتر لەو بارەوە باس دەکات، هەروەها لە بەشێکی تریش، کە جیاوازی ئەو ژمارانەیە سااڵی پار لە بودجەی خەملاندن، ئێمە تەصدیقمان کردووە، لەگەڵ ئەو ژمارانەی ئێستا هاتۆتەوە، کە گوایە پار ئێمە تەصدیقمان لەسەر کردووە، ئەویش تەفاصیلەکەی لەلای پەیام خانە، بەاڵم ئەوەی کە من باسی دەکەم، بەشێکی تر، لە بودجەی تەشغیلی وەزارەتی تەندروستی، مەبەستم ئەوەیە کە جیاوازی لە ژمارەکان دا هەیە، ئەوە نموونەیەکە لە ژمارەی موەزەفین، تەنها لە وەزارەتی تەندروستی دا ئاوا دانراوە لە سااڵی (2010) ئەم وەزارەتە (39) هەزار و (489) موەزەف هەبووە، کاتێك کە (2011) (2500) کەس تەعین دەکات، دەبێتە (41) هەزار و (989)، سەیرەکە لەوەیە لە حیسابی (2010/6/30) کە هاتووە، دەڵێ/ ئەم وەزارەتە (40) هەزار و (692) موەزەف هەیە، ئێ باشە تا (6/30) ئەگەر (40) هەزار موەزەف هەبێ، خۆ ئەگەر شەش مانگی دووەم کەسیش تەعین نەکات، ئەگەر (2500)ەکە لەگەڵ ئەو (40) هەزارە کۆبکەیتەوە، (42) هەزار دەکات، نەك (41) هەزار، خاڵێکی تر/ ئەو بڕە پارانەیە کە چارەنووسی دیارە نیە لە ناو بودجە، زۆر بە سەریعی باسی دەکەم، بەهۆی کات، بودجەی پرۆژە بەردەوامەکان ئەو پارەی کە ماوەتەوە نزیکەی (500) ملیار دینارە، بودجەی تەکمیلی عیراق، ئایا پارەی تەکمیلی کە نرخی زیادکردنی بڕی نەوت دا هاتۆتە کوردستان یان نەهاتووە؟ (5) ملیار دۆلار شیرینی نەوت، بودجەی ماوە لە تەشغیلی، پارەی وەرگیراوی سولفەی زەواج و عەقار کە برادەران باسیان کرد، تەنها چەند نموونەیەك لە تەشغیلی لە مەنافیعی ئیجتیماعی، تەنها ئەگەر بە گوێرەی (6/30) حیسابی بۆ بکەی، (2010/6/30)، نزیکەی (63) ملیار زیادە دەبێت، لە نموونەیان (4) ملیار دینار دانرا وەکو مەنافیعی ئیجتیماعی بۆ وەزارەتی تەندروستی، لە سااڵی (2010) تەنها (515) ملیۆن لەوە صەرف کراوە تا (6/30)، ئەگەر دووبارەی بکەیتەوە ملیارێك دەکات، با بیکەین بە دوو ملیار، دوو ملیار زیادە هەیە، یەك نموونەی تر لە ئەنجومەنی وەزیران لە یەکێك لە بابەکان دا لەبەر سەریعی ناتوانم ئێستا بیدۆزمەوە، نزیکەی (121) ملیار دینار دانراوە، لە سااڵی (2010) تا (6/30) تەنها (121) ملیار دانراوە، یەعنی ئەگەر بەحیساب بکرێ، نزیکەی (1) ملیار لەوە صەرف کراوە، نزیکەی (120) ملیاری ماوەتەوە، ئەو پارەیەش هەر دیار نی یە، مەبەستم ئەوەیە لە بودجەی تەشغیلی دیسان کۆمەڵێ پارە دیار نی یە، دوێنێ لە یەکەم ڕۆژی دانیشتنەکە من نوقتەیەکی نیزامیم گرت، بە داخەوە سەرۆکی لێژنەی دارایی هەڵەکەی خستە ئەستۆی من، بەاڵم ئەو هەڵەیە لە ئەستۆی خۆیانە، چونکە من سەرجەم لێژنەکان گەڕام، هیچ لێژنەیەك ڕوونکردنەوەی بۆ نەڕۆشتووە، بە گوێرەی بودجەی خەملێنراوی فیدراڵی، حیساب کردنی بودجەی وەزارەتی پێشمەرگە بە سولفە لە عیراقەوە دەدرێت، نابێ لە بودجەی هەرێمی کوردستان حیساب بکرێت، بەاڵم ئەو حیسابە بە کورتهێنان خراوەتە سەر بودجەی هەرێمی کوردستان، بودجەی کادیرانی حیزب، مووچەی کادیرانی حیزب لەسەر وەزارەتی دارایی، تێبینی بکەن، ژمارەی کارمەندانی وەزارەتی

تەندروستی بۆ ساڵی (2011) (41) هەزار و (989) کەسە، ژمارەی کارمەندانی وەزارەتی دارایی (35) هەزار و (628) کەسە، کەچی ئەو پارەیەی بۆ وەزارەتی دارایی دانراوە، (816) ملیار و (118) ملیۆنە، هی وەزارەتی تەندروستیش (435) ملیار و (954) ملیۆنە، لە کاتێك دا پزیشکان بەرزترین مووچەخۆری حکومەتن، ئەوانەی کە مووچەخۆری ئاسایین، لەبەرئەوەی کە شەهادەکەیان شەش ساڵەیە، مووچەیان لە هەموو کەسێکی تر بەرزترە، بەڵام لە ڕاستی دا حەقیقەتەکە ئەوەیە کە کادیرانی حیزب سەرجەمیان لەو وەزارەتە، بەدەر لەوەی لەو بودجەیەی کە وەری دەگرن لەو وەزارەتەش تەعین کراون بە مووچەیەکی باڵا مووچە وەردەگرن، چارەسەر کردنی کێشەی بێ کاری، من لەگەڵ قسەی کاك عبدالسلامم کە کێشەی بێکاری بە دامەزراندن چارەسەر نابێ، بەڵام سەیرکەن لە ساڵی (2010) (53) ملیار و (200) ملیۆن دانراوە بۆ وەزارەتی زراعە، لە پێناوی پێشکەوتنی ئەو کەرتە، کە پێموایە یەك ڕۆژی ڕێك ئێمە موناقەشەمان کرد تا ئەو پارەمان زیاد کرد، وەزارەتی دارایی لەم بڕە تەنها تا (6/30) (19) ملیاری صەرف کردووە، ئەگەر دووجای بکەیتەوە نیوەی پارەکەش ناکات، تەقریبەن نیوەی پارەکە دەکات، بەڵام وەزارەتی دارایی بۆ خۆی کە (331) ملیاری داناوە، تا (6/30) (492) ملیاری صەرف کردووە، یەعنی وەزارەتی دارایی بە ئارەزووی خۆی، بێ ئەوەی حیساب بۆ پلانی وەزارەتەکان، بەبێ ئەوەی حیساب بۆ پلانی زانستی وەزارەتەکان بکات، بە ئارەزووی خۆی دەستکاری ئەو ژمارانە دەکات، لەبەر ئەوە ئەو وەزارەتانە بە تایبەتی لە کەرتی پیشەسازی، کەرتی زراعە، کەرتی تەندروستی، من پێشنیار دەکەم دەستیان ببەستڕێتەوە، نەیەڵڕێ یاری بەو ژمارانە بکەن، وەزارەتی تەندروستی ساڵی پار، کۆنگرەیەکی زانستی ڕێکخستووە بۆ پێشخستنی سیستەمی تەندروستی، ئەوەی من ئاگادار بم، نزیکەی (315) هەزار دۆلاری تێچووە ئەو کۆنگرەیە، لە ناو بودجە ئەصڵەن ڕەنگدانەوەی ئەو کۆنگرەیە وجودی نی یە، لەبەر ئەوە هەموو پلانێکی زانستی دەکەوێتە بەر، لەگەڵ ڕێزم، دەکەوێتە بەر میزاجی مودیر عامێك لە وەزارەتی دارایی، کە ئەو پارەیە صەرف دەکات، یان صەرفی ناکات، یەك تێبینی تر ئەوەیە کە لە ناو پرۆژە بەردەوامەکان، کە باس کرا، کۆمەڵێ لەو پرۆژانە جێبەجێ نەکراون، تەنها لە وەزارەتی تەندروستی (31) پرۆژە جێبەجێ نەکراوە، بەڵام قسەکەی من جیاوازە، لە پارێزگای هەولێر (8) پرۆژە جێبەجێ نەکراوە، لە پارێزگای دهۆك وابزانم (4) پرۆژە جێبەجێ نەکراوە، لە سلێمانی (23) پرۆژە جێبەجێ نەکراوە، ساڵی ئەوەش کرابوو لەگەڵ سلێمانی دا، لەبەر ئەوە هەمیشە سلێمانی لە پێشنیار کراوەکان زەرەر دەکات، قسەکە ئەوەیە، ئەگەر ئەوە خەڵەلی ئیدارەی سلێمانی یە فەرموو با موحاسەبەیان لەگەڵ دا بکرێ، ئەگەر کێشەکەش کە لەوانەیە خوێندنەوەی من بێت، پێموایە ئەوە ڕەنگدانەوەی حیزبایەتی یە لەسەر بودجە، کە بودجە بۆ ناوچەیەك لەوانەیە نفووزی سیاسی بەهێزتر بێ صەرف دەکرێ، بەڵام.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، شیلان عبدالجبار عبدالغنی، دەستخۆش.

بەڕێز شیلان عبدالجبار عبدالغنی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەژی دەستخۆشیێ لێژنا دارایی و ئابووریێ دکەم، بۆ ئامادە کرنا ڕاپۆرتەکا ورد و ڕێك و پێك و پشتگیرێ ل ڤی ڕاپۆرتێ دکەم، هەروەها پشتگیری ل پێشنیارێ هەڤاڵ سۆزان خان و هەڤاڵ کاك دڵشادی دکەم، سەبارەت کەم کرنا ڕێژەی (10٪) لە کۆی گشتی بودجەی تەشغیلی، بیخەنە سەر ئەو جهێن کو پێویست، دەسەڵاتی بدەنە وەزارەتا دارایی و ئابووری و هەروەها وەزارەتی پلاندانان، بۆ شێوازا تەعامول کردنا گۆڕینا دابین کردنی وان پارا، پشتگیری دکەم بۆ کات بێتە کرنی ب یاسا ژمارە (7)ی ساڵا (2008)ی یاسای دابینکرنا یەکەی نیشتەجێ بوونێ بۆ هاووڵاتیانی هەرێمی کوردستان، بەردەوام بوون لە هەڵمەتا دروست کردنا خوێندنگا و قوتابخانێ هاڤچەرخ و سەردەمیانە، هەروەسا پشتگیریێن پێشنیارا گرنگی دانا زیاتر بە تۆڕا کۆمەڵایەتی و دانانا قەرزێن کشتوکاڵی و پیشەسازی، زێدە کرنا سولفا هاوسەرگیری بۆ پێنج ملیۆن دینار، شینا دوو ملیۆن و نیڤا، پێم باشە وەزارەتی دارایی و ئابووری ڕێنمایی گونجاو دەربکات بۆ وان کەسێن کو گرێبەستین هاڤژینی یان هاوسەرگیری ئەنجام دانا، پشتی دەرکرنا یاسا سولفە هاوسەرگیریا ژمارە (17) ساڵا (2010)، لە (2010) دەرکەتیە، کو ئەوانەژی بگرێت، پشتگیری لە پێشنیارا زێدە کرنا سولفا خانووبەر کو ئەڤ ژی ببیتە (20) ملیۆن دینار، دەنگی خۆ دەخەمە دەنگێ هەڤاڵ گۆران و سیوەیل خانێ، کە خودانێن زەوییا،مافێ وەرگرتنا سولفێ ژ خودانێن زەویا بگرێتن، کو زەویێن وان هاوبەشا ل گەل کەسێ دی بوونە ئەو زەویێن دوو سەد مەتری، ئەڤ کارەشی ڕێنمایین وەزارەتا دارایی و ئابووری چارەسەر بێت، هەروەسا پشتگیری ل پێشنیارا ئێکسانی کرنا موچە و دەرمالێن فەرمانبەرانی هەرێم و موچەی خانەنیشان، موچێن هێزی پێشمەرگە و ئاسایش و پۆلیس لەگەڵ حکومەتا فیدرالێ، ئەز لەگەڵ وێ دامە بۆ زێدە کرنا بودجە ڕێڤە بەرییا نەهێلانا توندو تیژ یێ لە هەرێمی کوردستانێ، هەروەسا دگەڵ صەرف کرنا دەرمالێ هاڤژینێ بچووکا بۆ پێشمەرگە و شەهیدێن، بیخەنە سەر مەعاشێن ئەوژی ب ڕێنمایێن گونجاو، دگەل وێدامە بۆ دروستکردنا هەشت لیوایێ پێشمەرگە بە زووترین وەخت، هەروەسا دگەڵ جێبەجێ کردنا یاسای خانەنشینی پێشمەرگە و کەم ئەندامان، دگەل وێدامە ژی هەرواسە بۆ هاریکاری کرنا ناوچەێین سنووری کو زەرەرمەند بینە، لە دواییا چەند پرسیارێك ئاراستەی بەڕێز وەزیرێ دارایی و ئابووری، هەرواسە وەزیرێ پلاندانانی هەرێمی کوردستانێ دکەم، یەك/ ئایا بودجە پەرپێدانا پارێزگا پشکەکە لە بودجە گشتیا هەرێمێ یانیش ژ دەرڤێ چوارچێوەی بودجەی هەرێمێدایە، دوو/ ئایا باجێن تایبەت بە هەرێمێ کوردستانێ، بۆ هەرێمێ یان دزڤرێتن بۆ حکومەتا ناوەندی؟ یا چما باجێن گومرکێ ب تنێ پشکەکا لە بودجەی حکومەتا فیدرالا؟ سێ/ پرۆژە پێشنیار هەیە بۆ زاخۆ بە ناوی هاوکاریکرنی کەرتی تایبەت لە بواری بەڕێوەبردن و کارگێری خوێندن کو یەك ملیۆن دینار تەرخان بۆ کریە، کو ئەڤ پرۆژە نە تەحدید کری یە، دیار نینە، بۆ چ دگەرێتن، ئایا ئەو پرۆژە گرێدایا دروستکردنا قوتابخانەکا ئەهلی؟ یانیش چی؟ هێڤی دارم کو ڕوونکردنا بێتە دان، پشتگیریا ڕاپۆرتا لێژنەی شارەوانی یا هەروەها لێژنەی ڕۆشنبیری و پەیوەندییەکان و ڕۆشنبیری و ڕاگەیاندن، کە هاتی یە کە چەند پرۆژێن پێشنیار کری

(2010) ڕێژەکان گەلەك وان پرۆژە دەست پێ نەهاتی یە کرن، پارەژی بۆ نەهاتی یە تەرخان کرن، ئەڤ تشتە دیارە پرۆژەی زاخۆ پێشنیار کرنی (2010)ژی دگرێتن، کو لە (56) پرۆژە بتنێ (105) هاتیە جێبەجێ کرن، نزیکی (3٪) بوونە پرۆژێن بەردەوام (2011) کو دەست پێ هاتیا کرن، نزیکی (65٪) وان پرۆژە بەردەوامن، بەس حەتا هەنووکە دەست پێ نەهاتیە کرن، پرسیاری ل ڤێرێ ئەرێ ئەو پارەی تەرخان کرین بۆ ئەو پرۆژە چی لێ هات؟ بۆ کێوە چوو؟ سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەستخۆش، عمر حمد أمین.

بەڕێز عمر حمد أمین نورەدینی :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر سەرنج بدەین لە پرۆژەی بودجە لە هەرێمی کوردستان هەر لە پرۆژە یاساکە، تا ڕاپۆرتی لێژنەی دارایی و کاروباری ئابووری، هەروەها ڕاپۆرتی باقی لێژنەکانی تر، ئەو گفتوگۆیەی کە لەلایەن خوشك و برایانی بەڕێزی ئەندامی پەرلەمانەوە کرا، دیقەت دەگرین کە هەنگاو بە هەنگاو بەرەو ئەوە دەچین کە مامەڵەیەکی دروست لەسەر بنەما دروستەکانی وەکو پیشەیی بوون، بابەتی بوون، نیشتمانی بوون لەگەڵ بودجە بکەین، کە ئەوە مایەی خۆشحاڵی یە، دەکرێ لەسەر ئەو ڕەوتە بەردەوام بین، تا بتوانین بودجە کە پێی دەگوترێ ڕەگی حەیاتی حکومەت و کۆمەڵگا، بە شێوەیەك پەرلەمان مامەڵەی لەگەڵ بکات، کە فیعلەن ببێتە مایەی ئەوەی کە وەکو یەکێك لە ئەرکە سەرەکی یەکانی پەرلەمان، کە دیاری کراوە، بتوانێ لە ئاستی پێویستییەکانی ئەو ئامانجە سەرەکییانە بێ کە لە مەسەلەی تاوتوێ کردنی بودجەدا دەستنیشان کراوە، هەوڵ و ماندووبوونەکانی لێژنەی دارایی و باقی لێژنەکانی تر جێگای دەستخۆشانەیە، من تەنها لە گۆشەیەکەوە کە لە ڕاپۆرتەکەش دا ئاماژەی پێ دراوە، بەڵام دەمەوێ زیاتر تیشك بخەمە سەر، ئەویش بریتی یە لەوەی کە چەندین شێوەی نا هاوسەنگی لە ناو بودجەدا هەیە، سەرەکی ترین ناهاوسەنگی ئەوەی کە لە نێوان باڵی وەگەرخستن، لەگەڵ باڵی وەبەرهێنان دایە، کە لێرەدا مەسەلە جەوهەرییەکەی بودجە لێرەدا دەردەکەوێ، ئەوەی پێ ی دەوترێ سیاسیەتی ئابووری وڵات، ئەگەر ئێمە هاوسەنگیمان ڕاگرت، ئەگەر زیاتر بایەخمان بە وەبەرهێنان دا، مانای ئەوەیە سیاسەتی ئابووری وڵات بە ئاراستەیەك دەبەین کە کۆمەڵگاکەمان ببێتە کۆمەڵگایەکی وەبەرهێنی پشت بە خۆبەستووی بووژاوە لە ڕووی ئابوورییەوە، بەڵام ئەگەر باڵی تەشغیلی و وەگەرخستن زاڵ بێ، ئەوە کۆمەڵگا و وڵات دەبێتە کۆمەڵگایەکی بەرخۆری بێ بەرهەمی پشت بە خۆنەبەستووی چاو لێرەو لەوێ، بۆیە ئەو پێشنیارەی فراکسیۆنی کوردستانی کە لە (10٪)ی بگەڕێتەوە بۆ باڵی وەبەرهێنان، مایەی دەستخۆشی یە، من پشتیوانی لێ دەکەم، پاشان شێوازی سوود وەرگرتنیشی بە هەموو ئەو پێشنیارانەی کە لەوێ دا هاتبوو، هەر مەسەلەی زیادکردنی سولفەی عەقار و سولفەی زەواج و مەسەلەی بەردەوامبوونی هەڵمەتی نیشتمانی، دروست کردنی قوتابخانە کە خاڵێکی زۆر گرنگە و داواکاری لێژنەی ئێمەش بووە، خاڵێکی تر لە مەسەلەی ناهاوسەنگی دا، من دەمەوێ

ئاماژەی پێ بدەم، پێشتریش تیشکی خرایە سەر، بەڵام جەخت کردنەوە لەسەری دیسان بێ سوود نی یە، ئەویش ماوەی پرۆژە لەگەڵ گوژمەی پرۆژە، مەسەلەن چەندین نموونە باس کرا، ئەوە لە کۆی پرۆژەکان، پرۆژە پێشنیار کراوەکانی ئەمسال دا، دەبینین کە ئەم حاڵەتە ئامادەیی هەیە، بۆ نموونە (543) پرۆژە کە بڕی گوژمەکەی دوو تریلیۆن و (721) ملیارە، بۆ ئەم سال بۆ ساڵی (2011) (988) ملیاری بۆ تەرخان کراوە، واتا بڕی تریلیۆنێك و (739) ملیاری دەکەوێتە ساڵی ئایندە، واتا لە ئێستاوە بڕە پارەی ساڵی داهاتوو بەشێك لە پرۆژەکان ئێمە لێرەوە قەرارمان لەسەر داوە، بۆیە بە ڕەئی من پێشنیار دەکەم بۆ وەزارەتی تەختیت کە هەوڵ بدا لە ئایندەدا پۆلێنێ پرۆژەکان بکات، پرۆژەی ستراتیجی، پرۆژەی مام ناوەند، پرۆژەی بچووك، هەوڵ بدرێ ئەو هاوسەنگی یە لە پرۆژەکان دا لە نێوان گوژمەی تەرخان کراو لەگەڵ ماوەی تەواوبوونی پرۆژەکە بە نەزەری ئیعتیبار وەربگیرێ، ناهاوسەنگی یەکی تر کە من دیقەتم کردووە، وەکو نموونەیەك باسی دەکەم، بریتی یە لەوەی کە داواکاری خەڵك بۆ خزمەتگوزاریی لەگەڵ هەوڵی دام و دەزگاکانی حکومەتی هەرێم، بەوەی کە من ناوی لێ دەنێم خۆپۆشتەکردنی دام و دەزگاکە، نموونەیەك باس دەکەم لە سنووری قەزای پشدەر، لە پرۆژەی ژمارە (1) و (8) کە لە هی وەزارەتی دارایی و ئابووری سنووری پارێزگای سلێمانی، بڕی حەوت ملیار و (693) ملیۆن دینار تەرخان کراوە بۆ دروست کردنی ژمارەیەك باڵەخانەی تایبەت بە حکومەت، وەکو گومرگ، وەکو مەسەلەی خانەنشینی و کافیتریاشی لە ناو دایە، لە ڕاستی دا ئەوە داواکاری خەڵکی پشدەر و قەڵادزێ نی یە، ڕاستە ئەوەش پێویستە، بەڵام ئەوان پێویستیان بەوە هەیە کە ڕێگای نێوان قەڵادزێ و سنووری کێلێ کە هەوڵی ئەوە لە ئارادایە بکرێتە مەرزێکی نێودەوڵەتی و کاریگەری گەورەی لەسەر جموجۆڵی بازرگانی و بووژاندنەوەی ناوچەکە دەبێ، هەروەها بە دوو ساید کردنی ڕێگای نێوان دەربەند-قەڵادزێ کە لە ماوەی ڕابردوودا وەکو ڕێگای مەرگی لێ هاتووە، دەیان کارەساتی تێدا ڕووداوە، لەم بارەوە ئێمە یاداشتێکمان پێشکەش بە هەردوو وەزارەتی دارایی و ئابووری و وەزارەتی تەختیت کردووە، چەندین ئەندام پەرلەمان ئیمزایان کردووە، ئومێدەوارین کە ئەو پرۆژانە بگۆڕێن بۆ دروست کردنی ڕێگا وبان لە سنوورەکە، سەبارەت بە سولفەی عەقار، لە ڕاستی دا من لەگەڵ ئەوەم کە زیاد بکرێ، بەڵام وەکو هاوکارانم پێشتر باسیان کرد کە حیساب بۆ سەد مەتریش بکرێ، چونکە ئەوە لە زۆربەی شارو شارۆچکەکان لە سەنتەری پارێزگاکانیش داواکارییەکی زۆری خەڵکە، بە تایبەتیش ئەو خەڵکانەی کە کەم دەرامەتن، بۆیە ئومێدەوارین لە داهاتوودا حکومەتی هەرێمی کوردستان هەوڵ بدات کە مەسەلەی سەد مەتریش چارەسەر بکات، سەبارەت بە پەروەردە و خوێندنی باڵا، لە ڕاستی دا ئێمە جەخت لەسەر ئەوە دەکەین کە ئەم (150) ملیارە تەرخان بکرێ بۆ بەردەوام بوونی هەڵمەتی دروست کردنی قوتابخانە، کە لە ساڵی پاریش دا هەبوو، ئێمە بە دواداچوونیشمان بۆ کردووە، نموونەیەکی سەرکەوتووە، زۆربەی ئەو پرۆژانە (106) قوتابخانە ئێستا لە بواری جێبەجێ کردن دان، چەند ساڵێکی تر بەردەوام بین دەکرێ گرفتێکی سەرەکی وەزارەتی پەروەردە کە کەمی قەتابخانەیە و خراپی قوتابخانەیە بەرەو چارەسەر بڕوات، هەروەها جەخت لەسەر ئەوە دەکەینەوە کە لە مەسەلەی تەحدید کردنی پلەی

وەزیفی بۆ وەزارەتی پەروەردە کە شەش هەزار دیاری کراوە، لە ڕاپۆرتی لێژنەی دارایی دا ئاماژە بەوە دراوە کە هی وەزارەتی دارایی و ئابووری زۆرە، زیاتر لە پێنج هەزارە، لەو پێنج هەزارە، هەزاری تر بدرێ بە وەزارەتی پەروەردە بە مەبەستی ئەوەی کە دامەزراندی تۆڕەرانی کۆمەڵایەتی، هەروەها دەرچووانی بواری فەلسەفە و زانستە ڕامیارییەکان، لە سنووری وەزارەتی پەروەردە بۆ بابەتەکانی فەلسەفە.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ببوورن، پەیام أحمد ، داوای لێبووردن دەکەم.

بەڕێز پەیام أحمد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەستخۆشی لە لێژنەی دارایی دەکەین بۆ ئەو ڕاپۆرتە کە کەم و کورتیەکانی خستۆتە ڕوو، دیارە هاوڕێکانم زۆر شتیان باس کرد، من تەنها تیشك دەخەمە سەر چەند خاڵێك، لەوەی کە زیادەڕۆیی، بۆ نموونە لە ئامرازی خزمەتگوزاریی و چاککردنەوە، کە پارەیەکی زۆری بۆ خەرج دەکرێ، لە ساڵی (2009) (471) ملیۆن دینار بۆ کرێی ئاوەڕۆ تەرخان کراوە، لە ساڵی (2011) بووە بە ملیارێك و (154) دینار، ئایا ئاوەڕۆ لە کوردستان دا کرێی هەیە؟ تکام وایە ئەو گومانە ڕوون بکەنەوە، دواتر لە شەش مانگی یەکەمی پار ساڵ (615) ملیۆن دینار بۆ کۆڕو کۆبوونەوە خەرج کراوە، بەڵام ئەمساڵ بۆ. (6) شەش ملیارو (758) ملیۆن زیادی کردووە، ئایا کۆڕ و کۆبوونەوە (5) ملیار دینار لە بودجەی هەرێمی کوردستان پێویست دەکات بۆی تەرخان بکرێ؟ دوو/ بوونی هەڵەی ژمارەیی، وەکو هاوکارم کاك ڕێباز باسی کرد، لە بودجەی پار ساڵ دا ئەوە دیاری کراوە، کە بودجە تەرخان کرا بۆ مەوجوداتی نادیاری، لە ساڵی (2010) (258) ملیار و (772) دینارە، بەڵام لە بودجەی تەرخان کراوی بۆ مەوجوداتی نادیاری لە ساڵی (2010) کە لە بودجەی ئەمساڵ دا دیاری کراوە، بووە بە (232) ملیار و (561) ملیۆن دینار، ئەمە کە ناکۆکە و هەڵەیەکی دیارە و ئاشکرایە، جگە لەوە نموونەی زۆر هەیە لەو بابەتە، دەتوانم بیدەمە بەردەستی لێژنەی دارایی، دواتر وەزارەتی دارایی تاوەکو ئێستا نەیتوانیوە یاسای بودجەی (2010) پەسند کرا لە پەرلەمان جێبەجێ بکات، نموونە ماددەی (30) کە دەبێ مووچەی ئەو فەرمانبەرانە خەرج بکرێ کە سزای سیاسی دراون، تاوەکو ئێستا ئەو فەرمانبەرانە قەربوونەکراونەتەوە، هەروەها یەك نەگرتنەوەی هەردوو ئاسایش، کە ئەمە دەکرێ ئێستا ئێمە بە قەرارەکەی خۆماندا بچینەوە، ئێستا سزاکە جێبەجێ بکرێ، ئەویش بڕینی بودجەیە بۆ ئەو دەزگایانەی کە یەکیان نەگرتۆتەوە، دوو/ نەبوونی هاوسەنگی لە نێوان ناوەند و قەزا و ناحیەکان دا، لە ڕووی دابەش کردنی پرۆژەکان، بۆ نموونە گەرمیان وەکو هاوکارم ئەڤین خانیش باسی کرد، لە هەمووی زیاتر شاری کفری، کە خۆمان دەزانین شاری کفری دێرینە و خەڵکەکەی چەندە و هەروەها شارێکە کە مەوقیعێکی زۆرباشی هەیە، بەڵام لە پار ساڵیش دا هەر غەدرێکی زۆری لێ کرا، لە پرۆژەکان دا ئەوەبوو کە خەڵکی کفری هاتن بۆ پەرلەمان و یاداشتێکیان دا بە سەرۆکایەتی پەرلەمان و پەرلەمان، کە داوای ئەوەیان کرد کە ئەم ساڵە تەعویزیان بۆ بکرێتەوە، بەڵام بە داخەوە ئەمساڵیش دیسان

لە پرۆژە پێشنیارەکان تەنها یەك پرۆژە بۆ کفری دیاری کراوە، لە پرۆژە تەواوەکانیشی (2011) هیچ پرۆژەیەکی تەواو نەبووە، ئەمە چ یەکسانیەکە لە نێوان ئەو پرۆژانە کە دابەش کراوە؟ هەروەها پرسیارێکی تر، هۆی تەواونەبوونی پرۆژەکانی 2003 و 2004 و 2005، کێ لێی بەرپرسیارە؟ بۆ جێبەجێ نەکراوە؟ دیارە من بە پەلە شتەکان دەڵێم، پێشنیاری ئەوە دەکەم، پشتگیری لە پێشنیارەکەی فراکسیۆن دەکەم بەزیادکردنی پێشینەی هاوسەرگیری بۆ پێنج ملیۆن، هەروەها هاوتاکردنی پێشینەی خانوو، وەکو حکومەتی فیدراڵی عیراق بێت، هەروەها پێشنیاری ئەوە دەکەین کە گوژمەیەك دیاری بکرێت بۆ ئەو خێزانە کەم دەرامەتانە، بۆ نیشتەجێبوون، کە پار سااڵ پێشنیارمان کرد، بەاڵم بە داخەوە دەنگی نەهێنا، ئەمسااڵ دووبارەی دەکەینەوە، هەروەها ئەو پارەیەی کە لە سندووقی نیشتەجێ بوون، بۆ ئەوەی کە بە قەرز دەدرێ بە خەڵکەکە، دواتر کە دەگەڕێتەوە، ئایا کە دەگەڕێتەوە دەبێ هەر بۆ عەینی جیهەت بگەڕێتەوە کە ئەویش سندووقی نیشتەجێ بوونە؟ بۆ ئەوەی مودەوەر بێت و خەڵکەکە ئیستیفادەی لێ بکات، بەاڵم دەگەڕێتەوە بۆ وەزارەتی دارایی، وەزارەتی داراییش لە داهات دا هیچ باسێکی نەکردووە، لەگەڵ سولفەکانی تر، جگە لەوەش ئێمە ئەو پارەیەی کە دابین کراوە بۆ نیشتەجێ بوون کە دەبێ لادێکانیش ئیستیفادەی لێ بکەن، بەاڵم بە داخەوە لادێکان تا ئێستا هیچ ئیستیفادەیان لێ نەکردووە، لەبەر ئەوەی ئەو ڕۆتیناتە زۆرەی کە هەیە، ئەو داواکردنەی کە لە خەڵکی لادێ دەیکەن، کە ناتوانێ جێبەجێی بکات، بۆیە هیچ ئیستیفادەیەکی لەو هینە نەکرێ، دەبێ بچینەوە بە ڕێنماییەکاندا، هەروەها پێشنیار دەکەین ئیمتیازات و یارمەتی زیندانە سیاسییەکان بە هەمان شێوەی حکومەتی فیدراڵ بێ، لەگەڵ مووچەی پۆلیس و ئاسایش، پێشنیار دەکەین ئەو کۆمپانیانەی کە کارەکانیان جێبەجێ نەکردووە، بە کەم و کوڕی جێبەجێ یان کردووە، داوا دەکەین یان ئەوەیە بخرێنە لیستی ڕەشەوە، یان ئەوەیە چیتر ئیشیان نەدرێتێ، بەاڵم بە داخەوە دەبینین بە پێچەوانەوە، ئەوانەی کە ئیشەکانیان جێبەجێ نەکردووە ئێستا ئیشیان دەدرێتێ و لەبەر هەندێ ئیعتیبارات، هەروەها سەربەخۆیی بوونی دارایی وەزارەتەکان، تاوەکو وەزارتەکان دەست کراوە بن، ئیشەکانی خۆیان بتوانن صەرف بکەن، بەاڵم ئێستا دەبینین وەزارەتی دارایی بە گوێرەی بیرو بۆچوونی خۆی و بە گوێرەی بۆچوونی خۆی ئەو پارەیە خرج دەکات، دواتر پشتگیری، هەروەها پرۆژە ڕاستەوخۆکان، کە دەبێ ئەو پرۆژانە تێچوونیان ماوەیەکی دیاری کراوی هەیە، پارەکەشی دیاری کراو بێ، کە ئەمە بۆ ئەو پرۆژانەیە کە موباشیر تەواو بێت و زوو تەواو بێ، بەاڵم بەداخەوە دەبینین لە پرۆژەکانی (2003) و (2004) و (2005)دا پرۆژەی ڕاستەوخۆ هەیە، کە تاوەکو ئێستا جێبەجێ نەکراوە، دواتریش پشتگیری لە ڕاپۆرتی لیژنەی ژنان دەکەم، کە ئەو داوانەی کردووە، هەمووی پشتگیری لێ دەکەین، هەروەها پشتگیری لە ڕاپۆرتی لیژنەی ئاوەدانکردنەوەش دەکەینەوە بۆ ئەو خاڵانەی کە هاتووە لە پرۆژەکان دا، دواتر زۆر پرۆژە هەیە لە پرۆژەکان، کە هەمان پرۆژەن، بەاڵم گوژمەکانیان جیاوازە، یەعنی تۆ هەمان پرۆژەت هێناوەتەوە، دووبارەت کردۆتەوە، لەم لیستەدا پارەیەکت بۆ داناوە، لە لیستەکەی تر دا کە هاتۆتەوە، کە لە (2010) و (2011) پارەیەکی تری بۆ تەرخان کراوە، کە هێشتا تەواویش نەبووە ئەو

پرۆژانە، دیارە نموونەی زۆریشمان هەیە لەو پرۆژانە، بۆ نموونە دروست کردنی شەش سەد خانوو لە ناحیەی کولەجۆ، لە زنجیرە (37) بە گوژمەی (12) ملیار دینار، کەچی لە لیستە بەردەوامەکانی (2011) زنجیرە شەش، بەهەمان ناونیشان هاتۆتەوە کە گوژمەکەی (13) ملیار و (160) ملیۆنە، کە ئەوە جیاوازییەکی زۆر زۆرە، ئەو جیاوازی یە بۆ؟ لەبەرچی؟ ئێمە نازانین ئەمە چی یە مەسەلەن؟ تکایە بۆمانی ڕوون بکەنەوە؟، هەروەها پرۆژە هەیە لە هەمان لیست دا لە پرۆژە پێشنیارەکان دا دووبارە بۆتەوە، یەعنی پارەی بۆ تەرخان کراوە، بە هەمان پرۆژە وەکو پرۆژەی هیران - هیزۆپ، عەینی پرۆژەیە گوژمەی بۆ دانراوە کە دەبینین لە زنجیرەکان دا هەمووی عەینی شت دووبارە هاتۆتەوە، هەندێ پرۆژەمان هەیە کە ئێمە پێشتریش، پاریش هەر عەینی شتمان باس کردووە، ئەو پرۆژانەی کە شوێنەکانیان دیاری کراوە، بەڵام نازانین چ پرۆژەیەکە؟ ناوی پرۆژەکە نەهاتووە، بۆ دیاری ناکرێ، ئەو پرۆژەیە چی یە بۆ ئەو شوێنە دیاری کراوە؟ بۆ ئەوەی ئێمەش بزانین چۆن بەدواداچوونی بۆ بکەین، چۆن ئیشی لەسەر بکرێ؟ هەروەها ئەو پرۆژانەی کە پار سالّ ئێمە بڕیارمان دا لەسەری، پرۆژەی حیزبیەکان بوو، کە بگەڕێتەوە بۆ ئەو شوێنانە صەرف بکرێ، تا ئێستا هیچ ڕوونکردنەوەیەکمان بۆ نەهاتووە و هیچ شتێکمان بۆ نەهاتووە، ئەو پرۆژانە کە ئیلغا کراونەتەوە، ئێستا چ پرۆژەیەك شوێنی ئەوانی گرتۆتەوە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك فاضل.

بەڕێز فاضل محمد قادر بەشارەتی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر لەسەرەتای قسەکانم سوپاس و دەست خۆشیم بۆ لیژنەی دارایی هەیە کەبەراستی ئەرکێکی زۆریان کێشاوە و ماندووبۆنێکی تەواو لەناو راپۆرتەکانیان هەیە بۆ تاو تۆێ کردن و لە هەمان کاتدا بەشێك لەراپۆرتی هەموو لیژنەکانیشیان لەناو ئەو راپۆرتەدا کۆکردۆتەوە، ئەمەش بەرچاو ڕوونیەکی تەواوی بە هەموولایەکمان داوە لە هەمان کاتدا دیارە هەموو قسەکان ئیشارەتی پێدراوە، بەڵام پێم خۆشە هەر لەسەرەتاوە پشتیوانی لەو پێشنیارانەی فراکسیۆنی کوردستانی بکەم کە پێشکەشیان کردووە لەسەر ئەو خاڵانەی کە یەك بەیەك سۆزان خان و کاك دڵشاد شەهاب خوێندیانەوە، یەکەم خاڵ لەوە دەست پێ دەکەم بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، دیارە هەموو هاوەڵانم باسیان لە سەر مەسەلەی مووچەی پێشمەرگەو کەم ئەندامان کرد، وە من ئومێد دەکەم مەسەلەی مووچەی پێشمەرگە لە سالّی ئایندە باسی نەکەینەوە، بەڵکو دەست خۆشی لە حکومەتی هەرێمی کوردستان بەکەین بۆ باش بوونی بژێوی پێشمەرگە، و لەهەمان کاتدا هەر بە پێویستی دەزانم لێرە ئیشارەت بەوە بدەم کە مەسەلەی هێزی پێشمەرگە لە هەرێمی کوردستان و دەزگا ئەمنیەکان بەگشتی تەنها مەسەلە مووچە نی یە وە من ئومێد دەکەم هەموو چین و توێژەکان وە هەموو خەڵکی کوردستان و ئێمەی ئەندامانی پەرلەمان بە چاوی ڕێزەوە بڕوانینە ڕۆڵ و ماندووبوونی هێزی پێشمەرگە، من تەسەور دەکەم کە ئەو ئیستقراریەتەی لە هەرێمی کوردستان هەیە هەمووی

دەگەڕێتەوە بۆ شەونخونی بوونی هێزی پیشمەرگە، ئومێدەکەم زیاتر پەنجەی ڕێزلێنان بخەینە سەر ڕۆڵی پێشمەرگە، چونکە بەبڕوای من ئەمڕۆ هێزەکانی پێشمەرگە لەسنوورەکان نەبن بۆ بەیانیەکەی خەڵکانی تیرۆرست لەناو شارەکانی خۆماندا دەبینینەوە، بەرێز سەرۆکی پەرلەمان، ڕاستە لەساڵی ڕابردووش زۆر موناقەشە لە سەر کەرتی کشتوکاڵ کرا، ئێستا خۆش بەختانە ئەوەی من ئەیبینم مەجالێکی زۆر باش دراوە بەشی کردنەوە و موناقەشە کردن لەسەر بودجەی ساڵی 2011، بەڕاستی من کە بەش بەحاڵی خۆم پێی مرتاحم لەوەی کە شەفافیەتێکی تەواوی داوە بەوەی کە چۆن موناقشە لەسەر بودجەی سالی 2011 دەکەین، هەروەك ئیشارەتم پێی دا ئێمە لەساڵی ڕابردوو باسمان لە کەم و کوڕیەکانی بواری کشتوکاڵ کرد لە هەرێمی کوردستان، ئێمە ئەگەر بمانەوێ وەکو ئەو بەرێزانەی کە ئیشارەتیان پێدا ببینە دەوڵەتێك یان ولاتێکی خاوەن ئیرادە لەسەر پێی خۆمان ڕاوەستین بەڕاستی پێویستە لەو شێوەی زیاتری ئێستا ئیهتیمام و بەرەو بە کەرتی کشتوکاڵ بدەین لە هەرێمی کوردستان، چونکە ئەوەی کەدەیزانین زۆربەی زۆری هەرێمی کوردستان ولاتێکی پڕاوپڕ کشتوکاڵیە، بەڵام بەداخەوە هەتاوەکو ئێستا ئێمە سەوزەوات و هەموو نەوعەکانی تری کشتوکاڵیمان لەدەرەوەی ولات بۆمان دێت، خاڵێکی تر کەمن پێم زەروورە ئیشارەتی بۆ بکەم بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، مەسەلەی ئەوەیە کە لەکاتی وەرگرتنی دانەوێلەی جوتیاران بۆ یەکەکان کە جەنابی وەزیری دارایی جەنابی وەزیری پلان دانان لێرە دانیشتوون کە ئیشارەتی پێ بکە کە بەڕاستی گرفتێکی زۆر گەورە هەیە لەکاتی تەسلیم کردنی دانەوێلە ی جوتیاران، ئەوەی کە پێم وایە هەموو ئەو بەرێزانە بزانن من بۆ خۆشم لە ناوچەیەکی کشتوکاڵیم گرفتیکی زۆر گەورەی جوتیاران لە کاتی تسلیم کردنا ئەوەیە کە نەبوونی سایلۆیە، کە ئەو بەرێزانە زۆریان باسیان لەمەسەلەی سایلۆ کرد، وە لەساڵی ڕابڕدووش و من بۆ خۆشم وەکو نووسینگەی هەڵەبجە ڕاپۆرتێکی تایبەتم پێشکەش بە سەرۆکایەتی پەرلەمان کرد بە دروست کردنی سایلۆ لەناوچەی شارەزوور و مەنتیقەی هەڵەبجە و لەهەرجێگایەك بێ، چونکە لەسالانی ڕابردوو باری دانەوێلە هاتووەو چل رۆژ لەناو سەیارە بووە وەهەر چل رۆژەکەی حسابی لە سەر جوتیارەکە کراوە، وە بەبڕوای من جوتیار بەقەدەر سائقیی لۆریەکە ئیستفادەی لە دانەوێلەکەی خۆی نەکردووە کە هێناویەتی بۆ سایلۆ لە سلێمانی، هەر لەخاڵێکی تردا لەسەر مەسئەلەی کشتوکاڵ گرفتێکی زۆر گەورە هەیە، بەرێز سەرۆکی پەرلەمان، لەسەر مەسەلەی بڕەودان بە کەرتی کشتوکاڵ ئەویش مەسئەلەی مەکائین بۆ جوتیاران، بۆیە ئومێد دەکەم وەزارەتی پلاندانان و وەزارەتی کشتوکاڵ و وەزارەتی دارایی لە هەرێمی کوردستان بیر لە دابین کردنی مەکائین بۆ جوتیاران بکاتەوە، چونکە بەڕاستی هەتا ئێستاش جوتیاران لە هەرێمی کوردستان لەسەر ئەرکی خۆیان و پێم وایە زۆربەی کات لەناوچە جۆر بەجۆرەکانی کوردستان جوتیار قەرزار دەبێت لەسەر هەموو ئەو مەسروفەی لەناو کشتوکاڵیەکەی خۆی دەیکات بەهۆی نەبوونی مکائینی کشتوکاڵی و نەبوونی سەماد، کە سەماد دەدرێ بەنرخێکی زۆر گران یان بەشێوەیەکی زۆر کەم دەدرێت بە جوتیار، ئومیدەوارم ئەوەش لەبواری زراعە و کەرتی کشتوکال چارەسەر بکرێ، یەك خاڵی تر کە زۆر بەلامەوە گرنکە کە پێێم باشە باسی بکەم کەزۆر باس دەکرێت ئەویش

مەسەلەی کەم کردنی مووچەی پلە تایبەتە بەتایبەتی ئەندامانی پەرلەمان، من بەش بەحاڵی خۆم زۆرم پێ خۆشە ئەگەر مووچەی ئەندامانی پەرلەمان، چونکە ئێمە یەکەمین پەرلەمان نین لەم دنیایە کە دروست بووین ئەم هەموو موناقەشەیە لەسەر مووچەی ئەندامانی پەرلەمان هەیە، من ئەوەی کە دەبینم بەڕاستی دەتوانم بڵێم کەمایەتیکی یەکجار زۆر بە ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان کراوە، چونکە ئەوفراکسیۆنانەی کە لێرە دانیشتووین هەموو ئەندامی پەرلەمانمان لەبەغدا هەیە، یەك کەس نەی پرسیوە ئەندامی پەرلەمان مووچەکەی چەندە ؟ئێمە پێش ئەوەی مووچەکەمان وەر بگرین منااڵی بنەڕەتی لێی پرسیوم مووچەکەتان چەندە؟ یان بە منااڵنی وتووە چەند مووچە وەرەگرن؟ هەریەك لەئێمەو زۆربەی لەو بەڕێزانەی کە لێرە دانیشتووین پێشمەرگایەتی سەردەمی شاخمان کردووە زیاتر لە 15 ساڵ بە خۆبەخشی بۆ هەرێمی کوردستان بۆ بەدەست هێنانی ئەو ئەزموونەی کەئەمڕۆ بەدەستمان هێناوە، زۆر بەداخەوە ئەمڕۆ کەسایەتی بوونی ئێمە و وجودی ئێمە موقارەنە دەکریت لەگەڵ مووچە! من ئومێد دەکەم مووچە نەك لە 10٪ی لێ ببڕێ، چونکە گرفتی ئێمە مووچە نی یە مووچەی ئەندامانی پەرلەمان و پلە تایبەتەکان نی یە لە هەرێمی کوردستان، گرفتی ئێمە لە جێگای تڕە، ئێمە یەکی چوار ساڵ ئەندامی پەرلەمانین ئەگەر چوار ساڵەکە ببێ بە 12 ساڵ، هەر 12 ساڵی مووچەکەی ئێمە بەقەد خێری یەك تەندەر کە خێری لێ وەردەگیرێ، با بچێ حکومەتی هەرێمی کوردستان، پەرلەمانی کوردستان علاجی ئەو گەندەڵیانە بکات، نەك بێت بە دوا داچوون لەسەرمووچەی ئەندامی پەرلەمان بکات، من بەش بەحاڵی خۆم کە ئامادەبووم 15ساڵ خەباتی شاخی خۆ بەخشم کردبێ بە بێ ئەوەی کە کەناوم نەبردبێ و بەدوایدا نەچووبم مووچە بووە!! کە ئەمڕۆ بێن تەسفیە حسابی مووچە لەگەڵ ئێمە دەکەن، زۆر سوپاس .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تارا خان فەرموو.

بەڕێز تارا عبدالرزاق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەرەتادا دەست خۆشی لە لیژنەی دارایی و ئابووری دەکەم بۆ ڕاپۆرتەکەیان و خستنە ناو هەموو ڕاپۆرتەکانی لیژنەکانی تر بۆ ناو ڕاپۆرتەکە، وە هەروەها پشتگیری لە وتەکانی بەڕێزان سۆزان خان و دڵشاد شهاب دەکەین بۆ پیشنیارەکان بەڕێزیان کردیان بۆ بڕینی 10٪ی بودجەی وەبەرهێنان وە بۆ زیاد کردنی بۆ ئەو بابەتانەی کەباسیان کرد کە نامەوێ دووبارەی بکەمەوە، وەك ئەندامێکی لیژنەی تەندروستی ئەو بڕە پارەیەی کە بۆ لیژنەی تەندروستی دیاری کراوە زۆر کەمە ناگاتە ئاستی پێوەرە نێودەوڵەتیەکان، بۆیە من پێشنیار دەکەم کە ئەو بڕەیە زیاد بکرێ، بەتایبەتی کە وەزارەتی تەندروستی بۆ ئەمسااڵ کۆنگرەیەکی بەست بەچاککردنی سیستەمی تەندروستی، ئەگەر بەو پێیە بڕوات ناتوانین هیچ

چاکسازیەك لەو سیتەمەدا بکەین، دووەمیان/ ئەوپرۆژانەشی کەپێشنیازکراوە بۆ وەزارەتی تەندروستی کەمە، هەروەها ئەوانەشی کە بەردەوامن هەندێ لە پڕۆژەکانمان هەیە کە بەردەوامە و لەساڵی 2003ەوە کەلەکاتی پرۆژەکاندا بەسەر چووە بەسەریا و کەشفی ئیزافی بۆ کراوەتەوەو پارەیەکی زۆریشی بۆ سەرف کراوە، لەو پرۆژانەش بۆ نموونە 400 قەرەوێلیەکەی سلێمانی یە، هەروەها 60 قەرەوێلیەکەی صلاح الدین کەپارەی بۆ زیاد کراوە، کە ئەمەش تاسیر دەکاتە سەر بودجەی تەندروستی، کە تەواو نابن و ناشتوانرێ پرۆژەی تازەش بشکرێ، هەروەها پشتگیری لە قسەکانی د.جهان دەکەم مەنافعە ئیجتماعیەکان کە پیوەندی هەیە بەوزارەتی تەندروستی کە لەلێژنەدا صندوقێك لەبەر دەست دایە بۆ چارەسەر کردنی نەخۆشی شێر پەنجەو درێژخایەنەکان لێرەدا پیم باشە ئەو مەنافیعە ئیجتماعیە بچێتە ئەم سەندوقەوە هەروەها سەبارەت بە دەرمالّەی ترسناکی کە پەیوەندی بە کارمەندانی تەندروستی و بە دکتۆرو هەموو ستافی تەندروستی هەیە ناعەدالەتیەکی تیایە، بۆیە تێبینی زۆری لەسەرە، بۆیە داوا دەکەم چاوی پێدا بخشێندرێتەوە، هەروەها پشتگیری لە د.ثائر دەکەم بۆ دروست کردنی شارێکی ئۆلۆمپی کە لە کوردستان بکرێتەوە و بخرێتە پلانەوە لەکوردستان وە پرسیارێکم هەیە لەوەزیری دارایی ئەوبرە پارەی کەدیاری کراوە بۆ صندوقی پالّپشتی لاوان بۆ پڕۆژە بچووکەکان کەلەم دواییەدا لەپەرلەمان پەسند کرا، بڕەکەی چەندە؟ ئایا لە 25 ملیار دۆلارەکەیە کەتەرخان کراوە؟ هەروەها وەزارەتیش کە ئەو پارەییەی کە بۆ وەزارەتەکانی تر سەرفی دەکات لە دوای سەرف کردنی ئایا هیچ بە دواداچونێکی بۆی دەکات وەزارەتەکان کە چۆن سەرفی دەکەن؟ ئیتر سوپاس .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خوشك و برایانی بەڕێز، بۆ هەڵسەنگاندنی بودجە بۆ بەشداری کردن لە تەخمین کردنی بودجە پێنج عونسوری ئەساسی هەیە کە پێویستە هەبن، یەکێکیا ن نەفەقاتی فیعلی ساڵی 2009 یە، دووەم/ بودجەی 2010 یە، هەروەها مصروفی فعلی 6مانگی 2010 ، هەروەها ڕاپۆرتی دیوانی چاودێری دارایی لەگەڵ نسبەتی هەڵئاوسان کەسالاّنە بانقی مەرکەزی هەر ولاتێك ئیعلانی دەکات، یەعنی بەبێ ئەم پێنج عونسرە ئەساسیە کە موهیمن و دەبێ دەقیق بن، ئینجا ئێمە دەتوانین بەڕاستی بەشداریەکی زانستی ئابووری بکەین لە گفتوگۆی بودجەدا، خوشك و برایانی بەڕێز بۆ ئەو پێنج عونسورە، ئەم جەدولە لێرە کە ئێمە ئیشی لەسەر ئەکەین وە لەعراق موتەبعە وە شتێکی زۆر زۆر گرنگە وەبەدیراسەیەکی زۆر موهیم داندراوە

ئەوە هەروا لە خۆوە دانەدراوە، ئەگەر تەماشابکەین ئێمە گفتو گۆی بودجەی سالّی 2011 دەکەین، بەلاّم لەیەکەم خانەدا هاتووە نەفەقاتی فعلی سالّی 2009مان ئەداتێ، ئەمە ئەهمیەتی خۆی هەیە، هەروەها مساریفی فعلی شەش مانگی یەکەمی 2010 کە لێرە بۆمان دەست نیشان کراوە، هەموو ئەمانە لە ڕاستیدا بۆ چی یە؟ بۆ ئەوەی مقارەنەیەکت بداتێ، مقارەنەیەك دوو سالّی ڕابردوو لە گەلّ نسبەی تەزەخوم و لەگەلّ ئەو ڕاپۆرتەی لە دیوانی چاودێری دارایی دێ، ئینجا بەشداری دەکەین لە دیاری کردنی بودجەی ئەمسالّەدا، خوشك و برایانی بەرێز بەداخەوە ئەو عونسرانەی کەمن وتم هەندێکی مەوجودە، بەلاّم بەڕاستی بە غەلّەت هاتووە، لێرەدا کە هاتووە (النفقات الفعلیە) یە بۆ سالّی 2009، ئەمە پێویستە ئەم ڕەقەمە متابق بێ لەگەلّ حساباتی خیتامی سالی 2009 پێویستە دەقاودەق، یەعنی ئەم ڕەقەمە پێویستە لە حساباتی ختامی سالّی 2009 وەرگیرابێت، بەلاّم بەداخەوە ئەوەی من تێبینیم کردو وەرمگرت ئەم ڕەقەمە لەگەلّ حساباتی خیتامی سالّی 2009 (ملیارێك و حەفتاو دوو ملیۆن دینار)ی فەرقە لەوانەیە ڕەقەمەکە زۆر نەبێ، بەلاّم ئەمە ڕەقەمە، ئەوەی کە زۆر کارەساتە لەناو ئەم جەدوەلە کە پیویستە زۆر دەقاو دەق بێت، (المصروف الفعلی) بۆ شەش مانگی یەکەمی سالّی 2010 دا، ئەمەش زۆر گرنگە کە پێویستە زۆر دەقیق بێت، لێرە ئێمە شتێکمان بۆ هاتووە و لێرە شتێك دیاری کراوە، ئەمەی کە بۆمان هاتووە لەڕاپۆرتی شەش مانگی یەکەمی بودجەی 2010 لەلایەن حکومەتەوە بۆمان هاتووە لەگەلّ ئەوەی کەلەناو بودجەکەدا هاتووە بەڕاستی کارەساتە! 797 ملیار دینار جیاوازی هەیە، یەعنی لێرە هەرئەندام پەرلەمانێك کە هاتووە و دێت شەش مانگی یەکەم مقارەنە دەکات و زەربی دووی دەکات بەهەڵەدا چووە، چونکە لێرە ڕەقەمی حەقیقیەکە 797ملیار دینار بەزیاد هاتووە لەگەلّ ئەم ڕاپۆرتی شەش مانگی یەکەم کە هاتووەتە پەرلەمانی کوردستان، ئەوەی جێگای تێبینی یە ئەم ڕاپۆرتە کە هاتووەتە پەرلەمانی کوردستان سەرۆکایەتی پەرلەمانیش تاڕادەیەك کەم تەرخەمە کە ئەبوایە دابەش کرابایە سەر ئەندامانی پەرلەمان یەك بەیەك هەمان بوایە، وابزانم جگە لە لێژنەی دارایی لای کەسی دیکە نەم بینیوە، ..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەعەکسەوە بۆ گشت لێژنەکانی پەرلەمان بەڕەسمی چووە و لە لیژنەی دارایی هەبووە، کە جەنابت دەوامت نەکردووە، خۆت موقەسریی. کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەمە پێویستە لەناو سندوقەکەمان هەبێت زۆر گرنگە زۆر ئەهمیەتی هەیە، تبعەن دەمەوێ باسی ئەوە بکەم باشە حکومەتی هەرێم بۆچی ئەم جیاوازیەی دروست کردووە؟ کێشەکە لێرە دایە، یەعنی خووشك و برایان یەك تەفسیلی دیکە هەڵناگرێ، گوێ بگرن ئەمە هینەکەیە دەڵێ (المصاریف الفعلیە) بۆ شەش مانگی یەکەمی 2002، ئەوەی لەناو بودجەکەشدا هاتووە(المصاریف الفعلیە) بۆ 6/30/ یەعنی لەمفهومە کە تەماشای دەکەی هیچ مەفهوم و تەفسیرێکی دیکە هەڵناگرێ، بەلاّم بۆچی حکومەت پەنای بردۆتە بەر

ئەوە؟ لێرەدا ئەمە لێرەدا قەزیەکە ئەوەیە، حکومەتی هەریمی کوردستان ئەمسالّ لەو مساریفە زۆرەی کە کردوویەتی کەلەناو بودجەدا تێپەریوە، کە زۆر سەرکەوتووە تەبعەن لێرە ڕەقەمی زۆرگەورەمان دەداتێ بۆ ئەوەی بەوریایی ئێمە نەزانین ئەو زیادانەی کە کردوویەتی بەجۆرێ لەجۆرەکان لێمان دەشارێتەوە، یەعنی تۆ ئەگەر 797ملیار دینار دەربێنی لەحەقیقەت دا ئەو رەقەمەی کە زیاد بووە کەمترە، کە پێویست دەکات ئەورەقەمە دەقاو دەق موتابق بێ لەگەلّ ئەو ڕاپۆرتەی کە لەهەمان وەزارەتەوە هاتووە، لەهەمان حکومەتەوە هاتووە ئەمە خالّێکی گرنگە کە پێویستە بە نەزەری ئیعتبار وەری بگرین، بابچمە سەر خالّێکی تر، سەبارەت بەمیلاکات بەڕاستی ئەگەر تەماشای بودجەی سالّی 2010 بکەین میلاکاتی وەزارەتی دارایی نزیکەی 38 هەزار کارمەندی بۆ موسادەقە کراوە ئەمە لە 2009دا بە ژمارەیەکی کەمتر یەعنی شتێکی کەمترە، دیسان موسادەقەی بۆ کراوە وە میزانیەی بۆ ڕۆیشتووە، بەلاّم کەمیزانیەی 2011مان بۆ دێ، لەو خانەی کەباسی میلاکاتی سالّی 2010 دا دەکات، بۆی نوسیووین دەڵێ 30250 کارمەندم هەیە، یەعنی ئەمە ڕەقەمێکی زۆر خەیالّیە، یەعنی نزیکی حەوت هەزار کارمەند فەرق دەکات، من ئەو مووچەیەی کەدەرم هێناوە بە نسبەتی تناسب لەگەلّ ئەو میزانیەیەی بەو عەدەدە دیاری کراوە بەو دوو سالّە وەزارەتی دارایی نزیکەی 23ملیار دینار زیادی وەرگرتووە دەبێ ڕوون بکرێتەوە، پار 38 هەزار کارمەندی هەبووە 2009 ئەوەندەی هەبووە ئەم سالّ تازە پێمان ئەڵێ 30250 کارمەندم هەیە، ئەمە پرسیارە بەراستی ئەبێ ڕون بکرێتەوە؟ ئەگەر ئیجازەم بدەی ئەم خالّە ڕوون بکەمەوە، ئەمە نەفەقاتی سیادیە کەلەعێراقدا هاتووە لەسەری سەرەوە میزانیەی عیراق دەست نیشان کراوە دواجار فەقەرە بە فەقەرە میزانیەکان هاتۆتە خوارەوە، یەعنی هەموو میزانیەکانی لێ دەرچووە تا ئاخر شت دواجار لە (17٪)ـەکەی بودجەی هەریمی کوردستان داندراوە، دواجاریش حصەی هەرێمی کوردستان لە تەنمیەی ئەقالیم، داندراوە لێرەدا کێشەکە دەست پێدەکات، لێرەدا کە من ئەمەم لە بەڕێز بریکاری وەزیر وەرگرتووە لە کاك ڕەشید لێرەدا (دوو سەد ونەوەد و هەشت ملیار و سەد و چل و دوو ملیۆن دینار) هاتووە، بەلاّم لەناو میزانیەی هەرێمی کوردستان کە بۆ ئێمە هاتووە 291ملیار داندراوە، کەواتە (حەوت ملیار و سەد و چل ملیۆن دینار) لێرە ونە و ون بووە، داوا لەبەڕێزیان دەکەین ئەمەمان بۆ ڕوون بکەنەوە؟.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك قادر فەرموو.

بەڕێز قادر حسن قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا دەست خۆشی لە لێژنەی دارایی دەکەم بۆ پێشکەش کردنی ڕاپۆرتە چڕوپڕەکەیان و پشتیوانیش لەپێشنیاری فراکسیۆنی کوردستانی دەکەم بۆ ئەوەی لە 10٪ی بودجەی گشتی هەرێم کەم بکرێتەوە بۆ ئەو بابەتانە تەرخان بکرێت، هەرچەندە تیکراری ناکەمەوە، بۆ نموونە بەدەل ئازووقەی هێزەکانی ناوخۆ

و تۆڕی کۆمەلایەتی و کشتوکاڵ و هتد...هەروەها پشتگیری لە هەردوو لێژنەی ناوخۆ دەکەم و ئومێدەوارم پێشنیارەکانمان وەکو خۆی لە بودجەدا جێگایان بکرێتەوە، چونکە ئێمە لە نزیکەوە لەکۆبوونەوەی وەزارەتەکان لەگەڵ وەزارەتی ناوخۆ و پۆلیس و ئاسایش لە پێداویستیەکانمان کۆلیونەتەوە و بە قەناعەتەوە داواکاریەکانی ئەوانمان پێشنیار کردووە، لەلایەکی تریشەوە پشتگیری لە ڕاپۆرتی لێژنەی تەندروستی دەکەم بە حوکمی ئەوەی ئەندامم لەو لیژنەیەش کە بڕە پارەی زیاتری بۆ دابین بکرێت لەم بودجەیەدا، چونکە ئەرکی ئەم وەزارەتە پەیوەندی ڕاستەوخۆی بە ژیان و تەندروستی هەموو تاکەکانی کۆمەڵگاکەمانەوە هەیەو چەند پێداویستیەکانیان بۆ دابین بکرێت ئەوەندە ئەتوانن خزمەتگوزاری تەندروستی پێشکەش بە هاوواڵتیان بکەن، هەروەها پشتگیری لە ڕای زۆربەی خوشك و برایان دەکەم لەوەی کە ئیهتیمامێکی زۆر بدرێتە هێزی پێشمەرگە بەتایبەتی ئەو پێشمەرگانەی کەتاوەکو ئێستا لە هەشت لیوایەکە جیا نەبۆتەوە تاکو لەو تەشکیلاتانە جێگایان دەکرێتەوە یان خانەنشین دەکرێن هەوڵ بدرێت مووچەکانیان جیاوازیەکی ئەوتۆی لەگەڵ ئەوانی تر نەبێت، هەروەها پێشنیار ئەکەم ئەو قوتابیە هەژارانەی کەلە زانکۆکان دەخوێنن هاوکاریان بکرێ بۆ ئەوەی بتوانن خوێندنەکانیان بە کۆتابێنن، چونکە نموونەمان هەیە بۆ ئەوانەی کە لەو بارەوە ناچار بوونە واز لە خوێندن بێنن، دیسان پشتگیری لەو ڕایانە دەکەم کە ئیهتیمامێکی زۆر بدرێتە شوێنەوارەکان و ناوچە گەشتیاریەکان بە حوکمی ئەوەی ولاتەکەمان زۆر ناوەندی گەشتیاری تێدایە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان پێشنیاری گشتیشم هەیە بۆ بەڕێزان وەزیری دارایی و پلان دانان لە ڕێگای ئەوانیشەوە بۆ حکومەت کەپلانێکی ستراتیژی دابنێن بۆ گرینگی دان بۆکەرتی کشتوکاڵ و ئاژەڵداری و ئاوەدانکردنەوەی گوندەکان و چەندین پڕۆژەی تری پیشەسازیو جۆراو جۆر بۆ ئەوەی بتوانین لەمەترسی زیادبوونی دیاردەی بێکاری و، لە هەمان کاتیش تەزەخومی فەرمانبەران لەگشت وەزارەتەکاندا ڕۆژ بەڕۆژ زیاد بوونی مووچەخۆری بێ ئینتاج، بەڕای من ئەگەر بودجەی هەرێم بگاتە دوو ئەوەندو سێ ئەوەندەی ئێستاش کە هەمانە مەحاڵە کێشەکانمان چارەسەر بکات لەوانەیە زیاتریشی بکات، ئەگەر بێتو پڕۆژەی بەرهەمهێنمان نەبێت و ژێرخانی ئابووریمان بەهێز نەکەین وە سالآنە ناچار دەبین زیاتر لە 3/2 و بگرە زیاتر بودجە بۆ مەعاشات تەر خان بکەین، دیسان تەنها پشت بەستن بە داهاتی نەوت من بە سیاسەتێکی سەرکەوتووی نازانم، بەڵکو پشت بەستن، داهاتەکانی تر لە ولآتەکەمان، ئایندەمان دەتوانێ گەشترو مسۆگەر تر بکات و وە ئاسایشی نەتەوەیشمان بەهێز تر بکات و، زۆر سوپاس .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، کاك سەروەر فەرموو.

بەڕێز د.سەروەر عبدالرحمن عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەو بودجەیە ئەوە هەڵدەگرێ کەوا قسەی لەسەر بکرێت، بۆیە دەبینین کە ئەمە دوو ڕۆژە گفتوگۆی لەسەر دەکرێت وە کۆمەلێك خاڵی ئیجابی لەنێو بودجەکە دا دەبینین کە مایەی ئاماژە پێدانە، هەر لە بواری شەفافیەتدا کە دەبینین شەفافانەتر هاتووەوە ساڵ بەساڵ بە پێی ئەو ئەزموونەی هەیە یاخود بە پێی ئەو گۆڕانکاریانەی کە هاتوونەتەکایەوە، ئەگەر برایانی ئۆپۆزسیۆنیش لێمی قبوڵ بکەن و بڵێن بەهۆی ئەوانەوەیە، گرینگ ئەوەیە پرۆسەکە بەرەو پێشەوە تر چووە وە بواری شەفافیەت بەر فراوانتر بووە، لە بواری وەبەرهێنان ئەم بودجەیە دەیان پرۆژەی گرنگ و ستراتیجی تێدایە کەلە خزمەتی ئەم هەرێمەدا هەیە، لەبواری خزمەتگوزاری گشتی دا بەهەمان شێوە، هەروەها تا ئاستێکی زۆر زیاترئەم بودجەیەی ئەمساڵ دەتوانین بڵێین خاڵی گەشتریشی تێدایە کەوا تا ئاستێکی زۆر دەستی حزبیش لە ناو حکومەتدا لەبواری بودجەدا کەم کراوەتەوە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان پشتگیری تەواوی ئەو پێشنیارانە دەکەم کەوا هاورێم خاتوو سۆزان بەناوی لیستی کوردستانی ڕایگەیاند لەهەموو ئەو هەنگاوە گرنگانەی کەوا پێویستە بندرێت وەلەو بودجەیەدا دەست نیشان بکرێت هەر لەزیادکردنی قەرزی پیشە سازی کشتوکاڵ و مەسەلەی بەقەرزی لاوان و پێشینەی هاوسەرگیری و هەموولایەنەکانی تر، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان من لێرەدا داوا لە وەزیری دارایی ووەزیری پلان دانان دەکەم، بەرلەوەی وەلامی پرسیارەکانی ئەندامانی پەرلەمان بدەنەوە، پێویستە خاڵ بەخاڵ گفتوگۆو وەلامی ئەو ڕاپۆرتە بدەنەوە، لەو داواکاری و بەرچاو خستنانەی کەوا لە ڕاپۆرتەکەی لیژنەی دارایی دا هاتووە، چونکە ئێمەی ئەندامانی پەرلەمان، لە لیژنەکاندا سەرجەم ئەو بابەتانەی کە هەبووە خستوومانەتە روو، بۆیە پێم وانیە شتێکی ئەوتۆ مابێ وە حەقە لێرەدا بەر لە وەلامی پرسیاری ئەندامان وەلامی ئەوانە بدەنەوە، ئەم بودجەیە کە دەیبینین بەراستی هەقە هەموومان بەرگری لێبکەین، بەرگری لێکردنێك لە تەندروست بوونی ئەم بودجەیە، ئەگەر لە شۆێنێك دا پێویستە رەخنەی لێبگیرێ و پەنجە بخرێتە سەر کەموکوریەکانی، پێویستە لیستی کوردستانی بەر لە ئۆپۆزسیۆنیش کە خۆی حکومەتی پێك هێناوە پەنجەی بخاتە سەر، وە لەو شۆێنانەش دا کە پێویستە لایەنگری لێبکرێت لەلایەنە باشەکانی بەر لە لیستی کوردستانیش پێم وابێ لیستەکانی ئۆپۆزۆسیۆن بەرگری لێبکەن، من بە مایەی خۆشحاڵی دەزانم کە وا لەم دوو ڕۆژی گفتوگۆیەدا، کەوا ڕەوتی گفتۆگۆکان بە ئاراستەیەکی زۆر تەندروست ڕۆیوە وەبەبێ جیاوازی قسەی لەسەر کراوە، بەڕێز سەرۆکی پەلەمان من لەو بودجەیەدا لەگەڵ ئەو لایەنە ئیجابیانەی کەوا باسی لێوە دەکرێت، چەند خاڵێکی کەم و کوڕیشی دەتوانم تێدا ببینم کەوا لێرەدا دەکرێ ئێمەی ئەندامانی پەرلەمان گفتوگۆی لەسەر بکەین و چاکتری بکەینەوە، یەکێك لەو لایەنانە ئەوەیە کە داهاتەکانی هەرێمی کوردستان بەروونی ئاماژەی پێ نەدراوە، هەقە لێرەدا باشتر ڕوون بکرێتەوە، لە بودجەدا ئایا داهاتەکانی نەوتە، گومرگە وەیاخود هەریەك لە لایەنەکانی تر لەم پرۆژە یاسایەدا هەروەك هاورێیانم قسەیان لێکرد لەبەشێکی زۆریان لەمەسەلەی داهاتی هەرێم جیاوازیەکی زۆر هەیە کە پێویستە بەڕێز وەزیری دارایی باشتر بۆمانی ڕوون بکاتەوە، لەو ژمارە زۆرەی کەوا نزیکەی پێنج ترلیۆنی فەرقە لەگەڵ لەنێوان ئەو داهاتەی لە حکومەتی هەرێم

دەستنیشانی کردووەو ئەوەی لە بەغدا دا کراوە وە جگە لەمە لە خەرجیەکانی تر واتا کەوا منحەی حزبە سیاسیەکانیشی لەسەرە بەبەراورد لەگەڵ ساڵی 2010 دا زۆر زیادی کردووە هەرچەندە لە راپۆرتی لیژنەی دارایی و لیژنەکانی تردا هاتووە کە کەم بکرێتەوە، من لێرەدا رایەك دەردەبڕم کە لەو پارەیەی کە بۆ حزبە سیاسیەکان تەرخان کراوە بواری گرنگ ترو لەپێشترو زەرور ترمان هەیە، بۆیە پێشنیاری ئەوە دەکەم کە حزبە سیاسیەکانیش لە خۆبردووانە تر کار بکەن، بۆیە لێرەدا کە ئەو بودجەیەی کە بۆ حزبە سیاسیەکان تەرخان کراوە، بۆلایەنی تر تەرخان بکرێت، حزبەکان پێویستە خۆیان خۆیان بژیەنن بەر لە هەموویان پارتی دیموکراتی کوردستان و یەکیەتی نیشتمانی کوردستان، بەرێز سەرۆکی پەرلەمان ژمارەیەکی بەرچاو هەروەکو هاوڕێیان باسیان لێوە کرد کە لە پرۆژەکان نەخراونەتە بواری جێ بەجێ کردنەوە، بەڵام ئەوەی مایەی خۆشحاڵییە من دەیبینم لەلایەن وەزیری پلان دانانەوە بە ئەبدەیت کراوەتەوەو لیستێکی تر هاتووە پێویستمان بەوەیە کەوا زیاتر و باشتر بۆمانی روون کاتەوە کەوا ئەو لێڵیەی هەیە، نەبێت، بەرێزان ئەم بودجەیە کە خاڵی ئیجابی و باشی تێدایە، بەڵام بۆ ئەوەی لەساڵانی داهاتوودا باشتر بێت، پێویستە لە ئێستاوە کاری لەسەر بکرێت، بۆیە پێشنیار دەکەم لەگەڵ پەسندکردنی پرۆژە یاساکەدا چەند راسپاردەیەك دەربکەین و ئاراستەی حکومەتی کەین بۆ ئەوەی حکومەت ئیلزام بکرێت جێ بەجێ یان بکات، لەوانە یەکەم لەگەڵ ئەوەی ماوەی چەند ساڵێکە حکومەتی هەرێم بودجەی ساڵانەی خۆی ئامادە دەکات هێشتا نەیتوانیوە بودجەکە بەشێوەیەکی تەواو زانستیانە ئامادە بکات، واتە پرۆژە بودجەی هەرێم پێویستە بنەما یاسایەکانی بودجەی بەتەواوی تێدا بێت، بۆیە دەبێت پەرلەمان جەخت لەسەر رێکخستنی بودجە بکاتەوە بەجۆرێك کە لەگەڵ پێوەرە نێو دەوڵەتیەکان و زانستی ئابووری دا بگونجێت، لەزاڵ بوونی دروست بوونی ئەوڵەویەتی ژمێریاری وئەندازیاری دوور بخرێتەوە، ئامانجی بودجە ئەوەیە هاوسەنگی ئابووری رابگرێت نەك هاوسەنگی ژمێریاری، دووەم: دەبێت لەگەڵ ناردنی بودجە بۆ پەرلەمان حکومەت تۆژینەوەیەکی زانستی پشت ئەستوور بە داتاو زانیاری لەسەر رەوشی ئابووری وکۆمەڵایەتی هەرێم رەوانەی پەرلەمان بکات بۆئەوەی پەرلەمانتاران بەرچاویان روون بێ و بزانن لە ئاراستەی بودجەی هەرێم بەرەو چ لایەکە و تا چەند دەتوانێ ئەو ئامانجە بپێکێ کە دەست نیشانی کردووە، سێیەم؟ دەبێ پەرلەمان دەستەیەکی راوێژکاری پسپۆری هەبێ بۆئەوەی بتوانێ کە وا هاوکاری پەرلەمان بێ بۆ ئەوەی لەکەم کورتیەکان ئاگاداریان بکاتەوەو ئاگادارمان بکاتەوە کەوا پرۆژە یاساکان بەبێ کەم و کورتی پەسەند بکەین؟، چوارەم: ئامادەکردنی جەدوای ئابووری بۆ پرۆژە پێشنیازکراوەکانی وەزارەتەکان و داخل کردنی سیستەمی داتاو زانیاری بۆ ئەوەی لێوەی بزانرێ ئەم پرۆژەیە تا چەند تەواوکەری پرۆژەکانی تر دەبێ و دەبێتە فاکتەری گەشەی ئابووری هەرێم، هەر بۆیە داوا لە وەزارەتی پلان دانان دەکەین کە چی دی هیچ پرۆژەیەکی وەبەرهێنان نەخاتە ناو بودجەوە ئەگەر هاتو دیراسەی جەدوای ئابووری و دیزانی لەگەڵ دا نەبێت، چونکە ئەو دوو خاڵە هۆکاری سەرەکی دواکەوتنی پرۆژەکان و لاوازی خەملاندنی تێچووی پرۆژەکانن سوپاس

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەست خۆش بەڕێز عەزیمە نجم الدین حەسەن، فەرموو.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە کەباس و گفتوگۆکردن لەسەر مەسەلەی بودجە ئەکرێ، ئێمە ئەبێ سەرنج و تێبینیەکانی خۆمان لەسەر داهات و لەسەر خەرجیەکان باس بکرێ، من پێم وایە ئەوەی کە خاڵی سەرەکی یە لەگفتوگۆکردن لەسەر بودجە، چونکە بودجە خۆی بڕی داهات و خەرجیە کە لە ساڵەکە ئامادە دەکرێت، ئەوەی مایەی نیگەرانییە لە بودجەی 2011 و ساڵانی تریش ئاشکرانەکردنی داهاتی گشتی یە، واتا نسبەی داهاتە گشتیەکان لە پێك هێنانی بودجەی گشتی حکومەتی هەرێم دا لە چەندین رەهەندەوە سەرچاوە دەگرن کەلەگەڵ تیۆرە ئابووریەکان چەمکی شەفافییەت و رێژەی بەشداری کەرتە ئابوریەکان کۆك نییە کەواتە ناوبژی رەنووسەکان لە نێوان لیستەکانی بودجەی گشتی دا چ لە بودجەی بەکارخستن و وەبەرهێنانە لە داهاتی گشتی دا دەستەبەرکراو خەملێندراو هەڵگری گومانی راشکاوانە لە شاردنەوەی گوزەمەکان و سامانی دارایی خەڵکی کوردستان دا هۆکاری دوو خاڵی پێشتر بەتاڵ کردنەوەی ئەو دامەزراوانەیە کە رۆڵی چاودێری حکومەت دەبینن و ناوەرۆکی کارنامەی خۆیانیان بەتاڵ کردۆتەوە، وەکو دیوانی چادوێری دارایی و دەستەی نەزاهە و رۆڵی چاودێری پەرلەمان و رۆڵی بەرێوبەرایەتیەکان و چاودێری دارایی ناوخۆ و دیوانی وەزارەتەکان هەڵاوسانی بودجەی بەکارخستنی حکومەت لە بودجەی 2011 دا، ساڵ لە دوای ساڵ بۆتە مایەی بەرهەمهێنانی هەژاری زیاتر بۆ ئەو هاوواڵتیانەی کە داهاتیان سنووردارە، لە حکومەت دەپرسین پاساوی ئەو هەوڵەی بودجەی بەکار خستنە چی یە ئەگەر سیاسەتی رازی کردنی بەرامبەرەکان و دەست بڵاوی و تەخشان و پەخشانی سامانی دارایی گشتی هەرێمی کوردستان نەبێت و رێگا خۆشکەر نەبێت بۆ سپیکردنەوەی گوزەمەکان، ئەگەر بودجەی گشتی حکومەتی هەرێم بەو شێوە ناپرۆفیشنالە لە هەموو ساڵەکان ئامادە بکرێت بەو شێوە زیادە رۆیی ناودژی لە رەنووسەکان بابەتێکی زۆر ئاسایی بێت بە لای ئەوەوە، ئەوەش لە غیابی بەرێوەبردنێکی زیرەکانەوە دێ بۆئەوەی کە تەواوی خەرجییەکان و داهاتە گشتی یەکان پێش بینی دەکرێت و ئاسۆیەکی تاریك چاوەڕێ ی هەرێمی کوردستان بکات، لە ماوەی چەند ساڵی تردا تەرخان کردنی دوو بودجەی جیاواز بە تایبەتی لە بودجەی بەکارخستن دا لە ساڵ 2011 بۆ دەزگاکانی ئاسایش کە بە ئاسایشی هەرێم لە هەولێر بە ئاسایشی سلێمانی لە سلێمانی ناویان براوە لە بودجەدا، بەڵگەی ئەوەن کە ئەم ساڵیشس لە 2011 ئەو دوو دەزگایە یەکتریان نەگرتۆتەوە تیایدا و بە شکستیەك دادەنرێن لەبنیاتنانی دەزگایەکی ئاسایشی نیشتمانی گشتی دا، مووچەی فەرمانبەران و خانەنشینی و رێژەی هەڵکشان لە 2010 بەبەراورد لەگەڵ 2009 بریتی بووە لە ٪34 و پۆینت 27 کە تێیدا گوزەمەی هەڵکشانەکەی بە پێی ئەو رێژەیە بریتی یە لە یەك ترلیۆن و 333 ملیارو 444 ،بەڵام لە 2011 کەمتر هەڵکشانی بە خۆیەوە بینوە بەبەراورد لەگەڵ 2010 ئەویش بریتی یە لە ٪47 خاڵێکی تر

پرسیاری سەرەکی یە لێرەدا ئەوەیە کاتێ حکومەت بە پێی میلاك بودجەی بۆ برگەی فەرمانبەران و خانەنشینی لەهەر ساڵێکی تازەی دارایی دەخەملێنێت پاساوی هەڵکشاوی ساڵ لە دوای ساڵی ئەو گوژمەیە بەرامبەر بە ژمارەی ئەوانەی لە ساڵێکدا دادەمەزرێن یان خانەنشین دەکرێن بۆنموونە هەڵکشانی گوژمەی ئەو برگەیە لە هەموو ساڵەکان دا دووبارە بۆتەوە بە پێی حسابی ختامی 2009 پەسەند کراوی پەرلەمان بۆ ئەو برگەیە بریتی بووە لە 3 ترلیۆن و 6665 ملیارو 169 ملیۆن کە خەرجی فعلی حکومەت لە هەمان ئەمساڵەدا بریتی بووە لە 4 ترلیۆن و 969 ملیارو 990 گوژمەی زیادە رۆیی کردن بریتی یە لە 505 لە پرۆژە بەردەوامەکان دا گوژمەی تەرخان کرا و لە بودجەی وەبەرهێنانی بودجەی 2011 بۆ پرۆژە بەردەوامەکان بریتی یە لە 2 ترلیۆن و 802 ملیارو 695 بەڵام کاتێ تێبینی لە لیستەکە دەکەین دەبینرێ ژمارەی ئەو پرۆژانەی کە تا ئێستا دەست بەکار نەبوونە لە بنەڕەتدا پرۆژەی پێشنیاری ساڵی رابردووی 2010ن، لەنێو ئەو لیستەدا جێیان بۆ کراوەتەوە بۆ نموونە دروست کردنی خانەی بەسالا چووان لە ناحیەی شۆرش لە چەمچەماڵ، بینای پۆلیسی بەرگری فریاکەوتن، دروست کردنی قوتابخانەیەکی 18 پۆلی لە چەمچەماڵ لە ساڵی 2010 ئەوەی مایەی سەرنج و تێبینی یە لە بودجەی 2011 بودجەی بەکارخستن لە هەموو ساڵەکاندا بەشی بودجەی بەکارخستن کەوتووە، وەهەروەها دەست بەلاوی هەڵکشانی بەردەوام لەم بودجەیەی بەکارخستن دا بەزەقی لە چوار برگەی فەرمانبەران و خانەنشینان و کڕینی شت و مەك و خزمەت گوزاری و چاکردنەوەی خەرجیەکان و بەخشینا بەدەردەکەوێت، ئەم زیادەرۆیە بۆتە هۆی کورت هێنانی بودجە، خاڵێکی تر برگەی بودجەی تەرخان کراو بۆ پرۆژە بەردەوامەکان کەم کردنەوەی پرۆژەی زۆر بۆ برگەی زیاتر بۆ وەبەرهێنان پرۆژەی زۆرن، بۆیە من پێم وایە زۆرترین بودجە بۆ پرۆژە بەردەوامەکان ئەگەڕێتەوە بۆ بەشداری نەکردنی وەزارەتەکانی پەیوەنددار لە دروست کردنی پرۆژەی وەبەرهێناندا لەبەرئەوەی تەندرینی پرۆژەکان تەنها لە دوو شوێنی سەرەکی ئەنجام دەدرێت ئەویش وەزارەتی ئاوەدان کردنەوەو پارێزگایە لە دەرنجامی خاڵی سەرەوەدا دەبینرێت پرۆژەکان لە ساڵێکی دارایدا بەسەر یەك دا کەڵەکە دەبن و ئەوەتا دەبینرێ رێژەی پرۆژەی ژمارە نوێیەکان لە ساڵی 2011 روو لە داکشان و نزم بوونەوە دەکات، هەماهەنگی لە نێوان پارێزگاکان و وەزارەتەکاندا هەستی پێناکرێت لە کاتی ئامادە کردنی بودجەدا دابەش کردن و دیاری کردنی پرۆژە پێویستەکاندا بە پێی پێوەرە زانستی و گونجاوەکان نەکراوە، ئەندامێکی ئەنجومەنی پارێزگای سلێمانی بۆ پرسکردن بەم پرۆژانە ئەڵێت ئێمە ئاگامان لەم پرۆژانە نیە، لەکاتێکدا لەشوێنێکی وەکو چەمچەماڵ پرۆژەیەکی ستراتیژی گەورە هەبووە، کە لە ساڵی 2009 دیزاینی بۆ کراوە، بە بڕی(36) دەفتەر، بەڵام تا ئێستا لە بودجەی 2010 و 2011 شدا وجودی نیە، پێویستە لە بودجەدا هەوڵی گەڕاندنەوەی هاوسەنگی بدرێت، لەنێوان وەبەرهێنان و وەگەڕخستندا، ئەمساڵ هەوڵی کەمکردنەوەی بودجەی وەگەڕخستن بدرێت، بۆ زیادکردنی پرۆژەکانی وەبەرهێنان، کە ئەمەش مانای پێشخستنی ولات وزیادکردنی هەلی کارو جوولاندنی بازاڕ دەدات، پێشخستنی ولات و بەهێزکردنی ژێرخانی ئابووری، بەئەنجامدانی پرۆژەی گەورەو

ستراتیژییە بەتایبەت لەبواری کشتوکاڵ وپیشەسازیدا بە ئەنجام ئەگەیەندرێت، پرۆژەی کشتوکاڵی و پیشەسازی و ئابووری بەهێز دەبێت و ئاستی ژیان بەرەوپێش دەچێت، هەلی کار زۆر دەبێت، حکومەت سیاسەتێکی ئابووری دروستی نیە بۆ کەمکردنەوەو نەهێشتنی دیاردەی بێکاری و هەژاری، بەهۆی خراپی سیستمەکەوە کە نەتواندراوە بەشێوەیەکی دادپەروەرانە کاری پێ بکرێت لەوەزارەتەکاندا، فەلسەفەی سیاسی دەوڵەت لە ڕەنگدانەوەی سیاسەتی ئیقتصادی وڵاتدا نەتوانراوە لەکوردستاندا بەشێوەیەکی یەکسان وبەپێی پێداویستی بتواندرێت لەوەزارەتەکان ئەولەویەت بدرێت بەو کەرتانەی کە پێویستن، یەکێك لەو کەرتانەی کە گرنگی زۆری پێنەدراوە لە ئەمسااڵدا بەشێوەیەکی باش کەرتی پەروەردەیە، پێم وایە باش گرنگی پێنەدراوە و پێشنیاریش دەکەم ئەو (150)ملیار دینارە، جارێکی تر لەبەر ئەوەی کێشەی پەروەردە بەردەوامە، بە 10 ساڵی تریش ئەو گوژمە پارەیە دابندرێت، ئینجا ئەتوانرێت کێشەی پەروەردە لەکوردستاندا چارەسەر بکرێت، نابێت ئەمە فەراموش بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئامینە زکری سعید یوسف

بەڕێز ئامینە زکری سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان پەرلەمانتاران، ژ پرۆژەی پێشنیار کریدا، لاپەڕەی 24و25 یا ساڵا 2011 دا، بابەتێ قوتابخانەی تایبەت کو چار ملیار دینار بۆ ڕێڤە بردن و کارگێڕیا خاندنێ کەرتی تایبەت هاتینە دەست نیشان کرن، کو ئەو مەدرەسە لە هەڵەبجە و کەلارو زاخۆ و سۆرانە، پرسیار دکەم کو مەبەست ژ ب ڕێوەبردن و کاگێڕیا بزەبت، ئەڤ ڕێڤە بەریا ئەڤ مەدرەسێت کەرتێ تایبەت دێ چ کەن کو مەدرەسێن حکومی و قەزایێن پەروەردەیی نەشێن وی ئەرك و وی کاری ڕابن، بەڕێزان وەزیری دارایی و، بەڕێزان وەزیری پلان دانانێ، ئایا ئێوەش وەکی من ئاگاه دارن کو ڕێڤە بەریا ئەگەر قەزا زاخۆ بکەمە نموونە، قەزا زاخۆ 171 مەدرەسا پێك دێتن، کو هەیڤا نە بتەنێ کو 135 ملیۆن دینار وەردەگری، سەر ڤان هەمی مەدرەسێ و سەر ڤان هەمی 171 مەدرەسێ دهێتە دابەش کرن، کو پێتڤیا ڤان مەدرەسا ژیش، 1000 قوتابیا پتر، قوتابی و مامۆستاو کارمەند پتر پێك دێت، بۆ کارگێڕی و بۆ هەموو شولێت خۆ ڕێڤە بریڤە، ئەڤ گوژمە بۆ دێتە مەزاختن، ئەگەر هەر مەدرەسەکێ ئەگەر تەقسیم بەندی بکەی، 205 هەزار دینار بەر دکەویت، بۆ جەنابێ هەوەی پێشنیار کری، ئەڤ مەبلەغە بۆ وان چار مەدارسێ کەرتێ تایبەت بێتە مەزاختن، ئیحتیمالە 400 هەتا 500 قوتابی تێدابیت، کو ژ ڕوویا ئابووری، کو گەلەك جار ئەم دبینین عەردو ئاڤ و کەهرەب و، وان دێنە عەفو کرن، ژ لایێ حکومەتێڤە، سەرەڕای هەندێژی کو پارەکا خەیالیش قوتابیا دێنە وەرگرتن، مەجاڵ کەرتێ تایبەتدا، جەنابێ هەوە دڤێت هەیڤێ 111 ملیۆن دینارا بۆ مەساریفێت کارگێڕی ل سەر بودجا حکومەتێ تەرخان بکەن بۆ کەرتێ تایبەت، ئایا چ مەنتق دێ قەبیل کەتن، دێ بەراوردێت ناڤبەرا 111 ێ ملیۆن دینارا، دوو سەدو پێنجێ هەزار دینارا مرۆڤ شێت بکەتن، چ مەنتقە ئەڤ پرۆژێ هاتینە

دانان ژوان هەرێمێدا، یان وێ هەڤ گرتیڤە ئەڤ بڕیارا وێ دای، بۆ ڤێ پرسیارێ کو جهێ سەر سوڕمانیا من بوو، پرسیارێ جەنابێ وەزیرێ پەروەدەیێ کر، جەنابێ وێ ئاماژە ب هەندێ دای کو تەسهیلاتا بۆ کەرتی تایبەت چێ کەت، ئەو عەقدێت کو دگەل هەندەك مەدارسێت تایبەت چێ کەم، 8٪ ژوان قوتابی بیدا هەژارە ،بەس پشتی دیف چونا من کو ل سەر هندەك مەدرەسێ کەرتی تایبەت کری، مەدرەسەکا دهۆکێ ئەز دێکەمە نموونە، 423 قوتابی، یێت نافدا بتنێ 4 زارۆکێ شەهیدانە، مەدرەسەکادی من سەح کرێ 35 قوتابی یێت شەهید و هەژارانە، ئەگەر خۆ هەتا ئەوژی ژی ، 100٪ قوتابی شەهیدان بن، تەنها 400 هەتا 500 قوتابێ شەهیدان مە هەنە، کو ب ڕاستی ئەوە جهێ ڕاوەستیانێیە، جدی دێ لسەر ڕاوەستین، یاسا بودجەی سالا 2010 ب گوژمێ 100ملیۆن دۆلارا بۆ وان دەست نیشان کرن، کو گوژمێ 35 ملیۆن دۆلار بۆ هاتیە مەزاختن، 65 ملیۆنێ دیکە دیار نینە، من دڤێت بزانم پرسیارا جەنابێ وەزیرێ دارایی دکەم، کو مەسیرێ وان 65 ملیۆن دۆلارا چ لێ هاتیەو کیڤە چویە؟، هەرچەند ماددێ 13 ێ یاسا بودجێ سالا 2011 دا ئاماژەدا هەندێ کو دێ بەردوامیا توانا سازیێ بی، ئایا مەبەست مەزاختنا 65 ملیۆن دۆلاریە؟، یان ژی مەبلەغەکی دی یان 100ملیۆن دۆلارێ دی، دێ بۆ هێتە دەست نیشان کرن، پڕۆژێ پەرتوتکخانەی ناوەندیا زانکۆیا دهۆکێ، ل بودجا سالا 2010ی گوژمەی گشتی پێنج ملیارو پێنج سەد ملیۆن دینارن، ل لاپەڕێ 71دا، ژ پڕۆژێن بەردوامێی سالا 2011ێ زنجیرە 7 ئەو گوژمەیێ بویە 5ملیار دینار، بۆچی؟، یەعنی 500 ملیۆنێ دیکە چ لێ هاتیە؟، یان پڕۆژێ چێکرنا زانکۆیا هەڵەبجە و ڕانیەو کەلار، سالا چووی 12 ملیار دینار بۆ تەرخان کری، ل پڕۆژێت بەردوام لاپەڕێت 71ێ ئەڤ گوژمە یێ کێم بووی، بۆ نموونە هەڵەبجە بویە دە ملیارو پێنج سەدو پەنجاو پێنج ملیۆن، بۆ کەلاری بویە نۆ ملیارو نۆسەدو پانزە ملیۆن، ڕانیە بویە دە ملیارو سێ سەدو و هەشتێ و ئێك، ئەو گوژمە بۆچی هاتە کێم کرن، کیڤە چوینە؟، ل سەر کیرێ هاتیە ڕەوانە کرن؟، ئەو دوو سالە بودجەیا دێتە بەردەستێ مە لێ جهێ داخێیە وەزارەتا ئەوقافێ ئەم نابینین یەك پڕۆژە، نە بۆ مەسیحیا نە بۆ ئێزدیا مەزارگەھ و جهێت ئاینییێت وان بۆ هاتبنە تەرخان کرن، ب ڕاستی ئەڤە جهێ ڕاستیانە، ئەگەر وەزارەتا ئەوقافێ، ئەگەر ب شوێنێت ئیسلامیە، بلا دیار بی، بەس یا دیارە ئەو قافە، وەزیرێ پلان دانانێ، ئەز نزانم چەوا ل سەر وی دەرباز بویە؟، کو بۆ وان نەبیتن، بەڕێز سەرۆکێ پەرلەمانێ، لیژنا ئەوقافێ ئاماژەدا هەندێ کو 100کەس تەعینات هەبن بۆ وەزارەتا ئەوقافێ، بەڕێز سەرۆکێ پەرلەمانێ، پەرلەمانتاران، دزانن سالا چووی ب تنێ میلاکێ بۆ ئێزدیا دانای 4 کەس بوون، ئەو ڕێڤە بەریا یێ شئونێت ئێزدیا، بۆ هندێ کو یەعنی سەر ئەمرێ وەزارەتێ، یێ چووی 14 تەعینانێت بۆخۆ ئینای، ئەوە بلی هندی کو سێ سەدو پازدە مەزارگەھ و پارێزگەهێت ئێزدیا مەیێت هەی، ڕێڤە بەریەکێ ژ دهۆکێ دانای، یەعنی ب ڕاستی جهێ ڕاوەستانیە ل سەر ڤێ، کوالیتیا جێبەجێ کرنا گەلەك پڕۆێ ل ئاستەکێ زۆر باش دانینە، ئەڤە ژی دێ زڤڕی بۆ دەستا جێبەجێ کرنی، هەروەسا لیژنا چاڤ دێریا ئەندازەی، تەندەرا کو جهێ کەرستەیێ تێدا بکارئینان، ئەگەر سەح کەنێ ئەڤە سەرەدانا هەندەك مەدرەسا من یا کری، پڕۆژەی ئەوە دوو هەیڤایە تەسلیم کری ئەڤ مەدرەسێ، لێ دبینی کو پشیەکی گەلەك خراپ یێ

داهاتینه، یەعنی هەر ڤێ گافێ هەر ڕەفتین مەترسیێ سەر بچیکا، دارێت وێ دیواریت وێ، ییت هەرفتی، ڤی ڕەنگی دیواریت سەردا، کو دیوارەکێ یێ جوانکاریا بەرێ ییت کەفتی، ژ لایەکێ دی ترڤە، کار بۆ هندێ هاتە کرن، مەدرەسێك نوکە ب شێوازەکێ سەردەمی بێتە کرن، یاریگاێێت وەرزشی تێدا هەبن، مخابن یاریگاییت وەرزشی تێدا هاتینە کرن، بەس نەگۆڕێت مەعیارێ وەرزشینە، ئامێریت وەرزشی دانی جهێت بۆ نەمایە، پڕۆژێ چێکرنا زانکۆیا سۆران پارێزگا هەولێرێ، ئەڤ پڕۆژە نە پڕۆژێ بەردوامێ سالا 2010ێ دایە، نە پڕۆژێ پێشنیار کریا سالا 2010ێ دایە، ل بودجا 2011 ێ ییت بەردوام تێدا ئاماژە پێ دای، پشتەڤانیا ڕەئیا لیژنا دارایی دکەم، بۆ دابین کرنا یا کەمیەکێ ئاکنجی بوونێ کو گوژمێ 75ملیار دینار بێتە تەرخان کرن، ڕێکا جێبەجێ کرنا یاسای ژمارە 7 یا سالا 2008 ێ، تنێ خاڵەکا دی دێ بەحس کەم،جهێ داخێیە ئەم هەی پەرلەمانتاری کوردستانی، کو بودجەی تەشغیلی حەوت پۆینت بیست و سێ سەدێیە، ئەوەژی کارەساتەکا ئابووریە بۆ هەموو ولاتی، دەمێ ولاتێت ئەورۆپی بودجەی تەشغیلی دگەهیتە 21 هەتا 25 سەدی زەنگی مەترسیێ لێ دەدەن، یەعنی من تشتەکێ ل هۆلا پەرلەمانێ دیتی، کو ئەم پەرلەمانتار ڤێ سەر ڕاوەستی، ئەم بێ جیاوازی، ئەم هەمی فراکسیۆن، ئەم هەمی پەرلەمانتار ڤێ داخاز دکەین تەعینات زێدە بن، فەرمانبەر زێدە بن، دەرمالەو مخسساتێت وان بەرەو زێدە بوونێ بچیت، کو ئەم بخۆ یێ زەختێ سەر حکومەتی دکەین بودجەی تەشغیلی زێدە ببی، یەعنی زەختێ جەماوەری و زەختێ پەرلەمانی ل سەر حکومەتێ، یەعنی کو حکومەتی ئێخستیە دەرەکا تەنگاڤدا، کو دڤێتن ئەو یان دروشمێ ئینتیخابیدا دەردەکەوی، کار بۆ هندێ بکەین، کو سیستەمێ ئابووری، بەرەڤ سیستەمەکێ داهێنەرو، بەرهەم هێنەر بچیت، کو تێدا کۆمپانیا و فابریك یێ کەرتێ تایبەت جهێ خۆ بگرن و کارمەند وێرێ زێدە ببن، بن ئیشرافا یاسا کاری، ئو چاڤ دێریا حکومەتێ دابن، دا ئەم بشێین بودجا تەشغیلی بەر هەڤ بکەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز محمد دلێر محمود فتاح، فەرموو.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی هەموومان باسی ئەوە دەکەین کە ناهاوسەنگی هەیە لە بودجەی تەشغیلی و بودجەی وەبەرهێنان، من لەبەر ئەمە زۆر دەستخۆشی لە فراکسیۆنی کوردستانی دەکەم، کە بڕی (979)ملیار دیناری لە بودجەی تەشغیلی کە نزیکەی لە 10٪ دەکات کەمکردۆتەوە بۆ کۆمەڵێك بوار کە ئەمەش هەرچەندە زۆری چوەتەوە بۆ بودجەی تەشغیلی، بەڵام بووە بە سیفەو باشترە، من وای بەباش دەزانم چەند خاڵێك هەیە لەو خاڵانەی کە لە پێشنیارەکانی لیژنەی دارایی هاتووە تەئکیدی لەسەر بکەمەوە، 1- ئەو پرۆژانەی

کەلەدوای 6 مانگ، دوای پەسەند کردنی بودجە، هەر پرۆژەیەکی وەبەرهێنان، ئەگەر تەندەری بۆ نەکرا، یان نەخرایە بواری جێبەجێکردنەوە، پێویستە پەرلەمانی لێ ئاگادارببکرێتەوە، لەهۆی دواکەوتنەکەی بۆ ئەوەی بۆ ساڵی دوایی بتواندرێت ئیستیفادەی لێ بکرێت، هەروەها بۆ هەر پرۆژەیەك پێش ئەوەی بخرێتە ناو پرۆژەکانی بودجەوە پێویستە جەدوای هونەری وئابووری و زەمینە سازی بۆ بکرێت، 2- باشتر بوو لەم بودجەیەدا زیاتر پارە تەرخان بکرایە بۆ پرۆژەکانی کەرتی تایبەت چ لەبواری کشتوکاڵ، چ پیشەسازی، گەشتیاری، ئەمانە کە دەبووە هۆی بەهێز بوون وباش بوونی ژێرخانی ئابووریمان، وە ڕەخساندنی هەلی کار بۆ کرێکارو کارمەندان لەکەرتی تایبەتدا، چونکە پێویستە لەسەر حکومەت ساڵانە هەلی کاری نوێ بڕەخسێنێت، چ لەکەرتی تایبەت، یان گشتی بێت، هەوڵ بدرێت پرۆژەکانی وەبەرهێنان و بەرهەمهێنەکان لە کەرتی تایبەتدا کار ئاسانیان بۆ بکرێت، هەروەها هەوڵ بدرێت چەند سانێك لە ڕسوومات و باج ببەخشرێن، تا زیاتر گەشە بکەن و خۆڕابگرن وبەردەوام بن، کە لەدواییدا ئامادە بن بۆ باج، کە گەیشتە کۆمپانیایەکی گەورە، ئەوکاتە ئەتواندرێت باجی زۆری لێ بسەندرێت، بۆ نموونە: ئەمڕۆ کۆمپانیاکانی ئاسیا و کۆڕەك وچەند کۆمپانیایەکی ئاوا، سەرمایەکانیان زۆر زۆرە، بەڵام باجەکانیان زۆر زۆر کەمە، ئەمانە بۆ ئەوەی بەبن بە هاوکارێك بۆ پرۆژە خزمەتگوزارییەکان و پرۆژەکانی خەڵك، حەقە ئەمانە باجیان لەسەر دابندرێت زیاتر وبتواندرێت لە پرۆژە وەبەرهێنەکاندا بەشدار بن، خەڵك سوودیان لێ ببینێت، خاڵێکی تر لەگەڵ ئەوەی کەئێمە باسی پرۆژەی پیشەسازیمان کرد، زۆر باسی ئەوە کرا، کە پار (30) ملیار دینار لە بانقی کشتوکاڵی گەڕایەوە، بۆ گەڕایەوە؟، بەڕەئی من بۆ ئەوە گەڕایەوە لەبانقی پیشەسازی کە گەڕایەوە بۆ حکومەت و سەرف نەکراوە؟، ئەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کۆمەڵێك ڕێنمایی دەرچووە بۆ ئەو کەسانەی کە بیانەوێت ئەو قەرزە وەربگرن، لەبواری پیشەسازیدا ئەو ڕێنماییانە ئەوەندە تەعجیزی و ئەوەندە سەختن لەلایەن وەزارەتی داراییەوە دەرچووە، مانای ئەوەیە بە خەڵکی وەبەرهێنەر ئەڵێت، پارەت نادەمێ، ئینجا داواکارین لە وەزارەتی دارایی، ئەو ڕێنماییانە چاك بکات، بۆ نموونە داوای چی کردووە؟، ئەڵێت لەوحاتی پلاستیکی مەعمەلی لەوحاتی پلاستیکی، لەوحاتی پلاستیکی نەشەریکەی پترۆ کیمیاویمان هەیە حوبەیباتمان هەبێت، حوبەیبات ئەبێت لە دەرەوە بیهێنی، ئجوری قوەی عاملین لە ولاتی ئێمە لە چاو سینا زۆر زۆر بەرزترە، لەبەر ئەوە هیچ منافەسەیەکمان پێ ناکرێت، یەعنی کەس ناتوانێت، لەبەر ئەوە کەسێك سەناعەتێك دابنێت ئەیەوێت قازانج بکات، نایەوێت هەر بۆ ئەوەی بڵێ من خاوەن مەعمەلم یان شتی لەو بابەتەم، لەبەر ئەوەی کە ئێمە ئێستا باسی پرۆژەکانی کەرتی تایبەتمان کرد، من داوا دەکەم لە سەرۆکایەتی پەرلەمان، هەر شتێك کە ڕەبتی بە بودجەوە هەیە، دوای پەسەند کردنی بودجە، ئەو پرۆژە یاسایەی کە لە لایەن حکومەتەوە هاتووە بۆ ناو پەرلەمان، دوای تەعدیل کردنی چەند ماددەو برگەیەکی یاسای کارو زەمانی ئیجتیماعی لە کەرتی تایبەت، بۆ ئەوەی کارمەندانی کەرتی تایبەت دڵنیا بن لە تەقاعود بوونیان وەکو کارمەندانی کەرتی حکومی، بە دانی ئیشتیراکاتی مانگانەیان، خاڵێکی تر هەوڵ بدرێت لە بەشە بودجەی پاڵپشتی سندوقی نیشتەجێ بوون، برێك تەرخان بکرێت بۆ خانوو

وشوقەی بچووك، كە شایەنی نیشتەجێ بوون بێت، بۆ خەڵكی كەم دەرامەت و هەژار، بە قیستێكی درێژخایەنی مانگانە، دەربارەی زەوی نیشتەجێ بوون، كە گوایە 100م شمولی سولفەی عەقار دەكات، بەڵام ئێستا كێشەیەك هەیە لەناو هاوواڵتیان، مەوزوعی 200م هەیە، 200م كە بەناوی دوو كەسەوەیە، خۆی كێشەكە لەمەیە، ئەو 200م یاسایەك دەربچێت، یاخود بڕیارێك دەربچێت لە وزارەتی داراییەوە، بتواندرێت ئەم 200م ببێت بە دووبەش، 100م مورەبەعی، بۆ ئەوەی هەردوو لایان ئیستیفادەی لێ بكەن، ئێستا لەو 200م مورەبەعیە یەكێكیان سلفەی وەرگرت، ئەوی تریان ناتوانێت وەری گرێت، لەبەر ئەوەی من داوادەكەم ڕێنماییەك یاخود شتێكی وا دەربچێت بۆ ئەوەی كار ئاسانی بۆ دانیشتوانی كوردستان زیاتر بكرێت، پرسیارێك دەكەم بۆ وەزارەتی دارایی، ئایا دەكرێت ئەو وەزارەت و بەڕێوەبەرایەتیانەی كەلەكاتێكدا پارەیان ئەمێنێتەوە بەتایبەتی لە بواری بودجەی تەشغیلی، بۆ سااڵی دوایی كە مەدەور ئەبێتەوە، بگەڕێتەوە بۆ هەمان وەزارەت، هەتا چەند لە بەرژەوەندی حكومەت دایە بگەڕێتەوە بۆ وەزارەتی دارایی؟، بەڵام ئەمە لە بواری بودجەی تەشغیلی، ئەبێتە هاندانێك بۆ تەشجیع بوونی ئەو وەزارەت و دائیرانە، چونكە زۆر وەزارەت و فەرمانگە هەیە، كە ئەگاتە نیهایەتی سااڵ، پارەكە بە زۆر سەرفی دەكات، ئەیدات بە قەنەفە، ئەیدات بەو الو بەم الو، سەرفی ئەكات، بەڵام ئەگەر بگەڕێتەوە بۆ هەمان وەزارەت و هەمان دائیرە لە بواری بودجەی تەشغیلی، بۆ چەند سااڵێك ئەتوانێ پرۆژەیەكی چاكی خزمەتگوزاری و ئاوەدانی پێ دروست بكات و بەخۆڕایش سەرفی ناكات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز سەرهەنگ فەرەج محمد، فەرموو.

بەڕێز سەرهەنگ فرج محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەندامانی بەڕێز، دیارە من دەمەوێت لەسەرەتادا قسە لەسەر وەزارەتی دارایی بكەم، بەبڕوای من ئەو دەسەاڵتە داراییەی كە بەدەست وەزارەتی داراییەوەیە دەسەاڵتێكی زۆر فراوانە، ئەبێت ئێمە بەجدی لە ئەمساڵدا قسە لەسەر ئەوە بكەین، كە ئەو دەسەاڵتانە كەم بكەینەوە، بوونی ئەم دەسەاڵتە فراوانە بۆ وەزارەتی دارایی ئەوەندە وای كردووە، كە وەزارەتی دارایی لە خەزێنەیەكی گلدانەوەی پارە بچێت، ئەوەندە لەوە ناچێت وەكو دەزگایەك كە ئیش لەسەر دانانی سیاسەتی گشتی ئابووری وااڵت بكات، بە بڕوای من وەزارەتی دارایی ئەوەندە ئیشی ئەوەیە كە دەبێت ئیش بكات بۆ خستنەڕووی سیاسەتی گشتی دارایی وااڵت، تەحەكوم كردن بە عەرز وتەاڵب وبەڕاگرتنی ئەو هاوسەنگیە، پێشكەش كردنی پرۆژە بۆ دروست كردنی سەقامگیری ئابووری، پێشكەشكردنی پرۆژە بۆ هاندانی زیادكردنی وەبەرهێنان لەكوردستان، چ ئیشێكی تری نیە، من پێشنیاز دەكەم بەڕاستی دەسەاڵتەكانی وەزارەتی دارایی، دابەشبكرێت بەسەر ئەو وەزارەتانەی كە النی كەمی وەزارەتی خزمەتگوزارین، لەگەڵ چڕكردنەوەی دەسەاڵتی ڕەقابی لەسەر ئەو وەزارەتانە، بەحەقیقەت ئەوە یەكێكە لەگرفتەكانی دواكەوتنی ئەنجامدانی پرۆژەكان، یەكێكە لە گرفتەكانی

دروستبوونی ڕۆتینیات، حەقە ئەو وەزارەتانەی کە پرۆژەیان هەیە، وەزارەتی دارایی پارەکە لای خۆیان بێت، دەسەلاتی سەرفکردنی پارە لای خۆیان بێت، نەگەڕێنەوە بۆ وەزارەتی دارایی، وەزارەتی دارایی کارو مەهامی زۆر گەورەتری هەیە بەڕەئی من، ئەمە خاڵێك بوو حەزمکرد ئاماژەی پێ بدەم، ئەو خاڵانەی کەمن دەمەوێت قسەی لەسەر بکەم، 1- هێنانی پرۆژەکانی پەرەپێدانی پارێزگاکان بە بڕوای من کارێکی نادروستە بەحەقی ئەنجومەنی پارێزگاکان، ناکرێت مامەڵەیەکی سیاسیانە لەگەڵ ئەم بابەتەدا بکرێت، ئەمە پەیوەندی بەخزمەتکردنی خەڵکەوە هەیە، ئەنجومەنی پارێزگاکان لە پەیوەندییەکی ڕاستەوخۆدان لەگەڵ خەڵکدا، ئەوان بەوردی ئەزانن ناوچەکان چیان پێویستەو هەڵبژێردراوی خەڵکیشن، هێنانی ئەمە دژە لەگەڵ ئەو مەبدەئەی کە خۆمان بەڕاستی زۆر پێداگری لەسەر دەکەین، ئەویش مەبدەئی لامەرکەزیەتە لەبەغداد، 2- من هەست دەکەم نەبوونی پلان هەیە لە سێکتەرەکانی ئەم بودجەیەدا، بێ پلانی تەواوی پێوە دیارە، بەجۆرێك کە تێکەڵ و پێکەڵی هەیە، دواجاریش لەناو ئەم بودجەیەدا ئامارێك لەبەردەستدا نیە، کە تێیدا بەڕوونی باسی ئەوە بکات، هی سەرفکردنی بودجەی ئەمساڵ بەلانی کەمی، گرفتە سەرەکیەکانی خەڵکی بێکاری، بێ پرۆژەییە، هەژاری، چەند کەم دەکاتەوە، یاخود چارەسەری دەکات، بە نموونە ئەو بڕە پارەی وەزارەتی شارەوانی لە سەدا چەندی، بێ ئاوی، بێ ئاوەڕۆیی، بێ سەوزایی چارەسەر دەکات؟، یاخود ئەو پارەی کە بۆ وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە ئەمساڵ تەرخان دەکرێت، لەسەدا چەندی گرفتی ڕێگاوبانی خەڵك چارەسەر دەکات؟، کە پێویست بوو بەداتاو ئاماری ڕوون لەبەردەستماندا بوایە، دیوێکی تری ئەم بابەتە، ئەوەیە کە حکومەت خۆی پلانی هەیە، بەڵام ئیش بە پلانەکەی خۆی ناکات، من ساڵی پاریش لەم پەرلەمانە بەڕێزە باسم کرد، زۆر لەبرادەران باسی ئەوەیان کرد کە کەرتی کشتوکاڵ پارەی کەمی بۆ تەرخانکراوە، ئێمە دەزانین لەساڵی 2008 حکومەت کۆنفرانسێکی گەورەی بەست، پلانێکی پێنج ساڵی دانا بۆ بووژاندنەوەی کەرتی کشتوکاڵ، من ئەپرسم لەناو بودجەی ئەمساڵدا بۆ کەرتی کشتوکاڵ چەند ئیش بەو پلانە کراوە؟، یان ئەو پلانە لەکوێی سێکتەری کشتوکاڵی ئەم بودجەیەی ئەمساڵدایە؟، 3- لەسەر بودجەی وەکار خستن، ئەگەر تەماشا بکەین ساڵ لەدوای ساڵ ژمارەکان ئەوەمان پێدەڵێن، کە بودجەی تەشغیلی ڕوو لەزیاد بوونە، هەموومان دەزانین ئەمە گرفتی سەرەکی بودجەیە لە هەرێمی کوردستاندا، ئایا هۆکارەکەی چیە؟، لەچاو ساڵی پار بودجەی وەبەرهێنان کەمترە لەئەمساڵ، 4- لەساڵی 2010، بودجەی پەسەندکراوی تەشغیلی لەلایەن پەرلەمانەوە 7 تریلیۆن و899 ملیاردینار بووە، لە حساباتی خیتامی 6 مانگی یەکەمی 2010 دەردەکەوێت کە خەرجی حکومەت 4 تریلیۆن و477 ملیار دینار بووە، تەبعەن حساباتی خیتامی 6 مانگی دووەمی ساڵی 2010 هێشتا نەهاتووە، بەڵام ئەگەر لەسەر 6 مانگی یەکەمی حساباتی خیتامی ساڵی 2010، حساباتی خیتامی دووەمی هەمان ساڵ وەربگرین، دەردەچێت کە خەرجی حکومەت، لە ساڵی 2010 بڕی 8 تریلیۆن 955 ملیار دینار بووە، واتە حکومەت لەساڵی پاردا، زیاد لە 1 تریلیۆن لە بودجەی پەسەند کراوی تەشغیلی کە لەلایەن پەرلەمانەوە پەسەندکراوە، خەرج کردووە بەزیادەوە، ئایا حکومەت ئەم بڕە پارەی لەکوێوە هێناوە؟، لەکاتێکدا

هەموومان لەبیرمانە لەساڵی پاردا عجز لەمیزانیەدا هەبووە، کە بڕەکەی 800 ملیار دینار بووە، ئەوەی کە بۆ پێشمەرگە دانراوە، خاڵێکی تر، خاڵی پێنجەم داهاتە زۆر باس کراوە بەڕاستی، داهاتی وەزارەتی کارەبا بەحقیقەت جێگای تێبینیە سەدو پانزە ملیار بوو لە 2010 ئەم ساڵ 58 ملیۆنە، داهاتی وەزارەتی شارەوانی فەرقەکە زۆر زۆرە 37 ملیار، خۆیان وتوویانە هەمانە 890 ملیۆن دانراوە بۆ ئەمساڵ لەکاتێك تەقدیری سالّی پاریشیان کە وەزارەتی دارایی کردوویەتی 309 ملیۆن بووە، وەزارەتی گواستنەوە و گەیاندنمان هەیە ئەویش بەتایبەتی کاك حاجی بیلال ئاماژەی پێدا و یەك خاڵی تر هەیە لێرە لەسەر وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن تەوجیهی بەڕێز وەزیری پلاندانانی بکەم، ئێمە وەکو لیژنەی شارەوانی و گواستنەوە و گەیاندن لەگەڵ وەزارەتی گواستنەوە و گەیاندن کۆبوونەوەمان کردووە لە پەرلەمان، پێیان راگەیاندین کە هەموو ئەو پڕۆژانەی ئەوان داوایان کردووە ئەمساڵ بۆیان بکرێ ئێستا لە پڕۆژەکان هیچی تێدا نییە، یەعنی ئەوەی ئەوان داوایان کردووە هیچی تێدا نییە، چەند پڕۆژەیەکە بۆ مەتار ئەوان باسی ئەوەشیان کرد کە ئەوان ئاگایەکی کەمیان لەسەر مەتار هەیە، مەتار پەیوەندی بە ئەنجومەنی وەزیرانەوە هەیە، ئایا ئەم حاڵەتە بۆ رووبداوە؟ چۆن ئەبێ وەزارەتێك داوای پڕۆژەیەك بکا، پڕۆژەکانی بۆ داخل نەکرێ و پڕۆژەی تری بۆ داخل بکرێ، لەسەر ئەو وەزارەتە و دوائیر کە پەیوەندیەکیان بەو شێوەیە لەگەڵ یەکدا نییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز خورشید احمد سلیم؛

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەڤ تێبینیت ئەزدەم نەیێت لیژنا دارایا و ئابووری نە، بەلکو ئەوە تێبینیا من یا شخصینە وەکی ئەندام پەرلەمان، بابەتەك هەی من ڤێت ئەز بەحسێ بکەم، تونێلا چیایێ مەتینی، ئەز حەز دکەم وەزیرێ پلاندانانی گۆ ل ئاخەفتنامە ببیت، ل پڕۆژێ پێشنیار کری، صفحە 10 تسلسل 2 دهۆك تونێلا چیایی مەتینی، ل گەڵ 12 کیلۆمەتری کینافە ئێکێ ئەڤە، پارەی پێویست 30 ملیار تەرخانکری بۆ ساڵی 2011،14ملیار، ماوەی پڕۆژەی 1080 رۆژ، ئەگەر تەماشای پڕۆژەی بەردەوام بکەین لاپەڕە 24 تەسەلسولی 79 وەزارەتا ئافەدان کرنێ، پرۆژەی دیزاینا تونێلا چیایی مەتینێ دیزاین، ئەڤ پڕۆژە پارەی بۆهاتییە تەرخانکرن بۆ سالاً 2010، 4 ملیار و 500 هەزارە، خەرجییەی 2010 سفرە، ئەڤە بتنێ دیزاینیا هاتیە تەندەرکرن، یەعنی هیچ پارەکی بۆ نەهاتییە مەزاختن بۆ دیزاینێ، بەس پارە بۆ نەهاتییە مەزاختن، تەرخانکریا 2011 ملیارێك و 500 ملیۆن بۆڤێ دیزاینێ داناینْ، پرسیار ئەڤەیە، پڕۆژەیەك دیزاینا وی ل تەندەرین کرابی، چەوا دچیتە پڕۆژێ پێشنیار کریدا، مانەڤێت ئەوەلجار دیزاین خلاص بیت پاشی،دائەم زانین ئەڤ پڕۆژە چ پڕۆژەیە، وەك جەدوەل کەمیاتی وی چنە، نەخشێ وی چەوایە، سەروبەری وی چەوایە؟، ئەز بێژم ئەڤە هەنێ بەرەوڤا ژی ڕێنماییێت وەزارەتا دارایی و پلاندانانێ و ئەنجومەنی وەزیران، ب راستی جهێ پرسیارێ ئەڤ پڕۆژەیە چەوا چوو پڕۆژێت پێشنیار کری، داخوازا من ئەوە ئەڤ پڕۆژە نەبێتە ئاواکرن، بەلکو بێتە پاش ئێخستن حەتا وەکو ئەڤ دیزاینە تەمام بیت، جهێی وی پڕۆژەی

حەتاکو دیزاینی پڕۆژەی تەمام بێت، پڕۆژەیەکی دی هەی کو ئەڤەش ساڵا 2009 حەتا ڤێ گاڤێ، ئەڤ پڕۆژەیە پڕۆژەیەکی زۆر مهیمە، خەلکی دهۆکێ زۆر پیتڤیا پێ هەی، ساڵا 2009 نڤیسین و لەناڤ بەرا وەزارەتا تەندروستی و ئەنجومەنی وەزیران رێڤەبەریا تەندروستیا پارێزگەها دهۆکێت هەین، پڕۆژە عەردی بۆهاتییە تەخصیص کرن ساڵا 2009، جەنابی نێچیرڤان بارزانی پارچە عەردیا بۆ تەخصیص کری، وەعدەکێ زاراوێ شەڤهی دابوو 10 ملیۆن دۆلارا بۆ تەرخان بکات بۆ وی پڕۆژەی،پڕۆژەی سەنتەرێ پێشکەڤتی شێر پەنجەیێ دهۆکێ، ل پارێزگەها هەولێرێ سەنتەرێکی هەیی جێی خۆشحالێیە، یا سلێمانیا سەنتەرێ هەی، تەنها ل پارێزگەها دهۆك یا محرومە ل وی سەنتەری، ئەڤ ئیشە ئیشەکە بەربەلاڤە، بەلایەکا مەزنە خەلکی کەم دەرامەتی د دەستەتادا دنالێت، لەو ما ئەز پێشنیارکەم ل جهێ ڤی پڕۆژەی حەتا کو دیزاینی پڕۆژەی تونێلا چیایی مەتین دروست بیت، کو ئومێدا من ئەوەیە هەمی چیاو نهالێت کوردستانی، ببیتە تونێل و رێك و بڕێ، بەس ئەم ڤی پڕۆژەی بێخینە پڕۆژەی پێشنیار کری ساڵی 2011دا پرۆپۆزەڵی وی حازرە، عاردێ وی یا حازرە، 15 ملیۆن دۆلار خەملاندنا وینە، ئەڤە بودجەیەکا تەخمینیە، 15 ملیۆن دینار بۆدڤێن، پارەی مای، ڤێ تونێلێ ئەم تەرخان بکەین بۆ پرۆژەی خزمەتگوزاری لەناحیەی قەزا ئامێدیێ، ب رەئیا من ڤێ رەنگی ئەم دێ چێتر شێین هەم رووبێ یاسایڤە، ئەم دئێینە سەر سکێ دروست وە عەمەلی و داخوازیا خەلکیڤە، ئەم دشێین چێتر خزمەتا خەلکێ پارێزگەها دهۆکێ بکەین، ئەڤە خاڵەك، ئێك خاللاً دی من یا هەی ، من پێشنیارکا هەی بۆ وەزارەتا دارایی و ئابووری، وەزارەتا دارایی و ئابووری دوو تشەت بخۆوە دگری دارایی وە ئابووری، دارایی وەکی کار پێتڤیا ب کارخۆ ڕاتبی، خالاً ژ بیر کری و خاڵەکا سەرکییە یا ستراتیجیە مەسەلا ئابووری، ئابووری هەر وەلاتەکی پێدڤی ب نەخشەی هەیە، پێدڤی ب دیراسات هەیە، پێدڤی ب خەلکەکی هەیە شارەزا دائیم بەرنامە بۆ ئابووری کوردستان دانێ، ئابووری کوردستان ئابورێیەکێ قەدەرییە رۆژانە تەعامول لەگەڵ حەدەسێت دەکات، لەوما ئەز پێشنیار دکەم و داخوازیا منیش ژ وەزارەتی دارایی و ئابووری ئەوە، وە پەرلەمان جەختی ل سەر ڤێ خاڵێ بکات وە هەیئەتێك هەبێت، هەیئەتی دانان و ستراتیجەکی بۆ ئابووری کوردستانێ ئەگەر نا ئەم نزانین ئەم بەری کێوە، ئابووریان مە بەرێ چ ئاڤار دچیت، زۆر سوپاس.

بەڕێز شلێر محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەخێرهاتنی بەڕێز وەزیرەکان دەکەم، زۆر سوپاسی هەموو لیژنەکانی پەرلەمان دەکەم، کە بەڕاستی ئەوە ماوەیەکی زۆرە هیلاك بوون هەرچەندە حکومەتیش زۆر خۆی هیلاك بووە بە رێکخستنی ئەم بودجەیە، ئەم بودجەیە خۆی کە وەزارەتی دارایی بەتەنیا ئەم کارە نەکات بەلکو وەزارەتی پلاندانان، وەزارەتی پلاندانان ئەگەر ئێمە مهامەکانی بخوێنینەوە ئەبینین پلان بۆ وەبەرهێنانی حکومی و پارەی تەرخانکراوی

وەبەرهێنانی لە بودجەی گشتی دەوڵەتدا، پێشنیاز دەکات بەپێی پارێزگا و ناوچە و دێهات نشینەکان دابەش بکرێت و رەچاوکردنی گرنگ بوون و ئەولەویەت و دوای ئەوە دەڵێ لەگەڵ گشت وەزارەتەکانا کە پەیوەندیدارن، بەدواداچوونی باش بۆ جێبەجێ کردنیان، من وابزانم وەزارەتی پلاندانان ئەو ئیمکانیەتەی نییە ئەگەر نا ئەو هەڵانە بەو شێوەیە نەئەکرا، دوای ئەوە ئەڵی هاوکاری کردن لەگەڵ دەزگا حکومیەکان لە ئامادەکردنی لێکۆڵینەوەی پێویست بۆ بەرەوپێش بردنیان وتازە کردنەوە و باشتر کردنی رێکخستنی ئیداری و بەرزکردنەوەی ئاستی توانستی راپەراندنی کار و گەشەپێدانی توانستی سەرکردە ئیداری و هونەریەکان و مەشق پێدانی ئاستەکە ئەگەر ئەم مهامە وەزارەتی پلاندان بتوانێ بیکات، لە پێگەیاندنی سەرکردەی ئیداری زۆر شت باش و ئەو وەختە ئێمە ئەڵێین بودجەکە بەرەو زانست بوون ئەڕوا، ئەو وەختە ئەو ئەتوانێ بودجەی زانستی بێت، ئەو توانستە سەرکردە ئیدارییە کە ئێمە نایان بینین، بەڕاستی بەداخەوە کە کات دێت بودجە دادەنێن خەڵکێك نین ئەوانەی کە لەوەزارەتەکانەوە نوێنەرن، زۆرجار ئەڵێن یان ئاگامان لێ نییە، یان یەکێك ئەنێرن کە ئاگای زۆر لە شتەکان نییە، لەبەر ئەوە بەراستی من دەڵێم هاوکاری وەزارەتی پلاندانان بکرێ کە لیژنەیەکی تایبەت هەبێ بۆ دانان و رێکخستنی بودجە کە لەخەڵکی شارەزا و پسپۆڕی ئابووری بن ، چونکە هەتا کەی بەم شێوەیە بێت؟، کار لەسەر راپۆرتی دارایی و چاودێری خەرجییەکانی سالّی رابردوو بکەن ئەم لیژنەیە، خالّە پۆزتیڤەکانی ئەم بودجەیە من لەوە ئەیبینم کە پار 90 ملیارمان دانابوو بۆ پێشینەی خانووبەرە بەپێی ئەو ئامارەی دەست من کەوتووە هەر لە هەولێر و دهۆك 23 هەزار هاوولاّتی موستەفید بوون لە سلێمانیش 11هەزار و سەد یەك کە هەزار و سەد و یەکیان گوند نشینە ئێستا 3 هەزار موعامەلە لەبەردەستیاندایە کە ئینتزاری ئەم بودجەیە ئەکەن، لەبەر ئەوە ئەمانە هەمووی کارێکی باشە، بەلاّم 90 ملیار بۆ 450 ملیار، ئێمە دەبێ بزانین چەند بۆ بەرژەوەندی خەڵك تجاوزی ئەو بودجەیان کردووە، هەروەها کە 25 هەزار خەڵك دادمەزرێنین تکایە رەچاوی بازاڕ بکەن، ئەم پارە زۆرە کە ئەچێتە بازارەوە، ئایا بازاڕ پێی کۆنترۆڵ، ئەکرێ مستوای معیشی بەرز ئەبێتەوە؟ دوایی ئەو تەبەقانەی کەزۆر داهاتیان باش ئەبێت، دوایی کە هەژاریمان چارەسەر نەکرد من لەگەڵ ئەوە نیم کە هیچ شێوەیەك پارەی صندوقی نیشتەجێبوون کەم بکرێتەوە، چونکە ئیلتیزاماتی دەستەی وەبەرهێنانمان هەیە ئەوە بەونەوعە خەڵکێك هەیە کەم دەرامەتن لە پڕۆژەکانی کە پێ دەڵێن لۆکۆست زەرەرمەند دەبن، ناویان نووسراوە ئەبێ ئەو پارەی بۆ دابین بکرێ، چونکە 20 هەزار و 495 کەس موستەفیدن لەو شوقانە یان لەو یەکە نیشتەجێبوونانەی کە پارەی کەمی بۆ دانراوە.

بەڕێز عبدالله محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە لیژنەکان بەگشتی کاری باشیان لە ئامادە کردنی ئەو راپۆرتە کردبوو بەتایبەت لیژنەی دارایی، بەلاّم سێ خالّی سەرەکی بەرای من وا ئەخوازێ پێداچوونەوەیەکی جدی یان بنەڕەتی بە بودجە بکرێتەوە جارێکی تر، خالّی یەکەم دەستەبەرکردنی هاوسەنگییە لەبەینی بودجەی بەکار بەر و بودجەی پڕۆژەکان،

بۆ ئەوەی بابڵێین زۆرترین پارەی بودجە بۆ ئەو پڕۆژانە تەرخان بکرێ کە بەیەکسانی کۆمەڵگا لێی سوودمەند دەبێ، واتە دادی کۆمەڵایەتی ئەهێنێتە دی، خاڵی تر ئەوەیە کە رێگا گرتن لە بەهەدەردان وەکو بەگەڕانەوە بۆ ئەو بەڵگەی کاك کاروان خستییە ڕوو یاخود بەپێی ئەو بەڵگەی کە لەلای منە، لەماوەی دوو ساڵە نزیکەی 50 ملیۆن دۆلار بۆ کۆمەڵێك راگەیاندن و رێکخراوی حزبی رۆیشتووە ئەشێ بڵێین پێویست نییە، بەدیوێکی تر لە هەرێمی کوردستان سیستەمی چاودێری لاوازە وەکو ئەوەی لە راپۆرتی لیژنەی نەزاهە هاتووە، هەموو ئەمانە پێمان ئەڵێن کە بەکەم کردنەوەی ئەم بڕانە رەنگە بتوانین رێگر بین لەبەردەم بەهەدەردانی سامانی گشتیا، نوقتەیەکی تر موبالەغە کردنە لەدانانی کۆمەڵێك مەبلەغدا، یەعنی ئەزموون سەلماندی ئەوەندەیان پێویست نییە، وەکو خزمەتگوزاری کۆی 30 دەزگای هەرێمی کوردستان لە ساڵی رابردوو 21 دەزگایان واتە لەدەستەی ژینگەوە تا ئەگاتە سەرۆکایەتی هەرێم کەمتر لە 15 لە سەدی ئەو بڕەی خەرجی کردووە کە بۆی دانراوە، بەنموونە ئەنجومەنی دادوەری لە ساڵی پار 5 ملیار و 800 ملیۆنی بۆ تەرخان کراوە لە شەش مانگی یەکەم تەنها 670 ملیۆنی خەرج کردووە، گریمان چوار ئەوەندەی تر خەرج ئەکات، بەنەتیجە بۆمان بەدەردەکەوێت ساڵی پار 4 ملیۆنی زیاد بووە، ئەمساڵ کەچی 5 ملیار و 800 ملیۆن تری بۆ تەرخان کراوە، یەعنی ئەمە پێمان ئەڵێ ئەمانە لە ئەساسا زیادن پێویست ناکا دابنرێ، کە بەمانایەکی تر ئەمە پێمان ئەڵێ کەمکردنەوەی ئەم مەبلەغانە کار ناکاتە سەر لاوازی ئادای حکومەت وە چۆن زیادبوونیان لە ساڵی پار نەبووە هۆی چالاك بوونی ئادای حکومەت، پڕۆژەکانی ئەیسەلێنێ کە لە 60٪ کەمتر جێبەجێ کراوە بۆیە من کۆمەڵێك پێشنیار ئەخەمە روو هیوادارام کاری لەسەر بکرێ: نوقتەی یەکەم: 40٪ بەشەکە وەکو خزمەت گوزاری و صیانە و باربوو سوودی کۆمەلایەتی و موجوداتی نادارایی و خەرجیەکانی تر، واتە جگە لە مووچەی فەرمانبەران کەم بکرێتەوە کە دەکاتە یەك ترلیۆن و 439 ملیۆن دینار ئەو 261 ملیار دینارەی کە بۆ موخەصەصاتی استنسنائی دانراوە لەراستیدا بەکێ دەدرێ و چۆن خەرج دەکرێ، لابردرێت، چونکە 29 نەوعی تری موخەصەصاتمان هەیە، بۆ دامەزراندنی 25 هەزار نەفەر یەك ترلیۆن و 588 ملیار دینار دانراوە ، بەهەموو پێوەرێك حسابم کردووە لەماوەی ئەو شەش مانگەی کە ماوە بۆ ئەمساڵ تەنها 100 ملیاریان پێویستە، یەعنی یەك ترلیۆن و 488 ملیار دیناری زیادە، کۆکردنەوەی ئەم سێ وەجبەیەی کە باسم کرد ئەکاتە 3 ترلیۆن و 188 ملیار دینار، ئەکرێ بەم شێوەیە کەڵکی لێ وەربگرین کە لە نەتیجە بەسوودی خەڵکی کوردستان و هەروەها حکومەتیش بەرووسپی لەبەردەم خەڵك دەرئەکەوێت، یەکەمیان 5٪ کە دەکاتە 159 ملیار دینار بۆ کەرتی پیشەسازی تەرخان بکرێ، 159 ملیار بۆ کەرتی کشتوکاڵ تەرخان بکرێ، هەروەها 16٪ کە دەکاتە 110 ملیار تەرخان بکرێ بۆ دروستکردنی وێسگەیەکی کارەبای حەراری کە زۆر زۆر گرنگە بۆ هەرێمی کوردستان بە ئیعترافی وەزارەتی کارەبا کە زۆریان پێیان باشە، پەرەدان بەم سێ کەرتە یەك هەنگاوی زۆر گەورە لەبواری هەرێمی کوردستان هەنگاوێکی زۆر گەورە ئەنێ، هەروەها 8٪ تەرخان بکرێ کە دەکاتە 255 ملیار دینار وەکو قەرزی بچوك بتوانرێ هاوکاری 18 هەزار کەسی پێ بکرێ بەبڕی 14 ملیۆن دینار

بۆ ئەوەی دوکانێکی پێ دابنێ یاخود سیارەیەکی پێ بکرێ یان ئیشی پێ بکات، هەر ئیشێکی رێگا پێ دراو، هەموو ئەمانە ئەم چوار نوقتەیە کە باسم کرد دۆزینەوەی دەرفەتی کارە بۆ خەڵک، 25٪ تر دەکاتە 797 ملیار بۆ پڕۆژەکانی ئەم ساڵ زیاد بکرێ، پڕۆژە هەیە لەکفری تەمەنی 30 رۆژە دروست کردنی مۆنەمێنتێك و ساحەیەك بۆ شەهیدان و جینۆسایدی ئەنفال، لەکفری 30 رۆژی بۆ دانراوە بەدوو ساڵی دانراوە، یەعنی ئەوە 797 ملیارە دەتوانێ هاوکاریەکی باش بکات بۆ تەواو بوونی پڕۆژە بەردەوام و پێشنیار کراوەکان، 3٪ دیکە دەکاتە 95 ملیار دینار دەتوانێ لەماوەی ساڵێکدا هاوکاری 19 هەزار گەنجی پێ بکرێ بەبڕی 5 ملیۆن دینار بۆ سولفەی زەواج، 1,5٪ دەکاتە 47 ملیار بەشێوەی قەرز بە بڕی یەك ملیۆن 600 هەزار دینار سالآنە بدرێ بە 30 هەزار خوێندکاری زانکۆ و پەیمانگاکان کە کوڕی هەژارن تا ئەو کاتەی خوێندن تەواو ئەکەن ئەتوانرێ دوای تەخەروج و یان دوای ئەوەی حکومەت ئیشەکیان بۆ ئەدۆزێتەوە لێیان وەربگیرێتەوە، 15٪ دەکاتە 478 ملیار وەکو قەرزی خانووبەرە هاوکاری 20 هەزار خێزانی پێ دەکرێ بەدانی 20 ملیۆن دینار بۆ 100 مەتری بۆ هەردووکیان کە دوو کەس ئەیکرێ هەژاران دەیکەنە دوو بەش دەکرێ 20 ملیۆنیان پێ بدرێ بۆ هەریەکەیان واتە 40 ملیۆن، هەروەها 30 ملیۆن دینار بۆ 200 مەتری، هەروەها ئەوەی ئەو برادەرانە ئاماژەیان پێدا دەتوانێ 100 ملیار بۆ هاوتاکردنی مووچەی کۆی فەرمانبەران چ پۆلیس چ برادەرانی ئاسایش چ پێشمەرگە، هەروەها ئەکرێ 50 ملیار بۆ تۆڕی کۆمەلآیەتی دابنێی، 40 ملیار بۆ بواری وەرزشی کە کاك شێردڵ زۆر بەباشی ئاماژەی پێدا، من لەیەك شت لەگەڵیان ناکۆکم پێویستە ئەم پارە زیاتر بۆ قەزا و ناحییەکان بێت، هەموو ئەمانە ئەکاتە تەقریبەن 1٪ ترلیۆن و 193 ملیار لەو پارانەی کەباسم کرد بۆ قەزر نەچووە، یەك نوقتەی تر هەیە کە ئەمەوێ ئاماژەی پێبدەم هەموو ئەوانەی کە باسم کرد 2 ترلیۆن و 500 ملیار دینار ئەکات، واتە هێشتا 498 ملیار لەو پارەیە ئەمێنێتەوە، نوقتەیەکی تر ئەمەوێ زۆر بەکورتی جەنابی سەرۆك باسی بکەم، مەسائیلی عجزە، لەراستیدا من پێم وا نییە عجز لە هەرێمی کوردستان هەبێت، لەبەر دوو هۆکار بەکورتی باسی ئەکەم، هۆکاری یەکەم ئەو عجزەی هەیە عجزێك نییە لە ئەنجامی کەمی پارە دروست بووبێ، عجزێکە لە دەرئەنجامی نەبوونی پلانێکی زانستییە دروست ئەبێ، خاڵێکی تر ئەوەیە ئێمە دەزانین دروست بوونی حکومەتی عێراقی ئەمساڵ لەسەر ئەساسی بەشداری کورد لە حکومەتەکەی مالیکیا دروست بوو، یەکێك لەو خاڵآنە مەسەلەی گەراندنەوەی بودجەی پێشمەرگەیە بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان، لەماددە 14 بڕگەی 5 موازەنەی عێراق بڕیار دراوە بگەڕێتەوە، بۆیە ئەتوانم بڵێم لە کۆی ئەم مەسەلانە ئێمە دەبینە خاوەنی 408 ملیار دینار، ئەگەر دەرفەتم بدەی 10 سانیە قسە ئەکەم، ئەم پرسیارانە روو بەرووی وەزیری دارایی ئەکەمەوە، 850 ملیۆن دینار بۆ کڕینی سووتەمەنی دانراوە بۆ وێستگەکانی کارەبا هەر لەناو بودجە وجودی نییە هەرچەند بەدوای ئەگەڕێم دیار نییە، ساڵی پار و ئەمساڵ کۆمەڵێك بودجەی تەکمیلی هاتووە لە ئەنجامی زیاد بوونی نرخی بەرمیلە نەوتەکان کە مەبەلغێکی ئێجگار زۆرە ئەوەش دیار نییە تکایە رووبی بکەنەوە بۆمان، ئاخر شت کە ئەیلێم زۆر بەکورتی ئەمساڵ داهاتی هەرێمی

کوردستان بە نزیکەی 400 ملیار دینار دانراوە لەکاتێکدا خودی حکومەت بەشایەتی ئەو دوو وەزیرە بەڕێزە 396 ملیار دیناری بۆ خۆی داناوە کە وەزارەتەکانی لەوەزارەتی کارەبا،کارەبا بکڕن، واتە خودی حکومەت ئەڵێ من بۆ خۆم بایی 396 ملیار دینار پارە لە وەزارەتی کارەبا ئەکڕم، لەولاش ئەڵێ تەنها 400 ملیارمان ماوە.

بەڕێز ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەراستیدا بەپێی ئەو ڕێزبەندەی جەنابت ئێستا ئەو قسانەی کە ئەیکەم تەنیا بۆچوونی خۆمە پەیوەندی بە ڕاپۆرتەکە نییە، چونکە دەربارەی ڕاپۆرتەکە لەبەر ئەوەی لیژنەی دارایی ئامادەی کردووە ئەوە ڕوئیای لیژنەی دارایی پیشان دەدات بەشێوەیەکی گشتی لێرە ئەمەوێ چەند خاڵێك ڕوون بکەمەوە، دەربارەی ئەو داواکردنەی لەلایەن ئەندامە پەرلەمانە بەڕێزەکان بۆ دابەزینی ڕێژەیەك لە بودجەی وەگەڕخستن بەڕێژەی لە 10٪ یان بەو ڕێژەیەی کە لە ڕاپۆرتەکەدا هاتووە لە 5٪ یان لە 10٪ یان لە 15٪ تەنها لە حسابی دوو بۆ دوو نۆ کە هەمانە، یەعنی مەبەستم ئەوەیە کە لە حسابی سیلەعەوە دەست پێ دەکات تاکو موجوداتی نادارایی، مەبەستم ئەوەیە لێرە ئەگەر ئەوە بکرێت، ئیلزامی حکومەت نەکرێ لەلایەن پەرلەمانەوە چۆن تەصروف بەو دابەزینەوە بکات، بەڵکو ئازادی بدرێت بە وەزارەتی دارایی بەتەنسیق لەگەڵ وەزیرە بەڕێزکانی کە لەئەنجومەنی وەزیران خۆیان چۆن بەباشی ئەزانن بەپێی ئەو ئەزموونەی کە هەیانە ئەوە دابەزینە، ئازادی بدەینەوە بەخۆیان، چونکە ئەگەر ئازادی بدەین بە پەرلەمان، ئەو کات دەستی حکومەت دەگرین لە زۆر بوار، لەبەر ئەوەی ئەو ئەزموونەی ئێمە بەحەقیقەت بڵێین ئسلوبێکی ئەزموونیمان هەیە لەبەڕێوەبردنی دەوڵەتە عادەتن ئەو ولاتانەی وەکو عیراق و هەرێمی کوردستان وەکو بەشێك لە عێراق ئەژیت، محالە بتوانێت پلانێکی درێژ خایەن دانێت لەبەرئەوە تۆ ئسلوبی ئەزموونی بەکار دێنیت لە بەڕێوەبردن، واتە ئسلوبی پێویستی ڕۆژانە ئەمە لەلایەك، لەلایەکی تر ئەو ژمارانەی هاتووە لە موازەنەکە ئەوە ژمارەی تەختیتین، واتە ژمارەی تەقدیرین مەرج نییە ئەو ژمارانە لە سەداسەد تەحقیق بێت یان لە سەدا سەد بەم شێوەیە جێبەجێ بکرێن، لەبەر ئەوە من بۆچوونێکم هەیە ئەو بەدواچوونەی ئەو بۆچوونانەی کە ئەندامە بەڕێزەکان هەیانە دەربارەی چۆنیەتی جێ بەجێکردنی بودجە باشتر وایە کە لە ئێستا ئەو بۆچوونانەی کە هەیە ناتوانێت بیخەیتە ئەمری واقعەوە، دەتوانین دوای پەسند کردنی بودجە بەیاسا ئەو کاتە ئەندامە بەڕێزەکان دەتوانن بەدواچوونی بۆ بکەن تابزانن حەقیقەتی ئەم ژمارانە و ئەو حساباتانە بەڕەو کوێ ئەڕوا و چۆن خەرج دەکرێ دواتریش بێ گومان ئێمە ڕاپۆرتی کۆتایی شەش مانگمان هەیە و حسابی ختامیمان هەیە لە لایەك لە ڕێگای چاودێری کردنی ئەو حسابی شەش مانگە و حسابی ختامی وە بەدواچوونی خۆمان زیاتر ئەگەینە حەقایق، یەك بۆچوونم هەیە لە دەرئەنجامی ئەم موناقەشانە نازانم تاکو چەند لەڕووی یاساییەوە گونجاوە، نوێنەرانی حکومەتی بەڕێز لێرەن بەپێی ئەو زانیارانەی کەمن هەمە ئەو ژمارانەی کە هەن بەتایبەتی لە فصل و مادە و نوع ئێمە

ماددەی یاسایمان هەیە کە زۆر جار رێگا دەدات بە وەزیرێکی بەڕێز دوای وەرگرتنی رەزامەندی بەڕێز وەزارەتی دارایی کە موناقەلە بکات بەتایبەتی لە ماددەکانا یان لە نەوعەکانا، هەروەها بەڕێز وەزیری دارایی بەتەنسیق لەگەڵ بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران ماددەیەکی یاساییمان هەیە کەوا ئەتوانێت موناقەلە بکات، نازانم ئەگەر هاتو بەراو بۆچوونی لە دەرئەجامی موناقەشەکردنی موازەنە لەم دوو ساڵە ئەگەر بکرێ ئەو ئیجرائاتی موناقەلەی کە ئەکرێت لەناو بودجەی هەرێمی کوردستان پەرلەمانیشی لێ ئاگادار بکرێتەوە بەتایبەتی لیژنە تایبەتمەندیەکان ئەوکات زۆر کێشە هەیە، زۆر بوار هەیە کە ئێستا روون نییە لەلامان بۆ موازەنەی دواهاتوو روون دەبێت لەلامان، ئەو موناقەلاتانەی کە ئەکرێ، بەتایبەت بۆ چوون هەیە حسابێك صرفی لەسەر کەمە پارەکەی چی لێ دێت؟، حسابێك صەرفی لەسەر زۆرە تخصیصەکەی زیاترە لەکوێوە پارەت بۆ پەیدا کردووە؟، بەرای من ئەوە ئەگەر موناقەلە بەتایبەتی لەنێوان فصلەکان مەبەستم قسمە سەرەکیەکانە بەپێی ئەو سیستەمە حسابیەی کە هەیە ئەگەر ئەوانەمان بۆ بێت ئەو کاتە زۆر کێشە هەیە چارەسەر ئەکرێت، زۆر تەسائول هەیە ئێستا روون دەبێتەوە بەتایبەتی بۆ پەسندکردنی بودجەی داهاتوو، یەك حقیقەت تریش هەیە بەحەقیقەت وەکو باسم کرد زۆرجار ئێمە ئیلحاح دەکەین لە دەوڵەت بۆ سیاسەیەکی گونجاوی نییە، یان بۆ تەختیتێکی پێش وەختی نییە ئەوە راستە مەسەلەیەکی زۆر راستە، بەڵام وەکو وتم ئسلوبی بەڕێوەبردنی ولاتێك وەکو عێراق، وەکو هەرێمی کوردستان بەشێکە لە عێراق، هەر ولاتێك ئەوها بەشێوەیەکی قەیراناوی بژێ، مەحاڵە بتوانێ سیاسەتێك دانێ بۆی بۆ مانگی داهاتوو، چونکە ئێمە هەر ئێستا تا مانگی داهاتوو نازانین چی روو ئەدات، ئەوە حەقیقەتێکە کە لەناو ولاتی ئێمە دا هەیە بەحەقیقەت زەحمەتە ئێمە بتوانین سیاسەتێك دانێین، سیاسەتێکی سابت، ئەوە وەکو بۆچوونێکی شەخصی خۆم لەوانەیە هەڵە بم. موشکەلەیەکی ترمان هەیە، بەراستی زۆر ئەندامی پەرلەمانی بەڕێز داوا دەکات کە ئەو پارەیە خەرج ناکرێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە وەڵام مەدەرەوە بۆچوونی خۆت بدە، تەواو کاتیشت تەواو، بەڕێز نەریمان قادر احمد.

بەڕێز نەریمان عبدالله قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەرەتادا راپۆرتی وەزارەتی دارایی و ئابووری دەبوایە سیاسەتێکی روون ئاشکرای دارایی حکومەتی هەرێمی خستبایە روو و روونی کردبایە و دیاری کردبایە، کێشەکان و هەنگاوەکان جەدوای ئیقتصادی ئەم بودجەیەی بەروونی باس کردبا بۆمان، ئامانجەکانی ئەم بودجەیەی روون بکردبایە لەلای ئێمە وەکو ئەندامی پەرلەمان، وە دەست نیشانی بکردبا تا ساڵی داهاتوو چ گۆڕانکاریەکی پێ دروست دەکات بەژمارە و

داتاو هێڵی بەیانی دەبوایە بیخستبا بەردەستی ئێمە، بۆ نموونە بیوتبا رێژەی بێ کاری تا چ ئاستێك چارەسەر دەبێت و رێژەکەی چەندە؟، یان کێشەی بینای پەروەردە چەندێکی ئەتوانێ چارەسەری بکات، خوێندگاکان چەندێکی چارەسەر دەکات، خوێندنگاکان چەندێکی چارەسەر دەکرێ؟، بۆیە ئەم پڕۆژەیە وەکو پرۆژەکانی تر بێ پلانی و نازانستی زۆری پێوە دیارە، باشترین نموونەش هاوکارام بەڕێز کاك دڵشاد ئاماژەی پێدا کە وەزارەتەکان 17 ترلیۆن بۆ بودجەی تەشغیلیان ناردووە بۆ وەزارەتی دارایی لەکاتێك وەزارەتی دارایی ئەو رەزامەندیەی کەداویەتی لەسەر نزیکەی نیوەی ئەو بودجەیەیە کە 9 ترلیۆنە، بودجەی ئەمساڵ دڵمان خۆش بوو بەوەی کە ئەمساڵ 2 ترلیۆن 508 ملیار دینار زیادەی هەیە لەسەر بودجەی ساڵی پار، وتمان ئەمساڵ عجزمان نابێ و زیادە و دەتوانین هەندێك گۆرانکاری تێدا بکەین، کەچی ئەمساڵ عەجزەکەمان دوو قات بۆتەوە ، دوو ئەوەندە بۆتەوە کە بووە بە زیاتر لە ملیارو نیوێك، کەچی عەجزی پار ساڵ 8 ملیار و نیو بوو واتە دوو جار بەقەدەر ساڵی پار دووبارە بۆتەوە، واتە ئەگەر بودجەکە زیاد نەکرابا ئەوە تووشی کارەساتێکی گەورە ئەبووین، لە راپۆرتی وەزارەت چەند کەم و کورتیەك دەخەمە روو، دوو ساڵە هەمان کێشەمان گوێ لێ دەبێت کە هەرێم ئاگاداری ئەم بابەتانە نییە کە لەگەڵ حکومەتی فیدراڵی لە بواری بودجە جێبەجێ دەکرێ، یەکەم سیاسەتی دارایی عێراق، سیاسەتی نەفتی حکومەت، دانانی نرخی نەوت، دەرهێنان و فرۆشتنی ژمارەی بەرمیلەکانی نەوت، ئامادەکردنی پێداویستیەکانی یەکەی بودجە، قەرزەکانی دەرەوە قەرەبووەکانی نێودەوڵەتی، بەراستی ئەمە خەڵەتێکی زۆر گەورەیە کە ئەرکی وەزارەتی دارایی بوو کە چارەسەری بکردبایە، لەدەستووری عێراق بەپێی ماددەی 110 و 114 ئەو حەقە دراوە بە هەرێم کە بەشدار بێت لەم بەشانەدا، هەروەها وەزارەتی دارایی من پرسیارێك دەکەم: بۆچی پەناتان نەبردووە بۆ دادگا لەکاتێك ئەمە بەپێی یاسای بودجەی حکومەتی عێراقی حەقێکی قانونی ئێمەیە؟ ، بەڕێز هاوکارم مامۆستا بەشیر باسی لەکەم تەرخەمیەکانی لاوازییەکانی ئادای نوێنەرانی کورد و لێپرسراوانی کرد لە حکومەتی فیدراڵی لەم بوارەدا، بەڵام من دەڵێم ئێوە وەکو حکومەتی هەرێم و وەزارەتی تایبەتمەند چیتان کردووە و بەچی گەیشتوون بۆ چارەسەرکردنی ئەم ئاستەنگە کە هەموو ساڵێك دووبارە دەبێتەوە وەکو وەزارەتی دارایی؟، ئەم کێشە زۆر گەورەیە و چارەنووسازە لەڕووی ئابووریەوە بۆیە پێویست دەکات جەنابتان وەڵامتان هەبێ بۆ چارەسەری ئەم کێشەیە، دووەم/ دوو ساڵە جەنابتان دەڵێن ئێمە 12٪ بودجە بەفعلی وەردەگرین لەکاتێك ئێمە بودجەمان 17٪یە، وە بودجەکەشتان کەداتان ناوە لەسەر ئەساسی 17٪ بووە بۆ ئێمەتان ناردووە، کەواتە بۆ لەسەر ئەساسی 12٪ بۆمانتان نەناردووە، ئەگەر ئەوەایە ئێمە 12٪مان بۆ دێت، بۆ 17٪ تان بۆ ئێمە ناردووە هۆکارەکەمان پێ بڵێن، بۆچی هەموو ساڵێك ئەمە دووبارە ئەبێتەوە باسی 12٪ ئەکەن لەکاتێك حەقی ئێمە 17٪؟، هۆکارەکان بەشێوەیەکی ژمارە لەرووی دەستووری و حسابی و ئیداری بۆمان دەست نیشان بکەن، ئەم بابەتەمان بۆ روون بکەنەوە بەراستی ئەمە خاڵێکی گەورەیە رزگارمان دەکا لە عەجز و پارەشمان بۆ دەمێنێتەوە، نەك بەشێوەیەکی خێرایی دەڵێن و باس لە چارەسەر دەکەن نە پێمان دەڵێن

چیتان کردووە و بەچی گەیشتوون وئاستەنگەکان و رێگا چارەکان و هەوڵەکانتان بەکێ گەیشتووە، لە مسئولیاتی ئەم بابەتە نابێ رابکەن، لەبەرئەوە بەراستی ئەرکی سەرشانی ئێوەیە کە یەکلای بکەنەوە بۆ ئێمە، هەروەها حکومەتی هەرێم بەگشتی لەم بوارە چی کردووە و ئێوەش بەتایبەتی چیتان کردووە، سێیەم/ سالّ پار بودجەی تەرخان کراو بۆ وەزارەتی پێشمەرگە هۆکاری عجزی بودجەی سالّی 2010 بوو ئاشکرایە هەمان بودجە.

بەشێکی بنەڕەتی عەجزی ئەمسالّیشە، لەکاتێکا لە 2007 بۆ 2011 بەپێی یاسای بودجەی عێراق، ئێمە 5 سالّە ئەم ئیستحقاقەمان هەیە لەسەر سیستەمی بەرگری عێراق وە دانیشی پێدانراوە، ئەم مەبەلەغە بۆ ئەمسالّانە کە تایبەتە بەرواتب و تەسلیح و تجهیز، ئەگەر بێتو ئێمە وەری بگرینەوە زیاتر لە 10 ملیار دۆلارە، ئایا ئەمە ئەوەندە ناهێنێ کە ئەوە هەوڵێکی جدی بۆ بدەن و پەنا ببنە بەر دادگای فیدراڵی لەکاتێك لە 2010/9/20 ئێمە بە حزوری جەنابتان و بەڕێز وەزیری ناوخۆ و وەزیری پێشمەرگە داوامان لێکردن کە پەنا بۆ مەحکەمەی دەستووری ببەن ئەگەر وەهایە، برێار وابوو یان ئێوە یان وەزارەتی پێشمەرگە پەنا بۆ مەحکەمەی دەستووری ببن، بەڕێز وەزیری پێشمەرگە لە چەند رۆژێك دوای ئەوە ئیعلانی کرد کە پەنا بۆ مەحکەمەی دەستووری ئەبن تاکو ئێستا لەلامان روون نییە ئایا پەناتان بردووە یان نا، ئەگەر بردووتانە ئەنجامەکە چییە؟ ئەگەر نەتان بردووە بۆچی؟ لەکاتێکدا ئەمە حەقێکی دەستووری و یاساییە، چوارەم/ لە راپۆرت و پڕۆژەی بودجەدا هیچ ئاماژەیەك بە رەصید و پارەی مایەوە واتە مدەور نەکراوە، ئاماژەی پێنەدراوە کە پێویست بوو پەرلەمان و ئەندامانی پەرلەمانی لێ ئاگادار بکرێتەوە، لە سلفە و قەرزەکان و هەتا دوایی، کە مانگانە دەگەڕێتەوە بۆ خەزێنەی حکومەت، چەندە و لەکوێیە و بۆ روونتان نەکردۆتەوە؟ پێنجەم: پشت بەستن بە تاکە سەرچاوەی دارایی لە عێراق مەترسی کارەساتێکی زۆر گەورەی لێ ئەکرێ بەنسبەت ئێمەوە لەڕووی ئابووری و سیاسی، کۆمەلاێەتی...هتد, بۆ نموونە هەر ولاتێك لە ڕووی ئابوورییەوە سەربەخۆ نەبێت ناتوانێت لەڕووی سیاسی و سەقامگیری و حوکمڕانیەوە سەرکەوتوو بێ وە لە هەموو بوارەکانی زەمانەتی نابێ، وەناتوانێ پێکهێنانی حکومێکی بەهێز و موئەسەساتی و دیموکراتی لێ چاوەڕێ بکرێ، واتە لەبودجەدا زۆرکەم گرنگی دراوە بە بوارەکانی تری داهات کە بۆ نموونە ئەگەر وەکو نموونەیەك لەم بودجەیە گرنگی زیاتر بدرابایە بەکەرتی کشتوکاڵ کە لە ئیقتیصادا بە داهاتی مەزموون ناودەبرێ، ئەهمیەتێکی باشی دەبوو وە سوودێکی گەورەی دەبوو بۆ بودجە، لە راپۆرتی لیژنەی دارایی زۆر لەلیژنەکان وە بەتایبەت لە لیژنەی نەزاهە و لیژنەی دارایی بەراستی پەنجەیان خستۆتە سەر خەلەلەکان و کەم وکورتییەکان، تەمەنا دەکەم کە بەبێ چارەسەر لەم پەرلەمانە نەچێتە دەرەوە، چارەسەریان بکرێت.

بەڕێز حازم تحسین سعید علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەست خۆشی لە لیژنەی دارایی دەکەین، بۆ ئەڤ راپۆرتە ئامادە کری، ئەم تەئیدا ئەندامێ پەرلەمان دکەین بۆ زیاد کردنا سلفە عەقاری و سلفە زواجێ و دەرمالە هێزی پۆلیس و ئاسایشێ وە دەعما مەشاریعی زراعی، ئەز وەکی ئەندامی لیژنا ئەوقاف زۆر خۆشحالم زیادە کردنا بودجە هەرێمی کوردستان بەگشتی وە وەزارەتی ئەوقاف بەتایبەت لە ئەمسالدا سالی 2011، وە دامەزراندنی 800 پلەی وەزیفی بۆ وەزارەتی ئەوقاف، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ئەم وەکو ئەندامی پەرلەمان و نوێنەری خەلکی شێخان و شەنگال داوا دەکەین حصەتی پڕۆژەکان و تەعیینەکانی مودیریەی عامی مەسیحی و مودیریەی عامی ئێزیدی بەشێوەیەکی معقول بێت، وە هیچ جیاوازی بەینی هاوولاتیانی کوردستان نەبێت، چونکە مەسیحی و ئێزیدی بەشێکن لە ئەم هەرێمەدا و وەکو لە راپۆرتی لیژنەی ئەوقاف هاتووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامی فەرموو.

بەڕێز ئامینە ذکری سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕاستی ئێشی ئێمە گەلەك زۆرن، سێ، چار سەعات.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە نیزامی نییە رجائەن دانیشە، فەرموو نەسرین خان.

بەڕێز نەسرین جمال مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە من وێرای دەست خۆشی لە لیژنەی دارایی و ئابووری کە بەراستی هەم هیلاك بوون، هەم توانیویانە کۆمەلێك کێشە و کەم و کوڕێ زۆر گەورە وباش بینن لە راپۆرتەکە کە تایبەتە بەبودجەکەوە، من لێرەوەدا داخیل دەبم کە ئێمە پار سالّ واتە سالی 2010 لە پڕۆژە یاسای بودجەی سالی 2010 ماددەی 26 دەلێ ئەم یاسایە ئەنجومەنی وەزیران و سەرجەم لایەنە بەرپرسەکان جێبەجێی بکەن، بەلاّم بەداخەوە تاکو ئێستا ئێمە موناقەشەی بودجەی 2011 دەکەین، ماددەی 1 بڕگەی 2 ، ماددەی 1 بڕگەی 5، ماددەی 9 بڕگەی 2، ماددەی 3 ، 18، 21، 28، 29، 30، ئەم ماددانە تا ئێستا یان هەندێکیان جێبەجێ نەکراون، یان وەکو پێویست جێبەجێ نەکراون، ئەگەر بهاتبا لەکاتی خۆیان ئەمانە جێبەجێ کرابان، من دڵنیا بووم ئێستا ئەو کێشەو کەم و کوڕیانە کە لە بودجەی ئەمسالدا هەیە تا رادەیەکی باش کەم ئەبۆوە، دیارە دانانی بودجە و ئامادەکردن و رێکخستنی بودجە، بەشێوەیەکی نازانستی و بێ پلانی پێوە دیارە، ئەمە ئەوە ئەگەینی کە هیچ هەماهەنگیەك نییە لەنێوان وەزارەتی دارایی و وەزارەتی پلاندانان و وەزارەتەکانی تر و زائیدەن پارێزگاکان، بۆیە تێکەڵیەك هەیە لەو پڕۆژانەی کە لە پەرەپێدانی پارێزگاکان و لە پڕۆژە پێشنیارکراوەکان و لە پرۆژەی 2010 و 2011 تیکرار ئەبێتەوە، ئەمەش زۆرێکن لەو پرۆژانە کە بەشی زۆری وەزارەتەکانی گرتۆتەوە، وە نموونەشمان زۆر لا هەیە، هەر لەم بودجەیەشا هەندێکیان هەیە تەواو

بووە، تەواو بووە، بەلأم هاتوون جارێکی تر داخل کراوەتەوە، ئەمە خۆی لەخۆیدا راستە لەوانەیە هەندێك پـرۆژە کـە بودجەیـەکی بـۆ دائـەنرێ دوو جـار داخـل کـراوە و دوو بودجـەی بـۆ دائـەنرێ، ئـەم بودجانـە لەوانەیە هەندێ خەڵك بەناوی کەم بێ، بـەلأم لـەکۆی ئـەم بودجانـە کـۆی ئەکەیتـەوە، لـەکۆی ئـەو گوژمـە پارانەی کۆی ئەکەیتەوە، هی پرۆژە زیادەکان پارەیەکی باش بۆ ئەمێنێتەوە، پرۆژە هەیـە لـە پەرەپێـدان و پێشنیارکراوەکانی 2010 بەردەوامی 2011 زنجیرە 3 لە پەرەپێدان 229 لە پرۆژەی پەرەپێدانی 2011، ئەمە بەدووجار داخل کراوە، بـەدوو گوژمـە پـارەی جیـاواز، وە رێـژەی 80٪ تـەواو بـووە، 80 بـۆ 85 ئـەم پرۆژەیە تەواو بووە، پرۆژەی تەسلسولی 82 ئاوەدان کردنەوە لە پەرەپێدانی 2011 کە لە بودجەی 2011 داخل کراوەتەوە، بەلأم ئـەو لیستەی کـە تەسـلیم بـە ئێمـە کـرا بـە زنجیرەی 21 تـەواو بـووە بـەلأم داخـل کراوەتەوە، لە پرۆژەکانی وەزارەتی کشتوکاڵ ئەوەندەی من هەستم پێ کردبێ 6 بـۆ 7 پـرۆژەی کـە پـرۆژە هەیە کـە تیکـرار بۆتـەوە، هـەم لـە پێشـنیارکراوەکان، هـەم لـە بەردەوامـەکانی 2011، کـە تیکـرار بۆتـەوە هەریەکەی بە بڕێکی جیاوازیش پارەی بۆ تەرخان کراوە، کـە بـۆ مـاوەی یـەك سـاڵە، ئەمانـە وەکـو وتم کـۆ بکرێتەوە رێژەیەکی باش پارەمان بۆ ئەگەڕێتەوە، پرۆژەیەکی ترمان هەیـە کـە ئـەمـە دووبـارە بوونەوەیـە، کە ئەم پرۆژەیە لەواقیعدا خۆت ئەچیتە سەر شوێنەکان یەك پرۆژەیە، بەلأم بـە دوو پـرۆژە داخـل کـراوە، من تەمەنا ئەکەم هەڵە بم لەوەیا، بەدوو پرۆژە داخل کـراوە لەسـەر دوو قـەزای جیـاواز، کـە ئـەم پرۆژەیـە تایبەتـە بـە قـەزای قـەراغ، بـەلأم هـەم لـە بودجـەی قـەزای قـەراغی خـواردووە و هـەم لـە بودجـەی قـەزای دەربەندیخانی خواردووە کە ماوەیەکی زۆر هەیە لە بەینی دەربەنـدیخان و ئـەو شـوێنەی کـە ئـەو پـرۆژەی تێـدا کـراوە، ئەمـە کۆمـەڵێك کێشـەی گـەورە لـەم بودجەیـە هەیـە، وەکـو وتم هەماهـەنگی نییـە لـەنێوان وەزارەتەکان، ئەگەر هەماهەنگی هەبوایە دووبارە بوونەوەی پرۆژەکان نەدەبوو، نە ئـەوە بـوو کـە بودجـەی قەزایەك بۆ قەزایەکی تر تەرخان بکرێت، دیارە لەسەر مەسەلەی ئەو پرۆژانەی کە هەمانـە سـەرجەم ئـەو پرۆژانەی کە بەردەوامە 61 پرۆژەی بەردەوامان هەیە بەبڕی 68 ملیار و 108 ملیۆن دینـار، وە پـرۆژەی پەرەپێدانی پارێزگاکان، ئەمە 692 پرۆژەمان هەیە بە بڕی 291 ملیار دینـار، پێشـنیارکراوەکانی 2011، 523 پرۆژەمـان هەیـە بـە بـڕی 998 ملیـار و 97 ملیـۆن دینـار، کـە ئەمانـە سـالأنە هـەم بەردەوامـەکان بەردەوامی ئەبێ، ناشتوانین یەعنی ئێستا لە ساڵی 2011 کەمترین پرۆژە، کە پـرۆژەی تـازە داخیـل بـووە، وردە وردە ئەم پرۆژانە هەمووی کۆ ئەبێتەوە کاتێك ئەزانی هیچی تەواو نابێت وە حکومەتیش بۆ داهاتوو ناتوانێت جێبەجێی بکات، کەلەگە ئەبێت لەسەری ناتوانێت جێبەجێی بکات. دێمە سەر وەزارەتی کشتوکاڵ دیارە زۆر لە هاوکارانم باسی کشتوکاڵیان کرد کە ئێمە ولأتێکی کشتوکاڵین وە ئەگـەر بمانـەوێ گونـدەکانمان ئاوەدان بێت، کوردستان ئاوەدان بێت، دەبێت ئێمە بایەخێکی گەورە بدەین بە هـەم بـواری کشـتوکاڵی، هـەم بواری پیشەسازی، چونکە بواری کشتوکاڵ و پیشەسازی تەواوکەری یەکترن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا باوی یەك سەعات و 42 دەقە ماوە ئەندامان قسە بکەن، ئەگەر تاقەتان هەیە من تاقەتم هەیە، حازرن، باشە، دانیشتنەکە دوا ئەخەین بۆ سبەی سەعات 11، رۆژی پێنج شەممە بەردەوام بین لەسەر دانیشتنەکانمان، ئەو ناوانەی کە ماون بۆ بەیانی، خوا ئاگادارتان بێت تا بەیانی سەعات 11، فەرموون.

فرست احمد عبدالله
سکرتێری پەرلەمانی
کوردستان – عێراق

محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی)
سەرۆکی پەرلەمانی
کوردستان - عێراق

پێنج شەممە رێکەوتی 2011/5/19

کاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی پێنج شەممە رێکەوتی 2011/5/19 پەرلەمانی کوردستان - عێراق بە سەرۆکایەتی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی) سەرۆکی پەرلەمان و, بە ئامادەبوونی بەڕێز فرست أحمد عبدالله سکرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (16)ی خولی سێیەم, ساڵی (2011) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (1)ی ماددە (20) لە پێڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموارکراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (16)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کات (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی پێنج شەممە رێکەوتی 2011/5/19 دا بەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوام بوون لە سەر گفتوگۆ کردن وبریاردان لەسەر پرۆژە بودجەی هەرێمی کوردستان – عێراق بۆ ساڵی 2011 و یاساکەی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، دانیشتنەکەمان دەکەینەوە، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی دووەم، خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن (16)، رۆژی دانیشتن 2011/5/19، بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگەی (1)ی ماددەی (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموار کراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان – عێراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاریدا بەرنامەی کاری دانیشتنی ژمارە (16)ی ئاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی پێنج شەممە رێکەوتی 2011/5/19 بەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوام بوون لە سەر گفتوگۆ کردن وبریاردان لەسەر پرۆژە بودجەی هەرێمی کوردستان – عێراق بۆ ساڵی 2011 و یاساکەی.

بەڕێزان بەڕێز سکرتێری پەرلەمان لەبەر کارێکی پێویست ئەمورۆ لێرە نیە نیزامیت هەبوو فەرموو کەرەم کە.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

عەفومکە کە قسەکەم پێ بڕیت، بەڵام منیش مولاحەزەی ئەوەم کرد کە بەڕێز سکرتێری پەرلەمان لێرە نیە بۆیە داوادەکەم لە جەنابت ترشیعی کاك شێروان بکەیت وەك سەرۆکی لیژنەی یاسایی کە بۆ ئەمڕۆ بۆ ئەم گفتوگۆیانە وە جێگەی سکرتێر بگرێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێزان، ئێستا کێ لەگەڵ ئەوەیە کە بەڕێز کاك شێروان لە جیاتی کاك فرسەت وەکو سکرتێر لێرەبێت، زۆر سوپاس کێ لەگەڵدا نیە بە کۆی دەنگ پەسەند کرا، کاك شێروان کەرەم کە بۆ ئێرە فەرموو، ئێستاش داوا لە لیژنەی دارایی دەکەین کەرەم کەن بۆ شوێنی کاری خۆتان، فەرموون، دووبارە بەخێرهاتنی وەزیری دارایی و وەزیری تەختیت و بریکاری وەزارەت. کاك شێخ بایز وکاك د.علی و کاك رشید طاهر و منەسقی بەینی پەرلەمان وحکومەت کاك سعد دەکەین زۆر زۆر بەخێر بێن ئێستا بەردەوام ئەبین لە سەر گفتوگۆی ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان دوێنێکە ناوەکانی کە ئیمرۆ قسە ئەکەن:

1-ژیان عمر شەریف 2-سالار محمود مرد علی 2-پەروین عبدالرحمن 3-شڤان احمد عبدالقادر 4-خلیل عثمان محمد امین 5-لانا احمد محمود 6-محمد احمد علی 7-بکر کریم محمد(ئاسۆ کریم) 8-گەشە دارا جەلال 9-سەمیرە عبدالله اسماعیل 10-عبدالله علی ابراهیم 11-جمال طاهر ابراهیم 12-بیریڤان اسماعیل 13-سەرهەنگ فرج 14-علی حسینئەم بەڕێزانە ئەمڕۆ قسە ئەکەن ئێستا ژیان عمر شەریف عبدالله فەرموو.

بەڕێز ژیان عمر شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە پێشەکی بەخێر هاتنی میوانە بەڕێزەکان ئەکەم،وە دەست خۆشی لە خوشك و برایانی لیژنەی دارایی ئەکەم. دیارە منیش وەکو هاوڕێیانم چەند پرسیار وتێبینیەکم هەیە:

یەکەم شت من داوا ئەکەم لە هەموو ئەندامانی پرلەمان وەهەروەها لەلیژنەی دارایی کە ئەم پێشنیارە بە هەند وەربگرن کە مینحەی زیندانە سیاسیەکانی کوردستان هاوتایی ئەوانەی بەغداد بکرێ بە پێی یاسای ژمارە 4 ئیشتەم ئەبێ ئەوەمان لە یادنەچێ کە ئەو زیندانە سیاسیانە رۆژانێ بوو لە کونە تاریکەکانی زیندانی رژێمی بەعس ژیانیان بەسەر ئەبرد بۆ هێنانە دیی ئەم رۆژە ئازادەی کە ئێمەی تیاین.

بە خاڵی دووەمم بە نسبەت خاوەن پێداویستە تایبەتەکان پێویستە میزانیەی زیادیان بۆ دابنرێت لە هەموو دونیا ئەگەر لە سۆشیالیش پارە وەربگرن زیاتر لە خەڵکی ئحتیادی وەردەگرن، لەبەرئەوەی وەکو کەسێکی ساغ نین کە ناتوانن کارێکی تر بکەن و، مووچەیەکی تریان نییەو، بەنیسبەت ناوچە کێشە لەسەرەکان دەبێت مەندەلی و خانەقین و دوزخورماتوو وسنجار لەیاد نکەین وە پێویستە میزانییەی بە قوەتیان هەبێت. بەنیسبەت ئیدارەی گەرمیان لە کەلار و کفری ودەربەندیخان ئیدارەی، گەرمیان ئەو گۆڕانکاریانەی کراون تەنها بە گوڕینی شەخص جێبەجێنابێت، بەڵکو پێویستە دەعمی ماددی بۆ دابین بکرێت بۆ ئەوەی بتوانن لە ئیشەکانیان سەر کەوتوو بن و، بەنیسبەت پێشمەرگە من داوا ئەکەم ئەو هەشت لیوایەیی پێشمەرگەیە زوو جێبەجێ بکرێت بۆ ئەوەی حکومەت بتوانی لیوای تازە بکاتەوە وە، هێزی پێشمەرگە رێك بخات بۆ ئەوەی مووچەکەیان هاوتایی بەغدا بکرێت،لەبەر ئەوەی ئێمە هەموو دەزانین کە هێزی پێشمەرگە ئەو شورە پۆڵاینە بوون کە خاکەکانی ئێمەیان پاراست لە رۆژانی سەختی

خەبات و شۆڕش و بەنانە ڕەق ئەم ڕۆژەیان هێنایەدی بۆ ئێمە،ئێمە هەرتاکێکی ئەم میلەتە قەرزاری هێزی پێشمەرگەیە،لەبەر ئەوە ئەبێت بەزوترین کات بێر لەوە کرێتەوە کە ئەوە 8 لیوایە جێبەجی بێت بۆ ئەوەی ئێمە بتوانین مووچەکەیان هاوتا بکەین لەگەڵ ئەوانەی بەغداو، بەنیسبەت چارەسەر کردنی ئەو بریندارانەی کە بە هۆی چەکی کیمیاوی و شالاوەکانی کاولکردن بریندار بوون راستە شتیان بۆ کراوە بەلاّم لە ئاستی تموحی من نیە داوا ئەکە زیاتریان بۆ بکرێت لەبەر ئەوەی ئەوانە لەو شالاوانە هەموو بریندار بوون وە نەخۆشیەکانیشیان ترسناکە، لەبەر ئەوە ئەبێ زیاتر کاریان بۆ بکرێ وەچارەسەر بکرێن ئەگەر لێرەش نەبێت لە دەرەوەی ولاّت و، بەنیسبەت لیژنەی کشتوکاڵ من پشتگیری راپۆرتی لیژنەی کشتوکاڵ ئەکەم،بۆ تەرخانکردنی یەك بڕگە لەو سێ بڕگە پارەیەی کە تەرخانکراوە بۆ (الاصول الطبیعیة غیر المنتجة) کە بڕی پارەی برگەکە (5)پێنج ملیارو (7)ملیۆنە،بگۆردرێت بۆ (الاهتمام بالثروة الحیوانیة فی مجال تربیة الابقار،منتجات الحلیب،الأبحاث والارشاد الزراعیة) لەبەر ئەوەی بەروبوومی شیر ئێمە لەدەرەوە ئەی هێنین،ئەگەر لەیادمانیش نەچێ مانگێك پێش ئێستا چەند هێزێکی زێرۆڤانی لە سۆران تەسەمومیان کرد بە ماستی ئێرانی،چونکە ئەو ماستانە کەلە دەرەوە و تورکیا و ئێران دێن، هەموویان مواد حافزەی زۆرە یان کۆنە یان بەسەر چووە،ئەمە لە ناحیەیەکەوە لەناحیەیەکی تردا داهاتی ئێمە بۆ بچێت بۆ دەرەوە،بۆ ئێمە خۆمان ئەو مەجالە بۆ خۆمان دروست نەکەین و، ئەگەر ئێمە سەربکەین کە هەموو برادەرانمان وتیان خەرجیەکانی ئێمە(30)ئەوەندەی داهاتەکانمانە،لەبەر ئەوە ئەمە بەرەو کارەساتە لە رووی ئابوریەوە باشتر وایە گرنگی بدەین بە بواری کشتوکاڵ و، من هەروەها پشتگیری دابین کردنی یەکەی نیشتەجێ بوون بۆ خەڵکی کەم دەرامەت داهاتی سنووردار بە پێی یاسایی ژمارە(7)ی ساڵی 2008 دەکەم چونکم ئەو خەڵکە زۆر پێویستیان بەو شوقانە هەیە. هەروەها لەگەڵ ئەوەم کە(150)مووچەی تۆڕی پاراستنی کۆمەلاّیەتی بکرێت بە 150 هەزار،وەکو هەموو ئەیزانین 30 هەزار یا 75 هەزار ئازاری کەرامەتی تاکی کورد ئەدات. من پرسیار ئەکەم ئایا 75 هەزار چی ئەکات ؟30 هەزار چی ئەکات؟ کە ئەوانە چی نێکی زۆر لێ قەوماون، بێدەرامەتن، راستە من لەگەڵ پۆلینم پێویستە ئێمە پۆلینێ بکەین کە خەڵکی باش ئیستفادەی لێ بکات ئەو خەڵکانەی کەبل فعل کە پێویستیان بەو مووچەیە هەیە، بەنیسبەت هێزەکانی پۆلیس و ئاسایش من داوادەکەم کە هاوتابێت لەگەڵ بەغدادو، قەرەبوی ئەو 110 هەزارەیان بۆ بکرێتەوە کەلە مانگی 2010/9 بۆیان کراو، داواکارم یاسایی خانە نیشینی پێشمەرگە جێ بەجێ بکرێت کە بەیاسا رێك خراوەو، هەروەها سلفەی عەقار کاریگەری هەبوە لەسەر ئاوەدان کردنەوەی گوندەکان،پێویستە ئەم بەرنامە پەرەی پێ بدرێت و دەوڵەمەند تر بکرێت، هەروەها ئێمە لەیادمان نەچێت لە بودجە لە 1٪ بۆ تەکنەلۆجیای زانیاری دانراوە،لە ولاّتان لە 1٪تا 30٪بۆ دادەنرێ، وەکو ئەفەریقا مەلاین بۆ تەکنەلۆجیا سەرف دەکات کە خۆیان لە برسان،بەلاّم بۆیە وا ئەکەن کە چەند ساڵی داهاتوو زیاتر سوودی لێ ببینن،بۆ ئاسان کردنی مامەڵەی هاولاّتیان کە ئازار نەدرێ ولە رێگەی کۆمپیوتەرەوە مامەڵەی هاوولاّتیان ئەنجام بدرێت و، بەیسبەت ئێمەی ئەندم پەرلەمان بەرێزان ئێمە

هەموومان لێرەین وابزانم هەموو یەك ئەناسین،هەریەكێك لە ئێمە یان پێشمەرگەیەكی دێرینە كە زۆربەی كەنجی وژیانی خۆی تەواو كرد لە پێناوی ئەم خاك وئاوە و پاراستنی شەرەف و كەرامەتی میلەتەكەمان كەوەكو گوتمەوە بەنانە رەق و بە گەنم لە گیرفانی خۆیان رۆیشتون شەریان كردووە لەگەڵ دوژمەنەكانمان،وە باقیشمان وابزانم هەموو كەس وكاری شەهیدین یا زیندانێكی سیاسین،لەبەر ئەوە كەسمان بۆ موو چەنەبووین بە ئەندامی پەرلەمان،وەكەسیشمان تموحی مووچەمان نەبووە،كە خەڵكانێك باسی ئەندام پەرلەمان دەكەن مووچەكەیان وایەو وایە،ئێمە هیچمان تموحی پارەمان نەبووە كە بووین بە ئەندام پەرلەمان، لەبەر ئەوە من پێشنیازدەكەم ئێمە بە خۆبەخشانە ئامادەین كار بكەین، چونكەم ئێمە هەدەفێكمان هەیە ئەوەیە كە نوێنەری میلەتێكی چەوساوەین كە ئاواتەكانیان جێ بەجێ بكەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت بەڕێز سالار محمود مراد.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان،لە راستی دا ئەگەر ئابووری ناسان و بیردۆزانی ئابووری كۆك بن لەسەر ئەوەی كە پێناسەی كورتی ئابووری بریتی بێت لە بەدیهێنانی خۆشگوزەرانی بۆ هاوڵاتیان و تاك وكۆمەڵی كۆمەڵگا، ئەوا دەركەوتووە لە هەر وولاّت وهەرێمێكدا ئەگر ئابوری و سیستەمی ئابووری نەخرێتەخزمەت بووژانەوەی خزمەتگوزاری و پێویستەكانی خەڵك، ئەوا ئەو ولاّت وهەرێمە لەئاستی دەوڵەتداری وحكومڕانیدا نە لەسیاسەتدا سەركەوتوو دەبێت وەنە لە پرۆژە ئابوریەكانیانیدا، لەبەر ئەوە پێویستە هەموو تواناكانی بەرپر سیارەتی و كۆشش و سەرەنجەكانمان بۆ ئەوە بێت سیاسەت بكەینە قوربانی ئابووری و پرۆژە سیاسیەكانیش برژیتە خزمەتی بووژانەوەی ئابووری و پەرە پێدانی ئابووری كوردستان،خۆ ئەگەر هەرسیاسەتێكیشمان پیڕەو كرد سیاسەتی گەشە پێدانی ئابووری بێت بۆ مسۆگەر كردنی ئاستی هەڵكشانی تواناكانی پشت بەخۆ بەستن و رەفاهیەت و گورزەرانی شایستە بە مرۆڤی ئەم سەردەمە. لە هاوكێشەی نێوان سیاسەت و ئابووری دا دەركەوت ئەو ولاّتانەی ئابوورییەكەیان دەكەنە قوربانی سیاسەت لە ململانێكانی پێشكەوتن و نمو كردن و بوو ژانەوەدا زۆر دوا كەوتوون، هەم لە دەوڵەتداری مۆدیرن و هەم لە گەشە پێدانی تواناكاندا. نموونەی زیندوش ولاّتانی نزیكی وەكو سوریاو یەمەن و لیبیاو مصر چەند ولاتێكی ترا، گونجاوترین دوو ولاّتیش كە لە هاوكێشەی نێوان ململانێ سیاسەت و ئابووریدا هەردوو كۆریان، كۆریایی باكوورو كۆریای باشوور ،كەیەكێكیان ئابوورییەكەی كردە قوربانی سیاسەتی نەویستراو، كە كۆریایی باكوورەو، ئەویتریان بە پێچەوانەوە كە كۆریای باشورە كە ئێستاكە لە ململانێدایە لەگەڵ ولاّتە پێشكەوتووەكاندا لە هەرێمی كوردستانیشدا ئێمە كەوتووینە سەر هێڵی بووژانەوە، بەڵام بە هێواشی بە ئاوڕدانەوە بەكاولكاریەكانی رابرودوو، پێویستە هەموو بۆنەو

دەرفەتێك بەتایبەتی لە گفتوگۆی بودجەی ئەمساڵ تائاستی ئەو پەڕی پیشەییانەو مەردومیانە دەرفەتەکان لەبەر چاو بگرین، بۆ ئەوەی هەموو ڕێچکە سیاسیەکان بخەینە خزمەتی بووژانەوەی ژێرخان و سەرخانی ئابووری کوردستان،لەم پێناوەشدا ئەرکە هەموان هاوکاربین هاوکار بین وپشتیوانی ئەوە هەوڵە بەردەوامانەبین لە حکومەت و پەرلەمانەوەدەدرێن بۆ ئەوەی هەموو ئاراستەو سەرچاوەکانی سامان و داهات و پرۆژەکان بکەونە سەر ڕاستە ڕێی خۆیان و ئیدی بەتەواوی بنەبڕو کۆتایی بە هیمەنی سیاسی وحزبی بهێندرێت بەسەر پشکی گشتیەوە. لەڕاستیدا سیاسەتی بودجەی حکومەت لە پارسڵدا لە چوارچێوەی کاروانی ئاوەدانی دا کۆمەڵێ ئیننجازی گەورەی بەدەست هێنا، بێگومان بێ کەموکوڕی نەبوو بەشێکی باش لە کەموکوڕیەکان چارەسەر کرا،وە ئەم سالێش بەهەمان شێوە کۆمەڵێك ئینجازی گەورە بەدەست هاتوون، پێشنیار کراون و، کۆمەڵێك کەموکوڕیش هەن دەست نیشان کراون ئومێد دەکەین موەفەق بین لە چارەسەرکردنیاندا، لە پارسڵدا کۆتایی هێنان بە پرۆژەی حزب لەناو پرۆژەی گشتیدا موزایەدە کردنی ئاشکرای فرۆشتنی نەفتی ڕەش و ناردنی بۆ پەرلەمان پەیڕەو کردنی پرانسیپی شەفافیەت بە ڕێژەیەکی باش لەبەرچاوگرتنی بودجە بۆ ڕای گشتی و کەناڵەکانی میدیا سەرکەوتنی هەڵمەتی دروست کردنی قوتابخانەکان، پرۆژەی تواناسازی و ناردنە دەرەوەی خوێنکارانی سەرکەوتوو بۆ خوێندن لە زانکۆ بەناوبانگەکانی جیهان دروست کردنی هەزاران خان و بۆ کەسوکاری سەربەرزی ئەنفالەکان زیادکردنی مووچەی کەسوکاری شەهیدان وخاوەن پێداویستیە تایبەتەکان کردنەوەی زانکۆکان دوورخستنەوەی دەستی حزب لەناو ناوەندەکانی خوێندن ئەمانەو چەندینی تر دەرخەری ئەو ڕاستیەن کە حکومەتی هەرێم خاوەنی بەرنامەی خزمەتگوزاری و ستراتیژی خەڵك ویستی و باشتر کردنی گوزەران و بەدیهێنانی خواستەکانی خەڵکی هەبووە، واتا ڕوئیای هەبووە لە چەندین سێکتەرەوە ئەمەی بە کردار سەلماندوەو خەڵکی بە وێژدان و چاودێران درك بەم ڕاستییانە دەکەن، کارە باشەکانیش دەبینین لە بودجەی ئەمسالدا بە کەمکردنەوەی بودجەی تەشغیلی، ئاست و ژمارەی پرۆژەکان دەچێتە قۆناغێکی باشەوە، بەتایبەتی سەکتەری کشتوکاڵ، لە سالانی ڕابوردوودا حکومەت توانیوەیەتی هەنگاو بە هەنگاو بتوانێ بەرهەمی خۆمالی زیاد بکات، لە پار سالێ بۆ ئەمسالیش دەرکەوتووە ڕێژەکە هەڵکشانێکی باشی بە خۆوە بینیوە، ئەگەر ئەمسالیش بتوانین موەفەق بین، دەتوانین هەنگاوی باش بچینە پێش، کەمکردنەوەی مووچە بالاکان و جارێکی تر پێداچوونەوە بە سیاسەتی پێداچوونەوە بە دابەش کردنی دەخل، ئەمە هەنگاوێکی باشە لە بەدیهێنانی عەدالەتی کۆمەلایەتی و جارێکی تر دابەش کردنەوەی بۆ مووچە نزمەکان، یان ئاستی گوزەرانی نزمەکان کە بتوانێ بەشێك لەو مەودایەی کەم بکاتەوە کە لە نێوان پلە بالاکان و پلە بچووکەکاندا هەیە، پێویستە ڕۆڵی چاودیری پەرلەمان لەوە زیاتر تەفعیل بکرێ، چونکە هەموو لایەکمان پێویستمان بەوە هەیە چاودێری جێبەجێ کردنی پرۆژەکان وەکو خۆی بکەین، قەرزی خانوو بەرە بۆ لادێیەکان، پرۆژەیەکی زۆر زۆر باش بووە، بەشێکی توانیوویەتی خزمەت بە بووژانەوەی لادێیەکان بکات، بەڵام لەگەرمیان بۆ نموونە، گوندی زەماوەندکە هەیە 23 خانووی بۆ کراوە، 8 خانووی

سولفەی وەرگرتووە، 18 خانووی ئەچێتە ناو ئەو سێ هەزار موعامەلەیە کە هێشتاکە پارەیان وەرنەگرتووە، بەشێکی سەرەکی لە گرفتی دواکەوتنی پرۆژەکان لە راستیدا بوونی ئەو کۆمپانیانەیە کە سەدانیان پلەی نایابیان هەیە، بەڵام لە ئاستی کارکردندا دەرەجە چوار و دەرەجە پێنجن، بۆ نموونە لە نێوان کەلار و دەربەندیخاندا پردێك هەیە کە سااڵێکە نەتواندراوە تەعمیر کردنەکەی بکرێ، کە تاڵاوی خستووتە دڵی هەموو ئەو گەرمیانانەی کە هاتووچۆ دەکەن و هەموو ئەوانەشی بەو رێگایەدا تێئەپەڕن کە جگە لەوەی رێگایەکە بە رێگای مەرگ ناسراوەو سااڵنە بە سەدان خەڵکی تێدا ژیان لە دەست ئەدات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز حمدیە معروف.

بەڕێز حمدیە معروف احمد :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەمجار بەخێر هاتنی میوانە بەڕێزەکان دەکەم، هەروەها دەستخۆشی لە لێژنەی دارایی دەکەم کە زۆر ماندوو بوونە بۆ رێکخستنی ئەو راپۆرتە و تەقدیمکردنی، پشتگیری لە پێشنیاری لێژنەی کاروباری کۆمەاڵیەتی دەکەم کە دروست کردنی کۆمەڵگای مۆدێرن بۆ خاوەن پێداویستیە تایبەتیەکان لە هەر سێ پارێزگاکانی سلێمانی و هەولێر و دهۆك و ، هەروەها داوا دەکەم لە حکومەتی هەرێمی کوردستان کە دەرماڵەی تایبەت بۆ فەرمانبەر و کارمەندەکانی لە دەزگاکانی کاروباری کۆمەاڵیەتی خزمەت دەکەن، هەروەها پشتگیری لە پێشنیاری لێژنەکەم دەکەم کە خۆشم ئەندامم لە لێژنەی کاروباری کۆمەاڵیەتی کە موچەی تۆری پاراستنی خێزانی لە 150 هەزار دینار کەمتر نەبێ و ئەگەر ئەندامەکانی خێزان زیاتر بوو، ئەوە بڕی پارەکە زیاد بی باشترە، هەروەها پێشنیار دەکەم بە دابین کردنی یەکەی نیشتەجێبوون بۆ خەڵکی کەم دەرامەت و داهاتی سنووردار، بە پێی یاسای ژمارە 7 لە سااڵی 2008، هەورەها داوای یەکسانی جیندەری دەکەم، رەگەزی کە لەو میالکەی دانراوە بۆ دامەزراندن کە دەبێت لە هەر وەزارەتێك رێژەی ژن لە 25٪ کەمتر نەبێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەست خۆش، بەڕێز سالار یەك دەقەت مابوو داوای لێبوردنت لێ ئەکەین، ئەتوانی تەکمیلەی بکەی، سالار محمود فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

حەقە بیکەی بە دوو دەقیقە، بینایەتێکی گەورە دروستکراوە لەسەر کولفەی وەزارەتی کاروباری کۆمەاڵیەتی بۆ راهێنانی پیشەیی گەنجان، پێویستی بە پۆشتە کردنەوە هەیە، دوو ملیار دیناری دەوێ، داواکارم لە وەزیری دارایی ئەوە بکات، چونکە بەشێك لە راهێنان بۆ بەدیهێنانی کار و دۆزینەوەی هەڵی کار بۆ گەنجان لە دەفەری گەرمیاندا، دەتوانێ بۆشاییەکی باش پڕ بکاتەوە، هیوادارم وەزیری دارایی ئەمە

بـه نـەزەری ئیعتیبـار وەربگـری، هـەروەها چـاککردنی دەرمالّـەی پـۆلیس و پاسـەوانەکانی چاکسـازی کـه لەبەردەم خوتورەی مەحکومان دان له پالّ پۆلیس زیاد کردنـی دەرمالّەی پـۆلیس و ئاسـایش، ئـەوەش زیـاد بکرێ، تا چەند گونجاوە له میزانیەی حکومەت کۆمپانیاکانی وەبەرهێنان پرۆژەیان بـۆ سـەرف بکـرێ، واتـا کۆمپانیای دروست کردنی خانوو دەبینین له بودجـەی حکومەتـدا مەشـاریعیان بـۆ دەدرێ، تـا چـەند ئەمـه گونجاوە؟، گرنگیدان بە کەرتی گەشت و گوزار، کە سالّانە لە ناوچەکانی تری عیراق و کوردستانی ئێرانەوە خـەلّکێکی زۆر روو دەکاتـه ناوچـه گەشـت و گوزاریـیـەکان، ئومێـدەوارم بەشـێکی زۆر لـه پرۆژەکـانی بـۆ سەکتەرەکانی گەشت و گوزار تەرخان بکرێ و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز پەروین عبدالرحمن.

بەڕێز پروین عبد الرحمن عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا من دەستخۆشی لە حکومـەت دەکـەم بـۆ ئـەو بودجەیـە، کـە بـە شـێوەیەکی زۆر شـەفاف کەوتووتـە بەردەستمان، ئەگەر بێت و بەراوردی بکەین لەگەڵ مووچەی پـار سـاڵ کـە هـەر لـە بەرنامـەی توانـاسازی و هەروەها دروست کردنی قوتابخانەی هاوچەرخ و هەروەها باشتر کردنی کەرتی کارەبا، هەروەها دەستخۆشـی لە لێژنەی دارایی دەکەم بۆ ئەو هەموو ئەرك و ماندووبوونەی کێشاویانە بۆ دانانی ئەم راپۆرتە، لەسـەرەتا من پێم باشە یەکەیەکی هەمیشەیی هەبێت لە وەزارەتی دارایی بـۆ دانـانی بودجـە بـۆ ئـەوەی بـە باشـترین شێوە و زووترین کات بگاتـە پەرلـەمان و ئێمـە گفتوگۆی لەسـەر بکـەین و پەسـندی بکـەین بـۆ ئـەوەی بـە باشـترین شـێوە لەبـەدەمی کۆمـەڵانی خـەڵکی خۆمـان دایبنـێن، مـن وەکـو ئەنـدام لـە لێژنـەی پێشمەرگە و شەهیدان داوا دەکەم ئەو بڕە پارەی کە دانـدراوە بـۆ وەزارەتـی شـەهیدان، دیـارە بـڕە پارەیـەکی زۆر کەمـە، بەشی ئەوە ناکات کە لە خزمەتی کەس و کاری سەربەرزی شەهیداندا بێت، هەروەها داوا دەکـەم دەرمالّـەی ژن و منداڵی بنەماڵەی شەهیدان وەکو مووچە خۆرانی حکومەت زیاد بکرێ، هـەروەها ئـەو بـڕە پـارەی کـە خەرج دەکرێ بۆ منداڵی شەهیدان بۆ هەموو قۆناغەکانی خوێنـدن، دیـارە نیـوەی تێچـووی خوێندنەکـەیان بۆ سەرف دەکرێ، داوا دەکەم هەمووی بۆ سەرف بکرێ، هەروەها ئـەو بـڕە پـارەی کـە دانـدراوە بـۆ دروسـت کردنـی هـەردوو بینایـەی بەڕێوەبەرایـەتی گشـتی شـەهیدان و هـەروەها دروسـتکردنی مۆنـەمێنت، راسـتە دروسـتکردنی مۆنـەمێنت سـینبولێکی نەتەوەیـە، بـەڵام ئـەوەی کـە ئێسـتا بنەماڵـەی سـەربەرزی شـەهیدان پێویستیان پێیە، دیارە یەکـەی نیشتەجێبوونە، بۆیـە مـن داوا دەکـەم ئـەو بـڕە پارەیـە تـەرخان بکـرێ بـۆ یەکەی نیشتەجێبوون، سەبارەت بـە پێشمەرگە، دیـارە پێشمەرگە مەغـدورترین چینی ئـەم کۆمەڵگایەیـە، دیارە واقیعی ئەمڕۆی کوردستان تێدایە لە سایەی خەباتی ئەوان و خوێنی سەربەرزی شەهیدانە، بۆیە مـن داوا دەکـەم ئـەو سـولفەی کـە ئێسـتا لـە هـەرێمی کوردسـتان دەدرێـت بـە وەزارەتـی پێشمەرگە، ببێـت بـە بودجەیەکی تایبەت بە وەزارەتی پێشمەرگە بۆ ئەوەی وەزارەتی پێشمەرگە بە باشـترین شـێوە خزمـەت بـە

پێشمەرگە بکات، هەروەها مووچەی خانەنشینی پێشمەرگەو مووچەی کەمئەندامانی سەنگەر کە 8 هەزارن، زیاد بکرێ، بەپێی یاسای ژمارە 33 ساڵی 2007، هەروەها پەلە بکرێ لە دروست کردنی ئەو 8 لیوایە، چونکە ئەمە خزمەتێکی زیاتر بە هێزی پێشمەرگەو مووچەو باش گوزەرانی پێشمەرگە دەکاتن، داوا دەکەم ئەوانەی کە لە دوای تەشکیل بوونی ئەو لیوایانە دەمینێنەوە ئەوەی کە بە هۆی ئەوەی کە چوونەتە تەمەنەوە، یاخود ئەوەی کە خانەنشین بکرێ، یاخود ئەوەی کە داوا دەکات نەقل بێت بۆ هەر وەزارەتێکی تر لە حکومەت ئاسانکاری بۆ بکرێ، سەبارەت بەو 76,32٪ کە بۆ ئیعاناتی زیراعی دانراوە، من پێم باشە زیاتر دەسەلآت بدرێت بە وەزیر، بۆ ئەوەی زیاتر خزمەت بە کەرتی کشتوکاڵ بکات، ئێمە هەموومان دەزانین کە هەرێمی کوردستان هەرێمێکی کشتوکاڵیە، هەروەها دەورێکی سەرەکی دەبینێت لە ژێرخانی ئابووریدا، بۆ ئەوەی ئێمە زیاتر گرنگی بە بەربوومی رووەکی بدەین و ئەوندە شت هاوردە نەکەین لە دەرەوە، باشتر دەبێ با دەستی وەزیر والآتر بکرێ، هەروەها داوا دەکەم حکومەت عەدالەت بنوێنی لە پێدانی دەرماڵە، چونکە ئێمە لەکاتی سەردانمان بۆ خاڵە سنووریەکان، دیارە ئەگەر ئێمە بەراورد بکەین بە ئیبراهیم خلیل، لەگەڵ باشماغ و پەرۆیز خان، دیارە ئەو فەمانبەرانەی کە لەوێندەر دەرماڵەکانیان لە 100٪ بۆ سەرف دەکرێت، بەلآم ئەوەکانی تر هەر نیانە، هەروەها بەنیسبەت هەندێ لە پڕۆژە بەردەوامەکان دیارە گەیاندنی تۆڕی کارەباو ئاو بۆ گوندەکانی دۆڵی بالیسان و دۆڵی سماقولی، ئەوانەی کە بۆ دۆڵی بالیسان نەکارەبای نیشتیمانی هەیەو، نە ئاویشی هەیە، وەکو زیاتر تەئکید دەکەنەوە لەسەر ئاوی کانیاوەکانە، کە ئەمەش باشترە ئەو خزمەتگوزاریانە بگاتە ئەوێ، هەروەها بەنیسبەت دۆڵی سماقولی دیارە 10 گوندە، لەو دە گوندە حەوت گوندیان کارەبای نیشتیمانیان بۆ چووە، بەلآم سێیان وەکو عەلیاوە و کێشکە و ئەوە کارەبایان نەگەیشتووە، بۆیە داواکارم کە حکومەت ئاورێك لەو لایە بداتەوە، هەروەها لە پرۆژە بەردەوامەکانی ساڵی 2011 دیارە هەندێ پرۆژە تایبەت کراوە بە وەزارەتی ناوەخۆ کە هیچ پەیوەندییەکی بە وەزارەتەوە نییە، بەڵکو پەیوەندی بە وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە هەیە، داواکارم حکومەت چاوێکی پێدا بخشێنێتەوە، لەوانە نۆژەن کردنەوەی باڵەخانەی کتێبخانەی گشتی هەولێر، کۆنکریت کردنی شەقامە ناوەخۆییەکان لە شارۆچکەی رەواندز، وا بزانم هیچ پەیوەندییەکی بەوە نییە، هەروەها پەیمانگای دادوەری لە ساڵی 2010 دە ملیاری بۆ دابین کراوە، بەلآم هەتا ئێستا هیچ شتێکی بۆ نەکراوە، من دوو پرسیار ئاراستەی بەڕێز وەزیری پلان دانان دەکەم، هیوادارم وەڵامم بداتەوە، لەگەڵ ئەوەی لە 69٪ ی بودجەی وەبەرهەمهێنان 2011 بۆ تەواو کردنی پرۆژەکانی ساڵی رابوردووی تەرخان کراوە، بەلآم تا ئێستا هیچ ئاماژەیەك بە رێژەی تەواو کردنیان نەکراوە، پرسیاری دووەم/ بودجەی ئەمسالْ بەشێکی زۆری بۆ ناوەندی پارێزگاو قەزاکان ئاراستە کراوە، بەلآم ئەم جۆرە دابەش کردنە، دیارە جیاوازی نێوان ناوەندو لادییەکان فراوانتر دەکات و، هۆکارێکی گەورەشە بۆ کۆچی پێچەوانە، لە لایەکی تریشەوە دەبێتە هۆی بەهەدردانی بودجەی کشتوکاڵی و ئاودێری و دەرخستنی ئەو هەوڵانەی کە بۆ ئاوەدان کردنی لادێیەکان دەدرێتن، ئێمە کاتێك وەکو لێژنە دەرچووبووین بۆ سەر خاڵە سنووریەکان، دیارە ئەو

ڕێگاوبانانەی کە دەگاتە سەر خاڵە سنووریەکان زۆر زۆر ڕێگای خراپن و کەندو کۆسپی زۆری لێیە، بەڕاستی ئەوانەش سەرچاوەی داهاتن بۆ حکومەتەکەمان و، بۆ هەرێمەکەمان، من پێشنیارێك دەکەم ئەگەر لەو هەموو بار هەلگرانیەی کە روو لە هەرێمەکەمان دەکات، ئەگەر یەکی یەك دۆلاری پێ بدرێ، دەتوانێ چارەسەری ئەم کێشەیەی پێ بکات، هەروەها 200 ملیار دانراوە بۆ پڕۆژەی وەبەرهێنان، من داوا دەکەم ئەگەر هەندێك لەو پارەیە تەرخان بکرێ بۆ ئەو پڕۆژانەی کەشتێکی کەمیان دەوێت، کە پارەیەکی کەمیان دەوێ باشترە ئەو پڕۆژانە جێبەجێ دەبن، بە دوو ساید کردنی هەولێرو کۆیە، پارسان دیسانەکە ئاماژەی پێدراو بودجەی بۆ داندراو ئەمسالەش هەر دیسان بودجەی بۆ دانراوە، بەلام هەتا ئێستا هەر هیچی بۆ نەکراوە، هەروەها ئێمە داوا دەکەین مووچەی فەرمانبەران وەکو مەرکەزی لێ بکرێ، بەلام من لێرانە حکومەت با زیاتر کۆنترۆلی بازاڕ بکات، چونکە ئەگەر کۆنترۆلی بازاڕ نەکرێت تۆ هەر مووچە زیاد بکە و هیچ بە کەلك نایەت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز شڤان فەرموو.

بەڕێز شڤان احمد عبد القادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی من پشتگیری لە راپۆرتی لێژنەی دارایی دەکەم و دەست خۆشیان لێ دەکەم، بە حەقیقەت راپۆرتێکی گشتگیر و هەمە لایەنە، دەستیان لەسەر زۆربەی ئەو هەموو کەم و کوڕیانەی کە لە بودجەی ئەمسالدا هەبوو، دەستنیشانیان کردووە، ئومێدەوارم ئەو تێبینی و سەرنجانە ببنە بڕیار و ببنە تەوصیات بۆ حکومەت و لە ئەنجامدا جێبەجێ بکرێن، من لە دوو تەوەر، لە دوو لاوە قسەکەم دەکەمە دوو بەش، بەشێك لە بارەی لێژنەی پێشمەرگە و شەهید و جینوساید و بەشی دووەمی قسەکانم لە رووی گشتی راپۆرتەکەوە قسە دەکەم، لە رووی ئیش و کاری لێژنەکەمانەوە، ئەوەی کە پەیوەندیدارە بە لێژنەی پێشمەرگەو شەهید و جینوساید، لەبارەی مووچەی شەهیدان زۆر لە هاوکارانم ئاماژەیان پێکرد، منیش پشتگیریان دەکەم کە خێزان و منالّ و مەسئولیەتی شەهید، ئەمە وەکو دەرماڵە دەبێ حیسابیان بۆ بکرێت وەکو هەر موزەفێك لە هەر بواریکدا، دووەم، لە میزانیەی توانا سازی پار سالّ لەم پەرلەمانە من ئەم قسەم کرد و دیسان تیکرار دەکەمەوە، لە میزانیەی پار سالّ، کە داوام کرد و جێبەجێ نەکرا، ئەمسالّ داوا دەکەم جێبەجێ بکرێتن و لە ئەوەی بۆ توانا سازی دیاریکراوە 20 تا 25٪ بوو، منداڵی شەهید دیار بکرێ بە تەخصیص، ئەگەر نا ناچێتە بابی ئیمتیازاتی کەس و کاری شەهیدانەوە، قانونێکمان دەرکرد بە قانونی ئیمتیازات و حقوقی شەهید، ئەوان جیاوازمان کردن لە خەڵکی دیکە، یەعنی ئەوان موتەمەیزترن لە خەڵکی دیکە، ئەوان ئەولاترن لە خەڵکی دیکە، ئەگەر تەخصیص نەکرێتن من نابێنم هیچ تەمەیوزێکی تێدا هەبێ، هەروەها لەو 25 هەزار ناوەی کە موقەریرە تەعین بکرێن، دیسان ئەو تەمەیوزە بە منداڵی شەهید بدرێ، ئەوان ئەولاترن لە خەڵکی دیکە، 20 تا 25٪ بە تەخصیص لەناودا هەبێت و ببێتە بڕیارێك

بۆ ئەوەی حکومەت مولزەم بێت بەو ڕێژەیە، ئەگەر زۆر نەبێت کەم نیە ئەمە، من پێشنیار دەکەم دوو نەخۆشخانە لە هەولێرو لە دهۆك، کە گەورەترین موشکیلەی کەسوکارو منداڵی شەهیدان و بکرێ پێشمەرگەشن، کە موستەشفای کامل بن و مواسەفاتی کاملیان تێدا بێتن، کە گەورەترین ئەو موشکیلە لە باری حکومەت سووك دەبێتن و کێشەی کەسوکاری شەهید و پێشمەرگەش چارەسەر دەبێت و بە شێوەیەکی سەربەرزو سەرفرازانە، پێشنیار دەکەم هەتا ئەو عەلویانە دروست دەکرێن کە سەقفێکی زەمەنی وازیحی تێدا نییە، ئەگەر دروستیش بکرێن بە دەیان پێشمەرگە لە خارجی ئەم عەلویانە دەمیننەوە، پێشنیار دەکەم، چونکە ئەمانە پێشمەرگەنە و جێگای سەربەرزی و شەرەف مەندی ئەو گەلەو ئەو دەسکەوتەی لە ماندووبوون و ئەو پێشمەرگانە و خوێنی شەهیدان بەدەست هاتووە، هەر یەکە 100 هەتا 150 هەزار دینار وەکو موساعەدە پێیان بدرێت، هەتا ئەوان تەنزیم دەکرێن، لە سەرەرای ئەو موچەی کە وەردەگرن، من پێشنیار دەکەم لێرە بەپێی ئەم ماددە یاساییە کە لە ماددەی (14) بڕگەی پێنجی موازنەی عێراقدا هاتووە مەسەلەی موچەی پێشمەرگە و تجهیزو تەسلیحی پێشمەرگە کە لەو ماددەدا هاتووە، پێشنیار دەکەم کە سەرۆکی حکومەت و وەزارەتی پێشمەرگە هەرچی زووترە سەردانی مالیکی بکەن و ئەو کێشەیە یەکلا بکرێتەوە ، بۆ ئەوەی بتوانین عەمەلیەی بە نیزامی کردنی یان تدریب کردن دروستکردنی مەعەسکراتی پێویست بۆ ئەو ئەلویانە وە دروستکردنی جەیشی موحد لەسەر ئەساسێکی نیزامی جێبەجێ بکرێتن. داوا دەکەم هەردوو یاسای ژمارە (34) و (38)ی 2007 کە یاسای کەمئەندامی پێشمەرگە و خانەنشینی پێشمەرگەیە جێبەجێ بکرێ کە ئەویش پەیوەندیدارە بە ئەو بڕگە یاساییەی کە کارێکی پێویستی بۆ نەکرایە هەتا ئێستا. بۆ ئەوەی ئەو هەردوو شەریحەیە کە هەردووکیان پێشمەرگەن چ معوقین چ خانەنشین موچەی مستەحەقی خۆیان پێ بدرێتن. پێشنیار دەکەم ئەو هەردوو مدیریەی کە وەکو پرۆژە هاتووە لە راپۆرتدا راپۆرتی لێژنەی دارایی بگۆڕدرێن هی مدیریەی هەولێر و مدیریەی دهۆك بگۆڕدرێن بۆ خانووبەرەی نیشتەجێ بۆ هەردوو شەهیدانی ئەو سنووره بۆئەوەی زیاتر ئیستیفادەی لێ بکەن نەك بینایەی مدیریە. وە دیسان پێشنیار دەکەم ئەو ئەلویانە هەرچی زووترە جێبەجێ بکرێن، بۆ ئەوەی بکەونە بواری ئەو موچە موستەحەققەی کە وەکو هەر سەربازێکی عێراقی کە مافی ئەو موچەیان هەبێت پێیان بدرێتن. چەند تێبینییەکی گشتی لەسەر راپۆرت و بواری گشتی چەند تێبینییەك، لە خاڵی (20)ی لاپەڕە (20)ی راپۆرتی لێژنەی داراییدا هاتووە ئەو بڕە پارەیەی کە (75) ملیار دینارە بۆ سندووقی نیشتەجێ دیارکراوە من ئەم بڕە پارەیەم زۆر پێ کەمە، ئەمساڵ گەورەترین موشکیلە بۆ ئەم بواره دێتە پێش کە ئیلتیزامیان هەیە بەرامبەری خەلك سندوقی نیشتەجێ ئەگەر ئەمساڵ ئەمە بکرێتن گەورەترین موشکیلە بۆ حکومەت دروست دەبێتن، ئێمە موشکیلەی بۆ دروست دەکەین، هیچ نەبێ ئەمساڵ جێبەجێ نەکرێت و سەدو پەنجایەکە تێدابێتن. پێشنیاردەکەم هەر پرۆژەیەك لە هەر پارێزگایەك بەهەر سەبەبێك جێبەجێ نەکرێتن کولفەی ئەم پرۆژەیە موناقلەی پێ نەکرێتن بۆ پارێزگایەکی دیکە ، وە بکرێتە پرۆژە لە هەمان پارێزگا. کە پارسان ئەم بڕگەیە جێبەجێ کرا ئەمسالیش من ملاحەزەم نەکرد لە

راپۆرتدا هاتبێتن، من داوا دەکەم کە ئیزافە بکرێت و بۆ ئەوەی ببێتە بڕیارێك و حوکمەت پێی مولزەم بێتن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز خلیل عوسمان محمدامین.

بەڕێز خلیل عثمان محمدامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەخێرهاتنی میوانە بەڕێزەکان ئەکەم وە من گلەییەکیشم لە لیژنەی دارایی هەیە کە بەراستی راپۆرتی لیژنەی ئاوەدانکردنەوەی وەکو خۆی درج نەکردووە کە ئەوە دەبێ بە دیکۆمێنتێك و دەمێنێتەوە کە راپۆرتەکەی ئێمە راپۆرتێکی موتەکامیل بوو وە هەوڵی زۆری لەگەڵ دراوە، وە دوایین نوسخەی راپۆرتەکەیشتان ئەدەمێ...

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

هەر بۆ مەعلوماتت ، راپۆرت وەکو خۆی درج ناکرێ ، رەئی لێژنە لەسەر راپۆرتەکانتان کامەی وەرئەگرن کامەی وەرناگرن بەو شێوەیە دەبێ.

بەڕێز خلیل عثمان محمدامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

....دەسورێتەوە بۆیە من پێم وایە راپۆرتەکە بە کەمو کوڕییەوە ، ئەگەر راپۆرتەکە هەمووشی نەکرابێ هین، کراوە. سوپاس. سەبارەت بە بودجە خۆشبەختانە لە بودجەی ئەمساڵدا من پێم وایە حکومەت مامەڵەیەکی جددیانەی لەگەڵ ئەم بودجەیەدا کردووە و بەو شێوازەی کە بە ئاقاری شەفافیەتی زیاتر و دەسکەوتی بەدیهێنانی دەسکەوتی زیاتر بۆ خەڵك و چارەسەر کردنی کەم و کوڕییەکانی کەم کردۆتەوەو بەبەراورد لەگەڵ ساڵانی پێشوودا، وە هەروەها دەستخۆشی لە لیژنەکانی پەرلەمانیش دەکەم کە بەراستی بە هەمان شێوە زۆر هیلاك بوون لە دەستنیشانکردنی کەم و کوڕیەکان، وە هیوادارم ئێمەش بەهەموو لایەك کە بتوانین مامەڵەیەکی جدییانە لەگەڵ ئەم بودجەیەدا بکەین ، ئیجابیانە بەو مانایەی کە نەك ئێمە چاو لە کەمو کوڕییەکان بپۆشین و هەروەها تێروانینی ناواقیعیانەشمان بۆ بودجەکە هەبێ وە بەو مانایەی کە ئێمە لەڕێگەی ئەم بودجەیەوە بتوانین زۆرترین خزمەتگوزاری پێشکەش بە خەڵکی کوردستان و دوور لە هەموو ئەجێندایەکی سیاسی مامەڵە لەگەڵ ئەم بودجەیەدا بکەین. بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ، من پشتگیری لە پێشنیارەکانی لیستی کوردستانی دەکەم پشتگیری لە هەموو ئەو پێشنیارە باشانە دەکەم کە لەلایەن یەکە یەکەی ئەندامانی پەرلەمانەوە پێشنیار کراوە بۆ چاککردن و بەرەو پێش بردنی بودجەو سیاسەتی دارایی لە هەرێمی کوردستان. وە سەبارەت بە سندووقی زیادکردنی بڕەپارەی پێشینەی هاوسەرگیری کە ئەمە مایەی دەستخۆشییە ، وە من داواکارم کە ئەم پارەیە لە رێمایییەکاندا دەرج بکرێ بۆ ئەوانەی کە ساڵێك پێش ئێستا ژنیان هێناوە بەراستی ئەمانیش بگرێتەوە. سەبارەت بە سندووقی

پێشینەی خانووبەرە کە بووە بە (20) ملیۆن ئەوە مایەی دەستخۆشییە کە لە پێشنیارەکانی لیستی کوردستانییە ، وەمن داواکارم کە ئەمە بەراستی ئالییەتێکی باشی بۆ بدۆزرێتەوە بەو شێوازەی کە هەموو خەڵکێك لێی سوودمەند بێ، یەعنی تا ئێستا کە رێنماییەکان کە وەزیری دارایی و بەڕێز جێگرەکەی لێرەن بەراستی کۆمەڵێك خەڵك گلەیی لە ئیجرائات و رێکارەکانی پێدانی ئەو سولفەیە بەهۆی هێنان و بردنێکی زۆریان پێ دەکەن وە کۆمەڵێك خەڵك لێی بێبەش بووە ، ئێمە کاتی خۆی خەڵکمان لە لادێکان بە زۆرەملێ ڕاگوێزراون و لە ئۆردوگاکانا ئاخنراون لەوێ سولفەیەکیان پێدراوە لەسەردەمی رژێمی پێشوو ئێستا ناکرێ ئەمانە بە سوودمەند حساب بکرێن. خاڵێکی کە بەڕاستی کێشەی زۆر لەسەر زەوی 100 مەتریە من پێم وایە دەبێ بەڕاستی هەم پارێزگارەکان ئەنجومەنی پارێزگاکان و شارەوانییەکان چاو بە ماستەرپلانەکانی شارەکاندا بخشێننەوە بەو شێوازەی کە لەگەڵ داهات و پێکهاتەی کۆمەڵایەتی ئەم کۆمەڵگەیەی ئێمەدا گونجاوبێ، ناکرێ ئێمە خەڵکمان هەبێ لەسەر جادەدە و شوێنی نەبێ ڕێگریش بکەین لە دروستکردنی خانووی سەد مەتری. خاڵێکی تر بەڕاستی لەسەر ئەو (7500) دۆلارەیە کە دەدرا بە هاووڵاتیان بەتایبەتی بۆ لادێکان، ئەمە تاوەکو ئێستاکە نەدراوە من داوا ئەکەم وەزارەتی دارایی و بەڕێز وەزیری دارایی تەوزیحاتی زیاترمان بدەنێ لەسەر ئەمە. خاڵێکی کە ، برادەرانیشم زۆر تەئکیدیان لەسەر کردۆتەوە ئێمە لە لێژنەی ئاوەدانکردنەوە بەراستی سندووقی نیشتەجێ بوون، ئەو پارەیەی کە بۆی تەرخان کراوە ئەمە پێشتر حساباتی لەسەر کراوە پێویستە بگەڕێتەوە. وە خاڵێکی کەش کە بەڕاستی دەستەی وەبەرهێنان گلەیی دەکەن ئەو قەرزانەی کە دەدرێ بە هاووڵاتیان و پاشان ئەگەڕێتەوە دەچێتەوە سەر حسابی وەزارەتی دارایی ناگەڕێتەوە بۆ سندوقەکە ، کە پێویستە بگەڕێتەوە بۆ سندووقەکە بۆ ئەوەی دووبارە بدرێتەوە بە هاووڵاتیان و ئەمە خەرج بکرێتەوە بە سولفە بۆ ئەوەی زۆرترین هاووڵاتی لێی سوودمەند بن. من پشتگیری لە پێشنیارەکەی لیستی کوردستانی دەکەم بۆ کەمکردنەوەی ڕێژەی (10٪)ی هەموو پلە باڵاکان کە هیوادارم ئەم پارەیە بخرێتە سندووقێکی تایبەتەوە بۆ خزمەتکردنی کەس و کاری شەهیدان و قوربانیانی ئەنفال و کیمیاباران و جینۆساید بەکاربهێنرێتەوە لە دروستکردنی خانوو و پێداویستیەکانی تری ئەمان. خاڵێکی تر بەڕاستی کە دەمەوێ قسەی لەسەر بکەم مەسەلەی ڕێگاوبانە ئێمە ئەگەر بێت و چاو بە نەفەقاتی چاککردنەوەی ڕێگاو بانەکان و پردەکاندا بخشێنین ، ئەوەی کە بۆی داندراوە لە زمنی وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە من پێم وایە ئەمە کیفایەت نییە بەو پێیەی کە ئێستا فشارێکی زۆر زۆر لەسەر ڕێگاو بانەکانمان هەیەو ڕۆژانە بە دەیان ڕووداوی نەخوازراو ڕووددەن، بۆیە من داواکارم کە چاو بەوەدا بخشێندرێت، وەزارەتی دارایی ئەو بڕە پارەیە زیاد بکا بۆ ئەوەی وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە باشتر بپەرژێتە سەر هەم چاکردنەوەی ڕێگاو بانەکان کە بەخۆتان دەزانن ئەمڕۆکە بە تەواوەتی وێران بووە وە دروستکردنی ڕێگاش کاتێکی زۆری دەوێ هەروەها بۆ دروستکردنی ئەو ڕێگایانەی کە لە گوندەکاندا دەکرێن کە بەڕاستی بەشێکی زۆر لە گوندەکانمان پێویستیان بە ڕێگاو بان هەیە ئێستاکە بۆئەوەی ببەسترێنەوە بەشارەکان و ڕێگای هاتوچۆیان بۆ ئاسانتر بێ. بۆیە پێشنیار دەکەم بەڕاستی ئەگەر بکرێ

ئێمە، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، یەعنی لێرە بڕیار لەسەر ئەوە بدەین بەشێك لەو پارەیەی کە تەرخان کراوە بۆ کرێنی ئۆتۆمبێل و سەیارەی صالۆن و هەندێ لە پێداویستی هاتووچۆی دائیرەکان کە من پێم وایە بەشێکی زۆریان هەیە ئیللا لەحاڵەتی پێویستدا نەبێ کەمبکرێتەوە و بخرێتە سەر نەفەقاتی چاکردنەوەو صیانەکردنی ڕێگا و بانەکان و جسرەکان. خاڵێکی تر بەڕاستی مەسەلەی جیاوازی مووچەیە کە تائێستاکە ئێمە پێمان وابوو بەس لەسنووری پارێزگای سلێمانیدا ئەم جیاوازییە هەیە، بەڵام لە سنووری پارێزگای هەولێریش ئەمە بەدی دەکرێ لەنێوان هێزەکانی ناوخۆ و هەروەها فەرمانبەرانی تریشدا کە من هیوادارم وەزارەتی دارایی وردبن لەو کارەیا ئەمە ڕێك بخەن. خاڵێکی تر کە مەسەلەی پرۆژەکانە کە دەمەوێ بێمە سەری بەڕاستی زۆربەی زۆری کێشەی دواکەوتنی پرۆژەکان یەکەم پەیوەندی بەو پرۆسە دوور و درێژەی ئاڵۆزی تەندەرینەوە هەیە کە زۆر ئەخایەنێ لە 3 مانگ بۆ 4 مانگ ئەخایەنێ کە من پێم وایە ئەمە بەشێکە لە دواکەوتنی پرۆژەکان کە هیوادارم وەزارەتی دارایی چاو بەو بڕیارەیا بخشێننەوە وە ڕێنماییەکان باشتر بکەن لەگەڵ وەزارەتە مەعنییەکان هاوکاربن بەتایبەتی لە هەردوو پارێزگای دهۆك و هەولێر. وە من .....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس ، ببوریت ، ڕەت بوو ، بەڕێز...لانە أحمد محمود.

بەڕێز لانە أحمد محمود:

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان.

بەخێرهاتنی هەردوو وەزیری دارایی و پلاندانان و بریکاری وەزارەتی دارایی و وە منەسق بەینی پەرلەمان و حکومەت دەکەم ، بەخێرهاتنیان دەکەم. ئێمە کە لە لێژنەی دارایی و ئابووورین چەندەها کۆبوونەوەمان ئەنجامدا و گفتوگۆمان کرد لەسەر بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2011 بۆمان دەرکەوت ئەگەر بەراورد بکەین لەگەڵ بودجەی پار ساڵی 2010 دەبینین بودجەی ئەوسالّ زۆر بە وردەکاری و شەفافانە مامەڵەی لەگەڵ بەشەکان و بابەتەکان کردیە، بەڵام لەگەڵ ئەوەش هەندەك کەمو کورتی تێدایە وە هەروەها چەندین پێشنیارمان کردووە لەناو ڕاپۆرتی لجنەی دارایی، بەڵام هەندەك لە یەعنی پێشنیارەکان کە بەتایبەت لەسەر بودجەی وەبەرهێنان کە تەرخان دەکرێت بۆ پرۆژەکان یەعنی هەندەك خاڵ هەیە زۆر بەلای من گرنگ دەیزانم دەبێ ڕەچاو بکرێن ئەویش ، دەبێ ئەولەویەت بەو پرۆژانە بدرێت و جێبەجێ بکرێت کە پرۆژەی گرنگە لە ڕووی ئابووری و کۆمەڵایەتی، هەروەها باشتر پرۆژەکانی خۆی بەخۆی ئەنجام بدات، نەك وەزارەتێکی دیکە ئەنجامی بداتن، هەندەك پرۆژە کە پێشنیار دەکرێ لە ساڵی 2011 کە ئەنجام بدرێن دەبێ بڕی پارەکەی (7٪) لە گوژمەی پرۆژەکە کەمتر نەبێتن ، وە هەندەك پرۆژەشمان هەیە کە هەتا دیزاینەکەی تەواو نەبێت لە پلانی بودجە با دانەندرێتن، یەعنی ئەوە بەلای من زۆر زۆر گرینگە ئەو چەند خاڵانە ڕەچاو بکرێتن کە لەلای حکومەت کە پرۆژەکانیان دادەنێن و کە بودجەی وەبەرهێنانی بۆ سەرف دەکرێت ، وە هەروەها پشتگیریش دەکەم لە پێشنیاری لیستی کوردستانی کە بۆ کەمکردنەوەی

(10٪) له نەفەقاتی تەشغیلی لەو (10٪)یەی کە نەفەقاتی تەشغیلی کەم دەکاتەوە (7٪)ی دابەش بکرێتن بۆ زیادە کردنی یەکەم: سلفەی زەواج کە لەلای حکومەت پێشنیار کرایە دوو ملیۆن و نیو، ئەمە پێشنیاری دەکەین ببیتە پێنج ملیۆن، وە هەروەها بۆ سولفەی عەقاری لەبۆ پازدە ملیۆن کە پارەکە داوامان کرد، ئەوسالٌ پێشنیار دەکەین ببیتە بیست ملیۆن وە سەد ملیار تەرخان بکرێتن بۆ زیادەی دەرمالٌەی هێزی پێشمەرگەو پۆلیس سەدو پەنجا ملیار تەرخان بکرێت بۆ هەلٌمەتی دروستکردنی قوتابخانە ، چل ملیار تەرخان بکرێت بۆ زیادەی تۆڕی کۆمەلٌایەتی ، حەفتاو پێج ملیاریش تەرخان بکرێت بۆ زیادەی قەرزی زراعی و صناعی. بەلٌام... وە دووسەد ملیاریش تەرخان بکرێتن بگەڕێتەوە سەر بودجەی وەبەرهێنان. سێ لەسەدەکەش بۆ پڕکردنەوەی ئەو عجزەی کە لە بوجەی سالٌی 2011 هەیە ، عجزەکەی پێ پڕبکەینەوە. هەروەها ئەگەر لەسەر زەینمان بێتن یەك لە پرۆژەکانی ئیستراتیجی کە ئەوسالٌ زۆر گرینگی درایە بە کارەبا، وە مەبلەغەکی تەقریبەن شەش سەد ملیار لۆ وزارەتی کارەبا تەرخان کرایە بۆ چارەسەری کێشەی کارەبا یەعنی وابزانم کێشەی کارەباش یەکێکە لەو پرۆژانەی کە ئیستراتیجییە و کە لەلای خەلٌکی هەرێمی کوردستان زۆر گرینگە ئەو کێشەی کارەبا، چارەسەر بکرێتن، وە داواکاریشم زۆر گرینگی بدرێتە کەرتی زراعی و صناعی بۆئەوەی چیدی ئیعتیماد لەسەر دەرەوە نەکەینە ئینتاجی خۆمان هەبێ بەرهەمی خۆمان هەبیتن و لەهەمان کاتیش ئەگەر ئێمە ئیهتمام بە کەرتی زراعی و صناعی بدەین لۆمان یەعنی فرص عمل کار دابین دەکرێ بۆ هاوولاتیانی خەلٌکی کوردستان. و داوا دەکەم بە زووترین کات حساباتی ختامی بۆ شەش مانگی ئەخیر بۆ سالٌی 2010 بگاتە پەرلەمان. وە هەروەها ئەندامەکانی بەرێز ئیشارەتیان بەوەی دا کە زۆر جار لەشاری هەولێر کە وەکی بارانەکی زۆر دەبێ فەیەزانات دەبێتن هەندەك گەڕەك زۆر زەرەرمەند دەبن کە ئەو فەیزاناتە رووەدات ، داوا دەکەم لە بەرێز حکومەت چارەسەری ئەو کێشەی بکاتن، ئەوجا چارەسەرەکە بەوەی کە صیانەی دەوی ئەو رێگاو بانانە، ئەو جسرانە لۆ خاتری تەسریبی ئاوەکە ببیتن نەگاتە ناو ئەو مالٌانە زەرەر مەند دەبن ئەو چەند سالٌە ئەو حالٌەتە روو دەداتن لەشاری هەولێر، چارەسەریان لۆ بکرێتن. وە هەروەها داواکاریشم گرینگی بدرێتن بە کۆنترۆلٌی جۆری هەموو پێداویستیەکانیان بۆ دابین بکرێتن وە دروستکردنی چەند ژمارەیەك لە تاقیگەکانی پشکنین لە سنوورەکانی هەرێمی کوردستان وە دابینکردنی ئالات و موعیدات و مەوادی پێویست بۆ ئەنجامدانی کاری تاقیگەکان کە لەسنووری هەرێمی کوردستانە، وە چەندین فەرمانبەریشیان بۆ دابمەزرێتن، چونکە ئەمە کە لە خیلال چوویەنە ئەو سنووری هەرێمی کوردستان دیتمان فەرمانبەریان پێدەویست لە ئیختیساساتی جیاواز ، ئەعنی ئیختیساساتی موختەلف دەیانەویست، پێویستیان هەبوو لۆیان دابمەزرێتن. وە هەروەها یەکێکیش لە کێشەکانی دەبینین هەیە ئەو زەویەی کە دەبینین دووسەد مەترە بەناوی دوو کەسیش نووسرایە، داوادەکەم لە حکومەت هەردوو کەسەکە سولفەی عەقاری شەملیان بکاتن یەعنی هۆردووك سوودمەندبن لە سولفەی عەقاری، چونکە ئەو کێشە هەیە دەبینین کە دووسەد مەترە خەلٌکی فەقیر و هەژار ئیمکانیەتی نیە...مەسەلەن دووسەد مەتریان کرییە بە دوو کەس لەگەلٌ یەکتری، یەك سوودمەند

دەبن لە سولفەی عەقاری بەس ئەویتر ئیستیفادەی ناکا، فەداوا دەکەم لە حکومەت هەردووکەسەکانی کە زەویەکەیان هەیە کە دووسەدمەترە مەساحەکەی بەناویان نووسرایە سوودمەند بن لە سولفەی عەقاری. زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەستخۆش. بەڕێز محمد أحمد علی.

بەڕێز محمد احمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

محمد شارەزووری. سەرەتا دەستخۆشی و پشتگیری خۆم بۆ راپۆرتی لیژنەی دارایی دەردەبڕم کە ئەمساڵ بەشێوەیەکی زۆر باش کۆمەڵێ سەرنج و تێبینیان خستووەتە ڕوو، کۆمەڵێ پرسیاریشیان وروژاندووە لە هەمان کاتیشا سەرنج و تێبینی هەموو لێژنەکانی پەرلەمانیان لەناو راپۆرتەکەی خۆیانا جێگە کردۆتەوە کۆمەڵێ پرسیاریان وروژاندووە داواکارم لە هەردوو بەڕێزان وەزیری دارایی و وەزیری پلاندنان ئەو پرسیارانە جواب بدەنەوە. لەهەمان کاتدا سوپاسی خۆم ئاراستەی سەرجەم وەزارەتەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان دەکەم دیارە ئەوانیش هیلاك و ماندووبوون لەگەڵ ئەوە بودجەیە و هەمووشمان ئاگادارین کە بودجە لەلایەن حکومەتەوە دێتە پەرلەمان، بودجەیەکی کامل و ساف نیە دەنێردرێتە پەرلەمان بۆ ئەوەی پەرلەمان سەرنج و تێبینییەکانی خۆی بۆ پڕکردنەوەی کەم و کوڕییەکانی و لایەنە سلبییەکانی بودجە دەست نیشان بکات بەڵام ئەوەندەی من تێبینیم کردبێ بودجەی ئەمساڵ و راپۆرتی لیژنەی دارایی جیاوازترە لە ساڵی پار، بەڵکو کۆمەڵێ شتی ئیجابیاتی باشی تیایە، دیارە من سەرەتا پشتگیری خۆم بۆ ئەو پێشنیارانەی لیستی کوردستانی دەردەبڕم بۆ گەڕانەوەی نیمچە هاوسەنگییەك لە نێوان بودجەی ئیستسماری و بودجەی وەبەرهێنان لە 10٪ بەرێت لە هەمان کاتدا پشتگیری کردنی سولفەی زەواج و عەقار و خەرج کردنی دەرماڵەی خواردن بۆ هێزەکانی ئاسایش و ناوخۆ و پشتگیری تۆڕی کۆمەڵایەتی و دەعمی کەرتی کشتوکاڵی پیشەسازی دەکەم، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان من پێشنیارەکانم تایبەتە بەو لیژنەی خۆمان کە ئەویش هەردوو وەزارەتی شەهیدان و کەسوکاری سەربەرزی شەهیدان و ئەنفال و جینۆ سایدی تیایە لە هەمان کاتدا وەزارەتی پێشمەرگە کۆکراوەی سەرجەم پێشمەرگە قارەمانەکانی کوردستانە، سەرەتا من پێشنیارم بۆ بەڕێز وەزیری پلاندانان هەیە دیارە ئەمساڵ بە داخەوە لە بودجەی حکومەتی هەرێمی کوردستان کەم پارە بۆ وەزارەتی شەهیدان دانراوە، بەڵام ئێمە دوای کۆبوونەوەمان لەگەڵ وەزارەتی شەهیدان مەحزەرەکەشم لایە دوایی ئەیخەمە خزمەت جەنابی ولەگەڵ ئەوەی تاکو ئێستا کۆمەڵێك لە کەسوکاری شەهید بێ خانوو ماونەتەوە دوو بەڕێوەبەرایەتی دەرچووە بەڕێوەبەرایەتی گشتی شەهیدان لە هەولێر و سلێمانی ئێمە لەگەڵ وەزارەتا ئیتیفاقمان کردووە کە ئەم دوو بەڕێوەبەرایەتییە ئەم ساڵ نەکرێتەوە و بکرێت بە خانوو بۆ کەسوکاری سەربەرزی شەهیدان لە

هەموو کوردستان و، لە هەمان کاتدا بەو پارەیە کە بڕێکی باشە دوو خەستەخانە بکرێتەوە یەک لە دهۆک دووەم لە هەولێر بۆ خزمەتکردنی کەسوکاری شەهیدان، چونکە ئەو خەستەخانەیە لە سلێمانی هەیە، دوو پێشنیار دەکەم خەرج کردنی دەرماڵە بۆ منالّی شەهید دیاری بکرێت وەکو سەرجەم فەرمانبەرانی هەرێمی کوردستان کە دەرماڵەیان هەیە بۆ منالّ و بۆ خێزان و بەپێی رێنماییەکانی وەزارەتی دارایی بەڕێز ئەگەر ئەو پێشنیارەشمان قبولّ بکرێت و دەرماڵەش بۆ ئەمان سەرف بکرێت، ئەو بڕە پارەیەی کە حکومەت تاکو ئێستا دابینی کردووە بۆ خوێندن بۆ منالّی کەسوکاری شەهید تاکو ئێستا نیوەی بڕەکە دیاری کراوە پێشنیاری ئەوە ئەکەم ئەو بڕە پارەیە بە تەواوی دابین بکرێت وە لە هەمان کاتدا وەکو هاوکارانم باسیان کرد رێژەیەک لە دامەزراندن و لە تواناسازی لاوان دابنرێت بۆ منالّی شەهید، ئەویش بە مونافەسە لە نێوانی خۆیان بەپێی رێنماییەکانی حکومەت، نەک بەوەی مونافەسە مونافەسە لە نێوانی خۆیان بکەن نەک منافەسە لەگەلّ منالّانی ترا بکەن، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان من دێمە سەر هێزی پێشمەرگەی کوردستان کە ئێستا خۆی لە ژێر چەتری وەزارەتی پێشمەرگەیا ئەبینێتەوە، سەبارەت بە هێزی پێشمەرگەی قارەمان ئەم ئەزموونە بە هەموو دام و دەزگا شەرعییەکان و پاراستن و بەردەوام بوونی بۆ ئایندەی هەموو بەندە بە ئارەقە و ماندوو بوون و خوێنی شەهیدانی هێزەکانی پێشمەرگە هاتۆتە دی، لە هەمان کاتدا پاراستنی ئەو هەموو سنوورە شاخاوییە و بەرگری کردنی لە ناوچە دابڕاوەکانی کوردستان و دابین کردنی ئاسایش لە هەرێمی کوردستان بە هەولّی هێزی پێشمەرگە و براو خوشکەکانیان لە هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆ هاتۆتەدی، بۆیە من پێشنیار دەکەم وەکو ئەوەی ئەندامێکم لە لیژنەی پێشمەرگە نەک هێزی پێشمەرگە کەم بکرێتەوە، بەلّکو گرنگی زیاتری پێ بدرێ و ژیان و گوزەرانیان باش بکرێ و لەو سولفەیەی حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆی دابین کردوون لە بودجەی هەرێمی کوردستان چەک و تەقەمەنی باش و جل و بەرگ و موخەصەصات و ختورەیان بۆ سەرف بکرێت، دوو: جێبەجێ کردنی هەردوو یاسایی ژمارە (38)سی و هەشت و (34)سی و چوار کە ژمارە (38)سی و هەشت تایبەتە بە خانەنشینی پێشمەرگە و وە سی و چواری تایبەتە بە کەم ئەندامانی سەنگەر کە لەم پەرلەمانە بەڕێزە وە لە ساڵی 2007 دەرچووە بکەوێتە بواری جێبەجێ کردنەوەی بە راستی مووچە خانەنشینی هێزی پێشمەرگە و کەم ئەندام زۆر کەمە، بۆیە داواکارم و پێشنیاری ئەوە ئەکەین وەکو لیژنەکە ئەمسالّ بکەوێتە بواری جێبەجێ کردنەوە، پەلە بکرێت لە زوو تەشکیل کردنی ئەو لیژنەی کە هاوکارانم ئاماژەیان پێدا وەک نوێنەرانی لیژنەی دارایی وتوویانە ئەمە تایبەت نیە بە بودجەوە، بەلّام پێشنیارەکەی ئێمە بۆ ئەوەی حکومەت دەست کراوەتر بێت بۆ کردنەوەی لیوا بۆ ئەوەی هێزی پێشمەرگە ببێتە هێزی پێشمەرگەی کوردستان و لە ژێر چەتری وەزارەتی پێشمەرگە هەمووی یەک بخرێت، چونکە ئەو هەموو هیلاکی و ماندوو بوونە خەباتی هیلاکی و ماندووبوونی هێزی پێشمەرگە ئەنوێنێ، بەلّام بە داخەوە ئەیلّێم مەزلوم ترین کەس تاکو ئێستا لە هەرێمی کوردستان پێشمەرگەیە وەک هەموومان ئاگادارین و من یەک بەیەک سوپاسی زۆربەی ئەندامانی پەرلەمان و ئەم پەرلەمانە بەڕێزە ئەکەم کە هەموویان هاوکار و پشتگیرمانن بۆ ئەوەی

مووچەی هێزی پێشمەرگە زیاد بکرێت، بۆیە ئێمە داوا ئەکەین ئەو پێشمەرگانەی لە خاریجی ئەم لیوایانەوە تا ئەم لیوایانەیان بۆ تەشکیل ئەکرێت بڕێك لە مووچەیان بۆ زیاد بکرێت کە مووچەکەیان زۆر کەمە، ئەگەر ئێمە لێرە باسی بکەین هیچ کەسێك ئیدارە ناکات بەراستی هێزی پێشمەرگە بەو مووچە کەمە ئیدارەی ئەکات، من ئەخیر خاڵم بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان سوپاسی حکومەتی هەرێمی کوردستان ئەکەم لە ...

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس تەواو ، بەڕێز بەکر کەریم محمد فەرموو.

بەڕێز بەکر کریم محمد (ئاسۆ):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم پێشەکی دەکرێ بڵێین حکومەتی هەرێمی کوردستان تا رادەیەك بە گوێرەی ئەو بەرنامەیە کاری کردووە و دەکات کە لە بەرژەوەندی خەڵکی کوردستان دایە، لە رووی وەزیفییەوە حکومەت بایەخێکی بەرچاوی داوە و دەدات بە بوارەکانی ئاودانکردنەوە، بنیات نانەوەی ژێرخانی ئابووری، گەیاندنی خزمەتگوزارییەکانی کارەباو ئاو و رێژەی ئەوە لە هەردوو ئاسایی و وەبەرهێنان 28٪ ونیوە، پەروەردە و خوێندنی باڵا شازدە پۆینت هەشتا و هەشتە، ئاسایش و سەقامگیری کوردستان پازدە پۆینت پەنجا و حەوتە، تەندروستی پێنج پۆینت پەنجا و هەشتە کە بەسەر یەکەوە دەکەنە 66٪ پۆینت پەنجا و پێنج ئەوەش رێژەیەکی گونجاوە بۆ هەرێمی کوردستان کە حاڵی حازر لە باری بنیاتنانەوە و پێك هێنانی قەوارەی سیاسی خۆیەتی ئەگەر رێژەی بواری تەندروستی ببێ بە 7٪ئەوە گونجاوتر دەبێ بێ لەوە شەش سەد و پەنجا هەزار کارمەند و نزیکەی هەندەی تریش لە حکومەت مووچە وەردەگرن و هاوکاری دەکرێن خۆی ئەمەش جۆرێکە لە دابەش کردنەوەی سامان و سەروەتی وڵات، ئەمەش دەتوانین بڵێین رەنگە ئەوەی هەموومانە، دووەم: هەروەها پشتیوانی پێشنیازەکانی سۆزان خان دەکەین کە بە ناوی فراکسیۆنی کوردستانی خستنیە روو سەبارەت بە کەم کردنەوەی بودجەی وەگەڕخستن بە رێژەی 10٪ و نزیکەی و زیاد کردنی پێشینەی هاوسەرگیری زیادی کردووە بۆ پێنج ملیۆن و پێشینەی خانووبەرە بۆ بیست ملیۆن و، زێدەکردنی هاوکاری بۆ ئەو کەسانەی تۆڕی چاودێری کۆمەڵایەتی دەیانگرێتەوە لە حەفتا و پێنج هەزارەوە بۆ سەد و پەنجا هەزار دینار، زیاد کردنی دەرماڵەی ئاسایش و پۆلیس، هەڵمەتی دروست کردنی قوتابخانەی هاوچەرخ تواناسازی و قەرزی کشتوکاڵ و پیشەسازی، سێیەم: لیژنەی پەیوەندییەکان و رۆشنبیری لە راپۆرتی خۆمان پشتگیری پێشنیازی وەزارەتی رۆشنبیری و لاوانمان کردبوو کە تیایدا داوا دەکات لە جیاتی ئەو پێنج پرۆژەیەی کە لە ناو لیستی پرۆژە پێشنیازکراوەکانی ئەمساڵدا هەیە لە جیاتی ئەوان تەبعەن لە بواری رۆشنبیری لێ بێت سێ کۆمەڵگەی رۆشنبیری لە پارێزگای هەولێر و سێ کۆمەڵگە لە پارێزگای سلێمانی و گەرمیان دوو کۆمەڵگەش لە پارێزگای دهۆك دابمەزرێت لە هەمان کاتدا پشتگیری لە رای لیژنەی وەرزش و لاوان دەکەین سەبارەت بەو پرۆژانەی پەیوەندییان بە وەرزشەوە هەیە، چوارەم

پێشنیاز دەکەم قانوونی ژمارە حەوتی ساڵی 2008 بۆ نیشتەجێ بوونی هاوواڵتیان پیادە بکرێت بۆ ئەم مەبەستەش حەفتا و پێنج ملیار دینار لەو مەبلەغەی کە بۆ صندوقی نیشتەجێ بوون دانراوە بە گوێرەی رێنماییەکانی ئەم قانوونە بۆ نیشتەجێ بوونی خەڵکی کەم دەرامەت تەرخان بکرێت، پێنجەم: دیارە پڕۆژە وەبەرهێنەرەکان ئەمساڵ بەراورد بە پار رێك و پێك ترن، کۆمەڵێك زانیاری دەخەنە بەردەم بە گوێرەی راپۆرتی لیژنەی دارایی لاپەڕە یانزە ئەدای ساڵی رابردووی حکومەت لە جێبەجێ کردنی پڕۆژەکاندا لە رووی پارە خەرجکردنەوە 34٪ پۆینت سێ بووە، بەڵام دەبێ ئەوەش بگوترێت بەپێی دوا داتای وەزارەتی پلاندانان دەربارەی پڕۆژە بەردەوامەکانی ساڵی 2011لە دوو هەزار و سێ سەد و دوو پڕۆژە نۆسەد و هەشتا و پێنج پڕۆژە دینارێکیان تێدا سەرف نەکراوە کە دەکاتە رێژەی نزیکەی 43٪ لەکاتێکدا لە موازەنەی 2010دا پارەمان بۆ تەرخان کردبوون، هەروەها بەپێی موازەنەی ساڵی 2010 دەبوایە لە کۆی هەزار و چوار سەد و چل و دوو پڕۆژەی بەردەوامی پێش ساڵی 2010هەزار و دوو سەد و پەنجا و شەش پڕۆژە تەواو کرابا، یەعنی ئینجاز کرابا، واتە بە رێژەی 87٪، چونکە دیسان پارەی پێویست بۆ تەواو کردینان هەبووە بەڵام لە ئەرزی واقیعدا چەند پڕۆژەیەکی کەم تەواو کراوە ئەوەش بەراستی یەعنی حەقە حکومەت لەو ئەدا خراپەی خۆی هۆکارەکانی بکۆڵێتەوە کە بۆتە مایەی قسە و گازاندەی خەڵك پێشنیازی من ئەوەیە ئەمساڵ حکومەت تەرکیزێکی زۆر بخاتە سەر پڕۆژە بەردەوامەکان بە تایبەتی ئەوانەی پێش 2010 و تەواویان بکات لە هەمان کاتدا پێم باشە وەزارەتی پلاندانان لەسەر سایتی خۆی زانیاری تەواو لەسەر پڕۆژەکان بۆ هاوواڵتیان بڵاوبکاتەوە مانگانەش ئەبدێتیان بکاتەوە، شەشەم: لە لیستی پڕۆژە پێشنیازکراوەکانی ساڵی 2011 دەستەی وەبەرهێنان لە پارێزگای دهۆك پڕۆژەی ژمارە چوار گەیاندنی تۆڕی ئاو بۆ (300) سێ سەد یەکەی نیشتەجێ بوون، گوژمەی سەد و بیست و شەش ملیۆن دیناری بۆ دانرا، کەچی پارەی تەرخان کراو بۆ ساڵی 2011 حەفت سەد و پەنجا ملیۆنە، حەفتەم: بیست و یەك پڕۆژەی ناو پڕۆژە پیشنیازکراوەکانی 2011 کەمتر لە 10٪ی گوژمەکانیان بۆ خەرج دەکرێت لە ساڵی 2011یان ئەواتا ئەم پڕۆژانە لەم سااڵ لا ببەین یان رێژەیەك لەو پارەیەی بودجەی کار پێکردن کەم دەکرێتەوە لەو پڕۆژانە خەرج بکرێت من ئەوەیان بە دروست دەزانم، هەشتەم: زنجیرە سێ لە لیستی پڕۆژە بەردەوامەکانی وەزارەتی دارایی و ئابووری لە سلێمانی پڕۆژەی دروست کردنی بینای سینەمای سەردەم، قۆناغی یەکەم هێشتا دەستی پێ نەکراوە بەڵام لە لیستی پڕۆژە تەواو نەبووەکانی ساڵی 2011 پارێزگای سلێمانی قۆناغی دووەمی پڕۆژەی دروست کردنی سینەمای سەردەم تەواو بوو، قۆناغی دووەم تەواو بووە، هێشتا قۆناغی یەکەم دەستی پێ نەکراوە، ئەرێ ئەمە چۆن لێك دەدرێتەوە؟ قۆناغی دووەم پێش یەکەم تەواو ببێت لە کاتێکدا قۆناغی یەکەم هەر دەستی پێنەکراوە، نۆیەم لە لیستی پڕۆژە بەردەوامەکانی لە پارێزگای دهۆك، پڕۆژەی ژمارە (6) نووسراوە مەلەوانگەی داپۆشراو لە دهۆك لەناو مەرکەزی دهۆکدا، لە زنجیرەی نۆزدەم پڕۆژەیەکی تر هەیە بەناوی پڕۆژەی مەلەوانگەی داخراو، دیسان هەر لەمەرکەزی دهۆك، نازانم چ جیاوازییەك لەنێوان داپۆشراو و داخراو هەیە سەبارەت بە مەلەوانگەکان.

دەیەم/ لە لیستی پرۆژە بەردەوامەکانی وەزارەتی ناوخۆ زنجیرە یازدە نووسراوە هۆڵی وەرزشی داخراو لە دهۆك گوژمەکەی پێنج ملیارو پێنج سەد ملیۆن دینارە، پار ئەو پرۆژەیە لەناو لیستی پرۆژەکانی وەزارەتی رۆشنبیری و لاواندا بوو، ئێستا گواستراوەتەوە بۆ ناو پرۆژەکانی وەزارەتی ناوخۆ، هۆی ئەم گواستنەوەیە چیە؟ لەکاتێکدا وەزارەت ئاگای لێ نەبووە.

یازدە/ سەبارەت بە دامەزراندنی میلاکات، ئەگەر کۆی پلەکانی پێنج، شەش، حەوت، هەشت کۆ بکەینەوە دەکاتە دوازدە هەزارو دوو سەدو هەژدە، ئەو ژمارەیە بۆ دەرچووی پەیمانگاو زانکۆیەکانە، لێرەدا پرسیارێك ئاراستەی وەزیری پلاندانان دەکەم، ئایا ژمارەی ئەو دەرچووانەی سالانی رابردووی پەیمانگاو زانکۆیەکان چەندە، کە تا ئێستا دانەمەزراون؟ واتا ئەو دوازدە هەزارو قسورە چەند لە کێشەی دەرچووانی پەیمانگاو زانکۆیەکان کەم دەکاتەوە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار گەشە دارا کەرەم بکە.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا دەستخۆشی لە لیژنەی دارایی دەکەم بۆ ئامادە کردنی راپۆرتەکەیان، بێگومان ئەو بودجەیەی لێرە گفتوگۆی لەسەر دەکەین هی خەڵکەو پێویستە لەخزمەتی خەڵکدا بێت، من لێرەدا لە سێ تەوەردا راو سەرنجەکانی خۆم دەخەمە روو، لایەنە ئیجابیەکانی ئەم پرۆژە بودجەی سالی 2011، دیارە کۆمەڵێك خاڵی ئیجابی لەبودجەکەدا بەرچاو دیاری دەکرێت، پێویستە پشتگیری لێ بکەین و هەوڵی بەرفراوان کردنی بدەین، لە بواری شەفافیەتدا دیارە ئەمە بۆ سالی دووەمە، حکومەتی هەرێمی کوردستان بەشێوەیەکی زۆر شەفاف و روون بە داتاو زانیارییەوە پرۆژەی بودجە دەخاتە بەردەم ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان و رای گشتی تا تێبینی و سەرنجەکانیان بەشێوەیەك بخەنە روو بۆ باشتر کردنی بودجەکەو دەرخستنی کێشەو کەموکوڕییەکان، کە ئەمە خاڵێکی ئیجابیەو پێویستە باشتر بچێتە خزمەتی خەڵك و داوکارییەکانیانەوە، لە بواری وەبەرهێنانداو دیارە دەیان و سەدان پرۆژەی ستیراتیجی گرنگی تێدایە، کە دەبێتە هۆی ئاوەدانکردنەوەی زیاتری کوردستان، پەرەپێدانی زیاتری ژێرخانی ئابووری، یەك لەو سێکتەرانەی کە ئەمسال زۆر گرنگی پێدراوە بواری کارەبایە، کە پەیوەندییەکی ژییاری بە ژیانی خەڵکی کوردستانەوەیەو بۆ دروست کردنی ژێرخانی ئابووری کوردستان گرنگیەکی زۆر گەورەی هەیە، من بە خاڵێکی ئیجابی دەبینم، دیارە پێشتر هەنگاوی باش نراوە بۆ کارەبا، بەڵام ئەمسال کە ئەو بڕە پارەیەی بۆ دانراوە، بۆ چاککردنی کارەباو بنبڕ کردنی ئەو کێشەیە لە رێی چاك کردنی تۆڕەکان و وێستگەکانەوە، لەبواری خزمەتگوزاریی گشتیدا بۆ هاوولاتیان کۆمەڵێك هەنگاوی گرنگ لەم بودجەیەدا دانراوە، وەك زیاد کردنی پێشینەی هاوسەرگیری، زیاد کردنی پێشینەی خانووبەرەو قەرزی سندوقی لاوان و قەرزی پیشەسازی و قەرزی کشتوکاڵ و دامەزراندنی ئەو (25) هەزار لاو و فەرمانبەرە بەفەرمانبەر، زیاد کردنی

مووچەی هاوکاری کۆمەلایەتی و هاوتا کردنی مووچەی هێزەکانی ناوخۆ، پشتگیری لیستی کوردستانی دەکەم بە کەم کردنەوەی نەفەقاتی تەشغیلی لە 10٪ بۆ زیاد کردنی قەرزەکان و پڕ کردنەوەی ئەو کەڵێنانە، بێ لەوەی کە لە ساڵی رابردوو چەندین دەستکەوتی گرنگ، کە حکومەت بڕیاریداو ئێمەش لەم پەرلەمانەدا تەسدیقمان کرد، بۆ زیاد کردنی مووچەی کەسوکاری شەهیدان و ئەنفال و کەم ئەندام، هەروەها هەڵمەتی نیشتمانیی دروست کردنی قوتابخانەکان و تواناسازی لاوان، هەروەها سندوقی نیشتەجێ بوون و پێشینەی خانووبەرە، بەڵام ئەم بودجەیە بەدەریش نییە لە کەموکوڕی، لەگەڵ ئەو لایەنە ئیجابیانەی باسم کرد، چەند خاڵێك بە کەموکوڕی دەزانم و پێویستە دەست نیشان بکرێن و چاك بکرێنەوە. یەك/ پارەی ئەو پرۆژانەی نەکراون، یان تەواو نەکراون، من پرسیارەکەم لە بەڕێز وەزیری داراییە، هەروەها وەزیری پلاندانان، کە بڕی تەرخان کراو بۆیان سەرف نەکراوە، پێویستە دیاری بکرێن لەکوێ شوێنیان بۆ دیاری کراوە؟ لەم بودجەیەدا بواری شوێنەوارو ژینگە وەکو پێویست گرنگی پێ نەدراوە، کە لە زۆر ولاّت تەنها ئەو دوو سێکتەرەیە ولاّت بەڕێوە دەبات، پێویستە لە کوردستانیش کە ولاّتێکی گەشتیاریییە زیاتر گرنگی پێ بدرێت. هەست دەکرێت نا هەسەنگیەك هەیە لەنێوان سەنتەری شارو دەوروبەریدا، زیاتر گرنگی بە سەنتەری شارەکان دراوە، کە پێویستە ئەو هاوسەنگیە دروست بکرێت. بەرووبی ئاماژە بە داهاتەکانی هەرێمی کوردستان نەدراوە، داهاتەکان روون نین، کە بریتین لە داهاتەکانی فرۆشتنی نەوت و باجی گومرگ و رەسم و داهاتەکان، قەرزی نێودەوڵەتی و یارمەتی و کۆمەکی نێودەوڵەتی، ئەگەر چی بۆ یەکەم جار حکومەت داهاتی فرۆشتنی موشتەقاتی نەوتی بە داتاو زانیارییەوە ناردبێتە بەردەم ئەندامانی پەرلەمان و موناقەشە کرا بۆ ئەو پرۆژانەی کە بۆی دانرا بوو، بۆ ئەوە هەنگاوێکی زۆر باش و بەو هیوایەین کە بەردەوامی هەبێت بۆ هەموو بوارەکانی تر. لە پرۆژە یاساکەدا هاتووە کە داهاتی هەرێم چوارسەد ملیۆن و پێنج سەدو حەوت هەزارە، لە کاتێکدا بەغدا ئاماژەی بەوە داوە کە پێنج ملیارو چوارسەدو نەوەدو پێنج ملیۆنە، من پرسیارەکەم لە بەڕێز وەزیری داراییە کە تەئسیر دەکاتە سەر ئەو 17٪یەی کە بۆمان دەنێرێت، ئەمە چۆن جێی کراوەتەوەو چارەسەری بۆ کراوە؟ لە ساڵی 2010 بودجەی هەرێم کورتی هێناوە، پێویست بوو حکومەت ئاماژە بە سەرچاوەی دابین کردنی ئەو کورتهێنانە بدات، بەڵام دیار نییە لەکوێ دابینی کردووە، ئاماژەی پێ نەداوە. تێبینی دەکرێت لە پرۆژەکانی وەبەرهێنانی ساڵی 2010 وەکو پێویست جێ بەجێ نەکراون، یاخود کە پێویست بوو ئاماژە بە جێ بەجێ کردنیان بکرایە، کە ئەمە بەڕاستی لەسەر وەزارەتی پلاندانان بوو، کە ئەو رێژەیە بۆ ئێمە دیاری بکات، بۆ پرۆژەکان نیسبەیەکی دانایە، کە لە سەدا چەندی جێ بەجێ کراوە، بۆ ئەوەی ئەندامانی پەرلەمان بەرچاویان روونتر بوایە، ژمارەیەکی بەرچاوی پرۆژە پێشنیار کراوەکانی ساڵی 2010 نەخراونەتە بواری جێ بەجێ کردنەوە، کە بودجەشی بۆ تەرخان کرا بوو، پێویستە ئاماژە بەوە بکرێت، کە ئەو بودجەیەی ئەو پرۆژانە چیان بەسەر هاتووەو لەچیدا سەرف کراون. وەك تێبینی دەکرێت ئەمە رەخنەیەکە لەخۆشمان وەکو پەرلەمان سیستەمێکی چاودێری و بەدواداچوونی وەکو پێویستمان نەبووە، ئەمە رەخنەیە

لەهەموو ئەندامانی پەرلەمان و لە لیژنەکان، کە رۆڵی ئێمە دەبێت لە تەشریع چاودێری کردن بێت، وەکو پێویست نەمان کردووە، بێ لەوەی کە ناکارایی دیوانی چاودێری دارایی دەگەیەنێت، کە لەوە دەچێت هەر بەناو هەبێت، هیچ رۆڵێکی نەبووە.

لە بودجەی ساڵی 2011، بودجەی تەرخان کراو بۆ تەواو کردنی پرۆژەکانی ساڵی 2003و بەرەو ژوور بەبێ ئەوەی ئاماژە بە هۆکارەکانی دواکەوتنیان بدرێت، بەبێ ئەوەی هیچ کەس و دامەزراوێك بەرپرسیاریەتی ئەو دواکەوتنە لە ئەستۆ بگرێت، حکومەتیش هیچ لێ پرسینەوەیەکی نەکردووە، لە بڕی بودجەی تەرخان کراو بۆ ناوچە ناکۆکی لەسەرەکان تێبینی دەکرێت نا هاوسەنگی هەیە، یەعنی نازانم لەسەر چ پێوەرێك ناوچەیەك بۆ ناوچەیەکی تر ئەو بڕە پارەیەی بۆ دانراوە، کە دەبێت لە رووی فراوانی شوێنەکەو لە رووی دانیشتوان نازانم چۆن ئەمە دیاری کراوە. بڕی پێنج ملیار دینار لە بودجەی ئەمساڵ دانراوە بۆ هاوکاری کردنی کەرتی تایبەت لە بواری بەڕێوەبردن و کارگێڕیدا بۆ هەرسێ پارێزگاکان، هەردوو ئیدارەی گەرمیان و قەزای هەڵەبجە، ئەو مەبەستە روون نییە، هیوادارم وەزیری دارایی بۆمان روون بکاتەوە. پێشنیازم بۆ چاك کردن پشتگیری لە رەئیەکانی کاك سەروەر دەکەم سەبارەت بەوەی کە پێویستە پەرلەمانی کوردستان دەستەیەکی هەبێت سالانە بۆ دیراسە کردنی بودجە تا هاوکاری ئەندامانی پەرلەمان بێت بەشێوەیەکی زانستی بودجە دیراسە بکەن و تاوتوێی بکەن و بودجەیەکی باشترو ساڵ بە ساڵ بچێتە خزمەتی خەڵکەوە، هەروەها حکومەتیش یەکەیەکی هەبێت هەر لە سەرەتای ساڵەوە ئەو یەکەیە تەنها تەرخان بکرێت، بۆ ئەوەی بودجە ئامادە بکات. پتشگیری لە راپۆرتەکەی خۆمان دەکەم سەبارەت بە ئەوەی دانانی بودجەیەکی تایبەت بۆ لیژنەی بالای خانمان، بەڕاستی من ساڵی پاریش لە بەڕێز وەزیری دارایی داوام کرد، کە ئێمە ئەمساڵ کۆبوونەوەمان لەگەڵدا کردوون و بۆ ئەوەی بڕێك پارەی دیاری کراو تەرخان بکرێت و بەرچاویان روون بێت، کە ئەوان چەند دەسەلاتیان هەیە بۆ جێ بەجێ کردنی بەرنامەکانیان، ئەوەی پرسیارمان لێ کردن و خۆیان راوێژیان لەگەڵ وەزارەتی دارایی کردووە، داوای حەوت سەدو بیست و پێنج تا حەوت سەدو پەنجا ملیۆن دینار دەکەن، ئەگەر ئەمە لەم بودجەیەدا جێگەی بۆ بکرێتەوە، لە بودجەی ئەنجومەنی وەزیراندا بێت، لە ماددەی.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار سمیرە عبدالله کەرەم بکە.

بەڕێز سمیرە عبدالله اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا دەستخۆشی لە راپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری دەکەم، پشتگیری راپۆرتی لیستی کوردستانی دەکەم، هەروەها بەخێرهاتنی میوانە بەڕێزەکان دەکەم، من پێم باشە لە رووی فیکری و بنەمای ئابوورییەوە بۆ ئامادە کردنی بودجە، ئۆفیسێکی تایبەت هەبێت بۆ دانانی بودجە، ئەم ئۆفیسەش سەر بە سەرۆکی حکومەت بێت لەگەڵ وەزیری دارایی و پلاندانان، لەگەڵ دەستەی راوێژکاران بۆ دانانی بودجە

پێداچوونەوەو راست کردنەوەی هەڵەکان و ژمارەکانی پێش ئەوەی بگاتە ناو پەرلەمان، ئەو ئۆفیسە موختەس بێت بۆ دانانی بودجە.

هەروەها هەلی کار بڕەخسێت، سالآنە سەد هەزار پلەی تەعین لە کەرتی تایبەت، کەرتی تایبەت زۆرە لە کوردستان، ئەگەر بواری گرنگی پێ بدەین زراعیە، صناعیە، سیاحیە، نەوتە، بە مەبەستی دەوڵەمەند کردنی بودجەی هەرێمی کوردستان لەگەڵ پێداویستیەکانی ئەم قۆناغەی هەرێمدا بگونجێت. هەروەها داوا دەکەم لە ئەنجومەنی وەزیران کار بکات بۆ پیادە کردنی بنەمای لا مەرکەزیەتی دارایی لەگەڵ وەزارەتەکان ئەویش بە پێدانی دەسەلآتی خەرج کردنی بودجە بۆیان، لە چوارچێوەی پشتیوانی تەرخان کراو، بۆ ئەمەش نموونە زۆرە، کە شتێك تەرخان دەکرێت بۆ ئەوە، دەبێت بچیت موافەقەی وەزارەتی دارایی وەربگری و هی ئەنجومەن وەربگریت، تا موافەقەکەی وەردەگریت سلعەکە لە بازاڕ هەڵدەستێت لەسەریشی فەرزە دەبێت ئەو شتە هەر بەو مەبلەغە بکڕێت، دیسان دەسەلآتی خەرج کردنی یارمەتی و هاوکاری بۆ هاوولآتیان و کەسانی پێویست لە بەرپرسە بالآکان کەم بکرێتەوەو رێنمایی پێ دەربچێت، لەبەر ئەوەی هەندێك جار بەشێوەیەکی نادروست بەکار هاتووە بۆ بەرژەوەندی تایبەت و لابەلاو دانانی سنووڕێك بۆ دەسەلآتی خەرج کراوە بۆ سەلاحیەتاتی سەرۆی مەفتوح. سەبارەت بە پلەی تەعین (25) هەزار پلە دانراوە، ئەمە پلەیەکی باشە، بەلآم زۆریشەو دەبێت حەددێکی بۆ دابنرێت، ئایا بە عیلاقات تەعین دەکرێت، بە زەختە، بە خزمایەتیە مەسەلەن؟ بۆ نموونە ئێستا وەکو کاك کاروان گوتی سێ کەس لە مالێك تەعین بووە، یان بۆ ئەولەویەتێك نەدا بۆ سەنەواتی سابیقە، ئێستا کە ئەو فێزانە رووێدا، ئێمە سەردانی چەند ئەو مالآنەمان کرد، هەبوو شەش سالّە منداڵی تەخەروجی کردووە، بۆ تەعین نەبووە؟ با ئەوان تەعین بکرێن، یان سەردانی موجەمەعێکم کرد، موجەمەعی سەر بە قەزای شێخان لەبەینی دهۆك و بەردەڕەش مامۆستا کە دەرس دەڵێتەوە مامۆستایە لە دار موعەلیمات، مەعهەد مەرکەزیەکان هەموو قەپات بووە لە هەرێمی کوردستان لەبەر بێ مستەوایی کە لە سەڤی شەش دەچن، بەلآم مامۆستایەکی تر دەهێنن، کە تەلەبەی دار موعەلیماتە لە سەڤی سێ دەچێت دەرسی دەڵێتەوە بەو مەجەموعەیە کە سی هەزار کەسی تێدایە. سەبارەت بە پارەدانی سندوقی نیشتەجێ بوون، من لەگەڵ ئەوەدامە رابگیرێت، یان بە یاسایەکی دابین کراو یەکەی نیشتەجێ بوونی هاوولآتیان ژمارەی (7) لە سالّی 2008 موعامەلە بەوە بکرێت، چونکە دەرکەوت وەبەرهێنان موعامەلەی کڕین و فرۆشتنیان دەکرد، ئەمەش هیچ سوودی نەبوو بۆ هاوولآتیان، پێشینەی هاوسەرگیری بکرێت بە پێنج ملیۆن دینار، ئەوە جێگای دەستخۆشییە بۆ هەموو لایەکمان و لیستی کوردستانی، هەروەها سولفەی عەقاری و زیاد بوونی مووچەی کەم ئەندامان و تۆڕی کۆمەلآیەتی وابزانم ئەمانە هەمووی جێگەی دەستخۆشییە بۆ هەموو لایەکمان، ئەگەر بچێتە بواری جێ بەجێ کردنەوە. سەبارەت بە رووداتی کورتهێنانی بودجە، وەزیری دارایی بە رەزامەندی ئەنجومەنی وەزیران، پێویستە تێکڕای بودجە کەم بکاتەوە بە ڕێژەی دیاری کراو، هەروەها هەرێمی کوردستان مووچەکانیان یەکسان بکرێت لەگەڵ زیندانی سیاسییەکان، فەرمانبەرانی پارێزگاکانی تری عێراق، بەو

مەرجەی ئەگەر لەوێ باشتر بوو، لەوانەیە مووچە هەیە لەوێ کەمتر بێت ئێرەش وەکو ئەوێ لێ بکەن. لە هەرێمی کوردستان داهاتەکان و بودجە لە زیاد بوونداید، بۆیە پێویستە مووچەی پلە نزمەکان بەرز بکرێتەوە، ئەگەر بودجە کورتی هێنا، ئەو کات دەکرێت هەموو خەرجیەکان دەستکاری بکرێت، وێڕای داهاتی پرۆژە یاسای بودجەی سالی 2011 دیاری کراوە، جگە لەم داهاتە هەموو سەرچاوەکانی داهات وەکو نەوت و فرۆکەخانەو..... هتد بخرێتە روو، لەگەڵ چۆنیەتی خەرج کردنیان، بۆ سەلامەتی جێ بەجێ کردنی یاساو ئامانجەکانی بودجە دەزگای چاودێری و دارایی لە هەرێمی کوردستان بەشێوەیەکی کارا بخرێتە گەڕ، راپۆرتەکەی بە بەردەوامی بگاتە پەرلەمانی کوردستان بۆ مەبەستی وەرگرتنی رێو و شوێنی یاسایی لەبەرامبەر کەموکورتیەکان. هەروەها بە عەدالەت پرۆژەکان تەوزیع نەکراوە، حەز دەکەین بە عەدالەت تەوزیع بکرێت، وەزیری پلاندانانی بەڕێزیش لێرە دانیشتووە، بۆ نموونە.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار عبدالله علی کەرەم بکە.

بەڕێز عبدالله علی ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وێڕای دەستخۆشیم لە لیژنەی دارایی و ئابووری بۆ ئامادە کردنی ئەو راپۆرتە لەسەر راو بۆچوونی لیژنە هەمیشەییەکان، کە زۆر شوێنی پێکاوە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا هیچ شتێك بێ کەموکوڕی نییە، بۆیە دەستخۆشی لە هەموو ئەم برایانە دەکەم، کە لایەنە باشەکانیان خستەڕوو و، دەستخۆشی لە هەموو ئەو خوشك و برایانەش دەکەم کە ڕەخنەکانیان بە ڕەخنەی بنیاتنەرانە گرت بۆ خزمەت کردن بە ئایندەی حکومەت و ولاتەکەمان. لێرەدا زۆر درەنگ بووە، لەبەر ئەوەی زۆر کەس لە پێش ئێمە قسەیان کردووە، شتێك نەماوە لەسەر مەدح و زەمی پرۆژەکە، تەنها دەمەوێت چەند شتێك بڵێم، منیش پشتیوانی دەکەم ئینشائەڵڵا بکەونە بواری جێ بەجێ کردن، پشتگیری لە پێشنیارەکانی لیستی کوردستانی دەکەم، کە ڕەئی هەموومانە بۆ بڕینی لە 10٪ی بودجەی وەگەڕخستن و بەکارهێنانی لەسەر چەند بوارێکی تردا کە خزمەت بە کۆمەڵانی زیاتری خەڵکی کوردستان دەکات. داوا دەکەم میزانیەکی تایبەت دیاری بکرێت، بۆ جێ بەجێ کردنی هەردوو بڕیاری ژمارە (34 و 38)ی پەرلەمان و سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان، کە چوار ساڵە ڕەزامەندییان لەسەر کراوە، بۆ خانەنیشینی پێشمەرگەو کەم ئەندامانی سەنگەر، کە هەموو تەمەنی خۆیان بە میللەتەکەیان بەخشیوە، پەلە بکرێت لە تەشکیل کردنی ئەو هەشت لیوایەی کە بڕیاری لەسەر دراوە تا لە ئەنجامدانی ئەرکی سەرشانیان، یان بژێوی ژیانیان مسۆگەر بکرێت. داوا دەکەم تا ئەو کاتەی لیوایەکان تەشکیل دەکرێت، مووچەی پێشمەرگە زیاتر بکرێت، چونکە سێ سەد هەزار دینار بژێوی ژیانی ڕۆژانەی پازدە ڕۆژی هیچ خێزانێکی هەژاریش پڕ ناکاتەوە، داوا دەکەم بۆ ڕێز گرتن لە ناوی پیرۆزی پێشمەرگە هەر نەبێت مووچەی پێشمەرگە زیاتر بکرێت، چونکە بەڕاستی بەلای منەوە ئازارێکی دەروونی زۆر گرانە، کە پێشمەرگە دوای تەواو بوونی واجیبەکەی لەبەر دەرگای مالآن کرێکاری دەکات. مووچەی هێزەکانی پۆلیس و ئاسایش و زیندانیانی سیاسی، بەهێزەکانی زێرەڤانی و فریاکەوتنیشەوە وەکو هێزەکانی عێراق بکرێت، پشتیوانی لە زیاد کردنی پێشینەی هاوسەرگیری بۆ پێنج ملیۆن و قەرزی خانووبەرە بۆ بیست ملیۆن دینار دەکەین، لەگەڵ کار ئاسانی بۆ پێدانی سولفەکە، چونکە تا ئێستاش لە وەرگرتنی سولفەکەدا کارێکی زۆر گرانیان

دەکەوێتە پێش. پشتیوانی لە پاڵپشت کردنی یارمەتی تۆڕی کۆمەلایەتی پرۆژەکانی کشتوکاڵ، پیشەسازی، هەڵمەتی دروست کردنی قوتابخانە دەکەین و داوا دەکەین کارئاسانی بکرێت بۆ ڕاپەڕاندنی کاروباری هاوواڵتیان لە فەرمانگەو بانکەکاندا. چاوخشاندنەوە بە هەندێك لەو پرۆژانەی کە بە هەر جۆرێکی تر دووبارە بوونەتەوە، یان پرۆژەکانی سالّی رابردوو جێ بەجێ نەکراون، یان کەمتەرخەمی تێ کراوە، دابین کردنی یەکەی نیشتەجێ بوون بۆ خەڵکی کەم دەرامەت لە هەموو شارو شارۆچکەکان بەشێوەیەکی دادپەروەرانە. جیا کردنەوەی بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان لە بودجەی گشتی دەسەلاّتی وەزارەتەکان، تەرخان کردنی بودجە بۆ هەر پرۆژەیەك بەپێی گرنگی ئاستی پرۆژەکان، هەر وەزارەتێك پرۆژەکانی خۆی ئەنجام بدات و تێیدا بەرپرسیار بێت، ئەو بڕە پارانەی دیاری کراوە بۆ دروست کردنی بەڕێوەبەرایەتی و مۆنەمێنت لە وەزارەتی شەهیدان بگۆڕێت بۆ دروست کردنی خانووبەرە بۆ منداڵانی شەهیدان، کە ئەوانە زۆر زەروریی تر بۆیان.خوێندن لە هەموو بوارەکاندا بۆ منداڵی شەهیدان بەخشراو بێت، دەرماڵەی ژن و منداڵی شەهید بخرێتە سەر مووچەکانیان، ستاف ئەندازیاران لە وەزارەتی شەهیدان زیاد بکرێت، تا بتوانن بەدواداچوونی پرۆژەکان و خانووبەرەی شەهیدان جێ بەجێ بکەن. دانانی ڕێژەیەك لە پرۆسەی تواناسازی، یان وەرگرتنی زەمالەی خوێندن بۆ منداڵی شەهیدان، کارا کردن و یەکخستنەوەی دیوانی چاودێری دارایی و کارایی کردنی دەستەی نەزاهە بۆ رزگار کردنی ولاّت لە گەندەڵی و ناعەدالّەتی، گرنگیدان بە بووژاندنەوەی کەرتی کشتوکاڵ و ئامادە کردن و ئاوەدانکردنەوەی گوندەکان و وەدەستهێنانی ئامێری کشتوکاڵی. پشتگیری لە بۆچوونەکانی کاك عبدالسلام دەکەم، کە بەڕاستی پێویستە بەرنامەیەکی جیاواز لە ئێستا بۆ سالاّنی داهاتوو دیاری بکەین، چونکە چەند سالێکی تر هەموو خەڵکی کوردستان دەبێت بە مووچە خۆڕ، لێرەدا لە وەزیری پلاندانان دەپرسم، کە وەلاّمێکمان بداتەوە، ئایا پرۆژەکانی هەموو قەزاو ناحیەکان لەسەر چ ئەساسێك دیاری دەکرێت؟ چونکە ئەوەی بە دەستی ئێمەوەیە بە بەڵگەی ڕەسمی نامەیەکم ئاراستەی جەنابی سەرۆکی پەرلەمان کرد، لەسنووری دوو قەزای رانیەو پشدەر، لە سنووری پێنج ناحیەدا هیچ یەکێك لەو پرۆژانەی لە لای ئەوانەوە تەقدیم کراوە دیاری نەکراوە، بەڵکو کۆمەڵێك پرۆژەی تر دیاری کراوە، هەر بۆ نموونە لە یەك گونددا لەسەر تەلەفۆنی یەك بالاّ دەست، کە هیچ پەیوەندی بە شۆڕشەوە نییە، جادەیەکی قیر بۆ تاکە مالێك دروست کراوە، کە ترلیۆنێك و سەدو سێ ملیاری بۆ دیاری کراوە، ئەمە ناعەدالّەتیەکی زۆر گەورەیە، کە پێویستە لەسەر ئەساسی نوێنەری شەرعی خەڵکی کوردستان، کە دامودەزگاکانی حکومەتن، لەسەر ئەوانە پرۆژە بگرێت، نەك لەسەر میزاج و تەلەفۆنی شەخصی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار جەمال طاهر کەرەم بکە.

بەڕێز جمال طاهر ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی سوپاسی هەر لایەك دکەم کو پشکداری کری، ل ئامادە کرنا ئەوێ بودجا هەنێ هاتیە گەنگەشە کرن، ل ئاستێ وەزارەتێ و هەتا ئەمڕۆ گەیشتیە ئەوی ئاستیێ هەنێ، ئەگەر ئەم بێین و سەیر بکەین، حەتمەن بودجێ گرنگیا خۆیا هەی، پەیوەندی ب ژیانا خەڵکی ڤە هەیە، ئەوەی ئەڤڕۆ ل کوردستانێ هەیەو ئەم دبینن، خۆش گوزەرانی بەرزێ ئاستێ ژیانێ، ئەڤە دەرئەنجامێ ئەوێ سیاسەتا داراییە، ئەوێ

سیاسەتا ئیقتصادیە، یا ئەڤرۆ ل کوردستانێ دێتە پەیڕەو کرن، وەك ئاشکرا ئامادە کرنا بودجێ، ئەم هەمی دزانین سێ قۆناغا دەرباز دبیت، ئەوژی قۆناغا ئامادە کرنێ، قۆناغا دوێی قۆتاغا ئەڤرۆیە کو ڤی پەرلەمانێ بەڕێز دێتە گەنگەشە کرن، قۆناغا سێیێ، ئەڤێ بودجە هەنێ دبوارێ جێبەجێ کردنێدانە، ل ڤێرە من دڤێت، بیرا بەڕێزان بکەم، بینمە بیراوە، پار سالێ بودجا هەرێمێ ل 13 نیسانێ یا هاتیە پەسەند کرن، ل دانیشتنا وێیا چارێ پەرلەمانێ، ل 26ێ نیسانێ، یا هاتیە ئیمزا کرن، ژ لایێ جەنابێ سەرۆکێ هەرێمێ، ل ڤێرە کێشە نە ئەوە ئان ڕەقەما دانێنن، ئان هەندەك ژمارا دانێن، ئەڤە هەمیت ژمارێ تەقدیرینە، بۆ قۆناغا داهاتی، کێشە دوێرێ دایە، ئەم دێ چەند پابەندیێ، دڤێ یاسا هەنێ کەن ئان ئەڤێ بودجا هەنێ کەن، ئەگەر ئەم بێین پرسیارەکێ ئاراستەی جەنابێ وەزیرێ بکەین، وەزیرێ تەختیتێ، حکومەت چەند پابەند بوو دڤێ بودجا هەنێ، کو سی و چار ماددا پێك دێتن، حەتمەن من قەناعەتیا هەی ئیلتیزام یان پابەندی کرن، دڤێ بودجا هەنێ نە ل ئاستێ پێ تڤیە، بۆ نموونە جەنابێ سەرۆکێ پەرلەمانێ، پاشی پەسەند کردنی ئەڤێ بودجا هەنێ، ماوەکی کورت وەزارەتا دارایی وەك مەعلومات مەی هەی، هەڵسا بە دابەزاندنا ڕێژەیەك حدودی 20٪ ێ، ژ کۆی گشتی ئەڤێ بودجا هەنێ، پارەی گەلەك پڕۆژا ژی هاتە کورت هێنان، ل حجەتا هندێ هەندەك کێشەو گرفتێ دارایی ئیحتیمالە ئایندە یان ژی دگەل بەغدا ڕوو بدات، بۆ دابین کرنا وا، بودجە 6/30 پار ل 4/13 نیسانی پار هاتیە تەنفیز کرن و کەتیە بوارێ جێبەجێ کردنێدا، ئەرێ نەبوە ئەڤڕۆکە هەندەك داتاو، هەندەك نسبەی تەنفیزێ و جێبەجێ هینانا نوکە ل بەردەستێ پەرلەمانتارا بانە، بەلکی ئەم ڕۆ مە هەمی شیاباین شۆڵێ خۆ ئەنجام دابایە، پەرلەمان ئەم ڕۆکە نەبوبایە جهێ دیوانا ڕەقابەی مالیە، یان دیوانێ چاودێری دارایی، کار بکات و، ئەندام پەرلەمان بگاتە ئاستی ورد بینی، کو مەفروزە ل سەر ئاستێ وەزارەتێ بێتە کرن و ل سەر ئاستێ داراییا، شۆڵێ پەرلەمانتاری نە محاسەبە بچیتن وردیا کاری هەمی دیقەت بچیتە ناو بابەتیدا، ڕاپۆرتا وەزارەتا دارایی، و لیژنا دارایی ڕاستی هەوڵەکا دای کو هندەك خالاً دەست نیشان بکەن، بەڵێ زیاتر بابەت وەسفیە، نە بابەتەکی کو دەستنیشان کرنا کێشەو گرفتایە، پێشنیار کرنا چارە دێ چەوا بوبا، کێشەو گرفتێ هەنێ چارەکەن، چەند تێبینیەك، بودجێ تەشغیلیێ من نەڤێتن چارەك ڕەقەما دووبارە بکەمەوە، ئەگەر ئەم بێین هەتا 6/30 حیساب بکەین، ئەوە ساڵەك ل سەر وەچووی، هەندەك داتای تر بێن، حکومەت تەجاوزی کرد ب ترلیۆنەك و حەوت سەدو نۆزدە ملیارا، بەراورد دگەل وی پارەی کو مە موسادەقە کری ل بودجەی پاردا، وەبەرهێنان ئەگەر ئەم بێین بەرێ خۆ بدەینێ، خاسەتەن پڕۆژێ وەبەرهێنان حکومەتی تووشی گرفتەکی کەتن، ئێجا چ ئاگاە لێیە یان ئاگا لێ نیە، ئەگەر ئەم بێین پڕۆژێت بەردوامیێ سالێ پێش نوکە، وە یێ پار، ئەم ساڵە ئەم بێین ئیزافە بکەین، هەکە بۆ وا خەرجیا فعلەن بێتە خەرج کرن، کو یێت هاتینە دانان بۆ 2011ێ، حکومەت ل سالاً دێت، وەك ئیلتیزام حدودێ پێنج ترلیۆن پێنجی و حەوت ملیارو یەك ملیۆنا، ئەڤە دەبیتە کێشەیەك بۆ هەر حکومەتێکی داهاتوو، پشتگیریا داشکاندنا 10٪ ێ دکەم، وەك هاتی بێتە بەلاڤ کرن، بەرێ دووسەدو نەوەت و نۆ ملیار دمینن، بۆیە ئەز پێشنیار دکەم ئەو دووسەدو نەوەت و

نۆ ملیار بڤی شێوەیێ بێنە خارێ، چل و پێنج ملیار بۆ ناوچەیێت ناکۆکی ل سەر هەی، نوکە ئەوژی بوینە بارەك ل سەر بارا میزانیا هەرێمێ، پێنجی و چار ملیار بۆ ناوچێن زەرەرمەند، کو ئەوژی وەرە پار هەر سەختە خۆ نزانم ویزارەت بۆ چ کریە، دووسەد ملیار دووبارە دابەش بکرێن ل سەر هەرسێ پارێزگەها ل بودجا وەبەرهێنانێ، دیف ڕێژا دانیشتوان، هەندەك پێشنیار من هەیە، ئێك ئەکتیف کرنا دیوانا چاڤدێریا دارایی، دوو بۆ سالاً داهاتی پێش بودجە بهێتە پەرلەمان، ژلایێ چەند کەسێ پسپۆر بێتە هەلّسەنگاندن، دا کاری پەرلەمانی ئاسان تر بیت، سێ، ئەڤ دوو دەقێت خارێ بێنە خارێ، ل قانونا موازەنێدا، ئێك، وەزارەتی دارایی بۆی نیە پارەی پڕۆژەکان دابەزێنێت پاش پەسەند کردنی لە لایەن پەرلەمان، ئەمە خالّی یەکەم، خالّی دووەم، نابێت بە هیچ شێوەیەك پارە لە پڕۆژەکانی بودجەی وەبەرهێنان بگواستڕێتەوە بۆ بودجەی تەشغیلی، جەنابێ وەزیرێ تەختیتێ لێرە ئامادەبوو، من دڤێت ئەز پرسیارەکێ لێ بکەم، ڕێژێت جێ بجێ ئینانا پڕۆژا ل سەر ئاستێ پارێزگەها، ب ڕاستی چونکی هندەك ئەو مەعلوماتێت هاتین کەتینە بەردەستێ پەرلەمانیدا.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار بێریڤان اسماعیل کەرەم بکە.

بەڕێز بێریڤان اسماعیل سەرهەنگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دەستخۆشی لە هەرێمی کوردستان دەکەم لەو بودجەیەی کەوا بەو شێوە شەفافیەتە هاتۆتە دەستمان زۆر باشترو ڕوونترە، ئەگەر بەراورد بکرێت لەگەلّ سالّی پار، هەروەها دەستخۆشی دەکەم یەکە یەکە لە لیژنەی دارایی کە ئەو ڕاپۆرتەیان ئامادە کردووە، کەموکوڕییەکانیان تێدا دیاری کردووە، من پشتیگری لە پێشنیارەکانی لیستی کوردستانی دەکەم، ئەویش ئەوەیە لە 10٪ لە بودجەی گشتی تەشغیلی کەم بکرێتەوە بدرێت بە بودجەی وەبەرهێنان، بەلاّم بۆ وەبەرهێنان بێت، هەروەها منیش داواکارم پێشینەی هاوسەرگیری لە دوو ملیۆن و نیو ببێتە پێنج ملیۆن، بەلاّم ئەگەر هاتو پەسند کرا، من داوا دەکەم دوو ملیۆن و نیو بدرێت بە کچەکەو دوو نیویش بدرێت بە کوڕەکە، چونکە ئەگەر لەکاتی جیا بوونەوە هەردووکیان قەرزار بن، نەك یەکیان قەرزار بێت، هەروەها پشتگیری ئەوە دەکەم کە حەفتاو پێنج ملیار قەرز بۆ کشتوکالّ و بۆ پیشەسازی، تێبینیەکانم لەسەر بودجە ئەوەیە، ئەگەر لەکاتێکدا پرۆژەیەکی بەردەوام گوژمەیەك پارەی بۆ تەرخان کرا، بۆ نموونە بۆ ماوەی سێ سالّ، ژمارەکان نالّێم، چونکە زۆر باس کرا، ئەمسالّ ئەگەر نیوەی کرا، نیوەی پارەی وەرگرتووە، سالّی تر هەروا، سالّی دواییش هەروا، بەلاّم ئێمە نازانین ژیان گران دەبێت و جیهازەکان گران دەبێت، پرسیارەکەی من ئەوەیە چۆن ئەو زیادەیە سەرف دەکرێت؟ وەکو لە نەخۆشخانەی چوار سەد قەرەوێلەیی لە شاری سلێمانی، ئەگەر پرۆژەیەکیش دانرا بۆ دوو سەد ڕۆژ، ئەگەر بەشێك لە بودجەکە لە سالّێك بدرێت و باقیەکەش لە سالّێکی تربدرێت، ئەگەر هاتو لە کاتی خۆی زووتر تەواو بوو ئایا ئەوە چۆن سەرف دەکرێت؟ هەروەها بە رەئی من ئەو پلە

دامەزراوانەی کە دراونەتەوە بە وەزارەتی تەندروستی کە (2500) پلەیە زۆر کەمە، چونکە ئێمە دەمانەوێت چینی ناوەڕاست بکەین، ئەویش پەیمانگاکانن، لەکاتێك سەردانی شارەکانی هەرێمی کوردستانمان کردووە بۆ نەخۆشخانەکان زۆر داوا دەکەن و پێویستیان بە کارمەندی تەندروستییە، چەندین جار داوایان کردووە، هەروەها ئەگەر هاتو بتوانین لەو هەشت سەد پلەیەی کە پێشنیار کراوە بۆ وەزارەتی ئەوقاف چوارسەدو پەنجا پلەیان لێ بسەندرێتەوە بیدەین بە کارمەندانی تەندروستی، وابزانم وەزارەتی ئەوقاف لێمان تووڕە نابێت، چونکە بۆ ئەو کارمەندە تەندروستیانە خزمەتی نەخۆش دەکەن، خزمەتی مرۆڤ دەکەن، ئەویش کە مرۆڤی نەخۆشە، هەروەها ئەو چل و شەش پلەی دراوە بۆ دامەزراندن بە پەرلەمان بە رەئی من ئەوە زۆرە، چونکە ئێمە هەر سەدو یازدە ئەندامین، ئەو فەرمانبەرانەی کە تا ئێستا پەرلەمانیان بەڕێوە بردووە توانیویانە بە ئیشوکاری خۆیان هەڵبستن، پێویست ناکات فەرمانبەری زیاتریان بۆ بکرێت، ئەگەر یەکێك ئەمری خوای کرد، یان یەکێك وازی هێنا، دەتوانین یەکێك بێنینە جێی، یانیش نیسبەکەی کەم بکەینەوە.

من داوا دەکەم دەرمالّە دابەش بکرێت بەعەدالّەتی ئەولەویەت بدرێت بەو کەسانەی لە کاتی کارکردندا تووشی مەترسی نەخۆشی وا هەیە کەم ئەندامی دەبن، بۆیە داوا دەکەم کە پەرستیار زۆر نزیکە لە نەخۆش، مەترسیەکانی نەخۆشی راستە نزیکە لە بریتی کراوەو داخراو، کە پڕە لە بەکتریاو ڤایرۆس لەناو نەخۆشخانەکاندا دەرمالّەی دکتۆر لە 100٪ـە بەلاّم هی پەرستیاری فەقیر 50٪یە، بۆیە ئەوە بە ناعەدالّەت دەزانم، ئەگەر وەلاّمی حکومەت ئەوە بێت، پێم بڵێت بەغداش وایە، من بەو وەلاّمە رازی نیمە، چونکە ئێرە هەرێمی کوردستانە، ئێمەش یاساو رێنماو بڕیاری خۆمان هەیە، پێش ئەوان دەستمان بە عەدالّەتی و یەکسانی کردووە، زۆر لە پرۆژەکان دراوە بە چەند وەزارەتێك کە هیچ پەیوەندی بە وەزارەتەکەیانەوە نییە، نموونەش بۆ ئەمە زۆرە، بەلاّم پەروین خان چەند نموونەیەکی هێناو دووبارەی ناکەمەوە، راسپاردەی من ئەوەیە، هەروەها لە ساڵی داهاتوو ئەم کەموکوڕییەی لەناو بودجەدا هەیە دووبارە نەبێتەوە، لە بودجەی هەرێمی کوردستان بەشێك لەو پارەیە نادرێت لەلایەن حکومەتی عێراقەوە، کە دەدرێت بە دەرمان و دەنێرێت بۆ هەرێمی کوردستان، باشتر وایە ئەو پارەیە بدرێتە حکومەتی هەرێم، حکومەتی هەرێم خۆی لەگەڵ کۆمپانیاکانی دەرمانی جیهانی گرێبەست بکات، بۆ دابین کردنی دەرمان، چونکە ئەو دەرمانانەی کە لە حکومەتی عێراقەوە دێن، زۆر بەکار نایەت و لە کاتێکیشدا لە هەرێمی کوردستان چەندین گرێبەستی کراوە لەگەڵ چەند کۆمپانیایەك، بۆیە پارەی هەرێم لە دوولا بەفیڕۆ دەچێت، لەولایە پارەی دەرمانمان لێ دەگێڕنەوە، لێرەش شەریکاتی دەرمانمان هەیە، چونکە عێراق لاری لەسەر ئەوە نییە کە پارەکە بگەڕێنێتەوە لەحیاتی دەرمان. دیارە بودجەی تەشغیلی زۆر بەرزە لەچاو بودجەی وەبەرهێنان، دەبوایە ئەم بودجەیە زۆر لە یەك نزیك بوایە، یان ئەو جیاوازیە زۆرەی نەبوایە، لە ولاّتانی پێشکەوتوو هاوولاّتیان بەهۆی کارکردن و وەبەرهێنان حکومەت بەخێو دەکەن، بەلاّم هاوولاّتی

سەرچاوەیەکە وەکو نەوت بۆ حکومەت، ئێمە دەبێت وا بکەین هاوولاتیان سەرچاوەیەك بن بۆ بەخێو کردنی حکومەت، ئەویش بەهۆی زیاد کردنی بواری کارکردنی کارگەو وەبەرهێنان.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار عەلی حسین کەرەم بکە.

بەڕێز علی حسین محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاس، وەك سەرەتایەك دەستخۆشی لە هاوڕێیەکانم دەکەم، کە زۆر لایەنی ئیجابی و سلبی پرۆژەکەیان خستە بەرچاو، پێشەکی بەوە دەست پێ دەکەم کە لە عێراقی ئەمڕۆ ئەوەی کە ئاوەدانی دەبینێت دەڵێت یان کوردستانە، یان بە کوردستانی دەشبوهێنێ، ئەوەی کە ئەمن دەبینێ دەڵێت یان کوردستانە، یان بە کوردستانی دەشبوهێنێ، تەبعەن ئەم دەستکەوتە دەستکەوتێکی کەم نییە، من لە گۆشە نیگای نەتەوەیی و بەپێی پێوەرو بنەمای ستیراتیجی نەتەوەیی دەمەوێ بڕوانمە باسەکەمان بودجەی ساڵی 2011 خۆی لە چەند تەوەر دەبینێتەوە، ئەوەی کە من ئاماژەی پێ دەدەم تەوەرێکی ناوخۆییەو تەوەرێکی بۆ دەرەوەی هەرێمی کوردستانە، ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان باش دەزانن، کە دیاردەی پەنابەریەتی، ئاوارەیی لەناو گەلی کورد هێشتا بنبڕ نەبووە، هەر لە زاخۆوە تا جنوب ترین کوردستان، ئێمە ئاوارەو پەنا بەرمان هەیە، لە دوای هێندە ساڵ کە لە کوردستان سەقامگیری و ئارامی دەبینین، بەداخێکی زۆرەوە لەگەڵ هەموو هەوڵ و تەقەلاو، لەگەڵ هەموو بودجەیەك کە لەلایەن کابینەکانی یەك لە دوای یەکی حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ بنبڕ کردنی ئەم دیاردەیە تەرخان کراوە، هێشتا بەشێکی گەلەکەمان نەحەساونەتەوەو موستەقرو نیشتەجێ نەبوون، ئەوەی کە ئێمە مولاحەزەمان کرد لە بودجەی ئەمساڵیش بەداخەوە نەمانبینی کە ئاماژەیەکی سەریح و ڕۆشن و ڕوون بۆ ئەو کێشەیەو چارەسەر کردنی ئەو کێشەیە بدرێت، منیش دەنگم دەخەمە پاڵ دەنگی هاوڕێیەکانم کە پێشتر ئاماژەیان پێدا، زەروریە لە پرۆژە بودجەی ئەمساڵ کێشەی ئەو پەنابەرانە ڕەچاو بکرێت، چونکە بە حەقیقەت ئەمە کێشەیەك نییە لە ئایندەیەکی نزیك چارەسەر بکرێت. بەڕێزان، هەرێمی کوردستان ڕووبەرێك، یان مەساحەیەکی فراوانی هەیە، کە لەڕاستیدا نزیکەی (35) تا (40) لە سەدی ئەو مەساحەیە دەکەوێتە دەرەوەی سنووری هەرێمی سیاسی ئێستای کوردستان، کە ئەوەش بە ئیختیاری خۆی نەبووە، دیارە دانیشتوانی ئەو ناوچانەش کوردستانین، ئەوەش خەرج و ئەرك و سپاردەیەکی زۆری خستۆتە سەرشانی حکومەتی هەرێمی کوردستان، پاراستنی ئەمن و ئاسایشی ئەم کوردستانە لەلایەن هێزی پێشمەرگەی کوردستان ئەو ڕاستیەمان بۆ دەسەڵمێنێت، بەڵام دروست کردنی بەرژەوەندی هاوبەش و ڕێزو دڵنەوایی و متمانە بەخشین لە فاکتەرە هەرە گرنگەکان بۆ چارەسەر کردنی کێشەی ناوچە دابڕێنراوەکان لە هەرێمی کوردستان، ئەویش بەشێوەیەکی ئاشتیانە، هەروەك گوتم ئەم دیاردەیە بۆتە باوەڕ، کە کوردستان ئاوەدانەو هەر ناوچەیەکی ئاوەدانی دەرەوەی هەرێمی کوردستانیش ئاوەدانیشی پێوە دیار بێت، خەڵك بێ گەڕانەوە بۆ ئەوەی کە لە ڕوانگەی ئیداری سەر بە ج پارێزگایەك بێت، وا دەزانن بەشێکی خاکی کوردستانە، هیوادارم ئەم پێوەرە بە هەند وەربگیرێت، چونکە هەژارترین و بێ بەش ترین ڕۆڵەکانی گەلەکەمان کە بەدەستی نەبوونی و بێ کاری و نەبوونی خزمەتگوزاریەوە دەنالێنن لەم ناوچانە جێگیرو نیشتەجێن. وەك لە ڕاپۆرتی لیژنەی داراییشدا هاتووەو پڕ بە دڵ دەستخۆشیان لێ دەکەم، جیا لە پێوەری زانستی، کە هەندێ جار دەلەنگێ ئەوەی کە وتم پێوەری

نەتەوەیی بۆ دیاری کردنی بڕە بودجەی ناوچەکانی دەرەوەی هەرێمی کوردستان رەچاو نەکراوە، بە حوکمی ئەوەی لەناو پرۆژەکان ناوی ناوچەی خانەقین هاتووە، ئەوە بەرپرسیاریەتیەکی ئاشکرا دەخاتە ئەستۆی حکومەتی هەرێمی کوردستان، من ئەو ناوچەیە وەکو نموونە دەهێنمەوە، کە ئەویش ئەوەیە ئەم ناوچەیە رووبەرەکەی سێ هەزارو نۆسەدو پازدە کیلۆمەتر مورەبەعی دووجایە، ژمارەی دانیشتوانیشی دوو سەد هەزار کەسە، بە شەش ناحیەوە، هەر شاری خانەقین خۆی سەدو سی هەزار دانیشتووی هەیە، لە موتابەعەی دۆخی ئەم ناوچەیە بۆمان دەرکەوت، کە موحافەزەی دیالە کەمترین بڕی بودجەی بۆ ئەم ناوچەیە تەرخان کردووەو بەرپرسانی کوردی ناوچەکەش دڵنیاییان داوەتە خەڵک کە لە هەرێمی کوردستانەوە ئەو کەموکوڕییانە قەرەبوو دەکرێن، لەناو پرۆژەکانی کە پەیوەستن بە خانەقین ناوی دەڤەری مەندەلیشی لێ زیاد کراوە، کە هەر خۆی ناحیەی مەندەلی پێشتر قەزا بووەو دوو سەدو سی و چوار گوندی لەسەرەو بە دوو ناحیەشەوە رووبەرەکەی شەش هەزارو پێنج سەدو هەشتاو شەش کیلۆ مەترە، کە ئەگەر بەدرەو زرباتیە ئەوەشی لەگەڵ بخەین، ئەو قەزایەشی لەگەڵ بخەین، کە سێ هەزارو شەش سەدو پەنجا کیلۆ مەتری دووجایە بەسەر یەکەوە دە هەزارو دووسەدو سی و شەش کیلۆمەتری دووجامان هەیە، کە ئەندازەی رووبەری هەموو پارێزگای کەرکووکە، کە ئێمە دەزانین پارێزگای کەرکووك چەندە موهیمە بەنیسبەت کوردو کوردستانیەکان، ئەوەش هیچ ناوێکی لە بودجەدا نەهاتووە، جا چۆن لەسەر مافی پێشمەرگە داکۆکی دەکرێت، دەبێت ئەوەاش لەسەر ئاوەدانکردنەوەی ئەو خاکەی کە پێشمەرگە دەیپارێزێت داکۆکی بکەین.لە پرۆژە بەردەوامەکانی ساڵی 2011، کە دوو هەزارو سێ سەدو سی وچوار پرۆژەن، پێنج سەدو سی وچوار پرۆژەی پێشنیار کراوی بخەینە سەر، شەش سەدو نەوەت و دوو پرۆژەی پێشنیار کراوی پەرەپێدانی پارێزگاکانیش بخەینە سەر بە سوپاسیشەوە، تەنیا بۆ خانەقین (23) پرۆژەی بەردەواممان هەیەو (3) پرۆژەی پێشنیار کراو، هەڵبەت لە پرۆژەی پەرەپێدانی پارێزگاکان ئەو پشکە سفرە، واتا پاشەکشەیەك دەبینین.لەلایەکی دیکەش، لە بڕی گوژمەی پرۆژە بەردەوامەکان تەنیا (23) ملیارو (810) ملیۆن دینار کە مەندەلی و ئەو ناوچانەی کە ئاماژەم پێدا لەبواری مەساحەتەوە دەگرێتەوە، بەداخەوە لە تەواوی ئەو (56) پرۆژەی کە تەواو بووە، تەنانەت یەك پرۆژەش هی ئەو ناوچانە نەبوون.جا داوام ئەوەیە لە ئیعانەو لە مینەح گوژمەیەك بۆ ئەو ناوچانە رەچاو بکرێت، کە لیژنەی ناوخۆش داکۆکی لەسەر کردووە، هەروەها دەنگم دەخەمە پاڵ دەنگی فراکسیۆنی کوردستانی کە لە 10٪ی بودجەی تەشغیلی کەم بکرێتەوە، بە تەئکید داواکارین بەشێکی ئەو بودجەیە بۆناوچە دابڕێنراوەکان لە هەرێمی کوردستان دیاری بکرێت.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێزان، سوپاس بۆ گشت ئێوەی بەڕێز کە موناقەشەیەکی باشتان کرد، ئێستاش وەکو وەعدمان پێتانداوە کە جارێکی تریش رێ دەدەینە هەندێك لەو بەڕێزانەی کە قسەی خۆیان تەواو نەکردووە، کاتەکەیان پێ کەم بوو، بۆیە ئێستا دانیشتنەکە رادەگرین سەعات چوار دووبارە بەردەوام دەبینەوە لەسەری، ئەگەر پێتان باشە سەعات (3) لە خزمەتم، زۆر کەس بە ئیشارەت دەڵێت سەعات (4) لێرە بن سەرچاوم، خواتان لەگەڵ.

دانیشتنی دووەم

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەرورەو میهرەبان.

بەردەوام دەبین لەسەر بەرنامەی کاری ئیمڕۆمان، کە دانیشتنی پاش نیوەڕۆیە، دووبارە بەخێر هاتنی بەڕێزان وەزیری دارایی و بریکاری وەزارەت، کاك شێخ بایز و، کاك رشید و، کاك سعد دەکەین، بەڕێزان ئێستا داوا دەکەین لیژنەی دارایی کەرەمکەن بۆ شوێنەکی خۆتان، ئەندامانی بەڕێز، ئەم کاتەتان باش دووبارە، وەکو لەکاتی خۆی وەعدمان پێتاندا، گوتمان وەختی کافیتان پێ دەدەین، بۆ ئەوەی ئەوانەی لەو ماوەیەی کە دیاری کرابوو شتێکی بەرنەکەوێت، بتوانێت دووبارە بیڵێ، ئێستا هەمان کاتتان بۆ دیاری دەکەین، هەرکەسێ شەش دەقەی ئەوێت، ئەتوانێت کەمتریش قسە بکات، دەست پێ دەکەین سۆزان شهاب نوری کەرەمکە، نیزامی نیە تکایە، دەست بە کارەکەمان دەکەین، ئەو بەڕێزانە قسەکانیان تەواو دەکەن، کەی خەلاس بوو، ئەوجا دێن وەلامی گشتی بدرێتەوە، نایکەینە دوو، سێ بارو دۆخ تێکەڵ بێت، فەرموو سۆزان خان کەرەمکە.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کاتێك ئێمە بێین هەڵسەنگاندن بکەین بۆ بودجەکە، پێموایە لەم چەند ڕۆژەی کە ئێمە گفتوگۆمان کردووە لەسەر ئەو بودجەیەو، لەسەر ڕاپۆرتی لیژنەی داراییش، زۆر خاڵ ورووژاوەو، زۆر بابەت ورووژاوە، کە پێمان وایە لایەنی ڕوونی بودجە دەردەخات، کە ئەویش ئەوەیە کە بە شەفافیەت هاتۆتە ناو پەرلەمانی کوردستان، بە وردەکاریەکانیەوە، بودجەی ئەمساڵ سیاسەتی حکومەت، لە بەردەوام بوون، لە ئاوەدانکردنەوە، لە دابینی هەلی کار، لە پێشکەش کردنی خزمەتگوزاریەکان، بە تایبەتی پشتگیری لە گەنجان، خۆی دەبینێتەوە لە سندوقی قەرزی گەنجاندا، لەگەڵ ئەوەشدا پاش ئەو هەموو گفتۆگۆیانەی کە کراوە، پاش ئەوەی کە سیاسەتی حکومەت بە ڕوون و ئاشکرا دیارە، لە هەڵسەنگاندنی خەرجی بودجە، لە هی ساڵی پار، دەبینین حکومەتی هەرێمی کودستان، بە ڕێژەی نزیکەی لە 67٪ ئەدائی بە باشی کردووە، لەو بوارانەو لە خەرجی بودجە، کە ئەمەش پێموایە حاڵەتێکی تەندروست و باشە، وە ئەشکرێت زۆر باشتر بکرێت، بەڵام ئێمە بە ڕوونی و بەئاشکرایی دەڵێین، هەندێ خەرجی هەیە، لە لایەن حکومەتەوە، دەبێت کەم بکرێتەوە، بە نزیکەی ترلیۆنێ دینار، کە دەکاتە تەقریبەن حیسابمان کردووە، ئەگەر لە 10٪

بێت، نزیکەی (نۆسەدو نەوەدو حەوت ملیار دینار)، ئەمە دەکرێت سوودی لێ وەربگیرێت، وە بچێتەوە سەر پرۆژەی وەبەرهێنان، هەندێك لەو حیجزەی پێ پڕ بکرێتەوە، ئەمە دەبێتە هەنگاوی یەکەم بۆ ئەوەی لەسالّی ئایندە، حکومەت کاتێك کە بودجە دەنێرێت، حساب بکات تەرشیق لەمەساریفیا دەبێت بە ئامادە کراوی بێتە ناو پەرلەمانەوە، بۆ ئەوەی لە ئێستاوە ئێمە باس لەوە بکەین، کە حکومەت لە سالّی داهاتوو ئەو خەرجیانەی چۆن چۆنی کەم بکاتەوە، ئەوەی کە بە لای منەوە گرنگە، باسی یەکێك لە خالّەکانی بودجە ئەوەیە، کە کێشەیەکمان هەیە بەناوی فەرمانبەرانی گرێبەست، کە ئێمە لە بەدوا داچوونمان زۆر، ئەو پلانەی گرتۆتەوە کە حکومەت پێویستیەتی، بۆ نموونە، شۆفێر، حکومەت ئێستا بە گرێبەست دایدەمەزرێنێت، ژمارەکانیان زۆر زۆرە، تەبعەن ئێمە دەزانین حکومەت بە دەست هەلّئاوسانی کارگێڕیەوە دەنالّێنێت، دەبێت ووشیاری خەلّك، کلتوری پەرەپێدانی، پالّپشتی لەکەرتی ئابووری ببێتە هاندەر، ئینشائەلّلاّ لە سالّی ئایندە چۆن چارەسەری ئەم بابەتەی کردووە، کە ئەو هەلّئاوسانە کارگێڕیە کەم بکاتەوە، ئێمە ئەزانین گوشارێکی باشی خستۆتە سەر حکومەتەوە، چونکە تەقریبەن بە بڕی 38 ملیارو حەوت سەدو سی و شەش ملیۆن دینار تەرخان دەکرێت بۆ گرێبەستەکان، کە دەگاتە ڕێژەی سفر کۆما، سی و نۆی کۆی بودجەی بەکاربردن، ئەمانە ئەگەر داوابکەین، ئێمە وەزارەتەکان سود لەو گرێبەستانە و لەو کەسانە ببینن کە بە گرێبەست لە لای خۆیان دامەزراون، جارێکی تر کە باسی دەکەینەوە بودجەی کرینی کالاّو چاککردنەوەو ئەو شتانە، کەباس لە کەم کردنەوە دەکەین، ئێمە ئیشارەت بەوە دەدەین ئەو شوێنانەی کە کرینی شمەك و کالاّ، دەبێت جۆرێك لە تەرشیدی ئینفاقی تیا بکرێت، ئێمە دەزانین تەبعەن سوودی کۆمەلاّیەتی، کە ئەم بەشە بە بەراورد لەگەلّ سالّی 2010 بە ڕێژەی حەفتاو حەوت کۆما نەوەت زیادی کردووە، بڕی یەك ترلیۆن و حەوت سەدو دوو ملیۆن دیناڕە، باشیش دەزانین کە بۆ خانە نشین و زەمانەتی کۆمەلاّیەتی کەرتی تایبەت دانراوە، یەعنی ئەو ڕێژەیە کەزیادی کردووە، لەبەر ئەوەی حکومەت لە پلانی دایە، پشتگیری لە کەرتی تایبەت بکات، هەلی کار بۆ خەلّك تەنها لە ناو دام و دەزگاکانی خۆیان نەبێت، بەلّکو لە کەرتی تایبەت دابێت، بڕێکی داناوە، کە بە بڕی دووسەدو بیست و نۆ و شەش سەدو بیست و پێنج ملیۆن دینارە، بۆ تۆڕی کۆمەلاّیەتیش بەهەمان شێوە، بۆیە ئێمە دەڵێین، پاش هەلّسەنگاندنێکی تەواوی بودجەکە پێمان وایە، چارەسەر بۆ ئەوەی لەو زیادە مەسرەفیەی حکومەت تەنها بەوە دەکرێت، کە ئێمە کۆی گشتی بودجەی تەشغیلی، لە شوێنەکانی تر، ئێمە ئیقتراح دەکەین، کە لەماوەی مانگێك وەزارەتی دارایی بتوانێت بە نامەیەکی فەرمی بینێرێتەوە بۆ پەرلەمانی کوردستان، لە ڕێگەی حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە، کە لە کۆێ و کوێیان کەم کردۆتەوە، بۆ ئەوەی لەو 10٪یە دابین بکەن لەناو ئەم بودجەیە، بخرێتە ئەو بوارانەی کە لیستی کوردستانی داوای کردووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەست خۆش، بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود کەرەمکە.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە سێ سەرنج دەست پێ دەکەم، ئەویش کە پەیوەندی بە یاسای بودجەی عیراق، کە پەیوەندی بە پشکی کوردستانەوە هەیە، بە تایبەتی لە ماددەی 26، لە کاتێك بەرز بوونەوەی نرخی داهات، دەچێتە سەر داهاتی عیراق، لە 20٪ حسەی کوردستانیشی تێدایە، دەچێتە سەر داهاتی کوردستان، کە بۆ پشتگیری پرۆژەی بچووك، بێ سەرپەرشتان، فەرمانگەی چاودێری ئافرەتان، چاکسازی، فەرمانبەرانی پلە نۆ و پلە 10، خانە نشینان، لە کاتێکدا ئێمە بۆ پرۆژەی بچووك لێرە یاسایەکمان دەرکردووە، لە عیراق دێت بۆمان، بیست و پێنج ملیاریان بۆ داناوە، ئەمە یەکیان، دوو، لە ڕاپۆرتی دارایی دەڵێت ئەم بڕە پارەی کە بیبڕین لە مینحە، بابچێت بۆ یارمەتیدانی فەرمانبەرانی پلە نۆ و پلە دە، لە کاتێکدا ئەمە لە عیراق بۆمان دێت، ئەمە خاڵێکیان، دوو، لەعیراق، لە یاسای عیراق، لە بودجەی عیراق، بڕینی، یان دەتوانم بڵێم قەرەبوو کردنەوەی ئەو کۆمپانیایانەی کە پەیوەندیان بە مۆبایلەوە هەیە، لە داهاتی کوردستان، لەبەر ئەوەی کۆمپانیایەکانی ئێرە ئیجازەی ئەو کۆمپانیایە نادەن، کە ئیجازەی هەیە لە عیراق، ئاسمانی کوردستان بەکاربهێنێت، داهاتی کوردستان دەبڕێت بۆ کۆمپانیاکانی ئێرە، ئەمە خاڵی دوو، خاڵی سێ، کە باسی عیجزی کورت هێنان دەکەین، کە بە مانای زێدە ڕۆیی کردنێك کە بریتیە لە جیاوازی نێوان پەسەند کراوی پەرلەمان، خەرجی فیعلی حکومەت، لە ساڵی 2009، زێدە ڕۆیی حکومەت حەوت سەدو یەك ملیار بووە، کە پڕی نە کردۆتەوە، لە ساڵی 2010 زێدەڕۆیی کردووە، لە کورت هێنانی پێشمەرگە، کە باسی یەك ترلیۆن و پێنج سەدو پەنجاو چوار دەکات، لە یاسای بودجەی عیراقی، ئەڵێت، تا ڕێك دەکەوین لەگەڵ هەرێمی کوردستان، بە سولفە ئەم پارە دەدرێت، مەنتقی نیە هەرێمی کوردستان، بە سولفە بە قانون بڕیار درابێت، بێ دەنگ بێت بەرامبەر بە سولفە و بە کورت هێنانیش حیسابی بکات، ئەمە ئەم خاڵانە، خاڵێکی تر، کە بەلامەوە گرنگ بوو، ئەوەی کە پەیوەندی بە مینحەو بڵێین ئەو نا هاوسەنگیەی هەڵئاوسانی بودجەی بە کارخستن، کە لەساڵی 2009 تاوەکو ئەمساڵ 2011، سالانە یەك ترلیۆن لە هەڵکشان دایە، ئەو دەست بلاوییەی حکومەت بە تایبەتی لە هەردوو بڕگەی بودجەی بەکارخستن کە یەکەمیان کڕینی شمەك و خزمەتگوزاری یە، دووەمیان بەخشینە، هەڵکشانی ئەو دوو بڕگەیە لە ڕەشنووسی بودجەی 2011، بە بەراورد 2010 بریتی یە لە (52٪) بۆ بڕگەی کڕینی شمەك و ڕێژەی (71٪) بۆ بڕگەی بەخشین، ئەمە گرفتێکی زۆر و قەیرانێکی زۆری بۆ حکومەت و هەرێم و خەڵکی کوردستان دروست کردووە، بۆتە مایەی هەڵاوسانێکی بەرچاوی نرخەکان لە بازاڕی کوردستان، کە لە کۆتایی دا هاوڵاتیانی داهاتی سنووردار و فەرمانبەران زەرەمەند دەبن تێیدا، بۆچی ئەم مینحە دانراوە؟ مەتاری هەولێر و سلێمانی لە کاتێ داهاتی دیار نی یە، (44) ملیاریان بۆ داناوە، لە مەوجوداتی ئوخرا (528) ملیار داندراوە، لە موکافەئەی (غیر منتسبین) (28) ملیار داندراوە، سەرۆکایەتی هەرێم کە توانیوێتی (1) ملیار خەرج بکات لە بودجەی (2010) تا (6/30)، ئەم جارە (7) ملیاری بۆ دانراوە، ئەمە جگە لە دەیان نموونەی تر کاتی ئەوەمان نی یە باسی بکەین، بۆ ئەوەی چارەسەری کێشەکانی بودجە بکرێ، ئەم چەند

پێشنیارەم هەیە، یەك/ ئامانجەکانمان چی یە لەو پێشنیارانە؟ دەرخستنی ڕاستی یەکان و هەڵسەنگاندن بە مەبەستی گەڕانەوەی بودجە، یان پەسندنەکردنی بەو شێوازەی ئێستا پەسند نەکرێت، بگەڕێتەوە بۆ حکومەت و گۆڕانکاری جەوهەری لەسەر بکرێت، بۆ ماوەی دوو هەفتە، بە هاوکاری لیژنەی دارایی پەرلەمان و لیژنەی یاسایی، ئەو بەلگانەی کە بەکاردێن بۆ هێنانە دی ئەو ئامانجانە، بڕی خەرجیە پێشنیار کراوە نا مەنتقیەکانە، بەتایبەتی بۆ وەگەڕ خستن سێ ترلیۆن دینارە، بوونی هەڵە لە ژمارەو پرۆژەکان، بوونی بواری گەندەڵی، بوونی کورت هێنانی شاراوە لە پرۆژەکان کە باسمان کرد، بوونی کورت هێنانی ئاشکرا کە خۆیان دانیان پێ داناوە، دەرخستنی ڕاستی داهاتەکانی کوردستان، ئەنجامیش بۆچی بێت؟، بۆ نەهێشتنی کورت هێنانی ئاشکرا، بۆ نەهێشتنی کورت هێنانی شاراوە، نەهێشتنی بە هەدەر دانی پارە، گەڕانەوەی هاوسەنگی نێوان بودجەی وەگەڕخستن و وەبەرهێنان، زیاد کردنی پرۆژەکانی وەبەرهێنان، کە ئەمەش مانای پێشخستنی ولاّت و، زیاد کردنی هەلی کارو جوولاندنی بازاڕ، شەش، چەسپاندنی پێشنیازەکانی فراکسیۆنەکان، بەتایبەتی پێشنیازەکانی فراکسیۆنی گۆڕان کە باسمان کرد، ئەمە خاڵەکان بوو، خاڵێکی تر کە دەمەوێت باسی بکەم، لە بودجەی وەبەرهێنان، کە پێموایە بودجەی وەبەرهێنان زۆر باس کرا، بەلاّم ئێمە هەموومان دەزانین بەشێك لەو پرۆژانەی کە بودجەیان بۆ تەرخان کراوە، لە وەزارەتی داد، لە وەزارەتی گواستنەوە، لە وەزارەتی سامانە سروشتیەکان، نامەوێت نموونەی بینایەکان باس بکەم، ئەو بڕەی کە دانراوە سەرف نەکراوە، جگە لەوە پێویستە هەموو ئەو پارانەی کە دەگەڕێتەوە، وەزارەتی پلان دانان، کە یەکەم ساڵ چوّتە ئەوێ دامەزرا، پرسیارم لێی کرد وتم، پلانی ستراتیژی لە 2007 کە حکومەت بڕیاری لێی داوە پلانتان چیە، وتی تۆ هێشتا هەفتەیەکە دانەنیشتووم ئەم پرسیارەم لێ دەکەی، ئەمە دووساڵ تێپەڕی، دەمەوێت پێم بڵێیت پلان دانانی ستراتیژیەکەی چۆنە؟، ئەو پرۆژانەی کە دەچێتە سەر وەبەرهێنان پارەکە دەگەڕێتەوە، کامە ئەولەویەتی هەیە بۆ ئەوەی ئێمە لێرە پشتیوانی بکەین؟، پشتگیری لێ بکەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز ناسك تۆفیق عبدالکریم کەرەمکە.

بەڕێز ناسك تۆفیق عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئێمە ئەو ڕۆژە هەندێك لەو خاڵانەی کە مابوو، لەوێوە دەست پێ دەکەم، ئەویش چەند خاڵێکم نووسیبوو، یەکێك لەوانە دیاری کردنی بڕێکی دیاریکراو، ئەگەر بکرێت لە (75)هەزار کەمتر نەبێت، وەکو موخەسەساتی میهەنی بۆ توێژەرە کۆمەڵایەتیەکان، کە بەڕاستی ئەم توێژەرە کۆمەڵایەتیانە وابزانم تەنها ئەوانن تا ئێستا موخەسەساتی میهەنیان نیە، بۆیە ئەگەر بکرێت بڕێکی دیاریکراویان بۆ دیاری بکرێت، خاڵێکی تر کە بە پرۆژەکانەوە دیار بوو، ئەو (1600) سەد خانووەی شەهیدان، زائیدەن (2000)هەزارەکەی کە لەسەر بودجەی پەرەپێدان تەرتیب کرا، هەتاوەکو ئێستا دینارێکی بۆ سەرف

نەکراوە، زۆر لە پەرلەمانتارە بەڕێزەکان باسیان کرد، ئومێدەوارین ئەو مەوزوعە بکرێتە ئەولەویەتی حکومەت، چونکە بەڕاستی ناکرێت هەموو ساڵێك ناوی خانووی شەهیدان بێنین، هەر لە جێگەی خۆشی بێت و هیچی بۆ نەکرێت، ئەمە وا ئەکات لە خەڵك بەردوام وابزانێت شتێك دەکرێت بۆ خاوەنی کەس و کاری شەهیدان و کیمیا باران و ئەنفال، بەڵام شتەکانیش لە جێگەی خۆیەتی، بۆیە ئومێد دەکەین خاسەتەن دۆسیەی ئەو نۆسەد کەسەی خاوەن یەك شەهیدن لە هەڵەبجەی شەهید، هەتاوەکو ئێستا یەکلا نەبۆتەوە، وەعدیش درابوو بە کۆمەڵەی قوربانیانی کیمیاباران کرا بۆیان یەکلا بکرێتەوە، تاوەکو ئێستا یەکلا نەکراوەتەوە، خاڵێکی تر مەسەلەی بریندارانی کیمیا بارانی هەڵەبجە بەهەمان شێوە، بەڕاستی زۆر ناخۆشە دوای 21 ساڵ ئێمە هەر باسیان بکەینەوە، بۆیە ئەگەر بکرێت ئەو دوو دۆسیەیە تۆزێك زوو یەکلایی بکرێنەوە، مەسەلەی قەرەبوو کردنەوەی فەرمانبەرانی دەڤەری سلێمانی، ئەوەی بیستمان قەراری لێ دراوە زۆر باشە، بەڵام ئەگەر مانگانە بێت زۆری پێ دەچێت، ئەگەر بکرێت بیکەینە بڕیارێکی پەرلەمان، بە هیچ جۆرێك تەعویز کردنەوەکە لە سێ مانگ تێنەپەڕێت، یەعنی بە سێ مانگ بدرێتەوە بە فەرمانبەران، چونکە ئەوە درێژ دەخایەنێت، ئیحتیمالی وەستانی هەیە، ئەوەی دوێنێ جگە لە مەوزوعی سلفەی وەزارەتی پێشمەرگە کە بودجەیان دێت لەمەرکەزەوە، ئەوە جوابێکمان ئەوێت بەڕاستی، خاڵێکی تر کەلە بودجەی مەرکەز هاتووە، لە بودجەی 2011 مەوزوعی پارەی پترۆدۆلارەکەیە، کە یەك دۆلار بۆ هەر بەرمیلە نەوتی خاوە، یەك دۆلاریش بۆ هەر بەرمیلێکە کە تەسفیە دەکرێت، یەك دۆلاریش بۆ 150 مەتر موکەعەبی غازی سروشتیە، ئەمە لە دوو فەقەرەی ماددەی دووەمی یاساکە هاتووە، لە فەقەرەی (هـ) باس لەوە دەکات، یەك ترلیۆن و شەش سەدو سی وسێ ملیاو حەوت سەدو هەشتا ملیۆن تەخسیس دەکرێت بۆ پرۆژە وەبەرهێنانەکانی هەموو پارێزگەکانی عیراق، بەڵام ئەڵێت ماعەدا اقلیم کوردستان، بەڵام هاتووە لە فەقەرەی(و) ئەڵێت (علی اقلیم کوردستان اتخاذ اجرائات سریعة بشان اعداد جدول کمیات منتجة)، یەعنی داوای لە ئیلزامی حکومەتی هەرێمی کوردستان کردووە، کە بەخێرایی جەدوەلێك ئامادە بکات، بۆ ئەوەی تەعویزاتی 2010 و 2011 بکرێتەوە، ئێستا ئایا ئەو 350 ملیارەی کە لە بودجەی ئێمە هاتووە، باسی مەوزوعی پترۆدۆلارەکە دەکات، ئەم سێ سەدو پەنجایە دوای ئەم ماددەیە، یەعنی حکومەتی هەرێم جەدوەلەکەی ناردووە، ئەگەر وابێت بەڕاستی ئەم سێ سەدو پەنجایە زۆر زۆر زۆر کەمە، یەعنی ئەگەر یەك تۆز حیساباتێکی وردی بۆ بکەین، سێ سەدو پەنجا ملیارەکە، یەعنی تەقریبەن دووسەد و نەوەت ملیۆن دۆلار دەکات، یەعنی سالانە دووسەدو نەوەت هەزار بەرمیل نەوت، یەعنی ڕۆژانە نزیکەی 80 هەزار بەرمیل نەوت دەکات، ئەمە هەر بەرمیلە نەوتە خاوەکە، ئەی ئەوەی کە ئەبرێت بۆ مەسفاکان، ئەی غازە سروشتیەکە، لەبەر ئەوە بەڕاستی ئێمە وەعدیشمان داوە بە مەرکەز، کە ڕۆژانە 100 هەزار بنێرین، ئەبێت تەوزیحێك لەسەر ئەو سێ سەدو پەنجا ملیارە وەرگرین، ئەوەی دوێنێ لە فەرمانبەران باسم کرد، کە وتم بە ڕەقەمەکەوە دیار نیە لە تەعیناتەکە، شتێك مابوو تەواوی بکەم، ئەویش ئەوەیە لە ڕاپۆرتەکەی وەزارەتی دارایی، باس لە (650) هەزارو هەشت سەدو چل و نۆ ئەکات، ئێستا سێ ڕەقەم هەیە هیچ

کامێکیان وەکو یەك نین، بۆیە ئەکرێت ئەوەی فەرمانبەرانیش زوو یەکلایی بکرێتەوە بۆمان، عەدەدیان بە سەحیحی، شتێکی تر ئاخیر خاڵ کە حەز دەکەم باسی بکەم، مەسەلەی ئاوارەکانی کەرکووکە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، کاتی خۆی ئەم ئاوارانەی کەرکووك کە گەڕاونەتەوە کەرکووك، ئیتیفاق کراوە بە پێی ماددەی 140، هەموو ماڵێکی کە ئەڕواتەوە کەرکووك (10)ملیۆن وەربگرێت، بەڵام هەموو ماڵێکی عەرەب کە ئەڕواتەوە شوێنی خۆی(20) ملیۆن وەربگرێت، دیارە ئەوە لەم کاتە واباش بووە، بەڵام ئێستا هەست بە غوبن ئەکەن خەڵکی کەرکووك، ئەگەر بکرێت ئێمە وەکو حکومەتی هەرێمی کوردستان، وەکو پەرلەمانی کوردستان، بڕیارێك دەربکەین بۆ ئەوەی تەعویزێك بۆ خەڵکی کەرکووك بکەین بۆ ئاوارەکان، بۆ ئەوانەی کە ئێستا نیشتەجێن و گەڕاونەتەوە، چونکە بەڕاستی ئەوانە زەحیەی قەزیەی کوردن، وە دەکرێت ئێمە لە بودجەی هەرێمی کوردستان، ئەو تەعویزەیان بۆ بدەینەوەو سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز احمد سلێمان عبدالله کەرەمکە.

بەڕێز احمد سلێمان عبدالله(بیلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو داهاتانەی کە وەزارەتی شارەوانی هەیەتی، ئێمە پێشنیار دەکەین کە ئەم داهاتانە بگەڕێتەوە، بە شێوەیەك لە شێوەکان دیاری بکرێت بۆ وەزارەتی شارەوانی، وەکو لە ڕاپۆرتەکەی خۆشمان لە لیژنەی شارەوانی نووسیومانە، داهاتی وەزارەتی شارەوانی و گەشت و گوزار لە حیسابی بانکێك کۆ بکرێتەوە، لە لایەن وەزارەتەوە تەسەروف بکرێت، پاشان لەگەڵ وەزارەتی دارایی ڕێنماییەك ڕێك بخرێت، یەعنی بەو شێوەیەی کە وەزارەت دەسەلاتی هەبێت، کە تەسەروف لەو پارەیەدا بکات، بەڵام لە ژێر چاودێری وەزارەتی دارایی، بەڵام لە هەمان کاتیشدا دەستی نەبەسترێت بۆ ئەوەی ئیشەکانی بکات، وەزارەتی شارەوانی بەتایبەتی، بۆیە حەز دەکەم ڕوون کردنەوەیەك بدەم، هەندێك کێشەی هەیە، لەوانە تا بودجە پەسەند دەکرێت، هەندێك جار پێویستی بە مەبلەغێك پارە هەیە، بۆ پاککردنەوەی بابڵێین ئاو، ئەو ئاوی خواردنەوە، ناکرێت ئەوە تا بودجە پەسەند دەکرێت، ئەم سەرفەی بۆ نەکرێت، وەزارەت زۆرجار گلەیی ئەوەیان هەیە، وەزارەتی دارایی زۆرجار گرفتیان بۆ دروست دەکات، ئەوە گرفتێکی زۆر گەورەیە، لە ڕووی سەحیەوە بۆ هاوواڵتیان، بۆیە ئێمە پێشنیار دەکەین کە ئەم پێشنیارەی ئێمە پەسەند بکرێت، بۆ ئەوەی داهاتەکانی وزارەتی شارەوانی و گەشت و گوزار، لەژێر دەستی خۆیدا بێت لە حیساب بانکێکدا، ئێمە تەئکید دەکەینەوە لەوەی بۆ ئەوەی کە بودجە شەفاف تر بێت، بۆ ئەوەی کەم و کورتیەکانی بودجە باسی لێ نەکرێت، ئێمەش سەرمان لێی دەرنەچێت، وەزارەت خۆشی گرفتی بۆ دروست نەبێت، بەڕاستی باشتر وایە سەرفی مانگانەی وەزارەتی دارایی، وەزارەت سەرفی مانگانە بنێرێت بۆ پەرلەمان، بۆ ئەوەی پەرلەمان ئاگای لێ بێت لە چۆنیەتی سەرف کردنی ئەم پارانەی کە سەرف دەکرێت مانگانە، وە بتوانێت کۆنترۆڵی بکات، ئاگای لێ بێت، داخۆ چۆنی سەرف کردووەو، کەم و کورتی لە کوێدا هەیە، تاخیر نەبێت تا سالێك،

چونکه ئەگەر تا سالێك تاخیر بوو، ئەوکاتە لەوانەیە نەتوانێت پارەکە سەرف بووە و هیچ ناکرێت، وەکو موناقەلەی پارە، دیسان ئەویش باس دەکەمەوە، ئەو موناقەلانەی کە دەکرێت، ئێمە زۆر گرفتمان ئێستا لە بودجە لەوەیە، موناقەلە دەکرێت، نازانین لەکوێ کراوە، چۆن کراوە، رەقەمەکانمان لێ تێکەڵ بووە، یەعنی بەڕاستی پێتان دەڵێم کە وەزارەت خۆشی ناتوانێت لێکیان جیا بکاتەوە، بەتایبەتی ئەگەر حیساباتی خیتامی دێتە بەر دەستمان کۆمەڵێك ئەرقامە، قەناعەتم وایە لێی تێکەڵ بکەی لە وەزارەت و، وەزارەتی تەختیتیش خۆشیان نازانن لێکی بکەنەوە، بۆیە باشتر وایە هەموو موناقەلەکان کە دەکرێت، فەوری لە ڕێگای وەزارەتی دارایییەوە بە کتابێکی ڕەسمی ئاراستەی لیژنەی دارایی بکرێت، وە ئەو لیژنانەش کە پەیوەستن بەو موناقەلانەوە، هەموو لیژنەکانی پەرلەمان، ئەوانیشی لێ ئاگادار بکرێتەوە، ئەگەر پێویستی کرد، باس لە فەرمانبەرانی گرێبەست، کۆمەڵێك فەرمانبەری زۆرمان هەیە، بە گرێبەست لە حکومەت دامەزراون، هەندێکیان هەیە کە گلەیی ئەوە دەکەن، کە زۆرجار داواو گلەییان ناردووە بۆ ئێمە وەکو لیژنە، بەتایبەتی لیژنەی شارەوانی، هەیە دەڵێت من سێ ساڵە بە شێوی گرێبەست دامەزراوم، من پێموایە بەڕاستی ئەوە غەدرێکە لەو کەسانە دەکرێت، ئەگەر نەکرێن بە ڕەسمی، مادام حکومەت خەڵك دادەمەزرێنێت، ئەوانە با ئەولەویەتیان هەبێت بۆ دامەزراندن، چونکە ئەوانە مادام حکومەت پێویستی پێی هەیە، سێ ساڵە بە گرێبەست دایمەزراندووە دیارە پێویستی پێی هەیە، کەم ئەندامانی هاوواڵتیش گلەیی زۆر دەکەن، کە هەق و مافیان خوراوە، ئێمە بەڕاستی دەبێت هەموومان بزانین، هەموومان دەشزانین، کە وەزعی سەرف لە بازاڕ بۆ من و هاوواڵتیەکی کەم ئەندامی کە توانای کارو کاسبی نیە هەروەکو یەکە، بۆیە وەکو ئەوان خۆیان دەڵێن (75) هەزار مانگانە وەردەگرن، یان مووچە وەردەگرن لە حکومەت، دیارە دەبێت بەپێی دەرەجەش بێت، بەس ئەوان وادەڵێن، بەس من پێموایە کەمترین مووچە نابێت لە (150) هەزار کەمتر بێت، چونکە بەڕاستی ئەوە هیچ جێگەیەکی بۆ ناگرێت، بەتایبەتی کەم ئەندامان دەبێت ئێمە حیسابی زیاتریان بۆ بکەین، ئاگامان زیاتر لێیان بێت، هەق و مافیان بەسەر هەموومانەوە هەیە، لەبەر ئەوەی بەڵای کەمی کە کەم ئەندامن، دیارە فەرمانبەرانیش بە گشتی لە پلە 5 تا پلە 10، من پشتیوانی لەم ڕایە دەکەم، کە هەموو ڕاتبەکانیان بۆ زیاد بکرێت، بە شێوەیەك کە گونجاو بێت، لەگەڵ دارایی حکومەتی هەرێمی کوردستان، سەبارەت بە پرۆژەکان، دوێنێ ویستم باسی بکەم، لەبەر ئەوەی کات کەم بوو، هەندێ پرۆژە هەیە دووبارەیە، من تەنها بەدوا داچوونم بۆ قەزای هەڵەبجە کردووە، لە پرۆژەکانی پەرەپێدانی پارێزگاکان تەنها قەزای هەڵەبجە، سێ، چوار خاڵ هەیە باسی بکەم، دروست کردنی بینای بنکەی پۆلیسی شارەوانی، ئێستا هاتووە داوای موافەقە دەکات لە پەرلەمان کە موافەقەی بۆ بکرێت، ئەمە لە ساڵی 2010 لەسەرەتای ساڵی 2010 ئێستا خەریکە تەواو دەبێت، ئێستا بۆ داوای دەکات؟، قیرتاو کردن وکۆنکرێت کردنی شۆستەی سەراو، لە گەڕەکی شەهیدان، ئەمەش ئێستا لە ئیش کردندایە، ئیشەکەی تەواو بووە، تازە داوا دەکات موافەقەی بۆ بکرێت، دروست کردنی بینای مزگەوتی گوندی نوور، ئەم گوندی نوورە زۆر گەراین بە دوایدا لەمەنتیقەی هەڵەبجە ئەسڵەن وجودی نیە، کەواتەی

ئەم پرۆژەیە دەکرێت پێی بیلێین پرۆژەی وەهمی، مادام گوندێك مزگەوتی بۆ دەکرێت، وجودی نەبێت وەهمیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز احمد ابراهیم علی (د.احمد) وەرتی کەرەمکە.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش لەوێوە دەست پێ دەکەم کە لێی وەستابووم، ئەم خاڵەم ئاراستەی بەڕێز وەزیری پلان دانان کرد، دیارە ئێستا جەنابیان لێرە نیە، کە ئایا ئەولەویەت بۆ دانانی پرۆژەکان، لە سەر چ بنەمایەکەو چ پێوەرێکە؟، پرۆژە هەیە پێنج شەش ساڵە کاری لەسەر دەکرێت، لە پرۆژەکانی ساڵی 2010 دانراوە، بەڵام ئەمسال لە پرۆژەکانی 2011 لابراوە، بۆ نموونە، من پرۆژەیەك هەم لەگەڵ وەزیری ئاوەدانکرنەوە قسەم کرد، هەم لەگەڵ وەزیری پلان دانان، کە ئەم پرۆژەیە پرۆژەی قیرتاو کردنی رێگای وەرتێ یە، کە لە ساڵی 2005 وە کاری لەسەر کراوە، لە پلانی ساڵی 2010دانراوەو بودجەی بۆ تەرخانکراوە، بەڵام جێبەجێ نەکراوە، گوایە لە ساڵی 2011 لەبەر ئەوەی کە پرۆژەکان زۆر بوونە، لە زنجیرەی ئەو پرۆژانەی کە لەو مەنتیقە دانرابوون، لە زنجیرەی 50 دانرابوو، بەڵام گوایە نەتوانراوە، بۆ ئەمسال هەلگیراوە، ئەمسالیش جێبەجێ نەکراوە، دواتر لە پرۆژەکانی ئەمسال، ساڵی 2011 دانرابۆوە دووبارە، من لەگەڵ بەڕێز وەزیری ئاوەدانکردنەوە لە 1/16 قسەم کرد ووتی لە پرۆژەکانی ئەمسال دانراوە، لە وەزارەتی پلان دانانیش پەسەند کراوە، بەڵام دوای ئەوەی کە بودجە هاتە پەرلەمان، دیار بوو ئەو پرۆژەیە لا برابوو، گوایە بۆ پرۆژەکانی کارەبا ڕۆیشتووە، لەوانەیان کەم کردۆتەوە، یەعنی لێرە ئێمە ئەو پرسیارە دەکەین، بەڕاستی کە ئەو پرۆژەیە، پار لە بودجەی 2010 دانرابوو، ئەمسال دووبارە لە پرۆژەکانی ئەمسالی وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە دانرابوویەوە، پار بودجەی بۆ تەرخانکراوە، ئایا ئەم بودجەیە چی لێ دێت، بۆچی ئەولەویەت نادرێت بەو پرۆژانەی کە کاریان لەسەر کراوە؟، ئایا سیولە لە وەزارەتی دارایی یان خەزێنەی حکومەت لە کام پارە دادەندرێت،، لەو پارەی کە لەو پرۆژانە دەمێنێتەوە، یان پارەیەکی تر تایبەت دەکرێت، ئەو پرۆژانەی بەچەند شێوەیەك لە بەرنامەی وەبەرهێنان دووبارە بۆتەوە، ئایا بە چەند شێوەش پارەی بۆ تەرخان دەکرێت؟، لیژنەی دارایی ئاماژەی بە مزگەوتی شەهید علی عەسکەری کردووە لە سلێمانی، کە لە چەند جێگا هاتووە، لەهەر جێگایەك پارەی دووبارە بۆ دیاری کراوەتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، پرسیارەکان بۆیان بنێرە، خەلاس، بەڕێز جیهان اسماعیل بنیامین کەرەمکە.

بەڕێز جیهان اسماعیل بنیامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاس، من قسە نینە، من قسێ خۆ ئەو ڕۆژە کرد، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز شێردڵ تحسین محمد کەرەمکە.

بەڕێز شێردڵ تحسین محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من قسەکانم کرا، کاك احمد کردی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆ سوپاس، خورشید احمد سلیم کەرەمکە.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ل گۆڕ ڤێ دانوستاندن و ئاوا تێتە کرن، ل سەر بودجێ، هەقە هندەك ئارمانجێت دەست نیشان کری هەبن، بۆ وێرێ کو ئەف موناقەشە بگەنە ئەنجامەکێ باش، چونکو مەبەست ژ ڤێ دانوستاندنێ، تنێ ئەو نینە کو ئەم خالاً لاواز دەست نیشان بکەین، بەلکو مەبەست ژ دەست نیشان کرنێ ئەوە، ئەم کو دگەهینە ڕێگا چارەیەکی بۆ وان کەم و کاسیا، ئەز پێشنیار دکەم ئەڤ ڕاپۆرتە لیژنا دارایی و ئابووری بێتە چاپ کرن، دابەش کرن ل سەر هەمی وەزیراو وەزارەتا، دام و دەزگایێت مەعنی ل حکومەتێ داکۆسێت ژی بێتە وەرگرتن، وە ئەو تێبینی بێتە ل بەر چاو وەرگرتن بۆ پاشە ڕۆژێ، حکومەت نەك هەر گۆھ داربیت، بەلکو حکومەت هەوڵەکا جدی و مخلسانە بدات بۆ چارەسەر کرنی ناو ئەوان کەم و کاسیت هاتینە دەست نیشان کرن، ئەو کەمو کاسی نێنە فەرامۆش کرن، ببنە نەخشە ڕێگایەك بۆ حکومەتێ بۆ پاشە ڕۆژێ، چونکو ب ڕاستی هەر سالێ ئەم وەختەکی زۆر دبەین، پاریش مە وەختەکی زۆر برد، مە گەلەك موناقەشات و دانوستاندن کر، ئەڤ سالێ جارەکادی ئەم دزڤڕین عینی ئەو بابەت مەجالەکادی هەمی دانوستاندن ل سەر کرڤە، هەقە حکومەت ڤان خالاً ل بەر چاڤا بگریت، وە سالاً دێت کەم و کاسیت بودجەی کێمتر بن، ئەو پێشنیارێت هاتینە کرن جدی ل بەرچاڤ بێنە گرتن، خالەکادی گرنگە پەرلەمان هەمی گەنگەشێ ل سەر بودجێ بکات، بەرێ ژ وێش گرنگتر ئەوە کو پەرلەمان، دیف چونەکا جدی ل سەر بوجێ بکات، ل هەردوو لایەنێت پێکڤە یا تەشغیلی، بودجەیا یا ئیستیسماری ب هەردوکا، چونکو ئەگەر هەقیقەت گەندەلیان درست ئان کێمتەرخەمیا درست، ل وەختی جێبەجێ کرنا دیار بیت، نە ل وەختێ دانان، دانان چەند ژمارەیەکن دێنە بەلاڤە کرن، ل سەر چەند خالەکا، بەلێ یا درست ئەوەیە، یان باش ئەوە، کو پەرلەمان ب

جدی دیف چونێ ل سەر وان خالا بکات، نەهێلێیت هەمی موناقەشات و هەمی گلەیی و گازندە و، هەمی تێبینی بمینن بۆ وێ ڕۆژێ، ئەو ڕۆژەی کو بودجەی دێتە پەرلەمانێ، هەقە ئەم وەکی ئەندام پەرلەمان، لیجان ئەم پێکهە ڕۆژانە دیف چوونێ ل سەر وان پرۆژا بکەین، هەژ گونداو هەتا ناحیاو قەزاو، سەنتەرێ پاریزگەها بزانن ئەو پڕۆژا چ ب سەر دێت و چەوا دێنە جێبەجێ کرن، کوالیتی و ئەو تشتا تێدا ب کارئینان تەواوە؟، ئەوە ل وێ هەنێ هاریکار بین بۆ حکومەتێ و پەرلەمانیش دشێت ئەرکێ خۆ ب دروستی ئافا بکات، ئەز هێڤی دارم ئەو تێبینییێت گرنگ، ئەوێ کو پتر ل ئەندامەکێ پێشنیار کری، یان کو شبھ کو دەنگیەکی ل سەر هەی، ئەڤێت ل جهێ خۆ ل یاسا بودجێ بێنە کرن یا هەندەك ژ وانا، وە هەندەك ژی ببنە بڕیار کو حکومەت ناچار بیت ڤان خالێت هەنێ پێڤە مولزەم ببیت و جێبەجێ بکات، کەم و کاسیەکان زۆر بودجێمەدا هەیە، ئەویش هیچ پڕۆژەیەکی ستراتیژی تێدا نینە، هەقە سالانە حکومەت پڕۆژەیەکی ستراتیژی بکەتە تێدا، یان ڕێگەکا ستراتیژی مەسەلەن، زاخۆ هەتا تو دێیە سلێمانی و، سنوورا ئێرانێ و یان هێلەکا شەمەندەفەرێ، یان کارگەهەکا چیمەنتۆیێ، یان تشتەکی وەسا کو فعلەن ژێرخانا ئابوریا هەرێما کوردستانێ، ب هێز بێخیت، ئەڤ دابەش کرنا ڤێ بودجێ و هیر کر ناوێ بۆ ڤان پاریێت هۆساییێت کێم، ئەز نا دانم ئەڤە بودجەکا ئیستیسماری ب ڕەنگەکا دروست، ئەو هەندەك پڕۆژەنە دێتە ئەنجامدان، وی دەورێ ئەدا ناکەن، دەورێ کو ڕێکەکا ستراتیژی، یان هێلەکا شەمەندەفەری، یان کارگەکا مەزن ئەدا دکەت، ئەز پێشنیار دکەم ئەم وەکی پەرلەمان دگەل وەزارەتا دارایی و ئابووری و پلان دانانێ کۆنفرانسەکی ئەڤ سالا گرێ دەین، بۆ وێرێ، ئەم بەحسێ وێ بودجێ بکەین، بودجە چەوا دێتە دامەزراندن و کێم و کاسیتێ بودجا حکومەتێ چنە؟، چ ڕێیەك ئەم دگرینە بەر، کو ئەم بودجەیەکا ساغلەم و درست و سەرێ پەرلەمانیش پێڤە نەئێشیت و، حکومەتێش پێڤە نەئێشیت، ئەڤ کۆنفرانسە خەلکەکی پێوە دەعوەبکەین ژ دەرڤەی هەرێمێ، ژ بەغدا بۆ وێرێدا ئەم هەلسەنگاندنەکا باش، وە ڕێگە چارەیەکی ببینین بۆ دانانا بوجەیەکا ساغلەم، خالا دوماهیێ جەنابێ سەرۆکی، هندی ئەم هەولا بدەین کو ئەم دیف چوونێ ل سەر بودجێ بکەین، مادەم مە دەزگەهێ دیف چوونا دارایی نینە، ئەم ناگەهینە وی ئاستێ پێتڤی، ئەرکە ل سەر پەرلەمانی کو ئەم جدی ل سەر ڤێ مەسەلێ ڕاست بین و، دەزگەهێ دیف چوونا دارایی کارا بکەین، داکو گەلەك کێشەیێ کو بهێنە کرن، کو ئەو دەزگەهێ کارافە، پێ تڤی نەتکرن هەندە دانوستاندنێ ل سەر بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز کوێستان محمد عبدالله کەرەمکە.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە بەڕاستی سەرنج و تێبینیەکان، کەم و کورتیەکان، ڕەخنەکان زۆرن، زۆریش باس کران، بەلام لەبەر ئەوەی ماوەکە کورتە، من تەنها پێشنیارو پرسیارەکانم دەکەم بۆ ئەو بەڕێزانە، سەبارەت بە پێشنیارەکان

هەروەك هاوڕێیانم د.پەریهان کاك کاردۆ باسیان کرد، ماوەی دوو هەفتە بدرێتەوە بە حکومەت، بە هەماهەنگی و تەنسیق لەگەڵ هەردوو لیژنەی دارایی و یاسایی، تا لەسەر ڕۆشنایی تێبینی و سەرنج و ڕەخنەکانی لیژنەی دارایی و لیژنە پەیوەندیدارەکان و ئەندامەکان چاکسازی بکەن، لە بودجەکەدا، کە لەسەر بنەمایەکی زانستی دابڕێژرێتەوە، کە بەرنامەی هەبێت، بۆ کەم کردنەوەی بێ کاری، هەژاری بووژاندنەوەی ژێرخانی ئابووری، ئاوەدان کردنەوەی گوندەکان و، گەشە پێدانی هەردوو کەرتی کشتوکاڵ و پیشەسازی و، چاککردنی هەموو هەڵەیەك لە ژمارەو کۆکردنەوەکان، لەناو چاکسازیەکانیش ئەمانە بکرێت، بە شێوەیەکی ڕوون و لە خشتەیەکی ڕێکدا داهاتەکانی هەرێم ئاشکرا بکرێن، بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان جیا بکرێتەوە، لە 50٪ی دەروازەکانی بودجەی بەکاربەر، جگە لە مووچە بڕدرێت، کە بڕەکەی یەك ترلیۆن و حەوت سەدو نەوەت و نۆ ملیارو هەشت سەد ملیۆنە، دەروازەکان ڕێك بخرێتەوە، زیادە ڕۆییەکان کەم بکرێتەوە، بە تایبەتی لە هەردوو دەروازەی بەخشین و سوودە کۆمەڵایەتیەکان، لە باتی ئەوەی کە بەشێوەیەکی نا ڕوون و نا دادپەروەرانە، دابەش بکرێت، ئەمجارە بەشێوەیەکی ڕوون و بە شێوەیەکی داد پەروەرانەو، ئەو پێشنیارانەی کەکراوە لە لایەن هەموو لیستەکانەوە، ئەمە زیاد بکرێت، بە شێوەیەکی ڕوون ئەو زیادەی بۆ مووچەی فەرمانبەران خراوەتە سەر بودجەی بەکاربەر ڕوون بکرێتەوە، دیارە موچەیەکی زۆر دانراوە، بودجەیەکی زۆر ڕوون بکرێتەوە، ئەو لە 50٪ ئەبڕدرێت لە بودجەی بەکاربەر، دابندرێت بە شێوەیەکی ڕێك و زانستی، بەسەر ئەمانەی خوارەوە، کە هەرچەندە هەندێکیان پێشتر باسمان کرد، دووبارەیە بەس بە پەلە ئەیڵێمەوە، سلفەی عەقار بکرێتە 30ملیۆن، سلفەی هاوسەرگیری 5 ملیۆن، هاوکاری تۆڕی کۆمەڵایەتی 150هەزار دینار، زیاد کردنی هاوکاری کەم ئەندامان، هاوتا کردنی مووچەو دەرمالّەی هێزەکانی هەرێم و مەرکەز، قەرەبوو کردنەوەی فەرمانبەران و مامۆستایانی سلێمانی و گەرمیان، ئاوەڕۆی هەولێر، ئەمانەش زیادەیە لەگەڵ ئەو پێشنیارانە، چاککردنی مووچەی خانەنشین، سەرف کردنی دەرمالّەی منالّ و خێزان، دیارە کۆمەڵێك خەڵکی زۆر پێش زیاد کردنی مووچە خانە نشین بوون، ئێستا لە باڕێکی هەژاری زۆر خراپ ژیان دەگوزەرێنن، ئەگەر هاوتا بکرێنەوە لەگەڵ ئەوانەی کە دوای ئەوان خانە نشین کراون، مووچەکەیان زۆر زۆر دابەزیوە، ئەوەی خانەنشین دەکرێت بۆ دەرمالّەی خێزان و منالّی نامێنێت، دانانی بڕێك بۆ دروست کردنی یەکەی نیشتەجێبوون بۆ خێزانە کەم دەرامەتەکان، دەرمالّەی تۆێژەری کۆمەڵایەتی و ڕەچاو کردنی دامەزراندیان، بەتایبەتی کە پێشتر لە کۆنگرەی پەروەردە بڕیاری لێ دراوە، سەرف کردنی دەرمالّەی منالّ بۆ بنەمالّەی شەهیدان، کە پێشتر هەبووەو بڕدراوە ئێستا، چاککردنی پڕۆژەکانی وەبەرهێنان بەم شێوەیە، بەشێوەیەك پڕۆژەی ستراتیژی لەبەرچاو بگیرێت، ئەولەویەت بدرێت بەو پڕۆژانەی کە زەروریان هەیە لە ناوچەکان و لەلای کۆمەڵانی خەڵك، هەروەها ڕەچاو کردنی داد پەروەری کۆمەڵایەتی، لە نێوان شارو قەزاو ناحیەو، هەروەها گرنگی دانی زیاتر بە گوندەکان، لابردنی پڕۆژە دووبارەکان، کە زۆرێك هەیە لەو پڕۆژانەی دووبارە بۆتەوە، بۆ نموونە بەردەوام هەیەو لە پەرە پێدانی پارێزگاکان هەیە، لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و

هاوڕێکانیشم چەند نموونەیەکیان باس کردووە، لابردنی ئەو بڕانەی کە دانراون بۆ کەرت، هاوڕێکانم چەند نموونەیەکیان خستۆتەڕوو، لابردنی ئەو بڕانەی کە بۆ کڕینی شمەك دانراون، من پێم سەیرە کڕینی شمەك، بۆ نموونە، کڕینی پاککەرەوە، بۆ شارێك یان بۆ قەزایەك بۆ ئەمە دەبێت پڕۆژەی وەبەرهێنان بێت، ئەمە مەفروزە بچێتەوە سەر بودجەی بەکاربەر، هەموو پڕۆژەکان بدرێنەوە بە وەزارەکەی خۆیان، هیچ وەزارەتێك پڕۆژەی وەزارەتێکی تر جێبەجێ نەکات، هەروەك هاوڕێکانم باسیان کرد، وەزارەتی ناوخۆ هی شارەوانی ئەکات و، شارەوانی هی وەزارەتێکی تر دەکات، هەردوو وەزارەتی دارایی و پلان دانان هیچ پڕۆژەیەك جێبەجێ نەکەن، ئەو پڕۆژانەی لە سالێك و کەمتر، کە ژمارەیان 489 پڕۆژەیە، یان پێویستە ماوەکانیان زیاد بکرێت، کە ئەمەیان بەڕاستی عەمەلی نیە، یان ئەم پڕۆژانە کەم بکرێنەوە، ئەوەی کە ئەمسالێ تەواو دەکرێت، بڕی تەواوی بۆ دابندرێت، ئەوەی دیکە بمێنێتەوە بۆ سالێکی تر، هەموو ئەو پڕۆژانەی کە نا ڕوونن، کە بە ئاشکرا ناوی گوندو گەڕەك و جۆری خزمەتگوزاریەکان دانەنراون، ڕێك بخرێنەوە، بۆ ئەوەی ئەندامانی پەرلەمان بتوانن متابەعەی بکەنەوە، ئەو پڕۆژانەی دووان یان زیاتر بەیەکەوە پارەیان بۆ دانراوە جیا بکرێنەوە، پڕۆژەی بەردەوام و پێشنیار کراوی زۆر گرنگ لە بودجەی 2011دیار نەماون، کە پێشتر هەبوون ئەمانە دابندرێنەوە، هاوکاری ڕاگەیاندنی حیزبەکان بڕدرێت، ئەم پرسیارانەم هەیە بە پەلە، ئایا ساڵی 2010 بودجەی تەکمیلی هەبووە لە بەغداوە بودجەی تەکمیلی هاتووە بۆ هەرێم؟، ئەگەر هەبووە بڕەکەی چەندە؟، ئەگەر هاتووە بۆچی پەرلەمان پەسەندی نەکرد؟، ئەم بڕانە چوونەتە کوێی داهاتی هەرێمەوە؟، 500ملیار دیناری پڕۆژەکانی پار کە خەرج نەکراون، زیاتر لە 60٪ پارەی دانراو بۆ توانا سازی هەروەك لە ڕاپۆرتەکەی لیژنەی پەروەدرەو فێرکردن هەیە، پارەی وەرگیراوی سلفەی عەقارو زەواج، 30ملیارەکەی سندوقی پیشەسازی، بە پێی حیسابی خیتامی شەش مانگی یەکەمی ساڵی 2010بڕی داهاتەکانی ناوخۆ زۆر زیاترن لەو بڕەی لەلایەن پەرلەمانەوە خەملێندراون، ئەمە پرسیارێکی تڕە بەدەر لەو داهاتانە، ئایا کڕینی چەك کە لە بودجەی بەکاربەردا بڕی شەش ملیارو پێنج سەدو پەنجاو شەش ملیۆنی بۆ تەرخان کراوە، ئەم چەکانە چین؟، ئایا هەرێم ئەتوانێت چەك بکرێت یان ئەمە کاری مەرکەزە؟، لەمەوجوداتی نادارایی بڕی حەوت ملیارو دووسەدو نەوەت و دوو ملیۆن دینار بۆ بینای نیشتەجێ بوون دروست کراوە، بینای نیشتەجێ بوونی هینی بودجەی بەکاربەرە یان هینی وەبەرهێنە؟، من دەمەوێت تێ بگەم، ئەگەر ئەم هینە نیشتەجێ بوونانەی یەکانە هی کێن لە بودجەی بەکاربەر دروست کراون؟، هەروەها لەم دەروازەیە بڕی 24 ملیار دانراوە بۆ بینای غەیرە سەکەنی، ئەمەش هەر دروست کردنی بینایە کە ئیشی بودجەی وەبەرهێنانە، ئەم غەیرە سەکەنیانە بۆ کێن، بۆ حکومەتە؟، بۆ دام و دەزگاکانی حکومەتە؟، خۆ لە پڕۆژەی وەبەرهێنان ئەو بینایانە هەن، وا بڕیار بوو هەر خێزانێك کە خانوو دروست دەکات لە گوندەکان بڕی 75 وەرەقەی بدرێتێ بەدەر لە پێشینەی خانووبەرە، من ئەپرسم لە بەڕێزیان ئایا ئەوە ماوە یان نا؟.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاء الدین کەرەمکە.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە شێوەی چەند پرسیارێك و چەند پێشنیارێك عەرز دەکەم، لە کۆی ڕاپۆتەکانەوە، لە کۆی ئەو قسانەی کە مابوون، نازانم پێش من برادەران و خوشکان چیان پرسیوە، داوای لێبوردن دەکەم، ئەگەر دووبارە ببنەوە، ئەو پرسیارە بەردوام دەکەن، تکایە وەلامێکی ڕوونمان بدرێتەوە، بەدەر لە مەسەلەی دواکەوتنی بەغدا، بەدەر لەوەی لێرە ئیشکالاتی تارئ دروست دەبێت، هۆی دواکەوتنی بودجەمان بە تەحدیدەن پێ بوترێ، چیە بۆ ئەوەی قسە لەسەر چارەسەری بکرێت بۆ سالانی تر، دووەم هۆی ڕەچاو نەکردنی ئەو لەویەتی پێداویستیەکان و داواکاری وەزارەت و پارێزگاکان چیە؟، کە زۆر بە وازحی نموونە هێنرایەوە بە تونێلی مەتین لە دهۆك، لەگەڵ نەخۆشخانەیەك کە هەموو هاوولاتیان داوی دەکەن، سێهەم، ئەو گوزمە پارەیەکی بەسەر دوو سالاً بۆ ئەو پڕۆژانەی کە لە سالێك یان کەمتریان دەوێت جێبەجێ دەکرێن، هۆی چیە کە بەسەر دووسالێ یان زیاتر دابەش ئەبێت،، ئەو بڕی مودەوەرە بە تەحدیدەن پێمان بلێن بڕی مدەوەری پار چەندە؟، ئێمە بەشێکیمان لەناو پڕۆژەکە دۆزیوەتەوە، ئەو سێ سەد ملیارو سێ سەدو حەفتاو چوار ملیۆنەی وەزارەتی ڕۆشنبیری، ئەو سی ملیارەی قەرزی بانکی پیشەسازی پار، تکایە بۆمان ڕوون بکەنەوە، بۆچی دیاری نەکراوە، هۆی کەمی بڕی داهاتی هەرێم، ئاماژە نەکردن بە داهاتی وازحی نەوت و گومرگ و قەرزی نێو دەوڵەتی و، کۆمەکی نێودەوڵەتی و، ئەمانە وازح بکرێنەوە باشە لەناو بودجە، بڕی پارەی پەرەپێدانی پارێزگاکان، لە چوار چێوەی بودجەی گشتی هەرێم بۆچی تۆمار کراوە؟، لە کاتێکدا لە دەرەوەی بودجەیە، کە ئەوە ئەبێتە هۆی ئەوەی بڕێك لە پارە بە تەبیعەتی حالێ زیاد دەبێت، کەلە بنەڕەتا هەژمار نەکراوە، ئەو نا هاوسەنگیەی لە دابەش کردنی گوزمە بۆ پڕۆژەکان و کاتی دیاریکراو، پڕۆژە هەیە لە 5٪ی بۆ تەرخان کراوە لە بڕەکەی خۆی، کە ئەمە وادەکات بە چەند سالێك پڕۆژەکە تەواو نەبێت وەکو مەعلومە، هۆی ڕاوێژ نەکردنی حکومەت بە پارێزگاکان، بۆ جێبەجێ کردنی بودجەی پەرەپێدان چیە؟، هۆی تێکەڵ بوون و باسی پڕۆژەکانی، دووبارە بوونەوەیان لە نێوان هەندێ وەزارەت، کە بە نموونە نایهێنمەوە، چونکە باس کراون لە ڕاپۆرتەکانیشدا هەیە، هۆی چیە گرفتی لاوازی و نا زانستی بوونی کوالیتی پڕۆژەکان چارەسەر ناکرێت؟، لە ڕووی تەندەرکان، لە ڕووی کەرەستەکان، لە ڕووی کاری هەندەسی، لە ڕووی خشتەی کاتەوە، زۆر دووبارە بۆتەوە ئەو پرسیارانە، بۆچی وەزارەتی دارایی ئەو دەسەلاتە ڕەهایەی هەیە لە دەست وەردانە کاری بەعزێ وەزارەتەکان، بە نموونە، تا سنووری لە 50٪ دا، دەست وەردەداتە وەزارەتی کار کە خۆیان ئیعتیرافیان کردووە بەوە، هەندێ لە پڕۆژەکانی سالی 2010 خەرجیان سفرە، لە کاتێکدا لە ژێر جێبەجێ کردندان، ئەمە هۆکاری چیە؟، بۆچی وەزارەتی دارایی خەملاندنی داهاتی وەزارەتی گواستنەوە، یان وەزارەتی شارەوانی وەکو دوو نموونە، ڕەنگە زیاتر شتی تریش هەبێت، کەمتر لە بڕی خۆی خەملاندوویەتی، داهاتی فرۆکەخانەکان بۆچی باس ناکرێت، ئەو کورت

هێنانەی پار ئەو عجزە بەچی پڕکرایەوە؟، سەرچاوەکەی چیە؟ بۆمان ڕوون بکرێتەوە، ئایا وەزارەتی پلان دانانی بەڕێز، ڕێژەو ژمارەی پڕۆژە جێبەجێ کراوەکان یان نەکراوەکانی پاری لە لایە؟، بە نیسبەت پێشنیاریشەوە دوو، سێ پێشنیار عەرز دەکەم کە ئەگەر دووبارەش بن، تەئکیدە، تەسنیەیە لەسەر قسەی ئەو براو خوشکانە، من پێشنیارەکەم لە 30٪، ئەو سێ ترلیۆن و شەش سەد ملیارەی بەخشین و شمەك سوودی کۆمەڵایەتی، بۆ ئەو پێداویستیانەی کە پێشنیار کراون، لە 30٪ لەوە کەم بکرێتەوە، میلاکە پێشنیار کراوەکەی وەزارەتی دارایی، منیش پێم زۆرە، پێنج هەزارو سێ سەدو ئەوەندە، ئێمە بۆ تەربیەو بۆ بەعزە شوێنی تر میلاکاتمان دەوێت، ئەگەر مەجالی تیا نیە لەوە بڕێکی لێ کەم بکەینەوە، من پێشنیار دەکەم دیراسەیەکی زانستی جەدوای هونەری و ئابووری بۆ هەر پرۆژەیەك بکرێت، بە مەرج و بە ئەرك، ئەگەر لە یاساکان شتی وا وازحمان نیە هەتا حەدی یاسا دەرچوونیش پێویستە، کە ئەمە گرفتێکی بەردەوامی کوردستانە لە پڕۆژەکان، بڕێکی زیاتر بۆ ناوچە دابڕێندراوەکان، لەو بەشانەی کە ئیستیقتاعی دەکەین، کە پیای ئەچینەوە زۆر زۆر پێویستە، پێشنیارێکی تر مەسەلەی پڕێنسیپی هاوسەنکی لە نێوان کەرتەکانی هەرێم، لەکاتی تەرخانکردنی بودجەی وەگەڕ خستن، کە ئەوە تێبینیە، پێشنیارەکە ئەوەیە حد الامکان، هاوسەنگی لە نێوان ئەو کەرتانە ڕەچاو بکرێت، ڕێژەی تەرخان کراو بۆ توانا سازی لە وەزارەتی پەروەردە، بە تایبەتی زەمالەو نێردە، زۆر کەمە، بە تایبەتی کە پارو ئەمسالێش پێویستیان بەوەیە زیاد بکرێت، هەروەها میلاکاتی وزارەتی پەروەردە کە شەش هەزاری بۆ دانراوە، من وا دەزانم کەمەو وەکو ئاماژەم پێی کرد، ئەکرێت لەوەی دارایی، هەر ئەو چەند پێشنیارەم هەبوو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەست خۆش سوپاس، بەڕێز صباح محمد نجیب ، کەرەمکە.

بەڕێز د.صباح محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر سوپاس بۆ ئەو دەرفەتە دووبارەیەی کە پێتان دایـن، ئـەوەی کـەمن ئەمـەوێت ئاماژەی پـێ بکـەم، لـەو کاتە ئەوەیە کە ئەرکی پاراستنی سەروەت و سامانی گشتی، بـە دەرەجـەی یەکـەم لەسـەر شـانی حکومەتـە، بـەڵام ئـەوە مانـای ئـەوە نیـە کـە پەرلـەمان بۆخـۆی مەسـئول نـەبێت، یـان تـاك تـاکی ئەندامـەکانی ئـەم کۆمەڵگایە مەسئول نەبن لەو مەوزوعە، ئەوەی کە جێگەی سەرنجە ئەو پرۆژانەی کە دەبیندرێن و، لەسەر کاغەز نووسراون هەمووی دڵخۆش کەرە، بەڵام بەتـەنها بـوونی ئـەم پڕۆژانـە لـە نەخشـەو لـە خـەیاڵ دانـی حکومەتی هەرێمدا، کافی نیە بۆ ئەوەی ئێمـە دڵ خـۆش بکـەین، بـە داهـاتووی هـەرێمی کوردسـتان، بـەڵکو گرنگ ئەوەیە ئەو پڕۆژانە ببن بـە هەقیقـەت و بـبن بـە واقیـع، پرسیار ئەوەیـە بۆچی پڕۆژەکـانی ئێمـە، ئێسـتاش لەبـەر دەسـتمان پـڕۆژەی سـاڵی 2003 و 2004 و 2005 و2006 هەیـە، ئێسـتاش پـڕۆژەی بەردەواممان هەیـە کـە حەجمەکـەی نـەوەت وچـوار لاپەڕەیـە، ئـەوەی ئەمسالێش ئەگـەر بچێتە سـەر بـەم شێوەیە بڕوات، هەموو شتەکان بخەینە سەر شانی حکومەت، ئەی باشە ئێمە بۆ موراقەبـەی ئـەوە نەکـەین،

گیرو گرفت و ئاستەنگی بەردەم جێبەجێ کردنی ئەو پڕۆژانە لە کۆێ دایە، بۆیە ئەبێت تەئکید بکەینەوە لەسەر ئەوەی وێڕای پەسەند کردنی ئەمانە کە شتی باشن، ئەبێ تەئکید لەسەر جێبەجێ کردنیان بکەینەوە، بە پێی ئەو مواسەفات و ئەو ستاندارە نێوە دەوڵەتیانەی کە هەیە، بۆیە ئەبێت تەئکید بکەینەوە لەسەر جۆری ئەو کۆمپانیایانەی کە ئەو پڕۆژانە ئەگرنە ئەستۆ، چاودێری جێبەجێ کردنیان، ئەوجا ڕۆتینی ئیداری بەڕاستی ئەبێت کەم بکرێتەوە بۆ جێبەجێ کردنیان، دواکەوتنی بودجەش تەئسیراتی خۆی هەیە، زروف و ئاو هەواو کەش و هەوای کوردستانیش تەئسیری هەیە لە جێبەجێ کردنیان، ئێمە بەڕاستی ئەو پرسیارە دەکەین، لەباتی پڕۆژەی پێشنیار کراو، تەئکید بکەین لەسەر جێبەجێ کردنی ئەو پڕۆژانەی کە بەردەوامن بۆ ئەوەی لە کاتی خۆیدا جێبەجێ بکرێ، باشتر نیە؟، ئینجا دێمە سەر خاڵی میلاکات، دیاری کردن و تەرخان کردنی میلاکات شتێکی باشە، شتێکی لازم و پێویستە، بەڵام بەتەنها کافی نیە ئێمە کێشەی دامەزراندن حەل بکەین، ئەگەر فیعلەن ئەنجومەنێکی ڕاژەمان نەبێ کە بە دوور لە مەحسوبیەت و مەنسوبیەت، دوور لە گیانی حیزبایەتی کار بکات، نموونەی زۆرمان هەیە کە ئەو هەموو دامەزراندنانەمان هەبووە، بەڵام بەشی زۆری مەبەستی خۆی نەپێکاوە، گرنگی بە دەستەی ژینگە نەدراوە وەکو پێویست، لە حاڵێکدا ئێستا کەرتی ژینگە لە هەموو دونیادا گرنگیەکی زۆری پێ دەدرێ، بۆیە من پێشنیار دەکەم ئاوەڕێکی جیددی لەو بوارە بدرێتەوە، تەخصیصی دەرماڵە بۆ فەرمانبەرانی بواری داد و دادوەری بە شێوەیەکی یەکسان کە ئێستا خەبەرمان پێ گەیشتووە کە هەموویان داوای ئەکەن، کە هیچ جۆرە جیاوازی و ئیمتیازێك لەو بوارەدا نەمینێت، سەرفی دەرماڵە بۆ دەروونasان و کۆمەڵناسان و تۆێژەرانی کۆمەڵایەتی و تۆێژەرانی دەروونی کە تەنها دوو تۆێژێکن کە بەو شێوەی کە پێویستە و حەقی خۆیان گرنگیان پێ نەدراوە، ئاوەڕدانەوەی جیددی لە کەرتی تەندروستی و خەستەخانە پسپۆریەکان، ئێستا زۆرێك لە سەروەت و سامانی ئێمە لە نەخۆشکانمانەوە ئەچێ بۆ دەرەوەی کوردستان، داواکارم کە ئەوە تەکنولوجیای پزیشکی بێتە کوردستان و پشتگیریەکی تەواو بکرێ بۆ ئەو بوارە، خاڵێکی تر کێشەی گەورەی ئێمە زیاتر لەو بوارانەدا بەردەستە دەبێ کە دەڕواتە بواری تەجەمولاتەوە، بواری تەشریفاتەوە، حیمایەی زۆرەوە، بەخشینی بێ ڕەوای سەروەت و سامانەوە، من زۆر داوا ئەکەم لە وەزارەتی دارایی بەراستی لەو بوارانەدا کە پەیوەندی بە بەخشین و بە مینحە و بەو مەسائیلانە هەیە، زۆر دەستیان توند بێ، تەقەشوف جێبەجێ بکەن، بەڵام لەو بوارانەی کە پەیوەندی بە جێبەجێکردنی پرۆژەکان هەیە، پرۆژە ئەساسیەکان هەیە ئاسانکاری باش بکەن بۆ وەزارەتەکان، ئاخیر خاڵ کە پێویستە ئاماژەی پێ بکەم، داواکارم لە پەرلەمانی خۆمان کە ئێستا ئەو دەرفەتەمان پێ دراوە، بە هەماهەنگی لەگەڵ حکومەت کە ئیصلاحاتی پێویست لە ئەبواب و لە فسولی موازەنەدا بکەین، چونکە ئەوە ئەرکی سەر شانی ئێمەیە و هیچ موجامەلەیەك لەو بوارانەدا نەکەین، هیوادارم هەموو لایەك سەرکەوتوو بن و، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز سەروەر عبدالرحمن عمر فەرموو.

بەڕێز د. سەروەر عبدالرحمن عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم بودجەی لەبەر دەستماندایە، گفتوگۆی لەسەر دەکەین و چەند رۆژێکە خەریکین، دیارە بودجەی خەڵکە و پێویستە لە خزمەتی خەڵك دابێ، ئێمەش وەك ئەندامانی پەرلەمان بێگومان نوێنەرانی خەڵکین و ئەرکی سەرشانمانە بەرگری لە راست و ڕەوانی بودجەکە بکەین، ئەگەر بودجەیەکی باشە، ئەوە پێویستە دەنگی لەسەر بدەین و پاڵپشتی لێ بکەین، خۆ ئەگەر کەم و کوڕیەکیشی تێدا بێ، ئەوە پێویستە هەر لەو هۆڵەدا دەستنیشانی بکەین و چاکی بکەینەوە، بێگومان کاری وردیشی لەسەر کراوە و زیاد لە دوو مانگە ئەو بودجەیە لە پەرلەمانی کوردستاندا لەبەر دەستی یەکە یەکەی ئەندامانی پەرلەمان و لێژنەکانداید، پرۆژە بە پرۆژە و خاڵ بە خاڵی تاوتوێ کراوە و ئەو هەڵە و کەم و کوڕیانەی کە تیایدا دەستنیشان کراون و لە ڕاپۆرتی لێژنەی دارایی‌شدا کە خۆی لە کۆی هەر 19 لێژنەی پەرلەمانیدا دەبینێتەوە، ئەم کەم و کوڕیانە دەستنیشان کراون، ئەم بودجەیە سەرباری چەند کەم و کوریەك کە تیایدا بوو، ئەوانیش لەم هۆڵەدا و لەسەر دەستی ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان دەستنیشان کران و چاك کراونەتەوە و کۆمەڵێك خاڵی ئیجابی زۆر گرنگی تێدایە کە پێویستە لەبەر چاو بگیرێت، یەکێك لە خاڵە پۆزەتیفەکانی بودجەکە ئەوەیە کە زۆر شەفافانە حکومەت ئامادەی کردووە ناردوویەتییە بەردەم پەرلەمانی کوردستان و بەسەرجەم وەردەکارییەکانیشەوە لە سایت و چەند رۆژنامەیەکیشدا بڵاوکرایتەوە و هەر تاکێکی ئەم هەرێمە دەتوانێت ببینی و بیر و ڕای خۆی لەسەر بدات، واتا بودجەکە شەفافانەیە و لە تاریکیدا نیە، لە ژێر ئەو ڕۆشناییەدا ئێمەش دەتوانین باشتری بکەین، کە پێمان وایە لە هیچ وڵاتێکدا لە پەسندکردنی بودجەدا ئەم جۆرە وردەکارییە ناچێتە پەرلەمانەوە، چونکە ئەم وردەکارییانە دەتوانم بڵێم ئەمە کاری دیوانی چاودێرییە ، بۆ ئەوەی ئێمە لە داهاتوودا تووشی ئەو کێشانە نەبینەوە، هەر لێرەوە پێشنیاری ئەوە دەکەم کەوا دیوانی چاودێری دارایی کاراتر بکرێت، پێم وایە ئەو بودجەیە خاڵی بەهێزتری زۆر تێدایە، لایەنی کەم قۆناغێك ڕەوشی ئاوەدان کردنەوەی کوردستان بەرەو پێشەوە دەبات، دەیان پرۆژەی ستراتیژی گرنگی تێدایە کە مایەی دەستخۆشین، لەوانە تەرخان کردنی بڕی 60٪ بودجەی ئیستیسمار کە ترلیۆنێك و 14 ملیار و 168 ملیۆن بۆ کارەبا لە هەرێمی کوردستاندا، خۆتان دەزانن کارەبا پێوەستیەکی حەیاتیە لەم سەردەمەدا و حکومەت هەنگاوی بۆ بنبڕ کردنی ئەم کێشەیە ناوە کە دەتوانین لە بواری بودجەدا ئەمساڵ بە ساڵی کارەبا و ساڵی ڕووناکی ناوزەند بکەین، لە پاڵ ئەمەدا بڕێکی زۆر لە پارەی تەرخان کراو بۆ سیلەع و خەدەمات و صیانەی ئەمساڵ بۆ بنەبڕ کردنی کێشەی کارەبا تەرخان کراوە، کە دەبوایە ئەمە جێگەی دەستخۆشی و دڵخۆشی بێت، جێگەی دەستخۆشی لێ کردن بێت نەك هەڵای لەسەر دروست بکرێت کە پشکی شێری تیایدا کە 53٪ سەرجەمی ئەم برە بۆ کارەبایە، ئەمە هی ئەوە نیە موزایەدەی لەسەر بکرێ و یەك لە خاڵە باشەکانیەتی، یەکێکی تر لە خاڵە پۆزەتیڤەکانی ئەوەیە کە گرنگی بە ئاوەدان کردنەوەی دێهاتەکانیش دراوە و بڕی 149 ملیاری بۆ تەرخان کراوە، ئەمەش قوەتێکی باشە بۆ پرۆژەکانی ساڵانی

رابردوو كه پاره تەرخان كرابوو بۆ بەندا و ئاو وئاوەڕۆ كه پێویسته ئەمه درێژەی هەبێت، هەروەها ئەم بودجەیه چاوەڕێ دەكرێ دوای پەسند كردنی، بووژانەوەیەكی زیاتر روو له كوردستان بكات، كۆمەڵێك خاڵی بەرچاوی تێدایه كەوا دەبێته مایەی ئەوەی كه گوزەرانی خەڵك باشتر بكات، رێژەی بێكاریش كەمتر بێتەوه، لەوانه دامەزراندنی 25 هەزار فەرمانبەر كه ئێمه پێشنیارمان كردووه ببێت به 26 هەزار، چونكه 1000 فەرمانبەری بۆ وەزارەتی پەروەردە زیاد بكرێ به تایبەت ئەوانەی كەوا توێژەری كۆمەڵایەتین، سەرباری ئەوەی پێشنیاری ئەوه دەكەم كه دەرماڵەكەیان زیاد بكرێ، هەورەها پێدانی سولفەی زەواج بۆ پێنج ملیۆن و پێدانی سولفەی عەقار بۆ20 ملیۆن، پێدانی قەرزی لاوان به 15 ملیۆن و پێدانی قەرزی كشتوكاڵ، قەرزی پیشەسازی، زیادكردنی مووچەی تۆری كۆمەڵایەتی بۆ 150 هەزار، زیادكردنی دەرماڵەی هێزەكانی ناوەخۆ، ئەمانه و چەندانی تر، سەرباری ئەنجامدانی 2362 پرۆژەی بەردەوام و 543 پرۆژەی پێشنیازكراو، جگه لەو پرۆژانەی كه له پەرەپێدانی پارێزگاكاندا پێشنیار كراون، ئەمانه هەمووی له كوردستاندا كه دەبێته مایەی ئەوەی دەیان هەزار گەنج و لاوی ئەم وڵاته دەرفەتی كاری بۆ بڕەخسێت، سەرباری ئەوه، هەڵمەتی دروست كردنی قوتابخانەكان بەردەوامه و له بودجەی ئەمساڵیشدا هەروەك له لیستی كوردستانیدا پێشنیار كراوه، پرۆژەی توانا سازی بەردەوامه، ئەوەی تێبینی دەكرێ كه بودجەی ئەمساڵ بەراورد لەگەڵ ساڵی رابوردوو، زۆر باشتره، ئەوەیه كه له مەوجوداتی غەیره ماليدا 20٪ كەم كراوەتەوه، له ئیعاناتدا 78٪ كەم كراوەتەوه، راسته مینەح زیادی كردووه، بەڵام 20٪ بۆ پەرەپێدانی دێهاتەكان تەرخان كراوه، له سیلەع و خەدەمات و صیانەدا له 53٪ بۆ كارەبا رۆیشتووه، له پەسندكردنی بودجەدا پێویسته هەموومان هاوكار بین له پێناو پەسندكردنی بودجەیەكی شیاو بۆ هەرێمەكەمان، هەم حكومەت و هەم پەرلەمان، به دەسەڵات و ئۆپۆزیسیۆنەوه، چونكه ئەگەر جیاوازیش بین و ناكۆكی سیاسیشمان هەبێ، بەڵام له هەندێ مەسەلەدا، بەڵام دەبێ كۆك بین لەسەر ئەوەی كه هەموومان له خزمەتی خەڵكدا بین، لەو خاڵەدا هەموومان بەیەك دەگەینەوه كه خزمەتی خەڵكه، پێویسته لەم بودجەیەدا هەست به دەرەنجامه باشەكانیان بكەین، كه پەیوەندی به ژیانی خەڵكەوه هەیه، وەكو پەرلەمان دواتر موتابەعەی بكەین و به دواداچوونی زیاتری بۆ بكەین، سەرباری ئەوەی پشتگیری لەو پێشنیارانه دەكەم كه خاتوو سۆزان بەناوی لیستی كوردستانییەوه خستیه روو، كه داوای كەمكردنەوەی 10٪ ی سەرجەمی بودجەی تەشغیلی دەكات و ئەوەی هەستیشی پێ دەكرێ ئەوەیه، كه هەموو فراكسیۆنەكان كۆكین لەسەر ئەو گۆڕانكاریانه كه بكرێت، بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان، پێم باشه ورد له بودجەكه بڕوانین و هاوسەنگی نێوان سێكتەرەكان ڕابگرین، نەك قسەكانمان ناكۆكی تیادا بێت، بۆ نموونه هەموومان داوای كەم كردنەوەی بودجەی تەشغیلی دەكەین، كەچی لەبەرامبەردا هەمووشمان بەجۆرێك له جۆرەكان داوای زیاد كردنی دەكەین، ..... .

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، كاك برهان فەرموو.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئەم پێشنیارانەم بۆ جنابتان هەیە و وەرەقەکەش دوایی تەسلیمی بەڕێزتانی دەکەم، یەکەم ئەو زیاد کردنەی موخەسەساتی تەواوی حقوقیانی هەرێم بگرێتەوە کە لە هەندێ شوێن لە 30٪ یە و لە هەندێ شوێن 50٪ یە، ئەو کارمەندە حقوقیانەی لەدەوائیری دەوڵەت یاخود وەزارەتی داد یاخود مەجلسی قەزا کار ئەکەن هەموو بەیەك چاو سەیریان بکرێت و 50٪ یان بۆ زیاد بکرێت، دووەم تەئکید دەکەمەوە کە پێویستە 50٪ی بابی بودجەی تەشغیلی بەدەر لە مووچە بڕدرێت کە دەکاتە (یەك ترلیۆن و حەوت سەد ونەوە و نۆ ملیار دینار) بەمەش ئەم کارانە دەکرێ، سێیەم/ ئەم کارانەی کە دواتر باسی دەکەین، سێیەم/ بیست و پێنج ملیار دینار تەرخان بکرێت بۆ مەجلسی قەزا بە مەبەستی دروست کردنی خانوو بۆ حاکمەکان، لەبەرئەوەی بەڕێز لە هەموو ولاتاندا حاکمەکان ڕێزێکی تایبەتیان لێ ئەنرێ و مەعیشەتیان چاك دەکرێت بۆ ئەوەی بتوانن باشتر ئیشی خۆیان بکەن، چوارەم/ (بڕی پێنج ملیار دینار) بۆ مەجلسی قەزا تەخسیس بکرێت بە مەبەستی دامەزارندنی سحە کە ئێمە لە سلێمانی و لە زۆر شوێن ئەزمەی کەمی حاکممان هەیە، پێنجەم هاوتاکردنی مووچەی پۆلیس و پێشمەرگە و ئاسایش بە هاوتا عیراقیەکانیان کە وەزعی ماددیان زۆر زۆر خراپە و ماددەی 46 و 47 ی یاسای ڕاژەی پێشمەرگەیە کە لە یاسای سالی 2008 دەوە دەبوایە جێ بەجێ بکرایە، شەشەم لە پرۆژە پێشنیار کراوەکان دا شارۆچکەی چۆمان هیچ پرۆژەیەکی بۆ دیاری نەکراوە و چەندان ئیتسالمان پێوە کراوە کە خەڵکی ئەوێ گلەیی دەکەن کەحەقە شتێکیان بۆ بکرێت، حەوتەم تەخسیس کردنی بڕی 40 ملیار دینار بۆ دروست کردنی وەرزش کە جۆراو جۆرەکان بۆ هەر سێ پارێزگاکە لەبەرئەوەی ئێمە هەموومان ئەمڕۆ باش دەزانین پەرلەمانێکی گەورەی وەکو فەرنسا کە مونتەخەبی ریازیەکەی لە یاری دا فەشەل دێنێ پەرلەمان جەلسەی لەسەر ئەوە دەکات، بەداخەوە سالی پار ئێمە 10 ملیار دینارمان تەرخان کرد بۆ دروست کردنی وەرزش کە ئیهتمام بە وەرزش بدرێ هیچی لێ نەکرا، یەعنی بەڕاستی ئێستا پێناسەی میللەتان تەنها ئەوە نیە بە هێزی سەربازی و ئابووری ناوبرێن و بنازن، بە فەن ئەنازن و بە وەزرشەوە دەنازن، بۆیە من داواکارم 40 ملیار دینار تەخسیس بکرێت بۆ هەر سێ پارێزگاکە و بەشی کەرکووکیشی لێ دیاری بکرێت و بە مەبەستی ئەوەی کە ئیهتمام بە وەرزش بدرێت بە هەموو ئەنواعەکانیەوە بۆ وەرزشگاکان، هەشتەم/ داواکارم بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان سالی وایە سێ هەزار و چوار هەزار، ئیحسای پار سێ هەزارکەس تێ پەڕیوە لە حادیسەی مروردا لە هەرێمی کوردستان دا تیا چووە، لەبەرئەوەی کە باران ئەبارێ و کە جەو تەواو نابێ بەهۆی خراپی ڕێگاکانەوە و بە هۆی نەبوونی ئیشارەتی هاتوچۆ ئەم هەمووحادیسەیە ڕوو دەدات، بۆیە من داواکارم کە من چەند ولاتێکم دیوە لە خراپترین شوێندا چەندەها ئاوێنە و عەلامەتی هاتوچۆیان داناوە، داواکارم 10 ملیار دینار لەو پارەیە بڕدرێت بۆ هێماکانی هاتوچۆی تەواوی ڕێگەکانی ناوخۆ و دەرەوەی شارەکان تەخسیس بکرێت، ماددەیەك دابندرێت بەڕیز سەرۆکی پەرلەمان، کە بە هەموو شێوەیەك نەقلی موازەنەی ئیستسماری بۆ سەر

موازەنەی تەشغیلی مەمنوع بکات، لەبەرئەوەی بەڕاستی هەزارو شەش سەد خانووی ئەنفالەکان کە پار پارەی بۆ تەخسیس کراوە یەك دیناریشی سەرف نەکراوە، یەعنی بەڕاستی ئێمە واجبی هەر هەموومانە چی ئۆپۆزسیۆن چ لیستەکانی دیکە..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

توخوا ئەوەی ئەنفالەکان لە کوێیە کە بۆی کراوە بە نووسراو، بەدەقیقی بیدە بۆ ئەوەی بزانین موتابەعەی بکەین، چونکە ئەگەر دۆکیۆمێنتێك هەیە، لیجانی پەرلەمان واجبی هەموو فراکسیۆنەکانە بەدوای ئیش و کاری خەڵکی لێ قەوماوی وەك ئەنفال بڕوا، چونکە نابێ زوڵم لەکەس بکرێت و، بەڵام بە دۆکیۆمێنت دێتە لیژنەکە موناقەشە بکرێت و بێتە لامان لەگەڵ حکومەت دابنیشین و ئیستجوابی ئەو وەزیرەش دەکەین کە بەرامبەر کەسوکاری ئەنفالکراوەکان موقەسرە، سوپاس، کاك برهان فەرموو.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من یەك سەعات پێش ئێستا ئیتسالم پێوە کراوە لە پیرەمەگرون کە دوو سەد خانوو بۆ ئەنفالەکانی پیرەمەگروندروست بکرێت دەڵێ هەر هیچی تیا نەکراوە، یەعنی ئەمە واقعە لە چەمچەماڵ و پیرەمەگرون و لە دوکان و لە چەند جێگەیەکی تر هیچی نەکراوە، ..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك برهان بە تەلەفۆن چاوەکەم جەنابت ئەندام پەرلەمانی دەبێ دۆکیۆمێنتت هەبێ و بڕۆیت و بزانی وایە وانیە؟ ناکرێت هەروا بە تەلەفۆنێك و بێی لەناو پەرلەمان باسی بکەی، چاوەکەم ئەوە نابێ، کاك برهان فەرموو.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

حکومەت ئینکاری ناکات کە نەکراوە، خاڵێکی ترم، من جارێکی تر پێشنیار دەکەمەوە وەزیری دارایی و تەختیت خشتەیەك بە داهاتی هەمەجۆری هەر سێ پارێزگا پێشکەش بکەن و ئاو و کارەبا و زەریبەی دەخل و زەریبەی عەقار و مرور و گومرگ و فڕۆکەخانەی هەولێر و فڕۆکەخانەی سلێمانی و مەصفای نەوتی خەبات و مەصفای نەوتی بازیان کە هەر ئەو مەسفایانەن زۆرترین داهاتیان هەیە ڕۆژانە، من داواکارم خشتیەکمان بدەنێ بەو داهاتەی کە خراوەتە بەرچاومان، بەڕێز علمیەن موناقەشەکردنی بودجە لە هەموو دنیادا بەس موناقەشەکردنی خەرجی نیە، جارێ پێش ئەوە موناقەشەی داهات دەکەی، ئێمە خشتەی داهاتمان بۆ نەهاتووە بە وردی، خاڵی یانزەم/ زیاد کردنی سلفەی زەواج، بەڕێز شتێك هەیە ئەمڕۆ دەبێ ئێمە ئەو پارەی کەبۆ سلفەی زەواج دایدەنێین لەئاستی تەتەوری ژیانی ئەمڕۆی خەڵکا بێت، دوو ملیۆن ونیو چیە بۆ خەڵکی دانراوە، من داواکارم بە بێ هیچ موزایەدەیەك هەموو فراکسیۆنەکان لەبڕی 5 ملیۆن بۆ 7 ملیۆن و شتێکیان بۆ بکەین، دوانزە/ بە هەمان شێوەی بەغدا سلفەی عەقار بکرێتە 30 ملیۆن

دینار، لەکاتێك دا لە وەسەت و جنوبی عیراق مەوادی ئینشائی هەرزانترە 30 ملیۆن دینـاری هـەبێ، بـەڕێز دەربارەی ڕێگەدان داواکارم ڕێگە بدرێت لە وەزارەتی دارایـی بـە بانکـە عیراقیـەکان بێنـەوە بەهـەمان نـاوی جارانیانەوە فەرع بکەنەوە لەبەرئەوەی ئیمتیازێکی زۆر دەدەن بە خەڵك و لە قەرز و لـە سلفە بـۆ ئـەوەی بتوانین ئەوە بکـەین، شـانزەم/ خـاڵێکی زۆر مـوهیم هەیـە کـە داواکـارم پارەیـەکی زۆر بـۆ ڕەقابـەی مـالی و هەیئەی نەزاهە تەخسیس بکرێت، لەبەرئـەوەی ئـەو دووانـە بتـوانن ئیشی خۆیـان بکـەن، خـاڵێکی تـر لـە ئیستمارەی ئیعدادی موازەنـەی جـاری موحـەدەی حکومـەت سـاڵی 2011 لەلاپـەڕە 15 دا دوو حـەقلی تیـا هاتووە یـەکێکیان لەنەفـەقات تەشـغیلی دا نووسـراوە حـەقلّی ڕەئـس مالیەکـەی 149 ملیـار دینـارە ئایـا لـە نەفـەقاتی تەشـغیلی دا ڕەئـس مـالی چـی دەکـات؟ دووەمیـان/ هـەر لـە نەفـەقاتی تەشـغیلی دا لەلاپـەڕە 15 حەقلێکی تیایە بەناوی بـەرنامجی تەنمیـەی ئـەقالیم و ئـەعمالی موحافـەزات، بـڕی 149 ملیـار دینـارە، لـە کاتێك دا لە ماددەی 2 ی بودجەی عیراق لە خاڵی 1 لە زمنی دوو ترلیۆن و شەش سەد وشەسـت و چـوار و سێ سەد و پەنجاو چوار ملیۆن ئەمە پارەی بۆ تەخسیس کراوە لە هەرێم ئەمەش ئەوراقەکەیـەو دەیخەمـە بەردەستی جەنابتان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، تکایـە تیکـرار نـەبێ رجائـەن، ئەوانـەی کـە جـاری تـر وتـراوە دووبـارەی ببێتـەوە وەختەکـەی خۆشتان دەڕواو موکەرەرە، پەیمان خان فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بـەڕێز سـەرۆکی پەرلـەمان ڕاسـتیەکەی ئێمـە ئـەوە چـەند ڕۆژێکـە قسـە لەسـەر وردەکاریـەکانی پرۆژەکـان دەکەین کە بەفعلی هەرچەندە ئێمـە پێمـان خـۆش بـێ یـان نـا ڕۆشـتینە نـاو وردەکاریەکانـەوە ئەگـەر چـی چوونە ناو وردەکاریەکان ئیشی ئەندامی پەرلەمان نیە، چونکە ئێمە ئەوا سێ ڕۆژەو چەندین ڕۆژی تـریش کە نزیکـەی مانگێکـە ئیشـی کارمەنـدی دەزگـای چـاودێری دارایـی دەبینـین کـە وەکـو مودەقیـق تـەدقیقمان کردووە لەناو بودجەکەدا کە بەڕاستی خاڵی یەکەم ئیشی ئێمـە نیـە و بـۆ ئـەوەی سـەرمان بپـەڕێ لەسـەر ختوتی عام و مەبادیئی ئەساسی بودجە قسە بکەین، بۆیە من لەسەر ئـەو مەبدەئـە ئەساسـیەوە ئێمـە لـەم هۆڵەدا کۆمەڵێك ڕەخنەی زۆرمان گرت لەناو ڕاپۆرتەکەی لیژنەی دارایی دا کۆمەڵێك ڕەخنەی زۆری تیایـە کە هی زۆربەی ئەندامانی پەرلەمانە، ئەمانە کۆمەڵە ڕەخنەیەکن کە بەڕاستی چاککردنەوەی یـا تەسـەوری ئێمە بۆ ئەوەی کە لەناو هۆڵی پەرلـەمان دا لـەڕێی ئـەو دوو وەزیـرە بـەڕێزەوە یـا بـۆ خۆمـان و ئەنـدامانی پەرلەمان چەند چاکی بکەینەوە، من پێموابێ تۆزێ ئەچینە خەیاڵەوە، لەبەرئەوەی ئەم بودجەیە بـە پێـی ئەو ڕەخنانەی کە لەبەردەممان دایە و ڕەخنەی سەرجەم فراکسیۆنە جیاوازەکانـەوەیـە و بـە ئۆپۆزسـیۆن و کوردستانی و فراکسیۆنەکانی کەوا ڕەخنەکان لە شوێنێکەوە بودجەکـە دەسـتی بـەیتێ هەڵئـەوەرێ، یـەعنی هـی ئـەوە نیـە کـە ئـاوا بـە ئاسـانی لـەناو پەرلەمانـدا چـاك بکرێتـەوە، لـە کاتێکـدا کـە ئێمـە دەبووایـە و

موشکیلەیەکی زۆر ئەساسیمان هەیە باس لە زیادەی ترلیۆنێك لە نەفەقات دەکەین، ئەو پرۆژانەی کە پارەیان بۆ سەرف نەکراوە و گەڕاونەتەوە و نەگەڕاونەتەوەو پارەکەیان دیار نیە ئەویش نزیکەی 2ـ3 ترلیۆنە، واتە ئێمە باس لە مەبلەغێکی ئەوەندە گەورە دەکەین لە کاتێك دا کە عەجزێکیمان هەیە بە ترلیۆنێك و ئەوەندە ملیار مەزەندە کراوە، مەفرز بوو ئێمە لە ختوتی عامی بودجەدا لەسەرۆکی پەرلەمانەوە هەتا هەموو ئەندامانی پەرلەمانیش هەردوو ئەو وەزیرە بەڕێزەی کە لێرەن و ڕاپۆتەکەی لیژنەی دارایی شینی حسەن و حوسینمان بۆ پڕکردنەوەی ئەو عەجزە بکردایە، لەبەرئەوەی عەجز یەکێکە لە کارەساتەکانی بودجە ئەمە ئەگەر ئاماژە بێت بۆ شتێك ئەوا بێ خەم لەو عەجزە دانیشتووین تەوزیعی دەکەین لەم نەفەقەیە هەڵی ئەگرین دەیدەین، بەم نەفەقەیەی تەشغیلی و دابەشی دەکەین و مەعاشی ئەو زیاد دەکەین و پارەی ئەو زیاد دەکەین، ئەگەر ئاماژە بێت بۆ شتێك ئاماژەیە بۆ ئەوەی کە هەموومان بە غیرە موباشر جۆرێك لە دڵنیاییمان هەیە لەوەی کە ئەو عەجزە حەقیقی نیە، ئەمەش دیسانەوە کارەساتێکی تری ئابووریە کە لە بودجەدا هەیە بۆیە من بۆ چارەسەرکردنی ئەم کارەساتانە چەند پێشنیارێك دەخەمە ڕوو بۆ ئەوەی بابڵێین ئەگەر دەنگ لەسەر یەکێکی نەدرا ئەوانەی تر بەدیلمان هەبێ، پێشنیاری یەکەمم ئەوەیە کە زووترین کات لەچەند ڕۆژێك سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و وەزیرە پەیوەندارەکان بانگ بکرێن، چونکە ئەمانە ڕەخنەگرییەك و کەموکوڕیەك نین کە ئاوا بە ئاسانی ئێمە پێمان وابێ بە چاو پیاخشانێك دا دەتوانین لێرە چارەسەری بکەین، بانگ بکرێنە ئێرە بۆ ڕوونکردنەوەی حاڵەتێك ئەم هەڵانە وەکو باسم کرد هەڵەیەك نین کە ئیللا شارەزای ئیقتساد درکی پێ بکات، ئەوەندە سادەوساکارن و ئەوەندە تێ پەڕیوە کە ئێمەنەشارەزا لەبواری ئیقتسادا دەیان ڕەخنەمان دەرکردووە، دەیان کەموکوڕیمان دەرکردووە، بۆیە بۆ پرسیار کردن و ڕوونکردنەوەی حاڵەتێك ئایا حکومەتی هەرێم بەڕاستی ئەوەنە نەشارەزایە دوور لەڕووی ئەوان کە ئەم هەموو ڕەخنەیەی بەسەر دا تێ پەڕی بێ، یان ئەوانیش موسەیرن لەوەی کە ئەم غەڵەتانە ڕۆشت بێت پێیان تێ پەڕێندرابێ، لەمەیان دەکەوینە بەردەمی دوو حاڵەتەوە ئەگەر ئێمە بەڕاستی ئەندامی پەرلەمان بین و بمانەوێ نوقتەی فاسڵ دابنێین بۆ بودجە و ساڵ بە ساڵ نەیخەینە ساڵەکەی تر ئەم کەموکوڕیانە بۆ ساڵی داهاتوو ڕەچاو بکرێت و ئەوەی کە لە خولی تریش تێی ئەپەڕێنێ و هەمووی وا دەرئەچێ بۆ دانانی نوقتەی فاسڵ مەفروزە لە لێ پرسینەوەمان لە حکومەت ئەگەر بۆ خۆی ئەوەندە بە نەشارەزایی و ڕووی دەمم لەو دوو وەزیرە بەڕێزە نەبێ بێ سەلیقەیی ئەمەی تێ پەڕاندووە؟ ئەمە جێگەی ئەوەیە کە متمانەی لێ وەربگیردرێتەوە، هیچ جێگەیەکی تر نیە، ئەگەر موسەیریشە پێی دەکرێ، ئەبێ خاڵی فاسڵ دابندرێت دیسانەوە بۆ ئەوەی بەرپرسیاریەتی ئەوەڵ و ئەخیر نەکەوێتە ئەستۆی ئەو وەزیرانە کەڕەنگە هیچ دەستیان لەو کەموکورتیانە نەبێ، ئەم پێشنیارە پێشنیاری یەکەمم بوو، پێشنیاری دووەمم، ئەوەیە لەبەرئەوەی کە من گومانم هەیە لەوەی داوای گەڕانەوەی بودجە بکەم، بودجە چارەسەر بکرێت، لەبەرئەوەی ئێمە تەجروبەی یەکەممان هەیە ساڵی پار داوای گەڕانەوەی بودجەمان کرد هەرچەندە تەسدیق نەکرا، دەبووایە ئەمە بەخاڵ وەربگیرایە لەلای

حکومەتەوە کە ئەم جار دێتەوە ئەم غەڵەتانە تیکرار نەبێتەوە، نەفسی غەڵەت چەند بارەیی دیسانەوە تیکرار بووەتەوە کەواتە گێڕانەوەی بودجە بۆ حکومەت موسبەقەن کە من دەزانم و دڵنیام لەوەی نیەت نیە لەوەی کە ئەو بودجەیە چاك بکرێت و ئیستفادەی نابێت، بۆیە من پێشنیاری دووەمم ئەوەیە کە ئەم بودجەیە ئەبێ باس لەوە نەکەین کەموکوڕیەکان پڕبکەینەوە باس لەوە بکەین کە بیگۆڕین، چونکە سەراپا ئەو کەموکوڕیانەی کە باسمان کردووە متمانەی سەر لەنوێ گۆڕینی بودجەیە بۆیە لەناو پەرلەماندا بە ئامادەبوونی وەزیرە پەیوەندارەکان بە بودجەوە سەرلەبەری ئەو بودجەیە بگۆڕێ، گرنگ ئەوەیە تێکڕا موتەفق بین، چۆن موتەفقین لەسەر ئەوەی کەموکوڕی هەیە، موتەفق بین لەوەی کە پەسەندی نەکەین، چونکە عیبرە بە نەتیجەیە و عیبرە بە ڕەخنە گرتن نیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سالم فەرموو.

بەڕێز سالم تۆما کاکۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من قسەم نەما، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سمیر فەرموو.

بەڕێز سمیر سلیم امین بەگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش قسەم نەما، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سالار فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، هەمووان تێ گەیشتووین کە کوردستان لەبەردەم زۆربوونی ڕێژەی دانیشتووان و گەشە کردنی شارو شارۆچکەکان و ئاوەدان بوونی لادێکانە، ئەمەش لە حکومەت و لایەنە بەرپرسیارەکان دەخوازێ کە ئاوڕدانەوەیان هەبێ بۆ تێرکردنی پێداویستیەکانی خەڵکی کوردستان لەباری ماددی و مەعنەوی دا، من ئومێد دەکەم ئەم بودجەیە کاتێك پەسەند بکرێت کە بتوانین هەموو ئەو داخوازیانەی تیادا بەدی بهێندرێ کە کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان لە بۆنە جیاجیاکان دا لێمانیان داخوازی کردووە، لەڕێگەی ڕاپۆرتەکانی لیژنەکانی پەرلەمانیشەوە کە هەمووی سەرنجەو تێبینی گونجاون کە دراوە بەوەی کە کەلینەکان پڕبکرێنەوە و بە نەزەری ئیعتبار وەربگیرێن، تەسەورم وایە خۆشبەختانە ئیرادەی زیندوو هەیە بۆ چاکسازی و تێ پەڕاندنی کەلێنەکان، لەمەشدا تەسەورم وایە ئێمە لەوەدا موفق دەبین

دەتوانین خزمەتی حکومەتی هەرێمی کوردستان بکەین کە بەشێکی باشی ئەوەی ئیمکانە لە کەلینەکان تێ بپەڕێنین، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان من بەخێرایی چەند پێشنیارێك دەخەمە ڕوو، بایەخدان بەڕێگاو بانەکان ئەولەویەتی زیاتری بدرێتێ، چونکە یەکێك لە مەترسیەکانی لەدەستدانی ژیانی هاوولاتیانی کوردستان لە ئێستادا خراپی ڕێگاوبانەکانە، خاڵێکی تر سنووردانان بۆ هێنانی کوالیتی خراپ لەجۆری صینی و ئێرانی و ئەوانی تر، گۆڕینی سەیارە کۆنەکان بە جۆرێك کە بتوانرێ لە خزمەت هاتوچۆ و لەمەترسی ئەو حادسانە خەڵك ڕزگاری ببێ، هەروەها خۆتان دەزانن ژینگەی کوردستان لەبەردەم مەترسی دایە و هەڵمەتی نەمام ناشتن یەکێك دەبێ لەو هەنگاوانەی کە دەتوانرێ بە خێرایی و بەبەرفراوانی و پاراستنی ژینگەی کوردستان مسۆگەر بکات، بەتایبەتیش لە ڕێگەی وەزارەتی شارەوانی و کشتوکاڵەوە ئومێد دەکەم حکومەت ئەمەش بە نەزەری ئیعتبار وەربگیرێ، بایەخی زیاتر بدرێت بە سێکتەری تەندروستی کە بە جۆرێك بێت 5٪ کەمتر نەبێ و خۆتان دەزانن بە پێی ستانداردی نێودەوڵەتی گرنگی دان لە ئاستی پەسەند دا 7٪ هو بە پێی کۆنگرەی نێودەوڵەتی تەندروستی کە لە هەرێمی کوردستانەوە بە چاودێری بەڕێز د.بەرهەم سەرۆکی حکومەتی هەرێمی کوردستان ساز کرا پێشنیار کرا 10٪ ـ 15٪ ئەو سێکتەرە سەر بخرێ ئومێد دەکەم ئەو ڕاسپاردانە لەبەرچاو بگیردرێن، گوژمەیەك پێشنیار کراوە بۆ دەعمی سەروەتی ئاژەڵداری، ئومێد دەکەم ئەوە بچەسپێندرێ لەپاڵ کەرتی کشتوکاڵدا دەتوانێ خزمەتێکی زیاتر بە لادێکان بکات، ئەمساڵ پێویستە بەچڕی کار لەسەر تەفعیل کردنی ڕۆڵی چاودێری پەرلەمان بە سەر پرۆژەکاندا بکرێت بۆ سەلامەتی جێ بەجێ کردنی یاسا و ئامانجەکانی بودجە، دەزگای چاودێری دارایی بەشێوەیەکی کارا بە پێی یاسا ڕاپۆرتەکانی بنێرێتە پەرلەمان و کاریان لەسەر بکرێت و ئێمەش کەمتەرخەمی تێدا نەکەین، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، لەنزیکترین دەرفەتدا دەخوازم داهاتی نەوتی فرۆشراو کە بە موزایەدە کراوە بهێندرێتە پەرلەمان و بۆ ڕای گشتی ڕوون بکرێتەوە و بکرێتە پرۆژە وەك ئەوەی لە 250 ملیۆن دۆلارەکە دا لەڕابردوو دا کرا، هەروەها پیاچوونەوە بە پلەی کۆمپانیاکانی جێ بەجێ کردنی پرۆژەکانی ئەو کۆمپانیایانە پرۆژەیان پەکخستووە یان وەك خۆی لە کوالیتی و ماوەی تەواو نەکردووە بەبێ هۆی مەنتقی پرۆژەیان نەدرێتێ و بە پێی یاسا مامەڵەیان لەگەڵ بکرێت، لەڕووی ستراتیجی و نەتەوەییەوە بایەخدان بە ناوچەکانی کێشە لەسەر و بە تایبەتیش لە سێکتەری پەروەردەو ئاوەدانی دا مەسەلەیەکی زۆر گرنگ هەیە کە ئەبێ لە میزانیەی ساڵانەی حکومەتی هەرێمدا ئاوڕی لێ بدرێتەوە، ئەوەی لەناوچەکانی کێشە لەسەر دەگوزەرێ ڕاستە لەڕووی ئیداریەوە لەسەر حکومەتی ئیتحادیە، بەڵام پرۆژەکان ڕەنگدانەوەی نیە و پرۆژەکانی حکومەتی هەرێمە ڕێژەیەك بەشداری کردووە لە نمو دا، بەڵام ئەبێ ئەوە زیاد بکرێت، بۆیە من خوازیارم ئێمە بتوانین لەم پەرلەمانە بەڕێزەدا هەموو ئەو کەلێنانەی باسکران لەبەرچاو بگیردرێن و موسبەقەن پێش وەڵامی وەزیرە بەڕێزەکان و میوانە بەڕێزەکان نەکەوین، چونکە لەوانەیە وەڵامی خۆیان هەبێ بۆ هەندێ تێڕوانین بە ژمارە و بە جومەلی تر دەرخران، ئێمە چاوەڕێ بین دوای دەرئەنجامەکانی وەڵام و سەرنجەکانی وەزیرە بەڕێزەکان ئەو کاتە قسەی تر لەسەر کۆتایی هێنان بە گفتوگۆکانی بودجە بهێندرێت، بەڵام موسبەقەن ئەوە بۆ ڕای گشتی و بۆ هەموشمان ڕوونە کە بووژانەوەی

کوردستان و بەردەوامی خزمەت کردنیان پەیوەستە بە پەسەند کردنی ئەم بودجەیەوە، ئەویش بە جۆرێك کەمترین ناعەدالەتی تێدا بێ و سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەیان خان فەرموو.

بەڕێز بەیان احمد حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەست پێکێ سوپاس بۆ ڤێ دەرفەتێ بڕاستی من دڤێتن چەند خاڵەکا بدەمە پێش چاڤێت ئەندامێ پەرلەمانیەت بەڕێز، بابەتێ کەرتی تایبەت کو بڕاستی کەرتەکی ژ بیر کریە، کو مەفروزە لهەمی وڵاتا ملێ کەرتی گشتی ڤە کاردکاتن و گرنگی ڤێ گرنگیەکا یەعنی هەژی تەبعەن پێ بێتە دانان، لدیڤ لێکۆلینێت ئەنستتیو دا ڕاندیا ئەمریکی پێویستیا ئەم پێتڤیا هەرێما کوردستانێ 40ـ 50 هەزار کارینە سالانە، لبەر هەندێدڤێتن گرنگیەکا هەژی تەبعەن ڤێ کەرتێ بێتە دانان، ئەگەر ئەم سەح کەینێ تەبعەن ئەڤ کەرتە هەمی کەرتەکێ بێ یاسایەو نە ڕێکخستیە و گرنگیەکا هەژی پێ نەهاتیە دانان، لەوما ئەڤەر سەحکەینێ ڕەنگڤەدانا وێ بودجەیێ دا کەمترین بودجە بۆ کەرتی کشتوکاڵ و پیشەسازی و گەشتوگوزار کەمترین ڕێژەیا بۆ هاتیە تەرخان کرن، کو ئەڤ بوارەنە دشێن دەرفەتێت کاری تەبعەن پەیدا بکەن، ئەگەر ئەم سەحکەینێ گەشتوگوزار ئەڤ سالە ل نەڤرۆزا ئەڤ سالە 56 هەزار گەشتوگوزار سەردانا هەرێما کوردستانێ یا کری، ئەڤە بخۆ پێتڤیا بەرنامە و پلە تایبەتیا بن کو ئەڤ کەرتە بێتە پێش ئێخستن، هەروەسا کۆمپانیایەت نزیکی حزبی و حکومی دەست بسەر ڤێ کەرتێ دا گرتی کو نەشێتن بڕاستی دایك بووناکا سروشتی ژ دایك ببیتن و گەشە بکات و پەنگاڤێت هەژی بهاڤێتن، وارێ بەرهەمهێنانێ دبودجێ دا ئەز دبێژم یە لاوازە کو ئەڤە ژی تەبعەن بەشەکی زۆر ژ وی بودجەیێ بۆ کڕینا کەرستەیەت بیناسازی و پێتڤیەن دێتە بکارئینان، ئەڤە هەندێ ژی وا ل مە دکاتن هەرێما کوردستانێ کو چ جاران نەشێت ئیعتمادێ لسەر خۆ بکاتنو هەمی پارەیێ مە بچیتە ڤەرێ دەولەتێت دەوروبەرێدا، من پرسیاەکا هەی ئاراستەی جەنابی وەزیری دارایی دکەم کو بڕاستی لدیڤ وێ گەشتا ئەم چوویمە سەردانا پارێزگەها کری ڕێڤەبەریا گشتی یا کار و دەستەبەری کۆمەڵایەتی بۆمە دیارکر، کو سندوقا زەمانە کو ئەڤ سندوقا دهێن کو خزمەتێ کرێکارێ دابیتن، بەس ئەڤە هەمی بۆ ئێمە دیار کرد ئەڤە هەنێ، تەبعەن ئەڤ پارەیەت ڕێڤەبەریێ هەمی ژ وێ سندوقێ دێتە وەرگرتن کو ئەڤە بڕاستی پێتڤیا ڕوونکردنەکەیە، ئەڤە ئەسڵەن مافەکی کرێکاریە، من چەند پێشنیارەکی دیکەت هەینە حەز دکەم پێشەکەشی هەوەیەت هێژا بکەم، یەك ژ وانا تەبعەن ئەم ژڤێ گرفتاریا لاوازیا بودجە خۆ ئەم دەرکەڤین و بودجەیەکا ڕێك و پێك تەبعەن بێتە دانان، ئەز پێشنیار دکەم ل وەزارەتا دارایی ڕیڤەبەریا گشتی یا موازەنەیێ بێتە دانان، ڕیڤەبەریەکا بەسیتا هەی بەس ڕێڤەبەریەکا گشتی بێت و دەسەڵات هەبیتن پشتەڤانیەت تەمام بۆ بێتە کرن کو ئەڤە دڤ من یەکەمین پێنگاڤا بۆ چاکسازیەت دڤێ بوارێ دا کو ئەم سالانە تەبعەن ئەم ل سفرێ دەست پێ نەکەین، هەروەسا ژ بۆپتر شەفافیەتێ ناڤ بودجا مە دا هەبیت پێشنیار دکەم تەبعەن لیژنەیەك بێتە تەشکیل کرن هەروەسا بۆ

چارەسەرکرنا کێشەیا تەبعەن تەتابوقێت ناڤ بەینا سەرفێ و ئیرادەدا دڤێتن، ئەڤ لیژنەیەکا تەبعەن بێتە درست کرن و ڤی کارێ هەنگاڤێ بیتن کو شەفافیەت پتر ئەرك وکاریێت وەزارەتێ دا بیتن، هەروەسا پێشنیاری دی ئەڤەیە کو هەتاکو وەزارەتێ بدرستا ئەرك و موهیمەتێ خۆ ڕابن وەك ریقابی وەکو کارێکا گرنگ و پێویست، هەروەسا بۆ تەحقیق کرنا لامەرکەزیەتێ ئەز پێشنیار دکەم هەمی مەشاریعێت وەزارەتێ لپارێزگەهان تەبعەن بێنە تەنفیز کرن، تنێ ئەرکێ وەزارەتێ ئەرکەکی رقابی بیتن مەشاریعێت هەمی دنیایا گەلەکا مەزنا و دڤێتن تەبعەن تەنسیق دگەل وەزارەتێ و دگەل موحافەزێت ئەڤ تەنێ بێنە بکارئینان، پێشنیارا دی ئەڤەیە کو لیژنەیەکا تایبەت بۆ دیف چوونا پرۆژەیان کو ئەم هەمیا تەئکیدێت لسەر هەندێ کرن گەلەك کەماسی ێت ڤان پرۆژەیا هەین ئەڤ لیژنەیا تایبەت دیوانا چاڤدێری و رقابی بیتن تەبعەن ئەڤە هەنێ کارێ ئەڤە بیتن دیف چوونێ بۆ هەمی لایەنێت پرۆژا بکاتن بەشێوەیەکی جان، ئەڤ پرۆژیەت هەنێ و تەنفیز کرنا وانا لبەر دەستێ بێتە بەردەستێ پەرلەمانێ، پێشنیارا دی ئەڤەیە و وەزارەتا پلاندانان دڤێتن کارێ خۆ ڕابیتن کو هەندەك گرێبەستا گرێ داتن دگەل هەندەك رێکخراوێت بیانی، دگەل کۆمپانیەت بیانی بۆ پلاندانانێ کو حکومەتا مەیا هەرێما کوردستانێ ژ ڤێ ئەز مێ ئەڤرۆکە تێدا ژڤان قەیرانا دەرکەڤیتن، بۆ نموونە دێ چەوا کێشا گەندەلیێ گرانیێ بێ کاریێ تەزەخوما وەزیفی د چەوا دەرکەڤین دگەل هەبوونا داتایت مەتلۆب تەبعەن دڤی بواری دا، ئەز تەبعەن تەئکیدێ لهەندێ دکەم کو تۆرێ پاراستنا خێزانێ هەر زێدە ببیتن بۆ 150 هەزارا تەبعەن دگەل هەندێ دا کو دیف چوون لسستەما سیستەمێ ڤێ تۆرێ بێتە کرنێ کو بڕاستی دڤێتن ل دەسەلاتا حزبێ دا دەرکەڤیت و فعلەن خزمەتەکا بەرچاڤ بۆ خەلکێ مە بکاتن، تشتێ دی پشتەڤانیان ل ڕاپۆرتا..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لەناو مێزانیە دەسەلاتێ حزب موناقەشە دەکەین سەلامەت بی، دەوەرە سەر ڕاپۆرتەکە، فەرموو.

بەڕێز بەیان احمد حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

باشە کاك دکتۆر، تەواو بووم تەقریبەن، ئەز پشتەڤانیا ل هەردوو پرۆژەیێت خەستەخانەیا ل دایك بوونێ و خەستەخانا پەنجەشێرێ ل دهۆکێ دکەم، کو ئەڤە پەیتڤیەکا خەلکێ مەیە، هەروەسا تەئکیدێ لهەندێ دکەین کو کێشەیا تاپۆیێ ژی بڕاستی خانەیت نە تاپۆ کری کو کێشەیەکا گەلەکا مەزنە، خەلکێکی هەژارە تەئکیدێ لهەندێ دکەم حکومەت بەرچاڤ بیت کێشەژی ..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر حمدامین خدر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستی بوونی بودجەیەکی گشتی هاوسەنگ و بەهێز ئەرك و بەرپرسیاریەتی پەرلەمانە، هەروەها بۆ حکومەتی هەرێمیش باشە، بۆیە دەوڵەمەند کردن و سەرنج لێدانی ئەرکی هەموو لایەکمانە، لەناو بودجەی گشتی دا هاوکێشەیەکی گرنگ هەیە ئەویش پەیوەندی نێوان بودجەی وەگەڕخستن و بودجەی وەبەرهێنانە، لەونێوەدا دەبینین کە هاوکێشەکە بە 30٪ و 70٪ یە، بۆیە ئێمە دەبێ هەوڵ بدەین ئەمە بگۆڕین و بیکەین بە 60٪ و 40٪ وەکو پێشنیار کراوە ئەمە بە فعلی بکرێتە بڕیار، خاڵێکی گرنگە کە ئێمە دەتوانین گۆڕانێکی ئیجابی لە بودجەدا بکەین، هەر لەو پەیوەندیەدا پەیوەندی نێوان بودجەی وەبەرهێنان لەگەڵ وەگەڕخستن ئەگەر دیقەت لە ساڵی ڕابردوو بدەین دەبینین چەندەها پرۆژە هەیە ساڵی پار پارەی بۆ دانراوە و گوژمەی بۆ تەرخان کراوە، بەڵام ڕێژەی خەرج کردنی سفر بووە، پێ دەچێ ئەمە جارێکی تر گەڕابێتەوە بۆ بودجەی وەگەڕخستن و تەشغیلی، بۆیە پێویستە لەڕاستی دا ئێمە ئەوە تەسبیت بکەین کە ئەمە لە ئایندەدا دووبارە نەبێتەوە، سەبارەت بە دابەشکردنی بەسەر سێکتەرەکان و بەسەر وەزارەتەکاندا دەبینین کە 15,35٪ ی دراوەتەوە وەزارەتی دارایی و ئابووری ئێمە تێ دەگەین کە بۆ ئەم ڕێژەیە دراوەتە وەزارەتی دارایی و ئابووری، بەڵام دەبینین ئەگەر بەراوردی بکەین لەگەڵ وەزارەتی خوێندنی باڵا و لەگەڵ وەزارەتی پەروەردە بەهەردووکیانەوە ئەوەندەی وەزارەتی دارایی و ئابووریان بۆ داندراوە، بۆیە لەوەشدا هەوڵ بدەین گۆڕانێکی جوزئی بکەین بۆ ئەوەی بتوانین کێشە سەرەکیەکانی بواری پەروەردە و خوێندنی باڵا هەنگاو بە هەنگاو چارەسەر بکەین، بۆیە ئەوەی وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی کە 4,16٪ یە هەوڵ بدەین بکرێت بەتایبەتی ئەوەی کە وەبەرهێنانی زیاد بکرێت بەشێوەیەك کە بەڕێز جەنابی سەرۆکی پەرلەمان دێرین ترین زانکۆ لە هەرێمی کوردستان زانکۆی سەلاحەدینە، ئێستا بەشێك لە کۆلیژەکانی لە کۆنە مەعەسکەر دایە، هەروەها بەشێك لە کۆلیژەکانی لەبینایەیەك دایە کە بۆ قسمی داخلی دروست کراوە، بینایەی سەرۆکایەتی ببینە بەڕاستی لە کەلاوە دەچێ، بۆیە بۆ ئەم زانکۆیە زەوی بۆ تەرخان کراوە و دیزاینی سەرەتایی بۆ ئامادەکراوە، پێویستە بڕێك لە پارەو گوژمەیەکی باشی بۆ تەرخان بکرێت بۆ ئەوەی هەوڵ بدەین کە دەست بە دروست کردنی کامپی زانکۆی سەلاحەدین بکرێت بەو شێوەی کە ئێستا زانکۆی سلێمانی هەیەتی و زانکۆی دهۆکیش لەحاڵەتی دروست کردندایە، سەبارەت بە پرۆژەکان دەبینین کە سەرنج و تێبینی جۆراو جۆر هەیە، لەوەی کە لەوانەیە هەندێ پرۆژە وەهمی بن، لەوانەیە هەندێ پرۆژە هەیە مەسەلەی نمونەی زیندوو هەیە کە سێ ساڵە تەواو بووە، بەڵام ئەمسال 900 ملیۆن، ملیارێك زیاتری بۆ تەرخان کراوەتەوە، نموونەی زیندووەمان لەلایە، ئێمە پار لەگەڵ وەفدێکی بەڕێزی پەرلەمان چووین بۆ سنووری قەزای پشدەر بۆ سەردانی ئاوارەکان بە ڕێگایەك داچووین کە دەمێکە تەواو بووە، کەچی ئێستا دەبینین 900 ملیۆنی بۆ داندراوە، بەفعلی و بە زیندوویی دەزانین ئەم پرۆژەیە تەواو بووە، بەڵام 900 ملیۆنی بۆ تەرخان کراوە، مەبەستم پێی ئەوەیە کە چەند پرۆژەیەکی تر هەیە لەسەر قەزایەك هاتووە، بەڵام لە ئەساسدا هی قەزایەکی تر، هەموو ئەم پرۆژانە پێویستیان بەوە هەیە کە دووبارە ڕێکبخرێنەوە و پێداچوونەوەی بۆ بکرێت، هەروەها

لە دانانی پرۆژەکاندا پێویستە دوو خاڵ بە نەزەر ئیعتبار وەربگیردرێ، یەکەمیان/ پێشنیار و بیروبۆچوونی بەرپرسی یەکە ئیداریەکان لەسنووری ناحیە و قەزاکان و هەروەها هی پارێزگاکانیش، هەروەها داواکاری خەڵکیش لەڕووی خزمەتگوزاری و لەڕووی خەدەمات و لەڕووی ئاوەدانکردنەوە، هەندێ لەو پرۆژانە دوای بەدواداچوونی ئێمە دەبینین نە داواکاری خەڵکە و نە قایقام داوای کردووە و نە پارێزگار داوای کردووە و نە مدیری ناحیە داوای کردووە، بۆیە وەرگرتنی ئەو دوو خاڵە بەنەزەر ئیعتبار بۆ پرۆژەکان زۆر زۆر گرنگە، بۆیە پێویستی بە پێداچوونەوەو دووبارە ڕێکخستنەوەی پرۆژەکان هەیە، ئومێدەوارین ئالیەتێك بۆ ئەوە دابندرێ، هەوڵ بدرێت کە ئەم جۆرە سەرنجانەی کە هەیە چاك بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سەرهەنگ فەرموو.

بەڕێز سەرهەنگ فرج محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەندامانی بەڕێز، دوێنێ لەکوێ دا نەمتوانی قسەکانم بکەم لەوێوە قسە دەکەمەوە، من خاڵێك هەیە دەمەوێ باسی بکەم بودجەی وەبەرهێنان دەکەم ئەم ژمارانە دەخەمەڕوو هیوادارم لەلایەن وەزیرانی بەڕێزەوە بەهەند وەرگیرێ، لە کۆی (سێ ترلیۆن و سەد و نەوەد و ملیار و چوار سەد و شەست و دوو ملیۆن) لە بودجەی وەبەرهێنان، دوو تریلیۆن وهەشت سەد و دوو ملیار و شەست و نۆ ملیۆنی بۆ پرۆژەکانی ساڵی 2010ی دانراوە، واتە لە 67٪ کۆی ئەو بودجەیەی ئەمساڵ بۆ پرۆژەکانی ساڵی رابردووە، بەرکەوتی پرۆژە پێشنیاز کراوەکانی ئەم ساڵ نۆ سەد و هەشتا و هەشت ملیار و سەد و نەوەد و حەوت ملیۆن دینار کە دەکاتە 23٪ بۆ پێنج سەد و چل و سێ پرۆژە دانراوە بۆ هەموو کوردستان کە بڕێکی یەکجار کەمە لە چاو بودجەیەکی سیانزە ترلیۆنی بۆ ساڵی 2011، ئەمە دەری ئەخات لە ساڵی 2002 یەك شت دەرەخات، عجز زۆر زۆر زیاتر بووە لەوەی کە حکومەت خستۆتیە روو، چونکە زۆری پرۆژ پێشنیارکراوەکانی ساڵی پار 2010سفر بووە لە خاڵێکی ڕاپۆرتەکەی لیژنەی دارایی پەرلەمانی کوردستان هاتووە باس لەوە ئەکات بودجەی وەبەرهێنان لە 27٪ زیادی کردووە ئەمساڵ، واتە ساڵی 2011 لەگەڵ ساڵی 2010 مقارنە بکرێت ئەم زیادەیە لەکاتێکایە بودجەی پرۆژەکانی ئەمساڵ ساڵی بودجەی پرۆژەکانی بودجەی وەبەرهێنان، مووچەی فەرمانبەران برادەران باسیان کرد بەس من ئەم ژمارانە ئەخەمە روو ساڵی 2009 سێ ترلیۆن و هەشت سەد و نۆزدە ملیار بۆ شەش سەد و شازدە هەزار فەرمانبەر، لە ساڵی 2010 چوار ترلیۆن و شەش سەد و دوو ملیار بۆ شەش سەد و بیست و پێنج هەزار فەرمانبەر، بەڵام لە ساڵی 2011 شەش ترلیۆن و دوو سەد و نەوەد ملیار بۆ شەش سەد و پەنجا هەزار فەرمانبەرە ئەم فەرقە چیە لە ماوەی ساڵێکا لە 2010 بۆ ساڵی 2011 نزیك بە دوو ترلیۆن؟ بابی مووچەی فەرمانبەران زیادی کردووە، پارەی مدەوەر ئەو برادەرانە باسیان کرد هەمان ئەو پرسیارە لەلای ئێمەش هەیە هەندێ پرۆژە

هەیە لە سالّی پارا کاری تیا نەکراوە و پارەی بۆ دانراوە ئەم پارەیە بە کوێ گەیشتووە؟ من هەندێ لەو پرۆژانە بە کورتی ئەخەمە روو دروست کردنی بینای دادگای شارەزوور و سەید صادق هەریەکەیان بڕی ملیارات دیناری بۆ تەرخان کراوە لە پرۆژەکانی ئەنجومەنی دادوەری سالّی پار هەبووە، ئێستاش لە لاپەرە 80 لە تەسلسولی سێ و چوار هاتۆتەوە پارەی بۆ دانراوە و هیچ کارێکیش لەو پرۆژانە نەکراوە، پرۆژە هەیە تەواو بووە و کە پارەی بۆ دانراوەتەوە وەکو پرۆژەیەکی شارەوانی پرۆژەی کڕین و دانانی پێوەری ئاو بۆ هەرسێ پارێزگا کە کۆمپانیای (DMC) جێبەجێی ئەکات بڕی شەست ملیار دینار داوای بیست ملیار دیناری تری بۆ کراوەتەوە، لەکاتێکدا وەزارەتی شارەوانی لە مێژە خەریکی ئەو پرۆژەیەیە، ئەمەیان قیرتاوکردنی گوندی عەلیاوە، سالّی پار لە خشتەی پرۆژەکانی ئاوەدانکردنەوە هەبووە، رێگایەکە تەواو بووە، بەلاّم ئەمسالّ لە بودجەی پەرەپێدان بڕی نەوەد و دوو ملیۆنی دیکەی بۆ تەرخان کراوەتەوە، لە لاپەرە چل و شەش زنجیرەی سەد و شەش، رێگای گوندی سۆیلە میر و سەید صادق سالّی پار لە خشتەی پرۆژەکانی ئاوەدانکردنەوە پارەی بۆ تەرخان کراوە، تەواویش بووە رێگەکە، ئەمسالّ لە پرۆژەی پەرەپێدان سەد و دوو ملیۆنی تری بۆ دانراوە و دانراوە لە لاپەڕە چل و حەوت زنجیرەی سەد و پێنج، تەواو کردنی قوتابخانەی هەژدە پۆلی لە سەید صادق سالّی پار لە خشتەی پرۆژەکانی پەروەردە دا هاتووە بڕی تەرخان کراو لە ئێستاشە لەسەر بودجەی پەرەپێدان سەد و نەوەد و یەك ملیۆن دیناری تری بۆ تەرخان کراوەتەوە، لاپەرە پەنجاو سێ زنجیرە بیست و یەك، دروست کردنی رێگەی سیدصادق و ناوبیران لە خشتەی سالّی پاری ئاوەدانکردنەوەدا هاتوو، ئەمسالّ لەسەر بودجەی پەرەپێدان بڕی سێ سەد و یەك ملیۆنی بۆ تەرخان کراوە، رێگەکەش تەواو بووە، لاپەڕە پەنجاو یەك زنجیرە سەد و بیست و دوو، نا رووبی لە هەندێ پرۆژە زنجیرە شەست و پێنج لە پرۆژەی پەرەپێدانە ئامادەکاری و تەواو کاری پرۆژەکانی سەیدصادق هەمان بڕ بۆ هەریەکەیان بڕی پێنج سەد ملیۆن، ئەمە مەبەست لە چیە؟ بەراستی روون نیە و روون بکرێتەوە، لە لاپەڕەی شەست و نۆ زنجیرەی چل و چوار پرۆژەی پەرەپێدان هاتووە، بڕی پێنج سەد و هەشتا و سێ ملیۆن دینار بۆ راکێشانی کارەبای نەخۆشخانەی چوار سەد قەرەوێلّەیی سلێمانی ئەوش لەکاتێکدا ئەو نەخۆشخانەیە هەشت سالّە ئەنالّێنێ بەدەست ئەوەی کە تەواو نابێ، لە لاپەڕِە حەفتا و یەك لە زنجیرەی بیست و هەشتدا پرۆژەی پەرەپێدان هاتووە پرۆژەی تەواو کاری بۆ نەخۆشخانەی پەنجا قەرەوێلّەیی لە سەید صادق کە بڕی شەش سەد و چل ملیۆنی بۆ تەرخان کراوە، لە کاتێکدا ئەم خەستەخانەیە تەواو کراوە، ئەم خەستەخانە پەنجا قەرەوێلّەییەی تازە کراوە دوو، سێ سالّە تەواو بووە، بۆ ئەو شارە باجی کەم و کورتی مقاولێك بدات؟، حەقە ئەو پارەیە لە پرۆژەی ئەو شارە خەرج بکرێت کەم و کورتی هەبێ با محاسەبەکردنیش هەبێ، یا لە هەندێ بابدا هاتووە هاوکاری کردنی کەرتی تایبەت لە بواری خوێندن لە هەلّەبجە و کەلار بە بڕی دوو ملیار دینار، یەعنی یەکی یەك ملیار دینار بۆ هەر یەکیان لاپەرە حەفتا و هەشت زنجیرەی پێنج و نۆ بۆ یەعنی بۆ لە کەرتی گشتی بۆ هاوکاری کەرتی تایبەت، بابەتێکی تر کە من ئەمەوێت قسەی لەسەر بکەم، بەراستی مەوزوعی پێنجوێن کاك شێخ بایز وەکو

وەزیری دارایی ئاگاداری ئەو مەرزی باشماغەیە، یەعنی ئەگەر سەیری پڕۆژەکانی ئەمسالّ بکەین بۆ قەزای پێنجوێن مەسەلەن ئەو پڕۆژانەی لە باشماغ کراون، لەسەر پێنجوێن ئەژمارکراون باشماغ سنووریّکی نێودەوڵەتییە و هەتا ئەو جادەیەی لە سەید صادق ئەچێ بۆ پێنجوێن ئەوە جادەی مەرزی باشماغە جادەیەکی موهیم و ستراتیجیە حەق وایە ئەو پڕۆژانەی کە بۆ چاککردنی ئەو جادەیی سەیدصادق ئەکرێ نە لە سەر سەیدصادق حساب بکرێت نە لەسەر پێنجوێن حساب بکرێت بە راستی وە ئەو پڕۆژانەی کە بۆ مەرزی باشماغ ئەکرێت حەق نیە لەسەر مەنتیقەی پێنجوێن حساب بکرێت، چونکە مەنتیقەی پێنجوێن مەنتیقەیەکە کاولکاری زۆری بەخۆیەوە بینیوە، پێویستی بەوە هەیە بۆ خۆی پڕۆژی ئاوەدانی تێدا ئەنجام بدرێت، نەك پارەی پڕۆژەکانی پێنجوێن لە مەرزی باشماغ سەرف بکرێت، با ئەمە بە نەزەری ئیعتیبار وەربگرین یان هەندێ لە برادەران باسی ئەوەیان کرد لە دیاری کردنی پڕۆژەکانە مەسەلەن نووسراوە پڕۆژە بۆ سەید صادق لە هەڵەبجەی تازە یەعنی ئەم تێکەڵاوییە بۆ هەبێ؟ لەکاتێکدا هەڵەبجەی تازە و قەزای شارەزوور بۆخۆی قەزایەکە ئیدارەی هەیە، کۆمەڵێ خەڵکی تیایە و کۆمەڵێ کەم و کوڕی هەیە ئاخر ئەو پارانە لەو شوێنانە سەرف بکرێت، پێشنیازەکانم ئەوانەی کە کراون دووبارەی ناکەمەوە بە راستی یەك خاڵی زۆر مهیم هەیە و وەکو لیژنەی شارەوانی برادەرانیش نازانم باسیان کرد یان نا ئەگەر ئاگام لێ نەبووبێ داواکارییەکی زۆری خەڵك هەیە بۆ تاپۆ کردنی ئەو زەویە سەد مەتریانە یان ئەو زەویانەی لە پیش سالّی نەود و یەك تاپۆ نەکرابوون حەقە بەراستی وەزارەتی پلاندانان رووی دەمم ئەکەمە بەڕێز وەزیری پلاندانان بەهاوکاری لەگەڵ وەزارەتی شارەوانی پلانێك دابنێن با پارەیەك تەرخان بکەن بۆ ئەو خانووانەی کە تاکو ئێستا لە سالّی پەنجاو هەشت و شەست و حەفتاو هەشتاکان دروست کراون و تاپۆ نەکراون حەقە ئەو مەوزوعە....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دەست خۆش، بەڕێز هاوڕاز شێخ أحمد حمد مام بایز، فەرموو

بەڕێز هاوڕاز شێخ أحمد (هاوڕاز خۆشناو):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ ئەو دەرفەتە بۆ تەواوکردنی ئەو قسانەی کە نەمان توانی لەبەر کات تەواوی کەین، من لەو جێگایەی کۆتایم پێ هێنا و نەمتوانی قسەکانم بکەم لەوێوە دەست پێ دەکەمەوە کە بەراستی بابەتێکی گرنگ هەیە لای ئێمە بواری ژینگە کە بواری زۆر گرنگە، بەڵام ئەوەی هەستی پێ دەکرێت بواری ژینگە لە پاشەکشەدایە بەراستی لە کوردستان یەعنی هەر لەوێ کە وەزارەتێك دامەزراو گرنگی باش بە ژینگە درا، بەڵام نەتوانرا بەراستی وەکو پێویست ئەم بواره گەشەی پێبدرێت لەکاتێکدا لەم کابینەیە کە ئەم وەزارەتە هەڵدەوەشێتەوە و دەبێت بە دەستەیەك ئەمە بۆ خۆی کەمکردنەوەی ئیهتیمام بوو بەراستی بە ژینگە لەوێدا کە دەستەیەك دروست دەکرێ و یاساکەی لە پەرلەمان دەردەچێ و جارێ یاساکەی تازەیە بۆ جێبەجێ کردن و ئەمەش بۆ خۆی شتێکە بەراستی، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان بەراستی بەڕێز وەزیری

دارایی و بەڕێز وەزیری پلاندانانیش کە دەزانن هەموو بینایاکانی ژینگە لە کوردستان کوێیە؟ کەئەمە یەکێکە لە خەڵەڵە گەورەکان کە هۆشیاری ژینگە و بودجەی ژینگە و کە لە خوارەوە هاتووە و تەنیا خاڵ لە بودجە باسی ژینگەیە کە هیچ باسێك نەمایەوە، ئەنجا زۆر زۆر بە پۆینتێکی کەم باسی ژینگە دەکرێت، لە هەولێر، لە دهۆك، لە سلێمانی، لە گەرمیان کە ئێمە بەڕێوەبەرایەتی ژینگەمان هەیە بینایەکانی ژینگە کۆی بینایەکانی ژینگە کوێن، یەعنی بەراستی نە هیچ پڕۆژەیەك نە لە پێشنیار کراوەکان نە لە بەردەوامەکان وە تەنها لە پەرەپێدانیش پەرەپێدانی پارێزگاکانیش تەنها کڕینی هەندێ ئەجهیزەی تاقیگەییە بۆ هەولێر هیچ پڕۆژەیەك بۆ ژینگە نیە بە راستی ئەمە جێگای هەڵوەستە لەسەر کردنە لەگەڵ ئەوەی لە سلێمانی ئەرزەیەك هەیە، زەویەك هەیە بۆ ئەوەی بینایەکی ژینگە لەوێ دروست بکرێت، بەڵام لە ناو پلانا نیە بە هیچ شێوەیەك و لە پێشنیارکراوەکانیش نیە تەنانەت لە رووی بینایەکانیشەوە دەستەی ژینگە پازدە میلاکی هەیە، پازدە کەسی هەیە بۆ دامەزراندن لە رووی تاقیگەکانیشەوە کە ئێمە بەدواداچوون و سەردانمان کردووە بۆ دام و دەزگاکانی ژینگە، کەم و کورتی زۆر هەیە، بەراستی لەبەر ئەوە من پێم باشە بۆ ساڵی ئایندەش بێت هەردوو وەزیری بەڕێز بە هەند بیگرن، چونکە ئەمە کێشەیەکی گەورەیە بەراستی وە من داوا دەکەم لەم سالاّ بڕێ پارەی باش دیاری بکرێت بۆ هۆشیاری ژینگەیی بەراستی ئێمە کێشەی گەورەمان هەیە لە هۆشیاری ژینگەیی بێجگە لەوەی کێشەی زۆرترمان هەیە بەڵام لە هۆشیاری ژینگەش کێشەی گەورەمان هەیە و هیچ بڕە پارەیەکیش لە بودجە بە هیچ شێوەیەك دیاری نەکراوە، سەبارەت بە میلاکات من دوازدە جومڵە بەجێ دێڵم ناچمە سەر تەفاسیلی پار و چەندە و چەندی بۆ دیاری کراوە، بەڵام پێشنیارم ئەوەیە بەراستی من دەڵێم پێویستە هەیکەلی ژمارەی فەرمانبەران بە فعلی بەپێی وەزارەتەکان یعنی میلاکە راستەقینەکان دیاری بکرێت، یەعنی ئەوەی کە ئێستا هەیە بەراستی ئێمە دەخاتە نێو گومانێکی زۆر گەورە ئەوەندەی هەیە و ئەوەندەی دادەنرێت ژمارەکەی کە تەرح دەکرێت جیاوازییەکی زۆری هەیە لەبەر ئەوە من داوا دەکەم میلاکە راستەقینەکانی وەزارەتەکان دیاری بکرێ و بەپێی ئەوە ئیشی لەسەر بکرێ، یەعنی بە راستی هیچ دادپەروەریەك نیە لەکاتێکدا کەسێك سێ مووچەی هەبێت و کەسێکیش بێ کاربێت و سالاّنێکی زۆر پێش ئێستاش دەرچووبێ و بەڵام دانەمەزرێت. سەبارەت بە پێشینەی خانووبەرە بەراستی من داوادەکەم وەکو ئەوانەی کە پشتگیرییان لەوە کرد وەکو حکومەتی ناوەندی لێ بێت هەر ئەوەندە دەڵێم، سەبارەت بە کۆمپانیا دەرەکییەکان بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ئێمە کۆمپانیا دەرەکییەکان کە دێن لەم هەرێمە کار دەکەن پارەیەکی زۆر باشیان بۆ تەرخان دەکرێت و ئاسانکارییەکی زۆر باشیان بۆ دەکرێت، بەڵام بۆچی لەسەریان بە مەرج ناگیرێت کە گەنجی ئێمە بخەنە کار، گەنجی ئیمە بخەنە گەڕ، ئێمە کاتێ رێژەی بێ کاری لەم هەرێمە زۆرە بەراستی یەعنی من پرسیارم هەیە لە شەریکات ئوخرا کە حەفتا و پێنج ملیار موعاناتی شەریکات ئوخرا دیاری کراوە، ئەمە جێگای پرسیارە لای من، جارێ من لێی تێناگەم، پێویستم بە وەڵام دانەوە هەیە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان لە بودجەی تەرخان کراو من فەراغێکی زۆر گەورە دەبینم کە ئێمە کۆمەڵێك کارگەی زۆر گرنگمان هەیە،

نەك دروستی بکەین هەر کۆمەڵێك کارگەی زۆر گرنگمان هەیە، بەڵام ئەوەی من تێبینیم کردووە لە بودجە تەنها پێنج سەد و نەوەد و سێ ملیۆن دینار بۆ وەگەڕخستنی کارگەکان دیاری کراوە، ئەم پارەیە رێژەیەکی زۆر کەمە لەکاتێکدا ئێمە لە سلێمانی کارگەی جل و بەرگمان هەیە، کە ئەم کارگەیە کۆمپانیاییەکی ئەڵمانی دروستی کردووە، یەکەم کارگەی رۆژ هەڵاتی ناوەراستە،بەڵام بۆ حەڤدە ساڵە ئەم کارگەیە لە ئیش نیە و بە ئیش نەخراوەتەوە، بە راستی ئەمە کەم و کورتییەکی گەورەیە، سەبارەت بە دەرماڵەی قوتابییان، لە بودجە دەرماڵەی قوتابییان، شەست ملیارە، من نازانم بۆچی لە ئیستیمارەکە بە پەنجا و نۆ ملیار و حەفت سەد و یەك ملیۆن دینار هاتووە، ئەمە هەتا بە نزیك کردنەوەش بێت رێژەیەکی زۆر فەرقی هەیە، من لە بودجە شتێکی زۆر سەیر دەبینم زۆر دووبارەی ناکەمەوە هەموو ئەو جۆرە ئالات و موعیداتانەی کە دەژمێردرێت پاشان هی ئوخرا هەیە ئەم ئوخرانە بەراستی زۆر دووبارە بۆتەوە من حەز ئەکەم بۆ ئەوەی وەختەکەم ئەوە نەبێت بچمە سەر ئەو پرۆژانەی کە هەستم پێکردووە خەلەڵ زۆر گەورە هەیە لە پرۆژەکانی پەرەپێدانی پارێزگاکان، بەراستی تەماشا دەکەین لە زنجیرەی حەفتا و پێنج و زنجیرەی هەشتا و یەك ناوە یەك نووسینە، بەڵام دووبارە بۆتەوە هەر لە هەمان لاپەڕە دووبارەی پرۆژەکان سەیرە یەعنی بە یەك عینوان، بە یەك ناو دووبارە بۆتەوە لە یەك شوێنیشا جارێ لەسەر پارێزگایە، جارێ لەسەر پەروەردەیە، جارێکی دی بە راستی لە زنجیرەی ژمارە سەد و پێنج وە سەد و هەژدە ئەم دووەش هەر بزەبت وەکو یەکە بەبێ ئەوەی جیاوازییەك هەبێ پارەشی بۆ دیاری کراوە و جارێ لەسەر شارەوانی هاتووە و جارێکیش هەر لەسەر سەرۆکایەتی شارەوانی هاتووە، سێ هۆڵی بۆنە هەیە، ئەم هۆڵی بۆنانە هەرچەند دیاری نەکراوە هۆڵی کام بۆنەن، چ بۆنەیەکن؟، بەڵام من قسەم لەسەر ئەوە نیە قسەم لەسەر ئەوەیە ئەم سێ هۆڵی بۆنەیە یەکیان تەبعەن هەرسێکیان تجهیز کردنە، یەکیان لە خورماڵە، یەکیان لە هەڵەبجەیە، یەکیان لە قەڵادزێیە، بەڵام ئەوەی خورماڵ سەد ملیۆنی بۆ تەرخان کراوە ئەوەی هەڵەبجە دوو سەد و پەنجا ملیۆنی بۆ تەرخان کراوە؟ بەڵام ئەوەی قەڵادزێ چوار ملیۆن و پێنج سەد دیناری بۆ تەرخان کراوە، ئەمە فەرقێکی زۆر هەیە بەراستی بۆچی؟ یەعنی هەر....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز پەروین عبدالرحمن:

بەڕێز پەروین عبدالرحمن عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دیارە هەندێ قسە هەبوو تەواوم نەکردبوو لەو پیشنیارانەی کە کردم، دیارە ئاوارەکانی ئێران کە گەڕاونەتەوە، دیارە داواکارییەکی زۆریان هەیە کە حکومەت ئاورێکیان لێ بداتەوە و شتێکیان بۆ بکات، هەروەها داوا دەکەم لە حکومەت ئاوڕێك لە بووژانەوەی مەعاملەکان بداتەوە ئەلبانە، نەسیجە، چونکە ئەو کاتە حکومەت ئیشی بێ کاری، بەتاڵە لە ناو دەبات و هەمیش گرفتی تەعیناتیش تۆزێك کەم دەبێتەوە، هەروەها مخسەساتی کارمەندەکان، پێم باشە وەکو یەکی لێبکرێت چونکە هەندێکیان لە 30٪ و هەندێکیان

لە 50٪ سەرف دەکرێن، هەروەها ئەو سی ملیارەی دانراوە بۆ قەرزی صناعی، بەڵام هەتاکو ئێستا ئەو بانکی پیشەسازییە هەر دیار نیە و دروست نەکراوە دیارە جێگای دەست خۆشیە بودجەکە ئەگەر لە سەرتاسەری تەماشابکرێت هەمووی لە خزمەتی کۆمەڵانی خەڵکی ئێمەیە، ئەگەر کەم و کورتیشی تێدابێ ئەوە هەر جێگای خۆیتی و هەموو شتێك بە کامل موکەمەل نایەتە دی، هەروەها ئەو یەکە نیشتەجێ بوونانە، من داوا دەکەم حکومەت خۆی هەڵسێت بە دروست کردنی یەکەی نیشتەجێ بوون، چونکە ئەگەر سندوقی نیشتەجێ بوونە، ئەگەر سولفەی عەقارە دیارە بۆ کەسێکە کە پارچە زەوییەکی هەیە، بەڵام هەرچی خەڵکی کەم دەرامەتە نە پارچە زەوی هەیە و نە پارەشی هەیە، بۆیە پێم باشە حکومەت بۆ خۆی بەم کارە هەڵسێت، هەروەها بەنسبەت کەم ئەندامانی هاوولاتی داواکارییەکی زۆر هەیە کە هیچیان بۆ نەکراوە تا ئێستاکە، بە نسبەت ئەوەی شارەزوور ژمارەیان دوو هەزار و سێ سەد و سی کەسن بە سێ مانگ نەوەد هەزار وەردەگرن، داوا دەکەم لە حکومەت کە ئاوڕێکیان لێ بداتەوە وە بۆخۆشیان داوایان کردیە کە ئەم راتبەیان بۆ چاك بکرێت، بەڵام هەر چا نەکراوە و داواکارن بۆیان چاك بکرێت، هەروەها بە نسبەت تقریبەن دە، دوازدە گوندە لە دەوری باشماغ، دیارە ئەوانە بە هەر هەموو دوازدە گوندەکە کە یەك بنکەی تەندروستییان هەیە داوا دەکەم کە بنگەی تەندروستییان بۆ دروست بکرێت و کە ئەمە شتێکی زۆر زەروریە، زۆر سوپاس، وە هەروەها دەمەوێت لە کۆتاییدا دەست خۆشی لیستی کوردستانی بکەم و پشتگیری لە لیستی کوردستانی دەکەم کە ئەوە راو پێشنیارانەی خستە روو سەبارەت بە سولفەی عەقار و سولفەی زەواج و هەروەها زیاد کردنی دەرمالەی پۆلیس و ئاسایش، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەست خۆش سوپاس، ڤیان عبدالرحیم عبدالله عبدالرحیم فەرموو.

بەڕێز ڤیان عبدالرحیم عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من یەکێك لە و خاڵانەی کە دوێنێ کە ئەتوانم ئێستا تەواوی بکەم ئەویش ئەو خەملاندنە نا دروستانە بوو کە لە بودجەی تەشغیلیدا دەکرێتن، تەنها بە نموونە هینم هێناوەتەوە بۆ مەنافیعی ئیجتماعی بۆ سێ وەزارەت بۆ نموونە لە وەزارەتی تەندروستی مەنافیعی ئیجتیماعی پار چوار ملیاری بۆ تەرخان کراوە، ئەگەر لە شەش مانگی یەکەم و زائیدەن شەش مانگەکەی تریش ئەگەر بە زیادیشەوە بۆی دانێین نزیکەی یەك ملیاری خەرج کردووە، بەڵام سەیر دەکەین بۆ ئەمساڵ پێنج ملیار وچوار سەد و پەنجا ملیۆن دیناری تری بۆ دانراوەتەوە، بۆ وەزارەتی رۆشنبیری نۆ ملیار و چوار سەد و یانزە ملیۆنی بۆ دانرابوو، ئەوە لەو بڕە تەنیا چوار ملیار ئەگەر بە زیادەش بۆی دابنێین چوار ملیاری خەرج کردووە ئەمساڵ نۆ ملیار و هەشت سەد و نەوەد و دوو ملیۆنی بۆ دانراوەتەوە، لە وەزارەتی پێشمەرگە هەشت ملیار دانراوە یەك ملیار سەرف کراوە، ئەم ساڵیش شەش ملیاری بۆ دانراوەتەوە، ئەم تێبینییانەی من زیاتر رووڵکردنەوەیە لەوە کە پێویست بوو حکومەت ئەوە بزانێ کە ئەو مەنافیعانە کە ئەو بڕە پارانەی کە تەرخانی ئەکات بۆ ئەو

وەزارەتە، ئەگەر زۆر بە زیادیشەوە دای بنێ تەنیا یەك مەبلەغی زۆر کەم سەرف دەکرێت واتە ئەوە بە دوو قات یان بە سێ قات بۆی داناوەتەوە، کەواتە ئەگەر تۆ بێی ئەو مەبلەغە بە زیادیشەوە بۆیان دابنێی، بەڵام ئەو مەبلەغەی کە تۆ بۆ ئەمساڵ بتەوێت لێی بڕیت و ئیشی لێی بکەی بە نزیکەیی وەرم گرتووە نۆ سەد ملیار دینار دەکات کە تۆ بێت ئەم نۆسەد ملیار دینارە کە لەو بودجەیە ئەبڕیت سێ تەوەری زۆر گرنگ کە پەیوەندی بە کۆمەلگەوە هەیە، کە پەیوەندی بە کێشەی کۆمەلگەوە هەیە تۆ ئەتوانی چارەسەری پێ بکەیت، بۆ نموونە تۆ ئەگەر بێتو تەنها لە مەنافیعی ئیجتیماعی، یەعنی ئەو نۆسەد ملیارە بڕی سەیر دەکەی کێشەی منداڵانی ئیشکەر ئەتوانی چارەسەر بکەیت کە زۆربەی خێزانەکان پەنایان بۆ بردووە، کێشەی چاودێری خانەی بەسااڵچووان، کێشەیەکی تر کە کێشەی ئەو نەخۆشانەن کە بە ناچاری پەنا ئەبەنە بەر نەخۆخانە ئەهلییەکان کە بەپێی سیستەمێکی تەندروستی نوێ بە تایبەتی ئەو نەخۆشانەی کە کەم دەرامەتن، ئەمە تەنها لە مەنافیعی ئیجتیماعی دەتوانین سێ تەوەری زۆر گرنگ چارەسەر بکەیت، بەڵام بەداخەوە کە ئەبینین جارێکی تر لە ناو بودجەی تەشغیلیدا هەندێك موخەصەصات دانراوە بۆ هەندێ شەت کە ئێمە نازانین بۆچی سەرف دەکرێت وە کە سەرفیش دەکرێت نازانین بۆچی سەرف کراوە؟ یەکێك لەوانە موخەصەصاتی ئیستسنائی ئەمە بۆچیە؟ لەکاتێکدا پێنج سەد و شەست ملیار دیناری بۆ دانراوە، دەرماڵەی تایبەت بۆچیە؟ کە سێ ملیار و هەشت سەد و شەست و پێنج ملیۆنی بۆ دانراوە، دەرماڵەی ختورە دوو سەد ملیاری بۆ دانراوە، نفەقاتی بدەل ختورەی مەدەنی کە لە 5٪ی هەموو بودجەی بۆ دانراوە ئەمانە چین؟ لای ئێمە روون نیە، لە بودجەی وەبەرهێناندا کە من ئەمەوێت قسەی لەسەر بکەم ئەوەیە کە لە حیسابی خیتامی 2009 دا دەبینین کە بڕی حەوت سەد و چوار ملیار دیناری بۆ پڕۆژەکان خەرج نەکراوە، ئەو بڕە پارەیەش بە دڵنیایی گوازراوەتەوە بۆ بودجەی بەکاربردن، چونکە بڕی حەوت سەد و یەك ملیار زیادە رۆیی کراوە لەو ساڵەدا لە پڕۆژە بەردەوامەکانی ئەمساڵ ئەمەوێت تیشك بخەمە سەر هەندێك پڕۆژە یەکێك ئەوە هیچ ئێمە ئەزانین لە کۆی دوو هەزار و دووسەد و شەست و چوار ملیار دینار ئەوەی منت تێبینیم کردووە حەوت سەد و شەست پڕۆژەی لە ناو پڕۆژە بەردەوامەکان تەنیا بە یەك ساڵ هەیە بە شەست رۆژ هەیە کەمتر لەوەی کە تەواو دەبێ، بەڵام لێرە کراوە بە بەردەوام من ئەمەوێت هەندێك نموونە باس بکەم لەو پڕۆژانەی کە لەسەر قەزای پشدەرە بە قەزا و پێنج ناحیەوە پڕۆژەیەکی بۆ دائەنرێت بەداخەوە کە ئەم پڕۆژانە هیچی لە شوێنی پێویست دا نیە یان هیچی لە ئاست زەروورەتی ئەو قەزا گرنگەدا نیە کە تووشی راگوێزان و سووتان و چەندین کاولکاری بۆتەوە، بۆ نموونە یەکێك لەو پڕۆژانەی کە دانراوە پشکنینی بەردی مەڕمەڕە لە قەڵادزێ لە پڕۆژە بەردەوامەکان و پێشنیاری پاردا نیە، بەڵام لە بەردەوامی 2011دا بوونی هەیە ئەمە یەکێك لە پڕۆژەکانی تر پڕۆژەی سی و نۆی قەڵادزێ ئەمە نازانرێت چیە، دوو جاریش هاتووە لە بەردەوامی 2010 لە سەر وەزارەتی دارایی و ئەم ساڵ لەسەر وەزارەتی پلاندانان روونیش نیە، ئەمە بۆ چیە؟ خۆشم بەدواداچوونم بۆ کردووە کەس نەیزانیوە ئەم پڕۆژەیە بۆ چیە بە هەمان شێوە پڕۆژەی چل و نۆی پشدەر گەرمیان ئەمیش بە هەمان

شێوە نەئەزانرا ئەمە چیە؟ خۆشم بەدواداچوونم بۆ کردووە 2009ش پارەی بۆ سەف کراوە 2010ش بۆی سەف کراوە، بەس نازانم چیە و دەستیشی پێ نەکردووە ئەم پڕۆژەیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڤیان خان لە لیژنەکەتان تاوتۆتان کرد کە نەکراوە؟ نەك وەکو تۆ؟ وەکو لیژنەیەك بتهێنابووایە و راپۆرتت بهێنابووایە، ئەگەر شتی وا ئەزانن بۆ ئەیشارنەوە خوشکی من، حەقە ئەگەر شتێك کە ئەزانن ئەندامانی پەرلەمان لە جێگای خۆی نیە و نادروستە قەت بە سەری باز مەدەن، ئەوە گوناحە، تاوانەکەی بۆ خۆمانە، بۆ پەرلەمانە، کەرم کە فەرموو بەردەوام بە.

بەڕێز ڤیان عبدالرحیم عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دووبارە بۆتەوە بە دوو گوژمەی جیاش تەسەلسولی سەد و هەشتایە لەگەڵ تەسەلسولێکی ترا کە لە بەردەوامی ئەم ساڵ دووبارە بۆتەوە، لە پڕۆژە پێشنیازکراوەکانیش لە کۆی پێنج سەد و بیست و سێ پڕۆژە دوو سەد و هەژدە پڕۆژەی بە یەك ساڵ تەواو ئەبێت کە پێویست ناکات ئەمانە ئەو گوژمەیەی بۆی تەرخان کراوە روبعێکی بۆ دابنێین لەبەر خاتری ئەوەی ببێ بە بەردەوام و لە ساڵی داهاتوو ئەو گوژمەیەی بۆ دانراوە بی گۆڕین چەند پڕۆژەیەك هەیە کە من بە نموونە وەرم گرتووە تەواو بوون لە مەنتیقەی سەنگەسەر ئەویش دروست کردنی پردی سەنگەسەرە کە تەواو بووە و هەموومان ئەزانین یەکێك لە پڕۆژەکان دروست کردنی تەرازووی جێگیرە لە قەڵادزێ کە ئەمە قایمقام خۆی وتی ئەم پڕۆژەیەمان رەفز کردۆتەوە، بەڵام هەم دیس دووبارە بۆتەوە بە هەمان مەبلەغ، چەندین پڕۆژەی تریش، یەکێك لەو پڕۆژانەش کە پار نەکراون وە دەستیشیان پێ نەکردووە ئەم ساڵ دووبارە بۆتەوە، من دوو پڕۆژە زۆر بەلامەوە گرینگە کە باسی بکەم نەزانراوە چیە بۆم روون نەبۆتەوە، چیە؟ چاککردنەوەی پڕۆژەی ئاودێری ببوورن دروست کردنی بینایەی هۆبەی سەنگەسەر ـ رانیە دروست کردنی بینایەی ـ ئاودێری سلێمانی، ئەمە لە سێ شوێن بەدواداچوونم بۆ کردووە نەزانراوە ئەمە چیە و دەستیشی پێ نەکردووە، یەکێکیش لە پڕۆژەکانی تریش کە دروست کردنی پڕۆژەیەکی ئاودێرییە ئەبووایە بە یەك ساڵ تەواو بێ دەستی پێ نەکردووە پڕۆژەی ئاودێری سەنگەسەر، من ئەمەوێت لێرەوە باس لە پڕۆژەکانی وەزارەتی شەهیدان بکەم بەراستی لە کۆبوونەوەکانی ئەم چەند رۆژەدا باس لە دروست کردنی خانووی شەهیدان دەکرێت، پاشان هەندێك لە بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان ئەڵێن با پڕۆژە پێشنیارکراوەکانی ئەمساڵ با سێ بەڕێوەبەرایەتی گشتی دروست دەکرێت بۆ وەزارەتی شەهیدان لە هەرسێ پارێزگای سلێمانی و هەولێر و دهۆك ئەم پارەیەش نەکرێ و بخرێتە سەر ئەو پارەیەی بکرێت بە خانووەکان، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان من خانووی شەهیدان کە پار بیست و یەك ملیار و شەست و یەك ملیۆنی بۆ تەرخان کرابووە

ئەبووایە، پار بەیەك ساڵ تەواو بووایە پێنج ملیاری بۆ تەرخان کرابوو بۆی دانراوە بەڵام کە نەکراوە چ پێویست ئەکات ئێستا تۆ بێی نە خۆی ئەزانێ ئەم پارەیە لە کوێیە؟ کاك توانا وابزانم راوێژکاری ئەنجومەنی وەزیرانە من خۆم گوێم لێبوو ئەڵێت ئەم خانووانە نەکراون بەڵام پارەکەی لە سندوقێکایە، بێگۆمان ئەبێ بزانین ئەم سندوقە، ئەم پارەیەی بۆچی خراوەتە ئەم سندوقەوە، بۆچی دیاری نیە و ئێمە نازانین لە کوێیە لەکاتێکدا لە کۆی ئەو پڕۆژانەی کە پار لە وەزارەتی شەهیدان و لە زمنی ئەو خانووانەی وەزارەتی شەهیدانیش کە تیایەتی بیست و سێ ملیار و هەشت سەد و سی و شەش ملیاری بۆ تەرخان کراوە تەنیا بۆ وەزارەتی شەهیدان کە ئەم پڕۆژانەی پێ بکات بەم پڕۆژانە و سەرجەم پڕۆژەکانی تر، بەڵام کە تێبینی ئەکەین یەك ملیار و دوو سەد و نەوەد و پێنج ملیۆنی سەرف کردووە، کە 5٪ی پارەی پڕۆژەکانە کە....

بەڕێز سەۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس تەواو نەختێکیش رەت بوو، بەڕێز د. بەشیر فەرموو.

بەڕێز د. بشیر خلیل تۆفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر روون و ئاشکرایە کە بودجەی ئەم ساڵ هەندێك جیاوازی ئیجابی هەیە لەگەڵ بودجەی پار جگە لە مەسەلەی ژمارە و بەش و دەروازەکان، ئەگەر سەیری راپۆرتی لیژنەکانیش بکەین ئەمسالەکە جیاوازییەکی هەیە لەگەڵ راپۆرەتەکانی لیژنەکانی پار ئەم ساڵ راپۆرتی لیژنەکان زیاتر گفتوگۆی پێوە دیارە وە زیاتر پێشنیار و خاڵی گرنگییان دەست نیشان کردووە بۆ لیژنەی دارایی وە هەروەها پشتگیری لە داواکەی لیستی کوردستانی دەکەین کە ئەمەش یەکێکە لە جیاوازییەکانی بودجەی ئەمساڵ کە داوایان کرد لە 10٪ی بودجەی تەشغیلی کەم بکرێتەوە، ئەمە زۆر باشە ئومێدمان وایە کە لە ساڵانی داهاتوودا رێژەی زیاتر بتوانین بەرین و بیخەینە سەر ئەو دەروازانەی کە دەکرێت خزمەتی زیاتری پێ بکرێت، بەڕێزان دوو فەرق لە ژمارەدا هەیە لە پڕۆژەکان پێم باشە نوێنەری حکومەت ئاگادار بێ لە دروست کردنی کۆلێژی پزیشکی ڤێتێرنەری لە بەکرەجۆ، لە بودجەی ساڵی 2010دا بیست و چوار ملیار و هەشت سەد و پەنجاو دوو ملیۆنی لە بۆ دانراوە ئەو گوزمەیەی کە بۆی دانراوە هەژدە ملیار و پێنج سەد و سی و سێ ملیۆنی لێ خەرج کراوە ئەمسالێ ئەوەی کەماوەتەوە مەفروزە شەش ملیار و سێ سەد و نۆزدە ملیۆن بمابایە، بەڵام نووسراوە پێنج ملیار و پێنج سەد و حەفتا ملیۆن ماوەتەوە لێرە فەرقێك لە مەسروف و لەوەی کە ماوە هەیە ئومێدەوارین چاك ببێتەوە، دووهەم دەربارەی تەواو کاری بەشی بایەلۆژی لە کۆلێژی زانستی دهۆك، ئەویشیان دیسان ملیارێك و هەشت سەد وچل و حەفت ملیۆنی لە بۆ دانرایە لە پڕۆژەی ساڵی 2010، لە بودجەی 2011 کرایتە ملیارەك و هەشت سەد و یازدە، واتە کەم دەبتەوە لەم بودجەیەدا مەفروزە کەوا بۆ ئەو ساڵ ساڵی 2011سەد و بیست و یەك ملیۆن دینار بمینێتەو، چونکە کاری لەسەر کراوە بەڵام تەماشا دەکەین نووسراوە هەشتا و پێنج ملیۆن ماوە، ئەمەش دیسان ژمارەکە کەمە و ئومێدەوارین چاك

بکرێتەوە بەعزێك پێشنیار پێم خۆشە بەکورتی دەست نیشانی بکەم ئەویش ئەوەیە لیژنەی پارۆ ئۆڵۆمپی بەراستی ئەوانە زۆر پێویستییان بە بودجەیەك هەیە کەوا بۆیان دابنرێ و ئەوانەی کەوا وەرزشی خاوەن پێداویستی تایبەتەکانن ئەوانەن کە زۆر جار لە چالاکییەکان ئامادەبووم بەراستی ئەوانە زۆر زۆر پێویستییان بەوە هەیە کە بودجەیەکیان بۆ دابنرێت، چونکە ئەوانە یاریزانی جیهانیان هەیە لەگەڵ ئەوەی کەوا کەم ئەندامیشن، بەڵام ئەوانە لە بتوڵاتی عالەمی بەشدار دەبن، بۆیە پارۆ ئۆڵۆمپی پێویستیان بە منحە بێ پێویستیان بە کورسی هەیە پێویستیان بە شتی دیکە هەیە، خاڵێکی دیکەش هەر زیاد کردنێك لە مووچە ئەگەر دەکرێ، من پێم باشە لە بەرامبەری بە هاوسەنگی خەمی نرخی بازار بخۆین چونکە ئێمە چەند لە مووچە زیاد بکەین، بەڵام بازار دەبێتە ئاگر و زیاد دەبێ، کەواتە لێرە وەکو ئێوەیەك لە هەڵاوسان دروست دەبێ، هەندێك کارمەند و پیاوانی ئایینی ئێزیدی هەن کە ئەوانە لە وەزارەتی دارایی مووچە وەردەگرن گلەیی وەزارەتی ئەوقاف ئەوەیە وەزارەتی ئەوقاف دەڵێ ئەمانە پیاوانی ئاینین، دەبوایە پارەی ئەوانە مووچەی ئەوانە بێتە لای ئێمە، ئێمە بیان دەینێ بەڵام تەماشا دەکەین بەبێ گەڕانەوە بۆ وەزارەتی ئەوقاف ئەوانە پارەکانیان دەدرێ، بەڕێز هەندێك پڕۆژە هەیە تەماشا دەکەین ئەو پڕۆژانە کە بۆ دوو ساڵ دانراوە لە ساڵی یەکەم لە 10٪ی ئەنجام دەدرێ و لە 10٪ی پارەکەی بۆ دادەنرێ کەوا موستەحیلە 90٪کەی لە ساڵی دووەم دروست بکرێتەوە، ئەمە دیارە کەوا ناکرێت یان ئەمانە لە بودجەدا نەبێ یان دوو پڕۆژەی ئاوا کراوە و لە 10٪ی بۆ دانراوە بکرێتە یەك و لە 20٪کەی بۆ دابنرێت، لە کۆتایدا پێم باشە دوای پەسند کردنی بودجە ئەمساڵ وەکو پەرلەمان زیاتر چاودێری جێبەجێ کردنی بودجە بکەین و هەروەها بە زوویی لە دیوانی چاودێری دارایی پارە ون ئەبێ یان نەبێ و لە ون بوونەکەشی بکۆڵینەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەست خۆش، بەڕێز أسماعیل سعید محمد:

بەڕێز أسماعیل سعید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە وەزارەتی مالیەوە دەست پێ ئەکەم کە لە ژێر چاودێری لیژنەیە کە خۆمان دامان ناوە، ئێمە لیژنەیەکمان هەیە لە وەزارەتی مالیە ئەو لیژنەیە ئامادەکاری لە بودجەیا ئەکات، کێشەی ئەم لیجنەیە لەگەڵ وەزارەتەکان هەمیشە لە مفاوەزات دان وەختێك دێن رەقەمی زۆر خەیاڵی لێ ئەدەن، ئەمە یەکێکە کە هەمیشە بودجە دەبێتە ئەم هەڵاوسانە زۆرە، بەڵام کێشەکە لەوەدایە وەزارەتی مالیە کە کە پێی ئەڵێن وەزارەتی حکومی و کە تەمسیلی حکومەت ئەکات خۆشی بەشێکە لە کێشەکە بۆ نموونە لە ساڵی 2010 وەزارەتی مالیە سێ سەد و حەفتا ملیار دانراوە لە 2003 بۆی کراوە بە شەش سەد و سێ، بەڵام ئەم وەزارەتە بەڕێزە داوای دوو ترلیۆن و سەد و شەست و یەك ملیاری کردووە کە ئەمە خۆی لە خۆیدا بەشێکە لە کێشەکان خۆی بەشێکە لەوەی کە کێشە بۆ حکومەت دروست دەکات دیارە لە هەر رەقەمێکدا کە

ئەی بینین لە هەر شوێنێکا لە بودجەی پێش ئەو رەقەمە شتێکی تر هەیە نووسراوە داواکراو لەلایەن وەزارەتی مالیە داواکراوە, ئێمە لە هیئەی ئیستسمار لە بەشی مینەح (149) ملیار هاتووە, بەبێ ئەوەی ئەم دەستەیە داوای کردبێ من نازانم وەزارەتی دارایی لێرە بۆ ئەوەندە دڵی فراوان بووە؟. داهات: وەزارەتی سامانە سروشتییەکان ساڵی 2009 داهاتی دوو ملیارو چوارسەد ملیۆن بووە, بەڵام دوای دوو ساڵ کە هەمیشە ئەم وەزارەتانە دەبێت سال بە سال گەشە بە داهاتی خۆیان بدەن بەتایبەتی وەزارەتی سامانە سروشتییەکان, کە لە ساڵی 2011دا داهاتەکەی دابەزیوە لە دوو ملیار چوارسەدو بیست هاتۆتە سێ سەدو حەفتا ملیۆن، کەواتە وەزارەتی سامانە سروشتییەکان دوای دوو ساڵ داهاتەکەی شەش کەرەت و نیو دابەزیوە کەواتە تەماشا بکەین خەرجی وەزارەتە سامانە سروشتییەکان لە ساڵی 2011 دا (دوازدە ملیارو هەشت سەدو شازدە ملیۆنە) کە داهاتیشی (سێ سەدو حەفتا ملیۆنە), کەواتە وەزارەتی سامانە سروشتییەکان کە لە ئەسڵدا وەزارەتی نەوتە, وەزارەتی نەوت و وەزارەتی کۆمەڵی شتی تر لەجیاتی ببێتە وەزارەتێکی بەرهەمهێن، بۆتە ئەرك بەسەر داهاتی ئەم وڵاتەوە. من دووشتم ماوە ئەگەر ئیجازەم پێ بدەیت, کاتم ماوە باشە, کارگەی بەردی مەرمەڕی مهاباد ئەم چیرۆکە زۆر زۆرە لەوانەیە تۆزێك ناخۆشیش بێت دووبارەی بکەمەوە ئەم کارگەیە زیاتر لە شەش ساڵ پێش ئێستا گرێبەستەکەی بۆ کراوە، لە سەردەمی کاك عمر فتاحدا خۆی ئەم پرۆژەیە بایی 25 ملیارە تا پار ساڵ هەژدە ملیارو کەسری بۆ سەرف کراوە پار ساڵ لەم پەرلەمانەدا باقی ماوەی پارەی پرۆژەکە مصادەقەی لەسەر کراو رۆیشت، خۆم لەگەڵ کوێستان خان سەردانی پرۆژەکەمان کرد لەم ماوەت، تەبعەن من نامەیەکیشم ناردوو، بۆ وەزیری پیشەسازی و وزە کە جوابی داومەتەوە ئەم پرۆژەیە کاتی خۆی بەبێ هیچ زەمانەتێك 20٪ی دراوتە کۆمکارێکی ئیتالی و رۆیشتووە بەبێ هیچ کتاب زەمانێك، بەڕاستی ئەمە تجاوزە لەسەر شروتی مقاولاتی عێراقی، ئەمە زۆر تەجاوزە لێی داوەو رۆیشتووە، تەبعەن پار ساڵ لەگەڵ ئەوەشدا کە پرۆژەکە فەشەلی هێناوە یەعنی جدوای پرۆژەکە هەمووی هەڵەیە، بەڵام باقی پارەی پرۆژەکە نزیکی (6) ملیارو کەسر بوو لەم پەرلەمانە مصادقەی لەسەر کراوەو رۆیشت، یەعنی تەواوی پارەکە کە (25) ملیارە لە میزانیە دەرچوو، ئەمسال لەگەڵ ئەوەی وەزارەتی پیشەسازی و وزە داوای نەکردووە لەسەر ناوی وەزارەتی پیشەسازی و وزە سێ ملیاری تری بۆ دانراوە من بۆ خۆم دوای ئەوەی بەدواداچوونم بۆ کرد نامەیەکم نارد بۆ وەزیری پیشەسازی و وزە داوام کرد ئەم پرۆژەیە وەستاوە, ئەم پرۆژەیە فەشەلی هێناوە, ئەو پارەیەی کە دەرچوو لە میزانیە لە کوێیە؟ ئەو جوابی داومەتەوە دەڵێت ئەو پارەیە لە وەزارەتی مالیەیە, باشە لە کاتێ کە پرۆژەکە وەستاوەو فەشەلی هێناوە پارەیەکی زۆر لە وەزارەتی مالیە ماوە بۆچی لە میزانیەی ئەمساڵ سێ ملیاری دیکەی بۆ دانراوەتەوە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

باشە کاك اسماعیل بۆ بانگهێشتی وەزیرتان نەکرد بۆ لێژنەکە کە لەسەر ئەو مەوزوعە لەگەڵی قسە بکەن؟.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

جەنابی وەزیر تەشریفی هێنا لەکاتی بودجەدا ئەمەم لێپرسیەوەو وەڵامیشی داومەتەوە ئەوە هی سەردەمێکی زۆر کۆنە (6) ساڵ پێش ئێستا گرێبەستەکە کراوە، سەبارەت بە بودجە من پێموایە زۆربەی زۆری خوشك و برایان رەخنەو تێبینی زۆریان خستە روو، من پێموایە ئەگەر عاملی وەخت، ئەگەر ئێستا ئێمە لەسەرەتای مانگی (10) بووینایە من بە دڵنیاییەوە دەڵێم لەوانەیە هەموو ئەو خوشك و برایانە لەگەڵ ئەوە بوونایە، نەك هەرئەوە بەڵکو داوایان دەکرد ئەو بوودجەیە بگەڕێتەوە بۆ حکومەت بۆئەوەی چارەسەر بکرێت, بەڵام من خۆشم تۆزێك لەسەر عاملی وەخت ترسم هەیە، چونکە ساڵ درەنگە ئەگەر عاملی وەخت مساعد بێت، من قەناعەتم وایە ئەم بودجەیە بگەڕێتەوە و ئەگەر عاملی وەخت مساعد نییە بۆ گەڕانەوەی پێشنیاری من ئەوەیە لەم پەرلەمانەدا لیژنەیەکی هاوبەش لە حکومەت و پەرلەمان دروست بکرێت، وەکو غورفەیەکی عملیات شەوو رۆژ بەبێ عوتلە، شەوو رۆژ کار بکەین بۆئەوەی چارەسەری کەموکورتییەکان بکەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت من جارێکی تر لە پێش هەموتان لە پێش هەموو خەڵکی کوردستان داوا لە گشت ئێوەی بەڕێز دەکەم لە هەر فراکسیۆنێکن هیچ فەرقێك نییە ئەندامی پەرلەمانی کوردستانن مەسئولن لە پێش ویژدانی خۆتان، لە پێش خوا، لە پێش پێغەمبەر، لە پێش خەڵکی کوردستان، ئەگەر شتی دووبارە هەیە، بەناو بیهێنن نەك بەس بڵێین دووبارە هەیە، وەهمی هەیە، تشخیصی بکەین ئەم وەهمیە لە کوێیە، لە کام بابەتە؟ ئەگەر شتێك دووبارە پارەی بۆ خەرج کراوەتەوە، ئەگەر شتێك خراپە ئەمانە هەمووی بکرێت، هێشتا نەچووە، بچێ، ئێمە لێرە دانیشتووینە وەختمان لە پێشە بۆئەوەی پێکەوە بە ویژدانێکی پاك، بەبێ تەرەدود هەموو رەتی بکەینەوە، نەهێڵین چاکی بکەین، ئەو میزانیەیە ئێستا لەبەردەستی ئێمەیە، بۆ لێرەیە بۆئەوەی ئێوە بریاری لێ بدەن، بەڵام دیار بێت، نەك هەر بڵێین وەهمییەو دیار نییە، دووبارەیەو نازانین کامەیە چەند پارەی بۆ دانراوەو، نازانین لە کوێیە؟ بۆئەوەی لەسەری بوەستین و مناقەشەی بکەین زۆر لەوانەی کە بە نووسراو ناردووتانە لە هەندێکی مولاحەزاتتان هەیە، ئەو چەند رۆژە لە پێشمانە لەسەری ئەوەستین خاڵێکی تر, نوقتەی نیزامیت هەیە فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەموو ئەو نموونانەی جەنابت باست کرد باس کراوە، لە پرۆتۆکۆل هەیە ئێستا بە دەیان نموونە باس کراوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نا، نا کوێستان خان، بەس دەڵێن وەهمی هەیە، کام وەهمی؟ با بوترێ. من ئەوەی گوێم لێتان بوو دەبینم شتێکی عام باس دەکرێت، نەك جەنابت لە هەموو فراکسیۆنەکان, نیزامییە؟ فەرموو.

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان موناقەشەیان کرد، ئاماژەیان بەچەند نموونەیەك کردبێ وەك ناوهێنان ئێمە داوا دەکەین جارێکی تر ئەو ناوانە ئەگەر هەن بینێرن بۆ لیژنەکەی ئێمە حەتمەن هەندێك لەو برگانەی کە هەن تۆمار کراون لەناو ڕاپۆرتەکەدا وەکو بڕیار هەندێکیشی وەکو پێشنیار دەنێردرێت بۆ حکومەت ئەوجا جارێکی تر داوا دەکەم ئەگەر هەر بابەتێك هەیە ئێوە دەستنیشانتان کردبێ بیدەن بە لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری، بۆئەوەی ئێمە بە هەموو لایەکمانەوە، ئەگەر شتێك هەبوو بریاری لێ بدەین نەهێڵدرێ، ئەگەر شتێکیش ئێمە بە باشی دەزانین وەکو پێشنیار بۆ حکومەتی بنێرین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز پەیام احمد محمد فەرموو.

بەڕێز پەیام احمد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە من هەر لە قسەکەی جەنابتانەوە بۆ ئەو پرۆژانەی کە دووبارە بن یان پارەی بۆ سەرف کرابێ یان دووجار ناویان هاتووە، من لەوێوە دەستی پێ دەکەم. وەزارەتی دارایی زنجیرە 8 لە بەردەوامەکانی 2010 تەواو کردنی فڕۆکەخانەی هەولێری نێودەوڵەتی شەس سەدو حەوتا و هەشت ملیارو سێ سەدو پێنج ملیۆن دیناری بۆ خەرج کراوە لە بەردەوامەکانی 2011 بە هەمان پرۆژە حەوت سەدو بیست و چوار ملیار و شەش سەدو نەوت و حەوت دیناری بۆ تەرخان کراوە کە فەرقەکەی دەکاتە چل و شەش ملیار کە فڕۆکەخانەکە، ئێمە خۆمان باش دەزانین داهاتی هەیەو ئیشیش دەکات، هەروەها جیاوازی لە نێوان گوزمەی پرۆژەکان لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی تر، بۆ نموونە، وەزارەتی دارایی مەرزی پشتە لە زنجیرە (33) لە لیستی بەردەوامەکانی 2011 گوزمەکەی پێنج سەدو شەشت و حەوت ملیۆنە، هەروەها مەرزی پەرۆیزخان یەك ملیارو حەوت سەدو حەوتا ملیۆنە بۆی دیاری کراوە، بەڵام بە پێچەوانەوە دەبینین هەر هەمان ئیش کە لەو دوو مەرزە دەکرێت لە مەرزی باشماخ و مەرزی شۆشمێ و حاجی ئۆمەران کە بۆ فراوان کردنی تەنها بیست و یەك ملیارو سێ سەدو هەشتا ملیۆنی بۆ دانراوە، ئەوجا جیاوازییە تکایە بۆمان ڕوون بکرێتەوە بۆ هەروەها لە وەزارەتی تەندروستی لە پرۆژەکانی 2003 و 2004 تا 2005 ئەو پرۆژانەی کە تەواو نەکراوە، کەچی هەمان کۆمپانیا، کە دەبوایە ئەم کۆمپانیایە سزا بدرایە پرۆژەی تری نەدرابایە، کەچی هەمان کۆمپانیا نەخۆشخانەی تری دراوەتێ بە پارەیەکی زۆرتر لە عەینی ئەو نەخۆشخانە کە لە شوێنێکی تر دروست دەبێت، بۆ نموونە، لە رانیە نەخۆشخانەی گوزمەکەی سێزدە ملیارو نیوی بۆ تەرخان کراوە، بەڵام لە زاخۆدا، کە بۆ ئەو کۆمپانیایەی ئیشەکانی تەواو نەکردووە بە هەمان کۆمپانیا دراوە بە شەست و شەش ملیارو شەست ملیۆن، ئایا ئەم جیاوازییە بۆ هەردووکی هەر نەخۆشخانەیەو مواسەفاتی نەخۆشخانەی هەیە؟ جگە لەوەی پێشتر لە قسەکانی پێشترمدا باسی هەموو

پرۆژەکانم کردووە، ئەوانەی کە دووبارە بوونەتەوە و جیاوازی هەیە هەروەها حکومەتی هەرێم هەمیشە باس دەکات کە فەرمانبەری زۆر زیادی هەیە، بەڵام هەر لە ئەمسااڵدا بیست ملیار دینار تەرخان کراوە، بۆئەوەی بیدات بە کۆمپانیاکان بۆ پاك کردنەوەی فەرمانگەکان، ئایا ئێمە پێویستیمان بە دامەزراندن هەیە؟ ئایا ئێمە خەڵکمان نییە بڕوات ئەم ئیشانە بکات؟ بەیانیان دەتوانین بڕۆین خۆمان ببینین چەند کرێکار وەستاوە بۆئەوەی رۆژی (15) هەزار دیناری دەست بکەوێت بە کرێکاری، ئایا ئەو کرێکارە ئامادە نییە بڕوات ئەو فەرمانگەیە پاك بکاتەوە بەو مووچە؟ ئەو خۆی لێرەدا بە هەدەردانە دواتر جگە لەوە لە مەوجوداتی نادارایی چل و یەك ملیار دیناری بۆ کرێی کڕینی ئۆتۆمبێل تەرخان کردووە تەنیا بۆ کڕینی و چاککردنەوەو کرێیی ئۆتۆمبێل سەدو دوازدە ملیار دیناری بۆ تەرخان کراوە، نازانم ئیتر پارەکەی ئێمە هەر بۆ کرێیی ئوتومبێل و چاککردنەوە دەڕوات؟ (سەدو دوازدە ملیار دنیار). بەخشین: سااڵنە بڕێکی زۆر پارە بەناو بەخشینەوە تەرخان دەکرێت و خەرج دەکرێت، ئایا ئەو پارەیە دەچێتە خزمەتی گشتییەوە؟ دیار بوو کاك کاروان نموویەکی جوانی وت کە هەر لە رۆژێکدا شەست ملیۆن دینار بە بەخشین دەدرێت، جگە لەوە ئەو بەخشینە پار سااڵ سێ سەدو حەوتاو چوار ملیار دینار بۆ تەرخان کرابوو، کەچی ئەمسااڵ حەوت سەدو شەست و یەك ملیاری بۆ تەرخان کراوە، ئەو زیادەیە بۆ؟ کە ئێمە پارسااڵیش داوامان کردووە ئەو پارەیە لە بەخشین و ئەوانە کەم بکرێتەوە. هەروەها لە خەرجی دیکە لە بودجەی بەکاربرندا بڕێك پارەی زۆر خەرجی بۆ دەکرێت لە ئەمسالدا دوسەدو بیست و یەك ملیار و دوسەدو پەنجاو پێنج ملیۆن بۆ بەخشین و تەحویل کردن تەرخان کراوە، لە کاتێکدا بەخشین بابی خۆی هەیە، کە حەوت سەدو شەست و دوو ملیاری بۆ دیاری کراوە، ئایا ئەم بەخشینە زیادە چییە؟ ئەو تەحویل کردنە چییە؟ بۆیە ئێمە داوا دەکەین ئەو پارانەی کە لێرە دەمێنێتەوە لە بەخشین و لە مینەح و لە مصروفات اخری ئەوانە دەمێنێتەوە کە زیادن هەمووی بگەڕێتەوە بۆ وەبەرهێنان بۆئەوەی پرۆژەی زیاتر بکرێت و بۆئەوەی ئەو ناوچانەی کە باسمان کرد پێشتر وەکو کفری، وەکو چۆمان کە ناویان لە پرۆژەکان نەهاتووە پرۆژەی زیاتریان بۆ دابنرێت و خزمەتی زیاتر بکرێت، دووبارە پشتگیری لە پێشنیاری هاوڕێکانم دەکەم بۆئەوەی ئەم بودجەیە بەراستی و دروستی بخرێتە بەردەستی خەڵکی کوردستان, زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز جلال علی عبدالله فەرموو.

بەڕێز جلال علی عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خوشکان، برایان ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان، دیارە ئەم بودجەیە بە هەموو وردەکارییەکانییەوە هاتۆتە ناو 19 لیژنەی هەمیشەیی پەرلەمانی کوردستان کە هەر لیژنەیەك لە دە کەس کەمتر نییە بۆ هەموو لیژنەکان وەزیری پەیوەندیدارو بەڕێوەبەرە گشتییەکان و بەڕێوەبەری پلاندانان لە وەزارەت بانگ کراون بۆ لیژنەکان و هەموو وردەکارییەکانی ئەو سەدان هەزار ژمارەیەی کە لەو بودجەیەدا هەیە هەر

وەزارەتەو بەپێی خۆی مناقەشەی کردووەو تاوتوێ کراوە لەناو لیژنەکاندا و ئەوە ماوەی دوو مانگە هەر لیژنەکەی ئێمە، لەوانەیە چەندین کۆبوونەوەی کردووە، لیژنەی کشتوکاڵ و ئاودێری من کە ئەندام لیژنەی دارایی و ئابووریم هەفتانەو رۆژانە کۆبوونەوە کراوە بۆ تاوتوێ کردنی ئەو سەدان هەزارە، من زۆر بە گەرمی پشتگیریی خوشکی بەڕێزم پەیمان خان دەکەم ئەو وردەکارییە، بەڕاستی ئیشی ئێمە نییە چونکە سەدان هەزار ژمارە زۆر زۆر ئیعتیادییە ئەگەر لەسەدا ڕێژەیەکی تاوتوێ کەمی تیادا بێت، بۆیە من باسی ئەوە دەکەم کە دوو مانگە خەڵکی کوردستان بە هەموو دەنگ و ڕەنگەکانیەوە بە هەموو جیاوازییەکانەوە چاوەڕوانی هەموارکردنی ئەو بودجەیەن لەو پەرلەمانی کوردستانە، چونکە ئەو پارەیەی لێرەوە لە بودجەی تەشغیلی بێت لە بودجەی ئیستماری بێت، دەچێتە بازاڕو ئەم دەست و ئەو دەست دەکات و تاوتوێی پێ دەکرێت گەشەی ئابووری پێ دەکرێت لە بازاڕدا، بۆیە من داواکارم بەڕاستی ئێمە پەرلەمان لە دوو مانگدا کە ئەرکی خۆمانە نەمانتوانیبێ ئەو وردەکارییانە، کە هەموو پێشنیارو کەموکورتییەکان لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی دیاری کراوەو نووسراوەو، من پشتگیریی بۆ بەڕێزم حاجی خورشید دەکەم، کە ئەو پێشنیارو بۆچوونانە ڕەوانەی حکومەت بکرێت و حکومەت و وەزارەتی دارایی وەزارەتی پلاندانان مولزەم بکرێت بەجێبەجێ کردنی ئەو پێشنیارو ڕەخنەو کەڵێنانەی کە ئێمە دیاریمان کردووەو، داوا لە هەموو خوشک و برایان دەکەم، کە خەڵک چاوەڕوانی ئێمەیە، هەژار چاوەڕوانی ئێمەیە، بیست و پێنج هەزار کەس چاوەڕوانی ئێمەیە بۆ دامەزراندن، واز لە وردەکاری ئەو سەدان هەزار ژمارەیە بێنین و چەند پێشنیارێکیشم هەیە بۆ خوشک و برایانی بەڕێز و سەرۆکایەتی پەرلەمان و وەزیری دارایی و وەزیری پلاندانان دیارە بودجەی تەکمیلی بەڕێوە دەبێت، چونکە تەقدیری یەک بەرمیل نەوت کراوە بە حەفتا بۆ حەفتا و شەش دۆلار، ئێستا سەرو سەد دۆلارە جار، جار گەیشتۆتە سەدو دە دۆلاریش بۆ بەرمیلێك, من پێشنیار دەکەم ئەو بودجەی تەکمیلییە کە هات بۆ گشتیش سەرف نەکرێت تەنها بۆ بودجەی ئیستماری و بۆ چارەسەری ئەو عیجزەی کە هەیە تکام وایە لە ڕوونکردنەوەکانی جەنابی وەزیری دارایی باسی عیجزی فیعلی کە لە حساباتی ختامی عیجزی فعلی دەدردەچێت، ئەو عیجزەی ئێمە باسی دەکەین عجزی مخططة, عیجزی مخطط بودجەی ئەمریکا لە بودجەی هەموو وڵاتە ئەوروپییەکان هەیە، عیجزی مخطط لەگەڵ عیجزی فیعلی حەزدەکەم، جەنابی وەزیری دارایی عیجزی فیعلی لە حساباتی ختامی ئەخیردا دەردەکەوێت و داوا لە بەڕێز وەزیری دارایی دەکەم کە جیاوازی داهات لەگەڵ بەغدا لە حساباتی خیتامیدا کە بۆمان دەنێردرێت جەنابی بێتە ئێرە بۆمان ڕوون بکاتەوە ئەو جیاوازی داهاتەی ئێمەو بەغدا چییە؟, بۆ ئەو جیاوازییە هەیە و من واتێ دەگەم ئەوەندەی لێی بزانم کە سالانێکی زۆرە فەرمانبەر بووم ئەو عیجزە لە حساباتی خیتامی تبریرات و بۆچوونی خۆی هەیە من پێشنیارێکی تر دەکەم بۆ هەموو خوشک و برایانی ئەندامانی پەرلەمان و پێی لەسەر دابگرین، هەر ساڵە بۆ سێکتەرێ بودجە چڕ بکرێتەوە ئەمساڵ باسی ئەوە دەکرێت کە بۆ کارەبا بودجە چڕ کراوەتەوە، پارەیەکی چاك شەش سەدو ئەوەندە ملیاری بۆ دانراوە، هەموو ساڵێك کە دادەنرێ بۆ داهاتووی ئێمەش بیکەین بە

نەریتێك بۆ پەرلەمان كە هەر سااڵەو لە سێكتەرێكدا بودجە چڕ بكرێتەوە، ئەم هەموو پارەیەی كە دابەش دەكرێت ئێستا ئەگەر كارەبا ئێمە ئەمسااڵ كە كارەبا پارەیەكی زۆرمان بۆ تەرخان كردوە، سااڵێكی تر سەرۆكی ئەنجومەنی وەزیران محاسبە بكەین بۆ كارەبا نەبووە, بەاڵم ئەگەر سااڵێكی تر بۆ كشتوكاڵ بێت، سااڵێك بۆ خوێندنی باڵا بێت، سالێك بۆ پەروەردە بێت، سالێك بۆ پیشەسازی بێت، من لە ئێستاوە پێشنیاز دەكەم كە پەرلەمانی كوردستان پێ لەسەر ئەوە دابگرێت كە لە بودجەكانی داهاتوودا هەر لە ئێستاوە بڕیار بدات لەگەل ئەنجومەنی وەزیراندا سااڵێكی تر ئێمە لە چیدا بودجە چڕ بكەینەوە، چی چاك بكەین بۆئەوەی چیتر نەچینەوە سەری, زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز ئاشتی عزیز صالح فەرموو.

بەڕێز ئاشتی عزیز صالح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەراستی لە كۆی مولاحەزاتەكانی ئەم دوو رۆژە ئەو تێبنییەمان بۆ دەردەكەوێت كە سیاسەتێكی گشتی نییە كە پابەند بووبێ وەزارەتی دارایی و وەزارەتی پلان دانان تا بەرچاوی ئێمە روون بێت لە كۆی گشتی ئەو سیاسەتە ئابووریە بۆئەوەی ئێمە نەكەوینە ناو موناقەشە كردنی ئەو خاڵە وردەكارییانەوە كە ناو دەبرێت كە پسپۆری ئێمە نییە بۆیە كۆمەلێك خاڵ لای من بەشێوەیەكی گشتی لەسەر سیاسەتی ئەم بودجەیە هەیە ئەوەیە كە ئەم بودجەیە سەرەرای ئەوەی كە تێبینییەكانی پار سااڵی ئێمە بە ئیعتبار وەرنەگیراوە كەواتە موناقەشەكردن و پێشنیازەكانی ئێمە ئەوەش مناقشەیەكی ئەوە نییە كە بە دافعی ئەوە بێت كە بمەوێت تانووت لە بودجەكە بدەم، بەڵكو كۆمەلێك بەڵگە هەیە پار ئیشارەت بەوە كراوە كە پرۆژەی دووبارە هەیە، خەملاندنی هەڵە هەیە بە هەمان شێوە دووبارە بۆتەوە، رەنووس هەیە بە سفرێك ژمارەكە گۆڕانكاری بەسەر كراوە و كۆمەلێك شتی تریشە بۆیە بە بڕوای من ئەم بودجەیە دەبێت راستەوخۆ بۆ هەردوو وەزیری پلاندانان و وەزیری دارایی رووبەروو بكرێتەوە كە ئەم بودجەیە ئەگەری هەیە لە حاڵەتی تەواری كوردستان دروست بكات، نەك تەنها كە خۆی پارەی دانەناوە بۆ حاڵەتی تەواری بەڵكو رێگایەكە كوردستان دەبات بەرەو ئاراستەی دروست بوونی حاڵەتی تەواری بەڵگەكەش، بۆ ئەمە ئەوەیە كە لە هەموو بودجەیەكی ولاتێكدا كە بودجەی بەكار بردن بەردەوام لە هەڵكشاندا بوو بەبێ تەبریری واقعی ژمارەی فەرمانبەران لە بەكاربردندا زیادی كرد، هەروەها عیجز لە زیادبووندا بوو ئەمانە هەر هەمووی ئاماژەیە كە ئەم بووجەیە ئەو كۆمەلگەیە بەرەو حالەتی تەواری دەبات، بۆیە ئەم حاڵەتە تەواریەش لە چیدا دەبینرێت بەتالەی مقنع زیاد دەبێت، چونكە لە بەرامبەردا ژمارەی موەزەفت زیادی كردووە داهێنان ناهێڵێ چونكە پرۆژەی ستراتیژیت نییە كە ئەمە بەلگەیە بۆئەوەی كە بودجەی بەكاربردن لە هەڵكشاندایە، بۆیە ئێستا ئێمە لەبەردەم خەتەرێكداین بەراستی بەتەنها لە خەتەری

ئەوەنین کە کۆمەڵێك رەنووس لابەرین و کۆمەڵێك رەنووسی تر بخەینە ناو ئەو خانانەوە ئەگەر بودجە تەنها پڕکردنەوەی خانەکان بێت، بڕوام وایە مەسەلەیەکی زۆر ئاسانە و دیارە بەو چاوەوە موعامەلەی لەگەڵدا کراوە بۆیە تووشی ئەم گرفتە گەورەیەی ئێستا بووین، بەڵکە ئەبێت ئەگەر ئیستا بەتەواوی هەستی پێ ناکرێت دوو ساڵی تر بەتەواوی دەبینرێت کە کوردستان بەرەو قەیرانێکی تەمبەڵی گەروە دەبات ژمارەیەکی گەورەی موەزەفمان دەبێت، ئەمە مانای ئەوە نییە من دژی تەعیینات بم، بەڵام لەبەرامبەردا کە تۆ ژمارەی موەزەفت ساڵانە بەبیست و پێنج هەزار، کێرفێکەی بەرز دەبێتەوە خۆ لە بەرامبەردا دەبێت لە وەبەرهێنان و کشتوکاڵدا کۆمەڵێك پرۆژەی ستراتیجی بکەیت کە بەشێك لەم دامەزراندنە ساڵ بە ساڵ دایبەزێنی، ساڵ بە ساڵ لەناو ئەو پرۆژانە بیکەیتە مووچە خۆر، نەك تەنها تەوزیعی بکەیت بەسەر فەرمانگەو وەزارەتەکاندا کە ئەمە جارێکی تر گرفتی ئەوەی کە چوار موەزەف لە پشتی مێزێکەوە بۆ کوردستانی دروست دەکات، زۆر جار سەردانی هەندێك لە وەزارەتەکان دەکەیت کۆمەڵێك گەنجی بە توانایەکەوە لە ژووڕێکدا قەتیس کراوە، شەڕیانە لەسەر جهازی کۆمپیوتەرەکە، یەعنی ئەمە کێشەیەکی گەورەیە بەراستی داهێنان لە کوردستاندا بە ئاستێکی زۆر زۆر کێرفێکەی دادەبەزێ کە ئەمە لە ئێستادا ئەکرێت بەڕێی بکەیت، ئەکرێت منیش لەگەڵ جەنابتان دەستی بۆ بەرز بکەمەوە هیچ گرفتیکم نییە، چونکە لەوانەیە کۆمەڵێك ئیشی خەڵك زەرووری بێت پێی بڕوات، بەڵام لە بەرامبەردا بەرەو گرفتیکی گەورە ئەبەیت بەراستی کوردستان لەرووی ئابووریەوە بەرەو حاڵەتێکی تەواری زۆر گەورەو ترسناك دەڕوات. حاڵەتێکی تر کە لێرەدا دەبینرێت ئەوەیە کە بەراستی ئەم بودجەیە تەنمیەی بەشەری لە کوردستان بەرەو لاواز بوون دەروات, تەنمیەی بەشەری تەنها ئەوە نییە بڕێك پارە دابنرێت لە سیاسەتی ئیقتصادیدا بۆئەوەی کۆمەڵێك لە لیڤڵێکی بەرزی خوێندندا تۆ دەیبەیتە دەرەوە بۆ بەرز کردنەوەی شەهادەکەی، ئەی تەنمیەی قابلیاتی شەریحەکانی تر لە کوێدا شوێنی کراوەتەوانێ؟ تۆ چەند کەسێکی مهەنی دەکەیتە کەسێکی پسپۆرو شارەزاتر مەجالە حرەفییەکانی تر لە کوێ شوێنی بۆ دەکرێتەوە؟ تۆ ئاستێك لە خەڵك کوالیتی زۆر بەرز دەکەیتەوە، بەڵام ئاستێکی تر ئەوەی لە کارگەکاندا ئیش دەکەن ئەوانەی لە دەوائرەکاندا ئیش دەکەن لە ئاستێکی دیاری کراودا ئەم سیاسەتی ئیقتصادیە لە یارمەتی ئەوە نابێت کە ئاستی تەنمیەی بەشەری کوردستان بڕواتە سەرەوە، بۆ نموونە وەکو ئەوەی هاوکارم هاوڕازخان باسی دەکات وشیارکردنەوەی تیادا نییە لە بواری ژینگەدا کە کارەساتی کوردستان ژینگەکەی پیسە، پێویست بوو پارەیەکی بە ئەمانەتێکی گەورەترەوە بۆ دابنرێت، تەنمیەی قابلیات لەبواری کشتوکاڵدا لە کوێ دانراوە, و کۆمەڵێك بواری تریش؟, بۆیە لێرە یەك پرسیار دەکەم ئایا ئێمە مەبلەغێك پارەمان هەیە ئەگەڕێن بە شوێن ئەوەی کە ئەم مەبلەغە پارەیە دابەش بکەین بەسەر کۆمەڵێك خشتەدا یان ئێمە کۆمەڵێك گرفت و کێشەی کوردستان هەیە ئاوا دەستمان پێوە گرتووە لەسەر دڵان، یەعنی سوالٌ و سەدەقەی هەموو شوێنێکی بۆ دەکەین، فلس بە فلس بۆئەوەی ئەم نەهامەتییانەی خەڵکی پێ پڕ بکەینەوە، ئەگەر بەم سیاسەتەی دووەمیان ئیش بکەین بروانەکەم لە هیچ شوێنێکدا قەبولٌ بکرێت،

هیچ ژمارەیەکی حسابی دووبارە ببێتەوە و هیچ پرۆژەیەکیش دووبارە ببێتەوە، بەڵام دیارە ئێمە سیاسەتی یەکەممان گرتۆتە بەر کە بریتییە لەوەی ئێمە تەبریر دەهێنینەوە بە مەبەلەغێ پارە دەمانەوێت بەزووترین کات لە ماوەیەکی دیاری کراودا دابەشی بکەین بە کۆمەڵێك رەنووسەوە کە ئەمە ئەم گرفتانەی دووبارە بوونەوەو رەنووسی هەڵەو ئەمانەی بۆ دروست کردووە. یەکێکی تر لە کێشە سەرەکییەکانی سیاسەتی ئە بودجەیە کە داڕێژراوە بە بڕوای من خۆی لە خەملاندندا دەبینێتەوە کە هاوکارانم باسیان لە هەڵەی خەملاندن کرد یان بڕینی ئەو پارەیە کرد کە دیاری کراوە لەلایەن جەنابی وەزیری دارایی و وەزارەتەکەی بەڕێزیانەوە ئەوەی کە لەلای من تێبنییەکی جیاوازە ئەوەیە کە خودی وەزارەتە گشتییەکانی هەرێمی کوردستان هەر هەموویان بەشدارن لە هەڵەیەکی گەورەدا کە پێی دەوترێت خەملاندنی نا واقعی، پرسیارەکەم ئەوەیە، ئایا ئامانجی هەڵە لە خەملاندنی هەڵەدا بە دافعی چییە؟ چونکەئەمە ببورن ئەگەر بە بەریئانە قسەکانم نەکەم، چونکە بە ملیارەها پارە لەم بودجەیەدا رۆیشتووە ئەمە پاڵ بەمنەوە دەنێت کە من بە بەریئییەو قسە نەکەم، ئا لێرەدا کۆمەڵێك خەملاندنی تیادایە کە لەهەندێك خشتەدا من پێم سەیرە بۆ نموونە خەملاندنی لە قائمەی کە پەیوەندی بە (اطعام الموقوفین و والنزلاء) تا بەرواری 6/30 کە ئەمە سێکتەرێکی زۆر گرینگ نییە، لاوەکییە لەچاو سێکتەرەکانی وەزارەتێکدا مەصروفی فیعلی ئەو وەزارەتە لە شەش مانگی یەکەمدا خۆی کە تۆماری کردووە حەوت ملیارو شەست و هەشت ملیۆنە لە بەرامبەردا بۆ ئەم وەزارەتە داوای بیست و شەش ملیارو چوارسەدو بیست و شەش ملیۆن دەکات بۆ سالی ئایندە ئەمە چ مەنتقیێك ئەم خەملاندن و حسابی ختامی شەش مانگی پێشوو خۆی یەك دەگرێتەوە لە بەرامبەردا لە وەزارەتی جەنابیشتان ئەو بەرێزە چۆن بەو دەرجەیە بیست و شەش ملیار دایدەشکێنیتەوە بۆ دوازدە ملیار.

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس تەواو, بەرێز عمر صدیق محمد, فەرموو.

بەرێز عمر صدیق محمد:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

راستە لە راپۆرتی دارایی و ئابووری بە رووننی ئاماژە بە ئامانجە سەرەکییەکانی ئەم بودجەیە نەکراوە بەڵام ئەگەر بچینە ناو ژمارەکان چەند بواریك دەبینین لەوانە ئارامی و ئاسایش بۆ هەرێمی کوردستان دوو، بواری کارەبا سێ، ئاوەدانی هەرچەندە من بۆ خۆم پاش ئەوەی کە زۆر بەوردی موقارەنەی خەرجی سالّی رابردووم کرد لە شەش مانگی یەکەمدا بەرامبەر بەو تەخمینەی کە کراوە لەلایەن وەزارەتەکانەوە هەر وەکو چەند ئەندامێکی پێشووی پەرلەمان ئاماژەیان پێ کرد، بەداخەوە تەخمین و تەقدیری حکومەتی هەرێمی کوردستان بەتایبەتی وەزارەتی دارایی کە چەندین دەورات کراوە بۆ فەرمانبەرەکانیان دووەرە لە واقعەکە یان هەندێك جار بڵێین جۆرێك لە راهێنانی تیادایە بەوەی کە بەردەوام تۆ زیاد بڵێیت بۆئەوەی بڕێك لەوەی کە خۆت دەتەوێت نزیك بێت لەوەی کە بۆی دابنێن، بۆیە کاتێك کە ئەم بودجەیە

دێته پەرلەمانەوە ئەندامانی پەرلەمانی کوردستانیش بەو شکلە مامەڵەی لەگەڵدا دەکەن دەبینیت یەکێك دەڵێت لە سەدا پەنجا لە بودجەی تەشغیلی کەم بکرێتەوە، یەکێك دەڵێت لە سەدا بیست یانی هەر یەکێك رێژەیەك دەڵێت، ئەمە ئەم هاوکێشەیە دروست دەکات لە نێوان هەموو ئەو دامەزراوانەی کە هەن لە هەرێمی کوردستان کە ئێمە دروست لە واقعەکەی خۆمان ژمارە نەڵێین لە راستیشدا ئەو ژمارانە لە دواییدا دەبن بە فیعل دوایی دەرکەوتەو دەرئەنجامی ئابووری و کۆمەڵایەتی و سیاسیشی لێ دەکەویتەوە خەتەرە ئەگەر ئەم بواڕە لە تەقدیر کردن و لە تەخمین کردن بۆ هەرێمی کوردستان ئەوها بەردەوام بێت من پشتگیریی لە وتەکەی هاوکارمان کاك عدنان عوسمان دەکەم وتی هەرێمی کوردستان لەرووی سیاسییەوە زۆر لە سەلاحیاتی ئیقلیمی بۆ دەستەبەر کراوە لە دەستووردا، بەڵام مەسائیلی پراکتیزەکردن و لەو سەلاحیاتانەی کە هەیە لە مجالی ئیدارەی مالیە بەداخەوە ئێمە هێشتا لەو ئاستەدا نین یان هاوسەنگ نییە بە مجالی سیاسیەکە پێویستە حکومەتی هەرێمی کوردستان بەتایبەتی وەزارەتی دارایی پاش ئەوەی یاسای تازەی بۆ دەرچوو یەکێك لەو مدیریە عامانە ئەگەر بە هەڵەدا نەچووبم مدیریە عامەی موازنە بوو کە بۆی دەستنیشان کرا ئەکرێ ئەو ئەفرادانەی کە لەوێ دادەنرێن زۆر بە ئەمانەتەوەو زۆر بە تەخصصی لەگەڵ هەموو وەزارەتەکانی تردا بۆ سالآنی داهاتوو زۆر بە عەمەلی و بەوردبینی و بە مهنی لەگەڵ ئەو بابەتەدا مامەلە بکەن بۆئەوەی ئێمە جارێکی تر تووشی ئەم بێنەوبەرەیە نەبین.

من پشتگیریی لەو بەرێزانە دەکەم حەتمەن پاش ئەوەی بەرێزان چ وەزیری مالیە چ وەزیری پلان وەڵاممان دەدەنەوە بە دەنگی زۆرینەی پەرلەمانتاران لە موازەنەی وەگەڕخستن بڕێت بڕێکیش لەم بڕینە بخرێتە سەر بەشی موازەنەی وەبەرهێنان و بدرێت بە کەرەتەکانی:

یەکەم: تەندروستی.

دووەم: رۆشنبیری و لاوان (بواری وەرزشی) چونکە چەند پەرلەمانتارێکی بەرێز ئاماژەیان بەوە کرد کە ئێمە لە رووی سیاسییەوە لە رووی کراوەیی بەرووی دونیا لە بواری وەرزشیدا فرسەتی باشمان لە پێشە ئەبێت ئەرزیەی بۆ دابین بکەین.

سێیەم: بواری کشتوکاڵ هەروەکو لیژنەی کشتوکاڵ بەرێزان ئاماژەیان پێ کردووە هەرچەند حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ ئەمساڵ کەمێك شەرمنانە مامەڵەی لەگەڵ کەرتی کشتوکاڵدا کردووە بەوەی کە زیاتر پەرەی پێ بدات، بە بەراورد لەگەڵ ساڵی پاردا ئەبوایە هەنگاوەکەی تۆزێك گەورەتر بوایە, بۆیە من پێشنیار دەکەم لەو پرۆژانەی کە بۆ کەرتی کشتوکاڵ هەن بەتایبەت لە بودجەی وەبەرهێنانداا ئیهتمامی زیاتری پێ بدرێت لەو بڕەی کە لە بودجەی وەگەڕ خستن دەخرێتە سەر بودجەی وەبەرهێنان بە هەمان، شێوە وەزارەتی سامانە سروشتیەکان چەند پرۆژەیەکیان پێشنیار کردووە هەر بۆ تخزین کردنی سووتەمەنی وە ئەو بابەتانەی تر ئەمانە بۆ داهاتی هەرێمی کوردستان پێویستن من ئەم بابەتە دەبەستمەوە بە بری کورت هێنان و ئەو پرسیارەش ئاراستەی بەرێز وەزارەتی دارایی دەکەم وەزارەتی دارایی بۆ داهاتوو چۆن مامەلە لەگەڵ کورت هێنانی خۆیدا دەکات؟ کە هەیە نزیکەی لە 10٪ بەرەو

سەرە، حەتمەن پڕکردنەوەی بە بڕینی بەشێك لە خەرجییەکان ئەبێت پاش ئەوەی کە تۆ مصادەقەیەك ئەکەی، ئەمە تەخمینە لەبەردەستمان، لە خەرجی فعلی تۆ بۆ ئەوەی کورتهێنان پڕبکەیتەوە، ئەیبڕی، بەڵام لەکام خەرجی ئەیبڕی؟ لە خەرجی وەگەڕخستن ئەیبڕی یان لەخەرجی وەبەرهێنان ئەیبڕی؟ بۆیە ئێستا ئەم قسەی من قسەی ئەو برادەرە و قسەی ئەو هاوکارە بەڕێزانە، راست ئەکاتەوە کە ئەو پڕۆژانەی کە پێویست بوو لە ساڵی 2010 وەکو ئینجازی ماددی بەدەست بهێندرێن، بەشێکی زۆریان بەدەست نەهێندراون، بۆیە من داوا دەکەم ئەگەر وەکو پێشنیار بێ یان وەکو بڕیار بێ لەکۆتایی، ئێمە بڕیار لەسەر ئەو خاڵە بدەین، ئەگەر لەداهاتوو حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ پڕکردنەوەی کورتهێنانەکەی پەنا بەرێتە بەر کەم کردنەوەی خەرجی با لەبەشی وەبەرهێنان یان هیچ کەم نەکاتەوە، یان بەڕێژەیەك کە چارەگێك زیاتر نەبێت لە کەمکردنەوەی خەرجی وەگەڕخستن، زۆر سوپاس.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرەتا کۆمەڵێك پێشنیار ئاراستەی بەڕێزتان دەکەم، خاڵی یەکەم لە گواستنەوەی پڕۆژەکانی وەبەرهێناندا، پێشنیار دەکەم بە ئاگاداری لیژنەی پەیوەندداری پەرلەمانەوە بێت و بەپێی تایبەتمەندی پڕۆژەکە لە چ کەرتێك دایە وە ڕێگا نەدرێت ئەو گواستنەوە بکرێت، پێش دانیشتن و ڕەزامەندی لیژنەی پەرلەمانی پەیوەندار، ئەو گواستنەوانە ڕێگا بۆ میزاجی شەخصی لەنێو دامەزراوە پەیوەندارانە خۆش کردووە کە دەسەلاتی تەواویانی پێداوە، بۆ دەست کاری کردنیان کە لە ساڵی رابردوودا رووبداوە لەم نێوەندەدا گەڕەك و شارو شارۆچکەکان و دەوروبەری گوندەکانی هەرێمی کوردستان لێی زەرەرمەند بووینە، خاڵێکی تر ئەمەوێ قسەی لەسەر بکەم، ئەویش لە پرۆژە بودجەی 2011 من پێم وایە ئەو دوو کەرتەی کە لە قسە کردنی پێشتریش باسم کردووە و بەگرنگم زانیوە ئێستاش دووپاتی ئەکەمەوە دوو کەرتی زۆر گرنگ هەیە کەلە کوردستان بۆ ئێستای ئێمە زۆر گرنگە، کە پارەیەکی زۆری بۆ تەرخان بکرێ، بۆ ئەوەی لەڕووی ئابووریەوە و لەڕووی سەرخانیشەوە، لەڕووی گەشەکردنی مرۆییشەوە ئێمە سوود لەو دووکەرتە وەربگرین، یەکەمیان کەرتی کشتوکاڵییە، کە ئێمە گرنگی بە کەرتی کشتوکاڵی بدەین، ڕێگا خۆش ئەکات بۆ ئەوەی کە بتوانین، وەکو ئەوەی ئێستا لە پڕۆژەکانی لە قەرزی بچووك، صندوقی هاوکاری بۆ گەنجان دانراوە، ئێمە ئەگەر بتوانین گرنگی بە کەرتی کشتوکاڵ بدەین، کشتوکاڵ پێش بکەوێت لەم ولاتە، ئەتوانین بەو قەرزانە دەیان کارگەی بچووك بچووك بهێنێتە کوردستانەوە پشت بە بەرهەمە ناوخۆییەکان ببەستین، ئەوکاتە ئێمە ئەڵێین ژێرخانی ئابووریمان بەرەوپێش چووە، لەگەڵ قسەی ئەو بەڕێزانەشم کەداواکارییەکانیان لەسەر ئەوەی کە گرنگی بە ئاژەلداری بدرێ لە کوردستان، ئەمە لەڕووی کەرتی کشتوکاڵی و ئاژەڵداریەوە، بەڵام لەڕووی پەروەردەییەوە، من پێم وایە گرنگی بەو بوارە بدرێ بەدروست کردنی ئەو گوژمە پارەیەی کە سالانی رابردوو، بەڵام بە شێوەیەك کە ئەو دروستکردنی قوتابخانانە سوودی لێ وەربگیرێت، بەڵام بەداخەوە لە هەرێمی کوردستاندا، ئەو قوتابخانانە یان ئەو بڕە

پارەیەی کە بۆ خوێندنگا دانرا ئەوەی کە بینیومانە لەساڵی رابردوو لە 5٪ بووە، لە 10٪ چۆتە بواری جێبەجێ کردنەوە، لەهەندێ جێگا تا ئێستا هەر نەچۆتە بواری جێبەجێ کردنەوە، وەکو خۆی ماوەتەوە، لەخاڵێکی ترا کە لە زۆربەی پڕۆژەکان گرنگی دراوە بە دروست کردنی قوتابخانەی چوار پۆلی، بەڕێزان قوتابخانەی چوار پۆلی هەموومان ئەزانین لەگەڵ سیستەمی خوێندنی ئێستادا گونجاو نییە، ئێمە تەنها پۆل بۆ ئەوەی ناکەین کە خوێندکاری پێ رازی بکەین و بەڕێی بکەین، چوار پۆلی بۆ ئەو شوێنانەی کە دانراوە گونجاو نییە و لەگەڵ سیستەمی تازە ناگونجێت، تەنانەت بۆ لادێیەکانیش بێت، ئێمە چەند دێیەك کە لەیەکتڕییەوە نزیکن بۆ هەر لادێیەك خوێندنگایەکی چوار پۆلی دائەنێین، ئێمە ئەتوانین یەك قوتابخانەی مۆدرێن لەبینی چەند دێیەك دابنرێ، ئەو قوتابخانەیە بەکۆمەڵێك مواصەفاتی باش و سەردەمیانە دروست بکرێ، وە لەبڕی ئەو هەموو پارەیەی کە ئەدرێ بە مامۆستا و دروست کردنی خانوو بۆ مامۆستا و بەپاسەوان و بەکارگوزار، بتواندرێ بە کرێی پاس بۆ هاتووچۆی ئەو خوێندکارانە و بەهەموو ئەو موستەلزەماتە پێویستیانەی کە لە قوتابخانەی سەردەما هەیە و سوودی لێ وەربگیرێ, خاڵێکی تر کە گرنگ بێ بەلای منەوە، تەعویزی خاوەن ئەو زەویانەی کە کۆمپانیاکان زەویەکانیان عەقدیان هەیە دەیان جاریش رەنگە ئەو خەڵکە موراجەعەی ئەنجومەنی وەزیران و حکومەتیان کردبێ، کە زەوییەکانیان کۆمپانییاکان کردوویانە بە خانوو، یان عەرزی زراعی بوونە وەکو کۆمپانیای دانا غاز کە لە قادر کرم هەموو ئەو خەڵکە چەند ساڵە لەسەر ئەو زەوییانە ژیانیان بەسەر بردووە، کەچی تا ئێستا تەعویزی ئەو زەوییانەیان وەرنەگرتووە، وە تەعویزی ئەوانەی کە بە موساتەحە پڕۆژەیان وەرگرتووە بە 20 ساڵ و 25 ساڵ لەکاتی راپەڕین، بەڵام کە راپەڕین بووە هەموو ئەو کەسانە زەوییەکانیان نابەن، ئەو پڕۆژانەی ئەوان حزب یان حکومەت دەستی بەسەردا گرتوون، تا ئێستا کەس نییە ئاوڕییان لێ بداتەوە و ئەو پارانەیان بگەڕێنێتەوە، خاڵێکی تر، کە قسەی لەسەر بکرێت لە پرۆژەکانی پەرەپێدانی پارێزگاکاندا، من پێم وایە لەو پڕۆژانەی کە لە پەرەپێدانی پارێزگاکان هەیە بۆ ساڵی داهاتوو پڕۆژەی پەرەپێدانی پارێزگاکان جیا بکرێتەوە لەگەڵ بودجە، لەگەڵ ئەو منحانەی کە بۆ ئەو شوێنانەی کە پارەی پترۆدۆلاریان هەیە یان منحەیان هەیە، بۆ نموونە لەگەرمیان 200 ملیۆن دینار تەرخان کراوە بۆ دروست کردنی چەند قوتابخانەیەك، پارەکەی دیاری کراوە بۆ چەند شوێنێك، بەڵام بەداخەوە تێکەڵ کراوە لەگەڵ پڕۆژەکانی پەرەپێدانی پارێزگاکان لەگەڵ پڕۆژە بودجەی 2011، ئەو پڕۆژانەی کە لە پترۆدۆلارەکە با بڵێین لە منحەی نەوتەکە هاتووە ئێستا پڕۆژەی تێدایە لە 2011 ئێستا بە نموونە ئەیهێنمەوە، لە پڕۆژەی پەرەپێدانی پارێزگاکان 19 پڕۆژە بۆ چەمچەماڵ کراوە لەو 19 پرۆژەیە 5 پڕۆژەی تەواو بووە، 5 پڕۆژەی کە کراوە، یەکێ لەو پڕۆژانەی کە باسی بکەم پڕۆژەی مزگەوتی شهید علی عسکەری لە چەمچەماڵ کە ئەو، پارەی بۆ دانراوە، بەڵام تەواویش بووە، پڕۆژەیەکی تر لەچەمچەماڵ، دروست کردنی سیاجە بۆ یاریگای چەمچەماڵ، ئەو بڕە پارەی بۆ دانراوە کە تەواو بووە و کراوە، دروست کردنی هۆنی بۆنەکانی مزگەوتی شێخ حسین لە ناحیەی شۆڕش ئەمە خێرخواز کردوویەتی هیچ عیلاقەی بە

حکومەتەوە نەبووە، تەواویش بووە بەلأم ئێستا لێرە بڕێك پارەی بۆ دانراوە، دروستکردنی مزگەوتی شێخ صالح لە تەکییە، ئەمەش خێرخواز کردوویەتی هەر لەناحییەی تەکییە، پرسیارمان کردووە و خۆم بەدواداچوونم بۆ ئەو پڕۆژانە کردووە کە ناوچەکەی خۆمە، ئەم پێنج پڕۆژەیە هیچ علاقەی بە ئێستاوە نییە، هەمووشی تەواو بوونە، هۆڵی پرسەی بەردەکو قەلأ ئەمە هەر لە چەمچەمالّ نییە و لە پڕۆژەکانی چەمچەمالّ دانراوە، دروست کردنی ژووری مردوو شۆر و توالێت بۆ مزگەوتی حسن تەپە، ئەم پڕۆژە سەر بە چەمچەمالّە، واتە لەکۆی 19 پڕۆژە ئەو بڕە پارانە کۆ بکەرەوە، لە کۆی 19 پڕۆژە بۆ چەمچەمالّ بزانە چەندت پارە بۆ ئەمێنێتەوە؟، لەکۆی پڕۆژە پەرەپێدانی پارێزگاکان لەچەمچەمالّدا، یەك خاڵی تر لە بودجەی 2011 هاتووە کە تغزیەی مەدرەسییە، واتە خواردن، لە هیچ قوتابخانەکان، لە هیچ خوێندنگاکانی کوردستان لە بنەڕەتیاکان، باخچەکان خواردن نییە، لێرە ملیارێك 872 ملیۆن دینار دانراوە بۆ خواردنی مەدرەسی، خۆزگە وەزیر لێرە بوایە بمانزانیبایە ئەو پارانە لەکوێ سەرف کراوە، و ساڵانی پێشووش بۆی دانراوە لە 2009، خاڵێکی تر لە بودجەدا کە ئێمە کۆمەڵێك کەم و کوڕی لەناو پڕۆژەکان ئەبینین، ئەویش لە بودجەی ئەم ساڵی هەرێمی کوردستان لەمیانی پڕۆژەکانی چەمچەمالّە بڕی 268 ملیۆن بۆ دروست کردنی خانووی بەڕێوەبەری ناحیە و فەرمانبەرانی ئاغجەلەر تەرخانکراوە، لەکاتێك ئەم خانووانە دوو ساڵ لەمەوبەر لەسەر بودجەی ئەنجومەنی پارێزگای سلێمانی تەواو کراوە بە پرسیارکردنییش لە ئەندامێکی ئەنجومەن کە ئەمە تەسلیم کراوە و هیچ کێشەی نەماوە، خاڵێکی تر هەر لە پڕۆژە بەردەوامەکانی ئەم ساڵ ئاماژە بەگەیاندنی خزمەت گوزاری ئەکات بۆ خانووەکانی ناحیەی ئاغجەلەر 420 ڕۆژ دانراوە 122 ملیۆن دیناری بۆ تەرخان کراوە، بەرواری دەست بەکار بوون لە پڕۆژەکە 2006/1/1ـە واتە دەبوو لەچوار مانگدا لە 2007 /3/1 پڕۆژەکە تەواو بووبایە، کەچی لەبودجەیئەمساڵ 197 ملیۆنی دیناری بۆ تەرخان کراوە، لەپڕۆژەکانی پلانی پەرەپێدانی پارێزگاکان ساڵێ 2011 بۆ هەرسێ پارێزگاکانی کوردستان کە ئەو پڕۆژانە دانراوە. لەبودجەی پێشنیار کراوی ئەمساڵی هەرێمی کوردستاندا, لە پڕۆژەکانی چەمچەمالّە چەند پڕۆژەیەك لە 2011 دانراوە لە پڕۆژەکانی چەمچەمالّ بووە کەرکووك و پێنجوین وشارباژێر و سەنگەسەر و کە سەربە چەمچەمالّن....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز بێریڤان.

بەڕێز بێریڤان سەرهەنگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دووبارە دەست خۆشی لە حکومەتی هەرێم دەکەم بۆ ئەو بودجەیەی کە بەشەفافیەت ناردوویەتی ئەوە چەند ڕۆژە قسەی لەسەر دەکەین، لەسەر کەم و کوڕییەکانی، داواکاریم ئەوەیە ئەو پارەی کە دەدرێت بە وەزارەتی پیشەسازی و کشتوکاڵ بەکاری بهێنێت بۆ دروست کردنی کارگە، چونکە لە ساڵی داهاتوو عەینەن باسی ئەوەمان کرد کە چەند کارگەیەك دروست بکرێ هەتا وەبەرهەمهێنانمان هەبێ، بەلأم تەماشا دەکەم

لە پێشنیارەکانی ئەم ساڵ دووبارە باسی کارگەی تێدا نییە، بەڵام باسی دروست کردنی چەند ناوچەی پیشەسازییە، ناوچەی پیشەسازیش ئەوەی من تێ دەگەم ئەوەی کە دەکرێ زیاتر بۆ فیتەرەکانە، هیچ کارگەیەکی حکومی نەکراوە، بۆیە داواکارم ئەوجارە لەو پارەی کە دراوە چەند کارگەیەك دروست بکەن چونکە هەندێك کارگە هەیە داخراوە یانیش دراوە بە بازرگانێك، بازرگانەکەش دەچیتە دەرەوەی هەرێم شت دەهێنێ و دەیفرۆشێت ئەوەی بە وەبەرهێنان دانانیم، لەگەڵ ئەوەشدا ئەو شتەی کە کارگەکە هەیەتی عەینەن ئەو شتە دەینێ و دەیفرۆشیتەوە، بۆیە ئەو سوودەی نییە، ناچیتە باری وەبەرهێنان، هەروەها یەك داواکاریم هەیە لەوەزارەتی دارایی و وەزارەتی پلاندانان پێویستە چەند پسپۆرێك دابمەزرێنێت بۆ ئەوەی لە بودجە ئەو هەڵە ژمێریارانەی تێیدایە نەبێت کە ئێستا زۆربەی ئەندامەکان لەسەری قسە دەکەن، ئەگەر بێینە سەر باری تەندروستی لەهەرێمی کوردستان هەموومان دەزانین وەزعی نەخۆشخانەکان چۆنە ئەویش دەتوانم بڵێم زۆر خراپە بەهەموو شتێك دەچێت تەنها بەنەخۆشخانە ناچێت، ژووری بەرێوەبەری نەخۆشخانە هیچ کەموکوڕیەکی نییە بۆ خزمەتگوزاری هەموو کەلوپەلێکی پێویست هەیە لە ژووری بەرێوەبەر، بەڵام لە ژووری نەخۆش یان لەنەخۆشخانەکەدا هەموو کەم و کوڕییەك هەیە، من پرسیار دەکەم ئایا ئەو بودجەی بۆ نەخۆشخانە دانراوە بۆ نەخۆشە یان بۆ بەرێوەبەرایەتییە، ئەگەر هاتو نموونەیەك بینم لەسەر نەخۆشخانەی فێرکاری هەولێر کەتەمەنی نزیکەی 50 ساڵە، داوا دەکەم لەجیاتی دروست کردنی ئەوەندە بنکە تەندروستیانە لەجیاتی زوو زوو نۆژەن بکرێنەوە، ئەو نەخۆشخانە فێرکارییەی هەولێر کە زەوییەکی ئێجگار زۆری گرتووە لەهەمان شوێندا بینایەکی تازەی هاوچەرخی گونجاو دروست بکرێت و نەخۆشخانەیەکی مەرکەزی بێت کە هەموو جۆرە ئامێر و چارەسەرییەکی تێدا بێت نەخۆش بۆ پێویستیەکانی لە هەموو هەرێم بێت بۆ هەولێری پایتەخەت، هەروەکو ولاتانی تر کە نەخۆشخانەیەکی گەورە دەبێ بۆ دابین کردنی هەموو جۆرە چارەسەرێك لە پایەتەخت، بەڵام پێویستیشە رێگاوبان و هاتوچۆ ئاسان بکرێ بۆ هاوولاتیان منیش ئەو پێشنیارە دەکەم کە نیسبەتی بودجەکەی کە دانراوە بۆ وەزارەتی تەندروستی لە 5٪ بۆ 7٪ ئەگەر زیادیش بکرێ بۆ 10٪ تەبعەن باشترە، چونکە تەندروستی بناغەیە بۆ پاراستنی ژیانی هاوولاتیان. پرسیارێکی تریشم هەیە ئەویش ئەوەیە ئایا هیچ پارەیەکی دیاری کراو دانراوە بۆ ئەو کەسانەی بریندارى چەکی کیمیاوین بۆ چارەسەرکردن لەناوەوەی هەرێم یان لەدەرەوەی هەرێم؟، کە بەهۆی رژێمی پێشوو تووش بووینە، لەکۆتایدا منیش پشتگیری ئەوە دەکەم رۆشنبیری ژینگە بەرزبکرێتەوە، بەڵام ئەوە بە ئەرکی حکومەت دانانێم، تەنها لەولاتانی پێشکەوتوو ئەو ولاتانەی کە من لێی بوویمە زۆربەی خەڵك خۆی رۆشنبیرە بۆ ژینگە، تەنها ئەرکی حکومەت نییە ئەتوو بڵی حکومەت خەڵك رۆشنبیر بکات، خەڵك دەتوانێت خۆی رۆشنبیر بکات، بەڵام پێویستە لەوەزارەتی پەروەردە بەشێکی گرنگ ئیهتمام بدرێت بە ژینگە، زۆربەی ئەوانەی کە ئیش دەکەن لە ژینگە مووچەیان نییە، هەموویان خۆبەخشن، بۆ حکومەت

پارەیان بداتێ؟ چونکە ژینگە ژینگەی هەموومانە، هەروەها پشتگیری پەیمان عبدالکریم دەکەم کە داوا دەکات هەڵمەتێکی نیشتمانی بۆ دروست کردنی نەخۆشخانە بکرێت لەسەرتا سەری کوردستان، زۆر سوپاس.

بەڕێز عبدالرحمن حسین ابابکر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر سوپاس بۆ ئەم دەرفەتە، بەراستی لەو دوو رۆژەی کە من ئاگام لێ بوو, دیتم لەناو پەرلەمان و لەراپۆرتی دارایی ئەم بودجەیە زۆر موهیمە دەبێ ئێمە وەکو سالّی پار لێرە موناقەشمان کرد و هەر دیسان بەپەلە بەڕێمان کرد، هەر ئەو بودجەیەمان نارد بۆ حکومەت و ئەو کەم کوڕییانەی کە دۆزیمانەوە چارە نەکراو دیسان دووبارە ئەوسالّ وەکی خۆی هاتووە، من پێم باشە ئێمە هەموو لەسەری بوەستین، ئەو کەم و کوڕییانە کە هەیە چاك بکەین و ببێتە ئەساسێك بۆ چەند سالّی داهاتوە بۆ ئەم پەرلەمان و حکومەتی ئێمە کە ئیستیفادەی لێ بکەن، پڕۆژەیەك لە زاخۆ پڕۆژەیەك هەیە بۆ دروست کردن و گەیاندنی کارەبا بۆ سوپەرمارکێتی پێشەنگ، کە هی حکومی نییە ، هی کەسێکە ناوی احمد سورەیە بەبڕی 125 ملیۆن دینار لەناو بودجەی هەرێم بۆی دانراوە، من بەراستی ئەوە بەباشی نازانم، سەبارەت بە سەرۆکایەتی هەرێم لەبڕگەی بەخشین (منح) سالّی 2009 بڕی 2 ملیار و 500 ملیۆن دینار بۆی دانراوە، لە سالّێ 2010 تا 30/ 6 بڕی یەك ملیار دینار خەرج کراوە کەچی 7 ملیار و 128ملیۆن دیناری بۆ دانراوە بۆ سالّی 2011، هەروەها بۆ مصروفاتی ئوخرا سالّی 2009 بڕی 450 ملیۆن دینار دانراوە سالّی 2010 تا 6/30 بڕی 250 ملیۆن دینار خەرج کراوە، کەچی بۆ سالّی 2011 بڕی 2 ملیار دینار و 970 ملیۆن دینار دانراوە. سەبارەت بە پەرلەمان بۆ بڕگەی سلع و خدمات و صیانە بۆ سالّی 2009 بڕی 3 ملیار و 593 ملیۆن دینار دانراوە، سالّی 2010 تا 6/30 بڕی یەك ملیار و 267 ملیۆن دینار خەرج کراوە بەلاّم بۆ سالّی 2011 بڕی 10 ملیار دینار دانراوە، هەروەها لە بڕگەی موجودات غیر ماليیە، سالّی 2009 بڕی 226 ملیۆن دینار دانراوە، سالّی 2010 تا 6/30 بڕی 195 ملیۆن دینار خەرج کراوە، کەچی بۆ سالّی 2011 بڕی 11 ملیار دینار دانراوە، ئێمە هەموو لەسەر نەفەقات و تەشغیلی قسە ئەکەین، کە من بینیومە لە 11٪ لەنەفەقات و تەشغیلی بۆ منافع و ئیجتماعی و مصروفاتی ئوخراو موجوداتی غیر ماليیە رۆیشتووە کە ئەمەش دەرگایەك دەکاتەوە بۆ گەندەڵی و بەهەدەردانی بودجەی گشتی، کڕینی شمەك و خزمەتگوزارییەکان چاك کردنەوەی سلع و خەدەمات بۆ سالّی 2009 یەك ترلیۆن و 69 ملیار و 181 ملیۆن دیناره، بۆ سالّی 2010 زیادی کردووە بۆ یەك ترلیۆن و 116 ملیار و 410 ملیۆن دینار، کەچی بۆ سالّی 2011 دیسان زیادی کردووە بۆ یەك ترلیۆن و 698 ملیار و 537 ملیۆن دینار، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان من هەندێ بەلگەم هەیە بیخەمە ڕوو ئەم بودجەیە کە زۆر کەم و کوڕی تێدایە، یەك لەمانە بڕی خەرجی پێشنیارکراوە نا مەنتقیەکان زیاتر لە 3 ترلیۆن دینار هەیە، دوو/ بوونی هەڵە لە ژمارەکان و پڕۆژەکان، سێ/ بوونی بواری گەندەڵی، چوار/ بوونی کورتهێنانی شاراوە لەپڕۆژەکان زیاتر لە 500 ملیار دیناره، پێنج/ بوونی کورتهێنانی ئاشکرا یەك ترلیۆن و 554 ملیار و 296 ملیۆن دیناره کە سالّی پار

835 ملیار دینار بوو، ئەمە بۆ زیادی کردییە؟ من هەندێ پێشنیارم هەیە بۆ چارەسەر کردنی ئەم کێشانە، یەك/ نەهێشتنی کورتهێنانی ئاشکراو و شارەوا، دوو/ نەهێشتنی بەهەدەردانی پارە، سێ/ گەڕاندنەوەی هاوسەنگی نێوان بودجەی وەگەڕخستن و وەبەرهێنان، چوار/ زیادکردنی پڕۆژەکانی وەبەرهێنان کەئەمەش مانای پێش خستنی ولاّت و زیاد کردنی هەلی کار و جوولاّندنی بازاڕە، زۆر سوپاس.

بەڕێز جمال طاهر ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێکیش و ژمارە دگەل ژمارە خۆ لە ئەصلّدا ژمارە دائیمەن جێگای شەکە ئەگەر بڵێن (المتهم برئ لحین ادانته) ئەم دەڵێم (الرقم) ئەو ژمارە مشکوك فیه وغیر صحیح لحین اثبات برائته) ئەمە لێرە موشکیلەیە، ئەگەر مەبدەئمان لەم بەرلەمانە ئەوە بێت، الرقم المشکوك فیه وغیر صحیح لحین اثبات صحته و دقتە) برادەران ئەمە بەس بودجەی استسماریيه هی بەردەوام وە پێشنیارکراوەکان ژمارەی زۆر زۆرە، ئەگەر ئێمە بێین 13 ترلیۆن و 940 ملیار دابەش بکەین، ئایا چەند رەقممان دەرئەچێت؟، حساب ناکرێ، ئەو کاتە پێویستیمان بە چەند هەزار محامی دەبێت، چەند هەزار حوکم حاکم دەبێت هەتا ئیسپاتی سەحەتی هەموویان بکەن، ئەگەر مەبدئەکە ئەوە بێت وەڵلا مەسەلەکەمان ئەوە دەبێت (عجبا الدجاجة من البیض ام البیض من الدجاجة) ئەمە دروستە یان ئەوە دروستە؟، برادەران ئەوە ئیشی ئێمە نییە ئەمە ئیشی مەسائیلی فەنینە و تەقەنینە، پەیوەندی بە حکومەت هەیە، ئەوەی ئەمڕۆ من دەبینم موناقەشەی دەکرێت ئەو شتە ئەصلّ دەمێنێ، کە علمی ئیقتیصادی دەڵی کێشەی ئیقتیصادی ئەوەیە کە ئێمە داهاتەکان ئان ئەوەی لەبەردەم دەستت هەبێ، تموح یان پێداویستیەکانت توانای جێبەجێ کردنی هەموویان نابێت، ئەو پێداویست و حەزەکان، بۆیە لێرە کێشە بەردەوام دەبێت، ئێمە لەکوردستان ئەگەر بێین سەیر بکەین بۆ نموونە پێش چەند سالّێك پارێزگای دهۆك هەمووی 90 مێگاواتی کارەبای دەویست، ئێستا ئەگەر بێتوحسابی بکەی 500 یان 600 مێگاواتی دەوێت، ئەی ئەمە چی ئەسەلێنێت؟، یەعنی حاجە بەرەو پێش کەوتنە، بۆیە من نامەوێ دیفاع لەحکومەت بکەم نا، یانیش بڵێن دەوری پەرلەمانتاری نییە، نەخێر ئەوە ئیشی ئێمەیە، ئەمە چەند رۆژە لێرە ئەو دانووستاندنە ئەوە ئەسلمێنێ کە ئەم پەرلەمانتارانە فعلەن دڵسۆزە ئەیەوێ شتێك ئەنجام بدات کە بتوانرێ خزمەتی ئەم خەڵکە بکات، ئێمە لەبەر دوو خیارین، خیاری دواخستن وە گیرۆگرتن، کە ئەمەش سلبی دەبێت، چونکە خەڵکێك چاوەڕوانی ئەم بودجەیە، یانیش بێن نە بەپەلەیەکی ئەوها سەرپێ نەخێر ئەوهاش نا، دەلیل ئەوەیە ئەوە دوو مانگە و سێ مانگە لەسەر ئیعلام و لێرە و لەسەر ئەنتەرنێت هەموومان باس دەکەین و لیژان دانیشتینە، تازە دێن جارێکی دی ماوەیەکی بدەنێ، پۆلیس چاوەڕیی ئەو بودجەیە دەکات، ئەوەی دەیەوێ ژن بێنێ چاوەڕێی ئەو بودجەیە دەکات، ئەوەی دەیەوێ خانووی گەورە بکات و خانوویەکی نوێ بکات ئینتیزار دەکات جا بەم شێوەیە، ئێمە لەم مونتەلەقە بکەین کە چەند بتوانین بەباشترین گۆڕانکاری لەم بودجەیە ئەوەش لیژنەیەك بێت یان شتێکی تر بێت یان سەرۆك فراکسیۆنەکان لەگەڵ لیژنەی دارایی دانیشن

بەشێوەیەك هەندێ صیاغاتی وەكو بڵێین توافقی لە بەینی هەموومان، ئەوكاتە بودجەیەكی پەسند بكەن، ئەگەر راستە ئێمە پەرلەمانتارین و دەمانەوێت تەحقیق لەو رەقمانە بكەین، ئەو بودجەیە خۆ لەدەرێ كوردستان جێبەجێ ناكرێ، هەموو لە دەهۆك و لە دەرگای ماڵی منە و ماڵی ئەوەیە و ئەویدییە ئەو كاتە ئێمە دەتوانین ئەگەر راستە ئیش دەكەن، ئێمە بڕۆین بەدوای ئەو پڕۆژانە بزانین چەند وەهمیە و چەند دەقیقە و بۆچی وا كراو و بۆچی وانەكرا؟، ئەو كاتە دەتوانین ئیشی خۆمان ببینین، زۆر سوپاس.

بەڕێز نەسرین جمال مصطفی نجیب:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

قسەم نییە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس.

بەڕێز كاروان صالح احمد رسول:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

زۆر سوپاس وەختەكەت بۆ زیاد كردین.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

هەر بۆ ئاگاداریت مەبدەئیەن ئەمە بەرنامەی ئێمە بوو، بەڵام دیار بوو هەندێ برادەر پەلەی ئەكرد، فەرموو.

بەڕێز كاروان صالح احمد رسول:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

زۆر سوپاس، من دەمەوێ لێرەڕا دەست پێ بكەم، پشتیوانی خۆم بۆ رای هەندێك لە برادەرانی پەرلەمانتار دەردەبڕم بۆ ئەو شێوازە ناهاوسەنگییەی لەناو مووچەی وەزارەتێكدا هەیە، بەتایبەتی وەزارەتی داد كەبەخۆشم بەدواداچوونم لەسەری كردووە، مەسەلەی دوو دائیرەیی، دوو فەرمانگەیی، زۆر ماندوو بوون و ئیشگرو بەرپرسیاری هەیە، دوائیری عەدلی و دوائیری تاپۆكان، فەرمانگەكانی تۆماری خانووبەرە، پشتیوانی لە راكەی كاك شێروان و كاك عونی و كاك بورهانیش دەكەم بەراستی بۆ ئەوەی كە هاوسەنگیەك لەو وەزارەتە بكرێت، چونكە لەو وەزارەتەدا كۆمەڵێك شتی زۆر گرنگ هەیە، ژووریێك موخەصەصات و دەرمالّەیەكی باشی بەردەكەوێ و ژووریێكی تر بەری ناكەوێت، هەمان شەهادە و هەمان پسپۆڕ و، بەڵكو مومكینە زیاتریش بێت پسپۆڕ و شەهادەكەی، بۆنموونە دوائیری عەدلی ئەمسالّ بەدواداچوونەكانی خۆم شتێكم، رەقەمێكم دەست كەوتووە كە 10 ملیار داهاتی بووە بەس كاتب عەدلەكان، هەروەها دوائیری تاپۆكان 40 ملیار داهاتی بووە لەحالەتێك وەزارەتێكی ئەوها ئینتاجی هەبێ كە بتوانێ گوژمە پارەیەكی زۆر بۆ ئەو حكومەتە وەكو داهات بیهێنێتە ئەنجام لە ژێر بەرپرسیاریەتی گەورە و هەروەها ماندووبوونێكی رۆژانە ئەو دوو دائیرە قەڵەبالغی ئێجاگار زۆری لەسەرە، پێموایە حەق وایە وەزارەتی

دارایی و ئابووری چاوبخشێنێتەوە بۆ ئەو هاوسەنگییە، وە بۆ هەمان مەبەست لەگەڵ هەرسێ بەڕێز وەزیری دارایی و ئابووری وەزیری پێشمەرگە، هەروەها وەزیری ناوخۆ هەر سێ بەڕێزان لە لیژنەکەی خۆمان دانیشتنمان کرد بۆ هاوسەنگی مووچەی پۆلیس و ئاسایش و پێشمەرگە، هەروەها مووچەی فەرمانبەران، هەروەها خۆشکردنی گوزەرانی خەڵک، لەو ئاستەدا ئێستا کە بەڕێزتان دەزانن سالانە و رۆژانە بەرەو گرانیەکی زۆر بەخێرای دەڕوات، پێم وایە وەزارەتی دارایی و وەزارەتی پلاندانان پلانێکی تۆکمەیان هەیە بۆ دروست کردنی ئەو هاوسەنگییە بۆ مووچەخۆران، بەتایبەتی مووچەی پلە نزمەکان، من لێرەدا نموونەیەکی بچووک دێنم نامەوێ زیاتر لەکاتی بەڕێزان بگرم ئەم مانگە وەزارەتی پێشمەرگە نازانم جەنابی وەزیری دارایی و ئابووری ئاگای لەو مەسەلەیە هەیە یان نا؟، خشتەیەکی دابەزاندووە و مووچەکەی داناوە بەزیادەیەك، ئەو خشتەیە لە ریئاسەتی ئەرکانی سلێمانی دەرچووە کە تەنها بۆ یەك پێشمەرگە کە مووچەکەی 499هەزار و 550 دینار بووە، بۆتە 501 هەزار و 400 دینار واتە 1850 دیناری بۆ زیاد بووە کە دەکاتە دۆلارێك و نیو، لەمانگێکدا، بەڵام لە هەمان وەزارەت لیوایەك مووچەکەی ملیۆنێك و سێ سەدو شەست و یەك هەزار بووە، بۆتە 3962 هەزار کە لەیەك مانگ 2600 هەزاری بۆ زیاد کراوە، کە فەرقەکەی ئەوەندە زیادە کە تصور ناکرێ، کە فەرمانبەرێك دۆلارێکی بۆ زیاد بکرێ، بەڵام لیوایەك نزیکەی سێ ملیۆنی بۆ زیاد بکرێ، کە دەکاتە 2400 دۆلار، لە پێشمەرگەکە زیاترە، پێم وایە ئەوە دەبێ چاوخشاندنی پێدا بکرێ، وە جەنابی وەزیر رووبکردنەوەمان بۆ ئەو مەسەلەیە بۆ بدا، یان چاکی بکات، لەلایەکی تر پرسیارێکی ترم لە جەنابی وەزیری دارایی و ئابووری هەیە، بەڕاستی کۆمەڵێك پرۆژە هەیە پێم وایە ئەو پرۆژانە جۆرێك ناشیاوی تێدا دەبینم کە وەزارەتی دارایی خۆی تەنفیزی دەکا، کەچی ئەو پرۆژانە وەزارەتی تایبەتمەندی هەیە، ئەگەر نەیداتە وەزارەتی تایبەتمەندیش وەزارەتی ئاوەدانکردنەوەمان هەیە، مەسەلەن بۆ نموونە دروست کردنی ئۆفیس، بەنزینخانە، وەرشە بۆ بەشی پرۆتۆکۆلات لە هەولێر گوژمەکەی 10 ملیار و 464ملیۆن دینارە، یەك ملیاری بۆ دانراوە پرسیار ئەوەیە ئەو پرۆژە بۆ وەزارەتی دارایی جێبەجێی بکات؟ پرۆژەی دووەممان بینایای زانکۆی سەربازی لەهەولێرە، گۆژمەکەی 19 ملیار و 635 ملیۆن دینارە، بۆ ئەو پرۆژەیە وەزارەتی پێشمەرگە خۆی نەیکات یان وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە نەیکات؟، پرسیاری سێیەم دروست کردنی دوو باڵەخانە بۆ ئەکادیمیای عەسکەری لە زاخۆ کولفەکەی 2 ملیار و 592 ملیۆنە، بۆ وەزارەتی دارایی ئەو پرۆژانە بە ئەنجام دەگەینێت لە حاڵەتێك کە وەزارەتی تایبەتمەند هەیە؟، سەرەڕای ئەوەش کە وەزارەتی ئاوەدان کردنەوە هەیە. پرسیارێکی تر، دەربارەی سێ پرۆژە بەراستی حەز دەکەم، بەرامبەر بە بەڕێزتان قسەی لەسەر بکەم لە بودجەی ساڵی پار 2010، دیزاین کراوە بۆ دروست کردنی دەزگایەك کەبەناوی دەزگای ئەیلوولە ئەمسال ئەو پرۆژەیە ناوەکە و پارەکەی هەر عەیەنەن پارەیە، ناوەکەی گۆڕایە بۆ دروست کردنی دەزگای رۆشنبیری لە سۆران و لە دهۆك، پار 400 ملیۆنی بۆ سەرف کراوە، ئەمسال 2 ملیاری بۆ دانراوە، هەروەها خۆتان دەزانن بەپێی سیاسەتی مالی وەزارەتی دارایی و ئابووریی ئەگەرچی یەکیشیان گرتیتەوە، بەڵام بەداخەوە

به سیاسەتی داش هەولێر و داش سلێمانی ئیش دەکەن، وەزارەتی دارایی و ئابووری هەولێر پرۆژەی هەیە لە هەڵەبجە من تێ ناگەم ئەو پرۆژە بۆ چییە؟ لە پێناوی چییە؟، ئەویش بە هەمان شێوە بەناوی دەزگای رۆشنبیری لە هەڵەبجە من حەز دەکەم جەنابی وەزیری دارایی و ئابووری وەیا بریکارەکەی کە تایبەتمەندە بەپرسی دارایی هەولێر وەلامی ئەم پرسیارەم بداتەوە، بۆیە من کۆتایی بە قسەکانم دەینم بەچەند خاڵێك کە دەمەوێ بەرامبەر بە ئەو شی کردنەوەی کە ئێمە کردمان ئەو چەند رۆژە دەردەکەوێت کە حکومەت لە خەمی نەهێشتنی ئەو ئاستەنگانە نییە کە ئابووری هەرێم لەسەر ئاستی ئابووری گشتی رووبەڕووی بوویتەوە، کاتێك حکومەت خەرجییەکانی بۆ سالّی دارایی دەخاتە ڕوو و پێشنیاری دەکات رەوانەی پەرلەمانی دەکات بۆ ئەوەی موصادەقەی لەسەر بکرێت و ببێتە یاسا، کەچی حکومەت خۆی یاسای بودجە پێشێل دەکات لە سنووری ئەو دەسەلاتە خەرجییە دەبەزێن کە پەرلەمان پێی دەبەخشێ، هیچ پاساوێکی لۆجیکیستیانەشی نییە بۆ ئەو زێدە رۆیی کردنە، بەپێی یاسای بودجە هەر زێدە رۆییەك ناکرێ ئەنجام بدرێ بەبێ گەراندنەوە بۆ پەرلەمانی کوردستان، چونکە بەبێ گەڕاندنەوە بۆ پەرلەمان یاسای بودجە هیچ بەهایەکی نامێنێ بۆیە دەبێ حکومەت بەبەلگەی ئاشکرا و روون بیسەلێنێ کە زێدە رۆییەکەی رەوایە و هەر تەجاوز کردنێکیش لە یاسای بودجەکە پێویستی بە دووبارە رەزامەندی پەرلەمانی کوردستان هەیە، حکومەتی هەرێم کە دارشتنی سیاسەتی عێراق بەپێی دەستوور داراییەکانی دەسەڵاتێکی دارایی لەناو سیاسەتەدا نییە، بەڵام بەگژداچوونەوەی هەڵئاوساندا چەند ئامرازێکی بەدەستە دەتوانێ کاری پێ بکات ئەویش کەم کردنەوەی بودجەی بەکارخستنە لە زۆربەی پێکهاتەو ڕاگەیاندنەکاندا دەستگیری بکات واتە تەقەشوف بکات لە هەندێ بواردا بۆ ئەوەی ئەو هەڵئاوسانە کەم بکاتەوە، هەڵئاوسانی بودجەی بەکارخستنی حکومەت سالّ لەدوای سالّدا بۆتە مایەی بەرهەم هێنانی هەژاری زیاتر بۆ ئەو هاوڵاتیانەی کە داهاتەکانیان سنووردارە، چونکە هەڵئاوسانی نرخ خۆی لەخۆیدا بریتیە لە نزم بوونەوەی هێزی کڕینی پارە (القوه الشرائیه) وە بچووك کردنەوەی بەهای ئەو داهاتەی کە هاووڵاتیان مانگانە یان ڕۆژانە دەستە بەری دەکەن، ئێمە دەپرسین پاساوی حکومەت بۆ ئەو هەڵکشانی بودجەی بەکارخستنە چییە؟.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز پەیمان عبدالکریم.پەیمان کرەم کە، دەقەیەك زیادیشم پێدای هەر بۆ ئاگاداریت، کەرەم کە.

بەڕێز پەیمان عبدالکریم عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

چەند تێبینیەك کە نەمتوانی تەواوی بکەم، یەکەمیان قسەم لەسەر هەندێ نادیاری لە پرۆژە پێشنیارکراوەکانە بۆ سالّی 2011 بۆ نموونە چەند نموونەیەك دەڵێم ، یەکەمیان مەسەلەن هاتووە دروست کردنی شەقامێك بە بەلگە (102) دوایی ڕوون کردنەوەکان دەدەمە لیژنە، یان گەیاندنی کارەبا بۆ چەند مالێك دارشتنی کۆنکریت بۆ دوو شەقام، دروست کردنی زێرابی لوولی بە درێژی ئەوەندە، هیچ

جێیەك تێدا دەست نیشان نەكراوە، كۆنكریت كردنی كۆڵان لە شەقڵاوە دروست كردنی هۆڵێكی سەربڕینی ئاژەڵ، دروست كردنی نوێ، چی نوێ؟ نازانین لە نزیك گەڕەكی شەهیدان لە سەرمەیدان لە شەقڵاوە نۆژەن كردنەوەی چایخانەی مەچكۆ، نازانم چایخانەی مەچكۆ حكومی نییە، ئەو چایخانەش شتێك هەیە، چایخانەی حكومی ئەوە هی خەڵكە بۆ حكومەت پارەی بۆ دابین بكات، زۆر پرۆژەی تر وەكو دروست كردنی خانووی ئیمامی نموونەیی نازانم قوتابخانەی نموونەیم بیستووە بەس خانووی ئیمامی نموونەیی لێرەدا زۆر بابڵێین بیرۆراو بۆچوون هەیە وە جێگەی سەرنجە كە وەزارەتی دارایی لەگەڵ بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی پلان دانان بە هۆی ئەو نادیاری پرۆژانە گواستنەوە لە پرۆژەكان دەكات، بۆیە پرسیار دەكەم ئایا بە چ لۆژیكێك دەست كاری پرۆژەكانی وەبەرهێنان دەكرێت پاش راسپاردنی لە پەرلەمان بەڵێ لێرەدا دەبێ خۆماندوو كردن و راسپاردنی ئێمە چی بێ؟ كات بە فیڕۆدانی ئێمە چ بەهایەكی هەبێ كە بەو جۆرە دەست كاری پرۆژەكان بكرێ؟ نازانم وەڵامی برادەران چی دەبێت لە حكومەت؟ پرسیارێكی تریشم لە حكومەت ئەوەیە سەبارەت بە وەزارەتی پەروەردە لە كاتێكدا بودجەی بەكارخستن لە وەزارەتی پەروەردە (1517934) یەك ترلیۆن و پێنج سەدو حەفدە ملیارو نۆسەدو سی و چوار ملیۆنە، كێشەیەكمان هەیە ئەویش چاپی كتێبە، وەزارەتی پەروەردە ساڵانە بەو كارە هەڵدەستێ بە چاپكردنی كتێب لە دەرەوەی كوردستان، بێگومان ئەوە كار دەكاتەسەر بردنە دەرێی دراوی گران (عملة صعبة) بۆ دەرەوەی كوردستان ئەم كارە بابڵێین، ئەم كارە بڕی تێچوونەكەی ساڵانە خۆی لە چەندین ملیۆن دۆلار دەدات، بۆیە هەر وەك خۆم لە لیژنەی پەروەردە كاتێك بابڵێین گفتوگۆكردنی بەرنامەكانی ئەو پرۆژە یاسایە ئیقتراحم كرد بۆ وەزیر دەڵێ كڕینەوەی مافی چاپ زۆر تەكلیف دەكات، جا ئەگەر بودجەی بەكارخستنی خۆی لە ترلیۆنێك دابێ، ئایا ناتوانێت حكومەت مافی چاپ بكڕێتەوە، لێرانە لە كوردستان بە لە خیلالی ساڵێكدا چەند چاپخانەیەكی مۆدێرن و ئەلیكترۆنی دروست بكات كە بەو كارە هەڵسێ بۆ ئەوەی ئەو هەموو پارەیە بەرەڵا نەچێت، ساڵانە جاری وا هەیە چاپەكەی هەڵەیە، هەموو كتێبەكان دەسووتێندرێ، جا حەزم لێیە ئەو داواكاریەم لە هەموو لایەك كە بەچاوێكی بەرەحم سەیری داهاتی كوردستان و پارەی كوردستان بكەین وە مافی هەموو خەڵكی كوردستانە بە هەدەر نەدرێ، تێبینیەكی تر هەیە سەبارەت بە هەڵەیەكی ژمێریاری بۆ لیژنەی دارایی بە تایبەتی كە هەموو بڕگەكانی بودجەی بەكارخستنی 2011 لە وەزارەتی كاردا هاتووە بە بەراورد لەگەڵ لیستی داهات و تێچووی حكومەتی هەرێم لە ساڵی 2011 دا ئەویش ئەوەیە لەبەر ئەوەی كۆی گشتی بودجەی بەكارخستن لەو وەزارەتەدا بە (361616) سێ سەدو شەست و یەك ملیارو شەسەدو شانزە ملیۆن دینار تۆمارگراوە بەڵام ڕاستیەكەی (318193) سێ سەدو هەژدە ملیارو سەدو نەوەدو سێ ملیۆن دینار بە جیاوازی (43423) چل و سێ ملیار و چوار سەدو بست و سێ دینار، ئەو جیاوازیەش كاری كردۆتە سەر هەموو بڕگەكانی بودجەی بەكارخستن، جەدوەلەكەشم هەیە بۆیان دەنێرم، تەبعەن هەر لە تەوزیعاتی مەوزەفین سیلەع وخەدەمات و مەنافعی ئیجتیماعی، مسروفاتی ئوخرە لەگەڵ مەوجوداتی غیر مالی ئەمە ئەم تێبینیانە وە زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەست خۆش زۆر سوپاس، بەڕێز سەمیرە عبدالله.

بەڕێز سەمیرە عبدالله (گۆران):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێش هەموو شتێك دەست خۆشی لە وەزارەتی دارایی و پلان دانان دەکەم بۆ ئەو ئەرك و ماندووبوونەی کێشاویانە کە ئەو موازەنەیان داناوە لە هەموو ولاتانیش کە موازەنە دەخەملێن و ئیعدادی دەکەن کە دێتە ناو هۆڵی پەرلەمان کۆمەڵێك کەم وکوڕی و ڕاست و هەڵەی تێدایە، فەئەوەش حەجەری بەنقوش نییە کە دەست کاری نەکرێت، هەر لەناو هۆڵی پەرلەماندا دەکرێت چارەسەری بکرێتەوە و ڕاست بکرێتەوە بە هەموو لایەك، بەڵام پرسیارێکم هەیە سبەینێ لە وەزیری تەختیت بپرسم تەعامولی وەزارەتی تەختیت لەگەڵ پرۆژەکان ئایا لەسەر چ ئەساسێك دادەڕێژرێ، بەهاوسەنگی لە نێوان ناوەندو قەزاو ناحیەکانە یان لەسەر ئەساسیاتی ئەولەویەتە؟ بۆ نموونە من پێداچوونەوەیەکم کردووە بۆ قەزای بەردەڕەش کە ساڵی 1898 ناحیە بووە لە زەمانی عوسمانیەکان ساڵی 2007 بوویتە قەزا گەرەترین قەزایە لە هەرێمی کوردستان کە مەساحەکەی 1000کم ئەگەر بەراوردی بکەینەوە بە مەملەکەتی بەحرەین هێشتا لەوێ گەورەترە ئەوجا پرۆژەکان تا ئێستا زۆر بەکەمی ئاوڕی لێ دراوەتەوە مەعەل عیلم مەنتیقەیەکی زراعیە مەنتیقەیەکی نەفتییە پرۆژە لەبۆی کرایە ساڵی 2010 (10) پرۆژە بەهەر (10) پرۆژە ئەوجا کرایە بووتە سێ ملیار جێ بەجێنەکرایە، دووبارە لە پەرەپێدانی پارێزگاکان کۆپی پیست کرایە هەم هیچی بۆ نەکرایە، ئێستا لە 2011 دیسان دووبارە کرایتەوە بۆ نموونە (90) گوندی لەخۆ گرتییە (28) گوندی ماددەی دەستوری دەیگرێتەوە لەگەڵ (3) ناحیە تەریق بەردەڕەش لەبۆ ناحیەی دارەتوو لە زەمانی مەلەکی دروست کرایە ساڵی 1957 کە (10) کیلۆ مەترە تا ئێستا نە نۆژەن کرایە نە تعمیر کرایە، یەکجار یەکجار خراپە ناو بەردەڕەش کە قەزایە نە داینگەی هەیە، نە پارکێکی هەیە، نە مستەشفەی هەیە ئەگەر بە ستەنداری عالەمی بێ دەبێ مستەشفەی هەبێ نفوسی (115) هەزار کەسە مونەزەمەی یونیفێم تەعداد سوکانێکی کردیە لەسەر هەموو عێراق، بەڵام شەش پارێزگای کردۆتە ئەساس کە ستەنداری عالەمی تەتبیق کردیە گۆتیتی عێراق زۆر زۆر باشە لە هەموو ولاتانی دەرەرە تەقریبەن لە زۆر ولاتانی دەوروپشت باشترە کە ستاندەری عالەمی سەحی تەتبیق کردیە، لەهەر شوێنێك نفوسی سەد هەزار کەس بێ مستشفەی هەیە، من لەوێ ڕەخنەم گرت گۆتم بۆ نموونە قەزای بەردەڕەش (115) یە ئەی بۆ نییە؟ فکریان کردەوە گۆتی ئێمە مەسحمان نەکردییە لە دهۆك لە هەرێمی کوردستان تەنها هەولێرو سلێمانیمان کردۆتە، نموونە بەڵام ئەوە کە مەسحی مەیدانی دەکرێ ئەوەش دەلیلێکە بۆ هەرێمی کوردستان ئەو مەسحە یان ئاماری لاوازە هیوادارم لە وەزارەتی تەختیت مستەشفەیەکیان بۆ بکاتەوە، یان ئەو ڕێگاوبانانە ئەگەر بچیە ناو شاری بەردەڕەش هەر هەمووی خۆڵەو تۆزابە، هیچ ڕێگایەکی قیری نییە، دوو

ساڵە دوو کیلۆمەتر بۆ دادەنێنەوە، دوو ساڵە دووبارە دەکرێتەوە یەک جادەی قیر نەکرایە وە زۆر سوپاسی هەموو لایەکتان دەکەم دەست خۆش.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز عبدالله محمد نوری، فەرموو.

بەڕێز عبدالله محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە هەرێمی کوردستان وەزارەتێکمان هەیە بە ناوی وەزارەتی پیشەسازی و بازرگانی ئەم وەزارەتە لە زۆربەی وڵاتان بابڵێین لە وڵاتانی پێشکەوتوو کۆڵەکەی یاخود بڕبڕەی پشتی ئابووری ئەو وڵاتانەیە، بەڵام لە هەرێمی کوردستان ئەم وەزارەتەی ئێمە لە بڕی ئەوەی بابڵێین ڕەنگدانەوەی هەبێ لەسەر واقعی ئابووری هەرێمی کوردستان یاخود هۆکارێك بێت بۆ گۆڕینی لاوازی ئابووری هەرێمی کوردستان بەداخەوە لە بودجەی ئەم ساڵ و بودجەی ساڵی پاریشدا هەست دەکەین بۆخۆی بۆتە بەشێك لەو سیستەمە ئابووریەی کە لە هەرێمی کوردستان دەگوزەرێ یەعنی بە نموونە ساڵی پار بابڵێین ئەم ساڵ بۆ بودجەی بەکاربردن (73283) حەفتاو سێ ملیارو دوو سەدو هەشتاو سێ ملیۆن دینار بۆ بودجەی بەکاربردنی ئەم وەزارەتە دانراوە لەبەرامبەرا بڕی (23620) بیست و سێ ملیارو شەسەد و یست ملیۆن دینار بۆ بودجەی پرۆژەکانی ئەم وەزارەتە دانراوە، یەعنی ڕێك پارەی پرۆژەکانی سێ جار کەمترە لە پارەی بودجەی بەکاربردنی، یەعنی ڕێك ئەکرێ بڵێین وەك ئەوە وایە دە دیناریەکی گیرفانی خۆت بسووتێنی بۆ ئەوەی لە راستیا دینارێك بدۆزیتەوە یەعنی هاوکێشەکە بەم شێوەیەیە لە بەرامبەرا ئەوەی کە مایەی نیگەرانییە لە کاتێکدا (23) ملیار دینار بۆ پرۆژەکانی ئەم وەزارەتە دانراوە (20) ملیار دینار دانراوە بۆ ئەو بەشە لاوەکیانەی کە دوێنێ باسمان کردووە وەکو بابڵێین شمەك و خزمەتگوزاری وسیانەو ئەوانە، یەعنی دووجار لە ڕێگە ئەم وەزارەتەوە غەدر بابڵێین تەجاوز دەکرێتە سەر سامانی گشتی یەکەم: خودی وەزارەت بە شێوەیەکی گشتی تەجاوزە لەسەر سامانی گشتی دووەم: کە کۆمەڵێك بەشی لاوەکی بڕی گەورەیان بۆ دانراوە، جارێکی تریش ئەمە تەجاوز کردنە بۆ سەر سامانی گشتی، بۆیە من پێم وایە، ئێمە بۆ ئەوەی بتوانین لەڕێگەی، ئاوڕدانەوە لەم وەزارەتە، بەشێوەیەك لە شێوەکان دەرفەتی کار بۆ خەڵك بدۆزینەوە، یاخود وابکەین ئەم وەزارەتە هۆکارێك بێت بۆ پەرەدان بەئابووری هەرێمی کوردستان لە بەردەم دوو خیاردایین، خیاری یەکەم: ئەوەیە من دوێنی لەهاوکێشەیەکدا کۆمەڵێك شتم خستەڕوو، کۆمەڵێك پارە ئەمێنێتەوە، لەوپارە پێویست ئەکات بەڕاستی بڕێك لەپارە تەرخانبکرێت بۆ پرۆژەکانی ئەم وەزارەتە، بۆ ئەوەی ئەم وەزارەتە ببێتە وەزارەتێك لەڕاستیدا هۆکارێك بێت بۆ دۆزینەوەی دەرفەتی کار، هۆکارێك بێت بۆ پەرەدان بە ئابووری هەرێمی کوردستان، نەك ئەوەی خۆی وەزارەتێکی بەرخۆر بێت، وەك ئەوەی کەزۆرجار ئەڵێن کۆمەلگەی کوردی کۆمەلگەیەکی بەرخۆرە، کەچی وەزارەتەکەشمان، وەزارەتی پیشەسازیی بووە بەوەزارەتێکی بەرخۆر، یان بەمانایەکی تر، کەمن ئەشێ ئەمە بخەمەڕوو، ئەکرێت ئەم وەزارەتە

پرۆژەکانی بەدەین بەوەزارەتی ناوخۆ، وەزارەتی ناوخۆ وەکو وەزارەتێکی هەمەجۆرەی لێهاتووە، با پرۆژەکانی ئەو جێبەجێی بکات، وە خودی وەزارەتەکە حەقە لەڕاستیدا تەجمید بکرێت تاماوەیەك...

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە کاك عبدالله، تۆ باسی میزانیە دەکەیت، تەجمید دەکەیت؟ کە ویستت وەزیر تەجمید بکەی، کەدێتە ئێرە تۆ سەحبی سیقەی لێ بکەرەوە، باشە، فەرموو.

بەڕێز عبدالله محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

حەق وایە بەشێك لەپارەی بۆ تەرخان بکرێت بۆ پرۆژە، با بڵێین ئەو بڕە پارەی کە دەڕوات بۆ پرۆژە ئەبێت پرۆژەکانی لەئاستی ئەوەدا بێت، کە ئەم وەزارەتە خاوەنی(6325)فەرمانبەرە، یەعنی هاوکێشەکە هاوکێشەیەکی مەعقول نیە، ئەم وەزارەتە بارە لەسەر ژیانی خەڵك، یەك پرسیارم هەیە دەمەوێت ئەو پرسیارە بخەمە ڕوو، بۆ بەڕێز جەنابی وەزیری دارایی، ئیتر کۆتایی بەقسەکانم دێنم، بەپێی لێدوانێکی بەڕێز سەرۆکی حکومەت، بڕیارە 300 ملیار دینار بۆ قەرەبووی ئەو فەرمانبەرانە تەرخان بکرێت، کەلەچەند ساڵی ڕابردوودا با بڵێین بەشخوراو بوون، وەکو پێدانەوەی قەرزەکانیان، کە ئەمە دیارە چاکە نیە بەرامبەریان، پێدانەوەی قەرزێکە کە بەبێ پرس خوراوە، پرسیاری من لێرەدا ئەوەیە، ئایا ئەم 300 ملیار دینارە، لەکوێ دانراوە، لەناو بودجەکەدا نیە؟، ئایا ئەگەر دەدرێتەوە ئەمە لە بودجەی گشتی ئەدرێتەوە؟، لەکاتێکدا کەگومانێك هەیە، لایەنێك خواردبێتی، هیوادارم وەڵامەکەی وەربگرمەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز دکتۆر حسن محمد، فەرموو.

بەڕێز د. حسن محمد سورە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕای من قسەکردن لەسەر مەسەلەی مالیەو ئیقتصادی گشتی شتێکی جیاوازە، لەگەڵ قسەکردن لەسەر بودجە، قسە کردن لەسەر مالیەو ئیقتصادی گشتی هەموو عەناصرەکانی کەرتی گشتی وکەرتی تایبەت دەگرێتەوە، مومکینە هەندێك لەو کارانە بە پارە نا بەڵکو بەقانونێك چارەسەر بکرێت، قسەکردن لەسەر بودجە، قسەکردنە لەسەر داهات وچۆنیەتی سەرفکردنی ئەو داهاتانە، بۆیە بەڕای من هیچ کاتێك بودجە ناتوانێت هەموو کێشەکانی کە لە ئیقتصاددا هەیە، چارەسەری بکات، هەندێ وڵات مومکینە ئەو بودجەیەی ئێمەشی نیە، لێرەدا ئەگەر باسی ئەرکی بودجە بکەین، سەیر دەکەین، حکومەت سێ ئەرکی هەیە، ئەرکێکیان تەقدیمی خەدەماتە، ئەرکێکیان تەوفیرو تەتویری خەدەماتە، ئەرکێکیشیان ڕێکخستنی خەدەماتە، لە تەقدیمی خەدەمات پێویستە حکومەت بەشێوەیەکی دائیم، بەشێوەیەکی بەردەوام، هەموو بودجەیەکی باش بۆ ئەو وەزارەتانە پێشکەش بکات، کەوا تەقدیمی خەدەمات دەکەن، لەمەسەلەی تەوفیرو تەتویری خەدەمات، هەروەکو برای بەڕێزم کاك جەلال باسی کرد، تۆ دەتوانی ساڵانە سێکتەرێك بگریت،

وەکو کشتوکاڵ، کارەبا، کەتۆ بۆ ئەو ساڵە تەتویری خەدەمات بکەیت، چونکە ئەوانە وەزارەتی مونتجن، خەدەماتیان دەفرۆشن، لەبەر ئەوە دەکرێت تۆ تەنها تا دەگەنە سەر پێی خۆیان دەعمیان بکەی، ئێمە ئێستا لەبەر دەم دەرکردنی قانونێکین کە قانونی بودجەیە، هەموو لایەکیشمان دەزانین، کە کاتێك قانونێك دەردەکەین، یەکەم شت کەبیری لێ بکەینەوە ئەوەیە شەرعیەتی دەستووری ئەو قانونە چیە، بۆیە لەکاتی ئامادە کردنی بودجە، بە تەئکید دەبێت سەیری ئەوە موازەنە بکەین کەوا دەستوور فەرزی کردووە، لەوانە ئەو خەدەماتانەن کەوا دەستوور حکومەتی تەکلیف کردووە کە بیکات، ئەم خەدەماتانەش بەڕەئی من، کەلە دەستووریش هاتووە، یەکێکیان سەحەیە، تەعلیمە، بیئەیە، سەکەنە، کە حکومەت تەکلیف کراوە بۆ ئەوەی کە ئەو خەدەماتانە پێشکەش بکات، بە شێوەیەکی دائیمی، بەشەکەی تری بودجە، وەکو بودجەیەکی مەزموون، زامینە دابەش دەکرێت بەسەر سێکتەرەکانی تردا، لێرەدا دوو شت هاتۆتە پێش، یەکیکیان ئەرکی بودجە بوو کە باسمان کرد، ئەوی تریشیان شەرعیەتی بودجە بوو، بۆ ئەم دوو حاڵەتە ناکرێت، بودجە هەیئەتێك ئامادەی بکات، کە تەنها پێکهاتبن لە هەیئەتێکی موحاسەبە، چ لە ئەنجومەنی وەزیران، چ لە وەزارەتی مالیە، بە ڕەئی من دەبێت کە پار ساڵیش تەئکیدمان کرد، کە دەبێت دائیرەیەکی موازەنە دروست بکرێت، ئەم دائیرەیە پێویستە خەڵکانێکی تیا بن، لە ڕووی شەرعیەتی دەستووری بودجە شارەزاییەکی باشیان هەبێت، لە ڕووی جەودەی ئیقتیسادی بودجە، مومکنە هەموو ئیقتیسادێکیش نەتوانێت قسە لە بودجە بکات، من بە نیسبەتی بودجەش دوو، سێ خاڵم لە لایە، یەکێکیان بەڕاستی ئەوەیە من تەئیدی هەندێك لە برادەرانی ئەندام پەرلەمان دەکەم، کە داهات تەنها بە نەوت کۆتایی نایەت، پێویستە داهاتی تر بۆ کوردستان بیری لێ بکرێتەوە، لە بودجەی ئیستیسماری پشکی شێر بۆ بودجە بەردەوامەکانە، وە بودجە پێشنیار نەکراوەکان زۆر زۆر کەمن، سەبەبی ڕەئیسیش لەوە، سستی هەیە لە حکومەت، چ لەسەر ئاستی وەزارەتەکان، چ لەسەر ئاستی وەزارەتی مالیە، بۆ دابین کردنی بودجەی ئەو مەشروعانە، کە ئەم بودجانە بە بودجەی بەردەوامی ماونەتەوە، لە قانونی بودجەی عیراقی، ماددەی 11، ڕابعەن ئەوە هاتووە، ئەگەر بێت و نسبەی ئینجازی هەر وەزارەتێك، 70٪ کەمتر بێت، ئەبێت ئەو وەزارەتە سیقەی لێ بسێندرێتەوە، بەلای کەم ئێمەش پێویستە جۆرێك لە لێپرسینەوە دابنێین بۆ ئەو مەسەلەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز سیوەیل عثمان کەرەمکە.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەمڕۆ دەبێت هەندێك سەریع قسەی بکەم، تۆڵەی دوێنێ بکەمەوە، بە نیسبەت ئەو پشتیوانی لە ڕەئی ناسك خان و حاجی بیلال دەکەم، کە داوای سلفەیان کردووە بۆ فەرمانبەران، لێشم مسۆگەرە جەنابی وەزیری دارایی پێی دەکرێت ئینشائەللاً دابینی بکات، ئەو بڕە پارەیە بۆ فەرمانبەران، لە هەمان کاتدا بۆ

دامەزراندن ئەو 25 هەزار کەسە، پێشنیار دەکەم ئەوانەی کە بە گرێبەست دەوام دەکەن، ئەوان ببنە دائیمی، بەشکوم ببنە دائیمی، چونکە هەقی خۆیانە، وەك حاجی بیلال باسی کرد، ئەولەویەتیش بدرێتە ئەوانەی کە سەنەوات سابیقە، بابڵێین دەرچووی زانکۆکان یان پەیمانگاکانن، ئەگەر ئەمڕۆ دەرچووینە، ئەگەر ئەمساڵ دانەمەزرێن لە وانەیە مافیان نەبێت ساڵانی دواتر دابمەزرێن، ئەگەر ئەولەویە بدرێتە ئەوانەی کە سەنەوات سابیقە، مەجال بۆ دەرچووانی ساڵانی دواتر دەبێت، بە نیسبەت دامەزراندن هەروەها پێشنیارم وایە، پشکی شێر بەبەر هەندەك وەزارەت بکەوێت، لەبەر ئەوەی پێویستی پێیەتی، لەوانە وەزارەتی پەروەردە، شارەوانی، تەندروستی، کار، بە نیسبەت مەبدەئی دۆلاریشمان هەیە، جاری پێشووش باسم کرد، مەبدەئی دۆلار، ئەوە پەیڕەو بکرێت، بەتایبەت هەزاران تانکەر لە نەوتی شیواشۆك و تەقتەق و ئەوانە دەردەچێت، کەچی زەرەر مەند بووین، سوود مەند نەبووین لێی، مافی خۆیانە ئەو مەبدەئە پەیڕەو بکرێت، بە نیسبەت ئەوەی سلفەی زەواج و عەقاری، ئەگەر هەر سلفەیەك زیاد بکرێت، پێویستە لەسەر حکومەت تەحەکوم بە بازاڕ بکات، ئێستا ئێمە لێرە موناقەشەی ئەوە دەکەین، سلفەی زەواج، یان عەقاریە، یان مۆزەفین، یان تۆڕی کۆمەلایەتی ئەوانە زیاد بکرێت، ئەگەر ئێستا بچیە بازاڕ، شتەکان هەمووی بوویتە دوو قیمەت، مانای ئەوەیە هیچ سوودی لێ وەرناگرن، ئەگەر حکومەت وا بکات تەحەکوم بەبازاڕ بکات، باشترە، بەنیسبەت پرسیارەکم هەیە، ئەو پارانەی هی ئەو بودجانەی کە دانراوە بۆ وەزارەتەکان پار، بودجە و نەسریەی وەکیل وەزیرەکان، کە ئێستا دانەمەزراین، دانەندراون، جێگری سەرۆکی هەرێم ئەو پارانە بە چ شێوەیەك دەگەڕێتەوە بۆ خەزێنە، بە نیسبەتی پارەی لە پڕۆژەکان وەفر هەیە، ئەو وەفرانەش بە چ شێوەیەك دەگەڕێتەوە، پرسیارەك لە بەڕێزان وەزیرانی پلان دانان و وەزیری دارایی، حیکمەت لەوەی چیە، وەزارەتێك کاری وەزارەتێکی تر بکات؟ پڕۆژەی شارەوانی، قیڕتاوکردنی جادەو ڕێگاو بان، کۆنکریت کردنی شەقام، چ پەیوەندی بە وەزارەتی ناوخۆ هەیە؟ یان وەزارەتێکی تر هەیە؟ حیکمەتەکە چیە لەوەیدا دیارە ئێمە لێی نازانین، حەزمان لێی بوو بۆمان ڕوون بکەنەوە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، بە نیسبەت ئەو سێ ترلیۆنەی هاوکارانم باسی دەکەن، دوای ئەوەی کە زەربی دووی دەکەن، دەڵێت ئەو مەساریفانەی کە لە 2010/6/31، زەربی دووی دەکرێت، ئەومان دەرینایە ئینجا ئەوەندە زیادە، ئەمنیش دەرێم بەڕێز کاك رشید بریکاری وەزیری دارایی، لە چاوپێکەوتینێکی تەلەفزیۆنی کەی، تی، ڤی باسی لەوە کرد، گوتی ئەو ئەندام پەرلەمانانە هەق وانیە زەربی دووی بکەن، ئەو مەساریفانە، ئەو باشتر دەزانێت لە ئێمە، لەبەر ئەوەی ئەو مەساریفانە نابێت زەربی دووی بکەین، ئەگەر زەربی دووی نەکەین، واتە ئەندام پەرلەمانەکان، خاتری حکومەتیان گرتووە، زیاتریش لەبەر ئەوەی زیاد دەمێنێت پارە، نموونەشی هێنا موخەسەساتی خوێندکاران یان قوتابیان جارێك سەرف دەکرێت، سێ، چوار مانگ سەرف ناکرێت، کە عوتلە دادێت، چاککردنەوەی سەیارە گوتی لەوانەیە ئەو ساڵ سەیارەی چاك بکەی و دوو ساڵی دیکە چاکی نەکەین، گرێبەستی خانوو و ئیجاری خانوو ئەوانە باسی لەوە کرد ئەوە هەر لە سەرەتای ساڵ دەدرێت، واتە خۆ ناکرێت خۆ دووجار کرێی خانووی بدەی، زۆر نموونەی لەوەی هێناو

تەمەناشی خواست کە ئەگەر ئەو بودجەیە، ئەگەر گفتوگۆیەی لێ دەکرێ و موناقەشەی لێ دەکرێت پسپۆرانی شارەزا لە بودجە باشتر بوو، دێمە سەر پرۆژەکان، هەندێ پرۆژەمان هەیە پارەی زۆری بۆ دابین کراوە دوو، سێ جار، ئەگەر ژمارەکان یان زنجیرەکان سالّەکانم نەوت دوایی بۆ بەڕێزان وەزیران دەینێرم بە نوسخەیەکی دی، پرۆژەیەکمان هەیە دەستەی وەبەرهێنانی دەڵێ نۆژەنکردنەوەی بینای دەستەی وەبەرهێنان بە (ملیارێك و هەشت سەد و پەنجاو پێنج دینار) لە هەمان کاتدا لە زنجیرە دوو هاتووەو دەڵێ دیزاین کردن و دروست کردنی پرۆژەی بالّاخانەی دەستەی وەبەرهێنان بە 24 ملیار ئەگەر نۆژەنی دەکەیەوە بۆ دروستی دەکەی یان ئەگەر دروستی دەکەی لەنوێ بۆ نۆژەنی دەکەیەوە ئەو پارەیە؟ ئەوە یەك، پرۆژەیەکی ترمان هەیە دەرخستە بۆ گەیاندنی تۆڕی ئاوی بۆ پرۆژەی سێ سەد یەکەی نیشتەجێ بوون ئەوە هاوکارم کاك ئاسۆ باسی کرد ئەوەی وت لە دهۆك 126 ملیۆنی بۆ دەرچووە کەچی 750 ملیۆنیان بۆ سەرف کردووە، پرۆژەیەك هاتووە لەسەر وەزارەتی دارایی و ئابووری پرۆژەی مەرقەدی بارزان، پرۆژەی مەرقەدی بارزان لەساڵی 2010 پارەی بۆ دەرچووە (سێزدە ملیار و شەش سەد و چل و نۆ ملیۆن دینار) بەماوەی ساڵی 2009 و 2010 دا دابەش کراوە، هەمان پرۆژە هاتووەتەوە بەبڕی (سی و یەك ملیار و شەش سەد وچل و نۆ ملیۆن دینار) یەعنی عەینەن پرۆژە کەواتە دەکاتە نزیکەی 45 ملیار کەچی تەنها بۆ قەزای کفری کە ئەڤین خان باسی کرد تەنها 96 ملیۆن دیناری بۆ داندراوە، پرۆژەیەکی دی هەیە دەڵێ دروست کردنی ئاسایشی گشتی هەولێر نازانم ئاسایشی گشتی هەولێر شار دروست دەکات؟ چ دەکات؟ لەبەرئەوەی تەنها ڕاوێژکاری سێ ملیار دیناری بۆ داندراوە، دروستکردنەکەشی 45 ملیار دیناری بۆ داندراوە، پرۆژەیەکی دی هەیە پەیوەندی بە یەك شوێنەوە هەیە جووت سایدەکەی سەری بڵند، پاریش عەفو ئەوەم مەجال بدەیە بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، لەبەرئەوەی حەزدەکەم، جووت سایدەکەی سەری بڵند جارێك بۆی هاتووە تەرخان کردنی (چوار سەد و هەشتا و شەش ملیۆن دینار) لەبەردەوامەکانی 2011 ئەوجار هاتووەتەوە تەواو کردنی ڕێگای جووت سایدی سەری بڵند بە بڕی (نۆ ملیار و پێنج سەد و سی و چوار) ئەوجارەی هاتووە هەمان پرۆژە نۆژەنکردنەوەی ڕێگای جووت سایدی سەری بڵند بەبڕی (پێنج سەد و سی و سێ ملیۆن دینار) نازانم دروست دەکرێت؟؟ تەواو دەکرێت؟؟ نۆژەن دەکرێتەوە؟ هەمووشی لەماوەی ساڵ و نیۆێکە ئەگەر مەجالم مایە..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نا تەواو، شلێر خان فەرموو.

بەڕێز شلێر محی الدین صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دیسان حەز دەکەم لێرە باسی خاوەن پێداویستیە تایبەتەکان بکەم، چونکە قسەکانی خۆم تەواو نەکردبوو لەو بابەتە، بەڕێزان خاوەن پێداویستی تایبەت کێشەیەکی موەقەت نیە، خاوەن پێداویستیە تایبەتەکان کێشەیەکی موەقەت و کاتی نیە بڵێی ئەوە تەواو بوو چیتر ئەو کێشەیە نابێتەوە یان

مەجموعە کەسێك بتوانن دوای ئەوان لەو جۆرە کەسانە نەبێتەوە، ئەو جۆرە کەسانە هەن و دەبێ هەموو مافێکیان بۆ دابین بکرێت، سالّ بە سالّ بە پێی ئیحسائیاتی عالمی ژمارەیان لە زیادبوونە و هۆکارەکانیشی زۆری دیارەو هەندێکی نادیارە، لێرە باسی ناکرێت، بۆیە سەبارەت بە خوێندنیان کە لە ئەستۆی وەزارەتی پەروەردەیە هەندێکیشی لە ئەستۆی تەئهیل کردن و فێرکردنیان لە ئەستۆی وەزارەتی کار وکاروباری کۆمەلّایەتیە، ئەگەر بێتو برێك پارەیان بۆ دابین نەکرێ و وەکو بودجەیەکی تایبەت بەڕاستی وەزارەتی پەروەردە بەرنامەیەکی عالمی لە فێرکردنی ئەوان دەست پێ کردووە لە کۆنفرانیسی جیهانی دا دەست خۆشی لێ کراوە، بەلّام ئێستا بەرەو کزی دەچێت لەبەرئەوەی ڕێنماییەکانی وەزارەتی مالیە ڕێگا نادات زۆر شت هەیە کە بۆیان پێداویستی تایبەتە لە باب و ماددەکانی ئەوان نیە بۆیان سەرف بکرێت، سەبارەت بە دەرمالّە، مامۆستای پەروەردەی تایبەت ئەرکی گرانتڕە لە مامۆستایانی تر، زۆر جار لەنێوان پشووی وانەکان دا دەبێ لەگەلّ ئەو منداڵانە بمێنێتەوە، پێویستی بە دەرمالّەیەکی تایبەت هەیە، دەرمالّەش بە پێی ڕێنماییەکان وا تەنزیم کراوە ڕێگای نەدا کە چەند جار بە نووسراوی ڕەسمی داوا کراوە ئەو دەرمالّەیە بۆ مامۆستای پەروەردەی تایبەت ببێ، دەبێتە هاندەرێکیش چونکە هەموو مامۆستایەك ئامادە نیە ببێتە مامۆستای خاوەن پێداویستە تایبەتەکان، لە پلە وەزیفیەکان پێویستە و ئەو بەرنامەیە پێویستی بە چاودێری خاوەن پێداویستی تایبەت هەیە لەنێوان پشووی وانەکاندا بۆ بردنیان بۆ حانوت و توالیت و ئاو خواردنەوەو زۆر شتی تر، منداڵی سەر عارەبانە دەبێ چاودێر ئاگای لێی بێت لە خەریجینی ئامادەییەکان لەو پلە وەزیفیانە چەند کەسێکی وا تەعین بکرێت بۆ ئەو مەکتەبانەی کە بەرنامەی پەروەردەی تایبەتی تێدایە زۆر پێویستە، سەبارەت بە خوێندنی بالّا چەند جار و زۆر پێویستە، چونکە پسپۆری بواری پەروەدەی تایبەت لە کوردستان هەر نیە و یان زۆر کەمە، زۆر پێویستە بەشێك بکرێتەوە لە کۆلیجی پەروەردەی بنیات یان کۆلیژی پەروەردە، موهیم نیە جاری واهەیە کۆلیژی تایبەتیان لە زانکۆکانی کوردستان بکرێتەوە بۆ پەروەردەی تایبەت بۆ فێرکردنی منداڵانی خاوەن پێداویستی تایبەت، بەلّام وەزارەتی خوێندنی بالّا زۆر جار ئامادەیی خۆی پیشانداوە بۆ کردنەوەی ئەو بەشانە، بەلّام مامۆستایان نیە لەو پسپۆریانە کە وانە بلّێتەوە لەو کۆلیژانە، بۆیە پێشنیار دەکەم لەو بڕە پارەیەی کە بۆ توانای مرۆیی داندراوە ئەو بڕە پارەیە هەندێ پلەی ماستەر ئیعلان بکرێت و دابین بکرێت بۆ هەندێك ئیختساساتی پەروەردەی تایبەت بۆ ئەوەی مامۆستا دروست بێت لەو پسپۆریانە بتوانرێ ئەو بەشە بکرێتەوە، سەبارەت بە وەزارەتی کار سێ پەیمانگایان هەیە کە تایبەتە بە خاوەن پێداویستی تایبەت نابینایان و نابیستان و بیرکۆلّان، ئەو سێ پەیمانگایە لە هەشتاکانەوە هەیە بە سیستمێکی زۆر زۆر کۆن بەڕێوە دەچێ ئامێر و کەرەستەی زۆر زۆر کۆنیان هەیە، دوو سالّ پێش ئێستا پسپۆرانی کۆری هاتن بە خۆبەخش مامۆستای وەزارەتی پەروەردە لە پەیمانگای نابینایان ڕابهێنن بۆ ئەوەی ئەگەر منداڵی نابینا لە مەکتەبەکان هەبوو پەیمانگاش لەو شوێنە نەبوو بتوانن ئەوان ئەو مامۆستایانە ئەوانە فێر بکەن، بەلّام نەیانتوانی لەبەر ئەوەی گوتیان ئەو پەیمانگایانە زۆر زۆر دواکەوتووە، پێویستە مامۆستایەکان رابهێنرێن، کەرەستەو لەوحی

برایل و کۆمپیوتەری تایبەت بە نابینایان دابین بکرێت، ئینجا ئێمە دەتوانین بە خۆبەخشی مامۆستایان لەوێ رابهێنین، بۆیە پێویست بوو لە وەزارەتی کاریش رەچاوی ئەوە بکرێت بودجەیەك دابنرێت پەرە بەو پەیمانگایانە بدرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار شێرزاد حافز کەرەم بکە.

بەڕێز شێرزاد عبدالحافظ شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی زۆربەی قسەکانی من کران، بەلأم حەز دەکەم پشتگیری لە یەك، دوو پێشنیار بکەم، ئەویش یەکێکیان ئەوەیە کە ئەو بڕە پارەیەی ئەنجومەنی پارێزگاکان لەناو بودجەی هەرێمدا هەیە ئێستا، من تەئکید لەوە دەکەمەوە ئەو بودجەیە لە 17٪ەکە نییە، ئەوە لە عێراقەوە بەتایبەت دێت بۆ پارێزگاکان، بۆیە من داوا دەکەم ئەو بڕە پارەیە هەروەکو دوو، سێ هاوکارانم باسیان کرد ئەو بڕە پارەیە بدرێتەوە بە ئەنجومەنی پارێزگاکان خۆیان سەرپێ بکەن، چونکە ئەوان دەزانن پرۆژە بۆ شارو قەزاکانی خۆیان چیە. دووەمیان/ دوو، سێ هاوکاری ترم هەم دیسان باسی ئەوەیان کرد، کە شارەوانیەکان پرۆژەی خۆیان ناردووە بۆ وەزارەتی تەختیت، بەلأم وەزارەتی تەختیت پرسی بە شارەوانییەکان نەکردووەو گوێی لە شارەوانیەکانی نەگرتووە،، چونکە ئەو پرۆژانەی کە ئەوان کردوویانەو وەزارەتی تەختیت داینناوە لە پرۆژەکانی ئێستادا، ئەوە هیچ ئیشی شارەوانیەکانی دیکە نین، خۆیان دایانناوە، لەبەر ئەوە من داوا دەکەم کە وەزارەتی تەختیت پرس بە شارەوانییەکان و بە قائیمقامەکان، بە محافەزەکانی ئەو شوێنانە بکات، چونکە ئەوان دەزانن چی پێویستە، بۆ نموونە ئێستا شاری چەمچەمالّ ئەوەی کە بۆی کراوە ئەسڵەن یەکێکیان شارەوانی داوای نەکردووەو هەر ئاگاشیان لێی نییە، تەئکید لەوە دەکەمەوە یەکێك لە برادەران گوتی بە تەلەفۆنێك جادەیەك کراوە، رەنگە ئەوەش هەر بەو تەلەفۆنانە کرا بێت، کەوا ئەوە کارێکی بەڕاستی زۆر خراپە.

لەسەر ئەو قسانەی کە مامۆستا عەزیمە کردی لەسەر چەمچەمالّ، من لە ئەلفەوە تا یائی پشتگیری دەکەم، بەتایبەتی لەسەر ئەوانەی چەمچەمالّ و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار ئاراس حسین کەرەم بکە.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی قسەکانی من کرا، بەس من تەعلیقی خۆمانمان هەیە دوای لێبوونەوەی بەڕێزان وەکو لیژنەی دارایی پێشکەش دەکەم، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار سەمیر سەلیم ناوم خوێندەوە لێرە نەبوو، دیسان لێرەنییە، ڕێزدار نەسرین جەمال کەرەم بکە.

بەڕێز نەسرین جمال مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن دەمـەوێت دەسـتپێکی قسـەکانم لـەوەوە دەسـت پـێ بکـەم، کـە دەستخۆشـی و پشـتیوانی لەسـەرجەم پەرلـەمانتاران دەکـەم، کـە ئەمسـاڵ بـەدەر لـە پـار بەڕاسـتی کـۆ دەنگیـەك هەیـە بـۆ خسـتنەڕووی کەموکوڕییەکانی بودجەی ساڵی 2011 و کۆدەنگیـەکیش هەیـە بـۆ ئـەو پێشـنیارانە، بەتایبـەتی کۆمـەڵێك پێشـنیار وەکـو زیـاد کردنـی سـولفەی زەواج، وەکـو زیـاد کردنـی پێشـینەی خانووبـەرە، وەکـو زیـاد کردنـی مووچەی هێزەکانی ناوخۆ و پێشمەرگە، کەم ئەندامان، زیندانیانی سیاسی، فەرمانبەران، خانەنیشینان، کـە ئەمانە کۆمەڵێك پێشنیارن، بەڕاستی لـە بەرژەوەنـدی هاوولاتیانـە، پارسـاڵ لـە بودجـەی 2010 ئێمـە ئـەو پێشنیارانەمان کرد، بەڵام دەنگی نـەهێنا، خۆشـبەختانە ئەمسـاڵ لـە بودجـەی 2011 کـۆ دەنگیـەك پەیـدا بووە لەسەر ئەو پێشنیارانە. دیارە من لەوە دەست پێ دەکەم، چونکە دوێنێ کە کۆتـاییم بـە قسـەکانم هـات لەسـەر مەسـەلەی ناهاوسـەنگی لەسـەرجەم بودجەکـەو لـە نـا هاوسـەنگی لەسـەرجەم ئـەو بودجانـەی کـە دانـراوە، یـاخود ئـەو پرۆژانـەی کـە دانـراوە لەسـەجەم وەزارەتەکانـدا، بەتایبـەتی لـە وەزارەتـی کشـتوکاڵ، وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە، وەزارەتی ئەوقاف، دادوەری، ئەمانە کۆمەڵێك نا هاوسەنگی تیایە، بەتایبـەت ئـەو نا هاوسەنگیەی کە من دەمەوێت زۆر هینی بکەم لە وەزارەتی کشتوکاڵەوە، نا هاوسـەنگیەکی تـر هەیـە، کـە ئەویش هەم لە سەرچاوە ئاوییەکان و هەم لە بواری کشـتوکاڵدا، یـەعنی لـەو دوو بوارەشـدا ناهاوسـەنگیەك هەیە. دیارە کە پێویست دەکات دوێنێ ئاماژەم پێدا کە کشتوکاڵ دەبێت گرنگیەکی تایبـەتی پـێ بـدرێت لـە کوردستاندا بۆ بووژاندنەوەی گوندەکان و بۆ خۆشگوزەرانی هاوولاتیان، من ئاماژە بە چەند بڕگەیەکی ئەو پرۆژانە دەدەم، کە لە وەزارەتی کشتوکاڵەوە دابین کراوە بۆ ناوچەکان، بەنداوی دوکان، وەگەڕخستن و چاك کردنەوەی بەنداوی دوکان، وەگەڕخستن و چاك کردنـەوەی بەنـداوی دەربەنـدیخان و وەگەڕخسـتن و چاك کردنـەوەی بەنـداوی دهـۆك، ئەمـە سـێ بەنـداون لەسـەر بودجـەی پەرەپێـدان و لەسـەر بودجـەی 2011 دووبـارە بۆتـەوە. هـەر لێـرەوە دەمـەوێت چـەند شـوێنێکی تـر، دیـارە زۆر لەقـەزاکان و زۆر لـە ناحیـەکان کەموکوڕییان هەیە، هەم لە ڕووی خزمـەتگوزاریی و ئاوەدانکردنـەوە، هـەم لـە ڕووی بـواری کشـتوکاڵییەوە، مـن شـتەکانم نووسـیوە کردوومـە بـە لیسـتێك لـە دواییـدا تەسـلیم بـە لیژنـەی دارایـی دەکـەم، بـەڵام لێـرە دەمەوێت ئاماژە بەوە بدەم، کە ئێمە لە بودجەی پاردا پێشنیاری ئەوە کرا کە قەرزی کشتوکاڵی بدرێت، بە بانکی کشتوکاڵی، ئەم قەرزە تەئسیری خۆی هەبووە، دیارە بڕی پـەنجا ملیـار دینـار بـووە، ئـەو پـەنجا ملیـار دینارە تەقریبەن (1800) پرۆژەی کشتوکاڵی جوتیاران ئیستیفادەیان لـێ کـردووە، بـەڵام ئـەم قـەرزە کـەم بووە، بە ئیعتیرافی وەزارەتی کشتوکاڵ لە مـانگی (11) و (12)ی سـاڵی 2010 ئـەم قـەرزە کۆتـایی هـاتووە، بۆیە من لێرەوە پێشنیار دەکەم، ئەگەر بکرێت لە بودجەی ئەمساڵدا لە 100٪ ئەو قەرزە زیاد بکرێت، بـۆ

ئەوەی زیاترین ژمارەی جوتیاران سوودمەند بن لێی. هەر لە وەزارەتی کشتوکاڵدا، دیارە چەند پرۆژەیەکی تری هەیە لە چەند ناوچەیەك، بەتایبەتی لە مەنتیقەی بازیان، پیرەمەگرون، دوکان، قەرەداغ، شارەزوور، ئەمانە کۆمەڵێك پرۆژە هەیە، بۆ ئەم پرۆژانە من تەنها قەزایەك بە نموونە دەهێنمەوە، ئەویش دوایی شتەکان تەسلیم بە لیژنەی دارایی دەکەم، ئەم قەزایە قەزایەکی تازەیە دوو پرۆژەی ئاودێری بۆ دروست کراوە، دانراوە، ئەم دوو پرۆژە ئاودێرییە، کە تەنها یەعنی (22) گوندی گرتۆتەوە، ئەم (22) گوندە تەنها سێ گوندی تابیع بەو قەزایەیە، گوندەکانی تری لە هەورامانەوە بۆ شارباژێر، بۆ دوکان، بۆ سووراش، بۆ بازیان، تیایەتی هی ئەوێیە، ئایا ناکرێت ئەم بودجەیە، پرۆژەیەکیان چوار ملیار دینارە، پرۆژەیەکیشیان (183) ملیۆن دینارە، ئەگەر غەڵەت نەبم یەکێکیان بە شەست رۆژ تەواو ببێت، ئەویتریان بە (360) رۆژ تەواو ببێت، پرۆژەی یەکەمیان کە ئاودێرییە لە 2008/11/11ـەوە دەستی پێ کردووە، پرۆژەی دووەمیان کە تۆێژینەوەو پشکنین و نەخشەدانانە لە 2009/4/19ـەوە دەستی پێ کردووە، ئایا ناکرێت ئەم بودجەیە بگەڕێنینەوە بۆ ئەو قەزایانەو ئەو قەزایە خۆی ئیستیفادەی لێ بکات؟ لەگەڵ ئەوەی کە هەندێ پرۆژەی تر هەیە، ئەو قەزایە سێ پرۆژەی تری هەیە کە تەواو بووە، بەڵام لە بودجەی پەرەپێدان و بودجەی 2011 دانراوەتەوە، لەگەڵ ئەو بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان و بودجەی ساڵی 2011 کە جیا بکرێتەوە، ئەمە کۆمەڵێك پارە دەکات، بەڕاستی دەکرێت لەو مەنتیقەیە باشترین جادەی بۆ دروست بکرێت، کە بیست گوند بە یەکەوە دەبەستێتەوە. من یەك پرسیارم هەیە بۆ وەزیری دارایی، ئەو پرۆژانەی ساڵی 2010، کە پارەیان بۆ تەرخان کراوەو، بەڵام هیچ سەرف نەکراوە، ئایا ئەو پارەیە تەدویر بووە، یان نا؟ یەك پرسیاریشم هەیە بۆ وەزیری پلاندانان، دیارە بەڕێزی باشتر دەزانێت، هەر چ پرۆژەیەك کە پێشنیار کراو بێت، ئەگەر ئیحالە نەکرێت و نەخرێتە تەندەرین و ئەگەر کۆمپانیایەك وەری نەگرێت، لە هەمان کاتدا گوژمەیەکی بۆ دانەنرێت، ناکرێت بیخەیتە پرۆژە بەردەوامەکانەوە، پرسیارەکەم لەوەیە لە وەزیری پلاندانان، ئەم پرسیارە لەگەڵ وەزیری موختەس کراوەو چۆن چۆنی ئەم حاڵەتە دەبێت؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێزان، ئێستا مواخەلەکان گشتی تەواو بوو، ئەگەر تاقەتتان ماوە سەعاتێك ئیسراحەت دەکەین، پاشان دێینەوە، بەردەوام دەبین، چونکە بەڕاستی ئەو میزانیەیە زۆرە، ئەگەر تاقەتتان هەیە، بەڕێزان، دیارە ئێوە هیلاکن، بەیانیش جومعەیە، رۆژی شەمەش هەندێك ئیلتیزاماتمان هەیە، رۆژی یەك شەممە سەعات (10)ی بەیانی کۆ دەبینەوە، ئێستاش کۆتایی بە دانیشتنەکەمان دەهێنین تا رۆژی یەك شەممە، خوا ئاگادارتان بێت، زۆر سوپاس.

هەرێمی کوردستان - عێراق
پەرلەمانی
کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلەکان

68

سالّی/ 2011 – بەرگی شەست و هەشت

چاپی یەکەم/ سالّی 2011

پێڕیست

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (17) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – یەك شەممە 2011/5/22 ل 5

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (18) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2011/5/23 ل 103

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (19) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2011/5/24 ل 127

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (20) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2011/5/25 ل 249

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (21) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – پێنج شەممە 2011/5/26 ل 389

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (17)

یەك شەممە رێکەوتی 2011/5/22

کاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی یەك شەممە رێکەوتی 2011/5/22 پەرلەمانی کوردستان - عێراق بە سەرۆکایەتی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی) سەرۆکی پەرلەمان و, بە ئامادەبوونی بەڕێز شێروان ناصح حیدری سکرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (17)ی خولی سێیەم, ساڵی (2011) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (1)ی ماددە (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموارکراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (17)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کات (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی یەك شەممە رێکەوتی 2011/5/22 دا بەم شێوەیە بێت:

1 - بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆ کردن و بڕیاردان لەسەر پڕۆژە یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان – عێراق بۆ ساڵی 2011و یاساکەی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، دانیشتنەکەمان دەکەینەوە، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی دووەم، خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن (17)، رۆژی دانیشتن 2011/5/22، بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگەی (1)ی ماددەی (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموار کراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان – عێراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاریدا بەرنامەی کاری دانیشتنی ژمارە (17)ی ئاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی یەك شەممە رێکەوتی 2011/5/22 بەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆ کردن و بڕیاردان لەسەر پڕۆژە یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان – عێراق بۆ ساڵی 2011و یاساکەی.

ئێستا داوا لە لیژنەی درایی دەکەین کەرەم کەن بۆ شوێنی خۆیان فەرموون، بەڕێزان، لەسەر پڕۆژەکە گفتوگۆیەکی زۆر تێرو تەسەل کرا، ئێستا داوا لە لیژنەی دارایی و ئابووری دەکەین، کە وەلأمیان بدەنەوە، فەرموون.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەندێك تێبینی لەلای لیژنە کۆبۆتەوە، هەروەکو وەلأمدانەوەی ئەو بۆچوونانەی کە لەلایەن بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمانەوە هاتە کایەوە لەناو هۆڵی پەرلەمان، لەپێشدا بەندە دەست پێ دەکات و دوایی برادەرانی دیکەشمان لە لیژنە هەر یەك تێبینی خۆی هەیە، بەپێی توانا موحاوەلە دەکەین بە شێوەیەکی پوخت و کورت وەلأم بدەینەوە، هیوادارین جێی رەزامەندی بەڕێزان بێت، دەربارەی ئەو تێبینیانەی لەلایەن زۆربەی زۆری ئەندامە بەڕێزەکانەوە دەربارەی راپۆرتەکە وروووژێندرا لەم هۆڵەدا، خۆشبەختانە هەموو ئەم بوارانە بەشێوەیەك لە شێوەکان لە راپۆرتەکەدا هاتووە، بەلأم راپۆرتەکە بەشێوەیەکی پوخت ئاماژەی پێداوە، ئەندامە بەڕێزەکان چوونە ناو وردەکارییەکانیەوە، چ دەربارەی پێشنیارەکان، چ دەربارەی ئەو کەموکوڕییانەی ئاماژەیان پێدا، هەروەها چەند تێبینیەکی تر، بۆ نموونە هەموو ئەندامانی بەڕێز ئاماژەیان بەوەدا کە پێویستە ستۆکی خولاو بزانن بەرەو کوێ ڕۆیشتووە؟ ئێمەش ئاماژەمان پێداوە، هەروەها هەندێك تەرخان کراو هەیە زۆرە بۆ هەندێ ژمێریاری، یەعنی بۆ هەندێ حیساب مەبەستمە، ئێمەش ئاماژەمان پێداوە، دوای رەزامەندی، ئەگەر نوێنەرانی حکومەت وەلأممان بدەنەوە لە هۆڵی پەرلەمان. هەروەها دەربارەی هەندێ لایەن کە لە بودجەکەدا هەیە، دەربارەی کەوا بودجەکە ئاماژە بە بەردەوام بوون لەسەر پێشینەی هاوسەرگیری و زیاد کردنی بڕەکەی و، هەروەها زیاد کردنی پێشینەی خانووبەرە، هەروەها بەردەوام بوون لەسەر پێدانی پێشینەی کشتوکاڵی، پێشینەی پیشەسازی، بەردەوام بوون لەسەر تواناسازی، هەروەها ئاماژەیان بەوەشدا هەندێك گۆڕانکاری لە پرۆژەی نەخشتەی وەبەرهێنان کراوە، بۆ نموونە پرۆژەیەك هەیە لەبەرنامە بووە، بەلأم نەهاتۆتە کایەوە، یان دەست پێ نەکراوە، پرۆژەیەکی تر چۆتە جێگاکەی، یاخود هەندێ ئیزافاتی تر کراوە بۆ هەندێك پرۆژە، ئەو خالأنە هەموو لە راپۆرتەکەی ئێمەدا هاتووە بە پوختی، بەلأم هاوڕێیانمان، ئەندام پەرلەمانە بەڕێزەکان چوونەتە ناو وردەکارییەکانەوە. بۆچوونێکی تر هەبوو کەوا ئەو موازەنەیەی ئێستا ستیراتیجی بەخۆیەوە نابینێت، یاخود سیاساتی تیا نییە، یاخود تەختیتێکی وەکو پێویست تێدا نییە، بە ڕەئی ئێمە ئەو موازەنەیەی کە ئێستا لەبەر دەستماندایە زیاتر ئاماژە بە بەرنامەی سەنەوی دەکات، یەعنی ئەگەر پلانێك هەبێت، پلانە لەسەر ئاستی سالّ، بەلأم ئەگەر هەر بڕوانینە خالّەکانی ئەو موازەنەیە، هەندێ شتی تیا بەدی دەکەین، کە ئێستا ئاماژەم پێدا، بەردەوام بوون لەسەر پێدانی قەرزی کشتوکاڵی، ئەوە خۆی لەخۆیدا پەیڕەو کردنی جۆرێك لە سیاسەتە، کە لەناو موازەنەکە ئیشارەتی پێدراوە، هەروەها بەردەوام بوون لەسەر پێدانی قەرزی پیشەسازی، بە هەمان شێوە ئەوە جۆرێکە لە سیاسەت، تواناسازی، هەر پەیڕەو کردنی جۆرێکە لە ئیجرائات و لە سیاسەت، پێدانی قەرزی بچووك بۆ ئەو گەنجانەی کەوا کاریان نییەو بە مەبەستی پەیدا کردنی بواری کار کردن بۆ گەنجان، بۆ ئەو کەسانەی کە بواری کاریان بۆ نەڕەخساوە.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

یەك دەقیقە، نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم نابێت بچێت لەجیاتی حکومەت جوابی سیاسەتی حکومەت بداتەوە، ئێستا بۆ نموونە باسی پرۆژەی بچووك دەکات، ئێمە باسی ئەوەمان کرد کە پرۆژەی بچووك لە بەرز بوونەوەی نرخی نەوت دابین کراوە، لە کوردستان (25) ملیاری بۆ دانراوە، راپۆرتی دارایی هەروای پێشنیار کردووە، ئەمە پێویستە وەلامی ئەمە بدرێتەوە، نەك بڵێی حکومەت ئەمەی دابین کردووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز، ئەوە راپۆرتی خۆیان لەسەر موجمەلی پرۆژەکەی حکومەت پێشکەش کرد، ئێستا دیفاع لە پرۆژەکەی خۆیان دەکەن، دەتوانن لە هەندێك بابەت دیفاع لەوەی حکومەت بکەن، کە ئەوەی پێیان باشە، لە هەندێك بابەت داوا بکەن شتەکان لابدرێتن، بۆیە لێیان گەڕێن با قسەی خۆیان بکەن، فەرموو.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر بەو شێوەیە بێت، ئێمە وتەمان نییەو کۆتایی بە وتەکانمان دێنین، ئەگەر ئەو پێشنیارە وەربگیرێت بە نەزەری ئیعتیبار ئەوەی هاوڕێم کاك کاردۆ. هەروەها سیاسەتێکی تریش هەیە، سیاسەتی دامەزراندنی (25) هەزار کەس، لە هەلگرانی بڕوانامە، ئەمانە هەمووی سیاسەتن، بەلاّم لەگەڵ ئەوەشدا هەر بەڕێزێك پێشنیاری کرد بێت بۆ سیاسەتێکی نوێ لەناو لیژنەکاندا پێخۆشحاڵ دەبین، ئێمە ئەو سیاسەتەمان وەردەگرت بە نەزەری ئیعتیبار دەرجمان دەکرد لە راپۆرتەکەماندا، بەلاّم سیاسەتی بەدیل کە باس دەکرێت، ئەمە مەسەلەن لێرە سیاسەتی تێدا نییە، بەلاّم سیاسەتی بەدیلیش لەلایەن ئەندامە بەڕێزەکانەوە پێشکەش بە ئێمە نەکراوە، تاکو بیخەینە ناو پرۆژەکەوە. هەندێك پرسیار ئاراستەی راپۆتەکە کرا، بە حەقیقەت خۆی پرسیار ئاراستەی راپۆرتەکە ناکرێت، ئەو پرسیارانە ئەگەر هەبوو بێت، ئەو ئەندامە بەڕێزە دەبوایە پێشتر لە لیژنەکەی ئاماژەی پێدا بوایە، تا ئێمەش ئەو پرسیارانەمان ئاراستەی حکومەت بکردایە. بۆچوونێکی تر هەبوو کەوا بودجە زیادی کردووە، بەتایبەتی بودجەی تەشغیلی بەڕێژەی دوو کەسر ترلیۆن، چی لێ بەسەر هاتووە؟ ئەگەر سەیری ئیستیمارەی موازەنەکە بکەین بەشێوەیەکی تر دابەش کراوەتەوە، دابەش بوونێکی کارگێڕی، ئەگەر لە ئیستیمارەکە سەیری بکەین، یەعنی دابەش کراوەتەوە بەشێوەیەك لەشێوەکان بەسەر دەزگاکاندا. بۆچوونێك هەبوو، بۆچی ئێمە تەعلیقیمان لە جەدوەلەکاندا نەداوە؟ بەڕاستی ئێمە جەدوەلەکانمان هێناوەو ئاماژەمان بە ژمارە سەرەکیەکان کردووە، کە لەناو موازەنەکەدا هەیە، خۆ ئەوەمان کردووە زیاتر بۆ بەرچاو روونی ئەندامە بەڕێزەکان، یان یەکێك کە راپۆرتەکە دەخوێنێتەوە، لەوانەیە زەحمەت بوو بێت و بگەڕێتەوە بۆ هەموو راپۆرتەکە، کە بەشەکانی راپۆرتەکە پێکهاتووە لە دە بەش، ئێمە تەنها ئاماژەمان بەچی داوە، ئاماژەمان بە ژمارە سەرەکیەکان داوە، ئەگەر لەسەر ئەو ژمارانە ئەندامە بەڕێزەکان بۆچوونیان هەیەو بۆچوونی خۆشیان خستەڕوو، هاتووین چیمان کردووە، دابەش بوونی ژمێریاریمان کردووە، هی موازەنەکەی کە

هێناومانه دابەش بوونی کارگێڕیمان کردووە، دوایێ خشتەی ئیراداتمان هێناوە، سەرجەم راو بۆچوونی ئەندامە بەڕێزەکان لەسەر ئەو ژمارانەیە، هەروەها ئاماژەشمان بەوە داوە بە مەبلەغە سەرەکیەکەی پرۆژەی وەبەرهێنان، چ پرۆژە بەردەوامەکان، چ پرۆژە پێشنیار کراوەکان، ئەوە لەڕاستیدا خۆی ژمارە سەرەکیەکانە، کە ئێمە بڕیاری لەسەر دەدەین، یان بڕیاری لەسەر نادەین، لە دەر ئەنجامی ئەو گفتوگۆیەی لەلایەن ئەندامە بەڕێزەکانەوە دێتە کایەوە، ئەوە مەتلوب نییە لە ئێمە بڵێین دیراسەی ئەوانە بکەین، ئێمە پێشنیارمان هەیە لەسەر ئەو ئەرقامانە کە هاتووە. بۆچوونێك هەبوو، بۆچی ئەو بڕە پارە زۆرەی کە دانراوە بۆ وەزارەتی مالیە؟ بۆچی ئێمە وەکو لیژنەی دارایی ئیعتیرازمان لەسەر نەگرتووە؟ لەڕاستیدا ئێمە وەکو لیژنەی دارایی ئیعتیرازمان لەسەر نەگرت بێت، لیژنەکانی تریش ئیعتیرازیان لەسەر نەگرتووە، بەس حەقیقەتێك هەیە، وەزارەتی دارایی، ژمێریاری دەوڵەتە، لەبەر ئەوەی مەسەلەیەکی سروشتییە، بەتایبەتی مەسەلەی مینەح و ئیعانات و زۆر لە بابەتی مەسروفات ئوخرا لەلای ئەوان چارەسەر دەکرێت، لەگەڵ ئەوەشدا ئێمە زۆر ئەوەمان کردووە، یەعنی بۆچوونمان هەبووە دەربارەی چالاکی وەزارەتی دارایی بەپێی موازەنەکە، مەسەلەن بۆ نموونە ئاماژەمان بە هەندێ بواری موناقەلە داوە، کە پێویستە بە چ شێوەیەك وەزارەتی دارایی ئەو موناقەلانە بکات، هەرچەندە ئیشی پەرلەمان تەداخول نییە بۆ ئەو ئیجرائاتانەی کە حکومەت پێی هەڵدەستێت بە حەقیقەت، تەداخول نییە، تەنها پێشنیارە، لەگەڵ ئەوەشدا ئێمە هەندێك ئەوەمان کردووە. بۆ نموونە، نیسبەتەکەشمان ئاماژە پێداوە، کە نیسبەتێکی بەرزە لەگەڵ چوار وەزارەتی دیکە، ئیشارەتیشمان پێداوەو گوتمان تا رادەیەك هاوسەنگی نییە، مومکینە بەش بەحاڵی خۆمان ئێمە لە لیژنەکە بزانین موبەریری ئەو نا هاوسەنگیە چیە؟ بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ئیشارەتمان پێداوە. هەروەها داوامان لە وەزارەتی مالیە کردووە، وەکو پێشنیارێك کە تەداخول نەکات لە سەلاحیەتی سەرف لەلایەن وەزیرە بەڕێزەکانەوە، هەرچەندە ئەوە تەداخولە بۆ هەندێ کاری دەوڵەت لەلایەن ئێمەوە، هەروەها داواشمان لێ کردووە، وەکو پێشنیار، کە ئەگەر بکرێت سیستەمی بودجە یەك بخات، هەروەها داواشی لێ کراوە کە ئەو جیاوازیەی هەیە لەنێوان ئەو مووچەیەی کە دراوە، بەتایبەتی لە ئیدارەی سلێمانی، ئەو جیاوازییە بداتەوە، یەعنی ئەمە چەند خاڵێکە بۆ نموونە هێناومەتەوە، کە ئێمە بەرامبەر وەزارەتی دارایی و ئابووری لیژنەکەمان هەندێك پێشنیارو هەندێك روون کردنەوەو تێبینی هەبووە لەسەری. پرسیارێکی تر هەبوو، جیاوازییەکی زۆر هەیە لەنێوان ئیرادی موقەدەر، ئیرادی پێشنیار کراو، کە لەناو بودجەکەدا هەیە، لەو ئیرادەیەی کە لە بەغداوە بۆمان هاتووە، من ئەمە بەجێ دەهێڵم بۆ بەڕێزان، نوێنەرانی حکومەت، ئەگەر وەڵام بدەنەوە، بەڵام ئەگەر بکرێت هەر موجەڕەد روون کردنەوەیەك، وادیارە ئەو ئیرادەیە تەقدیر کراوە، پێش ئەو موفاوەزاتەی کە رووید لەنێوان هەرێم و حکومەتی ئیتیحادی بۆ چارەسەر کردنی ئەو کێشەیە، لەسەر ئەو ئەساسە بووە، کە حکومەتی هەرێم رۆژانە (150) هەزار بەرمیل بەرێتە دەرێ بە سعری (76,5) بۆ (365) رۆژ، تەقریبەن دەکاتە ئەو داهاتە، کە پێنج ترلیۆن ولە دەیا پێنجە، ئەوە لەسەر ئەو ئەساسە بووە، پێشتر پێش ئەنجامدانی موفاوەزاتەکە، لەگەڵ ئەوەشدا

rوون کردنەوە ئەگەر بەڕێزان، نوێنەرانی حکومەت لەو بارەیەوە بیدەن. پێشنیارێك هەبوو لەلایەن چەند کەسێکەوە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئاراستەی لیژنەی دارایی کرا، کە پێشینەی خانووبەرە بدرێت بەو زەویانەی کە سەد مەتر دووجان، ئەمە بەجێ دەهێڵین بۆ بەڕێزان، ئیتر نازانم نوێنەرانی حکومەت وەلأم دەدەنەوە، یان جەنابت چۆن موعالەجەی دەکەیت؟ بۆچوونێکی تر هەبوو، کە عەدالّەت نییە لە تەوزیعی مەشاریعەکاندا، بەتایبەتی پرۆژە وەبەرهێنەرەکان، ئێمە ئەو وەلأمەی کە وەرمانگرتووە لە وەزارەتی پلاندانانەوە، رێژەکە (43) سلێمانییە، (37) هەولێرە، (20)یش دهۆکە، بە تەقریبی، بەلأم هەر بەڕێزێك، ئەگەر شتێکی وا هەیە ناعەدالّەتی دەتوانێت وەکو پێشنیار بهێنێت بۆمان، ئێمەش ئاراستەی شوێنی بەرپرسی بکەین لە رێگەی سەرۆکایەتی پەرلەمانەوە. بۆچوونێکی تر هەبوو لەلایەن لیستی کوردستانییەوە بوو، کە رێژەی لە 10٪ لە بودجەی وەگەڕخستن بەرین، کە پاشەکەوتی نزیکەی (9,7) ترلیۆن دەکات، ئەوە بەجێ دەهێڵین بۆ بەڕێزتان، لەگەلّ ئەندامە بەڕێزەکان چۆن برِیاری لەسەر دەدەن لە هۆڵی پەرلەمان؟ بەلأم لێرە خاڵێك هەیە بەپێی بۆچوونی لیژنەی دارایی، ئەو برِینە کە بە رێژەی لە 10٪یە، ئایا ئازادی بدەین بە حکومەت، چۆن تەسەروف بکات لە دابەش کردنیدا بەڕأستی؟ ئێمە وەکو لیژنەی دارایی وامان پێ باشە کە برِەکان دیاری نەکەین بۆ حکومەت، ئەوە بۆ ئەوەو، ئەوە بۆ ئەوە، چونکە وەکو لە جەلسەی پێشوو ئاماژەم پێدا بەڕێوەبردنی ولاّتێکی قەیراناوی وەکو عێراق و حکومەتی هەرێم بەڕێوەبردنێکی ئەزموونییە، ئسلوبی ئەزموونییە، رۆژانە شتی تازە دێتە کایەوەو وات لێ دەکات کە گۆڕانکاری لە برِیارەکاندا بکەیت، لەبەر ئەوە پێشنیاری ئێمە وا باشترە کە بەماددەیەکی یاسایی، ئەگەر لیژنەی یاسایی رەزامەند بن لەسەری داڕشتنەوەی بەو شێوەیە بێت کە لە 10٪یەکە برِێت، بەلأم ئازادی بەجێ بهێڵین بۆ حکومەت، بۆ چۆنیەتی دابەش کردنی، مەبەستم ئەوەیە بۆ چۆنیەتی وەلأمدانەوەی ئەو زیادانەی کە لە لیستەکەدا هاتووە، یان لە لیستی کوردستانی هاتووە، جواب دانەوەی داواکارییەکان، جا پێشینەی هاوسەرگیری بێت، مووچەی ئاسایش و پۆلیس بێت، پێشینەی خانووبەرە بێت.....هتد. بۆچوونێکی تر هەبوو لەلایەن ژمارەیەکی کەم لە ئەندامە بەڕێزەکان، کەوا راپۆرتەکە پێشنیاری تیا نییە، ئەوەندەی بەڕێزتان راپۆرتەکەتان لەبەردەست دایە، راپۆرتەکە پرِیەتی لە ژمارەیەکی زۆر پێشنیاری تیایە هەم لەلایەن لیژنەی داراییەوە، هەم لەلایەن لیژنە بەڕێزەکانەوە، وا دیارە ئەو یەك، دوو بەڕێزە ئاماژەیان بەوە داوە کە لەڕاستیدا چۆن لیژنەی دارایی پێشنیاری نەکردووە لەناو راپۆرتەکە، ئێمە چەندین پێشنیارمان کردووە، یەکێك لەو پێشنیارانە، مەسەلەن بۆ نموونە، پێشنیارێکمان هەیە بۆ چۆنیەتی دابەزینی بودجەی وەگەڕخستن بە رێژەی 5٪ و، بە رێژەی 10٪و، بە رێژەی لە 15٪، کە لە حیسابی دوو دووەوە دەست پێ دەکات بۆ دوو هەشت، ئاماژەشمان پێداوە کە لەکاتی برِینی رێژەی لە 5٪ (180) ملیار تەوفیر دەکەین، ئەگەر برِینی لە 10٪ بێت (360) تەوفیر دەکەین، ئەگەر برِینی لە 15٪ بێت (540) تەوفیر دەکەین. هەروەها پێشنیارێکی تریشمان کردووە بۆ وەزارەتی دارایی، کە موناقەلە نەکرێت لەو پارەیەی کە تەرخان کراوە بۆ بودجەی ئیستیسمارِی، هەروەها ئەو موناقەلاتانەش کە دەکرێت لەلایەن

وەزارەتەکانی دیکەوە، یان لەلایەن وەزارەتی داراییەوە دەیکات، دەربارەی وەزارەتەکانی دیکە رەزامەندی بەڕێز وەزیرەکانی تر وەربگیرێت و بەشێوەیەکی یەکلایەنە نەکرێت، ئەوە پێشنیاری دووەمە کردووماندە. پێشنیارێکی تریشمان کردووە بۆ دابەزینی ئەو میلاکەی کە دانراوە بۆ وەزارەتی دارایی (5322)، هەروەها پێشنیارێکی دیکەشمان کردووە بۆ یەکسان کردنی سیستەمی مووچە لە هەرێمی کوردستان، پێشنیارێکی دیکەشمان کردووە، مەسەلەن بۆ نموونە، بۆ گەڕاندنەوەی جیاوازی مووچە لە ئیدارەی سلێمانی، ئەمە هەر بۆ نموونە پێنج، شەش پێشنیار بوو، کە تەنها لە راپۆرتی بەشی لیژنەی داراییەوە هاتووە، کەوا ئەو بەڕێزە دەڵێت لیژنەی دارایی پێشنیاری نییە. بۆچوونێکی دیکە کرا بوو، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئەندامە بەڕێزەکان، پێویستە هەڵوێستەی لەسەر بکەین، کەوا هاوسەنگیەك نییە لەنێوان بودجەی وەگەڕخستن و بودجەی وەبەرهێنان، ئێمەش ئاماژەمان بەوە داوە، گوتمان لە رووی ئابووریەوە نابێت، لە رووی گەشەی ئابووریەوە نابێت، بەڵام ئەوە حەقیقەتێکە، لەو وڵاتانەی کە سیستەمەکەی وەکو عێراق و، وەکو هەرێمی کوردستان وایە، لە ساڵی پێشووش ئاماژەمان پێدا، بودجەی وەگەڕخستن نزیکەی لە 70٪یە، بودجەی وەبەرهێنان نزیکەی لە 30٪یە، ئەمە دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی حکومەتی عێراق لەلایەك و حکومەتی هەرێمی کوردستان لە لایەك، ئەرکی چالاکیە ئابوورییەکان زۆربەی زۆری لەسەرشانی ئەوە، بە پێچەوانەی ئەو وڵاتانەی کە بەڕێزان ئاماژەیان پێدا، وڵاتە سەرمایەدارەکان کە بودجەی وەگەڕخستن زۆر کەمە، راستە، بودجەی وەگەڕخستن لەوێ زۆر کەمە، چونکە ئەرکی دەوڵەت، لایەکی گەورەی ئەرکی دەوڵەت چالاکیە ئابوورییەکان، کەرتی تایبەت پێی هەڵدەستێت، لەبەر ئەوە ئەرکی دەوڵەت تەنها موحافەزە کردنی سیستەمی ئاسایش و سیستەمی بەرگری دەرەکی و سیستەمی موحافەزە کردنی قەوانینە، لەبەر ئەوە دەبینی نەفەقاتی حکومی لە وڵاتە سەرمایەدارەکان کەمە، چونکە رۆڵی حکومەت لە چالاکی ئابووریدا کەمە، بێجگە لەوەی کە ئەو وڵاتە ئەو پارەیەی کە دەستی دەکەوێت لە باجەوە بە دەستی دەکەوێت، یەعنی رێژەیەکی بەرزی لە باجەوەیە، کە ئەوە لە لای ئێمە نییە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ئاماژەمان پێداوە لە راپۆرتەکە، تا رێژەی وەبەرهێنان لە بەرژەوەندی بودجەی وەبەرهێنان بودجەی وەگەڕخستن کەم بکەین، بەڵام هەر لەگەڵ ئەوەشداین، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئەگەر رێمان پێ بدات، هەر لە هەمان کاتەکە تێکڕا هەموومان بە ئێمەشەوە داوا دەکەین بودجەی ئیستیسماری کەم بکەینەوە، هەر یەکێك لە ئێمە چەندین پێشنیاری هەیە بۆ زیاد کردنی بودجەی تەشغیلی، مەسەلەن کە داوای زیاد کردنی پێشینەی خانووبەرە دەکەین، داوای زیاد کردنی مووچە دەکەین، داوای زیاد کردنی پێشکەش کردنی خەدەمات دەکەین لە حکومەتەوە، داوای زیاد کردنی قەرز دەکەین بەهەموو شێوەکانیەوە، بەحەقیقەت ئەمانە هەمووی دەبێتە هۆی زیاد بوونی قەوارەی بودجەی وەگەڕخستن.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە لە جێگای خۆت قسە مەکە، کە تەواو بوو مەجالت دەدەمێ نیزامیەکەی خۆت بڵێ، ئێستا دانیشە، فەرموو دکتۆر.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆچوونێکی تر هەبوو، کە لە موازەنەکە ئیرادی تێدا نییە، لە موازەنەکە ئیرادی تیایە، لە لاپەڕەیەک لە لاپەڕەکان ئیشارەتی بە ئیرادی حکومەتی هەرێم داوە بە زەرائیب و لەگەڵ ئیرادە هەمە جۆرەکان لەناو موازەنەکەدا هەیە لە لاپەڕەکانی ئەخیرەوە، بەڵام ئەگەر ئەشکالاتێك هەبێت لەسەر کەمی ئیرادەکە، ئەوە بابەتێکی دیکەیەو قابیلی موناقەشەیەو، قابیلی ئەوەیە کە بەڕێزی حکومەت وەڵامی بداتەوە.

پێشنیارێکی دیکە هەبوو، کە بودجەی وەگەڕخستن بە رێژەی لە 50٪ دابەزێنین، من وای لێ تێدەگەم ئێمە وەکو لیژنە دابەزینی بەو رێژە بەرزە، ئەگەر بودجەی وەگەڕخستن بە رێژەی لە 50٪ دابەزێنین، کە 9,7، یەعنی ئەو کاتە چەند دەمێنێتەوە نزیکی پێنج ترلیۆن دەمێنێتەوە، لەو بڕوایەم تەنها ئەو پێنج ترلیۆنە ئەگەر بەشی رەواتب بکات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

رجائەن لە جێگای خۆتان قسە مەکەن، ناوتان دەنووسم، کە تەواو بوو مەجالتان دەدەمێ نوقتە نیزامیەکتان بڵێن، ئێستا نییە، رجائەن، فەرموو.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تاخیری گەیشتنی میزانیە، چەند جارێك باس کراوە، ناتوانرێت وەکو بیستوومانە لە حکومەت، هەرواشە بەپێی مەنتیق، ناتوانین میزانیەیەك دانێین، ئەگەر رەقەمەکەی لەلا مەعلوم نەبێت. بۆچوونێکی تر هەیە، کەوا عەجز زیادی کردووە، کورتهێنان، لەڕاستیدا ئەو کورتهێنانە کەزیادی کردووە، ئەوە لە موازەنەکە هاتووە، کورتهێنانێکی تەختیتیە، شەرت نییە کورتهێنانی حەقیقی بێت، یان عەجزی حەقیقی بێت، ئەو عەجزە حەقیقیە لە کۆتایی ساڵدا لە حیساباتی خیتامیدا دەردەکەوێت. بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، لەکۆتاییدا چەند بۆچوونێك هەبوو، کەوا هەندێك پرۆژە هەیە دووبارەیە، هەندێکی هەیە وەهمیە، هەندێکیش هەیە شکی لەسەرە، هەندێکیش هەیە شەفافیەتی تیا نییە، ئێمە وەکو لیژنە پێمان باش بوو پێشتر ئەوانە لەلایەن لیژنەکانەوە بۆمان بەرز کراوەتەوە، هەرچیەك لەلایەن لیژنەکانەوە بەرز کراوەتەوە، ئێمەش لە راپۆرتەکە ئاماژەمان پێداوە، بەڵام هەرچیەك بەرز نەکرا بێتەوە، ئەوەیان بابەتێکی دیکەیە، نازانم تا چ رادەیەك ئێمە دەتوانین پێشنیار بکەین لە ئەندامە بەڕێزەکان، دواتر لە رێگەی لیژنەکانیانەوە لیستێکمان بۆ بنێرن، ئەو مەشاریعانەی کەوا دووبارەیە، ئەو مەشاریعانەی کەوا وەهمیە، ئەو مەشاریعانەی کەوا شکی لەسەرە، ئەو مەشاریعانەی کەوا شەفافیەتی تیا نییە، هەروەها ئەو

مەشاریعانەی کەوا پەیوەندی هەیە بە کەرتی تایبەتەوە، مەفروز نییە حکومەت پێی هەڵبستێت، ئەو مەشاریعانەی پەیوەندی هەیە بە شەریکاتی تایبەتەوە، حکومەت بۆی نییە پێی هەڵبستێت، دەتوانرا پێشتر لە رێگەی لیژنەکانەوە پێشنیار بۆ ئێمە بهاتایە، بەڵام دەکرێت دوای رەزامەندی بەڕێزت بیکەن بە لیستێك بۆمان، تاکو بینێرین. بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، لە دەرئەنجامی موناقەشەی دوو ساڵ، لیژنەی دارایی گەیشتۆتە دەرئەنجامێك نازانم تا چ رادەیەك گونجاوە، یەعنی پێشنیارێکمان هەیە بۆ حکومەت و نازانم لیژنەی یاسایی لەگەڵمان تا چ حەددێك ئەو پێشنیارە واقعیە، لەمەودوا هەر موناقەلەیەك دەکرێت بە ئەمری ئیداری موناقەلەکە ئاگاداری لیژنەکانی پەرلەمان بکرێتەوە زۆر لەو کێشانە چارەسەر دەکرێت، کە سالأنە تووشمان دەبێت، ئەگەر بکرێت روو دەکەمە نوێنەرانی حکومەت، وا دیارە ئێمە میزانی موڕاجەعەی شەهریمان هەیە، تا چەند دەتوانین تەزویدی لیژنەکانی پەرلەمان بکەین بە میزانی موڕاجەعەی شەهری لەسەر ئاستی حکومەت، لەسەر ئاستی وەزارەتەکان، لەو بڕوایەم ئەگەر ئەوانەمان لەبەر دەستدا بێت، زۆر لەو کێشانەی کە ئێستا لەلای ئەندام پەرلەمانە بەڕێزەکان، یەعنی دیار نییە، یان وازیح نییە لەلایان، لە هەمان کاتدا پێشنیار دەکەین بۆ حکومەت، بۆ بەڕێز وەزیری پلاندانان، مەبەستمان وەزارەتی پلاندانانە، بۆ چۆنیەتی تەنفیزی مەشاریع بە سێ مانگ جارێك، یان بە دوو مانگ جارێك، یان بە چوار مانگ جارێك ئاگاداری سەرۆکایەتی پەرلەمان بکاتەوە، سەرۆکایەتی پەرلەمانیش ئاگاداری لیژنەکان بکات، لەو پرۆژانەی کە دوا دەخرێت، تەئجیل دەکرێت، لەو پرۆژانەی کە رادەوەستێت، لەو پرۆژانەی کە گۆڕانکاری تیا دەبێت، لەو پرۆژانەی کە ئیلغا دەکرێت، لەو پرۆژانەی کە ئیزافەی دەچێتە سەرو بەو شێوەیە ئێمە ئەگەر بەرچاو روونیەك هەبێت لە رێگەی ئەو راپۆرتانەوە، لەوانەیە لە داهاتوودا، ئەگەر هاتو موناقەشەی بودجە کرایەوە، هەر ئێمە بووین، زۆر لەو کێشانەو لەو گرفتانە چارەسەر دەکرێت. بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان من کۆتاییم پێهێنا، ئەگەر جەنابت رەزامەندی بفەرمووی، ئەو بەڕێزانەی لیژنەی دارایی و ئابووری کە لەسەر مەنصەکەن، هەر یەك تێبینی خۆی هەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نوقاتی نیزامی هەیە، کاك بورهان فەرموو، نوقتە نیزامیەکەت بڵێ.

بەڕێز بورهان رشید حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە رەئی من ئەو وەلأمانە، وەکو چووە قالبی وەلأمدانەوەی ئەندامانی پەرلەمان، بە رەئی من ئەوە ئیشی حکومەتە وەلأم بداتەوە، نەك بەڕێزی لەحیاتی حکومەت وەلأم دەداتەوە، لەبەر ئەوەی پەرلەمان وەکالەتی نییە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە پێشنیارەکەی ئێمە ئەوە بوو کە نیوەی بودجەی بەکاربەر جگە لە مووچە، ئێمە باسی مووچەمان نەکردووە ببڕێت، بڕەکەشیمان خوێندەوە، یەعنی گوتمان دەکاتە یەک ترلیۆن و حەوت سەدو نەوەدو نۆ ملیارو حەوت سەدو هەشتاو نۆ ملیۆن دینار، یەعنی بڕەکەمان گوتووە، کە ئەمە جیایە لە مووچە، هەندێك پێشنیاری ترمان هەبوو بەڕاستی وەك ئەوانەی لیستی کوردستانی باسی نەکرد، هەرچەندە ئەم وەلأمانە من بۆ خۆم پێموایە ئەوە ئیشی بەڕێز وەزیری داراییە وەلأم بداتەوە، بەلأم هەر بۆ راست کردنەوە بوو، ئەگەر بەڕێزی وەلأمی دایەوە، ئەوە بزانێت کە ئێمە باسی مووچەمان نەکردووەو سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك کاردۆ کەرەم بکە.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە راپۆرتەکە، لەلایەن ئەندامانی پەرلەمانەوە چەندین پرسیاری ئاراستەکرا، وەچەندین کەموکورتی لەلایەن لیژنەکانەوە پێشنیارکراوە، لیژنەی دارایی یان پەسەندی کردووە یان ڕەدی کردۆتەوە، ئەمە پێویستی بەوە هەبوو، ئەم لیژنەی داراییە کاتێ پێشنیارە ڕاستەکان وەردەگرێت یان ئەوانەی کە هەڵە کراوە، لەم ماوەیەدا هەمووی چاك بکردایەتەوە، نەك پێشنیار بۆ ئێمە بکاتەوە، چونکە ئێمە پار بەحکومەتمان وتووە، دەقی یاسایی هەیە کەحکومەت دەبێ پابەند بێت بەوەی کە مووچە یەك بخات، ئەمساڵ ئەڵێت پێشنیار دەکەمەوە، هەر ئەمە سێ ڕۆژی دەوێت، ئێستا لیژنەی دارایی سەبارەت بەهەموو ئەوپێشنیارانەی کەلیژنە تایبەتەکان کردوویانە، قسەی لەسەر بکات و وەلأمی هەبێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك دکتۆر ئاراس، فەرموو.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەحەقیقەت ئەو لە 50٪ یە، وەلأم نەبوو بۆ پێشنیاری هاوڕێم کوێستان خان، بەس تێبینیەك هەبوو یەکێك ئاماژەی بە هەموو بودجەی وەگەڕخستن کرد، لەوانەیە ئاماژەکەی بەهەڵە بووبێت، ئەوە تەنها بۆ تەوزیح بوو، ئەگینا وەلأمدانەوە نەبوو بۆ ئەو بەڕێزە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز عومەر نورەدینی، نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز عمر حمه امین (نورەدینی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

برای بەڕێزم کاك دکتۆر ئاراس باسی ئەوەی کرد، کە سەبارەت بە پێشنیارەکەی لیستی کوردستانی، کە ئێمە ڕەئیمان وایە کە تەنها نیسبەتەکە دیاری بکرێت، ئەوی تر بۆ حکومەت بەجێ بهێڵدرێت، بەڵام پێشنیارەکە تەفاصیلی تێدایە کە پارەکە چۆن تەصەرووفی پێوە بکرێت، دەمانەوێت بزانین کە ئەمە ڕەئی شەخصی کاك دکتۆر ئاراسە، یان ڕەئی تەواوی لیژنەی دارایی و ئابووریییە؟، چونکە کاك دکتۆر وتی ڕەئی لیژنەی دارایی و ئابووریییە، ئەگەر ئەوەمان بۆ ڕوون بکاتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك دکتۆر ئاراس، فەرموو.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕای ئێمە تەنها ئەوەیە، چۆنیەتی تەصەرووف بەدابەزینەکەوە حکومەت بیکات، ئەوەش قابیلی ئەوەیە بچێتە دەنگدانەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك خورشید قسەت هەبوو، فەرموو.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەعنی هەر لەسەر ئەو خاڵە قسەم هەیە، ئێمە کە دەڵێین لە 10٪ دابەزێنین، ئەو لە 10٪یە خۆمان تەصەرووفی پێوە بکەین، ئەوە مانع نیە وەکو پێشنیاری فراکسیۆنی کوردستانی، بەڵام شێوەی دابەزینەکە لەکام بابەت؟، لەکام دەرگا دابەزینین؟، ئەوە بۆ حکومەت بەجێی بهێڵین، بۆ ئەوەی حکومەت بتوانێ چارەسەری بکات بەپێی پێویست وبەپێی ئەوەی کە بۆ حکومەت دەکرێت، بابڵێین مەبلەغی دابەزینەکە 900 ملیارە، ئەو 900 ملیارە، وەکو پێشنیارمان کردووە، دەکەوێتە بەردەستی ئەندام پەرلەمانەکان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك جلال، فەرموو.

بەڕێز جلال علی عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من وەکو ئەندامی لیژنەی دارایی هەندێ پێشنیارو تەوزیحاتیش کرا، لەسەر مەسەلەی کشتوکاڵ کە مەسەلەیەکی زیندووەو مەسەلەیەکی گرنگە، مەسەلەی ئابووری کوردستانە، من هەندێ تەوزیحاتم هەیە، چی تر جواب و شت نیە، داوای لێبوردن دەکەم، ئێمە تەنها ڕەخنەمان لە بودجەی پارێزگاکان هەیە، کە لە 1٪ دانراوە بۆ کشتوکاڵ، ئەویش لەبەغداوە هاتووە، لە 290 ملیار 3ملیارو 302 ملیۆن دانراوە بۆ کشتوکاڵ کە لە 1٪ دەکات، مەسەلەی ئیستسماری کە لە 4,44٪، حەز ئەکەم تەوزیحێك بدەم بەچەند

خالێك لەموازەنەدا كەهەیە، هەمووی نیسەبی تێدایە، یەكێك لەو خالانە مەسەلەی ئیعاناتی كشتوكاڵە، لەبەر ئەوەی هەندێ پارە بەسولفە دەدرێت، بەدەعم دەدرێت بۆ جوتیاران، ناخرێتە مەشاریعی ئیستسماریییەوە، لە 76،47٪ بۆ ئیعاناتی كشتوكاڵیە، كە ئەگەر هەمووی كۆ بكەیتەوە نزیكی لە 9٪ دەكات، بێجگە لەو پارەی كە لەبانقی كشتوكاڵیدا دانراوە، كە پار 50 ملیار بووە، ئەمسال ئەبێت بە 75ملیار، بەڕەئی ئەو كەسانەی كە شارەزان لەدەرەوەی ولاتیش، كەمن پرسیارم كردووە، ئەگەر بگاتە سەرووی لە 7٪ و لە 8٪ ڕێژەیەكی باشە بۆ كشتوكاڵ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی كەستان قسەتان ماوە؟، فەرموو كاك خورشید.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێش هەموو شتێك ئێمە، سوپاسی هەموو ئەو ئەندامە بەڕێزانە دەكەین ئەوانەی كە دەستخۆشیان لێ نەكردووین ئەوانەشی كە دەستخۆشیان لێكردین و ڕەخنەشیان هەبوو، لێرە تەنها دەمەوێت ئاماژە بەشتێك بدەم، زۆر پێشنیار هەبوو، هەندێ پێشنیار هەبوو 10 كەس، 12 كەس، 15 كەس پێشنیاریان كرد، ئەم پێشنیارانە هەمووی لامان مەوجودە، حازرە، لەكاتی موناقەشەكردنی یاساكەدا، ئەو پێشنیارانە ئیحتیمالە هەندێكیان جێگایان لەیاساكەدا بێت، هەندێك هەبوو پێشنیار بوو، كە پەسەند بوو لەلای زۆر لەبرادەران، كە بكەوێتە دەنگدان، ئیحتیمالە یان جێگای لەیاساكە دەبێتەوە یان وەكو بڕیار دەردەچێت، ئەوانی تریش وەكو پێشنیار ڕەوانەی ئەكرێن، ئەوە نەبێت كە دكتۆر باسی كرد هەر ئەوە بێت، نەخێر كۆمەڵێك پێشنیار كە زیاتر لەكەسێك 10كەس، 12كەس پەسەندی كردووە، ئەوە لیستێك لەلای ئێمە هەیە لەسەر ئەو پێشنیارانە، تەرتیبی دەكەین وجارێكی تر دەیخەینەوە بەر دەستی ئەندام پەرلەمانە بەڕێزەكان، بۆ ئەوەی دەنگی لەسەر بدەن كامی پێشنیارە؟، كامیش دەبێتە بڕیار؟، كامیش جێگای لەیاساكە دەكرێتەوە؟، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سەرگوڵ خان، نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز سەرگوڵ رضا حسن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەمەوێت ئەو پرسیارە بكەم تاچەند نیزامیە كە لیژنەی دارایی یەكە، یەكە، خۆیان جواب بدەنەوە، مەفروز وابوو ڕای لیژنەی دارایی بێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی خۆیان لێرەن، زۆر تەبیعیە هەموویان جواب دەدەنەوە، بۆیە لێرەن، تا ڕوونكردنەوە بدەن، چونكە هەموو ئەندامە بەڕێزەكانیش زۆر بەتێروتەسەلی قسەیان كرد، نیزامی هەیە، كاك سالار، فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا لەهاتنی پڕۆژە بودجە بۆ پەرلەمان لەمانگی 3وە تاکو ئێستا، هەموو پەرلەمانتاران و لیژنەکان پێوەی سەرقاڵن، هەموو کەلێن و هەموو لایەنەکانیان هەڵسەنگاندووە، دواجاریش دەستخۆشیمان کرد لەڕاپۆرتی لیژنەی دارایی کەڕاپۆرتێکی شاملە، زۆربەی سەرنجەکانی ئەندامانی لەڕێگەی لیژنەکانەوە لەخۆ گرتووە، دوای ئەم چەند ڕۆژەی ڕابردووش کە گفتوگۆیەکی تێروتەسەل کراوە، هەندێ سەرنج وتێبینی هەبوو، لەناو ڕاپۆرتەکاندا یاداشت نەکرابوون، یان ئەندامان بەشێکیان نەیانووسیوە لەناو ڕاپۆرت و تێبینیەکانەوە تۆماری بکەن، ئاساییە لەهۆڵدا تەرحی نوێنەرانی حکومەتی بکەن، ئێمە چاوەڕ دەکەین، بەڕێزان وەزیری دارایی ووەزیری پلاندانان، بۆ ئەو هەموو سەرنج و تێبینی و ڕەخنەو قسەکردن لەسەر کەموکوڕیانە وەڵامی خۆیان بۆ ئێمە هەبێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، لانە خان، فەرموو.

بەڕێز لانە احمد چلبی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە هەندێ پرسیارو شت کە ئەندامانی بەڕێز کردیان، دوو، سێ پرسیار من حەزدەکەم لەلای خۆمەوە وەڵامیان بدەمەوە، هەندێ لەئەندام پەرلەمانەکان وتیان کە لەبودجەی ساڵی 2011، 25 هەزار پلەی وەزیفی بۆ دامەزراندن پێشنیاری کردووە حکومەت، لەهەمان کاتدا ئێمە فائیزمان هەیە، حەز دەکەم ئەوە ڕوون بکەمەوە، ئەو 25 هەزار پلەی وەزیفییە، بۆ دامەزراندن کەدانراوە، ڕاستە ئێمە لەهەندێ وەزارەت فائزمان هەیە، بەس لەهەمان کاتدا، لەهەندێ وەزارەت لەهەمان بوار، لەهەندێ ئیختصاصات ئیحتیاجاتمان پێی هەیە، بۆ نموونە، وەزارەتی تەندروستی، وەزارەتی خوێندنی باڵا، ئیحتیاجاتمان بەدامەزراندن هەیە، لەهەمان کاتدا، ئێمە کەدەڵێین فائزمان هەیە کە دایان دەمەزرێنین، 25 هەزار پلەی وەزیفیمان هەیە، ئالیرەدا کۆمەڵێك لە فەرمانبەرەکان تەقاعد دەبن، کۆمەڵێکی تر تەرفیع دەکەن، کە لەپلەی وەزیفی نزمن بەرز دەبنەوە بۆ پلەی وەزیفی بەرزتر، بۆیە لێرەدا جێگا دەبێتەوە بۆ ئەو 25 هەزار پلە وەزیفیە، لێرەشدا ئیختیصاصات هەیە، ئێمە هەندێ ئیختیصاصاتمان هەیە لەهەندێ بوار، وەزارەت هەیە پێویستی پێیەتی ئیحتیاجی پێی هەیە، بەس لەگەڵ ئەوەدا هەندێ دەرەجاتی وەزیفی هەیە، هەندێ ئیختصاصات هەیە لەوەزارەت هەیە فائیزە، ئەوەش هەر دەبینین لەیاساکە لەیەکێك لەماددەکان ئیقتراح کراوە بۆ ئەوەی تەشجیعی کەرتی تایبەت بکرێ، یەعنی داوامانکردووە، کە مەسەلەن ئەو فەرمانبەرەی لەکەرتی حکومی نقل ببێتە کەرتی تایبەت، لێرە کەرتی حکومی یارمەتی بداتە کەرتی تایبەت، چونکە ئەمەش لەلیستی کوردستانی کە لەبیدایەتەوە دەمانەوێ تەشجیعی کەرتی تایبەت بکەین بۆ ئەوەی کەرتی تایبەت پشت بێت لەگەڵ کەرتی حکومی، ئەوە بەنیسبەت ئەو خاڵە، خاڵێکی تر هەیە،

بەنیسبەت دواکەوتنی بودجەی هەرێمی کوردستان، ئێمە هەموومان دەزانین بودجەی هەرێمی کوردستان بڵێین ونەڵێین ئێمە بەشێکین لە عێراق، پەیوەندیمان بە حکومەتی مەرکەزی هەیە، تەبیعی دەبێت کەلەوێ پەسەند دەکرێت، ئینجا لێرە ئێمە ئەو بودجەی خۆمان کە دایدەنێین، پێی دەوترێت بودجەی خەملێندراو، یەعنی تەخمینیە دادەندرێت، غەیر دەبێ ئێمە بودجەی حکومەتی عێراقی پەسەند بکرێت ئینجا ئێمەش لێرە بەقەدەر تەخمینیەکەی دایبنێیین، حەزم دەکرد ئەو خاڵە وەلاّم بدەمەوە، هەروەها خاڵێکی تر هەیە، بەنیسبەت ئیقتراحی لیستی کوردستانی، کە وتمان لە 10٪ لە نەفەقاتی تەشغیلی کەم بکرێتەوە، هەروەها ئێمە لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی وتوومانە، 5٪، 10٪ ، 15٪ کەمبکرێتەوە، تەبیعی ئەو کەمکردنەوەیە لە نەفەقاتی تەشغیلی لەچ بابەتێك دەبێت، لەمووچە نابێت دەستی لێ بدرێت، لەمینەح، لە ئیعانات، لە مسروفاتی تر، مەوجوداتی نادارایی، لەوانە کەم دەکرێتەوە، ئەوەش وابزانم زۆرینەی ئەندام پەرلەمانە بەڕێزەکان ئیشارەتیان پێدا، دەیانوت بەنیسبەت ئەمسالّ لەگەلّ سالّی پێشتر، زیادی کردووە، ئێمەش ئەوە یەکێکە لە ئیقتراحەکانمان کە دەڵێین لەو بابانە با کەم بکرێتەوە، بۆ ئەوەی بودجەی تەشغیلی کەم بکرێتەوە، بچێتە سەر بودجەی وەبەرهێنان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سالار نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا لەو کاتەوەی کە پرۆژەی بودجە هاتووەتە پەرلەمانی کوردستان ئەندامان لەڕێگەی لیژنەکانەوە، سەرنج و تێبینی وهەڵسەنگاندنی خۆیان بۆ پرۆژەکە هەبووە، لەم چەند ڕۆژەی ڕابردووشدا لەناو هۆڵی پەرلەمان، هەندێ سەرنج و تێبنی وکەموکورتی تر کە هەندێ لەئەندامان لەوانەیە نەیانویستبێ لەناو لیژنەکاندا تۆماری بکەن، لێرە حەقی خۆیانە لەبەردەم بەڕێزان وەزیرەکان بیلّێن بۆ ئەوەی بەشێك لە ئەو کەموکورتیانە کەم بکەنەوە، ئێمە لە ئێستادا تەنها چاوەڕێ دەکەین، وەلاّمی ئەو سەرنج و پرسیارو قسانەی کەکراوە لەلایەن نوێنەرانی حکومەتەوە بدرێتەوە، من تەسەورم وایە، دەستخۆشیمان کردووە، لە لیژنەی دارایی کە بەشێوەیەکی باش ڕاپۆرتەکەیان ئامادەکردووە، بەرچاو ڕوونیان داوە بە ئێمەو ڕای گتشی و حکومەتیش، تەنها لە ئێستادا ئەوەی کە پێویستە گوێ گرتنە لەوەلاّمی وەزیرە بەڕێزەکان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز وەزیری دارایی کاك شێخ بایز فەرموو، بۆ وەلاّم دانەوەی پرسیاری ئەو چەند ڕۆژەی ئەندامانی پەرلەمان و لیژنەی دارایی، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تالّەبانی (وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان، خوشك و برایانی پەرلەمان، سوپاستان دەکەم بۆ تێبینیەکانتان، بۆ ڕەخنەکانتان، بۆ بۆچوونەکانتان، دیارە ئێمە کە میزانیە لەوەزارەتی دارایی دانراوە، دیارە هەندێك خاڵ هەیە بەنەزەری ئیعتیبارمان وەرگرتووە، ئەوەش ڕەنگدانەوەی هەیە لەناو بودجەکەدا، بەیەخدان بە فراوانکردنی پرۆژەکانی ژێرخانی ساڵی 2001، بەردەوام بوون بەپەرەپێدانی ئاسایش وجێگیر کردن و سەپاندنی یاساو دروستکردنی توانای سەربازی دیارە مەبەست زیاتر ئەو 8 لیوایەیە، کە بڕیاری لەسەر دراوە، پێشکەشکردنی خزمەتگوزاری گشتی وژێرخان، بەردەوام بوونی دابین کردن بۆ پرۆژەکانی بەردەوام، تەرخانکردنی پارە بۆ گەشەپێدانی پارێزگاکان وپشتیوانی کەرتی کارەبا لەپارێزگاکان لەڕێگای پرۆژەی پترۆ دۆلار، پەرەپێدانی کەرتی پەروەردەو خوێندنی باڵاو زیادکردنی ژێرخان بۆ ئەم کەرتە، لە ساڵی 2011 بەبڕی 490 ملیار دینار، لەبودجەی بەکارخستن، بەردەوام بوون لە پشتیوانی کردنی کەرتی کشتوکاڵ و دانانی بڕی 65 ملیار دینار بۆ بواری کشتوکاڵ بەمەبەستی هاوکاری کردنی جوتیاران و هەروەها بەردەوام بوون لە قەرزی کشتوکاڵی، بەیەخدان بەکەرتی کارەباو دانانی داهاتی کارەبا بۆ پرۆژەکانی کارەبا، بایەخدان بەکێشەی نیشتەجێبوون و بەردەوام بوون لەدانانی تەرخانکردن بۆ ئەم مەبەستانە، دانانی قەرزی خانووبەرە، پشتیوانی سندوقی نیشتەجێبوون، چاککردن و پەرەپێدانی کەرتی دارایی، کاراکردنی دەرفەتەکانی کاری بانقی، پەرەپێدانی کەرتی تایبەت بۆ کەمکردنی بێکاری، من ئەو پرسیارانەی کەهاتوون، چ پرسیاری لیژنەی دارایی بێت چ پرسیاری ئەندامانی پەرلەمانی بەڕێز بێت، ئەوە دیارە هەندێ خاڵی زۆر لەخاڵەکان، دووبارەن، من لەپێشەوە هەندێ شت هەیە باسی دەکەم وەڵامی دەدەمەوە، لەدوایشدا خاڵ بەخاڵ ئەوەی کە تەسجیلم کردووە لەلای خۆمان وەڵامی دەدەمەوە، یەکەم: ئەوەیە ئێمە هەموسالێك کە دواکەوتنی ناردنی موازەنە، سەبەبی سەرەکی نەهاتن و وەرنەگرتنی ڕەقەمی نیهائی میزانیەی ئێمەیە لە بەغداد، ئەمسال ئێمە ئەوەندە پەلەمانکرد، داشمان نا لەسەر ڕەقەمێك وەرمانگرتبوو لابەلا، ڕەقەمەکە گۆڕا، جارێکی تر وەستاین، ڕەقەمێکمان ئاخر جار لەپەرلەمان دەرچوو، ڕەقەمەکەمان لە جەریدە خوێندەوە، دوای ئەوە یەکسەر لەسەر ئەوە ئیستنادمان کرد، پرۆژەکەمان نارد بۆ پەرلەمان لە حکومەتەوە، ئەگەر تەماشای نووسراوەکە بکەن، لە 3/8 ناردوومانە، بەڵام ئەمە کیتابی وەزارەتی دارایی عێراقە، لە 3/10 صادر بووە، یەعنی ئێمە ئەوەندە بە پەرۆش بووینە کە زوو بینێرینە پەرلەمان، بەلام ئەو لە 3/10 بۆ ئێمەی ناردووە بەس ئێمە هەر ئیستنادمان کردە سەر جرائید و لابەلا نوێنەرەکانی خۆمان، وە کە باسی نوێنەریش ئەکەین لەوێ لە وەزارەتی دارایی دیارە ئەوەیە کە لە، ئێمە ئەلێین نوێنەرقەسدمان مۆزەفێکە دامانناوە لەوێ ئیش و کاری ڕۆژانەی ئێمە تعقیب ئەکات لە وەزارەتی دارایی و مۆزەفی حکومەتی هەرێمی کوردستانیش هەر لەوێیە، بەڵام وەکو نوێنەر ئێمە نوێنەرێکی ڕەسمی ئێمە لە وەزارەتی دارایی حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە بانگ نەکراوە لە هیچ وەختێکدا بۆ ئەوەی گفتوگۆمان لەگەڵ بکەن لەسەر دانانی میزانیە و تحدیدی ئەو مەبلەغەی کە بۆ ئێمە تەخسیس ئەکرێت، بەڵام ئەوە مەعنای ئەوە نیە کە حکومەتی هەرێم لە هیچ وەختێکا خۆی لێ تێنەگەیاندووە و یاخود بۆ

ئەو مەبەستانە هاتوچۆی نەکردوەو نەرۆیشتووە لە کابینەی پێنجا چەندەها جار وەفد ڕۆیشتووە بە سەرۆکایەتی بەڕێز جەنابی کاك نێچیرڤان بارزانی لە کابینەی شەشا چەندەها جار وەفد ڕۆیشتووە بە سەرۆکایەتی کاك د.بەرهەم ئەم لیژنانەو ئەم وەفدانەی کە ڕۆیشتوون هەموو جارێ وەزیری دارایی و یاخود وەکیلەکەی یاخود نوێنەرانی ئێمەیان لەگەلاّ بووە وە بەردەوام بووینە لەسەر پارەی وەرگرتنی سلەفی پێشمەرگە، بەردەوام بووینە لەسەر ئەو داوایانەی کە ئێمە ئەوان ئەلێن ئێمە ئەم مەوازیعانە عیلاقەی بە حکومەتی فیدرالی مەرکەزیەوە هەیە وە سیاسەتی دارایی سیاسەتێکی مەرکەزیە وە ئێوە وەکو حکومەتی هەرێم بۆتان نیە ناو دانانی ئەو مەوزوعە هەرچەندە ئێمە باسی شەراکەتمان کردووە لە گەلّیاندا، وە ئەوە بەردەوام بووینە هەتاکو بۆ ئەو محاوەلانەی تەئکیدیان لەسەر ئەکەمەوە ئەگەر جەنابتان ئاگادار بن لە پێشی ماوەیەك وەزیری دارایی جەنابی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران کاك د. بەرهەم داوای کرد کە بێن یەکترى ببینن، ئەو هاتە ئێرە و لێرە کۆبونەوەمان لەگەلّی کرد و لەو کۆبونەوەیەدا، نوێنەرانی وەزارەتی دارایی لەگەلّی دانیشتن وە یەکێك لەو مەوزوعانە ئەوانە بوون وەعدی ئەویان داوە کە ئەو مەوزوعە عیلاج بکرێت، وە جارێکی تریش وەزیری دارایی هەر هاتە ئێرە، وە جارێکی تر لە وەختی کابینەی پێنجیشدا، چەندەها جار ڕۆیشتین و وەزیری دارایش هاتە ئێرە، دیارە زیاتر بڕیار لەوە دەدەن باس لەوە دەکرێ و پرسیار لەوە دەکرێت بۆچی ئەمسالّ بودجەی تەشغیلی زیادی کردووە، ئەگەر بچنە سەر حقلی وەزارەتی کارەبا، ئەبینن پار سالّ چەند بۆ کارەبا داندراوە، وە ئەمسالّ چەندێکی بۆ داندراوە، ئەبینن لە حدودی یەك ترلیۆن و پەنجا ملیار فەرقی هەیە، وە ئەم فەرقەش بۆچی هاتووە؟، بۆ وا زیادی کردوەو؟ لەبەر ئەوەی کەوا پارەکە محروقات، گازوایل و ئەوانەیان بۆ دابین ئەکرا، ئەمسالّ وەزارەتی نەوت بە نووسراوێکی ڕەسمی ئاگاداری وەزارەتی دارایی کردۆتەوە، کەوا ناتوانن ئەو محروقاتە دابین بکەن، وە خرایەتە ناو میزانیەوە، ئەمە یەکێك لە خاڵەکان و دوای ئەوە کارەبا لەناو ئیعاناتدا بوو پێشتر داهاتەکەی حیساب ئەکرا، مەسروفەکەشی حیساب ئەکرا، یەك لە یەك تەرح ئەکرا، ڕەسیدەکەی دائەندرا بۆ بودجە، ئەوە تەبیعەتی ئەوە حیسابی ئەو ئیعاناتە ئاوهایە، ئەمسالّ بۆ ئەوەی داهاتیشی مەعلووم بێ و وە خۆیشی یەعنی نەفەقاتیشیان مەعلووم بێت، چونکە زۆر زیادی کردووو هێنامانە ناو میزانیە ئەمە یەکێك لە ئەسبابەکان، سەبەبێکی تر هەیە ئێمە پارەکە خۆمان باسمان کردووە و ئێوەی بەڕێزیش ئەزانن تجاوزمان هەبووە لە تەعیناتا، ئەو فەرقەی لەگەلّ ئەمسالّدا، کە 25000 کەسی بۆ دابین ئەکرێ، ئەویش فەرقی ئەو مووچەیەیە هاتۆتەوە ناو ئەم بودجەیە، دوای ئەوە موخەصەصاتێکی زۆر دابین کراوە، بۆ مەحاکم و بۆ فەرمانبەران وئەعزائی مەحاکم، کە ئێستاکە بۆ یاساییەکان ئەوەش هاتووەتە ناو میزانیەوە، هەروەها دەرمالّەی (فیزیائی، کیمیائی) هی تریش، دوای ئەوە ئەمسالّ ئێمە 8 لیوای عەسکەری دائەمەزرێنین و ئەمرەکەیان دەرچووە، ئەمانە هەمووی پێداویستیان دەوێت، چونکە ئەمسالّ ئێمە میزانیەی وەزارەتی پێشمەرگەشمان هێناوەتە ناو میزانیە عامەکەی خۆمانەوە، چونکە هەتاکو ئێستا ئەو سولفانەی کە هەر بەوەعدی ئەوەی کە سولفەکانمان بۆ سەرف دەکرێت،

نەشیانداوینەتێ، ئێستاکە لەزمنی میزانیەدا دامانناوە، ئەوەش دیارە یەکێکە لە هۆکارەکان، دوای ئەوە مەعلوومی بەڕێزتانە ئێمە ئێستاکە 3 یان 4 زانکۆی تازەمان کردۆتەوە، هەروەها سێ سەرپەرشتیاری تازە هەیە، ئەمانە هەمووی پێویستیان بە مەساریف و نەفەقات هەیە، دوای ئەوە لیستێکمان بۆ هاتووە تازە، هی زیندانیە سیاسیەکان هەر لەزمنی ئەمەدا سەرف دەبێت، هەروەها بەنیسبەت لاوان و کەرتی تایبەت بە ئیش کردنی و ئیستفتاعاتی زەمان، کە لێیان دەکرێت، وە مەفروزە حکومەت موشارەکە بکات، ئەمانە ئەسبابن کە ئێستاکە بودجەی تەشغیلی زیادی کردووە، ئەگەر بەراوردی بکەیت ژمارەکان نزیکن، دیارە زۆرجار پرسیار دەکرێت، ئەوترێت ئەم داهاتەی کە دەمێنێتەوە چی لێدەکرێت؟، بۆ کوێ دەڕوات؟، ئەم پرسیارە بەڕاستی هەرکەسێك شارەزا بێت لەئیشوکاری داراییدا مەعلومە کەچی لێدێت؟، بۆ کوێش دەڕوات؟، بەنیسبەت هەموو تەخصیصێکەوە ئەتوانن لەهەموو شوێنێك پرسیار بکرێت، بزانن وایە یان نا؟، هەموو تەخصیصێك لە کۆتایی ساڵدا، ئەڵێت (تسقط بأنتهاء السنة المالیة) تەخصیصاتەکە نامێنێ لەکۆتایی ساڵی مالیدا، وە لەساڵی تازەدا تەخصیص ئەکرێتەوە بۆی، لەو حاڵەتەدا کە تەخصیصەکە نامێنێت، ئەگەر بێت وتۆ عەجزت نەبێت، یان لەبابێکی تر سەرفت نەکردبێت بەپێی یاساکەت، بەپێی موازەنەکەت، مەفروزە پارەکە تەدویر ئەبێتەوە، بەڵام ئەگەر عەجزت هەبێت، ئەگەر لەهەندێ بابی تردا زیادت سەرف کردبێ، ئەو بابانە بەپێی یاساکە ئەوە مەعنای ئەوەیە تۆ مدەوەرت نابێت، ئەچێت بۆ ئەو سەرفانە، ئەوەش هەمووی لە حساباتی خیتامیدا دەرئەکەوێت، حساباتی خیتامی کەدەگاتە دەست بەڕێزتان، ئەو وەختە کە جەنابتان لێی ورد ئەبنەوە ئەو شتانە هەمووی تێدا دەردەکەوێت، ئەو وەختە ئەتوانن زیاتر ئەو حساباتەی لەسەر بکەن، لێرەدا من هەندێ شتم هەیە لەسەر ئەوەی کە بەبیری بەڕێزتانی بهێنمەوە، حساباتی ساڵی 2009ی خیتامی کە تەدویر بووە، بۆ ساڵی 2010، تەماشا بکەن تریلیۆنێك و 11 ملیار بەڕەسمی تەدویر بوەتەوە بۆ ساڵی 2010، کە عەجزە، ئەوە لەلایەك، پارسڵ جەنابتان هەر لەم هۆڵەدا، بڕیارتاندا کە 835 ملیار دینار عەجزی وەزارەتی پێشمەرگەیە، پارەی پێشمەرگە سەرفکراو ئێمە هیچمان بەدەست نەکەوتووە، بەڵام ئەمە بۆچی ئێستاکە ئەو پارانەی ئەم پرۆژانە و ئەم تەخصیصاتانەی یاساکە سەرف نەکراوە، بۆ کوێ ئەڕوات؟، ئەڕوات بۆ تەسدیدی ئەمانە، ئەوە تەبیعی لە حساباتی خیتامیدا زیاتر نەتیجەکان دەردەکەوێت، ئەڕوات بۆ ئێمە لێرە لەم هۆڵەدا بەڕێزتان بڕیارتاندا، هەرچەندە ئێمە لەگەڵ ئەوە نەبووین، کەوا تەحدیدی پارە بۆ قەرز بکرێت، بڕیارتاندا 90 ملیار دینار بۆ عەقار بێت، بۆ مەسرەفی عەقاری بێت وتەوزیعی بکەین، ئەو 90 ملیار دیناره زەربی 10ی بکەین ئێمە لەو حدوودەمان سەرف کردووە لە پارەکە، بۆ مەعلوماتتان بەس لە سلێمانیدا، ئەمساڵ کە تائێستاکە کە لێرە هێشتا موصادەقە نەکراوە، ئەم حساباتە، ئێمە 65 ملیار دینارمان سەرف کردووە بۆ عەقاری، لە سەری ساڵەوە تا ئێستاکە، مەعەل عیلم لەزۆر شتیش وەستاوین، ئەوە لەهەولێر زیاتریشە، هەروەها ئێمە سولفەی زەواج کەوا ئێمە لە بودجەی تەشغیلی بەزیاد حسابمان کرد، چونکە لای خۆمانەوە ئێمە زیادمان کردبوو، دیارە پەرلەمانی بەڕێز دەیەوێت زیاتریش بکات، ئەمانە

هۆکارن بۆ ئەوەی کە لە تەشغیلدا ڕەنگە لە نەتیجەی حساباتی خیتامیدا بۆتان دەربکەوێت کە مودەوەر دەمێنێتەوە یان نا ئەوکاتە دێتە بەردەم بەڕێزتان، ئەو وەختە دەتوانن زیاتریش لەسەر ئەم مەوزوعە قسە بکەن، ئەمە بێجگە لەو قەرزانەی کە من باسم نەکردووە، ئەمەم هەر بە نموونە هێنایەوە، لای ئێمە قەرزی زراعیش هەروەها تەجاوزمان زۆرە لەسەری و نەشمان توانیوە ئەمە ڕابگرین، ڕەنگە لێشمان بپرسن، چۆن ئەمەتان لەخۆتانەوە کرد، وەکو وەزارەتی مالیە ئیلتیزامتان نەکرد بەمیزانیەکەوە، ئێمە ئەم مەوزوعەمان هێنایەوە ئەنجومەنی وەزیران، ئەوانیش لەبەر گرنگی مەوزوعەکەو خزمەتکردنێکە بۆ هاوواڵتیانی خۆمان، بڕیاریاندا بەکۆی دەنگ لەسەری، وە بەنووسراوی ڕەسمی ئاگاداریان کردینەوە کەبەردەوام بین لە دانی ئەو پارانە، بەنیسبەت داهاتەوە کەباس لەداهات دەکرێت ئێمە داهاتەکانمان لەیاساکە، ئەگەر بیخوێننەوە داهاتی ئەمساڵ جیاوازە لەگەڵ داهاتی ساڵانی تردا، یەکەم: داهاتی ساڵی 2011 ئەوەی موقەدیر، تەقدیر کراوە، بەتەئکید ئەو تەقدیرە کەمترە لەوەی کە هەیە، چونکە لە خیتامیدا دەرئەکەوێت کەچەندە، خۆشتان ئەزانن ئێمە پاریش شەرحمان کرد، ئەو تەقدیرە بۆ کەممان دانابوو، ئەو داهاتانە جارێکی ترکە پێشتر بەمەقاسە لێمانیان دەبڕی، ئەمساڵ لێمان نابڕن، ئەوەشی کە لێیان سەندووین بۆمان دەگێڕنەوە، ئەبێتەوە بە داهات بۆ ئێمە، ئەم داهاتانە ئیزافە بووە، لەگەڵ پارەی نەوت پترۆ دۆلار، ئەمانە هەر هەمووی ئێستاکە وەزعی داهاتەکەی گۆڕیوە لەلای ئێمە، ساڵی 2010 ئیعادە دەکرێت وساڵی 2011 بۆ خۆمان دەبێت، پرساری ئەوە ئەکرێت کە فەرقێك هەیە بە 2 تریلیۆن دینار لەبەینی 398 و 400دا، ئەوە ئێمە لەکاتی خۆیدا ناردوومانە بۆ بەغداد، چەند مانگێك پێش ئەوەی کە ئەمە بکرێت، ئەوانم بڵێم ساڵێکیش پێش ئەوە بە 398، بەڵام لە ئاخیر جار کە دامانناوە، بە 400 دامانناوە و، داهاتی فیعلی ئەو داهاتەیە کە لە حیساباتی خیتامیدا دەرئەکەوێت، پرسیار ئەکەن ئەڵێن، داهاتی فرۆکەخانە لە کوێیە، داهاتی وەزارەتی شارەوانی لە کوێیە؟، بۆ چی داهاتی وەزارەتی شارەوانی کەمە و بۆ چی داهاتی فرۆکەخانە دیار نیە؟، ئێوە تەماشا بکەن، خوشك و برایانم، ئێمە کە ئەو ڕوونکردنەوەمان دا، هەرچەندە ئەوە ناوی ڕوونکردنەوە بوو بەراستی، ئەگەر بۆ بەڕێزم سەرۆکی لێژنەی دارایی ئەو شایەدیەم بۆ بدات بە مانگێکیش پێشی ئەوە ئاگاداریم کردەوە و وتم ئەوە ڕوونکردنەوەیە، بۆ شەرح لەسەر مەسروف و داهات و چۆنیەتی ئیش و کارەکانی وەزارەتی دارایی، ئێمە لە ڕوونکردنەوەکەدا و پارەکەش شەرحمان کرد، فرۆکەخانە داهات و مەسروفی لەناو حیساباتی مینەح دایە، ئەگەر ئێستا مینەح بکەنەوە لەبەر دەستتاندایە، ئەوە بە یەك ڕەقەم هاتووە، داهاتەکە تەقدیر وەرئەگیرێت، مەسروفەکە نەفەقاتەکە تەقدیر وەرئەگیرێت، یەك لە یەکی تەرح ئەکرێت، ئەوە دائەنرێ بە میزانیە، تەبیعەتی ئەم حیساباتانە بەو شێوەیەیە، ئەمە نەك لێرە لە کوردستان وای لێ ئەکەین، لە عیراقیشدا هەر بە هەمان شێوە، باسی ئەوەش دەکرێ مەسەلەن مینەح، ئەمە مینەحە کە ئێستاکە صەرف ئەکرێ، بەڵام هەندێك خوشك و برا زۆر جار کە باسی مینەح ئەکەن، وا باس ئەکرێت کەوا ئەوە هەمووی بۆ بەردەستی وەزیرەکان و وەزارەتەکان و ڕەئیس ویزەرایە بۆ سەرف و ئەو شتانە، ئێمە شیمان

کردووتەوە، ئەڵێین مینەح بەو نەوعەیە، بەندەکانی بازرگانی و کۆمپانیاکانی دڵنیایی 43 ملیارە، فڕۆکەخانەکانی هەولێر و سلێمانی 44 ملیارە، شارەوانیەکان، بۆ ناوی شارەوانیەکان هاتووە؟، شارەوانیەکان کە پارەکەی 446 ملیارە، شارەوانیەکان حیسابی تایبەتی خۆیان هەیە، بە پێی یاسای رەقەم 6، حیساباتیان تایبەتە، ئەمە نابێتە ئیراد بۆ وەزارەتەکان، ئەبێتە ئیراد بۆ شارەوانیەکان، بە پێی یاسا، ئی فڕۆکەخانە نابێتە ئیراد لە بۆ وەزارەتی مواصەلات، ئەبێتە ئیراد بۆ فڕۆکەخانەکە خۆی، مەصرەفەکە و ئیرادەکەی لەوێ دەرئەکەوێ، هەروەها بە نیسبەتی رێکخراوەکانی زانستی و رێکخراوەکانی تر و لێژنەی ئۆلۆمپی، یەکێتیەکانی وەرزش ئەوە 266، ئەوە پارەی ئیعاناتە کە دانراوە لە خانەی مینەحدا، بەو شێوەیەیە مینەح، بەو شێوەیەی نیە کە جەنابتان وا بەعزی جار تەصەوراتی واتان لا دروست بووە کەوا ئەوە لەبەر دەستی وەزیرەکانە و وەزیرەکان بە کەیفی خۆیان تەصەروفی تێدا ئەکەن، یاخود مەسئولین،یاخود لەسەر ئەوەش، ئەوە مانای ئەوە نیە ئەو جۆرە دەسەلاتانە نیە بۆ ئەوەی کەوا ئەو جۆرە موکافەئاتانە بدەن، ئەو جۆرە یارمەتیانە، هاوکاریانە بدەن، ئەویش هەیە، بەڵام بەو شێوە نیە کە جەنابتان باسی ئەکەن، حیساباتی خیتامی، حیساباتی خیتامی ئەو حیساباتانەیە کە قەد نابێت لە بیدایەتی سەری ساڵدا ببێت، خۆی ئاخیر جار قانونی ئیدارەی مالی باسی 4/15 ی کردووە و وەزیری دارایی بۆی هەیە مانگێکیش تەئخیری بکات، بەڵام ئێمە کە کێشەی حیساباتی خیتامیمان ئەوەیە، خۆ ئێمە وەزارەتی دارایی ئەو جیهەتە نیمان یەکسەر حیساباتی خیتامی هەمووی ئێمە بێن لە لای خۆمانەوە بیکەین، مەفروزە هەموو وەزارەتێك حیساباتی خیتامی خۆی بکات و بینێرێ و بە تەئکید حیساباتی خیتامی ئەگاتە بەردەستی جەنابتان، بە ئیراد و بە مەسروفی کامیلەوە و ، بە تەحدید هیچ ئیزافاتێکی تری لەسەر ناکرێ و دێتە بەردەستی بەڕێزتان، ئەو وەختە تەصەوراتی تازەتان لا دروست ئەبێت لەسەر مەوزوعەکان، لێرەدا ئەمەوێ یەك شت بڵێم، دیارە هەندێك لە برادەران باس لەوە ئەکەن و ئەڵێن، موازەنەکە بچێتە، پێش ئەوەی بێتە ئێرە بچێتە رەقابەی مالی، من لەبەر ئەوەی باسی حیساباتی خیتامی ئەکەم، حیساباتی خیتامی ئەبێ بچێتە رەقابەی مالی و، ئەبێ تەدقیق بکرێ لەوێ، ئەوان دێن لە مەوقیعدا تەدقیق ئەکەن لە لای خۆیانەوە تەدقیق بکەن، ئەوجا دێتە بەردەستی ئێوە، رەنگە ئەو وەختە ئێوەش باشتر بتوانن جێبەجێی بکەن، بەڵام بە نیسبەتی حیساباتی ئەم تەقدیراتەی ئێستا بۆ موازەنە هاتووە، ئەم تەقدیراتە نابێت بچێتە رەقابەی مالی، بەڵام ئەگەر بشنێردرێ، ئێمە سوپاستان دەکەین، بۆ چی نابێ؟، چونکە ئیش و کاری رەقابەی مالی بە پێی قانون، التدقیق بعد الصرف، التدقیق قبل الصرف، تەدقیقی داخیلی هەیە لە هەموو وەزارەتەکان، دائیرەکان، رەقابە و تەدقیقی داخیلی خۆی هەیە، تەدقیقی دەکەن و دوای ئەوەی کە سەرف تەحەقوق ئەبێت، رەقابەی مالی دێت، سالێك تەدقیق ئەکات، یان شەش مانگ، یان مەوزوعێکی موعەین دێت تەدقیقی دەکات و ئەو وەختە راپۆرتی خۆی بەرز دەکاتەوە، بەس بە نیسبەتی ئەوەوە کە ئێمە جێی موازەنە دائەنێین، ئێمەش پێمان خۆشە برادەرانی پەرلەمان نوێنەریان بێتە ئەوێ، بەشەرتێك، رەنگە ئەو وەختەش هەندێ ئیعتیرازات هەبێ، بەڵام ئێمە زۆرمان پێ خۆشە نوێنەری

پەرلەمانی لێ بێت، زۆر پێمان خۆشە نوێنەری رەقابەی لێ بێت، رەقابەی مالی، زۆر پێمان خۆشە ئەو جیهەتەی کەوا ئەتوانێت لەگەڵماندا یارمەتیمان بدات، هەر چەندێك باس لەوە ئەکرێ گوایە ئێمە مودیریەتی موازەنەمان نیە، حەز ئەکەم جەنابتان بزانن، ئێمە دوو مودیریەتی موازەنەمان هەیە، مودیریەتێکی موازەنەمان هەیە لە سلێمانی، ئیدارەی سلێمانی کۆن، مودیریەتێکی موازەنەمان هەیە، ئیدارەی هەولێری کۆن، هەردووکمان یەك خستووە، ئێستا یەك مودیریەتی کامیلمان هەیە بە موشتەرەکی و ئەوانەی کە ئیشی تێدا ئەکەن، بە پێی مەعلوماتم، چونکە یەکێکم لەو وەزیرە مالیەیانەی کە لە کۆنەوە ئیش ئەکەم، یەکێکم لەوانەی لە بیدایەتی دانانی موازەنەوە، ئەم فەرمانبەرانە ئەو ئیشە ئەکەن، زۆریش موماریسن و زۆریش ئیشەکانی خۆیان بە باشی کردووە، هەر چەندێك موازەنەش بێ غەڵەت نابێ لە جەمعیشدا غەڵەت ئەبێ، ئەوانەش هەمووی تێ ئەکەوێت، بەڵام موازەنە و ئەرقامی عام و هەروەها بۆچوونەکان و تەقدیراتەکان و چۆنیەتی دابەشی ئەوانەیە، باسی ئەوە ئەکرێ کە ئێمە باسی ئیقتیصادمان نەکردووە و بە هیچ شێوەیەك وەزارەت، راستە بە وەزارەتەکەی ئێمە ئەڵێن وەزارەتی دارایی و ئابووری، ئێمە لە کاتی خۆیدا، لە پەرلەمانی پێشووتردا داوامان کرد، وتمان رجاتان لێ ئەکەین مەوزوعی، ماطول وەزارەتی تیجارە دانرا و ئەو بەشانە لە وەزارەتی دارایی کرایەوە، مەفروز نیە ئیتر باسی ئیقتیصاد بکرێ لەگەڵ وەزارەتی دارایی، و لەسەر ئەو ئەساسە ئێمە تەقریبەن ئەوانەی کە ئەو ئیشانەیان ئەکرد، لە لای ئێمە حیا بوونەوە و چوونە وەزارەتی تیجارە، بەڵام بەداخەوە جارێکی تر کە ناوەکان هاتەوە و ئەوسا سەیرمان کرد وەزارەتی دارایی و ئابووریە، ئێمە پەیوەندیمان کرد وتیان ئەوە وا هاتووە وئیتر وا بڕوات و فیعلەن وا رۆیشت، ئێستاکە وا ئێمە تووشی ئەو سوئال و جوابانە ئەبینەوە و تەئکیدەن بۆ ئەو مەوزوعەش، ئێمە یاسای وەزارەتی داراییمان هێنایە بەردەستی ئێوە، بە هیچ شێوەیەك تەتەروق نەکراوە بۆ مودیریەتی ئابووری گشتی و یاخود مودیریەتێك بەناوی ئیقتیصادەوە، هەرچەندێك لەسەر داوای بەڕێزتان، یەکێك لەفەقەرەکان کە ئێمە ئەبێت نیزامی لەسەر دەربکەین، نیزامەکەشمان دەرکردووە، ئەوەی تێدا نیە، من تکام لە پەرلەمانی بەڕێز ئەوەیە ئەو مەوزوعە لە لایەنی بەڕێزتانەوە چارەسەر بکرێت، چونکە بەو شێوەیە نیە و زیاتر ئیش و کاری دارایی ئەکات، هەر چەندە داراییش لە خزمەتی ئیقتیصاد دایە و ئیقتیصادیش لە خزمەتی دارایی دایە، باسی حیساباتی شەش مانگی یەکەم و زۆر جار ناوی دێنن، زۆر جار وتوومە چی لە وەڵامدانەوە و لە هەموو شوێنێك باسم کردووە، رجاتان لێ دەکەم حیساباتی شەش مانگ نیە و حیساباتی خیتامی نیە، ئەوە جەداولێکە بۆ ئێوەی ئەنێرین، ئەصڵەن ئەوە تەصفیەی سولەفی تێدا نەکراوە، ئەگەر بێت و حیسابات بەو شێوەیە ناکرێ ئەوەندەی زەربی 2 بکە و دەرئەچێ لەو سەرەوە، تۆ ئەو مەوزوعانە لە حیساباتی خیتامیدا بە فیعلی دەرئەچێت ئەو مەوزوعانە، بە فیعلی بۆت دەرئەکەوێ کە چەندە و تۆ ئەو وەختە ئەتوانی جەنابتان ئەمرێکتان هەبێ لەسەر ئەوانە و هەر بۆچوونێکتان هەبێ جەنابتان تەرحی ئەکەن، دیارە من ئەمەوێت ئێستا جوابی پرسیارەکانی تر بدەمەوە، لە پێشەوە باس لەوە ئەکرێ مەبانی سەکەنی کە گوایە هەشت ملیاری بۆ تەرخان کراوە، ئەمانە

چین؟، من نازانم تەفاصیلەکانی خوێندووتەوە ئەو برایانە یان نا، جارێ ئەو مەبانی سەکەنی 4 ملیاری هەر بۆ پەرلەمانە، بۆ تەعلیمی عالیە، بۆ عەدلە، بۆ ئەوقافە، بۆ کارەبایە، بۆ ئەمانەیە، زۆر جار باسی 100 مەتری ئەکرێ، ئێستاش باس کرایەوە، ئەمە نامەکانە ئەهێنن، بۆیە وا لە پێش جواب ئەدەمەوە، بە نیسبەتی 100 مەتریەوە، ئێمە لە کیتابی ئەنجومەنی وەزیران وا دەستنیشان کراوە، 100 مەتری مەوزوعی موعالەجەی لە لای ئێمە نیە، هەر موعالەجەکەی لە وەزارەتی شارەوانیە، ئیجازەی بینا بە کێ بدرێت؟، بە 100 مەتریش بێ ئێمە ئەیدەین، موشکیلەمان نیە، بەڵام ئەوە عیلاقەی بە ئیفراز و بە وەزارەتی شارەوانیەوە هەیە، لێرەش خوشك و برایان زۆر تەئکید لەسەر ئەو مەوزوعە ئەکەن، ئێمە ئەو زەوابتانەی کە دانراوە، یەکێك لەو زەوابیتانە ئەبێ ئیجازەی بینای هەبێ، کە ئیجازەی بینای هەبێ، ئەوە عەقاری شمولی ئەکات، باس مەعمل کراوە، ئەڵێن ئەمانە چین؟، ئێمە تەبیعی مەعمەلی ئەدویەمان هەیە، مەعمەلی کەسارەمان هەیە، مەعمەلی ئەسفلتمان هەیە، مەعمەلی قیرمان هەیە، مەعمەلی بلۆکمان هەیە، باس لە ئیجار ئەکرێ گوایە ئیجارمان زۆرە و ئەمانە، بەس ئەقسامی داخیلی 180 قسممان هەیە، ئەوە بێجگە لە حدودی 300 مەکتەبمان هەیە بە کرێ، ئەمە یەعنی ئێستا ئێمە ئەو هەموو مەکتەبانەش ئەکەین و هێشتاکە ئەونەشمان هەیە، حەز ئەکەم جەنابتان بزانن، بیجگە لەو بینایانەی کە بۆ دائیرەکانی دەوڵەت گیراون، نامەیەکی تر ئێستا بۆم هاتووە، ئەڵێ ئایا هەڵسەنگاندنی بودجە بۆ ئەم وەزارەتانەی دارایی و سەرۆکایەتی ئەنجومەن و سەرۆکایەتی هەرێم و وەزارەتی پلان دانان و دیوانی چاودێری دارایی و وەزارەتی داد و دەستەی وەبەرهێنان و پەرلەمانی کورستان، چۆن ئەکرێت؟، ماعەدا دیوانی چاودێری دارایی، بە پێی نیزامەکەی خۆیان، ئەوان رەئیسی دیوانی چاودێری، دەسەڵاتی وەزیری دارایی هەیە، بە پێی تەعلیمات و یاساکانی خۆیان کە لە عیراقیشدا وایە، میزانیەکەی خۆیان، خۆیان دایئەنێن، ئەینێرن بۆ ئێمە و ئەیخەینە ناو میزانیەکەوە، ئەوانی تر هەر هەمووی موناقەشە کراوە لە رێگای لێژنەی، لە رێگای مودیریەتی موازەنەی وەزارەتی دارایی‌یەوە و لە دوای موناقەشە دانراوە و ئەگەر تەماشا بکەن، تەماشای وەزارەتی دارایی بکەن، ئێستاکە ئەبینن ئێمە لە وەزارەتی دارایی چیمان داوا کردووە و چەندێك کەم کراوەتەوە، ئەوجا دێمە سەر ئەو پرسیارانەی کە کراوە، باس لەو 5 وەزارەتە ئەکرێ کەوا حیصەی ئەسەدیان بۆ دانراوە و پارەیەکی زۆرە، ئەگەر بێت و دیراسەتی تەبیعەتی ئەو وەزارەتانە بکەین ئەوە وایە، با من باسی وەزارەتی داراییتان بۆ بکەم، کەم وەزارەت هەیە بەقەدەر وەزارەتی دارایی مودیریاتی هەبێ و مودیریاتی عامی هەبێ و ئیش و کاری تایبەتی هەبێ، 10 مودیریەتی عامی هەیە، بە دەیەها بانقی هەیەن کە دەگاتە 100 و قسور بانقیش تەقریبەن، بێجگە لەوە، ئێمە بەعزێك شتێك هەیە ئێستا رەبت بووە بە وەزارەتی دارایی‌یەوە، بێجگە لەو هەموو وەزعە کە ئێمە هەتا ئێستا باس لە یەکگرتنەوەی ئاساییشی گشتی و فلان دائیرە، ئێمە بەسیتزین شت هەیە لەلای ئێمە هێشتا یەکتری نەگرتووتەوە، ئەویش دەزگای مینە، ئێستا دەزگای مین لە سلێمانی، مودیریەتی عامەی مین تابیعە بە وەزارەتی مالیە، کە ئەمە هەر ناگونجێ، لێرە قوە و دەزگایەکی سەربەخۆیە، یەکیك لەو ئیزافاتانەی کە لەسەر وەزارەتی دارایی‌یە ئەوەیە

دەزگای مینە، دوای ئەوە لەنا تەخصیصاتی وەزارەتی مالیە ئیحتیاتات هەیە، و تواریئ هەیە، پارەی تر هەیە دانراوە، ئەوە لە هەمووی موهیمتر، لە هەموو وەزارەتێك زیاتر، ئەی ئەو هەموو مەعاشەی تەقاعودە، کە ئێستا وەرئەگیرێ، ئەوە هەمووی لەناو وەزارەتی دارایییدایە، وەزارەتی پێشمەرگە و هەر بەهەمان شێوە، وەزارەتی پەروەردە، وەزارەتی پەروەوردە ئێستا ئێوە تەماشا بکەن چەند مەکتەبی هەیە؟، ئیمتیحاناتی تێدا هەیە، تەبعی مەناهیجی تێدا هەیە، ئەمانە ناگونجێ یەعنی تەبیعەتی ئەمانە، تەبیعەتی ئەم وەزارەتانە وایە کە بەو شێوەیە بودجەکەیان بۆ تەرخان بکرێ و لەهەمان شوێنیشدا و لە هەمان جێگاکانی تریش بە هەمان شێوە هاتووە، زۆر باس لەوە ئەکرێ موناقەلە ناکرێت لە دوای تەصدیقی موازەنە قەت موناقەلە نەکراوە لە پرۆژەی وەبەرهێنانەوە بۆ پرۆژەی تەشغیلی، قەت ئەوە نەکراوە و جائیزیش نیە و ناشکرێ، پرسیاری ئەوە ئەکرێ و داواش کراوە، چەند وەزارەتێك ئیش و کاری پرۆژەکان ئەکەن و بە تەئکیدیش لەسەر وەزارەتی دارایی ئەکرێتەوە، واللە منیش لەگەڵ ئەوەدام کە مەفروز نیە وەزارەتی دارایی لەگەڵ هیچ وەزارەتێکی تر مەشاریع جێبەجێ بکات و مەفروزە، ئەگەر لوجانی هەندەسیشیان هەبێ ئەوە کاری صیانە بکەن، ئێمەش لەگەڵ ئەوە داین ئەوانە بچێتەوە وەزارەتە موختەصەکان وەکو وەزارەتی ئاوەدان کردنەوە و وەزارەتی شارەوانی و ئەمە فیعلەن رەئیەکی زۆر مەعقولە، دیارە وەزارەتەکان زۆر گلەییان هەیە لەبەر ئەوەی وەزارەتی دارایی دەستیانی بەستووە و ناتوانن ئیش و کارەکانیان بە ریك و پێکی بکەن، ئێمە وەکو وەزارەتی دارایی، لێرەشەوە و تا پێش ئێستاش کردوومانە، ولێرەوە جارێکی تر ئیعلانی ئەکەین، ئێمە هەموو پارەیەکی موخەصەص و لە زمنی یاسا و رێنماییەکانە، موخەصەصی هەر وەزارەتێك، ئەتوانێ وەزیرەکە خۆی ئیش و کاری خۆی بکات بە بێ ئەوەی بگەڕێتەوە وەزارەتی مالیە، بەڵام ئەگەر خۆی موشکیلەیەکی هەبێت یان موخالەفەیەکی هەبێت، یان تەخصیصی نەبێت، بە تەئکید لە گەنجینە ئەگیرنەوە، دەسەڵاتیشیان پێدراوە، پارەکەش دەسەڵاتیان پێ دراوە و ئەمسالێش هەمان دەسەڵات ئەدرێ، باسی ئەوە ئەکرێ کە سەری سالّی دارایی بگۆڕین، بەراستی سەری سالّی دارایی بەدەست ئێمە نیە بیگۆڕین، لە عیراقدا سەری سالی دارایی 12/31 یە، وەختی خۆی لە پێشان 3/31 بوو، بەڵام بەداخەوە کردیانە 31/ 12 و عیراق لەسەر ئەو نیزامە ئەڕوات و ئێمەش تابیعی ئەو سیاسەتە مالیەین بە پێی قانون و بە پێی دەستوور، بەڵام ئێمە یەك رجامان لەپەرلەمان ئەوەیە، تکامان وایە، ئەگەر لوتف بفەرموون، بڕیارێکمان بۆ دەربکەن، ئەو نیزامە نەختێك گۆرانکاریمان تێدا بکەن، ئێمە ناتوانین بە هیچ شێوەیەك لە مانگی 11 بودجە بخەینە بەردەستی ئێوە، بەمەرجێك ئەتوانین بیدەینی، پێمان بڵێن تەفاوت لە پارەکاندا چەند هەبێت، ئێمە موشکیلەمان نیە، هەر وەکو مەعلوم جەنابتانە، وەزارەتەکان داوای یەکجار پارەیەکی زۆریان کردبوو، ئێستا ئێمە ئەوەتانێ ئەو پارەشمان داناوە، کەمیشمان کردووتەوە و ڕازیش نین، ئەوان بەوەی پێشووتر ڕازی نەبوون، یەعنی ئەمە وایە، ئەوە یەك، تەحدیدی وەختی حیساباتی خیتامی بکرێت، تەحدیدی وەختی حیساباتی تەقدیمی میزانیە بکرێت، ئەوە بەراستی رەنگە یارمەتی هەموومان بدات، داوا ئەکرێت سەرچاوەکانی داهات تەحدید بکرێت، واللە ئێمەش

لەگەڵ ئەوە دایـن کـە سەرچـاوەکانی داهـات تەحدیـد بکـرێ، بـەڵام بـە مـەرجێك بگونجێـت لەگـەڵ وەزعـی عیراقدا، چونکە ئەوان ئەمەی کە ئێمە صەرفی ئەکەین و میزانی موراجەعـەی ئێمـە ئەچـێتەوە بـۆ بەغـدا، ئەگەر لێرە عادەتەن بە نـەوع و ماددە وەرئەگیرێ، ئیرادات ئـەبێ لەگـەڵ نـەوع و ماددەکـە یـەك بگرێتـەوە، پارەکـە، دیـارە میزانـی موراجەعـە کـە ئێمـە ئـەڵێن مەبەسـتمان ئەوەیـە، کـە ئەینێرینـەوە ئـەو میـزان موراجەعەیە لە هـەموو عیراقـدا موتەبەعـە، لـە هـەموو شـوێنەکاندا موتەبەعـە و، ئـەو فەصـڵ و مـاددە و ئەبوابانە و ئەو عەناوینانەی کە هەڵیگرتووە، ئەوە مەوزوعەکە صندوقی نەقـدی دەولیـە ئەوانـەی دانـاوە، داوا ئەکرێت کەوا بودجەی هەردوو ئاسایش یەك بخرێت، ئێمە لەگەڵ ئەوەداین هیچ ئەو شتانە نـەمینێت، دەزگای مین تاکامان وایە، لوتف بکەن دەزگای مین، ئاسایش بە فیعلی دیـوانی چاودیری دارایـی، بـە فیعلـی وەزارەتی دارایی، بە فیعلی ئەمانە بـا هـەمووی یـەك بگرێتـەوە و ئـیتر ئێـوەش زیـاتر ئـەتوانن و باشـتریش ئەتوانن موراقەبەی ئێمە بکـەن، وەك بـە تایبـەتی دیـوانی چاودێری دارایـی، ئەگـەر بێت و یـەك بگـرێ و تەفعیل بکرێ، بڕواتان هەبێ ئەم کێشانە بـە هـیچ شـێوەیەك ڕەنگـە لـە 50٪ ی لێـرە بـاس نـەکرێت، ئـەو وەختە پەرلەمانی بەڕێز تەفەروغ دەکات بۆ ئەوەی ئیش و بڕیارەکانی خۆی بدات، پێشـنیار ئـەکرێت کـەوا یاسایەکان وەکو یەك پارەیان بۆ سەرف بکرێ و موخەصەصاتەکانیان بۆ دابین بکرێ و ئەمانـە، مـن لێـرەدا قەت لەگەڵ ئەوەدا نیم کە بڵێم ئەوە بـبرێ و ئـەوە مـەدەن و ئـەوە، ئەمـە شـتێکە هـەر شـتێك کـە بڕیـاری لەسەر ئەدرێت، ئێمە وەکو جیهەتی مومەویل، وەکو قائم بالصرف، ئێمە جێبەجێی ئەکەین، بەڵام هەندێك شەرائیحیش هەیە، بەداخەوە ناویان نیە لە ناوەکاندا، کەس باسیان ناکات، ئەوانە شەریحەی موهیمن لـەناو ئەم حکومەتەی ئێمەدا، کەس بەقـەدەر موحاسـیب و ئەوانـەی کـە لـە حیسـاباتدا ئـیش ئەکـەن تەحـەمولی مەسئولیەت ئەکەن؟، ئەوانەی کـە ئەدرێنـە مەحکەمـە و ئـەیانهێنن و ئەیانبـەن، تووشـی نەقصـی صـندوق ئـەبن، ئەوانـەن کـە موحاسـیبن و ئومـەنای سـندوقن و ئومـەنای مـەخازنن، ئەمانـەن، ئەمانـەش کولیاتیـان تـەواو کـردووە و ئەمانـەش مەعاهیـدیان تـەواو کـردووە، ئەمانـەش بەکالوریوسـیان هەیـە، ئەمانـەش شەریحەیەکن، جەرگ و دڵی دائیرەکانن، مفروزە ئەو شەریحانەش بە نـەزەری ئیعتیبـار وەربگیرێ، ئێمـەش بە نیسبەتی موخەصەصاتەوە، ناتوانین موخەصەصاتێك لە کوردستانەوە بدەین و موخەصەصاتێکیش کـە لە عیراقـەوە هاتووە بیـدەین، ئێمـە پێمـان چاکە موخەصەصات تەوحیـد بکـرێ، بـەڵام بـە عادیلانـە ئـەو موخەصەصاتانە بدرێت کەوا کوردستان پێویستیتی بدرێت و بە عادیلانـە بـدرێت، ئێمـە پێمـان باشـە ئـەو قەرزانەی کە ئێستا ئەڵێن ئەوەندەمان پێ باشە بۆ عەقاری دابنرێ و ئەوەندە بـۆ ، ئێـوەی بـەڕێز ئـەتوانن وەزارەتی دارایی حکومەتی هەرێم ئیلزام بکەن بە صەرف، بە پێی میزانیەکەی خۆی، بەڵام کە پێی ئـەڵێی 75 ملیار بۆ عەقاری دابنێی، من ئەو وەختە حەقی خۆمە، 75 بۆم دانـا لـە 75 ئەوەسـتم و چـیتر سـەرف ناکەم، بەڵام ئەگەر لە 75 زیاتر بوو، ڕەنگە ئەو وەختە لە 75 زیاتر بـە تەئکیـد سـەرف دەکـەم، هـەروەکو 90 ملیارەکە، لەبەر ئەوەی ئێمە لە وەزارەتی دارایی پێمان باش نیە ئـەو ڕەقەمانـە تەحدیـد بکـرێ، بـەڵام ئیلزام هەبێت بە نیسبەتی ئێمـەوە، بـە پێـی میزانیـەی خۆمـان بتـوانین قـەرز عـەقاری، صـیناعی، ئەوانـە

هەمووی بدەین، زیراعی، باسی پارەی پەرەپێدانی موحافەزات ئەکرێت، ئەگەر جەداویلەکان بخوێننەوە ئێستاکە، ئەو جەدوەلەی کە لە عیراقەوە هاتووە، لە سیادیە بە عامی پەرەپێدانی موحافەزاتی دەرکردووە لێی، دوایی هاتووە ئەوەی کوردستانی ئیزافەی سەر وەبەرهێنانی کردووە، تەماشای بکەن مەعلومە ئێستا لەناو جەدوەلەکاندا هەیە، لە وەقائیعی عیراقیش ئێستا نەشر بوو، ئەوە مەعانی ئەوەیە لەناو وەبەرهێناندا هەیە، بەڵام ئەوە مەعنای ئەوەنیە ئەو پارانە نادرێتە موحافەزات، ئەبێ ئەو پارانە بدرێتە موحافەزەکانی خۆمان و بە پێی نفوسیش تەوزیع بکرێت و باس لەوە ئەکرێت کە 98ملیار و 91 ملیار دانراوە، بەڕاستی ئەوە دەبێ بەڕێز کاك د.عەلی ئەوە جوابداتەوە، چونکە لای ئێمەوە ئەو پارەیە تەخصیص کراوە، پارەی توانا سازی، پارەکە ئەو مەبلەغەی کە دانڕابوو بۆ توانا سازی، بەشێکی لێ سەرف کراوە و بەشێکی ماوەتەوە، ئێمە ئیستیمرار دەکەین لەسەر سەرفی ئەو تواناسازیە، هەر وەکو وتم ئەگەر ئەوە لە سەری سااڵدا سقوتیش بکات، ئەوە جارێکی تر تەخصیص دەکرێتەوە بۆیان و لەو حودودەیە و ئەگەر پێویستی بەزیاتریش بێ، پێم وایە لە ئیحتیاتیش بێ بۆیان جێبەجێ ئەکەین، باسی میلاکێك ئەکرێ لە وەزارەتی دارایی کە میلاکێکی زۆرمان بۆ دانراوە، موسبەقەن من لەگەڵ ئەوەدام ئەو میلاکە زۆرە نابێ لە وەزارەتی دارایدا بێت، بەڵام وەزارەتی دارایی کە حیسابی خۆی کردووە، حیسابی ئەوەی کردووە ئیحتیاتێك وەکو هەموو ئیحتیاتیەکانی تر دابنێت بۆ ئەو دائیرانەی کە تازە ئیستیحداس ئەکرێن و بە تایبەتی بۆ سەرپەرشتیاری ئیدارەکان و بۆ شوێنی تر، بەڵام لەسەر ئەوەشەوە، ئێمە وەکو وزارەتی مالیە ئێستاکە گەیشتینە قەناعەتێك، فیعلەن لەگەڵ ئێوەداین، ئەو میلاکە هەندێکی بدرێتە وەزارەتی تەربیە و هەندێکی بدرێتە وەزارەتی تەندروستی و ئەو وەزارەتانەی کە پێویستیان پێیەتی، بەڵام لە عەینی وەختیش هەزاری بمینێتەوە ئیحتیات و بۆ وەزارەتی دارایی و بتوانین ئەوانەی لێ جێبەجێ بکەین، باسی تەعویزی موزەفین ئەکرێت، ئەوانەی ئیدارەی سلێمانی ئەڵێن ئەو پارەی ئێستا لە کوێوە هات و بۆ کوێە و چۆن؟، بە نیسبەتی ئەو خیلافەی کە هاتووە، وەختی خۆی سێ ئیختیار هەبووە، ئیختیاری یەکەم و دووەم و سێیەم، هەولێر بە ئیختیارێك ئیشی کردووە و سلێمانی لەگەڵ عیراقدا بە ئیختیارێك ئیشیان کردووە، پەرلەمانی بەڕێز کە هەموو جارێ باسی یەکسانی مووچە ئەکات، کە یەکسان بێت، لە ئەنجومەنی وەزیرانیش بڕیاری ئەوە درا کە مووچەکان ئەبێ یەکسان بێت، ئێمە کە مولاحەزەی ئەوەمان کرد، ڕێنماییمان دەرکرد بۆ یەکسانی مووچەکان، کە ڕێنماییمان دەرکرد وتمان مووچەکان و فەرقی ئەو مووچانە لە 2011 /1/1 سەرف ئەبێت، بەڵام ئێستاکە حکومەت بڕیاری دا کەوا تەعویزی ئەو فەترانەشیان بداتەوە، دیارە ئەو تەعویزەی ئێمە لەبەر ئەوەی ڕێنماییەکان دەرچووبوو لە 2011/1/1 و لەبەر ئەوەی ئەو مەوزوعە هێشتاکە لە گفتوگۆدا بوو، ئێمە ئیحتیاتێکمان وەرگرت، پارەیەکی تریشمان هەبووە بۆ ئەو سێ چوار مانگەمان دانابوو، هەمیش زیادەیەکمان حیساب کردبوو کە لەناو تەعویزی موەزەفیندا، بۆ ئەوەی ئەگەر ئەوە بێت ئەوە پارە 5، 6 مانگمان لە ئیحتیات دانا بوو لەوێ و ئەوەشی تێدابوو و هەر لەناو تەعویزی موەزەفیندا ئەو پارەیە سەرف دەکرێ، باسی مەنافیعی ئیجتیماعی ئەکرێت،

که ئەوەش هەر وەکو بە جەنابتانم راگەیاند، ئەوە مەنافیعی ئیجتیماعیە و ئیعاناتە و مینەحە، ئەوە هەر یەکی بۆ چەند جیهەتێك و دەوائیرێك ئەوانە سەرف ئەکرێ، وەکو تەرخان نەکراوە بدرێ بە شەخص، ئەگەر موراجەعەی جەدوەلەکان بکەین لە رووونکردنەوەکەی وەزارەتی داراییدا هاتووە، ئەبینن ئەوانەی تێدا دەستنیشان کراوە، جارێکی تریش تەئکید دەکەمەوە، ئەوە بەو حەجمە نیە کە باس ئەکرێ، من نازانم بەڕاستی هەندی شت ئەخوێنمەوە لە جەرائید و موتابەعە ئەکەم و یاخود ئەیبینم، خۆم پێم سەیرە بەڕاستی بەو شێوەیە باس ئەکرێ، مەسەلەن ماوەیەك پێش ئێستا باس کراوە، باسی بەلەم ئەکەن، ئەلێن حکومەت باسی بەلەمی کردووە، بە نەوعێك باسی ئەکەن، ئێ باشە کاکە حکومەت وەسائیلی بەری هەیە، وەسائیلی جەوی هەیە و وەسائیلی نەهری هەیە، ئەگەر جەنابتان حیساباتی موەحەد، ئێمە ئێستا بەکاری ناهێنین، ئەگەر حیساباتی موەحەدو ئەرقامەکانی و عەناوینەکانی ببینن، ڕەنگە هەر زۆر زۆر بەلاتانەوە سەیر بێت، یەکێکە لەو نوقاتانەی کە هاتووە لە ماددەکانی سەرفا وەسائیلی نەهری هەیە، باسی بەلەم دەکات، باسی تەرفیە دەکەن ئەویش بە نەوعێك باسی دەکەن، ئەوە ڕەجاتان لێ دەکەم، ئەوە ئیحتیفالاتە، ئەوە ئەنواع و ئەشکال شتی لەسەرە، ئەوە بەو شێوەیە نیە، ئیحتیفالاتە، ئیفاداتە، یەعنی من تکام وایە ئەوەندە بە شك نەبن بە هەندێك عەناوین و ئەوانەی کە هاتووە، ئەو عەناوینانەی هەرچی ئێمە لە لای خۆمانەوە، دەرمان نەکردووە و ئیجتیهادمان نەکردووەو ئیجتیهادمان تیا نەکردووە، ئەمانە هەمووی یاسایە و بە پێی یاسا هاتووە، دیارە سەندوقی دوەلی ئەو شتانەی موسادەقە کردووە، بە پێی قانونی ئیدارەی مالی، یاخود قانونی ئوسولی موحاسەباتی کۆن و موازەنەی عیراقی، ئەوانە هەیەو مەوجودن لە هەموو ئەوەکانە، ئەگەر حکومەت بێت و تەلەفزیۆنی خاسی خۆی هەبێت، قەمەر سناعیشی ئەبێت، لە لیژنەی نەزاهە بەڕێزان باسی ئەوەیان کردووە، حیساباتی شەش مانگی یەکەم، ئەوە تکام وایە لیژنەی نەزاهە جەنابیان بزانن ئەوە خیتامی نیە، ئەو شەش مانگە وەکو باسم کرد و ڕوونم کردەوە، حیسابی شەش مانگی دووەمیان داوا کردووە، شەش مانگی دووەم ئەوەیە کە لە زمنی خیتامی بێت، باسی بودجە کە ناچێتە دیوانی چاودێری دارایی، هەروەکو وتم ئەوە مەسەلەکە عیلاقەی بە قبل الصرف و بعد الصرف وە هەیە، بەلاّم ئەگەر بڕواتیش مانعمان نیە، جەنابتان قەراری بۆ دەدەن و، ئێمە هەموو سالێك بودجەکە ئەنێرینە دیوانی چاودێری دارایی، با ئەوان ئەو موقتەرەحاتانە تەئید بکەن، یەك فەقەرەم لە بیرچوو کە زۆر موهیم بوو، گوایە جیاوازیەك هەیە لە بەینی داهاتی ئێمەو عیراق، بە پێنج ترلیۆن، فیعلەن ئەو فەرقە هەبوو، ئەو پارانەی کە تەسدیری نەوت بوو هێنابوویان بە داهات لە سەرمانیان حیساب کردبوو، مع العلم ئەوە لە دوای موفاوەزات دەگەڕێتەوە بۆ حکومەتی عیراقی فیدرال، بۆیە جارێکی تر ئەوانەیان لادا، هەروەکو بەڕێز سەرۆکی لیژنەی دارایی ئەو مەوزوعەی باس کرد، ئەوە فیعلەن وایە، بە نیسبەتی داهاتی نەوتەوە کەباس ئەکرێت، ئێمە بەنیسبەتی داهاتی نەوتەوە کە لێرە دەستنیشانمان نەکردووە، وەکو ئیتیفاق کرا لەگەلّ سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران، سەرۆکی فراکسیۆنەکان، بەحیساباتێکی تایبەت هاتە ئەم پەرلەمانە، بایی 250 ملیۆن دۆلار بوو، ئەوەبوو تەسدیق کرا لەسەر پڕۆژەکان، هەر

پارەیەکیش کە کۆ دەبێتەوە، لەو حیساباتانەی کە کردوومانە بۆ وەزارەتی نەوت، ئێمە لە بانکێکی وەزارەتی دارایی بەپێی یاسایەکە حیسابمان کردۆتەوە، پارە دەچێتە ناوی و کۆ دەبێتەوە، ئەوەش وەکو ئیرادەکەی بێتەوە ئەم پەرلەمانە، ئەم پەرلەمانە بەڕێزە لێرەوە ئیقراری پڕۆژەکانی ئەکات، حیسابێکی تایبەتەو خۆشتان دەیزانن، ئەو مەوزوعی حیسابی تایبەتە بۆ وای لێهات، باس دەکرێت گوایە ئێمە سەرفەکانمان بۆ 2010 ئێستاکە تەدقیق ناکرێت، تەدقیق نەکراوەو دیوانی چاودێری دارایی دەوری خۆی نەبینیوە لەم مەوزوعەیا، من ئەڵێم ئەمساڵ زۆر دڵخۆش کەرە، جارێ بەنیسبەتی ئیدارەی سلێمانیەوە تەدقیق بەردەوامەو، بەنیسبەتی ئیدارەی هەولێریشەوە تەدقیق بەردەوامە، ئێستا لیجانی تەدقیقی ڕۆیشتون لە سەرەکی لەو شوێنەوە تەدقیق دەکەن، لە هەولێر کە هەموو سەرفی تیا کۆ دەبێتەوە، ئیرادو سەرفی تیا دەردەکەوێت، ئەویش خەزێنەی هەرێمەو، خەزێنەی هەولێرە، ئێستا حالیەن تەدقیق دەکرێت، ئەو براو خوشکانەی کە مەشکوکن لە ئیرادات، ئەوەی هەتا ئەگەر لە حیساباتی خیتامیش کە دەردەکەوێت، مەشکوکن لێی، بۆ مەعلوماتی بەڕێزتان ئێستا ڕەقابەی مالی تەدقیق لە داهاتی سالانی پێشووتریش ئەکات، نەوەك هەر ئەمساڵ، سالانی پێشووتریش، ئەو تەدقیقەش ئەکات لەگەڵ حکومەتی عیراقیش بە تەنسیق ڕەقابەی مالی حکومەتی عیراقیش بە تەنسیق دەیکات، لەبەر ئەوە ئەوەی کە لە حیساباتی خیتامی ئەمساڵ دێتە بەردەستتان هەمووی مەفروزە پێش ئەوەی بێتە بەردەستی جەنابتان، حکومەت ڕەقابەی مالی موسادەقەی کردبێت، یاخود هەر موشکیلەیەکی تیا بەدی بکات، ئەو ئاگاداری پەرلەمانی بەڕێز دەکاتەوە، ئەو بودجەیەی کەئێستا هاتۆتە ئێرەو، ئێمە دامان ناوە، باس لە کەم کردنەوەی ئەکرێت، باس لە 10٪ و 15٪، من حەز دەکەم ئەو مەوزوعە بەڕێزتان بزانن ئێمە لە پێش هەموو شتێکەوە، ملکەچین بۆ بڕیارەکانی پەرلەمان، پەرلەمان چۆن ئەیەوێت ئێمە بەو شێوەیە ئیش دەکەین، ئێمە ئامیر بیسەرفین، قائیم بیسەرفین، نەك ئامێر بیسەرف، بەڵام ئەم بودجەیە وەزارەتەکان هێناویانە بۆ ئێمە، وەزارەتی مالیە لەگەڵیانا دانیشتبوون و ئیتیفاقیان کردووە لەگەڵیان، ئەم وەزارەتانە هەر هەمووی قانع نین بەوەی کە بۆیان دانراوە، من موتەئەکیدم هەموویان لە پەرلەمانیش هەموسالێك شکات لە وەزارەتی دارایی ئەکەن، ئەڵێن وەزارەتی دارایی ئەم بودجەیەی کەم دانراوە، لیژنەی ئۆڵۆمپی کوردستان بەڵێ هەیە، ئەوەتا تەخسیساتیشی بۆ دانراوە، ئەو 10ملیارەی کە بۆ وەرزش دانرابوو، ئێستا سەرفی لەسەر دەکرێت، باس لە جیابوونەوەی پارەی ڕێکخراوەکان و حیزبەکان ئەکرێت، ڕێکخراوەکان لەگەڵ پارەی حیزبا، لە زمنی ئەو تەخسیسەی کە دانراوە، ئێمە لاریمان نیە ئەوە بکرێت، بەڵام ئەوەش بەڕێزتان ئەیزانن، ئەوە دیارە هەم دیسان تەئکید کراوەتەوە، منیش وەلامەکانم زۆر جار مەکەرەر ئەبێت، چونکە ئەوەندە بە موکەرەری پرسیاریان کردووە، ئەڵێن داهات و نەفەقاتی کارەبا نەهاتۆتە ناو میزانیەوە سالی 2009 و 2010، ئێمە لە 2009 و 2010 لەو نەفەقات و ئیراداتی کارەبا بەڕاستی لە ئیعاناتا دامان نابوو، بەڵام ئەمساڵ کە زۆر گەورەبوو مەسەلەکە، لە میزانیە دەرمانخست، بۆ مەعلوماتی جەنابتان ئێمە لەو هەموو پارەیەش کە دەیدەین، بە احمد اسماعیل، ئەو پارەیەمان بۆ کۆنابێتەوە لە لایەن موشتەریکینەوە، ئەوەش کە کۆ

دەبێتەوە، هەر بۆ وەزارەتی کارەبا بۆخۆی دەبێت، ئەوانی تر تەبیعی حکومەت تەحەمولی ئەکات، باسی ئەوە دەکرێت کە ئەوقاف ئیرادی زۆری بۆ دانراوە، ئیرادی ئەوقاف خۆیان خانوویان هەیە بە کرێ، ئەنواع و ئەشکال دوکانیان هەیە بەکرێیان داوە، ئیراداتی خۆیان هەیە، ئەوانیش نیزامی تایبەتی خۆیان هەیە، ئەو پێشنیارانەی کە بەڕاستی لیژنەی کشتوکاڵ کردبووی، ئێمەش بەلامانەوە پەسەندە پێمان چاکە، کە دێنە سەر داواکاریەکان و ئەوەی کەباسی عەقاری کراوە بۆ زیاد کردنی و باسی سلفەی زەواج و ئەوانە، ئێمە ئەو کاتە لە موناقەشەکەیا ئەو کاتەش قسە ئەکەین، ڕەنگە تا حەدێکیش ئەگەر بێتو وەزارەتەکانمان پێ ئیقناع بکرێت، لەوەی کە لە لیستی کوردستانی هاتووە، ئێمە پێمان باشە عیلاج بکرێت، وەختێك موناقەشەی لەسەر دەکرێت، دیارە ئەو پێشنیارەی کەهەیە، میزانیە دابنێین بۆ لیژنەی ئۆڵۆمپی، ئەوە فیعلەن میزانیەی بۆ دانراوە و بۆی دادەندرێت، بە نیسبەتی پارەی ئۆڵۆمپیشەوە پێمان باشە میزانیەی بۆ دابندرێت، ئەوەی تەرفیە ڕەسمیەکە، باسم کرد، کە ئەمانەن زیافەیەو، وفودەو، عیلاقاتی عامەیەو، ئیحتیفالاتەو بەو شێوەیەی کەلە جەریدەکان خوێندمەوە، مەوزوعی پێشمەرگەو یاساکانی تەقاعود و، یاسای پێشمەرگەو تەقاعود لە مەعاشاتی پێشمەرگەو، مەعاشاتی پۆلیس بابڵێین، دیارە ئێمە وەکو وەزارەتی دارایی، وەکو هەموو کەسێك لە ئێوەی بەڕێز، پێشمەرگە جێگای ڕێز و تەقدیرە، ئەگەر تەزحیەو تێکۆشان، شەهیدی پێشمەرگە نەبوایە نە ئەم پەرلەمانە ئەبوو، وە نە ئەو حکومەتەش دروست دەبوو، ئێمە وەکو وەزارەتی مالیە، لە خزمەتیان داین، دیارە ئەو یاسای تەقاعدی پێشمەرگە، ئەوە نەبێت لەلای ئێمە تا ئێستا ماوەتەوە، دیارە هەندێك ئیشکالاتی تیایە، حکومەت چەندەها کۆبوونەوەی کردووە لەسەری، بیست ڕۆژێك پێشی ئێستا کۆبوونەوەی کراوە، دیارە هەندێك ئەشکالات دروست بووە لەوانەی کە ئێستا خانە نشینن، ئیحسایەکی کامل نەبوو، ئێستا ئاخیر جار ئەوەی کە کۆبوونەوە چوونە لای بەڕێز سەرۆکی حکومەت، لەوێ بڕیار درا کە ئیحسائاتەکان بێنن، ئەمجارە ئینشائەڵڵا ئەم مەوزوعە کۆتایی پێ دێت بۆ جێبەجێ کردنی، بەنیسبەتی وەزارەتی پێشمەرگەوە، کە دوو نەوعە مەعاش هەیە، ئێستاکە وەزارەتی پێشمەرگە چوار لیوای هەیە، چوار لیواکە ئێستا وەکو حکومەتی عیراقی لە هەموو ڕوویەکەوە، ئەوە موعامەلە دەکرێن، هەشت لیوای تر ئەمری دەرچووە، وەکو حکومەتی عیراقی لەوێ چۆنن، بەهەمان شێوە تەعامول بکرێت، ئەم هەشت لیوایە لەو هێزی پێشمەرگەیەی کە ئێستا مەوجودن، لەوانە ئەچنە ئەوێوە، کە ئەچنە ئەوێ، مووچەیان یەکسان ئەبێت، ئەو وەختە ڕەنگە ئەو عەدەدانە بمێننەوە، لیوای تریش دروست ئەبێت، دوای ئەوە ئەمانە لەوێ مەعاشەکانیان هەمووی یەك دەگرێتەوە، بەڵام بەڕاستی ئێستا ئەگەر بێتو، هێزی پێشمەرگە هەر هەمووی، بەو شێوەیە دیارە دیراسە کراوە، وەزارەتی پێشمەرگەش پێی باش بووە، کەوا بەو شێوەیە عیلاجی بکات، کەس نەمێنێت مووچەیان بە کەمی بمێنێتەوە، بەڵام ئەبێت هەموویان لە زمنی ئەو لیوایانە، لەو تەشکیلاتانە بەشداربن، ئێمە هەر لێرەشەوە یەعنی داوایەکی ترمان هەیە، لە پەرلەمانی کوردستان تکام وایە لوتف بفەرموون، با ئێوەش لە ڕێگای خۆتانەوە لەگەڵ پەرلەمانی عیراق، هەوڵ بدەن بۆ ئەوەی کەوا ئەو پارانەی کە هەمانە، هی وەزارەتی پێشمەرگە بمان دەنەوە، ئەگەر

بێتو ئەو پارانەمان بدەنەوە، نەعەجزمان ئەمێنێت، نەمەشاکیلمان ئەمێنێت، تەبیعی من ئەوەی کە باسم کرد، مەسەلەی پێشمەرگە بوو، بە نیسبەتی پۆلیسەوە ئێستاکە ئێمەش لەگەڵ ئەوەین کە مووچەیان، وەکو مووچەی عیراقی لێ بێت، ئەوەبوو پار ساڵ، لەسەر نیسبەتێك موافەقەمان کرد، کەوا وای لێ بێت، ئەمسااڵیش ئێمە حیساباتمان کردووە، ئینشائەڵڵا ئەوەش ئەگەر پەرلەمانی بەڕێز بڕیاری لەسەر بدات، لای ئێمە وەکو حکومەت هیچ مانەعەتێکمان نیە، باسی مەجاری و ئەمانە کرا تەبیعی، ئجوری ئاو هەیە، ئجوری کارەبا هەیە، ئجوری مەجاریش هەیە، ئەمانە عەناوینن لێرە، لەناو حیساباتی حکومەت، باس لەو ئەکرێت کەوان پارەی زەمانی ئیجتیماعی، وەزارەتی دارایی ئەیخوات، نا، نەخێر، پارەی زەمانی ئیجتیماعی مەوجودەو خۆیان تەسەروفی تیا دەکەن، ئێستاکە هەموو ئەو پارانە لە ژێر دەستی خۆیانە، ئیشی پێ دەکەن یەعنی ئەوان، هەتا بە پێی قانونەکەی خۆیان بۆیان هەیە ئیستسماریشی پێ بکەن، موئتەمەرات و نەدەوات، گوایە پەنجاو پێنج ملیارو حەوت سەدی بۆ دانراوە، فعلەن ئەو بۆی دانراوە، چونکە یەك موئتەمەری سەحە کرا، دوو سەدو ئەوەنە ملیۆن دیناری سەرف کرد، سەندوقی نیشتەجێ کەباس کرا پارەیەکی تێدایە مینحە، ئەوەش لە زمنی ئەوە بۆ دەعمی مینحەکانیانە، چونکە خەدەماتی هەندێك لەو شوێنانە هەندێك خەدەماتەکان بە جیاواز تەنفیز دەکرێت، هەروەها هەندێکیش لەو گوندانە ئەگەر بێتو پارەیان بدەنێ، پارەی نیشتەجێ حەوت و نیوەکەیە، ئەیاندەنێ سەرەڕای عەقاری، ئەوانە دیارە وەلەو زیاتر دەستەی وەبەرهێنان ئەوان خۆیان ئەو مەوزوعە لەلای ئەوانە، ئێمە وەکو دەعم بۆیانمان داناوە، وەکو مینحە، باجی کۆرەك و ئاسیا لە عیراق وەردەگیرێت، نەوەك کوردستان، هەر لەوێش دراو ئەو مەوزوعە، باجەکانی لەوێ ئەدرێت، دیارە هاتۆتەوە ئەم خاڵە بۆلام، باسی ئیقتیسادم کرد، مدیریەتی ئیقتیسادنیە، بەاڵم لە هەمان کاتدا ئەبێ ئەوەمان لەبیر نەچێت، لیژنەیەکی باڵای ئابووری هەیە، ئەو لیژنە باڵایە ئیش دەکات، وەکو ئیش و کاری ئابووری، کە پێك هاتووە لە وەزیرانی دارایی و تەختیت و تیجارەو ئەوانە، چەند کەسێکی پسپۆر ئیشی ئەو لیژنەیە ئەکات، یەکێك لە برایانم باسی ئەویان کرد، کوا 12٪ ئێمە 17٪ وەردەگرین، ئەگەر بێتو جەدوەلەکان لەبەردەستان دایە، جەدوەلەکە بێنن، پارەی عیراقی تیا خەرج بکەن، موازەنەکە، نەفەقاتی سیادی و حاکیمەی لێ دەربکەن، زەرب و تەقسیمی بکەن، بزانن چەندمان بەبەر دەکەوێت، کە باسیش لەوە دەکرێت، ئێستا نەوت بەوەنە ئەڕوات و پارەکەش هەر لەو بە زیاتر ڕۆیشت، ئومێدەوارم پارەکە میزانیەی تەکمیلی نەبوو، بۆ ئەمسااڵ میزانیەی تەکمیلیان هەبێت، بەاڵم ئەگەر میزانیەی تەکمیلی نەبێت لە عیراق، ئێمە تووشی هەمان ئەزمەو کارەساتی پارەکە ئەبینەوە، لە تەسدیدی عجزی موخەتەتا، بۆ سیانە باس لەوە کرا کەوا سییانەو ئەوانە پارەی بۆ تەرخان نەکراوە، یاخود کەمەو، بیست و نۆ ملیار بەس بۆ ڕێگاو بان تەرخان کراوە، بۆ سییانەی ڕێگاو بان، وابزانم جەنابی کاکە کاردۆ باسی لە 20٪ی مینحەی کرد، ماددەی 26 ئەوە کە جەنابی فەرمووی وایە، بەاڵم ئەگەر بێتو لەسەرەوە بیخوێنیتەوە، ئەڵێت، (عند التحقق خلال ستة اشهر الاولى من السنة الاولى)، ئەگەر ئەوە بێ زەحمەت تەئکیدی بکەرەوە عیندە تەحەقوقەی تێدایە، ئێمە باسمان لە مەبانی سەکەنی کردوو، مەبانی

غیر سەکەنیش هەیە تەبیعی، مەبانی غیر سەکەنی کە پرسیارێك کرابوو، ئەو ئیزافاتە بەڕاستی لە شوێنێك مەرافیقی تیا ئەکرێت، لە شوێنێك دوو ژووری ئیزافی ئەکرێت، ئەوانەش لەو بابەن، باس لەو کراو بۆچی ئێمە سلفە نادەین وەکو عیراق، ئەو سلفە زۆرانەی کە لە عیراق ئەدرێت، بە مۆزەفین و خەڵکی تر، ئەو مەوزوعە موازەنەکەمان ئەوەتا ئێستا لەبەر دەستی جەنابتان دایە، ئێمە قەت ناتوانین بەو شێوەیە ئەو پارانە بدەین، بەڵام کە وەزیری دارایی پێشوو هاتە ئێرە، حکومەت لەگەڵیا دانیشت و، کۆبوونەوەمان کرد، ئیتیفاقمان کرد، مەسرەفێکی ڕافیدەین و مەسرەفێکی رشید بنێرن، لە کوردستان بیکەنەوە، ئەو ئیش وکاری سلفانەی کە هەیە لەوێ، لێرەش بەهەمان شێوە، وەکو عیراق بیدەن، موافەقەتیشیان کرد، ئێمە کتابیشمان بۆیان کرد، لەسەر ئەو موافەقەتە، موافەقەتەکە شەفەهی بوو، بەڵام بەداخەوە هەتاوەکو ئێستا نەهاتووە، بۆ ئەوەی ئەوە بکەن، بۆ ئەوەی خەڵکی ئێمەش ئیستیفادەی لێ بکات، لە موخەسەساتی تەڵەبە، گوایە ئێمە نووسیومانە 60 ملیار، بەڵام خۆی پەنجاو نۆو حەوت سەدو یەکە، بەڵام لەم حالەتانەیە کە من ئیزاح ئەدەم، نازانم زۆر جار تەقریب دەبێت، ئەوە لەبەر ئەوەی لە زمنی ناو میزانیەکە نیە، وەکو ئیزاح یقال پێنج و نۆسەدو نەوەت و نۆ یقال شەش، بەڵام ئەوە کە دێیتە سەر حیساب و شی ئەکەیتەوە، ئەوە لەوێ دەدەکەوێت، سیولەی نەقدی لە کوێوە دابین دەکرێت، چۆن دێت؟، سیولەی نەقدی لەو پارەیەی کە لە بەغداوە بۆمان دێت، ئێمە وەری دەگرین، لەگەڵ وەقتێکی کاتی، لە ئیراداتی خۆمان دێتە ناو بانکەکان و سەندوقەکانەوەیە، ئەگەر بێتو بەشیش نەکات، تەجاوز دەکەین، موخەسەساتی ئیستیسنائی، دیارە موخەسەساتی ئیستیسنائی، ئەم موخەسەساتە ئەوانەیە، لەکاتی بریمەرەوە دانراوە، ئێستا وەردەگیرێت، ئاسایش وەری دەرگرێت، رەقابەی مالی وەریدەگرێت، موستەشارین، مودەرای عامین، وزەرا ئەمانە هەمووی موخەسەساتی ئیستیسنائیان هەیە، ئەمانە لەوێوە هاتووە، ئیتر نازانم ئەندام پەرلەمانیش مەعاشەکانتان جەنابتان تیایەتی یان نا؟، دیارە وەزارەتی دارایی هەیئەی ئیستیشاری هەموو جارێ تەئکید دەکەنەوە لەسەر ئەوەی کەوا، وەکو بڕیارێکتان دەرکردبوو بەڕێزتان، مووچە وەکو بەغدای لێ بێت، ئێمە ئەڵێین موخەسەساتیش وەکو بەغدای لێ بێت، بەڵام ئێمە زۆرمان پێ باشە موخەسەسات وەکو بەغدای لێ بێت، بەڵام ئێستاکە هەندێك لایەن زەرەر دەکەن، وەکو مامۆستایان، ئەوەش ناکرێت ئێمە دەستکاری موخەسەساتی مامۆستایان بکەین، ئەگەر هەندێك ئیستیسنای تیا بکەن و، دوایی هەر هەمووی وەکو بەغدای لێ بێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

مامۆستا وەکو خۆی بمێنێت، ئەوەکانی تر باش بکرێت، بەڕێز کاك بورهان رشید نوقتەی نیزامی، کەرەمکە.

بەڕێز بورهان رشید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو کتابانەی پێشتر کردوومانە بۆ بەڕێزی و ناردوومانە، وەلأمی هەمووی نەداوەتەوە، هەمووی بە نووسراوەوە لە لایەتی، ئێستا دووانی ترم بۆ نارد، جەلسەی ڕابردووش دانەیەکی ترم بۆی ناردووە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز اسماعیل گەلأڵی نوقتەی نیزامی هەیە، ئەوانەی نیزامیان هەیە ناویانم نووسیوە، کاتتان ئەدەمێ، فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جارێکی تر تەئکید دەکەمەوە، من دووجار پرسیارم نارد بۆ لای جەنابت، جارێکیان ناردت بۆ وەزیری مالیە، جارێکیان لەلای من ڕاستەوخۆ ڕووبەڕووی جەنابتم کردەوە، ئێمە موناقەشەی بودجە دەکەین، هەشت لەم دەزگا گرنگانە، هیچ هەلسەنگاندنێك نەکراوە بۆ بودجەکان لە لایەن هیچ لیژنەیەکەوە، کە لە 30٪ میزانیەی تەشغیلی دروست دەکات، ئەمانە کە ئەهمیەتیان هەیە، وەزارەتی دارایی، سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، سەرۆکایەتی هەرێم، پەرلەمان، وەزارەتی پلان دانان، دیوانی چاودێری دارایی، وەزارەتی داد، دەستەی وەبەرهێنان، ئەمە جگە لە ئەنجومەنی دادوەری کە من قسەی لەسەر ناکەم، ئەکرێت ئێمە موناقەشەی بودجە بکەین، هەلسەنگاندن بۆ بودجەی ئەو لایەنانە نەکرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، عمر صدیق کەرەمکە.

بەڕێز عمر صدیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

چەند پەرلەمانتارێکی بەڕێز، چەند پێشنیارو پرسیارێکیان هەبوو، لە بەڕێز وەزارەتی دارایی، جا ئێستا ئێمە بەتەحدید ڕای وەزارەتی دارایمان دەوێت، بەتایبەت بۆ موخەسەساتەکان، چەند بەڕێزێك پێشنیاری ئەوەیان کرد، کە وەکو بەغدای لێ بێت، بەڕێزێکی تر پێشنیاری ئەوەی کرد.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز، ئەوە کەی چووینە سەر یاساکە ئەوجا، ئێستا، ئەو ڕاپۆرتەی کە ئەوەمان کرد، بەڕێز جەنابی وەزیر جوابی دایەوە، ئێستا نۆرەی وەزیرە، تکایە هێشتا ماوە، هەردوو وەزیر قسە ئەکەن، بۆیە نوقتە نیزامیەکان ئەهێلێنەوە، بۆ دوای ئەوەی وەزیری پلان دانانیش قسە ئەکات، پاشان مەجالتان ئەدەمێ، کاك د.علی سندی کەرەمکە بۆ بەردەوام بوون لەسەر وەلأم دانەوە.

بەڕێز علی سندی/وەزیری پلان دانان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئەتوانم بێمە ئەوێ یان نا؟.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەرەمکە، فەرموو وەرە ئێرە.

بەڕێز علی سندی/وەزیری پلان دانان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر سوپاس، زۆر سوپاس بۆ سکرتێری پەرلەمان و هەموو ئەندام پەرلەمانە بەڕێزەکان، بەڕاستی لە خیلالی ئەم هەفتەیەی ڕابردوو، هەموو تێبینیەکان وەکو ئەڵێین بە هەند وەرگیراون، هەندێکیشیان زۆر بە سوودن، هەروەکو سالّی پار ئێمە دواتر لەتەنفیز کردنی بەرنامەکانمان، ئیحتیمالە خۆشتان هەست پێ بکەن، زۆرێك لەو تێبینیانەی کە پار، بەڕێزتان عەرزتان کردن لەم هۆڵی پەرلەمانە، ئێمە وەکو بەرنامەی کار تەتبیقمان کرد، داوام لە بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان وایە، تکام وایە کە چۆن دەرفەتی ڕەخساند بۆ هەموو ئێوەی بەڕێز، بە زیاتر لە جارێك تەرحەکانتان بکەن، بەهەمان شێوە تەحەمولی ئێمەش بکەن، چونکە بە دەقیقی من نزیکەی 129 پرسیاری ئێوەم نووسیوە، هەرچەندە زۆریشیان تکرارە، بەداخەوە نازانم بۆچی تکراریش ئەکرا، بەلاّم بەهەر حالّ ئیتر ئێمە مولزەمین، بێجگە لەو 129 پرسیارەش کۆمەڵێك، پرسیارە بە وەرەقەش لەناو هۆڵی پەرلەمان هاتووە، کە بە تەسەوڕی من زۆرێك لەمانە دەبوایە زۆرێك لەم حیوارانەی کە هەیە، چونکە لە کۆتایدا ئێمە هەر بمانەوێت و نەمانەوێت هەر یەك تیمین، وەکو موئەسەساتی بەڕێوەبردنی حکومەت و، پەرلەمانیش و، ئەگەر بە شێوازێکی پرۆفیشنالّ باسی بکەین، مەفروز بوو لە خیلالی دوو مانگی ڕابردوو کە پرۆژەی بودجە چ هی تەشغیلی و چ هی خوتە یان هی ئیستسماری کە لە پەرلەمانی بەڕێز بوو، ئێمە مولاحەزاتی بەڕێزتانمان هەمووی لەڕێگەی لیژنەی دارایی و ئابووریەوە پێ گەیشتبا و ئەو شتانەی کەچاك نەبوو و دەبوایە چاك بکرێت، دەبوایە لەوێ چاك بکرێت، بەلاّم نازانم ئیتر بڕیاری ئەوەی کە پرسیارەکان یان ئەو تێبینیانەی کە دەبوایە لەڕێگەی لیژنەی دارایی و ئابووریەوە بەشێوازێکی مورەتەب بە ئێمە بگوترابایە و هەرچی تێبینیەك هەیە چاك بکرابا ئەو وەختە حەتمەن لە ناو هۆڵی پەرلەمان ئەگەر ئیزافاتی زیاتر هەبوایە هەر دەکرا بگوترێت، بەلاّم چونکە ئێمە لەگەلّ لیژنەی دارایی و ئابووری لەماوەی پێشی ئەم جەلسەیە ئێمە زۆر دانیشتووین تێبینیەکانی ئەوانیش کە بەعزێکی وەکو پرسیار هاتووە لە چەند ڕۆژی ڕابردوو دا ئێمە ئەوانەمان چاك کردووەتەوە، من ئێستا کە چاککراوەتەوە ئێوە جارێکی تر هەندێك بەڕێز پرسیاری دەکەن، هەر ئەوەندە بڵێم کە چاککراوەتەوە یان منیش دیسان شەرحی بکەمەوە؟، وابزانم هەر یەعنی کوشتنی وەختی ئێوەی بەڕێزە زیاتر ئەگەر بچمە ناو ئەو تەفسیلّە، من بە سێ مەرحەلە باسی پرۆژەی بودجەی وەبەرهێنان دەکەم، یەکەم/ هەندێك تێبینی گشتیم هەیە لەسەر هەموو پرۆسەکە ئیحتمالە عام، بێت، زۆر بە کورتی دەیلّێم و دوایی دێمە سەر پرسیارەکانی بەڕێزتان یەك بە یەك وەلاّمی پرسیارەکان دەدەمەوە، دوای ئەوەش بەعزێك مەعلومات و زانیاری هەیە کە حەز دەکەم بەڕێگەی داتاشۆ عەرزی بکەم بۆ ئەوەی هەر وەکو بلّێی مادام بەعزێك شت

هەیە بۆ مەعلوماتی هەموو خەڵکە ئەوانەش هەر هەبێ، بەشێوەیەکی گشتی تەبیعی هەندێك دەستەواژە هەر لەسەرەتاوە دەبنە هۆی ئەوەی کە سوء تەفاهومێك دروست بێت، ئێمە جاری واهەیە لێمان دەپرسرێت چ لە ئیعلامەوە بێت هەندێك جار لە مەجالسی رەسمیش کێشەیەکی ترافیك هەیە لەفلاّن شوێن ئەی وەزارەتی پلاندانان لە کوێیە؟ کێشەیەکی قبوڵی نازانم چی لە شوێنێك ولە قوتابخانەیەك هەیە ئەی خوتەی وەزارەتی پلاندانان چیە؟ ئەمە بەعزێك جار مەقسود نیە، بەعزێك جاریش وا هەست دەکەم کە مەقسودە، وەزائیفی وەزارەتی پلاندانان بە پێی یاسای ژمارە 7 ی ساڵی 2006 ی پەرلەمان موعەرەفە پێویستیش ناکات من ئەوە ژمارەی یاسایەکەم گوت هەر کەسێك بیەوێ دەتوانێ تەماشا بکات کە ئەو شتانە و ئەو ئەرکانەی کە بە ئێمە ڕاسپێردراون چین؟ من پار کە ئەو شتانەم شەرح کرد بەڕێز کوێستان خان وتی ئەوە زۆر باشە کە دواتر پێی وتم ئەگەر بووم بە وەزیری پلاندانان ئێستا هەموو وەزائیفەکان دەزانم، بەڵام بە پێویستی دەزانم تیکراری بکەمەوە بۆ ئەوەی هەندێ سوئال هەیە تەجەنوبی دەکەم مەفهوم بێتن، ئیشی من نیە شتێك کە بە قانون و بە یاسا بە من ڕانەسپێردراوە من تەدەخولی لەسەر بکەم، دەستەواژەی بودجەی وەبەرهێنانیش کەزالیکە، ئەم دەستەواژەیە بودجەی وەبەرهێنان بەعزێك کەس کە سوئال دەکات و دەڵێ ئەم پارەیە لە فلاّن پرۆژە کە سەرف دەکرێت ئەم پرۆژەیە وەبەرهێنەر نیە، مومکینە دەستەواژەکە موناسب نەبێ، بەڵام ئەوەش ئیشی من نیە، ناوی بنێن (مشاريع البنية التحتية) (ژێرخانی ئابووری) هەر دەستەواژەیەکی تر بێ ئیحتمالە بۆ زۆر لایەنی تریش ئەم دەستەواژەیە دروست کردنی قوتابخانەیەك پرۆژەیەکی وەبەرهێنانە لەسەر ئەو ئەساسەی کە ئەم قوتابیانە لە موستەقبەل ئینتاجیان هەبێ بۆ ولاّتەکە و بۆ کۆمەڵگاکە، کێشەیەکی تر کە عنوانێکی سەرەکیە لە تەفاسیلیش دا و لە پرسیارەکانی ئێوەش دەچینە ناو ئەوە، ئێمە ئەوەی کە وازحە کەلە مانگی 5 و 6 کە میزانیە موناقەشە دەکرێت و هەتا تەبیعی بە سیلسلەی مەراجع هەتا بە ئسوڵیاتی خۆی دا دەڕوات ودەگەڕێتەوە بۆ وەزارەتەکان خۆ ئەوە مەعەمایەك نیە بڵێین ئێمە شەش مانگ ماوە لە ساڵەکە ئەو مەشاریعانە تەنفیز ناکرێت، تەکمیلە ناکرێت کە لە مانگی 7 بودجە موسادەقە کرا و هاتەوە بۆ وەزارەتەکان بۆ ئەوەی کە تەنفیز بکرێت وەزارەت ئەگەر بە پێی ئەو پرۆژانەی کە ئیعلانە تەندەری بۆ بکەن ئەبێ دوو مانگی بدەنێ، ئەگەر کامل بێت و جاهز بێت و با بڵێین لە هەموو لایەکەوە ئەوە بێت، کە دوو مانگی هاتە سەر دەچێتە مانگی 9 و دوایی دەچێتە مانگی 10 و ئیحتمالە عەمەلیەی فەتح و عەمەلیەی تەحلیل و عەمەلیەی ئیحالە و ئەمانە هەمووی پرۆسەیە کە ئەمە نە هیچ شتێکی عەجیبە و نە غەریبی تێدایە ئیشەکە خۆی بەو شکلەیە، ئەمرۆش کە 22 /5 بۆ نیهایەتی ساڵ هەر شەش مانگمان ماوە، هەر شەش مانگ و چەند ڕۆژێك ماوە، لەبەرئەوە بۆ ساڵی ئایندە تکام لە بەڕێزتانە زۆر بە تەعەجوبەوە سەیری نەکەن، چونکە هەندێك لەم کێشانە تیکرار دەبێتەوە ئەمە هەر خۆی وایە ئیشەکە بەو مەراحلانە دا دەڕوات، خاڵێکی تر ئەوەیە کە کۆمەڵێك پرسیار دەکرێت وابزانم پەیوەندی بەوەوە هەیە کە ئێمە ئەو تەفسیڵی مەشاریعانە کە هەر هاتووە بۆ پەرلەمان و پێشووتریش هاتووە، بەڵام ئەمە دوو ساڵە لەبەرچەند هۆیەك نازانم هەموو ئەسبابەکانی، بەڵام بەو شکلە موناقەشە

دەکرێت، ئەمە بەڕێزان پلاندانان حەزدەکەن جەنابتان سەیری وێب سایتی پەرلەمان بکەن و حەز دەکەی سەیری عیراق بکەن، ئەگەر بە هی عیراق دەڵێن باش نیە، سەیری ئوردن بکەن، هی تورکیا بکەن کام وڵات کە مەسەلەن پێتان باشە، ئەم شێوازی موناقەشەیە لەسەر هەر پرۆژەیەك کە شەش کیلۆمەترە قیرتاوکردنی نازانم چیە و رەصیفی فلانە و ئینجا ئێوە بەداخەوە دەڵێم زۆریش بەداخەوە کە دەڵێن لە بەعزێکیان دەڵێن ئەمەیان وەهمیە و پرۆژەی وەهمی وجودی نیە، دێمە سەر ئەوەش بە حەقیقەت بەڕەسمیش داوا دەکەم لەبەڕێز سەرۆکی پەرلەمان کە هەر لە پرۆتۆکۆڵ مەوجودە هەر کەسێك کە ئەو کەلیمەیەی بەکارهێنا بێ ئەگەر ئیسباتی نەکاتن ئەمە ناکرێت لەسەر تەلەفزیۆن ئەندامی پەرلەمانی بەڕێز هەستێ بڵێ پرۆژەی وەهمی هەیە، دوایی کە بە تەنیا یەکتری ببینین بڵێم کاکە وەرە بۆم ئیسبات بکە تۆ باسی کامە پرۆژە دەکەی؟ لەسەر تەلەفزیۆن بە نەوعێك دەیڵێ و کە لەگەڵ ئێمە قسە دەکات و دوایی بەرەسمیات بە نەوعێکی تر، باس کردنی ئەم هەموو تەفسیلاتی مەشاریعانە حەقێکی ڕەوایە بۆ پەرلەمان، حەقێکی زۆر زۆر تەبیعیە پرسی لەسەر بکرێت، بەڵام ئێمە ئەمڕۆ ئەمە هەفتەیەك دانیشتووین و موناقەشەی پرۆژە یاسای بودجەی سالّی 2011 ی حکومەتی هەرێمی کوردستان دەکەین، ئەمە پرۆژە یاسایە، ئەوەی کە جەنابتان باسی دەکەن ئەوتەفاسیلانە و دە ئەوەندەی تریش لە خلالی دوازدە مانگی سالّ دەتوانن بیکەن، مەمنوعیش نیە و تەبیعیشە ئەگەر ئێوە ئیحساس دەکەن رقابەی مالی ئەکتیف نیە، دەتانەوێ بەڕێزتان ئەو دەورە ببینن، نازانم یەعنی ئەگەر مەحدودیەتێك هەیە بەس ئێوە لە خلالی ئەو چەند ڕۆژەی کە پرۆژە یاسای بودجە موناقەشە دەکرێت بەس لەوێ بۆتان هەیە تەعقیب لەسەر پرۆژەکان بدەن؟؟ ئێوەی بەڕێز هەمووتان لێرەن ئەوە منیش لەبەردەمتان و لە خزمەتتان وا قسە دەکەم، ئێمە سالّی ڕابردوو کۆمەڵێك مولاحەزاتمان دا، من حەقی ئەوە بەخۆم نادەم بڵێم ئەگەر زەحمەت نەبێ چەند کەس لەئێوە سەردانی پرۆژەکانی کردووە؟ یان موتابەعەی ئەو مولاحەزاتانەی کردووە کە پار داوتانە بۆ ئەوەی تەتبیقی بکەم؟، بەڵام حەقی ئەوە بەخۆم دەدەم بڵێم ئێوەی بەڕێز ئەگەر زەحمەت نەبێ من وەزیری پلاندانانم و وەزارەتی پلاندانان یەك کیلۆ مەتر لێرەوە دووەر، ئەگەر زەحمەت نیە چەند کەس لەو پەرلەمانە لە خلالی سالّی ڕابردوو هاتووە و یەخەی منی گرتووە یان یەخەی وەزارەتی منی گرتووە، داوای لە من کردووە کە بڵێت کاکە پار ئەو مولاحەزاتانەمان دا وا بزانم تەنفیزی دەکەی یان تەنفیزی ناکەی؟، ئینجا تەبیعی ئەمەش ئیحتمالە ئێستا لەم پەرلەمانە من ئەوە هەر بۆ تەوزیح دەڵێم، هەندێك لەو بەڕێزانە هاتوون، بەڵام باوەڕ بکەن نسبەتەکەی ئیحتمالە 5٪ بێت یان 10٪ بێت، بەڵام خەڵك هەیە هاتووە کە بەدوای دا گەڕاوە، خاڵێکی تر، چونکە ئێوە بەعزێك پرۆژەو بەعزێك تێبینی کە وترا پەیوەندی زۆری بەو خاڵانەوە هەبوو کە پار هەم عەرز کرا و هەم بۆ بە فەقەراتی جێ بەجێ کردن لە میزانیەی 2010 و هەم دواتر کە تەعلیماتی تەنفیزی موازەنە بۆ وەزارەتی دارایی دەرچوو ئەو شتانە هەمووی هاتووە، بەڵام ئێستا دیسان وەکو پرسیار ماوەتەوە، پرۆژەکانی بودجەی وەبەرهێنان داینەمیکیەتیان تێدایە، یەعنی ئێستا کە ئێمە لەم هۆڵە دانیشتووین کۆمەڵێك شت هەیە کە ئیحتمالە

تەغیراتی بەسەر دادێت، ئەوەش تەبیعیە پرۆژەیەك كە بەڕێوە دەچێت بە كۆمەڵێك مەراحل هەیە وەكو پێشووتریش باسم كرد دوایی لە ئەسنای تەنفیزیش بەعزێك شت هەیە دەگۆڕێت و كێشە دێتە پێشەوە، زۆر سوئالی ئەوە كرا كە تەخسیسی پار چی سەرف كرا یان چی سەرف نەكرا؟، تەخسیسی پار تەبعەن وەكو بۆ بەڕێز وەزیری دارایی ئیشارەتی پێیدا ئەوە لە حساباتی ختامی دەركەوێت، هەرچەندە ئەو رەقامانەی كە لای ئێمەش هەیە عەرزی دەكەین، یەعنی هیچ شتێكی شاراوەی تێدا نیە، ئێمە تەبعەن لە زۆر لاوە كە دێیتە سەر بواری ئەوەی كە لەم ڕۆژانە زۆر تیكرار كراوەو دیسان هەندێك موستەڵەح هەیە كە بەكاردێت باشە ستراتیجیەتی ئەم بودجەیە من باسی وەبەرهێنان دەكەم ئێستا، چونكە ئەگەر بتوانم باسی تەشغیلیش بكەم، بەڵام پێویست بەوە ناكات، كە باسی ستراتیجیەتی بودجەی وەبەرهێنان دەكرێت دەڵێن ستراتیجیەتی نیە ئەم بودجەیە و فەلسەفەشی تێدا نیە، باشە من هەر لە كابینەی پێنجەوە لە كاتی حكومەتی بەڕێز كاك نێچیرڤان بارزانیەوە كە سەرۆكی حكومەت بوو و دواتریش لە كابینەی شەش كە بەڕێز د.بەرهەم صالح كە سەرۆكی حكومەتە، لە خلالی با بڵێم نەك دوو ساڵی ڕابردوو لە خلالی شەش، حەوت ساڵی ڕابردوو هەر لە 2006 ەوە تا ئێستا، بە تایبەتی لە 2007 و 2008 ەوە ستراتیجیەتی حكومەت چارەسەر كردنی كێشەی كارەبا بووە، ئەمە ستراتیجیەت نیە؟؟ یەعنی ئەمە چۆن؟ من ئەوە تێ ناگەم!! ئێستا ئەگەر كۆی تەشغیلی و ئیستسماری كۆ بكەنەوە هی قتاعی كارەبا (حصة الاسد)ی وەبەركەوتووە، موقارەنەی وەزعی كارەبای كوردستانی ئێستا بكەن لەگەڵ پێشی شەش، حەوت ساڵ فەرقی هەیە، هەموو خەڵكی كوردستانیش ئەوانەی كە ئەو وەختە عمریان 10ی ساڵ بووبێت ئێستا عمریان 15، 16 ساڵە ، هەست بەو فەرقە دەكەن، ئەمە فەلسەفەكەی چیە؟ وەڵاڵ وابزانم هیچ فەلسەفەی تێدا نیە، دابین كردنی كارەبا ئەركێكە بە حكومەت ڕاسپێردراوە فەلسەفەشی ناوێت، ئەگەر دوای ئەوە قتاعی تەربیە ئیهتمامی پێ دراوە بە ئیستمراری، یەعنی كارەبا كە ئیهتمامی پێدراوە هەموو ساڵێكیش هەروابووە، یەعنی ئەگەر ئێوە سەیری ئەرقامەكانی ساڵانی ڕابردوو بكەن زۆریش لەیەك دوور نیە، یەعنی ئیزەن ئیستقراریەتێك هەیە لە تەوەجوهی حكومەت بە نیسبەت ئەوەی ڕەئیەكی موتەغیر نیە و هەموو كەسێكیش پێیەوە مولتەزمە ئەمە ستراتیجیەتیكی وازحە، ئەگەر لە قتاعی پەروەردە وایە، هەر وایە، لە دروست كردنی قوتابخانە كە بەردەوامە بە هەمان شێوە، ئەگەر مەشاریعی ئاو لە هەموو ساڵێك وەزارەتی شارەوانی و وەزارەتی ئاوەدانكردنەوە ئەگەرمەشاریعی ئاو هەموو ساڵێك هەیە وەزارەتی شارەوانی ئەمە ستراتیجیەتەكەمان وازحە، وەزارەتی ئاوەدانكردنەوە كە گەورەترین وەزارەتی ئاوەدانكردنەوە كە گەورەترین ڕەقەمی مەشاریعی هەیە لە ڕێگاوبان موقارەتەنەتەن لەگەڵ هەموو مەشاریعی وەزارەتەكانی تر ئەوە ستراتیجیەتی حكومەتی هەرێمەكە ئیهتمام بەڕێگاوبان دەدات كە زۆریشی ماوە، هێشتا بەداخەوە، بەشێكیشی دەچێتە فەقەرەی ئاوەدانكردنەوەی گوندەكانەوە ئەگەر حكومەتی هەرێم بۆ یەكەمجار لە تاریخی عیراق داسلفەی عەقاری گەیاندە گوندەكان كەبەرنامەیەك بوو بەڕاستی بەڕاستی شایەنی ئەوەیە ئێمە لەناو ئەنجومەنی وەزیران خۆمان زۆر موناقەشەی لەسەر دەكرا بەڕێز وەزیری دارایی و بەڕێزان

وەزیرەکانی تر ئارائی موختەلفمان لەسەری هەبوو، بەڵام ئەو بەرنامجە هی بەڕێز کاك ئازاد بەرواریە، ئەو تەبەنای کردبوو و بووە بەرنامجی حکومەت سالّی پار تا ئێستا فەقەت لە قەرزی عەقاری ئەو مەعلوماتانەی کە من هەمە لە وەزارەتی دارایی لە قەرزی عەقاری تەنها بۆ گوندەکان نزیکەی 600 ملیار دینار سەرف کراوە، کاکە 600 ملیار دینار یەعنی نزیکەی 550 ملیۆن دۆلار، ئیزەن سیاسەتی حکومەت ئاوەدانکردنەوەی گوندەکانی تێدایە، ئەمانە سەرف کراون، ئەمانە پار لە خلالی شەش مانگ بووە ئیحتمالە هەتا ئەم مەعلوماتانە ئەگەر ئیستمراریەتی لەسەر بووایە ئێستا لەوەش تەجاوزی دەکرد، ئەوانە ستراتیجیەتی حکومەت لەبەرئەوە تکام وایە ئەگەر لەڕۆژانی ئیعتیادی بەڕێزتان یەعنی تێبینیتان لەسەر ئەم شێوازەی کارکردنی حکومەت هەیە ، من لە وەزارەتی پلاندانان بەش بەحاڵی خۆم زۆر زۆر پێی خۆشحاڵ دەبم پێش گەورە دەبم ئەگەر هەر تێبینیەك جەنابتان پێم بڵێن، ئەگەر ئیتیجاهەکە بەغەڵەت دەڕوات، بەڵام ئەگەر ئاوەدانکردنەوەی گوند بە ستراتیجیەت حساب نەکرێت نازانم وەڵاهی ئیحتمالە تۆزێك سوء تەفاهوم دروست بێت، من دەمەوێ ئێستا بچمە سەر پرسیارەکان، چونکە هەر لەوێ بەعزێك سوئال دێتە پێشەوە با لەلای سۆزانی خاڵە شهابەوە دەست پێ بکەین، وابزانم یەکەم پرسیاری هەبوو، زۆر سوپاس هیچ پرسیارێکت لەسەر بودجەی تەشغیلی پرسیارت هەبوو، کاك عمر ئەڵێ تەخسیسی پرۆژەکان کەمن دەبێ زیاد بکرێت، لێرە با هەر لێرەوە ئەو وەڵامە بدەمەوە بۆ ئەوەی کە ئەوە نەبێت کە رۆژە کە پێشنیار کراوە لەو لیستانەی کە لەلای بەڕێزتانە ئێمە هەستمان بەوە نەکردبێت کە 7٪ یان کەمتر لە 7٪ بۆ پرۆژەیەك کە بەشتێکی تەبیعی وەرمان گرت بێت، ئێمە هەموو ئامادەکاریەکانمان کردبوو، لە مانگی 1 و 2 ئەزمەیەکی کارەبا ڕووی دا لە هەرێمی کوردستان زیاتریش لە شاری هەولێر، لە پایتەختی هەرێم ئێمە ناچاربووین کە وەزارەتی کارەبا تەئکیدی ئەوەیان دەکرد کە ئێستاش تەئکید دەکەن کە بۆ سالّی ئایندەش هەمان برە پارەیان دەوێ و مەشروعێکی پێنج سالّیان تەقدیمی ئێمە کردووە کە لە تەخسیساتی مالی بە نیسبەتی خۆیان کە تەبیعی ئێمە ناچار بووین بە نسەبەیەکی میئەوی ئێمە داوامان کرد لە خودی وەزیرەکان چەندین جار دانیشتین پێکەوە وەزیری تەندروستی و وەزیری ئاوەدانکردنەوە و وەزیری شارەوانی ئەمانەی کە با بڵێین زیاترین رێژەیان لایە و داوامان لێ کردن کە ئێمە بە شکلێکی طارىء ئەم کێشەیەی، کێشەکەش بۆچی بە پارە ڕووی دا؟، هەرچەندە ئەمە ئەرکی وەزیری کارەبایە ئەم تەفسیلّە باس بکات، بەڵام کێشەکە بۆچی بە شکلێکی طارىء ڕووی دا؟، چونکە پرۆسەی تەنمیە عەمەلیەی تەنمیە لە کوردستان دا بەشێوازێکی زۆر سەریع دەڕوات، ئێمە توانیمان لەسالّانی ڕابردوو خۆمان لە قەیرانی بێ کارەبایی بابڵێین بە نیسبەتی خەڵك و بە نسبەتی دەوائیری حکومی و مەساکنی ئەوانە زیاد بکەین، ئێستا مەشاریع زۆر دەبێت، یەعنی کە دەڵێم مەشاریع ئێمە لە شتی زۆر بەسیتەوە بگرە کە نازانم تا چەند بە ژمارە لەبەردەستی بەڕێزتان هەیە؟ تاقەی ئەو کارەبایەی کە پێویستە ئێستا بزەبت بۆ تەختیە کردنی هەموو ئەوانە دوو بەرامبەر بووە، سورعەتی ئەم عەمەلیەیەش پەیوەندی بە بارودۆخی سیاسی هەرێمی کوردستانەوە هەیە و پەیوەندی بە بارودۆخی سیاسی عیراقەوە هەیە، بەهەرحاڵ ئێمە تەخسیسی

پرۆژەکانی کە کەمە دەبێ زیاد بکرێت، بەڵێ کاك عمر ئێمەش تەئیدی دەکەین و ئەگەر ئەو 10٪ەتان بڕی لە میزانیەی تەشغیلی تکایە یارمەتیمان بدەن تەبیعی تر دەبێت، بەڕێز کاك کاردۆ دەڵێ پرۆژەی بەردەوام زیاترە لە پرۆژەی پێشنیار، ڕاستە، تەبعەن پیرۆژەی پێشنیار (دوو هەزار و سێ سەد و سی و چوار)پرۆژەیە کە پرۆژە بەردەوامەکان هی پێشنیاریش 534 ، هی بەردەوام بۆچی زۆرە؟ ئەوە حەزەکەی لێرەو ئیحتمالە دواتر لەناو سلایدەکانیش زیاتر تەوزیحی بکەم، ئەمە شتێکە هەیە و ئەمە واقعی حاڵێکە، تەنانەت یەعنی ئێستاش با ئەوە بڵێین ئێمە ئەگەر نسبەتێکی ئینجازیش دابنێین خۆ ئەم پێنج سەد و سی و چوارەی کە پێشنیار کراوە کە ئێستا مانگی شەشە کە مانگی 8 و 9 و بەعزێکیان مانگی 12 دەکەوێتە بواری جێ بەجێ کردن سااڵی ئایندە دەبن بەبەردەوام، بەهەرحاڵ خۆزگەکە بە دووجار دەتوانی بیکەی، تۆ دەتوانی لەباتی ئەوەی کە ئەم لەقەبەی لەسەر بێت، بەناوی پرۆژەی بەردەوام ئێمە ئەمساڵ بۆچی جیامان کردووەتەوە، بۆچی 2003 و 2005 مان جیا کردووتەوە؟ چونکە ئەمان کە پار لە ناو لیستەکەدا بوون کە عەرزی ئەمانە دەکرا بەداخەوە دیسانەوە نازانم ئیحتمالە بە مەقسودیە، یان بە غەیر مەقسودی تەشویهی هەر هەمووان دەکرا، ئێمە 2003 و 2005 مان جودا کردەوە بۆ ئەوەی ئەم مەبەستەی کە ئەمانە وەکو فەقەرەیەکی جودا باس بکرێن، ئەمانە هەن، مەوجودن، ئەگەر ئەو قسەیە ڕاست بێت کە پرۆژەی وەهمی هەیە، باشە ئێمە کە پرۆژەی وەهمی دائەنێین ئەی بۆچی 2003 ـ 2005 دکە لانابەین؟ بەڵام کە دیهێڵینەوە ئەوەش هەیە شتی حەقیقی و ئەوە هەمووی حەقیقیە و ئەوانەش هەیە کە کێشەیان لەسەرە، ئێ خۆی مەشروع کە پرۆژەش کە هەبێت کە کێشەی لەسەر بێت، چ لە ناحیەی فەنی چ لە ناحیەی حسابی و چ لە ناحیەی قانونی چ لە ناحیەی ئەوە، ئەمە هەمووی لە قانون و لە مەحکەمە لە ئسوڵی محاکمات لەوانە هەمووی ڕێ و شوێنی خۆی هەیە ئەو شتانەش ڕوودەدەن، ئەگەر ڕوویان نەدابا قانونیان بۆ دانەدەڕێژرا، ئەمانە مەوجودن، کۆمەڵێك پرۆژە هەیە کە ئەو نەوعە کێشانەی لەسەرە و پرۆژە هەیە ئەی کەلیمەی (سحب العمل) بۆچی دروست بووە؟ غیر بۆ ئەوەیە کە پرۆژەیەك کێشەی لەسەر هەبێ سەحبی عەمەل بکرێت، ئیعادەی ئیحالە بکرێتەوە، بەڕێز کاك جلال سەرۆکی لیژنەی کشتوکاڵ و ئاودێری دوو خاڵی گەورەی گرنگی ئیسارە کرد، یەکێکیان کە مەشاریعی کشتوکاڵ بە تایبەتی لە پەرەپێدانی پارێزگاکانا زۆر کەمە، میسالی هەولێری هێنا کە زۆر تەئکیدی لەسەر ئەوە کردەوە، دووەم/ بەشێوەیەکی گشتی تەبعەن بۆ ئێمە جێی دڵخۆشیە کە زۆربەی ئەو بەڕێزانەی کە قسەیان کرد ئیختراعی ئەوەیان کرد کە پرۆژەکانی پەرەپێدانی پارێزگاکان جودا بکرێتەوە، چونکە ئەوە لەزمنی سەڵاحیاتی مەجالسی محافەزاتە ئەوە بە قانونی عیراقی، بەو قانونەی کە لە پەرلەمانی کوردستان دەرچووە، هەرچەندە ئێستا لە کاتی جێ بەجێ کردن دا نیە و دوای هەڵبژاردنی ئایندە ئەو یاسایە جێ بەجێ دەکرێت، بەڵام پەرەپێدانی پارێزگاکان بەڕێزان ئەمساڵ بەهۆی ئەم وەزعەی پەرلەمانەوە خۆی فەلسەفەی پەرەپێدانی پارێزگاکان لەگەڵ فەلسەفەی میزانیەی گشتی فەرقی هەیە، ئەمە بۆ ئەو نەوعە پرۆژانەیە کە بچووك بن و سورعەتی تەنفیزی تێدا بێت و بە بڕیاری ئەنجومەنی پارێزگا بە بڕیاری ئەوانەی کە زیاتر

لە خوارەوە نزیکن بتوانن بڕیاریان لەسەر بدەن، ئەمسالْ بە داخەوە لەکاتێك دا کە لە هەموو عیراق پرۆژەکانی پەرەپێدانی پارێزگاکان ئێستا لەژێر جێ بەجێ کردندان، ئەمڕۆ 5/22 پەرەپێدانی پارێزگاکان هێشتا لێرە ڕاوەستاوەو هیچ محافەزەیەك لە محافەزەکانی هەرێمی کوردستان دەستیان بە تەنفیزی هیچ پرۆژەیەك نەکردووە، کە ئەمەش بەڕاستی نەك هەر ئەمسالْ سوپاستان دەکەم کە گەڕاندتانەوە، ئەمە هەر نابێ تیکرار ببێت بۆ سالاْنی ئایندەش، چونکە زەرەری زۆرە، ئینجا لەناو ئەوێدا ئەگەر پرۆژەی کشتوکالّی هەببێت یان نەبێ بەڕێز کاك جلال ئەوان بە شکلێکی عام لەو پرۆژانە سەرف دەکرێت کە خەرجیاتی سەریعە، لە قیرتاو کردنی شەقامەکانی ناو گەڕەکەکان، لە پرۆژەی ئاوی ئاوەڕۆیی چوو، لە ڕەسیفە و لە کڕینی محاویلەیەکە بۆ گەڕەکێك، پرۆژەی کشتوکالّ زیاتر هەم وەختی دەوێت و هەم لە مەسەلەی تەندەر و هەم لەمەسەلەی تەنفیز کردن و هەم هەتا ئەخیرەکەی ئەوە بێ سەبەبەکەی من پشتیوانی جەنابت دەکەم بە شێوەیەکی عام، ئێمە زیاتر لە هەموو لایەك زیاتر ڕووبکەینە پرۆژەکانی کشتوکالّ، بۆ ئاگاداری جەنابت دوایی لە سلایدەکانیش پیشان دەدەم، ئێستا مەسەلەن وەزارەتی کشتوکالّ یەکێکە لەو وەزارەتانەی کە سەرف کردنی پارە لەوێ خۆی لەخۆیدا بەتیئە، لەبەرئەوە بەعزێك جار دەبینی کە تەخسیسات دەکرێت یەکسەر وئەگەر مەجالی ئەگەر ئەسراڕێکی، بەرنامەیەکی زۆر وازح نەبێت، بەعزێك جار غەدری ئەوەشی لێ دەکرێت، ئێستا بۆ نموونە لە هەموو کوردستان بە دەقیقی 12 سەد و بەندا و لە کوردستان ئێستا لەژێر جێ بەجێ کردن دایەو دوو دانە تەواو بووە، کۆی گشتی مەبلەغی موخەسەس بۆ ئەمانە، تەبعەن لەناو بەردەوامەکاندا 110 ملیار دیناڕە کە دەکاتە نزیکەی 100 ملیۆن دۆلار، هەروەها 28 پرۆژە بەنداوی تر لەژێر تەسمیم و تۆێژینەوە ودیزاین دایە، کۆێستان خان ئاماژەی بە پرۆژەی ئاوەڕۆی شاری هەولێر کرد ڕاستە، ئێمە مەبلەغەکەی زۆرە، هەموو سالّیش ئەو کێشەیە دێتە پێشەوە، ئەمسالْ شتێکی کەم تەخسیس کراوە، ئەویش لە کەندی هەولێرەوە، ئەگەر لەوێوە پرۆژەکە چ لەم سەرەوە تەماشا بکات، یان چ لەوێوە، لەوێوە نزیکەی 20 ملیار دینار بۆ دروست کردنی با بڵێین ئاوەڕۆی سندوقی ئەوانە تەخسیس کراوە، بەڵاْم ئەمسالْ چاومان لێیە، ئەگەر هەر بڕێکی پارەی تەکمیلی هەبێ پرۆژەکە لە کۆی گشتی بە حەفت سەد ملیۆن دۆلار تەخسیس کراوە، وەزارەتی شارەوانی بەرپرسە لەوەی کە ئایا هەمووی وەکو یەك پاکەت ئینتزار بکات و یەك پاکەت تەنفیز؟ یانیش لەلایەنی هەندەسیەوە وای لێ بکات کە بەمەراحل و بە ئەجزائی و بە ئەقسام بکرێت قابلی تەنفیز بێتن، هەتا زیاتریش بەرەو ئەو بۆچوونە دەچین، چونکە ئەو سالّ تەوەقوعی ئەوەیان دەکرد ئەو دیزاینەی کەلەلای خۆیان زۆر قابلی تەقسیم نەبوو لە ئەسنای پرۆسەی تەندەری بکات بۆ ئەوەی بدرێت بە مەجموعەیەك، ئەمسالّیش دەنگۆی ئەوە هەبوو کە مومکین بێتن چەند لایەنێك بەڕەسمی عەرزی قروزیان دەکرد لەسەر حکومەتی هەرێمی کوردستان بەعزێك لەوانە بە تایبەتیش دوای کردنەوەی ئەم هەموو قونسولّخانە و با بڵێین نوێنەرایەتی بیانی لە هەرێمی کوردستان ئەو پرۆسەیە بەرەو ئەوە دەچوو ئەوان چاوێکیان لەسەر ئەوە بوو ئەگەر بکرێت مەسەلەن لە یەکێك لە قروزەکان ئیستفادەی لێ بکەن، ئەو پرۆژانەی کە جەنابت ئیشارەت پێ دا کە

1275 پرۆژەی ساڵی 2010 بە کۆی گشتی 340 ملیار دینار ئەوە تەبیعی، بەهەرحاڵ من لەگەڵ پێشی ئەوەی کە جەلسات دەست پێ بکات ئاخر جار کە لەگەڵ لیژنەی دارایی و ئابووری کە زۆر سوپاسیان دەکەم بەڕاستی بەوپەڕی خەمخۆریەوە بۆ ئەوەی کە بابڵێین ئیشەکە تەتویر بکرێت و ئەگەر هەر شتێك لە هەر جانبێکەوە هەبێت ئەوەش تەبعەن ئەوە بۆ ئێمە شتێکی زۆر باشە، ئەو پرۆژانەی کە وەکو هی تر باسمان کرد 134 پرۆژە کۆمەڵێك پرۆژە هەیە کە لەمانگی 12 و مانگی یەکی ئەمسااڵوە بە عەمەلی سەرفیاتی لەسەر کراوە، لەلای ئێمە پرۆژە ئەو کاتە عینوانی دەبێت دەبێتە بەردەوام لەورۆژەی کە ئەم پەرلەمانە بەڕێزە موسادەقەی لەسەر میزانیە کرد هەموو پرۆژەکان لای ئێمە دەبنە بەردەوام، ئینجا نسبەتی ئینجازیان سفر بێت، نسبەتی سەرف کردنی پارەیان سفر بێت عینوانەکەی ئەوەیە ئەگەر عنوانەکە موناسب نیە با بیگۆڕین، ئەمە خۆی بەم شکلەیە، لەپرۆژەکانی پار ئەوانەی کە لەو پرۆژانەی کە ئیسارە کراون وکە موسادەقەی لەسەر کراوە بەعزێك لەو پرۆژانە کەوتووەتە بواری سەرف کردنی سلفەی یەکەم و ئەوانە و بەعزێکیش ئێستا ئیحالە کراوە و لە مەراحلی کۆتایی دایە، بەاڵم ئەمانە هەمووی بەردەوامە، ئەم پرۆسەیە داینەمیکیەتی تێدایە، ئەمە بە بەردەوام موتەغیراتە، هەر لە سەر ئەو ئەساسە من لیژنەی بەڕێز کاك د.ئاراس و بەڕێز کاك خورشید و برادەرانی تر بەڕێز کاك عمر من لە جەلەساتی پێشوو تر کە دانیشتین وابزانم جەلسەیەکیان کاك سمیریش لەوێ بوو، ئێمە وتمان کاکە ئێمە ئەوەی کە ناردوومانە ئەو لیستەیە هی 1/17 هو کتیبەکەشتان پیشان دەدەم، تۆزێکی تر 1/17 ئەمڕۆ 5/22 هو پرۆژەی بەردەوام بۆیە ناوی بەردەوامە، چونکە بە ئیستمرار سەرفی لەسەرە، وتم ئەو مەوقفە بووە بڕاوە ئەوەی کە ئێوە دەیڵێن، چونکە هەمان سوئالی کوێستان خان لیژنەی دارایی و ئابووری لە ئێمەی کرد پێشی 20 ڕۆژ، وتم ئەم 1275 هی کە جەنابت باسی لێ ئەکەی کە نەکەوتوونەتە بواری بابڵێین سەرف کردنی پارەوە یان سولەفی یەکەم و سولەفی دووەم و ئەوانە ئەو رەقەمە ئێستا گۆڕاوە، ئەبەد دەیەکی نوێتان بدەمێ، چونکە من کە لیستی پرۆژەکان لە 1/17 هوە لە وەزارەتی پلاندانانەوە دەرچوو و چووە وەزارەتی دارایی و لەوێوە بۆ سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران و ئینجا هاتە لای ئێوە بۆ پەرلەمان وەکو مسوەدەی یاسای بودجەی 2011، ئیش لەلای ئێمە ڕانەوەستاوە، ئێمە بەردەوام بووین و هەروەها لە وەزارەتەکان ئەم ئەرقامانە هەمووی گۆڕاون ئێستا، لیژنەی دارایی ڕەئیان وابوو وتیان وەڵاهی ئەگەر ئێوە و وتم من ئەبدەیتەکە دەتوانم بۆتان بنێرم، ئێمە سێ مانگ جارێك ئەبدێتێکی ڕەسمیمان هەیە کامل مرەتەب، هیچ کێشەشمان نیە، وتیان ئەگەر بی هێنن ئیحتیماڵە ببێتە باعسی لەبەر ئەوەی ژمارە گۆڕاوە، تەبعەن ژمارە گۆڕاوە، وتم ئەگەر حەز ئەکەن بەس بە باس کردنی باسی بکەم، حەز ئەکەن بە کیتابی ڕەسمی دەینێرم لەسەر داوای ئەوان ئێمە نازانم لە 5/12 وابزانم لە 5/12 لیستێکی نوێمان نارد، ئەو لیستە وابزانم تەوزیع کرا لەسەر بەڕێزتان وە لەوێ ئەم مەعلوماتانە وانین ئێستا لەوێ نزیکەی نۆ سەد و بیست پرۆژەیە ئێستا یەعنی سێ سەدی تری لێکەوتۆتە بواری تەنفیزەوە، ئەم برە پارانە هەمووی گۆڕاون ئەم مبالەغانە ئێستا کە من قسە دەکەم لە 5/12 هەتا ئێستا بە تەئکید موقفەکە دیسان گۆڕاوە، بەڕێزیان ئیشارەتی بەوە دا کە پرۆژە

هەیە کە پێشتر نەبووە هەر کەسێك مقارەنەی ئەمانەی ئەمسالّ بکات لەگەلّ هی پار ئەو حەقیقەتە دەرك دەکاتن ئێمە بەسەراحەت پڕۆژەی وا هەیە کە دێت بە هەر سەبەبێك بێت، بەلاّم بە موافەقاتی رەسمی دێت ئێمە کە داخلی دەکەین ئیتر سەبەبەکەی حالّەتێکی طارئ بێت ئەگەر سەبەبەکەی حالّەتێکی طارئ نەبێتن، بەلاّم بە قەنەواتی رەسمی خۆی کە لە رێگای سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانەوە بۆ ئێمە هات، تەبعەن ئەگەر من بە نسبە وەریان بگرم ئیحتیمالە ئەو حالّەتانە ئەگەر باسی پێشنیارەکان بکەم یان ئەگەر باسی بەردەوامەکان بکەم، یان ئەگەر باسی هەردوو کیان بکەم کە بە هەردووکیان دەکەنە سێ هەزار پڕۆژە ئیحتیمالە ئەمانە 1٪ بن 2٪ شتێکی وا بێت، بەلاّم هەیە حالّەتی واش هەیە کوێستان خان دەلّی پڕۆژە هەیە کە شێست پڕۆژە، بەلاّم سالّی دوو سالّی بۆ کراوە شێست ملیۆنە؟ نەء بە هەر حالّ ئەم پرسیارەش لیژنەی دارایی و ئابووری پێشی مناقەشاتی پەرلەمان بە ئێمەیان وت و سێ حالّەت هەبوون وە هەرسێکیمان چاك کرد یەعنی بەلاّم سێ حالّەتەکەش پردی کلاّو سووران لە رانیە بووە، دوو سەد رۆژ، پردی قەسرۆك بووە، سێ سەد و پەنجا رۆژ، پردی سەر کەپکان چوار سەد رۆژە پڕۆژە هەیە ماوەکەی سالّێکە، بەلاّم پارەکەی تەقسیم بووە ئەوە لە ئەوقاف لە وەزارەتی ئەوقاف هەبووە کە ئەویش بە عەکسەوە بووە بەلاّم خۆی چاککراوە ئەو پڕۆژانەی کە پارەکەی چل و یەك ملیاری بۆ دانراوە یەعنی وا بزانم پێویستیش ناکات باسی بکەم ئەمە بەو چل و پێنج ملیارە تەواو ناکرێت کە بۆی دانراوە، بۆ شتێکی معەیەنە، وە ئیحتیمالە سالّی ئایندە چل و چوار ملیاری بۆ دابنرێت ئەو سا بە دوو سالّ تەواو ئەبێت نەك بە چل و پێنج سالّ وە بە تایبەتیش کە ئێمە بە حەقەت دێینە سەر پڕۆژە پێشنیارکراوەکان، خۆ ئەمە وەکو باسم کرد، تەوەقوعاتی ئێمە لەسەر بەعزێ شتی عەمەلییە بەرنامە دانانی ئێمە لەسەر شتی عەمەلییە ئێمە ئێستا هەلّناسین کە پڕۆژەیەك چل و پێنج ملیاری بوێت کە ئێستا مانگی شەشە، نهایەتی پێنجە هێشتا ئێمە لە موناقەشات داین، ئێمە چل و پێنج ملیاری بۆ دابنێین لەسەر ئەو ئەساسەی لە چوار مانگی ئایندە چل و پێنج ملیار سەرف دەکرێت یان بۆ ئەوەی بلّێین ئیشەکە زۆر مەنتقییە پارەکەیمان تەخصیص کرد، سالّ تەواو بێتن، بەلاّم دوو ملیاریش سەرف نەبووبێتن تەوقوعاتی ئێمە ئەوەیە ئەو پڕۆژەیە بە نسبەتی ئەو پڕۆژەیە ئیحتیمالە مانگی یانزە یان دوانزە بکەوێتە هەموو شتێك بە رێك و پێکی بڕوات بکەوێتە مەرحەلەی ئیحالەوە، بەڕێز کاك عمر عزیز نەبوونی ستراتیجی ئابووری، وابزانم باسم کرد ئەلّێت عینوانی ستراتیجیەتی ئەم سالّ چیە؟ بۆت تیکراری دەکەمەوە کارەبا، پڕۆژە راستەوخۆکان ئەلّێت زۆرن وەکو رێژە، پڕۆژەی راستەوخۆ وەکو رێژە تەبعەن یان با بلّێین پڕۆژەی راستەوخۆ بۆ چی هەیە؟ بەڕێزان پڕۆژەی راستەوخۆش هەم قانوونی خۆی هەیە وە هەم ئسولّی خۆی هەیە وە هەم یاسا رێگای پێداوە یەعنی تەنفیز مباشر ئەو بەڕێزانەی لەناو کاروباری حکومەت دابووبن یان بابلّێین ممارەسەیان کردبێت تەنفیزی مباشر شتێکی شەرعییە یەعنی ئەوە نیە بللّێن مەمنوعە نابێت بکرێتن هەر حالّەتێکیش حەتمەن بەپێی حالّەتەکەی خۆی دەبێت سەبەبی هەبێت بەلام تەنفیز مباشر یەعنی ئەگەر ئەمە کۆمەلّێك پرسیاری لەم بابەتانە پەیوەندییان بە تەنفیز هەیە، ئێمە لە موناقەشەی

پرۆژە یاسایەکین کە خوتەکان تەماشا دەکرێت یان تەقیم دەکرێت مەسائیلی تـەنفیز و ئەمانـە لـە شـوێنی تریش دەکرێت متابەعە بکرێت، سیاسەتی حکومەتی هەرێم بۆ کشتوکاڵ چیە؟ کەرتی کشـتوکاڵ سیاسـەتی حکومەتی هەرێم هەر لە بەڕێز جەنابی سەرۆکی هەرێمەوە بگرە هەتا سەرۆکایەتی حکومەت هەتا بـابڵێن تـەوەجوهی عـام وابـزانم لـە بەرنامـەی لیسـتی کوردسـتانیش ئینتیخابـات بـە تەسـەوەری مـن لـە هـەموو لیستەکانی تریش کەرتی کشتوکاڵ لە بەرچاوە و گرنگی پێدراوە، بەڵام بەعزێ جاریش کە تەقیم دەکرێتن بە شێوازی موختەلف تەقیم دەکرێت بۆ نموونـە مـن هـەر پـێش ئـەوەی دەسـت بـە قسـە بکـەم کـە کـەرتی کشتوکاڵ رەنگە جەنابت بە چەندین شـێوە تـەقیمت کردبێـت، دەتـوانی بڵـێن وەزارەتـی کشـتوکاڵ پلانێکـی پێنـج ساڵەی هەبووە کە ئەم پلانە دوا کەوتووە ،یان بە شێوازێکی مناسب تەمویل نەکراوە، بەڵام لە هەمان کاتیشدا مومکینە وەزارەتی کشتوکاڵ خۆشیان دەرك بەوە دەکەن کە ئەو پلانەی کە دایان نابوو کە نزیکەی دوو ملیار دۆلاریان دانابوو لە خیلالی پێنـج سالّ بێتە بەردەستی کەرتی کشتوکاڵ و ئەو بەرنامەیە تـەنفیز بکە کە دوای سالّی یەکەم بۆیان دەرچوو کە ئەو تەمویلـە مـومکن نیـە کـە جوزئێکیـان دانـابوو لـە قیتـاعی حکومەتەوە جوزئێکیشیان لە کەرتی تایبەتەوە کە تەمویلیان بکەن لەبەر ئەوە ئەوان ئێستا بەرنامـەکانیان کە موراجەعەیان کرد، کـە موراجەعـەی خوتـە پێـنج سـاڵییەکەی خۆیـان کـرد هەنـدێك لـە بەرنامـەکانیان گۆڕی ئێستا تەرکیزیان زیاتر لەسەر با بڵێن بەعزێك شتە، کڕینی گـەنم و جـۆ وابـزانم هـەر لـە خوتەکـەی ئـەوان هەیـە کـە لـە شـوێنێکی تـر ئـەو رەقەمانـەی چارەسـەر دەکـرێتن کـە لـە خوتەکـەی ئـەوان ئەسـڵەن ئینعیکاس نابێتـەوە، بـۆ نموونـە ئـەوەی کـە پێشی ئێستا باسـم کـرد مەسـەلەی قـەرزی سـلفەی عـەقار بـۆ گوندەکان کە گوندەکان پەیوەندییان بە کەرتی کشتوکاڵەوە هەیە لە خوتەی خەمسی ئەوان دانیە کە دەڵێ پار شەش ملیاریش سەرف کراوە، ئەم ژمارانە تەبعەن، ئەم رەقەمانە بەڕێزان هـی وەزارەتـی داراییـە ئەمـە عیلاقەی بە کـەرتی کشـتوکاڵ هەیـە چـونکە ئێمـە خـۆ لـە گونـدەکانی ئێمـە سـیناعات نیـە، ئەگـەر شـتێك هەبێت و وجودی هەبێت ژمارە یەك کە بەشی هەرە زۆری کشتوکاڵە، ئەنجا دوای ئەوە ئەگـەر شـتێکی کـەم بۆ سیاحە و ئەوانە هەبێتن هەروەها مەخسەدی من لێرە چیە؟ کە تەقیمی کـەرتی زراعـە دەکـەین کـەرتی زراعە بە مەشروعەکانی ئێمە تەقیم دەکەین، بەڕێزتان سەیری پرۆژەکانی وەزارەتی زراعـە دەکـەن، بـەڵام لێرە کەس باسی قەرزی زراعی ناکات مەسـەلەن کـە نزیکـەی سـەد ملیـار دینـار پـار بـۆ پرۆژەکـانی قـەرزی زراعی چووە کە لەوێ میزانیەی تەشغیلی دەرچووە، بەڵام پەیوەندیی هەیە بە کەرتی زراعەت وەکو پرۆژە ،چونکە سەد ملیار دینار ئەگەر تەرجومە بکرێتە ژمـارە چـونکە ئەمـە بەحەقـەت ببێتـە هـۆی ئـەوەی کـە وەزیری کشتوکاڵ زیاتر رووناکی بخاتە سـەر، چـونکە ئەگـەر سـەد ملیـار دینـار قـەرزی زراعـی پـار بخرێتـە تەرجوومە بکرێتە ژمارەی پرۆژەی ریز بەندی بکرێن کە ئەمانە هەر هەموویان بە قـەرز دراوەتـی کـەرتی تایبـەتی ئـەوەی کـە لێـرە هەیـە پرۆژەکـانی حکومـەتن، ئێسـتا تـەرکیز لەسـەر مەسـرەفی زراعـی و قـەرزی عەقاری بۆ گوندەکان و پرۆژەی ئاودێری بچووك و بەندا و ئاودرێری، بە تایبەتی بـەعزێ شـوێنی گـەروەی وەکو دەشتی شەمامك و مەوزوعی مەخازنی موبەرەد کە ئێستا ئەمانـە زیـاتر لەسـەر ئەولـەویاتی ئـەوانن،

بەڕێز کاك عبدالقادر أکرام بودجەی وەبەرهێنانی زیادی کردووە مقارەنەتەن بە پار وەکو ژمارە بەڵێ ئەمە لە چەندین لاوە دەتوانین تەقیمی بکەین، وەکو بەعزێك لە بەڕێزەکان ئەڵێن ئەوە تەمویلی ئەم پڕۆژانە بەعزێکیان هی بەردەوامەکانە کە ئەمساڵ تەمویل دەکرێت ئەوە راستە و دروستە، بەعزێکی تر ئەگەر بە شێوازێکی تر سەیری پڕۆژەکە بکەیت 2007 و هەشت و نۆ و یانزە سەیری بکەین هەموو ساڵێك ئەو بڕە پارەیەی کە دانراوە کۆی گشتی ئەم پارانە چەندە ئەگەر هاتو تەنانەت بابڵێین پار لەو مەبلەغە کە سەرفیش نەکرا بەڵام ئەمانە خۆ هەمووی بوونەتە ئیلیزامات لەسەر حکومەت یەعنی ئەمانە لە واقیعدا هەن و لێرە عەرز دەکرێن و موصادەقەی لەسەر دەکرێت و کاك دڵشاد شەهاب ئەڵێ پڕۆژە هەیە ماوەکەی دوو ساڵە، بەڵام 10٪ی بۆ دانراوە وابزانم سەبەبەکەم شەرح کرد، بەڵام چارەسەرکردنەکەی دیسان لیژنەی دارایی و ئابووری پێشی دەست پێکردنی موناقەشات تەرحێکیان هەبوو کە ئەو پڕۆژانە ئەسڵەن ئەوانەی کە 7٪ کەمتریان بۆ دانراوە لابرێن، بەڵام دوایی کە باس هاتە سەر ئەوەی کەوا ئیحتیمالی ئەوە هەیە بەعزێ فەقەراتی تەشغیلی ببڕن، ئێمە موافق بووین لەسەر ئەوەی کە ئەسڵەن ئەو پڕۆژانەش لابرێن بە سەبەبی ئەوەی کە وای لێهاتبوو بۆچی هێنامان هەتا لای ئەوان تەنها مەوزوعی کارەبا بوو، بەڵام دواتر کە باس هاتە سەر ئەوەی کە مومکینەشتێك لە تەشغیلی بڕێتن ئیزافە بکرێتە سەر مەشاریعەکان ئێمەش پێمان خۆش بوو کە بمێنێت ،پرسیاری کاك دڵشاد ئەڵێ پڕۆژەکانی 2003 هەتا 2005 تا کەی کۆتاییان پێ دێت؟ ئەگەر بە کورتی جەوابت دەوێت پێت دەڵێم هەتا نیهایەتی ئەمساڵ ئەگەر بە تەمسیڵ دەتەوێت جەنابت دوایی کە هاتمە لای سلایدەکان باسی دەکەم، پڕۆژە هەیە کە تۆ سەحب عمل ئیشی دەکەی مەحکەمە بڕیاری دابێتن سەحب عەمەلی کردبێت ئێمە لێرەش لەگەڵ سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، لەگەڵ بەڕێوەبەری گشتی کاروباری یاسایی، لەگەل بەڕێزان لە پەرلەمانیش، لەگەڵ لیژنەی دارایی من مانگی دوازدە و یەکی ئەمساڵ ئەو حیوارەم کرد وتم بەعزێکیان راوەستاوە پارەیەکی کەم لە تەئمیناتە لە هەرچییەك بێت لە شوێنێك ماوەتەوە کە خەرج نەکراوە، ماڵییەن وەزارەتی دارایی ناتوانێتن ئەمانە غەلق بکاتن، ئەمانە هەر ناوی دەمێنێتەوە پڕۆژەی بەردەوام ئەمە بەعزێکیانە، تەبعەن، هەیە مەوزوعەکەی حیکایەتەکی بە نەوعێکی تر ئەمانە کێ صەلاحیاتی هەیە ئەمانە شەتب بکات هەیە تەواو بووە با بڵێن خەلەلەکە رووبداوە سەحب عمل کراوە مەحکەمەش حوکمی خۆی صادر کردووە بەڵام موقاولیش بۆی هەیە هەر تەمیزی بکاتن بیئەی سەبەب ئیمکان مەسەلەن هەیە بەو شکلەیە مەسەلەن کە ئەمانە بەعزێك بڕیاری یاسایی پێدەوێتن بەعزێك قەراراتی پێدەوێتن کە مومکنە لە صەلاحیاتی ئێمە نەبێت لە مانگی خۆی بۆ مەعلوماتی جەنابتان ئەمانە خۆی ژمارەیان لەوە زۆر زیاتر بووە ئێستا شەست و هەشتە بە بڕی شەست و یەك ملیار وابزانم نزیکەی سەد و چل دانەش من بە ئەمرێکی رەسمی صەلاحیات بە من درا کە ئەوانەی هەتا پێنج سەد ملیۆن دینار ئەگەر کێشەیان لەسەر بێت موزوعەکان، یەعنی ئەو مەشروعانە چارەسەر بکەین ئەوەی کە مەبلەغەکەی هەتا ئەو حەدە بێتن و نزیکەی هەتا حەفتا، هەشتا مەشروعیشمان چارەسەر کرد، بەڵام پێم وایە نەماون لەبەر ئەوە ئێمە یەعنی هەر ئەوەندە کە بۆ

نیهایەتی ئەمسالْ 95٪ ئەمانە چارەسەر دەبێت بەڕێز کاك ئیسماعیل پرسیاری لەسەر ئەوەبوو کە ئاسایشی سلێمانی بۆچی پڕۆژەیان نیە؟ وە دەبێت بە هەندی وەربگرین لەبەر ئەوەی حەتمەن ئێمە وەکو بەڕێز وەزیری داراییش ئاماژەی پێدا مەسائیلی ئاسایش و سەقامگیری هەرێمی کوردستان چ لە تەشغیلی بێت چ لە پڕۆژەکانی وەبەرهێنان بێتن شتێکی گرنگە سەبەبەکەی چیە کە بۆ بۆمان دانەناوە، چونکە ئەوان یەك پڕۆژەیان هەبوو پڕۆژەکەشیان درەنگ نارد بە حەقەت پڕۆژەکەیان وابزانم لە 4/20 نارد یان شتێکی وابوو لە نیهایەتی مانگی چوار دا بوو ئێستا بابڵێین لەو ئیزافاتەی لە بودجەی تەشغیلی دەکرێت بۆ سەر ئیستسماری ئێمە حازرین کە ئەگەر مومکن بێتن چارەسەری بکەین، چونکە بەراستی گرنگە، بەڕێز کاك عبدالرحمن سوئالەکەی لەسەر ئەوە بوو کە پڕۆژەکان هەر بەشە و بە جۆرێك ریکخراوە و تێکەڵاوی تێدایە و وابزانم جەداولەکان وازحن، تێکەڵاوی ئەگەر غەڵتەی مەتبەعیش هەبێتن مەقبولە و ئەگەر تیکراریش هەبێتن ئەمسالْ ئەبێت بەڕێزتان ئەو شەهادەتە بدەن ئەگەر تیکرارێکیش هەبووبێت ئەوە شتێکی کەمە و بەڵام فی نهایەش ئێمە باسی خوتە دەکەین، باسی تەنفید ناکەین پڕۆژەیەك کە ناوی لە دوو شوێن تیکرارە، نەدووجار پارەکەی سەرف دەکرێت، نەحیسابیەن نە ئەوە مومکنە مەخسەد لێی ئەو رەقەمە ئەوە بۆیە ئیش وا مناقەشەدەکرێت بۆ ئەوەی ئەم ئیشانە چارەسەر بکرێت، بەتایبەتیش تیکرارەکان لە لیستی پڕۆژەکانی پەرەپێدانی پارێزگای سلێمانی، بەو شکلە هاتووە لەبەر ئەوەی تاکو ئێستا رەنگە دوو جار تا پێنج جار لیستی پڕۆژەکانیان گۆڕیوە وە ئاخر جار وابزانم هەر بە شلێر خان ناردبوویان یەعنی کە قەناتی مەسەلەن ئەوەی کە ئەوان لیستەکان بنێرن بۆ ئێمە بەشێوەیەکی تر و پڕۆژەکانیان کە گۆڕیوە یەعنی ئەوە چەندین جار باسی مزگەوتێکی معەیەن دەکەن تکرارەکە لای ئەوان بوو دیسان دەڵێم پێشی جەلساتی پەرلەمان ئێمە چەندین چارەسەرمان کردووە لەم رۆژانەش بیستم بە تەمان گۆڕانکاری تر بکەن لە لیستەکە، دوێنێ بیستم هیوادارم زۆر هین نەبێتن رای زۆربەی بەڕێزان وایە کە لیستی پەرەپێدان ئەو حوریەتە بدرێت بە ئەنجومەنی پارێزگاکان بۆ ئەوەی خۆیان بڕیار بدەن، بەڕێز کاك بلال سلێمان نازانم باسی پڕۆژەی وەهمی کرد وتی لاببرێت، من لێرە ئەمە ئەڵێمەوە داوام لە بەڕێز سەرۆکایەتی پەرلەمان ئەوەیە کە ئەگەر کەلیماتی وا بەکاربێت ئەبێت تەوزیحەکەی و ناوی پڕۆژەکە تەحدید بکرێت یان ئەگەر نا من ئەمە ناکرێتن بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان بەڕێز کاك بلال یەعنی من لێرە ئەم قسەیە تکرار بێتەوە سێ هەزار پڕۆژە هەیە بە ناو بە جەدوەلێکی ئیکسل هاتۆتە بەردەستی بەڕێزتان دوو هەزار و سێ سەد و سی و چوار پڕۆژەی پێشنیار کراو دەکاتە نزیکەی دوو هەزار و پێنج سەد پڕۆژە ئەمانە بە جەدوەلێکی ئێکسل کە ژمارە، ناوی پڕۆژە لە پارێزگا و لە قەزا و لە ناحیە حەدلئیمکان گوند ئەگەر ناوی هاتبێتن دیقەتی ئەوە لەگەڵ کۆمەڵێك مەجموعە زانیاریەکی تر دێت بۆ لای بەڕێزتان هەر یەکێك لەمانەش ئیحتیمالە دە ئەوەندە ئەوەلیات و تەفاسیلی لای ئێمە و لای وەزارەتە مەعەنییەکان هەیە، ئەنجا پڕۆژە وەهمییەکان کە لەسەر تەلەفزیۆن دەڵێی لابرێن وە کەئنەهو لە دوو هەزار و هەشت سەد پڕۆژە دوو هەزار و پێنج سەدی وەهمیە و سێ سەدیشی بەراستی ئەمە مناقەشەکردنی پڕۆژە یاسای

بودجه بەم شکله ناکرێت، ئەگەر وایە ئەگەر پڕۆژەی وەهمی هەیە دەبێ بەڕێزت ئێمە بدەیتە مەحکەمە دەبێ ئەو حوکمەتە بانگ بکەیت، خصوصەن لەسەر ئەو مەوزوعە ئەگەر پڕۆژەیەك هەیە کە سوء تفاهم هەیە جەنابت تەسەور ئەکەیت پردێکە کە بەسەری دادێی و دەچی دەڵێی تەواو بووە، بەس لێرە هێشتا پەنجا ملیۆن دیناری بۆ دانراوە کە پەنجا ملیۆن دینار بە نسبەت ئیشێکی وا ناکاتە هیچ، ئیحتیمالە ئەو تەئمیناتە دوو ساڵی تریش هەر لەوێ بمێنێتەوە، ئەوە مەوزوعێکی تر لەبەر ئەوەی کە غەلقی پڕۆژە یەعنی ئەگەر جەنابت بەوە بڵێیت پڕۆژەی وەهمی، چونکە تەواو بووە ئێستا وا پارەی بۆ دائەنێن، ئەبێت جەنابت بچیت لەسەر ئەو پڕۆژەیە حساباتی شتی دەربێنی بزانی فعلەن ئەمە وایە، ئەگەر وایە تەواو بە هەر شکلێك جەنابت کە هەر پرسیارێك بۆ من ئەنێری بە نووسراوی رەسمی کە لە سەرۆکایەتی پەرلەمانە بۆ من دێت بەپێی یاسا، بەپێی پەیڕەوی ناوخۆی خودی ئەم پەرلەمانە بەڕێزە، بەپێی تەعلیمانی حکومەتی هەرێمی کوردستان، من لەماوەی دوو هەفتەدا دەبێ جەوابی جەنابت بدەمەوە باشە کە تووجەنابت ئەم هینەت هەیە بۆ هەڵی ئەگری بۆ رۆژی موناقەشەکردنی پڕۆژە یاسا ،ئەمە بۆ وەختێکی تر ئەم مەوزووعە لە خیلالی دوازدە مانگی ساڵ دیراسەی ناکەی بۆ بە نووسراوی رەسمی وەزیری ئاوەدانکردنەوە یان شارەوانی نووسراوی بۆ نەچێت؟ بڵێ کاکە ئەم پڕۆژەیەی جەنابت ئەوە حاڵیەتی یەعنی من تێناگەم ئەم نەوعە سوئالانە لەکاتی موناقەشەکردنی پڕۆژە یاسای بودجەدا چەند بەسوود دەبێت وە ئەنجا بەهەر حاڵ جەنابت وا دەڵێی من مەعلوماتم پێیە حەز دەکەم بە فەرمی بیدەیە بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان بەس دیسانە وە تیکرار دەکەم ئەگەر هاتوو شتی یەعنی لە بەکارهێنانی دەستەواژە تکام وایە ئێمە چونکە خەڵکێیکین هەموومان بەرپرسیاریمان هەیە بەپێی یاسا بەرپرسیارەتیمان هەیە، چ ئێوە کە هەڵبژێردراون، چ ئێوە متمانەتان بە ئێمە داوە لەبەر ئەوە کە هەر دەستەواژەیەکی بە کاردێتن ئەگەر قەتعییە ئەوە جودایە، ئەگەر وانیە، ئەوە پەرەپێدانی پارێزگاکان کە بەرێزیان دەڵێت دوو سەد و نەود و هەشت ملیارە نەك دوو سەد و نەودو یەك ئێمە ئەو ژمارەیە هەر لە هۆڵی پەرلەماندا ئەو موناقەشەیە کرا من نازانم چونکە ئێمە ژمارە لەوەزارەتی دارایی و ئابووری وەردەگرین، وەزارەتی دارایش وەکو بەڕێز وەزیری دارایی ئاماژەی پێکرد بە چەندین شێواز لە بەغداوە وەرگیراوە، تەنانەت بەعزێك جار ئەم پەیوەندییەی لە بەینی حکومەتی هەرێمی کوردستان و حکومەتی عێراقی فیدرالە هەیە شاراوە نیە، یەعنی هیچ شتێکی ئەسرار نیە کە لێرە بیشارینەوە کە بابڵێین علاقاتەکە بە شێوازێکە کە زۆر جار تەعاونی تێدا نیە، بەعزێك جار لە هەندێك بوارە لە بواری مالیەدا وەکو بەڕێز وەزیری دارایی ئاماژەی پێدا هەندێك زانیاری هەیە ئێمە لە پەرلەمانی بەغدا وەریدەگرین، هەندێك لە حکومەت وەردەگرین، هەندێك هەیە لە جەریدە دەیبسینەوە، ئەگەر داوام لە وەزارەتی دارایی و ئابووری ئەوەیە ئەگەر پەرەپێدانی پارێزگاکان دوو سەد و نەود و یەك ملیار نیە بەپێی ئەو بڕێك داونەی لە بەغدا دوو سەد و نەود و هەشتە تکایە چارەسەر بکرێت، بەڕێز بەیان أحمد حەسەن جەنابت بێژتن بە پێی مەعایری نێو دەولەتی بت 70٪ بۆپڕۆژەیێن وەبەرهێنان بن تەبعەن چو مناقەشە تێدا نینە کو هەر چەندە بۆ

پـڕۆژەییّن وەبـەرهێنان بـۆ مەشـاریعی ژێرخـانیّ ئـابووری بێنـە تەخسـیس کـرن حەتمـەن هـەر باشـترەش مەساریفی تەشغیلی کـو چـن و چ تشـتەك ناهێنـە جهـێ وی، بـەس ئـەو معـایرێ کـو دبێـژن 70٪ ڤێـت بـۆ وەبەرهێنان بن ئەگەر زەحمەت نـەبت ئەو کیش مەعایرن؟ باشە، بـەس هـیچ مـن علـم نینـە کـو مەسـەلەن پێوەرەکیّ نێف دەولەتی هەبتن بێژتن کـو مـەفروزە وەها بـتن، مـەفروزە مەشـاریع زۆر بـن مـەفروزە ژێـر خانی ئابووری پتر ئیهتیمام پیّ بێتەدان، بەس هیچ معیارەك نیە کو تو دبێژی مەسەلەن ئەوە 70٪ کـەمتر نـەبت وە ئیلا خـەلەلەکا هەی، ماددە بیست و هەشـتا پـار کـو مولحەقـەك بێـت بـۆ پەرلـەمانیّ بـەلیّ نـەهات ئەخر ڤێگافیّ ئەڤە دیسا 5/22 مەسەلەن ئەگەر نەهاتبت ئـەو مولحەقـە یـەعنی پـار پشـتی هـەیڤا چـار و پێنج و شەش و حەفت و هەشت و نـەھ و دەھ و یازدە و دوازدە حەتا ڤێگافیّ کەسـەکی ئیستفسـار نەکریـە من وەکو تەعدیل کرنا ئەو، تەنفیز کرنـا ئـەو تەعلیماتـە کـو ل قانونـا موازەنـا پـاردا هاتبی کـو ئیختیسـار کربی کو چەن جومەلـەکا لیژنـە دارایـی و ئـابووری و لیـژنا یاسـایی لابردنـی مەشـاریعی حزبـی و لابردنـی مەشـاریعی تیکـرار بـە کیتابـا رەسمـی تەبعـەن ئـەز پاشـی دیّ عـەرز کـەم ل ڤێـریّ مـە هـەیڤا شـەش یـەت هەنارتین بۆ سەرۆکایەتیا ئەنجومەنی وەزیران وە بۆ حەمی وەزارەتا کو ئەویّ نوسخا معەدەل تەنفیز بکەن نەك ئەو نوسخا هەیڤا بەری هەنگی هاتیا پەرلەمانیّکوردستانیّ، یەعنی بێژین بـەری هـەیڤا سـیّ و دوو و ئەوانـە رەسمـیّ حەزانـەکی داینگـەك لـە سلێمانی کـو خەریکـە ئـەوی دی بـتن چ علاقـە بـە پـڕۆژە یاسـایێ بودجەدا نینە مەوزوعەکە زۆر گرنگە بەس هیچ علاقە بە پڕۆژە یاسایێ بودجـە ڤـە نینـە یـەعنی ئەگـەر مەتلەب ئەڤـە کـو ئەڤـە بێتـە چارەسـەر کـرن ئەگـەر کێشـە لەسـەر مەوزوعـەکی دییـە ئەگـەر جـەنابیّ تـە بەحسیّ هەنگیّ دکەی ئەڤ مەشروعە داخل ببیتن داخلی مەشاریعا ببت، ئەگەر وەختیّ مە میزانیا حازرێت کرن جەنابیّ تە پەیوەندی کربا و ئەو رسمەشی هەنارتبا بۆ من ئاسان تربی، ڤیگافێـژی حـەز دکـەم، داخـل بکەم بەس ئەز نزانم دیّ چاوا شێم عەلئان لیستیّ بەردەستیّ وە ئەگەر ئەو پارا زێدە هاتن هەنگیّ مـومکن بتن مرۆڤ دیّ چارەسەر کەتن بەس مەفروزبوو جەنابیّ تە بەری هەنگی بوو من خیلالـی بـەری بیـژی ڤـی رەسمـی ل کـەنگی دەڤ جـەنابیّ تەیـە، بـەرێز دکتـۆر سائیر دروسـت کردنـی ئیهتیمامـات بـە معـەوەقین بـە حەقیقـەت مـن حـەز دەکـەم باسـی بکـەم بـۆ ئـەوەی جـەلبی ئینتیبـاهی هـەر هـەموومان و هـەموو دام و دەزگاکانی حکومەتیش بۆ ئەوە رابکێشم هەر دوای ئەوەی جەنابت ئەو قسەیەت کـرد داواشـم کـردووە لـەو شروتانەی لەمەو دوا هەر پڕۆژەیەك تەقدیمی وەزارەتەکانی حکومەتی هەرێم تەقدیمی دەکەن بە تایبـەتی مراعاتی مواسەفاتی هەندەسی بۆ معەوقینیش تێدا بکرێتن، ئەو کیتابەشم کە هەفتەی رابردوو ئیمزا کرد و تەعمیمیشم کرد لەسـەر وەزارەتـەکان هـەر لەسـەر ئـەم پێشـنیارەی جـەنابت بـوو، چـونکە مـن بەراسـتی جـەنابت باسـی لیژنـەی پارائۆلمپیـت کـرد کـە دیـارە هـی معەوەقینـە چـەند هۆیـەکی داوا کـردووە، کـەس نەهاتووە ئەمە داوا بکات کە ئێمە لە ئەولەویاتی کارەبا و مەسەلەن ئەوانەمان لەلایەك داناوە، ئەمـە تـەرح نەکراوە ئەمە ئەبێت لەگەڵ جەنابت و لەگەڵ خودی لیژنەکە وەعـدی ئـەوە دەدەیـن کـە زۆر بەجـدی ئـەو کێشەیە چارەسەر بکەین ، کـاك شـێردل تەحسـین هـەر هـەمان مولاحـەزەی هـەبوو و مولاحەزەیـەکی تـری

گرنگی هەبوو لەسەر مەسەلەی وابزانم هەندێ بەڕێزی تریش ئاماژەیان پێدا لە مەوزوعی تەنسیق لە بەینی وەزارەتەکان و پارێزگاکان بە سەراحەت بڵێین لە مەسەلەی پڕۆژەکاندا ئەوە نیە کە دوو جیهەتی معاکسن بە دژی یەکتری کار دەکەن بەڵام کە دێتە سەرتەنیسیق ئالیەتی قانوونی تەنسیقەکە مەوجود نیە، بۆ نموونە ئێمە لە ئەنجومەنی وەزیران ئێمە بابڵێن هەفتەی جارێك یان دوو هەفتە جارێك یان مانگی جارێك کۆبوونەوەمان هەیە، لە پەرلەمان شتێکی وا هەیە لە پەرلەمان لە بەینی وەزیرەکان لە پەرلەمان و حکومەت هەمو سالّ مەجموعەیەك شت هەیە بەپێی یاساکان و بەپێی ئەو شتەی کە بۆتە عورفیش شتێك نیە کە وەزیر و محافز کۆبکاتەوە بە شتێکی دەوری یان ئیلزامیان بکاتن لەبەر ئەوە و ئەمە هیچ شتێکی غێر تەبیعی نیە، نالّێم لیقائات نابت لە بەینیان، بەڵام بە شێوەیەکی دەوری وەکو جەلسە یان هیچ مەجلسێك هیچ ئەوەیەك نیە کە ئەمانە پێکەوە کۆ بکاتەوە جا من یەعنی ئەو مولاحەزەیەش هەیە هەموومان ئەبێ بیڵێین پێشنیار دەکەم هەر دیسان لیژنەی دارایی و ئابووری کە دێتە بە تایبەتی مەشاریعی محافەزە و مەشاریعی وەزارەتەکان ئیقتیراحی میکانیزمێك بکەن کە پێش ئەوەی کە کارەکان دەکرێتن ئەم خاڵە لەبەر چاو بگرێتن، بەڕێز دکتۆرە رۆژان دزەیی دەڵێ نیسبەتی تەنفیزی پار کەمتزە کە 34٪ کە لە راپۆرتی لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووریدا هاتووە بەڕێز کاك خورشید چەندین جاریش دیراسەی کردووە بە نەوعی موختەلفەوە تەبعەن راستە ئەوە چونکە ئەوە رەقەمەکان قسە دەکەن، یەعنی ئەو مەسەلە ئەوە نیە بەس راستە لەلایەکەوە وە غەڵەتییشە یەعنی لەلایەکی ترەوە ئێمە کە دوایی هاتینە سەر عەرزی پڕۆژە بەردەوامەکان ئێمە کۆی گشتی پڕۆژە بەردەوامەکان نۆ و کەسر ترلیۆنە یەعنی با بڵێین نۆ و شتێك و نیو ترلیۆن دینارە، نۆ و چوار، ئێ ئەگەر دێیە سەر نسبەی تەنفیزی ئەمانە راستە سی و چوارە، بەڵام لە بیرت نەچێت بەردەوامەکان ئێمە باسی هەموو سالّانی رابردوو دەکەین وە ئەگەر بێیە سەر نسبەتی ئینجازی پار نسبەتی ئینجازی پار مەسرفی ئینجازی پار ئەبێت لەگەڵ موخەصەصی پار لەسەر رك دابنێین و معدەلەکە دەربچێت ئەوەندە لەسەر ئەوەندە دەکاتە نزیکەی 61٪، بەڵام خۆ ئەم 34٪ نسبەتی بەردەوامەکان دروستە یەعنی هیچ ئەوەیەك نیە ئەوەی تا ئێستا کراوە بەو چاوە سەیری بکەین و بە چاوەکەی تریش سەیری بکەین 61٪ پڕۆژە هەیە پێویستی بە شەست رۆژە وە وابزانم دروست کردنی مەعهەدی قەزا بیست ملیار ئەڵێت بۆچی هیچی بۆ نەکراوە و بۆچی هەتا ئێستا تەنها پارچە زەویەکە لە بەحرکە و بۆچی ئەسڵەن لەسەر پڕۆژەکانی وەبەرهێنانە ئەمە دکتۆرە رۆژان ئەمەی ئیسارە کرد ئەمەم پێ خۆش بوو بەراستی، چونکە ئەمە مەوزوعێکی تریش دەکاتەوە من ئەو پرسیارە ئاراستەی یەعنی تەوجیهێکم دەوێتن لەو مەوزوعەدا ئێمە لە پڕۆژە یاسای بودجەدا وابزانم چوار بابی سەرەکی هەیە، میزانیەی تەشغیلی هەیە، میزانیەی پەرەپێدان هەیە، میزانیەی پەرلەمان هەیە ،میزانیەی قەزا هەیە، ئەم چوار بابە لەیەك مەفسولّن، وایە؟ کە ئەمانە هەیە کە لە میزانیەی پەرلەمان و میزانیەی قەزا مەشاریعی میزانیەی قەزا و پەرلەمان ئەمانە میزانیەی تەشغیلییە یان تەشغیلی و وەبەرهێنانە ئەگەر تەنها تەشیغلی بێت، ئیزەن مەحاکم وەبەرهێنان دەبێت ئەگەر نا وابزانم ئەوە وەلّامەکەیەتی، ئینجا

تەبیعی ئەمەش رەبتی دەکات بە خاڵێکی تر کە ئەویش کە تێبینی زۆر لە وەزارەتەکان هاتووە، کە دەبینی وەزارەتێك ئیشێك دەکات یان بە تایبەتی وەك وەزیری دارایی ئاماژەی پێدا کە بەعزێك وزارات فەنی نیین، یا بەعزێ موئەسەساتی حکومەت کە فەنی نیین، ئیشی تەنفیزی دەکەن، دروست کردنی مەحکەمە هەر چەندە قەزا سوڵتەی خۆی هەیە، ئەوەی خۆی هەیە، بەڵام ئیشەکی، کارەکی هەندەسیە ئیحتیمال وایە ئەگەر نازانم، ئەگەر بڕیار لەسەر ئەوە، ئیحتیمالە زۆر موناقەشە هەڵبگرێ، ئیحتمالە وا باشتر بێ وەزارەتی ئاوەدان کردنەوە بیکات، یان وەزارەتێك کە وەزارەتێکی هەندەسی بێت، بەڕێز کاك کاوە محمد امین، ئیهتیمامدان بەزیراعەت، وابزانم زۆرمان باسی زراعەت کردو زیاتریش دوایی لە سلایدەکانیش هەیە، بەڕێز کاك شێرزاد حافز، پرۆژەی وەهمیی و تیکرار و، کە بڕیار بوو حەل بکرێت، بەڵام حەل نەکراوە، ئەوە وابزانم لیژنەی دارایی و ئابووری، ئەوە سوئالی وەهمیەکە دیسان بۆ بەڕێز سەرۆکایەتی پەرلەمان دێڵێمەوە، بەڵام ئەوانەی تیکراریش، یەعنی هەر یەك لیستەیە کە لیژنەی دارایی و ئابووری وابزانم سێ یان چوار پرۆژە بوو ئەوانەشمان چارەسەر کردووە، پرسیارێکی تر، ئەڵێ وزارەتی ناوخۆ وزۆر کەسی تریش ئەم پرسیارەی کردووە، بۆچی پرۆژەی جادده و پارك و بەعزێك شتی تر دەکات؟، بەڕێزان، وەزارەتی ناوەخۆ شتێکی هەیە پێی دەڵێن، (الادارة المحلية)، ئیدارە بە کوردی پێی دەڵێن کارگێڕی ناوەخۆ، خۆجێتی ناوەخۆ، ئەل ئیدارە ئەل مەحەلیە لەناو محافەزاتەکانیشدا هەن، پارێزگاکان لەهەر سێ شوێن، بەداخەوە ئەم سوئالانە وابزانم پێویست ناکات جوابی بدەمەوە، ئەگەر پرۆژەیەك، موحافەزە لە دوو لاوە تەمویل دەکرێت لە پەرە پێدانی پارێزگاکانەوە، لە وەزارەتی ناوەخۆ، مەرجەعیەتی محافز وزارەتی ناوەخۆیە، موحافزەکان سەر بە وزارەتی ناوەخۆن، شتێك پێشووتر هەبوو لە عیراق پێیان دەوت (وزارة الحكم المحلي) لەم سالانەی ئەخیرشتێك هەبوو، پێان ئەوترا وزارەت ئەل محافەزات، لەبەر ئەوەی هەندێك پرۆژە کە هەیە لە وێ پەیوەندی بەوەوە هەیە، ئیتر ئەکرێت هەموو شتێك هەبێت بۆ مەعلوماتتان، ئیلا ئەگەر ئێوە دەستکاری یاساکان بکەن، ئەو وەختە رائەگیرێ لەوێ، دروست کردنی شەش سەد خانوو لە کۆیە، عەفوو،شەش سەد خانوو لە سلێمانی و لە هەولێر، چوار سەد لە دهۆك، کە هی وزارەتی شەهیدان بوو، پرسیارەکە ئەوەبوو کاك شێرزاد وانیە؟، کاك شێرزاد لێرە نیە؟، بەڵێ، شەش سەد و چوار سەد، تەبعەن راستە، خۆی کۆی مەبلەغەکەشی بیست و یەك ملیار دینارە، ئەمە وزارەتی ناوەخۆ دوو، سێ بۆچوونی هەبوو، تەبعەن بابڵێین پارە کە موسادەقە کراوە، ئەم بیست و یەك ملیارەش تەنفیز کردنەکەی چۆتە سەر ئەوەی کە دوو شێوازی تەنفیز هەیە، کە یا ئەما وزارەت خۆی تەنفیزی بکاتن، کە تەبعەن بە رەئی من ئەو قودرەتەی نیە، ئەو قودرەتە هەندەسیەی نیە، بەڵام خۆی سیناریۆیەکی تر هەیە ئەمانە کە پێیان دەڵێن، خۆکرد، کە بە حیساب تەمویلی خودی خانەوادەکان بکەن، وابزانم ئێستا رەئیان گۆڕیوە زیاتر تەفاسیلی ئەو کێشەیە لەسەر ئەوە نیە لە پارەوە بۆچی بۆ ئەمسال، ئەسبابی خۆی هەیە، ئەسبابەکان لە وەزارەتی شەهیدانە، ئەسبابەکان فەنیە وە پرۆژەکەش دوا کەوتووە کە دەبێت پەلەی لێ بکرێت، جەنابیشت دەتوانی ببیتە عاملی ئەوەی کەموتابەعەی ئەوەی زوو بڕواتن، کە چوار ملیاریشی بۆ دانراوە بەنی سبەتی ئەم

پرۆژەیە و هەر پرۆژەیەکی تر، ئەگەر هاتو ئەوان 7 ملیاریان سەرف کرد، سەلاحیەت دراوە بەو وەزیری دارایی، ئەگەر پرۆژەیەکی تر پارەی تێدا سەرف نەکرا، لە بە بەنسبەتی ئەو، بە نسبەتی ئێمەوە، کە پارەی کافی بۆ تەمویل کردنی ئامادە بکرێ، بە تەوەقوعاتی ئێمە، ئەگەر دیسان ئەوان ئەمسال بە سیناریۆیەکەی پارسالدا بچن، هەتا نیهایەتی سال دیسان تووشی کێشە دەبنەوە، لە بەر ئەوەش ئەمە دیسانەوە عەلاقەی بە پرۆژە یاسای بودجە نیە، عەلاقەی بە ئالیاتی تەنفیز هەیە، کە لێرە وەکو دیارە زەعیفە، پرۆژە هەیە کە سەر بە سووراشە و لەسەر چەمچەمال دانراوە، هەبووە، هەڵە بووە، چاك کراوە، وە بەراستی شتێکی تریش، ئێمە ئەوە ئیحتمالە وەکو ئەڵێن، ئێمە لێرە ئیستا سالی دووەمە وابزانم کاتی ئەوە هاتووە کەزۆر بە عینوانێکی گەور باسی ئەوە بکەین، ئێمە لە بەر ئەوەی کە مەسەلەن هەر لە هەموو عالەم، هەر لە ناوچەکەش، کە ئێستا باوە، باوی شەفافیەت و بەرەنگار بوونەوەی گەندەڵی و ئەوانەیە، شتێکی تەبیعیە، ئێمەش بەشێکین لەو عالەمە، بەڵام چۆن رەد فعلەکە دەکەین؟، ئێمە ئەمە دووسالە بە بڕیاری بەڕێزتان وابزانم دەبێ وابێتن، لەسەر داوای ئێوە بوو بێتن، پرۆژەکانی وەبەرهێنان یان پرۆژەکانی، یەعنی ئەمە با بڵێین رەد فیعلی ئێمەیە، ئێستا لەناو هەرێمی کوردستان لە پارەوە و ئەمسالیش، ئێمە بۆ ئەوەی کە شەفافیەت زیاترە، خەڵك هەمووی مەعلوماتی هە بێت لەسەر ئەو سێ هەزار پرۆژەیەیە، داخلی تەفاسیلەکانی بن، ئەمە دوو سالە پرۆژەت لەسەر وێب سایت دادەنرێت، کە ئەمە لە هیچ شوێنێك لە عالەم دا شت وا نیە، یانی تۆ دەکرێ هەندێ موئەشیرات پیشان بدەی هەندێك ئەوە بدەی، چونکە ئەم مەعلوماتانە حکومەتیش قودسیەتی خۆی هەیە، خسوسیەتی خۆی هەیە، نەك تە نها حکومەت، مقاول، ئەو مقاولەی کە مەشروع تەنفیز دەکاتن، خۆ مجرم نییە، مقاول شەخسێکە، کۆمپانیایەکی زات شەخسیە معنویە بە حوکمی یاسا، بە حوکمی ئینسانیەت، یەعنی ئەو مەشروعەکەی بە چی وەرگرتووە و بە چەند وەری گرتووە؟ مەعلوماتەکەی ئۆن لاین دابنێی، ئەمە مەجموعەیەك کێشەی لێ دروست دەبێتن، ئەوەی کە کاك شێرزاد قسەیەکی گرنگی لێرە ئیسارە کرد، مەوزوعێکی گرنگی ئیسارە کرد، ئیستا کە لەسەر وێب سایتی پەرلەمان دانراوە، پرۆژەی دروست کردنی ئەم (1600) خانووە بۆ خانەوادەی شەهیدان بیست و یەك ملیاری بۆ تەخسیس کراوە، وە ئەمسال لە بیست و یەك ملیارەکە چوار ملیاری بۆ تەخسیس کراوە، تەبیعی ئێستا من نەمدەزانی هەتا ئەم ئەخیرە، دەرچوو ئەمە، ئیتر مقاولەکانیش یا ئەوەی تەندەر تەقدیم ناکات، بۆچی تەندەر تەقدیم بکات؟، چونکە کە تەماشا دەکات دەڵێ کاکە ئەمە چواریان داناوە، بیست و یەکە، خۆی کولفەکەی بیست و یەکەی، خۆی ئەو تەفسیلەی کە من ئێستا باسم کرد کە وەزیری دارایی ئەگەر هاتو وسەرفی لە سەر کرد، ئەمە شتێکی تەخمینیە لە خوتەدا دادەنرێتن، بە پێی کۆمەڵێك تەقدیرات، کۆمەڵێك تەقدیرات کە عەلاقەی بە واقعی حاڵەوە هەیە، نەك تەقدیراتی بابڵێین زۆر دوور لە واقعەوە، ئەمە دانانی یەعنی، بەرێزان، دانانی، ئەگەر پرۆژەکان لەسەر وێب سایتیش هەبێتن مەفروز نیە بەو تەفصیلەوە بچێتە سەر وێب سایت، یەعنی تەفصیلەکە بۆ بەرێزتانە، بۆ جیهاتی مەعنیە، ئەمە یەعنی هەمووشتێ با لەسەر جادە بێت، کە ئەمە چیە؟، جوزئێکە لە شەفافیەت، ئەمە وانیە، حەقی

مواتنە لە رێگای ئێوەوە کە نوێنەری ئەوانن، دەستی بگاتە هەر زانیاریەك لە مانە، بەلأم ئەمانەش لەشوێنێك مەحفووز بن، بەهەر حالّ ئەوە، چونکە لە شوێنێکی تر، چونکە هەر دانانی پرۆژە پێشنیارکراوەکان بە ئەرقامەکانیانەوە لەوێ خەلەل لە تەنفیز دروست دەکات، بەرێزەکان، کۆنترۆڵ کردنی ئەوانە، کۆنترۆڵ کردنی تەنفیزی مەشاریع بە خودی حکومەت دەبێت، بە پەرلەمان دەبێت، بە ئیعلام نابێتن، بە هەموو رۆژ ئیسارەکردنی، چونکە بەتایبەتی تۆ بە ئەشکال و ئەنواع دەتوانی ئیسارەی بکەی، بەلأم کە دێتە سەر ئەوەی کە حەلی کێشەکە دەکاتن، دیسان خودی موئەسەسەیەکی رەسمیە کە دەبێت حەلی بکات، ئەمە بە گفتوگۆ و بە حیوار حەل نابێتن، من نالّێم با لە ئیعلام باس نەکرێ، من مەخسەدم ئەوە نیە، بەس ئێستا وای لێهاتووە کە چارەسەریەکەی دراوە بە مەسەلەن راگەیاندن، یان خەلّك چارەسەری کێشەی قیرتاو کردنی ئەو پرۆژەیە بکەن، کە پرۆژەکە نازانم، یەعنی تفصیلێکی، لەبەر ئەوە پێشنیار دەکەم کە موراجەعەیەکی ئەو وەزعە بکرێت، ئەو مەعلوماتانەی کە لەسەر وێب سایت دانراوە، بزانن چەندی زەروریە، بەڕێزتان خۆتان قەرار بدەن، ئەمن فەقەت ئەوە موقتەرەحێکە، بەرێز کاك سمیر سەلیم لەسەر بودجەی تەشغیلی قسەی کرد، بەرێز سەرگولّ خان، پرسیاری هەبوو بۆچی 60٪ پارەی تواناسازی سەرف نەکراوە؟، ئەوە عیلاقەی بە تەنفیز هەیە، یەعنی هەر ئەوەند هەبووە تائیستا، هەر ئەوەندە ئیش رۆیشتووە وە، ئیحتمال هەیە یەعنی حەجمی ئیشەکە زۆر بوو، ئیحتمال هەیە هەرچەندە وابزانم من لە لیژنەکەدام، لە لیژنەی بالاّ داین، بەلأم صەرفەکە لەسەر تەشغیلیە، مەخسەدم ئەوەیە کە صەرفەکە لای جەنابتانە، دکتۆرە جیهان، نەبوونا عەدالەتا ئیجتماعی ل ناحیا تەنفیز کرنا، ئەو ئیقتیراح کرنا مەشاریعێت ێت ئەوقاڤ بێژیتن، تەبیعی لێژنا ئەو، یەعنی هەر بۆ مەعلومات، هەندی ئەز ئەوە دوو سالّە من مەعلومات هەین، پار ژك و ئەڤ یسالّە ژك، مەشروعێ هیچ کەنیسەیەکێ یان هیچ مەعبەدێکێ یا هەر دیانەتەکا بیتن، چ خوشك و برایێ ئێزیدی بکەن یان هەر کەسێك دی تەقدیمی وەزارەتا پلان دانانێ نەکرینە، ئەگەر قەناتێن تەقدیم کرنا وان مەشاریعا، ئەگەر وەزارەتا ئەوقاڤ بیتن، ئەوە ئەز بەرەسمی و وزووح دبێژم، هیچ پرۆژەك نەهاتیە تەقدیم کرن، یانی مەسەلە نە ئەوە وەکو، ئەمە ئەولەیاتێن هەین، وەکو بەحس کرین سێکتەری کەهرەبێ بیتن، یا هەر سێکتەرێکی دی بیتن، بەس ئەبەدەن ئەو حالّەتە رووی نەدایە کو مەشروعێ کەنیسەیەکێ هاتبیتن یان هەر مەعەبدێك دی ژ بەر ئەولەویاتا لادابیتن، ئیحتمالە، بلەکس، ئەگەر هاتبا ما پێ باش بیتن، چونکو یەعنی حەقێکی تەبیعیە، مکونات ڤی مجتەمەعی مەشارعێن هەین بێنە تەقدیم کرنێ، بەس ئەڤ سوئالانەی سەد دەر سەد دێنە تەوجیھ کرن بۆ وەارەتا ئەوقاف، مەشروعێ، تەبیعی بەنسبەتی وەزارەتی تەندروستی، جەنابێتە دبیژتن کو مەشاریعێت وان کێمن ئەم ڤێ گافێ بەری خۆ بدەینە داتا مەشاریعێت وان نە ێت کێمن، وە وەزارەتا تەندروستی ژ وەکو هەندەك موئەسەسات وەکو هەندێك وەزارتێ دی ژ بەر هەندێ قابیلەتا هەندەسی تەنفیزی و فەنی نینە، مەشارعێت وان ژ ئیحتمالە، موشکیلە بن، یەعنی ئەگەر ئەتو مقارەنە بکەی سالّێ بوری هەتا ڤێ گا ڤێ کوالیتیا تەنفیزی ژ باشترە مقارەنەتەن بسالّێ بوری، ژ بەر هەندێ کو بەهرا هەندێ چونکو شەریکات

متخصیص تریش پەیدابن ژ کوردستانێ، بە حوکمێ ئەو ئەمن ئەمانەی لە کوردستانێ هەی، مەشاریعێت موستەمر زۆرێت هەین، وەکو رەقمیش کم دێ تەماشا کەین، مستشفی ولادێ ل دهۆکێ و مستشفی ئەمراز سەرەتانیە، سەد دەر سەد تەئیدا تە دکەین، یانی ئەڤ ساڵە ناچێ بێتن،ئەڤ ساڵە موصادەقە پەرلەمانی بێتە کرنێ، ئەگەر ئەوان هەردوکا چارەسەر نەکەین، هەرچەندە مە دەینا بیژك ڤەری ڤێ گا ڤێ ، ئەو مەشروعە بیزەحیا کەهرەبێ براستی، چونکو ئەز بخوە ئیحتمالیش هەر حەمی کەسیکێ پتر موتەلعن کو ل پارێزگەها هەڤلێرێ، ل پارێزگەها سلەیمانێ تشتەکێ هەی بنافێ نەخۆشخانەی ولادەی، هەڤلێر هەرچەندە ئەو ژی کافی نەبیتن، ئەوانیش ژ ئیحتیاجێ کەم بیتن، بەس ل دهۆکێ تا ڤیگافێ دە تا دوانزە سەریرێت هەین، بەرێز کاك ئەحمەد ئیبراهیم لەسەر چ بنەمایەك پرۆژە دادەنرێتن؟، کاك ئەحمەد وەرتێ، ئایا لەسەر سیاسەتی حکومەت یان لەسەر ئەولەویەتی وەزارەتەکان؟، تەبعەن کاك ئەحمەد وەرتی یەکێکە لەو بەرێزانەی کە بیدایەت ئاماژەم پێدا هاتووە و سەردانی وەزارەتی پلان دانانی کردووە، یانی دەبێ ئەو شاهێدیە بدەم، وە متابەعەی مەشاریعی کردووە، بەلاّم بەداخەوە تەرکیزی لەسەر یەك مەشروع بوو، زۆر مەشروعەکەش بەو شێوازە ناکرێ، چونکە جەنابت هەمان پرسیار لە من دەکەی، لەمن دەپرسی دەڵێی، ئێوە مەشاریع لە سەر چ بنەمایەك دادەنێن؟، من خۆشم خەڵکی گوندێکم، خەڵکی ناحیەیەکم، خەڵکی قەزایەکم، ئەگەر بڵێم لەسەر ئەو بنەمایە دایدەنێم خۆ ئەوە مەنتقی تێدا نابێ، یان ئەگەر ئێمە مەسەلەن، جەنابیشت کە هاتووی بۆ یەك مەشروع کە ئی گوندەکەی خۆتە ، وەعدیشم پێداوی کە جێ بەجێشی دەکەم، ئەگەر سوئالەکەت لەبەر ئەوەیە کە دیسان ئەو مەشروعە بۆچی لابراوە، هیچ بنەمایەکی تر نەبووە تەنها مەسەلەی مەحدودیەتی میزانیە بووە، بەس چۆن وەعدم بەجەنابت داوە کە سەردانیشت کردووە، کە تەبیعیشە کە جەنابت نوێنەری ئەو خەڵکەی ئەوێشی وەدەبێ دەنگی ئەوانیش بگەیەنی، منیش لێرەوە وەعدت پێدەدەم کە ئەو مەشروعە ئەمساڵ لە زمنی میزانییەی، چونکە لەو برە پارەیەی کە دێتن ئەوە حەتمەن ئێمە داخلمان کرد بوو، داشمان نا بوو و حەقێکی تەبیعیشە، بەس ئێستاکە کە لە وێ نەماوە هەر لەبەر مەسەلەی کەهرەبا بووە، بەهەر حاڵ من مەخسەدم هیچ ئەوەیەکیش نەبوو لە تەرحەکەت، چونکە جەنابت کە بێی موتابەعەش بکەی هەر بەو شکلە، ئەوەی کە جەنابت موتابەعەی خەڵکی مەنتیقەکەی خۆت بکەی، بەڕەئی من ئەوە زۆر تەبیعی تر لەوەی کە هەندێك تێبینی نوێنەری خەڵکی شوێنێك بێت کە.

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە بەرێز جەنابی وەزیر بەس جوابیان بدەرەوە، رجائەن تەقیم نەکەن، چونکە حەقی خۆیانە، ئەندامی پەرلەمانن، پرسیار بکەن و، جوابیان بدەنەوە، زۆر سوپاس.

بەرێز د.عەلی سندی/ وەزیری پلان دانان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ داوای لێبوردن دەکەم، مەخسەدم هیچ ئەوەیەك نەبوو، تەنها هەر بۆ تەوزیح بوو، چونکە جەنابی یەعنی دەبوایە ئاخر دەبوایە باسی هەموو بنەما کان بکەم، خۆی وابزانم پرسیارەکەش، بەڵێ، بەڵێ عەفوو، بەرێز پەیمان عیزەدین ئەڵێ، دوو پرۆژەی سجنی هەولێر و سجنی سلێمانی لە قایمە نەبووە، ئێستا مەوجودە، راستە، چونکە ئەو دوو پرۆژەیەش بە موافەقەتی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، لەبەر هەر هۆیەك بێتن، دیارە هۆیەکە هەبووە، بە رەسمی بۆ ئێمە هاتووە داخلی پرۆژەکان بووە، راستە، بە نسبەت تەنفیزی کە 34٪ ،راستە 34٪، بەڵام وەکو باسمان کرد بە دوو شێواز دەتوانین باسی بکەین، ناسك خان، ئەڵێ وەزارەتێك کە کۆمەڵێك پرۆژە دروست دەکات، راستە کاری ئەو نیە، راستە، نەك کە کاری ئەو نیە، ئەگەر مەخسەدت وزارەتی ناوخۆ بیت، ئەو تەوزیحە هەیە، باسی کۆمەڵێك پرۆژەش هەیە، کە هەتا ئێستاش لەسەر وەزارەتی داراییە، هەم لە هەولێریش و هەم لە سلێمانیش، ئەمەش ئەسبابی خۆی هەیە وا بزانم، یەعنی دەکرێت تەوزیح بدرێت، دەکرێت مەسەلەن وابزانم خۆشیان بەرنامەیان هەیە کە ئەو پرۆژانەی کە لە لیژانی تایبەت هەبوو، تەنانەت لەم ئەخیرانە بە فەرمانێکی سەرۆکایەتی هەرێمن هەندێك پرۆژەی تریش لە سەرۆکایەتی ئەنجومەنەوە گۆڕاوە بۆ وەزاراتی مەعنی و دراوە بە وەزاراتی مەعنی، ئەو بەرنامەیە هەر هەیە، کۆمەڵێك پرۆژەش هەن کە لەسەر وەزارەتی داراییین و لەبەر ئەوەش ئێمە هەر لەوێ رێزبەندیان دەکەین و وەکو خۆی تەرحی دەکەین، بەڵام بەرنامج و تەوەجوهی حکومەت ئەوەیە کە ئیشەکان، هەر کەسە و ئێشەکەی بدرێتە وەزارەتی خۆی و لە ئایندەدا ئەو حاڵەتە نەمینێتەوە، بەڕێز کاك ئەمیر گۆگا، مولاحەزەی هەبوو لەسەر نیسبەتی پرۆژەکان لە ناحیە و قەزا و پارێزگا، ئەو مولاحەزەیە هەر هەیە و هەر دەیبیستین، ئیحتیمالە جەنابیان زیاتر باسی مەسەلەی پەرەپێدانی پارێزگاکان بکات، بەس بە شکلێکی عام، ئێمە محاوەلە دەکەین ئەمە ڕچاو بکەین، هەر چەندە بمانەوێت و نەمانەوێت کێشەی گەورەتر و تەلەباتی گەورەتری لە مەراکیزەکانن، بەڵام لە بەعزێك قەزاکان لە خیلالی سالأنی رابوردوو و هەتا ئێستا فیعلەن بە شێوازێکی رێك و پێك، با بڵێین ئەو مولاحەزەیە بە هەند وەرنەگیراوە، ئێستاش ئێمە مولاحەزەکەمان زۆر زۆر لەلا مەقبولە، جەنابت باسی ئیهمال کردنی مەشاریعی هەندێك لە گوندەکانت کرد و بە تایبەتی و بە شەخصیش جەنابت دوایی بە منت وت کە مەقصەدت دوو گوندی مێرگەسوور و نافکەندالە کە گوندی مەسیحین، لە قەزای زاخۆ، بە حەقیقەت ئەو دوو گوندە، بەڕێزان کێشەی ئاویان هەبووە، ئەمە 4 ساڵە و 5 ساڵە تەلەبیان کردووە و مەبلەغەکەش مەحدودە، لێرە ئێمە مەشروعەکە داخیل کراوە و مەشروعەکە موصادەقەی لەسەر کراوە، موافەقاتی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران و وەزارەتی دارایی هەمووی هەیە، بەڵام خەلەلەکە لە تەنفیزە، لە وەزارەتی شارەوانیە، یەعنی ئەو تەرحە ئێستا ئێمە کە داخیلمان کردووە و پارەمان بۆی تەخصیص کردووە، تەقریبەن دەوری ئێمە هەتا ئەوێ و تەقریبەن کەسێکی تر هەیە مەحەتەیەکی تر هەیە کە لە ئێمە ئیستیلامی دەکات، وەزارەتی شارەوانیە و دەبێت کارەکە تەنفیز بکات، منیش تەئیدی جەنابت دەکەم و دەزانم کە زۆر خەڵکی ئەو مەنتیقەیە زەغتیان لێ کردووی، تەنانەت بۆتە هۆی ئەوەی کە بەعزێکیان گوندەکە چۆل بکەن، ئێمەش هەر موتابەعەی دەکەینەوە، هیچ ئەوەیەك نیە لەسەری، موتابەعەی مەشاریع دەڵێی زەعیفە جەنابت، بەڵێ کاك د.احمد وەرتێ، من پرسیارەکەی جەنابت من

مەقصەدم ئەوەی کە خۆی با بڵێین چ پێوەرێك؟، چۆن مەشاریع ئیختیار دەکرێن؟، وا بزانم لەسەرەتا باسم کرد، پاریش دیسان ئەو تەوزیحەمان دا، بەعزێك شت هەیە کە عیلاقەی بە سیاسەتی عامی حکومەت هەیە، بەعزێ شتی تر هەیە کە عیلاقەی بە تەفاصیلی تر هەیە، لە وەزارەتەکانەوە دێت، کە پرۆژەکان رێزبەندی دەکرێن لە لای خودی وەزارەتەکانەوە، ئێمە علی الاقل ئەوانەی کە ئەوان بە ئەولەویەتی هەرە گەورەی خۆیان ئەبینن، ئەگەر هاتو گونجا بێت لەگەڵ سیاسەتی عامی حکومەت، ئەگەر ئەوە بێت، ئێکە کە ئەولەویەت ئیهتیمامیان پێ ئەدەین و لەسەرەوە پێیدا دێینە خوارێ، بەڵام مەشاریعی تر کە لە ئاستی ئەوەکان بێت، بە حەقیقەت بەپێی ئیمکان محاوەلە دەکەین هەمووی تەغتیە بکەین، یەعنی وەکو سەکتەر باسم کرد، ئەوە کارەبایە، قوتابخانەیە، دروستکردنی نەخۆشخانەیە، رێگا و بانە، ئەوە وازیحە، وەکو ئەوانەی تر ئێمەش پێمان باشە چەند زیاتر بکرێت تەغتیە بکرێت، بەڕێز کاك ئەمیر گۆگا پرسیاری لەسەر ئەوە هەبوو، لەسەر موتابەعە، زۆر لە بەڕێزانیش کە پرسیاریان کرد، تەبعەن ئەمەیان پەیوەندی بە بودجەوە نیە، بەڵام من با باسی بکەم و تەوزیحی بدەم، چونکە ئیحتیمالە تەصەور دەکەم بە نیسبەتی ئێوەی بەڕێزیش گرنگ بێت بۆ دوای بودجە کە موتابەعەی مەشاریع دەکەن، موئەسەسەیەك هەیە لەناو حکومەتی هەرێمی کوردستان، کە ئەمە نزیکەی 6 ساڵە، پێی دەڵێن فەرمانگەی بەدواداچوونی پرۆژەکانی، ئەمە فەرمانگەیەکە سەر بە ئەنجومەنی وەزیرانە و هینی خۆی هەیە لە هەولێر و لە دهۆك و لە سلێمانی، فەرعی خۆی هەیە، ئەم فەمانگەیە بە ئیشی موتابەعە هەڵدەستێت، بە ئیشی موتابەعەی تەنفیزی هەندەسی، ئێمە موتابەعە دەکەین لە لایەنێکی ترەوە، نیسەبی ئینجاز لە سەرق پارەوە کە لە وەزارەتی دارایی وەردەگرین، بەڵام لە دائیرەی موتابەعەی مەشاریع بە مانگانە ئەوەیان هەیە کە، بەڵێ باشە، ئەم فەرمانگەیە بە بەردەوام تەقاریریان هەیە، تەقاریری مانگانەیان هەیە، وەکو ئەو رەسمانەی کە ئامینە خان و خوشکێکی تر لێرە عەرزی کردن، ئەوان بە بەردەوام بە رەسم و بە مولاحەزات تەقاریری خۆیان دەدەنە ئێمەش، دەدەنە سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، دەدەنە وەزارەتی مەعنی و ئیجرائاتیشی لەسەر دەکرێ، کە ئەمەش تەفاصیلی تەنفیزە و هەر بۆ تەوزیح ویستم ئەوە باس بکەم، بەڕێز کاك صباح محمد نەجیب دەڵێ، پرۆژە بەردەوامەکان ئەگەر وا بڕوات هەموو ساڵێك، ئەوە هەر تیکرار دەبێتەوە، بەڵێ وایە، ئێمە هەموومان پێکەوە دەبێ بیر لە ئالیەتێك بکەینەوە کە ئێستا، بە حەقیقەت ئێستا تەسەلسولەکە وای لێ هاتووە، با بڵێین ئەگەر 6 مانگ دیزاین بێت، دوای ئەوە هاتە لای ئێمە و ئەو 6 مانگە تەواو بوو، دوای ئەوە ئیعلانە، دوایی فەتحە، دوای ئەوە تەحلیلە، دوای ئەوە ئیحالەیە، بەس وا بزانم ئەو فەترانەی کە باسم کرد، ئێستا ئەبێ 6 مانگ پەرلەمانیش داخیل بکەین، کە ئەمەش تازە بووە هینێك، 6 مانگیش لێرە دەمینێتەوە، ئی ئەویش دەبێ بچێتە سەر ئەو موددانە، ئەمانە دەبێتە باعیسی ئەوەی کە، بەفرین خان، پرۆژە هەیە کە ماوەکەی کەمە و پارەی کەمی بۆ دانراوە ، بەڵێ ئەوە پێشتر باسمان کرد و دەبێ چارەسەر بکرێ، بەڕێز کاك د.حسن، گلەیی لەسەر بودجەی وەزارەتی تەندروستی هەیە، بودجەی وەزارەتی تەندروستی ئەویش ئێستا تەماشا دەکەین لە دوو بەش پێك هاتووە، هەم لە تەشغیلی و هەم لە ئیستیسماری، ئیستیسماریەکەش دەبێتە دوو بەشەوە، پرۆژەی بەردەوامیان هەیە و پرۆژەی پێشنیاریان هەیە، ئەوان تەکەدوسێکی زۆریان لە پرۆژەی بەردەوامیان هەیە، ئیحتیمالە کە دێتە

سەر ئەوەی کە ئێمە پرۆژەیان بۆ دائەنێین، ئەوە سەبەبی سەرەکیانە، پرۆژەی میزانیەی تەشغیلیشیان ئەوە مەوزوعێکی ترە، ئەوەیە کە هەیە بە پێی ئەو عەدەدی ستاف و وا بزانم نزیکەی 40 هەزار موەزەفیان هەیە، بەعزێکیان تیکرارە عەفوم بکەن هەر لەبەر کاتیش، بۆ ئەوەی کە، بەڕێز ئاشتی عەزیز، بە نیسبەتی وەبەرهێنان، پێشنیاری ئەوەی کرد، کە پرۆژەکە لەمەودوا بۆ سالّی ئایندە بە سیستەمی کۆد بێت، تەبعەن من چونکە ئەو تەکمیلەی کرد و وتی لەو رێگایەوە ئەگەر بە کۆد بێت، رێگا لە گەندەڵی و لە دزی دەگیرێت، تەبعەن ئێمە سیستەمی کۆدمان هەیە، بەس ئێمە بەو سیستەمە بۆ ئێوەی نانێرین، ئێمە ئەگەر بە کۆد بۆ ئێوەی بنێرین، تەنها رەقەم دەنیرێن بە بێ تەفاصیل، کۆدەکەش بەو شیکلەیە کە خۆی خۆی تەعریف دەکات، ئێمە بە شێوازێکی موبەسەتتر، بەڵام زیاتر مەعلومات کە لە یەك شوێندا بێت، بەو (sheet)ی کە دێتە بەردەستتان بۆ ئەوەیە، دەنا ئێمە خۆی، بەڕێز ئاشتی خان، ئێمە سیستەمی، نازانم جەنابت باسی چ نەوعە کۆدێك بوو، ئێمە سیستەمی کۆد ئیستیعمال دەکەین، سیستەمی (ICEK) بەکاردێنین، هەروەها سیستەمی کوفوت بەکار دێنین، ICEK کە دەکاتە INTERNATIONAL STANDARD INDESTADEAL CLASSIFCATION OF ALL ICONOMIC ACTIVITESئەوە ئێمە بەکاری دێنین لە چوار دیجیت پێك هاتووە، دیجیتی یەکەم پێت دەڵێت لە چ سەکتەرێکی؟، دیجیتی دووەم پێت دەڵێت لە چ پارێزگایەکی؟، دیجیتی سێیەم پێت دەڵێت لە چ SUB SEFECSITY، هەتا دەگاتە خوارەوە، ئەگەر من بەو کۆدە بینێرم بۆ پەرلەمان، تەبیعی بە نیسبەت وەزارەتەکانیش شتێکی تەبیعیە، بەس جیهەتی موختەص بەکاری دێنێت، ئەگەر ئەمە بنێرم و بەو شێوازەی تر نەنێرم وا بزانم بەعەمەلی ئێوە نایەت، بە عەمەلی گفتوگۆ و موناقەشەی نایەت، ئەوە ئیشێکی زۆر تەخەصوصیە، بەڵام هەر بۆ مەعلوماتی جەنابت ئەوە هەیە، تەبعەن COFGکە بەکاری دێنین CLASSIFCATION OF FUNCTION OF GOVERNMENTئەوە تەنها بە پێی شتێکی نزیك لەو لیستەی کە بۆ جەنابتان دێت، هەندێك تەفصیلی تریش هەیە کە لە لای خۆمان ئیحتیفازی پێوە ئەکەین، بۆ چی ، جەنابیشت ئاشتی خان و بەڕێزێکی تریش تیشکیان خستە سەر بە هەمان تەرح، تیشکیان خستە سەر مەوزوعی پارەی تەرخان کراو بۆ حکومەتی ئەلیکترۆنی، کە وا بزانم و وا پێدەچێت یەعنی هەر موئەسەسەکە خۆی گلەیی کردبێت لە لای ئێوە کە، من نەمبینیوە، بەس وا تەصەوەر دەکەم، چونکە هەمووتان نەفسی شت دەڵێنەوە، یەعنی دوو شتی موختەلیف نالێین، کە ئەمە، تەبعەن ئەویش حەقێکی موئەسەسەکەیە، منیش حەقم هەیە وەڵام بدەمەوە، جەنابت دەڵێی کە لە هەرێمی کوردستان داهاتی تاکە کەس نزیکەی 4 ملیۆنە یان 4 هەزار دۆلارە، لەوێ 2٪ دەڕوات بۆ تەکنولوجیای زانیاری، کەچی لە ئەسیوبیا کە داهاتی تاکە کەس 400 دۆلارە، 75 دۆلار تەخصیص دەکرێت بۆ حکومەتی ئەلیکترۆنی، من ئەم بەراوردە ئەگەر موئەسەسەکە خۆی ئەوەی عەرز کردبێت، ئەوە عەرزێکی زۆر زەعیفە، چونکە ئێمە ئەوەلەن خۆمان بە ئەسیوبیا موقارەنە ناکەین، ئەوە یەك، دووەم/ کەس نەیگوتووە کە وەزعی خزمەت گوزاری حکومەتی ئەلیکترۆنی لە ئەسیوبیا شتێکی نموونەیەو (مثال یقتدی به)، ئەوەش نییە، سێیەم/ تەقییمی گلەیی لەسەر یەك شتە، فەرمانگەی IT مەجموعەیەك پرۆژەی هەیە کە دەیبینین ئێستا رێژەکەی چەندە و نیسبەتەکەی چەندە، ئەمە پرۆژەکانی

ئەوانە، پرۆژە تەقدیم ئەکەن وەکو هەموو موئەسەساتی تر، حەقیان هەیە بە پێی ئەولەویەت تەمویل بکرێن، کە پرۆژەی ئەوان حەزف دەکرێن، هیچ فەرقی نییە لەگەڵ پرۆژەی، پرۆژەی نەخۆشخانەی ولادە لە دهۆك، بە رەئی من ئیحتیماڵە زۆر گرنگتر بێ، چونکە مەسەلەی حەیات ئەو موتە، بەڵام ئەوەی کە لەوێ مەفقودە لەو حیوارەدا ئەوەیە، ئێوە لەم پەرلەمانە ویب سایتتان هەیە، ئینتەرنێتتان هەیە، ئێمە هەروا، لە هەموو وەزارەتەکان، بەڵام ئەمە لەسەر بودجەی ئێمەیە، لەسەر بودجەی تەشغیلە، لەسەر بودجە فەرمانگەی حکومەتی ئەلیکترونی نیە، بەڵام خزمەتگوزارییەکەش، ئیشەکەش هەر حکومەتی ئەلیکترۆنیە، لەبەر ئەوە کە ئەوان ئیعتیرازیان هەیە، رەبتی دەکەن بە کۆی داهاتوو و ئەوانە، سەبەبەکە تەنها ئەوەیە کە ئێمە بودجەکە مەحدودە و ناکرێت تەغتیەی هەموو شتێك بکات، جەنابت پرسیارەکەت لەسەر ئەوە بوو کە دروستکردنی سێ باخچە یەك ملیاری بۆ تەرخان کراوە، کەچی نۆژەن کردنەوەی باخچەی گلکەندیش یەك ملیاری بۆ دانراوە، وا بزانم ئەمە هەر حاڵەتێك خصوصیەتی خۆی هەیە، تەفاصیڵی خۆی هەیە، بەڕێز کاك فازڵ حەسەن، ئەڵێ پرۆژە بەردەوامەکانی 2003 و 2005 کەی تەواو ئەبن؟، جاوبەکەمان داوە، پرۆژەکانی بەڕێزیان ئەڵێین پرۆژەی بە درەنگیش دێتن و، تەنها زیادکردنی ژمارەکانە و ئامادەکارانی ئەم بودجەیەش ناشارەزان، ئێمە ئەوەندەمان پێ دەکرێت، یەعنی تەوزیحیش هەبێتن، هەموو تەوزیحێك لەم جەلسەیە نادرێتن، بەڵام ئەوەی کە هاتووە حەتمەن ئەگەر پێمان بکرێت باشتریش ئەدا بکەین، خۆشمان تموحمان ئەوەیە، کە باشتریش بین لەوە.

دەڵێت بۆ نموونە، یەعنی بۆ ئیسپات کردنی ئەوەی کە ئێمە نەشارەزاین، یان وەزاراتی مەعنی ناشارەزایە، بەڕێزیان نموونەی هێنایەوە، دەڵێت قوتابخانەیەك کەهەمان دیزاینە، نرخی لە چەند شوێنێك، لە شوێنێك بۆ شوێنێکی دیکەوە نرخەکەی فەرقی هەیە، جا ئەمە تەبعەن قوتابخانە، دیزاینی قوتابخانەیەك، ئاخر عیلاقەی بە شوێنەکەوە هەیە، حەتمەن عیلاقەی بە تۆپۆگرافیەوە هەیە، عیلاقەی بە دوورو نزیکی لە مەرکەزی شارەوە هەیە، ئەم تەفسیلەش یەعنی لەناو تەنفیز دەکرێت بەعزێکیان ئەوە بکەم.

ئەوانەی کە پرسیاریان کردووە وەلاّمیان بدەمەوە، ئەگەریش دەڵێن، من پێم خۆشە کورت بێتن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامیە؟ کاك گۆران کەرەم بکە.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مەن پێموایە یەعنی ئەگەر لە کۆبوونەوەکە هیلاك بووینە با دوای بخەین، بەڵام لەسەر حیسابی وەلاّمدانەوەی پرسیارەکان نەبێت، چونکە دوایی هەر ئێمە ئیعتیراز دەگرین کە وەلاّمەکانمان دەست نەکەوتۆتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، تا سەعات (4) دوای دەخەین، ئیسراحەت بکەن، سەعات (4) کۆ دەبینەوە، بەخێر بچن، زۆر سوپاس

دانیشتنی دووەم

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورە و میهرەبان، بەناوی گەلی کوردستان، بەردەوام دەبین لەسەر دانیشتنەکەی ئەمڕۆی پێش نیوەڕۆ، داوا لە لێژنەی دارایی دەکەین بفەرموون بۆ شوێنی خۆیان.

بەڕێز د.علی سندی/ وەزیری پلان دانان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر لە تەکمیلەی ئەو پرسیارانەی کە کرا بوو وەڵام دەدەمەوە، بەڕێز هاژە سلێمان باسی پرۆژەی ئاوی شاری ڕەواندوزی کرد کە زۆر گرنگە، دیارە راستە، وازیحە، ئێمە لەبەر چاومانە، بەڵام هەر دیسان مەحدودیەتەکەیە کە وای لێ کردووین، هەوڵیش ئەدەین ئەگەر لە تەکمیلی یان ئەوە هەبێت، فیعلەن دەبێت جێبەجێ بکرێت، جەنابت وتت قائیمقامی ڕەواندوز بە 50 پرۆژەی بە نووسراوێکی ڕەسمی تەقدیمی وەزارەتی پلاندانان کردووە، راستە، بەڵام شێوازی کارکردنی ئێمە پرۆژە لە قائیمقامەکان وەرناگرین، ئێمە لە وەزارەتەکانەوە وەریدەگرینەوە، ئەوانیش، علی الاقل تا ئەو حەددەی کە ئێمە ئاگادارین بە پێی قەنەواتی خۆیان، بە پێی بەڕێوەبەرایەتیە گشتیەکان و بەڕێوەبەرایەتیەکان لە ئاستی شار و قەزا و ناحیەکان شت وەردەگرن، دروست کردنی نەخۆشخانە هەروەها جەنابت ئیشارەتت پێدا، لەبەر چاومان دەبێت ئەوە، لەو بەینەدا پرسیارێکی تر هەبوو، وا بزانم لە لێژنەی کاروباری شەهیدان کە داوایان دەکرد کە ئەو دوو بەڕێوەبەرایەتیە لە هەولێر و لە سلێمانی لە باتی دروست کردنی بالاخانە بۆ بەڕێوەبەرایەتیەکان، بکرێت بە خانوو بۆ شەهیدان، ئێمە بە هەردوو شێواز دەتوانین ئەهەمیەتی هەردوو لا بکەین، بەڵام ئەو تەوصیە دەبێت لە ڕێگای وەزارەتی شەهیدانەوە بۆ ئێمە بێت، چونکە ئەوان وەکو ئەولەویەت بە گرنگیان زانیوە و، هەڵبەتە کە موقارەنەش بکرێت هەر یەك و و ئەهمیەتی خۆی هەیە، ئەمانەی لەسەر تەوجیهاتی بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئەو پرسیارانەی کە تیکرار بوویتەوە، محاولە

دەکەم تەجەنوبی بکەم، بۆ ئەوەی کە ماوە زۆر نەگرین، وەزارەتی پیشەسازی، بەڕێز ئەڤین خان، باسی پرۆژەکانی ئەوانی کرد، کە دیسان بڕێکی کەم لە پارەکان بۆیان تەخصیص کراوە، بەڵێ ئەویش هەروەکو مەوزوعەکانی پێشووتر، ئەگەر ئیمکانیات هەبێت لە بڕینەوەی بودجەی تەشغیلی، ئێمە هیچ لاریمان نیە کە زیاد بکرێ، بەڕێز هاوڕاز شێخ احمد، تێبینیەکی هەبوو کە لەسەر ئەو کۆنگرەی کە وەزارەتی تەندروستی گرتی، ئەو کۆنگرەی کە مەجموعەیەك تەوصیات و کۆمەڵێك رێکومەندیشن هەبوو، پرسیارەکە ئەوە بوو کە بۆ چی لەناو پرۆژەکاندا دەنگی نەداوەتەوە؟، بە حەقیقەت من خۆشم وەکو پزیشکێك بەشداری ئەو کۆنگرەیەم کرد، کێشەی سەرەکی کە لەوێ عینوانی کۆنگرەکە بوو، زیاتر پەیوەندی بە میزانیەی تەشغیلیەوە هەبوو، زیاتر پەیوەندی بە سیستەمی تەشغیلیەوە هەبوو، نەك لە تەوصیاتی کۆنگرەکە هاتبێت کە مەسەلەن دروستکردنی بینایەی تازە، یان دروست کردنی هەر موئەسەسەیەکی نوێ، زیاتر پەیوەندی بە سیستەمەوە هەبوو، هەر وەکو ئێستا پێشی تۆزێکی تریش مونافەشەی ئەو مەوزوعەمان کرد، جەنابت ئیشارەتت بە سێ پرۆژە دا کە گوژمەی موخەصەصی کەم بووە، دەبێت زیاد بکرێت، تەئیدی جەنابت دەکەم، دروست کردنی نەخۆشخانەی لەدایك بوون و منداڵان لە شاری هەولێر، ئەو بڕە پارەی کە بۆی تەخصیص کرابوو و کە ئیعلانی مونافەصە کرا، کەمترین نرخ زیاتر بوو لەو پارەی کە تەخصیص کرابوو، تەقدیری کولفەکە تەبعەن ئەندازیارانی وەزارەتی تەندروستی کەشفەکەیان ئامادە کردبوو، کە خەلەلەکە لەوێ بوو، ئەویش هەر دیسان وەکو باسم کرد، ئیعلان کردن و دانانی ئەو پارانە لەسەر وێب سایت، ئەمەش یەکێکە لەو میسالانە، کە خەڵك دێتە پێشەوە، کەمترین سیعر ئەو پارەی کە لەوێ ئیعلان کراوە، ئەوە دەبێتە باعیسی ئەوەی کە کێشە دروست بێت، ئێستاش هیچ چارەسەری نیە، دەبێت گوژمەی موخەصەص بۆ ئەوێ بە موافەقەتێکی تایبەت زیاد بکرێ، بۆ ئەوەی پرۆژەکە بکرێت کە ئیحالە بکرێت، کڕینی 15 ئامێری سڕکردن بۆ دهۆك و هەولێر، جەنابت گلەییت لەسەر مودەی تەنفیزی ئەو چالاکیە هەبوو، خۆی ئەمە، هەر دیسان هەندێ پرسیار هەبوو کە ئەمە بۆ لەسەر تەشغیلی نەبێت؟، کڕین عادەتەن لەسەر تەشغیلی دەبێت، بەڵام بەعزێ جار حاڵەتی وا دێتە پێشەوە کە بینایەك دروست کراوە، یان کە صاڵەیەکی نوێی عەمەلیات دروست کراوە، دەچێتە زمنی مەوجوداتی ئەوێ، ئەوەیە سەبەبەکەی، مودەتەکەی چی درێژە، راستە خۆی کڕینەکە لە وەختێکی موحەددا تەنفیز دەبێ، بەڵام ئەجهیزە هەیە جیهەتی موشتەری موخەیەرە کە زەمانی یەك ساڵی لەگەڵ بێنێت یان داوای زەمانی دوو ساڵ بکات یان داوای زەمانی سێ ساڵ بکات، کە ئەمەش تەبەعاتی مالی هەیە لە تەصفیەی حیسابات، لەبەر ئەوە مودەتەکە وا دەمێنێت، ئیحتیمالە ساڵی ئایندەش ببینی جیهازەکان کڕاون و لە بەکاربردندان، بەڵام ناوی پرۆژەکە لەناو لیستی پرۆژە بەردەوامەکان ماوە، لەبەر ئەوەی مەبالیغی فاینانڵ هێشتا تەصفیە نەبووە، پرۆژەکانی تەندروستی هێشتا بە شێوەیەکی گشتی خەرجیان کەم لەسەر بووە، ئەمە ئەچێتە ناو ئیتاری ئەو تێبینیەی کە زۆر لەو بەڕێزانەی کە قسەیان کرد هەیان بوو کە پرۆژەکانی با بڵێین، دروستکردنی بینا و ئەوانە بدرێتە موئەسەساتی موختەص، وەزارەتی تەندروستی ئیحتیمالە جیهەتی

موختەص نەبێت لە دروستکردنی بینایە، بەڵام پرۆژەیان زۆرە، ئێستاچ هەتا ئەو ساڵانە هەر وا رۆیشتووە، ئەمە ئیتر ئەگەر موراجەعەیەکی بوێت ئەوە تەبیعی بۆ بەڕێزان و بۆ پەرلەمان و بۆ حکومەتی هەرێم دەمێنێتەوە، بنکە تەندروستیەك کە پار پارەی بۆ تەخصیص کرابوو، ئەمسال کە ئیزهار بووە پارەکەی زیاد بوو، حەتمەن ئەوە وەکو ئەو میسالەی پێشووتر باسم کرد سەبەبی خۆی هەیە، کە ئیعلانی موناقەصەکە کراوە، حالاتی وا رووەدات، یانیش ئەگەر کەشفی ئیزافی هەبێت، بەڵام ئەمەش هەمووی بە موافەقاتی ئوصولی، هەر کامەیەك لەمانە کە جەنابت پرسیارت لەسەر هەبێت، فایلی خۆی هەیە لە لای ئێمە، موافەقاتی ئوصولیەکەی هەمووی مەوجودە، ئەوەی کە شاری دهۆك لە رێژەی لەدایك بوونی منداڵان یەکەم بووە لە عیراق، لەبەر ئەوە موستەحەقە، هەر بە بێ ئەو رێژەیەش موستەحەقی موستەشفای ویلادەیە، بەڕێز نیشتیمان خان، پرسیاری لەسەر دروستکردنی زێراب لە شەقلاوە، پارك لە شەقلاوە، بینایەی شارەوانی لە شەقلاوە، قاعەی تەعزیە لە شەقلاوە، تەبیعی شەقلاوە ئەگەر بەراوردی بکەین لەگەڵ شوێنێکی تر وەکو رواندوز، ئیحتیماڵە زیاتریشی بەر کەوتووە، بەڵام ئەو تێبینیانەمان زۆر لە جێی خۆیەتی، مولاحەزەکەشمان کە دەیڵێمەوە بۆ ئەوەی کە مەعلوم بێت کە ئێمە تەبەنای ئەوە دەکەین کە ئەمە دەبێت چارەسەر بکەین لە هەر فورسەتێکدا کە ئیمکانیات هەبوو، بەڕێز کاك عیماد، بەعزێکی ئەوانە تیکرارن، بەڵام چارەسەری ئەو ئاوارانەی کە پێش 98 لە ئێران و تورکیاوە هاتوون، خۆی پرۆژەیەك هەبوو لە سەرۆکایەتی هەرێم، وا بزانم شتێك گەڵاڵە کرابوو، پێشی شەش مانگ، بەڵام تا ئێستا بە شێوەیەکی فەرمی کە ئەمانە مەسەلەن چ خانووە، یان هەر شتێکی تر کە پێویست بێت بۆیان و بە کولفەیەکی تەخمینی بۆ ئێمە نەهاتووە، ئەگینا ئێمەش بە گرنگی دەیکەین کە پێشکەش بە سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران کرابوو کە ئەوان دیراسەتی بکەن و وەکو پرۆژەیەکی موتەکامیل بێت، بەڕێز کاك گۆران پرسیاری لەسەر ئەو پارانەی کە تەخصیص کرابوو بۆ ساڵی 2010، بۆ پرۆژەکان کە ئەوانە چی لێ هات؟، ئەوە ئەگەر لێرە ئیحتیماڵە پرسیاری تریش لەسەر ئەوە هەبووبێ، تەبعەن وەڵامی ئەو پرسیارە لە حیساباتی خیتامیە، سەبارەت بە شێوازی تەمویل کردن، ئێمە تەحدید کردنی ئەولەویات، رێزبەندکردنی مەشاریع، موتابەعەکردنیان هەتا حەددی نیسەبی تەنفیز و نیسەبی صرف و ئەوانە لە لای ئێمە، بەڵام تەمویل لە وەزارەتی دارایییە، وا بزانم کاك شێخ بایز ئیشارەتی بەوە دا، کە ئەمانە هەمووی لە حیساباتی خیتامی ئیزهار دەبن، بەڕێز صبیحە احمد کە ئیهتیمام بە هەندێ قەزا نەدراوە، هەر لەبەر مەحدودیەت بوو و هیچ شتێکی تر نیە، ئێستاش ئەگەر دەرفەت هەبێت وازیحە لە جەداولی ئێمە مەعلومە کە چ قەزایەك نیسبەتی فیعلەن لە هەموو موعادەلەی کەمتری بەرکەوتووە، بەڕێز کاك کاروان، پارەی پرۆژە بەردەوامەکان چی لێ هاتووە؟، ئەمە وا بزانم مەوزوعێکی حیسابیە دیسان، هەر هەمان وەڵامی هەیە، بەڕێز د. مەلا بەشیر، میزانیەی تەنمیەی ئەقالیم دەبێ دەربێ لە میزانیەی هەرێم، ئێمەش تەئیدی دەکەین، بەش بە حاڵی خۆمان تەئیدی ئەوە دەکەین و وا بزانم هەموو لایەکیش لەسەری موتەفیقن، بەڕێز کاك صباح بیت اللە، تێبینی لەسەر پرۆژەی سایلۆی ئاکرێ هەبوو، لە جێی خۆیەتی تێبینیەکە، ئەو

تەخصیصە دەبێت زیاد بکرێت و هیوادارین لە نیهایەتی موناقەشەی پرۆژە یاسای بودجە، ئێمە لەو مەبلەغانەی کە دەبڕێت، ئەو موخەصەصە زیاد بێت و ئەوانی تر، بەڕێز کاك عدنان عثمان، باسی ستراتیجیەتی حکومەتی کرد، هەر چەندە بە شێوەیەکی گشتی بوو، لەسەر میزانیە زۆر مەخصوص لەسەر پرۆژەکان نەبوو، بەڵام وا بزانم بیدایەت باسی ئەوەم کرد تۆزێك و پێویست ناکات ئیعادەی بکەمەوە، من تەئیدی ئەو فەقەرەیەی دەکەم، ئەو پرسیارەی جەنابت دەکەم کە سالّ بە سالّ داهات زیاد دەبێت و ئەو داهاتە زیادە، ئێمە وەکو وەزارەتی پلان دانان حەز دەکەین هەر هەمووی بچێتە سەر پرۆژەکانی وەبەرهێنان و تەنانەت هەر بۆ ئەوەش حیجز بکرێ، ئێمەش داوای ئەوە دەکەین، بەڵام ئیتر وەزارەتی داراییش لە بەعزێ شت ئەتوانین شتیان لەسەر فەرز بکەین و لە بەعزێك جاریش ناتوانین، بەڕێز ئەڤین عمر، کە دروست کردنی بینای قوتابخانەکان دەبێت چوار پۆلی نەبن، تەنانەت شەش پۆلیش نەبن، زیاتر بن لەبەر ئەوەی هەر دەبێتە باعیسی چەند شەفتی، ئێمە وەکو ئەو جیهەتەی کە ، با بڵێین ئێمە بەتەنیا نین، وەزارەتی پەروەردە هەیە، موئەسەساتەکانیان هەیە، دەبێت ئەوان داوای نەکەن، ئەگینا کە لە پلانی ئەوان دەبێت وەکو ئەوڵەویەت، ئێمە ناچارین، بەڵام دەکرێت ئەو تەوصیە بدرێتە وەزارەتی پەروەردە، هەروەها بەڕێزیان ئیشارەتیان بە خاوەن پێداویستیە تایبەتەکانی دا وەکو پێشتریش لە بابەتی دروستکردنی هۆڵی داخراو بۆ لێژنەی پارائۆڵۆمپی، بەراستی من پشتگیری بەرێزیان دەکەم، بەڕێزان، خاوەن پێداویستیە تایبەتەکان لە وڵاتان ئەوەندە دەرفەتیان بۆ دەرەخسێت هەتا ئەوەی کە پلەی بەرزیش لەناو حکومەت وەربگرن، تەنانەت ئێمە شاهیدین ئێستا لە شاری هەولێر قونصوڵی یەکێك لەو وڵاتانە خاوەنی پێداویستی تایبەتە، لەبەر ئەمە دەبێت بچێتە ناو ئیتارێکی عامەوە، ئەوە نیە بڵێن ئەو پرۆژەیە لەناو پرۆژەکانی وەبەرهێنان بۆ خاوەن پێداویستیە تایبەتەکان دانراوە، بەڕێز سیوەیل خان ئەڵێ، وەزارەت و پارێزگاکان، وا بزانم باسم کرد، هەروەها ئەڵێ وەزارەتی پلان دانان و دارایی بە کەیفی خۆیان ئەوڵەویات دادەنێن، نەخێر وا نیە، ئەوڵەویاتەکان وەکو بیدایەت باسمان کرد، ئەمە ئیشێکی تیم وۆرکە، یەعنی کەس لە ئێمە بە تەنیا کار ناکات، بەڕێز کاك رەفیق صابر، پرسیاری ئەوەی هەبوو کە ئێمە لەسەر چ ئەساسێك پرۆژە ئیختیار دەکەین و مەبادیئەکان چین؟، دیسان باسم کرد، بەڕێز کاك شێروان ناصح، پرسیاری لەسەر ئەوە هەبوو کە پرۆژەی بەردەوام قسەی زۆر لەسەر دەکرێ، ئایا ناکرێت لە جیاتی پارە تەرخان کردن بۆ پرۆژەی نوێ، ئەو پارەی کە هەیە تەرخان بکرێت بۆ پرۆژە بەردەوامەکان؟، ئەمە دوو بۆچوونی هەردووکی دروستە، هەردووکی دەبێت، ئێمە لە ناو ئەنجومەنی وەزیرانیشدا ئەو موناقەشەیەمان زۆر کرد، لەگەڵ وەزارەتی داراییش، تەرحێك هەبوو کە ئێمە تەنها ئیلتیزام بەو پرۆژە بەردەوامانە بکەین، تەرحێکی تریش هەبوو کە نەخێر هەندێ شت هەیە کە دەبێتن دەست پێ بکرێتن لە کاتێکی موعەیەندا، لە کۆتاییدا بەو شیکلە هات کە هاتە بەردەستی بەڕێزتان، ئەمە دەکرا کە تەنها فەقەت ئیلتیزام بە بەردەوامەکان بکەین، بەڵام خۆی ئەبێ ئەو حەقیقەتەش بزانین کە پرۆژەی بەردەوام کەلیمەیەکی تەبیعیە، شتێکی ئەوە نیە، ئەگەر هەبێت لەناو ئەوانە پرۆژەیەکی تایبەت کە کێشەی لەسەرە، ئەوە

شایەنی باسە، ئەگەر نا خودی هەبوونی پرۆژە بەردەوامەکان، ئەوە پاریش وتم و ئەمسالیش ئەیلیم و سالی ئایندەش هەر دەبێ بەردەوام و سالی دواتریش هەروا، بەڕێز د.ڕێباز، سوئالی هەبوو لەسەر نیسبەتی ڕێژەی تەنفیزی پرۆژەکان لە شەش مانگی یەکەم، ئیحتیمالە ئەوە لە تەقریر وەزارەتی داراییدا هاتبێت، بە هەر حالێ وازیحە خۆی کە ئێستا لە داتاکانیش دەبینین، ئەو وەزارەتانەی کە زیاتر موهەیەئن و زیاتر کادری هەندەسیان هەیە و زیاتر تەجروبەکە هەیە و دامەزراون، نیسبەتەکانیان زیاترە لەوانی تر، لەبەر ئەوەی نموونە یەک، دوو وەزارەتی هێناوە کە پێویست ناکات باسی بکەم، تەقریرەکە لەلای بەڕێزتان هەیە، بەڕێز شیلان عبدالجبار، ئایا بودجەی پەرەپێدانی پارێزگا بەشێکە لە بودجەی وەبەرهێنان یان نا؟، ئەز دبێژم ئەڤ پرسیارە دیسان تەفاصیلت وێ و نەفەقاتی سیادیە و ئەوانە، شێخ باییزی بەڕێز وەزیری دارایی ئیشارەتی پێدا، زیاتر وەلامەکە لە لای ئەوە لە لای ئێمە نیە، بەڕێز پەیام خان، پرسیاری لەسەر پرۆژەی هیزۆپ کە وەلاممان داوەتەوە، ئەوە چارەسەر کراوە، پرۆژەش هەیە کە وەک ، هەر بەشێوەیەکی گشتی بەڕێزان، با لێرەوە هەم بۆ ئێوەی بەڕێز و خەڵکی ولاتەکەشمان باس بکەین، ئێمە لە هەر شوێنێک، هیچ پرۆژەیەک نیە و نەبووە و ئێستاش نیە کە دوو جار کە ناوی دێت، ئەمە خوتوەی یەکەمە کە پێی دەڵێن دانانی ناوی پرۆژە لەناو خوتەدا، دوایی ئەوە دەچێتە بواری تەنفیز، لەبەر ئەوە غەیری هەڵەی مەتبەعی نەبێت، هیچ پرۆژەیەک نیە کە دوو جار پارەکەی بۆ دابنرێت و دوو جار خەرج بکرێت و دوو جار سەرف بکرێت و دوو جار ئیحالە بکرێت و خۆی یەک پرۆژە بێت، شتی وانیە، بەڵام کە هەیە لە لیستەکان، ئەگەر نموونەیە هەبووبێت تەنها هەر هەڵەی مەتبەعیە و بۆیەش ئوصوڵی حوکمڕانی ئەوانەیە کە بەو مەراحیلانەدا بڕوات، بۆ ئەوەی کەمترین هەڵەی تێدا بێت، بەڕێزیان پرسیاری ئەوەشیان کرد کە ئەو پرۆژانەی کە بڕیار بوون پار ئیلغا بکرێن و، شتی تر لە شوێنیان دابنرێ، ئەوانە چییان لێ هات؟، من ئێستا تەبعەن لە داتاکان بە کیتابی ڕەسمی عەرزی جەنابتان ئەکەم کە ئەوە ئەو پرۆژانەی کە لە تەوصیاتی پەرلەمان هاتبوو پار سالێ کە لابراون، تەبیعی ئەو پارەی کە لەوێ ئەگەر شتێک بە تەحدید گۆترابێت، پرۆژەیەکی موعەیەن لە شوێنی دانراوە، ئەگەر نا لەناو لیستی هەموو پرۆژەکانی تر تەوزیع بووە، مەبلەغەکە بەو شیکلەیە، بەڕێز فازڵ بەشارەتی، نەبوونی سایلۆ لە کوردستان، ئەو کێشەیە ئێمە تەئیدی دەکەین، بە پێی ئیمکان داخیل کراوە، ئەگینا تەئیدی قسەی جەنابت دەکەین، دابینکردنی مەکائین بۆ جووتیاران و بڕی ئەو سەماد و موبیدات حەشەریەی کە دەدرێتە مە، ئەوە راستە، بەڵام لەسەر فەقەراتی موشتەرەیات دەبێ، وەکو مەشروعیش ئەگەر بێتە پێشەوە، لەسەر بودجەی تەشغیلی، بەڕێز تارا عبد الرزاق دەڵێ پرۆژە هەیە هی سالی 2003 ، ئەمە چۆن دەبێت و پارەشی بۆ تەرخان کراوە؟، بەڵێ، ئەو لیستە بەرەسمیش بۆتان هاتووە ئی 2003 و 2005، نزیکەی 68 و 61 پرۆژە بە بڕی 61 ملیار، یان بە عەکسەوە، بە دەقیقی نازانم، ئەوە هەیە، بۆیەش هاتووتە بەردەستتان، داوای هەندێک پێشنیاریشم کرد کە جەنابتان مەسەلەن ئەوانەی کە زۆر بە موعەلەقی ماونەتەوە، ڕێ و شوێنێکی یاسایی هەبێت و ئەمانە دابخرێ و حەزف بکرێن لە لیستەکە، بەڕێز کاک ئیسماعیل ئەڵێ، ئەبێ 5 شت هەبێ هەتا بتوانین

موتابەعەی موناقەشەی بودجە بکەین، بەش بە حاڵی ئێمە، ئەو شتەی کە موتەعەلیقە بە ئێمە، تەقدیم کردنی ئەم لیستەیە، تەفاصیلی زیاتر ئەوەی کە موتەعەلیقە بە بودجەی وەبەرهێنانەوە، تەفاصیلی زیاتریش لە وەزارەت هەیە، هەموو کاتێك لەسەر هەر پرۆژەیەك، ئەگەر هەمووشی لە لای ئێمە نەبێ، ئینجا لە لای وەزارەتی پەیوەندیدار هەیە، وا بزانم پێشنیاری ئەوەش کرا کە نیسەبی ئینجاز مەسەلەن بە مونتەزەمی هەر سێ مانگ جارێك بدەینە پەرلەمان، بە نیسبەتی ئێمە هیچ مانعێك نیە، هیچ یاسایەك یان هیچ رێنماییەك یان هیچ نووسراوێك کە داوای ئەوەمان لێ بکات نەهاتووە، دەینێرین و هیچ کێشەمان نیە، بەشەکانی تر جەنابت ئیشارەتت بە حیساباتی خیتامی نەدا، ئەگەر پرسیارەکەت لە بیر مابێ، وتت دەبێ 5 شت هەبێ، ئەوە دوو شت لەوانە پەیوەندی بە ئێمەوە هەیە، ئەوانی تر پەیوەندیان بە وەزارەتی دارایی و ئابووری هەیە، بەڕێز کاك قادر حەسەن باسی پلانی ستراتیجی بۆ کەرتی کشتوکاڵ، پلانێکیان هەیە کە لەسەری دەچن، موشکیلەی کەمی تەمویلیان هەیە و، هەندێ لایەنیش مەشاکیلی تەنفیزیان هەیە، وەکو لایەنی فەنی، بەڕێز د.سەروەر عبدالرحمن، پرسیارەکەی زیاتر لەسەر ئەوە بوو کە ئەو پرسیارانەی کە هەیە وەڵام بدرێنەوە، منیش لەبەر ئەوە یەك بە یەك بە سوئالەکاندا دەچم، نامەوێت هیچ سوئالێك ئیهمال بکەم، محاوەلەش دەکەم حەدی ئیمکان دەقیق بم، ئەگەر شتێکیش مەفقود بێت لەو موناقەشەیە، من ناکرێت هەموو ئیشی حکومەت و ئیشی هەر 12 مانگ لە جەلسەیەك یان لە حەفتەیەك دانیشین ئیختیصاری بکەین بەوە، ئیشەکان زۆر لەوە زیاترن و، لە خزمەتداینە ئێمە، سوئالێکی تری هەبوو لەسەر باس کردنی لیستی ئەپدەیت کە لەسەر داوای لێژنەی دارایی و ئابووری کە لە ئێمە داوا کرا کە سەرەتای مانگی پێنج بینێرین بۆ پەرلەمان، چونکە ژمارەکان وەکو باسم کرد لە سەرەتادا گۆڕاوە، ئەو لیستەیە، تەبیعی هەر بۆ تەوزیح و سوپاسی جەنابیشیان دەکەم کە داوای ئەو تەوزیحەی کرد، چونکە بۆ ئەوەی هەم لە ئیعلام و هەم لەبەر چاوی لوجانی موختەصیش تەوزیحێك بدەم، ئەویش ئەوەیە کە ئێمە ئەو لیستەی کە ناردوومانە کە لە 1/17 کە لە وەزارەتی ئێمە دەرچووە، دواتر لە مانگی سێ گەیشتووتە پەرلەمانی بەڕێز، ئێمە ئەو لیستەیە کە تەحدیدی ئەرقامی موخەصەص دەکاتن بۆ ساڵی 2011، هەر لیستێکی تری ئەپدەیت کە بێت، موجەرەد پرۆگرێسەکە پێشان دەدات، ئەگینا ئەگەر تۆ سەیری ئەوە بکەی ئیحتیماڵە 200 ملیار دینار لەگەڵ لیستی مانگی یەك فەرقی هەیە، ئەوەش تەبیعیە، ئێستاش ئەگەر لیستێکی ئەپدەیت تر بێنم حەتمەن پرۆژە بەردەوامبووەکان خەرجێکی لەسەر بووە، کە لەسەر حیساباتی 2011یە، بەڕێزیان داوا دەکات کە هیچی تر پرۆژە نەخرێتە ناو لیستی پرۆژەکان، وەکو پێشتر باسم کرد، وەکو مەبدەء ئێمە مولزەمین بە ئەو لیستەی کە بەردەوامە و ئەو لیستەی کە موصادەقەی لەسەر دەکرێت، بەڵام ئەگەر حاڵاتی تارئیش بێتە پێشەوە، چۆن لە میزانیەی، هەم لە میزانیەی حکومەتی عیراقی فیدراڵ و هەم لە میزانیەی هەموو وڵاتەکانی دونیا، رێژەیەك دادەنرێت بەناوی میزانیەی ئیحتیاتی، ئەگەر مومکین بێت کە ئەو میزانیە ئیحتیاتیە کۆمەڵێك شت لەخۆ دەگرێتەوە، مومکینە جار بەجار شتێکی وا بێتە پێشەوە وەکو باسی ئەو دوو سجنەی کە کرا لە هەولێر و لە سلێمانی کە پار لە لیستەکە نەبوون، بە

بڕیارێکی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، بە فەرمانێك بۆ ئێمە هاتووە، داخیلی ئەوەمان کردووە، ئێستاش لە ئیحالەیە وا بزانم یان لە دەستپێکردندایە، کە تەعقیبییشم کرد ئەمڕۆکە لە مەجلیس چوومە دەرەوە بزانم سەیری فایلەکەم کرد، تەوصیەی لێژنەی کاروباری مافی مرۆڤ ئی پەرلەمانی کوردستان بە کیتابی ڕەسمی چوویتە سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانیش پەسندی کردووە، یەعنی ئەوە نیە مەسەلەن ئەمە لەبەر ئەوەی کە ئەو دەرگایە هەیە یان ئەو ئیمکانە هەیە، ئەو شتە هەموو رۆژێك روو دەدات، ئەمە حاڵەتێکی زۆر کەمن، بەڕێز عەزیمە نجم الدین، هەمان پرسیاری هەبووە لەسەر پرۆژە بەردەوامبوونەکان کە نەکەوتوونە سەر ئیش، ئەوانەی با بڵێن لە پارەوە موصادەقەی لەسەر کراوە، ئەو ڕێژەیە هەیە، مەجموعەیەك لەو پرۆژانە هەیە لەبەر مەسەلەی کاتە، لەبەر مەسەلەی ئیجرائاتی ڕۆتینیکە کە دەبێ پێیدا بڕواتن، ئەو ڕێژەیەش هەر کەم دەبێتەوە، هەروەها تێبینیەکی لەسەر ئەوەی کە تەندەرینگ لە دوو شوێن دەکرێتن، خۆی ئەوەی کە واقیعی حاڵە لە هەرێمی کوردستاندا لە دیوانی هەر سێ پارێزگا، تەندەرینگ دەکرێتن زائیدەن لە بەعزێك وەزارات بە تایبەتی وەزارەتی ئاوەدان کردنەوە، وەزارەتی شارەوانی کە پرۆژەیان زۆرە، بەعزێك جار دەعوەتی ڕاستەوخۆ کە دەکرێتن لە پرۆژەی تایبەتمەندا کە بۆ مەجموعەیەك کۆمپانیا کە نابێت لە 5 کەمتر بن، کە ئەم ئیجرائاتانەش هەمووی یاسا ڕێگای پێداوە، بەڕێز ئامینە زکری، پرسیارا موشارەکا کەرتی تایبەت کر لە بوارێ پەروەردێدا، تەبیعی وەکو هەر حەمی پرۆژەیەك، موکینە تۆ تەرکیزێ لەسەر لایەنی ئیجابی بکەی، مومکینە مەجالی تێدا هەبێت وەکو مرۆڤ تەرکیزی خەراب بی و لایەنی سەلبی بکات، مەوزوعێکی هەیە بەنافێ قوتابخانێن تایبەت، کو کوردستانی بگافێ و کو زۆربەی جیهەتی تر دونیای عالەمی کو هەین، هەولیریت هەین، سلێمانیت هەین، دهۆکیژیت هەین، ئەڤە قوتابخانە فەرەنسیەت هەین، قوتابخانە ئەڵمانیا هەین، قوتابخانا شوێفاتا هەین، هندەك ژ ڤان حوکمێ کو هندەك ل باژێرەکێ مەزن، ئان ل یێ پایتەختی مومکنە کو خەلك دەستێ وان بگەتێ، مە بڤێت وە نەڤێت ئەڤ قوتابخانێت هەنێ، وەکو کەرتێ تایبەتیێ د مونافەسێدا، هەم د نابەینا ئێك و دودا وهەم دگەل کەرتێ حکومی، وەختێ ئەڤ قوتابخانێت هەنێ مەوەجود بن ل هندەك باژێرا دبیا هەقیقەتەکێ ل بەرچاڤێ مە بیت، کو ئەو قوتابیێت ل وان قوتابخانا دەرکەڤن، یان تەخەروجێ دکەن، حەتمەن مومکنە ل هندەك پێوەرا، ئیحتیمالێ کو هەندێیا هەی شەریحەك ژێ دەر کەڤیتن، کو ئەو شەریحە موستەقبەلەن ل قەرازایەکی وەکی سۆران نەبت، چونکو قوتابخانێ ژ تایبەت لێ نینە، تەوەجوها سیاسەتا حکومەتێ ب شکلەکێ عام نەك تەنها پەروەردێ، دەعما قتاعێ خاسە، دەعما قتاعێ خاس ب شێوازەکێیە کو هندەك جارا، ب واستەی تەشریعات، تەسهیلات بۆ بێتە کرنێ، هندەك جارا ژی مومکنە بێتە سەر هندێ، کو قتاعێ حکومی دەعما مادی ژی بکەتن، بۆ هندێ هەتا ئەو مەشروعە ل وان جهێ درست بن و ببیتە زاهیرەك و بشێن ئیدامێ پێ بدەن، ئەو مەبلەغێت کو هاتینە تەخسیس کرن ، بۆ هەڵبجە، کەلار، سۆران، زاخۆ بۆ هندێیە کو قتاعێ خاس تەشجیع ببت، ب پێی میکانیزمەکێ وازح، کو جەنابێ تە چی ئیتیلاعێ ل سەر بکە، ل تەفاسیلێت وان ئاگادارم، بەس تەفاسیلێت وان ل وەزارەتا

پەروەدێشی هەین، دەرفەتەکا دیدا ئیتیلاعێ سەر بکەی، ئەم وەکو حکومەت، ئەز وەکی وەزیرێ پلان دانان، زۆر موقتەنەعم پێ، چونکی ئەو جهێت مە بەحس کری مومکن نینە، تو وەسیلەکێ ببینێ کو تو ئیجبارا وەبەرهێنەری بکەی، کو بچیتن ل وێرێ مەدرەسەکی بکەتن، د وەختێدا مە مەدرەسەکێ ل سلێمانی موربح تەرە، بەس هەڵەبجە دێ هەر مینێ مەحروم ژ مەدرەسێت ئەهلیی بی، کەواتە ل وێرێ هیچ بابێ موقارەنەی نینە کو ئەم ئەڤێ موقارەنەی بکەی دگەل مەدرەسێت حکومی، مەدرەسێت حکومیی ژی زەرورینە، دبیا بێنە چێ کرن، ئاستێ وان ژی باشتر لێ بێ، ل هەمان وەخت دا فەراغەك ژی هەی مەجالێ کو هندێ هەی، کەرتێ تایبەت دەورێ خۆ ببینت، دیسا ئەوەژی بە پێی یاساو رێنمایێت کو حکومەتا هەرێمی شۆل پێ کەتن، ئەڤ تشتێ ئەڤ دەرگەهێ هاتیە ڤە کرنێ، مەنافێ وان یێ کریە، ئەز نزانم ل ڤێرێ مە نڤیسی، p.p.p یەعنی(پەبلك پرایڤت پارنشن)، ئەوە مەبدەئەکە ئەلعان هەم بانکی نێودەوڵەتی، هەم ئام ئێف، هەم مونەزەماتێت ئومەم موتەحیدە زۆر تەشجیعێ دکەن، دوی حالەتیدا وەختێ تو ببیە شەریك، دگەل قتاعێ کەرتێ تایبەت، تو دشێی باشتر ژ کۆنترۆڵەکێ تایبەت بکەی، کو هندێ ژی سەد دەر سەد کەرتێ تایبەت دڤی شۆلێ دابت، ئەگەر دەستێ وەزارەتا پەروەردێ ناڤ وان قوتابخانێت وەساداهەبتن، حەتمەن دێ باشتر شێت ئەوی دی بکەت، دڤێرێشدا ئەگەر جەنابێ تە داخلی تەفسیلێ ببتن، موقتەرەحەکە ئەوەیە، جهەت نەهاتینە تەحدید کرن، بەس موقتەرەح ئەوەیە کو مەدرەسەکا حکومی تەسلیمی تەجروبەکا ناجح ببتن، وە جزئەکێ ژ تەکالیفێ بێتە تەمویل کرنێ، وە جزئێکی دی ژی بکەویتە سەر قوتابیا، ئەو رێژا جەنابێتە بەحس کری ل قوتابخانا، ئەو ب وی شێوازی کو ئێکیا هەی ل هەولێرێ، ئێکیا هەی ل دهۆکێ هەتا ڤێ گاڤێ، ئەو رێژا بۆ زارۆکێ شەهیدا هاتینە تەخسیس کرن، مەبدەئ تەمویل کرنا بە دوو جزئن، یەعنی ئەلعان ئەگەر ئەڤ قوتابخانێ هەنێ دروست بیتن، ئەڤ مەشروعێ هەنێ سەر بگریتن، قوتابییێت کو چنە وێرێ، دبیا هنگی دیسان حکومەتا هەرێمێ کوردستانێ وەزارەتا پەروەدەی، د رێکا وەزارەتا دارایدا، مەبلەغەکی تەخسیس بەکەتن بۆمەجموعەکێ، بۆ رێژەیەکان زارۆکێ شەهیدا دا ل وێرێ بخوینن، یەعنی ئەو پرۆسە وەکو مەبدەئ، درستە تەمویلا وێ تە دوی ئێك ملیار دیناریدا، ئێك ملیار دیناری ژی تەبیعی بۆ سالەکێیە، بۆ هندێیە کو ئەو تشتێت ئیزافی ئەوێت کو بەنامێ حکومی ژی دانەبیت بێتە کرن، جەنابێتە پرسیار د پرۆژەیا زانکۆ و زانکۆیا دهۆك و زانکۆی هەڵەبجە، هەر هەمییێت ئیحالە بین، دەست ب شۆلی کرینە، جەنابێتە ئەو رسم نیشنامەدان ئەوێت هندەك مولاحەزات ل سەر بینای قوتابخانەکێ تە هەبین، ئەو تەبیعی عەلاقە ب پرۆژە یاسای بودجە ڤە نینە، بەس مولاحەزە د جهێ خۆدا بۆ جیهەتێ مەعنی، کوالیتیا زۆربەی ئەڤ پرۆژێ ڤێ گاڤێ دێنە تەنفیز کرن، ل هەرێما کوردستانێ، ئەز بێژم هەمی شاهدین ل سەر هندێ، کو رۆژ بە رۆژ مەشاریعا باشتر بت، سەبەب ژی ئەوی ئەوە کو بەری ڤێ گاڤێ، ئەو کۆمپانیایێت ل هەرێمێ کوردستانێ شۆل کرن، وەختەکێ تەنیا کۆمپاینایێت محەلی بین، پشتێ کو هنگێ کۆمپانیایێت بیانی هەبین، بەڵ هەر ئەو بینن کوالیتیا وان زۆر باش نە، ڤێ گافیش رۆژ ب رۆژ ئەم هەمی مولاحەزێ دکەین، ئەو بنایێت کو مە بینین ئەوێ حکومی ژی تەنانەت، وەکو قوتابخانێت وان، کوالیّتی وان

زێدەتر دێ چیتە پێش، هەروەکو پێشتر ژی من بەحس کری، ل فەرمانگەی بەدواداچوونی پڕۆژەکان، ئەگەر جەنابێ تە پەیوەندیەك ل گەل وان بکەی، یان ئەز شێم بکەم پێش جەنابێتە، نسبەتی ئەگەر مەعلوماتێ وی پڕۆژەی رەسمێ ل دەف من، بەس ناوێ پڕۆژەی مەوقعێ وی ل سەر نەبی، ئەم دێ موتابەعە کەین سەرچاوا، بەڕێز کاك محمد ئەلێت پڕۆژەکانی کەرتی تایبەت هیچ پڕۆژەیەکی نیە، پێویستە حکومەت هەندێك لە بودجەی خۆی بۆ کەرتی تایبەت تەرخان بکات، ئەوە بە عەکسی پێشنیارەکەی ئامینە خانەوەیە، ئیتر هەردوو بۆچوونەکە هەیە، هەردووکیشی تەبیعیە دەتوانی بڵێی بە هەند وەربگیرێ، بەڕێز کاك سەرهەنگ، پرسیارێکی لە جێگەی خۆیدا کرد، تەبعەن ئێمە مومکینە ئەو داتایە لەبەر دەست من نیە ئێستا، هەرچەندە ئی دوێنێش بوو دەمتوانی ئەو بکەن، بەلاّم مەسەلەن ئەلێت نەبوونی نیشاندەر لەسەر ئەوەی بابلێین ئەم پڕۆژانەی ئاو، چەند ڕێژەی بێ ئاویان کەم کردۆتەوە؟، وەلاّمەکە لە لای من نەبوو، لەکاری ڕۆژانەشمدا ئەو دیقەتە هەتا ئەو هینە نەچومەتە ناو ئەوەوە، بەلاّم حەتمەن هەتا ڕێژەیەك سوودی هەیە، پڕۆژەیەکی ئاو کەلە شوێنێك دروست دەکرێت، هەروەها لەسەر ئی ئاوەدانکردنەوە، من ئەو تێبینیەش دوێنێ لەگەلّ وزیری شارەوانی و وەزیری ئاوەدانکردنەوەش قسەم کردووە، کە وتوومە ئێمە ئەگەر بکرێت لەوە دەقیق تر بین، بۆ لەمەو دوا بەسەرچاو، ئیحتیمالە لە لیژنەکانیش ئەوە باس کراوە کە وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن داوای هەندێك پڕۆژەیان کردووە، کە داخل نەکراوە، کەچی هەندێك پڕۆژە داخل کراوە کە بەدلّی ئەوان نەبووە، تەبیعی کە باسی ئەوەش دەکرێت هەموجار، میسالی فڕۆکەخانەی هەولێر دەبێت بە میسال، ئەو تەوسیعاتانەی کە لەوێ دەکرێت، یان لە فڕۆکەخانەی سلێمانی، مەشروعی هەردوو فڕۆکەخانەکان، بەڕێزان دوو مەشروعی تایبەتن، کە دەلّێم تایبەتن، مەقسەدم ئەوەیە کە نە تەجروبەی فڕۆکەخانە لە کوردستان هەبووە یەکێك فڕۆکەخانە دروست بکاتن، نە موئەسەسەیەك هەبووە کە ئەمە بیست ساڵە فڕۆکەخانەی دروست کردووە، هەردەم مەرجەعیەتی فڕۆکەخانە دائیمەن لەسەر وەزارەتی نەقل و مواسەلاّت بووە، چونکە هەر فڕۆکەخانە لەوێ بووە، لەبەر ئەوە، ئەوە بە کۆمەلّێك مەراحلدا تێپەڕیوە، ئەسلەن پڕۆژەکان کە دەست پێ کراوە، هی زەمانی دوو ئیدارەیی بووە، دوایی ئەوە کە ئیدارەش تەوحید بووە، بە شێوازێکی موعەین تەعامولیان لەگەلّ کراوە، ئێمە ئێستا ئەو تەوەجوهەی کە هەمانە، بەنیسبەتی هەموو پڕۆژەکان، فەترەیەك لەسەر وەزارەتی دارایی بوون، ئێستا لەم مەرحەلەیە ئێمە پاڵی پێوە دەنێین وەکو مەشروع، وەکو فایل کەلە وەزارەتی گواستنەوە و گەیاندن بێت، ئەوان دەلّێن ئێستا ئێمە موهەیەئ نین بۆ ئەوە، تەبیعی ئەمە وەختی دەوێت ئەم پرۆسەیە، ئەگینا نسبەتێکی کەم لە پڕۆژەکانی ئەوانیش داخل کراوە، ڕاستە ئەوەیان لەبەر مەحدودیەت بووە، بەڕێز کاك خورشید جێرگری سەرۆکی لیژنەی درارایی و ئابووری، ئاماژەی بە پڕۆژەیەکدا لە دهۆك، کەباسی هەردوو خەستەخانە کرا، وەهەم باسی ئەوە کرا کە ئەوەلیاتی پرۆژەکەشی تەسلیم بە من کرد، کەلەکاتی خۆیدا بەڕێز کاك نێچیرڤان بارزانی سەرۆکی کابینەی پێنجەم، وەعدی بە خەلّك داوە، ئەویش نەخۆشخانەی شێرپەنجەیە، کە ئەمە دوو ساڵە بەڕاستی هەر لەبەر مەحدودیەت ئەوە

کـراوە، ئـەگینا وابـزانم هـیچ موناقەشـەی پـێ ناوێـت، وە جێبـەجێ دەکرێـت، بـەڕێز شـلێر محمـد، کـە پەیوەندیەکی باشیشمان هەبووە لە خیلالی ئەم ماوەیەی بابلێین لەوەرگرتنی تێبینیەکانی، کە خۆشی وەکو موهەندسێکی ساحێب تەجروبە موداخەلاتی هەبووە، بـەلاّم لێـرە بەڕاستی تۆزێـك غـەدری لـە ئێمـە کـرد، وتی کە وەزارەتی پـلان دانـان سـتافی نیـە، بۆیـە نـاتوانن پـلان دابنـێن، ئێمـە بـەش بـەحاڵی خۆمـان ئێمـە تەقیمی خۆمان نابێت خۆمان بکەین، بەلاّم من حەدی ئەقەل دەتوانم تەقیمی مدیر عامەکان و ستافەکانم بکەم، بەڕاستی زۆر لێیـان ڕازیـم، دەسـت خۆشـیان لێ دەکـەم، ئەگـەر یـەك ئیشی مورەتـەبیش هـەبێت کـە تەقدیمی بکەم، بەرهەمی کـاری ئـەو سـتافانەیە، ئـەگینا کـەس لـە ئێمـە بـە تـەنیا ئیشی پـێ ناکرێـت، مـن لێرەشەوە هەرچەندە بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئیحتیماڵە تۆزێك لە خەتەکە دەربچم، مـن داوا دەکـەم کـە ئـەو 10٪ی معاشـی مـدیر عامـەکان کـەم نـەکرێتـەوە، چـونکە بەڕاسـتی کـارێکی زۆر دەکـەن و، لـە هـەموو وەزارەتـەکانیش، بـەڕێز کـاك د.ئـاراس، تێبینـی لەسـەر ئـەوە هـەبوو کـە موناقـەلات دەکرێـت، لەبـەینی پڕۆژەکـان، یـان لەبـەینی ئیستیسـماری بـۆ تەشـغیلی، کـە پەرلـەمانی لێ ئاگـادار بکرێتـەوە، بـە هەقیقـەت بەشێوەی موناقەلات، ئەگەر شێوازی کیتابی ڕەسمی بێت، ئێمەش کیتابی ڕەسمیمان بۆ نایەت، بەلاّم یەعنی ئەو پارەیەی کە تەخسیس کراوە بۆ مەشاریع، کـە هـەمووی سـەرف نـەبووە، کـە وەزارەتـی دارایـی عـەجزی خۆی پێ سەد دەکات، یان لـە تـەعینات تـەجاوزی هـەبووە، پێـی موعالەجـە دەکـاتن، ئێمـە تـەنها دەتـوانین شاهدی ئەوە بدەین، لەگەڵ هەموو بیرۆکراسیەتی کە لـە نـاو کاروبـاری حکومەتـدا هەیـە، هـیچ وەزارەتێـك پڕۆژەی نەچووە کە کاتی سلفەکەی هاتبێت، کاتی تەنفیزەکەی هاتبێت بۆ وەزارەتی دارایی نەیدابێت، ئەوە هەقیقەتێکە، بەلاّم پێشی ئەوە ئەگەر ختوەیەکی موعەین ئەژمار بکرێت بەوەی کـە ئەمـە ئاسـتەنگێکە لـە سورعەتی تەنفیز، ئەوە بابەتێکی تـرە، ئێمەش دەنگمان دەخەینە پاڵ دەنگی کاك د.ئاراسـەوە، داوا دەکـەین کە پارەی مەشاریع هەر بۆ مەشاریع بێت، کاك حازم تەحسین، وابزانم هەر باسی تەعیناتی کرد، پەیوەندی بە ئەوەوە نەبوو بە ئیستیسماریەوە، بەڕێز نەسرین جمال دەڵێت هەماهەنگی لە بەینی وەزارەتی دارایـی و پلان دانان و پارێزگاکان، ئێمە بمانەوێت و نەمانەوێت، ئێمە لەگەڵ وەزارەتی دارایی هەماهـەنگیمان هەیـە، چونکە کارەکە هەر وایە، هەر ناشکرێت، بـەهیچ نـەوعێکی تـر قبـوڵ ناکات، لەگـەڵ پارێزگاکـانیش ئەگـەر باسـی میزانیـەی تەنمیـەی ئەقالیمـە، پەرەپێـدانی پارێزگاکـان، ئـەوە باسمـان کـرد، هەرچـەندە وتمـان کـە هەماهەنگیەك لە ئیتـارێکی قـانونی، لـە ئیتارێـك لـە مەجلسـێکدا وجـودی نیـە، بـەلاّم بـابلێین فەرمانگـەی تەندروستی یـان کشتوکاڵ لـە پارێزگایـەکی موعەیـەن کـە پـارە لـە تەنمیـەی ئـەقالیم وەردەگرێـت، هـەمان فەرمانگە، سەر بە وەزارەتـی مەعنیشـە، یـەعنی حەلەقـەی ڕەبتـەکان لـەباتی ئـەوەی لـە سـەرەوە بێـت، لـە خواروووی تری وەزارەت و موحافەزە حەلەقەی ڕەبت هەر هەیـە، پـڕۆژە هەیـە بـەڕێزیان دەڵێـت کـە تـەواو بووە، دیسان پارەی بۆ دانراوە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، من هـەروا پرسـیارم بـۆ دەنێـرن، ئەمانـەمولزەمم جوابیان بدەمەوە، یان نا؟، چـونکە ئـەوە تـەواو نابێـت ئەگـەر بـەو شێوەیە بـڕوات، بـەڕێز نەسـرین جمـال دەڵێـت، پـڕۆژە هەیـە تـەواو بـووە دیسـان پـارەی بـۆ دانـراوە، شـتی وا ئـیلا ئەگـەر لـە تەسـفیەی حیسـابی

پڕۆژەکەمان مابێتن، میسالیشی هێناوە، ئەگەر جەنابی بیەوێت دوای جەلساتی پەرلەمانیش ئێمە وەکو ئیلتیزام دەڵێین، موتابەعەی ئەو ئیشە بکات، بەیەکەوەش موتابەعەی دەکەین، بەڵام هیچ پڕۆژەیەك مومکن نیە، کە تەواو بووە ئێستا بە مەلاین یا بە ملیاراتی بۆ دابنرێت، بەڕێز ژیان خان پرسیاری لەسەر تەکنەلۆجیای زانیاری هەبوو، وەڵاممان دایەوە، بەڕێز پەروین خان باسی پڕۆژەکانی ناو وەزارەتی ناوخۆ بوو، هەروەها پرسیاری کردووە، بەڕێز پەروین عبدالرحمان، ئەڵێت دوو ساید کردنی هەولێر-کۆیە، کە پاریش پارەی بۆ دانرابوو، ئەمسالیش بۆی دانراوە، بەڵام هێشتا ئیش نەکراوە، تەسمیمی تەواو بووە، ئیعلانیش تازە کراوە، دەبێت لەم ماوەیە دەست بە تەنفیز بکەن، وابزانم لە سالی ئایندەش لە پڕۆژە بەردەوامەکاندا دەیبینن، چونکە باوەڕناکەم بە شەش مانگ تەواو بێت، بەڕێز کاك شڤان کو ڤلی، تەخسیس کرنا هندەك ژ پارەێت توانا سازی بۆ زاروکێن شەهیدا، مە تەئید دکەین، ئەم حەز دکەین د پڕۆژە یاسای بودجێدا هەبتن، چونکو هەرچەندە مومکنە هاتبتە موراعات کرن، ئەما وەکو سستم، نەخێر، دروست کرنا دوو نەخۆشخانە ل هەولێر و دهۆك بۆ کەس وکارێ شەهید و پێشمەرگە، دوو بۆچوونێت هەی، هەرچەندە مە ئەڤ تەرحە نەهاتیە مە داخل ژی نەکریە، بەس وەسیلە ئیهتیمام دانێ کەس و کارێن شەهیدا، یان بە هەر شەریحەکێ علمیەن وەسا باس نیە کو بێنە جودا کرن، وەکو شەریحەکا جودا ژ کۆمەلگەهێ، بەس مومکنە ل ناڤ هندەك وەسائیلێ دی، دیسان ئەو ئیهتیمامە بێتە تەرجومە کرن بۆ خزمەتەکا باشتر، ژ بەر هندێ ئەم تەئیدا وێ فکری ناکەین کو موئەسەسەکا جودا، مەدرەسەکا جودا، خەستەخانەکا جودا، چونکو مەفروزە ئەو شەریحە بە هەموو پێوەرا دناڤ کۆمەلگەهی دابن، ئەما بۆ مەسائیلێ دی ئیهتیمام پێ بێتە دان، هەر پڕۆژەکێ کو ل پارێزگەهەکی نێتە تەنفیز کرن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە موراعات بکەن، دانیشتوونە هەمووتان هیلاکن، با گوێتان لێی بێت، پرسیارتان کردووە، جوابتان ئەداتەوە، رەجا لە خوشك و برایان دەکەین، ئەوانەی ئەیانەوێت قسە بکەن، بچنە دەرەوە قسەکەی خۆیان بکەن، پاشان بێنەوە، جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز علی سندی/ وەزیری پلان دانان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێز ئاسۆ کریم کۆمەڵێك تێبینی و تەوسیاتی گرنگی هەبوو، وابزانم باسمان کردووە، زۆربەیان لە موناقەشاتدا، هەروەها داوای کرد لە لیستی پڕۆژەکان لەسەر وێب سایتی وەزارەتی پلاندانان دانرێت، ئێمە بە هەقیقەت هەمانە، بەڵام ئەوەی کە داخل دەبێت، یەعنی ئەوەی کە داخل دەبێت بۆ هەموو (user) نییە، بۆ ئەو (user)ەیە کە موختەسە، ئەگەر باحس بێت، ئەگەر قوتابی بێت بەحسەکێکی هەبێت، ئەگەر بەڕێزێکی تریش زانیاری ویست ئێمە، دەتوانین بیدەین، بەس کە لەسەر وێب سایت دایبنێین هەروەها بۆ ڕای گشتی، ئێمە ئەو بەرنامەمان نیە، هەرچەندە لە سەر وێب سایتی پەرلەمان دانراوە، هەر هەمان شتە، بەهەمان فۆرمات نیە، بە تەفاسیلی زیاترە، ئەوەی کە لە لای ئێمە هەیە، بەڕێز گەشە دارا، کە

زیاتر گرنگی بە سەنتەری پارێزگا دراوە، ڕاستە لە پڕۆژەکان ئێمە موحاوەلەمان کرد کە ئەمساڵ، بە نیسبەتی بەردەوامەکان تەبیعی ئەوە شتێك بوو کە کۆتایی پێ هاتووە، لە تەحدید کردنی جێگا، هەرچەندە مەجالی موناقەلە هەیە بۆ ئەوانەی کە هیچ تەنفیز نەکراوە، بەاڵم دیسان دەبێت لە سەر پێشنیاری خودی وەزارەتەکە بێت، ئێمە ئەمساڵ لە بەرنامەشمان دا هەبوو، و واشمان کردبوو بە دەقیقی، لە پڕۆژە پێشنیار کراوەکان کە ئەو باڵنسە حەد لئیمکان بە دیقەت ڕایبگرین، بەاڵم کە شەش سەد ملیارمان بڕی بۆ کارەبا، شەش سەد ملیاری کارەبا ئەو موعادەلەی بەسەردا تەتبیق نابێت، چونکە وەکو جەنابتان دەزانن کە کارەبا لە سێ ختوە پێك دێت، تەولید، محەتات، تەوزیع، تەولید خەس خەسەی بۆ کراوە، دراوەبە کەرتی تایبەت، بەاڵم هەردوو کەرتەکەی تر محەتاتە و تەوزیعە لەدەستی کەرتی حکومیدایە، پارەکانیش بۆ ئەو دوو کەرتەیە، کە لەالی ئێمە بۆی تەخسیس کراوە، ئەگینا دەعمی سعرەکان کە کراوە، لە وەزارەتی مالیە لەسەر تەشغیلیە، محەتاتیش لە زمنی ئەو شەش سەد ملیارە، ئەگەر محەتە پێویست بوو بایی دوو سەد ملیار لە شەقاڵوە، ئێمە دەبێت لە شەقاڵوە دایبنێین، ناتوانین نسبەی عەدەدی سکانی شەقاڵوە ڕەچاو بکەین، لەبەر ئەوە تەفسیرەکەی ئەوەیە، بە دەقیقی ئەگەر جەنابت سەیری پڕۆژە پێشنیار کراوەکان بکەی، خارجی کارەبا بکەی، ئێمە ئەوەمان ڕەچاو کردووە، بەاڵم لە عامدا دەرناچێت، چونکە ئەوە فەقەت لەو حاڵەتە لەسەر سێ سەد ملیارێك تەتبیق دەبێت، بەاڵم لەمەو دواش ئەو تێبینیە بە دروستی دەزانین، هەروەها جەنابتان پرسیاری سیستەمی بەدواداچوونتان کرد، لەچەند الیەکەوە بەدواداچوون دەکرێت بە نیسبەتی پڕۆژەکان دەڵێم، وەزارەتی دارایی وەسائیلی خۆی هەیە، لە سەرفی سولفەو ئەوانە، ئێمە بە نیسبەتی ئینجاز موتابەعەی دەکەین، کوالیتی ئیشەکە فەرمانگەی بە دواداچوونی پڕۆژەکان موتابەعەی دەکات، بەعزێك جار تەبیعی وەسائیلی تریش هەیە لەئاستی پارێزگاو ئەوانە، هەرهەموو ئەمانەش ئەگەر باشتریش بن و زیاتریش بن تەبعەن هەر باشە، پرسیار لەسەر هۆکارەکانی 2003و2005 کرد، ئەوە هەر کەیسێك، هەر پڕۆژەیەك حاڵەتی خۆی هەیە، یەك مەبدەئ نیە کە لەسەر هەر هەموو ئەو 60 پڕۆژەیەدا تەتبیق ببێت، هەر پڕۆژەیەك ئەسبابی خۆی هەیە، کە بۆچی بەو حاڵەتە گەیشتووە، بەڕێز سەمیرە عبدالله باسی نەخۆشخانەی بەردەڕەشی کرد، کەس داوای نەکردووە، بەاڵم منیش تەئیدی جەنابت دەکەم، بەس هیچ تەرحێك لە وەزارەتی تەندروستیەوە، یەعنی ئەگەر ناحیەی جوگرافیەکەی لێك بدەینەوە، حەتمەن بەو تەوەسوعەی کە لەوێ ڕوویداوە، بە حوکمی مەسافەتی ئەوێ و دهۆك، بەینی ئەوێ و ئاکرێ، بەینی ئەوێ و هەولێر، موستەحەقی ئەوەیە لە بەرنامەکانی ئایندە لەبەر چاو دەگرین، بەڕێز کاك جمال، دەعوا ڕێڕا تەنفیز یا ئینجازی کر، لەسەر مستەوای مەشاریعی موحافەزە، مە هندەك داتایێت هندێ عەرز کری بۆ جەنابت فی گاڤێ، بەڕێز کاك کاردۆ محمد، پرسیاری هەبوو لەسەر بۆچی بەشێك لەو پڕۆژانەی کە لەوەزارەتی داد دانراون، تەنفیز ناکرێت، پارەکەی بۆ کوێ دەگەڕێتەوە، ئەوە پرسیارێکی عامە، من ئەوەی کە لە پرسیارەکە تێگەیشتووم کە نووسیومەتەوە، بۆیەش هەر بەناو هێنام.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك دکتۆر، یەك لەحزە بزانم تەوزیح لەسەر ئەوە کەناوت هێنا.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێز وەزیری پلان دانان، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، باسی ئەوەی کرد کە چیمان وتووە سەبارەت بەوە، ئێمە ئەڵێین بەشێك لە پڕۆژەکان، لە سەرجەم وەزارەتەکان، بڕیار بووە پەیمانگای دادوەری بکرێتن، پارەی بۆ تەرخان کراوەو پارەکە خەرج نەکراوە، چی لێ هاتووە پارەکە؟.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، جەنابی وەزیر کەرەمکە.

بەڕێز علی سندی/وەزیری پلان دانان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەی چۆن ئەوە عام نیە، ئەو پڕۆژەی تریش هەیە وایە، کەواتە من لەسەرەتاوە، لە سەرەتای سوئالەکان پێدابێمەوە یان بەردەوام بم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕەجائەن لە جێگای خۆت قسە مەکە، جەنابی وەزیر تەوزیحەکە بەو شکلەیە، هەندێك پڕۆژە هەیە پارەی بۆ دادەندرێت لە میزانیە، بەڵام پڕۆژە ناکرێت، پارەکە بۆ کوێ ئەچێت، ئەوە ئەگەر کاك شێخ بایز جوابی ئەو پرسیارە بداتەوە باشترە، ئەو پڕۆژانەی پارەی بۆ دادەندرێت، بەڵام پڕۆژەکە ناکرێت، پارەکەی چی لێ دێت؟.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش باسی ئەوەم کرد، هەموو پڕۆژەیەك کە تەواو نابێت، یاخود دەستی پێ ناکرێت، پارەی بۆ تەخسیس کراوە، هەموو تەخسیسێك لە 12/31، ئەوە ئەڵێت (تسقط بانتهاء السنة المالية)، پارەکەی ئەگەڕێتەوە بۆ وەزارەتی دارایی، ئەگەر عەجزی هەبێت، عەجزی پێ تەسدید دەکات، ئەگەر نەبێت پارەکە تەدویر دەبێتەوە بۆ ساڵی ئایندە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك علی کەرەمکە.

بەڕێز علی سندی/ وەزیری پلان دانان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزکاردۆ محمد پرسیاری ئەوەی کرد کە، کە من دەست بەکار بووم پرسیارێکی بۆ ناردم ساڵی پار، پرسیاری لەسەر پڕۆژەیەك کرد، پڕۆژەی دانانی پلانی پێنج ساڵە، کە بە فەرمانێك، تەفاسیلەکەی دەڵێم

جەنابیان ئاگاداره، بەس هەروەکو مەعلوماتی بەڕێزتان، کە بەڕێز سەرۆکی کابینەی پێنج کاك نێچیرڤان بارزانی فەرمانێکی واژوو کردبوو، لیژنەیەك پێکهاتبوو لە وەزیری پلان دانان و کۆمەڵێك خەڵکی پسپۆڕ کە دیراسەتی ئەو بابەتە بکەن، پرسیارەکەی لەسەر ئەوەبوو کە ئایا ئەو پلانە ئامادە کرا، ئامادە نەکرا؟، تەبیعی لەو ڕۆژەوە، لەو کاتەوە، دواتر کۆمەڵێك پلانی وەزارەتەکان و کۆمەڵێك پلانی کەرتەکان بەتایبەتی، دروست بوو، تەواو بوو، هەندێکیان بابڵێین وەکو کشتوکاڵ کەوتە بواری جێبەجێ کردنەوە، ئەوەی کە بەڕێزیان پرسیاری کرد، من وەڵامم دایەوە کاتی خۆی، ڕاست دەکات وتم کاکە ئەوە نازانم دوو هەفتەیە، دوو مانگە هاتووم تۆزێك مەجالمان بدێ دوایی باسی دەکەین، بەڵام خۆ مەخسەدم هیچ نیە، پێشم خۆش بوو کە ئەو سوئالەی تەرح کرد، بەس بەڕێزیشیان سالّی یەك جار ئەو پرسیارە دەکات، کە دێمە ئێرە، ئەگینا من لە مانگی دووەوە ئەخبارم هەیە، کە لەگەڵ جەنابیان موهتەمن بەو مەوزوعە، باسی بکەین، باوەڕناکەم ئەوە مەوزوعی ئەم هینەش بێتن، مەوزوعی پڕۆژە یاسای بودجە، چونکە ئێمە ئێستا مونافەشەی پڕۆژە یاسای بودجەی سالّی 2011 دەکەین، ئەمەش هەیە ئەگەر جەنابیان لەلای مەتلەب بێت، هەر چەندە ئەمە (draft)ی نیهائیە، چونکە کۆمەڵێك بانکی نێودەوڵەتی لێرەشەوە دیلّێم، چونکە لەبەرچاوی تەلەفزیۆن دەیلّێم، لەبەرچاوی ئیعلام، بانکی نێودەوڵەتی، ڕێکخراوی یو، ئێن، دی، پی، یەك، دوو ڕێکخراوی ئیستیشاری، هەمان کۆپی ئێستا لە لایانە بۆ ئەوەی کە ئاخیر مولاحەزاتەکان بدەن، ئەو کاتەش تەبیعی قەنەواتی ڕەسمی ئەو ئیشە دێتە سەرۆکایەتی حکومەتی هەرێم، ئەنجومەنی بالاّی ئابووری، دوایی دەبێت بێتە ئەم پەرلەمانە بۆ موسادەقە کردن، مەخسەدم هیچ نیە، مەخسەدم کە ئیشی زۆری لەسەر کراوە، نەوەك تەنها ئەگەر قسەی ئێمە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئەوە هەر حەز دەکەی با لای جەنابیشت بێت، من لە خیلالی ئەو سێ مانگ، چوار مانگەی ڕابردوو حەزم دەکرد پەیوەندی بە بەڕێزیانەوە بکەم، بەس دەستم نەکەوت، بەڵام بەهەر حاڵ، ئەمە وەزعی ئەم پڕۆژەیەیە کە جەنابیان باسی کرد، کە ئیلتیزامێکی حکومەت بوو لە کابینەی پێنجەوە، لە کابینەی شەشیشەوە بەڕاستی مەتلەب بوو لە لای، هەم بەڕێز سەرۆك وەزیران و، بەتایبەتیش خۆی حکومەتی عیراقی ئێستا پلانێکی سالّی پار، پلانێکی پێنج ساڵەی تەبەننا کرد، کۆمەڵێك کێشەشی لێ کەوتەوە، لە پلانەکەشیان ئێستا هەم لە ناحیەی تەمویلەوە، هەم لە ناحیەی ئیلتیزامی وەزارەتەکانی حکومەتی عیراقی فیدراڵ، بەو پلانەوە تەقریبەن پلانەکە لە لایەك کەوتووە، وەزارەتەکان ئەولەویات بە کەیفی خۆیان دادەنێن، کەچی لە کاتێکدا ئێمە بەبێ ئەوەی کە بابڵێین شتێکی مەکتوبمان هەبێتن، عەرزی بکەین بڵێین ئەمە ئەو شتەیە کە ئێمە پێنج ساڵە لەسەری دەچین، ئێمە ئەوە شەش ساڵە ئیهتیمام بە بواری کارەبا دەدەین، بۆ ساڵانی ئایندەش بەردەوام دەبێت، وەزعی ئێمەش کە ئەو شتەی مەکتوبەمان لەبەر دەست نیە، لەناحیەی کارەباوە دیارە وەزعی حکومەتی عیراقیش دیارە، بەڕێزکاك بیلال سلێمان، پرسیارێکی کرد کاتی خۆی لە لیژنەی دارایی و ئابووری هەر هەمان پرسیاری ئەو بەڕێزانە تەوجیە بە ئێمە کرا، لە جەلساتی پێشوو تر، ئەوانەی بابڵێین هەڵەیەك بوو، یان تێبینیەك بووە چاکمان کردووە، مەخسەدیش ئەوە بووە، ئەوانەی تریش کە ئیستیفسار

بووە تەوزیحمان داوە، یەعنی تەنانەت لە جەریدەکان، لە ڕۆژنامەکان، لە گۆڤارەکان، لـە ئـیعلام، ئەوەنـدەی باسـی چـەند پڕۆژەیـەك کـراوە، کـە ئەگـەر سـەیری سعرەکەی بکـەین، باسـی مزگـەوتی گونـدی نـوور، لـە هەڵەبجە کراوە، ئەوەندە وتراوە کە ئەم مەشروعە وەهمیە، کە خۆی بای 45ملیۆن دینارە، لەکۆی گوژمـەی بودجەیەك کە چوار ترلیۆن و سـەدو پـەنجا ملیـارە، پرسـیاری بـەڕێزیان ئەوەیـە کـە ئـەم، خـۆی بـەڕێزیان خەڵکی هەڵەبجەیە، گوندی نووریش لە قەزای هەڵەبجە نیە، تەبیعی ئەگەر کەلیمەی گوندەکە لا ببرێت، کە ئەو فەقەرەیان هەڵەیە، لەو جیهەتەی کە هاتووە، بۆ ئێمەی ناردووە، هەڵەکە لەوێیە، بەس کەلیمەی گونـد لابـبرێت، بـەڕێزان هـەر بـۆ ئـیعلامـیش بـۆ ئـەوەی کەسـێکی تـر، چـونکە کـە چـوومە خـوارەوەش هـەر ئـەو پرسیارەیان دەکرد، کە ئەنەهو هەموو پڕۆژەی حکومەتی هـەرێم مزگەوتەکـە لەشـاری هەڵەبجەیـە و نـاوی مزگەوتی نـورە، بەرامبـەر بارەگـای بزوتنـەوەی ئیسلامیە، نۆژەنکردنەوەیـە و وابـزانم ئەگـەر مـن خـەڵکی هەڵەبجە بم بۆ من ئاسان تر دەبێ ئەم وەڵامە ببینمەوە، بەڵام بەهەرحاڵ ئەوەندە باسکرا حەز دەکەم ئـەو تەوزیحە کافی بێت، ئەگەر کافیش نەبێت دیسان بە نووسراوی ڕەسمی لێمان داوا بکەن ئەم قسانە دەخەینە سەر وەرەقەو ئیمزای دەکـەین و دەیـدەین، چـەند میسالێکی تـر هـەبوو، بـەڕێز ژیـان خـان باسـی بینایـەی دایەنگەی چواریاخی کرد کە بینایەکەی خراپە و نە لە پێشنیارە و نـە لەبەردەوامـە و پێشـتریش تەقـدیم کراوە من ئەمڕۆش تەعقیبم کرد بە تەقدیم کراوی نەهاتووەتە لای ئێمە بە حەقیقەت، بەڵام کە حاڵـەتی وا هەیەو وەزعەکەی وایە ئێمە ئەمسااڵ داخلی دەکەین، هەرچەندە دیسانەوە لـەم جەلسـەیە داخـل کردنـی مەشاریع نیە بەو شێوازە، بـەڵام کـە جـەنابت وەکـو ئەنـدام پەرلـەمان سـەردانت کـردووە موقتـەنعی بـەوە ئێمەش ئیلتزامی پێوە دەکەین، بەڕێز کاك محمد شارەزووری پـارەی هـەردوو بەڕێوبەرایـەتی شـەهیدان لـە هـەولێر و سـلێمانی بکرێـت بـە خـانوو، وەڵاممـان دایـەوە، بـەڕێز کوێسـتان محمـد داوای لابردنـی پـرۆژە دووبارەکان دەکات، لابراون، لابردنـی کڕینـی شـتومەك میسالێکم هێنـا، شـەرحم کـرد ئەگەرمیسـالی تـریش هەبێ بە نیسبەتی ئێمە هەر هەمان فەقەرە ئەگـەر لەسـەر میزانیـەی ئیستسـماری بچێتە سـەر میزانیـەی تەشغیلیەوە وابزانم بـە نیسـبەتی حکومـەت کێشـەیەکی گـەورە نیـە، کـاك بـلال سـلیمان یـەك دوو تێبینـی تـریش هـەبوو وابـزانم بـە جەداولـە حەزدەکـەی بـۆ جـەنابتی تـەوزیح دەکەمـەوە دوایـی، هەرچـەندە تەرحەکـەت کـردووە پێشـتر، بـەڕێز پـەیمان عزالـدین تێبینیـەکی هـەبوو دەڵێ ئـەدائی وەزارەتـی دارایـی و وەزارەتی پلاندانان بێ سەلیقەتی تێدا دیـارە، نـازانم ئەگـەر ئیحتمالـە باسـی وەزارەتـی دارایـی بێـت زیـاتر، بەڕێز عظیمة نجم الدین باسی ئەوەی کـرد کـە پـرۆژەی هەنـدێ مزگـەوت هەیـە کـەخێرخواز کردوویـەتی کەچی لەناو پرۆژەکاندا ماوەتەوە، وابزانم پێش ئەوەی بێینـە ژووروەوە جـەنابیان تـەوزیحیان داو وتـی ئـەو مەعلوماتەم تەواو نـەبوو، یـەعنی پـرۆژەی خـەڵکی خێرخـواز بیکـات و حکومـەت بـەناوی خـۆی تەسـجیلی کردووە؟؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

عظیمة خان فەرموو.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەر ئەو پرۆژانەی کە دروست کردنی مزگەوتی شێخ حسین لە شۆرش کەمزگەوتەکە کراوە، بەڵام بابڵێین شوێنی ئەمەی بۆ هۆڵی تەعزیە و پرسەیە ئەوەی بۆ دروست دەکرێت، بەڵام دروست کردنی مزگەوتێك! مزگەوتەکە خۆی هەیە دوای ئەوە مزگەوتێکی ترمان هەیە سید احمدی خانەقا لە کەرکووك، ئەو مزگەوتە لەسەر ئەرکی مام جلال کراوە و دوو ساڵیشە تەواو بووە و ئێستا لە پرۆژەکان دیاری کراوەتەوە، دوو، سێ شوێنی تر هەبوو کە پارەی بۆ دیاری کراوە من لەگەڵ ڕێزم بۆ وەزیری پلاندانان بەڕێزیان دەڵێ پرۆژەی تەواو بوومان نیە لەناو پرۆژەکاندا کە پارەی بۆ داندرابێتەوە، مەکتەبێکی 12 پۆلی لەناحیەی ئاغجەلەر لە مینحەی نەوتی گەرمیان کراوە، پرۆژەکە دوو ساڵە تەواو بووە، هەر خوێندنی تیا بەردەوامە، بەڵام لێرە هاتووەتەوە، چۆن ئەوە تەواو نەبووە و پارەی بۆ دانەنرێتەوە؟.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر بەردەوام بە فەرموو.

بەڕێز علی سندی (وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیار دەکەم بۆ ئەوەی لە خودی گفتوگۆ کردن لەسەر پرۆژە یاسای بوجەکە لانەدەین، هەرچی شتێك لەم بابەتانە هەیە بە قەنەواتی ڕەسمی و بە کتابی ڕەسمی بێت وبە کتابی ڕەسمیش وەڵام بدرێتەوە، لە جیاتی ئەوەی کە بابڵێین ئێمە حیوار لەسەر یەك پرۆژە بکەین کە دەرکەوت کە بەڵێ ئەو پرۆژەیە هەیەو هۆڵێکی بۆ دەکرێت لەبەرئەوە لە لیستەکەدا هەیە، ئینجا هی خێرخواز کردبێتی ئەوە تەوسیعەی پرۆژەکەیە، بەڕێز بێریڤان سەرهەنگ ئاماژەی بە ناوچە پێشەسازیەکان دا، ناوچە پێشەسازیەکانیش گوتی یەعنی خۆی هەر بۆ تەوزیح ئەمە فیترەکان نیە ئەوانیش پرۆژەیەکی ترە، ئەوەش هەیە لە ئارادا، بەس ئەمەی کە پێی دەڵێن ناوچەی پیشەسازی کە مەبلەغی بۆ تەخسیس کراوە بۆ دابین کردنی هەندێك زەوی لە هەندێك شوێندا بۆ مەعامل و ئەوانە و گەیاندنی خەدەماتە لەوێ ڕێگا و کارەبا و شتی وا، بەڕێز کاك عبدالرحمن پرسیاری کرد لە چۆنیەتی سەبەبی ئەوەی کە بۆچی پرۆژەی گەیاندنی کارەبا بۆ کەرتی تایبەت؟ ئەمە خۆی هەر بە پێی یاسای وەبەرهێنان حکومەتی هەرێم مولزەمە کە خەدەمات بگەیەنێتە ئەو مەشاریعانە، خودی یاسای وەبەرهێنان ئەو ئیلزامەی دروست کردووە لە حکومەت کە زۆرێك لە ئێمە ئێستا ئەو ڕەخنەیەمان هەیە و داواشمان کردووە کە یاسای وەبەرهێنان موراجەعەیەکی پێدا بکرێتەوە، چونکە ئەو یاسایە بۆ ساڵی 2006 و 2007 کە هەموو تەسهیلاتێك تەقدیم دەکرا فەقەت بۆ ئەوەی وەبەرهێنان ڕابکێشی، ئێستا زەرفێکی ترە، ئەو یاسایە مومکینە بۆ ئەوسا گونجاو بووبێ، بەڵام ئێستا پێویست دەکات کە مەجموعەیەك زەوابت و مەجموعەیەك ئەو تەسهیلاتانە با بڵێین کەمتر بکرێتەوە ئیحتمالە زۆر تەئسیر لە پرۆژەکە نەکات، تەشجیعی ئەوە دەکرا کە کەس تەقدیمی دروست کردنی ئوتێلێك

بکات، ئێستا بەسەدەها تەڵەب دێت خۆیان فریا ناکەون هەر ئەسڵەن دیراسەتی هەموو تەفاسیلەکانی بکەن، بەڕێز کاروان صالح سوئالی هەبوو بە تایبەتی لەسەر ئەو پرۆژانەی کە لەسەر وەزارەتی دارایین، بەڵێ پرۆژە هەیە لەسەر وەزارەتی دارایی، بەڵام ئەگەر موقارەنەی بکەین بە پار، زۆر کەمترە لە پێرار کە هەر لە کەمتر دایە، چونکە کاتێك لە کاتەکان بە تایبەتیش لە وەختی دوو ئیدارەیی کۆمەڵێك پرۆژەی حکومەتی هەرێم هەبوون کەلەوێ ڕێزبەندی دەکران، لەبەرئەوە ئێستاش ماون، مەسەلەن جەنابت ئاماژەت بەوە دا کە پرۆژەی دروست کردنی بینایە بۆ دەزگای ئەیلوول بۆچی لە وەزارەتی دارایی بێت؟ منیش تەئیدی جەنابت دەکەم، دەبێ بچێتە شوێنێکی تر، هەرچەندە کە فکریشی لێ دەکەمەوە لەناو وەزارەتەکانی حکومەت دەزگای ئەیلول زیاتر ڕەبتی بە کام وەزارەت هەیە، نازانم، بەس ئەگەر لە ناحیەی تەنفیزی بێت، منیش ئیحتمالە بڵێم با لەسەر وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە بێ، بەڕێز سمیرە عبدالله گوتی کە گلەیی کرد لە حسەی ئەو پارەیەی کە تەرخان کراوە بۆ قەزای بەردەڕەش و گوتیشی موقارەنەی ئەگەر بە مەساحەت موقارەنەی قەزای بەردەڕەش لەگەڵ مەملەکەی بەحرین بکەین، ئەوە پرسیارەکە پرسیاری نەخۆشخانە زۆر زەروریە و تەئیدی دەکەین، بەڵام وەکو ڕەقەم ئەو ڕەقەمەی کە گوتت من بە لیستی پرۆژەکانم پیشانی جەماعەتیش دا کە ڕەقەکەمە لەوە زیاترە، یەعنی زۆر تەبیعیە جەنابتان ڕەخنە لە ئێمە بگرن لە وەزارەتی پلاندانان بگرن، بۆ ئەوەی پرۆژەی زیاتر لەو ناوچانە بکرێت، بەس ڕەقەمەکە دەبێ وەکو خۆی بگوترێت، ئەمە ئیحتمالە جەنابت باسی سێکتەرێکی موحەددەت دەکرد تەنها یەك سێکتەر، بەڵام هەردوو پرۆژەی کە جەنابت ئیشارەتت پێیدا نەخۆشخانە لەگەڵ جادەکان، ناو گەڕەکەکان لەناو بەردەڕەش ئەوە لەجێی خۆیەتی، بەڕێز سیوەیل خان پرسیارێکی هەبوو لەوەی کە حکەمەت لەوە چیە وەزارەتی ناوخۆ.....؟ وەڵاممان دایەوە، پرسیارێکی تری هەبوو کە پاریش هەمان پرسیاری هەبوو، لەسەر پرۆژەی دروست کردنی مەرقەدی بارزان، بەڕێزان خۆی پرۆژەی دروست کردنی مەرقەدی بارزان ئێستا چوار کەلیمەیە خۆی دروست کردنی مەرقەد نیە، ئەمە دوو بابەت لە خۆی دەگرێتەوە، یەکێکیان/ مەسەلەی ئەو هۆڵانەیە و ئەو قاعاتانەن و ئەو خەدەماتانەن کە بۆ ئەو خەڵکانەی کە ساڵانە ئیحتمالە بەسەدەها هەزار کەس ئەگەر زیاتر نەبن سەردانی ئەوێ دەکەن، دەنا خودی مەرقەدەکە وابزانم هەر هەموتان بینیوتانە نە تەعمیر کراوە و نە هیچ شتێکی ئیزافی لەسەر کراوە، ئەمە شوێنی ئیستراحەت و خەدەماتێکە بۆ ئەو خەڵکەی کە دەچێتە ئەوێ، دووەمیان/ بەشی دووەمی مەتحەفێکە دیسانەوە بەڕێزیان دەتوانن اطلاعی لەسەر بکات، کە ئەویش تەفاسیلی هەیە، وابزانم موقارەنە کردنی ئەم مەشروعە بەهەندێك مەشاریعی تر وابزانم هیچ ڕەبتێکیان پێکەوە نیە، ئەو شتانەش لە هەموو دنیا، لە هەموو عالەم ئەو شتانە هەیە و شتێکی تەبیعیە، ئەگەر وایە کە جەنابیان دەیەوێ وەکو ڕێژە و وەکو ڕەقەم باسی بکات، ئەو مەبلەغەی کە بۆی تەخسیس کراوە لە کۆی گشتی پرۆژەکان و ئەوان وابزانم شایەنی باس نیە، بەڵام ئێمە نەبێتە ئەوەی کە بڵێین لەوەڵامدانەوەی ئەم پرسیارە تەرەدودێکمان هەیە یان شتێکمان هەیە، ئەوە پرۆژەیەکە حکومەت تەبەنای کردووە بۆ تەوفیر کردنی هەندێك خەدەمات بۆ سەدەها هەزار کەس،

دووەم / دروست کردنی مەتحەفێك زۆریش ئیفتخاری پێوە دەکەین، وابزانم هەر زۆربەی کورد لە هەموو جیهانیش ئیفتخاری پێوە دەکەن، هیچ شتێکی غەیر تەبیعی نیە، زۆر تەبیعیە، ئەوەی کە جەنابت باسی ئەوەت کرد کە جادەی سەری بڵند دیسان لەوێیە و پار نۆژەنکردنەوە هەبوو و 485 ملیۆن دینار و پرۆژەی دوو سایدکردنیش هەیە بە 9 ملیار دینار ئەویش وابزانم شتێکی تەبیعیە و هیچ شتێکی غەیر تەبیعی لەوێ دانیە، ..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك دکتۆر ئەگەر ئەوە تەوزیح بکەی پرسیارەکە بەو شێوەیە بوو، تەوەقوع دەکرا هەردووکی یەك شوێنە؟ ئایا یەك شوێنە یان دوو شوێنە یان شوێنی جودایە و چۆنە؟ تەفسیلێکی بدەی؟ فەرموو.

بەڕێز د.علی سندی (وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە تەفاسیلی تەعامول کردن لەگەڵ جادەو ڕێگاوبان و ئەوانە بابڵێین لە وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە تەفاسیلی زۆرە، جاری وا هەیە جادەکە مەوجودە ئەو جادەیە خەڵك بەسەریشی دا دەڕوات و ئیحتمالە پرۆژەیەك هەبێ بەناوی ڕەسیف کردنی هەردوولا، جاری وا هەیە ئەو پرۆژەیە هەیە هەم تەعمیر دەکرێت و لەهەمان کاتدا ئەمە ڕێگای بەدیلە و دەبێ هەبێت و دەبێ مەوجود بێ و سالك بێ و لە هەمان کاتدا هەتا پرۆژەی نوێ تەواو دەبێ، لەبەرئەوە ئەو تەفاسیلانە زۆرن و تەبیعیشن، چونکە با بڵێین پاریش ئەو سوئالانە کران و ئەمسالّیش تیکرار بوونەوە و لەپارەوە تا ئەمسالّ خودی ئەم تەفاسیلانە هەر هەمووی لە دەوائیری مەعنی هەیە دەتوانین بە کتاب ڕەسمی جوابی بدەینەوە، بەڕێز کاك شێرزاد حافظ پرسیاری ئەوە دەکات کە وەزارەتی پلاندانان پرس بە شارەوانیەکان ناکات و هەروەها قایقامەکان و موحافزەکان، بەڕێزان ئێمە وەکو باسم کرد ئالیەتەکان ئێمە کە لەناو کاروباری حکومی دا ئیش دەکەین، کۆمەڵێك ئالیەت هەیە، کۆمەڵێك وەسائیل هەیە، یەکێك لەو وەسیلانە وەزارەت پلاندانانە خەڵکی تریش مەوجودن، ئێمە پرۆژە لە وەزارەتەکان وەردەگرین، بە نووسراوی ڕەسمی و بە جەلساتی ڕەسمی کە مەحزەرەکانی دەنووسرێتەوە و مەحافزەکان و شارەوانیەکان قەناعەتی خۆیان هەیە بۆ تەنسیق، مەفروزە کە وەزارەتێك پرۆژەکانی تەقدیم کردووە حەتمەن لە دائیرەی فەرعی پرۆژەکەی بۆ هاتووە کە دائیرەی فەرعی تەعاملی ڕۆژانەی هەیە لەگەڵ قائیمقام یان لەگەڵ پارێزگار، بەڕێز نەسرین جمال پرسیارێکی زۆر با بڵێین عەمەلی کردووە کە دەڵێ کە ناکرێت کە پرۆژەیەك کە هیچی بۆ نەکرابێت بچێتە ناوی و ببێتە پرۆژەی بەردەوام، خۆی پرسیارەکە زۆر عەمەلیە و فعلەنیش ئیحتمالە ئەم دەستەواژانە تەنانەت لە ئیعلامیش کە تۆ پرۆژەیەك باس دەکەی بەردەوامە، بەڵام خەرجی لەسەر سفرە، خۆی بەڕێزان لە ناحیەی یاساییەوە و لە ناحیەی قانونیەوە و لە ناحیەی ئیداریەوە ئەم جەلساتانەی پەرلەمانی ئەمڕۆ ئەگەر تەواو بوو ئەگەر بەڕێزتان موسادەقەتان لەسەر ئەم پرۆژانە کرد لەو لەحزەیەوە ناوی ئەو پرۆژانەی کەلە پێشنیار کراوەکان هاتوون لەلای ئێمەلیستی پێشنیار کراو نامێنێ ناویان دەبێتە بەردەوام، ئەگەر پێشنیار دەکەن کە ئەمە و ئەم

نەوعە تەعاموڵە سوء تەفاهومێك دروست دەكات مەفروزە لەو ڕۆژەی كە بەرد لەسەر بەرد دادەندرێ یان كە سلفەی یەكەم خەرج دەكرێت ئەو وەختە ناوی ببێتە بەردەوام، ئێمە هیچ كێشەیەكمان نیە، بەڵام ئێمە ئەوەی كە مەعمول بیهی ئەوەیە كە ئێوە موسادەقەتان لەسەر ئەو پرۆژانە كرد، جا ئەو پرۆژەیە كە موسادەقەتان لەسەری كرد ئەگەر دوای یەك ساڵی تریش دەست بەكاربوو، لە ئێستاوە هەتا یەك ساڵی تر دەچێتە ناو مەجموعەی مەشاریعی بەردەوامەوە، بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان من ئەو سوئالانەی كە كران لە هەفتەی ڕابردوو هەموویانم وەڵام دایەوە، بەڵام هەروەكو بەڕێزتان دەبینن كە كۆمەڵێكی تر سوئال ئەمانەش تازە هاتوون كە ئەمر دەفەرموون من جوابیان دەدەمەوە، بەڵام هەر هەموو پرسیارەكان ئەو دوومانگەی كە پرۆژە یاسای بودجە لە پەرلەمان بوو یەعنی دەكرا ئیستفادەمان لە وەخت كردبا، جەنابت چی دەفەرمووی حەز دەكەی پێیان دابچمەوە وەڵامی دەدەمەوە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك دكتۆر وەلامی پرسیارەكان بدەوە، فەرموو.

بەڕێز د.علی سندی (وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئیجازەم پێ بدە عەلەل ئەقەل ئەوانەی كە دووبارەن تیكراریان نەكەمەوە، بەڕێز پەروین عبدالرحمن دەرپرسێ و دەڵێ من ئەڵێم باسی ڕێگاكانی بۆ سەر خاڵە سنووریەكان وەك باشماغ و ئیبراهیم خلیل و كێلێ و پەرویزخان بە تایبەتی ئەو ڕێگایانەی كە بۆ باشماغ دەچن زۆر خراپەو هیچ شتیان بۆ نەكراوە، چونكە لە بودجەكە ئاماژە بە هیچ نەدراوە؟ من لەو لەحزەیە ئەوانەی كە لێی ئاگادار بم هەندێك لەمانە لەبەرنامەدا هەن هی باشماغ بە تایبەتی مەعلوماتم نیە، ئێستا كە چ نۆژەنكردنەوەیە، چ تەوسیعە، چ ڕێگای بەدیلە، بەڵام موتابەعەی دەكەین، گوندەكانی دۆڵی سماقولی و بالیسان وەك ئومكە، عەلیاوە، كێشەكە، دێراوە، شیرێ، ئەمانە كارەبایان بۆ نەچووە و تۆڕی ئاویشیان نیە، كەچی بۆ گوندەكانی تر بردراوە؟ من هەر دەیخوێنمەوە بۆ ئەوەی پرسیارەكەی جەنابت شەرت نیە ئێستا حەلێك و چارەسەرەكەی پێ بێت نە وەڵام، گوندەكانی دەوروبەری باشماغ نزیكەی 8،7 گوندێكە لەوانە پەنجا ماڵە و كەچی یەك بنكەی تەندروستیان هەیە وهیچیان بۆ نەكراوە، واتە بەو هەموو گوندە تەنها یەك بنكەی تەندروستی هەیە، چونكە لە بودجە هیچ باسی نەكراوە، ..... .

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

پروین خان تكایە بێ دەنگ بە، رجائەن ئەوە بەردەوام قسە دەكەن، ئەو جواب دەداتەوە و ناكرێت ئاوا، رجائەن ئەوەی ئەیەوێ قسە بكات دە جار و سەد جار رجاتان لێ دەكەم بچن لە دەرەوە قسە بكەن، كاك دكتۆر فەرموو.

بەڕێز د.علی سندی (وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەم پرسیارە ناوی لەسەر نیە نازانم هی کێیە؟ ئەگەر ساحبی پرسیارەکە بیناسێتەوە، دەڵێ پڕۆژەی دروست کردنی بینایەی هۆبەی سەنگەسەر و رانیە تەواوکردنی بینایەی بەڕێوبەرایەتی ئاودێری سلێمانی ئەم پڕۆژەیە لە قەڵادزێ زائیدەن سەنگەسەر و زائیدەن ڕانیە بەدواداچوونم بۆ کردووە هیچ زانیاریەك نیە لەم بارەیەوە؟ نەش ئەزانرا چیە؟ وەڵامەکەی، تەبعەن دەڵێ ئەمسالێش لە پڕۆژە پێشنیاز کراوەکانی 2011 بەم جۆرە داهاتووە، دروست کردنی بینایەی هۆبەی ئاودێری شارباژێر و سەنگەسەر و پێنجوین لەسەر قەزای چەمچەماڵ نووسراوەکە هیچ پەیوەندی بە چەمچەماڵەوە نیە، ماوەی پڕۆژەکە 360 ڕۆژە گوژمەی پڕۆژەکە 800 ملیۆنە و گوژمەی پێویست 2011 پێنج سەد وهەفتا ملیۆنە، ئەم پرسیارە یەك شتی ڕاستە ئەویش ئەوەیە کە قەزای چەمچەماڵ نیە، چونکە نووسراوە شارباژێر و سەنگەسەر وپێنجوین، ئەو هەڵە مەتبەعیە هەیە، ماتەبەقای ئەم مەعلوماتەی کە لێرەدا هەیە دروست نیە، بەڵام ئەو فەقەرەی کە پەیوەندی بەناوی قەزاوە هەیە ڕاستە، پڕۆژەکەش لە پڕۆژە بەردەوامەکانی ساڵی 2011 دروست کردنی بینایەی هۆبەی هەڵەبجە و ڕانیە و تەواوکردنی بینایەی بەڕێوبەرایەتی ئاودێری سلێمانی لە تەسەلسولی 25 لە لیستی پڕۆژەکانی کشتوکاڵ پارێزگای سلێمانی ماوەی پڕۆژەکە 360 ڕۆژە و گوژمەکەی 2 ملیارە وتەخسیسەکەی 1 ملیارەو ئیعلانیش کراوە وهێشتا هیچی بۆ نەکراوە، ڕاستە چونکە تازە ئیعلان کراوەو موباشەرە بە پڕۆژەکە نەکراوە تا شتێك ببینێت،لە پڕۆژە پێشنیار کراوەکانی ساڵی 2011 تەسەلسولی 8 دروست کردنی بینایەی هۆبەی ئاودێری شارباژێر و سەنگەسەر و پێنجوین هەیە، قەزاکە نووسراوە چەمچەماڵ ئەوە هەڵەیە، هەڵەی ئێمەیە یان ئەو جیهەتەکەی کە پڕۆژەکەی داوە بە ئێمە، ئێستا لە وەزارەتی پلاندانان چاك کراوە، ئەوەشیان 360 ڕۆژە و گوژمەکەی 800 ملیۆنە و 570 ی بۆ تەخسیس کراوە بۆ 2011، بەڕێز کاك عبدالرحمن حسین دەڵێ چی بەسەر پڕۆژەی دروست کردنی فڕۆکەخانەی دهۆك هاتووەو بەچی گەیشتووە؟ تکایە ڕوونکردنەوە بدەن؟ دیزاینی فڕۆکەخانەکە ئێستا لەمەراحلی کۆتایی دایە زەوی بۆ تەخسیس کراوە، مەبلەغێکی کەم لە تەخسیساتی ئەمسالێ بۆ تەخسیس کراوە، هیوادارین کە ئەمسالێ دەست بەکاربن و داشمان ناوە لەو ڕێژەیەی کە هەرچەندە بە پێی زانیاری ئێمە دیزاینەکان و هەموو مراحلی ئامادەکاری بۆ ئیعلان لە مانگی 10 تەواو دەبێ، لەبەرئەوەش ئەگەر سەیری ئەو 140 ملیارە بکەن ئێمە نیسبەتێکی کەمان بۆ تەخسیس کردووە، بەڵام دەشکرێت نسبەتەکە زیاد بکەین بەو ئیستحقاقاتانەی کە تەشغیلی دەکرێت، بەڕێز نەریمان عبدالله دەڵێ هەمان لەسەر ئەو پرسیارەی بەڕێز صباح بیت الله کە باسی سایلۆی کردبوو و بەردەڕەش ئێوە پشتگیرتان کردووە هەمان کێشە بە نیسبەتی کەلار هەیە کە پڕۆژە پێشنیاز کراوەکانن، تکایە چارەسەری ئەوانەش بکرێت، بەسەرچاو..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك دکتۆر ئەوانەی موتەبەقی کە پەیوەندی بە میزانیەوە هەیە لەناو بودجە جوابیان بدە، ئەوەی کە شتێکی عامە ئەوە لە وەختێکی تر، فەرموو.

بەڕێز د.علی سندی (وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵێ بەسەرچاو، پرسیارێك لەلایەن بەڕێز تارا خانەوە كە لەسەر مەسەلەی كەم ئەندامەكانەوەیە كە لە پلانی ئەمسالْ و سالْانی تریش لە هەموو دروست كردنی پرۆژەیەك ڕەچاوی خاوەن پێداویستیە تایبەتەكان بكرێت، پشتگیریمان كردووە و پێشمان باشە چ لێرە چ لە تەعلیماتی تەنفیزی موازەنە بە نیسبەتی مەشاریع، ئێمە ئەوە دەكەین بڕگەیەكی ئەساسی، دیسانەوە پرسیارە لەسەر ئەوەی كە بەڕێز پەریهان خانەوە كە لیستێك پرۆژەیە لەسەر ئەوانەی كەلەسەر وەزارەتی ناوخۆن، ..... . بەهەرحالْ، ئەو فەقەرەی كە پەیوەندی بەوەوە هەیەو لەسەر وەزارەتی ناوخۆیە جوزئێكی ئەمانە دەبێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

كاك دكتۆر دەتوانی ئەوە پاشان بیبەی لەگەلْ خۆت و جوابیان بدەیتەوە، ئەو ئەندامە بەڕێزەی ناوی لەسەرە ئاگاداری بكەیەوە، چونكە ئەوە دەفتەرێكە، فەرموو.

بەڕێز پەریهان قوبلای محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە نا جوابت نەدامەوە ئاخر بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان من پرسیارەكانم لەسەر پرۆژە بەردەوامەكان بوو، یەك/ لەسەر نەخۆشخانەی 400 قەرەوێلەكە بوو كە لەسەر قەراری 986 كراوە و ئێستا پارەی بۆ تەرخان كراوە، مەعەل علم پارەی ماوە و خۆشی وەزیری تەندروستی وتوویەتی ئێستا لەسەر ئێمە نەماوە، لەسەروەزارەتی ئاوەدانكردنەوەیە، دوو/ نەخۆشخانەی شۆڕش كەلەسەر وەزارەتی .... ئەمەوێ لێرە ساغ بێتەوە، لەسەر وەزارەتی پێشمەرگەیە یان لەسەر وەزارەتی تەندروستیە؟ بە چوار بڕگە هاتووە لەپرۆژە بەردەوامەكان هەر پارەی بۆ تەرخان كراوەتەوە ئەمسالْیش، دوو پرۆژەش هەیە بۆ نموونە بنكەی تەندروستی لە گوندە فەقیرە لە سلێمانی لە تەسەلسولی 32 لەپرۆژە بەردەوامەكانا هاتووە و پەرەپێدانی سلێمانی و هەروەها بنكەی تەندروستی بازیانیش كە تەواویش بووە، عەینەن شت لەپەرەپێدانیش هاتووە و لە پرۆژە بەردەوامەكانیش هاتووە، بەڵێ، بێجگە لەوەش پرسیاری تریشی تیایە من نازانم وەلاّمی هیچ پرسیارێك..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، كاك دكتۆر فەرموو.

بەڕێز د.علی سندی (وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبیعی نەخۆشخانەی 400 قەرەویلەیەكە پارەی ئیزافی بۆ هاتووە، مەجموعەیەك كێشەی تەنفیزی هەبووە ئەو بەڕێزانەی كەخەڵكی پارێزگای سلێمانین وابزانم مەعلوماتەكانیان عامە و خەڵكەكە هەمووی

دەیزانێت، ئەو کشوفاتانەی ئیزافیش کە با بڵێین لە زمنی ئیتاری کاری حکومەت دان ئەو شتانەی کە کێشەیەک ڕووەدات هەندێك وەسائیل هەیە بۆ مەعالەجە کردنی، دیراسەت کراوە ودیزاینی کراوەتەوەو کەشفی ئیزافی بۆ هاتووە، مەبلەغێکی زۆری پارەی بۆ تەخسیس کراوە، بۆ ئەوەی کە تەکمیلە بکرێت، سەبارەت بە نەخۆشخانەی شۆڕش کە سەر بە وەزارەتی پێشمەرگە بێت یان سەر بە وەزارەتی تەندروستی بێت؟ من نازانم ئەگەر جەنابت مەبەستت مەرجەعیەتی ئیداریەکەیەتی وەلاهی موتەلیع نیم، ئەوە زمنی ئیختساساتی کاروباری وەزارەتی پلاندانان دانیە، ئەگەر مەبەست تەنفیز کردنی پرۆژەکە بێت کە عایدی کێیە؟ بە حەقیقەت ئێستا لەو لەحزەیە ئەو مەعلوماتەم نیە بەڵام ئەگەر پرۆژەکە هەبێت و ئەگەر تێبینیەکە فەقەت ئەوە بێت وابزانم زۆر کێشە نییە ئەگەر سەر بە هەر لایەنێك بێت، تەنها ئەوەی کەلە هەمووی گرنگترە ئەوەیە کە پرۆژەکە بکرێت، بەدروستی بکرێت بە کوالیتیەکی باش، ئەوەی جەنابت ئیشارەت بە میسالی بنکەی تەندروستیەکەت هێنا، ئێمە پێشتریش باسمان کرد، زیاترین مەسەلەی تیکرارەکانی هەبووە، بەتایبەتی لە بەینی لیستی پەرەپێدانی پارێزگاکان زیاترینیان لە سلێمانی بوو لە لیستی پرۆژەکانی سلیمان بوو زۆربەیمان چاك کردووە، ئەوەی تریش کە هەبێت چاك دەکرێت، یەعنی تکرار نامێنێ، چاك دەبێتەوە حەز دەکەی بنکەی تەندروستی بێت کە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە کەس لە جێگای خۆی قسە نەکات. کە تەواو بوو، تکایە کاکە دکتۆر بەردەوام بە

بەڕێز د. علی سندی/(وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر ئیجازەم پێبدەن چەند سلایدێك هەیە کە عەرزی بکەم وەلاّمەکانی من لەوێ تەواو دەبێتن بەڕێزان من هەر ئیحتمالە ئەوشتانەی کە هینەکە هەبێتن لە پرسیارەکان هەبووبێ یانیش لە لیستە تفصیلیەکەی بەردەستان هەبووبێ لەبەر ئەوە لەوانەیە هەندێکیان تۆزێ قسەی لەسەر بکەم هەندێکی تریان ئیحتمالە بەسەریعی تۆزێ بەسەری دابڕۆینەوە ئێمە کە ئەو پرسیارە زۆر بەسەریعی وەلاّم دەینەوە، چونکە ئەو پرسیارە زۆر کرا کە گوایە ئێمە ئەو توصیاتەی پەرلەمانمان جێ بە جێ کرد یان نا؟ لە 4/28 یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان بۆمان هاتووە بۆ ئامادەکردنی رێنمایی تایبەت تەبیعی بۆ وەزارەتی دارایی با بڵێین پاش پەسند بوون و ئەوانە، ئێمە لە 6/14 ئەو پرۆژانەی کە بریار وابوو کە لابېرێت بەم نووسراوە رەسمییە لامان بردووە وە تەوزیعیشمان کردووە بەسەر وەزارەتەکان، وەزارەتی دارایی وێنەش بە سیدیەوە داومانە بە سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، کاری ئێمەش لەوێ تەواو دەبێ، یەعنی ئێمە لەبەر ئەوەی کە ئێستا هەندێك لەبەرێزان دەڵێن کە ئایا ئێمە نازانین ئێوە ئەو کارانەتان کردووە ئەو پرۆژانەتان لاداوە یان لا نەداوە؟ ئەوە هەم لیستەکان لەبەر دەستان هەیە هەم موستەمسەکاتی رەسمییە لە خلالی تەنفیز کردن سێ جار کە مراجەعەمان کردووە، هەر سێ جار بە نووسراوی رەسمی لە تاریخی خۆی دا کە دیارە لە مانگی 3 مراجەعەیەك هەبووە، لە مانگی 7 مراجەعەیەك هەبووە، لە مانگی 9 کە مراجەعە

هەبووە، لێرە مانای ئەوەیە کە جەلسە لەگەڵ هەموو وەزارەتەکان کراوە هەر وەزارەتێك رۆژێك، یەعنی لە 17 وەزارەت کە خودی وەزارەتی ئێمەش یەك رۆژی بۆ تەرخان کراوە بە دواداچوونی تەنفیزی مەشاریع کراوە بۆئەوەی بزانین لە چ ئاستێك و چ مەرحەلەیەك دایە ئێمە لە 9/7 داوامان کردووە پێشی ئەوەی کە بەعزێ لەو کتابە رەسمیانە لەبەرئەوەی وەڵامی پرسیارە لەبەر ئەوە هێناومە ئەگینا ئەگەر مەخسدم کە کتابە رەسمیەکان بێنم عەرزکەم کە بزانم چی کراوە ئێمە لە خلالی سالێك حەتمەن خۆ ئیش زۆر کراوە بابلێین ئێمە لێرە لە 2010/9/7 کە داوای پرۆژەکانمان کردووە لەوەزارەتەکان پێمان وتوون کە هیچ پرۆژەیەك بۆمان نەیە بە بێ بوونی لێکۆڵینەوەی سوودی ئابووری (الجدوی الاقتصادیە) وە هونەری راستی (وجود دراسە الجدوی الاقتصادیە و الفنیە الحقیقیە) دووەم:- دیزاین و نەخشەکاری و دەرخستە لەسەر پرۆژە پێشنیاز کراوەکە سێیەم:- رەزامەندی لایەنە پەیوەندارەکان وەکو ژینگە شوێنەوار هتد. چوارەم: پێویستە شوێن و زەوی مولکایەتی پرۆژەکە ئامادە بێت بەمەبەستی جێ بەجێ کردنی و هەموو کارەکان ئەنجام درابێت و هیچ کێشەیەکی مولکایەتی نەبێت، ئەمە بۆ هەموو وەزارەتەکان چووە، ئەو داوایەمان کردووە وە هەر لە دوای ئیشەکەش بووین کە بۆمان بێت لە 9/19 دا وەزارەتەکانمان تەبلیغ کردووە ئەم کتابەیان تەنها بۆ ئەوەیە کە بەعزێك لەبەرێزان دەڵێن کە ئایا ئێوە پرستان بە وەزارەتەکان کردووە یان نا؟ ئەوە ئەم کتابە بۆ وەزارەتەکانە کە ئاگاداریان دەکاتەوە لە کات و شوێنی کۆبونەوە لەگەڵ وەزارەتی پلان دانان بۆ گفتوگۆکردن لەسەر پرۆژەکانیان، ئەمەش جدوەلەکانە ناوی هەر وەزارەتێك و شوێنی کۆبوونەوە و سەعاتی کۆبوونەوە کە لەگەڵ هەر هەموویان کراوە، بەنسبەتی لەبەر ئەوە کە ئەمە ئیشێکە کە بە تیم کراوە لەگەڵ هەموو وەزارەتەکان و ئەمەش پوختەکەیەتی کە لەبەر دەستی ئێوەی بەرێزە، جارێکی تر لە 12/2 بۆ هەموو وەزارەتەکان جەختی نووسراوی پێشووترمان کردووە کە لە 9/7 ناردوومانە کە پێمان گوتوون کە ئێمە سیدیش دەنێرین و ئەگەر ئەو فۆرمە تایبەتە بە پڕۆژەکان پڕنەکرێتەوە و رەوانە نەکرێ ئێمە ئەو پرۆژانەی کە ئەوان دەینێرن داخلی خانەی ناکەین و فعلەن لە زۆر حاڵەتیش کردوومانە، بەڵام دەتوانم بڵێم هەتا چەند ئێمە لەو پرۆسەیەدا سەرکەوتوو بووین، لەوانەیە لە 70٪ بێت، لەوانەیە هەر لەو حدووەد بێ، هەموو ئەو زانیاریانەی کە پەیوەست بە پرۆژە پێشنیاز کراوەکانیش لە وەزارەتی پلان دانان هەم لەسەر دیجیتاڵ فۆرمات لەسەر سیدی، هەم لەسەر کاغەز، هەیە ئێوەی بەرێز هەر وەختێ ویستان دەتوانن ئیتلاعی لەسەر بکەن، ئێمە لە 5/12 ئەو ئەبدتەی کە ناردوومانە بە نووسراوی رەسمی ناردوومانە نەوەك ئەگەر بەرێزێکی ئامادە لەم هۆڵە پێی نەگەیشتبێ، بەڵام ئەوە وێنەی ئەو کتابەیە، وابزانم لە ناو سندوقەکانیش دانرابوو ئەگەر غەڵەت نەبم، ئەمە وابزانم پێویست ناکات زۆر وەخت بەوەوە بکوژم، بەس هەندێ موئەشیراتە کە کێ چی بەبەر کەوتووە؟ وەکو کەرتەکان ئەمە لێرە گرافێکی زۆر عامە کە پیشان دەدات کە کۆی گشتی مخصصی تەشغیلی وە بەردەوام و پێشنیاری هەر وەزارەتێك، کۆی گشتی چی لێ دێت؟ لێرەدا لەوانەیە تێبینی ئەوە بکرێتن ئەو 600 ملیار دینارەی کە ئاماژەم پێدا وەکو قەرزی زراعی، تەبیعی ئەوە لێرەدایە کە وەزارەتی کارەبایە ئەم سێ

عەموودەش ئەگەر مەسروفاتی وەزارەتی کارەبا کەباس کرا بەو 600 ملیارەی قەرزی زراعی سلفەی زەواج، سلفەی عەقار، بۆ گوندەکان وای لێدەکات کە عموودە وابێت، ئەگینا ئەم عموودانەی تر ستراتیجیەتی حکومەتی هەرێم بە واچجی بەدەردەخاتن، تەماشای کەرتی کارەبا بکەن، ئەمە کە کۆی گشتی مەشارعی ئیستپماری لەگەڵ موئەشەرەکە بە چەند شکلێکی لێ دێت، تەبیعی ئەگەر تەنها تەشغیلی وەربگرین بەو شکەلەیە، دیسان وەزارەتی داراییە کە بە هەموو ئەو قەرزە عەقارییانەی کە هەیە لەگەڵ مەساریفی تر بەو شکلەیە، وەزارەتی پەروەردەیە، وەزارەتی ناوخۆیە، وەزارەتی پێشمەرگەیە، وەزارەتی تەندروستی یە، ئنجا بەشێك لە چالاکیەکانی وەزارەتی دارایی دەبێ لێرە بپردرێت ئیزافە بکرێتە سەر وەزارەتی کشتوکاڵ، بەڵام ئێمە لێرە ئەو گرافە ناکەین، چونکە ئێمە جەداولەکانی کە هەیە دەکرێن بە گراف و عەرز دەکرێن ئەمە بەژمارە هەر لە لیستی بەردەمی خۆتان هەیە، کۆی گشتی پرۆژەی بەردەوام وە پێشنیار کراو بۆ ساڵی 2011، ئێوە کە تەقیمی قیتاعات دەکەن دەڵێن گرنگی بە چ قتاعاتێك دراوە، ئەگەر سەیری گوژمەی مخصص بکەین فیگەرێکت بۆ دەردەچێ، ئەگەری سەیری مخصصی ئەو ساڵە بکەی فیگەرەکە بە نەوعێکی تر دەردچێ، ئەگەر هەردووکیان کۆ بکەیتەوە تەبیعی شێوازەکەی جیاواز دەبێ، لەبەر ئەوە هەم بەنسبەتی پێشنیار، هەم بە نسبەتی بەردەوام هەر یەکێکیان بە سێ شێواز دەتوانی باسی بکەی دەتوانی بڵێی بۆچی فلانە وەزارەت کەمی بۆ تخصیصکراوە، کەمە زیادە ئەمە بە نیسەبی مئەویە هەر بۆ تەبسیتە، ئەگینا رەقەمەکانیش لای جەنابتان هەیە بەردەوام زائیدە، پێشنیار کراوە بە پێی گوژمە بەو شکلە دەبێتن کە وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە ژمارە یەك دەبێت، کارەبا دووەم، شارەوانی سێیەم، دارایی چوارەم، ئینجا ئەگەر بە تەسەلسول بێینەوە کشتوکاڵ دەبێتە پێنجەم وتەندروستی یان کشتوکاڵ دەبێتە پێنجەم ئەگەر کۆی گوژمەکە وەربگرین کە بۆ ساڵانی ئایندەش بڵێین هەمووی تەواو بووە، تەوزیعەکە بەو شکلە دەبێتن ئیختلافێکی تری تێ دەکەوێتن، کە وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە یەکەمە، گرافی پێشتر کارەبا زیاتری بەرکەوت بوو، لێرە شارەوانییەکان زیاتریان بەبەردەکەوێ، پێویست بە 2011 فیگەرێکی تر دەداتێ، ئەمە کۆی بەردەوام و پێشنیاری 2011 مخصصی 2011 لە 4 ترلیۆن و 150 ملیارەکە بەو شێوازە تەوزیع دەبێت، نسبەکەی بەو شکلە دەبێت، تەوزیعاتی حکومەتی هەرێم کە کراوە لە ساڵی 2011 ئێمە ئەگەر بە کۆی گشتی بڵێم، ئێمە نزیکەی سێ پۆینت چوار تلیۆن ساڵی 2010 بۆ پرۆژەکان تخصیص کرابوو لە کۆی سێ پۆینت چوار نیسبەتی ئینجاز نزیکەی 61٪ بووە هەروەکو جەنابتان دەزانن لە مانگی (7،6)ی 2010وە بودجە لە مشاریع کەوتە بواری تەنفیزەوە، بەعزێ پرۆژەش هەیە هەتا ئێستا لە مراحلی ئاخیری دەست پێکردن دایە 61٪ی بودجەی پارخەرج کراوە زائدەن 123 ملیاری پەرەپێدانی پارێزگاکان (تنمیة الاقالیم) کە ئەویش هەر لە زیمنی سێ پۆینت چوارەکە بووە ئەم ژمارانە ئەوە دەگەیەنن، کە ئەگەر سەیری مخصصی پار، سەرفیاتی پار، تەقسیمی مخصصی پار بکرێتن، بەعزێ وەزارەت تەبعەن ئەم موئەشیرە کە رێژەت پیشان دەداتن ئیحتمالە وەزارەتێك ئەگەر بۆ نموونە دەڵێم، ئەگەر دوو ملیاری هەبوو بێت، ئەگەر ملیارێك و 900 ملیۆنی سەرف کردبێ، حەتمەن لێرە ئیحتمالە عمودەکەی لەوانەی تر زۆر

زیاتر بێتن و، وا پیشان بدات کە 90٪ ی پارەکەی خۆی سەرف کردووە، وەزارەتیش هەیە کە پرۆژەکانی هەم کاتیان کەم دەوێتن، هەم با بڵێین لایەنی فەنی زیاترە، مەوزوعی ئیحالە کردنی، یان تەندەری، یان هەر هۆیەکی تر هەبێت لەوانەیە هۆیەکی تری ئیداریش هەبێتن بەهەر وەسیلەیەك بێت، بەڵام ئەمە حەتمەن بۆ ئەو پرسیارەی کە ئێستاش جارێکی تر دووبارە کرایەوە ئەو مخصصەی پار، ئەو بەشەی کە لێی سەرف بووە بە پێی ئەم گرافە روونە، ئەوەی کە ماوەتەوە لە حساباتی ختامی وەکو ئەوەی بەرێز شێخ بایز وتی ئەوە لەوێ تەوزیحاتی زیاتر دەدرێتن، بۆی خەرجیەکان فەرقی دەبێتن لەگەڵ ڕێژەی خەرجییەکان، بەنسبەتی وەزارەت بۆ ساڵی 2010 بەرەقەم بەو شکلە دەبێتن و بەنسبەتی میئەوی بەو شکلە دەبێتن بەس هەروەکو دەبینن لە هەردوو حالەتیش وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە لە هەمووان زیاتر خەرجییاتی هەبووە دوای ئەوەش وەزارەتی ئەگەر بە نسبە وەربگری وەزارەتی دارایی وەزارەتی ڕۆشنبیری ولاوان وەزارەتی شارەوانی وەزارەتی پەروەردە ئەمانە زیاتریان سەرف کردووە ئەگەر بە ڕەقەم وەربگری وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە، وەزارەتی شارەوانی و ئەگەر پەرەپێدانەکان ئەوە بکەین وەزارەتی کارەبا، ئەمە تەبیعی ئەم ڕەقەمانە هەر لای بەرێزتان هەیە ئەگەر تەوزیحەکەمان نەدابا بەرێز کاك جەمال دوو ، سێ جاریش پرسیاری کرد ڕێژەی پرۆژە، ئەمە دیسان بەنسبەتی بەرێزان ئەمە بودجەی پەرەپێدان یان مەشاریعی حکومەتی هەرێمی کوردستانە کە هەموو ناوچەکە هەموو هەرێمی کوردستان وەکو یەك پاکەت سەیر دەکات هەرچەندە کۆمەڵێك موعادەلات هەیە هەندێکی ئی کاتی دوو ئیدارەییە هەندێکی تری پەیوەندی بە تەڵەباتی خەڵکی هەیە بەنسبەت عەدەدی سکان کەوای لێدەکاتن کە توزێ دەستی حکومەت ببەسترێتەوە لەلایەنی پرۆژەی ستراتیجیەوە، بەڵام بەهەر حاڵ ئەویش حەقێکە ئێمە ئەگەر سەیری نیسەبی میئەوی بکەین بەرێژەی لە سەد هی هەر پارێزگایەك دەتوانی تەنیا سەیری پێشنیار بکەی، تەنیا سەیری بەردەوام بکەی، تەنیا سەیری خەرجی بکەی، کۆمەڵێك فیگەرت دەداتێ بەعام، با یەك بەیەك پێدا بچینەوە، پرۆژە بەردەوامەکان بە کۆی گشتیان ئەگەر سەیریان بکەین، مەجموعی هەر هەموویان ئەوانەی کە ئێستا هەن ماعەدای موقتەریحەی، بێجگە لە موقەتەریحەی ئەمساڵ بێجگە لە پێشنیاری ئەمساڵ سلێمانی چل یەك و نیو، هەولێر چل و یەك و نیو، دهۆك 17٪، ئەگەر لە شوێنێکدا ڕەقەمەکان جەمعەکەی نەکاتە سەد لەسەد، تەبیعی شتێکیش هەیە بەناوی هەرێم کە بەعزێك پرۆژە دەچێتە ژێر باری هەرێمەوە کە موشتەرەکە کە پەیوەندی بەچالاکی وەزارەتێکەوە هەیە، دیوانی وەزارەتێکەوە هەیە، ئەگەرپێویستی 2011 تەماشا بکەین لەبەردەوامەکانە، دهۆك نۆزدەو نیوە، سلێمانی چل ودوو نیوە، هەولێر سی وهەشتە، ئەگەر ڕێژەی پرۆژە پێشنیارکراوەکان بە پێی پارێزگاکان بەگوژمەی هەر هەموویەوە وەربگرین 20 بە 38 بە 42 ئەبێتن، ئەمەی کەباسمان کرد لەبەردەوامەکانە ئێمە کە ئێستا باسی پێویست بۆ 2011 ئەکەین 20 بە 43 و پۆینت دوو بە 36 پۆینت 6 ئەبێتن، ئەمەش گوژمەی هەردووکی ئی بەردەوام و پێشنیار کراو، بەو شکلە دەردەچێتن، ڕێژەی نسبەتی میئەوی پرۆژە بەردەوامەکان زائیدەن پرۆژە پێشنیارەکان بە پێی پارێزگاکان پێویست بۆ 2011 سلێمانی 42,9 دهۆك 19 پۆینت 8 هەولێر

37 پۆینت 3 ئەم گرافانە تەبیعی ناچمە ناو تفاسیلی چونکە ئەمە ئەو تەوزیحەیە کە پێشتردام ئەمە رێژەی پێویست بۆ 2011 لەبەردەوامەکانە، ئەمەش رێژەی بەردەوامەکانە لە کۆی گوژمەدا، کۆی گوژمە بەنسبەت وەزارەتەکان وەکو وازحە کە وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە، وەزارەتی شارەوانی و پەروەردەو کارەبا لە پێشی پێشەوەن، وەزارەتی شارەوانی و گەشت و گوزار لەبەردەوامەکانە لە هەمووان زیاتری هەیە، 673 ملیاری هەیە لەبەردەوامەکان، ئاوەدانکردنەوە 552 ملیاری هەیە، کارەبا 369ی هەیە داد لە هەموویان کەمترە وەزارەتی پێشمەرگە ئەو دووە لە پرۆژە بەردەوامەکان لە هەموویان کەمتریان هەیە ئەمە تەفاسیلی وەزارەتەکانە، وابزانم بەسەری دا تێپەڕیم، پرۆژەکانی وەبەرهێنان بەهەمان شێوە دەتوانن شی بکرێنەوە کۆی گشتیان 543یە بایی 2 پۆینت 7 ترلیۆنە، وە گوژمەی پێویست 2011، 988 ملیارە، لێرە لە پێشنیارەکراوەکان کارەبا زۆرترینی بڕی بەبەر کەووتوە کە نزیکەی 61٪، شارەوانی بە پلە دوو دێت بە 123 ملیار، ئاوەدانکردنەوە بە 89 ملیار، وەزارەتی ئەوقاف کەمترینیان هەیە لە پێشنیارکراوەکان، وەزارەتی پێشمەرگە دواتر، وەهەروەها وەزارەتی کار لە پرۆژە پێشنیار کراوەکان کەمترینیان هەیە، ئەمەش تەبیعی بە گراف هەر هەمان شتمان پێدەڵێتەوە، ئەگەر بەسەر وەزارەتەکان تێپەڕین چونکە تەفاسیل زۆرە وابزانم کات پرۆژەکانی 2003 بۆ 2005 ئێمە ئەو سالّ کە کردوومانەتە بابەتێکی جیا مەبەستمان لێی ئەوەبووە کە چارەسەر بکرێن، کۆمەڵێك پرۆژە هەن کە بە معلەقی ماونەتەوە بەرێژەیەکی موعەیەن بابڵێین لە هەر پارێزگایەکن کە ژمارەیان 61 کۆی گوژمەی ئەو پرۆژانە خۆی 522 ملیار بووە 451 ملیاری سەرف بووە، بەڵام پێویستە بۆ تەواوکردنی پرۆژەکان بە تەواوەتی 70 ملیارە، ئێمە بەو تخصیصەی کە ئێستا دامان ناوە کە 68 ملیارە بۆ ئەمسالّ، لە 2011 دوو ملیاریشی ئەمێنێتەوە بۆ 2012، ئەگەر هەر هەمووی، چارەسەرکران ئەمسالّ، ئەو وەختە ئەو (68)ە دەبێت بە حەفتاو شتێك ملیار، ئەمانە تەفاسیلیان هەرچەندە عینوان و ناوی پرۆژەکان لای ئێوە هەیە، بەڵام تفاسیلیەکانیشی مەوجودن، دەتوانن ئیتلاعی لەسەر بکەن، ئەوانەی کە کەمترن لەو 61 پرۆژەیە، کە کەمترن لە 500 ملیۆن دینار 35، پرۆژە هەن کە هەریەکێکیان، پرۆژەکە، کەمترە لە 500 ملیۆن دینار، 9 پرۆژەش هەیە کە لەبەینی 500 ملیۆن بۆ یەك ملیار دیناڕە، هەشت پرۆژەش هەیە کە لە یەك بۆ دوو ملیار دیناڕە، 9 پرۆژەش هەیە کە زیاترن لە 2 ملیار دینار، گرینگترینیان تەبعەن ئاوو رێگاوبان و نەخۆشخانەو قوتابخانەیە، ئەمە هی گشتی یە، ئەمە پەیوەندی بە 2003 و 2005 وە نییە، ئەمە هەر بۆ مەعلومات؛ ئێمە پاریش لە ئەسنای مناقەشەکردنی یاسای بودجەی سالّی 2010 وەعدم بە ئێوەی بەرێز دا وتم ئێمە لەمەو دوا لە سیستمی بەرێوەبردنی مەعلوماتەکان وە موتابەعەکردنەکە وای لێدەکەین کە هەندێ وەسائلی تازەش بەکاردێنین کە فعلەن بەکاریشمان هێناوە و زۆر لە ئیشەکانیش ئەگەر لەلاتان مەتلەب بێت ئۆن لاین لەگەڵ ئێمە دەتوانن بەبەردەوامی متابەعەی بکەن، ئەگەر مەعلوماتتان لەلا مەتلەب بێتن ئەم سیستەمەی کە بەکاریشی دێنین سیستمی ئای سیك، سیستمێکی عالەمی یە کە موئەسەساتی عالەمی لە لوغەکەی تێدەگەن، لوغەتەکەی مەفهومە، ئەگەر یەکێك بیەوێ تەقیمی ئەدائی تۆ بکات، تۆ بەشێوەیەکی

شەفافانە تر دەچییە پێش، ئەگەر بەنکی نێو دەوڵەتیە، ئەگەر هەر جیهەتێکی تر کە بیەوێتن بزانێ کە ئاستی کارەکان چۆن بەرێوە دەچێ، سیستەمی تر کە بەکاری دێنین کە بە پێی فاکشنی گاڤەرمێنت ئێمە کۆدینگی پرۆژەکان بە دوو شێواز دەکەین، بە هەقەت بە سێ شێواز ئەو شێوازەی کە دێتە لای ئێوە، ئەو شێوازەیە کە بکرێت گفتوگۆی لەسەر بکرێت، بەڵام دوو سیستمی تریشمان هەیە کەلە زمنی کوردستان دڤلۆت مانیش من سیستمە kdms ئێستا ئێمە لە وەزارەت بەکاری دێنین، ئێمە کۆمەڵێك شێوازی تریش بەکاردێنین بۆ غەرەزی متابەعەی خۆمان، یەعنی پرۆژەی بەنداوەکان کە ئێستا لە هەرێمی کوردستان لە ژێر جێ بەجێ کردن دان کە 12ن، دوانیان تەواو بوون بە بەردەوامی بەو شێوازەش بەتایبەتی ئێستا ئێمە دوو کۆمپانیای بیانی کە بەرێگای مشتەرەکەوە تمویل کراون، لە کۆتایی کابینەی پێنجدا، بەرێز وەزیری دارایی وبریکاری وەزارەت ئاگادارن، حکومەتی هەرێم بری نزیکەی 200000 ی موشارەکە کرد لەگەڵ رێکخراوی undp، بۆ ئەوەی ئیشراف و، متابعەی شێوازی بەرێوەبردنی بودجە لە هەرێمی کوردستان بکەن، هەم لە تەشغیلی و، هەم لە وەبەرهێنانـدا، ئەم شێوازەش ئێستا لە ئارادایە، ئێمە، ئەوان هەردوو کۆمپانیای(کەی، پی، ئێم، جی)لەگەڵ (پرایس وۆتەرهاوس کوپەر) کە هەردوکیان لە رێگای (یو ئێنەوە) دەست نیشان کراون، بۆ بەدواداچوون لە کارەکاندا کە بەرنامەیەکە لە هەموو ناوچەکە بەناوی (پەپلیك فاینەنس مەنیجمەن) کە یارمەتی ئەو حکومەتانە دەدەن، کە چۆن باشتر بودجەکە بەڕێوە بچێت، ئەمانە ئەو بەنداوانەن کە بڵێین ئێستا لە ژێر دیراسەتدان، پارەی بۆ تخصیص کراوە، ئەوە ئیحتمالە ناوەکانیان ببینن لە ژێر دیزاین دان، ئەمە ئەو شێوازەیە، هەر وەکو نموونە هێناومە، لێرە هەر پرۆژەیەك ئایدی خۆی هەیە، یعنی هەویەی خۆی هەیە، کە داخلی دەکەین رەقەمێکی هەیە، بەو رەقەمە دەردەچێت، ئەبدیتەکە، تاریخی ئەبدێتەکە، لە چ تاریخێك ئەمە ئەپلۆت کراوە، ئەمە میسالێکی تـرە کە چۆن وەزارەتەکان بە پێی وەزارەت بابلێین لێرە تەقسیم کراوە، ئەم ئەبدەیتە، ئەگەر تەماشا بکەن، دیقەت بدەن، پرۆژە بەردەوامەکانە (10 ترلیۆن و کەسرێك) بووە، کە هی چەند مانگێك لەمەو پێش، ئەوسا پرۆژە بەردەوامەکان 2468 بوون، یەعنی ئەوەی کە ئێستا لەبەر دەستانە 2334 پرۆژەیە، یەعنی لەو وەختەوە شت تەنفیز بووە ئەوانە کەمتر بوون، پرۆژە تەواو بووەکانیش کە عەرز دەکرێن، هەر هەمووی بە پێی داتابەیسێکی کامل هەن، چونکە پرۆژەیەك کە تەواو دەبێت تەبیعی ئیمە مناقەشاتمان دائیمەن لەسەر پێشنیارو لەسەر بەردەوامەو لەسەر ئەو پرۆژانەیە کە کێشەی لەسەرە، بەڵام ئێمە بە پێی داتا بەیسێکی کاملیش هەیە، کە ئەمانە دیسان وەکو باسم کرد لایەنی موختەص موتابەعەی ئەمانە ئەکات، ئێمە بە شێوازێکی بەردەوام ئەوانەی کە تصفیە دەکرێن، کە هەموو لایەنی هەم هەندەسی، هەم لایەنی ماددی و سلفەو تەئمینات و غەرامەو غەراماتی تەئخیری و هەرچیەکی تر بێت، ئەگەر بەرێزتان لەلاتان مگلب بێت، دەتوانن دەستتان بگاتە ئەو معلوماتانە، هەرهەشە ئێمە بۆ کاروباری حکومەت بەکاری دێنین ، پرۆژەی نەخشەکانی هەر پارێزگایەك هەم بە نەخشە، وە هەم بە خشتە هەیە، ئەگەر بۆ نموونە بە نەخشە وەربگرین، نەخشەیەکمان دەداتێ کە هەموو قەزاکانی لەسەرە، ئەگەر هەر خلالی نیو دەقیقە حەز

دەکەم فکرەیەکتان هەبێت لەسەری، کە کارەکان بە چ شێوازێك تەنزیم بوون قەزاکان و ناحیەکان دێنە پێشەوە، ئەگەر لێرە کۆمەڵێك پرۆژە هەبێت، لە قەزایەکی موعەین، کە بابڵێین تەواو بووە، ئێستا ئەگەر لێرە ئەوە بکەین یەکسەر خشتەکە بەدەر دەکەوێت، ئەم پرۆژانە تەواو بوون کۆمەلێك زانیاری تریش لەو تەنیشتەوە دەتوانین، لە گوژمەی پرۆژە و ئەو گوژمەیەی کە پێی تەواو بووە بابلێین ئاخر سلفە ئەگەر بگەڕێینەوە، سەر نەخشەکەش بەهەمان شێوە لە هەر شوێنیك کە کلیك بکەن ئەو پرۆژانەی کە تەواو دەبن بەدیار دەکەوێت، نەخشەیەکی تر هەیە متابەعە کردن بەرێژەی ئەوانەی کە تەنفیز دەبێت، ئەگەر بگەڕێمەوە سەر سلایدەکان زۆرێك لە بەرێزان لە ناو مناقەشاتدا گبیعی من بەش بە حاڵی خۆم پار ئەوەی کە زۆر ئیستیفادەم بێجگە لە ناحیەی تێبینی و ئەوانەی کە ئیستیفادەم لە تێبینیەکانی بەرێزان ئەندامانی پەرلەمان کرد، بە حقیقەت من لە وەزارەت، من بە بەرێز سەرۆکی پەرلەمانیشم ڕاگەیاند، ئێمە هەموو ئەو پرسیارانەی کە جەنابتان هەتانبوو، پار وەکو بەرنامەی عمل کردمان بە نەهجێك، وە زۆر لە لاشمان مەتلەب بوو، چونکە ئەمە بۆ ئێمە زۆر باشە، کە باشترین قەنات ئێوەن، کە تێبینیەکانمان پێدەلێن، ئێمە متمانەکەی ئێوە لە جێی خۆی دابێت، زۆرێك لە بەرێزان لە ئەندامانی پەرلەمان ئیشارەتیان بەوەدا، کە تەبیعی ڕێژەی وەبەرهێنان میزانیەی ئیستسماری مقارەنەتەن بە میزانیەی تەشغیلی کە کەمە، ئەمە بە پێی معایری نێو دەولەتی نیە، بەرێزان حەقە ئێمە لێرە تۆزێك، ئەگەر بە دیقەت ئەوە بکەین، خۆی ئێمە کە دەڵێین معایر دەبێ ناوی معایرەکان بڵێین، معایری بانکی نێو دەوڵەتی، معایری صندوقی نەقدی دوەلی، هەر معیارێك هەبێت لەتەنمیەدا، معیارەکان معلومن، ئێمە بەش بە حاڵی خۆمان حەز دەکەین کە پرۆژەکانی ئیستسماری مشاریعی حکومەتی هەرێمی کوردستان، ئێمە حەز دەکەین نەوەد لە سەدی میزانیەی حکومەتی هەرێم بۆ ئێمە بێت، چونکە ئێمە دەزانین وەزارەتەکان، وە موئەسەساتی مختلف بە تایبەتی لەم زەمانە، چەند گموحیان هەیە، وە کە دەرگای کوردستان و ئەو ئەمن و سەقامگیریە وای لێ کردووە، بوار بڕەخسێت بۆ ئەوەی کە ئیش بکەن، بەڵام من لێرەدا تەنها لەو سلایدە دەمەوێت، ئەمە لە حاڵەتێك دا ئیحتیمالە زۆربەی ولاتانی جیهانیش یان ولاتانی دەورو بەریش وابن، بەڵام ئێمە با سەیرێکی واقعی حاڵ بکەین، ئێمەش بەشێکین لەو ناوچەیەو بەشێکین، لەو جیهانە، بزانین نسەبەکان خۆی چۆنە لە شوێنی تر؟، وە بە پێی مەرجەع، نەك بە پێی ئەوەی کە تەنها بۆچوونی منی شەخصی بێت، لێرە ئەگەر سەیری بودجەی سالی 2010ی چەند ولاتێك بکەین، هەر یەکێکیشیان وێب سایتەکەی هی حکومەتی خۆی لە تەنیشتی دامناوە، کە ئەمە ئەم معلومەیە هەر هەمووی لە مصادری ڕەسمیەوە دەرچووە، لە سالی 2010 بودجەی ئیمارات باسی ڕەقەم و شت ناکەم، گبعا هەندێك شتیش هەیە دەبێ بڵێم، مەسەلەن ولاتێکی وەکو ئیمارات بودجەیەکی هەیە، هی فیدرال هەر ئیمارەتێکیش بودجەی خۆی هەیە، وە لە کۆتاییشدا شەرت نیە بودجەکەی خۆی هەمووی بخاتە سەر تەشغیلی و ئیستسماری، مومکنە جوزئێکی هەڵبگرێت بۆ ئیحتیات، کە زۆر ولاّت وادەکات، سعودیە وادەکات، ئیمارات وادەکات، بەڵام بە هەرحاڵ میزانیەکیان هەیە، ئەمە هەر بۆتەوزیح دەیڵێم، لە ئیمارات سالی 2010 نسبەتی تەشغیلی بۆ

ئیستسماری تەشغیلی (82٪) ئیستسماری (17٪)، لە سوریا سالی 2010 (84٪) بە (15٪)لەعەرەبستانی سعودیە (52٪) (48٪)، کە ئەرباحی نەوت زیاد دەبێت، ئەوان یەکسەر فڕێی دەدەنە سەر ئیستسماری، بە ئیعتیبار تەشغیلی حەقی خۆی وەرگرتووە وە بەردەوامە، لە سەڵتەنەی عومان (65٪) بە (34٪)، لە ئوردن کە زۆر شتی با بڵێین نزیکی عیراقە، وە نزیکی هەرێمی کوردستانە، نسبەتەکە(83٪) بە (17٪) بووە، لە مصر (88٪) بە (11٪) بووە، کەسەیری ئەوروپا بکەین با بڵێین فەرەنساو ئەڵمانیا، بەرێزان مقارەنەی میزانیەی ئێمە بەوان ناکرێت، چونکە دوو سیستەمی میزانیە هەیە میزانیەیەك هەیە پێیدەڵێن (جول) بە فەرەنسی بە ئینگلیزی پێی دەڵێن (دوەل) یانی دوو میزانیە تەشغیلی ئیستسماری، کە زۆربەی ولاتە پێشکەوتووەکانی عالم ئێستا ئەوەیان نەماوە، یەك میزانەیان هەیە، ئەوەی کە لە فەرەنسا و لە ئەڵمانیا ئەیبینین، یەك میزانیەیان هەیە، سێکتەر هەیە، سێکتەری صحە کە پارەی بۆ تخصیص دەکرێت ئەو پارەیە سێکتەری صحە مەشروعی پێدەکان، تمویلی دەکات تەغزیەی مەعاشات دەکات، تەغزیەی ئیش و رەنج دەکات، خدمات لە کەرتی تایبەت دەکرێت، هەرچیەك دەکرێت ئەو سێکتەرەیە، وەکو پێیدەڵێن (پرۆجەیکت بەیست ئیکس پێندیجەر) یەعنی لەسەر ئەساسی پرۆژەیە کە پرۆژەکە دەکرێت، هەتا مەعاشاتیشی تێدا بێت، ئەوەی ئێمە بەو شکلەیە کە هەیە، من ئەمەش کە عەرزم کرد، هیچ مەخسەدم ئەوە نیە کە ئێمە وەزعمان زۆر باشە، یان ئیحتیاجمان بەوە نیە، کە میزانیەی ئیستسماریمان زیاد بکات، حەتمەن من لە کۆتاییدا داوا لە ئێوەی بەرێزیش دەکەم، کە پشتیوانی وەزارەتی پلان دانان بکەن، کە نسبەی مشاریعەکان زیاد بکرێت، چونکە هەرێمی کوردستان هەم لە با بڵێین رابردووی، وە هەم ئەم بارودۆخەی کە بەسەری داهاتووە، فرسەتی ئەوە نەهاتووە ژێر خانی ئابوریەکەی لە ئاستێکی باش دابێت، وە بەراستیش من لەگەڵ لیژنەی دارایی و ئابووریش کە باسم کردووە، پێشنیاری ئەوەم کردووە، کە ئالیەتێکی مالی بۆ ئەوە ببینن، کە موخەصەصی مەشاریع کە سالانە دادەنرێت، من ناحیەی حسابی و ناحیەی مالی حەتمەن ئەوە وەزارەتی دارایی قرار دەدات، کە بە هەر شێوازێك بێت، کە پارە تەخصیص دەکرێت سالانە بۆ مەشاریع، ئەو وەزارەتانەی کە فریا ناکەون پارەکان صەرف بکەن، لەبەر با بڵێین سەنەی مالی یان لەبەر هەر شتێك بێت، چارەیەکی حسابی بۆ ببینرێتەوە، چونکە خۆ ئێمە هەتا، ئەگەر پرۆژەی درێژ خایەنیشمان هەبێت، ئەمە ئەم مەشاریعانە حەتمەن پێویستیان بە کات دەبێت، وە پێویستیان بە تمویل دەبێت، من داوای لێبوردن دەکەم، ئەگەر زۆر سەری ئێوەم ئێشاند بێت، بەلاّم وەلاّمی پرسیارەکان بوو هەندێك شتیش بوو، بە تەصەوری من پێویستی دەکرد، کە تەوزیح بدەم، زۆر سوپاس بۆ هەموتان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، دەستت خۆش بێت. بەرێزان لە ئەسنای قسە کردن، هەندێك موداخەلە هەبوو، ڕایانمان گرت، نوقتەی نیزامی هەبوو، ئێستا لە هەر گروپێك بە دوو کەس ڕێگا ئەدەین، ئەگەر موداخەلەکان ماوە، ئەگەر نەماوە باشە، ناوەکانم نووسیوە .کاك حمە سعید فەرموو، بەس تکایە نیزامی بێت، چونکە قسە کراوە، ئەوەی لە نیزامی دەرچێ ڕای ئەگرم، تکایە فەرموو.

بەڕێز حمە سعید حمە علی اورحمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە قسەکانی جەنابی کاك شێخ باسی داهاتی مدەور، باسی عجز، باسی داهاتی کرد، بە شێوەیەکی گشتی عوزرەکەی ئەوە بوو کە حیسابی خیتامی بێ تەوزیح ئەدرێت، ئێمەش یەکێك لە پرسیارەکانمان ئەوەیە، کە حیسابی خیتامی، یا تقریری شەش مانگی بوو، بۆ نایەت تا ئەو تەوزیح و ئەو پرسیارانەی ئێمە بۆمان دروست ئەبێت، وەلأمەکەیمان دەست کەوێت، ئەوە خالێکی: خالێکی تر: باسی داهاتی نەوتی کرد، کە داهاتی نەوت هەم هی گرێبەستەکان، کە ئەو مینەح و شیرینانەی سەر گرێبەستەکان، وە هەم ئەو مەبیعاتی نەوت کە ئەفرۆشرێ، بە پێی مادەی 23ی بودجەی پار ئەوە دەڵێت، دەبێ بە خشتەیەك بنێردرێت بۆ پەرلەمان، و صرفەکەیشی بنێردرێت، ئەوە خۆی یەعنی وەلأمی پرسیارەکە خۆی پرسیار بوو کردی، بە وەلأم بۆ پرسیارەکەمان ئیرادەکان تەبعەن ئێمەش دەڵێین ئیرادەکان، لە ریقابەی مالی جارێ باسی ریقابەی مالی ئێمە دەڵێین تەدقیق لەسەر مصروف بکات، ئێمەش نالێین تەدقیق لەسەر ئایا بۆچی ریقابەی مالی لەسەر بودجەی سالی 2010 تەدقیقی نەبووە، راپۆرتی نەبووە، ئەوە پرسیارەکەی ئێمەیە لە لیژنەی نەزاهە کە هەمومان کردمان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان لە ئەسنای قسە هەندێك بەڕێز ویستی مداخەلە بکات، نوقتەی نیزامی نەبوو رامانگرت، ناویانم نووسیوە، ئێستا رێیان پێ ئەدەم ناوەکانیش نووسراوە لە پێش دەستمە بەڕێز کوێستان محمد فەرموو. سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز سۆزان شهاب، فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

گفتوگۆیەك هاتە ئاراوە کە ئێمە وەکو لیستی کوردستانی مەخرەجێکمان بۆ دۆزیبوەوە لەسەر مەوزوعی مخصصات، کە ناعەدالەتی و نادادپەروەری تیایە، لێرەدا یەك تەرح هاتە پێشەوە پێش دیراسە کردنی ئەو تەرحە ناتوانین ئێمە بڕیاری لەسەر بدەین، چونکە هەندێ شەریحە هەیە لە عیراق، مخصصاتی نیە، کە ئەڵێی هاوتا کردن مەعنای ئەوەیە، بڕینی ئەو موخەصەصاتەی کە ئێستا تەمەتوعی پێوە ئەکات، ئەوە کارێکە کە مستەوای مەعیشی خەڵك و فەرمانبەر بەتایبەتی لە هەرێمی کوردستان دادەبەزێت، بۆیە هەموو بڕیاردانێك لەو جۆرە، دەبێ بە دیراسە بێت، بۆیە تکام وایە ئەو موزوعە بە سەرپێی و بەپەلە بەسەریا ڕانەگوزەرێین، چونکە ئەگەر پێمان وایە لە عیراق خەڵك موخەصەصاتی زیاترەو لە هەرێمی کوردستان غەدری لێکراوە، تەواو بە پێچەوانەی ئەوەوەیە، ئەگەر بێین و هاوتای بکەینەوە لەگەڵ عیراقدا، زۆر لە شەریحەکان هەیە لە عیراقدا موخەصەصاتیان نیە، لە لای ئێمە نەك قاتێك، سێ قاتیان هەیە، بۆیە

تکا ئەکەم، ئەوە زەرەر ئەدا لە خەڵك و ئێمە نامانەوێ بە بڕیارێکی سەرپێی زەرەر بدەین لە مۆزەفینی هەرێمی کوردستان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز ناسك تۆفیق، فەرموو.

بەڕێز ناسك تۆفیق عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاس، قسەکانی من کران.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز عمر عبدالعزیز .

بەڕیز عمر عبدالعزیز بهاء الدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تێبینیەکەم لەسەر ئەوە بوو، سەرەتا تەنها بە پێی پەیڕەوی ناوخۆ لە دەسەلاتی بەرێز سەرۆکایەتی پەرلەمانایە، سەرەتای تێبینیەکەم ئەوەبوو، نوقتە نیزامیەکەم ئەوکاتە کە تەنها لە دەسەلاتی سەرۆکایەتی پەرلەماندایە، داوای سڕینەوەی وشەیەك یان رستەیەك لە قسەی پەرلەمانتاران بکات، لەناو پرۆتۆکۆل نەك لە صلاحیەتی بەرێزان وەزیرانی ئامادە بوو، مەسەلەی ئەو پرۆژانە من تێبینیم ئەوەیە، کە نوقتە نیزامیش، ئەگەر لێم نەبڕی جەنابت باسی هەڵەی ژمارە ئەکات، جەنابی وەزیر ئەڵێت مەتبەعیەن، باشە ئێمە باسی داهات وباسی خەرجیش هەمووی من حەرفەن نووسیومە، جەنابی وەزیر، باسی جەمع و باسی تەرح وژمارەی کۆتایی تەئسیر ئەکات، لەشوێنێك نووسراوە 10 مزگەوت لە مەخموور، ئێمە ئەگەر 20 پرۆژەمان هەبێت بەو 10 پرۆژەیەوە دەکاتە 30 پرۆژە، ئەگەر یەك مزگەوت بێت بەس سفرێکی بۆ دانرابێت ئەکاتە 21 پرۆژە، تەئسیر ئەکات دوایی ئەڵێیت ئەوەندە پرۆژەمان هەیە، ئێستا 21 پرۆژەکەمان هەیە، یان 30 پرۆژەکە، لەبەر ئەوەی مەسەلەی هەڵەیە، ئەمە چۆن ئاوا بەئاسانی بەسەریدا تێدەپەڕین، مەسەلەی قائیم مەقامیەتەکان کە گوایە ئەوان لە وەزارەتەکان شت وەرئەگرن، ئەی ئەم هەموو داواکارییەی کە لەپارێزگاکان و لە قائیم مەقامیەتەکان ولە ناحیەکاندا هەیە، من تێناگەم کاری وەزارەتی پلاندانان هاوسەنگی نیە، پاراستنی بلاّنص نیە، ئەی چۆن ئەبێت ئێمە 300 قوتابخانە لەکرێدا بێت، 180 بەپێی دان پێدانانی جەنابی وەزیر بەشی ناوخۆ کرێ بدەین، لەولاوە پرۆژەمان هەبێت، مەرجوع بێت یان لە ئەولەویاتدا نەبێت، ئەی باشە ئەم هاوسەنگیە کێ دروستی ئەکات من تێناگەم؟، یان ئەڵێت جەنابی وەزیری پلاندانان ئێمە تەرەف نین لایەنی تر هەیە، من وادەزانم ئەصلّەن کاری سەرەکی وەزارەتی پلاندانان پاراستنی هاوسەنگیە، ئەبێت بەتەنسیق لەگەڵ وەزارەتەکاندا ئەم نەتیجەیە دروست بێت کە هاوسەنگی هەبێت، وەزارەتەکان ئاگایان لەیەکتری هەبێت، ئەی خۆ ئێمە ناچین هەموو کابینەی وەزارەت

بێنین لێرە دایان بنێین لەسەرۆکی ئەنجومەنی وەزیرانەوە تا یەکە، یەکە بێن جواب بدەنەوە، ئێمە پرسیار ئاراستەی ئەم دوو وەزیرە بەڕێزە دەکەین، نابێت ئیحالە بکرێتەوە، بڵێن عائیدی من نیە، من نازانم فلاّن نەخۆشخانە عائیدی کێیە؟، نازانم ئەو پرۆژەیە بۆ نەگەشتووە، لەکێ ئەم پرسیارە بکەین؟، بەنیسبەت دواکەوتنی بودجە کە مەسەلەیەکی گرنگە، جەنابی وەزیر ئەڵێت، لەڕۆژنامەوە بیستوومانە، ئێمەدوای ئەوە یەکسەر دەست بەکار بووین، ئەی باشە بۆچی لەسەر ئەساسی خەملاّندنێك کە ئەمە دووساڵە دووبارەی دەکەینەوە، نیسبەیەك یان ڕێژەیەك دەزانین لەسەر ئەو ئەساسە بۆچی دەست بەکار نابین، بۆچی ئەوەستین بەدیار ئەوەی لە ڕۆژنامەیەك بیبینین ئینجا دەست بەکار بین، دەربارەی مەسەلەی بەشداری نەکردنی حکومەت...

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە جەنابت قسەی خۆتت کردووە، لەسەر پرۆژەکان ئێستا نوقتە نیزامیەکەتم پێ بڵێ، فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاء الدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەشداری نەکردنی حکومەتی هەرێم لەموناقەشەی میزانیەی عێراق، ئێمە لەگەڵ کێ ئەم مەوزوعە باس بکەین؟، من عەرزی جەنابتی دەکەم، بەغداد دەڵێن بۆتان نیە بەشدار بن، ئەی پرسیارەکە هەر بەردەوامە، سەدان پرسیاری تری لەسەر دروست ئەبێت، ئەی باشە ئێمە بەکێ بڵێین، بۆچی بەغدا هاوکاری ئێمە ناکات؟، یان ئێمە لەگەڵ بەغدا تەنسیقمان نیە؟.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، تەواو، شڤان احمد، ببورە کاك عومەر ئەوەی تۆ ئەصڵەن نیزامی نەبوو، جەنابت بەتێروتەسەلی قسەی خۆت کرد، کاك شڤان، فەرموو.

بەڕێز شڤان احمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نیزامیەکەی من لەسەر قسەکانی جەنابی وەزیری دارایی بوو، کەباسی مووچەی پێشمەرگەو دروست کردنی ئەو 8 لیوایەی کرد، ئێمە کۆمەڵێك پەرلەمانتار داوامانکرد، هەتا ئەو لیوایانە دروست ئەکرێن، کۆمەڵێکی یەکجار زۆر پێشمەرگە دەمێنێتەوە، پێشنیارمان کرد کە 150 یان 100 هەزارێك لەسەر مووچەی خۆیان پێیان بدرێت، جەنابی وەزیر ئاماژەی پێنەکرد، باسی یاسای خانەنشینی کرد باسی یاساکەی تری نەکرد کە ئێمە داوامانکرد ئەمە جێبەجێ بکرێت یاسای کەمئەندامانی پێشمەرگە، تێبینی من لەسەر ئەوە بوو، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بیلال سلیمان، فەرموو.

بەڕێز احمد سلێمان (بیلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵڵا من دوو نوقتەی نیزامیم هەیە، یەکێکیان: لەسەر قسەی جەنابی وەزیری داراییە، ئەوی تریان لەسەر قسەکانی جەنابی وەزیری پلاندانانە، سەبارەت بە قسەکانی کاك شێخ بایز، کەباسی لەداهاتەکان کرد، وەباسی لەوە کرد، کە یەکەمجار داهاتەکان دوایش سەرفیاتەکان، لای خۆیان کۆدەکەنەوە پاشان زەرب و تەقسیمی دەکەن، ئینجا مەبلەغێك دیاری دەکەن، ئایا ئەو مەبلەغەی کە ئەوان دیاری دەکەن بۆ ئێمە، لەسەر بنەمایەکی با بڵێین حسابیە یان هەر گۆترەیە، بۆ نموونە جەنابیان دەڵێن وەزارەتی شارەوانی پارەکەی دەچێتە مینەح، کە دەچێتە ئەوێ، با ئێمە ئەو دیراسەیە بکەین لەبەردەستماندایە، لەکابینەی پێنجەم ساڵی 2009، داهاتی وەزارەتی شارەوانی 31ملیارو خوردەیەك بووە، بەڵام لەکابینەی شەشەم یەکسەر هاتووەتە خوارێ بۆ 307 ملیار دینار، ئەمسال هاتووە بۆ 910 ملیۆن، کەناکاتە لە 2٪ی زەمانی کابینەی پێنجەم، ئەوە بۆ خۆی لای ئێمە جێگای پرسیارە، بۆ ئەوەندە هاتە خوارێ، لە 31 ملیارەوە بۆ 910 ملیۆن،..

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس کاك بیلال ئەوەی تۆ فەرمووت پرسیارە، نوقتەی نیزامی نیە، کاك بیلال بروا بکە ئەوەی هەستێت پرسیار بکات بەناوی نوقتەی نیزامی رێگای پێنادەم قسە بکات، با بزانی، بەسە تەواو، باشە دەی تەواوی بکە.فەرموو.

بەڕێز احمد سلێمان (بیلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەوەی کە کاك دکتۆر باسی کرد، وتی ئەم پرۆژەیە کەمن باسم کردووە، گوایە وەهمیە ئەو ئەڵێت وەهمی نیە، من دەقی پرۆژەکە دەخوێنمەوە ئێوە خۆتان حەکەم بن، دەڵێت(دروست کردنی بینای مزگەوتی گوندی نور لە هەڵەبجەی شەهید، بە بڕی 41ملیۆن و 200 هەزار، من حەقم نیە لە بڕکەی کە چەندە، حەقم لەوەیە کە دەڵێت دروست کردن، نالێت نۆژەنکردنەوە، ئەڵێت لەگوندی نور نالێت لەشاری هەڵەبجە، کەواتە ئەمە ...

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، جەنابی وەزیر ئیعتراف کرد وتی ئەوە هەڵەیە، لەباتی گوند هاتووە، حەقی جەنابتە، فەرموو.

بەڕێز احمد سلێمان عبدالله(بیلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من خەڵکی هەڵەبجە نیم، من تەنها دیراسەی یەك قەزام کردووە، ئەویش شاری هەڵەبجەی شەهیدە، ئەگینا من خەڵکی پشدەر بتوێنم، دیراسەکەشم بۆ ئەوێ بووە، هیچی تر نیە، باسی دوو، سێ شتی تریان کرد بۆ نموونە لە داهاتی پارێزگاکان، کە قسەکەی منی ڕەد کردەوە، من وتم 298 ملیار داهاتی پارێزگاکانە، من ئەوە بە بەڵگە لامە کە دەڵێم 291 سەرفکراوە، 7 ملیار ماوەتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز پەیمان عزالدین، فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دوو نوقتەی نیزامیم هەیە، لەسەر قسەکانی بەڕێز وەزیری پلاندانان، یەکێکیان: ئەوە بوو هەر ئەو کاتەش بۆ جەنابتم نارد، زۆربەی قسەکانی وەڵامی پێشتری ئەندامانی پەرلەمان بوو، نەك ئەو پرسیارەی کە تەوجیهمان کردووە، کەئەوە ناکرێت بەپێی پەیڕەوی ناوخۆ، دووەمیان: زانیارییەکی جەنابی بوو لەسەر گرتووخانەی هەولێر، کەباسی کرد، وتی دوای ئەوەی کە تەئکیدم کردۆتەوە، چوومەتە دەرەوە سەیری فایلەکەم کردووە، نووسراوێکی لیژنەی مافی مرۆڤی پەرلەمان بووە، من نازانم بۆ خۆم ئەندامی ئەو لیژنەیەم ئاگام لێ نیە، ئەگەر سەرۆکی پێشووی لیژنەکەمان ئەو نووسراوەی کردبێت بەبێ ئاگاداری ئێمە، ئاگام لێنیە، بەڵام ئێمە لیژنەیەکی مافی مرۆڤ سەردانی وەزیری کاروکاروباری کۆمەڵایەتیمان کرد، جەنابی وەزیر کە پرسیارمان لێکرد، ئەم پرۆژەیە چۆن ئێمە پار قسەمان لەسەر کرد لە پرۆژەی بودجەدا، بۆ ئەوەی دابندرێت جێگای نەکرایەوە، دەنگی لەسەر نەدرا، چۆن دوایی خرایە ئەوێ؟، وتی بەڕاستی منیش نازانم واسیتەیەکمان کردووەو خستوومانەتە ئێرە، لەبەر ئەوە عیلاقەی بە پەرلەمانەوە نیە؟، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز عبدالله مەلا نوری ، فەرموو.

بەڕێز عبدالله محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنووسراو سێجار بۆ جەنابت، وە جارێکیش بە زارەکی من پرسیارم لەو دوو وەزیرە بەڕێزە کرد، تا ئێستا وەڵامەکەم وەرنەگرتۆتەوە، جا ئەگەر مەجالم بدەیت با پرسیارەکەم بکەم، تا ئێستا وەڵامم بدەنەوە..

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ببورە پرسیار نەما، ئەگەر نوقتەی نیزامیت هەیە، فەرموو، ئەگینا پرسیار نیە، باشە فەرموو.

بەڕێز عبدالله محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە دوو ڕۆژە قسە دەکەین، یەك پرسیارم کردووە، بۆ دامەزراندنی 25 هەزار کەس، 1 تریلیۆن و58 ملیار دینار دانراوە بۆ ئەمسالّ، لەکاتێکدا ئەو پێوەرەی کە وەزارەتی دارایی فەرمانبەر دائەمەزرێنن، من حسابم کرد تەنها پێویستی بە 100 ملیار دیناره، واتە بەپێوەرەکەی من نزیکەی 1 تریلیۆن و488 ملیار دینار زیادە..

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە بەنووسراو لەبەردەم وەزیردایە، جوابت دەداتەوە، من تەحویلم کردووە، سوپاس، بەڕێز فازڵ بەشارەتی، فەرموو.

بەڕێز فاضل محمد قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوو نوقتەی نیزامیم هەیە، یەکێکیان: ئەوەی کاك بیلال باسی کرد کە جەنابی دکتۆر علی ئیشارەتی پێدا، لە سنووری هەڵەبجە گوندی نەوەر هەیە، نەك گوندی نور، بەڵام پێشنیارەکە بۆ نۆژەنکردنەوەی مزگەوتی نەورە لە هەڵەبجە، پێشنیارەکەشیانداوە لە بڕی 48 ملیۆنە، بەڵام داوایان کردووە کە ڕێژەکە کەمبکرێتەوە بۆ ئەوەی ئەو شتە ڕوونبکرێتەوە، دووەمیان: ئەوەی کە جەنابی شێخ بایز ئیشارەتی پێدا، پێم خۆشە ئەوە ڕوونبکرێتەوە، چونکە زۆر داوا لەئێمە ئەکرێت، مەسەلەی زیادکردنی مووچەی پێشمەرگەیە، چونکە ئێمە بەڕاستی ئەبێت بەدوو شێوە پێشمەرگە، یەکێکیان: ئەو 8 لیواو 4 لیواکەی تر کەمووچەکەی زیاد دەکات، دووەمیان: ئەو پێشمەرگانەن کە پێشمەرگەی زۆر کۆنیشی تێدایە، لە مەڵبەندو لقەکان وهەموو مەکتەب سیاسی ومەقەڕاتی حزبە سیاسیەکانن، بۆیە ئومێد دەکەم ئەوەش بکەوێتە بەردەم ئەو زیادکردنە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کوێستان خان، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرەتا نوقتە نیزامیەکەم لە لیژنەی دارایی و بەڕێز وەزیری داراییەوەیە دەست پێ دەکەم، کە بەڕاستی هەموو فراکسیۆنەکان وەکو یەك کۆمەڵێك پێشنیاریان هەبوو، بەس ئەوان وایانخستەڕوو کە بەس لیستی کوردستانی پێشنیاری هەبێت، وەڵامی دەدەنەوە، دەیخەنە دەنگەوە، هیوادارم ئەوە بە مەبەست نەبووبێت، نوقتەی دووەمم هەر لەسەر قسەی بەڕێز وەزیری دارایی، کەوتی موخەصەصاتی ئێرەو مەرکەز هەیە، ئێمە سەرۆ دەکەین و ئەوان سەرۆ ناکەن، بەس مامۆستایە، کە ئێمە دەیدەین لەمەرکەز نیە، بەس زۆر چین وتوێژ هەیە لەمەرکەز هەیەتی، ئێمە نیمانە، ئەتوانین ئێمە ئیستسنا بکەین بۆ مامۆستایان، ئەخیر نوقتەی نیزامیم لەسەر وەزیری دارایی، چونکە لەسەر وەزیری پلاندانانیش قسەم هەیە، وتی ئێمە ڕاستە ئێستا تەلەفزیۆنمان نیە، جەریدەمان نیە، بەس پارەمان بۆ داهاتوو داناوە، بەڵام ئەو بڕە پارەی کە بۆ نەشر، ئیعلام، مانگی دەستکرد، بۆ پارەی مینەحی ئیعلام، 13 ملیار و34 ملیۆنە، ئەمە بڕێکی زۆر زۆرە، کە جارێ نە تەلەفزیۆن، نە ڕادیۆیان هەیە، تەنها یەك ڕادیۆی نەورۆزیان هەیە، نەجەریدەی هەیە، باشە ئەمە بۆ کوێ دەچێت؟، لەسەر قسەی بەڕێز وەزیری پلاندانان، من دیارە ئەو قسەی جەنابیان لە پرۆتۆکۆل ئەنووسرێت، بۆیە من ناچارم وەڵام بدەمەوە، ئەو سەرەتای قسەکانی بەقسەیەکی من هێنایەوە، کە من وتوومە ئێستا لەقسەکانی جەنابتەوە ئەرکەکانی تۆم بۆ دەرکەوت، بۆیە

لەدواجاردا کەبووم بەوەزیری پلاندانان، بۆ ئەوەی ئەرکەکانی خۆم بزانم من لە 2006، بەشداری پەسەند کردنی ئەو وەزارەتەم کردووە، لەبەر ئەوەی ئەزانم ئامانج و ئەرکەکانی چیە؟، بەڵام ئەمە بەداخەوە لەدانیشتنێکی ودیدا بوو، من وتم کاك سەرهەنگ خۆی بوو، ئەو کۆمەڵێك قسەی کرد، دیارە کۆمەڵێك موعانات و شتی هەبوو، بەس من ئەو مافە بەخۆم نادەم، قسەی ودی لێرە باس بکەم، ئەمەوێت تەوزیحەکەم بەس ئەوە بێت، کەمن لەڕووی گاڵتەوە ئەوەم وتبێ، ئەگینا من ئەزانم ئەو یاسایەکە بەشداریم تێدا کردووە، ئەزانم بابەکانی چیە؟، ئامانجەکانی چیە؟، بەڵام قسەی ودی حەق نیە لێرەدا باس بکرێت، دوو شتی ترم هەیە، مەسەلەی ئەوانەی کە بڕاوە بۆ کەرتی تایبەت، لەکەرتی گشتی، لەکەرتی تایبەت بەکار هێنراون، مەکتەبی تایبەت و ئەو شتانە نیە، ئەو پرۆژانەن کە لە گرین ستی و ئەمانەی کە لەهەولێر وسلێمانی دروست کراون بۆ نیشتەجێبوون، بڕکەی 20ملیار و 731 ملیۆنە، کە ئەمە بەپێی یاسای وەبەرهێنان ئەمانە کارئاسانی زۆر زۆریان بۆ کراوە، تەنها یەك خاڵم ماوە، تەبعەن من ئەو پرۆژانەم هەمووی ناردووە بۆ کاك عومەر، 22 پرۆژەیە، بڕەکەشی 20ملیار و731 ملیۆنە، باسی پرۆژەکان وەڵامی منی دایەوە کەجێبەجێکراون، ئەو پرۆژانەی کەلە یەك ساڵ کەمتڕن، ئەو تەنها باسی سیانیانی کرد کە ئیعلاج کراون، من باسی 489 پرۆژە دەکەم، ئەو سیانی عیلاج کردووە...

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، تەواو کاتت نەما، بەڕێز سالار محمود، فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی من لەم دواییەدا داوای نوقتەی نیزامیم کرد، چونکە پێم وایە بەپێی پەیڕەوی ناوخۆ ئەو داواکارییانەی کەبەناوی نوقتەی نیزامیەوە پێشکەشکران، نا نیزامین، من نوقتەی نیزامیم لەوەیە کە دەبوو بەڕێزان هەم وەزیری دارایی، وەزیری پلاندانان، وەڵامی ئەو پرسیارو سەرنج و تێبینیانەیان بدایەتەوە، کە لەڕاپۆرتی لیژنەی دارایی داخڵ کراوە، سەرنج و تێبینی هەموو لیژنە مەعنیەکان بەشێوەیەکی هێمنانەو بەدەقیق تر تۆمار کراون نەك وەڵامی تاك بەتاکی پەرلەمانتارەکان بدرێتەوە و لە کۆتایدا دەست خۆشی لە هەردوو لایەن ئەکەم کە بەشێکی باش تەوزیحیان داو وە بەشێکیش لە پرسیار و سەرنجەکان ماون وەڵام بدرێنەوە،

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەست خۆش سوپاس، سەرهەنگ فەرموو.

بەڕێز سەرهەنگ فرج محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە لە قسەیەکی کاك عەلی سندی بوو لەسەر ئەوەی وەزارەتی گواستنەوە و گەیاندن بەراستی ئێمە ئاماژەمان بەوە دا یەك خاڵ هەیە مەتارەکان ئێمە هەموو شانازییان پێوە ئەکەین بەڕاستی هەردوو

مەتاڕی سلێمانی و هەولێر، بەڵام یەك حاڵەت هەیە ئەوان بۆ ئێمەیان روون کردەوە کە مەتاڕەکانە سلێمانی و هەولێر شکلیەن زۆر زۆر یەعنی سەر بە وەزارەتی گواستنەوە و گەیاندنن، بەڵام ئیش و کارەکانیان بە هیچ شێوەیەك وەزارەتی گواستنەوە و گەیاندن ئاگاداری نیە بەراستی ئێمە ئێستا لە بەردەم ئەم پرسیارەیان بەراستی ئایا پڕۆژەکانی گواستنەوە و گەیاندن لە کوێن؟ یەك پڕۆژەی وەزارەتی گواستنەوە و گەیاندن نییە لە ئەمسالا بەڕاستی لە پێشنیاز کراوەکانە ئەوەی کە هەیە بۆ مەتاڕەکانی سلێمانی و هەولێر کراوە لەکاتێکدا کە مەتاڕەکان ئەنجومەنی وەزیران ئەیانبات بەڕێوە حەقە ئەو وەزارەتانە حسابێکیان بۆ بکرێت ئەو وەزارەتانە...

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك کاردۆ فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە ئامانجمان لە پرسیارکردن و هەڵسەنگاندنی پڕۆژە بودجە .....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامی کاك کاردۆ، فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جوابی پرسیارەکان بدەنەوە بەلای منەوە وەڵامیان نەداوە کە بۆ نموونە شتێکی زۆر زەق کاك ئیسماعیل کردنی هەڵسەنگاندنی بودجەی پەرلەمان، ئەنجومەنی دادوەری، وەزارەتی دارایی کە ئەمانە هەڵسەنگاندنی بۆ نەکراوە کە لە 30٪ بودجەی تەشغیلیە، چۆن تێئەپەڕێ و ئەخرێتە دەنگدانەوە بەبێ ئەوەی هەڵسەنگاندنی بۆ بکرێت؟ ئەوە یەکەم، دوو: هەموو ئەو خاڵانەی کە پەیوەندیی بە حسابی خیتامی 2009 و 2010 هەیە هەموو ئەو هەڵانەی کە کراوە بە مقارەنە جوابیان نەداوە جگە لەوە وەزیری پلاندانانی بەڕێز بۆ هەموو ئەو پڕۆژانەی کە دووبارەن، بۆ ئەو پڕۆژانەی کە جیاوازیان هەیە لە نێوان بڕی پارەی دانراو و لەگەڵ ساڵی پار و لەگەڵ ئەمسالْ گەڕانەوەی پڕۆژەکانی پەرەپێدانی پارێزگاکان، ئەو پڕۆژانەی کە پارەیان بۆ دانراوە وەکو کارگەی بەردی بڵێین ئەوەی ماوەت کە ئیشی تیا ناکرێت، مەڕمەڕەکە، ئەم پڕۆژانەی ئەمسالْ بەردەوامن ئێمە هیچ وەڵامێکمان نەبیست جگە لە داهات کە من، بەلگە وتم کە داهاتی وەزارەتی کارەبامان بە نموونە هێناوە بە بەلگە بۆم هێناوە، من داوا لە وەزیری دارایی ئەکەم ئەو مەحزەرەمان بداتێ کە ئاخیر کۆبوونەوە لەگەڵ عێراق کردووە لەگەڵ سولفەی هێزی پێشمەرگە کە من پرسیارم کرد ئەڵێ بەڵێ سولفەمان داوە من چۆن بیسەلێنم کە نەدراوە؟ لەکاتێکدا بە

قانوون هەیە تۆ سولفە وەرەگریت لە عێراقە ئەم کێشەیە چیە لەبەر ئەوە ئێمە وەڵامی پرسیارەکانمان نەبیست داوا دەکەین ئەو پرسیارانەی لێمان کردووە و ماوە بیدەنەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز محمد شارەزووری فەرموو.

بەڕێز محمد احمد علی (شارەزووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

مـن نوقتـە نیزامییەکـەم لەسـەر یەکـەمیان بـۆ بـەڕێز وەزیـری پلاندانانـە سـەبارەت بـەوە کـە وتـی ئـەبێ وەزارەتی شەهیدان کیتابمان تەوجیە بکات ئێمە لەگەڵ وەزارەتـی شـەهیدانە وەزارەتـی شـەهیدان هاتۆتـە ئێـرە کۆبوونـەوەمان کـردووە ئـەوانیش موافـق بـوون بـۆ ئـەوەی ئـەو بـڕە پارەیـەی دانـراوە بـۆ هـەردوو بەڕێوەبەرایـەتی لـە هـەولێر و سلێمانی بکرێت بـە خـانوو بـۆ کەسـوکاری شـەهیدان و، ئەگـەر مەجالیشی تیابێـت دوو خەسـتەخانە بکرێتـەوە بـۆ کەسـوکاری شـەهیدان یـەك لـە دهـۆك یـەك لـە هـەولێر ئـەوە مەحزەرەکەشم خستۆتە بەردەم دەست جەنابی بۆ ئەوەی وەزارەتی شەهیدانیش موافق بوون لەسەر ئـەوە، دوو نوقتە نیزامییەکم هەیە بۆ جەنابی وەزیری دارایی دیارە ئێمە دوو قانوون دوو یاسا هەیە ژمارە سی و هەشت هی خانەنشینی پێشمەرگە و لە هەمان کاتدا ژمارە سی و چوار کە هەردووکیان هین ساڵی 2007 ن کە تایبەتە بە کەم ئەندامانی سەنگەر جەنابی ئاماژەی بەوە نـەداو ئومێـدەوارم کـە جـوابی پرسـیارەکەمان بداتەوە..سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز خورشید فەرموو.

بەڕێز خورشید أحمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دوو، سێ جار کاك ئیسماعیل بە نووسین داوای ئەوەی کرد کە هەڵسەنگاندن بۆ چەند وەزارەتـەك و چـەند شوێنێك نەکراوە جارێ وەزارەتـی دارایـی و ئـابووری خـاڵی یەکـەم لـە راپـۆرتی لیژنـەی دارایـی و ئـابووری تێبینییەکانی لجنەی دارایی و ئابووری ئەگەر کاك ئیسماعیل لـە دانیشـتنەکان ئامـادە ببـا ئەکیـد ئـەویش بەشدار دەبوو لە دارشتنی ئەو هەڵسەنگاندنە کە ئێمـە کردوومانـە 63٪ بودجـە تـەرخان کـراوە بـۆ پێـنج وەزارەت وەزارەتەك لەوان وەزارەتی داراییە، ئەمە یەعنی رووونکردنـەوە و داوامـان کردیـە لـە حکومـەت لـە مستەقبەل رەچاوی ئەو تەوزیعە بکەن ئەو نەوعە دابەش کردنە بکـەن لـە مابـەینی وەزارەت، ئەمـە یـەك، دوو هەر لە وەزارەتی دارایی ئیعتیرازمان کردووە کە چۆن دەکرێت پێنج هەزار و دوو سەد و سی و دوو لـە راپۆرتی دارایی هاتووە و دەرەجەی وەزیفی تەرخان بکرێت وەزارەتی دارایی و ئابووری داوامان کردووە ئەو رێژەیە کەم بکرێتـەوە و دابـەش بکرێـت بەسـەر وەزارەتـەکانی تـر بـەپێی پێویست، سێ: داوامـان کـردووە وەزارەتی دارایـی وئـابووری لـە مـەوپاش بـە پـرۆژەی ئاوەدانکردنـەوە و رێگـا و بـان بـە ئـەوە هەڵنەسـتێت،

چونکە ئەوە ئیشی ئەوە نییە، ئەی ئەمە هەڵسەنگاندن نییە دیراسەت نییە بۆ وەزعی وەزارەتەك؟ ئەمە یەك، دووەم: هەندەك شوێن هەن یەعنی چالاکییان نیە مەسەلەن سەرۆکایەتی ئەنجومەن، بودجەی سەرۆکایەتی هەرێم، بودجەی پەرلەمان، بودجەی ئەمانە بودجەیەکی زۆر کەمن سەیر بکەن مەسەلەن سەرۆکایەتی ئیقلیم سفر پۆینت چل و دوو لە بودجە بەرکەوتووە، بەڵێ.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

رجائەن، لە جێی خۆتەوە قسە مەکە کاك ئیسماعیل، فەرموو کاك خورشید.

بەڕێز خورشید أحمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مەجلیسی داد سفر پۆینت شەست و پێنج، مەجلسی وزەرا سفر پۆینت نەود و یەك، ئەمانە چالاکییان نیە پاشان ئێمە مولزەم نییە هەڵسەنگاندێك بۆ هەموو دام و دەزگای حکومەت بکەین، دەستەی وەبەرهێنان ئێستا سەد و پەنجا ملیار دینار کە تەرخان کراوە بۆ دەستەی وەبەرهێنان پێشنیار هەیە کەئەم سەد و پەنجا ملیار دیناره زۆره دابەش بکەین بە حەفتاو پێنج بۆ نیشتەجێ بوون حەفتاو پێنج بۆ یاسای ژمارە هەشتی ساڵی 2007سەدو چل و نۆ ملیاری دی تەرخان کراوە بۆ گوندەکان جارێ ئەمە هێشتا قسەی لەسەرە ئایا ئەمە جێبەجێ دەکرێت، جێبەجێ ناکرێت؟ ئەگەر جێبەجێ بکرێت قازانجی چیە، زەرەری چیە؟ یەعنی ئەمە بەڕاستی کاك ئیسماعیل ئەگەر لەوەختی.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، بەیان ئەحمەد فەرموو.

بەڕێز بەیان احمد کۆچەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پرسیارەکا هەی تەوزیحەکێ بۆ جەنابێ وەزیرێ دارایی و، دوو پرسیار ژی بۆ وەزیرێ پلان دانانێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

رجائەن نیزامیمان وتووە پرسیار نییە، رجائەن.

بەڕێز بەیان احمد کۆچەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەس تەوزیحەکێ، بەڕاستی ئێمە وەکو لیژنە چووبووین سەردانمان کردبوون و، بەنیسبەت سندوقی زەمان، سندوقی زەمان کە مافێکی کرێکارا، بەڕێوەبەری دائیرە گوتە ئێمە کە ئێمە مەساریفی خۆمان بە رەواتبەوە لەناو ئەو سندوقە دەری ئەکەین، بەڕێز جەنابی وەزیر وەڵامی من نەداوە، ئەو تەبعەن وازحە...

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تەواو سوپاس سوئالەکەت گەیشت، ئاخیر کەس گۆران ئازاد و خەڵاص، تەواو، فەرموو:

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەرچەندە کۆمەڵێك وەڵام و زانیاری باشمان لە وەڵام دانەوەی هەردوو وەزیری بەرێز دەست کەوت، بەڵام من ئێستاکەش پرسیار و تەعقیب و هەتا تەعلیقم هەیە لەسەر بەشێك لە قسەکانی هەردوو وەزیری بەڕێز، بەڵام پرسیارەکەی من لێرە ئەوەیە بەرنامەی سەرۆکایەتی چیە؟ یەعنی بڕیارە هەر هەموومان قسە بکەینەوە ئالیەتێك دانێین ئەگەر نا یەعنی ئالیەتێك دانێین بۆ بڕیاردان، چۆن بیکەین؟ دەیخەینە دەنگ دان؟ تەئجیل دەکەین؟ پێشنیارەکان ئیزافە دەکەین....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس گەیشت، جەنابی وەزیر جوابی ئەو نوقتە نیزامیانە هەردووکتان بە نۆرە بدەنەوە کاك شێخ بایز فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کاك حەمە سەعید فەرمووی بەنیسبەتی داهاتی نەوت و مەصروف و حسابی خیتامی، بەراستی ئێمە حیساباتی خیتامی ئەنێرین بە تەئکید تەدقیقیش ئەکرێت و دێتە بەردەستی جەنابتان و هەموو داهات و مەصروف و مەصروفی فیعلی تیایە دەر ئەکەوێت و ئەو وەختە ئێمە دێینەوە بەردەم بەڕێزتان و بەڕێزتان پرسیارمان لێ ئەکەن و وەڵام ئدەینەوە و هەر موحاسەبەیەکیش هەبێت ئێمە ئامادەین بۆ ئەو موحاسەبانە، بە نسبەتی داهاتی نەوتەوە من وتم داهاتی نەوت پارەیەك کۆبۆوە دامانە بەردەم پەرلەمان وە پڕۆژەکانیش، موقتەرحەکانمان هێنایە بەردەم پەرلەمان وە پەرلەمانی بەڕێز قەراری، بڕیاری دا لەسەر ئەوەی ئەو بڕە ئەوە بکرێت وە کە پارەی تری کۆ ئەبێتەوە بە هەمان شێوە ئەیهێنینە بەردەم پەرلەمان نەك مەصروفەکەشی ئەهێنینە پەرلەمان خۆی و پڕۆژە موقتەرەحەکانی دێنین بەپێی بڕیاری پەرلەمان بە نسبەتی تەدقیقەوە تەدقیقی مەصاریف و خۆی نەفەقاتیش و داهاتیش ئێستا من باسی ئەوەم کرد لە قسەکانما وتم ئێستا خۆش بەختانە تەدقیق ئەکرێت، ئەوە سلێمانی ئەکرێت و لە هەولێریش ئێستا ئەکرێت، وە حیساباتی سالی 2010 ئێستا دەستیان پێکردووە و دیوانی رەقابەی مالی حالییەن ئیش ئەکەن لوجنەکانیان، بەنسبەتی کاك بیلالەوە جەنابی کە فەرمووی ئەو داهاتانە من جارێکی تریش تەئکید ئەکەم جارێ داهات بەپێی قانوونەکە داهاتی وەزارەت داهاتی خودی ناو وەزارەت و دیوانەکەیەتی و ئێمە ئەو حیساب و کیتابەی کە هێناومانە لە خۆمانەوە نەمان هێناوە و ئێستا جەداویلەکانیشمان پێیە دوای ئەوە ئەو داهاتەی کە لە و حیسابانە: هاتووە لە هەموو حاڵەتێکا داهاتەکە هەر هی خۆیانە بەپێی یاسا حکومەت دەعمی ئەکات، دەعمی پێویستەکانیان ئەکات، بۆ نموونە مەسەلەن شارەوانی سەرفیان چوار سەد و سی و یەکە کە تەقدیم کراوە و ئیتیفاقی لەسەر کراوە داهاتییان شارەوانییەکان نەك وەزارەتی شارەوانی داهاتی سی و هەشت ملیارە یەك لە یەکی دەربکە داهاتەکە بۆ خۆیانە باقی مەسروفەکەشیان ئەدەینەوە سێ سەد و نەوەد و چوار ملیاریان ئەدەینێ لەگەڵ داهاتەکەی خۆیانە، هەروەها مەتاڕی هەولێر

و سلێمانی بە هەمان شێوە حەفتا و شەش بە سی و دوو، چل و چواریان ئەدەینێ لەگەڵ داهاتەکەی خۆیانە، بە نسبەتی بنوکیشەوە بە هەمان شێوە بە نسبەتی کاك عەبدالله مەلا نوورییەوە، جەنابی کاك عبدالله، راستە بۆ جەنابی سەرۆکی پەرلەمان و حەواڵەی منی کردووە، ئێستاکە هاتۆتە لای من، کاکە من ئەمەوێت لێرەوە ئەوە باس بکەم ئەوە بۆ بیست و پێنج هەزار کەس نیە، ئەو پارەیە تەفاصیلێکی زۆری لەگەڵایە، ئەو پارەیەی کە هاتووە خۆی پارەکە ساڵی 2010ش شەش ترلیۆن و سەد و نەوەد بووە، ئەمساڵەکە چوار و شەش سەد عەفوو ئەمساڵەکە شەش سەد و نەوەد پارەکە شەش سەد و شەست و پێنج بوو فەرقەکەی یەك و پێنج سەد و هەشتا و پێنجە ئەمە بیست و پێنج هەزار، سێ سەد ملیار تەقیم کراوە بۆ ئەوانەی کە تەعین ئەکرێن چوار سەد و حەفتای عەجزی ساڵی 2009ی تەدویر ئەبێتەوە بۆ ئەمساڵە سەد و حەفتا و پێنج ملیاری پارەی کارەبایە کە ساڵ پار لە ناو ئیعانات دەرکەتبوو، ئیمسال هاتۆتە ناو ئیراداتەوە، هاتۆتە ناو مەصروفەو عەفوو هەروەها ئەو لیوایانەی کە دائەنرێن سێ سەد ملیاری بۆ دانراوە، هەروەها موخەصەصاتی عەفوو دامەزراندنی ئەو بیست و شەش هەزار تەجاوزەی کۆن بێ ئێمە باسمان کرد وتمان ئێمە تەجاوزمان هەبووە لە ساڵی 2010 ئەویش سێ سەد ملیارمان بۆی داناوە، ئەمە تەفاصیلەکان بەم شێوەیە هاتووە، ئەوە نەبێ بیست و پێنج هەزار کەس و ئێمە ئەوە هەر مەعقول نییە بەو شێوەیە بێین ترلیۆنێك و پێنج سەدو هەشتاو چل و پێنج کەس دابنێین پێنج سەد و چل و پێنج ملیار، دیارە هەندێك پرسیاری تر هەبوو، ئەگەر نازانم جەنابت ئەوانەی کاك بورهان و ئەوان جواب بدەمەوە..

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك علی، فەرموو، کاك بورهان رەشید جارێکی تر لە جێگەی خۆتەوە قسە مەکە رجائەن، یەك بەشەر لە شوێن خۆی قسە بکات دوایی موحاسەبە ئەکرێت، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

عەفوو، دیارە ئەم برایانە پرسیاریان هەبوو ئێمە بە نیسبەتی قانوونی پێشمەرگە و تەقاعودی پێشمەرگە و کەم ئەندامان ئەمانە هەر هەمووی ئێستا لە ئەنجومەنی وەزیرانە کۆبوونەوەی لەسەر ئەکرێت بەردەوامە کۆبوونەوەکان هەر ئێمە وەکو وەزارەتی دارایی ئەمرمان پێ بکرێت یەکسەر ئەو پارانە سەرف ئەکەین، بەڵام نوقسانی هەیە ئیشەکان لە ئیحصائییا رەنگە هەندێك لە برادەران ئاگایان لە هەندێك مەوزوعەکانیشی هەبێت. ئەو باسی سلفە کرا، عەفوو ئەوەم لە بیرچوو ئێمە سلفەیەك بدەین، بەراستی دەسەڵاتی ئەو سلفە دانە لەلای من نیە ئەبێ من بگەڕێمەوە بۆ حکومەت لەگەڵ ئەوانە باس بکرێت ئەو مەوزوعە ئەوجا دێمەوە سەر ئەوانەی ئەو برایانەی دیارە کاك ئیسماعیلیش ئیشکالێکی هەبوو لەسەر میلاك حەز ئەکەم هەر جوابی بدەمەوە ئێمە میلاکەکەمان هێنا وە دیراسەمان کرد، ئێمە لەسەر راستین، چونکە ئێمە لە ساڵی 2009 میلاك هەژدە و شەش سەد و دوو بووە، لە ساڵی 2010 بیست و حەوت و

چوار سەد و سی و سێ لە ساڵی 2011 بۆتە بیست و نۆ و چوار سەد و حەفتا و حەوت، ئەوانەی کە لەوێ هاتووە ئەوانە موقتەرەحاتە و وە ئەم میلاکاتانەی هەیە ئێمە ئەو میلاکاتانە داومانە بە وەزارەتەکانی تر مەسەلەن هەر پار ساڵ شەش هەزار میلاکمان دا بە وەزارەتی تەربیە، چونکە وەزارەتی دارایی صاحیبی ئەو ئیحتیاتەیە و لەلای ئەوان حەزف و ئیستیحداس و کاری پێویست ئەکرێت بۆ دانی میلاکات، دیارە ئەوەش پرسیارێکی تر بوو، ئەوجا دێمە سەر ئەوانەی کاك کارزان پرسیاری لێ کردووین، کاروان، عەفوو پرسیاری ئەوە ئەکات بە نیسبەتی پارەی حزبەکانەوە چەندە و چۆنە؟ و ئەمانە من دیارە پرسیارەکە پێویست بەوە ئەکات ئێمە وەزارەتی دارایی ئەو جیهەتە نیمان نە پارەی حزب دەست نیشان بکەین وە نە بیبڕین وە نە زیادی کەین وە نە کەمی کەین، ئەم مەوزوعە دیارە لە شوێنی خۆی بڕیاری لەسەر ئەدرێت وە خەزینەی تایبەت لەوێ صەرف ئەکرێت وە هەر تەفاصیلێکی تر لەم بابەتەوە رەنگە هەبێت لە رێگای پەرلەمانی بەڕێزە وە نووسراو تەوجیهی ئەنجومەنی وەزیران بکرێت بۆ ئەوەی وەڵام بدرێتەوە، بە نیسبەتی کاکە بورهانەوە دیارە باسی لە حیساباتی خیتامی کردووە، وەلاهی زۆرم وت، باسم کرد لەسەر حیساباتی خیتامی لە بیدایەتی سەری سالاّ نایە وە لە کۆتایی مانگی چوارەوە دەست پێ ئەکات و ئینشاوالله لەماوەی مانگێك دوای ئەوەیە ئەگەر وەزارەتەکان تەواوی بکەن و کۆتایی پێ بێت دێتە ئەنجومەنی وەزیران و لە ئەنجومەنی وەزیرانیشەوە ئێمە ئەمسال بە تەئکید ئەمسال ئەچێتە رەقابەی مالیەوە بۆ تەدقیق و دێتەوە بەردەستی ئێوە بۆ ئەوەی زیاتر بەرچاوتان روون بێت، حیساباتی مدەوەری ساڵی 2010 ئەگەر جەنابتان شایەتیم بۆ بدەن وەلاهی باسی ئەمیشم کرد هەرچەنێك جەنابی وتی باسی نەکراوە ئەمە نازانم باسی بکەمەوە یان نا؟ لە راپۆرتی بەڕێز وەزیری داراییا هاتووە وەزارەتی پی میم باس نەکراوە لە تەرخانکراوی بودجەی 2011 بەقانوونی بودجەی عێراقی وەزارەتی پێشمەرگە باسی نەکراوە لە تەرخان کردنی بودجەی 2011وەلاهی ئەمیش بەس لێرەیا هەر لەسەر پارەی وەزارەتی پێشمەرگە دیارە، پرسیارەکەی کاکە کاردۆ ئەڵێ ئەو مەحزەرەم بۆ بێنن، وەلاهی ئێمە کە هەر پارەیەکمان وەرگرتبێت لە بەغا مەعلومە و روون و ئاشکرایە ئەندامانی پەرلەمان لە بەغان، وەزیرەکان لە بەغان، هەموو ئەنجومەنی وەزیران هەیە لە بەغا ئەگەر شتی وا هەبێت بە راستی ئەبێت وەصلێکی قەزیان بەرامبەر بەوە وەرگرتبێ هی ساڵێك بە پارەکە وەرگیرابێت لای ئەوان، ئەو وەختە ئێمەش خۆ ناتوانین ئەو مەوزوعە بشارینەوە و داخیلی نەکەین، راپۆرتە بە تەنفیزی یاسای راژەی پێشمەرگەوە من باسی ئەوەشم ئێستا کرد بەڕاستی ئەو پارانەی بۆ زراعەت و صناعەت تەخصیص کراوە زۆر کەمە پێویستە چاك بکرێت، ئەوە عیلاقەی بە پەرلەمان و بەڕێزتانەوە هەیە وە چاککردنی تەخصیصی پارەی صناعەت و زراعەت لە 50٪ مینەح و ئیعانات، ئەوە بڕیاری جەنابتانە من باسم کرد مینەح و ئیعانات و ئەمانە چیە و چۆنە؟، یەعنی هەمووم داوەتەوە، وەلاهی پارەی فرۆشتنی نەوت وازح نیە، باسم کرد، لە داهاتی فرۆکەخانەی هەولێر و سلێمانی و زەریبە و ئاو و ئەمانە هەمووی مەعلومە، هەمووی لە شوێنی خۆیا هاتووە، جەداویلەکان مەوجودن هەمووی لە بانقەکانە بە ئیشعاری تەحریری رۆیشتوون چۆتە ئەوێ، دەربارەی مەجلیسی قەزا بەوە

نەدراوە کە پێویستە پارەیان بۆ تەخصیص بکرێت بۆ تەعین کردنی حاکم و ئێوە مەجلیسی قەزا، ئێوە دیارە خۆتان ئەزانن دەسەلاتێکی سەربەخۆیە و وا ئەگەر بیانەوێ حاکم تەعین بکەن و دابمەزرێ، حەتمەن دەرەجەکەشیان زوو پێ بدرێت دوو سەد و پەنجا ملیار دینار بۆ صندوقی ئیسکان چۆن صەرف ئەکرێت؟ وەلاّهی ئێمە ئەو پارانەی داومانەتە صەندوقی ئیسکان ئەوە چۆن سەرف ئەکرێت؟ ئەوە دەبێ لە هەیئەی ئیستسمار بپرسین کە چۆن سەرف ئەکرێ و رەقابەی مالیش بنێرنە هەیئەی ئیستسمار .....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە ئەو سوئالانە ئەوە مەسائیلێکی تر، ئەتوانن لە لیژنە منافەشەی بکەن و بێن سەردانیان بکەن، نییە، تەواو، کاك عەلی کەرەم کە:

بەڕێز د. علی سندی/ وزیری پلاندانان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێز کاك عمر پرسیاری لەسەر ئەوە بوو کە تێبینی لەسەر ئەوە هەبوو کە یەکەم شت کە هاوسەنگی نییە لە بەینی پارێزگاکان و بەینی قەزاکان، من تەنها ئەوە دەڵێم کە داتاکان کە پیشانم دا سەبارەت بە پارێزگاکان کێشەیەکی ئەوتۆمان نیە، قەزاکانیش وابزانم مەوزوعی قەزاکان یان تەوزیعی پڕۆژەکانی ئەمسالّ مەبەست لێی پڕۆژە پێشنیارکراوەکانە خۆمن ئەمسالّ پڕۆژە بەردەوامەکان سەر لە نوێ تەوزیع ناکەمەوە پڕۆژە پێشنیارکراوەکانیش تەوزیحم دا کە شەش سەد ملیار دیناری بۆ کارەبا مەحجوزە و لە لیستەکاندا هاتووە، ئەوەی کە تەوزیع کراوە لەسەر قەزاکان، لە سەر پڕۆژەکانیش شارەوانی و ئاوەدانکردنەوە سێ سەد ملیار دینارەکەیە کە دەمێنێتەوە کە لەوێدا رەچاوی تەوزیعی قەزاکانمان کردووە حەدل ئیمکان وە ئیشی ئێمەیە تەبعەن ئیشی ئێمەیە پاریش ئەو تەوصیاتانە هەبووە و کردوومانە بە بەرنامە کە حەدل ئیمکان تەتبیقی بکەین، خاڵی دووهەم من بەراستی پێم خۆشە کە ئەم هەرچیەك کە من هەمە هەمووی ریکۆرد کراوە، هەمووی تەسجیل کراوە، من بە هیچ شێوەیەك نەموتوە هەڵەی چاپ لە جەمع کردنی پارەدا هەیە وە لە پڕۆتۆکۆل هەیە، جەنابتان داوای ئەوە دەکەن، چونکە بەڕێزیان وتی وەزیری پلاندانان دەڵێ هەڵەی چاپ هەیە لە جەمع کردن ئەوە شتێکی تەبیعییە من ئەبەدەن ئەو قسەیەم نەکردووە، من وتوومە هەڵەی چاپ هەیە لە کەلیمەی چۆمان کە چۆمان رەقەمێکی عەدەدی نیە، کەلیمەیەکە، ناوی قەزایەکە، جەنابیان دەڵێتن ئێمە ناکرێتن ئەم پرسیارانەی کە موتەعلقە بە وەزارەتەکانی ترەوە هەموو، ئاخر ریکۆرد هەیە، پڕۆتۆکۆڵ هەیە من باسی جەمع و تەرح کەس بە هیچ نەوعێك من نالّێم ئەگەر لە جەمع و تەرحا هەڵە هەبێتن، تەبیعییە، چونکە تەبیعی نیە تیکراریش دەکەمەوە کە غەڵەتی جەمع و تەرحی پارە بە هیچ شێوەیەك مەقبول نیە، ئەمە کەلیمەی گوند کە ئیزافەیە لەوێ کە لە چ مەرحەلەیەك ئەوە ئیزافە کراوە ئەو هەڵەیەکی چاپی ناو لێدەنێم، هیچی تر نیە، ئەمە عیلاقەی بە جەمع و تەرح نیە، ئایا دەکرێت وەزیرەکانی تر هەموو بێن جەواب بدەن وا بزانم زۆر تەبیعیە سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران هەموو وەزیرەکان لە بەعزێك ولاّتدا وەکو ئوردن کە میزانیە

موناقەشە دەکرێتن رەئیس وزەرا وەزیرەکان هەموو ئامادە دەبن لە چەند جەلسەیەکدا هەموو پرسیارەکان دەکرێت ئەوە هەر شێوازێك، سوئالی تر هی بەڕێز کاك بیلال سلێمان من تەوزیحەکەی کە دام بە تایبەتیش کە ئیحتیماله من لەوەدا دەقیق نەبووبم کە وتم بەڕێزیان خەڵکی فلاّن شوێنە بەڵام مەخسەدی ئێمە لێرە خودی بابەتەکە گرینگە، خودی بابەتەکە ئەوەبوو کە ئەو پڕۆژەیە کە پڕۆژەیەکی بچووکە بە هەر شێوازێك کە نووسرابێتن ئایا وجودی هەیە؟ یان وەهمیە؟ وابزانم ئێستا بەڕێزیان و ئێمەش هەموومان موتەفقین پڕۆژەکە وجودی هەیە و ئەدرێسەکەشمان تەوزیح کرد کە لە کوێیە، سەبارەت بە جەنابیان کە باسی پارەی پەرەپێدانی پارێزگاکان و کرا، کۆی گشتی دوو سەد و نەود و یەکە یان دوو سەد و نەوەد و هەشتە من تەئیدی قسەی جەنابیانم کرد و هەر لێرە لە پڕۆژەی یاسای بودجەکەدا دەبێت بکرێتە دوو سەد و نەوەد و هەشت و هەر سەبەبێك هەبووبێت رەقەمی موخەصەص ئەو مەعلومەیە کە لە بەغداوە دێت، ئێمە لە وەزارەتی دارایی وەردەگرین، ئێمە با واز لەوە بێنین، چونکە پڕۆژەی پەرەپێدانی پارێزگاکان بڕیار درا بدرێتە مەجالس محافەزات کە خۆیان صەرفی بکەن وا دیارە دوو سەد و نەوەد و هەشت تەسبیت بووە، بەڕێز کاك سالار ئەڵێت کە ئێمە وەڵامی تێبینییەکانی راپۆرتی لیژنەی دارایی ئێمە تێبینییەکانی راپۆرتی لیژنەی دارایی ئێمە وەکو وەزارەتی پلاندانان سەبارەت بە پڕۆژەکانی وەبەرهێنان ئێمە ئەو هەموو تێبینییەکانی ئەوانمان قبولە ئیقتیراحاتی ئەوانمان قبوڵ کردووە و هەروەها ئەو کۆمەڵێك تەوصیات هەیە کە تەبعەن کۆمەڵێك تێینییان بە ئێمە داوە کە ئێمە دەست بەجێ جێبەجێمان کردووە، کۆمەڵێك شتی تۆ هەیە کە دەبێت بچێتە ناو درافتی یاسای پڕۆژەکەوە، لەبەر ئەوە ئەگەر ئیشارەتم پێ نەدابێت ئەوە با ئەوە ئیعلان بکەم کە ئێمە ئەو تێبینییانە بە ئەوە وەرمان گرتووە، بەڕێز کوێستان خان رەخنەکەت لە جێی خۆیەتی، بەڵام سەبارەت بە پڕۆژەکان دیسانەوە جەنابت باسی ئەوانەت کرد کە من تەنها ئیشارەتم بە سێ دا، من سی تەوزیحم دا کە پڕۆژە هەیە کە نسبەی تەنفیزی سفرە، هی پارە، نسبەتی ئینجازی نیە، ئەسبابەکانیشمان شەرح کردوە، وتمان ئەو لیستە پڕۆژانەش رۆژ بە رۆژ کەمتر دەبن ئەو ساتەی کە لیستی یەکەم بۆ ئێوە هاتووە ژمارەیەك بووە لە مانگی پێنجدا کە لیستەکەمان ئەبدێت کردووە ناردوومانە بۆ ئێوە ژمارەکەی کەمتر بووە و ئێستاش هەروەها، بەڕێز کاك محمد شارەزووری من هەر ئەوەندە وەکو باسم کرد ئیحتیماله بکرێتن کە هەر لێرەش ئەو پێشنیارەی ئێوەی کە تەحویل کردنی پڕۆژەی دروست کردنی دووبینایە بۆ بەڕێوەبەرایەتی شەهیدان لە دوو محافەزەکە لە دوو پارێزگاکە بکرێن بە کۆمەڵێك خانوو بۆ خانەوادەی شەهیدان بۆ چوونی من وابوو کە دەبێت مەسەلەن لەوێشەوە بێت من خۆم موعتەرەز نیم لەسەر ئەوە وە فکرەکەش بەباش دەزانم ئەوەش بۆ بڕیاری نیهائی بۆ لیژنەی دارایی و ئابووری دەمێنێتەوە کە چۆن بڕیاری لە سەر بدات؟ و، زۆر سوپاس..

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابتان، بەڕێزان ئێستا گفتوگۆ لەسەر راپۆرتەکە تەواو بوو، لە ئەسنای موداخەلەی ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان چەند بۆچوونێکی ئەندامانی بەڕێز هەبوون کە پڕۆژەکە بنێردرێتەوە بۆ

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (18)

دووشەممە رێکەوتی 2011/5/23

کاتژمێر (3،30)ی پاش نیوەڕۆی رۆژی دووشەممە رێکەوتی 2011/5/23 پەرلەمانی کوردستان - عێراق بە سەرۆکایەتی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی) سەرۆکی پەرلەمان و, بە ئامادەبوونی بەڕێز شێروان ناصح حیدری سکرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (18)ی خولی سێیەم, ساڵی (2011) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (1)ی ماددە (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموارکراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (18)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کات (3،30)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی دووشەممە رێکەوتی 2011/5/23 دا بەم شێوەیە بێت:

1 - بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆ کردن و بڕیاردان لەسەر پرۆژە بودجەی هەرێمی کوردستان – عێراق بۆ ساڵی 2011و یاساکەی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، دانیشتنەکەمان دەکەینەوە، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی دووەم، خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن (18)، رۆژی دانیشتن 2011/5/23، بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگەی (1)ی ماددەی (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموار کراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان – عێراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاریدا بەرنامەی کاری دانیشتنی ژمارە (18)ی ئاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کاتژمێر (3:30)ی پاش نیوەڕۆی رۆژی دوو شەممە رێکەوتی 2011/5/23 بەم شێوەیە بێت:

1-بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆ کردن و بڕیاردان لەسەر پرۆژە بودجەی هەرێمی کوردستان – عێراق بۆ ساڵی 2011و یاساکەی.

داوا لە لیژنەی یاسایی و لیژنەی دارایی دەکەین بۆ شوێنی خۆیان کەرەم بکەن، لیژنەی یاسایی فەرموون بۆ سەر بابی بودجەو دەست بەکار بن، فەرموو بۆ خوێندنەوەی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبەر ئەوەی کاتی خوێندنەوەی یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان، کە خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کرا، مەتنەکانی یاساکە نەخوێندرایەوە، بۆیە ئێستا دەیخوێنینەوە بە هەردوو زمانی عەرەبی و کوردی.

مشروع

قانون موازنة اقليم كوردستان – العراق

لسنة 2011

الفصل الاول

(النفقات والعجز)

المادة الاولى:

اولاً: يرصد لنفقات السنة المالية 2011 مبلغ قدره (13,940,000 مليون) ثلاثة عشر تريليون وتسعمائة واربعون مليار دينار ويوزع كالاتي:

1- مبلغ قدره (4,150,000 مليون) اربعة تريليون ومائة وخمسون مليار دينار لنفقات المشاريع الاستثمارية بضمنه تخصيصات اعمار وتنمية مشاريع الاقاليم والمحافظات.

2- مبلغ قدره (9,672,670 مليون) تسعة تريليون وستمائة واثنان وسبعون مليار وستمائة وسبعون مليون دينار للنفقات التشغيلية.

3- مبلغ قدره (54,000) اربعة وخمسون تريليون دينار لنفقات برلمان اقليم كوردستان.

4- مبلغ قدره (63,330 مليون) ثلاثة وستون مليار وثلاثمائة وثلاثون مليون دينار لنفقات مجلس القضاء.

ثانياً: العجز المخطط يقدر بـ(1,554,296) تريليون واحد وخمسمائة واربعة وخمسون مليار ومائتان وستة وتسعون مليون دينار، ويغطى هذا العجز من المبالغ المخصصة لوزارة البيشمركة من الموازنة التشغيلية

الاتحادية لحرس الاقليم ضمن تخصيصات وزارة الدفاع العراقي الاتحادي حسب قوانين الموازنة العامة الاتحادية للسنوات المالية (2007 الى 2011).

الفصل الثاني

(الايرادات)

المادة الثانية:

تقدر ايرادات الموازنة للسنة المالية 2011 لاقليم كوردستان – العراق بمبلغ (12,386,000 مليون) اثنى عشرة تريليون وثلاثمائة وستة وثمانون مليار دينار وحسبما مبين في الجدول الاتي:

ت	العنوان	المبلغ
1-	حصة الاقليم حسب قانون الموازنة العامة الاتحادية لجمهورية العراق للسنة المالية 2011.	(11,180,000 مليون) احدى عشرة تريليون ومائة وثمانون مليار دينار.
2-	الايرادات المتحققة فعلاً في المنافذ الحدودية الموجودة في اقليم كوردستان لسنة 2010 والمعاد تخصيصها ضمن موازنة اقليم كوردستان حسب الفقرة الثالثة من المادة (25) من مشروع قانون الموازنة العامة الاتحادية لجمهورية العراق للسنة المالية 2011.	(305 مليار) ثلاثمائة وخمسة مليار دينار.
3-	الايرادات المتحققة لمبيعات الطاقة الكهربائية في الاقليم.	(151 مليار) مائة واحدى وخمسون مليار دينار.
4-	الايرادات المخمنة للمنافذ الحدودية الموجودة في اقليم كوردستان.	(400 مليار) اربع مائة مليار دينار.
5-	تخصيصات بترودولار حسب الفقرة الرابعة من المادة (25) من مشروع قانون الموازنة العامة الاتحادية لجمهورية العراق للسنة المالية 2011.	(350 مليار) ثلاثمائة وخمسون مليار دينار.

المادة الثالثة:

تتولى وزارة المالية والاقتصاد لاقليم كوردستان – العراق، تمويل حسابات الوزارات والادارات وفق الموارد المالية المتاحة.

المادة الرابعة:

اولاً: تقيد جميع ايرادات الدوائر المولة مركزياً ايراداً نهائياً للخزينة العامة.

ثانياً: استثناءاً من حكم الفقرة (اولاً) اعلاه لوزير المالية والاقتصاد.

أ- اضافة مبالغ الايرادات الشهرية التي تحققها وزارة الصحة لاقليم كوردستان – العراق بكافة دوائرها الى ميزانية هذه الوزارة لاغراض شراء الادوية وتدارك نفقات الصيانة بانواعها وحسب طلب وزارة الصحة مشفوعاً بجداول الايرادات المتحققة فعلاً.

ب- اضافة مبالغ الايرادات الشهرية التي تحققها وزارة الكهرباء لاقليم كوردستان – العراق بكافة دوائرها الى ميزانية هذه الوزارة لاغراض تطوير وتحسين الشبكات الكهربائية وحسب طلب وزارة الكهرباء مشفوعاً بجداول الايرادات المتحققة فعلاً.

المادة الخامسة: تقيد مبالغ التبرعات التي تمنح للوزارات والدوائر غير المرتبطة بوزارة بعد قبولها من قبل وزير المالية والاقتصاد ايراداً نهائياً للخزينة على ان يقوم وزير المالية والاقتصاد بتخصيصها ضمن اعتمادات الوزارة اوالجهات غير المرتبطة بوزارة لصرفها على الاغراض التي منحت من اجلها.

الفصل الثالث

(الصلاحيات)

المادة السادسة:

اولاً: يتم الصرف من اعتمادات الحسابات الرئيسية (المنح، الاعانات، نفقات المشاريع الاستثمارية) ضمن موازنة اقليم كوردستان – العراق من قبل وزارة المالية والاقتصاد.

ثانياً: لمجلس وزراء اقليم كوردستان – العراق تخويل الوزراء ورؤساء الجهات غير المرتبطة بوزارة أو وكلاء الوزارات والمدراء العامون والمدراء ورؤساء الوحدات الادارية صلاحية الصرف مباشرة في ضوء التخصيصات المعتمدة ضمن موازنتهم السنوية، ويتم ذلك وفق قرار مجلس الوزراء الصادر لهذا الغرض، ولمجلس الوزراء اعادة النظر في الصلاحيات المخولة وفق مقتضيات المصلحة العامة وتطبيق مبدأ اللامركزية.

المادة السابعة:

اولاً: لرئيس برلمان كوردستان – العراق اجراء المناقلة ضمن الاعتمادات الخاصة بالبرلمان.

ثانياً: لرئيس مجلس القضاء في الاقليم اجراء المناقلة ضمن الاعتمادات الخاصة بمجلس القضاء.

ثالثاً: لوزير التخطيط وبناءاً على طلب الوزارة المعنية اجراء المناقلات اللازمة للمشاريع الاستثمارية ضمن الموازنة الاستثمارية المصدقة لنفس الوزارة، وفي حدود المحافظة الواحدة واعلام وزارة المالية والاقتصاد بذلك.

رابعاً: لوزير المالية والاقتصاد وبالتنسيق مع وزارة التخطيط والوزارات المعنية اجراء المناقلات اللازمة للمشاريع الاستثمارية بين الوزارات وفي حدود المحافظة الواحدة وضمن الموازنة الاستثمارية المصدقة.

المادة الثامنة:

اولاً: لوزير المالية والاقتصاد صلاحية اجراء المناقلة بين اعتمادات الباب الواحد باستثناء فصل الرواتب حيث يجوز النقل اليه ولا يجوز النقل منه.

ثانياً: لوزير المالية والاقتصاد اجراء المناقلة بين اعتمادات ابواب الميزانية لاغراض توفير امكانيات الصرف للادارات التي يتقرر فك ارتباطها من وزارة والحاقها بوزارة اخرى، وللوزير المختص اجراء المناقلة ضمن القسم الواحد و وحدة الصرف الواحدة.

ثالثاً: لا يجوز اجراء المناقلة بين المحافظات فيما يتعلق بتخصيصات اعمار وتنمية مشاريع الاقاليم والمحافظات.

المادة التاسعة:

اولاً: للوزير المختص صلاحية الصرف بما لا يزيد على (350) ثلاثمائة وخمسون مليون دينار عن كل حالة، وله تخويل رؤساء الدوائر التابعة لوزارته بصرف ما لا يزيد على (250) مائتان وخمسون مليون دينار.

ثانياً: لرؤساء الهيئات غير المرتبطة بوزارة صلاحية الصرف بما لا يزيد على (300) ثلاثمائة مليون دينار لكل حالة.

ثالثاً: يراعى في اولاً وثانياً مايلي:

1- **ان يتم الصرف وفقاً للاعتمادات المصادق عليها في الموازنة العامة السنوية وللاغراض المحددة لها.**

2- **التقيد بالاعتمادات المخصصة في الموازنة العامة ولا يجوز الدخول في الالتزام بالصرف بما يزيد عما هو مخصص في الموازنة.**

المادة العاشرة: لا تزيد المكافأت للموظفين على مليون دينار سنوياً للشخص الواحد وضمن التخصيصات المقررة بالموازنة وبموجب تعليمات تصدرها وزارة المالية والاقتصاد.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

الفصل الرابع

(الملاكات)

المادة الحادية عشرة:

اولاً: تتولى وزارة المالية والاقتصاد بالتنسيق مع الوزارات الاخرى اعداد مفردات ملاكات الاقليم للسنة المالية 2011 والمصادقة عليها في ضوء كلف الرواتب المصدقة للاقليم في قانون الموازنة العامة الاتحادي (الدول/ج/ عدد القوى العاملة للوزارات والدوائر الممولة مركزياً لسنة 2011) والذي حدد حصة الاقليم بـ(25000 خمسة وعشرون الف درجة وظيفية) مستحدثة لسنة 2011.

ثانياً: على الوزارات والجهات غير المرتبطة بالوزارة توزيع عدد الدرجات الوظيفية المستحدثة ضمن ملاك الاقليم سنة 2011 على المحافظات والوحدات الادارية وفق عدد سكانها، وحسب الضوابط والشروط والاجراءات الواردة في مشروع قانون مجلس الخدمة العامة لاقليم كوردستان المصادق عليه من قبل مجلس الوزراء، لحين صدور قانون مجلس الخدمة العامة للاقليم ونفاذه.

ثالثاً: تلتزم الوزارات والجهات غير المرتبطة بوزارة بتزويد وزارة المالية والاقتصاد بجداول تتضمن عدد الموظفين واسمائهم وعناوينهم ودرجاتهم الوظيفية للذين يتم تعيينهم لسنة 2011 وفق النسب المشار اليها اعلاه مع الاوامر الخاصة بالتعيين، واذا وجدت تجاوزاً في تلك النسب يتم الغاء الاوامر الصادرة بالتعيين خلافاً لذلك.

المادة الثانية عشر:

اولاً: عند نقل الموظف من دائرة من دوائر الاقليم الممولة مركزياً او ذاتياً الى القطاع الخاص:

أ- تتحمل وزارة المالية والاقتصاد للاقليم نصف راتبه الذي يتقاضاه من الدوائر المنقول منها لمدة ثلاث سنوات اعتباراً من تاريخ نقله، على ان تقطع علاقته مع دائرته نهائياً.

ب- تقوم دائرة المنقول منها موظفين بصرف نصف راتب المنصوص عليه (اولاً/أ) اعلاه من هذه المادة الى جهة القطاع الخاص المنقول اليها.

ج- على وزارة المالية والاقتصاد اصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفيذ احكام هذه الفقرة وتحديد ضوابطها وشروطها.

ثانياً: على وزارة المالية والاقتصاد دعم موارد صندوق مؤسسة التقاعد والضمان الاجتماعي بتخصيص مبلغ لايزيد على 30٪ من الاشتراكات المدفوعة للمؤسسة خلال السنة المالية السابقة ضمن تخصيصات وزارة العمل والشؤون الاجتماعية.

الفصل الخامس

(احكام ختامية)

المادة الثالثة عشر:

اولاً: الاستمرار في تنفيذ مشروع تنمية وتطوير قدرات كوردستان البشرية لاجل اعداد الكوادر المتخصصة في المجالات المختلفة التي يحتاجها الاقليم عن طريق الزمالات والبعثات والابحاث والدورات التدريبية تحت اشراف الهيئة العليا المشكلة برئاسة رئيس مجلس الوزراء ونائبه و وزراء (التربية، التعليم العالي والبحث العلمي والتخطيط) وفق النظام المصادق عليه من قبل مجلس الوزراء.

ثانياً: يستمر الصرف على المبلغ المخصص لصندوق المشروع وتقوم وزارة المالية والاقتصاد بتأمين مبالغ لازمة اضافية لدعم الصندوق عند الحاجة.

المادة الرابعة عشر:

تخصص مبلغ (200) مئتا مليار دينار لدعم الاحزاب ومشاريع المنظمات غير الحكومية، ويتم الصرف من هذا التخصيص باجراءات مؤقتة قبل وزارة المالية والاقتصاد على ان يتم تسوية المبالغ المستلمة من قبل الاحزاب والمنظمات غير الحكومية في سنة 2010 والتي تستلم في سنة 2011 وفق قانون دعم الاحزاب وقانون المنظمات غير الحكومية حال اقرارهما من قبل برلمان اقليم كوردستان.

المادة الخامسة عشر:

اولاً: تلتزم وزارة المالية والاقتصاد بتأمين مبالغ للاستمرار في:

1- تأمين القرض العقاري للمواطنين في المحافظات والاقضية والنواحي والقرى حسب التعليمات والضوابط المرعية وتعزيز حسابه عند الحاجة.

2- دعم مشاريع القطاع الزراعي عن طريق المصرف الزراعي.

3- دعم مشاريع المصرف الصناعي.

ثانياً: تلتزم وزارة المالية والاقتصاد بتمويل صندوق الاسكان بمبلغ (150 مليار) ومائة وخمسون مليار دينار مع اعطاء الاولوية للمشاريع السكنية المشمولة به في النواحي والقرى.

ثالثاً: تخصيص مبلغ قدره (25) خمسة وعشرون مليار دينار لدعم صندوق القروض الصغيرة ومشروع ايجاد فرص العمل للشباب المصادق عليه من قبل مجلس وزراء اقليم كوردستان في سنة 2010.

رابعاً: يحدد سلفة الزواج الواردة في قانون سلفة الزواج لاقليم كوردستان رقم (17) لسنة 2010 بمبلغ (250000) مليونين وخمسمائة الف دينار).

المادة السادسة عشر:

يستلم (صندوق كوردستان للعائدات النفطية) المؤسس وفق المادة الخامسة عشرة من قانون النفط والغاز لاقليم كوردستان – العراق رقم (22) لسنة 2007 العائدات المستحصلة من العمليات النفطية الخاصة بالحقول النفطية وفق احكام الدستور العراقي وقانون النفط والغاز للاقليم.

المادة السابعة عشر: في حالة حصول تغير في حصة موازنة اقليم كوردستان يخول وزير المالية والاقتصاد بـ:

اولاً: تخفيض المبلغ الاجمالي للموازنة بنفس النسبة لتغطية العجز.

ثانياً: في حالة حصول الوفر في الموازنة تستحصل موافقة البرلمان على كيفية الصرف بناءاً على اقتراح مجلس الوزراء.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثامنة عشر: لايجوز التعاقد للعمل في دوائر الاقليم الا بموافقة وزارة المالية والاقتصاد.

المادة التاسعة عشر: تقدم وزارات ودوائر الاقليم كافة حساباتها الشهرية (موازين المراجعة) في موعد لا تتجاوز مدته (10) ايام من نهاية كل شهر الى وزارة المالية والاقتصاد/ مديرية المحاسبة.

المادة العشرون: يحال رئيس الدائرة لوحدة الانفاق الذي يتخلف عن تقديم الحسابات الختامية لسنة 2010 لدائرته بعد نفاذ هذا القانون الى التحقيق وفق الاجراءات القانونية والتعليمات النافذة.

المادة الحادية والعشرون: على مجلس الوزراء تقديم كشف بحسابات القروض المقدمة لحكومة الاقليم مع بيان اوجه صرفها للمشاريع المخصصة لها للبرلمان للمصادقة عليها.

المادة الثانية والعشرون: تتولى جميع الوزارات والدوائر غير المرتبطة بوزارة بتوزيع النفقات التشغيلية والاستثمارية على محافظات الاقليم بمراعاة الكثافة السكانية لكل محافظة والمناطق الاكثر تضرراً بعد استبعاد مصاريف مركز الوزارة.

المادة الثالثة والعشرون: توحيد موازنة جميع المؤسسات التي لم تتوحد خلال مدة لاتتجاوز ستة اشهر.

المادة الرابعة والعشرون:

اولاً: تعفى من الرسوم كافة البضائع والسلع المستوردة من قبل دوائر الاقليم والقطاع العام باسمها ولاستخدامها.

ثانياً: يشمل الاعفاء اعلاه البضائع والسلع المستوردة لدوائر الاقليم والقطاع العام من حكومات او مؤسسات مانحة.

المادة الخامسة والعشرون:

اولاً: تحديد رواتب ومخصصات والرواتب التقاعدية في الاقليم للوظائف المبينة ادناه وفق مشروع (قانون رواتب كبار المسؤولين في الدولة) المصادق عليه من قبل مجلس الوزراء الاتحادي (والمرفق نسخة منه طياً).

(رئيس الاقليم ونائبه، رئيس البرلمان ونائبه، رئيس مجلس الوزراء ونائبه، رئيس مجلس القضاء ونوابه، واعضاء البرلمان، والوزراء ومن بدرجتهم ومن يتقاضى راتب وزير، و وكلاء الوزارات ومن هم بدرجتهم ومن يتقاضى راتب وكيل وزارة، والمستشارين، واصحاب الدرجات الخاصة، والقضاة والادعاء العام والمدراء العامين ومن بدرجتهم).

ثانياً: تلغى المخصصات الاستثنائية والخاصة واية مخصصات اخرى لم يرد بها نص في مشروع قانون المشار اليه في (اولاً) اعلاه بعد نفاذه.

ثالثاً: تستقطع نسبة 10٪ من رواتب الدرجات الوظيفية وفق ما جاء في (اولاً) اعلاه، ماعدا مدير عام ومن بدرجته ومن يتقاضى راتبه ومخصصاته.

المادة السادسة والعشرون: عدم التعيين في اية وظائف قيادية من (مدير عام وما فوق) مالم يوجد لها درجة في قانون الوزارة او الهيكل التنظيمي الصادر استناداً الى قانون الوزارة او الجهة غير المرتبطة بوزارة.

المادة السابعة والعشرون:

على وزير المالية والاقتصاد اصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفيذ احكام هذا القانون، ولتحديد صلاحيات الصرف للادارات الحكومية خلال فترة لا تتجاوز خمسة عشرة يوماً من تاريخ نشر هذا القانون في الجريدة الرسمية.

المادة الثامنة والعشرون: لايعمل بأي نص يتعارض مع احكام هذا القانون.

المادة التاسعة والعشرون: على مجلس الوزراء والجهات ذات العلاقة تنفيذ احكام هذا القانون.

المادة الثلاثون: ينشر هذا القانون في الجريدة الرسمية (وقائع كوردستان) ويعتبر نافذا من 2011/1/1.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموون، ئێستاش بە کوردیەکەی.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژە یاسای

بودجەی هەرێمی کوردستان – عێراق بۆ ساڵی 2011

بەشی یەکەم

(خەرجی و کورت هێنان)

ماددەی یەکەم:

یەکەم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

یەك دەقیقە، نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەپێی پەیڕەوی ناوخۆ، کاتێك راپۆرت تەواو دەبێت، دەخرێتە دەنگدانەوە، بۆ رەت کردنەوەی، یان قەبول کردنی، ئێمە سەرەڕای راپۆرتەکە بەپێی پەیڕەوەکە دەبێت، دوایی دەچینە سەر موازەنە، نەچووین، باسی موازەنەش.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە پەیڕەوەکە باش بخوێنەوە، ئینجا، دانیشە رجائەن، رجائەن دانیشە، پەیڕەوەکەت نەخوێندۆتەوە، سوپاس، کاك کاردۆ بەخۆت بخوێنەوە، ماددەکە بخوێنەوە، کاکە بە هەڵە دەیخوێننەوە، چاوەکەم وا نییە، فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی 85:

پاش گفتوگۆ کردن لەسەر راپۆرتەکە بەشێوەیەکی گشتی ئەنجومەن دەنگ لە دەست پێ کردنی گفتوگۆی بودجە دەدات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەنگ لەسەر گفتوگۆی بودجە دەدات، ئێمە دامانە دەنگدانەوە.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێستا قسە لەسەر یاساکە دەکەین، وایە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

یاسای بودجەیە.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یاسای بودجە، بەڵام من مەبەستم موازەنەکەیە، من یەك پرسیار لە جەنابت دەکەم دوای پێشنیاری راپۆرتەکە لە لیژنە تایبەتەکان وەرگیراوە، ئێمە چ گۆڕانکارییەکمان لەم بودجەیەدا کرد؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك شێروان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان.

دوای ئەوەی کە راپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری خوێندرایەوە، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، هەموو مولاحەزاتیاندا، هەموو راو سەرنج و تێبینیەکانی خۆیاندا، بەڵام لە هەمان کاتدا راو سەرنج و تێبینیەکانی خۆشیاندا لەسەر هەموو بڕگەو ماددەکانی بودجە، چوونە ناو هەموو تەفاسیلێك، سەرەڕایی ئەوە کە راپۆرتەکە، راپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری بووە، ئەمە لەلایەك.

لەلای دووەمەوە، ئێمە پێش ئەوەی موناقەشەی موازەنە بکەین، دەبێت تەصویت بکرێت، ئەم تەصویتەی دوێنێ تەصویتێکی راست و دروست بوو، دەقاودەق لەگەڵ ماددەی (85)ی پەیڕەوی ناوخۆ موتابیقە، ئێستا ئێمە دەچینە موناقەشەی بڕگەو ماددەکانی بودجە، کە بابی یەکەمی نەفەقاتە، بابی دووەم ئیراداتەو دەست پێ دەکات هەتا بابی پێنجەم، بەم شێوەیە گفتوگۆیەکان بەڕێوە دەچێت، ئێمە پرۆتۆکۆلاتمان هەیە لە سالاّنی پێشتری هەر بەم شێوەیە بەڕێوە چووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەردەوام بە دکتۆرە رۆژان.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژە یاسای
بودجەی هەرێمی کوردستان – عێراق بۆ ساڵی 2011
بەشی یەکەم
(خەرجی و کورت هێنان)

ماددەی یەکەم:

یەکەم: بۆ ساڵی دارایی (2011) بڕی (13,940,000 ملیۆن) سێزدە تریلیۆن و نۆسەدو چل ملیار دینار تەرخان دەکرێت و بەم جۆرەش دابەش دەکرێت:

1- بڕی (4,150,000 ملیۆن) چوار تریلیۆن و سەدو پەنجا ملیار دینار بۆ خەرجی پرۆژەکانی وەبەرهێنان، لەنێویاندا بڕە بودجەی ئاوەدانکردنەوەو بووژاندنەوەی پرۆژەی هەرێم و پارێزگاکان.

2- بڕی (9,672,670 ملیۆن) نۆ تریلیۆن و شەش سەدو حەفتاو دوو ملیارو شەش سەدو حەفتا ملیۆن دینار بۆ خەرجی وەگەڕخستن.

3- بڕی (54,000 ملیۆن) پەنجاو چوار ملیار دینار بۆ خەرجی پەرلەمانی کوردستان.

4- بڕی (63,330 ملیۆن) شەست و سێ ملیارو سێ سەدو سی ملیۆن دینار بۆ خەرجی ئەنجومەنی دادوەری.

دووەم: کورت هێنانی بەرپلان بە (1,554,296 ملیۆن) یەك تریلیۆن و پێنج سەدو پەنجاو چوار ملیارو دوو سەدو نەوەدو شەش ملیۆن دینار، ئەم کورت هێنانەش لەو بەشە پارەیەی وەزارەتی پێشمەرگە پڕ دەکرێتەوە، کە لە بودجەی وەگەڕخستنی فیدرالدا بۆ پاسەوانی هەرێم لەنێو بڕە پارەی وەزارەتی بەرگریی عێراقی فیدرال، بەگوێرەی یاساکانی بودجەی گشتی فیدرال بۆ ساڵانی دارایی (2007 تا 2011) تەرخان کراون.

بەشی دووەم

(داهاتەکان)

ماددەی دووەم:

داهاتەکانی بودجەی ساڵی (2011)ی دارایی هەرێمی کوردستانی عێراق بە بڕی (12,386,000 ملیۆن) دوازدە تریلیۆن و سێ سەدو هەشتاو شەش ملیار دینار دەخەملێندرێت، بەگوێرەی ئەوەی کە لەم خشتەی دادێت رووون کراوەتەوە:

ز	ناونیشان	بڕی پارە
1-	بەشی هەرێم بەگوێرەی یاسای بودجەی گشتی فیدرالی کۆماری عێراق بۆ ساڵی (2011)ی دارایی.	(11,180,000 ملیۆن) یازدە تریلیۆن و سەدو هەشتا ملیار دینار.
2-	داهاتی بەکردەنی بەدەست هاتوو لە دەروازەکانی سنووری هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2011و دووبارە لە چوارچێوەی بودجەی هەرێمی کوردستان تەرخان کراوەتەوە، ئەویش بەگوێرەی برگەی سێیەم لە ماددەی (25) لە یاسای بودجەی گشتی فیدرالی کۆماری عێراق بۆ ساڵی 2011ی دارایی.	(305 ملیار) سێ سەدو پێنج ملیار دینار.
3-	ئەو داهاتەی لە فڕۆشتنی وزەی کارەبا لەهەرێمدا بەدەست هاتووە.	(151 ملیار) سەدو پەنجاو یەك ملیار دینار.
4-	داهاتی خەملێندراوی دەروازەکانی سنووری سەر بە هەرێمی کوردستان.	(400 ملیار) چوارسەد ملیار دینار.
5-	بڕە پارەی پترۆ دۆلار بەگوێرەی برگەی چوارەم لە ماددەی (25)	(350 ملیار) سێ سەدو پەنجا

	لـه یاسـای بودجـەی گشـتی فیـدرالّی کۆمـاری عیّـراق بـۆ سـالّی (2011)ی دارایی	ملیار دینار.

ماددەی سیّیەم:

وەزارەتی دارایی و ئابووری هەرێمی کوردستان – عیّراق، ئەرکی دابین کردنـی پـارەی وەزارەت و ئیـدارەکان بەگوێرەی داهاتی دارایی بەردەست، دەگرێتە ئەستۆ.

ماددەی چوارەم:

یەکـەم: هـەموو داهـاتی ئـەو فەرمانگانـەی لـە ناوەنـدەوە پارەیـان پـێ دەدرێـت، وەك داهـاتی کۆتـایی بـۆ گەنجینەی گشتی تۆمار دەکرێت.

دووەم: بەدەر لە حوکمی برگەی (یەکەم)ی رابردوو، وەزیری دارایی و ئابووری بۆی هەیە:

أ- ئەو بـڕە داهاتـەی مانگانـەی وەزارەتـی تەندروسـتی هـەرێمی کوردسـتان بەهـەموو فەرمانگەکانییـەوە بـە دەسـتی دەهێنێـت، بخرێتـە سـەر بودجـەی ئـەو وەزارەتـە، بەمەبەسـتی کـڕینی دەرمـان و دابـین کردنـی خەرجیـەکانی چـاك کردنـەوە بـە هـەموو جۆرەکانیـەوە، بـەگوێرەی خواسـتی وەزارەتـی تەندروسـتی، کـە خشتەی بەکردەنی بەدی هاتووی داهاتی لەگەڵدا بێت.

ب- ئەو بڕە داهاتەی مانگانەی وەزارەتی کارەبای هەرێمی کوردستان بەهـەموو فەرمانگەکانییـەوە بەدەسـتی دەهینێت، بخرێتە سەر بودجـەی ئـەو وەزارەتـە، بەمەبەسـتی پەرەپێـدان و بـاش کردنـی تۆڕەکـانی کارەبـاو بەگوێرەی خواستی وەزارەتی کارەبا، کە خشتەی بە کردەنی بەدی هاتووی داهاتی لەگەڵدا بێت.

ماددەی پێنجەم:

ئەو بڕە کۆمەکانەی پێشکەش دەکـرێن بـە وەزارەتـەکان و ئـەو فەرمانگانـەی گرێـدراوی وەزارەت نـین، واتـا سەر بە وەزارەت نین، لە پاش قبول کردنیان لەلایەن وەزیری دارایی و ئابووریـیەوە، وەك داهاتی کۆتایی بۆ گەنجینـە تۆمـار دەکـرێن، بـە مـەرجێك وەزیـری دارایـی و ئـابووری لەچوارچـێوەی بودجـەی وەزارەت، یـان لایەنانی گرێ نەدراو بە وەزارەتدا تەرخانی بکاتەوە، بە مەبەستی ئەوەی لەو خواستەدا خـەرج بکرێـت کـە لە پێناویدا بەخشراوە.

بەشی سێیەم

(دەسەلاّتەکان)

ماددەی شەشەم:

یەکەم: خەرج کردن لە پشتیوانەی حیساباتی سەرەکی (بەخشین، باربوو، خەرجی پرۆژەکانی وەبەرهێنان) دەبێت، ئـەویش لەلایـەن وەزارەتـی دارایـی و ئابووریـیـەوە لەچوارچـێوەی بودجـەی هـەرێمی کوردسـتان – عیّراقدا.

دووەم: ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستان – عێراق، بۆی هەیە دەسەلاّتی خەرج کردنی راستەوخۆ لەبەر رۆشنایی پشتیوانەی تەرخان کراو لە چوارچێوەی بودجەی سالاّنەیاندا، بە وەزیران و سەرۆکی لایەنانی گرێ نەدراو بە وەزارەت و بریکاری وەزارەتەکان و بەڕێوەبەرەی گشتیەکان و بەڕێوەبەران و سەرۆکی یەکەکانی ئیداری بدات، ئەمەش بەگوێرەی بڕیارێکی ئەنجومەنی وەزیران دەبێت، کە بۆ ئەو مەبەستە دەرچووە، ئەنجومەنی وەزیرانیش بۆی هەیە بەگوێرەی هەلومەرجی بەرژەوەندیی گشتی و پیادە کردنی بنەمای لامەرکەزی، چاو بەو دەسەلاّتانەی کە دراون دەخشێندرێتەوە.

ماددەی حەوتەم:

یەکەم: سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان – عێراق بۆی هەیە، لەنێو پشتیوانەی تایبەت بە پەرلەماندا گواستنەوە بکات.

دووەم: سەرۆکی ئەنجومەنی دادوەری بۆی هەیە، لەنێو پشتیوانەی تایبەت بە ئەنجومەنی دادوەریدا گواستنەوە بکات.

سێیەم: وەزیری پلاندانان بە پشت بەستن بە خواستی وەزارەتی پەیوەندیدار، بۆی هەیە گواستنەوەی پێویست بکات بۆ پرۆژەکانی وەبەرهێنان لەنێو بودجەی وەبەرهێنانی پەسند کراو بۆ هەمان وەزارەت و لە سنووری یەك پارێزگادا، لەم بارەیەشەوە وەزارەتی دارایی و ئابووری ئاگادار بکاتەوە.

چوارەم: وەزارەتی دارایی و ئابووری بە هەماهەنگی لەگەلّ وەزارەتی پلاندانان و وەزارەتەکانی پەیوەندیدار، بۆی هەیە گواستنەوەی پێویست بکات بۆ پرۆژەکانی وەبەرهێنان لەنێوانی وەزارەتەکانداو لە سنووری یەك پارێزگاداو لەنێو بودجەی پەسند کراوی وەبەرهێناندا.

ماددەی هەشتەم:

یەکەم: وەزیری دارایی و ئابووری ئەو دەسەلاّتەی هەیە، گواستنەوە لەنێوان پشتیوانەکانی یەك دەروازەدا بکات، بەدەر لە بەشی مووچە، کە دەکرێ بۆی بگوێزرێتەوەو ناکرێ لێی بگوازرێتەوە.

دووەم: وەزیری دارایی و ئابووری بۆی هەیە گواستنەوە لەنێوان پشتیوانەی دەروازەکانی بودجەدا بکات، بە ئامانجی دابین کردنی توانای خەرج کردن بۆ ئەو فەرمانگانەی بڕیار دەدرێت لە وەزارەتێك جیا بکرێنەوەو بدرێنە پاڵ وەزارەتێکی دیکەوە، وەزیری تایبەتمەندیش بۆی هەیە لەنێو یەك بەش و یەك یەکەی خەرج کردندا گواستنەوە بکات.

سێیەم: نابێ گواستنەوە لەنێوانی پارێزگاکاندا بکرێت، لەوەی پەیوەندی بە بڕە پارەی ئاوەدانکردنەوەو پەرەپێدانی پرۆژەکانی هەرێم و پارێزگاکانەوە هەیە.

ماددەی نۆیەم:

یەکەم: وەزیری تایبەتمەند دەسەلاّتی خەرج کردنی هەیە بە بڕێ کە لە (350) سێ سەدو پەنجا ملیۆن دینار بۆ هەر حالّەتێك تێپەڕ نەکات، بۆشی هەیە کە دەسەلاّت بە سەرۆك فەرمانگەکانی سەر بە وەزارەتەکەی بدات، کە بڕی تا (250) دوو سەدو پەنجا ملیۆن دینار خەرج بکەن.

دووەم: ئەو سەرۆك دەستانەی گرێدراوی وەزارتێك نین، دەسەلاتی خەرج كردنی تا (300) سێ سەد ملیۆن دیناریان بۆ هەر حاڵەتێك هەیە.

سێیەم: لە یەكەم و دووەمدا، ئەمانەی خوارەوە رەچاو دەكرێن:

1- خەرج كردن بەگوێرەی پشتیوانەی پەسند كراو لە بودجەی گشتی سالأنە دەبێت و بۆ ئەو مەبەستانەی بۆیان دیاری كراوە.

2- پابەند بوون بەو پشتیوانەی لە بودجەی گشتیدا تەرخان كراوە، ناشكرێ خۆ وا بەستە بە خەرج كردن بكرێت، بە زیاتر لەوەی لە بودجەدا تەرخان كراوە.

ماددەی دەیەم:

پاداشتی فەرمانبەران سالأنە بۆ یەك كەس لەیەك ملیۆن دینار زیاتر نەبێت و لەنێو بڕە پارەی تەرخان كراو لە بودجەداو بەگوێرەی رێنمایی كە وەزارەتی دارایی و ئابووری دەری دەكات.

بەشی چوارەم

(میلاك)

ماددەی یازدەم:

یەكەم: وەزارەتی دارایی و ئابووری بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتەكانی دی وردەكاریی میلاكی هەرێم بۆ سالّی (2011)ی دارایی رێك دەخات و پەسندی دەكات، لەبەر رۆشنایی تێچووی مووچەی پەسند كراو بۆ هەرێم لەیاسای بودجەی گشتیی فیدراڵیدا (خشتەی/ج- ژمارەی هێزی كاری ئەو وەزارەت و فەرمانگانەی بۆ سالّی 2011 لە ناوەندەوە پارەیان دەدرێت)، كە بەشی هەرێم بە (25) بیست و پێنج هەزار پلەی وەزیفی لە نوێ دامەزراو بۆ سالّی 2011 دیاری كراوە.

دووەم: دەبێ وەزارەتەكان و ئەو لایەنانەی گرێدراوی وەزارەت نین، پلەكانی نوێی وەزیفی لەنێو میلاكی هەرێم بۆ سالّی (2011) دابەشی سەر پارێزگاو یەكەكانی كارگێڕی بكەن، بەگوێرەی ژمارەی دانیشتوان و بەپێی ئەو بنەماو مەرج و رێكارانەی لە پرۆژە یاسای ئەنجومەنی گشتیی راژەی هەرێمی كوردستاندا هاتووەو لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پەسند كراوە، تا ئەو كاتەی یاسای ئەنجومەنی گشتی راژەی هەرێم دەردەچێت و كاری پێ دەكرێت.

سێیەم: وەزارەتەكان و لایەنانی كە سەر بە وەزارەت نین، پەیوەست دەبن بەوەی خشتە بدەنە وەزارەتی دارایی و ئابووری، كە بریتی بێت لە ژمارەی فەرمانبەران و ناو وناونیشان و پلەی وەزیفیان، ئەوانەی لە سالّی 2011دا بەگوێرەی ئەو رێژانەی پێشتر ئاماژەیان پێ كرا دادەمەزرێن، لەگەڵ فەرمانەكانی تایبەت بە دامەزراندن، ئەگەر زێدەڕۆیی لەو رێژانەدا بینرا، ئو فەرمانانەی دامەزراندن هەڵدەوەشێندرێنەوە، كە پێچەوانەی ئەوەن.

ماددەی دوازدەم:

یەکەم: لەکاتی گواستنەوەی فەرمانبەر لە فەرمانگەیەك لە فەرمانگەکانی هەرێم، کە بودجەکەی لەناوەندەوە، یان خۆبەخۆ بۆ کەرتی تایبەت:

أ- وەزارەتی دارایی وئابووری لە رۆژی گواستنەوەکەیەوە بۆ ماوەی سێ ساڵ، نیوەی ئەو موچەیەی دەگرێتە ئەستۆ، کە لەو فەرمانگەیەی لێی گواستراوەتەوە وەری دەگرێت، بە مەرجێك بە یەکجارەکی پەیوەندیی لەگەڵ فەرمانگەکەیدا بپچڕێت.

ب- ئەو فەرمانگەیەی فەرمانبەری لێ گواستراوەتەوە، نیوەی ئەو موچەیەی بە دەق لە (یەکەم/أ)ی پێشتر لەم ماددەیەدا هاتووە بەلایەنی ئەو کەرتی تایبەتەی ئەوی بۆ گواستراوەتەوە دەدات.

ج- دەبێ وەزارەتی دارایی و ئابووری رێنمایی پێویست دەربکات، بۆ ئاسان جێ بەجێ کردنی حوکمەکانی ئەم بڕگەیەو پرەنسیپ و مەرجەکانی دیاری بکرێن.

دووەم: دەبێ وەزارەتی دارایی و ئابووری پشتیوانی لە داهاتی سندوقی دەزگای خانەنشینی و بیمەی کۆمەلایەتی بکاتن، بە تەرخان کردنی بڕێك کە 30٪ی ئەو ئابوونانەی دراونەتە دەزگاکە لە ماوەی ساڵی پێشووی دارایی لەنێو پارەی تەرخان کراوی وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەلایەتی، زیاتر نەبێت.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەشی پێنجەم

(چەند حوکمێکی کۆتایی)

ماددەی سێزدەم:

یەکەم: بەردەوام بوون لە جێ بەجێ کردنی پرۆژەی بووژاندنەوەو پەرەپێدانی توانا مرۆییەکانی کوردستان، لەپێناو پێگەیاندنی کادیرانی پسپۆر لە بواری جیاجیادا، کە هەرێم پێویستی پێیانە، لە رێی زەمالەو نێردەو توێژینەوەو خولی مەشقەوە بە سەرپەرشتی دەستەی باڵا، کە بە سەرۆکایەتیی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکەی و وەزیرانی (پەروەردە، خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی و، پلان)، کە بەگوێرەی پەیڕەوی ئەرێ کراو (راستێندراو) لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێك هاتووە.

دووەم: خەرج کردنی ئەو بڕە پارەیەی بۆ سندوقی پرۆژەکە تەرخان کراوە، بەردەوام دەبێت و وەزارەتی دارایی و ئابووری بۆ پشتیوانی کردن لە سندوقەکە لە کاتی پێویستدا، زێدە بڕە پارەی پێویست دابین دەکات.

ماددەی چواردەم: بڕی (200) دوو سەد ملیار دینار بۆ پشتیوانی کردنی حزبەکان و پرۆژەی رێکخراوەکانی ناحکومی تەرخان دەکرێت، خەرج کردنی ئەو بڕە تەرخان کراوەش بە رێکاری کاتی لەلایەن وەزارەتی دارایی و ئابووریەوە دەبێت، بەمەرجێك ئەو بڕە پارانەی لە لایەن حزب و رێکخراوەکانی ناحکومییەوە لە ساڵی 2010دا وەرگیراون پاکتاو (تەسویە) بکرێن، ئەوەشی لە ساڵی 2011دا وەردەگیرێت

پاکتاو کردنەکەی بەگوێرەی یاسای پشتیوانی کردنی حزبەکان و یاسای رێکخراوەکانی ناحکومی دەبێت، لە حاڵەتی پەسند کردنیان لەلایەن پەرلەمانی هەرێمی کوردستانەوە.

ماددەی پازدەم: یەکەم: وەزارەتی دارایی و ئابووری پەیوەست دەبێت بە دابین کردنی بڕی پارە بۆ بەردەوام بوون لە:

1- **دابین کردنی پێشینەی خانووبەرە بۆ هاوواڵتیان لە پارێزگاکان و قەزاو ناحیەو گوندەکاندا، بەپێی رێنمایی و پرەنسیپی رەچاو کراو و پتەو کردنی حیسابەکەی لەکاتی پێویستدا.**

2- **پشتیوانی کردن لە پرۆژەکانی کەرتی کشتوکاڵ لەرێی بانکی کشتوکاڵەوە.**

3- **پشتیوانی کردن لە پرۆژەکانی بانکی پیشەسازی.**

دووەم: وەزارەتی دارایی و ئابووری پەیوەست دەبێت بە پارەدان بە سندوقی نیشتەجێ بە بڕی (150) سەدو پەنجا ملیار دینار لە پاڵ ئەوەی پێشینە بەو پرۆژانەی نیشتەجێ بوون بدرێت، کە لە ناحیەو گوندەکاندا دەیانگرێتەوە.

سێیەم: تەرخان کردنی بڕی (25) بیست و پێنج ملیار دینار بۆ پشتیوانی کردن لە سندوقی قەرزی بچووك و پرۆژەی دۆزینەوەی دەرفەتی کار بۆ گەنجان، کە لە ساڵی 2010دا لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستانەوە ئەرێ کراوە (راستێندراوە).

چوارەم: پێشینەی هاوسەری کە لە یاسای پێشینەی هاوسەرگیریی هەرێمی کوردستان ژمارە (17)ی ساڵی 2010دا هاتووە، بە بڕی (2500000) دوو ملیۆن و پێنج سەد هەزار دینار دیاری دەکرێت.

ماددەی شازدەم: (سندوقی کوردستان بۆ داهاتی نەوت)، کە بەپێی ماددەی پازدەم لە یاسای نەوت و غازی هەرێمی کوردستانی عێراق ژمارە (22)ی ساڵی 2007دا دامەزراوە، ئەو داهاتانە وەردەگرێت، کە لە پرۆسەکانی نەوتی تایبەت بە کیلگەکانی نەوت بەدەست دێن و بەگوێرەی حوکمەکانی دەستووری عێراق و یاسای نەوت و غازی هەرێم.

ماددەی حەڤدەم: لە حاڵەتێکدا گۆڕان بەسەر بەشە بودجەی هەرێمی کوردستاندا هات، وەزیری دارایی و ئابووری دەسەلاتی پێ دەدرێت:

یەکەم: کەم کردنەوەی تێکڕای بڕی بودجە بە هەمان رێژە بۆ پڕکردنەوەی کورت هێنان.

دووەم: لەحاڵەتی هەبوونی زێدە لە بودجەدا، بەپێی پێشنیاری ئەنجومەنی وەزیران، رەزامەندی پەرلەمان سەبارەت بە چۆنیەتی خەرج کردنی وەردەگیرێت.

ماددەی هەژدەم: ناکرێ گرێبەست بۆ کار کردن لە فەرمانگەکانی هەرێمدا بکرێت، تەنیا بە رەزامەندی وەزارەتی دارایی و ئابووری نەبێت.

ماددەی نۆزدەم:

وەزارەت و فەرمانگەکانی هەرێم تێکڕای حیسابی مانگانەیان (بودجەی پێداچوونەوە) لە وادەیەکدا کە ماوەکەی لە (10) رۆژ لەدوای کۆتایی هاتنی هەر مانگێک تێپەر نەکات، پێشکەش بە وەزارەتی دارایی و ئابووری، بەڕێوەبەرایەتی ژمێریاری بکەن.

ماددەی بیستەم: سەرۆک فەرمانگەی یەکەی خەرج کردن، کە لە پێشکەش کردنی حیسابی کۆتایی ساڵی 2010ی فەرمانگەکەی دوا دەکەوێت، لەگەڵ کار پێ کردنی ئەم یاسایەدا، بەگوێرەی ڕێکاری یاسایی و ڕێنمایی کار پێکراو، ڕەوانەی لێکۆڵینەوە دەکرێت.

ماددەی بیست و یەکەم: دەبێ ئەنجومەنی وەزیران دەرخستەی حیسابی ئەو قەرزانەی پێشکەش بە حکومەتی هەرێم کراون، لەگەڵ ڕوون کردنەوەی شێوەی خەرج کردنیان، بۆ ئەو پرۆژانەی بۆیان تەرخان کراوە پێشکەش بە پەرلەمان بکات بۆ ڕاستاندنی.

ماددەی بیست و دووەم: هەموو وەزارەتەکان و ئەو فەرمانگانەی گرێدراوی وەزارەت نین ئەرکی دابەش کردنی خەرجی وەگەڕخستن و وەبەرهێنان بەسەر پارێزگاکانی هەرێمدا دەگرنە ئەستۆ، بە ڕەچاو کردنی چڕیی دانیشتوانی هەر پارێزگایەک و ئەو ناوچانەی پتر زەرەرمەندن، دوای جیا کردنەوەی خەرجی ناوەندی وەزارەت.

ماددەی بیست و سێیەم: یەکخستنی بودجەی تێکڕای ئەو دامەزراوانەی یەک نەخراون، لە ماوەیەکدا کە لە شەش مانگ تێپەڕ نەکات.

ماددەی بیست و چوارەم: یەکەم: هەموو ئەو کەلو پەل و کالاّیانەی کە لەلایەن فەرمانگەکانی هەرێم و کەرتی تایبەتەوە بەناوی خۆیان و بۆ بەکارهێنانی خۆیان هاوردە دەکرێن، ڕەسمیان لێ وەرناگیرێت.

دووەم: ئەو ڕەسم وەرنەگرتنەی سەرەوە ئەو کەلو پەل و کالاّیانەش دەگرێتەوە، کە بۆ فەرمانگەکانی هەرێم و کەرتی تایبەت، لە حکومەت، یان دامەزراوی بەخشەرەوە هاوردە کراون.

ماددەی بیست و پێنجەم:

یەکەم: دیاری کردنی مووچەو دەرماڵەو مووچەی خانەنشینی لە هەرێمدا، بۆ ئەو پۆستانەی لێرە بە دواوە خراونەتە ڕوو، بەگوێرەی پرۆژە (یاسای مووچە گەورە بەرپرسانی دەوڵەت) دەبێت، کە لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانی فیدرالّەوە ئەرێ کراوە (ڕاستێندراوە) و (دانەیەکیشی هاوپێچ کراوە):

(سەرۆکی هەرێم و جێگرەکەی، سەرۆکی پەرلەمان و جێگرەکەی، سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکەی، سەرۆکی ئەنجومەنی دادوەری و جێگرانی، ئەندامانی پەرلەمان، وەزیران و ئەوانەی لە پلەی ئەواندان و ئەوانەی مووچەی وەزیر وەردەگرن، بریکاری وەزارەتەکان و ئەوانەی لە پلەی ئەواندان و ئەوانەی موو چەی بریکاری وەزارەت وەردەگرن، ڕاوێژکاران، خاوەن پلەی تایبەت، دادوەران و ئەندامانی داواکاری گشتی، بەڕێوەبەرایەتی گشتی و ئەوانەی لە پلەی ئەواندان).

دووەم: دەرماڵەی نائاسایی و تایبەت و هەر دەرماڵەیەکی دی، کە بە دەق لە پرۆژە یاسای ئاماژە پێ کراو لە (یەکەمدا) باسی نەکراوە، لەپاش کار پێ کردنی یاساکە، ئیلغا دەکرێن.

سێیەم: رێژەی (10٪) لە موچەی پلەی وەزیفی دەبڕدرێت، بەگوێرەی ئەوەی لە (یەکەم) لەسەرەوەدا هاتووە (بێ لە بەڕێوەبەری گشتی و ئەوەی لە پلەی ئەودایەو ئەوەی موچەو دەرماڵەی ئەو وەردەگرێت).

ماددەی بیست و شەشەم: دامەزراندن لە هیچ پۆستێکی سەرکردانە (لە بەڕێوبەری گشتی بەرەو ژوور)دا ناکرێت، ئەگەر لە یاسای وەزارەتدا، یان پەیکەرە رێکخستنیدا نەبێت، پاڵپشت بە یاسای وەزارەت، یان ئەو لایەنەی گرێدراوی وەزارەت نین.

ماددەی بیست و حەوتەم: دەبێ وەزیری دارایی و ئابووری رێنمایی پێویست بۆ ئاسان جێ بەجێ کردنی ئەم یاسایەو بۆ دیاری کردنی دەسەلاتی خەرج کردن بۆ فەرمانگەکانی حکومەت دەربکات، لە ماوەیەکدا کە لە (15) پازدە رۆژ لە بەرواری بلاّو کردنەوەی ئەم یاسایە لە رۆژنامەی فەرمی تێپەڕ نەکات.

ماددەی بیست و هەشتەم: کار بە هیچ دەقێکی یاسایی ناکرێت ئەگەر لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایەدا ناکۆك بێت.

ماددەی بیست و نۆیەم: پێویستە ئەنجومەنی وەزیران و لایەنی پەیوەندیدار حوکمەکانی ئەم یاسایە جێ بەجێ بکەن.

ماددەی سییەم: ئەم یاسایە لە رۆژنامەی فەرمی (وەقایعی کوردستان)دا بلاّو دەکرێتەوەو لە (2011/1/1)ەوە جێ بەجێ دەکرێت.

لەکۆبوونەوەی ئاسایی ژمارە (4)ی رۆژی 2011/2/27دا (پرۆژە یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان – عێراق بۆ ساڵی 2011) لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە ئەرێ کرا (راستێندرا)، لەلایەن ئەنجومەنی راوێژکاریی هەرێمی کوردستانیشەوە بەگوێرەی نووسراویان ژمارە (18) لە 2011/3/7دا پێداچوونەوەی بۆ کرا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێستا راپۆرتی لیژنەی یاسایی سەبارەت بە ماددەکانی قانونەکە بە زمانی عەرەبی دەخوێنمەوە، بەو شێوەیەی خوارەوە:

المادةالاولى: بالنسبة للفقرة:

اولاً:

1- لا توجد عليها اية ملاحظة.

2- لا توجد عليها اية ملاحظة.

3- تقترح اللجنة صياغتها كالاتي:

(مبلغ قدره (74,000 مليار) اربعة وسبعون مليار دينار لنفقات برلمان اقليم كوردستان.

4- نقترح صياغتها كالآتي:

(مبلغ قدره (63,330مليون) ثلاثة و ستون مليار وثلاثمائة وثلاثون مليون دينار لنفقات مجلس القضاء ويتم الصرف بطريق التمويل ويخول رئيس مجلس القضاء صلاحية الصرف مباشرة ضمن الاعتمادات المخصصة لمجلس القضاء). وتبرير لهذه الاضافة هو لغرض منح صلاحية الصرف الى رئيس مجلس القضاء مباشرة ضمن الاعتمادات المخصصة للمجلس.

ثانياً من المادة الاولى:

(العجزالمخطط تبقى كما هي: العجز المخطط يقدر بـ(1,554,296) تريليون واحد وخمسمائة واربعة وخمسون مليار ومائتان وستة وتسعون مليون دينار، ويغطى هذا العجز من المبالغ المخصصة لوزارة البيشمركة من الموازنة التشغيلية الاتحادية لحرس الاقليم ضمن تخصيصات وزارة الدفاع العراقي الاتحادي حسب قوانين الموازنة العامة الاتحادية للسنوات المالية (2007 الى 2011).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، بۆ ئاگاداری لە کوردیەکە ماددەی دوازدە دووبارەیە، ماددەی سێزدەش پەریوە، بۆیە عەرەبیەکە دەبێتە ئەساس، پاشان چاك دەکرێت بۆ ئاگاداریتان، فەرموو بەردەوام بە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثانية: لا توجد عليها اية ملاحظة.

المادة الثالثة: لا توجد عليها اية ملاحظة.

المادة الرابعة:

اولا: لا توجد عليها اية ملاحظة.

ثانيا: تقترح اللجنة اعادة صياغة مقدمة الفقرة (ثانيا) من المادة بالشكل الآتي:- (استثناء من حكم الفقرة (اولا) اعلاه على وزير المالية والاقتصاد) لكي يصبح هذا الامر وجوبياً وليس جوازياً.

المادة الخامسة: لا توجد عليها اية ملاحظة.

المادة السادسة: لا توجد عليها اية ملاحظة.

المادة السابعة: لا توجد عليها اية ملاحظة.

المادة الثامنة: لا توجد عليها اية ملاحظة.

المادة التاسعة: لا توجد عليها اية ملاحظة.

المادة العاشرة: تقترح اللجنة:

جعل مبلغ المكافأت (مليوني دينار) كحد اعلى بدلا من (مليون دينار) اسوة بماجرى في موازنة عام 2010 واعادة صياغة المادة بالشكل الآتي:

(لا تزيد المكافأت للموظفين على مليوني دينار سنويا للشخص الواحد وضمن التخصيصات المقررة بالموازنة وبموجب تعليمات تصدرها وزارة المالية والاقتصاد).

المادة الحادية عشرة:

اولا- لا توجدعليها أية ملاحظة.

ثانيا- تقترح اللجنة حذف عبارة (الشروط والاجراءات العامة عليها) نظرا لان الضوابط تشمل كل هذه المسائل ولصدور قرار من مجلس الوزراء برقم (3136) في 2011/3/17، وإعادة صياغتها بالشكل الآتي:

(على الوزارات والجهات غير المرتبطة بوزارة توزيع عدد الدرجات الوظيفية المستحدثة ضمن ملاك الاقليم سنة 2011 على المحافظات والوحدات الادارية وفق عدد سكانها وحسب الضوابط والتعليمات الصادرة من مجلس الوزراء، لحين صدور قانون مجلس الخدمة العامة للاقليم ونفاذه).

ثالثا- لاتوجدعليها أية ملاحظة.

المادة الثانية عشرة: اولاً: لا توجد عليها اية ملاحظة.

اولاً (ب، ج) لاتوجد عليها اية ملاحظة وتبقى كما هي واردة في المشروع.

ثانياً: على وزارة المالية والاقتصاد دعم موارد صندوق مؤسسة التقاعد والضمان الاجتماعي بتخصيص مبلغ لايزيد على (30٪) من الاشتراكات المدفوعة للمؤسسة خلال السنة المالية السابقة ضمن تخصيصات وزارة العمل والشؤون الاجتماعية.

المادة الثالثة عشرة: لم يتم تحديد المبلغ المخصص لمشروع تنمية وتطوير قدرات كوردستان البشرية اسوة بماجرى في قانون موازنة الاقليم لعام 2010 لاسيما ان ما ورد في مشروع موازنة 2011 هو الاستمرار في تنفيذ هذا المشروع، لذلك تقترح اللجنة درج هذا المبلغ ضمن قانون الموازنة.

وهنا الرأي يبقى لاعضاء البرلمان لتحديد المبلغ.

المادة الرابعة عشرة: تبقى كما هي.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامی فەرموو.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو راپۆرتەی بەڕێز کاك عەونی دەخوێنێتەوە هیچی لەلامان نییە، هەمانە موشتەرەك، هاوبەشمان هەیە، ئەوەی دارایی و یاسایی لە راپۆرتی لیژنەی دارایی، بەس ئەو راپۆرتەمان نییە، ئەندامانی بەڕێزیش دەڵێن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عەونی فەرموو وەلأمیان بدەوە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

راپۆرتی ئێمە بـە ژمـارە (72) لـە 2011/4/19 ئاراستـەی سـەرۆکایەتی پەرلـەمان کـراوەو دابـەش کـراوە لەسەر ئەندامانی پەرلەمان، لەنێو راپۆرتی لیژنەی دارایی بە کاملی راپۆرتەکەمان تەسبیت کراوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئێستا مولاحەزەی ئەوەم کرد، ئەم پرۆژەیـە لـە ئەخیرەکەیـدا راپۆرتـە موشـتەرەکەکە هەیـە، مـەفروزە ئیستیناد بکرێتە سەر ئەو راپۆرتە موشتەرەکەی کە هەردوولا نووسیویانە، نەك تەنها.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك عەونی بچنە سەر راپۆرتە موشتەرەکەکە، فەرموو، فەرموو کاك کاردۆ.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کە راپۆرتی موشتەرەکە بە تەنیا ناتوانێت بیخوێنێتەوە، وەکو هەموو لیژنەکانی تر، ئـەوە لەگـەڵ راپـۆرتی هاوبەشە، لیژنەی داراییە، ئەمە باس دەکات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

هەردووکیان لێرەن، ئەوە داراییـە، ئـەوەش یاسـایە، یـەعنی ئـەوە هـەردووکیان لێـرەن، یـەعنی هـەردووکیان بخوێننەوە؟ بە شەریکی دەخوێننەوە، راپۆرتی هاوبەش، موشتەرەك تەوزیع کراوە، تکایە راوەستن، لیژنـەی دارایی راپۆرتی هاوبەش بە کوردی و بە عەرەبی فەرموون.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو پێشنیارەی کە ئێمە بۆ بـەڕێزت لەسـەر بۆچـوونی جـەنابت، ئێسـتا پـرۆژە یاسـاکە لەبـەردەمی هـەموو ئەندام پەرلەمانە بەڕێزەکان دایە، خوێندراوەتەوەو ماددە بـە مـاددە، لـە مـاددەی یەکـەوە چـووینە سـەری، رەئی لیژنەی دارایی و رەئی لیژنەی یاسایی و دوایی بخرێتە دەنگدانەوە.

دەربارەی ماددەی یەکەم، کە لە پرۆژە یاساکەدا هەیە، دوو رەئی هەیە بەم شێوەیەی خوارەوە:

رەئی لیژنەی یاسایی پەسندە وەکو لە پرۆژە یاساکەدا هاتووە.

رەئی لیژنەی یاسایی پێشنیار دەکات سەر لەنوێ بڕگەی چوار.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك دکتۆر احمد کەرەم بکە.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی(وەرتی):

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (19)

سێ شەممە رێکەوتی 2011/5/24

کاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی سێ شەممە رێکەوتی 2011/5/24 پەرلەمانی کوردستان - عێراق بە سەرۆکایەتی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی) سەرۆکی پەرلەمان و, بە ئامادەبوونی بەڕێز شێروان ناصح حیدری سکرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (19)ی خولی سێیەم, ساڵی (2011) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (1)ی ماددە (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموارکراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (19)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کات (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی سێ شەممە رێکەوتی 2011/5/24 دا بەم شێوەیە بێت:

1-بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆ کردن و بڕیاردان لەسەر پڕۆژە بودجەی هەرێمی کوردستان بۆساڵی 2011 و یاساکەی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان. دانیشتنەکەمان دەکەینەوە، خولی سێیەمی هەڵبژاردن ساڵی دووەم، خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن 19، ڕۆژی دانیشتن 2011/5/24.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە یەکی ماددە (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە(1) ساڵی (1992)ی پەرلەمانی کوردستانی عیراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاریدا، بەرنامەی کاری دانیشتنی ژمارە (19)ی

ئاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن، لە کات 11:00 پێش نیوەڕۆ، ڕۆژی سێ شەممە ڕێکەوتی 2011/5/24 دا بەم شێوەیە بێت:

1-بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆ کردن و بڕیاردان لەسەر پڕۆژە بودجەی هەرێمی کوردستان بۆساڵی 2011 و یاساکەی.

داوا لە لیژنەی دارایی و لیژنەی یاسایی دەکەین فەرموو بۆ سەر مەنەسە، بەخێرهاتنی بەڕێزان وەزیری دارایی کاك(شێخ بایز) و وەزیری پلان دانان کاك(د.علی سندی) و بەڕێز بریکاری وەزارەت کاك(رشید طاهر) دەکەین، بەڕێزان هەندێك پێشنیارو بۆچوون هەبوو، لەسەر مەجموعەیەك ژمارە کە لە جەدوەلی حیسابات بۆ شەش مانگی یەکەمی پەرلەمان هاتووە، کەیەك ناگرێتەوە لەگەڵ ژمارەکان، حیسابی خیتامیش تا ئێستا بە کۆ نەهاتووە، بۆیە ئەم بۆچوونانە بەڕێزەوە وەردەگرین، لەگەڵ لیژنەی دارایی گفتوگۆی لەسەر بکرێت، پێویست بوو لەگەڵ وەزیر و بریکاری وەزارەتیش گفتوگۆی لەسەر دەکرێت، چاك بوو لیژنەکە لەسەری موتەفق بوون، ڕێکە، ئەوە تەواو، ئەگەرنا لەکاتی پێویست دانیشتنێکی تایبەتی پەرلەمانی کوردستانی بۆ دەکەین، دوای تەوزیع کردنی بەسەر ئەندامەکانی پەرلەمان، بۆ ئەوەی بە دڵنیاییەوە هەموومان لەگەڵ ئەوەین هەر شتێك شکی لەسەر بێت، یەکلا بکرێتەوە، بە پاکی لەبەرژەوەندی خەڵکی کوردستان بێت، سوپاس، ئێستا داوا لە لیژنەی یاسایی دەکەین فەرموون بەردەوام بن.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پەرلەمانتارانی کوردستان، ئێستا دەست پێ دەکەین بە خوێندنەوەی پڕۆژە یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان، بۆ ساڵی 2011، لەمادەی یەکەوە دەست پێ دەکەین، یەکەم بە زمانی عەرەبی.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامی فەرمووکاك شوان.

بەڕێز شوان عبدالکریم جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوێنێ هەردوو دەقی یاساکە بە زمانی کوردی و، بە زمانی عەرەبیش خوێندرایەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاکە ئێستا مادده جارێکی تر ئەبێ بیخوێنینەوە، جارێکی تر ڕەئی لیژنەی یاسایی و دارایی وەرگرین، ئەوجا بەڕێزان گفتوگۆی لەسەر دەکەن، ئەوجا ئەچێتە بابی دەنگدانەوە، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الاولى:

اولاً: يرصد لنفقات السنة المالية 2011 مبلغ قدره (13,940,000 مليون) ثلاثة عشر تريليون وتسعمائة واربعون مليار دينار ويوزع كالاتي:

1- مبلغ قدره (4,150,000 مليون) اربعة تريليون ومائة وخمسون مليار دينار لنفقات المشاريع الاستثمارية بضمنه تخصيصات اعمار وتنمية مشاريع الاقاليم والمحافظات.

2- مبلغ قدره (9,672,670 مليون) تسعة تريليون وستمائة واثنان وسبعون مليار وستمائة وسبعون مليون دينار للنفقات التشغيلية.

3- مبلغ قدره (54,000) اربعة وخمسون تريليون دينار لنفقات برلمان اقليم كوردستان.

4- مبلغ قدره (63,330 مليون) ثلاثة وستون مليار وثلاثمائة وثلاثون مليون دينار لنفقات مجلس القضاء.

ثانياً: العجز المخطط يقدر بـ(1,554,296) تريليون واحد وخمسمائة واربعة وخمسون مليار ومائتان وستة وتسعون مليون دينار، ويغطى هذا العجز من المبالغ المخصصة لوزارة البيشمركة من الموازنة التشغيلية الاتحادية لحرس الاقليم ضمن تخصيصات وزارة الدفاع العراقي الاتحادي حسب قوانين الموازنة العامة الاتحادية للسنوات المالية (2007 الى 2011).

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پڕۆژە یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان-عیراق بۆ ساڵی 2011:

بەشی یەکەم: خەرجی و کورت هێنان.

ماددەی یەکەم:

یەکەم: بۆساڵی دارایی 2011 بڕی(13.940,000 ملیۆن) سێزدە ترلیۆن و نۆسەدو چل ملیار دینار، تەرخان دەکرێت بەم جۆرەش دابەش دەکرێت.

1-بڕی(4,150,000 ملیۆن) چوار ترلیۆن و سەدو پەنجا ملیار دینار بۆ خەرجی پڕۆژەکانی وەبەرهێنان، لە نێویدا بڕە بودجەی ئاوەدانکردنەوەو بوژاندوەی پڕۆژەی هەرێم و پارێزگاکان،

2-بڕی(9,672,670ملیۆن) نۆ ترلیۆن و شەش سەدو حەفتاو دوو ملیار و شەش سەدو حەفتا ملیۆن دینار، بۆ خەرجی وەگەڕخستن.

3-بڕی(54,000 ملیۆن) پەنجاو چوار ملیار بۆ خەرجی پەرلەمانی هەرێمی کوردستان،

4-بڕی(63,330,000 ملیۆن) شەست و سێ ملیارو سێ سەدو سی ملیۆن دینار، بۆ خەرجی ئەنجومەنی دادوەری.

دووەم: کورت هێنانی بەر پلان بە(1,554,296 ملیۆن) یەك ترلیۆن و پێنج سەدو پەنجاو چوار ملیارو دوو سەدو نەوەد و شەش ملیۆن دیناره، ئەم کورت هێنانەش لەو بەشە پارەیەی وەزارەتی پێشمەرگە پڕ دەکرێتەوە، کە لە بودجەی وەگەڕخستنی فیدڕالدا بۆ پاسەوانی هەرێم، لەنێو بڕە پارەی وەزارەتی بەرگری

عیراقی فیدرالێ بە گوێرەی یاساکانی بودجەی گشتی فیدڕال، بۆ سالانی دارایی 2007-2011 تەرخان کراوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو لیژنەی دارایی.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی ماددەی یەک، لە ڕاستیدا دوو تێبینی هەیە، تێبینیەکیان، دەربارەی سێ لە ئەوەلەن، ئەو بڕە پارەیەی کە تەرخان کراوە بۆ پەرلەمان، پەنجاو چوار ملیار دینارە، دواتر لە لایەن دیوانەوە ئاگادار کراینەوەکە ئەو تەخسیسەی ئەوان داوایان کردووە، حەفتاو چوار ملیارە، بەمەبەستی ئەو مەوجوداتی نادارایی بۆ دروست کردنی چەند بینایەک، بۆ نووسینگەی پەرلەمان لە پارێزگاکان، ئەوە لە لایەک، لە لایەکی تریش، بۆچوونێکی تریش هەیە، لەلایەن لیژنەی یاساییەوە، ئێمە وەکو لیژنەی دارایی لەگەڵ ئەوە ماددەداین، کە وەکو لە ماددەکە هاتووە، بەڵام ئەو دوو پێشنیارە ئەیخەینە بەردەمی بەڕێزتان، کە ڕای ئەندام پەرلەمانەکانی لەسەر وەربگیرێت، ئەو ڕایەی کەوا هەیە، دەربارەی گۆڕینی دەستەواژەی، یان سەرلەنوێ داڕشتنەوەی بڕگەی چوار لە ئەوەلەن، لە لایەن لیژنەی یاساییەوە، بەم شێوەییە بێت، (مبلغ قدره(63,330) ثلاث وستون ملیار و ثلاث مائة وثلاثونة ملیون دینار، لنفقات مجلس القضاء ویتم الصرف بطریق التمویل ویخول رئیس مجلس القضاء صلاحیة الصرف مباشرة ضمن الاعتمادات المخصصة لمجلس القضاء)، تەنها ئەو دوو پێشنیارە هەیە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان دەربارەی ماددەی یەک.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێزان ئێستا ئەو بەڕێزانەی کە ئەیانەوێت قسە بکەن، وەکو ئیتیفاقمان کردووە، ناوی هەموومان نووسیوە بە توازن، کەسێک ئەگەر قسەی نەبێت، ئەتوانێت بڵێت قسەی من کرا سوپاس، سۆزان شەهاب نوری، فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەم ماددەیە، لەبەر ئەوەی لە هۆڵی پەرلەماندا، کۆمەڵێک ئیقتیراحات کرابوو، بۆ کەم کردنەوەی بودجەی تەشغیلی، لەبەر ئەوە من پێم باشە، بکرێتە خاڵی ثالثا لەناو ماددەی یەک، یەعنی پاش ئەوەی کە (اولا- ثانیا- ثالثا) مەبلەغی ئەو ئیستیقتاعە بودجەی تەشغیلی، کە پاش ئەوەی گفتوگۆی بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان دەکرێ لەسەری دەرج بکرێت وەکو ثالثا، من سغیەیەکم ئامادە کردووە، ئەگەر بۆتان بخوێنمەوە، (ثالثا، تخفیض نسبة قدرها عشرة بالمائة من اجمالی الموازنة التشغیلیة ای ما یعادل تسعمائة وتسعة وسبعین ملیاراً ویتم مناقلتها الی الجهات المبینة ادناه، اولاً، (150)مائة وخمسون ملیار دینار للاستمرار في الحملة الوطنیة لانشاء المدارس، (300)ثلاث مائة ملیار دینار لاضافتها الی الموازنة الاستثماریة

لتعزيز المشاريع المقترحة التى خصصة لها نسبة اقل من عشرة بالمئة من الكلفة الاجمالية للمشروع وتوزع على محافظات الاقليم بنسبة سكانها، ثانياً، المبلغ المتبقى (529)خمسمائة و تسعة و عشرين مليار دينار، يوزع كالاتى، اولاً، تغطية الزيادة الحاصلة لسلفة الزواج الى مبلغ (5) خمس ملايين دينار، ثانياً، تغطية الزيادة الحاصلة في مخصصات قوى الامن الداخلي مخصصات الطعام وتكون (210) مائتان وعشر الاف دينار، ثالثاً، تغطية الزيادة الحاصلة في تخصيصات شبكة الرعاية الاجتماعية من (75) خمسة وسبعين الف دينار، الى (150) مائة وخمسون الف دينار، رابعاً، تغطية الزيادة الحاصلة في قروض المصرف الزراعى والصناعى، خامساً، (70) سبعين مليار دينار لدعم المشاريع الخدمية، في الاقضية والنواحى الحدودية المتضررة في المرحلة السابقة، على ان يضاف الى ميزانية تنمية المحافظات حسب الكثافة السكانية، سادساً، (70) سبعين مليار دينار لدعم المشاريع الخدمية للمناطق المستقطعة المتنازع عليها، سابعاً، تخصيص مبلغ قدره (10) عشرة ملايين دينار لبناء وترميم المنشاءات الرياضية في الاقليم)، ئەمە ئەگەر بەم شێوەیە بێت، هەم کەباس لەوە دەکەین، ئەمە نەفەقاتی حکومەتە، لەویا جێگیری دەکەین، کە ئێمە ئیستیقتاعی لێ دەکەین، ئەمە خاڵی یەکەمە، خاڵی دووەم، بەڕاستی ئەوەی کەلەم چەند ڕۆژەی پاش گفتوگۆ کردن، گوێم لێ بوو، باس لێوە کرا، میزانیەی مەجلسی قەزا زۆر زۆر، زۆرە، یەعنی پار 39 ملیار دیناریان سەرف کردووە، باقیەکەیان سەرف نەکردووە، بۆیە پێم باشە ئەگەر سی و نۆش دانەنێینەوە، ئەمسال ئەو بڕە پارەیە کەم بکرێتەوە، وەکو ئەوەی پەرلەمانی لێ بێت، ببێت بە پەنجاو چوار ملیار دینار، بۆچی شەشت و سێ ملیار، پار سی و نۆ ملیاریان سەرف کردووە، ئەمسال سێ قاتیان بۆ دانراوە، چۆن ئەتوانن سەرفی بکەن؟، کە سەرف نەکرێت جارێکی تر تەدویر دەبێتەوە، بۆیە من پێم باشە ئەوەش بکرێتەوە، عەینن پەرلەمانی کوردستان بە پەنجاو چوار، ئەگەر ئەو مولاحەزانەی من بە هەند وەربگیرێت، زۆر مەمنوون دەبم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز جلال على عبدالله، فەرموو.

بەڕێز جلال على عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشەکی پشتگیری پێشنیارەکەی خوشکی بەڕێز سۆزان خان دەکەم، کە بۆ تەخسیس کردنی 10٪ی میزانیەی تەشغیلی بۆ ئەو فەقەرانەی کە ئەو باسی کرد، دوو، بەڕاستی بەگشتی تێبینیم لەسەر ئەوە هەیە، کە پار مەجلسی قەزا سی و نۆ ملیاری سەرف کردووە، ئەمسال تەقریبەن، 90٪ زیادی کردووە، منیش پشتگیری ئەوە دەکەم کە وەکو پەرلەمانی لێ بێت، ببێت بە پەنجاو چوار ملیار دینار، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود حاجی، کەرەمکە.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکو لە سەرەتادا باسمان کرد، کە قسە کردن لەسەر داهات، پێمان وایە نا دروستی لە داهاتی دەستەبەرکراوی خەملێنراوی هەرێم هەیە، بەتایبەتی بە بەلگە لە فرۆشتنی وزەی کارەبا، کە بە 151 ملیار دینار تەخمین کراوە، چونکە ئەو بڕەی وەزارەتە داویانە بە حکومەت، وەکو کرێی کارەبا لە ساڵی 2001 بڕەکەی سێ سەدو نەوەت و دوو ملیارە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کاردۆ ئێستا لەسەر نەفەقاتین، داهات بە جیا موناقەشە دەکەین، دوایی دێینەوە سەری، جارێکی تر وەختتان پێ دەدەین، فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کەم کردنەوەی ڕێژەی 50٪ لە بودجەی بەکاربردن بکەین، لەو بڕگانەی خوارەوە:

کڕینی شمەك و خزمەتگوزاری و چاککردنەوە، کە بە فەسڵی دوو ناو دەبرێت، باربوو کە بە فەسلی پێنج ناو دەبرێت، بەخشین، سوودە کۆمەڵایەتیەکان، خەرجیەکانی تر هەبووە، نادارایییەکان، پاساوی ئێمە بۆ کەم کردنەوەی ڕێژەی خەرجیەکان لە بودجەی خەملێنراوی بەکارخستنی 2011 وەکو لەسەرەوە ئاماژەی پێ کراوە، دەگەڕێتەوە بۆ ئەو دەست بلاّوییەی حکومەت، کە تیایدا پاساوی لۆژیکانەی نیە، بۆ ئەوەش بەلگەکان وەك چۆن لە دەرخستنەکانی بودجەی گشتی حکومەتی هەرێم دا هاتووە، وەك خۆی دەخەینەڕوو، کە ئەو هەڵکشانەی لەو بڕگانە هاتووە، قسەی لەسەر ناکەین، بەڵام پێشنیارەکانمان کە بێگومان هەڵکشانی ئەو بڕگەیەیە، کەلە زۆربەی دامەزراوەکانی حکومەتی هەرێم ڕەنگی داوەتەوە، بۆیە داواکارین ئەو کەم کردنەوەیە لە تەواوی بودجەی بەکارخستن کە لە سەرەوە باسمان لێوە کرد، لەم کارانەی خوارەوە خەرج بکرێت،

یەکەم: زیاد کردنی پێشینەی هاوسەرگیری بۆ پێنج ملیۆن دینار.

دووەم:پێشینەی خانووبەرە بۆ سی ملیۆن دینار کە هاوتای حکومەتی ناوەندی بێت.

سێیەم:زیاد کردنی مووچەی تۆڕی پاراستنی کۆمەڵایەتی بۆ سەدو پەنجا هەزار دینار، بە سیستەمێکی تازەش بەڕێوەببردرێت کە هاوتەریب بێت لەگەڵ سیاسەت و ستراتیجیەکانی کەم کردنەوەی هەژاری.

پێنجەم:زیاد کردنی مووچەی خاوەن پێداویستیە تایبەتیەکان.

شەشەم:خەرج کردنی دەرماڵەی منالّ بۆ خێزانی شەهیدان.

حەوتەم:چاککردنی مووچەی خانەنشینان.

هەشتەم: بڕێك تەرخان بکرێت بۆ چاککردنەوەی یا چارەسەر کردنی بریندارانی چەکی کیمیاوی، جگە لەوە ئاماژەیەك بکرێت بەپێی یاسای بودجەی عیراق، ئەو 20٪ی باسمان کرد کە بەهای نرخ بەرز دەبێتەوە، کەلەوێ دەست نیشان کراوە، بۆ فەرمانبەرانی پلە نۆ و پلە دە، بۆ بێ سەرپەرشتان، ژنان، بۆ ئەوانە ئەم ئاماژەیە بکرێت، لە ئایندە ئاگامان لەو یارمەتیدانانە بۆ ئەو تۆێژانە بێت لە مەرکەزیەوە.

حەوت:هاوتا کردنی مووچەکانی پۆلیس و پێشمەرگە وەکو ناوەند لە یاسای 2011، کاتێك لە یاسای بودجەی 2011 بڕیاردرابوو کە ئەو یەکسانیە پەیڕەو بکرێت، بەلأم جێبەجێ نەکراوە، دامەزراندنی تۆێژەرانی کۆمەلأیەتی و دەروونی وەك پێداویستیەکی کۆمەلأیەتی و زانستی و پەروەردەیی، هەروەها خەرج کردنی دەرمالە بە ڕێژەی 50٪ لە مووچەی بنەڕەتیان، ئەو بڕەیەی کە لەوانە دەمێنێتەوە، بخرێتە سەر بودجەی وەبەرهێنان، گەشەدان بە بوارەکانی کشتوکالێ و زێدە کردنی بودجەکە بۆ جێبەجێ کردنی ناوەڕۆکی پلانی ستراتیجی، کەرتی کشتوکالێ 2009 و 2013، کە تێیدا ئەو پلانە سالێ لە دوای سالێ لە ڕێژەی جێبەجێ بوون لە پاشەکشە دایە، بەهۆی ئەو گوژمە کەمەی بۆی تەرخان دەکرێت، بە بەراورد بەو گوژمەیەی کە دانراوە بۆ جێبەجێ کردنی پڕۆژەکانی سالأنە، هەروەها گەشە کردن بە بواری پیشەسازی و تەندروستی، کە دەتواندرێت هاوکاریەکی باش بێت، بۆ چارەسەر کردنی کێشەی بێ کاری، پێدانی پێشینەی خانووبەرە، کە بە زەوی 100م کەبە هەردووکیان بدرێت بەلای ئێمەوە، 20ملیۆن بە 20ملیۆن بدرێت، کە لە سەرتاسەری هەرێمی کوردستان بۆ کەم کردنەوەی گرفتی نیشتەجێ بوون بێ هیچ مەرجێکی موسبەق، دانانی پلان و بەرنامە بۆ بودجەیەکی دیاریکراوی چەند سالّە، بۆ چارەسەرکردنی ئاوەڕۆی هەولێر، دانانی بودجەیەکی دیاریکراو بۆ دروست کردنی یەکەی نیشتەجێ بوون بۆ خێزنە کەم دەرامەتەکان، کە یاسایەك هەیە لە پەرلەمان یاسای ژمارە (7) سالّی 2008، کەچی جێبەجێی ناکات حکومەت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز عمر عبدالعزیز فەرموو.

بەڕێز عمر عبدلعزیز بهاء الدین:

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان.

نیزامی هەیە، یەك دەقیقە، فەرموو کاك عبدالسلام.

بەڕێز عبدالسلام مصطفی صدیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ببورە کاك عمر، عیلاقەی بە جەنابت نیە، نوقتەی نیزامی یان دەرچوونە لە بابەت، یانیش هێنانەوەی مەوزوعێکی تر کە مەوزوعمان نیە، ڕێگام بدەنێ ئاماژە بەو بدەم، ئەم میزانیە بابی یەکەم، تەنها تەسبیتی واریدات دەکات، یەعنی صادرات، فەسلی دووەم، تەسبیتی واردات، سێیەم، میلاکاتە، چوارەم، صلاحیاتە، پێنجەم، ئینجا ئەحکام عامە، ڕەجا ئەکەم ئەم ماددەی یەکەم، ناچێت باسی ئەو ئیستیسنائاتەو چۆنیەتی دابەش کردنی پارەکە دەکات، بەلّکو تەنها تەسبیت کردنی ژمارەکانە، تکا دەکەم ئەوەی کە سۆزان خانیش وتی، کاك کادۆ وتی، ڕاستە مەجالی، بەلأم لە ئەحکام خیتامیش هەیە، تاوەکو ئێمە زۆر نەچینە ناو بابەتەکەو درێژەی پێ بدەین، ئیقتراح دەکەم جەنابت ئەمریان پێ بکەی، تەنها تەرکیز بکرێت لەسەر تەسبیتی ئەو ئەرقامە، کە واجبی ئیراداتە، بۆیە بە نیزامی ئەزانم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو بەڕێز کاك شێروان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە ئێستا بەس موناقەشەی ماددەی یەکەم دەکەین، فەسلی یەکەمیش، کە تایبەتە بە نەفەقات، ئێمە ئەگەر تەخفیزی نەفەقاتمان کرد، ئەبێت شوێنەکەشی بۆ دیاری بکەین، موناقەشەش بکەین، بەهەمان شێوەش لە موازەنەی عیراقی بە هەمان شێوە هاتووە، بۆیە پێموایە بەڕێوە چوونەکە ڕاست و دروستە، زۆر سوپاست دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز عمر عبدلعزیز کەرەمکە.

بەڕێز عمر عبدلعزیز بهاء الدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش زۆر بە کورتی پێشنیاری ئەوە دەکەم، بەلای کەمەوە، ئیستیقتاعی لە 20٪ی تەشغیلی بکەین، ئەوەی کە حەدی ئەدنا ئەگەر مەجالی تیا بێت زیاتریش بێت باشترە، تەبعەن جگە لە مووەی کارمەندان، ئەمە بە مەبەستی پڕکردنەوەی ئەو کەلێنانەی کەلە زۆربەی ڕاپۆرتی لیژنە بەڕێزەکان هاتووە، بەتایبەتی لیژنەی دارایی، کە خۆشیان مەجالاتی زۆریان دەست نیشان کردووە، من چوار مەجال بە ئەولەویەت ئەبینم، بە بۆچوونی خۆم، یەکێکیان پیاچوونەوەی موچەی فەرمانبەران بە شێوەیەکی گشتی، کە بڕەکەش جێ دەهێڵم بۆ ئیختیساسین لەسەر بڕی ئەوە قسە ناکەم، خاڵی دووەم، منیش پشتگیری ئەوە دەکەم، کەلە ڕاپۆرتی زۆربەی لیژنەکانیش هاتووە، کە پێشینەی هاوسەرگیری تا پێنج ملیۆن، قەرزی نیشتەجێ بوون بکرێتە 20ملیۆن، خاڵی کۆتایم باسی ئەو کەلێنانەی پڕۆژەکانی وەزارەتی پەروەردەیە، کە لە ڕاپۆرتی بەڕێز وەزیری دارایش گوێمان لێی بوو، بەتایبەتی ئەو قوتابخانانەی کە لە کرێدان، لەگەڵ ئەو بەشە ناوخۆییانەی کە لە کرێدان، وائەزانم بڕێك تەخسیس بکرێت بۆ ئەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سۆزان یوسف خۆشابە کەرەمکە.

بەڕێز سۆزان یوسف خۆشابە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من هیچ مولاحەزەم نیە ، بەڵام پشتگیری لە ڕای سوزان خان دەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار ئەیوب نیعمەت قادر کەرەمکە، زۆر سوپاس بۆ جەنابت، ڕێزدار احمد ابراهیم علی کەرەمکە.

بەڕێز:د.احمد ابراهیم علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی یەکەم، ئەو ئیستیقتاعانەی کە دەکرێت، وەکو ئەوەی سۆزان خان ئاماژەی پێدا، من پشتگیری ئەکەم ئەو ئیستیقتاعە، بەلأم من پێم باشە ئەو تەفاسیلە بۆ ئەو بوارانەی کە بۆی دیاری دەکرێت، لێرە باس نەکرێت، چونکە زۆربەی ئەو بوارانە لە ئەحکامی خیتامی لە وێدا باس کراوە، ئەتوانین لەوێ ماددە بە ماددە ئەوانە هەر بڕەی بۆ ئەو بوارەی کە تەخسیس کراوە دیاری بکەین، بە ڕەئی من ئەو تەفاسیلە لێرە پێویست ناکات، لەگەڵ ئەوە من پشتگیری لەو ئیستیقتاعە دەکەم، ببڕێت بۆ ئەو بوارانەی کە دیاری کراوە، ئەمە یەکەم، سەبارەت بە مەجلیسی قەزاش، من پشتگیری ئەو ڕایەی لیژنەی یاسایی دەکەم بەڕاستی، کە بەو شێوەیە دابڕێژرێتەوە (مبلغ قدره (63,330,000 ملیون) ثلاثة وستون ملیار دینار وثلاث مئة وثلاثون ملیون دینار، لنفقات مجلس القضاء ویتم الصرف بطریق التمویل ویخول رئیس مجلس القضاء صلاحیة الصرف مباشرة ضمن الاعتمادات المخصصة لمجلس القضاء)، ئەمەش لەبەر ئەوەی کە لێرە ڕاستە ئەو دەسەلأتانەی کە دراوە بە پەرلەمان، کە ڕاستەوخۆ دەتوانێ و دەسەلأتی سەرفی هەیە، بەلأم بۆ مەجلسی قەزاش، کە وەکو پەرلەمان هاتووە، لەبەر ئەوەی کە مەجلسی قەزا ئەو دەسەلأتە ڕاستەوخۆیەی نیە بۆ سەرف، بەڵکو ئەبێت بگەڕێتەوە بۆ وەزارەتی دارایی، لەبەر ئەوە ئەوان داواکاریان ئەوەیە کە دەسەلأتیان پێ بدرێت، کە خۆیان سەلاحیاتی سەرفیان هەبێت، لەبەر ئەوە من داوا دەکەم کە ئەو بڕگەیە بەو شێوەیە دابڕێژرێتەوە، بۆ ئەوەی ئەوان خۆیان دەسەلأتی سەرفیان هەبێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار بەفرین حسین محمد کەرەمکە.

بەڕێز بەفرین حسین محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، دیارە لە دانیشتنەکانی ڕابردوودا، کۆمەڵێك پێشنیاری نوێ هاتە کایەوە، ئەم پێشنیارانەش دیارە تێچوو و خەرجی نوێ ئەهێنێتە کایەوە، ئەوانیش بریتین لە مەسەلەی زیاد کردنی سولفەی عەقار، سولفەی زەواج، تۆڕی کۆمەلأیەتی، کەم ئەندامانی سەنگەر، بەدەل خۆراکی هێزەکانی ئاسایش و پۆلیس، ئەمانەش پێویستی بە شوێنێك هەیە، تاوەکو بتوانین ئەو زیادە خەرجیانە و ئەو گوژمەیەی بۆ جێگە بکرێتەوە، بۆیە منیش پشتگیری دەکەم، لە بڕێنی ڕێژەیەکی دیاریکراو، لە بودجەی وەگەڕخستن، دیاریش بکرێت لە نێو ئەم ماددانە کە ئەو بڕە چەندە، بە گوێرەی توانای حکومەت، ئەوەی کە لە توانای هەیە، بتوانێت بیبڕێت، ڕێژەیەکی گونجاو بێت بتوانێت جێگەی ئەم پێشنیارە تازانەی کە هاتۆتە کایەوە داوای خەرجی نوێ ئەکات جێگەی بۆبکاتەوە، خاڵێکی تریش بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان،

کورت هێنانی بودجەکەیە، دیارە بە بەراورد بە پارسالْ، ڕێژەی دوو ئەوەندە زیاتر کورت هێنان زیادی کردووە، ڕاستە ئەمە کورت هێنانێکی بە پلانەو لەوانەیە لە حیساباتی خیتامی بە فیعلی ئەو شتە دیار بکەوێت، وەکو ئەمەش بەشێکی ئەکەوێتە سەر ئەو بەشەی کە بۆ بودجەی وەزارەتی پێشمەرگە دیاری کراوە، دواتریش بە شێوەی سولفە وەردەگیرێتەوە، بەلاّم دیارە ئێمە لە عیراقی فیدرالّدا نوێنەرانمان لەسەرجەم چین و تووێژو پلەو پۆستە بالاّکان هەیە، وجودیان هەیە، ئەبێ ئەوانیش هەموو هەولّ و هیمەتێکی خۆیان بخەنەکار، بۆ ئەوەی چیتر ئەم گرفتە هەروا بە هەلّواسراوەی نەمێنێتەوە، دیارە ئێمە لێرەدا نا هاوسەنگی بودجەمان هەیە، لە نێوان خەرجی گشتی و داهاتی گشتی، بە جۆرێك خەرجیە گشتیەکانمان زۆر زیاترە لە داهاتی گشتی، بۆیە کورت هێنانی هێناوەتە کایەوە، بۆیە لێرە پێویستیمان بە پلان و سیاسەتی حکومەت هەیە لەم بارەیەوە، ڕێژەی ئەم کورت هێنانە دیارە سالاّنەش، سالّ بەسالّ زیاتر دەکات، بۆیە ناچار ئەبێت حکومەت ئەوکات پەنا بباتە بەر قەرز، یان پەنا بباتە بەر ئەوەی کە یەدەگەکانی خۆی بەکاربهێنێت، جا بۆیە ئەبێت پلان و سیاسەتی حکومەت لەم ڕووەوە ڕوون و ئاشکرا بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار ئاواز عبدالواحد کەرەمکە.

بەڕێز ئاواز عبدالواحد خضر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش لەم ماددەیە تێبینیەکی ترم نیە، جگە لەوەی پشتگیری لە ڕای سۆزان خان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زکیە صالح عبدالخالق کەرەمکە.

بەڕێز زکیە صالح عبدالخالق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەزیش دگەل رەئیا سۆزان خانیمە، کو مە هەمیا دێ ژی وەختیدا، د موناقەشێ ڕاپۆرتیدا، ئاماژە ب هندێ دا کو، 10٪ تەشغیلی بهێتە بڕین، سەر وان ئەڤ بابێت هاتینە دیار کرن، ماددێت بهێدا بێتە ب لاڤ کرن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز عبدالرحمن حسین ئەبابەکر کەرەمکە.

بەڕێز عبدالرحمن حسین ئەبابەکر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هەروا پشتگیری قسەکانی کاك کاردۆ دەکەم، لە بڕگەی چوار، کەباس لە بڕی شەست و سێ ملیارو سێ سەدو سی ملیۆن دینار دەکات بۆ دادوەری، کەمنیش پێموایە زیادە، کە سالّی پار نەیتوانیوە بڕەکەی سەرف بکات، پێموایە کەم بکرێت، بکرێت بە چل یان پەنجاو چوار، وەکو ئەوەی پەرلەمانی لێ بکرێت، دیسان هەندێ وردەکاری زیاتر لە دەست بلاّوی سامانی دارایی خەلّکی کوردستان، لەم بڕگانەی خوارەوە تێبینی بکەم، یەك، لە بودجەی 2009 بڕی 12ملیار بۆ پەڕواوگەو چاپەمەنی تەرخان کراوە، لە سالّی 2011 بوو، بە بیست و یەك ملیار دینار، لە بودجەی 2009 دا، بڕی چوار سەدو حەفتاو یەك ملیۆن دینار بۆ کرێی ئاو و ئاوەڕۆ خەرج کراوە، کەچی بۆ سالّی 2011 بڕی لە یەك ملیارو سەدو پەنجاو چوار ملیۆن دینـاری بـۆ دانـراوە، لـە شـەش مـانگی یەکـەمی پـار سـالّ 2010 بـڕی بیست و نـۆ ملیـۆن دینـار لـە پەخشی ڕاستەو خۆ لە ڕێگای مانگی دەستکردەوە خەرج کراوە، بەلاّم بـۆ ئەمسالّ 2011 بـڕی دوو ملیـارو سەدو بیست و حەوت ملیۆن دیناری بۆ تەرخان کراوە، لـە شـەش مـانگی یەکـەمی سالّی پـاردا 2010 بـڕی یەك ملیارو هەشت سەدو نەوەت و سێ ملیۆن دینار بۆ کرێی تەلەفۆن خەرج کراوە، کەچی لە 2011 بـڕی شەش ملیارو سەدو نەوەت ملیۆن دیناری بۆ تەرخان کـراوە، لـە شـەش مـانگی یەکـەمی 2010 بـڕی چـوار ملیۆن دینار دراوە بە کرێی ئامێرەکانی پەیوەندی کـردن، لـە 2011 بـڕی سـەدو بیست و دوو ملیـۆنی بـۆ تەرخان کراوە، ئایا ئامێری پەیوەندی کردن، تەلەفۆن هەیە بەکرێ بگیرێ؟، کات بەسەر بردنی فەرمی، زۆر سوپاس.

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز بەیان احمد حسن کۆچەری.

بەڕێز بەیان احمد حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ژی سێ خالّێت هەی من دڤێت ڤێرێ ئیشارەتێ بدەمێ، خالاّ ئێکێ ڕاستی ئەز تەئکیدێ ل ڤێ بوچـوونێ دکەم، کو نەفەقاتێت مەجلس قەزا، ڕاستی زعفاوێ گەلەکن ڤێ کو ئەگەرێت زێدە بـوونێ دیارکـەن بـۆ مـە، هەروەسا سەرفیاتێت سالاّ پارژی نەدیارن، کانی ئەگەر چیە؟، بۆچی ئەڤ ڕێژا هەنێ هۆسا یـەعنی زێـدەبوو، خالا دووێ، ئەز ژی پێشنیار دکـەم ڕێـژەیا 25 ژ سـەدێ ژ ئـەبوابێت فسولێ تەشغیلی، بودجـەی تەشغیلی، بێنە خارێ بچنە سەر پـرۆژا، خـالا سـێیێ، کـو بابێـت بەحسـی عـەجزێ دکـەتن، ئـەڤ کێشا هـەنێ بـەردوام پرۆژێ بودجا مەدا نابیتن، ئەز پێشنیار دکەم، ڕاستی کو ماوەیەك بێتـە دیـار کـرن، کـو حکومـەتا هـەرێمێ دگەل نوێنەرێت مە لە بەغدا، ئەڤێ کێشا هەنێ تەبعەن چارەسەر بکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز احمد سلێمان عبدالله کەرەمکە.

بەڕێز احمد سلێمان عبدالله(بیلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی یەکەم، یەکەم، پێشنیار دەکەم کە بڕی 25٪ لە بودجەی تەشغیلی لەم بڕگانە کەم بکرێتەوە، دیارە مەبەستم هەموو بڕگەکانە، جگە لە تەعویزاتی مۆزەفین، ئەو چونکە پەیوەندی بەڕاتبی مۆزەفینەوە هەیە، بێجگە لەوە لە هەموو بڕگەکانی تر بە ڕێژەی 25٪ بڕەکەی کەم بکرێتەوە، چونکە بە پێی سەرفی شەش مانگی یەکەمی ساڵی 2010، دیسان ئەم بڕەی کە ئێستا دیاری کراوە، بڕێکی زیادە، دەکرێت کەم بکرێتەوە، تەئسیریش نەکاتە سەر ئیش و کارەکانی حکومەت، ئەم کەم کردنەوەیەش بەم شێوەیەی خوارەوە تەوزیع بکرێت، زیاد کردنی سلفەی زەواج، وەکو پێشتریش ئێمە لە پڕۆژە یاسای سلفەی زەواج پێشنیارمان کردبوو، بکرێت بە پێنج ملیۆن دینار، سلفەی عقار بکرێت بە بیست و پێنج ملیۆن دینار، تەئمینی حەیات کە بۆ کاتی وەرگرتنی سلفەی عقار دانراوە، کە زۆر لە زاناکان پێیان وایە ئەم تەئمین حیاتە، لە ڕووی ئاینی ئیسلامەوە حەرامە، ئەم تەئمین حەیاتەی لەسەر لابېرێت، زیاد کردنی مووچەی فەرمانبەرانی پلە پێنج تا پلە دە، بە ڕێژەیەك کە لەگەڵ ئەم زیاد کردنە گونجاو بێت، یەعنی لەگەڵ دەرامەتی ژیانی هاوولاتیان، و لەگەڵ ئەم بڕینە گونجاو بێت، کە بە ڕێنمایی لە لایەن وەزارەتی داراییەوە ڕێك بخرێت، زیاد کردنی مووچەی هەموو ئەوانەی مووچەکانیان لە خوار 150هەزار دینارە، هەروەك تۆڕی کۆمەلایەتی، کەم ئەندامانی هاوولاتی و هەر کەسێکی تریش، کە مووچەی لە حکومەتی هەرێم هەیەو بڕەکەی لە 150 هەزار کەمترە، زیاد بکرێت بۆ 150 هەزار، ڕێکخستنەوەی مووچەو دەرمالّە و ختورەی هێزەکانی پێشمەرگەو، ئاسایش وەك حکومەتی فیدرالی لێ بکرێت، دیاری کردنی دەرمالّەی دەروون ناسان و کۆمەڵناسان بە ڕێژەی لە 100٪، ڕێژەی لە 50٪ بۆ دەرمالّەو ختورەی پیشەی یاساییەکان و موهەندسینی ئای، تی کۆمپیوتەر، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز گوڵیزار قادر اسماعیل، کەرەمکە.

بەڕێز گوڵیزار قادر اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا پشتگیری لەو خالانە دەکەم کە لیستی کوردستانی پێشنیاریان کردووە، بە زیاد کردنی ئەو بڕە پارانەی بۆ سلفەی هاوسەرگیری و عەقار، بەلاّم ئەو مەرجەشی لەگەڵ بێت کە ئەو بڕە پارەی کە بۆ تەئمین حەیاتی دانراوە، لەسەری لابېرێت، پێشنیار دەکەم، ئەم بڕە پارەیە بەو مەرجانە تەرخان بکرێت، کە قسەی لەسەر کراوە، لیستی کوردستانی پێشنیاری جوانی کرد، پشتگیری لە پێشنیارەکانی بەڕێز د.احمد دەکەم، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز سالم تۆما کاکۆ کەرەمکە.

بەڕێز سالم تۆما کاکۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە بڕینی لە 10٪ی بەشێك لە سلفەی تەشغیلی، لە میزانیەی تەشغیلی لە پڕۆژەکان، من دەقاو دەق تەئیدی پێشنیاری سۆزان خان دەکەم، بەلأم خالێك هەیە، مومکنە لێرە جێی دەبێتەوە، مەبلەغ چوار ترلیۆن و کەسر بۆ میزانیەی ئیستیسماری، شتێك لێرە باس کرا، ئیلا وا بزانم لێرە جێگای دەبێتەوە، مەوزوعی نەبوونی ئالیەتێکی تایبەت، سەبارەت بە پڕۆژەکانی قەزاو ناحیەکان، کە چۆن دێتن، هەروەکو لە یاسای بودجەی عیراقی فیدرالێ هاتووە، بە قەناعەتی من بڕگەیەکی تایبەت بێت، کە پارێزگار خۆی پلانی موحافەزەو قەزاو ناحیەکان دادەڕێژێت پاش پەسەند کردنی لە لایەن ئەنجومەنی پارێزگاوە، بدرێتە وەزارەتی پلان، ئەمجا دوایی دەبێتە یاسا، بۆ ئەوەی جێبەجێ کردنەکە لەلایەن پارێزگار دەبێت، بەدواداچوونی ئەنجومەنی پارێزگاوە، بە بڕگەیەکی تایبەت، هەروەها لە یاسای بودجەی عیراقیدا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز عبدالقادر اکرام جمیل، کەرەمکە.

بەڕێز عبدالقادر اکرم جمیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەفەقەرە یەکی ماددەی یەکەمدا یەعنی هاتووە، لە پڕۆ ژە یاسای سالّی 2011 چوار ترلیۆن و سەدو پەنجا ملیارە، یەعنی ئێستاکە من ئەلێرەدا ئاوا پێشنیار دەکەم، چونکە لەبەر ئەوەی زۆری پڕۆژە بەردەوامەکان، کە ژمارەیان دوو هەزارو سێ سەدو سی و چوار پڕۆژەیە، وە کلفەکەشی تەقر یبەن نۆ ترلیۆن و سێ سەدو نۆزدە ملیارە، یەعنی ئاوا پێشنیار دەکەم بە کەم کردنەوەی پڕۆژە پێشنیار کراوەکان، بە ڕێژەی لە 50٪، هەڵبژاردنی گرنگترین، وە باشترین پڕۆژە، بە تایبەتی پڕۆژەکانی وەزارەتی تەندروستی و پەروەدە، پڕۆژەکانی چاککردنی، ڕێگاو بان، لە 50٪یەکەی تریش، با تەئجیل بکرێت بۆ سالّی 2012، دوو، لە پڕۆژە هەڵبژێراوەکانی پێشنیار کراو، ئەوانەش دابەش بکرێنە سەر هەرسێ شارەکەی هەرێم، یەعنی هەرێمی کوردستان، بە پێی چڕی دانیشتوان، سێ، ئیهتیمام دان بە پڕۆژە بەردەوامەکان، کە هەندێکیان هی سالأنی 2003و2004و2005 ن، لە فەقەرە 2 لەماددەی یەکەمدا، لەبەر ئەوەی بودجەی تەشغیلیمان بە ڕێژەی لە 35٪ یەعنی زیادی کردووە، بەرامبەر سالّی 2010، لەبەر ئەوەی بودجەی خەملێنراوی سالّی 2011 بە ڕێژەی 100٪ بە دەستمان دانایەت، یەعنی کەم دەکات بە ڕێژەی لە 11٪، یەعنی بۆیە من پێشنیار دەکەم، بە کەم کردنەوەی لە 7٪، لە بودجەی تەشغیلی، هەروەها لە فەقەرە سێدا، بە کەمکردنەوەی خەرجی پەرلەمانی کوردستان، کە 54 ملیارە، ئەویش بە ڕێژەی لە 7٪، هەروەها لە فەقەرە چواردا هاتووە، بە کەم کردنەوەی لە 7٪، لە خەرجی ئەنجومەنی دادوەری، کۆی هەموو ئەمانە، دەکاتە شەش سەدو نەوەت و هەشت ملیار، یەعنی ئیحتیمالە ئەو 7٪یەی کەوا ئێستاکە من ئەوەم کردووە، پێشان تەرکم کردووە، ئیحتیمالە کەم بێت، ئیحتیمالیشە لە 10٪ و سەدا زیاتر، یەعنی تەئسیر بکاتە سەر پڕۆژەکانی حکومەت، زۆر زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز عبدالله حاجی مەحمود، کەرەمکە.

بەڕێز عبدالله حاجی محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تێبینیەکانم کرا، زۆر سوپاس هیچ تێبینیەکم نیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز دڵشاد شەهاب کەرەمکە.

بەڕێز دڵشاد شەهاب حاجی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەم خاڵەدا پێموایە کاتی ئەوە هاتووە کە بەرهەمی گفتوگۆیەکانی رابردوو ڕێك بخەین، چونکە زۆربەی تێبینیەکان لەسەر هەڵکشانی ڕێژەی بودجەی وەگەڕخستن بوونە، بۆیە ئەو پێشنیارەی منیش دووپاتی دەکەمەوە، کە لە کاتی گفتوگۆکانیش، هاوکارم سۆزان خان ئاماژەی پێ کرد، کەم کردنەوەی 10٪ی ڕێژەی تێکڕایی بودجەی تەشغیلی، کە دەکاتە بڕی نۆسەدو حەفتاو نۆ ملیار دینار، کە دەڵێین تێکڕا، تەبیعی هەموو بابەکان دەگرێتەوە، بەڵام دەسەڵاتەکە بۆ وەزارەتی مالیە دەمێنێتەوە، کە ئەمە لە کۆێی بابەکان بوو، بۆ ئەوەی کە ئێمە نەچینە ئەوە وردە کاریەوە، ئەگەریش وەزارەتی مالیە، لە ئێستاوە ئیعتیراز لەسەر ئەوە بکات کە لەقانوندا هەیە، کە لە بابی ئەوە کەم ناکرێتەوە، ئی مووچەو تەعویزاتی موەزەفین، پێمان وایە ڕێژەیەکی زۆر زیادی کردووە، مومکنە ئەو دابەش کردنەش، هەم دیسان بۆخۆیان دەمێنێتەوە، ئەم دابەش کردنە یاخود بابڵێین ئەم کەم کردنەوەی ئێمە پێشنیاری دەکەین، کە ڕاستەوخۆ بڕی چوارسەدو پەنجا ملیاری لێ بخرێتە سەر میزانیەی بەرەهەم هێنان، ئەویش بەم شێوەیەی خوارەوە:

سەدو پەنجا ملیار دینار بۆ هەڵمەتی دروست کردنی قوتابخانەکان، لە دەرئەنجامی هەم گرنگی دان بە کەرتی فێرکردن و خوێندن، هەمیش لەو تەجروبە ناجحەی کەوا پار سااڵ حکومەتی هەرێم پیادەی کرد لە دروست کردنی چەندین قوتابخانە، بەاڵم لەگەڵیدا ڕەچاوی دابەش بوونی دانیشتوان بەسەر پارێزگاکاندا بکرێ، گرنگی بە دەرەوەی مەرکەزی پارێزگاکانیش بدرێت، تا ئەو قوتابخانانە بگەنە شارو شارۆچکەکانی تری خارجی مەرکەزی پارێزگاکان، ئەو بڕە پارەیەی تر کە دەمێنێتەوە، تەبعەن ئەوە ڕاستەوخۆ دەچێتە سەر میزانیەی ئیستیسماری، ئەما لە فەقەرەی تریشدا هەیە، کەوا دەچێتەوە سەر میزانیەی ئستیسماری، پێم خۆشە ئاماژەی پێ بکەم وەکو ئەوەی کەهاتووە، سلفەی هاوسەرگیری پشتگیری بکرێت، یاخود زیاد بکرێت بۆ بڕی پێنج ملیۆن دینار، لەگەڵ دوو تێبینی، یەك، بە پێی ڕێنماییەکان، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئەندامانی پەرلەمان، هەرکەسێك کەوا عەقدی زەواج دەکات، بۆی هەیە لەماوەی یەك ساڵ، دوای عەقدی زەواجی ئەو سولفەیە وەربگرێت، بۆیە داوامان لە وەزارەتی دارایی ئەوەیە، ئەمە ناکاتەوە ئەسەری ڕەجعی، بەڵکو دەکاتەوە کارپێ کردن بە ڕێنماییەکانی خۆیان، هەرکەسێکی کەوا ماوەی ساڵێکی تێپەڕ

نەکردبێت، ئەم زیادەیە شمولی بکات، بە پێی ئەوە ڕێنماییانەی کە وەزارەتی دارایی خۆی هەیەتی، دوو، ڕێنماییەکان شمولی خەڵکی غەیرە فەرمانبەر بکەین، بۆ سلفەی زەواج، بە مەرجێك فەرمانبەرێك ببێتە کەفیلی، چونکە تەمەنی زەواج کردن، ئێمە دەزانین لەوانەیە نسبەتێکی زۆری ئەوانەی کە زەواج دەکەن فەرمانبەر نەبن، ئەگەر ئەمە حەسر بکرێت لەسەر فەرمانبەران، بەشێکی زۆری گەنجەکانی ئێمە لێی مەحروم دەبن، موهیم ئەوەیە حکومەت زەمانەتی ئەوە وەربگرێت، فەرمانبەرێك ببێتە کەفیلی ئەو سولفەیە، ئینجا شمولی ئەوەکانی تریش بکات، زیاد کردنی موخەسەساتی بەدەل ئازووقەی هێزەکانی ناوخۆ بگاتە 210 هەزار، هەندێکی پار جێبەجێ کرا، حکومەت ئەویتر تەکمیلە بکات، تۆڕی کۆمەلایەتی لە 75 هەزاری پێشنیار کراو بکرێتە 150 هەزار دینار، بە مەرجێك پێداچوونەوەیەك بە مەرجەکانی بکرێت، چونکە ئەو ناونووسینەی کەوا کاتی خۆی بۆ هاوکاری کردن 30 هەزار نووسراوە، بەدیتنی من کە دەبێتە 150 هەزار، ئەبێت پێداچوونەوەیەکی ورد لە دەست نیشان کردنی ئەو خەڵکە بکرێ بۆ ئەوەی بگاتە دەستی، خەڵکی موستەهەق، پاڵپشتی کردنی هەردوو بواری بانکی کشتوکاڵی، بانکی پیشەسازی، کە ئەش بەردەوامی پێ هەبێت و زیاتر گرنگی پێ بدرێت، بە پێی بڕیارێکی پەرلەمانی کوردستان، کە پار لەگەڵ میزانیەدا جێگیر کرا، کەگرنگیدان بەناوچە سنووریەکانە، یاخود ناوچە زیان لێ کەوتووەکانە، لە دەرئەنجامی سیاسەتی ڕاگواستن و، سیاسەتی کاول کاری، ڕژێمی لەناوچوو، بۆیە ئێمە پێشنیار دەکەین کە 100ملیار دینار، ئیزافەتەن بۆ ئەو 70 ملیارە، من پێشنیار دەکەم ئەو 70 ملیارەی کە پێشنیار کرا، بکرێتە 100ملیار، دابەشی سەر، یاخود ئیزافەی سەر بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان بکرێت، بە هاوسەنگی و ڕێژەی دانیشتوان، تایبەت بێت بەو ناوچانەی کەوا زیانیان پێ کەوتووە، لە دەرئەنجامی سیاسەتی ڕژێمی لەناوچوو، بڕی 70 ملیار دینار، تەرخان بکرێت بۆ هاوکاری کردنی یاخود بۆ پڕۆژەی خزمەتگوزاری، بۆ ناوچە دابڕێندراوەکان، لە سنوری هەرێمی کوردستان لە هەموو شوێنەکانی، بەڕێزان بەم شێوەیەی کەوا ئێمە باسمان کرد، دەکات لەو بڕە پارەیەی کە کەم دەکرێتەوە، لە میزانیەی تەشغیلی، شەش سەدو بیست ملیار دینار، دەخرێتە سەر میزانیە یاخود دەچێتە بواری بەرهەم هێنان، بەم شێوەیە ڕێژەی کە ئەمە بەڕاستی ڕەقەمێکی دڵخۆش کەرە، ڕێژەی بودجەی بەگەڕ خستن، لەچاو بودجەی وەبەرهەم هێنان، گۆڕانکاری تێدا دەبێت، ڕێژەی بودجەی بەرهەم هێنان، ئەوکات بەرهەم هێنان دەبێتە سەدا سی و چوار پۆینت دوو لە سەد، وە ڕێژەی وەگەڕخستن کەم دەبێتەوە، بۆ سەدا شەست و شەش و پۆینت هەشت، کە ئەمەش بەڕاستی گۆڕانکاریەکی باشە، تکا دەکەم ئەو پێشنیارانە ڕەچاو بکرێن، وە گۆڕانێکی چاك لە بودجەکەدا دەکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاوە محمدامین کەرەمکە.

بەڕێز کاوە محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری هاوکارانم سۆزان خان و کاك دڵشاد دەکەم، کەلە داشکاندنی بڕی 10٪ی بودجەی تەشغیلی، بۆ پشتگیری کردنی سولفەی زەواج و، سولفەی عەقار و قەرزی سندوقی کشتوکاڵی و پیشەسازی، بـۆ دەرمالّـەی ئاسایش و پـۆلیس، بـۆ هەڵمـەتی دروست کردنـی قوتابخانـە و ئەوانـە، ئـەو لـە 10٪ی بودجـەی تەشـغیلی دەبڕدرێت، کە بۆ سولفەی عەقار و سولفەی زەواج و ئەوانە کـە تـەرخان دەکرێـت، بەڕاسـتی مـن قسـەکانی پێشترم دووبارە دەکەمەوە، ئەوەی کە بـۆ بودجـەی کشـتوکاڵ و پیشەسـازیە، بـۆ قـەرزی کشـتوکاڵە، تەئکیـد دەکەمەوە دەبێت هاوسەنگیەکیش هەبێت، بە تەنها بۆ پشتگیری کردنـی قـەرزی کشـتوکاڵ ناکرێـت، ئەگـەر لایەنە پەیوەندیدارەکانی تری ئاوەدانکردنەوەی گوندەکان بەشداری نەکەن، چونکە بەتەنها تەرکیز کردنـە سەر قەرزی کشتوکاڵی بە تەنها بەو ناکرێت، ئیلا دەبێتە تەرکیز بکرێتە سەر ئاوەدانکردنـەوەی گونـدەکان، ئاوەدانکردنەوەی گوندەکان دەبێت، ڕێگاوبانی بـۆ بکرێـت، دەبێـت قوتابخانـەی بـۆ دروسـت بکرێـت، دەبێـت نەخۆشخانەی تێدابێت، دەبێت هەموو ئەو پێویستیانەی کە لە شار هەیە، کارەباو ئاو ئەوانە بکرێت، ئینجا ئێمە دەتوانین تەرکیز بکەینـە سـەر بەرهـەمی کشـتوکاڵی و پشـتگیری کردنـی قـەرزی سـندوقی کشـتوکاڵی، بۆیە دەبێت ئێمە ئەو هاوسەنگییە، لەگەڵ وەزارەتەکانی تری پەیوەندیدار، بۆ ئاوەدانکردنـەوە لەبـەر چـاو بگرین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز شێرزاد عبدالحافظ کەرەمکە.

بەڕێز شێرزاد عبدالحافظ شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە پشتگیری پێشنیارەکانی کاك کاردۆ دەکەم بە هەموویەوە، تا ئێستا لەم بودجەیە باسی کەم ئەندام بـە هیچ جۆرێك نەکراوە، کە پارەکەیان بەڕاستی زۆر کەمە، هەقی وایە وابکەین کە شتێکی زیادیان بۆ دابنێین لەو موچەیەی کە هەیانە، بەڵام یەك فەرقێك هەیـە، ئـەوەیان نـازانم لـە بودجـەیا جێـی نابێتـەوە لـەکوێ جێگەی بۆ بکەینەوە؟، کە هی وا هەیـە دوو پەنجـەی نیـە، هـی وا هەیـە لـە عـەرزا کـەوتووە، موچـەکەیان هەروەکو یەکە، لەبەر ئەوە ئەگەر بیرێکیش لەوەبکرێتەوە زۆر باشە، من تەئکید لەسەر ئەوە دەکەمەوە کە 210 هەزاری پۆلیس و ئاسایش و پێشمەرگە لێرە تەسبیت بکەین بۆ ئەمجارەیان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز سەمیر سەلیم ئەمین کەرەمکە.

بەڕێز سەمیر سەلیم ئەمین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەم ماددەیە تەنها تەسبیتی ڕەقەمەکانە، وەکو کاك عبدالسلام گوتی، بـەس شـتی تـر هاتـە ناویـەوە، یەکەم، پێشنیار دەکەم بڕی دوو سەدو نەوەت و هەشت ملیار دیناری پەرەپێدانی پارێزگاکـان، لـەم ڕەقەمـە

دەربکرێت، ئەوە ئیحالەی ئەولای کەینەوە، بۆیە بیدەینەوە بە ئەنجومەنەکە، چونکە تێکەڵە لەگەڵ ڕەقەمەکاندا لێرە، دووەم، پڕکردنەوەی کورت هێنان، مادام خۆی لە بڕگەی دووەم، حەسری کەین، ئەم کورت هێنانەش تەنها لەو پارەیەی کە لە وەزارەتی پێشمەرگە پڕ دەکرێتەوە، بۆ ئەوەی ڕێ گری بکرێت، لەبەر ئەوەی پارەی تر لە شوێنی تر بەکاربهێندرێت بۆ ئەم پڕکردنەوەیە، خۆی وەزارەت بابڵێین ئامادەکارانی بودجەکە، دیاریان کردووە لە برە پارەی وەزارەتی پێشمەرگە پڕ دەکرێتەوە، ئێمە حەسری بکەین، تەنها زیاد بکرێت بۆ جوملەکە، خاڵێکی تر، من نااڵێم هیچ کەم بکرێتەوە، چونکە ناچێتە سەر بودجەی ئیستیسماری، ئەو ئیستیقتاعاتەی کە داوا دەکرێت، هەمووی ئەچێتە خانەی بودجەی تەشغیلیەوە، چ دەرماڵە زیاد کردن بێت، چ مەسەلەی هاوسەرگیری بێت، هەموو ئەوانە ئەچنە خانەی بودجەی تەشغیلیەوە، لەبەر ئەوە پێشنیار دەکەم ئەمانە ئیزافە بکرێن، یەکێك لەوانە ئەو دەرماڵەی (الغلاء المعيشي) یە بۆ ئەوەی عەدالەتێك بۆ جیاوازی بودجە بگەڕێتەوە، لە بودجەی تەشغیلی، داوا دەکەم دەرماڵەی گرانی یان (الغلاء المعيشي) زیاد بکرێت، بۆ پلە نزمەکان بۆ ئەوەی جۆرێك لە عەدالەت بگێڕێتەوە، وەکو میکانیزمێك بۆ ئیش کردن لەو مەجالەدا، خاڵێکی تر دەرماڵەی ئەوەی هێزەکانی ناوخۆ، چ ئاسایش بێت، چ پۆلیس بێت، بەدەل ئەرزاقەکەیان تەسبیت بکرێت لەم ماددەیەدا، خاڵێکی تر، تۆژەرانی کۆمەاڵیەتی دەرماڵەکانیان بۆ تەسبیت بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز صباح محمد نجیب کەرەمکە.

بەڕێز د.صباح محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم ماددەیە دیارە تەخسیس کراوە بۆ نەفەقات و عەجز، وەکو بەردی گۆشەی بینا وایە بۆ هەموو میزانیەك، بۆیە من پشتگیری لە هەموو ئەو پێشنیارە باشانە دەکەم کە دەبێتە هۆی زیاد بوونی مووچەو دەرماڵەی هەموو چین و تۆژە جیاوازەکانی ناو کۆمەڵگای کوردستان، چ کەم ئەندامان بێت، چ زیندانیانی سیاسی بێت، چ تۆژەرانی کۆمەاڵیەتی بێت، چ تۆژەرانی دەروونی بێت، هێزەکانی ئاسایش و پۆلیس و هێزی پێشمەرگە بێت، مووچەی خانە نشینان بێت، هەموو ئەوانەی بە شێوەیەك لە شێوەکان دەرامەتیان دیاریکراوەو مەحدودە، ئەبێ ئاوڕۆێکی جدیان لێ بدرێتەوەو، چارەسەرێکی ڕیشەیی بۆ بژێوی ژیانیان دیاری بکرێت، سەبارەت بە ماددەی یەکەم، کە پێموایە وەکو نەخشەیەك وایە بۆ هەموو میزانیەی ساڵی 2011، لە ماددەی یەکەم، بڕگەی ئەوەلەن، لە خاڵی یەکەم، پێشنیار دەکەم ئەو تەخسیساتی پڕۆژەکانی گەشە پێدانی پارێزگاکان لاببرێت، تەنها بۆ ئەوەندە ئیتیفا بکرێت، (مبلغ قدره اربعة ترليون و مائه وخمسون مليار لنفقات المشاريع الاستثمارية)، ئەمەیان لاببرێت(بضمنه تخصيصات الاعمار وتنمية مشاريع الاقاليم والمحافظات)، سەبارەت بەو پێشنیارانەی کە کرا، بە ڕەئی منیش وەکو لایەنی فەنی هەقە بخرێتە ناو ئەحکامی خیتامیەوە، چونکە لەوێ لە ئەحکامی خیتامی زۆر لەو مەسلانە باس کراوە، دەستکاری

ڕەقەمەکان لەوێ بکرێت، ئەگینا ئەوەی کە لێرە هەیە، خۆ نەمان بینی نەفەقاتی تەشغیلی لێی کەم بکرێتەوە، بخرێتە سەر نەفەقاتی ئیستیسماری بەو شێوەیە، لێرە تەحدیدی نەفەقەی تەشغیلی کراوە، تەحدیدی مەشاریعی ئیستیسماری کراوە، بەو شێوەیەی کە هەیە، جا مەوزوعێکی زۆر گرنگ هەیە کە ئێمە ئەتوانین ڕەچاوی بکەین، فیعلەن هەر کام لە ئەنجومەنی دادوەری، پەرلەمانی کوردستان، حکومەتی هەرێم، سەرۆکایەتی، چەنێکیان پێویستە بۆ ئەوەی کە کاروباری خۆیان بەڕێوەبەرن بە پێی ئەو بەرنامەیەی کە هەیانە، زیاد لەوە ئەگەر هەبێت، بەڕاستی ئەچێتە بابی ئیسراف و تەبزیرەوە، ئەبێ بەشێوەیەکی پێویست موعالەجە بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز ئەمیرگۆگا یوسف کەرەمکە.

بەڕێز ئەمیر گۆگا یوسف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی پشتگیری ل بۆچوونێ سۆزان خانی و کاك دڵشادی دکەم، بە تایبەتی کاك دڵشاد دەربارەی سلفەی زەواج، بەڕێز سەرۆکێ پەرلەمانی، ل دانیشتنێت ڤان ڕۆژێ بوریدا، چەند خاڵ هاتنە دیار کرن، چەند خاڵێت هاتن دەربارەی ئەو ژی، ئەو پڕۆژێت هاتینە دەست نیشان کرن، گەلەك ژوان تێبینی سەر وان پرۆژە هەبین، هندەك چەواتیا جێبەجێ کرنا وان پڕۆژا وەسا ئەو مەبلەغێت بۆ وان هاتیە دیار کرن، هەروەسا جهێت پەیوەندیدار گەلەك ژوان نەهاتینە گەل کۆنترۆل کرن، ل بەر هندێ ئەز پێشنیار دکەم، هەروەکو بودجا عیراقێ فیدرال هاتی، (النفقات: المادة الثانية:

اولاً/ على المحافظ تقديم خطة اعمار المحافظة والاقضية والنواحى التابعة لها للمصادقة عليها من قبل مجلس المحافظة الى وزارة التخطيط لغرض دراستها والمصادقة عليها مع مراعات المناطق الاكثر تضررا وعدد السكان.

ثانيا/ يتولى المحافظ تنفيذ خطة اعمار مقررة ويتولى مجلس المحافظة مسؤولية مراقبة التنفيذ مع الجهات ذات العلاقة) ئەگەر ئەڤ دوو خالە بێنە زیدە کرن، ئەو دوو مادده دێ مە گەلەك ئاریشێ قورتار کەت، هەروەسا دیف چونا ڤان پڕۆژە ژی دێ باش بیت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز فاضل حسن اسماعیل کەرەمکە.

بەڕێز فاضل حسن اسماعیل:

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان.

سوپاس قسەکانی من کرا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەست خۆش، سوپاس، بەڕێز هاژە سلێمان کەرەمکە.

بەڕێز هاژە سلێمان مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی ماددەی یەکەم، بەتایبەتی لە نەفەقاتی تەشغیلی منیش پشتگیری لەوە دەکەم، لە بڕینی نەفەقاتی تەشغیلی بە بڕی 10٪، هەر لە بەشەکانی مینەح ومەسروفات ئوخرە،

چونکە بڕێکی زۆری بۆ تەرخان کراوە، نیوەی بخرێتە سەر بودجەی وەبەرهێنان و نیوەکەی تریشی لەو بوارانە کە ئێستا ئاماژەیان پێدرا لە زیادکردنی پێشینەی هاوسەرگیری و خانووبەرەو چاککردنی مووچەی پۆلیس و ئاسایش و پێشمەرگە و ئەو فەرمانبەرانەی کە پەلەکانیان نزمە، هەر لیژنەی دارایی بەڕاستی لە ڕاپۆرتەکەی دا، ئاماژەی بەوە دابوو لە خاڵی 12 کە بڕی تەرخان کراو بۆ ئەو بەشانە بە نزیکەی 3 ترلۆین و شەش ملیار دینار دەخەملێندرێت دەکرێت بە ڕێژەکانی 5٪ و 10٪ و 15٪ کەم بکرێتەوە، لەسەر ئەو تەرخان کراوانەی کە لێرە تەرخان دەکرێت زیاد بکرێت، دەربارەی بڕگەی 4 ئەو بڕەی کە تەرخان کراوە بۆ خەرجی ئەنجومەنی دادوەری بەڕای منیش ئەو بڕە زۆر زۆرە، ئەگەر ساڵی پار یەعنی لە 2010 تەنها 39 ملیاری سەرف کردبێت، دەکرێ بڕێکی تری بۆزیاد بکرێت، بەڵام ئەو بڕە زۆرە دەکرێ هەر تەنها پەنجا ملیار دیناری بۆ تەرخان بکرێت، دەربارەی دووەم/ کورت هێنانەکە بەڕاستی ئەو کورتهێنانە کە نزیکەی دوو ئەوەندەی ساڵێ پارە وڕێژەی کورت هێنانەکە 11,01 ئەوە دەبێ بەڕاستی حکومەت چارەسەری ئەو کورتهێنانە بکات، ناکرێت هەموو ساڵێك بەو شێوەیە بهێڵدرێتەوە، بۆیە دەکرێ کە کورتهێنانەکە بەشێوەیەك لە شێوەکان بەبڕینی بەشێك لەوانە چارەسەری بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شێردڵ فەرموو.

بەڕێز شێردڵ تحسین محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری لە سۆزان خان دەکەم، بەس یەك خاڵ ئیختلافمان هەیە لەگەڵ سۆزان خان کە ئەو بڕەیەی کە بۆ وەرزش داندراوە، بەڕێزان پار کە ئێمە تەڵەبمان کرد 10 ملیار دینار بۆ وەرزش و بۆ ژێرخانی وەرزشی کە ئەو یاریگایانە چاك بکرێنەوە بۆ بتوڵەی ڤیڤا، بەڵام کە درا وەزارەتی رۆشنبیری و لاوان، ئەوان کردیانە یاریگای بچووك، ئەوە ئیستفادەی لێ ناکرێت، بەس ئیستفادە بۆ ئەو مەنتقانەیە کە لاوان و گەنجەکان لەوێ یاری تێدا بکەن، ئێستا ئێمە کە بتوڵەیەکمان لەپێشە گەورترین بتوڵەی ڤیڤایە و ئێمە دەمانەوێ پارەیەك تەرخان بکرێت کە بۆ ئەوەی 13 یاریگا ئامادە بێت بۆ ئەو بتوڵەیە، تەبیعی قسەکانی خۆم بە دوو وتەی کۆری و ئەڵمانی دەست پێ دەکەم، یەکەم/ گەر دەتەوێ بەندیخانەیەك دابخەی ئەوا یاریگایەك دەبێ دروست بکەی، ئەوە وتەی کۆریەکانە، کە دەڵێن بەندیخانە ئەگەر دابخرێت دەبێ یاریگایەك دروست بکەی، دووەم/ کە ئەڵمانیەکان دەڵێن سوودی یاریگا و یانە دروست کردن هاوتەریبی دروست کردنی نەخۆشخانە و قوتابخانەیە، یەعنی دایانناوە کە قوتابخانە و یاریگا و نەخۆشخانە ئەوە

هاوتەریبن لەگەڵ یەکتری، بۆیە برادەران من ئێستا هی ڤیڤایەکە دەبێ بڕە پارەیەك تەخسیس بکەین ئەو 10 ملیارەی کە سۆزان خان تەرحی کرد بۆ تەعمیر کردنی یاریگایەکانە، بۆ خۆ ئامادەکردن بۆ بتولّەی ڤیڤا ئەوە یەك، دووەم/ ئێمە لەبیر نەکەین بتولّەیەك هەیە بتولّەی ئاسیا، یانەکانمان بەشداری دەکەن چەند ساڵە ئەو یانانەی کە لە ئاسیا و لە جێگایەکانی تردا دێنەوە کوردستان یاری دەکەن، ئێستا ئەمڕۆ لە هەولێر یانەی سەنغافوری یاری دەکات لە دهۆکیش یانەی هندی دێ یاری دەکات، ئەوە پارەیەکی زۆری دەوێ یانەکان ناتوانن تەحەمولی ئەو بڕە پارەیە بکەن، دەبی بۆ یانەکانیش لە بۆ ئەو یانەیەی کە موشارەکەی دەکات ئایا یانەکانی هەولێر بی یان سلێمانی بێت یان دهۆك بێت بڕێك پارە تەرخان بکرێت، ئەویش نابێ لە 10ملیار کەمتر بێت، چونکە ئەگەر 10 ملیار کەمتر بێت ناتوانێ، ئیستغراب مەکەن کە ئێمە 10 ملیار دینار بۆ تەعمیر کردنی یانەکان، یەك مەلعەب لە کەرکووك حکومەتی عیراقی تەعمیری دەکات 30 ملیار دیناری بۆ تەرخان کراوە، یەك یاریگا کە تەرخان کراوە بۆ تەعمیر کردنی یاریگایەك 30 ملیار دینار تەرخان کراوە، ئێمە بۆ 13 یاریگا لە کوردستان ئامادەبن بۆ بتولّەکان 10 ملیارمان ویستووە، دووەم شت بۆ خۆتان دەزانن کە وەرزش گرنگیەکی زۆری هەیە لە جیهان، ئەوە فەرموو سەرۆك دەولەتەکان کە بۆ بانگەشەی هەڵبژاردن لەناو یاریگایەکان یاری دەکەن تەمرین دەکەن، ئێمە بۆ وەرزش زۆر بە سووکی تەماشای بکەین، ئەوە سەرۆکەکان، ئۆباما و ئەردۆگان و بۆتین کە بۆ ئینتخابات دیعایەی دەکەن، من لێرەدا یەکەمین جار 10 ملیار تەرخان بکرێت بۆ بتولّەی ڤیڤا وەزارەتی دارایی بە هەماهەنگی لەگەڵ یەکێتی تۆپی پێی نەك بدرێتە وەزارەتی رۆشنبیری بچێت یاریگام بۆ دروست بکات، دووەمیان ئەوەی موشارەکەی بتولّات دەکەن 10 ملیار دیناری بۆ تەرخان بکرێت بۆ موشارەکەکردن، کێشەی وەرزش لەگەڵ کاك رشید دا کە دەزانی چ کێشەیان هەیە لەگەڵ وەرزش، سێیەم/ کە پارەی لیژنەی ئۆلۆمپی کە ملیارێك و نیویان دانابوو نازانم کێ لەگەڵ ئەوان دانیشتووە کە ئەو ملیارو نیوەی داناوە، سێ ملیارەکە پڕ بەپێستی خۆیەتی کەبۆیان داناوە کە کاری لەسەر بکەن، ئێمە نابێ پارەی ئۆلۆمپی لەبیر بکەین، پارەی ئۆلۆمپی کە هەموومان تەئیدمان کرد کە شتێکیان بۆ دابنێین، ئەو پارە ئۆلۆمپیە دەبێ بەلای کەمی ملیارێکە، یان ملیارو نیوێك بۆیان تەخصیص بکرێت، ئاخر قسەم ئەوەیە لەسەر وەرزش من کەخۆم وەرزشوانێکم، چاو لە قسەی برادەران دەکەین، کە ئەو پارەی بۆ تەخصیص بکرێت، دووەمیش ئەگەر پاڵەوانێتی کوردستان بمانەوێت پێش بکەوێت، بمانەوێت ڕەنگێکی جوان و ڕێکوپێك بدات، دەبێ پارەیەك بۆ ئەوەی یەکەم دەبێت لەسەر ئاستی کوردستان و عێراق تا کەمێك پارەیان بۆ تەخصیص بکەین، تا دەعم بکرێت لەلایەن وەزارەتی دارایییەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز عونی کمال فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من وەکو ئەندامێکی لیژنەی یاسایی پەرلەمانی کوردستان، پشتگیری لەوە دەکەم بەنیسبەت ئەنجومەنی قەزا، پارەکە لەلایەن حکومەت چەند تەخصیص کراوە، هەروەکو خۆی بمێنێتەوە، ئەگەر ئێمە دەمانەوێت یاسا سەروەر بێت لەکوردستان، دەسەلاتی دادوەری سەربەخۆ بێت لەکوردستاندا، بۆیە من لەگەڵ ئەوەدام کە ئەو پارەیە کەتەرخانکراوە بۆ ئەنجومەنی دادوەری هەروەکو خۆی بمێنێتەوە، ئەو پێشنیارەی لیژنەی یاسایی بە ئیزافەکردنی سەلاحیاتی سەرف بۆ سەرۆکی ئەنجومەنی دادوەری کە پێشنیار کراوە لەڕاپۆرتی لیژنەی یاسایی پەسەند بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز عمر عبدالرحمن، فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ئەو بڕە پارەی کە تەخصیص کراوە بۆ مەجلسی قەزا، منیش هاوڕام لەسەر ئەوەی کە ئەو بڕە پارەیە وەکو خۆی بمێنێتەوە، بەو شێوەی کە لیژنەی یاسایی بڕیاری لەسەر چۆنیەتی سەرفی داوە بەدەسەلاتی قەزا، ئەویش لەبەر چەند هۆیەك، یەکەم: بۆ نموونە ئێمە لەشاری سلێمانی ئێستا کەمی حاکممان هەیە، پێویستیمان بەوە هەیە کەوا چەند حاکمێکی تر، ئەگەر نەڵێم 100 حاکم لەوانەیە 50 حاکمی تری پێویست بێت کە تەعین بکرێت، لەبەر ئەوەی لەهەموو قەزاکاندا ئێستا وابڕیارە کەوا دادگا بکرێتەوە، ئەم دادگایانەش کە کرایەوە پێویستی بە حاکمە، پێویستی بەدامودەزگایە، پێویستی بە بینای مەحکەمەیە، هەروەها پێویستی بەخانووە بکرێت بۆ حاکم، بۆ نائب مدعی عامەکان، تا خەڵك بتوانێت لەو قەزایانەدا بمێنێتەوە، لەبەر ئەوە ئەمە دەبێتە هۆی ئەوەی کە کولفەیەك لەسەر مەجلیسی قەزا دروست بێت، بۆیە پێم باشە، ئەو بڕەی کە بۆ مەجلسی قەزا دانراوە، وەکو خۆی بمێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز پەیمان عزالدین ، فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاستیەکەی لەبەر ئەوەی هەموومان کۆکین لەم چەند ڕۆژەی ڕابردوودا، ئەو تەخصیصاتانەی لەم ماددەیەدا هاتووەتە پێشەوە، لەماددەی یەکەمدا، پێویستی بەگۆڕانکاری هەیە، وە چەندین نسبە، چەندین کەمکردنەوە لە نەفەقاتی تەشغیلی هەیە، بەپێی هەندێك لە ڕەئیکان، کەواتە کۆکین لەسەر ئەوەی کە ئەم ماددەیە دەبێت کەمێکی لێ کەم بکرێتەوە، ئەوەش تەخصیص بکرێت بۆ کۆمەڵێك بواری تر، وەچەندین نسبە بەرگوێمان دەکەوێت لە 10٪، لە 25٪، لە 50٪، من تەسەور دەکەم ئیش کردن لەسەر بودجە ئاواهی بەتەخمینات و بە مەزەنەی عەقڵ نیە، کە ئێمە چ ماددەیەك یان لە ٪ چەند ئەکەین، بۆیە پێویستە ئێمە لەسەر هەموو بڕگەکانی ئەم ماددەیە بوەستین، بزانین لەکام بڕگەیەدا بەفیعلی زیادە هەیە،

وه پێویستی بەکەم کردنەوە هەیە، ئەو کاتە کە ڕێك کەوتین لەسەر زیاد کردنی بڕگەیەك، نسبەی حەقیقی ئەو زیادانەمان بۆ دەردەکەوێت کە لە 10٪ یە یان 25٪ـە یە، یان 50٪ کەیە، ئەشتوانین لەسەر ئەو ئەساسە تەخصیص بکەین کە بۆ چ بواریکە کە پڕی دەکاتەوە، بۆیە من قسە لەسەر هەموو بڕەگەکان دەکەم، سەرەتا بڕگەی یەکەمی ئەو پارەیەی کە بۆ نەفەقاتی مەشاریعی ئیستسماری دانراوە، ئەمە یەکێکە لەوانەی کە بەڕەئی من پێویستی بە کەمکردنەوە هەیە، بەڕاستی ئەو گفتوگۆیانەی کە لەدوو ڕۆژی ڕابردوو کرا، چونکە حەتا وەزیری پلاندانانیش باسی ئەوەی کرد، کە چەند پرۆژەیەك وەکو نموونە دراوە پێیان کە دووبارەیە، ئەبێت دەربهێندرێت، بێجگە لەوەی کە نموونە هێنرایەوە لە هۆڵی پەرلەماندا، کە کۆمەڵێك پرۆژە هەیە هی کەرتی تایبەتن، جیاوازی لە گوژمەکاندا هەیە، هەندێك پرۆژە هەیە، بەپێی یاسای مەقاولات نابێت پارەی بۆی تەخصیص بکرێت، چونکە هێشتا مەرحەلەی پرۆژەکە، لەو مەرحەلەیەدا نیە کە پارەی بۆ تەخصیص بکرێت، ئەمەش دەبێت دەربهێندرێت، لەبڕگەی دووەمدا ئەو پارەی کە بۆ نەفەقاتی تەشغیلی دانراوە، تەشغیلیش دوو بەشە، مووچە، تەعویزاتی فەرمانبەران، لەگەڵ نەفەقاتی تردا، لەمووچەدا دیسان لەلایەن ئەندامانی پەرلەنەوە باسی کۆمەڵێك ڕەقەم کرا، ئەوانە مووچە خۆرانی حزبن، لەسەر مووچە، باس لەکۆمەڵێك ژمارە کرا، خانەنشینان بەپلەی وەزیری، پلە تایبەتەکان، کەڕۆژێك وەزیفەی حکومیان نەدیوە، لەسەر ئەوە ئەو مووچە خۆرانەش دەربهێندرێت، ئەو خانەنشینانە، ئەوەش پارەیەکە دیسانەوە دەبێ بزانین چۆنە؟، بێجگە لەوەی هەر لەمووچەدا بۆ ئەو 25 هەزارەی کەدانراون، باس کرا کەنزیکەی 1 تریلیۆن دانراوە بۆ ئەو 25 هەزارە، هەرچەندە وەزیری دارایی جوابێکی دایەوە، بۆ من بەش بەحاڵی خۆم جێگای قەناعەت نەبوو، لەبەر ئەوەی پارەی کارەبای لەناو مووچەی فەرمانبەرانی تازە تەعیندا باسکرد، کەئەمەش دەبێت یەکلایی بکرێتەوەو دەربهێندرێت، لەنەفەقاتی تەشغیلیدا دیسانەوە زیادە، لەنەفەقاتی باڵێین سیلەع وخەدەمات و هەتا دوایی، ئینجا لەتەعویزاتی فەرمانبەران، ئەویش نزیکەی 1 تریلیۆن زیاتر جیاوازی هەیە، کە ئەمەش دەبێت کەم بکرێتەوە، لە بڕگەی 3 و ،4، کەتایبەتە بەنەفەقاتی پەرلەمان و مەجلسی قەزا، ڕاستیەکەی بۆ ئەم دوو نەفەقەیە بۆ ئەوەی ئێمە قسەی لەسەر بکەین، بڵێین زۆرە، وەکو خۆی بمێنێتەوە، یان کەمە، بەڕاستی ئەبێت پەنا ببەینە بەر حاسەی شەشەممان، چونکە هیچ شتێك نیە تا ئێمە بزانین لەسەر چ ئەساسێك ئەمە وای لێهاتووە، پەرلەمان کەمکراوەتەوە، یان مەجلسی قەزا زیاد کراوە، جگە لەوە کە دەمەوێت تیشك بخەمە سەر ئەوە، وەختێك کە ئێمە باس لە نەفەقاتی مەجلسی قەزا دەکەین، ئەبێت بگەڕێینەوە بۆ مەبدەئی سەربەخۆیی، مەبدەئی سەربەخۆیی مەجلسی قەزا چیە؟، ئایا مەبەستمان ئەوەیە، کە سەربەخۆ بێت لە قەراراتدا، کە ئەمە مەفهومی ڕاستی سەربەخۆیی مەجلسی قەزایە، یان ئەمانەوێت مەجلسی قەزا فیدڕالی هەبێت لەناو هەرێمی کوردستانی فیدڕالدا، ئەمە دوو شتی جیاوازە بەڕاستی دەبێت ئەمە یەکلایی بکەینەوە، چونکە مەسەلەی بودجە، بەڕای من مەجلسی قەزاش وەك هەر شوێنێکی تر خازعە بۆ چاودێری پەرلەمان و چاودێری دارایی، کە ئەمە ناکرێت بیخەینە ناو مەبدەئی سەربەخۆیی مەجلسی

قەزاوە، بۆیە دەکرێت لێرەدا بپرسین، 9 ملیار بۆ بووە بەوەندە؟، لەسەر ئەساسی ئەو قسەیە بێت کە ئێمە بـۆ داهـاتوو بـیر لـە مەحکەمـە بکەینـەوە، ڕەنگـە بۆداهـاتوو 100 حـاکم دابنـێین، لەسـەر ئەساسـی ئیحتیمالاتـەوە، بودجـە زیـاد بکـەین، بەڕاستی مـن تەسـەور دەکـەم لـە هـیچ شـۆنێکی مـەبادئی ئابووریـدا جێگـای نەبێتـەوە، مـاددەی یەکـەم، خـاڵی دووەم، بـاس لـە عـەجز ئـەکات، دیسـان ئەمـە ئـەبێت لەسـەری ڕابوەستین، چونکە عەجز کاتێـک ئـەبێت بـە موخەتـەت کـە لەحسـاباتی خیتامیـدا وەکو خـۆی بـە عـەجز نەهاتبێتەوە، لە حساباتی خیتـامی سـاڵی 2007 تـە یـان 2008تـە، ئـەم عـەجزە بـوونی هـەبووە، کەواتـە حەقیقیە بۆ ئەو سێ ساڵە، لەوانەیە ئەو بیانووەمان هەبێت بۆ 2010 و2011 موخەتەتە، لەبـەر ئـەوەی حساباتی خیتامی نیە، بەس خۆ ئەبێت لەناو عەجزەکەدا دیاری بکرێت، ئەوە کەمبکرێتەوە، حەقیقیـەکان جیابکرێتـەوە، بـۆ ئـەوەی ئەوسـا بـزانین لـەکۆی ئـەم کەمکردنەوانـەی لـەم خاڵانـەدا کردمـان، چـەند زیـاد ئەبێت، چەند عەجزەکەی پێ پڕدەکەینەوە، چۆنیش دەیخەینە سـەر بوارەکـانی تـر، بۆیـە لەکۆتاییـدا مـن پێشنیار دەکەم، تێکڕای ئەو خاڵانە، بەوردی لەدەرفـەتێکی زۆر کەمـدا، هـەموو ئەوانـە دەربهێـنین، بـزانین نەقسەکان لەکوێدان ئەوسا بڕگەیەک زیاد بکەین کەئێمە لە ٪ چەند کەم دەکەینەوە لەبودجە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز پائر عبدالاحد اوغسگین، فەرموو.

بەڕێزد. ئائر عبدالاحد اوغسطین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری لەقسەکانی سۆزان خان وکاك ئەمیر و کاك شێردڵ دەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز یەشار نجم الدین، فەرموو.

بەڕێز یشار نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری پێشنیارەکانی لیستی کوردستانی دەکـەم، کـە سـلفەی هاوسـەرگیری (5) ملیـۆن بێـت، وە سـلفەی عەقار (20) ملیۆن بێت، بەس لە سولفەی عەقار موشکیلەیەک هەیـە، ئـەو کەسـانەی کەپارچـە زەوییـەکی 200 مـەتریان هەیـە، بـەناوی دوو کەسـە، ئـەو 20 ملیۆنـە نادرێـت بەهـەردوو کەسـەکە، هـەر یەکـەو 10 ملیۆنیـان بەردەکـەوێت، ئەگـەر ئـەو سـولفە 20 ملیۆنیـە ئـاوا دابـەش دەکرێـت، کەواتـە ئـەو کاتـە 30 ملیۆنەکەی برادەرانی لیستی گۆڕان پێم باشترە، چونکە هەریەکـەو 15 ملیۆنیـان بەردەکـەوێت، کـەم کـەس هەیە کە 20 ملیۆن وەربگرێت، لێرە کە 20 ملیۆنیان بـۆ دەستنیشـان دەکـەین، وەری نـاگرن تـەعلیماتێکی وایـان دانـاوە کـەم کـەس هەیـە ئـەو 20 ملیۆنـە وەربگرێـت، خـاڵێکی تـر ئـەو بـڕە پـارەی کـەبۆ وەزارەت و بەڕێوەبەرایەتیە گشتیەکان لە بودجەدا تەرخان دەکرێـت، وەزارەتـی دارایـی خـۆ موافەقـەی لەسـەر دەکـات، دوایی پەرلەمانیش دەنگی بۆ دەدات، لەکۆتایی ساڵدا کەداوای چالاکی و کڕینی شتەکان دەکـەن، هـەم دیسـان

موافەقەتی وەزارەتی دارایی دەوێت، زۆرجاریش ئەو موافەقەتەیان پێ نادرێت، بۆ نموونە بەڕێوەبەرایەتی گشتی ڕۆشنبیری وهونەری تورکمان، بودجەکەیان لە 30٪ی بۆسەرفکراوە پارسان، کەواتە ئەو پارەی کە ئێستا بۆیان دانراوە، وەزارەت خۆی موافەقەی لەسەر کردووە، پەرلەمانیش دەنگی بۆ دەدات، لەکۆتایی ساڵدا هەم دیسان بۆیان سەرف ناکرێتەوە، بەتایبەتی ئەو بەڕێوەبەرایەتیانەی کەتایبەتمەندی نەتەوەیان هەیە، حەقە ئەو بڕە پارەی کە ئێستا بۆیان تەرخان دەکرێت، بەدرێژایی ساڵ بۆیان سەرفبکرێت، هەروەها لەخاڵێکی تر سەبارەت بەبواری وەرزش، پارسان ئەو 10 ملیار دینارەیان بۆ دانرابوو، بەڵام هیچ پاڵەوانێتیەکی نێودەوڵەتی نەبوو، کە ئەمساڵ 25 ملیار داوادەکرێت، زیاتریان داوا کردووە، کاك شێردڵ دیارە بەشێوەیەکی زۆر ڕێکوپێك ئەو بابەتەی خستەڕوو، پاڵەوانێتی نێودەوڵەتی لە کوردستان ئەنجام دەدرێت، پێویستی بەیاریگای کوالێتی هەیە، ئەو وڵاتانە بەهەموو یاریگایەك ڕازی نابن، هەروەها هەموو دونیا چاوی لەسەر ئەو پاڵەوانیەتیەیە، چونکە شتێکی ناوخۆیی نیە، پێویست دەکات ئەو بڕە پارەیان بۆ تەرخان بکرێت، چونکە لەنەتیجەدا ئەوە تەنها بۆ وەرزشوانان نیە، بۆ گشت خەڵکی کوردستانە، بۆ هەموو چین وتوێژەکانە، لابردنی تەئمین لەسەر ژیان، ئەوە لەڕووی ئایینیەوە وەك حاجی بیلالیش ئاماژەی پێکرد، زۆربەی ماموستاکان پێیان وایە، ئەو بڕە پارەی کە وەردەگیرێت بەناوی تەئمین لەسەر ژیان، لەڕووی شەرعەوە حەرامە، فتوای لەسەر دراوە، هەروەها هاوسەنگ کردنی ئەو دەرماڵەی بۆ فەرمانبەران پارسالێش ئەوە خرایە ڕوو، وەزارەتی دارایی دیاربوو، ئاماژەی بەوەکرد، چونکە ماموستا بڕێك پارە لەکوردستان وەردەگرن، کە لەحکومەتی عێراقی بۆ ماموستا سەرف ناکرێت، ئەگەر ئێمە هەموو کارمەندەکانمان هاوسەنگ بکەین لەگەڵ عێراق، دیارە ئەوکات ماموستاکان مەغدور دەبن دەبێت، پارەیان کەم بکرێتەوە، بۆ ئەوەی پارەی ماموستا کەم نەکرێتەوە نابێ هیچ کارمەندێکی ناوخۆ، هیچ فەرمانبەرێکی تر ئەو بڕە پارەی بۆ زیاد بکرێت، کەواتە ماموستا حەقی هەموو شەریحەکانی تر دەخوات، پارەی ماموستا وەکو خۆی بمێنێتەوە، ئەوانی تریش زیاد بکرێن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز جیهان اسماعیل بنیامین، فەرموو.

بەڕێز جیهان اسماعیل بنیامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من کران، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز یاووز خورشید عثمان، فەرموو.

بەڕێز یاووز خورشید عثمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری لەقسەکانی کاك یەشار دەکەم، ئیزافاتی ترم نیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کەیلی اکرم احمد، فەرموو.

بەڕێز کەیلی اکرم احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش پشتگیری کەمکردنەوەی بودجەی تەشغیلی دەکەم، لە 10٪ وە پشتگیری ئەو زیادانەش دەکەم، هەروەها تەرخانکردنی بڕە پارەیەك بۆ هەڵبژاردنی ئەنجومەنی پارێزگاکان، هەروەها پشتگیری پێشنیارەکەی لیژنەی دارایی دەکەم، بەزیادکردنی نەفەقاتی پەرلەمان، بۆ 74 ملیار دینار، بۆ دروست کردنی نووسینگەکان، هەروەها کەمکردنەوەی نەفەقاتی مەجلسی قەزا، پشتگیری صیاغەکەی لیژنەی یاسایش دەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله، فەرموو.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم: منیش پشتیوانی لە ڕەئیەکەی کاك دڵشاد و سۆزان خان دەکەم، بە بڕینی لە 10٪ لە بودجەی تەشغیلی وە دابەشکردنی لەسەر ئەو خاڵانە، بەتایبەتی زیاد کردنی 210 هەزارەکە بۆ پۆلیس و ئاسایش، نەك هەر پۆلیس کە ئێمە دەڵێین هێزەکانی ناوخۆ مەبەستمان پۆلیس وئاسایشە لەهەرێمی کوردستان، 210 هەزارەکە هەم پۆلیس، هەم ئاسایش بگرێتەوە، چونکە ئەوەی تا ئێستا باس دەکرێت، دەڵێین هێزەکانی ناوخۆ، هێزی ناوخۆ تەنها پۆلیس نیە، ئاسایشیشی لەگەڵە، ئێمە ئیتیفاقمان لەسەر ئەوە کردووە، ئەو بڕە، هەم پۆلیس و هەم ئاسایش بگرێتەوە لەهەرێمی کوردستان، دووەم: بۆ سولفەی زەواج پشتیوانی لە 5 ملیۆنەکە دەکەم، 20 ملیۆن دینارەکەش بۆ سولفەی عەقاری، سەبارەت بەوەی کەسۆزان خان باسی 75 ملیاری بۆ ئەو قەزاو ناحیانەی کە بەر شاڵاوی ڕاگواستن کەوتوون، من پشتگیری لە ڕەئیەکەی کاك دڵشاد دەکەم، کە ببێت بە 100 ملیار دینار، بۆ ئەو قەزاو ناحیانەی کە بەر شاڵاوی ڕاگواستن کەوتوون، بەتایبەتی سالّی پار ئێمە زۆر قسەمان لەسەر ئەوە کرد، کە ئەو قەزاو ناحیانەی بەر شاڵاوی ڕاگواستن کەوتوون تا ئێستا ڕەنگە وەك پێویست ئاوڕیان لێ نەدرابێتەوە، ئێمە بتوانین لەو 100 ملیارە قەرەبووی ئەو ناعەدالەتیەی لە پرۆژەکاندا هەیە، بەتایبەتی لە پرۆژەی پێشنیار کراوی بودجەی 2011، من بەنموونە بیهێنمەوە، قەزای چۆمان لە باڵەکایەتی، سێ پرۆژەی بچووکی پێشکەش کردووە، کە یەکێکیان: 2 ملیارو 500 تە بۆ جووت سایدەکەی کە سالّی پاریش هەر بەردەوام بووە، یەکێکی تریان 2 ملیۆنە بۆ ئاوی شیوە ڕەش، یەکێکیان بۆ دروست کردنی بینای تۆڕی کۆمەڵایەتیە، یەعنی قەزایەکی وا گەورە، چوار ناحیەی هەیە، هەموو قەزاکان من پێم وایە مەغدورن، لەبەر ئەوە بەڕاستی دەبێ لەو 100 ملیارەی کە کاك دڵشاد پێشکەشی کرد، من پشتیوانی دەکەم، ئەوە زیاد بکرێت، بۆ ئەو قەزاو ناحیانەی کە

زەرەرمەند بوون، بەر شالاوی ڕاگواستن کەوتوون لەسەردەمی ڕژێم، وە پشتیوانیش لەو خاڵە دەکەم، بەتایبەتی 150 ملیار بۆ هەڵمەتی دروست کردنی قوتابخانەکان، کە سالّی پار ئەوە دەوری زۆر باشی هەبوو، ئەمسالّ دووبارە ببێتەوە، تا بتوانین زۆرێ لەو قوتابخانانەی کە پێویستن چارەسەر بکرێن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز ئاشتی عزیز صالح، فەرموو.

بەڕێز ئاشتی عزیز صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرەتا دەمەوێت لەسەر ئەوە قسە بکەم، ئێمە بە هەڵەیەکی قسەکردن و گفتوگۆدا دەڕۆین، ئەگەر سەرەتا ئەو ڕەنووسانەی کە لەبەردەممانداید، ئەگەرێکی زۆری هەیە کە گۆڕانکاری بەسەردا بێت، واتە ئێمە لەسەر ڕەنووسێك قسە دەکەین، کە ڕەنووسێکی دروست وتەواو نیە، دواتر ئێمە لەسەر دابەشکردن وئیستقتاعەکان قسە بکەین، ئێمە لەڕۆژانی پێشوودا کۆمەڵێك تێبینیمان داوە سەبارەت بەوەی کە ئەم خەرجیە، ئەم بودجەی بەکاربردنە، گۆڕانکاری لە ژمارەکانیدا دێت، ئەو ڕاپۆرتەی کە لەبەردەممانداید، سەبارەت بەخەرجی فیعلی، 2010/6/30 ، وە بەراورد بە ڕەشنووسی 2011، گۆڕانکاری لە ژمارەکاندا دەکرێت، کە ئەمە فەرقێکی گەورەی ئەم ڕەنووسە تەنها لە ژمارەدا نیە، بەڵکو گۆڕانکاری بەسەرداهات وبەسەر خەرجی و نەفەقاتەکانیشدا دێت، کەواتە ئەگەر ئێمە ژمارەی نەفەقات، ژمارەیەکی دروست نەبێت، کەواتە دابەشکردنەکەشمان لەئایندەدا دەبێ گۆڕانکاری بەسەردا بێت، هەروەها لە قەرەبووی فەرمانبەراندا، کە تۆمارکراوە تا 2010/6/30 بە 4 تریلیۆن و 169ملیار و990ملیۆن تۆمارکراوە، لەبەرامبەردا لە ڕەشنووسی سالّی 2011دا، بە 3 تریلیۆن و819 ملیارو 260 ملیۆن، وە 7 بابمان هەیە کە گۆڕانکاری بەسەردا دێت، هەبووە نادارایەکان، خەرجیەکانی تر، سوودە کۆمەڵایەتیەکان، بەخشین، باربوو، شمەك و خزمەتگوزاری، چاککردنەوە، کەئەمانە هەمووی تێکڕا ژمارەیەکی زۆر کە بە نزیکەی 648 ملیارو 342 ملیۆن دینار گۆڕانکاری بەسەردا دێت، کەواتە من پێشنیاز دەکەم، دەبێت بەزووترین کات گۆڕانکارییەك لەو ڕەنووسانەدا بەراورد بکرێت، ژمارە ڕاستەکان بخرێتە بەردەممان، ئێمە ئیستیقتاعاتەکان لەبەر بنەمای ڕەنووسە ڕاستەکان سەیر بکەین، ئەگەر هاتوو پێشنیازەکەم شوێنی خۆی نەگرت، بەردەوام بووین لەگفتوگۆکردن، من چەند پێشنیازێکم هەیە، وێڕای پشتگیری کردنم بۆ هەموو ئەو پێشنیارانەی کەلەلایەن سەرۆکی فراکسیۆن کاك کاردۆوە کرا، بەڵام سەبارەت بە دەرمالّەی تووێژەری کۆمەڵایەتی من پێشنیاز دەکەم، لەبەر ئەوەی بڕی مووچەکەیان زۆر کەمە، 260 هەزارە، بە بەراورد بە بژێوی ژیان، ئەم مووچەیە، لە ئاستێکی نزمدایە، بە موقارەنە کردنیش بە ئیشەکەیان کە کارێکی نەوعیە لە قوتابخانەکاندا، بۆیە من داوا دەکەم لە 75٪ مووچەکەیان کەمتر نەبێت، ئەو دەرمالّەی کەبۆیان زیاد دەکرێت، سەرەڕای پشتگیری کردنم بۆ ئەوەی لە 50٪ی مووچە بۆ کارمەندی کارگێڕی تەندروستی ئیزافە

بکرێت، که ئەمانە دەرماڵەی تەندروستی پیشەییان نیە، وەکو هەموومان دەزانین کارمەندی کارگێڕی لە نەخۆشخانەکاندا، یەکەم کەسە کە بەرلێکەوتنی دەبێت لەگەڵ نەخۆشدا، ئەمیش موعامەلە ئەکات لەگەڵ کەیسەکاندا، بۆیە ئەمیش موعەرەزە کە تووشی نەخۆشی ببێت، بۆیە من داکۆکی لە دەرماڵە ئەکەم بۆ ئەوان تەسبیت بکرێت، کە لە 50٪ کەمتر نەبێت، جارێکی تر داکۆکی لەسەر پێشنیازەکەی خۆم دەکەمەوە، کە لەکۆی ئەو گۆڕانکارییەی کەبەسەر بودجەدا دێت، لە 2٪ی بودجەی گشتی، تەرخان بکرێت بۆ حکومەتی ئەلیکترۆنی، بەو مانایە نا کەمن حکومەتی ئەلیکترۆنی موقارەنە بکەم بە مەسەلێکی وەکو ئەسوبیا، کە ئاستی ئەلیکترۆنی لەئاستێکی بەرزدا نەبێت، بەڵکو من موقارەنەی تەخصیصاتەکەیم کردووە، کە گرنگە لەداهاتێکی کەمی وەکو ولاتێکی کەم دەرامەتی هاوشێوەی ئەسوبیادا، لە 1,77٪ میزانیەی خۆی تەرخانکردووە بۆ حکومەتی ئەلیکترۆنی، گرنگی ئەم دەزگایە لەوەدایە کە ژێرخانێکی ئەلیکترۆنی بۆ کوردستان دروست ئەبێت، ڕزگارمان ئەبێت لە سیستمی بیرۆقراتیەت وئەو ڕۆتیناتە زۆرەی کە لەزۆربەی دائیرەو فەرمانگەکانی کوردستان بەدەستیەوە دەنالێنن، سالانە بڕێ پارەی زۆر باشیش دەگەڕێتەوە لەو خەرجیەی کە لە بلاوکردنەوەو ڕێگاکانی تر بەکاردەهێندرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز شوان عبدالکریم جلال، فەرموو.

بەڕێز شوان عبدالکریم جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەم ماددەیە، یەکەم: ئەو پارەی کەتەرخانکراوە بۆ نەفەقاتی ئیستسماری، منیش پێشنیارەکەی ئەو بەڕێزانە پشتگیری لێدەم، کەئێمە باسیشمان لێوە کرد، بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان لێی دەربکرێت، جیابکرێتەوە، ئەو مەبلەغە چاکبکرێت، بەنیسبەت خاڵی دووەم، پشتگیری پێشنیارەکەی سۆزان خان وکاك دڵشاد دەکەم، لە بڕینی لە 10٪، بەڵام لە ئەحکام خیتامیدا تەوزیعی نیسبەتەکە بکرێت، بەڕاستی پێم وانیە لێرە لەم ماددەیەدا جێگای هەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز نیشتمان مرشد صالح، فەرموو.

بەڕێز نیشتمان مرشد صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری ئەوە دەکەم کە لە 10٪ی بودجەی تەشغیلی کەم بکرێتەوە، بخرێتە سەر بودجەی وەبەرهێنان، هەروەها پێشنیارێکم هەیە،داوا لەسەرۆکایەتی پەرلەمان ووەزیرە بەڕێزەکان دەکەم کەبەهەند وەربگرن، ئەویش ئەوەیە کە کەرتی گەشتوگوزار زۆر پشتگوێ خراوە، داواکارم لە بەڕێزتان کەوا بانقێکی

گەشتوگوزار بکرێتەوە، وەکو هی کشتوکاڵ و پیشەسازی، تا بتوانێ سولفە بۆ ئەوانە دابین بکرێت کەدەیانەوێت پرۆژە بکەن، ئەم پرۆژانە کە زۆر لەخەڵکی هەیە، زەوی هەیە یان زەوی وەردەگرێت، کە دەتوانێ پرۆژەی لەسەر دروست بکات، وەکو مۆتێل و بازاڕ وپارك وئەو شتانە، کە زۆر زۆر پێویستە لەناو ئەو شوێنە گەشتوگوزاریانەدا ئەوانە هەبێت، وە داواکارم لەبەڕێزتان کە ئەو پێشنیارەم بەهەند وەربگرن، لەبەر ئەوەی هەم لەڕووی ئابووریییەوە هەرێمی کوردستان بەرەو پێش دەبات، هەروەها فرسەتی کاریش زیاتر دەکات بۆ بێکاران، خەڵك زیاتر دەتوانێ ڕووی تێ بکات وئیش بکات، ئەمە زۆر لەخەڵك داوایانکردووە، کە ئەم پێشنیارە بخەینە بەردەم پەرلەمان، بۆ ئەوەی کاری لەسەر بکرێت، بەڵکو ئەمە جێبەجێ بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، پەیمان عبدالکریم عبدالقادر، فەرموو.

بەڕێز پەیمان عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وێڕای پشتگیری کردنم لە بۆچوونەکانی کاك کاردۆ، پێشنیاری ئەوە دەکەم، کە دوای بڕینی ئەو بڕە پارەی کە بۆ بودجەی وەگەڕخستن تەرخانکراوە، ئەو خاڵانەی کە دیارم کردووە بابەتی سەرەکی بن بۆ سەرفکردنی پارەکە لێیان، یەکەم: تەرخانکردنی پارەی پێویست بۆ زیندانیانی سیاسی و هاوتاکردنی، لەگەڵ عێراقی فیدڕال، بەپێی ئامار وداتای زانستیانە، ئەوە لە ساڵی پاریش باسمان لێوە کرد، بەڵام هیچ شتێکی وای بۆ نەکرا، دووەم: قەرەبووکردنەوەی سزا دەرانی سیاسی، کە لەبودجەی ساڵی 2010، لە ماددەی 30 بڕیاری لەسەر درا، ئەویش تا ئێستا هیچی لێ سەرف نەکراوە، سێیەم: ئەو بڕەی کە لە بڕینی بودجەی تەشغیلی دەمێنێتەوە، بخرێتە سەر پرۆژەی وەبەرهێنانی سێکتەری تەندروستی، بەتایبەتی بۆ نەخۆشانی ئیدمان وشەلەل دەماغ وتالاسیما، هەروەها کردنەوەی سەنتەری تۆژینەوەی زانستی، بایەخ پێدانی کەم ئەندامان، بەهێنانی ئەجهیزە و موختەبەراتی نوێ بۆ فێرکردن، کەوا بڕیارە کۆمەڵگەی تایبەتیان بۆ دروست بکرێت لەهەر سێ شاری هەرێمی کوردستان، بێگومان بەپێوەرێکی زانستیانە کە پەیڕەو کراوە لە سیستمی جیهانی، چوارەم: قەرەبوو کردنەوەی فەرمانبەرانی شاری سلێمانی و ئیدارەی گەرمیان، کە لە ساڵی 2005 وە لە زیادکردنی مووچەکانیان بێ بەشن، بەڵام بەنیسبەت مووچەی کەمئەندامان، چونکە هاوکارییە، پێشنیار دەکەم سولفەی عەقار شمولیان بکات، کە ئەوانیش بێگومان پشکی خۆیان هەیە، لە داهاتی کوردستان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز عماد محمد حسین، فەرموو.

بەڕێز عماد محمد حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو پێشنیارەی کە لیستی کوردستانی کردوویەتی، بە کەمکردنەوەی ڕێژەی لە 10٪ لەکۆی بودجەی تەشغیلی و دابەشبکرێت لەسەر کۆمەڵێك بوار، هەروەکو هاوکارانم سۆزان خان و کاك دڵشاد ئاماژەیان پێکرد، بەڵام سەبارەت بەو تەرخانکراوەی کە بۆ هەڵمەتی دروستکردنی قوتابخانەکان دانراوە، پێشنیار دەکەم، موناقەلەی پێ بکرێت، بۆ سەر بودجەی وەزارەتی پەروەردە، دەسەڵات بەوەزارەتی ناوبراو بدرێت بۆ جێبەجێکردنی، ئەگەر پەسەند بوو، سەبارەت بەو پەسەندکراوەی لەو پێشنیارەدا هاتووە، بۆ ئەو قەزایانەی کەتووشی هەڵمەتی ئەنفال و چەکی کیماوی وڕاگواستن وکاولکاری بوون، لەسەردەمی ڕژێمی بەعس، پشتگیری ڕەئی هاوکارم کاك دڵشاد دەکەم، کە بڕەکە ببێت بە 100 ملیار دینار، لە جیاتی 75ملیار دینار، ئەگەر پەسەند بوو، دیسان پێشنیار دەکەم کە بڕگەیەك زیاد بکرێت، هەروەکو لەڕاپۆرتی لیژنەی داراییدا هاتووە، کە پشتگیری لێ دەکەم، کە موناقەلە نەکرێت لە تەرخانکراوەکانی بودجەی وەبەرهێنان بۆ بودجەی وەگەڕ خستن، دیسان پشتگیری ڕای هاوکارم کەیلی خان دەکەم، بەتەرخانکردنی بودجەیەك بۆ هەڵبژاردنی پارێزگاکان، بەزیاد کردنی بڕگەیەك لەم ماددەدا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز گۆران ئازاد محمد، فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵڵا من بەر لەوەی قسە بکەم، حەز دەکەم ئەو مولاحەزەیەم بڵێم، هەرچەندە ڕێکخستنی کۆبوونەوەکان و ناونووسین لەدەسەڵاتی سەرۆکایەتی پەرلەمانداید، بەڵام ئەگەر هەر 23 ماددە..

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، داخڵی ئیشی ئێمە مەبە، تکایە وەرە سەر بابەتەکەی خۆت، فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەبارەت بەو ماددەیە لەسەر ئەو پارانەی کە تەرخانکراوە بۆ سەرۆکایەتیەکان، ئەوەی تێبینی دەکرێت لەعامی پارەی تەرخانکراو بۆ سەرۆکایەتیەکان، کەمکردنەوە کراوە، پەرلەمانی کوردستان سااڵی پار 72 ملیاری بۆ دانراوە، ئەمسااڵ بووە بە 54 ملیار، سەرۆکایەتی هەرێم لە 46 ملیارەوە بووە بە 40 ملیار، ئەنجومەنی وەزیران لە 199 ملیارەوە بووە بە 88 ملیار، جگە لە مەجلسی قەزا کەبووە بە 63 ملیار، من بەڕاستی بەگشتی پشتگیری لە کەمکردنەوەی پارەی هەر سێ سەرۆکایەتیەکە دەکەم، سەبارەت بە مەجلسی قەزا، ئەگەر تەفعیل کردنی مەجلسی قەزا بە پارە ببێت، ئومێدەوارم ئەمسااڵ مەجلسی قەزا، لەم ئاستەدا

بێت، كه بەتايبەتی بەشێك له گرفتەكانيان بۆ پەسەند كردنی ياسای ئيدعای عام و كردنی به دەستەيەكی سەربەخۆ بريتيە لە پێداويستی ماددی، ئەوە پێم وايە ئەمسال ئەو پارەيان بۆ پەسەند بكەين ئەو گرفتەيان نامێنێت، بۆ ئەوەی ئەم دەزگايە سەربەخۆ بكەين وچالاكی بكەين، ئەگەر چی هەندێ شت لێرەدا باسكرا، منيش پێم باشە ئيزافاتی بخەمەسەر، سەبارەت بە سولفەی هاوسەرگيری، ڕاستە ئێمە لەپەسەند كردنی ياساكەدا تەنها قسە لەسەر بڕەكەی دەكەين، بەڵام ئەگەر بەتەوصياتيش بێت، ئەوە بۆ حكومەت ڕوون بكەينەوە كەوا كار بەهەردوو ڕێنمايی ژمارە 33 و 7ی خۆيان بكەن، جگە لەوەش ڕێنماييەكی تريشيان هەيە، كە خاصە بە كوڕ و كچی شەهيد، كە دەوترێت كوڕ وكچی شەهيد، ئەگەر ماوەی 3 ساڵيش زەواجيان كردبوو، سولفەكەيان وەرنەگرتبوو ئەوە دەتوانن وەری بگرن، بۆيە ئەم حاڵەتە تايبەتيانە دووبارە نەبێتەوە، بە عام شموليان بكات، بۆ ئەوانەی كەساڵێك بەسەر زەواجەكەياندا تێ نەپەڕيوە، وە من پشتيوانی لەو پێشنيارەی زياد كردنی سولفەی عەقار دەكەم، وە پێشنياريش دەكەم، كەئێمە لەقسەكانی بەڕێز وەزيری دارايی تێگەشتبين، كە مەسەلەی 100 مەتری پەيوەست نيە بەوەزارەتی داراييەوە، بەڵكو پەيوەستە بەوەزارەتی شارەوانيەوە، بۆيە لەناو تەوصياتەكاندا ئەم حاڵەتانە جێگايان بكرێتەوە، بەتايبەتی لە قەزاكاندا ئەم خاڵە لەبەرچاو بگيرێت، سەبارەت بەو پارەی كە بۆ وەبەرهێنان دانراوە، ئێمە هەموومان بەبەردەوامی قسە لەسەر زيادەی بودجەی تەشغيلی وكەمی بودجەی وەبەرهێنان دەكەين، بەڵام من پێم وايە گرفتەكە لەكەمی بودجەكە نيە، ئەوەندەی گرفتەكە لە سەرف نەكردنی بڕەكەيە، ئێمە خۆمان ئێستا ئەوە دەچين بۆ ناو مانگی 6، پێم وايە ئەو پارەی كە بۆ وەبەرهێنان دانراوە، بە ئاليەتی ساڵی پار كە ئەگەر لەكۆتايی ساڵ پارەكە بچێتەوە سەر داهاتی عام و عجزی پێ پڕ بكرێتەوە، هيچ پێويست ناكات پارەی وەبەرهێنان زياد بكەين، بەڵكو ئەو پارەيە هەمووی بخەينە سەر تەنميەی ئەقاليم بۆ پارێزگاكان زيادی بكەين، چونكە ئەمە ڕاستەوخۆيەو كارەكانيان پەلە تر، ئەگەرنا بەپێچەوانەوە لەناو برگەی عجزەكەدا ئەوە جێگير بكرێت كەوا ئەم پارەيە بۆ وەبەرهێنان بمێنێتەوە، دەستكاری نەكرێت بۆ ئەوەی بمێنێتەوە بۆ پرۆژەكان، وە ئەو پارەی كەتەرخان بكرێت بۆ ئەو قەزايانەی كە زەرەرمەند بوون، لە 70 مليارەوە ببێت بە 100مليار، چونكە تەجروبەمان لەگەڵ پارەی تەرخانكراو بۆ پارێزگاكان هەيە، كە كارەكانيان خێرايە، سەبارەت بەپارەی پۆليس و هێزەكانی ناوخۆ كە پشتيوانی دەكەم، بۆ زياد كردنی 210 هەزار دينارەكە، بەڵام باناوی ئاسايش نەيەت بەناوهێنان، چونكە پێم وايە ئەگەر ناوی پۆليس و ئاسايش بێت هەندێك لە هێزەكانی ناوخۆ ئەم عيلمەيان نييە، ئەم عينوانەيان نييە بێ بەش ئەبن لە وەرگرتنی پارەكەدا، بۆيە تەنها بگوترێ پۆليس و هێزەكانی ناخۆو زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ جەنابت بەڕێز پەريهان قبلای.

بەڕێز پەريهان قبلای محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنسبەت ئەوەی نەفەقاتی تەشغیلیەوە دووەم ئەگەر برگەی لە 50٪ کەم کرێتەوە ئەکرێتە ترلیۆنێك و 799 ملیار و789 ملیۆن، تەبعەن ئەمە بێ لەمووچە من پیشتگیری لە داواکاریەکانی فراکسیۆن ئەکەم کە کاك کاردۆ باسی کرد و، هەروەها داوا ئەکەم ئەو بڕە پارەیەی کە دەمێنێتەوە تەبعەن بەبێ مووچە بۆ زیادکردنی ئەم خاڵانەی من هاوتا کردنی دەرماڵەو مووچەی کارمەندو پزیشك لە بواری تەندروستی وەکو مەرکەزی لێبکرێ، وەکو بەغدا، ئەمە برگەی (أ) ە (ب) زیادکردنی 100٪ دەرماڵەی کارمەندو پزیشکانی تەندروستی وە هەموو ئەوانەی کار دەکەن لە بواری تەندروستی دا بکرێتە 100٪ بە بێ جیاوازی وە هەروەها پێشنیارێکی ترم هەیە ئەویش مینحەی زیندانیانی سیاسی وەکو هاوکارم پەیمان خان باسی کرد هاوتا کردنی لەگەڵ مەرکەز کە سالّی پاریش داوامان کرد وەهەروەها بڕێك دابنرێ بۆ قەرەبووی قەرمانبەرانی کە لە سالّی 2005 وە مووچەیان تەعویز بۆ بکرێت وەهەروەها بە نسبەت ئەوەی کە خاڵێکی ترم هەیە کە ئەوانەی کە دیاریکردنی بڕێکی تەرخان کراو بۆ قەرەبوو کردنەوەی شەڕی ناوخۆ بەتایبەت بۆ ئەوانەی موڵك و مالّییان دەستیان بەسەر داگیراوە، ئەوەی کە ئەمێنێتەوە بخرێتە سەر پرۆژەی وەبەرهێنان من داوا ئەکەم بخرێتە سەر پرۆژەی وەبەرهێنانی کەرتی تەندروستی بە پێ ی ئەوەی کە کەرتی تەندروستی کەرتێکە خزمەت گوزاری ئەگەیەنێ بۆ هەموو هاوولاتیەك وەك هاوکارم کە ئەویش پەیمان خان باسی کرد کە (أ) بکرێتە کردنەوەی مەرکەزێکی ئیدمانی موتەخەصص کە نییە، لە هەرێمی کوردستانا هەتا ئێستا کردنەوەی مەرکەزێکی تر وەکو خەستەخانەی تایبەت بۆ ئەوانەی شەلەل دەماغ و ئۆتیزم و ئەوانەی کەم ئەندامن بەراستی ئێمە هەموو خێزانەکان ئەنالّێنن بەوەی هەموو کەم ئەندامیان هەیە لەناو مالّەکانا خۆیان هەلّئەستن بە خزمەت کردنیان کە ئەمە بۆتە عایقێکی زۆر گەورە لەبەردەم خێزانەکانا، بۆیە من داوا ئەکەم ئەو بڕە پارەیەی کە ئەمێنێتەوە بچێتە سەر بۆ وەبەرهێانی کەرتی تەندروستی، وە کردنەوەی مەرکەزێکی بحوسی متخصص بۆ دیراساتی علمی لە بواری تەندروستی ئەمە وا ئەکات کە ئێمە لەمەودوا پرۆژەکانمان لەسەر ئەساسێکی علمی بێت وە ئێستا رێژەیەکی زۆر لەبەرچاوە رێژەی مردنی ئەو منداڵانەی کە لە دایك ئەبێت وە هەروەها منالّی خوار پێنج سالّ زۆر زۆر بووە لە هەرێمی کوردستان، بۆیە ئەمانە بەرەو پێشەوە ئەبات ئەگەر ئەو مەرکەزە بکرێتەوە بەنسبەت ئەوەی خالّی دووەم بەنسبەت عجزی موخەتەت بەراستی ئەبێ ئێمە ئەو عجزە کە بەپێ ی یاسا ئەبێ تەغتییە بکرێت ئیلزامی حکومەت بکەین لە خلالی نهایەتی سالّی 2011 ئەم عجزە تەغتیە بکرێ بۆئەوەی نەبێت بە عجزێکی حەقیقی، ولّات بەرەو ئینهیارێکی ئیقتصادی ئەبا، بۆیە لێرە برگەیەك ئێمە کە ئەبێت بۆ نموونه العجز المخطط که ترلیۆنێك 554ملیارو 296 ئەڵێ و یغطي هذا العجز من المبالغ المخصصة لوزارة البیشمرگه من الموازنة التشغیلیة الاتحادیة لحرس الاقلیم. والزام حکومة اقلیم کوردستان بتغطیة هذا العجز خلال 6 اشهر وذلك بنهایة (2011)، لەبەر ئەوە زۆر زۆر سوپاس بۆ ئێوەش زۆر زۆر سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز ناسك توفیق عبدالكریم، فەرموو.

بەڕێز ناسك توفیق عبدالكریم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە ئەم برگانە ئەگەر لەیەكەمەوە دەست پێبكەین من ئەڵێم ئەوەی كە ئەوترێ با بڕگەی سێیەم زیاد كەین ئەو ترلیۆنەی كە هەڵیئەگرین لە بودجەی وەگەڕخستن دیارە كۆ دەنگییەك هەیە لەسەر ئەوەی كە بودجەی وەگەڕخستن زۆرەو تەقریبەن هەموومان موتەفقین لەسەر ئەوەی كە بڕێكی لابەین بەڵام ئەوەی كەبێنین بە جیا داینێین دوایی هەمیسان تەوزیعی كەینەوە، ئەمە لەگەڵ یاساكە ناگونجێ ئەكرێ ئێمە بێین ئەوەندەی ئەمانەوێ بیخەینە سەر بودجەی وەبەرهێنان بیخەینە سەری ئەو رەقەمەی كە ئەمانەوێ هەر لەوەگەڕخستنا بمێنێ، هەر بمێنێ، بۆ نموونە ئەو رۆژە وەزیری پلان دانان وتی ئێمە چاكسازی ئەكەین لە هەموو ئەو هەڵانەی كە ئیشارەتی پێدراوە زائیدەن ئێمە یەكێ لە گلەییەكان كە هەمان بوو ئەوەیە كە زۆربەی پرۆژەكان لە 40 بەش یەك بەشی بۆ دیاری كراوە، ئەكرێ ئەم بودجەیە 350ملیاری بخەینە سەر بۆ ئەوەی ئەو پرۆژانەی كە كەمیان بۆدانراوە مەسەلەن سایلۆیەك بایی 40 ملیار بێت ملیارێكی بۆ دانراوە بۆ 2011 ئەمانە زیاد كرێ خاڵێكی تر كە من حەز ئەكەم ئیشارەتی پێبدەم ئەوەیە كە تۆ باسی قەرەبووكردنەوەی فەرمانبەرانی دەڤەری سلیمانی دەكەی، ئەكرێ بكرێتە بریارڕ، ئەمە هەر لە بودجەی تەشغیلیە، مخصصاتی مهنی بۆ توێژەوە كۆمەڵایەتیەكان و ماف پەروەران و یاساناسان كە لە راپۆرتی لیژنەی یاسایش هاتووە ئەمە هەر ئەچێتەوە زمنی تەشغیلی زیادكردنی مووچەی هێزەكانی ناوخۆ كە دواتر باس دەكرێت لەگەڵ هێزەكانی ئاسایش، ئەمەش هەرئەچێتەوە سەر بودجەی تەشغیلی، بۆیە ئەبێ ئیتفاق كەین لەوەی چەندی لەم پارەیە كە زیادمان كردووە لەم ترلیۆنە كە هەڵی ئەگرین چەندی دیسان ئەگەڕێتەوە بۆ وەگەرخستن و چەندیشی ئەچێتەوە سەر تەشغیلی، ئەو كات رەقەمەكە دیاری كەین و دەنگی لەسەر بدەین، ئەگینا ناكرێ بهێنین بەجیا وەكو ماددەیەكی جیا قسەی لەسەر بكەین، من ناتوانم هیچ قسەیەك لەسەر برگەی سێهەم وچوارەم بكەم بەراستی، چونكە نازانم مەسروفاتی سالّی پێشوو چۆن بووە چ هی پەرلەمان چ هی ئەنجومەنی دادوەری، لەبەر ئەوە ناكرێ بەتەخمین قسەی لەسەر بكەم، خاڵی دووەم من پێش ئەوەی بچمە سەر دووەم لە وەڵامەكانی وەزیری داراییدا باسی لەوە كرد كە وەزیری سامانە سروشتییەكان بە كتابێكی رەسمی ئاراستەی كردوون كە ئیتر گازۆیل نادەن بە كارەبا ئەمە بە لیستێكی رەسمی هاتۆتە لیژنەكەمان كە وەزارەتی كارەبا پێویستی بە 4 ترلیۆن دیناری عێراقی هەیە بۆ دابین كردنی گازۆیل، جا ئەگەر ئەمە وابێت، ئەگەر ئەو گازۆیل نەدا یەعنی ئێمە سفر هیچ بەدەستەوە، هەرچیمان كردووە ئەم ساڵ بۆ كارەبا هەمووی بەشی گازۆیلەكە ناكات، لەبەر ئەوە من وەڵامی ئەوەم ئەوێ بۆئەوەی دواتر لە لیژنە بزانم متابەعەی چی ئەكەم، 4 ترلیۆن ئێمە لە لیژنە پێمان گوتراوە تەنها یەك ترلیۆنی لەسەر حكومەتە ئەوی تری وەزارەتی سامانە سروشتییەكان دابینی ئەكات، بۆ گازۆیل و بۆ نەوتی رەش بۆ كارەبا ئێستا ئەگەر ئەو بە كتابی رەسمی گوتبێتی من ناتوانم گازۆیل دابین كەم بۆ كارەبا ئێمە

سەد جار مەحەتاتی تەولید چاك ئەكەین، دابەش كردن چاك ئەكەین، تەوزیع چاك ئەكەین، كە گاز نەبوو دیسان تووشی ئەزمەی بێكارەبایی ئەبین، بۆیە ئەمجارەش ئەیلێمەوە ئەگەر بێتو وەزارەتی سامانە سروشتیەكان گازۆیل نەدا بە وەزارەتی كارەبا، ئێمە 4 ترلیۆن بە پێی تەخمینی سامانە سروشتیەكان، 4 ترلیۆنمان ئەوێ بۆ كارەبا، ئەی ئیتر خۆی فەقیرە خۆی ترلیۆنێك و شتێكی بۆ دانراوە بۆ وەگەرخستنە، ئەمە خۆی بەشی ناكات وەلامێكی ئەوەم ئەوێ ئینجا سەبارەت بە كورت هێنانەكە، ئەم كورت هێنانە هەموو سالێك دێت هەر ئەلێین ئەمێنێتەوە بۆ مەركەز، ئەوەی كە لەمەركەزەوە بۆمان دێت كەی ئیشی جدی لەسەر ئەكەین؟ ئێستا ئەوەتە لە قانونەكە بە ماددەیەك تەسبیت كراوە كە بە سلفە ئەبێ بمان درێتەوە، كەواتە یەكەم با حەسری كەین بڵێین تەنها لەو بەشە یەعنی ئەو عجزە تەنها لەبەشە پارەی وەزارەتی پێشمەرگە پر بكرێتەوە نەك دوایی كە شتێ زیادە ئەبێ كە ئەپرسین ئەڵێین ئەو زیادەیە دەڵێ عجزی پێ پركراوەتەوە حەسری كەین كە ئەبێ تەنها لەوە بێ بۆ ئەوەی دیاری بێ كورت هێنانەكە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس برهان رەشید حسن، فەرموو.

بەڕێز بورهان رەشید حسن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێشنیارەكەم لە 50٪ بودجەی تەشغیلی بەدەر لە مووچە قەتع كرێ كە حسابمان كردووە ئەكاتە ترلیۆنێك و 799 ملیار دینار سەبەبی ئەمەش ئەمەیە كە بە پێی مادەی 83 لە قانونی پەیرەوی ناوخۆ ئەبێت مصدری داهاتی بۆ بدۆزیتەوە، من هەندێك رەقەم ئەدەم بە جەنابتان ئەگەر دیقەت بدەی لەگەڵ ئەوەی من مەسروفی فعلی شەش مانگی یەكەمی سالّی 3010 كە هاتووە بۆمان زەربی دووم كردووە ئجوری مەجاری پار 610 ملیۆن دیناری بۆ تخصیص كراوە ئەمسالّ ملیارێك و 154 ملیۆن. بەیازات ملیارێك و 310 ملیۆن، ئەمسالّ ملیارێك و483 ملیۆن مەسروفات 98 ملیۆن ئەمسالّ 580 من نازانم مەسروفات بۆ كوێ یە، ئەفلامی مایكرۆ فلیم لە شوێنێك پار 439 ملیۆن ئەمسالّیش 439 ملیۆن. ئەجیزەی تصویرو مایكرۆ فلیم لە شوێنێكی تر پار 736 ملیۆن دینار ئەمسالّ ملیارێك 437ملیۆن دینار ئیجاری مكائن و معدات پار 15 ملیارو 798 ملیۆن، ئەمسالّ 27ملیارو 404 ئیجاراتی ئوخری پار 524 ملیۆن، ئەمسالّ ملیارێك و 214 ملیۆن، ئاهەنگ گێڕان 2 ملیارو 180 ملیۆن، ئەمسالّ 4 ملیار و 867 ئەمە هەمووی شتی بەهەدەردانی ئەو نەفەقاتی تەشغیلییەیە كە دیاری كراوە كە من لەو سجلە رەسمیەی وەزارەتی دارایی یە دەرم هێناوە، یەعنی هەندێ شتی زۆر عەجایبی تێدایە، بۆ نموونە باسی نەقلی مباشری قەمەر صناعی تێدایە 2 ملیۆن و 127 ملیۆن، دیعایە 278 ملیۆن خدمات صیانەی سیارات، نازانم شریكاتی خاصە، من داواكارم ئەمانە كەم بكرێتەوە ئەگەر لە 50٪ ی بەدەر لە مووچە بۆئەوەی مووچە كەم نەكرێتەوە مەوازەنەی تەشغیلی ببرێت ئەكاتە ترلیۆنێك و 799 ملیار دینار من رام وایە بۆ

ئەو شتانە بەکاربهێنرێ بۆ نموونە کە باسی میزانیەی مەجلسی قەزا ئەکرێ هەندێ لە برادەران رایان وایە زۆرە، من رام وانییە، برادەرانی قانونی ئەزانن لە ولاتانی تر جەدوەلێکی زەمەنیان هەیە بەچەند هەزار کەس و دادوەرێکیان پێ ئەوێ لێرە وابزانم بە 60000 هەزار 70000هەزار کەس دادوەرێکی ئەکەوێ، دەولەتێکی وەکو چین وابزانم بە 6000 کەس دادوەرێکی ئەکەوێ، ئەگەر هەڵە نەبم، من رام وایە کا پارەی زیاتریان بۆ تخصیص کرێ بۆ مەجلسی قضا تا بتوانن لە ئەزمەی کەمی حاکمەکان نەجاتمان بەن، برادەرانی قانونی، لیژنەی یاسایی ئەزانن بەتایبەتی لە سلێمانی ئەزمەیەك هەیە کە کەمی حاکمەکانە بەشێکی تری پارە بۆیان تخصیص کرێ 20 ملیارێك لەو پارەیە بۆ دروست کردنی خانوو بۆ حاکمەکان، زۆریان تێدایە خانوویان نییە لە ولاتەکاندا کارتی تایبەتیان هەیە بۆ سۆپەر مارکێتەکان، هەتا لە جلوبەرگی بەریشیان، دەربارەی پەرلەمانیش من رەئیم وایە دیسانەوە ئەو موازەنەی کە بۆ پەرلەمان دانراوە زیاد بکرێت لەبەرئەوەی ئەمە بەراستی بینای تەنفیزی تەشریعی کۆن بووە بۆ 40 - 50 کەس دروست کراوە، ناتوانرێ تەحەمولی ئەو تەتەورە بکات ئەمرۆ لە رووی تەنکنەلۆجی و لە رووی قاعاتەوە هەیە، مەبلەغێکی بۆ بگەرێتەوە هەندێ بینا دروست بکرێت و هەم گوندی ئەندام پەرلەمانەکانیش لە پاڵ ئەوان دروست بکرێ بە تازەترین تەکنیکی ئەوروپی کە ئێمە ئەزانین زۆر تەتەوری کردوە، ئەم بینایە ئەو پارەیە بۆ ئەمە تخصیص کرێ، بەرێز شێخ بایز ئەڵێ 180 داخلی کرێ ئەیەین، (300) قوتابخانە کرێ ئەیەین من پێشنیار ئەکەم معاشی پۆلیس و پێشمەرگەو ئاسایش هاوتا بکرێ بەرێز سەرۆکی پەرلەمان تەنیا لە هەرێمی کوردستانا نموونەیەکت بۆ بێنمەوە بۆ جیاوازی بەینی معاشی تەنها پۆلیس نەقیبێکی پۆلیسی نەوت 927000 وەر ئەگرێ، نەقیبێکی پۆلیسی کارەبا 997000 وەر ئەگرێ، نەقیبێکی پۆلیسی بەرگری و فریاکەوتن 751000 وەرئەگرێ، نەقیبێکی پۆلیسی دارستان 863000 وەرئەگرێ، نەقیبی پۆلیسی مەحەلی 850000 وەرئەگرێ، من رەئم وایە ئەوانە لەناو خۆشییان پێویستە یەکسان کرێت بەهەمان شێوە پێشنیار دەکەم مووچەی پۆلیس و پێشمەرگەو ئاسایشیش بەهەمان شێوە بە تایبەتی پێشمەرگە کە ماددەی 46 و 47 ی یاسای پێشمەرگەیە هاوتای بەغدا بکرێت بەراستی لە دوای دوو ساڵ هیچ بیانوویەك نییە بۆ ئەوەی جوندیەك 920000 وەرئەگرێ پێشمەرگەیەك لێرە 10 ساڵە پێشمەرگەیە 325000 ی ئەیدرێتێ، دەربارەی سلفەی عەقار لە بەغدا موادی ئینشائی زۆر زۆر هەرزانترە لێرە 30 ملیۆن سلفەی ئەدرێتێ، لێرە 15 ملیۆنە، هیچ نەبێ با بۆیان بکرێت بە 20 و 25 دەربارەی کارمەندە ئیداریەکانی سلکی تەندروستی نەخۆش ئەچێ بۆلای ئەوان پێش ئەوەی بچێتە لای دکتۆرو معاون توبی ئەچێتە لای کارمەندەکە بۆ موخصصاتی ختورە بۆ کارمەندە تەندروستیەکە هەیە بۆ بۆ کارمەندە ئیداریەکە نییە؟ بەراستی کارمەند هەیە 11 ساڵە کارمەندە 470000 وەرئەگرێ من داواکارم موخصصاتی ختورە بۆ ئەوانیش ببەسترێ، دەربارەی خریجەکانی یاسا یەعنی نسبەی ئەو مخصصات وئیزافاتەی کە ئەیان درێتێ لەبەینی دەوائری وەزارەتی عەدل و مەجلسی قەزاو شوێنەکاتی ترا جیاوازە، پێویستە لە بەینی دەوائرەکانی دەولەت و دەوائرەکانی ئەو شوێنانەش پارەی بۆ تخصیص کرێ، چاك کرێ،

پار حکومەت بریاریدا (75) وەرەقە بە هدیە بدات بە دێهاتەکان، من پێم باشە ئەم پارەیەی کە ئەبڕێ بەشی ئەمەش تخصیص کرێ تا ئەمە هاوکارێ ئەبێت بۆ ئاوەدانگردنەوەی کشتوکاڵ لە وڵاتا، یاسای دروست کردنی خانووی نیشتەجێ ئەم یاسایە لە 2008 وە هەیە هیچی بۆ تخصیص نەکراوە، پێویستە پارەی بۆ تخصیص کرێ، هەندێ شارەۆچکەی وەك چۆمان هیچ پرۆژەیەکی تێدانییە، کفری هیچی بۆ دابین نەکراوە، مەعقول نییە لە 12 ملیار دۆلار هیچ سوودمەند نەبێ، خەڵکی ئەو ناوچانە، دەربارەی وەرزش، ئێستا میللەتان تەنها بە هێزی سەربازی و هێزی ئابووریییان نا نازان بە فەن و مۆسیقا ئەنازن بە وەرزشگاکانیان و خەڵکە وەرزشەکانیان ئەنازن، بە داخەوە پار 10 ملیار دینار هیچی بۆ وەرزش تخصیص نەکرا، تخصیص کرا، هیچی سەرف نەکرا، من داواکارم ئەم ساڵ 40 ملیار تخصیص بکرێ لە وڵاتێکی وەك و قەتەر لە مودەی ساڵێکدا نزیکەی زیاد لە (2) ملیار دۆلار بەس لە سلکی وەرزشدا سەرف کراوە، دەربارەی سلفەی زەواج داواکارم زیاد بکرێت، بەهەمان شێوەی بەغدا، داواکارم قەرزو سلفە بە فەرمانبەری ئێرە بدرێت، پۆلیس و ئاگر کوژانەوەو ئاسایش بینایان نیە، هەمویان کرێچین لە سلێمانی، بە شەرتێك زەویان بۆ دابین کراوە، بۆ زۆربەیان دیزاین کراوە، من پرسیارم کردووە، بەڵام حەقە پارەیان بۆ تخصیص بکرێت، بۆیان تخصیص نەکراوە، بۆ دروست کردنی، حکومەت لە حکومەتێکی کرێچیەوە، ئەبێت بە حکومەتێکی خاوەن بینای خۆی. میزانیەی زراعەت و صناعەت کەمە بەراستی پارەی زیاتری بۆ تخصیص بکرێت، علاماتی مرور دوێنێ دیسانەوە دوو کەس لە رێی دوکان ـ کۆیە گیانیان لە دەستدا، ڕۆژانە زیاد لە پێتج، شەش رووداوی وا هەیە، بە هۆی نەبوونی و خراپی رێگاو بان و نەبوونی علامەتی مرور لە رێگاکانی دەرەوەی شارەکان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس وەختت تەواو، بەڕێز صبیحە أحمد مصطفی، فەرموو.

بەڕێز صبیحە أحمد مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشگیری لە پێشنیازەکانی خوشکی بەڕێزم سۆزان خان و کاك دڵشاد دەکەم، کە پێم باشە لە 10٪ ی بودجەی تشغیلی کەم بکرێتەوە بە شێوەیەك سەرف بکرێت کە لە خزمەتی هاوواڵتیانی کوردستاندا بێت، پێشنیار دەکەم کە سلفەی زەواج لە پێنج ملیۆن کەمتر نەبێت، و داوا دەکەم کە ئیهتیمامێکی زیاتر بە کەس و کاری شەهیدان و ئەنفال و زیندانە سیاسیەکان و کەم ئەندامان و خانەنشینان بدرێت، پێم باشە سلفەی عقار لە (20)ملیۆن کەمتر نەبێت، هەروەها قەرزی بانکی جوتیاران و قەرزی بانکی صناعی لە (75) ملیار کەمتر نەبێت پێم باشە کە قوتابخانەی هاوچەرخ مبلەغی لە (150) ملیار کەمتر نەبێت، هەر چەند کە وەزیری دارایی باسی کرد کە مووچەی فەرمانبەرانی حکومەتی هەرێمی کوردستان وەکو هی بەغدای لێدێت، بەڵام داوا دەکەم کە بە هیچ شێوەیەك تەئسیر لە مووچەی مامۆستایانی کوردستان

نەکرێت، بەڵکو مووچەی مامۆستایانی کوردستان هەر وەکو خۆی بمێنێتەوە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان داوای یەکسانی دامەزراندن دەکەم، کە ڕێژەی ئافرەت لە 50٪ کەمتر نەبێت لەو بیست و پێنج هەزار میلاکەی کە بەراستی بۆ دامەزراندن دانراوە، پێشنیار دەکەم کە مەبلەغی تەرخانکراو بۆ سندوقی نیشتەجێ بوون کە سەدو پەنجا ملیارە بە دوو شێوەی یەکسان لەسەر سندوقی نیشتەجێ بوون تەرخان بکرێت، زیاد کردنی پارەی تۆری کۆمەلایەتی لە (150) هەزار کەمتر نەبێت، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان پێشنیار دەکەم، کە بودجەی پەرلەمانی کوردستان وەکو خۆی بمێنێتەوە، کە پار ساڵ مەبلەغی (74) ملیار دینار بوو بە هیچ شێوەیەك، لەگەڵ کەم بوونی بودجەی پەرلەمانی کوردستان دا نیم، بەڵکو ئەگەر بکرێت، لە (74) ملیاریش زیاتر بێت، پێشنیار دەکەم کە لە بودجەی سالی 2011 حیسابێکی تایبەت بۆ ئاوارەکانی ئێران بکرێت، کە بەراستی بە هیچ شێوەیەك نە لیژنەی دارایی نە وەزیری پلان دانان، نە وەزیری دارایی جوابی ئەو پرسیارەی ئێمەی نەدایەوە، پێشنیار دەکەم کە بڕێك پارە تەرخان بکرێت بۆ هەڵبژاردنی پارێزگاکان، پێشنیار دەکەم کە لەو بڕە پارەیەی کە بۆ پەرەپێدانی پارێزگاکان دانراوە حیسابێکی تایبەت بۆ یەکەی سەربەخۆی سۆران و رانیەو وە هەڵبجە بکرێت، کە بەراستی لە جێی تموحی ئێمە دانیە، وە هەروەها بە هیچ شێوەیەك ئەو پرۆژانەی کە داندراون، بۆ سۆران و مێرگە سۆرو رواندزو چۆمان وەکو پێویست نین، ئەخیر پێشنیارم، پێشنیار دەکەم کە حکومەتی هەرێمی کوردستان پلانێکی تۆکمەو دارێژراوی هەبێت بۆ نەمانی قەزیەی سەکەن و ئیجار بۆ بنەماڵەی شەهیدان و ئەنفالکراوەکان، ئیتر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز سەردار رشید محمد.

بەڕێز سەردار رشید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مادەی (1) بڕگەی (2) سەبارەت بە کەم کردنەوەی لە 10٪ ی بودجەی تەشغیلی، کە بڕەکەی (979)ملیارە، لەو بڕە پارەیە سەرەڕای پشگیریم بە زیاد کردن و تسبیت بوونی سلفەی عقار، بۆ (20)ملیۆن، سلفەی زەواج (5)ملیۆن، زیاد کرنی تۆری چاودێری کۆمەلایەتی بۆ (150) هەزار، دروست کردنی یەکەی نیشتەجێ بوون بۆ کەم دەرامەت و کرێکاران و زیندانیانی سیاسی، وە هەروەها زیاد کردنی بودجەی پێشمەرگەو پۆلیس و ئاسایش. جگە لە زیاد کردنی بودجە بۆ کەرتی کشتوکاڵی و پیشەسازی و تەندروستی و وە دروست کردنی نەخۆشخانە بۆ ئەو قەزایانەی کە لە نیسبەی سوکانیان زۆر زۆرە، دیارە من پێشنیار دەکەم ئەو ناوچانەی کە زەرەرمەند بوون هەر هەمویان سالانە بڕێك پارەیان بۆ دابین بکرێت بۆ ئەوەی بەراستی بریتی ئەو شوێنانە چارەسەر بکرێت، لەوانە هەڵبجەی شەهید یەکێکە لەو شارانەی بەراستی بۆتە جێگای ئیهتیمامی جیهان و پەرلەمانتارانی دونیا و سالانە بە هەزاران کەس سەردانی دەکات،

لە ئەنجامی ئەو کاولکاریەی کە لە مێژووی ئەو شارەدا لە ساڵەکانی (74) (87) (88) کە بە یەکجاری بەر چەکی کیمیایی کەوت و خاپوور کرا، بۆیە پێشنیار دەکەم سالانە لەو بڕە پارەیە من جاری پێشوش بەداخەوە ئەو پێشنیارەم کرد هیچ جوابێکم دەست نەکەوتەوە، بڕێك پارەی بۆ تەرخان بکرێت، بۆ بوارەکانی ئاوەدان کردنەوە، کشتوکاڵ، پیشەسازی، وە یەکەی نیشتەجێ بوون، بۆ ئەو کەسانەی کە تاکو ئێستا بەراستی لەو بۆردومانەدا مااڵیان وێران بووەو یاخود خانوو، لانەیان نیە، دیارە هەڵەبجە ئێستا هەروەك ئەزانین ئەندامی شارەوانیەکانی جیهانە وە بە دەستە خوشکی هێرۆشیما و ناکازاکی ناوزەد کراوە. بۆیە دووبارە داواکارم لە ئاست ئەو گرنگیەدا حکومەتی خۆمان سالانە ئەو بڕە پارەیەی بۆ دیاری بکات، وە داوا لەسەرجەم ئەو ئەندام پەرلەمانانە دەکەم کە سەردانی ئەو شارەیان کردووە بە هەر دافیعێ بووبێ بۆ بانگەشەی هەڵبژاردن بووبێت، دافیعی سیاسی بوبێت یا هەر شتێك بووبێت ئێستا پشگیری ئەوە بکەن، چونکە لەم کاتانەدا ئەوان بەڵێنیان بەو خەڵکە دابوو وە ئەمە داواو داخوازی خەڵکی کەس و کاری شەهیدانی هەڵەبجەیە بۆ ئەوەی ئێمە بەراستی بتوانین وەك وەفایەك کە ئەبێ قەرەبووی ئەم شارە بکەینەوەو، دووبارە سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت بەڕێز هاوڕاز شێخ أحمد ، فەرموو.

بەڕێز هاوڕاز شێخ أحمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر سوپاس، قسەکانم کران.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز حمە سعید حمە علی فەرموو.

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا خاڵی یەکەم کە سیانزە ملیارو نۆسەدو چلە ئەگەر خاڵی رەقەم یەك و رەقەم دوو کۆ بکەینەوە غەڵەتێکی حیسابی تیایە، پێم وایە ئەو چوار ملیارو سەدو پەنجا چوار ترلیۆن و سەدو پەنجا ملیارە لەگەل نۆ ترلیۆن و شەش سەدو حەفتاو دووا سەدو حەڤدەو سێ سەدو سی فەرقی هەیە، وە لە جەدوەلەکەش کە بۆمان هاتووە لە وەزارەتی داراییەوە ئەو نۆ ترلیۆن و شەش سەدو حەفتاو دووە نۆ ترلیۆن و حەفسەدو نەوەد ملیارە، بۆیە تکایە ئەو راست کردنەوەی حیسابیە، چونکە سەدو حەڤدە ملیار زۆرە، ئەوە خاڵێك. خاڵێکی تریش پشگیری کاك سمیر دەکەم کە دەڵێت بڕی چوار تریلیۆن و سەدو پەنجا ملیار بووژانەوەی پرۆژەی هەرێم و پرۆژەی پەرەپێدانی پارێزگاکان ئەو بڕە دەرکەین دوو سەدو نەوەت و هەشت ملیارو سەدو چل و دوو ملیۆن لێی دەرکەین سێ ترلیۆن و هەشت سەدو پەنجاو یەك ملیارو

هەشت سەدو پەنجاو هەشتی دەمێنێتەوە، واتە چوار ترلیۆنەکە دەبێتە ئەوەندە. خالێکی تر بەراستی مەسەلەی تخصیص کردنی پارە بۆ پەرلەمانی کوردستان یا بۆ ئەنجومەنی دادوەری، من پێموایە ئەبێ بە شێوەیەکی واقعی و عیلمی بێت، شێوەی واقعی و عیلمیش ئەوەیە کە ئێمە ڕاپۆرتی دارایی یان حیسابی خیتامی بێت بۆمان، ڕاپۆرتێك پەرلەمان ئەو حەفتاو چوار ملیارەی پاری بە چی سەرف کردووە، وەهەروەها ئەنجومەنی دادوەری ئەو سی و نۆ ملیارەی چۆن سەرف کردووە وە پێویستیەکانی بۆ سالّی ئێستا چیە؟ ئەو کاتە لەسەری بڕیار ئەدەین زیادی کەین یان کەمی کەین، نەك بە گۆترە بلّێین با ئەو پەنجاو چوارە بکەین بە حەفتا یان با ئەو شەست و سێ، ئەگەر شێوەیەکی عیلمی بێت کە ئەویش دەکەوێتە سەر، ئەبوایە دیوانی یانی حیسابانی ژمێریاری کە لە مادەی (86) دا پێموایە لە پەیڕەوو پرۆگرام دەلّێ دەبێ موحاسەبەی پەرلەمان، یەکەی حیسابی پەرلەمان ئەو تقریرە بنێرێت وە هەروەها ئەنجومەنی دادوەریش. خالێکی تر بەراستی ئەگەر سەیری ئەو بابانە بکەین بابی (باربوو، إعانات، سوودە کۆمەلاّیەتیەکان، مصاریفی ئوخرا، موجوداتی نادارایی) سەیری کەین لە ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی خۆیا هاتووە پار روبعبێکی خەرج کردووە، یەعنی لە شەش مانگا، کەواتە ئەگەر بلّێین زەربی دووی کەین نیوەی خەرج کردووە، باشە خۆی ئەلّێ من نیوەم خەرج کردووە لەوانە، کەواتە ئێمە عیلمیەن ئەبێ نیوەی لێ بڕین با 10٪ ی بۆ احتیاط دانێین کەواتە لە40٪ من ئەلێم ئەوە بەو تقدیرەی کە بە پێی ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی هاتووە لە 40٪ بڕین ئەم لە 40٪ دەکاتە تریلیۆنێك و چوارسەدو چل ملیار، ئەم تریلیۆن و چوارسەدو چل ملیارە بەشێکی دابین بکەین بۆچی بۆ بەراستی ئەو غلاء مەعیشیە کە کاك سمیر باسی کرد، بۆ زیاد کردنی مووچەی زیندانیانی سیاسی، ئەنفالکراوەکان، شەهیدان، هێزەکانی ناوخۆ، فەرمانبەران، وە بۆ دەرمالّە، دەرمالّەی یاسا ناسان، دەرمالّەی کۆمەلّناسان و دەروون ناسان، بۆ ئەو چین و تۆێژانە وە بۆ فەرمانبەران زیادی بکەین. بەم بڕینەش وەکو کاك دلّشاد وتی نیسبەتی بودجەی تشغیلی دادەبەزێت بۆ پێموایە (66 و 65) وە نیسبەتی بودجەی ئیستسماری زیاد دەکات بۆ (36 ، 34) شتێکی ئاوایە کەواتە ئێمە لێرەدا هاتین هاوسەنگیەکمان دروست کرد لە بەینی ئەو دوو بودجەیە وە ئەو تقریبەن تریلیۆنەی کە فەرق هەیە فەرقێك دروست بووە لە بەینی ئەو بودجەی ئەو بابانە لەگەل ئەمسالّ تریلیۆنێکە وە ئەم تریلیۆنە کە بەو لە 40٪ بیبڕین سەرفی کەین بۆ بەراستی عقار، من لەگەل ئەودام عقار وەکو بەغدای لێبکەین، چونکە بەغدا ئێستا سی ملیۆن دەدەن، ئنجا سەیری بازاڕ کەن، ئێمە وەکو لیژنەی ئاوەدانکردنەوە تەخمینی بازاڕ دەکەین بازاڕ کەرەستەکانی بینا و کرێ و ئەوانە زۆر زۆر بە بیست ملیۆن یان بە پازدە ملیۆن هەیکەلەکەش دروست ناکرێت، بۆیە زیاد بکرێت بە لابردنی ئەو مەسەلەیە ریباو ئەو مەسەلەی تەئمینی حیات و ئەو شتانە. خالێکی تر ئاوەدانکردنەوەی گوندەکان، ئاوەدانکردنەوە بە شێوەیەکی گشتی ئێمە وەکو لیژنەی ئاوەدانکردنەوە ئەو پارەی بۆ ڕێگاو بان بەکار بێنین خۆتان دەزانن ڕێگاو بانی کوردستان لەگەل ئەوی سەرفی دەکرێت، بەلاّم خراپی لە ڕێگاو باندا هەیە حادیسە زۆرە، بۆیە پێمان باشە. وە خالێکی تر بۆ ناوچە زیان لێکەوتووەکان، ئێمە وەکو لیژنەی ئاوەدانکردنەوە داوای هەشتا

ملیارمان کردووە ئێستا داواکەمان پشتگیری ئەو داوایەی کاك دڵشاد ئەکەم کە بکرێت بە سەد ملیار بۆ ناوچە زیان لێکەوتوەکان، ناوچە سنووریەکان، ئەوانەی کە کاول بوون. وە ئاوەدانکرنەوەی گوندەکان، کەرتی کشتوکال، کەرتی پیشەسازی، قوتابخانەی نموونەیی کە ئێمە بەراستی زۆر پشتگیری دەکەین. خاڵێکی تر بۆ دروست کردنی یەکەی نیشتەجێ بوون ئێمە وەکو لیژنەی ئاوەدانکردنەوەش پرۆژە بڕیارێکمان پێشکەش کرد وە یەکەی نیشتەجێبوون بۆ خەڵکی کەم دەرامەت و فەرمانبەرانی کە مووچەکانیان کەمە بۆ ئەوە ئەو پارەیە کە دەیگێڕینەوە لە بودجەی تەشغیلی. بۆ گەنجان بۆ مەسەلەی وەرزش و ئەو ناوچە دابڕێندراوەکان بەراستی ئەم بودجەی تەشغیلیە ئەگەر بە شێوەیەکی واقیعی عیلمی سەیری جدوەلەکەی وەزارەتی دارایی خۆی بکەین من پێموایە 40٪ ی بە پێی مسروفی خۆیان 40٪ زیاد دانراوە، کەواتە بڕینی ئەوە بۆ ئەو مەجالانەی کە برادەرانیش باسیان کرد، وە بۆ ئەو مەجالانەی کە منیش باسم کرد زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت هەر بۆ ئاگاداری پەرلەمان تەنها لایەنە لە ناو هەموو هەرێمی کوردستان کە حیساباتی خیتامی کاملی سالّ زۆر بە دروستی ماوەیەکی زۆرە لە لیژنەی دارایی دا وە هەروەها برادەران ئەوانی لە لیژنەی نەزاهەش بەردەوام بوون ئەوانیش چوونە سەیریان کردووە وە ئەو زیادەیەش کە داواکراوە کە کەم کراوەو زیاد کراوە بۆ ئەوەیە نووسینگەکان بکرێت بۆ ئەوەیە سیستەمی دەنگ و ڕاگەیاندن لەناو پەرلەمانی کوردستان زیاد بکرێت، بۆ ئەوەیە کە کەناڵەکەی فەزائی زیاد بکرێت، بۆ موئەسەساتی بینایە راپۆرتی جەنابت ئەندامی پەرلەمانی ئەتوانی بچیتە لیژنەی دارایی، ئەتوانی بانگی مدیر عام بکەی، سەیر حیساباتی خیتامی بکەیت زۆر سوپاس. ئێستاش بەڕێز بشیر خلیل توفیق، فەرموو.

بەڕێز د.بشیر خلیل توفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مادەی (1) کە تایبەتە بە نەفەقات و عجز من لێرە فەرقێکی ژمارەیی دەبینم، نازانم پێم خۆشە برایان لە لیژنە وەڵام بدەنەوە، یان حکومەت، ئەوەی کە ڕەصدی نەفەقاتی مالی کراوە، بودجەکە دیارە کەوا 13 ترلیۆن و 940 ملیارە، لە ماددەی دووداکە باسی عیجز دەکات 12 ترلیۆن و 386 ملیارە، دەبێ جیاوازی لەمەدا، ئەو فەرقەی کەوا لە بودجەکە و لەگەڵ موخەصەصاتەکە و لەگەڵ ئیرادەکە، ئەمە عیجزەکە بێت، ئەوەی کەوا لە فەرقی ئەو دوو ژمارەیە دەردەکەوێ ترلیۆنێك و 554 ملیارە، بەڵام لە عیجزەکەدا هاتووە ترلیۆنێك و 554 و 296 ملیۆنە، فەرقەکە 296 ملیۆنە ، ئەم فەرقە لە کوێیە؟، پێم خۆشە ئەمەمان پێ بڵێن، لە ثالثا، مبلغ قدرە 54 ملیار دانراوە بۆ نەفەقاتی پەرلەمان، من پێم باشە ئەمە زیاد بکرێ، ئەوەی کە زیاد کراوە بۆ مەجلیسی قەزا، مەجلیسی قەزا کەم بکرێتەوە بۆ 54 و زیادەکە بخرێتە سەر میزانیەی

پەرلەمان، لەبەر ئەوەی پەرلەمان بەراستی ئێستا پێویستی بە بینایەکی گونجاو و شایستە هەیە، ئەم بینایەی ئێستای پەرلەمان زۆر زەیقە، ئەمە لە ئەصڵدا دروست کراوە بۆ مەجلیسی تەشریعی، کەوا لەوانەیە ژمارەیان 40 ئەندام بوون، 40 کەس بووینە یان زیاتر، بە هەر سێ دەسەڵاتی باڵاوە، سێ بینایە لەبۆ 40 ئەندام بەکارهاتووە، بەڵام ئێستا یەك بینایە لەو سێ بینایەیە بەکار دێت بۆ 115 ئەندام، ئێمە ئەمرۆ پێویستیمان بەوە هەیە کە میزانیەی پەرلەمان زیاد بکرێت، پشتگیری لە ئیقتیراح و پێشنیارەکەی لیستی کوردستانی دەکەم بە کەمکردنەوەی لە 10٪ رێژەکە کە لەوانەی باس کرا سەرف بکرێ، شتێکی زۆر چاك و باشە، ئومێدەوارین لە ساڵی ئایندە ئەمانە رێژەیەکی زیاتر بتوانین کەم بکەینەوە لە بودجەی تەشغیلی، بە نیسبەت سولفەی زەواج، منیش رەئیم وایە سولفەی زەواج تا ساڵێك لە تەئریخی عەقدەوە تا ساڵێك ئەمە بکێشی و بتوانی وەربگیری و مەبلەغی تەئمینات ئەگەر لەسەریتی، لەسەر سولفەی زەواج و لەسەر سولفەی عەقاری، ئەو تەئمیناتە ئێستا ئەمرۆ بەراستی کێشەیەکی زۆری ناوەتەوە لە لای خەڵك و ئومێدەوارم چارەسەر بکرێ و لا ببرێ، ئەو 70 ملیارەی کە دانراوە لە تەخصیصاتەکەی ئەم 10٪ دا بۆ مەشاریعی خەدەمی ئی ئەقزیە و نەواحی، زیاد بکرێ بۆ 100 ملیار، تەقوەیەی نەفەقات لە موخەصەصاتی قوەی ئەمنی داخیلی بۆ پۆلیس و ئاسایش، ئەمە پشتگیری لێ دەکەم کەوا ئەو 210 هەزارەشیان بۆ سەرف بکرێ لەبەر ئەوەی ئەمە مافی خۆیەتیان، بێجگە لەو شتانەی کەوا باس کراوە لە ئیقتیراحەکەی لیستی کوردستانی، من پێم باشە ئەو 10٪ کە بڕی، شمولی هەندێ لایەنی تریش بکات، یەك لەوانە، کەمئەندامان و وەرزش و لاوان، وەرزش ئەمەی بۆ دابین بکرێ، دووەم، وەبەرهێنانی وەزارەتی ئەوقاف، ئەو بودجەی وەبەرهێنان بۆ وەزارەتی ئەوقاف دانراوە، پرۆژەکانی زۆر زۆر کەمە، وا بزانم کەمترین وەزارەت کە بەری کەوتووە، وەزارەتی ئەوقاف و کاروباری ئایینە، بە تایبەتی لە دروستکردنی مزگەوتدا، ئەگەر برای بەڕێزم کاك شێردڵ ئاماژەی بەوەدا کە لە کۆریا دەڵێت ئەگەر دەتەوێت سجنێك دابخەیت، ئەوە یاریگایەك دروست بکە، منیش دەڵێم، لە مەراکیزە ئیسلامیەکانی هەموو وڵایەتەکانی ئەمریکا دروشمێك هەیە دەڵێن ئەگەر دەتەوێت سجنێك دابخەیت، ئەوە مزگەوتێك دروست بکە، بۆیەمزگەوت لەناو کۆمەڵگادا بەراستی رۆڵی کەمتر نیە لە رۆڵی قوتابخانە و لە رۆڵی یاریگا و لەمانە، بەڵکو لەوانەیە لە هەندێ لایەن زیاتریش بێ، بۆیە زۆر زۆر پێویستە بەتایبەتی لە گوند و دێهاتەکان، پرۆژەی مزگەوتەکان زیاد بکرێ، بە تایبەت ئەمڕۆ حکومەت، ئەگەر بێت و کەرتی تایبەت، یان کەسێکی خێرخواز مزگەوت دروست بکات، ئەوەندە مەرجی تەعجیزی گران دانراوە بۆ خێرخوازەکان کەوا ئەوانیش نەتوانن مزگەوت دروست بکەن، دەنا ئەگەر لێی گەڕێن بۆ خەڵکی خێرخواز، لەوانەیە خەڵکی خێرخواز بۆ خۆی مزگەوت دروست دەکات، لە لایەکی دیکە کەوا شمولی ئەو زیادەیە بکات، ئەو چینەیە کە لە بیر کراوە، وەکو بەڕێز وەزیری دارایی ئاماژەی پێدا، بەڕاستی ژمێریارییەکان یان ئەمین سندوقەکان، ئەمانە بارێکی قورسیان لەسەرە، لە هەر فەرقێکی ژمارە، لەهەر غەڵەتێکی گچکە لەوانەیە تەحمولی زۆر لەو شتانە دەکەن، بۆیە پێم باشە کە دەرمانەکیان بۆ دابین بکرێ و بۆیان زیاد بکرێ و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز حسن محمد فەرموو.

بەڕێز حسن محمد سورە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی یەکەم، ئەگەر سەیر بکەین، لە خاڵی دوو و سێ، هەندێك ناهاوسەنگی هەیە لە نێوان بودجەی تەشغیلی و بودجەی ئیستیسماری، کە 9 ترلیۆن بە 4 ترلیۆن دەکات، واتا نیسبەکە 71 بۆ 29یە، ئەمساڵ هەڵێکی باش بوو بۆ ئەوەی بتوانین ئەو بودجەیە هاوسەنگی هەبێ، لەبەر ئەوەی دوو ترلیۆن لە موازەنەی گشتی زیادی کردبوو، ئەگەر خرابا سەر بودجەی ئیستیسماری بە تەئکید هاوسەنگیەکە باشتر دەبوو، لەبەر ئەوەی کەوا ، یەك، بودجەی ئیستیسماری هەندێ پرۆژەی هاتووە کەوا بەراستی جەدوای ئیقتیصادی نییە، دروستکردنی بینای بارەگایەك ئی وەزارەت، بەتەئکید ئەمە هیچ جەدوایەکی ئیقتیصادی نیە، بۆیە ئەم پرۆژانە زۆرن و پێویست بوو پرۆەکانی تر جێبەجێ بکرابا، دوو، کەڵەکە بوونی ئەو تەراکومەی کەوا لە بودجە بەردەوامەکان هەیە، ئێستا ئەگەر تەخمینی بکەین، نزیکەی پێنج ترلیۆن دەکات، یەعنی ئەمە بارگرانییەکی قورسە لەسەر بودجە، ئەگەر لە ئێستاوە هەوڵ نەدرێ بودجەی ئیستیسماری باش بکرێ، ئەم قورساییە بۆ ساڵانی ئایندە زۆر زیاتر دەبێ و ئیحتیماڵە کارەسات بۆ بودجە دروست بکات، پێشنیار دەکەم، منیش لەگەڵ ئەوەم کە بودجەی پەرلەمان زیاد بکرێ، لە لایەك تەئیدی کاك بورهان دەکەم بۆ ئەوەی کە ئەم هۆڵە چاك بکرێ و، تەئیدی داواکارییەکەی بەڕێوەبەری گشتی پەرلەمان دەکەم، کە ئەم پێداویستیانە جێبەجێ بکرێ و، لەهەمان کاتیشدا تەفعیلی کاری لێژنەکان بکرێ، بە نیسبەت ئەو داواکاریانەی کە لیستی کوردستانی کردی، پێشنیارەکانی تەئید دەکەم، پێشنیاری جوان لە لایەنی لیستەکانی تریش کرا، خاڵەکانیان جوان بوو، دەمەوێ تەئکید لەوە بکەمەوە کە بە نیسبەت ئەو قەزایانەی کە لەسەر سنوور زەرەر و زیانیان لێ کەوتووە، بودجەکەی زیاتر بکرێ، دوو، قسەیەکیش لەسەر سەکتەری کەرتی تەندروستی بکەین، بەراستی ئەگەر سەیری ئەو گوژمە پارەی بکەین کە بۆ تەندروستی دانراوە، بریتیە لە 778 ملیار، ئەم پارە دەکاتە لە 05,58٪ کە بە گشتی بۆ بودجەی تەندروستی کەمە، ئەم پارەیەش ئەگەر دابەش بکەین بەسەر تەشغیلی و ئیستیسماری، دوو مەبلەغی زۆر، دەتوانم بڵێم، لەم مەبلەغە سەرف دەکرێ بۆ تەعویزاتی موەزەفین کە ئەمساڵ 435 ملیارە، لە بودجەی ئیستیسماری، 170 ملیاریشی سەرف دەکرێ بۆ پرۆژە بەردەوامەکان، ئەو پرۆژانەی کەوا ساڵەهای ساڵە ماوەتەوە لەو کەرتە و گوناحی کەرتی تەندروستی چیە، خستەخانەیەکی 400 قەرەوێڵەیی لە 2004 ەوە تەواو نەبووە؟، ئەمساڵ 43 ملیاری بۆ دابین دەکرێ، بەڵام بۆ هەموو پرۆژە پێشنیارکراوەکانی وەزارەتی تەندروستی 4 ملیار دابین کراوە، کە بەراستی ئەم 4 ملیارە بەشی لەوانەیە هەر شتی رۆتینی و تەحلیلاتی بودجەکەش نەکات، لە بودجەی تەشغیلی ئەگەر سەیر بکەین، تەنها 43 ملیاری سەرف دەبێ بۆ خزمەتگوزاری تەندروستی، واتا لە بەشی سیلەع و خەدەمات، وەزارەتێکی تەندروستی چۆن بە 43 ملیار بەڕێوە دەچێ؟، چونکە ئەگەر زیاتر

رەقەمەکە ورد بکەینەوە، سەیر دەکەین بەو شێوە هاتووە، 10 ملیاری بۆ خۆراکی نەخۆش، 66 ملیۆنی بۆ موکافەحە و وقایە، 7 ملیاری بۆ مەوادی موختەبەری، 9 ملیاری بۆ پێداویستی پزیشکی، 296 ملیۆن بۆ بەرگی نەخۆش، ا ملیاری بۆ پیخەڤی نەخۆش، 8 ملیاری بۆ کرێنی دەرمان، 4 ملیاری بۆ صیانەی ئەجهیزە، یەك ملیاری بۆ بەشداری دەورات، ئەمە لە کاتێکدا کە 39 تەوصیاتی کۆنگرەی تەندروستی نێودەوڵەتی ئەمسالّ هەبوو، کە هەموشیان پێویستە لەسەر بودجەی تەشغیلی کاری بۆ بکرێ، بۆیە لە کۆتاییدا داوا دەکەم کە بودجەی تەشغیلی زیاد بکرێ و، هەروەها بودجەی ئیستیسماری نیسبەتێك زیاد بکرێ لە بودجەی ئیستیسماری، چونکە هێشتا هەندێ شوێنمان هەیە وەکو دهۆك، خەستەخانەی ویلادەی دەتوانم بڵێم تیا نیە، خەستەخانەی شێر پەنجەی تێدا نیە، شوێنێکی وەکو، زۆر قەزا وەکو بەردە رەش خەستەخانەی تێدا نیە، هەروەها لە هەموو کوردستان موختەبەرێکی ڤایۆلۆجی نیە، کە تەشخیصی نەخۆشیەکانی موعاصیر بکات، وەکو نەخۆشی ئەنفلۆنزا و ئەوانە، تا ئێستاش فەحصەکان دەنێرین بۆ بەغدا بۆ تەئکید و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز کاروان صالح احمد فەرموو.

بەڕێز کاروان صالح احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتیوانی لەو ڕایە دەکەم کە کەمکردنەوەی بودجەی بەکاربردن بەڕێژەی 50٪ کەم بکرێتەوە بە تایبەتی لە بڕگەی کرێنی شمەك و باروبوو و بەخشین و سوودە کۆمەڵایەتیەکان و خەرجیەکانی تر، نموونە زۆرە کە بۆ ئەو مەسەلە بیهێنینەوە، بۆ نموونە هەڵکشانی بڕگەی کرینی شمەك لە بودجەی 2011 بە بەراورد لەگەڵ 2010 کە ڕێژەی 52,14٪ زیادی کردووە، هەڵکشانی بڕگەی بەخشین لە بودجەی 2011 بەراورد لەگەڵ 2010 بە ڕێژەی 71,1٪ زیادی کردووە، ئێمە پێمان وایە، ئەو بڕینە لەو گۆڕمە پارەیەی کە بۆ بودجەی بەکارخستن دانراوە، خەرج بکرێ بۆ کۆمەڵێ پێویست کە پێمان وایە لە ساڵی 2010بڕگەیەك لە پرۆژە یاسای 2010هەبوو بۆ زیادکردن و بەهاوتا کردنی مووچەی پۆلیس و ئاسایش و پێشمەرگە، بەداخەوە حکومەت ئیلتیزاماتی خۆی جێبەجێ نەکرد لەو بوارەدا، هیواخوازین ئەمسالّ جێبەجێی بکات، هەروەها گەشەدان بە بوارەکانی کشتوکالّ و زێدەکردنی بودجەکەیان کە پێم وایە پێویستیەکی زۆر زەروورە کە ئەمڕۆ لە هەرێمی کوردستان بۆ ئەوەی کە قۆناغ بە قۆناغ، ئەو خوتە پێنج ساڵیەی وەزارەتی کشتوکالّ جێبەجێ بکرێ، حەق وایە ئەمسالّ بەشێك لەو بودجەیەی کە دەبڕێ بخرێتە سەر بودجەی کشتوکالّ و کەرتی پیشە سازی، بۆ ئەوەی گەشە پێدانی وەبەرهەمهێنان لە هەرێمی کوردستان زیاد بکات، هاوتا کردنی مووچە و دەرمالّەی پایەکانی فەرمانبەرانی هەرێم لەگەڵ ناوەند، بە پاراستنی ئەو خصوصیەتەی کە مامۆستایان لە مافی خۆیان، لەو دەرمالّەی کە هەیتیان لە هەرێم کە جیا لە ناوەند، هەروەها بڕینی بودجەی تەرخان کراو بۆ ڕاگەیاندنی حیزبەکان، بەراستی کە ئەوە بڕە پارەیەکی

یەکجار زۆرە کە پێموابێ، حەق وایە ئەمسالّ ئەم بڕە لێیان ببڕێ و بخرێتە سەر ئەو کەرتانەی کە باسمان کرد، لە بودجەی 2009 بڕی 12 ملیار دینار بۆ چاپەمەنی تەرخان کراوە، لە 2011 بووە بە 21 ملیار، لە بودجەی 2009 بڕی 471 ملیۆن دینار بۆ کرێی ئاوەڕۆ خەرج کراوە، کەچی بۆ سالّی 2011 بووە بە یەك ملیار و 154 ملیۆن دینار، کە بەراستی هەندێك لەو خشتانەی کە هاتووە جێگای پرسیارە یەعنی، ئێمە بەراستی بە کرێی ئاوەڕۆ شتێکە کە بەراستی جێگای ئەوەیە کە قسەی لەسەر بکرێ، لە شەش مانگی یەکەمی پار سالّ 2010، بڕی 29 ملیۆن دینار لە پەخشی راستەوخۆ لە ڕێگای مانگی دەستکردەوە خەرج کراوە کە برادەران و هاوکارانم زۆر لەسەر ئەوە باسیان کرد، لە 2011 بووە بە دوو ملیار و 127 ملیۆن، تکا دەکەین ئەوانە هەموو ببڕێندرێن و بخرێنە سەر بودجە وەبەرهێنان و، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز سەرگولّ رضا حسن فەرموو.

بەڕێز سەرگولّ رضا حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت ماددەی یەکەمەوە، ئەو مەبلەغەی کە تەخصیص کراوە بۆ وەبەرهێنان، من پێم وایە ئەو تەخصیصەی کە بۆ وەبەرهێنانی پارێزگاکان ئەبێ بەجیا بێ، نابێ لەسەر ئەم بودجەیە بێت، چونکە ئەمە پێشتر باسمان کرد بە دەر لە 17٪ ، بە نیسبەت بودجەی تەشغیلیەوە، من پشتگیری قسەکەی کاك حاجی بیلال دەکەم، کە ئەو بودجەیە لە 25٪ی لێ کەم بکرێتەوە و، ئێمە زۆر جار باس لەوە دەکەین کە تەوازون نیە لە بەینی ئەو دوو بودجەیە، پێم وایە لەم کەمکردنەوەیە لە 10٪ی بچێت بۆ وەبەرهێنان و لە 15٪ کەشی تەخصیص بکرێ بۆ ئەو زیادانەی کە پێشنیار کراوە بۆ دەرماڵەی دەروونا‌سان، ئەوانەی یاسایی و ئەوانەی زیندانی سیاسی و ئەو زیادانەی کە پێشنیار کراوە لە سولفەی زەواج و سولفەی عەقار، پێموایە ئەو 15٪ دەتوانی لە ئەحکامی خیتامیدا ئەوانە دیاری بکەین بۆ ئەو پێشنیارانە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز شەونم محمد غەریب فەرموو.

بەڕێز شەونم محمد غریب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری لە پێشنیارەکانی سۆزان خان و کاك دلّشاد ئەکەم، بە نیسبەت ئەو پێشنیارانەی کە کردیان، نامەوێ قسەکان دووبارە بکەمەوە، تەنها یەك تێبینیم هەیە، داواکارم ئەو پێشنیارانەی کە کراوە، بۆ نموونە، پێشینەی هاوسەرگیری کە پێنج ملیۆنی بۆ دەستنیشان کراوە، بەلاّم تەصەروف بە پارەکە صەلاحیەت بدرێتەوە بە وەزارەتی دارایی، بۆ خۆی ئەو پارەیە جێگا بکاتەوە لەناو بودجەدا، چونکە ئەگەر

ئەو صەلاحیەتە نەدرێتەوە بە وەزارەتی دارایی، بڕی ئەو پارەی کە دەستنیشان ئەکرێ، ئەگەر تەواو بوو و دوای ئەوەی وەزارەتی دارایی زەحمەتە بتوانێ تەصەروف بەو پارەیە بکات و، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز صباح بیت الله فەرموو.

بەڕێز صباح بیت الله شکری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەرباڕێ ماددە یەکێ، رەنگە برادەرێ دارایی لە من شارەزاتر بن، بەس بەرەئیا من فەقەرە سێ و فەقەرە چوار حەق بوو بە جەدوەلا نەفەقاتێ تەشغیلی هاتبا خوارێ، نەکو لەوماددەی بهاتنا خوارێ، دیسان دەنگی من لەگەڵ دەنگی وان کوبودجە پەرلەمانێ کوردستانێ نەییتە کەمکرن، هەم بۆ دروستکردنا نڤیسنگەها و هەم بۆ دروستکردنا هۆڵەکایا تایبەت بە پەرلەمانێ کوردستانێ، حەتا ئەو هۆڵی کەوا لێژان تێدا خوارێ، بۆ نموونە لێژنەی پێشمەرگەیدا، ئف سێ لێژنەیە لەوێ دێتەخوارێ، حەتا گرنگیدان بە سەتەلایتا پەرلەمانێ کوردستانێ، کەبەتەنی بۆ بلافکردنا جەلەسەیا پەرلەمانێ نەبێتن، بۆ هەندێ بلافکرنا چالاکیا پەرلەمانێدا بێتن و هۆڵێ تایبەت بە سەتەلایتا هەبێ، هەروەسا داخوازێ دکەم، حکومەت بزافێ بداتن کە خەرجیەت تایبەت بودجە بەرهەمهێنانێ بێتە زێدە کرن، حەدی ئەقەل لە 35 بۆ 40٪، ئەگەر دێمە سەر سولفەی زەواج، سولفەی عەقاری، زێدە کردنا پارەی تۆرا کۆمەڵایەتی بێتە زێدە کرن، و حیسابێك بۆ وان دەڤرێ سنووری، ئەڤێ بەر زەرەر و زیانێ کەڤتیا رژێما بەعسا گۆڕبەگۆڕ، حیسابێك بۆ بێتە کرن، دیسان ئەو 210 هەزارەی کە بڕیارە کۆ پۆلیس و ئاسایش و هێزی ئەمنی بێتە زێدە کرن، کە ئێمە بڕیارێ داین و وەعدی داینەو چەندین چافپێکەڤتنێ مە و داخوازێ کرن کە بێتە زێدە کرن، ئەز لێرە داخوازێ جەنابێ وەزیرا دارایی دەکەم کە بێتە زێدە کرن، دیسان بە نیسبەتا پێشمەرگەی کە وەکو ئەندامێك لە لێژنەی کاروباری پێشمەرگەی دایـن، ئـەز داکۆکیـەت مـە ئـەڤ یارمەتیـە کـو پێشـمەرگە وەرگـریتن، بەراسـتی یارمەتیەکی گەلەکی کەمە، حەتاکو ئەوەش لیوای دیکە دێتە جێبەجێ کرن، ئەز داخازێ لە وەزیـرا دارایـی دکـەم، هـەر عـەردەکی بێـت ئـەڤ پـارەی تەخصـیص کـرن لەگـەڵ یارمـەتیا پێشـمەرگەی هاریکاریـا بـۆ پێشمەرگەی بێتە ئیزافە کرن کە هەندێك لایـەقا ژیـانی پێشمەرگە بـێتن، نیسـبەتا ئـاوارەیی سـاڵا 75 کـە چووینە ئیرانێ و حەتا ئاوارەی پێش ئەنفالێ کە چووینە تورکیا و هاتینەوە، حـەتا ئێستا وەکی پێویستە هاریکاریا نەهاتە کرن، ئەز داخوازی دکەم کو میزانیا ئەڤ ساڵە بێتە کرن، ئەز داخـوازا و پشـتیڤانیا داخـازا کاك شێردڵ دەکـەم، حەقیقـەت کـە داخـواز کـر وەکـی ئەنـداما پەرلـەمانێ ئـەز پشـتیڤانی لـێ دەکـەین، بـۆ وەرزشی، حەقە پشتیڤانێ لێ بێتە کرن، دیسان بۆ زیندانێ سیاسی، حەقە وەکی زیندانیەت سیاسی عێراقی لـێ بێتـە کـرن و یارمـەتیا وان وەکـی وان لـێ بێـت کـرن، بـەری نوکەشمـە داخـواز کـرد، ئـەڤێ پـارەی دوو نەخۆشـخانە، نەخۆشـخانە تایبـەت بـۆ کـەس و کـاری شـەهیدان و پێشـمەرگەی لـە پارێزگاهـا هـەولێرێ و پارێزگاها دهۆکێ بێنە کرن، چونکە بەراستی دوو شەریحەن کو جێی شانازیا و سەر بلندیا میللەتی مەنـە،

بەر هەندێ حیسابێك بۆ كەس و كاری وان دێتە كرن، دیسان هەر داخوازا هاتنە كرن كو نەخوشخانەكا تایبەت یا دایك بوونێ و یا نەخۆشیا سەرەتانێ لە پارێزگاها دهۆكێ بێتە كرن، كە نزیكی ملیۆنا كەسێ تێدا حەتا پێگاڤێت، ئەڤ پارێزگایە لەڤێ بێ بەشە، دیسان بۆ ئەو سولفەی زەواجا كو زاروكا شەهیدا دێتا تەرخان كرن، حەقە ئەڤ پێنج ملیۆنە شمولی وان بكاتن و ئەڤ سولفە لێ نەیەتە وەرگرتن، چونكە بەراستی زارۆكا شەهێدان پێویستی هەندێنە ئەڤە بێتە كرن، دیسان دەرماڵە بۆ كەس و كاری شەهیدان بێتە زێدە كرن و، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز ڤیان عبدالرحیم فەرموو.

بەڕێز ڤیان عبدالرحیم عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من ئەمەوێ تەئكید لەسەر ئەو قسەیە بكەمەوە كە دەنگدان لەسەر ئەم ماددەیە جارێ دوا بخرێ تا بە تەواوی ئەو بڕیانەی لە زۆربەی فراكسیۆنەكانەوە پێشنیار كراوە، تا یەكلایی ئەبێتەوە، بزانین لەسەر كام بڕین ئێمە دەنگ ئەدرێ، پاشان ئێمە بتوانین كە بەقەد ئەو بڕینەی كە خەرجی بەكارخستن ئەبڕدرێ و ترلیۆنەكە كەم ئەكرێتەوە، بتوانرێ ئێمە بەقەد ئەو بڕینە بتوانین كە دابنرێتەوە بۆ پێشنیاری ئەو پەرلەمانتارە بەڕێزانەی كە ئەو شتانەیان پێشنیار كردووە، یان چەندی دائەنرێتەوە بۆ وەبەرهێنانیان و چەندی هەر دائەنرێتەوە بۆ وەگەرخستن خۆی، بەراستی تۆ ناكرێت دەنگی لەسەر بدەیت و دوایی بڵێێ من دێمەوە شتێكی تر پێشنیار دەكەم كە ئەوەندە بڕدرێت، بە نیسبەت یەكەم و دووەمی، كە باس لە كورت هینان دەكرێت، ئەمە جگە لەوەی كە حكومەت ئاماژەی بەسەرچاوەی دابینكردنی ئەو كورتهینانەی بودجەی ساڵی 2002 نەداوە، چونكە ئێمە كە لەحیسابی خیتامی، ئەگەر نەتوانرا ئەو عیجزە پڕ بكرێتەوە و كورتهێنانەكە پڕ بكرێتەوە، كەواتە ئەو موخەتەتە ئەبێ بە حەقیقی، بۆیە بە بڕوای من، ئەم كورت هێنانە حەقیقیەی كە ئێستا هەیە، پێویست ناكات هیچ بیانوویەكی بۆ بهێندرێتەوە، چونكە ئەو كاتی كە ئەمە ئەوترێت، ئەم كورت هێنانە پڕ ئەبێتەوە وئەگەر ئەو بڕە پارەیە لە لایەن وەزارەتی بەرگری عیراقی درا، یەعنی ئێمە ئەبێ دوعا بكەین و بڵێن ئینشاالله ئەگەر پڕ بووە وە و یان وەزارەتی بەرگری ئەو پارەی دا بە ئێمە، ئەم كورت هێنانە كۆتایی پێ دێ، كە لە 2007 ەوە تا 2011، بەراستی ئەمن یەعنی لەوە زیاتر ناكرێ بەردەوام بەو كورت هێنانە بدرێ لەناو بودجەی هەرێمی كوردستان، كە پێویستە ئەمە هەرێمی كوردستان بە تەواوەتی یەكلایی بكاتەوە لەگەڵ مەركەزدا، بۆیە من جگە لە تەئكیدكردنەوەم لەسەر پێشنیارەكانی بەڕێز كاك كاردۆ، ئەمەوێ هەندێ پێشنیاری تر بخەمە روو، یەكێك لەوانە، دابین كردنی ئەو بڕە پارەیەی بۆ ئەو ناوچانەی كە پێشتریش بەڕێز كاك دڵشاد باسی كرد، بۆ ئەو ناوچانەی یان ئەو ناوچە سنووریانەی كەزەرەمەند بوون، یان راگوێزراون و تووشی كاوەلكاری و زەرەمەندییەكی زۆر بوون، بە تایبەتی من ئەمەوێ وەكو قەزای پشدەر یان هەڵەبجە، سەرجەم ئەو شوێنانەی تر كە بەر ئەو

شالاوە کەوتوون، دووەمیان دانانی مەبلەغێك پارە کە سالانە دیاری بکرێن، لەسە وەزارەتی تەندروستی بێت، یان لەسەر وەزارەتی شەهیدان، بۆ چارەسەرکردن و ناردنە دەرەوەی بریندارانی چەکی کیمیاوی، چونکە بەراستی ئێمە ناکرێ لەوە زیاتر بریندارانی کیمیاوی وەك خێر و صەدەقە لە لایەن رێکخراوەکان بنێردرێنە دەرەوە، پێویستە ئەم مەبلەغە سالانە خۆمان لە یەکێك لەو وەزارەتانە بۆیان دیاری بکرێت، سێیەمیان، زیادکردنی مووچەی شەهیدان، بە بڕوای من پێویستە بە پێی پێوەرێك بێت، کە دیراسەی وردی لەسەر بکرێت، لەسەر ئاستی بژێوی ژیان بێ، بزانرێت خێزان لە هەرێمی کوردستاندا، بە نیسبەتێك بێ، یەعنی بە نیسبەتی چەند خێزان بەرێوەئەبڕی، نەك تۆ بە زیاد کردنی 100 هەزارێك یان 200 هەزار بتوانی ئەمە زیاد بکەی، پاشان گەڕاندنەوەی موخەصەصاتی بەدەل ئەرزاق ، یەعنی ئەوە پێشنیار دەکەم بۆ هێزەکانی پۆلیس و هێزەکانی ناوەخۆ، پێنجەمیان، تەئکید دەکەمەوە لەسەر خەرجکردنی دەرماڵە بە رێژەی لە 50٪ بۆ توێژەرانی کۆمەڵایەتی و ئابووری ناسان و فەرمانبەرانی یاسایی و، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز شۆڕش مجید فەرموو.

بەڕێز شۆڕش مجید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی یەك، کە تایبەتە بە خەرجی و کورت هێنانەکان، بڕگەی یەك کە تایبەتە بە خەرجی پرۆژەکان، منیش پشتگیری لەو رایە دەکەم کە پرۆژەی پەرەپێدانی پارێزگاکانی لێ دەربهێندرێ، کە بڕەکەی 291 ملیارە، کە دەکاتە ئەو بڕی 4 ترلیۆن و 150 ملیارە دەبێ بگۆڕدرێ، بۆ؟، کە 291 ملیارەکەی لێ دەردەهێندرێ کە کۆی خەرجی 692 پرۆژەی هەر سێ پارێزگایەکەیە، ئەگەر لێشی دەرنەهێندرێ، من پێشنیاری ئەوە دەکەم، بە بڕگەیەکی تر زیاد بکرێ بۆ ئەو ماددەیە، بە تەنیا هێ پەرەپێدانی پارێزگاکان بە بڕگەیەکی جیا بنووسرێ، هەم ژمارەی پرۆژەکانی و هەم بڕی ئەو پارەیەی کە بۆی تەرخان کراوە، بڕگەی دوو، سەبارەت بە خەرجی وەگەڕخستن، من پێم وا نیە لێرە بتوانین هیچ دەستکاری بکەین، ئەوە دەمێنێتەوە بۆ ئەو بڕگە و ماددانەی کە لە ئەحکامەکانی خیتامی بۆی زیاد ئەکرێ، لە گفتوگۆکانی چەند رۆژی رابردوو، هەمووشمان لەسەر ئەوە موتەفیق بووین کە ئەو بڕە زۆرە، لە چاو بڕی پارەی وەبەرهێنان، وەگەڕخستن زیاترە، پشتگیری لەو پێشنیازەی لیستی کوردستانی دەکەم، کە لە 10٪ بڕی خەرجی وەگەرخستن کەم بکرێتەوە، بۆ ئەو شوێنانە سەرف بکرێ کە بۆی تەخصیص دەکرێ، دوای ئەوەی کە دەنگ دەهێنێ، لەوانە زیادکردنی هاوکارییەکەی تۆری کۆمەڵایەتی لە 75 بۆ 150 هەزار، و سولفەی زەواج بکرێ بە 5 ملیۆن و، 100 ملیار تەرخان بکرێ بۆ زیادکردنی دەرماڵەی هێزەکانی ناوەخۆ و، هەورەها بۆ بەردەوام بوون لە هەڵمەتی دروستکردنی قوتابخانە هاوچەرخەکان کە 150 ملیارە، هەروەها بۆ قەرزی پیشەسازی و بۆ قەرزی کشتوکاڵ و، 200 ملیاریش بۆ پرۆژە خزمەتگوزارییەکان، هەروەها لە 70٪ ی ئەو تەخصیصەی کە بە پێی ئەو پێشنیارەی هاتبوو کە لە 70٪ بوو، لە 30٪ تری

بچێتەوە بۆ پڕکردنەوەی ئەو نەقصەی کە، ئەو کورت هێنانەی کە لە بودجەدا باسی لێ کراوە کە ملیارێك و 555 ملیۆنە، ئەو برە 30٪ بگەڕێتەوە بۆ ئەو کورت هێنانە، بڕگەی 3 کە تایبەتە بە 55 ملیار دینار بۆ خەرجی پەرلەمانی کوردستان، منیش لەگەڵ ئەوەمە کە ئەو خەرجیە زیاد بکرێ، نەك لەبەر ئەوەی کە لە پەرلەمانی خۆمان داوا ئەکەین ئەو خەرجیە بۆمان زیاد بکرێ، بەڵکو بۆ دابین کردنی ئەو کەم و کورتیانەی کە هەیە، بە تایبەتی لە هۆڵی دانیشتنی پەرلەمان، هەم لە سیستەمی دەنگدانەدا، بۆ ئەوەی بە شێوەیەکی مۆدێرن کارەکان بەڕێوە بچێ، تەنانەت ئەگەر بۆ دروستکردنی قاعەیەکی تری دانیشتنی پەرلەمانیش بێ، چونکە هەموومان دەزانین شوێنێکی تەسك و، تەنانەت لە بۆچوونی دەرەوەش کۆمەڵێك ئەزیەت دەبینن خوشك و برایان، لەو پێشنیازانەی کە کرابوون بۆ قەرزی عەقاری، بۆ گوندنشینەکان، من پێشنیازی ئەوە دەکەم، هەروەکو کاك خەلیلیش باسی کرد، کێشەیەك هەبوو لە کاتی خۆی، وەزارەتی داراییش ئاگادار کراوە بە نووسراوی ڕەسمی، لەکاتی ئەنفالەکاندا حکومەت ئەو دێهاتانەی کە وێرانی کردن، بە زۆر خەڵکەکەی ڕاگواستەوە بۆ ئۆردوگا زۆرە میللیەکان، ئەو خەڵکانەی کە لە حەملەی ئەنفالکردندا، گوندەکانیان وێران کرا، حکومەت ڕایگواستن بۆ ئۆردوگا زۆرە میللیەکان، لەوێ پارچە زەوییەکی پێدان و بڕێك پارەشی پێ دان بۆ ئەوەی ناچاریان بکات لەوێ بمێننەوە، چەند حەسیر و کاریتەیەك و چەند بلۆکێکیان پێ کڕی، ئەوەیان لەسەر سولفەی عەقار حیساب کراوە لە حکومەتدا، ئێستا کە دەچن تەقدیم دەکەن، پێشکەشی ئەوە دەکەن و داوا دەکەن کە ئەو سولفەی عەقارە شمولیان بکات، دەڵێن ئێوە لە کاتی خۆی موستەفید بووینە و هەر کەسێك موستەفید بێ، بۆیە داوا دەکەین لە وەزارەتی دارایی، پێم وا نیە ژمارەکەشیان زۆر بێ، ئەوانەی ئێستا بە ویستی خۆیان داوای ئەو قەرزەیان نەکردووە، بەڵکو ئەوە حکومەتی بەعس بە زۆر ڕایگواستوون و لە شوێنێکی تری داینواون و پارەی پێداون، بۆ ئەوەی لەوێ بمێننەوە، سەبارەت بە 63 ملیار و 330 ملیۆن بۆ خەرجی ئەنجومەنی دادوەری، منیش پێم وایە ئەوە زیادە، بەڵکو شتێکی لێ کەم بکرێتەوە، بۆ کورت هێنانی بڕگەی دووەم لە ماددەی یەکەمدا، کورت هێنانی بەرپلان، منیش لەگەڵ ئەو ڕایەمە کە بە حیسابی ڕاپۆرتەکەی وەزارەتی دارایی بێت، ئەوەی کە لێرەش نووسرایە، ئەو کورت هێنانە ئی ساڵی 2007 تا ساڵی 2011یە، منیش پێم وایە ئی ساڵی 2007 و 2008 و 2009 موخەتەت نیە، بەڵکو بە فیعلی بووتە کورت هێنان، ئەوەی کورت هێنانە هی ساڵی 2010 و 2011یە، بۆیە دەکرێ بەشێکیش وەکو لە پێشنیازەکەی سۆزان خان و کاك دلشادیش هاتووە، لە 30٪ ئەو پارەیەی کە لە 10٪ ی کۆی گشتی بودجەی وەگەڕخستن دەمێنێتەوە، بخرێتە سەر ئەو نەقصەی کە لەو کورت هێنانەدا هەیە و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز شلێر محی الدین فەرموو.

بەڕێز شلێر محی الدین صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن پشـتگیری لـەو پێشـنیارانە دەکـەم، کـەوا لـە لایـەن سـۆزان خـان و کـاك دڵشـادەوە پێشـکەش کـران، ئـەو خاڵانەی کە لە لایـەن ئـەوان پێشـنیار کـرا، هـەروەها زۆربـەی قسـەکانم کـران، بـەڵام لێـرە، لـەو خاڵـەی کـە هەموومان زیاتر پشتگیریمان کرد کەوا لە 10٪ی نەفـەقاتی تەشـغیلیە، مـن لێـرە پێشـنیار دەکـەم بـە هـیچ شـێوەیەك شـەملی وەزارەتـی پـەروەردە و تەندروسـتی نـەکات، لـە راسـتیدا ئـەو دوو بـوارە زۆر زۆر گرنگـە، بواری دیکەش هەیە کە هەر گرنگە، بەڵام بواری پەروەردە زۆر زۆر پێویستی بـە بودجەیـەکی بـاش هەیـە، لەبەر ئـەوەی کێشـە و گرفتـەکانی زۆر زۆرە، زۆربەشـی بـە پـارە چارەسـەر دەکـرێ، لـە بـابی ئـەو سـیلەع و خەدەماتی وەزارەتی پەروەردە، سـیلەع و خـەدەمات و مەصـروفات ئـوخرا و مـەنافیع و ئـەو شـتانە، ئەگـەر بکرێ لەوانە، سەبارەت بە خاوەن پێداویستی تایبەت، کە لە ئەستۆی وەزارەتی پەروەردەیە، کە چەند جارە تەئکیدی لێ دەکەمەوە، هیچ بودجەیەکی بۆ تەرخان نەکراوە، بەڵکو بتوانرێ، نازانم هـەتا چـەند رێنمـایی رێ دەدا لەو بابانە کە بتوانرێ سوودی لێ وەربگیری سەبارەت بە خاوەن پێداویستی تایبـەت، سـەبارەت بـە دروست کردنی پرۆژەکانی دروست کردنی قوتابخانە، منیش ئەو پێشنیارە پشتگیری دەکەم، کە لە وەزارەتی پلان دانان، هەڵمەتی نیشتیمانی هەر بخرێتەوە سەر وەزارەتی پـەروەردە، چـونکە تایبەتمەنـدن بـەو بـوارە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز عدنان عثمان فەرموو.

بەڕێز عدنان عثمان محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لـە راسـتیدا دیـارە هـەموومان پێمـان بـاش بـوو کـە ئـەو بـڕە زیادەیـەی کـە چـوویتە سـەر بودجـەی گشـتی ئەمسالّی هەرێمی کوردستان، بخرایەتە سەر بودجەی وەبەرهێنان، بەڵام لە راستیدا کە ئێستا بـەو شـێوەیە بودجەکە کە دانراوە، من بەش بـە حـاڵی خـۆم پـێم وایـە ئـەوەی کـە بـاس دەکـرێ لـە ئیسـتیقتاعەکان، لـە رێژەکان، ئایا 10٪ یان 25٪ یان 50٪دا بڕین نیـە، ئەوەنـدەی تەخصیصـە لـە بودجـەی تەشـغیلی، یـەعنی بڕین نیە لە بودجەی تەشغیلی بەڵکو تەخصیصە لەناو خودی بودجەی تەشغیلی، بۆیە من بۆ خۆم رەئـیم وایە کە حەق وانیە ئێمە لە بودجەی تەشغیلی ببڕین، بەتایبەتیش کە ئێستا هەموو هاوکارانم باسیان کـرد و ئێستا دواتریش قسەی لەسەر دەکەن و پێداویستیەکی زۆری خـەڵك هەیـە و بـە تایبـەتیش فەرمانبـەران هەیە، بۆ باشتر کردنی ژیانیان و باشتر کردنی ئاستی گوزەرانی خەڵك، بۆیە ئەو بڕەی کە باس دەکـرێ، کـە من پێی ئەڵێم، تەخصیص کردن لە بودجەی تەشغیلی، حەق وایە ئەو تەخصیصیەی لە بودجەی تەشغیلی ئێمە بە بڕگەیەك بڵێین، بە ئـەم رێـژەی ئەوەنـدە، کـە تەخصـیص کردنـی بـۆ نموونـە، کـە مـن وایـە 25٪ ئێستاش باسی دەکەم، 25٪ رێژەیەکی مەعقولە، تەخصیص کردنی 25٪ لە کۆی بودجەی تەشغیلی بۆ ئەم بڕگانەی خوارەوە، ئەوەی کە هاوکارانم لـە هـەموو فەقـەرەکان و لـە هـەموو ئەنـدام پەرلەمانـەکان باسـیان کرد، بە زیادەوە هەموو ئەو پێداویستیانەی قسەی لەسەر کرا، بە تایبەتیش بۆ، خۆتـان ئـەزانن سیسـتەمی

مووچه له کوردستاندا جۆرێك له، تا ئاستێك نا عەدالەتیەکی زۆری تێدایە، هێشتا سیستەمێکی مووچەی مودێرنانەی عادیلانەمان نیە، ئەکرێ بە دەرماڵە چارەسەری ئەوانە بکرێ، دیارە لەسەر دەرماڵە ، من پێم وایە کاك نەریمان بە نیازە، با بڵێین خشتەیەکی ورد لەسەر ئەوە بکات، بە تایبەتی لەسەر هێزەکانی ناوەخۆ، من بۆیە قسەی لەسەر ناکەم، ئەوەی کە من باسی 25٪ یان هەر رێژەیەکی تر دەکرێ لە تەشغیلی تەخصیص بکرێ لەناو تەشغیلیە، دەبێ ئەبوابەکەی روون بکرێتەوە، ئێمە پێشتر رامان وابوو، یان وامان دەزانی کە پێشتر ئەوەی کە پێی ئەوترێ لە بابی مووچە، تەنها بۆ مووچەیە، یەعنی تەعویزی موەزەفی تەنها بۆ ئەوانە و بۆ ئەوەیە، بەڵام لە رووتکردنەوەکان جەنابی وەزیر تێگەیشتین کە زۆر شتی تریشی تێ ئەکەوێ، بۆ نموونە، باس لە کارەبا کرا، باس لە تەسدیدی عیجز کرا، یەعنی ئەمانەش دەچێتە ئەو بابەوە کە دیارە ئەمە وای کردووە، زیادبوونێکی سەیر لە تەخصیصاتەکان هەبێ، لە نێوان، بۆ نموونە لە دوو سااڵدا، نزیك لە دوو ترلیۆن زیاتر چوویتە سەر ئەو ڕێژەیە کە ئەمە مەنتیقی تێدا نیە، بە تایبەت ئەگەر سەیری رێژەی تەعین بوون و تەقاعودی و ئەوانە بکەین، لە مەوزوعی صیانە، لە راستیدا ئەوەی کە هاوکارم کاك کاروان باسی 52٪ کرد، لە راستیدا 100٪، یەعنی نزیك بە 800 ملیار و ئەوەندەوە چووە بۆ ترلیۆنێك و 600 ملیار، واتا تەقریبەن 100٪ صیانە و ئەو بابە زیادی کردووە، ئەو کە پاریش تەخصیصمان کرد، تەخصیصێکی زیادە ڕۆیی تێدا بوو، بەڵام ئێستاکە دێین دوو قاتی ئەکەینەوە، من پێم وایە لەو بڕینانە، لە ئەبوابەکان، لەو تەخصیصاتانە، ئێمە ئەتوانین رێژەیەکی باش دابنێین بۆ هەموو ئەو ئەبوابانەی کە باس کرا لە زمنی مووچە، تەقاعود، دەرماڵەکان، دامەزراندن، قەرەبووی فەرمانبەرانی سلێمانی، ....هتد، ئەمانە دەتوانین هەمووی ئەوە بکەین، دیارە من لە راستیدا لەگەڵ ئەوە نیم کە لە ئیستیسماریەکە بخرێتە سەر، لە تەشغیلیەکە بخرێتە سەر ئیستیسماری، بەڵام ئێمە دەتوانین بۆ ئیستیسماریەکەش هەموومان هاوڕاین کە رێژەیەکی کەمە، کوردستان پێویستی بە رێژەیەکی زیاترە، چەند بڕێکی ترە، ئەمە دەکرێت ئێمە لە نەوتەکان، لە عەقدەکانی نەوت، لە مەوزوعی فرۆشتنی نەوت، وەك ئەوەی ئەمساڵ کرا، ئەو چەند عەقدانەی تریش کە لە ئایندەدا دەکرێ، ئەمانە هەمووی ئەتوانرێت ئەو پارەیە بخرێتە سەر ئیستیسماری و ئەو پرۆژانە پرۆژەی گرنگی پێ بکرێت، بە تایبەتیش کە جۆرێك لە رێککەوتن هەبوو کە پرۆژەی ستراتیجی گەورەی پێ بکرێت، ئەوە پێم وا بێ جۆرێك لە میزانیەکە دەباتە پێشەوە بۆ ئیستیسماریەکە، خاڵێك کە من دەمەوێ قسەی لەسەر بکەم، مەوزوعی پابەند بوونی خودی وەزارەتی داراییە بە ئەو یاسایەی کە لە پەرلەمانەوە دەردەکەوێ، ئایا وەزارەت چەند پابەند دەبێ بەو تەخصیصاتانەی کە قسە لەسەری دەکرێ، یەعنی من نموونەیەك دێنمەوە، لە ماددەی چوار لە یاسای بودجەی ساڵی پار لە 2010، لە ماددەی چوار، دووەم، ئێمە باسمان لەوە کردووە کە 5٪ لە بابی ئیعانات بڕێت و بخرێتە سەر مەسەلەی کەرکووك و ناوچە دابڕاوەکان، کەچی لە بودجەکە، تەبعەن لە بودجەکە 384 ملیار دانراوە، پێنجەکەشی لێ بڕێ مەبلەغێکی کەمتر دەبێ، کەچی تا 2010/6/30 ، 512 ملیار و 586 ملیۆن سەرف کراوە، واتا لە بری ئەوەی 5٪ لەو 300 بڕێ، کەچی بۆ شەش مانگ هەڵکشاوە بۆ

512، یەعنی ئەمە لە راستیدا، ئێمە لێرە بڕیار دەدەین لەسەر هیچ ئەم ئەبواباناە، ئەبێ بڕیارێك بێت مەنتیقی بێت، ئەبێ جێبەجێ بکرێت، دەکرێت مەسەلەن ئەو موناقەلاتانە کە هەیە بکرێ، بەڵام لێرە پەرلەمان کە بڕیار دەدات لەو بابە، لەبار بووە، نازانم، ئەوەندە لە 100 دەبڕێت دەبێ ببڕێت، نەك ئەوەی بەو شێوەیە زیاد بکرێت، باس لەوە کرا تەبعەن بەشێك لەو، تەبعەن من رەئیم وابوو کە بۆ تەشغیلیەکە هەر بۆ ئەبوابی تەشغیلی بێ، ئەوەی کە هاوکارانم باسیان کرد، لەو ئەبوابانە، بەڵام ئەگەر رێژەیەکیش دابنرێت، من پێم وایە نەخرێتە سەر ئیستیسماری، چونکە زۆر ڕا هەبوو لە راپۆرتەکانیشدا کە ئێمە بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان جیا بکەینەوە، بۆیە من پێشنیار دەکەم کە لە ماددەی یەکدا، خاڵێکی تر زیاد بکەین کە بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان بۆ ئەنجومەنی پارێزگاکان، لەسەر بودجەی ئیستیسماری نەبێت، ئەو زیادەیەش کە باسی ئەکەین، کە بخرێتە سەر پەرەپێدانی پارێزگاکان، لەگەڵ رێزمدا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز رفیق صابر فەرموو.

بەڕێز د.رفیق صابر قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە لێرە گرنگە، ئێمە کۆ دەبینەوە و چەندان رۆژ موناقەشەی بودجە دەکەین، بۆ ئەوەیە کە حکومەت و وەزارەتی دارایی بە تایبەتی، ئیلتیزام بەو پرەنسیپ و قانون و بڕیارانە بکات کە لە پەرلەمان دەردەچێت، بەڵام ئەوەی کە جێگای سەرنجە کە هەست دەکەین تەجاوزێکی زۆر هەیە، یان رێگە پێدانێکی زۆر هەیە لە لایەن وەزارەتی داراییەوە، بۆ ئەوەی تەجاوز بکرێت لەمەجالی سەرفکردندا، بۆ نموونە ئێمە پار لە مەسەلەی سیلەع و خەدەمات و صیانە، ئەوەی کە بڕیار دراوە بۆ حکومەت خەرجی بکات، 837 ملیار و 670 ملیۆن دینارە، کە ئەمە پارەیەکی یەکجار زۆر بووە، بەڵام لە شەش مانگی یەکەمی ساڵی 2010، کە چوار مانگی بودجە هێشتا بڕیار نەدراوە، ئێمە دەبینین 558 ملیار و 205 ملیۆن دینار سەرف کراوە، ئایا چۆن دەکرێ وەزارەتی دارایی و بەڕێز وەزیری دارایی رێگە بدەن لە شەش مانگی یەکەمدا کە زیاتر لە 25٪ تەجاوز بکرێتە سەر ئەو پارەیەی کە لەم بابەدا تەرخان کراوە، لەکاتێکدا ئێمە دەزانین ئەو بودجەیە کە دێت، دابەشی 12 مانگ دەکرێت و هەر مانگە و فەرمانگەیەك، هەر وەزارەتێك مانگانە لە 12٪ بودجەکەی خۆی بۆ تەرخان دەکرێت، کاتێك دەبیندرێ لە وەزارەتی دارایی کە وەزارەتێك یان ئەنجومەنی وەزیران یان دەزگایەك لە مانگێکدا تەجاوزی لە 25٪ لەوەی کە بۆی داندراوە، بۆ چی ئەو رێگەی پێدەدرێ و بۆی سەرف بکرێ؟، ئەمەش بەداخەوە تەنیا لەو بوارەدا نیە، بەڵکو لە بواری ئیعانات کە هاوکارم کاك عدنان عثمان ئیشارەتی پێدا بە هەمان شێوەیە، لە بواری مصروفاتی ئوخرا، کۆی ئەو پارەی کە دیاری کراوە 622 ملیارە، لە کاتێکدا لە شەش مانگی یەکەمدا 336 ملیار سەرف کراوە، بە هەمان شێوە لە بواری ئیعاناتدا، ئەوەی کە لێرەدا گرنگە و من دووپاتی دەکەمەوە، کە وەزارەتی دارایی و بەڕێز جەنابی وەزیری دارایی ئیلتیزام بەو مەبدەئی لە 12٪ بکەن و رێگە نەدرێت ئەو کە دائیرەیەك تەجاوز

دەکات و لە سنووری خۆی زیاتر خەرج دەکات، لە مانگی داهاتوو پێشیان پێ بگرن و نەهێڵن ئەوەبێت، ئەوەی کە گرنگە لێرەدا ئەم مەبدەئی سیلەع و ئەو پارە زۆرەی لە 17٪ی بودجە بۆ کڕینی کەل و پەل و صیانە تەرخان کراوە، راستیەکەی پارەیەکی یەکجار زۆرە، من پێم وایە ئەمڕۆ لە کوردستان، عەقلیەتی ئیستیهلاکی و کەشخە و ژیانی لۆکس خۆی زاڵە بەسەر کوردستاندا، ئێمە نابێ ڕێگە بدەین دائیرەکانی حکومەت لە کڕینی ئۆتومبێل و لە کڕینی کەل و پەل، پەیڕەوی مەبدەئی ئیستیهلاکی بکەن، ڕەچاوی ئەوە بکەن، تەنیا بە دوای شتی زۆر کەشخە و گران بەها نەگەڕێن، حیسابی بودجەی خەڵکی کوردستان بکەن، ئەگەر ئێمە ئەو بڕە پارەی کە بۆ سیلەع و خەدەمات تەرخان کراوە، وەکو ئیعانات و، مینەح و، مەنافیعی ئیجتیماعی و، مەسروفاتی ئوخرا کۆ بکەینەوە، زیاتر لە 32٪ی کۆی بودجەی هەرێمی کوردستان پێکدەرهێندرێ، کە بەراستی ئەوە هینە، بۆیە من داوا دەکەم، ئەو پارەی کە لە سیلەع و خەدەمات و صیانە کراوەتە دەبڵ، وەکو پار بهێلدرێتەوە، یەك دیناریش زیاد نەکرێ لەو بوارەدا، ئێمە لەو ڕێگەوە، زیاتر لە 800 ملیار دینار کە پارێزگاری دەکەین کە دەکاتە زیاتر لە 600ملیۆن دۆلار، بەو پارەیە گرفتی هەموو قوتابخانەی کرێ، کە پارەیەکی یەکجار زۆر و بە ملیارەهای بۆ سەرف دەکرێ، گرفتی کەمی یان نەبوونی بەشی ناوەخۆیی لەوە چارەسەر دەکەین، بەمەش پارەیەکی یەکجار زۆر بۆ حکومەت دەگێڕینەوە، خۆ ئەگەر ئەمە تەنیا بۆ قوتابخانە تەرخان بکرێ، ئەو پارەی کە لە صیانە سەرف دەکرێ، بەس بۆ قوتابخانە تەرخان بکرێ، نزیکەی 1000 قوتابخانە دەتوانرێ لە گوند و شارەکان پێی دروست بکرێت، شتێکی تر هەیە کە پەیوەندی بە سولفەی زەواجەوە هەیە، شتەکە وەکو داکۆکیکردنێك لە مافی هاوڵاتیبوون و یەکسان بوونی هاووڵاتیان لەبەر دەمی یاسادا، من بە پێویستی دەزانم سولفەی زەواج هەر کەسێ بگرێتەوە کە هاووڵاتی کوردستان بێت، خۆی کارێکی باش کرا کە لەمەسەلەی سولفەی خانوو بەرەدا هاووڵاتیان هەموو بە یەك چاو سەیر کران، هیوادارم لە سولفەی زەواجیشدا ئەم مەسەلەیە چارەسەر بکرێت، دوا جار، ئەگەر جەنابی سەرۆکی پەرلەمان ئیجازەم بدات، حەز دەکەم یەك عورفی پەرلەمانی بە بیر بخەمەوە، ئەویش ئەوەیە کە لە هەموو کۆبوونەوەکانی پەرلەمان کە بابەتێك خراوەتە ڕوو، پرس کراوە کێ دەیەوێ قسە بکات، ناوی خۆی نووسیوە، هیوادارم ئیلتیزام بەوعورفەوە بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، ئێمە داوامان کرد، لە فراکسیۆنەکانمان پرسی، وتیان هەموومان قسە ئەکەین، بۆیە من بەو لیستەی کە ئینتیخابات پێشکەش کراوە، ناوەکانم بە پێی ڕێژەکان تەوزیع کرد، ئەمە زۆر ئەبات، لە ماددەی دوو کە ئەوە تەواو بوو، پێتان خۆشە ناوتان ئەنووسینەوە، سەرچاو، باشە، بەڕێز شیلان عبدالجبار فەرموو.

بەڕێز شیلان عبدالجبار عبدالغنی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەمێ دانوستاندن لەسەری راپۆرتا لێژنا دارایی و ئابووری، من چەند پێشنیار و چەند پرسیار بکەم، ئەز دووپات کەمەوە ژبەر هەندی لقێرێ ئەز دووبارە ناکەم، بەس لقێری من دڤێتن ئەز دبێژم کو ئەڤی پشتگیریا راپۆرتا لێژنا یاسایی دکەم، سەبارەت بە جەداڤینا پارەی پەرەپێدانی پارێزگا بودجە گشتیا هەرێما کوردستانێ، چونکە تێکلاهیە بە هەردوو بودجە و مەترسیەکە دروست کرن کو ئەو پارە تایبەتە بە پرۆژە پەرەپێدانا پارێزگا بێتە سەرف کرن بۆ پرۆژە وەبەرهێنانێ تر، هەروەسا چ گەرنتیەك نادرێتن کو ئەو پارە تایبەتە کو پەرەپێدانا پارێزگاها بە ئێکسانێ بێتە دابەش کرن لەناڤ هەر سێ پارێزگاها هەرێما کوردستانێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز سیوەیل عثمان فەرموو.

بەڕێز سیوەیل عثمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبعەن ئەو قسانەی هەموو ئەو ئەندامە بەڕێزانە کردیان، هەمووی وا بزانم دووبارەیە، لەبەر ئەوەی لە راپۆرتی وەزارەتی دارایی و ئابووری هەمووی دیاری کراوە، خاصەتەن، بە تایبەت ئەو زیادانەی کە بۆ سولفەی عەقار و زەواج و هێزی پێشمەرگە و پۆلیس و نازانم....هتد، ئەوانە هەمووی زیاد بوو، وا بزانم ئەندام پەرلەمان ئازادە، بەس وا بزانم ئەوە زیاد بوو، بە تایبەت لەو بودجەی کە ئێمە باسی لێوە دەکەین، لەبەر ئەوەی ئەو زیادانەی ئێستا باسیان کرد، لە ماددەی 15 دیسان هاتیە، واتا لە ماددەی 15 دووبارە ئەو موناقەشەی بکەینەوە، ئەو زیادانە بکەینەوە، دووبارە پێم وایە زۆرە، من پێشنیارێکم هەیە، ئەگەر پەسند بکرێ، ئەگەر پەسندیش نەکرێ قسەی خۆم هەیە، ئەو پێشنیارەم ئەوەیە، ئەگەر، تەبعەن زۆر قسەی لەسەر دەکرێت، لەسەر بودجەکە، زیادەی زۆری تێدایە، ئەگەر بۆ ماوەی 2 یان 3 رۆژ هەموو فراکسیۆنەکان، با قسەم تەواو بکەم ئەوجا سەرت بادە، هەموو فراکسیۆنەکان بەشدار بن لەگەڵ نوێنەرانی وەزارەت، ئەو کاتە تاوتوێی دەکەن، مادام سەریشت بادا، دیارە قبولت نیە با قسەکانی خۆم بکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە ماوەیەکی زۆرە ئەو پرۆژەیە بەو شکلە لە لێژنەکانە، لە لێژنەی داراییە، لەگەڵ وەزیر حازر بووە، ئەتانتوانی پێش ئێستا ئەو رێکخستنە بکەن بە یەکەوە، بەڵام ئێستا ئێمە بەردەوام دەبین لەسەر جەلسەکە، جەنابت قسەی خۆت بکە کەرەم بکە.

بەڕێز سیوەیل عثمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مەبەستم ئەوە بوو، ئەگەر چاك بكرێ، ئەوە قسەمان كەمتر دەبێ لە ماددەكانی دی، مادام وای لێ هات، ئێستا یەك پێشنیارم هەیە دەڵێ: بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاكان مادام بە خاڵێكی تایبەت بێ، ئەو جیا بكرێتەوە، لەو بودجەی كە دیاری كراوە، بە نیسبەت بودجەی وەبەرهێنان كە 4 ترلیۆن و ئەوەندەیە، راستە، بەڵام هەندێ پرۆژە هەیە دووبارەیە، ئەگەر دیاری بكرێت، هەرهەمان پارە دەتوانن بۆ پرۆژەكانی تر بەكاری بێنن، بە نیسبەت ئەوانەی تەخصیص بكرێت، لە سەدا چەندە؟، ئەوە بەڕێزانی ئەندامانی پەرلەمان دوایی دەنگی لەسەر دەدەن، هەر چەندە بێ، بەڵام تەفاصیلەكەی لێرە نەنووسرێ، وەكو باسم كرد لە ماددەی 15 تێدا دووبارە بوویتەوە، بە نیسبەت تەخصیصی 63 ملیار و 130 ملیۆن دینار، ئەوە تەبعەن من ڕام لەگەڵ ڕای لێژنەی یاساییە، پشتیوانی لێ دەكەم، كە ئەوەی دوای نەفەقاتی مەجلیسی قەزا هاتووە، دوای ئەو، و يتم الصرف بطريق التمويل، و يخول رئيس مجلس القضاء صلاحية الصرف مباشرة، ضمن الاعتمادات المخصصة لمجلس القضاء، ئەوە پشتیوانی لێ دەكەم، بەڵام وا بزانم ئەوە سەتری ئەخیری وا بزانم دووبارەیە، كە لێژنەی یاسایی پێشنیاریان كردیە، بە نیسبەت ئەو عیجزە، هاوكارانم باسیان كرد، ئەگەر حكومەتی هەرێم هەوڵ بدات، ئەو پارانەی لە بەغدا گێڕایتیانەوە، بە زۆری هی هێزی پێشمەرگەی كوردستانە، لەوانەیە عیجزەكە هاتیە، ترلیۆنێك و پێنج سەد و ئەوەندە ملیارە، لەوانەیە ئەوە لە 2007ەوە نەهاتیە، زۆر زیاترە، ئەگەر ئینشاء الله ئەو پارانە گەڕانەوە، ئەو عیجزەی پێ قەپات بكەین، باقیەكەی بێتە پەرلەمان، ئەوە بخرێتە سەر وەبەرهێنان، باشە تەصدیق بكرێ، یەك خاڵی كۆتاییم هەیە، بە نیسبەت نان بڕاوان، واتا ئەوانەی كە سزای سیاسی دراون، لەبەر ئەوەی پار لە یاسای بودجەی 2010، ماددە سێ هاتووە كە پارەی ئەوانەی كە نان بڕاو كراون، یان لێیان بڕاوە، الحاصل، كوی باس دەكەین، لە 2009وە، ئایا تەصفیەی حیساباتی سالی 2009 كو كرا؟، ئەو پارانە موەزەفەكان یان فەرمانبەرەكان یان ئەوانەی زۆری هێزی ئاساییش و پێشمەرگە بوون وەریان نەگرت، حیساباتی خیتامی 2009 كو تەصفیە كرایە؟، چونكە لەویش هەیانە و لە 2010ش هەیانە، مافی خۆیانە ئەو پارانەیان بۆ بگەڕێنەوە و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز فاضل محمد قادر فەرموو.

بەڕێز فاضل محمد قادر(بەشارەتی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەراستی تێبینیەكانی من هەمووی لە پێشنیارا خۆی ئەبێنیتەوە، هەر چەندە تەئیدی ئەو رایەی ئاشتی خان دەكەم، كە بەراستی ئێمە لە رۆژانی رابردوو، زۆر ڕا و پێشنیارمان هەبوو، نازانین ئەو ڕا و پێشنیارانە چەندی دێتە پێشكەش كردن و چەندی رەفز دەبێ؟، ئەوەی كە بە لای منەوە گرنگە بە حەقیقەت، كە

پێشنیار بکەم، ئەوەی تەئیدی پێشنیارەکەی فراکسیۆنیش دەکەم، کە بە حەقیقەت میزانیەی پەرلەمانی کوردستان بگەڕێتەوە جێی خۆی، لێرە بۆ یەك مەتڵەب من زیاتر مەبەستمە، وەکو دەزانین بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، بەراستی نووسینگەکانی پەرلەمان هەتاوەکو ئێستاکە لە خانووی ئیجاردان، من لەم کات و وەختەدا ئەمە بەشیاو نازانم، نووسینگەی پەرلەمانی کوردستان بەراستی من لە نووسینگەی پەرلەمانی هەڵەبجەوە سەیر دەکەم کە لە خانوویەکی کرێی گەڕەکی مااڵن دایە، ئەمە لەم کاتەدا کە ئێمە باس لەو بودجە زەبەاڵحە دەکەین، بەاڵم نووسینگەکانی پەرلەمان لە خانووی کرێدایە، بۆیە پێشنیار دەکەم ئەو میزانیەی پەرلەمان وەکو خۆی لێ بکرێتەوە بۆ ئەوەی بینایەی نووسینگەی پەرلەمان ، هەموو نووسینگەکان دروست بکرێت، هەر لە میانەی پێشنیارەکانیشمدا، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، من پێم وایە ئەگەر لە یادم نەچووبێ، سااڵی رابردووش هەمان پێشنیارم کرد، کە بەراستی بە پێشنیارێکی زۆر زەروری دەزانم، کە سااڵنە جووتیاران لە کوردستان تووشی زەرەرو زیانێکی زۆر گەورە دەبن، بۆیە پێشنیار دەکەم لە بودجەی سااڵی 2011، میزانیەك دیاری بکرێ بۆ خەسارەتی جووتیاران، چونکە من بۆ نموونە باسی یەك خاڵ دەکەم، لە سااڵی رابردوو و ئەمساڵیش لە ناوچەی شارەزوور، دەغڵ و دانێکی یەکجار زۆر بوون بە ژێر ئاوی سیروانەوە، ئەمساڵیش ئەمە دووبارە بوویتەوە، لەگەڵ چەندین زەرەری تری جووتیاران، هەم لە باغ و باغداری و بە حەقیقەت کۆمەڵێك نەخۆشی هەیە ئێستا لە جووتیاران، مەسەلەن سەرفیاتێکی زۆر دەکات لە بێستان، لەو کاتەی کە دێتە بەر لە یەکڕا لێی دەدا، هیچی نامێنێت، یەعنی ئەوە زەرەرێکی گەورەیە بەر جووتیاران دەکەوێ، بۆیە پێشنیار دەکەم هەر بۆ هاندانی جووتیارانیش یان بۆ خەسارەتی بە جووتیاران بدرێتەوە، میزانییەیەك لە بودجەی ئەمساڵ دیاری بکرێ بۆ خەسارەتی جووتیاران کە سااڵنە رووبەرووی دەبنەوە، پێشنیارێکی ترم ئەوەیە، کە لە بودجەی ئەمساڵ، چونکە بڕیاری بە ئیدارە بوونی هەڵەبجە دراوە، ئەوەی کە من سەیرم کرد لەناو پرۆژەکەدا، بودجەیەك دیاری نەکراوە بۆ ئیدارەی سەربەخۆی هەڵەبجە لەگەڵ چەند ئیدارەیەکی تر کە لە الیەنی حکومەتی هەرێمەوە بڕیاری بە ئیدارە بوونەکە دراوە، بەاڵم پێشنیاری بودجەکەی بۆ نەدراوە، پێشنیار دەکەم کە ئەو بودجەیەش دیاری بکرێ، پێشنیارێکی ترم هەیە کە بەڕاستی زۆر بەالمەوە گرنگە، کە ئێمە زۆر کات و پێموایە هەموو الیەك موتەفیقین لەسەر ئەرك و رۆڵی پێشمەرگە لە هەرێمی کوردستان، هەر چەندە یەکێك لە مەبەستەکانیشم ئەوەیە کە پێشنیار کراوە بۆ زیادکردنی مووچەی پێشمەرگە، نازانم ئەوە تەصویت دەبێ یان؟، بەاڵم ئومێد دەکەم تەصویت بکرێ، بەاڵم پێشنیارێکم هەیە، لە بودجە ئەمساڵ، بەاڵم شەرت نیە ئەمساڵ هەر هەمووی ئەوەی من دەیڵێم بکرێ، بەاڵم ئیدامەی هەبێ بۆ سااڵنی داهاتوو کە هەموومان دڵنیاین لەوەی، هەموومان موتەفیقین لەوەی ئەو سەروەری و دەستکەوتەی کە ئەمڕۆ لە هەرێمی کوردستان هەیە، هینی خوێنی شەهیدان و هێز و بازووی پێشمەرگەیە، بۆ ئەوەی لە بودجەی سااڵی 2011دا میزانیەیەك دیاری بکرێ بۆ دروست کردنی پەیکەری پێشمەرگە لە هەموو دەروازەی شارەکانی کوردستان کە بەڕاستی ئەوە من دەتوانم بڵێم دەبێتە رەمزێك یان رێزێك بۆ پێشمەرگە و وەفایەك بۆ پێشمەرگە و خوێنی شەهیدەکانمان،

پێشنیارێکی ترم ئەوەیە کە بە حەقیقەت میزانیەکی زیاتر دیاری بکرێ بۆ وەزارەتی صیحە، چونکە بە حەقیقەت ئەوەی دەزانین زۆر کات نەخۆشی کت و پڕ هەیە، فیعلەن ئێستا ئەو نەخۆشیە خەرتەناکە لە شاری هەڵەبجە هەیە کە یەکسەر لە جگەری مرۆڤەکان دەدات، ئەوە پێویستی بەڕاستی بە میزانیەکی تایبەت هەیەبۆ چارەسەر کردنی، پێشنیارێکی تر بە سەریعی دەیکەم ئومێد دەکەم پێم نەبڕی، ئومێد دەکەم، ئەگەر لە هەموو موحافەزەکانی کوردستانیش نەکرێ ئەوە لە هەولێری پایتەخت، نەخۆشخانەیەکی شێرپەنجە دروست بکرێ کە ئەو نەخۆشیە ئێستا زۆر زۆرە لە هەرێمی کوردستان و چارەسەرکردنی ئەو نەخۆشیە مەسروفەکەی بکەوێتە ئەستۆی حکومەتی هەرێمی کوردستان، پێشنیارێکی ترم هەیە بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ئەوەیە کە ئومێد دەکەم لە بودجەی ئەمسالْ، هاوکارییەك بکرێ بۆ قوتابیانی زانکۆکانی هەرێمی کوردستان، چونکە بەڕاستی ئەوەی کە من بیستوومە و بە من وتراوە، فەزاحەتێکی خەراپ هەیە کە هینی قوتابی هەژار لە زانکۆکانی کوردستان بۆ ئەوەی، بە تایبەت زانکۆ ئەهلیەکان کە مەسروف خوێندنیش لەسەر خۆیانە، ئاخیر پێشنیارم ماوە، تەئیدی پێشنیارەکەی فراکسیۆنی کوردستانی دەکەم بۆ زیاد کردنی یان هاوکاری کردنی زیاتری ئەو قەزا و ناحیانەی کە زیاتر بەر وێران کاری کەوتوون، چونکە بەڕاستی هەموو قەزاکانی کوردستان و دەتوانم بڵێم زۆربەی زۆرتریان بەر وێرانکاری کەوتوون، شاری هەڵەبجە یەکێکە لەوانە، ئومێد دەکەم ئەوە لەبەر چاو بگیرێ و میزانییەکی زیاتر بۆ ئەو قەزانە دیاری بکرێ کەوا زیاتر بەر وێرانکاری کەوتوون، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز تارا عبدالرزاق فەرموو.

بەڕێز تارا عبدالرزاق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری پێشنیارەکانی لیستی کوردستانی دەکەم، بۆ ئەو زیادانەی کە سۆزان خان و کاك دڵشاد باسیان کرد، من دووبارەی ناکەمەوە، بەس زیادەیەکم هەیە، داواکارم لەو پێشینەی هاوسەرگیریە کە بە بڕی 5 ملیۆن دیاری کراوە، بۆ منداڵە شەهیدەکان بەشێوەی بەخشین بێ و لێیان وەرنەگیرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز ڕێباز فتاح محمود فەرموو.

بەڕێز ڕێباز فتاح محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەرتا هەر چەندە زۆربەی قسەکان کرا، پێم وایە، نەئەچووە ناو ئەو ماددەیە، بەڵام کە قسەکان کران، ئێمەش مولزەم ئەکەن لەسەر ئەوەی کە ئەو قسانە بکەینەوە، سەرەتا پێم وایە دانانی ماددەکان هەڵەیەکی تێدایە، چونکە ماددەی یەکەم ئەبوایە داهات بوایە، نازانم بە پێی ئەوەی کە من بیری لێ ئەکەمەوە، کاتێ

که من نەزانم داهاتەکەم چەندە؟، چۆن تەوزیعی ئەکەمەوە؟، چۆن ئەتوانم عیجز دیاری بکەم؟، کە من نەزانم چەند پارەم هەیە؟، چۆن بیر لەوە ئەکەمەوە کە چۆن خەرجی بکەم؟، لەبەر ئەوە پێم وایە ئەبوایە ماددەی یەکەم داهاتەکە بوایە و ماددەی دووەم تەوزیعەکە بووایە، قسەیەکی ترم ئەوەیە کە پێشنیازێك کرا کە ئەم بڕانە وەکو خۆی بمینێتەوە و، لە بڕگەیەکی تر باسی بڕینەکە بکرێت، من پێشنیاز دەکەم کە ئەو بڕینانەی کە باس کراوە و کە بڕیار دراوە کە ببڕێ هەر لەم ژمارەیە حیساب بکرێ و دوای بڕیاردان لەسەر ئەوەی کە دوایی ئەبڕی چەندە؟، لە خاڵی یەك و دوو یەکسەر بڕینەکە دیاری بکرێ، چونکە ناکرێ تۆ لە بڕگەی یەك بڕی ئەو پارەی کە بۆ ئیستیسمار دانراوە، بە پارەیەك ئاماژەی پێ بدەی، دواتر لە خاڵێکی دیکە ئەوەی پێشووتر رەفز بکەیتەوە، لەبەر ئەوە باشتر وایە ئەو بڕەی کە ئەبڕێت دیاری بکرێت و دوایی بەیەکجار بڕی دیاری کراو بۆ ئیستیسماری یاخود بۆ تەشغیلی دیاری بکرێت، لەسەر خاڵی سێ و چوارەم، لە راستیدا نازانم بە چ پێوەرێك ئێمە بڕیار لەسەر ئەوە بدەین کە بە 54 ملیار بۆ پەرلەمانی کوردستان بڕێکی باشە یاخود بڕێکی زۆرە؟، کاتێك ئێمە نەزانین ئەو بڕە چۆن سەرف ئەکرێ و چۆن بڕیارە سەرف ئەکرێ؟، چۆن بڕیار بدەین لەسەر ئەوەی کە ئایا ئەمە بڕێکی باشە یان بڕێکی خراپە؟، لەسەر ئەوەی کە بڕیار وایە مەجلیسی قەزا و پێم وایە ئەو قسانەی من هەتا ئێستا هەر لەسەر ماددەکەیە، دەرنەچوویمە لێی، لەسەر ئەوەی کە ئەو بڕەی دانراوە بۆ مەجلیسی قەزا سەربەخۆیی هەبێ، پێم وایە چەنێك سەربەخۆیی قەزا موهیمە، ئەوەندەش سەربەخۆیی داراییکانیش موهیمن، یەعنی کاتێك کە وەزارەتی تەندروستی لەسەر بنەمای سەربەخۆیی دارایی نەتوانێ پلانێکی تەندروست، پلانێکی زانستی باشی هەبێ، یاخود پەروەردە نەتوانی، کاتێك کە کەسە بە پلانێکی تەندروستی باش نەتوانرێ چاك بکرێتەوە، ئەو کاتە قەزا ئەتوانی چی بکات بۆ ئەو کەسە؟، لەبەر ئەوە ئەو سەربەخۆییە دارایییە، هەر چەند بۆ قەزا پێویستە، بۆ وەزارەتەکانی تریش پێویستە، من پێم وایە لەسەرجەم لێژنەکان، وەزارەتەکان، ئەو داوایەیان ئاڕاستەی لێژنەکانیان کردووە کە بتوانرێ تا ڕادەیەکی زۆر سەربەخۆیی دارایی بدرێت بە وەزارەتەکان و بتوانن مانگانە ئەو بڕە پارەی کەپێویستیانە سەرف بکەن، چونکە هەندێ جار وەزارەتێك لە مانگێکدا پێویستی بە بڕی پارەی زۆرترە لەوەی کە بە گوێرەی تەعلیمات بۆی نیە سەرف بکات، سەبارەت بەوەی کە هەندێ پێشنیاز کران، نازانم تا چەند شوێنەکەی ئێرەیە؟، نەوەك دوایی نەهێڵدرێ باس بکرێ، باس لەوە کرا کە پێشمەرگە، نازانم، تۆژەری کۆمەڵایەتی، ناوی مەجموعەیەك لەو تۆژانە هێنران کە ئەوانە پێویستە پارەیان زیادبکرێ، پێموایە هەندێ جار لەم بابەتەغەدر ئەکرێ، لەبەر ئەوەی کە من پزیشکێکم ئەتوانم لێرە لەبەر ئەوەی کە خۆم پزیشکم، دیفاع لەو بەشە بکەم، لەو بەشەی کۆمەڵ، بەڵام ئەگەر یەکێك نۆینەری نەبوو لەناو پەرلەمان، یاخود کەسێك ئاگاداری کێشەکەی نەبوو، چۆن تەرح ئەکرێ، لەبەر ئەوەی ئەگەر بڕیار وایە ئێمە قسە لەسەر مووچە بکەین، پێویستە سەرجەم ئەوبڕیارانەی کە لەبارەی مووچە دانراوە بێتە پەرلەمان و قسە لەو بارەیەوە بکەین، ئەڵێن زیادی ئەکەین، کەمی ئەکەینەوە، مووچە بۆ ئەم تۆژە چەندە؟، زیادی ئەکەین یان کەمی ئەکەین، یاخود ئەگەر بڕیارەکە بە

شێوەیەکەکە ئێمە مووچەی ئێرە هاوتای بکەین لەگەڵ بەغدا، پێویستە بە بڕگەیەك بێت کە سەرجەم دەرماڵە و مووچەی فەرمانبەرانی حکومەتی هەرێم هاوتا بێت لەگەڵ بەغدا، یەعنی پێشمەرگەیەك، رێزم هەیە بۆ پێشمەرگە، رێزم هەیە بۆ تۆڕەی کۆمەڵایەتی و هەموو تۆڕەکانی تر، بەڵام یەعنی فەرقی پێشمەرگەیەك یاخود تۆڕەرێکی کۆمەڵایەتی، یاخود لایەنێکی تر چیە لەگەڵ پزیشکێك کە ئەویش مووچەکەی هاوتا نیە لەگەڵ بەغدا؟، یاخود فەرقی چیە لەگەڵ موحامیەك یاخود موحەقیقێك یاخود یاساییەك کە مووچەکەی هاوتا نیە؟، لەبەر ئەوەی ئەگەر قسە لەسەر هاوتاکردنی مووچەیە، پێویستە سەرجەمیان هاوتا بن نەك تەنها باسی چەند لایەنێکی دیاریکراو بکرێت، تەئکیدیش لەوە ئەکەمەوە کە ئێمە وا بزانم زۆرترین ژمارە پێشنیازی ئەوەیان کرد کە ڕێژەی پارێزگاکان و پێموایە وەزیری پلان دانانیش خۆی لەگەڵ ئەوە بوو کە بودجەی پارێزگاکان بدرێتەوە بە ئەنجومەنی پارێزگاکان، ئەگەر ئەوە ئەکرێ بە پێشنیار و تەصویتی لەسەر دەکرێ، پێموایە شوێنەکەی هەر مادەی یەکەمە کە لێرە قسەی لەسەر بکرێت، دیسان منیش هەر تەئکید لەسەر ئەو خاڵە دەکەم، سااڵی پاریش وەکو پێشنیازێك ئاراستەی حکومەتمان کرد کە ئەو ناوچانەی کە زیانبارن، زیاتر زیانیان لێ کەوتووە لە ماوەی رابردوو، زیاتر ئیهتیمامیان پێ بدرێ، ناکرێ هەڵبجە یاخود قەاڵدزێ یاخود گەرمیان وەك ناوچەیەکی تری کوردستان کە لەوانەیە زیانێکی کەمتری بەرکەوتبێ، ئەبێ ئەگەر وەکو قەرەبووش بکرێ و ئیشێك لەسەر ئەو ناوچانە بکرێت، بەڵام من لەگەڵ ئەوەم کە تەحدید بکرێت ئەو بڕە پارەیە ئایا سەد ملیارە یان حەفتا و پێنج ملیارە؟ من بۆ خۆم تاوەکو بڕەکەی زیاتر بێت پێموایە باشترە، بەڵام تەحدید بکرێت، من پێشنیازی ئەوە دەکەم لەجیاتی ئەوەی ئەم پارانە زۆرجار کێشە ئەوەیە کە لەوانەیە ئەوبڕە پارەیەی کە دادەندرێ بڕە پارەیەکی باش بێت، بەڵام ئەو بڕە پارەیە بە خراپ بەکاردەهێندرێ، لەبەرئەوە من پێشنیار دەکەم کە ئەو بڕە پارەیەی کە دادەندرێ نازانم ئەوە تا چەند دەتوانرێ قسەی لەسەر بکرێت کە قسە لەسەر ئەوە بێ بۆ سەنتەری تۆڕینەوەی تایبەت بێت بە ئەگەر بڕە پارەکەی ئەوەی کە بۆ هەڵبجەیە لەسەر سەنتەرێکی تۆڕینەوە بێت و لەسەر دەرئەنجامەکان و لەسەر ئەو تەئسیرانەی کە کیمیایی لەسەر ئەم ناوچەیەی کردووە، تا ئێستاش گومان هەیە لەسەر ئەوەی کە ئایا ناوچەی هەڵبجە بۆ ژیان گونجاوە یان گونجاو نیە، ئەگەر ئەمە گومانێکی هەڵەشە بێت بەس قسەیەکە هەیە، ئێمە نەمانتوانیوە بۆ ئەبێ ڕێکخراوێکی نێودەوڵەتی و ڕێکخراوێك لە دەرەوە بێت کارلەسەر ئەوە بکات کە باری دەروونی کەسوکاری ..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تۆ باسی میزانیەکە بکە ئێستا وەختی تۆڕینەوە نیە، ئەوە لە وەختێکی تر، فەرموو.

بەڕێز د.ڕێباز فتاح محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەحدید بکرێت کە بۆ ئەو لایەنە بێ و سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك قادر فەرموو.

بەڕێز قادر حسن قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا پشتگیری پێشنیاری فراکسیۆنی کوردستانی دەکەم، تکام وایە بۆ ئەو بڕگانە تەرخان بکرێت کە ئاماژەیان پێی کرد، من دووبارەی ناکەمەوە، هەروەها پشتگیری لە پێشنیاری لیژنەی دارایی دەکەم کە بودجەی پەرلەمان لە 54 ملیارەوە بکرێت بە 74 ملیار بۆ ئەوەی بتوانێ لە هەموو شوێنە پێویستیەکان نووسینگە بکاتەوە، هەروەها ئەو کەموکوڕیانەی کە هەنە چارەسەریان بکات، دیسانەوە تەئکید دەکەمەوە بۆ ئەو قەزاو ناحیانەی کە زەرەرمەند بوونە لەسەردەمی ڕژێمی بەعسی لەناوچوو، بۆ نموونە قەزای مێرگەسوور و قەزای سۆران و قەزای چۆمان و ڕواندز، نەك تەنها گوند و ناحیەکان، بەڵکو مەرکەزی قەزایەکانیشیان لەگەڵ خاك یەکسان کرابوو، بۆیە منیش پێشنیار دەکەم ئەو بڕە پارەیە بکرێتە سەد ملیار و بۆ ئەو قەزاو شوێنە زیان بەرکەوتوانە تەرخان بکرێت، هەروەها تەرخانکردنی بڕە پارەیەك بۆ هەڵبژاردنی ئەنجومەنی پارێزگاکان ئەگەر وەزارەتی دارایی حسابی بۆ نەکردبێت، هەروەها پشتگیری لەو پێشنیارانەی هەندێك لە هاوکارانم دەکەم بۆ حساب کردن بۆ ژیان و گوزەرانی پێشمەرگە، هەروەها هەوڵدان بۆ زیاتر دەعم کردنی کەرتی تەندروستی لە هەموو بوارەکاندا و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان هەر بۆ ئاگاداریتان ئێستا کە ئەمانە تەواو بوو پاشان فاسڵێك دەدەین، پاش نیوەڕۆش دووبارە دادەنیشینەوە، هەر بۆ ئاگاداریتان، چونکە ئەبێ ئەمڕۆ ئەم ماددەیە زۆر وەختی برد لیژنەی دارایی جوابیان و وەزیرە بەڕێزەکان و پاشان دەچینە سەر دەنگدانی ماددەکە، بۆیە تکایە هەوڵ بدەن تیکرار زۆر نەبێ، چونکە بەڕاستی زۆر تیکرار هەبوو، کاك سەروەر فەرموو.

بەڕێز سەروەر عبدالرحمن عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە قسەی زۆر سەبارەت بەو بابەتە کرا لەو ماددەیە لەلایەن بەڕێزەکانەوە، ئەوەی لێرەدا من دەمەوێ ئیشارەتی پێ بدەم لەوانەیە بەشێکی دووبارە بێ، یەکێکیان/ دەرهێنانی ئەو بڕە پارەیەی پەرەپێدانی پارێزگاکان، دووەمیان/ من پرسیارێك دەکەم لەبەڕێز وەزیری دارایی بەڕاستی لەوانەیە تا ئێستاش سەبارەت بەو بڕگەیەی کورت هێنانە لەلای ئێمە ڕوون نەبێت، یاخود ئەوەی کە دەیڵێن ئەمە لەو بڕە پارەیە تەعویز دەکرێتەوە کە دواتر بەشێوەی سولفە دەدرێ چۆنە لەلایەن حکومەتی عیراقەوە، چونکە ئێمە هەریەکێکمان و بە جۆرێك باسی لێوە دەکەین سوپاسی، دەکەین ئەگەر ڕوونکردنەیەکی زیاترمان پێ بدات، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، من ئەمە دەڵێمەوە کە پێویستە ئێمە قسە لەسەر ئەو بودجەیە دەکەین

بۆ ئەوەیە زیاتر تەوازنی ئەوە ڕابگرین تا چەند دەمانەوێ بودجەکە لەخزمەتی خەڵك دابێت، نەوەکو هەریەکە و بەجۆرێك باسی لێوە دەکەین، چونکە هەست دەکەم جۆرێك لە قسەکانمان تەناقوزاتی تێدایە، من لەگەڵ ئەوەدام ئەو پێشنیارانەی کەوا سۆزان خان کردی وەکو لیستی کوردستانی ئەو بڕی 10٪یەی کە چەند جار وتوومانەتەوە کەم بکرێتەوە یاخود لە بودجەی تەشغیلی دا دەست نیشان بکرێت بۆ کۆمەڵێك بواری تر و هەروەها بۆ بواری ئیستسماریش، بەڵام بەرلەوەی ئێمە قسە لەسەر ئەوە بکەین کە هەریەکە و لە خۆمانەوە بڵێین بۆ بابەتێکی تەرخان بکەین، پێم باشە بەڕێزان وەزیری پلاندانان و وەزیری دارایی ڕوونکردنەوەی زیاترمان پێ بدەن، چونکە ئەو بوارانە کە داندراون لەخۆوە دانەنراون، ئەگەر هاتو کێشەیەك هەیە وپارەیەك دەست نیشان کراوە بۆ بەهەدەردانە، ئەوا ئێمە لێرەین با بۆمان ڕوون بکەنەوە و بڕیاری لەسەر دەدەین ئەگەر واش نیە و وەکو پێویستی دانراوە بەڕاستی غەدرە ئێمە هەریەکەو لەخۆمانەوە داوای کەم کردنەوەی بکەین، بۆ نموونە بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، سەبارەت بەوەی کە دەڵێن ئەو پارەیە بۆ نموونە لە سلع و خدمات و سیانە بۆ ژیانی لوکس و فەخفەخە و زەراق و بەراق داندرایە و مەسئولین پێی بژین، ئەگەر وایە ئێمە لێرە قەبوڵی ناکەین، ئەوەی من دەیبینم لە سلع و خەدماتدا وەزارەتی کارەبا 53٪ ی بۆ دەست نیشان کراوە کەوەزارەتێکی خەدمیە، کێشەیەکی گەورەمان هەیە لەوبوارە بۆ ئەوەی چارەسەر بکرێت، پێشمەرگە 7٪ ی بۆ داندراوە، پەروەردە بۆی داندراوە تەندروستی بۆی داندراوە، ئەوانی تر هەموویان بە پۆینتات باسی لێوە کرابێ، ئەمانەمان با بۆ ڕوون بکاتەوە بەڕێز وەزیری دارایی کە ئەمە چۆنە؟ لەو شوێنانەی کەوا زیادە حەقە بڕدرێت، بەڵام ئەگەر زیاد نیە ئێمە ناکرێ بواری خزمەتگوزاریەکان پەك بخەین، لە ئیعانات تەنها دوو وەزارەت کەوا بۆی داندرابێ بڕی زۆر بێت، لەسااڵی پاردا بڕێکی زۆری بۆ داندرابوو بەڵێ، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ساڵی پار 492 ملیار بۆ مالیە کە سەرفی کردبێت هەتا 6/30، زراعە 65٪ ی سەرف کردووە تا 6/30 ، بەڵام ئەمساڵ دەبینین بۆ 20 ملیار کەم کراوەتەوە، ئەم کەم کردنەوانە تا چەندن؟ پێویستە ئێمە گوێ لەبەڕێز وەزیر بگرین و بۆمانی ڕوون بکاتەوە، لە مینەح دا بەهەمان شێوە مالیە 603 ی بۆ تەرخان کراوە، لەمەدا ئەوەی کە بەدواداچوونی بۆ دەکەین و سەیری دەکەین 408 ملیاری بۆ شارەوانیەکان تەرخان کردووە لە مەسەلەی واریدات و مەسروفاتیان دا ئەوەی کەوا بۆیان تەواو بکرێت، سەد و چل و نۆی بۆ سندوقی نیشتەجێ بوون تەرخان کراوە کە ناکرێ ئەمە دەسکاری بکرێت، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان لێرەدا دەبینین کەوا 10 ملیاری بۆ هەرسێ سەرۆکایەتیەکە تەرخان کراوە، ئەگەر هەر سێ سەرۆکایەتیەکە ئەمە زیادە با ئێمە لێرە بڕیاری لێ بدەین، ئەوەی سێ سەرۆکایەتیەکە سەرۆکایەتی هەرێم و پەرلەمان و ئەنجومەنی وەزیرانە کەوا کەمی بکەینەوە ئەمە، سەبارەت بە مەنافعی ئیجتماعی ئەگەر سەیرێکی خشتەکە بکەین دەبینین 333 ملیار و 264 ملیۆنە، بەشی زۆری لەمە کە 257 ملیاری لەگەڵ 930 ملیۆنی وەزارەتی کار دەیبات، دەزانی ئەمە بۆچی داندراوە؟ لەمەشیان دا ئەوەی تر دەمێنێتەوە و 20 ی بۆ پێشمەرگەیە و کەمێکی کە دەمێنێتەوە لەمەیان حەقە بەڕێز وەزیر ڕوونکردنەوەمان بۆ بدات، مەسروفاتی ئوخرا دیسانەوە بە هەمان شێوە کە

دەبینین بەشی زۆری بۆ مالیەیە ئەوەی تری بۆ خوێندنی باڵاو پەروەردەو هەیئەی ئیستسمارە لە مالیە کە دەست نیشان کراوە ئەو بودجەیە ئەو بڕە زۆرەی سولفەی زەواجە و سولفەی عەقارە کۆمەڵێك شتی تری لەسەرە، ئێمە لێرەدا ئەوەی دەیڵێم بەوەی پێویستمان بە ڕوونکردنەوە هەیە، لە مەسروفاتی غیر مالیە بە هەمان شێوە وەزارەتی کارەبا بەشی زۆری دەبات، پێشمەرگە دەیبات کە 42 ملیار بە 25 و لە دواتر دا 12 ی بۆ پەرلەمان داندراوە، لێرەدا ئەوەی کە دەیڵێین بۆ ئەمانە پێویستی بە ڕوونکردنەوەی زیاتر هەیە لەلایەن وەزیرەوە، بۆیە من دەڵێم زیاتر گوێ لەوان بگیردرێت، سێ پێشنیارم هەیە، بەڕێز جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، ئەگەر بە کورتی کاتم پێ بدەی بیانڵێم، یەکەم/ ئەوەیە ئێمە ئەو بڕە پارانەی کەوا دادەندرێت لەمەسەلەی عائیدات دا کە لە سولفەی عەقارە و سولفەی زەواجە و عائیداتی زراعیە و صناعیە و صندوقی نیشتەجێ بوونە، پێویستە صندوقێك هەبێ بۆ ئەوەی ئەو پارەیە دەوران بکات و ئێمە ساڵانە ئەو کێشانەمان نەبێت نەك بگەڕێتەوە بۆ وەزارەتی مالیە، خاڵێکی تری ئەو بڕە بودجەیەی بۆ حیزبەکان داندراوە بەڕاستی منیش پێشنیاری ئەوە دەکەم کە تەواو کەم بکرێتەوە و حزبەکان با پشت بە خۆیان ببەستن لەخۆبوردوانە تر کار بکەین، نەوەك هین بێت، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، یەك خاڵم ماوە سەبارەت بە ناوچە ناکۆکی لەسەرەکان ئەوەی بۆی داندراوە من پێموایە نەك زۆر نیە، بەڵکو کەمیشە بۆ ئەوەی بتوانین ئێمە لێرە حکومەتی هەرێم هاوکاری ئەو ناوچانەش بکات، چونکە ئەو بڕەی کە لەساڵی پاردا بۆیان دەست نیشان کرابوو هەمان بڕ ئەگەر زیادیش نەکرێت لێیان کەم نەکرێتەوە و سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نیزامی فەرموو، کاك رفیق فەرموو.

بەڕێز د.رفیق صابر قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تکا دەکەم کەس لێرە باسی فەخفەخەی مەسئولین و ژیانی فەخفەخەی مەسئولی ین نەکردووە..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە دانیشە، ئەو ڕەئی خۆی دا جەنابیشت ڕەئی خۆت دا، تکایە دانیشە، کاکە ئەو قسەیە ناسڕێتەوە ئیحتمالە مەسئولێك هەبێت خوا وای پەروەردە کردبێت و ئەو شتەی هەبێت، هەشە نەی بێت، دانیشە با ئیشەکەمان بکەین سەلامەت بی، کاك نەریمان فەرموو.

بەڕێز نەریمان عبدالله قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ماددەیەی کە ئێمە ئەمڕۆ گفتوگۆی لەسەر دەکەین، دەکرێ ئێمە بۆ چاك ترکردنی بارودۆخی هەرێمی کوردستان لەڕووی بودجەوە پێشنیارەکان بەهەند وەربگیردرێن، ئێمە سەبارەت بە کەم کردنەوەی ڕێژەی بودجەی تەشغیلی من پشتگیری لەو هاوکارانەم دەکەم کە پشتگیری لەوە دەکەن کە 50٪ ی بودجەی

تەشغیلی کەم بکرێتەوەو بێجگە لە موچە، ئەمەش وەکو هاوکارم کاك برهان بە وردی تەفاسیلەکەی باس کرد، (یەك ترلیۆن و حەوت سەدو نەوەدو نۆ ملیار دینار) دەکات، بۆیە ئێمە دەتوانین ئەمە لە فەسڵ و بەند و ماددەکاندا بەکاری بهێنین و جێی بۆ بکەینەوە و ئەو گۆڕانکاریانەی کە تێیدا دەکەین کاری لەسەر بکەین، واتە ئەمە لە مینەح و ئیعانات و سوودی کۆمەڵایەتی و مەنافعی ئیجتماعی و ئەمانە کەم بکەینەوە و بخرێتە سەر بوارە تەندروستیەکان وەك عەقار و خانەنیشین و زیادکردنی موچەی کەم ئەندام و یەکسان کردنەوەیان لە بوارە خزمەتگوزاریەکانی تر بە تایبەتی تەندروستی کە هاوکارم پەریهان خان باسی کرد و پشتگیری دەکەم لە بواری تەندروستیەکەوە و لەبواری پەروەردە و بواری کشتوکاڵی و پیشەسازی و بوارە خەدەمیەکان..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل و سۆزان خان تکایە قسە مەکەن، کاك نەریمان فەرموو.

بەڕێز نەریمان عبدالله قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەروەها من پشتگیری لەڕای هاوکارم کاك د.ڕێباز دەکەم بەوەی کە ئێمە بۆ ئەوەی نەچینە ناو تەفاسیڵ و وردەکاریەکانەوە کە کۆ زیاد بکەین و کۆ کەم بکەینەوە بە تایبەتی لەبواری موچەو موخەسەسات و پایە و پلەدا، ئێمە بە بەندێك ئەوە کۆتایی پێ بێنین بە یەکسان کردنەوەی ..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عبدالسلام لە جێگای خۆت دەنگ مەکە رجائەن، کاك نەریمان فەرموو.

بەڕێز نەریمان عبدلله قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری لە پێشنیارەکەی کاك د.ڕێباز بەوەی کە رزگارمان ببێ ئێمە لە زیادکردنی موخەسات و یەکسان کردنەوی موچە و پایە و دەرماڵە بەبەندێك کۆتایی بەوە بهێنین ئێمە لەم پەرلەمانەوە بڕیار بدەین و ئێمە سەرچاوەی داهاتی ئەم هەرێمەو حکومەتی عیراقی وەکو یەکە و یەك سەرچاوەیە، کەواتە بۆچی موچەکانمان یەکسان نەبێ و موخەسەسات یەکسان نەبێ؟ بۆیە پێشنیار دەکەم من بەیەك بەند ئەوە بڕینەوە کە ئێمە یەکسان کردنەوە و هاوتاکردنەوەی هەموو موچە و دەرماڵە و موخەسەسات و پلە وپایە لەگەڵ حکومەتی عیراقی دا، هەر زیادکردن و کەم کردنەوەیەکیش کەکرا نافز بێت لە حکومەتی هەرێمی کوردستان و چیتر رزگارمان دەبێت لەسەرئەو وردەکاریانەی کە زۆر قسەی لەسەر کرا، ناعەدالەتیەکانیش دەچێتەوە شوێنی خۆی و نامێنێ، هەروەها پشتگیری لە داواکاریەکانی برای بەڕێزم کاك سمیر دەکەم بە گەڕانەوەی بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان و دەربهێندرێت لێرە و بدرێتەوە بە دەستی خۆیان بۆ بەهێز کردنی سیستمی لامەرکەزی و خۆیان سەرپشك بن لە سەرفکردنی، هەروەها من داوا دەکەم کە موچە و موخەسەسات و پایەی هێزەکانی پۆلیس و ئاسایش و پێشمەرگە یەکسان بکرێتەوە و گەڕانەوەی 110

هەزار لە مووچەی بەدەل ئەرزاق کە لەمانگی 9 و 10 و 11 و 12 ی سالی 2010 کە لەگەڵ بەڕێز وەزیری دارایی بڕیاری لەسەر درا کە بگەڕێتەوە، کە گەڕاندیشیانەوە بەڕاستی بەکەموکورتی گەڕانیانەوە و 210 هەزاریان نەداوە بەوانەی کە پێیان داون، هەروەها کۆمەڵێکیش بێ بەش کران لەو هێزانە، بەڕاستی ئەوەش 210 هەزارەکەیان بۆ بگەڕێتەوە بۆ ئەو چوار مانگەی یەکەم بەڕێوبەرایەتی بەرگری فریاکەوتنە و هێزەکانی زێڕەڤانیە و بەڕێوبەرایەتی پاسەوانیەکانە، بەڕێوبەرایەتی ئاسایشی گشتی هەولێرو سلێمانی کە بێ بەش کران لە 210 هەزارەکە، هەروەها گەڕانەوەی دەرماڵەیەکی تایبەت هەیە بە هەموو خەریجەکانی ماستەر و دکتۆرا لە وەزارەتەکاندا کە 75٪ بۆ ماستەر و 100٪ بۆ دکتۆرایە لە هەموو وەزارەتەکاندا کە بە مووچەی ئیسمی، بۆیە داوا دەکەم بۆ وەزارەتی ناوخۆش ئەوە بگەڕێتەوە کە تەنها وەزارەتی ناوخۆ نیەتی، یەکسان کردنەوەی مووچەی زیندانیە سیاسیەکان واتە مینحەی زیندانیە سیاسیەکان، ئەمانەش یەکسان بکرێتەوەو هەروەها ئەوەشی کە لێیان فەوتاوە لەو کاتەوە نەبێ کە مەلەفی زیندانی سیاسی تەواو دەبێ لەو بەروارەوە بۆی دابندرێ لە حکومەتی عیراقی ئەگەر ئەمڕۆ تۆ مەلەفی زیندانی سیاسی تەواو بوێ لەو ڕۆژەوەی کە بڕیاری لێ دراوە لە 2008 ەوە هەموو مووچەکانیان بۆ دەگەڕێننەوە، بۆیە پێویستە لێرە لە حکومەتی هەرێمی کوردستانیش ئێمەش بەڕاستی ئەو مافە بگەڕێنینەوە، لەبەرئەوە گوناحی ئەو نیە کە مەلەفەکەی تەواو نەبووە، لەڕووی ئیداری و یاساییەوە گوناحی حکومەتە کەواتە حەقەکەی هەبوو لەوکاتەوەی کە بڕیار دراوە، بۆیە بۆی بگەڕێتەوە و وەکو حکومەتی عیراقی، من نموونە دەهێنمەوە خەڵك هەیە چەند مانگێك پێش ئێستا ئەوەی بۆ کراوە و هەموو مانگەکانیان بەسەر یەکەوە بۆ گەڕاندووەتەوە کە ئەوە کارێکی باشە، بڕیارێکی بەڕێز سەرۆکایەتی حکومەتی هەرێمی کوردستانم هەیە بە گەڕانەوەی مافی فەوتاوی فەرمانبەرانی سلێمانی و گەرمیان بۆ حەوت ساڵ، ئەمە بڕیارێکی باشە و من داوا دەکەم لێرەدا ئێمە لە بودجەی ئەمساڵدا ئێمە هەمان ماف بۆ هێزەکانی پۆلیس و ئاسایش و پێشمەرگە بگەڕێنینەوە کە لە 2003 ەوە ئیستحقاقیان هەیە کە 210 هەزاری بەدەل ئەرزاقیان پێ بدرێ، داوا دەکەم کە بۆ 2 ساڵیش بێت بە ماوەیەك بێ کە حکومەت بتوانێ بیداتەوە ئەو مافە بگەڕێنینەوە بۆیان، هەروەها پشتگیری لە برای بەڕێزم کاك صباح بیت الله دەکەم سەبارەت بە یەکسان کردنەوەی مووچە و دەرماڵەی پێشمەرگە و ئەوانەشی کە ئێستا هەیە و لەگەڵ چوار لیواکە یەکیان نەگرتووەتەوە بتوانن هەمان مووچەیان پێ بدەن لەبەرئەوەی گوناحی ئەوان نیە کە لە هێزێکی نیزامیا ڕێك نەخراون تا ئەو کاتە هێزەکان بە نیزامی دەکرێت، گوناح و کەمتەرخەمیەکە لە حکومەتەوەیە بۆ ئەوان باجی بدەن؟ بۆیە من پێشنیار دەکەم کە هەمان مووچەی هێزە نیزامیەکانیان پێ بدرێت ئەوانەی کە نەچوونەتە بواری نیزامیەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

امینە خان فەرموو.

بەڕێز امینە زکری سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەلبەت ئەز پشتگیریا ڕەئیا پەیمان خانێ دکەم لسەر دەست نیشان کرنا، چنکی ئەگەر ئەم سەح کەینێ زۆر مادەیی حەشار ل پەیڕەوێ ناوخۆ پێتقیا مە دەست پێکێ دەرگەهێ بودجێ مە دەنگدان سەر کردبا نوکە مە نەزانی با کو ئەرقامێت بە دەستێ مە دێت چۆن تەقسیم بەندیێ دکەین و چەوانیا موناقەشاتا سەر کەین، هەلبەت ئەو ڕێژەیت کو هەمی فراکسیۆنێت پەرلەمانی و پەرلەمانێت بەڕێز ئیشارەت پێ دای بۆ هەندێ کو کەم ببێ بودجا تەشغیلی بچتە سەر بودجە وەبەرهێنانێ، من هەندەك مولاحەزاتێت سەر هەن، بۆ نموونە مەسەلەن ئەگەر 8 و 10٪ یا پێشنیار کریا فراکسیۆنا کوردستانی سەح کەینێ 10٪ نینە بودجا تەشغیلی دچیتن بۆ بودجە وەبەرهێنانێ، چونکە ئەگەر ئەم سەح کەینێ زێدەکرنا مووچەیەن پێشمەرگە و پۆلیس و ئاسایشێ و سلفا هاڤژینێ و عەقارێ و قەرزی کشتوکاڵی و هەروەسا قەرزێ بچیك بۆ لاوان، ئەڤە هەمی پرۆژەیت یەت تەشغیلینە، ئەو ڕێژا کو دێ کەم بیتن ڕێژەیا 4,6 ٪ یێ یە کو 150 ملیارا وی دچیتن بۆ چێکرنا هەلمەتا دروست کرنا مەدرەسەی نیشتمانی و 300 ی وی ژی ڕاستەوخۆ دێ بۆ پرۆژەیێ چێتن یەعنی دیتنا من ئەڤ لێکدانا هەم کەسێت کو داخازا دکەن 50٪ ئەڤ ڕێژەیا کەم بی، لێکدانەکا یا زانستیانە نینە، سەبارەت بە ناڤێ یاسایێ، ئەز پێشنیار دکەم بیتە بودجا گشتیا هەرێما کوردستانێ، یەعنی گشتیشی بۆ زێدە ببتن، لسەر بەندێ 1 و 2و 3 پشتی ئەرقام دیار بن ئەو ملیۆنە کو دقەوسێ دایە تشتەکی زێدەیە چونکی وەختێ ئەرقام و یەعنی تو بودجەیێ ب ئەرقام دینی مەسەلەن تو دیار بکەی 13 ترلیۆن لە 140 ملیۆن ئەو ملیۆنە ناڤ قەوسێ دایە زێدەیە، یا درست نینە چونکی هیچ جهەتا نڤیستن ئەرقام ژی هاتیە نڤیسین، سەبارەت ماددا و خالاّ دوێ ژ مادا ئێکێ ئاماژە بهەندێ هاتیە دان کو ئەو بەشێ کورتهێنانێ دی بەشەکی ژ پارەیا وەزارەتا پێشمەرگە ئەوە سەر بە حکومەتا فدرالێ دزڤریتەڤە، لێ پرسیارا من ئەوە ئەو بەشێ دی کو حکومەتێ تەجاوز تێدا کری و دێ چەوانێ و دزڤریتەڤە؟ ئەگەر یەعنی پێتقیا ڤێ ماددێ دا جهێ خۆ بگریت و ئیشارەت پێ بهێتە دان، سپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

د.ڕۆژان فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری لەو پێشنیارە دەکەم کەوا بودجەی وەگەڕخستن کەم بکرێتەوە، بەلاّم بە دوو مەرج، یەکەمیان/ بەڕێژەیەکی وا کەم کە کاریگەری هەبێت لەسەر کاروچالاکی حکومەت، ئەو مەرجەش کاك بیلال لەسەرەتا ئاماژەی پێی کرد، دووەمیان/ بەهیچ شێوەیەك نەبێتە هۆی کەم کردنەوەی مووچەی فەرمانبەران، ڕێژەی زۆر جیاواز پێشنیار کرا 10٪ وە 20٪ و 25٪ و بەڕێزێك 50٪ ی پێشنیار کرد، ئەو ڕێژەیە بەدانگدان یەکلا دەبێتەوە، بەلاّم وەلاّمی ئەو پرسیارە لەلاین حکومەتەوەیە تا چ ڕێژەیەك کەم بکرێتەوە، بەو دوو مەرجەی کە باسم کرد، بەڕێزان زۆر باس لە بودجەی ئەنجومەنی دادوەری کرا، من

باس لەبڕی پارەکە ناکەم و باس لەوە ناکەم وەکو ساڵی 2010 بێت یان وەکو ئەو بڕە پارەیە بێت کە ساڵی لە پرۆژەی موازەنە و پرۆژەی بودجە پێشنیار کراوە، من تەنها بە پێویستی دەزانم ڕوونکردنەوەیەک بدەم لەئەنجامی بەدواداچوونم بۆ ئەو زیادەیە، هۆکارەکانی زیادەکە چین؟ سێ خاڵن بەڕێزان، یەکەمیان ئەو بڕیارەی کە لە ئەنجومەنی وەزیران دەرچوو بە زیاد کردنی دەرماڵە بۆ دادوەران، داواکاری گشتی و فەرمانبەرانی یاسایی کە بەڕێژەی جیاواز ئەوە نزیکەی لە 7 ملیار زیاتر دەکات، ئێمە لەو هۆڵە پێشنیارمان کرد کە هەموویان فەرمانبەرانی دەرچووی یاسا بەیەکسانی زیاد بکرێت واتە ڕێژەکەمان زیاتر کرد بڕە پارەکە زیاتر دەبێ، هۆکاری دووەم/ کە بە پێی یاسای ژمارە 23 ی ساڵی 2007 یاسای دەسەڵاتی دادوەری هەیئەی ئیشرافی قەزائی دابمەزرێ و سەرپەرشتیاری دادوەری ئەو دەستەیە ئەو ساڵ دامەزراوە کە فەرمانگەیەکی سەربەخۆیەو سەر بە ئەنجومەنی دادوەریەو کە پێویست دەکات بودجەیەکی تایبەتی بۆ تەرخان بکرێت لە هۆکارەکانی زیادبوونی بودجەکەیە، هۆکاری سێیەم ئەوەیە کە تا ئێستا دادوەرانی خانەنیشین مووچەی خانەنیشینیان لەسەر بودجەی وەزارەتی دارایی وئابووری بوو، ئێمە زۆر ڕەخنەمان لێ دەگرتن کە ئێوە دەسەڵاتێکی سەربەخۆن بودجەی تایبەتتان هەیە، لەبەرچی دادوەری خانەنیشین مووچەی سەر بەو ئەنجومەنە نەبێ و سەر بە وەزارەتی دارایی بێت؟ ئەوەش هۆکاری سێیەم، بۆ ئاگاداری بەڕێزیشتان بودجەی ئەو دەسەڵاتە بە پێی ماددە 4 ی یاسای ژمارە 23 ی ساڵی 2007 لەژێر چاودێری پەرلەمانە و لەلایەن پەرلەمانەوە پەسەند دەکرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پەیام خان فەرموو.

بەڕێز پەیام احمد حمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە من یەکەم جار پشتگیری لە پێشنیارەکانی فراکسیۆنی گۆڕان دەکەم و دواتریش پشتگیری لە هاوڕێم د.ڕێباز دەکەم کە ئەبێ پێشتر ئێمە داهاتمان لەبەردەست بووایە، چونکە هەر بۆ خۆشمان ئەگەر پارەیەک لە دەستم نەبێ نازانم چۆن سەرفی بکەم، یەعنی ئەبێ پارەکەم پێ بێ و دوایی سەرفی بکەم، بۆیە ئەبووایە ئێمە داهاتەکەمان لەبەردەست بووایە و یەکەم جار باسی داهاتمان بکردایە، دوایی باسی مەسروفات بکرایە، دواتر باس لەو زیادەیە دەکرێ کە هەریەکێک پێشنیارێک دەکات کە یەکێک دەڵێ 10٪ و یان 25٪ بێت یان 50٪ بێت، دیارە ئەو زیاد و کەمیە دەبێ پێشتر ئێمە بەو حەوت بڕگەی مووچەیا بچووینایەوە، یەعنی باسی ئەو حەوت بڕگەیەمان بکردایە لە چی زیادە، لەچی کەمە؟، مەسەلەن لە بەخشینا، چەندی زیادە چەندی پێویستە، چەندی پێویستە بڕدرێت؟، ئێمە لەسەر بنەمایەک ئەو کەم و زیادەمان بکردایە، بۆیە ئێمە بە پێی ئەوەی کە ئەو بەدواداچوون و دیراسەیەی کە کراوە لەسەری، هەموومان کردوومانە لەسەری، ئەوهەموو ڕەخنەیەی کە گیراوە، لەم بودجەیە دەردەکەوێت کە زیادەیەکی زۆر هەیە لەوە، بۆیە ئێمە پێشنیاری ئەوەمان کردووە کە لە 50٪یەکە ببڕدرێت، دیارە باسی ئەو پێشنیارە

کرا، من چەند خاڵێکم هەیە لەوە، پشتگیری لە د.ڕێباز دەکەم کە سەرجەم مووچەو مینحەکان، ئەوەی کە لە کوردستان هەیە، هاوتا بکرێت لەگەڵ بەغدا، هەر لە مووچەی پێشمەرگەو پۆلیس و هێزەکانی ناوخۆ، هەتاوەکو ئەو مینحانەی زیندانی سیاسی، کەلە بەغدا چۆنەو، لێرەدا فەرقێك وجیاوازیەکی زۆر هەیە، کە هاوکارم کاك نەریمان زۆر بەجوانی ڕوونی کردەوە، کە ئەوانەی دواکەوتووە موعامەلەکانیان، ئەوەش تەعویزیان بۆ بکرێتەوە، دیارە ئەمەش لە پارسالّدا ئێمە بڕیارمان لەسەری داوە، مووچەی پۆلیس و پێشمەرگە هاوتا بکرێتەوە، لەگەڵ بەغدا، بەلاّم دیارە ئەو لەسەر حکومەت بووە کە نەیتوانیوە ئەوە جێبەجێ بکات، هەرچەندە بڕیاری پەرلەمان بووە، جگە لەگەڵ ئەوەی ئەو بڕیارەی پێشتریش باسم کردووە، هەرباسی ئەکەین، تائەوەندە جێبەجێ بکرێت، ئەویش ماددەی 30یە، کە قەرەبووی سزای سیاسیە، کەتا ئێستا ئەوانە قەرەبوو نەکراونەتەوە، ئەویش هەر بڕیارێکە ئەبێت وەزارەتەکان پابەند بوونایە بەو بڕیارەی پەرلەمانەوە، دیارە باس لەوە کرا، ئەو بڕینەی کە لە تەشغیلی ببڕێت، بخرێتە سەر وەبەرهێنان، بڕێکی بخرێتە سەر ئەو ناوچانەی کە زیاتر زیانیان لێ کەوتووە، وەکو هاوکارانم لە لیژنەی ئاوەدانکردنەوە باسیان کرد، کاك دلّشاد و کاك حەمە سەعید، ناوچە سنووریەکان، ئەو ناوچانەی کە زیاتر زیانیان لێ کەوتووە، ئەو ناوچانەی کە زیاتر وێرانن، مەسەلەن بۆ نموونە ئێمە باسمان کرد، وەکو ناوچەی کفری کە زیانێکی زۆری بە خۆیەوە بینوە، زۆر ئیهمال کراوە، ئێمە ئەوە دووساڵە کە خۆمان لێرە موناقەشەی بودجە دەکەین، لە پڕۆژەکان، شانسێکی زۆر زۆر کەمی پێدراوە، بودجەیەکی زۆر زۆر کەمی بۆ دابین کراوە، بۆیە ئێمە پێشنیار دەکەین کە ئەوانە بخرێتە سەر ئەو ناوچانەو زیاتر خزمەت بکرێت، هەروەها پشتگیری لە پێشنیارەکەی کاك شۆرش دەکەم، ئەو لادێیەی کە لە پرۆسەی ئەنفال هاتن بۆ ئەو ئۆردوگایانە، کە ئێستا باس لەوە دەکرێت، کە ئەوانە موستەفید بوون لە سلفەی عەقار، ئەوانیش شمولیان بکرێت، چونکە ئەوە وەکو کاك شۆرش بە ڕوونی باسی کردەوە، ئەوان بە جەبری هاتوون بۆ ئەو ئۆردوگایانە، بۆیە پێویستە ئەو سولفەی عەقارە ئەوانیش بگرێتەوە، هەروەها سولفەی عەقاریش بۆ ئەوە کە پێشتریش پێشنیار کراوە، پشتگیری ئەو پێشنیارە دەکەین کە 100مەتریش بگرێتەوە، هەروەها وەکو پێشتر باسمان کرد، هەموو شتەکان هاوتا بکرێت لەگەڵ بەغدا، سولفەی عەقاریش هاوتا بکرێتەوە لەگەڵ بەغدا، کە بکرێتە 30ملیۆن، هەروەها بۆ سلفەی زەواجیش بکرێت بە 5ملیۆن، ئەویش وەکو ڕێنماییەکان کە ئەوانە بگرێتەوە، کە ماوەی سالێکە زەواجیان کردووە، لە عەقدی زەواجەکەیان بۆیان حیساب بکرێت، شمولی ئەوانیش بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز عبدالسلام بەرواری کەرەمکە.

بەڕێز عبدالسلام مصطفی صدیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من جارێکی تر دێنمەوە بیر کەماددەی یەکەم، تەنها تایبەتە بەوەی دەست نیشان کردنی بڕی پارەی کە خەملێنراوە بۆ خەرج کردن، بۆیە من لە قسە کردنی خۆم، تەنها تەرکیز دەکەم لەسەر خودی ناوەڕۆکی ماددەی یەکەم و چۆنیەتی گفتوگۆ کردن لەسەری، بێگومان هەموو ئەو پێشنیارو تێبینیانەی هاتن، ناکرێت من خۆیان لێ بەدەر بکەم، من پشتگیریان لێ دەکەم، بەتایبەتی ئەوانەی کە بۆ زیاد کردنی داهات و بڕی پێشینەکان، بەڵام بە تەسەوری من لە بەشی پێنجەم، لەماددەکانی 13و14و15 لەوێ ئەسڵەن هەر خودی ئەوانە هەمووی باس کراون، هەق بەخۆم دەدەم لەوێ ئەو تێبینیانە بکەم، بەنیسبەتی ماددەی یەکەم، وەکو لە گفتوگۆکانی هەفتەی ڕابردووش کە باسی وردەکاریەکانی بودجەمان کرد، خودی بەڕێز وەزیرەکانیش هاوڕابوون لەگەڵ ئێمە، بە پرێنسیپێکی نادروست بودجەی بووژاندنەوەی پارێزگاکان بخرێتە ناو بودجەی گشتی، چونکە بە شێوەیکی جودا دێت، چونکە مەبەستێکی تری هەیە، میکانیزمەکەی کە لەوێ بیت لە پارێزگاکان بیت، سوودی زیاتر بێت، بۆیە من پێشنیار دەکەم، ئەو پێشنیارەی کە زیاتر لە 10خوشک و براو ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان هات، بخرێتە دەنگ دان و پەسەند بکرێت، واتە ئەو ژمارەیە دەربکرێت لەو ژمارانەی لە ماددەی یەکەم هاتوون، بەو پێیە بڕی سێزدە ترلیۆن و نۆسەدو چل، ئەگەر دوسەدو نەوەت و یەك ملیاری لێ دەربکەین، لەسەرەتای ماددەی یەکەم، ژمارەکە ئەبێتە سێزدە ترلیۆن و شەش سەدو چل و نۆ، هەروها بڕی چوار ترلیۆن سەدو پەنجا ملیار، ئەبێتە سێ کۆما هەشت سەدو پەنجاو هەشت ترلیۆن، لە عەجزەکەش کورت هێنانەکەش، ئەگەر ئەو دوسەدو نەوەت و یەك ملیارەی لێ دەربکەین، ئەبێتە یەك ترلیۆن و دووسەدو شەست و سێ، بێگومان کە هاتینە سەر ماددەی دووەمیش، ئەوکاتە من پرسیم ئەو دوسەدو نەوەت و یەك ملیارە لەکوێ باس کراوە؟، لە خشتەکەی کە هاتووە لە ماددەی دووەم، کە هاتینە ماددەی دووەم، دەبێت ئەوەش ڕەچاو بکرێت، ئەو مەبلەغەش وابزانم لە 12 ملیارەکەیە، لەبەرچاو گرتنی پێشنیارەکەی کاك دڵشاد، کە خۆی بە تەفاسیل باسی کردبوو، باسی شەش سەدو بیست ملیاری کرد، کە موحەدەد ئەو لە بودجەی بەکارهێنان، ئەچێتە بودجەی وەبەرهێنان، تەنها ئەوەش ئەگەر ڕەچاو بکەین، واتە پێویستە جارێکی تر لێژنەی دارایی، ئەگەر بە سوپاسەوە داوایان لێ بکەم، ئەگەر ئەو پێشنیارەش پەسەند کرا، دەبێت ئەو ژمارەیە کە هاتووە بەو شێوەیە دروست بکرێت، ئەمە لەلایەك لەلایەکی ترەوە، من هیوادارم شێوەیەك بدۆزینەوە بۆ گفتوگۆ کردن لەسەر ئەو هەموو پێشنیارانەی کە کران دەربارەی گواستنەوەی پارە لە میزانیەی تەشغیلی بۆ وەبەرهێنان، بەڕێز د.ڕۆژان ئیشارەتێکی دا ئێمە ئەگەر بێین بەس تەنها ژمارە (ببورن من خەریجی ریازاتم بۆیە ژمارە لای من زۆر گرنگە، قسە کردن دەربارەی ژمارە تۆزێ من لێی دەترسم دەبی دەقیق بین)، ئێمە ئەگەر حس بکەین ئەو داواکاریە ڕەوایانەی کە من لەگەڵیم بۆ دروست کردنی مووچەی پێشمەرگە، هەروەها بۆ بەرزکردنەوەی مەبلەغی تۆڕی چاودێری کۆمەڵایەتی کە خۆمان لە لیژنەی کۆمەڵایەتی داوامان کردووە 150 هەزار، بۆ زیادکردنی پێشینەی هاوسەرگیری کە ئێمە لەلیژنەکەمان داوامان کرد بێ سنوور بێت تاوەکو 10 ملیۆنیش، من لەگەڵ هەموو ئەوانەم وەکو مەبدەئێك، بەس ئەمەوێ ئالیەتێك بدۆزمەوە یەکێك هاوکاریم

بکات ئەو ژمارانە هەمووی کۆبکاتەوە دەبێتە چەند ملیار؟ ئەوانەی کە هەموومان لەگەڵینە زیاد بکرێت، ئەوە زیاتر ناکات لە 10٪ لە خودی بودجەی تەشغیلی، ئەگەر بڵێین 10٪ ی تر لە بودجەی تەشغیلی کەم بکەینەوە و ئەم دە و بیستەمان هیناوە سەر تەسەور دەکەم بۆ وەزارەتی دارایی و پلاندانان سەر گێژیەك دروست دەکەین، بۆیە داوا دەکەم لەو فەترەیەی بەینی هەردوو دانیشتنە بیت، لەهەر جێگایەتی تر زۆر بە وردی ژمارەکان حساب بکەین چەند بارگرانی دەخەینە سەر تەشغیلی بە پێی ئەو پێشنیارانەی کە کردوومانە، چونکە من تەسەور دەکەم پێشنیاری ڕەوانە و هەموومان دەنگی بۆ دەدەین، چەندی تر زیادە لە کام بوار یاری کردن بەو 10٪ یان 5٪ تەنها بۆ ئەوەیە بیر بکەینەوە ئایا چۆن عەمەلیەن تەتبیق دەکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان:

کاك محمد فەرموو.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

شتێکی زۆر چاکە کە هەموومان کۆدەنگ بووین لەسەر دابەزینی بودجەی وەگەڕخستن بۆ مەبەستی پتەوکردنی ژێرخانی ئابووری و پالپشتی بواری کشتوکاڵ و پیشەسازی و پەروەردەو وەرزش و ئاوەدانکردنەوە و خزمەتگوزاری زیاتر، هەروەها بۆ چەند بوارێکی تر و بۆ بودجەی تەشغیلی کە وەکو بودجەی تەشغیلیشن بەڵام زەرورن وەك تەرخان کردنی 210 هەزار دینار بۆ هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆ و بەخشینی زیادکردنی بەرهەم و بەخشینی تۆڕی کۆمەڵایەتی و زیاد کردنی سلفەی عەقار و هاوسەگیری، بەڵام من لێرەدا پشتگیری پێشنیازەکەی سۆزان خان و کاك دڵشاد دەکەم لەبەرئەوەی کە ئەوان لەکاتێك باسی ئەوەیان کردووە 10٪ی کۆی بودجەی گشتی کە دەگاتە 979 ملیار دینار ئەمە ئەگەر بێجگە لە مووچەی لێی دەرکەین کە (سێ ترلیۆن و پێنج سەدو نەوەد و نۆ ملیار دینارە) بێجگە لە مووچەی وەگەڕخستن 28٪ ی ئەو بودجەیە ئەکات، لەبەرئەوە من پێنشیار دەکەم و پشتگیری ئەو پێشنیازەی ئەوان دەکەم، بەڕاستی گفتوگۆکانی ئەمڕۆمان تەنها لەسەر ماددەی 1 نەبوو، بەڵکو لەسەر کۆی خەرجی و کورتهێنان بوو، بۆیە لێرە منیش دەمەوێ قسەی تر بکەم، پرۆژە یاسای پێشینەی هاوسەرگیری کە لە مانگی 6 ی 2010 دا موناقەشەی لەسەر کرا، هەرلەو کاتەدا زۆر لە خەڵك داوای ئەوەیان کرد کە هەڵسا بە ژنهێنان و عەقدی زەواج، لەبەرئەوە من پێشنیاری ئەوە دەکەم داوا لە وەزارەتی دارایی دەکەم لەدوای پەسەند کردنی پرۆژە یاسای بودجەوە هەر عەقدێکی زەواج ئەگەر ماوەی ساڵێکی بەسەر نەچوو بوو هەمان 5 ملیۆنی بدرێتێ چ ئەوەی کە کەمەکەی وەرگرتووە چ ئەوەی کە وەری نەگرتووە، لەهەمان کاتدا داواکاری ئەوەم بە هیچ شێوەیەك بودجەی وەبەرهێنان موناقەلە نەکرێت بۆ بودجەی وەگەڕخستن بە هەر جۆرێك بیانەوێ وەزارەتی داراییەوە، داوا دەکەم 150 ملیاری سندوقی نیشتەجێ بوون دابەش بکرێت بەشێوەیەك کە بەشێکی زۆری بۆ دروست کردنی شوقە و خانووی شیاو بێت بۆ خەڵکانی کەم دەرامەت و

ئەمانەش بە مانگانە قستیان لێ بەسەندرێت بێ پێشەکی، داوا لە وەزارەتی شارەوانیش دەکەین هەر لێرەوە کە ڕێنمایی پێویست بۆ ئاسانکاری جیابوونەوەی زەوی 200م ی بۆ 100م جێ بەجێ بکات، هەروەها هاوتاکردنی مووچەی پێشمەرگە لەگەڵ هاوتاکانیان لە عیراقدا ئەوانەی کە لیواکان و لەدوایی دا دروست دەبن، هەروەها زیاد کردنی بڕێکی دیاری کراو بۆ هێزی پێشمەرگە و ئەوانەی کە تاوەکو ئێستا ڕێك نەخراون لە لیواکاندا بۆ ئەوەی ئەوانیش هەمان شتیان لێ بێتەوە، هەروەها داواکارین هاوتاکردنی مووچەی تەقاعودی حکومەتی هەرێم لەگەڵ هاوتاکانیان لە حکومەتی ئیتیحادیا، لەهەمان کاتدا ئێمە سااڵی پار سەرۆکی حکومەتی هەرێم بڕیارێکی وای دا کە منحەی 7500 دۆلار بدرێتە لادێکان کە خانوو دەکەن پێش سولفەی دروست کردنی خانوو، بەڕاستی من ئەمە بەشتێکی پێویست دەزانم کە جێ بەجێ بکرێت، لەبەرئەوەی لادێکان بنکەی حەوانەوەو پاڵپشتی و هاوکاری و نانبڕەیی هێزی پێشمەرگە بوون لەسەردەمی خەباتی شۆڕشی چەکداری دا، دێیان هەیە دووجار سوتانی بەسەرداهاتووە لە هەموو قۆناغەکانی شۆڕشدا، لەبەرئەوە ئەگەر هاوکاریش بکرێن بەو شێوەیە من بەشتێکی چاکی دەزانم، ئەمەش خۆی لە خۆیدا پاڵپشتێکە بۆ بواری کشتوکاڵی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

عظیمة خان فەرموو.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە کۆی ئەو پێشنیارانەی کە لە بڕینی بودجەی وەگەڕخستن، منیش پشتگیری هەموو ئەو پێشنیارانە دەکەم بەتایبەتی لەبڕینی مینحە و بەخشین و جگە لە مووچە لە مەنافعی ئیجتماعی و لە بەخشین و لە چاکردنەوە و لەهەموو ئەو جۆرانەی تر کە لەناو وەکارخستنا هەیە، من پێم باشە ئەو پارانەی کە لەو سێ، چوار بەشە ئەبڕێت بخرێتە سەر ئەو زیادانەی کە لە مووچەی کەم ئەندام و هەروەها ئەوانەی کە کارمەندانی کارگێڕی تەندروستین و تۆژەران و هەموو ئەو پۆلیس و ئاسایش و پێشمەرگە و ئەوانەی کەباسکران هەر لەناو بودجەی وەکارخستن دا، خاڵێکی تر کە زۆر گرنگە لە کۆی ئەم بڕینانەدا ئەو 150 ملیار دینارەی کە سااڵی پێشوو دانرا بۆ دروست کردنی قوتابخانە من پێم باشە ئە و هەڵمەتە نیشتمانیە بەردەوام بێ و لە کۆی ئەو بڕە پارانە جێی بکرێتەوە کە 150 ملیار دینار دابندرێت بۆ دروست کردنی قوتابخانە، لەگەڵ ئەوەدام کە ئەو 54 ملیار دینارەی کە بۆ پەرلەمانە 14 ملیار دیناری لێ کەم بکرێتەوە بۆ دەزگای توێژینەوەی زانستی، لەبەرئەوەی لە کوردستاندا پێویستمان بەوەیە کە دەزگای توێژینەوەی زانستی بە تەواوی گرنگی پێ بدرێت لەبەرئەوە ئەو کەموکوڕیانەی کە لە بواری سیاسی و کۆمەاڵیەتی و ئابووری هەیە لەم دەزگایەدا کارێکی وابکرێت کە بتوانرێ سوودی لێ وەربگیردرێت، نەك تەنها بوونی هەبێ و کردەوەی دیار نەبێ، خاڵێکی تر کە گرنگی پێ بدرێت بەڕای من بڕینی ئەو کەم کردنەوە یان بابڵێین 23 ملیار دینارە کەم بکرێتەوە لە خەرجی ئەنجومەنی لەبواری کشتوکاڵی دا سوودی لێ وەربگیردرێتەوە و

بڕی کشتوکاڵ زیاد بکرێت، خاڵێکی تر ئەو 9 ملیار دینارەی کە لە بودجەی 2011 لە کەرتی تایبەت و لەناو پرۆژە بودجەکاندا هەبووە، پێمواید 9 ملیار دینار پارە سەرف کراوە لەناو بودجە بە کۆی گشتی ئەگەر ئەوانەی کە بەشێوەیەکی یاسایی بۆ کەرتی تایبەت و بردنی پرۆژەیە بۆ نزیك کردنەوەی ئەو شوێنان یان ئەگەر بەشێوەیەکی نایاسایی بێ 9 ملیار دینار پارە هەیە بۆ کەرتی تایبەت لەناو بودجەی 2011 دا من پێمواید ئەو پارانە دەتوانرێ سوودی لێ وەربگیردرێت بۆ دروست کردنی فەرمانگەکان لەزۆربەی شار و شارۆچکەکاندا فەرمانگەکانی حکومەت و دائیرەکانمان هەمووی لە کرێ دا، دەتوانرێ سودی لێ وەربگیردرێت لە هەر شوێنێك دا فەرمانگەیەکی پێ دروست بکرێت ئەبێتە هۆی کەمکردنەوەی فەرمانگەکان، هەر لە چەمچەماڵ دوو سەد ملیۆن دینار مانگانە دەدرێ بە کرێی فەرمانگەکانی ئەو شارە ئیتر نازانم بۆ شوێنەکان تریش، پارەی پترۆ دۆلار واتە مینحەی ئەو بڕە نەوتەی کە کۆمپانیاکان ئەدرێت و 1٪ ئەو پارانە بۆ ئەو شوێنانەیە کە دەبەخشرێت سوودی لێ وەرگیردرێت و قازانجەکەی بۆ ئەو ناوچانەش بێت کە سوودی لێ وەردەگیرێ، خاڵێکی تر کە لە مینحەی نەوتەکان کە کۆمپانیاکان دەیدەن بۆ ئەوەی کە لە گەرمیان دا دوو سەد ملیۆن درا جگە لە پترۆ دۆلارەکە دوو سەد ملیۆن دۆلار پارە تەرخان کرا بۆ ناوچەی گەرمیان، بەڵام ئەو پارەیە لەناو بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان ولەناو بودجەی 2011 دا تێکەڵکراوبوو، ئەو پارەیە بڕەکەی دیاری نەکرابوو کە وەکو ئەوان بەخشی بوویان بە چەند شوێنێك کە دروست کردنی قوتابخانە بوو لەناو مینحەی نەوتەکەدا بێت، دوو سەد ملیۆن دینارە بۆ کەلار و کفری وچەمچەماڵ و دەربەندیخان بوو، بەڵام بەداخەوە ئەوەی من تێبینیم کرد لەناو بودجەدا و لەناو پەرەپێدانی پارێزگاکان دا جێی کرابۆوە ئەو پارەیە، ئەو پارەیە ون بوو تیایا، خاڵێکی تر من لەگەڵ ئەوەم کە لە بودجەی گشتی لە مینحە جیابکرێتەوە وەکو ئەوەی کە کاك سمیر سلیم و زۆربەی ئەو برادەرانەی تر کە باسیان کرد، بودجە لە پارەی پەرەپێدانی پارێزگاکان لە مینحەی بەخشین جیا بکرێتەوە و لەناو بوجەدا بۆ داهاتوو، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر حمدامین خدر(نورەدینی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی ماددەی یەکەم کە تایبەتە بە خەرجی وکورت هێنان منیش تەئیدی ئەوە دەکەم لە بودجەی بەکاربردن کەم بکرێتەوە، واتە ڕێژەیەك لە بودجەی تەشغیلی کەم بکرێتەوە، لەڕاستی دا قسەش لەسەر ئەوە هەبوو کەلەوانەیە ئەم ماددەیە ئێرە شوێنی ئەوە نەبێ کە ئێمە قسە لەسەر کەمکردنەوە بکەین، بەڵام ئەگەر سەیری فەسڵی دووەم لە یاسای بودجەی گشتی فیدراڵی بکەین دەبینین ئەوانیش لەهەمان شوێن کەمکردنەوەکەیان ئەنجام داوە، بۆیە کەم کردنەوەکە لە شوێنی خۆیایەتی، ئەم کەم کردنەوەیە باشە بۆ ئەوەی کە هەنگاوێکە بۆ ئەوەی هاوسەنگی بگەڕێتەوە نێوان بودجەی بەکاربردین و بودجەی

وەبەرهێنان، هەروەها دووبارە ڕێکخستنەوەیەتی لەچوارچێوەی بودجەی تەشغیلیش دا، چونکە ڕاستە بەشێك لەم کەم کردنەوە دیسانەوە لە چوارچێوەی تەشغیلی دادەمێنێتەوە، بەڵام چۆنیەتی سەرف کردنەکەی و ئامانجی سەرف کردنەکەی جیاوازە، بۆ نموونە دەبینین لە خەرجی و مەسروفاتی حکومەت کەم دەکرێتەوە بۆ دابین کردنی کۆمەڵێك پێداویستی و داواکاریەکانی خەڵك لە مەسەلەی زیادکردنی سلفەی عەقار و سلفەی زەواج و مەسەلەی زیاد کردنی مووچەی تۆڕی کۆمەڵایەتی، هەروەها لە وەبەرهێنانیش دا لە مەسەلەی تەرخان کردنی 150 ملیار بۆ دروست کردنی قوتابخانە، دەربارەی ئەو قەزا و ناحیانەی کە تەرحیل کرابوون وتووشی کاولکاری بوون، منیش پێشنیاری ئەوە دەکەم و پشتیوانی لەو بۆچوونە دەکەم کە لە 70 ملیارەوە کە پێشنیار کراوە ئەوەی کە سۆزان خان وتی زیاد بکرێت بۆ 100 ملیار وەکو چۆن کاك دڵشاد پێشنیاری کرد، چونکە تا ئێستاش لەو قەزایانە ولەو شوێنانە کە کاولکاری و ڕاگواستن هەبووە پاش ماوەی شوێنەواری خراپی سیاسەتی کاولکاری هەر ماوە، بۆیە پێویستە کە هەوڵ بدرێت بەشێوازێکی لەڕێگای تەرخان کردنی بڕە پارەیەك کەوا پشتیوانی لە پرۆسەی ئاوەدانکردنەوە و دابین کردنی خزمەتگوزاری لەو شوێنانە بکرێت، سەبارەت بە مەسەلەی دەرماڵە لەڕاستی دا هەوڵ بدرێت کە بەشێوەیەك دووبارە ڕێك بخرێتەوە کە ڕەچاوی هاوسەنگی و عەدالەتی نێوان هەموو ئەو توێژانە بکات کە دەرماڵەیان بۆ تەرخان دەکرێت، بە تایبەتی ئێمە پێشنیار دەکەین کە بۆ قوتابیانی زانکۆ و پەیمانگاکان کە ئێستا بۆ دەرەوەی پارێزگاش شەست هەزارەو بۆ ناو پارێزگا 40 هەزارە هەوڵ بدرێت کە ئەمە زیاد بکرێت، چونکە ژیان گۆڕاوەو پێداویستی زیاد بووە بەلەبەرچاو گرتنی ئەو گۆڕانکاریانەی کە ئێستا لەڕووی مەعیشەتەوە هەیە وئەوەی کە بۆیان تەرخان کراوە ناتوانێ لایەنی کەمی پێداویستیەکانیان بۆ دابین بکات، بۆیە لە ئێستا و لە ئایندە دا دەبێ بیر لەوە بکرێتەوە ئێمە هەوڵمان داوەو دیراسەیەکیشمان کردووە ئەگەر بکرێتە 100 هەزار بە 75هەزار سالانە تەنها 4 ـ 5 ملیار زیاد دەکات، بۆیە لە کۆی گشتی دا ڕێژەکەی زۆر نیە، سەبارەت بەوەی پەرلەمانیش لەگەڵ ئەوەم کە زیاد بکرێت، چونکە بۆ گۆڕان لە مەسەلەی باڵەخانەی پەرلەمانە دابین کردنی پێداویستیەکان و لەڕووی تەکنیکی و لەڕووی تەکنەلۆژیا و لەڕووی ڕاگەیاندنەوە، هەروەها لەڕاستی دا شوێن وجێگای لیژنەکان خراپە وای لێ هاتووە کە هەندێ جار کۆبوونەوەمان ناکرێ لەبەرئەوەی چەند لیژنەیەك لەناو هۆڵی بچکۆلە دایە وسرە دەگرین بۆ کۆبوونەوە کردن، بۆیە هەوڵ بدرێت لە ڕاستی دا کاتی ئەوە هاتووە کە باڵەخانەی پەرلەمان و پێداویستیەکانی پەرلەمان بچێتە قۆناغێکی ترەوە، دواین قسەم ئەوەیە کە هەوڵ بدرێت کە بڕە پارەیەك تەرخان بکرێت بۆ خەرجی ئەنجامدانی پرۆسەی هەڵبژاردنی پارێزگاکان، چونکە وەکو بەدواداچوونی بۆ کراوە 40 ـ50 ملیار پێویستی پێی هەیەتی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سەرهەنگ فەرموو.

بەڕێز سەرهەنگ فرج محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەندامانی بەڕێز، من پشتیوانی ئەم ڕایە دەکەم کە بە هەموو شێوەیەك پارەی تەخسیس کراو بۆ پرۆژەکانی پەرەپێدانی پارێزگاکان بگەڕێتەوە بۆ پارێزگاکان خۆیان، ئەویش بە هەدەفی دەعمی لامەرکەزیەت و بەهەدەفی ئەوەی کە ئەوانە بۆ خۆیان ئەنجومەنی هەڵبژێردراون و سەربەخۆیی خۆیانیان هەیەو شەرعیەتیان هەیە، لێگەڕێین با کارەکانی ئەوان خۆیان بیکەن ئێمە دەخەولی تیا نەکەین، هەرچەندە ئەو پرۆژانە بەداخەوە زۆربەی ئەنجام دراوە و زۆربەی دووبارەیە وەکو لە موداخەلەکانی پێشوومان من بۆ خۆم هەندێکیم ڕوون کردەوە، خاڵی دووەم/ پشتیوانی ئەو پیشنیازە دەکەم کە 50٪ ی ئەو بودجەی تەشغیلیە جگە لە مەسەلەی مووچە کەم بکرێتەوە، ئەمە وەبیری بەڕێزانی دەخەمەوە کە پشتیوانی ئەندامانی بەڕێزی لیژنەی نەزاهەشی هەیە وەکو لە تەقریرەکەی خۆیان بەرزیان کردووەتەوە بۆ لیژنەی دارایی، ئەوانیش داوا دەکەن بەهەمان شێوە 50٪ هکە کەم بکرێتەوە، دەکرێ دوای کەم کردنەوەی ئەوە بەشێکی تەخسیس بکرێت بۆ زیادکردنی ئەو دەرمالانەی کە باسکرا، بەشێکی زۆریشی بەشی شێری وەك دەڵێن بدرێتە پرۆژەکانی ئەوەی کە پێی دەوترێ وەبەرهێنان و ئەوەی کە بەگرنگی دەزانێ یان دوو، سێ پرۆژەی ستراتیجی دەکرێت پێی بکرێت، ئەوەی کە بە گرنگ دەزانرێ و موتەفق دەبین لەسەری و سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك خورشید فەرموو.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تەنێ یەك خاڵا هەی، ب حەقیقەت من دڤێت پشتەڤانیا خۆ دەببڕم بۆ پێشنیارا بەڕێز کاك شێردڵ و د.ثائر حەقیقەت ئێمە لە هەرێما کوردستانێ پێتڤیا وی چەندێینە ژێرخانەکا باش و موناسب دروست بکەین بۆ وەرزشێ و وەرزشڤانان، چونکو ئەڤ کەرتێ هەنێ کەرتەکی پەیوەستە ب گەنجانا هەی، هەروەسا پەیوەندیا وێرێ هەی بۆ ناسینا خەڵکەکەی هەرێما کوردستانێ، چونکو وارێ ریازێ هەمی گاڤا وەرزشێ و وارەکە خەڵکبێە ناسین و ل جیهانێ ئەگەر ئێمە خۆ بدەینێ ناسین باشترین ڕێ و نزکترین ڕێ ڕێیا وەرزشێیە لەوما ئەز دبینم ئەو پێشنیارێت کاك شێردڵ پێشکەشی پەرلەمانێ کری، هەژی وێ چەندێنە کو ئەم لسەر ڕابوەستین و چارەیەکا بۆ ببینینەوە و پارەیەکی بۆ تەرخان بکەین بۆ وێرێ کو ل پاشەڕۆژێ ئەم دشێین پتر پێشوازی لوان شاندێت ریازی و دەورێت سالانە تێنە کرن ل کوردستانێ کەین، زێدەڤاری وی چەندێ کەش و هەوایێ کوردستانێ ژی گونجاوە بۆ وێرێ کو ئەڤ جۆرە یاریا ل کوردستانێ بێنە کرن لەوما دووبارە و سێ بارە پشتەڤانیا ل بۆچوونا وان دکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عبدالله فەرموو.

بەڕێز عبدالله محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەی من زیاتر لەسەر مەسەلەی عجزە لە بڕگەی 2ی ماددەی 1 هاتووە کە بۆ ئەمسالّ بـڕی (ترلیۆنێـك و پێنج سەد و پەنجاو چوار ملیارو شـتێك بـە عجـز دانـدراوە، هێنـدەی مـن ئاگـام لێ بـێ لـە قسـەکانی بـەڕێز وەزیری دارایی دا ئاماژەی بەوەدا کە بەشێك لـەم عجزانـە تـەدویری سالّەکانی تـرە کـە کەلّەکـە بـووە و لـە ئەمسالّ دا ئاماژەی پێدراوە، وە لە میانی پرسیارێکی من کە لەبڕێزیان وەزیی دارایی کردم لەسەر ئـەو بـڕە پارەیەی کە تەرخان کراوە بۆ دامەزراندنی 25 هەزار فەرمانبەر کە بڕێك لـەو پارەیـە زیـادە باسـی ئـەوەی کرد کە بەشێك لەو پارەیە کـە ئـەو 470 ملیـاری نـاوبرد، وتـی بـۆ پڕکردنـەوەی عجـزی سالّی 2009 یـە، یەعنی ئەم دوو قسەیە دەکرێت بلّێم بڕێك هینی تر دژەکی تیایـە، لەیەکەمیانـدا دەڵێ عجزەکـان کەلّەکـە بووە هاتووەتە ئێرەو هیچ عجزێکی تر نەماوە، لە دووەمیان دا دەڵێ 470 ملیار عجزی 2009 مان هەیـە، ئەگەر وابێ ئێمە ئەبێ عجزی ئەمسالّمان نیشان بکردایە و دوو ترلیۆن و بیست و چوار ملیارە، خـۆ ئەگـەر وانیە با بلّێین چوار سەد و حەفتا ملیار دائەنێین بۆ پڕکردنەوەی عجزی ئـەم سالّ، ئەبووایـە عجزەکـەمان تەرخان کردبا بۆ ئەمسالّ بکردایە بە ترلیۆنێك و هەشتا و چوار ملیار، واتە لە نەتیجە تۆ بڕی چوار سـەد و حەفتا ملیار هەیە چ بۆ زیادکردنی یاخود کەم کردنی، ئەمـە لەلایەکـەوە، لەلایـەکی تـرەوە باسـی ئـەوەی کرد لەو مەبلەغەی کە هەیە، ئێمە وتمان زیـاد دەکات، پێمواییـە ئێستاش دەیڵێمـەوە لـەو بـڕە پارەیـەی کـە داندراوە بۆ دامەزراندنی 25 هەزار نەفەر پێمواییە ترلیۆنێك و چوار سـەد و چـل و هەشـت ملیـاری زیـادە، باسی ئەوەی کرد سەد و حەفتا و پێنـج ملیـاری بـۆ کارەبایـە، یـەعنی مـن نـازانم کارەبـا خـۆی وەزارەتێکی هەیە، چ پەیوەندیەکی لەگەڵ تەعویزی موەزەفیندا هەیە، جا ئەمە لێرە ئەمانخاتە بەردەم ئـەو پرسـیارەی مادام ئێمە بڕیارمان داوە لەم ماددەیە پارەکان جیا بکەینەوە بۆ سێکتەرە جیاوازەکان، مـن پێشـنیار دەکـەم ئەو بڕە پارەیەی کە دادەندرێ بۆ دامەزراندنی با بلّێین 25هەزار نەفەر جیا بکرێتەوە، با بلّێین سـێ سـەد ملیاری جیا بکرێتەوە، بڕیارە 175 ملیاری بۆ مەسائیلی کارەبا بێت، لەم ماددەیە با جیا بکرێتەوە، بڕیـارە عجزێکی ترمان هەیە کە هی 2009 یە ئەمیش جارێکی تر جیا بکرێتەوە، یەعنی بۆ ئـەوەی ئێمـە دواتـر بتوانین لایەنی کەم چاودێری بکەین، هەرچەندە من بۆ خۆم لەڕاستی دا گومانێکم لا دروست بووە لەو بـڕە پارەیـە ئێستاش وەلّامێکی گونجاو هەست دەکـەم وەلّامـەکان گونجاو نیـە لەگـەڵ گومانەکـەی منـدا، ئەمـە لەلایەك، من جارێکی تـر داکۆکی لەسـەر ئـەو بۆچوونەی خـۆم دەکـەم ئەگـەر بڕیـارە حکومـەتی هـەرێمی کوردستان کار بۆ ئـەوە بکـات کـە پـەرە بـە ئـابووری هـەرێمی کوردسـتان بـدرێ و سەرچـاوەکانی داهـات بـۆ هەرێمی کوردستان زیاد بکرێت و دەرفەتی کار بۆ خەڵك بڕەخسێندرێ، تکا دەکەم یـەعنی هـەردوو کـەرتی پیشەسازی و کشتوکاڵ پێویست دەکات مەبلەغی گەورەیان بۆ دیاری بکرێـت، من پێشنیارم کرد هەر یەکێك لەو کەرتانە 160 ملیار تەرخان بکرێت، ئێستاش جارێکی تر داکۆکی دەکەم لەو پێشنیارەی خـۆم لـەو بـڕە پارەیەی کە برادەران ئاماژەیان پێی کرد کەم بکرێتـەوە، زۆرترینـی بـۆ ئـەو دوو کەرتـە تـەرخان بکـرێ بـۆ

ئەوەی پەرە بە ئابووری هەرێمی کوردستان بدەین، بۆ ئەوەی دەرفەتی کار بۆ خەڵك بڕەخسێنین، نوقتەیەکی تری کۆتاییم ئەوەتا جارێکی تر داوا دەکەم لەوبڕە پارەیەی کە 260 ملیار دانراوە بۆ موخەسەساتی ئیستسنائی، لەو بڕە 45 ملیاری تەرخان بکرێت بۆ پێدانی قەرز بە خوێندکارانی پەیمانگا و زانکۆکان، ئەو 45 ملیارە ئەتوانرێ سالانە هاوکاری 30 هەزار خوێندکاری هەژاری پێ بکرێت بە پێدانی بڕی ملیۆن و نێویك بۆ ئەوەی کە دەچێتە زانکۆ و پەیمانگا لایەنی کەم جل وبەرگی ئەو سالی پێ بکرێ، عەفوم کە کۆتایی پێ ئەهێنم، دەتوانرێ لەدوای ئەوەی کە تەخەروجیان کردو دامەزران یاخود دەرفەتی کاریان بۆ دۆزرایەوە بەقەرز لێیان وەربگیردرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

شلێر خان فەرموو.

بەڕێز شلێر محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت ئەم ماددەیە لەبڕگەی 1 دا کە دەڵێ مەشاریعی ئیستسماری تەخسیساتی ئەعمالی تەنمیەی مەشاریعی ئەقالیم ئەوە لابرێ و بەڕاستی بۆ ئێمە پەیڕەوی مەبدەئی لامەرکەزیەت بکەین و چیتر ئەوە نەیەتەوە بەردەمی پەرلەمان، چونکە ئەنجومەنی پارێزگاکان خۆیان ئەو دەسەڵاتەیان هەیە، بەنیسبەت ئەو وزەزارەتانەی کە ڕێزم هەیە بۆ قسەکانی سۆزان و خان و کاك دڵشاد بۆ 10٪ یەکە، بەس باوەڕ بکەن ئەگەر ئێوە تەدقیقی ئەو ئیشانە بکەن کە لە سلع و خدمات و هەموو بابەکانی تر هاتووە، ناتوانین دەسکاری هیچ بکەین لەبەرئەوەی ئەو وەزارەتە خەدەمیانە حسەی شێری دراوەتێ چ لە وەزارەتی کارەباوە بگرە تا وەزارەت تەربیە و بۆ سحە، ئێمە لێرە هەموومان هاواری ئەو سێ وەزارەتە دەکەین و دوایی کە کارەبا پەکی کەوت کەس ناتوانێ و لەگەڵ وەزیردا قسەمان کردووە بەعەکسەوە زۆر زۆر لەوە زیاتری پێویستە، لەبەرئەوە ئەگەر لە وەزارەتەکانی تریشدا دەبڕن دەبینن نسبەتێکی کەمیان دراوەتێ، من بۆ خۆم بەهیچ شێوەیەك لەگەڵ ئەوە نیم نە لە وەزارەتی ئیسکان و ئیعمار و ئاوەدانکردنەوە و نیشتەجێ بوون، نە لە شارەوانیەکانی سلێمانی و هەولێر و دهۆك و نە لە ئاو و ئاوەڕۆ بە هیچ شێوەیەك هیچ شتێکیان لێ ببڕدرێ، بە عەکسەوە ململانێ لەگەڵ ئەوان ئیرادەکانیشیانە، چونکە لەباری مینح ئەوان لە ئیراداتی خۆیان مەسروفاتیشیان زۆر لەوە زیاترە و وەزارەتی دارایی پارەی بۆ دەخاتە سەریان، لەبەرئەوە ئێمە ئەگەر لێرە دانیشین من لەگەڵ ئەوە نیم بۆ ئەو دوو وەزارەتە خەدەمیە کە بەڕاستی ئیشیان پەکی دەکەوێ بەهیچ شێوەیەك لێیان کەم بکرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نەسرین خان فەرموو.

بەڕێز نەسرین جمال مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە من سەرەتا پشتیوانی سەرجەم پێشنیارەکانی فراکسیۆنی گۆڕان دەکەم کە لەلایەن کاك کاردۆوە پێشکەش کرا، سەرەڕای ئەوەی کە ئەم پێشنیارانە زۆریان لە بودجەی ساڵی 2010 پێشنیار کرا، بەڵام نەچووە دەنگدان و بواری جێ بەجێ کردنەوە و نە لەڕووی یاسایەوەو نە لەڕووی ڕاسپاردەکانی حکومەتەوە، دووەم شت کە دەمەوێ باسی بکەم کە ئێمە دیارە هاوکارانم زۆر باسی پەرەپێدانی کەرتی کشتوکاڵی و پیشەسازیان کرد، یەعنی ئەوە دوو کەرتی زۆر ئەساسیە لە هەرێمی کوردستاندا کە پێویست بە بووژانەوەیان ناکات، بووژانەوەی ئەو دووکەرتە، واتە بووژانەوەی کوردستان، واتە کەم کردنەوەی بێ کاری لە هەرێمی کوردستان، من بەیەك قسەی بەڕێز د.تالب ڕاوێژکاری ئەنجومەنی وەزیران کە ئەمە وتەی ئەوەو وتەی من نیە هی ئەو بەڕێزەیە کە باس لەوە دەکات لە میزانیەی عیراق باسی ئەوە کراوە کە لەبودجەی 17٪ەکە دەبێ یەك ملیار دابندرێ بۆ پەرەپێدانی کشتوکاڵ لە هەرێمی کوردستاندا، من بەهەڵە نەچووبم واتە لەو 13 ترلیۆنەی کە هەمانە یەك ترلیۆنی دابندرێ بۆ پەرەپێدانی کشتوکاڵ، ئەمە ئەگەر بێتو ئەم ڕێژەیەی بۆ دابندرێ و ئەو پارەیەی بۆ دابندرێت پارەیەکی باشە و سەرەڕای ئەو پلانە ستراتیژیەی کە هەیەو کەم تەرخەمی تیایە و ئەو ڕیژەیەش ئەو پارەیەشی کە بۆ دائەنرێ و دانراوە پارەکەی کەمە و بەشیشی ناکات، بەوە کشتوکاڵ نابووژێتەوە، بەڵام ئەو پارەیەی ئەگەر بۆ دابندرێت لە هەندێ شوێنی تریشەوە کە لە داهاتەکانی هەرێمی کوردستان ئەگەر ڕێژەیەکی تریشی بۆ دانرێ ئەو کاتە ئەتوانین پێی بدەین، خاڵێکی تر کە ئەمەوێ ئاماژەی پێ بدەم لەڕاستی دا نەگەڕانەوەی ڕاپۆرتەکەی وەزارەت مالیە بۆ ڕەنووسەکانی بودجەی ساڵی 2010 و نەبوونی حسابی ختامی لەبەردەستی سەرجەم هاوکارانم ئێمە نە داهاتەکەمان بۆ دەردەچێ کە چەندە، داهاتی ئەسڵی ڕاستیەکەی و نە خەرجیەکانیشمان بۆ دەردەچێ، من یەك نموونەی بەسیت دەهێنمەوە بۆ نەگەڕانەوەی ئەو ژمارانەی کە لە بودجەی 2010 ماددە 1ی بڕگەی 2 کە ئەمە یاسای بودجەی 2010 دا هاتووە، بودجەی خەرجی پرۆژەکانی وەبەرهێنان بریتیە لە سێ ترلیۆن و پێنج سەدو چل و سێ ملیار و حەفتا و چوار ملیۆن دینار، بەڵام لە خشتەی حساباتی ختامی یەعنی ئەو ماوەی 2010/6/30 یەعنی بەمە دەست نیشان کراوە بڕی سێ ترلیۆن و دوو سەد و پەنجا و یەك ملیار و حەوت سەد و نەوەد ملیۆن دینار تۆمارکراوە، جیاوازی ئەم دوو بڕە 291 ملیار و 284 ملیۆن دیناڕە، ئەمە تەنها نموونەیەکی بەسیتە لەو خشتانەی کە هەیە، ئینجا وەرە بۆ خشتەکانی تر کەواتە نە دەتوانین کۆی داهاتەکەمان بزانین چەندە و نە دەتوانین کۆی خەرجیەکانمان بزانین چەندە، من پشتیوانی لە پێشنیارەکەی کاك نەریمان دەکەم لەسەر زیاد کردنی بڕی ئەو 210 هەزارە بۆ پۆلیس و بۆ ئاسایش ئەو ماوەیەی کە نەیاندراوەتێ، پشتیوانی لە پێشنیارەکەی کاك شێرزاد دەکەم لەسەر مەسەلەی ئەو بڕە پارەیەی کە تەرخان کراوە بۆ کەم ئەندامان، بڕێکیان بۆ زیاد بکرێت، چونکە بەو بڕە پارەیەی کە ئێستا هەیانە بەڕاستی ژیان و گوزەرانیان هیچ مانایەکی نیە، واتە بودجەیەکی وەهایان بۆ دابندرێت پارەیەکی وایان بۆ تەرخان بکرێت کە لە ئاستی گوزەرانی ئەم سەردەمە دا بێت، ئاشتی خان ئاماژەی دا بە دەرماڵەیەك بۆ کارمەندانی کارگێڕی تەندروستی بەڕاستی ئەوە حەقێکی

خۆیانه، چونکه ئەمانه پەیوەندی موباشریان بە نەخۆشەوە هەیە، هەموو کاتێکیش موعەرەزن کە تووشی نەخۆشی بن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك حازم فەرموو.

بەڕێز حازم تحسین سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن سێ،چـار ملاحـەزە هەیـنـە، یـا یـەکێ ئەگـەر مـەجال هـەبن بـە یـا یـەکێ/ نسـبەتەکا موعەیـەن بودجـا نـەفەقاتا تەشغیلی تەحویلی بودجا نەفەقاتا ئیستسماری بکەن گەلەك باشـە، یـا دووێ/ نەفـەقاتێ مەجلسـی قەزا سالا 2010 یێ 39 ملیار بوون، سالا 2011، 63 ملیارن، نزانم سەبەب چیە یەعنی؟، ئەگەر جەنابی وەزیـر تەوزیحـەکی بـۆ مـە بکـات، یـا سـێ/ پشـتگیریا تەخسیسـا سـەد ملیـاری دکـەین بـۆ قـەزا و ناحیـەت زەرەرمەند بوون، تەئیدا د.ئاراس دکـەین بـۆ میزانیـا پەرلـەمانێ زێـدە بێـت و بێتـە 74 ملیـار بـۆ قـەکرنا نڤیسینگەهێ پەرلەمانێ ل هەموو محافەزاتا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ئاراس فەرموو.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا بەنیسبەت بەو نسبەتەی کە بەڕێز سۆزان خان تەرحی کرد، ئێمـە لەگـەڵی دایـن، بـەس جـارێکی دیکە تیکراری دەکەمەوە ئەو ڕێژەیەی کە دای دەبەزێنین لە بودجەی تەشـغیلی جـارێکی تـر ئێمـە تکـراری دەکەینەوە، من بەش بەحاڵی خۆم دەڵێم با حوڕیەت بدرێت بە وەزارەتی دارایی خۆی تەعامول لەگەڵ ئەو دابەزینەدا بکات، نەیبەستینەوە بە تەحدیـدی مـەبالغ، ئـەوە بۆچـوونێکی تـر: دەربـارەی ئـەو عجزەی کە هەیە، لەڕاستیدا ئەو عجزە، عەیبێك نیە لە میزانیەدا، یەعنی مەسەلەیەکی سروشتیە کـە ئـەو عجزە هەبێت، من پێم باشە هەبێت، چونکە ئەبێت بە وەسیقەیەکی تـەئریخی بـۆ داواکـردن لـە حکومـەتی ئیتحـادی، چـونکە بـەپێی ئیلتزامێـك کـە هەیـەتی حکومـەتی ئیتحـادی، لەگـەڵ هـەرێمی کوردسـتان وەکـو وەسـیقەیەکی تـەئریخی ئەمێنێتـەوە هـەرکاتێك موتاڵەبـەی بکـەیت بـەو مەبلەغـە، ئەگـەر ڕێگام پێبـدەی، لەڕاستیدا هەر سیاسەتی مالی خۆی، خۆی سیاسەتی مالی عجز هەیە، سیاسەتی مالی وەفر هەیە، سیاسەتی مـالی متـەوازن هەیـە، بـەنادری سیاسـەتێکی مـالی متـەوازن هەیـە، کەنەفـەقات یەکسـەر یەکسـان بێـت بـە ئیرادات، ئەوە هەر بۆ زانیاری بەڕێزتان و ئەندامانی پەرلەمان، موازەنـەی ولایـەتی موتەحیـدەی ئـەمریکی ئێستا حالیـەن عجـزی تێدایـە، لەبـەر ئـەوەی عجـز مەسـەلەیەك نیـە کـە کـەموکوڕی بێـت لـە موازەنـە، مەسەلەیەکی سروشتیەو شێوەیەکە لە پـەیڕەوی کردنـی سیاسـەتی مـالی، بـەس گـرنگ ئەوەیـە ئـەو عجـزە لەلای ئێمە تەمویل ناکرێت لەڕێگای ئیصداراتی نەقدییەوە، ئەگەر تەمویل بکرێت موشکیلەمان نیە، بەڵام

تەمویلیش ناکرێت لەئیصداراتی نەقدییەوە، لەبەر ئەوەی ئاسەواری ئیقتصادییەکەی کەمترە بەحەقیقەت، یان ئەو ئاسەوارەی نیە، دەربارەی تەنمیەی پارێزگاکان، لەڕاستیدا من ڕەئێکی ترم هەیە، یەعنی جیا ببێتەوە یان نەبێتەوە هیچ لە مەوزوعەکە ناگۆڕێت، چونکە تەنمیەی پارێزگاکان دەچێتە سەر بودجەی ئیستسماریمان و بەشێکە لەوە، جا ئیتر جیا ببێتەوە یان نەبێتەوە هەمان مانا دەبەخشێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێزان هێشتا 22 کەس ماوە، ئێستا کاك اسماعیل مابوو، کە ناوەکەیم پەڕاندبوو کە قسە بکات، پاشان دانیشتنەکە دوا دەخەین بۆ چەند سەعاتێکی تر، بەردەوام دەبین دواتر، کاك اسماعیل، فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پەرەپێدانی پارێزگاکان چەند خوشك وبرایەك داوایان کرد کە بگەڕێتەوە، من پێم وایە داوایەکی زۆر مەنتقییە، لەبەر ئەوەی ئێمە لەکاتێدا، یاسای مەجلسی پارێزگاکانمان دەرکردووە، لەبەردەم هەڵبژاردندایین...

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل ئەوە دەنگی لەسەر دراو ناگەڕێتەوە، بەردەوام دەبین، دەنگی لەسەر درا، دوو لەسەر سێ دەنگی پێداو کە ناگەڕێتەوە، ئێستا موناقەشە دەکەین ماددە بەماددە تا دەگەینە کۆتایی، فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

باسی گەڕانەوە نیە جەنابی سەرۆك، پێم وایە هەر لە دانیشتنەکەی ئەمڕۆدا، چەند خوشك وبرایەك داوایانکرد، میزانیەی ئەنجومەنی پارێزگاکان بدرێتە دەست خۆیان، چونکە ئێمە هەڵبژاردنیان بۆ دەکەین، یاسایان بۆ دەردەکەین، باشە کەواتە دەوریان چی دەبێت لەڕاستیدا، ئەگەر ئێمە لێرە میزانیەو هەموو ئیشەکان خۆمان بیکەین، یەعنی کەواتە بەدوای بەدیلێکی تردا بگەڕێین، با ئەمە ئیلغا بکەینەوە، مەجلسی قەزا، ئێمە پار لە لیژنەی دارایی میزانیەکەمان دەستکاری کرد، وە چەند ملیارێکیشمان لێ هێنایە خوارەوە، زۆریش ئاسایی بوو، من بەلامەوە سەیرە، ئەوان بە ئارەزووی خۆیان میزانیەیان بۆ خۆیان داناوە، بەکەیفی خۆیان، لێرەدا ئێمە حەقمان نەبێت موناقەشەی بکەین، ئەمە یەك: دوو: خۆ ئەو قازییە بەڕێزانە خۆیان نەهاتوون میزانیە دابنێن، ئەوانیش کۆمەڵێك موحاسیب وەکو هەموو وەزارەتەکانی تر، بەئارەزووی خۆیان ڕەقەمیان داناوە، لەبەر ئەوە بەقەناعەتی من هەم وەکو پەیمان خان وتی، ئەمە لەڕووی میهەنییەوە سەربەخۆن، بەڵام لەڕووی میزانیەو بودجەوە، وەزارەتی مالیە مەعنیە، وەزارەتی مالیە تەمسیلی حکومەت دەکات، بۆیە من بەڕەوای دەزانم کە موناقەشەی ئەو بابە بکرێت، من وەکو ئەندامی لیژنەی دارایی پار لە میزانیەی پەرلەمان چەندین جار ئیحراجیان کردین، باشە پەرلەمان ئێوە بۆ چی موناقەشەی میزانیەی خۆتان نەکرد؟، کە ئەوە تا ڕادەیەك لە جێگای خۆیدا بوو، بۆیە ئەوە جارێکی تر تەئکیدی لەسەر دەکەمەوە، هیچ وەزارەتێك وە هیچ دەزگایەك بەقەناعەتی من کە من پیاوێکی یاسایی نیم، بەس پێم وایە

حەسانەی نیە، لە ڕووی میزانیەوە، یەعنی لەڕووی میهەنیەوە سەربەخۆیە، بەڵام وەزارەتی مالیە، یان بەڵانی کەمی پەرلەمان بۆی هەبێت موناقەشەی ئەو میزانیە بکات، جیاوازیی مووچە کاك دکتۆ ڕێباز خاڵێکی زۆر زۆر گرنگی تەرح کرد، کە ئەمە لێرەدا حەقە قوفڵی بکەین، مووچە لە عێراقدا ئێمە مەحکومین بە بازارەوە، یەعنی ئێستا باسی قوەی کڕین دەکەین، هێزی کڕین کۆمەڵێك تەئسیرات دەکات، مەسەلەن زەریبە کاریگەری خۆی هەیە، گومرگ کاریگەری خۆی هەیە، ئێمە لە عێراقدا سیستمی گومرگ وزەریبە ئەوە هەمووی مەرکەزییە، کەواتە ئەبێ هێزی کڕینیشمان یەك بێت، هەموو ئەو مووچانە ئەبێت لەکوردستاندا تەوحید بکرێت، چونکە مەحکومین بەو دوو، سێ شتە گرنگە کە کاریگەری هەیە لەسەر هێزی کڕین، وەکو گومرگ، وەکو بازاڕی تەزەخوم بەشێوەیەکی گشتی، با لەمەدەربچین، باسی نەفەقاتی تەشغیلی، نەفەقاتی تەشغیلی خۆی لە حەقیقەتدا 7 فەصلە، فەصڵی زۆر زۆر گرنگ ئەوەی کە ئەمسال زیاتر پارەی تێدا ڕۆشتووە، تەعویزاتی فەرمانبەران، تەنها لە تەعویزاتی فەرمانبەران، دوو مەجالی باش هەیە، کە ئێمە حەقمانە یەعنی دەتوانین ئەو پارەیە بگێڕینەوە، 25 هەزار کارمەند کە وا بڕیارە تەعین بکرێن، لەگەڵ 8 لیوا، ئێمە شەش مانگمان تێپەڕاندووە، کەواتە ئەگەر ئەمانە تەعینیش بکرێن مووچەی شەش مانگی داهاتوو وەردەگرن، یەعنی ئەم شەش مانگەی کەبۆیان دانراوە زیادەیە، ئەبێت بە وەفر، کە وەفریش بوو حەقە ئیستماری بکەین لە مەجالەکانی تردا، کە حەقە بە عەدەد دەری بکەین بزانین ئەو مەبلەغە چەند دەکات، لەسەر تەخمین کردن بەڕاستی من ڕەئیم وایە، هەموو ئەو خوشك وبرا بەڕێزانەی کە یەکێك لە دەڵێت لە 10٪ یەکێکی تر دەڵێت لە 50٪ پێم وایە حەقە داخوازییەکی زانستی ئابووری نیە، ئێمە بەرچاومان ڕۆشن نیە، من جارێکی تر تەئکیدی دەکەمەوە، ئەم خشتەیەی کە بۆ پەرلەمانتار زۆر زۆر گرنگە، زۆر گرنگە و بەرچاوی ڕوون دەکاتەوە، لەچەند جێگا هەڵەی تێدایە، مەسەلەن لە 2009 غەڵەت دانراوە، لە شەش مانگی یەکەم غەڵەت دانراوە، کەواتە ئێستا ئێمە مەحکومین بە چی؟، بە مەزەندەی عەقڵی خۆمان یان وەکو پەیمان خان وتی، فەصڵی یەکەمی لێ دەردەکەین، کە تەعویزی فەرمانبەرانە، شەش فەصڵەکەی تر کە بەڕاستی حەقە بەوردتر باسی بکەین، دیسان لەولا شلێر خان کە ئەو موهەندیسێکی عەمەلی بووەو مەیدانی بووە، مەسەلەن ئەو داوا ئەکات کە هەر هیچ نەکرێت، لەولاوە فراکسیۆنی گۆڕان داوا دەکات، لە 50٪ بێت، یەعنی ئەمانە بەڕاستی من پێم وایە ژمارەی زانستی نین، ئەگەر بمانەوێت بودجەیەك نزیك بێت لەواقیعەوە نزیك بێت لە حەقیقەتەوە ئەبێت ئەو شەش فەصلە، بەوردی پێداچوونەوەی بۆ بکەین، شەش مانگی یەکەمی ساڵی 2010، بەحەقیقەت دەستمان بکەوێت تەخمینی بکەین، ئینجا بتوانین بڕیار لەسەر ئەوە بدەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ هەموولایەکتان، سەعات 7ی ئێوارە لێرە بەردەوام دەبین، سەعات 7 ، خواتان لەگەڵ...

دانیشتنی دووەم

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەڕێزان بەردەوام دەبین لەسەر دانیشتنی ژمارە 19 ئێستا پاش نیوەڕۆیە، داوا لە لیژنەی یاسایی و لیژنەی دارایی دەکەین بۆ سەر مەنەسە، دووبارە بەخێرهاتنی وەزیرە بەڕێزەکان دەکەین، کاکە شێخ و کاك د.علی

زۆر بەخێربێن، ئێستا بەردەوام دەبین لەسەر خوێندنەوەی ناوی ئەو بەڕێزانەی کە مابوو قسە بکەن پێش نیوەڕۆ، ژیان عمر شریف عبدالله، فەرموو.

بەڕێز ژیان عمر شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت ماددەی یەکەم، لە پڕۆژە یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان، من پشتگیری دەقاو دەق سۆزان خان و کاك دلشاد دەکەم، بە گشتی بە تایبەتی بۆ ناوچە دابڕاوەکان، کە گرنگی پڕۆژەی زیاتری بدرێتێ، چونکە پڕۆژەکانی حکومەتی عیراق ڕەنگدانەوەی نیە بۆ ئەو ناوچانە، هەرچەندە لە ناحیەی ئیداریەوە سەر بە بەغدان، بەڵام گرنگی پێ نادرێت، لەبەر ئەوە دەبێت ئێمە خۆمان بە خاوەنی ئەو ناوچانە بزانین، باشتر وایە گرنگی پێ بدرێت، بە نیسبەت ئیدارەی گەرمیانەوە، دیسان ئەبێت گرنگی پێ بدرێت، لە ناحیەی پڕۆژەکان، تەنها گرنگی نە درێت بە سەنتەرەکان، بەڵکو بە ئیدارەی گەرمیانیش، هەموو ئیدارکان بە تایبەتی ئیدارەی گەرمیان، بە نیسبەت ئەو حەفتا ملیارەی کە دانراوە بۆ ئەوە قەزاو ناحیانەی کە تووشی شالاوی ئەنفال و دەربەدەری بوون، منیش پشتگیری کاك دلشاد دەکەم، کە بکرێت بە 100ملیار، بە نیسبەت مینحەی زیندانیانی سیاسی، هاوتای عیراق بکرێت، هەرچەندە وەزارەتی دارایی موبەررری ئەوەی هەیە کە ناکرێت مینحەی زیندانیان لە مووچەی شەهیدان زیاتر بێت، بۆیە داوا دەکەم کە مووچەی شەهیدان زیاد بکرێت، خانوو بۆ ئەوە شەهیدانە بکرێت کە تا ئێستا خانوویان بۆ نەکراوە، پشتگیری لە د.ثائر و کاك شێردڵ دەکەم، بە نیسبەت وەرزش کە گرنگیەکی زیاتری پێ بدرێت، بۆ بواری تەندروستی من دیسان پێشنیار دەکەم، کە گرنگیەکی زیاتر بدرێت بە بواری تەندروستی، بە تایبەتی ئەو قەزاو ناحیانەی کە گەورەن و تا ئێستا نەخۆشخانەیان نیە، وەکو بەردە ڕەش، کە قەزایەکی گەورەیە تا ئێستا نەخۆشخانەی نیە، بە نیسبەت خاوەن پێداویستە تایبەتەکان، پێشنیاری ئەوە دەکەم کە مووچەکانیان زیاد بکرێت، میزانیەکی زیاتریان بۆ دابندرێت، هەرچەندە من جارەکەی تریش داوای ئەوەم کرد، چونکە ئەمانە تەنانەت لە دەوڵەتەکانیش کە لە سۆشیال بۆیان تەرخان کراوە، پارەیان لە خەڵکی تر زیاترە، چونکە ئەمانە تەواو نین، کەم ئەندامن، ناتوانن کاربکەن، ناتوانن و مووچەیەکی تریشیان نیە، لەبەر ئەوە من پێشنیاری ئەوە دەکەم، تەرخان کردنی بڕێك پارە بۆ هەڵبژاردنی ئەنجومەنی پارێزگاکان، ئەگەر وەزارەتی دارایی دیاری نەکردووە، دیاری بکات، پشتگیری زیاد کردنی نەفەقاتی پەرلەمان دەکەم، بۆ حەفتاو چوار ملیار دینار، بە نیسبەت منالّی شهید، ئەنفال ئینشائەڵڵا ٱ که کرا بە پێنج ملیۆن سلفەی زەواج، من پێشنیار دەکەم کە بۆ منالاّنی شەهید و ئەنفال کراوەکان، بە بێ بەرامبەر ئەو سولفەیە وەربگرن، ڕاستە هیچ شتێك تەعویزی باوك ناکاتەوە بۆ ئەو منالاّنە، بەڵام ئەگەر ئێمە کارێکی وا بکەین، تۆزێك لە ئازارەکانیان کەم دەکەینەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز ئەڤین عمر کەرەمکە.

بەڕێز ئەڤین عمر احمد فرج:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەڵبەت منیش دووپاتی ئە و بۆچوونە جوانانە یاخود ئەو پێشنیارە دەکەم، کە هەموو هاوڕێکانم ئەمڕۆ تەرحیان کردووە، بەڵام بە ڕەئی من تەعامول کردن لەگەڵ ئەم ماددەیە، من نازانم بەم شێوەیە ناکرێت، ڕاستە ئێمە هەموومان پێشنیاری ئەوە دەکەین، کەوا لە بودجەی تەشغیلی داشکان بکرێت، هەڵبەتە منیش لێرە پشتیگری سۆزان خان و فراکسیۆنی کوردستانی دەکەم، کەوا داشکاندنەکە با 10٪ بێت بۆ بودجەی تەشغیلی، کە دەکاتە نۆسەدو حەفتاو نۆ ملیار دینار، بڕی چوارسەدو پەنجا ملیار دینار کە دەخرێتە سەر بودجەی وەبەرهێنان، بەو شێوەیە دەبینین بودجەی وەبەرهێنان گۆڕانکاری بەسەردادێت، کە ئەکاتە چوار ترلیۆن و شەش سەد ملیار دینار، بەڵام بودجەی تەشغیلی ئەلێرە ئەو بڕەی کە ئەبێت چوار سەدو پەنجا ملیارەکەیە لێی کەم بکرێتەوە، لەگەڵ ئەوەشدا دەبینین بڕی پێنج سەدو بیست و نۆ ملیار دینار کە دەمێنێتەوە، بەو شێوە تەخسیساتەی کە پێشنیار کراوە لە لایەن فراکسیۆنی کوردستانی، هەڵبەتە ئەو پێشنیارەی فراکسیۆنی کوردستانی پشتگیری دەکەم، کە بەو شێوەیە تەخسیساتەکەی بۆ بکرێت، بەڵام لە بابی ئەحکامی خیتامی، چونکە لێرەدا دیاری ناکرێت، هەروەها باسی ئەوە کرا کەوا بودجەیەکی تر هەیە، کە بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکانە، من پشتگیری لەو ڕەئیە دەکەم کەوا ئەو بودجەیە لێرە بڕێدرێت، چونکە ئەو بودجەیە لێرە بەڕاستی نابێت بمێنێتەوە، بەڵکو بدرێتە دەستی پارێزگاکان، خۆیان تەسەروفی پێ بکەن، کە بڕەکەی دوو سەدو نەوەت و یەك ملیار دیناڕە، ئەگەر هاتو ئێمە ئەو بڕەشمان داشکاند لە بودجەی وەبەرهێنان، ئەبینین ئەبێتە چوار ترلیۆن و سێ سەدو نۆ ملیار دینار، بۆیە من پێشنیار دەکەم، ئەوە بڕێدرێت و بدرێتە دەست پارێزگاکان، بەم شێوەیە ئەگەر ئێمە تەعاموڵمان کرد، ڕێژەی بودجەی وەبەرهێنانمان کردە 33٪، ڕێژەی بودجەی تەشغیلیشمان دابەزاند بۆ 67٪، کەواتە ئێمە لێرە خاڵێکی پۆزە تیۆمان دایە ئەو بودجەیە، توانیمان کارێك بکەین لەسەر ئەو بودجەیە، هەروەها من پشتگیری ئەوە دەکەم، هەرچەندە ئەو ڕۆژەش دیسان پێشنیارم کرد، بودجەی پەرلەمان لە پەنجاو چوارەکە زیاد بکرێت بۆ حەفتاو چوار، لەبەر ئەوەی ئێمە پێویستیمان بەوەیە کەوا چەند نووسینگەیەك بکەینەوە، بەتایبەتی نووسینگەکە ئەگەر بێت و لەناوچەی گەرمیان و ناوچە دابڕاوەکان، بەتایبەتی کەرکووك و ئەوە جێگایانەی کە پێویستیان پێیە،بکرێتەوە، کە ئێمە وەکو پەرلەمانی کوردستان، نووسینگەمان لەوێ هەبێت، ئەگەر ئێمە پڕۆژەش بۆ ئەوە ناوچانە دابین بکەین، ئەتوانین ئێمە لە ڕێگای نووسینگەکانی خۆمانەوە، بەدواداچوون بۆ ئەو پڕۆژانە بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس دەست خۆش، بەڕێز سالار محمود مراد کەرەمکە.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ڕاستیدا وەکو پەرەنسیپ بە پێویست دەزاندرێت، لە تەرخانکراوی بودجەی تەشغیلیدا، هەم گواستنەوە بکرێت بۆ سەر پڕۆژەی ئیستیسماری و، لەناو بودجەی تەشغیلیشدا ئەگەر موناقەلە بکرێت، لە ڕووی مەبدەئیەوە کاریگەری بۆسەر ژیانی تۆژەکان دەبێت، من تەسەورم وایە، ئێمە دیقەتی ئەوەش بکەین، لە ڕووی دەرماڵەو لە ڕووی موچەی کارمەندان و فەرمانبەرانی هەرێمی کوردستان، ناکرێت ئەو تەجاوزە ببێت، من تەسەورم وایە لە ڕووی مومکنەوە ئەو 10٪ی وەکو لیستی کوردستانی ئاماژەمان پێ کردووە، دەتواندرێت ئەو ئامانجە بهێنێتە دی، کە تیایدا زۆرینەی پەرلەمانتاران، دەیانەوێ لەباری زانستیەوە خزمەت بە پەرەپێدانی ژێرخانی ئابووری، بەردەوامی کاروانی ئاوەدانی و، هەروەها سەرخستنی موچەو دەرماڵەی بەشێکی تر، لە تۆژی کامەندانی موچە نزم بکاتەوە، لەو ڕوانگەیەوە بۆ نموونە ئەو نۆسەدو حەفتاو نۆ ملیار دیناڕە، بە پێی ئەو سێکتەرەی کە بەڕێزان لە فراکسیۆنی کوردستانی و ئەندامانی تریش ئاماژەیان پێی کرد، بۆ نموونە بڕی تەرخانکراو بۆ سێکتەری کشتوکاڵ، مەسەلەیەکی گرنگە، چونکە ئێمە لە سیاسەتی حکومەتیشدا پار ساڵ بینیمان تەرخانکراوی گوژمە بۆ ئەم سێکتەرە، توانی لە سیاسەتی کشتوکاڵیدا، دەستکەوتی باش بە دەست بهێنێت، هەم لە هەڵی کار ڕەخساندن هەم لە کەم کردنەوەی بێ کاری، هەم زیاد کردنی بەرهەم، هەم بەشێك لە ڕوو کردنە لادێکان، ئەمانەو کۆمەڵێك هۆکاری تر، پاڵنەری سەرەکین بۆ ئەوەی ئێمە قسە لەسەر ئەوە بکەین، ئەم سێکتەرە گرنگی پێ بدرێت، بەشێك لەو 10٪ بودجەی تەشغیلی تەرخان بکرێت بۆ سێکتەری کشتوکاڵ، هەروەها گوژمەیەك بۆ ناوچەکانی کێشە لەسەر، لەو ڕوانگەیەوە کە ئەو مەسەلە، مەسەلەیەکی ستراتیژی و هەروەها نیشتیمانی و نەتەوەییشە، چونکە تا ئێستاکە ڕەوتی ئاوەدانی و، گەشە کردن لە ناوچەکانی کێشە لەسەر، بە بەراورد هەرێمی کوردستان، بە بەراورد بە پارێزگاکانی تری عیراق، زۆر بە بەتیئی ئەچێت بەڕێوە، بیریشمان نەچێت ململانێیەکی زۆر ناتەندروست و نازانستی هەیە، بۆ هەیمەنە کردن لە ڕووی سیاسیەوە، کە ژیانی هاوولاتیانی لەوێ خستۆتە مەترسیەوە، بۆیە ترخانکردنی ئەو گوژمەیە، دەتوانێت تەعویزی ئەو کەم تەرخەمیە بکاتەوە، کە لە لایەن حکومەتی ئیتیحادیەوە دەنوێندرێت، ئەوکات ئەو مەسئول تڕە لە ڕووی ئیدارییەوە، بۆ ئاوڕدانەوەو خزمەتگوزاری، دانانی گوژمەیەکی تایبەت بۆ سێکتەری وەرزشی لە ئاستی نێودەوڵەتیدا کە تەرکیزی دەکرێتە سەر، ئەمە چوونە پێشەوەیەکی باشە لە بزاوتی وەرزشی لە هەرێمی کوردستاندا، بەڵام بیرمان نەچێت، کە قسە لەسەر ئەوە دەکرێت، بۆ ئەوەی بەندیخانە نەبێت، گرنگی بە سێکتەری وەرزشی بدرێت، بیریشمان نەچێت شارو شارۆچکەکانی کوردستان، بەشێکیان هێشتاکە لە کەمترین خزمەتگوزاری وەرزشی بێ بەشن، بۆ نموونە، ناحیەیەکی دێرینی وەکو باوە نوور، تا ئێستا یاریگایەکی مەعقولی نیە، بیست گەنج یاری تێدا بکەن، لەو ڕوانگەیەوە دەبێت لە ئاستی ناوخۆیشدا بیر لە دۆزینەوەی ئەو فورسەتانە بکرێت، کە وەرزشکاری باش لە ناوچەکاندا بەدی دەهێنێت، هەروەها سولفەی زەواج، بۆ پێنج ملیۆن دینار، یەکێکە لە مەتلەبە گشتیەکان، یەکێکە لەو بوارانەی کە دەتوانێت بزاوتی ژیان و نموی دانیشتوان زیاد بکات، بەڵام ئەم دەرفەتە زیاتر بکرێت، کاربکرێت بەو ڕێنماییەی کە ژمارە 23یە، لە وەزارەتی دارایی، کە لە کاتی خۆیدا

دەری کردووە، من پشتیوانی تەواوی بۆچوونەکانی هاوکارم کاك گۆران ئازاد دەکەم لەو بارەیەوە، بە تایبەتیش بۆ سولفەی عقار، ئەمەشیان دەستکەوتی گرنگە، لە پار ساڵدا ئەو بوژانەوەمان بینی، بەڵام بیرمان نەچێت بە حوکمی مەحدودیەتی دەخلی خاڵ، نەبوونی سەکەنی شایستە، بۆ هاوواڵتیان، ئەوانەی چ ئەرزیان هەیە، کەمیان لە 100م بۆ سەروو تر تێ هەڵدەچێت، ئەوانەشی خاوەن خانوون، دەبینین لە گەڕەکێك، ئەگەر گەڕەکێك کاتی خۆی بۆ 30 ماڵ بە دیزاینەوە دروست کرابێت، ئێستاکە بە حوکمی دابەشکاری بۆتە 50 و 60 ماڵ، ئەمەش هەوڵ بدرێت ئەم سولفەی عەقارە، لە ڕووی 100 مەتریەوە بیان گرێتەوە، ڕێنماییەك لە لایەن وەزارەتەوە دەربکرێت، بۆ کار ئاسانی کردن بۆ ئەمە، تا ئەو کاتەی یاسای وەزارەتی شارەوانی تەعدیل دەکرێتەوە، خاڵێکی تر کە بە گرنگی دەزانم، ئەویش ئەوەیە ناوچەکانی نزیك سنووریەکان، ئیهتیمامی تایبەتیان بدرێتێ و گوژمەیەکیان بۆ تەرخان بکرێت، بەتایبەتی ئەو ناوچە سنووریانە لە ولاتانی پێشکەوتوودا، ئەو شارو شارۆچکانەی کەوتونەتە سنوورەکانەوە، خێرو بێرو ئاوەدانی و بووژانەوە و گەشانەوەی بە خۆیەوە بینیوە، بە حوکمی سیاسەتی نێو دەوڵەتان لەو مەنتیقە، بەڵام بۆ گرانی بەختی کورد و کوردستان، ئێمە ئەو ناوچانەی کە سنوورین بە حوکمی سیاسەتی دەوڵەتانی دراوسێکانمانەوە، هەمووی وێران کاری و کاول کاری ڕووی تێ کردووە، ئەو گوژمە تەرخانکراوە کارێکی زەرورو گرنگە، هەروەها گوژمەیەك تەرخان بکرێت بۆ قەرەبوو کردنەوەی ئەوانەی کارەساتی سروشتیان ڕووبەڕوو ئەبێتەوە، بەتایبەتی ئەمسااڵ بۆ نموونە، وشکە ساڵی نەبووە، ڕەزو باخێکی زۆر، خەڵەو خەرمانێکی زۆر بەدی هاتووە لەوانەیە تووشی سووتان ببێت، یان لە ڕێگەی لافاوەوە لە ساڵی ڕابردوودا، مەڕو مااڵت خنکێندراوە، یان گەلە گورگ مل و لاشەی مەڕو مااڵتی شکاندووە، بۆ نموونە، لە دەربەندخان، لە گوندی شێرەوەن لە گەرمیان، هەموو ئەمانە حکومەت بابێکی هەبێت بۆ تەعویز کردنی ئەمانە، وەلە پاڵ ئەو ئیمکانەتەی کە تەرخان دەکرێت بۆ گەشەدان و بووژانەوەی ئەو مەسەلانە، بابێکیش هەبێت بۆ قەرەبوو کردنەوەی ئەو کارەساتانەی کە دێنە پێش، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز پەروین عبدالرحمن کەرەمکە.

بەڕێز پەروین عبدالرحمن عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی من پشتگیری لە پێشنیارەکانی لیستی کوردستانی، بەتایبەتی سۆزان خان و کاك دڵشاد دەکەم، بە بڕینی لە 10٪ ی بودجەی تەشغیلی، بە مەبەستی زیاد کردن، بۆ پێشینەی هاوسەرگیری و پێشینەی نیشتەجێ بوون، بە مەرجێك لێرە 100م کان لەبەر چاو بگیرێت، هەروەها بۆ زیاد کردنی یارمەتی تۆڕی کۆمەڵایەتی، گەڕاندنەوەی ئەو 210 هەزارەی بۆ پۆلیس و هێزەکانی ناوخۆ، هەروەها زیاد کردنی قەرزی

کشتوکاڵی و پیشەسازی، دیارە کە دەڵێین قەرزی کشتوکاڵی و پیشەسازی، مەبەستمان لێرە زیاتر گرنگیدانە بە کشتوکاڵ، دیارە ئەمەش گرنگیەکی زۆر باشی هەیە لە بەرز کردنەوەی ژێرخانی ئابووری، کە دەڵێم زیاد کردنی قەرزی پیشەسازی، کە گرنگیدان یاخود بووژانەوە بە هەموو مەعاملەکان لە کوردستان، لەوانە ئەلبانە، جگەرەیە، نەسیجە، هەروەها دروست کردنی قوتابخانەی هاوچەرخ، من داواکارم ئەو بودجەیەی کە تەرخان دەکرێت بۆ پەرەپێدانی پارێزگاکان، دیسانەوە بدرێتەوە دەست ئەنجومەنی پارێزگاکان، بۆ ئەوەی سیستەمی لامەرکەزی بە قوەت تر بکەین، دووری بخەین لە دەست تێوەردانی دەرەکی، من پێشنیار دەکەم بۆ ئەو پارەیەی کە دەبڕدرێت لەو 10٪یە، بە زیاد کردنی دەرماڵەی خێزان و منداڵیش، هەروەها تێچووی سەرجەم قۆناغەکانی خوێندن هەمووی بە کاملی بدرێت، هەروەها دروست کردنی خەستەخانە لە هەردوو پارێزگای هەولێرو دهۆك، لەبەر ئەوەی لە سلێمانی هەمانە، داوا دەکەم ئەو سولفەی زەواجی کە دەدرێت بە منداڵی شەهید، وەکو مینحە پێیان بدرێت بەرامبەر هیچ شتێك نەبێت، دروست کردنی یەکەکی نیشتەجێبوون بۆ خەڵکی کەم دەرامەت، ئێستا پڕۆژەیەکمان لەبەر دەستە، هیوادارم زوو گفتوگۆی لەسەر بکەین، بۆ ئەوەی حکومەت بە زووترین کات جێبەجێی بکات، داوا کارم مووچەی پێشمەرگە زیاد بکرێت، لەبەر ئەوەی ئەم چینە هیچ گوناهێکی نیە، تاوەکو ئەم دوو لیوایە تەشکیل بکرێت، مووچەکەی زیاد بکرێت، هەروەها مووچەی خانەنشینی پێشمەرگەو کەم ئەندامانی پێشمەرگە، لێرە کەم ئەندامی هاوولاتیمان هەیە کە لە ژێر دەستی ڕژێم کەم ئەندام بوونە، داواکارم حکومەت ئاوڕێك لە مانەش بداتەوە، کە پێشتر سەر بە دەزگای شەهیدانی شۆڕشی گەلی کوردستان بوون، ئێستا هاتوونەتە سەر بەڕێوەبەرایەتی چاودێری کۆمەلایەتی، بە سێ مانگ جارێك مووچەکە وەردەگرن، بەلاّم ئەوانە لە 2006 وە داوا دەکەن کە مووچەکانیان زیاد بکرێت، بەلاّم هیچ ئاوڕێکیان لێ نەدراوەتەوە، بە تایبەتی ئەوانەی کە خەڵکی شارەزوورن ژمارەکەیان 2330 کەس دەبن، هەروەها داواکارم بە زیاد کردنی مووچەی زیندانیانی سیاسی و وەکو ئەوەی بەغدای لێ بکرێت، داواکارم گرنگی زیاتر بە قەزاو ناحیەکان بدرێت، بەتایبەتی لادێکان بۆ بووژانەوەی کشتوکاڵ و هەروەها بەدیهێنانی بەرهەمی خۆماڵی، زیاتر، هەروەها دروست کردنی خەستەخانە لەو قەزایانەی کە زۆر گەورەن، بە تایبەتی بەردە ڕەش، هەروەها زیاد کردنی ئەو حەفتا ملیارە، بۆ سەد ملیار، بۆ ناوچە زیان لێ کەوتووەکانی سەردەمی ڕژێم لە ناوچە سنووریەکان، گەیاندنی پڕۆژەی خزمەتگوزاری بۆ ناوچە کێشە لەسەرەکان و دابڕاوەکان، هەروەها زیاد کردنی دەرماڵەی تۆژەری کۆمەلایەتی و ژمێریاریەکانی سەربە وەزارەتی پەروەردە، پشتگیری کاك شێردڵ دەکەم، بە دابین کردنی گوزمەیەك بۆ سەنتەری وەرزشی و ئۆڵۆمپی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە وەرنە سەر بابەتەکە، تکایە تکرار مەکەن، گوێتان لەیەك بووە، هەر بۆ ئەوەی قسە بکەین، تکایە کەس بۆ ئەوە قسەنەکات، قسە بکەن بۆ ئەوەی مەشروعەکە چاك بکەن، سوودی هەبێت، غەڵەت هەبێت لایدەین، شتی باش هەبێت ئیزافەی بکەین، زۆر سوپاس، بەڕێز شڤان احمد عبدالقادر، کەرەمکە.

بەڕێز شڤان احمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە هەقیقەت ئەم ماددەیە موناقەشەیەکی تێك هەڵکێش هەڵی گرت، منیش هەر بەو ئیتیجاهە قسەکانی خۆم دەخەمە ڕوو، ئەو ماددەیە ئەو هەموو قسانەی کە هاوکارانم کردیان زۆر بەیان لە ماددەکەدا نیە، منیش هاوڕام لەگەڵ ئەو خوشك و برایانەی پەرلەمانتار کە بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان، ئەگەر هاتو دەنگی هێنا بگەڕێتەوە بۆ پارێزگاکان، وەکو تەکریسی مەبدەئی لا مەرکەزی، ئەو کاتە لێرە دەستکاری دەکرێت و بە پێی ئەوەی کە دەمێنێتەوە، دەبێت ئاماژەی پێ بکرێت، من هاوڕام لەگەڵ هاوکارانم کە 10٪ بودجەی تەشغیلی کەم بکرێتەوە، ئەم 10٪ جگە لە تەعویزی موەزەفین، تەحدید کردنی ئەو بڕەی کە 10٪یە، بۆ ئەو حاڵەتانەی کە لیستی کوردستانی و لیستەکانی تریش تەحدیدیان کردبوو، من هاوڕام لەگەڵیان، بەڵام بە ئیزافەی دوو شتی تر، جگە لەو حاڵەتانەی کە تەحدید کراوە، کە دەبێت تەحدید بێت، کە بۆ چ حاڵەتێك ئەو پارەیە دادەندرێت، ئەو دوو حاڵەتەش کە زۆر پێم موهیمەو گرنگە، کە پار ساڵ و ئەمساڵەش کە هاوکارانیشم ئاماژەیان پێی کرد، دوو، نەخۆشخانەی تایبەت بە کەس و کاری شەهیدان، پێشمەرگە لە دهۆك و لە هەولێر کە لەسلێمانی هەیە، ئەم نەخۆشخانە گەورەترین موعاناتی کەس و کاری شەهیدان مەسەلەی نەخۆشیە، زۆربەری ئەندامانی پەرلەمان، ئیحتیماڵە ئەو شاهێدیە بدەن، دەیان کەس و کاری شەهیدان لەسەر ئەشیعەی ئێم، ئار، ئای دووماڵنگ ڕاوەستاوە بە بەری نەکەوتووە، جا بۆیە قانونێکمان قانونی ئیمتیازات و حقوقمان دەرکرد، دەبێت ئیمتیازێك هەبێت لە خەڵکی تر جودابێت، ئێمە چۆن سەرەمان دانا، دەبێت ئەو وارسە شەهیدە لە پێش من بێت، ئەگەرنا چ مەفهومێك دەمێنێت بۆ ئیمتیازی کەس و کاری شەهیدان، نوقتەیەکی ترم ئەم بڕە پارەیە بەشی ئەوەی تێدا هەبێت، جگە لە دوو نەخۆشخانەکە، ئاوارەی ئیران و تورکیا، بەڕێزتان ئاگادارن کە ئاوارەی ئێران و تورکیا، سووتەمەنی یەکەمی شۆڕش بوینە- کە دەتوانم بڵێم لە 1995 بەسەرەوە، یان کەس و کاری شەهید، دوو پێشمەرگەنە، جا بۆیە ئەمانە هەقیقەتەن هەقی خۆیانە، کە پێ بە پێ، ختوە بە ختوە، ساڵ بەساڵ تەعویزێکیان بکرێت کە هەقی خۆیانە، منیش هاوڕام لەگەڵ یەکخستنی مووچەو دەرماڵەی هەموو موەزەفین لەکوردستان، لەگەڵ حکومەتی ئیتیحادی بۆ بەر تەرەف کردنیان، یەکلا کردنەوەی ئەو بێ عەدالەتی و ئەو هەموو قسەی کە لەسەر بودجە و لەسەر موخەسەسات یان دەرماڵەدا دەگوترێت، من دیسان هاوڕام لەگەڵ ڕەفیقەکانی خۆم، سولفەی زەواج بۆ کورڕو کچی شەهید، بۆ مەبدەئی ئیمتیاز بە کەس و کاری شەهیدان، ئەم سولفەیە، لە برگەیەکدا بە مینحە بۆیان دیار بکرێت، بکرێتە مینحە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز خلیل عثمان کەرەمکە.

بەڕێز خلیل عثمان حمدامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتای قسەکانم من لەو گوژمەیەوە دەست پێ دەکەم کە بۆ دەسەلاتی دادوەری دانراوە، من پێموایە بە هەموو حوکمێك ئەگەر بەراورد بۆ حیساباتی شەش مانگی خیتامی سالّی پارەکە بکەین، من پێموایە بودجەیەکی زۆرە، دەکرێت ئەو بودجەیە کەم بکرێتەوە، هەموو سەرۆکایەتیەکان ئەگەر پلانیان هەیە، ئەگەر کێشەی ئەوەیان هەیە کە بیناو مونشەئاتی تازە دروست دەکەن، ئەوە دەکرێت بە پڕۆسەیەکی درێژخایەن دروست بکرێت، ناکرێت هەمووی لەسەر حیسابی بودجەی ئەمسالّ یان دوو سالّ، چونکە ئێمە ڕاستە لە هەموو سەرۆکایەتیەکان پێویستمان بە موجەمەعاتی گەورە هەیە، بەلاّم ئەوە ناکرێت لەسەر بودجەی سالّێك و دوو سالّ بێ، پڕۆژەیەکی ستراتیژی ئەوە دەکرێت لە خیلالی پێنج، شەش سالّ دا ئەمە جێبەجێ بکرێت، خالّێکی تر باس لەو پارەیە کرا کە بۆ تەعویزاتی موەزەفین دانراوە، بۆ ئەو (25) هەزارەش ئەو خەلّکەشی تیایە کە تەعین دەکرێ، من بەش بە حالّی خۆم ئەوە وەکو برادەران باسیان کرد، ئەوە شەش مانگی تێپەڕاند، تەصەور ناکەم تا دوو مانگی تریش بە تەواوەتی ئەم تەعین بوون و دامەزراندنە بچێتە جێی خۆی، بۆیە من پێشنیار دەکەم لەو پارەیە بەڕاستی چاککردنی مووچە و دەڕمالّەی هەندێ لە تۆێژەکان چاك بکرێت، بەتایبەتی دەرمالّەی تۆێژەرانی کۆمەلاّیەتی، کە من پێموایە هەر سێ لێژنەی یاسایی و کۆمەلّی مەدەنی و لێژنەی پەروەردە و فێرکردنیش پشتیوانیان دەکەن، نووسراویان بەرز کردۆتەوە بۆ سرۆکایەتی پەرلەمان، خالّێکی تر بەڕاستی بەلامەوە سەیرە، تاوەکو ئێستا وەزارەتی دارایی ئێمە نەیتوانیوە ئەو جیاوازی مووچەیە کەم بکاتەوە و خوتەیەکی ستراتیجی نیە بۆ کەم کردنەوەی ئەم جیاوازی یە، لە خیلالی ئەم سالّ دا کۆمەلّێك کێشە و گلەیی و گازاندە لەلایەن هاوولاتیانەوە لەسەر جیاوازی مووچە دروست بوو، بەلاّم تا ئێستا ئەو گلەیی و گازاندانە ماوە، ڕاستە مەجموعەیەك خەلّك قەرەبوو کراونەتەوە، لە سنووری سلێمانی بەلاّم تا ئێستاکەش، ئەوەتا من سکالاّی زیاتر لە سەد موهەندیسی شاری هەولێر و دەوروبەری، کۆمەلێك خەلّکی فەرمانبەری تریشم لایە، کە لێرانە نە بە ڕێنمایی ژمارە (1) نە بە ڕێنمایی ژمارە (25) کار ناکەن، کۆمەلّێ ڕێنماییان دەرکردووە، ئەوان ئەو قەرەبوو کردنەوەیان لە کیس دەچێ کە من داواکارم ئەوە ئەگەر بە هەر شێوەیەك بێت ئەوە دەبێ قەرەبوو بکرێنەوە، خالّێکی ترجیاوازی لە هێزەکانی پۆلیسی ناوخۆ هەیە، کە لە 2003 بە دواوە تەعین بووە، بەوەی کە لەدوای 2005 و 2004 وە تەعین بووە ، داواکارم ئەمەش چاك بکرێت، هەروەها دەرمالّەو مووچەی فەرمانبەرانی چاکسازیە کۆمەلاّیەتیەکان، ئەمانیش لەبەر چاو بگیرێت، سەبارەت بە پێشینەی هاوسەرگیری، من پشتیوانی لە پێشنیارەکەی لیستی کوردستانی دەکەم، بۆ ئەوەی کە کراوە بە پێنج ملیۆن، بەلاّم دووبارە داواکارم ئەو خەلّکانەش بگرێتەوە کە کەمتر لە سالّێکە زەواجیان کردووە، دەستیان بەو مەراسیمە کردووە، پشتگیری لە قسەکانی کاك دلّشاد و لیستی کوردستانی دەکەم، سەبارەت بە زیاد کردنی پارە بۆ ناوچە دابڕێندراوەکان لە هەرێمی کوردستان، خالّێکی تر ئەوەی کە لەبەرچاو دەگیرێت لەو گوژمانەی کە بۆ وەزارەتەکان تەرخان کراوە، بەتایبەتی وەزارەتی سەحە، من پێموایە ئەوە مەبلەغێکی کەمە، بە تایبەتی ئێمە بەردەوام لە ژێر هەڕەشەی شەبەحی جۆرەها پەتاین، پەتا، یەعنی ئەنفلونزا،

ڕشانەوە، من پێموایە ئەمە ئەگەر بێتو، بەم گوژمەیەی کە بۆی دانراوە، گوژمەیەکی کەمە، بەشی حاڵەتی ئیعتیادی ناکات، بەشی حاڵەتی تارئ، داواکارم هەندێ نەخۆشخانەی گەورە، لەو قەزایانەی کە چڕی دانیشتوانیان زۆرە دروست بکرێت، پشتگیری لە ڕای هاورێکانم دەکەم، سەبارەت بە جیاکردنەوەی بودجەی پارێزگاکان، یەعنی بودجەی پارێزگاکان، پێم باشە نەیەتەوە پەرلەمان، پارێزگاکان و ئەنجومەنی پارێزگاکان بۆ خۆیان پلانی چۆنیەتی سەرف کردنی ئەو پارەیە دابڕێژن، بە مەرجێك ئەوە پلانە وەزارەتی تەختیت پەسەندی بکات، بەڕاستی ئەوەی کە مولاحەزەشە لەسەر ئەوە، ئەنجومەنی پارێزگاکان لەو پارەی پەرەپێدانی پارێزگاکان، کە زیاتر تەرکیزیان کردۆتە سەر سەنتەری شارەکان، قەزاو ناحیەکان، تا ڕادەیەك بێ بەش بوون لەچاو سەنتەری شارەکانەوە، کە من هیوادارم جەنابی وەزیری تەختیت لە ئێستا بە دواوە لەبەر چاو بگرێت، سەبارەت بە پارەی پترۆدۆلار کەلە بودجەدا باس کراوە، کەمن هیوادارم بنەماکانی چۆنیەتی سەرف کردنی ئەو پارەیە بەو شێوەیە بێت کە ئەولەویەت بدرێت بەو ناوچانەی، کە مێژووی دەرهێنانی نەوتیان دەمێکە هەیانە، چواردە ساڵە، بیست ساڵە نەوتیان تیا دەردێت، لەگەڵ ئەو شوێنانەی کە تازە نەوتیان لێ دۆزراوەتەوە، یان تازە لێیان بەرهەم دەهێندرێت، سەبارەت بە دانانی پارە بۆ ئەوە ناوچە سنووریانەی کە چەند جارێك لەسەر دەستی ڕژێمی پێشوو زەرەرمەند بوون، پشتگیری لەو داوایە دەکەم، من هیوادارم هەندێ ناوچەی تریش هەیە، کە بەڕاستی لەوانەیە ناوچەی سنووری نەبن، بەڵام لەسەر دەمی ڕژێمی بەعس تەخت کراون، بە تایبەتی قەزای دوکان، کەخۆتان دەزانن خانووەکانی کەمپی سەرەوە هەمووی تەخت کراو، تا ئێستا بەشێك لەو خەڵکانە تەعویز نەکراونەتەوە، هەندێ ناوچەی تریش کە ڕاستە لەوانەیە، وەکو ڕووخان نەڕووخاون، بەڵام کراونەتەوە بە گوند لەسەردەمی ڕژێمی پێشوو، کراونەتەوە بە ناحیە، پلە ئیداریەکەیان دابەزێندراوە، ئەمەش جۆرێکە لە ڕاگرتنی گەشەی مەعنەوی و ئابووری و سیاسی، سەبارەت بە پێشینەی خانووبەرە، من دەست خۆشی لە لیستی کوردستانی دەکەم کە کردی بە بیست ملیۆن، بەڵام دووبارە داواکارم یەعنی ڕێنماییەکانی پێدانی ئەو سولفەیە، بەڕاستی ئاسانتر بکرێت، هاوواڵتیان ئەوەندە هاتو چۆیان پێ نەکرێت، وەکو برادەران وتیان، زەوی 100م بکرێتەوە، دەبێت وەزارەتی شارەوانی کار بۆ ئەوە بکات، کە ئەم پلانە بگۆڕدرێت، یەعنی قانونێك لە ئەنجومەنی وەزیران دەرچووە، ئەڵێت ئەوەی کە سورەت قەیدی عەرزی 100م هەیە پێی بدرێت، من نازانم لە هیچ پارێزگایەك تەسەوڕ ناکەم لە هیچ شارەوانیەك عەرزێك هەبێ بەبێ سورەت قەیدی 100م هەبێت، هیچی لە 148 م و لە 150م کەمتر نیە، بۆیە ئەو هاوواڵتیانە لێیان بێ بەش دەبن، سەبارەت بە و حەوت هەزارو پێنج سەد دۆلارەی تەرخان کرابوو بۆ گوندەکان، هیوادارم ئەمە بگەڕێتەوە و هاوواڵتیان ئیستیفادەی لێ بکەن، خاڵێکی تر داواکارم ئەو گرێبەستانەی کە بۆ یەکەی نیشتەجێ بوون دەکرێت، بە شێوازێك بێت نرخی یەکەکان کەمتر بکرێتەوە، من پێموایە ئەو یەکانەی کە دروست دەکرێن، بەڕاستی نرخەکانی بەرزن، لە توانای هاوواڵتی کەم دەرامەت نیە ئەم یەکانە بکڕێت، دوای ئەوەی لە ڕووی کوالیتی و خزمەتگوزاریەوە بەڕاستی وەکو پێویست نین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، خەلأس، بەڕێز لیستی کوردستانی نەیکردووە، ئەو پێشنیارە تەسویت دەکرێت، پاشان دەکرێتن، هێشتا ماوە، بەڕێز لانە خان کەرەمکە.

بەڕێز لانە احمد محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری لە دوای فراکسیۆنی کوردستانی دەکەم، داوا دەکەم ئیهتیمامەکی زۆر بدرێت بە کەرتی گەشت و گوزار، کەرتی زراعی و سناعی، داواکاریشم میزانیەی پەرلەمان، زیاد بکرێتەوە، ئەو بڕە پارەیەی بۆ دابندرێت وەکو لە بودجەی سالی 2010 بۆی دانرابوو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز محمد احمد علی کەرەمکە.

بەڕێز محمد احمد علی(شارەزووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی (1) برگەی (2) بودجەی وەگەڕخستن، پشتگیری ئەو پێشنیارەی فراکسیۆنی کوردستانی دەکەم، کە بۆ کەم کردنەوەی ئەو بودجەیە، بودجەی وەگەڕخستن بخرێتە سەر ئیستیسماری، لەهەمان کاتدا پشتگیری ئەو پێشنیارە دەکەم کە بۆ ئەوە بوارانەی هەندێکی تەخسیس کراوە، هەندێکی لە هەندێ بواری تر هینە بێ، من چەند پێشنیارێکم هەیە، پێشنیاری ئەوە دەکەم کە بودجەی ئیستیسماری دوای تەواو بوونی سەنەی مالی عیجزی پێ پڕ نەکرێتەوە، بەڵکو ئەو بودجەیە دابنرێ، چونکە ئەگەر وا بێت، پرۆژە بەردەوامەکان سالّ لە دوای سالّ ژمارەیان زیاتر دەبێ، ئەگەر ئەو پارەیەی دامەوە پێی، ئەکید ئەوە پرۆژەکانی پێ تەواو دەکرێ، ئەوە یەکەم، خالّی دووەمم، جارێکی دیکە تەئکید دەکەمەوە بۆ جێبەجێکردنی هەردوو یاسای ژمارە 38 تایبەت بە خانەنشینی پێشمەرگە و ژمارە 34 تایبەت بە کەمئەندامانی سەنگەر، کە ئەو دوو یاسایە لەم پەرلەمانەوە دەرچوون و هەوڵ بدرێ بۆ جێبەجێکردنیان، چونکە ئەمانە دوو شەریحەن بەراستی ژیانیان ناخۆشە و مووچەکەیان کەمە، پێشنیاری ئەوە دەکەم کە دەرماڵە بۆ منداڵی شەهید وەکو هەموو فەرمانبەرێك لەم ولاّتە، کە چۆن دەرماڵەی ژن و منداڵی هەیە، منداڵی شەهید و ژنی شەهیدیش بێبەش نەبێ لەو دەرماڵەیە و پێموایە بودجەیەکی کەمیش لەسەر حکومەت ئەکەوێت، بۆیە ئەوانیش وەکو هەموو شەریحەیەکی ئەم موجتەمەعە، حەقی هەیە کە بە پێی رێنماییەکانی وەزارەتی دارایی، کە کاتی خۆی بۆیان سەرف کراوە و بڕاوە، جارێکی دیکە بۆیان بگەرێتەوە، پشتیوانی ئەو پێشنیارە دەکەم، کە دانانی بڕی 100 ملیار دینار بۆ ئەو ناوچە، یان بۆ ئەو یەکە ئیداریانەی کە کاتی خۆی، رژێمی بەعسی رایگواستوون یان لەناوی بردوون، بەتایبەت مەناتیقە حدودیەکان و ئەو پارەیە دابنرێ بۆ ئاوەدانکردنەوە، یا تەنسیقێك هەبێ لە بەینی وەزارەتی پلان دانان و ئەنجومەنی موحافەزەکان، بۆ ئەو شوێنانەی کە نەتوانراوە لە بودجەی ئەم ساڵدا، لەو قەزا و ناحیانە،

کۆمەڵێك پرۆژە بنێردرێت، تەنسیقێك هەبێ بۆ ئەوەی کە پرۆژەی زیاتریان بۆ دابنرێت، سەبارەت بە خاڵی دووەم، کورت هێنانی بودجە، یان عیجز لە میزانیە، من ئەگەڕێمەوە بۆ ڕاپۆرتەکەی وەزارەتی دارایی، بەڕێز کە ئاماژەی بە سیاسەتی حکومەت کردبوو، ئەبوابەکانی بودجەی دیاری کردووە، ئاماژەشی بە ئەو بودجەی دابوو، بەڵام پلانێکی حکومەت نەبوو بۆ کەمکردنەوەی ئەو عیجزە، ئایا ئەگەر ئەو سولفەیە لە بەغداوە نەیی، ئەو عیجزە حکومەت، بۆیە من پێشنیاری ئەوە دەکەم، کە حکومەت پێشنیاری ئەوەی هەبێ کە سالانە بۆ ئەوەی کە، ئەوەی ئاشتی خان باسی کرد، من پێشنیار دەکەم، کە حکومەت خوتەیەکی 5 سالانەی هەبێ بەراستی، هیچ نەبێ، بۆ ئەوەی سالێ بە سالێ ڕێژەیەکی کەمی ئەو بودجەیە دابەزێنی، ئەو عیجزە ئاوا بەو بەردەوامیە نەبێت، ئاخیر خاڵم بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، منیش پێشنیاری ئەوە دەکەم، کە بودجەی تەنمیەی ئەقالیم نەیەتە پەرلەمانی کوردستان، چونکە بەراستی ئەمسالێ کە هاتووتە پەرلەمان، دەستی موحافەزەکان بەستراوە، ئایا ئەو پێشنیارە لە لائیحەکەی پەرلەمان و بە تەوصیە ئەرێ بە حکومەت، یان بەڕێز جەنابی وەزیری پلان دانان لێرەیە، ئەویش پەیوەندی ئیشەکەی لەگەڵ ئەواندا زیاترە، ئایا ئەو ئەتوانێ پێشنیاری ئەوە بکات؟، یان داواکارم کە لە پەرلەمانی بەڕێز، لە تەوصیەکانی، یەکێك لە تەوصیەکانی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز بکر کەریم محمد(ئاسۆ) فەرموو.

بەڕێز بکر کریم محمد (ئاسۆ):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەك، لەگەڵ بۆچوونی لێژنەی یاساییدام، سەبارەت بە داڕشتنەوەی بڕگەی چواری ئەم ماددەیە، کە تایبەتە بە ئەنجومەنی قەزا، بەڵام پێموایە ئەم مەبلەغەی کە بۆ ئەنجومەنی قەزا دانراوە، زۆرە، بە بەراورد بە ساڵی رابردوو کە 59٪ زیادی کردووە، لە کاتێکدا بودجەی پەرلەمان، سەرۆکایەتی هەرێم، سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران کەمکراوەتەوە، سەبارەت بە بودجەی ئەنجومەنی قەزا، پشتیوانی لە ڕای کاك ئیسماعیل سەعید دەکەم، چونکە وەك دەزاندرێ، دانانی ئەومەبلەغە زۆرە، بە بێ وتوێژ بووە لەگەڵ وەزارەتی دارایی، وەکو بەڕێزان لە وەزارەتی دارایی باسیان کرد، لەبەر ئەوە پێشنیاز دەکەم ئەو بڕە بە ڕێژەی 15٪ کەم بکرێتەوە، کە دەکاتە 9 ملیار و نیو، بخرێتە سەر بودجەی وەبەرهێنان، دوو، لە قانونی موازەنەی ئیتیحادی، بودجەی کارپێکردن لە ماددەیەکی سەربەخۆدا، لە ماددەی سێدا بە ڕێژەیەك کەم کراوتەوە، لەبەر ئەوە پێشنیاز دەکەم، لێرەش بە ماددەیەکی سەربەخۆ، بودجەی کارپێکردن، کە ئێستا بە خۆی لە بودجەی کارپێکردن 9 ترلیۆن و 672 ملیار و 670 ملیۆن دیناره، بە ڕێژەی 10٪ کەمبکرێتەوە، کە دەکاتە 967 ملیار و 267 ملیۆن دینار، بۆ ئەم مەبەستانە:

90 ملیار بۆ زیادکردنی ئەو مینحانەی کە تۆری کۆمەڵایەتی دەیانگرێتەوە، لە 75 هەزارەوە بۆ 150 هەزار.

175 ملیار دینار، بۆ پشتیوانی لە زیادکردنی سولفەی زەواج لە 2 ملیۆنەوە بۆ 5 ملیۆن و سولفەی خانوو بەرە لە 15 ملیۆنەوە بۆ 20 ملیۆن.

75 ملیار دینار بۆ پشتیوانی کردن لە پرۆژەکانی کشتوکاڵی لە ڕێگەی بانکی کشتوکاڵییەوە.

75 ملیار بۆ پشتیوانی کردن لە پرۆژەکانی بواری پیشەسازی لە ڕێگەی بانکی پیشەسازییەوە.

100 ملیار دینار بۆ زیادکردنی مووچەی ئاساییش و هێزەکانی پۆلیس.

100ملیار بۆ پشتیوانی کردن لە بنیاتنانەوەی ژێر خان و خزمەتگوزارییەکانی ناحیە و قەزا زیان پێکەوتوو و کۆچ پێکراوەکان و بخرێتە سەر بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان.

150 ملیار بۆ هەڵمەتی دروستکردنی قوتابخانەی نموونەیی.

ئەوەی دەمینێتەوە لەو بڕە پارەی کە دەکاتە 202 ملیار و 267 ملیۆن دینار، بخرێتە سەر بودجەی وەبەرهێنان بۆ ئەو پرۆژانەی کە لە 10٪ کەمتریان بۆ دانراوە لە بودجەی گشتی و بۆ چەند پرۆژەیەکی تر، کە لە دواتر وەزارەتی پلاندانان بۆ پەرلەمانی بنێرێ بۆ موصادەقە لەسەر کردن، بەم شێوەیە، ئەگەر ئاوا کەممان کردەوە، بودجەی وەبەرهێنان ڕێژەکەی دەبێتە 33٪، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز گەشە دارا جلال فەرموو.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئێمە پێشتریش وەکو لە ڕاپۆرتی لێژنەکەمان هاتبوو، سەبارەت بە دانانی بودجەیەکی تایبەت بۆ ئەنجومەنی باڵای خانمان، دیارە ئەم ئەنجومەنە تازە پێکهاتووە و دەستی بە کارەکانی کردووە، پاریش داوامان کرد، وترا لە تەخصیصاتی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران بۆی دائەنرێ، بەڵام ئێمە وتمان باشە کە ئەو بڕە پارەیە لەناو هۆڵێ پەرلەماندا دیاری بکرێت، بۆ ئەوەی دەستیان والآتر بێ و بەرچاویان ڕوون بێ، کە بۆ جێبەجێ کردنی پلان و بەرنامەی خۆیان، ئەوەی کە ئێمە قسەمان لەگەڵ کردوون، ئەوان ڕاوێژیان کرد و بەرنامەی خۆیان بۆ وەزارەتی دارایی، پێویستیان بە نزیکەی 725 ملیۆن دینارە، ئەگەر ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان دەنگی لەسەر بدەن، بخرێتە دەنگدانەوە، کارێکی زۆر باشە، سەبارەت بەوەی کە، شەونم خانیش پێشنیاریان کرد، خۆشم جارێکی تر دووپاتی ئەکەمەوە، کە یاسای باری کەسێتی، بڕیاری داوە لەوەی کە سندوقێك بۆ ئەو ژنانەی کە جیا ئەبنەوە لە هاوسەرەکانیان و کەم دەرامەتن و هیچ خەرجییەکیان نیە، توانای داراییان نیە، سندوقێك دروست بکات، وەزارەتی کار و کاروباری کۆمەڵایەتی بۆ ئەو ژنانەی کە کار ئەدۆزنەوە، یاخود جارێکی دیکە پرۆسەی هاوسەرگیری ئەکەنەوە، کە پێویستە وەزارەتی کار لە بودجەی تەشغیلی خۆی ئەم سندوقە دابنێ و بڕی 150 هەزار دینار دابنێ بۆ ئەو کەسانەی، بەڵام تۆڕی چاودێری کۆمەڵایەتی جۆرێك نا عەدالەتی تێدایە، پێویستە جارێکی دی ڕێك بخرێتەوە، وەك باس ئەکرێ، 37 هەزار هەیە بە لاندکرۆزەری 2008ەوە دەچێت ئەو پارەیە وەردەگرێت،

ئەوە پێویستی بە رێکخستنەوەیە ئەگەر بکرێ بەو شێوەیە هەبێ، خاڵێکی تر دیارە وێڕای پشتگیری کردنم لە لیستی کوردستانی بۆ هەموو ئەو بڕگە و ماددانەی کە باسی کرد بۆ کەمکردنەوەی، یاخود رێک خستنەوەی بودجەی تەشغیلی بۆ هەموو ئەو سەکتەرانەی کە داینابوو، بەڵام داوا دەکەم، لەو کەمکردنەوەیە، یاخود رێکخستنەوەیە، کە بەشێکی گرنگی پێ بدرێ بە بواری تەندروستی، تەندروستی دەروونی کە وەکو پێویست لە ولاتی ئێمە بەداخەوە گرنگیەکی ئەوتۆی نەدراوەتێ، ئێمە لێژنەی ژنان، کە سەردانی سەنتەری سۆزی دەروونیمان کرد لە سلێمانی، بەڕاستی مایەی دڵخۆشی بوو کە خەستەخانەیەکی ئەوەندە رێك و پێك وجوان بوو، لە خەستەخانەکانی دەرەوەی ولات ئەچوو، بەڵام کەم توانایی دارایی کە بەشێك بوو لە چارەسەری کێشەی نەخۆشیەکان، یەکێك بوو لە کێشەکانیان، مەرسەمیان هەبوو، پارەیان نەبوو ماموستایان بۆ بگرن، کە بەشێك بوو لە پرۆسەی چاککردنەوەی نەخۆشەکە، کە ئەو بەهرەی کە تیایەتی بتوانێ لەو مەرسەمەی پیادەی بکات، لەبەر ئەوەی داواکارم کە لە بواری تەندروستی، بەشێك لەو بڕە پارەی بۆ تەرخان بکرێ، بەشێك لەو رێکخستنەوەی بودجەکە، کەم کردنەوەی لە 10٪ یەکە کە 300 ملیاری بۆ بودجەی ئیستیسماری داندراوە، داوا دەکەم کە چۆن پێشتر بە هاوسەنگی لە نێوان هەر سێ پارێزگاکان بۆ پرۆژەکان دابین کراوە، ئەمەش بە هەمان شێوە بێت، ئەولەویەتیش بۆ ئەو پرۆژانە بێت کە لە پێشترا مەجال نەبووە بۆ داخیل کردنیان، تا لە سێ پارێزگاکە دابنرێتەوە و بچێتەوە و، ئەگەر جارێکی تر پارەکە سەرف کرا، نەچێتەوە بودجەی تەشغیلی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز عمر صدیق هەورامی فەرموو.

بەڕێز عمر صدیق هەورامی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من محاوەلە دەکەم، تەنها لە چوارچێوەی ماددەکەدا، ئەوەی پێویست بێ گفتوگۆی بکەین، ماددەی یەکەم کراوە بە دوو بەش، بەشی یەکەمیان پەیوەندی بە بودجەی وەگەڕخستنەوە هەیە، ئەمە یەکەم خاڵ، کراوە بە چوار بڕگە، من پێشنیار دەکەم و بە پێویستیشی ئەزانم، ئەوەی پەیوەندی بە بودجەی وەگەڕخستنەوە هەیە، تەبعەن ئەم پێشنیارەم پاش ئەو گفتوگۆ و کۆبوونەوانەی لێژنەی دارایی، لەگەڵ وەزارەتی دارایی و وەزارەتی تەختیت و جیهاتی تر، ئەم پێشنیارە ئەخەمە ڕوو، ئەویش ئەوەیە، بودجەی پەرلەمان لەگەڵ بودجەی ئەنجومەنی دادوەری، پێویست ناکات بەجیا بهێندرێ، چونکە هەردوو کۆی ئەو بودجەیە، لە کۆی بودجەی وەگەڕخستنە، ئێمە ئەگەر لەسەر ئەساسی بودجەی وەگەڕخستن ئەم تەصنیفە بکەین، ئەو کاتە بەو شێوەیە جێی نابێتەوە، ئەگەر لەسەر ئاساسی فەصڵی سوڵتاتیش بیکەین، جارێکی تر بە هەمان شێوە، ئەو تەرتیبە جێی نابێتەوە، بۆیە باشترە لەوەی کە هەموو بڕگەکە پێکەوە بهێندرێ، واتا 9 ترلیۆن و 790 ملیار کۆی بودجەی وەگەڕخستنە، ئەوەی پەیوەندی بە صەلاحیەتی هەرسێك لەو دەسەڵاتەیە، بە یاسا رێکخراوە، لە بەشی دەسەڵاتەکان، هەر لەناو ئەو پرۆژەیە، لەناو پرۆژەی یاسای بودجەی هەرێمی

کوردستان بۆ ساڵی 2011، باس لە دەسەڵاتەکان کراوە لە ماددەی 6 هەتا وەکو، ببورن لە ماددەی 6 و ماددەکانی دواتر، ماددەی حەوت هاتووە و دەڵێ، یەکەم: سەرۆکی پەرلەمان بۆی هەیە لەنێو پشتیوانەی تایبەت بە پەرلەماندا، گواستنەوە بکات، بە هەمان شێوە بۆ ئەنجومەنی دادوەری و، هەردوو ئەو دەسەڵاتەش، چ پەرلەمان و چ ئەنجومەنی دادوەری، لە چوارچێوەی یاسا و ڕێنماییەکان و نیزامی موحاسیبی موعتەمەد لە عیراق و هەرێمی کوردستاندا کار دەکەن، بۆیە بە باوەڕی من، پێویست ناکات ئێمە ئەو فەصڵە بکەین، پێویست دەکات هەمووی پێکەوە بهێندرێ، ئەوە تایبەت بەوە، تایبەت بە کورت هێنان، من پرسیارێك ئاراستەی بەڕێز وەزیری دارایی دەکەم، ئایا بەڕێزیان بێجگە لەو ڕێیەی کە دەستنیشان کراوە بۆ پڕکردنەوەی کورت هێنان، بەدیلێکی تر هەیە؟، ئەگەر بەدیلێکی تر هەبێ بۆ ئەوەی کە لەسەر کەمکردنەوەی ڕێژەیەك لە بودجەی وەگەڕخستن و لە بودجەی وەبەرهێنان بێت، پلانیان چیە بۆ ئەمە؟، ئەگەر بە یەکسانی مامەڵە لەگەڵ هەردوو لا بکەن، بودجەی وەگەڕخستن و بودجەی وەبەرهێنان، من پێم وایە ئێمە جارێکی تر غەدرێکی گەورە لە بودجەی وەبەرهێنان دەکەین، بەوەی کە ئێمە تەقریبەن نزیکی مانگی شەش دەبینەوە، شەش مانگ تێپەڕیوە، ئەم پرۆژانە بە تایبەت پرۆژە پێشنیارکراوەکان، هیچیان تێدا صەرف نەکراوە، واتا ئێمە ئۆتۆماتیکیەن ڕێمان گرتووە لەسەرف، لە خەرجکردن لەم بەشە، پاش ئەوەی کە کورت هێنان، ئەگەر لەسەر ئەساسی بەشێکی بەر جێی وەبەرهێنان بکەوێت، جارێکی تر، ئێمە بەشی تەرخان کراوی بودجەی وەبەرهێنان کەم ئەکەینەوە، ئەوکاتە نیسبەی ڕۆیشتوو و خەرج کراو بۆ بەشی بودجەی وەبەرهێنان، لە ساڵی 2011، ئەم ڕێژەیەمان بۆ دەرناچێ، ئەو بڕە خەرج ناکرێ لە کۆتایی ساڵ، کە بریتیە لە 4 ترلیۆن و 150 ملیار، بۆیە ئەگەر بکرێ، چ بەڕێز وەزیری دارایی بە هەمان شێوە و وەزیری پلاندانان، ئەو بابەتە لێرە گفتوگۆ بکرێ، ئەگەر بڕیارێك هەبێ یان پێشنیارێك هەبێ کە بڕگەیەك دابنرێ، ئەگەر ئیعتیماد کرا لەسەر ئەوەی کە لەسەر ئەساسی پڕکردنەوەی کورت هێنان، لەسەر ئەساسی کەمکردنەوەی هەردوو بودجەی وەگەڕخستن و وەبەرهێنان بێت، بەشێکی کەم دابنرێت بۆ بەشی وەبەرهێنان، خاڵێکی تر، ئەوەی پەیوەندی بە بڕی وەبەرهێنان بۆ مەجلیسی قەزایە، من پشتگیری دەکەم ئەو بڕە وەکو خۆی بمینێتەوە، بۆ؟، لەبەر ئەوەی ئەگەر تەماشای ئەو جەداولانە بکەین کە لە لایەن حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە نێردراوە، واتا ئیعداد کراوە، ئەنجومەنی دادوەری بۆ خۆی داوای نزیکەی 75 ملیاری کردووە بۆ ئەمساڵ، بەڵام پاش ڕاوێژ وەرگرتن لە وەزارەتی دارایی کراوە بە 60 و ئەوەندە ملیار، بەشی زۆری ئەو پارەیەی کە تەرخان کراوە بۆ تەعویزاتی موەزەفینە، واتا بەشێکی زۆری ئیمکانە بڕوات بۆ ئەو موخەصەصاتانەی کە ئەنجومەنی دادوەری زیادی دەکات، یان بە نیازە بیدات بە فەرمانبەرەکانی خۆی، یان بۆ ئەو دامەزراوانەی کە پێویستیتی، ئێمە ئەگەر مەبەستمان بێ، لە هەرێمی کوردستاندا دەعمی داد و دادوەری بکەین، پێویستە لە ڕووی مالیەوە دەعمی ئەو جیهازە بکەین، بۆ ئەوەی ئەو کەوادرە بەشەریانەی کە لەوێن، حەوافیزی مەعنەوی و ماددیان لە پشتەوە بێت، بە هەمان شێوە ئێمە ئەوە لەیاد نەکەین، ئەگەر ئێمە کەمی بکەینەوە، پێشنیارێك هەیە بە

بڕینی بودجەی وەگەڕخستن بە چەند ڕێژەیەك لە 10٪ و بە ڕێژەكانی تریش، ئەگەر وەگەڕخستن كەم بكەینەوە، واتا لە 10٪ بودجەی مەجلیسی قەزا بە هەمان شێوەی پەرلەمانی كوردستانیش كەم ئەكەینەوە، كە ئەكاتە نزیكەی 6 ملیار دینار، واتا ئەو بڕەی كە هەیانە 63 ملیارە ، ئۆتۆماتیكیەن دەبێتە 57 ملیار، بۆیە ئەگەر ئێمە ئەو بڕە كەم بكەینەوە، غەدریان لێ ئەكەین و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز دانا سعید صوف فەرموو.

بەڕێز د.دانا سعید صوف:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێدەچێ كۆدەنگیەك هەبێ لەسەر ئەوەی كە ناهاوسەنگیەك هەیە لە نێوانی با بڵێین، بودجەی وەبەرهێنان و بودجەی وەگەڕخستندا، زۆربەی هاوكارانیش پێشنیازی جیاوازیان كرد كە كەم كردنەوەی بودجەی وەگەڕخستن، بە ئامانجی ئەوەی كە ئەو كەمكردنەوەیە وا بكات كە جۆرێك لە هاوسەنگی دروست بكاتەوە، بەڵام ئەوەی دەبینم بەداخەوە، زۆربەی پێشنیارەكان كە دەكرێتەوە، دووبارە بە شێوازێكی تر دەچێتەوە، با بڵێن سەرف دەكرێتەوە، خەرج دەكرێتەوە لە بودجەی وەگەڕخستن بەهەمان شێوەی، با بڵێین دیسان دەگەڕێتەوە بۆ هەمان بودجەی وەگەڕ خستن، من ئەگەر ئامانجمان ئەوە بێ، با بڵێین، بودجە وەبەرهێنان زیاد بكەین، من پێم وابوو پێویست بوو كە، بۆ نموونە كۆمەڵێك پێشنیاری، كۆمەڵێك دروست كردنی كارگەی وەبەرهەمهێنان بكرێ لە پارێزگا جیاوازەكان و لە ئەو ئیدارە نوێیانەی كە تازە كراوەتەوە، ئەو ئیدارەی گەرمیان و با بڵێن ئیدارەی سۆران و هەڵەبجە و هەتا زاخۆش، رانیە، بەڵام هیچ پێشنیارێكی لەو بابەتەم نەبینیوە بەراستی، بەڵام دیسانەوە ئەگەر قەرارە ئەو كەم كردنەوەی ئەو 10٪ یە یان 20٪ یاخود زیاتر لە بودجەی وەگەڕخستن، دیسانەوە ئەگەر قەرارە لە دەرگای پشتەوە بێتەوە ناو بودجەی وەگەڕخستنەوە دووبارە، من پێشنیار دەكەم، بە شێوەیەكی یەكسان، نەوەك تەنیا چینێكی دیاری كراو لێی سوودمەند بێت، بە شێوەیەكی یەكسان هەرچی پلەی وەزیفی نزم هەیە بەشێوەیەكی یەكسان بەسەریاندا دابەش بكرێ و، بۆ ئەوەش وەزارەتی دارایی و وەزارەتی پلان دانان دەكرێ بەرنامەیەكیان هەبێ بۆ ئەمە، تێبینی دووەمم لەسەر بودجەی ئەنجومەنی دادوەریە، دیارە باس كرا كە نزیكەی لە 60٪ی با بڵێین، ئەو بودجەی كە بۆیان پێشنیار كراوە، ئێستا زیادی كردووە بە نیسبەت پار سالّ، .....بەوەی كە گوایە زیادكردنی ئەو بودجەیە بۆ ئەوان، دەبێتە هۆی ئەوەی كە سەروەری یاسا بەرقەرار بێت، نازانم ئەگەر ئەوە گەرەنتی ئەوەمان دەداتێ، زیادكردنی بودجە گەرەنتی ئەوەمان پێ دەدەن كە سەروەری یاسا بەرقەرار بێت، من دەڵێم با دوو هەندەی تریان بۆ زیاد بكەین، ئەو كاتەی ئێمە لە كوردستان هیچ كێشەیەكمان نابێت، بەڵام هیچ گەرەنتیەك نیە لەسەر ئەوەی كە هەر بۆ زیاد كردنی بودجە بتوانین سەروەری یاسا بەرقەرار بكەین، ئاستەكەی بەرز بكەینەوە، تێبینی سێیەمم ئەوەیە، لەسەر ئەوەی كە نازانم چ مەنتیقێك لەوەدایە، ئەمڕۆ كە لەوانەیە هەزار پێشنیار زیاتر كرابێ لێرە، لەوانەیە 4، 5 هەزار ژمارە خرابیتە روو و

فڕێدرا بێ، ئایا ئالیەتی موعالەجە کردنی ئەو هەموو ژمارەیە، ئەو هەموو پێشنیارە، یەعنی چۆنە؟، یەعنی ئەگەر موعالەجە نەکرێ بۆچی ئێمە قسە بکەین؟، قسە کردن هەر بۆ قسەکردن بێت بەراستی، بۆیەبەراستی من هیچ پێشنیارێکم نیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز سمیرە عبدالله فەرموو.

بەڕێز سمیرە عبدالله اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە پێشەکی دەستخۆشی لە پێشنیارەکانی لیستی کوردستانی دەکەم و، پشتگیری خۆشم دەردەبڕم، تەئکید لەوەش دەکەمەوە کە ئەو بڕە پارەی تەرخان کراوە بۆ زیاد بوونی بودجەی ئیستیسماری، گرنگی بە بواری تەندروستی بدرێ، بە تایبەتی ئەو قەزا گەورانەی کە نەخۆشخانەیان لێ نیە، وەکو بەردەڕەش و باتووفە، هەروەها لە رێگا و بانەکان و لە بەینی قەزا و ناحیەکانیش، ئەگەر گرنگی پێ بدرێ، پشتگیری دکتۆر ئاراس دەکەم لە لێژنەی دارایی کە بودجەی پەرلەمان وەکو خۆی لێ بکرێتەوە، بە تایبەتی بۆ ئەو نووسینگانەی کە دەکرێتەوە لەو قەزا وناحیانە و ئەو شوێنانەی نیە بۆ بەهێز بوونی پەیوەندی لە نێوان خەڵک و پەرلەماندا، هەروەها گرنگی بە منداڵانی شەهیدان بدرێ لەگەڵ شەهیدانی هاوولاتی، ئەگەر بکرێ سولفەی هاوسەرگیری پێیان بدرێ بە مینحە، چونکە شەهیدانی هاوولاتی زۆر مەغدورە و مەعاشی ئەو پەڕی 190 هەزارە و هەر یەکە و کۆمەڵێك منداڵیان هەیە، بیعسەی زەمالات لە بۆ منداڵانی شەهیدان، حیصەیان تێدا بی، هەروەها پشتگیری لە برادەرانم دەکەم کە داوایان کرد پارەی قەزاکان بکرێتە 100 ملیار، بەتایبەتی ناوچە زیان لێ کەوتووەکان، وەکو هەڵەبجە و ئەو ناوچانەی کە کاك سەرداریش هەر پێشتر پێشنیاری کرد، تەرخان کردنی بودجەیەك بۆ هەڵبژاردنی پارێزگاکان، هەروەها گرنگی بە سەکتەری وەرزش بدرێ، وەکو کاك شێردڵ باسی کرد، بۆ بەهێز کردنی وەرزشی، لە ماددەی یەکەم، فەقەرەی 4، نفقات مجلس القچاو، منیش هەروام پێ باشە وەکو خۆی لێ بکرێتەوە، بەڵام لە نیهایەتی فەقەرەکە ئەوەی بۆ زیاد بکرێ، و یتم الصرف بتمویل مجلس القچاو، لە صیاغەکردنی، هەر لە ماددەی یەکەم، فەقەری دوو، باسی عیجز دەکرێ، لێرە باسی عیجزی کردیە و چارەسەرکردنەکەشی تەنها بۆ وەزارەتی پێشمەرگەی دیاری کردیە، ئەگەر بکرێت وەکو قانونی ئیتیحادی عیراق بە چەند خاڵێك چارەسەری بەدیار بکرێ، پێمان باشترە و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز عبدالله علی ابراهیم فەرموو.

بەڕێز عبدالله علی ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەرچەندە من پێم وایە کەس نەما هەموو شتەکان تیکرار نەکاتەوە، بەڵام منیش وەکو، بووە بە داب و نەریت وەکو کاك عبدالسلام وتی، چەند خاڵێك تیکرار دەکەمەوە، یەکیان سولفەی زەواج بۆ منداڵانی شەهیدان، بەخشراو بێت، قابیلی وەرگرتنەوە نەبێت، دووەم، سولفەی زەواج بۆ دانیشتووانی ئۆردوگاکان، کە کاتی خۆی ئیجبار کران لەوێ بە مەبلەغێکی کەم، حیسابی لەسەر نەکرێ، گرنگیدان بە ئاوەدانکردنەوەی ناوچە سنووریە وێران کراوەکان، حیسابێکی تایبەتیان لەسەر بکرێ، 4/ئیدارەی سەربەخۆ کە لە لایەن حکومەتی هەرێمەوە بڕیاریان لەسەر دراوە و ئیدارەی راپەڕین ئێستا بەرپرسەکەشی بۆ دیاری کراوە، بەڵام لەم بودجەیەدا هیچ حیسابێکی لەسەر نەکراوە، ئەو ئیدارەیە چۆن بەرێوە دەچێ؟، سولفەی عەقار بۆ خانووە 100 مەتریەکان، تێکەڵ نەکرێ و هەر کەسە و بەشی خۆی وەربگرێ، رێگا بدرێ بە وەزارەتەکان بۆ ئاڵۆگۆڕکردنی پرۆژە زەرووەکان، بەم پرۆژانەی کە زۆر زەرووە، ئەهمیەتیان کەمترە لە ناوچەکان، بە بەشداریکردنی نوێنەری یەکە ئیداریەکان، ئەگەر بکرێ ئەندامانی پەرلەمانیش لەوەی کە پرۆژە زەروریەکان بخرێنە پێشەوە، گرنگیدان بە ناوچە دابڕاوەکان، هەر چەندە من جوزئیاتی ناوچە دابراوەکانی مەندەلی و خانەقین زۆر شارەزا نیم، بەڵام لەو تەرحەی کاك عەلی پێشنیاری کرد، بەراستی ئینسان دڵی دەهاتە کۆڵ کە دیفاعی لێ بکرێ، حەقە زۆر ئیهتیمام بە ناوچەی مەندەلی و ناوچەکانی تر بدرێ، وە بووژاندنەوەی کەرتی کشتوکاڵی کە یەك لە پرۆژە سەرەکیەکانی کوردستانە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز بێریڤان اسماعیل سەرهەنگ فەرموو.

بەڕێز بێریڤان اسماعیل سەرهەنگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیاریکم هەیە، داوا دەکەم قسەکان، گفتوگۆکان دووبارە نەکرێتەوە، قەدەغە بکرێ، چونکە ئەو دانیشتنەی بەیانی و دانیشتنی ئێستا، دووبارە کردنەوەی 5 دانیشتنەکانی پێشووە، هەر ئەندامێك دوو جار گوتی پشتگیری فلان کەس دەکەم، هەر ئەندامێك دووجار گوتی وەگەڕخستن زۆرە و کەم بکرێتەوە، هەر ئەندامێك دوو جار وتی ئەوەی ئاساییش زیاد بکرێ و پێشمەرگە زیاد بکرێ و هاوسەرگیری زیاد بکرێ، بۆیە کات زۆر موهیمە، کات، گرنگی بودجە وەکو گرنگی کاتە، ئێمە دەبیت ئیهتیمام بەکات بدەین، بۆیە داوا دەکەم ئەوەندە پێشیلی پەیڕەوی ناوەخۆ نەکرێ، بە پێی ماددەی 56 دووبارە کردنەوە قەدەغەبکرێ، بەڵام یەك پێشنیارم هەیە، کە خۆم دووبارەم نەکردووتەوە، گوێشم لێ نەبووە، بۆیە دەتوانم بڵێم، ئەوەندە ئێمە پارەی وەردەگرین، کەمی دەکەینەوە لە 10٪، 20 ملیۆن بۆ سندوق و 5 ملیۆن بۆ هاوسەرگیری و نازانم چەند، ئایا ئەو 10٪ بەشی ئەو هەموو شتانە دەکات؟، ئەو هەموو داواکاریانەی کە ئێستا لێی دەکرێ؟، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز علی حسین محمد فەرموو.

بەڕێز علی حسین محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاس، قسەکانم کرا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستا تەواو بوو، زۆر سوپاس، ببورن، تارا ئەسعەدی ماوە، فەرموو.

بەڕێز تارا تحسین ئەسعەدی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لێرەدا مومکینە لەگەڵ هاوکارەکەم، بێریڤان خان، لەگەڵیم لە هەندێ پرۆژە کە زۆر تیکرار کردنەوە، بە پێی پەیڕەوی ناوەخۆ، ڕاستە نابێ تیکرار بکرێ، بەڵام لە کاتی بودجە، بوونی ئەم 111 کەسە لەم هۆڵی پەرلەمانەدا و، دڵسۆزی خۆیان، هەر یەکەیان، بەشێوەیەك دووپات کردنەوە بۆ ئەو بەشانەی کە شێوەیەك کاری لەسەر بکرێ، ئەڵێت، هەندێ تیکرار، تیکراری باشە، پیشاندانە کە هەر یەکەمان، ئەگەر 18 هەزار تەمسیل دەکەین، ئەگەر کەمتر تەمسیلی دەکەین، پیشان دەدەین کە ئێمە دڵ و ڕۆحی ئەو کۆمەڵگایەین، چییان دەوێ ئێمە لێرە نوێنەریانین، لەبەر ئەوە پێشنیازی ئەوە دەکەم، بەراستی بە نیسبەت سێیەم خاڵ، کە نەفەقاتی پەرلەمانە، بە نیسبەت پەرلەمانەوە کە نەفەقاتی بۆ زیاد بکرێت، هەڵبەتە دیارە دیراسەتێك کراوە کە چی پێویستە، بۆیە ئەو زیادەیە، لەبەر ئەوە وا پێشنیاز دەکەم، نەك 74، بەڵکو زیاتریش بکرێ، لەبەر ئەوەی پەرلەمان زۆر شت هەیە پێویستی پێیەتی، بەراستی ئەم قاعەی کە ئێستا تێیدا دانیشتووین، ئەگەر بێت و تەماشای بکەین و لایەنی تەکنەلۆجیا و تازەترین شت کە بەکاری بهێندرێ، ئێمە پێویستمان بە چاککردنەوەیەك هەیە، هەر ئەندام پەرلەمانێك لێرەدا بەلای کەم، پێویستی بە لاپتۆپێکە، هەر چی بەرنامەکەی هەیە لەبەر دەمی خۆیدا بێت و ئەوەندە قاقز و وەرەقەیە لەبەر دەممان نەبێ، هەر لە سەرەوەش هەموو شوێنی خۆی هەبێ بۆ تەرجومەکردنی فەوری بۆ هەموومان، بەکارتێك بێینە ژوورەوە لە پەرلەمان وەکو پەرلەمانەکانی دونیا، لەبەر ئەوەی ئەو نووسینگانە و شتی تریش، ئەوانەی کە لە پەرلەمانن ئەزانن و سەرۆکایەتیەکان ئەزانن بەراستی، ئیقتیراح ئەکەم کە وەکو پێشنیازێك، پێش بودجە لە لایەن ئەندامە بەڕێزەکانەوە، چی دەبینێ بۆ پەرلەمان پێویستە بکرێت، ئیقتیراح بکرێت تاکو ئەو پارانەی کە تەرخان دەکرێ، ئێمە بۆ زیادی دەکەین بۆ پەرلەمان؟، لەبەر ئەو سەبەبانە، لە سااڵنی داهاتوو ئەگەر تەمەن بمینێت، دەتوانین بیکەین، دووەم شت، بە نیسبەت ئەو بڕە پارەی کە داندراوە بۆ مەجلیسی قەزا، هەڵبەتە ئەوانیش پشتگیری دەکەم لە بەشی یاسا کە هەندێ تروحاتیان کرد، بۆچی کراوە؟، بەڵام من وا ئەبینم کە 10 ملیاری لێ کەم کراوتەوە، مەبەستەکەشم لێرەدا، ئەو شوێنانەی کە ئەولەویتەی پێ بدرێ، بەراستی بە نیسبەت شێخ وەسانان و بالیسان، کە دوو ناوچەن، هەڵبجە لەگەڵێتی راستە، هەڵبجەیی زۆر شتی بۆ کراوە و زۆر شتی تری پێویستە، بە نیسبەت

بالیسان و شێخ وەسانان، کە لە ئەصڵی 1350 پێشمەرگە، 950 هەر شەهید و بریندارە، کە کاتی خۆی بە 16 تەیارە و 20 مووشەك هێرشی کرایە سەری، بەراستی 760 بریندار هەیە، کە ئێستا 100 بریندارى زۆر زۆر گرنگە کە بنردرێتە دەرەوە و چارەسەری بکرێ، ئەوە ئەولەویەتێکی پی بدرێ، من نازانم بۆ چی لەناو بودجەکەدا ئەو ئەولەویەتەی پێ نەدراوە، پێشنیاز دەکەم بە نیسبەت پێداویستی تایبەت، تەنها کەمئەندامان زۆر باس کرایە و لە لایەن هاوکارەکانم، من لەبەر ئەوەی لە لێژنەی کۆمەڵایەتیش، کەیسی کەمئەندامان هەر بەشێکە لە کارەکانی خۆم، لە دوای سەردانمان بۆ هەر سێ موحافەزەکانی ناوچەی کوردستان، ئێمە دەبینین بەشی ئەو کەسانەی بێ دایك و باوکن، تەخەلوق عەقلیان هەیە، شوێنیان نیە، لەبەر ئەوە، ئەو کەمئەندامە شوێنی نابێتەوە، یەك منداڵ هاتە لای من، بروانان هەبێ، لە وەزارەتەوە و لە شوێنەکانی چاودێری کۆمەڵایەتی، شوێنێك نەبوو بۆ ئەو منداڵە، چونکە تەخەلوق عەقلی هەیە، ئەو هەتیوخانانە نەیدەگرتەوە، شوێنیان نیە، لەبەر ئەوە ئەو 10 ملیارەی کە دەیکەین، بەشێکی دەبێ تەرخان بکرێت لە بودجەی ئەمسالدا کە شوێنی تایبەتی بکرێ، ئەگەر هۆبەیەکیش بێ ئەمسالێ دەست پێ بکرێ، بەشی تەخەلوق عەقلی تەنها لە بەغدا هەیە، لەکوردستاندا نییە بۆ کەم ئەندامان، پێشنیازی ئەوەی کە 100 مەتریەی ئێستا کە هەر هەموومان باسمان کرد، لێرەدا لە لایەن داراییەوە بەرێنماییەك داوا ئەکەم، وەزیری دارایی و کاك رەشیدیش، بەراستی، عیلاقەی بەوەوە نیە بخرێتە سەر شارەوانی، چونکە شارەوانی قبولێ ناکات شتی تازە بکات، ئەوە ئیفراز کراوە و بەناوی یەکێکەوەیە، ئەوی تر گوناحی چیە وەرناگرێ؟، لەبەر ئەوە وا ئەبینم کە ئەبێ چارەسەرێك بکرێ، بۆ دانی سولفەی عەقاری، پشتگیری تەواو ئەکەم لە سۆزان خان، دەقاو دەق ئەو پێشنیازانەی کە کردی لەگەڵ کاك دڵشادیش و فراکسیۆنی کوردستانیش بۆ خزمەت کردنی، ئەخیر پێشنیازم، پشتگیری هاوکارم سەبیحە خانیش دەکەم بۆ دانانی جێندەر بالانسێك بۆ ئافرەتان و بۆ پیاوان بۆ دانانیان کاتی دامەزراندن، کە وەکو یەکێ رەچاو بکرێن، پشتگیری لە گەشە خانیش دەکەم کە لە بالای خانمان من وا دەبینم نەك هەر تەنها بودجەیەك بۆ خانمان دابنرێ، بەڵکو بودجەیەکی تایبەت بۆ (business women)ەکان دابنرێ، بۆ کەرتی تایبەت کە لەلای ئەوانیشەوە شتێك دابنرێ بۆ ئیشەکانی کە خزمەتی ژنان دەکات، ئافرەتان دەکات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز هاوڕاز شێخ أحمد.

بەڕێز هاوڕاز شێخ أحمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی یەکەم، من پشتگیری ڕەئیەکەی ماموستا عمر دەکەم، بەوەی کە لە خەرجی وەگەڕخستن، لە بودجەی خەرجی وەگەڕخستن (20٪) کەم بکرێتەوە، ئەم (20٪)ە من زۆر بە گرنگی دەزانم بەڕاستی، کە لە پێشتریش باسمان کرد، بودجەی تەندروستی، میزانیەی تەندروستی یەکجار کەمە، ئەگەر بەو هەموو کێشانەی لە ناو تەندروستی دا هەیە، ئێمە بەڕاستی هیچ شتێکمان پێ ناکرێت، ناتوانین ئەو کەرتە بەرەو پێشەوە ببەین، لەبەر ئەوە من پێم باشە لەم (20٪)ە پێنجی بخرێتە سەر بودجەی تەندروستی، بۆ ئەوەی بەشێك لە پێشنیارەکانی کۆنگرە نێودەوڵەتی یەکەی کە لەهەولێر بەسترا، بتوانین جێبەجێ ی بکەین، کەرتی تەندروستی بڕێك بەرەو پێش ببەین، (15٪) کە دەمێنێتەوە من پێم باشە بەڕاستی ئێمە زۆر باسی ئەوەمان کرد کە هەندێ پڕۆژەی بەردەواممان هەیە، ئێستاشی لەگەڵ دا بێ بۆ 2011ش گوژمەی تەواوی نیە، یەعنی کەم و کورتی لە گوژمەی پارەکەی هەیە، بۆیە لەم (15٪) بڕێکی دیاری بکرێ بۆ ئەو پڕۆژە بەردەوامانە، بۆ ئەوەی بە بەردەوامی، چونکە ئێمە پڕۆژەی 2008مان هەیە، تا ئێستا بە بەردەوامی ماوەتەوە، لەبەر ئەوەی گوژمەکەی ناتەواوە، بڕێکی ئەو پارەیە بخرێتە سەر ئەو پڕۆژە بەردەوامانە، بەشێکی تری ئەو پارەیە بۆ ئەوە بێت کە پێشتر ئێمە داوامان کردبوو پێشینەی هاوسەرگیری بێتە پێنج ملیۆن، ئەو بەشە بۆ ئەوە تەرخان بکرێ کە بڕیار لەسەر ئەوە بێت پێشینەی هاوسەرگیری بێتە پێشج ملیۆن، بەشێکی دی ئەو بڕە پارەیە بۆ ئەوە بێت کە ئێمە داوامان کردبوو سولفەی عەقار بێتە (30) ملیۆن، وەکو حکومەتی ناوەندی لێ بێ، بۆ ئەوە تەرخان بکرێ، هەروەها خانووی سەد مەتریش بگرێتەوە، بەشێکی دی ئەو (15٪) بۆ ئەوە تەرخان بکرێ کە مووچەی فەرمانبەران کە ئێستا بەڕاستی وەکو پێویست نی یە، مووچەی فەرمانبەرانی پێ چاك بکرێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز جمال طاهر إبراهیم.

بەڕێز جمال طاهر إبراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی ئەڤرۆ ڕووی دای و هەتا سبەی و نهو ئەم توشی موشکیلەیەك بووین، دگەل ژمارێ و وەختەکی گەلەك ئیش مەبر، من دڤێت ڕێکەکا دی ژ ڤێ بابەتی دا، با ئەم خۆ تێنەگەهینین داشکاندنا ڕێژەیەکیش بودجا تەشغیلی بۆ بودجەی ئیستیسماری ئەم دێ چارەسەریا (تضخم)ێ کەن، ئەم ڤێ کێشەیێ چارەسەر ناکرێ ب گواستنا پارەیەکیش ژ تەشغیلی بۆ ئەڤێ دی یێ، یان ژی ئەگەر ئەم بێن و ئەم بێژن ئەم ئیستیسماریێ زێدە کەین، دیسان ئەم ئیستیسماریش زێدە ناکەین، چونکی ئەو موصتەلەحێ ڤێرێ هەی بودجەی ئیستیسماری، (إستثمار بمعنی الکلمة) نینە ئەگەر ئەم بێین ئەڤێ بودجەی هەمیا تەحلیل بکەین تەنها کەرتی کارەبێ یە، ئەویش ئینتاجا کارەبێ نوکە کەرتێ تایبەتێ پێ رابتن، بۆچی خەرج کرنا ڤی پارەیێ ل هەندەك پرۆژێت خەدەمی زیاتر ئەم دشێن بێژین، بودجە ما ئیستیسماری دێ هاریکار بێتن بۆ پتر هاندانا خەلکەکی ئیستیسماری بکات، چونکی ئەڤە زیاتر بونیا تەحتی یە، نە ئیستیسمارە (بمعنی

الكلمة)، نه (قيمة مضافة)يه، نه عائيدێكى رەئس مالى موباشير بۆ دێتن، ئەمە يەك، خالا دووێ/ بابەتێ ئيراداتا و بابەتێ نەفەقاتا، دوو بابەتى سەرەكيەت بودجەنە، ئەگەر ئەم بێين گۆڕانكارييەكى تێدا بكەن، نابيت ئەم لقێرێ بكەن، ماددەيەكى تايبەت وەكى هەڤالێ من كاك ئاسۆ گۆتى ماددەيەكى تايبەت ئەڤ بابەتێ هەنێ بێتە چارەسەر كرن، ئەگەر ئەم بێينە (مجلس القضاء) گەلەك بەحسى مەجليس قەزا كر و پەرلەمانێ، (مجلس القضاء) ئەو بودجە هاتى تنێ، بودجە تەشغيليا كو (63) مليار و سێ سەد و كەسرە، لە بودجەى ئيستيسمارى دا بە حدودى (16) مليار و (900) مليۆن هەيە، ئەگەر ئەم بێن هەردووكان كۆم بكەن دگەل يەك، دبيتە (80) مليار (203) مليۆن ئەگەر بێتو بودجا ئيستيسماريژى ئەم حيساب بكەين، ئەڤ ليرە جهێ پرسيارێ يە، ئەز پشتگيريا هەندێ دەكەم كو پارەيەكيش ژێ ڤێ بودجێ، يانيش (10٪) كودێتە كەم كرن، بێتە سەر بودجە پەرلەمانى، ببتە (74) مليار، هەروەسا من ديسانەكێ گەلەك پێشنيار هاتنە كرن، هەمى پێشنيارێت جوان و رێك و پێكن، هەميت خزمەتا خەلكەكى دانە، بەس دەبێ لقێرێ بەس ئەمى ژ بير نەكەين، حيكمەتەك ژيا هەى، حيكمەت ژى هەتا حەدەك چێ نابێ دەستى وێ گرێدەن، ئەوە مە بێتە سەر فەرز بكەن، زۆر بەحسى عەجزيشى هاتە كرن، مادام ئێمە ل ماليە عامەنە، ئەوەلەن/ حوكمەت نەفەقاتا تەحديدێ دەكات ئيراداتا مەصادرێت وێ دگەرێتن، لەوما هەبوونا عەجزێ تشتەكى ئيعتيادى يە، ل گەلەك بودجێ گەلەك ولاتا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ گشت ئێوەى بەڕێز، هەموتان قسەى خۆتان كرد، هەندێ پێشنيار هەبوو زۆر لە جێگاى خۆى بوو، كە وترا نەفەقات خراوەتە پێش ئيرادات، ئەوە زۆر زۆر دروستە، كەى ماددەى دووشمان موناقەشە كرد، دەنگمان لەسەر دا، ئەوجا دەيخەينە پێش دەنگدان جێگۆڕكێ يان پێ بكەين، دوو ببێتە يەك، يەكيش ببێتە دوو، زۆر تەبيعى يە، ئێستا داوا لە بەڕێز وەزيرى دارايى كاك شێخ بايز دەكەين وەلامى خۆى بداتەوە لەسەر ئەو موداخەلەى ئەندامە بەڕێزەكانى پەلەمانى كوردستان، فەرموو.

بەڕێز شێخ بايز تالەبانى/ وەزيرى دارايى:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

دياره ئەم ماددەيە قسەى زۆر لەسەر كراوە، چونكە يەعنى بە عاميش قسە كرا، دياره منيش دەبێت بە عام ئەوانەى كە هينە جواب بدەمەوە، ئەوەى كە مەسەلەى ئيراداتەكە پێش نەفەقات بكەوێت، بەڵێ زۆر ڕاستە، چونكە پار و پێرار ئيراد يەك ئيراد بوو، ئەمسال ئيرادەكەمان متەنەويعە، لەبەر ئەوە دەبێ ببێ بە ماددە يەك و زۆر ڕاستە، لە ناو ئيرادەكەدا دياره غەڵەتێكى مەتبەعى هەيە، دوان، پێم چاكە ئەگەر زەحمەت نەبێ ئەوە لاى خۆتانەوە مولاحەزە بكەن، لە تەسەلسولى دەڵێ: (الإيرادات المتحققة لمبيعات الطاقة الكهربائية) ئەوە (الإيرادات المخمنة)يە يەعنى، تەخمينە، لە چواريش دا (إيرادات المخمنة للمنافذ الحدودية) ئەوە هى سالى 2011يە، ئەوجار دێمە سەر ئەوەكانى كە، بە نيسبەتى پێشنيارەكان ئەوە لە دوايى دا دێمە سەرى، دياره باس لەوە كرا هەر لە بيدايەت دا لە رەقەمەكان غەڵەتێك هەيە، بە (117) مليار دينار، ئەوە

غەڵەت نی یە، ئەگەر بێتو تۆ ڕەقەم (2) کۆبکەرەوە لەگەڵ (3) و لەگەڵ (4)دا ئەوە مەبلەغەکە بیززەبت دەردەچێت، چونکە دیارە پەرلەمان و هەروەها مەجلیسی قەزا، ئەو دوانە بە جیا جیا هاتووە، هەروەها باس لە فەقەرەیەك دەکرێت کەوا فەرقێك هەیە لە مەسەلەی عەجزەکەدا، مەسەلەی عەجزەکەش ئەگەر لەگەڵ ئیراداتی مەحەلی دا کۆ بکرێتەوە، ئێمە لە هەندێك حاڵەت دا تەقریبێکی تیا هەیە، بۆنموونە، نموونەیەك ئەهێنمەوە، کە دەڵێین/ (11) و (170) کۆی (180)، کۆی (11.79) کەسرە، ئەو تەقریبانە چاك بکەیتەوە، ئەوانە هەمووی دێتەوە سەرخۆی، مەعلوم دەبێت، باسی سیستەمی مووچە وەکو بەغدای لێ بێت، لەم پەرلەمانە بەڕێزەوە بڕیارێك درا، ئێمە مووچە یەکسان بکەین بە بەغدا، مووچە یەکسانە لەگەڵ بەغدا دا، ڕەنگ هەیە لە بەعزێك حاڵەت دا زیاتریش بێت، لە بەعزێك حاڵەت دا، لەبەر ئەوە زۆرجار کە ئەوانەی بەغدا دێنە ئێرە بۆ ئەو حاڵەتانە داوا دەکەن وەکو ئێمەیان لێبێ، ئیعادەی نەزەری تیا بکەینەوە، ئەوەش یەکسانە، بەڵام مەوزووعی موخەصەصات، پەرلەمانی بەڕێز وەختی خۆی موافەقەتی نەکرد کەوەکو بەغدای لێ بێ، لەبەر ئەوە هەندێك موخەصەصاتی جیهاتی تر دەکەوێتە، شەرائیحی تر دەکەوێتە خەتەرەوە، لەبەر ئەوە ئەو مەوزووعە تەنها بە بڕیارەکەی پەرلەمان مەوجوودە، تەنها لەسەر مووچە بڕیاریان دا، کاکە برهان باسی نەقیبەکانی کرد، فەرق لە مووچەکانیان دا هەیە، ئێمە تەبیعی ئەوە هەموویان عایدی وەزارەتی ناوخۆن، تەنها فەرق بە نیسبەتی مەعاشی زووباتەوە، زووباتی شورتە، فەرق لەوانەدا هەیە، لەو زووباتی شورتانەی کە چوونەتە سەر سنوور، وەکو بەغدا وەری دەگرن، یاخود ئەوانەی لە گومرگ ئیش دەکەن وەکو بەغدا وەری دەگرن، ئەوانی تر هەمووی عایدی وەزارەتی ناوخۆن، لە وەزارەتی ناوخۆ وەردەگرن مەعاش، مەعاشەکانیان لەلای ئەوانە، ئێمە هیچ تەعلیماتێکی جیاوازمان نی یە وەکو دارایی بە نیسبەتی مەعاشاتەوە، ئێمە پێمان وایە ئەگەر ئەو تەفاوتانە هەبێت لەو مەعاشاتانەدا وەکو نەقیبێك لە هەر شوێنێ وەری بگرێ، دەبێ موخەصەصات بێت ئەوە، قەمەر صناعی و تەلەفزیۆن، تەبیعی پێشتر قەمەر صناعی هەبوو، ئێمە کە ئەو موازەنەمان داناوە، موازەنە تەبیعی دەگەڕێتەوە بۆ مانگی (11)ی (2010) و دوای ئەوە چەندەها تەغیراتیشی لەسەر بوو، تەبیعی قەمەر صناعی هەبوو هی تەلەفزیۆنی نەورۆز، ئەوە وەختی خۆی ئیشی پێ دەکرا، دوای ئەوە ئەوە نەما خرایە سەر پەروەردە، دوای ئەوە ئەویش نەما، دیارە ئەگەر بەو شێوەیە هاتبێ قەمەر صناعی لە وەزارەتی موختەصەوە کە هاتووە، هی وەزارەتی دارایی نی یە، ئەوە هیچ صەرف ناکرێ کە قەمەر صناعی دەبێت، حەتمەن ئەوە صەرفی وەستاوە ئێستاکە، باسی عەجزی مووچە و عەجزی بودجە و چۆن، وابزانم کاك دکتۆر قسەی کرد، د. سەروەر، ئێمە باسمان کرد عەجزی بودجە لە تەحدیدی نەفەقاتەوە دێ، کە تۆ نەفەقاتت موقابیلی ئیراداتت نەبێت، نەفەقاتت زیاتر بێت لە ئیرادات، موصیر بیت بۆ ئەوەی کە ئەوە بکەیت تووشی عەجز دەبی، ئەوە چەند ساڵە ئەو عەجزە هەر مەوجوودە، ئەو عەجزەش ئەوە نەبێت دارایی بیخولقێنێ بۆ خۆی و بیهێنێ و بڵێ ئەوە عەجز دادەنێم و تەواو، ئێمە تەڵەباتی وەزارەتەکانمان بۆ دێت، ئەوانە موناقەشە دەکرێت، حەتاکو جەنابتان ئاگادارن، پارەکە چەندەها کەس وتیان ئەوە لە تموحی ئێمەدا نی

یە، باسیان کرد، ئەوە ئەوە نی یە کە ئێمە داوامان کردووە، ئەمسالّ گلەییان زۆر زۆر زیاتریشە لەوە، بە تایبەتی کە دوایی دێمە سەر ئەوەی کە لەسەر ئەو کەم کردنەوانەی ئێستا کەمی دەکەینەوە، تەڵەباتی ئەوان وایە یەعنی، ئێمە لەگەڵیان دا دانیشتووین، لە دوای ئەوە ئەو ئەرقامانەی لەسەر دانراوە، عەجزیش کە باس دەکرێ، عەجز هیچ عیلاجێکی نی یە، ئیللا بەم نەوعە نەبێ، ئەگەر میزانیەی تەکمیلی هەبێ لە بەغداوە بۆمان بێت، بە مەرجێك نەکرێت بە مەشاریع، بۆ شتی تر صەرف نەبێت، بۆ سەددی عەجزەکە بێت، ئەوە سەددی عەجزەکەی پێ دەکرێت، عادەتەن کە هەموو سالّێکیش ئەگەر میزانیەی تەکمیلی هاتبێت، زیاتر بۆ پرۆژەکان بووە، ئەوەش کە بۆ پرۆژەکان بێت، ئێمە ناتوانین دەستکاری بکەین، عەجز ئێمە کە ئەمسالّ دەستنیشانمان کردووە، سەبەبەکەی مەعلوومە، دەست نیشانمان کردووە سەبەبەکەمان هێناوەتەوە، تەنها چارەی کە ئەو عەجزەی پێ چارەسەر بکرێت، تەنها ئەوەیە کەوا یان دەبێ پارەکانی کە هی ئێمە چەندەها سالّە لە موفاوەزات داین، لە قانونی بودجەی عیراقی دا هەمموو سالّێك ئەو مەوزووعە تیکرار دەبێتەوە، لەسەریان ماوەتەوە، پێمانیان نەداوە، بەوە چارەسەری عەجزەکە بکەین، یاخود عیلاجێکی تر هەیە، ئەویش کە ناکرێت، دەبێ تۆ بێیت بە پارەی عەجزەکە بە هەمووی تۆش لەلای خۆتەوە موازەنەکە دادەگری، ئێستا ئێوە کە (10٪)کەش دادەگرن، ئەوەش هەر بۆ تەسدیدی عەجزەکە نیە، یەعنی لە عەجزەکە کەم ناکاتەوە، ئێمە حکومەت نیمان وەکو حکومەتی مەرکەزی، ئێمە حکومەتی هەرێمین، ئێمە ناتوانین سەنەداتی خەزینە چابکەین، ئێمە بە هیچ نەوعێك ناتوانین مەبیعاتی نەفت بنێرین و صەرفی بکەین، یەعنی بێین نەوت زیاتر تەصدیر بکەین، ئێمە ئەو مەوازیعانە هەمووی مەرکەزی یە، لە مەرکەزەوە بۆمان دێت، جارێکی تر تەئکید دەکەمەوە، ڕجاتان لێ دەکەم، ئێمە لە وەزارەتی دارایی ئەو جیهەتە نیمان بێین لە خۆمانەوە بڵێین دەبا ئەوەندە عەجز بێ و دەبا ئەوە لێرە وا زیاد بکەین، دەبا ئەوە لەوێ کەم بکەین، ئەم موازەنەی کە هاتووە، لوجنەی موختەصی بۆ دانرواە، لەگەڵیان دا موناقەشەی کردووە، هاتۆتە ئەنجومەنی وەزیران، لە ئەنجومەنی وەزیرانئەنجومەنی وەزیران سێ جار کۆبوونەوەی لەگەڵ کردووە، چەند جار لەگەڵ وەزیری کارەبا و نەوت کۆبوونەوە کراوە، وەزیری تەختیت لە هەموو کۆبوونەوەکان دا جەنابی مەوجوود بووە، چەندەها جار ئەوانە کەم کراوەتەوە لەوێش، باسی بەڕاستی، گومان هەیە لە مەوزووعی ئەو پارەی تەعویزی موزەفین، زۆرجار باسی گومان دەکرێت لە زیادە ڕەوییەك کە وەزارەتی مالیە کردوویتی، یاخود وەزارەتی مالیە پابەند نابێت بە بڕیارەکانەوە و ئەوانە، من ڕجاتان لێ دەکەم، ئەمە موقتەرەحە، ڕەنگ هەیە تەفاوتێك هەبێ لە کەم، لە زیاد، بەڵام بە شتێکی ئصوولی کە هاتووە، ئەم مەوزووعە لە حیساباتی خیتامی دا باسمان کرد، حیساباتی خیتامی هەموویتان بۆ دەردەخا، بە زیاد بێت دەری دەخا بۆتان، کەم بێت بۆتان دەردەخات، بەتایبەتی من جارێکی تریش تەئکید دەکەم، تەئکیدیش دەکەمەوە، ڕجام وایە حیساباتی خیتامی وەرنەگیرێت هەتاکو لە دیوانی ڕەقابەی مالی تەدقیق نەکرێ، ئەوان موصادەقەیان کرد بە زیاد و بە کەم، موخالەفاتی وەزارەتی مالیە هەبێ، هەر وەزارەتێك هەبێ، بە پێی ئەو وەختە پەرلەمان خۆی گەورەترین دەسەلاتە، دەتوانێت

ئیجرائاتی ئصوولی بکات، خەلەکە لە کۆ بێت، لای هەر کەسێ بێت، دائیمەن مەسەلەی شەش مانگەکە دێتە پێشەوە، دەڵێن ئەو شەش مانگە، ئەو شەش مانگە کە نووسراوە، لە وەختی خۆی دا شەش مانگی تیا هاتووە، ئێمە ئەگەر مولاحەزەی کتابەکەمان بکەن، بزانن لە کەی ناردوومانە بۆ ئەنجومەنی وەزیران؟ لە ئەنجومەنی وەزیران تاخیر بووە، کە نەهاتۆتە ئێرە، ئەوانیش کۆبوونەوەیان لەسەر کردووە، لە دوای چەند مانگێك هاتۆتە ئێرە، بەڵام ئێمە کە ئەوەمان ناردووە، لە دوای ئەوە موناقەلاتی تێدا بووە، دوای ئەوە تەسویەی سولەفی تیا نەکراوە، یەعنی ئەوە موناقەلاتی تیا دەکرێ، تەسویەی سولەفی تیا دەکرێ، عەکسی قەیدی تیا دەکرێ، ئەو ئموورە حیسابیانەی کە لەوێدا دەکرێ، ڕەقەمەکە کە دێی جارێکی تر لە مانگی (10)دا، لە مانگی (11)دا کە تۆ دێیت میزانیە دادەنێیتەوە، ئەو ڕەقەمانەشی تەغیر دەبێت، لەوێش تەغیراتی تێ دەکەوێ، لەبەر ئەوە حیساباتی خیتامی ئەو حیساباتەیە کە هەموو شتێك بەڕاست و ڕەوا دەردەخا، تەبیعی یەکێك لەو شتانەی کە ئێمە تەدویرمان کردووە لە (2009)، من بەڵێ لە (2009)وە هاتۆتە (2010) پارەی ئەوانەی کە پێشتر تەجاوزەکان، صەرفیش لە حیساباتی خیتامی دا دەردەکەوێ ئەوە تەجاوزەکە هەیە یان نی یە؟ باسی موخەصەصاتی ئیستیسنائی دەکرێ، بەڵێ ئەم موخەصەصاتە هەیە، بۆ هەموو پلە تایبەتیەکان هەیە، لە عیراقیش دا هەیە، بۆ ئاسایشیش هەیە، ئەو ڕۆژەش باسم کرد، ئەوە نەبێ نەبێت ئەم موخەصەصاتە تایبەتانە، دیوانی ڕەقابەی مرۆیی، ئەگەر پەرلەمانی بەڕێز دەیەوێ بیبڕێ، ئەوە بە نیسبەتی ئێمەوە ئەعلا سولّتەیە، دەتوانن هەموو ئیجرائاتێ بکەن جەنابتان، لە خۆشمانەوە ئەوەمان دەرنەکردووە، ئەو عینوانەمان نەهاوردۆتە پێشەوە، ئەم عینوانە هەیە، دەتوانن بەڕێزتان لە ڕێگای قەنەواتەکانی خۆتانەوە ئیستیفسار لە بەغدا بکەن، مەجلیسی قەزا، دیارە ئێمە ڕاستە داگرتنێکی تیا بووە، ئەم داگرتنەکە لەسەر تەوجیهی ئەنجومەنی وەزیران تەوجیهیان کردین کەوا دایبگرین لە مەسەلەی ئەنجومەنی وەزیران و مەجلیسی قەزا و پەرلەمان و سەرۆکایەتی هەرێم، بۆچی ئاوا قەراریان دا؟ کە قەرار درا (علی أساس) دابەزینەکان هەروەکو وتم، دوو، سێ جار دابەزیوە ئەو مەوزووعە، ئینجا هاتۆتە ئێرە، ئەوجارە بەو شێوەیە گەیشتۆتە ئێرە، بەس ئەو دابەزینەوەی کە لە موناقەشەی مەجلیسی قەزا، ئەوەبوو پارەکەش ئیعیترافیان بە موناقەشەکەی ئێمە نەکرد لەگەڵیان دا بیکەین، هاتن لێرە لەگەڵ پەرلەمان دا موناقەشەیان کرد، لەگەڵ ئێمە نەیانکرد، ئەوان دەڵێن/ ئێوە بۆتان نی یە لەگەڵ مەجلیسی قەزادا دابنیشن و موناقەشە بکەن، من تەئیدی ڕەئی کاك ئیسماعیل دەکەم، مەوازیعە فەنییەکان، تێگەیشتی؟ ئەوە عیلاقەی نیە بەو مەوزووعە، من موناقەشەی لەگەڵ دا دەکەم، خۆ ناکرێ بەیانی لێرە تۆ مەمنوع بێت سیاسەتی حکومەت ئێستا کە تۆ ئەمرێك دەردەکەی بەڕێزت، ئەمرێك دەردەکرێ دەڵێی/ تۆ تەقەشوف دەکەی ئیتر نابێ سەیارە بکڕی، ئێوە بڵێ/ من میزانیەم هەیە و سەیارە دەکڕم، ئاخر خۆ ئەوانە ناکرێ بەو شێوەیەش، ئێمە پێمان باش بوو لەگەڵ ئێمەدا بمانتوانیایە ئەو موناقەشەیە بکەین و دوای داخیل بکرابایە، بەڵام کە ڕەقابەی مالی تەنها جیهەتە دەتوانێ خۆی حیساباتی خۆی داخیل بکات، لە سەرۆکایەتی هەرێمیش و پەرلەمانیش و هەمووی دەبێت داخیلی موناقەشە بێت،

ئەگەر بێت و بێیتە سەر حەقیقەت، ئەگەر بگەڕێیتەوە بۆ ساڵانی کۆن، لە حکومەتی عیراقی دا/ مـن خـۆم موەزەفی وەزارەتـی مالیـە بوومـە، ئەصلەن موخەصەصاتی، ڕاستە ئێستا ڕەنـگ هەیـە بڵێن/ ئێوە، وەلـەو وێراتان ئەو شتە بکەن، بەڵام ئەوەی کە بۆ قەصری جمهوری دادەنرا ئەو شتە ئصوولیەکانی، هـەمووی لـە ڕێگای خەزائینەوە دەڕۆیـی، لـە ڕێگـای وەزارەتـی دارایـی و مودیریـەتی موحاسـەباتی عاممـە و مودیریـەتی موازەنەی عاممەوە دەڕۆیشت، یەعنی ئـەوە مەسـەلەی کـە موناقەشـەی ئـەو میزانیانـە لـەوەزارەتی مالیـەدا بکرێت، ئەوە کـەم کردنـەوە نیـە لـە هەیبـەتی ئـەو مەجلیسـی قـەزا، کـەم کردنـەوە نیـە لـە هەیبـەتی ئـەو شـوێنانە، بـەڵکو ئـەوە ئـەوانیش دەپارێزێـت، چـونکە موحاسـیبێك دێـت، دەچـێتە لای جـەنابی ڕەئیسـی مەجلیسی قەزا، بە کەیفی خۆی بۆی شەرح دەکات، موازەنەیەك دادەنێت، ڕەئیسی مەجلیسی قەزاش دەڵێ/ من خـۆم حـەقی خۆمـە و دەڵـێ بـڕۆ خواحـافیز، ئـەوەش بـە نیسـبەتی مەجلیسـی قـەزاوە، باسـی زینـدانی سیاسی، یەعنی بەڕاستی زیندانی سیاسی ئێمە ئێستا بۆتە (490)، (10) هەزاری لەگەڵ شەهیدانە، فەرقـە یەعنی، بە نیسبەتی ئێمەوە وەڵلا مانیع نیە ئەگەر ئێوە خۆی لەو حاڵە، بـەڵام نـاکرێ لەگـەڵ شـەهیدان دا تەوازوونێکی پێ بکرێ، باسی تەعویزی موەزەفین و جارێکی تر باسی ڕێنمایی ژمارە (1) و (25) و ئەوانە کـرا، گوایـە کـاك خـەلیل وابـزانم ئیسـارەی کـرد، خـەڵکێکی زۆر هەیـە پەیوەنـدی دەکـات بـە پەرلـەمانی بەڕێزەوە، یەکەم/ ئێمە ئێستا لەسەر ڕێنمایی (1) و (25) ئیش دەکەین، ئەو ڕێنماییانە شـرووتی تێدایـە، ئەو شرووتانە ئێستاکە بەعزێك هەیە بە پێی ئەو شـرووتانەش شمـوولی ناکـات، قانونیـەن شمـوولی ناکـات، بەڵام ئێستا ئەو ڕێنماییانەش دەگۆڕێت، بۆچی دەگۆڕێ؟ چونکە ئێستا گۆڕا، ئێستا تەعویزی (2004) بـەو لاوە دەدرێتـەوە، لەبـەر ئـەوە ئـەو ڕێنماییانـەش دەبێـت ڕێنماییـەکی تـر دەربچـێت، کـە ڕێنماییـەکی تـر دەربچێت دەبێ ئەوانەی لەو فەترانەش تەقاعود بوونە، ئەوانەش دەبێ حەقی خۆیانە شمووڵیان بکات، یان بەعزێ شتی تری گۆڕانکاری تیا بکرێت، بەڵام بەڕاستی ئەو مەوزووعی ئەم صەرفە، ئێستا حاڵەتی یەکـەم تا ئێستاکە نەکراوە کە هی ڕێنماییەکان و هی سێ مانگەکەیە، نەك لەبـەر ئـەوەی وەزارەتـی مالیـە نایکـات، مەسەل میسال بۆتان دەهێنمەوە، ئەوە زەنبی وەزارەتی مالیە چی تیایە، حـەتاکو مـن حەفتـەی ڕابـردووش ئاگام لێ بوو، وەزارەتی تەربیە لەبەر ئـەوەی زۆرن، نـەیانتوانیوە ئـەو سـێ چـوار مانگانـەی پێشـتردا تـەواو بکرێن، خۆ ئەوانیش خەتایان نیە، ئەوانیش پێ ڕاناگەن، ئەوەنە عەدەدەکە زۆرە، ئەوەندە ئیحتیسابەکەی زۆری دەوێ، دوایـی لێژنـەی تـەدقیقی هەیـە، ئـەم مەوزووعـە صـەرف دەکـرێ، دەڕوا و بـەو شـێوەیەش کـە هاتووە لە بڕیارەکان هاتووە، لە ڕێنماییەکان دان، من پێمواید بـە هـیچ شـێوەیەك عەرقەلـە نابێـت، ئـەوەی مەشمول بێت بۆی دەکرێت، باسی مەسەلەی سەد مەتری، بەڕاستی من جارێکی تریش دەگەڕێمـەوە سـەری، ئێمە وەزارەتی مالیە ئەو جیهەتـە نیمـان کـە تەحدیـدی هەنـدێ شـتمان کردبـێ، ئێمـە لـە ڕووی داراییـەوە تەحدید دەکەین، ئێستاکە لەبەردەمی جەنابتانە، بڕیارێك دەربکەن، بڵێن عـەقاری بـدەن بـە بـێ ئیجازەی بینا، لە ناو شارەکان دا، لەو شوێنانەی کە تاپۆی هەیە، بە بێ تاپۆ ئێمـە ئێستا لـە بەیانییـەوە دەسـتی پـێ دەکەین و دەیکەین، بەڵام ئەوە دەسەڵاتی من نیە، ئەوە دەسـەڵاتی وەزارەتـی دارایـی نیـە، وەزارەتـی دارایـی

موعەرقیل نیە لەو مەوزووعانەدا، یەکێك لە زەوابتەکان دەڵێ/ دەبێ تاپۆی هەبێت بە نیسبەتی ناو شارەوە، حدودی بەلەدیە، دەڵێ دەبێ تاپۆی هەبێ و دەبێ ئیجازەی بینای هەبێ، کام کەسێ یەکێك لەوانە ئیجازەی بینای هەیە، تاپۆی هەیە، هاتبێتە مەصرەفی عەقاری کە صەرفیان نەکردووە، بێجگە لەوەی بێتە لای من، خۆم لەگەڵی دەڕۆم ئەگەر نەیانکردبێت، بۆ ئەوەیە یەکسەر بکرێت، سزای ئەو کەسەش دەدەین کەوا بۆی نەکردووە، ئینجا دێمەوە سەر باسی هەندێك ئیقتیراحات و ئەوانەی کە کرابوو، بۆ زیندانی سیاسی ئەو وەرەقەیە هاتووە، ئێستا ئاخیر قائیمەیان هاتووە ئەویشمان صەرف کرد، ئیعازمان داوە صەرف کراوە ئەویش، ئەوانەی کە باس کرا، کە ئیقتیراح کرا، دیارە ئیقتیراحی چەند شتێك کرا، لە (10٪)، لە (50٪)، لە (25٪)، لە (30٪)، ئێمە وەکو وەزارەتی دارایی ئەم مەسەلەیە لە خۆمانەوە دامان نەناوە، ئێستاش بێن، لجنەیەکی پەرلەمانی بێتە وەزارەتی دارایی، لوتف بکەن، ئەوەی کە ئێمە بۆ وەزارەتی مالیە دامان ناوە، لەگەڵ ئیشەکانمان دا، لەگەل مودیریەتی عاممەکانمان دا، لەگەڵ ئەو پارانەی کە دەیدەین، چ لە ئیعانات و چ لەو مەوزایعانەی لە مینەح و کە ئەوەی کە باس کراوە، چی لە مەصرەفی عەقاری و زراعی، کە ئەوانە هەمووی لە بودجەیە، لە تەقاعود، ئەگەر چی زیاد بوو، بێجگە لەوەی کەوا بیبەن، موحاسەبەشمان کرد، تەواری و ئەوەشیی لەگەڵدا بێت، تەواریە، حیزبەکانە، ئەنواع و ئەشکال موخەصەصات، هەندێك هەیە ئەگەر ئێمە جارێکی تریش تەئکید دەکەمەوە، لێرە برادەران زۆریان بەگومانن لە وەزارەتی دارایی، یەعنی من تەبیعی وەزارەتی دارایی بۆ مەعلوماتتان ئێستا جارێکی تریش دەڵێم بۆ ئەوەی ئەو گومانە بڕەوێتەوە، ئێستا حەتاکو نەتیجەکانتان بۆ دێت، ئێستا ڕەقابەی مالی تەدقیق دەکات، دەڵێ ئەمرەکەشی وا دەرکردووە (2010) و سەنەواتی پێشووتریش، سلێمانیش هەمووی تەدقیق کراوە، هەولێریش هەر تەدقیق کراوە، بەڵام ئەوە زۆر شامیلە ئێستا کە تەدقیق دەکرێت، یەعنی بۆ ئەوەی جەنابتان ئەو گومانە، دوایی مەگەر ئێمە لەگەڵ ڕەقابەی مالی دیارە شتێکمان هەبێت، وەڵڵاهی بڵێم چی؟ بەڕاستی ئەم گومانە یەعنی، خوشك و برایانم دیارە من زۆر ئیلحاح کرا لەسەر ئەو نیسبەتانە، من بەڕاستی ئێستاش دەیڵێم، لە خۆمانەوە دامان نەناوە، ئەوە عەفەوی نەهاتووە، نە عەفەوی یە و نە عەشوائیشە، بەڵام ئێمە وەکو وتم، بڕیارەکانی پەرلەمان بە هەند وەردەگرین و جێبەجێشی دەکەین، بەس ڕجاتان لێ دەکەم، قبوولْ کردنمان بۆ بەعزێ نیسبە و ئیستیقتاع، ئەوە مەعنای ئەوە نیە، ئەوا من لێرەوە ئیعلانی دەکەم، مەعنای ئەوە نیە ئێمە زیادمان داناوە، نەخێر، بە تەئکید بەیانی وەزارەتەکانیش دێنە سەرمانیش، بەڵام لەسەر ئەوەشەوە، من گەڕامەوە حکومەت، لەگەڵ حکومەتی خۆم قسەم کرد، حکومەتەکەی ئێوەش قسەم لەگەڵیان دا کرد، لە دوای موناقەشات ئەوانیش پێیان باشە، ئەوە ڕەئی حکومەتە لە (10٪) ببڕێت لە تەشغیلی، ماعەدا تەعویزی فەمانبەران، ڕازین لەسەر عەقاری بە بیست ملیۆن، ڕازین لەسەر سلفەی زەواج بە (5) ملیۆن، بەدەل ئازووقە، موخەصەصاتی تەعام بۆ پۆلیس بۆ (210)، ئەوەی تۆڕی کۆمەڵایەتی بۆ (150)، پاڵپشت بۆ صناعی و زراعی و ئەوانە، ئەو (100) ملیار دینارەی بۆ ناوچە سنووریەکان، ئەوانە هەر هەمووی کە، ئێمەش لە عەینی وەختیش دا ئەگەر (35) ملیاریش دابنرێت بۆ ئینتیخاباتی موحافەزات کە دەست پێ

دەکات، بۆ ئەوەی تووشی کێشە نەبین لەگەڵیان دا، ئەوەش ڕجای ئێمەیە ئەگەر لە زیمنی ئەوانە دابنرێت، ئەوە ئەوەکانە کە ئێمە لاریمان نییە، هەرچییەکی تریش جەنابتان بڕیار بدەن ئێمە تەنفیزی دەکەین، ئێمە جیهەتێکی مونەفیزین و تەنفیزی بڕیارەکانی ئێوە دەکەین، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ جەنابی وەزیر، بەڕێز کاك د.علی سندی ئەگەر شتێکت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز د.علی سندی (وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە پێشنیار زۆر بوون، بەڵام ئەگەر من هەموویان کۆبکەمەوە لە دوو لایەنەوە، یەکێکیان/ باسی خودی ماددەکە دەکەم، کە ماددەی 1 ئەو پێشنیارانەی کە کراوە، سەبارەت بەوە کە من تەئیدی ئەو بۆچوونانە دەکەم بەتایبەتی بەڕێز سۆزان خان و ئەو برادەرانەی تریش کە پێشنیاری ئەوەیان کرد، کە ئەو ڕێژەی ئیستقتاعەکە دەکرێت لە میزانیەی تەشغیلی ئیزافە بکرێتە سەر بودجەی مەشاریع، بەڵام بە حەقیقەت لێرەدا زۆر گرنگە کە باسی ئالیەتەکەش بکرێت وەکو ئەو بەڕێزانەو وەکو بەڕێز کاك د.دانا و ئەوانەی تر کە باسی ئەوەیان کرد کە ئەم ئیزافەیە دەبێت چ ئەمسالْ بێت چ ساڵی ئایندە بێت دەبێ ئالیەتێك بدۆزرێتەوە بۆ ئەوەی کە تەمویلی مەشاریع ئیستمراریەتێکی هەبێت، چونکە ئێمە ناکرێت ئەو بیانووە بێنین کە ئێمە لەبەرئەوەی کەهەرێمێکین و شێوازی تەسەروفی میزانیەمان و شێوازی تەسەروف کردن بە واریدات مەحدودیەتمان هەیە لەبەرئەوەی کە هەرێمێکین، بەڵام لە هەمان کاتدا هەندێك پلانمان هەبێت کە لە حکومەتێکی ذو سیادەوە وەکو دەڵێن پلانەکانمان وا بێت، زۆر لەو بەڕێزانە مەسەلەن داوای ئەوە دەکەن کە بۆچی پلانی پێنج ساڵە نیە، باشە ئەگەر پلانی پێنج ساڵە هەبێت، ئەگەر لە نیهایەتی ساڵ مودەوەر نەبێت، یان ئەگەر لەنیهایەتی ساڵ زەمانی تەمویل کردنی ئەو مەشاریعانە لە پارەی ئەو ساڵانە نەکرێت، ئەو مەشاریعانە چۆن بەڕێوە دەچن، بەتایبەتی ئێستا کە ساڵ دوای ساڵ مەشاریعی گەورەتر و زەخم تر هەم لە ناحیەی مەبلەغی کۆی پێویستی پارەکە و هەم لەناحیەی ماوەی تەنفیز کە ئەوە شتێکی تەبیعیە، هەتا ئەگەر هاتو تەئخیرێکیش هەبێت کە زەمانی تەمویلەکە هەبێت بەهەر شێوازێك بێتن ئەوە تەئخیرەکە بەدواداچوونی بۆ دەکرێت بە زەمانی تەمویل شتێکی زۆر گرنگە، لەبەرئەوە من تەئیدی ئەو پێشنیارە دەکەم کە پێشم باشە کە بودجەی وەبەرهێنان و مەشاریعی وەبەرهێنان زیاد بکرێت، بەڵام ئالیەتێکیش بدۆزرێتەوە بۆ ئەوەی کە زەمانی ئەوەی ئەو پارەیە لە خلالی ئەم شەش مانگە زۆر وازحە کە سەرف نابێت، بۆ ئەوەی ساڵێکی تر ئەم کاتانە یان هیوادارم لە مانگی یەك دا کە دێینە هۆڵی پەرلەمان ئەو سوئالە دیسان تیکرار نەبێتەوە، چونکە هیچ حیکمەتێك لەوە نیە کە ئێمە ئێستا پلانێك دابنێین بۆ خلالی شەش کە هەموو تەفاسیلەکانمان باس کردووە، بە هەموو لیستەکانی ناو پەرلەمانەوە و بە حکومەتەوە ئەگەر ئالیەتی ئەوە نەبێت، کەواتە عەلەل ئەقەل موستەغرب نەبین یان تەوەقوعی ئەوە بکەین کە ساڵی ئایندە کێشەی لەو بابەتەمان دەبێت، خاڵی دووەم هەر لەسەر ماددەی 1 پێشووتریش و ئەمڕۆش زۆر

پێشنیاری ئەوە کرا کە بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان بەشێوازێکی مونفەسڵ عەرز بکرێت لەناو ماددەکەدا کە حەتمەن هەموو موتەفقین لەسەر ئەوە، هەروەها پێشتریش ئیعتراز لەسەر دوو شتی سەرەکی لەناو بودجەی پەرپێدانی پارێزگاکان هەبوو کە یەکێکیان ئەوە بوو کە تەنسیقێکی تەواوی نیە لەگەڵ میزانیەی وەزارەت، لەبەرئەوە دەبێت لەو شوێنەی کە جودا دەکرێتەوە من ئەم پێشنیارەم بۆ بەڕێزانی لیژنەی یاسایی و لیژنەی دارایی و ئابووریە کە جودا دەکرێتەوە، لەهەمان کاتدا ئالیەتی تەنسیقەکە لە گەڵ وەزارەت لەوێ زکر بکرێت، بۆ نموونە لە میزانیەی با بڵێین هی عیراقی فیدراڵ کە جودا کراوەتەوە لە فەسڵی 2 ماددەی 2 لە خاڵی (د) یەکەم/ کە دەڵێ (على المحافظ تقديم خطة اعمار المحافظة والاقضية والنواحى التابعة لها المصادق عليه من قبل مجلس المحافظة الى وزارة التخطيط لغرض دراستها و المصادقة عليها، على ان مناطق اكثر تضررا داخل المحافظة وعدد سكانها)، ئەمە خاڵێك کە بڕی پارەکە لەژێر فەقەرەی میزانیەی ئیستسماری وابزانم هەر دەبێ لەوێ بێت، بەڵام دەکرێت وەکو فەرعی جودا ناوی بێتەوە،کە ئێمە لە خاڵی ئەوەی کە دەڵێین مەبلەغ قەدەروهو چوار ترلیۆن و سەد وپەنجا لە نەفەقاتی مەشاریعی ئیستسماری دەبێ بەو شکلە بڵێین کە لەژێر ئەوە (أ- مخصص مبلغ 298 ملیار) بۆ میزانیەی پەرەپێدانی پارێزگاکان، لەوێشدا ئەوەشی ئیزافە بکرێت کە دەبێت موسادەقەی وەزارەتی پلاندانانی لەسەر بێت، پاش ئەوەی کە موسادەقەی ئەنجومەنی پارێزگای لەسەر بوو، بۆ ئەوەی وەزارەتی پلاندانان ئەو دەرفەتەی هەبێت بەشێوازێکی زانستیانە بەراوردی بکات لەگەڵ ئەو شتانەی کە لە پرۆژەکانی وەزارەتەکاندا هاتووە، خاڵێکی تر هەر لەوێ کە پەیوەند بە پەرەپێدانی پارێزگاکان کە پێشنیاری ئەوە کرابوو کە بۆ نموونە کە 100 ملیار دینار ئیزافە بکرێتە سەر ئەو بودجەیەی کە هەیە کە 298 ملیارە وەکو باسم کرد، وەکو ئەوەی کە رەقەمەکە چاك کرایەوە لە ئەسنای موناقەشات، ئەو 100 ملیارە و پێشنیاری ئەوەش هەبوو کە تەحدید بکرێت بەوەی کە بۆ ئەو قەزایانە بێت کە لە قەزا سنووریەکانیان یان قەزا موتەزەررەکان، بەڕێزان بە بۆچوونی من هەرچەندە ئەمڕۆ زۆر گفتوگۆ کرا هەروەکو بەڕێزەکانیش بەعزێکیان ئیشارەتیان پێی دا زۆر شت دووبارەش گوترایەوە، بەڵام مەفروزە ئەو 100 ملیارە مادام عینوانی ئەو 100 ملیارە بوو بە کۆمەڵێك قەزا کە موتەزەررن، مەفروزە ئەوە تۆزێك زیاتریش تەعریف بکرێت، یەعنی قەزاکان ئەمما بەناو بگوترێن، یانیش کە دەڵێین موتەزەرەر، چونکە هیچ قەزایەك نیە لە کوردستان کە بڵێی ئەم قەزایە بەری بووە یاخود خارجی هیچ مەزلەمەت و هیچ ئەوەیەك نەبووە، یان موتەزەرر نەبووە، قەزایەکی سنووری کە قەزای بەردەڕەش لەسەر سنوور نیە، بەڵام قەزایەکە کە ئێستا با بڵێین ئەوە واقع حالیەتی وەکو بەڕێز سەمیرە خانیش ئیشارەتی پێی دا، بەعزێك شت هەیە کە وایە، چونکە پەرەپێدانی پارێزگاکان ئالیاتی سەریعە، ئالیاتی سەریع تەرە لە هی وەزارەتەکان، ئەوەش حەقیقەتێکە، بابڵێین مەبالغەکانیان بچووك ترن، بەڵام لەوێ دا ئەوەی کە بەوازحی دەبینرێت ئەوەیە کە مەراکزی موحافەزات کە زیاتر لەبەرچاوە حصەیەکی زیاتری بە بەرکەوتووە، لەبەرئەوە لە پەرەپێدانی پارێزگاکان چەند خاڵێك و چەند تەفسیلێکی گرنگ هەیە، یەکێکیان ئەوەیە کە ئەگەر

مەبلەغێك دادەندرێت بۆ كۆمەڵێك قەزا، ئەوانە تـەعریف بكـرێن، ئەمـە یـەك، دووەم/ هـەم لـەو مەبلەغـە ئەسڵیە كە لـە 298 ەكـە هـەتا ئەگـەر ئەمسـاڵ زۆر بـاش نـەبێت كـە ئێسـتا دەسـكاری لیسـتی پـرۆژەكانیـان بكەین، بەڵام تەوسیەی ئـەوەیان بكـەین هـەر وەكـو تـەوسـیە یـان هـەروەكو ئیـلـزامێكیش بـۆ ئـەوەی ببێتـە سابیقەیەك كە قەزاكانی هەر پارێزگایەك بە پێی ڕێژەی عەدەدی سوكانی خۆیان لەوێ پارەكە بەو شـێوازە تەوزیع بكرێ لەسەریان، ئێستا مەسەلەن بۆ نموونە بابڵێین من ئەگەر بۆ ئەو زیادەیەی كە وەكو باسم كرد سەرەتا كە ئالیەتێك بدۆزرێتەوە بۆ ئیستمراریەتی تەمویل لەدوای سەری ساڵەوە بـۆ ئـەوەی سـاڵی ئایینـدە تووشی ئەو كێشەیە نەبین كە پێمان نەكرێت هـیچ پـرۆژەیـەكی نـوێ دەسـت پـێ بكـەین، ئێمـە ئەمسـاڵیش گفتوگـۆی ئـەوەی كـە پـرۆژەی نـوێ نـەبێت، ئێمـە لـە ئەنجومـەنی وەزیـران ئـەو گفتوگۆیـە هـەبوو، بـەڵام هەروەكو بەڕێزان ئێستا پێشنیار دەكەن بۆ نموونـە ئێستا مـن تەئیـدی بـا بڵێین پـرۆژەی دروسـت كردنـی نەخۆشخانەی شێرپەنجە و نەخۆشیەكانی شێرپەنجە لە دهۆك كـە ئـەوە بـە تەریقەیـەك لەلایـەن لیژنـەی دارایـی و ئابووریـەوە موعالەجـە كـرا، بـەڵام نەخۆشـخانەی ولادە ئەگـەر دوو نەخۆشـخانە بـۆ كەسـوكاری شـەهیدان و ئـەنفال لـە دهۆك و هـەولێر دروسـت بكرێـت ئـێ ئەمانـە خـۆ ئەگـەر ئێمـە هـیچ پرۆژەیـەكی نوێشمان نەهێنا با هەر دائیمەن وەكو دەبینن دائیمـەن فكـرە هەیـە بـۆ پـرۆژەی نـوێ و وەكـو زەرورەتێـك دێتـە بەرچـاو، لەبەرئـەوە لـەو پارەیـەی كـە ئیزافیـەی ئەگـەر دادەنـدرێت ئەگـەر ئـەو جوزئـەی بـا بڵێین موخەسەسە بۆ بەرزكردنەوەی ڕێژەی ئەو پرۆژانـەی كـە موخەسەسـی كەمـە، هـەر لەوێشدا چـەند شـتێك ئامـاژەی پێـدراوە كـە ئـەو دوو نـەخۆشخانەیە ئەگـەر بـەڕێزانی سـەرۆكی پەرلـەمان و بـەڕێزان ئەنـدامانی پەرلەمان پێیان باشە كە ئەوانە دەرج بكرێت ئێمە پێمان باشە هەرچەندە تەبعەن ئـەوە ئالیـاتی تەفسیلی هەیە لە ناحیەی سـتافەوە و لەناحیـەی ئـەجهیزەوە، چـونكە ئـەو نـەخۆشـخانانە حەتمـەن لەلایـەن... هـەتا ئەگەر لەلایەن وەزارەتی شەهید و ئەنفالكراوانیشەوە بەڕێوە دەبات، بەڵام بە ستافی تـوبی دەوێـت، یـەعنی وەزارەتی تەندروستی و فەرمانگەی تەندروستی ئامادەباشی خۆی هەبێت ستاف و كادیری خۆی هەبێت بـۆ ئەوەی ئیشەكە بكرێت كە ئەویش تەبعەن بۆچوونێكە كـە ئیحتمالـە و حەتمـەن سـوودی هەیـە، لەبەرئـەوە تەفسیل كردنی 350 ملیارەكە بەشێوازێك زەروریە كـە چ ڕێژەیـەكی بـۆ بـەرز كردنـەوەی نسـبە كەمـەكان بێت و ماتەبەقاش ئەوانەش تەسـبیت بكـرێن، هـەروەكو لـە ئیسـتقتاعەكانی میزانیـەی عیراقـی فیـدراڵیش لەناو میزانیە 4٪ ئیستقتاع كراوە، كە 4٪ەكە بە تەفسیل تەحدید كراوە كە ئەمە ئەم شتانەی پێ تـەنفیز دەكرێت بۆ ئەوەی وزوحێكی تیا بێت، مـن لـە كۆتـایی دا تـەنها دەمـەوێ ئامـاژە بـە مەسـائیلی درێژخایـەن بدەم، كە ئەوە زۆر گرنگە بەڕاستی ئێمە كۆمەڵێك پلانی چەند ساڵە كۆمەڵێك پلانـی سـتراتیجی هەیـە كـە ئێستا لەناو حكومەتدا تەعاملی پێ دەكرێت یەكێكیان/ پلانی كەرتی كشتوكاڵە من لەوێ ئحساس دەكەم كە حەلەقەیەكی مەفقود هەیە، ئەویش ئەوەیە كە پلانێكی 5 ساڵە كە وەزارەتێك یان كەرتێكی تایبـەت لـەناو حكومەتی هـەرێم تەبـەنای دەكات، بـە تایبـەتی ئێستا وا ئیحساس دەكـەم كـە ئـەو پلانـە موسادەقەیەكی پەرلـەمانی كوردسـتانی لەسـەر بێـت، چـونكە ئیـلـزام كردنـی وەزارەتـی دارایـی بـە تـەمویل كردنـی و بـە

ئیستمراریەتی ئەو پرۆژەیە، یەعنی ئێمە ئەمسالّ لەبەر ئەزمەی کارەبا بۆ میسال شتێکی کەمتزمان لە ئەو شتەی کە ئەوان دەیانەوێ تەخسیس کردووە، ئیحتمالە ئەسڵەن پلانەکە کە بڵێین مەبلەغی 10,2 ملیاری بۆ تەخمین کرابوو، ئیحتمالە مەبلەغەکەش زۆر بێت، هەر بە تەجروبەی واقعی حال کە هەموو سالّێك چەند کۆی گشتی میزانیە دێتە بەردەستی حکومەتی هەرێم، لەوێش ڕەئیسەکی پەرلەمانی لەسەر بێت، پەرلەمان زامنی ئەوەش بکات کە تەمویلی ئەمە هەم دەکرێت هەم ئیلزامیە و هەم دەکرێت وهەم عەمەلیە، ئێستا بۆ نموونە ئەو واقعەی کە ئێستا لە کشتوکالّ هەیە، ئێستا لە مەشاریعی بەردەوامی ئەوان 143 پرۆژە بە کۆی گشتی 551 ملیار حالیەن مەوجودە و کە 31 ملیاری سەرف کراوەو ئەمسالّ 152 ی بۆ داندراوە، یەعنی تەمویل کردنی خودی بەرنامە 5 سالّیەکە بە تایبەتی کە زۆر لەبەڕێزانی ئەندامانی پەرلەمان داوای خوتەتی ستراتیجی دەکەن، دەبێ پەرلەمانیش ئامادە بێت بۆ ئەوەی کە تەبەنای ئەو خوتەیە بکات و بیر لەتەریقەی تەمویلی بکاتەوە، لەکەرتی کارەبا ئێستا ئەویش وەکو میسالێکی تر چونکە بابەتێکی زۆر گرنگە، ئێستا دوو پلانی درێژخایەنیان لەبەردەستە، یەکێکیان هەتا سالّی 2021 دەکە کە کۆمپانیایەکی پسپۆری بیانی لە ماوەی یەك سالّ پلانەکەی کردووە کۆمپانیای (BP)یە تەبعەن ئەوان کە ئەو پلانەیان داناوە وەکو خاریتەی تەریق کە نەخشە ڕێگایەکە بۆ چارەسەر کردنی کێشەکە، پلانی دووەم کە زیاتر عەلاقەی بە تەمویل هەیە و پلانێکی چوار سالّیە کە ئێستا وەزارەتی کارەبا ئەم سالّ ئەو جوزئەی تەڵەب کردووە، دەشزانێ کە بۆ سالّی ئایینده 2011 ئەوەندەیەو 2012 و 2013 و 2014 ی داناوە، لەوێشدا کۆمەڵێك ئیلتزامات هەیە کە هەرچی مەشروعی موقتەرەح هەیە و هەرچی ئەوەی کە هەبێت وەزارەتی کارەبا ناچار دەبێ بە تەمویلی ئەگەر ئەمسالّ مەجموعەیەك (LC)ی کردەوە کە پرۆژەکانی دەست پێ کرد، با بڵێین لە ناحیەیەی مەحەتات وازحە کە سالّی ئایینده لە چ مەرحەلەیەك چی دەوێت، لەبەرئەوە ئەو دوو مەسەلەم هێنا پرۆژەی بابڵێین پلانی چەند سالّەی کشتوکالّ لەگەڵ پلانی چەند سالّەی وەزارەتی کارەبا من پێشنیار دەکەم دوای موسادەقەی میزانیەش بێت هەر لە ئێستاوە ئەم هەردوو پلانە لە پەرلەمانی کوردستان تاوتوێ بکرێت و بۆ ئەوەی کە ئیتلاع لەسەری هەبێت ئێمە کە شتێك موعالەجە دەکرێت وەکو شتێکی با بڵێین غیر مەدروس نەیەتە بەرچاو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر داوات کردبوو کە قسەی ترت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز بایز تالّەبانی (وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەعویزی هەندێك شت هەبوو دیارە تەوزیحم لێی داوە کە ئەوانەی بە نیسبەت سلفەی زەواجەوە ئەوانەی کەبەسەر یەك سالّەکەیان دا تێ نەپەڕێوە بە پێی ڕێنماییەکانی ئێمە مەشمولن بەم سلفەی زەواجە، چی ئەوانەی کە وەریان گرتووە و چ ئەوەی کە ئێمە لەگەڵ حکومەت قسەم کردووە، بەس بەمەرجێك سالّەکە تێ نەپەڕی بێت، بە نیسەبتی ئەوەی پێشمەرگەوە کە بە نیسبەتی زیندانی سیاسیەوە،گوایە من بە غەڵەت

گوتووە زیندانی سیاسی 490 هەزار دیناری بۆ 490 هەزار دینار ئەوە وایە، ئێمە تەئکید دەکەینەوە و لێرەش تەئکیدم کردووەتەوە، بە نسبەتی ئەو خوشکەی کە دەڵێت بۆ شەهیدان بە نیسبەت تێچوونی تەواوی قوتابخانەکانی خوێندن باس نەکراوە ئایا لەگەڵ حکومەت باستان نەکردووە، بە نیسەبتی ئەو تێ چوونە ئێمە هیچ موشکیلەیەکمان نیە لە خزمەتیان داین، هی شەهیدان و مالّ و منالّی شەهیدان، بە نسبەتی سلفەی زەواجەوە بۆ منداڵانی شەهید هەتاوەکو ئێستا ئەوە فعلەن نەکراوە و ئێستا ئەوە زیادی کردووەو دەگەڕێتەوە بۆ پەرلەمانی بەڕێز لەگەڵ ئەو ئیقتراحاتانە، ئەوە بە مینحە حساب بکرێت دیارە باسیش لەوە دەکرێت کە من هەر باسی پێشمەرگەم نەکردووە، ئەو ڕۆژە باسی پێشمەرگەم کردو جارێکی تریش دەڵێم پێشمەرگەی پیرۆز و پێشمەرگەی کە هەموو لایەکمان قەرزاری ئەوانین و تاوەکو ئێستا چوار، پێنج جار کۆبوونەوە کراوە لەسەر مەوزوعی جێ بەجێ کردنی ئەو یاسایانەی کە دەرچووە، لەبەرئەوەی ئیحسائیەکی تەواو نەبووەو نەیانزانیوە تێ چوونەکان چیە و چەندی تێ چووە، ئیشی تیا ئەکەن و کۆبوونەوەکانیش لەسەر مستەوای وەزیری پێشمەرگە و ڕەئیسی وزەرا و ئەمینی عامی پێشمەرگە و وەزیری دارایی و مومەسلی بەڕێز جەنابی سەرۆکی هەرێم کە لەگەڵماندا دانیشتووە کۆبوونەوە کراوە کە ئومێدەوارم لە ماوەیەکی کەم دا ئەوەش تەواو بێت و بچێتە تەنفیزەوەو ئەوانیش حەقی خۆیان هەرچیەك هەیە کە وەری بگرن و جێی خۆیەتی بە نیسبەتی ئەوانەشەوە کە دوو مەعاشن و باسی ئەوە کرا لە دوو جۆرە مەعاشن،من جارێکی تریش ئەوەم پرسیار کردەوە، ئەڵێ ئەوە لە زمنی ئەو لیوایانە تەنزیمیان دەکەین و ئێمە بە حسابی خۆمان وەزارەتی پێشمەرگە بە حسابی ئێمە لە موستەقبەل کەس نامێنێتەوە لە زمنی ئەو دوو لیوایەیا نەبێت، بە نیسبەتی ئاوارەکانەوە دیارە دەڵێ هیچ بۆمان نەکردووە و نە پرسیارێك نەبووە، بە نیسبەت ئێمەوە ئێمە ئەوە دەگەڕێنینەوە بۆ ئێوەی بەڕێز لە پەرلەمانەوە جەنابتان هەر بڕیارێکتان دا ئەوە تەبیعی بۆ ئاوازەکانی ئێران، ئەگەر بڕیارێکی بۆ بدرێت لێرەوە، باس لەوە دەکرێت ئایا ئەو تەعویزی موزەفین ، تەعویزی موەزەفین ئەو ڕۆژەش باسم کرد هەر کەسێك لە 2003 دا موەزەف بووبێ و لە 2004 دەوە شمولی ئەو تەعویزە دەکات بە پێی ئەو جەدوەلەی کە لەڕێنمایی 1 داهاتووە، بە پێی ئەو جەدوەلە تەعویزەکە شمولی دەکات و وەری دەگرێت، ئیللا مەگەر ئەو زەوابتانەی دانراوە زەوابتە قانونیەکان لەسەری جێ بەجێ نەکرێت، بە نسبەتی وەرزشەوە ئەمانە هەمووی موکەررەرە من باسم کرد لیژنەی ئۆڵۆمپی و باسی ئەوەم کرد کە 10 ملیارەکەی لەکێ سەرف دەکرێ و باسی ئەوەم کرد کەوا ئۆڵۆمپی کە ئێمە لاریمان نیە، یەعنی ئەوانە ئیتر ئەگەر شتێکیشم لەبیر چووبێ داوای لێ بوردن دەکەم، دیارە ئەوەی کاك اسماعیل باسی دەکات کە دەڵێین پۆلیس یەعنی قیوای ئەمنی داخلی و قیوای ئەمنی داخلی پۆلیسیش دەگرێتەوە و ئاسایشیش دەگرێتەوە، ئاسایشیش هەر پۆلیسە، بەهەمان روتبە و بەهەمان شێوەیە، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی فەرموو، کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز؛

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پەرلەمانتارانی کوردستان، دوای وەرگرتنی ڕاوبۆچوون و تێبینی ئەندامانی پەرلەمان و پێشنیاری زۆریان کرد، ئێمە وەکو هەردوو لیژنەی کاروباری یاسایی و لیژنەی دارایی و ئابووری لە پەرلەمانی کوردستان، ئەو پێشنیارەمان لەبەرچاو گرت، یەکەم/ پشتگیری لەو ڕایە دەکەین کەوا ماددەکانی 1 و 2 گۆڕانکاری لەسەر بکرێت واتە شوێنەکانیان بگۆڕێت، لێرە داوا لە سەرۆکایەتی پەرلەمان دەکەین دوای دەنگدان لەسەر ماددەکە ڕەزامەندی بدات کە ماددەکان ڕێزبەندی بگۆڕدرێت لەلایەن لیژنەی یاسایی و لیژنەی دارایی، سەبارەت بە پێشنیاری ئەوەی کرا کەوا تەخسیساتی ئیعمار و تەنمیەی مەشاریعی ئەقالیم لە بودجە جودا بکرێتەوەو لە بودجەی گشتی هەرێمی کوردستان، ئێستا لەبەردەم پەرلەماندا جەنابی وەزیری پلاندانان ڕەزامەندی دەربڕی لەسەر ئەوەی لێرەدا پێویستە بە دەنگدان لەلایەن ئەندامانی پەرلەمان کە ئەو پێشنیارەی پێشکەش کرا یەکلا بکرێتەوە، بۆیە پێشنیار دەکەم کە بۆ ئاسانکاری بەڕێوەبردنی کۆبوونەوەکە و حەسم کردنی پێشنیارەکان و قەبوڵکردنیان فەقەرە فەقەرە دەنگ بدەین لەسەر ئەو پێشنیارانە هەتا ئێمە وەکو لیژنەی یاسایی بتوانین سیاغەی ماددە قانونیەکان بکەین بەڕێك وپێکی و کێشەمان بۆ دروست نەکات لەڕووی ڕەقەم و لە سیاغەکاندا، دووەم/ پێشنیار کرا کە ئەو ماددەیەی کە زۆربەی زۆری ئەندامانی پەرلەمان پێشکەشیان کرد کە کەم کردنەوەی ڕێژەی بودجەی تەشغیلیە، ڕای جیاواز لەسەر ئەوە هەبوو، پێشنیاری یەکەم کە لەلایەن سۆزان خاڵە شهاب پێشکەش کرا و داوا کرا ئەو پێشنیارە ببێتە بڕگەیەك لە ماددەی یەکەم، بەڵام ئێمە وەکو لیژنەی یاسایی بەباشی دەزانین ئەم پێشنیارە ببێتە ماددەیەکی تایبەت و سەربەخۆ هەتا بتوانین کاری لەسەر بکەین و بەڕێك وپێکی سیاغەکەی دەکەین، ئەم کارەش هەر بە دەنگدان چارەسەر دەکرێت، بۆیە ئەوجا نازانم بەردەوام بم لە قسەکانم یان بڕگە بڕگە پێشنیارەکانمان بخرێتە دەنگدانەوە؟ هەتا ئیشی لەسەر بکەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان؛

بەڕێزان بۆ ئەوەی کە پەرەپێدانی پارێزگاکان وەکو لە پێشنیاری چەند ئەندامێکی بەڕێز هاتووە کە جیا بێتەوە و تایبەت بێت دائیرەیەکی بڕۆ پارێزگا، کێ لەگەڵ ئەوەیە پەرەپێدنی پارێزگاکان جیابێتەوە تکایە دەستی بەرز بکات؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵ دانیە؟ بە کۆی دەنگ پەسەند کرا، دەست خۆش ئەوە جیا کرایەوە، ئینجا بۆ نەفەقات ئەو ڕەقەمە تەرح دەکەن و تەغیری بەسەر دێت، بەردەوام بە کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز؛

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ ئەو بڕگەیە سیاغەیەکمان ئامادە کردووە، ئەگەر پێتان باشە لە ئێستاوە سیاغەکەش بخوێنمەوە و ئەگەر مولاحەزات هەبوو بتوانین چاکی بکەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموون سیاغەکەی دروست بکەن، چونکە ئێستا بڕیارتان دا کە جیا بێتەوە، بۆ جیابوونەوەی سیاغەکەی ئامادەبکەن و بۆ ئەوەی بدرێتە دەنگدان، کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وابزانم لە فەقەرەی (أولا)ەنەوە دەست پێ بکەم لە ماددەی 1 ەوە هەتا بە تەسەلسول بڕۆینە دوای ماددەکە.

المادة الاولى:

يرصد لنفقات السنة المالية 2011 مبلغ قدره (لەبڕگەی 1 لە ماددەی یەکەم، واتە (المادة الاولى، (اولا):

1ـ مبلغ قدره ثلاث ترليون و ثمانمائة و اثنان وخمسون مليار دينار لنفقات المشاريع الاستثمارية.

2ـ مبلغ قدره مائتان وثمانية وتسعون مليار دينار لاعمار وتنمية مشاريع الاقاليم والمحافظات، وعلى المحافظ تقديم خطة اعمار المحافظة والاقضية والنواحى التابعة لها المصادق عليها من قبل مجلس المحافظة الى وزارة التخطيط لغرض دراستها والمصادقة عليها على ان تراعى المناطق الاكثر تضررا داخل المحافظة، وعدد سكانها.

جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، داوادەکەین لە سەرۆکایەتی پەرلەمان ئەو بڕگەیە کە خوێندرایەوە بدرێتە دەنگدان، ئەگەر ئەندامانی پەرلەمان تێبینیان لەسەر هەیەدەتوانین دووبارە بیخوێنینەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەنگمان لەسەری دا جیا بێتەوە، بەس ئەمە سیاغەکەی بەو شێوەیەیە کە هەمووتان گوێتان لێی بوو، بۆ سیاغەکەی بەو شێوەیە کێ موافقە تکایە دەست بەرز بکاتەو ە؟ زۆر سوپاس. کێ لەگەڵ دانیە؟ بە کۆی دەنگ پەسەند کرا، ئەوەڵ تەخفیزەکان بکەن، دواتر ئەوانی تر، کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەندامانی پەرلەمان، پێشنیا کرا سەبارەت بەئەنجومەنی دادوەری، پێشنیاری یەکەم/ دەڵێ وەکو خۆی بمێنێتەوە واتە پارەکە کەم نەکرێتەوە، پێشنیار دووەم/ دەڵێ کەم بکرێتەوە لە 63 ملیار بکرێت بە 54 ملیار دینار، پێشنیاری تریش رێژەیان بۆی دانا، داوا لەسەرۆکایەتی پەرلەمان دەکەین، پێشنیاری یەکەم کە دەڵێ وەکو خۆی بمێنێتەوە بدرێتە دەنگدان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان خۆی ..... فەرموو د.ڕۆژان.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەك خۆی بمێنێتەوە واتە وەکو ئەسڵی مەشروعەکە، بۆیە مەفروزە ئەو پێشنیارە نوێیە بۆ کەمکردنەوەی بودجەی ئەو ئەنجومەنە ئەوە بدرێتە دەنگدان، ئەگەر ئەو دەنگی نەهێنا ئەوجا ئەسڵی پرۆژەکە دەدرێتە دەنگدان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك برهان نیزامی؟ فەرموو.

بەڕێز بورهان رشید حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش سێ ئەندام پەرلەمان ئیمزامان کردووە و پێشنیارمان کردووە زیاد بکرێت بۆ خانوو و تەعینی حاکمی تازە، لەبەرئەوەی ئەزمەی کەمی حاکممان هەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکەی ڕۆژان خانە، لەبەرئەوەی ئیقتراحەکە لە پێشدا دەبێ بخرێتە دەنگدان و دوایی ئەسڵی مەشروعەکە بخەینە دەنگدان و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروا ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕەنگە زۆر حاڵەتی دیکەش بێتە پێشمان، نسەبی جیا جیا هەبێت، ئێمە مەفروزە لەسەر پرۆژەکە نزیکترین نسبە وەرگرین و بیدەینە دەنگدانەوە، نزیکترین نسبە دەبێ 10 ملیار لە مەجلسی قەزا کەم بێتەوە، ئەگەر ئەو پێشنیارە سەری گرت، ئەگەر نا وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك بلال فەرموو.

بەڕێز احمد سلێمان (بلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵڵا من هەروەکو پرسیارێك لە جەنابی کاك شێروان، ئایا ئەگەر ئێمە کەممان کردەوە دواتر لەڕێژەی کولی دووبارە کەممان کردەوە دووبارە کەم دەکرێتەوە؟ یان یەکجار کەمی دەکەینەوە؟ یەعنی ئەم کەم کردنەوەیە کە کەم کرایەوە دووجار کەم دەبێتەوە یان یەك جار؟ سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروا ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر کەم بکرێتەوە دووجار کەم دەکرێتەوە، چونکە 10٪ لە ئیجمالی موازەنە دێتە خوارێ بە نیسبەت نەفەقات، بۆیە دووجار کەم دەکرێتەوە، هەم 10٪ ی تەخفیزەکە یان زیاتر، هەم ئەو 10 ملیارەی کە ئێستا موقتەرەحە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیار وانەبوو 10 ملیار دەڵێ 54 ملیار بێت لە جیاتی 63.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

رجائەن تەواو، کاك عونی دووبارەی کەرەوە، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لێرە تەعامول بە ژمارەو بە رەقەم دەکەین دەبێ بە دەقیقی ئیشی لەسەر بکەین، پێشنیار کرا کە 54 ملیار ببێ لە جیاتی 63، نە 10 ملیار کەم بکرێتەوە، ئەم پێشنیارە بخرێتە دەنگدانەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پێشنیارێك هەیە کەم کردنەوە، چەند ئەندامێکی بەڕێز بۆ زیاد کردن، پێشنیاریش هەیە وەکو خۆی بمێنێتەوە، ئێستا کەم کردنەوەکە، کامەی دەنگی زۆرینەی هێنا ئەوە پەسەند دەکرێت، ئاخر سیاغە بخوێنە بۆ کەم کردنەوەکەی بۆ ئەوەی بیدەینە دەنگدان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕگەی 4 لە ماددەی یەکەم، (أولا)/ (مبلغ قدره 54 مليار دينار لنفقات مجلس القضاء).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵە تکایە دەست بەرزبکاتەوە؟ ..... رجائەن دووبارە بەدەقیقی بیخوێننەوە هەڵەت خوێندەوە، کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، بڕگەی چوار لە پرۆژەی بودجە..... .

بڕگەی چوارەم لەپڕۆژەی بودجە، تایبەتە بە ئەنجومەنی دادوەری، لەوێ هاتووە دەڵێت (مبلغ قدره (63,330ملیون)ثلاثة و ستون مليار وثلاثمائة وثلاثون مليون دينار لنفقات مجلس القضاء)ئەوە ئەصڵی پرۆژەکەیە، بەس پێشنیاری نوێ ئێستا دەیخوێنمەوە، کە بدرێتە دەنگدان بەم شێوەیەیە(مبلغ قدره 54 مليار لنفقات مجلس القضاء) سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا کەمکردنەوەکە کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، 61 ئەندامی بەڕێزی لەگەڵدایە، کە کەمبکرێتەوە بۆ 54 ملیار دینار، کێی لەگەڵدا نیە؟، 24 بەڕێزی لەگەڵدا نیە؟، کەمکرایەوە بەزۆرینەی دەنگ بۆ 54 ملیار دینار، بەڕێزان تکایە وەختی دەنگدانە بۆ ئەوەی سەرمان لێ نەشێوێت، بەهەڵەش نەچێت، کەمێك بێدەنگی بپارێزن، فەرموو کاك عونی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە بڕگەی سێیەم لە خاڵی یەکەم، لەماددەی یەکەم، کە دەڵێت(مبلغ قدره(54 ملیار) اربعة وخمسون مليار دينار لنفقات برلمان إقليم كوردستان). پێشنیار کراوە کە ئەو بڕە زیاد بکرێت بۆ 74ملیار دینار، واتە ئێستا ئەو پێشنیارە دەخوێنمەوە (مبلغ قدره 74ملیار دینار لنفقات برلمان إقليم كوردستان). داوا لە سەرۆکایەتی دەکەم، کە ئەو پێشنیارە بخاتە دەنگدانەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا کێی لەگەڵدایە کە زیاد بکرێت بۆ 74 ملیار دینار با دەستی بڵند بکات تکایە؟، 52 کەسی لەگەڵدایە؟، کێی لەگەڵدا نیە؟، 40 بەڕێزی لەگەڵدا نیە، بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا، فەرموو کاك عونی بەردەوام بە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

داوا لەسەرۆکایەتی پەرلەمان دەکەم، کە داوا لە وەزیری دارایی بکات، ڕەقەمەکان تەسبیت بکات دوای ئەو گۆڕانکارییە کە لەماددەکان کران.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیری فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە پێشتووتر ئەو عەجزەی کە دەستنیشان کرابوو، ئەو 54 ملیارەی کە ئێستا بوو بە 74ملیار، 54 بوو، وە ئەو 63 و کەسرە بوو بە 54ملیار دینار، لەبەر ئەوە ئەگەر ئەمانە کۆیان بکەیتەوە لە ئەصڵی یەکەم دەربکرێت، کە نەفەقاتی ساڵی 2011یە، عەجزەکە دەگۆڕدرێت، لەبەر ئەوە ئەبێت کۆبکرێتەوەو لێی تەرح بکرێت، ئەو عەجزە دەستنیشان بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك شێروان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جارێ، لەبەر ئەوەی لە نەفەقاتی قەزا کەم بوویەوە، مەفروز وایە، ئەصڵی نەفەقاتی ئیجمالی موازەنە لێی تەرح بکرێت، ئەو نەفەقاتەی کە کەمکرایەوە لە مەجلسی قەزا، ئەمە خاڵی یەکەم: دووەم: بەنیسبەت پەرلەمان کە 20 ملیار زیادی کرد، ئیمکان هەیە ئێمە لە 10٪ کە تەخفیز دەکرێت، خاڵێك لەوێ دابندرێت بۆ نەفەقاتی پەرلەمان، بەنیسبەت ئەو تەخفیزەی کە بڕیاری لەسەر دەدرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شێخ بایز، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێستا ئەم ماددەیە هەموو شتێکی تێدا حەسم کردووە، یەعنی ئیرادی تێدا حەسم کردووە، شتەکانی هەموو یەك لەیەکی تەرح کردووە، ئەوەندە دەردەچێت، لە مەوزوعی لە 10٪کە لەئەخیردا بەیەك ماددە دێت، ئێستا لەسەر ئەمە موصادەقە دەکرێت، ئەم وەزعێتەی ئێستا بەخۆی و بە عەجزەکەیەوە، تۆ دێیت بە ماددەیەکی تر لە 10٪ دا ئەگریت لە ئەصڵی مەسەلەکەدا، وە تەوزیعی دەکەیتەوە، ئەوە لەناو بودجەدایە، ئەمە مەفروزە ئێستا عەجزەکە دەستکاری بکرێت، زیاد دەکات یان کەم دەکات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی تکایە ڕەئیتان.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەحەیقەت ئەو مەبلەغەو ئەو گۆڕانکارییە کە ئەبێت، هەر لە ئیجمالی میزانیەی تەشغیلیەکەیە، لەبەر ئەوە گۆڕانکارییەك نابێت بەو شێوەی کە پێویست بکات، لەبەر ئەوە مەناعەتمان نیە ماوەیەکمان بدەنێ تا ئێمە ئەو ئیجرائاتە دەکەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو عجزەکە بخوێننەوە.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوای ئەوەی دەنگ لەسەر زیاد کردن و کەمکردنی ئەو بڕە پارانەی کە لە بڕگەی سێیەم و چوارەمی بڕگەی یەکەمی ماددەی یەکەم درا، ئێمە سەبارەت بەوەی پەرلەمان کە پێشنیارێك هەبوو، کەمکردنەوەی ڕێژەی بودجەی تەشغیلی ئەوە لەوێ چارەسەر بکرا، تەنها لێرە بەس بڕی عەجزەکە گۆڕا، کەم بوویەوە، لەبەر ئەوەی بودجەی ئەنجومەنی دادوەری، پەرلەمان بڕیاریدا کەم بکرێتەوە، ئەو بڕە پارەی کە دەمێنێتەوە عەجزەکەی پێ پڕ دەکرێتەوە، واتە عەجزەکە لە ئەصڵی پرۆژەکە 1 تریلیۆن 554ملیار و296 ملیۆن دیناڕە، پاش کەمکردنەوەی بودجەی ئەنجومەنی دادوەری، بڕی عەجزەکە کەمی کرد بۆ 1 تریلیۆن و544 ملیار و296 ملیۆن دینار، ئەوەی پەرلەمان کەزیادی کرد لەو ماددەیەی کە کۆی دەنگ لەسەر ئەوە بوو، لە 10٪ بودجەی تەشغیلی کەم بکرێتەوە، لەوێ ئێمە پێمان باش بوو هەردوو لیژنە کەوا ماددەیەکی سەربەخۆ بێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کاردۆ فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم عجزەی کەباسیان کرد، ڕاستە مەجلسی قەزا عەجزەکە کەم دەکاتەوە، بەڵام هی پەرلەمان زیادی دەکات، لەبەر ئەوە قسەکەی وەزیری دارایی ڕاستە، نەك ئەمە، خاڵێکی تر، دەنگی لەسەر درا دەنا پێم وابوو ئەو ڕێژەی کە لە بودجەی بەکارخستن بە بۆچوونی جیاواز تەرح کرا، هەر سێ مەجلسەکەی بگرتایەتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عومەر صدیق هەورامی، فەرموو.

بەڕێز عمر صدیق هەورامی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا دوو ڕێگە هەیە بۆ مامەڵەکردن لەگەڵ ئەم بابەتەدا، یەکێکیان: ئەوەیە کە مەبلەغی عجز، کورت هێنان زیاد بکەین، ئەویش بۆ زیاد دەبێت؟ لەبەر ئەوەی ئێمە نزیکەی 9 تریلیۆن و330 ملیاردینار لە مەجلسی قەزا کەم دەکەینەوە، بەڵام 20ملیار بۆ مەبلەغی کولی پەرلەمان زیاد دەکەین، ئەگەر 20 ملیار، 9ملیار و330 ملیۆن لێ دەربکەین، دەکاتە 10 ملیار و670 ملیۆن، ئەمە ئیزافە دەبێت بۆ سەر عجزەکە، ڕێگەی یەکەم: ئەو کاتە مەبلەغی کولی کورت هێنان دەبێت بە 1 تریلیۆن و 564 ملیار و966 ملیۆن، ڕێگەی دووەم: ئەوەیە کە ئەو مەبلەغانەی کە هاتوون لێرە وەکو خۆی بیهێڵینەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان بەو شێوە نابێت، وەخت دەدەین بە وەزیرە بەڕێزەکان، لەگەڵ لیژنەکان، لەماوەی 20 دەقە ئەو حساباتانە بە دەقیقی بکەن دێینەوە سەر دانیشتنەکە، سوپاس.

دانیشتنی سێیەم

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، کە دەبڕدرێت، پێویستە لە پەرلەمانیش ببڕدرێت، نابێت بڵێین ئێمە ئەو لە 10٪یە لە ئێمە نەبڕێدرێت، ئەو لە 10٪یە کە دادەبەزێت، با لە پەرلەمانیش وەك لایەنەکانی تر ببڕدرێت، نابێت، ئەو لە 10٪یەی دەدرێتە دەنگدان، لەوانەیە زیاتر بێت، بەڵام چەند بوو، ئەگەر لە 50٪ش بوو، لەوەی پەرلەمانیش ببڕدرێت.

لیژنەی یاسایی فەرموون بەردەوام بن لە کار، تکایە ئارامی ڕەچاو بکەن، فەرموون.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوای چاك کردنی ئوموری حیسابی لەگەڵ بەڕێز جەنابی وەزیری دارایی و ئابووری و وەزیری پلاندانان، لەگەڵ لیژنەی دارایی پەرلەمانی کوردستان، سەبارەت بە عەجری موخەتەت، ئێستا فەقەرەکە دەخوێنمەوە بەو شێوەیەی خوارەوە:

(ثانياً: العجز المخطط يقدر بمبلغ (1,564,296) تريليون واحد وخمسمائة واربعة والستون مليار ومئتان وستة وتسعون مليون دينار)، ويغطى هذا العجز من المبالغ المخصصة لوزارة البيشمركة من الموازنة التشغيلية الاتحادية لحرس الاقليم ضمن تخصيصات وزارة الدفاع العراقي الاتحادي حسب قوانين الموازنة العامة الاتحادية للسنوات المالية (2007 الى 2011)). داوا لە سەرۆکی پەرلەمان دەکەم ئەو صیاغەیە بداتە دەنگدان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، کێ لەگەڵە بەو شێوەیەی خوێندرایەوە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (47) بەڕێز لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (27) بەڕێز لەگەڵدا نییە، زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ پەسند کرا، فەرموو بەردەوام بن.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەسەلسولەکانی پاش ئەو گۆڕانکارییە، گۆڕا، بڕگەی سێ ئەوەلەن لە ماددەی یەکەم بەو شێوەیە: (مبلغ قدره (9,672,670) تسعة تريليون وستمائة واثنان وسبعون مليار وستمائة وسبعون مليون دينار للنفقات التشغيلية). داوا لە جەنابی سەرۆکی پەرلەمان دەکەم، ئەو خوێندنەوەیە بداتە دەنگدان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ تکایە ژمارەکە لەبەردەستتانەو خوێندرایەوە، کێ لەگەڵە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ بەڕێزان، قسە دەکەن، گوێ ڕاناگرن، دوایێ دەڵێن وازیح نەبوو، لیژنەی یاسایی فەرموو دووبارە بیخوێنەوە، تکایە بێ دەنگ بن، نوقتەی نیزامی نییە، تەواو، فەرموون بەردەوام بن.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

(3- مبلغ قدره (9,672,670) تسعة تريليون وستمائة واثنان وسبعون مليار وستمائة وسبعون مليون دينار للنفقات التشغيلية).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو بە کوردیش بخوێننەوە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

(بڕگەی دووەم: بڕی (9,672,670) نۆ تریلیۆن و شەش سەدو حەفتاو دوو ملیارو شەش سەدو حەفتا ملیۆن دینار بۆ خەرجی وەگەڕخستن).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامی، کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێویستە ئەم فەقەرەیە کاتێك بخرێتە دەنگدانەوە، کە بڕینەکان دەخرێتە دەنگەوە، چونکە ئەم رەقەمە دەگۆڕێت، لە یاساکەدا تەسبیت دەبێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی فەرموو.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو رەقەمی نەفەقاتی تەشغیلی کۆیەکەی ناگۆڕێت، دواتر دوای ئەوەی کەدەنگ دەهێنێت لەسەر رێژەکە، ئەو کاتە بەپێی رێژەکە دادەبەزێت و موافیق دەبن لەسەری ئەندامانی پەرلەمان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو بە کوردیش جارێکی تر بیخوێنەوە، بۆ ئەوەی بیدەینە دەنگدانەوە، تکایە نوقتەی نیزامی نییە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

(3- بڕی (9,672,670) نۆ تریلیۆن و شەش سەدو حەفتاو دوو ملیارو شەش سەدو حەفتا ملیۆن دینار بۆ خەرجی وەگەڕخستن).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (56) بەڕێز لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (26) بەڕێز لەگەڵدا نییە، زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ پەسند کرا، فەرموو بەردەوام بن.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێستا لە ماددەی یەکەمی پرۆژەی بودجەی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2011 تەنها بڕگەی ئەوەلەن ماوە، واتا بەو شێوەیە:

(المادة الاولى:

اولاً: يرصد لنفقات السنة المالية 2011 مبلغ قدره (13,940,000) ثلاثة عشرة تريليون وتسعمائة واربعون مليار دينار ويوزع كالاتي).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامی، کاك شۆڕش کەرەم بکە.

بەڕێز شۆڕش مجید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لەو مەبلەغەی کە ئێستاکە رەصد کراوە بۆ ساڵی 2011، (298) ملیارمان لێ دەرهێنا، کە پرۆژەی پەرەپێدانی پارێزگاکان بوو، پێویستە لەوە بێتە دەرەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

عەزیمە خان کەرەم بکە.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کاتێك کە صیاغە دەکرێتەوە، پێویستە بە کوردیش بێت، نەك تەنها بە عەرەبی، بەکوردیەکەش پێویستە بکرێت لە پەرلەماندا، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، عیماد محمد کەرەم بکە.

بەڕێز عماد محمد حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەبێت ئەو زیادەیەی چووەتە سەر عجزەکە لە کوێ زیاد بکرێت؟ سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو خانم.

بەڕێز ناسك توفیق عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر هەمان ئەوەی کاك عیماد گوتی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم باشە رەئی بەڕێز وەزیری دارایی بێت لەو بارەیەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز جەنابی وەزیر.

بەڕێز شێخ بایز تالەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێستا بەنیسبەت ئەو (13940)ـە، بەهیچ شێوەیەك گۆڕانكاری تیا نەبووە، وەكو خۆی ماوەتەوە، وەكو خۆشی دەمێنێتەوە، ئێمە هاتووین دەستكاری ئەم رەقەمانەمان كردووە، كە لە زیمنی ئەم (13940)ـیە، بەلاّم هیچ تەغیرێك لەسەر (13940)ـەكە نییە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز ناسك تۆفیق عبدالكریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێستا عجزمان زیاد كرد، كۆی عجزو نەفەقاتی تەشغیلی و هەمووی ئینجا دەكاتە بودجەی گشتی، ئێستا ئێمە عجزەكەمان بەرز كردۆتەوە، چۆن نەفەقاتی گشتیەكە وەكو خۆی دەمێنێتەوە؟ ئەویش زیاد دەكات، بڕی زیاد كردنەكە لە عجزەكە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

كاك عبدالسلام كەرەم بكە.

بەڕێز عبدالسلام مصطفی صدیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر سوپاس، ئەم ژمارەیەی لە یەكەم هاتووە كە (13)و ئەوەندەیە، كۆی خاڵی دوو و سێ و چوارە، لەوێ دە ملیار و نۆسەدو شەست وشەش ملیۆن زیادی كردووە، بۆیە ئەو رەقەمە دەبێتە (13,950,670) سێزدە تریلیۆن و نۆسەدو پەنجا ملیارو شەش سەدو حەفتا ملیۆن، بۆیە ئێمە كورتهێنانەكەمان زیاد كرد، چونكە نەفەقاتەكە زیاد بووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئیعادەی رەقەمەكە بكەوە، فەرموو.

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (20)

چوارشەممە رێکەوتی 2011/5/25

کاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی چوار شەممە رێکەوتی 2011/5/25 پەرلەمانی کوردستان - عێراق بە سەرۆکایەتی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی) سەرۆکی پەرلەمان و, بە ئامادەبوونی بەڕێز شێروان ناصح حیدری سکرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (20)ی خولی سێیەم, ساڵی (2011) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (1)ی ماددە (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموارکراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (20)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کات (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی چوارشەممە رێکەوتی 2011/5/25 دا بەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆکردن و بڕیار دان لەسەر پڕۆژە بودجەی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی (2011)

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، دانشتنەکەمان ئەکەینەوە خولی سێ یەمی هەڵبژاردن ساڵی دووەم خولی گرێدانی دووەم ژمارەی دانشتن (20) رۆژی دانیشتن (2011/5/25) بەرنامەی کار بەپێی حوکمەکانی برگە (1) ماددە (20) لە پەیرەوی ناوخۆی ژمارە (1) ی هەموار کراوی ساڵی (1992) ی پەرلەمانی کوردستانی عیراق دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری دا بەرنامەی کاری دانیشتنی ژمارە (20) ی ئاسایی خولی سێ یەمی هەڵبژاردن سەعات (10) ی پێش نیوەرۆ، بەڵام دواخرا بۆ (11) ی پێش نیوەرۆ رۆژی چوار شەممە رێکەوتی (2011/5/25) دا بەم شێوەیە

1- بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆکردن و بڕیار دان لەسەر پڕۆژە بودجەی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی (2011) و یاسا کەی، ئێستا داوا لە لێژنەی یاسایی، لێژنەی دارایی ئەکەین فەرموون بۆ سەر مەنەصە.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوێنەکە لە قسەکانمان دەربارەی زیندانی سیاسی دووجار باسی ئەوەمان کرد کەوا چوار سەدو نەوەد هەزار دینارە پارەی زیندانی سیاسی، بەڵام خۆ لە حەقەیقەتدا بەغەڵەت ئەو رەقەمەمان دا خۆی چوار سەد و پەنجا هەزارە، تکام وایە ئەوە چاك بکرێتەوە لە پرۆتۆکۆڵ و لەگەڵ داوای لێبوردن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ؛

بەڵێ بەسەرچاو ژمارە دروستەکەی چوار سەد و پەنجا هەزارە، بۆیە داوا ئەکەین ئەو وتەی بەڕێز وەزیری دارایی کاك شێخ بایز راست بکرێتەوە وەهەڵەکان لە پرۆتۆکۆڵ لابچێت بەسەرچاو، لیژنەی یاسایی فەرموون.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز؛

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان؛

دوای پەسەند کردنی مادەی (1) ی پرۆژەی یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی (2011) ئێستا دێینە سەر ماددەی دووەم:

الفصل الثاني

(الايرادات)

المادة الثانية:

تقدر ايرادات الموازنة للسنة المالية 2011 لاقليم كوردستان- العراق بمبلغ (اثنا عشر ترليون و ثلاث مائة و ستة وثمانون مليار دينار و حسب ما مبين في الجدول الاتي التسلسل/ العنوان /المبلغ:

واحد :حصة الاقليم حسب قانون الموازنة العامة الاتحادية لجمهورية العراق لسنة المالية 2011 احدى عشرة ترليون و مائة و ثمانون مليار دينار.

اثنان:الايرادات المتحققة فعلا في المنافذ الحدودية الموجودة في الاقليم كوردستان لسنة (2011) و المعاد تخصيصها ضمن موازنة اقليم كوردستان حسب الفقرة (3) من المادة (25) من قانون الموازنة العامة الاتحادية لجمهورية العراق للسنة المالية (2011) .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان؛

بەڕێز لیژنەی یاسایی ئێمە پێشنیارەکان، چونکە لەگەڵ نەفەقاتە ئەو تەخفیزەکان بکرێتە ماددەی دوو پاشان بەردەوام بین لەسەر ماددەی دووی ئێستا کە پاشان جێ گۆڕکێی پێئەکرێتن ئەگەر ئێستا بگەڕێنەوە سەر تەخفیزەکان کە ئەو پێشنیارانەی، هەبوون کە دابگرێ نسبەکان فەرموون :

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز؛

جەنابی سەرۆکی پەرلەمان.

بەنسبەت تەخفیزی موازنەی تەشغیلی چوار پێشنیار کرا، یەکەمیان دەڵێ (10٪) بێتە خوارێ دووەمیان دەڵێ (15٪) سێ یەمیان دەڵێ (20٪) وە بیست و پێنج وە (50٪) ش (10، 15، 20، 25، 50٪) ش وە (7٪) یش، هەبوو (7٪) هکە یەك ئەندام پەرلەمان پێشکەشی کرد بوو (10٪) کە زۆرینەی ئەندامان پێشنیاریان کرد بوو، ئێستا داوا لە سەرۆکایەتی پەرلەمان دەکەم کەوا کەمترین ڕێژە بخرێتە دەنگدان

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان؛

فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەکسەریەتی زۆرینەی برادەرانی ئەندام پەرلەمان موقتەرەحیان لەسەر (10٪) کە بوو وە دوێنێش ئەو حیساباتەی کرا لەسەر نەفەقاتی تەشغیلی و ئیستیسماری گۆرانکاری لە نەفەقاتی راست کراو بە نسبەتی (10٪) کە حیسّب، کراوە ئیستا دەبێ (10٪) بخرێتە دنگدانەوە عەجبا دەنگ دینێ یان نا ؟.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کاردۆ فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

رێژەکان جیا جیان بۆ دەنگ لەسەردانی، بەلای ئێمەوە لەرێژەی بەرز دەست پێ بکرێ،

بۆ ئەوەی چونکە ئەگەر لەرێژە نزم دەس پێ بکەی زۆرینەی بێنێ ئیتر کۆتایی پێدێ بەس لە رێژەی بەرز رەنگە ئەمن (10٪) ش، (15) شم پێ باش بێ کە (50) کە نابێ، (50) کە نەی هیێنا دێنە سەر (20)،دێنە سەر (10) بزانین چەند رازی دەبن زۆرینە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سالار فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەراستیا ئەو موقتەرەحانە هەمووی هەن، بەلاّم ئەبێ یەکەم موقتەرەح کە لەناو هۆڵی پەرلەمان کە بە لە (10٪) دەستی پێکردووە بە نەزەری ئیعتبار وەربگیرێ وە لەبەرامبەریشیا ئەو پێویستانەی کە بۆی پڕئەکرێتەوە زانیستیانە پۆلێن کراوە من تەسەورم وایە ئەوەی کە برای بەڕێزم کاك ئیسماعیل گەلاّڵی ئاماژەی پێکرد نسبەتەکانی تر زانستی نیین .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عمر نورەددینی .

بەڕێز عمر حمد امین خدر(نورەددینی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەراستی دا کام پێشنیارە زۆرترین تەئیدی لەناو قاعەی پەرلەمان و ئەندامانی پەرلەمان لێکراوە، پێویستە یەکەم جارە ئەوبخرێتە دەنگدانەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ئیسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دوێنێ لە قسەکانما وتم هەموو ئەو پێشنیارانەی کە کراوە چ لە (10٪) چ لە (50٪) هیچی، یەعنی پشتت ئەستوور نیە بە شتی زانستی، یەعنی هیچیان نەم ووتوە بڵێین ئەوەی کاك کاردۆ یان ئەوەی لیستی گۆڕان من وام وتوە نەم وتوە بەتەحدید برای بەڕێزم کاك سالار لێرە وتی من کە وتوەمە ئەوانەی لیستی گۆڕان من وتومە (10٪) یەکە و هەموو ئەوانە هیچ پشتت ئەستوور نیین بە شتی زانستی زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس ، کاك سەرهەنگ فەرموو.

بەڕێز سەرهەنگ فرج محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان .

بەڕێزان ئێمە قسەمان لەسەر ئەوەیە بەراستی هەر پێشنیازێك ئەگەر سێ ئەندانمی بەڕێزی پەرلەمان پشتیوانی کرد ئەبێ بخرێتە دەنگدان مەسەلە زۆرینەو ئەوە نیە ئەمە لە لایەك لە لایەکی تر ئێمە باسی بودجەی تەشغیلی ئەکەین بە پێی مەنتیق هەموومان موتەفیقین لەسەر بودجەی تەشغیلی کەم بکرێتەوە، بەڵام بەنسبەتی جیا جیا هەتا زیاتر بکەم بکرێتەوە بە نەزەری ئێمەوە وەکو گروپێك لە ئەندامانی پەرلەمان باشترە، بۆیە بەگرنگی دەزانم بەپێی ئەو مەنتیقە لەزۆر ترین ژمارەوە دەست پێ بکرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان مەجموعەیەك پێشنیار هەیە نسبەی معەیەن دراوە کە ئەخرێتە دەنگدانەوە ئەگەر یەکێکی تر دەنگی هێنا ئەوە ئەبێتە ماددەکە، کاك عبدالله ، فەرموو.

بەڕێز عبدالله محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە پەرلەمانا قسە کراوە، ئەندام پەرلەمانەکان قسەیان کردووە، پێشنیاریان کردووە، واتە لە ئەساسا پێشنیارەکان بۆ ئەوەیە گۆڕانکاری بێتەدی ئەگەر تۆ بێی ئەم مەبدەئە پەیڕەو بکەی کە ئەو دەنگەی بابڵێین ئەو پێشنیارەی کە هەر لەسەرەتاوە زۆرترین قسەی لەگەڵ بووە، ئەمە بخەیە دەنگدانەوە واتە تۆ ئەبوو لە ئەساسا عەفووم بکەی، یارمەتیم بدە، ئەبوو لە ئەساسا.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عمر عبدالعزیز فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ملاحەزەم لەسەر ئەوەیە وا تەعامل دەکرێ لەگەڵ لە (10٪) کە ئەنەما کۆتایی پێهاتووە، تائێستا پێشنیارە، حەق وانیە برادەران لە لیژنەی یاسایی وا مامەڵە بکەن، هیچ رەقەمێکمان لەسەر ئەساسی

(10٪) نەوتووە، ئێمە وە مەنتقیش وایە بەلای منیشەوە لەسەرەوە پیابێین خۆ ئەگەر زۆرینە بێ دیارە، وازحە چی لێ بەسەر دێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

حمە سعید حمە علی.

بەڕێزحمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان .

بە پێی لائیحە وەکو بەڕێزیشت ئاگاداری و برادرانیش کە هەر پێشنیارێك سێ کەس یا دوو کەس تەسنیەی لەسەر کرد دەبێ بخرێتە دەنگدانەوە وە مەنتقیش وایە ئەو رێژانە هەمووی لە (20٪ ،40،50) بخرێتە دەنگدانەوە ئیتر تۆ ئەگەر لە (20٪) خستە دەنگدان دەنگی هێنا ئەمە مەنتق نیە ئەوانی تر رەفز بکەی کەواتە ئەبێ هەموویان بخەیتە دەنگدانەوە لە زۆریشەوە مەنتقەکە وایە چونکە .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سۆزان شهاب فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان گرنگ نیە لەچ رێژەیەکەوە دەست پێ بکرێ، چونکە لە هەمان کاتدا لەگەڵ هەموو رێژەیەك دا بەڕێز وەزیری دارایی رای خۆی بدات، کە ئەو رای خۆی بدات پشتگیری لە کام نسبەت دەکات، کێشەکە چارەسەر دەکرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەندامانی پەرلەمان پێشنیاریان کردووە بەئێمە لە پرۆتۆکۆڵ تا ئیستا متابەعەمان کردووە لە کەمترینەوە بۆ زۆرترین دەچین .

كاك عبدالسلام فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصگفی صدیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر تەماشای میزانیەی تەشغیلی بکەین موەزەفین و ئەو شمەك و شتەی کەلەگەڵ راتبەکەیە ئەکاتە (55٪) تەشغیلی واتە هەر کەم کردنەوەیەك لە تەشغیلی نابێ راتبی تێدابیت، من پێشنیار ئەکەم بە (50) کە دەست پێ بکەین هەموو ئەندام پەرلەمان ئەم حەقیقەتەیان لەبەر چاوە با بە (50) کە دەست پێ بکەین صافی بکەین و تەواو .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

كاك عدنان فەرموو.

بەڕێز عدنان عثمان محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ڕاستیدا لەبەر ئەوەی لە پەیرەوی ناوخۆ دەقێك نیە، ئالیەتێك نیە بۆ ئەو مەوزوعی دەنگدانە، بۆیە من تکا لە سەرۆکایەتی ئەکەم کە مافی کەمینە بپارێزێت وە بەیەك چاو سەیری بکات، چونکە بەراستی بە عەقلیەتی ئیقسائەوە مامەڵەی لەگەڵ بکەین لەبەر ئەوەی زۆرینەیەك لێرە لەسەر ڕێژەیەك قسەی کردووە کارێکی سابیقەیەکی خراپ ئەبێت، ئەگەر ئیجازەم بدەی مەوزوعەکە لە راستیدا من بۆخۆم کێشەم لەسەر نسبەکە نیە بە دەرجەی ئەوەی کە کێشەم لەسەر مافەکان هەیە واتە ئەقلیەتش لیرانە هەر ڕێژەیەك مەنتقیە، نامەنتقیە، زانستیە، نا زانستیە سەرۆکایەتی پەرلەمان دەبێ مافەکەی بپارێزێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ماف پارێزراوە ، ئێمە بەپێی ئەو عادەتەی کە کردوومانە لەم پەرلەمانە لەوەتی هەیە تائێستا موقتەرەحەکان بۆ بڕین بۆ زیادە لە کەمەوە دەست پێ ئەکا بۆ سەرەوە .

ئاشتی عزیز فەرموو.

بەڕێز ئاشتی عزیز صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەکەم یان بە زۆر بووە دوو بەش لە ناو هۆڵی پەرلەمان فەرقی نیە چ لە لیستی کوردستانی بێ یان لیستی گۆڕان، بەڵام ئەوەش بدرێتە دەنگدان هەتا دیموکراتیەت بچەسپێ

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس ، کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هیچ ماددەیەکی پەیرەو نیە کە بڵێ لەکەمەوە دەست پێ ئەکەین وە ئەوەی موتەبەع بووە لە بودجەی سالّی پارا لە (50٪) کەمان خستە دەنگەوە دەگی نەهێنا دوایی کردمان بە (15،10) هە ر(50٪) کەمان خستە دنگدانەوە هەر دەنگی نەهێنا .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان :

کاك دانا فەرموو.

بەڕێز د.دانا سعید صوفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێم وایە بە دوو شێوازی جیاواز پێشنیارەکان کراوە لیستی کوردستانی پێشنیاری کردووە (10٪) لەسەرجەمی بودجەی تەشغیلی ، لیستی ئۆپۆزسیۆن پێشنیاری کردووە (50٪) لە بودجەی تەشغیلی

بەدەر لە مووچە پێم وایە دوو پێشنیاری زۆر زۆر لێك جیاوازە ئەگەر حسابی ئەوەی لیستی ئۆپۆزسیۆن بكەین دەبێتە (16،15٪) سەرجەمی بودجەی تەشغیلی بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، خەلأس، تەواو، رەجائەن بێ دەنگ بن، بەڕێزان ئێستا ئەم ژمارانە هەیە، بۆ هەر ژمارەیەك دوو كەس دیفاعی لێ دەكات، دوو كەس لە دژی بێت، ئیجازە بدەن، رەجائەن، 7٪ هەیە، بەڕێزێك پێشنیاری كردووە، كە بڕدرێ پێشنیاری تر هەیە 10٪، 15٪هەیە، 20٪هەیە، 25٪ هەیە، 50٪ هەیە، ئێمە لە 50٪ وە دەست پێ دەكەین، كێ لەگەڵ ئەوەیە كە 50٪ بڕدرێت؟، كاك عونی سیغەكە بخوێنەرەوە، لەوێوە دەست پێ دەكەین، بیخوێنەوە هەتاوەكو دوایی دوو كەس دیفاعی لێ بكات.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

المادە الثالثة واتە ژمارەكەی دەگۆڕدرێت:

المادة الثالثة:

تخفیض نسبة قدرها 50٪ خمسون بالمئة من الموازنة التشغیلیة باستثناء الرواتب.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كێ لەگەڵدایە تكایە دەستی بەرز بكاتەوە؟، 27 بەڕێز لەگەڵدایە، سوپاس، كێ لەگەڵدانیە تكایە دەستی بەرز بكاتەوە؟، بە زۆرینەی دەنگ ڕەفز كرایەوە، ئینجا ئەچینە سەر 25٪، فەرموو ئەویش بخوێنەرەوە.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تخفیض نسبة قدرها 25٪ خمسة وعشرین بالمئة من الموازنة التشغیلیة عدا الرواتب والنفقات.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كێ لەگەڵدایە لە 25٪ بێت تكایە دەستی بەرز بكاتەوە؟، 27 كەس لەگەڵدایە، سوپاس، كێ لەگەڵدانیە تكایە دەستی بەرز بكاتەوە؟، بە زۆرینەی دەنگ ئەویش ڕەفز كرا، دێینە سەر 20٪.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تخفیض نسبة قدرها 20٪ عشرون بالمئة من الموازنة التشغیلیة.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان كێ لەگەڵدایە 20٪ بێت تكایە دەستی بەرز بكاتەوە؟، 31 كەس لەگەڵدایە، سوپاس، كێ لەگەڵدانیە دەستی بەرز بكاتەوە؟، 62 كەس لەگەڵدانیە، بە زۆرینەی دەنگ ڕەفز كرایەوە، ئێستا بۆ 15٪، فەرموو.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تخفيض نسبة قدرها 15٪ خمسة عشرة بالمئة من الموازنة باستثناء الرواتب.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا بەڕێزان کێ لەگەڵدایە 15٪بێت تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، نیزامیە فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم نیسبەتە کە دەڵێی 50٪، دەڵێین بەبێ مووچە، جیاوازە لەوەی کە دەڵێین 10٪ لە کۆی بودجە، چونکە ئەگەر 10٪بێت، بەبێ مووچە دەکاتە 8٪، ئێستا ئەمە نیسبەی خوارتر قبول ناکرێت.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا تەسویتەکە کراو ڕۆیشت و دەرباز بوو، بەو شکلەی کە دانراوە ئێمە لێرە موتابەعەمان کردووە، کاکە کاردۆ، وتەی هەموو ئەندامانی پەرلەمان، لە پرۆتۆکۆڵ دەرمان کردووە، شەو تا بەرە بەیان چەند شەوە ئەیخوێنین، ئەزانین کێتان چیتان وتووە، هەر بۆ ئاگاداریت، ئێستا لە 15٪، کێ لەگەڵ ئەوەیە کە لە 15٪ بڕدرێت، تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، کەس نیە، سوپاس، کێ لەگەڵدانیە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، بە کۆی دەنگ ئەوەش پەسەند نەکرا، 10٪، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تخفيض نسبة قدرها 10٪ عشرة بالمئة من اجمالى الموازنة التشغيلية.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا کێ لەگەڵ ئەوەیە کە 10٪ بڕدرێت، وەکو کاك عونی خوێندیەوە، تکایە دەستی بەزر بکاتەوە؟، 69 بەڕێز لەگەڵدایە کە 10٪ بێت بڕینەکە، سوپاس، کێ لەگەڵدانیە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، یەك کەس لەگەڵدانیە، سوپاس، بە زۆرینەی دەنگ پەسەند کرا، سوپاس بۆ جەنابت، ئەوە پەسەند کرا 10٪ بۆیە 7٪کە ناخرێتە دەنگدانەوە، زۆر سوپاس، بەردەوام بن.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیارێکی تر هەیە سەبارەت پێشینەی هاوسەرگیری.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ئاسۆ تکایە، ڕەجائەن بێ دەنگ بە، کاك د.احمد.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی(وەرتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوێنێ پێشنیارێکی تر هەبوو لە لێژنەی یاسایی، تەبەنی.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك نەریمان، کاك گۆران، تکایە بێ دەنگ بن، ئەو بەڕێزە نوقتەی نیزامی هەیە، قسە ئەکاتن، تکایە هدوء بپارێزن، بەشکەم بتوانین ئیشەکانمان بکەین.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی(وەرتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیارێکی تر هەبوو دوێنێ نەخرایە دەنگدانەوە، لیژنەی یاسایی تەبەنی کردبوو، کە مەجلسی قەزا تەخویل بکرێت بۆ سەلاحیەتی سەرف، ئەمە لە ڕاپۆرتی هاوبەشی لیژنەی داراییشدا هاتبوو، بەلأم نەخرایە دەنگدانەوە، تکا دەکەم کە ئەوەش بخرێتە دەنگدانەوە، لەگەڵ ئەوە ماددەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پاشان موعالەجەی دەکەین بەسەرچاو، ئێستا لیژنەی یاسایی بەردەوام بن.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت پێشینەی هاوسەرگیری دوو پێشنیار هەیە، یەکەم، کە ئێستا پێشینەی هاوسەرگیری یەك ملیۆن دینارە، ببێتە پێنج ملیۆن دینار، دووەمیان دەڵێ ببێتە حەوت ملیۆن دینار، تکایە ئەم پێشنیارانەش بخرێتە دەنگدانەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عبدالسلام فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفی صدیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی 15، چوارەم، بڕگەیەك کەتایبەتە بە هاوسەرگیری، بە تەسەوڕی من ئەو کاتە لەوێ موناقەشە بکەین، و بڕیاری لەسەر بدەین.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەمە زیادەیە، نەفەقاتیشە، لێرانە تەرتیب دەکرێت، زۆر سوپاس، نا، تکایە دانیشە، ڕەجائەن کاك عبدالسلام دانیشە، کاك عمر صدیق هەورامی کەرەمکە.

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من داوا دەکەم لە لیژنەی دارایی و لیژنەی یاسایی، بە پێی نیزام چەند کەسێك بۆ کەم کردنەوەی 10٪ پێشنیاریان هەبوو، هەموو ئەو پێشنیارانە بخوێننەوە، بۆ ئەوەی بە یەکجار بخرێتە دەنگدانەوە.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نا تکایە دانیشە، ڕەجائەن، ئەو بەڕێزانەی کە دەیانەوێ 7٪ بێت دوو کەس با دیفاع لە 7٪ بکات، داوای لێبوردن دەکەین 7 ملیۆن، کاك ڕێباز فەرموو.

بەڕێز ڕێباز فتاح محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەسەور دەکەم ئەو دانانی سولفەی زەواج پێنج ملیۆنەکە لەسەر ئەو بڕە زیادە شتێکی غەڵەت دەردەچێت، چونکە پێشتر لە کاتێکدا کە ئەم بڕینەش نەکراوە، خۆ هەر بڕایار بووە کە سولفەی زەواج ملیۆنێك بووە، دوو ملیۆن و نیو حیساب کراوە، ئەگەر پێنج ملیۆنەکە هەمووی بخرێتە سەر ئەم پارە زیادەیە، تەسەوڕ دەکەم ئەو کاتە کەم دەهێنێت، دیسانەوە ڕووبەڕووی ئەوە دەبینەوە، وەزارەتی دارایی لەوانەیە لە نیوەی ساڵەکە بڵێت پارەکە نەما، لەبەر ئەوە هەر دەبێت لە ماددەی 15 ئەو کێشەیە چارەسەر بکرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، جەنابی وەزیر کەرەمکە.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەنیسبەتی ئەو قەرز و سولفانەوە هیچی تەخسیسیان نیە، لەبەر ئەوە لە پارە نەقدیەکە دەردەچێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کێ پێی باشە 7 ملیۆن بێت با یەکێك هەڵسێت قسە بکات، کێ لەگەڵ ئەوەیە حەوت ملیۆن بێت، تکایە دەستی بەزر بکاتەوە؟، 32 بەڕێز لەگەڵدایە، سوپاس، کێ لەگەڵدانیە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، 48 بەڕێز لەگەڵدانیە، بۆیە بە زۆرینەی دەنگ ڕەت کرایەوە، تکایە هیچ ئەندامێکی پەرلەمان، زەخت لە ئەندامێکی تر نەکات ئەوها دەنگ بدات، ئێوە ئازادن، ئەندام خۆی بیر ئەکاتەوە، زەخت لە یەکتر مەکەن، چونکە ئەوە دژی مافی مرۆڤە، کێ لەگەڵ ئەوەیە پێنج ملیۆن بێت، تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدانیە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، زۆر سوپاس، بە کۆی دەنگ پێنج ملیۆن پەسەند کرا، دەستان خۆش، فەرموو کاك عونی، ڕەجائەن، ئەرێ پێتان جوانە ئەوەندە داواتان لێ بکەین بێ دەنگ بن، هەمووی چەند دەقیقەیەکە، بۆ پەرلەمانی کوردستان، جوان نیە، لەناو جەلسەیەکی ڕەسمی لە کاتی دەنگدان، لەگەڵ یەك قسە بکەن، ئەوە ئەچێتە پرۆتۆکۆڵەوە، ئەمێنێتن، بەیانی دکتۆرێکە لەسەر ئەوە وەزعە تەقیمی ئەم ئەندام پەرلەمانانە لەسەر چەند ئیلتیزام بە نیزام دەکەن لەناو جەلسەکان، ڕەجاتان لێ ئەکەم وەکو برایەکی ئێوە، ئیلتیزام بە هدوء بکەن، بۆ ئەوەی ئیشەکان بە ڕێك و پێکی بڕوات، فەرموون لیژنەی یاسایی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیاری تر هەیە سەبارەت بە پێشینەی هاوسەرگیری، ئیعفا کردنی منداڵەکانی شەهیدان و ئەنفالکراوەکان، ئەو پێشنیارەش داوا لە سەرۆکایەتی پەرلەمان دەکەم بخرێتە دەنگدانەوە، ڕەقەمی نیهائی ئیعفا دەکرێت، پێنج ملیۆن ئێستا تەسبیت بوو، واتە سولفە نەبێت بۆ ئەوان، بێ بەرامبەر بۆیان بکرێت، پارەکە ئیعادە نەکرێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بێریفان سەرهەنگ قسە نەکەی لە جێگای خۆت، ئەوەی قسە بکات ئیجرائات ئەکەم لەگەڵیان، چونکە بە ڕەجا فایدەی نیە، فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو پێشنیارە، کەوا کەس و کار و منداڵەکانی کچ و کوڕی شەهیدان و ئەنفالکراوەکان ئەو قەرزەی بۆ هاوسەرگیری وەردەگرن، ببەخشرێن، واتە نەیگەڕێننەوە وەکو کەسانی تر، ببێتە مینحە بەخشین، قەرز نەبێت دواتر داوایان لێ بکرێت بیگەڕێننەوە، ببەخشرێن لە گەڕانەوەی قەرزەکەو، وەکو مینحە پێیان بدرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نەصەکەی بخوێننەوە فەرموو.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تمنح سلفة الزواج البالغة خمسة ملايين دينار لاولاد الشهداء والمؤنفلين واعفاءهم من استردادها)، ئەوە نەصەکە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵدایە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدانیە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، زۆر سوپاس، بە زۆرینەی دەنگ پەسەند کرا، فەرموو بەردەوام بن.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت سولفەی عەقار، سێ پێشنیار هەیە.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

كاك كاروان صالح تكايە بێ دەنگ.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیاری یەکەم، دەڵێت سولفەکە زیاد بکرێت، بۆ 20ملیۆن دینار، دووەمیان بۆ 25 ملیۆن دینار، سێیەمیان بۆ 30 ملیۆن دینار.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لە 30یەوە دێینە خوارەوە، کێ لەگەڵ ئەوەیە 30ملیۆن بێت تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، 34 بەڕێز لەگەڵدایە، کێ لەگەڵدانیە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، 46 بەڕێز لەگەڵدانیە، سوپاس، بە زۆرینەی دەنگ ڕەفز کرایەوە، ئێستا دێینە سەر 25 فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیاری دووەم 25 ملیۆن دینار.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کێ لەگەڵ ئەوەیە کە ببێتە 25 ملیۆن، تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، 40بەڕێز لەگەڵدایە کە 25 بێت، سوپاس، کێ لەگەڵدانیە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، 47 بەڕێز لەگەڵدانیە، سوپاس، بە زۆرینەی دەنگ 25 ملیۆنەکەش ڕەت کرایەوە، ئێستا 20ملیۆن، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیاری سێیەم 20ملیۆن دینار.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کێ لەگەڵدایە کە 20ملیۆن بێت، تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، 85 بەڕێز لەگەڵدایە کە 20 ملیۆن بێت، سوپاس، بە زۆرینەی دەنگ پەسەند کرا، فەرموو بەردەوامبە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

پێشنیاری تر سەبارەت بە تەرخانکردنی 35 ملیار دینار بۆ ئەنجامدانی هەڵبژاردنی پارێزگاکان و قەزاو ناحیەکان لە هەرێمی کوردستاندا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو نەصەکەی بخوێنەوە، کاك بیلال فەرموو.

بەڕێز احمد سلێمان عبدالله(بلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیارێکمان کردبوو لەسەر سولفەی عەقارەکە، ئەگەر ئەوە تەئمین حەیاتەش کە دانراوە لەسەری لابرێت، هەر لەناو ئەو بڕگەدایە، ئەگەر لوتف بکەی بیخەیە دەنگدانەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شێروان، کاك بیلال دروست دەڵێت، ئەو پێشنیارە هات چەند بەڕێزێك پشتیوانیان لێی کرد، کە تەئمین حەیات لەسەری لابچێت، ئەگەر نەصەکەی بخوێننەوە بخرێتە دەنگدانەوە، فەرموو، کاك بیلال ئەگەر موقتەرەحەکە دووبارە بکەیتەوە.

بەڕێز احمد سلێمان عبدالله(بلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە تەئمینی حەیات کە کراوە بە مەرج، لەسەر سولفەی عەقار، کە ئێستا بڕیار درا، سوپاس بۆ هەموو بەڕێزان کە بوو بە 20ملیۆن، کراوە بە مەرج هەرکەسێك، ئەگەر تەئمین حەیات نەکات، تەئمین حەیات بەو مانایە نیە ئەو کەسە تەئمینی حەیاتی بکرێت، تەئمین حەیاتەکە بەو مانایە دێت کە ئەو کەسە ئەگەر مرد، حکومەت لەو پارەیە خۆش بێت، ئەو مونەزەمەیە، یان ئەو کۆمپانیایە ئەم پارەیە بدات، ئەوە لێرە تا ئێرە دروستە، قەزیەکە لێرەیە، خۆی قانونەن هەرکەسێك قەرزی حکومەتی لەسەر بێت، خۆی بۆ خۆی پارەکەی عەفوو دەبێت، کەواتە بۆچی ئێستا ئەم شەرتە بخەینە سەر ئەم خەڵکە، ئەوە لە لایەك، لە لایەکی تریش، زۆر بەی هەرە زۆری زانایانی ئیسلام موتەفقن لەسەر ئەوەی ئەم تەئمین حەیاتە جائیز نیەو حەرامە، ئەوەی کە وەریشی دەگرێت، ئەوەیان باس کردووە کە لەناچاری دروستە وەربگیرێت، لەبەر ئەوەی ئەگەرچی حەرام کراوە، مادەم بووە بە مەرج، ئەگەر نا ئەوە قەزیەیەکە لە ڕووی شەرعیەوە ئیشکالی تێدایە، بۆیە من داوا لە بەڕێزان دەکەم کە لوتف بکەن، ئەم تەئمین حەیاتە ئەگەرچی پارەکەشی کەم بێت، لابرێت بۆ ئەوەی ئەو ئیشکالە شەرعیە نەمێنێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شەهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خۆزگە ئێمە وامان لێ بهاتایە لەم ولاتەیە تەئمینی هەموو شتەکانمان بکردایە، بۆ نموونە، تەئمینی سەیارە یەکێکە لەو شتانەی کە کاتێك تۆ سەیارە ئەکڕی، سفر ئەیهێنیتە دەرەوە، یەکسەر یەکێکی موتەهەور خۆی لێ ئەدات، یەکسەر نرخی سەیارەکەت روبعێکی لێ دادەبەزێت، ئەگەر تەئمین هەبێ لەسەر سەیارەکەت، ئەو شەریکەی تەئمینە مەجبورە تەعویزی ئەو لێدانەت بداتەوە، بۆ عەقار بۆ حەیات، بۆ تەئمین سەحی، بۆ ئەم شتانە، رەجا ئەکەم، تکا ئەکەم، کارێك بێت ئەمە جۆرێکە لە تەئمین کردنی ژیان و ئەفرادو هاوولاتیان لەناو کۆمەڵگا، بەناوی شەع و بەناوی ئەوەوە با ئێمە ڕێگە لەم حاڵەتە نەگرین، گوناهی کەسێك چیە خانوویەك دەکات، کەسێکی موتەهەور دێت، گڕی تێبەردەدات، منالێك شخارتەیەکی لێ ئەدات گڕی

تێبەرئەدات، ئەگەر تەئمین نەبێ، تەئمین ئەبێ ئەم خانووە، ئەم شەریکەیە مەجبووە تەعویزی بکاتەوە، بۆیە تکا دەکەم ئەو تەئمین علی الحیاتە کارێك نیە، هەڵە بێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پەیمان خان کەرەمکە.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تەئیدی ئەو قسەی سۆزان خان دەکەم، زۆر ڕاستە، بەس هیچ پەیوەندی بەم مەوزوعەوە نیە، چونکە ئەم مەوزوعە تەئمین لەسەر حەیات نیە، ئەگەر کاتێك شەریکەی وا بێتە ئێرە، من تەئمینی حەیاتی خۆم بکەم، ئەگەر مردم، پارەیەك بدات بە منااڵکانم ئەمە شتێکی تەواو دروستە، بەاڵم ئەمە هەر ناوەکەی بە هەڵە هاتووە، تەئمینی قەرزی حکومەتە، یەعنی ئیجباری مواتن ئەکرێت، لە بڕی ئەو قەرزە لە حاڵەتێکدا، کە سولفەیە، ئەگەر مرد کە ناخۆشترین حاڵەتە خراپترین حاڵەتە، ئێمە تەسەوڕی بکەین، لەو کاتەش حکومەت ئیستیعدادی لێخۆش بوونی نەبێت لە قەرزەکە، بەڕاستی ئەمە قورس کردنی باری شانی هاوواڵتیانە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستا موداخەلە خەاڵس، سێ کەس، مەجال ئەدەم دیفاعی لێ ئەکات، کە الابچێت، سێ کەس دیفاع ئەکات کە بمێنێت، ئەوجا ئەیخەینە دەنگدانەوە، چونکە هەر کەسێك بە ناوی نیزامیەوە بۆخۆی قسە بکات نابێت، ئێستا سێ کەسم ئەوێت، ئەوانەی ئەیانەوێت دیفاع بکەن، کە نەمێنێت الابڕێت، ڕێ ئەدەم بە بەڕێز د.صباح، عمر، د.احمد، داخوازی زۆرە چوار کەس، چوار کەس دیفاع بکات، د.صباح، عمر عبدالعزیز، د.احمد وەرتی، د.بەشیر خلیل، ئەم چوارە دیفاع دەکەن، پاشان ڕێ ئەدەینە جەنابی وەزیریش رەئی خۆی بدات، ئەوجا ئەیخەینە دەنگدانەوە، دوای ئەوەی چوار کەسیش دیفاع بکات کە بمێنێت، د.صباح بەرزنجی، فەرموو.

بەڕێز د.صباح محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە تەئمینی حەیات کە ئێستا تەئمین لە هەموو دونیا بووە بە سەنعەتێك و گرنگیەکی زۆری هەیە، لە فقهی ئیسلامیدا زانایانی موسڵمان هاتوون لێکۆڵینەوەو لێکدانەوەی زۆریان بۆ کردووە، بەاڵم ئەبێ بزانین تەئمین دوو جۆرە تەئمینە، تەئمینی ئیلزامی، تەئمینی ئیجباری، کە حکومەت دەیکات، لەسەر سەیارات و لەسەر بواری تەندروستی و ئەمانە جیاوازە، هەموو زاناکان موتەفقن لەسەر ئەوەی کە ڕەوایە، ئەوەی کە باس کرا، لە مەسەلەی سەیارەو، مەسەلەی بواری تەندروستی و ئەو شەریکاتەی کە فیعلەن ئەچێتە حکومەت و، ئەچێتە خەزێنەی گشتی پەیوەندی بەمەوە هەیە، ئەمە ئیشکاڵی تێدانیە، بەاڵم ئیشکال لەو شەریکاتی تەئمینی خسوسی هەیە، کە هەموو هەدەف و ئامانجیان بریتیە لە ڕیبح و لە

قازانج، بۆیە زانایەکان زۆربەیان بڕوایان وایە کە شەریکاتی تەئمین علی حەیات، ئەوانەی کە شەریکاتی تجاری و ریبحین، قازانجەکانیان ئەچێتە کۆمپانیا تایبەتەکانەوە، ئەوە ڕێگەیان پێ نەداوەو بە لایانەوە حەرامە، مەوزوعەکە لێرەدایە، کاتێك کە نزیکەی 20 هەزار کەس، 30 هەزار کەس، لە قەرزی خانووبەرە بەهرەمەند دەبێت، بەلأم مەرجی تەئمینی حەیات بچن پارەیەك دەفع بکەن بە شەریکاتی تەئمینی حەیات، ئەمە ئەکرێتە مەرج بۆیان، ئەو کێشەیەی لێ دەکەوێتەوە، لەو 20 هەزار کەسە چەنێکیان ئەمرن، مومکنە لەو 20هەزار کەسە، 100 کەسیان بمرێ، لە نەتبجە پارەیەکی زۆر ئەبێ بە عایدی ئەو کۆمپانیایانە، بەلأم لە موقابیلیشەوە پارەیەکی کەم ئەدەنەوە بەو کەسانەی کە مردوون، یاخود ئەو قەرزانە ئەدەنەوە، لێرەدا زانایەکان پێیان وایە ئەمە ئەچێتە بابی بەیعی غەرەرەوە عەقدی غەرەرەوە، یەعنی مومکنە یەکێك پەنجا سالْ، بیست سالْ ئەو پارەی تەئمیناتە بدات، بەلأم ڕۆژێك لە ڕۆژان لێی بەهرەمەند نەبێت، بەلأم کەسێك یەك ڕۆژ دابێتی یان سالێك دابێتی یان مانگێك دابێتی، پارەیەکی زۆری دەست دەکەوێت بە شێوەیەك لە شێوەکان، بۆیە پشتگیری لەو ڕایە دەکەم، کە شەریکاتی تەئمین علی حەیات، بە تایبەتی شەریکاتی ریبحی تجاری تایبەت، زانایەکان ڕەئیان پێی نەداوە، فەتوایان وا داوە کە نابێت، هەر عەقدێکیش ئەو مەوزوعەی بەسەرەوە بێت، شوبهەی لەسەرە، بۆیە داواکارم کە سولفەی عەقار وەکو خزمەتێك کە حکومەت دەیکات بۆ هاوولأتیان ، یەعنی خۆی ئەو مەرجەی تێدانەبێت، چونکە ئێمە پەیوەندیەکی زۆرمان بە هاوولأتیانەوە کردووە، ئەوانیش داوایان کردووە لەبەر خاتری ئەوەی ئەو بارە قورسە نەچێتە سەرشانیان، وە گومانێك کە هەیە، لەمەسەلەی حەلأڵ بوون و حەرام بوون، ئێمەش داواکارین لە پەرلەمانتارانی بەڕێز ئەو مەوزوعە بە نەزەری ئیعتیبار وەرگرن، ئەو مەرجەی لێ لابەن و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك عمر عبدالعزیز کەرەمکە.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆربەی ئەوەی ویستم کاك صباح باسی کرد، من یەك تێبینی عەرز دەکەم، دوو مەوزوع تێکەڵ نەکەین، ئەم باسە کە ئێستا هەیە لە ئارادایە، رسوماتێك وەردەگیرێت، هیچ پەیوەندیەکی بە بیمەوە نیە بەڕاستی، ئەو بیمەی کە لە ولأتان هەیە، ئەنواعی هەیە ئیختیاریە موئەسەساتی ئەهلی ئەیکات، هەیە حکومەت دەیکات، ئەمەی لە کوردستان وەردەگیرێت رسوماتێکە ئیجباریە، هاوولأتی ئەیدات وەکو هەموو رسوماتێکی تر وەردەگیرێت، ئەمە بیمە نیە، تکایە با تێکەڵ نەبێت لەگەڵ مەسەلەی تەئمین علی الحیاة، منیش پێم باشە ئەو مەوزوعە لابچرێت، تکایە تێکەڵی نەکەن برادەران لەگەڵ مەسەلەی تەئمین ئیجتماعی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز د.احمد کەرەمکە.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی(وەرتی)؛

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من قسەکانی خۆم ئەدەمە کاك عبدالسلام، باشە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، وێڕای ئەوەی کە د.صباح لە ڕووی شەرعیەکەی ئاماژەی پێدا، دیارە ئامانج لە پێدانی ئەو سولفەیە بە هاوولاتیان، بۆ ئاسانکاریە، بۆ دروست کردنی خانووبەرە، بۆ ئەوەی بتوانن ژیانی خۆیان دابین بکەن، لەبەر ئەوە، ئەو پارەیە بە ڕاستی قورساییەکی تر لە سەر هاوولاتی دروست دەکات، کە لەو کاتەیە ئەو پارە بەقەرز وەردەگرێت کە بتوانێت خانوو دروست بکات، بەلاّم پارەی لێ وەردەگیرێ، ئەمە قورساییەکی لەسەر هاوولاتی دروست کردووە، لیژنەی فەتوای یەکیەتی زانایانیش داوایان لە حکومەت کردووە، چەند جارێك من ئاگادارم داوایان لەخودی سەرۆکی حکومەتیش کردووە کە ئەم تەئمین حەیاتە لابەرێ، تەنانەت ئەو ڕسوماتە زیادە بەڕاستی پارەیەکی زۆر لە بری رسومات وەردەگیرێ، دیارە مەشکورەن حکومەت زیادەکەی لابردووە، بەڕاستی رسوماتێکی زۆر وەردەگیرێ لە بری ئەو مامەڵەیەی کە هاوولاتی دەیکات، پێموانیە پێویست بەوە بکات 300 هەزار دینار بۆ مامەڵەی هاوولاتی وەربگیرێت، ئەمە جگە لەو تەئمینەی ئەیداتە کۆمپانیای دڵنیایی، 300 هەزار دیناریشی لێ وەردەگیرێت وەکو رسومات، ئایا رسومات پێویستی بە 300 هەزار دینار هەیە؟، لەبەر ئەوە بۆ ئاسانکاری هاوولاتی، 300هەزار لەوێ، 500 هەزاریش لەوێ، ئەکاتە هەشت سەد هەزار لە هاوولاتی وەردەگیرێت، بەڕاستی ئەمە شانی هاوولاتی قورس دەکات، من داوام ئەوەیە کە هەم رسوماتەکە کەم بکرێتەوە، بەڕێز وەزیری دارایش پێم خۆشە تەوزیح بدات لەسەری وەهەم ئەو پارەیەی کە ئەدرێتە کۆمپانیای دڵنیایی ئەمەش لاببرێت وەکو ئاسانکاریەك بۆ هاوولاتی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان؛

سوپاس، بەڕێز د.بەشیر خلیل کەرەمکە.

بەڕیز د.بشیر خلیل تۆفیق؛

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەر پێشینەی هاوسەرگیری و ئەوانە دوو جۆرە شتن، موستەحسەلاّت حکومەت بۆچی وەردەگرێت لەبەرامبەر ئەو قەرزە کە دەیدات، یەکیان رسوماتە، یەکیان ئەو بڕە پارەیە کە یان سالاّنەیە بە ناوی تەئمین علی الحیاة، ئەوەی رسوماتەکە هیچ موشکیلەمان لەگەڵی نیە، هیچ کێشەیەکی شەرعیشی نیە، لەبەر ئەوەی رسوماتی موستەحسەلە هەیە، بۆ حکومەت و لە هەموو دەوائرەکان هەیە، بۆ خەرجیە ئیداریەکانە، ئەوە موشکیلەی نیە ئەگەر بشمینێت، بەلاّم ئەگەر نسبەکەو ڕێژەکەی بێتە خوارەوە کەمتر بێت، ئەمە زۆر چاکترە، بەلاّم مەسەلەی تەئمینەکە دوو جۆر تەئمین هەیە، ئەوانەی کەوا غیر مولزەمن،

ئەوانەی کە ئیلزامی نیە، ئیلزامیەکەی کاك د.صباح باسی کرد، ئەوەی کە ئیلزامی نیە، دوو جۆر تەئمینمان هەیە، تەئمینێکی تجاری، تەئمینێکی تەعاونی، ئەوەی کە تەعاونیە مانای ئەوەیە کە تۆ لەو ماوەیەدا، ماوەی سالێك و دووسالّ و دە سالّ، پارەکە دەدەی لەپاشان ئەگەر هیچ کێشەیەك نەبوو ئەوە پارەیەکت بۆ دەگەڕێتەوە، بەلاّم تجاریەکە ئەوەیە ئەوە پارەیە دەدەی بۆ ماوەیەك ئەو پارەیە دەدەی کە هیچ کێشەیەك نەبوو، هیچت نەبوو، پارەکەت دەڕوات و ناگەڕێتەوە، ئەمە لێرە فقهی ئیسلامیدا، لە شەرعی ئیسلامیدا، دەلێت مادەم پارەکەت ناگەڕێتەوە، کەواتە حەرامە، ئەوەی کە ئێستا دەکرێت لە کوردستان، لەسەر سولفەی عەقاریەکە ئەوەیە ئەم جۆرە تەئمینە تجاریەی پارەکەت دەڕوات، ئەگەر نەمردی هەتاوەکو قەردەکە خەلاّس دەبێت، ناگەڕێتەوە بۆت، بۆیە ئەمە بە شەرعەن جائیز نیە، حەرامە، داوا دەکەین کە ئەو تەئمینە لابچێت، ئەگەر لاشی نابەن، لەسەر سولفەی عەقاریەکە لابچێت، یان بەلای کەمەوە ببێتە شتێکی ئارەزوو مەندانە، کێ بۆخۆی حەزی لێیە با بیکاتە تەئمین، کێ حەزی لێ نیە با نەیکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا چوار بەڕێز ئەوانەی کەدیفاع دەکەن ئەوە بمێنێت، یەکەم با جەنابی وەزیر ڕەئی بدات لەسەری، ئەگەر ڕوونکردنەوەیەك بدەی، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تالّەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەو تەئمینەی کە ئێستا لە شەریکاتی تەئمین، زۆربەی لە شەریکاتی تەئمینی حکومەت تەئمین کراون، ئەوە بۆ تەئمینی قەرزی عەقاریە، ئەوە بە پێی قانونەوە کراوە، ئەگەر پەرلەمان چی ئەبینێت، چۆن ئیقرار ئەدات، ئەوە بۆ زەمانی قەرزەکەیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

یەعنی ئێوە هەدەفتان لەمە چۆنە؟، ئەگەر ڕوون بکرێتەوە بۆ ئەوەی پەرلەمانتاران تێ بگەن، بزانن ئێوە وەکو حکومەت، وەکو وەزارەت، بۆ ئەم شتە دانراوە، فائیدەکەی چیە؟، بۆچی دانراوە؟.

بەڕێز شێخ بایز تالّەبانی/وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زەمانی ئەوە قەرزە ئەکات بە نیسبەتی حکومەتەوە، دوای ئەوە بە نیسبەتی هاوولاّتیەوە، هەر هاوولاّتیە کە ئەمری خوا ئەکات، ئەو خۆی ئیعفا دەکرێت لەو قەرزە، شەریکەی تەئمین دێت ئەو پارەی قەرزە دەداتەوە حکومەت، پارەکەی حکومەتیش مەزموون دەبێت لەو حالّەتە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا کێ ئەیەوێت دیفاعی لێ بکاتن، ئەم بەڕێزانە عمر عبدالرحمن، عمر صدیق هەورامی، بێریڤان سەرهەنگ، کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەروەکو جەنابی وەزیر باسی لەسەر کرد، تێگەیشتنێکی غەڵەت هەیە لە تەئمین ، ڕاستە ئەمە تەئمینی نە حەیاتی کابرایە کە قەرز وەردەگرێت، نە تەئمینی ئیصابەیە، نە هی ئەزراری سەیارەیە، هی دەیینی دەوڵەتە، ئەو شەریکەیەی کە تەئمینی دەکات، ئیحتیمال وەربگرین دائیمەن کە نامرێت، ئەگەر کابرا مرد، ئەو دەینەی حکومەت، ئەو شەریکەی کە تەئمینی کردووە، زەمانی دەینەکە ئەکات، دەینەکە ئەداتەوە بە حکومەت، خەڵکێکی تر ئیستیفادەی لێ دەکات، لەبەر ئەوە ئەگەر ئەمە بێتە سەر قاعیدەی غورم، کە وەکو د.صباح باسی کرد، ئەوە قاعیدەیەکی فیقهیە کە غورم بێت، ئەبێ غورم بالغورم بێت، مادەم غەریمە وەردەگرێت، غورمیش با لەسەری، چونکە ئەوە موستەفیدە چونکە ئەو مەسەلە تەئمینەی کە دەدرێت، بەبێ موقابیل نیە، لیقائی ئەو دەینەیە سبەینێ کە مردو ئیعفا کرا لە دەینەکە، ئەوە غورمە و دەستی کەوتووە، بە موقابیلەو هیچ حەرامێکی تیا نیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز عمر صدیق هەورامی کەرمەکە.

بەڕێز عمر صدیق هەورامی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من قسە لەسەر حەرام بوون و حەلاڵ بوونی ئەم بابەتە ناکەم، بەس تەنها ئەوەندە دەڵێم ئێمە با لایەکی ئەم بابەتە نەبینین، خەڵکێك هەیە کەم دەرامەتە، سوودمەند دەبێت لەو قەرزە، ئەگەر ئێمە ئێستا بڕیار لەسەر ئەوە بدەین، ئەم تەئمینە وەرنەگیرێ، ئەو کەسانەی کەم دەرامەتن و سوودمەند دەبن لەم قەرزە، دواتر ئەبێ خانەوادەکەیان قەرزەکە بدەنەوە، لەبەر ئەوە من پێشنیار دەکەم، بە بڕیاری پەرلەمان ئەم بابەتە مامەڵەی لەگەڵ نەکرێت، ئەمە بە یاسا ڕێکخراوە، ئەکرێت بە پێشنیارێك، دواتر لەگەڵ پێشنیارەکان کە پەرلەمانی کوردستان ئەینێرێت بۆ حکومەت، بە پێشنیارێك بنێردرێت، جارێکی تر حکومەت چاو بەم بابەتە بخشێنێتەوە، بۆ ئەوەی ڕای خەڵکی پسپۆڕ جارێکی تر لێژنەکانی پەرلەمانی کوردستان مامەڵە لەگەڵ ئەم بابەتە بکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز بێریڤان سەرهەنگ کەرەمکە.

بەڕێز بێریڤان اسماعیل سەرهەنگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری قسەکانی بەڕێز جەنابی وەزیر دەکەم، چونکە زۆر ڕاستە، بۆ گەڕانەوەی مادەم ناوی قەرزە، دەبێت زەمان هەبێت کە دەگەڕێتەوە، تەئمینیش پێویستە هەبێت، دەبێت خۆمان وا فێربین کە تەئمینمان هەبێت، تەئمین چەند جۆرێکە، تەئمینی سەیارە هەیە، تەئمینی منالّ هەیە، تەئمینی ژیان هەیە، تەئمینی ئەوەش هەیە کە دەڵێن، من بەحەرامی نازانم، ئەگەر وابی ئەمن لە ژیانم زۆر حەرامم کردووە، بۆیە هەتا پارەکە بۆم بگەڕێتەوە، دەبێت تەئمین هەبێتن، ئەوە بۆ ئەوەیە کە بزانین حکومەت پارەکەی خۆی وەردەگرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

یەك بەڕێزی تر دیفاع ئەکات، فەرموو.

بەڕێز کۆێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئەمەوێت یەك پرسیار بکەم، جا ئەوە کاك شێروان وەکو قانونیەك جوابمان ئەداتەوە یا وەزیر، ئەگەر یەکێك عەقار وەرگرێت و ئەو تەئمینە نەکات، لە ڕووی قانونیەکەیەوە بمرێت، ئیسقاتی ئەو قەرزە ئەبێت یان نا؟، چونکە بۆ هەندێك سولفە ئەو ئیسقاتە ئەبێت، هەر خۆمان قانونێکمان دەرکرد، لە خولی پێشوو ئەوەی دروست کردنی یەکەی نیشتەجێ بوون، 2008، ئەوەی کە خانووەکەی بۆ دەکرا، کە ئەمرێت ئیتر عەفوو دەکرێت، ئەمەوێت بۆمان ڕوون ببێتەوە، ئەمانەوێت یان کاك شێروان یان جەنابی وەزیر جوابمان بداتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عونی لیژنەی یاسایی با جوابت بداتەوە، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قەرارەکی ئەنجومەنی شۆڕشی هەڵوەشاوە هەیە، سەبارەت بەو بابەتە، هەر کەسێك ئەگەر قەرزی عەقاری وەرگرت، ئەمری خوای کرد، لەقەرزەکە عەفوو دەکرێت، دوو، ئەوە لە یاسای (تأمين السكن للمواطنين في اقليم كوردستان) ژمارە 7 ی ساڵی 2008 هەم فەقەرەکمان لەو بابەتە تەسبیت کرد لە ماددەی چوارەم، دەڵێین (في حالة وفاة مالك الوحدة السكنية قبل تسديد الاقساط المترتبة بذمته يعفى الورثة ماتبقى من الاقساط)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك شێروان.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی برای بەڕێزم کاك عونی ئیشارەتی پێیدا، زۆر تەواوە، ئەوەی جەنابی وەزیریش ئیشارەتی پێیدا زۆر تەواوە، ئەوەی کاك عونی بەنیسبەت وەفاتی موقتەریز واتە، ئەوەی کە قەرز وەردەگرێت، فعلەن ئەوە ئەگەر هاتوو ئەمری خوای کرد، عەفوو دەبێت لە قەرزەکە، وەرەسەشی عەفوو دەبێت و خۆشی عەفوو دەبێت پاش مردنی، بەلأم زەمانەن بۆ ئەو ئیلتیزامەی کە هەیە بەینی خۆی و بەینی مەسرەف عەقاری، شەریکەی تەئمین دێتە جێگای ئەو شەخسە موتەوەفیە بۆ ئەوەی قەرزەکە بداتەوە، مەسەلەی تەئمینەکە لێرە مولزەمە بۆ زەمانی دانەوەی ئەو قەرزە، لەجیاتی ئەوەی وەرەسەکە بداتەوە، شەریکەی تەئمین قەرزی حکومەت دەداتەوە، ئەوە لە لایەك، لە لای دووەمەوە، شەریکەی تەئمین کە برادەران ئیشارەتیان پێیدا، کە تەئمین علی الحیاتە، ئەوەیان خەڵك ئازادە کە خۆی تەئمین دەکات لە کۆمپانیایەکان، بە نیسبەت تەئمین علی الحیاة، بەلأم لێرە مولزەمە زەمانەن بۆ وەفای ئەو قەرزەی کە پێی دەدرێت، لە لایەن حکومەتەوە کە مەسرەفی عەقاری تێدایە، بە قانونیش تەنزیم کراوە، بەڵێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا دوو بۆچوون هەیە، خەلأس بوو مودا‌خەلە، بۆچوونێك ئەوەیە کە داوا دەکەن ئەو تەئمینە نەمێنێت، بۆچوونێك هەیە ئەڵێت نەخێر بمێنێت، چونکە زامنە بۆ ئەوەی قەرزەکە بگەڕێتەوە، کێ لەگەڵ ئەوەیە ئەو تەئمینە نەمێنێت، تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، 74 کەس، دوو لەسەر سێی ئەندامانی پەرلەمان لەگەڵدایە کە لابچێت، کێ لەگەڵدایە بمێنێت ئەو تەئمینە، تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، زۆر کەمن، بە زۆرینەی دەنگ لا درا، فەرموو بەردەوام بن.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیارێك سەبارەت بە تەرخانکردنی 35 ملیار دینار، بۆ ئەنجامدانی .....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز عبدالله محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کۆمەڵێك پەرلەمانتار پێشنیارێکمان کرد کە سولفەی عەقار بدرێت بە 100مەتری، ئەگەرچی جەنابی وەزیری دارایی باسی ئەوەی کرد.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دێینە سەری، ئەوە وەخت ماوە، کاك عونی بەردەوامبە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیارێك پێشكەش كرا بە تەرخانكردنی بڕی 35 ملیار دینار، بۆ ئەنجامدانی هەڵبژاردنەكانی پارێزگاكان و قەزاكان و ناحیەكان لە هەرێمی كوردستان.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز كۆیستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو پێشنیارەی كە ئێستا بەڕێز كاك عونی خوێندیەوە، یەعنی كەس پێشنیاری نەكردووە لەوەی 10٪ ببڕدرێت، ئەوە خۆی لە ئیحتیاتی وەزارەتی دارایی ئەدرێت، هەموو ئینتیخاباتێك.....

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سۆزان خان فەرموو، نا، هەیە.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە جەلسەی دوێنێ حكومەت داوای كرد ئیزافەی ئەو خاڵە بكرێت، لەبەر ئەوە وەك چۆن بودجەكەی خۆی بە پڕۆژە یاسایەك ناردووە، ئەو خاڵەش ئیزفە كردنەكەی دەتواندرێت بخرێتە دەنگدانەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك عدنان عثمان كەرەمكە.

بەڕێز عدنان عثمان محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە نەفەقاتی حاكیمەی سالّی 2011 بڕگەیەك هەیە نەفەقاتی ئینتیخابات، حصەی ئیقلیم دانراوە بە سی و یەك ملیار، ئەمە ئیستیقتاع كراوە لە 17٪كە، واتە ئێمە بابلّێین سی و یەك ملیارەكە، سی و یەك ملیار بوو نازانم بۆ بووە سی و پێنج، سی و یەك ملیار ئیستیقتاع كراوە لەو 17٪ی كە حصەی ئیقلیمە بەڕاستی پێویست دەكات كە جەنابی وەزیر تەوزیح بدات، چونكە لەوێ تەحدید نەكراوە، نووسراوە نەفەقات ئینتیخابات، تەحدیدی نەكردووە چیە و چی نیە، مەبلەغێك دانراوە لە حسەی ئیقلیمیش بڕاوە، بۆیە ئەم مەبلەغەی تر كە ئێستا تەخسیسی دەكەین، ئەمە هی چیەو لە كوێوە هاتووە؟.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، جەنابی وەزیر رەئیتان لەسەر ئەو موداخەلەیە.

بەڕێز شێخ بایز تالّەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوەی كە جەنابی كاك عدنان خوێندیەوە ئەوە مەوزوعی عامە، ئینتیخاباتی عام، ئێمە هینمان لەگەڵ ئەو مەوزوعەدا هەیە، خاسە بە مەنتیقەی كوردستانەوە، ئێمە ئیقتراحمان كرد، ئەو پارەیەی كە ئیستیقتاع

دەکرێت، ئەم پارەیەش ئیزافە بکرێت، چونکە تەجروبەمان هەیە لەگەڵی، ئینتیخاباتی پێشوو تر، ئەگەر عام بێت خۆیان ئەیدەن، خۆی لەوێ دەردەچێت، بەڵام بۆ مەنتیقەکە بێت، لە هەرێمی کوردستان لە لای ئێمەوە دەردەچێت، ئەوە ئێمە بۆیە ئەگەر پێشنیازەکەش ڕەت دەکرێتەوە، ئەوە دەسەڵاتی خۆتانە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سالار فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا ئەوەی برای بەڕێز کاك عدنان ئاماژەی پێی کرد، وەکو بەڕێز وەزیری دارایش ڕوونی کردەوە، ئینتیخاباتی عامە، بەڵام بۆ ئینتیخاباتی موحافەزات، انتخابات غیر ملتزمە باقلیم هەیە، بۆ پارێزگاکانی عیراق لەو یاسایەدا ئەوە بڕاوەتەوە، بۆ هەرێمی کوردستان حیساب نەکراوە، ئەوە بۆیە لەسەر میزانیەی هەرێمی کوردستان پێویست دەکات مەسەلەی ئینتیخاباتی پارێزگاکان لە لایەن خۆمانەوە ئیدارە بدرێت، تەمویل بکرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دروستە، فەرموو پەیام خان.

بەڕێز پەیام احمد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جەنابی وەزیر وتی ئەوە بۆ عامە، ئێمە خۆمان باش ئەزانین 2011 چ ئینتیخاباتێك هەیە، تا 2013، ئینتیخاباتی عام هەیە، کەواتە لە 2011 هیچ ئینتیخاباتێکی عام نیە، ئەو پارەیەی کەتەخسیس کراوە، بۆ هەرێمی کوردستان، بۆ کوێ ئەڕوات....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك دڵشاد فەرموو.

بەڕێز دڵشاد شهاب حاجی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێموایە ئەم مەوزوعە ئەوەندە موشتومڕ هەڵناگری، ئەمە تەخسیسێك نییە، حیجز دەبێت، ئەمە مەنتقیش نییە حکومەتی هەرێم ئەگەر بتوانێت، تەئمینی ئەو پارەیە لەبەغداوە بکات، بچیت پارەکەی خۆی بۆمان سەرف بکات بۆ ئینتیخابات، ئەوەی ئێمە لێی تێگەیشتووین، ئینتیخاباتی مەحەلی کە لەسەر ئاستی هەرێم دەکرێت، خەرجیەکانی لەسەر هەرێمی کوردستانە، بۆ ئەوەی لە ئایندەیەکی نزیك مەسەلەی مالی نەبێتە سەبەبێك، گرفتێك لە بەردەم هەڵبژاردن، من لەگەڵ ئەوەدامە ئێمە تەخصیصی ئەم مەبلەغە بکەین، ئەگەر حکومەت، دیسانیش دەڵێمەوە، ئەگەر توانی تەئمینی مەبلەغ بکات، خۆ پارەکەی ئێمە هەر لە خەزینەی حکومەتە وهیچ دەستکاری ناکرێت و مەعقولیش نیە دووجار سەرف بکرێت، ئەگەر نا پتر

زەمانێکە، ئیتمیئنانێکە، ئەوەی پەرلەمانی کوردستان ئیقراری ئەوە بکات، مەسەلەی مالی نەبێتە گرفت لەبەر دەم هەڵبژاردنەکانی ئەنجومەنی پارێزگاکان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو عظیمة خان.

بەڕێز عظیمة نجم الدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەو 10٪ کە بڕاوە زۆربەی ئەو پێشنیارانەی ئەو برادەرانەی کە لە پەرلەمانە کردیان، کەس پێشنیاری ئەوەی نەکردووە، دائیمەن سێ کەس ئەبێ ئەو پێشنیارەی کردبی، ئینجا بخرێتە دەنگدانەوە، بەڵام ئەو پێشنیارە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نا، نا، وەزیر داوای کرد بە رەسمی و چەند ئەندامێکی پەرلەمانیش پشتیوانیان لێ کرد، یەکێ لەوان گۆران ئازاد بوو، صبیحە بوو، عیماد بوو، عمر نورەدینی بوو، لای ئێمە تۆمار کراوە، کاك کاردۆ فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پار ساڵ لە لێژنەی یاسایی، دەستەی کۆمیسۆنی باڵای هەڵبژاردنمان بینی، وتیان وا پارەکە لای ئێمە هەیە، ئەگەر ئێوە نووسراوێك بکەن، ئەم پارەی کە ئێوە باسی ئەکەن ماوەتەوە و با نەچێتەوە عیراق، ئەمە یەکیان، دوو، ئێمە کاتێ دەمانەوێ پێشنیار بکەین، ئێمە پەرلەمانتار وتی 10٪ ببڕێ، حکومەت لێرە کاتێ 10٪یەکەی بینیوە، ئەڵێ، با ئەمە بۆ پارێزگاکان تەرخان بکرێ، کێ پشتیوانی کردووە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

حەزم لێیە لەبەر ئەوەی لە پرۆتۆکۆل تۆمار دەکرێ، ئەوەی راست بکەمەوە بۆ برای بەڕێزم کاك کاردۆ، ئێمە راستە کۆمسیۆنمان بانگ کرد، ئەو قسەی بەڕێزی دەیڵێ، راستە، بەڵام وتی ئەگەر تا نیهایەتی ساڵی 2010 ئینتیخاباتەکە نەکرێ، پارەکە ئیعادە دەبێتەوە بۆ ناو بودجەی عیراق، یەعنی ئەوە نیە هەر وا بێتەوە و بۆ 2011 دابین کرابێ، دوو، من یەکەیك لەوان و کەیلی خان بووین، پشتیوانی بۆچوونی ئەوانمان کرد، بیخەنە دەنگدان، دەنگی دێنێ یان ناینێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر صدیق هەورامی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەرای ئەوەی کە ئەو بۆچوونە هەبوو بە تەرخان کردنی ئەو بڕە پارەیە، بەڵام ئەم بڕە تەرخان دەکرێ، ئەگەر ئینتیخابات ئەنجامدرا ئەو کاتە خەرج دەکرێ، ئەگەر ئینتیخابات ئەنجام نەدرا، بڕەکە بەس تەرخان کراوە و خەرج ناکرێ و دەچێتە سەر حیسابێکی تر و بۆ مەبەستێکی تر خەرج دەکرێ، ئەویش بە پێی یاسا و بە پێی رێنماییەکان، وەزیری دارایی موناقەلەی پێدەکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەلا من پرسیارەکەم ئاراستەی بەڕێز وەزیری دارایی دەکەم، ئەگەر ئێمە ئەم لە 10٪ مان نەبڕیبایە و ئەم پارەیە لەمە جیانەکرابایە بۆ هەڵبژاردن، ئینتیخاباتی پارێزگاکان نەئەکرا، ئەی ئەگەر ئەمەمان نەبووایە، ئەو پارەی لە کوێ ئەهێنا؟.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەگەر ئەو پارەیەمان لێرە دەست نەکەوێت، مەجبوورین ئەچین لە ئیحتیات و تەواری ببڕین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا کات خەلاص بوو، روون بوو، پێشنیارێك هەیە، حکومەت بە زەرووری ئەزانێ، چەند ئەندامێکی پەرلەمان پشتیوانی لێ ئەکات، چەند ئەندامێکیش پێی وایە زەروور نیە، ئەو پێشنیارە صیاغە بکرێ و ئەخرێتە دەنگدانەوە، فەرموون.

بەڕێز عەونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تخصیص مبلغ قدره 35 ملیار دینار لتغطیة نفقات اجراء انتخابات مجالس المحافظات و الاقضیة و النواحي في الاقلیم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵدایە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، 67 بەڕێز لەگەڵی دایە، کێ لەگەڵدا نیە؟، 28 بەڕێز لەگەلەێدا نیە، بە زۆرینەی دەنگ پەسند کرا، فەرموو بەردەوام بن.

بەڕێز عەونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیار کرا بە زیادکردنی دەرماڵەی خۆراك بۆ پۆلیس و ئاسایش و قوەی ئەمنی داخیلی بۆ 210 هەزار دیناری مانگانە، داوا دەکەم لە سەرۆکی پەرلەمان ئەو پێشنیارە بخرێتە دەنگدانەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵدایە بەو شێوەی خوێندرایەوە، تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟،زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نیە؟ بە کۆی دەنگ پەسند کرا، فەرموو بۆ خاڵێکی تر.

بەڕێز د.ڕۆژان عبد القادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیارێکی تر هەبوو سەبارەت بە تۆڕی چاودێری کۆمەڵایەتی، کە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك نەریمان نیزامیە؟، فەرموو.

بەڕێز نەریمان عبدالله قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرباری ئەو 210 هەزارەی کە بەڕێز کاك عەنی باسی کرد، ئێمە 12 ئەندام پەرلەمان یادداشتێکمان دا بۆ جەنابت و لێرەش چەند کەس پشتگیریان لێ کرد، کە 7 ساڵی ئەو 210 هەزارەی بەدەل ئەرزاقە وەك چۆن فەرمانبەرانی مەدەنی 7 ساڵیان بڕیار دراوە بۆ بگەڕدرێتەوە، ئەوانیش بۆیان بگەڕێتەوە، بەڵام موودەکەی دەستنیشان بکرێ لە ماوەی 2 ساڵدا، ئێمە 12 کەس تەوقیعمان کرد و لە لای جەنابتانەو، چەند کەسێکیش ئەو پێشنیارەی کرد، لەبەر ئەوە، ئەوە غوبنێك بووە و بۆ ئەوەی بگەڕێتەوە بۆ پۆلیس و ئاسایش.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەمە میزانیەی یەك ساڵە، هی 2011، لە 2011/1/1 تا 2011/12/31 ئەو پارەیە لەبەر دەستە، لەبەر ئەوە تۆ ناڕۆیت، فەرموو کاك عبدالله.

بەڕێز عبدالله محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ قەرەبووی فەرمانبەرانیش هەر بە هەمان شێوەیە، پێوەرەکەی یەك پێوەرە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز جەنابی وەزیر رەئیتان؟

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی فەرمانبەران مووچەیە، ئەمە موخەصەصاتە، موخەصەصات صیفەتی دەیموومەی نیە، هەر کاتێك بڕێت و هەر کاتێکیش بدرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، جەنابی کاك عەونی بەردەوام بە، فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبد القادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە تۆڕی چاودێری کۆمەڵایەتی، پێشنیاری ئەوە کرا کە ئەو دەرمالّەی کە دەدرێ، ئەو بەخشینە، زیاد بکرێ لە 75 هەزار دینار بۆ 150 هەزار دینار، ئەگەر ئەو پێشنیارەش بدرێتە دەنگدان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵدایە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟،زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نیە؟ بە کۆی دەنگ پەسند کرا، کاك بیلال نیزامیە؟، فەرموو.

بەڕێز احمد سلێمان (بیلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەگەڵ ئەم پێشنیارەی کە دکتۆرە خوێندیەوە، چەند بەڕێزێکی دیکەش پێشنیاری ئەوە کرا کە کەمئەندامانی هاووڵاتی و هەموو ئەوانەش کە پلە، راتبەکانیان لە خوار 150 یە بکرێتە 150، وەکو یەکی لێ بکرێ، یەعنی هیچ کەس لە خوار 150 راتبی نەبێ، تکایە ئەگەر ئەوە بخرێتە دەنگدانەوە سوپاست دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عبدالسلام فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفی صدیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەکو سەرۆکی لێژنەی کاروباری کۆمەڵایەتی، حەز دەکەم ئەو مەوزوعە روون بکەم، لە پارەوە وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتی بەڕێنمایی کە ئەنجومەنی وەزیران موافەقەی کرد لەسەری، بڕیاری داوە 150 بێت بۆ هەموو ئەوانەی کەمئەندام و ئەوحالّەتە، لەگەڵ دانی 100 هەزار بۆ دایك و باوك، لەگەڵ ئیجیازەی مدفوع الراتب ئەگەر یەك کەمئەندامیان هەبێ، ئەگەر دوو کەم ئەندامیان هەبێ، دایك و باوك دەتوانن لە مالّ بن، واتا ئەوەی مامۆستا داوای کرد تەحقیق بووە لە پارەوە لە مانگی 7ەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو خانم.

بەڕێز شەونم محمد غریب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو رۆژانەی کە گفتوگۆ لەسەر ئەم بابەتە کرا، باس لەوەش کرا کە تۆڕی کۆمەڵایەتی پارەکە زیاد ئەکرێ بۆ 150 هەزار، لەگەڵ ئەوەدا بە رێنماییەك داوا بکرێ وەزارەتی کار و کاروباری کۆمەڵایەتی کە پێداچوونەوەی بکات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر ماوە شەونم خان، جارێ پاز مەدەن تکایە، سەبر بکەن با تەواو بێت، ئەگەر نەبوو ئەوجا شتەکان بڵێن، کاك شێرزاد فەرموو.

بەڕێز شێرزاد عبد الحافظ شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە زیاد لە 10 ئەندام پەرلەمان باسی ئەوەمان کرد مووچەی کەمئەندامان و خاوەن پێداویستیەکان زیاد بکرێ، یەعنی لەبەر ئەوە حەقی وایە بخرێتە دەنگدانەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جوابدرایەوە، ئەوە تەحقیق بووە، وەکو کاك عبدالسلام روونی کردەوە، بیلزەبت وایە، ئیتر شتێك بووە، بۆ جارێکی تر بیخەنە دەنگدان، کاك عەونی بەردەوام بن، فەرموون.

بەڕێز د.ڕۆژان عبد القادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەرخان کردنی 150 ملیار دینار بۆ هەڵمەتی دروستکردنی قوتابخانە لە هەرێم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کێ لەگەڵدایە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟،زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نیە؟ بە کۆی دەنگ پەسند کرا، فەرموو بۆ خاڵێکی تر.

بەڕێز د.ڕۆژان عبد القادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەرخان کردنی 300 ملیار دینار و زیاد کردنی بۆ بودجەی ئەو پرۆژانەی کەوا پێشنیار کراوە، بەڵام لەکۆی گشتی تێچوونی کولفەکەی تەنها لە 10٪ کەمتری بۆ تەرخان کراوە بۆ بودجەی ئەو پرۆژانە زیاد بکرێ، ببورە، لەسەر پارێزگاکانی هەرێم دابەش بکرێ بە پێی رێژەی دانیشتووان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە بیخوێنەوە جارێکی تر.

بەڕێز د.ڕۆژان عبد القادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

300 مليار دينار لاضافتها الى الموازنة الاستثمارية، لتعزيز المشاريع المقترحة التي خصصت لها نسبة اقل من 10٪ من الكلفة الاجمالية للمشروع و توزع على محافظات الاقليم بنسبة سكانها.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵدایە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟،زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نیە؟ بە کۆی دەنگ پەسند کرا، کاك د.احمد فەرموو.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە خەرێکە هەموو یاسایەکە لە ماددەی یەکدا هەمووی کورت ئەکەینەوە، یەعنی بەراستی کۆمەڵێك لەو بابەتانە پێم وایە لە ئەحکامی خیتامی لە ماددەی 15 ئەتوانین موعالەجەی بکەین، یەعنی خەریکە ئێمە هەموو قانونەکە لە ماددەی یەکدا کورت ئەکەینەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو دکتۆرە.

بەڕێز د.ڕۆژان عبد القادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە ماددەی یەك نیە، ئەوە بەس پێشنیارەکانە، دەبێ یەکلابکرێتەوە تاکو لە ژێر ڕۆشنایی ئەو پێشنیارانە کە دەنگی دێنی، ئەوجا ماددەکە دابڕژرێتەوە، بۆیە پێویستە ئەوانە بەدەنگدان یەکلا بکرێتەوە و بە ماددەکی سەربەخۆ ڕێك دەخرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پەیمان خان فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕای من ئەوەی کە ئێستا ئەیکەین، ئەکەوینە هەڵەیەکی حیسابیەوە کە دواتر لەبەر ئەوەی دەنگی لەسەر ئەدرێ، ناتوانین بگەڕێینەوە سەری، ئێمە بیرمان نەچێ لە 10٪ مان تەخصیص کردووە، ئێستا لەوە ئەچێ بایی 100٪ مان پێشنیار کردبێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نا خانم، حیسابیان کردووە لێژنەی دارایی، من لەگەڵیان دانیشتم و زۆر بە جوانی حیسابیان کردووە، فەرموو بەردەوام بە د. ڕۆژان.

بەڕێز د.ڕۆژان عبد القادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیارێکی تر سەبارەت بە تەرخان کردنی بڕی 100 ملیار دینار بۆ پاڵپشتی کردنی، پڕۆژەی خزمەت گوزاری لەو قەزا و ناحیە سنووریانەی کەوا زەرەرمەند بووینە کە راگوێزراون پێشتر و، بۆ میزانیەی پەرەپێدانی پارێزگاکان زیاد بکرێ بە پێی ڕێژەی دانیشتووان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵدایە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟،زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نیە؟ بە کۆی دەنگ پەسند کرا، فەرموو بەردەوام بن، نوقتەی نیزامی کاك کاردۆ فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ڕێژانەی کە باس ئەکات، ئەمە 10٪ یەکەیە خۆی، کە تەواو بوو، هەر پێشنیارێکی ترمان هەبێ جێی نامێنێتەوە بۆ ئەوەی ئێمە بڵێین، کاکە ئەم پێشنیارەش لە باتی 100 ملیار تەرخان بکەین، ئەوە دەکەینە(90)،(10)ملیار بۆ ئەمە تەرخان دەکەین، لەبەر ئەوە دوای پێشنیارەکان کە تەواو بوو، قبول کرا یان قبول نەکرا، ئینجا ئەم ڕێژانە بخوێندرێتەوە لێرە، سوپاس، چونکە ئەوە دەیەوێ لە 10٪ کۆتایی پێ بێ، دوایی هەر پێشنیارێکمان هەبێ دەڵێ پارە نەماوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئاشتی خان فەرموو.

بەڕێز ئاشتی عەزیز صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیازەکەم ئەوەیە کە دەبوایە بەلایەنی کەمەوە، بڕگەی داهات کۆتایی پێ بهاتبایە، سەرنجمان هەیە لەسەر داهات، داهاتەکە کۆی ڕەنووسی داهات گۆڕانکاری بەسەردادێت لە هەرێمدا، بۆیە ئەم کاتە کە تەخصیصاتەکانیش کە ئێستا بە کەم و زۆری دائەنێن لە سەر ڕۆشنایی داهاتەکان ئەبوو، بۆیە ئەبوایە ئەو بڕگەیەکۆتایی پێ بهاتبایە، ئینجا ئەو بڕگانە بخرایەتە دەنگدانەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عومەر نوەردینی فەرموو.

بەڕێز عمر حمدامین خدر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ڕاستیدا ئەگەر سەیری یاسای گشتی موازەنەی عیراقی بکەین، لە چوارچێوەی نەفەقاتدا، دوای ئەوەی تەواو بووە، لە 4٪ ی تەخفیز کردووە بە ماددەیەك، هەر لەم ماددەیەدا دەستنیشانیان کردووە، تەخصیصەکەی بۆ چیە؟، یەعنی بەو شێوەی کە ئێستا هاتووە، دروستە، بەڵام پێویستە تەخفیزەکە و تەخصیصەکەی لە چوارچێوەی ماددەیەکدا صیاغە بکرێ و ئیزافە بکرێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستاش وا کراوە و بەو شێوە ئەکرێ، کاك محمد فەرموو.

بەڕێز محمد احمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە زیاتر لە 10 ئەندام پەرلەمان، پێشنیارمان کرد بۆ حکومەت، دوو یاسا لەم پەرلەمانە دەرچووە لە ساڵی 2007، بۆ خانەنشینی پێشمەرگە و کەم ئەندامی سەنگەر، هەروەها پێشنیازمان کردووە، هیچ نەبێت پێشمەرگە بەراستی .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

برا دێتن، هەمووی باس دەکەین، ئەوانی تریش هەموو موقتەرەحەکان بە تەسەلسول داندراوە، فەرموون.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی ئێستا هەیە، نەك ئی لێژنەی دارایی و یاساییە، ئەمە ڕەچاوی کۆی پێشنیاری ئەندامانی پەرلەمان کۆکراوەتەوە لێرە و تەرتیب کراوە و بخرێتە بەردەم ئەندام پەرلەمان بۆ دەنگدان، ئەوە ئی مە نیە، لێژنەی یاسایی و دارایی، ئەوە پێشنیاری ئەندامانی پەرلەمان کە لە هۆڵی پەرلەمان کراوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز سەمیر سەلیم فەرموو.

بەڕێز سمیر سلیم امین بەگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەلاّ ئێمە مەجموعەیەك دوو پێشنیارمان کرد، نەمبینی لەناو پێشنیارەکاندا، یەکەم، موخەصەصاتی غەلائی مەعیشی کە بۆ موەزەفین بۆ ئەوەی عەدالەتێك لە ڕەواتبی پلە نزمەکان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەی خەلاص بوو، ئەگەر نەبوو ئەوجا بڵێین، فەرموو.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو پێشنیارانەی دەکرێ و ئەو ڕێژانەی کە زیاد دەکرێ، ئایا لە سەر ئەساسی 979 ملیارەکەی باسیان کرد، یان لەسەر 967 ملیارەکەیە؟، کە ئیشکالی تێدا بوو، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی یاسایی فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبد القادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو ڕێژەی کە دەنگی هینا 10٪یەکە، لەسەر ئەو بنەمایە کە 10٪ موازەنە کەم بکرێتەوە، بودجەکە دەکاتە 989 ملیار و 670 ملیۆن دینار.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك حەمە سەعید فەرموو.

بەڕێز حەمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ ئەوەی کە من پێموایە کات بگەڕێتەوە و جەنابیشت هەر داینەنیشینی ئەو لیستە و بڵێ ئەوە پێشنیارەکەو دوایی ئەخوێندرێتەوە، ئێستا منیش چەند پێشنیارێکی تر کە لە جێ ماوە و تەسنیەی لەسەر کراوە، بەڵام نایڵێم و چاوەڕێ دەکەم تا کۆتایی، بەڵام هەندێ چاوەڕێ ناکات، ئەگەر بکرێت پێشنیارەکان هەمووی بخوێندرێتەوە، ئەمانە دوایی کە خوێندرایەوە ئەوەی تر ئێمە دەست بەرز ناکەینەوە بڵێین ئەوەی بۆ تێدا نیە؟، بەڵام ئێستا هەر دەست بەرز ئەکەینەوە و ئەڵێین بۆ ئەوەی تێدا نیە؟، کەواتە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، لێژنەی یاسایی بەردەوام بن.

بەڕێز د.ڕۆژان عبد القادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە پاڵپشتی کردنی پرۆژە خزمەتگوزارییەکان لەناوچە دابڕاو و کێشە لەسەرەکان، ئەویش بە پێی ئەو ڕێژەیەی کەوا لەبەر دەستدایە و حیسابمان کرد 70 ملیار دینارى بەردەکەوێ، (70) سبعون ملیار دینار لدعم المشاریع الخدمیة للمناطق المستقطعة و المتنازع علیها، و تتولى وزارة التخطیط في الاقلیم متابعة تنفیذ ذلك.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵدایە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟،زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نیە؟ بە کۆی دەنگ پەسند کرا، فەرموو بەردەوام بن.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر لەو نیسبەتەی کە دابەزێندراوە، بڕی 20 ملیار دینار تەخصیص دەکرێ بۆ بینا و تەئمین کردنی هەموو ئەو دام و دەزگا وەرزشیانە و هاوکاری بەشی وەرزش لە هەرێمی کوردستاندا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەعەرەبیش بخوێننەوە.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تخصص مبلغ قدره 20 مليار دينار لبناء و ترميم المنشأت الرياضية و دعم القطاع الرياضي في الاقليم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵدایە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟،زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نیە؟ بە کۆی دەنگ پەسند کرا، فەرموو بەردەوام بن. د.ثائر فەرموو.

بەڕێز د.ثائر عبد الاحد اوغسطين:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو 20 ملیارەی حەز دەکەم بەس ئاماژەی پێبکەم بە نیسبەتی وەزارەتی دارایی، رەبتی نەبیتەوە بەو 10 ملیارەی که تەرخان کرا بۆ بودجەی 2010.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نا، ئەمە میزانیەی 2011 یە، عیلاقەی بەوە نیە، ئەوەی تر قەپات بوو لە 2010/12/31، تەواو، نیە، دانیشە.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

موقتەرەحێکی تر هەبوو بۆ، هاوکاری کردن و پشتگیری کردنی قەرزەکانی هەردوو بانکی زیراعی و صیناعی، بەم شێوەی خوارەوە:

تعزيز قروض المصرفين الزراعي و الصناعي.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بە کوردیش هەتانە؟.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵێ: هاوکاری کردنی قەرزەکانی هەردوو بانکی پیشەسازی و کشتوکاڵی، پشتیوانی کردن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

توخوا بەعەربی بیخوێننەوە.

بەڕێز عمر عبدالعزيز بهاء الدين:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تعزيز قروض المصرفين الزراعي و الصناعي.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵدایە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟،زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نیە؟ بە کۆی دەنگ پەسند کرا، بۆ خاڵێکی تر.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو پێشنیارانەی کە کرا، ئێستا ئەوەی ناحیەی قانونیە لەو ماددەیە جێبەجێ بوو، ئێمە صیاغەمان کرد بەو شێوەی کە ئێستا دەنگی لەسەردرا، ئەگەر پێتان باشە ئەو ماددەیە بخوێنینەوە، ئەو پێشنیارانەی تر کە ماوە، ئەمە بە ماددەکانی دیکە چ پێتان باشە بیخوێنینەوە، چ بیکەینە تەواو کردنی ئەو ماددەیە، پێشنیاری دی زۆر کرایە، هەموو ئیشمان لەسەر کردیە و صیاغەکەشمان تەقریبەن ئامادەکردیە، دوایی یان لە کاتی موناقەشەکردنی ماددەکانی قانونەکە کە لە دوایی موناقەشە دەکەین، دەیخەینەوە دەنگدانەوە، یان ئێستا، کوو پێتان باشە وای لێ دەکەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

كاك حەمە سەعید فەرموو.

بەڕێز حمە سعید حمە علی :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

داوا دەکەین بخوێندرێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

كاك عومەر فەرموو.

بەڕێز عمر صدیق هەورامی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان لە لێژنەی یاسایی و لێژنەی دارایی ئاماژەیان بەوە کرد، ئەو بڕەی کە بڕا کە لە 10٪یەکە بوو، بەم جۆرەی خوارەوە تەخصیص کرا، ئێستا لە پەرلەمانی کوردستان بڕیاری لەسەر درا، ئەمە بە ماددەیەك جیا بکرێتەوە، ئەوەی پەیوەندی بە بڕیار و پێشنیارەکانە، هەر ئەو بریار و پێشنیارانە نین کە بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان کردوویانە، بەڵکو کۆمەڵێك بڕیار و پێشنیارمان هەیە لە راپۆرتی لێژنەی دارایی و کاروباری ئابووری، هەموو ئەوانە لە چوارچێوەی بڕیار و پێشنیار، دواتر لەگەڵ یاساکە ڕەوانەی حکومەت دەکرێ و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

كاك محمد فەرموو.

بەڕێز محمد شارەزووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە من ئاماژەم بەو دوو یاسایەدا بەداخەوە لەوە هیچ تەخصیص نەکراوە، دوو، ئێمە پێشنیارمان کرد وەکو لێژنەی شەهیدان، 10 کەسین، 10 ئەندامی پەرلەمانین داوامان کردووە کە دەرمالّە بۆ منداڵی شەهید وەکو هەموو موزەفێك ئەبووایە لەو 10٪ جێگەی بکردبایەوە، بەلّام بەداخەوە لەو 10٪ جێگەی نەکراوتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش پشتگیری ئەو ڕایەی کاك محمد دەکەم، کە هەندێك پێشنیار کراوە لە لێژنەکانیش، بۆ نموونە ئەوەی منداڵی شەهیدان ئێمە وەکو فراکسیۆنی گۆڕان، داوامان کردووە کە منداڵی شەهیدان ئەوە بۆیان بگەڕێتەوە، بێجگە لەوە، داوامان کردووە کە چاککردنی مووچەی خانەنشینان بخرێتە دەنگەوە، دەنگی نەهیناوە، مەسەلەن ئەوە موخەصەصاتی تۆێژەری کۆمەلّایەتی، قەرەبووی فەرمانبەران و مامۆستایان، ئەوانە هیچی نەخرایە دەنگدانەوە، پێویستە بخرێتە دەنگدانەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی دارایی فەرموون.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لەو ماددەیە باسی پارەیەیکی موحەدەد دەکەین، کە ئیستیقتاعە لە 10٪ لە سەر رۆشنایی ئەو پارەیە، ئێمە هاتووین کۆمەلّێك پێشنیار هەبوو لە هۆڵی پەرلەمان کە ڕچاومان کرد، ئەو خالّانەمان خستە بەردەستی پەرلەمان کە دەنگی لەسەردا، ئێمە لەو ماددەیە باسی هەموو پێشنیارەکان ناتوانین بکەین، یەعین ئەوە ماوە، پێشنیار ماوە، پاشان دێینە سەری کاتی موناقەشەکردنی خالّەکانی کە پەیوەستە بەو پێشنیارانە، یان لە ئەحکامی خیتامی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو خانم.

بەڕێز شلێر محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکێك لە برگەکان کە ئەڵی بۆ ئەو 100 ملیارەی کە بۆ ناوچە زیانلێکەوتووەکان، ئەو کەلیمەی و ئەو وشەیە بکرێ بە ، ئەو شار و شارۆچکەی کە خاپوور کراون، چونکە فەرق هەیە زیان، دوایی مەتاتیەکەی نامێنێ، ئەبینی ئەو خاپور کراوە ئەوانەی کە تەخت کراون و زەرەریان لێ ئەکەوێ و حەقیان ئەخورێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئاشتی خان فەرموو.

بەڕێز ئاشتی عزیز صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێ ئەچێت ئێمە تا ئێستا یەك موعاناتمان هەبوو، ئەویش ئەوەبوو لە عەمەلیەی تەصویتدا وەکو کەمینە لەناو پەرلەماندا، ئەکەوتینە بەردەم زۆرینە و کەمینە، قبوڵمان بوو پرۆسەکە دیموکراسیە، بەڵام لە ئێستادا ئیستینتاجێك بوو، شتێکی تازە هاتووتە پێشەوە، پێشنیاریش چوویتە بەردەم عەمەلیەی زۆرینە و کەمینە، راستە ئەگەر زۆرتری لە پێشی، بەڵام شەرعیەت لەناو پەرلەماندا بۆ سێ پێشنیار کە سێ ئەندام پەرلەمان بیکات، قوەتی قانونی وەکو وایە کە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نا، نا شتی وانیە، قانون لەخۆتەوە دامەنێ ئاشتی خان، فەرموو دانیشە، پێشنیاریش ئەخرێتە دەنگدانەوە، ئەمانە پاشان، دێت پێشنیارەکان لە وەختی خۆی دێت و لەسەری ئیتیفاق دەکەن، ئامینە زکری فەرموو.

بەڕێز ئامینە زکری سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەڤە دوو ساڵە لە بودجە موناقەشە لەسەر هەندێ دکەین کو قەرەبوو کردنا ئاواریت ئێرانا و تورکیا بێتە کرن، ئەڤێ موناقەشەی بودجەدا ڤی 10 ئەندام پەرلەمانا موناقەشە سەر هەندێ کر کو مەبلەغێك بێتە تەخصیص کرن ڤی لە 10٪ بێتە برڕین بۆ ئاوارێت ئیران و تورکیا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك خورشید وەلامتان.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قەرەبوو کردن ڕەوایە، ئێمە لەگەڵین، بەڵام قەرەبوو کردن دەبێت بزانی ئەو کەسانە چەندن؟، چۆنن؟، چەند پارە بەش دەکات.؟، حەجمی زەرەر چەندە؟، خۆ ناکرێت ئێمە لە هۆڵی پەرلەمان بڵێن ئەوەندە ملیار دینار بۆ فلان کەس، قەرەبوو کردنیش یەعنی سیستەمی خۆی هەیە، چۆن، چەند، ئەوانە چەندن، لە کوێن، کەنگین هاتن؟، بە ژمارەی خێزانە، بەعەدەد دەدەین، بە پێی حەجمی زەرەر دەدەین، وەلا ئەمە ناکرێت لە هۆڵی پەرلەمان برڕیار لەسەری بدەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز هاوڕاز شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە ئەو پێشنیارانەی کە بەراستی ئێستا، قسەکەی کاك حەمە سعید زۆر دروستە، ئێستا ئەگەر بخوێنینەوە لە بۆی بزانین ئەو پێشنیارە، پێشنیار بۆ زیادکردنی میزانیەی تەندروستی زیاد لە 20 کەس قسەی لەسەر کرد، بۆچی ئێستاکە ناخرێتە ناو دەنگدانەوە؟، زیاد لە 20 کەس قسەی لەسەر کردووە، داوامان کردووە کە میزانیەی تەندروستی زیاد بکرێ، میزانیەکەی زۆر کەمە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئەو تەوصیاتانەی کە ئێستا هەیە، عەدەدەکەی مەحدودە، هەر فراکسیۆنێك، تەوصیاتەکانی خۆی بە نووسین وەکو پارەکە کە کردمان، بدەنە سەرۆکایەتی، بۆ جەلسەی ئێوارە یەك، یەك ئەیخوێنینەوە، ئەوجا لەسەری رەئیتان ئەدەن، تکایە لە هەموو فراکسیۆنەکان نوقتەی نیزامی، وا قسە ئەکەین، رەجائەن، هەر فراکسیۆنێك تەوصیاتەکانی خۆی بە رێك و پێکی و بە خەتی خۆی کە لاتان هەیە، بینووسن و بماندەنێ، ئێمە تەنزیمی دەکەین و پاشان دێین لێرە عەرزی بەڕێزتان دەکەین، دیارە لێژنەی دارایی و لێژنەی یاسایی هەندێك تەوصیاتیان وەرنەگرتبێت، کاك حەمە سەعید فەرموو.

بەڕێز حەمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبعەن بە خۆشحالیەوە ئەو پێشنیارانەی کە ئێستا موصادەقەمان لەسەری کرد، دەرمالەی پۆلیس و دەرمالەی تۆڕی کۆمەلایەتی، بەڵام چەند پەرلەمانتارێك، ژمارەیەکی زۆر باسی دەرمالەی پیشەیی بۆ یاساناسان، بۆ کۆمەڵناس و دەروونناس، بۆ مامۆستایان، ئەمەش تکایە وەکو ئەو دوو دەرمالەیە بخرێتە دەنگەوە با دەنگی لەسەر بدەین، داواکارم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو لێژنەی یاسایی.

بەڕێز د.ڕۆژان عبد القادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە دواتر بە ماددەکی سەربەخۆ یەکسانی ئەو دەرمالانە و چاو پێخشانەوە هەمووی دەکرێ و دادەڕێژرێتەوە، ئەو پێشنیارانە لەبەر چاو گیراینە، بەڵام پێویستە بە ماددەیەکی سەربەخۆ بیت، نەك لێرە لە کەمکردنەوەی ئەو رێژەی 10٪یەی کە باس دەکەین، ئەو پێشنیارانە لە ماددەکی جیاواز رێك دەخرێت، ئەوەی دەرمالە ماددەیەکی دواتر سەربەخۆیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کاردۆ فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تازە پێشنیارێکمان خستە دەنگدانەوە، پێشنیارێك پەیوەندی بە پشتیوانی کردنی بواری کشتوکاڵ و ئەوە بوو، مەبلەغەکەی دیاری نەکرابوو، هەروا وتمان با پشتیوانی بکرێ، ئێمە خۆی کاتێ مەبلەغ دیاری دەکەین، حکومەت سەرفی ناکات، ئینجا مەبلغەکە دیاری نەبێت، پێشنیارەکان، تەوصیات نیە، هەمووی وەکو یەکە، یەك قوەتی هەیە، دەبێ هەمووی لێرە بخرێتە دەنگدانەوە، بۆ ئەوەی کەینی قبوڵ کرا ئینجا بڕوات جێی بۆ بکرێتەوە، کەینێ قبوڵ نەکرا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێ بەڕێز، من وا پێت دەڵێم، ئەو پێشنیارانەی کە لەناو قاعە، کە لێرە پێشنیارتان کردووە و کە لە لێژنەکان ناردووتانە، لە دوو وەرەقە، سێ وەرەقە، تەسەلسولی بۆ دابنێ بە رێك و پێکی بینووسە، لە دانیشتنی داهاتوو دێین و عەرزی دەکەینەوە، ئەوە بە کوردی پێتانمان وت، کاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وا بزانم هەرچی پێشنیار و رەئی هەیە، ئەگەر بمانەوێ لەو ماددە جێگای بکەینەوە، نابێ، ئەوەی من بزانم و لە یاساکە بیخوێنینەوە و دواتر بێینە سەر موناقەشە، ئێمە بە نیازین کۆمەڵێك ماددەی زیاد ئیزافە بکەین بۆ قانونەکە، لەناو ماددەکاندا، کۆمەڵێك ئەو ئارائانەی ئێستا هەیە، جێگای دەبێتەوە، دەکرێ ئێمە بەردەوام بین لە موناقەشە کردنی یاساکە، جا لە ماددەکانی ئەخیر چیمان بیر چووە و چ رەئیەك پشتیوانی هەبووە، بخرێتە دەنگەوە، ئەگەر دەنگی هێنا، بە ماددە ئیزافیەکان جیگای بکرێتەوە، ئەگەر نا ئێمە بمانەوێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ پێشنیارەکەت، لێژنەی یاسایی بەردەوام بن.

بەڕێز عەونی کمال بزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە بە باشی دەزانین، ئەو پێشنیارانەی کە ئێستا دەنگی لەسەر درا، صیاغەی ماددەکەی بیخوێنمەوە، واتا کۆتایی بێ بەو ماددەیە، ئەو پێشنیارەی تر کە مایتەوە، جەنابیشت ئیشارەتت پێدا، دوایی ئێمە هەندێك ئیشمان لەسەر کردووە، ئەوی لەبیر چووە یان ئاماژەمان پێ نەکردووە، دەتوانین دووبارە ئیشی لەسەر بکەین و ئامادەی بکەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو، ئەوانەی کە ئێستا کران، لە ماددەیەك هەمووی رێك بخەن، بۆ ئەوەی گشت ماددەکە بخرێنە دەنگدان و پاشان بچینە سەر ئیرادات، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثالثة:

تخفيض نسبة قدرها 10٪ من اجمالي الموازنة التشغيلية و البالغ 989 مليار و 670 مليون دينار و يتم مناقلتها الى الجهات المبينة ادناه:

1-مبلغ قدره 150 مليار دينار للاستمرار في حملة انشاء المدارس في الاقليم.

2-مبلغ قدره 300 مليار دينار لاضافتها الى الموازنة الاستثمارية، لتعزيز المشاريع المقترحة، التي خصصت لها نسبة اقل من 10٪ من الكلفة الاجمالية للمشروع و، توزع على محافظات الاقليم بنسبة سكانها.

3-مبلغ قدره 100 مليار دينار لدعم المشاريع الخدمية في الاقضية و النواحي الحدودية المتضررة و المرحلة سابقا على ان يضاف الى ميزانية تنمية المحافظات حسب الكثافة السكانية.

4-مبلغ قدره 70 مليار دينار لدعم المشاريع الخدمية للمناطق المستقطعة و المنتازع عليها و تتولى وزارة التخطيط في الاقليم متابعة تنفيذ ذلك.

5-مبلغ قدره 20 مليار دينار لبناء و ترميم المنشأت الرياضية و، دعم القطاع الرياضي في الاقليم.

6-مبلغ قدره 35 مليار دينار لتغطية نفقات اجراء انتخابات مجالس المحافظات و الاقضية و النواحي في الاقليم.

ثانيا: المبلغ المتبقى و البالغ 314 و 670 مليار دينار ، يوزع كالآتي:

1-زيادة سلفة الزواج من مليونين و نصف مليون دينار الى 5 ملايين دينار.

2-زيادة سلفة العقار من 15 مليون دينار الى 20 مليون دينار.

3-زيادة مخصصات افراد الشرطة و الاسايش و قوى الامن الداخلي (مخصصات طعام) الى 210 الف دينار شهريا.

4-زيادة تخصيصات شبكة الرعاية الاجتماعية من 75 الف دينار الى 150 الف دينار شهريا.

5-تعزيز قروض المصرفين الزراعي و الصناعي.

6-تمنح سلفة الزواج البالغة 5 ملايين دينار، لاولاد الشهداء و، المؤنفلين و، اعفاءهم من استردادها.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەم ماددەیە هەمووی فەقەرە، فەقەرە دەنگتان لەسەری دا، زۆرینەی بە کۆی دەنگ بوو، ئێستا لە ماددەیەك ڕێك خراوەتەوە و ئیزافەی ماددەکانی دەکات، کێ لەگەڵدایە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟،زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نیە؟ بە کۆی دەنگ پەسند کرا، ئێستا بۆ ماددەی داهاتەکان تکایە، بەڵێ د.احمد.

بەڕێز د.احمد ابراهيم ومرتى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو تەئمینە کە لادرا، وا بزانم نەیخوێندەوە، پێویستە ئەویش بخرێتە ناو ماددەکەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

به تەئکید ئەوە دەنگمان بۆی دا و لە جێگەیەك شوێنی ئەکرێتەوە، باشە، دروستە.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە ئێستا لە ماددەی ئیراداتین:

المادة الثانية:

تقدر ايرادات الموازنة للسنة المالية 2011 لاقليم كوردستان- العراق، بمبلغ 12 ترليون و 386 مليار دينار و حسب ما مبين في الجدول الاتي:

1-حصة الاقليم حسب قانون الموازنة العامة الاتحادية لجمهورية العراق للسنة المالية 2011، 11 ترليون و 180 مليار دينار.

2-الايرادات المتحققة فعلا في المنافذ الحدودية الموجودة في اقليم كوردستان لسنة 2010 و المعادة تخصيصها ضمن موازنة اقليم كوردستان حسب الفقرة الثالثة من المادة 25 من قانون الموازنة العامة الاتحادية لجمهورية العراق للسنة المالية 2011، 305 مليار دينار.

3-الايرادات المخمنة لمبيعات الطاقة الكهربائية في الاقليم، 151 مليار دينار.

4-الايرادات المخمنة للمنافذ الحدودية الموجودة في اقليم كوردستان للسنة المالية 2011 ، 400 مليار دينار.

5-تخصيصات بترودولار حسب الفقرة الرابعة من المادة 25 من قانون الموازنة العامة الاتحادية لجمهورية العراق للسنة المالية 2011 ، 350 مليار دينار.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی یاسایی رەئیتان تکایە.

بەڕێز عەونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکو لێژنەی یاسایی، هیچ تێبینیەکمان لەسەر ماددەکە نیە، پشتگیری لێ دەکەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی دارایی رەئیتان.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

رەئی لێژنەی دارایی دەربارەی بڕگەی یەك و دوو و سێ و چوار و پێنج، پەسندە و، وەکو خۆی دەمینیتەوە، لێژنەکەمان پێشنیار دەکات، بڕگەیەك بۆ ئەم ماددەیە زیاد بکرێت، یان بە ماددەیەکی یاسایی جودا بەم شێوەی خوارەوە، دەقی مادده، یان بڕگە: تخصص الايرادات الواردة في الفقرة (2 و 4و 5) من المادة الثانية، حصرا للمحافظات او الوحدات الادارية التي تقع فيها المنافذ الحدودية او العمليات النفطية، واتا

تەرخان کردنی ئەو داهاتانەی لە برگەی 2 و 4 و 5 لە مادەی دوو هاتووە، تەنها بۆ پارێزگاکان یان یەکەکانی بەرێوەبردن کە خاڵە سنووریەکان و چالاکیەکانی بەرهەمی نەوتی تێدایە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر رەئیتان؟

بەڕێز شیخ بایز تاڵەبانی/وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە ئیرادەکانمان هەمووی جەرد کردووە وەکو وەزارەتی دارایی و حکومەت، ئەوە ئیقتیراحی پەرلەمانە کە ئەڵێ، بۆ موحافەزاتی حدودی، ئێمە هیچ لاریمان نیە لەسەری.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

مادەی دوو موناقەشە دەکەین هی ئیرادات، رەئی لێژنەی یاسایی و دارایی وترا، فەرموو هی حدودی بخوێنەوە.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تخصص الایرادات الواردة في الفقرة (2 و 4و 5) من المادة الثانیة، حصرا للمحافظات او الوحدات الاداریة التي تقع فیها المنافذ الحدودیة او العملیات النفطیة،

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەمڕۆ بە قائیمەکە نارۆین، ناو ئەنووسین، بۆیە لە ئەخیرەوە دەست پێ ئەکەین، ئەم بەڕێزانەی کە ناویان لێرە هەیە و ئەیانەوێ موداخەلە بکەن، ئەخوێنمەوە و پاشان دەست بە موناقەشە دەکەین، عبدالرحمن، ئاشتی عزیز، گۆران، ناسك، د.صباح، نەریمان، عدنان، سیوەیل، عبدالله مەلا نوری، شوان کەریم، شلێر محمد، سمیرە گۆران، بەیان احمد، حەمەسعید، بەفرین حسین، بیلال سلیمان، خلیل عوسمان، جمال تاهیر، پەروین، بیریڤان، ئاسۆ کەریم، کاردۆ ئیسماعیل، سۆزان شهاب، ئەڤین عومەر، هاژە سلێمان، ئارام قادر، د.احمد، عومەر عبدالعزیز، عبدالله حاجی محمود، عظیمة نجم الدین، ڤیان عبدالرحمن، کەسی تر ماوە؟، نیە، پێش ئەوەی بچینە ناو موناقەشات، جەنابی وەزیر موداخەلەیەکی هەیە فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەراستی من دوایی لە پێشنیارەکەی باش تێگەیشتم، ئەوە یەعنی بەلای ئێمەوە ئەو مەبلەغە یەکجار زۆرە، هەمووی بۆ حدودی، رەنگە لە شوێنی تریش ئێمە پێویستمان بەو مەبلەغە هەبێت، بە ئەنواع و ئەشکال مەشاکیلی مالیمان هەیە، مەشاریعمان هەیە، پرۆژەمان هەیە، ئێمە پێمان باشە روبعێکی ئەو پارەیە بۆ

مەنافیزی حدودی بێت، بۆ مەنتیقە حدودیەکان و ئەوەی دوایی، دابەش بکرێ بەسەر ئەو شوێنانەی کە پێویستیان پێیەتی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

وەلا رەئیەکەی جەنابی وەزیریش مەعقولە، مەسەلەن چەمچەماڵ شارێکە تەحتیم بووە و، حدودیش نیە، فەقێرەی چی بکات؟، یەعنی ئەبێ هیچی بۆ نەکەیت؟، یەعنی بۆیە بە نەزەری ئیعتیبار تکایە وەریبگرن، بەڕێز کاك عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن حسین ابابکر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بودجە 12 ترلیۆن و 386 ملیار دینار، هەر چەندە بە هۆی ناتەواوی داهاتەکان، بڕەکە لەوەش زیاترە، بەقەدەر بودجەی 4 وڵاتی دراوسێ، کە لەئاستێکی باشی ژیاندان، بۆیە من پێموایە، گومان و بەهەدەر دان و گەندەڵی و ونبوونێکی زۆر لە داهاتی کوردستاندا هەیە، ئەو ونیە لە داهاتی هەرێمدا هەیە، ئەستەمە لە هیچ شوێنێکی دونیادا هاوشێوەی هەبێت، من نموونە دێنم، بە پێی دۆکیۆمێنتی بەردەست، داهاتی راستەقینەی وەزارەتی کارەبا لە ساڵی 2009، بریتی بووە لە 86 ملیار و 877 ملیۆن دینار و 115 هەزار و 244 دینار، کە وەزارەتی دارایی لە ڕەشنووسی بودجەی 2011دا لە لیستی خەملێنراو، خەملاندنی داهاتی یەکگرتووی حکومەتی هەرێمی کوردستان لە ساڵی 2011، لێی نووسیبوو، لە لاپەڕەی وەزارەتی کارەبا کە تۆماری کردبوو، بریتیە لە 51 ملیار دینار، تێبینی بکەن تەنها گوژمەی شاردراوە لە ساڵی 2009 بریتیە لە ، ئەگەر لە یەك دەربکەین، 86 ملیار و 877 ملیۆن و 115هەزار و 244 دینار، لێی دەربکەین 51 ملیار دینار، کە دەکاتە 86 ملیار و826 ملیۆن و 115 هەزار و 244 دینار، ئەمە هەمووی کە دیار نیە، نەهاتووە بەر دەستی ئێمەی پەرلەمانتار، نازانم بۆ چی؟؟، من هەندێك شتی ترم هەیە لەسەر گومرگ و زەریبەی دەخل، ئێستا لێرە لەلای ئێمە لە زاخۆ مەسەلەن تاجیرێك هەیە، کە کەرەستە دێنن لە دەرەوە بۆ داخیلی کوردستان، کە دێنە گومرگی ئیبراهیم خەلیل، گومرکێکی لێ وەردەگرن، دوای ئەوە کە دێنە ناو شاری زاخۆش، لەویش گومرگێکی باجی کەرستەیە هەیە لەناو شار خۆی، لەوێش گومرگێکی تری لێ وەردەگرن، کە ئەوانە بۆیان بووە ئیشکال کە دەڵێن بۆچی گومرگ بدەین؟، لەکام یاسا هەیە، لە چ شوێنێك هەیە؟، ئەمە هەر دەگەڕێتەوە بۆ خەڵك، کە ئەوان تاجیرن و مینەتیان پێ نیە، هەر زیادی دەکەن لەسەر کەرستەکە و موشکیلەکە دێتە بازاڕ و خەڵکەکە بە گرانی ئەو شتە دەکڕێ وگران دەبێ و بۆ خەڵك هەر خراپە، ئەم دوو گومرگە بەرای من زۆر خەراپە و دەبێ، ئێمە چاوپۆشینێکی لێ بکەین، بۆ لێی وەردەگرن؟، بە نیسبەت زەریبەی دەخل، مەسەلەن ئێستا زەریبە هەیە 9٪ وەردەگرن، هەموویان زۆر پێیان ناخۆشە کە دەڵێن زۆرە 9٪، پێیان باشە کەمتر بکرێ، منیش پێم وایە بکرێ بە 5٪، زەریبەی عەقاریش، مەسەلەن من خانوویەکم هەبێت بەناوی من بێت، من ئەمەوێ بگۆڕمەوە و بیخەمە سەر ناوی خێزانەکەم، کە ئەچم زەریبە لە من وەرئەگرن، من بەسەر ناوی خێزانەکەم دەکەم زەریبە لە من

وەردەگرن، من موحتاج بم و بخەمە ناوی خێزانەکەم و ناو کوڕەکەم، هەر زەریبە لە من وەردەگرن، یەعنی دوو، سێ جار زەریبە لەسەر یەک شت وەردەگرن، ئەوەش بوویتە کێشەیەک، بۆیە من پێم باشە ئەوەش نەمینێ و لەناوخێزاندا کە شت لەناو یەکێک بچێتە سەر ناوی یەکێکی تر، ئەمەش زۆر شتێکی ناشیرینە دوو جار، سێ جار زەریبەی لێ وەربگرن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز ئاشتی خان فەرموو.

بەڕێز ئاشتی عزیز صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە کۆمەڵێک نارۆشنی هەیە لەبەردەممانە، سەبارەت بەو خاڵە، کە لە رۆژانی پێشووشدا ئاماژەمان بە هەندێ شت کردووە، من بە تەنها بە زنجیرە بەندی هەندێ خاڵ، کە وەکو داهات، من بەلامەوانێ رۆشن نیە، فرۆشتنی نەوت و موشتەقاتی لەناو ئەو داهاتەیە ئاماژەی پێنەکراوە، گرێبەستە نەوتیەکان، شوێنی بۆ نەکراوەتەوە، شیرینی نەوت، بودجەی تەواوکاری ساڵی 2010 ، بڕی زیادکردنی فرۆشتنی نەوت کە لیستی دەرخستەکانی 2011 ڕەنووسەکانی تۆمار نەکراوە، پارەی مدەوری ساڵی رابردوو، ئەوانەی کە پارەی بۆ خەرج نەکراوە و گەڕاوەتەوەوانێ، لیستێکی ڕوون لەلامان نیە، ئەو بڕە پارانەی کە پێشتر باسمان کرد، وەکو خانوو بەرە، هاوسەرگیری، سندوقی نیشتەجێبوون، کامانە مانگانە ئیرادە و ئەگەڕێتەوە بۆ حکومەت، ئەمەش لەبەردەماندا نیە، سەڕەرای داهاتی فرۆشتنی نەوت کە ئێمە هەر لەو دۆکیۆمێنتەی لەبەردەممانداید، وەکو کاك عبدالرحمن باسی کرد، کێشەی تێدایە لە نێوان ڕەنووسەکاندا، ئەبێ بۆمان ڕوون بێتەوە، من تەنها وەکو دوکیۆمێنت، باس لە داهاتی سنووردەکان ئەکەم، سنووردەکان کە لە پرۆژە یاسای بودجەی گشتی حکومەتی هەرێمدا، داهاتی وەدەست هاتوو لە دەروازەی سنووردەکانی هەرێم، بە بڕی 400 ملیار دینار خەملێنراوە، لەکاتێکدا کە لە لیستی خەملاندنی داهاتە یەکگرتووەکانی هەرێمی کوردستاندا، ئەو لیستە موحەدە ئی 2011، کۆی گشتی داهاتی هەرێم بەبڕی 400 ملیار و 507 ملیۆن، واتا بێجگە لە گومرەکەکان، واتا ئەمە هەر جیاوازی نێوان ڕەنووسەکان وامان لێ دەکات کە هەڵوەستە بکەین لەسەر داهاتەکان، ئا لێرە ئەم گرێمانەیە، من وەکو ئەندام پەرلەمان دێتە بەردەممان، ئەگەر ترسێك هەیە، ترسێکی نەتەوەیی و نیشتمانی هەیە لە ڕوونی داهاتەکە، لەبەر ئەوەی دواتر لەو 17٪ لە حکومەتی فیدراڵی عیراق، لێمان ئەبڕێت، بەڕاستی ئەگەر ئەمە بەسەر ئێمە مەحکومە، ئەبێ میکانیزمێك بە لایەنی کەمەوە لەگەڵ ئەنجومەنی نیشتیمانیدا، لەگەڵ پەرلەماندا، دابنرێت ئەو ئالیەتە، لەبەر ئەوەی بەلایەنی کەمەوە ئێمە ئاگامان لە هەموو ئەو دابەزینی داهاتانە هەبێت، ئەگەر خەتەر و ترسێکیش هەیە، هەر چەندە من خۆم لەگەڵ ئەوەدا، لەبەر ئەوەی ئیتیفاقێك هەیە، ئیتیفاقێکی یاسایی، دەستووری هەیە لەگەڵ حکومەتی فیدراڵدا، من وەکو ئەندام پەرلەمانێك پێشنیازی وا ئەکەم کە بەتەواوەتی ڕوون بێت،

بەڵام لێرە کۆمەڵێك جیاوازی لە ڕەنووسەکان هەیە، پێویستە ئەو گریمانەیە بەشێوەیەکی یاسایی، چ لەناو خۆمان بێت، چ لەسەر ئاستی عیراقدا بێت، ئەبێ یەکلایی بکرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز گۆران ئازاد فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکردنی من لەسەر پێشنیارەکەی لێژنەی داراییە، لەگەڵ ڕوونکردنەوەی زیاتر لە لایەن بەڕێز وەزیری داراییەوە، بە گوێرەی ماددەی 43ی قانونی بودجەی عیراقی ساڵی 2010، ئەمە داندراوە کەوا یەك دۆلار لە بژۆدۆلار، ئەو موحافەزاتانەی کەوا مونتیجی نەوتن، یاخود مونتیجی غازن، دابین دەکرێ، لە ماددەی دووی خاڵی(و) قانونی بودجەی ساڵی 2011ی عیراق، دیسان ئەمە ئاماژەی پێدراوە، کە ئەم پارەیە، ئەوەی 2010 و ئەوەی 2011ش لە پژۆدۆلار، دێتە سەر داهاتی هەرێمی کوردستان، ئیلزامی ئەوەی کردووە کەوا وەزارەتی مالیەی هەرێمی کوردستان، یاخود لایەنی مەعنی، ڕاپۆرتێك لەمبارەیەوە بدەن بە وەزیری نەوت و، وەزیری مالیە و، وەزیری تەختیتی عیراقی، پرسیاری من ئەوەیە، ئایا ئەم ئامادەکارییانە کراوە؟، بۆ ئەوەی ئەو مەسەلەی پژۆدۆلارە دابین بکرێ؟، ئەمە یەك، دوو، بە بۆچوونی من، ئەو مەنتیقانەی کە ئەو حاڵەتەی لێ دەردێنرێ، کە پژۆدۆلاری لێ بەرهەم دەهێنرێ، یاخود حدودینە، بە تەئکید ئەمانە زەرەمەندن، زەرەرمەندی مەنتیقە حدودیانە لە لایەنی ڕێگا و بانەوە، با بڵێین زەرەرمەند دەبن، لەبەرئەوەی هەموو بار هەلگرەکان بەو ڕێگایانە دا دەڕۆن و، مەنتیقەی ئەوەی مونتیجی نەوت و غازە لە ڕووی ژینگەوە، جگە لە ڕووی ڕێگاو بانەوە، تەنانەت لە ڕووی ژینگەوە، لە ڕووی سیحیشەوە ئەمانە زەرەرمەند دەبن، بەڵام منیش لەگەڵ ئەوەدا نیم، چونکە ئێمە دەبێ بە یەك چاوی یەکسان تەماشای هەرێمی کوردستان بکەین، منیش لەگەڵ ئەوەدا نیم ئەو شار و شارۆچکانەی کەوا نە حدودینە و نە نەوت و غاز بەرهەم دەهێنن، بێبەشیان بکەین لەم داهاتە، بەڵام پێویستە لەم ماددەیە، ئەم نیسبەتە جێگیر بکەین، کەوا ئەو مەنتیقانەی هەم حدودینە و هەم نەوت و غازی تێدا بەرهەم دەهێنن، ڕێژەیەکی بەرچاوی بۆ بچێ، چونکە لە قانونی بودجەی عیراقیدا، ئەم ڕێژەیە هەمووی بۆ ئەو موحافەزەیە، وەك لە کەرکووك جێبەجێ دەکرێ، چونکە لە ڕووی سیحی و لە ڕووی ڕێگاوبانەوە زەرەرمەندن، ئێمە شارۆچکەی تەقتەقمان هەیە، شاری کۆیەمان هەیە، مەنتیقە حدودیەکانمان هەیە، لەولایەنەوە کە چەند زەرەمەندن، بۆیە داواکارم ئەم خاڵە تەسبیت بکرێ کە نیسبەکەی بۆ ئەم مەنتیقانە چەندە؟ سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز ناسك توفیق فەرموو.

بەڕێز ناسك توفیق عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە من لە سەرەتاوە دەڵێم، تەقریبەن کەوتینە ناو هەڵەیەکی یاسایی لەبەر ئەوەی ئیراداتمان خستە دوای خەرجیەکان، ئێستا هەر تەغیرێك بکەین لەم داهاتە ئەڵێن ماددەی یەکەم ئیقرار کراوە، بەڵام مەجبوورین هەر ئەبێ قسەی لەسەر بکەین، بۆیە لەوێوە دەست پێ دەکەم، کە من تەواو پشتگیری ڕایەکەی لێژنەی دارایی ئەکەم، کە بەڕاستی مەناتیقی حدودی زائیدەن ئەوەی پارەی پترۆدۆلارەکە، ئەبێ هەر بۆ خۆیان سەرف بکرێتەوە، چونکە ئەم مەوزوعی پترۆدۆلارە، هەموومان ئەزانین و لە جەلسەی یەکەمیشدا من پرسیارەکەم ئاراستەی جەنابی وەزیری دارایی کرد، بەڵام بەراستی وەڵامم دەست نەکەوت، کە ئایا ئەمە دوای ئامادەکاری هەرێمی کوردستانە بۆ وەڵامدانەوەی فەرعی (هـ) و(و)ی ماددەی دووەمی بودجەی 2011 کە ئیلزامی حکومەتی کردووە بۆ ئەوەی جەدوەلێك حازر بکات بە بڕی ئەو کەمیاتە نەوتیانە کە دەرئەکرێ لە هەرێمی کوردستان، یان نا هەر هی سااڵی رابوردووە؟، ئەمە پرسیارێکم، پرسیارێکی ترم، ئەوەی پترۆدۆلار خاص بەو مەناتیقانەیە کە نەوتی لێ دەرئەهێنرێ، یان مەصفای تێدایە، ئەوەی کە ئایا مەناتیقەکانی تر چی بکەن، ئەوە داهاتی عام کە نەوتەکە ئەڕوات، ئەوە داهاتی ئەو نەوتەیە کە ئەڕوا و لە 17٪ی دێتەوە بە عام بۆ هەموو شارەکان، بەڵام ئەم بۆ هەر بەرمیلێك دۆلارێك، بۆ موحافەزەکە، ئەمە بۆ خودی ئەو موحافەزەیە کە بیرەکەی تێدایە، لەبەر ئەوەی لەلایەنی ژینگەیە زەرەر ئەکات، لەبەر ئەوەی ڕێگا و بانیان زەرەر ئەکات، لەبەر ئەوەی زەختێکی تر ئەکەوێتە سەر ئەو شارە زائیدەن مەسفاکانیش، ئەو شارانەی کە مەسفای تێدایە، چونکە ئەڵێ، هەر بەرمیلێك نەوت کە دەردێ هی خاو، بۆ هەر بەرمیلێك نەوت کە ئەنێردرێ بۆ مەسفاکان، بۆ هەر 150 م موکەعەبێك غاز، کەواتە من تەواو پشتگیری ئەو ڕایەی لێژنەی دارایی دەکەم، ئەبێ هەموشمان داکۆکی لەسەر بکەین، چونکە بەڕاستی ئەوە موخەصەصە بۆ ناوچە سنووریەکان، ئینجا ناوچە سنووریەکان یەکێکە لەو ناوچانەی کە بەردەوام لە هەموو زەمەنێکدا، زۆر مەحرومن، زۆربەی زەرەیان لێ ئەکەوێ، ئەوە خاڵی یەکەمم، خاڵی دووەمم، بەراستی من تەواو پشتگیری قسەکانی ئاشتی خان دەکەم، کە ناڕوونیەك هەیە، علی الاقل وامان لێ ئەکات ئێمە گومان لەسەر ڕەقەمەکان دانێین، بۆ نموونە، ئێستا لە خاڵی چوارەمدا ئەڵێ: داهاتی خەملێنراوی دەروازەکان 400 ملیارە، ئەی ئەمەی کە لە ئیستیمارەی تەقدیراتی ئیراداتدا هاتووە، ئەمە لە کوێ جێگای بوویتەوە؟، کە خۆی ئەصڵەن ئەوەش کەمە، ئەوە بۆ چی جێگای نەبوویتەوە لەناو ئەم داهاتانەی خۆماندا؟، ئێستا ئەگەر بێت و ئێمە تەنها باس لەو وەزاراتانەی خۆمان بکەین، کە لای لێژنەکەی ئێمەیە، وەزارەتی پیشەسازی و بازرگانی، تەنها باسی چیمەنتۆی تاسلۆجەیان کرد، ئەم مەعمەلە رۆژانە 1000 تەن چیمەنتۆی دەداتە حکومەت بە خۆڕایی، هەر تەنێك چیمەنتۆ ئەدرێتە هاوواڵتی، خۆیان وتیان بە 69 هەزار دینار، وتیان 9 هەزاری بۆ نەقل و ئەوەیە و 60 هەزارەکە ئەمینێتەوە بۆ حکومەت، ئەگەر زەربی بکەی تەقریبەن هەرئەوەی ئەوان 21 ملیار و شتێك ئەکات، کەچی سەیر ئەکەی، بەس چیمەنتۆ تەبعەن، چەندیان بۆ دانەدراوە وەزارەتی پیشەسازی و بازرگانی؟، 6 ملیار ، یەعنی بەس چیمەنتۆیەکە 21 ملیار و ئەوەندە ئەکات، ئەی ئەوەکەی تری لە کوێیە؟، ئینجا دێینە سەر کارەبا، من لە کارەبا تێناگەم، کارەبا لێرە نووسراوە

151 ملیار بۆ داهاتی، تەبعەن پێشتر نووسرابوو موتەحەقیق، دوای چاککراوە وتیان ئەوە، من وتم ئیحتیماله ئەوە ئی سالّی رابردووە، چونکە ئەڵێن موتەحەقیقە، یەعنی تەحقیق بووە و ئی پێشووە، دوایی بەڕێز وەزیری دارایی چاکی کرد وتی نا ئەوە موخەمەنە، باشە ئەم 151 ملیارە بۆ ئەمسالّە موخەمەنە، بە وەزارەتی دارایی وتراوە داهاتی خۆتانە، ئەی ئەمەی پار بۆ 55 ملیۆن بوو؟، 55 ملیۆن دینار بوو، ئەی ئەوەی پار 151 ملیار بۆ نەبوو؟، یەعنی ئەوانە هەمووی کۆمەڵێك پرسیارن بەراستی، حەقە وەلاّم بدرێتەوە، لەوانەش موهیمتر دیسان جارێکی تر بەراستی حەق نیە زۆر باسی بکەین، مەوزوعی نەوتە، لێرە وەزیری سامانە سروشتیەکان باسی ئەو 5 ملیار بۆنسەی کرد، دوایی لە ئاخیردا تووڕە بوو وتی کاکە گیان 1333، ئێ باشە با ئێستاش ئێمە بڵێین کوا 133یەکە؟، ئەوە کوا؟، ئەو پارە کاشە کوا؟، ئەگەر ئەڵێن لای وەزارەتە، ئەی باشە پار بۆ لەناوەڕاستی موناقەشەی بودجەکە، وەزیری سامانە سروشتیەکان تەرحی کرد 490 ملیار بدات بۆ دەفعی ماددەی 16 و 17 و 18 کە بۆ مەجموعەیەك شت بوو و قبوڵ نەکرا، ئەی ئێستا بۆ نەهاتووە ئەو 490 ە داخیلی ئەم داهاتە بێت؟، بۆ ئەوەی ئێمە بە زۆرترین بڕ بتوانین ئیستیفادە بە هاووڵاتیان بگەینین، لەبەر ئەوەی بەراستی کۆی داهات نا روونیەکی پێوە دیارە، ئاخیر شتم، ئێمە لە رۆژی یەکەمیش باسی ئەوەم کرد کە فەرق لە بەینی سەرفیاتی پرۆژەکانی پار لەگەڵ ئەوەی ئەمساڵدا 350 ملیارە، ئەوەش هەر دیار نیە، ئەگەر ئەڵێن بۆ عیجز پڕ کردنەوەیە، ئەی ئێستاش بە ماددەیەك نووسیومانە، بەتەمای سولفەکەی مەرکەزین، حکومەتی ئیتیحادین، ئەی ئەگەر ئەوە هاتەوە ئەچێتە کوێ؟، لەبەر ئەوە بەڕاستی کۆی داهات بۆ ئەوەی بۆ سالّێکی تر نەکەوینەوە ئەوە، ئەکرێ لیستێك بەسەرجەم داهات، چیمان هەیە لە گومرگ، بێتە پەرلەمان، بۆ ئەوەی علی الاقل ئێمە بزانین داهاتی ئەم کوردستانە چەندە؟، چەند ئەچێتە مەرکەز و چەنێکی بەر ئێمە ئەکەوێ و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز د.سەروەر.

بەڕێز د.سەروەر عبدالرحمن عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم ماددەیە ماددەیەکی زۆر گرنگە، کە حەق وایە بکەوێتە پێشەوە، مەسەلەی ئیرادات و ئەمانە، ئیجازەی ئیرادات، ئیلتیزامێك لەسەر شانی حکومەت دروست ئەکات، کە ئەبێ فلس بە فلسی ئەو ئیراداتە وەدەست بێنێ، ئەگەر وا نەکات ئەو کاتە ئەکەوێتە بەر لێپرسینەوەی نوێنەرانی خەڵك، تەبعەن ئەساسی قانونی بۆ بەدەست هێنانی ئیرادات، بریتیە لەو قەوانینانەی کە لە وڵاتدا هەیە، من پشتگیری لە پێشنیاری لێژنەی دارایی دەکەم، چونکە بەراستی ئێستا وای لێ هاتووە قسەکەی شێخی سەعدی شیرازیمان بەسەر تەتبیق دەبێ، ئەوانەی کە دەوڵەمەندترن، موحتاجترن، ئەبینی ئەو شارانەی کە خێر و بەرەکەتیان زۆرە بۆ وڵاتەکەمان بە تایبەتی شوێنە سنووریەکان، مەنافیزی حدودی، هەروەها شوێنێکی وەکو شاری کەرکووك، ئەو ئیمکاناتە سروشتیەی کە وەکو خوای پەروەردگار پێی داون، لەباتی ئەوەی بە خێر بەسەریان

بشکێتەوە، دەبینین بە زەرەر بەسەریان ئەشکێتەوە، بۆیە من فەلسەفەی ئەو پێشنیارەی لێژنەی دارایـیم بەلاوە زۆر پەسندە کە علی الاقل کە ئەو هەموو زەرە و زیانەی کـە دەستە و یەخـەی شـوێنە سـنووریەکان دەبێتەوە، بەو شێوەیە بە دیاری کردنی نیسبەتێکی گونجاوی عادیلانە پڕ بکرێتەوە، بەڵام دیارە بەهەنـدی دەستکارییەوە، چونکە ئێمە لە هەرێمی کوردستاندا سێ پارێزگامان هەیە، هەر سێ پارێزگاکـان مـەنافیزی حدودیمان هەیە، هەرسێکیان سەرچاوەی نەوت و بیری نەوتی تێدایە، بە شـێوەیەك لـە شـێوەکان پالاوگـەی تێدایـە، یـەعنی ئـەو پێشنیارەی لێژنـەی دارایـی ئەگـەر وردتـر بکرێتـەوە، بـۆ ئـەوەی ئـەو شـوێنانەی کـە کارخانەیەکی تێدایە، ئەو شوێنانەی کە بیرێکی نەوت، پالاوگەیەکی نەوتی تێدایە، یـاخود بـووە بـە شـوێنی هاتوچۆی ئوتومبێلە باربەرەکان، بەڕاستی گلەییەکی زۆریان هەیە بە سەرمانەوە، ئـەو گلەییانـە نـەمێنێت، من نموونەیەك دەهێنمەوە، شاری پێنجوێن یان شاری سەید سادق، بووە بـە مەرکـەزێکی هاتوچـۆی ڕۆژانـە دەیان و سەدان باربەری گەورە و تەنکەری گەورە، کە تەئسیری داناوە لەسـەر ژینگـە، لەسـەر ئیسـراحەت و ئاسایشی خەڵکەکە، لەسەر ڕێگەو بانیش، ئایا ناکرێت ئێمـە بـە زمـانێکی ئیلزامـی بـەهێز، بـە نیسبەتێکی گونجاوی موربیح، لەم مادەیەدا، یان بە ماددەیەکی جیاواز، چونکە ئێمە باسی ئیرادات دەکـەین، چارەسـەری ئەو کێشانە بکەین، نیسبەتێك کە لە سـێ یـەك یـان چـوار یـەك کـەمتر نـەبێ، لـە ئـیرادات دابنـرێ بـۆ ئـەو شوێنانە، تەئکید لەسەر ئەوە دەکەمەوە حەقە ئیرادات بە تەواوی ڕۆشن بێ، بۆ حکومـەتیش وا باشـترە، بـۆ وەزارەتـی دارایـیش وا باشـترە فیعلـەن ئـیرادات ڕۆشـن بـێ بـە هـەموو بڕگەکانییـەوە، بـۆ ئـەوەی بەڕاسـتی بودجەیەکی شەفاف و دوور لە هەموو تەمومژییەك بخەینە بەردەستی هاوواڵتیان، بۆ ئەوەی بخرێتە بواری جێبەجێ کردن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، ڕێزدار نەریمان، فەرموو.

بەڕێز نەریمان عبدالله قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

چەند ئەندامێك لە هاوکارانم ئاماژەیان دا بە زۆرێك لە بۆچوونەکانی ئێمە، بەڵام دەرگای داهاتـەکان ئێمـە کە قسەی لەسەر بکەین، من ڕووی پرسیارم لە بـەڕێز وەزیـری دارایـی دەکـەم، بـۆ ئـەو 5 ملیـارەی کـە لـەو پەرلەمانـەدا سـاڵی پـار تەئکیـد کرایـەوە لەسـەری ڕوونکردنـەوەمان بـداتێ، لـە کـوێ یـە؟ هـەروەها بـە نووسـراوێکی ڕەسمـی پارسـاڵ، وەکـو هاوکـارم ناسـك خـان وتـی، نزیکـەی (500) ملیـۆن دۆلار لـە کـاتی موناقەشەی بودجە، لەلایەن وەزارەتی سامانە سرووشتییەکانەوە هاتە ئەم پەرلەمانـە، دواجار بڕیارمـان دا لەسەر ئەوەی کە بـە نووسـراوێك یـان پێداویستییەکان لـە دوای بودجـە بـە پرۆژەکانـەوە بێتـە پەرلـەمان، موناقەشەی لەسەر بکەین، لە داهاتـەکان دا هـیچ ئیشارەتێکی پـێ نـەدراوە، داوا لـە بـەڕێز وەزیـری دارایـی دەکـەم کـە ڕوونکردنـەوەمان بـداتێ لـەم بـارەوە، هـەروەها سـەبارەت بـە بودجـەی پێـنج سـاڵی وەزارەتـی پێشمەرگە کە قەرار وایە کێشەکان چارەسەر بووبێت، لەم ماوە کۆتـایی پـێ بێـت لەلایـەن بـەڕێز وەزارەتـی

پێشمەرگەوە ئاماژەی پێ کرا، ئەگەر هاتو ئەو بودجەیە گەڕایەوە بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان، دەبێ وەکو ئەگەرێك، ئیحتیمالێك ئێمە ئاماژەی پێ بدەین کە بێتەوە سەرمیزانیەی حکومەتی هەرێمی کوردستان، پێداویستییەکانی هێزی پێشمەرگە لە هەموو پێداویستییەکانی مووچە و تەجدید و تەسلیحەوە بۆیان دابین بکرێ، ئەوەکەی تری بێتەوە بۆ ئەو عەجزانەی کە دروست بووە، ئاماژەی پێ بکرێ بەڕاستی، ئەوانە وەکو ئیحتیمالێك، پاشان دێمەوە سەر ئەو پێشنیارەی بەڕێزان ئەندامانی لێژنەی دارایی، ئەو پێشنیارە بەڕاستی لە هەندێ ڕووەوە کەم و کورتی تێدایە، ئێمە ئەگەر بێت و هەرێمی کوردستان داهاتەکانی هەر ناوچەیەك و داهاتێکی هەبێ، تەوزیعی بکەینەوە بەسەر ئەو ناوچانەدا، هەندێ ناوچە هەیە کەواتە هیچی بەرناکەوێ، بۆ داهات لە هەرێمی کوردستان دا، من لەگەڵ ئەوەم لە هەموو کون و قوژبنێکی ئەو هەرێمە کە داهاتێك هەبێ کۆبکرێتەوە، بێتەوە ئەو پەرلەمانە، لەو پەرلەمانەوە لەلایەن حکومەتەوە پێشنیارەکان بۆ ئەو ناوچانەی کە موتەزەریرن، بە لێژنەیەکی زانستی دەستنیشانی بکات، کە چەند زیاتری پێویستە لێرەوە بۆی تەرخان بکرێتەوە، لەبەر ئەوە ئێمە لەوانەیە دەرگا بکەینەوە لەبەردەم دروست بوونی دەرگایەکی تر لە ڕووی گەندەڵییەوە کە لە ناوچەکانەوە لە ژێر ڕەقابەی پەرلەمانیش دەچێتە دەرەوە ئەو کاتە، بۆیە من لەگەڵ ئەوەم ئەو ناوچانە هەموو حیساباتێکی تایبەتیان بۆ بکرێتەوە، بەو شێوەی کە زەرەمەند دەبن قەرەبوو بکرێنەوە، بەڵام لەم پەرلەمانەوە بێتە داهاتی گشتی، لەبەر ئەوەی داهاتی نەتەوەیی یە، دەبێ بەسەر هەموو خەڵکدا وەکو یەك دابەش بکرێتەوە، هەروەها خەلەلێکی تر لە بۆچوونەکەی لێژنەی دارایی دەبینم، ئەویش ئەوەیە کە مەنافزی حدودی تەنها بە حدودەکان تێگەیشتووە، بەڵام بە پێی یاسا هەردوو مەتارەکەش مەنافیزی حدودی یە، بۆیە مەنافیزی حدودی تەنها حدودەکان ناگرێتەوە، بۆیە ئەوە دەکرێ چاك بکرێتەوە، سەبارەت بەوەی پیترۆ دۆلار پێموایە ئەوە یەکلایی بۆتەوە، بۆ ئەو ناوچانە بێت کە داهاتەکەی لێ بەرهەم دەهێنرێ، پێویست ناکات ئێمە جارێکی تر لێرە ئاماژەی پێ بدەین، لە پیترۆ دۆلارەکە من تەئیدی دەکەم کە بۆ ئەو ناوچانە صەرف بکرێ، بەڵام بۆ داهاتەکانی تر تەئسیر لە داهاتی هەموو هەرێمی کوردستان دەکات، سەرەڕای ئەو هەموو تێبینیانەی کە هاوکارانم باسیان کرد لەسەر گومان بوون لەسەر ئەرقامی داهاتەکان، ئەو داهاتانەش پێویست دەکات لەسەرتاسەری کوردستان دا کۆبکرێتەوە، لەلایەن حکومەتەوە بێتە پەرلەمانەوە، لەلایەن پەرلەمانەوە جارێکی تر تەوزیع بکرێتەوە، بۆ ئەوەی عەدالەتێك دروست بکرێ، بە لەبەرچاو گرتنی ئەو زیان و زەرەمەندانەی کە لێژنەی دارایی کە باس دەکەن بۆ ناوچە سنووریەکان، لەگەڵ ڕێزم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز سیوەیل خان، فەرموو.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی (2) ئەگەر باسی داهات بکەین، داهاتەکان گەلەك زۆرە، زۆریشی دیار نیە، ئەوانە داهاتی فیعلی نینە، چونکە زۆر داهات هەیە کە هەموو نووسرایە لەو داهاتانە، لەوانە داهاتی کارەبا هاتووە، بەلاّم زۆر لەوەی زیاترە، داهاتی مەتارەکان کاك نەریمان باسی کرد، ئەو زەریبانەی وەری دەگرن لە وەزارەتەکان و باج و دەرامەت و خانووبەرە و ئەوانە، ئەوانەش هیچی دیار نیە، ئەو پارانەی کە دەگەڕێتەوە بۆ حکومەت کە لە سولفەی عەقار وەری دەگرنەوە و ئەویش هیچی دیار نیە، ئەو وەفرانەی کە جاری دیش باسم کرد لە پرۆژەکان، هیچ دیاری نەکراوە بە نیسبەت داهات، هەرچەندە ئێستا باسی ئەو داهاتانە دەکەین کە لێرە دیاری کراوە، موناقەشەی دەکەین، بە نیسبەت ئەو داهاتانەی بابلێین ئەوانەی سەر سنووریەکان، منیش ڕەئیم لەگەلّ لێژنەی دارایی یە کە دابەش بکرێتەوە سەر هەموو ناوچەکان لە هەرێمی کوردستان، لەبەر ئەوەی داهات زۆرە، من پێشی ساڵی (2003) هەرێمی کوردستان تەنها بە گومرگەکان ئیدارەی دەکرد و وەزعیشی بەو دەرەجەی خراپ نەبوو، نازانم ئێستا بۆ ئەوەندە کەم بۆتەوە داهاتەکان، بە نیسبەت پیترۆ دۆلار، پیترۆدۆلار هاوکارم کاك گۆران باسیشی کردەوە، بە تایبەت مەنتیقەی کۆیە و تەقتەق، بە تایبەت تەقتەق و دەوروبەری، لە باسی بودجەی ئەوەی پارەی نەفتەکە بوو، موشتەقاتی نەفت بوو، کە باسمان کرد هەزاران بەرمیل نەفت لە تەقتەق دێتە دەرێ، لە شیواشۆك دێتە دەرێ، یەك فلسیشی بۆ صەرف نەکا، یەك فلس، وەرە هەموو داهات هی تۆ بێ، هەموو کوردستانی پێ خەنی بێ، کەچی بۆ خۆشت تێیدا مەحروم بی وەك کەرکووك، کەرکووك هەموو دنیا لەسەری شەڕ دەکات، بەلاّم بۆخۆشی ئەوە وەزعی کەرکووك دیارە، لەبەر ئەوە حەقی خۆیەتی تەقتەق و دەوروبەری و گوندەکانی دەوروبەری، کۆیە ئەوانە تەعویز بکرێنەوە، هەرچەندە کۆیە پرۆژەی لێ کراوە لاریم لەوەی نیە، بەلاّم تەقتەق هیچی بۆ نەکراوە، تەقتەق زێی هەیە، تەقتەق شوێنێکی گەشتیاری یە، تەقتەق خاکەکەی هەموو خاکێکی زراعی یە، خاکێکی زۆر بە پیت و بەرەکەتیشی هەیە، لەبەر ئەوە پێشنیارم ئەوەیە ئەو پیترۆدۆلارە بۆ ئەو ناوچانە بگەڕێتەوە، بە نیسبەت داهاتێك هەیە، ناسك خان باسی کرد، ئەو شەو لە تەلەفزیۆنی صودفە چوومەوە سەعات (11) و شتەك بوو، تەلەفزیۆنم کردەوە بەرنامەك هەبوو لە KNN، یەك لە بەڕێوەبەرە پێشکەوتووەکانی کە لە وەزارەتی پیشەسازی یە، من ئەوە قسەی ئەوە دەیڵێم لەبەر ئەوەی لەبەر دەستی ئەوانە، باسی لەوە کرد کە داهاتی مەعمەلی تاسلووجە، هی چیمەنتۆی ساڵی (2008) و (2009) بڕی (35) ملیار دینار بووە، تاکو ئێستا دیار نیە و داهاتەکانیش دیار نیە و صەرف نەکراوە، ئەو ساڵ ساڵی 2010 بڕی هەژدە ملیار دینار پارەی ئەو چیمونتۆیەیە، ئەگەر بەڕێز وەزیری دارایی پێی گۆتین ئەوە عایدی کەرتی تایبەتە و دراوەتە کۆمپانیا، منیش دەزانم دراوەتە کۆمپانیا، عایدی کەرتی تایبەتە، بەلاّم وەك ناسك خان باسی کرد، لە بڕی شەش هەزار تەن یەك هەزار تەن دەدرێتەوە وەزارەت و قازانجەکەی بۆ ئەو دەبێ، جا بزانین ئەو پارانە بۆ نەچووەتە سەر حیساباتی ئەو داهاتانە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز شوان کریم، فەرموو.

بەڕێز شوان عبدالکریم جلال:

بەڕیز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێموایە وەك چۆن بودجە مولكی هەموو ولاتە و هی هەموو خەڵقە، داهاتیش بە هەمان شێوەیە بەڕاستی، یەعنی ئەوە مەنتیقێكە پێموانیە جیاوازی هەبێ لە بەینی داهات و لە بەینی بودجە بە گشتی، ئەوە یەك، دووەم/ بە پێی مەنتیقێك كە ئێستا دێمە سەری و باسی دەكەم، ئەم ماددەیە كە ئیزافە بكرێ، من پێموایە زیادە، بۆ؟ مەنتیقەكە لێرەدایە، ئێمە كە باسی مەنافیزی حدودی دەكەین، لە هەموو شارەكان مەنافیزی حدودی هەیە، داهاتیشی هەیە، دهۆك هەیەتی، هەولێر هەیەتی، سلێمانی هەیەتی، لە مەسەلەی (العملیات النفطیة)، بە هەمان شێوە لە دهۆك هەیە، لە سلێمانی هەیە، لە گەرمیانیش هەیە، كە ئەویش ئیدارەیەكە بۆ خۆی، لە هەولێریش هەیە، دیارە باسی ناوچە دابڕاوەكان ناكەم، ئەوە ئەو داهاتانە چ هینی گومرگ بێت، هی مەنافیزی حدودی، چ هی نەوت بێ، لە هەموو ئەو پارێزگایانە هەیە، ئۆتۆماتیكی كە دوایی تەوزیعی دەكەینەوە تەبیعی بەر هەموو پارێزگاكان دەكەوێ، پێویستی ئەو ماددەیە من پرسیار دەكەم، دوای ئەوە لە بەڕێزانی لێژنەی هاوبەش ئەوەیە پێویستی ئەو ماددەیە چیە كە بۆخۆی مەنافیزی حدودی و عەمەلیاتی نەوتی لە هەموو پارێزگاكانی و ئیدارەكانی هەرێم دا هەیە؟ زۆر سوپاس.

بەڕیز سەرۆکی پەرلەمان:

دەستخۆش، بەڕێز شلێر محمد، فەرموو.

بەڕێز شلێر محمد نجیب:

بەڕیز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵا من دەستخۆشی لە لێژنەی دارایی دەكەم بۆ ئەو پێشنیارەیان، بەڕاستی ئێمە ڕاستە لە هەر سێ پارێزگاكە خاڵی حدودیمان هەیە، بەڵام هەر خۆتان، من باسی پارێزگای سلێمانی دەكەم بە تایبەتی، كە ئەمساڵ لە بودجەكەش دا خاڵی سنوورییەكانی تیایە لە پرۆژە ئیستیسماریییەكان، كە بۆ پەرۆێز خان، بۆ پشتە، بۆ شۆشمێ، بۆ باشماغ كە زۆر پارەی باشی بۆ دانراوە، من خۆم زۆر لە نزیكەوە بەدواداچوونم كردووە، بۆ مەنتیقەی پێنجوین بە تایبەتی باسی دەكەم، كە بۆچی بڕێك لەو پارەیە بۆ پێنجوین دابنرێ؟ پێنجوین یەكێكە لەو شارانەی كە خاپوور كرا، مینڕێژ كراوە، كە بەڕاستی لە حەربی عیراقی-ئیرانی دا هەموومان دەزانین چی بەسەر هاتووە، لەبەر ئەوە ئەو خەڵكە زۆرەی كە ڕێی دەكەوێتە باشماغ، بەڕاستی جار و دووجار و سێ جار نیە، كە ئوتێلێكی گەشتیاری لەو شارەدا نیە، هەتا خاڵە حدودییەكە كە خەڵك بمێنێتەوە، بووە بەجێی ڕەخنە و سیمای حكومەتەكەمانی ناشیرین كردووە، كە لە هەموو شوێنیكیش بم باسم كردووە، كە ئەو ئوتێلە دەبوایە بخرایە بەرنامە و نەخرا، شاری پێنجوین خۆی ئێستا بەرنامەیەك هەیە كە بە دوو ساید كردنی ڕێگەكەی تیایە، تونەیلی تیایە وەكو دیزاین، بەڵام لای ئێمە بۆچی دەڵێین بۆ پێنجوین كافی نیە؟ هەتا لە هەڵمەتی قوتابخانەكان دا پێنجوینی تیا نەبوو، زۆر زۆر گلەییان كردووە كە بۆچی لەوەش بێ بەش بوون؟ شاری پێنجوین پێگەی جوغرافییەكەی ئەگەر سەیری بكەین، زەمانێكە

چۆته ناو ئێرانەوە، یەعنی هەموو دەورەکەی بە گوندەکانییەوە نوقتەی حدودین، هەموویشی ناوچەی گەشتیاری یە، ئەم شارە بە پینە و پەڕۆ من دەڵێم چارەسەر ناکرێ، ئەوە هەڵمەتێکی دەوێ، تکام وایە ئەگەر بڕێك لەو پارەیەی کە وەکو بۆ خاڵە سنوورییەکان دادەنرێن بۆ پێنجوین دابنرێت، دەبێ بە مایەی خۆشحاڵی بۆ خەڵکەکەی و بەڕاستی لەبەر ئەوەی زۆر دووری دەستە، بە نیسبەت ئەوەی پیترۆدۆلار، هەر خۆی یاساکە بە پێی ماددەی (43)ی ساڵی (2010) کە لە بودجەدا دەرچووە، ماددەی (2)ی ئەمسالیش بەڕاستی ئەوە ئیلزامی کردووە کە بەس بۆ ئەو شوێنانە بێ، لەبەر ئەوە هەر پیترۆلیش ناگرێتەوە، بۆ غازیشە، ئێستا ئێمە دەبینین داناگاز لە شوێنێك دایە کە بەڕاستی خەڵکەکەی زۆر هەژارن، لەتەکیەی جەبارە و دەوروپشتی، لەبەرئەوە ئێمە مەفروزە خزمەتی ئەو شوێنانە بکەین، بۆ تەفتەق و شیواشۆك وەکو ئەوانە کە دەچین بەدواداچوون بۆ پرۆژەکان دەکەین، فیعلەن لە مستەوای تموحی ئێمە نیە، لەبەر ئەوە ئەو ماددەیە ئەگەر زیاد بکرێ ئێمە دەستخۆشی لە لێژنەی دارایی و یاسایی دەکەین، پشتگیری لە قسەکەی جەنابی وەزیر دەکەم، کە هەمووی نەبێت بە نیسبەت خاڵە سنوورییەکان، بارێژەیەك بێت و تەسبیت بکرێ، زۆر سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز سەمیرە گۆران، فەرموو.

بەڕێز سمیرە عبدالله اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

كاك گۆران قسەكانی منی كرد، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەستخۆش، بەڕێز بەیان أحمد، فەرموو.

بەڕێز بەیان أحمد کۆچەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ل دەستپێکێ تەبعەن جهێ دلخۆشی یە وەکو مە داهات هەی، کو دڤێتن ئەڤ داهاتی هەنێ، ئەم هەمی کۆکین لەسەر هندێ کو نارووونی و ناشەفافیەت دڤێ داهاتێ دا هەی، وەختێ هاتی کو دڤێتن بێتە ڕێکخستن، یان وازح بیتن، ئەو ڕێژە ڤێ داهاتی ئەوە دچیتە بەغدا بیت یان دیار بیتن، ئەوە کو دمینیتەڤە دێتە تەوزیع کرن ئەڤ تشتێ هەنێ هەمی د ڤێت بێتە ڕێکخستن، یان مورەتەب بیتن، کو فیعلەن ئەڤ گومانا هەنێ دەف پەرلەمانیشی نەمینێت و ل دەف خەڵکەکی ژیك نەمینێتن، خالاً دووێ، ئەز ب ڕاستی پشتیڤانا لە پێشنیارا لیژنەیا دارایی دکەم، کو مژی پێتڤیا ئەژی وەکی شلێر خانی ئیشارەتێ بدەمە، زاخۆ خالاً سنوورییە، ئیبراهیم خەلیل ب ڕاستی یەعنی مەزنترین باژێر خەڵکی دەڤەرێ دێتن هەندێ شەڤ و ڕۆژ ئیزدیحامە، گەلیا دهۆکێ نەتیجە هەندە هاتوو چوونێ سەر، یەعنی مەترسیێت گەلەکی مەزنێ سەر ئەسڵەن خەڵك نەوێریتن زیب زیب بچیتە وێ، وەختێ بچیتە گەلی یەعنی گەلەك ترس بۆ خەڵکەکێ چێ دبیتن، ل وێرێ

هەندێ ڕوویدانێت هاتو چووێ ل وێرێ چێ دبن، لە وما ب ڕاستی من پشتیڤانیێ دکەم کو فیعلەن ئەو خالێ تە هە سنووریت کو هەلمەتیەکا باش بۆ ئافەدانکرن وێ، بۆ خزمەتکرنا وێ، لەوێ ئاستی بیتن، ئەو باجە کو ئەو بداتن، نەتیجە وەختێ کەفتە سەر وی جهی، ژبەرهەندێ پشتیڤانا خالیا دکەم، خالا دی کو من دڤێت ئاماژە پێ بکەم، بە ڕەئیا من دوو جۆرە داهاتییێت هەی ل ڤێرە دیار نینە، ئێك ژوانا (الإيرادات المستحصلة من رأس المال الإستثماري)، تەئکیدی مە رەئس مالەکی هەی، دێتە ئیستیسمار کرن، ئیراداتێت وێ ل ڤێرێ دیار نینە، ئەز حەز دەکەم جەنابی وەزیری دارایی ڕوونکردنێ ل سەر ڤێرێ بداتن، خالا دووێ، من ئیرادات وان مینحە وان تەبەروعاتا ئەڤێت کە دەولەت و هەندێك لایەن تەبعەن پێشکەشی میللەتا دکەن، پێشکەشی دەولەتا دکەن، وەکی (أمم متحدة) وەکو (دول مانحة) (أمریکا، ألمانیا، یابان، کوریا) مەسەلەن، ئەرێ ئەڤ ئیراداتا یەعنی چ مینحە بۆ هەرێما کورستانێ تەخصیص نابن، وەکو عورفێك تەبعەن، ئەز ڤێرێ پرسیارا ئاراستەی جەنابی وەزیری دکەم، زۆر سوپاس بۆ هەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز حەمە سعید، سوپاس بەڕێز بەفرین حسین، فەرموو.

بەڕێز بەفرین حسین خەلیفە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە لەو خشتەیەی کەوا بۆ داهات هاتووە، ئامادە کراوە، ڕاستە کە شتێك لەو شتانەی کەوا نەقصە تێیدا، باس کردنی داهاتی نەوتی یان موشتەقاتی نەوتە، بەلام دیارە بەرێز وەزیری دارایی ئەوەی ڕاگەیاندووە کە ئەوە بە حیساباتێکی تایبەت و سالانە دێتە پەرلەمانی کوردستانەوە، لەوێ قەرارى لەسەر دەدرێ، لەسەر ڕێژەو بڕەکەی، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، خالێکی ترم لەسەر داهاتی دەروازە سنوورییەکانی هەرێمی کوردستانە، کە لێرەدا مەبلەغەکەی بە چوار سەد ملیار دیاری کراوە، بەڕیز سەرۆکی پەرلەمان، بە بڕوای من، لەوانەیە بە بڕوای زۆر خەلکی تریش ناوچە سنوورییەکان لە هەرێمی کوردستان دا هەژارترین شوێن و بێ نازترین شوێنن لە ڕووی خەدەمات و جاددە و ڕێگاوبان، بەڕیز سەرۆکی پەرلەمان، من بە حوکمی ئەوەی کە سەر بە پارێزگای سلێمانیم، نموونەی پێنجوین و قەزای سەید صادق دەهێنمەوە، بەڕێزان بەڕاستی ئەگەر کەسێك جارێك بە نێو قەزای سەید صادق دا تێپەڕێت، ئاوات دەخوازێ کە بۆ سەد سالی تریش بەو قەزایە تێنەپەڕێ، خوا نەکردە نەك لەبەر هیچ ئیعتیبارێکی تر، بەلکو لەبەر خراپی جاددە و ڕێگاوبانەکەی کە لە جاددەی مەرگ دەچێ، بەڕاستی لە پشتی حوشتر دەچێ، لەگەلا ڕێز و حورمەتم، بۆیە پێویستە ئەو داهاتەی کە لە ئەنجامی چالاکی ئەو دەروازە سنوورییانەوە بەدەست دێت، جارێکی تر صەرف بکرێتەوە بۆ ئەو شوێنانەی کە بە تایبەت سەیارە بار هەلگرەکانی پێدا تێپەڕێت، من لەو قەناعەتەم ئەو داهاتەی کە بە دەست دێت، سالانە دەبێ هەر لە چاککردنی جاددە و ڕێگاوبانی ئەو ناوچانە جارێکی تر بەکار بخرێتەوە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، دیارە لە بڕگەی پێنجەم باس لە بڕە پارەی پیترۆدۆلار دەکات لەو داهاتەی کە لە چالاکییەکانی نەوتەوە بە دەست دەهێنرێت، ئەویش بڕەکەی (350) ملیار دینارە بە

گوێرەی خشتەکە، وای لێ هاتووە لەوانەیە ئەو ناوچانەی کە نەوتیان هەبێ، ئاوات بخوازن ئەوانیش بە هەمان شێوە ئەصلەن خاوەنی نەوت نەبوونایە، بۆ نموونە پارێزگایەکی وەکو کەرکووک کە بە زێڕی ڕەش بەناوبانگە، سالانە دەبێ سەبر بگرێت تا بەرمیلێك نەوتی دەست دەکەوێ، بێ نازترین شوێنیشە لە عیراق و لە هەرێمی کوردستان دا، بۆیە پشتگیری ڕایەکەی لێژنەی دارایی دەکەم، ئەو داهاتەی کە لە ئەنجامی چالاکییەکانی نەوتەوە بە دەست دەهێنرێت، هەروەکو یاساکەش چۆن ئاماژەی پێ کراوە، بۆ هەر بەرمیلێك یەك دۆلار، بۆ ئەو ناوچانە صەرف بکرێ کە چالاکییەکەی لێ بەدەست دەهێنرێت، لەبەر ئەوە ئەوەش جۆرێکە لە قەرەبووکردنەوەی ئەو زەرەر و زیانانەی کە بەر ئەو ناوچانە دەکەون، لە کەش و هەوای ناوچەکە، لە ژینگەی ناوچەکە، لە تەئسیر کردن لە تەندروستی خەڵکی ناوچەکەش، بۆیە جارێکی تر دووپاتی دەکەمەوە پشتگیری لەڕای لێژنەی یاسایی دەکەم بۆ ئەو بڕە پارەی پیترۆدۆلار تەنها بۆ ئەو ناوچانە بێت، بەڵام بۆ دەروازە سنوورییەکان کارێك بکرێت، ڕێژەیەك لەوە بۆ ئەو ناوچانەش بێت کە تەنانەت سەیارەی بارهەلگرەکانیشی پێدا تێپەڕ دەبێت، چونکە ئیحتیمالە ئەو شوێنانەی کە سەیارەی بارهەلگرەکانی پێ تێپەڕ دەبێت، تەنها نەکەونە دەروازە سنوورییەکان، شوێنێکی زۆرە، بۆیە ئەو پارەی کە بە دەست دێت تەنها دەتوانرێ لە چاککردنەوەی جێگاو بانەکان بەکاربهێنرێت، ئێمە دەزانین گرفتی سەرەکی ئێمە لە هەرێمی کوردستان خراپی جادده و ڕێگاوبانەکانی ئێمەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز خلیل عوسمان، فەرموو.

بەڕێز خلیل عثمان حمدامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵلا هەروەکو هاوکارانم باسیان کرد، حەق بوو ئێستا بودجەی تەواوکاریش بە خەملێنراوی لێرە بوایە، لەبەر چاومان ڕوون بایە لەو داهاتە، هەروەها مەسەلەی پارەی، ئەو پارەی کە بە ناوی شیرینی نەوتەوە دانراوە، حەق بوو نازانم ئەو پارەیە بەشێکی پرۆژەی خزمەتگوزاریی یە، لەو شوێنانە جێبەجێ دەکرێ، کەچی ئەوە دوو ساڵیشە تێپەڕی ئێمە هیچ پرۆژەیەکمان نەبینیوە، پارەکەش تاوەکو ئێستا دیار نیە، حەق بوو ئەوە بۆ پەرلەمانی کوردستان ئەگەر لە جەلسەیەکی داخراویش بوایە بەڕاستی، یەکلا بکرایەتەوە تاوەکو ئێستاکە، بۆیە من داواکارم یەعنی ئەوانە ڕوون کردنەوەی لەسەر بدرێ، سەبارەت بە پێشنیاری لێژنەی دارایی بۆ تەرخان کردنی پارە بۆ ئە ناوچە سنووریانە، ئێمە پێش ئێستاکەش بڕێك پارەمان تەرخان کرد بۆ ناوچە سنووریيە وێران کراوەکان، کە بەداخەوە هەندێ قەزای تریش هەبوون، ڕاستە لە زیمنی ناوچەی سنووری دا نین، بەڵام خاپوور کراون بەڕاستی، حەقە ئەو مولاحەزەیە بە نەزەری ئیعتیبار وەربگیرایە، پێموایە دەکرێ گونجاندنێك هەبێ لەگەڵ ئەو بڕیارەی کە پێشتر درا، لەگەڵ ئەوەی کە ئێستاکە ئەو لێژنەی یاسایی و لێژنەی دارایی ڕێکیان خستووە، ئەگەر وابێ دەتوانم بڵێم هەندێ مەنتیقەی تر بەڕاستی مەحروم دەبن، وەکو هاوکارانم باسیان کرد، چەمچەماڵە، تەکیەیە، تەقتەقە، کۆمەڵێك شارو

شارۆچکەی ترمان هەیە بەڕاستی وەکو مەناتیقی نائی سەیر دەکرێ، ناکرێ پارەکە هەمووی لە شوێنێك صەرف بکرێت و مەنتیقەکانی تر بێ بەش بکرێن، خاڵێکی تر سەبارەت بە پارەی پترۆدۆلار وەکو هاوکارانم باسیان کرد، هەروەکو لە قانونی موازەنەی عیراقی لە ماددەی دوو، لە بڕگەی یەکەمی (ھ)دا هاتووە، کە کۆمەڵێك زەوابت دانراوە بۆ صەرف کردنی ئەو پارەیە، بۆ پارێزگا بەرهەم هێنەرەکانی نەوت، بەڵام بەڕاستی من داواکارم لە ناو خودی پارێزگا بەرهەم هێنەرەکانیش دا رەچاوی ئەو ناوچانە بکرێت کە نەوتیان لێ بەرهەم دەهێنرێ، لە ڕووی کاولکارییەوە، لەڕووی ژینگەوە، وەکو هاوکارانم باسیان کرد، لە ڕووی مێژووی دەرهێنانی نەوت تیایانە، ئێمە ئەگەر باس لە مەنتیقەی کۆیە و شیواشۆك و تەقتەق بکەم، ئەوە بۆ بیست ساڵ دەچێ کاری نەوت دەرهێنان لە سەردەمی ڕژێمی پێشووش ئەو مەنتیقەیە مەنتیقەیەکی موحەرەمە بووە، ڕایگوێزراوە، یەعنی حەقە ئێستا ئەوە حیسابێکی تایبەتی بۆ بکرێ لێرەدا، یەعنی شارۆچکەیەکی وەکو تەقتەق هەموو پرۆژە بەردەوامەکانی ساڵی 2009 و 2010دا ئێستاکە سێ پرۆژە نابینیتەوە، یەعنی بە تەواوەتی پشت گوێ خراوە، من هیوادارم ئەوە لەبەرچاو بگیرێ، لە پارێزگایەك دا کۆمەڵێك زەوابتی بۆ دابنرێ، ئەو سنوورە چەند ساڵە مەحروم بوو، لەسەردەمی ڕژێمی بەعسەوە، تاوەکو ئێستاکەش، یەعنی ئێستاش تەنکەرەکان بەوێ دا دەڕۆن، ڕێگاوبانەکە وێران بووە، تۆزی تەنکەرەکان بەسەر گوندەکان دا دەڕۆن، هەمووی تووشی نەخۆشی و کۆمەڵێك مەترسی تەندروستیان لەسەرە، بێجگە لەوەی کە دەتوانم بڵێم، لە زۆر ڕووی ترەوە ئەوانە پێویستیان بە خزمەتگوزاریی زیاترە، هیوادارم کە لە دابەش کردنی پارەی پترۆدۆلاردا لە خودی پارێزگاکەدا ڕەچاوی هەندێ خاڵی جیا بکرێت، ئەولەویەت بدرێ بەو ناوچانەی کە دەمێکە نەوتیان لێ دەردەهێندرێ، دەمێکە خزمەت نەکراون، پێویستیان پێیەتی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز جمال طاهر، فەرموو.

بەڕێز جمال طاهر ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر بێین سەیری مەفهومی سیادە بکەن، سیادە هەر بۆ حکومەتە و هی دەوڵەتە، بە پێی ئەو مونتەلەقە هەر داهاتێك بێت دەبێتە ئیراد بۆ خەزینەتی ئەو حکومەتە، یان ئەو دەوڵەتە، ئێمە ئێستا موناقەشەی بودجە دەکەین، بودجەش وەك هەموومان دەزانین دوو لایەنە، لایەنێك نەفەقاتە، لایەنێك ئیراداتە، پێش ئێستا حکومەتمان تەکلیف کرد بە ئەنجام دانی چەند کارێك، لەلایەکی تر دەمانەوێت بێین دەستی حکومەت تۆزێك ئەوە بکەین، کەم بکەین لەلای ئیراداتەوە، چونکە وەك هەموومان دەزانین، ئیرادات ئەو مەصادرەی کە حکومەت بتوانێ تەمویلی نەفەقاتی بکات، بۆیە من بەباشی نابینم ئەگەر بێن و خاڵی (2) و (4) و (5) هەموو بەڕێتن، تەرخان بکرێت بۆ ئەو شوێنانە کە زەرەمەند دەبن، ئێمە لێرە تووشی گرفتێك دەبین، ئایا زەرەمەند چۆن تەحدید دەکەی لێرە؟ یەعنی ڕێژەی زەرەمەندی چەند دەبێت؟ تۆ

لێرە ناتوانی، ئایا حەیزی جوغرافی وەرگری؟ یانیش بەرفرەهتر دەکەی؟ بۆ نموونە ئەگەر ئێستا مەسەلەن بەینی دهۆك و زاخۆ ئێمە بڵێین، تۆ ئەو شارعە هەموو زەرەمەند بووە، ئەگەر بێن هەولێر و دهۆك حیساب بکەن، هەمووی زەرەرمەند بووە، ڕۆژانە تەقریبەن دوو هەزار، سێ هەزار ترێلە ئازووقە لە سنوورەوە دێنن لە دهۆك بەرەو هەولێر و سلێمانی، ئایا ئەو شوێنانە زەرەرمەند نابن؟ بۆیە من نابینم شتەکە بەو شێوەیە بێت وەك لێژنەی دارایی دەڵێت کە هەموو بڕوات بۆ ئەو ناوچانە، ڕاستە ئێمە لەگەڵ ئەوەینن مەفهومی تەنمیە لازمە، تەنمیەتی شموولی بێت، حکومەت مەسئوولە بە هەموو شتێك، بۆیە دەبێت ڕێژەیەك ئەگەر بکرێت بتوانن حدودی (10٪) تا (20٪) بۆ ئەو شوێنانە بن فیعلەن، ئێستا هەیە دێ لە زاخۆ، دەوروبەری هەموو بیری نەوتە، تا ئێستا بیری ئاوی لێ نیە، ئێمە دەتوانین ئەو شوێنانە پتر زیادە ئیهتیمام پێ بدەن، لەبەر ئەوە پێشنیار دەکەم (10) تا (20) بۆ ئەو شوێنانە، ئەوانی تریش بگەڕێتەوە بۆ خەزینەی حکومەت، حکومەتیش بتوانێ ئیشەکەی خۆی بکات، تەنمیە بەربەلا بێ لە هەموو شوێنەکانی کوردستان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز پەروین، فەرموو.

بەڕێز پەروین عبدالرحمن عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیار دەکەم بڕگەیەکی تر بۆ ئەو ماددەیە زیاد بکرێت، ئەویش داهاتی وەزارەتەکانی تر، وەك تەندروستی، پیشەسازی، گواستنەوە و گەیاندن، شارەوانی، ناوخۆ، عەدل، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز بێریڤان سەرهەنگ، فەرموو.

بەڕێز بێریڤان سەرهەنگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من شانازی بە هەرێمی کوردستان دەکەم کە ئێمەش وەکو ولاتان داهاتمان هەیە، هەروەها دڵم خۆشتر دەبێ بەوەی ئەگەر هاتو وەبەرهێنانیشمان هەبوایە، بەڵام پاش ئەوەی خۆم سەردانی خاڵە سنووریەکانم کرد، یانیش زۆر لەو ڕێگایانە هاتوومەوە، جیاوازییەکی زۆر هەیە لە خاڵە سنووریەکان، بۆ نموونە ئیبراهیم خەلیل داهاتێکی زۆری هەیە، هەروەها باشماغ و ئەوانەی تر، بەڵام بۆ ئیهتیمام دان بەو شوێنە و دەوروبەری جیاوازییەکی زۆر دەبینم، ئەوەی ئیبراهیم خەلیل زۆر شارستانییە و زۆر جوانە، بەڵام ئەوەی باشماغ زۆر کەم و کوڕی تێدایە، ئەو داهاتە زۆرەش کە لە باشماغ و لە پەرۆێز خان دێتن، پێویستە بەشێك لەو داهاتە بدرێت بەو جێگایە بۆ خزمەتگوزاریی، بۆ نمونە هەتاوەکو پێنجوین کە باسی کرد شلێر خان، هەتا جاددەیان نیە، جاددەکەی ئەوێ هەموو قووڕە، هوتێلێکی لێ نیە، بنکەیەکی تەندروستی لێ نیە، داواکاری ئەوان بوو، جیاوازییەکی زۆریشیان هەیە لە فەرمانبەرەکانی پەرۆێز خان و هەروەها باشماغ، لەگەڵ ئیبراهیم خەلیل، داواکاری ئەوان بوو کە ئەو کەم و کوڕییە، ئەو خزمەتگوزارییەیان پێ بدرێت، حەقی خۆیانە لەو داهاتە

یەکسەر بیدەنە حکومەت، حکومەتیش پێویستە بیر لەوانە بکاتەوە، چونکە با شارستانی بێ، با زیاتر سوودی لێ وەربگرین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز ئاسۆ، فەرموو.

بەڕێز بکر کریم (ئاسۆ):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە بڕگەی چوار و بڕگەی پێنجی ماددەی (2)، من لەگەڵ ئەو پێشنیازەی وەزیری داراییم، کە پێیوایە ئەگەر بە غەڵەت تێنەگیشتبم (25٪)ی داهاتی مەنافزی حدودی، هەروەها هی پترۆدۆلار بۆ ئەو پارێزگایە بێ کە نەوتەکەی لێ یە، یان مەنفەزە حدودییەکەی لێ یە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاردۆ، فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی ئێمە لە چەند ڕۆژی ڕابردوودا زۆر باسی بودجەمان کرد، داهاتیش بەشێك بوو لەوە، بەڵام لەبەر ئەوەی وەڵامەکانی کە دەبیستین، وەڵامەکان قەناعەت پێ هێنەر نین بە نیسبەت ئێمە، چونکە بە بەڵگە لەبەر دەستمان دایە، داهاتەکە نارۆشنە، دەمەوێ بەڕێز وەزیری دارایی ئەوەمان بۆ ڕۆشن بکاتەوە لەسەر چ بنەمایەك حکومەتی عیراقی داهاتی ئێمە بە پێنج تریلیۆن دەخەملێنێ، ئەوە خاڵێکیان، خاڵێکی تر/ من لە شتێکی بچووك دەست پێ دەکەم، ئەویش دەزگای مینە، دەزگای مین پار داهاتی ملیارێك و نیو بووە، بۆ دیار نیە؟ کە ئەوە هەر باسیشمان نەکردووە، هیچیش قسەمان لەسەر نەکرد، هەم دووپاتە لەسەر ئەو قسانەی بەڕێزان پەرلەمانتاران دەکەم، کە باسی کارگەی چیمەنتۆیان کرد، باسی مەتارمان کرد، وەڵامەکە ڕۆشن نیە، داهاتیان هەیە و لە کوێ یە؟ بۆ دیار نیە؟ ئەوە جگە لەوەی بەشی وەبەرهێنان کە بە بەڵگە لامە، بەڵگەکە چیە؟ تۆ حیسابی خیتامی 2009 ڕاپۆرتی شەش مانگەکە لەگەڵ ئێستا سەرجەم ئەو خشتەی دەدەمە دەست، سەرجەم ڕەقەمەکان هەڵەیە، جیاوازی هەیەن بۆیە کاتێ ئێمە پێشنیاری (50٪)مان کرد، یەعنی دڵنیام ئەوەندە زانستی بوو کە بەشی دەکرد، کە ئێستا بێین باسی ئەو داهاتە بکەین کە لە کوردستان دا هەیە، لە سندووقی نیشتەجێ بوون (200) ملیارە، لە هیچ تۆمارگا و بڕگەیەك دیار نیە، لە کوێ یە ئەو (200) ملیارەی کە تەرخان کرا؟ لە (60٪)ی تواناسازی صەرف نەکراوە، (30) ملیاری پیشەسازی، (660) ملیاری ئەو پرۆژانەی کە نەچوونەتە بواری جێبەجێ کردنەوە، یان ئەو پرۆژانەی کە پارەیان بۆ تەرخان کراوە و لە هەموو وەزارەتەکان سەرف نەکراوە، خەرج نەکراوە، ئەوانە بەشێکن لەو نارۆشنیەی کە لە داهاتی کوردستان دا هەیە، بودجەی با بڵێین تەواوکاری پار نەهاتووە، کە ئێمە دەزانین لە عیراقیش دا هەیە، پێویستە سالانە بێ، لەبەر ئەوە بەلامەوە گرنگە جگە لە داهاتی کارەبا کە باسیان کرد، باسی داهاتی نەوت ئەگەر بکەین، ئەگەر قسەی لەسەر بکەین، پار بەڕێز وەزیری سامانە

سروشتییەکان بە نووسراوی ڕەسمی ئێمەی ئاگادار کردەوە، لەوەی دەتوانێ چەندین بەش کە گرتوومانەتە ئەستۆ، بیگرە هەر بە تواناسازی، ئەوەی سندووقی نیشتەجێ بوون، زۆر شت خۆی باسی چەندین مەلایین دیناری کرد، کەچی ئەوە پار ئەوە نووسراوەکەمان لایە، بەڵگەکە لای بەڕێز سەرۆکی پەرلەمانیش هەیە، ئەمساڵ ئەوە هەر دیار نیە، تەنها (250) ملیۆن دۆلار ئەو ساڵ، بەناوی پەرەپێدانی پارێزگاکە دەهات، ئێستا پێمان خۆشە وەزیری بەڕێز ئەو شتانەمان بۆ ڕوون بکاتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز ئیسماعیل، فەرموو.

بەڕێز إسماعیل سعید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خوشک و برایانی بەڕێز، خاڵی یەکەم کە باسی داهات دەکەین، بە پێی دەستوور داهات لەعیراق دا مەرکەزی یە، یەعنی هەموو داهاتی هەرێمی کوردستانیش دەچێتەوە عیراق و بە مەقاصە لێی دەبڕێ ساڵانە لە (17٪)، بەڵام یەکێك لەو ئێشانەی کە تووشی ئێمە دەبێ و میدیا دەبێ، خودی حکومەت دەبێ، ئەوە حکومەت بەڕاستی ساڵانە نایێ ئیعلانی بکات، مەسەلەن کە گۆڕانکاری دەبێت ساڵانە لە ناو بودجەدا هین دەکرێت، یەعنی ئەو ئاڵوگۆڕە دەکرێت، بۆ نمونە ساڵان وا نەبوو کە داهاتی مەنافزی حدودی بۆ ئەو شوێنە بێت، ئێستا من خۆم نامەیەکم ئاراستەی کاك رشید کرد، ئەو داهاتانە چین؟ کە بەڕاستی دەگەڕێنەوە مەرکەز، ئەو داهاتانە چین کە لە هەرێمی کوردستانە؟ ئەوە زۆرجار بەڕاستی خودی ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان بۆیان ڕۆشن نیە، ئەو داهاتانە کامانە دەبێ بگەڕێنەوە، یان ئاڵوگۆڕییان بەسەر دا دایێت لە بودجەدا، من جارێکی تر داوا لە بەڕێزیان دەکەم کە ئەو حاڵەتە ڕۆشن بکەن، ساڵانە ئەگەر لە ناو بودجەدا ئاڵوگۆرێك دەبێ، پێش وەخت ئیعلانی بکەن بۆ ئەوەی بەڕاستی نە ئێمە و نە خۆشیان و نە هاووڵاتیانیش ئەوەندە گومنایان بۆ دروست نەبێ، ئەوە خاڵی یەکەم، مەبدەئی پیترۆدۆلار و مەبدەئی مەنافزی حدودی، خوشك و برایان حەز دەکەم لەسەر ئەو مەوزووعە تۆزێك بە دیقەت بین، عیراق کێشەی سیاسیان هەیە، کێشەی تائیفیان هەیە، زۆرجار بەڕاستی پەنا بۆ هەندێ شت دەبەن بۆ حەل کردنی هەندێ ئەزماتی خۆیان، ئێمە لە خوا بەزیاد بێ ئەو کێشانەکمان نیە، نە کێشەی قەومیمان هەیە، نە کێشەی مەزهەبیمان هەیە، کوردستانیش وەك بەڕێز کاك جمال ئیشارەتی پێدا، کە نەوت لە شوێنێك دەردێت ئەوە نیە ڕاستەوخۆ بچێتە ناو بۆرییەکەوە، یان کە داهاتی مەنافیزی حدودی، ڕاستە مەسەلەن زاخۆ مەنفەزی حدودییە، بەڵام هەموو ئەو لۆرییانە کاریگەرییان هەیە لەسەر هەولێر، لەسەر هەموو ئەو ناوچانە، لەبەر ئەوە بە قەناعەتی من ئەگەر ئێمە لەسەر ئەو مەبدەئی عیراق کار بکەین، ئەوە تەئسیری سیاسی خراپی دەبێ، بەڵێ ڕاستە، ئەو ناوچانە زیاتر ماندوو دەبن، هیلاك دەبن، پێویستیان بە، بەڵام بە نیسبەتێکی مەعقول، یەعنی (5) بۆ (10) دەتوانین تا ڕادەیەك بتوانین ئەو هاوسەنگی یە دروست بکەین،

بەڵام بەراستی ئێمە حەق نیە پەنابەرین بۆ سیاسەتێك كە عیراق خۆی كێشەی تائیفی و سیاسی پێ حەل دەكات، داهاتی نەوت، بەڕایت هەندێ جار كە ئەوەندە شت كە دووبارە دەكرێتەوە هەر ناخۆشە، بەڵام ئێمەی موەزەفین كە دیفاع لە مافی خەڵك بكەین، بەڕێز كاك ئاشتی هەورامی، ئا ئەلێرەدا دانیشتبوو، من خۆم شتەكانم بۆ خوێندەوە، وتی/ بەڵێ پێنج ملیار دۆلار شیرینیمان هەیە، بەڵام (1) ملیار و (333) ئاوا سێیەكانی ڕێز كرد، وتی/ ئەوە بە كاش وەری دەگرین، ئێوە حەز دەكەن بینێرینە ناو بودجەوە؟ ئەگەر بچێتە ناو بودجەوە، ئەوە لە (87٪) دەڕوات بۆ عیراق، لە (17٪) بەر ئێمە دەكەوێ، قبوولمان كرد، بەڵام با لە شوێنێك دا بەڕاستی، با لە ناو بودجەدا نەبێ، یەعنی ئەوە سالێش تێپەڕی، لە شوێنێك دا بۆمان بێ، بەڕاستی ئەم حاڵەتە با كۆتایی پێ بێت، چونكە ئەوە دووبارەی دەكەنەوە، بۆتە مایەی نیگەرانی بۆ هەموو لایەكمان، داهاتی كارەبا و داهاتی تەندروستی نازانم هی كێی تر، قانونیەن ئەو داهاتە دەگەڕێتەوە بۆ ناو ئەو وەزارەتە، یان ئەو دائیرانە بۆ خۆیان، ئەوە مەبدەئیەن حاڵەتێكی ئیجابی یە، بەڵام لە ڕووی حیسابی یەوە ڕەقەم دەبێ دیار بێ، چونكە هەموو ڕەقەمێك دەبێ خازیعی ڕەقابە بێ، بەڕاستی نوێنەرانی گەلیش، ئەندامانی پەرلەمانیش ئاگادار بن، لەبەر ئەوە من خۆم لەگەڵ مەبدەئەكەدا نیم یەكسەر بگەڕێتەوە، بەڵام با وا دانێین، ئەوەمان قبوولْ كرد، بەڵام وا باشە، چونكە داهاتەكان زۆرە، هەم ئەوەی تەندروستی، تەندروستی و كوێ ترمان هەیە؟ ئەوەی شارەوانی، ئەوانە ڕەقەمی زۆرن، لایەنی كەم پەرلەمانی كوردستان ئاگادار بكرێتەوە، كە ئەو ڕەقەمە هەیە لە تەندروستی یەوە صەرفی دەكات، هەروەها پێویستیشە ڕەقابەی مالیش ئاگادار بكرێتەوە لەو ڕەقەمەی كە دەبێتەوە داهات بۆ ئەو وەزارەتە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، هەر بۆ ڕاست كردنەوە، بەڕێز وەزیری سامانە سروشتییەكان نەیوت هەموو پارەكە هاتووە، چونكە هەندێكی مەشاریعە، ئەویش وەختێ كە شەریكەكە گەیشتە ئینتاج، ئەو وەختە ئەوە دێت ئیشەكە دەكات، هەر بۆ مەعلوماتی بەڕێزان، بەڕێز سۆزان شهاب، فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تەبعەن سەبارەت بە داهات، منیش هاوڕام لەگەڵ بڕای بەڕێزم كاك ئیسماعیل، كە ئەگەر بە ڕەقەمیش بێت، ئەو داهاتی ئەو وەزارەتانە بۆ ئەوەی سبەی ڕۆژێ كە كاتێك دەچێتە ڕەقابە و ڕەقابەی مالیەوە، دەبێ ئەم ژمارانە مەوجوود بن، بۆ ئەوەی كە ڕەقابەی مالی پاش ئەوەی ئەو ئیقتیراحەی كە بەڕێز وەزیری دارایی كردی، وتی/ حیساباتی خیتامی قبوولْ مەكەن هەتاوەكو بە ڕەقابەی مالی دا نەڕوا، ئەوە ئەوسا ئەمەش جارێكی تر وەكو داهاتێك لێرە دا دەنووسرێتەوە، بۆیە من پێمباشە ئەوە ئەگەر ئەو سالێش بەم شێوەیە نەنێردراوە، بۆ سالی داهاتوو یاخود بە ماددەیەكی تر ئێمە ئەوە تەسبیت بكەین، كەوا ڕەقابەی مالی حیساباتی خیتامی تەدقیق بكات ئینجا بێتە پەرلەمانی كوردستانەوە، ئەوسا ئەو داهاتانەش بە فیعلی چەندن یەكسەر لە ناو ئەو حیسابە خیتامی یە دیاری دەبێت، سەبارەت بە تەخصیصاتی پیترۆدۆلار و

مەنافزی حدودی، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، خۆی لە ئەصڵ دا لە ناو یاساکەی عیراق دا، لە مادەی (24)دا (چوارەم)، باسی شوێن ناکات، نالێ بۆ هین، دەڵێ بۆ موحافەزە (ككل) (لكل محافظة)، كە باسی دەكات (على وزير المالية الإتحادي تخصيص مبلغ يعادل دولار واحد عن كل برميل نفط خام منتج في محافظات العراق كافة، و دولار واحد عن كل برميل نفط مكرر مصفى في محافظات العراق كافة، و دولار واحد ثالث عن كل (150) متر مكعب من الغاز الطبيعي المنتج في محافظات العراق كافة وفقاً للنسب السكانية لكل محافظة)، یەعنی ئەو وتوویەتی هی هەموو عیراق، کۆدەکەینەوە، هەموو یەکی ئەوەندەی لێ دادەبڕێنین و بۆ هەموو موحافەزەیەك تەرخانی دەکەین، جارێکی تر من دەیڵێمەوە، زۆر لە بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان هەستان باسی ئەوەیان کرد، هەندێ ناوچە هەیە سوودمەند نیە، نە لە بوونی نەوت، نە لەسەر مەعبەرێکی حدودی دا، بۆ نموونە کفری، چەمچەماڵ، چەمچەماڵ خۆی غازی تیایە، بۆیە لەبەر ئەوەی موحافەزەش نیە بە پێی ئەوەی کە لەو ماددەیەدا هاتووە، بۆیە من پێم باشە ڕێژەیەك کە بەڕێز وەزیری داراییش باسی کرد، کە من تۆزێك ئەوەشم پێ زیادە، زۆرە، من پێموایە ئەو خێروبێرە بەسەر هەموو کوردستان دا ڕەنگ بداتەوە، بۆیە من ئیقتیراح دەکەم لە (5) هەتا (10) زیاتر نەبێت بڕی ئەو پارەیەی کە تەخصیص دەکرێ بۆ ئەو شوێنانەی کە هەم مەنفەزە حدودیەکەی تیایە، یاخود شوێنی دەرهێنانی نەوتە، بەو شێوەیە هەم حکومەت دەستی والاّ دەبێ بۆ ئەوەی ئەو داهاتە نەتەوەیی یە بۆ هەموو نەتەوەی کورد بێ، بۆ هەموو کوردستان بێ، هەم دەتوانرێ ئەو شوێنانەی کە زەرەرمەندن، ئەوانیشی پێ ئاوەدان بکرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان لەبیرمان نەچێ نەوت تەنها هی خۆمان نیە، هی هەموو عیراقە، یەعنی بۆیە دەبێ ئاگاداری ئەوە بن، موخالەفەی دەستوور نەکەن، نەوت سەروەتی هەموو عیراقە، ئینجا وەکو قانونی عیراقی نیسبەیەکی بۆ هەرێم دەمێنێت، ئەوە مەسەلەیەکی تێدایە، نیزامی واز بێنە، تەواو، نیە نیزامی نیە، ئەڤین عمر، فەرموو.

بەڕێز ئەڤین عمر احمد فرج:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە سەرەتا دا حەز دەکەم باسی ئەوە بکەم، ئایا ئەگەر بێت و ئێمە سەیری داهات بکەین، بە هەموویەوە، بەو (13) تریلیۆنەی کە باسی دەکەین، دەبینین پشکی شێر (حصە أسد) بەر ئەوە کەوتووە کە ئێمە لە عیراقەوە وەری دەگرین، یاخود ئەو داهاتەیە حیصەیە کە وەری دەگرین، (17٪) کە لە بودجەی عیراقەوە بۆمان دێ، ئەوەی کە دەمێنێتەوە، ئەو داهاتەی کە دیاری کراوە لێرەدا، ئەوەی کە مەنافزی حدودی یە، یاخود ئەوانەی کە بڵێین سیاسەتی پیترۆدۆلارە، ئەوانە دەبینین بەڕاستی لە چاو بودجەدا مەبلەغێکی زۆر زۆر نیە، بۆیە دەبێ ئێمە ئەو داهاتەی کە لەو دوو شوێنە هەیە، بۆمان دێ، دەبێ بە داهاتێکی نەتەوەیی بژمێرین، بۆیە بە من هیچ باش نیە ئەگەر بێت و ئێمە لێرە ئەو داهاتە نەتەوەیی یە دابەش بکەینە سەر پارێزگاکان، کە ئێمە خۆی سێ پارێزگامان هەیە، بەڕاستی ئێمە لێرە دا

مونـاقەشـەیەکی زۆرمـان کـرد، کـەوا وتمـان پـرۆژەکـان یـاخود خـزمـەتگـوزاریی یـەکـان زیـاتـر حـەصـر بـوونـە لـە پـارێـزگـاکـان دا، قـەزا و نـاحـیـەکـان زیـاتـر لێـی بـێ بـەشـن و خـاپـوورن، مـن ئـەو پـرسـیـارە دەکـەم، ئـایـا هـیـچ قـەزایـەك هـەیـە؟ هـیـچ نـاحـیـەك هـەیـە گـەیـشـتـبـێـتـە ئـەو کـەمـالـەی کـەوا ئـێـسـتـا ئـێـمـە بـێـیـن و جـیـای بـکـەیـنـەوە بـلـێـیـن وەڵـلاهـی بـا مـەنـافـزە حـدودیـەکـان یـاخـوج ئـەو شـوێـنـانـەی کـە نـەوتـی تـیـایـە، بـەرهـەمـی نـەوت دەهـێـنـێ، بـا ئـێـمـە زیـاتـر بـۆ ئـەوێ بـکـەیـن، چـونـکـە ئـەوێ خـاپـوورە، بـەڕاسـتـی هـەمـوو قـەزا و نـاحـیـە و گـەنـدەکـانـی ئـێـمـە پـێـویـسـتـی بـە ئـاوەدان کـردنـەوە هـەیـە، پـێـویـسـتـی بـەوە هـەیـە زیـاتـر خـزمـەت بـکـرێ، پـێـویـسـتـی بـەوە هـەیـە زیـاتـر پـارەی بـۆ تـەرخـان بـکـرێ، بـۆیـە بـە مـن بـا هـیـچ جـیـاوازیـیـەك نـەکـرێ لـە بـەیـنـی هـیـچ قـەزایـەك و هـیـچ نـاحـیـەیـەك، لـەگـەڵ ئـەو شـوێـنـانـەی کـە بـیـری نـەوتـی تـیـایـە، یـاخـود مـەنـفـەزی حـدودی یـە، هـەرچـەنـدە مـەنـافـزە حـدودیـیـەکـان ئـەو شـارانـەی کـە لـەسـەر حـدودن، خـۆی بـە تـەبـیـعـەت چـونـکـە سـنـووری یـە، بـە تـەبـیـعـەت حـەرەکـەیـەکـی زیـاتـری تـیـایـە، بـەڕاسـتـی کـاری زیـاتـری تـیـایـە، ئـەگـەر بـێـت و مـوقـارەنـەیـەکـی بـچـکـۆڵـە بـکـەیـن مـابـەیـنـی شـاری زاخـۆ کـە قـەزایـە، لـەگـەڵ قـەزایـەك وەکـو چـەمـچـەمـاڵ، یـاخـود وەکـو کـفـری، دەبـیـنـیـن خـەڵـك لـەو شـارانـە دەردەچـێ، لـەبـەر ئـەوەی کـاری تـیـا نـیـە، بـەڵـام لـە شـوێـنـێـکـی وەکـو زاخـۆ، یـاخـود مـەنـافـزە حـدودیـەکـان لـەبـەر زۆری کـار خـەڵـك زیـاتـر ڕووی تـێ دەکـات، بـۆیـە ئـێـمـە ئـۆمـێـد دەکـەیـن کـە هـەمـوو قـەزاکـانـمـان وەکـو یـەکـتـری بـێ، هـەمـوویـان زیـاتـر کـاری تـیـا بـکـرێ، بـواری کـارکـردنـی تـیـا زیـاتـر بـێ، هـەروەهـا مـن پـشـتـگـیـری ڕەئـیـەکـەی کـاك ئـیـسـمـاعـیـل دەکـەم، بـۆ ئـەوەی سـیـاسـەتـی پـیـتـرۆدۆلار ڕاسـتـی لـە عـیـراق دا لـەسـەر چـەنـد ئـەسـاسـێـکـی سـیـاسـی دا، لـەسـەر ئـەسـاسـی تـائـیـفـی بـوو، لـەسـەر ئـەسـاسـی نـەتـەوەیـی بـوو، بـۆیـە ئـەوان ئـەو سـیـاسـەتـەیـان گـرتـە بـەر، بـۆ ئـەوەی هـەنـدێ مـەسـائـیـلـی سـیـاسـی خـۆیـان حـەل بـکـەن، بـەڵـام ئـێـمـە لـێـرەدا شـوکـر ئـەو کـێـشـانـەمـان نـیـە، بـۆچـی ئـێـمـە ئـەو سـیـاسـەتـە کـە لـە عـیـراق جـێـبـەجـێ دەکـرێ ئـێـمـە بـێـیـن تـەعـمـیـمـی بـکـەیـن، لـەنـاو کـوردسـتـانـدا کـاری پـێ بـکـەیـن، هـەروەهـا ئـێـمـە لـە بـیـرمـان نـەچـێ نـەخـتـێـك پـێـش ئـێـسـتـا دەنـگـدانـمـان کـرد لـەسـەر نـەفـەقـات، نـەفـەقـاتـمـان دابـەش کـرد، کـە لـە زیـمـنـیـان ئـەو ئـیـرادە بـوو کـە ئـێـمـە دابـەشـمـان کـرد، لـە زیـمـنـیـیـان دا مـونـاقـەشـە دەکـەیـن، کـە جـارێـکـی تـر لـێـی بـبـڕیـنـەوە، بـەڕاسـتـی ئـێـسـتـا هـیـچ مـەنـتـیـق نـیـە ئـێـمـە جـارێـکـی تـر بـێـیـنـەوە، ئـەو ئـیـرادەی کـە مـونـاقـەشـەمـان کـرد، (10٪) بـڕی و تـەخـصـیـصـاتـمـان پـێـی کـرد، هـەمـوو تـوێـژو چـیـنـەکـانـی کـۆمـەڵـگـای ئـێـمـە لـێ سـوودمـەنـد بـووین، ئـێـسـتـا بـێـیـن ئـێـمـە جـارێـکـی تـر ئـەو تـەخـصـیـصـاتـانـە، یـاخـود ئـەو ئـیـرادە دیـسـانـەوە لـێـی کـەم بـکـەیـنـەوە، نـەفـەقـاتـی لـەسـەر جـارێـکـی تـر دابـەشـکـردنـی بـکـەیـن، بـۆیـە مـن بـە مـەنـتـیـقـی نـابـیـنـم جـارێـکـی تـر ئـێـمـە نـەفـەقـات مـونـاقـەشـە بـکـرێـتـەوە، زۆر سـوپـاس.

بـەڕێـز سـەرۆکـی پـەرلـەمـان:

کـاك د. عـلـی مـوداخـەلـەت هـەبـوو؟ فـەرمـوو.

بـەڕێـز د. عـلـی سـنـدی/ وەزیـری پـلان دانـان:

بـەڕێـز سـەرۆکـی پـەرلـەمـان.

هەرچەندە هەر وەکو تێبینی، خۆی ماددەی نەفەقات تەواو بووە وابزانم، ئەوە ئیرادات، ئێستا لە ناو ئیرادات دا باسی نەفەقات دەکرێتەوە؟ سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز هاژە سلیمان، فەرموو.

بەڕێز هاژە سلیمان مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەبوونی داهات لە هەر ولاتێك ئەگەر کەم بێت یان زۆر بێت، بەڕاستی دەبێ شەفافیەت و ڕوونی تێدابێ، بۆ ئەوەی حەقی هەموو خەڵکەکەیە کە بزانێ داهاتی ئەو ولاتە چەندە؟ چەند نیە؟ بۆیە بەڕاستی تا ئەوەی شەفاف بێت و ڕوون تر بێت، ئەوە زیاتر هەم کێشە بۆ حکومەت کەم دەکاتەوە، هەمیش خەڵکەکە ڕازی دەبن لەوەی کە حکومەت چۆن ئەو داهاتە صەرف دەکات؟ بۆیە بەڕاستی من تێبینیم لەسەر ئەوە هەیە، چونکە لە ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی نازانم ئەوەی کاك کاردۆش باسی کرد، هاتووە دەڵێ/ خەملاندنی داهاتی هەرێم بە بڕی پێنج تریلیۆن و (495) دینار بۆ ساڵی (2011)، لە هەمان ڕاپۆرت دا، لە خشتەکەدا هاتووە، دووەم خەملاندنی داهاتی حکومەتی هەرێم بە (400) ملیار دینار خەملێنراوە، ئەوە بەڕاستی ڕوونکردنەوەیەکی دەوێ، ئەگەر بەڕێز وەزیری دارایی ڕوونکردنەوەیەك لەسەر ئەوە بدات، بۆ لە یەکەم دا هاتووە بە پێنج تریلیۆن؟ لە خشتەی دووەم دا هاتووە بە (400) ملیار دینار؟ دەربارەی ئەو داهاتەی سێیەم، ئەو داهاتەی لە فرۆشتنی وزەی کارەبا لە هەرێم بە دەست هاتووە، بەڕاستی ئەو داهاتە لێرە داندراوە بەس نازانم یەعنی مەبەستی بیززەبت چیە؟ چونکە هەر لە ماددەی چوارەم دا هاتووە دەڵێ/ یەکەم/ هەموو داهاتی ئەو فەرمانگانەی لە ناوەند پارەیان پێ دەدرێ وەك داهاتی کۆتایی بۆ گەنجینەی گشتی تۆمار دەکرێ، تەنها لە دووەم دا هاتووە/ وەزارەتی تەندروستی و کارەبا نەبێت، جا لێرە ئەوەی کە لە کارەبا داندراوە، نازانم ئەوەی فیعلی یە لێرە داندراوە لە ناو داهاتەکە؟ یان هەر ئەوەیە؟ سێیەمیش بەڕاستی تێبینی ئەوەم هەیە، زۆربەی زۆری وەزارەتەکانی هەرێم داهاتیان هەیە، بە پێویست دەزانرێ یەعنی زۆر گرنگە کە لە ناو خشتەیەدا هاتبایە، هەرچەندە ئێمە لە ئیستیمارەی ئیرادات هاتووە و لەبەر دەستمان دابووە، بەڵام ئەوەی کە تەصدیق دەکرێ ئەو پرۆژە یاسایەیە، بۆیە وا پێویستە کە زیاتر یەعنی بۆ وزووح بوون لەلای خەڵك، زیاتر ئەو ئیرادی ئەو هەموو وەزارەتانەش لێرەدا بهاتبایە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز ئارام، فەرموو.

بەڕێز ایوب نعمت قادر (ئارام):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

چەند پێشنیارێکم هەیە، یەکەم بۆ لێژنەی یاسایی، بۆ ئەو ماددەیە تەبعەن لە ماددەی پێنج باسی ئیرادی کردووە، بەڵام نەخراوەتە ماددەی (2)، کە ئەوە پێویستە بڕواتە سەر ماددەی (2)، بە هەمان شێوە لە

قانونی موازەنەی عیراقیش، هەمان بڕگە هاتووە هەر لە ئیرادات دا باس کراوە، ماددەی پێنجی پرۆژە یاسای کە لەلایەن حکومەتەوە هاتووە، خاڵی دووەم، پێشنیاری دووەم، مینەحی نەقلی لەگەڵ موساعەدات، کە بەشێوەی فەننی تەقدیم دەکرێ بۆ موئەسەسات و وەزارات، دەستنیشان نەکراوە لە ئیراداتی حکومەتی هەرێم، کە بە هەمان شێوە لە قانونی موازەنەی عیراقی بە دوو بڕگە باس لەو مەسەلە کراوە، کە پێویستە ئێمەش بە شێوەیەکی تەخمینی باسی بکەین بۆ ئەوەی لە داهاتوودا بتوانین موتابەعە بکرێ، سێیەم پێشنیار/ سەرچاوەی نەوت دەستنیشان نەکراوە بە یەکێك لە ئیراداتی حکومەتی هەرێم، کە لە هەمان یاساکەدا باس کراوە، کە لە ماددەی (15)دا هاتووە، کە پێویستە ئەویش بخرێتە سەر ئیرادات، وەك ئاماژە کراوە سندووقی کوردستان بۆ داهاتە نەوتییەکان، کە ئەوەش پێویستە وەکو ئیراداتێك باس بکرێ بۆ لێژنەی یاسایی، هەروەها مەسەلەی پترۆدۆلار، لێرە لەم یاسایەدا بە ئیرادات باس کراوە، بەڵام ئەگەر بێت و سەیری قانونی موازەنەی عیراقی بکەین، جارێ بە نەفەقات هاتووە، جارێ بە تەخصیصات هاتووە، بەڕاستی ناکرێ بکرێ بە ئیرادات لێرە، بۆ؟ چونکە لەوێ بڕیاری لەسەر درا و تەنها بۆ ئەو پارێزگای کە ئینتاجی نەوتی تێدا دەکرێ، ناکرێ لێرە بیکەین بە ئیراداتێك بتوانین موناقەلەی تێدا بکرێ، یاخود بەکار بهێنرێ بۆ شتی تر، هەروەها لە ئیرادات دا باس لە داهاتەکانی تری حکومەت نەکراوە، کە ئەویش پێویستە باس بکرێ، هەروەك لە ڕاپۆرتەکەی وەزارەتی دارایی خۆی دا هاتووە لە لاپەڕە (4)، باسیش لە داهاتەکان نەکراوە، ئەویش پێویتسە ئاماژەی پێ بکرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز د. أحمد وەرتێ، فەرموو.

بەڕێز د. أحمد وەرتێ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە پێشتر دەربارەی ناوچە زیان لێ کەوتووەکان دەنگمان لەسەر دا کە بڕێك پارە دیاری بکرێ بۆ ئەو ناوچانەی زەرەرمەندن، دیارە هەندێك لەوناوچانەی کە بوونە ناوچەی سنووری، لێرە لێژنەی دارایی ئاماژەی پێداوە، کە بڕێك پارە تەرخان بکرێ بۆ ئەو ناوچانەی کە مەنافزی حدودیان لێ یە، خودی ئەو ناوچانە خۆیان ناوچەی موتەزەریریشن، واتا لەو بڕە پارەی کە ئێمە تەرخانمان کرد، هەندێك لەو ناوچانە دەگرێتەوە کە ناوچەی زیان لێ کەوتووشن، وەکو پێنجوین و قەڵادزێ و حاجی ئۆمەران و باڵەکایەتی، ئەوانە کە ناوچەی حدودیشن، لەگەڵ ئەوەش دا ناوچەی موتەزەریریشن، منیش پشتگیری لەو ڕایە دەکەم کە لێرە بڕێك دیاری بکرێت، بەڵام نەك هەموو ئەو داهاتانە وەکو بەڕێز لێژنەی دارایی پێشنیاری کردووە، من پێشنیار دەکەم کە بەو شێوەیە دابڕێژرێتەوە، (تخصص نسبة من الإيرادات الواردة في (2)، (4)، (5) من المادة الثانية للمحافظات أو الوحدات الإدارية التي تقع فيها المنافذ الحدودية أو العمليات النفطية، يتم تحديدها من قبل مجلس وزراء الإقليم)، واتا تەرخان کردنی ڕێژەیەك لەو داهاتانەی لە بڕگەکانی (2)، (4)، (5) لە ماددەی (2)دا هاتوون، بۆ ئەو پارێزگا یان یەکە ئیدارییانەی کە خاڵە سنوورییەکان و

چالاکییەکانی بەهەمهێنانی نەوتی تێدایە، بڕەکەی لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمەوە دیاری دەکرێت، واتا ئەو بڕە لێرە ئێمە دیاری نەکەین، بەڵکو ئەنجومەنی وەزیران خۆی ئەو بڕە دیاری بکات بۆ ئەو ناوچانەی کە مەنافزی حدودی تێدایە، یان ئەو ناوچانەی کە عەمەلیاتی نەفتی تێدا ئەنجام دەدرێت، پرسیارێکیشم هەیە لە بەڕێز وەزیری دارایی، ئایا ئەو داهاتەی کە لێرە خەملێنراوە داهاتی هەرێمی کوردستان تەنها ئەو داهاتەیە؟ یان داهاتی تریشمان هەیە؟ بۆمان ڕوون بکاتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامی کاك ئیسماعیل، فەرموو.

بەڕێز إسماعیل سعید محمد:

بەڕیز سەرۆکی پەرلەمان.

پێموایە هەڵەیەکی زۆر گەورە تێپەڕی بەسەر هەر هەموومان دا، ئێمە ئەساسەن داهاتەکەمان هەموو تەوزیع کردووە، یەعنی هیچ نەماوەتەوە تا جارێکی تر تەوزیعی بکەین.

بەڕیز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر دروستە پێشنیارەکەی جەنابت، ڕاستە، بەڕێزان یەکەم/ نەوت نەوتی گشت عیراقە، ڕاستە لە کوردستانە، بە دەستوور، بە یاسا تۆ ناتونی بڵێی (10) دۆلاری لێ ببات، ناکرێ، موحاسەبەت دەکات، تۆ مولزەمی ئەوەی دەردەچێ لەو نەوتەی دەڕوات (17٪)ی بۆ تۆیە، بۆ هەرێمی کوردستان (17٪)ی لێیە، جا لەو (17٪)یە دەتوانن وەختێکی تر باسی بکەن، ئێستا نەفەقات تەوزیع کراوە، بە چ شکلێك دەبێت، ناتوانی ئێستا جارێکی تر بگەڕێیتەوە ئەو شتانە هەڵتەکێنیتەوە، بەڕێز عمر عبدالعزیز، فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاء الدین:

بەڕیز سەرۆکی پەرلەمان.

من دوو تێبینیم هەیە لەسەر ماددەی (2)ی بودجە، یەکێکیان پەیوەندی بە حەقلی داهاتەکانەوە هەیە، جگە لە (11) تریلیۆنەکەی ئەو لە (17٪)یە، ئێمە چوار حەقل هەیە داهاتی پاری سنوور، کە (305) ملیارە، داهاتی ئەو ساڵی کە (400) ملیارە، داهاتی کارەبا (151) ملیار، پیترۆدۆلاریش (350) ملیار، بەڵام داهات ئێمە لە موازەنە لەنزیکەی (30) موئەسەسە و وەزاراتی هەرێمی کوردستان (400) ملیار و (507) ملیۆن دینار دەرج کراوە لە موازەنە هەیە، لێرە باس نەکراوە، ئەوە یان من تێی ناگەم یان جێگەی پرسیارە، کە بڕێکی زۆریشە (400) ملیار و (507) ملیۆن، بە قەدەر داهاتی خەملێنراوی سەر سنوور دەبێ، ئەوە مولاحەزەیەکە، مولاحەزەی دووەم/ لە ڕیزبەندی سێی ماددەی (2)ی بودجە، ئاماژەی کردووە بە (151) ملیار دیناری داهاتی کارەبا، دواتر هەر لە بڕگەی (ب)ی ماددەی (4) دەڵێ/ داهاتی مانگانەی وەزارەتی کارەبای هەرێم بە هەموو فەرمانگەکانییەوە بخرێتە سەر بودجەی ئەو وەزارەتە، بە مەبەستی

پەرەپێدانی خودی بڵێین کارەبا و تۆڕەکانی، ئایا ئەوە تەناقوزێك نیە؟ یان ڕووبەڕووبونەوەی دەوێ؟ چونکە هەر لە ماددەی چوار باسی داهاتی مانگانەی وەزارەتی تەندروستی کراوە، کە بۆ وەزارتەکە بێ و نەخراوەتە سەر (12) تریلیۆنەکەی بودجەی گشتی، عەجەبە بۆ ئەو جیاوازییە کراوە لە بەینی کارەبا و تەندروستی، داوای ڕووبەڕووبونەوە دەکەم لە جەنابی وەزیر، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز عبدالله حاجی محمود، فەرموو.

بەڕێز عبدالله حاجی محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە پێترۆدۆلار و خاڵە سنوورییەکان بۆ ڕاست کردنەوە، من موتەفیقم لەگەڵ ئەوەی سۆزان خان، بەس بە شێوازێکی تر، ئەو شارانەی قوڕساییان لەسەرە یان زەرەرمەندن، هاوواڵاتیانی ئەو شارانە گەیی و گازاندەیان هەیە، هەندێکی لەبەر مەسەلەی ژینگە و تێکچوونی باری تەندروستی دانیشتووانی ئەو ناوچەیە، هەندێکیشی لەبەر ڕێگاوبان، لەبەر ئەوە حکومەتی خۆمان گرنگی زیاتر بەو شارانە بدات، یەعنی چاوی لەو شارانەوە بێت کە دانیشتووانەکەی خۆشمان دەزانین گەیی و گازاندەیان هەیە، خاڵێکی تر/ ماددەی دووەم باس لە خەملاندن دەکات، هەرچەندە تیشکی خرایە سەر، بۆچوونی من لە خاڵی سێیەمان لە خشتەکانە، بکرێت بە داهاتی خەملێنراوی فرۆشتنی وزەی کارەبا لە هەرێم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز عەزیمە نجم الدین، فەرموو.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەگەر قسە لەسەر داهاتی (2011) بکەین کە هاتۆتە پەرلەمان و لەبەردەستی ئێمەدایە، جێی گومانە کە بڕوا بەم بڕە پارە بکرێ کە لە داهاتی هەرێمی کوردستان هاتۆتە لای ئێمە، جگە لەوەی کە بەشی هەرێم لە بودجەی (2011) باس لەو بڕگەیە ناکەین، بەڵام خاڵی دووەم کە داهاتی بە کردەنی بە دەست هاتووە لە دەروازەکانی سنووری هەرێمی کوردستان دا، ئەو (305) ملیار دینارە، من پێموایە ئەوە جێی گومانە کە ئەو بڕە پارەیە دەروازەکانی سنووری هەرێمی کوردستان ئەو داهاتەی هەبێ، خاڵی دووەم/ ئەو داهاتانەی لە فرۆشتنی وزەی کارەبادا هەیە، بێگومان ئەوەش هەر جێگەی گومانە، بەڵام داهاتی خەملێنراوی دەروازەکانی سنوور کە لە هەرێمی کوردستان دا بە هەمان شێوە، ئەو بڕە پارەیشی کە لە پترۆدۆلاردا، من پێموایە ئەو پارەیە تا ئێستا بە پێی ئەو یاسایەی کە لە بەغدا کاری پێ دەکرێ، یاسای بودجەی گشتی فیدراڵی لە یاسای گشتی دا دیاری کراوە، ئەو بڕە، یەك بەرمیل نەوت یەك دۆلاری بۆ صەرف دەکرێ بۆ ئەوە شوێنانەی کە چاڵە نەوتییەکانی تیایە، من لەگەڵ ڕێزم بۆ قسەکانی سۆزان خان کە دەڵێ بۆ ئەو شوێنانە یان بۆ ئەو پارێزگایەیە لە (5٪) یان (10٪)ی، ئێمە ئەگەر سەیری بودجەی گشتی بکەین بۆ پرۆژەی ئەو شوێنانەی کە نەوتی لێیە، کە ئەو ناوچانەی کە زەرەرمەندن تیایدا، کە زەرەری

ژینگەیی هەیە، کە زەرەری ڕێگاوبانی هەیە، ئەو شوێنانە زەرەرمەندترین شوێنن کە بە باشترین شێوە قەرەبوو بکرێنەوە لەو پیترۆدۆلارە، کە بە پێی یاسای بودجەی گشتی فیدراڵیش کە لە هەموو عیراق دا بەو شێوەیە صەرف دەکرێ، بەڵام بەداخەوە لە کوردستان دا هەتا ئێستا کار بەم یاسایە نەکراوە، لە ساڵی پێشووش دا ئەو یاسایە جارێکی تر لە بودجەدا هاتبووەوە، بەڵام بەداخەوە بڕۆ ناوچەی کۆرمۆر، سەیری ڕێگاوبانەکانی بکە، یەك بنکەی تەندروستی تێدا نیە، لە ناو ئەو سێ، چوار دێیەی کە.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، باسی بودجەکە بکە، لەسەر ئەندامی پەرلەمانیش قسە مەکە، ڕجائەن، وەرەوە سەر میزانییەکە، لەسەر ئەندامی پەرلەمانیش تەعلیق لێ مەدە، قسەی خۆت بکە، فەرموو.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ ئەو شوێنانەی کە نەوت و غازی لێیە، من لەسەر ئەوە قسەم هەیە، لەسەر ئەوەی کە پێنج بڕگە هاتووە لە ناو داهاتەکان دا، من پێموایە لێرەدا داهاتی وەزارەتی ناوخۆ باج و دەرامەت و فرۆکەخانەکان، داهاتی کارگەکان، کە ئێمە (85) ملیار دینار لە ناو بودجەی ئەو ساڵ دا بۆ شەریکات دانراوە، پارەی ئەو شەریکات و کۆمپانیایەی کە تۆ ئەوەندە بڕە پارەیە خۆ دەبێ داهاتیشی هەبێ، بڕگەیەك هەبێ لە ناو داهات دا بۆ خەرجکردنی ئەو بڕە زۆرە، تۆ پارە دەدەی بۆ چاککردنی شەریکات، بۆ صەرف کردن بۆ شەریکات، بۆ ئەو کارگانەی کە لێرەن، من پرسیارم لە وەزیری دارایی کرد، وتی ئێمە کارگەمان هەیە، کارگەی دەرمانە، کارگەی چیمەنتۆیە، کارگەی بلۆکە، کارگەی کەسارەیە، ئەو کارگانە پارەی بۆ صەرف دەکرێ، ئەو کارگانە داهاتەکانیان لە کوێ یە؟ سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز ڤیان عبدالرحیم، فەرموو.

بەڕێز ڤیان عبدالرحیم عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرەتا دەمەوێ بەوە دەست پێ بکەم، هەرچەندە ئێمە بە پێی ماددەکانی (110)، (114)، (115)ی دەستووری عیراقی مافی هەموو یەکێکمانە، یان هەموو تاکێکی ئەو کۆمەڵگایە لە داهات و لە خەرجییەکانی خۆی بزانێت، بۆیە دەمەوێ سەرەتای پرسیارەکەم بۆ وەزیری دارایی یە، ئێمە وەکو دەزانین لە پرۆژە یاساکەدا هاتووە کە داهاتی هەرێم (400) ملیار و (507) ملیۆنە، لە کاتێك دا لە بەغدا ئاماژەی بە بڕی (5) تریلیۆن و (495) ملیار و (843) ملیۆن کردووە وەکو داهات و سەرچاوەی هەرێم، ئایا ئەو جیاوازییە لە کوێوە؟ بۆ من ڕوون نیە، پێویستم بە ڕوونکردنەوە هەیە، یەکێك لە پرسیارەکانی تر ئەوەیە کە

داهاتەکان بە نیسبەت ئەوەی کە هەیە، هەم لە خاڵە سنووریەکان، هەم لەو داهاتانەی کە لە وەزارەتەکانەوە هەیە، جیاوازییەکی زۆر، یان بە نیسبەت ئەوەی کە ناڕوونی تیایە، یان ئەوەیە ژمارەکانیان زۆر کەمە، لەلایەکی تریشەوە، ئەو بڕانە زۆر نەگونجا و نامەنتیقین، یەعنی جێگەی ئەوە نیە کە تۆ بڕوای پێ بکەی، بۆ نموونە دەکرێت لە داهاتی سنووری زیاتر لە حەوت خاڵی سنووری کە بە فەرمی هەیە، لەگەڵ تورکیا و ئێران دا، بەڵام لە هەمان کات دا داهاتی بە دەست هاتووی فیعلی بۆ ساڵی (2010) نووسراوە (305) ملیار، بە هەمان شێوە بۆ وەزارەتەکانی حکومەتی هەرێم، بۆ شەش مانگی یەکەم، تەنها بۆ شەش مانگی یەکەمی ساڵی (2010) داهاتی فیعلی هەموو وەزارەتەکان (316) ملیار و (798) ملیۆن دینارە، کە ئەوە بەڕاستی نیسبەیەکی زۆر کەمن، کە ئەوە جێگەی ئەوە نیە کە ئێمە بڕوا بەو نیسبانە بکەین، بۆ نموونە ئەگەر یەکێك لەو وەزارەتانە بە نموونە بهێنمەوە، بۆ نموونە وەزارەتی کارەبا، کە وەکو ئاشکرایە، یان لە پرۆژەکەدا ئیشارەتی پێ کراوە کە ساڵانە یان بڵێین بۆ ئەم ساڵ، یان ساڵی (2010) بایی (392) ملیار حکومەت کارەبا لە وەزارەتی کارەبا دەکرێ، بەڵام وەزارەتی کارەبا بە هەموو ئەو بڕە پارەیەی کە حکومەت لێی کڕیوە بۆ سەرجەم وەزارەتەکان و سەرجەم داهاتەکانی خۆی ئاماژەی بە (151) ملیار کردووە، یەکێك لە پرسیارەکانی ترم ئەوەیە کە داهاتی وەزارەتی ناوخۆ، بۆ نموونە ئەگەر بەشی باجەکان وەربگرین بۆ ساڵی (2009) تەنها دوو ملیۆن داهاتی هەبووە، بایی دوو ملیۆن دینار، بەڵام لە ساڵی (2010) تا (6/30) ئەو بڕە بووە بە (12) ملیارو (200) ملیۆن، بۆ ساڵی (2011) ئەو بڕەی کە خەملێنراوە (15) ملیارو سەدو هەشتایە، ئەمەش بەراستی ناڕوونییەك یان دژ بەیەکیەك هەیە، لە بەینی ژمارەکاندا، کە ئەمە زۆر نا واقعیە، پێویستمان بەروون کردنەوە هەیە یەکێك لە پرسیارەکانی ترم ئەوەیە کە جیاوازیەکی زۆر هەیە لە نێوان بری داهاتی خەملێنرا و لە نێوان وەزارەتەکاندا، بۆ نموونە وەزارەتی شارەوانی و وەزارەتی گواستنەوە ئەو بڕەی کە خەملێنراوە لەلایەن ئەو دوو وەزارەتەوە زۆر زیاترە، لەو بڕەی کەوەزارەتی دارایی بۆی خەملاندوون، زۆر سوپاس

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز عبدالله ملا نوری، فەرموو.

بەڕێز عبدالله محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانم کران، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك حەمە سەعید، فەرموو.

بەڕێز حمه سعید حمه علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم وایە ئەم داهاتە کە خەملێنراوە، یەکەم: زۆر کەم خەملێنراوە، دووەم: نارووونە داهاتی نەوت بەداخەوە تا ئێستاش ڕوون نیە لای هەموومان، وە بەتایبەتی داهاتی بەخشین وشیرینی گرێ بەستەکان، کە پار ساڵ وەکو جەنابتان ئاگادارن دوای قسەکردنی پەرلەمان لەسەری، دواتر وەزارەتی سامانە سروشتیەکان بە نووسراوێك ئاگاداری کردین، کە 370ملیار شیرینی گرێ بەستیان هەیە، دەکرێ بەپرۆژە ئێستا بۆچی ئەو شیرنیانەی تیا نییە، خاڵێکی تر داهاتی گومرگەکان، بەداخەوە بۆ ساڵی 2010 (205)ملیارە بۆ ساڵی 2011 (400) ملیارە، یەعنی واتە هەرۆژەی 800000، دۆلارە یەعنی لە ملیۆنێك دۆلار کەمترە، کە ئێمە (6) خاڵی سنووریمان هەیە، گومرگ کە وەکو حاجی ئۆمەران، برام خەلیل، کێلێ ئەوەی قەلادزێ، پێنجوێن، تەوێلە، پەرۆێز خان، کە پێم وایە هەر یەکێك لەو دەروازە سنووریانە رۆژی لەوە ئەچێ ملیۆنێك دۆلار ئینتاج و گومرگیان هەبێت، کە گومرگی ئەو کالا بازرگانییانە دێنە ناوەوە، کە گومرگێکی زۆریان لەسەرە، بۆیە ئەم داهاتی گومرگە سنووریانە زۆر کەمە، خاڵێکی تر داهاتی وەزارەتەکان بەم خشتەیەی وەزارەتی دارایی خۆیان خەملاندوویانە کە خەملاندنەکەشیان زۆر کەمە، لەساڵی 2010 و 2011 فەرقی نیوەیە یەعنی زۆربەی وەزارەتەکان بە نیوە خەملێنراون، لەگەڵ ئەم نیوەشدا خەملێنراوە بە 400 ملیارو 507 ملیۆن لێرەدا دەرج، نەکراوە تکایە وەلاممان بدەنەوە ئەو 400 ملیارە بۆ دەرج نەکراوە؟، خاڵێکی تر کە داهاتی فرۆشتنی وزەی کارەبایە، پشتگیری ئەو وتەیەی مامۆستا عمر ئەکەم، وزەی کارەبا فرۆشراوە، لە ماددەیەکدا دەڵێ داهاتەکەی بۆ وەزارەتی کارەبایە، ئەی بۆ شارەوانی و تەندروستیش وانییە، کەواتە ئەوەش ڕوون بکرێتەوە بۆمان، لەگەڵ سوپاس و ڕێزدا

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس بۆ جەنابت بەس من مەکە شاهید لەسەر ئەرقام رجائەن، بەڕێز عەدنان عوسمان، فەرموو.

بەڕێز عدنان عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاس قسەکانی من کران.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس بۆ جەنابت ئێستا داوا لە کاك شێخ بایز ئەکەین، کە وەلامان بداتەوە، کاك بلال ببورن هێشتا کاك بلالیش مابوو بەڕێزان ئەمە ئاخر جارە ئیتر، ئەگەر جاری تر سەرەمان دا بە بەڕێزێك بە ئیجازەش چووبێتە دەرەوە، وەختێ ناوی ئەخوێنرێتەوە لێرە نەبێ حەقەکەی ئەڕوات، بۆ ئاگاداری ئەمە ئاخر جارە، ئەمڕۆ شانسمدا پێتان، بەس جاری تر تکایە دوایی کاغەزمان بۆ نەنووسن، ئەوەی لەدەرەوە بوو تەواو، کەرەم کە کاك بیلال

بەڕێز احمد سلێمان عبدالله(بیلال):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵا من لەسەر داهاتەکان هەندێ تێبینم هەیە، هیوادارم جەنابی وەزیر ئەم تێبینیانەمان بۆ ڕوونکاتەوە، بۆ ئەوەی بۆ بەندەو بۆ هەموو بەرێزانیش ڕوون بێت، دیارە هەرچەندە زۆر قسەی لەسەر کرا، لەسەر داهاتەکان بەس من وەکو موقارەنەیەك کە لەبەردەستمە، بۆ نموونە وەزارەتی شارەوانی لە ساڵی 2009 داهاتی وەزارەتی شارەوانی کە دەرج کراوە، لەبەر دەستمانە 31 ملیارو قسور بووە، بەڵام ئەمساڵ بووە بە 910 ملیۆن، خۆ ئەگەر ئەم یاسایەی کە جەنابی وەزیر پێشتر باسی کرد، لە ساڵی 2009ش هەبووە، بۆ لەساڵی 2009 داهاتەکان 31 ملیار بووە، بەڵام ئێستا کەمتر لە ملیارێکە، ئەوە بۆخۆی لەلای ئێمە بووە بەحیێگای پرسیاری، بۆچی ئەوە بەو ڕێژە زۆرە کەمی کردووە؟، کە ڕێژەکە دەکاتە لە 71٪ سەبارەت بەشارەوانیەکانیش کەپارەیان بۆ سەرف دەکرێت، جارێکی تریش بۆ دیاریکراوەتەوە؟، ئەوە باس ناکەم، چونکە جەنابیان ئیشارەتیان پێدا، کە 409 ملیاری بۆ دیاریکراوە، بەڵام لێرەدا ئەوەمان بۆ دەردەکەوێت کە ئەگەر وابێ ئەوە دووجار وەزارەتی شارەوانی پارەی لە بودجە بڕیوە، جارێك بەناوی شارەوانیەکان جارێکیش بەناوی وەزارەتی شارەوانی، ئەوەش پێویستی بەڕوونکردنەوەی زیاتر هەیە، داهاتی فرۆکەخانەکان زۆر باس کرا، بەس ئێمە لە لیژنەکەی تایبەت بەخۆمان، لیژنەی شارەوانی و گواستنەوەو گەیاندن، کە جەنابی وەزیرو جەماعەتی وەزارەتمان بانگ کرد، پرسیاری داهاتمان کرد، ئەوانیش وتیان لای ئێمە نیە، نەهاتووە، نازانین چەندە، من پێم وایە ئەگەر وەزارەت نەزانێت داهاتی خۆی کە بەشێکی داهاتەکانی فرۆکەخانەی هەولێر وسلیمانیە چەندە؟، کەواتە ئێمە چۆن بزانین چەندە، چۆن ئێمە بزانین داهاتەکان وسەرفیاتەکان لەیەکتری دەرکراوەو ئەو نەتیجەی کردووە؟، پێویست وایە، وەکو چۆن سەرفیاتەکە بۆ ئێمە دەنووسرێت، پێویستە داهاتەکانیشمان بۆ بنووسرێت بۆ ئەوەی بەرچاومان ڕوون بێت، چونکە ئەوە ڕەقەمە، سەبارەت بەکارەبا دیسان، کارەبا بەدوو جۆر هاتووە، جارێك نووسراوە 120 ملیۆن لەم جەدوەلەی کە نووسراوە ئیعدادی موازەنەی جاریە، جارێك هاتووە کە دەڵێت داهاتەکەی 120 ملیۆنە، جارێکی تریش لە یاساکەدا هاتووە، ئەڵێت 151 ملیارە، ئەگەر ئەمە یەکێکیان داهاتی گشتی بێت وئەوی تریشیان داهاتی خودی وەزارەتەکە بێت، ئەوە ئەم دوو بڕە پارەیە کۆنەکراوەنەتەوە، بەڵکو هەر یەکێکیان کۆکراوەتەوە، ئەی بۆ ئەوی تریش کۆناکرێتەوە لەگەڵیدا؟، ئەگەر داهاتیش بەگشتی هەر ئەوەندە بێت، ئەی بۆ سەرفەکە، بۆ نموونە هەر لەم جەدوەلەدا، دەڵێت داهاتی سەرفی کارەبای تەخمین کراو، بۆ ساڵی 2011، 392 ملیار و767 ملیۆنە، ئەی خۆ بەلای کەمی دەبوایە ئەم سەرفە، وەکو داهات حساب بکرایە، کە وەزارەتەکان سەرفی دەکەن، دوایش سەرفی کارەبا ئەوەی کە وەزارەتەکان دەیکەن، دوایش وەزارەتی کارەبا چەند سەرف دەکات، لێی دەرکرایە تا هەردووکیانمان لەبەرچاو بوایە، بزانین فیعلەن ئەو ڕەقەمە دەردەچێتەوە، یان ڕەقەمێکی تر، سەبارەت بەداهاتە مودەوەرەکان، بەڕاستی ئێمە بەرچاومان ڕوون نیە، هەر جەنابی وەزیر خۆی دەڵێت، داهاتەکان دەچێتەوە فلان شوێن، یان هەندێکی دەچێتەوە فلان شوێنی تر، یان هەندێکی لە سندوق دەمێنێتەوە، ئەو هێندە چەندە، ئەو هێندەش کەسەرف کراوە ئەویش چەندە، باڕوون بێت، چونکە ئەوە ڕەقەمە، خۆ ناکرێت بە تەقدریر باس بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێزان ئێستا کاتی ئەوە هاتووە، کە جەنابی وەزیر وەلامی موداخەلەی ئەندامە بەڕێزەکانی پەرلەمان بدەنەوە، فەرموو جەنابی کاك شێخ.

بەڕێز شێخ بایز تالەبانی(وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وابزانم پێشووتریش زۆربەی زۆری ئەم پرسیارانەم وەلام دابوویەوە، ئەگەر موسەجەل بێت، بەلام من مولزەمم ئەبێت هەرکاتێك پرسیارم لێ بکرێت وەلامی بدەمەوە، ئەم ئیرادەی کە ئێستا لێرەدایە، ئەمە جارێکی تر دەیلێمەوە، ئەمە ئیرادی موقەدەرە، یەکەم: ئەو مەبلەغەی کە بۆ ئێمە هاتووە، ئەوە دیاریکراوە کە بۆمان دانراوە لە عێراقەوە، ئەوەی 11180،(305)ملیارەکەی تر کە هەیە، ئەمە پارەکە ئێمە ئەم تەقدیرەمان داوە، بۆیە ئەمسالّ ئەمەیان مەقاسە نەکرد، ئەم (305)ملیارەیان بۆمان گەڕاندۆتەوە، یەعنی ئەو ڕەقەمەیان بۆ گەڕاندووینەتەوە، 151ملیارەکەی تری هی کارەبایە، بۆ بەڕێزم کاك دکتۆر علی حازرە، ئێمە سێجار لە ئەنجومەنی وەزیران کۆبوونەوەمان کردووە لەسەر ئەم بابەتەو دووجاریش جەنابی وەزیری کارەبا لەسەر ئەم ڕەقەمە موناقەشە کراوە، ڕەنگ هەیە جیبایەی کارەبا وەکو پێویست نەبێت، تەوەقوعات بەو شێوەیەیە، وە جارێکی تریش ئەڵێم ئەمە موقەدەرە، بەنیسبەت تەقدیراتی ئەمسالّەوە کەدامان ناوە، 400 و کەسر ملیار دینارە، بەلام خۆی هەر موقەدەرە، ئێمە 400 تەکەمان داناوە، پترۆ دۆلارەکەش ئەوە بە وجودی وەزیری سامانە سروشتیەکان، ئەوە دانراوە لەڕێگای ئەوەوە بە حساب و کتابی ئەو تەقدیر کراوە کەلەو حدودەمان بۆ دێت، بەڕاستی من زۆرم لەم مەوزوعە باس کرد، ئێوە حساباتی خیتامی دێتە بەردەستتان، لەحساباتی خیتامیدا هەموو ئیرادێکی فیعلی دەر ئەکەوێت، ئێوە ئێستا بۆتان هەیە، بگەڕێنەوە سەر حساباتی خیتامی سالّی 2009، بزانن لەگەلّ ئیرادە موقەدەرەکەو ئەو ئیرادەی کە بەفیعلی ڕوویداوە بزانن فەرقی هەیە، من تکاتان لێدەکەم ئەمە تەقدیرە، ئەگەر دەتانەوێت زیادی تەقدیر بکەن زیاتر ئەم مەوزوعە بێت، ئێمە نازانم وەختی خۆی ئەم مەوزوعەمان زۆر باسکردووە، باس لە ئیراداتی نەوت دەکەن، هەر لێرەوە جارەکەی تریش باسم کرد، ئێوەش خۆتان دەزانن، حساباتی نەوت، حساباتێکی تایبەتە، بەپێی بڕیارێك کە لێرە دەرچوو، بەیاسا ئێمە داوامان لێکرا، کە دوو حساب بکەینەوە، بۆ وەزارەتی نەوت، هەردوو حسابەکەمان بۆیان کردۆتەوە، پارەیەك کۆبوویەوە، 250 ملیۆن دۆلار، هاتە ئیرەو پڕۆژەکانیش هاتە ئێرە، ئیقرار کرا، کە ئیراد و مەسروف، لە فایلێکی تایبەتدا بە سجلاتی تایبەت و حساباتی تایبەت ئەوە کرا، ئێستا پارەی تر کەکۆبووەتەوە، دێتەوە بەردەستی جەنابتان، بەهەمان شێوە ئیقراری ئیرادەکە مەعلوم دەبێت لەلاتان، پرۆژەکانیش لەلای ئێوەوە تەحدید دەکرێت، کە دێتە بەردەستان و ئیقرار دەکرێت، بەڕاستی بۆ بەڕێزم کاك بیلال من جوابم دایتەوە ئەو ڕۆژە، ئێستاش ئەیلێمەوە، وەرەقەکەم هەر لەپێشە، مەوزوعی ئیرادی شارەوانی، وەزارەتی شارەوانی جیایە، شارەوانیەکانیش جیان، جارێکی تریش دەڵێم شارەوانیەکان بەپێی قانونی ڕەقەم (6) ئیش دەکەن، ئیرادی خۆیان بۆ خۆیانە،

حکومەت لەسەریەتی دەعمی بکات، لەبەر ئەوە ئێمە هاتووین ئیرادەکەیان و مەسروفەکانیانمان یەک لەیەک تەرح کردووە، پێویستیان چەند مابێتەوە، ئەوە دەعمیان دەکەین ئەوەش لە مینەح دەرکەوتووە، ئەوە بەنیسبەت شارەوانیەکانەوە هەندێ ئیرادی تریش هەیە، بەڕاستی باسی لێوە دەکرێت کە فلان ئیراد دیارنیە، مەسەلەن ئەڵێن کوا ئیرادی فڕۆکەخانەکان، باسمان کرد، ئیرادی فڕۆکەخانە بۆ خۆیەتی، تەبیعەتی حسابەکەی وایە، بەڵام ئێمە دەعمی دەکەین، بەنیسبەت فڕۆکەخانەشەوە، ئەوەتا هەیە، سەرفیان 76 ملیار بووە، داهاتیان 32 ملیار بووە، عەجزیان 44 ملیارە، تەبعی ئەوە ئیمە دەیدەین، شارەوانی 432 بە 38 بە 395، حەتا بانقەکان بەهەمان شێوەیە، ئەم جۆرە حساباتانە کە ئیرادەکەیان نایەتە ناو ئەم جەدوەلانە، لە ئەصڵدا ئیرادەکانیان تەرح کراوە، بەڕاستی من جارێکی تریش تەئکید دەکەمەوە خوشک وبرایانی بەڕێزم بەڕاستی ئەگەر ئێوە سیقەتان بەحساباتی خیتامی هەبێت خۆ ئەو وەختە ئەتوانن لێرەدا ئێمە دێینەوە بەردەم بەڕێزتان وبەتەئکید حساباتی خیتامی بەشێوەیەکی مودەقەق دێتە بەردەمتان و بۆ بەڕێزیشتان هەیە ڕەقابەی مالی دابنێین بەرامبەرمان، ئێمە هەر شتێکمان لەو بابەتانە ئیخفا کردبێت یان نەبێت، ئەو وەختە حسابمان لەگەڵ دەکرێت، ئێمەش جەزای خۆمان وەردەگرین ئەگەر شتێکمان کردبێت...

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ببورە جەنابی وەزیر، کاك نەریمان، نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز نەریمان عبدالله قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە زۆرجار گوێمان لەوە دەبێت کە داهاتی ئەو بەشە، ئەو بەڕێوەبەرایەتیە، فڕۆکەخانەکان بۆ خۆیانە، ئەمە کێشەمان لەوە نیە کە بۆخۆیانە، بەڵام چەندە بۆ تەحدید ناکرێت بۆمان؟، ئێمە چۆن سبەینێ بتوانین بەدواداچوون بکەین، موقارەنەی بکەین؟، لەگەڵ ئەوەی کە هەیە؟، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، گەشت، کاك شێخ بەردەوام بە، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جەداویلمان هەیەو مەوجودە، ئەمانەمان لە جەداویلەکان دەرکردووە، کە ئیراد و مەسروفە، ڕەقابەی مالیش کە تەدقیق ئەکات، لەگەڵ ئێمەدا لەسەر ئەم ڕەقەمانە تەدیقیمان لەگەڵ دەکات، چونکە ئەوانە هەموویان شارەزان، ئەزانن لەکوێ تەدقیق ئەکەن و شارەزان، سالانەو مانگانە تەدقیقیان کردووە، ئەو شتانەی ئیشی ئەوانە لەڕووی تەدقیقەوە، تەحقیقەکەشی لەگەڵ موراقەبەکەشی بۆ بەڕێزتانە، ئینجا ئەگەڕێمەوە سەر مولاحەزەکانی تر، کە باسکراوە، مەسەلەن باس دەکرێت گومرگ و زەریبەو ئەمانە دووجار وەرئەگیرێت ونازانن پارەکە بۆکوێ دەڕوات؟، بەڕاستی ئیشکردنی ئێمە تەعلیماتمان هەیە، بەپێی

قوانین و تەعلیمات ئیشەکانمان ئەکەین و، ئەمەش شتێکە لە هەموو دەوائیری دەوڵەتدا، کە هاوشێوەی وەزارەتی مالیەو هاوشێوەی دائیرەو دائیرەیە ئەو ئیشانە ئەکەن، یەعنی بەراستی من نازانم ئێمە بۆ ئەوەندە کەوتینەتە ژێر ئەم گومانەوە، گومرگ دوو جار بۆ وەردەگرین؟، زەریبە دووجار بۆ وەردەگرین؟، ئەوە کە داخل دەبێت گومرگێك کە زەریبەی بیدائیە خۆی وەر دەگیرێت، بەلاّم بۆ ئەوەو ئەوە وەر ئەگرین، ئیلزامی ئەکەین مراجەعەتی زەریبە بکات، کە مراجەعەتی زەریبەی کرد، لەوێ فەرقەکەی لێوەر دەگرینەوە، بۆ ئەوەی کە مراجەعەتی زەریبەی کرد ئێمە لەوێ ئەزانین، ئەگەر قەرزاری تریش هەبێت لێی وەرگرینەوە، ئەمە ئیشی رۆتینی دەوائیری دەوڵەتە بەو نەوعە لەقەڵەم نەدرێ من پێم چاکە، دوای ئەوە باسی زەریبەی دەخل ئەکرێ لە شوێنێ 2٪ ، لە شوێنێك 5٪ ، ئێمە ئەو یاسایەمان هەموار کردووە، داواشمان کردووە، ناردوومانە بۆ پەرلەمانی بەرێز، ئێستاش لە بەردەمی پەرلەمانی بەرێزە فەرموون ئیقراری بکەن و تا جێبەجێی بکەین، فرۆشتنی نەوت هەروەکو جارێکی تریش ئەڵێم ئەوە لە حیساباتی تایبەتە، بەراستی، باسی مدەوەر ئەکرێت ئەڵێن مدەوەر کوا؟، من وەڵەو حیساباتی خیتامی ناتوانم قسەی لەسەر بکەم، چونکە تا ئێستاکە بەو شێوەیە نە تەدقیق کراوە نە هاتۆتەوە، بڵێین بتوانم رەقەمێك، بەلاّم من پێموایە جارێ، ئەگەر مدەوەر هەبێت ئەوە داخل ئەبوو، بەلاّم ئێوە تەوەقوعاتی خۆتان، ئەگەر بەس ئەوەندە رجاتان لێ ئەکەم ئێوە عجزکان، سەرفەکانی تەجاوزی ئەم سەرفانە بەس (مەسرەفی عقاری)، لەگەڵ عجزەکاندا کۆ بکەنەوە، لەگەڵ ئەو وفوراتانەی کەلە ئیستسماریدا هەبووە، جەنابتان ئەڵێن چی لێهات؟، یەك لە یەکی دەربکەن ئەو وەختە ئەگەر مدەوەر هەبوو ئێمە نەمان نوسیبوو لە 12/31 بە تەئکید لە حیساباتی خیتامیدا دەردەکەوێت، ئەو وەختەی ئێمە ئەکەوینە بەردەمی محاسەبە. ئەو ئەڵێ داهاتی سلەفی عقاری و سلەفی زەواج بۆ کوێ ئەروا؟، باشە دە ئێمە پارەمان تخصیص کردووە بۆ سلەفی عقاری، بۆ سلەفی زەواج، بۆ سلەفی زراعی. ئەقساتەکانی کە ئەگەڕێتەوە، ئەگەڕێتەوە بۆ ناو ئەو سندوقە، بۆ مەعلومات بەڕێزتان بەس لە سلێمانیدا سالّێك پێشی ئێستاکە، جارێکی تر دەست بە سەرف کردن بکەین، ئەوەی چونکە من بۆیە عفوم کەن کە باسی سلێمانی ئەکرێت، چونکە من زیاتر ئاگام لەوێ بووە لێرەش هەر بەهەمان شێوەیە، لە حدودی (21) ملیار دینار پارە گەڕابۆوە، جارێکی تر ئیستیفادەمان لێی کرد، پارەمان دا بە خەڵك، ئەو پارانە نابێتەوە ئیراد بۆ وەزارەتی مالیە تا ئێمە بڵێین، لێرە دەرجی بکەین، مەسەلەی ئەوەی کە حیساباتی نەوت من جارێکی تریش ئەڵێم باسی شیرینی، باسی پێنج ملیارو باسی ئەمانە ئەکرێت، من بەراستی حیسابات لە وەزارەتی داراییە ئەرقامە، بنوکەکانی ئێمە ئیش ئەکەن، کەسیش 10 دیناری نەقدی لە لای نیە، کە حیسابمان داوەتە وەزارەتی سامانە سروشتیەکان، پارەکانیان لە حیساباتی خۆیاندا داناوە، ئەوەی لە ناو ئەو بانکانەیە ئەوە پارەی دەوڵەتە، وە ئەوەی کە هەر حیسابێك هەبێت لە ناو دەوڵەتا مەوجودە، ئەوەی کە من پێموایە ئەو(5) ملیارە مەسەلەی مەشاریع و شتی وابێت، هەرچەند نازانم ئەوە خۆتان لە وەزیری نەوت بپرسن ئەو موزوعە. باسی پارەی ئەم پێنج ساڵەی وەزارەتی پێشمەرگە دەکرێت، ئەڵێن ئەمە کە بێتەوەجێ، تەبیعی ئێمە هەتاکو ئێستا ئەم عجزانەی کە

تووش ئەبین، هەر خۆشتان مصادەقەتان کردووە سەبەبی رەئیسی ئەم عەجزانە ئەوەیە، کە بەرێزتانیش مصادەقەتان کردووە، لە نەتیجەی سەرف نەکردنی ئەو پارانەیە کە لە وەزارەتی دیفاعەوە بۆ ئێمە نەکراوە، لە حکومەتی عیراقیەوە، هەروەختێك پارەکە بێ تەبیعی ئەبێتە ئیراد بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان، داخیلی ئیرادات ئەبێت، ئەگەر عەجز هەبێت عەجزەکە سەد دەکا، وە ئەگەر عجزیش نەبێت ئەوە پارەکە لەم پەرلەمانە چۆن موازەنەکە دێتە بەردەستتان لە زمنی موازەنەدا دێتە بەردەست بەرێزتان، نەفەقاتەکانیشی بەرامبەری دێتە بەر دەستتان، ئێوەی بەرێزن کە موصادەقەی ئەکەن. مەعمەلی چیمەنتۆ بەراستی ئیرادی مەعمەلی چیمەنتۆ بە ئیجار درابوو بە کەرتی تایبەت، وە بە حیساباتێکی تایبەتی خۆیان هەیە، بەراستی لە وەزارەتی پیشەسازی، ئەگەر ئیرادێکیان هەبێت، بەڵام من پێموایە ئەو هەرچی ئیرادێك هەیە دەرج کراوە، لەوێ ئەوە ئەبێ بگەڕێینەوە سەر عقدەکەی، و ئیرادەکەی، وەزارەتی پیشەسازی نازانم من باوەڕ ناکەم بەو شێوەیە بێت ، ئەگەر هەش بێت رەنگ هەیە، سەهمێکی هەبێت، حکومەتی ئێستا بەس موتەئەکیدبن لەسەر ئەو موزوعە، باسی پارەی مینحە ئەمەوێ ئایا ئێمە مینەحمان وەرگرتووە، یان وەرمان نەگرتووە؟، خوشك و برایانی بەرێز ئێوە خۆشتان ئەمە ئەزانن کە ئێمە ئەوە عیلاقەی بە حکومەتی مرکزیەوە هەیە، ئێمە حکومەتی هەرێمین، حکومەتی ئیقلیمین ئێمە، ئێمە کەی ئەو دەسەلاتەمان هەیە بە مباشیر بچین قەرز وەربگرین، بچین مینحە وەربگرین، نە پێمان ئەدەن وە نە لە دەسەلاتی ئێمەدایە. ئەوە بە نیسبەتی ئەوەی کە ئەویتر پرسیارێکی تر هەر ئەوە، باسی رەئس مال کرا، بانقەکانی ئێمە هەیە کە ئەو ئیشانە ئەکات، مەسەلەن ئەوانیش ئیرادو مەسروفیان هەیە، وە رەئس مالی خۆیان هەیە، ئەوەی کە زمنی پرسیارەکەی دووەم کە ئیلا لەوە زیاتر کە هیچی کەمان نیە. باسی باشماغ و ابراهیم خلیل و ئەوانە دەکرێت، بەراستی فیعلەن باشماغ مەنفەزێکە ئێستا تازە بڕیاری بۆ دەرچووە، ئیشی تیا دەکەین، ئەو مەنفەزە ئیرادیشی هەیە، وە ئەو ئیشانەی کە ئەیکەین مشروعێکی زۆری بۆ دەرچووە، وە هەتا ناوچەکە ئیستیملاك کرا، ئەوە، سیاجی بۆ ئەکرێ، چەندەها بینایاتی بۆ دەکرێ، بەڵام دەبێت ئەوەمان لە بیر نەچێت باشماغ مەنفەزێکی تازەیە، ئیبراهیم خلیل مەنفەزێکی کۆنە، وە باشماغیش بۆچی تەئخیر بووین، ئێستا زۆربەی ئیشەکانمان لە باشماغ و لە پەرۆیز خانیش کە تازە بووەتە مەنفەزی رەسمی، بە کەرەڤانات معالەجەمان کردووە، وەختی خۆی لە بیدایەتدا حکومەتی عیراقی وەعدی دابوو بە ئێمە، کە ئەوان ئەو ئیشە بکەن، بەڵام زۆر چاوەرێیان بووین نەیانکرد، وە کە نەیان کرد ئێمە خۆمان دەستمان پێکردووە، لەسەر تەخصیصاتی حکومەتی هەرێم ئێستاکە ئیشێکی یەکجار زۆری تێدایە، وە ئیشی تیا ئەکەین وا خەریکن. باسی ئەو فەرقی(5) تریلیۆنەکە ئەکەین، وەللاّ دوو جارم شەرح کرد ئەوە ئەمجارەیش باسی دەکەمەوە، ئەو (5) تریلیۆنە لە نتیجەی ئەوەوە هاتووە، حکومەتی عیراقی ئەو نەوتەی لە کوردستان دەرئەچێ، و ئەیوت ئەم نەوتە کە ئێستا ئەچێتە ناو بۆرِیە نەوتەکانەوە، کە ئەیوت ئەمە ئەوەندە لەسەر ئێمە بە داهات حیسابیان کردبوو، بەڵام کە موفاوەزاتیان لەگەڵ کرا، کە حقیقەتەکە روون بوەوە، کە ئەو نەوتە هی خۆیانە، وە مبیعاتەکانی ئەچێتە لای خۆیان، 17٪ ی ئەگەڕێتەوە بۆ ئێرە، ئەو

ئیرادەیان لادا ئیرادەکەی ئێمەیان بە نـەزەر ئیعتیبـار وەرگـرت، وەهـەر لێـرەوە مەسـەلەن کـە بـاس ئەکـەن، ئەلێن وەللاّ ئێمە هـەتاکو ئێستا نـازانین چـی ئیرادێـك هـی حکومـەتی مەرکەزیـە وە چـی ئیرادێکـی هەیـە، منیش وەکو ئێوەم، پەرلەمانی پێشوو، برادەرانی پەرلەمانی پێشوو، ئەگـەر مـەوجودن لـە وەختـی جـەنابی کاك عدنان کە سەرۆکی پەرلەمان بوو، جەنابی کاك دکتۆریش کە مـەوجود بـوو، کـاك فرسـت بـە تایبـەتی تەئکیدی ئەکردەوە، کە ئیرادە مەحلیەکان عائیدی حکومەتی هەرێم خۆیەتی، بەلاّم وەللاّ ئـەوان بـە کامـل ئیرادەکانمان لێ ئەبڕن. ئێمەش پێمان خۆشـە پەرلـەمانیش، حکومـەتی کوردسـتانیش، هـەولّمان بـۆ بـدەن، ئێمەش لەگەلّیاندا بۆ ئەوەی کەوا ئەوەی ئیرادی حەقیقیە عایدی ئێمەیە ئـەوە وەری بگـرین، رەنـگ هەیـە ئەو وەختە من نەیەم لە جیاتی ئەوەی پێنج سەد بنووسم، مەسەلەن ئێستا چـوار سـەدم نووسـیوە، ئـەرۆم لەوێ پێنج سەدەکە ئەنووسـم، شـەش سـەدەکە بنووسـم، ئەمـە وەختـی خـۆی شـەرحم کـردووە، شـەرحمان کردووە ئەم مەسەلەیە لە چیەوە هاتووە، وە جارێکی تر تەئکید ئەکەمەوە تکـام وایـە، ئێـوە ترکیـز بخەنـە سەر حیساباتی خیتامی، وە ئەوەی کە دێتە بەردەستتان،ئەو وەختە بۆتان دەر ئەکەوێـت کـە ئێمـە چـیمان کـردووە، وە چـی ئەکـەین، وە موخالـەفاتمان چـیە، جـەنابتان وەکـو موراقەبـەو وەکـو بەدواداچـون، دیـوانی چاودێریش وەکو تەدقیق. داهاتی کارەبـا وە مەسـرەفی، بـە نیسـەتی کارەبـاوە ئێمـە لـەناو ئیعاناتـدا دامـان نابوو، تەبیعی پارەکەیش هەم دیسان ئەمە بووە بە کێشە، موزوعی ئەم داهاتە هەر پرسـیاریان کـرد، ئـەوە کارەبا ئەوەندەی لەوێ داهاتی هەیە، و ئەوە لەوێ کوانێ و چی لێهات تەبیعی کارەبا لەناو مینحە نیە لەناو ئیعاناتـدا بـوو، ئـەم سـاڵ لـە دوای ئـەوەی کـە گازوایـل کڕینـی کارەبـا کەوتـە سـەر ئێمـە وە پارەیـەکمان تەخصیص کرد بۆ کڕینـی مەحـەگات و ئەوانـەش تیایـا هـەتا لـە ئیستسماری لای جـەنابی (دکتـۆر) رەنگـە ئەوانە دەرکەوتبێت، ئەو پارانە ئەوەندە زیادی کرد پێویستی بـەوە کـرد ئێمـە لـەناو ئیعاناتـدا، لـەناو ئـەو دەعمـەیا دەری بکـەین وە حەقیقیەکـەی خـۆی پـێ نیشـان بـدەین چـی وەکـو ئیرادەکـەی و چـی وەکـو مسروفەکەی وە ئیلا ئەو وەختە بە یەك رقم دامان دەنا، بەلاّم مسروفەکەیان ئێستا زۆر زیادی کرد، لەبـەر ئەوە هێنامانە ناو موازەنەوە. بە نیسبەتی ئەوەی کە شـەریکات و ئـەو پارانـە ئـەوە ئـەورۆژەش هـەر باسـم کرد ئێستا لەناو شەریکات بۆ ئەوەی کە ئەو پارانەی ئەلێم بۆ ئەو شەریکاتانە دانـراوە (شـەریکات) یـەکێك لەوانە ئیعاناتی زراعیە بەلاّم بگەڕێوە سەری ئەنواع و ئەشکال شتی تری تیایە لەو بابەتانە، ئەوە بـۆ ئـەوە نیـە ئێمـە ئـەو پارەیـە فـلاّن شـەریکە بیـەوێ هـا بـۆ تـۆ، بیـدەینێ، ئـەوە هـەمووی حیسـابی خـۆی هەیـە، حیساباتی حکومـەت زۆر فراوانـە، ئـەرقام و عناوینـەکانی فـراوانن وە ئەمـە ئـەم ئیشـانە هـەمووی ئسـولّیە قانونی ئسولّی محاسەباتی لەسەر تەتبیق ئەبێت، ئەمە هەمووی قانونی ئیدارەی مالی هەیە، هـەموو دەلیلـە حیسـابیەکان موجـودن، ئیسـتیمارەتەکانمان یـەك ئیسـتیمارەیە یـەعنی مـن ئـەوە وەلاّمەکانمانـە سوپاسـتان دەکەم.

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، لیژنەی دارایی فەرموون.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیاری ئێمە بۆ ئەوەی تەخصیص کردنی پارەی مەنافزی حدودی و پارەی عەمەلیاتی نەفتی لەسەر ئەو ئەساسە بوو بۆ قەرەبوو کردنی ئەو ناوچانەی کە ئەم عەمەلیاتە تێدا دەکرێت، پاشی موناقەشاتی هۆڵی پەرلەمان بۆمان دەرکەوت کە فعلەن ئەمە بەشێکە لە سامانی ئەم وڵاتە و خەڵکی کوردستان هەمووی دەبێ سوودمەند بیت لەو داهاتە، لەبەر ئەوە ئێمە لە سەرۆکایەتی لیژنەی دارایی رێك کەوتین کە پێشنیاری خۆمان سحب بکەین داوا بکەین لە حکومەتی هەرێم بۆ دۆزینەوەی رێگا چارەیەك بۆ چۆنیەتی قەرەبوو کردنی ئەو ناوچانەی کە خاڵە سنووریەکانی تێدایە و عەمەلیاتی نەفتی تێدا دەکرێت، بۆ ئەوەی ئەوانیش بە مافی خۆیان بگەن و زۆر، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك حمە سەعید، فەرموو.

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زیاد لە چەند پەرلەمانتارێك داوامان کرد کە داهاتی وەزارەتەکان کە بە جەدوەلێك وەزارەتی دارایی خۆی خەملاێندوویەتی چوار سەد ملیار و پێنج سەدو حەوت ملیۆنە لێرەدا داخل نەبووە، زەحمەت نەبێ جەنابی وەزیر وەلاێممان بداتەوەو سوپاسی دەکەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر وەلاێمی ئەو پرسیارە بدەوە، بێزەحمەت.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی وئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە من ئەزانم کاك حمە سعید باسی چی ئەکات، لێرە لە رەقم چواردا هاتووە، ئیراداتی حدودی ئەمە خۆی چوار سەدو کەسرە، جارێك کەسرەکەی لەسەر نیە، وە ئەمە حدودی نیە، ئەمە بۆ وای لێهاتووە، دیارە من دوو تەصحیحی تریشم لەسەر ئەم مەسەلەیە کرد، ئەم مەوزوعە کە چووە ئەنجومەنی وەزیران بۆ صیاغەی قانونەکە، ئاوها بەم شێوەیە دابەزیوە، چوەتە مەجلسی شوراش و گەڕاوەتەوە، نەگەڕاوەتەوە لای ئێمە کە تەماشای بکەین، ئەمە چۆنە؟، ئەمە لە مجلسی شورا و لە ئەنجومەنەوە ئەم یاسایە نووسراوەتەوە، ئەمەی کە هاتووە مەنافیزی حدودی ئەم چوار سەد ملیارە هەموو داهاتەکەیە، چوار سەد ملیارو کەسرە، ئێمە کەسرەکەیمان نەنووسیوە، لەبەر ئەوەی هەر موقەدەرێك کەسرەکەیمان نەنووسیوە سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عومەر، فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاء الدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بــەڕێز جــەنابی وەزیــر، ئــەوەی کــە منــیش باســم کــرد، لــە موازنــە وەرەقەیــەکتان نــاردووە، ئەمــە عینوانەکەیەتی (استماره تقدیرات أیرادات حکومه اقلیم کوردستان لسنه2011) عــەرزت دەکــەم، 400 ملیــار 507 ملیۆنــە باســی (30) دام و دەزگــای حکومــەتی هــەرێمی کوردســتانە، خــاڵ بــەخاڵ داهاتــەکانی نووسراوە، ئەوە باسی خەملێنراوی ئەم ساڵە، جا ئەگەر ئەوە ئەم نییە، کەواتە ئەی ئەوی تر کامیانە؟، ئەم هی ئەم ساڵە، هی 2011 یە، داهاتی سنوورەکانە بەڕێزم

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بەڕێز عمر صدیق، فەرموو.

بەڕێز عمر صدیق هەورامی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئــەوەی مــن تێبگەیشــتم، قســەی ئــەو بەڕێزانــە، لەگــەڵ قســەی بــەڕێز وەزیــری دارایــی یەکــە، بــەس تــەنها ئەوەنــدە مــاوە، ئێمــە پــێش ئــەوەی دەنــگ لەســەر ماددەکــە بــدەین، ئــەو برگەیــە راست بکرێتــەوە، داهــاتی هەرێمی کوردستان لــەبری ئــەوەی داهــاتی خــەملێنراوی دەروازەکــانی ســەر بەســنووری هــەرێمی کوردســتان بێت، ئەگەر هەر شتێکی تر بێت بەڕێز وەزیری دارایی بۆمانی رووونکاتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن :

كاك د. علی قسەت هەبوو، فەرموو.

بەڕێز د. علی سندی(وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وابزانم هەر قسەی كاك عمر تەواوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

كاك عمر قسەكانت دووبارە بكەرەوە بێزەحمەت، فەرموو.

بەڕێز عمر صدیق هەورامی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئاماژەم بەوە دا ، كە قسەی بەڕێز وەزیری دارایی، لەگــەڵ قســەی ئــەو بەڕێزانــە پەرلــەمانتاران، قســەی هەردوو لایان دروستە، بــەس تــەنها ناونیشــانەکە هەڵەیــە، بــەڕێز وەزیــری دارایــش ئامــاژەی پێــدا، کــە ئــەو ناونیشــانە هەڵەیــە، داهــاتی خــەملێنراوی دەروازەکــانی ســنووری ســەر بەهــەرێمی کوردســتان، ئــەوە داهــاتی دامەزراوەکانی هەرێمی کوردستانە، بۆ ئەوەی وەزارەت و ئەوانەشی کە وەزارەت نین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ناسك خان، فەرموو.

بەڕێز ناسك تۆفیق عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرمان.

منیش هەر ئەوەی کاك عمر ئەڵێم، با راستی بکەینەوە، ئنجا بخرێتە دەنگدان، کەسرەکەشی بخرێتە سەری، خاڵی دووەم ئەو پێشنیارەی کە لیژنەی دارایی سەحبی کردەوە، ئەبێ ئێمەش قەناعەت کەین کە پشتگیریمان کرد، چونکە راستە ئەم نەوتە هی هەموو کوردستانە، بەس لەبیرمان نەچێ ئەو 11 ترلیۆن و 18 یە هەر داهاتی ئەو نەوتەیە کە هی هەموومانە، بەڵام ئەوەی پترۆ دۆلارەکە خاص بۆ ئەو شوێنانەیە، کە حەقلی نەوت و مەصفای تێدایە، یەعنی راستە من لەسەرەتاوە وتم ئێمە لە هەڵەیەکی یاسایداین، چونکە ئێستا باس لە داهات ئەکەین، ئێمە تازە نەفەقاتمان تەوزیع کردووە، بەڵام بەراستی ئەوە هەقیقەتێکە ئەبێ دانی پێدا بنێین، ئەم مەزوعی پترۆ دۆلارە بۆ ئەو شوێنانەیە کە نەوتی لێ دەردێ، کە مەصفای تێدایە، یەعنی ئەبێ ئیعتراف بەمە بکرێ، ئیتر ئایا ئەمە بۆ سااڵێکی چارەسەر ئەکەین، یان لەکاتی دانانی پرۆژەکانە چارەسەری ئەکات و رەچاوی ئەکات، سوپاس .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بەڕێز پەیمان خان، فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەمە ئەگەر وابێت، ئەگەر غەڵەت بێت و ئەو غەڵەتە چاك بکەینەوە، ئەو کاتە حەقلێك دیار نابێت، چونکە ئەمە تەنیا هی وەزارەتەکانە، ئەوکاتە ئەی مەنافزی حەدودی تەخمینی، مەنافزی حەدودی بۆ 2011 چەندە لەوێدا؟، ئەوکاتە ئەوە ون ئەبێ دیار نییە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بەڕێز کاك کاردۆ، فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەراستی من پرسیارێکی کەم هەبوو، یەعنی ئەو پرسیارە پێویستە بەڕێز وەزیری دارایی کە پەرلەمانتارانی بەڕێز کردیان جوابیان بداتەوە، بەڵام ئێمە لە 2010 دوو ماددەمان لێرە جێگیر کردووە، کە پەیوەندی بەنەوتەوە هەیە، من داوا لەبەڕێز وەزیری دارایی دەکەم، ئەو ماددەی کەوا لێرە خۆمان ئیقرارمان کردووە دەبوایە لێرە راپۆرتمان بداتێ، پێشتر ئاگادارمان بکاتەوە کوا ئەو راپۆرتەی کە پەیوەندی بە مینەح و بە داهاتی نەوتەوە هەیە؟، کە خۆی ئەمە دەبوایە بمان داتێ، نەك بڵێ من حسابێکی تایبەت، راستە کە حسابێکی تایبەت کراوەتەوە، بەڵام خۆمان لێرە جێگیرمان کردووە کە دەبوو بە راپۆرت

مەبیعاتی موشتەقاتی نەوت، وە منەحیشمان هەیە، نییە مهم ئەوەیە بە راپۆرتێك ئاگادارمان بكاتەوە، پەرلەمانتاران ئاگادارین، ئنجا خەرج بكرێت، كەچی دیار نییە ئەمە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە 250 ملیۆن دۆلارەكەمان هێنایە ئێرە، وە لەلای ئێوە ئیقرار كرا، ئێستاش دوای ئێستاش هەرچییەكی ترمان هەبێت ئەویش ئەهێنین، ئێمە ئیلتزامان كردووە، بەوەوە بەو ماددەیەوە،سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی ئێستا ئاخر سیاغەتان بخوێنەوە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگدان، كاك نەریمان ئاخر كەس تەواو ئەبێ كاك نەریمان و عمر نورەدینی ئیتر كەسی تر نییە فەرموو.

بەڕێز نەریمان عبدالله قادر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە لەبەردەمی بودجەداین، بودجەش یەعنی ناونیشان، ژمارە ئێستا هەم ژمارەكە هەڵەیە، هەم ناونیشانەكە هەڵەیە، ئەگەر بەپێی قسەی جەنابی وەزیر بێت، ئەبێ ئێمە ئەمە بەراستی راست كەینەوە، یەك لایی بكەینەوە، پاشان باسی دەنگ دان بكەین، یەعنی ئەگەر ناونیشان هەڵە بێت، ژمارە هەڵە بێت، كەواتە ئێمە لەبەردەمی هیچدا نین، ئەمە بودجەی پێناوترێ، بۆیە ئەبێ یەك لایی بكەینەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، باشە دانیشە تەواو، ئەوەخەریكین، فەرموو ئاخر كەس كاك عومەر.

بەڕێز عمر حمه امین خدر(نوەردینی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەگەر ئێمە بەو شێوەی كە باس كرا، هەموو داهاتی كوردستان لە ژێر یەك عینوان كۆبكەینەوە، دەبێ ئەوەی كارەباشی بخەینە پاڵ، بۆیە 151ملیار دۆلارەكە لەگەڵ 400 ملیارەكە هەردووكی دەبێ دەمج بكرێ، بكرێتە كۆی داهاتی دام و دەزگاكانی هەرێمی كوردستان، بەم شێوەیە، چونكە ناكرێ كارەبا بەجیا بێت، ئەویش لە چوارچێوەی وەزارەتی كارەبادایە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمه له ليژنەی ياسايی پشتگيری ماددەكه دەكەين، وەكو ئەوەی كه له پرۆژەكەی حكومەت دا هاتووه. زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

باشه، بيخوێنەوه هەمووی فەرموو.

بەڕێز عونی كمال سعيد بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

الفصل الثاني:- الايرادات

المادة الثانية

تقدر ايرادات الموازنة للسنة المالية 2011 لإقليم كوردستان ـ العراق بمبلغ (12،386،000) اثنى عشرة تريليون وثلاثمائة وثمانون مليار دينار وحسبما مبين في الجدول الاتي:

ت	العنوان	المبلغ
1	حصة الاقليم حسب قانون الموازنة العامة الاتحادية لجمهورية العراق للسنة المالية 2011	(11،180،000 مليون) احدى عشرة تريليون ومائة وثمانون مليار دينار
2	الايرادات المتحققة فعلا في المنافذ الحدودية الموجودة في اقليم كوردستان لسنة 2011 والمعاد تخصيصه ضمن موازنة اقليم كوردستان حسب الفقرة الثانية من المادة (25)من مشروع قانون الموازنة العامة الاتحادية لجمهورية العراق للسنة المالية 2011	(305مليار)ثلاثمائة وخمسة مليار دينار
3	الايرادات المخمنة لمبيعات الطاقة الكهربائية في الاقليم	(151 مليار)مائة واحدى و خمسون مليار دينار
4	الايرادات المخمنة للمنافذ الموجودة في اقليم كوردستان	(400 مليار)اربعمائة مليار دنيار
5	تخصيصات بترو دولار حسب الفقرة الرابعة من المادة 25 من مشروع قانون الموازنة العامة الاتحادية لجمهورية العراق للسنة المالية 2011	(350 مليار) ثلاثمائة وخمسون مليار دينار

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

تكايه كێی لەگەڵدايه بادەستی بڵند بكات؟، تكايه نوقتەی نيزامی نيه، بەس كاك عومەر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزيز بهاء الدين:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەبەردەمی ئێمەدا بەڕێز نوێنەری حکومەتی هەرێمی کوردستان وتی ئەم عیبارەتە هەڵەیە، ئەوە ڕۆشتووە بەجۆرێکی تر هاتووە، چوار جار نووسراوە بەهەڵە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عەونی بۆ چاکتان نەکردووە؟، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەڵەی مەتبەعی تێدا بوو، ئێمە چاکمان کرد، من بەڕاستی خوێندمەوە، وتم (المخمنە)، لەوێ نووسراوە (المتحققه)، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك حمە سعید دواین کەس، ئیتر نوقتەی نیزامی نیە، ئەگەر نیزامی نیە، تۆش تەواو کاك شێخ بایز بەنووسراو بینووسە، صیاغەکەیان بدەرێ تکایە، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان،

بەنیسبەت فەقەرەی چوارەوە، (الایرادات المخمنه) تەبیعی ئەمە هەمووی ئیراداتە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕگەکە تەخمینیە، واتە کەسرەکەی پێناوێت، ئێستا دەیخوێنمەوە بەم شێوەیە(الایرادات المخمنه العامه وبچمنها الایرادات للمنافژ الحدودیه لسنه 2011، (400)ملیار دینار) سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان بەو شێوەی کە خوێندرایەوە دەیخەمە دەنگەوە، کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟، ئەوەی دەنگی پێنادات ئارەزووی خۆیەتی، 55 کەسی لەگەڵدایە، کێی لەگەڵدا نیە؟، 33 کەسی لەگەڵدا نیە، بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا کە بمێنێتەوە، ئێستا ماددەی سێیەم تەواو دەکەین، یەك فەقەرەی ماوە، پێش ئەوە با ماددەی یەکەم ودووەم جێگۆڕکێیان پێبکرێت، نەفەقات بچێتە ماددەی دووەم، ئیرادات بچێتە ماددەی یەکەم، کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟، بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا، تەنها کاك عبدالسلامی لەگەڵدا نیە؟، ئێستا بۆ ماددەی سێیەم، فەرموون.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێستا دێینەوە سەر ماددەی سێیەمی پڕۆژەکەی، کە ژمارەکەی گۆڕا بۆ ماددەی چوارەم.

المادە الرابعە:

تتولى وزارة المالية والاقتصاد لاقليم كوردستان – العراق، تمويل حسابات الوزارات والادارات وفق الموارد المالية المتاحة.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە ڕەئی لیژنەی دارایی، فەرموون.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لەگەڵ دەقی ماددەکەداین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی تکایە ڕەئیتان.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لەگەڵ دەقی ماددەکەداین و داواکارین کە بخرێتە دەنگدانەوە، پاش ئەوەی کە ئەندامان ڕەئی خۆیان لەسەری دەدەن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ڕەئیتان.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەش هەر داواکاریی ئێمەیەو هەمان ڕەئیمان هەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کێ دەیەوێت لەسەر ئەو ماددەیە قسە بکات، ناوتان دەنووسم، نوقتەی نیزامی نیە، کێ دەیەوێت ناوی دەنووسم، بەس دکتۆر حسن، فەرموو.

بەڕێز حسن محمد سورە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەم ماددەیە، بۆ ئەوەی وەزارەتی دارایی پارە بدات بەوەزارەتەکان، یەك مەرجی داناوە، ئەویش مەرجی سیولەیە، بەحەقیقەت لەبەر ئەوە ئێمە لەو مەوزوعە تا ئێستا قسەمان لەگەڵ دوو وەزیر کردووە، هەم وەزیری تەندروستی، هەم وەزیری ڕۆشنبیری، کە ئێمە لەو دوو لیژنەیە ئەندامین، باس لەوە دەکەن کەوەزارەتی مالیە، ئەو پارەی کە دەیدات بەو وەزارەتانە، بریتیە لە(1 لەسەر 12) ی ئەو نەفەقاتەی کەوا ئەو وەزارەتە پێویستیەتی بۆ هەر بابەتێك، ئەم بڕە، ئەوەیە کە نەفەقاتی یەك مانگی دەداتێ، بەڵام

زۆرجار بۆ جێبەجێکردنی مەشروعێك مومکینە پێویستی بەوە هەبێت، زیاتر لەو نەفەقەیە پارەی بۆ سەرف بکرێت، بۆیە بەڕەئی من پێویستە عیلاجی سیویلە بکرێت لەهەرێمی کوردستاندا، ماددەکەش بەم شێوەیە بێت...

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز ئەوە پێش موصادەقەی بودجەیە، کەوەختێ موصادەقەی بودجە نەکرێت ئەو کاتە (1 لەسەر 12) دەبێت، وەختی تر وانیە، تکایە دانیشە، ئێستا کەسی تر نەماوە، کێی لەگەڵدایە بەو شێوەی کە خوێندرایەوە بادەستی بڵند بکات؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟، تەنها یەك کەسی لەگەڵدا نیە؟، بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا، ئێستا دانیشتنەکەمان دوادەخەین، سەعات 7 دووبارە لێرە حازربن، دانیشتنەکەمان دەست پێدەکەینەوە، بەخواتان دەسپێرم تا ئەو کاتە..

دانیشتنی دووەم

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان

بەناوی گەلی کوردستان، دانیشتنەکەمان بەردەوام دەبین لەسەری، دانیشتنی پاش نیوەڕۆ، ئێستاش داوا لە لیژنەی دارایی و لیژنەی یاسایی دەکەم بێنە جێگای خۆیان، فەرموون.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی پێنجەم:

یەکەم: هەموو داهاتی ئەو فەرمانگانەی لەناوەندەوە پارەیان پێدەدرێت، وەك داهاتی کۆتایی بۆ گەنجینەی گشتی تۆماردەکرێت.

دووەم: بەدەر لەحوکمی برگەی یەکەمی ڕابردوو، وەزیری دارایی و ئابووری بۆی هەیە:

أ- ئەو بڕە داهاتی مانگانەی وەزارەتی تەندروستی هەرێمی کوردستان بەهەموو فەرمانگەکانیەوە بەدەستی دەهێنێت بخرێتە سەر بودجەی ئەو وەزارەتە، بە مەبەستی کڕینی دەرمان ودابین کردنی خەرجیەکانی چاککردنەوە بەهەموو جۆرەکانیەوە، بەپێی خواستی وەزارەتی تەندروستی کە خشتەی بەکردەنی بەدیهاتووی داهاتی لەگەڵدا بێت.

ب - ئەو بڕە داهاتی مانگانەی وەزارەتی کارەبای هەرێمی کوردستان بەهەموو فەرمانگەکانیەوە بەدەستی دەهێنێت، بخرێتە سەر بودجەی ئەو وەزارەتە بەمەبەستی پەرەپێدان و باشکردنی تۆڕەکانی کارەباو بەگوێرەی خواستی وەزارەتی کارەبا کە خشتەی بەکردەنی بەدیهاتووی داهاتی لەگەڵدا بێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی تکایە ڕەئیتان.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا دوای مداوەلە، لەگەڵ لیژنەی یاسایی، ئێمە دەربارەی یەکەم کە لە ئەصڵی ماددەکە هاتووە، ڕەزامەندین، دەربارەی دووەم: پێشنیارێك هەیە، کە لەوانەیە هەردوولامان لەسەری ڕازی بین، کە بەم شێوەیەك بێت پێشەکیەکەی، (استناداً لحکم الفقره (اولاً) اعلاه، علی وزیر المالیه ولاقتصاد) سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنە یاسایی تکایە ڕەئیتان.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش لە بڕگەی یەکەم هیچ تێبینیمان نیە، بڕگەی دووەمیش پشتگیری لەو پێشنیارە دەکەین، کەوا ئەو شتەی بە وەزیرەکە ڕاسپێردراوە، جەوازی نەبێت، بکرێت بە وجوبی، لەباتی (بۆی هەیە) بکرێت بە (دەبێت) لە عەرەبیەکەش لەباتی (للوزیر) بکرێت بە(علی الوزیر)یەعنی شتەکە وجوبی بێت نەك جەوازی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر تکایە ڕەئیتان.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش پشتگیری لە ڕەئیەکەیان دەکەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەندامانی بەڕێز کێ دەیەوێت قسەی لەسەر بکات، تا ناوتان بنووسم، فەرموون، ئەم بەڕێزانە دەیانەوێت قسە بکەن(هاوڕاز خۆشناو، بەیان احمد، کاروان صالح، سیوەیل عوسمان، ڕێباز فتاح، بێریڤان سەرهەنگ،

جمال تاهر، جلال علی، دکتۆر حسن، بیلال سلیمان، فازڵ حسن، عمر عبدالعزیز، شەونم محمد، گوڵیزار قادر،) هاوڕاز خان، فەرموو.

بەڕێز هاوڕاز شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەم ماددەیە ماددەی پێنجەم، من جارێکی تر تەئکید لەسەر ئەوە دەکەمەوە، ئێمە وەکو ڕاپۆرتی لیژنەی تەندروستی داوامانکردبوو، کە بودجەی تەندروستی ببێت بە 10٪ ،چونکە ئەو ڕێژەی کە خۆی هەیە، ڕێژەیەکی یەکجار کەمە، لەپێشدا زیاتر لە 20 پەرلەمانتاریش پشتگیری پێشنیارەکەی ئێمەی کرد، کە بودجەی تەندروستی زیاد بکرێت، هەر بۆ تەئکید کردنەوە لە ڕاپۆرتی لیژنەکەماندا هاتووە، ببێت بە 10٪، لەگۆنگرە نێودەوڵەتیەکەدا داواکراوە کە لە 10٪ تا 15٪ بێت، ئێمە زیاتر لە 20 پەرلەمانتار پشتگیری ئەوەیان کرد، کە بودجەکە زیاد بکرێت، بۆیە داوادەکەم زیادکردنی بودجەی تەندروستی بخرێتە دەنگدانەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەیان احمد، فەرموو.

بەڕێز بیان احمد کوچەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم باشە لە ماددەی پێنجەم، سێیەم، ئەم بڕگەیە زیاد بکرێت، تەبعەن پشتی ڕاوێژکردن لەگەڵ ئەنجومەنی ئابووری، سەر بەئەنجومەنی وەزیران بێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك کاروان فەرموو.

بەڕێز کاروان صالح احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێم وایە ئەو ماددەیە کە (أ وب)ی بۆ دانراوە، وەزارەتێکی ترمان هەیە، بەهەمان شێوەی وەزارەتی تەندروستی و وەزارەتی کارەبا بڕی داهاتی خۆی لەخۆی سەرف دەکات، لەبەر ئەوەی ئێمە لە لیژنەی ناوخۆ جەنابی وەزیری ناوخۆ بە ئامادەبوونی وەزیری دارایی و ئابووریش، لێمان پرسی لە داهاتەکانی وتی بەڵێ من داهاتی خۆم لەوەزارەتی خۆمان سەرفی دەکەینەوە، بۆ کەلوپەل و پێداویستیەکانی خۆمان، بۆ مەصاریفی خۆمان، من حەز دەکەم کە فەقەرەی(ج) ئیزافە بکرێت، بۆ ئەوەی ئیشارەت بەوەزارەتی ناوخۆش بدرێت، چونکە داهاتێك هەیە لە وەزارەتی ناوخۆ ناگەڕێتەوە بۆ گەنجینەی حکومەتی هەرێم،

لەحاڵەتێك كەناگەڕێتەوە، وەك وەزارەتی كارەبا، وەك وەزارەتی تەندروستی حەق وایە، ئەو حەقە بەپێی یاسا لەشوێنێك جێگای بكرێتەوە، كە ئەویش لەچی خەرجی دەكات بۆ ئەوەی بە شەفافانە ئەو بڕگەیە، ئەو داهاتە دیاربێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، ڕێزدار سیوەیل عوسمان، فەرموو.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێشەكی من تەئیدی لیژنەی دارایی و یاسایی دەكەم، كە دەڵێن ببێت بە وجوبی نەك جەوازی، (علی) زیاد بكەین، (لام) لابەرین، پشتیوانی لە ڕەئیەكەی كاك كاروان دەكەم، ئێمە دەزانین وەزارەتی دارایی داهاتی زۆر زۆرە، جاری پێشوو نەتهێشت قسە بكەم، حەتا هی ڕەقەمی سەیارەكان كە بەملیۆن پارەیان لێ وەردەگرن، كە سەیارە ڕەقەم دەكرێت، باج وڕسوماتی زۆرە، ئەویش با دیار بكرێت، بەنیسبەت وەزارەتی كارەبا، پرسیارێكمان هەبوو، وەزارەتی شارەوانی هەمووجارێك گلەیی دەكات، تەبعەن ئەوە لە وەزیری شارەوانیمان بیستووە، دەڵێت ئێمە لەسەر جادەكان عەمود دادەنێین، گازوایل و شتی وا دابین دەكەین، بۆ عەمود، ئینارە هەمووی عائیدی ئێمەیە، بەڵام پارەی ئەو كارەبایە، دەچێتەوە وەزارەتی كارەبا، حەق وایە بدرێتەوە بە وەزارەتی شارەوانی، لەبەر ئەوەی ئەوان ئەو مەسروفە هەڵدەگرن، دەبێت داهاتەكەشی بۆ وەزارەتی شارەوانی بێت، جگە لەوەی ئەو پێشنیارە دەكەم كە وەزارەتی داد و شارەوانیش بەهەمان شێوە جگە لە فەقەرەی (ج)، فەقەرەی(د) بۆ وەزارەتی شارەوانی زیاد بكرێت، بەو شێوەیە، ئەگەر بەڕێز وەزیری دارایی وەڵاممان بداتەوە لەسەر ئەوەی ئەو داهاتەی كە وەزارەتی كارەبا وەری دەگرێت حەقی شارەوانیە وەری بگرێت؟، لەبەر ئەوەی ئینارەو گازوایل و هەموو مەساریف عائیدی ئەوانە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز دكتۆر ڕێباز، فەرموو.

بەڕێز د. ڕێباز فتاح محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من لەسەرەتا پێم وایە دوو قسەی جیاواز هەیە لەسەر ئەم بابەتە، یەكێكیان ئەوەیە كە ناو یاساكە خۆی ئەڵێت(داهاتی وەزارەتی تەندروستی داهاتەكە بۆ وەزارەتەكە خۆی دەبێت)، كەچی لە ئیرادەكەی كەدیاریكراوە، داهاتی وەزارەتی تەندروستیش حسابكراوە، دوایی ئەو دوو قسەیە كامیان ڕاستە؟، ئەگەر داهاتەكە بۆ وەزارەتی تەندروستی خۆیەتی لێرە بۆچی داهاتی تەندروستی حساب كراوە، لەسەر 400 ملیارەكە دەڵێم، ئەگەر لەسەر ئیرادی عامە، ئەوە لێرە ئەمە زیادەیە، ئەبێت ئەوە چارەسەر بكرێت، لەسەر ئەوەی ئەم داهاتە، ئەگەر بڕیار وایە وەزارەتی تەندروستی یاخود وەزارەتی كارەبا سەرفی بكەن خۆ ئەبێت لایەنێك بەرپرس بێت لەوەی كە ئەم داهاتە چۆن سەرف ئەكرێت، ئێمە لە لیژنەی تەندروستی چەندجار

که وەزیر هاتووەتە لیژنەکەمان، لێی دەپرسی ئەم بڕە پارەیە چەندە؟، هەموو جارێ (دیزە بەدەرخونەی دەکەن)ئەڵێت پارەکە ئەوەندە نیە؟، قەیناکە ئەگەر دینارێکیش بێت خۆ لایەنێك ئەبێت بزانێت ئەم پارەیە چۆن سەرف دەکرێت؟، لەبەر ئەوە پێشنیارەکەم ئەوەیە کە ئێمە وا بکەین خازع بێت بۆ چاودێری دارایی، لیژنەی تەندروستی یان لیژنەی پەیوەندیداری لێ ئاگادار بکرێتەوە، لەگەڵ تەئکید کردنەوەم لەو پێشنیارەی کە وەزارەتی ناوخۆش زیاد بکرێت، وەك بڕگەیەکی زیادکراو، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز بێریڤان، فەرموو.

بەڕێز بێریڤان اسماعیل سەرهەنگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەماددەی چوارەمدا لەبەشی یەکەم نووسراوە(داهاتی کۆتایی بۆ گەنجینەی گشتی تۆمار دەکرێت، من داوا دەکەم، چونکە وا تێدەگەم کە ئەو گەنجینەیە هەرێمە، وشەی هەرێمیش بنووسرێت، گەنجینەی گشتی کێیە؟، بەنیسبەت داهاتیش هەر وەزارەتێك داهاتی خۆی هەیە، پێویستە بدرێت بەوەزارەتەکە خۆی، بەڵام لێرە تەنها ناوی دوو وەزارەت هاتووە، تەندروستی وکارەبا، بەڵام وەزارەتێکمان هەیە کە وەزارەتی ناوخۆیە، وەکو باسیان لێوەکرد، منیش لەگەڵ ئەوەدام، چونکە لەڕێگەی وەزارەتی ناوخۆوە کە هەموو ئەو شوفێرانەی کە نایاسایی دەبن، سزا دەدرێن و غەرامەیەك دەدەن، بەوە داهاتێك پەیدا دەکەن، بۆیە ئەو داهاتە، لێرە باسی لێوە نەکراوە، ئایا دەچێتە لای حکومەت، دوایی حکومەت دەیداتەوە بەوەزارەتی ناوخۆ، یان بەبێ ئەوەی ئێمە هەستی پێبکەین، ئۆتۆماتیکیەن دەچێتەوە بۆ وەزارەتی ناوخۆ؟، باشتر وابوو لێرە دیاری بکرایە، کە وەزارەتی ناوخۆش داهاتی هەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز جمال تاهر، فەرموو.

بەڕێز جمال طاهر ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من زیاتر موداخەلەکەم زمانەوانیە، ئەمە لە ئەصڵدا بودجەی هەرێمی کوردستانە، ئەگەر بێین فەقەرەی(أ) سەیر بکەین، (إضافة مبالغ الايرادات الشهرية التي تحققها وزارة الصحة لاقليم كوردستان العراق) فەقەرەی (ب) تەنها نووسراوە، (لاقليم كوردستان) بۆیە من پێشنیار دەکەم (التي تحققها وزارة الصحة) (لاقليم كوردستان) لابرێت، ئاخری دێرەکە (بأنواعها وحسب طلب الوزارة) وشەی (الصحة) لابرێت، چونکە لە سەرەوە باسی کراوە، خاڵی (ب)(وزارة الكهرباء (لاقليم كوردستان) لابرێت، بەهەمان شێوە (طلب وزارة الكهرباء) (وزارة الكهرباء) لابرێت، بۆ ئەوەی لەڕووی زمانەوانیەوە بەهێز تر بێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز جلال علی، فەرموو.

بەڕێز جلال علی عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زیاتر بۆ پابەند بوونی وەزارەتی دارایی بۆ ئەو دوو فەقەرەیە، من پێم باشە لەئەخیرەکەی لە خاڵی (أ وب)فەقەرەیەك ئیزافە بکرێت، (على ان لاتصرف هذه الايرادات لاي غرض اخر) سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز دکتۆر حسن، فەرموو.

بەڕێز حسن محمد سورە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئێستا من قسە لەسەر ماددەی چوار دەکەم، بەڵام دەمەوێت ئەوە بڵێم کە بەیانی وەختێ قسەم لەسەر ماددەی سێیەم دەکرد، مەبەستم سیولە بوو، مەبەستم یەك لەسەر 12 بوو..

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ببورە وەرە سەر ماددەی پێنجەم سەر شتی تر قسە مەکە، تکایە ئەوەی بەیانی لەگەڵ بەیان ڕۆیی، فەرموو.

بەڕێز حسن محمد سورە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسە لەسەر داهاتی دوو وەزارەت دەکرێت، کە یەکێکیان وەزارەتی داراییەو داهاتەکەی بە تریلیۆنە، ئەگەر کۆبکرێتەوە، یەکێکی تریان قسە لەسەر وەزارەتی تەندروستیە کەداهاتەکەی زۆر زۆر کەمە، داهاتی وەزارەتی تەندروستی ئەگەر سەیر بکەین لەچی وەردەگیرێت، یەکێکیان داهاتی نەوتە، وەکو هەموو وەزارەتەکانی تر، داهاتی زەریبەیە، داهاتی فرۆشتنی کەلوپەلە، داهاتی عەیاداتی شەعبیە، کە ئێستا بڕەکەی بریتیە لە 7 ملیار و926 ملیۆن، لەو داهاتە بڕیارێکی کۆن هەیە 20 ساڵە لە وەزارەتی تەندروستی جێبەجێ دەکرێت، کە لە 80٪ی ئەو داهاتە، هەر پێشتریش بۆ وەزارەتی تەندروستی بووە، لە 40٪ دەدرێت بەحەوافیز، 40٪ دەدرێت بە تەتویر، یەعنی لە 20٪ هی وەزارەتی تەندروستی بووە، ئەگەر لەم ماددەیەدا بەخشینێك هەبێت لە حکومەتەوە بۆ وەزارەتی تەندروستی ئەو لە 20٪یە، کە ئەو لە 20٪ دەکاتە 1 ملیارو 600 ملیۆن، لەکاتی داواکردنمان بۆ زیادکردنی بودجەی وەزارەتی تەندروستی، وەڵامی ئەوەمان دەدرایەوە کە بۆخۆی وەزارەتی تەندروستی داهاتی هەیە، وەکو پێم وتن داهاتەکەی تەنها 1 ملیار و 600 ملیۆنە، وەزارەتی تەندروستی بەپێی دەستوور نا بێت، داهات وەربگرێت لەخزمەتگوزاری تەندروستی، چونکە بەپێی ماددەی 31 لە دەستووری عێراقی، خزمەتگوزاری ویقائی و عیلاجی لەسەر

نەفەقەی دەوڵەتە، بەڵام حکومەت چەند دەتوانێ خەدەمات پێشکەش بکات بەو بوجەیەی کە هەیەتی، ئەمە بابەتێکی تـرە قسـەی تـر هەڵدەگرێت، بەداخـەوە ئێستا هەندێ خەستەخانە دروست بـووە، پێیان دەوترێت نەخۆشخانەی شبهە خاص، کە ئەمانە نەخۆشخانەکە هی حکومەتە کارمەندەکان و دەرمانەکەشی هـی حکومەتـە، بـەڵام داهاتەکـەی بەشـە تایبەتیەکـەی هـی ئـەو شـوێنە دەبێـت، کەئەمـەش جـارێکی تـر نایاساییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز بیلال سلیمان، فەرموو.

بەڕێز احمد سلێمان عبدالله(بیلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی پێنجەم، من تەئیدی ڕای لیژنەی دارایی دەکـەم، لەسـەر ئـەوەی وەزیـر کـە بکرێـت بـە وجوبی، نەك بۆی هەیە، یەعنی لەسەری واجب بێـت کـە ئەمـە جێبـەجێ بکـات، تـەنها مەبەسـتم تەئیـدی لیژنەی داراییە لەسەر ئەوە، پێم باشە خاڵێك زیـاد بکرێـت، خـاڵی (ج) ئێمـە لـە لیژنـەی شارەوانیش دوای ئەوەی کە دیراسەیەکی وردمان کرد، پێمـان باشـە کـە وەکـو چـۆن هـەردوو وەزارەتـی کارەبـا و تەندروسـتی پارەکە دەگەڕێتەوە بۆ خۆیان، وەزارەتی شارەوانیش داهاتەکەیان بگەڕێتەوە بۆ خۆیان، بەو شێوەیە داهاتی وەزارەتی شارەوانی و گەشتوگوزار، داهاتەکەی لە حساب بانقێك کۆبکرێتەوە، دوای ئەوەی لەلایـەن هـەردوو وەزارەتـی شـارەوانی و گەشـتوگوزار و وەزارەتـی دارایـی ڕێنماییـەك دەردەچـوێندرێت، وەزارەتـی شـارەوانی ڕاستەوخۆ تەصەڕوف بەو پارەیەوە بکات، ئەویش لەبەر چەند هۆکارێك، بەتایبەتی وەزارەتی شارەوانی کە وەزارەتێکـی خەدەمیـە، ئـەرکێکی زۆری لەسـەرە، لەهـەمان کاتیشـدا، بەتایبـەتی کـە بودجـە دوادەکـەوێت، گرفتەکانیان زیاد دەکات، ئەم گرفتانەش کەدوا دەکـەوێت، پارەیـان دوادەکـەوێت، تەئسیر لـەکاری خـەدەمی دەکات، لەهەمان کاتیشدا، یەك لەگرفتە هەر گەورەکانیان کڕینی ئەو مەوادی پاککەرەوەیە بۆ ئاو، کە ئەوان زۆر نیگەرانن لەوەی کەناتوانن ئەم مەوادی پاککەرەوەیە لەکاتی خۆیدا بکڕن، کـە ئەمـەش تەئسیر ئەکاتـە سـەر ئـاوی خواردنـەوە، بۆیـە مـن داوا لـە هاوکـارانی بـەڕێزم دەکـەم، کـە ئـەم بڕگەیـە زیـاد بکرێـت، بـە بڕگـەی(ج) کـە داهـاتی وەزارەتـی شـارەوانیش لـەژێر دەسـتی خۆیـدا بێـت و خـۆی تەصـەڕوفی پێـوە بکـات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز فاضل حسن، فەرموو.

بەڕێز فاضل حسن اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕگەی دووەم لەماددەکە ناکۆکە، لەگەڵ ماددەی سێیەم، یەعنی ماددەی دووەمی ئەصڵی پڕۆژەکـە، ئـەویش بەوەی کـە یەکـەم: داهـاتی وەزارەتـی تەندروسـتی کـە 7 ملیـارو 926ملیۆنـە، لـە400ملیارەکـە نووسـراوە،

یەعنی وەکو داهات نووسراوە، لەگەڵ هەموو ئەو داهاتانەی وەزارەت ودەزگاکانی تر، دووەم: سەبارەت بەداهاتی وەزارەتی کارەبا، کە بەدوو جار نووسراوە جارێکیان 151 ملیارە، بەجیا لەداهات، جارەکەی تری 120 ملیۆنە لەچوارچێوەی وەزارەت ودەزگاکانی تر، ئەویش وەکو داهات نووسراوە، ئەمیش دیسان ناکۆکە لەگەڵ ئەوی تر، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز عمر عبدالعزیز، فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاء الدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ئەم ماددەیە کە بووە بە ماددەی پێنجەم، نیوەڕۆش عەینەن پرسیارم کرد، چونکە شەقێکی پەیوەندی بەمەوە هەبوو، باسی داهاتی کارەباو تەندروستیە، پرسیارەکە ئەوە بوو لەجەنابی وەزیر، کە بەداخەوە ڕەنگە ئێستاش گوێی لەپرسیارەکە نەبێت، بۆچی داهاتی کارەبا نووسراوە بۆ بودجەی گشتی لەوێ نەقڵ کراوە؟، بۆچی تەندروستی نەنووسراوە؟، یان دەبوایە هەردووکیان لەوێ بوونایە؟، یان هەردووکیان لێرە بوونایە، کارەباو تەندروستی پێکەوە بوونایە، یەعنی لە بڕگەی (ب) دەڵێت داهاتی مانگانەی وەزارەتی کارەبای هەرێم بەهەموو فەرمانگەکانیەوە بخرێتە سەر بودجەی ئەو وەزارەتە، ئەمە تەناقوزی هەیە لەگەڵ ماددەی پێشتر، کە ماددەی چوار باسی داهاتی مانگانەی وەزارەتی تەندروستی کراوە کەبۆ خۆی بێت، بەڵام کارەبا لەوێ خستوومانەتە سەری، کە ئەڵێت بۆ خۆی بێت، ئایا 151 کەیە، یان بڕێکی تری، من تێناگەم، داوای ڕوونکردنەوەشمان کرد لەجەنابی وەزیر پێش نیوەڕۆش، وابزانم دوو سێ برادەریش عەینەن پرسیاریان کرد، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز شەونم محمد، فەرموو.

بەڕێز شەونم محمد غریب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ماددەی چوارەم لە ئەصڵی پرۆژەکەدا، بڕگەی یەکەم: داوا ئەکات ئەڵێت((مبالغ الايرادات الشهرية التي تحققها وزارة الصحة، بكافة دوائرها تضاف الى ميزانية هذه الوزارة لأغراض شراء الأدوية وتدارك نفقات الصيانة) لەسەر ئەو بڕگەیە من تێبینیەکم هەیە، بەباشی دەزانم (وتدارك نفقات الصيانة) ئەوە لابربێت، ئەو پارەیە تەنها بەکار بهێندرێت بۆ کرینی دەرمان، لەبەر ئەوەی لە بودجەی تەشغیلیدا ، بڕێکی باش لەبودجە تەخصیص کراوە بۆ بەشی صیانەو بەکارهێنانی لە صیانەدا، کەباشتر وایە پارەکە سەرف بکرێت بۆ دەرمان، چونکە ئەگەر ئەم دەرگایە بکرێتەوە زۆربەی زۆری پارەکە تەصەورم وایە بەڕێگەی صیانەو ئیشەکانی صیانە بڕوات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز گوڵیزار، فەرموو.

بەڕێز گوڵیزار قادر اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەماددەی پێنج بڕگەی دوو، پێشنیار دەکەم، وەزارەتی تەندروستی سندوقێك دابنێت بڕێك لەپارەی داهاتی خۆی کە هەیەتی، بڕێك لەو پارەیە تەرخان بکات بۆ ئەو نەخۆشانەی کە نەخۆشیی درێژخایەنیان هەیە، پێویستیان بەچارەسەرە لەدەرەوەی وڵات، یان هەر لەناو کوردستان، بەڵام هەژارەو لەبەر هەژاری ناتوانێ، بەڕاستی ئێمە دەبینین لەسەر تەلەفزیۆنەکان ئەم نەخۆشانە نیشان دەدرێن، جارێك هەم وەك وەزعی نەخۆشەکە بۆ نەفسیەتی ئەمە تەعزیبێکە، وە بۆ وەجهی کوردستانیش ئەمە جوان نیە، پێویستە ئەوانە عیلاج بکرێن لەکوردستان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز جەنابی وەزیر ئەو موداخەلانەی کە کران، ڕەئیتان لەسەریان تکایە، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەوە بەنیسبەت وەزارەتی تەندروستیەوە، وەزارەتی کارەباوە هاتووە، وەزارەتی شارەوانیش بەهەمان شێوە، بەڵام خیلافەکە لێرەدا ئەوەیە، دیوانی وەزارەت جارێکی تریش دەیڵێمەوە، جیاوازە لەگەڵ شارەوانیەکان، داهاتی شارەوانیەکان بۆ خۆیانە، دیوانی وەزارەت هیچ ئەرکێکیان لەسەری نیە، ئێستا ئێمە لەکارەبادا دەڵێین بۆ بەدوو بەش هاتووە، 120 ملیۆنێك هەیە، لەگەڵ 151 ملیار، 151 ملیارەکە هی بەڕێوەبەرایەتی دابەشکردنی کارەبایە، ئەوە ئیراداتی مودیریەتەکانە، بەڵام ئەوەی تریش هەر هی دیوانی وەزارەتە، ئێمە ئەو شتانە ئەبێ لەیەکتری جیا بکەینەوە، مەسەلەی ئێمە نابێ بڵێین فرۆکەخانە داهاتەکەی ئەبێت بۆ وەزارەتی گواستنەوە بێت، ئەبێ بڵێین فرۆکەخانە داهاتەکەی ئەبێت بۆ خۆی بێت، ئەوە پەیوەندی بەوەزارەتەوە نیە، بۆیە من تکام وایە ئەو مەوزوعە با بەپێی یاساکان کە هەیە تێکەڵاو نەبن، دوای ئەوەی کە باسی وەزارەتی ناوخۆ دەکرێت، بڵێن با ئیراداتی خۆی بۆ خۆیان بێت، بەڕاستی ئێمە موشکیلەمان نیە، ئەگەر وابێت ئەوە ئیتر هەموو وەزارەتەکان ئیرادی خۆیان بۆ خۆیان دەبێت، ئەی ئیتر حکومەت چی بکات؟، دوای ئەوە فەرموون وەرن بزانن ئیراداتی غەراماتی گومرگی، هی مروری، چەندە؟، کە بۆ وەزارەتی ناوخۆ وەردەگیرێت، تەنانەت سەیاراتی لێ دەکرێت ئەنواع و ئەشکال شتی پێ دابین دەکرێت، ئەوانە بێجگە لەوەی کە حەوافیزەکە لادەبرێت، لەژێر تەصەروفی وەزارەتی ناوخۆ خۆیەتی، بەنیسبەت وەزارەتی تەندروستی من پێم وایە ئیمکانیات چەند بخرێتە بەردەم وەزارەتی تەندروستی کەمە، چونکە ئەو پارەی کەوەری دەگرن، لە 20٪ی دەدرێت بەحکومەت، ئەوی تریشی بە حەوافیزو بەتەتویر وبەوانە سەرف دەکرێت، هەروەکو برای بەڕێزم کاك دکتۆر حەسەن ئەوانەی تا حەدێك باسکرد، ئێمە موشکیلەمان نیە، داهاتی وەزارەتی تەندروستی چەند تەحەقوقی کرد با بۆ وەزارەت خۆی بێت،

داهاتی شارەوانیەکان با بۆ خۆیان بێت، نەك بۆ مەرکەزی وەزارەت، هەر شارەوانیەك داهاتەکەی خۆی بۆ خۆی بێت، نەك وەزارەتی شارەوانی تەصەرووف پێوە بکات، هەروەها بەنیسبەت کارەباو بەنیسبەت شوێنەکانی تریش، بەڵام بەنیسبەت وەزارەتی ناوخۆ، داهاتەکەیان زۆر زۆرە، ئەوەی کەئێستا هەیانەو ئیستیفادەی باشیان لێکردووە، هەرچیەکیشیان هەبێت ئێمە نەفەقاتی ئەوان ئێمە دەیدەین، ئێمە وەك حکومەت دەیدەین، وەزارەتی دارایی بۆیان جێبەجێ دەکات، سەرەڕای ئەو غەرامانە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی تکایە ڕەئیتان.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەحەقیقەت ئێمە وەکو پێشتر ئاماژەمان پێدا، ئەو دوو ماددەیە وەکو خۆی بمێنێتەوە، هەندێ بواری تریش هەیە، بەڕاستی وەکو بۆچوونێك یەعنی ئەوەندە تەداخول لە ئیجرائاتی حکومەتدا نەبێت، لەلایەن پەرلەمانەوە، ئەو کاتە ئەو تەداخولە بەحەقیقەت لەبەینی پەرلەمان وحکومەتدا، کە ئینەما پەرلەمان دەوری حکومەت دەبینێت، لەگەڵ ئەوەشدا ئەو پێشنیارەی کەهات دەربارەی وەزارەتی ناوخۆ وشارەوانیەکان، ئەتواندرێت بخرێتە دەنگدانەوە، ئایا وەکو برگەیەك زیادی بکەین بۆ ئەو ماددەیە، هەر یەکە بە برگەی (ج ود)یان ن؟، دەربارەی ڕێژەکە...

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی لیژنەی دارایی، پەرلەمان حەقیەتی لەسەر هەموو شتێك گفتوگۆ بکات، تەداخول نیە، ئەگەر هاتە بواری تەداخول، پەرلەمان خۆی نایەڵێت، بەڵام پێش چاو ڕوون کردنەوە، واجبە بپرسین بۆ ئەوەی ڕوون بێت وبزانین چۆنە؟، فەرموو.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر بەو شێوە بێت، پێشنیاری تازەیە هاتوەتە کایەوە لەلایەن ئەندامانی پەرلەمانەوە، پێویستە دەنگدانی لەسەر بکرێت، وەکو برگە کە زیاد بکرێت بۆ ئەم ماددەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامی کاك کاروان، فەرموو.

بەڕێز کاروان صالح احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من هەر دەمەوێت ڕوونی بکەمەوە، لەبەر ئەوەی جەنابی وەزیر، ئەگەر لەمن حاڵی نەبووبێت یان زیاتر بیەوێت لەمەسەلەکە بگات، مەسەلەن لە ساڵی 2010 نزیکەی 25 ملیار داهاتی وەزارەتی ناوخۆ بووە،

لەحاڵەتێك كەوەزارەتی ناوخۆ دینارێك نادات بەوەزارەتی دارایی، ئەگەر هەر نایدات ئەو پارەیە بۆ كوێ دەچێت؟، كە دەچێت بۆ نایكەن بە بڕگەیەك و دیاری بكەن؟، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

دكتۆر ڕێباز فەرموو.

بەڕێز د. ڕێباز فتاح محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من وابزانم قسەكەم ڕەقەمیە، ئەوەی كەحساب كراوە داهاتی حكومەتی هەرێم 400 ملیارو 507 ملیۆنە، ئەم 400 ملیارە كەئێمە دابەشمان كردەوە بەسەر هەموو وەزارەتەكاندا، داهاتی وەزارەتی تەندروستیشی لەسەر حساب كراوە، كە 7 ملیار و926 ملیۆنە، ئەگەر قەرارە ئەم داهاتە بۆ وەزارەتی تەندروستی خۆی بێت، ئەبێت ئەم 7 ملیارە لەم 400 ملیارە دەربكەین، چونكە ئەوە تەوزیع كراوەتەوە بەسەر هەموو حكومەتدا، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر پرسیارەكە بەم شێوەیە، لێرە لەیاساكەدا هاتووە دەڵێت بخرێتە سەر میزانیەكەی، جا ئەو ئەندامە بەڕێزانە پرسیارەكەیان ئەوەیە، بۆ ئەوەی وازح بێت، ئایا ئیزافەتەن لەسەر میزانیەكەی خۆی ئەویش بۆ ئەوە؟، یان زیمنی میزانیەكەیەتی، ئەگەر زیمنی میزانیەكەی بێت مەسەلەن بڵێین ئەمە وەزارەتە میزانیەكەی 20 ملیارە، دەبێت ئەگەر واردی هەبێت (5)هكەی لێ تەرح بكەی و (15) ی بدەیتێ، لەگەڵ (5)هكە بكاتە (20)، ئەنجا ئەم ڕوونكردنەوەیان دەوێ، ئایا ئیزافەتەن بۆ میزانیەكەی خۆیان، واریدەكەی خۆشیان بۆ خۆیانە بۆ ئەوەی باشتر بتوانن ئیش بكەن؟ یان لەگەڵ واریدەكەیان میزانیەكەیان حساب دەكرێت؟.

بەڕێز بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

كە دەڵێین وەزارەتی ناوخۆ ئێستا 68 ملیار داهاتی هەیە با بڵێین، ئەوەی كە موخەمەنە با بڵێین، ئەگەر لە حاڵەتی وادا ئێمە بێین مەساریفەكانیان بێنین و داهاتەكانیان بێنین یەك لە یەكی تەرح بكەین ئەوەی تەنها مەساریفەكانیان بدەین لێرە لە حاڵەتی وادا، یەعنی ئێمە هەموو ئەوشوێنانە دەعمی مەساریفەكانیان دەكەین، ئەگەر ئەم هەموو داهاتە، مەسەلەن بڵێین وەزارەتی سحە هەموو داهاتەكەی بۆ خۆی بێ، ئێ خۆ ئەبێ دەعمیشی بكەین، لە عەینی وەختدا، چونكە لەو حاڵەتە یەعنی ئەگەر ئێمە ئەو داهاتانە هەمووی هەڵگرین بیدەینە وەزارەتەكان وەكو ئێستا هاتووە بەو شێوەیەی كە حسابی بۆ بكرێت، مەعنای وایە خۆی فعلەن موازەنەكە تێك دەچێت، كاك دكتۆر گیان بە نیسبەتی سحە، ئێمە سحە و شارەوانیەكان و كارەبا وئەوانە هەمووی حساباتی خۆی بۆ كراوە، ئێستا ئیزافە لەسەر ئەوەی ناوخۆ هاتۆتە كایەوە، ناوخۆش ئیزافە بكەین، ناوخۆ ئیرادەكەی زۆرە، جیاوازە لە ناوخۆ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك د.علی سندی تەوزیحێکت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز د.علی سندی (وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن وابـزانم ئـەوەی کـە وەکـو سـوء تـەفاهومێك هەیـە، چـونکە بـەڕێز کـاك کـاروان ئامـاژە بـەوە دەدات کـە واریداتی ناوخۆ بۆ خودی وەزارەتی ناوخۆیە، کاك شێخ بایز بەڕێز وەزیـری دارایـی دەڵـێ واریـداتی نـاوخۆ دەدرێتە وەزارەتی دارایی کە بڕەکەشی داندراوە بە 78 ملیار، وابزانم سوء تەفاهومەکە لە سەر ئەوەیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کاروان فەرموو.

بەڕێز کاروان صالح احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئێمە لـە دانیشـتنی خۆمـان لـە لیژنـەی نـاوخۆ پرسـیارمان ئاراسـتەی بـەڕێز وەزیـری نـاوخۆ کـرد لەسەر پرسی داهاتەکانی، وە بەڕاشکاوی جەنابی وەزیری نـاوخۆ بـە جـەنابی وەزیـری دارایـی و بـە ئێمـەی ڕاگەیاند و گوتی من یەك دۆلار نادەم بە وەزارەتی دارایی لەوانیش دەسەنم، کە دەیسەنم من دەڵـێم ئەگـەر هەر نایدات بەبڕگەیەکی قانونی شوێنی بۆ ناکەیتەوە؟ ئەگەر نـا بـۆ دەیبـات؟ بـۆ نایخەینـە سـەر شـتی تـر ئەگەر پێی زیادە جەنابی وەزیری دارایی و ئابووری، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شێخ بایز فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە ئێمە تێی گەیشتووین و لەگەڵ کاك کریم و هەتاوەکو ئێستا ئەو واریداتانەمان بۆ خۆمان حساب کردووە و ئێمە تەنها مەوزوعی غەراماتی مروریە کە ئەوان وەزارەتی ناوخۆ ئـەو نسـەبتە دەبـن و 50٪ ی غەراماتەکەیە و دەیبەن بۆ خۆیان، 50٪ هکەی تری بۆ حکومەتە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو 50٪ یە حساب دەکرێت لەگەڵ ئەم میزانیەیە؟ باشە، ئاخر سیاغەتان تکایە؟.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ئەنجامی ئەو گفتوگۆیە لەسەر ئەو ماددەیە، ئاخر سیاغەی ماددەکە بەو شێوەیەیە:

المادة /5

1/ تقيد جميع ايرادات الدوائر الممولة مركزياً إيراداً نهائيا للخزينة العامة.

2/ استثناءا من حكم الفقرة اولا اعلاه على وزير المالية والاقتصاد:

أ- اضافة مبالغ الايرادات الشهرية التى تحققها وزارة الصحة بكافة دوائرها الى ميزانية هذه الوزارة لاغراض شراء الادوية وتدارك نفقات الصيانة بانواعها و حسب طلب الوزراة مشفوعا بجداول الايرادات المتحققة فعلا.

ب - اضافة مبالغ الايرادات الشهرية التي تحققها وزارة الكهرباء بكافة دوائرها الى ميزانية هذه الوزارة لاغراض تطوير وتحسين الشبكات الكهربائية وحسب طلب الوزارة مشفوعا بجداول الايرادات المتحققة فعلا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کێ لەگەڵە تکایە دەست بەرز بکاتەوە؟ 54 بەڕێز لەگەڵە، کێ لەگەڵ دا نیە؟ 1 کەس، بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بۆ ماددەی 5 لە ئەسڵی مەشروعەکە ماددەی 6، کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی 5ی پرۆژەکە کەبووە ماددەی 6.

المادة/ 6

تقيد مبالغ التبرعات التى تمنح للوزارات والدوائر غير المرتبطة بوزارة، بعد قبولها من قبل وزير المالية والاقتصاد ايرادا نهائيا للخزينة على ان يقوم الوزير المالية والاقتصاد بتخصيصها ضمن اعتمادات الوزارة أو الجهات غير المرتبطة بوزارة لصرفها على الاغراض التى منحت من اجلها.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك بیلال نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز احمد سلێمان عبدالله(بلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە زیاتر لە 3 کەس پێشنیاری ئەوەمان کرد کە وەزارەتی شارەوانیش ئیزافە بکرێت لە خاڵی (ج) دا لە ماددەکەی پێشوو، نەخرا دەنگدانەوە، ئەگەر بیخەیە دەنگدانەوە سوپاست دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تەوزیحیان داو گوتیان هی شارەوانیەکان بۆ خۆیانە، پێویست ناکات بگەڕێینەوە سەر ئەوە، پێویست ناکات کە شتێ هی خۆیانە دەنگی بۆ بدەین، کاك کاروان فەرموو.

بەڕێز کاروان صالح احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە داوامان کرد کە ڕایەکەی ئێمە ئەگەر قانونی نیە لێی گەڕێ، بەڵام ئەگەر قانونیە بۆ نایدەن..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

هی ناوخۆ؟ کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو بابەتە کۆتایی پێ هات بە دەنگدان ونابێ دووبارە موناقەشە بکرێ و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەردەوام بە لەسەر ماددەکە، کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکو لیژنەی یاسایی پشتگیری لە ماددەکە دەکەین وهیچ تێبینیەکمان لەسەری نیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی ڕەئیتان؟ کاك د.ئاراس فەرموو.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش پشتگیری لە دەقی ماددەکە دەکەین وەکو خۆی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی؟ کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕەئی لیژنەی یاساییم داو پشتگیری لە ماددەکە دەکەین و هیچ تێبینیمان لەسەری نیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز جەنابی وەزیر؟ فەرموو.

بەڕێز بایز تالەبانی (وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش پشتگیری لە ماددەکە دەکەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا کێ دەیەوێ قسە بکات لەسەر ماددەکە؟ ئێستا ئەم بەڕێزانە دەیانەوێ قسە بکەن، امینە زکری، ئارام قادر، احمد وەرتی، نەریمان عبدالله، امینە خان فەرموو.

بەڕێز امینە ذکری سعید یوسف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت ماددا 5 سەر ئەوی کو تەبەروعاتێت کو بۆ هەر وەزارەتا دێتن دیتنا من ئەگەر هەر بەخشینەك کو بۆ وەزارەتەکی دێتن بگرە ژی مونەزەمەکا بیانی بیتن یان هەر جیهەتەکی بۆ دێتن ئەو وەزیر یان هەروەزارەتەك ناهێتن بێژتێ کا وی مونەزەمێ ڕاستە ئەز موافەقا وەزیرێ مالیێ وەربگرن پشت هەنگی بەرسڤەکی دەمە هەوا، دچێتن موافەقەتا ژ لایێ وەزارەتا موختەس بیتن، ئەو داهاتێ بۆ دێت بچتە خەزینا دەوڵەتێ و ئەو وەختێ دچیتە خەزینا دەوڵەتێ تەوزیحا بێتە کرن دگەل وەزیرێ مالیە دگەل وەزیرێ پلاندانانێ وی گوژمە بۆ تەخسیس بکات، وەکی ئەوی عیراقێ ژی هاتی یا درست نینە ئەو دەوڵەتێت کو ژ لایێ جیهەتەك بووە بۆ وەزارەتەکی چی موافەقێ ژ لایەنێ وەزیرێ مالیە وەربگری پشت هەنگی بەرسڤا وان بداتەڤەوە، بەڵکو وەزیرێ موختەس بێتن ڕەزامەندی لسەر بداتن و داهاتێ وی بۆ خەزێنا دەوڵەتی بچیت و پشت هەنگی تەخسیسا وی بێتە کرن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ئارام فەرموو.

بەڕێز ایوب نعمت (ئارام):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پرسیارێکم هەیە ئاراستەی وەزیری دارایی دەکەم، ئەویش ئەوەیە کە ماددەکە بەڕاشکاوی باس لەوەدەکات کە تەبەروعات بریتیە لە ئیرادات، بۆچی جیاکرایەوە لە خانەی ئیرادات؟، پرسیارەکەم ئەوەیە و پێویستم بە وەڵامە، ماددەی 5 کە باس لە تەبەروعات دەکات بەڕاشکاوی باس لەوە دەکات کە ئەمە ئیرادێکە بۆ خەزێنەی گشتی، بۆچی لە ئیرادات دا ناوی نەهاتووە و ئاماژەی پێ نەکراوە؟.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك احمد فەرموو.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی 5 لە ئەسڵی پرۆژەکە کە دەبێتە ماددەی 6 دیارە لێرە باس لەوەزارەت ودەوائیر دەکات، ئێمە هەیئاتمان هەیە، من بەباشی دەزانم کە لێرە هەیئاتیش لەگەڵ دەوائیر دا باس بکرێت یەعنی (تقید المبالغ والتبرعات التی تمنح للوزارات والهیئات والدوائر غیر المرتبطة بوزارة)، چونکە هەیئاتمان هەیە هەیئاتی موستەقیلە کە سەر بە وەزارەت نین، دەوائیریشمان هەیە وەکو دائیرەی فەرمانگەی پەیوەندیەکانی دەرەوە، بەڵام هەیئات باس نەکراوە، لێرە پێم باشە هەیئاتیشی بۆ زیاد بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك نەریمان فەرموو.

بەڕێز نەریمان عبدالله قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەم ماددەیە دا باس لە تەبەروعات کراوە کە دەدرێت بە وەزارەتەکان و دەوائیری غەیر مورتەبتە بە وەزارەت، بەڵام وەکو هەندێ جار هەیە ئێمە تەبەروعات و مساعداتی دەولی هەیە ئەدرێت بە حکومەت یان ئەدرێت بەهەرسێ سەرۆکایەتیەکەو پاشان وەزارەتەکان و ئەوانەشی کە، بۆیە من پێشنیار دەکەم بوترێت (تقید المبالغ التبرعات او المساعدات الدولیه والداخلیه للحکومه وللوزارات) بۆیە حکومەتیش هەندێ جار تەبەروعات و موساعەداتی پێ دەدرێت، بۆیە ئەوانەش دەبێت بکرێتە ئیرادات و بێتەوە ناو خەزێنەی دەوڵەت و پاشان وەزارەت تەسەروفی لەسەر بکات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز جەنابی وەزیر ئەو پرسیارانەی کە کران؟ فەرموو.

بەڕێز بایز تالەبانی (وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ماددەکە وازحە هەر پارەیەك بە مینحە بێت و تەبەروعات بێ و بێت بۆ وەزارەتی مالیە ئەوە دەبێتە ئیرادێکی نیهائی بۆ خەزێنەی حکومەت، دوای ئەوە بۆچی مەبەستێك پارەکە هاتووە بۆ ئەو مەبەستە تەخسیس دەکرێ و سەرف دەکرێت، کەی و هەر وەختێکیش تەحەقوقی کرد ئەو وەختە لەدوای ئەوە ئینجا ئەوە سەرف دەکرێت، هەرچەندێك انشاالله بێت و دەبێت، بەڵام ئەوە چەند ساڵە من لە وەزارەتی مالیەم بەڕاستی هەتا ئێستا هیچ شتمان لەو بابەتە نەبینیوە، بەخوای 10 ساڵ دەبێت، انشاالله دێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز د.علی سندی (وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خۆی مینەح و تەبەروعات بۆ هەرێمی کوردستان نیە، ئەو بەرنامجانەی کە هەیە لەلایەن کۆمەڵگای نێودەوڵەتیەوە کۆمەك و هەندێ چالاکی هەیە کە لەگەڵ حکومەتی عیراقی فیدراڵ دەکرێت، کە ئەویش لە زۆربەی هەرە زۆری ئیحتمالە بڵێم لەهەر هەمووشی یارمەتیەکان بەشێوازی پرۆژە دێن، یەعنی ئەو جیهەتەی کە دێت پارەی کاش نادات بە حکومەتی عیراقیش، بەڵام هەندێك پرۆژە هەیە کەلەسەر ئەرکی فلان لایەن، بانکی نێودەوڵەتی و یان وڵاتێکی کۆمەك بەخش دێت، بەعزێك جاریش حکومەتی هەرێم تەنانەت لەو پرۆژانە بەشداریش دەکات و پارە ئیزافە دەکات لەسەر ئەوە بۆ ئەوەی کە مەسئولیەتی ئیشراف و موتابەعە و ئەوانە موشتەرەك بێت لەلای هەردوو لاوە، لەبەرئەوە ئەگەر هەندێك جار لە میدیاکانیش دەبیستین کە وڵاتە کۆمەك بەخشەکان پرۆژەیەك بایی ئەوەندە تەنفیز دەکەن لێرە بەڕێگای کاش وسیولەی نەقدی نایەتە وەزارەتی دارایی و بێتن، بەڵکو هەر خودی پرۆژەکە تەنفیزی پرۆژەکە بابڵێین ئەوەیە کە دەبێتە موساعەدە و مینحە بۆ هەرێمی کوردستان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕوونکردنەوەیك، ئەو مینەحی کە بۆ عیراق بێت وەکو عیراقی ئیتیحادی 17٪ ی بۆ هەرێم نایە؟ حەقی خۆمان نیە ئەوە وەرگرین؟ جەنابی وەزیر؟.

بەڕێز بایز تالەبانی (وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەتاکو ئێستا ئێمە هیچمان لەو بابەتانە وەرنەگرتووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك د.علی فەرموو.

بەڕێز د.علی سندی (وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو کارە لەگەڵ وەزارەتی پلاندانان دەکرێت لەبەغداش هەروەها، بۆردێك هەیە لەسەر ئاستی عیراق پێی دەڵێن (Iraqi strategy review board) ئەو مینحانە هەمووی لەڕێگەی ئەو منحانە هەمووی لەڕێگەی ئەوانەوە دێت، بڕیار وابوو کە نزیکەی ئیحتیاجاتی عیراق بە 54 ملیار دۆلار تەخسیس کرابوو بۆ نۆژەنکردنەوەی بونیەی تەحتی ئیقتسادی عیراقی، بەڵام ئەوەی کە هاتووە لەوە کەمترە نزیکەی 32 ملیارە کە لە خیلالی ساڵی 2004 ەوە هەتا ئێستا هاتووە، لەوێشدا 17٪ بەبەرهەرێمی کوردستان نەکەوتووە، ئەویش ئیستنادەن لەسەر پرۆژە بووە، ئیستنادەن لەسەر عەدەدی سوکان نەبووە، موتابەعەی ئەو بەرنامجەش بە تەفاسیلەکانیەوە ئێمە بە سیستمێك هەیە کە لەگەڵ ڕێکخراوەکانی (UN) دا دەکەین، لە مینەح دا هەتا ئێستا هەرێمی کوردستان 17٪ ی بەبەرنەکەوتووە، بەڵکو کەمتری بەبەرکەوتووە، ئێمە بەبەردەوامی ئەو موتالەبەیە دەکەین، لە قروز دا که قروز وەرگیراوە لەلایەن حکومەتی عیراقیەوە هەتا ئێستا نزیکەی 70٪ ی موراعاتی هەرێمی کوردستان کراوە کە چەند پرۆژەیەك لەسەر ئەو قروزانە کە حکومەتی عیراق وەری گرتووە ئەو بەرپرسە لە دەفع کردنەکەی لەسالانی ئایینده.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی ڕەئیتان؟ کاك فەرموو.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە ڕامان ئەوەیە کە دەقی ماددەکە وەکو خۆی بمێنێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی ئاخر سیاغەتان بخوێننەوە، د.ڕۆژان فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو پێشنیارانەی کە کرا، یەك لەو پێشنیارانە وشەی تەبەروعات بوو، تەبەروعاتەکە تەبەروعاتی ناوخۆ و تەبەروعاتی دەرەوەیە کە لەدەرەوە دێتن، پێویست ناکات لێرە دیاری بکەین، کە وشەی تەبەروعات بەشێوەیەکی ڕەهاو موتلەق هات، هەموو جۆرە تەبەروعاتەکان دەگرێتەوە پێویست ناکات لێرە تەقیدی بکەین، پێشنیارەك کرا کە وشەی دەستە زیاد بکرێت، ئێمە هیچ لاریمان نیە، هەرچەند لە کۆتایی بڕگەکە (جهات غیر المرتبطة بوزارة) بەڵام ئەوەش وەکو فەرمانگەیەك کە سەر بە وەزارەت نیە وحساب دەکرێت لاریمان نیە لە زیاد کردنی وشەکە، گرنگ ئەوەیە لە ماددەکە ئەو تەبەروعاتە لە بۆ چ مەبەستێك بێت لە بۆ هەمان مەبەست بەکاربێت، لەبۆ چ مەبەستێك تەبەروع دەکرێت، بڕە پارەکە بۆ ئەو مەبەستە ئەگەر پارە بوو ئەوا بەکاربێتن، ئەوەش ئەو ئامانجە لە ماددەکە دیاری کراوە، زۆر بەڕوونی و ئاشکرایی و سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئاخر سیاغەتان بخوێننەوە، بۆ ئەوەی بیدەنە دەنگدان.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادە/ 6

تقید مبالغ التبرعات التی تمنح للوزارات والجهات غیر المرتبطة بوزارة، بعد قبولها من قبل وزیر المالیة والاقتصاد ایرادا نهائیا للخزینة علی ان یقوم الوزیر بتخصیصها ضمن اعتمادات الوزارة أو الجهات غیر المرتبطة بوزارة لصرفها علی الاغراض التی منحت من اجلها.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کێ لەگەڵە دەست بەزر بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵ دانیە؟ بە کۆی دەنگ پەسەند کرا، بۆ ماددەی تر، کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی/ 6 ی پرۆژەکە کە ئێستا بووە ماددەی 7 لە فەسڵی سێیەم.

الفصل الثالث

الصلاحیات

المادة 7:

اولا/ یتم الصرف من اعتمادات الحسابات الرئیسیة المنح، الاعانات، ونفقات المشاریع الاستثماریة ضمن موازنة اقلیم کوردستان ـ العراق من قبل وزارة المالیة والاقتصاد.

ثانیا/ لمجلس وزراء اقلیم کوردستان ـ العراق تخویل الوزراء و رؤساء الجهات غیر المرتبطة بوزارة و وکلاء الوزارات والمدراء العامون والمدراء ورؤساء الوحدات الاداریة صلاحیة الصرف مباشرة فی ضوء التخصیصات

المعتمدة من ضمن موازنتهم السنوية، ويتم ذالك وفق قرار مجلس الوزراء الصادر لهذا الغرض ولمجلس الوزراء اعادة النظر للصلاحيات المخولة وفق مقتضيات المصلحة العامة وتطبيق مبدء اللامركزية.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی ڕەئیتان؟ کاك د.ئاراس فەرموو.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەقی ماددەکە پەسەندە لای لیژنەی دارایی وەکو خۆی بمێنێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

د.ڕۆژان فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش پشتگیری لە ماددەکە دەکەین و هیچ تێبینیمان لەسەری نیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز بایز تالەبانی (وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش پشتگیری لە ماددەکە دەکەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کێ ئەیەوێ لەسەر ئەو ماددەیە قسە بکات؟ ئەو بەڕێزانە دەیانەوێ قسە بکەن، سۆزان، ڕێباز، امینە، د.حسن، عبدالله، سەمیرە، شلێر، شوان، سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبعەن من ئیعترازم نیە لەسەر ئەم ماددەیە، تەنها لەسەر ئەم بڕگەیەی نەبێت کە دەڵێ (یتم الصرف من اعتمادات الحسابات الرئیسیة المنح، الاعانات) نەفەقاتی مەشاریعی ئیستسماری لێ بێە دەرەوە، بۆ ئەوەی ئەم سەرفە هەمووی بچێتەوە، لەبەرئەوەی تەئخیر بوونێك هەیە بەڕاستی، تەئخیر بوونێك هەیە و بە تایبەتی ئەو لەمەشاریع دا زۆری کە پرسیارمان کردووە، دەگەڕێتەوە بۆ ئەو ڕۆتینەی کە هەیە، ئەگەر ئەم نەفەقەیە، نەفەقاتی ئیستسماری هەرهەمووی بخرێتەوە لای وەزارەتی پلاندانان، هەم پێموایە ئیجرائاتی ڕۆتینی کەم تر دەبێتەوە، هەم ئەو حسە پارەیە مەحفوز دەبێ و هینی پرۆژەکان زیاتر بەرەو پێشەوە دەڕواو نسبەتی ئینجازی پرۆژەکان زیاتر بەرەو پێشەوە دەڕوات، لەبەرئەوە ئەگەر ئەو نەفەقاتی مەشاریعی ئیستساریە لابچێت، ئەگینا باقی ماددەکە وەکو خۆی بێ، ئەوەیە ڕەئیەکەی من و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك د.ڕێباز فەرموو.

بەڕێز ڕێباز فتاح محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتیوانی لە ڕایەکەی سۆزان خان دەکەم، بەڵام ئەو تەنها کورتی کردەوە لە بەشی وەبەرهێناندا، من لە قسەیەکی پێشووتریشم تەئکیدم لەوە کردەوە کە وەزارەتەکان تا ئەوەندەی کە دەتوانرێ سەربەخۆیەکی دارایشیان پێ بدرێت، وەك ئەوەی کە لە پەرلەمان بڕیاردراوە ئەم وەزارەتە ڕێژەی 5٪ ە یان 6٪ەکە بۆی داندراوە وەزارەتەکە بتوانێ سەلاحیەتی سەرف کردنی هەبێ، نەك بۆ هەموو خەرجیەك بگەڕێتەوە بۆ وەزارەتی دارایی و وەزارەتی دارایی ئەو کاتە بە گوێرەی بیر کردنەوەی خۆی قەرار بدات لەسەر ئەوەی کە ئەو پارەیەی بۆ سەرف بکرێت یان نا؟ پێموایە ئەمە تەنها ڕۆتینێکە زیاد کراوە لە ترسی ئەوەی کە ئەگەر وەزارەتەکان پارەیەك بەهەدەر بدەن، بەڵام ئەگەر کەسێك کرابێتە وەزیر پێموایە بایی ئەوەندە بیرکردنەوەی هەیە کە تەنها لە مانگێك دا هەموو پارەکەی خۆی سەرف نەکاو بەگوێرەی ئەو بڕەپارەی کە بۆی دانراوە پارەکانی سەرف بکات و بە گوێرەی ئەو پلانەش کە خۆی داینـاوە، وە پشتیوانییەکیشە لە قسەکەی د.حسن پێموایە کە باسی لەوە کرد کە تەعلیماتی وەزارەتی دارایی وای کردووە کە وەزارەتەکان بە گوێرەی ئەو تەعلیماتە لەبڕە پارەیەکی دیاری کراو مانگانە لەوە زیاتر ڕێگەیان پێ نادرێ سەرفی بکەن، بەڵام وەزارەتێك لەوانەیە لە مانگێکی دیاری کراو بڕێك پارەی زۆرتری پێویست بێت لە مانگێکی تر، بەڵام ئەم تەعلیماتە ڕێگە لەوە دەگرێت، لەبەرئەوە ئەگەر سەربەخۆییەکی دارایی زیاتر بەو وەزارەتانە بدرێت یاخود بە وەزیرەکان بدرێت پێموایە باشتر دەبێ و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

امینە خان فەرموو.

بەڕێز امینە ذکري سعید یوسف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئاخافتنێت من هاتنەکرن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەست خۆش، کاك حسن فەرموو.

بەڕێز حسن محمد سورە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر خەرجی پرۆژە وەبەرهێنەکان عایدی وەزارەتی دارایی بێت، سەری سالّ لە 12/31 ئیسقاتی هەموو ئەو پارانە بکرێ و ئەو تەخسیساتانە بکرێ بۆ پرۆژەکان بە تەئکید ئێمە لە ماوەی ئەو شەش مانگەدا فریای جێ بەجێ کردنی هیچ پرۆژەیەك ناکەوین، بۆیە من پێشنیار دەکەم کە لێرە حسابێکی ئەمانات

بکرێتەوە بۆپارەی ئەو پرۆژانە هەر لەژێر دەسەلاتی وەزیری دارایی و بە ئاگاداری وەزیری تەختیت ئەم پارەیە سەرف بکرێت و دەیمومەی هەبێت بۆ ئەوەی لە ساڵی ئایندە دا بتوانین ئەم پرۆژانە بەم پارانە جێ بەجێ بکرێ و تەخسیساتەکانیان کۆتایی نەیەت، چونکە ئێمە ئێستا کەڵەکە بووی کە ئێستا بودجەی ئیستیسماری بایی 5 ترلیۆنە، ئەگەر بێتو ئەم ساڵ و ساڵەکانی تریش بەو شێوەیە کەڵەکە بێ، ئەمە تەبعەن گرانیەکی زۆر دەکەوێتە سەر بودجەی ئیستسماری و پێویستە ئێمە هەرلێرەوە عیلاجی بکەین، خاڵی 2 باسی بنەمای لامەرکەزی دەکات، بەڕاستی بنەمای لامەرکەزی ئەوە نیە تۆ دەسەلاتێك لەسەر ئەوە هەندێك لە دەسەلاتەکانی خۆی بدات بەخوارێ و لە مەسەلەی دارایی، ئەمە بنەمای لامەرکەزیە ئیعتماد دەکاتە سەر نیزامی موئەسەساتی و لە بودجەی موازەنەی تەعاقودی لەوێ تەبعەن دروست دەبێت، بۆیە بەڕای من ئەم بنەما لامەرکەزیە لێرە ڕەش بکرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عبدالله فەرموو.

بەڕێز عبدالله حاجی محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەکو باسکرا ئەگەر وەزارەتەکان زیاتر دەست کراوە بن باشترە، لەبەشی دووەمی بەڕێوبەرانی گشتی دەوك و سلێمانی سوود لەو دەسەلاتە وەردەگرن، بەڵام هەندێ لەبەڕێوبەرانی گشتی هەولێر بەو شێوەیە نیە، ئەگەر بەراوردێك لەگەڵ سەرفیات دا بکەین دەردەکەوێت؟ ئەمە پرسیارێکە بۆ جەنابی وەزیر، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سمیرە خان فەرموو.

بەڕێز سمیرە عبدالله اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

د.حسن قسەکانی منی کرد، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، شلێر خان فەرموو.

بەڕێز شلێر محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت ئەم ماددەیەوە کە دەڵێ (یتم الصرف من اعتمادات الحسابات الرئیسیة المنح، الاعانات، ونفقات المشاریع الاستثماریة ضمن موازنة اقلیم کوردستان ـ العراق من قبل وزارة المالیة والاقتصاد) ئینجا دووەم شت ئیزافەیەکی بۆ بکەین کە سەرفەکەی تر کە نەفەقاتی مەشاریعی ئیستسماریە لەوەزارەتی تەختیت بێت بە تەنسیق لەگەڵ وەزارەتی مالیەوئیقتساد، ئەمە شتێکی تیایەکە من حەز دەکەم ڕوونی بکەمەوە، وەزارەتی تەختیت دەبێ بزانێ چەند پارە سەرف کراوە، ئێمە دانیشتنیکمان کرد لەگەڵ بەڕێز وەزیری تەختیت لە نیهایەتی ساڵ لە لیژنەی ئاوەدانکردنەوە، زۆر ئاگادار نەبوو چەنێ پارە خەرج کراوە، لەبەرئەوە ئێمە ئەوەی کە پەیڕەو کراوە هەمووی مەشاریعی ختەی هەیە لەگەڵ ئەوەی کە بودجەی ئیعتیادی، دائیمەن لە دائیرەی محاسەباتی عامە تۆ داوای تەشغیلیەکەیت کردووە، هەموو وەزارەتەکان داوایان کردووە لە وەزارەتی مالیە هەمووماڵێك وتویانە ئەم مانگە ئەوەندەمان دەوێ، ئەویش جوابی داونەتەوە بەو شێوەیە سەرفی کردوون، بەڵام کە هاتووەتە سەر مەشاریعی ختە هەموو وەزارەتەکان بە وەزارەتی تەختیتەوە دەڵێن ئێمە ئەوەندەمان پارە دەوێ بۆ سلع، وەزارەتی تەختیت یەك جار ئەو پارانە کۆدەکاتەوە ئەچێ بۆ وەزارەتی مالیە دەڵێ ئەم حسابی وەزارەتانە ئەمەنەیان ژمارەیان پێویستە لەبەرئەوە بابخرێتە سەری، لێرە هەتا ئێستا ئەمە پەیڕەو نەکراوە، تکاتان لێ ئەکەم ئەبێ ئیتر لەم ساڵەوە وای لێ بکرێت ئەگینا ئەو بودجەیەی کە ئیستسماریە بەو شێوەیە کە من دەیبینم لە وەزارەتی مالیە ڕۆتینێکی زۆرە، وای لێ هاتووە سیقەیان بە ئەندازیارەکان و بەوانەی ڕێکخەری سلفەن لە وەزارەتەکانی تر نیە، وای لێ هاتووە ئەوان دەڵێن کەواتە ئێمە زیادین، چونکە ئەگەر تۆ لە وەزارەتی مالیە مانگێك بە بیست ڕۆژ سلفەیەك تەمشیە بکەی بۆ مقاولێك لەبەرئەوەی موهەندسی خۆت و جێگەیەك بکاتەوە و جێی سیقەیەك هەیە، پێم ناڵێی شەش سەد و سێ ملیار وەزارەتی کارەبا چۆن خەرج دەکەی؟ کە هەمووی پێویستی و ئەوە وەزیری پلاندانان بەڕێزیان ئاگای لێ یەو وەزیری کارەباش بە ئێمەی وتووە هەمووی پێویستی بە (LC)یە کە حسابات دەکرێتەوە، پێویستی بە (ئەدفاس پێمێنت)ە کە سلفەی موقەدیمەیە، باشە ئەگەر من شەش مانگ مقاولێك لەبەینی وەزارەتی مالیە و وەزارەتی کارەبا بێت و بچێ لەبەرئەوەی شکم لێیەتی و ناتوانم (LC)ی بۆ بکەمەوە هەر لە ئێستاوە با پێتان بڵێم ئەو پرۆژانە بۆ خۆی نەجاتیان بووەو ناکرێت، لەبەرئەوە تکاتان لێ ئەکەم با ئێمە جارێکی تر بۆ گەشەپێدان بە ئیقلیمی کوردستان کە ئێستا هەموو عیراق سەیری ئێمە دەکات ئەگەر بێتو ئەم ساڵ ئێمە ئەم هەنگاوە بنێین دوای ئەوە کە ئەگاتە مانگی 12 یەك شت هەیە لە حسابی ئەو وەزارەتە مەسەلەن لە مانگی 12 مەشروعێك دەرچوو، ئەگەر ئەو پارەی هەبێ لە ناو حسابات خۆیدا دەتوانێ لە مانگی 1 دا بەبێ ئەوەی ئیعتماد بکاتە سەر ئەوەی 2012 پارە دێت یان نایەت، ئەو پارەیە خۆی هەیە و سولفە ئەدا بە موقاول، یەعنی مقاولەکان ئێستا تووشی ئیحباتێك بوون کە بە هیچ شێوەیەك ئەمەلیان نیە و وایان لێ هاتووە، من بە ئێوە دەڵێم بۆچی پرۆژەی وەبەرهێنان کە قتاعی خاس دەیکات زۆر سەرکەوتووە؟ خۆ ئەگەر حکومەت بێ هوتێلێکی وەکو فاروق بکات وەڵاهی بە 20 ساڵی تر تەواو نابێ، هەر نەفسی موهەندس نین؟ هەر نەفسی خەڵك

نـین؟ بۆچـی یـەعنی ئـەوە شـتێکە ڕوون بکرێتـەوە، تکاتـان لێ ئەکـەم بـا ئـەم مەوزوعـە لێـرە دوایـی بێـت، ئەمەش کەم کردنەوە نیە لە شانی وەزارەتی مالیە، زۆر ڕێزم هەیە بۆیان، بەڵام وەزارەتی تـەختیت ئەگـەر ئێمە شەئنی نەدەینێ وەکو ئەوە وایە هەمووی ئینسانێکە بێ سەر، لای من وەزارەتی تـەختیت ڕۆڵـی خـۆی نەبینیوە..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پێشنیارەکەی جەنابت رجائەن بەوازحی بڵێ، شلێر خان فەرموو.

بەڕێز شلێر محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نەفەقاتی مەشاریعی ئیستسماریە لێرە دەرکەن و بڕگە 1 یان بیکەن بە 2 یان ئەوەی تر بکەن بە 3، بـەڵێ (نفقات المشاريع الاستثمارية يتم اعتمادات الحسابات الرئيسية لنفقات المشاريع الاستثمارية ضمن موازنة اقليم كوردستان ـ العراق من قبل الوزارة التخطيط بالتنسيق مع وزارة المالية والاقتصاد).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

كاك شڤان فەرموو.

بەڕێز شڤان احمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تەئیدی خوشکی بەڕێزم شلێرخان دەکەم، بەڵام بەشێوەیەکی دیکە علاجم کردووە، لە ئـاخر دێـر (مـن قبل مع وزارة المالية والاقتصاد)، ئەمە هەڵگرین (لكل وزارة بحسب موازنتها)، چـونکە موازەنەکـەی دیـارە، ئەوەی کە شلێر خان باسی کرد، هەدەفەکە لێرە تەحقیق دەبێت، بۆکەم کردنی ڕۆتینە وئیتباعی مەبدەئی لامەرکەزیەیە، ئەمە من تەئیدی دەکەم بەو شێوەیە علاجی دەبێت، ئەوە لەبڕگـەی یەکـەم، بڕگـەی دووەم، مەجلسی وزەرا تەخویلی وزەرا و روئەسای جیهاتی غیر مورتەبتە بە وەزارەت دەکات، بـەڵام نـازانم (الـوزير هو الرئيس الاعلى للوزارة)، ئیشی وەزیر چیە؟ پێمواید ئەوەزیادە، (وكلاء الوزارات والمدراء العـامون والمـدراء ورؤساء الوحدات الادارية) ئەمە هەڵگرین، ئەمە ئیشی وەزیـرە بـۆ تـەخویل کردنـی ئـەو جیهەتانـە، (وكـلاء الوزارات والمدراء العامون والمدراء ورؤساء الوحـدات الاداريـة)، ئەمانـە هـەڵگرن، ئـەم ئیشـی وەزیـرە و وەزیـر تەخویلی دەکاتن پێویست بە تەخویلی مەجلسی وزەرا ناکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

كاك د.علی سندی فەرموو.

بەڕێز د.علی سندی (وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەلام مەبەست بوو ئەم تێبنیە بڵێم، چونکە ئیحتمالە زۆر بەڕێزی تریشی ئەندام پەرلەمانەکان ئەو بابەتە بۆیان قسە زۆر هەڵبگرێ، بەڕێزان ئەگەر هاتو پێشنیارەکەی بەڕێز شلێر خان کە باسکرا، پێویستی بە تەوزیحێك هەیە، وەزارەتی پلاندانان لە هەرێمی کوردستان لە ساڵی 2006 ەوە بە یاسای ژمارە 7 دامەزرێنراوە و فەرقی هەیەلەگەڵ وەزارەتی پلاندانان لە عیراق، لە هەرێمی کوردستان بە پێی ئەو یاسایە وەکو پێشووتریش باسم کردووە شەش ئەرکی پێ ڕاسپێردراوە کە بودجەی ساڵانەیە، بودجەی پلانی درێژخایەنە لەگەڵ وەزارەتەکانی تر بە تەنسیق، پەرەپێدانی مرۆییە پەیوەندی لەگەڵ ڕێکخراوە بیانیەکانە و سەرپەرشتی داتاو ئاماری کوردستانە لەگەڵ بەشێك لە ئیشەکانی کوالیتی کۆنترۆڵ، بۆ هەریەکێك لەمانەش بە پێی ئەو یاسایە هەیکەلیەتی وەزارەتی پلاندانان بەڕێوبەرایەتیەکی گشتی یان دەستەیەکی هەیە، ئەگەر هاتو ئەرکێکی ئاوا بە وەزارەتی پلاندانان ڕابسپێردرێ مەفروزە یەکەم شت یاساکەی هەموار بکرێت، بۆ ئەوەی کە هەم یاسایەکەی هەموار بکرێت و هەم هەیکەلیەتەکەشی بگۆڕێت، (دائرە المشاریع، محاسبە المشاریع) ئەوەی کە شلێر خان ئاماژەی پێی کرد، وجودی نیە لەناو وەزارەتی پلاندانان، لەبەرئەوە ئەگەر ئەو فکرە هەشبێتن بە تەسەوری من لەناو یاسای بودجە ئێستا زۆر جێی نابێتەوە، لە ئایندە، چونکە ئەوە دەبێتە ئەوەڵەن، هەیکەلیەتەکە دەسکاری بکرێت و موناقەشات بکرێت ئەو دائیرەیە تەئسیس بکرێت، ئێمە ئێستا ئەرکەکە لێرە بشهێتن کە بودجە پەسەند کرا ئێمە موهەیەء نین بۆ ئەم کارە، ئەگەر هەدەفەکە من داوای لێ بوردن دەکەم کە موقاتەعەی گفتوگۆکانم کرد، بەس ئەگەر هەدەفەکە ئەوەیە کە وەکو سۆزان خان وتی چۆن زامنی ئیستمراریەتی تەمویلی مەشاریع لە ساڵی ئایندە بکرێت وازحە، یەعنی ئیحتمالە ئەو ڕەئیەی کە کاك د.حسن کە بەشێوازێك ئەگەر مومکین بێت سەندوقێك یان تەدویرێك یان شتێك هەبێ ئەو کاتە لەناو حکومەت دا چ وەزیری دارایی چ هەر کەسێك کە وەزیری دارایی تەخویلی دەکات، با بڵێین وەزیری ئاوەدانکردنەوە یان وەزیری شارەوانی نابێتەکێشە، خۆی کێشەکە لەوە نیە کە کێ ئیمزای دەکات و دائیرەکە لەکوێیە، کێشەکە لەوەیە ئێمە ئەوە چەند ساڵێکە پێنج، شەش مانگ دەمێنێ بۆ کۆتایی ساڵ، کە ساڵیش تەواو سەنەی مالی تەواو دەبێت، سەنەی فعلی بۆ ئیش کردنیش شەش مانگە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز جەنابی وەزیر ئێستا جەنابت مودا‌خەلەکانی کە تەوجیە بۆ جەناب بوو وەڵام بدەوە، بەڵام نوقتەیەك زۆر موهیم بوو لەلای ئەندامانی پەرلەمان، بۆ دەبێت وەزارەت نەتوانێ میزانیەکەی خۆی سەرف بکات، ئیللا تەحدید بکرێت 300 ملیۆن، مەسەلەن لە ماددەی 9 هاتووە 350 ملیۆن، وەزیر سەلاحیەتی هەبێ کە میزانیەی خۆی هەیە و میزانیەکەی عایدی وەزارەتە و وەزارەتەکەش ئیشی پێیەتی، ئەمە سەبەبەکەی ئەمانەوێ زۆر وازح بێت بۆ ئەندامان، فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشی ئەوە حەزدەکەم دوو شت هەیە بیری بەڕێزتانی بخەمەوە، ئێوە پێشوو تر لەسەر ماددەیەك جەنابتان موسادەقەتان کرد، ئەویش ئەوەیە (تتولى وزارة المالية والاقتصاد لاقليم كوردستان ـ العراق تمويل حسابات الوزارات والادارات وفق الموارد المالية المتاحة)، ئەم تەنزیمە لە ئیشی وەزارەتی مالیەیە بە پێی یاسا، لە عیراقدا بەم شێوەیەیە (المادە 4/ (لەسەر ئەحکامی مالیە و خیتامیە) دەڵێ (يحصر الصرف من اعتمادات الحسابات الرئيسة المنح، الاعانات، المصروفات الاخرى، ونفقات المشاريع الرأسمالية من الموازنة العامة الاتحادية لجمهورية العراق لوزارة المالية الاتحادية ولوزير المالية الاتحادى تخويل الوزراء ورؤساء الجهات غير المرتبطة بوزارة صلاحية الصرف مباشرة على بعض مستويات الحسابات الرئيسة انفة الذكر) من ئەمەم کە خوێندەوە بۆ ئەوەم نیە ئەوە لە وەزارەتی مالیە بسەندرێتەوە و بدرێت بە وەزارەتی تەختیت، من لێرە بەس ئەوەندە دەڵێم، ئێمە پێش ئێستا موناقەشەی ئەوەمان کرد و ئێمە ڕازین و دەڵێین هەموو وەزیرێك خۆی مخەوەلە لە زمنی میزانیەی خۆی سەرف بکات، ئەگەر خۆی تەخسیساتی هەبێ، کە مەشروعێك هەموو شتێکی تەواو بوو لە تەختیت دا لە مالیەیەی دا موسادەقەی لەسەر کرابێ ئەوا وەزیر دەتوانێ خۆی پارەکەی خۆی، لە زمنی پارەکەی خۆی دا، تەخسیسەکەی خۆیدا ئەو مەشروعە جێ بەجێ بکات، لێرە ئەوەی کە دێتە وەزارەتی مالیە تەنها سلفەی نیهائیە، ئێستا لەمەودوا دێتە وەزارەتی مالیە، یەعنی ئەوەشی کە سلفەی نیهائیە، ئەوە ئسولّە و دەبێ بێتە ئەوێ و دەبێ تەدقیقی حسابی دەکرێت، نەك هەندەسی، تەدقیقی حسابی دەکرێت و دوای ئەوە تۆ دەڵێی وەزارەتی مالیە موعەرقلە، وەزارەتی مالیە نایەڵێ بڕوات، دەیبەیتە وەزارەتی تەختیت، جا ماتولّ وایە بۆ دەیبەیتە تەختیتیش،با هەر وەزیری موختەس خۆی مخەوەل بێت و بابڕوات، وەزیری تەختیت ئیشی ئەوەیە تەختیت دەکات و پلان دائەنێ و تەوجیهات دەدات، وەزیری مالیە سەندوقێکی داراییە و پارەکە سەرف دەکات، ئەگەر جەنابتان ئەوە بەباش دەزانن من پێمواید پێویست نە بە مالیە دەکات و نە بە تەختیت، با وەزیری موختەس خۆی سەرفی بکات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاکە شێخ مەسەلە، نالێین بچێتەوە بۆ وەزیری تەختیت، هەندێ بەڕێز وایان گوت، بەس ئەوە نیە، یەعنی وەزارەتێك هەیە و مەشاریعی هەیە، مەشروعەکەی پێویستە مەسەلەن لە 600 ملیۆن سەرف بکات ناتوانێ، ئەوە دەبێ 350 ببات، یەعنی ویستمان فەلسەفەی ئەمەمان بۆ ڕوون بکەنەوە، بۆ؟ ئەوە یەك، دوو/ سولەفەکان ئێستا ئایا دێتە وەزارەتی مالیە یان نا؟ ئەوە چونکە بۆ ئەو بەڕێزانە زۆر گرنگە بیزانن، جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز بایز تالّەبانی (وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەموو سیلەف ئێستا لە دەسەلاتی وەزیر خۆیەتی کە سەرفی بکات، هەموو سیلەفێك، بەڵام سیلفەی نیهائی ئەمە لە هەموو شوێنێك دا موتەبەعە، بە زەرعەی نیهائیشەوە دێتە وەزارەتی مالیە و لەوێ تەسفیەی هەموو حساباتی بۆ ئەکرێت، ئەوجا پارەکە ئەدرێت، سوپاس، بەس نیهائیەکە دێتەوە وەزارەتی مالیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

گرنگی ئەوەی کە وەزیر فەقەت بتوانێ ئەوەندە سەرف بکات، یەعنی نەتوانێ تەسەروف بە میزانیەکەی خۆی بکات، وا ڕوونە بۆ ئەندامانی پەرلەمان، یەعنی جا دوای ئەوە چیە؟ حەزدەکەین بۆمان ڕوون بکەنەوە، مەمنوونم، فەرموو.

بەڕێز بایز تالەبانی (وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جارێ لەهەر میزانیەیەك کە تەخسیس دەکرێت بۆ هەر وەزارەتێك وەزیر خۆی مخەوەلە سەرفی تیا بکات، بەڵام بەمەرجێك دەرنەچێ لە تەخسیساتەکەی خۆی، وە تەخسیساتی هەبێ، وە سەڵاحیەتەکانیش تەبیعی ئەوە وەزیر سەڵاحیاتەکانی مەعلومە، کە چۆنە، ئەوە یەك، بە نسبەتی مەشاریعەوە کە دەڵێین 250 ملیۆن ئێستا داواکراوە بکرێتە 350 ملیۆن، ئەگەر لەوە زیاتر بێت ئەگەڕایەوە، بەڵام ئێستا ئێمە پێمان باشە ئەگەر وەزیر مەشروعێکی هەبێ و هەر پرۆژەیەکی هەبێ لە پرۆژەکان دا هەتا سلفەی نیهائی چەند سلەفی بۆ دێت هەمووی سەرف بکات، ئەوە ئێمە هیچ موشکیلەیەکمان نیە لەگەڵی کە ڕۆژانە دەیکات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سیوەیل خان فەرموو.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کە وەزیرەکان داوای ئەوە دەکەن، لەبەرئەوەیە تەنها بەس ڕۆتین نەمێنێ، یەعنی ئیشەکە سەریع تربێ و ڕۆتین نەمێنێ، ئەوپارەیە لە سەڵاحیەتی خۆیان بیت و سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عبدالسلام فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفی صدیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەمەی باسکرا ڕاستە بەڵام بابەتی ئەم ماددەیە نیە، ئەم ماددەیە باسی مەبدەئێك دەکات، ئیلزامی وەزارەتی دارایی دەکات کە ئەو پارانەی تەخسیس کراون لە میزانیە سەرف بکات، چونکە وەزارەتی دارایی قاسەی حکومەتە، (یتم الصرف من الحسابات الرئیسیة ضمن موزانة الاقلیم من قبل وزارة ... .) ئەمە نە سەڵاحیەتی سەرفە، ئەمە خەرج کردنی پارەیەو دەرکردنی لە قاسەی دەوڵەتە، ئەوەی تر لە جێگایەکی تر

ئەگەر موعالەجە کرابێت ئا، بەڵام هیچ عیلاقەی بەو موناقەشەیە نەبوو، ئەمە نە سەلاحیەتی وەزیری داراییە و بەڵکو ئیلزامی وەزیری داراییە کە ئەم شتانەی موسادەقەکراون لە میزانیە سەرفی بکات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر دروستە قسەکەت، بەڵام بەڕێز ئەم شکاتە هەیە، بۆیە ئەندامەکان چوونەسەر ئەو خاڵە، دەڵێن ئێمە میزانیەمان هەیە، بەڵام ناتوانین میزانیەکەمان سەرف بکەین، یەعنی ئەشکالەکە دەمانەوێ حەلی ئەمە لێرە بکرێت، کاك امیر فەرموو.

بەڕێز امیر گوگە یوسف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قۆڕێ ڕاستی وەکی جەنابێ تە ئیشارەت پێدای، مە تەوزیحەك بێت مەسەلەن بۆ نموونە مەشروعەکە هەیە وەکو بەحس کری، مەشروعێ ناڤ کەندالا مێرگەسور، ئەڤە دوو ساڵە ئەو گوند بێ ئاڤە، هەتانوکە ژی بەری دوو ڕۆژا ژی پەیوەندی دگەل وەزیرێ بەلەدیات مە کر، وەزیرێ بەلەدیا گوت هەمی تشت حازرە، بەس وەزارەتا دارایی موافەقا سەرفێ نادێت مە، پارەیێ بۆ وی هاتیە تەخسیس کرن، ئەڤە دوو ساڵە ئیتسالێ دگەل وان دکەن بێژت وەزیرێ وەزارەتا دارایی ئەو سەرفەی ناداتە مە، بەس ئەو مەوزوعە ئەم دڤێت ئەم تێ بگەین وەکی جەنابێ تە ئیشارەت پێدای، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ڕێباز فەرموو.

بەڕێز ڕێباز فتاح محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر مەوزوعەکە وازح بێ، ئەو نوقتە نیزامیەی کە کاك عبدالسلام گرتی من بەتەئکیدی ئەو بابەتە شوێنەکەی ئێرەیە، چونکە لێرە دەسەلاتی سەرفەکە دەداتە وەزارەتی مالیە، من یەك نموونە دەهێنمەوە بۆ ئەوەی ڕوون بێت، لە کوردستان ئێستا نەخۆشخانەی شێرپەنجە هەیە، نەخۆشخانەی ئەوانەی سەرەتانیان هەیە، یەکێك لە کێشەکانیان ئەوەیە کە ئەمان بتوانن عەقدێك بکەن لەگەڵ کۆمپانیایەکان، ئەم کۆمپانیایە بتوانێ ڕیژەیەکی زۆر دەرمان بۆ ئەم نەخۆشانە دابین بکات بۆ ئەوەی کە کاتێك کە نەخۆشانە وەختی پێدانی ئەو دەرمانەیان هەیە، چاوەڕێی هاتنی دەرمانی نوێ نەکەن، بەڵام ئەوە وەزارەتی مالیەیە کە ئەوە ناکاو ڕێگر بووە لەوە، ئەگینا وەزیری تەندروستی بۆ خۆشی ڕازیە و قەناعەتی بەوە وەزعەکە هەیە، یەعنی ئەمە یەکێکە لە سکالاکان کە یەعنی ئەوەیە کەی دەسەلاتەکە دراوە بە وەزارەتی مالیە، لەگەڵ ئەوەی وەزارەتی تەندروستی ڕازیە و پێشی وایە کە مەوزوعێکی باشە، بەڵام خۆی ئەو دەسەلاتەی نیە ئەم پارەیە سەرف بکات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لەباتی ئەوەی بڵێی (یتم الصرف) بڵێ (علی وزیر المالیة صرف...) یەعنی ئەوە گۆڕانکاریەکە، د.حسن فەرموو.

بەڕێز حسن محمد سورە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە پێشنیارەکە بۆ ئەوە نیە کە ئەم سەلاحیەتە لە وەزیری مالیە نەقل بکرێت بۆ هەر وەزیرێکی تر، مەبەستەکە هەر ئەوەیە کە ئەم سەلاحیاتی سەرفە لەلای وەزیری مالیە بمێنێتەوە، بەڵام دەیموومەیەك یان ئیستمراریەتێك بە پرۆژە بەردەوامەکان بدەین لەڕێگای کردنەوەی حسابێکی ئەمانات، پارەکە بخرێتە ئەم حسابی ئەمانەتەوە، پارەکە لەوێ سەرف بکرێت تا نیهایەتی ساڵ، ئەگەر سەرف نەبوو لەدوای نیهایەتی ساڵ هەر لەوێ بمێنێتەوە بۆ ئەوەی بۆ ساڵی ئایینده دەیموومەی هەبێ و تەواو.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوەڵەن بۆ ساڵی ئایینده نامێنێتەوە، هەر بۆ مەعلوماتت ئەگەر ما ڕۆیی، ئەچێتەوە سەر موازەنەی عیراق، کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر صدیق هەورامی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

چەند پەرلەمانتارێك داوایان کرد کە خەرجی پرۆژەکانی وەبەرهێنان لە پشتیوانەی حساباتی سەرەکی دەربهێندرێت، من وای تێ گەیشتم لە ڕوونکردنەوەی بەڕێز وەزیری دارایی پێویست ناکات لەوێ بێت، واتە ئەویش ڕەزامەندە، ئەگەر بەڕێزیان جارێکی تر ئەوەمان بۆ دووبارە بکاتەوە کە وەزارەتی دارایی لەسەر ئەو بابەتە ڕازی بوو من داوا دەکەم لە بەڕێزان لە لیژنەی یاسایی و لیژنەی دارایی پێشنیاری بەڕێز ئەندامانی پەرلەمان و ڕای وەزارەتی دارایی بە نەزەری ئیعتبار وەربگرن، ئەگەر خەرجی پرۆژەکانی وەبەرهێنان لێرە لە بڕگەی یەکەم دەرهێندرا ئەو کاتە بڕگەی دووەمی هیچ پێویست ناکات، چونکە بۆ؟ لەبەرئەوەی لەبڕگەی 1 ئێمە خەرج کردن لە پشتیوانی حساباتی سەرەکی ئەبەستینەوە تەنها بە وەزارەتی دارایی، لەبڕگەی 2 ی دەڵێ بۆ سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران هەیە کە ئەم سەلاحیەتە بدات بە هەر وەزیرێك یان هەر فەرمانگەیەك کە نەبەستزابێتەوە بە وەزارەتێکەوە، لەبەرئەوە ئەگەر ڕای بەڕێز وەزارەتی دارایی وایە ئەم حساباتە واتە خەرج کردنی پرۆژەکانی وەبەرهێنان لەسەلاحیەتی حەسری وەزارەتی نەبێ، من پێشنیار دەکەم لە لیژنەی دارایی و لیژنەی یاسایی ئەو بابەتە بە نەزەر ئیعتبار وەربگرن و بخرێتە دەنگدانەوە زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنەی یاسایی و لیژنەی دارایی کە لێرە دانیشتووە بۆ گوێ گرتن لە هەموو مولاحەزاتی سەرجەم ئەندامانە بەڕێزەکان، هیچ مولاحەزات نیە بەسەرماندا تێ پەڕی بێ، ئاشکراشە وەزیری موختەس لێرەیە و لیجانی تایبەتیش لێرەیە، ئەم ئیشانە زیاترپرسیار لە جەنابی وەزیرەکان دەکرێت، مولاحەزاتەکان وەردەگیرێ و ناشکرێت لێرە هەر ئەندام پەرلەمانێکی بەڕێز خۆ ڕایەکان بەلای ئێمەوە بەڕێزە هەمووشی لە خزمەتی یاسایەکەیە بە تەئکیدەوە دەیزانین، بەڵام ناکرێت هەر چ موقتەرەحێك هات لەناو ئەم یاسایەدا بە ئارەزوومەندانە یان بە رەغبەت جێی بکرێتەوە تەسەلسولی یاساکان دەگۆڕێ و تووشی تەناقوزاتمان دەکات، بەڵام ئێمە لێرە گوێی لێ ئەگرین هەڵسەنگاندنی بۆ دەکەین لەگەڵ لیژنەی دارایی دیراسەی دەکەین دوایی جەنابی وەزیرەکان کە لێرەن ڕایەکانیان وەردەگرین، بۆ کە ئێمە تەرەکیزمان هەیە و پێشمان خۆش نیە پێمان بڵێن بە بێ تەرکیز لە سەر مەنەسەکە ئاگایان لە موقتەرەحاتی ئەندامە بەڕێزەکان نیە، دواتر دەخرێتە دەنگدانەوە، هەر ماددەیەکی دەنگی هێنا ئەوە لە دەسەڵاتی ئێمە نیە، ئەوە ڕەئی ئەندامە بەڕێزەکانە، بەڵام بە نیسبەت ئەم ماددەیەوە من ڕەئیەکی خۆمم هەیە لەسەری، ڕاستە وەکو کاك عمر باسی کرد هەندێ لە ئەندامە بەڕێزەکان موقتەرەحیان تەقدیم کردووە بۆ لابردنی ئەو فەقەرەیە، بەڵام ئێمە ئەبێ بگەڕێینەوە بۆ ماددەکەی پێش ئەوە، ماددەی 4 دەنگمان لەسەری دا کە دەڵێ (تتولى وزارة المالية والاقتصاد لاقليم كوردستان تمويل حسابات الوزارة) ئەگەر ئێمە بڵێین لێرە ئەمە دەسکاری بکەین من پێموایە تووشی تەناقوزێکی گەورە ئەبین بەرامبەری ئەو ماددەیە، ئەمە لەلایەك، لەلایەکی تردوە وەزیری تەختیت ئاماژەی بەوە دا کە ئەو مەوزوعە لەسەلاحیەتی وەزارەتی تەختیت دانیە، ئەگەر بچێتە سەلاحیەتەکانی ئەوەوە، ئەبێ یاسای وەزارەتی تەختیت تەعدیلی تیا بکرێت لەبابی سەلاحیەت و ئیختساسەکانیان، لەبەرئەوە ئێمە وەکو لیژنەی یاسایی پێمان باشە بڕگەکە وەکو خۆی بمێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو نەفەقاتی مەشاریعی ئیستسماری کە بەڕێزان مەبەستیان ئەوەیە بچێتەوە وەزارەتی موختەس، ئەویش هەر وەزارەی مالی بۆی تەمویل دەکات، بەڵام ئەوە نەبێت و بەربەست نەبێت لەپێشی ئەمە چۆنە کاك شێخ ئەگەر ڕوونی بکەیەوە بۆمان، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/(وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵڵاهی من نازانم باسی بەربەست دەکەن، من یەك پرسیارم هەیە، لە هەموو ئەو برادەرانەی کە چ سلفەیەك ئێستا هەتاکو 12/31 لە وەزارەتەکانەوە هاتووەتە وەزارەتی مالیە نەی داوە؟ یەك سلفەیەك بڵێن؟ فلان سلفە هاتە وەزارەتی دارایی و نەیداوە، بەڵام ئێمە مولزەمین ئەبێ بینێرین بۆ زەریبە و ئەبێ ئەو سلفەیە دەبێ تەدقیق بکرێت، ئەمە لەلایەك، دوای ئەوە ئەبێ ئەوەشتان لەبیر نەچێت خوشك وبرایان

هەتاوەکو ئێستا ئێمە تەنها پارەی مەشاریعی موستەمیرە وەردەگرین، یەك دینارمان وەرنەگرتووە پارەی ئەم مەشاریعە تازانە، چونکە دەبێ ئەمانە بچێتە بەغدا و موسادەقە بکرێت، ئەوجا پارەی ئەمانەمان دەدەنێ، دوای ئەوە پارەکە بە ئەقسات دەماندەنێ، لەوانەیە قستی مانگێك کە وەری دەگرین بەشی سلفەیەکی گەورەی موقاولێك نەکات، ئەی بۆچی ئیتر ئەو بڕیارەتان دەرکرد مەواردی موتاحەی یەعنی ئێمە بە پێی ئەوە تەسەروف بکەین، بەڵام وەڵڵاهی ئەگەر ئەمە بچێتە وەزارەت ئێمە لاریمان نیە، ئێمە دادەنیشین بە ئیسراحەت وەزارەتی دارایی، با ئیتر هەر وەزارەتێك لەلای خۆیەوە بێ تەخسیس سەرف دەکات، چۆن سەرفی دەکات، سەحب عەلەکشوف سەرفی دەکات، ئێمە ئەو شتانەمان ڕێگرە وەزارەتی مالیە تەنزیمی دەکات، ئەمە لەوەتەی هەیە جەنابی سەرۆکی پەرلەمان هەر بەو شێوەیە بوو، یەعنی من نازانم لە شوێنێکی تریش ئەم شتە وانیە، لێرە دەمێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو پێشنیارانەی کە لەلایەن بەشێك لە ئەندامانی پەرلەمانەوە پێشکەش کرا، سەبارەت بە لابردنی (ونفقات المشاریع الاستثمارية) و سیاغەی فەقەرەی 2 بەشێوەیەك لە شێوەکان ئێمە داوا لە سەرۆکایەتی پەرلەمان دەکەین کە ئەو پێشنیارە بخاتە دەنگدانەوە ئایا لابردرێ یان لانەبردرێ، بە نیسبەت (ونفقات المشاریع الاستثمارية)، کە لەبڕگەی 1 ی ماددەی 7 داهاتووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە ئێستا دوو بەڕێز ئەوەی دیفاع بکات لەوەی کە لانەچێت و دوو کەسیش لەوەی کە لابچێ، پاشان دەیخەینە دەنگدانەوە، نیزامی سۆزان خان.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەدوای تەوزیحەکەی وەزیری دارایی ئەگەر من ئەو پێشنیارەم کردبێت من سەحبی دەکەمەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

قەینا کە سەحبت کرد، بەس کەسی تر هەبوو کە دیفاعیان لێی کرد، بۆ ئەوەی جەلسەکە ڕێگای تەبیعی خۆی وەربگرێت، چەند بەڕێزێك پێشنیاریان کرد، سێ کەس هەستێ و دیفاع بکات بڵێ نەخێر با وەکو خۆی بێت، سێ کەسیش دیفاع بکات بڵێ نەخێر با لابچێ ئەوجا دەیخەینە دەنگدانەوە، ئێستا ئەوانەی ئەیانەوێ کە (نفقات المشاریع الاستثمارية) لابچێ، کێ ئەیەوێ لەسەری قسە بکات؟ شلێر خان، د.حسن، د.ڕێباز، ئەم سێ بەڕێزە پێشنیاریان ئەوەیە کە لابچێ، فەرموو.

بەڕێز شلێر محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوای تەوزیحەکەی هەردوو وەزیرەکە بەڕاستی من ناتوانم بڵێم ئەبێ وەزارەتی تەختیت ئەو ئیشە بکات، بەڵام من تەوزیحێکم نووسیوە کە ئێمە ماددەیەك زیادبکەین کە نەفەقاتی مەشاریعی ئیستسماری..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

خوشکی من ماددە ئیزافە ناکەین، ئێستا ئەو نەفەقاتی مەشاریعی ئیستسماری بمێنێ یان نەمێنێ؟ ئەوە جەنابت قسەی خۆتت کرد، کاك د.حسن فەرموو.

بەڕێز حسن محمد سورە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێموایە لابچێت دوایی بە ماددەیەکی تر ئەم نەفەقاتە سەلاحیاتەکەی لەبەینی وەزارەتی..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا لابچێت؟ ئەوەی تر بۆ دوایی بهێڵە، کاك د.حسن فەرموو.

بەڕێز حسن محمد سورە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەروەکو لەسەرەتا باسمان کرد ئێستا نیهایەتی مانگی پێنجە، تاوەکو ئەم مەشاریعانە دەدرێتە تەندەر و جێ بەجێ دەکرێت نزیکەی دەبێتە مانگی 8، لە مانگی 8 بۆ مانگی 12 ماوەکەی چەند دەبێ؟ ماوەکەی زۆر کەمە بۆ جێ بەجێ کردنی هەموو ئەو مەشاریعانەی کەوا ئێستا ئێمە هینی دەکەین، جا لەبەرئەوە سالّ بە سالّ ئەم مەشاریعانە کۆدەبێتەوەو دەبێتە تەراکومات، کە بوو بە تەراکومات ئێستا 5 ترلیۆنمان هەیە، چۆن موعالەجەی دەکەی ئەگەر بێتو دەیموومەیەك لەسەرف کردنی ئەمە نەبێت، یان دەبێت میکانیزمێك بدۆزرێتەوە کە لە خیلالی ئەم فەترەیە دا ئەمانە بچنە بواری جێ بەجێ کردنەوە، یانیش دەبێت لەشێوەی سندوقێك یان شتێك بمێنێتەوە کە ئەم پارە ئیسقاتی تەخەسوسات نەکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ڕێباز فەرموو.

بەڕێز ڕێباز فتاح محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەرچەندە من قسەکەم لەسەر ئەوە بوو کە نەك تەنها بەشی ئیستسماری، بەڵکو سەربەخۆیەکی دارایی زیاتر بە وەزارەتەکان بدرێت ئەو قسەیەی من تەناقوزی تیا نیە لەگەڵ ماددەکەی پێشوو، چونکە ماددەی پێشوو باسی تەمویل دەکات، ئەم ماددەیە باسی سەرف دەکات، ئێرە سەرفی حەسر کردووە لە دەستی وەزارەتی مالیە و بە تەئکیدی لە هەموو لیژنەکان شایەت حاڵی ئەوەن کە ئەو وەزارەتەی هاتووەتە لایان سکاڵای لەسەر ئەوە بووە کە بۆ هەموو سەرف کردنێك کە سەرفێکی مەبلەغێکی زیاد بێت ئەبێ بچنە

وەزارەتی دارایی نەك داوا لە وەزارەتی دارایی دەكەن، بەڵكو ئەبێ بپارێنەوە لە وەزارەتی دارایی تاوەكو پارەكەیان بۆ سەرف بكات، ئەمە تەنها دروست كردنی ڕۆتینێكی زیادەیە و هیچ پێویست نیە، چونكە وەزارەتی مالیە ئەگەر قسەكە لەسەر ئەوەیە كە پارە بەهەدەر نەدرێت، ئەوا وەزارەتی مالیە دەتوانێ ئیشەكەی ڕەقابە بێت، بەڕەقابەیەكی باش دەتوانێ ڕێگە بگیرێ لە بەهەدەر دانی پارەكە نەك بەزیاد كردنی ڕۆتێنێكی زیاتر.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، ئێستا ئەو بەڕێزانەی كە دەیانەوێ قسە بكەن، عمر عبدالرحمن، دڵشاد شهاب، نیزامی؟ فەرموو.

بەڕێز دڵشاد شهاب حاجی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێموایە لە موناقەشاتی ئەو ماددەیە تێكەڵاویەك دروست بووە، هەندێك لە بەڕێزان داوا دەكەن كە سەلاحیاتەكە یان بۆ وەزارەتەكان بێت یان عەمەلیەی سەرف سەهل بكرێت، وەزارەتی مالیە موعەرقل نەبێت وەكو وەزارەتیش تەوزیحی كرد كە دەڵێن كاكە ئێمە هیچ شتێك موعەرقل نین و سەرفەكە دەكرێت، بابێكی تر باسی ئەوە دەكرێت كە زەمانەتی پاراستنی پارەی مەشاریعەكان ساڵ بۆ ساڵێكی، ئەمە دوو مەوزوعی لێك جودانە، ئەمەیان عیلاقەی بە سەلاحیاتی سەرفەوە نیە، بۆیە بەڕاستی ئەگەر مەوزوعی سەڵاحیاتی سەرف كردن و هەڵگرتنی پارەیە، ئێمە قسەی ترمان هەیە، بەڵام لە .....

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك دڵشاد رجائەن ئەمە ئێستا دەنگدانە لەسەر ئەو مەوزوعە، سێ، چوار ئەندامی بەڕێزی پەرلەمان ئەیانەوێ ئەو نەفەقاتی مەشاریعی ئیستسماری لابچێ، هەندێك دەیانەوێ بمێنێتەوە، پاشان ئەوە لە ماددەی 9 كە سەلاحیەتی سەرف چەند دەبێت ئا لەوێ باسی دەكەین، ئێستا كاك عمر و پاشان كاك جمال طاهر و كاك عبدالسلام، فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئاشكرایە من پێشتر باسم كردو جەنابی وەزیریش باسی لەسەر كردەوە، ئێمە دەنگمان لەسەر ماددەی 3 دا كە بووبە ماددەی 4 بەواتا ئەو ماددەیە لەم یاسایە دا دەنگی لەسەر دراوە و كۆتایی پێ هاتووە كە وەزارەتی مالیە و ئیقتساد لەهەرێمی كوردستان تەمویلی حساباتی هەموو وەزارەتەكان دەكات بە گوێرەی ئەو مەبلەغانەی كەهەیە لەوێ، دێینە سەر مەسەلەی لابردنی نەفەقاتی مەشاریعی ئیستسماری، ئەگەر بێتو ئەم مەوزوعە لێرە لابرێ و بچێتە سەر حسابی وەزارەتی تەختیت كە ئێستا باسی لەسەر كرا، ئەمە ڕێدانێك بە وەزارەتی تەختیت كە تەسەروف كردن بێ ئەوەی كە تەسەروف كردن بە فەقەرەیەك بە حسابێك و بە ئیشێك بە بێ ئەوەی لە ئیختساساتی وەزارەتەكەی خۆیدا هەبێ، بەواتا وەزارەتی تەختیت دەستی والا ئەبێ و دەتوانێ بەبێ مەسئولیەت هەموو ئیشەكانی خۆی جێ بەجێ بكات، مەسەلەن ئەگەر

لەسەلاحیەتی سەرفا بێت بۆ وەزیرەکان ئێمە لە ماددەی 9 لەهەمان یاسا باسمان کردو دێین وباسی لەسەر کراوە کە سەلاحیەتی دراوەتە دەست وەزیرەکان 350 ملیار دینار، خۆ ئەمە ئەکرێ لەکاتی خۆیا باسی لەسەر بکرێت ئایا ئەمە بە 350 بمێنێـەوە یان بـە 500 بمێنێتـەوە، بـەڵام لێـرە ناکرێت ئەمـە بـە هـیچ شێوەیەك دەسکاری لەسەر بکرێت و لە وەزارەتـی مالیـە بگوێزرێتـەوەو بچێتەوە سـەر وەزارەتـی تـەختیت، یاخود هەر وەزارەتێکی دیکە، ئاشکرایە ئەگـەر مەسـەلە ئـەوە بێت کـە ڕۆتـین زۆرە بـۆ سـەرف کـردن، بـە تەئکید هیچ سلفەیەك سەرف ناکرێت هەتا زەرعـەی نیهائی بـۆ نـەکرێت هـەتا نەچـێتە دائیرەی زەریبـەی دەخـل، چـونکە ئـەوە موقاویلانـە خـازعی زەریبـەی دەخلـن، جـائیزە پێشـتر قـەرزاربن، ئـەبێ نسـبەتی زەریبـەکانیان لێ دەرکرێـت ئـەنجا سـافییەکەی ئەمێنیتـەوە، ئەمـەش ئیجرائـاتی ئـەوێت عەمەلییـەکی حیسابییە تەدقیقاتی ئەوێ ئەبێ چێکی هەموو حیسابی ئـەو موقاویلـە، ئـەو کۆمپانیاییـە بکرێـت لـەکاتی زەریبەی دەخلا ئەنجا سـولفەکانیان بـۆ سـەرف ئـەکرێت، ئەمـە ئـیتر ئیشێکی ئیدارییـە، ئەمـە ڕەبـتی بـەم ماددەیە نیە لیرەیا و ڕەبتی بە وەزارەتی مالییەوە نیە... زۆر سوپاس..

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

هەر بۆ ڕاست کردنەوە هەڵەیەکی ڕەقەمی سێ سەد و پەنجا ملیۆنـە صـەلاحییات نـەك ملیـار بـۆ ئاگـاداری، کاك جەمال طاهیر فەرموو:

بەڕێز جمال طاهر ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر بێین و سەیر بکەن یەکێك لە ئیشە هەرە گرینگەکانی وەزارەتی دارایی ئەوەیـە کـە ئیـدارەی مالییـە دەکاتن، یەعنی لە کوێ دێنێت و، چۆن خەرج ئـەکات و، کـەی خـەرج ئـەکات؟ بۆیـە ئێمـە بـێین ئێستا ئـەو صەلاحییەتە لە دەسی وەزارەتی مالییە دەربێـنین بیخەنـە بەردەسـتی وەزیـر لەوانەیـە بـە منحەیـەکی تـر بڕوا، ئێمە هەڕێمێکین پار سالێش ئەو شتەمان تەئکید کـرد کـە وەحدەیـەکی نەقـدی سـەربەخۆمان نییـە، سـولتەیەکی سـەربەخۆی نەقـدی نیمانـە، بتـوانن لـە کـاتی پێویسـت پـارەی پێویسـت تـەرخان بکـەن بـۆ پڕۆژەکان یا بۆ هەر شـوێنێکی تـر بێت، ئێمـە لێـرە ئێستا دوو شت هەیـە، وەزیـر دەڵێ وەزارەتـی دارایـی موعەرقلـە یـان تـەمویل ناکـاتن، جـەنابی وەزیـریش دەڵێ ئێمـە هـیچ گلـەیی لـەو شـتەمان نیـە، بۆیـە مـن پێشنیار دەکەم ئەمە وەك خۆ بمینێتن و، خیلالی چـەند مانگێـك داوای چـەند وەزیرێـك بکـرێتن دەتـوانن وەك پەرلەمان وەزیر ئیستیدعا بکرێتن بێتە ئەم پەرلەمانـە پێی بڵێین بۆچی ئـەو نیسـبەت جـێ بـەجێ نەکرد؟ ئەگەر ئەو کاتـە وەزیـر مبریڕاتـی هـەبوو، مبریڕاتـی مـەنتقی بـوو و، دەرچـوو ئـەو کاتـە وەزارەتـی دارایی موقەصرە، ئێمە ئەو کاتە دەتوانین ئەو صەڵاحیاتە ئێستا لە دەستییان دەربێنین و بیدەنە وەزیر... زۆر زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز عبدالسلام صدیق.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى صديق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا من لەگەڵ ئەوەمە چەند صەڵاحیات بۆ خوارەوە بچیت و چەند دەستی وەزارەتەکان کراوە بێت چارەیەکی بۆ بدۆزن بە یاسایەکی تر، بە تەعلیماتێکی تر من لەگەڵمە، ئەمە وەکو مەبدەء تاکو تەعەروز نەبیت لەسەر مەوقفی من لەسەر ئەو وشەی مەشاریعی طوارئ بمێنت یەك، دوو: وەکو جارێکی تریش وتم من لەو ماددەیە تێگەیشتوومە کە لە میزانیە تۆ پارە تەرخان ئەکەیت وە ئیعتیماد ئەکەیتە لەسەر حیساباتی رەئیسی داناوە، واتا کە دەستمان پێکرد پاش ئەو سەرف ئەکرێت، ئەو پارە لە قاصەی حکومەتە، بۆیە ئەگەر هاتوو، من وا تێگەیشتوومە لەوە صەڵاحیات عیلاقەتی پێ نیە، ئەگەر هاتو ئێمە دەرمان کرد لە مەشاریعی ئیستسمار خۆ دەبی ئێمە بڵێین سەرفی ئیعتیماداتی حیساباتی موعتەمەد هی مەشاریعی ئیستسماری زمنی میزانیەی ئیقلیم لەلایەن کێوە صەرف ئەکرێت؟ ئەگەر پێشنیار ئەوە بیت لەلایەن خودی وەزارەت پارە لە وەزارەت نیە پارە لە قاصەی حکومەتە، بۆیە ئەوە رەفز کرا یەکەم ئیعتیماد، دووەم بڵێین لە رێی وەزارەتی تەختیتەوە، وەزارەتی تەختیتی پارەی لا نیە، موازەنەی دەوڵەت لە یەك جێگایە، واتا ئێمە لە باتی ئاسان کردنی صەرف کردن و ئیدامەی صەرف لە سەر مەشاریعی ئیستسماری حەلەقەیەکی تازە ئیزافە ئەکەین، وەزارەت ئەنێرین بۆ وەزارەتی تەختیت، وەزارەتی تەختیت ئینجا داوا ئەکات لە قاصە پارەم بۆ سەرف بکا، بۆیە من ئەڵێم ئەو موناقەشەیەی کرا بۆ تەسهیل و بۆ صەڵاحیات لەگەڵیمە 100٪، هەر پێشنیارەك هەبێت من بە هەردوو دەست تەئیدی ئەکەم، دەربارەی ئەوەی ئایا ئەو وشەی مەشاریعی ئیستسماری لێرە بمێنێت نەمێنێت، ئەگەر نەما ئەدی لە کوێ صەرف ئەکرێت، کێ پارەکەی مەشاریعی ئیستسماری ئەدات؟، پارە لەلای وەزارەتی دارایيە لە جێگەی تر نیە، بۆیە ئەڵێم مانی لێرە وەکو تەحصیل حاصڵە.. زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئیستا خەڵاص بوو، ئیستا ئەیدەینە دەنگدان، ئەو بەڕێزانە رەئی خۆتان وت هەموتان، موقتەرەحەکە بۆ تەغیری ئەو ماددە (7/ أولاً) لە ئەصلی مەشروعەکە ماددە شەشە کێ لەگەڵ ئەوەیە تەغیرەکە بکرێت یەکەم ئەوە ئەخەینە دەنگدان پاشان بۆ صیاغەکەی، کێ لەگەڵ ئەوەیە تەغیر لەم فەقەرەیە بکرێت؟ وەکو چەند بەڕێزێك دیفاعیان کرد لە هی نەفەقاتی مەشاریعی ئیستسماریيە، تکایە دەست بەرز کەن، شانزە بەڕێز لەگەڵدایە، کێ لەگەڵدا نیە ئەیەوێت وەکو خۆی بمێنێتەوە؟، زۆر سوپاس بە زۆرینەی دەنگ مایەوە، ئێستا ئاخر صیاغە بخوێننەوە فەرموو: هەردوو فەقەرە چونکە فەقەرەی یەك کە دەستکاری نەکرا، فەقەرەی دووش وەکو خۆی ئەمێنێت، هەردووکی بخوێننەوە بۆ ئەوەی بدرێتە دەنگدان:

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

الفصل الثالث

الصلاحيات

المادة السابعة:

اولآ: يتم الصرف من أعتمادات الحسابات الرئيسية المنح، الاعانات ونفقات المشاريع الاستثمارية ضمن موازنة أقليم كوردستان - العراق من قبل وزارة المالية والاقتصاد، ثانياً: لمجلس الوزراء تخويل الوزراء ورؤساء الجهات غير المرتبطة بوزارء، وكلأء الوزارات و المدراء العامون والمدراء ورؤساء الوحدات الادارية صلاحية الصرف مباشرة في ضوء التخصيصات المعتمدة ضمن الموزانه السنوية ويتم ذلك وفق قرار المجلس الصادر لهذا الغرض وللمجلس أعادة النظر في الصلاحيات المخولة وفق مقتضيات المصلحة العامة وتطبيق مبدأ الامركزية...

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کێ لەگەڵە تکایە دەست بەرز کاتەوە؟، (56)پەنجا و شەش بەڕێز لەگەڵدایە، کێ لەگەڵدانیە، (14) چواردە بەڕێز لەگەڵدا نیە بە زۆرینەی دەنگ ماددەکە پەسەند کرا، بۆ ماددەیەکی تر، بۆ ماددەی حەوت لە ئەصلی پڕۆژەکە کاکە، ماددەی هەشت فەرموون:

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة السابعة كه ئەبێتە ماددەی هەشت

أولاً: الرئيس برلمان كوردستان - العراق اجراء المناقلة ضمن الاعتمادات الخاصة بالبرلمان.

ثانياً: لرئيس مجلس القضاء في الأقليم أجراء المناقلة ضمن الاعتمادات الخاصة بمجلس القضاء.

ثالثاً: لوزير التخطيط وبناء على طلب من الوزارة المعنية اجراء المناقلات اللازمة للمشاريع الاستثمارية ضمن الموازنة ألاستثمارية المصدقة لنفس الوزارة وفي حدود المحافظة الواحدة وأعلام وزارة المالية والاقتصاد بذلك.

رابعاً: لوزير المالية والاقتصاد وبالتنسيق مع وزارة التخطيط والوزارات المعنية أجراء المناقلات اللازمة للمشاريع الاستثمارية بين الوزارات وفي حدود المحافظة الواحدة وضمن الموزانة الاستثمارية المصدقة.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی رەئیتان.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

رەئی لیژنەی دارایی پەسەندی دەقا و دەقی ئەو ماددەیە ئەکات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر رەئیتان.

بەڕێز شێخ بایز سعید تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش پشتگیری ماددەکە ئەکەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کێ لەسەر ماددەی هەشت ئەیەوێ قسە بکات؟ کاك دکتۆر ئەحمەد نیزامی.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی(وەرتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێویست بوو کوردییەکەش بخوێندرێتەوە، ماددەکان ئەگەر عەرەبییەکەی خوێندرایەوە ئەبێت کوردییەکەشی بخوێندرێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کوردییەکەتان لەبەر دەستە، فەرموو.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی حەفتەم کە دەبێتە ماددەی هەشتەم.

یەکەم: سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان عێراق بۆی هەیە لە نێو پشتیوانەی تایبەتی پەرلەماندا گواستنەوە بکات.

دووەم: سەرۆکی ئەنجومەنی دادوەری بۆی هەیە لە نێو پشتیوانەی تایبەتی ئەنجومەنی دادوەری گواستنەوە بکات.

سێیەم: وەزیری پلاندانان بە پشت بەستن بە خواستی وەزارەتی پەیوەندیدار بۆی هەیە گواستنەوەی پێویست بکات بۆ پڕۆژەکانی وەبەرهێنان لە نێو بودجەی وەبەرهێنانی پەسندکراو بۆ هەمان وەزارەت و لە سنووری یەك پارێزگادا، لەم بارەیەوەش وەزارەتی دارایی و ئابووری ئاگادار بکاتەوە.

چوارەم: وەزارەتی دارایی و ئابووری بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی پلاندانان و وەزارەتەکانی پەیوەندیدار، بۆی هەیە گواستنەوە بکات بۆ پڕۆژەکانی وەبەرهێنان لەنێوان وەزارەتەکاندا و لە سنووری یەك پارێزگادا لە نێو بودجەی پەسندکراوی وەبەرهێناندا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو بەڕێزانە ئەیانەوێت قسە بکەن، (عبدالله حاجی مەحمود، ئەحمەد وەرتی، ئەڤین عمر، دڵشاد شەهاب، کاردۆ محمد، تارا ئەسعەدی، زکیە سید صالح، سمیرە عبدالله، شڤان أحمد، سیوەیل عوسمان، عەزیمە نجم الدین، ئاشتی عزیز، گۆران ئازاد، عمر نورالدینی)، کەسی تر ماوە؟ فەرموو کاك عبدالله.

بەڕێز عبدالله حاجی محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی هەشتەم بەشی سێیەم من پێشنیار ئەکەم، وا بەباشتری ئەزانم، پارێزگاکە بگوڕێت بە هەرێم، بەتایبەتی ئەو پڕۆژانەی کەگشتین وەزارەتی تایبەتمەند و وەزارەتی پلان دانان بتوانن گواستنەوە بکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس؛ بەڕێز دکتۆر ئەحمەد وەرتی.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی(وەرتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سەبارەت بە ماددەی هەشتەم نازانم لە ماددەی یەکەم ئێمە باسمان لە دەسەڵاتی قەزا کرد، ئەنجومەنی دادوەری، کە دەسەڵاتی صەرفی هەبێت، لێرە باس لە موناقەلەیە، یان لە ئەحکامی خیتامییە، لێرە ئەبێت جێگەی بۆ بکەینەوە کە وەعدمان دا لە شوێنێکی تر جێگای بۆ بکەینەوە، چونکە ئەنجومەنی دادوەری دەسەڵاتی صەرفی هەبێت موباشەرەتەن، ئەگەر لێرەیا لە دووەم جێگەی بۆ نەکەینەوە بەراستی ئەبێت لە ئەحکامی خیتامی جێگەی بۆ بکەینەوە، ئەگەر لێرەش گونجاوە بەو شێوەیە بێت لرئیس مجلس القضاء في ألاقليم صلاحية صرف مباشرة ضمن ألاعتمادات المخصصة للمجلس وله أجراء المناقلة ضمن ألاعتمادات الخاصة بالمجلس، ئەوە پێشنیار ئەکەم بەو شێوەیە بێ، سەبارەت بە بڕگەی سێیەم لە کوردییەکەیا، لە عەربییەکە ئەڵێت وزارة التخطيط بناءاً على طلب الوزارة المعنية أجراء المناقلات اللازمة في المشاريع الاستثمارية، لەکوردییەکەیا ئەڵێت وەزیری پلاندانان بە پشت بە ستن بە خواستی وەزارەتی پەیوەندیدار پێم وایە بە پشت بەستن لێرەیا دروست نیە لە کوردییەکەی، عەربییەکەی ئەبێتە أستناداً الى طلب الوزارة المعنية من پێشنیار ئەکەم کوردییەکەی بەو شێوەیە بێت وەزیری پلاندانان لەسەر داوای وەزارەتی پەیوەندیدار بۆی هەیە گوێزانەی پێویست بکات، تا کۆتایی بڕگەکە و زۆر سوپاس...

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار ئەڤین کەرەم بکە.

بەڕێز ئەڤین عمر احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لەکاتی گفتوگۆکردندا هەڵەبەتە زۆربەی زۆری ئەندامانی پەرلەمان داوای ئەوەمان کرد کەوا هەندێ پڕۆژە هەیە کە زۆر گرنگ نیە بڕێ پارەی بۆ تەخصیص کراوە و هەندێ پڕۆژە هەیە خۆی مەبلەغێکە و دابەش کراوەتە سەر دوو ساڵ و ماوەکەی کەمە، لەم جۆرە کێشانە هەبوو لە ناو پڕۆژەکاندا بۆیە پێشنیارکرا کە موناقەلات بکرێت لە ناو ئەم پڕۆژانەیە، بۆیە من پشتگیری ئەوە ئەکەم کە فعلەن موناقەلە بکرێت لە پڕۆژەکاندا، وەکو خاڵی سێیەم ئەڵێ لە دەستی وەزیری تەختیت بێت کەوا بتوانێ ئەو موناقەلانە لەگەڵ وەزارەتی مەعنیا بکات، هەروەها لە چوارەمیشا کە ئەڵێ لوزیر الماليه وألاقتصاد بالتنسيق، من لێرەدا تێبینیم هەیە لەسەری ئایا ئێمە لە پێشا لە سێیەما کە صەلاحیەتمان دا بە وەزیری تەختیت، وەزیری پلاندانان کە ئەو گۆڕانکارییەی کرد لە موناقەلات کردنا ئێمە چۆن جارێکی تر دێینەوە ئەوە لە وزارەتێکا، بەڵام چۆن دێینەوە لە چوارەم ئێمە ئەو موناقەلەیە ئەدەینە وەزارەتی ماليیه؟ بەڵام بۆ ئەوەیە لە بەینی وەزارەتەکانا بێت، بۆیە من ئەوە ئەبینم و تەناقوز هەیە لەگەڵ یەکا ئەگەر یەکبخرێت و

صەلاحیەتەکە بدرێت بە وەزارەتی پلاندانان کە ئەوان ئەو موناقەلەیە بکەن لە نێوان پڕۆژەکاندا چونکە ئەوە کاری ئەوانە، ئەوان ئەزانن کە ئایا چ پڕۆژەیەك گرنگە ئەنجام بدرێت، چ پڕۆژەیەك گرنگە پێش بخرێت، ئەو تەختیت کردنە، ئەو پلاندانانە، ئەوان با بیکەن، من پێشنیارێکیشم هەیە ئەگەر ئیزافە بکرێت وەکو ببێ بە خامساً أجراء المناقلة من الميزانية الاستثمارية الى الميزانية التشغيلية، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار دڵشاد شهاب کەرەم بکە.

بەڕێز دڵشاد شهاب حاجی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی من باس دەکەم لە بابی صەلاحیاتە، جا بزەبت لەو ماددە و لەو ماددەی پێشتر و لە ماددەی دواتر، ناتوانین دەربچین، ڕەنگە متەداخلیش بێت تکا دەکەم دەرفەتێکم پێ بدەن، ئێمە لەسەرموزوعی موناقەلات یاخود لەسەر مەوزوعی ئەو تەخصیصاتەی کەوا لەبۆ بودجەی وەبەرهێنان دەکرێت، هەندێکی لە ماددەی پێشووتر بەحس کرا، بەڵام ئەوە عیلاقەی بەوەی نیە، پارەکە لە وەزارەتی مالییە صەرف دەکرێت، هیچ ئیعترازێك لەسەر وەی نیە، وەزارەتی مالییە ئەگەر هەر هیچ نەبێت، جیهەی مەعنی ئی مونەسقە بەینی بەغدا و ئێرە، خۆ دوو وەزارەت تەعامول لەگەڵ بەغدا ناکات وە بە دوو ڕێگا پارە وەرگیرێت، هەر دەبێ وەزارەتی مالییە وەربگرێت، هەر دەبێ ئەویش صەرفەکە تەنزیم بکات، هەر دەبێت ئەویش تەوحیدی بکاتەوە، هەر دەبێ ئەویش لەگەڵ بەغدا تەعامول بکات، بابەتەکەی موحەدەدە بە مەوزوعێك ئەویش ئەوەیە ئێستا ئێمە سالانە وای لێهات، بووە نەریت تا موافەقەتی میزانیە دەکرێت مانگی پێنج و شەش تەواودەبێ، شەش مانگ لە سالدا دەمێنێ، ئەو شەش مانگەی دەشمینێت ئەگەر بارودۆخی کوردستان تەبیعی بێت، مانگی یازدە و دوازدە مانگی تەوەقوفی عەمەلە، لە ناحیەی ماشاریعی هەندەسییەوە، هیچ هونەری تێدا نیە بودجەی تەشغیلی ئەگەر بە دوو مانگیش بمێنێ، وەزارەتی مالییە دەتوانێ هەموو بودجەی خۆی صەرف بکات، چونکە قانونەکە کە ئیقرار دەکرێت دەڵێ لە 1/1 سالی ئێستا هەتا 12/31 بەڵام وەزارەتی یاخود با بڵێین بودجەی بەرهەمهێنان ئەمە شتێکی واقیعەن دەست پێنەکراوە، چونکە پاشی موصادەقەی میزانیە دەست بەکارەکانی دەکرێت، هەتا ئیحالەی پڕۆژەکان دەکرێت، هەتا وەکو تەندەر دەکرێت، ئیحالە دەکرێت ئەو عەمەلییەیە تەواو دەکرێت دوو مانگی فعلی لە سەنەی مالی نامێنێت، یاخود سێ مانگی فعلی لە سەنەی مالی نامێنێت، تکام وایە ئەم گۆتنەم بەڕێزتان و وەزارەتەکان و ئەندامانی پەرلەمانیش بە هەندی وەربگرن، سەنەی مالی کە خەلاص بوو بەڕێزان 2011/12/31 حسابات قەپات دەکرێت، چەند پارە بە فعلی لە مەشروعەکان صەرف کراوە، ئەوە صەرف کراوە، باقی تر دەچێتەوە خەزێنەی حکومەت، تەسدیدی عەجز و تەختییەی نەفەقاتی تەشغیلی پێ دەکرێت، چونکە عەجزەکەی نەفەقاتی ئیستماری نیە، مەعلومە ئیستماری پارەی خۆی صەرف نەکردووە، لەکوێ تووشی عەجزبوو، واتە ئەگەر ئێمە نموونەی پار بهێنینەوە، سالی 2010سەیری پێشنیار کراو یان موصەدەق بکەین ئەوەی

که پەرلەمان تەصدیقی لەسەر کردیە بۆ ئیستسماری، وە سەیری ئەوە بکەین ئەوەی کە بە فەعلی صەرف کرایە، ئێمە ئیعلانمان کردیە میزانیەی ئێمە حەفتا بە سییە، حەفتای وەگەڕخستنە، سی وەبەرهەمهێنانە، کەچی لە واقیعدا کە ساڵ خەڵاص دەبیت واقیعی صەرفی ئیستسماری لەبەر ئەو سەبەبانەی کە باسم کرد، نیوەی مەبلەغی ئی پێشنیارکراوە، بەعزێك جار کەمتریشیە یان تۆزێك زیاترە، واتە لە واقیع دا ئێمە میزانیەی ئیستسماریمان دەبیتە 15 بە 85، نابیتە 70 بە 30 بەراستی من باش دەزانم، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، پارە ساڵانە بە چەندین دفوعات دێت، دەشزانم مومکین نیە هەر دوفعەیەك کەوا دێت پارەی ئیستسماری و ئی تەشغیلی لێك جیا بکرێتەوە، بەڵام لە نەتیجەی نیهائی لە خیلالی ساڵێکی مالی لە 1/1/ تا 12/31ی نیهایەتی ساڵ خۆ پارەی تەرخان کراو لە بەغدا هەمووی دێت، من مەبەستم ئەوە نیە هەموو لە مانگێکدا جودا بکرێتەوە، وە مەعلومیشە هەڵگرتنی پارە ئێنجا من نازانم ناوە علیمییەکەی، ناوە مالییەکەی هەڵگرتنە چی پێ دەگوترێت؟، تەخصیص کردنی پارە بۆ پڕۆژەکان بە مەعنای تەدویر حیساب ناکرێت، صندوقی پڕۆژەکان تەدویر نیە، بەغدا دەزانێ و هەمووشمان دەزانین، ئەو پڕۆژەی مانگی یازدە ئیحالە دەکرێت وە پێنج سەد ملیۆن یاخود بابڵێین بیست ملیاری بۆ دانرایە لەمانگی یازدە بوو، دوازدەبوو، 5٪یشی صەرف ناکرێت، مەعلومە ئەوە پارەیە لە نەتیجە ئەوەی من دەمەوێت بڵێم، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان، ئێمە زەمانەتێك وەربگرین ئەو پارەی کەوا ساڵانە بۆ بودجەی وەبەرهەمهێنان دادەنرێت فعلەن بچێتە بودجەی وەبەرهەمهێنانەوە، لە پێنج رۆژ، دە رۆژ، موناقەشە لەسەر ئەوە دەکەین کە نەفەقاتی تەشغیلی کوردستان زۆرە، وە ساڵ بە ساڵ بەرەو هەڵکشانە، هەموو ساڵێکیش لە نیهایەتی ساڵ ماتەبەقای پارەی پڕۆژەکان، پارەی ئیستسماری، دیسانەوە دەچیتەوە بۆ تەشغیلی، تەسدیدی عەجزەکانی پێدەکرێت، ئەو پێشنیارەی من دەکەم دوو شتی پێ تەزمین دەکرێت، یەك: زەمانەتی ئەوە دەکرێت کەوا پارەی بەرهەمهێنان وەکو خۆی بێت بچێتە بواری بەرهەمهێنان، دوو: دەستی حکومەت دەگیرێت لەوەی کەوا تەجاوزات لەسەر نەفەقاتی تەشغیلی نەکرێت، بەڕێزان ئەگەر حکومەت موتمەئین نەبێت لەوەی کە پارەی مەشاریعی بۆ دەمینێتەوە و تەجاوزی لەسەر دەکات، لە نۆ هەزار تەعین ناکاتە بیست و پێنج هەزار تەعین، بە تەمای چیەوە کردوویەتی؟، ساڵی 2010 بە تەمای ئەوەیە چونکە پارەی بودجەی تەشغیلی دەمێنێتەوە؟ لە نیهایەتی ساڵ پارەکە تەسدیدی عەجزی پێ دەکرێت، وە ئیستاش ئەگەر ئەمە رێگا نەگیرێت ئەم پڕۆسەیە بەردەوام دەبیت، ئەگەر ئەمسال نیوەی پارەی ئیستسماری بمێنێتەوە، سالی رابردوو نیوەی ماوەتەوە ساڵێکی تر نیوەی بمێنێتەوە، خیلالی سێ، چوار ساڵ ئێمە تووشی قوفلێك دەبین، وای لێ دێت یان ناتوانین ئەوەی پڕۆژە بێت بیکەین، یان هەموو میزانییەکەمان بۆ قەرزەکان بچێت، چونکە قەرزدار دەبین، ئەم پڕۆژانە ناونراون تەسمیە کراون خەڵك ئینتیزاری کردیە، ئینجا هەتا لە رووی رەقابیشەوە، باشە ئەگەر جیهەتێکی بێ لایەن مراقەبەی میزانیەی ئێمە بکات، ئێمە ئیعلان دەکەین بۆ خەڵکی دەڵێین کاکە ئێمە 66٪ی میزانیەی ئێمە ئەمسال بە پێی ئەو گۆڕانکارییانەی کەوا بوون، بۆ میزانیەی تەشغیلییە، 34٪یشی بۆ ئیستساریە، کە ساڵی مالیش خەڵاص

دەبێت هەشتا و پێنج بە پازدەیە، ئێ باشە خەڵك چیمان پێ دەڵێت؟، یەعنی کەواتا ئەو ئیعلانەی ئێمە دەیکەین موجەڕەد ئیعلانێکە لە واقیعدا ئەو ئیعلانە تەرجەمەی عەمەلی نابێت، تکام وایە ئەمە تەدویر نیە دیسان، دەڵێمەوە ئەمە وای لێ نایەت بڵێین ئەگەر ئەم پارانە تەرخان کران یاخود چوونە صندوقی پڕۆژەکانەوە بەیانی لە بەغدا لێمان دەبڕدرێت، چونکە دەڵێن ئێوە ئیحتیاتتان هەیە، ئەمە چارەسەرێکی بۆ بدۆزرێتەوە، ئەگینا ئەم مەسەلەیە بەردەواميیەکی دەبێت، نوقتەی دووەمم لە مەوزوعی صەلاحیات یەکێك لە بەڕێزان ئاماژەی پێ کرد لە ماددەکەی رابردوو لەسەر ئەوەی کە، حیساباتی خیتامی بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، شەش مانگ جارێك هی وەزارەتی ماليیە دێت، من پێشنیار دەکەم چوار مانگ جارێك جەدوەلی بەرەوپێش چوونی کارەکان لە وەزارەتی تەختیت لەسەر مستەوای هەموو وەزارەتەکانی دیش بێ، بۆ ئەوەی فعلەن پەرلەمان زوو هەست بکات بزانێ چ وەزارەتێك فعلەن لەو مەسئەلەیەدا موتەئەخیرە، بەڵکو چارەسەری بکرێت و وەزارەتەکان زەختێکیان لێ بکرێت، نەکو نیهایەتی سالّ سەیر بکرێت پارەی ئیستسماری هەمووی مایتەوە و ئەنجا دەچێتەوە سەر تەسدیدی دیونی تەشغیلی.... سوپاس..

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ ئەو پێشنیار و رەئیەی جەنابت لە شوێنێکی تر، تەنها مەربوتە هەر چوار فەقەرەکەی موناقەلە، صەلاحیاتی موناقەلە لە ناو ماددەکە ئەوانەی جەنابت وتت، ئەتوانین بە ماددەی تر پێشنیار بکەن وە بلفعل شتی بەسووە، بەڵام ئەم ماددەیەی هەشت کە لە ئەصلی پڕۆژەکە حەوتە تەنها مەربوتە بە دەسەلاّتی موناقەلە، تەواو، کێی تر مابوو، بەڕێز کاردۆ محمد فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێمە باس ئەو ماددەیە دەکەین کە بەشی دەسەلاّتە، بابەتی گوێزانەوەی هەیە و بواری گەندەڵی و خراپ بە کارهێنانی دەسەلاّت لەسەر دەستەبەر دەکات، بە مەبەستی کەم کردنەوەی ئەو کاریگەرانە چەند پێشنیارێکم هەیە: ماددەی حەوتەم کە ئێستا بۆتە هەشتەم بڕگەی یەکەم و دووەم دەکرێت هەر یەك لە سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان و سەرۆکی ئەنجومەنی دادوەری لە نێو پشتیوانەی تایبەت بە خۆیاندا بە مەرجێك گوێزانەوە بۆ دوو پێنج، دوو شەش، دوو حەوت، نەبێت واتە بۆ ئیعانات و مینەح و مەنافیعی ئیجتیماعی نەبێت، یەعنی ئەم دەسەلاّتە بۆ ئەمانە نەبێت، کە گوێزانەوەی تیا بکەن، هەر چەند لە یاسای عێراقی مەنافیعی ئیجتیماعی هی هەر سێ سەرۆکایەتییەکەی ئیلغا کراوەتەوە، رەت کراوەتەوە، من پێم باشە بۆ ئەو پێشنیارانەی برادەران مەجالیان تێدا نەهێشتەوە خەرجی تیا بکرێت، مەنافیعی هەر سێ سەرۆکایەتی رەت بکرێتەوە، بۆ ئەو پێشنیارانەی کە ماون، بەڵکو دەنگ دێنن، ئەمە خاڵێك، خاڵی دوو؛ هەمان ماددەی سەرەوە بڕگەی سێیەم وەزیری پلاندانان بە پشت بەستن بە خواستی وەزارەتی پەیوەندیدار بۆی هەیە گوێزانەوەی پێویست بکات بۆ پڕۆژەکانی وەبەرهێنان لە نێو بودجەی وەبەرهێنانی راستێنراو بۆ هەمان وەزارەت لە سنووری یەك پارێزگادا، لەم بارەیەوە وەزارەتی دارایی ئاگادار دەکاتەوە، خۆی ئاوایە،

هەمان ماددەی سەرەوە بڕگەی چوارەم تێیدا هاتووە وەزارەتی دارایی و ئابووری بە هەماهەنگی وەزارەتی پلاندانان و وەزارەتەکانی پەیوەندیدار بۆی هەیە گوێزانەوەی پێویست بۆ پڕۆژەکانی وەبەرهێنان لە ناو وەزارەتەکاندا بکات لە سنووری یەك پارێزگا لە ناو بودجەی راستێنراوی وەبەرهێناندا، وەزارەتی دارایی و پلاندانان ئەگەر بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی پەیوەندیداریش بێت گواستنەوە بۆ پڕۆژەکان دەکەن بەچی پڕۆژەیەك دەست بە پڕۆژەکانی دەستەی وەبەرهێنان دەکەن؟، پاش راستاندنی پەرلەمان چ بەهایەکی دەمێنێ گفتوگۆ لەسەر پڕۆژەکانی وەبەرهێنان بکات؟، یەعنی ئەگەر ئەو گواستنەوەیەی بۆ دەکەن ئیتر ئێمە ئەو موناقەشەیەی بۆچی بکەین لەسەر ئەم پڕۆژانە؟، ئەم گواستنەوانە رێگای بۆ میزاجی کەسیی لە نێو دامەزراوە پەیوەندیدارەکان خۆش کردووە، کە دەسەڵاتی تەواویان پێ دراوە، بۆ دەست کاری کردنیان و، بە پراکتیکیش لە سااڵی پار دانراوە، لەم نێوەدا گەڕەك و شار و دەوروبەر و گوندەکانی هەرێمی کوردستان لەوێوە زەرەرمەند دەبێت، چونکە چاوەڕێ کردنی جێبەجێ کردنی پڕۆژەکانیانە بەڵام نازانن رەش کراوەتەوە، پڕۆژەکانیان گواستنەوەی پێ کراوە، بۆیە پێشنیار دەکەین ئەم بڕگانە لابرێت، چونکە پڕۆژەکانی بودجەی وەبەرهێنان گفتوگۆیەکی زۆر لە هەموو سااڵەکانی تر هەڵدەگرێت پاشان دەبێت بە یاسای بودجە، پێویستە بەئاگاداری لیژنەی پەیوەندیداری پەرلەمانەوە بێت، بە پێی تایبەتمەندی پڕۆژەکە کە لە چ کەرتێك دایە، رێگەش نەدرێت ئەو گواستنەوەیە بکرێت، پێش دانیشتن و رەزامەندی لیژنەی پەرلەمانی پەیوەندیدار، ئەمە پێشنیارەکانم بوو، سەرەڕای ئەوە پشتیوانی و پشتگیری پێشنیارەکەی کاك دڵشاد دەکەم، ئەوجا لە هەر ماددەیەکدا جێی دەکەنەوە... سوپاس..

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز تارا ئەسعەدی.

بەڕێز تارا تحسین ئەسعەدی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەراستی من وای ئەبینم ئەو ماددەیە دانراوە چەند صەاڵحیاتێکە کە هەر یەکێ لە پەرلەمان و مەجلسی قەزا و لە وەزارەتی تەختیت ماڵییە هەر یەکە بۆی هەیە چی بکات، لەبەر ئەوەی من ملاحەزەکەم لەوەیە دەتوانین خاڵی سێیەم و خاڵی چوارەم لەگەڵ یەکتری دەتوانین بڵێین لوزیر التخطیط او لوزیر المالیة و بالتنسیق بینهما بناءاً علی طلب الوزارة المعنیة أجراء المناقلات اللازمة ضمن المشاریع الاستثماریة بین الوزارات وفي حدود المحافظة الواحدة و ضمن الموازنه الاستثماریة المصدقة، هەمان شت دەڵێتەوە، چونکە تەختیتەکە وەزارەتی پلانە، ئیعلامەکەش هەر بە وەزارەتی ماڵییە دەکرێ و بە هەر دوو الش ئەکرێت، لەبەر ئەوە خاڵی سێیەم و چوارەم بەم تەفصیلە هەر پێویست ناکات چونکە ئەتوانین بیکەینە یەك و هەمان مانامان پێ ئەبەخشێت، کە ئیعلام کردن و تەختیت کردن لەگەڵ یەکتری.. سوپاس..

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز زەکیە سید صالح، سوپاس.

بەڕێز زەکیە سید صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نیسبەت خالا چارێ ژ مادێ هەشتێ ڤێرێدا دبێژتن هەر سێ وەزارەتا تەنسیق دگەل یەك و دوو صلاحیاتێ مناقلایا پڕۆژەکی یا هەی، پسیارەك تێتە پێش؛ ئایا پیڤەرێ یا مناقلای چیە یا ڤێرێ؟ واتە هەر سێ وەزارەت ئیستنادێ دکەنە سەر چ بۆ دێ کو مناقەلایا پڕۆژەکێ بکەن؟ چونکو بوچونا من ڤێ دەریدا پێتڤیا ئەم ماوەیەکی دیار کرابا بۆ نموونە بێژین شەش هەیڤا پشتی پەسەند کرنا یا بودجێ وە هەر وەسا رێژەیەکیش ژ دیار بکەین ئەگەر هاتو ئەڤ پڕۆژە ماوێ شەش هەیڤا رێژەیەکا دیار کری ژڤی نەهاتە جێ بەجێ کرن وی وەختی صەلاحیات هەبیتن هەماهەنگی گەل یەك و دوو هەبیتن موناقەلێ ڤی پڕۆژی بکەن، تە وێ محافەزەیا دیار کری وە دیسا ژی پەرلەمان ژی بهێتە ئاگادار کرن، وێ مناقەلێدا ئەز پێدڤی بینم کو ڤێ دەرکێدا هەبیتن.. زۆر سوپاس..

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز سەمیرە عبدالله فەرموو.

بەڕێز سەمیرە عبدالله اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی حەفتەم کە لێرەدا بوویتە هەشتەم لەسەر صیاغەکە قسەی دەکەم، اولاً لرئیس برلمان کوردستان - العراق، به رەئی من کوردستان العراق زیادە، تەحصیل حاصلە، هەر ببیتە لرئیس البرلمان اجراء المناقلة ضمن ألاعتمادات الخاصة بالبرلمان، ئەوە یەکەم، دووەمیش لرئیس مجلس قضاء في ألاقليم أجراء المناقلة ضمن الميزانية الخاصة بمجلس القضاء، ثالثاً: لوزير التخطيط اجراء المناقلات اللازمة ضمن الموزانة الاستثمارية المصدقة بالتنسيق مع وزارة المالية و الوزارة المختصة، رابعاً: لوزير المالية و الاقتصاد بالتنسيق مع وزارة التخطيط والوزارات المعنية اجراء المناقلات اللازمة للمشاريع الاستثمارية، ئەوە ئەوەای لێ بێت مشاريع الستثمارية بين وزارات و في حدود المحافظة واحدة ئەوانە هەموو لابچێ للمشاريع الاستثمارية ضمن الموازنة الاستثمارية مصدقة، ئەوە بە نسبەت صیاغەکە، دیسان پشتگیری قسەکانی کاك دڵشاد دەکەم کە لە ماددەیەکی تر لەبۆی چێی بکەنەوە... زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز شڤان ئەحمەد فەرموو.

بەڕێز شڤان أحمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشەکی تەئیدی برای بەڕێزم کاك دڵشاد دەکەم، بۆ تێبینییەکانی کە خستیە روو، منیش لە بڕگەی سێ و بڕگەی چوار، یەك هەدەف هەیە، هەردووکیان ئیجرای موناقەلاتی لازمەو مەشاریعی ئیستیمارینە، من وا دەبینم پێویست ناکات ئەم دوو بڕگەیە هەبێتن، یەك بڕگە کافیە، کە تەحقیقی هەدەفەکە دەکات، لە بڕگەی سێیەم، کە بڕگەی چوارەم، ئەگەر حەزف بکرێتن، (للوزیر) ببێتە (علی الوزیر)، لە جەوازی ببێتە بوجوبی (بالتنسیق بین وزارة التخطیط والوزارات المعنیة) (واعلام) کردنی وەزارەتی ئیقتیصاد کافیە، تەنیا ئیعلام کردن ئاگادار کردنەوەیە لێی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ئەگەر موناقەلە لازم نەبوو، بۆ ئیجبار بێت، ئیلا موناقەلە بێت، نابێت، ڕێزدار سیوەیل کەرەم بکە.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش بە هەمان شێوە لە ماددەی هەشتەم بڕگەی یەك و دوو هەردووك هەر یەك مەبەستە، بەڵام ئەو موناقەلەی دەکات سەرۆکی پەرلەمان لەگەڵ سەرۆکی ئەنجومەنی دادوەری، بەمەرجێك بۆ ئیعانات و منح و مەنافیعی ئیجتیماعی نەبێت بۆ بەرژەوەندی گشتی بێت.

بەنیسبەت سێیەم (ثالثاً: لوزیر التخطیط وبناءاً علی طلب الوزارة المعنیة)، منیش مەبەستم ئەوە بوو ببێتە (علی وزیر المالیە) یان (علی وزیر التخطیط)، بەس تەعلیقێکت لێدا لە کاك شفان نازانم تا چەندی ئەوە بوو، ئیلزامت نەکرد.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سیوەیل خان تەعلیق نەبوو، راست کردنەوە بوو، چونکە موناقەلە وەختێك دەکرێت، کە زەرور بێت، پێویست بێت، کە پێویست نەبێت، پێویست ناکات ئیلزامی بکەیت، فەرموو.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتیوانی لە قسەکانی هاوکارم کاك دڵشاد دەکەم، لە هەر چ ماددەیەك بێتن پشتیوانی لێ دەکەم و دەستخۆشی لێ دەکەم، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار ئاشتی عزیز کەرەم بکە.

بەڕێز ئاشتی عزیز صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتیوانی رەئیەکانی کاك کاردۆ دەکەم، سەبارەت بە تەقید کردنی گوێزانەوە لەو بابانە لە دەسەلاتی هەردوو سەرۆکایەتیەکەیە، ئەوەی کە من ئیزافەی دەکەم، ئەوەیە بۆ تەنسیق کردنی گواستنەوە، کە ئەو

پرۆژانە بە تەنسیق لەنێوان وەزارەتی پلاندانان و وەزارەتە تایبەتمەندەکاندا هەیە، ئەگەر باشتر کار بکرێت بە دیراسەی جەدوای ئیقتیصادی بۆ ئەو پرۆژانە، لەوانەیە بە ئاسان گواستنەوە کۆمەك لە پرۆژەیەك، یان لەوەزارەتێکەوە، لەناو خودی وەزارەتەکە لە پرۆژەیەکەوە بۆ پرۆژەیەکی تر ئاسان نەبێت، بۆیە پێویستە بەڕاستی ئیعتیماد بکرێتە سەر دیراسەی جەدوای ئیقتیصادی پرۆژەکە، لەبەر ئەوە ئەمە ئەگەر بە لێکۆڵینەوە بێت ئاسان لە پرۆژەیەکەوە بۆ پرۆژەیەکی تر ناگوێزرێتەوەو، کێشەیەکیش بۆ ئەندام پەرلەمان دروست دەبێت لە کاتی سەردان کردنی مەوقیعی پرۆژەکاندا، کە ئەمە زۆر جار بە دێهاتێك، بە ناوچەیەك دەڵێین فلان پرۆژەتان بۆ ئیدخال کراوە، بەلاّم دواتر دوای چەند مانگێك بۆمان دەردەکەوێت، کە ئەو پرۆژەیە وەستێندراوە، کە ئەمە کێشەیەك دروست دەکات، چ بۆ ناوچەکە، چ بۆ موتابەعە کردنی ئێمەی ئەندام پەرلەمانیش کە لە سالّی ئایندەدا نازانین.

خالّی سێیەمیشم/ پشتیوانی لە قسەکانی کاك دلّشاد دەکەم، ئەمە خەتەرێکە، خوێندنەوەیەکی رووتی بۆ کردووە، پێویستە لە برگەکانی تردا بیر لە چارەسەر کردنی بکرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار گۆران ئازاد کەرەم بکە.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن لـەو ماددەیـەدا لەسـەر برگـەی سـێیەم قسـەم هەیـەو، پرسیاریشـم هەیـە لەسـەریدا، ئەگـەر وەزیـری پلاندانانیش هاوکاریمان بکات، لەماددەکەدا نووسـراوە کـەوا موناقەلـە کاتێـك لـە پرۆژەکـانی وەبەرهێنانـدا دەکرێت، ئیلا دەبێت کـە کـرا لـە زیمـنی یـەك موحافـەزەدا بێت، بـەلاّم ئێمـە لـە ئـەنجامی پەسـند کردنـی پرۆژەکانی سالّی پار لەم پەرلەمانەو بەدواداچوونمان بـۆ چـۆنیەتی جـێ بـەجێ کردنـی پرۆژەکـە لـە قـەزا هـەبوو، ناحیـە هـەبوو سـێ پـرۆژەی بـۆ موافەقـە کـراوە، بـەلاّم هەرسـێکی موناقەلـە پـێ کـرا بـوو، ئـەم موحافەزەیە، یەعنی ئەگەر دەکرێت، پرۆژەیـەك لـە کـۆیێ موافەقـەی لەسـەر بکرێـت، بـەلاّم لەبـەر ئـەوەی کۆیێ سەر بە هەولێرە، موناقەلـەی پـێ بکرێـت بـە گریمـان بـۆ سـۆران، یـان بـە پێچـەوانەوە لـە سـۆران بـۆ کۆییە، لەبەر ئەوە پێم باشە کە دەگوترێت لە حدودەکە، لە حدودی ئـەم شـوێنەی کـە بـۆی کـراوە، یـەعنی ئەگەر پرۆژەیەکی ئاو لە کۆییە بە زەرور نەبێت، بڕی ئاو رێگاو بانێـك هـەبێت بگۆڕدرێـت بـۆ هـەر رێگـاو بانێك، بەلاّم لـە سـنووری ئـەم شـارە، نـەك لـە سـنووری موحافەزەیەکـدا، چـونکە ئێمـە جـاری وا هەیـە بـۆ قەزایەك لە بودجەدا دوو پرۆژە موافەقە دەکرێت، ئەگەر دوایێ ئەمـە لابـدرێتن، تووشـی گرفـت دەبـین لـە سنووری ئەم قەزاو ناحیەیە.

دوو/ کـە دەگوترێـت لـەم لادانـە وەزارەتـی مالیـەی لـێ ئاگـادار بکرێتـەوە، بەڕاسـتی پـێم باشـە پەرلـەمانی کوردستانیشی بۆ عیلم لێ ئاگادار بکرێتەوە، بۆ ئەوەی لەبەر دەستمان بێت، ئێمە کاتێك دەبینین موناقەلـە

کراوە، هۆکارەکەو سەبەبەکەو بە چش ئالۆگۆڕ کراوە، بۆ ئەوەی لە بەدواداچوونداا تووشی گرفت نەبین و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار عەزیمە نجم الدین کەرەم بکە.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ماددەی حەوتەم، خاڵی یەکەم و دووەم هەمان بۆچوونم هەیە، سەرۆکی پەرلەمان و سەرۆکی ئەنجومەنی دادوەری تەنها لە پەرلەماندا گوێزانەوە لە مینەح و ئیعانات و مەنافیعی ئیجتیماعیە، لەوە زیاتر نەکرێت، لەو سێ شوێنەدا نەکرێت.

لەگەڵ خاڵی سێیەم و چوارەم زۆر لێك نزیکن، من لەگەڵ ئەوەدام ئەو پێشنیارەی کاك دڵشاد بکرێت بە خاڵێك بە بڕگەی پێنجەم، واتا بکرێت بە بڕگەیەك، لەبەر ئەوەی با بڵێین گواستنەوە لە بودجەی تەشغیلیەوە بۆ وەبەرهێنان لەم بڕگەیەدا جێی بۆ بکرێتەوە، بۆ ئەوەی کە ئەو گواستنەوەیەی کە کاك دڵشاد بە وردەکاری باسی کرد، من پێموایە خاڵێکی جوان بوو، لێرەدا جێی بۆ بکرێتەوە، بۆ ئەوەی ئەو حاڵەتە ڕوو نەدات و جارێکی تر لە بودجەی وەبەرهێنان بیبەینەوە بۆ تەشغیلی و عەجز دروست ببێت.

خاڵێکی تر، لەخاڵی سێیەم و چوارەمدا، کە دەڵێت لیژنەی پەیوەندیدار گواستنەوە بکرێت بە ڕەزامەندی وەزارەتی دارایی و هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی پلاندانان، یان هەر وەزارەتێکی تایبەتمەند، من پێموایە هەر پرۆژەیەك، هەر گواستنەوەیەك، ئەگەر لەناو هەر وەزارەتێك بوو بۆ وەزارەتێکی تر، بە ئاگاداری وەزارەتی داراییش بێت، وەزارەتی پلاندانیش بێت، من پێموایە باش نییە، لەبەر ئەوەی یەك چاودێری کردنی لیژنەی پەرلەمانی وەکو پێویست نابێت.

خاڵێکی تر، ئەو گواستنەوانە ڕێگە خۆشکەرە، بۆ ئەوەی مومەیەزاتی شەخصی لەناو وەزارەتەکاندا جارێکی تر پرۆژەکان بگوازێتەوە، بۆیە دەڵێم ئەو پرۆژانەی لە بودجەی ساڵی 2011 بە وردەکاری پرۆژەکان دێتە بەردەم ئەندامانی پەرلەمان، لێرە قسەی لەسەر دەکرێت، پرۆژە بە پرۆژە، دەزانین بۆچ ناوچەیەکە، بۆچ شوێنێکە، بڕی پارەکەی چەندە؟ بەڵام کە لێرە پەسند کرا، بە هیچ شێوەیەك جارێکی تر دەستکاری ئەو پرۆژانە نەکرێت، هیچ وەزارەتێك وەکو خۆی بمێنێتەوەو سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار عومەر نورەدینی کەرەم بکە.

بەڕێز عمر حمدامین خدر(نورەدینی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە بڕگەی یەکەم و دووەم، ئەوەی بۆ سەرۆکی پەرلەمان هەیە، یان بۆ سەرۆکی دەسەلاتی دادوەری، بە ڕەئی من ئەو دوو بڕگەیە زیادن، لەبەر ئەوەی تەحصیل حاصلەو ئەو دەسەلاتەیان هەیە،

ئەگەر سەیری یاسای بودجەی گستی عێراقی بکەین، هیچ ئەوانەی باس نەکردووە، هەتا لە مەسەلەی دیاری کردنی نەفەقاتدا بەنیسبەت پەرلەمان و دەسەلاتی دادوەری تەحدیدی نەکردووە، تەنها بەوە لێگەڕاوە لە خشتەو لە جەداولدا ئاماژەی پێ بدات و کۆتایی پێ هێناوە.

سەبارەت بەو پرسە گرنگەی بڕای بەڕێزم کاك دڵشاد وروژاندی، لەڕاستیدا پێویستی لەسەر وەستانە، مەسەلەیەکی گرنگە، دەکرێت لە حوکمە کۆتاییەکاندا چارەسەر بکرێت، ئەویش بە ماددەیەك لە دوو بڕگە پێك بێت:

بڕگەی یەکەم/ سالّی دارایی پرۆژە پێشنیار کراوەکان لەو رۆژەوە دەست پێ بکات، کە بودجەی تیا پەسند دەکرێت، بۆ ئەوەی لە کۆتایی سالّدا ئەم مەسەلەیە دانەخرێت.

بڕگەی دووەم/ ئەوە بێت، کە بە هیچ شێوەیەك ئەو گۆڕمەیەی بۆ پرۆژە پێشنیارکراوەکان لەچوارچێوەی بودجەی وەبەرهێناندا تەرخان دەکرێت، نەگوازرێتەوە بۆ بودجەی تەشغیلی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ئێستا مواخەلەکان تەواو بوو، سوپاس بۆ ئێوەی بەڕێز، داوا دەکەین لە هەردوو بەڕێز، ئەگەر مواخەلەی بۆچوونی ئەو ئەندامانەی پەرلەمان و وەلاّمەکانیان بدەنەوە، فەرموو.

بەڕێز د.علی سندی/ وەزیری پلاندانان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەو بابەتە، خۆی بابەتێکی زۆر وازیحە، وابزانم تێبینی و پرسیارەکان دوو جۆر بوو:

شتێکیان لەسەر مەسەلەی با بڵێین تەمویل کردن، یان تەدویر کردن، بەمەبەستی بەردەوام بوونی پرۆژەکان، شتێکی تەبیعیە، ئەگەر لە ئەسنای تەنفیز لە هەندێك حاڵەتدا تەئخیرێك هەبێتن، بەلاّم ئەوەی گرنگە، مەسەلەی تەمویلە.

بابەتی دووەم/ مەسەلەی موناقەلە بەتایبەتی، من لە موناقەلەکانەوە دەست پێ بکەم، ئینجا بچمە سەرەوە، زۆر لەو بەڕێزانە ئاماژەیان بەوەدا، کە مەسەلەی موناقەلە کردنی پبرۆژەکان، چ لەناو یەك وەزارەتدا، چ لەناو وەزارەتێکەوە بۆ وەزارەتێکی تر، پێوەرەکانی چیە؟ چۆن پەرلەمانی لێ ئاگادار بکرێتەوە؟

بەڕێزان، خۆی هەروەکو لەسەرەتای قسەکانم پێش چەند رۆژێك ئاماژەم پێدا، موناقەشە کردنی لیستی پرۆژەکان، شتێکی موتەداول نییە نە لە جەلەساتی پەرلەمان، نە لە عێراق، نە لە شوێنەکانی تریش، بە هەر حاڵ لێرە لەبەر هەر سەبەبێك بێت وەکو عورفێك وای لێهاتووە، چونکە موناقەشە کردنی نزیکەی سێ هەزار پرۆژە نە تەواو دەبێتن، نە ئەگەر هەتا دەستخۆشیشی لێ بکەن تەواو نابێت، کە میزانیەی ئیستیسماری موصادەقە کرا جیهەتێکی رەسمی هی با بڵێین سوێند خواردن، کە ئەم پەرلەمانە متمانەی پێی داوە، دەچێت تەنفیزی ئەو ئیشانە دەکات، هەروەها موئەسەساتی تر، کە موئەسەساتی رەسمین و

بەپێی یاساو ئەوانە رێکخراون، لەبەر ئەوە کە دێتە سەر بابەتی موناقەلە بەتایبەتی، وەکو جەنابیشتان ئیشارەتتان پێدا، موناقەلە ناکرێت ئیلا لە کاتی زەرورەتدا نەبێت، بۆ نموونە، لیستی موناقەلەکانی پار بێنم، کە لەسەر هەر حاڵەتێك کێسی خۆی هەیە، ئەسبابی خۆی هەیە، کە موناقەلە دەکرێتن، حەتمەن جیهەتی مەعنی داوای دەکات، ئێمە وەکو عەمەلیەکی تەنزیمی عامل موساعیدێکین بۆ ئەوەی ئەو شتە تەحقیق بکرێتن، لەوێدا پێوەر وەکو بەڕێز زەکیە خان پرسیاری کرد، پێوەر چیە؟ پێوەر ئەوەیە کە ئیحتیاجێك، یان زەرورەتێك هەیە، زەرورەتەکە دەکرێت بە شتی موختەلیف بێت، لە شتی فەنیە بگرە، یان لەسەر هەر سەبەبێکی تر بێت.

بابەتی ئەوەی کە لەناو موناقەلەدا، کە موناقەلە دەکرێتن پەرلەمانی لێ ئاگادار بکرێت، بەحەقیقەت من ئەوە بە عەمەلی نابینمەوە، چونکە ئەم پرۆسەیە دایناميکیەتی زۆر تێدایە، هەرچەندە دیسانەوە بڵێم لەوانەیە ئەوانەی کەپار کرا بن لە کۆی گشتی پرۆژەکان، کە نزیکە (2600)، (2700) پرۆژە بوون، لەوانەیە ببێتە 5٪ مەسەلەن، کە دەکرێت بەتایبەتی یەعنی قەت وای لێ نەهاتووە بەلای کەمی لە ساڵی 2010، کە پرۆژەیەکی زۆر گەورە ئیلغا بووە، یان بۆ مەبەستێکی غەیری فەنی با بڵێین موناقەلەی پێ کراوە، داینەمیکیەتی ئەم پرۆسەیە، دەبێت لە هەندێك بواردا بەپێی یاساو، بەپێی تەعلیمات هەندێك مرونەتی تێدا هەبێتن، لەبەر ئەوە شتێکی تەبیعیە، تەنانەت ئەگەر بەڕێزان پێشنیاری ئەوەش دەکەن، کە لە زیمنی قەزایەك، نەك لە زیمنی موحافەزەیەك، لە زیمنی قەزایەکدا ئەوە زیاتر دەستی دەزگا پەیوەندیدارەکان دەبەستێتەوە، یەعنی کە لە بەغداوە بڵێین، لە پەرلەمانی بەغدا کە موناقەشەی هەموو پرۆژەکان ناکرێت، مەبەست ئەوە نییە کە وەزیری پلاندانان بچێت بە کەیفی خۆی و دوای ئەوەی هەرچیەکی ویست ئاڵوگۆڕی پێ بکات و، ئەوە ناشکرێتن، تەبیعی لەسەر موناقەلات ئەگەر مەسەلەن دەکرێت، با بڵێین ئێستا لە پرۆژە پێشنیار کراوەکان کە هەیە، یان هەتا لە پرۆژە بەردەوامەکان، ئەوانەی کە بەڕێزان رەخنەیان لێ گرت، بەنیسبەت تەنفیزیان سفرە مەسەلەن، ئەوانە ئێستا هەم لەسەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانیشەوە سەقفێکی بۆ دانراوە سەلاحیەت دراوە بە وەزیری پلاندانان، کە ئەمانە چارەسەر بکاتن بەپێی ئەو تەعلیماتەی کە هەیە، ئەگەر زۆر مەتلەبە، با بڵێین هەرچەندە نازانم کۆمەڵێك یاسای تر لەوانەیە موتەعاریز بێتن، بەڵام ئەگەر مەتلەبە کە موناقەلات، پەرلەمان لەلای مەتلەبە، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، مەسەلەن دەکرێت بڵێین لە کۆی گشتی بودجەی ئیستیسمارِی، بودجەی وەبەرهێنان لە پرۆژە پێشنیارکراوەکان، ئەگەر هاتو موناقەلە لە 20٪ی تەجاوزی کرد، دەبێت پەرلەمانی لێ ئاگادار بکرێتەوە، بەڵام ئەگەر من هەر پرۆژەیەك کە موناقەلەم کرد لە زیمنی قەزایەك، من بێنمە پەرلەمان و کۆمەڵێك برادەرو کۆمەڵێك ئەندام بەڕێزی پەرلەمان ئەو قەزایە بێننە ئۆفیسەکەی من، بڵێین ئێمە ئەوە قەبول ناکەین، یان ئەوە حەقی ئەوەیە دەدەیت بەوە، ئەوە کاروباری حکومەت ئاستەنگی دەکەوێتە بەردەم.

بابەتی دووەم/ بابەتی بەردەوام بوون لەسەر بابڵێین تەدویر کردنی پارەی پێویست بۆ پرۆژەکان، بەحەقیقەت ئەوە 100٪ شتێکی راستە، شتێکی دروستە، بۆچوونی بەڕێز کاك دڵشادو هەموو ئەو بەڕێزانەی کە دوای ئەویش قسەیان کرد، ئەم بابەتە وەکو زەرورەتێك ئێستا دێتە بەرچاو، لەوانەیە سااڵنی رابردوو بەو شێوەیە نەبووە، چونکە تەراکوماتی مەشاریع کە کۆ دەبێتەوە، بەتایبەتیش بڕی بودجەی تەرخان کراو زیاد بووە، سااڵ بۆ سااڵیش زیاد دەبێت، ئیلتیزاماتی حکومەت بەنیسبەتی بەردەوام بوونی مەشاریع شتێکی تەبیعیە، یەعنی مومکین نییە ئێستا لەو حاڵەتەدا با بڵێین سااڵێك لە سااڵکان ئێمە بڵێین هیچ مەشروعێکی پێشنیار نابێت، چونکە هەموو سااڵێکیش زروق خۆی هەیە و، هەندێك ئیحتیاجاتی دێتە بەرچاو، ئەوەی کە لە خیالی ئەم چەند مانگەش لەگەڵ بەڕێز وەزیری دارایی و بەڕێز بریکاری وەزیری دارایی من خۆشم ئەو داوایەم کردووە، ئەوان وەاڵمیان هەیە، حەتمەن بەڕێزیان ئێستا ئیشارەتی پێی دەدات، بەاڵم من نازانم ئەوەی کە ئایا ئەگەر پارەیەك مایەوەو، با بڵێین پارەیەکی تخصیص کراو بۆ مەشاریعە پێشنیار کراوەکان، یان بەردەوامەکان، سااڵ هات و تەواو نەبوو، ئەگەر لەناو سندوقی ئیعماری کوردستان بێت، سندوقێکی هەرچیەك بێت، نازانم بەڕێز د.ڕۆژان دەیگوت کە سندوقیش با بڵێین تەفاسیڵی خۆی هەیە، بەاڵم ئەگەر ئەمە کێشە نییە بۆ پەیوەندی ئێمە لەگەڵ حکومەتی عێراقی فیدراڵ، کە ئەم پارەیە ئەگەر هاتو مایەوە، دەبێ بگەڕێتەوە، ئەگەر شتێکی وا نەبێ، حەتمەن ئەو فیکرەیە رۆژێك لە رۆژان لە هەرێمی کوردستان ئەو بەرنامەیە دەبێ دەست پێ بکات، ئەی چۆن هەندێك لەو بەڕێزانە داوای پالنی پێنج سااڵ دەکەن، ئێ پالنی پێنج سااڵ دەبێ سندوقی هەبێت، بۆ ئەوەی تەمویلەکەی بەردەوام بێ، ئەگینا بە زروفی موتەقەلبی میزانیە هەموو سااڵێك ناکرێت بەردەوامی هەبێت، ئێستا ئەو کێشەیەی کە لە وەزارەتی کشتوکاڵ هەیە، یەکێك لە ئەسبابەکانی ئەوەیە، کە تەمویلی سااڵنە ئەوەی کە ئەوان بە پێویستی دەزانن ناکرێت، لەبەرئەوە من تەئیدی ئەو فیکرەیە دەکەم و هیوادارم کە بەڕێزان لیژنەی دارایی و لیژنەی یاسایی چارەسەرێکی گونجاوی بۆ ببینن، بۆ ئەوەی کە لەمەودوا بکەوێتە سەر سکەیەکی باشترو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر کەرەم بکە، کاك شێخ فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئێمە لەگەڵ دەقی ماددەکەین کە هاتووە وەکو خۆی بمێنێتەوە، کە باس لەوە دەکرێت موناقەلە دەکرێت و موناقەلە پێویست ناکات، من پێموایە موناقەلە پێویست دەکات ئەگەر دەچێتە شوێنێ مەشروعێك نەکراوە، دەستی پێی نەکردووە، ئەی باشە چی لێ دەکرێت؟ پارەکەشی دەمێنێتەوە، دەبێت یەکێکی تر لە شوێنی دابنێی و لە هەمان شوێندا، ئەو موناقەلاتانە جائیزەو دەبێ بکرێ و لەسەر داوای وەزیری موختەصیش ئیتر بەس بە دوو فەقەرە هاتووە، کە هەر دوو جارەکەی دەڵێ وەزیری تەختیت و

وەزیری مالیە عەکسیانی کردووەتەوە، ئەکرێت ئەو دووانە بکرێن بەیەک، ئەو دوو فەقەرەیە، بەڵام من لێرە هەرچەندە لەم ماددەیە بەڕاستی نازانم باسی ئەو شتە کرا، بەڵام شوێنی نابێتەوە لەم ماددەیە هەرچەندێك نازانم جەنابتان دەزانن، ئەوەی کە دکتۆر دەڵێت ئەوەی کە کاك دڵشاد دەڵێ، کاك دڵشاد دەڵێ ئەو پارەیە بمێنێتەوەو تەدویر ببێ و بەڵێ ئەگەر تۆ پارەت هەبێ، وەڵاهی حەقە بمێنێتەوەو تەدویر بێت، بمێنێتەوە بۆ ئیش و کاری ئەو پرۆژانە، بەڵام ئەوە کەی دەبێتەوە، وەختێك ئەبێ کە تۆ عەجزت نەبێ، ئەی باشە ئەگەر عەجزێکت ئێستا ئەمڕۆ عەجزت موسادەقە کرد بۆ ئەم حکومەتەی ئێمە، ئەمڕۆ ئێستا عەجزت موسادەقە کرد، ئەم عەجزە بەچی سەد بکەم؟ بەس ئەوەندە، یەعنی ئێوە موعالەجەی پرۆژەی ئیستسماری دەکەن، ئەی موعالەجەی عەجزەکە؟ ئێ باشە مادام وایە ئەو پارانەی کە هەڵتان گرت لە 10٪ یەکە هەڵتانگرت، ئەو شتانەی ترتان پێی ئیزافە نەکردبایە، بتانوتایە ئەوە عەجزەکەی پێ سەد دەکەین و بابڕواو ئیتر هیچمان نامێنێ، ئەو وەختە منیش هیچ موشکیلەیەکی حسابیم نەدەبوو، بەڵام ئەمە موشکیلەیەکە، رجاتان لێ ئەکەم، من شتی تریش هەیە دەمەوێ لێرە باسی بکەم، پارەیەك هاتە ئێرە پارەی نەوت، مەشاریعی تازەی پێ کراو ڕۆیشت، لە کاتێکدا عەجز هەبوو ئەو ساڵە، خۆ کەس نەیدا عەجزەکەی پێ سەد بکات، میزانیەی تەکمیلیش نەبوو، ئێستاش من تەوەقوع دەکەم ئەمسااڵیش میزانیەی تەکمیلی نەبێ و، کە نەبێ عەجزەکە لەکوێ سەد بکەی؟ ئەگەر وەزارەتی پێشمەرگەش پارەی نەدا، وەڵاهی وەزارەتی پێشمەرگە ئەم پارانەمان هەمووی بداتەوە، من وەعد دەدەم عەجزەکەی پێ سەد دەکەین و دوو ئەوەندەش دەتوانین بدەین بە لای وەزارەتی تەختیت، بۆ ئەوەی ئیش و کاری زیاتریشی پێ بکات، رجاتان لێ ئەکەم هەر یەك لایەنی مەبینن، یەك لایەنە دیراسەتی مەکەن، بەڵێ ئێستاش عەجزەکەی خۆتان ئیلغا بکەنەوە، ئەو عەجزە چارەسەر بکەن، ئەو وەختە مەشاریعی ئیستسماریش پارەکەی بخەنە سندوقێکەوەو با بمێنێتەوەو، ئێمە علاجیشی دەکەین، ناشهێڵین بگەڕێتەوە بۆ عێراق، ئەنواع و ئەشکال حساباتمان هەیە، دەتوانین بیکەین بە ئەمانەت وەری دەگرم، دوایی سەرفی دەکەمەوە، ئەوە ئەو وەعدەش دەدەم، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەس قانونیەن، قانونیەن ناتوانن مخالەفە هەبێت، ئێمەش دەبێ موخالەفەی قانون نەکەین، ئێستا لیژنەی دارایی ئەو پێشنیارانەی هاتن، یەك، یەك ئەوەیان بکەن، بۆ ئەوەی بخرێتە دەنگدانەوە، فەرموو.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو پێشنیارانەی کە باسکرا بە حەقیقەت هەردوو وەزیری بەڕێز وەڵامیان دایەوە، ئێمەش دەربارەی ئەو زەمانەی کەوا هەبێ چۆن ئیحتیفاز بەو پارەیەوە بکەین، کە دانراوە بۆ موازەنەی ئیستسماری و ماوەتەوە لەدوای 12/31 ئیحتیفازی پێوە دەکەین، بەڕێز وەزیری دارایی ڕوونی کردەوە، کە ئەی چۆن عجزەکەی پربکەینەوە؟ ئێمە دەقاو دەق لەگەڵ ئەو بۆچوونەی بەڕێز وەزیری دارایین، دەربارەی بۆچوونێکی دیکە

هەبوو، کە موناقەلە نەکرێت لە ئیعانات و لە مینەح و لە مەنافعی ئیجتماعی، بە حەقیقەت لەوانەیە کە دەڵێن موناقەلە، یان لە ئەبوابی میزانیە، یان لە مستەواکان دایە، لەبەر ئەوە شتێکی واریدە، کە لەوانەشە بکرێت، ئەی ئەگەر مایەوە چی لێ بکەین؟ هەر ئەبێ موناقەلە بکرێت، کە تۆ موناقەلەت هەبوو، ناتوانین لە بابێك، خۆی موناقەلە چیە؟ لەبەینی فەسڵ و ماددەو نەوع دایە، بە پێی سەڵاحیەتی وەزیر بێ، یان سەرۆکی دائیرە بێ، ئەی ئەگەر ئەساسەن موناقەلە هەر لەبەینی ئەوانە دەکرێت، لەبەرئەوە زۆر واریدە هەبێ لەنێوان ئەو حساباتانە کە ئێستا باسکرا، دەربارەی معیاری موناقەلە، بەڕێز وەزیری پلاندانان ڕوونی کردەوە، معیاری موناقەلە لەو کاتە دروست دەبێت، کە کێشەکە ڕووی داوە، مومکینە چەندین معیار دەبێ، معیاری شوێن بێ، معیاری کات بێ، معیاری جێ بەجێ کردنی پلانەکە بێ، بەڕاستی معیارێکی موحەددەت نییە، معیارەکە خۆی دێتە کایەوەو فەرزی دەکات، کە ئەو موناقەلەیە بکرێت، دەربارەی موشارەکەی لیژنەی پەرلەمانی لە موناقەلە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، جارێکی تریش من دەیڵێمەوە هەرچەندە جەنابیشت موعتەرەزی لەسەر ئەم بابەتە، موشارەکەی لیژنەی پەرلەمانی لە موناقەلە، بەڕاستی ئەوە تەداخولە لەبینی سوڵتات، نازانم بەڕێزت لەگەڵمانی، یان ئەندام پەرلەمانەکان، جا ئەو کاتە پەرلەمان هەڵسێ بە ئیشەکانی حکومەتیش، بۆچوونێکی تر هەبوو، کە تەنسیق نەبێ لەبەینی وەزارەتەکان بۆ موناقەلە، بەتایبەتی لەبەینی وەزارەتی دارایی و تەختیت و وەزارەتی مەعنی، بەڕاستی ئەو موناقەلەیە کە دەکرێت ئەبێ ئەو سێ لایەنە لێی بزانن، کە ئەبێ هەر سێ لایەن ئاگایان لێی بێت، ئەگەر وانەبێ موناقەلەکە یەعنی هەدەفەکەی خۆی ون دەکات، ئەبێ ئەو سێ لایەنی مەعنین، کە دەبێ ئەو موناقەلەیە بەبێ ئەو سێ لایەنانە ناکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێزان، هەر موداخەلەیەکی کورت، ئێمە لە لایەك باسی لامەرکەزیەت دەکەین و لایەکی تر دەمانەوێ هەموو حکومەت حەسر بکەین و بێین خۆمان بچینە ناو ئیشەکانەوە، بەڕاستی شتێکی دروست نییە، موناقەلە لەبەینی بابەکاندا، ئەگەر وەکو بەڕێزان باسیان کرد لەهەر سێ سەرۆکایەتیەکە، مەسەلەن سەرۆکایەتی هەرێم، سەرۆکایەتی حکومەت، سەرۆکایەتی پەرلەمان، ئەگەر شتێك زۆر زەرور نەبێ نایکات، بەڵام ئەگەر زەرور بوو زۆر تەبیعیە موناقەلەکان بکرێت، لیژنەی پەرلەمان خەریك ئەو شتانە بێت، جەنابی وەزیر ڕوونی کردەوە، لیژنەی دارایی بە حەقیقەت ئێمە ئیشی تەنفیزی ناکەین، ئیشی ئێمە تەشریعی و ڕەقابیە، پشتیوانی حکومەتی خۆمانە، بەڵام ئەگەر هەڵەیەکی هەبوو لیژنەکان دەتوانن بەڕێك و پێکی بچن بەدواداچوونی بۆ بکەن، بۆیە ئەو پێشنیارانەی هاتوونە کە ژمارەیەك لە ئەندامانی پەرلەمان یەك، یەك لیژنەی یاسایی دەرجیان بکەن، دوو کەس دیفاعی لێ بکاو، دوو کەس بەشێوەیەکی ترو بخرێتە دەنگدانەوە، نوقتەی نیزامیت هەیە عظیمة خان فەرموو.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

له حاڵەتێکدا کە بەڕێزت دەڵێی ئێمە بەشداری دەکەین، یان تەدەخولی دەسەلاتی تەنفیزی دەکەین، بەڵام ئەی ئیشی پەرلەمان نییە، کە چاودێری پرۆژەکان بکات، مووڕاقەبەی پرۆژەکان بکات، ئەی لەو حاڵەتەدا..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تەواو، چاودێری جیایە، کە تۆ لەگەڵی بڕیار بدەی بۆ موناقەلە ئیشی خۆیانەو ئیشی حکومەتە، ئەوانەی کاك دڵشاد باسی کرد، لەم بابە لەم ماددەیە جێی نابێتەوە، دەتوانن لە شوێنی تر موناقەشەی بکەن، تکایە یەك، یەك پێشنیارەکان وەرگرن، د.ڕۆژان فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو پێشنیارانەی کە کران، ئێمەش وەکو لیژنەی یاسایی هەندێك راوبۆچوونمان هەیە، باس لەوە کرا کە ناکرێت گواستنەوە لەنێوان بودجەی وەبەرهێنان بۆ بودجەی تەشغیلی بکرێت، ئێمە پشتگیری لەو پێشنیارە دەکەین، بەڵام بە ماددەیەکی سەربەخۆ بێ پێمان باشترە، یەك لەو پێشنیارانە ئەوە بوو کە نابێت گواستنەوە لەنێوان بودجەی وەبەرهێنان بۆ بودجەی وەگەڕخستن بکرێت، لە بودجەی ئیستسماری بۆ بودجەی تەشغیلی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە جوان ڕوونی بکەنەوە، بۆ ئەوەی بیدەینە دەنگدان، فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لایجوز المناقلة من الموازنة الاستثمارية الى الموازنة التشغيلية.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دکتۆرە ڕۆژان ئەم ماددەیەی ئێمە ڕەبتی بەمانەوە هەیە یان نییە؟ فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش پێمان خۆش بوو وەکو لیژنەی کاروباری یاسایی ڕای خۆمان لەسەر پێشنیارەکان بدەین، ئەوجا پێشنیار، پێشنیار بدرێتە دەنگدان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو پێشنیارەی کە کرا، پشتگیری لێ دەکەین، بەڵام بە ماددەیەکی سەربەخۆ بێ، نەك لێرە، پێشنیارێکی دیکە کرا بۆ دەسەلاتی دادوەری کە لە بڕگەی دووەمدا هاتووە، کە دەسەلاتی سەربەخۆ ڕاستەوخۆی هەبێ بۆ سەرف کردن، بۆ خەرج کردن و نەگەڕێتەوە هیچ لایەنێکی دیکە، ئێمەش پشتگیری لەو پێشنیارە دەکەین لە بڕگەی دووەم دەستەواژەك زیاد بکرێت (کما ولە صلاحیة الصرف مباشرة)، بۆ کۆتایی بڕگەی دووەم، بۆ ئەوەی ئەم دەسەلاتەش کە بودجەی سەربەخۆ و تایبەتی خۆی هەیە مافی خەرج کردنی ڕاستەوخۆی هەبێت، بەبێ گەڕانەوە بۆ هیچ لایەنێك، باس لە ئەوە کرا کە پارێزگا بکرێتە هەرێم، نەخێر، ئێمە بە هیچ شێوەیەك لەگەڵ ئەوەدا نین، چونکە لە سنووری یەك پارێزگا پرۆژەکان نابێ بگوازرێتەوە بۆ پارێزگایەکی دیکە، بۆیە پارێزگار نابێ بکرێتە هەرێم، پێشنیارێك کرا بە دەمج کردن و یەکخستنی بڕگەی سێیەم و چوارەم لەگەڵ ئەوەشدا نین، لەبەرئەوەی خاڵی سەرەکی جیاوازی نێوان ئەو دوو بڕگەیە ئەوەیە کە خاڵی سێیەم باس لە گواستنەوەی بودجە دەکات لەنێو پرۆژەکانی یەك وەزارەتدا، بەڵام خاڵی چوارەم باس لە گواستنەوەی بودجەی تەرخان کراو بۆ پرۆژەکان لەنێوان وەزارەتی جیاواز دەکات، لەبەرئەوەی دوو خاڵی جیاوازن نابێ لێك بدرێن، دەقە کوردیەکە دکتۆر ئەحمەد ڕاستی کردەوە، بڕگەی سێیەم دەقی کوردی لەگەڵ عەرەبیەکە موتابق نییە، دەبێ لەسەر داوای وەزارەت بێ، وەزارەتی پەیوەندار، باس لە دیراسەی جەدوا کرا، پشتگیری لەو پێشنیارە دەکەین، بەڵام ئەوە پێویستی بە ماددەی قانونی نییە، لەبەر ئەوەی خۆی لە بنەماکانی پێشکەش کردنی پرۆژە، دەبێ دیراسە جەدوای لەگەڵ بێ و پێشکەش بکرێت، هەر ئەوەندە بوو پێشنیارەکانمان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئیقتراحێکیش کرا بەنیسبەت فەقەرەی یەکەوە، لا بردنی کەلیمەی کوردستان، ڕاستە سەرۆکی پەرلەمان، پێویست بەوە ناکات لێرە کوردستان و عێراقی پێوە بێت، بەنیسبەت ئەو تەوزیحەی کە بەڕێز دکتۆرە ڕۆژان باسی لەسەر کرد، بەنیسبەت تەوحیدی فەقەرە سێ و چوار زیاتر تەوزیحی لەسەر بدەین، فەقەرە سێ خاصە بە نەفسی وەزارەتێك لەیەك موحافەزە، یەعنی جائیزە وەزارەتێك لە پارێزگایەکدا لە چەند پرۆژەیەکی زیاتری هەبێ، بەڵام بەنیسبەت فەقەرەی چوارەوە باسی وەزارەتەکان دەکات، لێرەشدا جائیزە چەند وەزارەتێك، چەند پرۆژەیەکیان لە یەك موحافەزەدا هەبێ، بەڵام موقتەرەحێکی دیکەمان بۆ هات لە سەر فەقەرەی سێ بە ئیعتبار ئەگەر موناقەلە کرا لە قەزایەك، لە ناحیەیەك، لە محافەزەیەکداو چووە قەزایەکی دوورتر، بەڕاستی وەکو بابی حەق و عەدالەت ئەو پرۆژەیە بۆ ئەو ناوچەیە کراوە، ئەگەر ئەو پرۆژە جێ بەجێ نەکرا، با هەرلە حدودی جوگرافیای ئەو قەزایە، یان ئەو ناحیە پرۆژەیەکی دیکەی لە جیاتی ئەوەی تر ئەوە وەزارەتەکان ئەوە خۆیان دەیزانن جێ بەجێ بکرێت، ئێمە پێمان وایە ئەگەر هاتو

ئەو موناقەلەیە کرا، لەبەینی پرۆژەکانی وەزارەتێك لە یەك موحافەزە، کە ئەڵێن موحافەزە، یەعنی بحدودها الاداریە، یەعنی بە هەموو قەزا و ناحیە و دێیەکانیەوە، با ئەو پرۆژەیە نەگوێزرێتەوە لە قەزایەکەوە بۆ قەزایەکی دوورتر، ئەو ناوچەیە مەحروم نەبێ لەو حەقەی کە پێی دراوە، با بە پرۆژەیەکی تر بکرێ لەو حدودەی ئەو قەزایە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم پێشنیار ئەوەبوو کەوا بڕگەی سێیەم و چوارەم دەمج بکرێ، ئەگەر ئەمەر بفەرمووی ئەو پێشنیارە بدرێتە دەنگدان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

چۆن؟، سێیەم و چوارەم بە چ شکلێك؟، بەڕێزان ئێستا پێشنیار هەیە، بڕگەی 3 و 4 دەمج بکرێ، کێ تەئیدی دەکات؟، با دوو کەس لەسەری قسە بکات بۆ دەمج بکرێ؟، ئەو پێشنیارە لە لایەن دوو ئەندام پەرلەمانەوە هات، پاشان رەئی جەنابی وەزیریش وەردەگرین و لێژنەی داراییش کە بۆ دەمج نەکرێ، کێ دیفاعی لێ ئەکات کە بڕگەی 3 و 4 دەمج بکرێ؟، کاك شوان فەرموو.

بەڕێز شفان احمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

راستە ئەوە لە بەینی موحافەزات، ئەوەی تر لە بەینی هەموو موحافەزاتە، بەڵام هەدەف یەکە، یەعنی مەشروع موناقەلەی مەشاریعی ئیستیسماریە، لێرەدا ئیعلان کردنی وەزارەت کافیە، وەزارەتی ئیقتیصاد، بۆیە هەدەفەکە بە یەك بڕگە تەحقیق دەبیت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەڤین خان فەرموو.

بەڕێز ئەڤین عمر احمد فرج:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مەبەست لێرە لە دەمج کردنەکە ئەویە کە صەلاحیاتەکان، بۆ نموونە لە سێیەم صەلاحیاتی موناقەلەکەی لە بەینی مەشاریعی یەك وەزارەتدا، بە وەزارەتی تەختیت داوە، بەڵام لە دووەمدا بە وەزارەتی مالیەی داوە، کە لە بەینی دوو وەزارەتە، بەڵام هەردووکیان ئەو موناقەلە کردنە لە مەشاریعی ئیستیسماریدا هەردووکی ئی وەزارەتی تەختیتە، بۆیە ئەگەر بکرێت و، ئێمە باسی ئەوە دەکەین کە دەمج بکرێ، یەعنی صەلاحیاتی هەردوو خاڵەکە لە دەستی وەزارەتی تەختیت بێ، ئایاموناقەلەکە لە یەك وەزارەت بێ، یان لە بەینی هەرچەند وەزارەتێکی تر بێت موناقەلەکە؟، بەڵام لە زمنی حدودی ئەو موحافەزەیە بێت کە پارەکەی بۆ سەرف کراوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کێ لەگەڵ ئەوەیە کە دەمج نەکرێ و وەکو خۆی بمێنێ؟، دوو کەس، د.ڕۆژان و سیوەیل خان، فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ ئەوەدا نیم کەوا بڕگەی سێیەم و چوارەم دەمج بکرێ، لەبەر ئەوەی دوو جیاوازی سەرەکی هەیە لە نێوانیان، خاڵی سێیەم کە دەسەڵات درایتە وەزیری پلان، لەبەر ئەوەیە کە لەسەر داوای وەزارەت، خودی وەزارەت خۆی داوای کردووە پێویستی بە گواستنەوە هەیە لە نێوان بودجەی تەرخان کراو بۆ پرۆژەیەك کە لە هەمان وەزارەتە، لە سنووری هەمان پارێزگاش ئاگاداری وەزارەتی دارایی دەکاتەوە، بەڵام خاڵی چوارەم، کە بە هەماهەنگی نێوان وەزارەتی دارایی و وەزارەتی پلانە، لەبەر ئەوەی ئەو بڕە پارەیە تەرخان کراوە بۆ چەند پرۆژەیەکی جیاوازە، کە هەر یەکە و تایبەتە بە چەند وەزارەتێکی جیاواز، بۆیە لێرە پێویست دەکات هەماهەنگی لە نێوان هەردوو وەزارەت هەبێ، بۆیە دەمج نەکرێ باشە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سیوەیل خان فەرموو.

بەڕێز سێوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەمان ڕەئی د.ڕۆژانم هەیە، لەبەر ئەوەی ئەوە دوو بابەتە، لێرە ثالثاً نووسراوە : لوزير التخطيط بناءاً على طلب الوزارة المعنية اجراء المناقلات اللازمة...الخ و اعلام وزارة المالية و الاقتصاد، لە رابعاً دەلێ، لوزير المالية و الاقتصاد بالتنسيق مع وزارة التخطيط و الوزارات المعنية، واتا دوو بابەتی جیاوازە، ئەوە ثالثا لە بەینی یەك وەزارەتە، یەك وەزارەت موناقەلە بکرێ، بەس ئەوەی چوارەم لە بەینی وەزارەتەکانی دیکەیە، واتا وەزارەتی پەروەردە و تەندروستی و صیحە و ئاوەدان کردنەوە و شارەوانی، لە بەینی وەزارەتەکان، لەبەر ئەوەی لەگەڵ ئەوەی نیمە دەمج بکرێ و، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا گوێتان لێ بوو، کێ لەگەڵ ئەوەیە دەمج بکرێ؟، فەقەرەی سێ و چوار تکایە دەستی بەرز بکات، دوو کەس، کێ لەگەڵ ئەوە دایە وەکو خۆی بمینێتەوە؟، بە زۆرینەی دەنگ وەکو خۆی مایەوە، زۆر سوپاس، تکایە بۆ پێشنیارەکانی تر فەرموون.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیارێك كرا كەوا لە بڕگەكە هاتیە لە سنووری یەك پارێزگا و قەزا وناحیەشی بۆ زیاد بكرێ، واتا في حدود المحافظة او القضاء او الناحية، یەعنی گواستنەوە نەكرێ لە سنووری یەك پارێزگا و یەك قەزا و یەك ناحیە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

خاوەنی ئەم پێشنیارە، موحافەزە وەحدەكی ئیداریە، ئەگەر سەحبی نەكەن ئەیدەینە دەنگدانەوە، فەرموو كاك خەلیل.

بەڕێز خلیل عثمان حمدامین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من ئەمەوێ لەسەر ئەوە تەوزیخێك بدەم.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

تەوزیح نا، كەی هاتی دیفاعی بكەی رێت ئەدەمێ، جارێ دانیشە رێت ئەدەمێ، دوو كەس ئەوەی دیفاعی لێ بكات دەستی بەرز بكات، لەو پێشنیارە كە ئێستا جارێكی تر ئەخوێندرێتەوە، بەڕێزان گۆران ئازاد و خەلیل عثمان دیفاعی لێ ئەكەن، دوو كەسیشمان ئەوەیت كە وەكو خۆی بمێنینتەوە، كەس نیە؟، باشە كاك گۆران ئازاد فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە قانونی میزانیەی سالّی پار، لە ماددە 5، لە سێیەم، ئەو حالّەتە داندرابوو و كە روون نەكرابووەوە بەو شێوەیەی كە ئێستا لەناو زەمنی، دیسان مەشروعی موازەنەی ئەمسالّ هاتبووە وە بەم شێوە هاتووتەوە، بۆیە سالّی پار ئێمە لەئەنجامی بەدواداچوونی كۆمەلّێك مەشروع بینیمان موناقەلەی پێكراوە، من قسەم لەسەر ئەوە نیە، موناقەلەكان موبەریراتی خۆی هەبووە و كاتێك سەردانی بەڕێز وەزیری پلان دانانمان كرد، ئەوان موبەریراتیان هەبووە و موبەریراتیشمان تا رادەیەك پێ مەعقول بووە، قسەمان لەسەر ئەوە نیە، بەلاّم لەگەلّ ئەو موناقەلەیە بۆ سنووری شارێكی تر، بۆمەنتیقەیەكی تر هەر لە زمنی ئەوە، ئەگەر ئەم پرۆژەیە زەروور نیە، ئەگەر ئەم پرۆژەیە گونجاو نیە بۆ جێبەجێ كردن، بەلاّم لە زمنی ئەو بە تەنسیق مەشروعێكی دیكە كە كۆمەلّێك تەلەبیات پێشووتر تەقدیمی پلان دانان كراوە، مەشروعێكی دیكە بۆ ئەم ناوچەیە دابنرێ، ئەوە هۆكارەكە بووە، چونكە سالّی پار ئەم ماددەیە بەم شێوەیە هاتیە، بەلاّم بە شێوەیەكی تر تەعامولی لەگەلّ كرا.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕز كاك خەلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل عثمان حمدامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر وەکو بەڕێز وەزیری دارایی و وەزیری تەختیت باسیان کرد، من پێم وایە جۆرێك شەرعیەت دان بەو موناقەلەیە، بەو شێوەیە، دژی ئەو مەبدەئەیە کە پرۆژەکانی لەسەر دابەش کراوە، ئەویش من پێم وایە کە بە پێی کەسافەی سوکانی و پێویستی مەنتیقەکە دابەش کراوە، بۆیە لەوێ داندراوە، ئەگەر بەراستی لە حاڵەتی زۆر نادر نەبێ، من پێم وایە ئەوە غوبن لە مەنتیقەیەك دەکرێ لەسەر حیسابی مەنتیقەیەکی تر، بۆیە وەکو هاوکارم وتی وەکو پشتگیری لە رای هاوکارم کاك عومەر دەکەم کە، یەعنی پرۆژەیەك کە موناقەلەی پێ دەکرێ، با هەر لە زمنی ئەو قەزایە بێ، با پرۆژەیەکی تری پێ بکرێ، چونکە ئەساسی ئەو پرۆژانە لەسەر ئەساسی کەسافەی سوکانی، لەسەر ئەساسی پێویستی ئەو ناوچەیە بدرێ، داواکارم کە ئەمە بەو شێوەیە بێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کێ دیفاع لە ئەصڵەکە دەکات؟، بەڕێز جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز علی سندی/وەزیری پلان دانان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خۆی فیکرەکە، ئێمە ئەوەندە دژی فیکرەکە نین، ئێمە لە هەموو فەقەراتی پێشووتریش، لە تەوصیاتی پرۆژە یاسای بودجەی حکومەتی هەرێم بۆ ساڵی 2010 و لە زۆربەی گفتوگۆکان مەبدەئی ڕەچاوکردنی عەدالەت و موراعاتی کەسافەی سوکانی بە پێی حەددی ئیمکان کراوە، چونکە ئێمە، ناوی موئەسەسەکەی ئێمە حکومەتی هەرێمی کوردستانە، حکومەتی هەرێمی کوردستانیش وەکو چەترێك لەسەر هەندێك مەبادیئ بڕوات، ئەو تەفصیلانە هەتا ئیلتیزاماتەکانی خورد بکەینەوە و بچینەوە خوارەوە زەحمەتتر دەبێت، یەعنی من دژی تەرحەکە نیم بە حەقیقەت، فەقەت مەبدەئی لەباتی ئەوەی کە ئێمە هەر وەکو ئەرکێك عەدالەتی تەوزیع بە شێوەیەکی گشتی بە پێی ئەو پێوەرانەی کە هەیە کە معقولترین پێوەر کەسافەی سوکانیە، لەباتی ئەوە ئێمە بچین حکومەت یان وەزارەتەکان ئیلزام بکەین بە هەندێك شت، یەعنی ئەوەیان تۆزێك ڕەخنەم لەوە هەیە، ئەگەر نا، ئەگەر پێتان باشە ئەو فەقەرەی کە هاتووە بە پێ، چونکە کە لە ئاستی موحافەزە بچینە خوارتر، بچینە قەزا، موتەئەکید بن ساڵی ئایندە دەبێ باسی ناحیەش بکەین، دواتر دەبێ بچینە گوندیش، موشکیلەی ئەم ناحیە لەگەڵ ئەو ناحیە و پرۆژەی ئەم بڕا بۆ ئەوێ، ئەوە ناحیەی فەلسەفیەکەی، ناحیەی مەنتیقیەکەی تۆزێك نارێکە، ئیللا ئەگەر پێتان باشە ئەوە تۆزێك تەعدیل بکرێ، بەشێوازێك کە بڵێین، مەبدەئێکی عام کە حکومەت پێوەی مولزەمە، ئەویش بۆ نموونە بگوترێت موراعاتی عەدالەتی ئیجتیماعی، یان موراعاتی کەسافەی سوکانی بکرێت، بە شێوازێکی ئاوها بگوترێت، ئەگینا ئەگەر هاتو بۆ نموونە دەیڵێم، شەرت نیە وا بێت، چونکە ئەگەر بنکەیەکی تەندروستی وەکو میسال، لە شوێنێك وەزارەتی تەندروستی قەراری دا لەبەر هەر هۆیەك بیباتە شوێنێکی

تر، ئەگەر لەوێ حەزڤ کرد، یەعنی لە باتی بنکەی تەندروستی، وەزارەتی تەندروستی چی دروست بکات لەوێ مەسەلەن، خۆناچێت قوتابخانەی پێ دروست بکات، خۆ ناچێ شتێکی تری پێ دروست بکات، ئیحتیماله ئیحتیاجەکە بەو شکله بێت، ئەوە وەکو مەبدەء، حەز دەکەن ئەو فەقەرەیە ئیزافەیەکی بۆ بکرێت، موراعاتی کەسافەی سوکانی بکرێت بە پێی ئیمکان، دیسان هەر فەقەت بە پێی ئیمکان بێت، هەر بۆ مەعلوماتیش تەبعەن ئەوە لەو حاڵەتە دەکرێت، هەرچەندە لەوانەیە تێپەڕی بێت، بەڵام موناقەلەی بەینی وەزارەتێك، ئێمە پار ساڵی (2010) یەك حاڵەتیش نەبووە، زۆر زەحمەتیشە کە ببێت، یەعنی ئەوە زۆر موعەقەد نیە ئیشەکە، چونکە کەس ئیحتیمالە لە سێکتەرەکەی خۆی داوا بکات، ئەوە بۆچوونی منە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، فەرموو خانم.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من یەك تەعقیبم لەسەر قسەکەی بەڕێز وەزیری پلان دانان هەیە کە دەڵێ ساڵی پار بە هیچ شێوەیەك حاڵەتی لەو شێوەمان نەبووە، من بە نموونە دەتدەمێ کە لە چەمچەماڵ دا قوتابخانەیەکی (18) پۆلی بۆ لادێ یەك براوە، بە میزاجی شەخصی و با بڵێین عیلاقاتی شەخصی لەگەڵ مودیر عام بووبێ، لەگەڵ وەزیر بووبێ، لەگەڵ هەر کەسێ بووبێ بۆ تەنیا دوو ماڵ، یەك ماڵی تیایە، هەژدە پۆلییەك براوەتە ئەوێ، کە جێی ئەوەیە شەش پولی یان چوار پولی لێ بوایە، لە شوێنێکی تر جادده براوە بۆ دێ یەك، جادەیەکی (90) کیلۆمەتری یەك ماڵێکی لێ یە، ئەوانە میزاجی شەخصی نیە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، جەنابی وەزیر جوابتان بۆ مودداخەلەی ئەو خوشکە چیە؟

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی:

وەڵا من تەئیدی هەموو قسەکانی دکتۆر دەکەم، چونکە ئەوە زیاتر عیلاقەی بەوانیشەوە هەیە، وەکو وەزارەتی تەختیت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك د.علی، فەرموو.

بەڕێز د. علی سندی/ وەزیری پلان دانان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من هەر فەقەت بۆ ئەوەی ئەو ئیشارەتەی چونکە پێویستە و لە پرۆتۆکۆل تەسجیل کراوە، ئەو پرۆژەیەی کە بەڕێز ئەندام پەرلەمان عەزیمە خان ئیشارەتی پێ دا، کە قوتابخانەیەکی هەژدە پۆلی بۆ گوندێك کە دوو ماڵی لێ یە تەسبیت بووە، حەز دەکەم ئەوە بەدواداچوونێکی جیددی بۆ بکرێت، ئەگەر وابێت ئێمە

ئیستیعدادمان هەیە پرۆژەکە لابدەین، موناقەلەی پێ بکەین، هەرچییەك بکەین، ئەگەر واش نەبێت، وابزانم ئەو شتانە نابێت بە شکلێکی سەتحی ئاوا تەرح بکرێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبەر ئەوەی من وەکو لێژنەی پەروەردە تەداخولی ئەو مەوزووعەم کردووە، بۆیە من ئاگادارم ئەوە بەو شێوەیە نەبووە، لەسەر مەشاریعی ئیستیسماری نەبوو، لەسەر پەرەپێدانی پارێزگاکان بووە، فیعلەن یەك مالّ بووە، نەك دوو مالّیش، یەك مالّ بووە، حالەن پاش پەیوەندیمان بە پارێزگای سلێمانی یەوە، مەشرووعەکە ئیلغا کرا بە تەنسیق لەگەلّ بەڕێوەبەری گشتی، بەڕێوەبەری پەروەردەی چەمچەمالّ کە خۆیان شوێنێکی کەیان تەرخان کرد، برایە ئەو شوێنە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ئەوانە حالّەتی عام نیە، ئەوە موخالەفەیە، بۆ لیجانی پەرلەمانی هەیە بەدواچوونی بکەن، ئیجرائاتیش وەربگیرێ، ئەوە مەوزووعێکی تر، ئێستا دێینەوە سەر دەنگدانەکە، ئاخیر صیاغە پێشنیارەکە بخوێنەرەوە، بۆ ئەوەی بدەینە دەنگدان.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ثالثاً/ لوزیر التخطیط و بناءاً على طلب الوزارة المعنية إجراء المناقلات اللازمة للمشاريع الإستثمارية ضمن الموازنة الإستثمارية.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عونی چوارەمە نەك سێیەم، بەڵێ فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە بڕگەی چوارەم، پێشنیارەکە بەو شێوەیە دەخوێنمەوە، کە داوا دەکرێت ئەگەر ئەندامانی پەرلەمان قبوولیان کرد،

(رابعاً/ لوزیر المالیة و الإقتصاد و بالتنسیق مع وزارة التخطیط و الوزارات المعنیة إجراء المناقلات اللازمة للمشاریع الإستثماریة بین الوزارات و في حدود المحافظة الواحدة أو القضاء الواحد و ضمن الموازنة الإستثماریة المصدقة)

داواکارم سەرۆکی پەرلەمان ئەو پێشنیارە بخاتە دەنگدانەوە.

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (21)

پێنج شەممە رێکەوتی 26\5\2011

خولی سێیەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (21)

پێنج شەممە رێکەوتی 2011/5/26

کاتژمێر (11،30)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی پێنج شەممە رێکەوتی 2011/5/26 پەرلەمانی کوردستان - عێراق بە سەرۆکایەتی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی) سەرۆکی پەرلەمان و, بە ئامادەبوونی بەڕێز شێروان ناصح حیدری سکرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (21)ی خولی سێیەم, ساڵی (2011) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (1)ی ماددە (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموارکراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (21)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کات (11،30)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی پێنج شەممە رێکەوتی 2011/5/26 دا بەم شێوەیە بێت:

1 -بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆ کردن و بڕیار دان لەسەر پڕۆژە بودجەی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی (2011) و یاساکەی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، دانیشتنەکەمان دەکەینەوە، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی دووەم خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن (21) ڕۆژی دانیشتن (2011/5/26)، بەرنامەی کار:

بە پێی حوکمەکانی بڕگە (1)ی مادده (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموارکراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستانی عیراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری دا بەرنامەی کاری دانیشتنی ژمارە (21)ی ئاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە (11:30)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی پێنج شەممە ڕێککەوتی (2011/5/26)دا بەم شێوەیەی دەبێت:

1-بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆ کردن و بڕیار دان لەسەر پڕۆژە بودجەی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی (2011) و یاساکەی.

بەخێرهاتنی وەزیرە بەڕێزەکان کاك شێخ بایز و کاك د.علی دەکەین، هەروەها بریکاری وەزارەت کاك رشید تاهیر، زۆر زۆر بە خێربێن، سەرکەوتوو بن، داوا لە لێژنەی یاسایی و لێژنەی دارایی دەکەین بفەرموون بۆ سەر مینەصە، لێژنەی یاسایی بۆ ماددەی (7) لە ئەصڵی پڕۆژەکە کە دەکاتە ماددەی (8)، فەرموو بەردەوام بن.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز؛

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە کۆبوونەوەی دوێنێ لە ماددە (8)ی پڕۆژەکە ڕاوەستاین، ئەو پێشنیارانەی کە سەبارەت بە ماددەکە قسەی لەسەر کرا، ئێمە گفتوگۆمان لەسەر کرد، تەنها دوو پێشنیار ماوە، یەکەمیان/ پێشنیارێك پێشکەش کرا بە لابردنی مەنافعی ئیجتیماعی لە هەر سێ سەرۆکایەتی، دووەمیان/ نەقل کردنی، واتا موناقەلە کردنی مەنافیعی ئیجتیماعی لە ماددەکە، ئێستا لەلایەن لێژنەی دارایی یەوە وەڵامی ئەو پێشنیارانە دەدرێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان؛

بەڕێزان ئەوە بۆ دەنگدان بوو، چونکە ئێمە لەسەر مەجموعەیەك پێشنیار دەنگمان دا، ئێستا دوو بەڕێز لەسەر پێشنیارەکە قسە دەکات، کە بۆ ئەو موناقەلەیە ڕابگیرێ؟ دوو بەڕێزیش بۆ ئەوەی کە وەك خۆی بمێنێت، ناوەکانم دەوێت، کاك ئیسماعیل نیزامی؟ فەرموو.

بەڕێز ئیسماعیل محمود عبدالله؛

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە لەو ماددانە زۆر موناقەشە دەکرێ، ئەندامانی پەرلەمان ڕای خۆیان وتووە، هەردوولا، ئەوەی کە دژی بووە، ئەوەی لەگەڵی نەبووە، ئێستا پێویست ناکات دووکەسی تر دیفاعی لێ بکات، دوو کەس موناقەشەی بکات، ڕاستەوخۆ هەردوو لێژنەکان وەڵام دەدەنەوە و بخرێتە دەنگ باشە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان؛

باش بەسەرچاو، ئێستا جەنابی کاك عەونی و لێژنەی دارایی ئاخیر صیاغەی بخوێننەوە بۆ ئەوەی بخەینە دەنگدان، فەرموو کاك ئاراس.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەندامانی بەڕێز، دەربارەی ئەوەی کەوا پێشنیارێك هەبوو موناقەلە نەکرێ لە نێوان مینەح و ئیعانات و مەنافعی ئیجتیماعی لە موازەنە، چ لەسەر ئاستی موازەنەی هەرێم، چ لەسەر ئاستی موازەنەی دەزگاکان و وەزارەتەکان، لە ڕاستیدا موناقەلە مەبدەئێکی ئەساسی یە، لە موازەنە هەیە نەك لە میزانیە، ئەگەر موازەنە تەقدیری بێ، واتا موازەنەیەکی تەختیتی بێ، کەواتە ئەو ژمارانەی کە دامان ناوە، ژمارەیەکە پێشبینی دەکەی کە ئەو ژمارەیە لە داهاتوودا بەو شێوەیە بێ، واتا تۆ خوتتەیەکت داناوە لەسەر کاغەز، ئەو خوتتەیە لە کاتی جێبەجێ کردن عادەتەن گۆڕانکاری بەسەر دا دێت، مەسەلەن بۆ نموونە، حیسابێك لە حیسابەکان تەخصیصێکی موعەیەنی هەیە (10) ملیار، حیسابێکی ترمان هەیە پێنج ملیار، وا تەختیت کراوە، وا تەقدیر کراوە، وا پێشبینی کراوە، بەڵام دواتر لە دەرەنجامی تەنفیزی خوتتەکە لە تەنفیزی میزانیەکە، ئەو حیسابەی کە بۆ نموونە (10) ملیاری بۆ تەرخان کراوە، مەجبووری لە دەرەنجامی بەڕێوەبردنی دەوڵەت، لە دەرەنجامی ئەو هۆکارە نوێیانە کە دێتە کایەوە، تەجاوز بکەی لەو (10) ملیارە، بەڵام حیسابەکەی تر کە (5) ملیارە وەکو خۆی ماوەتەوە، یان بووە بە (4) ملیار، یان بووە بە (3) ملیار، دوایی بە پێی ئەزموون و بە پێی بۆچوون، ئەو (3) ملیارە دەمێنێتەوە و ئەو یەکە تەجاوزی کردووە لە (10) ملیار، لەبەر ئەوە تۆ مەبدەئێکی سەرەکی، موناقەلە مەبدەئێکی سەرەکی یە لە موازەنە، بۆ ئەوەی ئەو بااڵنسە وەرگریتەوە، دەسەاڵت دەدرێ، جا ئیتر ئەو دەسەاڵتە لەسەر ئاستی وەزیری دارایی دەبێ، لەسەر ئاستی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران دەبێ، ئەگەر وردی بکەینەوە لەسەر ئاستی وەزارەتەکان دەبێت، ئەو کاتە ئەو موناقەلەیە دەکرێ بۆ ئەوەی ئەو بااڵنسە دروست بکرێ، لەبەر ئەوە ڕاوەستانی موناقەلە لە نێوان حیسابات بە تایبەتی حیسابەکانی میزانیەی تەشغیلی کە هەمانە، لە ڕاستی دا ڕاوەستاندنی تەنفیزی موازەنەکەیە، لەبەر ئەوە ئیمکان نیە مەبدەئی موناقەلە نەمێنێ، یاخود لە بەینی ئەو سیانە نەمێنێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ڕەئیت؟

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من هەر دەمەوێ مەنافیعی ئیجتیماعی باس بکەم، چونکە مەنافیعی ئیجتیماعی تەبەروعات و ئیعانات نییە هەمووی، کە ئێستا لەهەر سێ سەرۆکایەتیەکە لای دەدەن، تەبەروعات و ئیعاناتە، ڕەواتبی تەقاعودیە، زەمانی ئیجتیماعی یە، سندووقی تەعویزاتە، (متضرري الحرب)، (بدلات العسكريين)، (نظام التوزيع العام)، (إغاثة و المعونة الإجتماعية للمهجرين)، ئەوانەی کە نەخۆشن، ئەوانەی کە وەفات دەکەن هی پارە وەردەگرن، هی دایکیان، هی برایان، هی باوکیان، ئەوە نیزامێکی خاصی خۆی هەیە، ئێستا کورو کچی شەهید کە ئیعفا دەکرێن لەپارەی ئەو پێنج ملیۆنەکە، ئەوانە هەمووی لە مەنافیعی ئیجتیماعی یە، ئایا

مەبەست لادانی ئەوفەقەرەیە لە هەر سێ سەرۆکایەتی یەکە هەموو ئەوانەیە، یاخود تەنها هەر تەبەروعات و ئیعاناتە؟ تەنها بۆ ئەوە من.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی یاسایی ئاخیر صیاغەتان بخوێننەوە، پێشنیارەکە ڕوون بکە، بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگدان.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئایا پێشنیارەکە بە تەعدیل بخوێنمەوە یان ئەصڵی پرۆژەکە کە ئەو پێشنیارەی وەرگرت، ئەصڵی پرۆژەکە،

المادة الثامنة:

أولا/ لرئيس البرلمان.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز ئەوەل پێشنیارەکە، ئەصڵی ماددەکە دیارە، پێشنیاری ئەو ئەندامە بەڕێزانە هات، دەیخەینە دەنگدان، ئەگەر دەنگی هێنا، ئەوە دەچێتە شوێن ماددەکە، ئەگەر دەنگی نەهێنا ماددەکە وەک خۆی دەمێنێتەوە، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثامنة:

أولاً/ لرئيس البرلمان إجراء المناقلة ضمن الإعتمادات الخاصة بالبرلمان عدا المنح و الإعانات.

ثانياً/ لرئيس مجلس القضاء إجراء المناقلة ضمن الإعتمادات الخاصة بمجلس القضاء عدا المنح و الإعانات.

ثالثاً/ لوزير التخطيط و بناءاً على طلب الوزارة المعنية إجراء المناقلات اللازمة...

جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، تەنها بۆ دوو بڕگە ئەوە بەکار دێت، واتا ئەوەی کە خوێندمەوە، داوا لە سەرۆکایەتی پەرلەمان دەکەم بخرێتە دەنگدان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز ئێمە پێشنیارەکە دەخەینە دەنگدان، من ڕوونی دەکەمەوە، پێشنیارێك هاتووە و موناقەلە نەکرێت، لە مینەح و ئیعانات، کێ لەگەڵ ئەوەیە کە موناقەلە نەکرێت، تکایە دەستی بەرزبکاتەوە؟ دوایی سیاغەکەی ڕێك دەخەین، 21 بەڕێز لەگەڵ ئەوە بوو نەمێنێتەوە، کێ لەگەڵە وەکو خۆی بمێنێتەوە، 68 بەڕێز لەگەڵدایە وەکو خۆی بمێنێتەوە، لەبەرئەوە بەزۆرینەی دەنگ وەکو خۆی مایەوە، ئێستا بۆ پێشنیارەکەی تر، کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیاری دووەم/ سیاغەکەی بە عەرەبیەکەی (الغاء المنافع الاجتماعية للرئاسات الثلاثة فى الاقليم).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پێشنیارێك هەیە، كە ئەو مەنافعی ئیجتماعی لە هەرسێ سەرۆكایەتیەكە بسەندرێتەوە، لەغو بێ، كێ لەگەڵ ئەوەیە كە مەنافعی ئیجتماعی لای سەرۆكایەتیەكان نەمێنێ و ئیلغا بێت، تكایە دەستی بەرز بكاتەوە؟ 24 بەڕێز لەگەڵ دایە كە نەمێنێ، كێ لەگەڵ دایە وەكو خۆی بمێنێتەوە؟ 64 بەڕێز لەگەڵ ئەوەیە كە بمێنێتەوە، بە زۆرینەی دەنگ پەسەند كرا، ئێستا گشت ماددەكە بخوێنەوە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگدان، كاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێستا ماددەكە دەخوێنمەوە پاش وەرگرتنی ئەو پێشنیارانە كە قبولّ كرا و دەنگی لەسەر درا.

المادة الثامنة:

اولاً: لرئيس برلمان كوردستان اجراء المناقلة ضمن الاعتمادات الخاصة بالبرلمان.

ثانياً: لرئيس مجلس القضاء اجراء المناقلة ضمن الاعتمادات الخاصة بمجلس القضاء، كما وله صلاحية الصرف مباشرة.

ثالثاً: لوزير التخطيط وبناءاً على طلب الوزارة المعنية اجراء المناقلات اللازمة للمشاريع الاستثمارية ضمن الموازنة الاستثمارية المصدقة لنفس الوزارة، وفي حدود المحافظة الواحدة واعلام وزارة المالية والاقتصاد بذلك.

رابعاً: لوزير المالية والاقتصاد وبالتنسيق مع وزارة التخطيط والوزارات المعنية اجراء المناقلات اللازمة للمشاريع الاستثمارية بين الوزارات وفي حدود المحافظة الواحدة أو القضاء وضمن الموازنة الاستثمارية المصدقة.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا گوێتان لێی بوو كێی لەگەڵە؟ نیزامی فەرموو.

بەڕێز عظيمة نجم الدين حسن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دوێنێ پێشنیارێك هەبوو كە گواستنەوە لە نێوان تەشغیلی و وەبەرهێنان دا نەكرێت، چەند ئەندامێك لێرە ..... .

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئەوە لە ئەحكامی ختامی دێت و حازرمان كردووە، ئەو كاتە بێ بەسەرچاو، بەڕێزان وەكو ئەوەی كاك عونی خوێندیەوە، كێ لەگەڵە تكایە دەست بەرزبكاتەوە؟ 63 بەڕێز لەگەڵە، كێ لەگەڵ دانیە؟ 19 بەڕێز لەگەڵ دانیە، بە زۆرینەی دەنگ پەسەند كرا، ئێستا بۆ ماددەی 8 لە ئەسڵی پرۆژەكە كە دەكاتە ماددەی 9، كاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

المادة التاسعة:

اولاً: لوزير المالية والاقتصاد صلاحية اجراء المناقلة بين اعتمادات الباب الواحد باستثناء فصل الرواتب حيث يجوز النقل اليه ولا يجوز النقل منه.

ثانياً: لوزير المالية والاقتصاد اجراء المناقلة بين اعتمادات ابواب الميزانية لاغراض توفير امكانيات الصرف للادارات التي يتقرر فك ارتباطها من وزارة والحاقها بوزارة اخرى، وللوزير المختص اجراء المناقلة ضمن القسم الواحد و وحدة الصرف الواحدة.

ثالثاً: لا يجوز اجراء المناقلة بين المحافظات فيما يتعلق بتخصيصات اعمار وتنمية مشاريع الاقاليم والمحافظات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی دارایی ڕەئیتان؟ کاك د.ئاراس فەرموو.

بەڕێز د.ئاراس حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لێژنەی دارایی پەسەندی دەقی ئەو ماددەیە دەکات کە وەکو خۆی بمێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی یاسایی ڕەئیتان؟ د.ڕۆژان فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش پشتگیری لە ماددەکە دەکەین و هیچ تێبینیمان لەسەری نیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ڕەئیتان؟ کاك شێخ بایز فەرموو.

بەڕێز دبایز تالەبانی (وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش پشتگیری لە ماددەکە دەکەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان لەسەر ماددەی 9 کە لە ئەسڵی پرۆژەکە ماددەی هەشتە، کێ ئەیەوێ قسە بکات ناوتان دەنووسین؟، ئێستا ئەم بەڕێزانە دەیانەوێ مواخەلە بکەن، بلال سلێمان، هاژە سلێمان، سیوەیل عثمان، کاوە محمدامین، حسن محمد، سەمیرە گۆران، ژیان عمر، عظیمة، عبدالسلام، کاك بلال فەرموو.

بەڕێز احمد سلێمان (بلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو ماددەیە، ئێمە پێشتر بڕیارماندا کە ئەم بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان نەیەتە ناو میزانیە وڕاستەوخۆ بـدرێت بـەخۆیان، کەواتـە ئێمـە پێویسـت ناکـات ئێمـە لێـرە باسـی بکـەین، لەبەرئـەوەی کـە ڕاستەوخۆ دەدرێت بەخۆیان پارەکە تەوزیع دەکرێ و خۆیان تەسەروفی لەسەر دەکـەن، پارێزگاکـان نایەتـە ناو بودجە، خاڵی دووەم/ من پێمواید ئـەو موناقەلـە دارایـانـەی کـە دەکرێـت پێویسـتە لەلایـەن وەزارەتـی دارایـیەوە بەزووترین کات، یەعنی لە هەر کاتێك کە موناقەلەکە کرا، بەزووترین کات دا بە کتاب ڕەسمـی و لیژنەی دارایی پەرلەمانی لێ ئاگاداربکاتەوە، بۆ ئەوەی پەرلەمان ئاگاداری موناقەلەکان بێت بـەوردی بزانـێ ئەو موناقەلانە لە کوێ کراوە و چۆن کراوە؟، بۆ ئەوەی لەکاتی بەدواداچوون دا بتوانێ موتابەعەی بکـات و لێپرسینەوەی لەگەڵ وەزارەت بکات بە شێوەیەکی ورد تر، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

هاژە خان فەرموو.

بەڕێز هاژە سلێمان مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی بڕگەی 3 لە ماددەی 9 کە دەڵێ نابێ گوێزانەوە لەنێوان پارێزگاکان دا بکرێـت لـەوەی پەیوەنـدی بە بڕە پارەی ئاوەدانکردنەوە و پەرەپێدانی پرۆژەکانی هەرێم و پارێزگاکانەوە هەیە، بەڕاستی من پێشنیار دەکەم کە ئەو بڕگەیە لاببرێ، چونکە ناکرێت گوێزانەوە لەنێوان پارێزگاکاندا نەکرێت، ئەگـەر پارێزگایـەك پێویستی زیاتر بێت یـاخود حاڵەتێکی زۆر زەرور بێـت، بـۆ یـەعنی ئـەو گوێزانەوەیـە نـەکرێت؟ بۆیـە مـن لەگەڵ ئەو بڕگەیە نیم کە لەماددەکە دا هەبێت، یەعنی ئەو بڕگەیە لاببرێت،زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سیوەیل خان فەرموو.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیار دەکەم لەو ماددەیە شوێنێك بدۆزینەوە لە بۆ ئەوەی کە پێشنیارەکەی دوێنێ کاك دڵشاد کردی کە چەند ئەندام پەرلـەمانێك پشـتیوانیان لێی کـرد، واتـە موناقەلـە لەبـەینی واتـە لـە ئیستسـماری لـە بـۆ تەشغیلی نەچێت، ئەگەر لێرە جێی بۆ بکەینەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، ئەوە ڕوونمـان کـردەوە بـە ماددەیـەکی تایبـەت لـە ئـەحکامی خیتـامی دای دەنـێین بـە وازحی ڕوونی دەکەینەوە کە لە ئیستسماری بۆ هیچ لایەنێك نەڕوات، کاك کاوە فەرموو.

بەڕێز کاوە محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی 8 باسی ئەوە کرا کە نابێ و ئەو میزانیەی تەخسیس دەکرێت بۆ مەشاریعی ئیستسماری لە قەزا موناقەلەی پێ بکرێت، بڕگەی 3 لە ماددەی 9 (لایجوز اجراء المناقلة بین المحافظات والاقضیة)ی بۆ زیاد بکرێت بۆ ئەوەی گونجاو بێت لەگەڵ ماددەی پێشوو، چونکە ئێمە دەنگمان لەسەری دا موحافەزات و ئەقزیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، پەیوەندی بە پارێزگاکانەوە هەیە، هینی ئەقالیم، سمیرە خان فەرموو.

بەڕێز سمیرە عبدالله اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نسبەت ماددەی 8 کە بووە بە ماددەی 9، من پشتگیری ماددەکە دەکەم وەکو خۆی کە بمێنێتەوە هەروەها وەزیری دارایی چەند ڕۆژە لێرەیە و ئاگادارە لە هەموو شتەکان پێویستە ئاگادار بێت، لە هەموو ئەوانەی کە پەیوەندی بە دارایی هەیە، بەڵام لە بڕگەی سێیەم من حەز دەکەم صیغەکە، ئەگەر دابڕێژینەوە کە لێرە واهاتووە، لا یجوز اجراء المناقلة من المحافظات، فیما یتعلق بالتخصیصات لاعمار و تنمیة مشاریع الاقالیم و المحافظات، ئەگەر صیغەکە وا دابڕێژرێتەوە، لا یجوز اجراء المناقلة فی تخصیصات و تنمیة المحافظات، بکرێ، و التنمیة بین المحافظات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز محمد فەرموو.

بەڕێز حسن محمد سورە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەو جەدوەلەی کە لەگەڵ قانونەکە هاتووە، جوزئێکە لە قانونەکە، ئەو جەدوەلە و لەگەڵ ماددەکانی پێشوو کە لە قانوونەکە هاتووە، بریتین لە رووحی ماددەکە، بۆیە لە قانوندا، لە ماددەکەدا، دائیمەن مرونەتێك نیشان دەدات بە هۆی ئەوەی کە موناقەلە حەقە بدرێ بە وەزیری مالیە، بەڵام لێرە پێویستە تەوازونێك رابگیرێ بەینی پاراستنی روحی ماددەکە و لە بەینی ئەو مرونەتە، بۆیە بەرای من دەبێ لێرە بە (لایجوز) دەست پێبکات، کە بگوترێ: لا یجوز اجراء ایة مناقلات مالیة، الا اذا توافرت اسباب جوهریة تبرهن مثل هذه المناقلات، یعني بلایجوز دەست پێبکات، ئینجا ڕێگا بە حەقی موناقەلە بدات، بە نیسبەت ڕەقابەی پەرلەمانی، بۆ ئەم مەسەلەیە، ئێمە دەزانین دوو جۆر ڕەقابە هەیە، ڕەقابەیەکیان ڕەقابەی ئەرقامە، تەفاصیلی ئەرقامە، کە هەم لە لایەن تەدقیقی داخیلی و وەزارات و لە لایەن دیوانی ڕەقابەی مالی دەکرێ، بەڵام ڕەقابەی پەرلەمانی زیاتر بۆ جێبەجێ کردنی قانونەکەیە، بۆیە وەختێك موناقەلە دەکرێ، زەروورییە وەزیرە بەڕێزەکان ئیعلامی پەرلەمان بکەن، بۆ ئەوەی بتوانرێ، بە تایبەتیش دوێنێ ئەم

پێشنیارە لە لایەن چەند ئەندام پەرلەمانێك كرا، وا تەحلیل كرا كە دەیەوێ موشارەكە بكات، بەراستی مەبەستی مە موشارەكە نەبوو، مەبەستی ئەوە زیاتر ئیعلام بكرێ بۆ پەرلەمان بۆ ئەم مەسەلەیە و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز ژیان عومەر فەرموو.

بەڕێز ژیان عمر شریف:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پشتگیری لە ماددەكە دەكەم وەكو خۆی، كە بە تایبەتی ئەگەر بێ صەلاحیەت بدرێ بە جەنابی وەزیری دارایی، بە نیسبەت بڕگەی سێیەم كە نووسراوە: نابێ گوێزراوە لە لایەن پارێزگاكانەوە بكرێ، من پێشنیار دەكەم كە بكرێ بە: نابێ گوێزانەوە لە نێوان پارێزگاكان و ئیدارەكان بكرێ، وەكو ئیدارەی گەرمیان، چونكە ئەوانیش بەڕێوەبەرایەتی گشتیان هەیە و صەلاحیەتیان هەیە وەكو پارێزگاكان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز عظیمة نجم الدین فەرموو.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە ماددەی نۆیەم، بڕگەی یەكەم، وەزیری دارایی و ئابووری، ئەو دەسەلاتەی هەیە كە گوێزانەوە لە نێوان پشتیوانەكانی یەك دەروازە بكات، من پێم وایە لە دەروازەی وەبەرهێناندا هیچ دەروازەیەك نەكرێ، خاڵی دووەم: وەزیری دارایی و ئابووری بۆی هەیە گوێزانە لە نێوان پشتیوانی دەروازەكانی بودجەدا بكات، بە ئامانجی دابین كردنی و خەرجكردنی ئەو فەرمانانەی كە بڕیار دەدرێ، من پێشنیار دەكەم، لە مینەح و لە ئیعانات و لە مەنافیعی ئیجتیماعی هیچ گواستنەوەیەك نەچێتە سەر ئەو بەشە لە دەسەلاتی وەزیری داراییش نەبێ كە گواستنەوە لە هیچ بەشێكەوە بۆ ئەو سێ بەشە بكرێت، خاڵی سێیەم: نابێ گوێزانەوە لە نێوان پارێزگاكاندا بكرێ لەوەی كە پەیوەندی بە بڕە پارەی ئاوەدان كردنەوە و پرۆژەكانی پەرەپێدانەوە هەیە، من پێم وایە نەك تەنها لە نێوان پارێزگایەك بۆ پارێزگایەكی تر، لەناو پارێزگایەكیشدا بۆ قەزا و ناحیەكان و لادێیەكانیش، ئەو پرۆژانەی كە پەسەند دەكرێن، گوێزانەوەی تێدا نەكرێ، دوای پەسند كردنی پرۆژەكان و، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەس مونافقەلە دەنگ درا لەسەری لە ماددەكەی پێشتر، بەڕێز عبدالسلام بەرواری فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفی صدیق:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پشتگیری ئەو پێشنیارە دەکەم، ئەوەی داوا ئەکەن کە پەرلەمان ئاگادار بکرێ، پێشنیار دەکەم لە یەکەم و لە دووەم، یان لە جێگایەکی تایبەت، پەرلەمان بەو گۆڕانکاریانە ئاگادار بکرێ، لە کاتی بانگکردنیان یان موتابەعەیان، تاکو بزانین ئەو گۆڕانکاریە کراوە، سێیەم، ئەگەر وەکو خۆی بمینێت، من تەصەور دەکەم تەحصیل حاصلە و لابردرێ، چونکە ئێمە بڕیارمان دا، یەك: بڕیارمان دا ئەو بودجەی ئیعماری موحافەزات جودا بکەین، دوو : خۆی کە پارەکە کە دێت ئەصڵەن لە مەرکەزەوە، بۆ موحافەزەکە تەرخان کراوە و بە ناو، واتا تۆ هیچ دەسەڵاتێکی گۆڕانکاریت نیە، ئەگەر بەو نەصە بیت، ئەو نەصە زیادە، چونکە ئەوە ئەگەڕێتەوە ئەو کاتەی ئێمە، میزانیەکەمان یەك خستبوو، بەڵام لێرە سوئال ئەوەیە، ئایا پێویست هەیە ئێمە لێرە بە جودا باس بکەین، ئەو مەبدەئەی لە خاڵەکانی تر هاتووە، کە پرۆژەکان لە موحافەزە بۆ موحافەزە نەگوازرێ؟، ئەگەر وا بێ، دەبێ صیاغەکە بگۆڕین و بیکەینە گشتی، ئەگینا ئەگەر مەبەست تەنها ئەو میزانیەی بووژاندنەوەی پارێزگاکانە، من تەصوەر دەکەم ئەگەر برادەرانی دارایی هاوکاریم بکەن، خۆی ئەصڵەن نابیت، چونکە خۆی کە دێت، بەناوەوە هەر بۆ موحافەزاتە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابتان، مودا‌خەلەکان تەواو، ئێستا داوا لە جەنابی وەزیری دارایی دەکەین، ئەگەر ئەو وەلامێکی هەبێ، فەرموون.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە هەموو سااڵێك، جەداویلەکان کە ئەنێرین، دیارە موتەفیق علیە تێدایە، مونەقەحی تێدایە، لەوێدا موناقەلاتەکان دەرئەکەوێ، موناقەلە کە ئەکرێت لە هەموو شوێنێك وا موتەبەعە، تەبیعی موناقەلە بێ سەبەب ناکرێ، ئەسبابی خۆی هەیە کە ئەکرێت، زۆر جار لە سەر داوای وەزیری مەعنی ئەکرێت ئەو موناقەلاتانە، بەڵام ئێمە هەموو موناقەلەیەك، پێش ئەو جەلسەیەش، هەموو موناقەلەیەك ئێمە سورەتی ئەدەین بە دیوانی چاودیری، پێشی ئێستاش دراوە، دیوانی چاودێری دارایی، ئەو دەزگایەیە کە تابیعە بەم پەرلەمانە بەڕێزە، ئەوانن هەڵئەسن بە تەدقیق کردنی ئەو جۆرە شتانە، لە کوێ ببینن کە خەلەلێك هەیە لەو موناقەلەیە، یان سەبەبێکی موعەیەن نیە و موناقەلە کە کراوە، ئەوان ئیعتیرازی خۆیان ئەنووسن و بەرزیشی ئەکەنەوە، من بۆیە کە ئێمە ئەیدەینە ئەوان، یەعنی ئەوان دێن لە تەدقیقدا ئەوان بەشداری ئەکەن، ئەوان ئەزانن موناقەلاتەکان چۆن کراوە و بۆچی کراوە؟، ئەسبابەکانی هەر هەمووی، بەس لەسەر ئەوەشەوە، ئەگەر بەڕێزتان پێتان باشە و گومان لە موناقەلەتەکانیشتان هەیە، ئێمە مانیعمان نیە، خۆ ئێمە چۆن ئێوە بڕیار بدەن وا دەکەین، نوسخەیەکیش لە موناقەلاتەکانتان ئەدەینێ، ئەو وەختە ئێمە ئەیدەینە ئەنجومەنی وەزیران و رەقابەی مالی و بە ئێرەشی ئەدەین، بەڵام نازانم ئەوە خۆتان ئەیزانن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز لێژنەی دارایی فەرموون.

بەڕێزد.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە راستیدا لە دەرئەنجامی ئەو موناقەشاتانەی کرا لە نێوان ئەندام پەرلەمانەکان و پێشتریش، پێش ئەم دانیشتنە، ئێمەش هەر پێشنیارێکی ئاوامان خستە روو، کە ئەگەر بکرێ، بۆ ئەوەی ئەو بەرچاو روونیە زیاتر بێت، گومان نەمێنێ وەکو ئەڵێن گومان هەیە، با وێنەیەك لە ئەوامری موناقەلات بێت بۆ پەرلەمان، سەرۆکایەتی پەرلەمانیش دابەشی بکات بەسەر لێژنەکان، بەس ئەوە یەعنی بەوە کۆتایی دێت ئەو مەوزوعە و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەتی موناقەلات لە ماددەی پێشوو باسی لەسەر کراو و دەنگی لەسەر هێندرا و کۆتایی پێ هاتووە، ئەمما مەسەلەی ئەوە کەوا هەموو موناقەلەیەك وەزارەتی مالیە راپۆرتێدا بدات بە پەرلەمان، ئێمە لە پەرلەمان بەگوێرەی نیزامی داخیلی ناو پەرلەمان ئیشی خۆمان دەکەین، هیچ بابێك و فەصلێکمان نیە کە ئیلزامی وەزارەت بکات لەو بابی موناقەلانە راپۆرتێکمان بداتێ، ئەگەر بشمان داتێ، ئێمە ناتوانین وەکو لە نیزامی داخیلی تەعامولی لەگەڵدا بکەین، حیکمەتی دانی ئەو نوسخەیە چیە بمانداتێ؟، خۆ ئێمە دائیرەیەکمان هەیە پێی ئەوترێ دیوانی رەقابەی مالی، ئێمە نابێ بەو هەموو چاوی گومان و شکەوە سەیری هەموو دام و دەزگاکان و وەزارەتەکانی خۆمان بکەین، ئێمە لێژنەی تایبەتیمان هەیە لەناو پەرلەماندا، لێژنەی مالیە هەیە، لێژنەی یاسایی هەیە، سەرجەم لێژنەکانی دیکە هەیە، خۆ ئەتوانن دوایی ئەو لێژنانە بچن لە دوای وەزارەتەکاندا بما فیە وەزارەتی مالیە، تەعقیبی ئیشەکانیان بکەن، ئەگەر خەلەلێك هەبوو خوا نەخواستە، ئەو کات دەتوانن لەگەڵ رەقابەی مالی، لەگەڵ پەرلەماندا، قسەی خۆیان لەسەری بکەن، لەبەر ئەوە هیچ پێویست ناکات وەزارەتی مالیە، لەسەر ئەو موناقەلاتانەی کە هەیەتی، هیچ راپۆرتێك بدات بە پەرلەمان، چونکە جێی خۆی ناگرێ و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز د.رۆژان فەرموو.

بەڕێز د.رۆژان عبد القادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو پێشنیارانەی کە خرانە روو، زیاد کردنی قەزا لە دوای وشەی پارێزگا بۆ بڕگەی دووەمی ئەو ماددەیە، ئەوە ئەو بودجەیە تایبەتە بە پارێزگاکان و هەرێمەکان، بۆیە بە هیچ شێوەیەك ناکرێ نە قەزا

زیاد بکرێ، نە یەکە کارگێریەکان، کە بودجە تەرخان کرا بە پێی بودجەی ئیتیحادی سالّی یاسایی 2011، تەنها بۆ موحافەزات و ئەقالیمە، نە دەتوانین قەزا زیاد بکەین، نە دەتوانین یەکەی کارگێری زیاد بکەین، هەر تەنها ئەو تێبینیەم هەبوو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ جەنابت، لێژنەی یاسایی، ئەو پێشنیارەی کەکرا و رووون کرایەوە، بۆ ئەوەی بیخوێننەوە و بیدەینە دەنگدان، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

صیاغەکە بەو شێوەیە دەبێت:

احراء المناقلة بين المحافظات، فيما يتعلق بتخصيصات الاعمار و تنمية مشاريع الاقاليم و المحافظات و اعلام البرلمان بذلك.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستا پێشنیارێك هەبوو کە ئەو موناقەلەیە، وەزارەتی دارایی و وەزارەتی تەختیت، پەرلەمانی بە نووسراو ئاگاداری بکاتەوە، رووونکردنەوەش لای ئەندامانی پەرلەمان هەبوو، کە ئەمە لە لایەنی وەزیریشەوە ئەمە عایدی دیوانی چاودێری داراییە، وەکو باسی کرد، ئەندامێکی بەڕێزیش ئیشارەتی بەوە کرد کە ئەمە کاری ئێمە نیە، ئێمە لەگەلّ رەقابەی دارایی ئەمە ئەکەین، ئێستا کێ لەگەلّ ئەوەیە پێشنیارەکەی کە کرا و کە هەمووتان گوێتان لێ بوو، پەسند بکرێت؟، تکایە دەست بەرز بکات، زۆر سوپاس، 27 بەڕێز لەگەلّدایە کە پەرلەمانی لێ ئاگادار بکرێت، کێ لەگەلّ ئەوەدایە کە پەرلەمانی لێ ئاگادار نەکرێ؟، وەکو خۆی بمینێتەوە؟، 50 بەڕێز لەگەلّ ئەوەدایە کە وەکو خۆی بمینێتەوە، بۆیە بە زۆرینەی دەنگ ڕەت کرایەوە ئەم پێشنیارە، پێشنیاری دووەم، لێژنەی دارایی، موناقەلە لە بەینی موحافەزات لاببردرێ.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە مادەم باسی موازەنەی ئیقلیم هەمووی دەکەین و، موحافەزەتەکانیش راستە لەوانەیە ئەو موازەنە شێوەیەك لە ئەوەی تایبەتمەندی خۆی هەبێت، بەس بەرای ئێمە باشتر وایە وەکومادەیەکی یاسایی لە پرۆژە یاساکە هەبێ، بوونی لە نەبوونی باشترە، ئەو کاتە بەرچاوروونی زیاتر ئەبێ کە ئەو موناقەلەیە ناکرێ و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

وەزیری دارایی رەئیتان لەسەر ئەو بڕگەیە تکایە.

بەڕێز شێخ بایز تالّەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر هەبێ، باشترە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، بەڕێزان، ئێستا لێژنەی دارایی و وەزیری دارایی، پێیان وایە کە ئەو پێشنیارە پەسند بکرێ، تکایە پێشنیارەکە ئاخیر جار بخوێننەوە بۆ ئەوەی بیدەینە دەنگدان.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیارەکە، ئیلغا کردنی بڕگەی سێیەمە لەماددەکە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

موناقەلە، پێشنیارەکە ئەوەیە، لە بەینی موحافەزات لابردرێ، بۆیە ئێستا ئەیخەینە دەنگدانەوە، بەوانەی ئەیانەوێ موناقەلە لابردرێت دەنگی بۆ ئەدەن، یان ئەوەشی بیەوێ وەکو ئەصڵی ماددەکە بمینێتەوە، کێ لەگەڵ ئەوەیە موناقەلە لە بەینی پارێزگاکان لابردرێ تکایە دەستی بەرز بکاتەوە، زۆر سوپاس، بەڕێزان، هەر بۆ رووونکردنەوە، کە موناقەلە لابردرێ، ئیلغای فەقەرە سێ لە ماددەکە ئەکات، کێ لەگەڵ ئەوەیە موناقەلە لابردرێ؟، کە بڕگەی سێ لە ماددەی هەشت لە ئەصڵی پرۆژەکە و کە ئێستا ماددەی نۆیە، 6 بەڕێز ئەیەوی بڕگە سێ ئیلغا بکرێت، کێ لەگەڵ ئەوەدایە بمینێتەوە؟، بەزۆرینەی دەنگ پەسند کرا، ئێستا گشت ماددەکە پاش تەعدیلاتەکە جارێکی تر بخوێننەوە بۆ ئەوەی بدرێتە دەنگدان.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة التاسعة:

1-لوزير المالية و الاقتصاد، صلاحية اجراء المناقلة بين اعتمادات الباب الواحد، باستثناء فصل الرواتب، حيث يجوز النقل اليه و لا يجوز النقل منه.

2-لوزير المالية و الاقتصاد، اجراء المناقلة بين اعتمادات ابواب الميزانية لاغراض توفير امكانيات الصرف للادارات التي يتقرر فك ارتباطها بوزارة و الحاقها بوزارة اخرى، و للوزير المختص، اجراء المناقلة ضمن القسم الواحد و وحدة الصرف الواحدة.

3-لا يجوز اجراء المناقلة بين المحافظات فيما يتعلق بتخصيصات اعمار و مشاريع الاقاليم و المحافظات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی دارایی قسەتان کردووە، ئێستا بۆ دەنگدانە ئەوەی کاك عەونی خوێندیەوە، کێی لەگەڵە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، 61 بەڕێز لەگەڵدایە، کێ لەگەڵدا نیە؟، 13 بەڕێز لەگەڵدا نیە، بە زۆرینەی دەنگ پەسند کرا، ئێستا بۆ ماددەی 10 فەرموون.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة العاشرة:

1-**للوزير المختص، صلاحية .**

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامی یەك دەقە، فەرموو.

بەڕێز بەفرین حسین خلیفە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێرە پەرلەمانی کوردستانە و تەمسیلی هەموو گەلی کوردستان دەکات، ئەوەندەی من دیقەتی دەدەم، پرۆژەی یاساکان بە گۆڕانکاری و بە گۆرانەکاریەکانەوە، هەمووی بە عەرەبی ئەخوێندرێتەوە، ئەندامانی پەرلەمانیش بە شێوەیەکی گشتی ئاگاداری نین، بۆیە من داوا دەکەم لێرە، لەبەر ئەوەی زمانی ئێمە زمانی کوردییە، ئەگەر لێرە بە کوردی نەخوێندرێتەوە، ئەی پەنا بۆ کوێ بەرین بە زمانی کوردی بخوێندرێتەوە؟، بۆیە من داوا دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەست خۆش، سوپاست دەکەم، تکایە بەکوردیش بیخوێننەوە، زۆر راستە و لە جێگای خۆیەتی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة العاشرة:

اولآ: للوزير المختص، صلاحية الصرف بما لا يزيد على 350 مليون دينار عن كل حالة، و له تخويل رؤساء الدوائر التابعة لوزارته بصرف مالا يزيد عن 250 مليون دينار.

ثانيا: لرؤساء الهيئات غير المرتبطة بوزارة، صلاحية الصرف بما لا يزيد على 300 مليون دينار لكل حالة.

ثالثا: يراعى في اولآ و ثانياً ما يلي:

1-ان يتم الصرف وفقاً للاعتمادات المصادق عليها في الموازنة العامة السنوية و للاغراض المحددة لها.

2-التقييد بالاعتمادات المخصصة بالموازنة العامة و لا يجوز الدخول في الالتزام بالصرف بما يزيد عن ما هو مخصص في الموازنة.

بەڕێز د.ڕۆژان عبد القادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی نۆیەم لە ئەصڵی پرۆژەکە کە دەبێتە ماددەی دەیەم:

یەکەم: وەزیری تایبەتمەند، دەسەڵاتی خەرج کردنی هەیە بە بڕی کە لە 350 ملیۆن دینار زیاتر نەبێت بۆ هەر حاڵەتێك، بۆشی هەیە کە دەسەڵات بە سەرۆك فەرمانگەکانی سەر بەوەزارەتەکەی بدات، کە بڕی تا 250 ملیۆن دینار خەرج بکەن.

دووەم: ئەو سەرۆك دەستانەی كە سەر بەوەزارەت نین، دەسەلاتی سەرف كردنیان هەیە تا 300 ملیۆن دینار بۆ هەر حالەتێك.

سێیەم: لە یەكەم و دووەمدا، ئەمانەی خوارەوە ڕەچاو دەكرێن.

1-خەرجكردن بە گوێرەی پشتیوانی پەسند كراو لە بودجەی گشتی ساڵانە دەبێت و بۆ ئەو مەبەستانەی بۆیان دیاری كراوە.

2-پابەند بوون بەو پشتەوانەی كە لە بودجەی گشتیدا تەرخان كراوە، ناشكرێ خووەبەستە بە خەرجكردن بكرێ بە زیاتر لەوەی كە لە بودجەدا تەرخان كراوە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لێژنەی دارایی ڕەئیتان؟

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە لەگەڵ ماددەكەداین، تەنها لە لێژنەی دارایی تەسبیتی خاڵێكمان كردووە لە دووەم، كەوا سەرۆك دەستەكان دەسەلاتی خەرجكردنیان لە 300 ملیۆن دینارەوە بۆ 250 ملیۆن دینار، ئەمە تەنها پێشنیاری لێژنەی داراییە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لێژنەی یاسایی ڕەئیتان؟

بەڕێز د.ڕۆژان عبد القادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە تەنها پشتگیری لە ماددەكە دەكەین، بەڵام پێشنیاری زیادكردنی بڕگەك دەكەین، كاتی گفتوگۆكردنی بودجە لەسەر ئەوە پێشنیار هەبوو كەوا وەزیری كشتوكاڵ تۆزێك دەسەلاتی پێ بدرێ بۆ ئەوەی بڕێك پارە لە كاتی پێویست دەسەلاتی هەبێ كەوا سەرف بكرێ، بۆیە پێشنیار دەكەین بڕگەی چوارەم لەو ماددەیە زیاد بكرێ، ئەگەر ڕێگە بدەی بڕگەكە بخوێنمەوە:

بڕگەی چوارەم زیاد بكرێ بۆ ئەم ماددەیە، عەرەبییەكەم لەبەردەستدایە:

رابعاً: لوزیر الزراعة و الموارد المالیة، صلاحیة صرف المواد المخصصة للاعانات الزراعیة، لتدارك الاحتیاجات في وقتها المناسب و بالتنسیق مع وزیر المالیة و الاقتصاد.

بكرێتە بڕگەی چوارەم بۆ ئەو ماددەیە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز جەنابی وەزیر رەئیتان؟

بەڕێز شیخ باز تالّەبانی/وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە پێمان باشە ماددەکە وەکو خۆی بمینێتەوە، کە باسی وەزیری زیراعە بکرێ، بە تایبەتی ئەبێ ئەوە باسی هەموو وەزیرەکان بکرێ، ئەو دەسەلاّتە بە هەموو وەزیرەکان بدرێ، نابێ ئیستیسنای یەك وەزیر بکەین، هەموو کەسێك لە وەزارەتی تایبەتمەندی خۆیان، ئیش و کاری لەو بابەتانەی هەیە، پێویستی بەوە هەیە ئەو دەسەلاّتەی پێ بدرێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك د.ئاراس فەرموو.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەر ئەو روونکردنەوەی بەڕێز وەزیری دارایی، لەم بڕگە زیادە بۆ ئەم ماددەیە، تەنها تەئکید خراوەتە سەر بابەتی ئیعانات، وا تێ ئەگەم ئیعانات بە تایبەتی پابەندە بە وەزارەتی زیراعەوە، بۆیە بەو شێوەیە ئیقتیراحەکە کراوە، مەرج نیە هەموو وەزارەتەکان بابەتی ئیعاناتیان هەبێ، تەنها وەزارەتی زیراعەیە، ئەوە وەکو روونکردنەوەیەکە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك خورشید فەرموو.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کەرتی زیراعە کەرتێکی زۆر زۆر موهیمە و دەبی هەموومان گرنگی پێ بدەین و هەموومان موتەفیقین لەسەری، وەزارەتی زیراعە گلەیی ئەوەی هەیە دەڵێت، ئێمە لەکاتێ کە پێویستیمان مەسەلەن بە کیمیاوی بوو، جووتیاران، یان کاتی کڕینی تۆ، ئیجرائات تاخیر دەبێ، کە کیمیاوی دێت وەختەکە رۆیشتووە، تۆیەکە دێت، مەوسمەکەی رۆیشتووە، بۆ ئەوەی ئێمە پشتیوانی کەرتی زیراعی بکەین، ئەم ئیشکالانە حەل بکەین، پێشنیاری ئەم بڕگەمان کردووە و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز ئەندامانی پەرلەمان، ئەوەی دەیەوێ قسە بکات ناویان ئەنووسین، فەرموون، ئەو بەڕێزانە ئەیانەوێ قسە بکەن، پەریهان قوبلای، بەشیر خلیل، بەفرین خلیفە، جلال، ڤیان، عظیمة،

سیوەیل، سمیرە، ژیان، زکیە، صباح، نەریمان، شیرزاد، عبدالرحمن، عمر هەورامی، شەونم، هەوڕاز، کەسی تر هەیە؟، پەریهان خان فەرموو.

بەڕێز د.پریهان قوبلای:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری لە رای لێژنەی یاسایی دەکەم، کە بڵێن ئەو حەصری صەرفە نەبێتە، با بڵێین بڕی پارەکە دیار بێت بۆ وەزارەتی کشتوکاڵ، بەڵام ئەو موشکیلەیە هەموو وەزارەتەکان ئەگرێتەوە، ئەگەر بێن ئێمە ئەو صەلاحیەتەی صەرفە، بڕەکەی دیاری نەکەین، بیدەین بە هەر وەزارەتێك و لە بودجەی خۆی سەرف بکات، وا بزانم ئێمە موتابەعە کردنی پەرلەمانیش بۆ ئەو وەزارەتانە و بۆ پرۆژەکانی کە دیاری کراوە بۆ وەزارەتەکان ئاسانتر دەبێ، ئێمە لە خیلالی بەدواداچوونمان، بۆ نموونە بۆ وەزارەتی پەروەردە، کەدەچی بۆ لایان سەیر دەکەی، داوای سۆپایەکیان کردووە، ئەمە زۆر زۆر بەسیتە، بەڵام لەبەر ئەوەی وەستاوە لەسەر پارەی بۆ تەرخان بکرێ، گەیشتووەتە هاوین، وەزارەتی تەندروستی، بۆ نموونە تا ئێستا دوو ساڵە، صاڵەیەکی نازوور هەیە، لەبەر ئەوەی غازی co2 کە بڵێن نیە، بە 60 هەزارە و نەیانتوانیوە صەرفی بکەین، ئەمە پاساوی مودەرائی عام و وەزارەتەکان ناهێڵێ، بۆ ئەوەی کە ئەو حەصری صەرفە نەمینێ، من داوا ئەکەم ئەو بڕە لاببردرێ و بتوانن لە بودجەی وەزارەتەکەی خۆیان بتوانن صەرفی بکەن بۆ پێداویستی خۆیان و پرۆژەکانیان، زۆ سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز د.بەشیر فەرموو.

بەڕێز د.بشیر خلیل تۆفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەو ماددەیەدا نارووونیەك هەیە، ئەوەی کە مەبلەغی صەرفەکە دیارە کە زیاد کراوە لە 200 ملیۆنەوە، ئەمساڵ بوویتە 350 ملیۆن، بەڵام ئێمە وەکو ئەوەی کە باس کراش دوێنێ، لە زۆربەی یان لە هەموو لێژنەکان، کاتێك کە مودیر عام بانگ دەکرێن، کاتێك کە وەزیر بانگ دەکرێ،یان سەرۆك لێژنەکە، یەکەم گلیەییان ئەوەیە کەوا ئەوان دەستیان کراوە نیە لەو مەبلەغەی کە بۆیان تەرخان کراوە، زیاتر لە نیوەی مەبلەغی موخەصەص لە میزانیە، دەگەڕێتەوە بۆ خەزینە و ناتوانن سەرفی بکەن، بۆیە من پێم وایە ئەو 350 ملیۆنەش کەمە، یان ئیتلاقی بکەین یان زیادی بکەین، بەڵای کەم بیکەینە 450 ملیۆن دینار، پاشان، لرؤساء الهیئات غیر المرتبطة بوزارة، مادام ئەوە مورتەبت نیە بە وەزیرەوە، بۆ صەلاحیەتی وەزیریشی نەدەینێ، بۆ نەفسی ئەو مەبلغەیش بۆ ئەوی دانەنێن کە وەزیر هەیتی، ئەوان هەر ئەصڵەن مورتەبت نیە بە وەزارەوە، کەواتە مادام ئەویش هەر نەفسی مەبلەغی وەزارەتی هەبێ، لە پاشان حاڵەتێکی دیکە دەڵێ،

للوزير المختص صلاحيه الصرف بما لا يزيد عن ئەوەندە لكل حالە، ئايا ئەوەندە صەرفە مانگانەيە يان هەموو سالّى ماليە؟، لە خيلالى سالّەكە هەمووى؟ لە مانگێكە؟ مادام با بنووسرێ شهريا، با تەئكيد بكرێتەوە، پێشنيارەكەى لێژنەى ياسايى، منيش زۆر پشتيوانى لێ دەكەم، كە بەراستى وەزارەتى كشتوكالّ پێويستى بەوە هەيە، بەلّام وەزارەتەكانى تريش پێويستيان بەوە هەيە، وەزارەتى صيحەش پێويستى بەوە هەيە كە جارى وا هەيە دەبينى پێويستى بە هەندێ داو دەرمان هەيە كە لە وەختێكدا لەبەر بێ پارەيى ناتوانێ بيكرێ، ئێستاش زۆربەى نەخۆشخانەكانى حكومى تەماشاى دەكەين، نەخۆش دەچێ لەوێندرێ ئيجبارى دەكەن كە بچێ دەرمانەكان لە دەرەوە بكرێ، كە لە نەخۆشخانەكاندا نيە، بۆيە ئەمە پارە سەرف بكرێ بۆيان و دابنرێ، كە ئەميش لەكاتى پێويستدا وەكو خۆى بڕە پارەى خۆى سەرف بكرێ، وەزارەتى پەروەردە لەكاتى ئيمتيحاناتدا كە دەبينى بڕە پارەيەكى پێويستە، بەلّام ناتوانين سەرفى بكەين لەبەر ئەوەى ميزانيەى موحەدەدە، ناتوانێ سەرف بكات و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز بەفرين خان فەرموو.

بەڕێز بەفرين حسين خليفە:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

سەرەراى پشتيوانى كردنم لە دەقى ئەو پێشنيارەى لێژنەى ياسايى، بۆ دەست كراوەيى زياتر بۆ وەزارەتى كشتوكالّ، ديارە كشتوكالّ كەرتێكى گرنگى ئابووری هەرێمى كوردستانە، ئەگەر بێت و بە باشى خزمەتى ئەو بوارە بكرێ، تەصەور دەكەم ئەتوانێ پێداويستى بازەڕەكانى ناوەخۆ لەبەروبوومى خۆمالّى پڕ بكاتەوە، ديارە تەنها وەزارەتى كشتوكالّيش نيە كە پێويستى بەو دەست كراوەييە هەيە، لە هەمان كاتيشدا كۆمەلّێك وەزارەتى تر هەن كە پێويستيان بەوە هەيە، وەكو وەزارەتى تەندروستيە، وەزارەتى شارەوانيەكانە، ئەمانەش پێويستيان بە دەستكراوەيى هەيە بۆ بەجێ گەياندنى ئيش و كارەكانيان، ديارە لە ماددەى 9 ئەصلّى پرۆژەكە باس كرا، دەسەلاّتى خەرج كردن ئەدات بە وەزارەتەكان وەهەروەها سەرۆكى فەرمانگەكان، ئەگەر ئێمە زياتر باس لە دەستكراوەيى وەزارەتەكان، يان مەركەزى ئيدارى بكەين، ئەوە ئەوان پێويستيان بە زياتر لەو بڕە هەيە بۆ خەرج كردنيان، بۆ ئەوەى ئەوەندە چاو لە دەستى وەزارەتى دارايى نەبن، چاوەڕێ بكەن تا ئەمرەكەى دەرئەكەن، پارەكەى بۆ سەرف ئەكەن، بۆيە من تكا ئەكەم كە ئەو ڕێژەيە زياد بكرێ بۆ ئەوەى ئەو دەستكراوەييە زياد بكرێ لە وەزارەتەكان و، كارەكان بە باشى جێبەجێ بكرێن، ديارە باسى سەرۆكى فەرمانگەكان كراوە، من پێم باشە، جگە لە وەزارەتەكان و سەرۆكى فەرمانگەكان، ئێمە يەكەى ئيداريمان هەيە، ئيدارەى گەرميانمان هەيە، جگە لەوەش، سێ ئيدارەى تر لە بەرنامەمان هەيە، لە داهاتووشدا دەست بەكار ئەبن، پێم باشە بۆ ئەوەى باشتر ئەوانيش ئيش و كارەكانيان جێبەجێ بكەن، دەستكراوەيەك، ڕێژەيەك پارە، گوژمەيەك پارە بۆ ئەوان تەرخان بكرێ، تا ئەوانيش بە هەمان شێوە، ئيش و كارەكانى خۆيان جێبەجێ بكەن و ئەوەندە نەگەرێنەوە، هەم بۆ حكومەت و، هەم بۆ وەزارەت، لە بڕگەى

دووەم، باس لە دەستکراوەیی یان دەسەڵاتی خەرج کردنی سەرۆك دەستەکان ئەکات، دیارە ئێمە لە کابینەی شەشەم، کۆمەڵێك وەزارەتی لێك دراوە و کۆمەڵێك وەزارەت هەڵوەشانەوە، بۆیە لە بری ئەوانە دەستە پێك هاتووە و، کۆمەڵێك دەزگای سەربەخۆمان هەیە، ئەمانە گرێدراون بە وەزارەت، ئەگەر ئێمە بێت و بە هەمان شێوەی وەزارەتەکان موعامەلەیان لەگەڵ بکەین، جا ئیتر ئێمە بۆ چی وەزارەتەکانمان هەڵوەشاندنەوە و لە بڕی ئەوانە دەستەکانمان دانا؟، بۆیە من پێم وایە، دەسەڵاتی خەرج کردن بۆ ئەوان، ئەو بڕە زۆرە، 300 ملیۆن بۆ هەر حاڵەتێك، لە هەمان کاتدا بۆ هەر وەزارەتێك 350 ملیۆن دیاری کراوە، بۆیە من پێشنیار دەکەم 300 ملیۆنەکە کەم بکرێتەوە بۆ 200 ملیۆن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز جلال علی فەرموو.

بەڕێز جلال علی عبدالله عثمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەگەڵ دەستخۆشیم بۆ لێژنەی یاسایی، بۆ ئەو پێشنیارە، حەز دەکەم ئەوە روون بکەمەوە، کە گرنگی کشتوکاڵ، کە بە دڵخۆشییەوە ئەڵێم، کە ئێستا زۆربەی ئەندام پەرلەمان و حکومەتیش گرنگی پێ ئەدا، کە شتێکی ستراتیجیە، لەو خاڵەوە دەست پێ ئەکەم، بۆ داوا کراوە کە دەسەڵات بدرێتە وەزیری کشتوکاڵ، بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزیری دارایی ئەو پارەی سەرف بکات، رێژەی پارەکە هەموو ئیعانات لە 76,47٪ بۆ وەزارەتی کشتوکاڵە، دیارە ئەو پاڵپشتی و هاوکاریە کە ئیعاناتی زیراعیە، بۆ پێداویستی و پشتگیری جوتیارانە، هەر لە پێداویستیەکانی کە بۆ رۆژانە یان بە تەئکیدی بڵێین مەوسمیە، یەعنی ئەگەر لە مەوسیمی خۆیدا پێداویستی بۆ نەگات، مەسەلەن بۆ سەماد کە لە مەوسیمی خۆیدا پێی نەگات، بۆی ناکرێ، لەبەر ئەوە من پشتگیری دەکەم کە دەسەڵات بدرێتە وەزیری کشتوکاڵ بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزیری دارایی، کە ئەو پارەیە سەرف بکات و، وەزیری داراییش هەر بۆ وەبیر هێنانەوە کە من پێشنیارەکەم خوێندەوە و پاڵپشتی کرد، ئەوە زۆر پێویستە و ئێمە لە کۆبوونەوە لە لێژنەی کشتوکاڵ و ئاودێری لەگەڵ وەزیری کشتوکاڵدا، یەکێك لە گرفتەکانی ئەوە بوو، کە ئەمساڵ، بۆ نموونە باسی ئەکەم، کە سەماد ئەبوایە لە کاتی تۆکردندا سەماد هەبێ، لە مانگی دوودا هەبێ، لە مانگی سێ و چواردا سەماد تەوزیع کراوە، کە گلەیی و گازاندەیەکی زۆری جووتیارانی کوردستانی لێ کەتەوە، کە تەقدیر ئەکرێن بە سەرووی 100 هەزار جووتیار، ئەوە داوای زۆربەی خەڵکی کوردستانە، کە جووتیار و خاوەن ئاژەڵ و خاوەن زەوین، بۆیە داواکارم لە هاوکارانم و لە لێژنەی دارایی و ئابووری، کە پشتگیری ئەو پێشنیازە بکەن و، داواش لە بەڕێز وەزیری دارایی ئەکەم، کە موافەقەت بکات و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ جەنابت، ئێستا لێژنەی دارایی ئەیانەوێ تەوزیحێك بدەن لەسەر ئیعانات، فەرموو.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەندەی تێگەیشتم، جارێکی تر هەر ئەمەوێ ئەو خاڵە دووپات بکەمەوە، کە ئیعانات پەیوەندی، ئەگەر هەڵە بووم، بەڕێز وەزیری دارایی راستم بکاتەوە، پەیوەندی بەو هاوکارییە کە دەوڵەت ئەیکات بۆ هەندێ دەزگاکان، بڵێین، پێویستی بە شتێکی موعەیەنە، دەوڵەت بۆی ئەکرێ بە سیعرێکی بەرز و، ئەیداتەوە بە سیعرێکی نزم، ئیتر یەعنی دەوڵەت تەحەمولی زەرەرەکەی ئەکات، ئەگەر هەڵە نەبم کاك بایز، لەبەر ئەوە ئەو ئیعاناتە، پەیوەندی بە ئەساس و کڕینی ئەساس و ئەو بابەتانە نیە، تەنها ئەگەر ئەمساڵ سەیری بکەین، ئەگەر پار پەیوەندییەکی زۆری بە وەزارەتی کارەباوە هەبووبێت، ئەمساڵ تەنها پەیوەندی بە وەزارەتی زیراعەوە هەیە، لەبەر ئەو موبەریرانەی کە باس کرا، یەك حاڵەتی دیکەش هەیە بە حەقیقەت، صەرف عادەتەن لە سەر تەخصیص ئەکرێت، ئەوە وەکو مەبدەئێك، بەس لێرە یەك موشکیلەش دێتە رێگەمان، یەعنی کە پێویستە رووبی بکەینەوە، هەندێ وەزارەت هەیە، نەشاتەکەی لە وەزارەتی تر زیاترە، لەوانەیە وەزیرێك پێویستی بەوە هەبێت کە لە یەك حاڵەتدا، 350 ملیۆن سەرف بکات و تووشی بێت، بەڵام وەزیرێکی دیکە، تووشی ئەو حاڵەتە نەبێت بە حوکمی ئەوەی کە نەشاتی وەزارەتەکەی کەمترە، لەبەر ئەوە، ئەو تەعمیمە کە ئەکرێت، یەعنی بە پێی بۆچوونی من، لەوانەیە لە بەرژەوەندی هەندێ وەزارەت بێ و لە بەرژەوەندی هەندێ وەزارەت نەبێ و ناشتوانین دەسەڵاتی وەزیرێك لەگەڵ وەزیرێکی تر کەم بکەینەوە، وەزیری فلان، یان دەستەی فلان، لەبەر ئەوەی نەشاتەکەی کەمە، چالاکیەکی کەمە، پێویستە صەلاحیەتی صەرفی کەمتر بێت، لەوەی کە نەشاتەکەی زیاترە و صەلاحیەتی صەرفی وەکو ئەوە بێت، یەك حاڵەتی دیکەش هەیە، مومکینە دەزگامان هەبێت، موازەنەکەی کە تەقدیر کراوە بۆ ساڵی 2011، دوو ملیار بێ، ئێستا کە ئێمە 350 صەلاحیەتی صەرفی ئەدەینێ، یەعنی لە ساڵێکدا بە 3، 4 حاڵەت، تەخصیصەکەی نامێنێ، ئەگەر تا رادەیەك ئیشرافێکی وەزارەتی دارایی لەسەر نەبێ و، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز د.رۆژان فەرموو.

بەڕێز د.رۆژان عبد القادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو پێشنیارەی کە کرا، ئێمە نابێ بەو شێوەی حیساب بکەین، شتێك بچەسپێنین لەو یاسایە، یان بۆ هەموو وەزارەتەکان یان بۆ هیچ وەزارەتێك نەبێ، دواتر ئێمە چەند رۆژە لەو هۆڵە، باس لە کەم و کورتی هەموو کەرتەکان دەکەین، کەرتی کشتوکاڵ، کەرتی پیشە سازی، هەموویان پێویستیان بە بووژاندنەوەیە، بەڵام هەندێ کار هەیە، مەوسمیە، کات زۆر گرنگە لێرە، ئێمەش لە ماددەی چوارەم بڕگەی دووەم (أ)، ڕەچاوی کێشەی تەندروستیمان کرد، کە دەسەڵاتمان دا بە وەزارەتی تەندروستی، لە داهاتەکەی خۆی، مافی کڕینی دەرمانی هەبێ، چاکردنەوەی ئامێری پزیشکی خۆی هەبی، لە بڕگەی (ب) هەمانە، دەسەڵاتمان دا بە وەزارەتی کارەبا، با لەو بڕگەیەش، لەو ماددەیە، دەسەڵاتی بدەینە وەزارەتی کشتوکاڵ، دەسەڵاتی ڕەهامان

نەدایتێ، تەنها لە بابی ئیعانات، بۆ چیش؟، مەبەستەکانمان دیاری کردووە، واتا ئەوەی کە دەڵێ: دەسەڵاتی ڕەها دەدرێتە وەزارەتی کشتوکاڵ، بەو شێوەیە نیە، دەقەکە ئەگەر بە ڕوونی سەیری بکەین، دیاریمان کردیە، کارەکانی مەوسمی، لەو مەوسیمە کە ئەتو سەمادت بۆ دیاری نەکرد، ئیشەکان رادەوەستێ و ناتوانی وەکو پێویست کارەکانی خۆی بکات، لەبەر ئەوە تایبەتمەندی وەزارەتی کشتوکاڵ، تکاتان لێ دەکەم لەبەر چاوتان بگرن، وەزارەتی تەندروستیش لە ماددەی چوارەم دەنگمان بۆ دا، وەزارەتی کارەبا دەنگمان بۆ دا، کە لە داهاتی خۆیان بتوانن، بۆ کرێنی دەرمان و چاککردنەوەی ئامێر و تۆڕەکانی کارەبا، ئەوانەش لەبەر چاو گیرایە، دەنگی بۆ دراوە و، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز ڤیان عبدالرحیم فەرموو.

بەڕێز ڤیان عبدالرحیم عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت ماددەی دەیەم، کە باس لە وەزیری تایبەتمەند دەکرێت، کە دەسەڵاتی خەرج کردنی هەبێت بە بڕی 350 ملیۆن، لێرەدا ئیشارەت بە یەك شت کراوە، ئەڵێ لە هەر حاڵەتێك، واتا تەنها بۆ حاڵەتێك زیاتر تێپەر نەکات، بەڵام لە 250 ملیۆنەکە، کە دەسەڵاتی داوە بە سەرۆکی فەرمانگەکان، ئەمە دیاری نەکراوە، ئەمەش هەر تەنها بۆ حاڵەتێکە و چەند جارە؟، ئەمە یەکێك لە تێبینیەکان، بە بڕوای من، وەزیری پەیوەندیدار، یان وەزیری هەموو وەزارەتەکان، هەموویان هەر وەزیرن، هیچ جیاوازییەکیان نیە لەگەڵ وەزیری دارایی، یەعنی ئێمە بۆ بێین و، ئەو فەرقە بکەین، بڵێن ئەوە تەنها بۆ چەند وەزارەتێك بێت، خۆ ئەگەر قسەشمان لەسەر بەرەو پێشچوون و بووژاندنەوە و گەشە پێدان بێ، خۆ ئێمە پێویستە لە هەموو بوارەکان هاوتەریب بین لە چۆنیەتی بووژاندنەوە و چۆنیەتی بەرەو پێشچوون، بۆیە بە بڕوای من پێویستە، با وەزیری پەیوەندیداری هەموو وەزارەتەکان، صەلاحیاتی صەرف کردنی ئەو بودجەیان هەبێ کە تایبەتە بە وەزارەتەکەی خۆیان، نەك ئێمە تەنها ئەو مەبلەغەی کە دانراوە، بڵێین نابێ لەوە زیاتر سەرف بکەین، چونکە هەموو ئەوانەی بەو بەڕێزانەی کە پێشووتر باسیان کرد، هەر یەکەو لە بوارەکەی خۆیدا بایی ئەوەندە لە بواری گەشە کردن و بووژاندنەوەدا ئیشی کردووە، یان ئەتوانی ئیش بکات، بەنیسبەت خاڵی دووەم کە باس لەو دەستانە دەکات کە بە وەزارەتەکانەوە گرێ دراو نین، ڕاستە ئێمە هەندێك دەستەمان هەیە، وەکو دەستەی مافی مرۆڤ و ژینگە، کە لە موازەنەدا هاتووە، بەڵام ئێمە لێرە کە (300) ملیۆن دیاری کراوە بۆ هەر یەکێك لەم دەستانە، بەڵام ئێمە یەکێ بۆ نموونە دەستەی مافی مرۆڤ، کە ئەوە نزیکی سااڵێك دەبێت یاساکەی دەرچووە، نە سەرۆکی بۆ دانراوە، نە دەستەکە پێك هاتووە، ئەو (300) ملیۆنەی کە دانراوە ئێستا، ئایا چی لێ دێت بۆ ئەو دەستە؟ بە تایبەتی مافی مرۆڤ تا ئێستا پێك نەهێنراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز عەزیمە، فەرموو.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن:

بەڕیز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە لە ماددەی (10)دا وەزیری تایبەتمەند دەسەڵاتی خەرج کردنی ئەو بڕە پارەی بۆ دانراوە لەگەڵ بڕگەی (2)دا، من پێشنیار دەکەم وەکو ئەوەی لە ساڵی پاریش و ئەم ساڵیش زۆر پێشنیار کرا کە هەموومان ئەندام پەرلەمانەکان موعاناتی وەزارەتەکان دەزانین، کە بە دەست کێشەی ئیش و کار و ڕۆتینات لە ناو وەزارەتەکان دا لە کێشەی صەرف دا، من پێشنیار دەکەم کە وەزیرەکان، مودیر عامەکان، ئەوانە دەست والاتر بن، دەسەڵات شۆڕبکرێتەوە، بتوانن ئەو بڕە پارەیەی کە لە میزانیەی خۆیان دا دانراوە بە تەواوی صەرفی بکەن، ئەگەر ئێمە لە کوردستان دا چەندین دەزگای ڕەقابیمان هەیە، ئەوانە بە ئەرکی ڕاستەقینەی خۆیان هەستن، وەکو دیوانی چاودێری دارایی و دەستەی نەزاهە، ڕۆڵی چاودێری دارایی پەرلەمان و بەڕێوەبەرایەتیەکانی چاودێری دارایی ناوخۆ لە ناو دیوانی وەزارەتەکان، ئەگەر ئەوانە بە ئەرکی ڕاستەقینەی خۆیان هەستن، ئەوا ناتوانرێت بە هیچ شێوەیەك بە گومان بین لە صەرف کردنی ئەو پارانەی کە لە ناو وەزارتەکان، یان صەڵاحیەتی تەواو بدرێت بە وەزارەتەکان، من ئەو پێشنیارە دەکەم، سوپاس.

بەڕیز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز سیوەیل عوسمان، فەرموو.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕیز سەرۆکی پەرلەمان.

به نیسبەت ئەو ماددەیه هاتووه (أولاً) و (ثانياً) دەڵێ/ (للوزير المختص)، (ثانياً: لرؤساء الغير مرتبطة)، لە ماددەی (سادساً) هاتووه، ئەوەی پێشتر پەسند کراوە (لمجلس وزراء إقليم كوردستان-العراق تخويل الوزراء و رؤساء الجهات الغير المرتبطة بالوزارة و وكلاء الوزارات و المدراء العامون و المدراء و رؤساء الوحدات الإدارية صلاحية الصرف مباشرةً في ضوء التخصيصات المعتمدة ضمن موازنتهم السنوية)، واتا ئەوە تەعاروز دەکات لەگەڵ ئەو ماددەیه، وەك ڤیان خان باسی کرد، ئەگەر صەلاحیەت صەرف بدرێتە وەزیرەکان بۆ خۆیان، زیمنی ئەو موازەنەی کە بۆیان کراوە باشە، لە (ثالثاً) لەو ماددەیه هاتووه (يراعى في (أولاً) و (ثانياً) مايلي)، وا تەصەور دەکەم مادام (يراعى فى (أولاً) و (ثانياً) مايلي) دەکاتە تەئکید کردن، واتا ئەوە دەبێ تەعلیمات بێ، ئەگەر بەڕێز وەزیری دارایی وەڵاممان بداتەوە، دەبێ ئەوە وەزارەتی دارایی بەتەعلیمات دەری بکات،

دوای پەسندی بودجە ئەوە بکاتە ڕێنمایی بۆ وەزارەتەکان، بەس پێموایە لێرە لەو ماددەیە ئەو فەقەرە زیادە، چونکە لێرە دەڵێ/ (التقيد بالإعتمادات المخصصة في الموازنة العامة و لايجوز الدخول في الإلتزام بالصرف بما يزيد عما هو مخصص في الميزانية)، پێشتریش هاتووە (صلاحية الصرف بما لايزيد عن..) ئەوەندە، واتا دووبارەی کردۆتەوە، هەر یەکە بە مەعنایەکی تەصەور دەکەم ئەوە تەعلیماتە دەبێ وەزارەتی دارایی دوای پەسندکردنی بودجە تەعلیماتەکەی دەربکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز سمیرە، فەرموو.

بەڕێز سمیرە عبدالله اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی (10) سەقفی زەمەنی یان سەقفی حالاّتی دووبارە بوونەوەی کە زۆرجار دەبێتە هۆی تێپەڕبوونی بودجە، پێویستە تەوزیحێك بدرێت، هەروەها پشتگیری ڕای یاسایی و کاك جەلال دەکەم، وادیارە ئەو سالّ گرنگی زیاتر بە سێکتەری کشتوکالّ دراوە، بۆ ئەوەی جووتیارانی کوردستان لە کاتی خۆی دا سوود وەربگرن لە هاوکارییەکانی وەزارەتی کشتوکالّ، پێویستە وەزیری کشتوکالّ دەست کراوە بکرێ لە گەیاندنی تۆ و ئامێرەکان، بۆ خزمەتگوزاریی کشتوکالّییەکان بۆ جووتیاران، تاوەکو لە وەرزی خۆی دا بتوانن پرۆژەکان بگەیننە بەرهەم، بە چەشنێك ڕەنجیان بە فیڕۆ نەڕوات، بەرهەمی سەوزە و میوەی کوردستان زیاتر بێت، ئەو ئیجرائاتەش بە هاوکاری وەزیری دارایی بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز ژیان عمر، فەرموو.

بەڕێز ژیان عمر شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەستخۆشی لە لێژنەی یاسایی دەکەم بۆ زیادکردنی ئەو بڕگەیە، پشتگیری لە کاك جەلال دەکەم، لە ستراتیژی حکومەت دا پارسالّ توانرا سوود لەو بایەخە وەربگیرێ کە بە کەرتی کشتوکالّ درا، بەردەوامی ئەو ستراتیژە پێویستە بایەخێکی زیاتر بدرێ بە کشتوکالّ، چونکە مەسەلەکە پەیوەندی هەیە بە زیادکردنی بەرهەمی خۆمالّی بە ڕەخساندنی هەلی کار، هەروەها بۆ گەڕانەوەی جووتیاران بۆ خاك و ئاو و زێدی خۆیان، ئەویش پێویستی بە دەست کراوەیی وەزارەتی کشتوکالّەوە هەیە، بۆیە پشتیوانی لەو بڕگەیە دەکەم کە صەلاحیەت بدرێتە وەزیری کشتوکالّ، لەبەر ئەو هۆیانەش لە گواستنەوەی (10٪)ی بودجەی تەشغیلی گوژمەیەك بۆ سێکتەری کشتوکالّ تەرخان کرا، من دووبارە پشتگیری کاك جەلال دەکەم، مەسەلەی کشتوکالّ وەکو شتێکی تر نیە، مەوسمی یە، لەو مەوسمە تۆ پێویستیت بە سەماد هەیە، لەو مەوسیمە تۆ پێویستیت بە تەلقیحات هەیە، لەبەر ئەوە ناتوانرێت تەئخیر بکرێ، ئەگەر تەئخیر بکرێ

ئەوە زەرەر دەدا لە کشتوکاڵ، وەکو د.ڕۆژانیش وتی/ خەڵکێك کە دەڵێ کشتوکاڵ دواکەوتووە و گرنگی بە کشتوکاڵ نادرێ، بەم بڕگەیە ئێمە دەتوانین خزمەتێکی بواری کشتوکاڵ بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز زەکیە سەید صالح، فەرموو.

بەڕێز زکیە سید صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئاخافتنێ من کاك جەلالێ و لێژنەی یاسایی هاتنە کرن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز صباح بیت الله، فەرموو.

بەڕێز صباح بیت الله شکری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی ماددە (10)، (أولاً/ للوزیر المختص صلاحیة الصرف)، ڕەنگە ناهاوسەنگی یەك تێدا هەبێت، هەندێك وەزارەت پێویستی بە پارەی پتر هەبێت، هەندێك وەزارەت پێویستی بە ئەڤێ مەبلەغە نەبێت، دیسان دەربارەی (رؤساء الدوائر التابعة لوزارتهم)، بە ڕەئیا من (250) ملیۆن ببیتە (200) ملیۆن، فەقەرە (ثانیاً/ لرؤساء الهیئات الغیر المرتبطة بوزارة)، لەوە (300) ملیۆن ببێتە (250) ملیۆن، ئەز پشتەڤانیێ لە ڕەئیا لێژنا یاسایی و لێژنا دارایی دکەم کە بڕگە چوارێ بێتە زێدە کرن، بۆ هاریکاریا باری چاندنێ، دیسان بەڕێز سەرۆکی پەرلەمانی، لە پرۆژە یاسای کوردی (1/3) خەرج کرن بە گوێرەی پشتەوانەی ئەرێ کراو و ڕاستێندراو، ڕەئیا من ئەڤ کەلیمە گەلەکا گرانە، ئیحتیمالە گەلەك کەلیمە بێ ئاخافتنێ تێنەگەین، شینا ڤێ پەیڤی ببیتە پەسندکرنا بن بە ڕەئیا من باشترە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز نەریمان عبدالله، فەرموو.

بەڕێز نەریمان عبدالله قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە گفتوگۆکانی دوێنێمان دا زۆر باسمان لەوە کرد کە دەسەلاتی وەزارەتەکان زیاتر کراوە بێ، دەسەلاتەکان دابەزێ بۆ خوارەوە، بەڕێز جەنابی وەزیری دارایی لەو بوارەدا ئاماژەی دا بەوە کە دەسەلاتی وەزارەتەکان کراوەیە لە زیمنی موازەنەی تایبەت بە وەزارەتەکەی خۆیان دا، کە چەند صەرف بکەن، بەلام ئەگەر بێت و ئێمە سەیری ماددەی (9) کە بۆتە (10) (أولاً) بکەین، دەڵێ / (للوزیر المختص صلاحیات الصرف)، کەواتە لێرە تەقەیودێکی بۆ داناوە کە زیاتر (350) ملیۆن دینار بۆ هەر حاڵەتێك کە صەرف بکات، ئەگەر بێت و لەو مانگە دوو حاڵەت دووبارە ببێتەوە، کەواتە تووشی کێشەیەکی ڕاپەراندن دەبێ بۆ ئەوەی ئیش و کارەکانی و ڕۆتیناتەکانی زیاتر دەبێ، بە پێی ئەو قسانەی کە جەنابی وەزیر وتی/ من

پێموایە ئەم (350) ملیۆنە زیادەیە کە تەحدیدی بکەین، لەبەر ئەوە وەکو فەرمووی وەزیرەکان لە زیمنی موازەنەی تایبەت بە خۆیان کە بۆیان دانراوە، بۆیان هەیە هەچی صەرف بکەن، کەواتە بۆ لێرە دێینەوە جارێکی تر تەحدیدی دەکەین، ئەگەر بێت و ئێمە لێرە تەحدیدی نەکەین، ئێمە دەستیان زیاتر کراوە دەکەین، لە ڕۆتینات و لە دواکەوتنی پرۆژەکانیش، خێراتر کردنی ئەنجامدانی پرۆژەکان، ئێمە قازانجێك دەکەین، بۆیە من پێشنیار دەکەم کە ئەو (350) ملیۆنە نەمێنێ، دەسەلاتیان لە زیمنی موازەنەی خۆیان دا هەبێ صەرفی بکەن، دێمەوە بەشی خوارەوەی کە دەڵێ/ "وله تخويل رؤساء الدوائر التابعة لوزارته بصرف مالايزيد على (250)"، من پێم باشە ئەوە بکرێتە (200) لەبەر ئەوەی کە وەزیرەکە دەسەلاتی کوللی پێ درا، زۆر بە ئاسانی ئیشی ڕوئەسای دەوائیرەکانیشی جێبەجێ دەکات، من کەم و کورتییەکی تێدا دەبینم، دەبوایە (مدراء الدوائر التابعة) ئەویش دەسەلاتێکی بۆ دابنرایە، بەلای کەمەوە کە دەسەلاتی صەرفی (50) ملیۆن تا (100) ملیۆنی هەبێ، لەبەر ئەوە بتوانین دەسەلاتەکان زیاتر دابەزێنین، لامەرکەزییەت زیاتر بە قوەت بکەین، پشتگیری لە ڕای بەڕێزان لێژنەی یاسایی و لێژنەی دارایی دەکەم، ئەو ئەندامە بەڕێزانەی کە پشتگیریان کرد، بەڕاستی کەرتی کشتوکاڵ پێویست دەکات بە هەموومان هاوکاری بکەین بۆ ئەوەی بتوانین ئەو کەرتە کەرتێکی داهاتێکی گەورەی دەبێ لە هەرێمی کوردستان، دەبێتە بەدیلێکی ئیقتیصادی، پشتەوانەیەکی گەورە بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان، ئەگەر بکەوێتە سەر سیکەی خۆی و بەرهەمەکانی بە پێی پێویست بتوانین بیهێنینە دەست بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان، بۆیە پشتگیری لەو بەندە دەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز شێرزاد حافظ، فەرموو.

بەڕێز شێرزاد عبدالحافظ شريف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من کرا، بەڵام ئەوەی کە ئەوە بێ، پشتگیری لە لێژنەی یاسایی دەکەم بۆ بڕگەی چواریان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز عبدالرحمن، فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن حسين ابابكر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی من گرنگییەکی تایبەت بەم ماددەیە دەبینم، بەڵام هەرچەندە کە سەیری دەکەم، صەلاحیەتێکی ئەوتۆی نەدایە وەزارەتەکان، ئەگەر بێین سەیری بکەین، ئەوە وەزارەتی جێبەجێ کردنن، هەموویان وەکو یەك دەبێ سەیر بکەین، هەموویان وەکو یەك بن، هەموویانیش ئیشی خۆیان لە ناو وەزارەتەکانی خۆی

هەیە، هەر یەکێك بە پێی میهنەکەی خۆی و ئیشی خۆی و وەزارەتی خۆی، من زۆر ئەوە بە سەیر دەبینم کەوا تەقەیود کردینە ئەو وەزارەتە، ئەو وەزارەتانە کە (350) ملیۆن دینار بۆ دابنێن، لەوە زیاتر نەبێ صەرف بکرێ، ئەوە بەڕای من زۆر زۆر خراپە، ئەوە دەبێتە نەوعە سڕکردنەوەیەکی ئەو وەزارەتانە، دەبیتە قۆرخ کردنەوەی دەسەلاتی ئەو وەزارەتانە لە جێیەکی تایبەت کە وەزارەتی دارایی یە، ئەوە دەبیتە ئیفلیج کردنی ئیش و کارەکانی وەزارەتەکان کە ناتوانن ڕۆژانە ئیشی خۆیان جێبەجێ بکەن، لەوانەیە ناتوانن تەفکیر بکەن زیاتر لە ئیشی خۆیان، کە ڕۆژێك کۆبوونەوەیەك بکەن لەسەر پرۆژەیەك، لەسەر شتێکی تایبەت، ناتوانن بیری لێ بکەنەوە، ناتوانن تەرحەکانی زیاد بکەنەوە، کە بۆ ئەو ئیشە بکەن بۆ دواڕۆژێك ئەوەندە پارەمان هەیە، بودجەی تایبەتمان هەیە، هی دیاری کراوە لەگەڵ وەزارەتی دارایی، کاتی خۆی دیاری کراوە بوو، لەسەر ناوی ئەوانە لە بانقەکانی کە هەیە دەری بێنن، یان صەرفی بکەن، یان نەیکەن، ئەوە هەمووی دەبێتە ئەسباب کە ئەم خاڵە نەمێنێ، ئەم تەقەیودە نەمێنێ لەسەر ئەو وەزارەتانە، هەموویان وەکو یەك بن، دەسەلاتیان کراوە بێ لەسەر ئەو بودجەی کە بۆی دیاری کراوە لەگەڵ وەزارەتی دارایی، بە کەیفی خۆیان تەصەروف بکەن، ئەگەر هاتو زیادەڕەوی کرد، ئەگەر هاتو هەڵەیەکی کرد لە ئیش و کارەکانی خۆی، ئێمە وەزارەت هەموومان دەتوانین ئەو کاتە بانگی بکەین و موحاسەبەیان لەگەڵ بکەین، لێکۆڵینەوەیان لەگەڵ بکەین لەسەر ئەو ئیشەی کردوویانە، بەڵام ناکرێ ئێمە تەقەیود بکەین بە ماددەیەك و بە خاڵێکی بچووك کەوا لەوە زیاتر ئیش نەکەی، هەموو وەزارەتەکان ئێستا گلەییان لە ئێمە هەیە، چەندەها وەزیر ئێمە بانگمان کرد، لەگەڵیان دانیشتووینە، گوتیان ئێمە هیچ صەلاحیەتێکمان نیە، هیچ دەسەلاتێکمان نیە، کەوا ئێمە شکلین لەوێ، وەکو شکلێکی کارتۆنی لەوێ دانیشتووینە هەموو صەلاحیەتەکەی قۆرخ کردیە لە دەسەلاتی وەزیری دارایی، هەمووان گلەییان لە ئێمە هەبوو، زۆر پێم باشە ئەم خاڵە نەمێنێ، سەربەخۆییەکی تایبەت بدەین بەو وەزیرانە، دوای ئەوە ڕۆتینیاتی زۆری هەیە لە ناو دام و دەزگای کە ئێمەی بۆ ئەو پارە صەرف کردنە، بۆ دام و دەزگای تریشی حکومەت ڕۆتینیاتێکی زۆرە، ئەگەر یەکێك بیەوێت تەعین بکرێ، دەبێ (11)، (12) فەرمانگە بکات هەتا تەعین بکرێ، یەعنی ئەوە هەر پێیان ناکرێ، ئەو ڕۆتینیاتانە بۆ چنە؟ دەبێ ئەوانەش کەم بکرێنەوە بە ڕەئی من، ئیتر من ئەو جیاوازییەی کە ئێستا لێژنەی یاسایی پێشکەشی کرد گوتی/ پێشنیارا لێژنەی یاسایی پێشکەش کرد بۆ وەزارەتی زراعە، من پێموایە هیچ فەرق و جیاوازییەك نەخەینە بەینی ئەو وەزیرانە، هەموویان وەکو یەکن، هەریەکی بە گوێرەی خۆی ئیشی خۆی هەیە، ڕاستە وەزارەتی زراعە زۆر موهیمە، ئێمە پێش بخەین، بەڵام بە زیادەی بودجە نە بۆ زیادەی فەرقێکی بخەینە سەر بەینی ئەو وەزارەتە و ئەو وەزارەتە، ئەوە خراپە، ئەوە باشە، هەموو وەزیرەکان باشن، هەموویان بەڕێزن، هەموویان لێرە ئێمە متمانەمان پێ داون، دەسەلاتیان هەموو وەکو یەکە، ناکرێ ئێمە فەرق بکەین بەینی ئەو و بەینی ئەوە، ئیتر زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، وەڵلاهی باشە ئیعتیرافت کرد هەموویان باشن، بەڕێز عمر صدیق، فەرموو.

بەڕێز عمر صدیق هەورامی:

بەڕیز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری لە ڕاپۆرتەکەی لێژنەی دارایی و کاروباری ئابووری دەکەم، ئەو پێشنیارەی بەڕێزان لە لێژنەی یاسایی خستیانە ڕوو، من بە ناکۆکی دەبینم، پراوپڕ لەگەڵ ماددەی شەشەمی ئەصڵی پرۆژەکە بوو بە ماددەی حەوتەم، بۆ؟ با ڕوونکردنەوەیەك بدەم، لە ماددەی حەوتەم دەڵێ/ یەکەم/ خەرجکردن لە پشتیوانەی حیساباتی سەرەکی بەخشین، باربوو، خەرجییەکانی پرۆژەکانی وەبەرهێنان دەبێت، ئەویش لەلایەن وەزارەتی دارایی و ئابووریییەوە دەبێ لە چوارچێوەی بودجەی هەرێمی کوردستان دا، واتا تەنها وەزارەتی دارایی صەلاحیەتی یان دەسەڵاتی خەرجکردنی لەم حیسابە هەیە، ئێمە ئەگەر بمانویستبایە ئەم صەلاحیەتە بە وەزارەت بە یاسا، بەم یاسایە ئەم صەلاحیەتە بە وەزارەتی کشتوکاڵ بدەین، دەبوایە ئەو کاتە ئیعانات، باربوو لەوێ هەڵبگرین، بەڵام ئێمە دەتوانین ئەم بابەتە چارەسەر بکەین، ئەویش بەچی؟ بەوەی کە لەگەڵ تەواوبوونی پرۆژە یاساکە بە پێشنیارێك ئەم بابەتە ڕەوانەی ئەنجومەنی وەزیران بکەین، ئەنجومەنی وەزیران بە بڕگەی دووەم کە هاتووە لە ماددەی حەوتەم دەڵێ/ ئەنجومەنی وەزیران بۆی هەیە صەلاحیەت بدات بە وەزیرێکی تایبەت بۆ ئەو بابەتانەی سەرەوە، لەبەر ئەوە من داوا دەکەم ئەوە بۆ ئەوەی ئێمە نەکەوینە هەڵەی یاساییەوە، ئەو پێشنیارەی کە کرا سەحب بکرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕیز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز شەونم محمد، فەرموو.

بەڕێز شەونم محمد غریب:

بەڕیز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت ماددەی (10) کە باس لە صەلاحیەتی وەزیری موختەص دەکات کە دەڵێ لە (350) ملیۆن زیاتر نەبێت، من پێم باشە ئەو بڕگەیە بکرێ بە (500) ملیۆن، لە باتی (350) ملیۆن، چونکە کێشەی سەرەکی دائیرەکان لەوەدایە، لە نێوان مودیریەتی عاممەکان و وەزارەتەکان دا، کاتێ کە پرۆژەکان لە وەزارەتەکان دا جێبەجێ دەکرێن، هەندێ لە پرۆژەکان کە پێویستی بە موافەقاتی ئەنجومەنی وەزیران دەبێ، ئەگەر لە صەلاحیەتی وەزیرەکەیان بێت، لەبەر ئەوە پێویست دەکات جارێکی تر بە هەموو ئەوەلیاتەوە پرۆژەکان بنێرێ بۆ ئەنجومەنی وەزیران، تاکو سەیر دەکرێتەوە، وردبینی دەکرێ و موافەقەتی لەسەر دەکرێ کاتێکی زۆری دەوێ، بەڵام ئەگەر ئەو صەلاحیەتە لە دەسەڵاتی وەزیرەکەی خۆی دا بێ، لە نێوان مودیریەتی عاممەکە و وەزیرەکەدا ئەو کێشانە جێبەجێ دەکرێت، ترسیش لەوە نیە ئەگەر صەلاحیەتی وەزیر هەر چەندێك بێت، چونکە بە چەندین فیلتەری ڕەقابی دا هەموو ئیشەکان دەڕوات،

هەموو پرۆژەکان دەڕوات، لەبەر ئەوە هەموو شتێك دەچێتە جێگای خۆی، ئەو حاڵەتەش کە باس دەکرێ، (لکل حالة) یەعنی بۆ هەر پرۆژەیەك، ئەگەر ئەوە بکرێ بە (500) ملیۆن و دەستی وەزیر کراوە بێت، (500) ملیۆن بۆ هەموو حاڵەتێك، بۆ هەموو پرۆژەیەك، پێمواید ئاسانکارییەکی زۆر باش دەبێ بۆ وەزیرەکان، هەروەها بۆ مودیریەتی عاممەکان و دائیرەکانی خوارەوە، بە تەبیعیش وەزیر دەسەاڵتەکانی خۆی دادەبەزێنێتە مودیریەتی عاممەکان، لەبەر ئەوە بڕگەکانی خوارەوەش بەرەو زیادبوون دەچن، هەتا دەگاتە دائیرەکانی خوارەوە، ئاسانکارییەکی باش لە ئیشەکان دا دروست دەبێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز هاوڕاز خۆشناو، فەرموو.

بەڕێز هاوڕاز شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من هاوڕام لەگەڵ بەڕێز وەزیری دارایی، بەڕاستی ئەو تایبەتمەندییە بۆ وەزارەتێك پێمواید هەموو وەزارەتەکان، لەوانەیە وەزارەتێك تا وەزارەتێکی تر، من ئەگەر باسی تەندروستی بکەم، وەزارەتی تەندروستی وەزارەتێکی خەدەمی زۆر هەستیارە بەڕاستی، لەوێ ئێمە تا ئێستاش بودجەکەمان بۆ زیاد نەکردووە، مەگەر لە ماددەی (15) کە دەکاتە ماددەی (16) قسەی دی لەسەر دەکەین، من پێم باشە ئەو تایبەتمەندی یە ئەگەر هەبێ، یان بۆ وەزارەتە حەساسەکان بێت، یان بەڕاستی بۆ وەزارەتێك بە تەنیا جیانەکرێتەوە، من لەگەڵ دەست کرانەوەی وەزیرەکانم بەڕاستی، ئەوەی کێشەی زۆریان هەیە، هەم وەزیرەکان و هەم فەرمانگاکانی سەر بە وەزارەتەکان، لەم ماددەیە لە خاڵی (1)دا، لە ڕستەی دووەم کە باس لەوە دەکات، بۆشی هەیە، مەبەست لە وەزیرە، ئەگەر ئەوەکە بخوێنمەوە، دەڵێ/ یەکەم/ وەزیری تایبەت دەسەاڵتی خەرجکردنی هەیە بە بڕێك لە (350) ملیۆن دینار کەمتر نەبێ بۆ هەر حاڵەتێك، بۆ هەر حاڵەتێك تێپەڕ نەکات، بۆشی هەیە کە دەسەاڵت بە سەرۆك فەرمانگەکانی سەر بە وەزارەتەکە بدات، من پێمباشە ئەو "بۆشی هەیە" لابەین، تەنها بڵێین بۆ هەر حاڵەتێك ئەو پارەیە کە تێپەڕ ناکات، دەسەاڵتیش بە سەرۆك فەرمانگەکانی سەر بە وەزارەتەکەی بدات، یەعنی هەر وەزیر ئەم "بۆشی هەیە" نەکەینە قەیدێك لەوێ، "بۆشی هەیە" لابەین، دەسەاڵتی هەیە کە دەسەاڵتیش بە سەرۆك فەرمانگەکان بدات، سەبارەت بە خاڵی دووەم هەر لەو ماددەیە باس لە سەرۆکی دەستەکان دەکات، من ئەو بڕە پارەیە ئەگەر بە کەم نەزانم، بە زۆر نازانم، چونکە ئەو دەستانە کە بە وەزارەت گرێ نەدراون بەڕاستی، پێشتر وەزارەت بوون، ئێستاکە کە بوونە دەستە، دەسەاڵتەکانیان لە زۆر ڕووەوە کەم بۆتەوە، ئەگەر لەم ڕووەشەوە کەم بۆتەوە کە کۆمەڵێ پێداویستیان هەیە، من پێمواید ئەوە شتێکی باش نابێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ئێستا تەواو بوو موداخەلەکان، لێژنەی دارایی ئاخیر تێبینیتان.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەندەی تێبینیمان کرد دوو بۆچوون هەبوو لە ناو هۆڵی پەرلەمان، بۆچوونێکیان کە تەمویل ئازاد بێت، یەعنی صەلاحیەی صەرف ئازاد بێت لەلایەن وەزیرە بەڕێزەکانەوە، بۆچوونێکی تر هەبوو کە بڕی صەلاحیەتی صەرف بۆ کولی حاڵەتێك زیاد بکرێت، لە (350)کەوە بۆ بڕێکی زیاتر، بەتایبەتی بڕی (500) ملیۆن، (450)ش هەبوو، ئێمە وەکو لێژنەی دارایی لەگەڵ ئەوەدانین کە صەلاحیەتی صەرف کراوە بێت، چونکە ئەگەر صەلاحیەتی صەرف کراوە بوو، موحاسیبی حکومەت وەزارەتی دارایی یە، وەزارەتی دارایی، پارەکە لای وەزارەتی دارایی یە، لەوانەیە لە ماوەیەکی زۆر کورت دا هەموو وەزیرە بەڕێزەکان بە شێوەیەك لە شێوەکان تەجاوزی ئەو سیولەیە دەکەن کە لە وەزارەتی مالیەیە، ئەوە کێشەیەکی گەورەیە، کێشەیەکی تر بە حەقەت کە، بڵێین خاڵێکی تر کە پێویستە ڕوونی بکەینەوە، خۆ کە تەحدیدی حاڵەت کراوە لەوە زیاتر نەبێ، مەبەست چیە؟ مەبەست ئەوەیە ئەو تەخصیصەی کە بۆی هەیە، چۆن بتوانێ دابەشی بکات لە نێوان ساڵەکەدا، بەڵام ئەگەر هاتو گرفتێ هاتە پێشەوە، بە پێی ئەو زانیارییەی من هەمە، کە حاڵەتێك هەبێ لە (350) ملیۆن زیاتر پێویست بکات، ئەو وەزارەتە ناتوانێ ئیشەکە بەرێت بەڕێوە تاکو (350)کە زیاد نەکات، وا تێ دەگەم ئەوە ئەگەر وەزیر ڕاستەم بکاتەوە، دەتوانێ موافەقاتی ئصولی پێ بۆ وەرگیرێ، بەڵام وەکو لێژنەی دارایی، لەلایەك وەکو ڕەئی خۆشم، ئەگەر لە ڕووی پەیڕەوەوە بتوانم قسە بکەم، لەگەڵ ئەوەدا نیم کە صەلاحیەتی صەرف لەلایەن وەزیرەوە یان وەزیرە بەڕێزەکانەوە ئازاد بێ، وەکو وتم لەبەر ئەوەی لەوانەیە لە مانگی یەکەم و دووەم و سێیەم دا هەموو تەخصیصەکەیان صەرف بکەن، ئەو سیولەیەش لە وەزارەتی مالیەوە، وەزارەتی دارایی هین نەبێت، خاڵێکی تر هەیە ئەگەر بکرێت، نازانم تا چ حەددێك لێژنەی یاسایی بەڕێز لەگەڵمایە، پێشنیار هەیە بۆ زیادکردن، بۆ (450) ملیۆن و بۆ (500)، دەتوانرێ ئەوە بخرێتە دەنگدانەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز جەنابی وەزیر، ڕەئیتان؟

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی:

بەڕیز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەش کە تەئکید دەکرێ هەموو جارێ لەسەری، ئێمە کە دەڵێین (350) ملیۆن، ئەوە بۆ هەر حاڵەتێکە، یەعنی ئەگەر لە ڕۆژێك دا سێ حاڵەتیش هەبێ، چوار حاڵەتیش هەبێ، ئەوە یەعنی بەو شێوەیە دەتوانرێن لە هەموو حاڵەتێك دا ئەوەندە صەرف بکرێت، من تەئیدی ئەو قسانەی جەنابی کاك ئاراس دەکەم، یەعنی د. ئاراس ڕاست دەڵێ، خۆ وەزارەتی دارایی تەنزیمی صەرف دەکات، تەنزیمی سیولەش دەکات، من سیولە مانگ بە مانگ بۆمان دێت لە بەغداوە، ئەگەر ئاوها بێت، ئەو وەختە ئێمە هەموو حیساباتمان بە تەجاوز، بە سوور دەردەچێت لە بانق دا، حیسابێك هەیە حیسابی سوور، هەمووی تەجاوز دەکات، دەبێتە (سحب عالمکشوف) ئەوە نابێت یەعنی ئێمە کە ئەو ئیقتیراحاتانە کە دەکرێت، حەقە ئەو حیساباتانە هەمووی بۆ

ئێمە بکرێت، دوای ئەوە کە دەڵێن (350) ملیۆن کە صەرف دەکرێت، ئەو (350) ملیۆنە دەبێ تەخصیصی هەبێ، ئەگەر تەخصیصی نەبێ بۆیە نیە صەرفی بکات، لە زیمنی تەخصیصەکەی خۆی دەرنەچێ، بە نیسبەتی ئەوانی ترەوە، کە ئێمە پێشتر وتوومانە، لە زیمنی موازەنەکەی خۆی، بۆیە هەیە صەرف بکات، ئەو موازەنەی کە بۆی موصادەقە کراوە، ئێمە وتوومانە و دەڵێم وەزیر بۆی هەیە صەرفی تیا بکات، بە بێ ئەوەی بگەڕێتەوە بۆ وەزارەتی دارایی، ئەوە لە مەجلیسی وزەرا تەئکیدمان لەسەری کردووە، ئێستا دکتۆر لێرە نیە، د.علی ئاگای لێیەتی، ئەو مەوزووعە بۆ ئەوەی کەوا ڕۆتین کەم ببێتەوە، هەتاکو دوێنێ کە باسی سلەفیش کرا، ئێمە هەتا سلەفی مقاولین، تەنها سلفەی نیهائی دێتە لای ئێمە بۆ وەزارەتی دارایی، ئەویش بە مەرجێك لە (500) ملیۆن دینار زیاتر بێ، ئەگەر (500) ملیۆن دینار کەمتر بێ، ئەویش نایەتە لای ئێمە، هەر لە وەزارەتی موختەص صەرف دەکرێ، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، نیزامی یە؟ فەرموو سیوەیل خان.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرسیارێکم کرد لە بەڕێز وەزیری دارایی، ئایا ئەوەی (ثالثاً) تەعلیماتە یان دەبێ لە یاساکەدا هەبێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو، جەنابی وەزیر.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

(أن يتم الصرف وفقاً لإعتمادات المصادق عليها في الموازنة العامة السنوية لأغراض.....)، وابزانم ئەوەم هەر پێشتر جەواب داوەتەوە، ئەوانە شەرتن و دەبێ مەفرووزە ئەو شروتانە هەبێ، (التقيد بالإعتمادات المخصصة للموازنة العامة و لايجوز الدخول في الإلتزام بالصرف بما يزيد عما هو مخصص في الموازنة)، ئێستاش قسەم کرد لەسەری، تەبیعی ئەگەر تەخصیص نەبێ ناتوانێ، پێشتر قسەم کرد لەسەری، ئەگەر تەخصیص نەبێ ناتوانێ صەرف بکات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، لێژنەی یاسایی ئەو پێشنیارانەی ئەندامە بەڕێزەکانی پەرلەمان کردیان، ئێستا یەك یەك بچنە سەری بۆ ئەوەی بیاندەینە دەنگدان، فەقەرە، فەقەرە.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیارێك دەڵێ صەلاحیەتی صەرف موتلەق بێ، ئەوە با بخرێتە دەنگدانەوە، صەلاحیەتی صەرف موتلەق بێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پێشنیارێك هەیە بەڕێزان صەلاحیەتی صەرفی گشت وەزیرەکان ئازاد بێ، ئەوە چەند بەڕێزێك لە لێژنەی دارایی ڕوونیان کردەوە، جەنابی وەزیریش ڕەئی لەسەر دا، ئێستا کێ لەگەڵە بەو شێوەیە بێ دەست بەرز بکات تکایە؟ (14) بەڕێز لەگەڵ، کێ لەگەڵ ئەوەیە وەك خۆی بمێنێت؟ (60) بەڕێز لەگەڵ ئەوەیە وەك خۆی بمێنێت، بۆیەوەك خۆی مایەوە، فەرموو بۆ فەقەرەی تر.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئایا پێویست دەکات دووبارە ماددەکە بخوێنمەوە هەتا بخرێتە دەنگدان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە فەقەرەی یەك، تەغیر ئەوە، پێشنیارێکی تر هەبوو، تەمویل زیاد بکرێت، بۆیە بچۆ سەر فەقەرە یەك و باسی بکە، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەرفەتم بدێ، ئێستا دەنگمان دا، (62) دەنگ بەوەی دا کە ماددەکە وەك خۆی بمێنێت، واتا ئیلزام ناکات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نا بەڕێز ئەو دەنگدانە تەنها لەسەر ئەوە بوو کە دەسەڵات بدرێتە گشت وەزارەتەکان کە تەمویل ئازاد بێ، ئەوە ڕەفز کرا، بۆیە وەکو خۆی، وەکو پێش ئێستا مەبەستمانە، دەسەڵاتەکانیان چۆن بووە وەکو پێش ئێستا مایەوە، ئێستا دێین، پێشنیارێکی تر هەبوو، تەمویلەکە زیاد بکرێت، یەعنی نیسبەکە لە (350) زیاتر بکرێ، ئەگەر ئەوەش بخوێنن بیخەینە دەنگدانەوە، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیاری دووەم مادام جەنابتان وا دەڵێن، پێشنیاری دووەم ئەوەی کە پارەکە صەلاحیەتی صەرفەکە بکرێت بە (450) ملیۆن دینار بۆ هەر حاڵەتێك.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کێ لەگەڵ ئەوەیە صەلاحیەتی صەرفی وەزیر لە هەر حاڵەتێك ببێتە (450) ملیۆن؟ تەواو، وەختی دەنگدانە، دەستمان پێ کرد، (22) بەڕێز لەگەڵ دایە، کێ لەگەڵە هەروەك خۆی لە فەقەرە یەك لە ماددە (9)ی ئەصلی پرۆژەکە کە ماددە (10)یە بمێنێتەوە؟ (49) بەڕێز لەگەڵە وەك خۆی بمێنێ، بۆیە وەك خۆی مایەوە، ئێستا بچنە (ثانیاً) فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیاری سێیەم ئەوەیە کە لە (300)وە ببێت بە (250).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان لە بڕگەی (2) ماددەی (10) (ثانیاً) کە (300) ملیۆن دینار دەستنیشان کراوە بۆ صەلاحیەتی سەرۆکی هەیئەتەکان، لێژنەکە داوای کردووە کەم بکرێتەوە، بۆ (250) ملیۆن، کێ لەگەڵ ئەوەیە کەم بکرێتەوە بۆ (250) ملیۆن، تکایە دەستی بەرز بکات؟ تەنها دوو کەس، کێ لەگەڵ ئەوەیە وەکو خۆی بمێنێتەوە (300) ملیۆن؟ بە زۆرینەی دەنگ وەك خۆی مایەوە، بڕۆ فەقەرەی ئیزافی کە پێشنیارێك هەبوو (رابعاً) ئەوەی بۆ وەزیری زراعە، نەصی پێشنیارەکە بخوێننەوە بۆ ئەوەی بدرێتە دەنگدان، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیاری چوارەم سەبارەت بەو ماددەیە زیاد کردنی بڕگەیەك بەو شێوەی خوارەوە، (لوزیر الزراعة والموارد المائیة صلاحیة صرف المبالغ المخصصة لاعانات الزراعیة لتدارك الاحتیاجات فی وقتها المناسب بالتنسیق مع وزیر المالیة والاقتصاد.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان وەکو بیستتان کەخوێندرایەوە، بەو شێوەیەی کێ لەگەڵە تکایە دەست بەزربکاتەوە؟ 61 بەڕێز لەگەڵدایە، کێ لەگەڵ دانیە؟ 9 بەڕێز لەگەڵ دانیە، بە زۆرینەی دەنگ زیاد کرا، تکایە ئێستا گشت ماددەکە بخوێننەوە لەگەڵ ئەو تەعدیلاتانەی کەکرا لەسەری، کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة /10

1ـ للوزیر المختص صلاحیة الصرف بما لایزید علی ثلاثمائة..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بێریڤان سەرهەنگ تکایە بێ دەنگ، کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة 10

1ـ للوزیر المختص صلاحیة الصرف بما لایزید علی(350) ثلاثمائة وخمسون ملیون دینار عن کل حالة، وله تخویل رؤساء الدوائر التابعة لوزارته بصرف مالا یزید علی (250)مائتان و خمسون ملیون دینار.

2ـ لرؤساء الهیئات غیر المرتبطة بوزارة صلاحیة الصرف بما لایزید علی (300) ثلاثمائة ملیون دینار.

3ـ يراعى فى اولا و ثانيا ما يلى:

1ـ ان يتم الصرف وفقا للاعتمادات المصادق عليها فى الموزانة العامة السنوية وللاغراض المحددة لها.

2ـ التقيد بالاعتمادات المخصصة فى الموازنة العامة ولايجوز الدخول فى الالتزام بالصرف بما يزيد عن ما هو مخصص فى الموزانة.

4ـ لوزير الزراعة و الموارد المائية صلاحية صرف المبالغ المخصصة للاعانات الزراعية لتدارك الاحتياجات فى وقتها المناسب وبالتنسيق مع وزير المالية والاقتصاد.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە کوردی بیخوێننەوە، تکایە جارێکی تر کوردیەکە لە پێشدا بخوێننەوە رجائەن، د.ڕۆژان فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

1ـ وەزیری تایبەتمەند دەسەلاتی خەرج کردنی هەیە بەبڕی کە لە (350)سێ سەد وپەنجا ملیۆن دینار زیاتر نەبێت بۆ هەر حاڵەتێك، بۆشی هەیە کە دەسەلات بە سەرۆکی فەرمانگەکانی سەر بە وەزارەتەکی بدات کە بڕی تا(250) دوو سەد و پەنجا ملیۆن دینار خەرج بکەن.

2ـ ئەو سەرۆك دەستانەی سەر بە وەزارەتێك نین دەسەلاتی خەرج کردنیان تا (300) سێ سەد ملیۆن دینار هەیە بۆ هەرحاڵەتێك.

3ـ لەیەکەم و دووەم دا ئەمانەی خوارەوە ڕەچاو دەکرێت:

1ـ خەرج کردن بە گوێرەی پشتەوانەی پەسەند کراو لە بودجەی گشتی سالانە دەبێت و بۆ ئەو مەبەستانەی بۆیان دیاری کراوە.

2ـ پابەند بوون بەو پشتەوانەی لە بودجەی گشتی دا تەرخان کراوە ناشکرێت خۆوابەستە بە خەرج کردن بکرێت بە زیاتر لەوەی لە بودجەدا تەرخان کراوە.

بڕگەی 4 دەقە عەرەبیەکەم لەبەردەستە کە:

4ـ وەزیری دارایی و کشتوکاڵ و ئاودێری دەسەلاتی خەرج کردنی بڕە پارەی تەرخان کراو بۆ ئیعاناتی کشتوکاڵ بۆ مەبەستی خەرج کردن لە کاتی پێویست و بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی دارایی و ئابووری.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی ڕەئیتان لەسەری؟ کاك د.ئاراس فەرموو.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە هەموو ماددەکان و ..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ داوای لێ بوردن دەکەم ئێستا گشت ماددەکە وەکو ئەوەی خوێندرایەوە، کێ لەگەڵە تکایە دەست بەرز بکاتەوە؟، زۆر سوپاس، 57 بەڕێز لەگەڵ دایە، کێ لەگەڵ دانیە؟ 5 بەڕێز لەگەڵ دانیە، بە زۆرینەی دەنگ پەسەندکرا بۆ ماددەی 10 لە ئەسڵی پرۆژەکە کە دەکاتە ماددەی 11 د.ڕۆژان فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی 10 لە ئەسڵی پرۆژەکە کە دەکاتە ماددەی 11:

ماددەی 11

پاداشتی فەرمانبەران سالانە بۆ یەك كەس یەك ملیۆن دینار زیاتر نابێت لە نێو بڕە پارەی تەرخان كراو لە بودجەدا و بە گوێرەی ڕێنمایی كە وەزارەتی دارایی و ئابووری دەری دەكات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بە عەرەبییەکەی؟ کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة 11

لاتزيد المكافأة للموظفين على مليون دينار سنويا للشخص الواحد وضمن التخصيصات المقررة بالموازنة و بموجب تعليمات تصدرها وزارة المالية والاقتصاد.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی دارایی ڕەئیتان لەسەری؟ کاك د.ئاراس فەرموو.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەلایەن لێژنەی داراییەوە ئەو ماددەیە پەسەندە و وەکو خۆی بمێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی یاسایی؟ کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعیدبەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لێژنەی یاسایی پێشنیار دەکات پارەکە ببێتە 2 ملیۆن دینار لە جیاتی یەك ملیۆن دینار.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان کێ دەیەوێ لەسەر ئەو بابەتە قسە بکات؟ ئەو بەڕێزانە دەیانەوێ قسە بکەن، نیشتمان مرشد، محمد شارەزووری، قادر حسن، صباح بیت الله، سیوەیل عثمان، سمیرە عبدالله، حسن محمد، تارا ئەسعەدی، یشار نجم الدین، عبدلله حاجی محمود، هاژە سلێمان، د.بشیر، نیشتمان خان فەرموو.

بەڕێز نیشتمان مرشد صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم باشە ئەو بڕە پارەیە بەلای منەوە کەمە لە هەندێك جار کە زیاتر هەیە فەرامانبەر تووشی نەکسەیەکی یان تووشی نەخۆشیەك دەبێت، پێم باشە بە گوێرەی ڕاپۆرتی پزیشکی بتوانرێ کە ئەو کەسە کە زیاتر پێویستی بەوەیە کە بسەلێنێ کە ئەو پارەیەی پێویستە پێم باشە زیاتر لەو بڕە پارەیەی بۆ سەرف بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز ئەوە موکافەئەیە، بۆعلاج نیە، بابی علاج جیایە، بەس موکافەئەیە، یەکێك زیرەکە ئیشی باش دەکات و کە زۆر هیلاك دەبێ، زیاد دەمێنێ، دەسەلآت هەیە لە دائیرەکەت ئەوەی بۆ بکەی، کاك محمد فەرموو.

بەڕێز محمد شارەزووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من قسەکەم لەسەر ئەوەیە پاداشتی فەرمانبەران سالآنە بۆ یەك کەس لە یەك ملیۆن زیاتر دینار زیاتر نەبێت، ئەگەر ئەو فەرمانبەرە لە حالآتێك دا تووشی نەخۆشیەك بوو یان ئەو دائیرە یان وەزارەتەکەی ویستی هاوکاری بکات ئەو ملیۆن دینارەی لەسەر حساب نەکرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز ڕوونمان کردەوە بۆ ئەوەی وازح بێت ئەوە بۆ بابەتی نەخۆشی نیە، فەقەت بۆ هاوکاریە، ئەگەر لیژنەی دارایی کە میٍك زیاتر ڕوونی بکەنەوە، کاك د.ئاراس فەرموو.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەڵبەتە ئەو دوو بەڕێزە کە ڕوونیان کردەوە، موعالەجە کراوە، ئەگەر بە هەڵە نەچوو بم لە مەنافعی ئیجتماعی و سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك قادر فەرموو.

بەڕێز قادر حسن قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هاوڕام لەگەڵ پێشنیاری لیژنەی یاسایی کە پێشنیاریان کردووە ئەو بڕە پارەیە لە ملیۆنێکەوە بکرێتە 2 ملیۆن، لەهەمان کاتیشدا پێم باشە ئەمە لەسەر ئەساسێك بێت ئومێدەوارم ئەو ڕێنماییانەی کە لێرەدا هاتووە ئەوەبێ لەسەرئەو ئەساسە بێ کە فەرمانبەرێکی نموونەیی بێت، یان ڕێك وپێك بێت لە ڕاپەڕاندنی ئیش و کارەکانی و لەسەر ئەو ئەساسە بدرێت، نەك بە ڕەغبەتی شەخسی و وەزیر یان یەکێکی تر و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەی برا دەبێ ڕەغبەتی کێ بێت؟ یەعنی ئەو لەوێیە ئەو تەقیمی دائیرەکەی دەکات، خۆ ئێمە ناچین لەپەرلەمان دا ئەو پاداشتە بدەین بە موزەفێ کە کارمەندێك لە کەلار یان لە سنجار، خوا سەلامەتتان بکات، ئەوە ئیشی وەزیرە، خۆی لە شوێنەکەی خۆی دەزانێ، کاك صباح فەرموو.

بەڕێز صباح بیت الله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەز پشتەڤانیا لە لیژنا یاسایی دکەم کو ئەڤ پارە لەم ملیۆنێکێ ببێتە 2 ملیۆن و سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سیوەیل خان فەرموو.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نسبەت ئەو ماددەیەوە، ئەو موکافەئاتە ئێمە دەزانین زۆر زۆر کەم فەرمانبەر سوودی لێ وەرگرتووە کە موکافەئەی وەرگرتووە، لەوانەیە باشترین موەزەفیش بێت دەوەستێتە سەر بابلێین مەزاجی بەڕێوبەرەکەی، بەڵام ئەگەر مەعیارێك وەرگرین، دانێین نموونە ئەگەر فەرمانبەر مانگێ لە سەد هەزار زیاتر موکافەئە نادرێت، ئەگەر حسابی ساڵەکەی بکەین، دەکاتە ملیۆنێك و دوو سەد هەزار، لە هیچ دائیرەیەك لە 50 هەزار و سەد هەزاریش تەوەقوع ناکرێت زیاتر بێت، ئەگەر لە پەرلەمان دیتوومە، موەزەفی باشمان هەبووە تەکریم کراوە، موکافەئەی دراوەتێ، بەڵام لەوانی تر نەم دیتووە، پێم باشە ئەگەر ملیۆنێك و دوو سەد هەزار بێت، واتە مانگێ سەد هەزاری بێت، جاری وایە هیچیش وەرناگری ملیۆنێك و دوو سەد هەزار بیت، دەکاتە ساڵەکە و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز مودیری دائیرەکە خۆی تەحدید دەکات، جارێك دەیداتێ و بە دووجار دەیداتێ نایداتێ، موهیمە وایە، سمیرە خان فەرموو.

بەڕێز سمیرە عبدالله اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هاوڕام لەگەڵ لیژنەی یاسایی کە ئەو ملیۆنە ببێتە دوو ملیۆن، بەڵام وەکو سیوەیل خان گوتی بە سەدەقە نەبێ، ئالیەتی هەبێ یان معیار تۆزێک تەوزیحی زیاتر هەبێت یان بە قانونێک ڕێک بخرێت، بەڕێنمایی وەزارەتی دارایی نەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك حسن فەرموو.

بەڕێز حسن محمد سورە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕەئی من ئەم ماددەیە هەر ئیلغا بکرێت ئەوە بە ماددەیەکی قانونی نەیەتە خوار، تەنها بە ڕێنمایی بێت لەلای وەزارەتی داراییەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تارا خان فەرموو.

بەڕێز تارا ئەسعەدی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی یەکێ لە ماددەکانی کە دڵخۆشکەرە بۆ ئەو کەسانەی کە کارێکی باش دەکەن لە شوێنەکەی خۆیان داو پێزانینێك بۆی هەبێ، نەك هەر لە تەربیە کە مەبدەئی سزاو پاداشت یەکێکە لەو مەبدەئانەی کە ئینسان بۆ پێش ئەبات، لەبەرئەوە من زۆر دەستخۆشی لە لیژنە دەکەم کە ملیۆنەکەی کردووە بە دوو ملیۆن، من ئەگەر بێتو دوو ملیۆن بێت یان دوو ونیو بێت بە تەسەوری خۆم دانانی پاداشتی ئەو کەسانەی کە کارێکی مومەیەز دەکەن، هیچ کاتێك لەسەر ئەساسی مەبدەئی شك کردن کە مودیرێك بێت پاداشتی موەزەفێکی خۆی بکات ئەوە ئەساسی شك نیە، بەپێچەوانەوە مومکینە ئەگەر شتێکی خراپ بکات ئەساسی شکە، بەڵام هیچ کاتێك پاداشتکردن ئەساسی شك نیە و دەست خۆشی دەکرێت لەو کەسانەی کە دەست خۆشی لە کارە مومەیزەکان دەکەن لەهەر شوێنێکی ئەو وەزارەتانە یان ئەو شوێنانەی کە ئیشی لێ دەکەن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك یشار فەرموو.

بەڕێز یشار نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە دەقە عەرەبیەکەیدا هاتووە (لشخص واحد) لە کوردیەکەی هاتووە بۆ هەر فەرمانبەرێك شەخس لەوانەیە هەر کەسێك بگرێتەوە، فەرمانبەر ئەو کەسەیە کە لەناو دائیرەکەی دا فەرمانبەرەو سیفەت فەمانبەری هەیە، بەڵام شەخس واحد لەوانەیە فەمانبەریش نەبێ، ئەو جیاوازیە هەیە لە کوردی و

عەرەبیەکە، خاڵێکی تر ئەو پاداشتە بۆ فەمانبەر هاتووە لە کوردیەکە، بەڕێوبەرەکانیش هەر بە فەرمانبەر ئەگەر حساب کرابن ئەوانیش دەگرێتەوە، ئەگەر بەڕێوبەرەکان بە فەرمانبەر حساب نەکرابن ناویان فەرمانبەر نەبێ و بەڕێوبەر شتێکی جیاوازە، ئەو کاتە دەبێ شتێکیش بۆ بەڕێوبەرەکانیش پاداشتێك جیابکرێتەوە، چونکە جاری واهەیە بەڕێوبەریش ئیشی باش دەکات و پێویستی بە پاداشت کردن هەیە، خاڵی سێیەم پشتیوانی لە لیژنە دەکەم کە بڕەکە لە ملیۆنێك ببێتە دوومڵیۆن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عبدالله فەرموو.

بەڕێز عبدالله حاجی محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەمە پاداشتی سالانەیە بۆ فەرمانبەر تەحدیدیش کراوە، یەك ملیۆن لە ساڵێك، بە بۆچوونی من ئەم پارەیە زۆر کەمە ڕێنماییەکانی وەزارەتی دارایش ڕوونە کە لە دوو مانگ یەك جار بۆ فەرمانبەرێك سەرف دەکرێت، یەکجارەکەش بە تەحدید دەکاتە 167 هەزار دینارکەمتر، ئەمە بۆ تەشجیعە بۆ ئەوانەیە کە ئیشی باش دەکەن، من لەگەڵ ڕەئی لیژنەی یاساییم، ئەگەر زیاد بکرێت باشترە بۆ ئەوانەی کە ئیشی باش دەکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

هاژە خان فەرموو.

بەڕێز هاژە سلیمان مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی ماددەی 11 پاداشتی فەرمانبەران سالانە بۆ یەك کەس لە یەك ملیۆن دینار زیاتر نەبێت، بەڕاستی ئەمە پار لە بودجەی 2010 دا ئەو مەبلەغەمان بە 2 ملیۆن دینار دانا، بەڵام من ئێستا پێشنیار دەکەم کە مەبەلەغەکە بکرێتە ملیۆنێك ونیو، چونکە فەرمانبەری کەفوء هەیە وپێویست بەوە دەکات کە یەعنی پاداشت بکرێت، ملیۆنێك و نیو پێموایە باشترە، نە دوو ملیۆنەکەی پار بێت و نە ئەو ملیۆنەی کە ئەمساڵ داندراوە، شتێکی تر هەیە دەمەوێ لێرە ئاماژەی پێ بکەم وەکو بڕگەیەك پێشنیاری دەکەم ئەوەیە زۆر جار لە فەرمانگەکان بەناوی هاوکاری و یارمەتی بۆ فەمانبەر بێت یان کەسێکی تر بێت، ئەو دەسەڵاتە تەحدید بکرێت بە سەرۆکی فەرمانگەکە، یەعنی بە کەیفی خۆی تەسەروف بەوە نەکات کە هاوکاری و یارمەتیەکان دابەش بکات، بۆیە پێویست دەکات کە لێرە وەکو بڕگەیەك یاخود ماددەیەك دابندرێت کە ڕێنمایی پێ دەربچێت بۆ ئەوەی ئەو سەرۆکی فەرمانگەیە بە کەیفی خۆی تەسەروف نەکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك د.بشیر فەرموو.

بەڕێز د.بشیر خلیل تۆفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نسبەت ئەو ماددەیە مەبدەئی ثواب وعقاب لەکارکردندا مەبدەئێکی واقعی و مەنتقیە، زۆریش پێویستە بۆ ئەوەی کەوا کارەکان بەرەو پێش بڕوات، دیارە کە پار سالّ لە بودجەی پار سالّ دوومليۆن دینار بوو، ئەم سالّ حکومەت کردوویەتی بە یەك ملیۆن، دیارە ئەوان موبەررراتی خۆیان هەیە و ئەوان بە تەجروبە بۆیان دەرکەوتووە کە ئەو دوو ملیۆنە زۆرە، منیش ڕامواىە کەوا پشتیگیری لە ڕایەکەی لیژنەی دارایی بکەم کە ئەو ماددەیە وەکو خۆی بمێنێتەوە، بەیەك ملیۆن لەبەر دوو هۆ، یەك/ لەبەرئەوەیە کەوا دەسبلاویەك بۆ سەرۆك فەرمانگەکان نەبێت کەوا بتوانن بۆ ئەو کەسانەی کەوا نزیکی خۆیانن یان بە هەوەس و نەفس و ئەوەی خۆیان ئەم بڕە پارەیە دابەش بکەن، ئەوە یەك، دوو/ لەبەرئەوەی ئێمە با فەرمانبەرانی خۆمان فێرنەکەین تەنها چاویان لە موکافەئات بێت، یەعنی کارکردن ئیللا بە موکافەئە بێت، کارکردن واجبی خۆیەتی و مەعاش و مووچەی خۆی وەردەگرێ، بەڵام لەکاتی پێویست و لەکاتی تایبەت دا مانع نیە وەکو موکافەئەیەك بدرێت، بەڵام بۆیە من ڕام وایە هەر یەك ملیۆن دینار بمێنێتەوە و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی ڕەئیتان لەسەری؟ کاك د.ئاراس فەرموو.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە حەقیقەت حاڵەتێك بوو ویستمان ڕوونی بکەینەوە، خۆی کە ئەو موافەئاتانە دەدرێت لەڕاستی دا ڕێنمایی پێ دەرچووە، ئەو سەڵاحیەتی ئەوە بەڕێزانەیە کە سەرۆکی فەرمانگەکانن، بۆ نموونە وەزیر سەڵاحیەتی خۆی هەیە چ بڕێك خەرج بکات، مودیری عام چ بڕێك خەرج بکات، وانیە هەموو مانگێ، ئەم مانگە ئەوەندە و ئەو مانگە ئەوەندە، یەعنی هاتووە بە ڕێنمایی لەڕاستی دا دیاری کراوە سەڵاحیەی مەنحی موکافەئە لەلایەن بەرپرسەوە، جا ئەو بەرپرسە لە چ ئاستێك دابێت، خاڵی دووەم/ بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان دوو بۆچوون هاتە کایەوە، دوو پێشنیارهاتە کایەوە، دوو پێشنیار هەیە کەوەکو خۆی بمێنێتەوە، زیاتر لە چەند پێشنیارێك هەیە کە بەرزبکرێتەوە بۆ دوو ملیۆن، لەبەرئەوە لیژنەی دارایی پێی باشە کە ئەو دوو پێشنیارە بخرێتە دەنگدانەوە لەسەر ماددەکەو، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی؟ کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەندێك لە ئەندامە بەڕێزەکان پرسیاری ئەوەیان کرد کە موکافەئە چیە؟ موزەف چیە؟ موزەف تەبعەن بە پێی قەوانینی بەرکار لە هەرێمی کوردستان تەعریف کراوە موزەف کێیە؟، ئەندام پەرلەمانێك ئیشارەتی بەوەدا کە ئەنەما دەتوانرێ بۆ کەسانی دەرەوەی دائیرە ئەو پارەیە سەرف بکرێت، نەخێر وانیە،

تەنها ئەو موکافەئەیە بۆ موزەفەکانە، مودیریش دەگرێتەوەو سەرۆکی دائیرە ئەو مافەی هەیە بە پێی تەعلیماتەك کە وەزارەتی دارایی و ئابووری دەری دەکات، چۆن تەسەروف دەکات بەو پارەیە، ئێمە کە پێشنیارمان کرد پارەکە لە ملیۆنێك ببێتە دوو ملیۆن مەبەستمان ئەوەیە ئەو موەزەفانەی کە خزمەتی باش دەکەن و ماندووترن لە کەسانی تر تەشجیع بکرێن و پاداشت بکرێن بۆ ئەوەی بەردەوام بن لە کارەکانیان، مەبەستەکەشمان ئەوەیە زیاد کردنەکە بۆ ئەو هەدەفەیە و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا لە ئەسڵی ماددەکە هاتووە یەك ملیۆن، لەیاسای بودجەی سالّی ڕابردوو دوو ملیۆن بوو، ئەگەر لەبیرتان بێت، وەك هاژە خان ئیشارەی پێی کرد، زۆر دروستە دوو ملیۆن بوو، ئێستا پێشنیارێك هەیە لەلایەن چەند ئەندامی بەڕێزی پەرلەمان کە بکرێتە دوو ملیۆن، ئێستا ئەوەیان دەخەینە دەنگدان، کێ لەگەڵ ئەوەیە بکرێتە دوو ملیۆن تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ 43 بەڕێز لەگەڵ ئەوەیە بکرێتە دوو ملیۆن، کێ لەگەڵە وەکو خۆی بمێنێتەوە و یەك ملیۆن بێت؟ تکایە دەست بەرز بکاتەوە 14 بەڕێز لەگەڵ ئەوەیە کە یەك ملیۆن بێت، بە زۆرینەی دەنگ کرایە دوو ملیۆن، ماددەکە بخوێننەوە بۆ ئەوەی بیدەینە دەنگدانەوە. د.ڕۆژان فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی 11

پاداشتی فەرمانبەران سالّانە بۆ یەك کەس لە دوو ملیۆن دینار زیاتر نابێت و لە نێو بڕە پارەی تەرخان کراو لە بودجەدا و بە گوێرەی ڕێنمایی کە وەزارەتی دارایی و ئابووری دەری دەکات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بە عەرەبییەکەی؟ کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة 11

لاتزيد المكافأة للموظفين على مليونى دينار سنويا للشخص الواحد و ضمن التخصيصات المقررة بالموازنة و بموجب تعليمات تصدرها وزارة المالية والاقتصاد.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس ئێستا کێ لەگەڵە تکایە دەست بەرزبکاتەوە؟ 47 بەڕێز لەگەڵدایە، کێ لەگەڵ دانیە؟ 3 کەس لەگەڵدانیە، بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا، ئێستا بۆ فەسڵی چوار میلاکات، لە ئەسڵی پرۆژەکە ماددەی 11 یە، کە دەبێتە ماددەی12 ، د.ڕۆژان فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەشی چوارەم

میلاکات

ماددەی 11 لە ئەسڵی پرۆژەکە دەبێتە ماددەی 12:

ماددەی 12

1. وەزارەتی دارایی و ئابووری بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتەکانی دی وردەکاری میلاکی هەرێم بۆ ساڵی 2011 ی دارایی ڕێك دەخات و پەسەندی دەکات، لەبەر ڕۆشنایی تێچووی موچەی پەسەند کراو بۆ هەرێم لە یاسای بودجەدا خشتەی (ج) ژمارەی هێزی کاری ئەو وەزارەت و فەرمانگانەی بۆ ساڵی 2011 لەناوەندەوە پارەیان دەدرێتێ کە بەشی هەرێم 25 هەزار پلەی وەزیفی لە نوێ دامەزراو بۆ ساڵی 2011 دیاری کردووە.

2. دەبێت وەزارەتەکان و ئەو لایەنانەی سەر بە وەزارەت نین پلەکانی نوێی وەزیفی لەنێو میلاکی هەرێم بۆ ساڵی 2011 دابەشی سەر پارێزگا و یەکەکانی کارگێڕی بکەن بە پێی ژمارەی دانیشتووان و بە پێی ئەو بنەما و مەرج و ڕێکارانەی لە پرۆژە یاسای ئەنجومەنی گشتی ڕاژەی هەرێمی کوردستان داهاتووە، لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پەسەند کراوە، تا ئەو کاتەی یاسای ئەنجومەنی گشتی ڕاژەی هەرێم دەردەچێت و کاری پێ دەکرێت.

3. وەزارەتەکان و ئەو لایەنانەی پەیوەست نین بە وەزارەت پابەند دەبن بەوەی خشتە بدەنە وەزارەتی دارایی و ئابووری کە بریتی بێت لە ژمارەی فەرمانبەران و ناو و ناونیشان و پلەی وەزیفیان، ئەوانەی کە لە ساڵی 2011 دا بە گوێرەی ئەو ڕێژانەی پێشتر ئاماژەیان پێ کرا دادەمەزرێن، لەگەڵ فەرمانەکانی تایبەت بە دامەزراندن، ئەگەر زێدەڕۆیی لەو ڕێژانە دا بینرا ئەوا فەرمانی دامەزراندنیان هەڵدەوەشێندرێتەوە کە پێچەوانەی ئەوەن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

الفصل الرابع

(الملاكات)

المادة الثانية عشرة:

اولاً: تتولى وزارة المالية والاقتصاد بالتنسيق مع الوزارات الاخرى اعداد مفردات ملاكات الاقليم للسنة المالية 2011 والمصادقة عليها في ضوء كلف الرواتب المصدقة للاقليم في قانون الموازنة العامة الاتحادي (الجدول/ج عدد القوى العاملة للوزارات والدوائر الممولة مركزياً لسنة 2011) والذي حدد حصة الاقليم بـ(25000 خمسة وعشرون الف درجة وظيفية) مستحدثة لسنة 2011.

ثانياً: على الوزارات والجهات غير المرتبطة بالوزارة توزيع عدد الدرجات الوظيفية المستحدثة ضمن ملاك الاقليم سنة 2011 على المحافظات والوحدات الادارية وفق عدد سكانها، وحسب الضوابط والشروط والاجراءات الواردة في مشروع قانون مجلس الخدمة العامة لاقليم كوردستان المصادق عليه من قبل مجلس الوزراء، لحين صدور قانون مجلس الخدمة العامة للاقليم ونفاذه.

ثالثاً: تلتزم الوزارات والجهات غير المرتبطة بوزارة بتزويد وزارة المالية والاقتصاد بجداول تتضمن عدد الموظفين واسمائهم وعناوينهم ودرجاتهم الوظيفية للذين يتم تعيينهم فى سنة 2011 وفق النسب المشار اليها اعلاه مع الاوامر الخاصة بالتعيين، واذا وجدت تجاوزاً في تلك النسب يتم الغاء الاوامر الصادرة بالتعيين خلافاً لذلك.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی ڕەئیتان؟ کاك د.ئاراس فەرموو.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕای لیژنەی دارایی دەربارەی ئەم ماددەیە و بڕگەکانی دەربارەی ئەوەڵەن، لە ئەسڵی ماددەکە ماددەی 11 کەدواتر بووە بە ماددەی 12 لای لیژنەی دارایی پەسەندە و وەکو خۆی ئەمێنێتەوە، دەربارەی دووەم/ واتە (ثانیا) پێشنیار دەکرێت بەلابردنی دەستەواژەی (الشروط والاجراءات) بە هۆی ئەوەی وشەی (الضوابط) ئەم بابەتە دەگرێتەوە، لەبەر دەرچوونی بڕیارێك لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە بە ژمارە 3136 لە 2011/3/17 بۆیە سەرلەنوێ دابڕشتنەوەی بەم شێوەیەی خوارەوە بێت، (على الوزارات والجهات غير المرتبطة بوزارة توزيع عدد الدرجات الوظيفية المستحدثة ضمن ملاك الاقليم سنة 2011 على المحافظات والوحدات الادارية وفق عدد سكانها، وحسب الضوابط والتعليمات الصادرة من مجلس الوزراء لحين صدور قانون مجلس الخدمة العامة للاقليم ونفاذه)، هەروەها دەربارەی بڕگەی 3 پەسەندە و وەکو خۆی دەمێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی (ضمن ملاك) ئەوەی (ثانیا) بخوێنیتەوە؟ کاك د.ئاراس فەرموو.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

على الوزارات والجهات غير المرتبطة بالوزارة توزيع عدد الدرجات الوظيفية المستحدثة ضمن ملاك ..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێرە (ضمن ملاك مؤسسات الاقليم).

لیژنەی دارایی ڕەئیتان ؟ کاك د.ئاراس فەرموو.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە تەنها لێرە لای ئێمەیەو دواتر دەخرێتە دەنگدانەوە، یان لیژنەی یاسایی دەتوانێ داڕشتنەوەی بۆ بکات، (لحين صدور قانون مجلس الخدمة العامة للاقليم ونفاذه).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنەی یاسایی ڕەئیتان؟ کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە سەرۆکی لیژنەی دارایی خوێندیەوە ڕای لیژنەی یاسایی بوو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ڕئیتان؟ فەرموو.

بەڕێز بایز تالەبانی (وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش لەگەڵ ئەو دەقەین کە سەرۆکی لیژنەی داریی خوێندیەوە، لەگەڵ ئەو تەعدیلەی کە لە دووەمدا هاتووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان کێ ئەیەوێ موداخەلە بکات؟ ئەو بەڕێزانەی کە دەیانەوێ قسە بکەن، ناسك تۆفیق، شەونم محمد، عماد محمد، عمر نورەدینی، عمر هەورامی، گەشە دارا، گۆران ئازاد، نیشتمان مرشید، شێرزاد، صباح بیت الله، صبیحه احمد، یاوز ارسلان، صباح بەرزنجی، سمیرە گۆران، ئەم بەڕێزانە دەیانەوێت قسە بکەن: (ناسك تۆفیق، شەونم محمد، عماد محمد، عمر نورەدین، عمر هەورامی، گەشە دارا، گۆران ئازاد، نیشتمان مرشد، شێرزاد حافز، شیلان عبدالجبار، صباح بیت الله، صبیحه احمد، یاووز خورشید، دکتۆر صباح، سمیرە گۆران، سەروەر عبدالرحمن، شلێر محمد نجیب، شڤان احمد، شلێر محی الدین، سیوەیل عوسمان، سەرهەنگ فرج، ئامینە زکری، حسن محمد، جیهان اسماعیل، عبدالقادر اکرام، بیلال سلیمان، بەفرین حسین، عبدالله حاجی محمود، ئارام قادر، هاژە سلێمان، ئەڤین عمر) کەسی تر ماوە ناویم لەبیر کردبێت، ناسك خان، فەرموو.

بەڕێز ناسك تۆفیق عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە مەسەلەی دامەزراندن یەکێکە لەو مەسەلانەی کە سالانە خەڵك وهاوواڵاتیان چاوەڕوانی دەکەن، یەکێکە لەو شتانەی کە دڵخۆشی دەخاتە ناو دڵی دەرچووانی کۆلێژ وپەیمانگاکان، بەڵام بەڕاستی دیارە عەدالەت و دادپەروەری لەکاتی دامەزراندندا یەکێکە لە پێوەرە هەرە سەرەکیەکان، کەپێویستە ڕەچاو بکرێت لەکاتی دامەزراندندا، چونکە ئەگەر بێت و ئێمە یەکێ لە گرفتە هەرە سەرەکیەکانمان وەکو هەرێمی کوردستان، زۆری ڕێژەی مووچەخۆر و فەرمانبەر بێت، ئەکرێت پلانێکی بۆ دابڕێژرێت، چونکە ئەگەر بێت و حکومەتی هەرێم قەرارێك دەربکات بڵێت دوو سالْ هیچ دامەزراندنێکم نیە، پێم وایە خەڵك ئەتوانێ تەحەمول بکات بەمەرجێك دامەزراندنی ئەملاو ئەولا نەکرێت، یەعنی لەوکاتەی کە بڕیار دەدات، دامەزراندن دادەخات، لەملاو لەولاوە خەڵك تەعین نەکات بەواسیتە، بۆچی؟، چونکە کاتێ ئەمە دەبیسترێتەوە تۆ لەناو زانکۆیەکدا خەڵکێك هەیە خەڵکی هەڵەبجەیە، هەیە سلێمانیە، هەیە دهۆکە، کە دەوترێت تەعینات نیە لە قسمی فلان، بەڵام سەیر دەکات کەسێکی تر لەگەڵ ئەودایە، بەڵام تەعین دەکرێت، ئەمەش وا لەو بکات کە هەست بە ستەم بکات و قبوڵی ناکات، بۆیە پێم وایە پلان دارشتن بۆ ئەوەی چ کۆلیژێك ئەمسالْ پێویستیمان پێی نیە، مەسەلەن لە تەعیناتەکاندا کێشەیەك دروست دەبێت، ئەڵێن کوردی و مێژوو بۆ نموونە زۆر زۆرمان هەیە، پێویستیمان پێیان نیە، کەواتە دەبێ خوێندنی باڵا پلانێك دابڕێژێت، مەسەلەن بۆ نموونە ئەوسا وابوو، دوو سالْ، تا سێ سالْ کۆلیژێك دادەخات، لەبەر ئەوەی خەریجی ئەم قسمەی پێویست پێ نیە، مادام پێویستی نیە، پێویست ناکات زانکۆکان پڕ بکات ودوایی خەریجێکی زۆرت لەم قسمە هەبێت و پێویستیشت پێی نەبێت، بۆیە من پێم وایە ئەم دوو پێوەرە دەکرێت حکومەتی هەرێم و وەزارەتی پلاندانان بەجدی ئیشی لەسەر بکەن، کە تەبیعیە کە کۆلیژێك دوو سالْ تا سێ سالْ دابخرێت، مادام دەرچووی ئەم بەشەی پێویست نیە، بۆ ئەوەی دواتر تەخەروج نەکات و هەروا بمێنێتەوە، ئێستا دێمە سەر عەدەدەکە، ئەو ژمارەی کە هەیە، بەڕاستی ئێمە پار لە سەرەتاشدا وتم، ئیقراری(625849)مان کرد، بەڵام دواتر لە کەناڵەکانی ڕاگەیاندن و دواتریش سەرۆکی حکومەت ئیقراری کرد، کە لەسەرووی ئەو ژمارەیەوە 25 هەزاری تریش تەعین کراوە، لەسەرووی یاساوە، بەس ئێستا هەر حسابی ئەم 25 هەزارەی ئێستا کراوە، یەعنی ڕەقەمەکە بووە بە (650849) من پرسیارەکەم ئەوەیە لە بەڕێز وەزیری دارایی، ئەو 25 هەزارەی کە لەسەرووی یاساوە تەعین کراوە چووەتە کوێوە؟، چونکە ئەگەر وابێت، لەوە ئەچێت ئەم (650) هەزارە تەنها بەشی ئەو 25 هەزارە بکات کە پار تەعین کراوە لەسەرووی ئەو ڕەقەمەی ئێمەوە، لەسەرووی یاساوە، ئەوکاتە تەعینات و دامەزراندن، بەهاووڵاتیانەوە وەکو خۆی دیاری ناکرێت، ئەوە خاڵێك حەز دەکەم دواتر وەڵامەکەی وەربگرم بزانم ئەو 25 هەزارەی کە پار لەسەرووی یاساوە تەعین کرا، ڕەقەمەکەی بوو بەم ڕەقەمەو دیارنیە، خاڵی دووەم: شتێك کە جێگای سەرنج بوو، کاك دڵشادیش یەکەم ڕۆژ ئیشارەتی پێدا، مەسەلەی موقتەرەحاتی وەزارەتەکانە، ئەوەی جێگای سەرنجی من بوو، موقتەرەحاتی وەزارەتەکان بۆ مەسەلەی تەعویزاتی

فەرمانبەران، (8) تریلیۆن و(386) ملیار و(635) ملیۆنە، لەکاتێکدا سالّی ڕابردووی 2010، تەعویزاتی فەرمانبەران (4) تریلیۆن و(646) ملیۆن بووە، باشە چۆن وەزارەتەکان موقتەرەح ئەکات بە دوو ئەوەندەی ئەوە، حەق وایە ئەمە....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ناسك خان، ئەمە میلاکاتە، فەقەت میلاکاتە پەیوەندی بە تەعویزاتەوە نیە، فەرموو.

بەڕێز ناسك تۆفیق عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر عەدەدەکە زۆرتر نەبێت لەوە، وابزانم ئەوە کیفایەتی ئەکات، من گومانم لەسەر ڕەقەمەکە هەیە، بۆیە باس لە تەعویزاتەکەشی دەکەم، ئاخر خالّ کە حەز دەکەم پشتگیری لە ڕاپۆرتەکەی خۆمان بکەم، وەکو لیژنەی ژنان، بەڕاستی من پار لێرە ئیشارەتم بەشتێك دا، کە ئەویش لەو ڕێژەی نێوان نێر ومێ، لە 23٪ بوو بە 77٪، بەڵام ئەمسالّ بەرز بووەتەوە بۆ 30٪ و لە 70٪ ، بۆیە هیوادارم هەولّ بدرێت لەکاتی ڕەچاو کردنی تەعیناتدا، لەکاتی حازر بوونی دوو کەفائەتی وەکو یەك، فرسەتی زیاتر بدرێت بە کچان و سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز سیوەیل خان، نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵاّ پێویستە سەرۆکی پەرلەمان حەدیّك بۆ ئەندامانی پەرلەمان دابنێت، ئەوە بودجەیە موناقەشەی بودجە دەکرێت، تەماشای قاعە دەکەین کە چۆڵە، حەق وایە، حەقی خۆیەتی کە 5 دەقە بچێتە دەرەوە، بەس وەڵاّ حەق نیە بەسەعات بچنە دەرەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەپێی نیزام سیوەیل خان، حەقمان نیە، بڵێین مەچۆرە دەرەوە، بەس لەکاتی دەنگدان، ئەگەر لە 56 ئەندام کەمتر بوو، ئێمە ناتوانین بیخەینە دەنگدانەوە، ئەگینا وەکو تر حەقی خۆیانە، زۆر تەبیعیە، هەر بۆ مەعلوماتت، لەهەندێ ولاّت(40) ئەندامیش لەناو قاعە بێت لە(600) ئەندام زۆر زۆر ئاساییە، ئەچنە لیژنەکان یان ئەچنە شوێنی تر، ئەوە ئاساییە، بەڵام باشە من لەگەڵ جەنابتم لەسەر بودجەیە با هەموومان لێرە بین، تەرکیز بکەینە سەری شتەکان بەڕێك وپێکی پێکەشی بکەین و شتێکی باش بۆ خەڵکی کوردستان دەربچێت، وا خۆشمان بۆ ئەوە هیلاك دەکەین، هەمووشتان دەچنە دەرەوە بەس من لێرە ناچمە دەرەوە، ئەوەش بۆ مەعلوماتتان، کاك عیماد فەرموو.

بەڕێز عماد محمد حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەم ماددەیە، بەڕاستی پشتگیری پێشنیاری لیژنەی دارایی و ئابووری دەکەم، بە کەمکردنەوەی ڕێژەی میلاکی پێشنیار کراو بۆ وەزارەتی دارایی و ئابووری، چونکە لە ڕاستیدا ئەم ژمارەیە زۆرە، (5332)میلاك بۆ وەزارەتی ناوبراو دانراوە، بۆ ئەم مەبەستەش پێشنیار دەکەم، بڕگەیەك زیاد بکرێت لەم ماددەیەدا، بەم شێوە صیاغە بکرێت، (تستقطع ما مجموعه 2 الف من الملاكات المقترحة للتعيين لوزارة المالية والاقتصاد، لسنة 2011 واضافتها على ملاكات وزارتي التربية والصحة و بنسبة 1500 لوزارة التربية و500 لوزارة الصحة) سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز عمر نورەدینی، فەرموو.

بەڕێز عمر حمه امین خدر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ژمارە پلەی وەزیفی کە ئەمسالّ لەلایەن حکومەتەوە هەلیان بۆ دەڕەخسێنێت تا دایانبەزرێنێت، کە 25 هەزارە، ژمارەیەکی باشە، بەڵام سەبارەت بە چۆنیەتی دابەشکردنی یان هەولّ بدەین، کە ئەم ژمارەیە لە 25 هەزارەوە بکرێت بە 27 هەزار، بۆچی؟، بەتایبەتی بۆ ئەوەی کە هەولّ بدەین ئەو ژمارەی کە دانراوە بۆ وەزارەتی پەروەردە کە 6 هەزارە، زیادی بکەین بۆ 7 هەزار یان 7500، چونکە لەوێ تۆێژێکی زۆر گرنگ هەم لە سیستمی نوێی پەروەردەدا هەم لەلایەن وەزارەتی پەروەردەوە، بایەخیان پێ دراوەو دەیانەوێت دابەزرێن، ئەویش تۆێژەرانی کۆمەڵایەتین، دەبێ لەناوەندەکانی خوێندن وقوتابخانەکاندا تۆێژەری کۆمەڵایەتی هەبێت، ئەمە نەقسێکی گەورەیە، هەروەها بۆ بابەتی فەلسەفەو هەروەها تایبەت بە ماددەی دیموکراسی ومافەکانی مرۆڤیش پێویستە دەرچووانی بەشی زانستە ڕامیارییەکان، هەروەها دەرچووانی بەشی فەلسەفە بکرێن بە مودەڕیس، بەڵام بەپێی ئەو ڕێنماییەی کە ئێستا هەیە، ئەوانە بێ بەش کراون، بۆیە ئێمە پێشنیار دەکەین هەروەها وەکو چۆن لە ڕاپۆرتی لیژنەی پەروەردە داومان کردووە، بەشی وەزارەتی پەروەردە زیاد بکرێت، ئەم زیاد کردنە یان ئەوەیە لەکۆی 25 هەزارەکە زیاد بکرێت، ببێت بە 27 هەزار یان ئەوەیە ئەو بڕەی کە بۆ وەزارەتی دارایی دانراوە (5332)لەوێ ببڕدرێت وبخرێتە سەر وەزارەتی پەروەردە، سەبارەت بە چۆنیەتی ئەوەی کە ئاماژەی پێدراوە، بەپێی ژمارەی دانیشتوان، گرنگە ڕەچاوی ژمارەی دانیشتوان بکرێت، بەس ئێمە پێمان وایە جگە لە ڕەچاوکردنی ژمارەی دانیشتوان و کردنی بە بنەما بۆ دابەشکردنی ڕەچاوی هاوسەنگی جۆری کۆمەڵایەتیش بکرێت، بەو مانایەی کە دەرفەتی یەکسان بڕەخسێندرێت بۆ ئافرەتان و بۆ پیاوان بۆ ئەوەی لەو 25 هەزارەدا عەدەدی زۆری مەسەلەن بۆ ڕەگەزی نێر نەچێت ولەبەرامبەرەکەیدا ئافرەتان وژنان یان کچان بێ ماف بکرێن، واتە جۆرێك لە هاوسەنگی لەجۆری کۆمەڵایەتیدا ڕەچاو بکرێت، هەروەها ڕەچاوکردنی ئەوەی کە پێکهاتەکانی کۆمەڵگای کوردەواری لەڕووی نەتەوایەتیەوە، لە ڕووی ئایینیەوە، لەڕووی مەزهەبیەوە، دیسان ڕەچاوی ئەوەش بکرێت، کە جۆرێك لە هاوسەنگی هەبێت، چونکە هەندێ

زانیاری هەیە کە پێکهاتەکانی تر کەهەست جۆرێك دەکەن لە مەسەلەی دامەزراندندا، لەوانەیە فەرقی خراپیان پێکرابێت، هەروەها پسپۆڕێتیش زۆر زۆر گرنگە، ڕاستە مەلەسەن تۆ سەیری ئەو ژمارەیە بکە کە بۆ سامانە سروشتیەکان دانراوە، (180) کەسە، لەوانەیە ئەوەی لەم وەزارەتەدا دادەمەزرێت زۆربەیان پێویستی بەوە هەبێت کە دەرچووی بواری نەوت بن، واتە لەبواری نەوتدا ئیختصاصیان هەبێت، ڕەنگە بەشێکی بدرێت بە پارێزگایەك، ژمارەی پێویستی ئەوەی بۆی دادەندرێت دەرچووانی بواری نەوت یان پسپۆڕی بواری نەوت لەو شوێنە نەبێت، بۆیە لەپاڵ مەسەلەی دانیشتواندا بەهەمان شت بۆ وەزارەتی خوێندنی باڵاش دروستە، واتە پسپۆڕێتی بۆ هەندێ وەزارەت ڕەچاو بکرێت گرنگە، هەروەها باسی مەسەلەی مەجلسی خدمە کراوە، لەڕاستیدا وەکو لەڕاپۆرتی لیژنەی یاسایشدا ئاماژەی پێکراوە، پێویست ناکات ئاماژە بەوە بدرێت تا یاسای ئەنجومەنی ڕاژە دەردەچێت، حکومەت بۆ خۆی ڕێنمایی دەربکات، دوای ئەوەی کە یاساکە دەردەچێت، ئیلتزامی پێوە بکرێت، سەبارەت بە بڕگەی سێ ئێمە پێمان وایە کە پێویست نیە، چونکە حکومەت دەتوانێ ڕێنمایی پێویست دەربکات، وەزارەتە پەیوەندیدارەکان ئیلتزامی پێوە بکەن، ئەگەر لێرەدا دەقیشی پێ نەیەت دەتوانێ لەڕێگای ڕێنماییەوە مەسەلەکە چارەسەر بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز عمر هەورامی، فەرموو.

بەڕێز عمر صدیق هەورامی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری لەڕای هەردوو لیژنەی دارایی وکاروباری ئابووری، لەگەڵ لیژنەی یاسایی دەکەم، بۆ ئەو داڕشتنەوەی کە کردوویانە، قسەی من تەنها لەسەر ئەو بڕگەیەیە کەدەڵێت وەزارەتەکان ولایەنی ناگرێدراو بەوەزارەت، پەیوەست دەبن بەو خشتە کە بیدەن بەوەزارەتی دارایی و ئابووری کە بریتی بێت، لەژمارەی فەرمانبەران، ناوو ناونیشان و پلەی وەزیفییان، هی ئەوانەی لەساڵی 2011، بەگوێرەی ئەو ڕێژانەی پێشتر ئاماژەیان پێکرا دادەمەزرێن، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئێمە وەکو لیژنەی دارایی وکاروباری ئابووی، پاش بەدواداچوونمان، لەگەڵ بەڕێزان لەوەزارەتی دارایی قسەمان کرد، ئەو ژمارەی کەدانراوە بۆ وەزارەتی دارایی، لە پێویستی خۆیان زیاترە، کە ژمارەکەی هاتووە بە(5332)کەس، ئێمە پێشتر ئەو ژمارەیەمان دەستنیشان نەکرد، کە چەند لەم ژمارەیە ببڕدرێت، بۆیە من ئێستا داوا دەکەم لە بەڕێزان لەوەزارەتی دارایی کە پێویستی خۆیان چەندە؟، هەزار کەسە، هەزارو ئەوەندە کەسە؟، دەستنیشانی بکەن، ئەوەی تری کە دەمێنێتەوە، دابەشبکرێت بەسەر ئەو وەزارەتانەی تر کە داوایان کردووە، بەتایبەت لەلیژنەی پەروەردە، کە داوای هەزار کەسیان کردووە، ئەویش بەمەبەستی فەراهەمکردنی هەل بۆ دامەزراندنی تۆێژەرانی کۆمەڵایەتی، دەرچووانی دەروونناسی، بەشی فەلسەفە، ئەوانەی کە کاك عومەر نورەدینی سەرۆکی لیژنەی پەروەردە ئاماژەی پێکرد، بەهەمان شێوە لیژنەی تەندروستی داوای ئەوەیان کردووە، کە بڕێك بۆ ئەوانیش زیاد بکرێت، هەروەها لیژنەی ئاسایش و ناوخۆ ئەوانیش داوایان کردووە، بۆیە من داوا

دەکەم لە بەڕێزان لەوەزارەتی دارایی، ئێمە ئەو خشتەیە و ئەو بڕیارە لێرە یەکلایی بکەینەوە، ئەگینا ئەگەر بەوەی کە پێشوو هەیە بڕیاری لەسەر بدەین، ژمارەیەکی زۆر کەمیلاکە (5332) دەڕواتە سەر وەزارەتی دارایی، واتە ئێمە لەسەر خشتەیەك دەنگ دەدەین سەلاحیەتێکی زۆر دەدەین بەوەزارەتی دارایی دواتر ئەوان خۆیان دابەشی دەکەنەوە بەسەر وەزارەتەکاندا، من پێم باشە لەناو پەرلەماندا ئەو ژمارانە دیاری بکرێن، پاش ئەوەی کە وەزیری دارایی خۆیان خۆشبەختانە لێرە ئامادەیە، حاجەی پێویستی خۆیان، ئەو وەزارەتانەشی کە دەستنیشان کراون لەناو ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری ناویان هاتبوون ئەوانە لەپێش چاو بگرن و بڕیاری خۆیان لەم بارەیەوە بخەنە ڕوو بۆ ئەوەی پەرلەمانی بەڕێز بڕیاری لەسەر بدات و بەبڕگەیەك لێرە ئیزافە بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز گەشە دارا، فەرموو.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەم خاڵە دامەزراندنی 25 هەزار میلاك بۆ گەنجان، یەکێکە لەخاڵە گەشەکانی بودجەکە، بەڵام کە پێویستە ئێمە جەخت لەسەر ئەوە بکەینەوە، ئەو بڕگەی کە تایبەتە بەوەی بەپێی ئەو بنەماو مەرج و ڕێکارانە بێت، کە لە پرۆژە یاسای ئەنجومەنی گشتی ڕاژەی هەرێمی کوردستاندا هاتووە، ئەوە لەبەرچاو بگیرێت، ئێمە سااڵنی تر خەڵکێکی زۆر دامەزراوە، ئەوە دەبینین کە لەبودجەی تەشغیلی بەشێکی زۆری بودجەکە بۆ تەعویزاتی فەرمانبەرانە، کەچی سەیر دەکەین وەکو پێویست گەنجان لە سیاسەتی حکومەت ڕازی نەبوون، لەبەر ئەوەی عەدالەتی ئیجتماعی نەبووە لەدامەزراندندا، کە پێویستە ئەمە ڕەچاو بکرێت، هەرکاتێك هەر شتێك بە سیستم بێت، خەڵك گلەیی لێ ناکات، ئێمە دەبێ زۆر جەخت لەوە بکەین کە مەحسوبیەت و مەنسوبیەت نەمێنێت لە دامەزراندنەکاندا، سەبارەت بەڕاپۆرتی لیژنەکەمان کە بەڕێز ناسك خانیش ئاماژەی پێکرد، وە کاك عومەریش ئاماژەی پێکرد، ئێمە داوای ئەوەمان کردووە کە یەکسانی جێندەری بپارێزرێت لە دامەزراندنەکاندا وەکو ناسك خان وتی، لەکاتێکدا کە کەفائەت هەبێت لەنێوان دوو کەسدا لەنێوان کوڕ و کچێك بێت، چونکە کۆمەڵگەکەی ئێمە بەپێی ئەو داب و نەریتەی کە هەیەتی، ڕەنگە ژن ئەوەندە فورەسی نەبێت، کە پیاو هەیەتی، بەڵام سەیر دەکەین لە بواری حکومیدا زۆر ئاسانتر تا کار بکات، لەبەر ئەوە ئەگەر حکومەت دەیەوێت سیاسەتێکی هەبێت بۆ چارەسەرکردنی کێشەکانی ژنان ئەبێت زۆر گرنگی بدات بە بواری کە سیاسەتێکی ئیقتصادی وای هەبێت پێگەی ئابووری ژن بەهێز بکات، تا بتوانێ کێشەکانی بەرەو چارەسەر بەرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، شەونم محمد، فەرموو.

بەڕێز شەونم محمد غریب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ئەم بڕگەیەوە، بێگومان دەستخۆشی لەحکومەتی کوردستان دەکەم، کە ئەو ژمارەی دەستنیشان کردووە، بۆ دامەزراندنی گەنجەکان و کەمکردنەوەی بواری بێکاری، بەڵام هیوادارم ئەو دامەزراندنە بەپێی ئەو ڕێنماییانە بێت کە لە ئەنجومەنی ڕاژەدا دیارکراوە، هەرچەند ئێستا مەرحەلەی یەکەم دەستپێکراوە، فۆرم دابەشکراوە، هیوادارین ئەو فۆرمانە بەپێی ئەو مەبەستەی بۆی دابین کراوە، جێبەجێ بکرێت، لەگەڵ ئەوەشدا حکومەت هاوکاری کەرتی تایبەت بکات، بۆ ئەوەی مەسەلەی بێکاری کەم بکاتەوە، چونکە بەتەنها بەم 25 هەزار تەعینە چارەسەر نابێت، خۆمان دەزانین مەسەلەی بێکاری کەم نابێتەوە، لەهەمان کاتدا هیوادارم لەم دامەزراندنەدا ڕەچاوی چەند خاڵێك بکرێت، یەکێ لەو خاڵانەی ئەوەی هاوڕێکانم باسیان کرد، یەکسانی جێندەری ڕەچاو بکرێت، واتە دامەزراندنی ژنان بەڕێژەیەکی باش لەم خاڵەدا، چونکە ئەوەی دەیبنین زۆربەی زۆری کچە گەنجەکان کە تەخەروجیان کردووە، دەرچوون لەزانکۆکان، زۆربەی زۆریان هەروەکو کوڕەکان لەماڵەوەن بواریکی کار کردنی تریشیان نیە، لە کەرتی تایبەتدا کچەکان و ژنان، کار بکەن، لەبەر ئەوە با ئەو مەوزوعە بەهەند وەربگیرێت، پێم باشە ژمارەیەك لەو دامەزراندنە بۆ منداڵانی شەهید و ئەنفال دیاری بکرێت، بۆ ئەوەی ببێت بە مونافەسەیەك بەپێی فۆرمەکانی ئەنجومەنی ڕاژە، ببێت بە مونافەسەیەك لەبەینی خێزانی شەهیدەکاندا، تایبەتمەندییەکی تایبەتیان بدرێتێ، هەروەها ئەوەی کە تێبینی دەکرێت بەڕێز کاك عومەریش قسەی لەسەر کرد، وەزارەتی پەروەردە کێشەیەکی زۆر گەورەیان هەیە، تا ئێستا تووێژەری کۆمەڵایەتیان نیە، ئەو کەسانەی کە تا ئێستا دەرچوون لەبوارەکانی فەلسەفەو کۆمەڵناسیدا، تا ئێستا ژمارەیەکی زۆر زۆر کەمیان لێ دامەزراون، هیوادارم ئەگەر بکرێت بەزیاد کردن لەداهاتووشدا، ئەگەر بڕیار بدرێت ڕێژەی دامەزراندن بۆ ئەو گروپە زیاد بکرێت، یان لەم دامەزراندنەی ئێستادا جێگای ئەو کەسانە بکرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز گۆران ئازاد، فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە بەگەڕانەوە بۆ وەڵامەکانی بەڕێز وەزیری دارایی، و قسەکانی ئەندامانی پەرلەمان کە ئێستا کرا، وەزیری دارایی لەدانیشتنەکانی پێشوو قسەی لەسەر ئەوە کرد، کە ئەو میلاکاتەی بۆ وەزارەتی دارایی دانراوە، دەکرێ چاوپێداخشاندنەوەی پێدا بکرێت، ئێستا هەموومان تەقریبەن لەسەر ئەوە کۆکین کە چاوی پێدابخشێندرێتەوە، بەڵام لەو سەروبەندەدا ئێمە وا دەبینین دەست بەدابەشکردنی فۆرمی دامەزراندن کراوە، من پرسیارەکەم ئەوەیە، ئێمە بەڕاستی ئەو میلاکاتەی کە دەست بەدابەشکردنی کراوە، هەندێ وەزارەت تێیدا زەرەرمەندە یاخود بێبەش کراوە، بۆ نموونە من پشتیوانی لە قسەکانی هاوڕێم کاك عومەر نورەدینی دەکەم، بەتایبەتی وەزارەتی پەروەردە، جگە لەوە وەزارەتی کارەبا، وەزیری دارایش خۆی

قسەی لەسەر ئەوە کرد، کە ڕێژەی وەزارەتی مالیە زیادە، دەکرێت موڕاجەعە بکرێتەوە، بەڵام پرسیارەکە ئەوەیە، ئێمە لەم ماددەیەدا میلاکاتەکان لەبەردەستی ئێمەدایە، لەناو یاساکەدا نەهاتووە کەوەزارەت بە وەزارەت تەوزیع بکرێت؟، ئایا لێرەدا ئێمە بڕیار لەسەر ئەوە دەدەین کە هەزار یاخود دوو هەزار میلاك لە فلان وەزارەت هەڵبگیرێت، ئێمە دابەشی دەکەینەوە لێرەدا، یاخود ماددەیەکی یاسایی دادەنێین حکومەت جارێکی تر ئیلزام دەکەین کە موراجەعات لە تەوزیعاتی عەدەدی میلاکاتی وەزارەتەکان بکاتەوە، بەلەبەرچاو گرتنی کەمکردنەوەی میلاکاتی وەزارەتی دارایی و دابەشکردنەوەی بەیەکسانی بەسەر وەزارەتەکاندا، یاخود ئێمە تەوزیعاتەکە دەکەین؟، هیوادارم ئەوەمان بۆ ڕوون بکەنەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو نیشتمان خان.

بەڕێز نیشتمان مرشد صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش پشتیوانی لە قسەی هاوڕێکانم دەکەم، پشتیوانی لە قسەکانی کاك گۆران دەکەم بۆ ئەو قسانەی کە کردی، نامەوێ هەموویان دووبارە بکەمەوە، تەنها ئەوە دەڵێم منیش پێم باشە ئەو میلاکاتەی وەزارەتی دارایی بەپێی پێویستی خۆیان بێت، ئەوەشی کەزیاد بێت، پێم باشە بخرێتە سەر وەزارەتی پەروەردەو شارەوانی وگەشتوگوزار، کەئەمەش وەزارەتێکی زیندووە، کە ئەمیش پێویستی پێیەتی، لەو بڕەی کەبۆی دانراوە هێشتا زیاتر بکرێت میلاکاتەکەی، وەزارەتی کارەباش کە 150 کەسی بۆ دانراوە، پێم باشە بڕێکی بخرێتە سەر ئەو وەزارەتەش، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز شێرزاد حافظ، فەرموو.

بەڕێز شێرزاد عبدالحافظ شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە من لەخاڵی دووەمەوە دەست پێدەکەم، کە ئەو میلاکاتانەی کە دادەمەزرێن، دیارە نووسراوە بەگوێرەی ژمارەی دانیشتوان، ئێمە ئەو قەزایانەی کە لەسەر سنوورین، لەگەڵ ناوچە دابڕاوەکان، لە بابەت (چەمچەماڵ، کەلار، کفری)ئەمانە لەهەموو ئەو پڕۆژە وئەو شتانەی کە حکومەت بەگوێرەی ژمارەی دانیشتوان دابەشی دەکات، هەموو زەرەریان تێدا کردووە، باشترین نموونەمان پڕۆژەکانی ئەنجومەنی پارێزگاکانە، لەبەر ئەو وەزعە سیاسیەی کە لەکوردستاندا هەیە، ئەو سێ قەزایە، بەزۆری فۆڕمی بائیعیان لەسەر کەرکووکە، بەڵام خۆیان لە چەمچەماڵ یان کەلار یان کفری دادەنیشن، لەو حاڵەتەدا دیارە ژمارەی دانیشتوان بەگوێرەی فۆڕمی بائیعی دەبێت، جاری وا هەیە ئێمە ئەو قەزایانە نیوەی ئەو عەدەدە ڕاستەمان دەست کەوتووە کە هەیە، لەبەر ئەوە حەقی وایە، یان داوای ئەوە دەکەم، کە ئەو سێ قەزایە یان ئەگەر شوێنی تریش هەیە لەسەر سنوورە، لەگەڵ ناوچە دابڕاوەکان حسابی تریان بۆ بکەن، ژمارەی دانیشتوانی

تێدا ڕەچاو نەکرێت، ئەوی تریان دامەزراندنی ئەو 25 هەزار میلاکەی کە لە هەر سێ پارێزگاکەی کوردستانە، دیارە لە دوو ، سێ شوێنی تریش باسمکرد، کە کەمئەندامان لە 10٪ هەمووی عێراقە، لە 10٪ هەموو عێراقە، ئەوان فرسەتی کارکردنیان زۆر کەمە، بۆیە من داوای ئەوە دەکەم نسبەیەك لەوە دابندرێت بۆ کەم ئەندامان لە 5٪ تا 10٪ی ئەو ژمارەیە کە 25 هەزار کەسە، لەبەر ئەوەی کەم ئەندامان، هەیانە خاوەنی شەهادەی بەرزن، هەیانە بڕوانامەی زۆر باشیان هەیە و ئەتوانن ئیش بکەن، قەزانجێکی تریش لەوەدا دەکەینەوە ئەو کەم ئەدامانە کە تۆ خستنە ناو ئیشەکەوە، ئەو مووچەی کە ئێستا دەیاندەیتێ دەگەڕێتەوە بۆ حکومەت، قازانجێکی تر ئەوەیە کە تۆ لە پرسگەیەکدا کەم ئەندامێکت دانا، یان کەم ئەندامێك بەڕێوەبەر بوو، کە یەکێك ئەچێت بۆ ئەو دائیرەیە دەبینێت کەم ئەندامێکەو لە سەر عەرەبانەیە ئەوەتا کار دەکات، ئەوەش خەڵك هاندەدات کە ئەوانیش کار بکەن، کە خەڵکیش کاری کرد تۆ کۆمەڵێك دەوائیر هەیە، یان کۆمەڵێك شوێن هەیە، کە مووچە بەخەڵك دەدات، ئەوەش هەم دیسان دەگەڕێتەوە بۆ حکومەت، لەبەر ئەوە من داوا دەکەم لە 5٪ بۆ 10٪ بۆ کەم ئەندامان بێت، دیارە من پشتگیری لە قسەکانی شەونم خان دەکەم، بۆ ئەوەی کەسوکاری شەهیدان، منداڵەکانیان لەم دامەزراندنەدا حسابێکیان بۆ بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز شیلان عبدالجبار، فەرموو.

بەڕێز شیلان عبدالجبار عبدالغنی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە دابەشکردنی پلەی وەزیفی، منیش وەك هاوڕێکانم کە پێش من قسەیان کرد، پشتیوانی ئەو ڕایە دەکەم کە ڕەگەزی مێ، لەبەرچاو بگیرێت، وە دابەشکردنەکە یەکسانی بێت، لەنێوان ڕەگەزەکاندا، من پێم باشە کە ئەولەویەت بدەن بە ساڵانی دەرچوون، بۆ نموونە، ئەوانەی کە لە 2010 دەرچوون، ئەولەویەت زیاتر بدەن بەوانە، نەك ئەوانەی کە 2011 دەرچوونە، هەروەها ئەولەویات بدەن بە تەعین کردنی کەم ئەندامان، وە پشتگیری کاك شێرزاد دەکەم لەو خاڵەدا، تا ئەوانیش پشتگیری بکرێن و بێنە ناو کارەوە، نەك تەنها مووچەخۆر بن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ڕێزدار صباح بیت الله، فەرموو.

بەڕێز صباح بیت الله شکری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی ئەم ماددەیە، من ئەم پێشنیارە ئاراستەی هەموو وەزارەتەکانی هەرێم دەکەم، کە نیسبەیەکی دیاریکراو، بۆ کەسوکاری شەهیدان وئەنفالکراوەکان دابندرێت وڕەچاو بکرێت بۆ دامەزراندن، پشتیوانی لە ڕەئیەکەی برام کاك عیماد دەکەم، من نامەوێ دووبارەی بکەمەوە، پێشنیارەکەی کاك شێرزادیش پشتیوانی

لێدەکەم، دیسان چەند خوشکێك ئەو داخوازییەکان پێشکەش کرد، کە نیسبەتێك بۆ ئافرەتان دەستنیشان بکرێت، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، لە پانیاڵ: کە دەڵێت(الوظیفیة مستحقة حسب ملاکات مؤسسات الاقلیم،) ڕەئی جەنابیشت ئەوە بوو کە وشەی مۆسسات ئیزافە بکرێت، منیش پێم باشە، دیسان هەر لە ڕیزی سێیەم دەڵێت(الضوابط والشروط والاجراءات) لیژنەی دارایش (تعلیمات)ی زیاد کردووە، بەڕەئی من کەلیمەی (الضوابط)کیفایەتە ئەوانی تر پێویست ناکات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز صبیحە احمد، فەرموو.

بەڕێز صبیحە احمد مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری لەڕەئی لیژنەی دارایی و یاسایی دەکەم، بەس پێشنیار دەکەم، کە یەکسانی دامەزراندن ڕەچاو بکرێت لەدامەزراندندا، لەو 25 هەزار میلاکەی کە دانراوە بۆ دامەزراندن، کە بۆ هەر وەزارەتێك ڕێژەی ئافرەت لە 50٪ کەمتر نەبێت، بەپێی ئەو میلاکەی کە دانراوە، چونکە وەکو هەموومان بەچاوی خۆمان دەیبینین، کە لە سااڵنی ڕابردوو وەکو پێویست حساب بۆ دامەزراندنی ئافرەت لەوەزارەتەکاندا نەکراوە، بۆیە زۆر بەجدی پاڵپشتی لەم خاڵە دەکەم، داوا لەوەزارەتی دارایی حکومەتی هەرێمیش دەکەم، کە لەو خاڵەدا پشتگیریمان بکەن، چونکە هەموومان دەزانین کە ئافرەت زیاتر لەشوێنی کاردا هەست بە بەرپرسیارێتی دەکات، وردبین تر لە ئیشوکارەکانی خۆیدا، لەکۆمەڵگەی ئێمە تاکو ئێستا وەکو پێویست بواری کار بۆ ئافرەت نەڕەخساوە، بەتایبەتی کە لەکەرتی تایبەتدا کار بکات، بۆیە لێرەدا داوا دەکەم، کەوەزارەتی دارایی ئەم پێشنیارەی ئێمە بەجدی وەربگرێت، چونکە لە هەموو دەوڵەتانی پێشکەوتوو ئەو کۆمەڵگەیە سەرکەوتووترە کە بەسەراحەت ئافرەت ڕۆڵی خۆی زیاتر دەبینێت، لێرەدا بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، داوا دەکەم کە فەقەرەیەك ئیزافە بکرێت لەماددەی 12، وە ڕەچاوی دامەزراندن بەنیسبەت ئافرەت بەشێوەیەکی یەکسان بێت، هەروەها پێشنیار دەکەم لە تەعیناتی تازەدا ڕێژەی 20٪ تا لە 25٪ بەتەحدید دەستنیشان بکرێت بۆ کوڕ و کچی شەهیدە سەربەرزەکانمان لەگشت بوارە جۆراو جۆرەکاندا، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز یاووز خورشید، فەرموو.

بەڕێز یاووز خورشید ئەرسەلان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لێرەدا حەز دەکەم وەك پەرلەمانتارێکی تورکمان قسە بکەم، لەم ماددەی 12یەدا، بەتایبەتی لە بڕگەی دووەم، لێرەدا دیارە باس لە تەوزیعی دەرەجاتی وەزیفی دەکات، بەگوێرەی ژمارەی دانیشتوان، وەك ئاشکرایە تورکمان دووەم نەتەوەیە لەکوردستان، بەڵام قەدەر وای کردووە، زۆربەی دانیشتوانی ئێمە لە

هەولێر کۆببینەوە، بۆیە بەڕاستی بەڕای من لەو جۆرە دابەشکردنەدا، تورکمان زەرەرمەند دەبن، بۆیە من پێشنیار دەکەم، لەو جۆرە بابەتانەدا کە حەقە ئێمە دووەمین نەتەوەین، ئەوە لەبەرچاو بگیرێت وڕێژەیەکی تایبەتی بۆ دابندرێت، من لێرەدا داوا دەکەم، بەلانی کەمەوە لە ڕێژەی ئەو دەرەجاتە وەزیفیانە کە بۆ هەولێر دانراوە، بەلانی کەمەوە لە 10٪ بۆ تورکمان بێت، چونکە ئەوانە وەك وتم دووەم نەتەوەن لە کوردستاندا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز دکتۆر صباح بەرزنجی، فەرموو.

بەڕێز د. صباح محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە میلاکات پێم خۆشە قسەکانم بەم گوزارەیە دەست پێ بکەم، کە هەموو بیرمەندان و کەسانی شارەزاو پسپۆر لەهەموو بیر و فەلسەفە جیاوازەکان لەسەری کۆکن، کە دەستەکان چوارن، دەستی کرێکار، کەخزمەتمان دەکات، دەبێ ئێمەش خزمەتی بکەین، دەستی بێکار، کە دەبێت بیخەینە کارو هەلی کاری بۆ بدۆزینەوە، دەستێك کەناتوانێ کاربکات، دەبێ خزمەتگوزاری پێشکەش بکەین ولەژێر چاودێریماندا بێت، دەستێك کە یاری دەکات و گزی دەکات وفێڵمان لێدەکات، ئەبێ ڕێگای لێبگرین، فەصڵی چوارەمی پرۆژە یاسای بودجە بەڕاستی دەرگایەکی باشە بۆ ئەوەی ئێمە هەلی کار بدۆزینەوە، بۆ زۆرترین ژمارە لە دەرچووان ولەو کەسانەی کە لە کوردستاندا چاوەڕێی حکومەتی خۆمانن، لەم قۆناغە هەستیارەدا، بۆیە من چەند پێشنیارێك دەخەمە بەردەم بەڕێزتان، بەو هیوایەی جێگای ڕەزامەندی بێت وجێگای خۆی بکاتەوە لە بڕیار و فەرمانەکانتان، یەکەم: ئەولەویەت بدرێت بەدامەزراندنی دەرچووانی سالاّنی پێشوو، ژمارەکی زۆر لەلاوانی کوردستان لەهەموو چین وتوێژە جیاوازەکان، لە قەومیاتی جیاواز، چەند سالێکە خوێندنیان تەواو کردووە، خۆیان تەرخانکردووە بۆ ئەوەی لەبوارێك لەبوارە زیندووەکانی کۆمەڵگای گەشەسەندووی کوردستاندا خزمەت بکەن، بەتایبەتی کەسانێکی زۆر هەن کە ڕەنگە تاکو ئێستاش بەگرێبەست، کاریان کردبێ، داواکارم ئەولەویەت بدرێت بەوان وبەدەرچوانی سالاّنی پێشوو لەو 25 هەزار پلە وەزیفییە، کە تەعین دەکرێن، بەلاّم بەپێی خشتەیەکی زەمەنی دیاریکراوی ڕۆشن، وەبەدەر لەتەعقیداتی ڕۆتینکاری وتەزکیەی حزبی وبەپێی دابەشکردنی جوگرافیایی دادوەرانەو بەپێی پسپۆرییە جیاوازەکان، چونکە ئێمە لەکوردستاندا پێویستیمان بەهەموو پسپۆرییەك هەیە، ڕەنگە زۆر پسپۆڕی تریشمان پێویست بێت کە دەبێت لەزانکۆکان و پەیمانگاکاندا بواربکرێتەوە بۆ دروست کردنیان، بۆ ئەوەی کۆمەڵگاکەمان لەکۆمەڵگایەکی تەقلیدییەوە بەرەو کۆمەڵگایەکی گەشەسەندووی پیشەسازی بچێت، دووەم: گرنگە ئەو میلاکاتانەی کە ئێمە پڕیان دەکەینەوە یاخود ئەوکەسانەی کە ئێستا فەرمانبەرن ڕەنگە بەو ئەندازە مووچەی کە ئێستا هەیانە، نەتوانن باری قورسی ژیانیان سووك بکەن، بۆیە پێشنیازی ئەوەش دەکەم، کە دەرمالّەی پیشەیی بۆ دەرچووانی زانکۆو پەیمانگاکان بەبێ جیاوازی دابندرێت، بەتایبەتی

پشتگیری لەپێدانی دەرماڵەی پیشەیی دەکەم بۆ توێژەرانی کۆمەڵایەتی، دەروونی، ژمێریارییەکان، ئەوانەی کەلەبواری پسپۆڕی و ئیدارەو ئابووری و کۆمپیوتەرو یاساو فەرمانبەرانی دادی، کەوا بەڕاستی داواکارییەکی زۆریان هەیە، هەروەها فەرمانبەرانی تەندروستی، مامۆستایانی ئایینی، مامۆستایانی قوتابخانەکان، هی پەروەردە، هەرکەسێك بەشێوەیەك لەشێوەکان بەڕاستی لەژێر باری قورسی ژیانی ئەمڕۆ وگەشەسەندن و تەزەخومی بازاڕدا، بەڕاستی دەنالێنن، سێیەم: دەبێ ئێمە حسابێك بۆ خانەنشینان بکەین، بەزیاد کردنی مووچەکانیان، حساب بۆ خاوەن پێداویستیەکان بکەین...

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەمە نە موخەصەصاتە، نەزیاد کردنی مووچەیە، ئەمە میلاکە چاوەکەم، باسی میلاکات دەکەین، ئەو میلاکە کافیە یان نا؟، ئەمە لە شوێنێکی تر ئەتوانن باسی موخەصەصات بکەن، زیاد کردنی مووچە لەشوێنێکی تر، فەرموو.

بەڕێز د. صباح محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو میلاکاتەی کەدانراوە، داواکارم کە پشکێکی زیاتری بدرێت بەوەزارەتی پەروەردەو خوێندنی باڵاو تەندروستی وئەوقاف، مەوزوعێکی تر لە میلاکات کە زۆر قابیلی سەرنج و تێڕامانە ئەوەیە، ئێمە ژمارەیەکی زۆر میلاکاتمان هەیە کە فیعلەن مووچە لە حکومەتی هەرێم وەردەگرن، بەڵام کارێکی ئەوتۆیان پێ ناسپێردرێت، بۆیە داوا دەکەم کە ئەو میلاکاتانە بخرێنە بواری خزمەتگوزاری وبخرێنە بواری بەرهەمهێنانەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز سمیرە عبدالله، فەرموو.

بەڕێز سمیرە عبدالله اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو ماددەیە دامەزراندنی فەرمانبەران و میلاك، باشتر وایە لیژنەیەك لەلایەن وەزارەتە پەیوەندیدارەکان بەو کارە هەڵبستێت، بەبێ گەڕانەوەی بۆ ئەنجومەنی وەزیران، بەپێی ئەو بنەماو پێوەرانەی کە دانراون، ئەو دەسەڵاتەش نەدرێت بەپارێزگاکان، هەروەها پێم باشە ئەو حسەی کەبۆ وەزارەتی دارایی دانراوە، من ئەو نسبەیەم پێ زۆرە، بۆیە با نسبەیەك دابندرێت بۆ ناوچە دابڕاوەکان، بۆ نموونە من سەردانی کۆمەڵگای چڕەم کرد کە سەر بەشێخانە، مەکتەب هەیە دوو مودیری هەیە، یەکێکیان لە پارێزگای نەینەوا هاتووە، ئەوی تریان لەهەرێمی کوردستان کە بۆ زانیاری مامۆستایان نیە دەرس بڵێتەوە، چون قوتابی دار موعەلیماتیان هێناوە، دەوامێك دەوامی خۆی دەکات و دەوامێکیش دەرس دەڵێتەوە بە قوتابیانی ئەو قوتابخانەیە، کە 3 هەزار نەفەریشی لێیە ئەو کۆمەڵگایە، ئەگەر نسبەتێك بۆ ئەوان دابندرێت ئەوە زۆر باشە، هەروەها سەنەواتی سابیقە ڕەچاو بکرێت، لەگەڵ پسپۆڕی، لەگەڵ

گرێبەستەکان، وە ئافرەتیش ڕەچاو بکرێت، کە لەکاتی دامەزراندندا ڕەچاوی یەکسانی نێوان نێرو مێ بکرێت، لەزۆربەی ولاتان کە ئیش دەکەن ئافرەتان لە دەوائیرەکان ئیش دەکەن وە زیاتر پیاوەکان لە کارگە قورسەکان ئیش دەکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، سەروەر عبدالرحمن، فەرموو.

بەڕێز د. سەروەر عبدالرحمن عمر:

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەمە یەکێك لە خاڵە باشەکانی بودجەکەیە، وەکو باسی لێوە کرا، بەڵام چۆن دەکرێت لێرەدا عەدالەتێکی کۆمەڵایەتی تێدا بێت، من سەرەتا بەوە دەست پێدەکەم، کە دەستخۆشی لە حکومەتی هەرێمی کوردستان دەکەم بەتایبەتی لەماوەی ئەو چەند ڕۆژەی ڕابردوو کەبینیومانە، کۆمەڵێك بنکە کراوەتەوە کە بەیەکسانی فۆڕمی دامەزراندنی تێدا دابەش دەکرێت، ئەوەی من بزانم لە سلێمانی کراوە، هیوادارم لەپارێزگاکانی تریش ئاگادار نیم کە کراوە یان نا، بەس هیوادارم لەو شوێنانەش ئەنجام درابێ، چونکە گەنجان دڵیان خۆشە کەبەم شێوەیە زۆر بەشەفافانە دامەزراندنەکان دەخرێتە ڕوو، بەیەکسانی دەتوانن فۆڕمەکانیان وەربگرن، ململانێ لەسەر خاڵەکان بکەن، سەبارەت بە مەسەلەی پلاندانان من پشتگیری لەڕاکەی هاوکارم ناسك خان دەکەم، بەڕاستی ئێمە یەکێك لەکێشەکانمان ئەوەیە کە پلانمان نیە لەو بوارەدا، زانکۆ و کۆلێژی زیاتر دەکەینەوە، بەڵام نازانین بۆچی دەیکەینەوە، ئایا تەنها مەبەست لەکردنەوەی ئەوەیە کە خوێندکارانی قۆناغی شەشەمی ئامادەیی وەربگرێت؟، تەنها ئەمە هەزم بکات؟، لەبەر ئەوە ئێمە ئەگەر بێت و سەیری بکەین ئێستا لەکوردستاندا زیاتر لە 15 کۆلێژی یاسامان هەیە، سااڵنە زۆرترین خوێندکاری بەشی یاسا تەخەروج دەکات، بەڵام کەمترین بەداخەوە هۆشیاری یاساییمان هەیە، ئێمە نزیکەی 15 تا 20 بەشی مێژوومان هەیە، بەشی کوردیمان هەیە، عەرەبیمان هەیە، بەڵام کاتێ خوێندن تەواو دەکەن دانامەزرێن، ئێستا یەکێك لە کێشە گەورەکانمان ئەوەیە لە پەروەردەکان، کاتێ کە دەچن داوا دەکەن ئەڵێن ئێمە میلاکی مێژوومان نیە، کوردیمان نیە، عەرەبیمان نیە، کۆمەڵایەتیمان نیە، ئەو بابەتانە، چۆن دەکرێت؟ ئێمە دەبێ لێرەدا پلانێکمان هەبێت، ئەمە خەم و ئەرکی وەزارەتی پلاندانانە، بەهاوکاری لەگەڵ وەزارەتی خوێندنی باڵادا، ئەگەر بێت و ئەمە نەکرێت پێم وایە قەیرانی زیاترمان ڕووبەڕوو دەبێتەوە، من یەك نموونە دەهێنمەوە، ئێمە وەکو لیژنەی خوێندنی باڵاو پەروەردە، لەجەولەماندا بۆ زانکۆو پەیمانگاکانی کوردستان، یەك لەو شوێنانەی کە بینیمان و ئیعجابمان بۆی هەبوو، کۆلێژێك بوو بەناوی کۆلیژی تەکنیکی لە سلێمانی، ئەم کۆلیژە بەحوکمی ئەوەی کەموقەیەد نیە بەو بەشەی کە هەیەتی وبەردەوام هەبێت، بەڵکو بەردەوام لەگۆڕاندایە، بەش هەیە تەنها بۆ 2 وەجبە یان 3 وەجبە دەیکاتەوە، بۆ 4 ساڵ دەیکاتەوە، مەبەستم ئەوەیە، خوێندکارەکان پێش ئەوەی تەواو بن بە عەقد دامەزراون لە کەرتی تایبەت، واتە پسپۆڕیەکەیان گرنگە، نادیرە، بەپێی پێداویستی بازاڕ هەڵسوکەوت

دەکەن و دەیکەنەوەو دایدەخەن، بۆیە هیوادارم کەوا وەزارەتی پلاندانان لەگەڵ خوێندنی باڵا، بیرێك لەو مەسەلەیە بکەنەوە، یەکێکی تر لەخاڵەکان بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئێمە لەدامودەزگاکانی حکومیدا ژمارەیەکی زۆر گرێبەستمان هەیە، ئەو گرێبەستانە کەدامەزراون، دیارە حکومەت پێویستی بەوە هەبوو کە دابمەزرێن، پێویستی بەپسپۆرییەکەیان هەبووە، بەڵام لەگەڵێ شوێندا دەبینین، سااڵنە فەرمانبەری نوێ دادەمەزرێت، بەڵام ئەوان دانامەزرێن و هەر بەگرێبەست دەمێننەوە، بۆ ئەوەی ئەوانە هەست بە غوبن نەکەن، بەتایبەت ئەوانەی کەخاوەن بڕوانامەن، پێویستە ئەولەویەت زیاتر بەوانە بدرێت، سەبارەت بەخاڵێکی تر کە سەرۆکی لیژنەی داکۆکی کردن لەماڤ ئافرەت تەرحی کرد وەکو لێژنەکەیان وسەرجەم ئەندامەکانیشیان باسیانکرد، مەسەلەی لەبەرچاو گرتنی یەکسانی جێندەری ژن و پیاوە، منیش پشتگیری ئەو ڕایە دەکەم، کە زیاتر ئەولەویات بدرێت بە ژنان، لەبەر ئەوەی دەرفەتی کار بۆ ئەوان کەمتر ڕەخساوە، لەشوێنێکدا ئەگەر ژنێك وپیاوێك بێت، خاڵەکانیان یەکسان بن، پێویستە ژنەکە لەبەرچاو بگیرێت، دواخاڵم ئەوەیە، ئێمە وەکو لیژنەی پەروەردە ڕایەکی ترمان هەبوو، لەڕاپۆرتەکەی خۆمان نووسیومانە وسەرۆکی لیژنەش کاك عومەر ئەمەی تەرح کرد، ئێمە باس لەوە دەکەین کە سیستمی نوێی خوێندن لەکوردستان پەیڕەو بکرێت، سیستمێك بڕیاری لێدراوە لەم پەرلەمانەدا، کەوا پێویستی بەکۆمەڵێك پێداویستی نوێ هەیە، یەکێك لەوانە مەسەلەی تۆێژەری کۆمەڵایەتیە، تۆێژەرە کۆمەڵایەتیەکان ڕۆژانە پەیوەندیمان پێوە دەکەن، تاکو ئێستاشی لەگەڵدا بێت، ئەو پلە وەزیفیانەی کەلەلایەن وەزارەتەوە دەستنیشانکراوە، دابەشکراوە بەسەر پەروەردەکاندا، بەڵام مەسەلەی تۆێژەری کۆمەڵایەتی تێدا نیە، فۆڕمیشیان پێنادەن، لێناگەڕێن ئەوانە داواکاری پێشکەش بکەن، بۆیە ئێمە پشتگیری لەو ڕایە دەکەین و داواکارین کەڕێژەی 1000 کەس زیاد بکرێت بۆ وەزارەتی پەروەردە، ئاخۆ لەسەر ئەوانەی وەزارەتی دارایی دێتە سەری، یاخود ئەو 25 هەزارە بکرێت بە 26 بۆ ئەوەی تۆێژەرانی کۆمەڵایەتیش لەهەر قوتابخانەیەك بەڵانی کەمی تۆێژەرێکی کۆمەڵایەتی تێدا بێت، لەکاتێکدا کە پێویستی بەزیاتریشە، ئەم هەڵەیان بۆ بڕەخسێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز شلێر محمد، فەرموو.

بەڕێز شلێر محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی دەستخۆشی لەو کەسانە دەکەم کە بیرۆکەی دابەشکردنی ئەو فۆڕمەیان کرد، بەتایبەتی لە سلێمانی لە دوێنێوە دەستی پێکردووە، با هەندێك لەو متمانەی ئەو گەنجانە بەحکومەتیان هەبوو بگەڕێتەوە بۆیان، تا بزانن عەدالەت لەوکارانەدا پەیڕەو دەکرێت، ئێمە ئەگەر بێت وباسی ئەوە بکەین کە

چیمان پێویستە، وابزانم یەکێك لەمەهامەکانی وەزارەتی پلاندانان ئەوەیە، وەکو باسیان کرد ئەو کۆلیژانەی کە بەڕاستی پێویستیان نیە لەداموەدزگاکاندا ئیتر سالآنە بتوانن نەیکەنەوە، چونکە دەرچووەکانیان ناتوانن دابمەزرێن، بەنیسبەت عەقدەکان کە 25 هەزارن، زۆر لەسەری ناچم، بەس بەچاوی خۆم بینیومە ئەندازیاری کشتوکاڵ لە سلێمانی لە باخچەیەکدا ئەوە 3 ساڵە عەقدە، لە تەنیشتیەوە کچێك دانیشتبوو خەرجی 2 ناوەندی بوو، کە ئەو دائیمی بوو، کە ئەمەش بەڕاستی تووشی ناڕەحەتیت دەکات کە ئەو دیاردەیە دەبینیت، دوای ئەوەی خەریجی(فیزیا، بیرکاری، کیمیا، بایەلۆجی)بەڕاستی لە شارۆچکەکاندا، زۆر بەدگمەن دەست دەکەوێت، کە ئەچیتە ئەو شارۆچکانە بەتایبەتی ناوچەی هەورامان و پێنجوێن و ئەو شوێنانە، کە ئەو خەریجانە نین، زۆر تەئسیری کردۆتە سەر ئاستی خوێندن، کە بەمەرجێك ناوچەی هەورامان مەشهور بوو لەعێراقدا، لە سالآنی 60 و 70 یەکەمەکانی عێراق لەوان بوون، ئەبێت ئێمە بپرسین ئێستا بۆ وایان لێهاتووە، چونکە ئێستا مامۆستای ئەو دەرسە سەرەکیانەیان نیە، لە تەندروستی کارمەندی کۆمپیوتەر بۆ ئامێرەکانی سیتیسکان و ئیمەرای، کاممان نەچووینەتە خەستەخانەیەك و ئەو دوو جیهازە خەڵکی موختەصی لەسەر نەبێت، زۆرجار ئەڵێن شکاوە، لەبەر ئەوەی تەرکیز بکرێتە سەر ئەوانە، بەنیسبەت ئەو خێزانانەی کە تۆڕی کۆمەلآیەتی ئەیانگرێتەوە، ئەبێت ئێمە بە ئیحصائیەك ئەو ناوانە، ئەگەر منداڵی خەریجیان هەیە، زۆرجار داوای ئەوە دەکەن، ئەگەر ئەوانە تەعین بکرێن ئەو تۆڕەی کۆمەلآیەتی ناوێت، منداڵی شەهید وئەنفال وکەمئەندام، بەڕاستی ئەوانەش ئەبێت لەپێشەوە دابندرێن، برا مەسیحیەکان و تورکمانەکان، بەڕاستی مەسیحیەکان حەتا کە لە بەغدا هاتنە دەرەوە، خەڵك هەبوو لەبەغدا دەیوت، ئێمە تەقنۆکراتەکانمان لەدەست دەرچووە، لەبەر ئەوەی خەڵکێکن زۆر بەتوانان و ئەتوانن لەبواری زانستیدا بەباشی کار بکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەمە میلاکە، میلاك کە دەیدەیتە حکومەت، موافەقەت دەکەیت ئەو خۆی تەعینی دەکات، پێویستی بەچەند هەیە، پێویستی بەچی هەیە؟ ئەو بەچ دەرەجەیەك پێویستی پێیەتی، ئێمە لێرە ئەو تەفصیلاتە وابزانم نەختێك جێگای ئێرە نیە، بەڕێز شفان احمد، فەرموو.

بەڕێز شفان احمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تێبینی یەکەمم بۆ خوشك وبرایان لە لیژنەی یاساییە، بڕگەی یەکەم، (تتولى وزارة المالية والاقتصاد) من پێم ڕاسترە، بڵێین (تتولى الوزارات وبالتنسيق مع وزارة المالية)بەحوکمی ئەوەی کە وەزارەتی مالیە، موحاسبی حکومەتە، تەبیعی وەزارەتەکانی تر بۆ تەنزیمی میلاك و ڕەواتب، تەنسیق لەگەڵ وەزارەتی مالیە دەکەن، نەك وەزارەتی مالیە تەنسیق لەگەڵ ئەوان دەکات، ئەوەم پێ ڕاسترە، منیش هاوڕام لەگەڵ زۆربەی خوشك وبرایانی بەڕێز کە ئیشارەتیان کرد بەو میلاکەی کە بۆ وەزارەتی مالیە هاتووە، میلاکێکی یەکجار زۆرە با تەوزیع بکرێت، بەپێی ئیحتیاجاتی وەزارەتەکانی تر، منیش دیسان هاوڕامە کە سەرۆکی پەرلەمان

ئاماژەی بەوە کرد، میلاکە نابێ باسی ئەم شتانە بکرێت، بەڵام دەبێت موراعاتی ئەو حاڵەتانە هەمووی بکرێت کە خوشك وبرایان باسیان کرد، بەتایبەتی ئەو خەڵکەی کە مەعدومە، ئەوانەی کە لەتۆڕی کۆمەڵایەتی مووچە وەردەگرن، ئەوانە دەبێ لەبەرچاو بگیرێت، کە سێك کە خەریج بێت تەعین بکرێت بۆ ئەوەی لەو تۆڕە کۆمەڵایەتیە موشکیلەی نەمێنێت، ئەوانەی کە کەمئەندامن، ئەوانەی کەئافرەتن پێویستە لێرەدا موراعات بکرێن، بەڵام بەتەحدید من دووبارەی دەکەمەوە، ئێمە مولزەمین وەکو حکومەت بەرامبەر بە کەسوکاری شەهیدان، زیاتر لەوەی کە بەرامبەر بە خەڵکی تر دەکرێت، هەموویان هاووڵاتی ئەم وڵاتەن، بەڵام ئێمە مولزەم ترین، بەرامبەر ئەوان کەموراعاتیان بکەین و ژیانیان تەئمین بکەین، بۆیە بەتەحدید موراعاتی ئەوانە بکرێت، کە لە 20٪ تا 25٪ کچ و کوڕی شەهید لەو میلاکە لەهەموو بوارەکانی دابمەزرێت، ئەوان مونافەسەی بەینی خۆیان بکەن، نەك مونافەسەی عامەکە بکەن، لیژنەی قانونی کە پێویست بە (ثانیا) (ضمن ملاك الاقلیم لسنة) لەسەنەی فلانی 2011 (علی المحافظات والوحدات الاداریة وفق عدد سکانها) ئەوە نا، (حسب حاجاتها) ئەوە ئەگەر بە پێی ئەوە بێت، ئەو دائیرەیە کە بە پێی عەدەد سوکان بێت، ئیحتمالە زیادیش بێت، ئەو حەقەی هەبێت نەفەر تەعین بکات، بەڵام حەسەب (حاجاتها) بێت، کە پێویست بە ئەو حاجەیە کو پڕبووەو تەواو دەبێت، لە پاش ئەوە (وحسب الضوابط والاجراءات الواردة) ئەمە من بەشتێکی ڕاستی نابینم لە قانون، ئێمە مەشروعێك کە هێشتا موناقەشەمان نەکردووە ئیستنادی لەسەر بکەین، هیچ پێویست ناکات و (وعدد وفق حاجاتها) کافیە ئەوەی دیکە لێرە پێویست ناکات ئیشارەت بەو مەشروعە بدرێت کە هێشتا موناقەشەمان لەسەری نەکردووە، بڕگەی 3 وەکو خۆی من لەگەڵی دامە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز لە ماددەکان پاشتر ئیشارە بەوە دەکات کە ئەو میلاکە تەوزیع دەکرێتە سەر هەرێمی کوردستان بە پێی کەسافەی سوکانی و بە پێی ئیختساس واهاتووە و جەدوەلەکانیش بەو شکلە تەوزیع کراوە، شلێر خان فەرموو.

بەڕێز شلێر محی الدین صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هەروەك هەڤاڵانم پشتگیری لەوڕایانە دەکەم کە لەلایەن لیژنەی پەروەردەوە و ئەندامانی لیژنەی پەروەردە پێشنیار کراوە، بەڕاستی وەزارەتی پەروەردە پێویستی بە بودجەیەکی زۆر زۆر باش هەیە، بە تایبەتی لەڕووی دامەزراندن، لەبەرئەوە ئێمە زۆر جار لە کۆبوونەوەکانی وەزارەتی پەروەردە، بەتایبەتی لەو کۆبوونەوە فراوانەی کە لە ئەنجومەنی وەزیران کرا، دەربارەی سیستەمی پەروەردە، پسپۆرانی پەروەردە هەمووی ئامادەبوون بە بەڕێوبەرە گشتیەکانەوە، هەمووی گلەییان لەسەر ئەوە بوو کەوا پسپۆری هەندێك ماددە لە هەموو ناوچەکانی کوردستان زۆر زۆر کەمە، لەلایەکی ترەوە دەبینین لەو پسپۆریانە زۆریان لە دەرەوەی دامەزراندن، هەتا زۆریان کە ڕوودەکەنە پەرلەمان لە دەرچووانی کیمیا و ئینگلیزی و

بیرکاری و نازانم زۆر لەو پسپۆریانە دانەمەزراون، وەزارەتی پەروەدە زۆر پێویستی پێیان هەیە، خەڵکانێك دامەزراون کەوا ئەو پسپۆریە زۆر زۆر پێویست نیە لە وەزارەتی پەروەردە، بۆیە پێشنیار دەکەم کەوا وەزارەتی پەروەردە بە پێی پێویستی و بە پێی ناوچەکان و بە پێی پسپۆری پێویستی بە پسپۆرەکانە ودامەزراندنی لەسەر داوای خۆی بۆی دابین بکرێت ئەو پلانە، ڕێنماییەك هەبوو کەزۆر زۆر باش بوو ئەو ڕێنماییە کە نابێ دەرچووانی بواری پەروەردە لەهیچ وەزارەتێك دابمەزرێن بەبێ ڕەزامەندی وەزارەتی پەروەردە، هەروەها بواری تەندروستیش نابێ لە جێی دی دابمەزرێن، بەڵام بەداخەوە پار ڕەچاوی ئەوە نەکرا و زۆر لە دەرچووانی بواری تەندروستی لە خەریجی تەمریز و ئەوانە لە شوێنی وەها دامەزران کە بە کاتیبەیەك دادەندرێن هیچ سوودیان لێ وەرناگیرێ و بەینەما ئەو زانیاریانەی کە پێیانە، ئەو پسپۆریەی کە هەیانە لە وەزارەتی تەندروستی زۆر زۆر پێویستە، بۆیە لێرە ئەو ڕێنماییە بگەڕێتەوەو پابەندبن پێی کەوا ئەو پسپۆریانە ئیللا دەبێ لە شوێنی خۆیان دابمەزرێن، ئەو ڕێژە زۆرەی کە بۆ وەزارەتی دارایی و وەلەو زۆریش گوترا بۆ دامەزراندن دانەدراوە منیش هەر پێشنیاری ئەوە دەکەم کە دابەش بکرێت ئەو ڕێژە زیادە کە لەسەر وەزارەتی تەندروستی و پەروەردەیە، باسی ئەوە کرا کەوا کەم ئەندام لەوە حسەیەکی پێ بدرێت بۆ دامەزراندن، من دەڵێم نابێ ئێمە بەچاوی جیاکاری و جیاوازی تەماشای کەم ئەندام بکەین، ئەگەر بگەڕێینەوە سەر معەوقین لە قانونەکە دا دەڵێ (مافی دامەزراندنیان هەیە) هەموو مافێکیان هەیە لە خوێندن و یەك لە مافەکانیان مافی دامەزراندنە، هەر کەم ئەندامێك یان خاوەن پێداویستی تایبەت کە ڕوولە وەزارەتێك دەکات بۆ دامەزراندن تەماشای پسپۆریەکەی بکرێ و تەماشای شەهادەکەی و بە پێی شەهادە و بڕوانامەکەی و بە پێی پێویستی ئەو وەزارەتە دەبێ تەعین بکرێت و نابێت بەو چاوە جیاکاریە تەماشای بکرێت، خاڵەکانی ترم هەمووی دووبارە دەبێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سیوەیەل خان فەرموو.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نسبەت ئەو ماددەیە ئەوە دیارە وەزارەتەکان لەگەڵ وەزارەتی دارایی و ئەنجومەنی وەزیران دیارە تاوتوێیان کردووە، بەڵام ئەگەر بکرێت پێداچوونەوە بکرێت لە ژمارەکان، چونکە وەزارەت هەیە زۆری دانەدراوە بۆی، وەزارەتیش هەیە کەمترە، وەزارەت هەیە بۆ نموونە شارەوانی و کار و تەندروستی و پەروەردە ئەوانە زیاتر پێویستیان بە دامەزراندن هەیە، ئەگەر بکرێت چاوێکی پێدا بخشێندرێتەوە، باشە.

بەنیسبەت ئەوانەی دەرچووی رۆژی یەکەمیش باسم کرد، سەنەوات سابیقە، ئەوانە حەقە رەچاو بکرێت، چونکە ئەگەر ئەوسالّ دانەمەزرێن، سالّانی دواتر دانامەزرێن، چونکە ئەوسالّ فورصەتێکە بۆیان هاتیتە پێش، ئەگەر دابمەزرێن زۆر باشە، چونکە ماوەی هیچ کامیان لە پازدە سالّ کەمتر نەخوێندووە، پازدە، شازدە سالّ خوێندوویانە موستەقبەلەکەیان لەکوێیە، ئەگەر دانەمەزرێن، ئەگەر کەرتی تایبەتیش هەبێت، شەریکاتیش هەبێت، هەر باشە، بەس ئەوان داوای دەمەزراندن دەکەن، بەشی زۆری لەبواری پەروەردە، چونکە گوندەکانمان زۆر زۆر پێویستیان بە مامۆستا هەیە، بەتایبەت دۆڵەکانی مەلەکان، بالیسان، ئەو دۆلانە با بڵێین ئەو ناوچانەی کە دوورن لەشار. بەنیسبەت گرێبەستەکانیش، گرێبەست وەك هاوکارانم باسیان کرد، بۆیە گرێبەستە، لەبەر ئەوە دائیرەکان و وەزارەتەکان پێویستیان پێ هەبووە، مادام پێویستیان پێ هەبووە، ئێستا پسپۆریان پەیدا کردووە، ئەگەر ئەوانە ببنە دائیمی و دابمەزرێن، زۆر باشترە. ئەوە رەچاوی پسپۆری بۆ خۆی لە رێنماییەکاندا هاتووە، پێویست ناکات باسی بکەین، بەنیسبەت کەم ئەندامیش، شلێر خان باسی کرد، تەبیعییە، نابێت فەرقی هەبێت لەگەڵ ئاسایی، بەپێی دەرەجەیەتی، پسپۆریەتی، نمرەکەیەتی، دادەمەزرێت، ئەگەر تەقدیم بکات، تەنها وابزانم کەم ئەندام، لەبەر هیچ شتێکم نییە، بەس لە وەزارەتی پەروەردە بە کاتب و شتی وا، بەس بە مامۆستا وابزانم دانامەزرێت، لەبەر ئەوەی دەرس بە قوتابیان دەڵێتەوە، لەوانەیە هەندێك تەئسیر لە نەفسیەتی ئەو مامۆستایە بکرێت. بەنیسبەت تۆڕی کۆمەلاێەتی، هاوکارانم باس دەکەن دەڵێن ئەوانەی تۆڕی کۆمەلاێەتی، ئەگەر دابمەزرێن باشە، بەڵکو ئەو مووچەی وەریدەرگرن کەم دەبێتەوە. بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئەوانەی مووچەی تۆڕی کۆمەلاێەتی وەردەگرن، هیچیان دەرچووی سەرەتاییش نین، نەك ناوەندی، بڕیاریش ئەوەیە، ئەگەر هەبێت دابمەزرێن، زۆر باشە، ئەگەر شەهادەکەیان هەبێت، بەس ئێستا تەعلیمات هاتووە لە پارەوە دەڵێت ئەوەی دەرچووی ناوەندیی نەبێت، هەتا بە سائیق و بە پاسەوانیش دایناماەزرێنن، وابزانم هەتا بە پۆلیسیش دانامەزرێن، ئەگەر دەرچووی ناوەندی نەبێت. بەنیسبەت تۆێژەری کۆمەلاێەتی، ئەگەر لەبواری وەزارەتی پەروەردەو کار زۆر پێویستیان پێیەتی، ئەگەر بکرێت دابمەزرێن باشە، پار لە ناحیەی بالیسان لە ئامادەیی بالیسان دوو مانگ مامۆستای بیرکارییان نەبوو، لەبەر ئەوەی مامۆستای تر تەعین کرا، کوردی بوو، مێژوو بوو، بەس خوێندگایەکە پێویستی پێ نەبوو، جا ئەو تەڵەبەی ئەوسالّ تەخەروج دەکات، دەبێت چ مستەوایەکی هەبێت، نازانم؟. بەنیسبەت دامەزراندنی ژنان، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، لە زۆربەی دائیرەکان و وەزارەتەکان، ئەگەر بچین تەماشا دەکەین لە 70٪ی لەوانەیە ژن بێتن، فەرمانبەری ژن دامەزراوە، بەڵام پۆستە گەورەکان و باڵا دەستەکان پیاون، ئەوانی تر هەمووی ژنن، لەوەی غەدریان لە ژنان کردووە، تەبعەن لەوەش ناکرێت ئێستا بڵێین دەبێت ژن بێت، چونکە ئەو پۆستانەیان نادرێتێ، تازە تەعینن، تازە دادەمەزرێن، ئەگەر لە موستەقبەل ئەو فەرمانبەرانە پلەیان بەرز بێتەوە، ژنەکان پلەکانیان بەرز بێتەوە باشترە، نەك پیاوەکان و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار سەرهەنگ فەرەج کەرەم بکە.

بەڕێز سەرهەنگ فرج محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە وەکو مەبدەئ من پشتیوانی لە رەخساندنی هەلی کار دەکەم، ئەوە شتێکی زۆر زۆر باشە. خاڵێکی تر، کە دەمەوێت باسی بکەم، بەڕاستی مەسەلەی میلاکاتە، بە بڕوای من دەبێت لە ئێستا بەدواوە کارێك بکەین، کە میلاکات رێك بخرێتەوەو بە بڕوای من میلاکات یەکێکە لە ئیشکالیەتە گەورەکانی ئێستای سیستەمی بەڕێوەبردن لە هەرێمی کوردستان، بەجۆرێك کە ئێمە لە هەندێك دائیرە میلاکاتێکی زۆر زۆرمان هەیە، کە ئیختیصاصاتێکی زۆری تیایە، لە هەندێك دائیرەش ئێمە نەقصی ئەو ئیختصاصاتانەمان هەبێت، کە دەکرێت نەقل کردن هەبێت بۆ پڕ کردنەوەی ئەم حاڵەتە، بە کورتی دەمەوێت بڵێم کە پێویستە مەسەلەی میلاکات لێرە بەدواوە کاری بۆ بکرێت بۆ تەرشیق کردنەوەی، بەڕاستی بۆ رێکخستنەوەی، بە پێویستی دەزانم کە لێرە ئیشارەتێك بەوە بدەم، کە زەروورە هەر فەرمانبەرێك لە هەرێمی کوردستان کە دەگاتە سنی تەقاعود، تەقاعود بکرێت بە مووچەیەکی شایستە، لە هەموو دنیا کار دەکرێت، بۆ ئەوەی ئینسان کە گەیشتە سنی تەقاعود، تەقاعود دەکرێت و ئیسراحەت دەکات لە تەنیشتی ئەو ماندوو بوونەی چەند ساڵی رابردووی لە خانەنشینەکەی لێی دەحەستێتەوە لە هەرێمی کوردستان، ئەوەندەی من تێبینیم کرد بێت بە پێچەوانەوەیە، ماندوو بوونەکان، یان ئیشکالیەتەکان، سەر ئێشەکان بۆ هاوولاتیان لە دوای خانەنشینی دەست پێ دەکات، کە خانەنشین بوو، دەبێت بە دوای ئیشێك بگەڕێت، بۆ ئەوەی بژیت، کە ئەمە ئیشکالیەتێکی گەورەیە، بە بڕوای من دەبێت چارەسەر بکرێت، ئەوەی کە دەلیلە بۆ ئەم قسانەی من، لە ماددەی دوای ئەم ماددەیە کە ئێمە موناقەشەی دەکەین، دیارە پشتیوانی هەیە، یان هاوکاری حکومەت هەیە بۆ دەستگیرۆیی کردنی ئەو کەسانەی کە دەیانەوێت نەقل بن، ئەمە ئەگەر دیوێکی پشتیوانی کەرتی تایبەت و هەوڵدان بێت بۆ بووژاندنەوەی کەرتی تایبەت، دیوەکەی تری پیشانی ئێمە دەدات، کە حکومەت چەندێك لە هەلاوسانی میلاکاتدا دەژی. خاڵێکی تر، کە دەمەوێت باسی بکەم، مەسەلەی دابەش کردنی فۆرمەکانە، دابەش کردنی فۆرمەکان، دیارە بە بڕوای من حکومەت پەلەی کرد لە دابەش کردنی فۆرمەکان، ئێمە ماوەیەك لەمەوپێش بڕیارێکی ئەنجومەنی وەزیرانمان بینی بە هەڵوەشاندنەوەی ئەودامەزراندنانەی کە لە ساڵی 2011 کراوە، دیارە ئەوە کارێکی نایاسایی بووەو هەڵوەشاندنەوەکەشی لە شوێنی خۆیدا بووە، بەڵام دەبوو حکومەت چەند رۆژی تریش چاوەڕێی کرد بوایە، بۆ ئەوەی ئەم بودجەیە لە پەرلەمان تەسدیق بکرێت، ئینجا دەستی بە دابەش کردنی فۆرمەکان کرد بوایە، ئەگەر دابەش کردنی فۆرمەکان حکومەت کردوویەتی، بۆ لە سلێمانی فۆرم دابەش دەکرێت، لە هەولێر فۆرم دابەش ناکرێت؟، ئەمە ئیشکالیەتی تیایە. خاڵێکی تر، بە بڕوای من وەکو جەماعەت باسیان کرد، پشتیوانی ئەوە دەکەم، کە ئەولەویەتی تەعینات بۆ سالاّنی رابردوو بێت، یەعنی هەرچەندە ساڵی رابردوو، مەسەلەن دەرچووی زانکۆیەکان، یان پەیمانگاکان لە سالاّنی رابردوو، ئەوە خاڵێکی پشتیوانی کردنیان بێت

بۆ مەسەلەی تەعینات، ژمارەیەکی زۆر عەقدیش هەیە، ئەو عەقدانەش لە مەسەلەی تەعیناتدا لەبەرچاو بگیرێت، پێوەرەکەش پێوەری بەپێی ژمارەی دانیشتوان بێت، ئەوە زۆر زۆر گرنگە، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار عظیمة نجم الدین کەرەم بکە.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەوەی کە مایەی سەرنج و گفتوگۆو قسە لەسەر کردنە لەم ماددە یاساییەکە لە بودجەی ساڵی 2011دا هاتۆتە پەرلەمان، باس لە میلاك و دامەزراندن دەکات، بۆ خۆی ئێستا پێش ئەوەی کە ئێمە گفتوگۆو موناقەشەو پەسند کردنی ئەم ماددە یاساییە لە بودجە بکەین، دابەش کردنی ئەو فۆرمانەی کە دابەش دەکرێت، بۆ خۆی بەشێوەیەکی نایاساییە ئەو دابەش کردنە، کە هێشتا ئەمە لە پەرلەماندا یەکلایی نەکراوەتەوە. خاڵێکی تر، ئەوەی کە من قسەی لەسەر بکەم لە مەسەلەی میلاك و دامەزراندن، ئەوەی کە جێی گرنگی بێت، ئێمە لەناو پەرلەماندا قسەی لەسەر بکەین، ئێمە لەبەر ئەوەی کە تا ئێستا لەناو وەزارتەکاندا، لەناو دامودەزگاکاندا، سەرجەم وەزارەتەکاندا ئاماژێکی راست و دروستمان نییە لەکوێ پێویستمان پێ هەیە، لە کوێ نەقسمان هەیە، لەبەر ئەوەی ئێستا داوا لە هەموو وەزارەتەکان بکرێت، ژمارەی دامەزراندن، پێویستیان بنێرن، من پێموایە جگە لەوەی کە فائیزیشیان هەیە، ژمارەی دامەزراندن بەرز دەکەنەوە، بۆ ئەوەی بۆیان دامەزرێنن، لەبەر ئەوەی کە نەتوانراوە بە هەماهەنگی لەگەڵ هەموو وەزارەتەکاندا تەنسیقێك هەبێت، بزانرێت لەکوێ پێویستی هەیە لەو وەزارەتدا زیاتر دامەزراندن بێت، ئەوەی کە جێی پرسیارە، یان ئەوەی کە جێی تێبینیە، من بە پێویستی دەزانم کە لێرەدا باسی بکەم بۆ مەسەلەی دامەزراندن، ئەو وەزارەتانەی کە زۆر گرنگن، ئەوانەی کە حەقە ئەولەویاتیان پێ بدرێت، من پێموایە بۆ هەموو ساڵەکان، ئەوانەی کە ساڵانە پێویستیەکانیان زیاتر دەکات وەزارەتی پەروەردەو تەندروستی و شارەوانی و کارەبا، من پێموایە ئەو چوار وەزارەتە بۆ دامەزراندن پێویستە ئەولەویەتیان پێ بدرێت، هەرچەندە لەناو ئەم وەزارەتانەشدا کەموکوڕی و کەمتەرخەمی هەیە لە دابەش کردن و ڕێکخستنی میلاکاتدا، من بۆ خۆم بەش بە حاڵی خۆم، ئەوەی کە لە وەزارەتی پەروەردەدا دەبینین، دەیان شوێن هەیە کە بە چڕی مامۆستاو فەرمانبەرو کارگوزارو پاسەوانی تیایە، لەجێگای واش هەیە هیچ نییە، یەعنی ئەمە بۆخۆی دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە نەتوانراوە وەکو پێویست لەناو وەزارەتەکان، لەناو دامودەزگاکاندا بەشێوەیەکی ڕێك و پێك ئەو ڕێکخستنانە هەبێت، من بۆیە ئەو چوار وەزارەتەم دیاری کردووە، لەبەر ئەوەی ئەو وەزارەتانەی کە فائیزی هەیە، کە زیادی هەیە بگوازرێنەوە بۆ ئەو وەزارەتانەی کە پێویستیان هەیە، بۆیە گرنگی دەدەم بەم چوار وەزارەتە. سەبارەت بە خاڵی دابەش کردن بەسەر پارێزگاو یەکە کارگێڕییەکان بەپێی ژمارەی دانیشتوان، من 100٪ پشتگیری قسەکەی کاك شێرزاد دەکەم، لەبەر ئەوەی گەرمیان، چەمچەماڵ و کەلارو کفری و ئەو شوێنانەی کە فۆرمی خۆراکیان نەقل کراوە بۆ

کەرکووك، ژمارەی راستەقینەی ئەو شوێنانە نییە، کە ژمارەی راستەقینەیان وەربگیرێت، نەك ئەو ژمارانەی کە بەپێی فۆرمی خۆراك بێت، لەبەر ئەوە ژمارەیەکی زۆر خەڵك، یان نا عەدالەتیەك دروست دەبێت لەبەینی گەرمیان و پارێزگاکانی تردا، لەبەر ئەوەی فۆرمێکی زۆری خۆراك لە کەرکووکەو ژمارەی دانیشتوانیش لەو جێگایانەی خۆیانن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار ئامینە زکری کەرەم بکە.

بەڕێز ئامینە ذکری سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی یازدە، خاڵە دوێ پشتگیریا رەئیا لیژنا دارایی و یاسایی دکەم، چونکە یاسا ئەنجومەنی گشتیا رێژا هەرێما کوردستانێ، هێشتا نافیز نینە، ئەم نەشێین ئیعتیمادێت قانونەك دەربکەین، پرۆژەکێ کو هێشتا لە پەرلەمانێ مونافەشە نەهاتیە کرن، یا نافیز نینە، ژی بەر هەندێ ژی پشتگیریا وان دکەم.

سەبارەت بە ماددەی سێی، ئەگەر دیماهی کەم ئەم سەح کەینێ بەحسێ هەندێ دکە، کە ئەگەر زێدەڕۆیی سەر رێژانە بینرا، ئەو فەرمانانەی دامەزراندن هەڵدەوەشێندرێتەوە، کە پێچەوانەی ئەوە، ئەز دێ پرسیارێك دکەم، تەعینات ئەمزانی دەستێ وەزارەت داراییدا، ئەو رێژێت کو ئەو دەست نیشانە، ئە ڤە نیشانە هەندێ ختوت قانون دە وەختێ ئیعتیراڤ پێ دکەی، یەعنی پێش وەخت ئەم ئاماژە بدەینە هەندێك و هەندەك دامەزراندن هەبن سەر رێژا وێ دەچێتن، ئەڤە حەقێ موکتەسەبەی هاوولاتیە، هاوولاتی ناچێ بێتن باجا خەلەتیا وەزارەتەك بداتن، ژی بەر هەندێ ئەز نە دگەل هەندێمە کو ئەڤ پەرەگرافا من خاندی تێدا بێت و ژی بێتە دەرێ، وەزارەتا دارایی دزانیت، هەر وەزارەتەك ئەگەر دیف پلانا خو رێژێت کو بۆ دەست نیشان دکاتن و فری دکاتن بۆ وەزارەتێ گو ل وێ رێژێ دێتە دامەزراندن، یەعنی نابێتن هاوولاتی باجی خەلەتی وەزارەتی دارایی بداتن، ئەنجومەنێ بداتن. سەرەڕایێ کو من باوەریەکا بە زێدە سیاسەتا حەکیمانە حکومەتا هەرێما کوردستانێ هەی سەبارەت پاراستنا مافێن ئایین و نەتەوەیێ دی تری کوردستانێ، لێ دیسا ژی جەختێ لسەر دکەم کو دامەزراندنێدا مافێ نەتەوەو ئاینا گور حەجمێ وان بێتە پاراستن. هەروەسا پشتیڤانیا بۆچوونا کاك عمر نورەدینی و کاك عومەر هەورامی دکەم، هەم سەبارەت ئەو خاڵە کو گرێیدای وەزارەتا پەروەردە ڤە، سەبارەت بە وەزارەتا دارایی ئەم حەس دکەین بۆمە دیار بکات وەزیرێ دارایی کو سەرجەم ئەڤ پێنج هەزار میلاکێ بۆ وەزارەتا دارایی دانێ وان پێ تی ڤیستیا چەند میلاکێ هەی دا ئەم بزانین وان بڕیارو تەوصیاتێت کو بێ پەرلەمانێ دادەنێتن دابەشی وەزارەتا بکەین، ئی ل گور پێ تی ڤیاتا وان، بۆچی ئەگەر ئەم سەح کەینێ پەرلەمانتارێ هەمی بەحسی هەندێت کەن کو ئی ل گور مەحافەزاتاو ئی ل گور داخوازییێت خشتە پێ تی ڤی هەر مەحافەزاتێ دامەزراندن بێتە کرن، گەل وەزارەتا بۆ هەندێکی بەر هەنوکە گەلەك ئەو دامەزراندنا هاتینە کرن بەشێوەیەکی دی داخوازییا مەحافەزاتێ و داخوازیا وەزارەتا نەبووینە گور ئیختصیصاتا نەبووینە، ئەگەر نموونەکی بینم بەس

پەروەردا دهوکێ سەرجەمێ 1460 تەعیناتا پتر ل 500 کەسا ئەمر خاص یێ تەعین بووی، وەختێ ئەمر خاص هەبن ئەڤ تو نەشێ گور پێ تی ڤیا وێ ڕێڤە بەریا نوێ ئەو داخوازیا وان پێشکەش کرن تەعینات هەبن، ژی بەر هەندێ ئەز داخواز دکەم کو ئەڤە بێتە بەرچاڤ وەرگرتن. پشتیڤانیە هەڤالێ خو دکەم کو ئەولەویەت بۆ دەرچووێ سالّی پێشوو بێتن، هەروەسا ئەوێت هەتانوکە بە عەقد گەل حکومەتێ ئەو ژیش ڤێ حقوقێ وان پاراستی بن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار سالار محمود کەرەم بکە.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا ئەم ماددەیە جگە لەوەی کە وەکو بیرۆکە هەنگاوێکی گرنگە، کە پشت دەبەستێت بە پرۆژە یاسای ئەنجومەنی ڕاژە، ئەمەش هەنگاوێکی ترە بۆ تێ پەڕاندنی پشت بەستن بە تەزکیەی حزبی و هەندێك ڕێو شوێنی تر، کە تیایدا نا عەدالّەتی دێتە کایەوە، بەلاّم لێرەدا کە قسە لەسەر ژمارەی دانیشتوان و هەرسێ پارێزگاکەی هەرێمی کوردستان دەکرێت، من تەسەورم وایە دوو شوێن، یان دوو توێژیش دەکرێت ئاوڕییان لێ بدرێتەوە، یەکێك لەوانە ناوچەکانی کێشە لەسەرە، ئێمە لەبواری پرۆژە خزمەتگوزارییەکاندا ئیلزاممان بۆیان هەبوو لە پرۆژە یاسای بودجەدا، دەبێت لە مەسەلەی میلاکاتیشدا ئاوەڕدانەوەمان بۆیان هەبێت و، بەنیسبەتێکی تایبەت جێ بکرێنەوە، وەکو بیرۆکەکەش دەرکەوت دەست پێشخەرییەکی ئیجابییە، کە دەست کراوە بە دابەش کردنی فۆرمەکان، چونکە ئەو ماوە کەمەی لەبەردەم سالّی مالیەدا هەیە، تەسەورم وایە ئەگەر پەلەی تێدا نەکرێت ناتوانرێت هەر (25) هەزار میلاکەت تێپەڕێنرێت، بۆیە ئەم دابەش کردنی فۆرمە حەقیقەتێکی دەرخست، ئێستاکە خەلّکی ناوچەکانی کێشە لەسەر، بەتایبەتی ئەوەی من ئاگادار بم لە دوزخورماتوو، لەخانەقین ناڕەزاییەکی زۆر پەیدا بووە، کە دێنە گەرمیان و ئیدارەی گەرمیان فۆرمی دابەش کردنی تەعیناتیان نادرێتێ لەو بارەوەی کە ئەوان لەناوچەکانی ترن، لە کاتێکدا ئێمە کۆلیژو پەیمانگامان هەیە سەر بە زانکۆیەکانی کوردستان لەوێ دەرچوو هەیە، بەتایبەتیش ئەگەر دامەزراندن هەبێت لە پارێزگای سەلاحەددین، لە پارێزگای دیالە بۆ خەلّکی ئەو مەنتیقەیە، عەرەبەکان نوکتەیەکیان هەیە، دەلّێت ئەگەر بتەوێ هەر رۆلّەیەکی عەرەب دانەمەزرێ با لە قائیمەکەماندا دوو منداڵی کورد هەبێت، بۆ ئەوەی ئەو قائیمەیە جێ بەجێ نەبێت، بۆیە من تەسەورم وایە عەدالّەت ئەوەیە ئێمە ئیلزامێکمان بەرامبەر ئەو مەنتیقەیە هەبێت بە ڕێژەیەکی جیاو تایبەت ئاوڕییان لێ بدرێتەوە. خاڵی دووەم/ کوردستانیانی دەرەوە، ئەوانەی پێیان دەگوترێت ڕەوەندی کوردی لە ئەوروپاو لە ئەمریکاو کەنداو شوێنەکانی تر، بەپێی ئیختیصاصاتیش بێت، بەشێك لەمانە کە سالاّنێکی زۆرە لەو ولاّتانە دەژین، لە زانکۆیە گەورەکانی دنیاو لە ئیختیصاصاتی نادر خوێندنیان تەواو کردووە، ئێمە بۆ پێچەوانە کردنەوەی مەسەلەی کۆچ و بووژاندنەوەی ژێرخانی ئابووری و بواری سێکتەرە جیاجیاکانی ئەم هەرێمەی ئێمە، پێویستمان بەو ئیختیصاصاتانە هەیە، ئەگەر لەم بارەشدا، ئەگەر بەشێوەی خاڵ نەکرێتە بڕیار لەچوارچێوەی پێشنیارو تەوصیاتەکاندا بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان، ئەم مەسەلەیە لەبەرچاو بگیرێت،

بەتایبەتی بەشێك لەو رەوەندانەی كە لە سالانی زوو لێرە رۆیشتوون، خۆیان دەرچووی زانكۆ و پەیمانگاكانی كوردستان بوون، ئێستا پێویستیان بە گەڕاندنەوەو دامەزراندن هەیە، سوپاستان دەكەم.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدارحازم تحسین كەرەم بكە.

بەڕێز حازم تحسین سعید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێشەكی ئەز دەستخۆشی لە حكومەتا هەرێمێ دكەم بۆ تەحدید كرنا (25) هەزار دەرەجەی وەزیفی و تەوزیع كرنا وێ لسەر محافەزات و وەحداتی ئیداری لسەر نیسبەی عەدەدی سوكانی، ئەرێ ئەو تەوزیعە شمولی مەناتیقێ موتەنازیع دەكات، ئان نا؟

ئەگەر ناكات، زۆر غەدر لەوان دەكرێت، چونكە لە 90٪ ئێزیدیا هەموو مەناتیقێت موتەنازیعن، وەكو شێخان و شەنگاڵ و تلكێفێ، وەكی دی سیاسەتا حكومەت لە كوردستانێ هیچ فەرقێ لە بەینا قەومیات و ئەدیان ناكات، زۆر مەمنون.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدارحسن محمد كەرەم بكە.

بەڕێز حسن محمد سورە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە ئەم ماددەیە قسە لە دوو شت دەكات، یەكێكیان/ قسە لەسەر ئەو ژمارەیە دەكات، كە رێگا دراوە بە بودجەی ئەمساڵ دابمەزرێت. باس لەوە دەكات كە چۆن ئەم خەڵكانە دابمەزرێن، بەنیسبەت ژمارەكان، هەروەكو ناسكە خان ئیشارەتی پێدا، پارساڵ تەجاوز كرا سەر ئەم یاسایە، بڕیار بوو (9) هەزار كەس تەعین بێت، زیاتر لەو ژمارەیە تەعین كرا، بۆیە بە رەئی من پێویستە فەقەرەیەك زیاد بكرێت، بەوەی كە (لایجوز تعیین موظفین الا علی فقرة (أ))، واتا ئەگەر فەقەرەی (أ) نەیگرێتەوە، تەجاوزێك لەسەر ئەمە نەكرێت. من لەگەڵ ئەوەم ئەگەر مەجال هەبێت لەو ژمارەیە زیاتر تەعین بكرێت، بەڵام لە حاڵەتی وادا، پێویستە حكومەت پرۆژە یاساییەكی مولحەق بنێرێت بۆ پەرلەمان، كە ژمارەكە بەو شێوەیە زۆر بوو، داوا لە پەرلەمان بكات كە ئەم فەقەرەیە تەعدیل بكرێت. بەنیسبەت ژمارەیەكی تر، كە لە وەزارەتی دارایی هاتووە (5300) كەس، لیژنەی دارایی پێشنیارییان كرد، كە ئەم ژمارەیە زۆرە، وەزیری دارایی بەڕێز گوتی من قەبولم نییە، ئەو ژمارە زۆرە لەسەر وەزارەتی دارایی بێت، موافەقەتی كرد (4000) كەس لەم ژمارەیە دابەزێت، ئەم ژمارەیە لە جەدوەلەكاندا هاتووە، جەدوەلەكانیش بەشێكن لە قانونەكە، بۆیە ئەگەر لێرە چاكی نەكەین، ئەوە قانونەكە وەكو خۆی دەڕوات، بە رەئی من ئەمەش فەقەرەیەك هەبێت، كە (4000) كەس بخرێتە سەر ئەم وەزارەتانەی كە هاوكارانم پێشنیاریان كرد، بەتایبەتی بەنیسبەتی صحەو تەربیە.

لەسەر چۆنیەتی دامەزراندن، قسە زۆر كرا، من تەئیدی هەموو رەئیەكان دەكەم، كە هەندێك جیاوازی و تەمییز لەو شتانەدا نەبێت، بەڵام دوو خاڵ هەیە، یەكێكیان/ مەسەلەی تەعین كردن بۆ ئەو پرۆژانەی كە

ئەمسالْ تـەواو دەبـن، پـرۆژەی ئیستیسماری کـە ئەمسالْ تـەواو دەبێـت، پێویستە لـەم (25) هـەزار کەسـە حیسابی پڕ کردنەوەی ئـەو پرۆژانـە بکرێـت، تەئیـدی هاوکـارانم دەکـەم بـەوەی کـە ئەمسالْ، ئێستا (17) هـەزار کـەس هەیـە بـە عەقـد دامـەزراوە لـە حکومـەتی هـەرێم، ئـەم دامەزراندنـە بەشـێکیان میلاکـاتی وەزارەتەکانن و دەرچووی سالاْنی پێشوون، بۆیە ئەولەویەت بدرێت بەوانەو، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار جیهان اسماعیل کەرەم بکە.

بەڕێز د.جیهان اسماعیل بنیامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم هەمی گەل وێ نوقتەینە، کە دامەزراندن پێ تقیا حەسب کەفائات و ئیختیصاصات بـێ، ژی بـەری ئـەو کو حەسب نیسبەی سوکان بێت، بەس هەر گەل رای هـەمی هـەڤالاْنم، ئـەژی لەگـەل وانم کـو عەدالـەت، پـێ تقی عەدالْەت هەبیتن وەختێ دامەزراندن، چونکە هەرێما کوردستانێ ئەم دەزانین کە گەلەك نەتـەوە تێـدا هەینـەو، گەلـەك ئـاینێ موختەلـەف تێـدا هەینـە، ئـەو تشتە ئـەز دبینـم کـو لازمـە بەرچاو بـیتن وەختـێ دامەزرانـدنێ، ئـەز ڤێـرێ د تەئکیـد دکـەم سـەر دەرەجـەی وەزیفـی کـو هاتینـە تـەرخان کـرن بـۆ وەزارەتـا ئەوقاف و کاروبارێ ئاینێ. دوو/ رێڤە بـەری گشتی ئیـت ڤـێ وەزارەتێـت هـەین، کـە رێڤـە بـەریا گشـتی بـۆ کاروبارێ مەسیحی و ئیدیش کو کاروبارێ ئێزیدی، پار سەر میلاکا وەزارەتا ئەوقاف و کاروبـارێ ئـاینێ سـێ دەرەجە وەزیفیدا کاروبارێ مەسیحی، سێ بۆ کاروبارێ ئێزیدی، ژی مـەجموع سـەدو حـەفتێ، ئـەڤ هـەردوو رێڤـە بـەریا بیـنن کـو ئـەوان مەغـدورن، یـەعنی وەختـێ دامەزراندنـدا، چـونکە بـەو نیسـبەیەی کـە ئـەو موحتاجن نادەنێ، ژی بەر هەندێ ئەز پێشنیار دەکەم کو ئـەڤ سالّە ڤان هـەردوو رێڤـە بـەریا بـە نـەزەری ئیعتیبار وەربگرن، کو ئەو حصەتەو وان داخوازی کری لە خوتەدا بۆ وان بێتە تـەرخان کـرن، چـونکە ئـەو بخۆ راستی نە موحتاجی بەس کادیرەك سەر ڤان هەردوو رێڤە بەریا بن، بەلکی وەك هەر بەشکلێکی گشتی ئەگەر ئەم سەح کـەینێ، کـو ئـەوان ژی مەسـەلەن مـە کەنیسـەیەت هـەین، مـە مەعابـدو وەزارەتێـت هـەین بەنیسبەت خوشك و برای ئێزیدی، ئەڤە محتاجی خادم مەسـەلەن حەرەسـە، حەدیقەچیە، یـان چـی بێـت، رێڤە بەریا ئەو دێنە تەعین کرن. نوقتەکا دی سەر وەك ئەندامێکی لیـژنا کاروبـارێ تەندروسـتی و ژینگـە، ئەژی تەئیدا ئەو پێشنیارە دکەم کو پێ تقیا ئەو دەرەجە وەزیفی سەر وەزارەتا تەندروستی هاتینە تەرخان کرن بێنە زیاد کرن، چونکە فیعلەن ئەوان محتاجی کارمەندێ تەندروستی هەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار بلال سلێمان کەرەم بکە.

بەڕێز احمد سلیمان عبدالله(بلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خۆشبەختانە ئەوەی کە من دەمویست بیڵێم هەمووی گوترا، بەس پشتیوانی لە قسەی بەڕێزان دەکەم، جگە لەوە من تەنها پرسیارێکم هەیە لە جەنابی وەزیری دارایی و ئابووری، ئەویش ئەوەیە ئێمە لە ساڵی رابردوو لەپرۆژە یاسای بودجە لەساڵی رابردوو، دوای ئەوەی کە پەسندیش کرا، پێشتر بۆمان هاتبوو کە (616) هەزارو قصور پلەی وەزیفمان هەیە، نۆ هەزارو قصوریش لە پەرلەمان موافەقەی لەسەر کرا، دەبێتە (625,849) کەس، بەڵام دواتر جەنابی سەرۆکی حکومەت لەم پەرلەمانە، گوتی ئێمە (35) هەزار پلەی وەزیفیمان جێ بەجێ کردووە لە ساڵی 2010، کەواتە بەو حیسابە بێت (25) هەزار پلەی وەزیفی لەو بەینە ون بووە، کە پێشتر باسی نەکراوەو تەعین کراوە، ئێستا پلە وەزیفیەکان گەیشتۆتە (625,849)، کە دەبوایە ئێستا ئەم پلە وەزیفیە زیادی کرد بایە، بەڵام ئێستا گەیشتۆتە ئەوە، ئایا ئەو (25) هەزارە چی لێهات؟ ئێستا دوای ئەم (25) هەزارەش دەبێتە (650849). سەبارەت بە ئەم (25) هەزار پلەی وەزیفی، پێشنیاری بەندەش ئەوەیە، وەکو هاوکارانیشم زۆر باسیان کرد، کە ئەولەویەت بدرێت، یەکەم/ بە دەرچووانی سالانی پێشووتر، چونکە ئەوانە سالانێکە چاوەڕێی دامەزراندن دەکەن و ئەولەویەتیان پێ بدرێت. دووەم/ ئەوانەی کە گرێبەستیان هەیە پێشتر لەگەڵ حکومەت، هەیانە پێنج ساڵە، شەش ساڵە، چوار ساڵە، گرێبەستیان هەیە لەگەڵ حکومەتدا، حکومەت بە رەسمی داینەمەزراندوون، وەکو چەند بەڕێزێکیش پێشتر باسی کرد، خانمان و رەگەزی ئافرەتان، من پێم باشە بە حەقیقەت ئەوەش تەئید دەکەم، کە ئەگەر دوو کەس وەکو یەک بوون، پیاوێک و ئافرەتێک، دەرەجەکانیان وەکو یەک بوو ئەولەویەت بدرێت بە ئافرەتەکە، لەبەر ئەوەی رێژەی ئافرەتانمان زۆر کەمترە لە پیاوان لە پلە وەزیفیەکانی حکومی و، توێژەرانی کۆمەلایەتی وەکو مامۆستا عومەرو چەند بەڕێزێکیش باسیان کرد، ئەوانیش بەڕاستی حەقە ئەولەویەتیان پێ بدرێت، لەبەر ئەوەی زەروورن، ئەم (4000) پلە وەزیفیەش، کەمن پێمواید (4000)ی دیکەش زیاتر بکرێت باشترە لەوەی کە لە وەزارەتی دارایی کەم بکرێتەوە، جەنابی وەزیری دارایی پێمان بڵێت دەقیق چەند کەسی پێویستە بۆ وەزارەتەکەی؟ هەموو ئەوانەی کە پێویست نین، لێرە وەکو برای بەڕێزم کاك دکتۆر حەسەن باسی کرد، لێرە بڕیار بدەین تەوزیع بکرێت، ئەگەر بەو شێوەیە بڕوات، ئەو کاتە ئێمە ناتوانین هیچ رەقابەیەکی بخەینە سەر، پێم باشە بدرێت بە ئەم سێ وەزارەتە تەربیەو صحەو شارەوانی، چونکە هەرسێکیان پێویست و زەرورن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار بەفرین حسین کەرەم بکە.

بەڕێز بەفرین حسین خەلیفە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە بوونی ئەو (25) هەزار پلەی وەزیفی یە کە لە بودجەی ساڵی 2011 دیاری کراوە، یەکێکە لە خاڵە گرنگ و جەوهەریەکانی بودجەی ئەمسالّ و مایەی خۆشحاڵی و گرنگیدانی گەنجان و لاوانی کوردستانە،

پێویستە ئەم ڕێژەیەی کەوا دیاری کراوە هەل و دەرفەتی یەکسانی نێوان ڕەگەزەکان ڕەچاو بکرێت بەشێوەیەکی دادپەروەرانە، چونکە بەپێی ئەو ڕێژانەی کەوا هەن ڕێژەی پیاوان لەداموددەزگاو دائیرەکانی حکومی (466070) کەسە، بەلأم بۆ ژنان (142932) کەسە، ئەگەر بە ڕێژەش بێت دەگاتە نزیکەی (77٪) بەرامبەر بە (23٪)، ئەگەر بەپێی ئەم ڕێژانە بێت، کەوا بێت بۆ دەرمانی برینیش بێت ژنانمان زۆر بەکەمی لەناو دامودەزگاو دائیرەکان دەست دەکەوێت. بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان. دەمەوێت هەر لێرەوە ئاماژە بە خاڵێکی تر بکەم، دیارە جیهانی ڕاگەیاندن بەشێکی گرنگی ژیانی مرۆڤایەتی پێك دەهێنێت و بە دەسەلأتی چوارەمیش ناو دەبرێت، وا خەریکیشن وردە وردە شوێنەکەی، دەسەلأتەکەی لەق دەکات، ئەمەش پێویستی بە کادیرانی ئیعلامی و پەروەردەیەکی ئیعلامی هەیە، بەتایبەتی لەنێو کۆمەلگای ئێمەدا، خۆشبەختانە ئێمە لەنێو زانکۆو بەش و کۆلیژەکانی کوردستاندا بەشی ڕاگەیاندنمان هەیە، بەلأم هەرچەندە تا ئێستا وەکو پرۆگرامی خوێندن لەنێو قوتابخانەکاندا وجودی نییە، هەرچەند ئەمە پەیوەندی بە وەزارەتی پەروەردە هەیە، ئایا لە بەشی پلان و خوێندنی خوێان ئەمە تا چەندێك لەنێو پرۆگرامی خوێان دادەنێن؟ بەلأم ئێمە پێویستمان بەوە هەیە، ئەمە وەکو وانەیەك لەنێو قوتابخانەکان بخوێندرێت، لەبەر ئەوەی پێویستمان بە کادیرانی زۆر شارەزاو لێهاتوویی و دروست کردنی کۆمەلگایەکی شارەزا هەیە لەبواری ڕاگەیاندندا، بۆیە من هەر لێرەوە پێشنیار دەکەم دەرچوونی ئەم بەشانە، کە دەرچووی بەشی ڕاگەیاندنمان سالأنێك پێشووتر هەیەو داشنامەزرێنن لەنێو قوتابخانەکاندا، ئەوە بکرێت بە پرۆگرامی خوێندن، دەرچوونی ئەم بەشەش ڕەچاو بکرێت لەم ڕێژەیەی کەوا هەیە، هەروەکو گوتم لەوانەیە وانەکە نەبێت وەکو خوێندن، بەلأم وەکو شتێکی تەمهیدی دەکرێت ئەوانیش تەعین بکرێن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان. خاڵێکی تر، وابزانم زۆر ئاماژەی پێ کرا دەرچوونی بەشی کۆمەڵناسی و علم نەفسە، ئێستا من وەکو قوتابخانەکان باسی ناکەم، چونکە زۆری لەسەر باس کرا، ئەوە پێداویستیەو هەموو قوتابخانەکان پێویستیان پێ هەیە، بەلأم ئێمە وەکو لیژنەی مافی مرۆڤ لە زۆربەی سەردانەکانمان بۆ بەڕێوەبەرایەتیەکانی چاکسازی لە هەرسێ پارێزگاکانی هەرێمی کوردستان، دەبینین کە ژمارەیەکی زۆر کەم لەم دەرچوونە، یان بڵێین توێژەرانی کۆمەلأیەتی و دەروونی لەنێو ئەم چاکسازییانە بوونی هەبوو، لەهەمان کاتیشدا ئەمانە بەشێکن لە پرۆسەی چاکسازی، بەشێکن لە دووبارە بنیاتنانەوەی کەسایەتی سزا دراوە، بۆ ئەوەی جارێکی دیکە بتوانێت بێتەوە ناو کۆمەلگا بە کەسایەتیەکی نوێوە، بۆیە من تکا دەکەم لەو ڕێژەیەی کە دادەنرێت، ڕێژەی کۆمەڵناسان و دەروونناسان لەم ڕێژەیە ڕەچاوی ئەوە بکرێت، کە ئێمە پێویستیەکی زۆرمان لەنێو گرتووخانەو بەڕێوەبەرایەتیەکانی چاکسازی دەبێت، هەروەکو بەڕێز وەزیری دارایش لە دانیشتنەکانی ڕابردوو ئاماژەی بەوە کرد، کەوا ئەو بەشە میلاکیە، یان ئەو پلە وەزیفیەی بۆ وەزارەتی ئەوان دانراوە، دیارە (5322) پلەیە، ئەوان ڕەزامەندییان پیشاندا، کە ئەو ڕێژەیە کەم بکرێتەوە بۆ نزیکەی (1000) کەس، ئەوەی کە دەمێنێتەوە، با ئەم ڕێژانەی کە من ئاماژەم پێ کرد، وەکو بەشی

راگەیاندن و کۆمەڵناسی و دەروونناسی ئیستیفادەی لێ بکرێت بۆ ئەم پلەیە، ئەوانی تریش هەمووی دووبارەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار عبدالله حاجی محمود کەرەم بکە.

بەڕێز عبدالله حاجی محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە دامەزراندن، دیارە هەموومان پشتگیری لە دامەزراندن دەکەین و شتێکی زۆر باشە، بەڵام پێویستە پلان هەبێت، چونکە ڕێژەیەکی زۆر فەرمانبەر هەیە، جەنابی وەزیریش لای ڕوونە، پێویستە ڕێژەی دانیشتوانی هەر پارێزگایەك لەبەرچاو بگیرێت، لایەنی پەیوەندیدار کە وەزارەتەکانە بە تەنسیق لەگەڵ پارێزگاکان ئەمە باشە، بەڵام بۆ ئەوەی سوودیان لێ وەربگیرێت، وەزارەتەکان وا باشترە ئاگایان لەدامەزراندن هەبێت، خەڵکانێکی تایبەتمەند بۆ وەزارەتەکان بنێردرێن، بۆ ئەوەی وەزارەتەکان سوودیان لێ وەربگیرێت، بەپێی ئیختیصاص، چونکە ڕوونەو نموونەش هەیە لەسەر وەزارەتەکان لە سالاڵنی ڕابردوو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار عبدالقادر بازرگان کەرام بکە.

بەڕێز عبدالقادر اکرام جمیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە دامەزراندنی (25) هەزار پلەی وەزیفی، یەعنی بەسەر داموەدەزگاکانی هەرێمی کوردستان، یەعنی هەرسێ شارەکەی هەرێمی کوردستان، بە سەراحەت سەرۆکی پەرلەمان، من پێشنیار دەکەم قەزیەی دامەزراندن بە تەختیتێکی مەرکەزی بێت، تەختیتە مەرکەزیەکەش دەبێت وەزارەتی تەختیت + ئەنجومەنی ڕاژە، یەعنی پێکەوە بن لەم کارەدا، ئەوە یەك. دووەمیش/ دەبێت هەموو نوێنەرەکان، لە سەرۆکایەتی زانکۆیەکان و، لە سەرۆکایەتی پەیمانگاکان و، لە ئامادەییە پیشەییەکان، ئەوانە هەمووی فەرز بکرێتەوە بۆ وەزارەتی تەختیت، ئەو کاتی ئەویش دابنیشێت لەگەڵ ئەنجومەنی ڕاژەدا، بەگوێرەی پێویستی وەزارەتەکان، بەگوێرەی ئیختیصاصات، بەگوێرەی چۆنی دانیشتوانی هەرسێ شارەکە، یەعنی هەروەکو ئێستاکە من ئاگام لێیە لەشاری سلێمانی، یەعنی دەست کراوە بە تەوزیع کردنی فۆرم، لەوانەیە ئەوە شتێکی چاك بێت، یەعنی وابزانم تەختیتێکی مەرکەزی نییە، لەوانەیە ببێتە فەوزایەك بۆ دامەزراندن، یەعنی ئەوەی ڕەئی من وایە بە تەختیتێکی مەرکەزی بێت، بەبێ ئەوەی ببێتە فەوزا، دوایی لە قەزیەی دامەزراندندا مەحسوبیەت و حزبیەت و ئافرەت و ژن و پیاو هیچ فەرقیان نییە، چونکە ئەوە حقوقی خەڵکە، چونکە شەخصێك کە هەژدە ساڵ دەخوێنێت لەدوایی تەخەروج دەکات لە زانکۆ بە هیچ شێوەیەك

و هیچ کەسێك حەقی نییە، مەسەلەن حزبیەت و یان ئەمە ژنە، یان ئەمە پیاوە، یان ئەمەیە، هیچ شتێك شمولیان ناکات، ئیلا پێویستی حکومەت و بەگوێرەی چڕی دانیشتوان دەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار ئارام قادر کەرەم بکە.

بەڕێز ایوب نعمت قادر(ئارام):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا چەند پرسیارێکم هەیە بۆ بەڕێز وەزیری دارایی، هیوادارم وەلأمەکانم دەست بکەوێت، یەکێك لەوانە کۆمەڵێك میلاکاتی زۆر هەیە، کە مووچە خۆرن بەناوی کادیری حزبیەوە، کە ئەمەش لەگەڵ یاسادا یەك ناگرێتەوە، لەکاتێکدا کە مووچە خۆر بێت، بەلأم کادیری حزبی بێت، هەروەها جۆرێك لە نادادگەری دروست دەکات لەناو هاوولأتیانی کوردستاندا، ئایا چ چارەسەرێکی بۆ ئەمە داناوە؟ هیوادارم وەلأمێك وەربگرم. پرسیاری دووەم/ ئەوەیە کە لە کابینەی شەشەم کۆمەڵێك وەزارەت یەکخران، کۆمەڵێك وەزارەتیش بوو بە دەستە، زۆرێك لە موستەشارو مودیر عام و هەروەها فەرمانبەری خوارەوەش تا ئێستا ئەو میلاکاتانە لە مانگی یەك رۆژ، دوو رۆژ دەوام دەکەن، بەلأم مووچە خۆریشن، ئایا بۆ تا ئێستا چارەسەر نەکراوە؟ لە کاتێکدا ئەو وەزارەتانە یەکخرا، یەکێك لە برگەکان ئەوە بوو، کە پێویستە چارەسەری.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ئارام باسی میلاك دەکەین، چاوەکەم، باشە، فەرموو.

بەڕێز ایوب نعمت قادر(ئارام):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

میلاکە، ئایا ئەو فەرمانبەرانە چارەنووسیان چیە؟ تەقاعود دەکرێن، یاخود نەقل دەکرێن بۆ شوێنێکی تر؟، وەزارەتەکان، دەستەی ژینگە، دەستەی مافی مرۆڤ، هەروەها وەزارەتی وەرزش و لاوان.

پرسیارێکی تریشم ئەوەیە، ئەو فۆرمەی هەندێك لە پەرلەمانتاران باسیان کرد، کە ئێستا لە سلێمانی دابەش کراوە، بەلأم خەڵکی هەولێر داوای کردووە، ئەوانیش فۆرم وەربگرن، بەلأم پارێزگای سلێمانی داوای کردووە تا بودجە پەسند نەکرێت، ئێمە ئەو فۆرمە تەوزیع ناکەین.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پارێزگای سلێمانی؟ فەرموو.

بەڕێز ایوب نعمت قادر(ئارام):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ببووڕە، هەولێر، یاساییە، ئەمەی کە فۆرمەکە تەوزیع کراوە، یان ئەوەی بەڕێز پارێزگاری هەولێر، یەعنی بۆچی لەوێ تەوزیع دەکرێت؟ بۆچی لێرە تەوزیع ناکرێت؟ پرسیاری چوارەمم/ ئایا مەسیری ئەوانەی کە

بڕیاری هەڵوەشاندنەوەی تەعینەکەیان دراوە لە رووی یاساییەوە، هەروەها لە رووی ئیداریییەوە چیە؟ چەند پێشنیارێکیشم هەیە، یەکێك لەوانەی مەسەلەی ئەولەویەتدان بەوانەی کە بە عقود دامەزراون، داواکارم لەلیژنەی یاسایی، کە لە ماددەی (5/19) لە قانونی موازەنەی عێراقی هەمان شت هاتووە، یەعنی ئەو فەقەرەیە تەسبیت بکرێت لە یاسای ئێمەدا، کە ئەویش دەڵێت ئەولەویەت بۆ ئەوانە بێت کە بە عەقود دامەزراون، حیساب کردنی ئەو سالأنەش کە بە خدمە، ئەو سالأنەی کە دەوامیان کردووە بکرێت بە خدمە بۆیان. هەروەها بە هەمان شێوە لە قانونی موازەنەی عێراقیشدا هاتووە، ئەو زەوابت و شروتانەی کە میلاکاتی بەسەردا تەعین دەکرێت، ئیعلان بکرێت لە دەزگاکانی راگەیاندندا، بۆ ئەوەی هاوولأتیان بزانن لەسەر چ ئەساسێك تەعین دەکرێن؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار هاژە سلیمان کەرەم بکە.

بەڕێز هاژە سلیمان مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی راگەیاندنی حکومەت بۆ ئەو (25) هەزار پلە وەزیفیە، هەرچەندە من پێموا نییە کێشەی بێ کاری بەو شێوەیە چارەسەر بکرێت، ئەگەر ئێمە بمانەوێت بە ریشەیی چارەسەری بکەین، بەو شێوەیە چارەسەر ناکرێت، بەڵأم دەکرێت ئێمە چەند کەلێنێك بەوە پڕ بکەینەوەو بەشێوەیەك ئەگەر هاتو ئەم خالأنەی خوارەوەمان رەچاو کرد: یەکەم/ دەربارەی چۆنیەتی دابەش کردنی پلە وەزیفیەکان، بەڕاستی دەبێت لەنێوان وەزارەتەکان، یەعنی ئەو وەزارەتەی زیاتر پێویستی بە پلەی وەزیفی هەیە بۆی دابمەزرێت، بەتایبەتیش ئەو فەرمانگانەی لەناو وەزارەتەکان کە پێویستیان پێی هەیە بۆی دابمەزرێت. دەربارەی ئەوەی رەچاو کردنی یەکسانی جەندەری، زۆربەی هاوکارانم باسیان لێوە کرد، منیش داوا دەکەم رەچاوی یەکسانی جەندەری بکرێت، چونکە بەڕاستی بەپێی ئەو جەدوەلەی هاتووە، جەدوەلی ئیجمالی (بعدم القوة العاملة) لە رێژەی پیاوان (ذکور 466,70) یە، (اناث 142,1932)، واتا جیاوازییەکەی (323,198)، بۆیە بۆ ئەوەی ئێمە بتوانین کە زیاتر ئافرەتان رێگایان پێ بدەین دابمەزرێن، چونکە ناتوانن لە مەجالی تر کار بکەن و، زیاتر بۆ ئەوەی مافەکانیان پارێزراو بێت، زیاتر خزمەت بە کۆمەڵگا بکات. هەروەها پێشنیار دەکەم وەکو ئەوەی زۆربەی هاوکارانیشم تەئکیدیان لێ کردەوە، کە ئەو فەرمانبەرانەی بە عەقد دامەزراون ئێستا بکرێن بە رەسمی، بەتایبەتی ئەوانەی کە خاوەن بڕوانامەن و خیبرەیان لە ئیشەکە پەیدا کردووە. هەروەها ئەولەویەت بدرێت، بەڕاستی ئەوەش خاڵێکی گرنگە، بۆ نموونە، دەبینین لەنێو هەندێك خێزاندا چوار کەسی تەخەروج کردووە، بەڵأم کەسی دانەمەزراوە، بەڵأم لە خێزانێکی تر چوار کەسی تەخەروجی کردووە سێی دامەزراوە، بۆیە دەبێت رەچاوی ئەوە بکەین، چونکە ئەگەر ئێمە یەك، دوو کەس لەو خێزانەی کە کەسیان دانەمەزراوە دایانمەزرێنین، کاریگەری هەیە لەسەر بژێوی ژیانی ئەو خێزانە.هەروەها پشتگیری لە رەئی هاوکارم کاك سالار دەکەم بە دامەزراندنی ئەو کەسانەی کە چەند سالّە

لە دەرەوەی ولاّت بوون و ئێستا گەڕاونەتەوە کوردستان، بەتایبەتی ئەوانەی کە ئیختیصاصی نادریان هەیە، کوردستان پێویستی بە دامەزراندنیان هەیە. دەربارەی دامەزراندن، بەڕاستی هەندێك مەجال هەیە، بەتایبەتی مەجالی ژینگە زۆر پێویستی بەوە هەیە، بەتایبەتی ئەو کەسانەی کە ئیختیصاصیان لەو مەجالەدا هەیە، ئەگەر لە میلاکاتی وەزارەتەکانی تر، بۆ نموونە زۆر لە هاوکارانم ئیشارەتیان پێدا، ئەوەی کە لە میلاکی وەزارەتی مالیە زۆرە، ئەگەر بتوانرێت لەو مەجالە دابمەزرێن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار ئەڤین عمر کەرەم بکە.

بەڕێز ئەڤین عمر احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا من پشتگیری لە رەئی لیژنەی یاسایی و لیژنەی دارایی دەکەم، سەبارەت بە خاڵی دووەم، کە دەڵێت دەبێت تەعینات لەسەر زەوابت و تەعلیماتی کارپێکراوی ئێستای ئەنجومەنی وەزیران بێت، نەك لەسەر ئەساسی ئەو پرۆژە یاسایەی کە جارێ تا ئێستا لە پەرلەمانی کوردستاندا دەنگدانی بۆ نەکراوەو نەکەوتۆتە بواری جێ بەجێ کردنەوە. پاشان من لێرەدا پرسیارێکم هەیە تەوجیهی بەڕێز وەزیری دارایی دەکەم، ئایا ئەم ڕێژەی ئێمەی ئێستا بۆمان هاتووە، بەو قائیمانەی کە هەر وەزارەتێك و ژمارەیەك فەرمانبەری بۆ دیاری کراوە، بۆ ئەوەی بۆ ساڵی 2011 دابمەزرێت، ئەگەر ئێمە هاتو ئەو پرۆژەیەمان لێرە تەسدیق کرد، بزەبت ئەو ژمارەیە کە ئێستا لە پرۆژەکەدا بۆمان هاتووەو دیاری کرا، ئەو ڕێژەیە بزەبت تەسبیت دەکرێت، چونکە وەکو ئێمە بۆمان دەرکەوتووە چەند ڕۆژێکە گفتوگۆ دەکرێت و لە لیژنەکاندا پێشنیار کراوە، کە دەبینین وەزارەت هەیە پێویستی بە زیاتر هەیە، پێویستی بە خەڵکێکی زیاتر هەیە دابمەزرێت لەسەر میلاکی، چونکە فیعلەن پێویستی بە خەڵکێکی زیاتر هەیە لەو ڕێژەیە، لە بودجەی ساڵی 2011 بۆی دیاری کراوە، بەڵام وەزارەت هەیە پێویستی بەو ڕێژەیە نییە، کە بۆی دیاری کراوە، بۆ نموونە، من وەزارەتی پیشەسازی و بازرگانی باس دەکەم، کە ڕێژەی (320) کەسیان بۆ میلاکی ساڵی 2011 دیاری کراوە، بەڵام فیعلیەن خۆیان پێویستیان بەو ڕێژەیە نییە، کە خۆیان فیعلی ئێستا (6325) فەرمانبەریان هەیە، بەڵام ئەو ڕێژەی کە بۆیان دیاری کراوە، ئەوان کە قسەمان لەگەڵ کردووە، دەڵێت ئێمە پێویستیمان بەم ژمارەیە نییە، کە بۆمان دیاری کراوە، بەڵام وەزارەتی تر هەیە پێویستی پێ هەیە، ئینجا ئەگەر بکرێت گۆڕانکاری بکرێت لە ژمارەکاندا، وابزانم کارێکی باش دەبێت.سەبارەت بە گەرمیان، من پشتگیری لە ڕەئیەکەی کاك شێرزاد حافز و عەزیمە خان دەکەم، تەعامول کردن لەگەڵ ئیدارەی گەرمیان، بەڕاستی دەبێت تەعامولێکی تایبەتی بێت، چونکە دانیشتوانی فیعلی ئەو ناوچەیە (450) هەزار کەسە، بەڵام (90 تا 100) هەزار کەس، یان زیاتر فۆرمی خۆراکیان لە دەرەوەی ناوچەی گەرمیانە، بۆیە ئەگەر بێتو تەعامول کردن لەگەڵ ناوچەی گەرمیان بەپێی دانیشتوان بێت، نەك بەپێی فۆرمی خۆراك بێت، چونکە وەکو گوتمان دانیشتوان زیاترە لەوەی کەوا بەپێی فۆرمی خۆراك بۆیان دیاری کراوە.هەروەها پشتگیری لەو

رەئیە دەکەم، کەوا ناوچە دابڕاوەکان هەرچەندە تەعامولیان لەگەڵ کراوە وەکو ئەوەی بۆ تەعینات، ئەگەر بێتو لەبەرچاو بگیرێت و لە میلاکاتی ئەمسالێشدا رێژەیەك بۆ ناوچە دابڕاوەکان دیاری بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دوو بەڕێز کە درەنگ هاتنە ژوورەوە، یەکیان/ کاك عبدالرحمن حسین، ئەویتریان سۆزان خان، کە وەختی ناونووسین لێرە نەبوون، مەجالیان پێ دەدەین، کاك عبدالرحمن فەرموو، پاشان سۆزان خان.

بەڕێز عبدالرحمن حسین ابابکر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر سوپاس، ئەوە باسی میلاك دەکرێت، بەلای منەوە میلاکات زۆر هەڵەی تیایە، دەمانەوێت رێك بخرێت، یەعنی زیاتر رێکخستنی پێویستە، لەوانەیە مەسەلەن دەتوانین بڵێین ئەم میلاکاتانەی کە ئێستا هەنە، دەتوانین بڵێین لەلای میلاکاتەوە خۆیان ئیشکالیان هەیە، یان لە دەسەلآت، یان بە وەزیر بڵێین دەسەلآتی ئەم میلاکە رێك بخەین و تەنزیم بکرێت و دەسەلآتی بۆ ناچێت، من نموونە دەهێنم وەزارەتی ئەوقاف (1750) مزگەوتمان هەیە لە هەرێمی کوردستان، ئەم (1750)یە (750) مزگەوت، کارمەندو ئیمام و خەتیبی تیایە، (1000)یش بێ ئیمام و بێ خەتیبە، هیچ کەسێکی تیا نییە، هەروا دەرگای گرتیەو هەزار مزگەوتمان هەیە کەسێکی تیا نییە، من پرسیم لە وەزیرێك، گوتم بۆ خەڵك لەوێ نەقل ناکەی بچنە ئەوێ، ئەم هەموو تەزەخومەی لەو مزگەوتە هەیە، گوتی من دەسەلآتم نییە، من ناتوانم نەقلیان بکەم، رێگە بەمن نادەن نەقلیان بکەم، کەواتە لێرە میلاك ئیشکالی هەیە، ئەمە بۆ دەسەلآتی وەزیر ئەم میلاکە رێك بخات، ئەم مزگەوتە تا مزگەوتی تر، تا رێکی بخات و رێك بخرێت، من پێمواییە ئەمە زۆر ئیشکالی هەیەو دەبوایە ئەمە چاوخشانێکی لێ بکات وەزیری بەڕێز. بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.دوای ئەوەی من دەمەوێت ئەولەویەت بە دامەزراندن ئەولەویەتەکە بۆ ئەو کەسانە بێت، کە لە دامودەزگای حکومەت و لە وەزارەتەکان و لە یەکەی کارگێڕییەکان گرێبەست هەنە، لەوانەیە چوار ساڵە، پێنج ساڵ هەیە گرێبەستیان لەگەڵ دائیرەیەك هەیە، عومری گەورە بووە، ئەگەر ئەوە پێویستە بچین کەسێکی تر بێنین، ئەوە لەکوێ تەعین دەبێت؟ ئەوە گوناحێکی گەورە بەسەری ئەوە دەبێت و چ گوناحێکی نییەو خزمەتی کردووە بۆ ئەو دائیرەیە بە (250) هەزار دینار، یان بە (300) هەزار دینار، هیچ زیاتری پێ نەدراوە، بەڵام فەراغێکی هەبووە، ئەو کاتە کەس نەبوو تەعین ببێت بەو پارە خۆی هات چووە ئەوێ و وەکو خزمەتی کردووە بۆ ئەو دائیرەیە، ئیستیفادەی لێ کردووە، یەعنی دەمەوێت پێشنیارەکەم بەرچاو وەربگیرێت، کە ئەولەویەت بۆ ئەو کەسانە بێت کە لەوێ گرێبەست بوونە. مەسەلەن ئەو مەنتیقەی دابڕاوەکانیش بەرچاو بگرن، ئەوەش شتێکی زۆر باشە، ئیدارەی گەرمیانیش ئەوە حیسابێکی تایبەت بکەن، خوشکێك لێرە باسی وەزارەتی صناعەی کرد، گوتی ئەوە (350)، (400) هەزاری بۆ داناوە، (450) هەزاری داناوە بۆ دامەزراندن، کە ئەوان خۆیان پێویستیان پێ نییە، ئەمە چ تەختیتێکە؟ چ بیر کردنەوەیەکە؟ چۆن دامەزراوە؟ بۆ وا دابنێن هەر لە خۆیانەوە، کە پێویستیان پێ نەبێت، کەچی لە مەجالێکی تر بە هەزارەها کەسی پێویستە، بۆ لەوێ

هەرێمی کوردستان - عێراق
پەرلەمانی
کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلەکان

69

سالّی/ 2011 – بەرگی شەست و نۆ

چاپی یەکەم/ سالّی 2011

پێڕیست

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (22) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – یەك شەممە 2011/5/29 ل 5

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (23) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2011/5/23 ل 109

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (24) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2011/5/31 ل 257

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (25) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2011/6/14 ل 291

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (26) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2011/6/15 ل 325

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (22)

یەك شەممە رێکەوتی 2011/5/29

کاتژمێر (10،30)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی یەك شەممە رێکەوتی 2011/5/29 پەرلەمانی کوردستان - عێراق بە سەرۆکایەتی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی) سەرۆکی پەرلەمان و, بە ئامادەبوونی بەڕێز فرست أحمد عبدالله سکرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (22)ی خولی سێیەم, ساڵی (2011) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (1)ی ماددە (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموارکراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (22)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کات (10،30)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی یەك شەممە رێکەوتی 2011/5/29 دا بەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆکردن و بڕیاردان لەسەر پڕۆژە بودجەی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2011و یاساکەی.

2- وتاری رێزدار سێرجۆن مێجەر سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیرانی بەریتانی پێشتر دۆستی دێرینی گەلی کوردستان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، دانیشتنەکەمان دەکەینەوە، بەرنامەی کار، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی دووەم، خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن (22)، رۆژی دانیشتن 2011/5/29، بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگەی (1)ی ماددە بیست لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموار کراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاریدا کە بەرنامەی کاری دانیشتنی ژمارە (22)ی ئاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کاتژمێر (10,30)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی یەك شەممە رێکەوتی 2011/5/29 دا بەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆکردن و بڕیاردان لەسەر پڕۆژە بودجەی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2011و یاساکەی.

2- وتاری رێزدار سێرجۆن مێجەر سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیرانی بەریتانی پێشتر دۆستی دێرینی گەلی کوردستان.

بەڕێزان، ئێستا لەبەر ئەوەی بەڕێزیان ماوەکەیان مەحدودەو، ئێمە پێشتر بەرنامەی بودجەمان هەبوو، بۆیە ئێستا بەڕێزیان دەخەینە پێشەوەو، ئەوەش پێویستی بە دەنگدانی ئێوەی بەڕێز هەیە، کە فەقەرەی دوو دەهێنینە یەك، کە کارەکانی بە خۆشی تەواو بوو، پاشان ئێمە لەسەر کارەکانمان بەردەوام دەبین.

بەڕێزان، ئێستا کێ لەگەڵ ئەوەیە وتاری ڕێزدار سێرجۆن مێجەر سەرۆکی ئەنجومەنی بەریتانیای پێشوو بێتە خاڵی یەکەم، دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەکۆی دەنگ پەسند کرا، ئێستا دەچینە سەر بڕگەی یەکەم وتاری ڕێزدار سێرجۆن مێجەر سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیرانی بەریتانی پێشتر دۆستی دێرینی گەلە کەمان، کە لە ڕۆژانی تەنگ و دژواردا ئەم بەڕێزە لە گەڵمان بووە، بۆیە بەخێرهاتنێکی گەرمی دەکەین، ئەمڕۆ لە ماڵی گەلی کوردستان، لە پەرلەمانی کوردستان.

ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمانی کوردستان، ئەمڕۆ لە پەرلەمانی کوردستاندا میوانێکی ڕێزدارمان هەیە، میوانێکی مرۆڤ دۆست و دیموکراتخواز، دۆستی پڕ شانازی گەلی کوردستانە، ڕێزدار جۆن مێجەر سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیرانی پێشتری بەریتانیا.

ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان، ئەم بەڕێزە لە ژیانی ئاسایی و سیاسی خۆیدا زۆر کاری گرنگی کردووە، کاری گرنگ و بەرزو پیرۆزی ئەنجامداوە، بۆیە زۆر ئازیزو خۆشەویستە لە دڵمان، بەڕێزەوە سەیری دەکەین، خەڵکی گشت کوردستان وەفاو دڵسۆزی و هەوڵدانی ئەم بەڕێزەی لە بیر ناچێت، لە ژیانی کەسایەتی خۆیدا کارێك لە کارە گرنگەکانی یاسای میساقی نیشتمانی بەریتانی بوو، (سزجن چارتەر) کە هەوڵیدا بۆ ئەوەی نەزاهە لە کاروباری حکومەتی بەریتانیا بەردەوام بێت و موحافەزە بکرێت و کارەکان بە ڕێك و پێکی بەڕێوە بچێت، کە ئەمە یەکێکە لە شاکارەکانی ئەم بەڕێزەو لە وەختی خۆی ئەنجامی داوە، هەر ئەم بەڕێزە بوو بەردی بناغەی پرۆسەی ئاشتی دانا لەگەڵ باکووری ئیرلەندا کە تێیدا گەیشتنە ڕێککەوتنی (داونینگ دیکلارەیشن)و پاشان گەیشتنە ڕێککەوتنی (گود فرایدەی)، کە ئەمە لە ساڵی 1998 بوو، بەڵام بەردی بناغە لەلایەن ئەم بەڕێزە دانرا بوو، کە لەسەری ڕۆیشتن و گەیشتنە ئەو ئاشتییە.

بەڕێز سێرجۆن مێجەر ناسراوە بەکەسێکی دۆست و پاڵپشتی گەورەی نەتەوەی کورد، بەتایبەتی لە دوای جەنگی کەنداوی یەکەم، ئەویش بەکارە بێ وچانەکان و هەوڵدانی بۆ رازی کردنی نەتەوە یەکگرتووەکان، کە ناوچەیەکی ئامین بۆ گەلی کوردستان دابمەزرێت، کە بەو کارە ڕژێمە دکتاتۆرەکان نەتوانن بە فڕۆکەکانیان هێڕش بێننە سەر گەلی کوردستان، هەر ئەو سەبەبە بوو ناوچەیەکی ئامن بۆ کوردستان دانرا، مەترسی تراژیدیایەك و مەئاساتی تروجینۆساید دژ بە گەلەکەمان ڕاوەستا، بۆیە زۆر گرنگە، زۆر پێویستە هەموو وەختێك بەخۆشی یادی بکەینەوە، هەموو دەزانن کە پێشتر هەر ئەو ڕژێمە بوو (4500) گوندی کوردستانی لەگەڵ خاك یەکسان کرد، هەر ئەو ڕژێمە دکتاتۆرە بوو (182) هەزار ئینسانی نێرو مێ و پیرو گەنجی زیندە بەچاڵ کرد، شوێنەکانی زۆربەی هەرە زۆریشیان تا ئێستا لە بیابانەکانی باشوورو

شوێنەکانی تری عێراق شاردراوەتەوەو ون بوون، هەر ئەو رژێمە بوو چەکی کیمیایی لە کوردستانی عێراق بەکار هێنا لە هەڵەبجەو گشت شوێنەکانی تری کوردستان، کە هەموو ئاگادارن و لەبیرمانە.

بۆیە بەڕێزان، ئێمە سوپاسی ئەم میوانە قەدر گرانە دەکەین، کە ئەمڕۆ لێرە لەلامانە، بەڕێز جۆن مێجەر زۆر بەسەربەرزانەوە، بە جەدارەتەوە، زۆر بە شەجاعەتەوە جێگای خۆی لە مێژووی نەتەوەیی کوردو کورستاندا کردەوە، ئەوەش شایانی تەقدیرو ڕێزلێنانی بێ پایانی نەتەوەی ئێمەیە، ئەمەش وای کرد کە میللەتی کورد جارێکی تر بڵێت نەك تەنها چیاکان دۆستی ئێمەن، بەڵکو کەسانی دیموکراتی خوازو مرۆڤ دۆست و دڵسۆزی وەکو ڕێزدار جۆن مێجەریش، دۆستمان هەیە لە هەموو شوێنەکانی تری دنیا، لەگەڵ ئەوەی ئێستا گەلەکەمان بە ئازادی لە کەش و هەوایەکی دیموکراسی دەژێیت و دەوری هەیە لەبەرەو پێش بردنی پرۆسەی دیموکراتی، بەڵام هێشتا پێویستی زۆرمان هەیە بە هەوڵی دۆستان، بەتایبەت ڕێزدار سێرجۆن مێجەرو دۆستەکانی و خەڵکی وڵاتەکەی و وڵاتانی دیموکراتخواز، بۆ بەهێز کردنی پرۆسەی دیموکراسی لە هەرێمی کوردستان و بە جینۆساید ناساندنی تاوانەکانی دژ بە نەتەوەکەمان، کە لە دادگای عێراق، لە ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراق و لە پەرلەمانی کوردستان بە جینۆساید ناسێندرا، بەڵام پێویستمانە لە کۆڕی نێودەوڵەتی بە ڕەسمی بناسرێت، بۆیە پێویستمان بە هەوڵی ئەو دۆستە بەڕێزو بەرزانەشە، کە بەردەوام بن لە پاڵپشتی میللەتەکەمان بۆ ئەو کارە پیرۆزانە، ئەم بەڕێزە وەکو لە پێشەوە ئاماژەمان پێ کرد لە وڵاتەکەی خۆشی جێگەی پەنجەکانی دیارە، لەبەرەو پێش بردنی ئابووری بەریتانیا، کاتێك کە بووە سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران ئابووریەکی ناخۆشیان هەبوو، بەڵام بەڕێزیان ئابووریەکی تەندروستی تەسلیمی گەلی بەریتانیا کرد، بە هەوڵ و بەردەوامی لەسەر کارەکانی، ئەم بەڕێزە زۆر بە چاکی ناسراوە دەستی بە پرۆسەی چاکساری لە وڵاتەکەی خۆی کرد، بەتایبەتی لە بواری پەروەردەو لە زەمانی ئیجتیماعی، کە ئەو کاتە وەکو بەڕێزیان، وەکو زۆر لە نووسینەکانی ئیشارەتی پێ دەکات، لەبەر کەمی دارایی نەیتوانی هەمووی تەواو بکات، بەڵام دەستی پێ کرد ئەوانەی دوای بەڕێزیشیان بەردەوامن لەسەری، ئەم بەڕێزە دۆستی وەرزش کارانە، زۆر کەیفی بە فوتبۆڵ دێت، گوێ لە مۆسیقا دەگرێت، خوێندنەوەی زۆر دەکات، موتاڵەعاتی خۆی هەیە، حەز لە ئۆپێرا دەکات و دۆستی ئینسانە، دژی تۆندوتیژیە، بۆیە پێویستمان بە ئینسانی وەکو بەڕێزیان و ئەمسالی هەیە، کە پرۆسەی دیموکراسی لە کوردستان دەستی پێ کردووەو باش جێگەی خۆی بگرێت و پەرە بسەنێت و هەڵەکانی لێ لابچێت و ئەو تەجروبە پڕ لە قیمەتەی کە لە وڵاتێکی وەکو ئەمڕۆی بەریتانیا هەیە ئیستیفادەی لێ بکەین، وەکو بەڕێزیان دەڵێت (700) ساڵ تەجروبەی دیموکراتی ئێمە، ئینجا وای لێهاتووە، بەڵام پێویستە ئێمە سوود لە تاقیکردنەوەکانیان لە بەرهەمەکەی وەربگرین و سەبرمان هەبێت، ئەم بەڕێزە یەکێك لە کارەکانی کە پێی سەرکەوتووە سەبرە، خۆی دەڵێت سەبرو، هەوڵدان و، تەسلیم نەبوون بە شکست، جارێك شکستت هێنا،جارێکی تر سەر دەکەویت، دوو جار شکستت هێنا، جارێکی تر سەر دەکەویت، تەسلیم نەبوون بە شکست سەرکەوتنی لەپێشە، من زۆر زۆر خۆشحاڵم ئەمڕۆ ئەم میوانە قەدر گرانە لێرە دەبینم، هەروەها

پڕ بەدڵ بەخێرهاتنی جەنابی سەفیری بەریتانیاو کونسوڵ و بەرپرسی عەسکەری و خانمی بەڕێز بەیان خانیش دەکەین، کە هاوڕێیانە، هەموو بەخێر هاتن بۆ پەرلەمانی کوردستان.

ئێستا داوا لە بەڕێزیان دەکەین کەرەم بکات بۆ پێشکەش کردنی وتارێکی بەنرخ لە پێش پەرلەمانی کوردستان، بۆ خەڵکی کوردستان، فەرموو.

بەڕێز سێرجۆن مێجەر/ سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیرانی بەریتانیای پێشتر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو پەڕی سوپاسگوزاری خۆم ئاراستەی جەنابی سەرۆك بارزانی دەکەم بۆ داوەتکردنی من تاکو سەردانی کوردستان بکەم، دەمێکە داوەتنامەی بەڕێزیانم پێگەیشتووە، بەڵام بەداخەوە لەبەر چەند هۆکارێکی جیا نەمتوانی وەڵامی ئەو داوەتنامەیە بدەمەوە تا ئەمڕۆ.

جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، دەمەوێ سوپاسی بەڕێزیشتان بکەم، کە ئەم دەرفەتەیان پێ بەخشیم، تا وتەیەك پێشکەشی ئەم پەرلەمانە بکەم، شەرەفێکی گەورەیە بۆ من کە لێرەم، هەم جێگەی شانازی و هەم جێگەی خۆشحاڵیمە کە من ئەمڕۆ لێرەم، شانازی بەوە دەکەم کە بەریتانیا رۆڵێکی بەرچاوی بینیوە لە پاڵپشتی کردنی کوردستانی عێراق، هەروەها خۆشحاڵیشم بەو پێشکەوتنەی ئێوە بەدەستتان هێناوە لە پەرەپێدانی دیموکراسی و بنیاتنانی ئابووری و کارکردن بۆ سەقامگیری عێراق بەگشتی. ئەم سەردانە یادگاری گەورەم بیر دەهێنێتەوە، هەروەك بەڕێزیشتان ئاماژەتان پێدا.

جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، لە کۆتایی جەنگی یەکەمی کەنداو، لەو کاتەی سەددام حوسێن تاوانی جینۆسایدی لە دژی گەلی کورد ئەنجام دەدا، ئێمە لە بەریتانیا ئەو بارودۆخەمان بەشتێکی ترسناك و قێزەوەن سەیر دەکرد، فشارەکانی خۆمان بەکارهێنا بۆ دامەزراندنی "ناوچە ئارامەکان" بۆ ئەو کوردە ئازایانەی کە هێڕشیان دەکرایە سەر، یەکێتی ئەورووپاو کۆمەڵگای نێودەوڵەتی بەگشتی ئەو بیرۆکەی ئێمەیان پەسند کرد، "ناوچە ئارامەکان" دامەزرێندران و رێگە لە تراژیدیایەکی گەورە لە دژی مرۆڤ گیرا، ئەو خۆپیشاندانانەی سەر شەقام بەم دواییە لە رۆژهەلاتی ناوەڕاست و باکووری ئەفریقیا بە جیهانی پیشاندا، کە ملیۆنەها خەڵك لەو ناوچانە دیموکراسیان دەوێت، ئەوانەی داوای ئازادی و حکومەتی بەرپرس دەکەن، دەیانەوێ کاریگەریان هەبێت لە شێوازی حوکمڕانی کردنیان لە لایەن دەسەلاتەوە، لە دوای رووخانی سەددام، کوردستانی عێراق و عێراق بەگشتی رێچکەی هەنگاونان بەرەو دیموکراسیان گرتووە، ئێوە لە زووەوە رووبەڕووی زۆرێك لەو ئاستەنگانە بوونەتەوە، کە خەڵکی تر ئێستا لە رۆژهەلاتی ناوەڕاست وا خەریکن رووبەڕوویان دەبنەوە، هەر ولاتێك تایبەتمەندی خۆی هەیەو ماف ئەوەی هەیە کە بەو شێوەی دەیەوێ پێش بکەوێت بە کەلتوورو دابونەریتی خۆیەوە، ناکرێ رۆژئاوا شێوازەکانی گۆڕانکاری دیار بکات لە ناوچەکە، ئەمە شۆڕشی رۆژئاوا نییە، ئەمە شۆڕشێکی عەرەبیە، مامەڵە کردنی شانشینی یەکگرتوو (بەریتانیا) بەندە لەسەر رێزگرتنی هەمیشەییمان لە شکۆمەندی و خواستەکانی گەلانی عەرەب، ئەزموونی عێراق دەتوانێ رێبەری ولاّت بکات، ئەوەش پیشان دەدات کە چاکسازی مەترسی نییە لەسەر

سەقامگیری، بەڵکو دەستەبەرو زامنی سەقامگیریە، کاردانەوەی زۆردارانە لەلایەن هەر حکومەتێك تەنها دەبێتە هۆی زیاد بوونی داواکاری بەرەو گۆڕانکاری وئاستی پێویستی ئەو گۆڕانکاریانەش بەرزتر دەکاتەوە، لیبیاو سوریا هێشتا فێری ئەم وانەیە نەبوون، بۆیە بەشێوازێکی دڕندانە رووبەڕووی نارەزایەتیەکان بوونەتەوە، دەبێ ئەوە بزانن کە کۆمەلگای نێودەوڵەتی لەو خراپ بەکارهێنانەی دەسەلاتیان چیتر رازی نابێ، ئەو خۆپیشاندان و راپەڕین و داواکاریانەی چاکسازی کە باڵی بەسەر رۆژهەلاتی ناوەڕاستدا کێشاوە حاڵەتی تراژیدی و مردنیشی لێ کەوتۆتەوە، بەداخەوە ئەم حاڵەتانە لە کوردستانی عێراقیش رووياندا، بەلاّم لێرە ئەو حاڵەتانەی بوونەتە هۆی مردن جیاوازن لە شوێنەکانی تر، چونکە:

یەکەم: لێکۆڵینەوە لەم رووداوانە دەکرێ.

دووەم: کوردستان خەریکی گفتوگۆیەکی گەرم و گوڕی سیاسیە دەربارەی ئەوەی کە ئاخۆ چۆن چاکسازی بکرێت.

شانشینی یەکگرتوو بە تەواوی پشتگیری لەو مشتوومڕە سیاسیە دەکات و پێشوازیشی لێ دەکات، هەروەها پیرۆزبایی لە جەنابی سەرۆك بارزانی و رێزدار سەرۆکی حکومەت دەکەین بەبۆنەی کارکردنیان بۆ دانانی ئەجیندای چاکسازی سەرهەلّدان و راپەڕینی سیاسی لە میسرو تونس پێشەکیەکە بۆ ئەرکێکی قورسی ئابووری، ئەمەش ئاسان نابێ، چونکە ململاّنێ هەیە لەنێوان ئاواتەکانی خەلّك و چاوەڕوانی سوودمەندبوونیان بە زووترین کات و، هەروەها پێویستی گرتنەبەری چەند رێوشوێنێکی قورس و بارگاوی بە مەبەستی کردنەوەی ئەو دەرگا ئابووریە داخراوانە بەرەو دەرفەتی باشتر، ناکرێ رۆژئاوا دەستەوەستان بمێنێتەوە، بەڵکو هەموو تواناکانی دەخاتە گەڕ بۆ فەراهەم کردنی داهاتوویەکی باشتر لە سەرتاپای رۆژهەلاّتی ناوەڕاست و باکووری ئەفریقیا.

شانشینی یەکگرتوو دەتوانێ هاوکار بێت بەم شێوازانەی خوارەوە:

بۆ نموونە:

- لەرێگای رێکخراوە نێودەوڵەتیەکان، بەتایبەتیش گروپی (G8).
- لەرێگای یەکێتی ئەوروپا.
- هەروەها بەشێوازی دوولایەنە لەگەڵ ئەو (19) ولاّتەی ناوچەکە لە رێگای شەراکەتی ئێمەو عەرەب.

گرنگ نییە ئێمە بە چ شێوازێك یارمەتیەکانمان پێشکەش دەکەین، ئەوەی زۆر لەوە گرنگترە ئەوەیە کە ئێمە یارمەتیدەرین، هەرچەندە تەحەداو ئاستەنگی زۆرمان لە پێشە، بەلاّم سوودەکانی زاڵبوون بەسەر ئەم ئاستەنگانە یەکجار زۆرن، سەرۆك وەزیرانی بەریتانیا بەڕێز (کامیرۆن) بەهاری عەرەبی بە رووخانی یەکێتی سۆڤیەتی (1991) چووانڈ، منیش هاوڕام لەگەڵ بەڕێزیان، هەروەك جەنابی کامیرۆن، منیش دەزانم ئەو شۆڕشە لە کۆتاییەکەی نزیك بۆتەوە، یەکێك لە کاریگەرترین رووداوەکانی سەدەی رابردوو بریتی بوو لە رزگار بوونی یەکێتی سۆڤیەت لە (70) سالّ لە جەوروستەم، ئەو کاتەی سەردانی (مۆسکۆ)م کرد کەمێك دوای رووداوەکە، دوای شۆڕشەکە، خەلّك ئەو پەڕی خۆشحالّ بوون، چونکە ئەو هەستەیان لا

دروست ببوو، كه دواجار ستەمكارى و چەوساندنەوە كۆتايى هات، بڕواى تەواو هەبوو كه دیموكراسى رەگى داكوتا بوو، هەروەك ئێستا دەكرێ هەمان دیاردە لە رۆژهەلاتى ناوەڕاست و باكوورى ئەفریقیاش ببینین، بەهارى عەرەبى كاریگەرى كردۆتە سەر هەندێ ولاّت، كه سیستەمى كۆمەلاّیەتى و سیاسیان زۆر جیاوازە لە هى ئەوان، هیچ وەلاّمێكى گونجاو نییە، كه بۆ هەموویان بشێ، گواستنەوە لە ستەمكارى بەرەو ئازادى پرۆسەیەكى زەحمەتە بە هەمان شێوە گواستنەوە لە ئابووریەكى داتەپێوو و زاڵ بەرەو بازاڕى ئازاد پرۆسەیەكى قورسە، بەلاّم حكومەتى هەرێمى كوردستان و حكومەتى عێراق دەتوانن رۆلّى سەرەكى لەم شۆڕشە بەردەوامەدا بگێڕن، تەنانەت ئەو راستیەش كه ئێوە شەڕەڤى ئەوەتان پێ بەخشراوە بوونەتە نموونەیەك و توانیوتانە ئەم دەستكەوتانە بە دەست بهێنن لەم سالاّنەى دواییدا، ئەمە خۆى لە خۆیدا جێگاى رێزو ستایشە، بێگومان هێشتا زۆر شت ماوە بكرێ، سەركەوتن یان سەرنەكەوتنى گفتوگۆى نیشتمانى دەربارەى چاكسازى بەندە لەسەر ئەو یاسایانەى كه لێرەوە دادەڕێژرێن لە ئەنجومەنى نیشتمانى، یاخود لە پەرلەمان، ئێوە زامنى ئیرادەى گشتین، بێگومان ئەمە ئەو پەڕى بەرپرسیاریەتیە، بە حوكمى ئەوەى كە وەك ئەندامێك لە پەرلەمانى بەریتانیا خزمەتم كردووە، چاك دەزانم كە ئەرك و بەرپرسیاریەتیەكى قورستان لەسەر شانە، لە گشت سیستەمێكى سیاسى دیموكراسى، زۆرینە بڕیار لەسەر سیاسەتەكان دەدات، پێویستە هەر واش بێت، بەلاّم دەبێ كەمینەش قسەى خۆى هەبێت، ئۆپۆزسیۆنى دیموكراتى رۆلێكى یەكجار گرنگى هەیە، حكومەت لەبەردەم بەرپرسیاریەتى دادەنێت، باشترین یاسا ئەو یاسایەیە كه لە دەرەئەنجامى بیروڕاى جیاواز دروست دەبێ، كەس ناتوانێ ژیرى و حیكمەت بۆ خۆى قۆرخ بكات، پێویستە زۆر چاك بیر بكەنەوە پێش ئەوەى بڕیار بدەین، چەمكى ئۆپۆزسیۆنى دلّسۆز (ئەمەكدار) زۆر گرنگە لە پرۆسەى دیموكراسى، ئەنجومەنى نوێنەرانى بەریتانیا زۆر بەهێزە لەو كاتەى كه یەك دەنگى هەیە، بەلاّم چالاكترین و دەولّەمەندترین ساتە وەختى ئەو ئەنجومەنە ئەو كاتەیە كه ئەندامانى گفتوگۆ و مشتوومڕ لەسەر دیدو ڕا جیاوازەكانیان دەكەن، بۆ بەرژەوەندى داهاتووى نەتەوەكەیان، لە كاتێكدا كه كوردستانى عێراق خەریكە سیستەمى دیموكراسى تایبەتى خۆى دادەڕێژێ، زۆر خۆشحاڵم كه دەبینم هەماهەنگى لەگەڵ دەزگاى ویستمینستەر بۆ دیموكراسى (WFD) دەكات.

یەكەم تەوەرى هاوبەشیان بریتى بوو لە رۆلّى ئۆپۆزسیۆن، چۆن ئەم رۆلّە پێناسە بكرێت؟ لایەنەكان چۆن بتوانن هاوكارى یەكتر بكەن لە بەرژەوەندى نیشتمان؟ ئەم پرسیارانە هەوێنى راستەقینەن بۆ بوونى سیستەمێكى پەرلەمانى نوێنەرایەتى چالاك، هەروەها ئاگادارى ئەوەشم كه لە ساڵى داهاتوودا، پرۆگرامى دەزگاى ویستمینستەر بۆ دیموكراسى (WFD) بریتى دەبێت لە بەهێز كردنى پردى پەیوەندى نێوان دەنگدەران و هەڵبژێدراوان (دەنگ پێدراوان)، بە جۆرێك كه چۆن بتوانرێ پەیامى پەرلەمانى بگەیەندرێتە زۆرترین هاوولاّتیان و خەڵك، هەروەها چۆن بتوانرێ توانای پەرلەمان بەهێز بكرێ بۆ لێپرسینەوە لە دەسەلاّتى جێ بەجێكارى، واتە حكومەت، بەڕاستى ئەمانە ئەركى گرنگن و لە هەمان كاتیشدا ئەو راستیە پیشان دەدەن كه كوردستانى عێراق لە ماوەیەكى كورتدا رێگایەكى زۆرى بڕیوە،

هەروەها لە رێگای گفتوگۆکانم لەگەڵ کۆنسوڵی گشتی بەریتانیا ئەوەم بۆ دەرکەوت کە تەنانەت پێش بەهاری عەرەب مشتومڕی بەردەوام و چڕوپڕ کراوە لە کوردستانی عێراق بە مەبەستی پەرەپێدانی دیموکراسی بە باشترین شێوە، شانشینی یەکگرتوو بەردەوام دەبێت لە پاڵپشتی کردنی ئەم هەوڵانەی ئێوە، دەتوانم دڵنیاتان بکەمەوە کە لەگەڵ کشانەوەی هێزەکانمان لە عێراق پشتگیری ئێمە بەکۆتا نەهاتووە، بەڵکو پشتگیریەکە لێرە دەبێت و درێژخایەن دەبێت، ئەمەش دوێنێ لەو رووداوە بەرجەستە بوو کاتێك من بە فەرمی کونسوڵخانەی بەریتانیام بە یاوەری بەڕێز جەنابی سەرۆك بارزانی لە هەولێر کردەوە، ئەم کونسوڵخانەیە ئاماژەیەکە بۆ پەیوەندی جێگیر، پەیوەندییەك کە بەندە لەسەر بەشداری سیاسی و ئالۆگۆڕی کەلتووری و پردی پەروەردەیی و بازرگانی دوولایەنە، ئێوە ئەمە دەبینن لە بوونی زانکۆ بەریتانیەکان، پارسان بینیتان (سێر ئەندروکان) بە سەرۆکایەتی شاندێکی بالای کۆمپانیا بەریتانیەکان بەشداریان لە پێشانگای بازرگانی هەولێری نێودەوڵەتی کرد، کە سەرکەوتنێکی گەورە بوو، ئەمسان چاوەڕوان دەکەم کە شاندێکی گەورەتر بەشدار بێت.

ئەم بەشداریە بەرچاوی چالاکی بازرگانی و بزنسی شانشینی یەکگرتوو لە هەولێر بە ئاسانی هەستی پێ دەکرێت، ئەمەش تەنها لە کەرتی نەوتدا نییە، بەڵکو لە گشت سێکتەرەکاندا رەنگی داوەتەوە، دیزاینی فرۆکەخانەی ئەربیلی نێودەوڵەتی لەلایەن تەلارسازانی بەریتانی سەر بە (سکۆتس ویلسن) دانراوە، هەمان کۆمپانیا ئێستا خەریکی ماستەر پلانێکن بۆ فرۆکەخانەی سلێمانی، سەرنج راکێشترین پێشانگای ئۆتۆمبیل لە هەولێر مارکەی لاند رۆڤەرو رێنج رۆڤەرو ئاخر مۆدێل مارکەی جاگوار دەفرۆشێت، ئەمانە بە دیزاینی کلاسیکی بەریتانی دادەنرێت کە باشترین نەریت و داهێنان و ئەندازەی بەریتانی تیایاندا رەنگی داوەتەوە، کۆمپانیا بەریتانیەکانی وەکو (Jones Lang LaSalle) و (BTW Shilells) لەبورای راوێژکاری بەڕێوە بردنی مومتەلەکات کار دەکەن و شێوەیەکی دەگمەنی ئەوتۆیان بە بازاڕە هاوچەرخەکانی هەولێر بەخشیوە، کە وای کردووە تەواوی ناوچەکانی تری عێراق ئیرەیی بە هەولێر ببەن، کۆمپانیای (Parsons Brinkerhoff) خەریکی دارشتنی ماستەر پلانێکە بۆ بەرهەمهێنان و دابین کردنی کارەبا، کۆمپانیاکانی (Heritage) و (Gulf keystone) و (Sterling) هەموویان وەبەرهێنانی گەورەیان کردووە لە بواری هایدرۆکاربۆن، تەنها دوو بانکی بەناوبانگی جیهانی لە کوردستانی عێراق هەن کە ئەوانیش (HSBC) و (Standard Chartered) بێگومان بانکی تریش دێن ئەم بانکە هەردووکیان بەریتانین و کارەکانیان لە فراوان بوونداید.

هەموو ئەم وەبەرهێنانە گرنگی ستراتیژی هەیە بۆ کوردستانی عێراق و سەرتاپای عێراق، بەڵام هێشتا زۆر شت ماوە بکرێ بۆ پەرەپێدانی بواری بازرگانی دوولایەنەمان، چی پێویستە بکرێ، ئێمە لەلایەن خۆمانەوە هەوڵی زیاتر دەدەین بۆ هاندانی کۆمپانیا بەریتانیەکان تاکو وەبەرهێنان بکەن لە کوردستانی عێراق، ئێوەش بەڕێزان، جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، لەلایەن خۆتانەوە پێویستە بەردەوامبن لە باشتر کردنی بواری وەبەرهێنان، جەنابی سەرۆك بارزانی باسی لە پێویستی رووبەڕوو بوونەوەی گەندەڵی کرد، ئەمە

خاڵێکی زۆر بەهێزە بۆ راکێشانی چەند کۆمپانیای بتانەوێ لەم بوارە، ئێوە پێویستیتان بە چوارچێوەیەکی یاسایی بەهێزتر هەیە بۆ پاراستنی کارو بازرگانی و کرداری شەفافیەت، بۆ ئەوەی ناکۆکییەکانی گرێبەستەکان لە دادگا چارەسەر بکرێن، هەروەها رێککەوتنە یەکگرتووەکان پێشکەش دەکرێن و ئەوەش گرنگە کە ئێوە فشار بخەنە سەر حکومەتی عێراقی بۆ ڕواندنی (یاساکانی داهاتی هاوبەش و هایدرۆکاربۆن)، ئەم چاك کردنانە بوار بۆ کۆمپانیا بەریتانییەکان دەڕەخسێنێت، بۆ ئەوەی دڵنیایی و دەستەبەرییان هەبێت و دارایی خۆیان بخەنە گەڕو پابەند بوونە یاساییەکان بەپێی یاسای میرنشینی یەکگرتوو، یاخود شانشینی یەکگرتوو بەدی بێنن و رێگەیان پێ دەدرێت لە هەناردە کردنی کەرتی هایدرۆکاربۆن دەست پێ بکەن، بەگشتی رێگە خۆش دەکات بۆ کۆمپانیا نەوتییە جیهانییەکان تا کاری وەبەرهێنان لەسەرانسەری عێراقدا بکەن، شتێکی بەڵگە نەویستە پەیوەندییەکان لەنێوان بەغداو هەرێمی کوردستان گرنگ و یەکلاکەرەوەن، ئەگەر بتانەوێت هەموو ئەم ئامانجانە بەدەست بێنن، باوەڕم وایە کە ئێوە دەبێت زیاتر لەگەڵ حکومەتی ناوەندی خەریك بن و لە ئەنجامیشدا دەستکەوتی زیاتر لەم پەیوەندییانە بەدەست دێنن، بەرەو پێش چوونی دیموکراسی لە بەغدا بۆ ئێوە گرنگە شان بە شانی دروست بوونی دامەزراوەکان و دەستکردن بە دانوستان لەسەر کێشە بەرچاوەکان، هیوادارم لێرەوە جەنابی سەرۆکی پەرلەمان لەم پەرلەمانە هیوادارم بەردەوام وەك هاوپەیمانی خۆتان سەیری بەریتانیا بکەن، ئێمە ئامادەین یارمەتی و هاوکاریتان بکەین لە پرۆسەی گەشەپێدانی دیموکراسی و ئابووریدا، لە کات و سەردەمە ناخۆشەکاندا، ئێمە دۆستی کوردستان بووین، هەروەها لەکات و سەردەمی ئاشتیدا، کە ئێوە زیاتر بەرەو ئایندەیەکی گەشەدار هەنگاوتان ناوە، ئێمە هەر دۆستی ئێوەین و پشتمان تێ نەکردوون و پشتیشتان تێ ناکەین، دەتوانین بەشێوازە کردارییەکانیش یارمەتیتان بدەین، بۆ نموونە دەتوانین بە چەند شێوازێك هاوکاریتان بکەین، دوای سووتانی میوانخانەی سۆما لە شاری سلێمانی کە 33 کەسی تێدا مرد، حکومەتی هەرێمی کوردستان داوای هاوکاریی جیهانی کرد، (بەرپرسی ئاگر کوژێنەوەو راوێژکاری رزگار کردن)ی ئێمە توانیان یارمەتی پێشکەش بکەن، بۆ ئەمەش گەڕانێکیان لە هەرێم کردو راپۆرتێکی تێرو تەسەلیان نووسی و تێیدا چەندان راسپاردەیان خستەڕوو بۆ باشتر کردنی ڕەوشەکە، لە ئەنجامدا بەرپرسە بالاکانی ئاگرکوژێنەوەو بەرگری شارستانیی هەرێمی کوردستان تازە لە بەریتانیا گەڕوانەتەوە، کە بەشداریان کردووە لە خولێکی راهێنان و ئێمەش ئامادەیی خۆمان پیشاندا بۆ رێکخستن و پێشکەش کردنی ئامێرو کەل و پەلی پێویست، ئەمە تەنها نموونەیەکە بەڕاستی زۆر بواری هاوشێوەی تر هەن کە دەتوانین هاوکاری یەکتر بکەین، ولاتی منیش بە خۆشحاڵیەوە هاوکارتان دەبێت، با بگەڕێمەوە بۆ سیاسەت، جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، من زۆر بەوە سەرسامم کە گەشەیەکی بوێرانەو بەرچاو لە کوردستان بەدی هاتووە لە بواری مافەکانی ژنان و ئافرەتان، کوردستان یەکێکە لەو شوێنانەی کە پیاوان ناتوانن بە بیانووی ئەوەی پێی دەڵێن "شەرەف" یان تاوانی بەناو شەرەف، ژن و ئافرەتان و کیژانی خۆیان بکوژن، بەڕاستی من دەستخۆشی

لەم ئەنجومەنە دەکەم، لەم پەرلەمانە دەکەم ئەم یاسایەی دەرکردووە، کە رێگە خۆش دەکات بۆ بەشەکانی دیکەی ناوچەکە.

من خۆشحاڵیش بووم کە ئەو راپۆرتەی لە بارەی باشتر کردنی جێ بەجێ کردن ئامارە کراوە، بە هاوبەشی لەنێوان شارەزایانی کوردو زانکۆی بریسل ئامادە کراوەو حکومەتی بەریتانیاش شارەزایەکی (خەبیرێکی) بەناوبانگی لەبواری مافەکانی مرۆڤ و پرسەکانی ژنان ناردووە، بۆ ئەوەی کار بکات لەگەڵ وەزارەتە سەرەکییەکان دەربارەی کەم کردنەوەی تۆندوتیژی دژ بە ژنان، من دەزانم کە ئەم پەرلەمانە پێشتر یاسای تری دەرکردووە بە مەبەستی سزادانی گونجاو بەرامبەر بە تۆندوتیژی خێزانی، من هیوادارم ئەم یاسا نوێیەش پەسند بکەن، کە دەرفەتێکی تر بۆ ئەم پەرلەمانە، بۆ ئەوەی ببێتە پێشەنگ لە بیرکردنەوەی بەرەو پێش چوون لەناوچەکەدا.

من باسی زانکۆی (بریسل)م کرد، تەنیا وەک یەکێک لەو هەموو زانکۆیانەی بەریتانیا کە گەیشتوونەتە کوردستان، من سەرسام بووم کە بینیم کوردستان ئەو حەزو ئارەزووە زۆرەی هەیە بۆ بەستنی پەیوەندی لەگەڵ جیهانی دەرەوەدا، بەڕاستی تووشی سەرسامی بووم کە کوردستان زۆر حەز دەکەن لەگەڵ دەرەوە پەیوەندیان هەبێت، ئەمەش جێگای تێڕامان و سەرسامیە، بەڕاستی دیارترین ئەو پیشاندانەش لەبواری پەروەردەیە، بەرنامەی تواناسازییە، یان پرۆگرامی گەشەپێدانی تواناکانی مرۆڤ، کە لەلایەن سەرۆک وەزیرانەوە ئەنجام دەدرێت و پشتیوانی دارایی دابین دەکات بۆ خوێندنی بڕوانامەی ماستەرو دکتۆرا لە دەرەوە، ئەمە دووربینی بەڕێزیانە جێگەی هیواو دووربینی بەڕێزیشیانە، بۆیە پلانەکانی سەربەخۆ کردنی زانکۆکانتان و بۆ پرۆگرامەکانی خوێندنی دکتۆرا کە دەبێت لە دەرەوە تەواوی بکەن، من زۆر خۆشحاڵم بەوەی زۆرێک لە قوتابیەکانتان شانشینی یەکگرتوویان هەڵبژاردووە، بۆ ئەوەی لەوێ بخوێنن و شانازیش بەوە دەکەم کە شانشینی یەکگرتوو یارمەتی پەروەردە کردنی نەوەی داهاتووی سەرکردەکانی کورد بدات، من هیوادارم و واش چاوەڕوان دەکەم کە ئەم قوتابییانە بە مێشکی پڕ لە بیرۆکەی نوێ بگەڕێنەوە بۆ ولاتانی خۆیان داهێنان بکەن.

لەکۆتاییدا هەموو ئەوەی بە دەست هاتووە لەلایەن خەڵکی کوردستانی عێراق لەم دواییە، سەرەڕای کە ئەو هەموو قوربانیەیان داوە، بەڕاستی تەنها ئەوەم بۆ دەمێنێتەوە کە سەرەڕای ئەوەی لە رابردوو رووبداوە، پێویستە ئێوە شانازی بەوە بکەن، بەوەی بەدەستتان هێناوە زۆر زۆر دلگەش و گەشبین بن و چاوەڕوانی زۆرتان هەبێت و پێشبینی زۆرتان هەبێت لەوەی کە لە پێشتانە لە داهاتوو، بەڕاستی کە سەیری کوردستان دەکەی زۆر جیاوازە لە کوردستانی بیست سالْ پێش ئێستا، بیست سالْ پێش ئێستا زۆربەتان گومانتان لەوە هەبوو کە ببن بە ئەندام پەرلەمان، ئێستا ئەمڕۆ سەیر دەکەین، ئەگەر ئاوڕێک لە دواوە بدەینەوە زۆر زۆر کوردستانێکی دەوڵەمەندترو خۆشترو ئازادترو دیموکراسی ترو باشتر هەیە، ئەمە لەسەرووی هەموویەوە، بەڕێز جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ کارکردنی گرنگی ئێوە، زۆر سوپاس بۆ میواندارێتان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر زۆر سوپاس بۆ دۆستی عەزیزمان ڕێزدار جۆن میجەر، کە جارێکی تر دەڵێین ئەمڕۆ خەڵکی کوردستان، پەرلەمانی کوردستان، حکومەتی هەرێمی کوردستان هەموو شادن بە وجودی لەناومان، چونکە دەورێکی هەبووە لەوەی کە کوردستان لە مەئاسات دوور بکاتەوەو هەوڵیش دەدا بۆ بەردەوام بوون و بەهێز کردنی پرۆسەی دیموکراسی لە کوردستان، بۆیە ئێمە بە بەرزەوە سەیری دەکەین و سوپاسیشی دەکەین، کە ئەو دۆستەمان بوو کونسولگەری بەریتانیا بە فەرمی لە هەرێمی کوردستان کردەوە، دووبارە بەخێرهاتنی دەکەین.

بەڕێزان، خوشکان، برایان، ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان، دانیشتنەکەمان بۆ سەعات (3,30) دوادەخەین، پاشان بەردەوام دەبینەوە لەسەر کاری خۆمان بۆ گفتوگۆ کردن لەسەر بودجەی هەرێمی کوردستان، خوا ئاگادارتان بێت.

دانیشتنی دووەم

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان

بەناوی گەلی کوردستان، بەردەوام دەبین لەسەر دانیشتنەکەمان، خاڵی یەکەم: بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو وگفتوگۆکردن وبڕیاردان لەسەر پڕۆژەی بودجەی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2011 و یاساکەی، داوا لە لیژنەی یاسایی و دارایی دەکەین فەرموون بۆ سەر مەنەصە، کەرەم بکەن، لە ماددەی 11 لەئەصڵی پڕۆژەکە کە دەکاتە ماددەی 12 پێش ئەوەی بچینە سەر ماددەکە، بەخێرهاتنی وەزیری دارایی و پلاندانان و بریکاری وەزارەتی دارایی دەکەین، زۆر زۆر بەخێربێن، ئێستا جەنابی وەزیر ئەو موداخەلانەی کە ئەندامەکان کردیان و قسەیان تەواو بوو، ئەگەر وەلاّمدانەوەتان بۆیان هەبێت سوپاستان دەکەین، فەرموون.

بەڕێز شێخ بایز تالّەبانی (وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە هەندێ پرسیار هەبوون و هەندێکیش شت هەبوو تەوزیحی ئەویست، یەکەم: بەنیسبەت ئەو میلاکەی کە دانراوە بۆ وەزارەتی دارایی، من پێشووتریش باسم کرد، (5332)وە وابزانم میلاکەکە، ئەوە ئەتواندرێت تەوزیع بکرێت، (1332)وەکەی بۆ وەزارەتی دارایی دابندرێت، بۆ ئەوەی ئیحتیاتی ئەو دەوائیرانەی کە ئیستحداس ئەکرێن لە داهاتوودا، یان لە نەتیجەی حەزف وئیستحداس کە یەکێکە لە ئیشە گرنگەکانی وەزارەتی دارایی، مەسەلەی حەزف و ئیستحداسی وەزائیفە، بۆ ئەوانە بەکار بێت، ئەوانەش ڕەئی ئێمە شەرت نیە، بەڕێزتان چۆن بڕیاری لەسەر دەدەن، کە بدرێت بە پەروەردەو ئاسایش و تەندروستی و ئەوقاف و شارەوانی وکارەبا، ئیتر جەنابتان چۆنتان پێ باشە دابەش بکرێت، دیارە باس لەوە ئەکرا، کەگوایە فەرق هەیە، ئەم میلاکە کە ئێستا ئەوەندە تەجاوزاتە لەکوێدا جێگای کراوەتەوە، ئەمە لە دوو، سێ ئەندامی بەڕێزی پەرلەمان بیستراو ئیسارە کرا، حەز دەکەم بەڕێزتان بزانن میلاکی وەزارەتی دارایی، یان حکومەتی هەرێم تەنها ئەو میلاکە نیە کە لێرەوە بۆی دەستنیشان دەکرێت، 20 هەزار میلاك یان 25 هەزار میلاك، یان 10 هەزار میلاك، هەرچەند تەقاعود ببێت، ئەو تەقاعودانە میلاکەکەی دەگەڕێتەوە بۆ وەزارەتی دارایی ومیلاکەکانیان شاغر ئەبێت، وە چەند نقڵ هەبێت بۆ دەرەوەی هەرێم، چەند فەصڵ و ئیستقالە هەبێت، ئەوانە هەمووی ئیزافە دەبێتەوە سەر میلاکات، ئەوە یەکێکە لەوانەی کە

تۆ دەڵێی، میلاکات ئەوەندەی بۆ زیاد دەکەی ئەبێت وابێت، ئەو حسابانە هەیە بۆیە وای لێدێت ملاکەکان، دیارە یەکێك لەخوشکان زۆر تەئکیدی ئەکردەوە، کە ئەیوت ئەبێ وەزارەتی دارایی لەسەر ئەمە حسابی لەگەڵدا بکرێت، ئەم هەموو تەعیناتەی بۆ جێبەجێ کردووە، من حەز دەکەم بەڕێزان هەموتان بزانن، هیچ وەزارەتێك لەگەڵیشیاندا وەزارەتی دارایی، وەزیری دارایی، دەسەڵاتی تەعین کردنی نیە، تەعین کردن لە ئەنجومەنی وەزیرانەوەیەو ئەو موخەوەلە کە تەعین بکرێت، دیارە زۆر باسی تەعینات ئەکرا، هەرچەندە ئێمە باسی میلاکمان کرد، چونکە ماددەکە لەسەر میلاك بوو، نەك ماددەی تەعینات، بەڵام بەهەرحاڵ، ئەوانەی کەباس دەکرا ناوچەی دابڕاوەکان، ئەوانەش حسابیان بۆ بکرێت، من پێم وایە کە مەفروزە حسابیان بۆ بکرێت، چونکە ئەوانە جگە لەوەی کە هی خۆمانن، بێجگە لەوەش ئێمە چەندەها دەوائیرمان هەیە لەوێ، ئێستا حالیەن ئیش ئەکەن ئەو دەوائیرەی خۆشمان لەوێن، وە چەندەها مامۆستامان هەیە لەوێ، چەندەها فەرمانبەرمان هەیە لەوێ، تەعیناتیش تەبیعی ئەبێ هەموولایەك ئەوە بزانن، تەعینات یاسای خۆی هەیە، تەعین چۆن ئەکرێت، بەعزێك جار مەجلس خدمە ئەگەر هەبێت، ئەوە لەڕێگای مەجلسی خدمەوە دەبێت، ئەگەر مەجلسی خدمە نەبێت بەقانونی خدمەی مەدەنی دەبێت، ئەگەر یاسای خدمەی مەدەنیش ئیشی پێنەکرێت، بەو شێوازە دەبێت کەوا ئەنجومەنی وەزیران، وەکو دائیرەیەکی تەنفیزی ئیختیاری ئەکات، بۆ ئەوەی بەو شێوەیە تەعین بێت، کەئێستاکە ئیختیار کراوە، بەو شێوەیە تەعینات بکرێت، کە ئەبینن و لەتەلەفزیۆنیش گوێتان لێبووە، ئەویش ئەوەیە ئیعلان دەکرێت، فۆڕم پڕدەکرێتەوە، حەتاکو مەجلسی خدمە دائەنیشێت، کە مەجلسی خدمە لەلای بەڕێزتان یاساکەیان تەصدیق کرا، مەجلسی خدمە هاتە گۆڕێ ئیتر پێم وایە ئەو مەشاکیلانەش ئێستا کە باس دەکرێت نامێنێت، ئومێدەوارم ئەم دەرەجانەی کەدراوە، خەڵکی ئیستیفادەی لێ بکات بەحەق، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك دکتۆر علی سندی، جەنابت موداخەلەت نیە، باشە سوپاس، لیژنەی دارایی ئەی جەنابتان، فەرموو دکتۆر ئاراس.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەدەرئەنجامی ئەو گفتوگۆیەی کە کرا لەسەر ئەو ماددەیە، چەند خاڵێك لێرەدا وەکو لیژنەی دارایی تۆمارمان کردووە، ئەگەر بەڕێزتان ڕێگامان پێ بدەن بیخەینە ڕوو، ئەگەر ڕەدێکیش هەبێت، ئێمە ڕەدی بدەینەوە، لەو بابەتانەی کەخرایە ڕوو لەلایەن ئەندامە بەڕێزەکانەوە، یەکێك لەوانە جێبەجێکردنی عەدالەت لە تەعیندا، هەروەها خاڵێکی گرنگی تریان هێنایە کایەوە، سەر لەنوێ دابەشکردنەوەی پلە وەزیفیەکان، ئیعادەی تەوزیعی میلاکات لەنێوان وەزارەتەکاندا، هەروەها پێشنیارێك هەبوو، زیاتر لە یەك پێشنیار، کە ژمارەی پلە وەزیفیەکان، ژمارەی میلاك بۆ وەزارەتی دارایی کە زیاتر لە 5 هەزار میلاکە، ئەوە زۆرە، ئەگەر بکرێت (2)هەزار یان (3) هەزاری لاببرێت، ئەوە بۆچوونێکی تر بوو، پێنشیارێکی تر هەبوو

که 25 هەزار پلەکە بکرێت بە 27 هەزار پلە، هەروەها بابەتێکی تەرخانکراوە، ڕێژەیەک دابندرێت بۆ دامەزراندنی ژنان، شان بەشانی پیاوان، بۆچوونێکی تریش هەبوو، کە لە 25٪ی ئەو پلانە بدرێت بە کەسوکاری شەهیدان بۆ تەعین بوون، پێشنیارێکی تر هاتە کایەوە وەکو بۆچوونێك کە لە 10٪ی کۆی ئەو پلانە، ئەگەر بەهەڵە نەچووبم لەلایەن کاك یاوزو کاك یەشار بوو کە بدرێت بە قەومیەتی تورکمان، هەروەها بۆچوونێکی تر هەبوو کەزیاتر تەرکیز بکرێت لەسەر دامەزراندنی ئەو کەسانەی کە لەساڵانی پێشوو، یان چەند ساڵێك لەمەوپێش دەرچوون، هەروەها بۆچوونێکی تریش هەبوو، کە لیژنەیەك دروست بێت بۆ چۆنیەتی جێبەجێ کردنی دامەزراندنی ئەو 25 هەزار پلەیە، هەروەها بۆچوونێکی تر هەبوو کە ئەو کەسانەی بە عەقد دامەزراون، چەند ساڵێکە دانەمەزراون بە عەقد نەمێننەوە، ئەگەر بکرێت ئەو پلانەش بدرێت بەوان، لەڕاستیدا ئەوەی کەلەلای لیژنەی دارایی گرنگە، ئەو دوو پێشنیارەیە کە ئایا ئێمە ئەتوانین لە 25 هەزارەوە بیکەین بە 27 هەزار، لەڕێگەی جەنابتەوە ئەم پرسیارە لە بەڕێز وەزیری دارایی دەکەین؟، وە ئایا تا چەند ئەو 5 هەزارەی کە هەیە لەلایە وەزارەتی دارایی، سەر لەنوێ ئیعادەی تەوزیعی بکەینەوە بەسەر وەزارەتەکاندا؟، لەڕاستیدا بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئەو بۆچوونانەی کە خراونەتەڕوو، زیاتر ئەو بابەتانە ئەوەندەی وەکو بۆچوونی لیژنەی دارایی باوەڕناکەم لە پڕۆژە یاسای بودجە جێگای ببێتەوە، زیاتر ئەوە پەیوەندی بەو ڕێنماییانەوە هەیە کە لەلایەن دەوڵەتەوە دەردەچێت، جا ئیتر دواتریش بڕیار بۆ بەڕێزتانە، چۆن مامەڵە لەگەڵ ئەو خاڵانەدا بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك فرست موداخەلەیەکی هەیە، فەرموو.

بەڕێز فرست احمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵڵا من حەز دەکەم جەنابی وەزیری دارایی وەڵامم بداتەوە، ئەوی من دەزانم بە موجبی دەستووری عێراقی، پەیوەندی حکومەتی ئیتحادی، لەگەڵ دەوائیری هەرێم نیە، تەحدیدی عەدەدی میلاکاتی بۆ بکات، عەدەدی دەرەجاتی وەزیفی، لێرە باسی وەزارات و دەوائیری مومەوەلە مەرکەزیەن، ڕاستە حکومەتی ئیتحادی مەجموعەی دەوائیری ئیتحادیان هەیە، لەناو هەرێم مەسەلەن جنسیەیە، ئیقامەیە، گومرگە، ئەوە ڕاستە، تەمویل دەکرێن مەرکەزییەن، بەس پەیوەندیان نیە لەسەر ئەوەی کە من چەند دەرەجەی وەزیفیم هەبێت لەوەزارەتی مالیەی هەرێم، یان لە ناوخۆ، یان لەپەروەردە، چونکە سەڵاحیاتی حکومەتی مەرکەزی، مەحسورە بە ماددەی 110ی دەستووری عێراقی، خارجی ماددەی 110ی دەستووری عێراقی هیچ پەیوەندیەك وهیچ سەڵاحیەتێك و هیچ ئیختصاصێکیان نیە، کە بێت دەرەجاتی میلاك بۆ هەرێمی کوردستان تەحدید بکات، سەڵاحیاتیان ئەوەیە وەزاراتی ئیتحادیان هەیە، دەوائیری کە پێی دەوترێت (المحافظات غير منتظمة في الاقليم) حەقیان هەیە تەحدیدی میلاکاتی ئەوانە بکەن، بەنیسبەت هەرێم بەڕەئی من ئەوە موصادەرەی سەڵاحیاتی هەرێمە، تەجاوزە لەسەر دەسەڵاتی حکومەتی هەرێم، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ئەگەر ڕوونکردنەوەت هەبێت لەو بارەیەوە بۆمان، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبیعی ئەو قسانەی جەنابی کاك فرسەت، سەبەب بووە کە ئێستا لە میلاکاتەکەدا فەرق هەیە، ئێمە کە جنسیەو سەفەر، جیا بووەتەوە لەناو میلاکی ئێمەدا نەماوە، کەمی کردۆتەوە، قسەکەی ڕاستە، بەڵام ئێمە خۆمان داوامانکردبوو لە عێراق کە موصادەقەی ئەو 25 هەزارەمان بۆ بکات، ئینجا ئەوانەی کە تەمویلی مەرکەزین لەناو میلاکی ئێمە خۆماندا دامان نەناوە، بەڵام خۆمان داوای 25 هەزارەکەمان کردووە، ئەوە حەقیقەتە، ئەو دەوائیرانەی کە دەڵێت تەمویلیان مەرکەزییە، ئەوە شارەوانی وفڕۆکەخانەو ئەو شوێنانە کەلەناو هەرێمدا هەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕەسمی ئەوە ناکرێت، کاکە ئەوە تەنازولە لەحەقی خۆمان، کاك فرسەت، فەرموو.

بەڕێز فرست احمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

شارەوانی یەکەیەکی لامەرکەزی نیمچە سەربەخۆیە لەناو هەرێم، بەخۆی واریداتی زاتی خۆی هەیە، حکومەتی هەرێم تەمویلی ئەکات لە میزانیەی خۆی، حکومەتی بەغدا ئەگەر مینحەیەکی پێ بدات ئەوە باسێکی تر، بەس موعتەبەر نیە لەدەوائیری مومەوەل، مەرکەزییەن، ئەگەر حسابیش بکرێت شارەوانی، ئەوە قەصدیان شارەوانیەکانی (المحافظات غير منتظمة في الاقليم) نەك شارەوانیەکانی ناو هەرێمی کوردستان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، چونکە ئەمە ماددەیەکە خەلەڵێکی یاسایی تێدایە، وەك کاك فرست ڕوونی کردەوە، تاکو ئەوە چاك بکەینەوە، ئێمە بەدەستی خۆمان تەنازول لەمافی خۆمان نەکەین بۆ شوێنێکی تر، بۆیە ئەم ماددەیە دەنگی لەسەر نادەین، ئەیهێڵینەوە بۆ ئەوەی چاکی بکەینەوە، لەگەڵ دەستوورو مافی ئێمە بگونجێت، ئێستا دەچینە سەر ماددەی 12 لە ئەصڵی پرۆژەکە، کە دەکاتە ماددەی 13، فەرموو لیژنەی یاسایی بیخوێننەوە.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی 12 لە ئەصڵی پرۆژەکە کە دەکاتە ماددەی 13

یەکەم: لەکاتی گواستنەوەی فەرمانبەر لە فەرمانگەیەك لە فەرمانگەکانی هەرێم، کە بودجەکەی لەناوەندەوەیە یان لەناوخۆیە بۆ کەرتی تایبەت دابین دەکرێت.

أ - وەزارەتی دارایی وئابووری لەڕۆژی گواستنەوەکەیەوە، بۆ ماوەی سێ ساڵ نیوەی ئەو مووچەیە دەگرێتە ئەستۆ، کە لەو فەمانگەیەی لێی گواستراوەتەوە وەریدەگرێت، بەمەرجێگ پەیوەندی لەگەڵ فەرمانگەکەیدا بپچڕێت.

ب - ئەو فەرمانگەیەی کە فەرمانبەری لێگواستراوەتەوە، نیوەی ئەو مووچەیەی کە لە بڕگەی (أ)ی ئەو ماددەیەدا هاتووە، دەدات بەلایەنی کەرتی تایبەت کە بۆی گواستراوەتەوە.

ج- دەبێ وەزارەتی دارایی و ئابووری ڕێنمایی پێویست دەربکات بۆ ئاسانی جێبەجێ کردنی حوکمەکانی ئەم بڕگەیەو پرەنسیپ ومەرجەکانی دیاریبکرێن.

دووەم: ئەبێت وەزارەتی دارایی وئابووری، پشتیوانی لەداهاتی سندوقی دەزگای خانەنشین وبیمەی کۆمەڵایەتی بکات، بەتەرخانکردنی بڕێك کە لە 30٪ زیاتر نەبێت، لەو ئابوونانەی کە دراونەتە دەزگاکە، لەماوەی ساڵی پێشووی دارایی لەنێو پارەی تەرخانکراوی وەزارەتی کاروکاروباری کۆمەڵایەتی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شێرزاد نوقتەی نیزامی هەبوو، فەرموو.

بەڕێز شێرزاد عبدالحافظ شريف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەوەی کە کاك ئاراس خوێندیەوە لە پێشنیارەکاندا، ئێمە سێ کەس پێشنیارێکمان هەبوو...

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ببورە کاکە، ئەوەمان دواخست و ڕامانگرت، چونکە هەڵەی یاسایی تێدا هەبوو، پێشنیارەکان لای منە، وەکو ڕۆژی پێنج شەمە ناهێڵین بەکەیفی خۆیان بڕۆن، ئەگەر شتێك نەبوو من ئیزافەی دەکەم، هەمووی لای منە، ئێستا کاك عونی بەردەوام بن.

بەڕێز خورشيد احمد سليم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

اولاً: عند نقل الموظف من دائرة من دوائر الاقليم الممولة مركزياً او ذاتياً الى القطاع الخاص:

أ- تتحمل وزارة المالية والاقتصاد نصف راتبه الذي يتقاضاه من الدائرة المنقول منها لمدة ثلاث سنوات اعتباراً من تاريخ نقله، على ان تقطع علاقته مع دائرته نهائياً.

ب- تقوم الدائرة المنقول منها الموظف بصرف نصف الراتب المنصوص عليه في (اولاً)(أ)اعلاه من هذه المادة، الى جهة القطاع الخاص المنقول اليها.

ج- على وزارة المالية والاقتصاد اصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفيذ احكام هذه الفقرة وتحديد ضوابطها وشورطها.

ثانياً: على وزارة المالية والاقتصاد دعم موارد صندوق مؤسسة التقاعد والضمان الاجتماعي بتخصيص مبلغ لايزيد على 30٪ من الاشتراكات المدفوعة للمؤسسة خلال السنة المالية السابقة ضمن تخصيصات وزارة العمل والشؤون الاجتماعية.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە لیژنەی دارایی ڕەئیتان.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژینەی دارایی ڕەزامەندە لەسەر ئەو ماددەیەو بڕگەکانی، لەو مونەتەلّەقەوەی کەوا پێشبینی دەکرێت، کە یاسای خانەنشینی و دەستەبەری کۆمەلّایەتی لەلایەن پەرلەمانەوە موناقەشە بکرێت، بەمەستی پەسەند کردنی ئەو ماددەیەش تاڕادەیەك گونجاوە، لەگەلّ ئەو پڕۆژە یاسایەدا، بۆیە ئێمە وەکو لەماددەکەدا هاتووە، خالّەکان وبڕگەکانی پێمانە پەسەندە وەکو خۆی بمێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش پشتگیری لەماددەکە دەکەین وەکو خۆی کە هاتووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر تکایە ڕەئیتان.

بەڕێز شێخ بایز تالّەبانی (وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە بەهەمان شێوە پشتگیری لەماددەکە دەکەین، کە وەك خۆی بمێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، ئەوەی دەیەوێت لەسەر ماددەی 12 لە ئەصلّی پرۆژەکە کەدەکاتە ماددەی 13 قسە بکات تکایە بادەستی بلّند بکات؟ تا ناوتان بنووسم، ئەم بەڕێزانە دەیانەوێت قسە بکەن(بیلال سلیمان، گولّیزار قادر، دانا سعید سۆفی، ئارام قادر، حسن محمد، بێریڤان سەرهەنگ، تارا ئەسعەدی، سیوەیل عوسمان، شوان کریم، شڤان احمد، سەردار ڕەشید، عبدالسلام بەرواری، شێروان حەیدەری، عەدنان عوسمان، عومەر نورەدینی، شەونم محمد، هاوڕاز خۆشناو، حمدیە معروف، احمد وەرتی) کاك بیلال، فەرموو.

بەڕێز احمد سلیمان عبدالله(بیلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم وایە ئەم ماددەیە ئەصڵەن زیادە، پێویست نیە، من ئەو ماددەیە بەزیاد دەزانم، چونکە ئێمە وەختێ کە فەرمانبەرمان پێویستە بۆ حکومەت، داوا دەکەین کە فەرمانبەری تازە دابمەزرێنین، بۆ ئەم فەرمانبەرانەی کە پێشتر خاوەنی تەجروبەن ئێمە دەستبەرداریان بین، چونکە بەتەئکید ئەم فەرمانبەرانەی کە ئێستا لەحکومەتن، ماوەیەك ئیشیان کردووە، ئەوانە داوای گواستنەوە دەکەن لە کەرتی گشتیەوە بۆ کەرتی تایبەت، چونکە خاوەنی تەجروبەو فکرەی باشن، ئەوانەش قابیلی ئەوەنە کە فەرمانگەکان تەماحیان تێ بکەن، کە فیکرەی باشیان پێیە، لەوانەیە بۆ ئەوان موناسب بێت کە کەرتی گشتی بەجێ بهێڵن، من بەپێچەوانەوە دەڵێم ئەوانەی کە خاوەنی فکرەن، ئێمە دەبێ دەستیان پێوە بگرین و هانیان بدەین کە لەکەرتی گشتی بمێننەوەو نەڕۆن، چونکە ئێمە پێویستیمان بەوانە زیاترە، خۆ ئەگەر وانیە، بۆچی ئێمە 25 هەزار فەرمانبەر دادەمەزرێنین، ئەگەر پێویستیمان پێیان نیە، لەبەر ئەوە من پێشنیار دەکەم، کە ئەم ماددەیە لاببرێت، وە هیچ کەس ڕێگا نەدرێت بەو شێوەیە بگوازرێتەوە لەکەرتی گشتیەوە بۆ کەرتی تایبەتی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز گوڵیزار قادر، فەرموو.

بەڕێز گوڵیزار قادر اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی 12 لەبڕگەی یەکەم، لەخاڵی (أ)دا من لەگەڵیدام، بەڵام پێشنیار دەکەم، ئەوەی بۆ زیاد بکرێت، (ئەگەر هەرکەسێك لەهەر فەرمانگەیەك بگوازرێتەوە بۆ هەر کۆمپانیایەك، لەکۆمپانیاکەش پارەکانی وخزمەتەکەشی بەخزمەت بۆ حساب بێت، هەر وەك چۆن لە فەرمانگەکە بۆی حسابە) وە لەبڕگەی دووەمدا کەهاتووە، : ئەبێت وەزارەتی دارایی وئابووری، پشتیوانی لەداهاتی سندوقی دەزگای خانەنشین وبیمەی کۆمەڵایەتی بکات) کەئەویش ڕێژەکەی لە 30٪ـە من پێم باشە کە ڕێژەی مووچەی خانەنشینی وبیمەی کۆمەڵایەتی زیاد بکرێت، ئەوە لەبەرچاو بگیرێت، فەرمانبەرەکان کاتێ کە پیر دەبن، زیاتر پێویستیان بە مووچەو پارەیە، هەر لەبەر ئەوەشە کاتێ کە فەرمانبەری ئێمە دەگەنە وادەی خانەنشینی، خۆیان خانەنشین ناکەن، چونکە مووچەکەیان زۆر کەمە، ئەوەش دەبێتە کۆسپ لەڕێگای دامەزراندنی گەنجان و کەسانی شارەزا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز دانا سعید صۆفی، فەرموو.

بەڕێز د. دانا سعید صۆفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم وایە ئەوە یەکێکە لەو ماددە باشانەی کەلەم پرۆژەیەدا هاتووە، ئەویش لەبەر ئەو هۆیەی کە پێم وایە هەوڵێك هەیە، بۆ ئەوەی کە دووسەرە گرفتێك هەیە لێرەدا، ئەویش گرفتی هەڵاوسانی میلاکاتە

لەدەوائیرەکان، هەروەها گەشەنەکردنی کەرتی تایبەتە، پێم وایە ئەم ماددەیە هەوڵدەدات ئەو گرفتە چارەسەر بکات، لەڕێگای ئەوەی کە کۆمەڵێك فەرمانبەرت هەیە، کەزۆر زیادەن و بێ ئیشن لەدەوائیرەکاندا، بەڵام لەوانەیە ئەوانە لەکەرتی تایبەت پێویست بن، چۆن وادەکەی کە ئەوانە بگوازیتەوە بۆ کەرتی تایبەت، بێگومان لەڕێگای ئەو دەعمەی کەحکومەت لەڕێگای ئەو بودجەیەوە بۆیان تەرخان دەکات، نیوەی موچەکەیان دەداتێ، هەروەها ئەوە پشتیوانی کردنی کەرتی تایبەتیشە، پێم وایە تەنها ئەو خاڵەی تێدایە کە دەتوانین بڵێین پشتیوانی کەرتی تایبەت دەکات و دەیبووژێنێتەوە، بەڵام لێرەدا ئێمە تووشی ئیشکالیاتێکی تر دەبین، ئەویش ئەوەیە بەرنامەی حکومەت ئەوەیە لێرەدا هەندێ لەو فەرمانبەرانەی کەزیاد لەداموودەزگاکان بگوازرێنەوە بۆ کەرتی تایبەت، بەڵام لەهەمان کاتدا ئێمە 25 هەزار میلاکی تازە ئیستحداس دەکەین، دەمانەوێت خەڵك دابمەزرێنین، ئایا وا باشتر نیە لەو 25 هەزارە بەشێك لەوانەیە بتوانن خۆیان کار بدۆزنەوە لەکەرتی تایبەیت، ناکرێت ئەو 25 هەزارەش لەزمنی ئەوەدا جێگایان بکرێتەوە، بابڵێین ئەو دەعمە بیانگرێتەوە، بەبێ ئەوەی کە فەرمانبەر بووبێتن لەداموودەزگاکانی حکومەت، ئەگەر ئێستا بتوانن کار بۆ خۆیان بدۆزنەوە، بابڵێین ئەو دەعمەی حکومەتیان بۆ بکرێت، یەعنی مەبەستم ئەوەیە، جۆرێك ئەو تەناقوزە ناهێڵین تاکو 25 هەزار کەس تەعین دەکەین، لەلایەکی تریشەوە هەوڵدەدەین بابڵێین ئەوانەی کە زیادەن لەداموودەزگاکانمان بیانگوازینەوە بۆ کەرتی تایبەت، شتێکی تریش هەیە، بۆ ئەوەی ئەو ماددەیە بەخراپی ئیستیفادەی لێ نەکرێت، پێم وایە دەکرێت هەندێ رێکاری یاسایی بگرینە بەر، بۆ ئەوەی کەرتی تایبەت نەتوانێت تەنها هەندێ خەڵك بۆ خۆی بگوازێتەوە، وە سوودمەند بێت لەو دەعمەی حکومەت، بەبێ ئەوەی هیچ کارێکیش پێشکەش بکەن، بۆیە پێم وایە دەبێت هەندێك رێکاری یاسایی بۆ ئەو ماددەیە دابندرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز ئارام قادر، فەرموو.

بەڕێز ایوب نعمت قادر(ئارام):

بەڕێز سەرۆك پەرلەمان.

من پرسیارێکم هەیە لە هەردوو وەزیری بەڕێز سەربارەت بەم ماددەیە، کە ئەم ماددەیە رێکارێکە بۆ چارەسەرکردنی کێشەی میلاکات، ئەو هاوواڵتیانەی کەڕوو دەکەنە حکومەت بۆ مەسەلەی تەعین بوون، پرسیارەکەم ئەوەیە، ئایا لەبڕی فەقەرەی یەکەم، کە 3 ساڵ نیوەی ڕاتب بدات بەو کۆمپانیانەی کەفەرمانبەرێك بۆی نەقڵ دەبێت، باشتر وانیە، ئەو هاوواڵتیانەی کە لەکەرتی تایبەت دادەمەزرێت بەخزمەت بۆی حساب بکرێت؟، کەئەمەش وادەکات لەوەی کە هاوواڵتیان بەو شێوەیە ڕوو لەحکومەت نەکەن، بۆ مەسەلەی دامەزراندن، ئەوەش خزمەتێکی زۆر زۆر گەورەشە، بۆ هاوواڵتیان و بەهێز کردنی کەرتی تایبەتیشە، ئەمەش یەکەم پێشینە نیە، بەڵکو لەپاش ساڵی 1992 کەڕێکخراوە نێودەوڵەتیەکان هاتنە ناو هەرێمی کوردستان، زۆرێك لەهاوواڵتیان لەوێ ئیشیان دەکرد بەعەقد، بەڵام دوایی حکومەت بەڕێکارێکی یاسایی ئەو ماوەی بەخزمەت بۆ حساب کردن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز حسن محمد، فەرموو.

بەڕێز د. حسن محمد سورە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە منیش پێم وایە ئەم خاڵە خاڵێکی زۆر گرنگە، گرنگیەکەی لەلایەکەوە کاردەکاتە سەر گەشەکردن وپەرەپێدانی کەرتی تایبەت، لایەنەکەی تریش ئەوەیە کەگرنگە بۆ مەسەلەی ئیسلاحی ئیداری، بەتایبەتی تەعینات ونەهێشتنی ئەو بەتاڵە موقەنەعەی کەئێستا لەدەوائیرو دەزگاکانی هەرێمدا هەیە، دەبینین کە زۆربەی ئەوانەی کە ئێستا فۆڕم پڕدەکەنەوە لەوانەن کە ئێستا لەکەرتی تایبەت کار دەکەن، لەبەر ئەوە تەئسیر دەکات لەسەر ئەوەی کە ئەوان تەڕاجوع بکەن و لەکەرتی تایبەت بمێننەوە، بەڵام من پێم وایە ئەو خاڵە زۆر گرنگترە لەوەی کە بەماددەیەك لێرە بێت، چونکە بابەتێکی گرنگە، گرنگیەکەشی هەر وەکو باسمان کرد، دوو بەشە، بەشێکیان: مەسەلەی ڕاتبە، بەشەکەی تریش: مەسەلەی تەقاعودە، کە بەڕای من ئەمە پێویستی بەوە هەیە کە هەردووکیان جێگایان بکرێتەوە لەدوو یاسای زۆر گرنگ، یەکێکیان یاسای خزمەتی مەدەنیە، یاخود یاسای مەجلسی خدمە، ئەوی تریشیان لەیاسای زەمانی ئیجتماعی، نەك لێرە بەماددەیەك بێت، چونکە یاسای بودجە، یاسایەکی کاتیە، بەڵام ئەوەی کە دەکرێت بۆ مەسەلەی ئەو کارە شتێکی دائیمیە، پێویستە لەیاسایەکی تایبەتدا جێگای بکرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز بێریڤان سەرهەنگ، فەرموو.

بەڕێز بێریڤان اسماعیل سەرهەنگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ماددەیە بەباشترین ماددە دادەنێم، بۆیە بەتەواوەتی پشتگیری لێدەکەم، بەباشترین ماددە لە پرۆژە بودجەی ساڵی 2011، لەبەر چەند هۆیەك بەباشی دەزانم، ئەو شێوە ماددەیە لەوڵاتە پێشکەوتووەکاندا دەکرێت، چونکە یارمەتیدانە بۆ هەلی کار بۆ هاووڵاتیان، ڕێکخستنی کەرتی تایبەتەو بەستنەوەی بەکەرتی حکومەت، هەروەها دابین کردنی خانەنشینی بۆ ئەو فەرمانبەرانەیە کەلەکەرتی تایبەت ئیش دەکەن، هەروەها بڕوا پێکردنی هاووڵاتیانە بەکەرتی تایبەت، گەشەکردنی کەرتی تایبەتە، بەڵام یەك پێشنیار دەکەم ئەو کەسانەی کەدەگوازرێنەوە لەکەرتی تایبەت ئیش بکەن، ئەو کەسانە بن کە شارەزاییان هەیە، خبرەیان هەیە، چونکە ئەوانە کەرتی تایبەت لەلای ئێمە تازەیە لەهەرێمی کوردستان،کەرتی گشتیمان زیاتر موسەیتەرە، بۆیە ئەگەر لەو بیست و پێنج هەزار کەسە ئەوانە نەبن، ئەوانەی کۆن بن لە کەرتی گشتی بگوازرێنەوە، دەست خۆشی لەو کەسە دەکەم ئەوەی ئەو مادەی دانایە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز تارا ئەسعەدی، فەرموو.

بەڕێز تارا تحسین یاسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشگیری تەواوی خۆم لەو ماددەیە دەردەبڕم بەراستی یەك دوو مەسج دەدا بە هاوولاتیانی کەلە کوردستان دەژین، یەکەم ئەوەی گوێچکەمان لەسەری ڕاهاتووە کە هەموو گەنجێك کە تەخەروج دەکا هەردەم چاوی لە حکومەت دەبێت تەعینی بکات، ئەوەش راستە مافێکی خۆیەتی وەکو گەنجێك لە ناو هەرێمەکە، بەلاّم لەگەلّ پێشکەوتنی دنیاو ولاّت ئێستا پێویستمان پێیە کە زیاتر بووژانەوەیەك بکەین بۆ لایەنی کەرتی تایبەت کە بە هۆی کەرتی تایبەتەوە هەر خۆمان وامان لێدێت زۆر جار لەگەلّ وولاّتانی دەرەوە دێنین وە ئیستیفادە لەو کەرتی تایبەت ئەکەین بۆ بوژانەوەی لایەنی ئیعمارو، لایەنی پێشکەوتن، لایەنی دەروونی و مێشکی هەرکەسێك کە کارمەندە. لەبەر ئەوە تشجیع کردنمان بۆ ئەم بوارە یەکێکە لە کارەکانی بەراستی لە سیاسەتی ئێستای هەرێمی کوردستان و حکومەتەکەی و ئەو کەسانەی کە خۆیان بە دلّسۆزی ئەوە دادەنێن کە بەتالّەی موقەنەعە بە شێوەیەکی زۆر نەمێنێت، لە هەمان کاتدا وا بکەن کە کەرتی تایبەت شان بە شانی حکومەت ببێتە هاریکار بۆی تاکو بتوانین جوانترین پێشکەوتن بۆ هەرێمەکەمان دروست بکەین. بەلاّم ئەوەی کە خەلّك لێی دەترسێت هەردەم بۆچی چاوی لێیە حکومەت تعینی بکات لەبەر تەقاعودیەکەیەتی، بوونی ئەوەی کە قانون لە ناو ولاّتەکەدا هەیە کە قانونی (39)ی (71) کە بەراستی تەفعیل کردنی ئەو قانونە وە لە هەمان کاتدا دەرهێنانی ڕێنمایی تایبەت لە لایەن وەزارەتی داراییەوە بە زووترین کات ئەو شتەی کە لە ناو مێشك و هزری ئەو کەسانەن ئایا چۆن لە قیگاعی عامەوە چۆن لە حکومەتەوە بچنە تایبەت؟، ئایا حقوقیان دەمێنێ یان نا؟ بەلّێ هەموو حقوقێکیان دەمێنێت، وە ئەو سالاّنەی کە خزمەتیششان کردووە بە شێوەیەکی تر لە کەرتی تایبەت دێن خزمەت دەکەن، وە لایەنی تەقاعودی وا لە خەلّکی بکەین چۆن زەمان بکا وا لە خەلکەکان بکەین تاکو بتوانن چۆن بیمەی کۆمەلاّیەتی خۆیان کە ئیشتراك دەکەن لێی بۆ خزمەتی خۆیانە، بۆ صالحی خۆیانە، بۆ تەقاعدی خۆیانە لە کەرتی تایبەت. لەبەر ئەوە ئەو مادەیە مادەیەکی باشە ئەگەر بێتو بە ڕێك و پێکی لەسەر ئەو دوو بوارەی کە هاوکاریشم لێرە (د. حسن) هەر باسی کرد لایەنی راتبەکەی بڵێین مووچەکەی و، لایەنی تەقاعدیەکەی کە لە لایەن وەزارەتەوە بە زووترین کات تەحدیدی زەوابت و شەرتەکانی بکات تاکو کاری خۆی بە جوانی پیشان بدات لە هەرێمەکەدا سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز سیوەیل عثمان ، فەرموو.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت ئەو مادەیە وا تەسەور دەکەم، (أ و ب) پەیوەندیان بە یەکەوەیە، ئەگەر دەمج بکرێ باشە، لەبەر ئەوەی یەکەم دەلێ: (تتحمل وزارة المالية والاقتصاد نصف راتبه الذى يتقاضاه من الدوائر المنقول من) دوایی لە (ب) یش دەلێ: (تقوم الدائرة المنقول منها الموظف بصرف نصف الراتب) واتە ئەگەر ئەو (أ) تەواوی بکەین و لە جیاتی (ب) بکرێتە (يصرف له نصف الراتب) وابزانم کیفایەتە، هەردوك تەقریبەن

یەك بابەتە، بـە نسـبەت فەقـەرە (ج) یـش ئـەو کـاتی دەبێتـە (ب)، بـە نسـبەت (ثانیـا: علـی وزارة المالیـة و الاقتصاد) ئەوە تـەواوە، بـەلاّم لێـرەدا وابـزانم ئـەو موئەسەسـەیە لەوانەیـە ئەمـە وەکـو لیژنـەی کاروبـاری کۆمەلاّیەتی لێرە هەندەك کەم تەرخەم بین لـەو بابەتـەی لەبـەر ئـەوەی زۆر تەئکیـدمان نەکردیتـەوە ئـەو موئەسەسـەیەی کـە 3٪ ی حکومـەت دەیـداتێ وا تەسـەوردەکەم، مووچـەی فەرمانبـەران لـەوێ لـەو موئەسەسەیە وەردەگرن، پێویستە مووچەی فەرمانبەران لەوەی وەرنەگیرێت، لەبەر ئەوەی حکومـەت 30٪ ی سندوقی زەمانە دەیداتە ئەو سندوقە، ئەو پارەی دەداتـێ 30٪ لـە بـۆ ئـەوەی دەیـدا، کـە ئەگـەر کرێکار خانەنشین بکرێت سوودی بۆ وەرگرێ، بۆ ئەوەی نایـدات، ئـەو فەرمانبەرانـە لـەوێ کار دەکات موچـەکەی لەسەر ئەوێ بـێ، ئەگەر کاك عبدالسلامیش نازانم چونکە لە یەك لیژنەینـە ئـەویش ئەگـەر پشـتیوانی بکـا یان رەئیەکەی من غەلّەت بـێ نازانم، ئەمن و تەسەور دەکەم، بـەلاّم ئـەو فەرمانبەرانـەی لـەو موئەسەسـەی کـار دەکـەن لـەو پـارەی پـارەی دەرنەکـەن ببتـە لـە بـۆ خانەنشـینی. پێشنیارێکیشـم هەیـە بـەرێز یـەك پێشنیاریشم هەیە، ئەگەر ئەو کەسانەی کەبـێ کارن، بـێ کارن کە کاریان دەست ناکەوێ، ئەگـەر حکومـەت وا بکات مانگانە 150 هەزار دینار بداتـە خـاوەن کـار یـان کۆمپانیـا، یـان خـاوەن کـارە، واتـە ئـەو کەسـەی کـە بێکارە هاوکاری بکات، تا ماوەیەك ئـەو 150 هـەزار دینـارەی بـۆ سـەرف بکات، هـەتاکو ئیشی دەداتـێ ئـەو کۆمپانیایە، یان ئەو خاوەن کارە، دەکەوتە سەر پێو ئەو کاتە دەتوانی بشیبڕی. زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکا لـە بـەرێزان ئەکـەین موناقەشـە لـە دەرەوە بکـەن، (جـەنابی وەزیـرو بریکـاری وەزارەت) تکایـە، لـە نـاو جەلسە رجائەن بێدەنگی موراعات بکرێت، بۆ ئەوەی گوێمان لە یەکتر بێت رجاتان لێئەکەین، بـەرێز شـوان کریم فەرموو.

بەڕێز شوان عبدالکریم جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هاوڕام لەگەڵ ئـەو هاوکارانـەم، کـە پشـتگیری ئـەو مادەیـە ئەکـەم، وە بـە مادەیـەکی گرنگـی ئـەزانم، پێموایە ئەمە بیر کردنەوەیەکی سەلیم، هەنگاوێکی سەلیمی حکومەتی هەرێمی کوردستانە، بۆ بـرەودان بە کەرتی تایبـەت، کە تا ئێستا لە هەرێمی کوردستان وەکو پێویست کارکردن لە کـەرتی تایبـەت نەچـوّتە سـەر سکەی خۆی. دیارە ئەو فەرمانبەرانەی کە دەگوێزرێنەوە یان بۆخۆیان دەچنە کەرتی تایبەتـەوە، حکومـەت بەشێك لە پارەکانیان بۆ 3 سالّ دەدات، ئەوانە وەکو لـە تەعـدیلی یاسـای خانەنشـیندا هـاتووە، خانەنشـینی کرێکار وە کەرتی تایبـەت، ئـەوە بـۆ خـۆی ئـەوەش مسـۆگەر دەکـات، ئـەو دافیعـەش لـە لای ئەوانـە دروسـت دەکات، کە لە کەرتی حکومیەوە بچن بۆ کەرتی تایبـەت، چونکە ئەوەی کە تا ئێستا مەترسی بوو ئەوە بـوو، کە کارکردن لە کـەرتی تایبـەت زەمـانێکی نیـە، تەقاعـدی نیـە، بۆیـە خـەلّك بـە زۆری رووی ئـەکردە دام و دەزگاکانی حکومەت، ئەترسا لەوەی لە کەرتی تایبەتدا ئیش بکات، ئەمە یەکێکە لەو هەنگاوانە بەرەو ئەو ئاراستەیەوە، ئەمە لەوانەیە ئێمە پێمان وابـێ کـە لـەم دوو سـالّەدا لـە سـێ سـالّەدا بەرهـەمی دەردەکـەوێت،

بەڵام بەرهەمی ئەم هەنگاوەی حکومەت بە ڕای من لە دە ساڵی ئایندەدا ئنجا بە تەواوەتی روون ئەبێتەوە، وە قازانجەکەی هەموومان دەیبینن کە چەندە، وە چەند گرنگە، وەکو وتیشم ئەو تەعدیلەی کە دەکرێت، لە مەسەلەی خانەنشینی بۆ کەرتی تایبەت، پالّنەرێکی باش دەبێت، بۆ ئەوەی هانی ئەو فەرمانبەرانە بدات کە دەیانەوێت بچنە کەرتی تایبەت. من یەك پرسیاریشم هەیە لە بەڕێزان وەزیری دارایی وە لیژنەی دارایش؟ لە مادەی دوانزە (أولا) کە ئەڵێ (عند نقل الموظف من دائرة من دوائر الاقليم) پرسیارەکەی من ئەوەیە کێ ئەوە نەقل ئەکات؟، ئایا ئەو فەرمانبەرە بە ویستی خۆیەتی یا حکومەت خۆی نەقلی ئەکات؟، چونکە بەراستی خۆی دەبێ ویستی خۆی بێت، بە پلەی سەرەکی، لەبەر ئەوە من پێموایە ئەو صیغەیە، صیغەیەکی تۆزێ ناشیاوە لە ڕووی قانونیەوە، وا باشترە وای لێبکرێت کە ئەو فەرمانبەرە بە ویستی خۆی، ئەگەر نەقل بوو چووە کەرتی تایبەت وە هەتا دوایی.... ئەوە وەکو ملاحەزە وتم، ئەگەر جوابم بدەنەوە، زۆر زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز شڤان أحمد فەرموو.

بەڕێزشڤان أحمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

حقیقەتەن ئەو مادەیە مەوزوعێکی زۆر گرنگ باس دەکات، منیش هاوڕامە، لەگەڵ ئەوە کە ئەم مادەیە هەدەفەکە ناپێکێ، ئەوەی کە بۆی هاتووە، بۆیە ئەم موزوعە من بە باشتر دەبینم بە یاسایەك تەنزیم بکرێتن بۆ ئەوەی وزوحێکی زیاتری تێدا بێت و خیاراتی زیاتری ئیحتماله تێدا هەبێتن، چونکە بەو مادە من دەبینم هەدەفەکە تەحقیق ناکات، وە لە قانونی موازەنە کە تەشریعێکی موەقەتە من دەبینم جێیەکەی ئێرە نیە دەبێ بە یاسایەك تەنزیم بکرێت وا باشترە. ئەگەر هاتو ئەم مادە من تێبینیم هەیە لەسەر بڕگەی (أ) (تتحمل وزارة المالية والاقتصاد نصف راتبه الذي) راتبی چ؟ کامە راتب؟، راتبی ئیسمیە؟، یان لەگەڵ موخەصەصاتە؟. دەبێ قانون بە وازحی ئاماژە پێبکات، بۆ ئەوەی دیار بێت، وە منیش هاوڕامە لەگەڵ ئەوە کە ئەم دوو مادەیە دەکرێ هەردووك جەمع بکرێت، بەیەك فەقەرە ببێتە فەقەرەی (أ) زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس ، بەڕێز سەردار رشید فەرموو.

بەڕێز سەردار رشید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مادەی سیانزە دیارە پەیڕەو کردنی سیاسەتی گرنگی دان بە کەرتی تایبەت، لە لایەن وەزارەتی دارایی و ئابووریەوە جێگای دەسخۆشیە حقیقەتەن، بە دابین کردنی نیوە مووچەی هەر فەرمانبەرێك، یاخود هەر کرێکارێك کە پێشتر کرێکار بوون، بۆ ماوەی سێ ساڵ، ئەگەر لە فەرمانگەکانی حکومەتەوە ڕاژەکەیان

بگوازنەوە بۆ کەرتی تایبەت، دیارە ئیهتیمام دانە بە کەرتی تایبەت بۆ یەکەم جار لەم ولاتەی خۆماندا، کە وەکو وتم دیارە ئەوەش جێگای شانازیە، خۆ ئەگەر بکرێ چوار ساڵیش بێت هەر بۆ ئیهتیمام دانی زیاتر من پێموایە کارێکی باشترە، هەروەك دەزانین پاش گواستنەوەی کرێکار یان فەرمانبەر بە پێی یاسا دیارە ئەو یاسای ژمارە (39)ی ساڵی (1971) کە من پێموایە کە ئێستا لە پەرلەمانە لە لیژنەکەی ئێمە لیژنەی کۆمەلایەتیە لە حاڵەتی هەموار کردن و گفتوگۆو موناقەشەدایە لە سەری بۆ ئەوەی زیاتر لەگەڵ ئەم سەردەمەدا بگونجێت و بتوانین بە پێی یاسا بەراستی مافی ئەوانە دەسەبەر بکەین کە ئەچنە کەرتی تایبەت، دیارە یاسای ژمارە (39)ی (1971) کە ئەو کەسەی کە لەوێ بۆ خۆی 5٪ی مووچەکەی ئەدا وە خاوەن کارەکە 12٪ کە هەموو دەکاتە 17٪، پاشان ئەو دەعمەشی کە دیسانەوە 30٪ یە، کە حکومەت بۆ سندوقی زەمانەی دەدا، دیسان ئەمەش پالپشتێکی گەورەیە بۆ جێبەجێ بوونی ئەو کارەی کە لە ئەو بەندەی کە لە یاساکەدا هاتووە. دیارە هەر بۆ وەکو خۆمان، دەزانین ئێستا لۆدێکی گەورە یاخود قورساییەکی زۆر گەورە لەسەر کەرتی گشتی هەیە کە ئەو هەموو فەرمانبەرو ئەوانەی لێیە کە من پێموایە بەم هەنگاوە ئەتوانین کەمێك لە بارو شانی دام و دەزگاکانی خۆمان حکومەتی خۆمان کەمتر بکەینەوە، بەڵام لە راستیدا من پرسیارێکم هەیە پاش ئەو هەموو ئیهتیمامەی کە لە لایەن حکومەت و، وەزارەتی دارایی و ئابووری و، وەزارەتی کارو، دابین کردنی کۆمەلایەتیەوە، پرسیارەکە ئەوەیە ئەو سندوقی زەمانەی کە لە ئەساسەوە 5٪ و 12٪ لە خاوەن کارەکە ئەچێتە سەر بەڕێوەبەرایەتیەکانی دابین کردنی کارو دەسەبەری کۆمەلایەتی، هەندێ لەو پارەی سندوقە بە راستی ئەکەن بە مکافەئە بۆ فەرمانبەرەکانی خۆیان، من پێموایە ئەمە پێچەوانەی یاسایە کە ئێمە لە زیارەتە مەیدانیەکانماندا بۆ سەرجەم ئەو بەرێوەبەرایەتیانە، بەراستی ئەو حاڵەتەمان دیوە من تەمەنا ئەکەم حکومەت رێنمایی تایبەت بۆ ئەو مەبەستە دەرکا بۆ ئەوەی موعالەجەیەکی نیهائی لەو ڕووەوە بکرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بەڕێز عبدالسلام بەرواری فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفی صدیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من وەکو بە ناوی خۆم وەکو ئەندامی پەرلەمان و وەکو سەرۆکی لیژنەی کاروباری کۆمەلایەتی قسە دەکەم: ئەمەوێ لە سەرەتاوە بڵێم بە راستی من هەڵوێستم لە بەرامبەر ئەم مادەیە دابەش کراوە لە بەینی دوو هەڵوێست. لە لایەکەوە برگە یەکەم یەعنی (أ و ب و ج) یەکێکە لە داخوازیەکان و لە پرۆگرامی لیستی کوردستانی بووە لە سەرەتاوە، وە لە هەمان کاتدا داخوازی هەموومانە ئەو بار گرانیەی لەسەر حکومەت هەیە بە ئەو ژمارە زۆرەی فەرمانبەران کەم کەن لە لایەکی ترەوەش من ئەبینم ئەگەر یاسا ئارەزوو بیت پاشان دەق بیت پاشان جێبەجێ کردن بێت، بە تێگەیشتنی منی بەسیتی نا پسپۆرانە دەبی ئیرادەیەکت هەبێت بۆ تەنفیزی فکرەیەك، دەبێ نەسێکت هەبێت تەعبیر لەو ئیرادە بکات، وە دەبیت میکانزمی

جێبەجێ کردنت هەبێت، ئەگەر وا تەماشای ئەو هەرسێ (أ و ب و ج) بکەم ئەبینم جێبەجێ ناکرێ، چونکە کەرتی تایبەتی ئێمە رێك نەخراوە نا هۆشیاریەك هەیە دەربارەی خانەنشینی و خزمەت و گواستنەوەی خزمەت و دەست نیشان کردنی پلەو مووچە، ئەمە هەمووی تەسەور ئەکەم لای فەرمانبەرێك کە شارەزایی پەیدا کردووە لە بواری کارکردن لە فەرمانگەیەك وای لیئەکات ئەو هەنگاوە نەنوێنێت واتە ئەگەر ئەمە بیکەینە بڕیاریش، بیکەینە یاساش، من زۆر بێ ئومێدم لەوەی بکرێ. ئەوە لە لایەك واتە لە هەڵ و مەرجیکدا کە کەرتی تایبەت رێکخراوە کە بیمەی کۆمەڵایەتی فعلەن ئیلزامیە لەسەر هەموو کەس وەکو یاسای (39) ئەڵێ: لە کاتێکدا کە سەندیکاکانی ئێمەو راگەیاندنی ئێمە ئەو هۆشیاریەی بڵاو کردووە لە کاتێکدا کە یاسای کارمان هەبیت، کە یاسای کار لە عیراق تەقریبەن راوەستاوە، یاسای (39) ی کە باسی بە بەژن و بالای قسە ئەڵێن، ئەویش تەقریبەن نیمچە یان سێ چارەکی جێبەجێ نەکراوە، من سەرەڕای وتم لەگەڵ ئەوەی کە زۆر پشتگیری ئەوە ئەکەم ئێمە هانی خەڵك بدەین وە ئالیات بدۆزینەوە بۆ ئەوەی لە کەرتی گشتی بچنە کەرتی تایبەت لە هەمان کاتدا من تەسەور ئەکەم ئەگەر هەموومانیش دەنگی لەسەر بدەین وە حکومەت هەموو هەوڵیش بدات من زۆر بێ ئومێدم کە خەڵك ئەو هەنگاوە بنوێنێت، چونکە وەکو وتم ژێرخانەکە و هەل و مەرجەکە قەت ناگونجێت لەگەڵ ئەو ئارەزووەی کە هەیە، من بەدڵێکی ناڕازییەوە دەڵێم تەصەور دەکەم، من ناتوانم پشتگیری ئەو بڕگەیە بکەم، نەك لەبەر ئەوەی پرەنسیپەکە ڕەفزە، بەڵکو کەم مەجالی جێبەجێکردنی هەیە، ئەمە یەکەم: دووەمیان: ئەم پێشنیارەی لە 30٪، ئەگەر هاتوو پەسەند کرا، تکایە لیژنەی یاسایی چەند هەڵەی یاسایی تێدایە، ئەمە نووسراوە بەشێوەیەکی ناپسپۆڕانە، ڕێزم بۆ ئەوانەی کە نووسیویانە، لە 30٪ی ئەو ئابوونانەی دراونەتە دەزگاکە، نەخێر ئەمە گەڕاندنەوەی بڕگەی (ز) لە ماددەی 20 یاسای ژمارە(39) ساڵی 1971 کەلەکاتی عێراق لادرابوو، یەك پڕۆژە یاسای هەموارکردنی ئەم یاسایە هاتووەتە پەرلەمان و ئێمە لە لیژنە ڕاپۆرتی کۆتایشمان ناردووە، لەوێ داوامان کردووە کە بێت، بەڵام خۆی دەقە ئەصڵیەکە ئەوەیە، 30٪ لەداهاتی سندوق، زۆر جیاوازە تۆ بڵێیت لە 30٪ لەداهاتی سندوق یان لە 30٪ لەو ئابوونانە، جارێ وشەی ئابوونە نیە لەوێ، بۆیە تکا دەکەم، ئەگەر هاتوو پەسەند کرا، ئەمە چاك بکەن، 30٪ لە داهاتی سندوق، لەباتی ئابوونەی کەدراوە بەدەزگا، لەماوەی ساڵی پێشووی دارایی، ئەو دەقە یاساییە ئەڵێت لەگەنجینەی گشتیەوە، لە30٪ی داهاتی ساڵی پێشوو دەدرێت، نەك وەکو ئەوەی لێرەدا هاتووە، لەنێو پارەی تەرخانکراوی وەزارەتی کاروکاروباری کۆمەڵایەتی، تێنەگەشتم، خۆی سندوقەکە ئەصڵەن لەوەزارەتە، پاش قەراری 150ی صەدام، سندوقەکە ئەوەندە بچووك کرایەوە لەباتی موئەسەسەیەکی نیشتمانی کراوە بە بەشێك لە بەڕێوەبەرایەتیەك، بۆیە ئەوەی ئەخیر نووسراوە (تێچووی دارایی لەنیوە پارەی تەرخانکراوی وەزارەتی کاروکاروباری کۆمەڵایەتی لەگەنجینەی گشتی) بەڕێزان من تەصەور دەکەم ئێمە ڕووبەڕووی موهیمەیەکی گەورەتر دەبین، ئەگەر ئەمە بڕوات ئەبینم هاندەرێك بێت بۆ ئێمە، چونکە ڕووبەڕووی چەند کێشەیەك دەبین لە جێبەجێکردنی، ئەوەش باشە تا ناچار بین ئێمە، یاسای کار بەزووترین کات دەربکەین، یان هەموارکردنی

ئەو یاسایە لە عێراق هەیە، بۆ مەسەلەی بیمەکان، یاسای (39)لەماددەی دووەمی باسی هەر چوار جۆرە بیمەکە ئەکات، ئەوانەی کەزامن دەکرێن بۆ کرێکارانی کەرتی تایبەت، بیمەی خانەنشینیە، واتە کرێکار ئیش بکات و خۆی زامن بکات، بیمەی هەیە، خانەنشینی هەیە، بیمەی تەندروستیش هەیە، بیمەی ڕووداوەکانی کاری هەیە، بیمەی خزمەتگوزاری هەیە، ئێمە لەوهەموارکردنەی کە لە پرۆژەکەی حکومەت کردووماندە، داوامانکردووە بیمەی بێکاریش بێتە ناوی، ئەمەی کە هەندێ خوشك وبرا باسیان کرد، ئەوانەی کە بێکارن، ئالیەتێك هەیە، بێکاری ئەدرێت بەوانەی کە سالێك نەبێت ئیشی کردبێت، کە مەزموون بوو لە فەترەی ئیشکردنی نادرێت بەیەکێك کە تازە تەخەروجی کردبێت، بەڵام ئەتوانین ئەگەر باسی بودجەش نەبێت لێرەدا، ئەوانەی کە دەیانەوێت ئیش بکەن و شارەزایی نیە، یان ئەو شارەزاییەی نیە، لەبازاڕی کار جێگای بۆ نیە، بچێتە دائیرەکانی تەئهیلی میهەنی....

بەڕێز سەرۆکی پەرەلەمان:

زۆر سوپاس، کاتت تەواو، بەڕێز شێروان حەیدەری، فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەحەقیقەت من دوو مولاحەزەم هەیە، یەکەمیان: لە اولاً دەڵێت (عند نقل الموظف من دائرة من دوائر الاقلیم المولة مرکزیاً او ذاتیاً) خۆی بەقەناعەتی من (المولة مرکزیاً او ذاتیاً) خۆی عەمەلیەیەکی حسابیە، پێویست ناکات لە پێشەکی ماددەکە بێت، چونکە هەموو فەرمانبەرێك دەگرێتەوە، لەدەوائیری دەوڵەت چ تەمویلی زاتی هەبێت یان نەیبێت، دووەمیان: هەروەکو هەندێ لەبەڕێزان ئیشارەتیان پێدا، ئەگەر فەرمانبەر بێت یاسای خدمەو تەقاعودی فەرمانبەران لەسەری جێبەجێ دەبێت، ئەگەر کرێکاریش بێت، یاسای تەقاعودی و زەمانی ئیجتماعی لەسەری جێبەجێ دەبێت، واتە نەقڵی خەدەمات لێرەدا بە قەناعەتی من جێگای ئێرە نیە، جێگای یاسای تەقاعد و خدمەی مەدەنیە، تەقاعد و زەمانی ئیجتماعیە، ئەگەر جەنابی وەزیر تەوزیحێکمان بداتێ لەو بارەیەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز عدنان عوسمان، فەرموو.

بەڕێز عدنان عثمان محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا وەکو برادەران باسیان کرد، ماددەیەکە ئەهەمیەتی خۆی هەیە ئەم ماددەیە، پار سالّ لەناو بودجەی عێراقیدا دانرابوو، ئەگەر بیرم بێت 2 سالّ دانرابوو، نەك 3 سالّ، من دەمەوێت پرسیار لەجەنابی وەزیر بکەم، کە ئێمە پارسالّ لەناو بودجەدا دامان نەنا، بەڵام لەبودجەی عێراقی سالّی 2010 دانرابوو، بابڵێین هۆکارەکەی چیە؟، ئایا دیراسەیەك کراوە؟، یان بڵێین ئەو تەجروبەیە لەعێراقدا ناجح بوو؟، کەئێستا ئێمە خستوومانەتە ناو بودجەی ئەمسالّەوە؟، ئەمە پرسیارێکی سەرەتایی بوو، مەسەلەیەکی تر

هەر لەسەرەتاوە باسی نەقڵ ئەکات، نەقڵی گواستنەوەی فەرمانبەر لە کەرتی گشتیەوە بۆ کەرتی تایبەتی، ئەم نەقڵە جۆرێکە لە فەرمان، یەعنی ئەمر، ئیجرائێکی وەزیفیە، چۆن نەقڵ ئەکرێت؟، ئالیەتی نەقڵەکان چۆنە؟، بەخوایشتە یان حکومەت خۆی لەگەڵ کەرتی تایبەت ئیتیفاق ئەکات؟، کەرتی تایبەت مەرجەکانی چیە؟، چ فەرمانبەرێك وەردەگرێت؟، بۆیە لەڕاستیدا کێشەی نەقڵ ئیشکالیە، جۆرێك لەئیرادەو ئیختیاری تێدا نیە؟، مەوزوعی نیوەی مووچەکەی، نیوەی مووچەکەی لەدائیرەکەی خۆیدا، بابڵێین مەبلەغێکەو لە کەرتی تایبەتیش مەبلەغێکی تر، ئەو ئیغرائە مالیە چیە؟، کە فەرمانبەرێك، ئەگەر بەخوایشتی خۆی بێت، و فەرز نەکرابێت بەسەریدا لەلایەن حکومەتەوە، ئەو ئیغرائە دارایی چیە؟ کە کەسێك دەچێتە کەرتی تایبەت و لەوێ ئیش ئەکات، ئێمە دەزانین خەڵکێکی زۆر کەدەیانەوێت تەعین بن لەحکومەت، بەشێکی ئەساسی پەیوەستە بە داهاتووەوە، زەمانی داهاتووی خۆی و مانڵ و منداڵی، مەوزوعی خانەنشینیە، ئایا تۆ 3 ساڵ کەسێك ئەنێری بۆ کەرتی تایبەت، ئەم کەسە دای ئەبڕیت لەهەموو ئیمتیازە حکومیەکانی، لەهەموو مافەکانی، دوای 3 ساڵ ئەو کەرتە، ئەو شەریکەیە، ئەو دەزگایە، ئەو کەسە دەربکات، بەهەر هۆیەك لەهۆکارەکان، زەمانەتەکانی ژیانی ئەم کەسە چیە؟، تۆ وای لێدەکەی لە حکومەت دەستی دەبێتەوە، لەکەرتی تایبەتیش دەستی دەبێتەوە، ئەمە زەمانەتەکانی چیە؟، لێرەدا هیچ باس نەکراوە، لەوانەیە خاڵی (ج) وەزارەتی مالیە تەعلیمات دەردەکات، ئەو تەعلیماتانە چیە؟، ئایا فەرزی دەکات لەسەر کەرتی تایبەت، کە ئەم کەسە لەدوای 3 ساڵ لە ئیش کردن، کەمن پێم وایە 2 ساڵ تێستێکی گرنگە، دوای 3ساڵەکە کە فەرەزەن لێرە وابێت، دوای ئەو ماوەیە، زەمانەتی مانەوەی چیە؟، لەڕاستیدا ئیمە چۆن، ئەو شتە فەرز دەکەین بەسەر کەرتی تایبەتدا، کە ئەو کەسە لەلای خۆی قبوڵ بکات، یەعنی کەسێك ئەوە 10 ساڵە لە وەزیفەیەکی عامدایە، تۆ کە نەقڵی دەکەی بۆ کەرتی تایبەت دوای 3 ساڵ، لەوانەیە دەربکرێت، ئەمەش بەقازانجی کەرتی تایبەتە، یەعنی هەست دەکەیت ئەم ماددەیە زۆرتر موراعاتی کەرتی تایبەتی کردووە، نەك موراعاتی فەرمانبەرەکە، من پێم وایە کەرتی تایبەت و کەرتی عام جیاوازییەکەیان لەوەدایە، کە ئەم گرنگی بە بەرژەوەندی گشتی دەدات، ئەویش بەرژەوەندی تایبەتی خۆیەتی، بۆیە دەوڵەت لێرەدا بەرژەوەندی ئەو فەرمانبەرە ڕەچاو بکات، بۆیە کە دەچێتە کەرتی تایبەتیش، هەمان خەمی هەبێت، ئەمە چی بەسەر دێت، چارەنووسەکەی چی دەبێت، بەچ ئالیەتێك ومیکانیزمێك ئەم مەسەلەی چارەسەر دەکرێت؟، من هیوادارم کەجەنابی وەزیر باسی ئەوە بکات، کە تەعلیماتەکان چیە؟، وە چۆن فەرز دەکرێت؟، کە فەرمانبەر لەدوای 10 ساڵ ئیشکردنی لە دائیرەیەکی عامەوە کە نەقڵی دائیرەیەکی خاص دەبێت، زەمانەتی ژیان و حەیاتی چۆن ئەبێت، چۆن بەردەوام دەبێت لەکەرتی تایبەت، ئەو شەریکەی کە ئەو ئیشی تێدا دەکات، ئەگەر ئیفلاسی کرد یان فەشەلی هێنا، جارێکی تر بۆ نەتوانێت بگەڕێتەوە بۆ دائیرەکەی خۆی، دائرە عامەکە کەلەوانەیە ئیشی پێ بێت، یەعنی مەسەلەکە لێرەدا ئەوەیە نابێت ئێمە ماددەیەك دابنێین، کە حکومەت بۆ خۆ ڕزگارکردن لەئەو ڕێژە زۆرەی وەزیفە کەخۆی تووش کردووە، ئێمە بەشێوەیەك چارەسەری بکەین کە لەسەر حسابی فەرمانبەر بێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز عومەر نورەدینی، فەرموو.

بەڕێز عمر حمه امین خدر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا ئەو فکرەیەی کە ئەم ماددەی بۆدارێژراوە، فکرەیەکی باش و چاکە، بەڵام شێوازی دارشتنی جۆرێك لە تەم و مژی و ئاڵۆزی پێوە دیارە، کەئاوا بمێنێتەوە ڕەنگە نەتوانێ باش ئەو مەبەستە بپێکێت کە بۆی دانراوە، بۆ نموونە باسی نەقڵ و گواستنەوە دەکات، بەڕێزان کە کارمەندی حکومەت دەگوازرێتەوە هەم ناونیشانی وەزیفی دەمێنێت، هەم حقوق و ئیمتیازاتی دەمێنێتەوە، بەڵام کە دەچێتە کەرتی تایبەت هەم عینوانەکەی لەدەست دەدات، هەم ئەو حقوق وئیمتیازاتانەی نامێنێ کەلەناو حکومەتدا هەیبووە، بۆیە لەجیاتی گواستنەوە، بەڕاستی لەباتی گواستنەوە وشەیەکی تر بێت، وەك دەستبەردار بوون، یان ڕۆیشتنی یەکجارەکی لەحکومەت بۆ بەکار بێت، چونکە بەڕاستی ئەوە نەقڵ بوون نیە، بەڕەئی من ناچێتە چوارچێوەی نەقڵ بوونەوە، هەروەها کێن ئەوانەی کە نەقڵ دەبن، من کەرتی تایبەت بم، بەئەزموون ترین و باشترین کارمەند لەناو حکومەت دەبەم بۆ کەرتی تایبەت، کە ئەوەش دیسان بۆ خۆی شایەنی لەسەر وەستانە، هەر دیارە یەکێك لەو ئامانجەی کە بۆی دانراوە، مەسەلەی مامەڵەکردنە لەسەر دیاردەی هەڵاوسان و بێکاری، بەڵام ئەو جۆرە بێکارییە کە لێرەدا ئەم ماددەیە عیلاجی دەکات، بێکاری داپۆشراوە لەناو حکومەتدا، هەڵاوسانی ناو حکومەتە، نەك تەعامولکردن لەگەڵ بێکاری ناو کۆمەڵگا، بۆیە ڕەنگە ئێستا ئێمە هەوڵ بدەین، ئەم ماددەیە بگۆڕین بڵێین کەرتی تایبەت، لەدەرچووانی زانکۆو پەیمانگاکان کەلەلای خۆی ئیشیان بۆ دەدۆزێتەوە، ئێمە بۆ ماوەی 3 ساڵ، بڕێك هاوکاری دەکەین، باشتر و دەقیق تر بێت لەوەی کە ئێمە خەڵك بکەین بە فەرمانبەر، پاشان هەوڵ بدەین بینێرینە ناو کەرتی تایبەت، لەوێ بەم شێوەیە ڕاستەوخۆ دیاردەی بێکاری لەناو کۆمەڵگادا هەیە، لە ڕێگەی کەرتی تایبەتەوە تۆ چارەسەری دەکەیت، هەروەها پشتیوانی و هاندانیش بۆ کەرتی تایبەت دەکەیت، سەبارەت بەمەسەلەی هاوکاری و هاندانەکە لێرەدا، زیاتر بۆ دامودەزگاکانی کەرتی تایبەتە، بەڵام دەبێت جۆرێك لەهاندانیشی بۆ کارمەندەکە تێدا بێت بەڕاستی، بۆ ئەوەی تەشجیع بێت، هەوڵ بدات کاری خۆی، کارمەندی خۆی، عینوانی خۆی، شوێنی کارکردنی خۆی لەناو حکومەتدا بگوازێتەوە بۆ کەرتی تایبەت، وەکو بەڕێزان باسیان کرد، کارمەندێتی و پیشە لەناو حکومەتدا جۆرێك لە ترس ودڵەڕاوکێ لەلایەن فەرمانبەر بهێنێتە ئاراوە، ئەگەر زەمانەتی بەردەوامی ئەم حقوق و ئیمتیازاتە لەلایەن کەرتی تایبەتەوە نەبێت، بۆیە بەڕەئی من لەجیاتی ئەوەی بڵێین نیوەی مووچەکەی، ڕاستەوخۆ بۆ کەرتی تایبەت دەچێت و ئەو هاندەدەین، دەبێت هەوڵ

بـدەین بەشـێك لـە مووچـەكەی بـدرێت بـەو كارمەنـدەی كـە لـەناو حكومەتـەوە خـۆی دەگوازێتـەوە یـان بەتەعبیرێكی تر حكومەت بەجێ دەهێڵێت، دەچێت بۆ كەرتی تایبەت، واتـە پێویستە تەشجیع و هانـدانی كارمەندەكەشی تێدا بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز شەونم محمد، فەرموو.

بەڕێز شونم محمد غریب:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

قسەكانی من لەلایەن هاوڕێكانمەوە كران، بۆیە پێویست ناكات دووبارەی بكەمەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

دەستخۆش، سوپاس، هاوڕاز خۆشناو، فەرموو.

بەڕێز هاوڕاز شیخ احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بەو ماددەیە، دیارە دەقی ئەو ماددەیە لە یاسای بودجەی ئەنجومـەنی نوێنـەرانی عێـراق ئەمسـاڵ پەسەند كراوە، هەروەكو بە دوو بڕگەش هاتووە لـەوێ، ئـەوە بـۆ زانیـاری، نـازانم مـن لەسـەر ئـەم ماددەیـە پرسیاری ئەوەم هەیە، ئایا لەكوردستان ئەم ماددەیـە بـە دیراسـە كـراوە؟، چـونكە بەڕاسـتی ئێمـە هەمیشـە لەگەڵ ئەوەداین، كە هـەلی كـار زۆرتـر فـراوان بێـت، زۆرتـر خـەڵكی دابمـەزرێت، بەتایبـەتی بـواری كـەرتی تایبـەت كـە بـواڕێكی گرنگـە، بـۆ ئـەوەی ئـەم قورسـاییە كـە هەیـە، ئـەم هـەموو فەرمانبـەرە، ئەگـەر ڕووە ڕاستەقینەكەشـی نـەبێت كـە لەسیاسـەتی بودجـەدا هـاتووە، دیـاری بكرێـت، مـن نـازانم كـە ئایـا حكومـەت لەخزمەتی فەرمانبەرانی خۆی هێندە بێ نیازە؟، ئایا ئەوانە لە چ پلەیەكن كە لە كەرتی حكومەتـەوە، یـان كەرتی گشتیەوە نقڵ دەبن بۆ كەرتی تایبەت، ئەمانە لێرە وازح نیـە بەڕاسـتی، مـن پـێم وایـە ئەگـەر ئێمـە زیاتر بـواری كـارگردنیش بڕەخسـێنین، هـانی تـازە دامـەزراوان بـدەین، وە ئیمتیـاز بـۆ ئـەوان زیـاد بكـەین، لەجیاتی ئەوەی ئەم كارە بكەین، ئیمتیازات بۆ ئەوان زیاد بكەین، بـۆ ئـەوەی لـەبوارەكانی كـەرتی تایبـەتـدا كار بكەن، من بەڕاستی هێندەی ئەو ماددەیە تەماشـا دەكـەم، وەكـو كـاك عـەدنان وتـی، موراعـاتی زۆری بـۆ كەرتی تایبەت تێدایە، من پێم وایە نازانم كەرتی تایبەت لـەلای ئێمـە كـە هەیـە، هاوكـاری زۆری دەكرێـت، ئاسـانكاری زۆری بـۆ دەكرێـت، بۆچـی نابێـت كاتێـك كـە گـەنجێكی ئێمـە لـە كۆلیـژێك دەردەچـێت، لـە پەیمانگایەك دەردەچێت، پێم وایە توانایەكی باشی پێیـە بـۆ كـاركردن، ئایـا ئێمـە هێنـدە ناپێویسـتین بـەو فەرمانبەرانەی كە هەمانە؟، بەو شێوەیە بیانگوازینەوە بۆ كەرتی تایبەت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز حمدیە معروف، فەرموو.

بەڕێز حمدیە معروف احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆربەی قسەکانی منیش کران، بەڵام ئەوە پێشنیار دەکەم لەخاڵی (ج)، پێشنیار دەکەم ئەوەشی بۆ زیاد بکرێت، ئەگەر وەزارەتی دارایی وئابووری ڕێنمایی دەرکرد ومەرجی دانا، ئەوە با بەسەڵاحیەتی هەردوولا بێت، بەووردی و بەلەبەرچاو گرتنی مافەکانی هەردوولا، بەتایبەت فەرمانبەری گواستراو، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز احمد وەرتی، فەرموو.

بەڕێز د. احمد ابراهیم علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەماددەی 12 کە دەبێت بە ماددەی 13، لە پرۆژە یاسای بودجە، لەڕاستیدا هاندانی هاوواڵتیان بۆ کارکردن لە کەرتی تایبەت و گواستنەوەی ئیختیاری کارێکی باشە ئەم هاندانە بۆ ئەوەی کە کەرتی تایبەت گرنگی پێ بدرێت، بەڕای من ئەم گواستنەوەیە گواستنەوەیەکی ئارەزومەندانە بێت باشە، سەرەتای ماددەکە لەگەڵ گواستنەوەکەدا بنووسرێت لەکاتی گواستنەوەی فەرمانبەر بەشێوەی ئارەزومەندانە لە فەرمانگەیەك لە فەرمانگەکانی هەرێم، کە بودجەکەی لە ناوەندەوە یان خۆبەخۆ دیارە لە کوردیەکەدا شتێکی پەڕاوە کە بودجەکەی لە ناوەندەوە یان خۆبەخۆ دەدرێت یان تەمویل دەکرێت، ئەوە نەنووسراوە، ئایا ئەمە گواستنەوەیە گواستنەوەیەکی ئارەزوومەندانەیە یان بە ئیجباری حکومەتی هەرێم کێی بوێ ئەیگوازێتەوە؟ بەڕاستی لەبەرئەوە من باشە ئەم وشەیە لەسەرەتای ماددەکەوە زیاد بکرێت، ئەمە یەکەم، پاشان هەردوو خاڵی أ و ب وەکو لە پێشنیارەکەی ڕاپۆرتی لیژنەی یاسایی هاتبوو کە بەڕێز لیژنەی دارایی نەیخوێندەوە، پێموایە هەردووکیان یەکن ئەو دوو خاڵە دەکرێت بکرێن بە یەك، هەردووکیان لەیەك بدرێن، بەڵام سەبارەت بە نیوەی ئەو ڕاتبەی کە ئەو دائیرەیە فەرمانبەری بۆ نەقل دەکرێت، ئایا بەڕاستی بۆچی ئەم نیوە راتبە دەدرێت بەم دائیرەیە، بۆچی تەسلیم بەو فەرمانگەیە دەکرێت؟ بۆچی لەڕێگایەکی تردە حکومەت نایدات بەکارمەندانی خۆی؟ ئەگەر ئەو پارەیە بدرێت دائیرەکە خۆی ڕەنگە منەتێك لەسەر ئەو فەرمانبەرە دروست بکات کە پارەکەی پێ دەدات، بەڕاستی ئایا نیوەی ئەو ڕاتبە لەگەڵ ئەو نیوەیە پێکەوە دەبێت بەڕاتبێکی تەواوی ئەو کارمەندە کە بۆ ئەو فەرمانگەیە یان بۆ ئەو کەرتی تایبەتە نەقل کراوە، یان نا؟ لەبەرئەوە من پێم باشە بە ڕێگایەکی دیکە و بە ئالیەتێکی دیکە ئەم مووچەیە بدرێت بە کارمەندەکان لەڕێگەی بانکەوە تا سێ ساڵ نیوە پارەکە بە خۆی بدرێت و ئەوەی تری لەو شوێنەی کەبۆی نەقل دەکرێت لەکەرتی تایبەتەوە پێی بدرێت، دیارە سەبارەت بە تەقاعودی ئەمە بۆ خۆی زۆر گرنگە کە هاوکارانم باسیان کرد، گرنگ لێرەدا ئەوەیە کە ئەوکارمەندەی کە دەگوازرێتەوە بۆ کەرتی تایبەت ئایا زەمانی ئەوە هەیە کە خانەنیشین بکرێت و ساڵانی خزمەتی بۆ حساب بکرێت یان نا؟ لێرەدا ئاماژەی پێ نەکراوە، ڕەنگە باس کردن لەمەسەلەی خانەنیشینی پەیوەندی بە یاسای خانەنیشینی و یاسای

زەمانەوە هەبێ، بەڵام پێموایە لێرەش گرنگ بوو، چونکە لێرە دواتر لە بڕگەی ج دا ئاماژە بەوە دەکات کە دەبێ وەزارەتی دارایی وئابووری تەعلیمات دەردەکات بۆ جێ بەجێ کردنی ئەم فەقەرەیە، واتە ئەو کاتە زەوابتەکان لەوێدا دەردەکەوێ کە مەرجەکانی چیە، لەبەرئەوە ئەگەر ئاماژەیەك لێرە بدرابا بۆ ئەوەی کەمافی ئەو کارمەندە پارێزراو بێت لەکاتی نەقل کردنەکەدا، گرنگیشە لەوەدا کە باس لە تەقاعودی دەکرێت تەمەنی تەقاعودی تەمەنی سالانی خانەنیشینی کەم بکرێتەوە، بەڵام ڕەنگە زۆر پەیوەندی بە ماددەکەی ئێرەوە نەبێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر لە موداخەلەی بەڕێزان ئەوە بوو کە شەرحیان کرد، یەعنی بەدیلێك نەبوو کە ماوەیەکی زۆرە ئەم ماددەیە لە لێژنەکانە و لەبەردەستە موناقەشە کراوە، بەڵام بەدیل نەبوو، هەندێ تەرح هەبوو کە ئیلغا بکرێت، نیزامی کاك برهان فەرموو.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبیعی ئەم ماددەیە لە ماددەی12 ی بودجەی عیراقی وەرگیراوە، بەڵام ئەوەی نەزەری منی وەرگرت کە جێی سەرنج بوو لەلای من لەکوردستاندا لە وەزارەتی دارایی بەڕێوبەرایەتی گشتی خانەنیشینمان هەیە، ڕاستە دەزگای پێشمەرگە دێرینەکانیشمان هەیە، خانەنیشینی، بەڵام ئێمە شتێکمان نیە ناوی موئەسەسەی تەقاعود و زەمانی ئیجتماعی بێت، نەمزانیوە شتی وامان هەبێ، نەم بیستووە، بەڕاستی ئەمە بۆ مەوزوعێکی تر ڕامان دەکێشێ، کە لە تەخسیساتی 2011 باس لەوە دەکات کە لە 2009 دا(648) (شەش سەد و چل و هەشت ملیۆن) و تا 6/30 (حەوت سەد و هەشتا ملیۆن) ئەم ساڵ (ملیارێك و حەوت سەد و دوو ملیۆن)، ئەمە شتێکی تریش ڕا ئەکێشێ بەخۆیەوە، ئەو پارانەی کە وەرگیراوە سالانی پێشوو کە بە پێی تەعلیماتی 25 ی ساڵی 1960 راتب دەدرێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك برهان بەسە تێ گەیشتین، نیزامیەکەت گەیشت دەست خۆش، کاك د.ئاراس فەرموو.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەروەکو بەڕێزت فەرمووت دەربارەی بۆچوونی ئەندامە بەڕێزەکان ئێمەش هەمان بۆچوونمان لا دروست بووە، بە پێی بۆچوونی سەرۆکایەتی لیجنە، ئەو ماددەیە کە هاتووەتە پرۆژە یاسایەکەوە لەو مونتەڵەقەوە هاتووە کە حکومەتی هەرێم بەتەمایە پرۆژە یاسای خانەنشین و دەستەبەری کۆمەڵایەتی دەربکات، بە پێی بۆچوونی ئێمە و بە پێی بۆچوونی سەرۆکایەتی لیجنە، ئەو بۆچوونانەی کە ئێستا ئیسارە کرا لەلایەن ئەندامە بەڕێزەکانەوە، وەڵامی ئەتوانین لەو پرۆژەیە یاسایە ببینینەوە ئەگەر هاتو پەسەند کرا،

لەبەرئـەوە ئـەو بۆچـوونانە هـەروا دەمێنێتـەوە بـە کراوەیـی ئەوەنـدەی سـەرۆکایەتی لیژنـە تێبینـی کـرد، ئەوەی تریش بەجێ ئەهێلێم لەڕێگەی جەنابتەوە بۆ بەڕێز نوێنەری حکومەت لێرە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك خورشید فەرموو.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی ئەو ماددەیە وەکو بڵێی دوو سەرەیە، یەك/ ئەگەر بێتو ئێمە دەرگا بکەینەوە خەڵك لـە دەوائـیری حکومەت بچێتە قتاعی خاس، ئەوا هەرچی فەرمانبەری زیرەك و مەحاسبی زیرەك و ئەوانـەی بـە توانـا و شیان لە کـەرتی حکومی دەچـنە کـەرتی تایبـەت، تەجروبـەش کـە ڕێکخـراوە بیانیـەکان هاتنـە کوردسـتان، هەرچی موهەندس و فەرمانبەری زیرەك هەبوو لە کەرتی عام چوونە کەرتی تایبەت، ئەمە لێرە حکومەت زەرەرێکی زۆر دەکات، ئەگەر بڵێین دەرەجاتی شاغر، دەرەجاتی شاغر ڕاسـتە ئیحتمالـە هەنـدێك دەرەجـە دروست بێ، بـەڵام لەسـەر حسابی ئـەدای حکومـەت ئـەو شـتە ئـەنجام دەدرێـت، دوو/ ئەسـڵی ئـەو ماددەیـە شوێنی لێرە نیە، چونکە زۆر تەسائولاتی بەدواوەیە، مەسەلەن من لەکەرتی عام بچمە کـەرتی تایبـەت، دوو سانّ لە کۆمپانیایەك پاشی خیلاف بوو لە مابەینی من و کۆمپانیاکە، دەرکرام یان ئیسقالەم دا، مەسیرم چی دەبێت، زۆر شت بە دوای ئەوەدایە، لەبەرئەوە بەڕاستی ئـەم خاڵـە جێگا و کـاتی ئـەوە نیـە ئێمـە پێشـنیار دەکەین ئەوە هەڵبگرێت بۆ کاتێکی تر هەتا ئەو یاسایەی ئێمە باسی لێوە دەکـەین پەسـەند دەکرێـت و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان نوقتەیەك هەیە کە باسی بکەین، کە عامل یان موزەف ئیجبارەن دەبێ هەتا مردن لـە جێـی خـۆی بێت ئەمە گوناحە و دژی مافی مرۆڤە، ئینسان ئازادە، مـەجالێکی تـر هـەبێت و پێـی خـۆش بێـت دەچـێت، زۆر زۆر تەبیعیە، یەعنی ئێمە نابێ خەڵکی خۆمان پابەنـد بکـەین، تـەوق بکەینـە بـان تـۆ ئـیللا بتـەوێ و نەتـەوێ ئـەبێ لێـرە بیـت، بـەس کـە ماددەکـە جێـی لێـرە نیـە، ئـەوە مەسـەلەیەکی تـرە، جـەنابی وەزیـر ڕوونکردنەوەتان لەسەری؟

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/(وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئـەم ماددەیـە زیـاتر بـۆ ئەوەیـە کـە هەنـدێ زەخـت لەسـەر حکومـەت لابچـێ و لـە عـەینی وەختـیش تەشجیعی کەرتی تایبەت، ئەم مەوزوعە زۆر دیراسەت کراوە، دیارە لە پێشەوە کە ئەم ماددەیە بەو شێوەیە هاتووەبە (أ و ب) دیارە مەوزوعی أ کە لە (أولا) هاتووە ئەمە عیلاقەی بەو دائیرانەوە هەیـە کـەوا تـەمویلی زاتی دەکرێن، بۆ نموونـە دائـیرەی کارەبـا، کـە ئـەو دائیرانـەی کـە ربـح و خەسـارەیان هەیـە، ئـەوەی تـر کـە

هاتووه لـه (ب) دا جارێکی تـر باسـی کردووەتـەوە ئـەوە بـۆ ئـەو دەوائیرانەیـە کـە رەبتیـان بـە خەزینـەی مەرکەزیەوە هەیە، بە خەزینەوە هەیە، مەوزوعی ئەم نەقڵە ئەمە شتێکی ئیختیاریە، هەرکەسێ کە بیەوێ لە کەرتی تایبەت تەعین بێت و موەزەف بـێ و بیـەوێ لـەوێ بـێ و مەعاشـەکەی لـەوێ زیـاترە و پێویسـتی بەوەیە لەوێ بژیت، داوا پێشکەش دەکات بۆ حکومەت، ئەو وەختەحکومەتیش دیراسـەتی دەکـات، ئایـا ئـەو وەزیفەیە تەئسیر ناکاتە سەر وەزعی حکومەت، ئەگەر بزانێ ئەو وەزیفەیە پێویستی پێ نیە، ئەو عنوانەی پێویست نیە موافەقەت دەکات و دەروات، مەوزوعەکە لێرە ئەم گواستنەوەیە بەو شێوەیە نیـە بـەو شـێوەی ئەو خۆی موەزەف بووە لە حکومـەت داو خزمـەتی خـۆی هـەبووە، ئێستا دەچێتە کـەرتی تایبـەت لـەوێش عەینی خزمەتی خۆی هەیە، چونکە لەوێش هەر مەشمولە بە قانونی تەقاعود و زەمان و قـانونی تـەقاعود و زەمان کە لەوێ وەری دەگرێت، لەگەڵ ئەو خزمەتەی ئێستای یەك ئیزافـەی سـەرئەوی تـر دەکرێـت، بـە پێی قانون، باس لەوە دەکرێت کەوا دائیرەی تەقاعود و زەمان نیە، بەڵێ دائیرەی تەقاعود و زەمـان هەیـە و مدیریەتی تەقاعودی عام و تەقاعود و زەمـانی ئیجتمـاعی و زەمـانی عـامیش هەیـە، وە مـدیر عامەکەشی ناوی (حاجی رسول)ەو پارەشیان زۆرە و پارەکەشیان ئێستا دەیانەوێ ئیستیسماری پێ بکەن، ئەم مەوزوعـە کە ئێستا بەو شێوەیە هاتووە، بە نیسبەتی حکومەتیش کە بڕیاری داوە کەوا دەعمیان بکـات و بتـوانێ ئـەو خەڵکەی کەوا ڕۆیشتووە بۆ ئەوەی لەوێ ئەوانیش..... ، یەعنی بۆ ئەوەی کە هەموو کەسێك مەشمول بێت بە قانونی تەقاعود و زەمان، خزمەتکردن، بە نیسبەتی خزمەتی تەقاعودیەوە چ قانونی تەقاعود و زەمـان بێت چ قانونی تەقاعودی خدمـەی مـەدەنی بێـت، بـە هـەمان شـێوەیە، ڕەنگـە هەیـە هەنـدێ تـەغیراتی تیـا هەبێ لە ئیشەکاندا، ئێستا حکومەت دیراسەتی ئەوە دەکات کەوا ئیشەکانیان تەقاروب پـێ بکـات و بینێـرێ بۆ پەرلەمانی بەڕێز بۆ ئەوەی موسادەقی لەسەر بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عبدالسلام نوقتەی نیزامیت هەیە، فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفی صدیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من نیزامیەکەم وەکو سەرۆکی لیژنەی کاروباری کۆمەڵایەتیە کە چەند چەمك و داتـا بـاس کـران، دەترسـم بمێنن لەناو ئەو یاسایە، ئەگەر ڕێگام بدەی جەنابت؟ یەك/ وشـەی نـەقل توخـوا مـن لەگـەڵ کـاك عمـریش باسم کرد، نەقڵ لەناو فەرمانگەکانی حکومەت هەبێ، ئەمە نەقل نیە، ئەوە کۆتایی هێنانە بە ئـیش کـردن لە فەرمانگەی ڕەسمـی و چـوونە نـاو کـەرتی تایبـەت، هیـوادارم سـیغەیەکی بـۆ بدۆزنـەوە، تـەعین کـردن و خزمەت و پلە و مووچە و خانەنیشین لە تایبەت زۆر زۆر جیاوازە، هیچ عیلاقەی بـە حکومەتـەوە نیـە لـە یاسایەکە وازحە، ئەو یاسایە باسی ئەو حاڵەتە ناکات، باسی عەکسەکەی دەکات، ئەگەر یەکێك چەند ساڵ لە کەرتی تایبەت ئیشی کردو بڕیاری دا بچێتە کەرتی حکومەت، بۆیـە ئەمـەش وازح نیـە، سـێیەم/ لـە أ و ب تێ گەیشتنێکی سەیر هەیە ئەگەر بـاش بیخـوێنن دەتـوانرێ وا تەفسیر بکرێت کـە 50٪ وەزارەتـی دارایـی

دەیدات، ئەو فەرمانبەرە و فەرمانگەکەی خۆشی 50٪ دەداتە ئەو کۆمپانیایە، ئەگەر بیخوێننەوە ئەو مەعنایەش دەدات، چیمان کرد هەمان پارەمان دا کەچی من دەزانم مەبەست ئەوە نیە، تەنها 50٪یەکەی دووەمەکەیە وەکو ئیشارەم پێی دا لە پرۆژەی هەموارکردنی یاسای 39 وەکو دەقێك دێت، ڕەنگە ئێمە دوو هەفتەی تر موناقەشەی بکەین، بۆیە تەسەور ناکەم لێرە سوودی هەبێ، چونکە ئەوە بۆ پرۆژەی یاسایە، بۆیە من داوا دەکەم بیری لێ بکەین، ئایا پێویستە ئەمە؟.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

گەیشت زۆر سوپاس، کاك د.علی فەرموو.

بەڕێز د.علی سندی/(وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبیعی ئەو پێشنیارەی کە لە ڕێگای بەڕێزان وەزارەتی دارایی و ئابووریەوە تەرح کرا، هەرچەندە لە عیراقیش فکرەکە هەیە، بەڵام خۆی هەر فکرەکە لە وڵاتانی جیهان، هەموو حکومات تەعامول لەگەڵ ئەو مەوزوعە دەکەن، عادەتەن هەر بە سێ شێوازیشە، یان ئەما تەشجیعەکەی یانیش تشجیع لەگەڵ حەوافزە، لەگەڵ هەندێ (ئینس سەنتیف) وەکو ئەو حاڵەتە، یانیش کە بارەکە، یانیش کە ئیشەکە، کە بارەکە زۆر قورس بوو ئەبێ بە ئیجباریش، خۆ ئەوەش هەیە، یەعنی خۆ ئەو زاهیرەیەش هەیە، یەعنی ئێمە با بەوشکلە تەماشای بکەین، لەبەرئەوە بە حەقیقەت ئەوەی کە لەتەرحەکان باسکرا خۆی ئەمە بەشکلێکی عام حەتمەن ئەمە دواتر بە تەعلیمات کە تەنزیم دەکرێت، تەعلیماتەکان دەبێ زۆر دەقیق بێت، بەس ئێستا وەکو مەبدەئێك لێرە تەرح کراوە، ئێمە لەناو حکومەت ئەم تەرحەمان پێ باش بووە، هەرچەندە ئەگەر وەکو موعادەلاتی کیمیاوی ئەگەر ئەم موعادەلە قانونیە ئیستنادی لەسەر موعادەلاتی تر بە ڕێکوپێکی نەبێت خەلەلی تێدا دەبێت حەتمەن، من نازانم لیژنەی یاسایی ئیحتمالە مەسەلەن تەقیمی ئەوە بکەن کە ئایا ئەمە لەگەڵ یاسای قانونی (الخدمە المدنیە) لەگەڵ یاسای کارو ئەوەی کە بڕیارە لە خیلالی ئەم ماوەیە ئەوەی کە بەڕێز کاك عبدالسلام ئاماژەی پێدا، کە بێتە تەرح کردن، ئەگەر لەگەڵ ئەوانە تەعاروزی نەبێتن حەتمەن لە تەفاسیلّی تەعلیماتەکانی دەکرێت، تەعلیماتەکانیش پێشی ئەوە مەسەلەن ئیستشارە بە لیژنەی یاسایی بکەن، بەمەبەستی تەتبیق کردنی، بەڕێز کاك د.دانا تەرحی ئەوەی هەبوو مەسەلەن ئەوە فەقەت بۆ ئیزافە کردن لەسەری، بەڕەئی من ئەوە شتێکی خراپ نیە، مەسەلەی ئەوەش ئەگەر هاتو هەرکەسێك ئەگەر ویستی لە قتاعی تایبەت ئیش بکات هەتا ئەگەر بە نیسبەتێکی کەم تر بێت، ئەوە لەلای ئێمە تەرح نەکرا، ئەگینا لای خۆمان گفتوگۆی دەکرا، وە بۆ ئەوانەی کە بەڕێز کاك خورشید کە ئاماژەی پێیدا، حەتمەن ئەگەر حدودێك لەناو تەعلیماتەکەش نەبێت، ئەگەر لێرەش دابندرێت دەکرێت بۆ ئەوەی کە ئیشەکە مادام تەجروبەیەکی نوێیە، حەتمەن خۆی موافەقەتی بەرپرسی دائیرەکە یان بەڕێوبەرە گشتیەکە مەتلۆبە بۆ ئەوەی ئەو شەخسە ئیجازەی پێ بدرێت کە بڕوات، دەکرێت هەر بۆ ئەوەی کە ئەوان بۆ لابردنی هەندێ مەترسی تر سەقفێکی چۆن بۆ تەعینات 25 هەزار کەس

داندرا، لێرەش مەسەلەن سەقفێك دابندرێت بۆ ئەمسالّ، مەسەلەن بلّێت حکومەتی هەرێم دەتوانێ هەتا 5 هەزار کەس یان هەتا 10 هەزار کەس بەو شکلە تەمویل بکات یان ئیجازەیان بداتێ، حەتمەن لە خیلالی سالّێك نەتائیجەکانی مەعلوم دەبێت ئەگەر موفید بوو هەم لە هینەکان ئیستفادەی لێ دەکرێت و بە عەکسیشەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی ئاخر ڕەئیتان؟ کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە سەرۆکایەتی لیژنەی یاسایی دوای گوێ بیست بوونی ڕاوبۆچوونی ئەندامانی بەڕێز لەسەر ماددەکە، ئێمەش لەگەلّ ئەوەداین کەوا کەرتی تایبەت گرنگی پێ بدرێت، پشتگیری لەهەر بابەتێك دەکەین بەو شێوەیە کە باسی لێ دەکرێت، بەلّام لێرەدا ئێمە باسی یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان دەکەین بۆ ساڵی 2011 واتە هەر چ ئالیەتێك هەبێ تەنها بۆ سالّێك دەبێت، ئێمە لێرە لەگەلّ ئەوەین کەوا پڕۆژەك لەبەردەم پەرلەمان دایە بە هەموار کردنی یاسای ژمارە 39 ی ساڵی 1971 کە خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کراوە و ئاراستەی لیژنەکان کراوە و ئێستا لەبەردەم لیژنەکانە بۆ گفتوگۆ کردن، دەتوانین ئەو ماددەیە لەوێ چارەسەری بۆ بکەین، واتە لێرە ئێمە دوای وتوێژ کردن لەگەلّ سەرۆکایەتی لیژنەی یاسایی بەباشی دەزانین ئەو ماددەیە ئیلغا بکرێتەوە و نەمێنێ تا ئەنجامدانی پڕۆژەکەو گفتوگۆ لەسەر کردنی و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، دوای گفتوگۆ و موداخەلەی ئەندامانی پەرلەمان بۆچوونی چەند پەرلەمانتارێکی بەڕێز هەیە کە ئیلغا بکرێت ئەم ماددەیە، دوو نوقتەی نیزانی هەیە، کاك حمە سعید وسۆزان خان، سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پاش تەوزیح کردنی بەڕێز وەزیری پلاندانان و وەزیری دارایی دەرکەوت کە ئەمە قەسدەکەی خێرە، خۆ قەسدەکەی شەڕ نیە ئەم ماددەیە لێرە دانراوە، قەسدەکەی ئەوە نیە کە خەڵك بە زۆر نەقل بکرێت، قەسدەکەشی ئەوە نیە حکومەت زەرەر بدات لە هاووڵاتیانی خۆی، بەڵکو بگرە ئێستا فەرمانبەر هەیە لەهەردوو کەرتەکە ئیش دەکات، کەرتی حکومیش و کەرتی تایبەتیش، ئێستا ئەو بڕیارەی بەڕێزی لیژنەی دارایی تەواو پێچەوانەی پشتگیریەکەی خۆیانە لەناو ڕاپۆرتەکەی خۆیاندا بلّاویان کردووەتەوە، بەڕێز

سەرۆکی پەرلەمان ئەگەر ئاگادار بێت، تەواو پێچەوانەی بیرۆراکەی خۆیانە کە لەناو ڕاپۆرتەکەی خۆیان وتوویانە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك حمە سعید فەرموو.

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جەنابی وەزیری دارایی وەڵامی چەند پرسیارێکی پەرلەمانتارانی نەدایەوە کە پێموایە گرنگ بوو، یەکەم/ ئایا ئەم ماددەیە بۆ ساڵێکە ئەی ئەگەر پرۆژە یاسایەك کە بۆ دائیم بێت؟، دووەم/ خەڵکی دامەزراو یەعنی ئەو خەڵکانەی کە ئێستا تەخەروجیان کردووە و دانەمەزراون چۆن ئەوانە؟ سێیەم/ ئایا ئەمە نەقلە یان کۆتایی هێنانە بەڕاژەی ئەو موەزەفە؟ چوارەم/ ئایا ئەو کەوادیرە نەوعیانە کە شوێنەکانیان شاغر دەبێت چۆن موعالەجە دەکرێت؟ پێنجەم/ تەقاعودی و خانەنیشینی بۆ ئەو خەڵکە عامەی کە لە کەرتی تایبەت دا ئیش دەکەن وەکو پیشەوەران، مەسەلەی کەرتی تایبەت پێموایە لە پرۆژە یاسایەکی خۆی دەوێ و ڕاستە دەبێ حکومەت، خاڵێکی تر کە جوابی نەدایەوەو زۆر گرنگ بوو بەڵای منەوە ئەو مووچە و ساڵانەی خزمەتە کە کاك عدنان و دوو، سێ کەسی تریش پێشنیاریان کرد، پێموایە پارەیەکی زۆری حکومەت دەڕوا و نیوەی مووچە دەدەی بە ماوەی سێ ساڵ، ئایا چۆن موعالەجەی دەکرێت؟، ڕاستە کەرتی تایبەت و دەعمی کەرتی تایبەت و هەڵی کار..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لە نیزامی ڕەتت کرد، بە نیسبەت ئێمە پرۆژە یاسا موناقەشە دەکەین بە تەئکید بۆ ساڵێك، یەعنی ئەوە دیارە، بە نیسبەت ئەوەی جەنابت باست کرد کاك عبالسلام زۆر بە وازحی ڕوونی کردەوە نەقڵ لەناو ئەو موزەفانە دەبێت، ئەمە حاڵەتێکی خاسە، لەسەر ئەو زروفەی کە هەیە و کە تەشغیلی زیاد بووە ئیحتمالە هەوڵێك بدەن بۆ ئەوەی موزەف بچێتە شوێنێکی تر، کاك د.ئاراس فەرموو.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستی دا سۆزان خان ئاماژەی بە نوقتەیەك دا کە لیژنەی دارایی پەشیمان بووەتەوە لە ڕاوبۆچوونەکەی، لەڕاستی دا ئەوە لیژنەی دارایی نەبوو، لیژنەی یاسایی بوو، پاش ئەو گفتوگۆیەی کە کرا سەرۆکایەتی لیژنەی یاسایی ئەو ڕایەی لادروست بوو، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاستە، لە ڕاپۆرتی ئێمە پێشنیار کرابوو کە ماددەکە هەموار بکرێت بەو شێوەیەی کە لە ڕاپۆرتەکەماندا هاتووە، بەڵام من کە قسەکانم کرد بەناوی سەرۆکایەتی لیژنەی یاسایی تەوزیحم کرد کە ئێمە پاش گوێ بیست بوونی ڕاوبۆچوونی ئەندامانی پەرلەمانی بەڕێز لەسەر ماددەکە وامان بەباش زانی ئەو ماددەیە ئیلغا بکرێت، مەبەستمان لە ئیلغا کردنی ئەوە نیە کە ئیهتمام نەدانە بە کەرتی تایبەت، نەخێر ئێمە لەگەڵ ئەوەینە کە کەرتی تایبەت ئیهتمامێکی باشی پێ بدرێت، بەڵام لێرە لەو ماددەیە جێگیر ناکرێت ئەو تروحاتانە و ئەو ئەفکارانەی کە قسەی لەسەر کرا، چونکە ماددەکە پەیوەستە بە دوو بابەت، یەك/ خدمە، دوو/ تەقاعود، واتە عیلاقەی بە قانونی خدمەی مەدەنی عیراقی هەیە ژمارە 24 ساڵی 1960ی هەموار کراو کە لە کوردستان ئیشی پێ دەکرێت، دوو/ پرۆژە بڕیاری ئەنجومەنی وەزیران کە پێشکەش کراوە، سێ/ قانونی ڕاژەی مەجلس خدمە کە پێشکەش کراوە، خوێندنەوی یەکەمی بۆ کراوە، ئەمانەمان لەبەردەمە، ئێمە لەگەڵ ئەوەین کەرتی تایبەت ئیهتمام و گرنگی پێ بدرێت، بەڵام نەك بەماددەیەك، واتە بە کەموکورتیەکی زۆر دەردێت ئەگەر پەسەندیشی بکەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا وازح بوو، ئێستا دوو کەس دیفاعی لێ بکات کە بمێنێ و دوو کەس دیفاعی لێ بکات کە لابچێت، چونکە چەند بەڕێزێك داوای ئیلغایان کردووە، کاك ڕێباز نیزامیت هەبوو؟ فەرموو.

بەڕێز ڕێباز فتاح محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەندەی من ئاگاداری پێشنیارەکان بووم داواکرا خاڵی 2 لاببرێت نەك خاڵی 1، یەعنی کەس داوای نەکرد کە خاڵی یەکەم لاببرێت، ئەوەی کە داوا دەکرێ ئەوەی کە نیوەی پارەکە سەرف دەکرێت بۆ ئەوەی کە بچێتە کەرتی تا..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نا، ئەسڵەن بۆ ئاگاداریت بە نووسین لەبەردەستی ئێمەیە، لەبەردەستی ئێمەیە و بەڕەسمی بۆمان هاتووە کە چەند کەسێك داوا دەکەن ئەسڵەن ئەو ماددەیە لابچێت، لەوێ جێگای نیە، ئێستا ئەوەی کە دەیەوێ دیفاعی لێ بکات کە بمێنێ، سۆزان شهاب و کاك دلێر، فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بێ گومان کاتێك کە حکومەت لەناو ئەم یاسایە ئەم بڕگەیەی داناوە، مەبەستی لەوە بووە هەم ئامادەکاری و هەم تەرخانکردنی ئەو بڕە پارەیە یاخود جیاکردنەوەی ئەو بڕە پارەیە بۆ تەمویل کردنی سندوقی زەمان، مەبەست لێرەدا چیە؟ ئێمە ئەمڕۆ ئەم بەیانیە لێرە کەسایەتیەکی وەکو (جۆن مێجەر) لێرە دەڵێ

پشتگیری کەرتی تایبەت بکەن بۆ ئەوەی ولاتەکەتان زیاتر پێش بکەوێ، کەواتە کلیلی سەرکەوتنی هەرێمی کوردستان لەو ئاراستەیە بووە کە هەتا ئێستا گرتوویەتە بەر بۆ پێشخستنی کەرتی تایبەت، نە حەرامە و نە گوناحە، تۆ ئەگەر پشتگیری کەرتی تایبەت بکەی، لێرە حاڵەتێکت دەداتێ بەرامبەر بە موەزەف، موزەفێك لەناو دائیرەکەی خۆی دا لەوانەیە 20 دانە ساڵ بێ هەتاوەکو پلەکەی بەرز دەبێتەو و دەبێتە بەڕێوبەرێك یان بە یاریدەدەری بەڕێوبەرێك، بەڵام لە کەرتی تایبەتدا گەشە ونما و بەرزبوونەوەی هاوواڵتیان زۆر زۆر بە ئاسانیە، چونکە ئەو ڕۆتینەی کە هەیە لەناو دەوائیری دەوڵەت (کتابنا وکتابکم) تەرشیحی فلان کەس دەکرێت، لەناو کەرتی تایبەت دا نیە، یەك/لەڕووی پلەو پایەوە، دوو/ لەڕووی زیاد کردنی مووچەو دەخلی ئەو هاوواڵتیانە، ئەو کەسە کاتێك کە دەچێتە کەرتی تایبەت حکومەت 50٪ ی مەعاشەکەی کە خۆی لەلای حکومەت وەری دەگرێت دەیهێنێ و دەینێرێتە کەرتی تایبەتەوە بۆی، ئەو کەرتی تایبەتە خۆناچێ نیوەکەی تری بۆ پڕبکاتەوە، بەڵکو بە پێی ئەوەی کە خۆی لەناو ئەوکەرتی تایبەتەیە، لەوانەیە دوو ئەوەندەو سێ ئەوەندەی مەعاشەکەی خۆی پارە پەیدا دەکات، لەبەرئەوە ئەمە بەڕاستی بۆ قازانجی هاوواڵتیانە، چەندەها کەس هەیە موزەفی دەوڵەتە، بەڵێ موحاسبە لە دوو شوێن کار دەکات، بەیانیان لە دەوائیری دەوڵەتە و دوای نیوەڕۆیان لە کەرتی تایبەتە، ناتوانێ دەسبەرداری وەزیفەی حکومەت ببێتەوە لەبەر زەمانی ئەو تەقاعودیەی کە لەو سەرەوە هەیەتی، کە ژیانی دەپارێزێ، بۆیە ئەگەر ئەمە هەنگاوی یەکەم بێت، هەنگاوی دووەم وامان لێ دەکات دووبارەی قسەکانی کاك عبدالسلام دەکەمەوە وامان لێ دەکات کە ئێمە لە چەند هەفتەی ئایندەدا هەوڵ بدەین یاسایەکە بخەینە گفتوگۆوە لە پەرلەمانی کوردستان و باشترین یاسای کارودەستەبەری کۆمەڵایەتی، ئەوەی دەمێنێتەوە مولاحەزاتی هەندێ لە ئەندامانی پەرلەمان کە نەقڵەکە سیغەتی ئیجباری پێوە نەبێ، بەڵکو سیغەیەکی ئیختیاری پێوە بێ، من گەرەنتی ئەوەتان دەدەمێ باشترین خەڵکی ئێمە ناچێتە قتاعی خاسەوە، بەڵکو ئەوسا ئەوە دەمێنێتەوە بۆ بەڕێوبەرەکان و بەڕێوبەرە گشتیەکان بۆ موافەقەت کردن، ئەمە لە قازانجی هەرێمی کوردستانە کە واتێ نەگا زەرەریەتی و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك دلێر فەرموو.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دیفاع لەوە دەکەم کە ئەم ماددەیە بمێنێیتەوە لەناو پرۆژە یاساکە، لەبەرئەوەی خۆی ئەمە سێ مەوزوع دەگرێتەوە، یەکەم/ پاڵپشتی کەرتی تایبەتە، کە پاڵپشتی کەرتی تایبەتیش کرا، هەڵبەتە هەڵی کاریش زیاد دەبێت، خاڵی 3 هەڵاوسانی فەرمانبەران و نازانم خۆمان زۆر باسی دەکەین لە دامودەزگاکانی حکومەت دا کە دەڵێین زۆر و بەو شێوەیە و گلەیی دەکەین، ئەم هەڵئاوسانەش نامێنێ، لەوکاتەشدا چوون لەکەرتی گشتیەوە بۆ کەرتی تایبەتی زیاد بکات، خاڵێکی تر من نامەوێ بچمەوە سەر ئەوانەی کە سۆزان

خان باسی کرد، ئەوە من ئەوەی بەزۆر زۆر دەزانم لەزۆربەی ولاتانی ئەورووپیش دا ئەمە بۆ یەك ساڵ جاری وایە بۆ دوو ساڵ، ئێمە کە ماددەکە هەبوو دوایی یاسایەکانی کار ، قانونی عەمەل گۆڕانکاری بەسەردا هات و قانونی زەمانی ئیجتماعی داندرا بۆ کەرتی تایبەت، ئایا لە شوێنێکی کاردا یەك کرێکار بێ و دوو کرێکار بێت شمولی تەقاعودی و زەمان بکات بە پێی ئەو ئیشتراکاتەی کە خۆی کە ئەیدات پێ کە پێی دەڵێن تەوقیفات، بە پێی ئەوەی کە خۆی دەیدات، لەو کاتە کە ئەوەش هەبوو و لەناو ماددەکەش هەبوو و بودجەشی بۆ تەرخان کراوە، لە دوای ماددەکەی تر موشکیلەیەکت نابێ، ئەگەر ئەمە ناجیح بوو و سەرکەوتنی بەدەست هێنا، بووە هۆی بەهێز بوونی کەرتی تایبەت و ئیقتسادی ولات ئەتوانرێ بۆ ساڵێکی تر لەوانەیە ببێ بە چوار ساڵ هەر لە ماددەکە لەوانەیە ببێ بە دوو ساڵ و لەوانەیە ببێ بە یەك ساڵ، لەبەرئەوە هیچ موشکیلەیەك نیە، شتێکی تر کە باس ئەکرا ئایا لە کەرتی تایبەت دا ئەم نیوەی مووچەیە ئەدرێ بە کەرتی تایبەت بە خۆی؟ لەکەرتی تایبەت دا سیستمێك نیە بڵێ ئەمە موحاسبە مەعاشەکەی ئەوەندەیە و ئەمە بێ شەهادەیە و مەعاشەکەی ئەوەندەیە، ئەمە بە ئیتیفاقە تۆ دەچیتە کەرتی تایبەتەوە و ئیش دەکەی بە ئارەزووی خۆت، لەوێ ئیتیفاق دەکەی، من ئەوەندە ئیش دەکەم، ئەو نیوەیە هەر دەگەڕێتەوە بۆ ئەو کارمەندانەی کە دەچێ بۆ ئەوێ، لێرە خۆی لەخۆیدا خاڵێکی تر ڕوودەدات، خەڵك ئازاد دەبێ، یەعنی ئەوە نابێ تاوەکو مردن هەر ئەبێ لەو دائیرەیە بێت و لەو شوێنە بێ و لە کەرتی گشتی دا بێت، ئازادیش ئەوەیە بچێ کاری تر بکات، بچێ شتی تر بدۆزێتەوە، بە تایبەتی ئێمە وابزانم زۆربەی ولاتانی دونیا وزۆربەی پسپۆرە ئیقتسادیەکان ئیشارەت بەوە دەدەن کە بەهێز بوونی کەرتی تایبەت نیشانەی بەهێز بوونی ئیقتسادە لە هەموو ولاتێك، بۆ هەرێمی کوردستانی ئێمەش کە بۆ ئەوەی هەڵی کار زیاتر بێت و بۆ ئەوەی لەسەر ئیقتسادی خۆمان بژین و بڕوامان بە خۆمان هەبێت تەنها لەسەر سامانی سروشتی نەژین کە نەوتە، شتێکی زۆر زۆر چاکە کە ئەم ماددەیە بمێنیتەوە لەناو پڕۆژە یاساکە، لەدوای ئەوەی کە دەمێنێتەوە لەناو پرۆژە یاسای بودجەدا با یاسای بۆ دەربکرێت وبۆ ساڵێکی تر بە شێوەی تر دەتوانرێ چاك بکرێتەوەو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابتان، ئێستا دوو بەڕێز کە بیانەوێ ئیلغا بێت، ئەم ماددەیە لێرە جێگەی نیە، کاك اسماعیل و کاك خورشید، کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەبێ بپرسین هەدەف لە وجودی ئەم ماددەیە چیە؟ هەست دەکەم نارۆشنیەك هەیە، هەندێ لە خوشك و برایان پێیانوایە ئەمە بۆ پشتیوانی کەرتی تایبەتە، هەندێك لە خوشك وبرایان پێیان وایە ئەمە بۆ چارەسەر کردنی هەڵاوسانی ئیداریە، من پێموایە ئەم ماددەیە هیچ کام لەو ئەهدافانە ناپێکێ، نازانم چەند جارێك باسی ئەوە کرا ئەم تەجروبەیە کراوە، من بۆ خۆم نەمبیستووە و ئەو خوشك وبرایانەش کە ئەم

ماددەیان بۆ پشتیوانی کردنی کەرتی تایبەت بە نموونە هێنایەوە لە هیچ شوێنێکی دنیا باوەڕناکەم ڕووی دابێت جگە لە عیراق کە پێمان وایە من بە خۆم بە تەجروبەیەکی سەرکەوتووی نازانم و، پێموایە ئەمە هیچ هاوکاریەکی کەرتی تایبەت ناکات، هاوکاری کردنی کەرتی تایبەت شێوازی خۆی هەیە، شێوازی خۆی هەیە کە ئیعفا کردنە لە زەریبە و تەسهیلاتی بانکیە و پێدانی زەویەو زۆر شتی تر هەیە، یەعنی ئەمە ڕێگایەك نیە بۆ کەرتی تایبەت بە قەناعەتی من با بچینە بەشەکەی دووەم ئەگەر پێمان وابێ ئەمە کەم کردنەوەی هەڵاوسانی ئیداریە، خوشك و برایانی بەڕێز هەتا یاسای بیمە و زەمانی ئیجتماعی دەرنەچێت ئەمە خەیاڵە و خەڵك لە کەرتی حکومیەوە بچێتە کەرتی تایبەت تەنها کێ دەچێتە کەرتی تایبەت؟ ئەوانەی کە سااڵنێك تەجروبەیان هەیە و وەکو موهەندسەکان و وەکو موحاسبەکان و کە ئەمەش بەڕاستی ئەمە هەڵەیەکی کوشندەیە، ئێمە بێنین بۆ پێگەیاندنی کادیری باش دواجار ڕێگای بۆ خۆش بکەین و بڕواتە کەرتی تایبەت، ئەمە لەڕاستی دا یەعنی سوء ئیستفادەیە، یەعنی هاوکاریەکی (ببورن ئەگەر بڵێم) ناشەرعیە و نا مەشروعە بۆ ئەوەی بۆ هاندانی کەرتی تایبەت، یەعنی پشتیوانیەکی نامەنتقیە، بۆیە بە قەناعەتی من بۆ هەردوو چارەسەری هەم پشتیوانی کەرتی تایبەت و هەم کەمکردنەوەی هەڵاوسان ئەم ماددەیە هەدەف ناپێکێ، پێویست دەکات بۆ ئەوەی ئێمە کەمکردنەوەی هەڵئاوسانی ئیداری لەناو دەوائیری حکومی دا بە ئامانج بگات، پێویست دەکات لەزووترین کاتدا قانونی زەمانی ئیجتماعی تێ پەڕێنین، بۆیە منیش لەگەڵ ئەوەدام ئەم ماددەیە لابچێت و هیچ ئامانجێکی نیە، جگە لەوەی ئەبێتە سەرچاوەیەکی تر بۆ گەندەڵی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سۆزان خان نیزامی فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەماندا تەعلیقدان لەسەر قسەی ئەندامی تر ڕێگەی پێ نادرێت، ئەوە تەعلیق بوو، جەنابی کاك اسماعیل تەعلیقی دا لە قسەی من و بەڕێز وەزیری پلاندانان،کە دەڵێ ئەو تەجروبەیە لەوڵاتانی تریش تاقی کراوەتەوە، جەنابی بە تەعلیقەوە دەڵێ لە هیچ کوێی دنیادا نەکراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نا، نا ئەوە تەعلیق نەبوو، ئەوە ڕەئی خۆی بوو، زۆر تەبیعیە، کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر تەعلیق بێت داوای لێ بوردن دەکەم، بەس بەڕاستی مەبەستم تەعلیق نەبوو، من لەژیانی خۆشمدا ئیمانم بە ئیشی تەعلیق و تەعلیقکاری نیە، ببورە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

من دڵنیا بووم بەس بە پێی مەعلوماتی خۆی قسەی کرد، کاك خورشید فەرموو.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە دانوستاندن یان موناقەشات، بەشێوەیەك دەکرێت کە دوو بابەتی جیایە، پشتەوانی کردن لە کەرتی تایبەت و باسی ئەم خاڵە، پشتیوانی کردن لە کەرتی تایبەت هەدەفەکە و ئارمانجەکە هەموومان کاری بۆ دەکەین وهەموومان سوورین لەسەر ئەوەی دەبێ کاراکردنی کەرتی تایبەت بکەین، بۆ ئەوەی ببێتە مایەی گەشەپێدان و پێشکەوتنی ئەو ووڵاتە، ئەمە قەناعەتی هەموومانە و قەناعەتەکی موتڵەقە و هیچ گومان لەسەری نیە، باسی ئێمە لەوەیە کە ئایا ئەم خاڵە جێگای ئێرەیە یان نا؟ ئەم خاڵە بەو شکلە و بەو تەرتیبە کە لێرە هاتووە دروستە یان نا؟ بەڕەئی من وەکو باسیشم کرد کەرتی تایبەت پێویستی بە قروزە، کە قروزی مەسرەفیە و ئیعفائاتی گومرگیە و خەدەماتی ئاو و کارەبایە و حیمایەی گومرگیە، ئەمە دەعمە بۆکەرتی تایبەت، ئەمما فەرمانبەرێك بە ئارەزووی خۆی لە کەرتی گشتی بچێتە کەرتی تایبەت ئەمە شتێکی ئیختیاریە و بە ئارەزووی خۆیەتی و وەك کەرتی تایبەت بەو نەوعە دەعمە بڕوا ناکەم پێش بکەوێت، پاشان ئەم خاڵانە زۆر تەسائولاتی لەسەرە، ئەو تەسائولاتانە هەمووی ئەم دێرە جەوابی ئەو تەسائولاتە هەمووی نیە، خۆ ئێمە لەگەڵ ئەوەینە ئەم نەقلە بکرێت، ئێمە لەگەڵ ئەوەینە ئەم ئیجرائە بکرێت، تەسهیلات هەبێ، خەڵك مەجبور نەبێ ژیانی خۆی هەمووی لە کەرتی گشتی بێت، بەڵام دەبێت بەشێوەیەکی وا بێت کە حکومەت بتوانێ تەعاموڵی لەگەڵ بکات و هەم خەڵکیش ئیستفادەی لێ بکات و هەم حکومەتیش وەکو بڵێین سەری پێوە نەیەشێت بەو ئیجرائاتانە و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا وازح بوو، دەیخەینە دەنگدانەوە، دوو بەڕێز ڕەئیان لەگەڵ ئەوە بوو کە گرنگە و بەسوودە بمێنێ و خزمەتی وەزعی ئێستای کوردستان دەکات، دوو بەڕێزیش پێیان وابوو لێرە جێگەی نابێتەوە لە شوێنێکی تر بێت، ئێستا کێ لەگەڵ ئەوەیە ماددەی 12 کە لە ئەسڵی پرۆژەکە ماددەی 13یە، کێ لەگەڵ ئەوەیە ئیلغا بێت، تکایە دەستی بەرزبکاتەوە؟ 37 بەڕێز لەگەڵ ئەوەیە، کێ لەگەڵ ئەوەیە ئیلغا نەبێت و وەکو خۆی بمێنێتەوە؟ 48 کەس لەگەڵە بمێنێتەوە، بۆیە وەك خۆی مایەوە، زۆر سوپاس، ئێستا لیژنەی یاسایی ماددەکە بخوێننەوە بۆ ئەوەی بیدەینە دەنگدان، کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیار کرابوو بە ئیعادە کردنی سیاغەی بەشێك لە ماددەکان، ..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە دەنگدانە یەك دەقیقەی تر بەس سیاغەکە دەخوێنێتەوە و دەنگ دەدەین، کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثالثة عشرة:

اولاً: عند نقل الموظف من دائرة من دوائر الاقليم الممولة مركزياً او ذاتياً الى القطاع الخاص:

أ- تتحمل وزارة المالية والاقتصاد نصف راتبه الذي يتقاضاه من الدوائر المنقول منها لمدة ثلاث سنوات اعتباراً من تاريخ نقله، على ان تقطع علاقته مع دائرته نهائياً.

ب- تقوم الدائرة المنقول منها الموظف بصرف نصف الراتب المنصوص عليه فى (اولاً/أ) اعلاه من هذه المادة الى جهة القطاع الخاص المنقول اليها.

ج- على وزارة المالية والاقتصاد اصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفيذ احكام هذه الفقرة وتحديد ضوابطها وشروطها.

ثانياً: على وزارة المالية والاقتصاد دعم موارد صندوق مؤسسة التقاعد والضمان الاجتماعي بتخصيص مبلغ لايزيد على 30٪ من ايرادات الصندوق المدفوعة للمؤسسة خلال السنة المالية السابقة ضمن تخصيصات وزارة العمل والشؤون الاجتماعية.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نیزامی کاك احمد؟ فەرموو.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی(وەرتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مادام دەنگ درا لەسەر ئەوەی کە ماددەکە بمێنێتەوە پێویستە ئەو ڕەئیانەش بخرێنە دەنگدانەوە، کە هەندێك ڕەئی هەبوو لەسەر ماددەکە وگۆڕانکاری لەسەر بڕگەی ماددەکە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عونی ئەو مولاحەزاتانەتان وەرنەگرت؟ فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێم باشە فەقەرەی (ثانیا) ڕەئی حکومەت وەربگیرێ هەتا سیاغەکەی تەسبیت بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ڕەیتان لەسەر (ثانیا) ؟ فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تالەبانی/(وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت (ثانیا) هاتبوو 30٪ (من الایرادات) خۆی من (الاشتراکات)ە، بەڵێ وەکو خۆی بمێنێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی ئاخر سیاغەتان؟ فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێستا سیاغەکەی کە بەو شێوەی ئیتیفاقی لەسەر کرا دەیخوێنمەوە:

المادة الثالثة عشرة:

اولاً: عند الموافقة على نقل الموظف لخدماته من دائرة من دوائر الاقليم الى القطاع الخاص:

أ- تتحمل وزارة المالية والاقتصاد نصف راتبه الذي يتقاضاه من الدوائر المنقول منها لمدة ثلاث سنوات اعتباراً من تاريخ نقله، على ان تقطع علاقته مع دائرته نهائياً.

ب- تقوم الدائرة المنقول منها الموظف بصرف الراتب المنصوص عليه فى (اولاً/أ) اعلاه من هذه المادة الى جهة القطاع الخاص المنقول اليها الموظف.

ج- على وزارة المالية والاقتصاد اصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفيذ احكام هذه الفقرة وتحديد ضوابطها وشروطها.

ثانياً: على وزارة المالية والاقتصاد دعم موارد صندوق مؤسسة التقاعد والضمان الاجتماعي بتخصيص مبلغ لايزيد على 30٪ من الاشتراكات المدفوعة للمؤسسة خلال السنة المالية السابقة ضمن تخصيصات وزارة العمل والشؤون الاجتماعية.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کێ لەگەڵە تکایە دەست بەرزبکاتەوە؟ 53 بەڕێز لەگەڵ دایە، کێ لەگەڵ دانیە؟ 29 کەس لەگەڵ دانیە، بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا، زۆر سوپاس، ئێستا بۆ بابی پێنجەم ئەحکامی خیتامی، فەرموون بۆ ماددەی 13 لە ئەسڵی پرۆژەکە کە دەکاتە ماددەی 14، د.ڕۆژان فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەنها هەڵەیەکی چاپ لە ڕیزبەندی ماددەکە هەیە کە لە ئەسڵی پرۆژەکە ماددەی 12 نووسراوە خۆی 13 یە و دەبێتە 14:

بەشی پێنجەم

(چەند حوکمێکی کۆتایی)

ماددەی چواردەم:

یەکەم: بەردەوام بوون لە جێ بەجێ کردنی پرۆژەی پەرەپێدان و پیشخستنی توانا مرۆییەکان لە کوردستان، لەپێناو پێگەیاندنی کادیرانی پسپۆر لە بواری جیاجیادا، کە هەرێم پێویستی پێیەتی، لە ڕێی زەمالەو نێردەو توێژینەوەو خولی ڕاهێنان بە سەرپەرشتی دەستەی بالآ، کە بە سەرۆکایەتی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکەی و وەزیرانی (پەروەردە، خوێندنی بالآو توێژینەوەی زانستی و پلان) پێکهاتووە، بە پێی پەیڕەوی پەسەند کراو لەلایەن ئەنجومەنی وەزیران.

دووەم: خەرج کردنی ئەو بڕە پارەیەی بۆ سندوقی پرۆژەکە تەرخان کراوە، بەردەوام دەبێت و وەزارەتی دارایی و ئابووری بۆ پشتیوانی کردن لە سندوقەکە لە کاتی پێویستدا، زێدە بڕە پارەی پێویست دابین دەکات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك بە عەرەبیەکەی؟ فەرموو.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

الفصل الخامس

(احكام ختامية)

المادة الرابعة عشرة:

اولاً: الاستمرار في تنفيذ مشروع تنمية وتطوير قدرات كوردستان البشرية لاجل اعداد الكوادر المتخصصة في المجالات المختلفة التي يحتاجها الاقليم عن طريق الزمالات والبعثات والابحاث والدورات التدريبية تحت اشراف الهيئة العليا المشكلة برئاسة رئيس مجلس الوزراء ونائبه و وزراء (التربية، التعليم العالي والبحث العليم والتخطيط) وفق النظام المصادق عليه من قبل مجلس الوزراء.

ثانياً: يستمر الصرف على المبالغ المخصصة لصندوق المشروع وتقوم وزارة المالية والاقتصاد بتأمين مبالغ لازمة اضافية لدعم الصندوق عند الحاجة.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا لیژنەی دارایی ڕەئیتان؟ فەرموو.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم پابەندە بەبەردەوام بوونی حکومەت، لەگەڵ ماددەیەکی یاسایی کە لە بودجەی ساڵی 2010 هاتووە، ئێمە دەقاودەق لەگەڵ ماددەکەین و پەسەندە لای ئێمە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی ڕەئیتان؟ کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە پشتگیری ماددەکە دەکەین، بەڵام پرسیارێك ئاراستەی جەنابی وەزیری دارایی دەکەین، ئایا بۆچی پارەکە تەحدید نەکراوە وەکو ئەوەی کە لە ڕاپۆرتەکەمان ئیشارەتمان پێی داوە؟.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ڕەئیتان لەسەر ئەو ماددەیە؟ فەرموو.

بەڕێز د.علی سندی/(وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبەرئەوەی کە ئەو پارەیەی کەبۆی تەرخان کرابوو لە پرۆسەی قبوڵ وئەوانە، هەندێکی ماوە، یەعنی ئەو بڕە پارەی کە تەخسیس کرابوو هەمووی سەرف نەکراوە، لەبەرئەوە ئەو مرونەتەی تێدا بەجێ ما، هەر بە دەرفەتی دەزانم داوا دەکەم دەقی ماددەکە هەر وەکو خۆی بمێنێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، کێ دەیەوێ قسە بکات؟ ئێستا ئەم بەڕێزانە دەیانەوێ قسە بکەن،کاردۆ، د.بشیر، هاژە، د.احمد، حمە سعید، عمرعبدالعزیز، بەفرین، گولیزار، جمال، تارا، پەروین، پەیمان، سیوەیل، عظیمة، شلێر، سەوەر، سمیرە، صباح، عمر نورەدینی، شەونم محمد، كاك كاردۆ فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەماددەی 13 لە یەکەم، پێویستە ئەو بڕە پارەیەی کە ماوەتەوە دیار بکرێت، لەبەرئەوەی کاتێ دێینە خاڵی 2 دەڵێ لەکاتی پێویست دا زێدە بڕەپارەی پێویست دابین دەکات، لەکۆی و سەرچاوەکەی کوێیە ئەم پارەیەی بۆ دابین دەکات کە ئێستا دیاری کراونیە؟ سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

د.بشیر فەرموو.

بەڕێز د.بشیر خلیل حداد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی ئەمە پرۆژەیەکی گرنگ و پێویستە، بەتایبەتی بۆ واقعی ئەمڕۆی کوردستان کە زیاتر پێویستیمان بە گەشەکردن هەیە لە هەموو بوارەکانەوە، بۆ ئەوەی ئەم پرۆژەیە بەردەوام بێ و هەوروەها خەڵکێکی زیاتر سوودی لێ وەربگرێ، من چەند پێشنیارێکم هەیە، یەکەم/ ئەوەیە کە ئەم بڕە پارەیە بدرێت بە قوتابی بۆ ئەوەی بچێ خوێندنەکەی تەواو بکات و بێتەوە، لە پاشان وەکو قەرز لەسەری حساب بێت و بۆ ئەوەی کە دێتەوە و تەواوی دەکات بڕوانامەکە دێنیتەوە دادەمەزرێ و بە گوێرەی هەندێ ڕێنمایی کەوا دەربچێ و بیگەڕێنێتەوە پارەکەی، بۆ ئەوەی سندوقەکەی بەردەوام پارەی تێ دابێ و لەسااڵنی داهاتووش دا حکومەت ئیجبار نەکەین بۆ ئەوەی کەهەموو ساڵێك ئەم بڕە پارەیە دابنێت و هەر خۆی لەخۆیدا بتوانێ تەبدیل بکاتەوە، دووەم/ لەڕێنماییەکانی وەزارەتی خوێندنی باڵا و لیژنەکە باش

وایە کە ڕەچاوی سەقفێك بكرێت، یەعنی ئەوەی كە لەپارە دانەكە هەموویان وەكو یەك نەبن، بەعزێك وڵات هەیە كەوا پێویستی بە زیاتر پارە هەیە وبەعزێك وڵات هەیە پێویستی بە پارەی كەمتر دەكات، بۆ نموونە وڵاتی روسیا لەگەڵ وڵاتێكی وەكو بەریتانیا بەیەك چاو تەماشا نەكرێت لە بواری سەرفی دا، هەروەها لە بواری پسپۆری دا بەعزێك هەیە لەبواری پسپۆری وەكو مەسەلەن پزیشكی یان ئەندازیاری لەوانەیە ئەمانە بەعزێك ئیختباراتی عەمەلیشیان هەبێ، بەعزێك ئیشی عەمەلیان هەبێ، بۆیە ئەمانە زیاتر پارەیان بۆ تەخسیس بكرێت و لەوانەی ئینسانی هەندێك كەمتریان بۆ تەخسیس بكرێ، دەكرێ ئەگەر پارەكە بووە قەرز، دەكرێت بەعزێك حەوافز بدرێت بە قوتابی، مەسەلەن ئەوەی كەوا لە پاشان بڕوانامەكەی بە پلەی نایاب دێنێتەوە دەكرێ لە نیوەی پارەكە خۆش بێ و نیوەكەی بگەڕێنێتەوە، ئەوەی كە لەماوەی دیاری كراوی خۆیدا خوێدنەكەی تەواو بكات و زیاتری پێ نەوێ، دەكا دیسان لە بەشێك لە پارەكە خۆش ببێ، بەهەرحاڵ من لەگەڵ ئەوەدام كە ئەو بڕە پارەیە لەپاشان بەقەرز حساب بكرێ و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

هاژە خان فەرموو.

بەڕێز هاژە سلێمان مصطفی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بێ گومان یەكێك لە خاڵە ئیجابیەكانی بودجەی ئەمساڵ ئەوەیە كەبەردەوام بوونە لە جێ بەجێ كردنی پرۆژەی بووژانەوەو پەرەپێدانی توانا مرۆییەكانی كوردستان، لەڕێی ناردنی قوتابیان بۆ زەمالە و بۆ توێژینەوە و خولی مەشقەوە، بەڵام لێرە شتێك هەیە دەمەوێ ئاماژەی پێ بكەم، ئەویش ئەوەیە كە من زۆر لەو قوتابیانەم بینیوە، ئەبێ حكومەتی هەرێم هەماهەنگیەك لەنێوان ئەو زانكۆیانەی كە ئەو قوتابیانە دەچن، چونكە زۆربەیان لەو قوتابیانە دەبێ بەخۆیان موافەقەت وەربگرن لەو زانكۆیانە، زۆر جار كێشەیان بۆ دروست بووە، بۆیە دەبێ، حكومەتی هەرێم ئەگەر ئەوە بكات بۆ قوتابیان یەعنی ئەوە تەبیعی باشتر دەبێ ئەگەر ئەو هەماهەنگیە هەبێ لە نێوان حكومەتی هەرێم و ئەو زانكۆیانەی كە ئەو قوتابیانە دەتوانن لەوێ خوێندن تەواو بكەن، خاڵێكی تر كە پێشنیار دەكەم كە لێرە ڕەچاوی جەندەری بكرێت، واتە بۆ كچ و كوڕان وەكو یەك بێت، هەروەها ڕێژەیەك دیاری بكرێت بۆ وارسی شەهیدان لەو پرۆژەیەدا، هەروەها دەربارەی خاڵی 2 بڕگەی 2 خەرجكردنی ئەو بڕە پارەیە بەڕاستی هەرچەندە لەگەڵ ڕوونكردنەوەكەی بەڕێز وەزیری پلاندانانم، بەڵام ئەگەر پار 120 ملیار سەرف نەكرابێ، پێویست دەكات ئەو پارەیە تەدویر بكرێت بۆ ئەمساڵ و بڕێكی تر تەرخان بكرێت بۆ ئەوەی كە ئەو بڕە پارەیە دیار بێ لەناو بودجەكەدا و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

د.احمد فەرموو.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی(وەرتی)؛

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەوەی کە لەو ماددەیەدا هاتووە، بەردەوام بوونە لەسەر جێ بەجێ کردنی پرۆژەی تۆناسازی مرۆیی کە لە قانونی موازەنەی پار ساڵدا هاتبوو، لەبەرئەوە مادام ئیستمراراە بۆ ئەو مەشروعە، پێویست بوو ئەو بڕە دیاری بکرێ و من پرسیارەکەم لێرەدا ئەوەیە لە بەڕێزان وەزیران ئایا چەند لەو بڕە لەساڵی پار دیاری کرابوو چەند سەرف کراوە و چەندی ماوەتەوە بۆ ئەوەی کە بزانین چەندی کە لەم ساڵەدا پێویستی پێیەتی؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان؛

کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین؛

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش پێموایە ئەم ماددەیە یەکێکە لەو ماددانەی کە بایەخی خۆیان هەیە، بە تایبەتی کە باسی بووژانەوەی توانا مرۆییەکانە، بەڵام من تێبینیم ئەوەیە کە، یەکەم/ بڕگەی 1 زۆر درێژە بەڕاستی، مادام ئێمە پەیڕەوێکمان هەیەو لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە هاتووە، ئەم پێنج، شەش دێرەی پێ ناوێ، من پێم باشە ئاماژە بە کادیرانی پشپۆر و زەمالە و نێردە و تۆێژینەوە و خولی مەشق و تەنانەت باسی دەستەی باڵا و سەرپەرشتی دەکا و ئەوانە هیچی پێویست ناکات، یەعنی بە نیسبەت کوردیەکەوە ئەوەندە بەسە بڵێین (بەردەوام بوون لە جێ بەجێ کردنی پرۆژەی بووژانەوەو پەرەپێدانی توانا مرۆییەکانی کوردستان، بە گوێرەی پێڕەوی ئەرێ کراو لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە)، ئەوەندە کافیە، چونکە ئێمە پێرەوێکمان هەیە لەزۆر شتی تریش دا ئاماژەمان نەکردووە بە میکانیزمەکان، تێبینیەکی ترم ئەوەیە من پرسیارم هەیە لەبەڕێز جەنابی وەزیری پلاندانان لەسەر هۆی مانەوەی ئەو پارەیە، ئایا ناهاوسنگیەکە لەبڕی پارەکە و جێ بەجێ کردنی پرۆژەکانە یان خەملاندن بۆ پارەکە؟ یەعنی ڕوونکردنەوەیەك بدات لەسەر ئەوە، دووەم/ پرسیارێك بۆ بەڕێز وەزیری دارایی کە ئەو بڕەی بۆ کورتهێنان دابینی دەکەن لەسەر چ ئەساسێك یەعنی ئایا زەوابتێکمان هەیە لەسەر تەڵەبی لایەنی پەیوەندیدارە یان چۆنە؟، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان؛

کاك حمە سعید فەرموو.

بەڕێز حمە سعید حمە علی؛

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم ماددەیە تەبعەن گرنگی خۆی هەیە و جێگەی دەست خۆشیە بۆ مەسەلەی تواناسازی و گەشەدان بە توانای مرۆیی، بەڵام ئەوەی کە جێگەی پرسیارە ئەو بڕە پارەیەی کە ماوەتەوە و بەردەوام بین لەسەری چەندە؟ بۆ ماوەتەوە؟ ئایا تەڵەب کەم بووە؟ خەڵکی قوتابی و کەوادیرمان نەبووە؟ یا بۆچی سەرف

نەکراوە؟ ، خاڵێکی تر، بەڕاستی ئەو (لەکاتی پێویستە) چۆنە و زێدە بڕە پارە پێویست دابین دەکرێت، من پێموایە مەفتوحە، ئەوەش ئەرکێکی زۆر دروست دەکاتە سەر حکومەت و وەزارەتی دارایی کە بەو مەفتوحیە بێهێلێتەوە، ئەبێ سەقفێك بۆ بڕەکە دانێ، سەقفی بڕەکە، خاڵێکی تریش فەنیە، ئەویش ئەو دەستەبالاییەی کە باسی دەکات کە بەڕێز سەرۆکی حکومەت وجێگرەکەی و پەروەدە و خوێندنی باڵا و پلاندانان پێموایە وەزیری داراییش پێویستە لەو دەستە باڵایە هەبێ بۆ مەسەلەی فەنی و ئاگادار بوون لە چۆنیەتی سەرفکان وبڕەکان و، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەفرین خان فەرموو.

بەڕێز بەفرین حسین خەلیفە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەم ماددەیەش یەکێکە لە ماددە گرنگەکانی بودجەی ئەمساڵ، ڕێژەی گرنگی دان بە گەنجان و خوێندکارانی هەرێمی کوردستان پیشان دەدات لە ئامادەکردنی کادیران وپسپۆرە جیاجیاکان تا بتوانن خزمەت بە هەرێمی کوردستان بکەن، دیارە لە پرۆژە یاسای بودجەی پار ساڵدا بڕی 120 ملیار دینار بۆ ئەم پرۆژەیە کە بۆ پرۆژەی تواناسازی لاوان تەرخان کراوە وڕێژەی سوودمەندانی بەهرەمەندانیش لەم سندوقە دیارە ڕێژەیەکی باش بوو، بەڵام هەروەك ڕاپۆرتی لیژنەیەکی تایبەت باسی دەکات کە نیوەی ئەم گوژمەیە ماوەتەوە، ئایائەم ڕێژەیەی کە ماوەتەوە، چی لێ بەسەرهاتووەو چی لێ دەکرێت؟ جگە لەوەش لەبڕگەی 2 ی ماددەکە دەڵێ خەرجکردنی ئەو بڕە پارەیەی بۆ سندوقی پرۆژەکە تەرخان کراوە بەردەوام دەبێت، کام بڕە پارەیە؟ یەعنی دەست نیشان نەکراوە، ئایا هەمان ڕێژەی پارە کە 120 ملیار بوو، یان ئەوەی کە ماوەتەوە لێی تەواو دەکرێت؟، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

گوڵیزار خان فەرموو.

بەڕێز گوڵیزار قادر اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جێی دەست خۆشیە بەڕاستی کە حکومەتی هەرێمی کوردستان بەردەوام دەبێ لەسەر پرۆژەی پەرەپێدانی تواناسازی مرۆیی، بەڵام گرفتێك هەیە لە ناردنە دەرەوەی قوتابیان بۆ دەرەوە، ئەویش ئەوەیە، کەمەسرەفی تەواوی ئەوانەیە کە دەچنە دەرەوە، چونکە تەنها ناردنە دەرەوەیان بەس نیە، بەڵکو لە هەمان کاتدا چاودێری کردنیەتی و هەوڵدانە بۆ ئەوەی کە ئەو قوتابیانە موحتاج نەبن تاوەکو بەشێوەیەکی باش ئەرکی سەرشانی خۆیان جێ بەجێ بکەن و بۆ ئەوەی بە شارەزایی و پسپۆری تەواوەوە بگەڕێنەوە بۆ وڵات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

كاك جمال فەرموو.

بەڕێز جمال طاهر ابراهيم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هەمان بۆچوونی کاك عمرم هەیە کە لێرە نەسەکە زۆر درێژە و ئەم مەشروعە مەشروعێکە کە سابیقەی هەیە، داعی نیە دووبارە تەعریف بکرێت، بۆیە من پێشنیار دەکەم نەسە عەرەبیەکە (أولا/ الاستمرار فی تنفیذ مشروع تنمیة وتطویر قدرات کوردستان البشریة وفق النظام المصادق علیه من قبل مجلس الوزراء) ئەوەی تر پێویست ناکات، خاڵی دووەم/ باسی سەرف دەکات، چونکە ئەم پارەیە لەلای پەرلەمان پار تەرخان کراوە، هەر تەخسیسێکی نوێ بێتن ودووبارە ئیزافە بێت، پێویستە (استحصال موافقة البرلمان) دەبێت، بۆیە من پێشنیار دەکەم ئاخری جوملە (عند الحاجة بعد استحصال موافقة البرلمان) یانیش دەتوانن (وعلی إعلام البرلمان بذلك)، یەك لەو ڕستانە ئیزافە بکرێت، وابزانم یاسایی تر دەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز تارا ئەسعەدی.

بەڕێز تارا تحسین ئەسعەدی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی یەکێك لە خاڵە هەرە گرنگەکانی بەرنامەی لیستی کوردستانی کە بە کار و بە کردار پێشانی داو و نیشانی دا بۆ هەموو ئەو کەسانەی کە ئیهتیمامێکی زۆر بە تواناکانی مرۆیی دەدەن، چونکە ئێمە چی لە ئاوەدانکردنەوەی جادده و بانەکانمان بکەین؟ چی لە بینایەی بەرز بکەن؟ چی لە کۆلێژ و زانکۆکانمان بکەین؟ ئەگەر مێشکێك و توانایەکی وا نەبێ کە ڕۆژانە و ساڵانە بەرەو پێشچوونێکی وا بڕوات کە لەگەڵ ئەمڕۆ بگونجێ، ئەوە بەڕاستی لە ناو ئەو بەرنامە و مەشرووعەدا بەدی دەکرێ، کە ساڵانە چەند قوتابییەك و فێرخوازێك دەنێردرێ بۆ دەرەوە، بۆ ئەوەی سوود وەربگرن لەو خاڵە پۆزەتیڤانەی کە لە دەرەوەی وڵات هەیە، بۆ ئەوەی بێن لێرەدا ئاوەدانکردنەوەی مێشك و هزری ئەو کەسانە بکرێ کە لێرەدا دەژین، بەڵام ئەوەی دەیبینم بەڕاستی جێگای دڵخۆشی یە، خۆزگە هەموو پارەیەك کە دادەنرێ بۆ زانست بێ، خۆزگە هەموو پارەیەك کە دادەنرێ بۆ بودجە بۆ ئەو جۆرە کارانە بێ کە خزمەتی مێشکی مرۆیی بکات، کە بەڕاستی ئەخیر شتە زۆر بایەخی پێ دەدرێ، بەڵکو بایەخ بە زۆر شتی دی دراوە، بەڵام بە خۆشحاڵییەوە ئێستا دەبینەدرێ ئەوە، بە شەفاف وەزیری پلاندانان لێرەدا بەڕاستی پێشانی دا کە پارە

ماوەتەوە، واتا یان ئەوەتە ئەوەی کە ناردراوە مومکینە پێویست بێ هێشتا زیاتر ئیعلام دەور ببینێ، ئەو کەسانە کێن کە دەنێردرێنە دەرێ؟ هەر یەکەمەکانی ئەو کۆلێژەن؟ ئایا ئەو کەسانەن سالانی پێشتر ویستوویانە بڕۆن و حەز و ویستی خۆیان، زیرەکی خۆیان ماوە لە ڕێگا تا بنێردرێن، ئەگەر بێت و وەزارەتی تەعلیم عالی زیاتر ئەو شتانە ڕوون بکاتەوە لەسەر کەناڵەکان بەڕاستی، وا لە فێرخوازەکانمان دەکەن زیاتر ئەو ڕێگا گرنگەی کە حکومەتی خۆمان دەستی پێ کردووە، کە بە بێ جیاوازی لە نێوان هەمووان کە سالانە ئەو ژمارە بکرێ، بەڵام ئەگەر بێت و دەوراتی تر بکرێتەوە، هێشتا وەکو چۆن ئەو زانکۆیە تایبەتیانەی لێرە هەیە، وەکو فەرەنسی-لوبنانی و ئەوانە، کە ئیهتیمامێکی زۆر بە بیزنس بدرێ بەڕاستی، کە ئەوڕۆ ئیدارەی ئەعمال یەکێکە لە کارە گرنگەکانی کە لە ناو هەرێمی کوردستان بایەخی پێ بدرێت، شەرت نیە بچنە دەرەوە، بەڵکو لێرە زیاتریش لەگەڵ ئەو خاڵە گرنگەی کە بنێردرێتە دەرێ، لێرەش زیاتر هەوڵ بدرێ کردنەوەی ئەو جۆرە دەورات و خولانە، هەوڵ دان بۆ خوێندنی زیاتر بۆ باڵاکردنی ئەو بەکالۆریۆسەی کە هەیانە، بۆ زیاتر بایەخدان بەو لایەنە، دەبێتە کارێکی گرنگتر، ئیزافە دەکرێ لەسەر لیستی کوردستانی بۆ خزمەتکردنی هاوواڵتیانی خۆی لە ناو هەرێمەکەدا، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز پەروین عبدالرحمن.

بەڕێز پەروین عبدالرحمن عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی جێگای دەستخۆشی یە لە حکومەت کە زیاتر گرنگی بە گەنجان و فێرخوازانی خۆمان دەدات بۆ زیاتر شارەزا و پسپۆری لە هەموو بوارەکانی ژیان دا، بەڵام ئەوەی من پێم باشە لێرە ئەو خولی مەشقەیە کە دیاری نەکراوە، ئایا لە دەرەوەری هەرێمە یاخود لە ناوەوەی هەرێمە؟ بەڵام کاتی سەردانمان بۆ مەرزەکان بە تایبەتی ئیبراهیم خەلیل، دیار بوو کۆرییەکان هاتبوون موختەبەرێکی زۆر زۆر گرنگ و پێشکەوتوویان بۆ دروست کردبوون، ئامێری زۆر پێشکەوتووی تێدا بوو، بەڵام تەنها فەرمانبەرێك نەبوو بتوانێ ئەو ئامێرانە بە کار بهێنێ، بۆیە داوایان کرد ئەو خولانە بکرێتەوە بۆ ڕاهێنانی خەڵکانی خۆمان، داوایان کرد شارەزا و پسپۆران لە دەرەوەی هەرێم بێن، بۆ ئەوەی ڕاهێنانی پێ بکەن، چونکە کاتی وا هەیە کە فێرخوازانی خۆمان ڕەوانەی دەرەوە دەکەن، بەخت یاوەری هەندێکیان دەبێ، هەندێکیشیان بەخت یاوەریان نابێ، بۆیە ئەگەر هاتو ئێمە پسپۆر و شارەزا لە دەرەوەی هەرێممان هێنا، کۆمەڵێکی زیاتر و باشتر لەو ناحیەوە سوودمەند دەبن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز پەیمان عبدالکریم.

بەڕێز پەیمان عبدالکریم عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بێگومان پشتگیری لە بەردەوامبوونی ئەو پرۆژەیە دەکەم لە تەرخان کردنی ئەو بڕە پارەیە، بەڵام چەند تێبینی یەکم هەیە ئەویش ئەوانە:

یەکەمیان/ لە کاتێکدا چەند کەسانێك دەچنە وڵاتانی دەرەوە بۆ ئەم زەمالاتە و بیعسانە، جۆرێك لە تێبینی لەسەرە لەلایەن خەڵکی تر، چونکە ئەوە وا دەکات کە مووڵکی گشتی تەنها حەصر بکرێت بۆ کۆمەڵێك شەخص، کەچی خوازیارانی تر کە لەبەر چەند هۆیەك ناتوانن بگەنە ئەو ئاواتەی خۆیان، ئەوانیش بە هەمان شێوە پسپۆریان هەیە لە زانست و تەکنەلۆژیای نوێ بێ بەش دەبن لەو بیعسانە.

دووەمیان/ تۆێژینەوەی زانستی و خولی ڕاهێنان لەو تەخصیصاتە دەوری زۆر زۆر کەمە بەڕاستی، ئەوەش وا دەکات کە با بڵێین ئەوانی کە ناتوانن بچن بەشدار بن لەو پرۆسەیە، لێرە ئاستە زانستی یەکەیان لە حەددێك ڕادەوەستێ یانیش وردە وردە بەرەو خوار دێت، چونکە ناتوانێ ئیتیصال بکات بە تەکنەلۆژیای نوێوە.

سێەمیان/ دیاری کردنی تەمەن غەدرێکی زۆر گەورەیە دەرهەق بەو کەسانەی کە خوازیاری بڕوانامەی بەرزن، چ بۆ خوێندنی ماستەر، چ بۆ خوێندنی دکتۆرا، چونکە بەڕاستی هەروەك هەموومان دەزانین زانست شتێکە کە فێربوون تێیدا سنووردار ناکرێ، بۆیە پێشنیار دەکەم کە کورسی تەرخان کراو بۆ وەزارەتی خوێندنی باڵا و وەزارەتی پەروەردە گەورەترین پشك بێ، چونکە ئەو گۆڕانکارییەی لە وەزارەتی پەروەردە هەیە، لە سیستەمی نوێی خوێندن هەیە، پێویست بە چی دەکات؟ پێویست بە گۆڕانکاری بنەڕەتی دەکات، یەکێك لەو گۆڕانکارییانەش بەرزکردنەوەی ئاستی زانستی مامۆستایانە، ئەوەش بۆیە پێویست دەکات کە بەشدار بن لەو پرۆسەیە، ژمارەیەکی زیاتر بەشدار بن لەو پرۆسەیە، دووەمینیان/ پێشنیار دەکەم کە بڕێکی ئەو پارەیە تەرخان بکرێت بۆ هەندێك پسپۆری کە بە مەرج لە ناوەوەی هەرێمی کوردستان بخوێنن، بەڵام مامۆستایانی پسپۆر بە گرێبەست بهێننە ناو هەرێمی کوردستان، تاوەکو لە خوێندنی زانکۆیی بنەڕەتی، هەروەها لە خوێندنی باڵاش سوودیان لێ وەربگیرێ، بە تایبەتی ئەو پسپۆرە زانستیانەی کە لێرە بڕوانامەی دکتۆرای تێدا نیە، لەگەڵ ڕێزم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەست خۆش سوپاس، بەڕێز عەزیمە نجم الدین.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ماددەی (13) کە لە ئەصڵی پرۆژەکە ماددەی (12)یە، یەکێکە لە ماددە هەرە باشەکان کە لە ناو پرۆژە یاسای بودجەی 2011دا هاتووە، من پێموایە ئەو ماددەیە لەگەڵ ئەو زیادکردنەی کە بڕی تەرخان کراوە بۆ دروست کردنی قوتابخانە هاوشانن لەگەڵ یەکتر کە گرنگی بەلایەنی مرۆیی دراوە لە ناو بودجەدا، من پێموایە ئەو خاڵە لە خاڵی یەکەم دا وەکو خاڵێك باس کراوە لە بابەتێك وەکو وەسفێك، یان پێناسەیەك بۆ پەرەپێدانی توانا مرۆییەکان، بەڵام ئەوەی کە مایەی قسەکردنە لەسەر خاڵی دووەمە،

خەرجکردنی ئەو پارەیە کە دیاری نەکراوە لەناو بودجەی ئەو ساڵ دا، لە خاڵی دووەم دا دەڵێ/ خەرجکردنی ئەو بڕە پارەی بۆ سندووقی پرۆژە تەرخان کراوە، بەردەوام دەبێت بە بڕی چەندێك؟ دەبێ دیاری بکرێ لە ناو ماددەکەدا بۆ ئەوەی کە دڵنیابین بڕی پارەی تەرخان کراو (120) ملیار دینار لە ناو سندووقی تواناسازی دا، بۆ ئەوەی کە زەمانەتێك هەبێت، بۆ پشتیوانی کردن لە سندووقەکە لە کاتی پێویست دا زیادە بڕی پارەی پێویست دابین بکرێ، بەڵام ئەوە حاڵەتێکە ئەو پارەی کە ماوە لەگەڵ پارەی ئەم ساڵیش لە 2011، من پێموایە هەردوو پارەکە زۆر پێویستن بۆ ئەوەی کە توانا و گەشەکردنی توانا مرۆییەکان، بۆ ئەوەی کە تواناسازی زیاتر گرنگی پێ بدرێت، هەوڵ بدرێت لە هەموو بوارە جیاجیاکان دا سوود لەو پرۆژانە وەربگیرێ، هیوادارم بڕگەیەك لەماددەیەك دا شوێنی بۆ بکرێتەوە، بڕی پارەی تیا دیاری بکرێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز شلێر محي الدين، دەرچووە؟ سوپاس، بەڕێز سەروەر عبدالرحمن.

بەڕێز د. سەروەر عبدالرحمن عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە مەسەلەی گرنگی دان بە توانا مرۆییەکان یەکێك لەخاڵە ڕووناك و ڕۆشنەکانی ئەو بودجەیە بووە، هەم لە ساڵی پار و هەم لە ساڵی ئەمساڵیش دا، بۆیە مایەی ئەوەیە کە لێرەش دا گرنگی زیاتری پێ بدرێ، زیاتر و باشتریش ڕێك بخرێ، ئەم خاڵە، ئەو بوارە کە بووە مایەی ئەوەی بوار بڕەخسێنێ لەبەردەم گەنجان دا بەرەو دەرەوە بڕۆن، بە ئاواتەکانی خۆیان بگەن، خوێندن درێژە پێ بدەن، یەکسانیەکی تا حەددێکی زۆر زۆر باشی تیادا بووە، کە هیچ جیاوازییەك نەکراوە لە نێوان کەسێك لەگەڵ کەسێکی تردا، ڕەگەزێك لەگەڵ ڕەگەزێکی تردا، بەڵام دەتوانم بڵێم ئێمە بە پێی یاساکە کە تیایدا هاتووە، گرفتێکمان هەیە، یاخود بڵێم جۆرێك لەوە هەیە کە ئەو پلانەی بۆی دانراوە لە شێوازی جێبەجێ کردنی دا وەکو پێویست نەبووە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، وەکو ئەوەی هاتووە لە یاساکە، بۆ سێ بوارە، هەروەکو هاوکارم پەیمان خان باسی کرد، کە پشتگیری تەواو لە ڕەئیەکانی دەکەم، زەمالەیە، توێژینەوەیە، خوڵی مەشقە، ئەوەی ئێمە بینیومانە لە ساڵی ئەمساڵ دا جێبەجێ کراوە، تەنها زەمالە جێبەجێ کراوە، نە خوڵی مەشق و نە توێژینەوە جێبەجێ نەکراوە، کە ئەم دوو بوارە زۆر گرنگە و ئەهمیەتیان زۆر زیاترە، گرنگیان زیاترە لە خاڵی یەکەم، لەبەر ئەوە سەبارەت بە مەسەلەی خولی مەشق، ئێمە ساڵی پاریش داوامان کردووە لەم هۆڵەوە کەوا یەکسانیەك هەبێ، پلانێك هەبێ بۆ دابەش کردنی، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئێمە باس لە سیستەمی تازەی خوێندن دەکەین، ئێمە باس لەوە دەکەین کەوا فشار لە زانکۆکان کەم بکەینەوە، ئێمە باس لەوە دەکەین کەوا لە ساڵی ئەمساڵ دا نزیکەی (99) هەزار خوێندکار لە پۆلی شەش تاقیکردنەوە ئەنجام دەدات، (99) هەزار خوێندکار ئەگەر هەمووشی دەرنەچێت، بەڵام ژمارەیەکی زۆر زۆری دەردەچێ، چۆن زانکۆکانمان، پەیمانگاکانمان دەتوانن هەزمی بکەن؟ تاکە ڕێگەمان ئەوە بووە کە بتوانین ئێمە

پیشەییەکان گرنگی پێ بدەین، لەبەر ئەوە پێویستمان بەوەیە بەشی تازە بهێنینە کایەوە، ئەو بەشانەی کە تازە داهێندراون، ئەوەش پێویستی بەوەیە کەوا خولی مەشق پێ کردن بۆ ئەو مامۆستایانە کە ئەو زانستە تازانەیان پێ نیە، لە دەرەوە ببیندرێ، ئەوە وەکو مەرجێك دابندرێ، نازانم لە یاساکە جیێ دەکرێتەوە، یاخود بە پێی ڕاسپاردە، خاڵێکی تر بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، یەکێك لە کێشەکانی ئێمە ئەوەیە کە لەم بودجەیەدا دەبینین پارەیەکی ئەوتۆ بۆ توێژینەوە دەستنیشان نەکراوە، ئەوە بۆ ئێرە دەگەڕێتەوە، لێرە بۆی دابندرێت، ناکرێ توێژینەوە لەم وڵاتەدا پارەی بۆ دەستنیشان نەکرێ، ئێمە چەند دەزگایەکی زۆر گرنگمان هەیە، دەزگایەکمان هەیە سەنتەری توێژینەوەی زانستی یە سەر بە وەزارەتی خوێندنی باڵایە، ئێمە لەگەڵ هاوکارانمان سۆزان خان ئاگادارە چوویتە سەردانیان، بەڕاستی توێژینەوەی گرنگیان کردووە، ئیختیراعاتی گرنگیان کردووە، لەسەر ئاستی دنیادا ئیختیراعاتەکانیان ناسراوە، توێژینەوەکانیان جیهانین، نەك هەر گرنگی پێ نادرێ، ئێمە لێرەدا دەبینین، بەڵکو هەوڵی ئەوە هەیە کە ئەو سەنتەرە داشبخرێ، لێرەوە من ئەوە دووپات دەکەمەوە، پێویستە بڕێکی بودجە بۆ ئەوانە دەستنیشان بکرێ، بەتایبەتی ئەو سەنتەرانەی کەوا تایبەتمەند بن پێوە، سەبارەت بەوەی کەوا کێن ئەوانەی دەچنە دەرەوە؟ بێگومان بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئەوە وەکو ڕێنماییەك ڕێنمایی خۆیان دەریان کردووە، پێم باش نیە لێرەدا تەداخولات بکەین، دەکرێت لە ڕێی لێژنەکانەوە چاودێریان بکەین، چونکە هەموو ئەو بابەتانەی کەوا هەشن لەسەر مالێپەڕەکەی خۆیان بلاو کراونەتەوە، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز سمیرە عبدالله.

بەڕێز سمیرە عبدالله اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەو ماددەیە کە پرۆژەی تەنمیەی (تطویر القدرات البشریة) ماددەیەکی زۆر گرنگە و جێی دڵخۆشی هەموو لایەکمانە، چوار بوار دەگرێتەوە خۆی، (زمالات، بعثات، أبحاث، دورات تدریبیة)، بەڵام بە داخەوە کەوا دیار بوو یەعنی پارسڵ زیاتر گرنگی بە زەمالات و بیعسات دراوە، ئەبحاس و دەوراتی تەدریبی ئیهمال کرایە، خاصەتەن خولی مەشق و ڕاهێنان زۆر گرنگە، بۆ نموونە من لە کۆمەڵگەی فاخیر مێرگەسۆری بووم، کۆمەڵگەیەك بوو کۆری دروستیان کردبوو، چەندەها ئەجهیزەی موتەتەویریان هێنابوو، مەوادی کیمیاوی و فیزیاویان هێنابوو، مامۆستاکان سەریان لێ دەرنەدەچوو، بەڵام ئەگەر ئەو دەورانە هەبێ بە بەردەوامی، زیاتر ئیستیفادەی لێ دەکرێ، هەم قوتابی و هەم مامۆستا، بە خۆشمان دەزانین سیستەمی پەروەردە لە جیهان دا، هەم لە کوردستانیش دا بەبەردەوام لە گۆڕانکاری دایە، پێویستمان بەو دەوراتانە هەیە، پێویستە لێرە تەحدیدی پارە بکرێ بۆ دەورات، کە دیار بکرێت، ئەوانی تریش نیسبەکانیان دیار بێ، پشکی وەزارەتی پەروەدە دیار بێ، پێشتر دیارە زیاتر گرنگی بە وەزارەتی خوێندنی باڵا دراوە، بەڵام بە پەروەدە نەدراوە، پێویست دەکات لێرە حیصەی وەزارەتی پەروەردەش دیاری بکرێ، هەروەها تەحدیدی عومر نەکرێت،

یەعنی ئەگەر من حەزم لە خوێندن بێ، بۆ عومرەکەم دیاری بکرێ؟ توانام هەبێ و ئەوەم هەبێ چەندەها ماموستا هەیە بۆ نموونە تەقاعود بووینە ئەوجا چوویینە ولاتان دکتۆرایان هێناوە، (مع العلم) تەقاعودیش بووینە، حەزیان لە شەهادەی بەرز بووە، لە هەمان کات دا ئەگەر بکرێت بەشی نیسبەی ئافرەت هەر نەك یەکەمەکان بێ کە بنێردرێنە دەرەوە، تۆزێك ڕەچاوی نیسبەی ئافرەتیش بکرێ بۆ هەناردنە دەرەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەگەر دەرەجەشی نەبێ هەر بینێرن؟ بەڕێز صباح بیت الله.

بەڕێز صباح بیت الله شکری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەبارەی فی ماددەی ئەز بێژن تەحدید کرنا مەبلەغی گەلەکا لێرە بێتە تەحدید کرن، چونکە ئەگەر مەبلەغ نەیێتە تەحدید کرن، لە (ثانیاً) دبێژیتن: (یستمر الصرف علی المبلغ المخصص لصندوق المشروع و تقوم وزارة المالیة و الإقتصاد بتأمین مبالغ لازمة إضافیة)، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئەگەر مەبلەغ نەیێتە دەستنیشان کرن، چەوا مەبالغیت ئیزافی دهێنە دەستنیشان کرن، خالە دی کا من دڤێتن ئەز بەحس بکەم، ئایا ئەو بڕە پارەیە یا مایە ئایا سەبەب قوتابی نەبووینە بڕەکینە دەرڤە؟ ئەگەر قوتابی نەبووینە بۆچی ئەو دەورات و ئەڤی دیکەی تەدریبی لە کوردستانی نەهاتینە ئەنجام دان؟ ب ڕەئیا من گرنگیەکا باش پێ نەهاتیە دان،حەتا کێماتیش ڕەنگە پێڤە دیار بیتن، چونکە ل کەنالێت ڕاگەیاندنێ ئەڤ بابەتە ئەصلەن وەکو پێویست نەهاتیە بەحس کرن، ئەگەر بێتە بەحس کرن، زۆربەی قوتابییێت کوردستانی پەرۆشن کە بچنە دەرڤە بۆ خوێندنێ، لەبەر هەندێ ئەز داخوازێ وەزارەتی مەعنی دکەم، پەیوەندیدار، پتر گرنگی ئەڤی بارێ بدەن، چونکی ئێکە ل ئەوان خالا کو جێی شانازی یە، قوتابییێت مە، خەلکی مە بچنە دەرڤە و فێری زانست بن و شەهادێت مەزن بینن بۆ وەلاتێ خۆ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز عمر نورەدینی، فەرموو.

بەڕێز د. عمر حمدامین خدر(نورەدینی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە هەر وەکو لە ڕاپۆرتی لێژنەی پەروەردە و خوێندنی بالادا ئاماژەمان بە چەند خاڵێك دابوو، یەکێك لەوانە هەروەکو لە خاڵی یەکەم دا هاتووە، هی ئەم ماددەیە، ئەم بڕە پارەیە بۆ چوار بوار تەرخان کراوە، بەڵام لە ڕاستی دا لە ساڵی ڕابردوودا بواری توێژینەوە و بواری خولی ڕاهێنان پارەی بۆ صەرف نەکراوە، ڕێنمایی بۆ دەرنەکراوە، کاری لەسەر نەکراوە بە شێوەیەکی عام، هەروەها وەکو لە ڕاپۆرتیش دا ئاماژەمان پێداوە، زۆر گرنگە پارە بۆ ئەم بوارانە تەرخان بکرێ، هەروەها بەشی وەزارەتی پەروەردە هەم لە ناردنە دەرەوە لە بەعسات دا زیاد بکرێ، هەمیش لە مەسەلەی خولی ڕاهێنان دا، بۆ ئەوە پێشنیار دەکەین کە

بڕگەیەك زیاد بكرێ بەم شێوەیە، چونكە بەڕێز جەنابی سەرۆكی پەرلەمان، هەتا لە سیستەمەكەش دا كە لەلایەن سەرۆكایەتی ئەنجومەنی وەزیرانەوە موصادەقە كراوە، ڕێنمایی ورد و تایبەتی سەبارەت بە چۆنیەتی صەرف كردنی پارە بۆ بواری تویژینەوە، بۆ بواری خولی ڕاهێنان تێدا نیە لە سیستەمەكەدا، ئێمە پێشنیار دەكەین كە بەم شێوەیە بڕگە (1) زیاد بكرێ، لە (10٪) بڕی تەرخان كراو بۆ بەرنامەی تواناسازی، تەرخان بكرێ بۆ پشتیوانی كردن لە تویژینەوەی زانستی، هەروەها لە (15٪)ی تەرخان بكرێ بۆ خولی ڕاهێنانی مامۆستایان لە وەزارەتی خوێندنی باڵا و لە وەزارەتی پەروەردە، هەروەها لە بەشی ناردن و زەمالەدا لە (15٪)ی كورسییەكان بۆ وەزارەتی پەروەردە تەرخان بكرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، لێژنەی پەروەردە و خوێندنی باڵا ئەگەر ئیشیان باش نەكرد دەبێ ڕاپۆرت هەبێ، بەدواچوون هەبێ، بانگی وەزیر بكرێت و بۆ ئێرە بیهێنن، مونافەشەی لەگەڵ بكەن، پارەكە بۆ كوێ ڕۆیشتووە؟ كەرەمكە، فەرموو.

بەڕێز عمر نورەدینی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەندامانی لێژنە دەزانن ئێمە چەندین جار وەزیری خوێندنی بالأمان بانگ كردووە، هەروەها ستاف سەرپەرشتی كەری جێبەجێ كردنی ئەم بەرنامەیەمان لە وەزارەت بانگ كردووە، من تەصەور دەكەم حكومەت جواب بداتەوە، دەنا ئێستا ئێمە دەزانین بڕی پارەكە چەند صەرف كراوە، چەند ماوە، چەند كەس نێردراوەتە دەرەوە؟ چەندی وەكو بەڕێزێك وابزانم كاك د. بشیر باسی كرد، لەوێ دەرەجاتیش هەیە، (A) هەیە، (B) هەیە، هەروەها بۆ بەرزكردنەوەی دەرماڵە بۆ ئەوانەی كە لە بواری زەمالەیەدا بوو، لە ماستەردا چەندی بەرز كراوەتەوە موخەصەصاتیان پێ دراوە؟ هەروەها لە بواری دكتۆرا چەند بەرز كراوەتەوە، لە ڕاستی دا ئەو تەفاصیلە لای ئێمە هەیە، بەڵام پێویست بەوە هەیە لە ماددەكە دا جێی بكەینەوە باشترە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز شەونم محمد، فەرموو.

بەڕێز شەونم محمد غریب:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بێگومان ئەو بڕگەیەی ئێستا باسی دەكەین، یەكێكە لە بڕگە هەرە جوانەكانی كە لەم پرۆژەیە هاتووە، كە لە پار سااڵدا حكومەتی هەرێمی كوردستان كارێكی باشی كردووە، بەوەی كە ژمارەیەكی زۆر باش لە قوتابیانی پسپۆری ناردۆتە دەرەوە، لە ماوەیەكی نزیك و داهاتوودا ژمارەیەكی زۆر باش لەو كادیرانە دێنەوە ئەو ولاتە و خزمەتی ئەم ولاتە دەكەن، وێڕای دەستخۆشیمان بۆ ئەو بابەتە، بەڵام ئەوەی تێبینی دەكەین ئەم بابەتە وەك برادەرەكانم باسیان كرد، لە سێ بابەت پێك هاتووە، بە تایبەتی ئەبجاس و

دەوراتی تەدریبی کە هیچی کاری لەسەر نەکراوە، منیش هەمان ڕام هەیە لەگەڵ هاوڕێکانم بە تایبەتی دەوراتی تەدریبی، لەبەر ئەوە داواکارم هەوڵ بدرێ کەوادیری وەسەتی کە بڕبڕەی پشتی دائیرەکانن بخرێنە ناو ئەم دەوراتە تەدریبیانەوە، تەدریبیان پێ بکرێ، چونکە هەر کات، هەرچەند تۆ لەسەرەوە بتوانی کادیرەکانی سەرەوە تەدریب پێ بکەیت و پێی بگەیەنی، بەڵام ئەگەر کەوادیرە وەسەتیەکان پێ نەگەیەنی ئیشەکان ناڕوات بەڕێوە، بەشێوەیەکی زانستی و سەردەمیانە، ئەوەش کێشەمان لە داهاتوودا بۆ دروست دەکات، لەبەر ئەوە پێویستە شان بە شانی ئەوەی کە کەوادیرەکان دەنێرین بۆ زەماڵە، دکتۆرا و ماجستێر، کەوادیرە وەسەتیەکانیش دەوراتی تەدریبیان پێ بکرێت بۆ دەوڵەمەند کردنی زانیارییەکانیان لەسەر بابەتەکان، هەروەها پشتگیری هاوڕێیانم کاك عمر و برادەرەکانی تریش دەکەم کە لە سێکتەری تەربیەدا زۆر گرنگە بە بڕگەیەك داخیلی ئەو بابەتە بکرێ، چونکە ماموستایان بڕبڕەی پشتی ئەو کۆمەڵگایەن، ماموستایانن کە جیلەکە پێ دەگەیەنن، ئەگەر هاتو ماموستایان مەعلوماتی تەواویان نەبێ لەسەر تەربیەی تازە و جۆرەکانی سیستەمی تازە لە دونیادا چۆن بەڕێوە دەڕوات؟ لە هەموو ناحیەکانەوە، بێگومان ناتوانن جیلێکی باش پێك بێنن، لەبەر ئەوە هیوادارم بڕگەیەك زیاد بکرێت لێرەدا، بە تایبەتی بۆ سێکتەری تەربیە، هەموو ماموستایان بگرێتەوە نەك هەر ئەوانەی کە کەفائەتیان هەیە لە دەوراتە تەدریبیەکان دا، بە گشتی ماموستایان بگرێتەوە، جگە لەوە لە بڕگەی دووەم دا بێگومان لە ماددەی (13) لە پرۆژە ئەصلییەکە دەڵێ: (يستمر الصرف..) داواکارم بەم شێوەی لێ بکرێ، (يستمر الصرف على المبلغ الباقي المخصص لصندوق المشروع للسنة السابقة)، چونکە ئەوەی دەزانین لە ساڵی پاردا بڕێك پارە تەخصیص کراوە بۆ ئەو سندووقە، ئەوەی ئاگادارین نزیکەی لە (30٪) لەو پارەیە صەرف کراوە، باقییەکەی ماوەتەوە، ئێستا لە سندووقەکەوە پێمان باشە ئەگەر لای بەڕێزان وەزیری دارایی و وەزیری پلان دانان ڕوونکردنەوەیەکمان لەسەر ئەوە بدەنێ، ئەو بڕە پارەیە تەحدید بکرێ، چونکە ئەو پارەیەی ئێستا ماوەتەوە تەصەور دەکەم بەشی هەموو ئەو ساڵ بکات بۆ ناردنە دەرەوەی کادیرەکان، هەروەها لەو ساڵ دا تەصەور دەکەم حکومەت دەستی کراوە تر بێ، بتوانێ زیاتر خەڵك بنێرێتە دەرەوە، چونکە ئەو کێشانەی کە یەکەم جاری تەجروبەکە ساڵی پێشوو بوو، ساڵی ڕابردوو بوو، کرا، ڕەنگە هەندێ کێشە دروست بووبێ لە دەرەوەدا بە جێبەجێ کردنی ئیش و کارەکان دا، بەڵام ئێستا پرۆسەکان ساغ بۆتەوە و تەصەور دەکەم لەم ساڵە ژمارەیەکی باشتر بتوانرێ بنێردرێتە دەرەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، ئێستا ئەو بەڕێزانەی کە ویستیان موداخەلە بکەن تەواو هەموو قسەی خۆیان کرد، داوا لە جەنابی وەزیر دەکەین کە ڕوونکردنەوە بدات لەسەر بۆچوونەکانی ئەو بەڕێزانە، نوقتەیەك هەیە زۆر گرنگە، مەسەلەن لە (ثانياً) دەڵێ: (تقوم وزارة المالية و الإقتصاد بتأمين مبالغ لازمة إضافية لدعم الصندوق عند الحاجة)، ئەو مەبالغە لە کوێ دەهێنرێ؟ بۆیە دیار بێ باشە، یەعنی عەدەدەکە دیار بێ، کە بزانین.

بەڕێز د. علی سندی/ وەزیری پلان دانان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خۆی چەند تەوزیحێك گرنگە وابزانم باس بکرێت، یەکەم شت ئەوەیە کە ڕاستە ئەم پرۆژەیە، پرۆژەی تواناسازی با بڵێین بەو شکلە وەکو ماددەیەکی جودا لە قانونی موازەنەی ساڵی (2010)دا داخیل بوو، بەڵام ساڵانی پێشتر هەمان چالاکی هەبووە، ئەگەر ئێوە سەیری ئیستیمارەی (إعداد الموازنة الجارية المطابقة مع..) سیستەمی (GFS) ئەوەی وەزارەتی دارایی بکەن، لە فەصلەکانی لە قسمی (2) فەصلی (3) ماددەی (7) نەوعی (1) تەفاصیلی نەوعی (1)، لە بابەتی (بعثات الطلاب)، هەموو ساڵێك هەبووە، تەنانەت لە بابڵێین لە سەرەتای ساڵی (2010) یەعنی پار، کە هی ساڵانی پێشتر بوو، نزیکەی (1760) قوتابی بۆ بیعسات نێردرابوونە دەرەوە، بەڵام لە ناو قانونی موازەنەدا لەسەر ئەو فەصلە، لەسەر ئەو قسمە لەوێ تەوزیح کرابوون، ئەو (1760) قوتابی یە بۆ ماجستێر و دکتۆرا، زیاتریشیان، زۆربەی هەرەزۆریان لە هیند و فەرەنسا و روسیا بوون، ئەوە کە حیساباتەکانی ئێستا لە ساڵی پارەوە وای لێ هات کە بەو شکلە بێت، کە (120) ملیاری بۆ تەخصیص بکرێت، لەبەر ئەوەی کە حیسابێکی تەقدیری کرا، ئیشەکانیش دوای پەسندکردنی قانونی موازەنە بە شێوەیەك تەنزیم بوو کە وەکو لە قانونی موازەنەی پار هاتووە، لێژنەی بالا دانرا لەو پێنج کەسە، دوای ئەوە ئەرکەکان بە دوو وەزارەت ڕاسپێردران، بە وەزارەتی خوێندنی بالا بۆ مونتەسیبینی وەزارەتی خوێندنی بالا، وەزارەتی پلان دانانیش بۆ مونەتەسیبینی هەموو وەزارەتەکانی تر، پارەکەش کە تەخمین کرابوو، ئەصڵەن خۆی هەر بۆ مەعلوماتی بەڕێزتان، ئەو (120) ملیارە بۆ مەجموعەیەك مەصاریف هەیە کە دیسانەوە لە ئیستیمارەی ئیعدادی موازەنە وازحین، ئەگەر نا کۆمەڵێك ئیلتیزاماتی تریش دەکەوێتە سەر حکومەت، کە لە ناو ئەو ماددەیە ئیزهار نابن، ئەویش مەسەلەی مەعاشە، مەسەلەی ئیجازەی دیراسی یە کە وەردەگیرێت، کە لێرە ئیزهار نابێت، تەنانەت هەتا حالاتی ئیلتیحاقی (زوج) یان (زوجة)، ئەوانە هەمووی لە ناو خودی ماددەکە ئیزهار نابن ئەوانە، کە تەقدیرەکە کرابوو، زۆر لەو بەڕێزانە پرسیاری ئەوەیان کرد کە ئەو تەقدیرە بۆچی کرا؟ بۆچی صەرف نەکرا؟ (إلخ)، تەقدیرەکە (120) ملیار بوو کە بە تەقدیرێك دەکرێت بڵێین نزیکی (100) ملیۆن دۆلار، (100) ملیۆن دۆلار حیسابی ئەوە کرابوو کە ئەگەر هەر قوتابیەك، ئێمە گرانترین شوێن حیساب بکەین، لە وڵاتێکی وەکو ئەمریکا، هەرچەندە هەمووشیان ناچن بۆ ئەوێ، بەڵام بۆ ئیحتیمالێکی لەو شێوە، لەو بابەتە، چونکە ئەگەر کەمتر بوو ئەوە صەرفیاتەکە کەمتر دەبێت، حیسابی (50) هەزار دۆلار بۆ ساڵێك کرابوو، کە (100) ملیۆن تەقسیمی (50) هەزار دەکاتە (2000) کەس، ئە و(2000) کەسە بە حیساب لە دوو وەجبەدا دەست بە کارەکانیان بکەن، وەزارەتی خوێندنی بالا پێشی ئێمە دەست بەکار بوون لە تەنفیز کردنی بەرنامەجەکە، ئێمە تۆزێك دواکەوتین لەبەر ئەوەی ئێمە مەسحێکمان کرد لە هەموو وەزارەتەکان، هەم ئیحتیاجاتمان وەرگرت، هەم تەدقیقی ئیحتیاجاتمان کرد لە پسپۆرییەکان دا مەخصەدم، نەك لە عەدەدی مەقاعد و ئەوانە، هەم بۆ ئەوەی کە دابەش بوونەوەکە پێشی ئیعلانیش کە ئیعلانمان کرد لەسەر

ئنتەرنێت، خەڵك تەقدیمی كرد، دەرگای تەعنمان كردەوە، تووشی گرفت نەبین، سوپاس بۆ خواش هیچ كێشەیەكمان نەبوو، وەزارەتی خوێندنی باڵا ژمارەیان زۆرتر بوو، زووتریش ئیعلانیان كرد، ئەوان حصەییكی زیاتریان ئیعلان كرد، ئێمە هەتا ئەوڕۆ نزیكەی (400) كەی فیلتەر بووە، لە مەرحەلەی كۆتاییش هەر دیسان بە بەڕێوەبەرایەتی گشتی بیعسات لە وەزارەتی خوێندنی باڵا، ئەوانمان تەكلیف كردووە، لە مەسائیلی ئاسانكاری، هەروەها چونكە نیهایەتی بیعسەش كە لە ناو حكومەتەوە مونتەسیبێك دەردەچێت، هەر بەو دائیرەیەدا دەڕوات، ئەگەر ماددەكە لە موازەنە لە هەر شوێنێك بێت، ئەگەر ئەركەكەش تەنانەت بە ئێمە ڕاسپێردرابێت، ئێمە لێژنەی باڵا كە دانیشتین، تەعلیماتێكمان دەركرد، پرۆسەیەك كە دێمە سەر هەندێك لە خاڵەكانی كە بەڕێزان تێبینیشیان لەسەری هەبوو، وابزانم هەندێك لە تێبینیەكانیش لە جێی خۆیەتی، ئێمە بەو شكلە بۆچوونێكی وا هەبوو، لەبەر ئەوەی كە بەعزێ كەس مومكینە موئەسەسەكەی خۆی یارمەتی بدات لە پەیداكردنی قبوڵ، بەعزێ كەسی تریش خۆی هەوڵ بدات، بەهەر ڕێگایەكی تر‌ەوە بێت، سەرۆكایەتی ئەنجومەنی وەزیران بڕیاری دا كە ئەو بڕە پارەیە هەمووی سەحب بكات، لە حیسابێكی تایبەت لە سەرۆكایەتی ئەنجومەنی وەزیران دابنرێت، نەك لە وەزارەتی دارایی، بە پێی مەعلوماتی من با بڵێین هی ئەو مەبلەغەی كە صەرف بووە، نزیكەی (60) ملیار دینار یان ئیحتیماله تۆزێك زیاتر بێ، دەقیق نیم ئێستا لەو لەحزەیە، بەڵام مەعلومات هەیە هەر وەختێك بێ دەتوانن بەدواداچوونی بۆ بكەن، لەوێ ماوەتەوە كە صەرف نەبووە، ئەگەرەكانی صەرف نەبوونیش، تەبعەن یەكێك لە ئەگەرەكان ئەوەبوو كە بابڵێین پار تۆزێك درەنگ دەست بە ئیشەكە كرا، ئەوانەی كە دەستیشیان بە ئیشەكە كردووە، یان یەكێك لە ئەسبابی سەحبی پارەكە ئەوەیە كە نەدەكرا مەسەلەن ئەگەر ئەو قوتابیانە، ئەو بەڕێزانە لە مەرحەلەیەكی موعەیەن دابن، پێیان بڵێن جارێ تەمویل نابێت هەتا قانونی موازەنە یان ئەوانە موصادەقەی لەسەر دەكرێت، چونكە ئەوان ئیحتیماله لە ناوەڕاستی پرۆسەكە بن، ئیحتیماله لە مەرحەلەی زمان دابن، یان لە هەر مەرحەلەیەكی تردا، بەڕێز كاك كاردۆ پرسیاری پارەكەی كرد كە پارەكە چەندە ئەوەی كە ماوە. ئاماژەم پێی دا، ئەوەی تر چەندی تر بابڵێین ئەوەی كە بەڕێزیشتان ئاماژەتان پێدا كە ئەگەر هاتو پارەی زیادە پێویست بوو لەكوێوە دێت؟ خۆی تەبیعی كە ئەم شتە دەگوترێت بە عام لە هەر ماددەیەك، مەبەست لەوێ ئیحتیاتە، ئەگەر ئیحتیاتیش بچێتە سەر بابەتی عەجز، لەو حاڵەتەدا ئەوە مەوزووعێكی تر‌ە، بەڵام ئێمە پرۆسەكە ئێستا حاڵی حازر پرۆسەكە بەدەستی خۆمانە، یەعنی ئێمە ئێستا لە ئەسنای تەنفیز، ئێمە لە هەر مەرحەلەیەك كە بمانەوێت بە وەجەبات ئیعلانی دەكەین، مەخصەدم موختەصەرەكەی ئەوەیە كە مومكین نیە كە وای لێ بێت، كە لەبەر دەستی لێژنەی باڵا، لە باتی (120) ملیار، ئێمە لێرە ئەمسالّ كە دیسانەوە ئەوە مانگی شەشە، تەوەقوعی ئەوە بكەین كە ئێمە (500) ملیار صەرف بكەین، تەوەقوعاتی ئێمە لەبەرئەوەش بڕی پارەی نوێمان تەخصیص نەكرد، تەوەقوعاتی ئێمە (على الأكثر) بەو شكلەیە كە ئێمە ئیحتیماله لەو پارەی كە هەیە تەغتیەی مەشروعی ئەمسالّەمان پێ بكرێ، بەڵام وتمان لە ئیحتیات، لەبەر ئیحتیات عیبارەتێك

لێرە هەبێت، ئەگەر کورت بوونەوەیەک هەبێت، شتێک هەبێت بۆ ئەوەی چارەسەرەکەی قانونی بێت، لە ئیتاریێکی قانونی دا بێت، بەڕێز کاك د.ملا بشیر پرسیاری ولاتەکانی کرد، ئێمە ولاتەکان بە مەجامیع تەصنیف کراون، ئیستینادەن لەسەر تەجروبەی عیراق و لەسەر تەجروبەی ولاتانی تریش، چونکە ئێستا چەند پرۆگرامێك هەیە بۆ مەنتیقەکە هەمووی کە ڕێکخراوی یونیسێف ئیشراف لەسەر دەکات، لەلای ئێمەشەوە بەڕێز د.جمال هەر دائیمەن بەشداری دەکات، تەصنیفی ولاتەکان و مەصاریفی ولاتەکان بەو شکلە کراون، بابەتی تر مەسەلەی قەرز بوو کە بەڕێزیان ئیشارەتیان پێ دا، خۆی ئەوە قەرز نیە، ئەوە وەکو بیعسەیە، وەکو قەرز نیە بەهەر حاڵ، مینحەیە، بەڕێز هاژە خان ئاماژەی بەوە دا کە پێویست دەکات کە حکومەت یارمەتی بدات لە پەیداکردنی قبوڵ، حەتمەن هەروایە هەتا حەددێك، دەرگای ئەوەش کراوەتەوە ئەگەر خەڵك بۆخۆی بیهێنێت، قبوڵ تەحصیل بکات، لە لیستێکی دوور و درێژی زانکۆکان کە لەسەر وێب سایتەکانی ئێمە و خوێندنی باڵا هەیە، ئەو لیستەش، ئەو زانکۆیانەن کە لە دەلیلی یونیسێف بە جامیعاتی موعتەرەف دادەنێن، هەروەها لە وەزارەتی خوێندنی بالای عیراق موعتەرەف بن، لە هەردووکیان، یونیسێف یان یونسکۆ؟ وابزانم یونسکۆیە، موهیم ئەو دەلیلە کە هەیە، ئەو تەحدیدی ئەو جامیعانە دەکات، ئێمە تۆزێك زیاتر چووین، بەعزێك ولات مەسەلەن تەوصیەی ناکەن، یان با بڵێین (recommend)ی ناکەین کە قوتابیەکان بچن بۆ ئەوێ، بە تەئیدی بەڕێز، من هەرچەندە لەسەرەتای خوێندنی دەقی ماددەکە کە قسەم کرد وتم، تەئیدی ماددەکە دەکەم وەکو خۆی، بەڵام هەڵبەتە دوای ئەو ئیغناء کردنی ماددەکە بە موناقەشات، من تەئیدی هاژە خان دەکەم، کە ڕێژەیەك بۆ واریسی شەهیدان، شەهید و ئەنفال بە هەر شێوازیك کە ئەگەر ئەوە بێت دابنرێت، مەسەلەی جەندەر، نازانم مەسەلەی جەندەر لەوێ لە ناو خودی بەرنامەکە، چونکە ئێمە مەسەلەن ئەگەر حیصەیەك دابنرێت، مونافەسە لەسەر ئەساسی جەندەر ناکرێت، یەعنی ئێمە کۆمەڵێك نوقاتمان داناوە بۆ بەعزێك شت، بەڵام لەوێ، بۆ مەسەلەی نێر و مێ هیچ ئەوەیەکی تەفزیلی نیە، لەبەر ئەوە وەکو یەکن لە شرووتەکان، کە (بالنتیجة) دەکاتە یەك شت، بەڕێز کاك د.أحمد وەرتی هەر دیسان دەڵێ چەند پارە ماوە کە ئیزافە بکرێت، ئەوە وابزانم وەڵام درایەوە، هۆی مانەوەی پارەکەش تەوزیحم دا، زۆریش لەو بەرێزانە چەند جارێك تیکرار بووەوە، پرسیاری ئەوەیان کرد کە خولی مەشقی تێدا نیە، من بەڕاشکاوانە بیڵێم، لەوانەی کە ئێمە هەم لە وەزارەتی خوێندنی باڵا، هەم لەلای ئێمە لە وەزارەتی پلان دانان کە چوون هەر هەموویان بۆ ماجستێر و دکتۆرا بوون، هیچ کەسێکیش بۆ تویژینەوە نەچووە، هەرچەندە لە ماددەکەی پاریش دا هەبوو، بەڵام ئێمە نەگەیشتینە ئەو ئاستەی کە لە سەرەتاوە لەگەڵ ماستەر و دکتۆراکە ئەوە بکەین، هەر بۆیە ئێمە داوامان لە سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران کرد، ئێمە وەکو وەزارەتی پلان دانان، بەڕێوەبەرایەتی گشتی پەرەپێدانی مرۆیی، کە (package)کمان تەقدیم کردووە بۆ وەزارەتەکان بۆ خولی یەك مانگی و سێ مانگی و شەش مانگی، کە ئەوانە بە بەردەوامی سالانە بە شێوازی موختەلیف هەبوونە کە تەنزیم بکرێ لە زیمنی ئەوە، بەڵام سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران پێیان باش بوو، تەوصیەی ئەوەیان کرد کە ئێمە

وەکو پرۆژەیەکی جودا تەقدیم بکەین، حەفتەی ڕابردوو ئێمە پرۆژەکەمان ناردووە، دەشکرێت بە پێی حاڵەتی قانونی ئەو ماددەیە کە لە ناو پرۆژە یاساوە هاتووە، ئیستیفادەی لێ بکەین، حەتمەن ئەم ساڵە شتێکی لەم بابەتە با بڵێین مەشق و خولی مەشق و ڕاهێنان داخیل دەبێت، بەڕێز سەمیرە خان ئاماژەی بە (تحدید العمر) و نیسبەتی ئافرەت دا، خۆی بەڕێزان (تحدید العمر) ئێستا لە هەموو وڵاتانی جیهان دەچێتە ژێر بابەتی (discrimination)ەوە وەکو مەسەلەی دەرەجە نیە، یەعنی عومر ناپرسرێت لەو بوارانەدا، لە زۆر وڵاتیش هەر قەدەغەیە، من نازانم ئەوە ئیحتیمالە دیسان قەوانینی تر هەبێت، یان یاسای تر هەبێت کە لەم پەرلەمانە ئەوە چارەسەر بکات، ئەگەر نا منیش تەئیدی پێشنیاری بەڕێزیان دەکەم، بەڵام بە پێی یاسا زۆر لە کارەکان ئەوەی کە عیلاقەی بە قابلیەتی جسمی نەبێت، ڕێگەی پێ دراوە لە ناو هەرێمی کوردستان، بەڕێز کاك صباح بیت الله، هەروەها بەڕێز شەونم خانیش ئیشارەتیان بەوەدا کە نەواقصی تێدایە، من هەر لە کۆتایی قسەکەم دا ئەوە بڵێم کە بۆ زیاتر تەفصیلی ئەم چالاکی یە، لێژنەی موختەصی پەرلەمان ئەگەر بەڕێزیان من دەعوەت بکەن و وەزیری خوێندنی باڵا، ئیحتیمالە تەفاصیلی زیاتر هەبێت، ئیحتیمالە ئیجاباتی زیاتریش هەبێت، ئیحتیمالە بەعزێك نەواقصی زیاتریش هەبێت کە لێرە نەکرێت باس بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەست خۆش، لێژنەی دارایی.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ڕاستی دا بەڕێز وەزیری پلان دانان وەلاّمی هەموو پرسیارەکانی دایەوە، وەلاّمی بۆچوونەکان، دەربارەی ئەوەی پێشنیارێك هەبوو لەلایەن دوو بەڕێزەوە کە ماددەکە (أولاً) تەفاصیلی زۆرە، ئەو تەفاصیلەی کەم بکەینەوە، بەڕاستی ئێمە وەکو سەرۆکایەتی لێژنەی دارایی پێمان باشە وەکو خۆی بمێنێتەوە تەفاصیلەکە، چونکە بەرچاو ڕوونی زیاتر دەبێت لە بودجەکە، بۆیە ئێمە پێشنیار دەکەین، یەعنی لەگەڵ دەقی ماددەکەین، دوای ئەوەی کە بەڕێز وەزیری پلان دانان وەلاّمەکانی دایەوە، لەبەر ئەوە قسەی کۆتاییمان ئەوەی کە بەڕێزتان بە پێی ڕێنماییەکان بخرێتە دەنگدانەوە لەسەر ئەو ماددەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا ئاخیر صیاغە، فەرموو.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

داوای لێبوردن دەکەم، خاڵێك مابوو بەڕاستی چەند بۆچوونی ئەندامان هەبوو، لە ڕاستی دا ئەو بۆچوونانە وەکو ڕێنمایی وایە، ئەو ڕێنماییانە لە ناو پرۆژە یاساکە جێگای نابێتەوە، بەڵام یەك خاڵی گرنگ هەیە لەو پرۆژەیە، ئەوەیە ئەو لێژنەیە کە دروست بووە لە بەڕێز وەزیری خوێندنی باڵا و وەزیری

پلان دانان و وەزیری پەروەردە، وەزیری پلان دانان نوێنەری وەزارەتەکانی کەیە، کەواتە دەتوانین بڵێین نوێنەری هەموو وەزارەتەکان لە ناو ئەو لێژنەدان، دەتوانرێ ئەو ڕێنماییانە وەرگیرێ بە نەزەری ئیعتیبار، ئەوان زیاتر دەتوانن پەیڕەوی ئەو ڕێنماییانە بکەن کە ئێستا لێرە ئیسارە کرا لەلایەن ئەندام پەرلەمانەکانەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە بەردەوام بن بۆ خوێندنەوەی ماددەکە بۆ ئەوەی بیدەینە دەنگدان.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (13) کە دەبێتە ماددەی (14)

أحكام ختامية:

أولاً: الإستمرار في تنفيذ مشروع تنمية و تطوير قدرات كوردستان البشرية لأجل إعداد كودار متخصصة في المجالات المختلفة التي يحتاجها الإقليم عن طريق الزمالات و البعثات و الأبحاث و الدورات التدريبية تحت إشراف الهيئة العليا المشكلة برئاسة رئيس مجلس الوزراء و نائبه و وزراء (التربية، التعليم العالي و البحث العلمي و التخطيط) وفق النظام المصادق عليه من قبل مجلس الوزراء.

ثانياً: يستمر الصرف على المبلغ المخصص لصندوق المشروع و تقوم وزارة المالية و الإقتصاد بتأمين مبالغ لازمة إضافية لدعم الصندوق عند الحاجة.

سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تەواوبوون؟ بەڕێزان ئێستا گوێتان لێ بوو، بەو شێوەیەی کە خوێندرایەوە، کێ لەگەڵە تکایە دەستی بەرز بکات؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵ دا نیە؟ بەکۆی دەنگ پەسند کرا، بۆ ماددەی (14) لە ئەصڵی پرۆژەکە دەکاتە ماددەی (15)، خەلاص بوو، تەواو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (15)

بڕی (200) ملیار دینار تەرخان دەکرێت بۆ پشتیوانی کردنی حیزبەکان و پرۆژەی ڕێکخراوەکانی ناحکومی، خەرجکردنی ئەو بڕە تەرخان کراوەش بەڕێکاری کاتی لەلایەن وەزارەتی دارایی و ئابووریەوە دەبێت بە مەجێك ئەو بڕە پارانەی لەلایەن حیزب و ڕێکخراوەکانی ناحکومییەوە لە ساڵی 2010 وەرگیراون، پاکتاو واتا تەسویە بکرێن، ئەوەی لە ساڵی 2011 دا وەردەگیرێت پاکتاو کردنەکەی بە گوێرەی یاسای پشتیوانی کردنی حیزبەکان و یاسای ڕێکخراوەکانی ناحکومی دەبێت لە حاڵەتی پەسند کردنیان لەلایەن پەرلەمانی کوردستانەوە.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الخامسة عشر:

تخصص مبلغ (200) مليار دينار لدعم الأحزاب و مشاريع المنظمات غير الحكومية و يتم الصرف من هذا التخصيص بإجراءات مؤقتة من قبل وزارة المالية و الإقتصاد على أن يتم تسوية المبالغ المستلمة من قبل الأحزاب و المنظمات الغير الحكومية في سنة 2010 و التي تستلم في سنة 2011 وفق قانون دعم الأحزاب و قانون المنظمات غير الحكومية حال إقرارهما من قبل برلمان إقليم كوردستان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی دارایی ڕەئیتان؟

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی دەقی ئەم ماددەیە، لە ڕاستی دا ئێمە پشتگیری دەکەین بەس تەنها خاڵیك هەیە دەستەواژەی ئەخیر، لە دێری ئەخیر کە دەووترێ (وفق قانون دعم الأحزاب حال إقراره و قانون المنظمات غير الحكومية)، ئەوەش لەو مونتەڵقەوە کە هێشتا قانونی ئەحزاب ئیقرار نەکراوە، بەڵام قانونی مونەزەماتی غێر حکومی ئیقرار کراوە، بۆیە بەو شێوەیە دەستەواژەکە بگۆڕدرێت، یەعنی بە کوردی واتا بە پێی یاسای پاڵپشتی پارتەکان کاتێ بڕیاری لەسەر دەردەچێ، یاسای ڕێکخراوە ناحکومییەکان، بۆچوونێکی تریش هەیە کەوا بەم شێوەیەی خوارەوە بێت، تەنها ئەوە بۆچوونی لێژنەی دارایی یە، یەعنی ئەو بڕە پارەیە دابەش بکرێ،

(أ)-يخصص مبلغ قدره (_____) للأحزاب.

(ب)-يخصص مبلغ قدره (_____) للمنظمات غير الحكومية.

سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی یاسایی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە پشتگیری لە ئەصڵی ماددەکە دەکەین وەکو ئەوەی لە حکومەتەوە هاتووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش پشتگیری لە ئەصڵی ماددەکە دەکەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، ئەوانەی دەیانەوێ قسە بکەن، لێرەوە دەست پێ دەکەین، فەرموو، ئەو بەڕێزانەی ناویان نووسراوە و دەیانەوێ مداخەلە بکەن لەسەر ئەو ماددەیە: عبدالله حاجی محمود، أحمد وەرتی، یشار نجم الدین، هاژە سلیمان، بشیر خلیل، إسماعیل گەڵاڵی، برهان رشید، کاردۆ محمد، کوێستان محمد، حمە سعید، بەفرین حسین، دانا سعید صوفی، بیلال سلیمان، خلیل عوسمان، تارا ئەسعەدی، ئاسۆ کریم، سەرهەنگ، سیوەیل، سمیرە گۆران، سەرگوڵ، سمیر سلیم، نەسرین جمال، عدنان عوسمان، شێرزاد، عبدالرحمن حسین، ئاشتی عزیز، گۆران، عمر هەورامی، سەروەر، عمر عبدالعزیز، کاك عبدالله، فەرموو.

بەڕێز عبدالله حاجی محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتیوانی لە ئەصڵی ماددەکە دەکەم، بۆ پشتیوانی لە حیزبەکان و پرۆژە ناحکومییەکان، بە لەبەرچاو گرتنی ئەو تێبینی یەی لێژنەی دارایی، بەڵام ئەگەر گونجاو بێ بۆ وەزارەت کە جەنابیان لێرەن جەنابی وەزیر، ئەو بڕە پارەیە زیاد بکرێ بە (250) ملیار، چونکە ئێمە چەند جارێك لەگەڵ حکومەت کۆبوونەوەمان کرد، بۆ ئەوەشی لایەنی پەیوەندیدار کە حکومەت و وەزارەتە، بۆ ئەوەی بە ئاسانی بتوانن بەو کارە هەستن بۆ پاڵپشتی کردنی حیزبەکان و پرۆژەی ڕێکخراوە ناحکومییەکان، دوو/ جیاش نەکرێتەوە، وەکو خۆی بێت کە لە ئەصڵی ماددەکە هاتووە، بۆ ئەوەی حکومەت دەست کراوە بێ، چونکە پرۆژە یاساکە دەرنەچووە، بە تایبەت بۆ ئەحزابە سیاسییەکان، حکومەت خۆی دەستکراوە بێ، ئەوە وەکو خۆی کە لە ئەصڵی ماددەکە هاتووە، وەك خۆی بمێنێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەستخۆش، بەڕێز أحمد وەرتی.

بەڕێز د. أحمد وەرتی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەو بڕە پارەیەی کە ساڵی پار کە (90) ملیار دینار بوو بۆ دەعمی ئەحزاب و مونەزەماتی غەیری حکومی دانرابوو، دیارە حکومەت لەو بڕە زیاتری صەرف کردووە، بۆیە ئەمساڵ بڕەکە لە (90) ملیارەوە بۆ (200) ملیار بەرز بۆتەوە، داوامان لە نوێنەری حکومەت ئەوەیە، پرسیارەکە ئەوەیە کە.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

برهان تکایە بێ دەنگ ڕجائەن.

بەڕێز د. أحمد وەرتی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

داوام ئەوەیە بەڕێز وەزیری دارایی ڕوونکردنەوەمان بداتێ کە ئەو بڕە پارەیەی کە سااڵی پار دیاری کرابوو، چەندی بۆ مونەزەمات خەرج کراوە؟ چەندیشی بۆ ئەحزاب بووە؟ چونکە ئەحزاب و مونەزەمات بەیەکەوە هاتووە هەردووکی، منیش پشتیوانی لەوە دەکەم کە بڕەکان جیابکرێنەوە بەڕاستی، چونکە بە تێکەڵی دانراوە، بڕی ئەحزاب بە جیابێت، بڕی مونەزەماتیش بە جیا بێت، مونەزەماتی غەیری حکومی، دیارە یاسای ڕێکخراەو ناحکومییەکان لە پەرلەمان دەرچووە، بۆیە منیش لێرە پشتیوانی لەوە دەکەم کە پێویست ناکات لە کۆتایی ماددەکە کە باس لەوە کراوە کە قانونی ئەحزاب و قانونی مونەزەماتی غەیری حکومی دەردەچێ، قانونی ئەحزاب ماوە، قانونی مونەزەماتی غەیری حکومی دەرچووە، ئەم پاکتاوە، ئەو تەسویەی کە بۆ بودجەی حیزبەکان دەکرێ لە سااڵی ڕابردوو کە بە شێوەی سولفە پێیان دراوە، ئایا حکومەت چۆن مامەڵە لەگەڵ ئەم تەسویەیە دەکات؟ تەسوییەکە چۆن دەبێت؟ یەعنی ئایا هیچ ڕێکارێك دانرواە لەلایەن حکومەتەوە بۆ تەسویەی سااڵی رابردوو؟ کە پارە بە سولفە دراوە بە حیزبەکان، من لێرەدا بەڕاستی داوام ئەوەیە کە یاسای بودجەی حیزبەکان پەلەی لێ بکرێ، دەربکرێ، لەبەر ئەوەی لە پێدانی بودجە بە حیزبەکان شێوازێك ناعەدالەتی هەیە بەڕاستی، جیاوازییەکی زۆر لە نێوانی لایەنێك بۆ لایەنێکی دیکە لە پێدانی ئەو بودجەیەدا هەیە، لەبەر ئەوە تا ئێستا هیچ پێوەرێك دیاری نەکراوە بۆ پێدانی بودجە بە حیزبەکان، ئەو بڕە تا ئێستا ئیتیفاقی لەسەر نەکراوە، لەبەر ئەوە حکومەت بە تەقدیری خۆی ئەو بودجەیە بە حیزبەکان دەدا، لەبەر ئەوە من پێم باشە کە پەرلەمانی بەڕێزیش پەلە بکات لە دەرکردنی ئەو یاسایە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەس لێرە بۆ خۆتان ناردتانەوە، یەعنی خۆتان بە دەنگدان، بە موناقەشە نەك سەرۆکایەتی، ئێوە لێرە نەبوون، ئەوە هیچ، بەسەرچاو، یشار نجم الدین.

بەڕێز یشار نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەو (200) ملیارە کە بۆ حیزبەکانە و بۆ مونەزەمات غەیری حکومی دانراوە، پێم باشە جیا بکرێتەوە، چونکە مونەزەماتەکان قانونی تایبەت بە خۆیان دەرچووە، بە پێی قانونەکەی خۆیان پارەی وەردەگرن، بەاڵم هەرچی پارتە سیاسییەکانە هێشتا هیچ یاسایەك لە پەرلەمان بۆیان دەرنەچووە، ئەوەش بە کەم وکورتی دەزانم کە هەتا ئێستا لە تەمەنی پەرلەمان لە (92)ەوە تا ئەمڕۆ نزیکەی بیست ساڵە بە بێ یاسا ئەو پارەیە بە حیزبەکان دەدرێ، لێرەش دا هاتووە بە ئیجرائات موەقەتە، لە عەرەبییەکە، بە ئیجرائات موەقەتە ئەو پارەیە بدرێتە حیزبەکان، ئەو ئیجرائات موەقەتەیە سەقفێکی زەمەنی هەبێ، هەتا کەی ئیجرائات موەقەتە بێ؟ چونکە ئەگەر پێوەرێکیش بۆ حیزبەکان دابندرێ لەلایەن حکومەتەوە، ڕاستە یاسایەکە لە پەرلەمان دەرنەچووە، خۆ هەر یاسایەك نەبێ دەکرێ حکومەت و زەروورییش دەبێ ئەو کات حکومەت پێوەرێکی هەبێ، پرسیار لێرەدا ئەوەیە بە چ پێوەرێك حیزبەکان پارە وەردەگرن؟ ئایا سااڵنی

خەبات ڕەچاو دەکرێ؟ یان بەشداری هەڵبژاردنەکان؟ ئیستیحقاقی ئینتیخابی؟ یان ڕێژەی دەنگەکانی ئینتیخابی؟ چۆن ئەو پارەیە دەدرێتە ئەو حیزبانە؟ بەڕاستی منیش هاوڕام لەگەڵ کاك أحمد وەرتی، هەست بە مەغدووریەت دەکەین، کە هەندێك حیزب هەیە لە حەقی خۆی کەمتر وەردەگرێ، لەوانەشە حیزبی وا هەبێ لە حەقی خۆی زیاتر وەربگرێ، ئەویش دیسان دەکەوێتە بەرپرسیارێك، پێوەر چیە تا بزانین حەقی خۆمان ئەوەندەیە؟ یان لەوە زیاترە؟ یان لەوە کەمتر وەردەگرین؟ سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز هاژە سلیمان.

بەڕێز هاژە سلیمان مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی ماددەی (15) کە ئەو بڕە حکومەت تەرخانی کردووە، کە بڕی (200) ملیار دینارە بۆ پشتیوانی کردنی حیزبەکان و پرۆژەکانی ڕێکخراوەکانی ناحکومی، تەبیعی ئەوە مەسەلەی حیزبەکان، یان پرۆژەکانی ڕێکخراوی ناحکومی، ئەوە دوو مەوزووعە، ئەوەی ڕێکخراوە ناحکومییەکان ئەوە یاسای پێ دەرچووە لە پەرلەمان، لەوێ تەحدید کراوە کە چۆن حکومەت پشتیوانی لە پرۆژەکان بکات، پرۆژەی ڕێکخراوە ناحکومییەکان، بەوەی کە چەند پرۆژەکانیان، چەند چالاکی یان هەبێ، ئەو کاتە حکومەت مەبلەغ تەحدید دەکات بۆیان کە پێیان بدرێت ئەو پشتیوانی یە، ئەوەی حیزبەکان بەڕاستی ئێمە ئەو پرۆژەی دەعمی حیزبەکان لە پەرلەمان قسە و گفتوگۆی زۆری لەسەر کراوە، ئێمە پێشتر سەرۆکی فراکسیۆنەکان چەند جار کۆبوونەوەمان کردووە، کۆبوونەوەمان لەگەڵ بەڕێز سەرۆکی حکومەت کردووە، بۆ ئەوەی کە ڕێك بکەوین لەسەری، ئەو پێوەرانە دابندرێت کە لە ناو پرۆژەکەدا و بەڕێککەوتن بێ، هەرچەندە ئێستا ئەو پرۆژەیە دواخرا، بەڵام هیوادارم کە بتوانین ڕێککەوتنێك لەسەر پرۆژەکە بکەین، بەزووترین کات ئەو یاسایە پەسند بکرێت لە پەرلەمان دا، بۆیە بەڕاستی من پشتگیری لە بڕی تەرخان کردنی ئەو (200) ملیار دینارە دەکەم کە لە ماددەکەدا هاتووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز بشیر خلیل.

بەڕێز د.بشیر خلیل تۆفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەرەتا دا من پشتیوانی لەڕای لێژنەی دارایی دەکەم بۆ ئەو گۆڕانکارییەی کە پێشنیاریان کردبوو لە ماددەکەدا بکرێ، وەکو دەقاو دەقی پێشنیارەکە من لەگەڵی دام، خاڵێکی تر ئێمە تەماشا دەکەین لە بودجەی پارسالْ بۆ حیزبەکان (90) ملیار دینار دانرا، بەڵام حکومەت مولتەزیم نەبوو بەو (90) ملیار دینارە، بەڵکو زیاتریشی صەرف کرد، من لێرە پرسیار دەکەم بۆ زیاتری صەرف کرد؟ بۆ ئیلتیزامی نەکرد

به (90) ملیارەکەی خۆی؟ هەروەها زەمانەت چی یە کە ئەمسالّیش ئیلتیزام دەکات بەو (200) ملیارەی کە داینـاوە و زیاتر صەرف ناکات؟ بەڕاستی ئێمە لە ئەدای حکومەت شتێك دەبینین کـە ئیلتیـزام نەکردنـە بە هەندێك لەو یاسایانەی کە لەو پەرلەمانە دەردەچێ، بۆ نموونـە لـە مەسـەلەی تـەعیناتیش پارسـالّ (9) هەزاریان.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە میزانیەیە، باسی میزانیەیە، باسی تەعینات نیە، وەرەوە سەر بودجەکە چاوەکەم، فەرموو.

بەڕێز د.بشیر خلیل تۆفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئیلتیزامی نەکرد بە (90) ملیارەکە و ئیلتیزامی نەکرد بە ژمارەکانی تریشەوە، چ زەمانەتێك هەیە؟ بۆیـە من لێرە پێشنیار دەکەم کەوا بە فەقەرەیەك یان بە ماددەیەك ئیلزامی حکومەت بکەین بەو شتانەی کە لە یاساکان دا هاتووە، بۆ ئەوەی زیاتر لەسەری مەصروفاتەکە نەڕوا، تەجاوزی نەکات، لە خالّێکی تریش دا من پێم باشە ئەو (200) ملیارە کەم بکرێتەوە بۆ (150) ملیار دینار، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سـوپاس بـۆ جـەنابت، هـەر بـۆ ئاگـاداری ئێـوەی بـەڕێز هـەموو یاسـایەکی حکومـەت، هـەمووەان مـولزەمین جێبـەجێ ی بکـەین، ئەگـەر نەقصـێك هـەبوو، نـا ئیلتیزامییـەك هـەبوو، لێپرسـینەوەمان نـەکرد، خـەتای ئێوەیە، خەتای ئەندامانی پەرلەمانە، یەعنی بۆیە لیجانەکان دەبێ ئەو مەوزووعانە بە وردی دەرس بکـات، بچێت تـەرەفی پەیوەندیـدار بیهێنێـت، لێـی بپرسـێتەوە، ڕاپۆرتەکـەی پـێ تەقـدیم بکەنـە ئـەم پەرلەمانـە، موناقەشەی لەسەر بکەین، زۆر سوپاس، بەڕێز ئیسماعیل گەلّالەیی.

بەڕێز إسماعیل سعید گەلّالەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خوشك و برایانی بەڕێز، پێموایە ئێمە ئێستا لەبـەردەم ئـەو لـەحزە تـاریخی یـە دایـن کـە پێویسـت دەکـات نوێنەرانی خەلّك بیسەلێنن چەند موتەمەسیکین بە پرۆسەی دیموکراسی یـەوە، چـەند موتەمەسـیکین بـە دیموکراتیزەکردنی فەرمان ڕەوایی لە هـەرێمی کوردسـتان دا، بۆیـە پێویسـت دەکـات ئێسـتا بـڕیـاری خۆمـان بدەین، بڕیاری یەکلایی کردنەوەی خۆمان بدەین، من بۆ خۆم بەڕاستی وەکو ئەندامی پەرلەمان، هەست بە کەمی دەکەم، ئەوەش وەکو جارەکەی تر نەبێتە تەعلیق، من بۆخۆم دەڵێم، وەختێك یاسایەك دەردەچێ لـە پەرلەمان، بڕیارێك دەردەچێ، حکومەت پێشێلی بکات یان ڕایگـرێ لـە شـوێنێك دا، لەوانەیـە لـە زرووفێکـی تایبەتی دا پەنا بۆ هەندێ ئەساییی نا مەنتیقی ببرێت، بەڵام ئەوە ئەو کاتە زۆر خەتەرناکە، زۆر ترسناکە کـە بکـرێ بـە کلتـوور، چۆنیش دەکـرێ بـە کلتـوور کـە ئیدامـەی هـەبوو بەڕاسـتی، بۆیـە پێویسـت دەکـات نوێنەرانی گەل لێرەدا ئیتر هەڵوێستەیەك بگرن لەبـەردەم ئـەو پێشـێلکارییەی حکومـەت لـە چـەند مـانگی ڕابردوودا کردی بەرامبەر یارمەتی دارایی حیزبەکان، خوشك و برایانی بەڕێز وەختـێ ئینسان وەکـو فـەرد

کێشەی ماددی دەبێ، کێشەی خێزان تێك دەچێ، وەختێ خێزان کێشەی ماددی دەبێ، ئاسایشی کۆمەڵگا تێك دەچێ، وەختێك کێشەی ماددی بۆ حیزبەکان دروست دەکرێ بەڕاستی پرۆسەی سیاسی پەکی دەکەوێت، ژیانی دیموکراتیزەکردنی فەرمان ڕەوایی دەوەستێ و پەکی دەکەوێ، بۆیە بەڕەئی من، بە قەناعەتی من ناشیرین ترین خاڵ لە سیستەمی ئێمەدا لە چەند ساڵی ڕابردوودا، ئەو پەنابردنە بوو بۆ سزای سیاسی، هەروەها بۆ بڕینی یارمەتی دارایی حیزبەکان، کە وەکو جارێکی تر تەئکید دەکەمەوە، پێویست دەکات ئێستا بڕیاری خۆمان بدەین، ئایا دەمانەوێ کوردستان بەڕاستی بەرەو دیموکراسی بەرین؟ ئەوە زۆر گرنگە، چونکە ئیستیقلالی ماددی بۆ فەرد، بۆ خێزان، بۆ حیزب زۆر گرنگە، بۆیە من بە پێویستی دەزانم، داوا لە حکومەت بکرێ هەر لەم یاسایەدا بە خاڵێك یارمەتی دارایی حیزبەکان سەریع، هەر دوای ئەوە بگەڕێتەوە بۆیان، ئەو چەند مانگەی ڕابردوو کە وەریشیان نەگرتووە پێیان بدرێتەوە، دوو/ حکومەت بەردەوام بێت لە یارەمەتی دارایی حیزبەکان بۆ ماوەی (4) مانگ، بۆ ماوەی چوار مانگ بە پێی تەعلیماتەکەی کە هەیەتی، بەڵام دوای چوار مانگ ئەگەر ئەو یاسایە لە پەرلەمانی کوردستان بە هەر هۆیەك تێنەپەڕی، ئیتر یارمەتی دارایی حیزبەکان تەجمید بکرێ، بۆ هیچ لایەك نەبێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز برهان رشید.

بەڕێز بورهان رشید حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە ساڵی پار (90) ملیار دینارمان دانا بۆ دەعمی ئەحزاب و مونەزەماتی موجتەمەعی مەدەنی، بەڵام وەزارەتی دارایی بە بێ هیچ قانونێك کارێکی ناقانونی کە کرا ئەوەبوو (124) ملیار دینار صەرف کرا، بە بێ ئەوەی هیچ ڕێ و شوێنێك بگیرێتە بەر ئەو مەصروفە زیادەیان لەسەر چی کردووە؟ ئەوەی من لە نەصی ماددەی (14)دا دەبینم، کە باس لە ئیجرائاتی موەقەت دەکات، لەگەڵ حورمەتێکی زۆرم، نازانم من ئەوە ناوبنێم مەئسات، تراژیدیا، مەهزەلە، یەعنی بۆ (200) ملیار دینار بە ئیجرائاتی موەقەت صەرف بکرێ؟ شتی وا ئەگەر لە دونیادا هەیە، ئەگەر لە یاسای ولاتێکی ئەفریقیش دا هەیە، لە ڕووەندا هەیە کە هۆتۆ تووتسی یەك دەکوژێ، من مەمنوون دەبم ئەو ولاتەم پێ نیشان بدەن کە شتی ئاوا هەبێ تیایدا، بەڕاستی لەگەڵ حورمەتێکی زۆرم بە بێ هیچ تەعلیقێك، ئەوە عەیبەیەکی زۆرە بۆ شان و شەوکەتی پەرلەمانیش و حکومەتیش،.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك بورهان وەرە سەر مەوزووعەکە، موحازەرە مەدە، ئەوەڵەن/ ئیجرائی موەقەت زۆر زۆر تەبیعی یە، ئێستا ڕەفیقەکەی خۆت داوای کرد بۆ چوار مانگ بێت، ئەویش ئیجرائێکی موەقەتە کە بیبەستی، تکایە وەرە سەر ماددەکە، باشە، خراپە، کەمی بکەی، بیدەی، نەیدەی، بۆ نەیداوە؟ ئەوانە مەسەلەیەکی تڕە، کە نەیانداوە، پارەیان بڕیوە، زیادیان داوە، ئەوە دەتوانن لە لێژنەی ناوخۆ ڕاپۆرتی خۆتان حازر بکەن، داوا

بکەن، ئەو وەزیرەی کە لێرە دانیشتووە بانگی بکەن، ئەگەر ئەو موسەبیبە لێپێچینەوە بکەن، ئەگەر یەکی تر بیکەن، بەڵام ئێستا تکایە وەرە سەر ماددەکە، با بە هێمنی دەرباز بین، فەرموو.

بەڕێز بورهان رشید حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من موحازەرە نادەم، بەس ئەمە نموونەی نیە لە دونیا، شتی وانیە دوو سەد ملیار دینار، بە ئیجرائاتی موەقەت سەرف بکرێت، من داواکارم.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لە قانون ئەتوانی هەموو شت بکەی، بە یاسا، ئێوە خۆتان لەم پەرلەمانە دەستتان هەڵبڕی هەمووتان کە نەوەت ملیار بۆ ماوەی سالێك بدرێت، ئێستا زیاد کراوە، ڕاستە، بەس کەس لێپێچینەوەی نەکردووە، کەس ڕاپۆرتێکی نەهێناوە بۆ زیاد بووە و بۆ زیاد نەبووە؟، تکایە بۆ ئەوەی ماددەکان وەکو خۆی موناقەشە بکەین، کەرەمکە.

بەڕێز بورهان رشید حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیار دەکەم ئەو ئیجرائاتی موەقەتە لابرێت، دابندرێت کە ئەو پارەیە سەرف ناکرێت، تاوەکو یاسایەکی پێ دادەندرێت، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، مەعقول نیە سێ جار ئەو یاسایە بگەڕێتەوە بۆ حکومەت، ئەمە کوشتنی کاتە، بۆ عقوبەی سیاسی لایەنێکی سیاسیە، پاریش لە موراجەعە کردنی فراکسیۆنەکەی ئێمە من شەخسی خۆم هاتمە لای بەڕێزت، وتت لەگەڵ ئیقراری قانونی بودجەی سالی 2011، قانونی دەعمی ئەحزابیش ئیقرار دەکەین، وابزانم جەنابیشت لە بیرتە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەس بەڕێز هاتە ناو ئەو پەرلەمانە، جەنابت مەقاتەعەت کرد بوو، غایب بووی، لێرە موناقەشە کرا، بە کۆی دەنگ بەڕێزان ئەو بۆچوونەیان پێ باش بوو، کە بدرێتە حکومەت لەگەڵ سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، لەگەڵ سەرۆکی لایەنە سیاسیەکان، ڕێك بکەون، بیدەن هەتاوەکو لە کاتێکی موناسیب یاسایەکە دەردەچێت، هەر بۆ مەعلوماتت، لێرە تۆش کەمێك موقەسری، بەڕێز کاك کاردۆ فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە باس لە ماددەیەك دەکەین کە پەیوەندی بە پرۆسەی سیاسی و پەرەپێدانی سیاسیە، خۆمان پار بڕیارمان لێی داوە، بە یاسا، بریارەکەش ئەوەیە کە کۆتایی سالّ ئەوە ئێستا دەبوایە، تەسفیەی هەموو حیساباتەکان کرابوایە، پێوەرێکیش دابندرابوایە، ئەم سەقفە زەمەنیە ئێمە دیاریمان کرد، بۆ ئەمسالّ، جارێکی تر بە هەمان شێوە هاتۆتەوە ئەمیش دەخاتە سالێکی تر، کە ئەمە خۆمان هەموومان دەزانین، حکومەت دەبوایە پابەند بێت بە بڕی دیاریکراوی پارە، کە فەرقی کردووە، زیادی سەرف کردووە، ئەمە

زۆر دیارە کە پێشێلکاری کردووە، ئەمە لە لایەکیان، هاتووە لەسەر ئەساسی هەڵوێستی سیاسی، لەسەر ئەساسی بڕیارێك کە پەیوەندی بە حیزبی سیاسیەوە هەیە، چەندین ئەحزابی تری سزا داوە، لە چ دۆخێکدا، لە دۆخێکیدا وا کە لە کوردستان قەیران هەیەو کێشە هەیە، حکومەت چۆن دەبێت ببێتە عاملی کێشە دروست کردن؟، ئێمە لە کاتێکدا ئومێدمان وابوو کە لەمسالّدا، بەتایبەتی لە بودجە، ئەمە ببێتە خاڵێکی سەرەتا بۆ چاکسازیەکی گشتی، ئەمەش تەنها بە شەفافیەت دەکرێت، بە پابەند بوونی حکومەت دەکرێت، بە یاسای بودجە، لە کاتێکدا حکومەت بەم شێوەیە هەڵسوکەوت دەکات، ئێمە دەبێت لێرە عیلاجی بکەین، عیلاجەکەش لێرە بەو دەکرێت، کە دەبێت میکانیزمێك دابنێین، ئەم میکانیزمە چیە لێرە کە ئێستا حکومەت پێشێلکاری لە یاسای پار کردووە، پار خۆمان دەرمان کردووە یاسایەکە، ئێستا ئەمسالّ هاتووە بە هەمان دەق دیسان درێژەی پێ دەدات، هەقە بانگی سەرۆکی حکومەت بکەین، چونکە ئێستا حەتمەن وەزیری دارایی لێرەیە، جوابی هەیە، بەلاّم بانگی سەرۆکی حکومەت بکرێت بۆ پەرلەمان، بە چ مافێك هەم کوردستان دەخەیتە دۆخێکی مەترسیدار، هەم پابەندی یاساکان نابی، هەم پەرلەمانیش میکانیزمێك دانەنێت کە سەقفێکی زەمەنی بێت یاساکە دەرناکات، ئەمە جارێك بیانوویان دۆزیەوە وتیان بابچێتەوە حکومەت، بۆ ئەوەی حکومەت رەئی خۆی بدات، ئێمە چووین لەگەلّ حکومەت دانیشتین، رەئی ئەویشمان زانی، موافقیش بوو، ئینجا جارێکی تر هاتەوە بە تایبەتی لە کاتێك یاسایەکە هاتەوە، کە ئۆپۆزسیۆن بایکۆتی کردبوو، ئەمە پەیوەندی بە گشتیەوە هەیە، یەعنی پەرلەمان دەبێت لێرە ئەمرۆ، ئەمە مەبەستم لێرە ئەوەنیە، با هەموومان موتەفق بین، پارە بۆ هیچ حیزبێك سەرف نەکرێت، بەس کاتێك قەرار دەدەی، دەبێ هەم عەدالەت، هەم پابەند بوونی یاسا جێبەجێ بکەی، ئەگەرنا میکانیزمێك دادەنێی، بە خوا موناقەشەکانمان ئاسنی سارد کوتانە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بایکۆت، پەرلەمان، هەربۆ مەعلوماتی ئێوەی بەڕێز و گشت ئەو بەڕێزانەی کە بەو مەوزوعە پەیوەندیدارن، هەروەختێك پەنجا زائیدەن یەك، ئەندامی پەرلەمان حازر بوو، ئێمە جەلسەی خۆمان دەکەین، جا بۆیە ئەندامی پەرلەمانیش، ئەرکیەتی، واجبیەتی ڕەئی خۆی بدات، هەوڵ بدات، بەلاّم نەوەك بایکۆت بکات و بڵێت ئەوی تریش نابێت ئیش بکات، ئەوە جێگەی خۆی ناگرێت، کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە یاسای بودجەی سالّی 2010 لە ماددەی 19، بڕی نەوەت ملیار دینار دانرا بۆ یارمەتی حیزب و ڕێکخراوەکان، بەلاّم بە پێی زانیاری زۆر دروستی ئێمە، زۆر زیاتر لەم پارەیە سەرف کراوە، ئێمە بە نووسراو و بە نامە داوامان لە بەڕێز وەزیری دارایی کرد، کە بە خشتەیەك بۆمان ڕوون بکاتەوە، کە ئەم پارەیە چۆن سەرف کراوە، بە داخەوە وەلاّم نەبوو، دواجار لە سەردانێکی من و کاك اسماعیل و کاك شێرزاد، هەمان پرسیارمان لێی کرد، ناچمە تەفاسیلەوە، چونکە دیارە ئەوە قسەیەکی هینە، بەلاّم

وەلأمێکی نەداینەوە کە بۆچی ئەمە کراوە، بۆیە من پێموایە پێویستە ئەمڕۆ وەزیری دارایی ئەو خشتەیە ڕوون بکاتەوە، ئەو پارەیەی چۆن سەرف کردووە، ئەو زیادەیەی چۆن داوە، لەکوێ ئەو زیادەیەی سەرف کردووە، چونکە ئەوە پێشێلکاریە وەکو برادەرەکانم باسیان کرد، وە بەدواداچونیشمان بۆی کردووە، تا بە سەردانمان بۆ لای بەڕێزیان، خاڵێکی تری گرنگ ئەوەیە، من ئەمەوێت لە بەڕێز وەزیری دارایی بپرسم، بەلأم تکام وایە وەلأممان بداتەوە، بە پشت بەستن بە چ یاسایەك، بە چ بڕیارێك بودجەی حیزبی سیاسی ئەبڕدرێت، لە کاتێك ئەم پەرلەمانە سالّی 1993 یاسایەکی دەرکردووە، کەهەموو حیزبێکی سیاسی کە مۆڵەتی فەرمی هەبوو، ئەبێ پارەی تەرخانکراوی بۆ دابندرێت، بەڕێزیان پشتیان بە چ یاسایەك بەست کە ئەم پارەیان بڕی، ئەبێ بۆمان ڕوون بکاتەوە، چونکە هەروەکو هاوکارانم باسیان کرد، کاك اسماعیل و کاك کاردۆ، ئەمە زیان گەیاندنە بە پرۆسەی سیاسی، ئەمە پێ شێل کردنی یاساو ئەو مەسەلانەیە کە بانگەشەی بۆ دەکەین، من لێرە دوو پێشنیار دەکەم، دوو بڕگە زیاد بکرێت، یەکێکیان ئەوەیە کە بە بڕگەیەك ئیزافە بکرێت، کە شی بکرێتەوە، کە حکومەت لەسەر هیچ هەڵوێستێکی سیاسی بودجەی حیزبی سیاسی بڕێت، مەفروزە پەرلەمان، ئەمە بکات بۆ ئەوەی هیچ کاتێك حکومەت بودجە وەك کارتێکی سیاسی، بۆ یەکلایی کردنەوەی هەڵوێستی سیاسی حیزبە سیاسیەکان بەکارنەهێنێت، بڕگەیەکی تر ئیزافە بکرێت، حکومەت ئیلزام بکات، پارەی بڕدراوی سێ حیزبی ئۆپۆزسیۆن گۆڕان، یەکگرتوو، کۆمەڵ بگێڕێتەوە بەوانەشەوە کە ڕۆیشتووە، هەمووی بگێڕێتەوە، مافێکی یاسایی و شەرعی خۆیانە، هەروەها ئەو پێشنیارە دووبارە دەکەمەوە، وەك کاك اسماعیل و کاك بورهان باسیان کرد، کە ئەم ماددەیە هەموو موناقەشەکانی تەواو بکرێت، دەنگدان لەسەری تەئجیل بکرێت، هەتاوەکو یاسایەکە پەسەند دەکرێت، پشت بە سێ مەسەلە ئەبەستم، یەکەم لە سالّی 2010 ئەڵێت ئەمە بە سولفە ئەیاندرێتێ، هەتاوەکو یاسایەکە دەردەچێت، لە سالّی 2010 یاسایەکە دەرنەچوو، جارێکی تر لە هەمان ماددە، ئەڵێ ئەمە ئەیاندرێتێ، بۆ ئەوەی یاسایەکە دەربچێت و تەسویە بکرێت، بەڕێزیشتان لەناو ئەم پەرلەمانە، سەرۆکایەتی بەڵێنتان دا بە پەرلەمان، کە پێش پەسەند کردنی بودجەی گشتی، ئەم یاسایە دەربکات، ڕاستە ئێمە بایکۆتمان کردووە، لێرە نەبووین، بەلأم من گومانم نیە، با تەواوی بکەم جەنابی سەرۆك، ئەگەر ئەتوانی وەلأمم بدەیتەوە دوایی، گومانم نیە لێرەش بووینایە، بایکۆتیشمان نەکردایە، ڕەت دەکرایەوە، چونکە مەبەستی سیاسی لە پشتی ئەمەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

یەکەم خوشکی بەڕێز، من لێرە لە پێش ئەو پەرلەمانە، وەعدم بە جەنابت نەداوە پێش بودجە دەردەچێت، ئەوە پۆرۆتۆکۆل هەیە، بە دەنگ و بە ڕەنگ هەیە، ئەتۆ گوێ بگرە، لە جێگەی خۆت قسەت کرد، منیش با قسەی خۆم بکەم، پرۆتۆکۆڵ هەیە، موناقەشە کراوە، چەند کەسێك دیفاعی لێی کرد، چەند کەسێك دژی بوو، بۆچوونێك هەبوو، وابزانم بۆچوونەکەش ئەو خانمە بوو، بەفرین خان بوو، کە بەو شکلە تەرحی کرد، کە پێش میزانیە بکرێت، پێش میزانیە یاسایەکە دەربچێت، ئەندامانی تری پەرلەمان،

رەئیان بەو شکلە بوو، بۆ کاتێکی موناسیب، ئەوە پرۆتۆکۆڵەکە وەکو خۆی بە دەنگ و بە ڕەنگ ماوە، لای منە، چەند جاریش موراجەعەم کردووە، بۆ ئەوەی تووشی هەڵە نەبم، بۆ مەعلوماتی جەنابت، ئەڵێیت ئەم یاسایە دەردەچێت لە کاتێکی موناسیب، بە تەئکید جەنابیشت لێرەش بوویتایە یان نا، ڕەئی شەخسێك نیە، ڕەئی ئەو ئەندامانەی ئێرەی پەرلەمانە، کە خوشك و برای یەکن، پێکەوە بۆخۆتان گفتوگۆی خۆتان بکەن، بۆ ئەوەی بتوانن بڕیار بدەن، فەرموو.

بەڕێز کۆێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو بەڵێنەی کە سەرۆکایەتی داویەتی، من نازانم جەنابت لێرە بووی یان نا، ئەو بەڵێنە ئەزانی کەی دراوە، جاری یەکەم کە ڕەت کرایەوە، جاری دووەم کە ئێمە بایکۆتمان کردبوو، ئەوکاتە بەڵێن درا کە بودجە پەسەند ناکرێت، هەتاوەکو یاسایەکە دەرنەچێت، ئەگەر ئەو پرۆتۆکۆڵانە موراجەعە بکەن، من زۆر دڵنیام کە ئەو مەسەلەیە باس کراوەو لێرە بەڵێن دراوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لە هی خۆم موتمەئنم، زۆر بە وردیش دیراسەم کرد، تەواو نیزامی ڕۆیشت، جەنابتیش تەواو بوویت، ئێستا کاك حەمە سەعید فەرموو.

بەڕێز حەمە سەعید حەمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من مەبدەئیەن لەگەڵ ماددەکەم، پشتگیری ڕای هاوەڵەکانم دەکەم، بەتایبەتی کاك عبدالله و کاك د.احمد وەرتی و کاك اسماعیل و کاك کاردۆ و کۆێستان خان، بەڕاستی باسی بودجەی 2010 تەسویەکەی، ئەمە گرنگە، حکومەت من پێموایە کەمتەرخەمی هەیە، چونکە ئێمە پار ساڵ بە پێی ماددەی 18 ی بودجەی 2010، خۆی دەڵێت ئەبێ تەسویەی بکات، ئێستا ئەبوایە تەسویەکەی بنارداید بۆ ئەوەی لەبەرچاوی ئێمە ڕوون بوایە، وەزارەتی دارایی ئەو تەسویەی بنارداید، ئەو پارەیەی چۆن سەرف کردووە؟، بۆچی زیادەی سەرف کردووە؟، بەکام حیزب چەندی داوە؟، هی حیزبی تر چەندە؟، بە پارتی و یەکیەتی و حیزبەکانی تر هەریەکە چەندیان وەرگرتووە؟، ئەوە ئەبوایە بە ئاشکراو بەڕوونی، ئێمە وەکو لیژنەی نەزاهەش داوا دەکەین لە سەرۆکایەتی پەرلەمان، ناردوویەتیشی بۆ سەرۆکایەتی حکومەت، کە ئەم نەوەت ملیارەی ئەحزاب چۆن سەرف بووە؟، بۆ ئەوەی بزانی هەر حیزبەی چەندی وەرگرتووە؟، ئەوە خاڵێك، خاڵێکی تر، تەبعەن یاسای دەعمی مونەزەمات دەرچووە کە مونەزەماتێکی زۆر هەیە، لەوێ دیارە حسەی مونەزەمات چەندە؟، حسەی ئەحزاب چەندە؟، من پێموایە ئەو حیسابە خیتامیە ئەو جەدوەل و ڕێکارەی سەرف کردنە ببوایە، ئێستا ئێمە بەرچاومان ڕوون دەبوو، چۆن زیادی بکەین، چی لێ بکەین؟، خاڵێکی تر، من پێموایە وەکو وتم لە ماددەی 18، ئەمە قانونە بۆ ساڵی 2010 لە ماددەی 18 دەڵێت، دەبێت سەرفی

ئەحزاب بکرێت، ئێستا حکومەت پارەی ئەحزابی ڕاگرتووە، من ئەڵێم مەسئولیەتی پەرلەمانە، بە تایبەتی سەرۆکایەتی پەرلەمان و، بەتایبەتی جەنابت بەدواداچوون بکەی بۆ یاساکانی پەرلەمان، بە تایبەتی یاسایەك ڕەبتی بە پرۆسەی دیموکراسیەتەوە هەبێت، ڕەبتی بە پرۆسەی سیاسیەوە هەبێت، بە سیتەمی سیاسی هەرێمی کوردستانەوە هەبێت، پێشێلکردنی یاسایە، پێچەوانەی دیموکراسیەتە، پەرلەمان و سەرۆکایەتی پەرلەمان، مەسئوولیەتی یاسایی و مەسئوولیەتی خۆیانە، کە بەدواداچوون بۆ یاساکانی خۆیان بکەن، خاڵێکی تر، من پێموایە پێویستە یاسای دەعمی ئەحزاب لە زووترین کات دەربچووایە، تەبعەن لەسەر ئەساسێکی ئەکادیمی و علمی، بە پێی زەوابتێك کە ئێمە بەرچاومان ڕوون بوایە، ئەویش ئیستینادمان کردایە سەر حیساباتی خیتامی و، سەر سەرف کردنی ئەوە بڕە پارەیە، ئێستا تاکاتی ئەو یاسایە، یاسایەکە دەربچێت دەعمی ئەحزاب، یان زەوابتێکی موەقەت دابندرێت لەم پەرلەمانە، بۆ ئەوەی بەرچاو ڕوون بێت کام حیزب چەند وەردەگرێت، کام حیزبی تر چەند وەردەگرێ، ئەو ئەحزابانەی کە هەست بەوە دەکەن، کەم ئەدرێت و فەرق و فروقیەك هەیە، ئەگەر لێرە زەوابتێکی موەقەت دەربچێت، بەڕاستی ئەوە من پێشنیار دەکەم تا یاسای دەعمی ئەحزاب، خاڵێکی تر من لەگەڵ ئەوەدام تەحریمی ڕاگرتنی بودجەی ئەحزاب، خۆی هەر تەحریمیشە یەعنی، خۆی بە یاسا ئەبێ بدرێت، یەعنی ئەمە پێچەوانەی یاسایە، شتێك پێچەوانەی یاسا بوو، مانای تەحریمە، کەواتە من داوا دەکەم لە سەرۆکایەتی پەرلەمان، ئەو پێشنیارانەی ئێمە، ئەو ڕێکارە یاساییانە، لەسەر حکومەت مولزەمە بەدواداچوونی بۆ بکات، لێپرسینەوەی لەسەر بکات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

برایانی بەڕێز ئێوە دیارە کاکە حەمە سەعید، تۆ لە پەرلەمان هەڵە تێگەیشتووی، پەرلەمان لیژنەکانیەتی، ئەندامەکانی پەرلەمانە، سەرۆکایەتی پەرلەمان ئیشی خۆی هەیە بە پێی قانون، ئێوە ئەو مەوزوعانەی هەتانە، لەناو لیژنەکانەکانتان موناقەشەی بکەن، بە ڕەسمی بیهێنن و بیدەن، ئەڵێن بڕاوە، باسی ئەکەن زۆر تەبیعیە، قانونت هەیە، لەگەڵتم بڕۆ لە مەحکەمە شکایەتی خۆت بکە، ناکرێت، بێتەوە ناو پەرلەمانیش هەر لایەنێکی سیاسی پشتیوانی خۆی ئەبێت، ئەبێتە گفتوگۆ، ئەو ئەندام پەرلەمانە زۆرینەی چەند دەنگی داوە، وا دەردەچێت، تۆ ناکرێت، سەرۆکایەتی پەرلەمان بە کەیفی خۆی نیە، هەر کەسێك بگرێت و عیقابی بکات، ئەوە لە هیچ پەرلەمانێکی دونیا نیە، فەرموو.

بەڕێز حەمە سەعید حەمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی جەنابت ڕاستە، بەڵام بەدواداچوونی کاری لیژنەکان سەرۆکایەتی پەرلەمان ئەبێت بیکات، ئەمە ماددەیەکی پەیڕەو و پڕۆگرامە، دەبێ عەفووم بکەی، کە ئەبێت سەرۆکایەتی پەرلەمان لە لیژنەکان بپرسێت، بۆ هەڵناستن بە ئیشی خۆیان، ئەگەر نەیان کردووە، ئەمە خاڵێك، خاڵێکی تر، ئەگەر ئیجازەم بدەی، خاڵێکی تر، ئێمە داوامان لە حکومەت کردووە، حکومەت چ لە ڕێگەی ئیعلامەوە، چ لە ڕێگەی ئسولی

خۆیەوە، داوا لە حکومەت کراوە ئەم پارەیە بۆ بڕاوە؟، ئەڵێت من نەمبڕیوە پارتی و یەکیەتی بڕیویانە، بەڕێز سەرۆکی حکومەت وا دەڵێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سەرۆکی حکومەت لای من ئەڵێت لە ئەنجومەنی وەزیران، ئیجتماع کراوە، کتلەی وزاری ئەو بڕیارەی داوە، ئەوە بۆ مەعلوماتت، ئەگەر لای جەنابت شتێکی ترت وترابێت، من خۆم تەئکیدم لێی کردۆتەوە، ئەو پرسیارە ئەکات، جارێکی تر ئەگەڕێمەوە، بەدواداچوونی ئیش، ئیشی ئەندامانی پەرلەمان و لیژنەکانە، ئێمە تەنزیمی تەنسیقەکە دەکەین، کاك عبدالسلام نیزامیە، کەرەمکە.

بەڕێز عبدالسلام مصطفی صدیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵلاهی وابزانم ئەگەر نیزامی نەبێت، ئەوە نیزامی نیە، ئێمە موناقەشەی ماددەی چواردە دەکەین لە یاسای بودجە، کەچی زۆر مەوزوع موناقەشاتی جانبی ئەکرێت، ڕەجاتان لێ دەکەم بگەڕێینەوە سەر مەوزوعی خۆمان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

قەیناکە، زۆر تەئسیری کردبوو، بۆیە ئەو مەجالەمان دا، من لەگەڵتم، بەفرین حسین خەلیفە کەرەمکە.

بەڕێز بەفرین حسین خەلیفە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە حیزب و ڕێکخراوەکان دووبەشی گرنگ و بزوێنەری سەرەکی ئەم کۆمەڵگایەن، ژیانی کۆمەڵایەتی پێك دەهێنن، جا بۆ زیاتر گرنگیدان بە کاری ڕێکخراوەیی بۆ دروست کردنی کۆمەڵگایەکی مەدەنی، بۆ ئەوەی حیزب و لایەنە سیاسیەکان، بتوانن ئەو بەرنامەو کارو پەیڕەوەی کە هەیانە، بەشداریەکی بەرچاویان هەبێت لە ژیانی سیاسیدا، بەشداریەکی بەرچاویان هەبێت لەو فەزا سیاسیەی کە لە هەرێمی کوردستان هەیە، بێگومان پێویستیان بە پاڵپشتی دارایی ئەبێت بۆ ئەوەی بتوانن باشتر کارەکانیان بەڕێ بکەن، قورسایی خۆیان لە نێو جێگەو پێگەی هەرێمدا هەبێت، جا بەڕێزان ئێمە پێویستمان بەوە هەیە کە بڕی ئەوە گوژمەیەی کەوا دیاری کراوە، لەنێو ماددەی چواردە، ئەسڵی پڕۆژەکە، دوو سەد ملیار دابین کراوە، لە بودجەی پار سااڵیش بڕی نەوەت ملیار دابین کراوە، دیارە ئەوەی کەپار دابین کراوە، بەشی نەکردووە و ناچار بوون کە ڕێژەی زیادە بکەنە سەری، بۆیە من پێمواید ئەو ڕێژەی کە ئێستا دیاری کراوە، زیاد بکرێت بۆ بڕی دوو سەدو پەنجا ملیار دینار، بەڕێزان ئێمە لەیادمان نەچێت ژمارەیەکی زۆر لە ڕێکخراوە نا حکومیەکان لە هەرێمی کوردستان کار دەکەن، زیاتر لە 1200 ڕێکخراوی نا حکومیمان هەیە، زیاد لە 30، 40 ئەحزابی سیاسیمان هەیە، ئەمانەش پێویستیان بە پاڵپشتی دارایی هەیە، تاوەکو بتوانن کارەکانیان لەو کۆمەڵگایە جێبەجێ بکەن، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، دیارە ئێمە یاسای ڕێکخراوە نا حکومیەکان لە دانیشتنەکانی ڕابردوو پەسەندمان کرد، بە خۆشحاڵیەوە، بەاڵم ماوەتەوە یاسای پاڵپشتی

کردنی حیزب و لایەنە سیاسیەکان، بەلأم ئێمە هەر خودی خۆمان، خودی ئەندامانی پەرلەمان، لەم پەرلەمانەوە بە کۆی دەنگ داوامان کرد وەکو پڕۆژەی یاساکە، تەئجیل بکرێت بۆ ئەوەی بتوانین میکانیزمێکی گونجاو، یان ئەو پێوەرانەی کەوا دیاری نەکراون تا ئێستا، دیاری بکرێن، بۆ ئەوەی بتواندرێت باشتر ڕێژەی بڕی پارەکە بۆ هەموو حیزبەکان دیاری بکرێت، دیارە لە غیابی یاسایەکەدا لەوانەیە لایەنی سوودمەند و لایەنی زەرەرمەند هەبووبێت، بەلأم ئومێد دەکەم پەلە بکەین لە پەسەند کردنی یاسایەکە، ئێمەی پەرلەمانتاران بووین کە دەنگمان دا کە پڕۆژەی یاسایەکە تەئجیل بکرێت، لێرەشەوە پێشنیار دەکەم، بڕی ئەوپارەییەی کە دابین کراوە، ئێستا لە پڕۆژەی یاسایەکە دوو سەد ملیار دینارە، زیاد بکرێت بۆ دوو سەدو پەنجا ملیار دینار، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز دانا سعید سۆفی کەرەمکە.

بەڕێز د.دانا سعید سۆفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێموایە ئەو ماددەیە دوو بابەتی لە خۆ گرتووە، یەکێکیان ئەوەیە کە پەیوەندی بە بودجەی حیزبەکانەوە هەیە، ئەویتریش پەیوەندە بە تەمویل کردنی پڕۆژەی ڕێکخراوە نا حکومیەکانەوە ، ئەوەی کە بە حیزبەکان دەدرێت مینحەیە، ئەوەی کە بە ڕێکخراوە نا حکومیەکان دەدرێت پێشتر مینحە بووە، بەلأم بەپێی یاسای ژمارە (1) سالّی 2011ی ڕێکخراوە ناحکومیەکان، دەبێت تەمویلی پڕۆژەی ڕێکخراوەکان بێ، بەلأم سەبارەت بەوەی کە حیزبەکان، من پێموایە کە ئالیەتەکە دەبێت بەو شێوەیە بێت، لەبەر ئەوەی کەتا ئێستا یاسایەکەیان، پەسەند نەکراوە، پێموایە هەر دەبێت بە شێوەی سولفە پێیان بدرێت، بەلأم مەبلەغەکەی کەمە یان زۆرە، ئەوە مەسەلەیەکی تڕە، پێموایە بۆخۆیان لە وەزارەتی دارایی و حکومەت دیراسەی ئەوەیان کردووە، بەلأم مەسەلەیەك هەیە ئەویش ئەوەیە کە ئێمە، دەنگمان لەسەر ئەوە داوە، ئەو بودجەیە بدرێت بە حیزبەکان، مانگانە بە پێی ئیستیحقاقی خۆیان، جا بۆیە من پێموایە مەسەلەی وەستاندنی بودجەی حیزبەکان، پێویستە ئەوە لە دادگاوە یەکلا بکرێتەوە، حکومەت بۆخۆی دەوری دادگا نەبینێت، بۆیە من پێم باشە یەعنی بودجەکە ئەوەی کەوەستێندراوە، بەردەوامی پێ بدرێت و بیان درێتەوە، سەبارەت بە مەسەلەی ڕێکخراوە نا حکومیەکان، پرسیارێکم هەیە لە جەنابی وەزیری دارایی، لەبەر ئەوەی ئێمە لە یاسای ڕێکخراوە ناحکومیەکان، حکومەتمان مولزەم کردووە بەوەی کە بودجەیەکی تایبەت بۆ تەمویلی پڕۆژەی ڕێکخراوەکان سالأنە دیاری بکات، ئایا زەروری نیە کە بودجەی ڕێکخراوە ناحکومیەکان بە پێی ئەو یاسایە جیا بکرێتەوە، لە مینحەی حیزبە سیاسیەکان، ئەگەر جیا دەکرێتەوە، بەپێی سالأنی پێشوو، لە وەزارەتی دارایی چەندی مینحە داوە بە ڕێکخراوە نا حکومیەکان، یاخود بە شێوەیەکی گشتی چەندی سەرف کردووە لێیان، نازانم ئێمە لە لیژنەی کاروباری کۆمەڵی مەدەنی تەخمینێکمان هەبوو، کە بیست ملیارمان دانابوو بۆ ئەمسالّ، لیژنەی دارایش مەسەلەی جیا کردنەوەکەی

به پەسەند زانی، بودجەی ڕێکخراوەکان لە حیزبەکان جیا بکرێتەوە، پیم باشە بەڕێز جەنابی وەزیری دارایی مەعلوماتی زیاترمان بداتێ لەسەر ئەو مەسەلەیە، مەسەلەیەکی تریش هەیە لە ئاخیری کە باس لەوە دەکات، حیزبەکان و ڕێکخراوە نا حکومیەکان ئەو سولفەیەی کە پێیان دەدرێت، تاکو یاساکەیان پەسەند دەکرێت، ئەوکاتە تەسویەی سولفەکە بکەن، بەڵام ئەوەی ئێمە بزانین، ئەوەی ئێمە ئاگادارببین، ڕێکخراوە ناحکومیەکان مینحەیان وەرگرتووە، سولفەیان وەرنەگرتووە، لەبەر ئەوە پێموایە تێکەڵیەك هەیە لێرەدا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز بیلال سلێمان کەرەمکە.

بەڕێز احمد سلێمان عبدالله(بیلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەم ماددەیە باسە لەبەرەو پێش چوونی مونافەسەی سیاسی و ئالۆگۆڕی دەسەلآت بەشێوەیەکی ئاشتی خوازانە، کە ئەویش هاوکاری کردنی ئەحزاب و ڕێکخراوە نا حکومیەکانە.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامی کاك کاردۆ فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جەنابت باسی ئەوەت کرد وتت حکومەت لە کابینەی وزاری بڕیاری داوە، جەنابت چۆن قبوڵ دەکەی یاسایەك دانراوە، کابینە بڵێی ئەو یاسایە جێبەجێ ناکەین.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نە، مەسەلەی ئەوان لە خۆیان کە ئیعلانیان کردووە، ئەڵێت ئێمەلە ئەنجومەنی وەزیران کە سەلاحیات بە ئێمە دراوە، میزانیەکەمان نەماوە، لە نەوەتەکە تێپەڕی کردووە، مەشاکلی سیاسی ڕوویداوە، غەیری سیاسی چۆتە تونەدو تیژی، لەبەر ئەوە بە مەسلەحەتمان زانیوە لەم مەرحەلەیە بیبڕین، بۆ لایەنی پەیوەندیدار هەیە، خاوەنی قەزیە بچێت شکایەتی خۆی بکات، زۆر تەبیعیە، ئەو ئەڵێت ئەو سەقفەی بۆ من دیاری کراوە تەواو بووە، لەوە زیاتر نایدەم هەتاکو لە دادگا یەکلا نەبێتەوە، ئەتوانی بچیتە دادگا، کاك بورهان فەرموو.

بەڕێز بورهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەگەڵ حورمەتێکی زۆرم، گوێم لە هەندێ قسە بوو کە پێشتر کرا، موخالفی قانون بوو، ئێستا باسی ئەوە کرا کە ئەو شتە لە دەنگدان لە حکومەت یەکلایی بۆتەوە، لەکاتێك لە ماددەی (56) لە قانونی ڕەقەم(1)

سالّی 1992 ئیشی چاودێری کردنی حکومەت، گەورەترین موئەسەسەیەك، کەچاودێری حکومەت دەکات پەرلەمانە، یەکێك لەموهیمەکانی پەرلەمان، کاری پەرلەمان لە ماددەی (56) ئەگەر ورد بنەوە لێی.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك بورهان دانیشە، رەجائەن دانیشە، پەرلەمان کێیە؟، ئێوەن، ئەندامی پەرلەمانن لیژنەکانە، نەوەك تەنها سەرۆکایەتی پەرلەمان، ئێوە بەدوای قەزیەکان ئەڕۆن مەوزوعەکان وەربگرن، بیکەنە مەوزوعێك، موناقەشەی لەسەر بکەن، ئەگەر ئەتانەوێ لێرە حەسم بێت، لەناو ئەم پەرلەمانە، بە زۆرینەو کەمینەی دەنگ حەسم ئەبێت، ئەگەر قەناعەتت ئەوەیە لایەنی جەنابت موخالفی، زۆرینەی دەنگ دێنێت، چونکە زۆرینەی ئەندامان لەگەڵین، ئەچیتە دادگا، دادگا حەسمی ئەکات، یەکێك لەو دوو ڕێگایە، خۆ سەرۆکی پەرلەمان چی لێ ئەکات، برای ئەزیز، فەرموو کاك بیلال بەردەوامبە.

بەڕێز احمد سلێمان عبدالله(بیلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە هەدەف لە دانانی ئەو ماددەیە، دەرج کردنی ئەو ماددیە لە پڕۆژە یاسایەکە، دەعم کردنی لایەنە سیاسیەکانە ئەحزاب، ڕێکخراوە نا حکومیەکانە ئەوەش هۆکارێکی باشە بۆ ئەوەی کە ئالّو گۆڕی سیاسی، مونافەسەی سیاسی لە هەرێمی کوردستان، ئالّو گۆڕی دەسەلاّت بە شێوەیەکی ئاشتیانە بێتە پێشەوە، بەوەش کە مونافەسەیەکی سیاسیانە لەبەینی لایەنە سیاسیەکان دروست دەبێت، دیارە ئەوەش بەوە دروست دەبێت کە عەدالەت لە بەینی لایەنەکان یان ئەو ڕێکخراوانەی کە ئەو مینحەیە دەیانگرێتەوە پێیان بدرێت، ئەوەش پێویستی حەتمەن بە یاسا یا بە چەند پێوەرێك هەیە کە داندرێت، بەلاّم بەداخەوە خۆم کۆمەڵێك پرسیارم بۆ دروست بووە، بە تایبەتی هەندێك ئیجرائاتی سیاسی کراوە، بەتایبەتی دژی ئۆپۆزسیۆن، لەبەرامبەر ئەم مینحەیەی کەدەدرێت، بەتایبەت هەرسێ لایەنی ئۆپۆزسیۆن، یەکگرتوو و گۆڕان و کۆمەڵ، من پێموایە ئەم بڕە پارەیەی کە دیاری کراوە، پێویستە عەدالەتی تێدا جێبەجێ بکرێت، یەکەمجار پێشنیاری ئەوە دەکەم بەڕاستی ئەسڵەن ئەم ماددەیە تەجمید بکرێت، بوەستێندرێت تا پێوەرەکان دیاری دەکرێن، بۆ دابەش کردنی ئەم بڕە پارەیە، بۆ ئەحزاب بە تایبەتی، یاخود یاسای یارمەتیدانی ئەحزاب دەردەچوێندرێت، وەکو خوشکی بەڕێزم کوێستان خان و چەند بەڕێزێکی تریش باسیان کرد، دوایی من یەك، دوو پرسیارم بۆ دروست بووە، داوا لە جەنابی وەزیر دەکەم ئەگەر لوتف بکات دوایی جوابمان بداتەوە، یەکەم، ئەم بڕە پارەیەی کە سالّی ڕابردوو نەوەت ملیار بوو، چۆن سەرف کراوە؟، ڕوونکردنەوەمان بداتێ دراوە بەو لایەنانەی کە ئیستیفادەیان لێی کردووە، کێ بوون؟، چۆن تەوزیعی کردووە بەسەریاندا؟، پێوەر چی بووە؟.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك بیلال، بەڕێز، تۆ وەزیرت ئیستیجواب نەکردووە، لەسەر ماددەیەکە موناقەشەی میزانیە دەکەی، برای ئەزیز، ئەگەر ئەتەوێت ئیستیجوابی وەزیر بکەی، ڕێگەیەکی ئسولی یاسایی خۆی هەیە، ئەوجا بانگی، بکە

ئەو پرسیارە کە ئێستا جەنابت و هەندێ لەو بەڕێزانە ئەیکەن، ئەو کات ئاراستەی جەنابی وەزیری بکەن، ئەویش جواب ئەداتەوە، ئێستا ئێمە میزانیەك پێشکەش کراوە، لەسەر ئەوە دەیکەین، ئیستیجوابی وەزیرمان نەکردووە، لەبەر ئەوە ڕێگە نادەم زیاتر بچنە سەر ئەو بابەتە، وەرنە سەر میزانیەکە، باشە، باشە، خراپە، خراپە، پێشنیارەکانی جەنابت و هی چەند بەڕێزێکی تر، کە ئەڵێن ڕایبووستێنە، کاتی هات دەیخەینە دەنگدانەوە، بەڵام ئێمە لەسەرۆکایەتی ناتوانین کەسێك موحاسەبە بکەین، ئێوە خەڵك موحاسەبە دەکەن، ئێوەنە خەڵك موحاسەبە دەکەن، ئێوە ئەوانەی دانیشتوون، ئێمە یەك دەنگێکمان هەیە، 111 دەنگ لەناو ئەم قاعەیە، برای بەڕێز، مەحکەمەشمان هەیە، من خۆم سیقەم بە دادگای خۆمان هەیە، یان ئەم ڕێگەیە دەگری، یان ئەو ڕێگەیە دەگری، بەڵام ئێستا تکام لە ئێوەی بەڕێز هەیە، وەرنە سەر ماددەکان، فەرموو.

بەڕێز احمد سلێمان عبدالله(بیلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەس خۆزیا هەموجار لەنۆرەی من ئەوە دروست نەبووایە، بەهەرحاڵ، پێشتریش ئێمە لە جەنابی وەزیر پرسیارمان کردووە، ئەویش چۆنی پێ خۆش بێ جواب بداتەوە، ، پێشی خۆش نەبێ جواب نەداتەوە، ئێمە زۆرمان لێی نەکردووە، ناتوانین زۆری لێ بکەین، بەتایبەتی من وەکو خۆم ڕێزی زۆرم بۆ جەنابی وەزیر هەیە، بەس خۆزیە ئەگەر بتواندرێت ئەو مەعلوماتانەمان بداتێ، بۆ ئەوەی ئێمەش زیاتر بەرچاومان ڕوون بێت، بزانین چۆن ئەم پارەیە سەرف کراوە، ئێ خۆ ئێمەش هەقی خۆمانە، یەعنی چی تیایە ئەگەر بیزانین، باشە هەندێك لە پرسیارەکانم ناچارم وازیان لێ دێنم، لەسەر پێشنیاری جەنابت هەڵبەتە، بەس پرسیاری ئەوەم هەیە، بۆ ئەو پارەیەی ئێستا، پێوەری بەڕێزیان چیە بۆ ئەو پارەیە؟، چۆن تەوزیعی دەکەن، لەمەودوا؟، ئایا وەکو ساڵی ڕابردوو تەوزیعی دەکەن؟، یا پێوەری تریان هەیە؟، چونکە بەڕاستی ئەو بودجەی ئەحزاب کە وەستێندراوە، پێموایە من لێرە کەوتوومە گومان، ئایا زەمان چ دەبێت بۆ ڕێکخراوە نا حکومیەکانیش دیسان لە ساڵی ئایندە، لە ساڵی 2011 ئەم فشارە سیاسیە بە هۆی فشاری سیاسیەوە، ئەم بودجەی ڕێکخراوانەش دیسان بەکار ناهێندرێت بۆ فشاری سیاسی، چونکە ئەوەش دیسان جێگەی ئەحزاب بەکاربهێنێ، حەتمەن بۆ ئەو ڕێکخراوە ناحکومیانەش ئیحتیمالە بەکاربهێندرێت، بۆیە پێویستە کارێك بکرێت، بۆ ئەوەی ئەمە بەکارنەهێندرێت، چونکە بەڕاستی ئەو هاوولاتیانەی کە ئیستیفادە لەم بودجەیە دەکەن، بودجەی ئەحزاب، ئەویش هاوولاتی ئەم ولاتەن، نان بڕێنی ئەم خەڵکەش بەڕاستی.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك بیلال، ئێمە ئێستا وتمان، بچۆ دوو ڕێگەمان هەیە، هەموومان بەیانی زوڵم لە منیش بکرێت، هەر دوو ڕێگە هەیە، دادگا هەیە و لە ناو پەرلەمان، لەوە زیاتر نیە، ئەگەر دێیتە ناو پەرلەمان، وەزعەکە ئەزانی، ئێستا واز لەوە بێنە وەرە سەر ماددەکە.

بەڕێز احمد سلێمان عبدالله(بیلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئەندامی پەرلەمانم، ئەگەر لە پەرلەمان نەیڵێم نازانم لەکوێ بیڵێم ئاخر، یەعنی نابێت نەفەسێك هەبێت ئەوەی من پێمە بیڵێم، یەعنی نەفەسێك، تۆ ڕێگا بدەی من ئەگەر گلەییەکم هەیە، موشکیلەیەکم هەیە، لێرە نەیڵێم، لەکوێ، نازانم لەکوێ بیڵێم؟.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

مـن لەگـەڵتم، زۆر ئـازادی بیڵێـی، بـەڵام لـە شـوێنی خـۆی، ئەگـەر ئـەو ماددەیـەمان دانـا بـۆ ئـەوەی لێـرە موناقەشەیەك بکرێت، ئەوجا ئازادی، بەڵام لێرە ئەم هینەمان لەبەر دەستە برای بەڕێز.

بەڕێز احمد سلێمان عبدالله(بیلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن بـە هەقیقـەت هەشـت، حـەوت پرسـیارم نووسـیوە، بـەس هیچـیان ناکـەم، لەسـەر بڕیـاری جـەنابت بەسەرچاو، بـەس ئـەوە دەڵێم بەڕاستی، ئـەوە کـاك حەمـە سـەعیدیش وتـی، هـەق وایـە ئـەم پەرلەمانـە تەحریمی ئەم نا عەدلیانـە بکات کـە دەکرێت، بەتایبـەت بەرامبـەر بـە بودجـەی ئـەحزاب کـە دەبڕدرێت، کۆمـەڵێك خـەڵك لێـی مـەحروم دەبێـت، کۆمـەڵێك هـاووڵاتی نـان بـڕاو دەبێـت، بەڕاسـتی شـتێکی خراپـە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز خلیل عثمان کەرەمکە.

بەڕێز خلیل عثمان حمدامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا من پشتگیری لە بۆچوونی لیژنەی دارایی دەکەم، سەبارەت بەوەی کە ئەو بودجەیان کە هـی حیـزب و ڕێکخراوەکانیـان کردۆتـە دوو بەشـەوە، داواکـارم بەشـی ڕێکخراوەکـانی نـا حکـومی جیابکرێتـەوە، ئەگـەر بکرێت بڕی (30) سی ملیاریان بۆ دابندرێت، چونکە ئێمە هەروەکو لە پڕۆژە یاسـایەکە پەسـەندمان کـرد، ئـەوە لـە سـندوقێکی تایبـەت دابنـدرێت، لـەوەزارەتی دارایـی، تـاوەکو فەرمانگـەی سەرپەریشـتیکاری ڕێکخراوەکان پێك دەهێندرێت، خاڵێکی تر من پرسیارێك دەکەم کە هیوادارم ئەمە بەڕاستی ئەگەر بکرێت ئیزافە بکرێت، ئایا ئێمە بەپێی یاسای ژمارە 18 کۆمـەڵێك کۆمەڵە و سـەندیکاو یـەکێتیمان هەیـە، ڕاسـتە بەشـێك لەوانـە ڕێکخـراوی حیزبـی بـوون، بـەڵام بەشـێك لەوانـە لـە چـەند پرۆسـەیەکی دیموکراسـیا هەڵبـژاردنیان کـردووە، یـەکیان گرتۆتـەوە، کۆنگرەیـان کـردووە، وەکـو یەکیـەتی مامۆسـتایان، سـەندیکای پارێزەران، کۆمەڵێك ڕێکخراوی تریش لەوانەیە ئەمساڵ لە زەمینەیەکی باش، لە کەش و هەوایەکی گونجاو کـۆنگرەی خۆیـان بکـەن و یـەك بگرنـەوە، بـە مانایـەکی تـر دەتـوانم بڵـێم ئـەو سـەندیکاو کۆمەڵانـە، ئـەو یەکیەتیانە نوێنەری سەرجەم بیرو بۆچوونەکانی تیایە، بۆیە دەکرێت ئێمـەش لێـرە بەڕاسـتی هـەقلێکیش

بۆ ئەوان دیاری بکەین، چونکە ئەوانیش بەشێکن لە موجتەمەعی مەدەنی ئێمە، کە هیوادارم مولاحەزەی ئەوە بکرێت، خاڵێکی تر سەبارەت بە پەسەند کردنی یاسای بودجە، یەعنی قسەی زۆری لەسەر کرا، لە بودجەی ئەحزاب قسەی زۆری لەسەر کرا، ئێمە لێرە جارێک بەهینی ئەوەی کە ئەمە یاسایەکی نیشتیمانیەو، دەکرێت لە دەرەوەی پەرلەمان تەوافوقێکی گشتی لەسەر بکرێت، بەڕاستی ئەمە بە بیرو ڕای زۆرینەی ئەندامانی پەرلەمان ئەمە گفتوگۆ کردن لەسەری دواخرا، جاری دووەم دووبارە هاتەوە پەرلەمان، ئێمە بەش بەحاڵی خۆمان، بەشێك لەو برادەرانە هەر بە هەمان پاساو، لەبەر ئەوەی ئەم یاسایە بوعدێکی نیشتیمانی هەیە، لەبەر ئەوەی هەندێ لە برادەرانی ئۆپۆزسیۆن، حزوریان نەبوو، بۆ موراعات کردنی ئەوان هەڵساین یاساکەمان دواخست، یەعنی ئەمە ناکرێت دووبارە هینەکە بخرێتە سەر حکومەتەوە، خاڵێکی تر، سەبارەت بە بڕینی بودجەی ئەحزاب، من هیوادارم بە پێی ئەو یاسایەی کە هەیە، تاوەکو ئێستا کاری پێ دەکرێت، مامەڵە لەگەڵ حیزبە سیاسیەکان بکرێت، لە تەمویل کردنیان لەتەسەروفاتیان، لە هەڵسوکەوتیان، لە هەرێمی کوردستان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز تارا ئەسعەدی کەرەمکە.

بەڕێز تارا تحسین ئەسعەدی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی من لەو ماددەیەدا گەشبینی خۆم دادەنێم بەرامبەر بەوەی کە ئەم پەرلەمانەی کە ئێستا منی تیام، بەرهەمی ئەو حیزبانەو نیزاڵی ئەوانە، کە ئەمڕۆ ئێمەی دروست کردووە لێرەدا، تاوەکو بتوانین بە ڕاشکاوانە هەریەکێك لەو حیزبانەی ئێستا، بەو پەڕی دیموکراسیەتەوە، بەو پەڕی ئازادی لە ڕاوە، بە هەموو جۆرێك هەریەکە ڕاو بۆچوونی خۆی لێرەدا دەست نیشان بکات، من هەردەم تەماشاکردنم بە پۆزەتیڤانەیە، بۆ ئەو شتانەی کە خزمەتی حیزب دەکات، هەر حیزبە شەڕی کردووە، هەر حیزبە گەیاندوونیەتیە.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، ڕەجائەن، مەحازەرەمان بۆ مەدەن تاراخان، وەرە سەر ماددەکە خوشکی من، بڕۆ لە تەلەفزیۆن لە ڕۆژنامە چی ئەڵێی بڵێ، بەس وەرە سەر ماددەکە، فەرموو.

بەڕێز تارا تحسین ئەسعەدی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئەمەوێ ئەوە پیشان بدەم کە ئەو پارەیەی دانراوە بەڕاستی بۆ دوو شتە، یەکێکیان مونەزەماتی غەیری حکومیە کە قانونمان پێ دەرهێناوە، جێگای دەست خۆشیە لەم خولەی خۆماندا بەڕاستی، ئێستا لە ولاتانی تریش دیراسەتی ئەم قانونە دەکرێت کە دەرچووە، وابزانم هەر هەمان پەرلەمان قانونی دەعمی ئەحزاب، دیسانەوە دەبێتە هۆی ئەوەی کە دەری بهێنێت، لەدوای ئەوەی کە ئەو قانونە دەرچوو، هەڵبەتە ئەو شتانە

دەکرێت، ئەو پارەیەی کە هەیە و دانراوە، من وای دەبینم بۆ خەرجی حیزبەکان و، ڕێکخراوەکان پارەکە جێگای خۆیەتی، تاوەکو وای لێ دێت حیزب خۆی تەمویلی خۆی دەکات، لە هەموو ولاتێ دونیا حیزبەکان ئەبێت خۆیان تەمویلی خۆیان بکەن، تا ئەو کاتەی دەگەینە ئەو لایەنەی کە خۆمان تەمویل بکەین، وجودی ئەم پارانە زۆر گرنگە، لە هەمان کاتدا تاوەکو دەعمی ئەحزاب دەردەچێت قانونەکە، ئێمە لەگەڵین کە ئەو بڕە پارەیە بۆ خزمەتکردنی، بمانەوێت و نەمانەوێت هەر بۆ خۆمانە، بۆ ئەم ولاتەیە، بۆ خزمەتکردنی پرۆسەکەمانە....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

یەعنی جەنابت لەگەڵ ئەوەی بە حیزب هیچ نەدرێت.

بەڕێز تارا تحسین ئەسعەدی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

عەفوەن، تاوەکو قانونی دەعمی ئەحزاب دەردەچێت، ئەو کاتە بیرو ڕاکان گەشە ئەکات زیاتر و دادەندرێت، بەس من لەگەڵ بیرۆکەی ئەوەم ئەگەر حیزب هەبێ هەڵبەتە دەبێت تەمویلی خۆشی هەبێت، بەڵام ئەمڕۆ لە ولاتی ئێمە وا ڕۆیشتووە کە ئەبێت بڕە پارەیەك هەبێت، بۆ ئەوەی کارەکانی پێ ببات بەڕێوە بۆ خزمەتکردن، لەبەر ئەوە من لەگەڵیم کە ئەو پارەیە باشە بۆ خزمەتکردنەکە بۆ ئەمڕۆ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز ئاسۆ کەریم، بەس تکایە لەسەر بابەتەکە، فەرموو.

بەڕێز بکر کریم محمد(ئاسۆ):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە تەرخانکردنی دوو سەد ملیار دینار، بەڵای منەوە بڕێکی گونجاوە، لەبەر هۆیەك کە بڕی تەرخانکراوی ساڵی ڕابردوو، بەشی نەکردووە، هەربۆخۆی پێموایە بەڵێ بڕێکی گونجاوە، ئەگەر ڕێژەکەشی بۆ بودجەی گشتی، بە گشتی وەری بگرین، یەك پۆینت چل و سێیە، پێموایە مامۆستا عمر نورەدینی، کەمامۆستای علومی سیاسیە، ئەو ڕێژیە بە ڕێژیەکی مەعقول دادەندرێت لەو ولاتە، بە پێویستیشی دەزانم تەرخانکردنی ئەحزاب، یەعنی ئەحزاب دەعمی مالی بکرێن، لەبەر دوو سەبەب، سەبەبی یەکەمیان ئێمە لە قۆناغێکی ئینتیقالیداین، بەرەو دیموکراسی، یەکێك لە پایەکانی دیموکراسی، بوونی تەعەدودیەتی حیزبیە، بەڕاستی بۆیە تەرخانکردنی ئەو بڕە پارەیە بۆ دەعمی ئەو تەوەجوهەیە، بۆ قۆڵ کردنەوەی دیموکراسیە، ئەمە لە چەندین ولاتی تری دونیادا پەیڕەوی لێ دەکرێت، دووەمین شت بەڕاستی بۆ ئەوەی ئەحزابی سیاسی بە شێوەیەکی ئازادانە هەڵبسووڕێن، چونکە ئەگەر هاتو ئیستیقلالی مالیان هەبوو، ئازاد دەبن، تەئسیراتی سیاسی نفوزی ئەملاو ئەو لا، بە تایبەتی ولاتان، جیهەتی بیانیان لەسەر نابێت، چونکە لە قانونی دەعمی ئەحزابیش یەکێك لەو شتانەی کە ئاماژەی پێ دەکرێت ئەو لایەنەیە، بۆیە لەگەڵ ئەو تەخسیسەدام، سیێەمین شت بەڕاستی من لەگەڵ ئەوەم ئەو بڕە پارەیە وەکو یەك بێت، لێك نەکرێتەوە

ئەوەندەی بۆ ئەحزاب و ئەوەندەی بۆ مونەزەمات یەعنی، هەروها ئاخیر خاڵیش بەڕاستی پێموایە ئەمە ئەو بڕە پارەیە بە تەواوی بە ئەحزابی سیاسی موجاز بدرێت، چ ئەحزابی پەرلەمانی بن، چ غەیرە پەرلەمانی، جۆرێك لە عەدالەتیشی تێدا ڕەچاو بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز سەرهەنگ فەرموو.

بەڕێز سەرهەنگ فرج محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەندمانی بەڕێز، لەو مونتەڵەقەوە یەکێك لە ئەرکە گرنگەکانی پەرلەمان ڕەقابەیە، پێموایە ئاساییە لە چۆنیەتی سەرف کردنی ئەو نەوەت ملیار دۆلارەی پار ئێمە بپرسین بەڕاستی لێرە چۆن سەرف کراوە؟، ئەوەش یەکێکە لە پرسیارەکانم، خاڵی دووەم، باسی ئەوە کرا کە چۆن پارەی حیزبەکان بڕاوەو ئەوانە، ئەوەندەی من تێبینیم کردبێت و بزانم جگە لە لایەنەکانی ئۆپۆزسیۆن، هیچ پارتێکی سیاسی تر سکالای نەکردووە لە دەست بڕینی بودجەکەی، واتە ئەو پاساوەی حکومەت کە ئەڵێت نەوەت ملیارەکەم تەواو بووە، ئەبوو بودجەی هەموو حیزبەکانی ببڕیبا، بەس هی لایەنەکانی ئۆپۆزسیۆن بڕاوە، ئەمە لە لایەك، لەلایەکی تر، بەڕاستی ئەمە حاڵەتێکی ترسناکە، من بە زەروری دەزانم، هەڵوەستەی لەسەر بکەم، ئەویش ئەوەیە کە حکومەت بە پارەو سامانی گشتی حەسمی خیلافاتە سیاسیەکانی خۆی هەڵێنایە، کە ئەم حاڵەتە ئەبێ ڕێگری لێ بکەین بەڕاستی، چونکە ئەمە پارەو سامانی گشتیە، لایەنێك لە حەسمی خیلافاتی سیاسی خۆی لەگەڵ لایەنەکانی تر، بەکاری بهێنێت وەکو کارتێکی گوشار، ئێمە ئەبێت تەجاوزی ئەو حاڵەتە بکەین، ئەچمەوە سەر ماددەکە، خاڵی کۆتایم من پشتیوانی ئەو ڕایە دەکەم، کە تەرخانکردنی ئەوە پارەیە ڕابگیرێت، هەتا میکانیزمێك دەست نیشان دەکرێت، بۆ دابەش کردنی، کە بە قەناعەتی من، ئەو میکانیزمە گونجاوەی کە حەلی ئەو مەوزوعە دەکات، ئەو یاسایە کەپێویستە ئێمەبیهێنینەوە پەرلەمان، بە زووترین کات پەسەند بکرێت و سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز سیوەیل عثمان فەرموو، یەك دەقیقە نیزامیە فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەسلەن قسەکانی ئەو بەڕێزە دەرچوونە لە نیزامی داخلی، دووەم، هیچ بڕیارێك لە حکومەت تا ئەم دەقەیە دەرنەچووە، هەر کەسێك لەناو پەرلەمان قسە بکات عقوبە دەدرێت، چونکە ئەندام پەرلەمان ئازادە لەسەر وتەکانی، هیچ عقوبە نادرێت، لەبەر ئەوە داوا دەکەم ئەم وتەیەی بسڕێتەوە لە پرۆتۆکۆڵ، سوپاس.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەمن لۆخۆم لە تەلەفزیۆنیش گوێم لێی بووە، بەڵام ئەگەر موزایەدەی سیاسی بێت، وەکی دیکە ئەندام پەرلەمان ئازادە لەهەر قسەیەکی کە دەیکات، ئەگەر بۆ موزایەدەی سیاسی بێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەندامی پەرلەمان، سیوەیل خان ئازادە، لە هەموو کاتێك بیرو ڕای خۆی لەناو پەرلەمان بڵێت، بەڵام لەسەر ئەو بابەتە، لە بابەتەکە دەرچوو، موخالەفەی نیزامی کردووە، ئەبێ ڕابگیرێ، بێتەوە سەر نیزامەکە، ئێستا جەنابت موناقەشە دەکەی، لەسەر ماددەی چواردە لە ئەسڵی پڕۆژەکە، کە دەکات ماددەی 15، لەسەر تەخسیسی مەبلەغی 200ملیۆن، لەسەر ئەوە قسە دەکەی، تکایە لەوە دەرمەچن، فەرموو.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ئەو ماددەیە تەخسیسەکە باشە، با بە خاڵ دەست پێ بکەین، ئەوە یەك، پێم باشە ئەحزاب و ڕێکخراوەکان جیا بکرێتەوە نەسریەکانیان یان مینحەکانیان جیا بکرێتەوە، پێم باشە، هەموو حیزبێکیش بە یاسا ئەگەر مۆڵەتی یاسای هەبوو، کەدەرچوو لە وەزارەتی ناخۆ، هەقی خۆیەتی مینحەی بدرێتێ، کەچی لێرەدا حکومەت پێشێلی ئەو یاسایەی کردووە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئەو قسیەش کوێستان خان کردی، کە بڕیار بوو تۆ بەڵێنت دا، پێشی موناقەشەی بودجە بڕیار بوو دەعمی ئەحزاب تەواو بێت، ئەمنیش تەئیدی دەکەم، لەبەر ئەوەی زۆر باش لۆخۆمان لێرە گوێمان لێی بوو.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

خانم، هەر نوقتەیەکی نیزامی لەسەر قسەکەت، چونکە موخالفی پرۆتۆکۆڵە، لەناو پڕۆتۆکۆڵ تەسبیت بووە، بەیانی دێیتە لای برات، من بە ڕەسمی بۆتی دەردەکەم، نیشانتی دەدەم، بیخوێنەرەوە، بزانە بە چ شکلێك بووە، بە زمانی منەوە قسە مەکە، من خۆم لێرەم ئەوە پرۆتۆکۆل حازرە، ڕەنگ و دەنگیش هەیە، هەر بۆ مەعلوماتی جەنابت، زۆر واسقم، چونکە هەر بۆ مەعلوماتی جەنابت، ئەم قسەیەم بیستبوو، بە دەنگ و پرۆتۆکۆڵەکانم هێناوە، چەند جار خوێندوومەتەوە، بۆ ئەوەی دڵنیا بم ئەو قسەیەم کردووە یان نا؟، دڵنیابە بەو شێوەیەی کە من بۆتۆم باس کرد، فەرموو.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

شەرت نیە ئەتوو بی، بەس من لێرە بیستم، جا یان ئەتووی یان کێ لە جێگەی تۆ بووە، ئەمە ئەو قسەمان بیستووە، تەواو، یەعنی ئەو وەعدەمان وەرگرتووە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، من کۆتایی بە قسەکانم دەهێنم، عەفوو، یەك قسەم مایە، ئەگەر هەر موناقەشەیەکی بکەین و بڵێین، نان بڕاو کراو، وای لێ هاتووە،

حیزبەکان و لایەنە سیاسیەکان لە ماددە دەردەچێت، بەلأم مەسەلەیەك هەیە دەڵێت، (قتل الاعناق ولیس قطع الارزاق)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز سمیرە گۆران کەرەمکە.

بەڕێز سەمیرە عبدالله اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

برای بەڕێزم کاك ئاسۆ قسەکانی منی کرد، نامەوێ دووبارەی بکەمەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز سەرگوڵ خان کەرەمکە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

مەمنون، زۆر سوپاس بۆ جەنابت، ئەو قسەیەی سیوەیل خان لەسەر داخوازی خۆی لە پرۆتۆکۆل ڕەشی بکەنەوە، فەرموو سەگوڵ خان.

بەڕێز سەرگوڵ رضا حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی چواردە لە ئەسڵی پرۆژەکە، من پێم باشە ئەو مەبلەغەی کە دانراوە، بکرێت بە دوو فەقەرە، وەکو ئەوەی لیژنەی دارایی پێشنیاریان کردووە، ئێمەش لە لیژنەی کۆمەڵی مەدەنی ئەو پێشنیارەمان کردبوو، لەبەر ئەوەی پرۆژەی ڕێکخراوەکان، ئەو مەبلەغەی جیا بکرێتەوە لەوەی حیزبەکان، سەبارەت بەوەی کە ئێمە پار ساڵیش لە بودجەی 2010 باسی ئەوەمان کرد کە بە ڕێکارێکی کاتی بێت، من پێم باشە ئەمساڵ لە ماددەکە، ئێمە پێوەرێك دابنێین بۆ ئەوەی ئەو بودجەیە بدرێت، تا قانونی ئەحزاب دەردەچێت، مودەیەکیش دابنێین بۆ ئەوەی قانونەکە لە چوار مانگ کەمتر نەبێت دەربچێت، پێوەرێکیش دابنێین، بۆ ئەوەی کە حیزبەکان بە عەدالەت و بە یەکسانی ئەو بودجەیەیان بەسەردا دابەش بکرێت، ئەو پێوەرەی کە موتەبەعە زۆربەشمان موتەفیق بین لەسەری، بە پێی قانونی ئەحزاب کەلە 1992 دەرچووە، ئەو حیزبانەی کە ئیجازەیان هەیە بکرێت بە پێوەر، ئەو حیزبانەی کە کورسیان هەیە لە پەرلەمان، ئێمە بتوانین ئەو پێوەرە لەو ماددەیە جێگەی بۆ بکەینەوە، بۆ ئەوەی ئەو تەخسیسەی کە دادەندرێت، وەکو پاری لێ نەیەت زیادەی لەسەر سەرف نەکرێت، لەوانەیە وەزیری دارایی جوابەکەی ئەوە بێت، بڵێت ئێمە ئەتوانین موناقەلە بکەین، ڕاستە ئەوان سەلاحیەتی موناقەلەیان هەیە، بەلأم ئەو تەخسیسەی کە پار دانرا بوو، دیارە بە پێوەر نەبوو، زۆر زیاد لە حەدی دیاری کراوی خۆی سەرف کراوە، من پێم باشە فەقەرەیەك زیاد بکرێت بۆ ئەم ماددەیە، ئەو حیزبانەی کە ئێستا بودجەیان ڕاگیراوە، ئەو بودجە ڕاگیراوانەیان بۆ بگەڕێتەوە، ئێمە مولزەمین وەکو پەرلەمان، کە ئەو پێشێلکاریەی کراوە لە سەر

یاساکەی پار، چاکی بکەینـەوە بـۆ ئـەوەی فەقەرەیـەك زیـاد بکـەین، ئـەو تـەبریرەی کـە بـاس دەکرێـت، بـۆ ڕاگرتنی بودجەی ئەو حیزبانە، تا ئێستا سەرۆکی پەرلەمان، ئیعلان نەکراوە هۆکارەکەی چیە؟، تا لە دادگا سکالاّ بکرێـت، مـن پـێم باشـە وەزیـری دارایـی وەکـو کەسـێکی موختـەس و، کـە ئاگـاداری ئەوەیـە، سـەبەبی ئەوەمان بۆ ڕوون بکاتەوە، ئایا ئـەو حیزبانـە پێشـێلکاری یاسـای ئـەحزابیان کـردووە، یـاخود پێشـێلکاری چ بڕگەو ماددەیەکیان کردووە، هەتاوەکو بەو شێوەیە عقوبە بدرێن، بودجەکەیان ڕابگیرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز سەمیر سەلیم کەرەمکە، سوپاس، بەڕێز نەسرین جمال.

بەڕێز نەسرین جمال مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە لە ساڵی 2010دا، ئەم ماددەیە لە پڕۆژە یاسایەکەدا بە هەمان شێوە دارێژراوەتـەوە، بـەلاّم حکومـەت جێبەجێی نەکردووە، تەنها فەرقی ئەم ماددەیە لەگەڵ ساڵی 2010، لـە سـاڵی 2010 بـڕی تەخانکراوەکـە نـەوەت ملیار بووە، ئێستا 200 ملیـار دینـارە، لێـرە ئێمـە باسـی ئـەو بودجەیـە دەکـەین، ئەمـەی کـە باسـی دەکـەین و ئـەو ماددەیـە کـەباس دەکرێـت، باسـی بودجـەی ئەمسـاڵە هـی 2011، نـەوەت ملیارەکـە هـی 2010یە، بودجەی ئۆپۆزسیۆن لە ساڵی 2011دا بـڕاوە، هـی هەرسـێ ئۆپۆزسـیۆنەکەی لـە سـاڵی 2011دا بڕاوە، بەلاّم کە ئێمە باسی نەوەت ملیارەکە دەکەین، چۆن چۆنی سەرف کراوە، ئەمـە هـی سـاڵی 2010یـە، کەواتە ئەو پاساوەی کە حکومەت باسی دەکات، ئەو سەرف کردنەی پاساوەکە، ببورە لە جێگەی خۆیدا نیە، ئەمە یەك، دووەم، ئێمە هەر لـە هۆڵی پەرلـەمانیش و لـە زۆر شـوێنیش زۆر باسـی شـەفافیەت و عەدالـەت ئەکەین، بەڕاستی ئەمە بۆچوونی منـە ئەگـەر ئـەو بوجەیـەی سـاڵی 2010، کـە بـڕی نـەوەت ملیـار دینـار بووە، ئەگەر بە شەفافانە، ئەگەر بە عەدالەت دابەش کرابوایە، ئێستا ئەو تەزەخمـە دروسـت نەئـەبوو، ئـەو بڕە پارەیە وا بەو جۆرە زیادی نەئەکرد، کە هین بێت، من نازانم ئەو نەوەت ملیار دینارە کە سەرف کراوە، لەکوێ پارەی تریان هێنا تەرخانیان کرد بۆ ئەوەی ئیزافەی پێ بکەن، کارەکانیان پێ تەواو بکـەن؟، ئـەوەی کە من دەمەوێ لێرە باسی بکەم، یەکەم، پشتیوانی ئەو ڕەئیەی کوێستان خان دەکـەم کـە دەبێـت تـەحریمی ئەوە بکرێت، کە سزای سیاسـی بـدرێت و لەسـەر قەزیـەی سیاسـی، بودجـەی ئەحزابـەکان ببڕدرێـت، دووەم، پێویست بەوە دەکات لەم پەرلەمانەوە ئەو بڕیـارە دەربچـێت کـە ئـەو بـڕە پارەیـەی بـڕاوە لـە ئۆپۆزسـیۆن، بەڕاستی ئـەبێ بۆیـان بگێڕێـتەوە، یـا ئەوەتـە ئـەبێ بۆیـان بگەڕێتـەوە، یـا ئـەوەتا ئـەم بودجەیـە تەسـفیە نەکراوە، پێویست بەوە ئەکات بە زووترین کات تەسفیە بکرێت، بزانین ئەو بڕە پارەیەی کە سەرف کراوەو قەرزیشی بۆ کراوەو خراوەتە سەری، بزانین چۆن سەرف کراوە، دابەش کراوە بەسەر کێ؟، ئـەو حیزبانـەی کە بەرکەوتەیان بەرکەوتووە لەم بودجەیە، یەکی چەندیان بەرکەوتووە؟، بۆیە پێویست بـەوە دەکـات، ئـەو پارەیەی کە بڕاوە، ماوەی مانگی سێیە، چوارە، پێنجـە، هـی ئۆپۆزسـیۆن بەڕاسـتی ئـەبێ بۆیـان بگەڕێتـەوە، ئەگەر بتانەوێت ئەمن و ئاسایش بەرقـەرار بێـت، ئەگـەر بتانـەوێ ئەمـە مەسـەلەیەکی نیشـتیمانیە، ئەمـە

مەسەلەیەکە کە ئێستا دانوستان هەیە لە بەینیان، یەعنی ئەگەر ئەوەش نەبێ، ئەگەر دانوستانیش نەبێ، ئەم حیزبانە، حیزبی ئیجازە پێ دراون، کە ئیجازەی پێ درابێت، هەقی خۆیەتی وەکو هەموو حیزبەکانی تر، پێویست بەوە دەکات کە ئەو بودجەیان بۆ تەرخان بکرێت، بودجەشیان بۆ بگەڕێندرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز عدنان عثمان کەرەمکە.

بەڕێز عدنان عثمان محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دیارە زۆر کورتی دەکەمەوە، من هاوڕای لیژنەی دارایم، کە بابڵێین ئەو دوو شتە جیا بکرێتەوە، دعمی حیزبەکان و مەشارعی ڕێکخراوەکان لەیەك جیابکرێتەوە، یەعنی دوو فەقەرە بێت، بەڵام لە هەمان کاتدا پێشنیاری ئەوە دەکەم، کە سێ بڕگە ئەکرێت، یان دوو بڕگە ئیزافە بکەین بۆ ئەو ماددەیە، بڕگەکان یەکەم: ئەوە بێت، کە ئێمە تا دەرچوونی یاسای پاڵپشتی حیزبەکان ودەعمی حیزبەکان، حکومەت ئیلزام بکرێت بە پێدانی هەموو ئەو بڕە پارەیەی کە لەو ماوەیە پێیان دراوە، قەرەبوو کردنەوەی ئەو ماوەیەی کە لێیان بڕاوە، بەهەر هۆکارێکەوە بێت، پەرلەمان دەبێت حکومەت ئیلزام بکات، تاوەکو یاسایەکە دەردەچێت، تاوەکو معیارێك دادەنێت لە پەرلەمان، حکومەت مولزەم بێت بە پێدانی پارە بە حیزبەکان، ئەوانەی کە تا ئێستا پێیان دراوە، دووەمیش: من بە گرنگی دەزانم، ئەوەش ئیزافە بکەین کە لەماوەی دوو مانگدا، یان با بڵێین تا دوو مانگی تر، پەرلەمانی کوردستان یاسای پاڵپشتی حیزبەکان دەربکات، بۆ ئەوەی مەسەلەی دەعمی حیزبەکان و ڕێکخراوەکان ناکرێت لە ماوەی دوو ساڵدا بەدەربێت لە یاسایەك، یاسایەکە ئامادەیەو ڕاپۆرتەکان حازرەو، لەوانیە هەندێ شتی لاوەکی یان فەنی مابێت، پێموایە لە ماوەیەکی کەمدا ئەتوانین ئەوەش دەربکەین و بیکەین بە خاڵێکی ئیلزامی خۆمان وەکو پەرلەمان، هەوڵ بدەین لەم ماوەیە دەری بکەین، ئەوە بەگرنگ دەزانم، سێیەم خاڵش: بۆ ئەوەی هەر هیچ ئیلتیباسێك نەمێنێت لە مەوزوعەکە، پێم باشە وەزارەتی دارایی ڕاپۆرتێك بداتە پەرلەمان، لەسەر شێوازی سەرف کردنی ئەو مینحەیەی پار، لەبەر ئەوەی یاساکە نەبووە، معیارەکە دانەنراوە، وەزارەتی دارایی بە چ معیارێك ئەو پارەیەی دابەش کردووە ساڵی پار ساڵی 2010، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز شێرزاد حافظ کەرەمکە.

بەڕێز شێرزاد عبدالحافظ شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بەڕاستی تەئکید لەوە دەکەمەوە، حەز دەکەم بەیانی ئەگەر بکرێت ئەو هینە بێنی، ئەو پرۆتۆکۆلەی کە باسی دەکەی، کە جەنابت وات نەوتووە، چونکە من تەئکیدم لەوەی کە ئەوە لە پرسیارێکدا هەبوو، پرسیارێك کرا، وتت بەڵێ، پێش بودجە من ئەیهێنمەوە، ئەوە یەك.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

هەر نیزامیە، چونکە ئەمە شتێکی دوور لە هەقیقەتە، بۆ بەڕێز من وا لە پێش پەرلەمان، لەپێش خەڵکی کوردستان، پێت دەڵێم پرۆتۆکۆڵ لەبەر دەستی منە، بە دەنگیش و بە ڕەنگیش، چەندجار پێداچوونەوەم بۆی کردووە، زۆر زۆر وازحە، زۆر ڕوونە، زۆر ئاشکرایە کە دەڵێت لە کاتێکی موناسب، ئەوکاتە موناسبە، نەیوتووە پێش بودجە، نەشی وتووە چ وەختێك، کاتێکی موناسب، بۆ مەعلوماتی جەنابت، سبەی ئەتوانی تەشریفت بێتە لای برات، من نوسخەیەکیش لە پرۆتۆکۆلەکەت بۆ کۆپی دەکەم، ئەیدەمە دەستت، فەرموو.

بەڕێز شێرزاد عبدالحافظ شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر باشە، تەبعەن پێمواید ئەو بودجەی پار کە دانرابوو نەوەت ملیارەکە، نا عەدالەتی لە دابەشکردنەکەدا زۆر هەبووە، ئیتر بە گوێرەی هیچ شتێك نەبووە، پێوەرێك نەبووە کە پێی تەوزیع بکرێت، دیارە ئەمسالێش ئەگەر ئەوە دووبارە ببێتەوە ئەوە شتێکی زۆر خراپە، ئەگەر ئەو نان بڕینەی ئێستاکە کردوویانە و کراوە بۆ حزبەکان، بەڕاستی ئەمە هەروەکو دوو، سێ برادەری ترم باسی کرد، ئەمە دژی دیموکراسیەتە، ئەمە دیموکراسیەت دەخاتە ژێر.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شێرزاد ماددەکە هیچ باسی نان بڕینی تیا نیە، باسی دوو سەد ملیار دەکات، زۆرە یان نا؟، تکایە وەرە سەر ئێرە، قسە لەسەر ماددەکە بکە، ئەو مەوزوعەی جەنابت لە جێگایەکی تر حەل دەبێت، دڵنیات دەکەم لێرە حەل نابێت، یەعنی ئیمڕۆ لە میزانیەی بودجە حەل نابێت، لە جێی تر ئەگەر چارەیەکی بۆ بدۆزرێتەوە، وەرەوە سەر ماددەکە، جەماعەتیش هیلاکن بەشکەم.

بەڕێز شێرزاد عبدالحافظ شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جەنابت ڕاست دەکەی، ئەوە لەناو لیژنەکان حەل دەکرێت و کۆتایی پێ دێت، بەڵام ئەمە مەسەلەیەکی ئەوەندە گرنگە، کە سەرۆکی پەرلەمان ڕاستەخۆ ئاگای لەو مەسەلەیە، ڕاستەوخۆ گوێ بیستی بووە، لەبەر ئەوە ئەبوایە سەرۆکی پەرلەمان ڕاستەخۆ، چۆتە ناو ئەو مەوزوعەوە، بەڵام ئەوە شتێکی زۆر گەورەیە، کێشەیەکی بچووك نیە، مەبەستم ئەوەیە ئەو بودجەی ئەحزاب بڕینە کارێکی ئەوەندە گەورەیە، بچووك نیە، لەبەر ئەوە سەرۆکی پەرلەمان ئەبێ ئاگای لەو بێت، کە ئاگاشی لێی بێت، ئەبێ چارەسەرێکی بکات، بەدواداچوونێکی بۆ بکردایە پێشتر، جەنابت ئەڵێی لە کاك بەرهەمم پرسیوە وای گوتووە، بەڵام نازانم وا

حەلە، تەبعەن سەرۆکی حکومەت باسی ئەوەی کرد وتی، ئەمە بەڕێزان جەنابی مام جەلال و جەنابی سەرۆکی هەرێم، هەردوکیان بە ئەمری ئەوان ئەمە بڕاوە، بەلاّم دوای ئەوە کاك ئاری هەرسین لە لقی 21 ی پارتی دیموکراتی کوردستان لە سلێمانی، وتی جەنابی سەرۆکی هەرێم نەئاگای لێیە، نە بیستوویەتی، زۆریشی پێ ناخۆشە، دوای ئەوە کەسی تر پێی نەوتین، ئەی باشە ئەوە خەتای کێیە؟، یەکێکی تریش با بێت دیفاع بکات بلّێت من ئاگام لەوە نیە، بەڕاستی ئەوانە شتی خراپن، من لەگەلّ ڕاگرتنی ئەو بودجەدام، هەتا ئالیەتێك ئەدۆزرێتەوە بۆ دابەش کردنی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

برای بەڕێز هەر بۆ مەعلوماتت، بۆ مەعلوماتی ئێوەی بەڕێزیش، بۆ ئەوەی ئینسان تەفسیری غەڵەت نەکات، چونکە پەیمان خان ئیشارەتێکیدا، یەعنی لەناو پڕۆژە یاسای بودجە، یەعنی لەناو بودجە نیە، شوێنی تری هەیە، مەجالی تر هەیە، دانیشتنی تر ئەبێت، پڕۆژەی یاسای تر حازر دەکرێت، دیالۆگی تر ئەبێتن، مەبەستم لەوانەیە بۆ ئاگاداری جەنابتان، بە نیسبەت ئەو میزانیەی جەنابت باست کرد بڕاوە، خۆشتان هەموو ئیعلام و هەموو دونیاش باسی کرد، هەریەکی بە شکلێك ئەوەیە، بەلاّم چارەسەرەکەی لەناو یاسای بودجە نیە، لێرە ناکرێت، شوێنی تر هەیە، ئەخیریش ئەگەڕێتەوە بۆ پەرلەمان، دڵنیا بن مەرجەعی ئەساسی هەموو یاسایەکان ئێرەیە، جا لەگەلّ یەکیش بۆخۆتان دابنیشن، قسە بکەن، ڕوونکردنەوەی زیاتر بدەن، تەواو، ئێستا بابچینە لای بەڕێز عبدالرحمن، فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن حسین ابابکر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی ئەم ماددەیە پەیوەندیەکی زۆری هەیە لەگەلّ پرۆسەی دیموکراتی لە هەرێمی کوردستان، کە ئەم ماددەیەش دارشتنی لەناو پڕۆژە یاسای بودجەی هەرێم، بۆ ئەوەیە کە دەعمی ئەحزاب بکرێت، بۆ گەشە کردن و زیاد بوون و خۆ ڕاگرتن لەسەر پێی خۆ، بۆ ئەوەیە کە دیموکراتیەت گەشە بکات لە هەرێمی کوردستان، کە دیموکراتیەت پێش بکەوێت، دوانەکەوێت، ئێمە لەسالّی پار لێرانە نەوەت ملیار دینار هەبوو، ئەمسالّ کردیانە 200ملیار، خۆی ئەوە ئیشی حکومەتە لەوانەیە بزانێت کە کەمی کردووەو بەشی نەکردووە، لەبەر ئەوە زیادی کردووە، بەلاّم ئێمە پرسیار لە وەزیری بەڕێز دەکەین کە ئەو پارەیەی داوە بە چ حیزبێك؟، چەندی دایە؟، چۆن چۆنی دایە؟، بۆ ڕێکخراوەکانیش هەروا بزانین چۆن چۆنی بوو؟، ئێمە ڕوون کردنەوەیەکمان دەوێت وەکو ئەندام پەرلەمان، ئەوەش نەوەك هەر مەهانە بێ، وەکو ئەندام پەرلەمان پێمان باشە،بزانین بەچ پێوەرێك مەسەلەن داویەتی؟، ئەو سولفانەش بۆ تەسویەی نەکردووە؟، بۆچی هەتاوەکو ئێستا نەهاتوونەتەوە دووبارە بداتەوە؟، هەر ئەو سولفانە لە جێگای خۆی بمێنێت، ئەوەش دەبێتە نەوعە گەندەڵیەك، یەعنی لەسەر یەك تەرەکوم ببێت، پێم خۆشە ئەوە تەئکید بکات، تەسویە بکرێت، بۆ بودجەی سێ حیزبەکانیش بەڕاستی یەعنی ئەوە پێشێل کردنی مافی دیموکراتیەتە لە هەرێمی کوردستان، پێمان باش نیە بەڕاستی، بە چ پێوەرێك دەبڕن، بۆ مەرجەعیەتێك وەکو ئێستا

جەنابت باست کرد، هەر پەرلەمانە ئەبوایە، ئەو یاسایە لێرە دەرچووە، دەبوایە لێرەش مەرجەعەکەی لێرە بوایە، دەبوایە ئێمە لێرە قەرارێکمان بدابا، یانیش دادگا، دەبوایە بەدادگای بکردبایە نەوەك هەرکەس لە جێگای خۆی، یەعنی شتێك بکات، یان ئاریشەیەك لە بەینی دوو حیزب دروست ببن، یەکسەر بودجەی ببڕن، ئەوە یاسای هەیە، ئێمە هەموو دەبێت بە پێی یاسا ئیش بکەین، لە هەرێم زۆر باشە، منیش ئێستا پێشنیار دەکەم بۆ جەنابی سەرۆکی پەرلەمان و ئەندام پەرلەمانە بەڕێزەکان، ئێمە لێرە نووسراوێك بکەین بۆ حکومەت، کە ئەو بودجەی بڕیوە هی ئەو سێ حیزبانە، بگەڕێننەوەو پێیان بدەنەوە، بگەڕێنەوە سەر سیستەمی دیموکراتی و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز ئاشتی عزیز کەرەمکە.

بەڕێز ئاشتی عزیز صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەم ماددەیە من پشتگیری لێ دەکەم، چونکە دڵنیاین هەموومان، بەدەر لەم ماددەیەش ئەم پارەیە هەر سەرف دەکرێت، بۆیە ئەگەر چوارچێوەیەکی یاسایی هەبێت، لەوانەیە بڕێك لەو پارەیە بگەڕێتەوە و هەنگاوێکی باش بێت، بەڵام ئەوەی کە ئێستا جێگای پرسیارە، ئەوەیە کە مافی خۆمانە، بۆ ئەوەی لە چوارچێوەی ئەو ماددەیە دەرنەچین، وەکو جەنابت ئەڵێیت، مەحکومین بەو بڕیارە، پرسیار لەسەر ئەوەیە کە ئایا خەملاێندن بۆ زیاد کردنی ئەو پارەیە لەسەر بنەمای چیە؟، لە کاتێك کەئێمە تەسویەی حیساباتی ساڵی پارمان نەبینیوە، ئەمە خاڵێك، دوو، یەعنی ئەوەی کە پەیوەندی بەم ماددەیەوە هەیە، ئایا ئیجرائاتێکی موسەدەق کراو، لە لایەن پەرلەمانەوە کە ماددەیەکی ئەرێ کراو بووە، ساڵی پار شکاندنی تیا بووە، خەرقی تیان کراوە، قوەتی ئەو ئیجرائاتە موەقەتە کەمتر نیە لە ماددەیەکی یاسایی، کەواتە ئەو ئیجرائاتە موەقەتەی ئەمساڵیش، ئەگەری تێك شکاندنی هەیە، کەواتە ئێمە چۆن بتوانین بەرگە بگرین بۆ ئەوەی کە جارێکی تر ئەمە ڕوو نەداتەوە، بۆیە من پێشنیازی ئەوە دەکەم کە ئەم بڕگەیە پێویستە ئیزافەیەکی بۆ بکرێت، ئەوە بێت کەهەر گۆڕانکاریەك لە ئیجرائاتدا بکرێت، دەبێت بخرێتەوە بەردەم ئەنجامدانی پەرلەمانی لێ ئاگادار بکرێتەوە، یا جارێکی تر لێرەوە تەسدیق بکرێتەوە، چونکە ناکرێت پارەیەکی تەخسیس کراو بۆ نموونە، بۆ وەزارەتێکی کاروباری کۆمەڵایەتی، دوو پڕۆژەی وەزارەتی کارو باری کۆمەڵایەتی بەردەوام پارەی بۆ سەرف بکرێت بەرامبەر، دوو پڕۆژەی وەستاندرابێ، ئەگەر کاروباری کۆمەڵایەتی وەزارەتێك پارەکەی چۆتە قۆناغی حیجزەوە، پێویستە هەموو پڕۆژەکانی بەوەستێندرێت، بەڵام ئێمە ئەبینین ئەگەر پارەکە کەمە، ئەمە وەڵاممان ئەوەیە کە بۆ ئەوەی کە خەملاێندنەکەی پار خەملاێنێکی تەواو نەبووە، ئەمساڵ بەو پێیە داوای زیاتر دەکەن، بەشی نەکردووە، کەواتە بۆ هەندێك لایەن پارەکەی نەوەستێندراوە، هەندێکی تر وەستێندراوە. بای یەك خەملاندنەکە، نا حەقیقیە و دروست کراوە، دوو، ئەو ئەجرائاتانەی کە ئێمە پار تەصدیقمان لەسەر کردووە، پێشێڵ کراوە، بۆیە من داوادەکەم

وەکو ئەندام پەرلەمان، هەر ئیجرائاتێك، هەر گۆڕانکارییەك لە هەر ماددەیەکی ئەم بودجەیە بکرێ، پێویستە ئێمەی لێ ئاگادار بکرێتەوە، بە دەنگی ئەندامانی پەرلەمانەوە بێت، نەك بە دەنگی ئەنجومەنی وەزیران، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز گۆران ئازاد فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبەر ئەوەی رووحی ئەم ماددەیە لە رووی یاسایی، دوو خاڵی ئەساسی تێدایە ئەگەر بمانەوێ ئێمە قسەی لەسەر بکەین، یەکەمینیان، تەخصیصە، ئەو مەبلەغەی کە حکومەت دیاری کردووە بە 200 ملیار، کە ئایا ئەوە کەمە یان زۆرە؟، دووەمینیان، سەرفی ئەو پارەیە کە بە گوێرەی ئیجرائاتێکی موئەقەتە لە لایەن حکومەتەوە سەرف ئەکرێ، من لەبەر ئەو دوو خاڵەی کەوا لەو ماددەیەدا هەیە، پشتیوانی ئەکەم، لەبەر چی؟، خاڵی یەکەم، من پێم وایە دەعەم کردنی ئەحزاب دەبێتە هۆی گەشە و ئیستیقراری سیاسی، کە ئەمەش بە دوای خۆیدا، گەشەی سیاسی و ئابووری و رۆشنبیری دێنیتە کایەوە، لەو پێناوەدا و، لەبەر ئەوەی ساڵی پار، ئەو 90 ملیارەی داماننناوە کەم بووە و، ئێستا گلەیی ئەوە دەکەین کە حکومەت تەجاوزی کردیە لەسەری، بۆ ئەوەی ئەو حاڵەتە دووبارە نەبێتەوە، ئێمە لەسەر ئەو بڕەی ڕێك بکەوین، لێرەدا کە ئەمساڵ حکومەت بۆ دەعمی ئەو ئەحزابە، بەشی گرفتی تەجاوزات نەبێ، بۆیە، ئەگەر 200 ملیار بە گونجاو داندراوە، کە تەجاوزی ناکرێتە سەر، لەو پێناوەدا من پشتیوانی لێ دەکەم، دووەم خاڵ کە لەو ماددەیەدا رەنگی داوەتەوە، سەرف کردنی ئەو پارەیە بە ئیجرائاتێکی موئەقەت لە لایەن حکومەتەوە، ئێمە ئەگەر گلەییمان لەسەر نا عەدالەتی هەیە، ئێمە ئەگەر گلەییمان لەسەر تەجاوز هەیە، ئێمە ئەگەر گلەییمان لەسەرف هەیە، پێم وایە لەو ماددەیەدا جێگای نابێتەوە، هەر هەمووی پێم وایە قسە کردنە لەسەر قانونی دەعمی ئەحزاب، کە مەسئولیەتەکە بە بۆچوونی من بە پلەی یەکەم لەسەر ئێمەیە وەکو ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان کە لە رووی یاسایی، ئێمە پابەندین بە دەرکردنی ئەو قانونە، دووەمیان، مەسئولیەتەکە لە مل سەرجەم ڕێکخراو و فراکسیۆنەکانی هەرێمی کوردستانە، چونکە پێم وایە ئەگەر یاسایەك پێویستی بە تەوافوقی سیاسی هەبێ لە هەرێمی کوردستان دەربچێت، پێش هەموو شتێك، بریتیە لە قانونی دەعمی ئەحزاب، یەعنی ناکرێ قانونی دەعمی ئەحزاب، تەوافوقی سیاسی لەسەر بکرێ، ئێمە بیهێنینە پەرلەمانی کوردستان و دەنگی لەسەر بدەین، ئەو کاتە هەر ئێمە قسەی دەکەین و دەڵێن ئەمە بریتیە بۆ پەراوێزکردنی کۆمەڵێك ئەحزاب و بێبەش کردنی کۆمەڵێك ئەحزاب، بۆیە مەسئولیەتەکە چەندە، لە مل پەرلەمانی کوردستانە، بە هەمان شێوە لە ئەستۆی پارت و ڕێکخراوەکانە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك گۆران ئازاد، ئێستا قانون دەعمی ئەحزاب موناقەشە دەکەین، یان میزانیەیەك و ئەو 200 ملیۆنەی کە داندراوە بۆ حیزبەکە، کاکە وەرەوە سەر سیکە چاوەکەم، دەرمەچوو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دەرنەچووم، لەو پێناوەدا ئەوە دەڵێم، کە لە کۆتاییدا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

رەجائەن لە درێ پێیان بڵێ، لە دەرەوە بۆیان باس بکە، ئێستا وەرەوە سەر ماددەکە رەجائەن.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەڵێم لە کۆتایی ماددەکە ئەوە پێشنیار بکرێ، کە پێدانی ئەو پارەیە، لەبەر ئەوەی ئێمە دەکەوینە ناو پشووی هاوینە، پێم وایە یەك دوو مانگ، ئەو ئەرکەمان قورس دەکات، تا کۆتایی ئەمساڵ، قانونی دەعمی ئەحزاب لە هەرێمی کوردستان دەربچێت، ئەگەر دەرنەچوو، بە پێچەوانەوە ساڵی ئایندە ئەم پارەیە رابگیرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز عمر صدیق فەرموو.

بەڕێز عمر صدیق هەورامی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتیوانی لە مانەوە و تەرخانکردنی ئەو بڕە پارەیە دەکەم بۆ بەردەوام بوون لە دەعم کردنی ژیانی سیاسی و دیموکراتی لە هەرێمی کوردستان، ئەمە یەکێکە لەو ئامانجانەی کە لە کۆی ئامانجی بودجەی ئەمساڵی هەرێمی کوردستان هەیە، لە پاڵ ئەوەی کە بڕی تەرخان کراو، بۆ وەزارەتەکان و، بۆ دەعم کردنی ئەو پرۆژە جیا جیانەی کە لە هەرێمی کوردستانە، لە لایەن موئەسەسەکانەوە، لە لایەن هاوواڵتیانەوە جێبەجێ دەکرێ، بیر لەوە کراوەتەوە کە بڕێك پارە تەرخان بکرێ بۆ حیزبە سیاسیەکان و بۆ رێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی، هەر وەکو بەڕێز کاك ئاسۆش ئاماژەی پێدا، لە پاش ئەو لێکدانەوەی کە کردوومانە، بڕی تەرخان کراو تەنها ئەکاتە نزیکەی لە 1,40٪ کۆی بودجەی هەرێمی کوردستان، کە بۆ ئەم مەبەستە داندراوە، بە بەراورد لەگەڵ ئەو وڵاتانەی کە ساڵانە لە کۆی بودجەی وڵاتەکەی خۆیاندا، پارەیەك تەرخان ئەکەن بۆ دەعمی ئەحزابی سیاسی، ئەم بڕە پارەی کە تەرخان کراوە بۆ ئەمساڵ، زۆر نیە، ئەتوانین بڵێن لەو چوارچێوەیە کە مامەڵەی لەگەڵ ئەکرێ، لەگەڵ زۆرێك لەو وڵاتانە، یەك، دوو پرسیارم هەیە لە بەڕێز وەزیری دارایی، من پاش ئەوەی کە تەماشای جەداویلەکانم کرد، من ئەو بڕە پارەی کە هێندراوەو لەناو یاسایەکە داندراوە، کۆی ئەو پارانەیە کە لەناو جەداویلەکان هەیە، لەناو

جەدوەلی موازەنەی جاری، بەڵام لێرە هێندراوەو کراوە بە یەکێك لە ماددەکان، بە باوەڕی من، حکومەتی هەرێمی کوردستان ئەیتوانی دەعمی ئەحزابی سیاسی بکات، چونکە ئەوە لە کۆی بودجەکە هەیە، لە چوارچێوەی ئەو یاساو ئەو تەعلیماتەی کە هەن، بەڵام لێرە بە ماددەیەك حکومەت و لایەنەکانی تریش پێکەوە گرێ ئەدا، من پرسیارم لە بەڕێز وەزیری دارایی ئەوەیە، کۆی ئەو پارەی کە داندراوە بۆ رێکخراوەکان و حزبەکان دەکاتە 200 ملیار یان زیاتر؟، ئەگەر تەنها 200 ملیار بۆ حیزبەکانە، با ئێمە رێکخراوەکانی لێ بەدەر بخەین، چونکە من ئەوەندەی کە بە دوایدا چووبم، لە حیسابی مینەح، لە حیسابی (دوو شەش – سفر نۆ سێ سفر یەك)، مونەزەماتی عیلمیمان هەیە، سەقافیمان هەیە، ئوخرامان هەیە، لێرە ئەو بڕە پارانە هەن، تەرخان کراون بۆ ئەو مونەزەمانە، ئەگەر ئەو بڕە پارانەی کە بۆ مونەزەمات تەرخان کراوە، لە کۆی ئەو بڕە پارەی کە 200 ملیارە، ئاساییە ئێمە ناوی مونەزەمات بهێنین.، ئەگەر لە کۆی ئەو 200 ملیارە نیە، من پێشنیار دەکەم ناوی مونەزەمات هەڵگیرێ لێرە، ئەگەر نا، ئەگەر لە کۆی 200 ملیارەکە بوو، من پێشنیار دەکەم ماددەکە بەو شێوەیە دابڕژرێتەوە، لەبەر چی، لەبەر ئەوەی ئێمە یاسای رێکخراوە ناحکومیەکان ژمارە 1 ی ساڵی 2011، چەند مانگێك پێش ئێستا دەرمان کرد، لەوێ رێکاری یاسایی دانراوە بۆ پاڵپشتی کردنی رێکخراوە ناحکومیەکان، بەو شێوەیە بێت، یەکەم، ماددەی پازدەهەم: بڕی 200 ملیار تەرخان دەکرێ بۆ:

یەکەم: پشتیوان کردنی حیزبەکان، خەرجکردنی ئەو بڕە تەرخانکراوەش بە پێی رێکاری کاتی لە لایەن وزارەتی دارایی و ئابووریەوە دەبێت.

دووەم:پاڵپشتی کردنی پرۆژە و چالاکی رێکخراوە ناحکومیەکان بە پێی یاسا.

زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز سەروەر عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز د.سەروەر عبدالرحمن عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرەتا بەوە دەست پێدەکەم کە خاڵی یەکەم، پشتگیری لە راپۆرتەکەی لێژنەی یاسایی دەکەم، سەبارەت بە جیاکردنەوەی، خاڵی دووەم، بەڕێز لێژنەی یاسایی لە راپۆرتەکەیدا بیر و رایەکیان دەربڕیبوو، بەڵام سەیرە هەست دەکەم لێرە پاشگەز بوونەوە، من لەگەڵ ئەو ڕایەم کەوا لێژنەی یاسایی دەریبڕیوە، لێژنەی یاسایی لە راپۆرتەکەی خۆیدا دەستنیشانی ئەوەی کردووە کە پێویستە بڕی ئەو پارەیە کەم بکرێتەوە بۆ 90 ملیار دینار، پاساوی ئەوەشی هێناوتەوە کە بۆ چی کەم بکرێتەوە، ئێمە ماوەیەکی زۆرە گفتوگۆ لەسەر بودجە دەکەین، باس لەوە دەکەین کە چۆن دەکرێت ئێمە بارودۆخی ژیانی گەنجان چاك بکەین؟ هەوڵی کەم کردنەوەی بێکاری بدەین، لەمەودا کەوا دەستنیشان کراوە، ئەگەر بێت و ئەو 110 ملیار دینارە ببڕدرێت، ئەوە دەکرێ پێشینەی هاوسەرگیری زیاد بکرێ، دەکرێ پێشینەی خانووبەرە، قەرزی لاوان، ئێمە

یاسایەکمان دەرکردووە لەم پەرلەمانە کاتی خۆی کە گفتوگۆمان لەسەری کرد، بڕی 15 ملیۆن دینار بۆ ئەو گەنجانەی کەوا پرۆژەیان هەیە، بۆ پالپشتی کردنیان، بەپێی ئەو 25 ملیارەی لێرە، کە لە ماددەی دواتریان گفتوگۆی لەسەر دەکەین، هاتووە، ئەگەر بێت و لێکی بدەینەوە، تەنها 1600 لاو سوودی لێ وەردەگرێت، لە ماوەی سالێکدا، بەڵام ئەگەر بێت و بڕی ئەو پارەیە بخرێتە سەر ئەوێ، ئەوە دەتوانم بڵێم، بە پێی ئەو حیسابەی من کردوومە، نزیکەی 9 هەزار لاو سوود لەمە وەردەگرێت، ئەگەر بێت و ئەم پارەیە بخرێتە سەر تۆڕی کۆمەڵایەتی، لەماوەی سالێکدا، 12 مانگ، ئەگەر مووچەی پێ وەربگرن، 75 هەزار کەس سوودی لێ وەردەگرێت، هەر بۆیە ناکرێت ئێمە لێرەدا، لەو ماوەیەدا کەوا گفتوگۆمان کردیە لەسەر پرۆژە یاساکە، لەسەر کۆمەڵێك بابەت ناکۆك بین، بەڵام لێرەدا دەبینم، لەگەڵ رێزی زۆرم بۆ ئۆپۆزیسیۆن و لیستەکانی تریش، کەوا کۆکین لەسەر ئەوەی ئەم پارەیە کەم نەکرێتەوە، بۆیە من پێشنیاری ئەوە دەکەم، ئەگەر دەڵێن بودجە مووڵکی گشتیە، مووڵکی خەڵکە و پێویستە بۆ بەرژەوندی خەڵك سەرف بکرێ، لێرە لەخۆبردووانە تر بین نە وەکو حیزبەکان و، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز عمر عبدالعزیز فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت ماددەی 13ی بودجەی ئەمساڵ، من دوو، سێ تێبینیم هەیە، یەکەم، من پێم وایە کە رێکخستن و دیاری کردنی بودجە، بە تایبەتی کە ئێستا رێکخراوەکانیش یاسایەکی تایبەتیان بۆ دەرچووە، رەنگە کەسمان نکولیمان نەبێ، کە کارێکی گرنگ و ئەساسی و زۆرتریش بکرابایە، چونکە بەراستی لە دەعمی گەشەی مەدەنی و دیموکراسی و رۆشنبیری وەکو لایەنی تریش باسیان کرد، کە کاریگەری باشی هەبێ، من پێم سەیرە ئەو قسەیە کە خەڵك و حیزبەکان جیا بکەینەوە لە یەك، حیزبەکان بەشێکن لە کۆمەڵگەی ئێمە و پشتیوانیان فاکتەرێکی سەرەکیە بۆ گەشەی سیاسی، بۆ پێشکەوتنی پرۆسەی دیموکراسی لە هەرێم، بوونی بودجە بۆ حیزبەکان ئەبێ بە شێوەیەك بێت کە رێگری بکات لە دووبارە بوونەوەی گەندەڵی و هەموو دیاردەیەکی نا یاسایی و، بەکارهێنانی سامانی گشتی کە، لەبەر ئەوەی دەعمی ئەحزاب خۆی بۆ خۆی، بۆیە حکومەتیش لە بودجە داینناوە، رێگرێکە لەوەی کە رێگەیەکی تر بگرێتە بەر، کە لە دەرەوەی یاسا بێت، من وا ئەزانم سیستەمی بودجە لە بۆ حیزبەکان لە زۆربەی ووڵاتان هەیە، با نەچینە سەر ئەوانە، با نەوترێ موحازەرە ئەدەین، بەڵام لێرە ئەبێ موتەفیق بین لەسەر مەبدەئێك، دوای ئەوە لەسەر زەوابیتیش قسە بکەین، ئەبێ ئێمە دڵنیا بین لەوەی کە بوونی بودجە بۆ ئەحزاب، پشتگیری دەکات لە پرۆسەی سیاسی لە هەموو رووبەکەوە، دەعمی رێکخراوەکانیش پشتگیریە بۆ گەشە دان، بە تایبەتی کە ئێستا یاسامان داناوە لەسەر ئەساسی پرۆژە پێشکەش کردن و قەرارە دەعمیان بکرێ، مونافەسەیەکی جییدی باش دروست ئەبێ، لە لایەنی رۆشنبیری، لە لایەنی هەموو چالاکیە مەدەنیەکان بە شێوەیەکی

گشتی، من وا ئەزانم، پێموایە بڕینی بودجەی حیزبەکان، بۆیە ئەمەوێ منیش ئەوە تۆمار بکەم بۆ تەئریخ کەوا پێشیلکاری یاسای بودجەی پارسڵەو یاسای 1992ی ئەم پەرلەمانەشە، بۆیە لە دەرەوەی باس نیە، ئەگەر ئێمە لێرە ئاماژە بەوە بکەین، ئێمە لێرەش ئەیڵێن، وا بزانم دەستپێکێکە بۆ لێپرسینەوەی یاسایی جیددی تر بۆ ئەو مەوزوعە، وا ئەزانم نەبوونی زەوابیت و پێوەر وای کردووە کە دوو جار حکومەت تووشی تەجاوزی یاسا ببێت، هەم بە بڕینی بودجەی سێ لایەنە ئۆپۆزیسیۆنەکە لە کوردستان، هەم بە زیادکردنی بڕێك، چونکە بەشی نەکردووە، ئەوە مەعنای وایە تا ئێستا ئێمە سەرکەوتوو نەبووین و حکومەتی ئێمە و پەرلەمانیش بەرپرسە لەوە، کە زەوابیتێکی ڕێك و پێك دابنێن، بۆ ئەوەی کە بودجە بۆ حیزبەکان و ڕێکخراوەکان چۆن دابەش بکرێت، ئەبێ لێرە ئەمە تۆمار بکرێ، خەڵەڵێك هەیە، ناتەواویەك هەیە، ئەمە دەستپێکێکە بۆ لێپرسینەوەی جیددی، بۆ ئەوەی ڕای گشتی بزانێ کە پەرلەمان بەرپرسە، چاودێرە لە حکومەت، ئەبێ ئەم باسە بکرێ، لەبەر ئەوە، من ئاخیر خاڵم ئەوەیە، بەو پێیەی کە قەناعەتی شەخصیم وایە، بوونی بودجە بۆ حیزبەکان و ڕێکخراوەکان، دەعمێکی جیددی ئەکات لە گەشەی سیاسی و مونافەسەیەکی جیددی دروست ئەکات، بە تایبەتی کە ڕێکخراوەکان یەك ڕێکخراوە، ئەگەر ڕێکخراوەکان جیا بکرابانەوە، ڕەنگە قسەیەکی ترم هەبوایە، لەبەر ئەوە من ئەو مەبلەغەم پێ کەمە و منیش پشتگیری ئەو ڕایە دەکەم کە لە 200 بکرێ بە 250 و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ گشت ئێوەی بەڕێز، هەموو ئەو بەڕێزانە کەناویان نووسیبوو، موداخەلەیان کرد، ئێستا جەنابی وەزیر و لێژنەی دارایی و یاسایی، ئەویش ئەهێلینەوە، ئێستا جەنابی وەزیر؟

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەتی پارەکەوە کە 90 ملیار دانرا، ئەو 90 ملیارە دیارە موناقەشاتی زۆری لەسەر کرا، بە تەحدید باسیش کرا کە ئەوانە بە سولفە ئەدرێ بە حیزبەکان، ئەو سولفانە تەسویە ئەکرێ، بە دەرچوونی قانونی ئەحزاب، ئەو حیزبە زۆری وەرگرتبێت، لێی ئەبڕینەوە لە تەمویلی داهاتوودا، ئەگەر کەمی وەرگرتبێت، بۆی ئیزافە ئەکرێت، پارەکە بەو شێوەیە و تەفسیرەکەشی کراو وباسیشمان کرد، بە سولفە، ئەو 90 ملیار دینارە کە سەرفی تێدا دەکرا، بەشی نەکرد، کە بەشی نەکرد، وەزارەتی دارایی هەر ئەبێ ئەوە جەنابتان بزانن، وەزارەتی دارایی ئەو جیهەتە نیە کە بودجە دابنێ، کە زیادی بکات، کە بیبڕێت، کە نەیدات، کە گۆڕانکاری تێدا بکات، ئێمە گەڕاینەوە سەر حکومەت و، ئاگاداری حکومەتمان کرد بە نووسراوی ڕەسمی، کە ئەو پارەیە بەش ناکات و یەکسەر حکومەت کۆبوونەوەی ئەنجومەنی وەزیرانی کرد، لە کۆبوونەوەی ئەنجومەنی وەزیراندا بڕیار درا کەوا بەردەوام بین لە تەمویلی ئەحزاب و بە کیتابی ڕەسمیش چاپ بووە بۆ ئەنجومەنی وەزیران، ئەوە دەڵالەت لەوە ئەکات، کە وەزارەتی مالیە وەکو خۆی ئیشەکانی کردووە، هیچ معیارێك و پێوەرێك لە لایەن وەزارەتی داراییەوە دانەندراوە، هەموو ئەو بەڕێزانەی کە ئێستا مونتەمی

ئەو حیزبانەن، ئەزانن ئایا چ وەختێك وەزارەتی دارایی بڕیاری داوە تەمویلی فلان حیزب ئەوەندە بێت؟، ئێمە قائم بالصرفین، ئێمە امر بالصرف نینە، لە هیچ وەختێکدا وەکو باسم کرد، تەخصیص و بڕین و ئەوانە لە لای ئێمەوە نەبووە، ئەوەی کە ئێستاکە لێرە باسی ئەو 200 ملیار دینارە ئەکرێت، جارێ پێش ئەوە، تەسویەی ئەم سولفانە ناکرێت ئێستاکە، ئەمانە سولفەیە ئی پارەکە، چۆن تەسویە ئەکرێت، ئەگەر بێت و قانونی ئەحزاب دەرنەچووبێت و دەستنیشان نەکرابێت ئەو حیزبە چەندێك موستەحەقە؟، ئەو وەختە بە پێی قانونەکە دەرئەکەوێتن ئەو حیزبە ئەوەندە موستەحەقە، تا ئێمەش وەکو وەزارەتی دارایی پێی بڵێین تۆ ئەوەندە موستەحەقی، ئەوەندەت وەرگرتووە، ئەوەندەت زیادەیە، ئەوەندەت کەمە و ئیجرائاتەکە بکەین، بە نیسبەتی ئەو 200 دیارە لە نەتیجەی ئەوەوە هاتووە، ئەو پارەی کە پارەکە ئێمە سەرفمان کرد، پارەکە کەم بوو و بەشی نەدەکرد، بۆیە ئەمسالْ ئیقتیراحی حکومەت ئەوەبوو کە ئەمسالْ پارەکە زیاد بکات، وا بزانم من ئەوەی کە عیلاقەی بە حکومەت و بە وەزارەتی داراییشەوە هەیە، ئەوەیە، ئێمە پێمان باشە ئەوە وەکو خۆی بمینێتەوە و ئەو پارەیە موصادەقەی لەسەر بکات، ئەو پارەیە دانراوەش لە شوێنی خۆیدا، لەناو موازەنەکەدا مەوجودە، هەر وەختێکیش ئەم ئیجرائاتە موئەقەتە جارێکی تریش ئەیلێین، کە هەر وەختێك، جارێکی تر بۆ 2011ش، قانونی ئەحزاب موصادەقە کرا، ئەو وەختانە ئەتوانین ئەو سولفانە هەمووی تەسویە بکەین و، ئیلا هەر بە سولفە ئەڕوات، ئێمە ناتوانین ئەمرێك دەربخەین و بیکەین بە مینحە، لە ئەصلّەوە خۆی بە سولفە موافەقەتی لەسەر هاتووە، کە نەشتوانین هەر بە سولفە ئەمینێتەوە، ئینجا تەسویە ئەکرێ، وە ئیلا ئەگەر بەو حاڵەتە نەبێت، تەسویە کردن ئەبێت بەوە، سەنەداتی قەیدی پێ ئەکرێ و ئەبێ وصولاتی هەبێ و موستەنەداتی صەرفی هەبێ، ئەوە فەقەرە بە فەقەرە ئەبێ، ئەوە سەنەدی ئیستیلامی هەبێ، ئەوانەش تەبیعی ئێمە وەختی خۆی لە قانونەکەدا هات کە بەو شێوە موعالەجە بکرێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز د.علی شتێکت هەیە؟ لێژنەی دارایی؟.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە ماددەیەکی یاساییە هاتووە و موناقەشەیەکی زۆری لەسەر کرا، بە حەقیقەت ڕەئی سەرۆکایەتی لێژنەی دارایی ئەوەیە کە بخرێتە دەنگدانەوە، دەنگ دەهێنێ یان دەنگ ناهێنێ، هیچی ترمان نیە لەوە زیاتر، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە لێژنەی یاسایی کاتی خۆی، راپۆرتی خۆمان پێشکەش کردووە، وەکو برادەران لێرە باسیان کرد لەسەر ئەوەی کە راپۆرتەکەمان هەندی شتی تێدا بوو کە باسمان لەسەر نەکردووە، بەڵام ئێمە بە نیسبەت لێژنەی یاساییەوە، ئامادەین سەحبی راپۆرتەکەی خۆمان دەکەینەوە بەوەی کە تایبەتە بەم ماددەیەوە، بۆچی؟، لەبەر ئەوەی ئێمە لە راپۆرتەکە کاتی خۆی باسمان لەوە کردبوو کە 90 ملیار دینار بۆ حیزبەکان و مونەزەماتی غەیری حکومی دابنرێ، ئەو باقی ئەو پارانە تەوزیع بکرێتەوە بەسەر سولفەی زەواج و عەقار و ئەوانەی کە لە ماددەی سێ باسی لەسەر کرا، بەڵام پێش چەند رۆژێ هەر لەم پەرلەمانە بەڕێزە، ئەندامە بەڕێزەکان، ماددەی سێ هەر لە هەمان یاسا، بڕیاری لەسەر درا، ئەوەی کە ئێمە ویستوومانە لە راپۆرتەکە باسی لەسەر بکەین، ئەو بڕە پارەی کە بە نیسبەتی 10٪ لە بودجەی وەگەڕخستن دابڕێنرا و تەوزیع کرا بە سەر سولفەی زەواج و سولفەی عەقار و بانکی زیراعی و بانکی عەقاری و، ئەو فەقەراتانەی تر کە لەماددەی سێ هەبوو، لەبەر ئەوە راپۆرتەکەمان بە نیسبەتی ئەم ماددەیەوە، هیچ مەرجێکی یاسایی تێدا نەما، لەبەر ئەوەی ئێمە ئەو بەشە داوا دەکەین سەحبی بکەنەوە و دواتر بۆ ئەندامانی بەڕێز بە نیسبەت ماددە ئەصڵیەکەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، مەجموعەیەك پێشنیار هات، پێشنیار هات میزانیەکە زیاد بکرێ بۆ 250 ملیار، پێشنیاری تر بە موئەقەت رابگیرێ تا یاساکە، یاسای ئەحزاب دەرئەچێ و پارەکان تەرخان ئەکرێ، پێشنیاری تر هات، رێکخراوەکان لە حیزبەکان جیا بێتەوە، پێشنیاری تر هات، کە پێکەوە بن، رێکخراو و حیزبەکان پێکەوە بن، پێشنیارێکی تر هات، پێوەر دابنرێ و بە پێی پێوەرەکە ئەم پارەیە سەرف بکرێ، پێشنیاری تر هات کە حکومەت ئیلزام بکرێ بە هیچ شکلێك نەتوانرێ رای بگرێت، ئەگەر لە هەر حاڵەتێك بێت، پێشنیاری تریش هات کە بەردەوام بێت و وەکو پرۆژەکە لەسەری دەنگ بدرێت جا پێویستە ئەمانە، فەرموو خانم.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیارێك هات، بەڕێزێك کردی کە ئەو بڕە پارەی کە بردراوە لە ئۆپۆزیسیۆن، بیاندرێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەویش وایە، فەرموو کاکە.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لەو پرسیارانەی کە ئاراستەی وەزیری داراییمان کرد، بەڕێزی وەڵامی نەداینەوە، بۆ نموونە، تۆ چەندین رێکخراوی تر کە ملیارات پارەی بۆ تەرخان کراوە، ئەمە یەکیان، دوو: چەند ملیار سەرف کراوە؟، ئێمە 90 مان داناوە، دەمانەوێ ئەوە روون بکرێتەوە، چۆن دابەش کراوە؟ نابێ خشتەیەکی ئەوەمان

بداتێ؟، دوایی سولفەش تەسویە دەکرێ لەسەری ساڵدا، بۆ کەی دەهێڵێتەوە؟، ئەوە 200 ملیاری دیکەی داناوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سولفە کە تەسویە ئەکرێت، سولفە لەسەر ئەساس تەسویە دەکرێ، ئەو سولفانەی کە دانراوە، تەبیعەتی ئەو سولفانەی کە دانراوە، خۆی وا دانراوە، کە بەو شێوەیە بێت، زیادیان وەرگرت، وەرئەگیرێتەوە، کەمیان وەرگرت، وەرئەگیرێتەوە، بەس لە تەصفیە کردنی ئەبێ بە پێی وصولات بێ و صەرفی فیعلی بێت و سەنەداتی قەیدو صەرف و ئەوانە بێت، بە نیسبەتی ئەوەی کە تەجاوزات چەندە، ئەوە لە حیساباتی خیتامیدا دەرئەکەوێ، ئینشاالله حیساباتی خیتامی دێتە بەردەستتان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی یاسایی، ئەو پێشنیارەی ئەندامەکانی پەرلەمان ردیف بکەن، بۆ ئەوەی یەك، یەك بیدەینە دەنگدانەوە.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیاری یەکەم ئەوەبوو: دواخستنی دەنگدان لەسەر ئەو ماددەیە، تا پەسند کردنی یاسای پاڵپشتی حیزبەکان لە پەرلەمان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەو پێشنیارەتان گوێ لێ بوو، کە ئێستا ئەو ماددەیە دەنگی لەسەر نەدەین، هەتاکو یاساکە دەردەچێت، کێ لەگەڵ ئەوەیە کە ئێستا دەنگی بۆ نەدەین، ئەم ماددەیە رابگیرێت؟، تکایە دەستی بەرز بکاتەوە، 20 بەڕێز لەگەڵدایە، کێ لەگەڵدا نیە و ئەیەوێ بەردەوام بین؟، 65 بەڕێز لەگەڵدایە، بۆیە ئەوە ئیلغا کرایەوە و ڕاناگیرێت، بەردەوام دەبین، تکایە با تەواو بین ئێستا سڕەی دەنگدانەکان دێت، فەرموو.

بەڕێز برهان رشید حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەنگدان لەسەر ئەو ماددەیە، موخالیفی بڕیاری ژمارە دووی 3/17ی ئەمساڵە، کە بڕیاری دا، کە کاك ئازادی ئەندام پەرلەمانیش تەئیدی ئەو قسەی کرد، ئەو شتانەی کە ڕەهەندی یاسایی هەیە، پێویستی بە تەوافوق.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە ئەمینێت بۆ لێژنەکانی دیالۆگ کە چۆن رێك ئەکەون، پەرلەمان ئیشی خۆی راناگرێ، بەردەوام ئەبێ، دانیشە، پەرلەمان لەسەر ئیشی خۆی بەردەوام دەبێت، ئیشی خۆی تەبیعی ئەکات و ئەم بەڕێزانە قەرار ئەدەن، تکایە دانیشە، پێشنیاری دووەم، فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیاری دووەم، جوداکردنەوەی ئەو بڕە پارەی کە تەرخان کراوە بۆ رێکخراوە ناحکومیەکان، لەگەڵ ئەو بڕە پارەی کە تەرخان کراوە بۆ حیزبەکان، واتا ببێتە دوو بڕگەی سەربەخۆ و دابەش بکرێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، کێ لەگەڵ ئەوەیە کە پارەی حیزبەکان لەگەڵ پارەی رێکخراوە ناحکومیەکان جودا بکرێتەوە، تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، 25 بەڕێز لەگەڵی دایە، کێ لەگەڵدا نیە؟، ئەویش بە زۆرینەی دەنگ ڕەفز کرا، بۆیە جیا ناکرێتەوە و پێکەوە ئەمینێ، تکایە لەکاتی دەنگدان بێ دەنگ بن بۆ ئەوەی لێمان تێك نەچێ، فەرموو.

بەڕێز رێباز فتاح محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر وەك کاك عومەریش باسی کرد، لەناو مینەحی وەزارەتی دارایی، باسی مینحەی رێکخراوە ناحکومیەکان کراوە، ئایا ئەو 200 ملیارە ئەو پرسیارە وەلامی نەدراوە، ئایا ئەوە بەس ئی حیزبەکانە یان هی رێکخراوەکانیشە؟، چونکە دوو جۆرە رێکخراویش هەیە، سەندیکا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر جوابی ئەو پرسیارە؟

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە بۆ حیزبەکان و رێکخراوە ناحکومیەکانە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

د.ڕۆژان فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیاری سێیەم، زیادکردنی بڕە پارەی تەرخان کراو بۆ حیزب و رێکخراوە ناحکومیەکان بۆ 250 ملیار دینار.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، چەند ئەندامێکی بەڕێزی پەرلەمان ویستیان لە 200 ملیار، ئەوەی لێرە دەستنیشان کراوە، بکرێتە 250 ملیار، نیزامیە کاك عمر؟، فەرموو.

بەڕێز عمر صدیق هەورامی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە ماددەی یەکەم و دووەم و سێیەم، دەنگمان داوە لەسەر کۆی خەرجی و کۆی داهات، لەبەر ئەوە ئەگەر ئێستا ئێمە بڕیار بدەین، 50 ملیار زیاد بکەین لەم تەخصیصاتە، کاریگەری ئەبێ لەسەر کۆی خەرجیەکانمان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

یەکێکی تریش دیفاع بکات، فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەموو ئیقتیراحی زیادەیەك، دەبێ سەرچاوەکەی دیاری بکرێ، بۆ ئەوەی بخرێتە بڕی ئەو زیادەیە، ئەو کەسەی ئەو ئیقتیراحەی کردووە، دەبێ سەرچاوەکەی دیاری بکات، ئینجا دەتوانین بیخەینە ناو دەنگدانەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەصڵەن لە ماددەی پێشتر لە دووەم، دیاریش نەبوو و کردمان، بەڕێز کاك عومەر عبدالعزیز و کاك سمیر سلیم فەرموون.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من وا ئەزانم هەم لە ئیحتیاتی و هەم لە تەکمیلی بۆیان هەیە کە ئەو موناقەلە بکرێ، زۆر ئاساییە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سمیر سلیم فەرموو.

بەڕێز سمیر سلیم امین بەگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

عەینی قسەم هەبوو.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، بەڕێزان، ئێستا کێ لەگەڵ ئەوەیە بۆ 250 ملیار دینار زیاد بکرێ، لەگەڵ رووبەڕووبوونەوەی ئەو دوو بەڕێزە، کێ لەگەڵ ئەوەیە دەستی بەرز بکاتەوە تکایە؟ 13 بەڕێز لەگەڵی دایە، کێ لەگەڵی دا نیە؟، بە زۆرینەی دەنگ ئەویش رەفز کرا، بۆ پێشنیارێکی تر فەرموو کەرەم بکە.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیارێك كرا بۆ دانانی پێوەرێك بۆ پێدانی ئەو پارەیەیە بۆ حیزبەكان و رێكخراوە ناحكومیەكان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ کاکە فەرموو.

بەڕێز دڵشاد شهاب حاجی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم وایە خستنە دەنگی ئەوەی کەوا سەرفی پارە بە پێوەر بێت و بە پێوەر نەبێت، جێگای نیە، چونکە ئەمە بەڕێز وەزیری دارایی ڕوونی کردەوە، کە ئەوە لە شێوەی سولەف دەدرێ، یەعنی باوەڕ ناکەم کەسێك زدی ئەوە بێت کە بە پێوەر بدرێ پارەکە، بەڵام لێرەدا پێوەرەکان جێگا ناکرێتەوە، بۆیە داوا دەکەم ئەمە نەخرێتە دەنگدانەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، زۆر مەعقولە، کە سولفە بێت، پێوەری چی بۆ دابنێ؟، هەتا یاساکە دەربچێ، لەناو یاساکە ئەگەر پێوەر دابنێین، کاك شێرزاد فەرموو..

بەڕێز شێرزاد عبد الحافظ شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەو سولفەیەی کە باسی ئەکات، مەعقولە، بەڵام ئەو سولفەیە، نا عەدالەتی تێدایە، ئەبێ ئێمە ئالیەتێك بدۆزینەوە بۆ نەهێشتنی ئەو ناعەدالەتیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش تەئکید دەکەمەوە، بەڕاستی ئەگەر وەکو کاك دڵشاد فەرمووی، لەوانەیە جێگای ئەوە نەبێتەوە، نەتوانین، بەڵام خۆ ئەبێ عەدالەتی تێدا بێ، من بۆ خۆم پار لەگەڵ کوێستان خاندا، سەردانی بەڕێز

وەزیری داراییمان کرد، لەسەر چۆنیەتی سەرفکردنی، ئەگەر تەماشا بکەین، ئەگەر تەماشای چۆنیەتی سەرف کردن بکەین، گۆڕان پاریش ئەگەر حیساب بکەی، 550 ملیار، یەعنی 6 ملیۆن دۆلاری وەرگرتووە، ئەیکەین بە دۆلار، شەش ملیۆن دۆلاری وەرگرتووە، ئەگەر ئەمە بکەین بە مقیاس کە یەکێتی نیشتیمانی چوار مەقعەدی زیاترە و پارتی دیموکراتی کوردستان پێنج مەقعەدی زیاترە، کۆی ئەو پارانە بۆ ئەو سێ هێزە ئەساسیەی ناو پەرلەمانی کوردستان، ناچێتە 30 ملیار، یەعنی ئەگەر کۆی کەیتەوە، هەموو ئەو پارانە کە پێویست بوو پار بە شێوەیەکی عادیلانە سەرف بکرێ، نەئەگەیشتە 50 ملیار، بەڵام تەماشا ئەکەین، تەنها دووهێز 130 ملیاریان وەرگرتووە، بۆیە تەئکید دەکەمەوە، لایەنی کەم ئەگەر نەتوانین پێوەر دانێین، ئەبێ بڵێین، ئەبێ عەدالەتی هەبێ بۆ جێبەجێ کردنی ئەم ماددەیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستا ئەم فەقەرەیە ئەخەینە دەنگدان، دوو کەس دیفاعی لێ بکات، دوو کەس دژی بێت، 29 بەڕێز لەگەڵ ئەوەیە کە بۆ ئەو سولفەیەی کە ئەدرێتە حیزبەکان پێوەر بێت، کێ لەگەڵدایە وەکو خۆی بمینێت؟، رەجائەن کاك حەمە سعید لە جێگای خۆت مودا‌خەلە مەکە و، بە بێ ئیجازەش قسە مەکە، تەواو، کێ لەگەڵ ئەوەیە وەکو خۆی بمینێت؟، 50 بەڕێز لەگەڵیدایە، بۆیە وەکو خۆی مایەوە، بۆ پێشنیارێکی تر فەرموون.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوو پێشنیاری تر مابوو، پێشنیار دەکەم ئیزافەی بڕگەی یەك بکرێ کە حکومەت بە هیچ شێوەیەك بودجەی، ئەوەی تریش، تەعویز کردنی ئۆپۆزیسیۆن کە بڕاوە، ئەوە چەند بڕگە بوو کە چەند ئەندامێك باسیان کرد.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نیزامیە؟، فەرموو.

بەڕێز ئازاد گۆران محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیارێکی تر هەبوو کە تا کۆتایی ئەمسالْ، ئەگەر قانونی دەعمی ئەحزاب دانەندرێ، ئەوە هیچی تر بودجەی ئەحزاب سەرف نەکرێ، چەندین ئەندامیش پێشنیاریان کرد.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

یەك کەس بوو و جەنابت بووی، یەك پێشنیاری تریش هەبوو کە حکومەت ئیلزام بکات، ئەو پارەی کە داینا نەبڕدرێ بە هیچ شێوەیەك، بەردەوام بێت لەدانان هەتا دێتەوە پەرلەمان، کێ لەگەڵ ئەوەیە کە حکومەت ئیجبار بکرێ لەبەر هەر سەبەبێك نەتوانێ ئەو پارەیە بڕێ، تکایە دەست بەرز بکاتەوە؟، 37

بەڕێز لەگەڵدایە، کێ لەگەڵ ئەوەیە کە وەکو خۆی بمینێ وەکو ماددەکە؟، 43 بەڕێزی لەگەڵە، وەکو خۆی مایەوە، یەك پێشنیاری تر مابوو، ئێستا ، کاك عومەر نیزامیە؟ فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن پـێم وایـە ئـەم داوای دەنگدانـە نـا یاساییە، چـونکە باسـی دوو صـیغەی جیـاواز ناکـەین لـە یـەکتر، تـۆ جەنابت باسی ماددەیەك ئەکەی، باسی پێشنیاریك ئەکەین، مەفرۆزە رەئی دووەم باسی ئەوپێشنیارە نیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەکێد وایە کە لەگەڵدا نییە، کاکە فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەکە وەکو خۆی بمینێتەوە، جیاوازە لەوەی کە پێشنیارێك هەیە، هەیە لەگەڵی نیە و هەیە لەگەڵێتی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

باشـە، دروسـتە، جەماعـەت ئـەو مـاددەی ئـەخیر، کـێ لەگـەڵ پێشـنیارەکە نیـە؟، ئـەوەی ئـەخیر، ئیعـادەی دەکەینـەوە، نـا مـاوە، ماددەیـەك مـابوو رەجائـەن، ئـەویش ئـەوەبوو کـە پـارەی ئـەو سـێ لایەنـە بـڕدراوە، بدرێتەوە لەو جێیە، کێ لەگەڵە؟ فەرموو کاکە.

بەڕێز دڵشاد شهاب حاجی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم وایە تا ئێستا، هۆکاری بڕین و نە بڕین و بە چ پێوەرێك بڕاوە، کێ یـەکلای دەکاتـەوەو بـۆ بڕایـە؟ برادەرانیش پرسیاریان هەیە، پەرلەمانیش پرسیاری هەیە، ئەم مەسەلەیە یەکلایی نەبوویتـەوە، قـەراردان لەسـەر ئـەم مەسـەلەیە کـەوا بۆچـی بـڕاوە، ئینجـا جێگـا کردنـەوەی لـە بودجـەدا، جێگـای قـەرەبوو لـە تەخصیصی 200 ملیاری سالّی ئایندە ئی ئەو سالّەی کـە تێیـداین، لـە گەڕانـەوە بـۆ تـەعویزات بـەرای مـن جێگـای ئـەو ماددەیـە نیـە، هـەتا وەکـو یـەکلایی نەکرێتـەوە، هۆکـاری ئـەم بڕینـە چـین و کـەی پەرلـەمان قەناعەتی بەو هۆکارانە کرد، ئەو کات دەکرێ ئەو مەسەلەیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، گەشە خان فەرموو.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم ماددەیە بە موتلّەقی هاتووە، لە قانونیشدا مەبدەئیك هەیـە، المطلق یجري علی اطلاقـه، ئەمـە باسـی هەموو حیزبەکان ئەکات، یەعنی ئیتر تەحصیل حاصلە، کـە ئێمـە بڕیارمـان لەسـەر ئـەوە داوە پێچـەوانەی

ئەوە نیە کە ئێمە دژی ئەوە بین کە هەر حیزبێك ئەو مینحەی لێ ببڕێت، بە هەموو حیزبەکان، بە موتلەقی هاتووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ئیسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم ماددەیە هاوشێوەیە لەگەڵ هەمان ماددە کە پار ساڵ دەنگمان لەسەر دا،لەسەر گەڕانەوەی نان بڕاوەکان، یەعنی هەمان هاوشێوەیە، لەبەر ئەوە ئەکرێت دەنگی لەسەر بدەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەنگ ئەدەین لەسەری، کاك دڵشاد شەرحی کرد، ئێستاش جەنابتان ڕەئیتان لەسەر دا، ئێستا کێ لەگەڵ ئەو پێشنیارەیە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە، ئەیخەینە دەنگدانەوە، تەواو، لەگەڵ ئەوەی کە ئەڵێ پارەمان بڕاوە و وەرمان نەگرتووە، کێ لەگەڵە؟، ئەیخەمە دەنگدانەوە، سێ ئەندام پەرلەمان، 20 ئەندام پەرلەمان تەلەبیان کردووە، لەبەر چی براوە و لەبەر چی نەبراوە؟، کاك دڵشاد روونی کردەوە، فەرموو.

بەڕێز دڵشاد شهاب حاجی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم وایە، ئێمە پێش ئەوەی ئەو مەسەلەیە بێ، غەدرێك لە ئۆپۆزیسیۆن دەکەین، بەراستی، ئێستا ئەگەر دەنگدان کرا و پەرلەمان دەنگی بۆ نەدا کەوا تەعویز بکرێن، یەعنی ئەم حەقە فەوتا، موسبەقەن ئێمە قەرارمان پێدا کە ئەو حەقە فەوتا، کە گەیشتە ئەسبابی یەکلا نەبووینەوە، بەڵکو ئەسبابەکان لێکۆڵینەوەی لێ دەکرێ و تەعویزەکەش دەکرێ بە پێی ئەو سەبەبانەی کەوا بڕاون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

خۆیان ئەیانەوێت، ئەوە هەموو ئۆپۆزیسۆنە و دانیشتوونە و ئەڵێن بیخەنە دەنگدانەوە، فەرموو خانم.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتیوانی کاك دڵشاد ئەکەم، چونکە ئێمە ئەبێ لەسەر مەعلوماتەوە بزانین بۆ بڕاوە؟، ئەمڕۆش باشترین کاتە کە بەڕێز وەزیری دارایی لێرەیە، بۆمان روون بکاتەوە، چونکە ئەو بەرپرسە لە بڕینی بودجە، بۆ بڕیوەیەتی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەگەر ئەو بەڕێزانە پێشنیارەکەیان سەحب نەکەن، من ئەیخەمە دەنگدان، ڕەجائەن لە جێی خۆتان قسە مەکەن.

بەڕێز بورهان رشید حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ حورمەتێکی زۆر بۆ جەنابت، یەك رەئیم هەیە، کە ئەو پێشنیارانە دەنگی حەقی 35 ئەندام پەرلەمان کە تەمسیلی سێ حیزب دەکەن، بەو شێوەیە بخرێتە دەنگدانەوە و رەفز بکرێ، لەبەر ئەوەی عەدالەت، ویژدان، حەقی شەرعی بەرامبەرەکەت ناخرێتە دەنگدانەوە، من رەئیم وایە وەکو شەخصی خۆم بکرێتە دەنگدانەوە و حەقی یەکێتی و پارتی بێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئی خۆت تۆ داوات کرد کاك بورهان، باشە تۆ سەحبت کرد، باشە سەحبیان کرد و نایخەنە دەنگدانەوە، تەواو، ئێستا گشت ماددەکە بخوێننەوە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الخامسة عشرة:

يخصص مبلغ قدره 200 مليار دينار، لدعم الاحزاب و مشاريع المنظمات غير الحكومية، و يتم الصرف من هذا التخصيص باجراءات مؤقتة من قبل وزارة المالية و الاقتصاد، على ان يتم تسوية المبالغ المستلمة من قبل الاحزاب و المنظمات غير الحكومية في سنة 2010 و التي تستلم في سنة 2011 وفق قانون المنظمات غير الحكومية رقم(1) لسنة 2011 و قانون دعم الاحزاب حال اقراره في البرلمان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، کێ لەگەڵدایە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە، 61 بەڕێز لەگەڵدایە، سوپاس، کێ لەگەڵدا نیە؟، 17 بەڕێز لەگەڵدا نیە، بە زۆرینەی دەنگ پەسند کرا، ئێستا دانیشتنەکەمان کۆتایی پێ دێنین تا سبەی سەعات 11 خواتان لەگەڵ.

فرست احمد عبدالله
سکرتێری پەرلەمانی
کوردستان – عێراق

محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی)
سەرۆکی پەرلەمانی
کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (23)

دووشەممە رێکەوتی 2011/5/23

کاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی دووشەممە رێکەوتی 2011/5/23 پەرلەمانی کوردستان - عێراق بە سەرۆکایەتی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی) سەرۆکی پەرلەمان و, بە ئامادەبوونی بەڕێز فرست أحمد عبدالله سکرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (23)ی خولی سێیەم, ساڵی (2011) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (1)ی ماددە (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموارکراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (23)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کات (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی دووشەممە رێکەوتی 2011/5/23 دا بەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆ کردن و بڕیاردان لەسەر پڕۆژە بودجەی هەرێمی کوردستان، بۆ ساڵی 2011 و یاساکەی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، دانیشتنەکەمان ئەکەینەوە خولی سێیەمی هەڵبژاردن ساڵی دووەم، خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن (23). رۆژی دانیشتن (2011/5/30)، بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (1)ی ماددە (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموار کراوی ساڵی (1992)ی پەرلەمانی کوردستانی عیراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاریدا بەرنامەی کاری

دانیشتنی ژمارە (23)ی ئاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کات (11)ی پێش نیوەڕۆ، ڕۆژی دووشەممە ڕێکەوتی (2011/5/23) بەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆ کردن و بڕیاردان لەسەر پرۆژە بودجەی هەرێمی کوردستان، بۆ ساڵی 2011 و یاساکەی.

داوا لە لیژنەی یاسایی، لیژنەی دارایی دەکەین بۆ سەر مەنەسە فەرموون، بەخێرهاتنی بەرێز کاك (شێخ بایز) وەزیری دارایی ئەکەین، هەروەها بەرێز بریکاری وەزارەت کاك (رشید تاهیر) زۆر زۆر بە خێر بێن. لیژنەی یاسایی، لیژنەی دارایش، مادەی (11) کە لە ئەسلی پرۆژەکە، بوو بە مادەی (12) دەنگمان لەسەری نەدا، تکایە بگەڕێنەوە سەری بۆ ئەوەی کۆتایی پێببینین، پاشان بچنە سەر مادەکانی تر، لیژنەی یاسایی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوای ڕەچاو کردنی ئەو پێشنیارو ڕاوو بۆچوونەی ئەندامانی پەرلەمان کە پێشکەشیان کرد سەبارەت بە مادەی (11)، دارشتنەوەی مادەکە بەم شێوەیەیە:

بەشی چوارەم

(میلاك)

مادەی (12):

یەکەم: وەزارەتی دارایی و ئابووری بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتەکانی تر وردەکاری میلاکی هەرێم بۆ ساڵی (2011) ی دارایی ڕێکدەخات، پەسەندی دەکات لەبەر ڕۆشنایی تێچووی مووچەی پەسەند کراو بۆ هەرێم، کە بەشی هەرێم بە (25) هەزار پلەی وەزیفی لە نوێ دامەزراو بۆ ساڵی 2011 دیاری کردووە.

دووەم: دەبێ وەزارەتەکان وە لایەنانی گرێنەدراو بە وەزارەت ژمارەی پلە وەزیفیەکانی لە نوێ لە میلاکی دەزگاکانی هەرێم بۆ ساڵی 2011 کراونەتەوە، دادپەروەرانە بە گوێرەی ژمارەی دانیشتوان، وە بە پێی یاساو ڕێنمایی ئەنجومەنی وەزیران بەسەر پارێزگاو یەکەکانی ئیداریدا دابەش بکەن، تا ئەو کاتەی یاسای ئەنجومەنی گشتی ڕاژە لە هەرێم دەردەچێت، وە کاری پێدەکرێت لەگەڵ پێدانی تایبەتمەندی بۆ منالی شەهیدان ، وە شەهیدی ئەنفالکراو.

سێیەم: وەزارەتەکان وە لایەنانی پەیوەست نین بە وەزارەت پابەند دەبن بەوەی خشتە بدەنە وەزارەتی دارایی و ئابووری کە بریتی بێت لە ژمارەی فەرمانبەران و، ناونیشان و، پلەی وەزیفیان، ئەوانەی کە لە سالی

2011دا، بە گوێرەی ئەو ڕێژانەی پێشتر ئاماژەیان پێکرا دادەمەزرێن لەگەل فەرمانەکانی تایبەت بە دامەزراندن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو بە عەرەبیش بخوێنەوە.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

الفصل الرابع

الملاكات

المادة الثانية عشرة:

أولا: تتولى وزارة المالية والاقتصاد بالتنسيق مع الوزارات الآخرى إعداد مفردات ملاكات الاقليم للسنة المالية 2011 والمصادق عليها في ضوء كلف الرواتب المصدقة للإقليم والذي حدد حصته البالغ 25 ألف درجة وظيفية مستحدثة لسنة 2011.

ثانيا: على الوزارات والجهات غير المرتبطة بوزارة توزيع عدد الدرجات الوظيفية المستحدثة ضمن ملاك مؤسسات الاقليم لسنة 2011 بالعدالة على المحافظات و الوحدات الادارية وفق عدد سكانها، وحسب الضوابط والتعليمات الصادرة من قِبل مجلس الوزراء لحين صدور قانون مجلس الخدمة العامة للإقليم ونفاذه، مع اعطاء الاولوية لأولاد الشهداء و المؤنفلين.

ثالثا: تلتزم الوزارات والجهات غير المرتبطة بوزارة بتزويد وزارة المالية والاقتصاد بالجداول التي تتضمن عدد الموظفين وأسمائهم وعناوينهم ودرجاتهم الوظيفية للذين يتم تعيينهم في سنة 2011 وفق النسب المشار إليها اعلاه مع الأوامر الخاصة باالتعيين.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی ڕاتان فەرموو.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە دەرەنجامی گفتوگۆی ئەندامە بەڕێزەکان لیژنەی یاسایی گەیشتە ئەو سیغەیە ئێمە دەقاو دەق لەگەڵیانداین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی لیژنەی دارایی هەندێك مواداخەلەی ئەندامە بەڕێزەکان هەبوو، ئنجا راتان بۆ ڕوون کردنەوەیان تکایە، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە ئەو مواخەلانە، ئەو پێشنیارانە کە ئێستا لە دانیشتنەکانی پێشوو لە لایەن ئەندامانی پەرلەمان پێشکەش کرا بە نەزەر ئیعتیبارمان وەرگرت وە داخلی ئەو مادەمان کرد کە تازە خوێندمانەوە، بەلأم هەندێك پێشنیار هەیە ماوە لە مادەکانی کۆتاییدا ئیزافەمان کردووە وە مادەکانیش ئامادە کرایە، بەلأم دوایی دەتوانین قسەی لەسەر بکەین، ئێستا ئەگەر جەنابتان ئەمر بفەرمون ئەوانە یان بیخوێنمەوە ، یان ئەو مادەیە بدرێتە دەنگدان هەتا پەسەندی بکەین، یانیش ئەو پێشنیارە کە تقدیم کرایە، کە کردوومانە مادەی تایبەت ئەوە نووسیتمان بیخوێنمەوەو، ئەمری جەنابتانە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پێشنیارەکان ، مواخەلەکانی ئەندامان، هەندێك ئەوە بوو کە گرنگی بە ناوچەی گەرمیان بدرێت، هەندێك ئەوە بوو کە لە میلاکی وەزارەتی دارایی کەم بکرێتەوەو بخرێتە سەر میلاکی پەروەردە، تەندروستی، ناوخۆ، لە جەدوەلی ملحق، هەندێك مواخەلە ئەوە بوون کە برادەرانی مەسیحی، ئێزیدی، تورکمان رەچاو بکرێن، هەندێك مداخەلە ئەوەبوو کە رێژەی ئافرەت رەچاو بکرێت، مواخەلە حیساب بۆ راگەیاندن، کۆمەڵناسی، دەروونناسی بکرێت، مواخەلەی تر هەبوو چەند بەرێزێك کە بە پێی ئیختیساس بێت و رەچاو بکرێت، مواخەلە هەبوو کە رێژەی سوکانی لە ناوچەکان و عەدالە رەچاو بکرێت، هەروەها مواخەلە هەبوو کە رێژەی1000کەس بۆ توێژەری کۆمەلأیەتی زیاد بکرێت، عەدالەت لە دامەزراندن هەبێت بۆ پێکهاتەکان، کەس و کاری شەهیدان حیسابی بۆ بکرێت، دەرچوانی پەروەردە لە بواری پەروەردە دابمەزرێن، ئیعادەی نەزەر(چاو پێخشاندنەوە) بەو بکرێت، حیساب بۆ ئەوانەی کە بە گرێبەست دامەزراون بە نەزەر ئیعتیبار وەربگیرێت، حکومەت ئەو دامەزراوانەی کە دایانیمەزراندووە کە پێش ئەو 25هەزار میلاکە جەنابی وەزیریش ئەو روون کردنەوەیە بدات ئەوە چیان بەسەر دێت. ئەم بۆچوونانە کە تقریبەن هی ئەو بەرێزانە بوو ئەمەوێت روونکردنەوەیەکی ئێوەی یاسایی کە ئەمانە بە چ شێوەیەك تەعاملی لەگەڵ بکرێت، فەرموو ناسك خان.

بەڕێز ناسك تۆفیق عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەدەر لە پێشنیارەکانی کە بەرێزت ریزت کرد ئێمە ئەسڵەن تەئجیل کردنی ئەم مادەیە بۆ تێکەڵ بوونی ئەو سەلأحیەتە بوو، کە وتمان باسی لە 25 هەزارەکە دەکرێت کە لەوێوە فەرز دەکرێت بەسەرماندا ئێستا کە دەڵێی بەشی هەرێم 25هەزارە، هەر هەمان ئەوەی پێشوو دەردەکەوێتەوە کە ئەسڵەن تەئجیل کردنەکە بۆ ئەوە بوو بۆ رێکخستنی ئەو تێکەڵ بوونی سەلاحیەتە بوو، ئێستا ئەیخوێنیتەوە ئەڵێی بەشی هەرێم 25هەزار، هەر دەردەکەوێت کە لە وێوە فەرز کراوە بەسەرماندا سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هەمان تێبینیم هەیە کە دەڵێ (حدد حصه إقليم) دەبێ ئەوە لابچێ بەراستی هەم لە کوردیەکە هەم لە عەرەبیەکە، لەبەر ئەوەی دیسان دەگەڕێینەوە (حدد) لە لایەن کێ بەراستی دیسان تەفسیری ئەوە دەکرێ لە لایەن حکومەتی ئیتیحادیەوە، بۆیە بە قەناعەتی من (حدد) هکە، ئەوە بەس تەنها (حدد) بنووسرێ نەوەك بڵێ (حصة الإقليم) لە (25)هکە، بە گوێرەی فلاّن شت تحديد كراوه زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پێشنیارێکم لە بیر چووە ئەویش بۆ پێشنیارێك هات چەند بەڕێزێك قسەیان لەسەر کرد، ئەو ئاوارانەی کە لە ئێران و تورکیا گەڕاونەتەوە حیساب بۆ ئەوانیش بکرێت، ئەمە کۆی پێشنیارەکانە ئێستا لیژنەی یاسایی، لیژنەی دارایی بە چ شێوازێك تەعامول لەگەڵ ئەو بابەتانە دەکەن، ئەگەر وەلاّممان بدەنەوە، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەشێکی ئەو پێشنیارانە لە مادەی یەکەم ئەوەی کاك شێروان باسی کرد، ئەمە چاکمان کردیتەوە کە سیاغەکەمان کردەوە تەحدیدەکە نەمایە، واتە دووبارە سیاغەکەی دەخوێنمەوە (تتولى وزارة المالية والاقتصاد بالتنسيق مع الوزارات الآخرى إعداد مفردات ملاكات مؤسسات الإقليم للسنة المالية 2011 المصادق عليها في ضوء كلف الرواتب المصدقة للإقليم البالغ 25 ألف درجة وظيفية لسنة 2011)، واتە تەحدیەکە نەمایە. دوو بە نیسبەت عەدالەت لە فەقەرەی دووەم عەدالەتمان ئیزافە کردیە، واتە دابەش کردن، دامەزراندن بە عەدالەت و دادپەروەرانە دابەش دەکەین لەسەر هەموو پارێزگاکان، لەسەر هەموو چین و تووێژەکان، لەسەر هەموو نەتەوەکان، وە هەر یەکە ئیداریەکانیش، بە گوێرەی ژمارەی دانیشتوان، واتە بۆ نموونە با نموونەیەك بێنین ناحیەی عینکاوە، ناحیەی عینکاوە: زۆربەی زۆریان مەسیحینە واتە دامەزراندن ئەگەر لەوێ پێشکەش کرا ئەو فۆرمانە تەوزیع کرا یان قەرار دەرچوو بە دامەزراندنی خەڵك لە ناحیەی عەنکاوە، رێژەیان 80٪ خەڵکی عەنکاوە مەسیحینە واتە ئەو نسبەیە لەوێ بەو نسبەیە بە گوێرەی کە دەڵێن عدد سکانها لەوێ دامەزراندن بەو شێوەیە دەبێت، واتە عەدالەتەکە تەحقیق دەبی لە هەموو لایەنێك، بە نسبەت منداڵانی شەهیدو ئەنفالکراوەکان ئەویش ئیزافەمان کردووە لە ئەخیری جوملەی فەقەرەی دووەم (مع إعطاء الاولوية لأولاد الشهداء والمأنفلين)، زەوابتی تەعلیماتیش کە دەردەچێ لە ئەنجومەنی وەزیران ، کە دەرچووە ئیشارەتی بۆ ئەوانە دایە مەنتیقەی گەرمیان تەحدیدەن تەحدید

کرایە، دوایی مادەکی ئیزافیمان هەیە کە بـەو شـێوەیەیە(ینقـل الملاکـات الفائضـة في وزارة المالیـة والاقتصـاد البالغة أربعة آلاف درجة وظیفیة ویخصص لملاکات وزارات التربیة والصحة والداخلیة والمناطق المتنازعة).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

راتان بە نیسبەی کە ئەو خوشك و برایانە داوایان کرد بۆ ڕێژەی ئافرەت بۆ مەسیحیەکان، بۆ تورکمانەکان، بۆ برا ئێزیدیەکان.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کە گوتمان دادپەروانە، عەدالەت واتە هەمووی دەگرێتەوە، بێ جیاوازی لە رەگەزو چین و توێژو دیانـەت و تەوائیف.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، پەیام خان، فەرموو.

بەڕێز پەیام أحمد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئێمە باسی گەرمیانمان کرد ئەوە نیە یەکێك لە شروتەکانی تـەعین بـوون ئـەبێ فـۆرمی خۆراکـت تـۆ سلێمانی، یان هەولێر، یـان دهـۆك بێـت، بـەلاّم ناوچـەی گـەرمیان زۆربـەی زۆریـان فـۆرمی بایـەعیان نـەقل کردۆتـەوە بـۆ خانـەقین، کەواتـە لەسـەر دیالەیـە، لێـرەدا ناوچـەی گـەرمیان 70٪ی فـۆرمی بایەعیەکـەیان لەسەر دیالەیە، لێرەدا ئێمە وتمان حەلێکیان بۆ دانێن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، کاك عەونی وەلاّمت بۆ ئەمە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کە گوتمان مادەکی ترمان داناوە مادەکی سەربەخۆیە بە وازحی ئیشارەتمان پێدایە (المنـاطق المتنـازع علیهـا) دووبارە دەیخوێنمەوە (ینقل الملاکات الفائضـة في وزارة المالیـة والاقتصـاد البالغـة أربعـة آلاف درجـة وظیفیـة ویخصـص لملاکـات وزارات التربیـة والصـحة والداخلیـة والمنـاطق المتنـازع علیهـا)و، هـەروەها لـە بڕیـاری ئەنجومەنی وەزیرانی ژمارە 3136 کە لە 2011/3/17 دەرچوە، بـە وازحـی لـە برگـەی یەکـەم ئیشارەت دەدا بە ئیدارەی گەرمیان، واتە ئەو پێشنیارانە هەموو چارەسەر کرایـە، چ لـە یاسـای بودجـە چ لـە بڕیـاری ئەنجومەنی وەزیراندا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

گەشە خان فەرموو.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە باسمان لە عەدالەت کرد کاك عەونی، بەڕێزیت ئەفەرموێت، کە لە نێوان پێکهاتەکان یاخود بە پێی ڕێژەی دانیشتوان، بەڵام باس لەوە ناکات کە لە نێوان هەردوو ڕەگەزی نێرو مێ، ئەو عەدالەتیە پەیرەو بکرێت واتە یەکسانی جێندەری.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عەونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کەلیمەی عەدالەت کە لە قانونەکە هات بە موتلەقی دێت (المطلق يجري على إطلاقها) دوێنێ گەشە خانیش خۆی ئیشارەتی بەوەی دا واتە هەمووی دەگرێتەوە، ڕەگەز هیچ فەرق و جیاوازی نیە، چ بەینی مێینەو، چ نێرینە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شێرزاد عبدالحافظ شریف فەرموو.

بەڕێز شێرزاد عبدالحافظ شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کاك عەونی باسی ئەو بڕیارەی ئەنجومەنی وەزیرانی کرد، ئەکرێت تکایە بەس ئەوەمان پێبلێ کە لەسەر گەرمیان چی ئەڵێت، تۆ وتت باسی گەرمیان ئەکات، باسی گەرمیان چی ئەکات؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کوێستان خان، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێموایە ئەو پێشنیارانەی ئەندامانی پەرلەمان زۆری لە ناو ئەو سیاغەدا جێی نەبۆتەوە، بۆ نموونە ئەوەی کە 5000 هکەی وەزارەتی دارایی زۆرەو بەش کرێتەوە بۆ نموونە تۆێژەری کۆمەلایەتی 2000 دەرچوویان هەیەو تەنها یەکێکیان لە حسەکە بۆ دانەندراوە، ئەمانە ئەگەر جێش نابێتەوە ئێمە بە تەوسیە بیدەین بە حکومەت بۆ ئەوەی دواتر لە تەوزیع کردنەکەدا وەك تەعلیمات جێبەجێی بکات، چونکە ئەوانە پێشنیاری گرنگن سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەست خۆش بلفعل دەبێ بگاتە حکومەت بە رێگایەکی تر، چونکە هەموو شتێك لە ناو یاساکە جێی نابێتەوە، عزیمە خان فەرموو.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێز ئەو گەنجانەی کە لە ناوچە دابڕاوەکانن لە کەرکووك و دوبزو ئەو شوێنانە، با بڵێین سلفەی زەواج و دامەزراندن، ئایا شمولی ئەوانە دەکات؟ زۆر پرسیاری ئەوە دەکرێت، چونکە بە پێی ئەوەی گەرمیان بێت، ئیدارەی گەرمیان بێت شمولی ئەوێ ناکات، بەڵام ئەوان پرسیار دەکەن دەڵێن ئێمە دامەزراندنمان لە کوردستان بووە، سەر بە هەرێمین، بەڵام ئایا ئەو جوابە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئامینە زکری فەرموو.

بەڕێز ئامینە زکری سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەختێ بەندەکێ یێ یاسایدا بەحسێ هەندێ دکەت کو تەوزیعا ڤان میلاکاتا لسەر ئاکنجیا بیت بشێوەکێ عەدالەت و دادپەروەرانە بوچی نافێ وێ مەنتەقەکی خاس ئینی، وەختێ بەحسێ گەرمیان تو بینی بەحسی شێخانژی دڤێت بینی چونکی ئەوژی هەر سەر ب ناوچێ دابڕانە، مەسەلەن ئوسا دێ ئێزیدی یێ سەر مەنتەقا وان ڤەیە، یەعنی دوێ حالەتیدا وەهە نابی، ب دیتنا من نا چێبیتن ئەم دەسنیشانا مەنتیقەکێ بکەن، چونکی یا وازحە یا ڤێتە کو ل رێژا ئاکنجیێت هەر مەنتیقەکێ دهێتە دابەش کرن، ئەڤە یەعنی یا پێدڤی دگەهینیتن ئەگەرنا هەر مەنتەقەك ئەم خۆ زیاد بکەین وێ گافێ شێخان دێتە وێگافێ دێ گەلەك مەنتیقە ژی دێنە تێدا کو بەراستی ئەز نە دگەل هەندێمە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەس شوێنەکەی کێشەدارەکان زەروەرە، چونکە دەرەوەی ئیقلیمە بە پێی قانون کە ئیزافە کرا، کاك عمر صدیق هەورامی فەرموو.

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان لە لیژنەی یاسایی و دارایی، دیارە کۆمەڵێك پێشنیاریان وەرگرتووە، باسیان لەوە کرد چەند مادەیەك دواتر ئیزافە دەکەین، من پێشنیار دەکەم هەر لێرەوە وەربگیرێ بۆ؟ لەبەر ئەوەی لێرە باسی میلاك دەکات، وە ئەو مادانەی کە ئێوە ئیزافەشی دەکەن هەر بۆ میلاکاتە لەبەر ئەوە پێویست ناکات بروانە حوکمە کۆتاییەکان، لێرە ئەتوانن هەر وەك چۆن لە مادەکە هاتووە، مادەی (12) نووسراوە بڕگەی (یەکەم، دووەم، سێیەم) ئەو مادانەی کە ئێوە پێشنیاری دەکەن بۆ زیاد بوون، لەوێ بە بڕگە زیادی بکەن

نەك لە حوكمە كۆتاييەكان زيادى بكەن، بۆ مەبەستى چى بەمەبەستى ئەوەى هەم لە ڕووى زنجيرە، هەم لەرووى ناوەڕۆكيشەوە ئەم مادەو بڕگانە پێكەوە وابەستەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان:

عبدالسلام مصطفى صديق فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى صديق:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

ئەگەر ئێمە ئەو مەزوعەى عەدالەت زۆربەى زۆرى ئەو پێشنيارو باسانە كە كرا، من لاى خۆم بە يەك پێشنيار وابزانم حەلم كرديە، بە تەسەورى خۆم كە ئەڵێت (بالعدالة) ئيزافە بكەم (من حيث الجنس، والإنتماء القومي أو الديني، و سكان المنطقة، أو إحتياجاتها) واتە بە دادپەروەرى لە رووى رەگەزو نەتەوەو ئايين و دانيشتوانى ناوچەو پێويستيەكانى، تەسەور دەكەم هەموو ئەو تەفاسيلانە بەم نەسە.

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان:

ئەتوانى بە تەوصيەوە وەك كوێستان خان فەرمووى بنێرى بۆ حكومەت، چونكە ناكرێ لە ناو قانون تۆ شتێكى وا دابنێى ئيحساى دەقيقت لەبەر دەست نيە، نازانيت چەند نێرت هەيە؟ چەند، ئافرەتت هەيە؟ مشكيلەيە، كاك إسماعيل فەرموو.

بەڕێز اسماعيل سعيد گەڵاڵى:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

ئەهداف لە تەوزيف كردندا يەكەم جار ئيعتيماد دەكرێتە سەر پێداويستى وەزارەتەكان، دوايى ئيعتيماد دەكرێتە سەر چارەسەر كردنى بەتاڵە، ئێمە ئەوەندە شەرت و شروت بۆ حكومەت دانێين يەعنى مەحكومى دەكەين بە كۆمەڵە شت كە بەراستى دواجار ئەهدافى خۆى ناپێكێ تەوزيفەكە.

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان:

كاك دڵشاد شهاب فەرموو.

بەڕێز دڵشاد شهاب حاجى:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

نيوەى قسەكانى من براى بەڕێزم كاك اسماعيل كردى كە من دەسخۆشى لێدەكەم، تەكميلەكەشى بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان تا ئێستا لە كوردستان كەس نە لەسەر جنس، نە لەسەر قەوميەت، نە لەسەر دين، مەحروم نەكرايە لە تەعين يەعنى يەكێك نەچووە فۆرمى تەعين بباو بڵێ كاكە لەبەر ئەوەى ئەتۆ موسڵمانى نابێ تەعين ببى، يان تۆ قەوميكى ترى نابێ تەعين ببى، يان تۆ ئافرەتى، يان تۆ پياوى، بۆيە ئەمانە هەتا لە فۆرمەكەش، ئەو فۆرمەى كە دابەش دەكرێت نە قەوميەتى تێدايە، نە ئايينى تێدايە، نە هيچێك لەم مەسەلانەى تێدايە ئيختيساسى تێدايە، لەگەل زەرورەتى ئەم ئيحتياجە هەر ئەوەيە سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس شەونم خان، فەرموو.

بەڕێز شەونم محمد غریب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاس سەرۆکی پەرلەمان قسەکانی من کرا، نامەوێ دووبارەی کەمەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

عبدالرحمن حسین ابابکر فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن حسین ابابکر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئیشارەتی بەوە نەدا کە ئەو عەقدانەی لە لای حکومەتن، ئەو عەقدانەش ئەگەر جێگایەکیان بۆ بکرێتەوە یەعنی ئەوەش زۆر مهیمە کە ئەو عەقدانە لە بیر نەکرێن ئەوەی لەلای حکومەت دامەزراون، وە ئەوانەی لەسەر وەزارەتی سناعەش 320 دابوونێ کە ئەوانیش زیاد بوون پێویستی پێیان نەبوو، ئەوانیش برگەیەکی جێیەکی بۆ ببیننەوە، دوای ئەوەش منیش هەروەها تەئکید دەکەم ئێمە ئەو هەموو شروتانە لەسەر وەزارەتەکان، یەعنی تەرکیز بکەین لەسەریان کە ئەوە لەوانەیە بۆ خۆیان نەتوانن ئیشێکی ئاوا بکەن، ڕێك و پێك خۆیان بۆ خۆیان ئیش ڕێك بخەن و دوایی کە ئێمە سەیر بکەین بە عەدالەت بێت زۆر باشە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس کاك کاردۆ فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نسبەت هەموو هاوولاتیەك دەرفەتی یەکسانی بۆ بڕەخسێ بە پێی ئەو پێوەرانەی کە دادەنرێ ئەمە یەکیان، پشتیوانی بۆچوونەکەی کاك دلشاد دەکەم لەسەر ئەوەی لە کوردستان ئەم ڕەچاو کردنە نیە کە پەیوەندبێ، بەس تەنها ڕەچاو کردنی سیاسی هەیە، حەقە ئەمە لە تەوسیاتەکان بنووسرێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو بورهان.

بەڕێز برهان رشید حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی هەیە ئێمە دیقەتمان داوە ئەو میلاکانەی بۆ وەزارەتەکان دیاری کراوە کە چەند کەس میلاك تەعینیان کەن، هەندێ وەزارەت هەندێ کەسی بۆ دانراوە ئەو عەدەدەی پێویست نیە، هەندێ وەزارەتیش پێویستیەتی زۆر کەمی بۆ دانراوە، ئەوە پێویستی بە چاو پیاخشاندنەوە هەیە یەکەم. دووەم لەگەل

ئەوەدا نیم بە تەوسیە دابنرێ لەبەر ئەوەی ئەگەر هەر شتێ بخرێتە بابی تەوسیەوە لە رووی قانونیەوە تەوسیە مولزەم نیە بۆ هیچ تەرەفێك کە بەسەریا قەرارەکە دەردەکەی. سێیەمیش من بە هەمان شێوەی ئەو دوو بەرێزە تەئیدی قسەکانی کاك دڵشاد دەکەم، بەڵام لە کوردستاندا نە جیاکاری مەزهەبی، نە جنس، نە قەومی هەیە بۆ تەعینات، جیاکاری سیاسی هەیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نا نا شتی وا نیە، دانیشە، سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە داوای لێبوردنەوە هیچی ئەو خاڵانە خاڵی نیزامی نەبوون، چونکە هەمووی پێشکەش کردنی پێشنیار بوو، ئیزافە کردنی قسەکردن بوو، تەعلیق بوو، لەبەر ئەوە من داوا لە جەنابت دەکەم پەیرەوی پەیرەوی ناوخۆ بکەیت و زۆر، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەزانم چۆن بوو بەس ویستم بۆ بەڕێزان روون بێتەوە کە چۆن ئەو بۆچوونانەی کە هاتوونە ئێرە کە چەند بەڕێزێك زۆر بە زانا بوونەوە ئیشارەتیان پێدا کە ئەوە بابی تەوسیاتە نەك لە ناو قانون جێی دەبێتەوە، بۆ دڵنیایی ئێوەی بەڕێز من ئەو مەجالەم، ئەو دەرفەتەم پێتاندا، پێشنیارێکیش هاتووە ئەڵێ ئەو شوێنە کێشەدارەکان میزانیەیان لەسەر ئێرە نیە، چۆن تەعین بن؟، پێشتریش کردوومانە لێرە تەعین بوونە، تەنسیب کراونەتەوە شوێنی خۆیان، نابێت لەوەی لەوێیە بێت، لێرە تەعین بێت، لە شوێنەکەی خۆی لە دووز، لە خانەقین، لە سنجار، لە مەندەلی، لە کەرکوك، لە دوبز، لەو ناوە تەعین دەبێت، لێرە تەنسیبی دەکەین ئەچێ لەوێ ئیشەکەی خۆی دەکا، زۆر تەبیعیشە، مەجموعەیەك زۆرمان هەیە، ئێستا ئاخیر سیاغەتان لیژنەی یاسایی بخوێنن ئەیدەینە دەنگدان، زۆر سوپاس، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێستا پاش ئەوەی کە ئەو پێشنیارە.

الفصل الرابع

(الملاكات)

المادة الثانية عشرة:

أولا: تتولى وزارة المالية والاقتصاد بالتنسيق مع وزارة أخرى إعداد مفردات ملاكات مؤسسات الإقليم للسنة المالية 2011 والمصادق عليها في ضوء كلف الرواتب المصدقة للإقليم والبالغ 25000 درجة وظيفية لسنة 2011.

ثانيا: على الوزارات و الجهات غير مرتبطة بوزارة، توزيع عدد الدرجات الوظيفية المستحدثة ضمن مؤسسات ملاك الاقليم لسنة 2011 بالعدالة، على المحافظات والوحدات الادارية وفقا لعدد سكانها وحسب الضوابط والتعليمات الصادرة من مجلس الوزراء لحين صدور قانون مجلس الخدمة العامة للاقليم و نفاذه مع إعطاء الأولوية لأولاد الشهداء و المأنفلين.

ثالثا: تلتزم الوزارات والجهات غير مرتبطة بوزارة، تزويد وزارة المالية والاقتصاد بالجدوال التي تتضمن عدد الموظفين وأسمائهم وعناوينهم ودرجاتهم الوظيفية الذين يتم تعيينهم في سنة 2011 وفق النسب المشار اليها اعلاه مع الاوامر الخاصة بالتعيين.

رابعا:

ينقل الملاكات الفائضة الى وزارة المالية والاقتصاد والبالغة أربعة آلاف درجة وظيفية ويخصص للاكات وزارات التربية والصحة والداخلية والمناطق المتنازع عليها.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کێ لەگەلە تکایە دەست بەرزو بکاتەوە؟، زۆر سوپاس، کێ لەگەل دانیە؟، بە کۆی دەنگ پەسەند کرا. زۆر سوپاس بۆ هەمووتان، ئێستا بچۆ سەر مادەی (15) لە ئەسلی پرۆژەکە کە دەکاتە مادەی (16) فەرموو. فەرموو کوێستان خان.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو پێشنیارانە بە تەوسیات دەنێردرێت؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوانە هەمووی لامانە کە هاتینە سەر پێشنیارەکان هەمووی دەرج دەکرێ یەك یەك دەیانخوێنینەوە ئەوجا ئیحالەی حکومەت دەکرێ.

بەڕێزد. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مادەی پازدەم لە ئەسلی پرۆژەکە کە دەکاتە مادەی شازدەم:

یەکەم: وەزارەتی دارایی و ئابووری پابەند دەبێت بە دابین کردنی بڕە پارە بۆ بەردەوام بوون لە:

1_ دابین کردنی قەرزی خانووبەرە بۆ هاوولاتیان لە پارێزگاکان و قەزاو ناحیە و گوندەکاندا ، بە پێی ڕێنمایی و ڕێسای ڕەچاو کراوو پالپشتی کردنی حیسابەکەی لە کاتی پێویستدا.

2_ پشتیوانی کردن لە پرۆژەکانی کەرتی کشتوکال لە ڕێی بانکی کشتوکاڵەوە.

3_ پشتیوانی کردن لە پرۆژەکانی بانکی پیشەسازی.

دووەم: وەزارەتی دارایی و ئابووری پابەند دەبێت بە پارەدان بە سندوقی نیشتەجێ بە بڕی (150) ملیار دینار لە پال ئەوەی پێشینە بۆ ئەو پرۆژانەی نیشتەجێ بوون بدرێت کە لە ناحیەو گوندەکاندا دەیانگرێتەوە.

سێیەم: تەرخان کردنی بڕی (25) ملیار دینار بۆ پشتیوانی کردن لە سندوقی قەرزی بچووك و پرۆژەی دۆزینەوەی هەلی کار بۆ لاوان کە لە ساڵی (2010)دا لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستان پەسند کرا.

چوارەم: قەرزی هاوسەرگیری کە لە یاسای پێشینەی هاوسەرگیری هەرێمی کوردستان ژمارە (17)ی ساڵی (2010) هاتووە بە بڕی (2,500000) دینار دیاری دەکرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو بە عەرەبیش ، کاك خورشید لەسەرەوە بیخوێنەوە، مایکەکە پێبکە، فەرموو.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة السادسة عشرة:

أولا : تلتزم وزارة المالية والاقتصاد بتأمين المبالغ للاستمرار في:

1_ تأمين القرض العقاري للمواطنين في المحافظات و الاقضية و النواحي والقرى وحسب التعليمات و الضوابط المرعية و تعزيز حسابه عند الحاجة.

2_ دعم مشاريع القطاع الزراعي عن طريق المصرف الزراعي.

3_ دعم مشاريع المصرف الصناعي.

ثانيا: تلتزم وزارة المالية والاقتصاد بتمويل صندوق الاسكان بمبلغ (150) مليار دينار، مع إعطاء الاولوية للمشاريع السكنية المشمولة في النواحي والقرى.

ثالثا: تخصيص مبلغ قدره(25000) مليار دينار لدعم صندوق القروض الصغيرة، ومشروع ايجاد فرص العمل للشباب المصادق عليه من قبل مجلس وزراء اقليم كوردستان في سنة(2010).

رابعا: يحدد سلفة الزواج الواردة في قانون سلفة الزواج لاقليم كوردستان ـ العراق رقم (17) لسنة (2010) بمبلغ (2,500000) دينار.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی راتان لەسەر، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە سەبارەت بە مادەی (15) ی ئەسلی پرۆژەکە کە ژمارەکەی بوو بە مادە (16) تەنها لە بڕگەی (أولا) لە یەکەم ئیزافەکمان هەیە لە ئەخیری جوملەکە بەو شێوەیە (مع إعفاء المقترض من شرط التأمين على

الحياة) هۆیەکەشی ئەوەیە ئەمە لە مادەی (3)، تێبینیمان لەسەر مادەی (15) لە ئەسلی پرۆژەکە کە ژمارەکەی بووە بە (16) لە برگەی (أولا) یەکەم (یەك) لە ئەخیری جوملەکە برگەکە ئەوەمان ئیزافە کردیە (مع إعفاء المقترض بشرط التأمين على الحياة) چونکە لە مادە (3) لە قانونی بودجە دەنگ لەسەر ئەوە درا کەوا (التأمين على الحياة) نەمینێ بۆ ئەو کەسانەی قەرزی عەقاری وەردەگرن، سەبارەت بە بڕگەی سێیەم، صیاغەکەیمان بەو شێوەی دارشتۆتەوە، (تخصيص مبلغ قدره 25 مليارديناً لدعم صندوق القروض الصغيرة ومشروع ايجاد فرص العمل للشباب المصادق عليه من قبل مجلس وزراء اقليم كوردستان في سنة 2010، وفقاً لقانون دعم المشاريع الصغيرة للشاباب في أقليم كوردستان – العراق، رقم (2) لسنة 2011) واتە ئەو دێڕەی ئەخیر ئیزافە کرا، لەسەر فەقەرەکە، وە سەبارەت بە فەقەرەی چوارەم، پێنشیار دەکەین ئەو فەقەرەیە نەمێنێتەوە، ئیلغا بکرێت، چونکە بڕی سولفەکە لە ماددەی سێیەم تەحدید کراوە، بە (5) ملیۆن دینار، بۆیە پێویست ناکات بمێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز جەنابی وەزیر تکایە ڕەئیتان، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تالەبانی(وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە پشتگیری ماددەکە دەکەین، وەکو ئەوەی کە جەنابی کاك عونی خوێندیەوە، ئەو (150) یە لە ئەصڵدا ئێمە 149مان داناوە، ئەوە تەعدیل بکرێت بە 149، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەوەی کە دەیەوێت موداخەلە بکات، دەست بەرز بکاتەوە، تا ناوتان بنووسم، ئەم بەڕێزانە دەیانەوێت قسە بکەن لەسەر ئەم ماددەیە(نیشتمان مرشد، دلێر محمود، محمد شارەزووری، لانە چەلەبی، گۆران ئازاد، قادر حسن، فازڵ بەشارەتی، ناسك تۆفیق، کوێستان محمد، کاردۆ محمد، برهان رشید، اسماعیل گەڵاڵی، بەشیر خەلیل، دڵشاد شهاب، سالم تۆما، ئارام قادر، شێردڵ تەحسین، احمد وەرتی، حمە سەعید حمە علی، بەفرین حسین، بیلال سلیمان، گوڵیزار قادر، خلیل عوسمان، ئاسۆ کریم، پەروین عبدالرحمن، ڤیان عبدالرحیم، صباح بەرزنجی، صباح بیت الله، پەیام احمد، اسماعیل محمود، بەیان احمد، ژیان عمر، سمیرە عبدالله، شلێر محمد نجیب، شڤان احمد، سیوەیل عوسمان، سەرهەنگ فەرەج، عبدالله مەلا نوری، عزیمه نجم الدین)پێش ئەوەی بچینە سەر ناوەکان، لیژنەی یاسایی ڕوونکردنەوەیان هەیە، فەرموو.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی 15 لە ئەصڵی پرۆژەکە کە دەبێتە ماددەی 16، برگەکانی هەمووی پێشتر دەنگمان بۆی داوە، بڕە پارەمان بۆ تەرخانکردووە، قەرزی عەقاریمان زیاد کرد، پرۆژەکانی کشتوکاڵ وپیشەسازیی هەمووی دەنگمان بۆ داوە لەماددەی سێیەم، تەنها برگەی یەکەم، تایبەتە بە پابەند بوونی وەزیری دارایی، ئیلزامی

وەزارەتـی دارایـی دەکـەین، کـە پارەکـەیان بـۆ تـەرخان بکـات، ئـەوە سـەبارەت بـە بڕگـەی یەکـەم، بڕگـەی چوارەمیش کە ئیشارەتمان پێدا ئیلغا بکرێت، لەبەر ئەوەی ئێمە سولفەی زەواجمان زیـاد کـردو دەنگیشـمان بۆ داوە، لە مـاددەی سێیەم پەسـەند کـرا، تـەنها ئـەو ڕوونکردنەوەیـەمان هـەبوو لـە لیژنـەی یاسـایی، واتـە ماددەکە تایبەتە بە ئیلزامی وەزارەتی دارایی، بۆ تەرخانکردنی بڕە پارە بـۆ جێبـەجێکردنی ئـەو بڕگانـەی کە لە ماددەی سێیەم پەسەندمان کردووە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز نیشتمان مرشد، فەرموو

بەڕێز نیشتمان مرشد صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشـتیوانی لـە ڕاپـۆرتی لیژنـەی یاسـایی دەکـەم، پشـتیوانیش لـە پرۆژەکـانی کـەرتی صـناعەو کشـتوکاڵ دەکـەم، کـەرتی سـیاحەش کەرتێکـە زۆر گرنگـە، پێویسـتە گرنگـی زۆری پێبـدرێت، هـەموومان دەزانـین وڵاتەکـەی ئێمـە، وڵاتێکـی سـیاحیە، زۆر لەخـەڵکانی دەوروبـەریش ڕووی تێدەکـەن، بۆیـە مـن داواکـارم هەرچەندە گرنگی پێبدرێت، ئەوە وڵاتەکەمان لەڕووی ئابووریەوە بەرەو پێش دەچـێت، یـەك لەوانـەی کـە من پێشنیاری دەکەم، پشتیوانی لە پرۆژەکانی گەشتوگوزار دەکەم، لەڕووی دامەزراندنی بانقێکی سیاحیەوە کە بتوانێ قەرز بدات بە هاووڵاتیان بۆ ئەوەی بتوانن پـرۆژەی سیاحی لەسـەر دروست بکـەن، لەسـەر ئـەو زەویانەی کە هەیانە، زۆر کەس هەیە زەوی هەیە، گەر بتوانێت قـەزر وەربگرێـت دەتـوانێ پرۆژەکـان زیـاد بکات، لەهـەمان کاتـدا فرسـەتی کـاریش بـۆ بێکـاران و گـەنجان دەڕەخسـێت، بۆیـە داواکـارم ئـەم پێشـنیارەم پشتگوێ نەخرێت، چونکە من زۆر بەگرنگی دەزانم بۆ وڵاتەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز دلێر محمود، فەرموو.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەماددەی 16 بڕگەی یەکەم، خاڵی یەکەم، کەباسی دابین کردنی پێشینەی خانووبەرە دەکات، بۆشارو قەزاو ناحیەکان وگوندەکان، بەڕاستی ئێمە ئەگەر باسی گوندەکان بکەین، دەبینین گوندەکان لەسەردەمێکی زوودا شـوێنی حەوانـەوەی هێـزی پێشـمەرگەی کوردسـتان بـووە، هاوکاریـان بـوون، چاوسـاغیان بـوون، شـوێنی نانخواردنیـان بـوون، ئێمـە لـە سـاڵی پـاردا بڕیـاری ئەوەمانـدا، کـە هەریـەکێك لەدێهاتـەکان 7500 دۆلاری بدرێتێ، وەکو مینحە لە پێشەوە، بۆ نموونە سندوقی نیشتەجێبوون لەشارەکاندا ئەو زەوییـەی کـە دەیـدات بە وەبەرهێنێك شوقەی لەسەر دروست بکات، هەر پارەی ئەو زەوییە ناکات، روبعێکی ئەو زەویە دەکات، کە بەلادێکانیشـی بـدات، هیـوادارم ئـەوەش جێبـەجێ بکرێـت، بـەگوێرەی بڕگـەی دووەم بـۆ سـندوقی نیشتەجێبوون، ئەو 150 ملیار دینارە کەدانراوە من پێم باشە کە ئەوە کراوە بێت، نەك 150 ملیار دینار

بێت، لەهەمان کاتیشدا بڕێکی لێ دیاریبکرێت بۆ ئەوەی شوقەو خانووی بچووك لە قەزاو ناحیەکان و شارەکان دروست بکرێت بۆ خێزانی کەم دەرامەت، ئەوانەی کەتوانای پێشەکیان نیە، بەقیستی مانگانە پارەکەیان لێ بسەندرێتەوە، کەبەڕاستی ئەمەش دەبێتە هۆی ئەوەی کە ئەزمەی نیشتەجێبوون تا ڕادەیەك چارەسەر بکرێت، لەبەر ئەوەی سندوقی نیشتەجێبوون، هەتاکو ئێستا خەڵکە کەم دەرامەتەکانی خوارەوە نەیانتوانیوە سوودی لێ ببینن، لەبڕگەی سێیەم، ئەو 25 ملیار دینارەی کە تەرخانکراوە بۆ لاوان بۆ قەرزی بچووك، ئێمە ئێستا یاسایەکمان لەناو پەرلەماندا پەسەند کرد کە بریتی بوو، لە سندوقی پشتیوانی بۆ گەنجان و لاوان بۆ قەرزی بچووك، بەراستی ئەمە یەکەمجارە ئەم نموونەیە دەکرێت لەهەرێمی کوردستاندا، کارێکی چاکیشە بۆ ئەوەی هەلی کار بدۆزرێتەوە، لەهەمان کاتیشدا ئابووری ولاّت بەرەو پێش بچێت، لەخزمەتی گەنجانیشدایە، من پێم باشە لێرەدا ئەگەر بتواندرێت، ئەم بڕی پارەیە هەر ئەمسالّ زیاد بکرێت، لەچیشەوە بۆی بهێندرێت ئەو زیاد کردنە، هەندێ پرۆژەی وەبەرهێنان ئەگەر نەتواندرا لەسالّی 2011 جێبەجێ بکرێت، لەوەشەوە بێت پارەی بۆ بهێندرێت، ئەمەش هەر دەوری هەیە وەك وەبەرهێنان، خۆی لەخۆیدا ئەمەش وەبەرهێنانە، لەوێوە ئەتواندرێت نقلّ بکرێت، ئەگەر بڵێین لەکوێوە ئەو پارەی بۆ بهێندرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز محمد شارەزووری، فەرموو.

بەڕێز محمد احمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم: سەبارەت بەماددەی 15 کە ئێستا لە ئەصلّی پرۆژەکەدا ماددەی 16یە، منیش بەهەمان شێوە داوای جێبەجێکردنی ئەو بڕیارەی حکومەت دەکەم، کە بۆ لادێکانی داوە، لە سالّی پار، بۆ ئەوەی کە لەپالّ قەرزی عەقاریدا یەکی 7500 دۆلار بدات بەو کەسانەی کە لە لادێکان خانوو دروست دەکەن، بەلاّم تا ئێستا جێبەجێ نەکراوە، ئومێد دەکەم کە بەڕێز جەنابی وەزیر ئەوە ڕوونبکاتەوە کە بۆچی جێبەجێ نەکراوە؟، چونکە ئەوە بەڕاستی هاندانێکی حکومەتە بۆ ئەوەی خەڵك بگەڕێتەوە بۆ لادێکان، دووەم: پێشنیارێکم هەیە بۆ بەڕێز وەزیری دارایی ئەوانەی کە ئێستا لە لادێکانن و تا ئێستا موعامەلەی سولفەی عەقاریان کردووە، بەس وەریان نەگرتووە، من پێشنیاری ئەوە دەکەم کە لەسەر کۆنەکە نەبێت، بەڵکو ئەم 20 ملیۆنە بیانگڕێتەوە، ئەگەر بکرێت ئەوانەی کە وەریان نەگرتووە، سێیەم: من لەوە دەچێ ئەوەیان لەسەر ڕوونکردنەوەکەی بەڕێزان لەلیژنەی یاسایی ئەچمە خاریجی ئەو مەوزوعە، بەس پێشنیاری ئەوە دەکەم، لەبەر ئەوەی کە لیژنەی پێشمەرگەیەو ئێمە لەسەرەتای ماددەی یەکەم کۆمەڵێك پێشنیارمان کرد بۆ پێشمەرگە، جێگایان نەکردەوەو وەعدیان پێداین کەلەم ماددەیەدا جێبەجێ بکرێت، نازانم جەنابت ڕێگامان دەدەیت ئەو پێشنیارانەی لیژنەی پێشمەرگە جارێکی تر دووبارە بکەینەوە، یان نا؟، دیارە

مەسەلەی پێشمەرگە، ئەوە هەموومان لەم هۆڵی پەرلەمانە کە هەموومان باسی ئەوە دەکەین، کە هەمووی هیلاکە وماندووبوونە، ئەم ئەزموونە، پاراستنی، دەستکەوتەکان هەمووی هی هێزی پێشمەرگەیە، بەڵام من بەداخەوە دەڵێم، جگە لەلیواکان ئەوانەی کە ئێستا دانراون، ئەوانەی کە ئیستیفادەی لەم ئەزموونە وەرنەگرتبێت هێزی پێشمەرگەی کوردستانە، نموونەشم بۆی ئەوەیە تائێستا مووچەیان 300 هەزار دینارە، 285 هەزارەو، نازانم چەندی تری، ئەوەش ڕاست نیە، نازانم کێ لە ئێمە بە 300 هەزار ئیدارە دەکات؟، بەڵام پێشمەرگە ئیدارە دەکات، بۆیە ئێمە پێشنیارێکمان هەیە بۆ حکومەت، ئێستا ئەو لیوایانە کە بەسوپاسەوە حکومەت دابینی خەرجیەکانی هێزی پێشمەرگەی کردووە، کە لەساڵی 2005 بەدواوە، تا ئێستاش حکومەتی مەرکەزی ئەو پارەی نەداوە، داوا دەکەین ئەو لیوایانە تەشکیل ئەکرێت، کۆمەڵێك پێشمەرگە لە خاریجی ئەم لیوایانەدا دەمێنێتەوە، لە بودجەی تەکمیلی کە دێت شتێکی ڕەمزی بۆ هێزی پێشمەرگە دابین بکرێت، ئەمە یەك: دوو: پێشنیارێکی ترمان هەبوو بۆ مەسەلەی بەرکەوتووانی چەکی کیمیاوی، کە کۆمەڵێك خەڵکی زۆر لە هەڵەبجە لە قەرەداغ، لە باڵیسان، لە هەموو شوێنەکانی کوردستان لە بادینان، کۆمەڵێك خەڵك بەرچەکی کیمیاوی کەوتوون، ئەمانە تا ئێستا پارەیەکیان بۆ دابین نەکراوە لەلایەن حکومەتەوە، بۆیە داوا دەکەین وەك ئەو سندوقانەی کەدانراون، حکومەت پشتیوانیەکی ئەوانەش بکات، بیاننێرێتە دەرەوە، چونکە چەند ساڵێکە زۆریان بەهۆی نەخۆشیەوە دەنالێنن، سێ: زەوجییە بوو، منالٌ وژن بۆ شەهید کە حکومەت پێشتر سەرڤ دەکرد، بەڵام بە بڕیارێك ساڵی پار بڕاوە ئەو زەوجیە، پێشنیار دەکەین، کە حکومەت جارێکی تر بەو بڕیارەی خۆیدا بچێتەوە بۆ گەڕاندنەوەی دەرماڵەی زەوجیە بۆ منداڵی شەهید، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز لانە چەلەبی، فەرموو.

بەڕێز لانە احمد چەلەبی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری دەکەم، بەڵام خاڵێکی گرنگتر هەیە بەلای منەوە، ئەویش کەرتی گەشتوگوزارە، حەزدەکەم ئەو کەرتە ئیهتیمامێکی زۆری پێ بدرێت، چونکە بەخۆتان دەزانن، ولاتی ئێمە هەرێمی کوردستان دەوڵەمەندە بە تەبیعەو بە ئەو گەشتوگوزارەی کەهەیەتی، دەبینین کە دەوڵەتانی دەرەوە ئەو گەشتوگوزارەشیان نیە، ئەو تەبیعەشیان نیە، دەبینین کە سوودیان لێ وەرگرتووە، بەڵام لە هەرێمی کوردستان سوود لەو مەجالە وەرنەگیراوە، بۆیە داوا دەکەم لەحکومەت، گرنگی بەو کەرتە بدرێت لەڕێگای ئەوەی کەبڕێك پارەی بۆ تەرخان بکرێت، یان لەڕێگەی بانقێك کە تایبەت بێت بە گەشتوگوزار، وابێت کەسوودی لێ وەربگرین، وە لەهەمان کاتیش هەلی کار دابین دەکرێت بۆهاوولاتیان کە دەتوانن لەو مەجالەدا کار بکەن، ئێمە چەند پەیمانگامان هەیە، لەمەجالی سیاحەدا، دەبینن خەریجمان هەیە، دەتوانن سوود وەربگرن و لەوکەرتە کار بکەن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز گۆران ئازاد، فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەرچەندە قسەکانی من کران، بەس ئیزافەیەك دەخەمە سەر قسەکان، لەبڕگەی دووەم کە باسی ئەو 150 ملیار دینارە دەکات، کە وەك پێشینە بۆ پڕۆژەی نیشتەجێبوون، کە بدرێت بەناحیەو گوندەکان، ئێمە لەبودجەی ساڵی پار 200ملیارمان دانا بۆ یارمەتی سندوقی ئیسکان، دواتریش حکومەت بڕیارێکی دەرکرد بۆ پێدانی ئەو 7500 دۆلارە بەلادێکان، گرفتەکە ئەوەیە تا ئێستا خەڵکی لادێکان چاوەڕوانی ئەم پارەیەن، من پێم خۆشە لەو ماددەیەدا ڕەئی سەراحەتی وەزارەتی دارایی وەربگرین و ئەمە یەکلا بکەینەوە، ئەگەر ئەم پارەیە سەرف دەکرێت، ئەوە دەکرێت لەم بڕگەیەدا جێگای بکەینەوە بۆ ئەمساڵ، وە ئەگەر ناکرێت، هۆکارەکان بۆ خەڵك ڕوونبکرێتەوە لەوە زیاتر خەڵك چاوەڕوانی ئەمە نەکات، جگە لەوە من پشتیوانی ئەوە دەکەم، کەلەو پارەیەدا یاسای ژمارە(7)ی ساڵی 2008 ی پێ جێبەجێ بکرێت، ئەگەر ئەو یاسایە گرفتی هەیە سەبارەت بە حکومەت، سەغراتی تێدایە دەکرێت، بۆ کارئاسانی حکومەت تەعدیلەکە بکات، جگە لەوەش پێشنیاری ئەوە دەکەم، هەر لەم پابەند بوونانە، حکومەت پابەندبوونی خۆی بەهەردوو یاسای ژمارە(38) و(34)ی پێشمەرگەو کەم ئەندامی پێشمەرگە بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز قادر حسن، فەرموو.

بەڕێز قادر حسن قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەروەکو لە کەمکردنەوەی لە 10٪ی بودجەی وەگەڕخستن، چەند پەرلەمانتارێك پێشنیارمان کرد، کە قەرەبووی ئەو ئاوارانە بکرێت کە لە 1991 تا 1998، لە ئێران گەڕاونەتەوە، هەروەها ئەوانەی تورکیاش، من پێشنیار دەکەم لێرە بەبڕگەیەك ئاماژە بەو قەرەبوو کردنەوە بدرێت، هەروەها پشتگیری لە ڕای بەڕێز کاك محمد شارەزووی دەکەم، بۆ هاوکاری کردن و خۆشگوزەرانی وەزعی پێشمەرگە، هەروەها پشتگیری لە ڕای نیشتمان خانیش دەکەم، لەوەی کە زیاتر گرنگی بەکەرتی گەشتوگوزار بدرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز فازڵ بەشارەتی، فەرموو.

بەڕێز فاضل محمد قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی هەر دەبێت پێداچوونەوە بکرێت بۆ قسەکان، کە ئەو برایانەی بەڕێزم ئیشارەتیان پێدا، بەحەقیقەت منیش یەکێك لە پێشنیارەکانم ئەوەیە، لەو بڕی 150 ملیار دینارەی کەبۆ پڕۆژەی

نیشتەجێبوون دانرا، ئەمە بەڕاستی شتێکی زۆر زۆرباشە، بۆیە پێم باش بوو کە قسەی لەسەر بکەم، ئەمە بووە بە گرفتێك لەلای گوندەکان بەتایبەتی، چونکە سالّی ڕابردوو قەرار درا 7500 دۆلار، بە گوندەکان بدرێت وەکو مینحە، دیاری حکومەت بێت، ئەوە جێبەجێ نەکرا، من پێشنیار دەکەم، ئەگەر جێبەجێ کرا، سالّی ڕابردوو بگرێتەوە، سالّی 2010 ئەمە وەعدە بەخەلّکی درا، بەس جێبەجێ نەکرا، هەر لەهەمان ماددەدا، لە بڕگەی سێیەم، لەگەلّ دەستخۆشیم بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان کە بڕی 25 ملیار دیناری بۆ پشتیوانی کردن لە سندوقی قەرز بۆ پڕۆژە بچووکەکان تەرخان کردووە، من لێرەدا یەك پێشنیارم هەیە، بەحەقیقەت لەدانیشتنەکانی پێشوودا، کۆمەلّێك بڕیاری زۆر دلّخۆشکەر دەرچوو، من دەلّێم بەسوپاسەوە لە زۆربەی مینبەری مزگەوتەکانیش زۆر ستایشی پەرلەمانی کوردستان کرا، کە هەموومانی دلّخۆش کرد، من لێرەدا یەك پێشنیاری تر دەکەم، کە لێرەدا ئەلّێت(پڕۆژە بچووکەکان) من پێشنیار دەکەم ئەو بڕە پارەی کە وەك قەرز دەدرێت ببێت بە مینحە، چونکە بەڕاستی ئەمە دوو لایەنی زۆر ئیجابی تێدایە، یەکەمیان: زیاتر هەلی کار بۆ گەنجان دەڕەخسێنێت، دووەمیان: ئەو پڕۆژە بچووکانە دەبنە پڕۆژەی گەورە، لەهەرێمی کوردستاندا، چونکە تموح لەلای خەلّك دروست دەکات، کەوا زیاتر کاری وەبەرهێنان بکات لەهەرێمی کوردستاندا، ئەمە کارێکی زۆر ئیجابیە ئەگەر ببێت بە مینحە بۆ گەنجان، خالّێکی تر هەر بۆ پشتیوانی لەبرایانم کاك محمد شارەزووری و کاك قادر حسن، ئەو بەڕێزانەی کە پێشتریش مۆلّەتت پێدا، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، باس لەوەزعی پێشمەرگە بکرێت، بەڕاستی پێشتریش زۆر باسی لێوە کرا، بە بڕوای من لەمە بەدوا ئێمە دەتوانم بلّێم خۆشبەختانە کێشەمان لە ژیان و مووچەی ئەو پێشمەرگانە نابێت کە دەچنە ناو لیواکان، یان لە لیواکاندا تەشکیل دەبن، کێشەی ئێمە ئەو پێشمەرگانە دەبن کە لەدەرەوەی لیواکانن، بەتایبەتی پێشمەرگەی بارەگاکان، زێڕەڤانیش، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، هەتا ئێستا دەتوانم بلّێم هیزێکی زۆر تۆکمەی هەرێمی کوردستانە، هەتا ئێستا لەناو هیچ کام لە باسەکاندا نین، بۆیە پێشنیار دەکەم لەچارەسەرکردنی کێشەی پێشمەرگە، بەعام کێشەکە هی پێشمەرگە بێت، کە هەشت لیواکەش چارەسەر دەبێت، با دوای ئەوە باس لە کێشەو گرفت و ژیانی پێشمەرگە نەکەین بەیەکجاری، بۆیە با هی ئەوانی تریش چارەسەر بکرێت بەیەکجاری، ئاخر خالّم، کە پێشتر لەو بەڕێزانە باسیان لە گەڕاوەکانی ئێران کرد، کە ئەوانە بەڕاستی کێشەیەکی زۆر گەورەیە، لەناحیەیەکی بچووکی وەك گەرمك، 250 کێشەی خێزانی هەیە، لەو بەڕێزانەی کە لە ئاوارەیی ئێران گەڕاونەتەوە، هاوسەرەکانیان ئێرانیە، بەڕاستی زۆر شت شمولیان ناکات، ئەمە بووە بە کێشەیەك، هەتا یەکێك لەو گرفتانەی کە هەیانە، دەلّێن، ئەو هاوسەرەی کە مووچە خۆرەو هاوسەرەکەی ئێرانیە، پاشان مووچەکە نادرێت بەم هاوسەرە، کە منداڵی هەیە لەم پیاوە، ئەمە بەڕاستی کۆمەلّێك گرفتە، لەنفوس گرفتی هەیە، جەوازی پێنادرێت، هیوادارم ئەم گرفتەش هی گەڕاوەکانی ئێران، کە فەزلّیان بەڕاستی لەسەر ئەم ئەزموونە هەیە، چارەسەر بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز ناسك تۆفیق، فەرموو.

بەڕێز ناسك تۆفیق عبدالكریم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە من سەرەتا ئەو خاڵەی كە بەڕێزانی پێش من ئیشارەتیان پێكرد، مەوزوعی 7500 دۆلارەكە، كەوەك مینحە ئەدرا بە لادێكان، بەڕاستی ئەوە خاڵی یەكەمە كەنووسیومە، بەڕاستی منیش پشتگیری لێدەكەم، بۆیە نایلێمەوە جارێكی تر، چونكە ئەوە گوندەكان زۆر دەڵێن ئەوە سااڵێك دراوە، دواتر وەستێندراوە، خاڵێكی تر وەزیری دارایی ئیشارەتی دا بەوەی كە هەر 100 مەتریەك ئیجازەی خانووی هەبێت، ئۆتۆماتیكی سولفەكەشی دەدرێتێ، ئومێدەوارم لەم ماددەیەدا لەبڕگەی یەكەمدا، ئەوە زیاد بكرێت، مادام بەپێی ئیجازەیە، بوترێت شمولی 100 مەتریش دەكات كە ئیجازەی خانووی هەبوو، خاڵێكی تر ئەوانەی ڕەقەمی شارەوانیان هەیە، بەس تاپۆ نیە، لەو شوێنانە، كە بەڕاستی حكومەت بەرپرسیارە تائێستا تاپۆی نەكردووە، ئەمە وای كردووە لەزۆربەی خەڵكی ئەو شوێنانەی كەتاپۆیان نیە، تەنانەت خانووەكانیشیان تاپۆیان نیە، زەوییەكانیان ڕەقەمی شارەوانی هەیە، بەس تاپۆیان نیە، لەشوێنێكی وەكو هەڵەبجە، لەبەر ئەوە كەمترین كەس ئیستیفادە دەكات لەو سولفەیە، بۆیە ئەكرێت مادام بەرپرسیارێتیەكە لەئەستۆی حكومەتە، چونكە تا ئێستا تاپۆ نەكراون، ئەكرێت ئەوانەشی كە ڕەقەمی شارەوانیان هەیە، بتوانن سوودمەند بن لەو عەقارە، چونكە بەڕاستی كێشە ئەخاتە ئەو شوێنانەی كە تا ئێستا كێشەی تاپۆیان هەیە، لەزمنیان شوێنێكی وەكو هەڵەبجەو سەید صادق، ئێمە لەم ماددەیەدا پێش ئەوەی لە ماددەی سێیەم، ئەو ڕێژەیە كەم بكەینەوە، ئەم ماددەیە خۆی لە حكومەتەوە بۆمان هاتووە، تەسبیت كراوە، كەواتە ئێمە دەتوانین ئێستاكە بەكەمكردنەوەكە بڕێك لەم مادانەمان چارەسەركردووە، ئەكرێت ئێمە بەعزێك ماددەی تری زیادە بهێنینە ئێرە، كە دواتر وەزارەت خۆی دابینی بڕەكەی بكات، لەوانە كەزۆر باسكرا، دەرماڵەی پیشەیی بۆ توێژەرە كۆمەڵایەتیەكان، كە بەڕاستی ئێمە زۆر پێویستیمان بە توێژەری كۆمەڵایەتی هەیە، چونكە ئێمە لەسەردەمەكانی تردا نەمانپەرژاوەتە سەر ئەم بوارە، بەاڵم ئێستا زۆر پێویستیمان بە توێژەری كۆمەڵایەتی هەیە، ئەو مووچەی كەپێی تەعین دەبن زۆر زۆر كەمە، ئەكرێت بەخاڵێك بڵێین، (دابین كردنی دەرماڵەی پیشەیی بۆ توێژەرە كۆمەڵایەتیەكان كەلە 75٪ی مووچە ئیسمیەكەیان كەمتر نەبێت)، خاڵێكی تر دەرماڵەی ترسناكی بۆ مافپەروەران و یاسا ناسان، كەبەڕاستی ئەمە كێشەیەكی لەناو وەزارەتی داددا دروست كردووە، ئەڵێن ئەو بەڕێوەبەرایەتیانەی كە سەر بە ئەنجومەنی دادوەرین، ئەمانە لە 50٪یان بۆ سەرف دەكرێت، بەاڵم ئەوانەی تر كەسەر بەوەزارەتی دادن، هەر لەناو یەك دائیرەدان، بەاڵم ختورەیان بۆ دابین ناكرێت، ئەمەش ناعەدالەتیەك دەخاتە نێوان هەمان شەهادە، عادەتەن ئینسان من هەموجار ئەم قسەیەش دەكەم، تەحەمولی نەبوونی دەكات، ئەگەر عەدالەت بەرپا بێت، قورسە تۆ لەیەك دائیرەدا بیت، بەیەك شەهادە، بەاڵم یەكێكیان سەر بە ئەنجومەنی داوەرییە، لە 50٪ی بۆ سەرف دەكرێت،

ئەمەی تر کەسەر بەئەوان نیە، بۆی سەرف ناکرێت، بۆیە ئەمە حەقە بەماددەیەك دیاری بکەین، کە ختورەیان بۆ دابین بکرێت، بۆ هەموو ئەوانەی کە سەر بەمافپەروەران و یاسا ناسانن، ...

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە لە بابەتەکان دەرمەچن، وەرنەوە سەر بابەتەکە، ئەوەی کە نەفەقات پێشکەش ئەکات ئەبێت واریدەکەش دیار بێت، یەعنی واریدەکەی لەکوێوە دەهێنین، چونکە نەفەقات بڕیارمان لێداوە دیاریکراوە، ئەگەر نەفەقاتی تر هەبێت، ئەبێ بزانین واریداتەکەی لەکوێوە دێت؟، بەس تکایە وەرنەوە سەر بابەتەکەی خۆمان، فەرموو.

بەڕێز ناسك تۆفیق عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشت کەوتم وتم، لەبەر ئەوەی ئەم ماددەیە خۆی پێشتر لەحکومەتەوە واهاتووە، یەعنی ئۆتۆماتیکی خۆی دابینی ئەمانەی کردووە، بەڵام ئێمە هاتین لەو چاکسازییەی کە پەرلەمان کردی، کە بڕێکمان داشکاند لە نەفەقاتەکان، هاتین چارەسەری هەندێ شتمان کرد، کەواتە ئێمە دەتوانین ئێستا لەجێگای ئەوە بەعزێك شتی تر دابنێین، کەوەزارەت دواتر خۆی تەرتیباتی بۆ بکات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز کوێستان محمد، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەسەر بڕگەی یەکەم، خاڵی یەکەمی، ئەم پێشنیارانەم هەیە، یەکەم: دابین کردنی پێشینەی خانووبەرە، وەکو لەسەرەتادا بڕەکەی هەیە، پێویستە لێرە بڕەکەی بنووسرێت، کە 20 ملیۆن دینارە، ساڵی پار ئەوەمان تەسبیت کرد کە یەکسانی هەبێت لەنێوان پارێزگا، قەزا، ناحیە، گوندەکان، بەهەمان شێوە ئەمە لێرەدا بنووسرێتەوە، بۆ تەئکید ئەو 20 ملیۆنە بۆ هەموویان بێت، (پارێزگا، قەزا، ناحیە، گوندەکان) یەکسان بێت، هەروەها کێشەیەك هەیە، کە پێشتر زۆر لەئەندامان باسیان کرد، مەسەلەی 100 مەترییە، ئەوانە ئەو خەڵکە هەژارەن کە ناتوانن زەوی 200 مەتری بکڕن، پێویستە لێرەدا جێگای بکرێتەوە، بۆ ئەوەی ئەمانیش سوودمەند بن لێی، پشتگیری ئەو ڕەئیەی ناسك خانیش دەکەم، مەسەلەی زەوی بێتاپۆ کە ئێمە نەمانتوانی لێرەدا، ئەو یاسایە دەربکەین، کە ئەو کێشەیە یەکلایی بکەینەوە، بۆ ئەوەی ئەوانیش سوودمەند بن، چونکە کۆمەڵێك (قەزا، ناحیە، گوند) هەیە و هەندێ گەڕەکیش هەیە تاپۆی نیە، هەروەها من لە دانیشتنی یەکەم، لەپێشنیارەکانی فراکسیۆنی گۆڕان ئەوەم باسکرد، کە ئەو 75 وەرەقەیەی گوندەکان، کە بە بڕیارێکی وەزارەتی دارایی لەساڵی پێشوو ئەدرا، ئێستاش هەر بەردەوام بێت و بدرێت، بۆیە ئەو پێشنیارەی فراکسیۆنی گۆڕان دووبارە دەکەمەوە، کە ئەو 75 وەرەقەیە بدرێت بە

گوندەکان، لەسەر خاڵی دووەم و سێیەم پێویستە ئەو بڕانە دیاری بکرێت، چونکە پێشتر دەستنیشانمان کردووە، بڕگەی دووەم: ئەو 150 ملیار دینارەی کە دانراوە بۆ سندوقی نیشتەجێبوون، من پێشنیار دەکەم کەوەك لە دانیشتنەکانی پێشوو، زۆر لەئەندامانیش باسیان کرد، ئێمەش وەك فراکسیۆنی گۆڕان یەکێك لە پێشنیارەکانمان بوو، کە 49 ملیاری دابندرێت بۆ دروستکردنی یەکەی نیشتەجێبوون، بەپێی یاسای ژمارە(7)ی ساڵی 2008 کە بەڕاستی یاسایەکی زۆر باش بوو، زۆر خەڵکی هەژار ئیستیفادەی لێدەکەن، چونکە بە تەجروبە تێگەیشتین ئەم یەکەی نیشتەجێبوونانە کە دروست دەکرێت، خەڵکی هەژار و ئەو خێزانە تازانەی کەدروست دەبن، ئیستیفادەی لێناکەن، بۆیە بەپێی ئەم یاسایە 49 ملیاری بۆ ئەوە دابندرێت، لەسەر بڕگەی چوارەم، کە ئەگەر مایەوە، وەك ئەو پێشنیارەی لیژنەی یاسایی لانەبرا، پێویستە ئەو 2ملیۆن و نیوە بکرێت بە 5 ملیۆن، ئەو پێشنیارانەش کەمابوون پێویستە لێرەدا جێگای بکرێتەوە، وە پێشتر لە دانیشتنەکانی تر هەندێ لە ئەندامانی پەرلەمانیش باسیان کرد، ئێمەش لە ڕاپۆرتی فراکسیۆن و لێرەش باسمان کردبوو، ئاراستەی جەنابیشتمان کرد، بڕێك دابندرێت بۆ بەرکەوتووانی چەکی کیمیاوی، هەروەها گەڕانەوەی دەرماڵەی منداڵانی شەهید، کە پێشتر هەبوو، بەڵام دوای دەرچوونی یاساکەیان بەداخەوە، ئەم دەرماڵەیە بڕا، کە پێویستە منداڵی شەهید دەرماڵەی هەبێت، هەروەها ئەو پێشنیارە دووبار دەکەمەوە، کە مووچەی هێزەکانی ناوخۆ ڕاستە پێشتر زیادمان کرد، بەس بەڕاستی پێشمەرگە، زۆر مەغدورن کە 340 هەزاری هەیە، جیاوازی هەیە لەبەینی ئەوەی سلێمانی و هەولێردا، بۆیە پێویستە ئەمەش چاك بکرێت، هەروەها پشتیوانی ئەو ڕەئیەی ناسك خان دەکەم، کە پێشتر باس کرابوو لەلایەن ئەندامانی تریشەوە، توێژەری کۆمەڵایەتی لێرە جێگای بکرێتەوە کە لێرە دەرماڵەیەکیان بۆ دەستنیشان بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز کاردۆ محمد، فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تەئکید لەسەر پێشنیارەکانی کوێستان خان دەکەمەوە، سەبارەت بە خاڵی یەکەم، هەم بۆ یەکسانیەکە، هەم ئەوەی کە ئێمە زۆر بەڵێن بەو خەڵکانە دەدەین کە ڕوومان تێدەکەن، بۆ 100 مەتری دەڵێین، باشە ئەمجارە چارەسەری دەکەین، لەکاتێکدا کە دێتە سەر کاری ڕەسمی یەکسەر نابێ، حەتمەن ئەمە ئیجازەی دەوێت، کێشەیەکە وەکو ئەوە وایە کە بۆیان نەکرێت، لەبەر ئەوە حەقە لێرەدا چ بە بڕیاردان، چ بەنەبوون، یان نەکرد، خەڵك ئاگادار بکەینەوە کە دەکرێت یان ناکرێت، عیلاج کردنی ئەم کێشەیە یان چارەسەرکردنی کێشەی سەد مەتری دەتوانێ ئەم ڕووبەرەی کە هەیە بڕێکی دیاری کراوی بۆ دانراوە دابەش بکرێت لەسەر هەردووکیان، ئەمە جۆرێك لە چارەسەرکردن بێت، بۆ دیاری کردنی خاڵی 2 و 3 ئەمانە حەقە بڕەکە دیاری کراو بێ، چونکە ئەگەر بڕەکە دیاری نەکرابێ لە کوێ سەرچاوەکەی دابین

دەکات؟ لە پێشنیارەکەی 10٪ کە بڕاوە هەر دیاریمان کرد کە حەقە پشتیوانی کەرتی کشتوکاڵی بکرێت، بۆ سندوقی دووەم یان پارەدان بە سندوقی نیشتەجێ بوون لە مینەح دیاری کراوە بە 149 ملیار هەروەکو بەڕێز وەزیری دارایی گوتی بەس پار دوو سەد ملیاری بۆ دیاری کراوە، دەمەوێ بەڕێز وەزیر پێم بڵێ لەسەر چ ئەساسێك ئەم 150یە دانراوە، دوو سەدەکە چی لێ هات؟ ئەمە خاڵێکیان، خاڵی تر، ئێمە یاسایەك هەیە لە 2008 هوە یاسای ژمارە 7 پاریش تەئکیدمان لێی کردەوە کە خەڵکی کەم دەرامەت یەعنی حکومەت مولزەمە نەك بە ئارەزووی خۆی، حکومەت قانونە و مولزەمە کە بڕێکی دیاری کراوی بودجە تەرخان بکات بۆ یاسای ژمارە 7، لەم ڕۆژانەی ئێمە پرۆژە یاسایەك هات بۆ یارمەتی دانی فەرمانبەرانی کەم دەرامەت، لیژنەی یاسایی ئەم یاسایەی ڕەت کردەوە، گوایە چونکە یاسایەك هەیە یاسای ژمارە 7 ی 2008 ، ئەم کێشەیەی چارەسەر کردووە، لە کوێی چارەسەرکردووە کە پارەی بۆ دانانرێ، کە بودجەی بۆ دیاری ناکرێت؟ لەبەرئەوە حەقە ئێستا ئێمە لێرە عیلاجی ئەم یاسایە بکەین، چونکە ئەم سندوقی نیشتەجێ بوونە سەرەڕای پێشکەوتنێکی گەورە و چارەسەری کێشەی نیشتەجێ بوون بەشێکی دەکات، بەڵام بەڕاستی بۆ خەڵکی کەم دەرامەت نیە، یەعنی ئەم یاسایە بۆچی دانراوە؟ بۆ چارەسەرکردنی کێشەی خەڵکێك دانراوە کە داهاتی کەمە و کەم دەرامەتە، حکومەت خۆی جێ بەجێ ی دەکات، وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە، لەبەرئەوە ئەمە دەبێ یەکلابکرێتەوە، خاڵی 3 ئەوەی کە پەیوەندی بە بڕی 25 ملیارە بۆ پرۆژەی سندوقی قەرزی بچووك، من لە وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتیم پرسیار کرد، وتی من 10 ملیۆن دۆلارم لە وەزارەتی سامانە سروشتیەکان وەرگرتووە بۆ ئەمە، ئەمە یەك، دوو/ ئەمە کە دڵنیام نرخی نەوت بەرز بۆتەوەو ئێستا بە 76 و نیو شتێکی وا، ئەم 20٪ ی کە لە قانونی بودجەی عیراقی دانراوە، بەهای نرخی نەوت کە بەشێکی بۆ کوردستانە ئەم پشتیوانیەی قەرزی بچووك لەوێ دابین کراوە، کە ئەمساڵ هەیە، کەواتە دەتوانین ئەم 25 ملیارە بۆ یاسای ژمارە 7 دابنێین، بە نموونە وەکو سەرچاوەیەکی دارایی، چونکە لێرە هیچ زەرورەتێك نیە، خۆی پارەکە لە بەغدا هەیە و دانراوە بۆی، بەڕەسمی و بە قانون، بۆ حکومەت لێرە 25 ملیاری تریشی بۆ تەرخان دەکات؟ سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك برهان فەرموو.

بەڕێز برهان رشید حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵڵا پێش هەموو شتێك من لەڕووی قانونیەوە دەزانم بە پێی ماددەی 83 لە بودجە دەبێت، سەرچاوەی بدۆزێتەوە ئینجا خەرجی زیاد بکەی یان خەرجی تر بکەی یان ئەم خەرجیانە نیسبەتەکەی زیاد بکەی، بەڵام ئێمە لە 10٪ی میزانیەی تەشغیلیمان بڕی، هەروا بێت بەڕێز من ئەپرسم لە جەنابی وەزیر ساڵی پار لە ماددەی 19 لەقانونی ژمارە 1ی ساڵی 2010ی بودجە بڕی 200 ملیارمان دانا بۆ سندوقی ئیسکان، 90 ملیارمان دانا بۆ سلفەی عەقاری، 50 ملیارمان دانا بۆ زراعەت، 50 ملیاریمان دانا بۆ ئیستسماری

زراعی، 10 ملیارمان دانا بۆ تەنمیەی ریازە، ئەگەر دینارێکی سەرف نەکرا، زۆر لەم پارانە سەرف نەکراوە، ئەگەر ئەڵێ ئەبێ بە پێی ماددەی 83 ی بودجە پارەی بۆ بدۆزیتەوە، ئەمە بەڕاستی پارەیەکی زۆری هەرماوە لەو بابانە کە تەخسیس کراوە، زائیدەن بەڕێز بۆ دۆزینەوەی داهات زۆر بەسیتە، بەدەیەها بابی بەهەدەردانی ئەوەی پێی دەوترێ ئیهداری مالی عام، بەهەدەردانی مالّی گشتی تیایە لەم بودجەیە، بۆ نموونە مینەحی مونەزەماتی علمی و سەقافی 115 ملیاری بۆ تەخسیس کراوە، من نازانم ئەو مونەزەماتانە کێن؟ کە حەقە بەڕاستی یا هەر دوومڵیار بۆی کیفایەتە یان هەر هەمووی بە کاملی بسڕێتەوە، من نازانم چۆن 25 ملیار دینار دادەندرێت بۆ سندوقی قروزی سەغیرە لەکاتێك دا دەوڵەتێکی وەك ڕوسیا بەس بۆ دەعمی سناعاتی خەفیفە سالاّنە چوار ملیار دۆلار تەخسیس دەکات، تۆ دێی بۆ کێشەی گەنج 25ملیار تەخسیس دەکەی، بەڵام دێیت 115 ملیار دەدەی بە مینەحی مونەزەماتی علمی و سەقافی کە من نازانم ئەم مونەزەماتانە کێن و لەکوێن؟ خۆ ئێمە دەزگای ناساو ئەمانەمان نیە تا پارەی بۆ تەخسیس بکەین، بۆ دۆزینەوەی داهات سیانەی مەحەتاتی تەلەفزیۆن ئەم حکومەتە یەك تەلەفزیۆنی هەیە، ئەمە هی پەرلەمانە 262 ملیۆن، سیانەی سەیاراتی سالۆن 10 ملیار، دیعایە، نازانم دیعایە بۆ کێ؟ 278 ملیۆن، ئیحتفالات 4 ملیار، ..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە کاك برهان وەرەوە سەر ماددەکە، هەر بۆ ئاگاداریشت مەسرەفی تەلەفزیۆنی پەرلەمانی کوردستان مانگانە 13 ملیۆن دیناره، هەربۆ ئاگاداریتان زیاتر نیە، نە ملیاردە و نە مەلایینە، فەقەت، ئەویش بۆ موخەسەساتی موزەفەکانە، ئەوە حسابات بڕۆن سەیری بکەن، تکایە وەرەوە سەر بابەتەکەی خۆت، فەرموو.

بەڕێز برهان رشید حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێز لە بابەتەکە لام نەداوە، دەبێ سەرچاوەی داهات بدۆزیتەوە، من ببورە بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئەبێ سەرچاوەی داهات بدۆزیتەوە من سەرچاوەی داهاتەکە بۆ ئەو زیاد کردنە دەدۆزمەوە، ئیحتفالات 4 ملیار، نەقلی موباشر عبر قەمەر سناعی دوو ملیار و نۆ سەد و بیست و حەوت، ئەجهیزەی تەسویری مایکرۆفیلم ملیارێك و چوار سەد و سی و حەوت ملیۆن، لە شوێنێکی تریش بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ئەجهیزەی تەسویری مایکرۆفیلم ملیارێك و چوار سەد و سی و حەوت ملیۆن، لەشوێنێکی تریش نووسراوە ئەفلامی مایکرۆ فیلم چوار سەد و سی و نۆ ملیۆن دینار، بەڕاستی مایکرۆ فیلم لە دنیا ئەسڵەن نە باوی ماوە، ئەمڕۆ هەموو جیهازی هاردەکەیە کە خەزن دەبێ، من نازانم حکومەتی هەرێم شتێ لە دنیا باوی..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك برهان وەرەوە سەر ماددەکەی خۆت، دەبیخوێنەرەوە بزانە باسی مایکرۆ و ئەوانە دەکات؟ فەرموو.

بەڕێز برهان رشید حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەمە سەرچاوەی داهاتە دەیدۆزمەوە، ئجوری مەجاری ملیاریێك و سەدو پەنجا و چوار ملیۆن تا ئێرە 280 دەربارەی ماددەکە باسی تەئمینی قەرز دەکرێت بۆ محافەزات و سەنتەری شارەکان و قەزا و ناحیەکان و دێهاتەکان، بەڕێز لە بەغدا 30 ملیۆن دینارە، لەکاتێك دا مەوادی ئینشائی لەوێ هەرزانترە، من داوا دەکەم لێرەش بکرێت بە 30 ملیۆن دینار، دە تۆ تەماشا بکە 75 وەرەقە حکومەتی هەرێم پار، بڕیاری داوە کە بە هەدیە بیدات بەخەڵکی گوندنیشینەکان بۆ ئەوەی خەڵك بچێتەوە دێ و ئەو ئەزمەیە لەناو شاردا نەمێنێ و هەم خەریکی زراعەت بێ، ئەوەش تەسبیت بکرێت، هەروەها 30 ملیۆن بێت، نەك 20 ملیۆن، لەبەرئەوەی لە بەغداش وایە و مەوادی ئینشائی لەوێ هەرزانترە، دەربارەی مەشاریعی قتاعی زراعی من عەرزی جەنابتم کرد پار 50 ملیار بۆ زراعەت و 50 یش بۆ ئیستسماری زراعی کە سەرف نەکراوە، بەڕاستی ئەمە ولاتێك بیەوێ زراعەت و سناعەتی ببوژێنێتەوەو ببێت بەولاتێکی مونتج، ناکرێت یەعنی ئەمە پارەکەی بۆ دیاری نەکرێت، دەعمی مەشاریعی مەسرەفی سناعی پار بەهەمان شێوە پارەی بۆ تەخسیس کراوە، کەچی ئەمسالٌ دیاری نەکراوە، حەقە دیاری بکرێ و بۆی زیاد بکرێت، دەربارەی سندوقی ئیسکان، بەڕێز ئەمە چەند پرسیارێك دەجولێنێ ئەو (ثانیا) سندوقی ئیسکان کە 150 ملیاری بۆ تەخسیس کراوە، لە مینەح دا 149 ملیاری تری بۆ تەخسیس کراوە، یەعنی ئەمە دووجار پارە، ئەو پارەیە دەچێ بۆکوێ؟ ئەمە یەکەم، دووەم/ ئێمە پار موناقەشەیەکی توند لێرە دروست بوو، ئەگەر بیرمان بێت لە لیژنەکان و لەناو پەرلەماندا کە ئەو پارەیە بەسوو بە سعری فائیدە نەدرێت بە بانکەکان، لەبەرئەوەی بانکەکان خانوو بە قەرز بۆ هاوولاتیان دەکەن، ئەوە موناقەشەیەکی توندی دروست کرد، من وەکو ڕەئی خۆم پێم باشە ئەو پارەیە ئەگەر نەك بەقەرز بە هەدیە دراوەتە هاوولاتی لەوە باشترە ئەوپارەیە بدرێت سووی بانکەکانی پێ بدرێت، حەقە بۆمان ڕوون بکەنەوە، ئەمە سووی بانکی تیایە ئەم پارەیە یان تیای نیە؟ خاڵێکی ترم لە سلێمانی بڕیاردراوە هەیئەی ئیستسماری سلێمانی چیتر ئیجازەی دروست کردنی ئەم گوند و شارە هاوچەرخانە نادرێت، لەبەرئەوەی ئیجازەیەکی زۆر دراوە و لە ئیش کردندان، من نازانم کە ئیجازە لە محافەزەیەکی گەورەی وەکو سلێمانی ئەگەر 46٪ ی هەرێمی کوردستانە وەستێنرا بێت، ئەم پارە زۆرە بۆ تەخسیس دەکرێت، ئەمە حەقە بگوێزرێتەوە بۆ بابی تر، من ڕامواییە دەربارەی 2,5 ملیۆن و نیو دانراوە بۆ سلفەی زەواج، کە بڕیاری دا بکرێتە 5 ملیۆن،..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە ماددەی 56 فەقەرە 2 مەگەڕێرەوە سەر ئەوانەی کە بڕیاری لێ دراوە، لە نیزام دەرمەچوو، رجائەن ئەوانی تر لە جێگای خۆتان قسە مەکەن، تۆش بگەڕێوە سەر ئەوانەی کە دەنگی بۆ نەدراوە، تکایە، کاك برهان فەرموو.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ڕەئیم وایە یاسای ڕاژەی پێشمەرگە ماددەکانی 46 و 47 با کەس نە موزایەدە بکەین بەسەر پێشمەرگە و نە خێری پێ دەکەین، بڕیاردراوە لە ساڵی 2008 هوە مەعاشی وەك بەغدای لێ بکرێت، ئەگەر یاسایەکە وەکو خۆی حکومەت جێ بەجێ بکات، هیچ پێویست بەوە ناکات، ئێمە پار شەش ڕۆژ باسی مەعاشی پۆلیس و پێشمەرگە و ئاسایشمان کرد، بۆ پۆلیسیش حەقی خۆیانە هاوتای بەغدا بکرێن، دەربارەی ئەوەی زەوی 100 مەتری شمولی سلفەی عەقار دەکات، من ئەوەش هەر یەکێکی ترە لە موقتەرەحەکانم، دەربارەی موخەسەساتی خەڵکی حقوقی لە دەوائیر و لە وەزارەتی عەدل و مەجلسی قەزا سێ نەوع موخەسەساتی جیاوازە، ئەوەش چاك بکرێت، دەربارەی کارمەندانی ئیداری تەندورستی ئەوەش چاك بکرێت و جێی بکرێتەوە، هەروەها یاسای خانووی نیشتەجێی ژمارە 7 ی 2008 تەفعیل بکرێت، لەبەرئەوەی ناکرێت یاسایەك لە 2008 هوە دەرچووبێ و یاسایەکە ماددەیەکی یان بڕگەیەکی حەرفێکی لێ جێ بەجێ نەکرابێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خوشك و برایانی بەڕێز، دیارە بۆ هەموومان مەعلومە کە ستراکچەری ئابووری لە کۆمەڵێك سێکتەری ئابووری پێك دێت، هاوسەنگی لەنێوان ئەم سێکتەرانەدا زۆر گرنگە، ڕاستە ئەهەم و زەروریەی ئیحتیاجات زۆرجار سێکتەرێك زیاتر فەرز دەکات لە دانانی بودجەدا، بەڵام ئەوە بەو مەعنایە نیە کە هیچ لەو سێکتەرانە فەرامۆش بکرێت، چونکە ئەمانە بەڕاستی کۆی ئەم سێکتەرانە ئابووری وڵات دروست دەکەن، من بۆ خۆم یان بودجەکەم خراپ خوێندووەتەوە یان لێرە گوێم لێ نەبووە جگە لەوەی ئێستا وابزانم نیشتمان خان بوو باسی سێکتەری گەشتیاری کرد، کە پێموایە لەم بودجەیە لەوانەیە گرنگی خۆی وەرنەگرتبێت، بۆیە من پێشنیار دەکەم کە لەو 149 ملیارەی سندوقی ئیسکان 49 ملیاری تەخسیس بکەین بۆ سێکتەری گەشتیاری، دیارە گەشتیاری لە وڵاتی ئێمەدا لەسەر ئاستی دەولی ڕەقەمێکی گەورە نیە، یان هەر ڕەقەم نیە، یان ئەو ئەهمیەتەی نیە، بەڵام خۆشبەختانە لەسەر جەوی عیراق و لەناو عیراقیش دا کوردستان ئەو جەوەی هەیەتی بەڕاستی جێگای سەرنجە، لەبەرئەوەی ئەم سێکتەرە بە قەناعەتی من حەقە گرنگی پێ بدەین و ئەو 49 ملیارە بگێڕینەوە بۆ سێکتەری گەشتیاری، قسەیەکی تر من دەمەوێ لەسەر ئەو بڕە پارەی دادەندرێت بۆ بانکی سناعی، من دیارە بە حوکمی ئەوەی ئەندامی لیژنەی

پیشەسازی و وزەم، وەزارەتی پیشەسازی و وزە کە هاتنە لای ئێمە باسی ئەو تەخسیسەی پارمان لەگەڵ داکردن، بەڕاستی هەتا گفتوگۆی بودجەی ئەمسااڵیش ئەو پارەیە ئیتااڵقەن نەکرابوو، یەعنی نەچوو بوو بۆ بابی جێ بەجێ کردنەوە، ئەمەش بەشێکی گرنگە و عیالقەی بەو ڕۆتینیاتی ئیداریەوە هەیە کە لەوااڵتی ئێمە داهەیە دیارە کۆی وەزارەتەکانی دیکەش ئەوەندەی من ئاگادارم هەمووی ئەو کێشەیان هەبوو کە لەگەڵ وەزارەتی مالیە ئەو کێشەیان هەیە و ئەو پارەیان بۆ ئیتااڵق ناکرێت، کێشەی سندوقی ئیسکان کێشەیەکی تریش هەبوو کە ڕاستەوخۆ پەیوەندی بە وەزارەتی سناعەوە هەیە، بەاڵم ئەمە لەبەینی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران و وەزارەتی پیشەسازی و وزە، لەبەینی ئەو ڕۆتینیاتە زۆر زۆر تاخیر بوو بوو، دواجار ئەنجومەنی وەزیران بڕیاری دابوو لەسەر ئەوەی ئەو پارەیە چۆن تەخسیس بکرێت بۆ پرۆژەکانی وەزارەتی سناعە، بۆیە من پێشنیار دەکەم، ئەو بڕە پارەیەی کە دانراوە بۆ سندوقی ئیسکان ڕاستەوخۆ بخرێتە ژێر تەسەروفی وەزارەتی سناعە و پیشەسازیەوە و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك د.بشیر فەرموو.

بەڕێز د.بشیر خلیل تۆفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەست خۆشی لە لیژنەی دارایی و لیژنەی یاسایی دەکەم و پشتگیری لە ڕاپۆرتەکەیان دەکەم، بەنسبەت اولا/لە خاڵی 1 / تامین قرض العقاری للمواطنین، ئەم پێشینەی عەقاریە شتێکی باشە بەڕاستی گرنگیشە، بەاڵم ئەو کێشەیەی کەوا تا ئێستا ماوە مەسەلەی سەد مەتریەکەیە، منیش پشتگیری لە ڕای هاوکارانم دەکەم کەوا ئەو مەسەلەیە حەل بکەین، ڕاستە وەزارەتی دارایی عیالقەی بەوە نیە کەوا سەد مەتر بێت یان دوو سەد مەتر بێت، ئەو پارەکەی داناوە دەیدات بە پێی زەوابتەکە، بەاڵم وەزارەتی شارەوانی ئەمە کێشەکە لەوێیە، من پێم باشە ئیلزامی وەزارەتی شارەوانی بکەین کە ئەم موشکیلەیە حەل بکات، یان ئەوەیە کەوا سەدمەتریش بەهەمان شێوە ئیجازەی پێ بدرێت و بۆ ئەوەی سوودمەند بێ لەمە، یان جاری وایە دەبینین ئەم زەویە بە ناوی دوو کەسەوەیە، نیوە بەناوی ئەوە و نیوە بەناوی ئەوەیە، ئەگەربێتو هەردووکیان نەچن و ڕازی نەبن، ئیمزا نەکەن، ئەم بڕە پارەی پێشینە وەرناگرن، جاری واهەیە یەك دەیەوێ و ئەوەی دیکە نایەوێ، ئەوەی کە دەیەوێ ئەویش بێ بەش دەبێت، بۆیە ئەوەیە یان هەردووکیان پێیان بدرێت، یانیش ئەوەیە بە مناسەفەتەن ئەگەر یەك ویستی ئەوەی دیکە نەیویست نیوەکە بدرێت بەو و نیوەکی تریش با بۆخۆی بمێنێ، لە خاڵی (ثانیا) لە مەسەلەی سەندوقی ئیسکان بەڕاستی ئەم سندوقی ئیسکانە کە داندرا پارەکە دوو سەد ملیاری بۆ دانرا، ئەمە بۆ ئەوە بوو کەوا کێشەی نیشتەجێ بوون حەل بکات بە تایبەتی بۆ ئەوانەی کەوا کەم دەرامەتن، ئەوانەی کەوا کرێچین و ناتوانن خانوو دروست بکەن، بەاڵم کە تەماشا کرا لەسەر ئەرزی واقع دا ئەوەی کەوا سوودی لێ وەردەگری کەم دەرامەتەکان نەبوون بە زۆری ئەوانەی کەوا خانووی گەورەیان هەیە و بە پارەی زۆر سوودی لێ وەرگیراوە، ئەوانەی کەوا کەم

دەرامەتن زۆر بە کەمی سوودی لێ وەردەگیرا، ئەو خانووانەش کە بۆ ئەوان دروست کرا زۆر بە کوالیتی خراپ دروست کرا، کە بەداخەوە گلەیی لێ دەکەن، بۆیە من لێرە پشتگیری ئەوە دەکەم کەوا ئەم بڕە پارەیە کەم بکرێتەوە، ئەم 149 ملیار دینارەی کە دانراوە ئەمساڵ بۆ دەعمی سندوقی ئیسکان نیوەی بۆ تەفعیلی قانونی ژمارە 7 ی ساڵی 2008 کەوا حکومەت بۆ خۆی خانووەکان دروست بکات، چونکە لەم دواییەدا تەماشا دەکەین مەجموعە شوقەیەك هەیە کەوا حکومەت بۆ خۆی دروستی کردووە، بەڕاستی سوودی زۆر زیاتر بووە لە مەسەلەی وەبەرهێنانەکە، خاڵی دووەم/ ئەوەی کە ئێمە تەماشا دەکەین وەبەرهێنان یان ئەوەی کەوا ئەم مەجموعە خانووانە وەبەردەهێنێ و خانووەکان دروست دەکات، پارەی زەویەکە لەهاووڵاتی وەردەگرێتەوە، لەکاتێك دا کەوا زەویەکەی بەخۆڕایی لە حکومەت وەرگرتووە، بۆیە من دەڵێم مادام پارەکان وەردەگرێ با حکومەت زەویەکان بە پارە بداتە وەبەرهێنەر بۆ ئەوەی کە ئەویش بتوانێ ئەو قازانجە زۆرەی نەکات بڕێکی بۆ حکومەت بگەڕێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك دڵشاد فەرموو.

بەڕێز دڵشاد شهاب حاجی محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی 15 لە ئەسڵی پرۆژەکە، یەکەمم من پشتگیری ئەو ڕوونکردنەوەیە یاخود ڕاپۆرتی لیژنەی یاسایی دەکەم لەسەر ئەوەی کە یەکەم، پێویست ناکات منیش دووبارە پێی دابێمەوە، لە چوارەمیش هەروا، چونکە هەردووکی چارەسەر کراون پێشتر و دەنگیشی لەسەر دراوە، ئەسڵەن دەبووایە مەجالی موناقەشە بەڕەئی من زۆر لەسەری نەبێت، چونکە تەسویتی لەسەر کرا، هەرچیەکی بگوترێت خۆ عەکسی ناکەینەوە، خاڵی 3 هەر ئەوەندە ئیزافەیە بکرێت زکری ئەو قانونی دەعمی قەرزە بچووکەکان کە لە پەرلەمان پێشی ماوەیەکی کەم ئیقرار کرا، ئەو یاسایە ئاماژەی پێ بکرێت، نازانم ئەگەر کرابێت من ئاگام لێی نەبوو، ئەگەر نەکرابیت ئاماژەی پێ بکرێت بە پێی ئەو قانونە، ئەوەی کە پرسیارم لەسەری هەیە یاخود دەمەوێ قسەی لەسەر بکەم خاڵی 2 ئەویش تەمویلی سەندوقی ئیسکانە بە مەبلەغی 149 ملیار بەڕێز وەزیری دارایی ئیشێکی باشی کرد ئەم 149 یە 150 یەی ڕوونکردەوە، چونکە بەڕاستی وەکو دوو مەبلەغ، وا تێ گەیشت بووین کەوا لە شوێنێك 150 و لە شوێنێك وەکو ئەوەی کە دووجار تەرخان کرابێ، سوپاسی دەکەین، ئێستا وازح بوو 149 یە و ئەمەی ئێرە و ئەوەی ئەوێ هەر دووکی هەر یەکە، ئەمە تەبیعی لە زمنی تەخسیساتی وەزارەتی مالیەیە، ئەگینا خۆی ئەمە لە بابی نەفەقات خلاس بووینە، یەعنی دێینەوە دیسانەوە تەخسیسی مەبالغ باس دەکەینەوە، بەڵام دیارە لە زمنی ئەو بڕە پارانەیان کە لەبەردەستی وەزارەتی مالیەیە، پار 200 ملیار دینار بۆ ئەم بوارە تەرخان کرا، بەڕاستی سندوقی ئیسکان هیچ شتێکی نەدایە ئێمە کە ئەوە پلانی و چارەسەر کردنی کێشەی نیشتەجێ بوون چیە؟ 200 ملیار تەرخان کرابوو بۆ چارەسەرکردنی کێشەی نیشتەجێ بوون، ئێستا باس لەوە دەکرێت کە حکومەت قەراری داوە 7500

دۆلار وەکو مینحە بداتە ئەوانەی کەوا گوندنیشینن، جگە لە قەرزی عەقاری، واتە 200 ملیارەکەی پار بۆ ئەم بوارە تەرخان کرابوو، پرسیاری من لێرە دوو، سێ یەکە، یەک/ ئایا حکومەت بۆی هەیە بڕیار بدات 200 ملیار بەقەرارێکی ئەنجومەنی وەزیران (کە نازانم قەرارەکە قەراری ئەنجومەنە) بەهەرحاڵ حکومەت دەتوانێت ئەم بڕیارە بدات بەبێ ئەوەی کەوا علمی پەرلەمانی پێ بکات و بەبێ ئەوەی لە قانونەکە زکر کرابێ کەوا ئەم 200 ملیارە چۆن دابەش دەکرێت؟ یاخود بۆ چ بوارێك؟ چۆن کێشەی نیشتەجێ بوونی پێ چارەسەر دەکرێت؟ ئەگەر ئەمە لەڕووی دەسەلاتەوە جائیزە پەرلەمان پێی پەسەندە، ئینجا دێمە سەر ئەوەی کە چەندی جێ بەجێ کراوە لەم 200 ملیارە؟ بۆیە دەپرسم ئەگینا من دەزانم پرسیاری شێوازی سەرف لە موناقەشەی موازەنەدا نیە، بەڵام چونکو شێوازی سەرفەکە ئەسڵەن لە قانونی پاردا دیاری نەکرابوو و حکومەتیش هیچی نەنارد کەوا بڵێت موافەقەتی پەرلەمانی پێ وەرگرێ وبڵێ بەم شێوەیە سەرفی دەکەین، بۆیە جێگای خۆیەتی کە ئێستا بپرسم، ئەگینا من دەزانم شێوازی سەرف کردن لە حساباتی ختامیە نەوەکو لە موازەنەیە، ئەگەر ئەمە تەحقیق بوو یاخود ئەوەی کەوا چەند پارەی لێ ماوەتەوە یاخود چەندی لێ ڕۆیشتووە، یەعنی چەندی سەرف کرا یان چەندی ماوە لەوەی کە بۆ 7500 دۆلارەکە کەوا دابەش بکرێت، ئەوەی تر پرسیاری ئەخیرم کە پێویستە یەعنی بۆ ئەوەی بەرچاومان ڕوون بێت پێش ئەوەی کەوا دەنگ لەسەر ئەم مەبلەغە بدەین ئایا حکومەت تەقدیرێکی لەلا هەیە لەسەر ئەوەی کەوا ئەم 150 ملیار دینارە ئەگەر هەمووی تەرخان بکرێت، بەڕوونی ئیشارەتی پێ بدرێت بوترێت ئەمە تەنها بۆ ئەو پاڵپشتیەیە کە بە خەڵکی گوندنیشینەکان دەدرێت کەبۆ 7500 دۆلارەکەیە، ئینجا حسابی ئەوە کرابێ کەوا پار تەختیەی چەندی کراوە و ئەمساڵ تەختیەی چەندی دەکات؟ ئایا دەتوانن بەردەوامی هەبێ؟، چونکە بە دیتنی من ئەگەر قەرار درا و حکومەت ئیقراری کرد کەوا پەرلەمانیش موسادەقەی کرد 7500 دۆلار کە من مەبدەئیەن لەگەڵیم، وەکو هاوکاریەك بۆ خەڵکی گوندەکان و بۆ ئەوەی ببێتە تەشجیع و ئەم هەموو شتانەی کەوا هاوکارانیشم پێشتر باسیان کرد کە ئەزمەی ناوشار کەم ببێتەوە و هانی خەڵك بدرێت بچێتەوە ئەوێ، بەڵام دەبێ زەمانەتی بەردەوامی ئەم پرۆسەیەش هەبێ، چونکە ناکرێت ئەمە عیلاقەی بە سااڵێك و دوو ساڵەوە نیە، ئەوە عیلاقەی بە دەرچوون و دەرنەچوونی بڕیارەوە نیە، ناکرێت ئێمە ئەمساڵ پارە بدەین بە خەڵکی، سااڵێکی تر بەیەکێك بڵێین ئەمساڵ کۆتایی پێ هات، دەبێ زەمانەتی ئەوەش وەربگرین، پێم خۆشە ئەوەش لە حساب دابندرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سالم فەرموو.

بەڕێز سالم تۆما کاکۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هاوکارانم لە گفتوگۆ کردن لەسەر بڕگەی 1 لە ماددەی 15 ئەسڵی پرۆژەکە کە دەکاتە 16، ئاماژەیان دا بەکەرتی گەشتوگوزار، ولاتەکەمان ولاتێکی گەشتیاریە و پێشان حکومەت خۆی ئەو پرۆژانەی دروست

دەکرد، بەڵام ئێستا کەوتووەتە ئەستۆی دەستەی وەبەرهێنان و بەرهەمهێنەرەکان، بەڵام تەنها ئەوانە پرۆژەی گەورە دەکەن، لە بەشی زۆری ناوچەکان یان هاوینەهەوارەکان یاخود ناوچەکانی گەشتیاری لە وڵاتەکەمان خەڵکێکی زۆر هەیە، یەکەم/ مومکینە خیرەی هەیە، دوو/ زەوی خۆی هەیە، بەڵام لەبەرنەبوونی بانکێکی موختەس وەکو پێشەسازی وکشتوکاڵ کە بتوانێ قەرزی گەشتیاری و گەشتوگوزاری بداتێ بۆ دروست کردنی پرۆژەی مامناوەندی، من پێشنیار دەکەم کە وەزارەتی دارایی ڕێگایەکی بۆ ببینێتەوە، لەڕێگای بانکی تیجاری ڕەشید و رافیدەین، بە مەبەستی دانی قەرزێك بە پێی مەرجی خۆیان، هاوشێوەی بانکی کشتوکاڵی و بانکی پیشەسازی بۆ دروست کردنی پرۆژەی مامناوەندی کە نە لە پرۆژەی بچووکەکانە و نە لە پشتگیری پرۆژە بچووکەکان سوودی لێ وەربگیردرێ، نە ئیمکانیەتی هەیە لەپرۆژە گەورەکان وەکو وەبەرهێنەر ئیشی لێوە بکات، یەك/ بەشداری دەکات لە وەپێشخستن و گەشەپێدانی کەرتی گەشتوگوزار، دوو/بەشداری دەکات لە چارەسەرکردنی بەشێك لە کێشەی بێ کاری، خاڵی دووەم/ بە نیسبەت بانکی پیشەسازی پاریش پارەمان بۆ تەرخان کرد، بەڵام بەداخەوە پێش دەسبەکاربوونمان بە موناقەشە کردنی پرۆژەی بودجە، بانکی پیشەسازی دەسبەکار نەبووە، ئەوەی تریش دیسان هەروەکو خاڵی پێشوو ئیشارەتی پێ دەکەم، ئێمە مەبەستمان لە تەفعیل کردنی بانکی پیشەسازی ئەوەیە کە پرۆژە مامناوەندیەکانی لەکارکەوتوو بە تایبەتی ئەوانەی کە ئێستا دەیانەوێ دامەزرێن سوودی لێ وەربگرن، چونکە ئەوەی پرۆژەی زۆر بچووك بکات لە پرۆژەی پشتگیری قەرزی پرۆژە بچووکەکان دەتوانێ سوودوەربگرێت، یاخود وەبەرهێنانە و پارەیەکی زۆری هەیە سوودی لێ وەرناگرێ ئەسڵەن، چونکە پێویستی پێی نیە، مەبەستمان لەوە بوو کەپرۆژە بچووکەکان سوودی لێ وەربگرن بە مەبەستی پێشخستنی کەرتی پیشەسازی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ئارام فەرموو.

بەڕێز ئەیوب نیعمت (ئارام):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە فەقەرەی 1 تەئمینی قەرزی عەقاری پێشنیارێکم هەیە، لە لێژنەی یاسایی ئەوەی کە ئاماژەی پێ کراوە سەبارەت بەوەی کە ئەم قەرزە بدرێت بە پێی ڕێنمایی و بنەما کارپێکراوەکان، پێشنیارەکەم ئەوەیە کە بگۆڕێ بە پێی ڕێنمایی و بنەمایەك کە ئامانجەکان بێنێتە دی، ئەویش لەبەرئەوەی کە بێ گومان دانی قەرزی عەقاری بۆ جێ بەجێ کردنی ئامانجێکە، بە تایبەتی لەشارەکان بۆ چارەسەرکردنی کێشەی نیشتەجێ بوونە، بەڵام ئەگەر بێتو سەیری ڕێنماییەکان بکەین، ئەو هەدەفە تەحقیق ناکات، بە تایبەتی مەسەلەی نەبوونی تاپۆ کە وەکو زۆرێك لە ئەندام پەرلەمانە بەڕێزەکان باسیان کرد، زۆرێ لەشار و شارۆچکەکان تاپۆیان نیە و زۆرێك لە هاوڵاتیان مەحروم دەبن لەو قەرزەو هەروەها کێشەی نیشتەجێ بوونیش چارەسەر ناکرێت، سەبارەت بە گوندەکان، ئێمە لە لێژنەی یاسایی تەعلیماتەکانمان بینی کە

ئامانج لە قەرزی عەقاری بۆ گوندەکان، بریتیە لە گەڕانەوەی هاوولاتیان بۆ گوندەکان، بۆ ئاوەدانکردنەوەی گوندەکانە، بەلام ئەگەر سەیری تەعلیماتەکان دەکەین بەڕاستی ئەو ئامانجە ناهێنێتە دی، لەبەرئەوە پێم باشە ئەو فەقەرەیە بگۆڕێ بە شێوازێك کە تەعلیماتەکان بگۆڕێ بۆ جێ بەجێ کردنی ئەو ئامانجانەی کە قەرزی عەقاری پێ دەدرێ، سەبارەت بە فەقەرە 2 هەمان پێشنیارم هەیە بۆ قتاعی زراعی، ئەگەر سەیری تەعلیماتەکان بکەین ئەویش بەهەمان شێوە، یەعنی زۆرێك لەو قەرزە بە خاوەن زەوی پێنج دۆنم یان دە دۆنم دەدرێت، ئەوەش زۆرێك لە جوتیاران بە تایبەتی لە گوندەکان ئەو ڕێژە زەویەیان نیە، ئەوانیش مەحروم دەبن لەو قەرزە، ئەوەش دەبێتە هۆی ئەوەی کە نەتوانرێ جوتیاران بە تایبەتی سوود لەو قەرزە وەربگرن، سێ/ پرسیارێکم هەیە لەبەڕێز وەزیری پلاندانان سەبارەت بە سندوقی ئیسکان، پرسیارەکەشم ئەوەیە ئایا ئەو بڕە پارەی دانراوە بۆ سندوقی ئیسکان، باشتر نیە بدرێت بە قەرزی عەقاری یاخود بدرێتە وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە کە بە پێی یاسای ژمارە 7 سەرفی بکات، چونکە ئەو سندوقی ئیسکانە کە یەکێك لە ئامانجەکانی بۆ چارەسەرکردنی کێشەی نیشتەجێ بوونە، بەلام ئەو سندوقە زۆربەی زۆری ئەوانەی کە کەم دەرامەتن، هەژار ناتوانن سوود لەو خانووانە وەرگرن، بۆچی؟ چونکە وەکو دەستەی وەبەرهێنان خۆشی ئاماژەی کردووە کە ئەو خانووانە 15٪ ی قازانج دەخرێتە سەری بۆ خاوەن کۆمپانیاکان، کەواتە لێرە کۆمپانیاکان زیاتر سوودمەند دەبن، هەروەها ئەو کۆمپانیایانە ڕێژەی خانووەکەیان واتە سعری خانووەکەیان زۆر زۆر بەرزە کە هاوولاتیان بە تایبەتی شارو شارۆچکەکان و گوندەکانیش ناتوانن ئەوخانووانە بکڕنەوە، بەلام ئەگەر بێتو بە پێی یاسای ژمارە 7 بێت، زۆر زۆر ئاسانتر بۆ هاوولاتیان و یاخود بە پێی بدرێتە سندوقی قەرزی عەقاری باشترە، هیوادارم وەلامەکە وەرگرمەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شێردڵ فەرموو.

بەڕێز شێردڵ تحسین محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە خاڵی یەکەم/ پشتگیری لە نیشتمان خان و کاك سالم دەکەم بۆ دانانی بانکێك یان بەشێك لە بانکەکان بۆ پشتگیری کردن لە کەرتی گەشتوگوزار، دووەم/ پێشنیارم هەیە لە پشتیوانی کردنی پرۆژە وەرزشیەکان خاڵێك بێت لە خاڵەکانی کە فەقەرەی یەکەم بە پشتیوانی کردنی پرۆژە وەرزشیەکان، چونکە ئێمە ئێستا لە کوردستان زۆر پرۆژەی وەرزشی هەیە یان وەرزشی دەکرێت، هەندێك کەرت دەیکات کە بەنیوەچڵی بەجێ دێڵی یان نەقسێك دەبێت پێویستی بە پشتیوانیە و بۆ ئەوە پشتیوانی بکرێ بەپارەی حکومەت، یەك لەو پرۆژانەی کە ئێستا لە کوردستان دەکرێت پرۆژەی هەدەفە کە ڤیڤا دەیکات لەسەر حسابی خۆی و ئێمە عەردمان داوەتێ و ئیستسمارە بۆ خۆی دەیکات و ئیستفادەی گەنجانی کوردستان هەیە لە هەولێر ئەوە یەك، دووەم شت ئەو پشتیوانیەی ئێمە لە بۆ پرۆژەکان زۆر لە وەرزشوانان دڵخۆش دەکات، هەندێ جێگایان بەجێ هێشتووە و ڕۆیشتوونە سۆران و لەو جێگایانە، بۆیە من داوا لە وەزارەتی دارایی و

پلاندانان دەکەم کە ئەو جێگایانە بەجێ هێشتراوە، یاریگا دروست کراوە هەندێ پارەی بۆ تەرخان بکرێت لە سۆران و لە سلێمانی و بە جێیان هێشتووە و ڕۆیشتوونە، سێیەم/ کە دەستەی وەبەرهێنان کە عەرد وەردەگرێت و خانوو دەکات..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شێردڵ ئەمە باسی تەخسیسی پارەیە بۆ ئیش، بۆ مەشروع، ئەوە مەوزوعێکە رجائەن، ئەو پارانەی کە داندراوە لێرە بۆ دەعمی مەشاریعی سناعیەو زراعیە وسیاحی دێتە سەری، چونکە زۆر موهیمە، زۆر لە بەڕێزان ئیشارەتیان پێی کردووە، زۆر لەبەڕێزان بروسکەی قائیمقامی شەقلاوەش هاتووە، هەر بۆ ئاگاداریتان کە گرنگی پێ بدەن، پارەی تەخسیس بۆ ئەکەین، ئێستا نەك بچین ئەو چی بکات و ئەوەی تر چی بکات؟، تکایە وەرەوە سەر بابەتەکە، فەرموو.

بەڕێز شێردڵ تحسین محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵی یەکەم/ پشتگیری لە گەشتوگوزار دەکەم کە بانکێك دابندرێت بۆ پشتگیری کردن لە کشتوکاڵ، خاڵی دووەم/ پشتیوانی کردن لەوەرزش و ئەو جێگایانەی کە ماون تەعمیر بکرێتەوەو نۆژەنبکرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك احمد فەرموو.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی(وەرتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە بڕگەکانی ئەو ماددەیە دیارە زۆربەی ئەو بڕگانە لە ماددەکانی پێشوو تر قسەمان لەسەری کردووە، بەڵام سەبارەت بە سولفەی عەقار ئەوەی کە بەڕێز دبشیر ئاماژەی پێیدا بۆ زەوی سەد مەتری، بۆ چارەسەرکردنی ئەوە من پێشنیار دەکەم کە لە شوێنێك دا ئاماژەی پێ بکرێت، ئەو زەوی سەد مەتریانە کە دابەشی دوو کەس دەکرێن، دوو ماڵ دەکرێت، بۆ ئەوەی کە هەردوو لا بتوانن لەو سولفەیە سوودمەند بن بە جیا بتوانن ئەو سولفەیە وەربگرن، ئەوە کێشەیەکە بەڕاستی هاووڵاتیەکی زۆر داوای چارەسەرکردنی ئەو مەسەلەیە دەکات، هەروەها سەبارەت بە پێدانی سولفەی عەقار، ئەوزەویانەی دەرەوەی شار کە ئەوان تا ئێستا نایانگرێتەوە، ئەوانیش بگرێتەوە، ئەو زەویانەی کە کەوتوونەتە سنووری ماستەرپلانی تا ئێستا تاپۆیان نیە، ئەوانیش بتوانن سوودمەند بن لەو سلفەیە، تا ئێستا بەو شێوەیە سولفەی عەقار دەدرێت کە شارەکان دەبێ تاپۆیان هەبێ، گوندەکانیش بە بێ تاپۆ پێیان دەدرێت، بەڵام هیچ بڕیارێك دەرنەچووە بۆ ئەو خانووە، یان ئەو زەوی یانەی کە تاپۆیان نیە، لە سنووری ماستەر پلانی شارەکان دان و تاپۆ نەکراون، لەسەر گوندیش حیساب نین، یەعنی نە لەسەر شار حیسابن، نە لەسەر گوندیش حیسابن، بۆیە ناتوانن سوودمەند بن لەو سولفەی عەقارە، بۆیە پێویستە ئەوانەش سولفە بیانگرێتەوە، بە پێی زەوابتێك کە دابنرێت، سەبارەت بە سندووقی نیشتەجێ کردن، بەڕاستی منیش لەگەڵ ئەوەدام کە تا ئێستا ناحیە و

گوند و لادێ کان کەمتر سوودمەند بوونە لە سندووقی نیشتەجێ کردن، بۆیە پێویستە زیاتر گرنگی بە لادێکان بدرێت، بۆ ئەوەی کە پرۆسەی ئاوەدان کردنەوە بەردەوام بێت، من پێمواید سولفەی عەقار کە دەدرێت بە هاوڵاتیان، زیاتر عەمەلی تر لەوەی کە ئەو سندووقی نیشتەجێ کردنە کە هاوڵاتی زیاتر دەتوانێ خۆی خانوو بۆ خۆی دابین بکات، وەختێ کە ئەو سولفەی عەقارە وەردەگرێ، بۆیە من پێشنیار دەکەم لەو (150) ملیارەی کە لێرە دیاری کراوە بۆ سندووقی ئیسکان (50) ملیاری کەم بکرێتەوە، بخرێتە سەر سولفەی عەقار کە بە هاوولاتیان دەدرێ، بۆ ئەوەی هاوڵاتیان سوودمەند بن زیاتر، لەبەر ئەوە ئەمە عەمەلی تر، سەبارەت بە ئاوارە گەڕاوەکانی ئێران کە هەندێك لە هاوکارانم ئاماژەیان پێدا، زۆربەیان کە هاتوونەتەوە ناونووس کراون لە کاتی خۆی دا وەعدیان پێدراوە زەویان پێ بدرێ، یان کۆمەکی ماددی بکرێن، بەڵام تا ئێستا نەکراون، تا ئێستا بە سەدان خێزان چاوەڕوانی ئەوەن کە حکومەت لایان لێ بکاتەوە، ئەگەر لێرەش نەبێ پێم باشە، پێشنیار دەکەم بە ماددەیەکی ئیزافی ئاماژە بکرێت یان لە تەوصیات حکومەت مولزەم بکرێت بە چارەسەر کردنی مەسەلەی ئاوارە گەڕاوەکانی ئێران، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز حمە سعید حمە علی، فەرموو.

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەو ماددەیە ئێمە وەك لێژنەی ئاوەدانکردنەوە پەیوەندی زۆری بە ئێمەوە هەیە، بۆیە پێم خۆشە جەنابی وەزیر لەبەر ئەوەی خەڵکی پەیوەندیمان پێوە دەکەن، هەندێ جاریش سەردانمان دەکەن، دابین کردنی پێشینەی خانووبەرە پێمواید بڕەکە دیاری بکرێ، چونکە پار لە ماددەی (19)دا دیاری کردووە بە (90) ملیار، ئەمساڵ بڕەکە دیاری نەکراوە، ئایا بڕەکە چەند دەبێت؟ پێم باشە بڕەکە زیاد بێت، خاڵێکی تر، پار سوودەکەمان لابرد، ئەمساڵ تەئمینی حەیاتمان لابرد، لەبەر ئەوە پشتگیری ئەو پێشنیارەی لێژنەی یاسایی دەکەم بە ئیزافە کردنی (مع إعفاء تأمین الحیاة و الفائدة)، بۆ ئەوەی چونکە فائیدەکە بەس بۆ پار بوو، خاڵێکی تر بەڕاستی پشتگیری ئەو پێشنیارەی ناسکە خان دەکەم، گرفتێکی زۆری دروست کردووە بۆ هاوولاتیان، کە بەداخەوە لە مەسەلەی نەبوونی تاپۆ، ئیفرازی زەوی لە مەسەلەی (100) مەتری، لە مەسەلەی سەهم، هەندێ کەس سەهمیان هەیە شموولیان ناکات، بۆیە ئێمە تەعلیماتەکان قوڕسن، شموولی گوندەکانیش ناکات، داواکارم جەنابی وەزیری دارایی بە تەعلیماتێك مەسەلەی 100 مەتری و مەسەلەی سەهم کە (250) مەتر دوو سەهمە، شموولیان بکات، مەسەلەی کاتێ کە ئیجازەی بینای ببێت، پێمواید کە زەوی ئیفراز بوو، بەلەدیە ئیجازەی بینای پێ دا، ئایا چارەسەر دەبێ بە بێ تاپۆ ئەو عەقارەی بدرێتێ؟ یان مەسەلەی تاپۆ، خاڵێکی تر هەر لەم بابە (75) وەرەقەی لادێکان، گوندەکان، کە ئەوە کار ئاسانییەکە

پارەکە ئەمسالّیش بەردەوام دەبین لەسەری، پار پێمواید جێبەجێ نەکراوە، یان زۆر کەمی جێبەجێ کراوە، کە ئەوە پێویست بەوە دەکات، تەعلیماتەکان زۆر قورس بووە بۆ گوند نشینەکان، گوند نشینەکان کەم سوودمەند بوون لێی، دیسان ئەو مەسەلەی ئاوارەی ئێرانیش لێرە بۆ ئەوەی سوودمەند بن لەو مەسەلەیە، بە نیسبەت بڕی پشتیوانی کردن لە کەرتی کشتوکالّ، بانکی پیشەسازی بڕەکان دیاری نەکراوە، بانکی پیشەسازی پار (30) ملیار بوو، هیچی لێ صەرف نەکراوە، ئایا ئەوە دەبێ بە مودەوەر؟ چەندی دەمێنێتەوە؟ چۆن تەصفیەی حیسابەکە دەکرێ؟ دیاری کردنی بڕی کەرتی کشتوکالّ بڕە گشتی یەکەی، بڕی گشتیش بە بێ تەعینی مەبلەغ ماوەتەوە، مەسەلەی سندووقی نیشتەجێ بوون بەڕێزان بەڕاستی ئێمە لە لێژنەی ئاوەدانی هەموو برادەران ئەندامانی لێژنە دەزانن، جارێ سەرەتا ئەو (150) ملیارە ئێمە لەگەلّ دەستەی وەبەرهێنان حەز دەکەم ئەوە بزانن دانیشتین وەکو لێژنەی ئاوەدانکردنەوە چوار جار، باسی صەرفی (200) ملیارەکەی پارمان لەگەلّ دا کردن، بە شێوەیەکی باش خشتەکەیان پێشکەش کردین، کە چۆن صەرفیان کردووە، چەند بۆ محافەزەی دهۆك، چەندی بۆ سلێمانی، بۆ گەرمیان، بۆ هەولێر چۆن صەرف کراوە، ئەوە ئێمە ڕاپۆرتیشمان بەرز کردۆتەوە، ئەم (150) ملیارە، ئەوان بە حیسابات ئیلتیزاماتیان هەیە، یەعنی ئیجازەی هەندێ وەحداتی سەکەنییان داوە، بە ئیجازەکە دەبێ ئەو (150) ملیارەیان بۆ صەرف بکرێ، بەلّام لێرە ئیشکالەکە لە چەند ڕوویەکە، ڕووی یەکەم/ ئێمە پێمان وایە ئەو میکانیزمی کۆمپانیایانە بەڕاستی سوودی بۆ هاوولّاتیان نیە، ئەگەر سەیر بکەی خانوویەك (5) دەفتەر، (50) هەزار دۆلار دەسێنن، پێمواید ئێمە وەکو لێژنەی ئاوەدانکردنەوە، ئەو کۆبوونەوانەی لەگەلّ دەستەی وەبەرهێنان و فەرعەکانی دانیشین لەگەلّ پارێزگاکانیش دانیشین، ئەو خانووانە نزیکەی (3) دەفتەر تا (3) دەفتەر و نیوی تێ دەچێت، دەفتەر و نیوێ تا (2) دەفتەری ریبحە، ئەو فیکرەیە، ئەو مەسەلەی کۆمپانیای وەبەرهێنان و یەکەی نیشتەجێ، ئەوە شتێکی تیجاری یە، کێشەی نیشتەجێ بوون و کێشەی هاوولّاتیان چارەسەر ناکات، بۆیە ئێمە داواکارین یەکەم/ میکانیزمەکە بگۆڕدرێ، قسەشمان لەگەلّ ئەوان کردووە کە بە حسێبی خشتە بێ، کەمیات بێ، جەداول و سعرەکان دابین بکرێ، یان بەڕاستی من پشتگیری لەوە دەکەم، پرۆژە بڕیارێکیشمان لەلایە لێژنەی ئاودانکردنەوە بەرزی کردۆتەوە کە وەحدەی سەکەنی بۆ فەرمانبەر و خەلّکی کەم دەرامەت و خەلّکی هەژار، کە ئەگەر ئەوە بەدیلی یان یاسای ژمارە (7)ی سالّی (2008) جێبەجێ بکرێ، یان ئەو پرۆژە بڕیارەی ئێمە ببێ بە بڕیار و ببێتە بەدیلی ئەوە جێبەجێ بکرێ، پێمواید ئەو مەسەلەی سندووقی نیشتەجێ بوونە ئەگەر چارەسەرێك نەکرێ بە تەعدیلی یاسای وەبەرهێنان، بە تەعدیلی تەعلیماتەکەی و جێبەجێ کردن و کارا کردنی یاسای ژمارە (7)ی سالّی 2008، یان ئەو پرۆژە بڕیارەی ئێمە، ئەگینا چارەسەری ناکات، بە نیسبەت بڕی (25) ملیار منیش پێمواید (25) ملیار بۆ سندووقی نیشتەجێ بوون کەمە، باسی بواری سیاحی دەکرێ گەشت و گوزار، منیش تەسنیەی دەکەم، پشتگیری ئەو ڕایە دەکەم، ئەو پێشنیارە دەکەم، ئێمە لە مەصاریفی ئوخرا (69) ملیار دانراوە بە ئیحتیات، ئەگەر بێت و چارەسەری ئەو سیاحی یە و لەگەلّ ئەوپرۆژەی گەنجان بچووکە، بەو (69) ملیارە

بکرێ، کەوا ئەوە ئیحتیاتە و هەیە، ئەوە شتێکی باشە، بە نیسبەت سولفەی زەواجیشەوە، ئەوە بڕیارمان دا ببێ بە پێنج ملیۆن، بەڵام بڕە گشتی یەکەی دیاری نەکرا، ئایا مەفتوحە؟ حکومەت چەندێك صەرف دەکات؟ یان بڕێکی بۆ دیاری بکرێ، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز بەفرین حسین خەلیفە.

بەڕێز بەفرین حسین خلیفە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە بەشێك لە قسەکانم لەلایەن بەڕێزان و بە تایبەت کاك دلێر و محمد شارەزوورییەوە کرا، سەبارەت بەو بڕە پارەیەی بەو (7500) دۆلارەی کە قەرار بوو بە گوندەکان بدرێ، مینحە، هەروەها سەبارەت بە پێشمەرگەش، من دووبارەیان ناکەمەوە، بەڵام خاڵێکی تر بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئەو بڕە پارەی کە بۆ سندووقی ئیسکان دابین کراوە، کە (149) ملیارە، من پێموایە ئەوانە لە توانای کەسانی داهات نزم و سنووردار دا نیە، کە بتوانێ ئیستیفادە لەو سندووقە بکات، بەڵکە بۆ کەسانی خاوەن داهات بەرزە، لە توانای دا هەبێ ئیستیفادە و بەهرەمەند بێ لەم سندووقە، بۆیە من پێم باشە ئەو بەڕێزانەی کە پێشتریش باسیان کرد، پشتگیریان دەکەم، کە بەشێکی دیاری کراوە لەم ڕێژەیەی کە دابین کراوە بۆ سندووقی نیشتەجێ بوون کە (149) ملیار دینارە بتوانرێ ئیستیفادەی لێ بکرێ بۆ جێ کردنەوەی یاسای ژمارە (7)ی ساڵی 2008، بۆ دابین کردنی خانووی نیشتەجێ بوون بۆ ئەو کەسانەی کە خاوەن داهاتێکی سنووردارن، خاوەن داهاتێکی نزمن، لە توانایان دا نیە کەوا بەشداری بکەن لە سندووقی نیشتەجێ بوون، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ئەخیر قسەم، پرسیارێکە بۆ بەڕێز وەزیری دارایی، دیارە ئێمە لە بودجەی پارسان گوژمەی (90) ملیارمان دابین کرد بۆ سولفەی عەقار، بەڕێزیشیان لە داڕشتنەکانی ڕابردوو ئاماژەی بەوە کرد کە (10) ئەوەندەیان صەرف کردووە لەوە، ئایا ئەم ساڵیش هەمان بڕ و ڕێژەیە؟ یان ڕێژەیەکی ترە؟ چ بۆ سولفەی عەقار، چ بۆ سولفەی زەواج، مەبلەغەکە دیاری دەکرێت لە ناو یاساکە؟ یان ئەوە گوژمەیەکی ترە ئەوەی کۆی گشتی یەکەی؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز بیلال سلیمان.

بەڕێز أحمد سلیمان (بلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خۆشبەختانە زۆربەی قسەکانی من کرا، ئەگەر منیش تەئکید لەسەریان بکەمەوە جارێکی تر، سەبارەت بە پێشینەی خانوو و بەرە، سولفەی عەقار بە تایبەت بۆ لادێکان، ئەوەی کە گرفتێکی زۆر گەورەی بۆ لادێکان دروست کردووە، ئەویش ئەوەیە ئەو شەرت و مەرجانەی کە بۆی دیاری کراوە، هاوولاتیانی لادێکان زۆر کەم دەتوانن سوودمەند بن، بە تایبەتیش ئەو کەفیلەی کە دیاری کراوە، لە لادێکان عادەت وایە کەمتر

خەڵك موەزەفی حكومەتە، ئەوە وای كردووە كە خەڵكی لادێكان نەتوانن كەفیل پەیدا بكەن، یان ئەو كەفیلەی كە داوای لێ كراوە بڕە پارەی مووچە ئیسمیەكەی زۆرە، ئەگەر بكرێ كارئاسانی بكرێ لە ڕێنماییەكان، بەتایبەت لە كەفیل دان بۆ لادێكان، بڕی (7500) دۆلارەكەش، بەڕاستی ئەوە چەند بەڕێزێكیش باسی كرد، داوا لە جەنابی وەزیر دەكەین كە ڕوونكردنەوەمان بداتێ، بزانین ئایا ئەو (7500)ە صەرف دەكرێ لەمەودوا؟ یان ئەگەر صەرف ناكرێ، بۆ؟ سەبارەت هەر دیسان بە سولفەی عەقار بە تایبەت ئەو ناوچانەی كە كەوتوونەتە چوارچێوەی ماستەر پلانەوە، ئەگەر بە نموونە بێنین وەكو گوندی حەسارۆك لە هەولێر، سێ بەردان، قەڵات، چەند شوێنێكی تریش، بەڕەسمی لەلایەن وەزارەتی شارەوانی یەوە زەویان بۆ دیاری كراوە، بەڵام تا ئێستا تاپۆ نەكراون ئەو شوێنانە، گرفتەكە لەوەیە كە وەزارەتی شارەوانی ناتوانێ بە ئاسانی هەموو ئەو شار و شارۆچكانەی كە تاپۆ نین، تاپۆ بكات، لەبەر ئەوە ئەو شوێنانەش كە خەڵكی زۆر فەقیر نشینی تێدایە، بۆیە داوا دەكەم كە ئەو شوێنانە ئیستیسنا بكرێن لەوەی كە تا ئێستا نە گوندن، نە شارن، حیسابیان بۆ بكرێ وەكو گوند، یان وەكو ئەوەی وەزارەتی شارەوانی بڕیاری داوە كە زەوی یەكانی بۆ دیاری كراوە سولفەی عەقار بیانگرێتەوە، بتوانن سوودمەند بن لە سولفەی عەقار، دیارە مولكی سەد مەتریش كە باس كرا، ئەوەش دیسان گرفتێكە، بەڕاستی ئەوە ئەگەرچی ئیشكالی هەیە، بۆ نموونە ئەگەر لە شارەكان باس لە مولكی سەد مەتری بكرێت سولفەیان پێ بدرێت، دیارە وەزارەتی شارەوانی كە ئێمە قسەمان لەگەڵ كردوون، دەڵێ/ ئێمە موشكیلەیەكمان هەیە، ئێمە كە گەڕەكێك دیاری دەكەین، بۆ نموونە (300) ماڵە، ئێمە بە قەدەر ئەو (300) ماڵە حیسابی خەستەخانە و مەدرەسە و هەموو شتەكانی خزمەتگوزارییەكان دەكەین، بەس ئەوە ببێتە (600)، بۆ ئێمەش گرفتە، بۆ هاوولاتیانیش دەبێە گرفت، لەبەر ئەوە من پێم باشە، هەر شوێنێك كە وەزارەتی شارەوانی ئیجازەی بینای دا، جا سەد مەترە یان زیاترە یان كەمترە، ئەوە سولفەی عەقار بیگرێتەوە، بەس ئەگەر وەزارەتی شاەوارنی ڕێگای پێ نەدا، ئەوە دیسان ئەو كاتە گرفت بۆ هاوولاتیانیش دروست دەبێت، بۆیە باشتر وایە كە هەركەسێك توانی لەلایەن وەزارەتی شارەوانی یەوە ئیجازەی بینای وەرگرت، سولفەی عەقار بیگرێتەوە، دیسان كۆمەڵێك ئۆردوگای زۆرە ملێ هەیە، كە پێشتر لەلایەن ڕژێمی تاغووتیەوە خەڵكێكی بۆ براوە، دواتر ئەو شوێنانە یان تێكدراوە، یان گرفتیان بۆ دروست بووە، بە تایبەت بۆ نموونە لە سنووری پشدەر چەند ئۆردوگایەكی زۆرە ملێ هەیە، ئەو ئۆردوگانە ئێستا خەڵكەكە چوون لە شوێنەكەی خۆیان دووبارە ئاوەدانیان كردۆتەوە، بەڵام سولفەی عەقار نایانگرێتەوە، چونكە نە لەسەر حیسابی گوند حیسابن، نە لە شار حیسابن، تاپۆشیان نیە، داوا دەكەم ئەو شوێنانەش، چونكە بەڕاستی خەڵكی زۆر فەقیر و هەژارن، ئەو سولفە عەقارە بیانگرێتەوە، لەسەر سولفەی زەواجیش كە خۆشبەختانە بوو بە پێنج ملیۆن، بەس یەك گرفتێكمان هەیە نە لە یاساكەدا جێی كراوەتەوە، نە لە ئەو ڕێنماییانەی كە لە وەزارەت دیاری كردووە، نایانگرێتەوە، ئەو پیاوانەی كە ژنیان تەڵاق داوە، پێشتریش سوودمەند نەببوون، ئێستا ژنی تازەیان هێناوە، یەعنی هاوسەری تازەیان هێناوە، ئەوانە ناتوانن ئیستیفادە لەو سولفەیە بكەن، داوا دەكەم ئەو سولفەیە

ئەوانیش بگرێتەوە، وەکو پێشنیارێك، سەبارەت بە سندووقی ئیسکان، بەڕاستی پێمباشە سندووقی ئیسکان بڕی (49) ملیاری لێ کەم بکرێتەوە، چونکە بەڕاستی کەمتر خەڵك توانیویەتی ئیستیفادەی لێ بکات، وەکو تەجروبە ئێمە بینیومانە، بۆ چەند شوێنێکی تر سەرف بکرێ کە زیاتر شوێنەکانیان بۆ دیاری دەکەن، سەبارەت بە سندووقی ئیسکانیش، دیسان داوا دەکەم فیعلەن ئەوە سندووق بێ، نەك پارەکە بە دوو جۆر بڕوا، ئێستاکە ئەوەی لە بەشی سلێمانی پارەکە دێتەوە بۆ سندووقەکە، ئەو پارەی کە وەردەگیرێتەوە لە هاوواڵاتیان دێتەوە سندووقەکە، بەس لە سنووری هەولێر و دهۆك پارەکە نایێتەوە سندووق، بەڵکو دەچێت بۆ بابڵێین وەزارەتی دارایی، با هەردووکیان بێتەوە یەك شوێن کە ئەویش سندووقەکەیە، چونکە دەبێ ئێمە حیساب لەسەر ئەوە بکەین، وەکو ئەوەی کە خۆم لەگەڵ بەڕێز کاك هێرش موحەرەم قسەم کردووە، ئەویش ئەو گرفتەی هەیە، باس لەوە دەکات کە دیوانی چاودێری دارایی نەیتوانی وەکو پێویست چاودێریان بکات، ئەو خۆی داوا دەکات کە دیوانی چاودێری دارایی جیددی تر بێت و چاودێری چاتریان بکات، چونکە دیارە ئەو پارەی کە لە سندووق هەیانە، لەگەڵ ئەو پارەی کە صەرفیان کردووە، بکاتە کۆی ئەو پارەی کە بۆیان دیاری کراوە، بەس ئێستا ئەو پارەیە وا ناکات، ئەوە سەبارەت بەو پارەی بۆ پاڵپشتی سندووقی زراعی و سندووقی سناعی کە دیاری کراوە، هاوواڵاتیان کە پەیوەندیان بە ئێمەوە کردووە، داوا دەکەن کە ئەم گەڕانەوەی بڕە پارەیە لە چوار ساڵەوە بۆیان بکرێ بە شەش ساڵ، لەبەر ئەوە پێیان وایە بە چوار ساڵ ناتوانن ئەو پارەیە وەکو پێویست بگەڕێننەوە، بۆیان سەختە جگە لەوە دیارە لە ساڵی یەکەم کە حیسابیان بۆ نەکرێ، من پێشنیار دەکەم کە هەموو زیادەیەك، یان هەموو سوودێك، یان ریبایەك، چی پێ دەوترێ؟ ڕیبایەك کە هەموو ئەو هاوکارییانە هەیە لابچێ، چونکە ئێمە کە دەمانەوێ هاوکاری ئەو کەرتانە بکەین، خەڵکێك هەیە ناتوانێ ئیستیفادەی لێ بکات، لەبەر ئەوەی سوودی دێتە سەر، هەم نابێتە پشتیوانی ئەو کاتە، لەلایەکی ترەوە گرفتێکی شەرعی بۆ دروست دەبێت، چونکە جائیز نیە وەرگرتنی ئەو پارەیە لەو کاتەدا، من پشتیوانی لەو ڕایە دەکەم کە چەند بەڕێزێك باسی کرد لە مەسەلەی پاڵپشتی کردن لە کەرتی گەشت و گوزار، من پێمباشە کەرتی شوێنەواریشی بێتە سەر، چونکە ئێمە هاندانی کەرتی شوێنەوار بۆ ئێمە شتێکی گرنگە، چونکە هاوواڵاتیانی خۆمان هان بدەین کە لە شوێنەواریش کار بکەن، بۆ ئەوەی شوێنەواریش سەروەت و سامانێکی گەورەیە بۆ ئێمە، سەبارەت بە قەرەبوو کردنەوەی ئاوارەکانیش، دیارە من پشتیوانی لەو ڕایەش دەکەم، کە بەڕاستی مەبلەغێك دیاری بکرێ بۆ قەربوو کردنەوەی ئاوارەکان بە شێوەیەکی گشتی، هەموو ئاوارەکانی دەرەوەی هەرێمی کوردستان، دەرەوەی عیراق بە گشتی نەك هەر هەرێم، پێشنیار دەکەم کە هاوکاری بۆ چاودێری منااڵنی نەخۆش و ئیفلیج بەتایبەتی، بڕێك هاوکاری بکرێ بۆ هەموو ئەو منااڵنەی کە ئیفلیجن، یان منااڵی چاودێرین، منااڵن بە شێوەیەکی گشتیش دیسان، دیاری کردنی بڕیك پارە بۆ پاڵپشتی نەخۆش و کەم دەرامەتەکان بە گشتی، چونکە کۆمەڵێ خەڵکی نەخۆشمان هەیە کە دەرامەتیان نیە، ناتوانن چارەسەری خۆیان بکەن، بۆیە داوا دەکەم کە بڕێك پارە لەم (49) ملیارە دیاری بکرێ بۆ ئەم کەرتە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز گوڵیزار قادر فەرموو.

بەڕێز گوڵیزار قادر اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (15) لە بڕگەی (1) پشتگیری دەکەم لە خاڵی (1) و (2) و (3)، بڕگەی چوار پشتگیری لەو ڕایە دەکەم کە لابچێ، چونکە لە شوێنێکی تر سابت بووە، لە بڕگەی (3) پشتگیری دەکەم لە قەرزی بچووک و دەرفەتی کار بۆ گەنجان، بەڵام من داوا دەکەم ئەم قەرزە وەکو بەخشین پێیان بدرێ، بۆ گەنجانی خۆمان، پێشنیار دەکەم کە ئەوانەی مولکە تا ئێستا موعامەلاتی سولفەی عەقاریان کردووە، بەڵام ئیشەکەیان ڕاوەستاوە، ئەوانیش بیست ملیۆنەکە وەربگرن و ئەو بڕیارە بیانگرێتەوە و سوودمەند ببن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز خلیل عوسمان.

بەڕێز خلیل عثمان حمد امین رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵا لەبەر ئەوەی ئەو ماددەیە پەیوەندی زۆری بە لێژنەکەی ئێمەوە هەیە، تکا دەکەم کاتی زیاترمان بدرێتێ، تا ڕاددەیەکیش بۆچوونەکانمان بە نەزەری ئیعتیبار وەربگیرێ، سەبارەت بە بڕگەی یەکەم لەسەر پێشینەی خانوو و بەرە، من دووبارەی دەکەمەوە، ئەوەی کە ناکرێ ئێمە کێشەی نیشتەجێ بوونمان هەبێت و ڕێگری بکەین لەوەی کە خانووی سەد مەتری دروست نەکرێ، کە ئەوە کێشەیەکی گەورەی هاوواڵتیانە، ئێمە دانیشتووین لەو پەرلەمانە بۆ گەیاندنی کێشەی هاوواڵتیان، بۆیە من داواکارم لە وەزارەتی شارەوانی و گەشت و گوزار چاوێك بەو ڕێنماییانەدا بخشێنێتەوە، بۆ ئەوەی زۆرترین هاوواڵتیانی کەم دەرامەت سوودمەند بن لەو پێشینەی خانوو و بەرە، سەبارەت بە بڕگەی دووەم، قەرزی کشتوکاڵ، دیارە من دەستخۆشی دەکەم کە هەم بڕەکەی زیاد کرا، هەم قەرزێك بووە بۆ بووژانەوەی کشتوکاڵ، کە ژێرخانی ئابووری گرنگە لە هەرێمی کوردستان دابندرێ، بەڵام ئەوەی کە پێشبینی دەکرێ دووبارە کێشەکە لە ڕێنماییەکانە کە من پێموایە بە گوێرەی ئەو ڕێنماییانەی کە قەرزەکەی پێ دەدرێ، ئەوەی دەبێ جووتیارەکان دوای سااڵێك دەست بە دانەوەی قەرزەکە بکەن، کە من پێموایە ئەوەش تا ڕاددەیەك ئەگەر بۆ جوتیارێك بیەوێ کاری ئاژەڵداری یاخود باغداری بەم قەرزە بکات، پێموانیە دوای سااڵێك لە بەرهەمەکەی بخوات، بۆیە داوا دەکەم کە تەمەنی وەرگرتنەوەی قەرزەکە درێژ بکرێتەوە، بکرێتە دوای دوو ساڵ لە قەرزەکە وەربگیرێتەوە، بۆ ئەوەی هاوواڵتی بتوانێ کە لە بەرهەمەکەی سوودمەند بوو ئینجا قەرزەکە بگێرێتەوە، سەبارەت بە بڕگەی چوار کە (150) ملیار دینار دانراوە بۆ سندووقی نیشتەجێ بوون، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، دیارە وەکو بۆ بەڕێزم کاك حەمە سعید ئاماژەی پێ کرد، ئێمە وەکو لێژنەی ئاوەدانکردنەوە چەند جارێك لەگەڵ دەستەی وەبەرهێنان دانیشتووین کە ئەوانیش بەڕاستی کێشەی

خۆیان هەیە، قسەی خۆیان هەیە، پێویستە لێرە باسی بکەین، باس لە کەم کردنەوەی کرا، یەکەم شت ئەم (150) ملیارە کە ئەو (149) ملیارە کە لێرە دیاری کراوە، بەڕاستی دەستەی وەبەرهێنان ئیلتیزامی پێشوو تری هەیە، لە گرێبەستەکانی کە پێشووتر ئەنجام دراون، بۆ ئەوەی ئەو ئیلتیزاماتە جێبەجێ بکات، پێویستە ئەو پارەیە وەکو خۆی بمێنێتەوە، هەروەکو خۆیان دەڵێن، سااڵی پارەکە (70) ملیاری بۆ سولفەی گوندەکان چووە، (140) ملیاری هەر دراوەتەوە بە پێشینەی خانوو و بەرە، کە ئەوە دووبارە کێشەی بۆ دروست کردن، کێشەیەکی تریشیان هەیە کە ئەو دووبارە ئەو پارەیە تەدویر نابێتەوە بەڕاستی، کە من هیوادارم ئەو پارەیە دووبارە تەدویر بکرێتەوە، نەچێتەوە سەر حیسابی وەزارەتی دارایی، بەڵکو بچێتەوە سەر سندووقەکە، بۆ ئەوەی دووبارە بدرێتەوە بە سولفە، بۆ ئەوەی هاوواڵتیان لێی سوودمەند بن، خاڵێکی تر کە هەر سەبارەت بەوەیە، ئەویش ئەو (7500) دۆالرەی کە دەدرا بە گوندەکان، من پێموایە ئەوە بەشداریەکی باشی لە ئاوەدانکردنەوەی گوندەکان کرد، بە تایبەتی بۆ خەڵکی هەژار و کەم دەرامەت، کە توانای دروست کردنی خانوویان نیە، کە من هیوادارم ئەو بڕیارە وەکو خۆی بمێنێتەوە، بە بڕگەیەکی یاسایی صەریح لێرەدا دیاری بکرێ کە ئەم بڕە پارەیە بەڕاستی دەبێ پێدانی بەردەوام بێ، هەموو لایەکیش مولەتەزیم بن پێوەی، خاڵێکی تر هەر سەبارەت بە سندووقی نیشتەجێ بوون، دیارە ئێمە هەموومان کۆکین، هەم ئێمە و هەم دەستەی وەبەرهێنان، ئەو یەکە نیشتەجێ بوونانە کە دەکرێ، ئەو گرێبەستانەی کە دەکرێ لە ڕابردوودا کراون، بەڕاستی لە خزمەتی خەڵکی هەژار و کەم دەرامەت نیە، بۆیە ئێستا لە بەرنامەدایە، هەم ئێمە و هەم دەستەی وەبەرهێنان کە زنجیرەیەك کۆبوونەوە بکەین، هەم بۆ هەموارکردنی یاسای وەبەرهێنان، هەم بۆ دابەزاندنی نرخی یەکەی نیشتەجێ بوون بە شێوەیەك بێت کە هەم (quality)یەکەی باش بێت، هەم زۆرترین خەڵکی هەژار و کەم دەرامەت بتوانێ لەو یەکانە سوودمەند بن، چونکە ئێمە هەموو دەزانین ئەو یەکانەی کە ئێستاکە دەکرێن بەڕاستی خەڵك لێی سوودمەند نیە، بۆیە هەوڵێکی لەو جۆرە هەیە کە تکا دەکەم ڕێگری لێ نەکرێ، تەشجیعی ئەوەی بکەین کە ئێمە لە ڕێگەی سندووقی نیشتەجێ بوونەوە بتوانین نرخی یەکەی نیشتەجێ بوون دابگرین، بەهاوکاری لەگەڵ دەستەی وەبەرهێنان، بۆیە هیوادارم کە ئەو بڕە پارەیە کەم نەکرێتەوە، بەڵکو تەشجیعی ئەو بوارە بکرێ، بۆ ئەوەی زیاتر هاوواڵتیانی کەم دەرامەت لێی سوودمەند ببن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەستخۆش، بەڕێز ئاسۆ کریم.

بەڕێز بکر کریم (ئاسۆ):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت ئەو ماددەیە دیارە وەکو لەو ماددەیەدا دیارە، دوو ڕێگەمان هەیە بۆ کەم کردنەوەی قەیرانی نیشتەجێ بوون، یەکەمیان ئەوەیە کە لە بەرگەی یەکەمی (1)دا هاتووە ئەوەیە کە حکومەت بەردەوام بێ، سولفەی خانوو و بەرە پێشکەش بکات، جێگەی دڵخۆشی یە کە بڕەکەی کە کراوەتە (20) ملیۆن دینار،

بەڕاستی ئەوە شتێکی زۆر زۆر باشە، ڕێگەیەکی زۆر زۆر پەسندە، ڕێگەی دووەم بەڕاستی لە دووەم دا هاتووە، کە باس لەو (149) ملیار دینارە دەکرێ، من پێم باشە بەڕاستی ئەوە بە پێی قانونی ژمارە (7)ی ساڵی 2008 کە تا ئێستا کاری پێ نەکراوە، خانوو و شوقەی پێ دروست بکرێ، ئەوەش بەڕاستی هەروەکو لە قانونەکەدا هاتووە، وەزارەتی ئاوەدان کردنەوە و نیشتەجێ بوون ئەو ئەرکە بگرێتە ئەستۆی خۆی، کە بەڕاستی من ئەوە بە کارێکی باش دەزانم، نەوەك بخرێتە بەردەست ناو سندووقی نیشتەجێ بوون، ئیتر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەستخۆش، بەڕێز پەروین.

بەڕێز پەروین عبدالرحمن عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا من پشتگیری لە لێژنەی یاسایی دەکەم بە لابردنی بڕگەی چوارەم لەو ماددەیە، چونکە وا دیارە ئەو ماددەیە لە ماددەی سێیەم چارەسەر کراوە، هەروەها پشتگیری هاوەڵانم دەکەم بە دانانی بانقێکی تایبەت بە گەشت و گوزار، ئەوەش بۆ بووژاندنەوەی ئەو کەرتە، لەبەر ئەو شتە زۆر گرنگە لە هەرێمی کوردستانی ئێمەدا، هەروەها پشتگیری کاك محمد دەکەم بە زیاد کردنی ئەو پێشمەرگانەی کە ناکەونە ئەو لیوایانەی کە دروست دەکرێ، ئەوانیش چینێکی مەزلوومن لە کۆمەڵگەی ئێمەدا، کەچی ئەرکێکی گرنگیشیان پێ سپێردراوە، کەچی راتبێکی زۆر کەمیشیان هەیە کە ناتوانن ژیانیان پێ تەرتیب بکەن، هەروەها صەرف کردنی دەرمالێی خێزان و منداڵی شەهید، صەرف کردنی تێچووی تەواوی قۆناغەکانی خوێندنی منداڵانی شەهید، سەبارەت بە کێشەی نیشتەجێ بوون، دیارە ئەو پارەی کە بۆ سندووقی نیشتەجێ بوون دانەدراوە، زیاتر ئەو کەسانە سوودمەند دەبن کە بڕە پارەیەکی باشیان هەیە، دەتوانن بەشدار بن لەو شتە، بەڵام ئەوانەی کە کەم دەرامەتن ناتوانن سوود لەم شتە ببینن، بۆیە من داواکارم کە کار بە یاسای ژمارە (7)ی (2008) بکرێ بۆ زیاتر خزمەتکردنی ئەو خەڵکانەی کە کەم دەرامەتن و ناتوانن ببنە خاوەن یەکەیەکی نیشتەجێ بوون، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەستخۆش، بەڕێز ڤیان عبدالرحیم.

بەڕێز ڤیان عبدالرحیم عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بێگومان ئەو ماددەیە ئەهمیەت و گرنگیەکی تایبەتی خۆی هەیە، چونکە لەو ماددەیەدا کۆمەڵێك قەیرانی گرنگ باس کراوە لە هەرێمی کوردستان دا، ئەگەر بە هەر جۆرێ بێ بە ڕێکخستنی یاسا بێت، یاخود بە دابینکردنی پارە بێت، بتوانرێ تا ڕادەیەك ئەو قەیرانانەی کە هەیە لە بوارەکانی نیشتەجێ بوون و کشتوکاڵ و پیشەسازی و دابین کردنی سندووقی قەرزی بچووك بۆ گەنجان، بۆیە بە بڕوای من ئەگەر بێمە

سەر خاڵی یەکەم، کە ئەوە جگە لەوەی باس لە کەرتی کشتوکاڵی و پیشەسازی کراوە، جگە لەوەی کە ئەوە پارەکان دیاری نەکراون، واتا ئەو مەبلەغانە دیاری نەکراون تا بزانین ئێمە چەند دەتوانین بەو مەبلەغە پارە، ئەو دوو کەرتە بتوانین ببووژێنینەوە کە پار کەرتی کشتوکاڵی (50) ملیار و پیشەسازیش (30) ملیاری بۆ دابین کراوە، کەواتە ئێمە پێش ئەوەی هەر مەبلەغێك دیاری بکەین، گرنگە بەڕاستی بەرچاوڕوونیمان هەبێ لەسەر ئەوەی کە ئەوکەرتە، گرنگە بزانین جەدوا ئابووریییەکەی چەندە لە داهاتوودا، بەڵام ئەوە خۆی لە خۆیدا دەمانخاتە ژێر ئەو پرسیارەی کە دیاری نەکردنی ئەو مەبەلغانە، کەواتە ئەوە بۆ بووژاندنەوەی کەرتی کشتوکاڵ و پیشەسازی نیە، بەڵکو تەنها بۆ دەعمێکی پیشەسازی سادەیە، واتا چەند ئیشێکی پیشەسازی سادەی پێ دەکرێ، ناتوانرێ ژێرخانی ئابووری کە بەڕاستی کەرتی کشتوکاڵ و ئابووری کە ئەوە بنچینەیەکن لە هەر ولاتێك دا ئەگەر بتەوێ ژێرخانی ئابووری پێ ببووژێنیتەوە، کەواتە لێرەدا بە بڕوای من ئەوە نابێتە هۆی بووژاندنەوەی ئەو ژێرخانەی کە ئێمە چاوەڕوانمان دەکرد، پاشان یەکێك لە تێبینیەکانی ترم، کە گرنگە ئێمە گرنگی پێ بدەین ئەوەیە، لە هەرێمی کوردستان دا، کە نزیکەی (200) کارگە هەیە لە هەرێمی کوردستان دا، کە ئەوانە داخراون، کە ئەگەر بێت و ئێمە بتوانین ئەو کارگانە بخەینەوە گەڕ، چەندین کێشە لە هەرێمی کوردستان دا ڕووبەرووی چارەسەر کردن دەبێت، کە لەوانەیە بێکاری چارەسەر بێت، هەم بەرووبوومی خۆمالّی زۆر دەبێت، هەم داهاتێکیش دەبێت بۆ هەرێمی کوردستان، بە نیسبەت ماددەی دووەم کە باس لە سندووقی نیشتەجێ بوون دەکات، بێگومان سندووقی نیشتەجێ بوون ئەهمیەت یان گرنگی لە دانانی پارە بۆ دابین کردنی خانووە بۆ هاوولاتیان، بەڵام ئەوەی ئێمە دەیبینین ئەو پارەی کە لە سندووقی نیشتەجێ بوون کابین دەکرێت، ئەو پارەیە ژمارەیەکی زۆری خەڵك لە هەرێمی کوردستان دا ناتوانێ لێی سوودمەند بێ، چونکە ئێمە هاوولاتیان چینێکی فەقیرمان هەیە لە هەرێمی کوردستان دا، کە ئەو پارەیە ئەگەر سندووقی نیشتەجێ بوون وەربگرێ زەرەرمەند دەبێت، ئەگەر وەریشی نەگرێ بە ڕووبەك لە ڕووەکانی تردا زەرەرمەند دەبێت، چونگە خەڵکانێکی زۆر هەیە لە هەرێمی کوردستان مووچە خۆر نین، خەڵکی سادەیە، بۆیە بە بڕوای من پێویستە ئەو یاسایە بتوانین تەفعیل بکرێ کە یاسای ژمارە (7)ی ساڵی (2008)ە کە حکومەت خۆی خانوو دروست بکات و لەسەر هاوولاتیان دا بتوانێ دابەشی بکات، هەر لەسەر ئەو ماددەیە، ئەو (150) ملیارەی کە دانراوە بۆ سندووقی نیشتەجێ بوون، ئەگەر ئێمە سەیر بکەین بۆ ئەو ساڵ دانراوە ئەو (150) ملیارە، بەڵام ئێمە ئەوە (5) مانگ لە ساڵەکە ڕۆیی، ماوەیەکی کەم ماوەتەوە، کەواتە ئەوە دەبێتە هۆی دروست بوونی وەفر، بۆیە وەفریش ئەگەر تێبینی بکەین، وەفریش بریتی دەبێ لە (1٪) لە کورتهێنان لە میزانیە، بۆیە بە بڕوای من ئەو (150) ملیارە کە بۆ ئو سندووقە دابین کراوە، بتوانین بە جۆرێك لە جۆرەکان بخرێتە سەر سندووقی قەرزی بچووك بۆ پالّپشتی کردنی گەنجان، یەکێك لە تێبینیەکانی ترم، بەڕاستی کە من چەندین جاری تر پرسیارم کردووە سەبارەت بە سندووقی، سندووقێك هەیە لە وەزارەتی شەهیدان کە ئەو سندووقە دادەمەزرێ بە ناوی یارمەتیدانی کەس و کاری شەهیدان و

قوربانیانی جینۆسایدە، کە ئامانجەکەشی ئەوەیە پشتگیری کەس و کاری شەهیدان بکات، پاشان یارمەتیان بدات بۆ بنیاتنانی پرۆژەکان، تا ئێستا نەزانراوە ئەو سندووقە دیار نیە، نە حیسابی خیتامی لە بودجەدا، لە هیچ شوێنێك نەزانراوە ئەو سندووقە چەند پارەی تیایە، ئەو پرۆژانەش چین کە بۆ کەس و کاری شەهیدان دەتوانن سوودمەند بن و پشتگیریان لێ بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز د.صباح.

بەڕێز د.صباح محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەمەوێ باس لەوە بکەم کە بودجەی سالانەی هەرێمی کوردستان لە بەردیدی هاوولاتیانە، حوکمی ئاوێنەیەك، یان بڵێین تابلۆیەکی هەیە کە هەموو کەس دەیەوێ خۆی تیا ببینێ، هەر هاوولاتیەك لەهەر چین و تۆێژێکی کوردستان، چاوەڕوان دەکات کە لە بودجەی هەرێمی کوردستان، پێداویستی و نیازەکانی ئەویش ڕەچاو کرابێ، بۆیە من لەم دەرفەتەدا، سەبارەت بە ماددەی 16، ئەمەوێ تەئکید لەسەر ئەم خالانە بکەم، یەکەم، وەکو ژمارەیەك لە هاوکارانم تەئکیدیان لەسەر گرنگیدان بە کەرتی گەشت و گوزار و شوێنەوار بدەم، بەحوکمی ئەوەی ئێستا لە ولاتان ئەمە بواریکی زۆر گرنگە، بووە بە سنعەتێك کە ئەتوانێت دەرامەتێکی باش و گرنگیەکی باش بۆ پێگەی کوردستان دروست بکات، خاڵێکی تر کە تەئکیدی لەسەر دەکەم سەبارەت بە سولفەی خانوو بەرە، قەرزی خانووبەرە، ئەوەی جێگەی دەست خۆشیە بەڕاستی، داوا دەکەم وەزارەتی دارایی لەکاتی سەرف کردنیدا لەکاتی دانانی تەعلیمات بۆ ئەو سولفەیە، مرونەتێکی زیاتر ڕەچاو بکات، بۆ ئەوەی زۆرترین کەس لە دانیشتوانی هەرێمی کوردستان، لەوانەی کە کرێچین و کێشەی نیشتەجێبوونیان هەیە بگرێتەوە، بۆ هەموو گوندو دێهات و ئاواییەکانیش بێت، هەموو کەسێك کە بەشێوەیەك لەشێوەکان پێویستی پێیەتی، سەبارەت بە تەحدید کردنی ئەو مەبلەغەی کەتەرخان دەکرێت بۆ کەرتی کشتوکاڵی یان بۆ کەرتی پیشەسازی، منیش لەگەڵ ئەوەدام کە تەحدید بکرێت، کاتێك کە پێشنیاری زیادەیەك دەکەی لە نەفەقات ئەبێ شوێنەکەی بۆ دیاری بکەی، من پێموایە وەزارەتی دارایی بۆخۆی ئەوەندە ئیختیاساسی هەیە، وەکو عەرەب ئەڵێت (دع القوس لرامیها)، یەعنی خۆیان باش ئەزانن ئەو مەوزوعە چۆن چارەسەر بکەن، برادەرانیش بەشێکیان باسی ئەوەیان کرد، کە چۆن ئەو تەخسیسات و ئیعتیماداتە بەڕاستی جێگەی بکرێتەوە، لەهەمان کاتدا تەئکید ئەکەمەوە لەسەر ئەوەی کە پشتیوانیەکی تەواو بکرێت لە ئاوارەکان، ئەوانەی کە لە ئێرانەوە دێنەوە، ماوەیەکی زۆر لە تەمەنیان لە ئاوارەیدا بەسەر بردووە، ئەوکەسانەی کە غەریبایەتیان چەشتبێ باشتر ئەزانن کە دەردی ئاوارەیی چۆنە، ئێستا کە دێنەوە بۆ ئامێزی نیشتیمان، بە چ چاوەڕوانیەکەوە دێنەوە؟، حکومەتی هەرێمی کوردستان جێگەی ئاواتی ئەوانە، هیوادارم تەخسیسی مەبلەغێکیان بۆ بکرێت لەم ماددەیەدا، لە هەمان کاتدا چین و تۆێژێکی تر هەیە کە ئەوانیش بە پەیوەندی کردن بە ئێمەوە، وەکو پەرلەمانتار، داواکارن

تەخسیسی مەبلەغیان بۆ بکرێت لەم ماددەیەدا، کە ڕەنگە هەندێجار لەبیرکرابێ، ڕەنگە لەناو عینوانە گشتیەکانیشا ناویان هەبێ، جێگەیان ببێتەوە، ئەوانە کە قوربانیانی شەڕی هەشت ساڵەی ئێران و عیراق بوون لەناوچە سنووریەکان، کەسیان لێ شەهید بووە، یا ئەو کەسانەی کە لە کۆڕەو شەهید بوون، یان لە ژێر سەرمای زستان ڕەق بوونەتەوە، تەخسیسی مەبلەغێکیان بۆ بکرێت، کە زۆر مایەی دڵخۆشی ودەست خۆشیە، هیوادارم هەموو لایەك سەرکەوتوو بن، خواتان لەگەڵ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز صباح بیت الله کەرەمکە.

بەڕێز صباح بیت الله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەبارەی ماددەی 16، ئەوەلەن بە ڕەئیا من فەقەرە یەك، فەقەرە دوو، فەقەرە سێ، تقیا مەبلەغ بهاتبا تەحدید کرن، چەندەو چەوا دێتە سەرف کرن؟، دەربارەی یەکەی نیشتەجێ بوونێ، ئەز پێشنیار دکەم کو وێ جارێ گرنگی پتر قەزاو ناحیا بێتەدان، بۆ هندێ پتر خەڵکەکێ فەقیرو هەژار تێدا سوودمەند بن، خاڵەکا دیکە من دڤێت باس بکەم، پشتەڤانیا ل پێشنیارا بەڕێزان محمد شارەزووری، فاضل بەشارەتی دکەم دەربارەی یارمەتیێ پێشمەرگەی، هێڤیدارم چارەسەریا دیماهیێ بۆ یارمەتیێ پێشمەرگەی بێتە دیتن، بەڕێز سەرۆکێ پەرلەمانی، دەربارەی ئاوارە، برای بەڕێز کاك قادر حەسەنی بەحسیا ئاوارەی کرد، ب ڕەئیا من ئاوارە دبنە سێ بەش، ئێك ئەو ئاوارێت کو چوینە ئیرانێ پشتی سالا 1975 ێ، ئەو ئاوارەی سالا 1988ێ پشتی ئەنفالا چوینە تورکیا، دیسا ل پشت دیماهیا سالا 1978 ێ ڕژێما فاشیا گۆڕ بەگۆڕ، نزیکەی 1400 گوندی وێران کرن، خەلکێ وان هاتە ڤە گواستن بۆ ناوەڕاستێ و ژێریا عیراقێ، تووشی کارەساتاو مەئساتا بوون، من پێباشە پشتی هنگێ هاتنە ئۆردوگایی و ئۆردوگایێ چێ کری، حیسابەك بۆ وان ئاوارە بێتە کرن، دەربارەی ئەوێ حەفت هەزارو پێنج سەد دۆلارەی کەهاتیە تەرخانکرن بۆ گوندیا، بەڕێز سەرۆکێ پەرلەمانی، ب ڕەئیا من گەلەك ئیجابی دنافدا، ئێك هیجرەکا مەعاکس دێ ل باژێڕێ چێ بیت بۆ گوندا، دوو، گرنگی پتر دێتەدان ب کەرتێ کشتوکاڵی کەرتێ مەڕو مالاتی، بۆ نموونە ل سنورا مەنتەقا ئاکرێ بەردەڕەش، نزیکەی 30، 40 سەدێ، مەڕو مالاتێت کوردستانی دوێرێ دایە، ڕۆژەکێ برادەرەکێ گۆت، گۆتی وەختێ خۆ ماست و ژاژی و پەنیرێ وێ مەنتیقێ هاتە تەسدیر کرن، بۆ هەمی عیراقێ، ڤێ گافێ مەئسات ئەوە خەڵکێ مەنتەقێ، ماست و ژاژی و پەنیرێ دکڕن، دیسان پشتەڤانی ل پێشنیارا نیشتیمان خانێ دکەم بۆ هندێ، ل ئەڤێ مادەی فەقەرەك بێتە دەست نیشان کرن، بۆ پشتەڤانیێ ل گەشت و گوزاری، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز پەیام احمد کەرەمکە.

بەڕێز پەیام احمد محمدامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە لە لایەن هاوکارانم زۆربەی قسەکانم کرا، دایمەن ئێمە شانسمان وایە ئەو ناوەڕاستە ئەبێ لە ئاخیرەوە بین، بۆ یەکەم مادده پێشینەی خانووبەرە، دیارە هاوکارانم زۆر باسیان کرد، کێشەی لادێکانمان هەیە، دانانی ئەو پێشینەیە بۆ گوندەکان، ئەگەر بەهەمان ڕێنمایی 2010 بێت، ئەوە هیچ کەسێك لە گوند نشینەکان سوودمەند نابن لەم بڕیارە، لەبەر ئەوەی داوای تاپۆ دەکرێت، کە تۆ داوای تاپۆت کرد، دیارە ئێمە شارمان هەیە تاپۆی نیە، هێشتا تاپۆکان تەواو نەبووە لە شارەکان، چ کات ئێمە دێینە باسی لادێکان دیارە ئەمە کێشەیەك دروست دەکات، کە ئەو قەرزەی کە باس دەکرێت لە عەقار، ئەوان هیچ سوودمەند نەبن لەوە، هەرچەندە باسی ئەو 75 وەرەقەیەش کراوە، کە وەکو مینحەیەك بدرێتە خەڵکی لادێکان، بەڵام تا ئێستا ئەوە نەدراوە، من نازانم هۆکەی چیە، چونکە ئێمە لێرە کە قەرارێك دەدرێت، یان کە وەعدێك دەدرێت بە هاوواڵتیان و بڵاێ دەکرێتەوە، ئێمە ئیشێکی وا دەکەین بۆ ئەو خەڵکە، بەڵام دواتریش پاشگەز ئەبینەوە لەو قسانە، ئەوە بۆخۆی وابزانم شتێکی سلبیەو زۆر زۆر خراپە بۆ هەموان، هەر لەسەر هەمان خاڵ، ئەو لادێ نشینانە وەکو کاك بیلال باسی کرد داوای کەفیل دەکەن، چونکە زۆر کەسمان هەیە ئێمە، موەزەف نین داوای کەفالەت دەکەن، ئەو کەفیلانەش ئەبێ مەعاشەکە یان ئەو مووچەیە یان ڕاتبی ئیسمیان لە ئاستێکدا بێت کە بتوانن کەفالەتی ئەو شەخسە بکەن، بۆیە زۆر کەس هەیە، ڕاتبە ئیسمیەکەیان نەگەیشتۆتە ئەمە، بۆیە کەم کەس لێرە بەو کەفالەتە سوودمەند ئەبێ، ئەویش کێشەیەکە تکامان وایە کە وزارەتی دارایی ڕێنماییەك دەربکات بۆ ئەو مەبەستەش، دواتر خاڵی دوو، سێ دیارە وەکو هاوکارانم باسیان کرد، ئەو پارەیە دیاری نەکراوە، سێ ئەڵێ (دعم مشاریع المصرف الصناعی)، دیارە خەڵك زۆر پرسیار لەو دەکات، ئەو هاوکاریە چۆن چۆنیە، شمولی چ مەشاریعێکی صناعی دەکات؟، تکام وایە ئەوە ڕوون بکرێتەوە، چونکە زۆر کەس ڕۆیشتووە، کە باسی ئەوەی کردووە پێداویستی هەبووە، بۆ ئەو مینحەیەکی کە بدرێتێ، بۆ ئەو ئیش کردنەی مەشروعە سناعیە، وتویانە شمولی ئێوە ناکات، تکایە ئەویش ڕوون بکرێتەوە، بۆ ئەوەی بزانین شمولی کێ دەکات، سێهەم، دەربارەی سندوقی نیشتەجێ بوون، دیارە ئێمە پشتگیری لەوە دەکەین، کە وەکو یاسای ژمارە 7 ساڵی 2008 جێبەجێ بکرێت، چونکە لەم پەرلەمانە ئەو یاسایە دەرچووە، لە 2008 وە تاوەکو ئێستا ئیشی پێ ناکرێت، هۆی ئیش نەکردن بەو یاسایانە کە لە پەرلەمان دەردەچێت، ئەویش بۆخۆی هەر خەلەلێکە کە هەر بۆ یاسا دەرکردنە، یان بۆ جێبەجێ کردنە، دیارە ئەوە پێویستە جێبەجێ بکرێت، بۆ ئەوەی خەڵکێکی زۆر سوودمەند بێت لەوە، من پێشنیاری ئەوە دەکەم، کە بۆ هەندێ وەزارەت یان هەندێ دەستە، پێشنیاری ئەوە دەکەم لەمەولا ئەگەر موناقەشەکان بکرێت، ئەو وەزیرە بەڕێزە یان ئەو سەرۆك دەستەیە خۆی لێرە ئامادە ببێت، بۆمان ڕوون بکاتەوە، مەسەلەن ئێستا کاك هێرش لێرە بوایە، زیاتر بەرچاو ڕوونیەکی ئەداینێ، بۆ ئەو مەسەلەی سندوقی نیشتەجێ بوون، ئەو دوو سەدی پار چۆن سەرف کراوە؟، چی کراوە؟، هەروەها ئەو پارەیەی کە پێشتریش من لە دانیشتنەکانی تریش باسم کرد، ئەو پارەیەی سندوقی نیشتەجێ بوون ئەیدات بەهاوواڵتیان، دیارە

هاوولاتیان به سلفەیەك تەسلیمی دەكەنەوە، ئەدرێتەوە ئەو پارەیە ئەڕواتەوە بۆ وەزارەتی دارایی، ئەبێ خۆی مدەوەر بێت لەو سندوقە، بۆئەوەی خەڵكێكی زیاتر سوودمەند بێت لەو پارەیە، بەڵام بەداخەوە ئەگەڕێتەوە بۆ وەزارەتی دارایی، كە پێشتریش كاك هێرش لە لیژنەی ئاوەدانكردنەوە باسی ئەوەی كردووە كە ئەبێ ئەوەی پارەیە بگەڕێتەوە بۆ سندوقەكە، ئەوەی چوارەمیش باس كراوە، دیارە قەراری لەسەر دراوە كە ببێتە پێنج ملیۆن دینار، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز بە نیسبەت كاك هێرش هەقمان نیە، بەپێی قانون بیهێنینە ناو پەرلەمان و قسەی پێ بكەین، ئەبو ئەمە لیژنەكان پێش ئەوەی بێینە سەر بابەتی میزانیە، لەناو لیژنەكان بانگتان بكردبانە، بتان گوتبا ئەو پارانە چۆن سەرف كراوە؟، زۆر سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز بەیان ئەحمد كەرەمكە.

بەڕێز بەیان احمد حسن كۆچەری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ب ڕاستی گوتنێت من هەمی هاتنە كرنێ، ب تنێ من دڤێت ئەز پشتەڤانیێ ل وان پێشنیارێت بەڕێز حەمە سەعیدێ بكەم، كو بۆ تەحدید كرنا برێ پارەی بۆ ڤان كو دیار كری، دڤێ مادەیدا، هەروەسا پشتەڤانیێ ل پێشنیارا گرنگیدانێ ب كەرتێ گەشتیاری، كو ب ڕاستی ئەڤ سالاْ ببیتە پێنگاڤ، ئەم گرنگیەكی پێ بدەین، هەروەسا ئەو برپیارێ ئەنجومەنێ وەزیران، كو 7500 دۆلار بۆ خەلكێ گوندا، خەلك ب ڕاستی چاڤەڕێی ڤێ پێنگافێنە، حكومەتا مە خزمەتا وان بكەتن، تشتێ دی ئەز دگەل ئەوێ پێشنیارێدامە و پشتەڤانیا لێ دكەم، بۆ كارا كرنا یاسای ژمارە 7 سالاْ 2008 بۆ ئیسكانێ، هەروەسا پشتەڤانیا ل وێ پێشنیارێ دكەم هاریكاری كرنا ئاوارەیان، ب ڕاستی كو خەلكەكن گەلەك نەخۆشیێ دیتینە، دڤێتن ئەم هاریكاریەكی بەرچاڤ بۆ وانە بكەین، تشتێ دی ب ڕاستی ل وێرێ جهێ وەیە ئەم بێژین كێشەیا تاپۆیێ، حكومەتا مە خەلكەكی گەلەك مەزن چاڤەڕێیە كو پەرلەمانێ كوردستانێ، ئەڤرۆكە برپیارەكێ دەركەت و كێشەیا تاپۆیێ چارەسەر بكەت، ئەز حەز دكەم ئەڤا هەنێ تشتەك بۆ وانە هەبیتن، ئەم برپیار دەركەڤین ئەڤرۆكە، هەروەسا ئەز دگەل پێشنیارێمە، كە تەعلیماتێت وازح و یێ بەرچاڤ، ئو مرونەت تێدا هەبیت ژ لایێ وەزارەتا دارایی ڤە، بۆ بابەتێ قەرزێ بۆ خانییێت 100م، بۆ ئەڤێ دوو قاتا مەسەلەن ئاڤا دكەن، هاریكاریەكان باش بۆ خەلكێ گوندا، ناحیەو قەزا بێتە كرنێ زێدەتر، گەلەك كێشەیەكا كو خەلكێ مە پەیوندییێت ب مە دكەتن، ئو چاڤەڕێنە ب ڕاستی كو تشتێت جان دڤێ بودجەدا بێنە بەچاڤ وەرگرتن، برپیار ل سەر بێتە دانان، كو گەلەك خەلكەكی هەژار و كێم دەرامەت، یێت خانیێ حكومەتێ ڤە دژیتن، ئاڤاهییێت حكومەتیداو، ژیانەكا سەخت ودژواردا دژین، چاڤەڕێنە ب ڕاستی ئەڤرۆكە دڤێ بوجەییدا ئەم چارەسەریەكێ بۆ ببینین، چ د سندوقا ئیسكانی دابیتن، تەبعەن ئەڤێت هەنێ تەرحیل كرینە، ژ لایێ رژێمێ هاتینە تەرحیل كرن، ئو جارەكا دی دێزڤرنە جهێت خۆ دناڤ بینایێت حكومیدانە، ئەز ئەڤرۆكە داخازێ دكەم، كو جهەك بۆ ڤان ژی هەنێ بێتە چارەسەر كرن، گەلەك سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز ژیان عمر کەرەمکە.

بەڕێز ژیان عمر شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش پشتگیری هاوڕێکانم دەکەم، بۆ ئەو پارەیەی کە دانراوە بۆ سندوقی نیشتەجێ بوون کە بکرێت بە دوو بەشەوە، نیوەی دابندرێت بۆ جێبەجێ کردنی یاسای ژمارە (7) و لەساڵی 2008 بۆ خەڵکی کەم دەرامەت، هەروەها پشتگیریان دەکەم کە هاوکاری ئاوارەکانی ئێران و تورکیا بکرێت، هەروەها ئەو 7500 دۆلارە بدرێت بە گوند نشینەکان، پشتگیری کاك صباح بیت الله و کاك حەمە شارەزووری و کاك فاضل بەشارەتی دەکەم، بۆ هاوکاری کردنی پێشمەرگە، بە تایبەتی ئەوانەی پاسەوانی بارەگاکانن، کە موچەکەیان کەمە، 300 هەزارە، کە ڕۆژانە گلەیی لە ئێمە دەکەن، مالّ و منالّیان هەیە کرێچین، کە هیچیان بۆ ناکرێت، هیچ نەبێ دەرمالّەیەکیان بۆ دابین بکرێت، تا چارەسەرێك دەکرێ، داخلی لیواکان دەکرێن، بە چ شێوەیەك چارەسەر بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز سەمیرە عبدالله کەرەمکە.

بەڕێز سەمیرە عبدالله اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانمان تەقریبەن هەمووی کرایە، هەر پشتگیری برادەران دەکەم و دەستخۆشیان لێ دەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز شلێر محمد کەرەمکە.

بەڕێز شلێر محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی من پشتگیری ئەوانە دەکەم کە لە بانگی گەشت و گوزار، ئیتر وەختی ئەوە هاتووە کە ئێمە سناعەی سیاحە دەست پێ بکەین، کە پیشەسازیە، ناردوومە بۆ لیژنەی یاسایی، حەز دەکەم ئەوەی کەمن ناردوومە بۆ لیژنەی یاسایی بە هەند وەربگیرێ، ئەگەر پارەشی بۆ دانەنرا ئەمسالّ، دوایی لە موقتەرەحات بێت بۆ حکومەت، بە نیسبەتی ماددەی دووەم، لە عەرەبیەکەی ئەلّێت (مائة وخمسين مليار دينار مع إعطاء الأولوية للمشاريع السكنية المشمولة به في النواحي والقرى)، ئەگەر تێبینی بکەن، بە نیسبەت کوردیەکەی ئەلّێت (سندوقی نیشتەجێ بوون بە بڕی 150ملیار دینار لە پالّ ئەوەی پێشینە بەو پرۆژانەی نیشتەجێ بوون) ئەو تەرجومەیە غەڵەتە، چونکە پێشینە لێرە باس نەکراوە، ئیعتا ئەولەویە،

یەعنی ئەولەویەت بدەی بە مەشاریعی سەکەنی، من لێرە پرسیارێك لە بەڕێز وەزیری دارایی دەکەم، ئەگەر باسی مەشاریعی سەکەنی دەکەین، کەواتە ئەوە 149 ملیارەکەی مینەح نیە، ئەگەر 7500 دۆلارەکەی کەدانراوە بۆ دێهاتەکان، ئەوە ئیشێکی تر‌ە، لەبەر ئەوە هەر نەسی ماددەکە، ئەبێ لە نووسینا بگۆڕدرێت، بەنیسبەتی ئەو حەوت هەزار و پێنج سەدە، ئەگەر بێتو ئەمسال ئەو 149 ملیارە بەو شێوەیە بیدەین، هەر بە ئیحسایەکی بەسیت، سەیرەکەین 18 هەزار عائیلە ئیستیفادەی لێ دەکات، ئەم 18 هەزارە دوایی پێویستیان بە 360 ملیار ئەبێت بۆ سولفەی 20 ملیۆنەکەی کە باسمان کردووە، یەعنی ئەبێ ئاگامان لەم خاڵە بێ، ئەوەی کە 7500 دۆلاری ئەدەیتێ، ئەبێ دوای ئەوە دەبێت 20 ملیۆنەکەشی بدەیتێ وەکو سولفەی نیشتەجێ بوون، کەواتە تۆ لێرە هەموو پارەکەت خەرج کردووە، لەگوندەکانیش ئەگەر ئەو 18 هەزارە، تەقسیمی 50 مالّ بکەی سەیرەکەی 360 گوند، لە پێنج هەزار گوند ئیستیفادەی لێ دەکات، کەواتە ئێمە هەڵمەتێکمان ئەوێت بۆ ئیعماری گوندەکان، تکاتان لێ دەکەم ئەم مەسەلەیە، زۆر لەوە زیاتری پێویستە کەبە هەڵمەتێکی نیشتیمانی ئێمە ئیعادەی تەعمیری گوندەکان بکەین، چونکە ڕەبتیشی هەیە بە زراعەتەوە، هەردووکی یەك شتن، یەکێ تەکمیلەی ئەویتر دەکات، چونکە یەکێك ناچێتە گوند ئەگەر زراعەت نەکات، کەسیش ناگەڕێتەوە ئەگەر مالّ و منالّی لێرە موستەقر بێت و، لە جامیعە بێت، بەنیسبەت ئەو سندوقە ئیسکانەی لەگەڵ سەرۆکی دەستەی وەبەرهێنان کە باسمان کرد، ئەو ئەمەلی ئەوەیە کە ئێمە ئەو 150 ملیارە بۆ تەکیملەی ئەو یەکە نیشتەجێ بوونانەی کە عەقدی کردووە، لە هەولێر لە نۆبل سیتی، ئاشتی، زێڕین، ئۆزال، ئێمە هاتووین بۆ لیژنەی ئاوەدانکردنەوە، پێمان ئەڵێن کوا ئەو نیوەیەی کە حکومەت وەعدی داوە؟، ئێستا وەبەرهێنەکە ئەڵێت مادەم حکومەت نەیداوە، هەموو پارەکە ئێوە نیوەی هاوولاّتی بیدات کە نیەتی، ئەوانە خەڵکێکن کە مەحدودی دەخلن، تکایە ئەو 150 ملیارە هەر بۆ سندوقی نیشتەجێ بوون، کەتا ئێستا تەعریفی ئەو سندوقە نیە، لە عیراق ئێستا بە تەمان قانونێك دەربکەن، لای ئێمە تەعریفی نیە، ئەبێ پارەکەی هەمووی تەدویر بێتەوە، چونکە ئێمە ئەگەر ئەمسال بۆی دابنێین، سالّێکی تریش کە تەدویر بوویەوە، باوەڕبکەن خزمەتی خەڵکێکی زۆر دەکرێت، دوایی پارەی ناوێت ئیتر، هەر تەدویر دەبێتەوە، لەبەر ئەوە تکاتان لێ دەکەم، بەنیسبەت یاسایەکەی کە ئەڵێت حکومەت یەکەی نیشتەجێ بوون بۆناکات؟، حکومەت ناتوانێت بەو یاسایە زۆر بیکات، چونکە ئەو یەکە نیشتەجێ بوونانە، ئەو خزمەتگوزاری و شتەی هەمووی لەگەڵدانیە، ئەگەر بکرێت بە پرۆژەی وەبەرهێنان، وەکو پڕۆژەی وەبەرهێنانەکانی تر ئەبێت، ئێمە موقاولەکانمان لەو ئاستەدانین، بەڕاستی بتوانن لە ماوەی دووسالّ و سێ سالّ، ئەو هەموو یەکەی نیشتەجێ بوونە دروست بکەن، ئێوە ڕەقەمەکان وەربگرن، بیست هەزارو چوار سەدو نەوەت و پێنج یەکەی نیشتەجێ بوون بۆ خەڵکی کەم دەرامەت دروست کراوە، ئایا ئەمە بە چ مقاولێك ئەکرێت؟، من هەر ئەو پرسیارە بۆ بەڕێزتن دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە وەرە سەر بابەتەکە، تەخسیساتە، دوایش خوشکی من، خەڵکی دێش موسەقەفە، تەنها موسەقەف لە شارەکان نیە، لە هەموو شوێنێك ئینسانی ڕێك و پێك هەیە، موسەقەف هەیە، لە هەموو شوێنێك هەندێ ئینسان هەیە بە شێوازێکی تر‌ە، مانای ئەوە نیە ئەوەی لە دێ بێت موسەقەف نیە.

بەڕێز شلێر محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەعنی ئەوە با توخوا بە غەڵەت نەگەیەندرێت، چونکە بە عەکسەوە، من لە نیشتەجێی گوندەکان ئیش دەکەم، زیاتر ئیتیسالّم پێیانەوە هەیە، حەز دەکەم شتی باشیان بۆ بکرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس بۆ جەنابت، کاك اسماعیل، کەرەمکە.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەگەر تەماشای ئەو مەبلەغە پارەیە بکەین 149 ملیار، پێموایە.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تۆ قسە ئەکەی یان نوقتەی نیزامیت هەیە؟.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەسڵی دانانەکە کە دانراوە بەهەڵە دانراوە، ئەمە بەناوی مینەحەوە هاتووە، مینەح ناگەڕێتەوە، سندوقی ئیسکان، قەرزە ئەگەڕێتەوە، یەعنی هەر دانانی لە بابی مینەح هەر خۆی غەڵەتە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ تێبینیەکەت، بەڕێز شفان احمد.

بەڕێز شفان احمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتیگری لە قسەکانی بڕای بەڕێزم کاك محمد شارەزووری و کاك فاضل و کاك صباح و کاك قادر دەکەم، لەبارەی کێشەی پێشمەرگە، ماددەی 16 لە هەرسێ بڕگەی ئەوەلەن کەهاتووە، من ئەم سێ بڕگانە بە غامز دەبینم هەقیقەتەن، زۆر غامزن، نە تەحدیدی کولفەکە کراوە، نە تەحدیدی سولفەکە یان قەرزەکە کراوە، پێویستە لێرە هەم تەحدیدی کولفەکە بکرێت، هەم تەحدیدی قەرز و سولفەکەش بکرێت، بۆ ئەوەی وازح بێت، ئەو حەوت هەزار و پێنج سەد دۆلارەی مینحە، هەقیقەتەن تەشجیعی ئەوەیە کە

خەڵك بچێتەوە بۆ گوندەکان، من هەرچەندە وەکو شلێرخان تەئید دەکەم، ئەمە نابێتە چارەسەرکردنی ئاوەدانکردنەوەی گوندەکان، کە کێشەی زراعە و کێشەی سەکەن و، کێشەی ئەزمەی سەکەن و چۆن حەل دەکات، ئەگەر بێتو حەملەیەکی وەتەنی ڕێك و پێك هەبێت بۆ ئاوەدانکردنەوەی گوندەکان، یەعنی بەحەملەی وەتەنی دەکرێت، نەوەك بە مینحەیەك، یان قەرزی عەقاری، من پێشنیار دەکەم بڕگەیەك ئیزافە بکرێت، لە جیاتی چوارەم کە حەزفمان کرد ڕابعەن، ئەو ئاوارانەی لە ساڵی 1991 و هەتاوەکو 98، کەلە تورکیا گەڕانەوە، تەقسیم بەندی بکرێن لە بەینی ساڵەکان، بۆ ئەوەی ئەگەر ئەمساڵ شتێکی جوزئی بکرێت، ساڵەکانی تر مولزەم بکرێن، بۆ ئەوەی ئەو زەرەریان پێ کەوتووە، چونکە ئەوان خەڵکی موستەهەقن، 95٪ یان پێشمەرگە، یان کەس و کاری شەهیدن، من دووبارە دەست خۆشی لەو پێشنیارەی برادەرانی خۆم دەکەم کە پێشتر باسیان کرد، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار سیوەیل خان کەرەمکە.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت حکومەت ئەگەر هەر بریارێك دەردەکات، هەق وایە جێبەجێی بکات، لەبەر ئەوەی زۆر لە خەڵکی گوندەکان داوا دەکەن، ئەو حەوت هەزارو پێنج سەد دۆلارەیان بۆ سەرف بکرێت، تەفاسیلیشی نادەینێ، چونکە برادەران زۆر تەفاسیلیان داوە، دوو، بەنیسبەت زەوی 100م، ئەوە پەیوەندی بە وەزارەتی دارایی و پلان دانەوە نیە، پەیوەندی بە وەزارەتی شارەوانی هەیە، بەلاّم ئەگەر بکرێت، ئەگەر بۆ ئەوسالّیش بێت، بۆیان سەرف بکرێت، سولفەی عەقارەکە باشە، پێم باشە تەئکیدی لێ بکەینەوە، خالّێکی ترمان هەیە بەنیسبەتی سندوقی ئیسکان، سندوقی ئیسکان ڕۆژی یەکەمی بودجەش باسم کرد، ئەگەر ئەو سندوقی ئیسکان نەدرێتە کۆمپانیا، ئەگەر بدرێتە کۆمپانیاش، ئەو کۆمپانیایانە هەق وایە خانووی بچووك ئەگەر لە 150م زیاتر نەبێت، یان شوقەی دروست بکات بۆ ئەو کەسانەی کە کەم دەرامەتن، تەبعەن ئەو شارانەی کەدروست بووە بۆ خەڵکی دەوڵەمەندە، موستەفید بووینە لێی، خەڵکی دەوڵەمەند موستەفید دەبێ لێی، بەلاّم خەڵکی هەژار لێی موستەفید نابێ، ئەگەر بکرێت، بکرێتە خانوو یان شوقە، باشە، بەنیسبەت گەشت وگوزار، نازانم لێرە جێگەی دەبێتەوە یان نا، خالّێکە باسی دەکەم، بەنیسبەت گەشت و گوزار، ئەوە نیشتیمان خان و هاوکارانم باسیان کرد، بەلاّم لێرەدا لە یاسای گەشت و گوزار هەیە، دەبێت ئەو زەویانەی کە گەشت و گوزارە هاوینەهەوارە، 50م دووربی لەجادە ئەوکاتە تێل بەند بکرێت، کەچی زۆربەی جێگە دەبینین زۆر نزیکە لەجادە خەلکەکان تێل بەندیان کردووە، نموونەشمان زۆر هەیە، بەتایبەت چنارۆك، بۆخۆی هاوینە هەواربوو، کەچی خەڵك هەموویان تەخشان و پەخشان کرد، بۆ بەرپرسەکان وتاپۆشیان کردووە، کەچی مولکی گشتی بوو، زۆر نایاسایی بوو، بەنیسبەت ئاوارەکانی ئێران و تورکیا و ئەوانە لەشێلازێ و بەحرکەو لەو جێگایانە هەنە، بایەخیان پێ بدرێت باشە، بەنیسبەت کەرتی

پیشەسازی هەمانە، چەند مەعمەلێکمان هەیە، هەق وایە مەعمەلەکان نۆژەن بکرێنەوە، ئیشی تێدا بکرێت، فەرمانبەری زۆری هەیە، لەوانەیە ڕۆژانە ئەگەر دەوام بکەن جێگە نیە لێی دابنیشن، لەبەر بێ جێگەیی، نموونەمان هەیە، مەعمەل نەسیجمان هەیە، مەعمەل مافورمان هەیە، مەعمەل ئاوەتەماتەمان هەیە....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سیوەیل خان باسی تەخسیساتە، تەخسیسات بۆ کوێ بکرێت، قەیناکە، کەی ویستت کەتوانیت بڕۆی وەزارەتی سناعە بانگ بکەن، پێی بڵێن ئاوهاو ئەوها بکە، لەگەڵی مونافەشە بکەن، بەڵام لێرە ئەو پاریەی کە باس کراوە، چۆن تەخسیس دەکرێت، چۆن تەقسیم دەکرێت؟.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بابڵێین مەسرەفی سناعی ئەگەر پارەکەشی دیاری بکرێت، زۆر باشە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز سەرهەنگ کەرەمکە.

بەڕێز سەرهەنگ فرج محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە زۆر بە کورتی، دیارە برادەرانیش باسیان کردووە، بەس بۆ تەئکید کردنەوەیەك، هاتووە ئەڵێت دابین کردنی پێشینەی خانووبەرە بۆ هاوولاتیان لە پارێزگاو قەزاو ناحیەکان و گوندەکان بە پێی ڕێنمایی، ئەوەی ڕاستی بێ ئەوەندی ئێمە بەدواداچوونمان بۆی کردبێت، لەگەڵ خەڵك قسەمان کردبێت، ئەو ڕێنماییانەی کە دانراوە بۆ پێدانی پێشینەی خانووبەرە، ڕێنماییەکە کە قورسایی دروست کردووە لەسەر هاوولاتیان، بۆ ئاسان کردنی پێدانی سولفە، هەقە ئەو ڕێنماییانە کەمێك سووك بکرێت، یەعنی بۆ ئەبێ کەسێك کەفالەت بکات، کە مووچە ئیسمیەکەی لە 300 هەزار زیاتر بێت، من پێم خۆشە بەڕێز وەزیری دارایی لێرە بە فرسەتی ئەزانم ئەو پرسیارەی ئاراستە بکەم، دوایی وەلاّمێکمان لەسەر ئەو حاڵەتە بداتەوە، مەسەلەن دانانی ئەو پێوەرە بۆ؟، ئەگرێ مەسەلەن لە ساڵی ڕابردوو، ئەوە یەکێك بووە لە کێشەکانی پێدانی پێشینەی خانووبەرە بۆ زۆر کەس دروست بووە، ئەگرێ ڕێنماییەکان دەستکاری بکرێت، نموونەی تر وەربگیرێ، ئەگرێ لە داهاتوو مەسەلەی کەفالەت هەر نەمێنێت، خانووەکە ببێتە زامنی وەرگرتنەوەی پارەکە، دووەم، مەسەلەی پشتیوانی کردن لە پرۆژەکانی کەرتی کشتوکاڵ و بانکی پیشەسازی، ئەوەی کە هاتووە لە بڕگەی یەکەم، کە لە بەشی دووەم و سێیەم، بە بڕوای من ئەمە زیادە، چونکە پارەکە ئەوەی ساڵی پار دانراوە، ناو هێنانی لێرە شتێکی زیادەیە، یان دەبوو پارەکە تەحدید بکرایە، بڕگەی سێهەم لە هەمان ماددە، باسی پێدانی قەرز دەکات، قەرزی پچووك و، پرۆژەی دۆزینەوەی دەرفەتی کار بۆگەنجان، یەك خاڵ هەیە دەمەوێ داواکاریەك تەئکیدی لێ بکەمەوە، کە ئەمەش بۆخۆی ڕێنماییەکی گونجاوی بۆ دەربکرێت کە موساعد بێت، لە هاوکاری کردنی ئەو کەسانەی کە قەرزەکە وەردەگرنەوە، نەوەك

بەنیسبەتێکی زۆر، مانگانە ئەو قەرزەیان لێ وەربگیرێتەوە، چونکە ئەوە دواجار بەرنامەکە فەشەل ئەهێنێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز عبدالله مەلا نوری کەرەمکە.

بەڕێز عبدالله محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانم کرا، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز عظیمە نجم الدین کەرەمکە.

بەڕێز عظیمە نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە لەم ماددە یاساییەی کەهاتۆتە بەردەستی ئێمە، لە ماددەی 11، حکومەت هەوڵی داوە کە کێشەی نیشتەجێ بوو و کێشەی بێ کاری چارەسەر بکات، بەڵام بەپێی ئەو وردەکاری و ڕێنماییانەی کە دانراوە بۆ ئەو پێشینەی خانووبەرە، بۆ سندوقی نیشتەجێ بوون، من پێموایە نەیتوانیوە وەکو پێویست چارەسەری ئەو کێشانە بکات، ئەو وردەکاریانەی کە کاك سەرهەنگ باسی کرد ڕێنماییەکانە، کێشەو گرفتی دروست کردووە بۆ ئەوەی کە هەموو کەسێك، بەتایبەتی خەڵکی هەژار و کەم دەرامەت سوود لەو پێشینەیە وەرنەگرن، من پێموایە کە ئەو پێشینەیە کە پێشینەی خانووبەرەیە، کە ئەو ووردەکاریانە بەتایبەتی ئەو ئۆردوگا زۆرەملێیانەی کە کاتی خۆی ڕژێمی بەعس خەڵکی تیا نیشتەجێ کردووە، زەویەکانیان بە 400م ئیفراز کراوە، تاپۆشیان نیە، ئەوانە بۆخۆی خەڵکی کەم دەرامەتن لەو ئۆردوگایانە، لێرە لەو ڕێنماییانە بۆخۆی هیچ چارەسەرێکی تیانیە، بۆ ئەو ئۆردوگایانەی کە لەناوچەی پشدەرو، لەناوچەی شۆڕش لە چەمچەماڵ، ئەمە پێویستی بە پێداچوونەوە هەیە، خاڵێکی تر ئەوەیە کە گرنگی تەواو بدرێت بە ئاوارەکان کە گەڕاونەتەوە کوردستان، بە تایبەتی ئاوار کانی گەرمك و شیلادزێ، کە لە ژیان و گوزەرانێکی زۆر خراپ دان، حکومەت ئەتوانێت لە ڕووی ئەم سندوقی نیشتەجێ بوونەوە هاوکاریان بکات، خانوویان بۆ دروست بکات، بە قیستێکی زۆر کەم و درێژ خایەن، خاڵێکی تر کە پێویستە قسەی لەسەر بکرێت، من پێموایە دروست کردنی خانوو لە ڕێگەی سندوقی نیشتەجێ بوونەوە بۆ گوندەکانی کوردستان، دیارە ئەگەر بمانەوێت لادێکانی کوردستان بە شێوەیەکی هاوچەرخ دروست بکرێتەوە، پێوسیتمان بەوەیە کە لە ڕێگەی ئەم کۆمپانیایانەوە، لەلادێکان بە شێوەیەکی مۆدێرن، بەشێوەیەکی هاوچەرخانە، لە گوندەکان خانوو دروست بکرێتەوە، هەروەها هەموو بنکەی تەندروستی و قوتابخانەو ڕێگاو بانەکان دابین بکرێت، من لەو بڕوایەم ئەگەر بەو شێوەیە دروست بکرێت، زۆربەی خەڵکی لادێکان زیاتر ئەگەڕێنەوە بۆ لادێکان، ئاوەدان ئەبنەوە، نەوەك ئەوەی کە ئێستا بڕە پارەیەکیان ئەدرێتێ بەشی دروست کردنی خانوو ناکات، ئەو

پێویستیانەی کە لە لادێکان هەیە، نەبوونی ئاو و بنکەی تەندروستی و نەبوونی قوتابخانە ئەمانە بۆخۆی کێشەن، تەنها ئەوەنیە تۆ بڕە پارەیەکیان بدەیتێ، من پێموایە بەم شێوازە ئەتواندرێت چارەسەری ئەو کێشانە بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز اسماعیل محمود کەرەمکە.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرەتا پشتیوانی لە ڕایەکەی لیژنەی یاسایی دەکەم، من پێموایە هەموو ئەو قسانەی کە کران، لە ماددەکانی پێشتر هەموو قسەمان لەسەریان کردبوون، هەر هەمووی یەك بە یەکە دێیە خوارێ هەمووی قسەی لەسەر کراوە، تەنها لە چوارەم نەبێ، ئەوەشیان کە پێش ئێستا یاسایەکمان دەرکرد، یاسای وەزارەتی کار، 25 ملیۆنەکە بۆ گەنجان، ئەوە نەبێ، ئەوەشیان لیژنەی یاسایی ئیشارەتی پێیدا، بۆیە من تەنها قسەیەك کرا لەسەر 7500دۆلای گوندەکان، پشتیوانی لەو ڕایە دەکەم، یەك لە پەرلەمانتارە بەڕێزەکان باسیان لەوە کرد کە لە گوندەکان ناتوانن سوود لەم پارەیە وەربگرن؟ نەخێر سوود لەو پارەیە وەردەگرن، لەبەر ئەوەی حکومەتی هەرێمی کوردستان، پار بڕیاری دەرکرد و گوتی هەموو ئەو گوندانەی، هەموو ئەو شوێنانەی کە تاپۆشیان نیە، مەشمولن بەوە و دەتوانن، ئەگەر دوو شاهێدیشیان هەبێت، دەتوانن بێن و تەقدیمی بکەن و پارەکەشی پێ وەربگرن و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز عمر عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز عمر عبد الرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت ئەم ماددەیەوە، من وای ئەبینم لە ئەساسدا، ئەم ماددەیە ئیلزام کردنی وەزارەتی مالیەیە بۆ تەئمین کردنی کۆی ئەو بڕە پارەی کە ئەدرێ بەو قەرزانە، سولفەی زەواج، عەقاری، زیراعی، صیناعی، صندوقی ئیسکان، لەبەر ئەوە، ئەو وردە کارییە کە بڕەکە چەند بێ و چەند نەبێ، لێرە بڕاوەتەوە، چونکە لە ماددەی 3 باس لەسەر بڕەکانی ئەو جۆرە سولفە وقەرز و مینحە و هاوکاریانە کرا، لەبەر ئەوەی من پێم وایە بڕگەی یەك زۆر ئاشکرایە کە وەزارەتی مالیە، تەنها تەئمین کردنی ئەو بڕە پارانەیان لەسەرە، بە نیسبەت بڕگە یەکی فەقەرە یەکەوە، کە باس لە تەمین کردنی قەرزی عەقاری بووە، هەموو هاوولاتیانی کوردستان دەکات، لەوانە دێیەکان و قەزا و ناحیەکان، زۆر شتێکی ئاشکرایە و زۆر شتێکی باشە، ئەگەر ئێمە دێیەکانمان ئاوەدان بکرێتەوە، بە ئاوەدانکردنەوەی دێیەکان، ئێمە سێ محوەری ئەساسیمان دەست دەکەوێت، یەکەم: ژێرخانی ئابووری بەراستی بە ئاوەدان کردنەوە، هەم لەگەڵیدا ئەبووژێتەوە و دەبێتە

هۆی ئەوەی کەخەڵك ئەتوانێ لە دێیەکاندا شوێنی مولائیمی سەکەنی هەبێ، بە تەئکید بە دیار شوێنەکەی دائەنیشێ و بەربوومی زیراعیشی هەبێ، زیراعی و حەیوانی، ئەو بەربوومە کشتوکاڵییەی کە باسی لەسەر ئەکرێ، ئاوەدان کردنەوەی دێیەکانمان زیاتر بەردەوام ئەبێ و ئاوەدانتر ئەبێ، حەزاری تر ئەبێ، سێیەم، ئەو بڕە پارەیەی کە ئەدرێ بە دێیەکان، کە پار ساڵ باسمان لەسەر کرد، بڕی 7500 دۆلارە، من پێم وایە هاوکارییەکی قەرزە عەقاریەکە ئەکات بۆ دێیەکان، چونکە چاکییەکی باشی هەیە، ئەوەیە کە ئەو بڕە پارەیە، بە بڕە پارەی مینحە باسی لەسەر کراوە، کە ناگەڕێتەوە و هاوکاری فەلاحەکان ئەکات، هاوکاری بڕا جووتیارەکان ئەکات، کە بتوانن سوود زیاتر لە قەرزە عەقاریەکە وەربگرن، لە لایەکی دیکەشەوە بەراستی وەکو موکافەئەیەك وایە بۆ ئەو برا جووتیارانە وبۆ برا جووتیارەکانن کە سەرتاسەر دێیەکانمان، حەشارگە و مەڵبەندی هەموو پێشمەرگە بەڕێزەکانی بزووتنەوەی شۆڕشی رزگاریخوازی کوردستان بووە، ئەوە، ئەو 7500 دۆلارە بەردەوامی هەبێ، من پێم وایە هاوکارییەکی باشە و، ئاوەدانکردنەوەکی باشی بەدوادا دێت، بە نیسبەت بڕگەی دووەمیان کە باس لە سندوقی ئیسکان دەکات، ئەو بڕە پارەیەی کە وەزارەتی مالیە تەخصیصی ئەکات، بریتیە لە تەمویل کردن، ئەو بڕە پارەیە باس لەوە دەکات کە ئەو بڕانە ئەگەڕێنەوە بۆ وەزارەتی مالیە، کەواتە ئەو سندوقی ئیسکانە ئەبێ هەموو ساڵێك، وەزارەتی مالیە بڕە پارەی بۆ تەئمین بکات، ئەگەر ئەمە وەکو قەرز ئەدرێت ئەو بڕە پارەیە بۆ سندوقی ئیسکان و، سندوقی ئیسکان ئەیدات بەو کەسانە، بە واتا ئەبێ حاڵی حاڵی سولفەی عەقاری و سولفەی زەواج و سولفە زراعیەکان بێت و بگەڕێتەوە بۆ، وەکو مدەوەر بگەڕێتەوە بۆ ئەوشوێنە وەکو خۆی، بە نیسبەت فەقەرە چوارەوە، ئێمە فەقەرەکەمان بە ئیلغا کردن هێنا، لەبەر ئەوەی لە ماددەی سێ بڕیار درا دوو ملیۆن و نیوەکە بکرێتە پێنج ملیۆن، ئەمە بە نیسبەت شتێکی دیکە هەیە لێرە، من پێم وایە، لەم یاسایە پێویستە هەموو چین و تۆژەکانی گەلی کوردستان سوودمەند بن، بما فیە ئەو کەسانەی کە ئەو ڕۆژەیان دروست کردووە، ئەوانە ئەو پێشمەرگە ئازا و نەمردانەن کە پێویستە موکافەئە بکرێن، پێویستە بەرچاوی ئەو دەورانەیان بکرێ، پێویستە بەنەزەری ئیعتیبار سەیر بکرێن، ئەویش لێرە من پێمواید پێویستە لەو میزانیە تەکمیلیە کە کاتی خۆی دێتە کوردستان، ئەگەر ئێستاش لەم ماددەیەدا باسی لەسەر نەکرێ، بەڵام لێرە بناغەیەکی بۆ دابنرێ لێرە لە تەوصیاتەکان، باس لەسەر ئەوە بکرێ کە بارودۆخی ژیانی ئەوپێشمەرگە بەڕێزانە بتوانین حاڵێکی باشتریان پێ بدەین و، وەکو موکافەئەیەك بۆ ئەوانەی کە توانیویانە ئەم رۆژە بێنن دی، هەروەها تەئیدی موقتەرەحەکەی لێژنەی یاسایی دەکەم، کە پێشتریش باسمان لەسەری کرد، بە ئیزافە کردنی ئەوبڕگەیە بۆ فەقەرە (1)ی ماددە یەك، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، سوپاس بۆ گشتتان، تکایە ئیتر لەو ماددانەی تر، یەك تیکرارتان لێ قبول ناکەم، بە حەقیقەت بۆتان مەجالم دا و هەمووتان بینیتان و لەسەر مەوزوعێك 10 جار، 20 جار تیکرار ئەبێ، تکایە تیکرار نەبێ، برایەك، خوشکێك شتێکی وت، ئەو بەڕێزەی کە هەڵئەستێ قسە ئەکات، بڵێ تەئیدی دەکەم، پێویست

ناکات ئەویش بیلێتەوە، ئەو ئەیلێتەوە، ئەوەکەی تریش ئەیلێتەوە و ئەوەکەی تریش ئەیلێتەوە، وەختێکی بلاش ئەڕوات و خۆشتان هیلاك ئەبن و مەوزوعەکەش درێژ ئەبێتەوە، بۆیە ئەمرۆ ئێمە تا درەنگ ئەمێنێن، هەر بۆ ئاگاداریتان، بەردەوام ئەبین، ئێستاش داوا لە لێژنەی یاسایی، لە جەنابی وەزیر دەکەم، کە ئەو موداخەلانە وەلاّم بداتەوە، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تالەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەتی سندوقی نیشتەجێوە، دیارە 200 ملیار پارەکە تەخصیص کراوە، ئەمسالّیش 149 ملیاری بۆ دانراوە و باس لەوە ئەکرێ کە ئەو پارەیە چۆن سەرف کراوە، چیان لێ کردووە، دیارە مەوجودە سەرفیاتەکەی، هەر چەندێ لە حیساباتی خیتامیات دەرئەکەوێ، بەلاّم ئەوە رەقابەی مالی هەیە، مەربووتە بە بەڕێزتانەوە، ئەتوانن بەڕێزتان ئەمر بکەن، تەوجیە بکەن، با بزانن چییان لەو پارەیە کردووە؟، ئەو 149 ملیارەش کە ئێستاکە هاتووە، ئەوە وەکو دەعمێك وایە بۆ هەمان صندوق، بۆیەش لە مینحە دانراوە، ئەمە خۆی لە ئەصلّدا ئەوەیان زیاتر بۆ ئەمە دانراوە کەوا هەندێك لەو ئیستیسماراتانەی بە نیسبەت سەکەنەوە کراوە، خەدەماتیان نیە و ئەو خەدەماتانە وەختی خۆی لە عەقدەکانەوە نەهاتووە و ئەو خەدەماتانە مەفروزە حکومەت بیکات ئێستاکە، بۆیە ئەو پارانە ئەڕوا و ناگەڕێتەوە، باس لەوە ئەکرێ کە ئەو پارانەی کە ئەگەڕێتەوە و ناگەڕێتەوە بۆ سندوقەکە، ئەگەڕێتەوە بۆ وەزارەتی دارایی، نەخێر ئێستا هەمووی ئەگەڕێتەوە بۆ سندوقەکە و لەناو خۆیدا هەموو تەدویر ئەبێتەوە، بە نیسبەتی مینحەی ئەو 75 وەرقەیە، ئەمە لەکاتی خۆیدا، لێژنەی بالاّی وەبەرهێنان، کە پێك هاتووە لە سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران، سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران، وەزیرانی تەختیت و شارەوانی و هەروەها وەزیری تیجارە و وەزیری دارایی و چەند پسپۆرێکی تر، ئەلەوێ بڕیار درا کەوا ئەو مینحەیە بدرێت بەو خەلّکەی کە لە گوندەکان خانووەکانیان تەواو ئەکەن، ئەوەشیان پێ بدرێ وەکو مینحەیەك، دیارە ئەمە و بڕیارێکی رەسمیش هاتووە بۆ وەزارەت و بۆ ئەوەی جێبەجێ بکرێ، تا ئێستاکە دەستەی وەبەرهێنان ئەو شتانەی جێبەجێ نەکردووە لەهەندێ شوێن، لەبەر ئەوەی ئەو خانووانەی زۆریان نەهاتووەتە ئەو فەترەیەی کە شروتەکە بەسەری تەتبیق ببێ و ئەو پارەی بدەینێ و دیارە مولاحەزاتیش هەبووە، لەسەر ئەوەی کەوا ئەو پارەیە تەکلیف زۆر ئەکات و ئەوانەش بە تایبەتی لە مالیەی ئێرە، دارایی هەولێرەوە، ئەوەش بەرز کراوەتەوە بۆ ئەنجومەنی وەزیران، من ئەبێت هەمووی وەکو خۆی بڵێم، بەلاّم لە هەمان کاتدا لە سلێمانیدا ئیستیجابەیان هەبووە، لە دارایی سلێمانی بۆ ئەوەی بتوانن جێبەجێی بکەن، بەو شێوەیە، تەبیعی هەولێر تەفاصیلەکانی نووسیوە بۆ حکومەت، بە نیسبەتی ئەوەی کە 100 مەتری، ئێستاکە من جارێکی تر تەئکید لەسەر ئەوە دەکەمەوە، ئەو مەوزوعە لە لای ئێمە نیە، ئەو مەوزوعە لە وەزارەتی شارەوانیە، لە تاپۆیە، ئێستاش ئەڵێین و تیکراری ئەکەمەوە بۆ بەڕێزتان، هەر پارچە ئەرزێك، ئیفراز کرابێت و، تاپۆی هەبێت و، ئیجازەی بینای پێ درا بێت، وەزارەتی دارایی، مەسرەفی عەقاری پارەی پێ دەدات، ئەوانەی

گوندەکانیش کە بە تاپۆ مەشمول نین، بە پێی ئەو زەوابیتانەی کە هەیە بۆیان دەکرێ، باس لە 400 مەتری لە هەندێك شوێن ئەکرێ و ئەکرێ بکرێت بە دوو قیتعەوە، ئەویش ئەگەڕێتەوە بۆ بەلەدیە، بەلەدەیە ئیفرازی بکات، دوو تاپۆی سەربەخۆی بداتێ، دوو ئیجازەی بینای بداتێ، بە تەئکید هەردوو لا وەریدەگرن، باس لەوە کرا 10 ملیار دینار پارەکە لە وەزارەتی نەوت درا سامانە سروشتیەکان و دراوە بە وەزارەتی کاروباری کۆمەلایەتی و ئەو 25 ملیارەی ئێستا داندراوە، ئەمە لە بەغداوە وەرگیراوە و لەو پارەیە، من جارێکی تریش ئەمەوێ ئەمە باس بکەم، چونکە جارێکی تر باسم کردیە، ئەو 10 ملیارە وایە، فیعلەن ئەوە رۆیشتووە بۆ ئەوێ، ئەم 25 ئیزافیە و داندراوە لەسەر داوای وەزارەتی کار و کاروباری کۆمەلایەتی، ئەمە داندراوە و ئەوەی کە ئەوترێ لەوەی بەغدا کە وەرئەگیرێ، ئێمە هەتاکو ئێستا لە بەغدا هیچ شتێکمان وەرنەگرتووە، لە ئەصڵی ماددەکەیدا هاتووە و ئەڵێ: عند تحقق الایرادات، کەی تەحەقوقی کرد لە بەغدا، حیصەی کوردستان جیا ئەکرێتەوەو، ئەو وەختە ئەدرێتە ئێمە و ئەو وەختە بەرێزتانیشی لێ ئاگادار دەکەینەوە کە چۆن ئەوە سەرف کراوە، 10 ملیار گوایە بە نیسبەتی ریازیەکان ئەبوایە، هیچی لێ سەرف نەکراوە، جارێکی تریش باسم کرد، دەست بە سەرف کراوە و گوایە تا ئێستا ئێمە هیچ پارەیەکمان سەرف نەکردووە، نە ئەوەو نە بۆ هیچ شتێکی تر سەرف نەکراوە، ئەمانە وجودی نیە، وەڵاهی بفەرموون ئەبینن بۆ عەقاری چ سەرف کراوە، بۆ سولفەی زەواج چی سەرف کراوە، بۆ ئەوەی، من نازانم بەراستی بڵێم چی، مەوجودە حیساباتی خیتامی دێتە بەردەستتان، دەبینن کە چی سەرف کراوە و چۆن سەرف کراوە و ئەو فەقەراتانەی کە هەندێك بەڕێز ئەڵێن: قەتعەن هیچی لێ سەرف نەکراوە، ئەو وەختە سەرفیاتەکان ئەبینن و ئەبینن چۆنە و، ئەو وەختە جوابەکەیان وەرئەگرنەوە، بە نیسبەتی پارەی سیناعی، بەراستی ئێمە لە وەزارەتی دارایی کە ئەو تەعلیماتەنەمان دەرکردووە، تەعلیماتەکان بە لێژنەیەکی موشتەرەك دامانناوە، ئەوە نەبێ ئەو لێژنە موشتەرەکە کە داینناوە، لە خۆیەوە دایناببێت، مومەسیلی وەزارەتی سیناعە بووە، مومەسیلی وەزارەتی مالیە بووە، ئەو تەعلیماتانەیان دەرکردووە، ئێمە کە تەعلیماتەکان دەر ئەکەین، تەعلیمات و بانقەکانی ئێمە جێبەجێی دەکات، بەڵام کەی پرۆژەکە خۆی ئەبێ لە کوێ بێت، ئەبێ لە وەزارەتی سیناعە و تیجارەوە بێت، ئەو پرۆژەیە کە هاتە لای ئێمە و ئێمە نەمانکردووە، لە وەزارەتی دارایی عەرقەلەمان تێکردووە و یاخود ڕەتمان کردووتەوە، ئەگەر شتێکی وا هەیە پرۆژەیەکمان ڕەت کردووتەوە و هاتووە، حەز دەکەم بەیان بکرێ، باسی کەفیل ئەکرێ بۆ ئەوانەی کە پارەی عەقاری وەردەگرن و پێش ئەوە ئەمەوێت باسی ئەوە بکەم، عەقاری کە، ئێمە بۆیە وتوومانە تەحدید نەکرێ پارەکەی، چونکە پارەکە تووشی ئەو ئیشکالاتە و فەوزا بووین لە پارەی عەقاری و هەندێك لەو بابەتانە تەجاوزمان تێدا کرد و گەڕاینەوە سەر ئەنجومەنی وەزیران، بۆ ئەوەی نەوەستین و خەڵکەکەش لێمان نیگەران نەبێ، ئەنجومەنی وەزیران بڕیارێکی دەرکردو و ئێستاش دەڵێم، 10 بە قەدەری ئەوەی کە تەخصیصمان کردووە ئێمە سەرفمان کرد بۆ عەقاری، بە کیتابی ڕەسمی ئەنجومەنی وەزیران و بە قەراری مەجلیسی وزرا، لە ئەنجومەنی وەزیراندا بڕیاری لەسەر دراوە کە سەرفمان کردووە،

بۆیە ناتوانین، پێمان باش بوو کە ئەمسالێش تەحدید نەکرێت، بەلام ئێمە ئیلتیزامی خۆمان جێبەجێ ئەکەین، موستەعەدین ئەوانە هەمووی جێبەجێ بکەین کە عەقاری، هەر سولفەیەك کە بێتە لای ئێمە لەو بابەتانە، ئێمە ڕای ناگرین، ئەوجا دێمە سەر مەسەلەی کەفیل، بەراستی مەسەلەی ئەو زەوابتەی کە هاتووە، ئەڵێن کەفیل مەعاشی لە 300 و ئەوەندە کەمتر نەبێ، هەر کەفیلێك ئەگەر مەعاشی کەمتر بێت، پارەی ئیستیقتاعی عەقاریەکە خومسی ئەبات، رەنگە پارەیەکی ئەوتۆی نەمینێتەوە، ئەوە خۆی ئوصوڵیە یەعنی، بۆیە ئێمە ئەوەمان تەحدید کرد بە 300 کەمتر نەبێ ، لەگەڵ قەرزەکەیدا بێت و ئەوەش بگونجێت، مەسەلەی وەرگرتنی پارەی عەقاری کە ئەوترێت لە گوندەکان نەڕۆیشتووە و کەم ئەڕوات، من پێم وایە زۆر باش بەڕەو پێشەوە ڕۆیشتووە، ئێستاکە پارەیەکی زۆر باش وەرگیراوە لە گوندەکان و هەتاکو ئێستاکە هیچ موعامەلەیەکی گوندەکان نەوەستاوە، ئەوەی هاتووە مەگەر لەسەر هەندەك موافەقاتی یان ڕۆتینیات یان زەوابیتەکان وەستابێ و، ئیلا هیچ شتێك لەو بابەتانە نەوەستاوە، بە نیسبەتی ئاوارەکانی ئێران و تورکیا ئەوەی باس کراوە، دیارە پرسیار کرا، ئێمە وتمان وەکو وەزارەتی دارایی، ئێمە لاریمان نیە ئەوانە لە بودجەدا شوێنێکیان بۆ بکرێتەوە، مەبلەغێکیان بۆ دابنرێ و، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز لێژنەی دارایی فەرموون.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی ئەو پێشنیارانەی کە کرا لە لایەن بەڕێز ئەندامانی پەرلەمانەوە، هەروەها ئەو سوئالانەی کە کرا، جەنابی وەزیر وەڵامی زۆری دایەوە، بەڵام دەربارەی پێشنیارەکان، من لێژنەی یاسایی لەگەڵ لێژنەی دارایی بە هەماهەنگی لەگەڵ گۆڕینەوەی بیر و ڕا لەگەڵ نوێنەرانی حکومەت، پێشنیارەکان چەند ماددەیەکی یاسای بۆ دانراوە، من پێشنیار دەکەم، ئەگەر پێشنیارەکەم قبول بێ لە بەڕێزت، ئەگەر ڕێ بدەی بە لێژنەی یاسایی، ئەو پێشنیارانەی بە ماددە یاساییەکان چارەسەر کردووە و، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی یاسایی فەرموون.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە دوای ڕەچاو کردنی ئەو پێشنیارانەی کە لە لایەن ئەندامە بەڕێزەکان پێشکەش کرا، صیاغەیەکمان ئامادە کردووە، بۆ دارشتنەوەی ماددەی 16، بەڵام پێش ئەوەی ئەو صیاغەی بخوێنمەوە، بە باشی ئەزانم هەندەك باس کرا دەربارەی مووچەی پێشمەرگە و یەکسانی کردنی لەگەڵ مووچەی قواتی عیراقی، وەکو دەرماڵە و موخەصەصات و مووچەی خەڵکی کوردستان یەکسانی بکرێت لەگەڵ عیراقی، ئێمە ماددەکی سەربەخۆمان ئامادە کردووە، پێم باشە صیاغەی ماددەکە بخوێنمەوە، پێش ئەوەی ماددەی 16 بخوێنمەوە.

ماددەی سەربەخۆ کە ئامادەمان کردووە، پێشنیارە، کە ماددەکی سەربەخۆ:

على وزارة المالية و الاقتصاد في الاقليم، تحقيق المساواة:

1-بين رواتب و مخصصات العاملين في الاقليم، مع رواتب و مخصصات اقرانهم من العاملين في الحكومة الاتحادية، باستثناء المدرسين و المعلمين و الطلبة.

2-بين رواتب المتقاعدين في الاقليم، مع رواتب متقاعدي الحكومة الاتحادية.

3-بين رواتب قوات البيشمركة و الاسايش و الشرطة في الاقليم، مع رواتب اقارنهم افراد القوات المسلحة و قوى الامن الداخلي في الحكومة الاتحادية.

سەبارەت بە ماددەی 16 بەو شێوەیە دارشتراوەتەوە،

المادة السادسة عشرة:

اولآ: تلتزم وزارة المالية و الاقتصاد، بتأمين مبالغ للاستمرار في:

1-تأمين مبلغ القرض العقاري للمواطنين في المحافظات و الاقضية و النواحي و القرى، حسب التعليمات و الضوابط المرعية و تعزيز حسابه عند الحاجة، مع اعفاء المقترض من شرط التأمين على الحياة.

2-دعم مشاريع القطاع الزراعي عن طريق المصرف الزراعي.

3-دعم مشاريع المصرف الصناعي.

4-دعم المشاريع السياحية.

ثانياً:تلتزم وزارة المالية و الاقتصاد، بتمويل صندوق الاسكان بمبلغ 149 مليار دينار، مع اعطاء الاولوية للمشاريع السكنية المشمولة به في النواحي و القرى.

ثالثاً: تخصيص مبلغ قدره 25 مليار دينار، لدعم صندوق القروض الصغيرة و مشروع ايجاد فرص العمل للشباب المصادق عليه من قبل مجلس الوزراء-اقليم كوردستان في سنة 2010، وفقاً لقانون دعم المشاريع الصغيرة للشباب في اقليم كوردستان العراق، رقم (2) لسنة 2011.

رابعاً:تخصيص مبلغ قدره 10 مليار دينار لتعويض المرحلين من ابناء شعبنا في ايران و تركيا و سوريا، و يتم تأمين هذا المبلغ من احتياطي وزارة المالية و الاقتصاد.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز، نا (في تورکیا)، ئەوانەی لەوێ گەڕانەتەوە، ئەوە یەك، بەس پێش ئەوە، فەقەرە یەك بخوێننەوە، وازیح نەبوو، هەندێك مولاحەزات هەبوو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز؛

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

فەقەرەی یەکەم، واتا بڕگەی یەکەم لە ماددەی 16:

اولآ: تلتزم وزارة المالية والاقتصاد، بتأمين مبالغ للاستمرار في:

1- تـأمين مبلـغ القـرض العقـاري للمـواطنين في المحافظـات والاقضـية والنـواحي و القـرى، حسـب التعليمـات والضوابط المرعية وتعزيز حسابه عند الحاجة، مع اعفاء المقترض من شرط التأمين على الحياة.

2- دعم مشاريع القطاع الزراعي عن طريق المصرف الزراعي.

3- دعم مشاريع المصرف الصناعي.

4- دعم المشاريع السياحية.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان؛

بەڕێزان، لە ئەسنای مودا‌خەلەکان، زۆر پێشنیاری ئەنـدامانی بـەڕێز هـاتن، هەنـدێك لەوانـە کـە رەبـتی بـە ماددەکەوە نییە، بەڵام مـن هـەمووی ئەخەمـە پـێش چاوتانەوە، ئـەوەی مولاحـەزاتم نووسـیوەو هەنـدێکی پێویست بە دەنگدان ئەکات، پێش ئەوەی بچینە سەر ئەصڵی ماددەکەو بیخەینـە دەنگدان، چـەند پێشـنیار هەبوو بۆ ئەوەی گوندەکان تاپۆ بکرێ، ئەوە لەناو ئەم پرۆژەیە تاپۆ ناکرێ، رێگای تر هەیە، یاسای 2007 پێشنیار زۆر هەبوو کە جێبەجێ بکرێت، هاوکاری پێشمەرگە بکرێت، گەشت و گوزار، ئەوە وەرتان گرتووە، 7500 ملیۆنەکە، ئەوە بەردەوام بوو بدرێ، پێشنیار بوو، تەعدودی زەوجاتیش شمـول بکرێـت، ئـەوە کـاك بـیلال ئـەو پێشـنیارەی کـرد، ئەوانـەی کـە، دەقیقەیـەك، دەسـت بـەرز کردنـەوە نیـە رەجائـەن، ئـەو مولاحەزاتانەیە ئەیخەمە پێش چاوتان رەجائـەن ئەندامـەکان وتویانـە، ئـەوەی کـە ژنێکـی هەیـە، ژنەکـەی ئەمری خوای کردووە، ژنێکی تر دێنێت، ئەگاتە تەعـەدودی زەوجـات، مـەعنای ئـەوە نیـە هـەردوو پێکـەوە بێت، ژنێکی ئەمری خوای کردووە و ژنێکی تر دێنێ، لە سلێمانی پارەکـە ئەچـێتە سـندوقی ئیسکانەوە، لـە هـەولێر ئەچـێتەوە وەزارەتـی دارایـی، داوا ئەکـەن ئەمـەش بچـێتەوە سـندوقی ئیسـکانەوە، ئـەوەی ئەیگەڕێننەوە قەرزەکان، پارەکان دیار بێ، ئەوەی لێرە ئەڵێ پارە بکرێ و مـەفتوح نـەبێ، حـەجمێك هـەبێ دیار بێ، بڵێ لەوەندە پارەیـە، ئەوەنـدە پارەیـە سـەرف دەکـەین، سـولفەکە دیـار بـێ و زیـادیش بکـرێ، ئـەو پێشـنیارانە هەیـە، هەنـدێك بـەڕێز پێـی وایـە شمـولی گونـدەکان ناکرێـت، تکایـە وا بکرێـت کـە شمـولی گوندەکانیش بکرێ، ئاسانکاریان بۆ بکرێ، چونکە پێشنیارێك هەبوو کە ئەوەی کە موختار ئەبێتـە کـەفیل، بـەڵام موشـکیلەی بـۆ دروسـت دەبـێ، کەسـێك نابنـە موختـاری، بـۆ ئەمـە، پـارەی کشـتوکاڵ دیـار نـەکراوە، وەحدەی سەکەنی بۆ فەرمانبەران، ئەم پێشنیارانە هاتووە، ئەوانەی لەناو ماستەر پلانن، نە لە گوندن و نە لە شارن، شمولیان ناکرێ، رێگایەك بۆ ئەوە هەبێت، صندوقی ئیسکان پشتیوانی بکـرێ و زیـاد بکـرێ، 100 مەتریـیەکان شمول بکات، سولفەی عەقار باشتر بکـرێ، زیـاتر بکـرێ، 50 ملیـار کـەم بکرێتـەوە لـەو پارەیـە بخرێتە سەر سـولفەی عـەقار، ئـەم پێشـنیارانە هـەبوو، حکومـەت شـوقە دروسـت بکـات، نـەك بدرێتـە ئـەو

پرۆژانە وەکو پێش ئێستا، دعمی قەرز بچووکەکان بکرێ، سندوقی ئیسکان جارێکی تر تیکرار بووە، ئایا حکومەت بۆی هەیە ئەو بڕیارە بدات، وا بزانم کاك دڵشاد بوو ئەو مولاحەزەی نیشان دا، چەند لەو پارەیە جێبەجێ کراوە، چەندی ماوە، لە سندوقەکە ئەمینێتن؟، ئایا مدەوەر چۆنە؟ ئەوە روون نیە، ئەو پارەیە لە چ شوێنێك دێت؟، یەعنی لەو بابانە لە کوێ بۆ کوێ دێتن؟ مەعاشی پێشمەرگە وەك بەغدای لێ بکرێت، کە ئەمە زۆر جار باس کرا لەناو ئەم قانونە ناکرێ، ئێمە هەموومان لەگەڵ ئەوەین، هەموو پێشمەرگەکان بە زێڕەڤانیشەوە، کە وەزعیان زۆر باش و دروست بکرێ، بەڵام پێویستە بە یاسا هەموومان ئەو شتانە رێك بخرێت، پێشنیارێك هەبوو 150 ملیارەکە بکرێتە مینحە، یەعنی بدرێ و وەرنەگیرێتەوە، بڕواتن، کارمەندی تەندروستیش زیاتر پشتیوانی بکرێ، 149 ملیار دەکات، قسمێکی بۆ گەشتیاری تەرخان بکرێ و تەنها قسمێك لێ جیا بکرێتەوە، قسمێك لەو پارەیە بۆ ئەوانەی بەر چەکی کیمیاوی کەوتوون، برینەدار بووینە لە هەڵەبجە، بالیسان، شوێنەکانی تری ناو کوردستان، بۆ عیلاجیان، منالّی شەهید و پێشمەرگە بە نەزەری ئیعتیبار وەربگیرێ و هاوکاری بکرێن، حکومەت پێویستە یاساکان جێبەجێ بکات، سولفەی عەقار تەئکیدی لێ بکرێتەوە، دانانی پێوەر، هەندێك پێی وابوو چۆن بێ؟، بەڕێزان، زۆربەی لەو پێشنیارانە، فەرموو خانم.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەك پێشنیارمان کرد، من و کاك کاردۆ و کاك برهان، کە سولفە عەقاری گوند و شار و قەزا و ناحیەکان وەك یەك بێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر دروستە، پێیان وابوو کە هەموو بە یەکسانی، ئی گوندەکان و قەزا و ناحیەکان، سولفەی عەقار تەئکیدی لێ بکرێتەوە، وەکو یەك بێت، زۆر سوپاس، کاك شێرزاد فەرموو.

بەڕێز شێرزاد عبد الحافظ شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جەنابی وەزیر باسی ئەو 7500ی کرد، ئی دۆلارەکە، کە سلێمانی وەری ئەگرێ، بەڵام بۆ هەولێر نازانێ، جەنابی جێگری وەزیریش ناتوانی قسە بکات، ئێمە چۆن بزانین هەولێر ئەیدرێتێ یان نا؟ ئەگەر نایدرێتێ، بۆ نایدرێتی؟، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا ئەو پێشنیارانە هەمووی هەیە، مودا‌خەلەتان هەیە؟، فەرموون لێژنەی یاسایی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیارێکی زۆر کرا، بەڵام ئیمکان نیە هەموو ئەو پێشنیارانە بخرێتە دەنگدانەوە، بڵێین دەنگی لەسەر بدرێ، چونکە هەندێك پێشنیار موخالیفی قانونە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز، نەمانوتووە هەمووی ئەخەینە دەنگدانەوە، وتمان ئەم پێشنیارانە هەیە تەبویبی دەکەین، ئێستا دانیشتنەکە هەڵئەگرین بۆ سەعات 5، چاکی ئەکەین، ئەوەی هی بڕیاردان بێت، دێین لێرە دەنگی لەسەر ئەدەین، ئەوەکانی تری هی تەوصیە بێت، ئەیکەینە تەوصیە، بە پێی یاسا و نیزام، تا سەعات پێنج خوا ئاگادارتان بێت.

دانیشتنی دووەم

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، لەسەر دانیشتنەکەمان بەردەوام دەبین، داوا لە لیژنەی یاسایی و دارایی دەکەین بێنە سەر مەنەصە، لیژنەی یاسایی فەرموون بەردەوام بن.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوای ئەوەی ئەو پێشنیارانەی کە دووبارە لەلایەن ئەندامانی پەرلەمانەوە پێشکەش کرابوو، ئێمە دیراسەمان کردو، تێبینیمان کرد کە بەشێك لە پێشنیارەکان ئیمکانە جێگیر بکرێت لەم ماددەیە، کە

ماددەی بودجەیە بۆ ساڵی 2011، بەشێکیشیان بە ماددەی سەربەخۆ جێبەجێ دەکرێت، پێشنیار کراوە کە بەماددەی سەربەخۆ پێشکەش بکرێت، بەڵام هەندێك پێشنیار ئیمکان نیە، بە ماددەی یاسایی جێبەجێ بکرێت، واتە بەتەوصیات پێشکەشی حکومەت دەکرێت، دوایی دێینە سەری، ئێستا ماددەکە دەخوێنمەوە، ئەگەر ڕەزامەندیتان لەسەر بوو، بخرێتە دەنگدانەوە بۆ ئەوەی دەنگی لەسەر بدرێت...

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە ئەوانەی بۆ بابی تەوصیات دەچێت لە پێشنیارەکان، ئەوانەشی کە بەیاسا دەچێت، باڕوون بێت و صیاغەکەشی دیار بێت، بۆ ئەوەی بەرچاوی ئەندامان ڕوون بێت، لەو کارەی کە دەکرێت پێش دەنگدانەکە، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جەنابی سەرۆك قسەکەت زۆر ڕاستە، بەڵام با بێینە سەر ماددەکە، دەیخوێنمەوە، بۆ ئەو پێشنیارانەی کە ئیزافە کراوە لەسەری، ئەگەر ئەندامان ڕازی نەبوون لەسەری دووبارە دەتوانین صیاغەی بکەینەوە، سەبارەت بەو پێشنیارانەشی کە بە ماددەی سەربەخۆ ئامادەمان کردووە، لە کۆبوونەوەی بەیانیدا من خوێندمەوە، ئێستاش دەیخوێنمەوە هیچ مانعم نیە، تەوصیاتەکانیش نووسیومانە، دەتوانێت دکتۆرە ڕۆژان بیخوێنێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دکتۆرە فەرموو بیانخوێنەوە بەس هەموویان نا، ئەوەی کە ڕەبتی بەم ماددەیەوە هەیە، فەرموو.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو پێشنیارانەی کەکران دەتوانین لەناو ئەم ماددەیە جێگای بۆ بکەینەوە، یەکێك لەوانە پاڵپشتی کردنی پرۆژەی گەشتیاری بوو، کەزۆر لەئەندامان پشتگیرییان لێکرد، ئێمە دەتوانین لە برگەی یەکەم، کە لە سێ خاڵ پێکهاتووە خاڵێك زیاد بکەین، پشتیوانی لە پرۆژەکانی گەشتیاری بکەین، پابەند دەبێت وەزارەتی دارایی بۆ ئەوەی بڕە پارەی پێویستی بۆ تەرخان بکات، هەروەها سەبارەت بە خاڵی دووەم، کە ئەو بڕە پارەی بۆ سندوقی ئیسکان دانراوە، تەمویلی سندوقی ئیسکان، پێشنیارێك هەیە بۆ ئەوەی ئەو بڕە کەم بکرێتەوە، 149 ملیار دینارە 100 ماڵیار بۆ سندوقی ئیسکان بمێنێتەوە، 49 ملیار بچێتە سەر ئەوەی جێبەجێکردنی یاسای دابین کردنی یەکەی نیشتەجێبوون، ژمارە(7)ی ساڵی 2008، 49 ملیار بچێتە ئەوێ، بەپێی ئەو مەرجانەی کە لە یاساکەدا دیاریکراوە، ئەو کەسانەی کە کەمدەرامەتن، پێویستە حکومەت یەکەی نیشتەجێبوونیان بۆ دابین بکات، 49 ملیار لەو بڕە بچێتە سەر جێبەجێ کردنی یاساکە، بەو مەرجانەی کەلە یاساکەدا هەیە، سەبارەت بە قەرەبووکردنەوەی ئاوارەکان، ئێمە دوای گفتوگۆکردن لەگەڵ حکومەت، 10 ملیار دینار لە یەدەگی وەزارەتی دارایی و ئابووری تەرخان بکرێت بۆ قەرەبووکردنەوەی ئاوارەکانی تورکیاو ئێران وسوریا کە دەگەڕێنەوە کوردستان بۆ قەرەبووکردنەوەیان، ئەوانەی کە خەڵکی کوردستانن و لە ئێران و تورکیاو سوریا، گەڕاونەتەوە پێویستە قەرەبوو

بکرێنەوە، پارەکەشمان لە ئیحتیاتی وەزارەتی دارایی و ئابووری بۆ دابین کردوون، کە بڕەکەی 10 ملیار دینارە، لە بڕگەی سێیەم، سەبارەت بە پرۆژەکان ئاماژەیە یاسای سندوقی پاڵپشتی پرۆژە بچووکەکانی لاوان بکرێت لە هەرێمی کوردستان ژمارە(2) لەساڵی 2011، کەئێستا بەپێی ئەو یاسایە ئەو پرۆژانە دەعم دەکرێن، قەرزەکەیان پێدەدەرێت، ئەوەش زیاد بکرێت لە بڕگەی سێیەم، ئەو پێشنیارانە لەناو ماددەکەدا جێگای کرایەوە، ئەگەر ئەمر بفەرموون صیاغەی کۆتایی بخوێنینەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك عومەر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەندێ پێشنیاریش کرا بە تەحدید کردنی بڕە پارەی دانراو بۆ هەردوو بەشی زراعی و صناعی، واتە مەسرەفی زراعی و صناعی، ئەوە هێڵرایەوە بۆ ئەو تەعلیماتانەی کە حکومەت و لایەنە پەیوەندیدارەکان خۆیان پێی دەردەکەن، کە بڕەکە چەندە؟، چۆنیشی پێدەردەکەن؟، هەروەها پێشنیارێك لەسەر باشکردنی بارودۆخی پێشمەرگە و موخەصەصاتی زەوجی منداڵ و ژنی پێشمەرگە هات، ئەوەشمان هێشتەوە بۆ ئەوەی بچێتە بابی ئەو تەوصیاتانەی کە لەم یاسایەدا تەوصیەی پێدەکرێت بۆ حکومەت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوەی قەزاو ناحیەو گوندەکان کەوەك هی پارێزگای لێکبرێت، ئەوەتان چی لێکرد؟، فەرموو.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە بڕە پارەکەمان تەرخانکرد، قەرزەکە دەنگمان بۆداوە، ئەوی تر وردەکارییەکان لەڕێگای ڕێنماییەکانی وەزارەتی دارایەوە لەوێ باس دەکرێت، لێرە تەنها دابین کردنی بڕە پارەکەیە، کە دەنگی بۆ بدرێت لەم ماددەیەدا، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەی ئەوەی منداڵ و ژنی شەهیدان باسکرا، فەرموون.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە دەتوانین ئاراستەی حکومەتی بکەین، ئەو چارەسەری بکات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوەی لەسلێمانی ئەوترا پارەکە دەگەڕێتەوە بۆ سندوقەکە، لەهەولێر دەچێتە سەر وەزارەتی دارایی، ئەوە ڕەئیتان لەسەری چیە؟، لیژنەی یاسایی، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جەنابی وەزیری دارایی بەیانی تەوزیحێکی لەسەردا، دەڵێت ئەو پارە هەمووی دەچێتەوە ناو سندوقەکە، لە هەولێریش وەکو سلێمانی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، جەنابی وەزیر جارێکی تر ئەوەمان بۆ ڕوون بکەرەوە، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو پارەی کە دەگەڕێتەوە، لە هەولێر و لە سلێمانیش دەچێتەوە ناو سندوقەکە خۆی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك عومەر.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

موقتەرەحێکی تر هەبوو، داوا کرا بەنیسبەت سولفەی عەقاری، شارو قەزاو ناحیەکان، کە ئایا بەیەکسانیە یان جیاوازە؟، ئەوە داوا کرا کە جەنابی وەزیر وەڵام بداتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو سولفەیە لە گوند، قەزا، ناحیە، شار هەمووی وەك یەك وایە، واتە یەکسانە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کارمەندی تەندروستی کەباسکرا، ئەو شەریحەیە ڕەئیتان بەرامبەر بە زیاد کردنیان چۆنە؟، فەرموون.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ماددەیەی کە سەربەخۆ ئامادەمان کردووە، لەوێ چارەسەری بۆ کراوە، دوایی عەرزی ئەندامانی پەرلەمانی دەکەین، تا موناقەشەی لەسەر بکەن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەی بۆ یەکەی نیشتەجێبوون بۆ فەرمانبەران ڕەئیتان لەسەر ئەوە چیە؟، فەرموون.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کـە ئاماژەمـان پێـدا، بەجێبـەجێکردنی یاسـای ژمـارە(7)ی سـاڵی 2008، ئـەم یاسـایە، یاسـایەکی زۆر پێشکەوتووە، یاسـایەکی باشـە، چارەسـەری کێشـەی نیشـتەجێبوون دەکـات، بـۆ هاووڵاتیـانی کوردسـتان چ فەرمانبەر بێت، یان هاووڵاتی بێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کێشەی تاپۆ کەباسکرا، ئێوە چی دەڵێن بە ئەندامانی پەرلەمان؟، جەنابی وەزیر ئەگەر تۆ ئەوەمان وەڵام بدەیتەوە، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هـەروەکو بـەیانیش باسـم کـرد، بەنیسـبەت ئێمـەوە وەکـو وەزارەتـی دارایـی ئامـادەین، سـولفەی عـەقاری بەهەموو هاووڵاتیەك بدەین، ئەگەر بێت و تاپۆی هەبێت، لەهەمان کاتیشدا ئیجازەی بینـای هـەبێت، ئـەو مەرجەی هەبێت، ئێمە سولفەکەی دەدەینێ، 100 مەتر بێت یان 150 بێت یان 200 مەتر بێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەی ئەوانەی گوندەکان کە تاپۆیان نیە، ئەوە چۆن دەبێت؟، کەفیلیشیان زەحمەتە، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی گوندەکان هەرخۆی هاتووە، باس لە تاپۆ ناکات، ئەوەش زەوابتی خاصی خۆی هەیە، تەسهیلاتی تێدا کراوە، کەفیلی فەرمانبەری دەوێت و بۆی سەرف دەکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

یەعنی 100 مەتری چۆنە؟، ئەگەر ئەمەش تەوزیحێکی باشی پێ بدەیت، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تۆ هی ناو گوند دەڵێی یان ناو شار؟، لەگوند ئێستا 100 مەتری جائیزە، بینایە دەکرێت، بەس لـەناو شـار، ئەبێت تاپۆی هەبێت و ئیجازەی بیناشی هەبێت، چونکە لە سنووری شارەوانیدایە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەگەر شـوێنێك 200 مـەتر بێت و بیکـەن بـە دوو پارچـەی 100 مـەتری، ئـەوە چـۆن تـەعامولی لەگـەڵ دەکەن؟، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر شارەوانی ئیفرازی بکات، دوو تاپۆی سەربەخۆی بداتێ، ئەوە هەردووکیان مەشمول دەبن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوانەی کە نوقتەی نیزامیان هەبوو ناوتان دەنووسم، تەنها نیزامی، ئەگەر شەرح بێت ڕاتان دەگرم، تکایە بەس نیزامی، کاك دڵشاد، فەرموو.

بەڕێز دڵشاد شهاب حاجی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من چەند نوقتەیەکی نیزامیم هەیە، یەکەم، ئاوارەکان تەنها هی ئیران و تورکیان، نیمانە لە سوریا لەخوا بەزیاد بێت، ئەوەی تر موعامەلەی ئۆردوگاکان، ئەوانە نەموعامەلەی گوندە نە هی شارە، تکا دەکەم ئەوەمان بۆ ڕوون بکاتەوە، دووەم: کەئەویش نیزامیە، وەختی تەخصیصات تەواو بووە، بەڕێز جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، ئێمە لە بابی نەفەقات و ئیرادات تەواو بووین، دەنگمان لەسەری داوە لە تەخصیصات لە فصول لە ئەبواب، ئێستا وەختی دیاریکردنی دەرماڵە وئەو شتانە نیە، بۆیە هەندێ لە پرسیارەکان لەوە دەکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، عەزیمە خان، فەرموو.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەو بڕە پارەیە 10 ملیار دینارە بۆ قەرەبووی ئاوارەکان دانراوە، ئەو ئاوارانەی کە لە ژێر خێمەکانن، ئاوارەی گەڕاوەی ئیرانن، ئەوانەی کە ئێمە بینیوومانن، لە بەحرکە، لە گەرمك، لەهەندێ جێی تر، ئەو ئاوارانەی کە لەژێر خێمەکانن ژیانیان زۆر خراپە، ئەو چەند ئەندام پەرلەمانەی کەداوامان کرد، بۆ ئەوانە بێت، خاڵێکی تر لە پێشنیارەکاندا، چەند ئەندام پەرلەمانێك پێشنیاری ئەوەی کرد، کە بۆ شوێنەوار بڕێك دابندرێت، کەچی لە پێشنیارەکاندا بەهیچ شێوەیەك لە پێشنیارەکان و لە بودجەی ساڵی 2011 جێگای بۆ نەکراوەتەوە، هیچ بڕە پارەیەك دانەنراوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز عماد محمد، فەرموو.

بەڕێز عماد محمد حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەئاوارەکانی ئێستا کە لەژێر خێمەدان، لە شیلادزێ، ئەوان کێشەکەیان چارەسەر بووە، ئێمە قسە لەسەر ئەوانە دەکەین، کە لە 1991 تا 1998 هاتوونەتەوە بۆ کوردستان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

مەعلومە، بەڕێز کاروان صالح، فەرموو.

بەڕێز کاروان صالح احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مەسەلەی 100 مەتری ئەوەی کە جەنابی وەزیر باسی دەکات، بەڕاستی من حەزدەکەم، ئێمە لە پەرلەمان یەکلایی بکەینەوە، لەبەر ئەوەی حکومەت خۆی موافەقەی کردووە، شارەوانی بۆ تاپۆ و ئیجازەی بینا موافەقەی کردووە، ئەگەر بکرێت بە دوو بەش، لەکاتێکدا حکومەت خۆی بۆی دەکات بەدوو بەش، ئەی چۆن مەحرومی دەکات لەو سولفەیە؟، بۆیە بەڕاستی حەق وایە شارەوانی ئیلزام بکەین بەوە، کە ئەو مەسەلەیە یەکلایی بکرێتەوە لەنێوان دارایی وشارەوانی، خاڵی دووەم: لەسەر مەسەلەی ئاوارەکان، بەڕاستی من حەز دەکەم چاوێك بەمەسەلەی ئاوارە بەجدی بخشێندرێت، یەکێك لەوانەی کە ئاوارەی شۆڕشن حسابیان بۆ بکرێت، ئەوانە قوربانیان داوە تا ئەمرۆیان دروست کرد، دووەمیان: ئەوانەی کە بە زرۆق شەڕی ناوخۆ، زرۆق ئینسانی، بەزرۆق جیا جیا، حەتا بە زرۆق شەخصیش چوونەتە دەرەوە، ئەمڕۆ دەگەڕێنەوە حەق وایە ئەوانیش حسابێکیان بۆ بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز جەنابی وەزیر، ئەو 100 مەتریە بۆ منیش زۆر وازح نیە، تکایە زۆر بەوازحی شەرحی بکە، بۆ ئەوەی خەڵکی کوردستان، ئەوانەی چاوەڕوانی ئەوەن تێبگەن، ئەو 100مەتریە شمولیان دەکات، بەڵام چۆن؟، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی ئەوەی کەمن ئاگام لێیەتی، لەحکومەت موناقەشە کراوە، ئەو کیتابەی کەتەوجیھ کراوە بۆ وەزارەتی دارایی، لەوێ ئەم مەسەلەیە باسکراوە، ئێمە ئەنجومەنی وەزیران پێمانی وتووە، بەنیسبەت 100 مەتری ئیفراز، ئەوانە چۆن ئەو ئیشە بکەین؟، ئەوەش لەسەر داوای وەزارەتی شارەوانی بوو، وەزیری شارەوانی لە کۆبوونەوەی ئەنجومەنی وەزیراندا بەشداری ئەو کۆبوونەوەی کردووە، باسی ئەوەی کردووە، جارێ لەناو شاری هەولێردا ئیفراز چۆنە، لە چەند مەتر کەمتر نیە، دوای ئەوە ئیقراری ئەوە کرا، ئەگەر بێت و پارچەیەك خۆی ئەوەندە ئیفراز کرابێت، تاپۆکەی ئەوەندە بێت، ئەتواندرێت ئەوە سولفە وەربگرێت، من جارێکی تریش هەر وەکو وەزارەتی دارایی کەبۆمان هاتووە، لە تەعلیماتەکاندا باسمان کردووە، دەڵێین هەر پارچەیەك 100مەتر بێت یان 150 بێت، یان 200 بێت یان سەرتر، ئەگەر تاپۆی هەبێت، ئیفراز کرابێ، تاپۆی سەربەخۆی خۆی هەبێت، لەهەمان کاتدا شارەوانی ئیجازەی بینای پێدابێت، ئەوە مەشمولە بە سولفەی عەقاری، ئەگەر لە غەیری ئەوە جەنابتان لە پەرلەمان ئیلزامی حکومەت بکەن، کەوا مەسرەف عەقاری تەسلیفی ئەوانە بکات کە لە زمنی ئەو تەعلیماتە دەردەچێت، ئەوە جەنابتان دەتوانن لێرە بڕیارێکی بۆ دەربکەن بە 75 مەتری دەدەن، یان ئەگەرتاپۆشی نەبێت هەر پێی دەدەن، ئەوە ئارەزووی خۆتانە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نابێت، ئێمە لە میزانیەدا قەرار دەرناکەین، ئەوە بە یاسا دەبێت، بەڵام ئێمە دەمانەوێت ئەوە بزانین، من پێم وتن وتتان 100مەتری شمولی دەکات، ئەدرێت، دەمەوێ بزانم ئەو پێدانە چۆن دەبێت؟، سوزان شهاب، فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبەر ئەوەی دەرکەوت ئەم بابەتە عیلاقەی هەیە، بە وەزارەتی شارەوانیەوە، ئێمە دەتوانین بەماددەیەك تەوصیەی حکومەت بکەین، من باسی شار ناکەم، لەبەر ئەوەی شار ماستەر پلانەکەی تێك دەچێت، بەڵام لە قەزاو ناحیەکاندا، یەعنی بۆ ئیلا دەبێت ئیلزام بکرێت بۆ 300 مەتر، ئەگەر دوو کەس 300 مەترەکە دەکەن بە دوو کەرتەوە، یەکی 150 مەتر، کێشەکە لێرەدا ئەوەیە، ئەمە بەیەك تاپۆیە، یەکێکیان کردوویەتی بەخانوو، ئەوی تریان بەزەوی ماوەتەوە، کاتێ کە دەچێت موعامەلە ئەکات، ئەوەی خانووەکە دەڵێت من وەرم نەگرتووە، وەری ناگرم، نایدەی بەوەی کە خاوەنی زەوییەکەشە، لەبەر ئەوە من داوا لەجەنابت دەکەم، لەبەر ئەوەی عیلاقەی نیە، بەسەر وەزارەتی داراییەوەو رێنماییەکانی وەزارەتی دارایش 100، 150، تەنانەت 75یش دەگرێتەوە، بەشەرتێك تاپۆی خۆی هەبێت، من داوا دەکەم، لە تەوصیاتەکاندا داوا لەوەزارەتی شارەوانی بکەین، من بۆ شار داوا ناکەم، لەبەر ئەوەی ماستەر پلانی شار تێك دەچێت، باسی قەزاو ناحیەکان دەکەم، لەشوێنێکی وەك هەورامانەدا، هەمووی شاخە، پێیان وتوون ئەبێت 200 مەتر بێت، هەتاکو بڕیارەکەی حکومەتیش دەرچوو، کە بە 100 مەتریش لە گوندەکان دەکرێت، لەشوێنێکی وەکو هەورامانەدا وابوو، ئاخر خۆی کێشەکە لەوەدایە، تەعلیماتەکە دادەبەزرێت، جێبەجێکردنەکەی هەرکەسەو بەئارەزووی خۆی تەفسیری بۆ ئەکات، بۆیە ئێمە بەتەوصیە داوادەکەین ئەو بابەتە دابندرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، سیوەیل خان، فەرموو.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هاوڕام لەگەڵ قسەکانی سۆزان خان، لەبەر ئەوەی بەڕێز وەزیری شارەوانی ئەمرێکی دەرکردووە، ئەگەر 600 مەتریش بێت نابێ دابەشی دوو بکرێت، من لێم پرسی نەصی ئەو قسەیەم لێپرسی، وتی ئەگەر 600 مەتریش بێت قبوڵمان نیە، بەتایبەت لەناو شارەکان کە بکرێت بەدوو خانوو، دوو تاپۆ، جا ئەوە گەلێك زۆرە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نەسرین خان، فەرموو.

بەڕێز نەسرین جمال مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە قسەکەی منیش هەر لەسەر 100 مەتریەکەیە، ئەو 100 مەتریە لەناو شاردا، زۆرە بەتایبەتی لەناو شاری سلێمانی، کە ئەم 200 مەترە، کراوە بە دوو بەشەوە، 100 بە 100، ئەمەی کەکراوە، دیارە ئەو بڕیاری ژمارە(2738)لە 2011/3/8 دەرچووە، ئەڵێت پێشینەیان بدەنێ، بەڵام مەرجەکە قورسە، مەرجەکە دەڵێت ئیفراز کرابێت، وەکو بەڕێز وەزیری مالیەش باسی کرد، ئیفراز کرابێت وتاپۆی تایبەتی خۆشی هەبێت، بەڵام ئەمانە ئیفراز نەکراون، بەهەردووکیشیان یەك تاپۆیان هەیە، بەس بە سەهم، چۆن بڵێین 100مەتری بەناوی جەنابتەوەیە، 100 مەترەکەی تری بەناوی یەکێکی ترەوەیە، بەسەهم هەیە، لەبەر ئەوە یەکێکیان شمولی ئەکات، ئەوی تریان نایکات، بۆیە داوا دەکەین ئەمە یەکلایی بکرێتەوە لێرەدا، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز بیلال سلیمان، فەرموو.

بەڕێز احمد سلیمان (بیلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵڵا پێشنیاری من پێشتریش ئەوە بوو، ئەوەی کە دەکەوێتە چوارچێوەی شارەکانەوە، چوارچێوەی ماستەرپلانەوە، بەس تاپۆی نیە، وەکو دەوروبەری هەولێر بەتایبەتی، چەند شوێنێکی تریش هەیە، ئەوانەش تاپۆ بیانگرێتەوە، نە لەسەر لادێ حسابن نە لەسەر ناو شاریش حسابن، لەبەر ئەوەی تا ئێستا تاپۆیان بۆ نەکراوە، ئەوانەش مەحروم نەبن، چونکە ئەوانەی ئەو شوێنانە هەموو خەڵکی فەقیر و هەژارە، ئەوی تریش لەسەر مەسەلەی زەواجە، ئەوەی کە ئافرەتێك یەکەمجار کە مێردی کردبێ، دوایی شوو بکاتەوە، یان بەپێچەوانەوە، پیاوێك ژنی هێنابێ، ئەو ژنەی تەڵاقدابێ، یان ژنەکەی مردبێ و ژنی تر بهێنێتەوە، ئەوە سولفەی پێ نادرێت، ئەوەش ڕاست بکرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز دکتۆر احمد، فەرموو.

بەڕێز د. احمد ابراهیم علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەندێ لە تێبینیەکانم هاوکارانم باسیان کرد، بەنیسبەت ئاوارەکانەوە، ئەوانەی مەبەستە کە لەدوای 1991 هاتوونەتەوە بۆ کوردستان و هەندێکیان زەوییان پێدراوە، هەندێکیشیان پێیان نەدراوە، ئەوانی تریش زۆریان ناونووسکرابوون، کەقەرەبوو بکرێنەوە، بەس هیچ قەرەبوو نەکراونەتەوە، ئەوانەش قەرەبوو بکرێنەوە، بەنیسبەت ئەو پارەیە کە کەم بکرێتەوە 49 ملیار دینارە، بۆ سندوقی نیشتەجێکردن، ئەوە داوای ئێمە ئەوە بوو کە بخرێتە سەر سولفەی عەقار، چونکە بەڕێز وەزیری دارایی پار ئاماژەی بەوەدا، کە لەبەر ئەوەی کە خەڵکێکی زۆر داوای سولفەی عەقار دەکات، ئێمە توانای ئەوەمان نیە، کە بتوانین پارە بەو هەموو خەڵکە بدەین، لەبەر ئەوە بخرێتە سەر سولفەی عەقارەوە، بەنیسبەت 100

مەتری و ئەوانەی کە تاپۆیان نیە، ئەو زەوی و خانووانەی کە تاپۆیان نیە، کەوتوونەتە دەرەوەی شار، لە ماستەر پلان، کێشەکە لێرەدا ئەوەیە کە بەڕێز وەزیری دارایی، ڕاستە کێشەکە لەوەزارەتی دارایی نیە، بەڵام خۆ ئێمە پرسیارەکەمان ڕووەو وەزارەتی دارایی نیە، ڕووەو حکومەتە، حکومەت ئەو کێشەیە چارەسەر بکات، کێشەیەکە قائیمە، کە 100 مەتری کە بەسەهم هەیانە، دوو کەسە ناتوانێ ئەگەر ئەوی تر ڕەزامەندی نەدات لەسەری وەری نەگرێت، ئەمە یەك: مادام حکومەت بڕیاریداوە، کە ئەو خانووانەی یان ئەو زەوییانەی کە بێتاپۆشن لە گوندەکان و قەزاو ناحیەکان ئەتوانن وەری بگرن، ئەی بۆ لەدەوروبەری شارەکان کە دەکەونە سنووری ماستەرپلانەوە، ڕاستە کە هێشتا تاپۆی وەرنەگرتووە، ئەی ئەو بۆ نەتوانێ ئەو سولفەیە وەربگرێت، یەعنی کێشەیەکە قائیمە، ئەگەر بتواندرێت لێرە پەرلەمان بەشێوەیەك لە شێوەکان تەوصیات بدات بە حکومەت کە چارەسەری بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز عبدالله مەلا نوری، فەرموو.

بەڕێز عبدالله محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەپێی تازەترین لێدوان کە ئێستا بۆ جەنابتم نارد، کە بەڕێز وەزیری شارەوانی داویەتی، کە لە لێدوانەکەیدا ڕوونە، دەڵێت هەر پارچە زەوییەکی 100 مەتری کە ئیفراز کرابێت یان تاپۆی هەبێت، ئێمە سولفەی عەقاری پێدەدەین، بەس گرفتەکە لەوەدایە، ئەوەندەی کەمن ئاگادار بم، لە گەرمیان و لە سلێمانی، لە ئەساسدا زەوی 100 مەتری دابەشنەکراوە، واتە ناڕاستەوخۆ دەڵێن نایدەین پێتان، یەعنی بەشێوەیەکی ناڕاستەوخۆ ئەڵێن پێتان نادەین، ئینجا حیکمەت لەمەدا ئەوەیە، ئێمە دەزانین ئەو کەسانەی کە 100 مەتری دەکەن، خەڵکی هەژارن زیاتر، یەعنی ناتوانێ 200 مەتری بکات، لەبەرامبەریشدا وەزارەتی شارەوانی ئامادە نیە، قەرارەکەی خۆی بگۆڕێت، بۆیە ئەرکی ئێمە لە پەرلەماندا ئەوەیە بەدەقێك وابکەین کە دەقێکی ئیلزامی بێت وەزارەت ناچار بکەین، کە بیدات بە 100 مەتریش، 100 مەتریەکان کە دابەشدەکرێن، تاپۆیان پێ بدرێت، ئەو حەقەیان پێ بدرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز شڤان احمد، فەرموو.

بەڕێز شڤان احمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نوقتەی نیزامی من لەسەر دوو خاڵە، یەکەم: ئەوەی گوێم لێبوو، لە لیژنەی یاسایی کەخوێندیانەوە بەشێوەی تەوصیات ئاراستەی حکومەت بکرێت، دەربارەی دەرماڵەی زەوجیەی شەهید بوو، من دەپرسم شەهیدێك ئەگەر 4 منداڵی هەبێت، شەهیدێکیش هیچ منداڵی نەبێت، ئایا مووچەیان وەکو یەکە؟، ئەمە

عەدالەتە؟، ئەمە ناعەدالەتی تێدا دەبێت لەڕووی مووچەوە، بەتەئکید ئەمە پێویست بە چارەسەر دەکات، بۆیە بە شێوەی تەوصیە من نابینم ئەمە چارەسەر بکرێت، حەقی خۆیانە ئێمە لێرەدا قەرارێکی نیهائیان بۆ بدەین، دووەم: مەسەلەی پێشمەرگە، دەرمالّەی پێشمەرگە، وتم یارمەتی پێشمەرگە، چونکە دەزانین مووچەی پێشمەرگە مەسەلەیەکی گەورەیە، گرێدراوە بە حکومەتی ئیتحادییەوە، لەگەڵ ئەو چارەسەر دەکرێت، بەس داوامان کرد وتمان ئەو پێشمەرگانەی کە دەمێننەوە لەدەرەوەی لیواکان، ئەوانە هاوکارییان بکرێت، چونکە لەوانەیە پاش چوار ساڵی تریش ئەمانە تەواو نەبن، من پێشمەرگە دەناسم، 40 ساڵ خزمەتی هەیە، کوڕی خۆی لە شەشی ئامادەیی دەرهێناوە لە قوتابخانە، بۆ ئەوەی بتوانن بژین لەمالّەوە، بە 280 تا 300 هەزار دینار ناژێت، بەشێوەی تەوصیە ئەمە هیچ عیلاج ناکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز حمە سەعید حمە علی، فەرموو.

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە بەڕاستی وەکو لیژنەی ئاوەدانکردنەوە، ئەم گرفتە زۆر ڕوومان تێدەکات، بۆیە من داوا لە جەنابی وەزیر دەکەم، بەنیسبەت ئەم خاڵانەوە، یەکەم: گوندەکان، بەڕاستی داوای موستەمسەکاتی زۆریان لێدەکەن، وای لێهاتووە،دەتوانم بڵێم لە زیاتر لە 1000 هاوواڵاتی مەشمول نیە، لەبەر ئەو موستەمسەکاتە زۆرە کەداوایان لێدەکەن، بۆیە با تەعلیماتەکە بۆ گوند ئاسان بکرێت، خاڵێکی تر بەنیسبەت ئۆردوگاوە، دوو کێشەیان هەیە، یەکەم: تاپۆیان نیە، دووەم: هەندێکیان لەسەردەمی ڕژێمدا کە بەزۆرەملێ گواستراونەتەوە، خانوویەکی هاکەزاییان بۆ کردوون، وەختی خۆی 4500 دیناری سویسریان وەرگرتووە، ئێستا بە موستەفید حسابن کە خانووەکەیان تێك دەدەنەوەو سەرلەنوێ بینای دەکەنەوە، ئەڵێن ئێوە موستەفیدن، بۆیان ناکەن، کە ئەوەش خاڵێکە گرفتی زۆربەی زۆری ئۆردوگاکانە، خاڵێکی تر، ئیشکال لە 100 مەتریەکە، ئەوە جەنابی وەزیر حەلی کرد، بەڵام ئیشکال لە سەهمەکەیە، ئەگەر دوو کەسی فەقیر 250 مەتر یان 220مەتریان کڕی بە سەهم دابەشی دەکەن، ئەوە پێم وایە هەردووکیان با مەشمول بن، خاڵێکی تر مەسەلەی تاپۆ و ئیجازەیە، جەنابی وەزیر دەڵێت ئەگەر تاپۆ و ئیجازەی هەبێت، ئەمڕۆ زۆربەی زۆری قەزاو ناحیەکان بێ تاپۆن، یەعنی زەوییەکی زۆریان هەیە کە ئیفراز کراوە لەقۆناغی تاپۆکردندایە، ئەو مەرحەلەیە 3 تا 4 ساڵی تری دەوێت، بەڵام ئیجازەی بینای هەیە، من پێم وایە، ئەگەر ئیجازەی بینای هەبوو، لە زمنی ماستەرپلان و تەجاوزدا نەبوو، شارەوانی ئیجازەی پێدا، ئەوەحەقە سولفەی پێ بدرێت، چونکە موعامەلەی تاپۆ هەیە 5 تا 6 ساڵ یان زیاتری دەوێت، بۆیە ئیکتیفا بکەن بۆ قەزاو ناحیەکان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، گۆران ئازاد، فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە بابەتی زەوی 100 مەتری ئەوانەی کە لە ئۆردوگاکانن، هەموو ئەو بابەتانەی کەباسکران، جێگای ئیهتمامی هەم سەرۆکایەتیە، هەم سەرجەم ئەندامانی پەرلەمانە، تا ئێستاش وەڵامێکی ڕوونمان دەست نەکەوتووە، لەبەر ئەوەی وترا پەیوەستە بەوەزارەتی شارەوانییەوە، ئێمە لەم ماددەیەدا ئێستا باس لەوە دەکەین، کە حکومەت تەنها بەردەوام دەبێت لەپێدانی سولفەی عەقاری، لەسەر ئەوە نین کە دەیدات بەکێ ونایدات بەکێ، بۆیە من پێشنیار دەکەم، بۆ بەیانی وەزیری شارەوانی لێرە ئامادە بێت، بۆ وەڵامدانەوەی ئەو پرسیارانە، ئەگەر پێویست بوو بەماددەیەکی ئیزافی ئیزافەی بکرێت، چونکە شەرت نیە لەناو ئەو ماددەیەدا بێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز ئێمە باسی میزانیە دەکەین، بۆ ئەوەش وەزیری دارایی بەرپرسە، لەگەڵ پلاندانان، پلاندانانیش لە ئێستاوە کاری تەواو بوو لێرە، ئەوی تر ئەتوانن لە لیژنەکە بانگی وەزیری شارەوانی بکەن، ڕێ و شوێنی بۆ دابنێن، بەڕێز اسماعیل گەڵاڵی، فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید گەڵاڵی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاس، کاك دڵشاد قسەکانی منی کرد، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس کاك عومەر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت سولفەی عەقار و دانی بە 100 مەتری، من پێم وایە جەنابی وەزیری مالیە زۆر بەوازحی، بەڕوونی باسی لەسەر کرد، کە سولفە دەدرێت بەو موستەمسەکاتانەی کە پێی بێت، بۆ هەموو کەسێك کەداوای سولفە بکات، واتە تاپۆ، ئیجازە، خەریتەی موصەدەقی شارەوانی پێ بێت، وەزارەتی مالیە نکولی لێ نیە، ئەگەر 10مەتری موربەعیش بێت، ئەمە بۆ نموونە، سولفەکە دەدات ئەم، بەڵام لێرەدا شتێك هەیە، ئێمە لەم یاسایەدا باسمان لەسەر لادێکان کردووە، لادێ ئەصڵەن ئەو شوێنەی کەخانووی لەسەر دەکرێت تاپۆی نیە، پێم وایە ئەوە بەخشراوە لە مەسەلەی تاپۆ سولفەکەی خۆی وەردەگرێت، بینای خۆی دەکات، ئەمێنێتەوە مەسەلەی شارەکان، شارەکان مەحکومن بە تەسمیمی ئەساسی، بەماستەر پلان، شارەکان مەحکومن بە یاسایەك، کەپێی دەوتریت یاسای تەسجیلی عەقاری، لەم یاسای تەسجیلی عەقارییەدا، مەسئەلەی ئیفرازو قیسمەی تێدایە، شارەکان دابەشکراون بە ناوچەی تیجاری، سەکەنی، بە ناوچەی دەرەجە نایاب ودەرەجە یەك و دەرەجە دوو، مەساحاتی جیاوازیان هەیە، بەواتا مەسەلەی ئەم

مەساحاتانە، کارێکی ئالۆزو موعەقەدە لێرەدا، بەبڕگەیەک ئێمە ناتوانین قەتعەن 100 مەتریەک جیا بکەینەوە بڵێین ها ئەوە سولفەی عەقارییە، لەکاتێکدا ئەم یاسایەو سەرجەم ئەندام پەرلەمانەکان و بەوەزیری دارایشەوە، بەسەرۆکایەتی پەرلەمانیشەوە، بەهەموومانەوە نکولێمان لەدانی سولفەی عەقاری نیە، بۆ هەموو کەسێك، ئێمە ئەم یاسایە بۆ تەصدیق دەکەین؟، بۆ ئەوەی سەرتاسەر کۆمەڵانی خەڵك سوودمەند بێت لەو واریداتەی کەلە وڵاتەکەی خۆیدا بەدی هاتووەو بەدی دێت، وەدەستی دەکەوێت، بۆیە هەموو کەسێك دەبێتە خاوەنی یەکەیەکی نیشتەجێبوون، کە دابنیشێت لەخانووەکەی خۆیدا، سوود لەو سولفە عەقارییە وەربگرێت، بەڵام چۆن دەبێت سوود وەربگرێت، ئەبێت بەپێی یاسا، ڕێنماییەکان بێت، ئەم مەسەلەی 100 مەتریە جەنابی سەرۆك مورتەبتە بە دوو قانونی سەرەکیەوە، یەکێکیان/ قانونی وەزارەتی بەلەدیەیە، دووەم/ قانونی تەسجیلی عەقاریە کە وەزارەتی عەدل موختەسە پێی، ئەمە لە بابی ئیفراز قیسمدایە، ئایا ئەم دوو سەد مەترە قابیلە قسم بکرێت، یان قسمە ناکرێت؟ (قد یجوز) هەندێ جارجائیزە ببێ بە تاپۆوە، عیبرەت لێرە بەدانی سلفەی عەقارێکە بە نیسبەت وەزیری مالیە باسی کرد سورەت قەیدێکی موستەقل بە دەست هەرکەسێکەوە بێت سلفەی عەقاری خۆی وەردەگرێ لە گەڵ ئیجازە و خەریتەی موسەدەقە، ئەمە ڕووبەڕووی وەزارەتی مالیە نابێتەوە، ئەمە ئیجرائێکە ڕووبەڕووی وەزارەتی عەدل و وەزارەتی شارەوانی دەکرێتەوە، ئەوان دەتوانن ئەم کێشەیە بەو شێوەیە حەل بکەن کە ئایا ئیفراز دەکرێت یان نا؟ بەڵام مەسەلەی ئەوەی کە 200م هەندێ برادەر لەلای وایە کە وترا 200م هی دوو کەس بوو یەکی 100م ە، نەخێر هەموو ئەو مولکانەی کە دوو کەس و سێ کەس بەشدار دەبن تیایدا پێی دەوترێ (علی وجه الشیوع) شەرت نیە بەمەساحە تەقسیم کرابێ، بە ئەسهوم تەقسیم دەکرێ، لە دنیا 300م بێت و 120م ی هی یەکێکیان بێ و 180م ی هی یەکێکی دیکە بێت، لەوانەیە 200م بێت، 120م ی یەکێکیان بێ و 80م ی هی یەکێکی دیکە بێت، حەلی ئەم کێشەی 100م یە ئایا لێرە ئێستا بۆ ئێمە جێ بەجێ ناکرێت، ئەمە یاسای میزانیەیە خاسە بە بودجە، بەڵام ئەکرێت ئێمە تەوسیەیەك بکەین لە موستەقبەل بۆ حەلی ئەو کێشەیە بۆ ئەوەی سەرتاسەر کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان بە 100م ی و بە 500م ی موستەفید بن لە سلفەی عەقاری و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر تکایە پرسیارەکان لات وازحن، ئەگەر نەختێك ڕوونکردنەوە لەبەردەستی ئەندامانی پەرلەمان هەبێت، فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە مەسرەفی عەقاری ئێمە هەموو ئەو ڕێنماییانەی کە دەری دەکەین ئیستناد دەکەینە سەر ئەو زەوابت و نووسراوانەی کە لە ئەنجومەنی وەزیرانەوە بۆ ئێمە دێ و بە پێی بڕیارەکانی ئەنجومەنی وەزیران،

مەسرەفی عەقاری ئێمە بە جیهەتی تەمویلی ئینتها دەدات بە پێی ئەو زەوابتانەی کە دانراوە، ئەو زەوابتانەش من باسم کرد، هەندێکی ئێمە ساحبی ئەو زەوابتانە نین، بەڵام وایان لێ کردووین ئێمە داخلمان کردووە و بە نووسراوی وەزارەتی دارایی دەرچووە، لەبەرئەوە هەر گۆڕانکاریەك هەبێ لەو مەوازعانە ئەبێ وەزارەتی شارەوانی و وەزارەتی عەدل و ئەنجومەنی وەزیران ئەو بڕیارەی لەسەر بدەن، ئێمە وەکو وەزارەتی دارایی جارێکی تریش دەیڵێین لە خزمەتی هاوواڵتیانداین، ئێمە هاووڵاتی حەزدەکەین ئێستا ئەمڕۆ بێت و سلفەکەش مەشمول بێ پێی و بۆشی سەرف بکەین و بڕوا، بەڵام چی بکەین ئیتر ئێمە بەو شێوەیە بۆمان هاتووە و زەوابتەکانیشمان بەو شێوەیە داڕشتووە، لەبەرئەوە هەر گۆڕانکاریەك هەبێ لەو زەوابتانە کە پێمان بکرێت ئێمە ئامادەین و جێ بەجێ ی دەکەین، بەڵام عیلاقەی بەو شوێنانەوە هەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ئەی ئۆردوگاکان باسکرا، فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەتی ئۆردوگاکانەوە لە کاتی خۆی دا ئەمانە ئەوانەی کە پارەی مەسرەفی عەقاریان وەرگرتبوو، ئەوانەی کە گەڕانەوە بۆ گوندەکانی خۆیان ئیعفا کران لەو پارەیەی کە وەریان گرتووە، ئەوە ئێستا هەیە لایەزال لەو ئۆردوگایانە ماونەتەوە، ئەوانە لە وەختی حکومەتی عیراقی دا موستەفید بوونە، هەتاوەکو ئێستا ئێمە ئەمرێکمان بۆ نەهاتووە بڵێ ئەوانە کە موستەفید بوونە ئەوا ئیعفایان بکەن لەوەی لەو موستەفیدیە و سلفەی عەقاری با شمولیان بکات، چونکە بە نسبەت ئێمەوە ئەوە سلفەی عەقاری بووە و شمولی کردووە، ئێمە وەکو وەزارەتی مالیە پێمان باشە و پێمان خۆشە، ئەو ئیعفایەش بۆ ئەوانیش دەربچێ و مەشمولیش بن بەو شێوەیە کە بتوانن ماتوڵ لە شوێنەکانی خۆیاندا ماونەتەوە، یەعنی ماونەتەوە بۆ ئەوەی بتوانن ئەوانیش بینایەکی تازە بە وەزعێکی تازەوە بۆ خۆیان بکەن، ئێستا زۆربەی زۆری ئەو خەڵکە لەوێش نەماون، ڕەنگە خەڵکی تر هاتبێتە ئەو شوێنانە، لەبەرئەوە بە نیسبەتی ئێمەوە ئەگەر جیهاتی مەعنی وەکو باسم کرد ئەوانە موسادەقە بکەن و موافەقە بکەن ئێمە هیچ مانعێکمان نیە وەکو وەزارەتی دارایی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ئەی ئەوانەی بۆ جاری دووەم شوو دەکەن یان ژن دێنن، ئەوە چەند جار تەئکیدی لەسەر کرایەوە و باس نەکرا لای جەنابت؟ فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سلفەی زەواج یەك کەڕەت وەردەگیرێ و یەك جاریش دەبێ موستەفید بێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر پرسیاری چەند ئەندامێکی پەرلەمان بە نووسراو بۆمان هاتووە کە دەڵێن چۆن حکومەت ئیلزام دەکەی بە دەعمی کەرتەکانی زراعە و سناعە و گەشتیاری لە کاتێك دا سیولەی نەقدی نەماوە؟ یەعنی ئەگەر ئەمە ڕوونکردنەوەیەك بدەی کە لێرە نووساندوومانە ئەو سیولەیە لە کوێ دێت؟ فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە ئیلزام بووینە کەوا پارە بۆ مەسرەفی سناعی و زراعی و عەقاری بۆ هەمووی سەرف بکەین، دیارە ئەوەی کە جەنابت باسی دەکەی ئێمە بە نسبەتی مەسرەفی عەقاریەوە پارەی خۆشیان تەداول دەکات و هاتووەتەوە و ئێمە حسابی ئەوەمان کردووە کە موازەنەکە لە ئیحتیاتات دەدەین و لە وفورات دەیدەین و لە وفوراتی ئەو ماددەیە دەیدەین کە گەڕاوەتەوە، هەروەها ئەوەی زراعی و سناعیش، ئێمە بە نیسبەتی ئەوانەوە هەر پەرلەمان کە ئەمرێکمان بۆ دەربکات یاخود بڕیارێك بدات کە بڵێ لەکوێ دەیهێنن؟، ئەگەر پارەکە موناسب بێ، ئێمە پارەیەکی موناسبمان هەیە لە ئیحتیاتدا، ئەو ئیحتیاتە زۆر زەرورە، ئەو ئیحتیاتەش بۆ ئەوە نیە کە ئێستا ئێمە لێرە بڕیاری لێ بدەین و بۆ فلاّن شت سەرفی بکەین، خۆی ئەو ئیحتیاتە بۆ تەواریە، بۆ فەیەزاناتە، بۆ وشکەسالّیە، بۆ تەڕەسالّیە کە زۆرجار بە عەکسەوە، ئەوەتا دەڵێ پارەی فەیەزانم سەرف کردووە، یاخود بۆ ئەو مەوازیعانەیە، بەڵام ئەگەر لە حالّەتێك دا سلفەیەکی مەوزوعێکی سناعی یان زراعی کە زۆر زۆر زەرور بێت و پێویست بکات و پارەکەی بگونجێ ئەوا ئێمە لە ئیحتیاتات وەری دەگرین، لە ئیحتیاتی وەزارەتی دارایی وەری دەگرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی ئێستا ئاخر سیاغەتان بخوێننەوە، بەڕێزان خەلاس بوو ئەوەی ویستتان گەیشت، سورەتەکە لای هەموتان وازح بوو و وەلاّمەکانتان وەرگرتەوە، خەڵکی کوردستانیش گوێی لە دەنگتان دەبێ، ئێستاش دەمێنێت لیژنەی یاسایی سیاغەی ماددەکە بکات کە نەختێ زیادیش لەسەر ئەوەی ماددەکە زۆر شت کرا، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

الماده السادسة عشرة:

اولاً: تلتزم وزارة المالية والاقتصاد بتأمين مبالغ للاستمرار في:

1- تأمين مبلغ القرض العقاري للمواطنين في المحافظات والاقضية والنواحي والقرى حسب التعليمات والضوابط المرعية وتعزيز حسابه عند الحاجة، مع اعفاء المقترض من شرط التأمين على الحياة.

2- دعم مشاريع القطاع الزراعي عن طريق المصرف الزراعي.

3- دعم مشاريع المصرف الصناعي.

4- دعم المشاريع السياحية.

ثانياً: تلتزم وزارة المالية والاقتصاد بتمويل صندوق الاسكان بمبلغ (100 مليار) مئة مليار دينار مع اعطاء الاولوية للمشاريع السكنية المشمولة به في النواحي والقرى.

ثانيا: تخصيص مبلغ قدره (49) تسعة واربعون مليار دينار لتأمين السكن للمواطنين من ذوى الدخل المحدود وفقا لقانون تأمين السكن فى اقليم كوردستان رقم 7 لسنة 2008.

ثالثا: تخصيص مبلغ قدره (25) خمسة وعشرون مليار دينار لدعم صندوق القروض الصغيرة ومشروع ايجاد فرص العمل للشباب المصادق عليه من قبل مجلس وزراء اقليم كوردستان في سنة 2010 وفقا لقانون دعم المشاريع الصغيرة للشباب فى اقليم كوردستان ـ العراق رقم 2 لسنة 2011.

رابعاً: تخصيص مبلغ قدره (10) عشرة مليار دينار لمساعدة من التجأ فى حينه الى ايران و تركيا و عاد أو يروم العودة الى اقليم كوردستان ولم يتم تعويضهم سابقا، ويتم تأمين هذا المبلغ من احتياطى وزارة المالية والاقتصاد.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، بەڕێزان کێ لەگەڵە تکایە دەست بەرزبکات؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵ دانیە؟ بەکۆی دەنگ پەسەند کرا، زۆر سوپاس، ئێستا بۆ ماددەی 16 لە ئەسڵی پرۆژەکە کە دەکاتە ماددەی 17 فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی 16 کە دەبێتە ماددەی 17

(سندوقی کوردستان بۆ داهاتی نەوت)، کە بەپێی ماددەی پازدەم لە یاسای نەوت و غازی هەرێمی کوردستانی عێراق..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەردەوام دەبین تا هەمووی ئینشائەڵڵا تەواو دەکەین، بە پشتیوانی خوا، تەوسیاتەکان دەمێنێتەوە، چونکە زۆرن، بەیانی تەوسیاتەکان و ئاخر دەنگدانمان دەبێ ئینشائەڵڵا، جا بۆیە خۆتان حازر بکەن بۆ هیلاکی، فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی 16 لە ئەسڵی پرۆژەکە کە دەبێتە ماددەی 17

(سندوقی کوردستان بۆ داهاتی نەوت)، کە بەپێی ماددەی پازدەم لە یاسای نەوت و غازی هەرێمی کوردستان ـ عێراق ژمارە (22)ی سالی 2007دا دامەزراوە، ئەو داهاتانە وەردەگرێت، کە لە پرۆسەکانی نەوتی تایبەت بە کیلگەکانی نەوت بەدەست دێن و بەپێی حوکمەکانی دەستووری عێراق و یاسای نەوت و غازی هەرێم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەعەرەبیەکەی كاك خورشید فەرموو.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة السابعة عشرة:

يستلم (صندوق كوردستان للعائدات النفطية) المؤسس وفق المادة الخامسة عشرة من قانون النفط والغاز لاقليم كوردستان – العراق رقم (22) لسنة 2007 العائدات المستحصلة من العمليات النفطية الخاصة بالحقول النفطية وفق احكام الدستور العراقي وقانون النفط والغاز للاقليم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی ڕەئیتان لەسەری؟ فەرموو.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە سیاغەی ماددەکەمان گۆڕیوە بەوشێوەیەی کە ئێستا دەیخوێنمەوە:

اولاً/تقوم وزارة المالية والاقتصاد وبالتنسيق مع وزارة الثروات الطبيعية باستلام العائدات التى تتحقق مباشرة من مبيعات النفط الخام فى الاقليم، ومبيعات مشتقات النفط وفق الدستور العراقى وقانون النفط والغاز لاقليم كوردستان رقم 22 لسنة 2007 وتضاف الى الواردات المتحققة واعلام البرلمان للمصادقة عليها قبل التصرف بها.

ثانيا: تودع جميع مبالغ المنح المستحصلة من العقود النفطية والغازية فى الاقليم فى حساب خاص لدى وزارة المالية والاقتصاد وتخصص هذه المبالغ من قبل مجلس الوزراء للمشاريع المخصص لها حسب العقود النفطية والغازية بالنسبة لعقود النفط والغاز وكذلك مشاريع البنية التحتية فى الاقليم على ان تقترن بمصادقة برلمان كوردستان قبل التصرف بها.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی ڕەئیتان؟ فەرموو.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنەی داراییش لەگەڵ دەقی ئەو گۆڕانکاریەیە کە لیژنەی یاسایی پێی هەستاوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ڕەئیتان؟ فەرموو.

بەڕێز بایز تالەبانی (وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش تەئیدی ماددەکە دەکەین دوای گۆڕانکاریەکە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کێ دەیەوێ قسە بکات؟ ئەو بەڕێزانە دەیانەوێ قسە بکەن، سمیرە گۆران، عبدالله مەلا نوری، خلیل عثمان، امیر گوگە، ئەڤین عمر، گۆران ئازاد، ناسك تۆفیق، سمیرە خان فەرموو.

بەڕێز سمیرە عبدالله اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبەرئەوەی پترۆ دۆلار خراوەتە سەر بودجەی گشتی کە دەبووایە ئەو بڕە پارەیە بە جیا بۆ پڕۆژەی خزمەتگوزاری ئەو ناوچانە تەرخان کرابا کەنەوتیان لێ بەرهەم دەهێندرا، بەڵام ئەمە نەکرا، بۆیە پێشنیار دەکەم بڕگەیەك لەو ماددەیە کە ماددەی 17یە ئێستا زیاد بکرێت، بۆ ئەوەی کە هەر بڕە پارەیەك لە پارەی موشتەقاتی نەوت یان بۆ بودجەی تەکمیلی کە بڕیارە بێتە پەرلەمان، بۆ پڕۆژەی خزمەتگوزاری ئەو ناوچانە تەرخان بکرێت کە نەوتیان لێ بەرهەم دەهێندرێت و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عبدالله فەرموو.

بەڕێز عبدالله مەلا نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە من لەگەڵ ئەسڵی ئەو دەقەم کە لە پڕۆژە یاسای بودجە هاتووە لەلایەن حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە، بەڵام لەگەڵ کۆمەڵێك گۆڕانکاری دا کە دەشێ لێرە پێشنیاری بکەین، هیوادارم دواتر پشتیوانی بکرێین، دیارە ئەو سندوقە کە لە ماددەی 15 ی یاسای نەوت و گازی هەرێمی کوردستان دا ئاماژەی پێدراوە و لە پڕۆژە یاسای بودجەی ئەمساڵدا هاتووە تا ئێستا دروست نەکراوە، بە پێی ئەو ڕێکاریانەی کە لە یاسای نەوت و گازدا هاتووە پێویست دەکات لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە ستافەکەی دەست نیشان بکرێت و دواتر وەکو هەر دەستەیەکی تر، دەستەی ژینگە و دەستەی مافی مرۆڤ و وەزارەتەکان ئەم دەستەیە بێتە پەرلەمان و متمانەی پێ بدرێت، لەڕاستی دا من بۆیە پشتیوانی ئەوە دەکەم کە وەکو لە دەقی پرۆژەکە هاتووە، پێموایە ئەگەر بەم شێوەیەی کە هاتووە تێ پەڕێ، گرنگی ئەم سندوقە لەوەدایە، بابڵێین ڕاستەوخۆ هەموو ئەو داهاتانەی کە لە بڕگەی 30 لە ماددەی 1 ی یاسای نەوت و گازی هەرێمی کوردستاندا هاتووە هەموو ئەو داهاتانە دەرواتە ناو ئەم سندوقەوە، ئەهمیەتێکی تری ئەم سندوقە لەوە دایە کە کارەکانی ڕاستەوخۆ لەژێر چاودێری پەرلەمانی کوردستاندایە، واتە دروست کردنی ئەم سندوقە جۆرێك لە دڵنیایی دروست دەکات لەبەینی پەرلەمان و حکومەتدا، جۆرێك لە متمانە بەهێز دەکات لەبەینی پەرلەمان و حکومەت بە پێی ڕێکارە یاساییەکان، ئەم سندوقە ڕاستەوخۆ دەکەوێتە ژێر چاودێری پەرلەمانی کوردستان، بۆیە من پێموایە لە بەرپرسیایەتی ئێمە لەئاست ئەم ماددەیە دەکرێت دابەشی بکەین بۆ دوو بەرپرسیاریەتی، بەرپرسیاریەتی یەکەم/ ئەوەیە کە ئێمە لەڕێگەی یاسای بودجەوە هانی حکومەت بدەین لەڕێگەی تەسبیت کردنی ئەو دەقەوە، هانی حکومەت بدەین و هاوکاری بین کە

هەرچی زووە ئەم سندوقە دروست بکات، بەو شێوەیەی کە ڕێکاریەکانی لە یاسای نەوت و گازی هەرێمی کوردستاندا هاتووە، پێشمواید بە پێی ئەو زانیاریانەی کە ئێمە هەمانە ئەنجومەنی وەزیران و ئەنجومەنی هەرێمی حەزیان لێیە ئەو سندوقە دروست بکەن، واتە دەرفەتێکی باشە بۆ ئێمە لە پەرلەمانی کوردستاندا هاوکاریان بین کە هەرچی زووە ئەم سندوقە دروست بکرێت بۆ ئەوەی بابلێین لە دوای تەئریخی دروست کردنی سندوقەکەوە کۆی داهاتی نەوت بەو شێوەیەی کە لە یاسای نەوت و گازی هەرێمی کوردستان هاتووە بچێتە ناو ئەم سندوقەوە و نەجاتمان بێت لە کردنەوەی حساب و ئەو شتانەی کە لەڕابردوودا کاری لەسەر کراوە، ئەمە بەرپرسیاریەتیەکیان، بەرپرسیاریەتی دووەم/ بەڕەئی من بەرپرسیاریەتی پێش دروست کردنی ئەو سندوقەیە کە لەڕابردوودا و تاوەکو ئێستا کۆمەڵێك پرسی جیا جیا هەیە لە هەرێمی کوردستاندا کە بە تایبەتی کە ئێمە دەزانین ساڵی پار لە یاسای بودجە دا دوو ماددەمان تەسبیت کرد کە ماددەی 21 و ماددەی 22 ئەگەر چی بەڕێز وەزیری دارایی لە قسەکانی هەفتەی ڕابردوو دا پێی وابوو کە ئێمە ئەو ماددانەمان جێ بەجێ کردووە، با بڵێین حکومەت ئەو ماددانەی جێ بەجێ کردووە بەو پێیەی ئەو ئاماژەی بەوە دەکرد کە 250 ملیۆن دۆلار هاتووەتە پەرلەمانی کوردستان و پەرلەمان پەسەندی کردووە، ئەو پێی وابوو ئەم مەبلەغە جێ بەجێ کردنی ئەو ماددانەیە لەکاتێك دا کاتێك کە ئەو دوو ماددەیەی ساڵی پار دەخوێنیتەوە دوور و نزیك پەیوەندی بە 250 ملیۆن دۆلارەوە نیە، چونکە ئەو 250 ملیۆن دۆلارە داهاتی نەوتی ڕەش بوو، لەکاتێك دا دیارە سەرۆکی حکومەتیش کە ئێمە بینیمان خۆی باسی کردو وتی ئەمە داهاتی نەوتی ڕەشە، لەکاتێك دا ماددەی 21 و 22 ی ساڵی پار بۆ ئەوەیە کە بابلێین شیرینیەکان ئەو بەخشینانەی کە لە کۆمپانیاکان دراوە و بێت و بابلێین لەو ماددە و دوو ماددەیە ڕێك بخرێتەوە، واتە ئەو دوو ماددەیەی کە ساڵی پار ئێمە تەسبیتمان کرد تا ئێستا جێ بەجێ نەبووە، بۆیە من پێموایە بەرپرسیاریەتی ئێستای ئێمە کۆتایی هێنانە بە ئەو ئەشکالیاتانەی کە لەڕابردوو دا هەبووە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، تکایە من دەق دەڵێمەوە ئەگەر دەرفەتم بدەی، دیارە جەنابتان ئاگادارن ئێمە لە مانگی 2ی ساڵی 2010 دا ئێمە وەکو لیژنەی پیشەسازی و وزە خۆشبەختانە بە کۆی دەنگ کتابێکمان ئاڕاستەی ئەنجومەنی وەزیران کرد لە مانگی 12 ی ساڵی 2010 لەلایەن بەڕێزتانەوە ئاراستەی ئەنجومەنی وەزیران کرابوو بۆ هەمان ئەو بابەتەی کە ساڵی پار لە پرۆژەی بودجە یاسامان بۆ دەرکرد، بەڵام تا ئێستاش ئێمە ئەم وەڵامەمان وەرنەگرتووەتەوە،... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عبدالله تۆ باسی ئەم سندوقە بکە، ئەو وەڵامە لەشوێنێکی تر، فەرموو.

بەڕێز عبدالله مەلا نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆچی پێویستە ئەم سندوقە؟ مەبەستم ئەوەیە، کاتێك کە ئەو کتابەی ئێمە ڕۆیشتووەتە بەردەمی بەڕێز ئەنجومەنی وەزیران کتابێکیان کردووە بۆ وەزارەتی سامانە سروشتیەکان و خۆشیان داوایان لە وەزارەتی سامانە سروشتیەکان کردووە بۆ ئەوەی زانیاریان لەبارەی ئەو داهاتانەوە پێ بدرێت، عەفوم بکەی، کۆی ئەم بابەتانە پێمان دەڵێ دروست کردنی ئەم سندوقە گرنگە، بۆیە من لە کۆتایی قسەکانما دەمەوێ پێشنیارەکە بەم شێوەیە بخەمە ڕوو، هیوادارم بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان پشتیوانیمان بکەن بۆ کۆتایی هێنان بە حیکایەتی نەوت، لەڕاستی دا وەکو حیکایەتێکی لێ هاتووە و کۆتایی پێ نایە، پێمواید..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس تەواو، کاك خلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل عثمان حمدامین رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری لە پێشنیارەکەی سەمیرە خان دەکەم، هەروەکو ئێمە لەم پەرلەمانە بڕیارماندا کە پارەی پەترۆ دۆلار خراوەتە سەر بودجەی گشتی لەکاتێك کە ئەو پارەیە بە پێی یاسا و دەستوور مافی ئەو ناوچانەیە کە نەوت و گازی لێ بەرهەم دەهێندرێ و لێی دەپاڵێورێ، لەکاتێك دا کە نەوتی ئەو ناوچانە کە ئێمە ئابلۆقەی ئابووری وسیاسیمان لەسەربووە، بەڕاستی دەعمێکی زۆری ئیقتسادی هەرێمی کوردستانیان کردووە، کە ئەوانیش زیاتر ناوچەکانی زاخۆ و بەردەڕەش و مەخمور و تەق تەق و کۆیە و چەمچەماڵ و ئۆردوگای شۆڕش و قادر کەرەم و بازیان و کفری و ئۆردوگای رزگاری، ئەگەر دیقەت بدەین زۆربەی زۆری ڕێژەی دانیشتووان لەو ناوچانەیە و بەشێکی گەورەی پێکهاتەی دانیشتوانی هەرێم پێك دەهێنن، خەڵکی ئەو ناوچانە خەڵکی هەژار و کەم دەرامەتن و زۆربەی زۆریان بەڕاستی پاشماوەی قوربانیان و وارسی کەسوکاری ئەنفال کراوەکانن، ئەو ناوچانە بەدرێژایی 13 ساڵ لەدوای ڕاپەڕینەوە بەشێکیان لەژێر دەسەڵاتی ڕژێم دابوون و بەشێکیشیان لەو خاڵە سنووریانە بوون کەلەگەڵ ڕژێمدا تەماس بووە و دەتوانم بڵێم وەکو پێویست خزمەت نەکراون و خزمەتگوزاری باشی بۆ نەچووە، بۆیە من بەڕاستی پێشنیاری ئەوە دەکەم وەکو سمیرە خان یەعنی بڕگەیەکی یاسایی زیاد بکرێت لەم ماددەیە، بەڕاستی تەعویزی ئەو پارەی پترۆ دۆلارەیان بۆ بکرێتەوە کە لە بودجەی تەکمیلی بێ یان هەر پارەی موشتەقاتێکی نەوت کە دێتە ئەم پەرلەمانە، بەڕاستی با پرۆژە خزمەتگوزاریەکانی ئەو ناوچانەی تیابێ و خزمەتی ئەو ناوچانە بکرێت، چونکە وەکو پێشتریش ئاماژەمان پێی کرد لەڕووی ڕێگاوبانەوە، لەڕووی بیئەوە، لەڕووی خەڵکەکەوە کە پێویستی بە خزمەتگوزاریە، پێمواید زۆر ئاساییە، چۆن ئێمە بڕیاریمان دابوو بۆ ناوچە سنووریەکان لەم بودجەیە بڕێك پارە تەرخان بکرێت و پێمواید ئەمانیش بەهەمان شێوە مافێکی یاسایی و دەستووری خۆیانە..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تارا ئەسعەدی تکایە بێ دەنگ بن، فەرموو.

بەڕێز خلیل عثمان حمدامین رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەو پارەیە شوێنەکانی خۆیانی پێ ئاوەدان بکرێتەوە کە ئەو پارەیە بۆ ئەو ناوچانە تەرخان بکرێت و وەکو وتم ئەو ناوچانەی کە نەوتیان لێ بەرهەم دەهێندرێ یاخود نەوتیان لێ دەپالێورێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك امیر فەرموو.

بەڕێز امیر گوگە یوسف عودیش:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی پشتەڤانیا لیژنا دارایی و لیژنا یاسایی دکەم بۆ وان پێشنیارێت وان، هەروەسا پشتەڤانیا ل سمیرە خان و کاك خلیل دەکەم، بڕاستی ئەڤە بابەتەکە،چونکە وەکو ئەز دزانم ل مەنتیقا زاخۆ هەتا نوکە ئەو جێگایەی کو گاز لێ دێتن، هەتا نوکە بۆ ماوەی سێ سالێ و چوار سالێ هەتا نوکە خەڵکێ وێندرا هیچ تەعویزەك بۆوان نەهاتیە کرن، هیچ هاریکاریەك بۆوی خەڵکێ ئەوێ کو نەفتیش ژ عەردێ وێ تێنە دەرێ هەتانوکە هیچ تەعویز بۆی نەهاتیە کرن، ئەڤە نزیکی سێ سالّە و چوار سالّە هەندەك ژ وانە زەویەکا بتنێ هەیە، ئەڤ زەویە بیرێ نەفتێ وی تێدا کولاّی، بەس هەتا نوکە خۆدانێ وێ عەردێ هیچ هاریکاری بۆی نەهاتیە کرن، هیچ تشتەك بۆی نەهاتیە کرن، هیڤی دارم کو خالّەك تێدا بێت دیار کرن و ئەڤ خالّە کو ئیلزاما وەزارەتێ بکەت، ئیلزاما وەزارەتا جهێت پەیوەندار بکات کو ئەڤ خەڵکە بێنە، تەعویز کرن، چونکە گەلەك ژ وان خەڵکا زەرەمەندن، ئەڤە سێ، چار سالّە هیچ تشتەك نیە زێدەتر زەرەرمەند، هەروەسا ئەو جهێت ئەڤ نەفتا لێ دێتە دەرئێخن ئەو جهێ ژی زەرەرمەند بین، نەڕێك وان خەڵکێ وان توشی نەساغی بن، هێڤی دارن ئەڤ بابەتە درست کرنا وان هەردوو خالّێت پێشنیار دگەل وێ خالّێ سمیرە خان و کاك خلیلی بێت ئیزافە کرن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەڤین خان فەرموو.

بەڕێز ئەڤین عمر احمد فرج:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی من تێی گەیشتم لەم ماددەیە بەڕێزم ئەم تەنها و تەنها باسی ئەوە دەکات کە سەندوقێك دروست بکرێت، کە بە چ شێوەیەك ئەم سندوقە دائەنرێ ئەویش کە بە پێی ماددەی 22ی سالّی 2007ـە، ئەم سەندوقە بۆ ئەوەیە ئەو عائیداتە نەوتیەی کە دەستمان دەکەوێ لە موشتەقاتی نەوتدا لەم سەندوقەدا هەڵدەگیرێ و سەری سالّ دێ لەم پەرلەمانەی ئێمە کە پارەکە کۆبووەوە لێرە موناقەشەی دەکرێ کە بە چ شێوەیەك سەرف بکرێت و بە چ شێوەیەك دابەشی سەر پرۆژەکان بکرێت، بۆیە بە ڕاستی من ڕێزم هەیە بۆ برادەرانم، بەڵام ئەگەر بێتو ئێمە باسی ئەوە بکەین ئەمە تەعویزاتی تیا بێ یاخود هەرچی شتێك لێرە

بکرێت وابـزانم لـەم سـندوقە دا ئێستا باسـی ئـەوە ناکات، باسـی ئـەوە دەکات کـە چۆنیـەتی دامەزرانـدنی سندوقەکە، بۆیە مـن هـاوڕام لەگـەڵ بـەڕێز کـاك عبـدالله مـەلا نـوری کـە سـەد لەسـەد ئـەم ماددەیـە بـە چ شـێوەیەك خـۆی لـە پرۆژەکـە هـاتووە بـەو شـێوەیە دانـرێ، بـەڵگو ئـەو ڕەئیـەی بـەڕێزانی لیژنـەی یاسـایی بەڕاستی من پێم پەسەند نیە، داوای لێ بوردن دەکەم، بەڵام ئەوەی کە خۆی چۆن هاتووە لە دەقەکە، خۆی ئـەو دەقـە لـە هـەموو شـێوازێك باشـترە، چـونکە کێشـەیەك چارەسـەر دەکـات کـە دەڵـێین و ئەوەیـە ئێمـە نارووندیەك هەیە لەلامان یاخود ناوازحیەك هەیە لەلای ئەندامان کە چۆن ئەو سندوقە حسابی بـۆ کـراوە، یان بە چ شێوەیەك حسابەکە کراوەتەوە یان نەکراوەتەوە، بـەڵام ئـەم سـەندوقەی ئێستا لێـرە هـاتووە بـەم شێوەیە لەناو یاسای بودجە ئەو کێشەیەمان بۆ یەکلادەکاتەوە و ڕووبکردنەوەیەك دروست دەکـات لەلایـەن هەموو لایەك، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش سەرەتا پشتیوانی ڕەئیەکەی کاك عبدالله و ئەڤین خان دەکەم، دیارە ئێمە ساڵی پـاریش کـە قسـەمان لەسەر ئەوە کـردو مونـاقەشـەیەکی زۆرمـان کـرد، هەسـتمان بـە بـوونی بۆشـاییەك کـرد لـەڕووی یاسـاییەوە لەبواری تەتبیقـدا کـەوا هەیـە مەسـەلەی ئـەو داهـاتی نـەوتانـە چـۆن مامەڵـەی لەگـەڵ بکرێـت؟، ئـەوە بـوو پێشنیاری ئەم دوو ماددە ئیزافیە کرا لە بودجەی ساڵی پاردا کە هـەم فرۆشـتنی موشـتەقاتی نـەوت بچێتە ناو ئەم سندوقەوە، هەم پارەی ئەو گرێبەستانە بخرێتە ناو ئەم سەندوقە، دیارە ئێمە تا ئێسـتا مامەڵـەمان تەنها لەگەڵ ئەو پارەی موشتەقاتە کـردووە کـە جارێـك هاتووەتـە پەرلـەمانی کوردسـتان قسـەمان لەسـەری کردووە، دیارە ماددەی 16 کە حکومـەت پێشـنیاری کـردووە پێمـوایـە هـەنگاوێکی گـرنگ چـووەتە پێشـەوە، چونکە پەرلەمانی کوردستان یاسایەکەی دەرکرد، یاساکەی ئیقرار کراوە، لە پەرلەمانی کوردستان دەرچووە، ئێسـتا حکومـەت ئامـادەیی خـۆی پیشـانداوە بـە گـوێرەی ئـەو ماددەیـە بـۆ ئـەوەی مامەڵـە کـردن لەگـەڵ مەسەلەی نەوت بە گوێرەی ئەم سندوقە بێت، کە دەڵێ بە گوێرەی ئەم سندوقە من داهاتەکان وەردەگـرم، بـەڵام ئێمـە دەزانـین دامەزرانـدنی ئـەم سـندوقە ئیجرائـات و ڕێوشـوێنی خـۆی هەیـە، ئەوەیـە دەسـتە و سـەرۆکەکەی بـەدەنگی ئەنـدامانی پەرلـەمانی کوردسـتان متمانـەی پـێ دەدرێ و دادەنـدرێت، دەکـرێ لێـرە سەقفێکی زەمەنی دانێین بـۆ ئـەوەی کـەوا ئـەو پـاڵێوراوە، ئـەو کەسـە بنێردرێـت بـۆ پەرلـەمان بـۆ ئـەوەی سندوقەکە دابمەزرێ و مەسەلەی شەفافیەت و تەنانەت بە گـوێرەی سـندوقەکە هـەموو خـەڵکیش دەتـوانێ وردبینی مەسەلەی داهـاتی نـەوت بکـات، بۆیـە مـن پشـتیوانی لـە مانـەوەی ئەسـڵی ماددەکـە دەکـەم لەگـەڵ ئیزافە کردنی ئەوەی کەوا کاتێك دابندرێت بۆ ئەوەی ئەم سندوقە دروست بێت، دوو/ ئەگەر ئەو ڕەئیـەی یەکەم نەماوەو ڕەئیەکەی لیژنەی قانونی جێگیر بوو کە پێشنیاری دوو بڕگـە دەکـەن کەلـە بودجـەی سـاڵی

پاردا هاتووە، وەك گوتم بە تەواویش جێ بەجێ نەکراوە، ئەوە لەوێ دا ئیمکانی ئەوە هەیە کە من پشتیوانی ڕەئیەکەی کاك خلیل و سمیرە خان دەکەم کە گرنگی بدرێت بەو ناوچانەی کە نەوتیان تێدا بەرهەم دەهێندرێ و نەوتیان تێدا دەفرۆشرێ، چونکە لە مەسەلەی پترۆ دۆلاریش باسمان کرد کە ئەوانە لەڕووی ژینگەو لەڕووی ڕێگاوبان و لەڕووی خزمەتگوزاری زۆر زەرەرمەند بوونە، ئێمە لە مەسەلەی پترۆ دۆلار ئەو ناوچانە ئەو سالّ چاوەڕێی ئەو داهاتەن، بەڵام ئەوە بوو خرایەوە ناو بودجەی عام، بۆیە ئەگەر سندوقەکە نەماوە من پێشنیار دەکەم ئەو ناوچانە لەبەرچاو بگیرێ و سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ناسك خان فەرموو.

بەڕێز ناسك تۆفیق عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە منیش بە هەمان شێوەی هەردوو ئەندامە بەڕێزەکەی لیژنەکەمان، ئەڤین خان و کاك عبدالله، تەواو لەگەڵ ئەم ماددەم بەڵام لەو ڕووەوە لەگەڵی دانیم کە ئەم ئەڵێ بە پێی ئەو سندوقەی کە بە پێی ئەو یاسایە دامەزراوە، بەڕاستی ئەم سندوقە دانەمەزراوە، چونکە ئەگەر داشمەزرا بێ یاسایی نیە، وەکو کاك گۆران ئیشارەتی پێیدا بە پێی ماددەی 15 بڕگەی 2 ی دەڵێ (یتم تعین رئیس واعضاء مجلس الادارة من قبل مجلس الوزراء بعد مصادقة الاغلبیة المطلقة لاعضاء البرلمان) کەواتە ئەم سندوقە دانەمەزراوە تا بڵێین با داهاتەکە بچێتە ئەو سندووقەوە کە دامەزراوە، من پێموایە ئەوە هەنگاوێکە لەو هەنگاوانەی کە ئەنجومەنە هەرێمیەکە دوو کۆبوونەوەی کردووە لە مانگی (7) و (9)ی (2010)، یەکێکە لەو هەنگاوانەی کە دەیەوێ داهاتەکان کۆ بکاتەوە، ئێمە دەکرێ ئەو ماددەیە وەکو خۆی بهێڵینەوە، بەڵام بڵێین دوای دامەزراندنی لە نزیکترین کات دا، چونکە بەڕاستی لەگەڵ ڕێزی زۆرم بۆ لێژنەی یاسایی و دارایی، ئەوەی کە ئەوان دەیڵێن هەر هەمان ئەو دوو ماددەیەی پارە کە بە دوو بڕگە لە ماددەی (21)دا تەرحمان کرد، دەکرێ ئەو سالّ هەنگاوێکی جوانتر بنێین، باشتر بنێین، ئەویش دروست کردنی ئەو سندووقەیە، دواتر ڕۆیشتنی ئەو حیساباتانەیە بۆ ئەو سندووقە، بەڕاستی من تەواو لەگەڵ ڕەئی کاك خەلیل و سەمیرە خانم، بەڵام ئەوە لێرە جێگەی نەبوو، ئێمە تازە تێپەڕی ئەو مەوزووعە، چونکە من لە ئەوەڵیش دا وتم، مەوزووعی پیترۆدۆلار بە فیعلی سالّێکی تر بە هیچ جۆرێ تێکەڵ بە بودجە نەکرێ، چونکە ئەوە غەدرێکی گەورەیە لەو ناوچانە دەکرێ، ئەو پیترۆدۆلارە خاص بۆ ئەو شوێنانە دێ، ئەوەی داهاتی عامە و ئەوەی کە دەڵێین ئەوە نەوتە و هی هەموومانە، ئەوە (17٪)کەیە کە بۆمان دێ، ئەوەی پیترۆدۆلارەکە خاص بۆ ئەو شوێنانەیە بەڕاستی دەبێ سالّێکی تر بە هیچ جۆرێ ئەو مەوزووعە تێکەڵ بە داهاتی گشتی نەکرێ، بە موستەقیلی دانرێ بۆ ئەو شوێنانەی کە یان نەوتی لێ دەردێ، یان مەصفای تیایە، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ ئێوەی بەڕێز، جەنابی وەزیر ئەوە مواداخەلەکان خەلاّص بوو، ئینجا پێش ئەوەی بچینە مواداخەلەکان، بەڕێزێك پێشنیاری هەبوو، کاتەکەی خۆی شەش دەقە زیاتریش قسەی کرد بەشی نەکرد، پێشنیارەکانی ناردووە، دەیخوێنمەوە، جەنابی وەزیریش گوێ بگرێ، ئەندامانی بەڕێزیش، دەڵێ / مادەی (17) یەکەم لە ماوەی چوار مانگ دا سندووقی کوردستان بۆ داهاتە نەوتیەکان دادەمەزرێت بە پێی مادەی (15) لە یاسای نەوت و غازی هەرێمی کوردستان-عیراق ژمارە (22)ی ساڵی (2007) ئەو داهاتانە وەردەگرێ کە لە پرۆسەکانی نەوت و غاز بەدەست دێن و بە گوێرەی حوکمەکانی دەستووری عیراق و یاسای نەوت و غازی هەرێم.

دووەم/ لەسەر ئەنجومەنی وەزیرانە لە ماوەی چوار مانگ دا دەرخستەیەك پێشکەش بە پەرلەمان بکات لەسەر: یەك/ کۆی ئەو بڕە پارانەی کە بە حکومەتی هەرێمی کوردستان دراون، یاخود دەدرێن لە چوارچێوەی پرۆسەی نەوت دا، دوو/ کۆی ئەو پرۆژانەی ئەنجام دراون، یاخود بڕیارە ئەنجام بدرێن، لە چوارچێوەی پرۆسەی نەوت دا، ئێستا جەنابی وەزیر وەلاّمی بەڕێزتان بۆ مواداخەلەکان.

بەڕێز شێخ بایز تالّەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ماددەیە کە هاتووە دیارە ئێمە لە حکومەتیش دا قەصد ئەوەیە کەوا لەو سندووقە ئەو داهاتانە کۆبکرێتەوە، زۆر بە وازیحیش هاتووە مەسەلەی ئەو سندووقە، ئێمە پێمان باشە ماددەکە بەو شێوەیەی هاتووە و بڕوا، ئەوەی کە ئێستا جەنابت خوێندتەوە، ئیلزامی حکومەت بکرێ بۆ ماوەی چوار مانگ، ئەوە من پێموایە موشکیلە نابێت، چونکە بەڕاستی کە نەوایەی خراپ نیە لەسەر مەسەلەکە، ئەوەیە کەوا ئێمە ئامادەین وەکو حکومەت ئەوەی کە هاتبێت لەو سندووقەدا دابنرێت، ئەوەی کە دێتیش، هاتبێت یا دێت، بەڕاستی ئەوە مەعلومە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پرسیارێك هەبوو، ئەو سندووقە شیرینیەکانیش دەچێتە ناوی؟ ئەوەی هەیە.

بەڕێز شێخ بایز تالّەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی من مەعلوماتم هەبێ جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، لە موازەنەی پار دا داوا کرا دوو رەقەم حیساب بکرێتەوە، ئێمە هەردوو رەقەم حیسابەکەمان کردەوە، رەقەم حیسابێکیان ئەوەبوو کەوا ئەو پارەیەی هاتە ناوی جارێکی تریش باسی دەکەمەوە، ئەوە بوو (250) ملیۆن دۆلارەکە بوو هاتە ئێرە و لێرە لەسەر پرۆژەکانی موصادەقە کراو و ڕۆیشت، ئێستا ئەوەی کە من مەعلوماتم هەیە جارێکی تر پارە دێتە ناو ئەو سندووقە، وەلەو ئەو مەوزووعە ڕاستە حیسابەکە لە بانقێکی وەزارتی دارایی دایە، بەلاّم لەلای وەزارەتی سامانە سروشتی یەکانە، دەبێ بۆ ئەوەی جارێکی تریش ئەو پارەیە کە کۆ دبێتەوە بێتە پەرلەمان بۆ ئەوەی ئیقراری پرۆژەکانی بکرێت، بەلاّم ئەوە ئەو سندووقە دیارە، ئەوە جیاوازە لەگەڵ ئەو حیسابەدا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوەی پار هات موشتەقاتی نەوت بوو، وا نیە؟

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵێ، ئەوەیان هی موشتەقاتی نەوت بوو.

بەڕێز ڕێباز فتاح محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مەبەستی کاك عبدالله لە شیرینیەکان ئەوەیە کە هەندێ لەو شیرینیانە بە شێوەی پارە نیە، بەڵکو کۆمپانیاکە بە شێوەی پرۆژە جێبەجێی دەکات، بەڵام تا ئێستا پەرلەمانی کوردستان و هیچ لایەنێکی تریش لەوە دڵنیا نیە کە ئایا ئەو پرۆژانە چەندی جێبەجێ کراوە؟ چەندی جێبەجێ نەکراوە؟ لەوانەیە.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك ڕێباز نوقتەی نیزامی بۆ لە باتی کاك عبدالله دەگری؟ خۆت هەستە نوقتەی نیزامی بگرە.

بەڕێز عبدالله محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئەو پێشنیارەم ناردووە پێموایە وازحە، چونکە بەشێك لەو پارانە بە شێوەی پرۆژەیە، بەس لەوەی نوقتە نیزامیەکەی من لەسەر پرسیارێکی جەنابت دا کە لە بەڕێز وەزیری داراییت کرد، لە ڕاستی دا وەڵامی پرسیارەکە لەسەر ئەساسی ئەوە نیە بەڕێزیان چەند زانیاریان هەیە، بەڵکو لەسەر ئەساسی ئەوەیە بە پێی یاسا چ جۆرە داهاتێك دەچێتە ناو ئەو سندووقەوە، لە یاسای نەوت و گازی هەرێمی کوردستان دەستنیشان کراوە، پارەی فرۆشتنی نەوت و غاز و بەخشین و شیرینیەکان و هەمووی دەچێتە ئەو سندووقەوە، واتا ئەوە وەڵامەکانی بەڕێزیان دەستنیشانی ناکات، بەڵکو یاسا دەستنیشانی کردووە کە لە بڕگەی (30) ماددەی (1)دا هاتووە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، زۆر سوپاس، جەنابی وەزیر، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وابزانم خۆی هەر شەرحی کردووە، دەڵێ/ (العائدات المستحصلة من العمليات النفطية الخاصة بالحقول النفطية وفق أحكام الدستور).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز ناسك توفيق عبدالكريم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە کێشەمان لە دامەزراندن و دانەمەزراندنی سندووقەکەیە، یەعنی ئێستا ئەو سندووقە دانەمەزراوە، ئەگینا خۆی زۆر زۆر باشە، ئەصڵەن ئەوە هەنگاوێکە بۆ بە یاسایی کردن و شەفافیەت ڕوو لە نەوت و غازی ئەوهەرێمە دەکات، یەکێ لەو کێشانەی کە هەیە لە نەوت دا تا ئێستا ئەوەیە چوار شەریکەکە دانەمەزراوە، ئەو سندووقە دانەمەزراوە، بە یاسایی نەکراوە، ئەوە هەنگاوێکە، بەڵام کە دەڵێ/ دامەزراوە، لە کوێ دامەزراوە؟ خۆ ئەو پەرلەمانەی ئێمە تیاین کەی دامەزراوە؟ ئێمە کێشەکان لەو وشەیە، ئەگینا سندووقەکە کە هەموو داهاتەکەی تێدا زۆر باشە، عەیبی نیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر وازیح بوو پرسیارەکە؟ پرسیارەکە دەڵێ/ جەنابت دەڵێی سندووقەکە دامەزراوە، دەڵێ بە قانون وتوومانە دابمەزرێ، بەڵام تا ئێستا دانەمەزراوە و لێرەش دەوترێ دامەزراوە، یەعنی ئەو حەقیقەتە.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەکە وازیحە جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، دەڵێ/ (يستلم صندوق كوردستان للعائدات النفطية)، تێ دەگەی؟ (المؤسس وفق المادة الخامسة عشر من قانون النفط و الغاز)، تێگەیشتی؟ یەعنی ئەوە لێرە بەو شێوەیە هاتووە ماددەکە، وا نووسراوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

هەیە؟ ئێمە هەمانە ئەو سندووقە؟ حەز دەکەم لێژنەی دارایی تەوزیحتان لەسەر ئەو سوئالە.

بەڕێز د. ئاراس حسين محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە دەبێ وەزیری دارایی وەڵام بداتەوە، ئەو سندووقە هەیە یان نا؟ بەڵام ئەوە دەچێتە سەر حیسابێك لە وەزارەت بە تەئکید.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

كاك گۆران ئازاد، فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی پەیوەستە بە مەسەلەی سندووقەکە یاسای هەیە، یاسایەکی تایبەتی هەیە لە پەرلەمانی کوردستان دەرچووە، تەنها ماوەتەوە و دەسەلاتیشی هەیە، هەموو ئەو شتانەش دیاری کراوە کە دەچێتە ئەو سندووقە، حکومەتیش پێی خۆشە سندووقەکە دابمەزرێ و پابەندی خۆی هەیە کە هەموو واریدات بخاتە ناو سندووقەکە، ئەو ئیجرائاتەی دەمێنێ دامەزراندنی سندووقەکە بەریتی یە لە دەستنیشان کردنی کەسێك کە پەرلەمانی کوردستان متمانەی پێ داوە، واتا دەکرێ لێرە بڵێین دادەمەزرێ، ئەوجا ئەگەر ئالیەتەکە موددەی بۆ تەحدید دەکەین، یان دەنووسین لە نزیکترین کات، یان مانگ دەستنیشان دەکەین، ئەوە ڕەئی بەڕێزتانە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز دەزانین لە (2007)وە یاساکە دەرچووە دابمەزرێ، فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ماددەیە هەر ڕێك وەکو هاوکارم کاك عبدالله ملا نوری باسی کرد، یەعنی نیەتی حکومەت لەوەدا، ڕاستە لە (2007) یاسای نەوت و غازمان هەبووە، سندووقەکە دروست نەکراوە، لە هیچ بەندێکی بودجەی لە ساڵی (2007)وە هەتاکو ئەو ساڵ باسی لێوە نەکراوە، کەواتە لە باس کردنی لە بودجەی ئەو ساڵدا واتای ئەوەیە حکومەت خۆی بە پێی ئەو ماددە قانونی یە پابەند دەکات بە دروستکردنی سندووقەکە ئەوەی دەمێنێتەوە تەنها ئیجرائاتە یاساییەکەیە کە کەسێك دەستنیشان دەکات بۆ ڕیئاسەی سندووقەکە، دێت لە پەرلەمانی کوردستان سوێند دەخوات، گرنگ ئەوەیە ئێستا پابەندبوونی حکومەت بە یاسای (2007)ەوە لەم ماددەیەدایە، پابەندبوونی بە دانانی هەموو داهاتی نەوت لە ناو ئەو سندووقەدا بە پێی ئەو ماددەیەیە، لەبەر ئەوە هیچ ئیشکالیەتێکی تێدا نیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز بۆ جێبەجێ کردنی یاسا، یاسا دەرناچێت بەڵام ئێوە پەرلەمانن، لیجانەکانی پەرلەمانی موختەص داوا بکەن لە سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، لە وەزیری موختەص، دەبێ بەو کارە هەڵبستێت لە فەترەیەکی قیاسی، ئەگەر نەکرا دەیهێنینە ناو پەرلەمان موناقەشەی لەگەڵ دەکەین، فەرموو.

بەڕێز پەیام أحمد محمدامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە لە قسەکان دا دەرکەوت کە هێشتا دانەمەزراوە، ئەو صیاغەیە دەبێ بگۆردرێ، دوو/ کاك عبدالله پێشنیاری ئەوەی کردووە کە ماوەی چوار مانگ دابمەزرێ، حەقە ئەو صیاغە بگۆردرێ نەك (المؤسس)، چونکە (المؤسس) یەعنی تەئسیس بووە و تەواو ئیشی تیا دەکرێ، بەڵام تۆ دەبێ بڵێی لێرەدا ماوەیەکی بۆ دابندرێ، لەو ماوەیە دەبێ تەئسیس بکرێ، ئەو پارەی نەوتە بچێتە ناو ئەو سندووقە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

كاك ئيسماعيل، فەرموو.

بەڕێز إسماعيل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوەی كە هاتووە یەعنی هیچ كێشەی تێدا نیە تەنها دەڵی سندووقەكە سندووقی كوردستان بۆ داهاتی نەوت كە بە پێی ماددەی (15)م لە یاسای نەوت و غازی هەرێمی كوردستانی عیراق ژمارە (22)ی ساڵی (2007)دا دامەزراوە، بەڵام دانەمەزراوە دەبێ دابمەزرێ، فەقەت نوقتەكەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك عمر عبدالعزیز، فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاء الدین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بە تەعدیلێكی زۆر بەسیت ئەگەر ڕووخسەت بێ ئەو موشكیەلەیە حەل دەبێت، عیبارەتەكە وا لێ بكەین/ "یستلم صندوق كوردستان للعائدات النفطية المقرر تأسيسه خلال (ئەوەندە) من إقرار هذا القانون وفق المادة (ئەوەندە)"، موشكیلەمان حەل دەبێت، بەس ئیتیفاق بكەین لەسەر "المقرر تأسيسه في مدة لايتجاوز (ئەوەندە)"، یان "خلال (ئەوەندە)"، حەل دەبێت، چ موشكیلەیەكە؟

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك فرست موداخەلەیەكی هەیە، ئاخر وتی چۆن دەبێ؟ بۆیە، كاك عبدالسلام، فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى صديق:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

كاك فرست منی ترساند، من ئیقتیراحێكی شەبیهم هەبوو كە ئەم نیقاشە هەمووی تەواو ببێت، نەصە كوردییەكە تا دەگەیتە سندووقی كوردستان بۆ داهاتی نەوت، كە بە پێی ماددەی (15)م لە یاسای نەوت و غازی هەرێمی كوردستانی عیراق ژمارە (22)ی ساڵی (2007)دا، كە پێویستە لە ماوەی چوار مانگ دا دابمەزرێت، ئەو داهاتە وەردەگریت تا ئەخیر، كە دەڵێ/ ئەو داهاتەی كە لە پرۆسەكانی نەوتی تایبەت بە كێلەگەكانی نەوت وەرگرت، بە تەصەوری من داهاتی عەینی و نەقدی و شیرینیی تێدایە، تەنها وەكو ناسك خانیش باسی كرد، ئێمە زامنیشمان ئێستا ئەو ماددەیەی هەیە لە یاسای (22) جارێ تەتبیق نەبووە، بۆیە پێویستە لە ماوەی چوار مانگ دا دابمەزرێت، ئەوە بە ڕەئی من حەلی مەوزووعەكە دەكات.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز كاك شۆڕش، فەرموو.

بەڕێز شۆڕش مجيد حسين:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

قسه لەسەر ئەوەیە ئەو داهاتەی کە لە پرۆسەی دەرهێنانی نەوت دێتە دەست، لە کوێ دابندرێ؟ باس لە سندووقێك دەکرێ، هەروەك برادەران باسیان کرد، ئەو سندووقە هێشتا دانەمەزراوە، بۆیە ئێمە قسەمان لەسەر ئەوە کرد کە ژمارە حیسابێکی تایبەت بە داهاتەکانی نەوت بۆ وەزارەتی دارایی کراوە، هەرچەندە ئێستا جەنابی وەزیر دەڵێ بۆ لەسەر ئێمە کراوە، بەڵام ئێمە کردوومانەتەوە، بەڵام تا ئێستا لەلای وەزارەتی سامانە سروشتی یەکانە، من پێشنیازی ئەوە دەکەم تا ئەو سندووقە دادەمەزرێ هەموو ئەو داهاتانەی لە پرۆسەی دەرهێنانی نەوت بچێتە ئەو سندووقەوە بە شیرینیەکانیشەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.صباح، فەرموو.

بەڕێز د. صباح محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ماددەیەی کە ئێمە باسی دەکەین، بەڕاستی بۆخۆی ئیشارەیەکی تیایە کە حکومەتی هەرێمی کوردستان دەیەوێ سندووقێك بە ناوی سندووقی کوردستان بۆ عائیداتی نەفتی دابمەزرێنێ، بەڵام کێشەکە لەوەدایە کاتێ کە دەڵێ دامەزراوە ئەوە دەبێ بە خیلافی واقیع، بۆیە من ئیقتیراحی ئەو نەصە دەکەم، ئیقتیراحی نەصێ دەکەم ڕەنگە لەو ئیشکالاتانە نەجاتمان بدات،

المادة السابعة عشر:

"يؤسس صندوق كوردستان للعائدات النفطية وفق المادة الخامسة عشرة من قانون النفط و الغاز لإقليم كوردستان العراق رقم (22) لسنة (2007) لإستلام العائدات المستحصلة من العمليات النفطية الخاصة بالحقول النفطية وفق أحكام الدستور العراقي و قانون النفط و الغاز للإقليم".

ئەوە لە ئیشکالەکە نەجاتمان دەدات، تەحدیدی وەقتی زەمەنیش ڕەنگە ئەگەر جێبەجێ نەکرێ لەو کاتەدا کێشەمان بۆ دروست ببێ، بۆیە ئەگەر ئەو (یستلم)ە بکرێ بە (یؤسس) ئینجا لە خوارەوە بوترێ (لإستلام)، ڕەنگە چارەسەری صیاغەکە بکات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز عدنان عوسمان، فەرموو.

بەڕێز عدنان عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ڕاستی دا مەوزووعی سندووقەکە، یەعنی وەرگرتنی داهاتەکە لەلایەن سندووقەوە، ئەوە تەحصیل حاصلە، ئەوە نەصێکی قانونی یە، پێشتر یاسای هەیە، یاسای نەوت و غازە، بۆیە لەڕاستی دا بە هیچ شێوەیەك نابێ بخرێتە ناو وەزارەتی دارایی یەوە، یەعنی حیسابی ئەوەوە، یان وەزارەتی دارایی وەری بگرێت، بە تایبەتیش ئەوەی کە ئیقتیراح کراوە لەلایەن لێژنەی یاساییەوە "تضاف إلى الواردات المحتققة"، ئەوە ئیشکالیەتێکی گەورەیە لەبەر ئەوەی دەخرێتە ناو بودجەی با بڵێین میزانیەی عامی هەرێمەوە،

چونکه ئێمه ئیتیفاقێکی مەبدەئی هەیە لەوەی کە عائیداتی نەوت و شیرینی یەکانی بۆ هەندێ پرۆژەی ستراتیژی بێت، بۆیە بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، من پێشنیار دەکەم ئەو صیغەیە پێشنیار دەکەم، تەقریبەن تەوفیقێکیش لەبەینی هەردوو صیغەکەیە، ئەوەی لێرەدا هاتووە، یەعنی هاوڕام لەگەڵ ئەوەی کاك عبدالله، چ ئەوەی هەندێ فەقەرەی لێژنەی یاسایی، من دەڵێم/ "يستلم صندوق كوردستان للعائدات النفطية التي يجب تأسيسه وفق المادة الخامسة عشرة من قانون النفط و الغاز لإقليم كوردستان رقم (22) لسنة (2007)"، یەعنی بۆ چوار مانگەکەی کاك عبدالله دەیڵێ، یان (قبل نهاية السنة المالية)، (العائدات المستحصلة) ئەگەر جەنابت مونتەبیە بیت، ئەوەی بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، کۆتایی ئەو جوملەیە (العائدات المستحصلة) وەکو خۆی بمێنێت، بەڵام ئەوەی بۆ ئیزافە بکەین ئەو ماددەیە، "و تخصص هذه المبالغ من قبل مجلس الوزراء للمشاريع المخصص لها حسب العقود النفطية و الغازية بالنسبة لعقود النفط و الغاز و كذلك مشاريع البنية التحتية في الإقليم على أن تقترن بمصادقة برلمان كوردستان"، واتا ئەو بڕگەیە لە ئیقتیراحی لێژنەی یاسایی ئیزافە بکەین بۆ ئەو یاسایە، پێموابێ ئیشکالەکە حەل دەبێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك فرست موداخەلەیەکی هەیە، فەرموو.

بەڕێز فرست أحمد عبدالله/سکرتێری پەرلەمان کوردستان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مولاحەزەی من لەسەر ماددەکە ئەوەیە (يستلم الصندوق) ببێتە (يودع في الصندوق) نە (يستلم الصندوق)، ناحیەی لوغەوی، دوو/ بە ڕەئی من مادام قانونەکمان هەیە پێش چوار ساڵ، ئەرزییەی قانونی بۆ ئەو سندووقە دروستی کردی یە کە تەئسیس بکرێت، بەس وا دیارە تاکو ئێستا تەئسیس نەکراوە، نە دەتوانین بڵێین (یؤسس)، چونکە نەصەکە بە نەفسی مەفهوم پێش چوار ساڵ تەشریع کرایە، نە دەتوانین بڵێین (يقرر خلال أربعة أشهر)، (يقرر) چونکە قەرار هی ئێمە نیە، قەراری تەئسیسمان داوە، بەس عەمەلیەن بۆ تەنفیز کردنەکە قەراری حکومەتە، بە ڕەئی من نەصەکە وەك خۆی بمێنێت، پاش گۆڕینی کەلیمەی (يستلم)، کیتابێك سەرۆکایەتی پەرلەمان بۆ حکومەت بنووسێت پەلەی لە تەئسیسەکە بکات، چونکە نابێت نەصێکی قانونی دابنێی بۆ تەنفیز کردنی نەصێکی تر، تەعلیمات دەردەچن بۆ تەنفیز کردنی نەصێکی قانونی، نابێت ئێمە دووجار دوو نەصی قانونی یەك تەئکیدی یەکی تر بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.ئاراس، فەرموو.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە پێی ڕای سەرۆکایەتی لێژنەی دارایی، لە ڕاستی دا ئەو ماددەیەی کە هاتووە ماددەیەکی قانونی یە لەلایەن مەجلیس وزەراوە هاتووە، لەلایەن چەند کەسێکی یاسایی یەوە داڕێژراوە، لەبەر ئەوە ئەو سندووقە تەئسیس کراوە، چونکە وشەی (مؤسس) هاتووە، بەڵام چ شتێك هەیە ئیسپاتی ئەوە بکات کە تەئسیس نەکراوە؟ سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز هەر شتێك لە ئەنجومەنی وەزیران بێت لێرەیە ڕەئی ئەندامانی پەرلەمان ئالۆگۆر بەسەری دێت، شەرت نیە وەك خۆی مابێت، ئێمە ئەگەر مەعلوماتی کافی نیە تەئسیس کراوە، ئەگەر جەنابی وەزیر ئەوە دەبێت بزانێ، ئێستا چەند مواخەلەی تر هەیە ڕێتان پێ دەدەم، چونکە مەوزووعێکی حەساسە، هاژە خان، فەرموو.

بەڕێز هاژە سلیمان مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ڕاستی دا سندووقی کوردستان بۆ داهاتی نەوت بە پێی ماددەی (15) لە یاسای نەوت و غازی هەرێمی کوردستانی عیراق ژمارە (22)ی سالی (2007) هاتووە، خۆی هاتووە بەس سندووقەکە دانەمەزراوە، دەتوانین بەو نەصی دایبڕێژینەوە کە لە یاساکەدا هاتووە "پێویستە لە ماوەی سێ مانگ دا دابمەزرێ، بۆ دانانی ئەو داهاتانەی کە لە پرۆسەکانی نەوتی تایبەت بە کێلەگەکانی نەوت بە دەست دێن بە گوێرەی حوکمەکانی دەستووری عیراق و یاسای نەوت و غازی هەرێم"، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

عبدالله ملا نوری خاوەنی موقتەرەحەکەیە، فەرموو.

بەڕێز عبدالله محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوو نوقتەی نیزامیم لەسەر قسەیەکی بەڕێز کاك فرست و هەروەها کاك د. ئاراس هەیە، کاك فرست ئاماژەی بەوە دا کە جەنابتان کتابێك بکەن بۆ ئەوەی حکومەت تۆزێ پەلەی تیا بکات، لە ڕاستی دا ئێمە لەو ڕۆژەوە کە بووم بە پەرلەمانتار بڕوا بکە لە ڕێی جەنابتانەوە چەندین کتابمان ئاراستەی کردووە، بۆیە ئەوەی وا دەکات بابلێین وەکو لێژنە نەك هەر من بە تەنها، ئەوەی وا دەکات هانی حکومەت بدەین و هاوکاریان بین ئەوەیە لێرەدا بیکەین بە دەقێکی یاسایی، یەعنی ئەوەی کاك فرست ئاماژەی پێدا، وتی با بلێین یاسایەك دەرکەین بۆ ئەوەی بلێین پەلە بکە، یاسا هەیە، یەعنی جیاوازی بەینی ئەو یاسا و ئەو یاسایەی کە دەری دەکەین ئەوەیە ئێمە بلێین لە ماوەی چوار مانگە، ئەوە یەك، ئەوەی کاك د. ئاراس ئاماژەی پێ دا وتی سندووقەکە هەیە، ئێستا من دێنم بۆ کاك د.ئاراس، ئەوە وەلامی پرسیارێکە کە من ناردوومە بۆ ئەنجومەنی وەزیران و جەنابی وەزیری سامانە سروشتیەکان، دەڵێ/ دروست نەکراوە، ئەوە وێڕای ئەوەی کە خۆمان دەزانین دروست نەکراوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك خورشید، فەرموو.

بەڕێز خورشید أحمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر ئەو نەصە بخوێنین وەکو خۆی (یستلم صندوق کوردستان للعائدات النفطیة المؤسس)، یەعنی شتەکە (المؤسس) یەعنی تەواو بووە، ئیتر بۆ ئەوەنە ئیفتیرازی ئەوە دەکەین تەئسیس نەکرا، یان دەبێ ئیسبات بکەین تەئسیس نەکرایە، یان وەکو هاتووە دەڵێ (مؤسس) یەعنی شتەکە هەیە، (مؤسس) یەعنی شتەکە تەواو بووە، ئێمە ئیفتیراز دەکەین نیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز عمر عبدالعزیز، فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاء الدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مادام ئێمە باسی تەئسیس دەکەین، باسی فەتح، ئێمە عیبارەتێکی تر ئەگەر جەنابی کاك فرست دڵ بدات بە جوملەکە، بەو عیبارەتە بینووسین/ "یودع في صندوق کوردستان للعائدات النفطیة المقرر فتحه وفق المادة (ئەوەندە)"، شتێکی حەلە لەو میعزەلەیە نەجاتمان دەدات، (المقرر فتحه) یەعنی قەرارە بکرێتەوە، نەشکراوەتەوە، موئەسەسیش نیە، قەراریش دراوە بکرێتەوە، یەعنی هەردووکی دەکرێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عونی، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم باشە ماددەی (15)ی لە قانونی نەفت و غاز بیخوێنینەوە تا ئەندامانی پەرلەمان بە وازحی ئاگایان لێ بی ماددەکە چ ئەحکامی تێدایە،

المادة الخامسة عشرة:

أولاً: یؤسس صندوق کوردستان للعائدات النفطیة و له شخصیة معنویة و إستقلال مالي و إداري.

ثانیاً: یعین رئیس و أعضاء مجلس الإدارة من قبل مجلس الوزراء بعد مصادقة الأغلبیة المطلقة لأعضاء البرلمان علی أن تحدد صلاحیاتهم و مسؤولیاتهم بقانون.

ثالثاً: علی الوزارة تزوید صندوق کوردستان للعائدات النفطیة (KOTO) بکافة المعلومات المالیة الضروریة المتعلقة بالإجازات و العقود.

رابعاً: يستلم الصندوق العائدات المستحصلة من العمليات النفطية الخاصة بالحقول الحالية و المستقبلية نيابةً عن شعب الإقليم بموجب أحكام المادتين (112) و (115) من الدستور الإتحادي حسب الأحكام الواردة في هذا القانون.

خامساً: لحين تنفيذ الشروط المذكورة في المادة التاسعة عشر من هذا القانون يحتفظ الصندوق بحسابين، أحدهما للعائدات المستحصلة من العمليات النفطية الخاصة بالحقول الحالية حسب الحقول الحالية و الآخر للعائدات المستحصلة من العمليات النفطية الخاصة بالحقول المستقبلية حسابات الحقول المستقبلية، الحسابان سيشكلان جزءاً من العائدات العامة للإقليم و خاضعان للرقابة البرلمانية.

سادساً: يكون حساب الحقول الحالية و حساب الحقول المستقبلية خاضعاً للتدقيق المستقل و يكون الإطلاع متاحاً للمواطنين و يمارس الصندوق مسؤليته وفق المباديء و المعايير الخاصة بالمبادرة الشفافية في الصناعات الإستخراجية التي وردت في المصدر و أن يكون معقولاً و مواكباً للأساليب المثلى في الصناعة النفطية.

ماددەی نۆزدەم:

"تكون أسس التعاون و الإتفاق المذكور في المادة الثامنة عشرة من القانون وفق الشروط الآتية"، واتا کۆمەڵێك شرووت و ئیجرائاتی تێدایە باسی لێ دەکات، ئێمە مەعلومە لامان کە بەپێی ماددەی (111) لە دەستووری عیراقی نەفت و غاز مولکی هەموو شەعبی عیراقە، ئێمە ناتوانین بڵێین ئەوە بەشێکە بۆ کوردستان، یان بەو شێوەیە تەصەروق پێ بکەن، ئێمە لە لێژنەی یاسایی سەرەتا ئەو پێشنیارەکان پێشکەش کرد کە صیاغەکە بگۆڕین وەکو ئەوەی کە لە یاسای بودجەی سالی (2010) هات، وامان لێ کرد، بەڵام ئێستا پاش ئەو قسەی ئەندامانی پەرلەمانی بەڕێز کە قسە کرا، ئێمە پێشنیارەکەی خۆمان سەحب دەکەینەوە، پشتگیری لە ماددەکە دەکەین بەو شێوەیەی کە (يودع في صندوق كوردستان للعائدات النفطية المؤسس)، کە دەڵێین (المؤسس) فیعلەن بە پێی قانون تەئسیس کرایە، بەڵام ئالیەتەکە ماوە بۆ جێبەجێ کردنی دامەزراندنی، هەتا دوایی ماددەکە بەو شێوەیە پشتگیری لێ دەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

كاك سالم، فەرموو.

بەڕێز سالم توما كاكۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر ئێمە فێڵ لە خۆمان نەکەین بە یاسا سندووقەکە موئەسەسە، لە یاسای بودجە موئەسەسە، بەڵام تەفعیل نەکراوە، با ئێمە شێوەیەکی وای بۆ دەربکەین کە تەفعیل بکرێت، هەر بەو شێوەیە بێت (تلزم الحكومة بتفعيل صندوق كوردستان للعائدات النفطية المقرر وفق المادة الخامسة عشرة من قانون النفط و الغاز لإقليم كوردستان العراق رقم (22) لسنة (2007) و تودع فيه العائدات المستحصلة من العمليات النفطية الخاصة بالحقول النفطية وفق أحكام الدستور العراقي و قانون النفط و الغاز للإقليم).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عمر، فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم نەصە، نەصی ئەم ماددەیە کە لە حکومەت دا هاتووە بۆ ئێرە، بەوەی کەوا سندووقی عائیداتی نەوتی موئەسیسە، ئەگەر تەفسیری قانونیەکەی بکەین یەعنی سندووقێك هەیە، بەڵام ئەو سندووقە بە گوێرەی قانونی نەوت و غاز کە لە ماددەی (15) بڕیاری لەسەر دراوە، ئالیەتێکی تەشکیلی هەیە، تەشکیل نەبووە، چاکتر وایە ئێمە لەبەر ئەوەی ئەو یاسایە لە (2007)دوە دەرچووە، باس لە تەشکیلی، لە دروستبوونی ئەو سندووقە دەکات، ئالیەتی تایبەتی خۆی بۆ دانراوە، ئێمە ناکرێ لێرە هیچ تەوصیەیەك بدەین، هیچ ئیلزامێ بکەین بڵێین وای لێ بکە، بیگۆڕە، دروستی بکە، کەی دروست دەبێ؟ کەی دروست نابێ؟ ئەو ماددەیە بە چۆنیەتیەکەی خۆی کە هاتووە لە حکومەتەوە من پێموایە گۆڕانکاری تیا نەکرێ، بەڵام دوایی دەکرێ لێژنە تایبەتمەندەکان موتابەعەی جێبەجێ کردن و تەنفیز کردنەکەی بکەن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەو ماددەیە بۆ دەنگدان دوا دەخەین، موناقەشە کراوە، ڕەئیتان دراوە، زیاتر ئەوڕۆ تا بەیانی ئیستیشارە دەکەین لەگەڵ حکومەت، بزانین چیان کردووە، با جەنابی وەزیریش تەفصیلاتێکی زیاترمان بۆبهێنێ، سبەی یەکەم ئیشمان دەگەڕێینەوە سەر ئەوە، ئێستا لێژنەی یاسایی بۆ سەر ماددەی (17) لە ئەصڵی پرۆژەکە، فەرموو کەرەمکەن.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کاتێ ڕاپۆرت دەنووسرێ لە لێژنەی یاسایی یان دارایی بەڕاستی نە فەردێك لێرە نە سەرۆکایەتیەکە ناتوانێ بڵێ ئەوەمان سەحب کردەوە، ئەوە بە ئارەزووی خۆیان پێشنیار سەحب دەکەنەوە، دەیدەن، ئەوە کاك ئاراس هەروا، کاك عەونی، لەبەر ئەوە بەڕاستی کاتێ ڕاپۆرت دەنووسرێ ئەوە پێشنیاری منە، ئەگەر دەنگدان یان پێشنیاری تر هات دەخرێتە دەنگدانەوە و قبوڵ دەکرێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عەونی، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لێرە سەرۆکایەتی لێژنە نوێنەری لێژنەین، من پێش ئەوەی کە پیشنیاری خۆمان سەحب بکەینەوە نووسراوم ئاراستەی سەرۆکی لێژنە کرد، ئەندامانی لێژنە کە ئامادەنە زۆربەی زۆریان ڕازی بوون کاك

گۆران و كاك عمر و د.ڕۆژان، من خۆم، مەجالمان پێ بدەن قسە بكەین، ئێمە كە لێرە دەڵێین نوێنەری لێژنەین، سەرۆكایەتی لێژنە، یەعنی دەتوانین ئەو حەقەمان هەیە بە پێی قانون قسە بكەین.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سۆزان خان، فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من نازانم هیچ داعیەك نابینم بۆ تەئجیل كردنەكەی تەنها دوو چاككردن هەیە تیایدا، یەكەم/.....

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

تەئجیل بوو، خەڵاص، بچنە سەر ماددەكەی تر، ناڕوونیەك هەیە، وەزیریش هەر عایدی بەڕێزیان نییە، مەعلوماتی تەواوی نیە، نە، ئەبێت هەتا بەیانی مەعلوماتی تەواوی هەبێت، ئەوجا قەراری لێ دەدەین، ئەوە تەواو كاك عبدالله، بە نیسبەت ئەوە خەڵاس، فەرموو بەردەوام بن لەسەر ماددە تازەكە.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی 17 لە ئەسڵی پڕۆژەكە، كە دەكاتە ماددەی 18.

لە حاڵەتێكدا گۆڕانكاری بەسەر بەشە بودجە هەرێمی كوردستاندا هات وەزیری دارایی و ئابووری دەسەڵاتی پێ دەدرێت:

یەكەم: كەم كردنەوەی تێكڕای بڕی بودجەی بەهەمان ڕێژە بۆ پڕكردنەوەی كورتهێنان.

دووەم: لەحاڵەتی بوونی زێدە لە بودجەدا ڕەزامەندی پەرلەمان وەردەگیرێت سەبارەت بە چۆنیەتی خەرج كردن لەسەر پێشنیاری ئەنجومەنی وەزیران.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

المادة الثامنة عشرة:

في حالة حصول تغير في حصة موازنة اقليم كوردستان يخول وزير المالية والاقتصاد بـ:

اولاً: تخفيض المبلغ الاجمالى للموازنة بنفس النسبة لتغطية العجز.

ثانياً: في حالة حصول الوفر في الموازنة تستحصل موافقة البرلمان على كيفية الصرف بناءاً على اقتراح مجلس الوزراء.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی ڕەئیتان لەسەر.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە لەگەڵ دەقی ماددەكەین، كە وەك ئەوەی لەحكومەت هاتووە، هیچ تێبینیمان لەسەری نییە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەروەها ئێمەش لەگەڵ دەقی ماددەکەین، وەکو خۆی بمێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز وەزیری دارایی.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش لەگەڵ دەقی ماددەکەین کە وەکو خۆی بمێنێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان لەسەر ئەم ماددەیە، کێ ئەیەوێت قسە بکات، دوو کەس، فەرموو، هاژە سلێمان، پەیمان عزالدین، عدنان عثمان، سێ بەڕێز ناویان تۆمار کردووە، کەسی تر هەیە، فەرموو هاژە خان.

بەڕێز هاژە سلیمان مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تەنها پرسیارێکم هەیە لە بەڕێز وەزیری دارایی، لەسەر بڕگەی یەکەم لە ماددەی 17 لە ئەسڵی پڕۆژە کە، ئەویش ئەوەیە کەمکردنەوەی تێکڕای بڕی بودجە بە هەمان ڕێژە بۆ پڕکردنەوەی کورت هێنان، من مەبەستم ئەوەیە، ئایا مەبەستیان لێرە ئەوەیە لە هەموو وەزارەتەکان بە یەك بڕ بودجەکە کەم دەکرێتەوە؟، ئەگەر وابێت، بەڕاستی دەبێت هەندێك وەزارەت هەیە ئیستیسنای تێدا بکرێت، ئەو وەزارەتە خەدەمیانە، بەتایبەتی وەزارەتی تەندروستی و پەروەردە و کارەبا و ئەوانە پێویست ناکات لێی کەم بکرێتەوە، لە حاڵەتێکدا ئەگەر گۆڕان لە بودجە ڕوویدا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز پەیمان عزالدین، فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەم ماددەیە، من دەمەوێت لە دوو ڕووەوە قسەی لەسەر بکەم، یەکێکیان/ لە ڕووی یاساییەوە، لە سەرەتای ماددەکە هاتووە، کە دەڵێت تەخویلی وەزارەتی مالیە دەکرێت لە دوو حاڵەتەدا، حاڵەتی یەکەمیان/ لە حاڵەتی عەجز دایە، وەزیر مخەوەل کراوە، بۆ ئەوەی عەجزەکە چاك بکات، بەڵام لە حاڵەتی دووەمدا، هیچ تەخویلێکی وەزیری تیا نییە، دەگەڕێتەوە بۆ موافەقەتی پەرلەمان، یەعنی کە ئەمە لەو ڕووەوە ئیشکاڵێکی هەیە، کە دەبێت یان ئەوەی خوارەوە، خاڵی دووەمیش نەگەڕێتەوە بۆ پەرلەمان، هەر وەزیر، چونکە

تەخویل کراوە، یان دەبێت لە ئەساسدا تەخویلی وەزیر لە ئەوەڵەوە لابدرێت بۆ هەردوو حاڵەتەکە، بۆ عەجزیش کە بگوترێت لە کاتی رووداتی هەر گۆڕانکارییەکدا لە موازەنەی هەرێمی کوردستاندا، پێویستە موافەقەتی پەرلەمان وەبگیرێت، بۆ؟

یەکەم/ لە کاتی عەجزدا تەخفیزی موازەنە بکرێت.

دووەم/ لەکاتی وەفردا موافەقەتی پەرلەمان وەربگیرێت بە سەرف کردنی.

خاڵێکی تری کە لێرە هاتووە، باسی عەجز دەکات، ئەمە وەکو حاڵەتێك دانراوە، کە ئەگەر گۆڕانکارییەك رووبداو بووە هۆی عەجز، یەعنی عەجزیش یەکێکە وەکولە بیدایەتیشەوە باستان کرد، لە کێشە گەورەکانی موازەنە، ئێستا بە فیعلی عەجز هەیە، یەکێك لە حاڵەتە فیعلیەکان ئەوەیە، کە پەرلەمان خۆی دە ملیاری عەجز بۆ موازەنەکە زیاد کردووە، لەبەر ئەوە مەفروزە لە بیدایەتەوە کە تۆ موناقەشەی دەکەیت و عەجزت دروست کردووە، دواتر تەخویلی وەزیر نەکەیت بە ئەوەی کە تۆ لە کۆێوە پەسندت کردووە، لەوێ هەڵیبگرێت، بۆ ئەو عەجزەی کە تۆ موسەبەب بووی تیایە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار عدنان کەرەم بکە.

بەڕێز عدنان عثمان محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا من لەسەر دووەمدا (ثانیاً)، یەعنی پێموا نییە لە میزانیەی کوردستان با بڵێین وەفرێکی تیا بێت، چونکە ئەگەر داهاتە نەوتیەکان بێت، ئەوە بە بودجەیەکی تایبەت ناچێتەوە ئەو بودجەیەوە، شتێکی تری وامان نییە، بۆیە هەر مەسەلەکە هەر لە 10٪کەی عێراقە، یەعنی ئەوەیە، بۆیە من تەنها سەرنجی جەنابتان و جەنابی وەزیر رادەکێشم، کە ماددەیەك هەیە لە یاسای بودجەی عێراقیدا، کە ماددەی (26)ـە، هەموو ئەو وەفرەی دابەش کردووە، یەعنی هیچی وای نەهێشتۆتەوە بۆ کوردستان، مەرکەزیەن هەموو ئەو وەفرە، بەبێ ئەوەی 17٪و ئەوانە هەمووی دابەش کردووە، بۆیە من پێموا نییە ئەمە دەقیق بێت، یەعنی لێرە خاڵێکی عەمەلی بێت، بە چەند خاڵێك وابزانم جەنابی وەزیریش ئاگاداری هەمووی ئەو وەفرەی لە فرۆشتنی نەوتدا بەتایبەتی لە شەش مانگی یەکەمدا هەمووی دابەش کردووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار جەنابی وەزیر رەئیتان، کەرەم بکە.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە لە ماددەکەدا کە دەڵێت (في حالة حصول تغير في حصة موازنة اقليم كوردستان)، یەعنی لەو پارەیەی کە لە عێراق دێت، قەصدی ئەو زیادو کەمەیە، یەعنی لێرەدا باسی عەجزی نەکردووە، باسی ئەوەی کردووە کە لە عێراقەوە دێت، ئەگەر مەبلەغەکە زیادی کرد، کە مەبلەغەکە کەمی کرد، ئەو پارەیە

دادەگیرێت بەنیسبەت، ئەگەر مەبلەغەکە زیادی کرد دەسەلآتەکە لەلای وەزیری دارایی نییە، دێتە پەرلەمان، بۆ ئەوەی ئەو زیادەیە تەوزیع بکات بە ئیقتیراحی وەزارەتی مالیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش لەگەڵ ئەو بۆچوونەی بەڕێز وەزیری دارایین، چونکە داهاتی عێراق ئیعتیمادی لەسەر نەوتە، ئەگەری دابەزینی نرخی نەوت هەیە، لەو مونتەلەقەیەوە ئەو ماددەیە هاتووە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، لیژنەی یاسایی ئاخیر صیاغە بخوێننەوە، بۆ ئەوەی بیدەینە دەنگدانەوە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثامنة عشرة:

في حالة حصول تغير في حصة موازنة اقليم كوردستان يخول وزير المالية والاقتصاد بـ:

اولاً: تخفيض المبلغ الاجمالى للموازنة بنفس النسبة لتغطية العجز.

ثانياً: في حالة حصول الوفر في الموازنة تستحصل موافقة البرلمان على كيفية الصرف بناءاً على اقتراح مجلس الوزراء.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (64) ئەندامی بەڕێز لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەکۆی دەنگ پەسند کرا، تکایە ماددەکەی تر، کەرەم بکەن، فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی هەژدەم لە ئەسڵی پرۆژەکە، کە دەبێتە ماددەی نۆزدەم:

ناکرێت گرێبەست بۆ کارکردن لە فەرمانگەکانی هەرێمدا بکرێت، بە تەنیا بە ڕەزامەندی وەزارەتی دارایی و ئابووری.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بە عەرەبیش کەرەم بکەن.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة التاسعة عشرة:

لايجوز التعاقد للعمل في دوائر الاقليم الا بموافقة وزارة المالية والاقتصاد.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی رەئیتان.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا راو بۆچوونی لیژنەی دارایی دەربارەی ئەو ماددەیە ئاساییە، کە بەم شێوەیە دابڕێژێتەوە (لايجوز التعاقد للعمل في دوائر الاقليم الا في الاختصاصات النادرة وبموافقة رئاسة مجلس الوزراء)، واتا تەنها لە پسپۆریە دەگمەنەکان و بە رەزامەندی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران بێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لەگەڵ دەقی ماددەکەینەوە، کە وەکو خۆی هاتووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز جەنابی وەزیر.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی ئەم ماددەیە، ئێمە لەگەڵ ئەوەداین کە وەکو دەقی خۆی بمێنێتەوە، بەو دەقەی کە هاتووە، جارێ ئەگەر مەسەلە پسپۆڕی بێ، راستە پسپۆڕی پێویست بەوە ناکات، چونکە ئەوانە خۆیان تەعین دەبن، ئەوەی کە پسپۆڕ بێت و شەهادەی بەرزی هەبێت، تەعین دەبێت و ئەو مووچەو دەرمالأنەی وەریدەگرن، ئەوان خۆیان پارەیەکی باش وەردەگرن، ئێمە تووشی هەندێك ئیشکال دەبین ئێستاکە لەناو حکومەتدا، بۆ نموونە من دەیهێنم ئێمە ئێستا کە زۆر پێویستمان بێت، هەندێك جار دەکەوینە ئەوەی رجاش بکەین، سائیق نییە، سائیقمان دەست ناکەوێت، کە سائیقێك تەعین دەکەین، ئەم سائیقە وەزارەتێك دەنووسێت، دەبێت بچێتە مەجلیسی وزەرا بۆ سائیقێك بۆ شەش مانگ، یان بۆ سێ مانگ، یان بۆ سالێك بە عەقد، دەبێت بچێتە مەجلیسی وزەراو دوای ئەوە بگەڕێتەوە، ئێستا ئەو ئیشانە لەگەڵ وەزارەتی مالیە پێکهاتووە، وەزارەتی مالیەش توانیەتی لەلای خۆیەوە یەکسەر میلاکەکانی تەنزیم کردووە، چونکە ئەزانێت ئەو وەزارەتە چەند سائیقی هەیە، بۆ میسال سائیق ئەهێنمەوە، چەند سائیقی هەیە؟، چەندی موەزەف هەیە

لەمیلاکەکەیان؟، ئێستا پێویستی بە چەند هەیە؟، هەروەها بەنیسبەتی میلاکاتی تریشەوە، ئێمە ئەم مەوزوعەمان لە ئەنجومەنی وەزیران موناقەشە کرد زۆر، ئەنجومەنی وەزیرانیش پێی باش بوو کە دەقی ماددەکە بەو شێوەیە بێت، لە وەزارەتی دارایی بێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کێ ئەیەوێت لەسەر ئەم ماددەیە موداخەلە بکات، ناویان بنووسین، نیشتیمان مرشید، دلێر محمود، لانە چەلەبی، عمر نورەدینی، سەردار رشید، سەمیرە عبدالله، صباح بیت الله، سیوەیل عثمان، ڕێباز فەتاح، یشار نجم الدین، احمد وەرتی، ئەم بەڕێزانە ئەیانەوێت قسە بکەن، فەرموو نیشتیمان خان.

بەڕێز نیشتیمان مرشد صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم باشە ئەوانەی کە بەعەقد دامەزراون، یان کە بوون بە دائیمی، داواکارین ماوەی خزمەتکردنی عەقدەکەیان بخرێتە سەر خزمەتی دائیمیەکەیان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز دلێر محمود کەرەمکە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت ماددەی 18 کە بووە بە ماددەی 19، پێمان چاکە ئەو عەقدانە تەنها لە پسپۆڕیا، یاخود لەو پیشانە کە مووچەیان کەمە بە پێی سیستەمی مووچە لە لایەن حکومەت ئەگەر تەعین بوون، لەوکاتە وەکو شوفێر یان جۆرە شتێکی تر، ئەوانەی کە فەنین بۆ ئەوانە بێت، یاخود بە پێی پێویستی فیعلی فەرمانگەکەی خۆیان بێت کە داوای دەکەن و چیان نەقسە، لە هەمان کاتدا ڕەزامەندیشی لە دەسەلاتی وەزارەتی دارایی و ئابووریدا بێت خۆی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز لانە خان فەرموو.

بەڕێز لانە احمد محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری لە ڕەئی لیژنەی دارایی و ئابووری دەکەم، لێرە خاڵێکی گرنگ هەیە دەمەوێ ئیشارەتی پێ بدەم، ئەویش هەندەك لە فەرمانبەران هەیە، کە وەختی خۆی دامەزراون، بە عینوانی تەعینی کاتی، هەندەکیش بە عینوانی تەعینی گرێبەستی، دوایی بووینە تەعینی دائیمی، پاش ماوەیەك، هەیە پاش دوو ساڵ، هەیە پاش سێ ساڵ، ئەوانەی بە عینوانی تەعینی کاتی کراون، ئەو سێ ساڵەو ئەو دوو ساڵە، بۆ نموونە، ئیزافەی سەر خزمەتیان کراوە، بەس ئەوانەی کە لە نەفسی جێگای خۆیان، لە نەفسی شوێنی خۆیان کاریان کردووە، بە ناونیشانی تەعینی گرێبەست بووینە، دوایی بووینە تەعینی دائیمی، ئەوی هەیە دوو ساڵە،

ئەوەی هەیە سێ ساڵە، ئەوەی هەیە چوار ساڵە، ئیزافەی خزمەتیان نەکردووە بۆیان، داوا دەکەم لە حکومەت، یەعنی ئەو دووسێ ساڵەی بۆیان ئیزافەی سەر خزمەتەکەی بکات، بەڕاستی ئەو ناعەدالەتە بەرامبەر ئەو مەجموعەی کە بەو نانیشانەی تەعین کراون، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز عمر نورەدینی کەرەمکە.

بەڕێز عمر حمدامین خدر نورەدینی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من کرا، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز سەمیرە عبدالله کەرەمکە.

بەڕێز سمیرە عبدالله اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەستخۆشی لە هەردوو لیژنەی دارایی و یاسایی دەکەم، پشتیگریانیش لێ دەکەم، لە هەمان کاتدا پشتیگری ڕەئی لانە خان و نیشتیمان خان دەکەم، بەڵام مولاحەزەیەکی ترم هەیە کە ئیزافەی بکەمە سەری، ئەویش تەحدیدی عمرە، بۆ نموونە، زۆریان عمریان لە هەورازی 65 ساڵە، کە تەقاعد دەبن، بەڵام بەعەقد دەیان هێننەوە، قەینا ئەگەر ئیختیساساتی نادر بێت و زۆر پێویست بێت ئیعتیادیە، بەڵام زۆربەی زۆری ئەوانە ئەگەر بە عەقد دەیانگەڕێننەوە، ئەدی ئەو هەموو گەنجەمان هەیە بۆ تەعین ناکرێت؟، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕەنگە شتی وا نەبێت، ئەگەر موستەمسەکت هەیە، یەکێك ناوێك بڵێی، من باوەڕناکەم، نازانم ئەگەر هەبێ پێمان بڵێ.

بەڕێز سمیرە عبدالله اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵێ، من کە سەردەمێك بەڕێوەبەری مەعهەد مەرکەزی بووم، زۆربەی مامۆستایەکان کە دەکەتنە حاڵەتی تەعاقد، یەك ساڵ یان دووساڵ ئیعادەیان دەکردنەوە بە موافەقەی هەموو وەزارەتەکە و وەزارەتی دارایی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە فەرقە لەگەڵ ئەوەی کە عەقدی لەگەڵ بکەی، کە خۆی بەردەوامە، ئیش دەکاتن، تەمدیدی دەکەی بۆی لەبەر ئەوەی ئیحتیاجت بە ئیختیساسەکە هەیە، فەرقە لەگەڵ ئەوەی بڕۆی یەکێك دەرچووبێت، دانیشتیبێت تەعینی بکەی، زۆر سوپاس، بەڕێز سەردار کەرەمکە.

بەڕێز سەردار رشید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە من پشتگیری ئەو بۆچوونەی سەمیرە خان دەکەم، سەبارەت بە تەمەن، چونکە لە هەندێ شوێن کە دائیرەی ئینتاجیە، پێویستیان بە خیبرەی ئەو کەسە هەیە، بۆ نموونە، لە کارگەی فەرشی سلێمانی، خەڵك هەیە تەمەنی لە سەرووی 65 ساڵەشە هێندراوەتەوە، لەبەر ئەوەی خیبرەیەکی زۆری لەو بوارە هەیە، ناچارن بەڕاستی وەری بگرن، دیارە گرێبەستێکی زۆرمان هەیە لە کوردستان، من پێموایە 25 هەزار گرێبەستمان هەیە هەتاوەکو ئێستا، هەقە بەڕاستی ئەولەویەتیان پێ بدرێت، لەمەسەلەی ئەو تەعین بوونە، لەبەر ئەوەی ئەزموونێکی باشیان کەڵەکە کردووە، لەو شوێنانەی کەتیایدا کاردەکەن، هەقە بەڕاستی ئەو بەڕێوەبەرایەتیانەش کە بۆخۆیان، بابلێین ئینتاجیان هەیە، لەپارەی ئەو ئینتاجە لەوانەیە ئەو گرێبەستانە بکەن، سەلاحیەتەکە نەگەڕێتەوە بۆ وەزارەتی دارایی، ئەو بەڕێوەبەرایەتیانە، یاخود ئەو بەڕێوەبەرانە، بۆیان هەبێت بەپێی خیبرەو موئەهەلات گرێبەست بۆ ئەو نەوعە خەڵکانە بکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز صباح بیت الله کەرەمکە.

بەڕێز صباح بیت الله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی ماددەی 19، ئەز پێشنیار دکەم لا مەرکەزیەکێ، یان هندەك سەلاحیەتا دی بدەنە وەزارەتێ دی بۆ دامەزراندنێ، نەك هەمی دامەزراندن ل وەزارەتا دارایی بێتە حەصر کرن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز سیوەیل خان فەرموو.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەلەن بەنیسبەتی ئەو ماددەیە زۆر دیار نیە، لایجوز التعاقد للعمل في دوائر الاقلیم الا بموافقة وزارة المالیة والاقتصاد، ئایا لێرە ڕاستە بەڕێز وەزیری دارایی ڕوونی کردەوە، بەڵام لە ماددەکە نەهاتووە، بۆ وەزیفەیە یا بۆ ئیستیسمارە، ئەوە یەك، دوو، وەکو کاك صباح گوتی، یەعنی ئەگەر وەزیر دەسەڵاتی ئەوەی نەبێت دوو نەفەر بە عەقد یان سێ کەسی بەعەقد، کەشوفێرە یان فەرمانبەرە یان ئەندازیارە، کا ئەگەر دەسەڵاتی نەبێت دایبمەزرێنێت بە عەقد، ئەدی بە چ وەزیرە، باواز بێنێت باشترە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك ڕێباز فتاح فەرموو.

بەڕێز ڕێباز فتاح محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ڕاستیدا پێمواید دانانی ئەو ماددەیە، سەبارەت بە عەقد، لە ئەساسەوە قسە کردنە لەسەر ئەو کەسانەی کە پسپۆڕی دەگمەنن، یەعنی ئەم ماددەیە بۆ ئەوە کەسانەیە، نەوەك ئەوەی کە بەڕێز وەزیری دارایی باسی کرد، کە شوفێرێکە، بەڵام ئێستا ئەو ئیستیفادەی لێ کراوە، ئەوەی کە ئێستاکە خەریکە بەسەر خۆمان تێدەپەڕێت، کە لە ساڵی پار وا بڕیار بوو کە عەقد نەمێنێت، ئەمساڵ هەندێ لە ئەندام پەرلەمانەکان داوای ئەوە دەکەن، هەندێك لەوانەی کە عەقدن دابمەزرێن، یەعنی وەکو ئەوەیە کە فێڵ لە یاسا بکرێت، لە کاتێك وا بڕیار بوو کە عەقد نەبێت، بەڵام هەندێ کەس کە بەعەقد کراوە، داوا دەکرێت کە بە ئەفزەڵیەت و ئەوانە، یەعنی ئەگەر بڕیار وایە، ئەگەر دام و دەزگاکان پێویستیان بە خەڵکێکی لەو بوارەیە، ئەبێ بەدامەزراندن چاك بکرێت، نەوەك ئەوەی کەوا بەعەقد چارەسەر بکرێت، ئەو عەقدانە تەنها بۆ ئەو کەسانەیە کە پسپۆڕن، من لەگەڵ ئەو پێشنیارەم کە تەحدید بکرێت، بۆ ئەو پسپۆڕیانەی کە دەگمەنن و زەرورن، یەعنی ئەوە تەنها مەجالێکی زۆر کەم دەگرێتەوە، پێشنیارێکی تریش ئەوەیەکە کەئەو سەلاحیاتە تەنها نەدرێتە وەزارەتی دارایی، وەکو لە وەزارەتەکان بمێنێتەوە، بۆ ئەوەی کە وەزارەتەکان بۆخۆیان دەزانن کە ئەوان کێیان پێویستە، کێ ئەتوانن بە عەقد دابمەزرێنن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، شوفێریش ئیختیساسە، یەعنی بەجدی، بەڕێز د.احمد کەرەمکە.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری لە پێشنیارەکەی لیژنەی دارایی دەکەم، کە تەنها لە ئیختیساساتی نادرە بێت، بەڵام لێرە پرسیارێك هەیە بەڕاستی، ناکرێت گرێبەست بۆ کارکردن لە فەرمانگەکانی هەرێمدا بکرێت، ئایا لێرەدا تەنها فەرمانگەکانی دەسەڵاتی تەنفیزی مەبەستە، یان دەسەڵاتی پەرلەمان و سوڵتەی قەزائیش مەبەستە لێرە؟، یەعنی ئایا ئەوانیش ناتوانن ئەو گرێبەستە بکەن؟، چونکە دەوائیری ئیقلیم هەموویان دەگرێتەوە، پێمواید لێرە جیاکردنەوەیەك هەبێت، دەسەڵاتی دادوەری ئەو دەسەڵاتەی نیە خەڵك بە عەقد دابمەزرێنێت، ئەمە یەك، دووەم،منیش پشتگیری لەو پێشنیارە دەکەم، ئەوانەی کە ئێستا بە فیعلی بەعەقد دامەزراون بە گرێبەست، ئەولەویەت بۆ دامەزراندن بۆ ئەوان بێت، چونکە ئەوان لەسااڵنی ڕابردوودا دامەزراون، بەفیعلی کاردەکەن لەدەوائیرەکان هەن، بۆیە لە دامەزراندن هەقی خۆیەتی مافی ئەوەیان هەبێ کە بۆ دامەزراندن ئەولەویەتیان پێ بدرێ، سەبارەت بە تەمەنیش.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.احمد، ئێمە باسی عەقدەکە دەکەین، عەقدەکە ئایا ئیختیساس بێت، یان وەزیر وەکو هەندێ بەڕێز ئیشارەتیان پێی کرد، سەلاحیەتی هەبێت، ئینجا چۆنە؟، کێیە؟، ئەوە ئێمە لێرە باسی ئەوە ناکەین، یەعنی

ماددەیەکە(لایجوز التعاقد للعمل في دوائر الاقلیم الا بموافقة وزارة المالیة والاقتصاد)، ئێمە ئێستا لەسەر ئەو مەوزوعە قسە دەکەین، فەرموو بەردەوامبە.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکەی منیش هەر لەسەر ئەوەیە، باسم لە مەسەلەی عەقد و گرێبەستە، بە گرێبەست کار کردن لە فەرمانگەکانی هەرێمدا، ئەڵێ ناکرێ، ئیلا بە موافەقەی وەزارەتی دارایی و ئابووری نەبێت لە نەسی ماددەکە، لە پێشنیاری لیژنەی دارایی ئەڵێت بە موافەقەی مەجلسی وزەرا، ئایا ئەگەر پەرلەمان بیکات، ئەنجومەنی دادوەری بیکات، ئەو کاتە بە ڕەزامەندی وەزارەتی دارایی ئەبێت بە پێی ماددەکە، یان ئەویش بە ڕازامەندی ئەنجومەنی وەزیران دەبێت، سەبارەت بەتەمەن، تەمەن گرنگە لە مەسەلەی گرێبەست، چونکە زۆر لە فەرمانبەران وەختێك کە ماوەی فەرمانبەرێتی تەواو دەکەن، یەعنی مافی خانەنشینیان بێت بەپێی تەمەن، جارێکی تر لە فەرمانگەکان بە عەقد دادەمەزرێنەوە، لەبەر ئەوە ڕەنگە ئەمە لە هەندێك حاڵەت ڕێگر بێت لەوەی کە خەڵکی تازە بتوانێت دابمەزرێت، هەمان فەرمانبەر لە شوێنی خۆی بە گرێبەست دائەمەزرێتەوە، بۆیە تەحدید کردنی تەمەن بە ڕەئی من لێرە زۆر گرنگە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز یشار نجم الدین کەرەمکە.

بەڕێز یشار نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیار دەکەم ئەو عەقدانەی کە لە کەمترین مووچەش کەمترن، ئەوە لە سەلاحیەتی وەزیر بێت، 200 هەزارە، 250 هەزارە پێویست بە موافەقەتی دارایی نەکات، بەڵام ئەو عەقدانەی کە لە مووچە زیاترن، ئەوان پێویست بە موافەقەتی وەزارەتی دارایی و یان ئەنجومەنی وەزیران بکات، هیوادارم ئەو پێشنیارە بخرێتە دەنگدانەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر رەئیت.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕەنگ هەیە ئەگەر بڵێین، بچێتە ئەنجومەنی وەزیران، ئەوە ئەرکێك لەسەر وەزارەتی مالیە کەم ئەبێتەوە، بەڵام ئەوە عەمەلی نیە، ئێمە ئەم مەوزوعەمان لە ئەنجومەنی وەزیرانیش تاوتوێ کرد، ئێمە میلاك لە وەزارەتی داراییە، ئێمە ئەزانین چەند کەس لەوێ هەیە، چەند کەس ئیشی کردووە، دوایی ئەوە باسەکەی هاتووە ئەو وەزیفە دەگمەنانە کە پێویست دەکات دابمەزرێن، ئەوانە کە پێویستە زۆر، خۆی ئەوانە لە وەزارەتی خوێندنی بالاْ، وەزیری خوێندنی بالاْ خۆی دەسەلاْتی وەرگرتووە، بەبێ ئەوەی بگەڕێتەوە

وەزارەتی دارایی ئەوانە تەعین دەکات، مەسەلەن وەزارەتی شارەوانی خۆی دەسەلاتی وەرگرتووە، بۆ پاککەرەوەو ئەمانە، بەلاّم ئێمە لێرە تەنها مەسەلەکە تەخسیسە، مەسەلە میلاکە، وتوومانە بۆ وەزارەتی دارایی، ئەو هەندێك میلاکات هەیە دەگمەنن دەست ناکەون، ئەوە شەرت نیە شەهاداتی عولیا بێت، هەروەکو باسم کرد، ئێستا حالیەن ئێمە سەیارەمان هەیە، لەیەکێك لە دائیرەکانی سلێمانی وەستاوە سائیقی نیە، چونکە بەو شێویە ئیش ناکەن ئەوانە، دێت فەترەیەك ئیش دەکات، دوای ئەوە، ئەوە بەپێی عەقدە، عەقدی لەگەڵدا دەکرێت کە تەعین دەبێت، مەشمول نیە بەوەی کەتەقاعد و زەمانی لێ دەبڕێت، ئیلتیزاماتی لەسەر حکومەت کەمە، عەقدەکەی ئیمزا کردووە کە چۆن ئیش دەکات، وە بۆ ماوەی چەنێك ئیش دەکات؟، یەعنی ئەوانە هەر هەمووی موسەبەتن لەو عەقدەیە، دوای ئەوە کەباسی ئەوە دەکرێت، کە ئەم مەوزوعە حەسر کردنی لەوەزارەتی دارایی، بەڕاستی حەسر کردنی ئەم مەوزوعە لە وەزارەتی دارایی، تەنها ئەوەیە جارێکی تر ئەگەڕێمەوە سەری، مەسەلەی میلاك و تەخسیس و پێویستی، ئەو وەزارەتانەیە کە لە لای ئێمە مەعلومە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، لیژنەی دارایی ڕەئیتان.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لەگەڵ ڕەئی جەنابی وەزیرین ڕاستە پێویستیان بەو تەعیناتە هەیە، بەلاّم تەنها ئێمە مولاحەزەی ئەوە بکەین، ئەوانەی بەتەمەنن، یان موتەقاعدن، ئەو دەرفەتە لە گەنجان نەستێنن، بۆ ئەوەی هەلی کار بۆ هەندێك کەس بدۆزینەوە، هەندیك بە دامەزراندن هەندێك بە عەقد، تەنها مەبەست لەو تەرحەی ئێمە ئەوەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی باس لەوە دەکرێت کە ئەوانەی تەقاعود دەبن جارێکی تر تەعنینیان دەکەینەوە، بە پێی قانونی تەقاعدی 27 وەزیری موختەس بۆی هەیە، بۆ هەر موەزەفێك کە پێویستی پێی بێت، داوا دەکات دوو ساڵ تەمدیدی بۆ دەکرێت، بە موافەقەتی ئەنجومەنی وەزیران، مەگەر ئەوانە بێت، ئێمە بەنیسبەتی خۆمانەوە، بە پێی تەدقیقی وەزارەتی داراییەوە، زۆر تەدقیقمان تیا کردووە، لە هەر کوێیەکیش ببینین یەکێك دوو مووچە وەردەگرێت لە حکومەت، یەکسەر ئیجرائات دەکەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسای ڕەئیتان.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە ڕەئی خۆمان دا، پشتگیری لە ماددەکە دەکەین، وەکو خۆی بمێنێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا دوو ڕەئی هەیە، ڕەئی لیژنەی دارایی هەیە، کە ئێستا ئەیخوێننەوە، تەعدیلێکە لەسەر ماددەکە، ڕەئی لیژنەی یاسایش ئەوەیە وەکوخۆی بمێنێتەوە، ئەم دوو ڕەئیە ئەدەینە دەنگدانەوە، یەکەم، لیژنەی دارایی ئاخیر سیاغەتان بخوێننەوە، بۆ ئەوەی بیدەینە دەنگدانەوە.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕەئی لیژنەی دارایی بگۆڕێت بەم شێوەیەی خوارەوە:

لایجوز التعاقد للعمل في دوائر الاقلیم الا في الاختصاصات النادرة بموافقة رئاسة مجلس الوزراء.

تەنها لە پسپۆریە دەگمەنەکان وەبە ڕەزامەندی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەگەر سەحبی بکەن، ئەبێ ئەکسەرەیەتی لیژنەکە ئەوە بکات، ئەیخەینە دەنگدانەوە، ڕەئی لیژنەی دارایی کە بەو شکلە هاتووە، ئەیخەینە دەنگدانەوە، کە خوێندیانەوە گوێتان لێی بوو، کێ لەگەڵدایە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، 11کەس لەگەڵدایە، کێ لەگەڵدانیە تکایە دەستی بەزر بکاتەوە؟، بە زۆرینەی دەنگ ڕەفز کرایەوە، ئێستا نەسەکە بخوێننەوە، لیژنەی یاسایی بیدەینە دەنگدانەوە.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

الماده التاسعه عشره:

لایجوز التعاقد للعمل في دوائر الاقلیم الا بموافقة وزیر المالیة والاقتصاد.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵدایە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، 44 بەڕێز لەگەڵدایە، کێ لەگەڵدانیە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، 4 کەس لەگەڵدانیە، بە زۆرینەی دەنگ پەسەند کرا، بۆ ماددەی 19 لە ئەسڵی پڕۆژەکە، فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی 19 لە ئەسلی پڕۆژەکە کە دەبێتە ماددەی 20.

ماددەی 20:

وەزارەت و فەرمانگەکانی هەرێم تێکڕای حیسابی مانگانەیان بودجەکانی پێداچوونەوە لە وادەیەك کە ماوەکەی لە دە ڕۆژ لە دوایی کۆتایی هاتنی هەر مانگێك تێپەڕ نەکات پێشکەش بە وەزارەتی دارایی و ئابووری بەڕێوەبەرایەتی ژمێریاری بکەن.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة العشرون:

تقدم الوزارات ودوائر الاقليم كافة حساباتها الشهرية (موازين المراجعة) في موعد لا تتجاوز مدته (10) ايام من نهاية كل شهر الى وزارة المالية والاقتصاد/ مديرية المحاسبة.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی ڕەئیتان.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنەی دارایی لەگەڵ دەقی ماددەکەیە وەکو خۆی بمێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی ڕەئیتان.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنەی یاسای لەگەڵ دەقی ماددەکەیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ڕەئیت.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئیمەش لەگەڵ دەقی ماددەکەین، وەکو خۆی بمێنێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، کێ ئەیەوێت لەسەر ئەو ماددەیە قسە بکات، کەس نییە، باشە، یەك کەسێك هەیە، کاك نەریمان فەرموو.

بەڕێز نەریمان عبدالله قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە ماددەکمان داناوەو ئیلزامیشمان کردووە، کە مودەیەکی تێدایە و مودەکەی تەجاوز نەکات، ئەگەر تەجاوزی کرد پێویستە سزایەکی بۆ دابنێن بەڕاستی، بۆیە من پێشنیار دەکەم بە برگەیەك سزایەکی بۆ دابنێن، ئەگەر جێبەجێی نەکرد، لەبەر ئەوەی ئێمە کێشەی جێبەجێی نەکردنی یاسامان هەیە لەم ولاتە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، جەنابی وەزیر؟

بەڕێز شێخ بایز تالەبانی / وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە لە ماددەی 20 ئەوەیە: یحال رئیس الدائرة لوحدة الانفاق الذي یتخلف عن تقدیم الحسابات الختامیة لسنة 2010 لدائرته، بعد نفاذ هذا القانون، الی التحقیق وفق الاجراءات القانونیة و التعلیمات النافذة، کە ئەمەش ئەوەش ئەگرێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئاخیر صیاغە بخوێننەوە تا بدرێتە دەنگدان.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة العشرون: تقدم الوزارات و دوائر الاقلیم کافة حساباتها الشهریة، موزاین المراجعة في موعد لا یتجاوز مدته عشرة ایام، من نهایة کل شهر، الی وزارة المالیة و الاقتصاد/ مدیریة المحاسبة.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵدایە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ 58 بەڕێز لەگەڵدایە، کێ لەگەڵدا نیە؟، بە کۆی دەنگ پەسند کرا، ئێستا بۆ ماددەی 20 لە ئەصڵی پرۆژەکە کەدەبێتە ماددەی 21.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی 20 لە ئەصڵی پرۆژەکە کە دەبێتە ماددەی 21.

سەرۆکی فەرمانگەی یەکەی خەرجکردن کە لە پێشکەش کردنی حیسابی کۆتایی ساڵی 2010ی فەرمانگەکەی دوا دەکەوێت، لەگەڵ کار پێکردنی ئەم یاسایەدا، بە پێی ڕێکاری یاسایی و ڕێنمایی کارپێکراوەکان، لێکۆڵینەوەی لەگەڵ دەکرێت.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الحادیة و العشرون:

يحال رئيس الدائرة لوحدة الانفاق الذي يتخلف عن تقديم الحسابات الختامية لسنة 2010 لدائرته، بعد نفاذ هذا القانون، الى التحقيق وفق الاجراءات القانونية و التعليمات النافذة.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی دارایی؟

بەڕێز د.ئاراس حسين محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لێژنەی دارایی وەکو دەقی ماددەکەیە وەکو خۆی هاتووە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی یاسایی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش تەئیدی دەقی ماددەکە دەکەین وەکو خۆی هاتووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش لەگەڵ دەقی ماددەکەین کە وەکو خۆی بمینێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کێ دەیەوێ لەسەر ئەو ماددەیە قسە بکات؟، کەس نیە؟ نەصی ماددەکە بخوێننەوە لێژنەی یاسایی با بیدەینە دەنگدان.

بەڕێز عمر عبد الرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الحادية و العشرون:

يحال رئيس الدائرة لوحدة الانفاق الذي يتخلف عن تقديم الحسابات الختامية لسنة 2010 لدائرته، بعد نفاذ هذا القانون، الى التحقيق وفق الاجراءات القانونية و التعليمات النافذة.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵدایە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، سوپاس، کێ لەگەڵدا نیە؟، بە کۆی دەنگ پەسند کرا، بۆ ماددەی 21 کە لە ئەصڵی پرۆژەکە دەبیتە 22.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی 22:

دەبێ ئەنجومەنی وەزیران، دەرخستەی حیسابی ئەو قەرزانەی کە پێشکەش بە حکومەتی هەرێم کراون، لەگڵ ڕوونکردنەوەی شێوەی خەرجکردنیان بۆ ئەو پرۆژانەی بۆیان تەرخان کراوە، پێشکەش بە پەرلەمان بکات، بۆ پەسند کردنی.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة 22:

على مجلس الوزراء، تقديم كشف بحسابات القروض المقدمة لحكومة الاقليم، مع بيان اوجه صرفها للمشاريع المخصصة لها للبرلمان، للمصادقة عليها.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی دارایی ڕەئیتان؟

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لێژنەی دارایی لەگەڵ دەقی ماددەکەیە وەکو خۆی هاتووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی یاسایی؟

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لێژنەی یاسایی لەگەڵ دەقی ماددەکەیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر؟

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش لەگەڵ دەقی ماددەکەینە وەکو خۆی بمینێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، کێ مولاحەزەی هەیە و ئەیەوێ قسە بکات؟، نەریمان، شوان کەریم، ڕێباز،جمال تاهیر، یەشار، د.احمد وەرتێ، کەسی تر هەیە؟، نیە، فەرموون.

بەڕێز نەریمان عبدالله قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ نەصی ماددەکەم، بەڵام چەند ئیزافەیەکم هەیە، دەڵێ: علی مجلس الوزراء تقدیم کشف بحسابات القروض، ئێمە بەس قەرزمان نیە، کە ئەدرێ بە حکومەتی هەرێم، مینەحەشمان هەیە و موساعەداتیشمان هەیە، بۆیە من پێشنیار دەکەم، بوترێ: علی مجلس الوزراء تقدیم کشف بحسابات القروض و المنح و المساعدات المقدمة لحکومة الاقلیم، مع بیان اوجه صرفها للبرلمان للمصادقة علیها، بۆیە من داوا دەکەم، مینەح و موساعەداتیش ئیزافە بکرێ، لەبەر ئەوەی ئەوانەش ئەدرێ بە حکومەتی هەرێمی کوردستان، بۆ ئەوەی ئەو پەرلەمانە بزانێ چۆن سەرف دەکرێ و چۆنیش بەکار دێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك شوان فەرموو.

بەڕێز شوان کریم کابان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من یەك پرسیارم هەیە، بەراستی هەم لە لێژنەی دارایی و یاسایی و هەم لە بەڕێز وەزیر، ئەو کەشفەی کە تەقدیم دەکرێ بۆ پەرلەمان، مع بیان اوجه صرفها، دوای سەرف، ئەگەر سەرف کرابێ ئەو قەرزە، چی ئیستیفادەیەکی هەیە بێتە ناو پەرلەمان، للمصادقه علیها؟، یەعنی کە تۆ پارەکە سەرف کرابێ، ئێمە موسادەقە لەسەر چی بکەین، یەعنی من ئەوەم بۆ تەوزیح بکەن، ئەگەر سەرف نەکرابێ و بێتە پەرلەمان، ئەوە واریدە و من لەگەڵ دەقی ماددەکەم، بەس بەڕاستی ئەگەر ئەو قەرزە سەرفیش کرابێ بۆ ئەو ئیشەی بۆی وەرگیراوە قەرزەکە بێتە پەرلەمان، لەسەر چی ئێمە موصادەقەی لەسەر بکەین؟، لەسەر شتێك کە سەرف کراوە وتەواو بووە؟، من پرسیارەکەم ئەوەیە و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز رێباز فەرموو.

بەڕێز رێباز فتاح محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری قسەکەی کاك نەریمان دەکەم، لەوەی کە مینەح و موساعەداتیش ئیزافە بکرێ، بەڵام لەگەڵ ئەوەش، ئەگەر ئەم قروزەی کە ئەدرێت، ئەگەر پێشتر بڕیار درابێ لێرە وەکو کاك شوان باسی کرد، ئەگەر پێشتر بڕیاردرابێ لە مەشاریعەکە، پێم وا بێ هیچ، تەنها وەکو ئاگادار کردنەوە، ئەگەر نا پەرلەمان تەئسیرێکی نابێ، بەڵام باشتر وایە پێش ئەوەی کە مەشاریعەکە بڕیاری لێ بدرێ و بێتە پەرلەمان، وەکو مەشروعەکانی تریش پەرلەمان قەراری لێ بدات، قسەیەکی تریش کە ئەوەیە، سااڵی پاریش ئەو ماددەیە هەر نووسرابوو لەناو بودجەدا، ئێمە هیچ شتێکمان نەبینی بێتە پەرلەمان، ئایا تا ئێستا هیچ وەرگیراوە یان وەرنەگیراوە، ئەبوایە جوابی ئەو پرسیارە بدراباوە و، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك جمال فەرموو.

بەڕێز جمال طاهر ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانم کران، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك یشار فەرموو.

بەڕێز یشار نجم الدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەرلەوەی حکومەت هەر قەرزێك وەربگرێ، دەبێ ئاگاداری پەرلەمان بکاتەوە، ئەو قەرزە لە کوێ وەردەگرێ و بۆ کوێ وەردەگرێت و چەند وەردەگرێت، فائیزی ئەو قەرزە چەندە و چۆن دەیداتەوە؟ بەر لەوەی قەرزەکە وەربگرێ، رەزامەندی پەرلەمان لەسەر ئەو مەسەلانە وەربگرێ، ئینجا دواتر کشوفات و حیساباتەکەی بداتە پەرلەمان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز د.احمد فەرموو.

بەڕێز د.احمد ابرهیم وەرتێ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش لەگەڵ ئەو ئیقتیراحە دام کە کاك نەریمان کردی، کە مینەح و موساعەداتیش لەگەڵ قەرزەکە زیاد بکرێ بۆ ماددەکە، خاڵێکی دیکە لێرە، کات دیاری نەکراوە بۆ ئەوەی کە ئەنجومەنی وەزیران، لە چ وەختێکدا تەقدیمی کەشفی حیساباتی خۆی دەکات بۆ پەرلەمان؟، ئایا لە کۆتایی سەنەی مالیە؟ یان با کات دیاری بکرێ، چونکە بەبێ دیاریکردنی کات، رەنگە لێرە نەقسێك لە ماددەکە هەبێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، تەواو بوو موداخەلەکان، جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە پێشەوە ئەمەوێ ئەوە باس بکەم، ئێمە هیچ قەرزێکمان وەرنەگرتووە نە سالّی پارو نە ئەمسالّیش، دووەم، باس لە مینەح و تەبەروعات کرا، ئەویش داخل بکرێت، لە ماددەی پێنجدا، مینەح و تەبەروعات لە ئیرادات باس کراوە و وەزیری دارایی تەخویل کراوە کەوا بۆ ئەم مەبەستەی کە وەرئەگیرێت بۆ ئەم مەبەستە سەرفی بکات و موصادەقەی لەسەر بکات، لەوێ مەسەلەی مینەح و تەبروعات ئیتر هاتووە، لێرەشدا ئەوە مەجلیسی وزرا بەو شێوەیە، قەرزەکان ئەگەر بێت، ئەوە بە لیستێك تەقدیمی ئەکات و

وەجهی سەرفەکەشی تەقدیم ئەکات، بۆ ئەوەی موصادەقەی لەسەر بکات، بۆیە نەصی ماددەکە بەو شێوەیە هاتووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەس قەرز پێش ئەوەی وەربگیردرێ، لە ناو قانون شتێکی وا هەبێ، پێش وەریبگرێت، پەرلەمان بیزانێت، چونکە ئەوە مەسەلەیەکی زۆر حەساسە، پەرلەمان بیزانێت، پاشان، من ئەزانم ناتانددەنێ، ئینجا صیاغەیەکی وا حازر بکرێت ئەگەر حکومەت ویستی قەرز وەربگرێ، ئەو مەجالەی هەبوو، با پەرلەمانی کوردستان ئاگادار بێ.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قەرز وەرگرتن، ئێمە وەکو حکومەتی هەرێم، بۆمان نیە قەرز وەربگرین، ئیلا لە رێگای حکومەتی عیراقی فدراڵەوە نەبێت، هەر وەختێکیش وەربگیرێت، ئەوە بۆ ماددەکەی تیدا ئەکرێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر تەبیعیە، قەینا من لەگەڵ جەنابتم، بەڵام پەرلەمان بزانێ، حکومەتی هەرێم ئەوەندە قەرز وەرئەگرێ، بۆ ئەوەی تووشی ئیشکالیات نەبێ چاکە، زۆر تەبیعیە، کاك نەریمان فەرموو.

بەڕێز نەریمان عبدالله قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێز جەنابی وەزیری دارایی ئاماژەی بەوەی کرد، کە لە ماددەی 5 دا چارەسەری ئەوە کراوە، بەڵام لە ماددەی 5 دا چارەسەر نەکراوە، بۆ؟، ئەڵێ: تقید مبالغ التبرعات، بەس تبروعاتە و ئەوە، تمنح للوزارات و الدوائر غیر المرتبطة، بۆیە ئێمە قسەمان لەسەر حکومەتە، ئەوانەی کە پێشکەش ئەکرێ بەحکومەت، قەرز و مینەح و موساعەداتە، بۆیە ئەمە جیاوازە لەوەی کە بەڕێز جەنابی وەزیر باسی کرد، بۆیە من پێشنیار دەکەم ئەوە بخرێتە دەنگدانەوە.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی وەرگرتنی قەرز، لە حەقیقەتدا، ئەگەر هات و بابەتێکی ستراتیجی بێ، حکومەت داوای ئەو قەرزە بکات و، عیبئێکی ستراتیجی بخاتە سەر دەوڵەت، ئەو کاتە ئەتوانێت پێشتر داوای رەزامەندی لە پەرلەمان بکات، بەڵام ئەگەر لە قەرزی خۆی، کە ناشیەت، لە حکومەتی ئیتیحادیەوە، بەراستی ئەوە چۆن ئاگادارمان بکاتەوە؟ ئەو ئاگادار کردنەوە و موصادەقەی ئێمە، ئەبێتە هۆی تەئخیر بوونی ئیجرائاتی وەرگرتن و جێبەجێکردنی قەرزەکە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

واللە بـە عەکسـەوە، مـن ئـەبینم، قـەرز، قـەرزە، زەرائـیبی لەسـەرە، رسـوم دێتـە سـەری، بـۆ ئـەوەی خـۆت نەبەستیتەوە، پەرلـەمان مەسـئولیەتی لەسـەرە، قـەرار بـداتن، یـان وەریبگـرێ، یـان وەرینـەگرێ، بۆیـە زۆر تەبیعیە کە صیاغەیەکی وا بکرێت، ئـەوە رەئـی منـە وەکو یـەك لـە ئەنـدام پەرلـەمان، بـەڵام ئەمینیتـەوە پەرلەمان قەراری لەسەر بدات، نیزامیە؟، فەرموو.

بەڕێز رێباز فتاح محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەر ئەوەی کە قەرز وەرگیراوە، یان وەرنەگیراوە، قسەکە لەسەر ئەوەنا کە حکومـەتی ئیتیحادیـە یـان نـا؟ بەڵام من ئاگادارم لەسەر ئەوەی کە ئێستا تەواریەکان، تەواری، موستەشفا کە ئیشی لەسـەر دەکـرێ، ئـەوەی من زانیبێتم، لەسەر قەرزی بانکی نێودەوڵەتیە، ئەوە نموونەیەك کە من ئاگادارم کە وەرگیراوە.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە هیچ قەرزێکمان وەرنەگرتووە و، تەئکید دەکەمەوە و، مەوزوعێکی ئەوەی کە کاك نەریمان باسی کرد، ئەڵێ: ئەمە باسی وەزارات و دەوائیر دەکات، وەزارات یەعنی حکومـەت بـەقوربان، ئەوەئـەڵێ لـە حکومەتـدا جیایە، وەزارات یەعنی حکومەت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە ئەڵێ، قەرزمان وەرنەگرتووە، و نیشە و، ئینجا ئەگەر موستەمسەکت هەیە، بێنە، پێمان خۆشە.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر هاتوون و بە قەرز خەستەخانەیەك ئەکرێ، ئێمە لێرە قەسدمان مەبالیغی نەقدیە کە بـۆ حکومـەت بـێ، ئێمە هیچ مەبلەغێکی نەقدیمان وەرنەگرتووە، کە بێت بۆ حکومەت و رەئیسی وزرا لیسـتی پـێ بکـات، ئەوە بۆ مەشاریعە، مەشاریعی پێ ئەکەن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەست خۆش، لێژنەی یاسایی، ئاخیر صیاغەتان.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

صیاغەی ماددەکە بەم شێوەیە بوو:

على مجلس الوزراء استحصال موافقة البرلمان، قبل اقتراض اية مبالغ، مع بيان المشاريع التي تخصص لها.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئەو پێشنیارە ئەدەینە دەنگدان، کێ لەگەڵدایە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نیە؟، یەك کەس لەگەڵدا نیە، بە زۆرینەی دەنگ پەسند کرا، ئێستا بۆ ماددەی دواتر تکایە.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی 22 کە دەبێتە ماددەی 23:

هەموو وەزارەتەکان و ئەو فەرمانگانەی کە بە وەزارەتەوە نەلکاون، پابەند دەبن بە دابەش کردنی خەرجی وەگەڕخستن و وەبەرهێنان، بەسەر پارێزگاکانی هەرێم، بە ڕچاو کردنی رێژەی دانیشتوانی هەر پارێزگایەك و ئەو ناوچانەی زیانی زیاتریان بەرکەوتووە، دوای دەرکردنی خەرجی ناو وەزارەت.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

الماده 23 :

تتولى جميع الوزارات و الدوائر غير المرتبطة بوزارة، بتوزيع النفقات التشغيلية و الاستثمارية، على محافظات الاقليم، بمراعاة الكثافة السكانية لكل محافظة و المناطق الاكثر تضررا، بعد استبعاد مصاريف مركز الوزارة.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی دارایی رەئیتان؟

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لێژنەی دارایی پەسندی ماددەکە ئەکات وەکو خۆی کە هاتووە وبمینێتەوە و، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی یاسایی رەئیتان.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش لەگەڵ دەقی ماددەکەین کە وەکو خۆی بمینێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر؟

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش لەگەڵ دەقی ماددەکەین کە وەکو خۆی بمینێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئەندامانی پەرلەمان، لەسەر ماددەی 23 کە لە ئەصڵی پرۆژەکە مادده‌ی 22، دوو کەس قسەی هەیە، کاك شێرزاد و کاك فازڵ، فەرموون.

بەڕێز شێرزاد عبد الحافظ شريف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئەوە دووبارە دەکەمەوە کە هین، ئەوە دانیشتووان، بۆ چڕی دانیشتووان تەوزیع دەکرێ ئەو مەبلەغە، زۆر زەرووبە کە باسی ئەوە بکرێتەوە، گەرمیان و چەمچەماڵ و کەلار و کفری، ئەو وەزعە سیاسیەیە کە پێشتریش باسم کرد، ئەوە بخرێتە ناوەوە، چونکە ئەوە مەسەلەی زەرەر بوون نیە، هەندێکیان زەرەمەندن و هەندێکیان ڕەنگە زەرەرمەند نەبن، بەڵام لەو بەینە زەرەمەند دەبن، لەو دانیشتوانەی کە کۆپی خۆراکەکانیان هەموو لە کەرکووکە و، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز کاك فازل فەرموو.

بەڕێز فاضل محمد قادر(بەشارەتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم ماددەیە هەر چەند بە یەك دێر هاتووە، باسی یەکخستنی تێکڕای ئەو هینە ئەکاتن بودجەی دامەزراوەی یەك نەخراوەی لە ماوەیەکدا،

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بازتدا، بڕۆوە سەر ماددەی 22، زۆر سوپاس، قسەی نیە، بەڕێز لێژنەی دارایی ڕەئیتان.

بەڕێز د.ئاراس حسين محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە تێبینی خۆمان دا، ماددەکە وەکو خۆی پەسندە بمینێتەوە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە ڕەئی خۆمان دا لەسەر ماددەکە، ئێستا داوا دەکەین بخرێتە دەنگدانەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر؟

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش لەگەڵ ماددەکەین وەکو خۆی بمینێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

یەك موداخەلە هەبوو، موداخەلەکەشیان وەرنەگرت، خەلاص، ئێستا ئەصڵی ماددەکە بخوێننەوە و ئەیخەینە دەنگدان.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

الماده 23 : تتولى جميع الوزارات و الدوائر غير المرتبطة بوزارة، بتوزيع النفقات التشغيلية و الاستثمارية، على محافظات الاقليم، بمراعاة الكثافة السكانية لكل محافظة و المناطق الاكثر تضررا، بعد استبعاد مصاريف مركز الوزارة.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نیە؟، بە کۆی دەنگ پەسند کرا، بۆ ماددەی 23 لە ئەصڵی پرۆژەکە کە دەبێتە ماددەی 24.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی 24: یەکخستنی بودجەی هەموو ئەو دامەزراوانەی یەکیان نەگرتووتەوە، لە ماوەیەکدا کە لە 6 مانگ تێپەڕ نەکات.

بەڕێز عمر عبد الرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة 24: توحيد موازنة جميع المؤسسات التي لم تتوحد، خلال مدة لا تتجاوز 6 اشهر.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر؟

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لەگەڵ ئەوەداین کە ماددەکە وەکوخۆی بمینێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کێ ئەیەوێ لەسەر ئەم ماددەیە قسە بکات؟، بەڵێ، ئەم بەڕێزانە ئەیانەوێ موداخەلە بکەن، کاروان، سیوەیل، بەیان، د.احمد، بیلال، کاردۆ، بیریڤان، شێرزاد، فازڵ، عظیمة، نەریمان، تەواو، کەسی تر هەیە؟، نیە، فەرموو کاك کاروان.

بەڕێز کاروان صالح احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێم باشە ئەوەی بە بیری بەڕێزتان بێنمەوە، ئەوە لە خولی دووی پەرلەمانیش ئەو خاڵە تەئکیدی لەسەر کراوە، هەروەها ئیلتیزاماتی بۆ حکومەت دروست کردووە، حکومەت جێبەجێی نەکردووە، هەروەها لە ساڵی پار لە بودجەی 2010، حەز دەکەم جەنابی وەزیری دارایی کە نوێنەری حکومەتە لێرە، کۆمەڵێك لەو بڕگە یاسایانەی کە لە بودجەی 2010دا حکومەت ئیلتیزاماتی خۆی بەرامبەر بە بڕیارەکانی پەرلەمان جێبەجێ نەکردووە، بە تایبەتی ئەو خاڵە، من پێم وایە ئەو خاڵە پێویست بەوە دەکات، من بەش بە حاڵی خۆم داوا لە حکومەت بکەم دەست لە کار بکێشێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تۆ موازەنە ئەکەیت، ئەگەر ئەتەوێ حکومەت دەست لە کار بکێشێتەوە، ئەو وەزیرە ئیتیجواب بکرێ و پاشان دەنگ ناهێنیت و ئەچێتەوە و تەجدیدی سیقەی پێ ئەکرێتەوە و قبولە لەسەری، تکایە تەواو، بەڕێز سیوەیل خان فەرموو.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت ئەو ماددەیە، تەبعەن پاریش باسمان کرد، دوو ئاسایشەکە تەوحید نەکرایە، ئەو ساڵیش ئەگەر هەر یاسیەکە دەری بکەین، ئیستیفادەی نیە، دەڵێ: توحید موازنة جمیع المؤسسات التي لم تتوحد، خلال مدة لا تتجاوز 6 اشهر، ئەمنیش دەڵێم، و اذا تجاوزت المدة اعلاه؟، فما هي الاجراءات؟ سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئەمە بۆ تەوحیدە، ئەوەی نەکراوە، پێشتر قانون هەبووە، ئەگەر جیهەتی پەیوەندیدارتان لە لێژنەکان داواتان نەکردووە، خەتای ئێوەیە، خەتای ئێمە نیە، رێزدار بەیان احمد فەرموو.

بەڕێز بەیان احمد حسن کۆچەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە راستی ئەڤ بابەتێ هەنێ لە پرۆژا یاسایی 2009 دا هاتیە بۆ ئیکگرتنێ هەمی دام و دەزگا، کو حەتا هەنوکە نەهاتینە یەکگرتن، ئەز پرسیاری لە پەرلەمانێ بەڕێز دەکەم، ئایا بۆ چی هەتا هەنوکە بڕیارا پەرلەمانێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە بەرنامە، ئایا بۆ، ئەوە مەجالێکی تر، تکاتان لێ دەکەم وەرنەوە سەر ماددەکە تا زوو.

بەڕێز بەیان احمد کۆچەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر ئەڤەیە، ئەز دەبێژم زەمان چیە ئەڤ ساڵەش داوای یەکگرتن بکەین، کو یەکگرتن مەتلەبێکی جەماوەریە، ئەز بنوسین لەڤێرێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

خوشکم، قانونێك هاتووە لێرە، رەئیت لەگەڵە یان لەگەڵ نیە، باشە یان خەراپە؟، ئەگەر خەراپە لای ئەدەین، ئەگەر باشە حەولی بۆ ئەدەین، بەڕێز د.احمد وەرتێ.

بەڕێز د.احمد ابراهیم وەرتێ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرسیارەکەی من ئەوەیە، ئەگەر لە ماوەی 6 مانگ بودجەی ئەو دامەزراوانەی یەك نەخران، ئیجرائات چیە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوجا ئەتوانی لە لێژنەکەی خۆت بە دواداچوونی بۆ بکەی بە رێگای ئوصولّی لە پەرلەمان ئیشی لەسەر بکەن، بەڕێز بیلال سلێمان فەرموو.

بەڕێز احمد سلێمان عبدالله(بلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیار دەکەم، تەنها کەلیمەی بودجەی لێ لابەردرێ، یەعنی وای لێ بکرێ: یەکخستنی تێکرای ئەو دامەزراوانەی رێك نەخراون، لە ماوەیکدا کە لە 6 مانگ تێپەر نەکات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێمە باسی بودجە ئەکەین.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێم وایە هەموومان لەگەڵ ئەو دەقەین، بە ئامانجی یەکخستنی بودجەکە بۆ ئەوەی دامەزراوەکان یەك بخرێن، تەبعەن ئەمە کار ئاسانی دەکات بۆ دەمەزراوبوون بۆ کاری رەقابی، جگە لەوەش، بەلای منەوە گرنگە ئێمە لە پەرلەمان، بۆ هێزی پەرلەمان، یان با بڵێین بۆ بەهای یاساکان و بریارەکانمان، یاسایەك و بڕیارێك دەرنەکەین کە دەزانین جێبەجێ ناکرێ، یەعنی چەندین سالّ ئێمە تەئکید دەکەینەوە، جێبەجێ ناکرێ، میکانیزمێك دانێین، ئەگەر جێبەجێ نەکرا، ئەمە ئەرکی پەرلەمانە، ئێمە پێمان وایە دەکرێت، دەکرێ بودجە یەکبخرێ، قانون هەیە بۆ ئەوە، ئەگەر نەکرا میکانیزمی ئەوە دانێین، لەشەش مانگا نەکرا، ئێمە تەجمیدی بودجەکەیان ئەکەین، پێم وایە ئەمە هاندانێکە، بۆ ئەوەی بکرێ،

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:-

تفاءلوا بالخیر تجدوه، بەڕێز بیریڤان.

بەڕێز بێریڤان اسماعیل سەرهەنگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، زۆر سوپاس قسەکانم کرا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بەڕێز شێرزاد حافز.

بەڕێز شێرزاد عبدالحافظ شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم باشە ئاوهای لێبکەین، یەکخستنی بودجەی تێکڕای ئەو دامەزراوانەی یەك نەخراون لە ماوەیەك دا کە لە شەش مانگ تەئخیر نەکات، بە غەیری مووچە بودجەیان لێ ببڕێت، بەڵام با ئەوەش وەکو ئەوەی پار نەبێ، پەرلەمان با خۆمان ئەوە بکەین، نەهێڵین ئەوشتە بکەن، دووەمیان، بەراستی لیژنەی مالیەو لیژنەی یاسایی غەدریان لە چەمچەماڵ و کەلارو کفری کرد، زۆر سوپاس

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بەڕێز فازڵ بەشارەتی.

بەڕێز فاضل محمد قادر (بەشارەتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

داوای لێبوردن لەهەڵەی پێشووم ئەکەم، لەم ماددەیە یەکخستنی بودجەی تێکڕای ئەو دامەزراوانەی کە یەك نەخراون کە ئەڵێ لە شەش مانگ تێپەڕ نەکات، بەڵام لە کام (6) مانگەوە دەست پێئەکات؟، من پێشنیار ئەکەم لە کۆتایی ساڵ تێپەر نەکات، (6) مانگەکەی دووەم، هەر لەو ماددەیەدا باس لەیەکخستنی بودجەیان دەکات من ئومێدەوارم دامەزراوەکانیش یەکبخرێن لەگەڵ بودجەکەیانا، چونکە بەراستی ئەمە گرفتێکی گەورەی دروست کردووە، هەتا بۆ هاوولاتیانیش هەم یەکخستنی بودجەکە هەم یەکخستنی دامەزراوەکان، چونکە ئەمە گرفتێکە و چارەسەری ئەم گرفتە بکرێ، وە پێشنیارەکەم دووبارە دەکەمەوە، لە کۆتایی ساڵ تێپەڕ نەکات ئەم شەش مانگە، چونکە دیاری نەکراوە کام شەش مانگ؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

خۆی ئێستا شەش مانگمان بە جێهێشتووە، شەش مانگ ماوە لەگەڵ شەش مانگیش میزانییەکە تەواو ئەبێ، ئەگەر ڕادەیێ دابنرێ، ئەگەر عومریش باقی بێ، ئەم بەڕێزانە بمێنن لە ساڵی داهاتوو ئەگەر ئەوە نەبوو، ئەوجا حیسابێکی تریان لەگەڵ بکرێ، یەعنی ڕادەیێ هەبێ، دروستە، عقیمە خان فەرموو.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە بۆخۆی ئەم ماددەیە ئەمە دەرئەخات کە یەك نەگرتنەوەی دامەزراوەکان لە هەرێمی کوردستاندا هەیە، بۆ خۆی ئەمە مایەی نیگەرانییە لە راستیدا کە ماوەکەشی دیاری کراوە، لەماوەیەکدا کە لەشەش مانگ تێپەڕ نەکات، ئەمە ساڵی پاریش ماوەی بۆ دانراو لە ساڵیش تێپەری کرد، ئێستا شەش مانگ دابنرێتەوە، بەراستی ئەم یەکخنەستنەوەیە هیچ ئیجرائاتێك نەبێت هەر وەکو خۆی ئەمێنێتەوەو، سوودی نییەو، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس کاك نەریمان فەرموو.

بەڕێز نەریمان عبدالله قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە پارسالّ هەمان بەندمان هەبوو لە پڕۆژەی بودجەو، جێبەجێ نەکراو، ئێمە لە کاتی دانیشتنمان لەگەلّ ئەولایەنانەی کە یەکیان نەگرتۆتەوە بەتایبەتی ئاسایش، لەسەر داوای خۆیان، پارسالّ داوای سێ مانگیان لە ئێمە کرد، وتیان ئەوە کافییە هیچمان پێویست نییە لەوە زیاتر، ئێمە پارسالّ ئەم سێ مانگەماندا پێیان و، ئێستا سالّێك بەسەر ئەم سێ مانگە تێدەپەڕێ و یەکیان نەگرتۆتەوە، بۆیە ئەمسالّیش بەهەمان شێوە نەك سێ مانگمان داناوە، بەلّکو کردوومانە بە شەش مانگیش، بە سێ مانگ یەکیان نەگرتەوە، بۆ سالّێك، بە شەش مانگەکە، بۆ کەی یەکتر دەگرنەوە؟ بۆیە ئەمە پێویست ئەکات بەراستی ڕادەیّك دابنرێ، بۆیە پێویست دەکات سزایەك دابنرێ، بۆیە من لەگەلّ ئەو بۆچوونەی بەڕێز کاك کاردۆ و کاك شێرزادام، بەلّام بودجەکەیان لێ بڕێ، تەنها مووچە نەبێت، بۆ ئەوەی (3) مانگیش دابنرێ، نەك شەش مانگ، ئێمە پارسالّ ئەوان خۆیان داوای سێ مانگییان کرد، ئێستا ئێمە خێرە هەم دوای 6 مانگ، سالّێکی تریشیان بۆ دادانێینەوە؟، وە ئەو بودجەیە، من پێشنیار دەکەم کە بکرێتە ڕادەیّك بۆ ئەوەی بڕێ، تەنها مووچە نەبێ، پاشان ئەمە یەکنەگرتنەوەکەیان کاریگەریەکی زۆری کردۆتە سەر بودجە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، بۆ نموونە دەزگای مین لە هەرێمی کوردستاندا کۆمەلّێك پرۆژەیان ناردۆتە ئەم پەرلەمانە کە لە سێکتەرەکاندا هاتووە، بەڕاستی زۆر نامەتیقیەو، هیچ ڕوونییەکی پێوە دیار نییە، بۆ نموونە لە بڕگەی یەك تا بڕگەی نۆزدە کە (16) پڕۆژەیە، 16ملیارو 378 ملیۆنی بۆ دانراوە، بەبێ هیچ ڕوونییەك من چەند نموونەیەك باس ئەکەم کە دەزگای مین لەبەرئەوەی کە یەکیان نەگرتۆتەوە، نووسراوە بڕگەی 11 گەرمیان/ سلێمانی 62 کە کۆمپانیای (بێستون نێت)، جێبەجێ ی ئەکات، ئەمە چی یە ؟ یەعنی گەرمیان، سلێمانی چی یە؟ پاشان بڕگەی 12 نووسراوە پێنجوین 63 ، 13 نووسراوە شارباژێر قورەتوو 64 ، 14 نووسراوە، گەرمیان پێنجوین 65، یەعنی ئەمە نزیکەی 20 پڕۆژەیە بە بێ ئەوەی کە دیار بێت بکەوێتە ژێر چادوێری پەرلەمانەوەو، ڕوونیشی بکەنەوە بۆمان، بۆیە زۆر زەرورە، ئێمە زۆرترین زەخت بکەین بۆ یەکگرتنەوەی ئەو دەزگایانە کە یەکیان نەگرتۆتەوە وە لە سێ مانگ تێنەپەڕێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس ئێستا موداخەلەکان تەواو بوو، جەنابی وەزیر هیچ لەوبارەیەوە.

بەڕێز شێخ بایز تالّەبانی/وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵاهی ئێمەش وەکو حکومەت لەگەڵ ئەوەداین کە ئاوا ئەو دەزگاو بەڕێوەبەرایەتی و وەزارەت و مدیریاتی عامانە یەکبگرنەوە، وە فعلەن ئەمانە هەندێکیان تێدا هەیە ئێستا یەکی نەگرتۆتەوە، وە ئەوەشییان کە بەفعلی یەکیان نەگرتۆتەوە، با بەفعلی یەك بگرنەوە، ئەو وەزارەتانەی کە بە فعلی یەکیان نەگرتۆتەوە پێمان باشە، جەنابتان تەئکید لەسەر ئەوە بکرێ، من خۆم هەروەکو شخصیش هەر ئەو تکایەم هەیە، ئەو رجایەشم هەیە، کە ئەوە هەقە هەوڵ بدرێ کەوا یەکبگرنەوە بەراستی سوپاستان دەکەم، وە من تەئکیدیش دەکەم پارەکە لە موازەنەیا (6) مانگیان پێدراو، پێرارەکەش لە موازەنەیا (6) مانگیان پێدرا، وە ئەمسالێش ئێستا شەش مانگی تری هاتۆتە پێش

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ئێستا لیژنەی یاسایی ئاخر سیاغەتان بخوێنەوە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سیاغەی ماددەی 24 بەم شێوەیە دەبێ.

توحد موازنة جميع المؤسسات التي لم تتوحد خلال مدة اقاصاها 2011/12/31.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس فەرموو کاك رەفیق.

بەڕێز د.رەفیق صابر قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

چەند برادەرێك پێشنیاری ئەوەی کرد کە ڕادەیەك دابنرێ پەرلەمان، ئەگەر یەکیان نەگرتەوە بخرێتە دەنگ دانەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس کاك کاروان نوقتەت هەبوو، فەرموو کاك نەریمان.

بەڕێز نەریمان عبدالله قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر راست کردنەوەیەك بوو، بۆ بەڕێز جەنابی وەزیری دارایی کە وتی پار شەش مانگمان دانا، نەخێر ئێمە لە مانگی سێ دەرمانچووواندا لە 6/1 کۆتایی هات، سێ مانگمان دانا، بۆیە لە مانگی سێ دەرچوو، بەڵام تا 6/1 بوو، لەبەر ئەوە ئێمە لیژنەکە تایبەتدەمەند بووین، زۆر داکۆکیمان لەسەر ئەو(3) مانگە بوو،

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا دوو بەڕێز ئەمانەوێ قسە بکات لەگەڵ ئەوەی ڕێگایەك دابنرێ ئەگەر نەکرا چی؟ دووکەسیش ئەوەی کە ئەیەوێتن وەکو ئەو پێشنیارەی بەڕێز لیژنەی دارایی کردیان، کێ لەگەڵ ئەوەیە ڕادع

هەبێت؟.... زۆر سوپاس. کێ لەگەڵدا نییە؟ ..... زۆر سوپاس بەکۆی دەنگ ئەبێ ڕادع هەبێت. لیژنەی یاسایی سیاغەیەکی بکەن بۆ ئەوەی ڕادع هەبێت،

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سیاغەی ماددەی(24) پاش ئەوەی کە بڕیار درا ڕادع دابنرێ بەوشێوەیە دەبی،

المادة الرابعة والعشرون:-

توحيد موازنة جميع المؤسسات التي لم تتوحد خلال مدة اقصاها 2011/12/31 ، و في حالة عدم الالتزام بالموعد المحدد توقف صرف موازنة تلك المؤسسات بأستثناء الرواتب.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

توحد نا توحد ئەگەر ئەوە بکرێ؟

بەڕێز عەونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

توحيد موازنة جميع المؤسسات التي لم تتوحد خلال مدة اقصاها 2011/12/31 ، و في حالة عدم الالتزام بالموعد المحدد توقف صرف موازنة تلك المؤسسات بأستثناء الرواتب.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لە 12/31 میزانییەکە خەلاس دەبێت.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الرابعة والعشرون:

توحد موازنة جميع المؤسسات التي لم تتوحد خلال مدة خمسة اشهر وفي حالة عدم الالتزام بالموعد المحدد توقف صرف موازنة تلك المؤسسات باستثناء الرواتب.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا شەش مانگە سەلامەت بی، خمسە اشهر بخە سەر ئەم شەش مانگە با یانزە مانگ بێت، ئەقەلەن مانگێك راتبەکەیان تووشی ئەوە ببێ هەتاکو بۆ میزانییەی ساڵی داهاتوو بتوانین حیسابێکیان بۆ بکەین، یەعنی ئەقەلەن بیکە مانگی یانزە،

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم سیاغە نوێیە دەیخوێنمەوە.

المادة الرابعة والعشرون:

توحد موازنة جميع المؤسسات التي لم تتوحد لغاية شهر تشرين الثاني للسنة المالية 2011، و في حالة عدم الالتزام بالموعد المحدد توقف صرف موازنة تلك المؤسسات باستثناء الرواتب.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کێ لەگەڵە تکایە دەست بەرز بکاتەوە؟. زۆر سوپاس کێ لەگەڵدا نییە؟ ..... بەزۆرینەی دەنگ پەسند کرا تەنها پێنج کەس لەگەڵ نییە. بۆ ماددەیەکی تر فەرموو.

بەڕێز رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی بیست و چوارەم کە لە ئەسڵی پڕۆژەکە کە دەبێتە ماددەی بیست وپێنجەم.

1 - هەموو ئەو کەل پەل وکالاّیانەی لەلایەن فەرمانگەکانی هەرێم و کەرتی تایبەتەوە بە ناوی خۆیان و بۆ بەکارهێنانی خۆیان هاوردە دەکرێن رەسمیان لێ وەرناگیرێت.

2 - ئەو رەسم وەرنەگرتنەی سەرەوە ئەو کەل پەل وکالاّیانەش دەگرێتەوە کە بۆ فەرمانگەکانی هەرێم و کەرتی تایبەت لە حکومەت یان دامەزراوەی بەخشەرەوە هاوردە کراون.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

الماده الخامسه والعشرون:

1ـ تعفي من الرسوم كافة البضائع و السلع المستوردة من قبل دوائر الاقليم و القطاع العام باسمها و استخدامها.

2ـ يشمل الاعفاء اعلاه البضائع و السلع المستوردة لدوائر الاقليم و القطاع العام من الحكومات أو المؤسسات المانحه

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی فەرموون.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنەی دارایی دەقاوق دەق لەگەڵ ماددە یاسایەکەیە وەکو خۆی بمێنێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی فەرموون.

بەڕێز عەونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنەی یاسایش بە هەمان شێوە لەگەڵ ماددەکەیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنای وەزیر فەرموو .

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی:-

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش لەگەڵ دەقی ماددەکەین وەکو خۆی بمێنێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان کێ ئەیەوێ لەسەر ئەم ماددەیە قسە بکات؟، بفەرموون.

ئەم بەڕێزانە ئەیانەوێ مواداخلە بکەن، د صباح بەرزنجی، سمیر سەلیم، عبدالسلام بەرواری، شلێر محمد، ناسك توفیق، بەیان ئەحمەد.

بەڕێز صباح بەرزنجی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ ئەم ماددەیە لە هەردوو بڕگەکەیا من پێشنیازی ئەوە ئەکەم کە وێڕای فەرمانگەکانی هەرێم و، کەرتی گشتی ئەو زانکۆ ئەهلیانەی کە غەیرە ربحین ئەوانیش ئیعفا بکرێن لەرسووم لەبەر پەرەپێدانی زانست و خوێندنی باڵا لە هەرێمی کوردستاندا، یەعنی وای لێبێت ئەو زانکۆ ئەهلییانەی کە غەیرە ربحین کە دیارە دوایی دەردەکەوێ و مەعایر دادەنرێ بۆ زانکۆی ئەهلی غەیرە ربحی بە پێی تەنانەت ئەو پرۆژەیەش کە لە پرۆژە یاسای خوێندنی باڵا بەدەستەوەیە، کە انشاالله بێتە پەرلەمان. زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو، کاك سەمیر سەلیم

بەڕێز سەمیر سەلیم امین بەگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری ڕەئیەکەی کاك د. صباح ئەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زانکۆی ئەهلیش کەرتی تایبەتە، کاك عبدالسلام فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفی صدیق:

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان.

تەصور ئەکەم لە یەکەم هەموو ئاماژەکانی ئەو ماددەی تێدایە، یەك کە ئەڵێ هەموو ئەو کەل و پەلی هاوورده دەکرێن، هەمووی دەگرێتەوە، ئەوانەی هاورده دەکرێن، دوو: گشتگیرە، چونکە باسی فەرمانگەو کەرتی تایبەت دەکات، کەواتە داعی نییە هیچ تەفصیلێك بدەین، جامعە بێت یان هەر شتێك بێت یان کەرتی تایبەتە یان فەرمانگایە، سێیەم: ئەگەر بەوردی دووەمەکە بخوێنین، من تەصور ئەکەم دووەمەکە،

لەیەکەم هاتووە، چونکە مادام ئەڵێت هەموو ئەو کەل و پەل و کالاّیانەی فەرمانگەکانی لە ئاخیر هاوردە دەکرێن، داعی نییە تۆ بێی شتێك تەخصیص بکەی، کە ئەوانەی لە حکومەتەوە یان لە جێگەی بەخشینەوە هاتوون، لەوێ ئەیڵێی هەمووی، بۆیە من تەصوردەکەم دووەمەکە زیادە، چونکە موتەزەمنە لە یەکەم. سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، فەرموو شلێر خان.

بەڕێز شلێر محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەراستی خۆی ئەم بڕگانە هەردووکی لە موازنەی ئیتحادی دا هاتووە، بەس هەر داوای رووونکردنەوەیەك بکرێت ئەمە چونکە زۆر مادەدکی حەساسە بۆئەوەی بەراستی خەڵکێك هەیە موتەنەفزن لە کەرتی تایبەت نەتوانن ئیستفادەی لێبکەن، ڕێنماییەکان زۆر دەقیق بێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، فەرموو ناسك خان.

بەڕێز ناسك توفیق عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هەر پشتگیری قسەکانی کاك د. صباح دەکەم، کە ئەڵێین کەرتی تایبەت شمول ئەکات، ئاخر ئێمە وا هەست دەکەین لە هەندێ شوێنا وانییە، بۆیە ئەڵێین با تەخفیز بکرێ، ئەو زانکۆ ئەهلیانەی کە غەیر، ربحین، چونکە زانکۆی ئەهلی هەیە ربحی یە، ئەوانەی کە غەیرە ربحین با مەشمول بن بەم مادەیەو، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت فەرموو بەیان خان.

بەڕێز بەیان احمد حسن کۆچەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەزیش پیشگیری بۆچوونی کاك د. صباح دەکەم لە دووێ ئیزافەیەکی یەعنی لە ئاخیرەکەی ئەز بێژم بعد اخضاعها لمراقبة دائرة السیطرة النوعیة و التأکد من توفر الشروط الصحیة، یەعنی ئەوەشی تێدا بێ شتێکی باشە،

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، فەرموو سۆزان خان.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەڵبەتە لە خوێندوەکەشا، بەدەق کوردییەکە هاتووە، کەرتی تایبەت، بەڵام لەدەقە عەرەبیەکەیا (القطاع العام) یەعنی کەرتی گشتی، بۆیە زۆر لەبرادەرانیش باسیان لەوە کرد، کە بۆ کەرتی تایبەتە، نەخێر بۆ کەرتی گشتی یە، تەنها ئەو کالایەنەش دەگرێتەوە، کە حکومەت بۆ فەرمانگەکانی خۆی دەهێنێ، مەعقول نییە حکومەت بۆ فەرمانگەکەی خۆی موادێکی بۆ نموونە موختەبەری بێنێ، گومرگ لە خۆی، بستێنێ و، بیشیهێنێتەوە ناو خەزێنەی خۆی لەبەرئەوە ئەم ماددەیە دانراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، فەرموو کاك عومەر هەورامی.

بەڕێز عومەر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هەمان تێبینم هەبوو، چونکە جیاوازی هەیە لە نێوان دەقە کوردیەکەو دەقە عەرەبیەکەیا، ئەگەر بەڕێزان لە لیژنەی یاسایی تێبینی ئەوەیان کردبێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، فەرموو کاك ئاسۆ

بەڕێز بکر کەریم(ئاسۆ):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەمان پێشنیارم هەبوو، زۆر سوپاس .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سێ نیزامی هەبوو، یەك شت بوو، دەستان خۆش، فەرموو جەنابی وەزیر.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە

1ـ تعفي من الرسوم كافة البضائع و السلع المستوردة من قبل دوائر الاقليم والقطاع العام بأسمها و لأستخدامها. ئەمە بۆ دەوائری دەوڵەتە کە بۆخۆیان ئەیان هێنن وە بەناوی خۆشییانە دائرەکە.

2ـ يشمل الاعفاء اعلاه البضائع والسلع المستوردة بالدوائر الاقليم و القطاع العام من الحكومات أو المؤسسات المانحه، زۆر جار حکومات و موئەسەساتی مانحە شتمان ئەدەنێ و وەداخلی ئەکەن لە مەنفەزەکانی ئێمەوە، ئەبێ ئەوانەش ئیعفا بکەین. سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی فەرموون.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنسبەت ئەو مناقەشانەی کەجەنابی کاك د صباح و دوو سێ برادەری کە تەئیدیان کرد تایبەت بە جامعە ئەهلییەکان کەئەوانیش مەشمول بن بە ئیعفا کردن لەو رسوومانە، ئەصلەن ئەو جامیعە ئەهلیانە لە قانوونی ئیستسمارا کاتی خۆی باسی لەسەر کراوە، نەك لەرسووم لە گومرگیش ئیعفا کراوون، لەو شتانەی کەئەیهێنن مودەشیان بۆ دیاری کراوە، هەتا بۆ تازەکردنەوەی جارێکی تر، شتەکانیشیان پاش چەند ساڵێك هەم جارێکی تریش ئیعفا کراوون، لە رسوم و گومرگ، ئەمە لەلایەك لەلایەکی تر، ئەو جامیعانە زیاتر قصدی ربحیشی تێدایە، ئەگەر بێتە سەر ئەو حسابە بەنسبەت ئەو بڕگەی دووەمە کە زیادە، کاك عبدالسلام باسی کرد، جەنابی وەزیر تەئکیدی لەسەر کردەوە ئەو فەرقە هەیە، ئەوە دەوائری دەوڵەی خۆمانە، هی ئەو حکومەت و موئەسەسانەیە کە پێمان ئەبەخشن، بۆیە ئیعفا کراون، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، لیژنەی دارایی فەرموون.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە پێشنیار دەکەین، ماددەکە دوای ئەو گفتوگۆیە، بخرێتە دەنگ دانەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئاخر سیاغە لیژنەی یاسایی بیخوێنەوە.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

المادة الخامسة والعشرون:-

1ـ تعفى من الرسوم كافة البضائع و السلع المستوردة من قبل دوائر الاقليم و القطاع العام بأسمها و لأستخدامها.

2ـ يشمل الاعفاء اعلاه البضائع والسلع المستوردة لدوائر الاقليم و القطاع العام و الحكومات أو المؤسسات المانحه.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کێ لەگەڵە تکایە دەست بەرز کاتەوە؟، ... کێ لەگەڵدا نییە؟، .... زۆر سوپاس، بە کۆی دەنگ پەسند کرا، بۆ ماددەی 25، لە ئەسڵی پڕۆژەکەدا. فەرموون بەردەوام بن، لەسەر ئەو ماددەیە.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی 25، لە ئەسڵی پڕۆژەکە، کە دەبێتە ماددەی بیست و شەشەم،

1ـ دیاریکردنی مووچەو دەرماڵەو مووچەی خانەنشینی لە هەرێم دا بۆ ئەو پۆستانەی لێرە بەدواوە خراونەتە روو بەپێی پڕۆژە یاسای مووچەی گەورە بە پرسانی دەوڵەت کە لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانی فیدراڵەوە پەسند کراوە، دانەیەکیشی هاوپێچ کراوە، سەرۆکی هەرێم و جێگرەکەی، سەرۆکی پەرلەمان و

جێگرەکـەی، سـەرۆکی ئەنجومـەنی وەزیـران و جێگرەکـەی، سـەرۆکی ئەنجومـەنی دادوەری و جێگرانـی، ئەندامانی پەرلەمان، وەزیران و ئەوانەی لە پلەی ئەواندان و، ئەوانەی مووچەی وەزیر وەردەگرن، بریکاری وەزارەتەکان و ئەوانەی لە پلەی ئەوادان، ئەوانەی مووچەی بریکاری وەزارەت وەردەگرن، راوێژکاران خاوەن پلەی تایبەت، دادوەران و ئەندامانی داواکاری گشتی، بەڕێوبەرانی گشتی و، ئەوانەی لە پلەی ئەوان دان،

2ـ دەرماڵەی نائاسایی تایبەت و هەر دەرماڵەیەکی دی، کە بە دەق لە پرۆژە یاسای ئاماژە پێکراو لەیەکەمدا باسی نەکراوە، لەپاش کار پێکردنی یاساکە ئیلغا دەکرێن.

3ـ ڕێژەی 10٪ لە مووچەی پلەی وەزیفی دەبڕدرێت، بە پێی ئەوەی لەیەکەمی لەسەرەوە داهاتووە، بێ لـە بەڕێوەبەری گشتی و ئەوەی لە پلەی ئەو دایەو، ئەوەی مووچە و دەرماڵەی ئەو وەردەگرێت،

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس لیژنەی دارایی فەرموون.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة السادسة و العشرون:-

1ـ تحديد الرواتب والمخصصات و الرواتب التقاعدية في الاقليم للوظائف المبينة أدناه يبقى مشروع قانون رواتب كبار المسئوولين في الدولة المصادق عليه من قبل مجلس الوزراء الاتحادي والمرفق نسخة منه طياً رئيس الاقليم ونائبه، رئيس البرلمان ونائبه، رئيس مجلس الوزراء و نائبه، رئيس مجلس القضاء و نوابه، و اعضاء البرلمان، و الوزراء ومن بدرجتهم ومن يتقاضا راتب الوزير ووكلاء الوزارات ومن بدرجتهم، ومن يتقاضا راتب وكيل الوزارة، والمستشارين وأصحاب الدرجات الخاصة والقضاة واعضاء الادعاء العام والمدراء العامين ومن بدرجتهم

2ـ تلغى المخصصات الاستثنائية والخاصة واية مخصصات أخرى مالم يرد بها نص في مشروع القانون المشارة اليه في اولاً اعلاه بعد نفاذه.

3ـ تستقطع نسبة 10٪ من الرواتب الدرجات الوظيفية وفق ماجاء في اولاً اعلاه ماعدا المدير العام ومن بدرجتهم ومن يتقاضى راتبه.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، لیژنەی دارایی ڕەئیتان.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی دەقی ئەم ماددە یاساییەو بڕگەکانی، پشت دەبەستێت بە پرۆژە یاسایەك کـە پێـی دەڵێـت (قـانون رواتب كبار المسؤولين في الدولة) لەلایەن حکومەتی ئیتحادییەوە پێشکەش دەکرێـت، کـە لەبەغـداد پەسـەند بکرێـت، ڕای لیژنەی دارایی کە کار بەم ماددە یاساییە نەکرێت، تـا ئـەو کاتـەی ئـەم پـرۆژە یاسـایە لەلایـەن

پەرلەمانی بەغداداوە پەسەند دەکرێت، ئەویش بەمەبەستی تەوحید کردنی، لەگەڵ بەغداد، تا ئەوکاتەی پەسەند دەکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، لیژنەی یاسایی تکایە، ڕەئیتان لەسەر ئەو ماددەیە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە پشتگیری لەڕاو بۆچوونی لیژنەی دارایی دەکەین، لەهەمان کاتدا صیاغەیەکمان ئامادەکردووە، کە بەدیلی ئەو ماددەیەیە، بەم شێوەیە کە دەیخوێنمەوە، (توحید جمیع رواتب ومخصصات اعضاء والموظفي والعاملين في مؤسسات سلطات الاقليم مع رواتب ومخصصات اقرانهم من اعضاء والموظفين والعاملين في مؤسسات سلطات الحكومة الاتحادية) سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر تکایە، ڕەئیت لەسەر ئەو ماددەیە، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تالەبانی (وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەوەی کە لەپێشدا خوێندرایەوە، کە لەدەقی ماددەکەدا هاتووە، تا ئێستا مەشروعەو لە پەرلەمانی عێراقی موصادەقەی لەسەر نەکراوە، ئەمەی کە ئێستا دەخوێندرێتەوە، ئەمە من بۆ پەرلەمانی بەجێ دەهێڵم، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، کێ دەیەوێت لەسەر ئەم ماددەیە قسە بکات، ناوتان دەنووسم، جەنابی کاك فرسەت، موداخەلەی هەیە، فەرموو.

بەڕێز فرست احمد عبدالله/سکرتێری پەرلەمانی کوردستان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ماددەیە خۆی دەبەستێتەوە، لەگەڵ پڕۆژە یاسایەك کە هێشتا ئیقرار نەبووە لە پەرلەمانی عێراقی، وابزانم لە مەسڵەحەتی ئێمەدا نیە، لە مەسڵەحەتی گشتیدا نیە، ئێمە کار بەنەسێك بکەین، ئیستیناد بکەین لەسەر پرۆژە یاسایەکی عێراقی کە هێشتا پەسەند نەکراوە، بەڕەئی من ئەو ماددەیە ئیلغا بکرێت، هەتا کاتێکی تری موناسب، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوانەی تر کە دەیانەوێت قسە بکەن، ناوتان دەنووسم، ئەم بەڕێزانە دەیانەوێت موداخەلە بکەن، (عومەر هەورامی، فازڵ بەشارەتی، قادر حسن، گۆران ئازاد، عزیمە نجم الدین، عبدالرحمن حسین، ، سیوەیل عوسمان، شوان کریم، سەروەر عبدالرحمن، ، سمیرە عبدالله، کوێستان محمد، هاژە سلێمان، ئارام قادر، احمد

وەرتی، عمر عبدالعزیز، عبدالسلام بەرواری، نەریمان عبدالله، شڤان احمد، خلیل عوسمان، اسماعیل محمود) کاك عومەر فەرموو.

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبعەن بەداخەوە بەڕێزان لە حکومەت، ئەم پرۆژەیان ناردووە، بەبێ ئەوەی ئیقرار بکرێت لەلایەن پەرلەمانی عێراقەوە، بەپێی دەستوور هەرقانونێك لەعێراق کە ئیقرار کرا، ئەگەر حکومەتی هەرێم بیەوێت لەکوردستان تەنفیز بکرێت، دەینێرێتە پەرلەمانی کوردستان لە پەرلەمان ئیقرار دەکرێت، بەم شێوەیە دەبێت، ئەمە پرۆژەیە هێشتان لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانی حکومەتی فیدرالێ ڕەوانەی پەرلەمان نەکراوە، لەپەرلەمانی عێراقی بڕیاری لەسەر نەدراوە، بۆیە من لەگەڵ ئەوەدا نیم کە بڕگەی یەکەم و دووەم لە ماددەکە بمێنێت، بەهەمان شێوە لەگەڵ ئەو پێشنیارەی بەڕێزان لە لیژنەی یاسایی نیم، بۆ؟، لەبەر ئەوەی ئێمە لەپێش ئەوەی بزانین دەر ئەنجامی ئەو پرۆژە یاسایەی کە ڕەوانەی پەرلەمانی عێراقی کراوە، چۆن بڕیاری لێ دەدرێت، مووچەو دەرماڵەی ئەو کەسانەی کە بەرپرسن، لەسەرۆکی کۆمارەوە تا دەگاتە وەزیر و بەرپرسە بااڵکانی تر چەندە؟، چۆن دەبێت پەرلەمانی کوردستان بڕیار لەوە بدات کە ئێمە پابەندی ئەو بڕیارە دەبین، یان ئەو یاسایە دەبین، ئێمە دەبێت خصوصیەتی قانونی ئیداری و سیادەی هەرێمی کوردستان لەبەرچاو بگرین، ئێمە یاسایەکمان دەرکرد، سااڵنێك لەمەو بەر بوو، بۆ مووچەو دەرماڵەی سەرۆکی هەرێمی کوردستان، هەر ئەم پەرلەمانەش دەتوانێت، یاسایەك دەربکات، بۆ مووچەو دەرماڵەی پەرلەمانتاران، وەزیرەکان، ئەوانەش کە لە پلەی تایبەتدان، ئەمە لەلایەك، لەلایەکی تریشەوە، لەڕووی ئابووریەوە، ئایا ئەو وەزعە ئابووریەی، یان ئەو ڕاتب ودەرماڵەیەی کە وەزیرێك یان پەرلەمانتارێك لە حکومەتی فیدڕالی وەری دەگرێت هەمان ئەو مووچەو دەرماڵەیەیە کە لێرە وەردەگیرێت، وە دەکرێت ئێمە یەکی بخەین، بێگومان نەخێر، لەبەر ئەوە من لەگەڵ بڕگەی یەکەم و دووەمی نیم، تەنها پشتگیری لە بڕگەی سێیەمی دەکەم، کە هاتووە، ڕێژەی لە 10٪ لە مووچەی پلەی وەزیفی بڕدرێت، ئەمەش بەمەبەستی چی؟، تا ئەو کاتەی ئەنجامی ئەو پرۆژە یاسایەی کە ڕەوانەی پەرلەمانی عێراقی کراوە، حەتمەن تا کۆتایی سااڵ ئێمە دەزانین کە دەرئەنجامی ئەو پرۆژە یاسایە چی لێدێت، ئەو ئیختیارەمان لەبەردەستدایە، یان ئیختیارێکی تر پەرلەمانی کوردستان خۆی پرۆژەیەك ئامادە بکات، تایبەت بە مووچەو دەرماڵەی پلە بااڵکان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز فازڵ بەشارەتی، فەرموو.

بەڕێز فاضل محمد قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەد دەر سەد تەئیدی پێشنیارو ڕاو بۆچوونی هەردوو لیژنەی یاسایی و دارایی دەکەم، لەسەر ئەو ماددەیە، چونکە تائێستا لەپەرلەمانی بەغداد تەصدیق نەکراوە، ئێمە لێرەدا بڕیین بیخەینە بواری جێبەجێکردنەوە، پێشتریش زۆر باسمان لەسەر ئەم باسە کرد، لێرەدا پێم وایە مەبەستەکە ئەوە نیە، مووچەی هەر یەك لەو پلە تایبەتانە کەم بکرێتەوە یان نا، پێم وایە، بەتێکڕای ئەندامانی پەرلەمان و هەموو پلە تایبەتەکانیش زۆر موتەفقین لەسەر ئەوەی، ئەگەر لەهەر کون و قوژبنێکی هەرێمی کوردستان زەروورییەتێك هەبێت، بۆ کەمئەندامان بۆ پێشمەرگەی کوردستان بۆ خانەوادەی شەهیدان، نەك لە 10٪ لە 60٪ی مووچەکانی ئێمە بڕدرێت، زۆر بەفەخرەوە شانازی پێوە دەکەین کە بڕدرێت، بەس منیش لەگەڵ ئەو ڕەئیەدام کە ئەو دوو بڕگەیە ڕابگیرێت، هەر لەهەمان ماددەدا بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان پێشنیار دەکەم، تەمەنی خانەنشین کردن، دیاری بکرێت، لەهەرێمی کوردستان، لەبەر ئەوەی ڕێژەیەکی زۆر بێکاری لەناو لاوان و گەنجاندا هەیە لەم هەرێمەدا، بۆیە پێویستە ئەو ڕێژەیەی لە 10٪ بەرز بکرێتەوە بۆ لە 20٪، چونکە ئەو کەسانەی کە خانەنشین دەکرێن، لەمووچە وەرگرتن سوودمەند نەبوون لەحکومەت، بەڵکو هەلی وەرگرتنی زەوی، هەلی وەرگرتنی سولفەی عەقار هەیە، هەلی وەرگرتنی سولفەی زەواجیش هەیە، بۆیە پێشنیار دەکەم تەمەنی خانەنشینی دیاری بکرێت، پێم وایە ئەمەش دەبێتە چارەسەرێکی زۆر باش بۆ کەمکردنەوەی ڕێژەی بێکاری لەهەرێمی کوردستاندا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز قادر حسن، فەرموو.

بەڕێز قادر حسن قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دەقاودەق پشتگیری لە پێشنیاری بەڕێز سکرتێری پەرلەمان دەکەم، تائەو کاتەی لەپەرلەمانی عێراق یەکلایی دەکرێتەوە، ئەم ماددەیە دوا بخرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز گۆران ئازاد، فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش پشتگیری ئەو ڕەئیە دەکەم، کە ئەو ماددەیە ئیلغا بکرێتەوە، بەس لەبەر چی؟، یەکەم: لەو ماددەیەدا پێشێلێکی وازحی فەصلّی سولّتات هەیە، کەوا حکومەت هاتووە قسەی لەسەر مووچەی هەموو دەسەلاتەکان کردووە، بەدادوەری، بەتەشریعی، بە تەنفیزی، دووەم: کاتێ قسە لەسەر مووچەی ئەندامی پەرلەمان دەکرێت، ئەندامی پەرلەمان بەراورد دەکرێت بە دوو فیئەی بەخۆی، یەکێکیان دادوەرەکانە، ئەوی تریان وەزیرەکانە، لە 3/28 حکومەت هێشتا لە 10٪ مان لێ نەبڕیوە کە چی لە 50٪ی بۆ دادوەرو داواکاری گشتی لەهەرێم زیاد کرد، دووەم: مودیر عامەکان هەر لێرەدا لە پرۆژەکەدا هاتووە، کە لەناو

بڕینەکە دەرهێنراوە، لەبەر ئەوە من لەگەڵ ئەوەدا نیم، تا ئەو کاتەی کە یاساکە لە عێراق دەردەچێت، ئەمە ڕابگیرێت، ئیزافە کردنی ئەو ماددەیەی کە ئێمە خۆمان ببەستینەوە بەم یاسایەوە، ئەگەر زیاتر کرا، من لەگەڵ ئەو بۆچوونەشدا نیم، چونکە ئەوەی کە ئێستا ئێمە لەپەرلەمانی عێراقیدا دەیبنین و ئەم بڕینەش کە لەم ماددەیەدا لەیاسای بودجەی پەرلەمانی عێراقیدا وەرگیراوە، لێرە داخڵ کراوە، ئەم مەعلوماتەی کە هەمانە جا نازانم تا چەند دەقیقە، مووچەی پەرلەمانتاری هەرێمی کوردستان ناگاتە 4/1 ی مووچەی پەرلەمانتاری بەغداد، بۆیە ئەم حاڵەتە لەوێ پێشنیار کراوە، ئەگەر ئەم یاسایەش تەعدیل بکرێت لەعێراق، ئێمە خۆمانی پێوە پابەند بکەین، کێ دەڵێت مووچەی پەرلەمانتار زۆر لەوە زیاتر نابێت کە ئێمە ئێستا لەهەرێمی کوردستان وەریدەگرین، بۆیە ئەم خصوصیەتە بۆ هەرێمی کوردستان بێت، یەعنی ئیحتیفاز بەوەوە نەکەین کە پارەکە زیاتر بێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز عزیمە نجم الدین، فەرموو.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ ئەوەدام کە ئەم ماددەیە ئیلغا نەکرێتەوەو وەکو خۆی بمێنێتەوە، تا جێبەجێ کردنی ئەو یاسایە لە بەغداد، من پێم وایە بڕینی ئەم لە 10٪ یە لەم مووچانە لەجێگای خۆیدایە، ئەو لە 10٪یەش لە کۆتاییدا، دوای بڕیاردان لەسەری کە لە بەغداد جێبەجێ بوو، لەپەرلەمانی کوردستانیشدا جارێکی تر ئەو لە 10٪ یە بچێتەوە بۆ تۆڕی چاودێری کۆمەڵایەتی، پڕۆژەی قەرزی بچووکی گەنجان، ئەمە یارمەتی دەرێکی باشە بۆ ئەو دوو کەرتە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز سیوەیل خان، فەرموو.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری لە پێشنیارەکەی کاك فرسەت دەکەم، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز شوان کریم، فەرموو.

بەڕێز شوان عبدالکریم جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری لە ئەصڵی ئیقراحەکەی لیژنەی یاسایی دەکەم، کە لە ڕاپۆرتەکەی خۆیاندا هاتووە، یەکەم و دووەمی ئیلغا کردووە، سێیەمیشی کە دەڵێت لە 10٪ لە مووچەی ئەوانە بڕێدرێت من باسی پەرلەمان دەکەم باسی ئەوانی تر ناکەم، دووەم: لەگەڵ ئەو موقتەرەحەدا نیم کە لیژنەی یاسایی پێشنیاری کردووە،

که مووچەی ئێرەو بەغداد بکرێت بە یەك، خۆی ئێستا واهی نیە، ئەو هەموو گلەیی و گازندەیە هەیە کە ئیتر حەقە یان نا، من باسی ئەوە ناکەم، بەڵام بەڕاستی تەوحید کردنی لەگەڵ بەغداد کۆمەڵێك کێشەی تر لەگەڵ خۆیدا دەهێنێت، لەبەر ئەوە من لەگەڵ ئەصڵی پێشنیارەکەی لیژنەی یاسایم کە لەناو ڕاپۆرتەکەدا هاتووە، یەکەم و دووەم لابېرێت، سێیەمیش لە 10٪ی مووچەی پەرلەمانتاران کەم بکرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز دکتۆر سەروەر، فەرموو.

بەڕێز د. سەروەر عبدالرحمن عمر.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەوانەیە لەڕووی یاساییەوە، ئیشکالێك هەبێت، لەبەر ئەوەی تا ئێستا پرۆژەیەو لە بەغداد جێبەجێ نەکراوە، بەڵام دەکرێت ئێمە شێوازێکی تری بۆ دابڕێژینەوە، ئێمە خۆمان پرۆژەیەکمان هەبێت بۆ ئەو بابەتە، لەپێناو ئەوەی کەوا عەدالەتێکی کۆمەڵایەتی هەبێت ئەو جیاوازییەی کەوا گلەیی هەیە، لەنێوان پلە بەرزەکان و نزمەکاندا جۆرێك لێك نزیك بوونەوە هەبێت، لەگەڵ ئەوەدام کەوا ئەو ماددەیە ڕەت نەکرێتەوە، بەڵکو داڕشتنەوەیەکی باشتری بۆ بکرێت، چونکە گلەییەکی زۆر هەیە لەسەر ئەوە، ئێمە هەم ئەندامانی پەرلەمان، هەم وەزیرەکان، هەم ئەوانەی بەو پلانە خانەنشین کراون، زۆرن، ئەگەر بێت و لێکدانەوەیەکی کورتی بۆ بکەین لەڕووی ڕەقەمەوە، ئێمە تاکو ئێستا نزیکەی، ئەگەر ئەم خولەشی بێتەسەر دەچێتە نیزیکەی 400 ئەندامی پەرلەمان، ئەگەر ئەمە لێك بدەینەوە سالانە ئەکاتە نزیکەی 28 ملیار دینار، ئەگەر بێت وئێمە وەزیرەکان و ئەوانەی کە بەپلەی وەزیر خانەنشینن، کەوا خەڵکێکی زۆر زۆر هەیە بەناحەق ئەو پلەیان پێدراوە، کە خانەنشین کراون، بیهێنینە سەری بەڕاستی سالانە ئەگەر چەند سالێکی تری تێپەڕێت بودجەی ئەم ولاتە تەنها بۆ ئەوانە دەبێت، هەر بۆیە لێرەدا من پێم وایە، دەکرێت ئەمەی بەغداد جێبەجێ نەکەین، بەڵام لێرە لەپەرلەمانی کوردستاندا بۆ خۆمان پرۆژەیەکمان هەبێت، هیچ نا کارێك بکەین کەوا لە 10٪ی ئەو مووچەیە کەم بکەینەوە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، من لێرەدا دەتوانم بڵێم ڕەخنەیەکیش ئاراستەی خۆمان بکەین، چ وەکو سەرۆکایەتی پەرلەمان، چ وەکو پەرلەمان، ئێمە لە سالی پاریشدا، ئەو بابەتەش کەهاتبوو تێیدا لە پرۆژە بودجەکە وتمان حکومەت ناتوانێ، بەڵێ حکومەت ناتوانێ ئەم زۆر هەڵەیە کە لە پرۆژە یاساکەدا هاتووە، کە ناتوانێت بێت مووچەی ئەندامانی پەرلەمان دەستنیشان بکات، بەڵام ئێمە لێرەدا پرۆژە بڕیارێك خوێندنەوەمان بۆ کرد، بەڵام تاکو ئێستاشی لەگەڵدا بێت ئەو پرۆژە بڕیارە، ئەو پرۆژە یاسایانە نازانم بابەتێکی لەو جۆرە بوو، نەهاتە بواری جێبەجێ کردن، قسەی لەسەر نەکرا، هەر بۆیە من پشتگیری ئەو ڕایە دەکەم، کەوا مووچەکە دەستکاری بکرێت، کە لە 10٪ی لێ کەم بکرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز، سەرۆکایەتی پەیوەندی پێوە نیە، ئێوە ئەندامی پەرلەمانن لە لیژنەکانن، موتابەعەتان بکردایە، پرۆژەیەکتان بنارداید، ئێمە دەمانخستە بەرنامەی کارو موناقەشەمان لەسەر دەکرد، بەڕێز سمیرە خان، فەرموو.

بەڕێز سمیرە عبدالله گۆران:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری ڕای کاك فرسەت دەکەم، سەبارەت بەماددەی 25 ی پرۆژە یاسای بودجەی گەورە بەرپرسانی دەوڵەت، لەکاتی دەرچوونی لە ئەنجومەنی نوێنەران، پێویستە پەرلەمانی کوردستان ڕازی بێت لەسەر جێبەجێکردنی، ئەوسا حکومەت دەتوانێت پیادەی بکات، ئەمە لەلایەك، لەلایەکی تریش کەمکردنەوەی مووچە کاتێك پەنای دەبرێتە بەر، کە بودجە کورتی هێنا، داهات کەم ببێتەوە، بەڵام لەهەرێمی کوردستان بەپێچەوانەوەیە، داهاتەکان و بودجە لە زیاد بوونداید، بۆیە پێویستە مووچەی پلە نزمەکان بەرز بکرێتەوە، بەهاوسەنگی نەك مووچەی پلە بەرزەکان نزم بکرێتەوە، بەپێچەوانە، ئەگەر بودجە کورتی هێنا، ئەوە دەکرێت لەهەموو خەرجیەکان دەستکاری بکرێت، ئەگەر هاتو یەکسان بوو مووچەی هەموو فەرمانبەرانی کوردستان، لەگەڵ عێراق، ئەو کاتە دەتوانین ئەمە جێبەجێ بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کۆێستان محمد، فەرموو.

بەڕێز کۆێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری ئەو ڕایە دەکەم، کە لە 10٪ی پلە باڵاکان، سەرۆکی هەرێم وجێگرەکەی، سەرۆکی حکومەت و وەزیرەکان، سەرۆکی پەرلەمان و پەرلەمانتاران، ببڕدرێت، پێشنیاریش دەکەم، ئەو پارەیە ئەو عجزەی پێ پربکرێتەوە، کە ئەو 10 ملیارەی لەزیاد کردنی پەرلەمان خستمانە سەر بودجەی هەرێم، ئەگەر پار مەجبور نەبووین لە 10٪ کە ببڕین ئەمساڵ عجزمان دروست کردووە خۆمان، بۆیە پێشنیار دەکەم بەو پارەیە ئەو عجزەی پێ پڕ بکرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

قسە کردن لەسەر ڕابردوو دروست نیە، تۆ ئەندام پەرلەمانی ئەوە تێپەڕی و لە یاسا و قانون دەزانی، بۆیە ئەتوانی پێشنیار بکەیت بۆ داهاتوو، بەس ناتوانی لەسەر ڕابردوو قسە بکەیت، بەڕێز هاژە سلیمان، فەرموو.

بەڕێز هاژە سلیمان مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەماددەی 25 بڕگەی یەکەم و دووەم، پشتگیری لەڕای بەڕێز کاك فرسەت دەکەم، چونکە بەڕاستی ئەوە هێشتا لەپەرلەمانی عێراق دەرنەچووە، ناکرێت ئێمە ئیستیناد لەسەر یاسایەك بکەین کە لەوێ

دەرنەچووبێت، بەڵام دەکرێت ئێمە وەکو هەندێ لە هاوکارانیشم ئیشارەتیان پێدا، ئەو نا هاوسەنگیەی کەهەیە لەنێوان مووچەی پلە بەرز ونزمەکاندا، ئێمە بە پرۆژە یاسا لە پەرلەمان پێشکەشی بکەین، بتوانین ئەو ناهاوسەنگیە ڕابگرین، دەربارەی بڕگەی سێیەم، ڕێژەی لە 10٪ی پلەی وەزیفی بەرزدرێت، منیش لەگەڵ ئەوەدام کە بەرزدرێت، هەروەکو پار کە پێشنیار کرابوو ببێت بەداهات، یان بخرێتە سندوقێك کە سوودی لێ وەربگیرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز ئارام قادر، فەرموو.

بەڕێز ایوب نعمت قادر(ئارام):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش لەگەڵ ئەوەدام کەدەقی یاساکە تەنها فەقەرەی سێیەمی بمێنێتەوە، کە ئەویش باس لە بڕینی لە10٪ی مووچەی پلە تایبەتەکان دەکات، بەڵام ڕێژەکە پێشنیار دەکەم کە لە 20٪ بێت، بە بۆنەی ئەو جیاوازییە زۆرەی کە لەنێوان مووچەی پلە تایبەتەکان و هاوولاتیانداا هەیە، بەڕاستی ئەوەش بووە بەگلەییەکی زۆر زۆر لەکوردستاندا، بۆ کەمکردنەوەی ئەو گلەییە، چونکە ئێستا ئێمە لە بڕیارەکانماندا، لەناو پەرلەمان نەمانتوانی مووچەی هاوولاتیان بەشێوەیەکی وا بەرز بکەینەوە کە دادگەرییەك دروست بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز دکتۆر احمد، فەرموو.

بەڕێز د. احمد ابراهیم علی(وەرتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە باسکردن لە بڕینی مووچە، ئەو ڕێژەی کە لەعێراق و لێرەش باسی لەسەر دەکرێت، لەئەنجامی ئەوەدایە کەناهاوسەنگی هەیە، یان جیاوازییەك هەیە، لەنێوان مووچە نزمەکان و مووچە بەرزەکان، بۆیە بەڕاستی منیش لەگەڵ ئەوەدام کە پێویست بەوە دەکات ئەوانەی کەمووچە نزمن، بەیاسا مووچەکانیان بەرز بکرێتەوە، ئەو جیاوازییە زۆرە نەهێڵدرێت، ئەوانەی کەمووچە بەرزن کەم بکرێنەوە، دەربارەی بڕگەی یەکەم ودووەم منیش پشتگیری لەڕای لیژنەی یاسایی دەکەم، کە ئەو دوو بڕگەیە لابېرێت، چونکە یاساکە هێشتا لە ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراق موصادەقەی لەسەر نەکراوە، تەنها لە ئەنجومەنی وەزیرانە، ئەویش لەوێ کەموصادەقەی لەسەر کراوە، نابێت بەیاساو ناکرێت جێبەجێ بکرێت، سەبارەت بە بڕگەی سێیەم، منیش لەگەڵ ئەوەدام کە ئەو لە 10٪ یە بەرزدرێت، بەڵام پێم باشە مودیر عام نەگرێتەوە، ئەوانەشی کە مووچەی وەکو مودیر عام وەردەگرن، لەبەر ئەوەی مووچەکانیان کەمە بەڕاستی، ئەگەر ئیستیقتاع لە مووچەی مودیر عام بکرێت، پێم وایە زوڵمان لێکردبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز عمر عبدالعزیز، فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاء الدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ماددەی 25 کە ئێستا ژمارەکەی گۆڕاوە بۆ مادەی 26، مەعلومە کە 3 بڕگەیە، بەنیسبەت بڕگەی یەك ودوو، ئەو قسەیە مەنتقی وعیلمی و واقعی و یاساییە، کە ئەصڵەن نەدەبوو حکومەت لە پرۆژەی یاساکە باسی لێوە بکات، مادام لەوێ حەسم نەبووە، بۆیە من لەگەڵ لابردنی بڕگەی یەك ودووم، بەنیسبەت بڕگەی 3 خۆی کێشەی ئەساسی لەکوردستان بەنیسبەت مووچەوە نەبوونی سیاسەتێکی هاوسەنگە لە سیستمی مووچەدا، بۆیە ئەو گلەیی و گازندەیەی کە لەخوارەوە دروست بووە، لە تۆڕە جیاجیاکان، مووچەخۆران بەتایبەتی، ئێمە تا یاسایەك دەردەچێت ئەو هاوسەنگیە دروست ئەکات، کە لە ئەساسەوە دەبێت نزیکترین حاڵەت بێت بۆ عەدالەت، ئێمە ناتوانین عەدالەتی ڕەها تەحقیق بکەین، بەڵام ئەوەش واقیعە کەغوبنێك هەیە لە کوردستاندا، مووچەی پلە باڵاکان موقارەنە ناکرێت لەگەڵ پلەکانی تردا، لەبەر ئەوە من پشتگیری خاڵی سێیەم دەکەم، کە بمێنێتەوە، یەك ودووش لابرێن، بەس تەعدیلی پێویستە، ئەو کەمکردنەوەیە وەکو هەنگاوێکی سەرەتایی بۆ بەرەو ئەوە بچین کە موراجەعەیەکی جدی و ئەساسی لە بودجەدا بکرێت بۆ سیاسەتێکی هاوسەنگ کە پەیڕەو بکرێت، بەڵام ئیقراحی ئەوە دەکەم کە ئەو بڕە کە دەبڕدرێت هەموو ئاستەکان بگرێتەوە، لە پەرلەمانتاران، وەزیران، تا پلە باڵاکان، لەسەر ئەو ئەساسە جەنابت پێشنیارت کرد کە باسی ڕابردوو نەکەین، من ئیقتراح دەکەم ئەو لە 10٪یە تەرخان بکەین بۆ زیاد کردنی دەرماڵەی قوتابیان، بکرێت بە 150 هەزار، کە گرفتێکی گەورەیەو داواکارییەکی زۆریشی لەسەر هەیە، وەکو هەنگاوێکی سەرەتایی ئەکرێت دوایی کە ئەو یاسایەی عێراق دەرچوو ئێمە قەسە لەسەر ئەو حاڵەتە بکەین، کە لێرەدا نووسراوە موعالەجە بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز عبدالسلام بەرواری، فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفی صدیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەرچەندە من بەنووسراو شتێکم نارد، بەڵام پاش تەوزیحاتی کاك فرست و ئەندامان، منیش هاتمە ئەو قەناعەتەو لێی پەشیمان بوومەوە، لێرەدا دەمەوێت جەخت بکەم لەسەر دوو پرەنسیپ، یەکێکیان: ئێمە ڕاستە پێویستە شەو وڕۆژ جەخت لەسەر سەربەخۆیی یاسایی ودارایی خۆمان وەکو هەرێم بکەینەوە، ئەوە مەوزوعێکە هەندێجار لەبیرمان دەچێتەوە، قەت نابێت ئێمە پابەندی بەغداد بین لەهەموو شتێك، بەپێی دەستوور ئەو یاسایانەیە، وەکو کاك عومەر شەرحی کرد، زۆر لەسەری ناچم، پەسەندیان دەکەین، یان گۆڕانکارییان لەسەر دەکەین، ئەوە مافێکی دەستووری ئێمەیە، جەخت کردنی دووەمم: لەسەر ئەوەیە هەستێك پەیدا بووە، کەجیاوازییەکی زۆر و ناعەدالەتی هەیە لە مەسەلەی مووچەدا، من پێم وایە سیستمی مووچە، بەچەند بنەمایەك دادەندرێت، عەدالەت لەوەدا نیە، یەکێك تازە تەعین کرابێت و مودیر عامێکی 15 ساڵی وەکو یەك یان نزیك یەك وەربگرن، ئەو هەستە لە دەرماڵەدا دیار بووە، بۆیە کورتی دەکەمەوە، من لەگەڵ ئەوەدام خاڵی یەکەم و دووەم، لابرێن، سێیەم، ئێمە پار بڕیارێکمان دابوو

بەقەناعەتەوە کە ئێمە لە 10٪ی مووچە بەرزەکان کەم بکەینەوە، من پێشنیاری دوو شت دەکەم، یەکەم: ئێمەی ئەندام پەرلەمان، هەر لە پاش تەواو بوونی گفتوگۆکردنی بودجە، بیرێکی جدی بکەینەوە لەوەی کەخۆمان بەخۆمان یاسایەکی تایبەت دەربکەین لەسەر دووبارە ڕێکخستنی مووچەکان، لەوێ مەجالمان هەیە باسی هەموو ئەوانە بکەین و ئەو بنەمایانە تەتبیق بکەین، دووەم: بەنیسبەت خاڵی دووەم کەمن لەگەڵ ئەوەدام کە بمێنێت، بەڵام من پێشنیارێکم هەیە، مووچەکان بەسیستم دانراون، وەکو وتم ئەو هەستەی ناعەدالەتی و ئەو فەرقە گەورەیە، لەدەرماڵەو موخصصات دەردەکەوێت، پێشنیار دەکەم ئەو لە 10٪ بکرێت بە لە 20٪ لەدەرماڵە، تاکو ئەو کاتەی کە ئێمە بەدواداچوون وچاوپێداخشانێك لەهەموو سیستمی مووچەدا دەکەین، بەڕەئی من با مووچەکان وەکو خۆی بمێنێتەوە، چونکە سەرگێژییەکی گەورە دەکەین بۆ چەند دەزگایەك، ئەو لە 10٪ ئەگەر بەرزی بکەینەوە، ئەوە با لەدەرماڵەکان بێت، هەروەها کاتیشە بۆ ئەوەی هەموومان بیر بکەینەوە لە یاسایەکی تایبەت بەخۆمان بۆ دووبارە ڕێکخستن یان کەمکردنەوەی مووچەکان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز نەریمان عبدالله، فەرموو.

بەڕێز نەریمان عبدالله قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

باس لەوە کرا، کە ئێمە ئەو ماددەیە پشتی بەستووە بە پرۆژە یاسایەك کە هێشتا ئیقرار نەکراوە، لەهەرێمی کوردستان زۆرجار باس لەوە دەکەین، کەناعەدالەتی هەیە، یەکسانی نیە لەنێوان مووچە ودەرماڵە و مەنسەب لەهەرێمی کوردستان، لەبەغداش، زۆرجاریش داکۆکی دەکەین لەسەر ئەوەی کە وەکو یەکی لێ بێت، لەکارمەندان وفەرمانبەران ودەوڵەتیشەوە زۆرجار زەختمان لێ دەکرێت، کە ئەو مووچەی لەحکومەتی عێراقی هەیە، باشترە لەوەی کە لەهەرێمی کوردستان هەیە، لەهەندێ ڕووەوە، بۆ ئەوەی ئێمە زیاتر پشت ببەستین بە عەدالەتێك، ئێمە پێویست دەکات بەڕاستی نەصێك لێرەدا دابنێین، کە یەکسانی و نەبوونی جیاوازی لەنێوان ئەو یاساو نیزامانەی تایبەت بە مووچەو دەرماڵە و دەرماڵەو مەنسەبیش دەردەچێت لە حکومەتی عێراقی لێرە نافز بێت، ئێمە لەهەندێك لەیاساکان هەیە لەحکومەتی عێراقی دەردەچێت دەتوانین لێرە نافزی بکەین، بۆیە ئەمە ئەو عەدالەت وئەو دەنگە دەنگە زۆرەش کە هەیە نایهێڵێت، بۆیە با یەکسانی بکەینەوە، بۆیە من پێشنیار دەکەم ئەمە بەدوو فەقەرە جێگای بکەینەوە، بەفەقەرەیەك هەموو ئەو یاسایانەی کە لە حکومەتی عێراقی دەردەچێت، بۆ نموونە بڵێین (في اقليم كوردستان يتم تنفيذ قانون ونظام الرواتب والمخصصات بما فيها المنصب وفي جميع النواحي التي تصدر فيه الحكومة الفدرالية)بەڵام بێینەوە لە برگەی دووەمدا ئێمە کۆمەڵێك دەرماڵەمان هەیە، بەتایبەتی لەماموستایان و هەندێك لەشەریحەکانی تر، دەرماڵەیان زیاترە، بۆ ئەوەی ئەو دەرماڵەیە ئێمە لەناکاو نەیبڕین، بنووسین بەفەقەرەیەکی تر(لايشمل الفقره (1) المخصصات الزائده حالياً في الاقليم الى ان يتم

مساواتها مع الحكومه الفدراليه عند زياده المخصصات فى الحكومه الفدراليه لاحقاً) بۆ ئەوەی وەکو خۆی بمێنێتەوە، ئەو کاتەی ئەو دەرماڵانە لەحکومەتی عێراقی زیادی کرد، لێرە یەکسانی بکەینەوە، پێم وایە لەهەموو ڕوویەکەوە، ئێمە مووچەمان لێرەدا لە حکومەتی عێراقی بەزیاد کردن وبەکەمکردنیشەوە، کە یاسایەك دەردەچێت تەنفیزی بکەین، ئیتر ئەوەندە باس لە مووچە نەکەین، کە لێرە زیادە ولەوێ کەمە یان بە پێچەوانەوە، بۆیە ئێمە لە حکومەتێکداین کە فیدرالیەو سەرچاوەی دارایی و بودجەشمان یەکێکە، بەپێی ژمارەی دانیشتوانیش دابەشدەکرێت، بۆیە جێگای خۆیەتی لەهەموو ڕوویەکەوە یەکسان بکرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز شڤان احمد، فەرموو.

بەڕێز شڤان احمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ ماددەی بەدیلم ئەوەی کە بەڕێز کاك فرست خوێندیەوە، هەتا ئەو دەمەی کە سورەتەکە وازح دەردەچێت لەبەغداد، چونکە ئێمە یەك وەحدەی نەقدیمان هەیە لە ولاتێکدا کەعێراقە، ئەگەر چی هەرێمێکین لە عێراقدا، وەکو بەڕێز کاك عبدالسلام وتی، دانانی ڕەواتب لەسەر ئەساسە، تەبیعی بەپێی ئەو زروفە، بەپێی ئەو شتانەی کە ئەو ولاتە تێیدا دەژی، بۆیە من بەباشی دەزانم کە ئێستا ئەو ماددەیە لەم کاتەدا تەئجیل بکرێت، بەهەموو بڕگەکانیەوە، بۆ ئەوەی عەدالەتەکە لەوەدا بێت، چونکە لەوانەیە ئێمە ئەگەر ئەوە بکەین، غەدر لە هەندێك حاڵەت دەکەین، ئێمە لەکاتێکدا کە داوای دەرماڵەو مووچەی یەکسان دەکەین لەگەڵ حکومەتی ئیتیحادی، ئێستا دێین ئێمە عەکسی ئەمە جێبەجێ دەکەین، بۆیە من لەگەڵ ماددەی بەدیلدام، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز خلیل عوسمان، فەرموو.

بەڕێز خلیل عثمان حمه امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری لە قسەکانی کاك فرست دەکەم کە تاوەکو ئێستا ئەو یاسایە لەبەغدا جێ بەجێ نەکراوە، بۆیە لە فەقەرەی یەکەم و دووەم، بەڵام ئەوەش مانای ئەوە نیە، یەعنی ئێمە بۆ پشت بە بەغدا ببەستین، بۆ یاسایەکی خۆماڵی ئێمە بۆ بەدیهێنانی عەدالەتێکی کۆمەڵایەتی و بۆ نەمانی ئەو ناهاوسەنگیەی کە هەیە، ئێمە یاسایەکی خۆماڵی وەکو پەرلەمانی کوردستان ئێمە گەڵاڵەی بکەین، هیوادارم بتوانین کار بۆ ئەمە بکەین، بۆ ئەوەی کە ئەو جیاوازیەی کە هەستی پێ دەکرێ وەکو برای بەڕێزم کاك عبدالسلام وتی لەسەر ئەساسێك ئەمە تاڕادەیەکی زۆر کەم بکرێتەوە، سەبارەت بە خاڵی 3 من پشتگیری لە خاڵی 3 دەکەم و هیوادارم کە ئەو نسبەتەی کە دەبڕدرێت من پێموانیە ئەوە نسبەتێکی ئەوەندە زۆر بێت، بۆیە بخرێتە

سەندوقێکەوە بۆ هەندێك چین و تۆێژەکان یان بۆ جۆرێك لەو نەخۆشیە درێژخایەنانە سەرف بکرێت کە ئەمڕۆ لە کوردستان دا هەن، یاخود ئەوانەی کە تووشی تالاسیما یاخود نەخۆشی هیمۆفیلیا و هەروەها کۆمەڵێك کێشەی لەو بابەتە بوون لە سندوقێك دابندرێن لەو بابەتە سەرف بکرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتیوانی لەبەڕێز سکرتێری پەرلەمان دەکەم، دەقاودەق ئەوە وەکو خۆی دوابخرێت تا ئەو کاتەی لە عیراق ئەو پرۆژەیە پەسەند دەکرێ و ئەو کات ئێمە دەتوانین لێرە لەسەر هەموو پلە بەرزەکان قسە بکەین، لەبەرئەوەی ئێمە لە کوردستاندا دەرەجە دوو نین، ئێمە خەڵکی عیراقین و هەموومان لە کوردستان دەژین و هەموومان عیراقین و بەیەکەوە حساب دەکرێین، ناکرێت ئێمە هیچی تر خۆمان بە دەرەجە دوو حساب بکەین لە کوردستان، با مووچەکانمان یەکسان بێت، مادام ئێمە داوای یەکسانی مووچە دەکەین، یەکسانی رەواتب دەکەین، موخەسەسات دەکەین لە هەموو عیراق، با هەموو کوردستان وەکو عیراقی لێ بێت، لەدوایی دا کە دوای ئەوەی ئەو مەشروعە لە عیراق پەسەند کرا ئەو کات ئێمە دەتوانین لێرە لەجیاتی ئەوەی بڵێین 10٪ دەتوانین بڵێین 30٪ لە هەموو پلە بەرزەکانی کوردستان دابەزێنین و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ گشت ئێوەی بەڕێز، بەڕێزان بە حەقیقەت ڕاستە عیراقین، بەڵام دەستووری عیراقی سەڵاحیەتی داوەتە ئێمە، ئێمە پەرلەمانمان هەیە و حکومەتمان هەیە و سەرۆکی هەرێممان هەیە، دەستوورمان دەبێ و قانونی خۆمان دەردەکەین، بۆ ئەو پرۆژەیەی کە لەسەری ڕێك ناکەون ئێمە بێین لەناو قانونەکە داینێین، من خۆم شەرم لە خۆم دەکەم ئەوە لەوێ بێ، ئەگەر بێتو راتبی ئەندامێکی ئەنجومەنی نوێنەرانی عیراق بە هی ئێوەی بەڕێز موقارەنە بکەیت 5 جار ئەوەندەی ئێوەیە، ئەگەر هی سەرۆکی پەرلەمان بە هی ئێمە موقارەنە بکەی 23 جار ئەوەندەی هی سەرۆکی پەرلەمانی کوردستانە، هەر بۆ مەعلومات، هی سەرۆکی ئەنجومەنی نوێنەرانی عیراق 115 ملیۆن دینار راتب وەردەگرێ، ئەمە بۆ مەعلوماتتان، ئێمە وەك ئێوە وەردەگرین، یەعنی ئەوە ئێوەن وای لێ بکەن نە چاوەڕێی پرۆژەکەشی بکەن، بۆیە بۆخۆتان شتێك ئیقتراح بکەن ئەسڵەن ئەوەهەر فڕێ بدەنە دەرەوە، ئیقتراحێکی جوانی مەعقول بکرێت و چیتان پێ باشە ئەوە بکەن، 50٪ ی دەڵێن، 40٪ ی دەڵێن، 10٪ی دەڵێن، 20٪ ی دەڵێن، پێشنیاری خۆتان بکەن، پرۆژەیەك کە لەوێ نەبۆتە قانون خۆیان موتەفق نین لەسەری، ئەکرێ یان ناکرێ، ئێمە بێین دایبنێین و بڵێین ئێمەش دەبێ وا بکەین، یان ڕاوەستین هەتاوەکو بزانین ئەوان چی دەکەن، دوایی ئێمە ئەوە دەکەین، ئەوە هەڵەیە، ئیحترامم بۆ ڕەئی هەموو ئێوەی بەڕێز هەیە، ڕەئی منیش لەگەڵ

ئەوەیە ئەوە لایبدەین، خۆمان شتێك دابنێین، پرۆژەیەك دانێین و ئەوە بۆ ئێوەی بەڕێز ماوەتەوە، جەنابی وەزیر تۆ چی دەڵێی؟ فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە ئەوەڵەوە باسی ئەوەم کرد کە ئەوەی کە هاتووە کە هێشتا لە پەرلەمانی عیراق موسادەقەی لەسەر نەکراوە، بەڵام ئەوەی مەوزوعی ئیستقتاعەکەش ئەوە ئیقتراحی ئەنجومەنی وەزیرانە کە هاتووە 10٪ بپردرێت، منیش هەر لەگەڵ ئەو ئیقتراحەم کە 10٪ کە هاتووە، بەڵام ئەوانی تر کە ئێستا جەنابتان باسی لێوە دەکەن و مەوزوعی یەکسانی ڕەواتبی ئێرە لەگەڵ هی عیراقدا بۆ پەرلەمانی بەجێ دەهێڵم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو بۆ چوونە لەو مونتەڵەقەوەیە ئێمە مواتنی دەرەجە دوو نین، دەرەجە یەکن، بەڵام نازانم ئەمە چەند جێگیر دەکات؟، ئەو میزانیە 17٪ ی دەدرێتە کوردستان بەش ناکات، لە حەقیقەتدا کافی نیە، بۆ ئەو وەزعەی کە ئەمڕۆ لە کوردستانە و ئیشی پێ دەکات، حەقی نوێنەرەکانی ئێمە و جەنابتانە لە ئەنجومەنی وەزیران لەگەڵ حکومەتی ئیتیحادی دابنیشن و قسە بکەن بڵێن ئێمە بەو وەزعەی هەمانە ئەوە کافی نیە، محاوەلە بکەن ئەوە زیاد بکەن، میزانیەکە بۆ خەڵکی کوردستان زیاد بکەن، 17٪ بەکەش نادەن، 12٪ دەدەن، کاك کاردۆ فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە بۆ چاککردنی سیستەمی مووچە لە کوردستان هەموولایەك پێمان وابوو یەعنی بۆشاییەکی گەورە لەگەڵ پەلە نزمەکان و بەرزەکان هەیە، من پشتوانی ئەوە دەکەم کە ئەم ڕێکخستنە بەگشتی بکرێت، ئەوەی ئێستاش دەیکەین هەر پشتیوانی دەکەم، بەڵام ئەمە خوێندنەوەی یەکەممان بۆ کرد، بەڕاستی دوامان خست ئەو پرۆژە یاسایەی کە پەیوەندی بە چاککردنی سیستەمی مووچەوە هەبوو لە کوردستان و خوێندنەوەی یەکەمیشی بۆ کراو پاریش لە هەمان کاتیشدا باسمان کردەوەو ئیتر نەمان خستە عەمەلەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئاخر با قسە نەکەم، لێی گەڕێ، لیژنەی یاسایی؟ کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

چەند پێشنیارێك پێشکەش کرا، ئێستا لە لای کاك عمرەوە تەوزیح دەکرێت پێشنیارەکان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو پێشنیارەی کە ئەندامانی بەڕێز پێشکەشیان کرد، ئەوەشی کە جەنابی کاك فرست باسی لەسەر کرد، ئێمەش هەمان ڕامان هەیە، پڕۆژە یاسایەك هێشتا نەبووەتە یاسا هیچ پێویست ناکات ئێمە لەسەر زەوئی ئەو یاسایە بڕۆین، ئەمە زۆر باسمان لەسەری کرد، وەکو کاك عمر هەورامیش باسی لەسەر کرد، ڕاستە زۆر تەواوە ئێمە ئێستا پێویست ناکات ئەگەر ئەم ماددەیە ئیلغا بکەین، هیچ سیاغەیەکی دیکە دابەزێنین، چونکە نازانین ئەو یاسایە مەسیری بە چی دەگات، کەم دەبێ، زیاد دەبێ، نسەبت بڕینەکە زیاد دەبێت، کەمتر دەبێت، لەبەرئەوە ئێمەش هاوڕاین لەگەڵ ئەوەی کە ئەو ماددەیە لە ئەساسەوە ئیلغا بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی کەرەمکەن، کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیاری ئیلغا کردنی فەقەرەی یەکەم و دووەم لە ماددەکە، داوا دەکەم بخرێتە دەنگدانەوە، هەتا بتوانین دوایی کار لەسەر فەقەرەی 3 بکەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کێ لەگەڵە فەقەرەی 1 و 2 ئیلغا بکرێت لەو پڕۆژەیەی کە داندراوە؟، بەڕێزان هەموو ماددەکە ئیلغای هەیە دوایی شتێکی تر دادەنێین، هەر لەم پڕۆژەیە، کێ لەگەڵ ئەوەیە هەموو ماددەکە ئیلغا بکرێت و لە پڕۆژەکە نەمێنێ؟ 49 بەڕێز لەگەڵ دایە، کێ لەگەڵ دانیە؟ 22 بەڕێز لەگەڵ دانیە، بۆیە بەزۆرینەی دەنگ ئەو ماددەی نەما، جا ئێستا بەدیل چیە؟ کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیار کرا کەوا 10٪ ببردرێت بەو شێوەیەی کە ئێستا دەیخوێنمەوە، واتا ماددەی 26 ..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو ماددەیە لادرا، ماددەیەکی بەدیل حازر بکەن، لیژنەی دارایی ڕەئیتان چیە؟ کاك عمر نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی 3 ئەگەر ئێمە بە وردی بیخوێنینەوە ئیستقتاعی ئەو نسبەتە دەکرێت دەڵێ (وفق ماجری فی اولا ماعدا مدیر عام) یەعنی کە ئێمە ئێستا هەموو ماددەکەمان خستە دەنگدانەوە بۆ ئیلغا، (أولا)یشی لەگەڵ ئیلغا بووە، ئیتر بەدیلی نابێت ئەوە، چۆن بەدیلی بۆ دانێین؟.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عمر بەدیل دائەنێین، ئەگەر ماددەیەکی بەدیل ئێستا حازرتان هەیە، دایدەنێین، فەرموو.

بەڕێز شفان احمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە دەتوانم بڵێم 10 ئەندام زیاتر تەئیدی ئەو ماددە بەدیلەمان کرد کە بەڕێز کاك فرست خوێندیەوە، هەر ئەوە بخرێتە تەسویت باشە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ماددەکەی بەدیلی جەنابت چیە؟.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وابزانم سیاغەی ئەو ماددەیە کە پێشنیار کراوە، وەقتێکی دەوێ، بۆیە پێشنیار دەکەم کە سەرۆکایەتی پەرلەمان، ئەو ماددەیە سیاغەکەی بە شێوەیەکی تر بەدیلی بۆ دابنێین، بخرێتەوە بەیانی لەگەڵ ماددەی ماوە سبەی کە دەنگمان لەسەری نەداوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بڕۆ ماددەکەی تر، ئەوە باشتر دیراسەی بکەن، بۆ ئەوەی خۆتان حازر بکەن، بەیانی لەگەڵ ئێوە بکرێ، بچۆ سەر ماددەی 26 لە ئەسڵی پڕۆژەکە.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی 26 لەئەسڵی پڕۆژەکە، کە دەبێتە ماددەی 27.

دامەزراندن لەهیچ پۆستێکی سەرکردە لەبەڕێوەبەری گشتی بەرەو ژووردا ناکرێت، ئەگەر لە یاسای وەزارەتدا یان پەیکەری ڕێکخستنیدا نەبێت پاڵپشت بە یاسای وەزارەت یان ئەو لایەنەی بە وەزارەتەوە نەلکاون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەعەربیش بیخوێننەوە.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة السابعة والعشرون:

عدم التعيين في اية وظائف قيادية من (مدير عام وما فوق) مالم يوجد لها درجة في قانون الوزارة والهيكل التنظيمي الصادر استناداً الى قانون الوزارة او الجهة غير المرتبطة بوزارة.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی ڕەئیتان.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ماددەیە بوونی پەسەندە لە لامان، چونکە شێوەیەکە لەتەنزیمی میلاك، لەناو هەیکەلی تەنزیمی وەزارەت، پێمان باشە، ئەبێ وەکو خۆی بمێنێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی ڕەئیتان.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لەگەڵ ئەوە داین، پێشنیار دەکەین ئەو ماددەیە ئیلغا بکرێت، زەروری نیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە پێمان باشە ماددەکە وەکو خۆی بمێنێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، نوقتەی نیزامیت هەیە فەرموو.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوو پێشنیار هەبوو، دەبێ بیخەینە دەنگدان ئەو پێشنیارانە.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو، سیوەیل عثمان، شۆرش مجید، شڤان احمد، شلێر محمد نجیب، عمر هەورامی، قادر حسن، صباح بیت الله، دلێر محمود، ئەم بەڕێزانە ئەیانەوێت مواخەلە بکەن، فەرموو.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەنها یەك تێبینی زۆر گچکەم هەیە، لە عەرەبیەکەی نووسراوە، عدم التعیین في ایة وظائف قیادیة من (مدیر عام وما فوق)، ئەگەر بکرێتە(فما فوق) باشترە، لەبەر ئەوەی لە وەقایعی کوردستان دەردەچێت، لە پەرلەمان دەردەچێت، وابزانم ڕێك تڕە، (فما فوق) سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕیز کاك شۆرش.

بەڕێز شۆرش مجید حسین:

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان.

له یاسای هەموو وەزارەتەکان و هەموو ئەو دەستانەی کە لەو پەرلەمانە دەرچووە، ژمارەی بەڕێوەبەری گشتی بە پێی میلاکات بۆی تەحدید کراوە، دیارە ئەگەر گومان هەبێ لە لایەکی تر دابمەزرێت، ئەوە شتێکی تره، بەلاّم من پشتیوانی لە پێشنیارەکەی لیژنەی یاسایی دەکەم، کە ئەو ماددەیە ئیلغا بکرێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەلەمان:

بەڕێز شفان احمد کەرەمکە.

بەڕێز شفان احمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

فعلەن ماددیەکی تحصیل حاصلە، ئەو دەقەی کەهاتووە، دەقێکی موفتەرەزە، مەفروزە وابێت، یەعنی هیچ پێویست بەو ئەوە ناکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز شلێر خان کەرەمکە.

بەڕێز شلێر محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕەئی من کە ئەلێت (عدم التعيين في اية وظائف من الدرجات الخاصة) ئەوەی بۆ ئیزافە بکرێت، لەجیاتی (قيادية)، (من (مدير عام وما فوق) مالم يوجد لها درجة في قانون الوزارة والهيكل التنظيمي الصادر استناداً الى قانون الوزارة او الجهة غير المرتبطة بوزارة عن طريق احدى وسائل الاعلام يعين فيها) یەعنی ئەوەی ئێستا حکومەتی هەرێم پەیڕەوی دەکات، جێگەی دەست خۆش کەریە، کە ئەو دەرەجە تایبەتانە هەمووی لە ڕێگەی ئیعلانەوە بۆی دەکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز عمر صدیق هەورامی کەرەمکە.

بەڕێز عمر صدیق هەورامی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەلّ مانەوەی ماددەکەم، بەس تەنها (دامەزراندن) ئەو وشەیە لابدرێت، (دامەزراندن لە هیچ پۆستێکی سەرکردانە) ئەو (هیچ پۆستێکی سەرکردانە) لابدرێت، تەنها بنووسرێت (دامەزراندن لە بەڕێوەبەری گشتی بەرەو ژوور ناکرێت ئەگەر لەیاسای وەزارەت یان پەیکەری ڕێکخستن نەهاتبێت) تەنها ئەوەندە، ئەگەر بکرێت لێپێچینەوە شتێك ئیزافە بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز قادر حسن کەرەمکە.

بەڕێز قادر حسن قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من هەست دەکەم ئەو ماددەیە زیاد بێت، چونکە لەیاسای وەزارەتەکان دەسەلاتی وەزیرە بەڕێزەکان دەست نیشان کراوە، بۆیە تەئیدی ڕەئی لیژنەی یاسایی دەکەم، بۆ ئیلغا کردنی ماددەکە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز صباح بیت الله کەرەمکە.

بەڕێز صباح بیت الله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەز بێژم ئەڤ ماددەیە تەحصیل حاصلە، پێویستە نەمێنێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز دلێر محمود کەرەمکە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری ماددەکە دەکەم، ئەوێژیشیان باسمان کردووە، کە داوای دابەزینی پۆستە قیادیەکانمان دەکرد، ئەمان وت بەڕێوەبەری گشتی لەبەر ئەوەی بەپێی سالانی خزمەتی خۆی، بە پێی شەهادەی خۆی و، بە پێی ئەو ڕێنماییانەی کە هەیە بەرز دەبێتەوە، چەند سالێك خزمەتی هەیە، ئەمە پێویستە بە پێی پێداویستی ئەو وەزارەت، ئەو شوێنە خۆی بێت، بەڕاستی لەم ئەخیرە کە بۆ ئەو پۆستانەی وەکو مدیر عام و بەرەو ژوور، لە کاتێکدا کە داوای ئەوە دەکرێت سی، ڤی خۆیان پێشکەش بکەن، ئەمەش خۆی لە خۆیدا هەنگاوێکی باشە، بۆ ئەوەی ئەو خەڵکانەی کە شیاون بچنە شوێنی خۆیان، بە شێوەیەك دانەندرێن کە فەرز بکرێن بەسەر وەزارەتەکە، ئەو سیفەتانەیان تیا نەبێت کە بۆ مدیر عام و بەرەو ژوور ئەگونجێن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز جەنابی وەزیر.

بەڕێز شێخ بایز تالەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ماددەیە دیارە پێویستی ئەکرد، بۆیە لە حکومەتەوە هاتووە، ئێستا چەندەها مدیر عام و قایمقام هەیە موعەوەمن، وەهەندێك وەزائیف هەیە، لە بەعزێك شوێن هەیە لایەزال تا ئێستاش دوو مدیر عامی دیوان هەیە، چونکە کە وەزارەتەکان دەمج بوونە، ئەو مدیر عامانەو ئەو موستەشارانە تا ئێستا موعالەجە نەکراون، مەوجودن، بۆیە پێویستی کرد، ئەبێ میلاکیان هەبێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز لیژنەی دارایی ڕەئیتان.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەروەکو پێشتریش ڕای خۆمان ڕوون کردەوە، ئێمە وەکو لیژنەی دارایی بە باشی دەزانین دەقی ئەو ماددەیە وەکو خۆی بمێنێتەوە، شێوەیەکە لە تەنزیمی میلاك لەناو وەزارەتەکان، لە ناو حکومەتدا، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان لیژنەی یاسایی داوای کردووە ئیلغا بێت، ئێستاش ئیلغا دوور تر لەهەموو بۆچوونەکانی ئێوەی بەڕێز، بۆیە ئەو ئیلغایە دەدەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە ئەو ماددەیە، ماددەی 26 لە ئەسڵی پڕۆژەکە کە دەکاتە ماددەی 27، ئیلغا بکرێت؟، تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، 20 بەڕێز لەگەڵدایە کە ئیلغا بێت، کێ لەگەڵدانیە؟ تکایە دەستی بەرز بکاتەوە، مایەوە وەکو خۆی، بە کۆی دەنگ، زۆر سوپاس، ئێستا ئاخیر مواخەلەی لیژنەی دارایی و یاسایی، لەسەر ئاخیر سیاغەی ئەو ماددەیە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سیاغەی ماددەکە بەو شێوەیە دەبێت.

المادة السابعة والعشرون:

عدم التعيين في اية وظائف قيادية من (مدير عام فما فوق) مالم يوجد لها درجة في قانون الوزارة اوالجهة غير المرتبطة بوزارة او في هيكليها التنظيمي.

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کێ لەگەڵدایە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدانیە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، سوپاس، بە کۆی دەنگ پەسەند کرا، ئەوەی خوێندرایەوە.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی بیست و هەشتەم:

دەبێ وەزیری دارایی و ئابووری ڕێنمایی پێویست بۆ ئاسان جێبەجێ کردنی ئەم یاسایە و دیاریکردنی دەسەلاتی خەرج کردن بۆ فەرمانگەکانی حکومەت دەربکات لەماوەیەکدا.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە ئەوانەی، چونکە هێشتا ماددەمان ماوە، پێش ئەوەی ماددەکان دەنگی لەسەر بدرێت، پەسەند بکرێت، ئەوە ئەمر دەربکەین بۆ جێبەجێ کردنیان، نەختێك جوان نیە، لەبەر ئەوە ئێستا ئەو ماددەیەی پێشنیار لای کاك عونیە، فەرموو بیخوێنەوە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان.

مادة مضافة: تلتزم حكومة اقليم كوردستان بعدم اجراء المناقلة من الموازنة الاستثمارية الى الموازنة التشغيلية.

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (24)

سێ شەممە رێکەوتی 2011/5/31

کاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی سێ شەممە رێکەوتی 2011/5/31 پەرلەمانی کوردستان - عێراق بە سەرۆکایەتی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی) سەرۆکی پەرلەمان و, بە ئامادەبوونی بەڕێز فرست أحمد عبدالله سکرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (24)ی خولی سێیەم, ساڵی (2011) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (1)ی ماددە (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموارکراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (24)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کات (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی سێ شەممە رێکەوتی 2011/5/31 دا بەم شێوەیە بێت:

1 -بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆکردن و بڕیاردان لەسەر پڕۆژە بودجەی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2011 و یاساکەی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، دانیشتنەکەمان ئەکەینەوە، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی دووەم، خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن 24 ، رۆژی دانیشتن 2011/5/31، بەرنامەی کار:

بە پێی حوکمەکانی بڕگەی (1)ی ماددە بیست لە پەیڕەوی ناوەخۆی ژمارە (1)ی هەموار کراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستانی عیراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری دا کە بەرنامەی کاری دانیشتنی ژمارە 24ی ئاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کات 10ی پێش نیوەرۆ، بەڵام دواخرا بۆ 11,15 رۆژی سێشەممە رێکەوتی 2011/5/31 دا بەم شێوەیە بێت:

1-بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆکردن و بڕیاردان لەسەر پڕۆژە بودجەی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2011 و یاساکەی.

بەخێر هاتنی بەڕێز وەزیری دارایی و ئابووری کاك شێخ بایز و، بریکاری وەزارەت کاك رەشید تاهیر دەکەین، زۆر بەخێر بێن.

داوا لە لێژنەی یاسایی و لێژنەی دارایی دەکەین بۆ سەر مینەصە بفەرموون.

لێژنەی یاسایی بۆ مادەی 16 لە ئەصڵی پرۆژەکە کە دوێنێ دوامان خست، کە دەکاتە مادەی 17 فەرموون بەردەوام بن.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

صیاغەی مادەی 16 لە ئەصڵی پرۆژەکە کە ژمارەکەی بووە مادەی 17، بەم شێوەیە بوو:

یودع في صندوق کوردستان للعائدات النفطية، المنصوص عليه في المادة الخامسة عشرة من قانون النفط و الغاز لاقليم کوردستان-العراق، رقم 22 لسنة 2007، العائدات المستحصلة من العمليات النفطية الخاصة بالحقول النفطية وفق احکام الدستور العراقي و قانون النفط و الغاز للاقليم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، دوێنێ زۆر موناقەشە کرا، ئێستا بەو شیکلە دارێژرایەوە، من خۆشم شەخصی لەگەڵ وەزیر و لەگەڵ حکومەت قسەم کرد، بڕیارە کە بە زووترین وەخت، تەشکیلەکە بنێرن بۆمان بۆ ئەوەی لێرە موصادەقەی لەسەر بکەین، ئەمە بەو شێوەیە خوێندرایەوە، دوو نیزامی هەیە، عبدالله مەلا نوری و خەلیل عثمان، فەرموون.

بەڕێز عبدالله محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوێنێ ئەو پێشنیارەی کە کردمان، لە دوو بڕگە پێك هاتبوو و، چەندین پەرلەمانتاری بەڕێزیش پشتیوانیان کرد، ئەمەی کە کاك عەونی خوێندیەوە، یەك بڕگەیانە، ئەمە جگە لەوەی کە ئێمە داوامان کرد کە پرۆسەی نەوتو وغاز، تەنها نەوت هاتووە، چونکە غاز بۆ خۆی شتێکی تری هیوادارم غازەکەشی بۆ ئیزافە بکرێ، بڕگەی دووەمی پێشنیارەکەش، یاخود موناقەشە بکرێ، یاخود بخوێندرێتەوە و بخرێتە دەنگدانەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، کاك خەلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل عثمان حمدامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە دوێنی هەردوولا، گفتوگۆکانی سەر ئەم مادەیە، ژمارەیەك لە ئەندامانی پەرلەمان، داوامان کرد کە بڕگەیەکی تری بۆ زیاد بکرێ، بۆ ئەوەی کە ئێمە پارەی پترۆدۆلارمان خستووتەوە سەر بودجەی گشتی و داوامان کرد کە فەقەرەیەك زیاد بکرێ و، حکومەت ئیلزام بکرێ کە هەر پارەیەکی تر ئەگەر بودجەی تەکمیلی بێ یان موشتەقاتی نەوت بێ، لەبەر ئەوەی حەقی ئەو ناوچانە خوراوە کە نەوتیان لێ دەردێ و

به پاکیجێکی جیا بخرێتەوە، ئەو پارەیە بەشێکی بۆ ئەو ناوچانە، چونکە ئێمە پارەی پترودۆلارەکە کە مافێکی یاسایی و دەستوورییە کە هیناومانەو خستوومانە سەر بودجە، بۆیە داواکارم ئەمە زیاد بکرێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ناسك خان فەرموو.

بەڕێز ناسك توفیق عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێستا نەصەکە لە رووی یاساییەوە، باش دارێژراوە، تەواوە و موشکیلەی نیە، بەڵام ئەم نەصە لە 2007 دا لە یاسای غاز و نەوت هەیە، یەعنی ئێمە ئەبێ یەك فەقەرە زیاد بکەین بۆ ئەوەی ئیلزامی حکومەت بکەین لەکاتێکی دیاریکراودا، بۆ ئەوەی سەریع ئەم صندوقە تەشکیل بکرێ، ئێستا نەصەکە لە رووی دارشتنەوە تەواوە، چونکە رزگارمان بوو لەوەی کە ئەڵێ دامەزراوە، بەڵام ئەبێ فەقەرەیەکی تر زیاد بکەین بۆ ئەوەی ئیلزامی حکومەت بکەین بۆ ئەوەی سەریع ئەم صندوقە دروست بکرێ، چونکە ئەم نەصە لە 2007ەوە هەیە و جێبەجێ نەکراوە لەناو یاساکە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ئارام فەرموو.

بەڕێز ایوب نعمت قادر(ئارام):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پرسیارێکم ئاراستەی بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان کردووە، ئەو صندوقە، جوابەکەی هاتووتەوە و بە ئیمزای بەڕێز کاك د.بەرهەمە و بەم شێوەیە هاتووە، دەڵێت: صندوقی کوردستان بۆ داهاتە نەوتیەکان، ئەڵێ: ئەو کات پێویستە دابمەزرێ، یەعنی دانەمەزراوە، کە یاسای دابەشکردنی داهاتی نەوتەکان لە عیراقدا دەربچێت و، بەشی کوردستانیش بێتە ناو ئەو صندوقە، نەبوونی ئەو یاسایە یەکێکە لە کێشە گەورەکانی هەرێم و حکومەتی فیدرالێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

من ئەمرۆ رووونم کردەوە و لەگەڵیان قسەم کردووە، لە خیلالی نزیکترین فورسەتتدا ئەبێ دابمەزرێ، ئێمە عیلاقەمان نیە، بەغدا قانون دەرئەکات، دەر ناکات، ئەمە قانونێکی هەرێمی کوردستانە، هەموو لایەکمان موقەسرین، ئێمە وەك پەرلەمان، باش بەدواداچوونمان بۆ نەکردووە و حکومەتیش موقەصیرە، دەبوو بەکارەکانیان هەڵبستێت، کاك حەمە سەعید فەرموو.

بەڕێز حمه سعید حمه علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم ماددەیە لە بودجەی پاردا، پرۆژە یاسای بودجەی پاردا کە بوو بە یاسا لە ماددەی 21 ، ئەم ماددەیە و چەند ماددەیەکی تر کە دەبوایە 9،8 ماددەیە، جێبەجێ نەکراون، حکومەت جێبەجێی نەکردووە، ئایا ئیجرائاتی پەرلەمان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، دانیشە، من رووتم کردەوە بۆت، خۆ ئێستا بەشەرە لێرە قسە ئەکات، وەعدمان لێ وەرگرتوونە کە بە زووترین کات، ئەگەر نا، ئێوەی پەرلەمان ئەبێ بەدواداچوونی بۆ بکەن، کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر حمدامین خدر(نورەدینی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە راستیدا بەو شێوەی کە کاك عەونی خوێندییەوە، زۆر دروستە، چونکە بەڕێزان، ئەگەر صندوق دانەمەزری، تۆ چۆن داهاتی دەخەیە ناوی؟، واتا دامەزراندنەکە و خستنە ناو داهاتەکەی بەیەکەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز نالێت دامەزرا، ئەڵێ: المنصوص فی القانون، باسی ئەکات ئەڵێ لە قانونەکە هەیە، لە حکومەت وەعدمان وەرگرتووە کە بە زووترین کات، ئەبێ دایبمەزرێنێ، لەم فەترە نزیکە، پێش ئەوەی بچینە ناو پشووە وە، ناکرێ تۆ لەناو قانون دابنێی و بڵێ قانونێکی تر جێبەجێ بکەن، کاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ نەصەکە ئیشکالم نیە، بە فیعلی نەصەکە دروستە و مادام حکومەتیش خۆی ناردووە و خۆیشی پابەندە بەوەی کە کەسێك دەستنیشان بکات، بۆ ئەوەی ئێمە متمانەی پێ بدەین، بەڵام پرسیارەکەی من ئەوەیە، ئێمە لە قانونی میزانیەی ساڵی پار، قسەمان لەسەر ئەوە کردووە، کە حیسابێکی خاص دەکرێتەوە و داهاتەکانی تێ دەکرێ، ئێمە ئێستا ئەو نەصە لا ئەدەین، و اتا ئەو حیسابە چی لێ دێ؟، یەعنی لەمەولا چۆن مامەڵە لەگەڵە نەوت دەکرێ؟، یەعنی ئەو صندوقە تەئخیر بوو و دروست نەکرا؟، ئایا هەر ئەو حیسابە بەردەوام دەبێ؟.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوجا ئێوە پەرلەمانن و بەدواداچوونی بۆ بکەن، بانگی وەزیری موختەص و سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران بکەن و بێنە ئێرە و قسەی لەسەر بکەن، لێژنەی یاسایی ئاخیر صیاغە و ئەیدەینە دەنگدانەوە، فەرموو، بە کوردی و بە عەرەبی، بەڵام غازەکەی بۆ ئیزافە بکەن.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

له صندوقی کوردستان بۆ داهاتی نەوت کە لە ماددەی 15 لە یاسای نەوت و غازی هەرێمی کوردستان-عیراق، ژمارە 22ی ساڵی 2007دا هاتووە، ئەو داهاتانە دادەندرێت کە لە پرۆسەکانی نەوت و غازی تایبەت بە کیلگەکانی نەوت بە دەست دێن و بە پێی حوکمەکانی دەستووری عیراق و یاسای نەوت و غازی هەرێم.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة السابعة عشرة:

يودع في صندوق كوردستان للعائدات النفطية، المنصوص عليه في المادة الخامسة عشرة من قانون النفط و الغاز لاقليم كوردستان-العراق، رقم 22 لسنة 2007، العائدات المستحصلة من العمليات النفطية و الغاز الخاصة بالحقول النفطية وفق احكام الدستور العراقي و قانون النفط و الغاز للاقليم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کێ لەگەڵدایە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نیە؟ 7 کەس لەگەڵدا نیە، بە زۆرینەی دەنگ پەسند کرا، فەرموون بەردەوام بن بۆ ماددەکانی تر.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی 25 پرۆژەکە، کە ژمارەکەی بووە 26، ئەم صیاغەیەمان داڕشتووە،

المادة السادسة و العشرون:

تستقطع نسبة 10٪ من رواتب كل من رئيس الاقليم و نائبه ورئيس البرلمان و نائبه و السكرتير و اعضاء البرلمان و الوزراء و من هم بدرجتهم و من يتقاضى راتب وزير و وكلاء الوزارات و من بدرجتهم و من يتقاضى راتب وكيل وزارة و مستشارين و اصحاب الدرجات الخاصة و القضاة و اعضاء الادعاء العام.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، دوێنێ هەموتان ئەو ماددەیە لە پرۆژە بوو و لە پرۆژەیەکی عیراقی بوو و لە قانونی موازەنەیان، ئێمە لامان دا ، لێرە رووتمان کردەوە، لێرە باسمان کرد، وتمان لەبەر ئەوەی ئێمە خۆمان پەرلەمانین، کەوادری بەهێزمان هەیە، ئەتوانن شتێکی باش دابنێن، خۆ بەدەستی نا پرۆژە یاسایەکی ئەوان، کە نەبوویتە یاسا، بەداخەوە زۆر لە هەندێك بەڕێز و لە هەندێك ئیعلام کەئەنەما پەرلەمان حازر نیە لە راتبەکانی خۆیان ببڕن، بە عەکسەوە وا نیە، وەکو دوێنێ وەعدمان دا و ئێستاش بەو شێوەیەی کە بەڕێز کاك عەونی خوێندیەوە، کێ لەگەڵدایە تکایە دەست بەرز بکات؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵ دا نیە؟ یەك کەس لەگەڵ دا نیە، بە زۆرینەی دەنگ پەسند کرا، بۆ ماددەیەکی تر بەردەوام بن، پاشان هۆی ئەو ماددە، بە کوردیش بێخوێننەوە، فەرموو.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی بیست و شەشەم:

ڕێژەی (10٪) لە مووچەی هەر یەك لە سەرۆکی هەرێم و جێگرەکەی، سەرۆکی پەرلەمان و جێگرەکەی و سکرتێری و ئەندامانی پەرلەمان، وەزیران و ئەوانەی لە پلەی ئەواندان، هەر کەسێك کە مووچەی وەزیر وەردەگرێت، بریکاری وەزارەتەکان و ئەوەی مووچەی بریکاری وەزارەت وەردەگرێت، ڕاوێژکاران، خاوەن پلەکانی تایبەت و دادوەران و ئەندامانی داواکاری گشتی دەبڕدرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ئاسۆ، فەرموو.

بەڕێز بکر کریم محمد(ئاسۆ):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی شتێکی بە جێ یە (10٪) دەبڕێ، بەڵام ئەو (10٪)یە کە دەبردرێ لەو مووچانە بۆ چ مەجالێك صەرف دەکرێ؟ حەقە ئەو مەجالەش بەڕاستی تەحدید بکرێ بۆکێ یە؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شوان، فەرموو.

بەڕێز شفان أحمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەو دەقەددا باسی سەرۆك وەزیران و جێگرەکەی نەکردووە، کە پێشتر لە پرۆژەکەدا هەبووە، باسی ڕەئیس وزەرا و جێگرەکەی نەکرا کە پێشتر تێیا هەبووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاملی بکەن تکایە، ڕەئیس وزەرای لەگەڵە، جێگرەکەی لەگەڵە، وەزیرەکانی لەگەڵە، لە مودیر عام بەسەرەوە هەموو پلەدارێکی لەگەڵە، ئەوە وا دەیڵێن تەواو، هەر بۆ مەعلوماتیشتان ڕەئیس وزەرا یەعنی وەزیر، وەزیری ئەوەلە، فەرموو بیخوێنەوە، فەرموو گوێ بگرن کوردییەکە دەبێتە ئەصڵ.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی بیست و شەشەم:

ڕێژەی (10٪) لە مووچەی هەر یەك لە سەرۆکی هەرێم و جێگرەکەی، سەرۆکی پەرلەمان و جێگرەکەی و سکرتێر و ئەندامانی پەرلەمان، سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکەی و وەزیران و ئەوانەی لە پلەی ئەواندان، هەر کەسێك کە مووچەی وەزیر وەردەگرێت، بریکاری وەزارەتەکان و ئەوەی مووچەی بریکاری وەزارەت وەردەگرێت، ڕاوێژکاران، خاوەن پلەکانی تایبەت و دادوەران و ئەندامانی داواکاری گشتی ئەو ڕێژەیە (10٪) دەبڕدرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سۆزان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جارێکی تریش من هەمان قسە ئەکەمەوە، ئەم بڕە پارانەی کە دەبڕدرێت، مەغزایەکی هەیە، پاش ئەوەی کە دەبڕدرێت، من پێم باشە لەم ماددەیەدا بخرێتە سندوقێکەوە، یەعنی لە سندوقی شەهیدان، لە وەزارەتی شەهیدان، ئەگەر بخرێتە سندوقی هاوکاری شەهیدانەوە، هەم سندوقەکەش دەبووژێتەوە، هەم کەس وکاری شەهیدان سوودی لێ وەردەگرن، لەبەر ئەوە داواکارم، ناردنی ئەو بڕە پارەیە بۆ شوێنێکی دیاریکراو، دەبێت لەناو ئەم ماددەیەدا هەبێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە هەر خۆی بۆ ئەوێ ئەڕوات، بەڵام ماددەکە تەسویتی لەسەر کرا، ئیعادە ناکەینەوە، دەتوانین فەقەرەیەك ئیزافە بکرێت، ئەو پارەیەی کە دەبڕدرێت لەو شوێنە، ئەچێتە سندوقی شەهیدانەوە، کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تەنها لەسەر وەختەکەی، ئایا لە 1/1 کەوە دەبڕێت، کاتی تەنفیز کردنەکەیەوە، ئەوە دەبێت ئیقرار بکرێت، لە 1/1 کەوەیە یان لە تەنفیزەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عونی کەرەم بکە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یاسای بودجە لە 2011/1/1 جێبەجێ دەکرێت، واتە لەو کاتەوە جێبەجێ دەکرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەلەمان:

کاك شوان کەرەمکە.

بەڕێز شفان احمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەبوا لە دەقەکە ئیشارەت کرابوایە، ئەو ئیستیقتاعە لە خودی مووچەی ئیسمیە، یان لەموخەسەسات و مووچە پێکەوەیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێ ئێوە گوێ ناگرن، قسە دەکەن، وا ئەیخوێنێتەوە وازحە، تەواو، کاك جمال فەرموو.

بەڕێز جمال طاهر ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە قانونی عیراقی ئیعتبارەن من واحد اربعە جێبەجێ دەکرێت، قانونی عیراقی ئەگەر بخوێنینەوە، لە 4/1 وە جێبەجێ دەکرێت، ئەو ئیستیقتاعانە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان بە دەستی ئێوەیە، حەز دەکەن لە پار سالّەو جێبەجێی بکەن، فەرموو سیوەیل خان.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆی پەرلەمان.

ئێمە مانعمان نیە ئەگەر لە 20٪ بگێڕنەوە، بەس ئێمە پێنج مانگە مووچەمان وەرگرتووە، ئایا دوای بەسولفە دەیگێڕنەوە لە مووچەکە، پارەکە ڕۆیشتیە، ئەگەر لە 6/1 و حیسابی بکەین هەر باشە، دەنا مانعمان نیە، حەز دەکەی لە 30٪ و، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عمر صدیق کەرەمکە:

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەروەکو بەڕێزان ئاماژەیان پێی کرد، ئەم یاسایە بۆ یەك سالّ دیاریکراوە، بەلاّم چۆنیەتی برین و ئەوانەی بە تەعلیمات چارەسەر دەکرێت، بۆ هەر یەك لەو دەسەلاّتانە، لەبەر ئەوە ئێمە بانەچینە ناو ئەو وردەکاریانە، ئەم یاسایە لە 1/1 تا 12/31 جێبەجێ دەکرێت، وردەکاریەکەی ئیش و کاری ژمێریاریە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نیزامیە فەرموو.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لێرە ئەگەر مەعاش زیادە ببیتن، تەقاعدەکانیش زیاد دەبێت، ئەگەر کەم بێت، دەبێت تەقاعدەکانیش کەم بێت، هەمووی وەکو یەك بگرێتەوە هی پەرلەمان، چونکە لە عیراقیش وایە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاکە ئێمە عیلاقەمان بە عیراقەوە نیە، بەم شکلە نەسەکە هاتووە، ئێمە ئەوە جێبەجێ دەکەین، ئینشائەللاّ دوایی پڕۆژەیەکی کامل و موکەمەل حازر بکەن، ئەمە بۆ یەك سالّە، پڕۆژەیەك حازر بکەن، لە بانی دیراسە بکەن، لە لیژنەکان، خوبەرا بێنن، بیکەنە شتێکی دائیمی، کاکە عیراق خۆی باوەڕی بە خۆی نیە، موزایەدە دەکەن لەسەری، هەر بۆ مەعلوماتت، ئەوان موزایەدە دەکەن، ڕاتبەکەیان چوار ئەوەندەو نیوی ئێوەیە، هەر بۆ مەعلوماتتان، ڕاتبی پەرلەمانی عیراق، چوار ئەوەندەو نیوە، هی سەرۆکی پەرلەمان،

بیست و سێ جار ئەوەندەی سەرۆکی پەرلەمانی ئێرەیە، موزایەدە دەکەن شت دەنووسن ئینجاش نایکەن، تکایە نیزامی نەما، بیخوێنەوە ئەوە دەدەینە دەنگدانەوە، ئەوەی ڕازی نیە با دەنگ نەدات، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة مستقلة:

تخصص المبالغ المستقطعة بموجب المادة السادسة والعشرون لمنفعة صندوق الشهداء و،يكون الاستقطاع اعتباراً من 2011/7/1

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵدایە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، سوپاس، کێ لەگەڵدانیە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، 3 کەس لەگەڵدانیە، سوپاس، بە زۆرینەی دەنگ پەسەند کرا، بڕۆ بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێش ئەوەی بچینە سەرماددەی 28 ی یاساکە، پێمان باشە چەند ماددەیەك هەیە، پێش ئەوەی دەنگ بدەین بۆ سەر ماددەی 28، ئیشارەتی پێ بدەم بخرێتە دەنگدان، ئەگەر ئەندامانی پەرلەمان قبوڵیان کرد.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو بەردەوام بن.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان.

مادة مضافة:

على حكومة اقليم كوردستان تحقيق المساوات بين رواتب ومخصصات قوات البيشمركة والاسايش والشرطة والزيرفانى والبرگرى والفرياكەوتن في الاقليم مع رواتب ومخصصات اقرانهم من افراد القوات المسلحة وقوى الامن الداخلى في الحكومة الاتحادية.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کێ لەگەڵدایە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدانیە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، بە کۆی دەنگ پەسەند کرا بۆماددەیەکی تر، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی زیاد کراوی تر:

على حكومة اقليم كوردستان تحقيق المساوات بين رواتب المتقاعدين في الاقليم، مع رواتب المتقاعدين في الحكومة الاتحادية، على ان لايؤدي ذلك الى انقاص رواتبهم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، سوپاس، کێ لەگەڵدانیە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، بەکۆی دەنگ پەسەند کرا، کوردیەکەیان حازر نەکردووە، چونکە ئەم بەیانیە حازریان کرد، ئەمانە موناقەشە کرا، ڕەئی ئێوەی بەڕێز بوو، لەناو تەوسیەکانتان، لەناو ماددەکان موناقەشە کرا، هەموومان دەرکرد ئەم بەیانیە، ڕێکخراوە، بۆیە هەر بەو زمانە دانراوە، فەرموو بەردەوام بن.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی زیاد کراوی تر.

علی حکومة اقلیم کوردستان تحقیق المساوات بین رواتب ومخصصات العاملین في الاقلیم مع رواتب ومخصصات اقرانهم من العاملین في الحکومة الاتحادیة، علی ان لا یؤدي ذلك الی انقاص رواتب ومخصصات اي منهم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەمە مەبەستی ماموّستاکانە، ماموّستا لای ئێمە زیاتر وەردەگرن، تەلەبە شتێکی هەیە کە ئەوە کەم نەکات، نیزامیە فەرموو.

بەڕێز کۆیستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ماددەیە زۆر باشە ئەگەر دەرەجە خاصەکان نەگرێتەوە، چونکە ئەگەر ئەوە دەرەجە خاصەکان بگرێتەوە، ئەندامی پەرلەمان لە هەرێمی کوردستان یان وەزیر وەك عیراقی لێ بێ، بەڕاستی ئەوە کارەساتە، تۆ لێرە لە (10٪) لە ئێمە دەبڕیت، بڵێن پەرلەمان لەوێ زیادی بکاتەوە، ئەوە بەو دەست دەیبڕیت و بەو دەست دیدەیتەوە، من پێموایە ئەوەی بەغدا.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بە تەئکید پەرلەمان ناگرێتەوە، ئەوە دڵنیات دەکەین، وەزیریش ناگرێتەوە، ئەوە موەزەفەکانە، ئەوانی تر، ئەوە ناگرێتەوە، تەواو، کاك عمر صدیق، فەرموو.

بەڕێز عمر صدیق هەورامی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبەر ئەوەی بە ماددەیەکی خاص بۆ پلە تایبەتەکان هات، ئەوە ئەوان ناگرێتەوە، پلە تایبەتەکان ناگرێتەوە، بەس تەنها ئەوانەی کە فەرمانبەر و ئیش دەکەن لە دەوائیری حکومەت، ئەوان دەگرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو بە کوردی بیخوێننەوە با وازیح بێ.

بەڕێز د.ڕۆژان عبالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان دەقە عەرەبییەکەم لەبەر دەستە، هەوڵ دەدەم بیکەم بە کوردی تاکو زیاتر ڕوون و ئاشکرا بێ، ماددەیەکی سەربەخۆ:

پێویستە لەسەر هەرێمی کوردستان یەکسانی بەدی بهێنێ لە نێوان مووچە و دەرماڵەی کارمەندانی هەرێم لەگەڵ مووچە و دەرماڵەی هاوتاکانیان لە حکومەتی ئیتیحادی بە مەرجێك نەبێتە هۆی کەمکردنەوەی مووچە و دەرماڵەی هیچ کامیان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە موەزەفەکانە، پەرلەمان ناگرێتەوە، سەرۆکایەتیەکان ناگرێتەوە، وەزیریش ناگرێتەوە، موەزەفەکانە بۆ ئاگاداری، ئاشتی خان، فەرموو.

بەڕێز ئاشتی عزیز صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تێبینی یەکم هەیە ئەگەر لە نێوانی ئەو فەرمانبەرانەدا تۆژەری کۆمەڵایەتی حاڵەتێکی تایبەتە لە بەغدا هیچ دەرماڵەیەکیان نیە، بۆیە ئەو مولاحەزەیە، تۆژەری کۆمەڵایەتی ناگرێتەوە.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئاشتی خان ڕوونمان کردەوە، لە ناو قانونەکەش دا هەیە، دەڵێ/ بەشەرتێك کە لە راتبی هیچ موەزەفێکی هەرێم کەم نەبێ، مەسەلەن ماموستا لێرە دەرماڵەی هەیە، لەوێ نیانە، ئەو دەرماڵەیەی خۆی دەمێنێت، کەم ناکرێتەوە، کاك رفیق صابر، فەرموو.

بەڕێز ئاشتی عزیز صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ببووڕە جەنابی سەرۆك، ئەگەر ڕێگام پێ بدەی، مەبەستم لەوەیە تۆژەری کۆمەڵایەتی لێرە داوامان کردووە کە دەرماڵەی هەبێ، بەڵام لە ئەساس دا لە بەغدا ئەوان دەرماڵەیان هەر نی یە، کەواتە دەبێ لێرە بۆیان زیاد بێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك رفیق صابر، فەرموو.

بەڕێز د.رفیق صابر قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو دەقە یاسایی یە بە شێوەیەکی موتلەق هاتووە، فەرمانبەر بە پێی قانونی خزمەتی عیراقی پلە خاصصەکانیش فەرمانبەرن، بەو شێوەیە دەرفەتی ئەوە دەهێڵرێتەوە بە جۆرێکی تر تەفسیر بکرێت و پلە

تایبەتەکانیش بگرێتەوە، بۆ ئەوەی بەو موتلەقییەوە نەمێنێتەوە تێکستەکە، مەجالی تەفسیر کردنی موتلەقانە نەدات، من پێشنیار دەکەم، ئیشارەت بەو ڕستەیە.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەس ڕوونمان کردەوە، نایگرێتەوە، لە مودیر عام بەسەرەوە ناگرێتەوە، جەنابی وەزیر، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تالەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە پێی قانونی خدمەی مەدەنی نە وەزیر و نە ئەندامی پەرلەمان موەزەف نین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

كاك برهان فەرموو.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە بەغدا کارمەندانی ئیداری تەندروستی موخەصەصاتیان نیە، لێرەش نیانە، بەڵام مەعاشەکەیان ئێستا من خەڵك دەناسم (11) سالە موەزەفە (470) هەزار وەردەگرێ، بەڕاستی موخەصەصاتی (خطورة) لە (50٪) هەیە بۆ کارمەندانی تەندروستی، بۆ کارمەندە ئیدارییەکان نیە لێرە، لە کاتێك دا یەکێك ئەگەر (خطورة)یەکی هەبێ نەخۆشێ، پێش ئەوەی بچێتە لای کارمەندە تەندروستی یەکە دەچێتە لای کارمەندە ئیدارییەکە، بۆیە حەقە ئەو ماددەیە ئیستیسنایەکی تیابێ، جێی بکرێتەوە بۆ کارمەندانی ئیداری تەندروستیش، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سۆزان خان، فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە زۆر لە داواکارییەکانمان و زۆر لە چین وتوێژەکان پێیان وایە لە عیراق باشترە، هەرچەندە ئێمە دەزانین لە ناو هەرێمی کوردستان مووچە و موخەصەصاتی هاوولاتیان و موەزەف، یەعنی بڵێین موەزەف، زۆر زۆر زیاترە لەوەی عیراق، بۆیە لەبەر ئەوەی ئەو گومانە نەمێنێ، لە دڵی موەزەفینی دەوڵەتی هەرێمی کوردستان، کەوا فەرقیان هەیە لە مووچەدا ئەو نەصە زۆر باشە، (مع إضافة) ئیزافەی ئەوە بکرێ، (یستثنی من ذلك المدراء العامون)، یەعنی نە مودیر عامەکان بگرێتەوە، نە موستەشارەکان بگرێتەوە، نە وەزیر، نە ئەندام پەرلەمان جارێکی تریش دەیڵێمەوە، بۆ ئەوەی گومان نەکرێت، یەعنی هەموو گومانێك بسڕێتەوە، چونکە ئێمە ئێستا لە (10٪)مان کەم کردەوە، لێرەوە ئەم نەسەمان داناوە، گومان با نەمێنێ،

مەسەلەی موخەصەصاتیش ئەگەر هاتو حکومەتی هەرێمی کوردستان لێرەوە داوایان لێ دەکەین، لە وەزیری بەڕێز ئەو چین و تۆێژانەی کە بەڕاستی موخەصەصاتیان نییە، ئێمە دەمانەوێ وەزعی مەعیشی باش بێت، بەڵکو هەوڵمان بۆ بدەن لەوانە تۆێژەری کۆمەڵایەتی، کارمەندانی ئیداری، تەندروستی و ئەوانی تریش.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر قسەت هەبوو؟ بەڕێز د.سەروەر، فەرموو.

بەڕێز د.سەروەر عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەوە ماددەیەکی زۆر باشە، بەڵام ئەوە یاسایە بۆیە ناکرێ بە مەتاتی بمێنێتەوە، بە پێی ئەوە کە دەڵێ/ (جمیع العاملین)، ئێمە هەموومان دەگرێتەوە، بۆ ئەوەی بەدحاڵی بوونێك نەبێ، من پێشنیاری ئەوە دەکەم، پشتگیری لە ڕاکەی د.رەفیق سابیریش دەکەم، کەوا یەك بڕگەی بۆ زیاد بکرێ، بەوەی کەوا ئەوانەی لە ماددەی (26)دا هاتوون، ئەوانە نەگرێتەوە، لە ماددەی (26) ئەوانەی کە لێمان بڕیون، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ناسك توفیق، فەرموو.

بەڕێز ناسك توفیق عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ ئەو خاڵەدام کە سۆزان خان باسی کرد، بۆ ئەوەی ئەو ناهاوسەنگی یە دروست نەبێ، ئەگەر بێت و مودیر عاممەکان وەکو بەغدای لێ بکرێ، بەرزتر بێ، ئەو کاتە بەرزتر دەبن لە وەزیرەکان، لەوەدا ناهاوسەنگی دروست دەبێ، ئەوە خاڵێك، لەبەر ئەوە پشتگیری ڕاکەی کاك دکتۆر دەکەم، بەڵام بەڕاستی تۆێژەرە کۆمەڵایەتی یەکان لە بەغدا وەکو مامۆستا وان، ئەوان لەوێ موخەصەصاتیان نیە، لێرەش نیانە، ئەوانیش و مەوزووعی یاساناسان، ئەگەر ئەوە بووە ماددەیەکی موستەقیل، بۆیان بکەین، کارمەندی تەندروستی لەگەڵ تۆێژەرەکان، لەگەڵ فەرمانبەرە دادییەکان،.....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ژیان عمر، فەرموو.

بەڕێز ژیان عمر شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کە جەنابی وەزیر یان جەنابتان دەڵێن دەرماڵە یەکسان بکرێ، بە نیسبەت سەندیکای ژمێریاران و ئابووری ناسان کە لە بەغدا دەرماڵەیان نیە ژمێریاران، لێرە ئەگەر ئێمە یەکسانیان بکەین، ئەوە شەش هەزار کەسە

ژمارەیان، دوو مانگە مانیان گرتووە ژمێریاران، چەندین کۆمپانیا ئیشی ڕاوەستاوە، لەبەر ئەوە من داوا دەکەم ئەگەر بە شێوەیەکی جیا شتێکیان بۆ بکرێ، زۆر سوپاست دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەداخەوە دیارە حازریەکی باشتان نیە وەکو ئەندامانی پەرلەمان لە لیجانەکان، ئەو مەوزووعەتان باش دیراسە نەکردووە، بەسەر پێ ییش ئەم شەریحە و ئەو شەریحە ئیزافە ناکرێ، هەر کەسێ شەریحەیەك بێنێ، هیچ حیساباتت نەکردووە، نازانی چەند تەکلیف دەکات، چی دەوێ، نابێ. کاك ڕێباز، فەرموو، پاشان کاك دڵشاد.

بەڕێز ڕێباز فتاح محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لێژنەی پەروەردە، لێژنەی ڕێکخراوەکانی کۆمەڵی مەدەنی، لێژنەی یاسا پشتیوانی داواکارییەکانی توێژەرانی کۆمەڵایەتی کردووە، هەر بۆ مەعلومات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە حیساباتە، نەفەقاتە، تۆ میزانیەت هەیە، ناتوانی نەفەقات لە خۆتەوە ئیزافە بکەیت بە خاریج تاقەتی خۆت، بۆیە من تکام لە ئێوەی بەڕێز هەیە، دیراسەتێکی باش بۆ ئەو بابەتانەی کە فکر دەکەن پێویستە شتێکی حازر هەبێ کە بە شێوەیەکی ڕێك و پێك بێ، کاك دڵشاد، فەرموو.

بەڕێز دڵشاد شهاب حاجی محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێموایە زیادکردنی ئەو ماددانە لە نەتیجەی موناقەشەیەکی دوور و درێژی نزیکەی بیست ڕۆژی ئەو هەموو دانیشتنانەیە، لێژنەی قانونی تەکلیف کرایە هەر ڕۆژێ بێجگە لە مەوعیدەکەی دوو سەعاتی تریش تەئخیری دەکەین بۆ ئەوەی صیاغەیەکی بۆ بدۆزنەوە، بە دیتنی من ئێستا کاتی باسکردنی، دابەشکردنی موخەصەصات نیە، ئەوەلەن موخەصەصات لە یاسادا پەرلەمان تەشریع بوو، دانانی موخەصەصاتی فیئە، فیئە، شەریحە، شەریحە دەرناکات، ئەوە مەسئەلەیەکە بە موتلەقی هاتووە کەوا موخەصەصات و ئەوەکان هاوتا بکرێن، بۆیە دەکرێت ئەگەر هەندێك حالاتی وا هەن، لە تەوصیات دا جێگایەکی بۆ بکرێتەوە، تەوصیەی حکومەت بکرێت کەوا لە ئایندە دیراسەیەکی ئەو حالەتانەی کە پەرلەمان پێی وایە مەغدوورن، دیراسەی حالەتەکەیان بکرێت، هەر ئەوەندە دەکرێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، لێژنەی یاسایی ئاخیر صیاغە بخوێنەوە، لێی دەرباز دەبین، فەرموون.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الحادية و الثلاثون:

على حكومة إقليم كوردستان تحقيق المساواة بين رواتب و مخصصات العاملين في الإقليم مع رواتب و مخصصات أقرانهم من العاملين في الحكومة الإتحادية على أن لايؤدي ذلك إلى إنقاص رواتب و مخصصات أي منهم و يستثنى من ذلك المدراء العامون و المشمولين بأحكام المادة السادسة و العشرين من هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

باشە کێ لەگەڵە دەستی بەرز بکات؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵ دا نیە؟ یەك کەس لەگەڵ دا نیە، بە زۆرینەی دەنگ پەسند کرا، زۆر سوپاس، بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی زیاد کراوی تر بەو شێوەیەیە،

(على وزارة التخطيط تقديم تقرير كل أربعة أشهر إلى البرلمان حول نسب تنفيذ المشاريع)

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێویستە لەسەر وەزارەتی پلان هەر چوار مانگ جارێك ڕاپۆرت پێشکەش بە پەرلەمان بکات سەبارەت بە ڕێژەی جێبەجێ کردنی پرۆژەکان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کێ لەگەڵ دایە تکایە دەست بەرز بکات؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵ دا نیە؟ بەکۆی دەنگ پەسند کرا، فەرموو بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی زیادکراوی تر:

(في حالة عدم صرف الإعتمادات المخصصة للمشاريع الإستثمارية في نهاية السنة المالية يودع المتبقى منها في صندوق خاص بإسم صندوق تنفيذ المشاريع المستمرة)

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر قسەی هەیە، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تالەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم ماددەیە من پێموایە زیکر نەکرێ باشە، چونکە ئەو سندووقە ئەسڵەن لە هیچ شوێنێ ئەو سندووقە نیە، ئەگەر بێت و پارەکە لە سندووقێك ئیداع بکرێت یەعنی پارەکە بگەڕێنینەوە بۆ بەغدا، لە پارەکە،

دەمێنێتەوە ئەوەی کەوا لێرە جارێکی تریش من بەیانی ئەوە دەکەم، تۆ لەسەری سالّ دا ئەگەر تووشی عەجز بوویت، ئەو پارەیەی کە ئەو عەجزەی پێ دادەپۆشی، خۆ تۆ دوای سەری سالّ ناتوانی ئەو پارەیە نەدەیتەوە، جارێکی تر پارەکەت دادەنێیتەوە، بەلّام عەجزەکە بۆ ئەو چەند ڕۆژە، تۆ عەجزەکەی بۆ (12/31) پێ قەپات دەکەی یەعنی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

وەلّلا پارەت هەبێ دەبێ دیار بێ لە کوێ یە؟ ئەوە چەندە؟ ئیتر ناکرێ پارە هەبێ و باسی نەکەی، کاك دلّشاد، فەرموو.

بەڕێز دلّشاد شهاب حاجی محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ماددەیە تەبیعی موناقەشەیەکی زۆری لەسەر کرا، هەلگیرا، تەئیدێکی زۆریشی من باوەڕ دەکەم ڕەنگە بە عەرزەکە و بە تەئیدەکەوە هەتا (15) زیاتر (20) ئەندامی پەرلەمان تەئکید و تەئیداتی لەسەر کرابێ، مەبەست ئەوە نیە، یەك: ئەو پارە تەدویر نیە، مەبەستم مودەوەر نیە، تەخصیصە، بۆ مەشاریعە، حیفازە لەسەری، بۆ ئەوەی کەوا زەمانەتی بەردەوام بوونی پڕۆژە بەردەوامەکان هەبێت، بۆ ئەوەی کەوا پارەی ئیستیسماری نەچێتە سەر نەفەقاتی تەشغیلی، مەعلومە هەموو تەجاوزەکان، یاخود هەموو ئەو عیجزەی کە دروست دەبێ، لە نەفەقاتی تەشغیلی دروست دەبێ، نەك لە نەفەقاتی ئیستیسماری، چونکە نەفەقاتی ئیستیسماری پارەی خۆی ماوە صەرف نەکردووە، واتا لە نیهایەتی سالّ تیکراری دەکەمەوە ، ئێمە نامانەوێ بە خەلّکی بلّێین ڕێژەی ئێمە (65) بە (35)ە هی ئیستیسماری بۆ تەشغیلی، یان تەشغیلی بۆ ئیستیسماری، لە واقعیش دا (85) بە (15) بێ، ئەوەش بەوە تەحقیق دەبێ کەوا ئەو پارەیە، ئینجا ئەوەی کەوا مەوزووعی سیوولە، ئێمە نەمانوتووە ئەو پارەیە لە ناو سندووقێك دابندرێت و قوفل بکرێت و کەس بۆی نەبێ دەستکاری بکات، یاخود با بلّێین وەکو نەقد، وەکو وەرەقەی نەقدی بەکاری بێنین، مەوزووع ئەوەیە لە نیهایەتی سالّ بزاندرێت لە نەفەقاتی ئیستیسماری چەندی خەرج بووە، چەندیشی ماوەتەوە، بۆ ئەوەی زەمانەتی بەردەوامی پڕۆژەکان هەبێ لە سالّی ئایندە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەس سندووق هەبێ بە قانون دایبنێن، نەك ئەگەر بلّێی حیسابێکی خاص، بەلّێ.

بەڕێز دلّشاد شهاب حاجی محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ تەئکیدیش بوو ئەوە، کە ئەم مەسئەلەیە ئیشکال دروست ناکات، ئێمە نموونەی تواناسازیمان لە پێشە، پارسالّ پارەی تواناسازی نزیکەی سەد ملیۆن دۆلار بوو، (35) ملیۆنی صەرف بوو، (65)یشی هەلگیرا بۆ ئەمسالّە، نەچووە بۆ بەغدا و نە کەمیش کرایەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز عمر صدیق، فەرموو.

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئاشکرایە لای هەمووان کە بەشی هەرێمی کوردستان مانگانە لە بەغداوە دێت، لە بەنکی مەرکەزییەوە، بە چەند دەفعەیەك بۆ هەر مانگێك دێت، واتا ئەو پارەیە ڕاستەوخۆ لێرە نیە، بۆیە من پێشنیار دەکەم لە بری ئەوەی کە صیغەکە ئەوها بێت بەو شێوەی لێ بێت، ئەویش بۆ؟ لەبەر ئەوەی وەکو بەڕێز وەزیری دارایی وتی، ئێمە تووشی ئەو ئیشکالە نەبین، کە تەدویر دێتەوە بۆ بەغدا، بەم شێوەی لێ بێت "یودع جمیع المبالغ للمشاریع الإستثماریة في حساب خاص" نەك (في صندوق)، "و یتم الصرف منه لغایة (2012/6/30)"، ئەوەش بە مەبەستی چی؟ بە مەبەستی ئەوەی یەك سالّ فەراهەم بکەین بۆ ئەو پرۆژە ئیستیسماریانەی کە لە کوردستان دا هەیە، مەبەستمان لەوە چی یە؟ ئێمە ئەو قانونە ڕاستە بۆ سالّێکە، بۆ سالّی (2011)یە، بەڵام ئەگەر ئەو ماددە لێرە جێگیر بکەین بەم شێوەیە، ئێمە لە بری شەش مانگ سالّێك بۆ مەشاریعە ئیستیسماریەکان دەستەبەر دەکەین، ئەو پارەی کە مانگانە دەچێتە سەر ئەو حیسابە صەرف نابێت ئیللا بۆ مەشاریعی ئیستیسماری، بەم شێوەیە نە پارەکە دەڕواتە ناو صندووق، نە باسی تەدویریش دەکەین، ئێمە مەبەستمانە ئەو پارەیەی کە دێت ئیداع دەکرێ لە کوردستان بۆ مەشاریعی ئیستیسماری، کورتەێنانی پێ پڕ نەکرێتەوە، کاتێکی زیاتر کە یەك سالّە فەراهەمی بکەین بۆ ئەوەی حکومەتی کوردستان بتوانێ یەك سالّی لەبەر دەست بێ بۆ تەتبیق کردنی مەشاریعەکانی خۆی، بەو شێوەیە تەصەور دەکەم ئێمە لەو کێشە مالیە نەجاتمان بێت لە مابەینی ئیقلیمی کوردستان و حکومەتی فیدراڵی، نموونەشمان هەیە، پارسالّ ئێمە حیسابێکی خاصمان دانا بۆ ئەو داهاتانەی کە حکومەتی کوردستان دەیبێت لە نەتیجەی فرۆشتنی نەوتی ڕەش، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز سەرهەنگ، فەرموو.

بەڕێز سەرهەنگ فرج محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە ماددەی پێشووتر قەرارمان لەوە دا کە بە هیچ شێوەیەك لە میزانیەی تەشغیلی، لە میزانیەی ئیستیسماری نەبڕێ بۆ میزانیەی تەشغیلی، ئەوە قەرارمان دا، ئینجا مەوزووعێکی تر هەیە بەڕاستی، نابێ عیجزی پێ پڕبکرێتەوە، لە میزانیەی ئیستیسماری نابێ عیجز پڕکرێتەوە، ئەوە لەلایەك، لەلایەکی تریش لەم ڕۆژانەی پێشوو بەڕێز وەزیری دارایی لە ناو ئەم پەرلەمانە باسی ئەوەی کرد، موناقەشە کرا لەسەر مەسەلەی پارە، وتی ئێوە قەراری لێ بدەن، ئێمە ئەنواع و ئەشکال حیساباتمان هەیە، با ئەوەش بچێتە ناو یەکێ لەو ئەنواع و ئەشکال حیساباتانەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەو قسەی منە زۆر بە نەوعێك تەئویل دەکرێت، باس دەکرێت، من دەمەوێ باسی ئەو مەوزووعە بکەم، بەڵێ کە من دەڵێمەوە حیسابات، من وتوومە بۆ ئەوەی کەوا ئەو پارەیە نەگەڕێتەوە، بە ئەمانات وەربگیرێت، ئێستا ئێمە مەوزووعەکەمان ئەوە نی یە کەوا دێین ئەو پارەیە بخەینە سەر تەشغیلی لە ئیستیسماریيەوە، ئەوە ناکرێ، ئێمە ئیلزام کراین، بەڵام لە نیهایەتی سەری ساڵ دا، ئێمە کە تووشی ئەوە دەبێن، بەو عەمەلییەتە نەقدییەی ئێمە تەنها دەتوانین ئەو عیجزە بپۆشین، ئەوە مەعنای ئەوە نیە لە (1/1) ساڵی داهاتوودا ئێمە پارەی ئیستیسماریمان خواردووە، بەڵکو خۆی (تسقط بإنتهاء السنة المالية و تخصص ببدء السنة المالية).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کۆێستان محمد، فەرموو.

بەڕێز کۆێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ دەقی ئەو ماددەیەم کە لێژنەی یاسایی نووسیویەتی، دەستخۆشییان لێ دەکەم، چونکە یەکێك لەو کێشانەی کە لەم پەرلەمانەدا زۆربەی ئەندامانی پەرلەمان قسەیان لەسەر کرد، پارەی ئەو (1275) پرۆژەیە بوو کە پار ساڵ نەچووەتە بواری جێبەجێ کردنەوە، بەداخەوە لای زۆرێکمان گومانی دروست کردبوو، ئێستاش من تەئیدی هەموو قسەکانی کاك دڵشاد دەکەم، ئێمە سندووقی نیشتەجێ بوونمان هەیە، پارەی گەڕاوەی پەرەپێدانی مرۆییمان هەیە، بۆ ئەوانە ناگەڕێتەوە؟ بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە؟ بۆ ئەوەی ئێمە ساڵی پار بە پێی ڕاپۆرتی لێژنەی دارایی و لێژنەی یاسایی لە (35٪)ی وەبەرهێنان چووەتە بواری جێبەجێ کردنەوە، بۆیە من پشتگیری ئەوە دەکەم، ئەوە حاڵەتێکی زۆر باشە بۆ ئەوەی ئەو پارەیە تەنها و تەنها بۆ ئیستیسمار بێ، بۆ ئەو پرۆژانە بێ کە لە ساڵی 2011 وەکو ئەوانەی 2010 نەچوونەتە بواری جێبەجێ کردنەوە، ئەوانەی کە ناچێتە بواری جێبەجێ کردنەوە پارەکەیان بۆ هەمان پرۆژە بێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.ئاراس، فەرموو.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە ڕای شەخصی خۆمە، لە پاریش کە میزانیەمان پەسند کرد و بۆ ئەمساڵیش، لەگەڵ ئەندامە بەڕێزەکان چەندین موناقەشەمان کردووە، ئەگەر ماددەیەکی وا، بە پێی بۆچوونی من لەوانەیە هەڵە بم، ئەگەر ماددەیەکی وا بێنین، دەرجی بکەین لە یاسای موازەنە، هەڵەیەکی گەورە بەرامبەر خۆمان دەکەین،

چونکه پارەی ئێمە لەسەر صەرفی فیعلی دێت، لە ڕێگای ئەو موازەنە شەهرییەی کە تەصفیاتی شەهری تیایە و دەڕوات بۆ بەغدا، لە (12/31) کە پارەیەك مایەوە، دەبێ ئێمە ئیخباری بەغدا بکەین کە ئەو پارەیە ماوەتەوە و بە قەدەر ئەو پارەیە لە داهاتوودا لێت دەشکێنێ، لەبەر ئەوە هەموو بەڕێزان ڕەزامەند بن لەسەر ئەوە، من وەکو خۆم وەزیریش ڕازی بێ، دەنگ نادەم بۆ ئەو ماددەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز سالم تۆما، فەرموو.

بەڕێز سالم تۆما کاکۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جەنابی وەزیری دارایی ئیشارەتی پێیدا کە بە کۆتایی ساڵ هەموو ئیعتمادەتی میزانیە تەواو دەبێت و سقوت دەکات، ڕاست دەکات، ئەوە قانونی محاسەبەیەو قانونی موازەنەیە، ئێمە کێشەیەکمان هاتە پێش لەبەرئەوەی موازەنە هەموو ساڵێك لەمانگی 5 و 6و 7 دا دەکەوێتە تەنفیزەوە، کێشەی جێ بەجێ کردنی پرۆژەکانمان هەیە ولەبەر کورتی ماوە، لێرە دوو شتمان هەیە، یەکەم/ ئێمە باوەڕمان بە وەزارەتەکانە ودەبێ دەسەلاتدار بن و پرۆژەکانیان جێ بەجێ بکەن وەکو تەخەسوسی خۆیان یاخود وەزارەتی دارایی بەشێکە لە جێ بەجێ کەری ئەو پرۆژانە، بە قەناعەتی من ئەگەر هەر وەزارەتێك پرۆژەکانی خۆی جێ بەجێ بکا و بە پێی یاسای خۆی و بە پێی نیزامی داخلی خۆی کە بەشێکە لە تەقیمی، ئەو وەختە دەتوانین تەقیمی تەواوی وەزارەتەکە بکەین، کە بەشێکمان بەستووەتەوە بە وەزارەتی دارایی لەسەرف کردنی حسابی نهائی و تەسویاتی پرۆژەکە، وەزارەتیش لێی بەرپرسیار نابێ بۆ تەقیم، دواکەوتنیش لە جێ بەجێ کردنی پرۆژەکانمان دەبێ، ئەگەر خۆی میزانیە لە مانگی 7 ەوە بچێتە حەیزی تەنفیزە، لە مانگی 11 ەوە تەقریبەن دەبێ بوەستێ و حساباتی خۆی دابخات، کەواتە وەزارەت هیچی لەپێش نیە، بۆیە لە ماددەی 6 کە موناقەشەمان کرد (صرف اعتمادات الحسابات الرئیسیة بضمنها نفقات المشاریع) بە قەناعەتی من دەبێ بدرێتە وەزارەتەکان، وەزارەت دوو شتی هەیە جێ بەجێ ی بکات لەسەر ئەو بنەمایە، یەکێکیان/ (شروط عمل المقاولات الهندسیة بأسمها الاول والثانی) ئەوە وەزارەتی تەختیتی بەغدا، دووەم/ ڕێنماییەکانی جێ بەجێ کردنی گرێبەستە حکومیەکان کە لە وەزارەتی پلاندانانی خۆمان مانگی 1 دەرچووە، خیلالی 90 ڕۆژ دەبێ کاری پێ بکەن، ئەگەر بەو دوو یاسایە کاربکەین بە قەناعەتی من ئێمە کێشەمان نابێت، چونکە دەتوانین هەر پرۆژەیەك کە ڕەزامەندیمان لەسەری دا و وەزارەتی دارایی پارەکەی بۆ تەرخان کرد حسابێکی خاسی بۆ بکاتەوە، ئەو وەختە تا 12/31 دەستی وەزارەتەکە کراوە دەبێ و ئەتوانێ ئیستفادە لە فەترەی تەسویاتی ختامیش وەربگرێ تا 3/31 بۆ تەسویەی سلفەکانی و زیاتر ماوەی دەبێت بۆ جێ بەجێ کردنی پرۆژەکان، زیاتر دەسەلاتی وەزیریش دیار دەبێ و زیاتر دەتوانێ تەقیمی وەزارەتەکانیش بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

كاك اسماعيل فەرموو.

بەڕێز اسماعيل گەڵاڵی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە حەقیقەت دا ئێمە هەڵەیەك هەیەو وا تێی گەیشتوون، ئێمە عیراق 17٪ مان دەداتێ و ئیتر كەیفی خۆمانە چۆن سەرفی دەكەین، وانیە، د.ئاراس ئیشارەتی پێدا و جەنابی وەزیریش باسی مەوزوعێكی كرد لە حەقیقەت دا پێموایە پەیامەكە نەگەیشت، ئێمە هەر ئەوەنیە كە ئەو تەخسیسە بۆ ئێمە دەكرێ و ئیتر ئێمە چۆنی سەرف دەكەین، وانیە، ئێمە ساڵی 2007 و 2008 لە عیراقدا كە كێشەی ئەمنی هەبوو لە تەنمیەی ئەقالیم و محافەزات، ئەو محافەزاتانەی كێشەی ئەمنیان هەبوو نەیانتوانی ئەوتەخسیساتە سەرف بكەن، دواجار گەڕایەوە بۆ مەركەز، یەعنی هەتا بە نیسبە و تەناسوب وەریانگری كە كوردستان وەزعی ئەمنی باش بوو و سەرفی كرد، دوایی بە مەقەسە ئەوەشیان لە ئێمە بڕی، یەعنی هەتا كێشەشیان بۆ دروست كردین، لەبەرئەوە ئەوەی جەنابی وەزیر باسی دەكات زۆر ڕاستە، بەڵام ئێمە بۆ ئەوەی خۆمان رزگار بكەین، لەو كێشەیە، من پێشنیار دەكەم كە ئەو تەخسیساتەی كە ئەدرێ بۆ هەر وەزارەتێك، هەر وەزارەتێك خۆی دەتوانێ رەقەم حسابێ بكاتەوە لە بانكێك، یەعنی ئەگەر تۆ تەماشا بكەی لە نیهایەتی ساڵدا ترلیۆنێك دینار ماوەتەوەو دەگاتە مەبلەغێكی زۆر زۆر، بەڵام كە تەوزیعی دەكەی بەسەر بیست وەزارەت دا هەریەكەی نسبەتێكی كەمی بەردەكەوێ، لەبەرئەوە بۆ ئەوەی وەزارەتەكانیش دەستیان بكرێتەوە لەو گرێ ئیداریەش رزگارمان بێت، من پێشنیار دەكەم كاك سالیش ئیشارەتی بەوە دا، هەر وەزارەتێك ڕاستەوخۆ حسابێكی بانكی خۆی هەبێ دواجار ئەو پارەیە بچێتە ژێر تەسەروفی ئەو وەزارەتەوە خۆی تەسەروفی پێ بكاو زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك كاردۆ فەرموو.

بەڕێز كاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە كاتێ ئەو پارەیە تەخسیس دەكەین بۆ بواری وەبەرهێنان، ئەگەر وەكو بەڕێز وەزیری دارایی دەڵێ ئەگەر عجزی پێ پڕبكەینەوە كەواتە ئەو بۆچوونەی كاك دڵشاد زۆر زۆر ڕاستە، ئێمە نسبەتی تەشغیلی سەر دەخەین، یەعنی هەڵگشانەكە زۆر زۆر زیاتر دەببێت كەواتە ئیستسمارەكە ئەو 30٪ یە نابێ، بەڵكو 15٪ دەبێ، ئەمە خاڵێك، باشە ئەگەر ئەم تەنفیزە 100٪ بێت، ئەم پارە خەرج دەكرێت، تۆ چۆن ئیعتمادی عجز لەسەر ئەوە دادەنێی، ئەگەر 100٪، من پرسیارێكم لەبەڕێز وەزیری دارایی كرد، سەبارەت بەوەی كە پار لەو پرۆژانەی كە تەخسیسی بۆ كراوە و جێ بەجێ نەكراوە پرۆژەیەكی زۆر بوو ، (شەش سەد و شەست ملیار) بوو، باشە ئەم پارەیە ئێستا لە كوێیە؟ ئەمە پرسیارە، لەبەرئەوە ئەم دەقە زۆر

دەقێکی پێویستە و دیاری کردنە و ئەمە لە یەکێك لە کێشەکانی ئیستسمار رزگارمان دەکات و ئەو نسبەتە کەمەشە کە هاوسەنگ نیە لەگەڵ تەشغیلیەکە ڕادەگرێ و سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك د.ئاراس فەرموو.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر هەڵەم بەڕێز وەزیری دارایی ڕاستم بکاتەوە، ئەو پارەیەی کە بۆمان یەت، بەیەکجار بۆمان نایەت، تا بڵێین ئەمە هەموو پارەکەیە و ئەو ساڵە بۆ وەزارەتی فلانە، ئەو پارەیە ئەوەندی من زانیاریم هەبێ لەدەرئەنجامی ئەو ڕاپۆرتانەی لە وەزارەتی دارایییەوە بۆمان دێت، بە 30 جار بۆ 40 جار بۆمان دێت، واتە تۆ پارەیەکت موسەبەقەن لەبەردەست دانیە تاکو داینێی و لەماوەی ساڵێك دا وەزارەتێك لەو وەزارەتانە سەرفی لەسەر بکەن، لەبەرئەوەجارێکی دیکە تیکراری دەکەمەوە، ماددەیەکی ئاوا ڕێگر دەبێ لەبەرامبەر تەنفیزی بەرامجی حکومەت و هەڵەیەکی گەورەیە بەرامبەر خۆمان و حکومەت و خەڵکی دەیکەین و سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك د.حسن فەرموو.

بەڕێز حسن محمد سورە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە هەروەکو پێشتریش باسمان کرد، مەبەست لە تەدویری ئەم پارەیە بۆ ساڵی ئایندە بۆ ئەوەیە کە چیتر تەراکوماتی مەشاریعی ئیستماری لەسەر حکومەتی هەرێم نەمێنێ، چونکە ئەو جەداولانەی کە ئێستا لەگەڵ ئەم قانونانە دەڕوا هەمووی جوزئێکن لە قانونەکە، واتە ئێستا 5 ترلیۆن ئێمە پارەی ئیستسماری قەردارین یەعنی عجزمان هەیە، ئێستاش ئەگەر ساڵانە بەردەوام بین لەسەر ئەو شێوە بەڕێ کردنە عجزەکە دەبێتە دوو قات و سێ قاتی ئەوەش، بۆیە بۆ مەبەستی کەم کردنەوەی ئەم تەراکوماتانە بۆ ئەوەی زیاد نەکات، ئێمە ڕەئیمان وایە کە ئەم پارە ئیداع بکرێت لە حسابێکی ئەمانات بۆ ئەوەی تەدویری هەبێ بۆ ساڵی ئایندە، نسبەت بەوەی من جۆرێك لە تەناقوزات لە قسەکاندا دەبینم، یەکێك لەوانە هەندێ جار بەغدا بۆ خۆی ئەشکالی هەیە لەناردنی ئەم پارانەی کە دەینێرێ بۆ هەرێم، یەعنی موازەنەی هەرێم کە دەنێرێ، ساڵی واهەیە تەئخیردەبێ بۆ ساڵی ئایندە، باشە کە خۆی موازەنەی نەناردووە چۆن ئیستقتاعاتی تەبعەن موازەنەی کوردستان دەکات؟ من تەسەور دەکەم 17٪ بۆتە قانون و ئەگەر حسابی تایبەتی هەبێ بەغدا هیچ پەیوەندی نیە بەوەی، چونکە 17٪ بۆتە قانون، حاڵەتێکی تریش و تەناقوزاتێکی تریش ئەوەیە کە وەزارەتی دارایی بۆ دەتوانێ لە موازەنەی تەشغیلی تەدویر بکات و بۆ

ناتوانێ لەموازەنەی ئیستساری تەدویر بکات؟ حاڵەتی سێیەمیش ئەوەیە، وەزارەتی دارایی بۆ خۆی داوای عجزی پێشمەرگە دەکات لەسەر حکومەتی ئیتیحادی، ئەگەر عجزەکەی لێرە پڕبکاتەوە، چۆن بەردەوام دەتوانێ داوای ئەو عجزە بکات لە حکومەتی ئیتیحادی؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شوان فەرموو.

بەڕێز شوان کریم کابان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە پێ دەچێ هەموومان مەبدەئیەن موتەفق بین لەسەر ڕۆحی ئەو ماددەیەی کە برادەران لە لیژنەی یاسایی دایانڕشتووە، بەڵام ئەو تەوزیحەی بەڕێز وەزیری دارایی و هەروەها سەرۆکی لیژنەی دارایی تووشی دڵەڕاوکێیەکی کردووین بەڕاستی کە ئێستا من پێموایە دەبێ تەوزیحێکی وردتر لەلایەن وەزیرەوە بۆ ماددەکە بکرێتەوە، بۆ ئەوەی ئێمە بەڕاستی دڵنیا بین لەوەی کە لەسەر چی دەنگ دەدەین، دەنا من نەتیجە لەگەڵ ڕەئیەکەی کاك د.ئاراسم و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك د.ئاراس فەرموو.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستی دا حکومەتی عیراقیش چۆن ئێمە بە دەفعات وەری دەگرین ئەویش بە دەفعات پارە وەردەگرێ، هەر عەینەن ئێمە فەرقمان نیە، فەرقەکە ئەوەیە ئێمە لە بەغداوە بۆمان دێت ئەو لە بانکی مەرکەزی داوا دەکات، بۆ مەعلوماتی بەڕێزتان تا ئێستا ڕەئیسی وزەرای عیراقی سەلاحیەتی نیە بەسەر بانکی مەرکەزی عیراقی دا بۆ تەمویل.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نیزامی نەما بۆ ئەوەی لەم ماددەیە تەواو بین، جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی وئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە ئەوە دووپات دەکەینەوە هەتاکو ئێستا هیچ سلفەیەك هی هیچ شەریکەیەك و هیچ مقاولێك کە هاتووەتە وەزارەتی دارایی ئێمە نەمان وەستاندووە و حەقی خۆیان وەرگرتووە، هەرکەسێکیش هەبێ کە لە وەزارەتی دارایی ڕاگیرابێ حەز دەکەم بەیان بکرێت، ئەوە سەبەب ئەوەیە کە ئێمە سەبەب نیمان بۆ ئەوەی کەوا پارەی شەریکات و موقاولی سەرف نەکەین، ئەوە لەلایەك، لەلایەکی تر کە دێتە سەر مەشاریعی موستەمرە لە سالّی ئایندە دا ئێمە پارەی مەشاریعی موستەمرە دابین دەکەین هەموو سالێك، ئەو مەشاریعە موستەمرانە، قەد نالێین ئەو مەشروعەی ئیسقات پێ بکەن، بەڵام ئەمە کە نیسبەت ئینجاز کەم

بێت دیارە ئەو پارانە دەمێنیتەوە، کە عەجزیش هەبێ کە تەسدیق کرابێ لە پەرلەمانەوە کە عەجزت هەبێ تۆ ئیختیارەکەی ئێمە ئەوەیە دەڵێین ئەم عەجزە بەو پارەیە پڕدەکەینەوە کە لە وەزارەتی پێشمەرگە وەری دەگرێت، ئەی باشە ئەگەر ئەوە نەبێ، حکومەت عجزەکە بەچی پڕ دەکاتەوە؟ خۆ پەرلەمانی بەڕێز وەکو ئەو عجزە کە ئیقرار دەکات ئەبێ بەدیلیش هەبێ بۆ ئەوەی خوانەخواستە حکومەت ئەو پارەیەی حکومەتی عیراقی ئەو پارەیەی نەدایەوە، ئەو وەختە حکومەتی کوردستان پەنا ببات بەرچی بۆ ئەوەی عەجزەکە پڕبکاتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

باشە ئەم حساب خاسە و ئەو پارەیە دیاربێ ئەوەندەی بۆ عجزەکە دەڕوات، یەعنی ئەشکالەکەی چیە؟ من دەمەوێ لەوە تێ بگەم، ئەگەر ئەشکالێك هەیە لە لای بەڕێزتان، مەسەلەن مەشروعێك بۆ میسال 100 ملیاری بۆ دابنێی، بەڵام پەنجات سەرف کردووە، پەنجاکە تۆ بۆت هاتووە کەبۆ عجز دای ئەنێی پڕی بکەیتەوە، ئەگەر دیار بێت لە حسابێکی خاس، دیار بێت لامان چ زەرەرێکی هەیە بەنیسبەت لەگەڵ بەغدا، چونکە قەواعیدی حسابیە وئەو لەمن باشتر دەیزانێ، من نایزانم، رجائەن هیچ نیزامی نەمان، جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە کە ئەو عجزە کە ئێستاکە خۆ میزانیە ئیرادومەسروف وەکو یەك نیە، بۆتە سەبەب بۆ ئەوەی کەوا ئەو عەجزە دەرچووە، لەو حاڵەتەدا ئێمە تەئکید دەکەینەوە لەسەر ئەوەی کە قەد پرۆژەیەك پەنجا ملیاری بۆ دانرابێ و 25 ی سەرف کرابێ، ئێمەی 25 هکەی تریش لەساڵی ئایندە دا دابینی دەکەینەوە، بەڵام کە دابینی نەکەین، ئەو وەختە حەقە ئەو حسابە بکرێت، ئەم مەوزوعە بە نیسبەتی تەسدیدی ئەو عەجزەوە عەمەلیاتی حسابیە، ئەوانە عەمەلیاتی حسابیە کە ئێمە پێی هەڵدەستین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ئەوە وەکو لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی هاتبوو پێشتر هەر ڕەبتی بەم مەوزوعەیە کە ئێستا ئێمە باسی دەکەین، لە کۆی 2395 پرۆژەی بەردەوام کۆی 1320 پرۆژە لە ساڵی 2010 دا حکومەت پارەی بۆ خەرج نەکردووە، بەڕێژەی 55٪ داوای ڕوونکردنەوە، یەعنی ئەم پارەیە کە بۆی سەرف نەکراوە لەوێ نەهاتووە یان عەجزمان هەبووە؟ ئەگەر بۆمان وازح بکەی سوپاست دەکەین، جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، ئێستاکە جەنابت یەکێك تەوسیە بکە ئیتسالێ بە وەزارەتەکانەوە بکات لەیەك وەزارەت یەك سلفەیەکیان وەستا بێ، پارەی یەك موقاولاتمان وەستاندبێ، لە 12/31 دا هی ساڵی 2010 و

ئێستاکەش کە پارە نەهاتووە، تەبیعی هیچ مەشروعێکی تازە پارەکەی نایێت هەتاوەکو لەبەغدا موسادەقە نەکرێت، بەڵام مەشاریعی کۆن هەتاوەکو ئێستاش کە بەردەوامە هی ئەمسالێش ئەگەر یەك پرۆژە وەستا بێ ئێمە ئەو مەوزوعەی کە چۆن ئیقراری دەکەم خۆتان ئیقراری بکەن.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی پێشنیار کراوی زیاد، بەم شێوەیەیە(تصرف رواتب جميع الموظفين المعاقبين بالعقوبات السياسية، بعد ثبوت صحة ادعاءاتهم) سوپاس.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

موچەی هەموو ئەو فەرمانبەرانە خەرج دەکرێت، کە بەسزای سیاسی سزا دراون، ئەمەش دوای سەلماندنی ڕاستی داواکانیان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامی سێ کەس هەیەتی، کوێستان خان، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم: ئەوانەی کە سزای سیاسی دراون، ئێمە نووسیوومانە سزای سیاسی دوای ئەوەی کە سەلێندرا ڕاستی ئیدیعاکەیان، من ئەوەم پێ زیادە بەڕاستی، ئەوانەی کە گەڕاونەتەوە ئێستا یەکی 14 موچەیان لەلای حکومەتە، بەڕێز وەزیری دارایی دەڵێت، یەك کیتابم بۆ بێنن من پارەکەیان بدەمەوە، چونکە پارەکەیان هەیە، ئەوەی گرنگە کە پەرلەمان بیکات ئەو تەعویزەیان بدرێتەوە، پارەکەشیان لە وەزارەتی داراییە، پێویستیان بە کیتابێکی ئەنجومەنی وەزیرانە، پێویستە پەرلەمان ئەمە بکات بۆ ئەوەی ئەو تەعویزەیان بدرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك بورهان، فەرموو.

بەڕێز برهان رشید حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵلا من دەمەوێت دەربارەی ئەو ماددەیە دوو خاڵ ڕوون بکەمەوە، یەکەمیان: ئێمە داوای 14 مانگ تەعویزمان بۆ کردوون، نەك گێڕانەوەی موچە، دووەمیان: عیبارەتی (بعد ثبوت صحة ادعاءاتهم) من حەز دەکەم شتێك بۆ ئەندامان ڕوون بکەمەوە، من ماوەی 4 مانگ نوێنەری بزووتنەوەی گۆڕان بووم لە سەرۆکایەتی هەرێم، لای مودیری عیلاقاتی سەرۆکایەتی هەرێم، چوارمانگ تەحقیقی تێدا کرا، موقابەلەی

خەڵك كرا، ژمارەی مۆبایلیان وەرگیرا، 3 جار پاك نووس كرا، ئەو شتە ئیسپات بوو، كە ئیسپاتیش بوو ئیتر تەواو...

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئێ باشە، باشە، مادام ئیسپات بووە، بۆچی لێی دەترسی، زۆر تەبیعیە، فەرموو دانیشە، تەواو، بەزۆر نیە، سیوەیل خان، فەرموو.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

قسەكانی من كوێستان خان، و كاك برهان كردیان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، پەیام خان، فەرموو.

بەڕێز پەیام احمد محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوەی سزای سیاسی هەیە، ئێمە پاریش لە هۆڵی پەرلەماندا، لەیاسای بودجەی پار لەماددەی 30دا، تەسبیتمان كردووە، كە ئەبوایە ئەو مووچە فەوتاوانەی ئەوانەی كە سزای سیاسی دراون، قەرەبوو بكرێنەوە، بەڕێز وەزیری دارایی تەئكیدی لێكردەوە، بەڕێز وەزیری ناوخۆ یەكەم نووسراوی بۆ گەڕاندنەوە، نووسیویەتی بۆ قەرەبووكردنەوەیان، بەڵام تا ئێستا قەرەبوو نەكراونەتەوە، ئەو كەسەی كە دەگەڕێتەوە بۆدەوام، ئەوە ئیسپاتی حەقیقەتەكەیە، یەعنی ئەوە بەهۆی سزای سیاسی دەركراوە، گەڕاوەتەوەش، كەواتە دەبێ قەرەبوو بكرێنەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئەزانی چۆنە، مادام ئیسپات بووە، ئیتر تەواو، كاك كاردۆ، فەرموو.

بەڕێز كاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سیفەتەكە لە فەرمانبەر بگۆڕن، شەرت نیە هەر فەرمانبەر بێت، پۆلیس هەیە، ئاسایش هەیە، یەعنی تێكەڵە، بۆیە سیفەتەكە بگۆڕن، لەبەر ئەوە فەرمانبەرەكە لاببرێت، پێم باشە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك عومەر، فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەم ماددە ئیزافیەی كە دەڵێت(تصرف رواتب جمیع الموڤفین)) لەلایەك ڕەنگبێت، تەنها فەرمانبەر نەبێت، كرێكاریش هەبێت، ئەمە واریدە ئەگەر بكرێت بە (جمیع المعاقبین)، بەڵام كەدەڵێت(تصرف رواتب) ئەوە

حەقێکی موکتەسەبە بۆ ئەو فەرمانبەرە، یان ئەو کرێکارە، حەقی خۆیەتی، کە دەڵێت (تصرف رواتب)بەواتا ئەو مووچانەی کە لێی مەحروم بووە، هەمووی دەبێ بۆی قەرەبوو بکرێتەوەو سەرفیش بکرێت، لەبەر ئەوە ئەو نەصە، بە (تصرف رواتب) هاتووە ناکرێت بکرێت بە (تعویچ) چونکە ڕاتبەکانی ئەگەر نەدرابێتێ، ئەم ماددەیە حەقی دەداتێ کە(تصرف رواتب)هەموو مووچەکەی بۆ سەرف بکرێت، ئەمە ئەوەی کە بکرێت بە فەرمانبەر یان کرێکار منیش پێم وایە بکرێت بە (جمیع المعاقبین بعقوبە سیاسیە)ئەوە باشترە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، پەیام خان، فەرموو.

بەڕێز پەیام احمد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر ئەم ماددەیەش تەسبیت بوو، ئایا دووبارە ئێمە دەبێت، نووسراوی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران بەرین بۆ وەزیرەکان تا جێبەجێی بکەن، یان ئەبێ جێبەجێ بکرێت، چونکە ئەوە بڕیارێکەو لەپەرلەمانەوە دەرچووە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

وەزیر وەکو جەنابتان دەزانن، چەندجار لێرە گوێمان لێی بوو، وەزیر حەقی سەرۆ نیە، یەعنی یەکێك ئەمری پێدەکات، ئەبێت بیکات، بەڵام کەبوو بەیاسا، بەدواداچوونی کارەکان بکەن، کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەتەسەوری من یەك کەلیمە ئیزافە بکرێت حەلی هەمووی دەکرێت، ئەویش (تصرف جمیع رواتب) چونکە ئەوانەی کەمەحروم بوون، ئەوانەی پاشی ئەویش، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك بیلال فەرموو.

بەڕێز احمد سلیمان (بیلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵڵا من هەر پرسیارێکم هەیە لە لیژنەی یاسایی، ئێستا لە خانەنشینانی پێشمەرگەی دێرینی کۆمەڵی ئیسلامی، ڕاتبەکانیان ڕاگیراوە، ئایا ئەوانەش دەگرێتەوە یان نا؟، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك نەریمان، فەرموو.

بەڕێز نەریمان عبدالله قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری لە تەرحەکەی کاك شێروان دەکەم، (تصرف جیمع رواتب) ئەوە ئەشکالێکمان بۆ دروست ناکات و چارەسەر دەبێت، بەڵام لەکۆتاییدا ئەڵێت (بعد ثبوت صحة ادعاءاتهم والذين تم استرجاعهم) لەبەر ئەوەی هەندێك هەیە تازە صحە و شتی ناوێت گەڕاوەتەوە، (الذين تم استرجاعهم) ئەوەی بۆ زیاد بکرێت لەگەڵ ئەوەی کاك شێروان وتی، بەمەش کۆتایی بە مەوزوعەکە دێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، با ئێستا ئاخر صیاغە بخوێنێتەوە، دوایش دەیخەینە دەنگەوە، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

صیاغەکە بەم شێوەیە دەبێت(تصرف جمیع الرواتب الموقوفة، لاغراض سیاسیة للذين تم اعادتهم الى وظائفهم، بعد ثبوت صحة ادعاءاتهم) سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟، 3 کەسی لەگەڵدا نیە؟، بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، بۆ خاڵێکی تر.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی تر کەزیاد دەکرێت بەم شێوەیە، (تلتزم حكومة الاقليم بتنفيذ المشاريع وفق الخطة المعلنة في الموازنة الاستثمارية من قبل الوزارات وحسب اختصاصها ولا يجوز لأي وزارة تنفيذ مشاريع خارج اختصاصها)سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟، بەکۆی دەنگ پەسەند کرا؟، گوێ ناگرن، قسە دەکەن، دوایش دەڵێن تێناگەین، خۆ ئێرە قوتابخانە نیە، بەردەوام بن، کاك دکتۆر احمد نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز د. احمد ابراهیم علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کەماددەکان دەخوێندرێتەوە ڕێگا بدرێت بە موناقەشە کردنی، دوایی بخرێتە دەنگدانەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە سااڵێکە موناقەشە دەکەن، لەیەکەم ڕۆژەوە چەند سەعات موناقەشەی دەکەن، ئەوەندە موناقەشەتان کردووە، نەبێتەوە، فەرموون.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێستا دێینە سەر ماددەی 27 ی پرۆژەکە، داوا لەسەرۆکایەتی پەرلەمان دەکەم، کەڕێگام بدات لەگەڵ سکرتاریەتی پەرلەمان ڕیز بەندی ماددەکان بکەین، چونکە هەندێ ماددە ڕەقەممان بۆ دانەناوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەتەئکید باشە، زۆر باشە، پاشان ڕەقەمەکان ڕێك بخەن، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێستا ڕەقەمەکەی ناخوێنینەوە دوایی چاکی دەکەین، (على وزارة المالية والاقتصاد اصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفذ احكام هذا القانون ولتحديد صلاحيات الصرف للادارات الحكومية، خلال فترة لاتتجاوز 25 يوماً من تأريخ نشر هذا القانون في الجريدة الرسمية)، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

كاك كاردۆ نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە ئێستا ماددەیەکمان زیاد کرد، ئەو چی لێهات؟، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕاستەکات كاك عونی ئەو ماددەیەی کە دوامانخست با یەکلایی بکرێتەوە، پاشان دێینەوە سەر ئەمانەی تر، كاك بیلال فەرموو.

بەڕێز احمد سلیمان (بیلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە چەند پێشنیارێکی تریش کرابوو، لەلایەن ئەندامانەوە، بڕیاربوو دوایی دەنگی لەسەر بدرێت، یان ئەوەتا بەسەریدا تێدەپەڕن، یان بەتەوصیات دەبێت؟، ئەو کاتە خۆت داوات لە فراکسیۆنەکان کرد، کە حازری بکەن، ئێستاش لەبەردەممان هەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز ئەوە بۆ پێشنیار بوو کەداوامانکرد، نەك بۆ ماددەیە، پێشنیار هێشتا نەهاتووینەتە سەریان، دوایی دەیخوێنینەوە کۆمەڵێکە، پاشان تەحویلی حکومەتی دەکەین، مەرج نیە، هەمووی ڕەدیف دەکرێت، ئەوەی کێشەی لەسەرهەبوو دەخرێتە دەنگدانەوە، كاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئـەو مـاددەی کـە مایـەوە، وتمـان دوایـی قسـەی لەسـەر دەکـەین، بـەڕەئی مـن بخرێتـە دەنگدانـەوە، ئەگـەر ئەندامان قبوڵیان کرد دەبێت بەماددە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو بیخوێنەوە، ئاخر صیاغەی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

(في حالة عدم صرف الاعتمادات المخصصة للمشاريع الاستثمارية في نهاية السنة المالية، يودع المتبقى منها في حساب خاص بأسم حساب تنفيذ المشاريع المستمرة) سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرموون. کێی لەگەڵدا نیـە؟، 14 کەسی لەگەڵدا نیـە؟، بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا، مەوقیفی وەزیری دارایی و ئابووری تەسجیل دەکەین، فەرموو.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەری ساڵ هەر مەوزوعێك ڕووبدات، دەربارەی عەجزو تەسدید نەکرێت، ئەو عـەجزە ئـەبێت حسابی بـۆ بکرێت، تەراکومەکە لەکوێوە دێت، تەراکومی ئەو عەجزانە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەگەر سەری ساڵ حسابەکەت بەتاڵ بوو، ئەوە خۆ لەتۆی نابڕن، سـوپاس، ئەمـە پەرلەمانـە، زۆرینـە دەنـگ دەدات، کە تەواو دەنگی هێنا ئەوە تەواو، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

على وزارة المالية والاقتصاد اصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفذ احكام هذا القانون ولتحديد صلاحيات الصرف للادارات الحكومية، خلال فترة لاتتجاوز 25 يوماً من تأريخ نشر هذا القانون في الجريدة الرسمية، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟، بەکۆی دەنگ پەسـەند کـرا، فـەرموو بـەردەوام بن.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لايعل بأي نص يتعارض مع احكام هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟، بەکۆی دەنگ پەسەندکرا، بۆ خاڵی دواتر.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

على مجلس الوزراء والجهات ذات العلاقة تنفيذ احكام هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ کاك شێرزاد نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز شێرزاد عبدالحافظ شريف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوێنێ ئێمە 52 ئەندام پەرلەمان ئیمزامان لەسەر ئەوە کرد، ....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

باشە کاکە ڕاوەستەجارێ، سەلامەت بی دانیشە، ئەوە ناکرێت ئەوەی لای ئێمەیە بەماددە ناکرێت، بەڕێگایەکی تر ئەیکەین بە تەوصیە، کاك عونی لەبەردەم بەڕێزتانە بۆیان بخوێننەوە، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

با ئاخر ماددە لەیاساکە تەواو بکەین، ئینجا ئەوی تر.

ينشر هذا القانون في الجريدة الرسمية(وقائع كوردستان) ويعتبر نافذاً من 2011/1/1.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرموون، کێی لەگەڵدا نیە؟، بەکۆی دەنگ پەسەند کرا، نیزامیت هەیە فەرموو کاك برهان.

بەڕێز برهان رشيد حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەموو ئەندامانی پەرلەمان و فراکسیۆنەکان، کە پێشنیارمان ناردووە، بۆ ئەوەمان ناردووە، کە قوەی یاسایی هەبێت، ئەگەر بیکەن بەتەوصیە بەڕێزتان ئەوە تەوصیە قوەتی مولزەمی نیە لەسەر حکومەت، ئەتوانێ جێبەجێی نەکات، بۆیە داواکارین ببێت بەبەشێك لەیاساکە نەك تەوصیە، تەوصیە مولزەم نیە حەز دەکەم بەرچاوتان ڕوون بێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك فرسەت موداخەلەیەکی هەیە، فەرموو.

بەڕێز فرست احمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاستە تەوصیە مولزەم نیە، بەس خۆ شەرت نیە، هەموو پێشنیارێك بچێتە ناو یاسا، پێشنیارم دیوە پەیوەندی لەگەڵ یاسای میزانیە نیە، پێشنیارم بینی دەبێ پرۆژەی بۆ هەبێت، نابێت بەسەرپێی بکرێت، ئەو موناقەشاتانەی کەلەم دواییەدا کرا، قەزایەیە حسابی سەرف بوون، قەزایەی فەنی بوون، لەگەڵ ڕێزم بۆ هەموو ئەندامان، زۆر شت بەسەرپێی ئیسارە کران، ئیحتیمال هەیە، ببێتە سەبەبی ئەوەش کە کێشەیەك لەناو بەینی پەرلەمان وحکومەت دروست بکات، لەمەجالی تەنفیز کردنی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی فەرموون.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

داوا دەکەم لە بەڕێزتان کەوا کۆی یاسای بودجە بخرێتە دەنگدانەوە، ئینجا دوایی دێینە سەر تەوصیاتەکان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کاردۆ نوقتەی نیزامیت هەیە، فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لەموناقەشەکردنی سەرجەم ماددەکانی بودجەکەدا، بە جیاوازی پەرلەمانتاران و بۆچوونەکانیان، هەندێ ماددەمان پەسەند کردووە، هەندێکیشمان ڕەت کردۆتەوە، هەندێك کە پەیوەندی بەموچەی هەموو کارمەندانەوە هەبووە، هەندێ پەیوەندی بە دەرمالّەوە هەبووە، هەندێ بە ئاسایش و پێشمەرگە پەیوەندی هەبووە، یان پەیوەندی بە تۆڕی پاراستنی کۆمەلّایەتیەوە هەبووە، بە پێشینەو سولفەوە هەبووە، ئەوانە هەموویمان قبوڵ کردووە، هەندێکیشی ڕەت کراوەتەوە، ئەمە حەقی هەموو ئەندامانە، ئەمە لەپەیڕەویشدا نیە، کەتۆ کۆی پرۆژەکە جارێکی تر بخەیتە دەنگدانەوە، من ناتوانم دەنگی بۆ بدەم، چونکە هەندێ ماددە، کە پەیوەندی بەداهاتەوە هەیە، بە خەرجکردنەوە هەیە، لەگەڵی نەبووم، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان: